ים
ספרם
לכ

c113

893.105 H199 2 1908

Columbia University
in the City of New York

LIBRARY

ים
ת.ספרם
לר

893.105
H199
2
1908

Га'оламъ · שנה שניה · Ha'olam

העולם

וילנא, כ"ח כסלו תרס"ט.

ВИЛЬНА, 9-го декабря 1908 г. · № 1 · WILNA, 22-ten December 1908.

PRINTED in U.S.S.R.

נחום סוקולוב.

הַמַּצָּב הַנֹּכְחִי בְּתוּגַרְמָה.

דבר אחד הוא כעת ברור כנכון היום, ואין בו כל ספק וכל חלוק־דעות בין תושב תוגרמה לאשר לא ישב בה, אף בין מוקיריה ומנדיה—על דברת המצב החדש שנוסד בה: צל המעלות שוב לא ישוב אחורנית. המשטר הישן לא „מט לנפול", כי אם נפל לבלי הוסיף קום. מי עור ולא ראה את רשפי אש האהבה לארץ המולדת בלבות המתקנים התוגרים אשר ערכו מלחמה על העריצות והמועקה, העצלות והקפאון, הכלח והבלי, ומי לא שמע בענות כל העם קול אחד, קול העם ברעה, הסכמה גמורה ומוחלטת? אך יש שאלות אחרות נוגעות אל אפן הוצאת התקונים לפעולות ואל האנשים העתידים לעשות את כל המעשים הגדולים ההם,—הידוע ידעו את אשר לפניהם, ההמצא ימצאו בקרב מחניהם חכמים ובעלי נסיון, אנשי אמונים ותמימי לב כל צרכם לפעול ולחולל את כל התקונים האדירים והנפלאים בלי נטות ימין ושמאל? אך העת לבדה תוכל להשיב תשובה נכונה על השאלות האלה. אנחנו יכולים אך לקוות ולברך את הוגרמה, כי תצליח בדרכה זה. אך עם כל הכבוד ואהבה אשר יהגה לה ל ב נ ו, ההגיון מצוה במפגיע — להתבונן בעינים פקוחות, בלי כסות את הדברים הקשים בצעיף החנופה ובלי חמק ועבר על פני המעקשים והמדורים הרבים ברפרופי התפעלות של ילדים פיליטיים בני יומם, שלא טעמו סוד טעם הנסיון.

חובה לזכור, כי זה דורות היתה תוגרמה כבושה ורצוצה בתוך לחץ מדיני, והלחץ הזה דכא וירעץ ויחנק בה את הכשרון ואת הדעת ואת המשפט. — אנו יודעים מראש, כי צוררינו יחטפו חטף את ההודאה הזאת אשר אנחנו מודים, ואמרו: הנה הודאה מאוחרת, הנה מודים הציוניים, כי המצב היה רע בתוגרמה, ולפנים התרפס התדפסו לה. א ב ל ל א י ו כ ל א י ש ל ב ד ו ת ד ב ר מ ת נ ג ד י ו ת ר א ל ה א מ ת מ ן ה ד ב ר ה ז ה! אנחנו הציוניים, לא „התרפסנו" מעולם אל תוגרמה; אנחנו חתרנו ליסד לעצמנו בתוך הממלכה ההיא משטר משונה מן המשטר הכללי, וזה אות, כי אנחנו ידענו היטב את קלקלת המשטר הכללי. הדבר אשר התוגרים־הצעירים מבקשים לעשות עתה לטובת כל מדינות תוגרמה: החופש והמשפט, בטחון המעמד והרכוש, ולדעת רבים גם משפט המשרה והשלטון הפנימי למדינה ומדינה, בקשנו אנחנו בעדנו. מה שאמרה הריבולוציה התוגרית על אדות כל יושבי הממלכה בנוסחה שלה, אמרנו אנחנו בנוסחנו שלנו: המלים היו שונות, א ב ל ה מ ש מ ע ו ת א ח ת ה י א. יכולנו לדרוש רק לעצמנו, ולא להתערב בעולם שאינו שלנו. ובדרשנו — לא יכולנו להטיל קוצים, כי אם צריכים היינו לנהוג נמוס וכבוד. הדבר אשר חשבו הפתאים להתרפסות, לא היה אלא נמוס וכבוד. נהגנו נמוס וכבוד במושל תוגרמה — אנחנו הזרים, המעטים, החלשים, הנזקקים לנטילת רשות. אולת היתה לדרוש, שנצא פרועים בעזות מצח ולזות שפתים. יש מתבוננים ע ת ה אל מעשי מפלגת התוגרים־הצעירים ושואלים ל מ פ ר ע: מדוע לא עשיתם גם אתם כמעשים האלה? על זה יש עשרים ואחת תשובות, והראשונה היא: מאחורינו לא עמדו חמש מאות אלף ובעת הצרך אלף אלפים איש צבא. אחרי תשובה ראשונה זו — העשרים הנותרות אולי הן למותר. אבל אחת ראויה היא בכל אפן להזכר, והיא: אפילו המפלגה התוגרית הצעירה, שהכח הגשמי התוגרי בידה בכל מלואו, עושה מה שקראו המבוהלים שלנו בשם „התרפסות", מניחה את המושל במקומו ברום־כסא ומקפת אותו ענני כבוד...

נשוב אל המצב הכללי. שני מקומות הם עתה בתוגרמה, אשר אליהם נשואות עיני יושבי הארץ: „השער הגבוה" והמעון הפשוט של „הועד לאחדות ולהתקדמות". „השער הגבוה" קים ועומד בגבהותו, אבל ערכו שב עשר מעלות אחורנית. היחיד והמיוחד במיניסטריום הנכחי שרשומו נכר במדינה הוא הוויזיר־הגדול קימיל־פחה, זקן למעלה משמונים, תנא קשישאה בין אוהבי החירות, אפיקורס ישן, איש שחסידי המושלמים חשבוהו כעין „אחר". הוא נמלט פעמים מחמת רודפיו השליטים וימצא מנוס בבית הציר האנגלי, ויהי גולה או אסיר־מדינה במשך עשיריות שנים, ורק פעם בפעם בשעת הדחק היה השולטן נותן לו [illegible] משרה לעינים בלי כל ערך ופעולה. הזקן הזה מלא ארבעת הירחים האחרונים את תפקידו בעוז והדר. [illegible]

הצרך במשך תקופת הפרוזדור הזאת לעשות, כי אם להראות פנים, לא לרוץ, כי אם לעמוד בכח וחיל על מקום אחד. כל כך יכול היה לכון ולהצליח איש שעברו עליו שש ושמונים שנה, ולא יותר. מי יכול לדרוש ממנו לסדר ולנהוג את כל הכחות החדשים שננערו בתוך התנועה של חופש?

ועלינו לזכור, כי התנועה של חופש לבדה עוד איננה לא ממשלה ולא משטר, לא ישן ולא חדש, כי אם קפיצת הדרך מן הישן אל החדש. הממשלה עודנה ביד הפקידים, והם עושים עוד את מעשיהם עפ"י רוב כאשר הסכינו לעשות. „הועד לאחדות ולהתקדמות" אך החל לנקות את שער האשפות הישן, וכל המעשה שהיה ספק בידו עד עתה לעשות היה רק מעשה לסתור, ולא לברוא. „לפנים" (כלומר עוד לפני עשרה ירחים!) היו ממנים פקידים עפ"י מליצה ושתדלנות בלי סדר ובלי צרך, ויש שהיו ארבעה פקידים משמשים במקום שאחד יכול להספיק, אבל שכרם היה משתלם באופן לא־בטוח ולא־שלם, עד כי ארבעת הפקידים יחד היו מקבלים לא יותר ממה שמקבל עתה אחד בדיוק ובסדר. המעטת מספר הפקידים לא הורידה אפוא לע"ע את קצבת ההוצאות בפועל. גם שנה לא שנה עוד המשטר החדש את תכונת הפקידים. יש לדעת, ובמשך כל תנועת חופש עשוים הבריות לשכוח דבר פשוט זה, שהחופש לבדו, אעפ"י שהוא מרומם ומזכך את הנפשות ומושך על העם לפי שעה חוט של חן וחסד ואצילות, כשהוא לעצמו איננו עוד בית מדרש שממנו יכולים לצאת אנשים מומחים למקצוע זה, או למקצוע אחר, בעלי דעת, בקיאים בהנהגה, שקדנים, זריזים, אמיצי כח ויודעים למשול ולהחזיק סדר. התקופה הקודמת בתוגרמה לא היתה מסוגלת להכין דור של פקידים כאלה. „הועד לאחדות ולהתקדמות" עושה כל מה שבכחו; במוצאיו ומבואיו ובכל מחלקותיו מנשבת רוח עבודה וזריזות והתלהבות של צעירים, ובין המנהיגים ישנם רבים שכבר עברו עליהם ימי הנעורים, והם האנשים שעונו על דעותיהם, שישבו בכלא או שגלו, אך גם בין אלה ישנם רק מעטים שיכלו ללמוד ולשמש די הצרך להכין את עצמם למשרה ולשלטון עפ"י נטיה זו, או אחרת, נניח עפ"י השטה הקונסטיטוציונית החפשית השוררת באנגליה, תורה היא וללמוד צריכים זאת! אמנם בין אלה שכבר באו בימים ישנם אנשים אשר למדו מעט, או מעטים מן המעטים אשר למדו הרבה, אך בין הצעירים מהם מועטת מדת הדעת ומרובה מדת ההתלהבות. אין כל ספק, כי יש ביניהם אנשים נלבבים— על זאת הלא תעיד עמידתם בדעתם והגנתם על שטתם במשך השנים של שעבוד ושל רדיפה, וכי יש ביניהם אנשים אחדים, גאונים בחכמת ההסתדרות—על זאת הלא תעיד המהפכה הנפלאה שהפכו את הממשלה בלי שפוך טפת דם, בהכנה מתונה ונעלמה, בכח טמיר ונסתר. ועוד דבר אחד הוא ראוי לשבח: עד כמה שיכלו להראות עד היום את נטיתם ואת ראשית מעשיהם בכמה מקצעות שבעבודת המדינה, הראו שיודעים הם לצרף את מדת המתינות אל מדת הגבורה: מה"ע שלהם לא פרצו עליהם פרץ, לא שבחי אף בהשתונן לכם, אף בהתחולל סער דעת הקהל, כי חובה לעצור בעם ולבלום את היצר המעפיל לעלות למעלה מן היכולת ולהוריד ולהרוס הכל. הנקל היה, כמו ברוסיה, לבלבל את הריבולוציה ע"י צרוף שאלת הפועלים אל התנועה הקונסטיטוציונית ולהביא את המאורעות אל התולדה ההכרחית: לא הא ולא הא, אבל התוגרים־הצעירים עמדו בפרץ; הנקל היה לסער את כסא המלוכה כאשר יסוער מוץ, אך הם כבשו את ... ולא רצו לנגוע בצנור, בשים לב אל המסרת הקשורה בלב ... גם יכול יכלו לעשות את כל מדינתם כמדורה חוצבת להבות אחרי מעשי בולגריה ומעשה אוסטריה, אך הם עשו כל אשר ביכלתם לכלוא את הרוח. זאת היא מהמדות והכללים של חכמה מדינית, וזאת נותנת מקום לתקוה, כי האנשים שהראו את האותות האלה ידעו גם לנהוג את הממלכה כנהוג ממלכה קונסטיטוציונית חפשית ביושר ובמ פט ובשווי זכיות.

ואחת היא אם מנהל זה או אחר כה או כה ידבר היום ביחס אל הציונות. אנחנו נשים את מבטחנו לא בחכמת לב יחידים, כי אם ביושר עניננו בהתאמתו המוכרחת עם צרכי ההתפתחות הכללית, וביחוד עם כללי הממשלה הקינסטיטוציונית הגמורה.

באמרנו כי יש תקוה, כונתנו, כי המופתים המוכיחים, שהמפלגה החדשה יודעת לא רק לקרוא לחופש, כי גם למשול בחופש, עוד אך עתידים לבוא. בענין הזה דעתנו נוטה לדעת אחד החכמים המדיניים המומחים, שכתב במה"ע „טיימס בימים האחרונים: אמנם התאסף הפרלמנט והסתדר המפלגות ופרסום שיטותיהן פתחו לנו פתח כחודו של מחט לראות עד כמה מוכשרים ומוכנים העותמנים למשטר קונסטיטוציוני, אבל גם זה יהיה רק קול דברים -- את העיקר ראה נראה אך כאשר יחלו התוגרים לגלגל (to grapple) עם השאלות הקשות והמסובסכות של תקונים בכל ענפי ההנהגה ומקצעות המשרה על שדה כלכלת המדינה וסדריה לצדדיהם ולצדי צדדיהם בכשרון ובצדק ובחופש ממוזג בתרבות נאה שוה לכל נפש ונוחה לעסקי היחיד ולצרכי העמים השונים.

בכל פנה שאתה פונה אתה מוצא שאלות קשות, ואחת הקשות ביותר היא שאלת הממון. הכלל הישן: אם אין קמח אין תורה—הוא מנוסח בלשון הדיפלומאטים החדשים: אם אין פיננסין בריאים אין אפשריות לתקונים בריאים. כלל זה חל הוא על תוגרמה כמו על כל ממשלה ומדינה אחרת, ועוד הוספה אחת לו שרבים מסיחים דעת ממנה, כי גם יחוסי תוגרמה אל שאר העמים והממלכות תלוים בשאלה זו. אחד הדברים הראשונים שעשתה ממשלת תוגרמה החדשה היה במקצוע שאלות הממון. היא קראה לאחד המומחים הצרפתיים לבוא לקונסטנטינופול ולעבד ולהכין בעדה חשבון נכון של הוצאותיה והכנסותיה. האדון לונרן עסוק כעת במלאכה זו, ועד שימצה את חשבונו אין לדבר על אדות מצב הפיננסין בתוגרמה דבר נכון, מפני שאין לסמוך על השערותיהם ופלפוליהם של שרי הפיננסין התוגרים, שהיו ממונים מטעם החצר למשמש בכים ולעשות איש את חשבונו לפי צרך אחיזת העינים. בכלל אנו יודעים רק זאת, כי זה הרבה שנים מרובות ההוצאות מן ההכנסות, וגרעון זה שבאוצר פשה משנה לשנה, ומשתדלים היו למלא את הריקן בתחבולות חטופות וקצרות ובהוראית שעה שאינן רופאות את המחלה כי אם ממשיכות אותה, וכל הכנסה של ממש מסורה היתה לערבון ואפותיקי ביד המלוים, והמסים והארנוניות עלו למדרגה שאין למעלה הימנה, חוץ מן המכס על סחורות חוץ שבנוגע אליו ידי ממשלת תוגרמה אסורות עפ"י שטרי אמנה והתקשרות והתחיבות שונות ביחס אל הממשלות מחוץ. כל זה ידוע, ובנוגע אל הכמות, משערים שחובותיה ה„שותפים" של הממשלה הקודמת עילים מן 15 עד 20 מיליון לי"ש, והממשלה החדשה, גם אחרי אשר תוריד תכלית הורדה את ההוצאות ותעשה חשבון מצומצם בכל פנה שהיא פונה וגם אם הוצאותיה לצרכי החיל והצי תמעיט ככל האפשר בלי הרפות את כח מגנה של הממלכה, עדיין תהיינה ההוצאות יתרות על ההכנסות לערך 3 מיליון לי"ש.

הסכומים האלה—שאינם כוללים את החובות מכבר—הם קטנים מאד בערך אל הגרעונות הכבירים של ממשלות אחרות,

אבל ממשלות אחרות הן שוחות כים די נור, נוטלות מזה ונותנות לזה, לוות מעצמן, מאוצר המשמרת לאיצר הכסף העובר, וגם מחוץ אמונתן רבה על כל סביבותיהן. ויכולות הן לשאת ולסבול את גרעונותיהן ולחיות ולהתפתח עמהם אף במשך יובלות שנים, בעוד אשר בתוגרמה החדשה מה שיחסר יחסר ממש והבור לא יתמלא מחוליתו.

אמנם הא־צות השונות של ממלכת תוגרמה הן מבורכות ה', עשירות עושר טבעי, כשרות לישוב, מסוגלות לעבודת אדמה, למסחר, לחרשת מעשה, מלאות אוצרות חשך במעבה האדמה, אבל טבע עשיר זה צריך כבוש ועבוד, ואין להחל את העבודה הזאת בטרם יהיה המצב הפיננסי מאוזן ושקול פחית או יותר. בכח עצמה לא תוכל תוגרמה להתנער משפלותה. אי אפשר לשער שהיא תצליח לדלג על הפרשה של התפתחות הכרחית, שבה עברו ועוברות כל מדינות אירופה, על הפרשה של קאפיטאליות. אין לפתוח את סגור העושר הטבעי של הארץ בלי כח הקאפיטאל הגדול האצור באירופה—אם לחפור בהרים, או לגשור גשרים על פני הנהרות. או לתקן דרכים ומסלות ברזל מעיר לעיר ומסלות איליקטריות וצנורות של מים בערים—הכל: האור, המים הטהורים, החום האצור במתכיות ומחצבים שבאדמה, החבור, כל מה שעושה קולטורה, כל מה שמאפשר את הישוב ואת החיים הנאים והמתוקנים, שכבר אי אפשר לבני הדור הזה לותר עליהם, דורש את אותו הכח הכנוס והמצומצם שיש בקאפיטאל. אבל את הקאפיטאל האירופי הגדול לא תשיג תוגרמה, עד שיהיה ספק בידה לחדש ולתקן משטר פיננסי נכון. תחלת פניתה של תוגרמה החדשה היתה אל אילי הכסף שבאנגליא, והם אמרו לה—הריני שוב משתמש בדברי המומחה הנ"ל—: בשלש נאות לך: צריך לבטל את כל השטה הנושנה של הנהגת האוצר והמלאי ותחבולותיה וצרופיה ועסקיה שהיתה קבועה בקונסטנטינופול מכבר; צריך לשנות תכלית שנוי את כל דרכי הנהגתם של הפקידים המשמשים במקצוע זה, ובאחרונה צריך ערבון ובטיחות מספיקה, שהממון שיתנו הקאפיטאליים יוצא לדברים שיש בהם תועלת ושיש להם פירות. שני התנאים האחרונים הם מדברים בעד עצמם ואינם צריכים באור, אבל התנאי הראשון צריך באור קצת. ה„צרופים" שהאנגלים קיבלים עליהם, ושכל זמן שיתקיימו לא יפתחו את כיסם לרווחה, הם נוגעים אל א ש כ נ ז. הממשלה הישנה בתוגרמה היתה מתפרנסת כמעט ביחוד מממונן של חברות אשכנזיות עם ה„דייטשע באנק" בראשן, של חברות צרפתיות, או צרפתיות־ליבאנטיניות, שבתחלה היה הבנק העותומני „המוציא והמביא" שלהן, ולפי השם עודנו משמש תשמיש זה גם עתה, אבל באמת הוא עומד ברשות ועד פריז' שבראשו עומד צרפתי ליבאנטיני. עפ"י רוב היו החברות האשכנזיות הצרפתיות האלה עובדות יחד ומסייעות זו לזו ורוקמות ואורגות את חוטי עסקיהן המעובתים. העסקים שעסקו בהם היו עסקי קונבירסיה, כלומר החלפת שטרות של רבית גבוהה בשל נמוכה; כשהממשלה היתה חיבת איזה סכום שמשכנה בשבילו אחד מקניניה ומקורות הכנסותיה ומשלמת נשך מרובה, באים ומסלקים את הנושה וזוקפים את הסכום במלוה על הממשלה ברבית פחותה מהקודמת. דבר זה הוא בעיקרו מועיל; אבל אותן הכנופיות המשתתפות בדבר נוטלות עפ"י רוב שכר סרסרות ושכר טרחה לחוד ושכר דיסקונט לחוד וכל מיני כנויים של שכר; שנית, סתם הלואות שמלוים לאוצר המלכות בשביל התשלומין או דמי הקדימה שהאוצר צריך לשלם בהזמיני, לדוגמה, אצל קרופ כלי תותח או אצל ארמסטרונג כלי זיין של צי וכיוצא בזה, ויש שהשטרות האלה הם מרומים, או שאנשי התיך נוטלים כרשיני הקדש ומכלים ממונה של הממשלה; שלישית, והוא העיקר, הלואות לצרכי סלילת מסלות ברזל. שני הענינים הראשונים בטלים מעתה, מפני שהם קשורים בעיקרם בכל תנאי הקיום של הממשלה הקודמת, ומשבטלה הממשלה ההיא בטלו גם הם. הממון יצא והחובות נשארו, ובאיזה אופן תשלם הממשלה החדשה את החובות הישנים אשר כאמור אין שעורם קצוב עוד אלא בדרך אומדנא בעלמא—אין אדם יודע, אבל בודאי המצא תמצא הדרך הראויה. שונה מזה הוא ענין מסלות הברזל. הרי זה דבר שאין ספק בתועלתו ובנחיצותו, אבל קובלים האנגלים על האפנים והתנאים ביחוסי החברות אל אוצר המלכות ואל מנהג המציצה המשונה שהיו מוצצות עד היום.

לפני מונחת החוברת החדשה «The news Railwaus», העתק ממאמר שנדפס במאסף „The Industrial" ע"ד מסלות הברזל החדשות בתוגרמה. המחבר מדבר ע"א כל מסה"ב שהותחלו להבנות, או שעלו במחשבה להבנות במשך עשרים שנה האחרונות עפ"י תנאים שונים, והחשוב שבהם, שהממשלה נותנת ערבון של התחיבות על סכום ידוע לכל קילומיטר שנבנה. סך־הכל של התחיבות זו עלה בש' **1907** לסכום **678,200** ל"ש. מובן, שבראש המסלות האלה עומדת ה ב ג ד ד י ת, לפיכך ראויה היא ביחוד להזכר. הרשיון לבנין מסלה זו נתן אחרי בקורו של וילהלם קיסר בחצר השולטן, ומובן, שהרשיון נתן בדרך כלל, ומקום הונח אחרי־כן למתווכים ולסרסורים ולכל אותן חיות הקדש של עולם־הזהב להבר את התנאים ולאזן ולחקר את הדינים ואת דיני הדינים. עפ"י השטרות והאמנות שנעשו וחזרו ונעשו, מחויבת מלכות תוגרמה לשלם בתור ערבון לכל קילומיטר של מסלה זו סך **11,000** פר. (ארך המסלה יהיה עפ"י ההשערה **2000** קילום.) ועוד סך נוסף של **4500** פר. בתור עדף סבולת יתרה שנתית („a maximum annual contrib.") לכל קילומיטר להוצאות העבורה. כלום הנני מומחה לחשבונות השולחנים ולהערכת רווחיהם וצרופי שכרם — מקצוע גדול שצריך לא רק למוד אלא גם שמוש, וביחוד שמוש — אבל אין אדם צריך להיות מומחה לכספים ובקי בהלכות ממונות, כדי להבין עפ"י ההסברה הפשוטה שבחוברת זו את סור הגלגל והמכבש האיקספלואטאציוני שבעסק זה. קודם כל נוטלות החברות המורכבות זו בזו של בוני מסה"ב את הרווחים בעד המלוה, שתעלה לצרך הבנין לכל ארך המסלה על שטח **200,000** קילומיטר עד **20,000,000** לי"ש. הרווחים יעלו לפי דברי בעל החוברת הנ"ל לערך **3,000,000** לי"ש! שנית. יהיו רווחים מבנין המסלה, שהם אמודים על סך **4,000,000** לי"ש — ס"ה רווחים של **7,000,000** לי"ש בלי שום סכנת הפסד והנחת המעות על קרן הצבי מצד בעלי הרשיון, הואיל שהממשלה התוגרית נתחיבה לערבון בעד כל קילומיטר, דבר שמוציא את הבונים מכלל אפשריות הפסד, וגם מהסך הנוסף של קצבה־לבנין יוכל היות שתגיע הכנסה שנתית יתרה לאוצר הבונים. חוץ מזה יהיה על ממשלת תוגרמה לשלם במשך זמן ידוע רבית יחד עם סלוק הקרן בשעורים סך **800,000** לי"ש לשנה חוץ מהקצבה השנתית הנוספה לבנין, כדעיל.

מחבר החוברת הנ"ל מחליט, שהחשבונות האלה נעשו ע"י פקיד בקי בבנין מסלות ברזל ורגיל בעבודה זו בתוגרמה ויוצא ונכנס במקומות הגבוהים. ואעפ"י שהאשכנזים בל"ם יתי־מים להראות פנים שלא כהלכה בחשבונות הללו—וזהי אחת מתחכספרם אמנות השולחנים והמלוים, שברצותם מגדילים וברצותם מ־י לב־

את החשבון, בחלקם את הרווחים לגדרים שונים בשמות שונים ובכתבם ובמחקם עפ"י סוד של עירוב פרשיות- וסמיכות פרשיות— אבל את הנכר המפורסם לא יוכלו להכחיש, כי בנין 200 קילומיטר שנגמר עד היום מן קונאיה עד איריגלי הכנים רווחים לערך 800,000 לי"ש. בנין 200 קילומ' הסמוכים מן איריגלי עד אדאנה יהיה במקרה הקשה והיקר בכל חלקי המסלה, מפני שעל השטח הזה מתנשאים הרי הטורוס הצריכים חתירה ונקור תעלות ומנהרות, בורות שיחין ומערות. אבל ה„דייטשע באנק" ואביזרייהו ושותפיו בחשאי אינם רוצים לאבד את שכרם שכבר אספו בעבודה יקרה ומרובת־ההוצאות הלז: וזה אך מספר שבועות לפני המהפכה־בשלום שהיתה בתוגרמה הפצירו בממשלה הישנה להתחיב בנוגע אל החלק השלישי והרביעי והחמישי של בנין המסלה כאותה התחיבות שזקפה על עצמה בנוגע אל החלק השני העומד עתה להבנות, אעפ"י שבשטח של 600 קילומ' אשר מן אדאנה והלאה הוא קל מאד להלמו, ובאופן זה מקבלות החברות שוב את הוצאותיהן שתוציאינה על החלקה הקשה, חלקת ההרים והסלעים, ולא תזקק להוציא מכיסה את הרווחים שכבר אספה וחיל בלעה לא תקיא.

הריני נוטה לשער, כי יש איזו גוזמה קטנה בהרצאתו של המחבר, שהוא, כנראה, מסיטרא דמתנגדי ה„דייטשע באנק", ואולי רוח סינדיקאט מתחרה מדברת מתוך גרונו, אבל דבר אחד איננו בגדר הספק כלל, והוא, שבמשך דור אחד, או שנים, לא תדמה ולא תערך התועלת שתגיע מהקבלנות הענקית הזאת לתוגרמה אל התועלת שתגיע אל החברות המשפיעות את הממון. הרשיון לבנין מסלות הברזל האנאטוליות שנתן בש' 1888 שייך לתקופה הקודמת של עסקי האשכנזים בתוגרמה, תקופה יותר ענותנית וצנועה בערך אל זו שבאה אחריה, ואמנם תנאי העסק הזה אינם כל כך קשים ותובענים. באחד ממה"ע האשכנזים— כמדומה ב„פאססישע"—קראתי לפני איזה זמן, שממשלת תוגרמה כבר מצאה שבח כנגד הפסד בזה, שסכום המעשרות שהיא גובה מאת האכרים בכפרים הסמוכים למסה"ב האנטוליות עלה, ועליה זו היא תוצאה ותולדה דבנין מסה"ב. על זה השיב אחד הסופרים ב„טיימס", כי משום הא לא איריא: סכום המעשרות עלה מפני שהקציר היה טוב, מפני שמחיר התבואות עלה לא רק בתוגרמה, כי גם במדינות אחרות, וגם מפני שגבית המעשרות יצאה מרשות הגובים הקודמים שגבו לעצמם ונכנסה לרשות פקידי ה„חוב של פומבי" (Dette Publique), שהיא המשובחת בין כל הארמיניסטראציות התוגרמיות, יען כי היא עומדת תחת השגחת אנשי אירופה. לא זה המקום ואין מן הצרך לעניננו וגם אין אנו מומחים כל צרכנו להכריע בין שתי הדעות האלה, אבל איך שיהיה, אין להשוות את מסה"ב האנאטוליות למסה"ב הבגדדית. הראשונה עוברת דרך ישובים וכפרים, בעוד אשר האחרונה עוברת דרך מדבריות וקרקעות בתולה עד שהיא מגעת אל הבקעות הדשנות של ארם נהרים. חוץ מזה יש לשים לב אל אמנה חדשה שנחתמה ביום 2 יוני לש"ז, והיא האחרונה לזכיות שזכתה הדיפלומאטיה האשכנזית מאת המשטר הישן מתוגרמה, שעל פיה מחויבת תוגרמה להקדיש כל הכנסה חדשה ויתרה שתכנס לאוצר של Dette Publique לצרך המשך מסה"ב הבגדדית. איזוהי הכנסה יתרה, שאפשר לקוות לה? אין הכנסה יתרה זו אלא המכס, אם תתרצינה הממשלות מן החוץ להסכים—אם ...לח הדבר הזה בסמן ובמז"ט ביד מלכות תוגרמה, אז אנוכה ...ת זו—המשטר החדש חייב לקיים את חובותיה, ולשאת את ...הירושה" של המשטר הישן!—להקדיש עוד סך 600,000 לי"ש לשנה לצרכי הבנין של חברת מסה"ב הבגדדית, בלי הסב אף פיאסטר אחד לצרכים אחרים.

המשטר החדש צריך, כאמור, לשאת ולסבול. אבל קרוב הדבר לשער, שהפרלמנט התוגרי החדש, אם יחפץ אי ימאן, יזקק לדון בענין הגדול הזה, ולא רחוק הדבר מן הדעת, שאדירי הכספים האשכנזים והצרפתים יצרפו את מדת הפקחות אל מדת העסקנות הנבהלת־להון, ואמרו לנפשם: אינם דומים עסקים עם אילדיז־קיוסק לעסקים עם ממשלה קונסטיטוציונית, ואנשר גם שממשלת אשכנז, אשר כידוע אין לה אוהבים יותר מדי בעולם המדינות ואף אלה שהיו לה נשמטים לאחר אחד — תשים לב להשפיע על בעלי המדהבה שלה לבל ירחיבו כשאול נפשם.

בפרץ הזה נכונים האנגלים לעמוד, ובשעור ידוע כבר עמדו בו. בעלי־ההון האנגלים כבר הופיעו על הבמה בקונסטנטינופול בפעם הראשונה מימי הליקבידאציה הקשה והמעציבה שהיתה בשנת 1881, וכידוע, היו הם שהמציאו למיסדי המשטר החדש, לממשלה הזמנית הנבחית, את המלוה הקטנה שתספיק לצרך ההוצאות עד ירח מארץ הבא, אשר בו תקוה הממשלה שהתקציב יאושר ע"י הפרלמנט החדש. התוגרים־הצעירים שמחו על מלוה זו לא רק בשביל הממון שהשיגו, כי גם בשביל שהסיוע הזה שנתן להם בשעת הדחק נותן תקוה בלבם גם לעתיד, כי באנגליה יושעו ומטנה יבנו בכסף ובעצה, בידידות בלי אפוטרופסות, ובסיוע — לא רק חומרי ועל רבית נמוכה, כי גם רוחני. המוסד האחר, שעשה הרבה לסרור עניני הקיפה והמלאי בתוגרמה אפילו בימי החשך, הבצע והשוחד, הוא מוסד Dette Publique, אלא שבשנים האחרונות נכנסה גם לתוכו רוח של עסקנים, שמשכו את המרכבה לצד עסקיהם ותועלתם מחוץ לתחום הצרכים האמתים והממשיים של תוגרמה. המוסד הזה הוא רשות הרבים וקדרה דבי שיתפי ולממשלות השונות, או ביתר דיוק, לאגודות השונות של מלוים יש מורשים שלהם, ואומרים האנגלים שהם הישרנים היותר גדולים, וכן אומרים גם האשכנזים, איך שהיא — גם מוסד זה הולך להכנס לתוך תקופה חדשה.

מה אנו למדים מכל הדברים האלה בדבר המצב הכללי? אנו למדים מהם, כי אם אמנם התפתחותה של תוגרמה במשטר החדש תהיה יותר עצמית וחפשית משהיתה עד עתה, עכ"ז גוזמה היא, שהפוליטיקה החיצונית גורשה מהכתפה בה, ושהשפעת הכחות מן החוץ פסקה. השעבוד והזיקה לכחות פוליטיים חיצונים יפשטו צורה ולבשו צורה אחרת — ההשפעה תהיה פחות פוליטית ויותר פיננסית, אבל כל הפוליטיקה החדשה של המלכיות היא עפ"י רוב פוליטיקה של עסקים, של שוקים, של בריתי מסחר ושל הקפות. בגלוי — חופש ושלימות (אינטגריות) של המלכות, ומובן, כי כל רמיזה וכל לחישה ע"ד איזו התערבות של חיצונים תדקור את בשרה של תוגרמה מדקרות חרב, אבל בחדרי חדרים— או יד ה„סיטי" הלונדונית, או יד ה„דייטשע באנק" הגבר, ומאחורי ה„סיטי" וה„דייטשע באנק" עומדים הכחות הגדולים של אשכנז ושל אנגליה. כל ענין גדול של תעשיה, של מסלות, של ישוב, של מכס (אשר בו תלויה התעשיה המדינית) יהיה זקוק להשפעות הללו — לא באותה הצורה המגושמת כראתמול: הרהורים אחשורשיים ובאקשישים, כי אם בצורה מזוככת ומעודנת, ואולי בשביל זה עוד יותר עמוקה של הנעת הגלגל ע"י הכח המכריע והמסדר את הכל ביחוד במדינה שהיא כמעט חסרת קולטורה כתוגרמה.

ומה אנו למדים מהדברים האלה בנוגע אלינו? אנו למדים, כי לא מן החכמה המדינית היא „לשבור את הכלים" ולאמר; אין

לנו עסק עם אירופה, ואין לנו לשים לב ולהשתמש בכחות חיצונים. בודאי, שאין אנו נזקקים לבקש הרמן ורשית מאת מלכות זו או אחרת ולבלבל את היחוס אל תוגרמה ע"י אפוטרופסות של חוץ. דבר זה מבינים עתה גם התינוקות, ואין צרך להתוכח בו, מפני שאין אדם חולק על זה. אבל מזה לא נפק, כי צריך לתור ולבקש את הסמוכין הנחוצים ולהסתייע בכל הכחות המסוגלים לסייע. אין לעמוד על נקידה בודדת ולומר: ארץ־ישראל היא מדינה בפני עצמה, ישובנו שלנו הוא דבר בפני עצמו — דמיון כזה הוא עורון פוליטי מהמין היותר גרוע. בודאי לנו ארץ ישראל היא מדינה בפני עצמה וכו׳—אבל לא ההשקפה הנשואִית, כי אם הנושאיות היא מכרעת בענין זה, לא רצוננו שלנו, אלא מצב הדברים כהויתו, ועפ"י מצב הדברים כהויתו כל מעשי הישוב החדש, כל חלקי התחיה וההתרוממות וההתקלטרות של תוגרמה הם כחוליות השלשלת קשורים ותלוים זב"ז. אין כונתי בזה, שאין אנו מחויבים לעשות מה שאנו צריכים ביחוד ולבדנו לעשות, אבל כונתי היא, שיש עוד פוליטיקה שאנו אנוסים להתחשב עמה ושלצד עמידתנו הבלתי־אמצעיית אנו צריכים להשקיף, להתכונן, להסתגל ולחשב עם כל הכחות הפועלים בפוליטיקה בצורתה החדשה הפיננסית, ולראות איה היא נקודת הכובד ואיה הם אוהבי תוגרמה, שאנו צריכים להתאים את מעשנו אל מעשיהם.

אי־אפשר לשער את גודל צעדי הענק שהיינו יכולים לצעוד עתה, אלו יכולנו לעמוד במקום שה„דייטשע באנק' והסיטי הלונדונית עומדים כעת; אבל, כנהוג, אין אנו מוכנים. „חלום־הגבורים של הירצל מצא דור קטן". הוא חלם ע"ד באנק יהודי, כולל את הקאפיטאל היהודי. הוזה נעלה אחר, הפרופ' שפירא, חלם ע"ד קופה לאומית יהודית, ג"כ הרבה מיליונים, אם לא מיליארדים. על חשבון כל אלה יש לנו דמי קדימה — פרוטות. בכח הפרוטות האלה אין אנו עדיין נכנסים בחשבון הפוליטיקה הפיננסית של תוגרמה. אבל—יאמרו—יש לנו „פיננס רברבא" יהודי. אל נשלה את נפשנו בשוא! יש לנו פיננס־רברבא ביד יחידים דמתקריין יהודים, אבל אין לנו פיננס יהודי. במקום שחפצנו שלא יתנו כסף — נותנים, ובמקום שחפצנו שיתנו — אינם נותנים. כעת נחוץ היה איזה בארון הירש חדש, עם שטה פיננסית אחרת, שיעמוד כיהודי לימין מלכות תוגרמה החדשה ושיגאל אותה מן הסינדיקאטים והקונצסיות, אבל אין אנו רואים אותו. האדון קאסיל, ידידו של מ"ך אנגליה, מי שהיה עוזרו של הירש, עומד כעת בראש האנגלים המסייעים לתוגרמה. האדון קאסיל הוא יהודי אשכנזי שהתבולל, שהתאנגל, ואם יעשה איזה דבר גדול לטובת תוגרמה, לא על חשבוננו יחשב הדבר הזה. אולי היק"א? אבל מיליונירית זו היא עניה, הכנסותיה נתונות נתונות למוסדות שונים, לבתי למוד מלאכה, לקופות של הלואה, לכל מה שהלב הפילנטרופי יכול היה לחשוב! אפשר לכתוב מאמרי מוסר, אבל רחוק הדבר מהאמין, שפיננס רברבא יהודי יתעורר עתה לשרת את עמנו. חסרות ההקדמות הנחוצות לזה.

אין לנו לפי שעה כי אם לפנות אל הפיננסין הבינונים והקטנים שלנו. הענין שאליו אנו חותרים איננו ענין של פיננסים, אין אנו חפצים לעשות עסקים לשם עסקים, אין אנו חפצים שיחידים יעשירו, אנו חפצים רק בישוב ובכלכלה לעובדים — אבל מה נעשה ואותו הישוב ואותה הכלכלה לעובדים תלוים בזה, שבתי חרשת יבנו, ובתי הרשת לא יוכלו להבנות, אם לא תהיינה דרכים מתוקנות, ודרכים מתוקנות בין עיר לעיר עדיין אינן מספיקות, מפני שנחוצים גם נמלים וחופים מתוקנים — כל הדברים הקטנים תלוים בגדולים, והגדולים אינם יכולים להעשות אלא ע"י אותו הכח המכונס בקאפיטאל־רברבא. אפשר להצטער על פאטאליות זו, אפשר גם לכעוס עליה, אבל אי אפשר להסיח דעת ממנה. בודאי תפנה התקופה הקאפיטאלית מקום לטובה ממנה— אבל עדיין אנו עומדים בה, ותוגרמה היא אך עומדת על מפתנה ונכנסת אליה. הזמן גוזר, שנכנס יחד עם תוגרמה לתוך התפתחות זו. דבר אחד הוא ברור: הבונים והנוטעים בתוגרמה עתה ימצאו לאחר עירן ועירנים מאה שערים. הישוב פסק מהיות אותה „אידילה" של שירה ותמימות, שתארנו לנו לפני עשרים שנה; הוא הולך להתקיים באופן שצייר הירצל ב„אלטניילאנד" עם הטיחניקה החדשה, ועוד יותר ממה שחזה הוא—גם עם הפוליטיקה הפרלמנטרית, ואוסיף על זה עם הפוליטיקה הפיננסית האירופית— הולך להתקיים, אבל מי יתן שידנו תהיה באמצע!

י. ל.

עַל מִפְתַּן הַתְּקוּפָה הַחֲדָשָׁה.

המהפכה המדינית בתורקיה מצאה את יהודי ארץ־ישראל כשהם בלתי־מוכנים ומזומנים ליהנות מטוב החיים החדשים. כשהגיעה שעתן של עבודות גדולות בחיים המדיניים והלאומיים של הארץ, לא יכלו היהודים להשתמש בתנאים החדשים לפי צרכיהם ולפי תפקידם ההיסטורי. זאת היא העובדה אשר לפנינו אחרי מתן הקונסטיטוציה בתורקיה. זוהי עובדה מרה. אבל אין להתפלא עליה ביותר, אחרי אשר כבר קרה לנו כדבר הזה הרבה פעמים בארצות אחדות ובאחרונה גם ברוסיה. היהודים, בתור לאום, בלתי־מוכנים הם תמיד לשנויים ותמורות גדולים. ואין ללמוד מזה, שהיהודים גרועים הם בחכמתם מכל העמים האחרים ואינם רואים את הנולד. אם היהודים אינם יכולים להסתגל מהר לסדרים חדשים ולהשתמש בהם לטובתם הלאומית, אשם בזה לא חסרון החכמה, כי־אם מצבם הלאומי המיוחד. היהודים אין להם בשום מקום שרשים עמוקים בארץ, הם נתונים תמיד תחת שעבודו של צבור אחר יותר גדול ויותר חזק, וכל עמלם וכחותיהם מכוונים להסתגלות, שקשה היא להם גם בשעה שסדרי החיים קבועים, ועולם כמנהגו נוהג, ואם בא איזה שנוי גדול בחיים הכלליים, תיכף יאבד הצבור היהודי את שווי משקלו, והרבה זמן דרוש לו לבירור המצב החדש, בכדי שיוכל למצוא את מקומו הראוי ולשוב ולהסתגל ביגיעה רבה לסדרים החדשים. כך היה תמיד בגלות. ואם קוינו עתה למצב אחר בארץ־ישראל, הנה רק רמינו בזה את עצמנו ועצמנו את עינינו מראות את המרחק הגדול, המפסיק בין הרצון ובין המציאות.

החיים הראו לנו, שלשוא חכינו לגדולות, שהיו צריכות לבוא תיכף מאליהן בארץ ישראל רק מפני שחלמנו עליהן. דומים היינו לילדים, שאינם יודעים להתאים את חפצם לכחותיהם. אנחנו, העם היותר עתיק והיותר מלומד בנסיונות, שאפנו לתעודות גבוהות, מבלי להקדים להן את המעשים הכבירים הנחוצים להשגתן. לא הבאנו בחשבון את יחס כחותינו לכחות אחרים, וחפצנו לשמוח בנצחונות גדולים של הקבוץ הקטן שלנו, מבלי לתת לו את העזר הנחוץ, ולכן ראינו, שבשעה שהמושלמים והנוצרים התנשאו למעלה בארץ ישראל על ידי כח מספרם הגדול, נשארנו אנחנו לבדנו; נשארו לנו רק מאויי לב

הגדולים וכחותינו הדלים. אנחנו כל־כך הרבה דברנו תמיד על הארץ, אשר קראנו לה ארץ עמנו, ולגמרי שכחנו, שבכדי שתהיה לנו הזכות לקרוא את שמנו על הארץ—צריך שיהיה בה ישוב עברי גדול. כח הרוב הוא הכח המושל בחיים העממיים. אבל איזה כח מספרי יש לנו עכשיו בארץ?

היהודים הם, בערך, 13% מכל יתר תושבי הארץ. ולוּ לכה"פ תפסנו בחיי הכלכלה של הארץ, בעשרה וברכושה את המקום המתאים למספר זה, כי אז עוד היינו יכולים להרגע. אבל מה נאמר עכשיו, אם חלקנו ברכוש הארץ עודנו כאין, אם שטח האדמה שכבשוהו ידי יהודים עדיין אינו מגיע אפילו לאחוז אחד משטחה הכללי של הארץ? איזה ערך יש ויוכל להיות לעם, שלוקח חלק כל־כך קטן בחיי הכלכלה של המדינה, העומדים ביחוד על עבודת האדמה?

אמנם בתעשיה ובמסחר חלקם של היהודים נכר יותר מאשר בעבודת האדמה. אבל כל התעשיה בכלל איננה מפותחת עוד בארץ, ואין היא עתידה להתפתח כל־כך מהר מחוסר חמרי הסקה ומחוסר דרישה מצד התושבים, המסתפקים במועט. ועוד זאת שבמקצעות התעשיה והמסחר ההם, שכבר הגיעו לגבה ידוע בארץ, השתתפות היהודים איננה גדולה. רק סוכנים קטנים ובעלי מלאכה ישנם בקרב יהודי הארץ במדה יותר מרובה בערך למספרם הכללי. אבל אין ערכם של אלו, המתיחסים על „המפלגה המתווכת", גדול בחיי המדינה; להם אין השפעה של כח יוצר, אלא הם משועבדים תמיד בכל לכחות המושלים.

יש מקצוע אחד, אשר בו צריכים היינו לתפוס מקום יותר חשוב. זהו המקצוע שלכאורה ידנו תקיפה בו, המקצוע הרוחני, כי על כן אנחנו הננו עם הרוח par excellence, אבל צריך להודות, שגם פה עדיין אנו עומדים מבחוץ. בתור נושאי הקולטורה בארץ אין כחנו גדול, שהרי איננו מביאים לארץ קולטורה מפותחה, אלא אנו באים לשם בכונה לברוא אותה. כשעמים אחרים באים לארץ חדשה ליסד מושבות, הם מביאים אתם שפה, ספרות, רכוש ובקיאות באותה העבודה, אשר הם נגשים אליה לעשותה. אבל מה מעט הוא הרכוש הרוחני והחומרי שאנו מביאים לארץ! מה דלים וקטנים אנחנו בתור עם הבא לעסוק בישוב וביצירת קולטורה! שפתנו אין אתנו, ומכל שכן שאין אחרים נזקקים לה; ספרותנו מפרפרת בין החיים והמות ואיננה מספקת גם לצרכינו אנו. הבקיאות שלנו בעבודות הנחוצות להרמת הארץ כמו אין היא. אין לנו כלום, ואין לנו מה להעניק לאחרים. בגלות התרגלנו להשען תמיד על אחרים, על הקולטורה של עמים אחרים, על דעותיהם, על שפתם ועל ספרותם, על חייהם הכלכליים; ורק זה עתה אנו מתחילים לטוות חוט חדש במסכת חיינו הלאומיים, אנחנו באים לברוא את כל אותם הדברים, שכבר ישנם מן המוכן בידי כל עם ועם שבא להושיב ארצות חדשות.

העבודה הענקית הזאת, אשר שמנו לפנינו, היא עוד בראשיתה, אין לה עוד כח פנימי גדול וחזק, אין לה עוד אופי מיוחד, ועדיין היא טבועה בחותם הרכות והחולשה המציינות כל בריאה בראשית ימיה. ואנחנו עצמנו את עינינו מראות את כל זה, והנה באו החיים החדשים במדינה, באו הבחירות להפרלמנט התורקי והראו לנו, מה שלא חפצנו לראות, שאין לנו עוד במה לצאת לפני אחרים, שתפיסתנו בחיי הרוח ובחיי הכלכלה של הארץ מועטת היא עדיין, ואין לנו עוד מקום לדרישות ותביעות גדולות.

ויפה עשינו שהחרשנו, בשעה שעמים אחרים בתורקיה דברו, מפני שמה יש לנו לדרוש? ועל מה עלינו לסמוך בדרישותינו? לא צדקו דברי אחמט ריזה, אחד מראשי התורקים הצעירים, בשיחתי עם אחד מעסקנינו הציוניים: „אתם חפצים באבטונומיה,—טוב; אבל מה תתן ומה תוסיף לכם אבטונומיה זו? הלא הרוב של תושבי פלשתינה איננו משלכם, ובכן האבטונומיה תהיה גם כן ללאום אחר ולא ליהודים".

לאסוננו, כחנו המוסרי בארץ גם כן פחות הוא מכדי שהיה צריך ואפשר להיות. קבוץ, שמספרו מגיע לשלשה עשר אחוזים של כל התושבים, כשאישיו הם בעלי טפוס ידוע וממדרגת קולטורה ידועה והוא נתון בין עמים בלתי־מפותחים הרי הוא כבר כח נכבד, ביחוד אם הקבוץ הזה יושב על אדמתו ההיסטורית. אבל זהו אסוננו, שאנחנו הננו עדיין חדשים פה בארץ ואיננו עוד פה בעלי טפוס אחד. ושלשה עשר אחוזינו עדיין הם צריכים בעצמם לזמן רב ולעבודה מרובה עד שישתרשו בארץ והיו לגוף לאומי אחד בעל אופי ידוע.

זוהי בכלל טעות לחשוב, שדי להעביר אל מקום חדש מספר הגון של אישי איזה עם, והם ינערו מעליהם תיכף את כל המשא ההיסטורי שהכבידו עליהם חייהם הקודמים באותן הארצות שיצאו משם ומשעה ראשונה יתחילו לברוא חיים חדשים. מתישבים חדשים אינם מסתגלים כל־כך מהר לתנאים החדשים, ודין הוא שיעברו עידן ועידנים עד אשר תגלינה סגולותיהם המיוחדות ותנתן להם היכולת לפתח אותן בכל הקיפן בקרב הסביבה החדשה. אנחנו היינו אומרים תמיד, שצריך למשוך כחות חדשים לארץ ישראל. אנחנו היינו אומרים, שהכחות שלנו בארצות הגלות הולכים ומתדלדלים מפני שמכשולים ומעצורים שמורים להם על כל צעד ושעל בסביבה הזרה, בעוד שבארץ ישראל כל הכחות החדשים הבאים לשם הולכים ומתחזקים, הולכים ומתאחדים למטרה אחת. אבל בדברים אלו יש רק מקצת אמת. אם העובדים הבאים הנה אינם נכשלים במעצורים אקטיביים בסביבה החדשה, הם פוגשים תחת זה גורם אחר המקטין את ערך עבודתם ומחליש גם את כחותיהם, וזהו שאנשים הבאים לארץ החדשה אינם רגילים עדיין בתנאים החדשים וצרך ההסתגלות גוזל מאתם הרבה כח במשך זמן רב.

המהגרים אינם מוצאים פה תיכף סמוך לבואם את היכולת להיות לכחות פורים נוספים על אלו שישנם כבר בעין ולהמשיך הלאה ביותר עז את העבודה הקימת מכבר. טבע הדברים מחיב, שבארץ חדשה ובסביבה זרה בני אדם נשארים זמן רב חלשים יותר ממה שהיו בארץ מולדתם ובתנאי חייהם הקודמים. בארצות הגולה כבר הספקנו לרכוש לנו ידיעות רחבות ועמוקות הבאות מאליהן ע"ד המקום, התנאים והאנשים, ע"ד היכולת והנסיונות שנעשו. אנחנו יודעים, במה הצליחו הקודמים לנו ובמה לא הצליחו; בלי חקירות רבות אנחנו יודעים תמיד, מה אפשר לעשות ומה אי אפשר, היכן ובמה נפגוש מכשולים, היכן נמצא עוזרים לנו ומאיזה צד יארוב האויב לנו. מה שאין כן בנוגע לארץ ישראל. למרות החמר הרב אשר אנחנו קוראים ולומדים על־אדות ארץ ישראל, אי אפשר בכל זאת עפ"י חמר זה לרכוש אותה הידיעה הישרה שיש לכל אדם בנוגע לסביבתו התדירית, ומחוסרי ידיעה זו הננו מגששים בחשך, עוברים משגיאה לשגיאה, סכום כחנו מרובה יוצא לבטלה, ואנחנו נכשלים ונופלים פעמים רבות, עד שנרכוש לנו אותה ההסתגלות הנחוצה, שהיתה לנו במקום מושבנו הקודם.

ובמדה שנבדלים תנאי החיים והעבודה שבמקום זה מאלו שבמקום אחר, בה במדה יקשה למהגרים להסתגל לתנאים החדשים ולמצוא בהם את ידיהם ורגליהם. אם באים הנה יהודים, שבארץ מושבם עסקו במסחר וכאן הם עוברים לעבודת אדמה שאינה

ידועה להם כלל וכלל, הרי שנוי נמרץ זה גורע כמות הגונה מסכום כחותיהם הטבעיים. סוחרים, אומנין, בעלי פרופיסיות הפשיות או צבוריות כשהם באים הנה מבלי דעת היטב את הסביבה, את השפות המתהלכות בארץ ואת כל אפני החיים, מנהגיהם וסדריהם, הרי ערכם נעשה פחות מזה שהיה להם בארץ, שמשם באו, וכח יכלתם נעשה פחות מזה שהיו שולטים בו שם.

ועל כן אין לנו להתפלא, אם הקבוץ העברי, שברובו הגדול חדש הוא עדיין בא״י ולא היתה עוד השהות בידו להסתגל כראוי ולהכות שרשים בארץ, לא הספיק עדיין להעשות לכח העומד ברשות עצמו ומתאגד עם אלו הכחות שקדמו לו. ביחוד קשה הדבר עוד משום שהישוב העברי החדש גדול הוא הרבה יותר מן הישוב העברי הישן, והראשון אינו יכול להשען על האחרון, ונמצא ששני החלקים של ישוב אחד אינם מאוחים יחד.

ואולם חולשתו של הישוב העברי אינה תלויה רק בזה שהוא חדש עדיין ולא הספיק עוד להשתרש בארץ. היא נגרמת גם ע״י סבות אחרות, וביחוד ע״י רבוי הגוונים של יהודי ארץ ישראל ושפותיהם השונות. חסרון שפה אחת זהו אסון גדול בחיי הצבור העברי. הצבור היהודי קרוע לחלקים רבים וכל חלק וחלק בפני עצמו חלש הוא ואיננו מסוגל לעבודה גדולה. ואם גם השפה העברית נפוצה פה הרבה יותר מאשר בארצות אחרות, ואם גם צלצולה נשמע לעתים קרובות, מכל מקום נבצרה עוד ממנה היכולת לאחד את כל הצבור העברי בארץ. וכשאין שפה אחת ליהודי הארץ, ויש אשר לא ישמע איש את שפת רעהו, הרי חסר הקשר אשר יבריח את כולם ויעשם לחטיבה אחת; אין חיים רוחניים, אין קולטורה חזקה וכללית, אשר יקיפו את כל יהודי הארץ. חסרון שפה אחת מפוצץ את הצבור העברי לחלקים חלקים, שכל אחד מהם סולל לו את מסלתו לו לעצמו. ואם גם יש רגש לאומי חזק לכל יהודי ארץ־ישראל, הרי הרגש הזה מוכשר להביא רק לפסיעות קטנות, המתאימות לכחות הדלים של כל אחד מן החלקים הנפרדים.

הסבה השניה, שהפריעה את יהודי ארץ־ישראל לקחת חלק יותר גדול בחיים המדיניים החדשים, היא, שרובם הם עוד נתיני מלכיות נכריות. לא רק רוב בני הישוב החדש נשארו נתינים זרים, כי אם גם חלק גדול מהתושבים היהודים הישנים בקשו תמיד להמלט מעריצות הממשלה הקודמת ופקידיה על ידי נתינות זרה. וכשהגיעה שעתם של נתיני תורקיה שימסרו לידם סדרי חייהם, היה מספר היהודים נתיני תורקיה מועט כל־כך, עד שבטלו לגמרי ברוב הגדול של הערבים.

בקצרה, הצבור העברי בארץ ישראל עומד עדיין בראשית ימי התאחדותו, ורוב פרטיו עוד לא עברו את תקופת ההסתגלות, ולפיכך לא מצא מהלך־החיים החדש שבמדינה את היהודים מוכנים לתפקידים יותר חשובים. הננו קוצרים עכשו מה שזרענו במשך התקופה הקודמת.

ואולם אם אנחנו עודנו בלתי־נכונים פה לתפוס מקום יותר חשוב בחייה הכלליים של הארץ, יש הבדל עיקרי בין מצבנו פה למצבנו בארץ אחרת, איזו שתהיה. בכל ארצות הגולה נשאר תמיד „בלתי־נכונים" במובן הלאומי, ופה אנו משתנים לאט לאט, הכחות החדשים צומחים, מתפתחים ומתאחדים. פה אנחנו בוראים קנינים לאומיים חדשים, פה יש לכולנו — אם ציונים אנחנו או לא — מטרה אחת כללית, המאחדת את כל יהודי הארץ, — להעשות לאום אחד ולחזק את הישוב העברי מכל צדדיו, הכלכליים והרוחניים.

ואם כל יהודי ארץ־ישראל „ביודעים ובלא־יודעים" פונים את לבם למטרה אחת ואם הם מוצאים סיוע וחזוק ברגשות יהודי חוץ־לארץ, הרי הדין נותן, שכחו של הצבור העברי בארץ ילך הלוך וחזק. מטרה כללית, אשר אליה ישא את נפשו צבור גדול, כח חזק הנה, כשהיא לעצמה, אח מניע תקיף, ואם ישנה המטרה, עתידים החיים לגלות גם את האמצעים המובילים לדשגתה. בנוגע לפרטים עדיין נגשש לפרקים כעור קיר ונכשל פעמים רבות, אבל בנוגע להעיקרים, ברורים לכל בני הישוב האמצעים היותר קרובים. ועל פי הנטיות המתגלות בארץ, נוכל להגדירם כך:

א) בצור עמדתנו במקצוע של עבודת האדמה. מפלגת אכרים גדולה היא תהיה הבסיס הראשי לקיומו הלאומי של ישראל בארצו. כל כחותנו צריכים להתרכז בעבודה זו. בלי אדמה לא תבוא גם תחית הרוח; בלי אדמה נבוא גם פה למצבה של מפלגה מתווכת, התלויה בקולטורת אחרים. התפתחות המסחר והתעשיה בלי מפלגה גדולה של אכרים עברים עתידה להביא עושר לארץ; אבל עושר זה יחזק רק את האחרים על אדמתם, והם יגדלו ויחזקו ויבראו משלהם גם קולטורה, שסופה לבלוע את היהודים וקולטורתם.

ב) התאחדות היהודים על ידי השפה העברית. השפה העברית צריכה להיות השלטת בכל בתי־הספר, בכל המוסדות וע״י כך תשוב להיות לאט לאט לשפת החיים. הרמת השפה וערכה תלויה ג״כ ביצירת ספרות המתאמת להשכלת העם ולצרכיו החדשים.

ג) הסתדרות יהודי ארץ־ישראל בתור עם אחד, שיש לו באי כחו בכל מוסדות הממשלה. יסודותיה הטבעיים של הסתדרות זו מחייבים שיהיו ראשים להיהודים בכפריהם, קהלות מסודרות בערים וראשים להן, ולבסוף — הנהגה מרכזית, שתנהל את כל עניני היהודים בארץ ישראל ושתשתדל לאחד את כל היהודים, להרים את השכלתם, להיטיב את מצבם, להגן על זכיותיהם ולהרבות את הישוב בארץ ע״י מהגרים חדשים.

העבודה הזאת זוהי התעודה ההיסטורית העומדת עכשיו לפנינו, בני ארץ־ישראל ובני כל ארצות הגלות. בעבודה הזאת תלוי קיום כל היהדות. הרמת מצב היהודים וחזוקם בארץ ישראל הוא התנאי הראשון לקיום כל הלאום שלנו.

*

יעקב פיכמאן.

מֵאָז הַבֹּקֶר עָמְדוּ בְּאֶמְצַע שַׁחַק
לַהֲקַת־עָבִים לְבָנוֹת וַעֲדִינוֹת;
מֵאָז הַבֹּקֶר נִתְלוּ פֹּה לְבַדָּן,
כְּתִלֵּי־שֶׁלֶג זַכִּים לְאַחַר סַעַר,
נֶעֱרָמוֹת אַחַת אַחַת עַל חֲבֶרְתָּהּ
וּלְבָנוֹת אַחַת אַחַת מֵחֲבֶרְתָּהּ.
מֵאָן וּלְאָן? לֹא יֵדַע אִישׁ מֶה עָבַר
עֲלֵיהֶן בְּלֵיל מַהֲשַׁכִּים. עִם הַצַּהַר
מְצָאָן שֶׁמֶשׁ קוֹדְרוֹת בְּשׁוּלֵי־שַׁחַק
וַיַּשֶּׁק אוֹרוֹת־זְהָבוֹ – וַיְנַהֲרוּ;

אַךְ נִשְׁאַר קַר וָגֵא וְשׁוֹקֵט כְּבַתְּהִלָּה
מְכֻסֶּה הָרָקִיעַ בַּמֶּרְחַקִּים...
מֵאָז הַבֹּקֶר דוֹמְמוֹת וּבוֹטְחוֹת,
מִתְעַמְּקוֹת בְּעַצְמָן וְגוֹהֲרוֹת לְעַצְמָן,
הֵן כּוֹסְפוֹת אוֹרוֹת לוֹהֲטִים בְּצָמָא;
אַךְ רַעַד קַל לֹא עָבַר עוֹד בְּתוֹכָן,
וְאַף רַעַד קַל לֹא גִּלָּה עוֹד סוֹד־הַשְּׁקָן,
הַחַי וּבוֹעֵר בְּמַעֲמַקָּן...

מֵאָז הַבֹּקֶר תְּלוּיִם בָּעֲנָנִים
מַבָּטֵי עֵינֵי הָאַרְמִים וְהָעוֹרְגִים,
וּכְמוֹהֶם שָׁקַט פִּתְאֹם גַּם לְבָבִי.
מֵאָז הַבֹּקֶר יָרַד צְבָא חֲלוֹמוֹת
לְבָנִים וְדוֹמְמִים מִן הֶעָבִים
וּבְרֹךְ כַּנְפֵיהֶם הָלַט הֶלֵּימוּנִי
וּבִרְכַּת מֶרְחָק הִשְׁרוּ עַל נִשְׁמָתִי.
מֵאָז הַבֹּקֶר אֲנִי תוֹעֶה בָּדָד
וּמְהַרְהֵר אֶת הִרְהוּרֵי הָעֶלְיוֹנִים,
שִׁקּוּי אוֹר הַיּוֹם הַזַּךְ וְסוֹד הֶעָבִים,
וַהֲמוֹן גַּעֲגוּעִים רַבִּים טְהוֹרֵי־לַהַב
מִיָּמִים רְחוֹקִים, יָפִים וְנִשְׁכָּחִים,
מְלַהֲבִים לְבָבִי צְמֵא מַכְאוֹבָם,
כְּגַלֵּי יָם מִתְפַּיְּסִים לְאַחַר סַעַר,
מִתְרַפְּקִים עַל הַחוֹף וּמְנַשְּׁקִים הוֹלוֹ.

מנדלי מוכר־ספרים.

יִשְׂרָאֵל מִשְׁתַּדֵּל לִהְיוֹת אִישׁ *).

כשם שנעשה נס לנח בשעתו ונשאר הוא וביתו מכל הבריות, שנשתקעו בימי המבול, כך נשארתי אני, ישראל בן ציפא, בחור אחד במקומי מכל בני גילי, שנשאו נשים קודם זמנם ונשתקעו בעניות ואביונות בעטיים של שדכנים. בקשו לזווג גם אותי והיו מזרזים ומעוררים עלי את אמי, ועל פי נס נצלתי מידם.

אמי, אשת חיל ובת ישראל פשוטה, היתה אלמנה והתפרנסה בכבוד ובריוח מחנות של מיני צעצועים; והיה לה לחם לאכול ובגד ללבוש, גם הכשיטין וחרוזי מרגליות בצוארה. ואני יחיד הייתי לאמי, אהוב וחביב לה, בן יקיר מתחטא לפניה, והיא עושה רצוני. ולפיכך כשאמרתי, איני רוצה עדיין לישא אשה, לא היתה כופה אותי לכך, אלא מלכתחילה בקשה לפייסני בדברים ופתחה ואמרה:

— מה ברי ומה בר בטני! כמה תפלות ובקשות התפללתי לפני המקום ברוך־הוא, שאזכה לגדלך לתורה ולהכניסך לחופה, הרי אתה יחידי ובבת עיני ורוצה אני בטובתך. שמע אפוא, בני, תורת אמך וקח לך אשה! כבר הגיע זמנך, ישראל חביבי, גבר אתה וזקנך צמח. חבריך הרי מיד כשנעשו בני שלש־עשרה למצוה נכנסו לחופה, והם בעלי־בנים עתה. קיים נא גם אתה מה שצוה הקדוש ברוך־הוא, ותהא נהנית נפש אמך!

וכיון שראתה, שאני עומד על דעתי ודבריה אינם מתקבלים לי, שוב לא הפצירה בי. הודעתי לה דברי אמת, שבלבי להכשיר עצמי לבחינה בלמודי אסכולא בינונית, כדי שאכנס לאוניברסיטה להתלמד ולהיות רופא אומן לטובת עצמי ולטובת הבריות. בהוכחה וחיבה ובלשון רכה. אמרתי לה:

— אמא! לא כימים הראשונים הימים האלה. נשתנו העתים ונשתנו הדעות. לשעבר היו האבות משיאים את בניהם כשהם קטנים ואינם עדיין לא בתורה ולא בדרך ארץ, סומכים עצמם על הנס ואומרים: מי שהספיק לנו צרכינו, הוא יספיק גם להם בטובו הגדול ולא ימותו חס ושלום ברעב. באותם הימים עדיין היו משתמשים בבטחון בשעת הדחק, אבל עכשיו הבטחון מטבע שנפסלה צורתו ואינו עובר לסוחר. עכשיו אין מן יורד משמים ואין לחם יש מאין. הכל חייבים בידיעת דבר חכמה או מלאכה, שתהא מפרנסת את בעליה בנערותו ונותנת לו אחרית ותקוה לעת זקנותו. הרי אשה חכמה את, אמי, ויודעת, שלא טוב היות האדם כסוס כפרד, וכל אדם מן הישוב יש לו לעשות בדעת ובחשבון, שיהיו צרכיו מובטחים לו כימי חייו תמיד. ואנו יהודים, שרחוקים ולחוצים אנו, מוגבלים ומצומצמים ואין לנו פתח תקוה לצאת מן „המצר" אלא על ידי קניני חכמה ודברי אומנות, על אחת כמה וכמה חובה עלינו להכשיר עצמנו בכל חכמה ולעמול ולעשות בשתי ידינו לקיומנו, קיום הגוף וקיום הנפש כאחד. ואם אין אני עושה עכשיו לעצמי, מה אני, ומה יהא בסופי? סופי לשפלות, לדלות ואביונות כסופם של אלה, שחתונתם קידמת לקביעת פרנסתם — מהם עניות מנוולתם ובמקלם ותרמילם מתגדנדים בעולם, מהם נעשים מלמדים כביכול ומקלקלים וקוצצים בנטיעות, אלו בנינו, בנעוריהם, ומהם נעשים בטלנים, וכל עולמם ד' אמות מאחורי התנור בבתי מדרשות. — אמי נשמעה לי גם בדבר זה, אלא בקשה ממני להבטיחה, שיהודי נאמן אהיה כל ימי.

שיננא הייתי מילדותי, לא היה דבר בתלמוד שיקשה ממני. ובני עירי היו מובטחים בי, שאהיה רב וגדול בישראל. ותרתי על כבוד הרבנות והייתי פורש מחיי עולם, מתבודד בחדרי ועוסק בלמודים יומם ולילה, כדי שאזכה על ידם לחיים טובים, לחן וכבוד, ולזכיות בני אדם, כפי דעתי ורוח הזמן והמקום. דברי חכמה ומדע, כגון חשבון וגמטריאות, טבעיות וביוצא בהם נקלטו במוחי בלי עמל ויגיעה רבה, ולא הייתי מתקשה אלא בפרפראות — באגדות ובדרשי קורות העולם וביפיפותה של ספרות. דיני הבחינה חייבוני ללמוד בעל פה דברי הבאי והבלים, דברי ריבות ומלחמות, שבני אדם היו מתגרים זה בזה, חובלים ומזיקים והורגים זה את זה מימי בראשית ועד עתה, ולזכור באיזה זמן ובאיזה מקום היו נעשים. ודברים מעין אלו קרויים אצלם הסתוריה. ונתחייבתי עוד בשמור וזכור ספורי־בדים ומעשיות נוראות בגבורים רעבתנים ושיכורים גדולים; מעשיות בבריונים חמסנים וגזלנים ידועים; מעשיות בגלגולים, במכשפים ומלחשים, בנשים כשפניות באובות וידעונים, ומעשיות בשני מינים מים, של מות ושל תחיה, וחמורה מכלם החובה להתלמד בפטפוט על דברי שיר ומליצה של אחד הפייטנים ולהכנים בהם כוונות וסברות ופירושים

*) זהו פרק א' מספר „הסופה", שהיא מתורגמת עברית בהוספות [illegible]ינים מאת המחבר.

ונמוקים, שלא ממציאם ולא האומרם מבינים אותם ואזניהם אינן שומעות מה שהפה מדבר. ודברים אלו — דברי קבלה וסתרי תורה — יש לאומרם בהתלהבות, בקולי קולות ובלטישת עינים, בנגיחה וגדנוד ידים ובלשון מדברת גבוהה גבוהה. ורבנן סבוראי הנקרנים מרבים בהקדמות ובאזכרות שמות המרים חמרים וענן וערפל סביבם. וכל כך למה? כדי להוציא הדבר מידי פשוטו ולהרחיקו, כפי האפשר, מן השכל, שלא יהא מובן כצורתו וכמשמעו — ובטל הענין ברוב דברים. אותם הפטפוטים בכל עקמימיתיהם והגזמותיהם ושגיונותיהם הם הם שקרויים אצלם „דרישה במעשי הספרות". — יאמרו מה שיאמרו ולמוד דברים מעין אלה קשה מאד בימי הבגרות וכל־שכן לאדם שנפשו חשקה בדברי חכמה ומדע, המתבקשים לעולם. והריני חוזר ואומר, ספורי־בדים ודברי הבאי למודם היה קשה עלי מאד!

פטפוט זה, שהייתי מפטפט יום יום, הכניס ערבוביא במוחי, דלדל את גופי והקהה את רוחי והייתי פעמים עצוב ונדהם כמטורף. ופעמים הייתי מהסס שמא לא יעלה בידי, חס ושלום, כל אותו הענין, שאני עמל בו כל־כך. מי יודע שמא אשכח דבר קטן בשעת הבחינה, אכשל בהכשפנית יאהא, בקושציי הקוסם, או בספרן־סבוראי מהנקרנים ויקטרג השטן חס ושלום — ואקפח את כל העמל, שעמלתי בתלמודי זה כמה שנים, ושם רופא אומן לא אטול כרצוני. ולא דיי בזה אלא שאקפח את נפשי, סבריי וסכויי לזכות אדם בחיים. אני הלא בהויתי אהיה יהודאי נקלה ובזוי עם, מוכן ככל יהודאים לפורעניות, למכה ולחרפה למשטינים ולמלשינים ולקנאים ופגעים רעים; מוכן לחיי רוח ופריחה באויר, לחיים משונים, שיש בהם חשק ורצון לפעול ולעשות, אלא שאין יכולת ואין מקום לצרף מחשבה למעשה, כגורלם של הרבה נפשות פורחות אצלנו. אהיה יהודי פשוט בלא תו־השכלה על מצחו וכל מוצאו יכנו. חידה עולמית אהיה לרבים ואתמשל לאותה מטרוניתא במשל הקדמוני, שמכבדת ומפנה כל מקום מזוהמא ומקומה שלה בשפל, באחת הפינות. ולאותה מטרוניתא, שאת כל העילם היא מלאה ואין מקום לה בעולם ולמטרוניתא זו, שהיא בשר ודם, וכל מה שבטבע ברייתו של אדם יש גם בה — והיא לדברי רבים אפס ואין! אחת מהן אני יודע -- זוהי מטאטא, ושתים... אבל מה לי מי יודע ומה לי מי אינו יודע, אני יודע, שאהיה מה שאהיה ואדם לא אהיה!

הפרישות והלמוד והפטפוט מזה, והרהורי ספק ופחד מזה, שמא לחנם כל טרחתי, כל אלה ביחד עכרו את בשרי ונפשי. נתמעט חלבי ודמי, נתדלדל גופי ותש כחי והייתי מתרגז, מתרופף ומשועמם כשוכב בראש חבל. פני נשתנו מאד ומנהגי ומעשי אף הם היו משונים. בשעות של צער הייתי מקלל את הכשפנית יאהא הארורה ואת קושציי הקוסם, אותם ואת כל גבורי אגדות ופטפטנים סבוראים — הלואי שילכו כלם לעזאזל ולכל הרוחות שבעולם! ובשעות של התקררות הרוח הייתי חוזר עליהם, מתרצה ליאהא ומתפיים לקושציי ומבקש מהם ומכל מ׳ שכמותם סליחה ומחילה וכפרת פשע. אמי היתה רואה אותי בנוולותי ושממה עליה נפשה ובוכה, והתחילה דורשת ברופאים ומומחים להחלימני. והם השקוני סממנים ומיני תרייקא משונים והזהירוני לטייל הרבה שעות ביום בשדות ובגנים, ולא תעלה על דעתי שום מחשבה והרהור כלל.

אוי, אלמלי השכילו הרופאים ושחררו איתי מאותם הבלים ודברים מיותרים, שמבלבלים את המוח; מכלים את הגוף, ואת הנפש הם מאבדים!

מיכה יוסף ברדיטשבסקי.

וְעָנוּ בָהּ צִדְקָתָהּ.

(ספור אגדי) *.

בשלהי ימי בית שני, בטרם נשברה זרועה של סנהדרין ולא בטלו עוד דיני נפשות מישראל, הי בעיר אחת בגליל־העליון איש עשיר ורב־נכסים ושמו צדקיהו, ולו אשה יפה כשמש וחכמה ויודעת תורה והשכל ושמה אביגיל. ויהי היום והיה צריך צדקיהו לעבור בים אל ארץ רחוקה, כי הגיע שמה סחרו, ויפקד את נחלתו ביד אחיו הקטן יונדב, ויצוהו סוכן על ביתו ועל אשתו ויאמר לו: שמור לי הנפש הזאת, היקרה לי מכל, והיה לאיש חיל. ולעבדיו פקד, כי ישמעו כולם בקול אחיו, ואיש לא יזיד להמרות פיו, כי כחו ככהו, ומצאתו ועד בואו הוא אדונם.

ויונדב איש רע, ויתפש את לב אחיו. צדקיהו רק הלך לדרכו, והוא כבר החל לחשוב מזמות על אשת החן אשר ברשותו, כי נשא עיניו עליה ויחמוד אותה. ובבואו לעשות מלאכתו, החל לדבר על לבה כי תשמע לו, כי הוא אוהב אותה אהבה עזה זה ימים רבים ובלעדיה חייו אינם חיים. ולא אבתה אביגיל להטות אזן קשבת לדברי רשע ותאמר: ראה זה, כי יצוק בלבך דבר בליעל; הן אחיך הגדול הפקידני בידך, כי האמין בך, ואתה תמר את אמרי פיך ותאמר לחללני ולשלוח יד בפקדון.

ויהי כדברו אליה דבריו הרעים יום יום, והיא הראתה לו רק אותות משטמה ובוז; וירא כי לא יכול ללבה; ויחל לשטום אותה גם הוא, ויאמר לנקום ממנה ומיפיה, כי לא לו. —

ויחרש יונדב עליה רעה, ויעמיד עליה עדי־שקר בכסף לאמר, כי שטתה מתחת בעלה ותשא את עיניה אל אחד מעבדיה הנאמנים לה. ותהום העיר לשמועה הזו, ויביאו את החוטאת לפני הסנהדרין בירושלים, והעדים חכמים הם להרע, בעדי שושנה בשעתה, ויכוונו עדותם יחד, ולא נכחשו בהדרישה והחקירה. וסופרי הדיינים, אחד משמאל ואחד מימין, כותבים דברי המזכין ודברי המחייבין, ורבו דברי המחייבין. ונגמר דינה לסקילה בידי־אדם.

וישימו „הכל־המצרי" על צוארה והובילו אותה לבית־הסקילה, וכרוז יצא לפניה: אביגיל אשת צדקיה יוצאה להסקל, כי זנתה, ואלה הם עדיה. ואיש לא בא להפר עדותם.

וכשהגיעה הנשפטת עשר אמות מבית הסקילה, אמרו לה: תני תודה על מעשיך, והתודי על אשמתך. ותרם אביגיל ידיה, כי עוד לא אסרו אותה, ותאמר: אל־אלהים יודע, כי לא חטאתי; ואם יש בי עון זה, לא תהיה מיתתי כפרה לכל עונותי, ואירש גהינם. — ויפעלו דבריה, עד להתפוצץ לב, על כל הקהל ובקשו להחזירה. היה שם פרוש אחד, קם ואמר: אם נעשה כדבר הזה להשיב הנידונה, אז כל חייב מיתה יאמר כאלה, כדי לזכות את עצמו. ולא מצא מענה.

וידו בה אבן, ויקיפוה מסביב גל אבנים.

ויהי בלילה ההוא, ויעברו שירת־אנשים בדרך לא רחוק ממקום האבנים ויעמדו לנות, וישמעו כמו קול אדם בא מתוך האבנים. וייראו האנשים ויאמרו, פן שד הוא. אבל להזקן שבחבורה היה רוח־עוז, ויקרב אל הגל וירכין את אזניו, וישמע קול אנחה. ויאמר: גשו הנה, אחי, כי שם בן־אדם! ויסירו האנשים מהגל אבן אבן, והנה הוד אשה נראה בלבנת פניה. ויתמהו, כי לא ראו עוד כמוה ליופי. ויפרשו מרבד על הארץ ויושיבו את הנצלת שם, ותפקח את עיניה ותשאף רוח. ויפתחו את אמתחותיהם ויקחו אוכל ומשקה ויתנו לה להשיב נפשה. ותאכל ותברך. ויראו האנשים, כי נח רוחה, וישאלו אותה לאמר: מי את? ואיך הצבו לך פה באבנים קבר? ותספר להם האשה את אשר קרה לה היום, וכי סקלוה במצות בית־דין על לא עול בכפה, והיתה בה יד שקר וכחשים לרנמה נקיה תחת השמש. ויצא לב האנשים לשמע הדברים האלה, ויקראו לאמר: מארץ רחוקה נתנו ושמענו מירושלים קרית משפט־הצדק, ואמרנו לעלות שמה ולהקריב קרבן; והנה רואים אנו, כי תחת משפט משפח ונשפט צדיק. חי ה׳, אם נבוא עוד אל שעריה! ויחלו להכין את עצמם לדרך אשר באו, ויגשו אליה ויאמרו: ראי, אנו שבים אל ארצנו ואת תשארי פה, וראוך אויביך, אשר צודים לנפשך, וכלוך; לכי אתנו אל המקום, אשר נתן לנו אלהים, ותשבי בתוכנו ונטיב לך, כי אשת חיל את!

ותאמר אביגיל: מאת ה׳ היתה זאת, כי הצילני היום. אלכה עמכם, אם אך תבטיחו לי, שלא תגעו בי לרעה. וישבעו לה האנשים ויאמרו: כה יעשה לנו האלהים וכה יוסיף, אם נחשוב נבלה עליך. וירכיבו אותה על גמל

---

*) עפ״י המקור נדפס בקובץ צרפתי־עברי.

ויעטפוה אדרת, וילכו עמה לארצם דרך המדבר. וישמרו עליה מכל משמר, כאשר אמרו. והיה כאשר עמדו ללון בלילה ולנות, כי רב הדרך, נטו אוהל! בעד אביגיל, ועגו עוגה בחול סביבו ותתבו חניתותיהם בו, ויאמרו: כל העובר ידקר

ויבואו לביתם בשלום, ותתישב אביגיל שמה; ויתנו לה נחלה ביניהם בין שדות ויערים. ושם עשבי־מרפא רבים, וכל דשא בו תעלה, אבל לא ידעו מהם אנשי המקום. ותלמד אביגיל בחכמתה לדעת סגולות העשבים ותשכיל בטבעם, ותחל לרפאות בהם חולים; וה׳ היה עמה להיטיב ולהעלות ארוכה לכל משכימים לפתחה. ויצא שמה, וינהרו אליה מכל אפסים וכה עברו ימים רבים להרבות חילה, ותרפא את כל מוכה ומנוגע בארץ.

ובימים ההם שב צדקיהו בעל אביגיל הביתה, מלא כל טוב ארץ. ויגידו לו את הבשורה הרעה, כי סרה אשתו מדרך הטוב, וכי סקלוה בית־דין. ויצא לבו, ויאמר: יסרני ה׳, כי עזבתי את ביתי ונחלתי בירושלים לרדוף אחרי עושר. ויאמר ליונדב אחיו בתומו: מעתה אתה בני, כי מי לי עוד בארץ בלעדיך.

וה׳ לא יעמוד לרשע, ויכה את יונדב בצרעת על מצחו, ותבוא הרעה גם על עדי השקר — שכניו, וינגעו. וכל רופאי ירושלים וכהניה לא ידעו תרופה וקצרה ידם לטהר אותם, ויצטער צדקיהו מאד על אחיו.

והנה עלו לרגל אנשים מארץ רחוקה, ויספרו בשכונה, אשר גרו בה, כרופאה אחת רבת־פלאים יושבת בגבולם, והיא תרפא כל חלי, ותטהר כל נגע. וישמעו המצורעים וישמחו על הדבר, ויאמרו איש אל אחיו: נלכה גם נחנו אל ארץ ההיא, פן נגאל גם אנו. ויספר יונדב לאחיו את הדבר, וישמח גם הוא ויאמר: גם אנכי אלך עמכם.

ויזדינו כולם אחרי החג ויקחו מכל טוב בידם וירכבו על גמליהם ויבואו בעוד חודש ימים לארץ ההיא. וישאלו את אנשי המקום, ויאמרו אלה להם: כנים הדברים, יש אתנו פה רופאה שמפליאה לעשות. וימהרו ויעמדו לפני חצרה. ויאמר העבד שומר השער: מי אתם? ומה חפצכם? ואודיע לגברתי. ויענו אותו לאמר: חולים במחלת העור אנחנו, ומארץ העברים באנו לבקש תרופה. וירץ העבד ויגד להרופאה: ארבעה אנשים עברים באו להתרפאות אצל גברתי. ותאמר: הכנס אותם מיד. ויבואו צדקיהו ויונדב והשנים אשר אתם החדרה, וישתחוו; ותכירם אביגיל, ולבה הומה וסוער, — אבל היא התאפקה ותתנכר להם. והם לא פללו, מי היא האשה הנצבת לפניהם, כי תשבוה למתה; ובגדיה הכבודות שלבשה, כפי מנהגי המקום, וכל אשר מסביב לה נתן לזיו איקונה תואר אחר מהוד ימי ירושלים: אז היתה כבודה כבת מלך פנימה, ועתה רושמה כמולכת.

ויגש צדקיהו כמליץ, ויאמר: האנשים האלה עבדיך מצורעים הם, ונשמע את שמך לתפארת, כי את תעלי רפאות לכל מחלה; רפאי נא אשה כבודה גם את אלה, ותקחי כסף וזהב כמלוא חפצך.

ותאמר אביגיל: יקרבו נא החולים אלי, ואראה בפניהם; ויקרבו. ותביט בהם ותאמר: פניכם יעידו, כי חטא גדול ונורא חטאתם בחייכם, ולא אוכל לרפא אתכם, בטרם התודיתם על אשמתכם. ויבהלו העדים ויאמרו: נביאה היא האשה הזאת! ויפלו על פניהם, ויאמרו: אמנם כן, נשכרנו בכסף דמים פעם, להעיד עדות שקר על אשה צודקת, כי עותה לעשות; ועתה דמה הנה נדרש.

ויונדב עמד כתומר מקשה.

ותאמר אליו הרופאה: הגד גם אתה מה חטאת. ויקשה את לבו, ויאמר: לא אדע כי עויתי. ויחר להעדים הדבר מאד, ויקומו ויאמרו: איש רע וצר הזה הסית אותנו להוציא אשה לסקילה באמרי פינו, והוא עוד יכחש בפנינו. ויבהל צדקיהו ויפעם רוחו בקרבו. והרופאה נקרבה אל העדים ותוריק מימי מרפא על פניהם, ותאמר: אתם, כי התודיתם על חטאתכם, לכו לביתכם ותטהרו; ואתה, פנתה אל יונדב לאמר, כי לא תתודה, תהיה מצורע כל ימיך, ככל מכה רעהו בסתר, וצרעת האנשים ההם תדבק בך. — ונרפאו העדים עוד בטרם עזבו סף ביתה; ויצא יונדב מצורע כשלג.

ובצאתם, לא יכלה אביגיל לעצור ברוחה עוד, ותתן קולה בבכי, ותאמר לצדקיהו: אנכי אביגיל רעיתך, אשר סקלוני אז בדבת רכיל, וה׳ הצילני והביאני עד הלום. ויפתח צדקיהו את זרועותיו ויחבק את אשתו ויבכו שניהם.

* * *

וישובו אחרי הדברים האלה צדקיהו ואשתו אל ארץ הקודש בלבב שמח. והקול נשמע בירושלים, כי יצא כאור נגה צדקת אביגיל, וישמחו כל אוהביה, ופני אויביה קבצו פארור. וילכו לקראתם הכהנים והעם, ויברכום בשלום. ויבואו כולם להיכל המקדש, ויגישו קרבן תודה באמן והלל לה׳. היהודים, שנכשלו במוציאי דבה, מהרו גם הם ויביאו את אשמם. ונגלל העון עליהם. וקרא לירושלים עיר הצדק עד יום האחרון;

א. כרמלי.

אַבְרָהָם מַפּוּ.

(לשנת המאה להולדתו)

„שמש אחת במרום ושיר יחיד ללב — ואין שני"... ובלבד שיהיה השיר היחיד כלו שלו, דלוי מתהומה של נפש וממלא את התהום. ואלו שאין שירם יחיד, אפילו יחיד אין להם וחלל נפשם נשאר ריק ושמם...

שימו לב לגלוייה של נפש המשורר הברוכה, ואם מסוגלה היא אזנכם לכך ובחנה את הטעם היסודי הרועד בנימי נפשו, ואמרתם: אלו הם גלוייו של השיר היחיד, שירת הנפש; זוהי היצירה, שעל ידה נעשה המשורר שותף במעשה בראשית והיא עתידה להיות קיכת לדורות. ואלו — לא לב זה ילדם, מעולם אחר הם באים לכאן ולא עליהם יתיחר ייזמו של המשורר.

שיר יחיד, — וָדַי.

וזוהי אמנם זכותה ועיקר גדולתה של הבקרת החדשה, שהיא מבקשת לדמות צורה ליוצרה ולמצוא ביצירותיו של האמן את גוף עצמותו של יוצרן; לראות את שמשו האחת, שהיתה תלויה לו במרומו, ולהבין את שירו היחיד, שהיה שופע מתוך לבו.

וכשאנו קוראים את יצירותיו של מאפו, הרי כל כך קל להבין את שירו יחידו הוא. רצה מאפו לתאר את עולמו ואת זמנו, אותה התקופה שבה טולטלה היהדות טלטלה גדולה, ולא עלתה בידו. יצא מחוץ לזמנו ומקומו ובקש לתאר את תקופת שבתי־צבי, אותה תקופת המסתורין כשחזרו ונעורו בתוך העם התקוות הגדולות והשאיפות הכבירות לגאולה ופדות, ולא עלתה בידו. פסע עוד פסיעה אחת גסה ואמר לתת דמות וצורה לאחד מן הרגעים היותר גדולים בדברי ימי האומה, כשרעדה ארצה תחתיה ו„אשמת שמרון" הגיעה למרום קצה, ולא עלתה בידו. נתעמק מאפו בתוך נפשו, דלה ממעמקיה את האידיליאה של „אהבת ציון", אותה האידיליאה הקוסמת שכולה שקט ותום, תכלת שמים בהירים ורעד כוכבים צנועים, — ועלתה בידו. האידיליאה — זהו שירו היחיד של מאפו.

„לֹא זָכִיתִי בָאוֹר מִן הַהֶפְקֵר,
„אַף לֹא בָא לִי בִירוּשָּׁה מֵאָבִי,
„כִּי מִסַּלְעִי וְצוּרִי נִקַּרְתִּיו
„וַחֲצַבְתִּיו מִלְּבָבִי"...

ושירו היחיד של מאפו הוא כולו שלו, חצוב מלבבו. לא היו כלל מסוגלים לאידיליאה אותם החיים ואותה הסביבה, שבהם היה נתון מאפו.

טעות גדולה נשרשה בספרותנו, ביחוד בזו של השנים האחרונות, לחשוב אותו „דור ההשכלה", דורו של מאפו, לתקופה של שקט ומנוחה. הנחה מוטעת זו היא שגרמה שסופרינו הצעירים קבעו לעצמם יחס של בטול לאותו הדור, קצתם מומנים יחס זה בלבם וקצתם מכריזים עליו בפרהסיא. אליבא דאמת היתה אותה השעה שעה של תסיסה שאינה מצויה, שהגיחה כסערה. כמו פתאום נגזרה כליה על סדרי החיים הישנים, שזה לא כבר אפשר היה לחשוב אותם קבועים לעולמי עולמים, והקיץ עליהם הקץ. לא היו ימים מועטים והבנין שהיה קים מאות בשנים נהפך למפלת: ודאי יש הרבה מן ההפלגה בתאור אופיה של איתה מהפכה דמרגלא בפומיהו של שָׂרֵי הדור ההוא:

בימים ההם אדם [illegible]

ספר שכתבו מין, וקם למחר כשהוא אפיקורס גמור". אבל דוקא הפלגה זו מלמדת אותנו עד כמה היתה השעה שעת חירום ורעש.

שמחיות היא זו ללגלג על „גבורי ההשכלה", שהכל היה ברור ומובן להם ומניחת לבם לא הופרעה. באמת אין הדבר כך. הם הטיפו ליציאה מן החומה ורובם הגדול נשארו בעצמם בתוכה, לא פרשו מן הצבור, כי לא למדו עדיין אותה המלאכה „הנקיה והקלה" להביט עליו מלמעלה למטה, וחמורה מזו, שבשעה שקשרו את המלחמה נגד הסדרים הישנים, שלא היתה להם עוד תקומה, כבר פרכסה בלבם השאלה המרה והאיומה: „להיכן? להיכן מובילה היציאה הנחפזה מתוך המפלת?" מתוך רוב ספריהם של גבורי ההשכלה אנו רואים, שהם בעצמם כבר נעשי עדים שבמלחמת האבות והבנים היו המנוצחים גם האבות וגם הבנים: אלו נתרוקן ביתם, ואלו—נתרוקן לבם; אלו נשארו ערירים, ואלו—תלושים; אלו עמדו בקשיות ערפם להקבר תחת המפלת, ואלו—קלות דעתם נשאתם עד מעבר לגבול. ובשעת מצב-נפש כזה האמנם אפשרית היא מנוחת הלב?

ונפשו של מאפו, אע"פ שהיה בן הדור ההוא, היתה מלאה מתחלת יצירתה תום ושקט, אור ורוך. הם נבעו מתיכו, נוקרו מסלעו וצורו, לא באו ולא יכלו לבוא אליו מעילמו אשר מסביב לו. ולא נפלא הדבר שבאותן השעות, כשהיה „המלמד הקובנאי" יוצא מעירו להרהר את הרהוריו ולחלום את חלומותיו ב„בקעת מיצקיביץ", היה נבדל גם מזמנו וממקומו והיה קולט את שירו יחידו מעולם אחר ומזמן אחר לגמרי, מעולם ומסביבה שברא לו דמיונו. יצירתו המובחרה של מאפו—„אהבת ציון"—אינה רומן הסתורי, אחרי אשר אין בו שום „הסתוריה" כלל. אין ביצירה זו שום בינה מיוחדת ולא לשם זמנה וצרכיו נוצרה. זהי שירה של נפש רכה וצנועה, מובדלת מרפשה וזוהמתה של המציאות הקרובה ופולטת מתוכו אור מנוחה ושלות תקוה.

זהו שירה היחיד,—ודי.

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיּוֹנוּת.

— הועד המרכזי של ההסתדרות הציונית ברוסיה מוציא עתה אל הפועל את ההחלטות, שנתקבלו באספתו האחרונה במושב כל חבריו ובועידה הציונית שהיתה בחדש אקטובר במוסקבה.

—במשך ארבעת הירחים האחרונים נדפסו ע"י תוצאת-הספרים „קדימה" בווילנא החוברות האלה:

א. „המוסדים המכשירים את תחיתה האיקונומית של פלשתינה", ברוסית. מהדורא שניה.

ב. „ידיעות להנוסעים ארצה ישראל", ביהודית. מהדורא שלישית בהוספות ותקונים.

ג. „בצלאל: מטרתו, עבודתו ועתידותיו", ביהודית, מאת הד"ר י. לוריא, יפו.

ד. „מהי הפרוגרמה הבזילאית", ברוסית, מאת וו. ז'אבוטינסקי.

ה. „פלשתינה", ברוסית, מאת ד. טריטש, יפו.

—ע"פ הידיעות שקבלנו, נכנסו לקופת הועד המרכזי של ההסתדרות הציונית ברוסיה מן 1 יולי 1907 עד 1 דיצימבר 1908 על חשבון שקלים 13,333 ר. 49 ק., ע"ח הפונד לתעמולה 2758 ר. 66 ק., ע"ח המס המפלגתי 1642 ר. 28 ק. וע"ח המס המיוחד 6982 ר. 29 ק.

לחוג את חג המכבים ע"י עריכת נשפים לספרות ולזמרה, ע"י אספות ציוניות ונשפי-ילדים.

— יצא לאור קול-קורא חדש בעברית ע"ד ה„שקל"

—הרב ריינס שלח זה לא כבר מכתב חוזר אל כל האגודות ה„מזרחיות" ברוסיה. החוזר הזה הוא הראשון אחרי תקופת אי-העבודה להמזרחיים ברוסיה. בחוזר מתבטא הרצון לעשות את ה„מזרחי" לפידיראציה מיוחדת ולאסף לתכלית זו שלשת אלפים שקלים.

—מר ח. גרינברג בקר בשבועות האחרונים את הערים האלה בפלך פודוליה: קאמיניץ-פודולסק, מינקובצי, ירמולינצי, ושוואנעץ וסאטאנוב.

—לפני שבועים ימים יצא המטיף מר הורביץ לערי פלך קובנה במלאכות הועד המרכזי.

—האגודה הציונית בסלונים מבקשת אתנו להדפיס את חשבון הכספים, שנכנסו אליה במשך השנה האחרונה לטובת מוסדים ציוניים שונים: בעד שקלים 100 ר. 50 ק., ע"ח ספר הזהב 95 ר. נאסף בתשעה באב 23 ר. 50 ק., מקערות עריו"ב לטובת הנ"פ 45 ר. 80 ק., נאסף בבנין הציונים 10 ר. 50 ק., נמכרו תוי הנ"פ ע"ס 70 ר., נאסף על חתונות 20 ר., נמכרו גלויות מצוירות של הנ"פ על סך 27 ר., הכנסה מנשף ציוני 62 ר., נאסף ע"ח הקופה המפלגתית 64 ר. 65 ק., מקערות עריו"ב ע"ח יא"י 41 ר 55 ק., בס"ה 561 ר. 50 ק.

— מדבינסק כותבים אלינו:

בתחלת נובימבר נאסף אל עמיו חברה של ההסתדרות הציונית בדבינסק שמריהו שליומוביץ. מן הקונגרס הציוני הראשון עד יומו האחרון עבד שליומוביץ את עבודתו הציונית בדבינסק. וחפצו היה לעלות ארצה ישראל ולהשתקע שם. אבל בא המות ויקטפהו בשנת העשרים ושמונה לחייו.

שלום לעפרך, חבר נאמן.

ביום 6 בדיצימבר ערכה אגודת „פועלי-ציון" בווינא נשף-ספרותי לזכר ד"ר תיאודור הירצל. קהל גדול נאסף לשמוע מפי סופרים ואמנים מפורסמים, ידידיו של המנוח, מה שנתן הירצל להיהדות, מה שהיה בתור אדם ומה שיצר בתור אמן. הנשף היה לחג-זכרון נהדר מאד, אשר הוכיח מה נמרצים הם רגשי הכבוד והאהבה, אשר ירחשו יהודי ווינא למנהיגנו.

אחרי נאום-פתיחה קצר של מר קאפלאנסקי-קאפלאן, נשא הסופר המפורסם פיליקס סאלטין נאום לא-גדול, אך נחמד וחזק מאד.

„מימי האימאנסיפאציה — אמר הנואם בתוך שאר דבריו — ראינו עוז-יהודי ופחד-יהודי, פרחנות וגאוה יהודית ואפילו חוצפה יהודית. הירצל היה הראשון שהשיב לנו את הגאון היהודי, את הכרת הכבוד היהודי ואת האצילות היהודית. הוא עצמו הביע זאת בדברים הללו: „מסופק הדבר, אם האנשים המתחילים בפעולתנו יזכו לראות את אחריתה הנהדרה. אבל גם ההתחלה מעוררת גאון גדול ואושר החופש הפנימי. כל העולם ישתומם בהודע לו, מה שהוכרחתי להסתיר ומי היו שונאי הרעיון שלי". אנחנו יודעים אותם. הם המה בני הכרכים הגדולים, בני השדרה העליונה. פחדנים הם בכל שפלי-המדרגה הדוחקים את עצמם להתעלות, ואינם פוסקים מהביע תודה בגלל מתנת האימאנסיפאציה. אנחנו איננו מכירים תודה בגלל המתנה הזאת. שבנו ורכשנו לנו את המנוחה. „משחררינו" אינם אוהבים אותנו. ואנו יודעים מפני מה. אבל איננו אוהבים גם את האחרים, וגם זה יודעים אנו משום מה".

„בשובנו אל עמנו זכרנו גם את ארצנו, אשר אנו עובדים בשבילה ואשר עוד נוסיף לעבוד הרבה לטובתה. כי ביותר מכאבת אותנו זכות-האזרחים הניתנת לנו. אנחנו שלמנו בעד זכות זו מחיר גדול יותר מדאי. תחת זה נחלנו יאוש הרבה ואילוזיות-שוא. הירצל הירה לנו את הדרך. המאור שהדליק הירצל בשבילנו הוא הוא עצמו, והוא עצמו נשרף ועלה באבוקה באש. את האבוקה הזאת נשא לפנינו במלחמה. כי מלחמה לנו עם לוחצינו. מי שמטיף היום ליחס של חד ונעימות ולכרתת-שלום הוא נוכל או פתי. אני אינני רוצה להיות אחת משתי אלה, כי אלמלא כן לא הייתי ראוי לדבר ע"א תיאודור הירצל"...

נאומו של סאלטין נתקבל בתשואות-חן.

אח"כ עלה על הבמה מר איגון בריבי, אחד המשחקים המצוינים בהתיאטרון הווינאי החדש והקריא נאום קינגריסי של הירצל ואת הפיליטון המפורסם שלו „המנורה". כמקריא מפליא מסר את נאומו של הירצל בכל תנועותיו של הכונות ואפני הקראתו הדקים מן הדקים, ויעש על השומעים רושם גדול ונמרץ מאד.

כמו בקסם טמיר משך אליו את הקהל גדול הסופרים הווינאים, הצעיר־הנצחי הירמאן באהר. הוא דבר על הירצל בתור פייטן ואדם. אחרי־כן הקריא בהטעמה מפליאה את הפיליטון של הירצל „אנית־האויר“, שנתפרסם בדפוס עוד בשנת 1888. בסוף דבריו מסר הירמאן איפיוודות אחרות מימי ידידותו עם הפיטן המנוח ;

אז הקריא מר בריכיר את המחזה הרביעי מ„הגיטו החדש“. העלמה לאת חזן, אחת המשחקות המפורסמות בהתיאטרון דמלכי, הקריאה ברוב כשרון את הקפיטל. הל״ט מספר יחזקאל בתרגומו של אויאירבאך.

— כבית־הנבחרים האונגארי פנה הדיפוטאט האנטישמיי סמריצאני אל מיניסטר־ההשכלה בשאלה על־דבר המורים הציוניים. בתחלת דבריו הבטיח הדיפוטאט, שאינו בא לדבר בגנותם של היהודים, לפי שאין בלבו טינא על בעלי אמונות אחרות ; ואולם הציונות אינה תנועה דתית, אלא לאומית, שמטרתה היא ליסד מדינה חדשה בשביל אותם היהודים, שאינם רוצים בטמיעה. הרעיון הציוני לפי דברי הדיפוטאט, הולך ומתפשט באונגאריה, והמורים הציוניים מעוררים רגשי־שנאה למולדתם. לפיכך אין להתיחס באמונה לפעולתם של אותם המורים והפרופיסורים, שהם שייכים לאגודות ציוניות. על סמך זה דרש הדיפוטאט, שיעירו את דעתם של מיניסטר־ההשכלה ומיניסטר־הפנים על זה, שההסתדרות הציונית קיימת בלי תקנות מאושרות. — האינטרפילאציה נתקבלה ונשלחה להמיניסטר, אך דבריו של סמריצאני לא עשו כל רושם ופעמים אחדות נפגשו דבריו בצחוק של לעג. צחוק גדול עורר ביחוד אותו החלק של נאומו, במקום שהנואם ספר, שבוראי הציונות הם הירצל ונורדאן (כך קרא הדיפוטאט להד״ר נורדוי).

— על־אדות הציונות כותב הסופר המפורסם הירבירט נ. קאסוס (Cassous) בירחון האמיריקאי „Hamptons Brodway Magazine“ ואת הדברים האלה:

„תנו נא ליהודים מנהיג, — לא פיטן, כי אם עסקן, איש־מעשה — ובמשך של עשר שנים יקבל את פלשתינה אצל התורקים, יושיב אותה במיליאון של יהודים מרוסיא וישיב לעמו את ערכו בין עמי הארץ. וזהו העיקר. אין זה חלום ומשאת־שוא. אם השולטן אבדול־אמיד עבר אל התורקים־הצעירים והעם העותומאני נכנס לתקופה של חיים חדשים, של השכלה כללית ועתונות חפשית, אז אין ספק, שמזדמנת ליהודים שעת־הכושר הראשונה להשיב להם את הארץ, שבה נוצרה הביבליאה שלהם. עכשיו אין להם עסק עם יחיד, אלא עם כל העם התורקי, שהתיחס תמיד ביד דות מיוחדה אל היהודים.

מאחר שאינני לא תורקי ולא יהודי, לפיכך אין לי כל סבה מיוחדת להתענין בדבר זה, מלבד זה שאנכי, כרובם של יושבי־אמיריקא, היינו רוצים בכל לבנו, שהטראגידיה הממושכה של ההיסטוריה היהודית תגמר בסוף יפה בטרם שיורד המסך.

פלשתינה היא ארץ־מולדתם של היהודים, אשר גורשו ממנה בחרב הרומאים. אין דבר בעולם, אשר יהיה בכחו לעקור מתוך לבם את הרגש, שהארץ הזאת היא שלהם. היא שייכת להם בצדק, ועל זה יהיו מוכרחים להסכים הסכמה משותפת כל עמי הארץ“.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

— ערכה המסחרי של חיפה הולך וגדל, ישובה מתרבה ואין כל ספק שעתידה היא עיר זו לתפוש מקום גדול בחיית הכלכלים של ארץ ישראל. לפיכך נגשו אחדים מתושבי חיפה, וביניהם המהנדסים טרידל ופויזנר, ליסוד אגודה לקנית מגרשי בנין בעיר ובסביבותיה.

— מאדמת הקרן הלאומית אשר בחולדת (סמוך לגבול עקרון) נתנו 1000 דונם בחכירה לשנים אחדות לשש משפחות יהודים הרריים, שבאו לארץ ישראל.

— ביפו היתה אספה כללית לבעלי המניות של בית־החרשת ל. שטיין ושותפיו, שבא, כידוע, עד משבר בימים האחרונים. באספה השתתפו גם שנים מפקידי יק״א ובא כחו של אנגליה־פלשתינה־באנק. השאלה העיקרית שעמדה על הפרק היא, אם יכול בית החרשת להתקים בכחות עצמו מכאן ולהבא. — המהנדס מר ווילבושיבין, שנהל את ביהח״ר במשך שלשת הירחים האחרונים הרצה לפני האספה בילאנץ מדויק. מן הבילאנץ הזה נראה, שבעלי המניות השקיעו בהעסק 150,000 פר׳ בשעה שרכושו הקים והברור של העסק, לאחר נכיון הסכומים שהוא חיב לבאנקים ופירמות שונים בארץ ובחו״ל, עולה לסכום של 135,000 פר׳, יוצא מזה, כי הפסדו של ביהח״ר עולה 15,000 פר׳. — להלן הוכיח המרצה מר ווילבושיבין, כי במשך שלשת החדשים האחרונים, אעפ״י שהיו אז הימים היותר רעים לביהח״ר, הספיק העסק להתקים בכחות עצמו, לפרוע את כל השטרות בזמנם ולהותיר בקופה 10,000 פר׳ בעין. — על יסוד הרצאה זו החליטה האספה פה־אחד, שביהח״ר יכול וצריך להתקים גם מכאן ולהבא. האספה בקשה את מר ווילבושיבין, שישאר מנהלו של ביהח״ר, ולא קבל, משום שהוא מוכרח לשוב לעסקיו אשר ברוסיה. מר ווילבושיבין גלה את דעתו, שלע״ע אין ביהח״ר זקוק לו, אחרי שכבר ישנם עובדים מומחים ובקיאים, שיכולים לנהל את ביהח״ר תחת השגחתו של ועד הנהגה. ועד כזה נבחר באותו מעמד, וחוץ מזה נבחר גם ועד מפשר, לפשר את הסכסוכים שבין בעלי המניות ובין מר שטיין, שיצא מן העסק לגמרי.

— הקאפיטאליסטים התחילו מבקשים להם שדה עבודה בארץ ישראל. הנה כן מודיעים העתונים התורקים, שהוגשה לממשלה בקושטא הצעה ע״ד בנין מסלת הברזל מיפו לפורט־סעיד. ההצעה נמסרה לעיון להמיניסטריה של עסקי הצבור. — החברה שבונה את מסלת הרחובות בביירוט משתדלת לקבל קונציסיה לבנין מסלת ברזל מחיפה לביירוט, המיועדה ביחוד לנוסעים ורק במקצת להובלת משאות. יש אומרים, שהקונציסיה תתקבל בקרוב. — הפחה החדש בירושלים גלה את דעתו לטובת ההצעה ע״ד בנין מסלת ברזל מיפו לירושלים דרך שכם ודזינין. — לפי דברי ה„יוד׳ רונדשוי“, נתקבל בירושלים הרשיון ליסוד חברה של שותפות, האומרת להשתמש בכח האלקטרין להספקת מים, להאורה ולמסלת רחובות. — אפשר רק להצטער על זה, שגם הקאפיטאליסטים היהודים לא הגיעו עוד לידי כך לבקש להונם שמוש בארץ־ישראל.

— לאחר מתן החרות התחיל מנהג השביתות קובע לו מקום גם בארץ־ישראל. ביפו ובביירוט קראו פועלים שביתה. הארמנים בירושלים דרשו, שיוסר ממשמרתו מזכירו של הפטריארך — ודרישתם נמלאה. גם הערבים האורתודכסים בירושלים עושים תעמולה כנגד הפטריארך שלהם. לרגלי מקרה שקרה בבית דפוס עברי אחד בירושלים קראו שביתה פועלי כל הדפוסים העברים שם. שביתה זו הסבה אליה את תשומת לבם של בני ירושלם ויפו. מצד אחד יצאו עסקנים אחדים במחאה כנגד השובתים ובגלוי־דעתם שפרסמו הם דורשים, שלא ישובו בתי ד דפוס להת עבודה לפועלים מאורגנים. ומצד שני נוסדה קופה של שובתים, שמשתתפים בה גם אחדים מעסקני הצבור שבירושלים ויפו. השבתה עדיין לא פסקה. — לפי דברי „הצבי“, אומרים גם בני הישיבה הגדולה שב„מאה שערים“ אשר בירושלים לקרוא שביתה, משום שאין דעתם נוחה ממנהלי הישיבה וראשיה.

— אחדים מנכבדי ירושלים וממשכיליה אומרים ליסד גם בירושלים גמנסיה עברית, לפי דברי „הצבי“ יצא הדבר בקרוב לפעולה.

— ע״י המו״ס לודוויג מאיר מפרנצלוי ובהשתתפותו של הרב הד״ר ויזל נוסדה חברה של שותפים באחריות מגבלה, אשר תפתח בקרוב בירושלים בית־מסחר־ספרים ערוך בכל לפי הטעם האירופאי.

— הצייר אהרן לחובסקי מאודיסא נקרא לבוא ל„בצלאל“ למורה במקום המנוח הירשנברג.

המשורר הד״ר שאול טש־ניחובסקי הוזמן לרופא בהמושבות שבגליל טבריה.

— כשבאו ליפו שלשת הדיפוטאטים, שנבחרו מגליל ירושלים להפרלמנט התורקי, פגש אותם המון רב. „בגור ציון“ נגנה לפניהם את ההימנון התורקי. בסעודת מרעים שנערכה לכבוד הדיפוטאטים השתתף גם סגן המנהל של אנגליה־פלשתינה־באנק.

מפני חסרון מקום לא יכולנו לתת בגליון זה את חלקי הכרוניקה „במזרח“, „בתפוצות ישראל“ ו„ספרות ואמנות“.

העורך־המו״ל : י. ל. גולדברג.

יחד עם הגליון הזה נשלחת מודעת „אחיאסף“ ע״ד הנחה לחותמי „העולם“.

Типографія Ф. Гаргера. Завальная ул. №

הנחה גדולה לחותמי „העולם".

האדמיניסטרציה של „העולם" עשתה חוזה מיוחד עם חברת „אחיאסף"

שעל פיהו תהי היכולת למאתים מן החותמים הראשונים שיקדימו לחתום על „העולם" לשנת 1909 במשך הזמן מן תחלת דיקבר הרוסי עד סוף יאנואר לזכות בהנחה גדולה מאד על ספרי אח'אסף ובתנאים נוחים וקלים לכל חותם כפי בחירתו, רצונו ויכלתו, ע"פ האופנים המבוארים מטה:

א) כל ספרי „אחיאסף" הנמצאים למכירה (שמותיהם רשומים בסעיף ב') ומחזיקים כאלף גליון דפוס (16540 עמוד)

☞ שמחירם בשוק הספרים בערך — 65 רו"כ רק במחיר 22,50 רו"ב ☜

הספרים מונחים מוכנים בבית „אחיאסף" ומיד אחר קבלת כסף החתימה על „העולם" ומחיר הספרים (או דמי קדימה לפחות- 7 רו"כ) יקבל החותם את הספרים בלי איחור כל שהוא.

ב) כל ספרי „אחיאסף" בששה שעורים (פעם בשני חדשים) ובנאכנאהמע על כל שעור 3,75 רו"ב מלבד פורטה.

הדורשים מסוג זה צריכים לשלוח ביחד עם כסף החתימה על „העולם" גם דמי קדימה — 2 רו"ב (הסך הזה ישאר בידי „אחיאסף" וינוכה מתמורת הספרים והמשלוח של השעור הששי (האחרון) והספרים ישולחו להם בסדר כזה:

שעור א' בחודש יאנואר:

אגרות יל"ג.
בחירף.
דעת אלהים, כלו.
האביב.
זכרונות לבית דוד חלקים א"ב.
תולדות הריפורמציא, ב"ח.
תולדות שי"ר.
לקרות היהודים ברוסיא ופולין.

על מחירם בהנחה 3.75 ר"ו (פורטה 55 קפ') תעשה נ"ג

שעור ב' בחודש מארץ:

אוצר היהדות.
אפרים קוה.
ר' יו"ט ליפמאן צונץ.
ר' זכריהו פראנקעל.
לוח „אחיאסף" תרס"ג.
תולדות השלמת האדם, ח"א.

על מחירם בהנחה 3.75 ר"ו (פורטה 55 קפ') תעשה נ"ג

שעור ג' בחודש מאי:

ירמיהו הנביא.
בירוניקה.
דברי הימים מבש"ן, ד"ח.
דין וחשבון.
לוח „אחיאסף" תרס"ה.
תולדות השלמת האדם, ח"ב.
מכתבים ע"ד הספרות.
הליכות המדינה.

על מחירם בהנחה 3.75 ר"ו (פורטה 55 קפ') תעשה נ"ג

שעור ד' בחודש יולי:

החנוך מאת ה. כפינסיר.
דרך לעבור גולים. דרך תשובה
זכרונות לבית דוד. חלקים ג"ד.
לקוטי קדמונים.
ר' יהודה הלוי, ב"ח.
ר' אברהם אבן־עזרא, ב"ח.
תחכמוני אלחריזי.
שירת הזמיר.

על מחירם בהנחה 3.75 ר"ו (פורטה 55 קפ') תעשה נ"ג

שעור ה' בח' סינטיבר:

תולדות השלמת האדם, ח"ג.
דניאל דירונדא, ד"ח.
הגיתו. החדש, ד"ר הירצל.
התורה והחיים, ג' חלקים.
מוצאי גולה.
מזמן לזמן. שש חוברות.
ספר מלים.

על מחירם בהנחה 3.75 ר"ו (פורטה 55 קפ') תעשה נ"ג

שעור ו' בחודש נויבר:

תולדות השלמת האדם, ח"ד.
האוצר, פין, ב"ח.
מיכאל זקש.
קרות היהודים בספרד, ב"ח.
ספרות ישראל.

2.30 רו"ב נ"ג

תמורת הספרים משעור זה 3.75 וע"פ 4.30 ינוכה הסך 2 רו"כ ד"ק.

ג) קובץ ספרי מדע (הרשומים מטה) במחיר — 12 רו"ב (מל"פ) תחת שמחירם בשוק הספרים הוא 28,28 רו"ב ב"פ.

גם הספרים האלה אפשר להשיג בארבעה שעורים. הדורשים באופן זה צריכים לשלוח דמי קדימה — 3 רו"כ והמורת הסך הזה ישלח השעור הרביעי חפשי מנ"ג זולת על דמי המשלוח—55 קאפ' העולה על כל שעור. הספרים ישלחו בסדר כזה:

שעור א' בח' יאנואר:

דעת אלהים, ח"א.
התורה והחיים, ח"א.
הליכות המדינה.
ר"ז פראנקעל, ח"א.
ספרות ישראל, ח"א.
תולדות שי"ר.
תולדות הריפורמציון, ב"ח
ירמיהו הנביא.
ר' יו"ט ליפמן צונץ א"ג.

על מחירם בהנחה 3 ר"ו (פורטה 55 קפ') תעשה נ"ג

שעור ב' בח' אפריל:

דעת אלהים, חלק ב'.
ר"ז פראנקעל, חלק ב'.
ת' השלמת האדם, ח"א.
ספרות ישראל, ח"ב.
החנוך.
מוצאי גולה.
קרות היהודים בספרד, ב"ח.

על מחירם בהנחה 3 ר"ו (פורטה 55 קפ') תעשה נ"ג

שעור ג' בח' יולי:

מיכאל זקש.
מכתבים ע"ד הספרות.
דעת אלהים, ג"ד.
מגלת ספר.
ר' יו"ט ליפמן צונץ, ח"ד.
ר"ז פראנקעל, ח"ג.
ת' השלמת האדם, ח"ב.
ספרות ישראל, ח"ג.

על מחירם בהנחה 3 ר"ו (פורטה 55 קפ') תעשה נ"ג

שעור ד' בח' אקטובר:

התורה והחיים, ח"ג.
דיטא ח"ד.
ת' השלמת האדם, ח"ג.
דיטא ח"ד.
ספרות ישראל, ח"ד.
דעת אלהים, ח"ה.

מהמשלוח הזה ינוכה הסך 3 רו"ב ד"ק ותעשה נ"ג רק על הפורטה 55 קאפ'.

(המשך בעמוד השני)

ד) כל ספרי ד"ר ש. ברנפלד (גם אלה שיצאו לא ע"י אחיאסף) במחיר **4,50** רו"כ (מל"פ)
תחת שמחירם בשוק 9,50 ב"פ.

ואלה הם: דעת אלהים. מיכאל זקש. תולדות שי"ר. תולדות הריפורמציא הדתית. חשבונה של ספרותנו. גבריאל ריסר. מחמד—תולדותיו, חייו וכו'. תולדות מסעי הצלב. דור חכם. דור ההפוכות.

ה) כל ספרי המנוח א. ש. פריעדבערג במחיר **8,25** רו"כ **חפשי מפורטה**
בעוד שמחירם הקבוע הוא — 15 רו"כ מלבד פורטה.

ואלה הם: זכרונות לבית דוד, ד"ח. התורה והחיים, ג"ח. קורות היהודים בספרד, ב"ח. עמק הארזים, ב"ח. עיר ובהלות. שפה לנאמנים, ב"ח. ספר הזכרונות, ב"ח.

ו) קובץ ספורים, במחיר **3,60** רו"כ חפשי מפורטה, תחת שמחירם הקבוע הוא **6,60** רו"כ **מלבד פורטה.**

ואלה הם: אפרים קוה. בירוניקה. בתורף. דין וחשבון. דניאל דירונדה. שירת הזמיר. חוטר מגזע ישי או דוד אל־ראי (מהדורא חדשה ויפה).

ו) מערב עד ערב מאת מרדכי בן הלל הכהן. שני כרכים גדולים במחיר **1,50** רו"כ מל"פ,
תחת מחירו הקבוע — 3 רו"כ.

הערות:

לסעיף א: 1) אלה הדורשים את כל ספרי „אחיאסף" בב"א במחיר 22,50 רו"כ, השוכנים בקרבת מסה"ב צריכים להודיע שם התחנה הקרובה לשכונתם כדי שנוכל לשלוח להם ע"י מסה"ב ויצא להם קמוץ בהוצאות המשלח.
2) לערי חו"ל אין הספרים נשלחים בנ"נ וע"כ צריכים הדורשים לשלוח כל הכסף למפרע.
3) דמי המשלוח בעד כל הקומפליט בב"א ע"י הפוסטא עולה בערי רוססיא בערך—2 רו"כ. בגרמניה ואוסטריה 3, 35 רו"כ. באנגליה 5, 50 רו"כ. בא"י וארצות הברית—8 רו"כ.

לסעיף ב־ג: 4) הפורטה בעד משלוח הספרים בשעורים עולה ברוסיה 55 קפ' בעד כל שעור. באוסטריא 74 ק"פ. ליתר הארצות 1,30
5) לערי חו"ל אי אפשר לשלוח ספרים ע"י הפוסטא בנ"נ ולכן אלה מבני חו"ל החפצים לרכוש להם את הספרים בתשלומים לשעורים צריכים לשלוח את התמורה בעד כל שעור (וכן גם דמי המשלח) למפרע.—

לסעיף ד: דמי הפורטה לכל ספרי הד"ר ש. ברנפלד עולים ברוסיא—45 ק"פ, בארצות המערב 74 ק"פ, בארצות הברית 1,04 רו"כ.
" ה: הדורשים מארצות הברית, אזיא ואפריקא את ספרי א. ש. פריעדבערג צריכים להוסיף על הוצאות המשלח 1,55 רו"כ.—
" ו: בני חו"ל צריכים להוסיף לדמי המשלוח בעד „קובץ הספורים" עוד 30 קאפ.
" ז: פורטא להספר „מערב עד ערב" עולה ברוסיא 45 ק"פ ובשאר הארצות 64 קאפ.

החתימה על השבועון „העולם" וכן גם על הספרים בהנחה מתקבלת אצל:

Издат. „АХІАСАФЪ"
Варшава, Почт. ящикъ 25.

Verlag „ACHIASAF"
Warschau, Postfach 25.

Редакція „ГАОЛАМЪ"
Вильна, Солдатская 3.

Redaction „HAOLAM"
Wilna, Soldatskaia 3.

Га'оламъ — שנה שניה — Ha'olam

העולם

ווילנא, ה' טבת תרס"ט.

ВИЛЬНА, 16-го декабря 1908 г. — № 11 — WILNA, 29-ten December 1908.

ד"ר ד. פאסמאניק.

המשבר של הציונות.

שיב על המשבר שבציונות? וכי מעטים הם הדברים, אשר נכתבו ונדברו על אודותיו עד כה? יכלום לא התבררו כבר כל סבותיו של אותו משבר ולא ניתנו לו כל מיני הפירושים והביאורים האפשריים גם מצד האויבים גם מצד הציוניים גופם? מה אפשר עוד להדש בדבר ומדי התיערת העלולה לצאת מזה?—

ככה ישאלו רבים מקוראי, כשיראו את שמו של מאמרי זה. ובכל זאת הריני מעיז לבקש מקוראי מעט תשומת-לב, מפני שהשאלה היא חשובה מאד ודורשת עיון מרובה מצדנו. ואני מקוה לגלות להקורא בזה את הסבות היותר עמוקות של המשבר, את אותן הסבות, שמקורן לא בתנאים וזמנים ידועים של חיי היהודים, אלא באות בתור תוצאותיה של כל ההתפתחות ההיסטורית שלנו. ואגב נצטרך לנגוע באיזו מפרובלימות היהדות בכלל.

אחת אנו צריכים להקדים: כי השעה הזאת היא שעת-משבר בציונות.—דבר זה הוא למעלה מכל ספק. ראיה לדבר היא: אם השנויים הכבירים, שנתהוו בהתנאים המדיניים בטורקיה, לא עוררו התרוממות-רוח מיוחדת בעבודת-היצירה הציונית ולא הכניסו זרם של אינירגיה חדשה אל תוך החיים היהודיים הכלליים, אם אין אנו רואים עתה בין השדרות הרחבות של ההמון הי. ודי שום סימני תנועה שואפת ליסד ישוב קולוניזאציוני בפלשתינה, אם לא היתה עתה פלשתינה למרכז העבודה הריאלית, המשעבדת אליה את רצון עמנו ואת כל האינירגי-שלו,—אות ומופת הוא, כי המשבר של הציונות הנהו עמוק מאד, אלמלא כן, היתה התרוממות-רוח זו מתגלה בכל חיי עמנו: בספרות וברחוב, גם בתוך בעלי-הרכוש גם בתוך הפרוליטאריון, גם במקצוע עסקי-ההון גם בעבודה על שדמת-הרוח.

בכדי שיבין אותי הקורא, ישוה אפוא לעיניו את מצב הלאום הישראלי בזמן הופעתו של שבתי צבי בשעה שהתכוננו בני-עמנו לעזוב את מקומות מושבותיהם, בעת אשר לא רק היהודים, כי אם העולם כולו התחקה בכליון-עינים ובקוצר-רוח; אחרי השתלשלות התפתחות הדראמה הגדולה של העם, דרשב לתחיה. או דוגמה יותר קרובה: יזכור נא הקורא את מצב היהודים לפני עשר שנים אחרי הקונגרס הציוני הראשון, בעת אשר העולם היהודי גם הבלתי-ציוני הרגיש כמו פגעה בו מהרות זרם חשמלי חזק. וכי מורגש גם עתה מעמד-רוח זה בין היהודים? ואל נא ינכו לבאר לנו סבת דבר זה בטעמים כעין השפעת הריבולוציה הרוסית והעדר מנהיגים ראויים לשם שאנו עומדים בה, כו'. אמנם אמת הדבר, אבל אין הסבות הללו מבארות עדיין את המשבר בכל עמקו. היתכן? האם הריבולוציה הרוסית, אשר הוכיחה ליהודי רוסיה את כל אפסות תקותיהם, אשר העמידה אותם במצב של-יאוש בלי-מוצא, האם היא עלולה להיות סבה להמשבר שבציונות? להפך. דוקא היא היא שהיתה צריכה לעורר בקרב עמנו בכל תקפו את האידיאל העולמי שלו, להשגיא אלף מונים את האינירגיה שלו בדרך אל הפתרון הראדיקאלי של שאלת קיומנו החמרי והרוחני. ומה שנוגע להמנהיגים שלנו, חושבים אנחנו, כי לכל אומה, לכל מפלגה ומפלגה ישנם המנהיגים, שהנה ראויות להם. בהמנהיג מתרכזת האינירגיה של ההמון. בענינים כאלה חושבים לעתים קרובות מאד את תולדת הדבר לסבתו; לפיכך אנו חושבים; כי סבות המשבר הנוכחי של הציונות מונחות יעמוק מאד בנשמת האומה, בכתרי שבילי ההיסטוריה העולמית שלנו, המשבר של הציונות הוא—המשבר של האומה כולה בשלימותה. הרינו נמצאים עתה על נקודת-היפוך בהטראגידיה העולמית. הנודד הגדול עומד לפני השאלה: „להיות או לחדל?".

א.

כאשר אבדה ללאום הישראלי עמידתו החפשית והיה לנודד כחומר קרן-זוית עצמית, היתה לפניו תעודה נעלה אחת, אשר שעבד לה את כל חייו. הוא שאף להציל ולשמור את קניניו, את רוחו הלאומי, את תורתו. לתכלית זו מוקדשת כל האינירגיה הענקית של בעלי-התלמוד ומפרשיהם והגאונים והרבנים, הבאים אחריהם. וכל העם נכנע אל הנחיצות האינסטינקטיבית הזאת והקריב לה את כבוד-ערכו החיצוני, הוא הסתגל בחיי יום יום אל העמים האחרים, בכדי שיוכל לשמור שמירה יותר מעולה את האינדיבידואליות הלאומית שלו. הוא לא נלחם באויביו, היא כבל, הוא נכנע הכנעה חיצונית, כלומר, הוא הסתלק בדעת מכבוד-ערכו רק בשביל להגן על שלימותו. אבל מהיכן שאב עמנו את הכח הענקי הזה להאריך את חייו, חיים מחוסרי כבוד-לאומי, ולשאת בדומיה את כל הרדיפות, אשר נרדף ע"י אירופה כולה? מקור הכח העצמי הזה הוא—אמונת-העם העמוקה

בתשובתו לפלשתינה, היינו בתקומתו המוכרחת של כבודו הלאומי. לכל הרדיפות, היסורים ושפלות הכבוד לא נתן העם ערך מיוחד, כי הוא היה מרוכז כולו באמונתו הכבירה בעתידו הגדול, בהאגדה המסתורית ההיסטורית שלו—בתחית הלאום העברי בפלשתינה. צריך תמיד לזכור, כי חיי-העם אינם נסמכים לא על השכל, לא על הנחיצות ולא על צרכי יום-יום. בשביל שיהיו חיי-העם חיים במלוא מובנה של מלה זו, כלומר לפרוצים של הנצחיות--מפני שהחיים בפי העם אינם אלא השאיפה אל הנצחיות—צריך שיהיה להם אידיאל היסטורי גדול, וכל אידיאל אינו אלא רק אגדה מסתורית. הסוציאולוג הפראנציי המופלא ז׳ורז׳ סוריל היה הראשון, שהורה על המיתוסים ההיסטוריים בחיי העמים, המפלגות והמעמדים. מיתוס היסטורי זה מהו? זהו—האידיאל של החיים, שאיננו מוגבל בזמן, „שמתרכזות בו השאיפות היותר חזקות של העם, המפלגה או המעמד, השאיפות המשפיעות על רוחנו בתוקף כח אינסטינקטיבי בכל תנאי-החיים והנותנות פנים של מציאות להתקוות שאנו מקווים לעתיד היותר קרוב"... *). יוצא מזה, כי המיתוס ההיסטורי מקיף את כל הטינדינציות של העם, שמקורן לא בהשכל הקר, אלא שיש להם כח של אינסטינקט שלא מדעת, המיוסד לא על מופתי ההגיון, כי אם על האמונה העמוקה של נשמת האומה. כחו של המיתוס ההיסטורי אינו תלוי כלל ביכולת התגשמותו בחיים. מחנה הצבא של הריבולוציה הפראנציית הגדולה נחלה נצחון אחר נצחון, בהיות לה לעינים המיתוס על דבר ממלכת-החופש העולמית. המיתוס ה״ה לא התגשם במעשה כלל, אבל הוא סייע למיסד ממלכת החופש בפראנציה. הנוצרים הראשונים האמינו במיתוס המשיחי על דבר ההריסה הגבורה של עולם עובדי-האלילים ועל יסוד ממלכת קדושי-אל. המיתוסים הללו לא התגשמו בחיים, אבל הם עצרו די כח לתת להנוצרים את המרץ והעוז להלחם עם רומא האלילית.

*) Georges Sorel: Reflexions p. 92, Paris, 1908.

היונים בזמננו מאמינים במיתוס ע״ד תקומת ביצאנץ היונית לאחר שיכבשו להם את קונסטאנטינופול מידי המורקים. המיתוס הזה אינו יוצא לפעולה. אבל הוא נותן להיונים אינירגיה במלחמתם הלאומית על חצי-האי הבאלקאני. „המיתוסים הבוצאליים—אומר כו״יל—אינם מפריעים בעד בני האדם אפילו הפריעה כל-שהיא מהשתמש בכל מסקנות חקירותיהם שהם עושים במשך ימי חייהם ולמלא את עסקיהם הרגילים". בני-האדם לוקחים מן החיים את כל אשר הם יכולים לקחת. אבל על הכל נאצל כאורו של האידיאל, שאיננו כוגבל בזמן. בזה נכלל כחם של הפפאות, של הסוציאליזמוס ושל כל תנועה בריאה סוציאלית גו לאומית. ביה היה גדול כח היהודים במשך מאות שנות גלותם. פה לא העיקר כמה מפרטיו של המיתוס מתגשמים בחיים, מפני שחיי-המציאות אינם מתאימים מעולם אל האידיאלים שלנו; העיקר הוא בשלימותו של המיתוס, ב״ה שהוא מגדיר את כל פעולתה של קבוצה צבורית זו או אחרת, היינו בכחו הפנימי של המיתוס.

הנני לברר את רעיוני זה ע״י משל לקוח מהמציאות שלנו כעשר השנים האחרונות. כמדומה, שלהאידיאל, שנתעורר ע״י אחד-העם, היה יותר נקל להתגשם במעשה מהאידיאל המלא והמקיף של הירצל. ובכל זאת עורר אחד-העם תנועה רק בתוך האינטיליגינציה, והירצל הכה גלים בחיי העם כולו. הכח הפנימי של המיתוס, שנתעורר ע״י הירצל, חזק הרבה יותר מכח האידיאל של אחד-העם, מפני שהירצל נגע בכל שאיפותיו של העם הישראלי, ואחד-העם נגע רק בחלק כהן. בתוקף האינסטינקט שלו התקרב הירצל אל נשמת האומה יותר מאה״ע, אשר מצא לו לנחוץ להסתגל אל החיים אפילו בד׳ אמותיו של האידיאל שלו. במדה שפוחת המיתוס להסתגל אל המציאות, וככל שהיא מרבה להבליט את האידיאל של העתיד ביותר בהירות, בה במדה מתחזקת יותר ויותר השפעתו, וזהו, יען שהמיתוס הסוציאלי הוא סמל ההתפתחות העתידה של העם, כפי שהיא מצטיירת לו בדמיונו, היינו, כפי שהוא מצייר לו כיצד היתה התפתחות זו יכולה להיות אלמלא נצבו לה מכשולים חיצונים לשטן, היינו אלמלא אותה

א. ל. לווינסקי.

מלואים לספר־הבהמות.

(מעט פילוסופיא של דברי־הימים בכלל ודברי ימי עמנו בפרט).

[המשך... אינני זוכר מאיזו שנה].

לא היתה לאמי-זקנתי כל דאגה וקנתה תרנגלת... ולא היו גם לי לפנים כל דאגות, וכתבתי, בשעה לא-טובה אחת, פיליטון לחנוכה, את „ספר-דבהמות",—מחקרים ועיונים פילוסופיים והיסטוריים, על דבר פעולתן והשפעתן של לבהמות והחיות בכלל ושל ה„חזיר" בפרט על כל דברי ימינו וביחוד „על הגבורות ועל המלחמות שנעשו לאבותינו בימי יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו כשעמדה עליהם מלכות יון הרשעה". תקופה זו, כידוע, היא אחת מן הסתובות ביותר, וכבר כתבו כתביא וחקרו חקריא וטרם בירו היטב את הסוד דאמתי של גבורת חנוכה, מאין עבר על היהודים פתאום הרוח, לרתקומם נגד המלך הגבור „המשכיל" הזה, להלחם בו ולנצחו? —

והאמת הלא ניתנה להאמר, אשר כל גבורה יתרה לא הרגשנו בהם עד העת ההיא. מבבל יצאו לאו כל-כך ביד רמה. מנהיג ציוני אחד מדיני, אולם גם לא מנהיג, רק ציוני פשוט מן המחנה, דבין לרכוש לו את אהבתו וחסדו של כרש מלך פרס, ועוד יותר הבין להשתמש בשעה הרצויה, שלא להחמיץ את המקרה, והשיג „פירמן" לאמר: „מי בכם מכל עמו ויהי אלהיו עמו ויעל לירושלים אשר ביהודה" וגם את כלי הכסף וכלי הזהב של בית המקדש מסר לדם, ועוד יתרה עשה, כי נתן להם אלף רוכים לשמור עלידם מכל אויב ומתנפל בדרך... ואחרי בן עוד הפעם השתמשו בדיפלומאטיא, בפוליטיקא ביה

נחמיה. אין אנכי מהוהר אחריהם, אין אנכי מוכיר את „הצעדים" האלה לגנאי; אדרבא, מוכיר אנכי אותם לשבח. כי דיפלומאטיא טובה, היודעת להשתמש בכל מקרה הבא לידיה — בוראי ובודאי שהיא דבר גדול מאד.

יתכל שלא נשאר לנו לזכרון שמו של מנהיג הציונים, בימי כרש מלך פ ס, שהשיג ממנו את ה„פירמן" ההיסטורי הזה. בלא באנקים, בלא פונדים — והשיג! — ולא רק שלא עלה לו בדמים מרובים, אלא שעוד „התחכם" לקבל ממנו בחזרה את הכסף ואת הזהב, אשר הוציא נבוכדנצר מירושלים: חמשת אלפים וארבע מאות, ככום גדול ונורא בימים הדם! אך זה הוא מנהיג, אך זה הוא מנהיג! —

אפס, אין זו כונתי דפעם. חפצתי רק להעיר, אשר כל גבורה יתירה לא הרגשנו אצל „יסוד המע״ה" הראשון, לא בתקופת מלכי פרס ומדי, ולא בתקופת אלכסנדר מוקדון וורשיו שבאה אחריה; ומאין עבר עלידם פתאום הרוח להתפרץ מלפני מלכם, להלחם עמו ולנצחהו? — באו החוקרים והשתדלו לברר את המקרים האלה, כל אחד לפי ראות-עיניו ולפי השקפתו על ההיסטוריה ויחוסיה ותוצאותיה. כאלה, שיחכו את הדתעוררות העצומה במחנה ישראל לאנטיוכס גופא, שדוא בגזרותיו „דוציא אותם מכליהם" ומסבלנותם; וכאלה, שיחסו את כל זאת לפקידיו ושריו, שמלאו את גזרותיו בדיוק משונה ובאבזריות נוראה והעבירו את העם על דעתו; ולנגדם אחרים תלו את הקולר בצוארי „המתיונים" שבעמנו, אשר המה שהכעיכו את ההמון... ואנכי, שאינני חוקר ואינני מבקר, לקחתי עלי את העבודה הפשוטה, להוכיח את תפקידו של... ה„חזיר" בכל הענין הזה. והשתדלתי להראות, על יסוד כמה וכמה מאורעות חשובים בדברי הימים, שלא מעט היה דתפקיד הזה. בודאי גם אנטיוכס ופקידיו, וביחוד המתיונים שבנו גרמו הרבה בדבר, — כי דחזיר בפני עצמו, בלא עוזרים ותומכים, סוף סוף חזיר הוא, ואינו מסוכן כל-כך.

ההסתגלות המוכרחת אל החיים. ההסתגלות באה מאליה בתוקף השפעת תנאי־החיים המקיפים, אבל עם התנאים הללו מתחשב רק האיש בעל־המעשה, אבל לא האיש, אשר אמונתו העמוקה תנידהו. עם היהודים כולו יכול לשמש אילוסטראציה לחוק היסטורי זה; עמנו לא אבד והיהדות לא נבלעה בתוך הנוצריות רק הודות להמיתוס ההיסטורי שלו, למרות כל הצרות והפגעים, אשר עברו עליו. היהדות היתה חזקה כל זמן שלא הסתגלה לחיי חוץ בתחום האידיאל שלה, המיתוס שלה, וכל זמן שהאמינה בהתעורה ההיסטורית שלה. עד העת ההיא היתה יכולה להתקיים אפילו משוללת ערך כבודה החיצוני, בלי זכיות, בלי אימאנסיפאציה. וכל זה, מפני שהיו לה יכוד ושרש בקניניה וערכיה ההיסטוריים ויהיה לה אידיאל גדול לעתיד לבוא. היא היתה ציונית בתוקף האינסטינקט שלה. הציונית היתה המיתוס ההיסטורי של כל הלאום העברי.

(סוף יבוא)

א. ראם.

לְחֶשְׁבּוֹנוֹ שֶׁל וַעַד הוֹבְבֵי־צִיּוֹן.

(הערות)

א.

יפה עשה הועד שסדר את חשבונו באופן הגון כזה, כדי שתוכל האספה הכללית, — העתידה להיות, כנראה, בקרוב, — לשפוט על כל פרטי עבודתו במשך שנות דחשבון. כמדומני, שאי אפשר להיות מסופק כלל, שהועד יזכה לא רק לאותו „פסק־דין" שהוא מחכה לו מאת האספה הכללית, לאמר: „אתם עשיתם את כל מה שהיה בכחכם לעשות", אלא שהאספה הכללית ודאי תכיר לו תודה בעד מעשיו ועבודתו.

ואולם אנכי אין כונתי לדון כאן על ערכה וחשיבותה של עבודת הועד בכלל; אין רצוני לא לבקר ולא לשבח, אלא רק להעיר הערות אחדות, שעמדתי עליהן בתוך כדי עיון בהחשבון המונח לפני.

אם נצרף לחשבון אחד את כל סכומי ההכנסה של החברה במשך שלש שנות החשבון ועלו 131091,74 רובל (לא נכלל בזה חובות שנגבו, משום שאין אלו קרוים הכנסה). בשלש השנים, הקודמות עלו ההכנסות 151116,13 רובל (ג"כ בלי חובות שנגבו). הננו רואים איפוא, כי מצבו הפיננסי של הועד הורע בשלש שנות עבודתו האחרונות. אם לא נחשוב את שלש השנים הראשונות לקיומה של החברה (1890—1892), שהכניסו 120299,35 רובל, כי אז תהיה הכנסת שלש שנות החשבון אשר לפנינו היותר פחותה. אלמלא באו לידי הועד הכנסות מקריות חשובות (8589 רובל מאת הפרופ' ווארבורג וח' „עזרה" הברלינית להוצ' לשכת המוריעין; 10243,75 רובל מאת מר פיינברג לבנין בית לביה"ס לבנות שביפו; 1518 רובל מאת מוקירי המנוח לווינסקי לבנית בי"ס על שמו בורי־חנין), — היו חסרים להועד יותר מעשרת אלפים רובל אפילו ביחס לשלש השנים הראשונות. ביחוד נפחתה במדה מרובה ההכנסה מתרומות חברים. עד עכשו לא היו תרומות החברים מכניסות פחות מן 71000 רובל, (עי' החשבון הקודם עמוד 179) ורק בשלש שנים אלו ירדו תרומות החברים עד 50317,04 רובל. —

ירידת מספר החברים וסכום תרומותיהם ניכרת באופן בולט ביחוד בערים הגדולות. הנה, למשל, באודיסא גופה הכניסו החברים בשלש השנים הקודמות 10095 רובל, ובשלש שנות החשבון האלו — 7840 רובל; איקטסק 690—128; בוברויסק 517—295; הומיל 683—278; ווארשא 2915—2450; ווילנא 4770—3230; טשיטא 478—26; יקטרינוסלב 2385—1582 ליבוי 878—288; מינסק 1630—770; סימפירופול 485—26: סיבסטופול לא הכניסה כלום; פינסק 605—390; פאלאנגע 340—168; פיאודוסיא 200—59; פט"ב 1340—822; קובנה 840—311; קאזן 195—30; קישינוב 2050—1005; ראסטוב־דן 1555—1065; ריגא 4100—2340; וכדומה.

אבל בשעה שיש לו עוזרים ותומכים — הוא נורא, נואק וחורק ומכרסם, ומנקר, ומוכן להחריב את כל העולם, כי על כן חזיר הוא... ואלולי הוא שהתערב בדבר אז, מי יודע, אם היו גם כל הגבורות והמלחמות... כי בני ישראל, למרות מה שאוהבים להתערב בפוליטיקא ולדבר גבוהה גבוהה על כל השאלות הארורות, ולשרוף את התכל בהבל פיהם, הנם, באמת, סבלנים גדולים אוהבי שלום, ולא כל־כך בנקל יפרצו פרץ. וכמו שסבלו במנוחה את פרעה ואת גזרותיו, את המן ואת גזרותיו, — כן היו סובלים במנוחה גם את אנטיוכס וגזרותיו. ועוד זאת, כי אם לדבר בינינו לבין עצמנו, לא היו הגזרות האלה כל־כך נוראות. הוא גזר על המלה! ומה בכך? בטוח אנכי, אשר לבד שנמצאו בספירותינו העליונות כמה וכמה אנשי־מעשה, שעסקו בעסק היפה של „משיכת ערלתם", עוד יותר נמצאו כאלה — ולא מן הגרועים — שהשתדלו להוכיח בספרות היונים, שהמנהג הוא בארבארי ובקשו מאת אנטיוכס ושריו, שיגינו עליהם בפני ההמון ולא יתנו יד להשוכים. Tout comme chez nous בווארשא ובקישינוב... גזר עוד על בני ישראל, שלא ילמדו את תורתם. וכי גם זו היא גזרה? — בני ישראל, אמנם, אינם יכולים, על פי טבעם, לכלכל בטול תורה; בני ישראל אוהבים את התורה, בני ישראל חפצים מאד, שילדיהם יעסקו בתורה, אבל אם בתורתם הם או בתורות אחרים — על זה אינם מקפידים הרבה. העיקר אצלם, שלא ילכו בטל ושיעסקו בתורה. אם בתורתם הם או בתורת היונים — ומאי איכפת להם? — וגם זאת להגיד, אשר אי־אפשר היה לבטל כלאחר־יד גם את תורת היונים, אשר אז, בימי אנטיוכס, כבר היתה תורה שלמה וחיה ורעננה. ולבד שיטות שלמות ועמוקות בפילוסופיא, בהנדסה ובחכמת־הטבע, כבר היו בה דראמות וטראגידיות, ואהבות ובחורים ובתולות... ואין כל חדוש, שהיתה חביבה על לומדיה הרבה יותר מתורת ישראל. הגימנאזיסטים או, אחרי שחלצו את עצמותיהם, בהגימנאזיות החדשות שהקימו בירושלים ובשכם, שננו בודאי בחשק נמרץ את הספורים היפים על דבר „ווינוס" ו„באקכוס", ועל יתר החבריא היפה העליזה ההיא; שננו בודאי בחשק יותר נמרץ מאשר הלכות טומאה וטהרה... ואפשר מאד, שגם בגדי־השרד מיוחדים היו לבתי ספריהם מרוכסים בכפתורים נוצצים — והאבות והאמהות התמוגגו מרוב נחת...

כללו של דבר, הגזרות כשהן בפני עצמן, לא היו כל כך מסוכנות ולא היה בכחן להפקיע את סבלנותו של העם הסבלן הזה, ואלולי שהתערב ה„חזיר" בדבר, היינו, אלולי שהכריחו אותו להעריץ ולהקדיש את החזיר, מי יודע, אם היה הדבר מגיע לידי התקוממות גלויה. רק החזיר הוא שהפקיע אותם מסבלנותם, כי, הגידו מה שתגידו, את החזיר לא סבלו, לא יכלו בני ישראל לסבול מעודם... ואם יבוא לך איש יהודי, ויתפאר בפניך, כי אוהב הוא את החזיר אהבה נאמנה, ומכבד אותו מתוך הכרה פנימית בערכה הגדול של ה„חזיריות" בתור גורם קולטורי וכלכלי נחוץ ומועיל — אל תאמין לו. יש שמחניפים אותו, כמו שבכלל מחניפים לכל עשיר ותקיף, אף על פי שטעות היא לגבי השיטה הישנה בתורת הכלכלה, ש„לית עשירא מחוירא"... השיטה ההיא של צרכים מעטים — כבר אבד עליה כלח. עכשו יודעים כבר הכל, ש„לית עניא מחוירא"... ואם איכל הוא מה שאיכל... ומתגורר באשפתות וצרכיו כל כך מעטים — והו לא מפני איזו שיטה פילוסופית והסתכלות עמוקה, אלא פשוט מפני עצלות — אינו עושה ואינו אוכל... אפס, כי בני אדם חיים, על פי הרוב, על פי הערכים הישנים, המקובלים מכבר, וחושבים עד עתה, שלית עשירא מחוירא, ומחניפים לו ומתקרבים אליו ומתחככים בסביבו ומתפארים בקורבתו...

כזאת וכזאת [illegible] אז, ב[illegible] להנוכר: כמדומה לך, סלתא זוטרתא, רק פרק [illegible] דומים, [illegible] בכל הפרקים, לא יותר; אבל [illegible] אומר

ואולם לא קשה כלל להבין את כבת הגרעון שבא בהכנסות הועד. שגו ושוגים אלה הבונים בנין־אב ואומרים שכיון שהציונות אינה באה אלא לרפא את צרת האומה, הרי הדין נותן שבמדה שתגדל הצרה, בה במדה תוסיף הציונות כח. בנין־אב זה אין בו ממש. כשיסורי הנגע ובלבול הדעות והמושגים מגיעים למרום קצם, אין לבו של אדם עשוי לקלוט אל תוכו אותן השאלות של חיי עולם, ואין הוא פנוי אלא לצרכיהם־של חיי שעה. כשאדם עומד על עברי פי פחת, אין לו אלא מה שעיניו רואות, — את השאול הפתוחה לפניו. ולא נפלא הדבר שהועד החדש, שמזלו גרם להעשות קברניטה של החברה בשעה שבאו לכנסת ישראל ברוסיה הימים הרעים והנוראים, שעדיין לא פסקה השפעתם לגמרי גם עכשו, שנפחתו הכנסותיו במדה מרובה כל־כך. —

אם הכנסותיו של הועד נפחתו, יכול הוא להתנחם בזה, שעלה בידו להגדיל את מספר הערים, המשתתפות בעבודתו. עד עכשו לא היה מגיע מספר הערים, המשתתפות בעבודת החברה, ליותר מן 617 (בשלש השנים הרביעיות). ועכשו הגיע מספרן ל־712. בידי הועד עלה גם כן להגדיל את ההכנסה מקערות עיוהכ"פ ומנשפים וקריאות. עפ"י החשבונות הקודמים קשה לדעת, כמה היו הקערות והנשפים מכניסים עד עכשו. אבל אין כל ספק, שבשנים הקודמות היתה הכנסה זו פחותה הרבה מזו של שנות החשבון האחרונות.

אין זו עבודה קלה ונוחה לבוא בדברים עם שבע מאות ערים, וכמדומני שהאספה הכללית צריכה להשיב בחיוב על שאלתו של הועד, אם יש צורך להזמין עוזרים נוסעים חדשים, מלבד אלו השנים הקבועים שיש לו עתה, כדי שהנוסעים הללו יוכלו לבקר בכל שנה לכל הפחות איתן הערים, שיש עם היכולת להגדיל את ההכנסה. עשרות מכתבים וצירקולארים אין להם אותה ההשפעה שיש לו ל„דבור חי", לשלוחו של הועד הבא ורואה מה שיש ואפשר לתקן ומתקן. האספה הכללית צריכה, לפי דעתי, להשיב על שאלה זו בחיוב, והועד צריך לפקוד על שלוחיו, שיהיו מעשיהם מכֻוָנים בכל עיר ביחוד להגדיל את סכום ההכנסות הקבועית כגון תרומות חברים ונדבות סתמיות, שסוף סוף רק הן יכולות לשמש בסיס קים לבודז'ט קבוע.

חסרון אחד גדול, שהיה מורגש בשנים הקודמות, השתדל למנית הועד של עכשו, והיא — דפצת ידיעות ע"ד א"י ועבודת היעד. לשם זה נשלחו מזמן לזמן לכל החברים „ידיעות הועד" ונדפסו י"ג חוברות קטנות לעם במספר גדול (120,000 אכסמפ'). אין כל ספק, שהתחלה זו רצויה וטובה היא מאד, אחרי אשר באמת הקהל העברי אין לו עדיין מושג בהיר ע"ר ארץ־ישראל, טיבה וטבעה. ברי, שהאספה הכללית תכיר את ערכה של עבודה זו. אפשר רק להעיר שראוי לו להועד, שלא יכתפק גם מכאן ולהבא בחוברות פעוטות בלבד, אלא שיוציא, לכל הפחות אחת לשלש שנים, ספר שיכיל השקפה שלמה ומעובדה כראוי ע"ד איזה מעניני הארץ וישובה העברי. הנה, למשל, לפני שמונה שנים הוציא הועד את ספרו של מאירוביץ „תאור מושבות היהודים בארץ־ישראל". ספר זה טוב היה בזמנו וכל אלו שכתבו ע"ד הישוב העברי בארץ־ישראל נצטרכו לו ונשתמשו בו. ואולם הספר הזה כבר נתישן: רוב המושבות המתוארות בו כבר קבלו צורה חדשה לגמרי, כגון פתח־תקוה, זכרון־יעקב וכו'; יש מושבות שחרבו במשך הזמן, כגון מחנים שחרבה לגמרי, שויה ואום־אל־גמל שגם מהן כמעט שלא נשאר אלא שמן; ויש מושבות שהצליחו מאד, שנבנו לאחר שכתב מר מאירוביץ את ספרו, כגון המושבות החדשות שבגליל טבריה. הרי שכבר הגיעה השעה להוציא ספר חדש, אשר יתאר תאור נאמן את מצבן ההוה של כל המושבות העבריות בארץ־ישראל, וידענו את מהלכו ודרך התפתחותו של הישוב הקרקעי, שהוא היסוד הנאמן והבריא לכל מפעלנו בארץ־ישראל.

מה אגיד לך, חביבי, הלואי ולא היה לי עסק עם החזיר כלל, ולא ידעתי אותו מעודי, ולא כתבתי את הפרק הזה לגמרי, כי מאז נכתבכתי בעסק ביש זה לא ידעתי עוד מנוח, כי התאספו עלי הבהמות והחיות עדרים עדרים, ובאו עלי בתלונותיהן ובמחאותיהן והדריכוני מנוחה. אלו באו בטענות, שפגעתי בכבודן, באשר כי לא הרביתי דברים על־אודותן כל כך, כדבעי, והשפלתי את ערכן ואת ערך השפעתן; ואלו — בטענות יותר קשות, כי לגמרי עברתי עליהן בשתיקה, ולא הזכרתי כלל את שמותיהן. הצד השוה שבהן, שאלו כאלו דורשות שלומים ממני, כי הבהמות, כידוע, הנן בעלות „אמביציות" משונות. חלילה וחלילה לנגוע בכבודן. אם נראה לה, חלילה, לאיזו בהמה, כשרה או טמאה, — בנידון דידן הן שוות, — שלא נהגת בה כבוד לפי ערכה האמתי, מיד היא מכשכשת בזנבה וגועה:

לִפְגּוֹעַ בְּאַ[illegible]בָּצְּיָתִי
לֹא אַרְשֶׁה לָכֶם, [illegible]רַבּוֹתַי!
[illegible] אִישׁ אֶת [illegible]וֹנָתִי
וּלְ[illegible]וֹפֵט — אֶת טַעֲנוֹתַי!

ואנכי, אודה ולא אבוש, כמו כל יהודי, כשר ובלתי־כשר, — בדבר הזה שוים אנחנו כולנו, — את השוטר אנכי ירא. ואפילו לפנים, בשנים הטובות, של הריז'ים הישן, שהיו מקבלים ממני שוחד בעין יפה, וידעתי ברור, אשר מתנותי ירחיבו לי — הייתי ירא את „הכפתורים", בידעי היטב את טיב ערכי ושפל מצבי, בתור אורח ממדרגה שלישית, חמישית, עשירית... כמעט שלא מן המנין כלל, שלוקחין ממני שוחד פשוט בשביל רחמנות... ומה עוד עתה, עתה, עתה... על אחת כמה וכמה שעכשו ירא אותם,

ואת השופטים? — ישרו לי מארי, גם לפנים, לפני קישינוב, והומיל, ואודיסא, וביאליסטוק ועוד, ולא אדבתי אותם — ומה עוד עתה. לפנים עדיין נסמכתי הרבה על עורכי־דין ומליצי־יושר מושבעים למיניהם. עכשו אמנם גם אמונתי זו פגה. ראה ראיתי, אשר „המושבעים" ואפילו „הגדולים" של ערי הבירה אינם מיוחסים גדולים כל כך כמו שדמינו, ויש אשר כמו אנחנו בשר ודם פשוטים, נמצאים גם המה בעול וידמו... כי נטל עליהם. ואם לא — אפשר לשלול מהם את לשונם, לגעור בהם בנזיפה, וגם פשוט להראות להם את הדלת, ועוד גרוע מזה... ותוכלו לשער את מצבי עתה, שעל אפי ועל חמתי נסתבכתי בעסק ביש זה את החיות ואת הבהמות, שמאיימות עלי בדין — ועל אמונתי, חביבי, אשר טענותיהן שוא, ורק בלבולים יבקשו עלי להטרידני.

בועידה הראשונה של צ'יונוביץ הנני נשבע לכם ובהחלטותיה האחרונות; במחאתו של שלום איש ובזקנו ופאותיו של יאצקאן; ב„חסידותו" של הלל צייטלין וב„קיום היהדות" של ש"י איש הורביץ; בציונותו של „הזמן", בארציותו של ה„היינט", בליביראליותו של „אונזער לעבען" ובהאמת שבכולם; ביצירותיו של יושקעוויץ ובחתנו לעמנו; בלאומיותו של ה„הילפס־פעראיין" ובקבוץ־גליות של יק"א; בקיובה של הדומא ובסנגוריא של הקדטי"ם; בשתיקתם של ס"ד ובנאומיו של ניקילוביץ; באסיפת הרבנים ובאגודת „כנסת ישראל"; באופטימיותו של ניגר ובפסימיותו של גורליק... בקיצור — בכל היקר והקדוש לנו, נשבעתי לכם, כי בימי לא פגעתי בכבוד בהמות וחיות, ומעודי ידעתי להוקיר אותן על פי ערכן ההיסטורי... ואך לשוא הן באות עלי עכשו בטענותיהן ובתלונותיהן.

אלא מאי? שהארכתי מעט יותר בתפקידו של החזיר ועברתי לפעמים בשתיקה על בהמות וחיות אחרות, שבדברי ימינו — בודאי, לא מפני רוב כחן, אלא אליו עשיתי בזאת, רק מפני שבאמת תפקידו בולט ביותר, באשר, כי

יעקב כהן.

הַשָּׂעִיר *) הַלָּבָן.

אָכֵן חֹרֶף בָּאָרֶץ: שֶׁלֶג נוֹפֵל וְנוֹפֵל וְצֹבֵר חֳמָרִים,
קָבַר חַי תַּחְתָּיו צֶמַח־כָּל־יֶרֶק וּמְרַקֵּד עַל־גַּבֵּי הַקְּבָרִים.

מַה־זֶּה הָיָה לָעוֹלָם? יָמִים רַבִּים שֶׁכְּרוּגוּ כְּבָר לַהֲבֵי הַחַמָּה,
תְּכֵלֶת זַכָּה הִשְׁפִּיעָה עָלֵינוּ אֶת חִנָּהּ וַחֲסָדֶיהָ זֶה־כַּמָּה,
וְהָאָבִיב, הָעֶלֶם הַחַי, כְּחָל־הָעַיִן וּזְהַב־הַתַּלְתַּלִּים,
כְּבָר צָדָנוּ בִּירֻקֵּי חֲרָמָיו, בִּבְשָׂמָיו וּבְשִׁירָיו הַקַּלִּים,
יָצָא פִּזֵּז וְשִׂחֵק סְבִיבֵנוּ וּמִלֵּא־כָל־הָעוֹלָם צְחֹק־פִּיהוּ,
יָדָיו זוֹרְעוֹת שׁוֹשַׁנִּים שׁוֹשַׁנִּים וְשַׁי לְכָל אֶחָד הֵבִיאוּ,
וּכְבָר קָנָה לֵב כֹּל, זֶה קַל־הַדַּעַת, וְעַל כָּל שָׂפָה טַעֲמוֹ
וּבִנְשִׁיקוֹת שְׂפָתֵינוּ הִתְעָרֵב ... הֶעָרֵב

מַה־זֶּה הָיָה לָעוֹלָם? פִּתְאֹם נֶהְפַּךְ עָלֵינוּ הַיּוֹם לְצֵל עָכוּר,
בָּא הַדֹּרֶף, הַשָּׂעִיר הַלָּבָן, וְהִתְנַפֵּל עַל אוֹיְבוֹ מֵאָחוֹר,
חָמַס נִזְרוֹ־שִׁמְשֵׁהוּ מֵרֹאשׁוֹ וַיִּקְרַע מֵעָלָיו תַּגָּתוֹ,
תָּפֹשׂ תָּפַשׂ בָּעֶלֶם בְּעָרְפּוֹ וּזְרָקוֹ לָאָרֶץ בַּחֲמָתוֹ,
דָּרַךְ עָלָיו בְּרֶגֶל־מַשְׁמֵמָה וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר עַל בְּשָׂרוֹ —
מַהֵר שָׁלַל וּבָז כָּל יְקָרוֹ...

*) Faun.

הִנֵּה הוּא!... הִנֵּה עוֹבֵר הוּא, רוֹקֵד, הַשָּׂעִיר, עַל שְׁדֵמוֹת
וְגַנּוֹת,
עוֹשֶׂה שַׁמּוֹת בְּצַמְּרוֹת הָעֵצִים וּמְקַצֵּץ בִּנְטִיעוֹת רַעֲנַנּוֹת.

רַק שְׁעוֹת־כְּמִסְפָּר. וּרְאִי: עוֹלָם אַחֵר מִסָּבִיב וּמַלְכוּת אַחֶרֶת.
שִׂיבָה אַחַת לְכִפָּה שֶׁל מַעְלָה וְעַל הַכֹּל הַשֵּׂיבָה סוֹגֶרֶת,
מִכְסֶה אֶחָד עַל־פְּנֵי־כָל הָאָרֶץ, עַל הַגַּנּוֹת וְעַל הָאִלָּנוֹת,
מִכְסֶה לָבָן, וּמְלֹא־חֲלַל־עוֹלָם כְּחוֹל אֶחָד, מְחוֹל פִּתִּים לְבָנוֹת,
סוֹבֵב הוֹלֵךְ הַשֶּׁלֶג וְיוֹרֵד וַעֲרֵמוֹת לוֹ טֶפַח־טְפָחַיִם.
תַּחַת סִבְלוֹ הָעֵצִים הַפּוֹרְחִים רֹאשׁ כָּפוּ וְהִשְׁפִּילוּ יָדַיִם,
עוֹמְדִים הֵם כַּנֶּאֱשָׁמִים לִפְנֵי אֵימַת־דִּין, וְנֶאֱשָׁמִים עַל־חִנָּם,
וּבִשְׁתִיקָה יְחַכּוּ גְּזַר־דִּינָם...
הִנֵּה צוֹעֵד הַמִּשְׁפָּט! וּבַד עַל בַּד נִשְׁבָּר. וְעֵץ כָּרַע תַּחְתָּיו,
אַחִים עוֹמְדִים מַבִּיטִים וְעָלֶה בְּלִי־נוּד וְדוֹמְמִים יַחְדָּו,
וּמִתְמַלְּאִים הַשְּׁבִילִים חֲלָלִים וּכְמַרְאֵה שְׂדֵה־קֶטֶל מַרְאֵהֶם,
וְהֵם שׁוֹכְבִים, הַחֲלָלִים, נְמוּשִׁים וְהַשֶּׁלֶג מְכַסֶּה עֲלֵיהֶם,
וְרַגְלֵינוּ מְשַׁכְשְׁכוֹת, לָשׁוּת בַּבִּצָּה הַלְּבָנָה, הָרְגָעָה,
הַהוֹרֶקֶת שֵׁן דּוּכָם וּנְמוּגָה...

וְלֹא יַעֲמֹד הַשָּׂעִיר, לֹא יִרֶף, וּמְקַפֵּץ וּבְיָדוֹ מַגָּלוֹ,
וְהוּא קוֹצֵץ לְתַאֲוָה וּלְהַכְעִיס וּמְרַקֵּד וְעוֹבֵר עַל שְׁלָלוֹ.

וּמַה יִּדְאַב הַלֵּב! אָמְנָם יִצְוַח הַלֵּב עַל הַחַיִּים הָרַכִּים,
אֲשֶׁר צָצוּ לָאוֹר וְלַדְּרוֹר וְהֵם הוֹלְכִים בְּאִבָּם וְנְמַקִּים,
אֲשֶׁר נִתְּנָה לַמַּשְׁחִית הָרְשׁוּת וְהוּא בּוֹחֵר לְזַעֲמוֹ וּזְדוֹנוֹ

למות־רצונו ושלא במתכון, כמובן, גרם תמיד לדתעוררית עצומה בקרב עמנו עורר אותנו לדתקוממות נגד ה„חזיריות" גופא, שהשתדלו צוררינו לרכנים לתיך כחנה ישראל.

כי הלא כל הביבר הגדול של הבהמות והחיות ההיסטוריות נסה את כחותיו עלינו: אלו בשניהן ואלו בצפרניהן, אלו בקרניהן ואלו בזנביהן, וכל מי שדרכו לילך ולהזיק — הלך והזיק לנו. אפס, כי בעת אשר כבלנו במנוחה את כל הנשיכות והבעיטות של ה„ביבר", וכמעט שקבלנו את העול בלא כל מחאות, הנה תמיד התעורר העם, עת יצא החזיר על הבמה. התעורר והתמרמר והציל את כבודו... באופן זה או באופן אחר, אבל את כבודו הציל.

ככה היה הדבר בימי אנטיוכס, אשר למראה החזיר על הבמה, הזדעזע כל ישראל... וככה היה אחרי כן, בימי הפולמוס של האחים הורקנס ואריסטובלס, אשר בריבם על דבר הכהונה והמלוכה שתפו את החזיר במחלוקתם, ופעם אחת גם העלו אותו על שער העיר — שער ירושלים.

„וַיְהִי אַךְ הַצָּג הַצִּיג בַּרְסָה
הַחֲזִיר עַל גַּג הַחוֹמָה —
רָגְזָה הָאָרֶץ מִמְּקוֹמָהּ
אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה.
וַתְּהִי צְעָקָה בִּירוּשָׁלָיִם"...

הַכֹּל הרגישו מיד את פרסות החזיר, את ריחו המיוחד...

וַיֵּדַע כָּל יִשְׂרָאֵל מִדָּן וְעַד בְּאֵר־שָׁבַע
עַל מָה הָאָרֶץ רוֹעֶדֶת עָכָרֶת:
לֹא. כִּי נָשְׁפוּ עֲלֵיהֶם סִדְרֵי הַטֶּבַע,
אַךְ יַעַן עָלָה חֲזִיר עַל גַּפֵּי קָרֶת... (יל"ג).

ובאותי היום נזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה.

וגדול היה היום הזה! —

ומה אגיד לך, חביבי, ובוין להגיד, כי לפעמים יש שאנכי „מתגעגע" על דחוירים האלה... „שייך להגיד כתגעגע" — אבל חפץ אנכי, מבקש בתאוה, שעוד הפעם יזדעזע עמנו, ממסד ועד הטפחות, ויתעוררו ויקום גבירים...

בודאי, עלובה היא התקופה, שזקוקה להתעוררות „בזויה" כזו, אבל, מה לעשות? — ואם לא התעורר העם מעצמו, אם לא קול אלהים המתהלך בקרבנו, אם לא שופרו של משיח, אם לא אנחת עמנו יעירו אותנו — תבוא ההתעוררות ממקום שתבוא, יבוא „מפריס הפרסה" ויעורר אותנו—רק שנתעורר...

ובמדומה לי, כבר הגיעה השעה. כמדומה לי, אשר תקופה „חוירית" כזו שאנו חיים בה, עדיין לא היתה לעולמים...

אֶת כָּל יָרֹק וּבָהִיר וָחַי, מֵיטַב תִּקְוַת הַשָּׂדֶה וּשְׂשׂוֹנוֹ;
עָלֹה עָלָה הַכּוֹרֵת עַל כָּל מִבְחַר עֲצֵינוּ, עָבַר עָבֹר וְכָרֹת!
וְהַדְּמָמָה הַזֹּאת — הַטִּי אֹזֶן: הַאֵין־זוֹ דְּמִית בֵּית־קְבָרוֹת?
אָנָה נָדְדוּ מִזַמְּרֵי־הַפְּלָאוֹת וּזְבוּבֵי־הָאוֹר אָנָה נָסוּ?
שָׁבְתוּ מְחוֹלוֹת הַכְּרוּבִים, שָׁבָתוּ!
הֲשָׁמַעַתְּ? קוֹל צִפְצוּף־נְכָאִים בְּלִי כֹחַ מִתְמַלֵּט — וּדְמָמָה...
מִי יוֹדֵעַ, אִם לֹא גוֹזָל יָתוֹם מֵרָעָב וָקֹר קוֹפֵא שָׁמָּה?
אוֹ אֵם דְּרוֹר עַל בָּנֶיהָ הוֹמִיָּה, חֲרֵדָה עֲלֵיהֶם וּמְכַסָּה.
שׁוּלְחָה רֹאשָׁהּ מִקִּנָּהּ, צוֹפִיָּה, וְאֵין מָה קוֹלֵט: מַה־נַּעֲשָׂה
חָרְבַּן־עוֹלָם, יַם־שֶׁלֶג... וּלְבַדָּהּ בְּלֶב־יָם הִיא, לְבַדָּהּ עֲזוּבָה—
וְהִיא קוֹרְאָה, וְאֵין קוֹל וְאֵין תְּשׁוּבָה...

הֲלֹא הוּא הוּא הַשָּׂעִיר הַזָּקֵן, שַׂר־אֲלָפִים וְשׁוֹכֵן רוּם־צָקוֹ,
אֲשֶׁר הֵפִין עָלֵינוּ מֵרֹאשׁ הָר וָסֶלַע וַיְצַו לָנוּ חֻקּוֹ.

וְהַבִּיטִי, עָפְרָתִי, וּרְאִי: הֵן גַּם נִשְׂגָּב הֶחָזוֹן, גַּם נֶהְדָּר!
וּבְעוֹד יֶעְגַּם רוּחֵנוּ עַל רֹאשׁ־מַחֲמַדֵּינוּ, הָאָבִיב, כִּי נֶעְדַּר,
עַל הֲדַר זְהַב־תַּלְתַּלֵּי הַנַּעַר, כִּי גֻדְּעוּ וַיְלַחֲכוּ עָפָר;
עַל זִיו־עֵינָיו, כֹּה חַמּוֹת, כִּי נִטַּל, עִם צְחֹק צִלְצַל־פִּיהוּ,
כֹּה שָׁפָר —
הֲלֹא תִרְעַד גַּם תִּצְהַל נַפְשֵׁנוּ בַּמִּסְתָּר וְתִכְרַע דּוּמִיָּה
לִפְנֵי רוֹמְמוּת־עֹז הָעֲנָק, פֶּרֶא זוֹמֵם וַאֲבִיר־עֲלִילִיָּה,
לִפְנֵי תוֹעֲפוֹת זְקָנוֹ הַלָּבָן הַמְרַטֵּט עַל הֶחָזוֹ הָרָחָב,
לִפְנֵי גְאוֹנוֹ וּמַבַּט־נְצָחָיו.

וְאִם תָּבֹא הַדִּמְעָה — הִתְוַדְּעִי, עָפְרָתִי, לְמִי הִיא נוֹזֶלֶת?
אִם לַצָּעִיר לָרַךְ וּלְאַדֶּרֶת־מַלְכוּתוֹ בַּטִּיט מִתְגּוֹלֶלֶת, —
אוֹ לְזָקֵן־עַתִּיק־יוֹמִין זֶה, שָׁלֵו וָגֵא, אֲשֶׁר פִּתְאֹם הִתְגַּלָּה,
הָדֹף הֲדַף אֶת צָרוֹ בִּזְרֹעַ וְגָדַל כִּפְלַיִם וְנַעֲלָה,
קָרַע כָּל הַמַּמְלָכָה מִיָּדוֹ וַיִּשְׁלֹט כְּחֶפְצוֹ וּלְבָבוֹ —
קָרְבַּן־נֶסֶךְ עַל מִזְבְּחוֹ תָּבֹא?!..

בּרן, סיון, תרס״ח.

יהודה שטיינברג, *)

רְחוֹקִים.

(ר ש י מ ה).

העלמה תמרה חזקוני ישבה בחדרה בבית הוריה, ומתוך מבטי עיניה, שהיו נזרקים לרגעים מן החלון אל הדלת וחוזרה, היה ניכר, שהיא מחכה לאיזה דבר בקוצר־רוח וכי כל ישותה מצומצמת עכשיו רק בצפיה זו. לפרקים היא מסתכלת בשעון הקטן, התחוב אצל חזה, ונשמעה אל הפעמון שעל פתח המסדרון. שניהם: הלב והשעון דופקים בחזה.

הוא רגיל לביא אל ביתה בשעה זו.

אתמול בשעה זו הפליגו בשיחה. לחייה מסמיקות גם עכשיו כשהיא נזכרת בדבר. שלא לרצון היתה השיחה. כמדומה, שהמלים נדחקו ויצאו מאליהן. הלבבות דברו — בעל כרחה ובעל כרחו. אינה זוכרת, כיצד חל הדבר שהיא נמצאה חבוקה בירועותיו והוא — שלוב בזרועותיה.

וכששמעה קול נשיקה—אינה זוכרת אם שלה או שלו — התחלחלה וכבשה פניה בקרקע.

ואז נשמע לאזניה איתו הפתגם הנשגב יוצא מפיהו:

היי לי — ואני לך.

ואז הזכירה אותו, שהיא בת־קראים.

חבל, שנפסקה השיחה בפרק זה. הפעמון קשקש ובשר אורחים שלא־בעתם.

אך מאתמול ועד עכשיו עברו עשרים וארבע שעות ומשהו. כבר הכפיקה לחשוב ולהרהר, להרהר ולחשוב.

עכשיו היא יושבת ומזדינת כנגדו.

יודעת היא מראש, שהוא יתחיל ממקום שהפסיק. יטעים לה, שהיא פנינה אחת בין ערמה של שברי זכוכית. שהקראות היא רקב אין בה תוך. אין בה לא גלות ולא חיי עולם־הזה. אין איש חיב להם לא שנאה ולא אהבה. —

ואז קמו בה רגשים, שלא ידעה מוצאם. נדמה לה, שהיא יושבת על מטת אמה בשעת גסיסתה והיא מביטה אליה בעיני גועת.

כעס, חמלה, תעיב התעוררו בה, ולא ידעה ברור, למי מכוונים הרגשים הללו.

אבל חל הדבר לא כמו ששערה למפרע. הוא התחיל לא ממקום שפסק, אלא בנשיקה רעננה ובוערת, והיא התאמצה לצנן את לבה, וכשהזכירה לו שוב, שהיא קראית, הניע ביד וענה: מעולם לא חשבתי להוציאך מן הקראית. אדרבה, אני גופי אובילך בכל שבת לכנסיה.

למענה כזה לא חכתה כלל.

וכשיצא מחדרה השתקעה בהרהורים ומצאה את עצמה על עונה. כל אותן הטענות והמחאות על הקראית, שיחסה לאהובה על חשבון הקראות, אינם אלא ה ר ה ו ר י ה ש ל ה. טענותיה ומחאותיה עצמה.

ונדמה לה אז, שהאם הגוססת אינה אמה, אלא אם־חורגת, שמתוך נקמה בחיים שאינם שלה, סגרה על כל בני־ביתה כדי שימותו עמה יחד...

ובלילה ראתה בחלום מין חיה, שאינה אוכלת לא עשב ולא טרף, אלא יונקת חלב שדיה ואוכלת בשר ולדותיה...

עצבנית נעשת בימים האחרונים. דחק, חוסר אייר היא מרגישה.

למי ולמה נחוץ הדבר, שישימו גבול לעולמם הצר והקטן, לעולם זה, שמיום ליום הוא הולך וגוע, הולך ומתנונה, — ואין לו עוד תקנה?

חכם הקראים הרים את ראשו הכסוף מעל הספר אשר לפניו והעיף את עיניו על הנערה העומדת לפניו בעטיפת־ישמעאלים וכסוית־פנים. הכפה האדומה שעל ראש הזקן והצניעות המוברית של הנערה נתנו למראה הוד קדמוני, כאילו זה בית, שנעתק מן האדמה ומרחף בחללו של העולם עוד מקורם שנולד ענן. הוא שמע את דבריה והשתדל לרכך את דבורו ולהאיר את פניו. אעפ״י שלא עלתה לו ינוה,

*) מן הכתבים, שנשארו לאחר מותו.

— ומה חפצך, בתי?

— יכולה אני להנשא לבן־רבנות?

— הרי הוא לא יקבל על עצמו את הקראות.

— מפני־מה?

— מפני שלא יקבל.

— ואם יסכים לקבל?

— אינו יכול. הרשות, הממשלה לא תסכים.

— מה ענין זה לרשות?

— הם מחוסרי־זכיות. הם שנואים לממשלה.

— ואותנו היא אוהבת?

— לא אוהבת ולא שונאה.

— ובאיזו זכות הוציאה אותנו מכללם וזכתה אותנו בזכיות?

הזקן כפף את ראשו ועצם את עיניו. נדמה לו, שלא הנערה, אלא שכינת הקראות עומדת לפניו וקובלת: למה? למה מכרתם את זכותי על הגלות בנזיד־עדשים?

הזקן הוריד את ראשו ורסס את אנחתו שפרצה מלבו. —

התחיל הזקן מדבר דברי כבושין בשבח הקראות, בגנות הנדחים שהתרחקו מעל דתירה ונשקעו ברבנות... ודבר על היעודים העתידיים ועל המשיח...

דומה היה, שהוא אינו מדבר כ״כ בשבילה, אלא משמיע הוא גם לאזניו...

— וכי חסרים צעירים בין הקראים? — הקשה החכם את קולו: — אפשר הסר לך נדה, תתן העדה. —

היא יצאה משם נזופה ונדעשת. דומה עליה, שהחכם כגרה בכנסיה והעמיד שומר על הפתח לשמרה שלא תצא...

ולמחר עמדה לפני רב העיר והתודתה לפניו:

— רבי! אדליק נרות, אטול חלה כיהודית כשרה.

— ומה הבריצך? שמא נתת עיניך באחד הצעירים?

תמימותה לא נתנתה לשקר. שתיקתה היתה הודאה.

הרב קמט את מצחו והביט עליה בחמלה. —

— רבי, אשה עברינית מותרת לבוא בקהל?

— אין העברת־דת מוציאה את בניה מתיך עמם עד שהם בוגדים בי.

— ובמה אני גרועה?

והרכין הרב את ראשו ודמעות נשרו מעיניו. היא הספיד את האבר מן החי, את הקרע הנורא, שנעשה לפני מאות שנים בגוף האומה באשמת יחידים. הוא הספיד את הגסיסה של חלק מישראל, שאין בטבעו מיתה. נגזר כליון על דבר, שאינו יודע כליון...

הוא הרגיש למפרע את כל חומר־הענין, להתיר את השאלה, שהוא כל־כך כבעי ופשוט לכאורה—תשובת החלק אל הכלל—וכל־כך מסובך לפי ההנחות, שהניחו מרחיבי־הפרץ. ולפיכך גמר בדעתו להתיר את הסבך מצד אחר.

— לכי, בתי, לביתך. מחר אתיעץ עם החכם ונראה, איך יפול דבר.

ולמחר קדם החכם את פני הרב בביתו. וזה היה אולי הפעם הראשונה מימות ענן, שעמדו שני הנשיאים, של שני קרועי העדה תחת כפה אחת, ולבבות שניהם פצועים ונוחים זה לזה.

הרגיש החכם בטביעה של תלמיד־חכם, בשביל מה בא אליו הרב, ולבו נעשה רך והתחיל רועד מרגשות לא־ברורים, ראויה היתה השעה לתשובת נדחים.

אך הרב הבין, שכשם שהוא אינו יכול לותר על הצעיר גילדין, כך אין החכם יכול לותר על בת־הזקיני. והתקשה לבו על המרה במדה שהתרכך על הקראות. —

והחכם מצדו הבין, שיפה כחו של הרב מכחו בשאלה זו, מפני שהרשות תעכב יותר בהעברת רבני לקראות, מאשר בהעברת בת קראים לרבנות.

ושניהם התחילו משיחים בשאלות הזמן. דומים היו כשני אחים שהפליגו ונפרדו זה מעל זה, ואחר הרבה שנים נפגשו במרחקים.

ומענין לענין — עד שנתקלו באפשרות של השגת שווי־זכיות ליהודים. נבא החכם לאפשרות קרובה לידאית, אך הרב הפליג לדבר, והתחיל קיבל על הגלות.

ובמדה שקבל הרב על הגלות והפליג לאפשרות של ישועה קרובה—כך נתקלקלה השורה, והשתתפותו של החכם נצטננה, עד שהגיעה למדרגתו של נמוס יפה...

נתרחקו הקרובים ונתחמו הלבבות. איזה דבר קם פתאם והפריד ביניהם. ושניהם הרגישו, שהם רחוקים יותר מדאי זה מזה,—ר ח ו ק י ם ש ל א ב ט ו ב ת ם...

א. חרמוני.

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

(מאת סופרנו הם וחד)

I.

יותר משלשים שנה היה האולם, שבו ישבו ציורי בית־הנבחרים התורקי הראשון, סגור ומסוגר. יותר משלשים שנה לא דרכה כף רגל איש על מפתן אולם זה, שמארת השולטן רבצה עליו. וכל העובר בימי־החשך ההם על הבית הזה ומעיז להרים עיניו כלפי א ו ת ו א ו ל ם — היה חשוד במינות מדינית, והיו תלויים לו מנגד...

ובעוד ימי מספר יבוא אותו השולטן בכבודו ובעצמו ולתרועות „בניו" וצהלותיהם יפתח „בשמחה" את בית הנבחרים, „שהוא חפץ ביקרו", ויקבל בכבוד את „בניו היקרים", שרבים מהם התענו עד העשרים וארבעה לח׳ יולי. שנה ואת בבתי־הכלא שבאיים הרחוקים של ארץ־ממשלתו הרחבה.

ביום הששי, בשבת של תושבי הארץ, בקרתי את הבית, שבו עתידים לשבת ציורי העם התורקי. החצר, הבית ואולמיו מלאים פועלים, מנצחים על העבודה, תירים וכתם סקרנים מהתורקים הצעירים, שבאו להתענג על מפעלידם וילדי־שעשועם.

העבודה נעשתה בחפזון ובשקידה. עובדים יומם ולילה. בעוד ימים עשרה יהיה היום הגדול — ועוד רבה העבודה.

בפינות הבית הנני רואה עוד את שרידי המשטר הישן: שטיחי־רצפה ומרבדי־כסאות, שאכלם העש. הנה פועלים אחדים, העוסקים בחריצות בתקון הרצפה, שהיתה מלאה חורים ככברה...

האופיציר, המלוה אותי, מספר לי: כשפתחו את האולמים מיד אחרי הכרזת הקונסטיטוציה — היתה על הרצפות ועל הרהיטים שכבת־אבק עבה כחצי־אמה. ובפינות החדרים, בחלונותיהם ובתקרות נמצאו קני יונים לעשרות...

„את העזבון והחרבן, מוסיף הוא, אין לתאר. אבל הנה סותמים את החורים, מתקנים את הפרצים, בונים את החרבות"!..

* * *

וחמשה מאחינו בין הבונים. וזקופה קומתם, ועינם תביט יושר. ואינם מתבטלים בפני חבריהם...

ואת היא אולי הפעם הראשונה מיום היותנו בגולה, שנפל בגורלנו לעבוד כתף בכתף את האחרים, מבלי לחשוש שהאחרים יקפחו את זכיותינו. מעטה בערך תהי עבודת חמשת הצירים היהודים בבית־הנבחרים התורקי, כבני ארצך התורקים, היונים והארמינים והעותמאנים יעבדו גם המה.

ואין דורש מהם יותר מזה — לא האחרים ולא אחיהם היהודים,

ששלחום: הלא מאז ומעולם היתה תורקיה הארץ היחידה, ששם שרר שווין-זכיות שלם וגמור.

שווין-זכיות גם בעת שלא היו כל זכיות.

ומה גם עתה!

*

יהודי תורקיה...

רק את שמע היהודים האלה שמענו, ואותם לא ידענו. באיזה ספינקס ענקי עומד לפנינו ההמון הזה של חצי-מיליון נפש, המפוזר במרכזים גדולים וקטנים של תורקיה האירופאית והאסיית.

המון, שמאות בשנים נהנה מכל הזכיות, בעת שכל יתר אחיו היו משוללי כל זכיות-אדם. אומר אני „נהנה מהזכיות", כי השתמש לא השתמשו בהן. בהתפתחותם, לפחות, אין רשומו של שווינם ניכר ביותר.

מעטות מאד הידיעות שיש לנו על אדות יהודי תורקיה. לא ידועים לנו אפני חייהם, לא מהלך מחשבותיהם ולא שאיפותיהם.

כי זרים לנו אחינו אלה.

ולא רק זרים, אלא גם רחוקים, רחוקים ומתרחקים.

בין „האשכנזים", היושבים פה זה שנים רבות, לא פגשתי אפילו אחד, שיוכל לאמר לי: יודע אני את הספרדים, יודע אני את חייהם הפנימיים — עמדתי על אפים.

רשמים שטחיים, ידיעות שאובות מתוך שיחות ושמועות, — זהו הכל שידוע לנו על אדותם. מספרים מדויקים, פנקסי קהל, דברי ימי קהלות — אין. כי על כן בתורקיה שבימי-העבר אנו חיים.

מתוך השקפה ראשונה עושה עליך היהודי שבאחת מערי תורקיה האירופית רושם מדבא, מצד יהדותו. פוגש הנך ביהודים יפים ובריאים. אין בהם לא מהתבצלותם של יהודי-התחום ולא מכפיפות הקומה שלהם. באיזו יהירות והכרת-ערך-עצמו טבעיות הוא מביט בך! אך היהדות ורוחה הפנימית והעמוקה במעט זרות להם. ידיעת התורה כמעט שאינה נפוצה בקרבם. אפילו ה„חכמים" (הרבנים) אינם מצטיינים בידיעה מקפת בספרותנו. יודעים הם רק את היותר נחוץ להם: תפלות, דינים ומעט גפ"ת. מפוז המשכיל היהודי כמעט שאינו. בעיר בקושטא עם שבעים אלף היהודים הספרדים שבה — ימצאו רק מספר קטן מאד של בעלי השכלה עברית במשמעה הרחב של מלה זו.

לפני עשר, חמש-עשרה שנה — היו המשכילים האלה קוראים את „המליץ" וביחוד את „הצפירה". אז קראו גם את ספרי סמולנסקין ושירי גורדון. מסבות שונות חדלו העתונים העברים להתקבל פה, ונפסק הקשר שבין המשכילים היחידים והספרות העברית החדשה.

את ספרותנו הנוכחית אינם יודעים לגמרי, ומסופקני אם תהי זו לפי טעמם והבנתם. בין בני ההמון מעטים מאד היודעים עברית. אשמים בזה ביחוד בתי-הספר של ה„אליאנס". ה„אליאנס" מחנכת בתורקיה יותר מעשרים אלף נפש (בקושטא לבד יש לה 12 בתי-ספר) — ומבתי-ספר אלה גורשה, כידוע, שפתנו הלאומית.

אשמים בתי-ספר ה„אליאנס" גם בחסר האידיאליות של בני הנעורים פה. בני-הנעורים האלה, אם נשארים המה בתורקיה, אין להם אלא בתי-המסחר ביום, ובתי-הקהוה או בתי-הזמרה מהמין הידוע בלילה. כל שאיפה אידיאלית יהודית או אפילו אנושית — זרה להם.

אי אפשר לבלי הודות בתועלת הידועה, שהביאה עבודת ה„אליאנס" המרובה במשך שלשים-ארבעים שנה האחרונות. אבל שגיאה אחת, שיהודי תורקיה והיהדות בכלל לא יוכלו כפר ל„אליאנס" לעולם — היא, שחנכה את רבבות תלמידיה בעולם זר ומוזר להם, שהמה לא ידעו אותו ולדעת אותו לא יכלו. תורקית לא למדו אותם. בחסרון ידיעת שפה זו — ואולי ביחוד בו — יש לבקש גם את פתרון החידה: למה המעיטו כל-כך יהודי תורקיה להשתתף בחיים המדיניים של ארצם. בשביל זה אולי היתה מועטה כל כך השתתפותם גם במלחמת החופש, ובשביל זה כמעט שאי אפשר יהיה להם להשתתף בחיים המדיניים גם עתה.

את שפת הארץ לא למדום, את שפתם הלאומית גם-כן לא הורו להם בבתי-הספר, ותחת זה שמו בפיהם שפה זרה, אשר הביאה להם אמנם תועלת חומרית, אבל לא הספיקה את צרכיהם הרוחניים, הפנימיים.

ויצא שכרם בהפסדם; כי חצאי-אנשים היו: צרפתים על פי שפתם, יהודים על פי מולדתם ולבם, ותורקים על פי שיבותם המדינית.

ה„אליאנס" ובתי-הספר שלה הנם „שאלה בוערת" פה, לפי שהיא מחנכת את כל הדור הצעיר.

כי את בתי ה„תלמוד-תורה" של הספרדים המעטים אין להביא בחשבון: ראשית, מספרם כמעט מועט בלתי-נכר, ושנית — מגדלים המה דור פרוע: לא לאלהים ולא לאנשים.

וגם לא רשומם של שלשת בתי-הספר של ה„הילפספעראיין" שבקושטא וגן-הילדים של חברה זו בסאלוניקי ניכר ביותר, אעפ"י שבתור נסיונות ראוים הם לצבת. בהם ילמדו גם עברית בתור שפה חיה וגם תורקית יורו; אבל בתי-ספר אלה עוד טרם יצאי מגדר של נסיון, ועוד הרבה יש לתקן בהם עד שיהיו מתאימים למטרתם.

לעומת זה עולים יהודי תורקיה — ביחוד אלה שלא התחנכו בבתי הספר של ה„אליאנס" — על יהודי יתר ארצות אירופה ברוח לאומית טבעית הנובעת מתוך שליבות רוחנית שלהם. ניכר, שלא טעמו את טעמה המיוחד של הגלות, שמשפילה את הרוח הלאומי עד לעפר מצד אחד, ומעירה מצד שני „לאומיות להכעיס", המכריזה על עצמה בקולי קולות.

כמעט לכל יהודי תורקיה יש הכרה לאומית, הכרה בלא-יודעים. ואחרת גם לא יכול היות. הממשלה הכירה את היהודים בתור לאום ותעניק להם גם מוסדות לאומיים (כמו המיג'ליש הלאומי, בא-כח היהודים בשביל הממשלה). ורושם מגוחך עושים אלה מחניכי ה„אליאנס", שאחרי מתן הקונסטיטוציה התחילו קוראים על עצמם: קודם-כל — עותומאנים אנו!

מגוחכים פה האדונים ההם, אבל ישנם. ורובם דוקא בין היהודים האשכנזים, שאך הספיקו להתאורת פה.

אבל לאומיותם של אחינו פה אינה מוצאה לה בטוי. זהו רק רגש-לב, רק חומר לצורה עתידה. כמו שהמוסדות הלאומיים שלהם (המיג'ליש הלאומי) המה רק מוסדות בלי כל רוח לאומי ובלי כל תכן לאומי ממשי.

את בטוי הלאומיות בין יהודי תורקיה יש לראות אולי בזה, שבינם לבין עצמם ידברו, אף המשכילים שבהם, שיודעים הרבה לשונות אירופיות, אך ורק הישפניולית.

פה המקום להעיר, שנמצאו ביניהם בימים האחרונים גם לוחמים בז'ארגון הישפניולי כמו שיש להם גם מצדד נלהב (סעדיה לוי, עורך ה„אי-פוקה" בסאלוניקי).

אך אין המלחמה בין השפה הישפניולית והעברית; אלא בין הישפניולית והתורקית. ולפי-שעה בודאי האחרונה תנצח.

כי מעטים הם מאד פה היודעים עברית. אבל אלה המעטים, שיודעים שפת זו, מדברים בה כבשפה חיה. ומה יפה מבטאם, ומה עשיר ומנומר כנגונם! —

* * *

לפי המתואר קל להוכח, שעם התקופה החדשה נפתח בתורקיה שדה-פעולה רחב-ידים לעבודה לאומית. יש פה רגש לאומי, ואין פה ערכים לאומיים. ישנם פה מוסדות לאומיים, ואין להם תכן לאומי. ועל הכל — יש פה חומר אנשים, שמתחילים עתה לחשוב; והאנשים האלה אינם רוצים להתבולל ואינם יכילים להתבולל.

חסרים פה אנשים בעלי השפעה, היודעים את תנאי-המקום ותנאי-הארץ, שיגשו לעבודה לאומית גדולה.

חסרים פה עסקנים צבוריים עברים, שידעו ללכת לרוח העת, שיחיו את הרגש הלאומי העברי ויהפכיהו מהלך-לב לכח פועל ומניע.

יהעסקנים מאין יבואו?

ה„אליאנס" לא הנבה לנו במזרח אנשים אשר כאלה. ואלה הבאים מחוץ, ביחוד האשכנזים, — לאלה אין כל השפעה לפי-שעה על מהלך-הענינים פה.

שאלת הלאֻמת יהודי תורקיה איננה, לפי דעתי, שאלת „כבוש הקהלות", אלא אך ורק שאלת-חנוך דור עברי חדש, שלם בנשמתו. ודבר זה איננו בגדר הנמנע.

אם יברא פה בזמן קרוב בית-ספר לאומי עברי, או אם בתי-הספר הקימים יקבלו צורה עברית, אז בעוד חצי-יובל שנים ישונו ערכי יהודי תורקיה מן הקצה אל הקצה.

אמנם גם בהדשים האחרונים נוצרה פה אגודה לאומית בשם „אחוה", שקבלה גם תכנית-עבודה לאומית (הרמת הרוח העברי בין יהודי תורקיה וכו'); אבל כפי שנודע לי מאחורי הפרגוד, אין לאגודה זו אלא השם הלאומי והתכנית הלאומית בלבד. בין מיסדי האגודה נמצאו „עותימאנים בני דת משה", שחוששים, „שמא יעשו החברים הלאומיים את האגודה ליהודית יותר מדי, כמעט לציונית".

כי פחד הציונות, שהיתה, ככל תנועה מדינית אחרת, אסורה ליושבים בתורקיה, עוד טרם פג מתוך לבות הרבה יהודים שבתורקיה (ביחוד בקושטא), ובה בשעה שראשי „התורקים הצעירים" מביעים רגשי-סימפאטיה לציונות — יראים היהודים להזכיר אפילו את השם „ציונות", פן יחשדו אותם בהעדר פאטריאוטיות.

וה„אחוה" אם כי נוצרה על ידי ציונים, אבל בעיקרה עדיין רחוקה היא מהיות לאומית לאמתתה. אגודה זו תתקים אמנם בתור אגודה יהודית לעבודה יהודית קלטורית, כעין „האגודות למדע ולספרות" בגרמניה, אבל שאלה היא אם תמיד תהי בה יד הציוניים והלאומיים על העליונה. על-כל-פנים, לפי מצב-הענינים עתה, אין לקוות, כי לאגודה זו יהי אפילו בזמן מן הזמנים ערך מדיני איזה שיהיה.

כי רפה עדיין הרגש הצבורי בלב היהודי התורקי, עד שימצא לנחוץ להכנס לתוך הסתדרות יהודית-מדינית, ואפילו מדינית-יהודית-עותומאנית, כמו שקיראה לעצמה ה„אחוה".

הדור החדש אולי יהיה טוב מאבותיו.

כי תקותנו מהדור הצעיר איננה תקות-שוא — תעיד העובדה, כי אך הוכרז החפש והנה התאגדו בני-הנעורים שבקושטא (תלמידי בתי-ספר בינונים ועוזרים בלשכות בתי-מסחר), לאגודה „לטובת הקופה הלאומית". עיקר עבודתם, מלבד קבוץ כסף בשביל הקופה הלאומית — למוד העברית ודברי-ימי-ישראל. מספר חברי האגודה הזאת עולה כבר למאה איש. הד"ר מרקוס יסד להם שיעורי-ערב; ועונג הוא לראות ולשמוע את הצעירים האלה מתוכחים בחום-נוער על עניני אגודתם, על הלאומיות ועל הציונות.

מלבד הציונים הצעירים האלה, ישנו גם מספר ציונים בין האבות אבל אלה עוד טרם הסתדרו. כי עוד טרם החליטו, אם הסתדרותם עתה לאגודה רשמית בעיר הבירה — תועיל או תזיק.

.II

הבחירות תמו. בשקט עברה עבודת-הבחירה הקשה והמסובכת בארץ מרובת-הלאומים כזו.

אמנם, גם פה היה התחרות. הכתות הלאומיות מלאו את תפקיד המפלגות המדיניות, שאינן עוד פה. אבל ההתחרות המובנה הזאת לא קבלה אופי של אלמות כתעמולת-הבחירה בארץ נאורה כאוסטריה, למשל.

תעמולה עצומה נעשתה רק לטובת הקנדידאטים של התורקים הצעירים; הועד המרכזי שלהם דאג, שחבריו יהיו הרוב בבית-הנבחרים. היונים מצדם דרשו בכל תקף, שיבחרו בששים ציר משלהם. ביחוד עמדו על דעתם האחרונים בנוגע לקושטא. הם דרשו בכל תוקף, שיבחרו בשלשה יונים לפי מספר היונים תושבי קושטא, ומחה מחו בכל האמצעים שעמדו ברשותם: איֿמו, שלא ישתתפו כלל בבחירות, סגרו את חנויותיהם ביום הבחירות וכיוצא באלו, עד שבני קושטא התחילו מפחדים באמת, פן יתלהבו המחות יותר מדי. אבל המחאות נשארו רק מחאות. לשפיכת-דם ואפילו למריבות פומביות לא הגיע הדבר. הועד היוני מסר את מחאתו בכתב — וחסל.

והבחירות נעשו בסדר היותר אפשרי, וידי התורקים הצעירים על העליונה, כל עשרת הצירים, שקושטא שולחת לבית-הנבחרים התורקי — שיכים למפלגת התורקים הצעירים, — ואפילו שני היונים שבתוכם, כולם נשמעים לפקודות הועד.

מפלתם של שאר הקאנדידאטים היתה שלמה, ביניהם גם המיניסטרים הנוכחים. ובשעה שהמועמד של צירי הועד היה 360 דעות, קבלו: המיניסטר הראשי קיאמיל פחה — 18 קולות; הנסיך סאבאחידין (ראש המפלגה ה„ליבראלית" התורקית) — 18 קולות; הילמי-פחה, מיניסטר-הפנים — 8 קולות; גבריאל איפנדי נורדונגין (ארמיני, מיניסטר של העבודה הצבורית) — 8 קולות; פיריד-פחה, מי שהיה ראש המיניסטריום לפני קיאמיל-פחה — קול אחד...

ושמח עתה הועד המרכזי של התורקים הצעירים. העתונים המדברים בשמו מכריזים על הבחירות בקושטא כעל „גולת הכתרת" של עבודת הועד.

ולהנצחון בבחירות בקושטא אמנם ערך גדול מאד. עשרת הצירים האלה יבטיחו את הרוב של התורקים הצעירים בבית-הנבחרים. המה ערבון בטוח לחופש, שרכשו התורקים הצעירים.

ולוא נבחר אף ציר אחד, שהועד לא היה סומך את ידו עליו או שהיה מתנגד לו, אזי היו התורקים הצעירים אובדים את כל חנם וערכם בעיני העם.

עתה הועד מושל בכפה. שמח אתו העם. ושמחים חבריו.

עתה אין עוד כל ספקות ופקפוקים בקיומו של המשטר החדש. הוא מבוסס על יסודות מוצקים. כל החיל התורקי תומך בו וכל העם היושב בקושטא.

ומאושר המנצח!

הכל משלימים אתו, אפילו המנוצחים.

וכתום הבחירות, והועד של התורקים הצעירים יצא מעונד זר-נצחון — שנו גם היונים את טעמם, ויהיו גם המה בין השמחים.

בתהלוכות-השמחה היפות השתתפו גם המה, ולא פעם ראו תושבי קושטא את האימאן התורקי עובר בתהלוכות לכבוד הבחירות במרכבה אחת עם הכהנים היונים.

ובין הקריאות „יאחשאסין" נשמעו בכל פעם מהולות הקריאות: „יאחספאסין" של היונים בעלי-ה„סבלת".

ומחכמה עשו היונים כזאת. להיות אבלים בין השמחים — תפקיד לא נעים. ומה גם עתה בתורקיה. ועוד זאת: לולא השתתפו עתה היונים בשמחה הלאומית הכללית, היו חושדים אותם שכניהם התורקים, שאהבת-המולדת התגברה אצלם כל-כך בימים האחרונים, בבגידה ובמחשבות-סתר להספח על יון הקרובה. ואם כי הרגשות האלה פועמים בלבות יונים עותומאנים רבים, אבל לא עתה השעה להכריז עליהם. וטוב-טוב עושים המה, אם מסתירים אותם באיזו פנה שבלבם.

ישמחים גם הארמינים.

את אלה מתהלכים עתה התורקים כאת אחים חביבים, ששבו מאיזו ארץ רחוקה אחרי שנים רבות של פרוד.

מתאמצים התורקים להשכיח מאת לבות הארמינים את כל העול, העשק ושפיכת-הדמים, שגרמו להם, לארמינים, בימי-החשך של המשטר הקודם ותומכים בהם וממלאים את כל משאלותיהם.

בין הצירים הקושטאים ישנם גם שני ארמינים.

ואחד הארמינים האלה לא מצא חן בעיני חברי הועד של התורקים הצעירים, ויודיע הלז לארמינים בשעה האחרונה, כי דעתו אינו נוחה מהציר הזה וכי יציע אחר במקומו.

אבל הארמינים יודעים את כחם וימאנו להחליף את הציר שבחרו באחר — וסוף-סוף התרצה גם הועד; ואותו הארמיני נבחר.

בנוגע לציר יוני לא היה הועד התורקי מוותר בשום אופן, עם הארמינים יש להם חשבונות אחרים. ומרגישים הארמינים, כי התורקים המה בעלי-חוב אצלם וכי להם מותר מה שאסור לאחרים.

ולמרות רגשי-האמון והחבה שהמה מביעים לפעמים קרובות עד מאד ל„אחיהם" התורים, קלמרות עותומאניותם, מהרו — מיד אחרי הבחירות — לגלות את קלפיהם. למחרת הבחירות דרש ועד הבוחרים הארמנים מאת ציריהם בבית הנבחרים להשבע, שיקבלו עליהם בעבודתם הפלמטרית את החלטות ועד הבוחרים הארמיני ויכנעו להם, ואחרי שחברים אחדים מהועד הראו על העלבון שיש לצירים בהשבעם, החלט שיחתמו האחרונים על כתב-„תנאים": א) אם דעות הצירים לא יתאימו — במשך ימי שבתם בבית-הנבחרים — לדעות שולחיהם (חברי הועד הארמיני), עליהם להתפטר; ב) בכל שאלה חשובה על הצירים להועץ את הועד הארמיני של הבוחרים; ג) ועד-הבוחרים יכול בכל פעם לדרוש מאת הצירים דו"ח, והצירים חתמו על הכתב הזה.

אצלם — הענין כל כך פשוט וכל-כך מובן מאליו.

ואצלנו — איתה השאלה הגלותית התמידית: כה יאמרו הגוים? —

אכן, הארמינים אינם יהודים. גם המה בגולה, גם בהם עורכים פוגרומים, אבל עם המה, עם ולא עדר של עותומאנים בני דת...

הדבר הזה לא נעים ביותר לתורקים הצעירים, הרוצים, כמובן, שכולם יהיו לכל לראש עותומאנים, אך הארמינים הוכיחו בזה, שהם יודעים גם לעמוד על דעתם הם.

גם יהודי אחד ישנו בין עשרת הצירים שבקושטא. ובשביל היהודי הזה חיבים אנו להודות לועד התורקי, לא במספרנו פה, לא בהשפעתנו המוסרית והכלכלית זכינו לציר יהודי מקושטא. זאת היא מתנה מצד התורקים, כמו גם יתר הצירים שלנו, מלבד אולי זה של סאלוניקי, שרק שם היהודים הנם רוב מכריע.

גם בסמירנה לא זכינו ע"פ מספרנו לציר יהודי. מעשרים עד שלשים אלף יהודים יושבים בסמירנה. באותו מחוז-הבחירה עולים הארמינים במספרם על היהודים, וסמירנה לא שלחה אף ארמיני אחד.

כחצי-מליון יונים יש במחוז-הבחירה ההוא, ולמרות כל התעמולה הרבה והעצומה מצדם שלחו יוני סמירנה רק שני צירים.

„מלאכתנו" נעשית על ידי אחרים.

כי יודעים האחרים את היהודים שלהם ויודעים המה גם כן, כי המלאכה [illegible] היהודים הדם תהי ש ר ה ב ,

וכלום אשמים התורקים הצעירים, כי אין לנו יהודים יותר טובים, כי היהודים שלנו אינם יהודים כרבעי.

יודעים רק התורקים, כי ביהודים יכולים המה להאמין יותר מאשר ביוני או בארמיני.

ליהרותם של היהודים — ידאגו היהודים...

התיחסותה של הממשלה התורקית להיהודים טובה היתה כל הימים. כך היא גם התיחסותו של העם התורקי לנו. מוכיחות הבחירות.

גם בית-הנבחרים יתיחס בלי שום ספק בעין יפה ליהודים.

נחוץ רק שניהד את יהודינו פה. נחוץ שהתיחסותם של היהודים אל היהודים ואל היהדות תהי יותר טובה.

מחשבות אלה העסיקו את מוחי היום, כשהאדון פיראג'י, הציר היהודי מקושטא, קבלני לראיון.

האדון פיראג'י עושה רושם של איש חכם ונבון וגם משכיל. מתגאה הוא — ובצדק — במשלחתו.

אבל השיחה שהיתה בינינו לא נתנה לי תשובה מספיקה, אם העורך-דין המשכיל הזה יכלא באמונה את משלחתו היהודית.

אמנם מר פיראג'י מודה בכלל-ישראל. כל ישראל המה חברים, וערבים זה בעד זה. אבל לכל לראש וקודם כל, אומר הוא, הנהו עותומאני ויושב בבית-נבחרים עתומאני.

צריך, הוסיף הוא, שאיזה דבר יקשר את נדחי-ישראל של כל הארצות. הדבר הזה הנהו השפה העברית. השפה ההישפניולית-היהודית צריכה, לפי דעתו, לעבור מן העולם — ומקוה הוא, כי לא תאריך ימים. אבל הפצת השפה העברית הנהו ענין פנימי של הקהל היהודי, של הקהלות, ונחוץ שקהלות אלו תסתדרנה... אבל, מה אפשר לעשות כנידון זה בבית-הנבחרים? שמה, יגין הוא וחברי היהודים — שחושבים, לפי דעתו, כמוהו, שללאומים האחרים בתורקיה לא יתנו יותר זכיות מאשר ליהודים. ובכלל, — טוען הוא — אצלנו, בתורקיה, מרבים להשתמש במלה „לאומי". אנו — עותומאנים בני-דת-משה...

על שאלתי: מה יעשה בתור ציר יהודי בבית-הנבחרים? לא ידע, או לא חפץ לענות לי בברור.

האדון פיראג'י, אמרו לי, הנהו הטוב שבצירים היהודים. את האחרים עוד טרם הספקתי לראות.

בכל אופן, האדון פיראג'י מודה באחדות היהודים, בנחיצות הפצת השפה הלאומית (העברית) ואיננו מתנגד להתישבות היהודים בא"י.

אבל לגדולות ולנצורות — לא נוכל קוות מאת צירינו היהודים בבית-הנבחרים התורקי.

דינו — אם צירינו אלה לא ילחמו בלאומיות היהודית ולא יכחישו את קיומנו.

אך זה לא היו יכולים בתורקיה — לוא גם היו רוצים.

ל. יפה.

רשימות בבליוגרפיות.

א.

העֹמר. קובץ ספרותי ומדעי. יוצא בארץ-ישראל. העורך: ש. בן-ציון, בהשתתפות דוד ילין. חוברת א'. תשרי—כסלו. תרס"ט.

התיחסותה של הבקרת שלנו עד הנה אל „העמר" היתה כמעט שלילית לגמרי. אלו — דעתם לא היתה נוחה מדברי-האמנות שבו, ואלו — משום שבכלל היה „פרוזאי" יותר מדאי, וקלקל את המושג הרומאנטיי שהיה להם בדמיונם מארץ-ישראל. אומץ-לב במדה גדולה היה נחוץ למולי"ו ועורכיו של „העומר" לבל תחלש דעתם אחרי קבלת-פנים נהדרה כזו, אם הנם נגשים בכחות חדשים אל מפעלם.

„העמר" היה נידון מראשית יצירתו לכך, שלא יצטיין הרבה בדברים שבאמנות, שהרי רוב סופריו הם אנשים חדשים בארץ-ישראל, שלא הספיקו עדיין להתקרב אל הטבע קורבה שלמה, שלא ינקו את שירתם מתקופת ילדותם, שרק היא היא מקור הפואזיה האמתית. לשירה פלשתינאית אין עוד הקרקע. היא עדיין אוירית ומחוסרת שרשים עמוקים. אלה, שבאו מקרוב לארץ ישראל, לארץ זו שראוה בחזון-לבם בכל ההוד הביבלאי המרחף עליה, רוחם נפלה עליהם למראה שממותה, או לא הספיקו עדיין להאחז בה אחיזה רוחנית, ואלה, שנתחנכו בארץ-ישראל— תקופת השירה הילדותית עוד לא עברה עליהם, והם מגששים עוד באפלה ומבקשים להם דרך.

ובכל-זאת נצנצו גם בכרך הראשון של „העומר" פה ושם זהרי שירה אמתית, שירה חדשה, ששמשה של ארץ-ישראל היתה שפוכה עליה, והיא הוכיחה לנו, ש„העמר" יוכל במשך הזמן לחנך לנו סופרים ומשוררים בארץ-ישראל, ולהיות בכלל לאורגאן נחוץ בארץ. ואם אינו משביע אותנו רצון עדיין בהאמנות שבו, חשובים לנו המאמרים המטפלים בעניני א"י, חשובים לנו הציורים מן החיים שבה, — חשוב לנו, לבסוף, לפי-שעה גם קיומו של ה„עומר" בלבד. השירה, האמנות מאליהן תבאנה, כשתגיע השעה לכך.

ולפי-שעה אין האמנות תופסת באמת מקום רב ב„העמר"— לא בכמות ולא באיכות. הדראמה הגדולה של יעקב ראבינוביץ („בין ההרבות") הוא דבר לא-מוצלח בכל האופנים. לא זהו, כמובן, חסרונה העיקרי, שהאידיאה ע"ד „היהודי האחרון" הוא ענין, שכבר משמשו בו רבים; אף לא זה, שהטראגידיה של ה„פירור", של הריסת המשפחה העברית, — דורש אחר שכבר טפלו בו מלבד שלום-עליכם וברנר ואש גם רבים אחרים — צבעים חדשים וכח ציורי חדש וחזק, שאין כשרונו הלירי של ראבינוביץ מספיק לכך. ביצירה זו אין בכלל חיים טבעיים; בכללה היא בנויה על רגש מופשט — על חורבן היהדות; אך הרגש גרידא יספיק אפשר כדי לכתב יצירה לירית טהורה, אבל לא דראמה, שהיא תמצית החיים. צער הוא להגיד, אך בטוח אנכי, שאין הרגשתי מטעתני; בפוליטון אחד של יעקב ראבינוביץ יש לפעמים יותר חיים ושירה, יש יותר אמת שירית, מאשר בכל יצירה זו, שריח מילודראמה נודף ממנה כל-כך.

הציור „השיך עברול-קדיר" מאת חוג'ה מוסה הוא גם כן לא מציוריו הערביים המוצלחים. מעלתן של יצירות אלו היא פשטותן. בחיי האנשים הקרובים ביותר אל הטבע, אנחנו מבקשים את הפסיכולוגיה הפרימיטיבית, את הספור הישר, הבלתי-מסובך, שכלו שפוך אור שמש מזרחי, והכל בו כה מובן, כה בהיר. בציוריו הראשונים של חוג'ה מוסה היו מעלותיהם אלו לוקחות את לבנו ביחור, מה שאין כן בציור זה, שיש בו חיטוט יתר מדאי ושהכל בו כה מסובך. את החיטוט הפסיכולוגי שבענו כבר יתר מדאי בחיינו אנו.

היצירה הפיוטית היותר טובה שב„העומר" היא „עגינות" מאת ש"י ענגון. יצירה סטילית זו נכתבה בסגנונם של ספורי-המעשיות העממיים, המצויים בספרות החסידית. לא בכל מקום אמנם הסגנון שלם והרמוני. הקוים המודירניים הולכים ומתגנבים להוך הסגנון החסידי הנקוטע, שכלו רמזורזין, מה שמקלקל הרבה את שלימות היצירה. אך כל המעשיה היא יצירה פואליטית אמתית.

להדברים, שעשו עלי רושם של אמת ציורית, שייכת גם רשימתו הקטנה של יהושע אייזנשטאד („לחם ומים"). אפשר שאין כאן שירה אמתית, אך רגש אמתי, תפיסתם-של-חיים אמתית — בודאי יש, שאלמלי אלה לא היו עושים הדברים המסופרים רושם חי כזה. יש גם ברשימה זו סגנון יפה וטבעי מאד; הנה, למשל, התחלת הרשימה:

„חרבוני הקיץ נתנו אותותם; יבשו הדשאים, הלבינו גם גבעוליהם, צמרות העצים קמלו, — ובבארות דבות כבר נשמע קשקוש הדלי בהתחבטו על הרצפה".

כמה גדול כחם של דברי-אמת! ידעתי מאז, שיושבי ירושלים סובלים בימי בצורת מחסור מים, והייתי מצייר לי פעמים רבות, מה נורא הדבר, ובכל-זה קבלתי מושג שלם מזה רק עם קריאתה של רשימה קטנה זו.

אכן יש אשר דברים אמתים ביותר מתקרבים לפעמים לדברי-שירה.

שירים אין כמעט „בהעומר". לא-ץ-ישראל אין עדיין אפילו פייטן אחד שלה. השיר הנחמד האחד — „מולדת" — נכתב ג"כ ע"י פייטן כחו"ל — יצחק קצנלסון, הוא עוד לא ראה את הארץ, אך בטוח הוא:

…לוּ גַם מָהֵר שָׁפָּה אָפַע,
אוֹ לוּ נְשָׂאתִי אֶל אַדְמָתִי פֶּתַע, —
לֹא הָיִיתִי מוֹצֵא בָהּ כָּל חָדָשׁ.

שהרי גם עכשיו יודע הוא, מה שנעשה בה: „מתי שמשה עולה ומתי היא נחבאת וגולה; מתי נתך שם הגשם ומתי טהרו השחקים"... אך לא זהו העיקר. העיקר הוא, כמובן:

וְהַלֵּילוֹת צוֹנְנִים בְּאַרְצִי.
וְלוּלֵא בְּנוֹת הָאָרֶץ הַיָּפוֹת וְהַתַּמּוֹת,
וְאַהֲבָתָן וּנְשִׁיקוֹתָן — הַמּוֹת,
לֹא יָלִין רוֹעֶה בֵּין הֶהָרִים...

הקובץ עשיר במאמרים, העוסקים בעניני ארץ-ישראל („מושבות הגליל" מאת מ. סמילאנסקי, „בעקבי הקונסטיטוציה התורקית" מאת י. ל. „קופות מלוה" מאת מרדכי בן הלל הכהן) וגם במאמרים מדעיים („ראשי פרקים" מאת בר-טוביה; „רעיון „התעודה" בישראל" מאת ד"ר ש. ברנפלד; „רפואות הצמחים וכלכלתם" מאת יעקב פרנקל); אך, לצערני, אין לנו מקום פה להתעכב על כל אלה, ואולי עוד נשוב לדון עליהם ב„העולם".

השָׁבוּעַ.

הַצִּיּוֹנוּת.

— נשיא הועד-הפועל הציוני מר וואלפסאהן שלח להפרלמנט התורקי ליום הפתחו טלגרמה של ברכה בשם כל הסתדרות הציונים. —

— הדיפוטאטים היהודים של הרייכסראט האוסטרי שלחו ביום פתיחת הפרלמנט הטורקי טלגרמה של ברכה להנבחרים היהודים.

ע"פ הידיעות, המתקבלות בועד המרכזי של ההסתדרות הציונית, ניכרת עתה תנועה של חיים באגודות הציוניות ובעבודתן. המאורעות במדינת תורקיה משכו אליהם את לבות כל הקהל-הציוני, ויעוררו גם כן את תשומת לבם של כל אלה, העומדים קרוב להתנועה הציונית. החוזרים האחרונים של הועד המרכזי נפוצו בכל הערים במספר גדול, והדרישות עליהם הולכות הלך וגדול. מהרבה ערים מודיעים, כי לרגלי השנוים בחיים הפוליטיים של תורקיה ניכרת התעוררות גדולה לקנות אדמה בארץ-ישראל. בערים שונות מתכוננים ציונים ללכת ארצה ישראל, כדי להתחקות אחרי התפתחות עבודת-האדמה וחרושת-המעשה שבה. אגודות אחדות שולחות למטרה זו צירים מיוחדים לפלשתינה ואחרות — באו בדברים עם מוסדות ציוניים שונים על אדות הענינים האלה.

בוורשא הולכת עתה ומתיסדת אגודה גדולה לקנית קרקעות בארץ-ישראל. האגודה כבר נרשמה בפנקס הנוטריון.

— הבורה של ציונים מבוברויסק פנתה אל הקהל הציוני בכרוז כזה:

בעת האחרונה נוכחנו למדי, כי האמצעי היותר טוב לעשות תעמולה לציונות היא — הפצת ידיעות ע"ד ארץ-ישראל על ידי אנשים אשר תרו וראו את הארץ. ומאחר שלא לכל ציוני יש האפשרות ללכת בעצמו לארץ-ישראל ולתור אותה, לפיכך מציעה החבורה הציונית בבוברויסק לפני האגודות הצעה זו: „בכל עיר ועיר, שההצעה תתקבל, מתיסדת חבורה של חמשים איש, אשר במשך שלשת החדשים טבת, שבט ואדר מכנים כל איש לקופת החבורה רובל אחד מדי חדש בחדשו. כאופן בזה יאסף במשך שלשת החדשים סכום של 150 רובל, שמספיק לנסיעת איש אחד לפלשתינה. כשיאסף כל הסכום — מפילים גורל בין החברים, ואותו האיש שיזכה בגורל — נוסע על הוצאות החבורה לארץ-ישראל. בחדש ניסן (הזמן היותר טוב לנסיעה לפלשתינה) ליום מיועד נאספים תחלה כל הצירים לאודיסה והם יוצאים בשיירה לארץ ישראל, ביחד הם תרים את הארץ, אוספים את כל החמר המענין אותם, ובשובם אחר כך לרוסיה הם קוראים הרצאות לפני שולחיהם על אדות נסיעתם. מובן מאליו, כי פרטים אחדים יוכלו להשתנות ע"פ תנאי המקום".

האדריסה להחליף מכתבים ע"ד ההצעה הזאת היא:

Бобруйскъ (Минск.губ.), М. Я. Левину, Ольховская ул.

— הלשכה המרכזית לקרן-הקימת ברוסיה הוציאה לימי החנוכה קול-קורא מיוחד, שנשלח במספר גדול, אל כל האגודות הציוניות. במשך כל עת קיומה הוציאה הלשכה הזו שלשה מכתבים-חוזרים, שני קולות-קוראים ו„ספר התקנות לקרן-הקימת בישראל", מתורגם מאנגלית לעברית בעריכתו של הפרקליט ביל-קובסקי. כל הכספים, הנכנסים להלשכה, נדפסים בכל שבוע ושבוע בעתון „ראזסוועט".

מן 25 בנובימבר עד 5 בדצמבר נכנסו להלשכה המרכזית של הקרן-הקימת ברוסיה 1024,08 ר.

— הועד המסדר של „אגודת הציונים הצעירים לומדי בתי-הספר" הוציא זה לא כבר את חוזרו הראשון, שבו הוא מבאר את מגמתה של האגודה וקורא אל צעירי ישראל להכנס תחת דגלו.

— הרב הנואם, מר יצחק ניסנבוים, יסע במלאכות „הועד האודיסאי" לערי ליטא. בנסיעותיו יעשה מר ניסנבוים ג"כ תעמולה בעד הציונות בכלל ובעד כל מוסדותיה.

— המטיף מר הורביץ בקר בימים האחרונים את הערים טויראגען וקעלם. בשתי הערים האלה נאם מר הורביץ בבתי-הכנסיות.

— נבחרו ועדים ציוניים חדשים בלוקאוו ודונאיבצי.

— מלינטשיץ (פלך קאליש) כותבים אלינו, כי מעתה הוסרו שמה כל המכשולים והעבודה הציונית תלך הלך ועשות חיל.

— נוסדה אגודה ציונית חדשה בעירה בוימאקליה, פלך בסרביה.

— ביום ה', 30 בכסליו, נערך נשף ציוני בבית-התיאטרון שבדבינסק בהשתתפותם של ש. פרונ, ל. יפה. והמנגן-בגונצירטינה מ. פיראז'ניקיב. — האינטיליגינציה המקומית ערכה בנגקיט לכבודם

— ביום 9 בדצמבר נערך בפטרבורג כמו בכל שנה ושנה „הנשף הפלשתינאי", שבו השתתפו מנגנים ושרים מפורסמים מעיר הבירה.

— מודיעים לנו ע"ד נשפי-ילדים שנערכו על ידי הציונים בבוברויסק ובמינסק.

— בתחלת נובימבר נערך נשף עברי באירקוטסק. הנשף עלה יפה והכניס סכום של שש מאות רובל לטובת מוסדים ציוניים שונים.

באספה האחרונה של ציוני אירקוטסק נתקבלה פה-אחד הריזולוציה הזאת:

„בהכירנו את כל חשיבותו של המומינט הנוכחי, שהציונות עומדת כי עתה, הננו מקדמים ברצון גדול את כרוזו האחרון של הועד המרכזי ע"ד העבודה רבת ואחריות העומדת עתה לפנינו והננו מחכים לקבל מאת הועד המרכזי הצעה קונקריטית איך להוציא את התועלת היותר-גדולה משעת-כושר זו. [illegible]

[illegible]

— בשבוע שעבר היתה בווינה ועידה של צירי האורגאניזאציות הציוניות שבאוסטריה הפנימית, שבה השתתפו 27 צירים. דנו בתוצאות המעציבות של בחירת הגבאים אל הקהלה הישראלית הווינאית, בעבודה הקולטורית והמעשית בפלשתינה, בשנוי המשטר הממלכי בתורקיה וביחוסו אל הציונות.

— בהאמבורג נערכה ביום הראשון, 29 נובימבר, ע״י אגודת „מזרחי״ אספה אנטיאציונית, שהשתתפו בה כמה מאות איש. מר י. מילר מאלטונה הקריא הרצאה ע״ד „עתידות היהדות״. נוספו על האגודה חברים חדשים.

— בקרוב עומד להפתח בעיר למברג באנק ציוני. חלק של ההון שלו נאסף (מאתים אלף קרונות) ע״י הלואות פרטיות, וחלק הושג ע״י השתתפותו של הקולוניאל-באנק בלונדון בסכום של מאת אלף ליטרא שטרלינגי.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

—„בצלאל״ פרסם את חשבונו לשנה השלישית. בשנה זו עבר „בצלאל״ לבית שקנתה בשבילו הקרן הלאומית, באחד המקומות היותר יפים בירושלים. שנחוץ היה לתקן את בדקי הבית ולהכשירו לצרכיו המיוחדים של „בצלאל״, וגם את הסכום שהיה דרוש לכך, 5000 פר., נתנה הקרן הלאומית. בל״ג בעומר הוחג חג חנוכת הבית שהשתתפו בו גם בא כח הפחה, ראש העיר והקונסולים הרוסי, הגרמני והאנגלי.—בשנת החשבון היו ל„בצלאל״ מחלקות אלו: א) לאמנות (ציור ופסול). זמן הלמוד במחלקה זו—שלש שנים, והשנה, השלישית לקיומו של „בצלאל״, גמרו תלמידים אחרים את חק למודם במחלקה זו. ארבעה מהם נסעו לאירופא להשתלם. שנים נשארו אומנין-צירים במחלקת המרבדים שב„בצלאל״ ואחר עוסק באומנותו בירושלים.— ב) למרבדים. במחלקה זו עבדו 49 נערות (שבע ילידות רוסיה, אחת ילידת קוקז, אחת ילידת סאלוניקי והיתרות—ילידות הארץ, רובן הגדול בנות ירושלים). 31 מהן קבלו שכר מעשרה ועד עשרים פר׳ לחודש, 18 לא קבלו עדיין שכר. במחלקה זו נסדר השנה בית-צביעה ע״י האומן שנשלח לשם זה לירושים אחדים, עפ״י בקשת הפרופ׳ שץ, מאת המיניסטריה להשכלת העם בבולגריה. לשנה הבאה אומרים להביא מפרס, שנשתבחה במרבדיה, אומן למחלקת המרבדים. — ג) לגפופי-עץ (האלץ-ראהמען) המקושטים צדף. עבדו בה עשרה איש, שבעה מהם בני ירושלים. — ד) לקליעת כלים מחוטי ככף (פיליגראן-ארבייט). עבדו בה ארבעה אנשים, שלשה מהם תימנים ה) לסתתים. זמן הלמוד שלשה חדשים. עבדו בה 29 אנשים.—משום שלא היתה השנה גשומה וירושלים סבלה מחסר מים, לא נבנו בה בתים חדשים, הוצרכו הסתתים, תלמידי „בצלאל״, לבקש להם עבודה בערים אחרות, כגון ביפו ובגליל. — ו) שעורי ערב לשרטוט לאומנין, מורות וגננות.—בקרוב עתידה להפתח מחלקה חדשה לקליעת רהיטים וסלים. מחלקה זו נפתחת ע״י אומן מומחה לזה מאונגריה ועל חשבונו.— הפקוח על כל עניני „בצלאל״ בא״י נמסר להד״ר רופין, בא כחו של הפלשתינה-רכור הציוני והד״ר לוי, הדירקטור של אנגליה-פלשתינה-באנק בירושלים.—מספר התלמידים והתלמידות, הפועלים והפועלות הקבועים (יצאו הסתתים ומבקרי שעורי-הערב), המורים והשכירים של „בצלאל״ עולה ליותר ממאה איש, מהם ט״ו בעלי-משפחה. — השפה השלטת ב„בצלאל״ היא העברית. —

מצבו הפיננסי של „בצלאל״ איננו טוב ביותר. אע״פ שגדל מספר החברים, המעלים ל„בצלאל״ תרומה שנתית קבועה (אין תרומת חבר פחותה משני ר. בשנה), וגם סכום הנדבות הזמניות נתרבה בשנת החשבון, מכל-מקום לא עלו הכנסותיו (נכללו בזה 5400 פר׳ ממכירת מרבדים וכו׳ וגם 1900 פר׳ דמי חבירת בית שמקבל „בצלאל״) לארבעים אלף פר׳ והוצאותיו עלו 48839.78 פר׳. אסונו היותר גדול של מוסדנו הארצישראלי היקר הזה הוא, שאין לו קרן קימת, שתוכל לפרנסו מפירותיה ולא יהי המוסד מוכרח להיות עומד ומצפה בכל יום להכנסות מקריות, העלולות תמיד לפסוק. —

אבדה גדולה שאינה חוזרת אבדה ל„בצלאל״ במות עליו המורה-לציור הצעיר המפורסם הירשנברג, שתלמידיו נהנו מתורתו רק עשרה חדשים. מנהלי „בצלאל״ אומרים להקים על קבר המנוח מצבה הראויה לו וגם ליסד פונד על שמו, שמפירותיו יתמכו אחת בשנה התלמידים המצוינים שב„בצלאל״.

— ע״י המורה המומחה לכך, מר צבי אורלוב, נסדרו בגימנסיה העברית ובביה״ס לבנות שביפו, שעורי התעמלות להתלמידים והתלמידות. הגימנסיה קצבה גם איזה סכום כסף לקנית כלים ומכשירים, הדרושים להתעמלות. חוץ מזה נסדרו שעורי-ערב להתעמלות (שתי פעמים בשבוע) גם לגדולים, ומחלקה מיוחדה לנשים. אחת בשבוע עושים המתעמלים הגדולים והקטנים יחד, טיול מחוץ לעיר, ובדרך הם עורכים קרב למבחן ולנסיון.—מר אורלב עסוק עתה בחבור כפר למור עברי להתעמלות, אשר יכיל גם את תירת ההתעמלות וגם את הטרמינולוגיה העברית לכל פרטי ההתעמלות. — בני ירושלים אומרים להזמין את מר אורלוב לסדר בעירם גדור מכבי-אש עברים. —

— הועד הראשי של חברת „כל ישראל חברים״ בפאריז שלח מלאכות מיוחדה לבקר את בתי-ספרה שבתורקיה. חברי המלאכות הם שלשה: מר ישראל לוי, פרופיסור ב„הסורבונה״ הפריזית והעורך של „ההשקפה לחקרי היהדות; מר בנדיקט, אחד ממזכירי החברה והרב הד״ר פורגס מגרמניה. — ממצרים באו חברי המלאכות ליפו ובקרו לא רק את ביה״ס של חכי״ח שם, כי אם גם את ביה״ס לבנות, של חובבי ציון. מיפו מודיעים, כי המבקרים שהו בביה״ס לבנית שעות אחדות, ויבחנו ברב ענין את כל עניני ביה״ס, ומרלוי הביע למנהל את ביה״ס, הד״ר טורוב, את שמחתו לשמוע את השפה העברית חיה בפי התלמידות. ביחוד התפלא מר ליי בהודיע לו, כי גם הלמודים הכללים נלמדים בבי״ס זה עברית. ואולם, כנראה, עדיין רחוקים הם הארונים האלו מהכיר את ערכה המחלט של השפה העברית. על זה יעיד בקורם בביה״ס אשר בראל״צ, שגם שם התפלאו לשמוע את החניכים מדברים רק עברית, ובעזבם את ביה״ס הביעו את דעתם שעתה, לאחר השנוים הגדולים שבאו במדינת תורקיה, צריכים גם בתה״ס של החברה שבתורקיה ובא״י לשנויים, וכי נחוץ לקבוע בהם מקום יותר חשוב ללשונות — הערבית והתורקית... מיפו יצאה המלאכות לירושלים.

— ע״ד האגודה לקנית מגרשי בנין בחיפה ובסביבותיה (עי׳ הגליון הקודם) קבלנו את הידיעות הללו: יש עכשו יכלת לקנית בחיפה מגרשים טיבים ויפים במחיר בלתי גבוה, בערך. אפשר לקנות מגרשי בנין סמוך להחלקה, שנקנתה בשביל המחניקום העברי, העתיד להבנות, כידוע, בחיפה, ואם יקנו המגרשים הללו, אפשר יהיה לבנות מסביב למחניקום שכונה עברית. כידוע, מצטינת חיפה לא רק בערכה המסחרי, אלא גם באוירה הזך והבריא, וביחוד מצטינת בזה אותה הסביבה של חלקת הטחניקום, המשתרעת לרגלי הר הכרמל והנשקפת על פני מפרץ הים. — מיסדי האגידה, הרוצים לתת לאגודתם צורת חברה של שותפות בערבון מגבל, כאלו המצויות בגרמניה (G. m. b. H.), אומרים להעמיד את הקפיטל היסודי של האגודה על מאת אלף פרנק. המיסדים, שכמעט כלם הם בני ארץ ישראל גופה (ביניהם המהנדסים טרייזל, פויזנר, ווילבישביץ ואיצקוביץ, הד״ר רופין והדירקטור הירושלמי של ח׳ אנגליה-פלשתינה) רשמו מניות על 12,500 פר׳, והם בטוחים שבמשך זמן מועט יעלה בידם לאסוף את כל הקפיטל היסודי ולהחל בעבודה. — המתענינים באגודה חשובה זו ורוצים להמנות בין חבריה, יכולים לפנות ברוסיה למר י. גולדברג, ווילנא, ובאירופא להפרופ. אָ. ווארבורג, ברלין (אוהלאַנדשטר, 175).

— על אדמת ראש פנה, הרחוקה חצי שעה מהמושבה התישבו משפחות אחרות מיהודים צ׳רקסים בתור אכרים, המה קנו חלקת אדמה לזריעה מהפקיד, ויחד עם זה קנו גם הקטרים אחרים, עצי תות לגידול בהמות.

— פקידה-הראשי של יק״א הודיע לראש המושבה ראשון-לציון, שיש בדעתו לקחת צעירים רוקים מבני כורמי ראשל״צ ולהעמידם על הקרקע בתור אכרים, על אדמת הברון שבגליל. שנים עשר איש מצעירי ראשל״צ, — בהם יש גם כאלה שבאו ממצרים ומארצות אחרות לחוג את חג הסכות בבתי אבותיהם,

פנו תיכף להפקיד האמור בבקשה, כי יבחר בהם לשלוח אותם הגלילה. לעת עתה נבחרו רק שנים מהם ונתן להם מקום בימה, הסמוכה לטבריה.

— שביתת פועלי הדפוסים העברים בירושלם (עי׳ הגליון הקודם) פסקה, ולא לטובת הפועלים. הדירקטור של ח׳ אנגליה־פלשתינה ביפו, מר לבונטין, ומר מרדכי בן הלל הכהן הוזמנו ירושלימה לפשר בין הפועלים ובין בעלי הדפוס. אך סוף סוף גברה יד האחרונים, והם העמידו על דעתם לחזור ולקבל לבתי דפוסיהם רק אותם הפועלים שאינם מאורגנים לאגודות מיוחדות.—

בַּמִּזְרָח.

(מאת סופרנו).

= כפי שמודיעים עתוני־קושטא, תמסור הממשלה את חפירת התעלות בארם־נהרים (מיסופוטאמיה) להמל מד המפורסם בעניני ההשקאה, ווילים ווילקוקס לפי הצעתו, תעלה העבודה הענקית הזאת בסך 8,250,000 ליטרא תורק׳ (80,000,000 רובל). השדות בארם־נהרים יוכלו להכניס אז 10,800,000 ל״ת׳ באופן שהממשלה תקבל 1,080,000 ל״ת מס־העשור. ההלואה הנחוצה להתחלת העבודה הזאת בסך 4 מיליון ל״ת תשולם משך 50 שנה ע״י חלק מהכנסות השדות שבארם־נהרים. העבודה תארך שמונה שנים.

= כפי שמודיעים עתוני־הבירה, נוסדו בקושטא שתי חברות חדשות למסחר ולתעשיה. הראשונה הנה ת ו ר ק י ת, היא מוציאה חצי מיליון מניות—2 ל״ת (כ־250 רובל) המניה. החברה הזאת אומרת לכונן באנק תורקי־לאומי, שמטרתו תהי לבנות מסלת־ברזל, חופים לשם התקדמותם של המסחר והתעשיה בתורקיה. חברה זו אומרת לבנות בעצמה בתורקיה אניות, מסלות אלקטריות וכיוצא באלו.

והחברה השניה הנה צ ר פ ת י ת, שרוצה להתכונן בתור „סינדיקאט" ולקבל בחכירה את ההארה האלקטרית ובנית מסילות עירוניות אלקטריות בקושטא ובסביבה. חברה זו פנתה כבר בהשתדלות לשר־הפנים ולהמועצה העירונית בקושטא, ותתחיב — אם יחכירו לה את ההארה — לחפור גם תעלות מתחת לאדמה בשביל מי־השופכין.

בכלל, אומרים עתוני קושטא, אין לך יום, שלא תבאנה הצעות חדשות מאת חברות חוץ ותורקיות ע״ד עבודות כאלו.

= הועידה, שנמנתה לשנות את ספר החוקים, גמרה את עבודתה ותמסרה להוויזיר הגדול. בספר המעובד מורגש ביחוד השנוי המדיני. בשביל חטאים נגד החפש (למען השיב את ממשלת־היחיד על מכונו, וכדומה) נועד משפט־מות. ספר־החוקים החדש מבטיח יותר מאשר עד כה אזרחי־תורקיה, חייהם ומאודם.

= תורקיה נעשתה לארץ קולטורית. לא חסר בה מאומה. הנה בימים האחרונים נוסדה פה, ע״י הבולגרים בסאלוניקי, מפלגה סוציאליסטית. בפרוגראמה שלה מכריזה המפלגה החדשה הזאת, שהיא מכירה בקנסטיטוציה התורקית, בזכיות הלאומיות ובשויון הדתות. רוב העתונים לועגים למפלגה זו, באמרם שבתורקיה הקאפיטאל עוד טרם התפתח עד שיהיה בה מקום למפלגה נלחמת בו. עתונים אחדים מנבאים, שמפלגה זו תתמוך בממשלה, כמו הסוציאליסטים באוסטריה.

= המיניסטר של העבודות הצבוריות הודיע בימים האלה, שאינזיניר אחד של הממשלה הכניס הצעה של בנית 2 מיליונים קילומטרים של מסלת הברזל ודרכים בתורקיה. הממשלה החליטה לבנות בראשונה 31000 קילומטר דרכים. 16000 קילומטר כבר נבנו עד עתה. עתה עסוקים בבנין 6000 קילומטר ובימים האלה יגשו לבנין 8000 קילומטר חדשים. בקרוב יגשו לבנין מסלת־ברזל בין מונאסטיר, הים האדריטי ויאנינה (ארכה 1500 קילומטר) ובין אנגורה, סאמסון לסיוואס (ארכה 5000 קילומטר). במסלות ובדרכים האלה יעבדו עפ״י רוב אינזינירים תורקים של הממשלה.

= בימים האלה הופיע בעתון הצרפתי היותר חשוב שבסטאמבול, הנקרא גם על ידי משכילי התורקים, מאמר יפה ע״ד חשיבותה של עבודת היהודים בארץ־ישראל. שם המאמר „נפרה את אדמתנו". המאמר הזה נדפס גם בעתון תורקי אחד בסאלוניקי (ב„יעני עזר" — „המאה החדשה") ובעתון ההישפניולי „טימפו",

= מ ס א ל ו נ י ק י כ ו ת ב י ם: מיום בקר חברנו, מר ז׳אבוטינסקי את עירנו, רכשה הציונות הרבה נפשות בקרב בני עדתנו. בכל מקום ידובר עתה ע״א ישוב היהודים בארץ־ישראל; והשאלה הציונית מענינת את אחינו היהודים לא פחות מבית־הנבחרים. בימי המשטר הישן פחדו היהודים לדבר ע״א הציונות, ושני העתונים ההישפניוליים, שמופיעים פה, לא חפצו אף לרמז ע״ד ישותה של תנועה לאומית זו. עתה, בימי החופש, שונתה גם התיחסותם של עתונינו אל הציונות.

השאלה הציונית כבשה לה מקום בראש עמודי עתונינו. גם העתונים הצרפתים המקומיים מקדישים מאמרים־ראשיים לציונות, ואחד המתנגדים היותר קצונים של הציונות (העורך סעדיה הלוי) נהפך למצדד בזכותה ולמפיצה. מחכים אנו בקצר־רוח לבקורו השני של מר ז׳אבוטינסקי, שהבטיח לבקר עוד הפעם את עירנו בשובו מנסיעתו לא״י.

= נבחרי הערבים, שמספרם לא יהיה מעט בפרלמנט התורקי (מספרם יעלה לחמשים איש), עוררו פחד בלבות התורקים, פן יכתדרו לאגודה פלמטרית לאומית, ויעבדו לטובת אידיאליהם הלאומיים, מה שיוכל להזיק הרבה ל א ח ד ו ת ה ש ל ת ו ר ק י ה.

עתון אחד בעל־השפעה, ה„סטאמבול", הציע לנבחרים התורקים שיתאגדו הארמינים והיונים, כדי לעמוד נגד הערבים. בימים האלה ענה אחד הצירים הערבים, מחמד ארסלאם, במאמר ב„טאנין", כי אין הערבים חושבים כלל להבדל מעל התורקים. הנבחרים הערבים, אומר הוא, באו לבית־הנבחרים בתכנית־עבודה תורקית טהורה ואין להם כל דרישות לאומיות (?). בכל עבודתם יהי שלום תורקיה נגד עיניהם.

= בעתונים הצי־הרשמיים של הבירה נדפסה טלגרמה מ פ א ר י ז, כי רוסיה נכונה למחול לתורקיה את מס־המלחמה, שהאחרונה חיבת לה משנת 1878, בשביל התקשרות מדינית, שרוב ממלכות אירופה תסכמנה עליה.

איננו יודעים כמה מן האמת יש בשמועה זו, אבל אם היא תהי לעובדה מדינית — יש לה ערך גדול מאד.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

— מפני שבקרוב עומדת להתברר בדומת־הממלכה האינטרפילאציה של המניים בדבר זכות־הישיבה של היהודים, פנה הדפיטאט העברי מר ל. נ. נ י ס י ל ו ב י ץ אל הקהלות הישראליות, אשר מחוץ לתחום, בבקשה, שתמציאנה לו ידיעות מדויקות ע״ד מספר היהודים בערים ובעירות, במושבות ובכפרים, מספר בני משפחתם, אומניתם או מסחרם והתיחסותם של התושבים הנוצרים אליהם.

— מוסרים בשם חבר המיניסטר לעניני־הפנים, קריז׳אנובסקי, שאין הממשלה אומרת להכניס שום הצעת־חוק בדבר היהודים לא בסיסיה זו וגם לא בסיסיות הקרובות.

— ב ו י ל נ ה תהיה בקרוב ועידה רבנית כללית. גם ב ו ו א ר ש ה נתקבל הרשיון מאת הגיניראל־גוברנאטור לקרוא שם ועידת רבני־פולין, בתנאי שתמציא להאדמיניסטראציה המקומית רשימה של השאלות, העומדות להתברר.

— המיניסטר לעניני־הפנים הוציא פקודה לכל הגוברנאטורים בפולין כי יפסקו מכאן ואילך לשלוח משם ל ס י ב י ר את היהודים, שנדונו לגלות וכי ישלחו אותם אל הפלכים שבתחום־המושב.

— מפני סגירת האינסטיטוט היערי ה פ ט ר ב ו ר ג י נשלחו מעיר המטרפולין כל הסטודינטים היהודים, תלמידי ביה״ס הזה.

— באומן הושם בבית־האסורים לשתי שנים הד״ר פרינקל, מי שהיה דיפוטאט בדומת־הממלכה הראשונה, בשביל הפצת ספרות, שנתפרסמה בתקופת השחרור בלי מסירת מודעה קודמת.

— בעיר יאלטה ובמחוז הותרה הישיבה לכל עונת־הרפואה ליהודים שיש להם תעודה על יושר הנהגתם ועל מחלתם.

- בימים האלה גירשו מ ה ל י ב ו ר ג אשר בפינלאנד שלשים משפחות מישראל.

— בית־הלורדים האנגלי, שלא היה מתערב עד כה בעניני כניסת־הזרים, טפל בשאלה זו באחת מישיבותיו האחרונות ובא לידי מסקנה, כי צריך למלא אחרי חק־הזרים בכל תומר הדין.

— החכם־באשי ב ק ו נ ס ט א נ ט י נ ו פ ו ל רבי נחום קבל מכתב־תלונה מאת יהודי העיר צ נ ע א אשר ב ת י מ ן, כי הם סובלים שם רדיפות הרבה מצד הערבים. החכם־באשי מסר את הדבר אל הוויזיר הגדול קיאמיל פחה, אשר הבטיח אותו לשלוח טלגרמה לצנעא בפקודה, לענוש קשה את המתנפלים על היהודים.

— הדיפוטאט של הרייכסראט האוסטרי, הציוני ד"ר שטרויכר הכניס בשבוע זה אל הפרלמנט אינטירפילאציה ע"ד העתון „בוקובינר פולקס-בלאט" היוצא בצ'ירנוביץ, שהוא מסית במאמריו את המון-העם לעשות מעשי שוד ורצח ביהודים.

סִפְרוּת וְאָמָּנוּת.

—בקובנא, עיר-מולדתו של אברהם מאפו, ערכה הקהלה העברית המקומית למלאת מאה שנה להולדתו נשף-ספרותי גדול. החליטו ליסד על שמו ביבליותיקה ואולם-קריאה. מערכת „העולם" שלחה טלגרמה של ברכה ומלאה את ידו של הסופר א. אלישוב („בעל-מחשבות") להיות לבא-כחה בנשף זה. טלגרמות של ברכה נתקבלו מערים רבות, מסופרים וממוסדי-צבור שונים. נשפים כאלה נערכו גם בווילנא, ע"י האגודה היהודית לספרות ואמנות, במקום שקרא דד"ר ל. קאנטר ע"ד אברהם מאפו בחוג כופר בן-זמנו ודורו, ובפטרבורג, במקום שקראו הרצאות על-אדות מאפו הד"ר ה. ד. הורוויץ, גולדשטיין ועוד.

—העתון „דער פריינד" התחיל לצאת שנית אחרי הפסקה של שני חדשים.

— יצא לאור הכרך הראשון של כל כתבי מנדלי מוכר-ספרים (הוצאת ועד-היובל) עם תמונת המחבר. בכרך הראשון נכנסו שני ספוריו היותר מצוינים: „ספר הקבצנים" („פישקע דער קרוטער") ו„עמק הבכא". הספר נדפס בהידור מצוין.

— יצא הגליון הראשון „ידיעות הועד" של האגודה חובבי ש"ע. „ידיעות הועד" עתידות לצאת מעתה בכל חדש.

—מאודיסא כותבים לנו, שהכרכים הראשונים—לעם ולבני-הנעורים— מכתבי יהודה שטיינברג כבר נמסרו לדפוס, ויצאו בעוד שבועות אחדים.

— נתקבלה החוברת הראשונה (של השנה החדשה) של „העומר".

— מראשית השנה החדשה מתחיל לצאת בפ"ב ירחון רוסי-עברי בלתי-מפלגתי בשם „Еврейскій міръ".

— בקרוב תגמר הדפסת מאסף גדול בשפת-רוסיא בשם „Пережитое", המוקדש כולו להיסטוריה הצבורית והקולטורית של היהודים ברוסיא. בתוך שאר המאמרים והזכרונות שבכרך הראשון יבואו: מאמרו של הד"ר ל. קאנטר „אברהם מאפו"; „כה"ע הסוציאליסטיים הראשונים בספרות העברית" מאת ש. צינברג; „היצירה העממית היהודית" מאת ש. אנ—סקי, וחומר לתולדות-היהודים ברוסיא, שנאסף ע"י ש. דובנוב, י. היסין, ש. גינזבורג ואחרים.

— הופיעו שלש החוברות הראשונות של הביבליאה המצוירת ע"י א. מ. ליליען, בשם «Die bücher der Bibel». הציורים הסימבוליים מצטיינים באמנות דקה ועמוקה ונושאים עליהם חותם מזרחי בהיר. כידוע נסע ליליען לארץ-ישראל, כדי להכיר את הטבע והחיים בארצות המזרח, בטרם שנגש לעבודתו זו.

— בהוצאת הספרים «Jüdischer Novellenschaz» יצא בתרגום אשכנזי הרומאן „סטימפניו" מאת שלום-עליכם בשם „רחל" וקובץ של תרגומים מיצירותיהם של פרץ, אש, פינסקי וספקטור.

—בווינא עומד להוסד תיאטרון יהודי. משתדלים בזה סופרים וארטיסטים יהודים, ויש תקוה להשיג סכומי-כסף מסוימים לתכלית זו.

—יצא לאור החלק השני של החריסטומתיה מאת יהודה שטיינברג. חריסטומתיה זו הוא החבור האחרון של הסופר המנוח, שעסק בו גם בימי מחלתו הקצה עד ימיו האחרונים. כשקבל המו"ל אצל שטיינברג את הכ"י של החריסטומתיה, כבר היו ימיו ספורים.

— העתון הציוני „דער יודישער קעמפפער", שנפסק הפסקה זמנית, מתחיל לצאת שנית מראשית השנה החדשה ע"י „פועלי-ציון" האמיריקאים.

— עורך העתון הישפאניולי „טימפו" התחיל להדפים כפעם בפעם דברים נבחרים מן הספרות העברית החדשה. באחד הגליונות האחרונים נדפסו שני שירים מתורגמים של ביאליק.

— מערכת „השלח" מבקשת אותנו להודיע, שהידיעה, שבאה בעתונים שונים ע"ד העברת „השלח" לארץ-ישראל, איננה נכונה.

—הסטודינטים היהודים במוסקבא יסדו „אגודה מדעית-ספרותית-עברית". מטרתם של חברי האגודה היא לעסוק בידיעות הספרות, הכלכלה והפילוסופיה העבריות. באספה הראשונה נקראו הרצאות אלו: „לתולדות האינטיליגינציה העברית במאה הי"ט" (ע"י פ. מאריק); „אלהי-השמים ואלהי-הארץ"—ע"ד שלום אש (ע"י א. ל. פאטקין), ותרגום רוסי אמנותי של „שיר השירים" (א. מ. אפרת).

ספרים שנתקבלו בבית־המערכת:

העומר. קובץ ספרותי-מדעי. מוצא בארץ-ישראל. העורך ש. בן-ציון בהשתתפות דוד ילין. כרך ב', חיברת א'. תשרי-כסליו, תרס"ט. 100 × 72 × 33 עמ'.

יהודה שטיינברג: חריסתומטיה. ספר מקרא ולמוד לחדרים, לבתי-ספר ולבית. חלק שני. 282 עמ', מחירה 1,20 ר.

רשפים. ערוך ע"י דוד פרישמאן א'—ה'. ווארשא, תרס"ט.

מקרא מפורש. הוצאה חדשה של כה"ק נועדה למורים ולתלמידים, עם ביאור קצר, מספיק ומדויק מאת י. א. טריוואש, ד. נוטיק ונ. לווין (יהושע, שופטים, שמואל א' וב').

אחרי חתימת הגליון קבלנו את הטלגרמה הזאת: האספה הכללית של חברת חובבי ציון הורשתה לשלשה ימים, כ"ז. כ"ח יכ"ט יאנואר,—המזכיר ברוכוב.—

ביחד עם הגליון הזה נשלחה מודעת „השלח".

העורך-המו"ל: **י. ל. גולדברג.**

מודעות

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט אויף יאהר 1909.

אויף די פערשפרייטעסטע טעגליכע צייטונג

„אונזער לעבען"

דריטע יאהרגאנג.

אין וועלכער עס נעהמען אנטייל די בעסטע פובליציסטישע און ליטעראַרישע קרעפטען.

אויסער די פרישעסטע אינפארמאציעס און ספעציעלע ידיעות פון די ערשטע קוועלען, ערקלערט „אונזער לעבען" אין לייט-ארטיקלען און איבערזיכטען אלע פאליטישע און געזעלשאפטליכע צייט-פראגען, ווי אי-בערהויפט אלע וויכטיגע פאסירונגען, וואס אינטערעסירען דעם לעזער אלס יוד, מענש און בירגער.

פון דער גאסוד. דומע ברענגט „אונזער לעבען" אויסער דעפעשען פון די טעלעגראפען-אגענטורע, אויך אייגענע דעפעשען פון איהר ספעציעלען קארעספאנדענט אין דער דומע טעלעגראפישע מעלדונגען און גענויע בעריכטען וועגען אלץ וואס קומט-פאר אין דער דומע און צווישען די דעפוטאטען.

„אונזער לעבען" איז בעזונדערס אויפמערקזאם צו אלע פראגען, וואס קעהרען זיך אן מיט יודען אין רוסלאנד און אין אויסלאנד.

„אונזער לעבען" ברענגט איהרע לעזער פיעל ליטערארישעס מאטעריאל, פעליעטאנען, ערצעהלונגען, ליטעראַרישע איבערזיכטען, קריטיק, הומאר און דעסגלייכען פון אונזערע בעסטע שרייבער.

רעדאקטאר **מ. ספעקטאר**, רעדאקטאר ארויסגעבער **ש. האכבערג**

אבאנעמענטס-פרייז אין רוסלאנד:

יעהרליך 6 רובל, האלב-יעהרליך 3 רובל, פיערטעל-יעהרליך 1,50, א מאנאט 60 קאפעקען.

פרייז פון א איינציגנעם נומער נאר 2 קאפ.

Редакція „УНЗЕРЪ ЛЕБЕНЪ", Варшава, Велькая 48.

Rebakcia «UNSER LEBEN», Warszawa, Wielka 48.

בכל העינים

הנחוצים לכם בווילנה: מכירות, קניות, הקירות ודרישות פקודות ובקשות,—פנו אל:

Бр-ьямъ Н. и Л. Вабицкинъ, Вильна, Центральная, почт. ящ. № 86.

Новое Изданіе

ПѢСНИ ИСХОДА

С. Г. ФРУГА.

Цѣна 30 коп. съ пересылкой 35 коп.
Выписывающіе 25 экз. присылаютъ 3 р. 75 к., 50 экз.—7 р., 100 экз.—13 руб.

Складъ изданія у автора:
С.-Петербургъ, Мытнинскій пер., № 5.

Съ Январ 1909 года будетъ выходить въ СПБ. новый ежемѣсячный журналъ

„ЕВРЕЙСКІЙ МІРЪ".

При ближайшемъ участіи:

С. А. Ан—скаго, А. И. Браудо, С. М. Дубнова, А. Ф. Перельмана, Г. М. Португалова, М. Б. Ратнера, Л. А. Сева, Л. Н. Теплицкаго и М. Л. Тривуса (Шми).

„ЕВРЕЙСКІЙ МІРЪ" видитъ свою задачу въ объективномъ изслѣдованіи научныхъ, общественныхъ и политическихъ вопросовъ еврейства, въ художественномъ воспроизведеніи еврейскаго быта и вообще въ содѣйствіи развитію культурныхъ цѣнностей націи.

Для выполненія этой задачи необходимо объединеніе нашихъ литературныхъ силъ, нынѣ раздробленныхъ между различными партійными теченіями. — „ЕВРЕЙСКІЙ МІРЪ", не отрицая законности общественной дифференціаціи, стремится къ возможному объединенію въ общей культурно-національной работѣ всѣхъ тѣхъ литературныхъ дѣятелей, которые видятъ въ свободномъ развитіи еврейской націи и ея культуры—основную цѣль своихъ программъ.

Удѣляя главное вниманіе всестороннему освѣщенію жизни русскаго еврейства, переживающаго въ настоящее время сложный историческій кризисъ—„ЕВРЕЙСКІЙ МІРЪ" будетъ въ то же время слѣдить за жизнью и культурнымъ творчествомъ націи во всѣхъ другихъ мѣстахъ. Въ этой области журналъ будетъ съ особымъ вниманіемъ слѣдить за великимъ факторомъ современности — эмиграціоннымъ движеніемъ и ростомъ двухъ новыхъ центровъ еврейства, складывающихся въ Америкѣ и Палестинѣ.

Въ журналѣ будутъ слѣдующіе постоянные отдѣлы:

I. а) Беллетристика; b) еврейская наука (исторія, философія etc.).

II. Вопросы общественной культуры, національной политики и экономической жизни евреевъ.

III. а) внутреннее обозрѣніе; b) иностранное обозрѣніе; c) литературное обозрѣніе; d) искусство; e) критика и библіографія; f) Фельетонъ (случайныя замѣтки, провинціальныя картинки и проч.).

Подписная цѣна въ годъ 6 руб., 1/2 года 3 руб.
Для годовыхъ подписчиковъ допускается разсрочка платежа: 1-го Января 2 р., 1-го Апрѣля 2 р., 1-го Августа 2 р.

Цѣна отдѣльной книжки въ розничной продажѣ **60** коп.

Подписка принимается въ конторѣ журнала:
Б. ПОДЪЯЧЕСКАЯ, 39.
Редакторъ-Издатель: Г. М. ПОРТУГАЛОВЪ.

ע״י בית מסחר ספרים של **שלמה שרברק** בווילנה
יצאו לאור ספרי למוד חדשים:

א) **הדבור והקריאה** אלפא-בית וראשית ידיעת השפה עם חמש מאות ציורים מאת יעקב ליב תמרקין המחיר 40 ק׳.
ב) **השפה העברית** אלפא-בית וספר ראשון אחר אלפא-בית, ספר למוד לקריאה ולכתיבה עם ציורים מאת נ. לידסקי וד. איזנברג המחיר 35 ק׳.
ג) **השפה והחיים** ספר מקרא ולמוד עם ציורים מאת אליהו לוין 40 ק׳.
ד) **הריסתומתיה** מקורית מאת יהודה שטינברג וי״ב לבנר הוצאה שלישית—עם הוספות ותקונים רבים 90 ק׳.
ה) **חריסתומתיה** חלק שני מאת יהודה שטינברג לשנות הלמודים האחרונות, נגמר זה עתה מדפוס המחיר 120
ו) **דקדוקנו** תורת האורפוגרפיה העברית ודקדוקה מאת א. הירשביין בשני חלקים, חלק א, 20 ק׳. חלק ב׳ 30 ק׳.
ח ט) **תרגילי הסגנון** ספר עזר להרצאה בכתב מאת יהודה גרזובסקי וי. יחיאלצוק, ספר המורה 20 ק׳. ספר התלמיד 30 ק׳.
י יא) **חבור לתרגילים** בכתב ספר עזר להרצאה בכתב מאת נ. לוין בשני חלקים, חלק א׳ 30 ק׳, חלק ב׳ 60 ק׳.
יב יג) **תכניות לתרגילים** בכתב מהנ״ל ח״א 20 ק׳, ח״ב 30 ק׳.
יד) **הריסתומתיה עברית** מאת נ. לוין וא״י פרידמאן 80 ק.
טו) **שלחן ערוך** מקוצר ומבואר ומתורגם עברית ורוסית. הוצאה שלישית בהוספות מאת י״ב לבנר—המחיר 50 ק׳.
טז) **המזכיר** בעד התלמידים לרשם בו בכל יום את השיעורים 10 ק. בכריכה 15 ק׳.
יז) המזכיר הנ״ל בהוספה חלק שני לתלמידים ובכריכה היא 25 ק׳.
יח) **דקדוק הדש** לתלמידים מאת א. אפשטין המחיר [illegible] ק.
יט) **נביאים וכתובים** עם ביאור קצר בשם מקרא מפרש בג׳ מהדורות עברית, ושארגאן ורוסית.

כל הספרים האלה מאושרים ע״י המלמדים אשר לו יד [illegible] לספרות הילדים.

המכירה הראשית מספרי החכם **יהושע שטינבערג** נמסר לבית-מסחרי.

מלבד ספרי הוצאותי נמצאים בבית מסחרי תמיד כל ספרי למוד ורומ״ל מכל התוצאות וכן כל הדברים השייכים למסחר הספרים.

בנ״ג אשלה בקבלי דמי קדימה 15 פרוצ. בערך מסכום הדרישה.
בתבתי: Книгоиздателю З. Ш. Среберку, Вильно.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כף אחת והצ״ק של יין

„ברזל".

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריצפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות.

המכירה אצל חברת „כרמל" בורשא.

ISR. MÄDCHEN-PENSIONAT

Willa «Bel-Air»

Moderne sprachen, religiose indiwiduelle Erziehung. Beste Rêferenzen.

בית-ספר למסחר ולשפות לנערים

HANDELSINSTITUT MIT INTERNAT

Willa „Petit Monruz"

שפות חדשות, למודים כללים ועבריים וידיעות המסחר. חנוך פרטי, דתי ולאומי. השגחה מעולה. תעודות מצוינות.

Dir. Dr. M. ASCHER.

Neuchatel (Franz. Schweiz.)

בווילנה מתקבלת ההתימה על „העולם" במקומות האלה:

Библіотека Страшуна при главной синагогѣ.— Аптека Кадышевича, Завальн. ул. М. Лина, Рудницкая д. № 29. Книж. магаз. З. Ш. Среберка, Стефан. ул.— Книж. маг. И. Функа, Нѣмецк. ул. - А. Рубинштейнъ, Погорелец. 16,7

חֲדָשָׁה בְּסִפְרוּתֵנוּ הַפֶּדָגוֹגִית

מִקְרָא מְפֹרָשׁ

כה״ק עם בֵּאוּר חָדָשׁ, עָרוּךְ בְּעִקָּרוֹ לַחֲדָרִים, לְבת״ס וּלְהוֹרָאָה בֵּיתִית.

מאת י. א. טרייווש, ד. ניטר, י. לוין.

„מִקְרָא מְפֹרָשׁ" בָּא לְהָקֵל עַל הַמּוֹרֶה וְהַתַּלְמִיד אֶת לִמּוּד התנ״ך, לְפָרְשׁוֹ, לְסַדְּרוֹ לְעִנְיָנָיו, לִמּוּד מַעְיָן, טִבְעִי, קִבְּלָתִי וְהֶגְיוֹנִי.

„מִקְרָא מְפֹרָשׁ" שֶׁאֵינוֹ בָּעִקָּר אֶלָּא תַּמְצִיתוֹ שֶׁל מֵיטַב הַסִּפְרוּת הַבִּקָּרְתִּית, שֶׁנִּבְנָה מִתּוֹךְ מֵיטַב דֵּעוֹתֵיהֶם וּמַסְקָנוֹתֵיהֶם שֶׁל גְּדוֹלֵי הַמְבָאֲרִים הָעִבְרִים וְהַלּוֹעֲזִים, נוֹתֵן לַמּוֹרִים הַסְבָּרָה מְדֻיֶּקֶת, הַגִּיוֹנִית וְעֵרָה עַל כָּל הַמְּקוֹמוֹת הַסְּתוּמִים וְהַקָּשִׁים שֶׁבְּכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, וְיַחַד עִם זֶה הוֹסָפָה הִיסְטוֹרִית גֵּאוֹגְרָפִית עַל הַמְּאֹרָעוֹת הַמְּתֹאָרִים, עַל הַפִּיּוּרִים וְהַמִּפְעָלִים שֶׁבַּתּוֹרָה הַבִּקָּרְתִּית.

„מִקְרָא מְפֹרָשׁ" נִתַּן לְתַלְמִידִים בֵּאוּר הָעִנְיָן וְהַמִּלִּים הַקָּשׁוֹת בִּבְנְיַן כָּל וְנוֹחַ וּמְסֻדָּר, וּמֻכָן בִּשְׁבִילָם בְּבֵית כָּל סֵפֶר וְסֵפֶר הֲמוֹן מִבְחָר שְׁאֵלוֹת הֲבָנָה, הַרְצָאוֹת וְעוֹד כָּאֵלֶּה לְעֲבוֹדוֹ וּשְׁבִילוֹ שֶׁל לוֹמְדִים זֶה חֹמֶר עֵזֶר לַעֲבוֹדָתָם בִּכְתָב וְעַל פֶּה.

„מִקְרָא מְפֹרָשׁ" יוֹצֵא בְּשָׁלֹשׁ מַהֲדוּרוֹת. א) **עִבְרִית** עִם בֵּאוּר עִבְרִי מְנֻקָּד, הַמְבָאֵר אֶת הָעִנְיָן וְהַמִּלִּים הַקָּשׁוֹת. ב) **זַרְגוֹנִית** עִם רש״י–וְאוֹתוֹ הַבֵּאוּר הָעִבְרִי בְּהַשְׁמָטַת תַּרְגּוּם הַמִּלִּים הַקָּשׁוֹת לְעִבְרִית, וּבְהוֹסָפַת תַּרְגּוּם הַמִּלִּים לְזַרְגוֹן. ג) **רוּסִית**–כנ״ל, עִם תַּרְגּוּם הַמִּלִּים הַקָּשׁוֹת לְרוּסִית. בִּדְרִישׁוֹת מְבַקְשִׁים לְסַמֵּן אֶת הַמַּהֲדוּרָה הַמְבוּקֶּשֶׁת.

מחיר כל ספר משלש המהדורות שכבר יצאו לאור:

יהושע 25 ק׳, שופטים 30 ק׳, שמואל א׳ 35 ק׳, שמואל ב׳ 30 ק.

להשיג אצל המו״ל:

בווילנא { ראזענקראנץ ושריפטזעטצער. בבמה״ס של שלמה שרעבעריק. | בביאליסטאק אליעזר טיקאצינסקי. | בבלאנים יוסף יעזניקאיסקי.

נם נמצא להמכר בכל בתי מסחר הספרים

„הפרחים"

שנה שנית שנה שנית

יוצא מן 1 נובימבר

בתבנית העתון

„החיים והטבע".

„עתון ילדים".

מן נומר 1 שנה שנית נוספה בו מחלקה מיוחדת בשם

„עתון ילדים"

המכיל את החדשות היותר מענינות של השבוע וענינים שונים מסוג „בתבל ו לואה".

מתקבלת החתימה על „הפרחים" שנה שנית במחיר 3 רו״כ לשנה ברוסיה. יעיר 60 קאפ׳ בחו״ל. ובערך זה לרבע ולחצי שנה.

האדריסה:

Луганскъ, ред. „Гапрохимъ"

Lugansk, (Russ.) Redak. „Haprochim".

מַרְאֵה עֵינַיִם

רֵאשִׁית לִמּוּד שְׂפַת עֵבֶר בְּשִׁטַּת

עִבְרִית־בְּעִבְרִית.

סֵפֶר לְמִקְרָא, לִכְתִיבָה וּלְדִבּוּר לְמַתְחִילִים בְּדֶרֶךְ קַלָּה וּפְשׁוּטָה

מאת מ. מנוסוביץ, ליבוי.

הוֹצָאָה הַשְּׁשִּׁית

מְתֻקֶּנֶת מְעֻבֶּדֶת וּמֻרְחֶבֶת.

הספר הזה נתקבל בחבה יתרה מאת כל המורים העברים ובמשך זמן קצר נתפשט בכל תפוצות ישראל לרבבות, עד כי נדפס בחמש מהדורות. ובעת (לולי הנסיון והערות מורים מכותבי דבר) נעשה בו תקונים ונוספות רבים (בהחלק הראשון, לבד נוסף זהר משני גליונות בדפוס) למען שכלל אותו ולעשיתו לכלי מחזיק ברכה מרובה, לסול את הדרך לבנינו הקטנים ולהקל להם למוד שפת עבר־בעברית:

המחיר: חלק א׳ 40 ק. חלק ב׳ 60 ק.

להשיג בכל בתי מסחר הספרים ומידי המו״ל.

Л. Эпель, Вильна.

L. Eppel, Wilna. Russlannd.

РАДИКАЛЬНО[illegible] ДѢЙСТВІЕ

Крема Казими МЕТАМОРФОЗА

безусловно уничтожающаго ВЕСНУШКИ, пятна, угри и морщины лица

недавно демонстрировалось на глазахъ многочисленной публики на выставкѣ и въ разныхъ пунктахъ Петербурга.

Успѣхъ Крема—КАЗИМИ вызвалъ массу подражаній и поддѣлокъ въ огражденіе отъ которыхъ требуйте на внутренней сторонѣ банки подпись *Cazimi* и рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ" утвержден. Департ. Торг. и Мануфактур. за № 4683.

Англійскій Патентъ. BY ROYAL LETTERS PATENT.

Источникъ Красоты.

Продается во всѣхъ аптекарск. парфюм. магаз. аптекахъ и парикмахерскихъ.

סוכן „העולם"

בעיר נעזשין, פלך צערניגאוו, ובסביבותיה:

מר ל. מ. היילפערן.

סוכן „העולם"

בעיר דווינסק ובסביבותיה:

מר א. ז. קאלמאנסאן.

(בימ״ס, רחוב אופיצירסקי).

סוכן „העולם"

בעיר פינסק ובסביבותיה:

מר אַ. גאלדמאן.

סוכן „העולם"

בעיר וויטעבסק ובסביבותיה:

מר ש. גילקין.

Табач. лавка, по Вокзальн. ул

„הפרחים"

אפשר להשיג קומפליקטים של השנה הראשונה המכילים ענינים שלמים בלי המשבים

(1110 עמוד) במחיר 3 רו״כ 75 קאפ.

הוברות למבחן אינן נשלחות.

סוכן „העולם"

בעיר לאמושא ובסביבותיה:

מר וו. ב. דראזדאָווסקי.

יצאו לאור Soeben erschienen [illegible]

שירי ציון Hebräisch jüdisch-deutsch

Jüdisches Liederbuch

[illegible] 5 K 50 h

Noten Buch קבץ מנגינות

[illegible] VEREIN „ZION" NADWORNA GALIZIEN

סוכן „העולם"

בעיר הוראדנא

מר בצלאל יפה.

התשורה היותר טובה והיותר נאותה לחנכה?

„כל שירי ח. נ. ביאליק"

הוצאת חובבי השירה העברית.

המחיר בלא כריכה שלשה רובלים, בכריכה יפה ד׳ רו״כ וחצי, בכריכה מהודרה חמשה רו״כ.

להשיג אצל

Издательство „Морія" Одесса

שתו רק יין „כרמל"

Га'оламъ — שנה שניה — Ha'olam

העולם

ווילנא, יב טבת תרס"ט.

ВИЛЬНА, 23-го декабря 1908 г. — № 1 — WILNA, 5-ten Januar 1909.

ד"ר יעקב טהאן, יפו.

לְתַקָּנַת הַפּוֹעֲלִים בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

א.

אחת מן השאלות היותר חשובות בישובנו העברי שבארץ־ישראל היא זו של הפועלים. אין כל צרך כלל להרבות בדברים כדי להוכיח, עד כמה תלוים הצלחתו, גדולו ובצורו של הישוב העברי בזה, שתהיינה העבודות שבמושבות נכבשות ע"י הפועלים היהודים, משום שהדבר גלוי וידוע לכל.

ואולם להחליף את הפועלים הערבים בפועלים יהודים אין זה דבר כ"כ פשוט והוצאתו אל הפועל קשור במכשולים גדולים מאד. קודם כל צריך לשים אל לב, כי לא ע"י אמרי־מוסר, לא ע"י הוראה על חובותיהם הלאומיות וכיוצא בזה, אפשר יהיה להניע את הקולוניסטים, שישלמו להפועלים היהודים את שכר־העבודה כדי דרישתם, שהיא מרובה יותר מזו של הערבים. שכר־העבודה היומי של הפועל הערבי עולה עכשיו ע"פ חשבון ממוצע בהקולוניות היהודיות, העוסקות במטעים, לשבעה גרוש (היינו קרוב ל־88 פפיניג), בעוד אשר שכר־העבודה של הפועל היהודי עולה ע"פ חשבון ממוצע לעשרה גרוש ליום (היינו קרוב ל־125 פפ.). ואמנם עם כל חפצו הטוב אין הפועל היהודי יכול להוריד את שכר עבודתו בכדי לעמוד במלחמת־ההתחרות כנגד הערבי. וזהו מפני שהערבי יכול למלא בשכר עבודתו את כל מחסורו, אשר יחסר לו, בעוד אשר להיהודי — כך הוא הדבר לכל הפחות לפי תנאי המצב הנוכחי — שכר זה אינו מספיק אפילו לכלכלתו בלבד. אבל כמו כן קשה לחכות, כי בשביל הרעיון הטוב יואיל הקולוניסט להרבות את שכר־העבודה בשלשים אחוזים. דבר זה אפשר שיתגשם במעשה אם עבודתו של הפועל היהודי, המרובה יותר במחירה, תהי מרובה יותר גם בערכה. וזהי דעת הרבים, וכפי הנראה כך הוא הדבר גם בפועל.

א). הפועל היהודי עובד עבודתו ביותר חריצות. בעוד אשר על הפועלים הערבים צריך להעמיד משגיחים להשגיח עליהם, שיעשו את מלאכתם באמונה, ומלבד שכר המלאכה המשתלם להערבים מוסיפים עוד שכר מיוחד להמשגיחים, ע"י העמדת פועלים יהודים אפשר לקמץ בהוצאה זו לגמרי.

ב). הפועל היהודי הוא איש ישר ונאמן־רוח. הוא חס על קנין בעליו ורכושו, בעוד אשר הערבי יש אשר הוא מרמה את הקולוניסט היהודי כשימצא את שעת־הכשר, וההזדמנות לכך. באופן זה הריוח שהפועל היהודי מביא להקולוניסט — וביחוד באותם מקצעות־העבודה שהשגחה מעולה על הפועל הוא דבר שאי אפשר בהם, — יש בו כדי השוואת ההבדל שבשכר העבודה.

ג). הפועל היהודי הוהו ברובו יותר אינטיליגינטי, ויותר מהיר במלאכתו מן הערבי. הוא יודע לעשות את סוגי־המלאכה היותר יפים הנחוצים במקצועי המטעים ביותר טפוח וכלכיל מן הערבים. ביתרונות שיש ליהודים על הערבים בעבודות המטעים, הדורשות מהירות יותר מרובה, מודים גם הקולוניסטים היהודים.

אבל כנגד היתרונות האלה מציגים את חסרונותיהם של הפועלים היהודים במקצעות אחרים, וביחוד בזה, שאינם רגילים לעבודה גופנית ואין כח סבלם חזק כ"כ כזה של הערבים. באמת חלק גדול מן הצעירים, הרוצים להתישב בארץ־ישראל בתור עובדים עבודות־כפר וברובם הנם מי שהיו סטודינטים, סוכנים ועוזרים לבתי־מסחר ועוסקים בשאר עסקים כדומה להם, אינו יכול לעבוד את העבודה הגופנית הדרושה; כיוצא בזה אין עפיה"ר להיהודים הסבלנות הנחוצה למלאכות פשוטות, אינם מוכשרים לעסוק זמן רב בעבודה אחת, ובכלל אינם כחוברים למקומות ישיבתם, הם אוהבים את התנועה ומחליפים לעתים תכופות את מגוריהם. מלבד זה מחליטים קולוניסטים הרבה, כי אי אפשר להשתמש ביהודים לעבודות קשות יותר מדאי המפרכות את הגוף, כמו לעבודת שומרי־הארזות, שמחובת מלאכתם היא לקום כמה פעמים בלילה משנתם, ולראות את שלום הכוסים. אמנם אין היהודי נרתע כלל מפני העבודות הקשות, אבל הוא מוקיר מאד את החופש, ואין חשקו גדול לעסוק במלאכות, השוללות ממנו את רובי עתותיו.

אבל למרות החסרונות הללו אין להכחיש את העובדה, כי במשך שלשת ארבעת השנים האחרונות עבדו בערך **350** פועלים יהודים בהקולוניות שבארץ־ישראל עבודת קבע, והוברר הדבר, כי בכלל ערכה של עבודת היהודים מרובה ביותר וראויה היא לתוספת שכר. ואין לאמר בשום אופן, כי ככרו הקולונים־טים — להפסדם — את הפועלים היהודים על הערבים אך מפני שהם נוטים להראשונים ביותר. אם ישנם אמנם קולוניסטים הרבה, ואפשר שהם הרוב, אשר מפני טעמים לאומיים הם מעסיקים אצלם רק פועלים יהודים, אבל הלא יש גם קולוניסטים רבים, שאינם מתיחסים בידידות מרובה כ"כ אל שאלת הפועלים היהודים. עם זה לא כל אחד מהקולוניסטים בא עדיין לידי המסקנה האיקונומית, כי אם משיה היא העבודה היהודית

שכר יותר גדול, וביחוד ישנם הרבה קולוניסטים שקדנים ורבי־פעלים, היודעים היטב להשגיח השגחה מעולה על הפועלים, להמריצם שיעבדו את עבודתם באמונה ובחריצות ולהגין על רכושם מפני מעשי־גנבה, ולא תמיד הם יכולים להכיר בערך היותר מרובה, שיש להעבודה היהודית.

ישנם גם טעמים פסיכולוגיים, המשפיעים על נותני־העבודה שלא לטובת הפועלים היהודים, ומאפילים על ההרגשה הלאומית. הטעמים הללו הם:

א) הפועל היהודי מכיר את ערכו ומתגרר בו. היא איננו יודע לחשוב את האיש, הנותן לו עבודה, „לבעליו". אבל לא כן הערבי, הנוח לקבל מרות ושדרכו להכנע.

ב) הפועל היהודי הוא זר ובלתי־מובן להקולוניסטים בדעותיו ובהשקפותיו. הצעירים, הבאים לארץ־ישראל, המצוינים בהשקפותיהם הדתיות החפשיות ובדעותיהם הראדיקליות בכלל, עומדים בניגוד גמור ומוחלט אל הקולוניסטים הזקנים מהם והאדוקים עדיין ברובם. הניגודים האלה במחשבות ודעות שמשו עד עתה הרבה יותר מניגודי־האינטריסים הממשיים סבות ואמתלאות לסכסוכים חריפים בין הפועלים והקולוניסטים. האטמוספירה הריבולוציונית ברוסיה, אשר ממנה יצאו רוב הצעירים, שנכנסו בשנים האחרונות לארץ־ישראל, היא היא שגרמה ביחוד לכך, שהביאו אתם ערבוביא של אידיאות משונות, שתנאי החיים בא"י אינם הולמים אותן, ופגשו התנגדות מובנת מצד הקולוניסטים. אבל צריך להודות עם זה, כי ברבות הימים היתה ידם של האילימינטים היותר מיושבים בדעתם והיותר מתונים שבין הפועלים היהודים על העליונה. דבר זה יוצא ברור מן העובדה, שאת המקום הכי־חשוב בין הפועלים בארץ־ישראל תופסת האורגאניזאציה של „הפועל הצעיר" בעוד אשר ל„פ ו ע ל י־צ י ו ן". אבד כמעט כל ערך. ככת הדבר היא, ש„פועלי־ציון" עומדים על בסיס רעוע של תיאוריות ודעות סוציאל־דימוקראטיות, שהורתן ולידתן היתה על אדמת־נכר ושאי אפשר היה הדבר, שיהיה להם שום יסוד ושורש בחיים הארצישראלים של עכשו, בעוד אשר „הפועל הצעיר" יצא משעה הראשונה בפרוגראמה מעשית טהורה, ואולם עם כל זה אפשר למצוא נקודת מגע אחת של אינטירים כללי שיש בידה לאחד את הקולוניסטים והפועלים לעבודה הדדית למרות חלוקי הדעות והסכסוכים הבאים מתרגשים עכשו ביניהם לעתים כ"כ קרובות.

ב.

את הפועלים היהודים הנחוצים לארץ־ישראל אפשר וצריך למצוא בשני מקומות:

א) בקרב הצעירים אשר בארצות הגלות (ביחוד ברוסיה).

ב) בקרב יהודי־המזרח העניים, העומדים במדרגה קולטורית אחת עם ה„פלחים" הערבים.

מתוך הצעירים הציונים שבגולה יצאו הפועלים היהודים הנמצאים עתה בארץ ישראל. חוג הצעירים הללו יכול להספיק עוד לשנים הרבה את מספר הפועלים היהודים, שארץ ישראל צריכה להם. אין כל ספק בדבר, כי יש להצעירים הללו געגועים נאמנים לארץ־ישראל ובמקרים רבים גלוה אל הרצון הטוב גם הכשרון הנחוץ. הצעירים הללו עתידים למצוא להם קורת־רוח בכל החיים בארץ ישראל, בהסביבה היהודית המהורה והאמתית, ובחופש הגמור בהקולוניה היהודית, ובעבודת האדמה ימצאו לנפשם סיפוק יותר מרובה מאשר בעניניהם שבגולה. הם רחוקים מכל שאיפה מאטיראליסטית, וההכרה, כי העבודה הכפרית אינה נותנת להם שום תקוה לרכישת הון, לא תרפה את ידיהם. יציאת סרח־עורף זה של הפרוליטריון־האינטיליגנטי, היהודי, של האימנים הפרוליטריים למחצה ושל שדרות התגרנים הפעוטים מתוך הגלות להיות לעובדי־אדמה בארץ ישראל עלולה להביא תועלת גם לכל היהודים לסוגי משלח־ידם. כי אי אפשר לצורת המעמדות שלא תשתנה לאחר שהושבים ע"ד קולוניזאציה במדה מרובה ומסוימה. בשביל הפועלים האלה אין העיקר כמות השכר, שהם יכולים להשתכר ברגע זה, אבל צריך, שתהא מטרתם מבוררה לפניהם, שיהיו יכולים לקוות למעמד בטוח לעתיד לבוא. ושעה כזו עלולה לבוא רק אם תנתן במשך הזמן היכולת לפועל היהודי לכונן לו במדה מרובה או מועטה ממשק־כפרי לעצמו.

יהודי ארץ־ישראל מדרגת מצבם הכלכלי והקולטורי נמוכה מאד. אם רוצים אנו לעבוד לטובת בצרון מעמדם של היהודים הארצישראלים צריך קודם כל לתת להם עבודה מביאה פירות. כנראה מוכשרים היהודים „האשכנזים" ביותר לעבודת אינדוסטריה, בעוד אשר יהודי־המזרח, וביחוד היהודים התימניים והפרסים מוכשרים גם לעבודות־האדמה. בצמצום צרכיהם והסתפקותם הקיצונית דומים היהודים האלה לערבים ויכולים יותר מכל לעמוד כנגדם במלחמת־ההתחרות. וכבר עובדים עתה תימנים הרבה בתקופת בציר־הענבים בהקולוניות היהודיות ראשון־לציון, רחובות וגדרה, והקולוניסטים שבעים רצון מעבודתם. אלמלי הביאו היהודים התימנים את משפחותיהם לשבת ישיבה תמידית בהקולוניות, היו אלו יכולות למלא את מקומן של הערביאות המשרתות עתה כמעט בכל בתי הקולוניסטים בשכר גדול (עד 25—20 פראנקים לחדש). יאולם עד כה לא נעשה שום נסיון חשוב להחליף את הפועלים הערבים ביהודים תימנים. המפריע היותר גדול בזה הוא שגם עניי היהודים התימנים בירושלים וביפו יושבים בבתים שלהם, אבל בהקולוניות אינם יכולים לשבת בקביעות עם בני משפחתם מחוסר מעינות (בימי בציר הענבים הם יושבים תחת כפת השמים).

ג.

החברה להכשרת הישוב בארץ־ישראל („Palestine Land Developement Company") מציעה שיטה מסוימה להתישבות של פועלים קרקעים, בזה שהיא אומרת לתת את האפשרות לפועלים העובדים באחוזותיה לרכוש להם ע"י השתתפותם בהכנסות האחוזה את כלי־העבודה והמכשירים הנחוצים, כדי לישב אותם אח"כ בתור חוכרים ולאחרונה גם בתור בעלים עומדים על הקרקע ברשות עצמם. את תוצאות השיטה הזאת אפשר יהיה לראות רק כעבור שנים אחדות. עתה כבר אפשר להגיד עכ"פ, כי העבודה בפירמה של הוראה תחת הנהגתו של אגרונום הרוץ, כמו שנוהג הדבר עכשו „בכנרת", תועיל הרבה להכשיר לעבודה פועלים קרקעים שהצעירים שבהם הנם ברובם אנשים, שאין להם עדיין ידיעה בעבודת־האדמה ובמשק הכפר בארץ־ישראל.

גם את תוצאות הנסיונות, שנעשו ע"י ועד „חובבי־ציון" ב ע י ן־ג נ י ם (פידשה) אפשר יהיה לברר רק לאחרי עבור זמן ידוע. בכל אופן נכבדה היא מאד הטינדיציה של עבודה זו ליסד קולוניה של פועלים ולברוא פועלים־אכרים בעלי אחוזות קטנות, בקרבת קולוניה גדולה, שבמעט תמיד אפשר למצוא בה עבודה, בונים להם הפועלים בתים ורוכשים להם אחוזות קטנות, בנות עשרה דונאמים. שהם יכולים לעסוק בהן במזרע גני־ירק, בגידול עופות וגם במשק החלבנית במדה מועטת. באופן זה אפשר יהיה אח"כ להפועל לקחת לו אשה וליסד לו משק־בית. הוא עצמו ימצא לו עפיה"ר עבודה בקולוניה הקרובה, ואת המשק שלו מנהלת אשתו וגם הוא עצמו בשעה שהוא חפשי מעבודתו.

אבל איך ובאיזו צורה תבוא עמידתו של הפועל ברשות־עצמו? בכל אופן נחוץ הדבר, שיהיה לו סכום כסף ידוע משל עצמו. רוב הפועלים הנם אמנם מחוסרי אמצעים בראשית גשתם אל העבודה, אבל יכולים הם לקמץ איזה סכום משכר עבודתם. כמובן אי אפשר הדבר לגמרי בתנאים הנוכחים, כשצרכי־הכלכלה בהקולוניות יקרים בערך מאד והפועל מוכרח להוציא את כל שכרו לצרך דירה פחותה בערכה וכלכלה גרועה. לפיכך מורגש צורך מיוחד במוסד דואג לטובת הפועלים ויוצר בשבילם תנאי חיים יותר טובים, באופן שמלבד שיוטבו חייהם יוכלו לקמץ גם איזה סכומים משכר עבודתם. פה צריך לבא לעזרת הפועלים במעשה אורגאניזאציה, עובדה היא, כי שם שיודעים הפועלים היהודים להסתדר היטב הסתדרות פוליטית, כך אין להם שום כשרון לעשות דבר־מה לטובת יסוד מוסדות חברותיים ומשותפים, העלולים להביא להם תועלת מרובה. הפועלים צריכים, למשל, ליסד לעצמם אגודות שותפות לממכר צרכי־אוכל ובתי־מאכל על יסודות חברותיים, שיותר משיש צורך כזה בהון, נחוץ לכך כשרון אורגאניזאציוני ושלטוני. רק כשרון האורגאניזאציה והשלטון יכולים לסייע הרבה להורדת מחיר צרכי הכלכלה של הפיעלים והטבתם.

לעומת זה אין באפשרותם של הפיעלים לעשות דבר־מה בכח עצמם לטובת הכנת מעונות לפועלים, שגם חסרונם הם מורגש מאד. נחוץ להכין מעונות־לפועלים של שני הטפוסים האלה:

א) בית־קסרקטין לפועלים רווקים.

ב) בתים קטנים זלים מאד למשפחות הפועלים (ביחוד להתימנים).

בית הקסרקטין מכיל חדר־משכב גדול אחד או אחדים, אולם גדול לאוכל ולצרכי־דירה. להבתים הקטנים דים שני חדרים. יותר טוב הוא, שבתי־הקסרקטין ישארו קנינה של הקולוניה, והפועלים יתקבלו אליהם בתחלה — עד שישיגו להם עבודה — בלי מחיר, ואח״כ בשכר מועט מאד. הבתים הקטנים צריכים להיות לקנינן של משפחות־הפועלים, היושבות בהן, על מנת שישלמו את מחירם לשיעורין קטנים במשך שנים הרבה.

את יכור בתי־הפועלים האלה צריכה כל קולוניה בפני עצמה לקבל עליה כמפעל של חובה. לכל הפחות צריכה היא לתת משלה את שטח־האדמה הדרוש לבנינם, וגם מעשרים עד שלשים אחוזים של דמי הוצאות הבנין. המותר צריך להנתן בתור הלוואה מקופת הנאציונאל־פאנד, שנקצבה לצרכי מטרות אגראריות.

לא בכל קולוניה נחוץ לבנות תיכף את הבתים לפועלים. קודם כל צריך לדאוג לכך, שהפועלים המעטים, העובדים בהקולוניות במשך כל השנה, יהיו רק יהודים. אז, למשל, לא תהיה שום נחיצות בנין בתים לפועלים בהקולוניות היהודיות עקרון, גדרה וקסטיניה; הפועלים ימצאו להם שם מעון ומחיה אצל הקולוניסטים. לעומת זה יש חשיבות יתרה לשאלת בנין בתים לפועלים בפתח־תקוה, בראשון־לציון, ברחובות, אם ימצא בהן המועט של הפועלים היהודים עבודה לעצמו.

אם תהיינה נעשות כל ההקלות וההטבות האלה, אז אפשר יהיה לפועלים הרבה לחשוך להם סכומים ידועים משכרם. ע״י יסוד קופות של חסכון אפשר יהיה להקל עליהם אח״כ את פקדון הסכומים הקטנים, שיהיו חושכים משכר עבודתם. ובאופן כזה עתיד הפועל היהודי להיות אחרי עבור חמש, שש שנים של עבודה חרוצה, לא רק מזוין בידיעות עבודת־האדמה והמשק הכפרי, כי אם גם ירכש לו איזה הון, שיהי משמש לו יסוד להנהגת משק עצמי.

ד״ר ד. פאסמאניק.

הַמַּשְׁבֵּר שֶׁל הַצִּיּוֹנוּת.

ב.

המשבר של האומה הישראלית מתחיל מאותה שעה, שבה התחילו אובדים לה קניניה וערכיה. כאשר לא יכלה נשוא עוד את החיים מחוסרי־הכבוד, התחילה שואפת לכבוד נתון במתנה, שקבלה אותו מן החוץ. באה תקופת האימאנציפאציה והטמיעה הכרוכה בה, אז התחילה אובדת את אמונתה העמוקה בהמיתוס ההיסטורי שלה, ותחתיו בא האידיאל של הסתגלות אל החיים החיצוניים. אבל רק תקופה של מאה ועשרים שנה עברו והנה בטל גם המיתוס החדש הזה. החיים הוכיחו, כי הכבוד הניתן במתנה משולל כל יסוד פנימי, וכי אין הדבר נקל כ״כ להסתגל לקניני־זרים, כי אין הדבר כ״כ נקל לעקור מנשמת־האומה את המיתוס, המתקיים בה זה שנות אלף. אז באה הציונות, הציונות של הירצל, אשר עוררה את נשמתה הנרדמת של האומה הישראלית. נדמה היה, ששבה והתעוררה בה רוח־המכבים במלחמתה בעד התגשמות האידיאל ההיסטורי שלה, נדמה היה, כי התקופה הקצרה בערך של „חיי־ההסתגלות" חלפה לגמרי, נדמה היה, כי המיתוס ההיסטורי של היהודים קם ונעור לחיים חדשים. אבל מה אנחנו רואים?... השלהבת הגדולה התחילה במהירות נמרצה ללכת הלוך והדעך. והעיקר הוא לא מה שאבדה הציונות במשך עשרת השנים האחרונות הרבה בכמותה, כי אם — וזה נכבד הרבה יותר — מה שאבדו לה בעיני רבים מאנשי האומה הישראלית מעלותיה בתור מיתוס היסטורי מלא ומקיף, החודר למעמקי נשמת האומה. הציונות גופה היתה עכשיו למפעל של הסתגלות. מצב היהודים בארצות ידועות רע מאד, מפני שהאמיגראציה אל הארצות האחרות אינה מביאה לידי תוצאות טובות. צריך, איפוא, לברוא מקום חדש לאמיגרציה. בתור מקום כזה אפשר לבחור בפלשתינה. זהו היסוד של הציונות בזמננו, ומתחילות שקלות־וטריות משעממות ע״ד הנחיצות ההיסטורית של האמיגראציה היהודית, על המעלות האוביקטיביות של האמיגרציה לפלשתינה ועוד „אמתיות" כאלה, שמוצצים אותן בעליהן מתוך האצבעות שלהם, ושערכן המדעי דומה לאיתו של מסקנות המתנגדים להם, אשר לפיהם עלולה שאלת־היהודים להפתר רק ע״י המרת־הדת ונשואי־תערובות. כל השקלות והטריות האלה נשארות מרחפות באויר ואינן מוכשרות לברוא מיתוס היסטורי מושך את הלב ומגביר את רצונו של העם.

וכשאנו חודרים אל ההיסטוריה של הציונות במשך 12—10 השנים האחרונות, אז תוקפים אותנו בהכרח רגשי־עצב והננו מתחילים מטילים ספק בכחות החיוניים של העם. כי העם, שאינו מוכשר להתרגש ולהתלהב, שאין לו אמונה חזקה ורצון־ברזל, שאין לו בחייו אלא הדאגה על דבר יום המחר, המשולל אידיאל נצחי יבלתי מוגבל בשם כוונית וטעמים מעשיים, אינו אלא סמל מעידר המלה של הילשה יקפאון. אבל הילשה זו אין סבתה בזה, שהעם משולל הכרת ערך־כבודו, אלא בזה

שאיננו יוצר ערכין חדשים, שעל כן תש גם כחם של הערכין הישנים. לפיכך אבד את המיתוס ההיסטורי שלו, את האידיאל האמתי שלו: עמנו קפא וישקע בחיי יום יום. ואין לנו לרמות את עצמנו: רבים עזבו את הציונות מפני שנתעורר אצלם ספק בכשרון החיים של הציונות.

כמו שרואה הקורא, אין אנחנו רואים את עמנו אידיאלי כלל. רואים אנחנו את הסבה העיקרית של המשבר הציוני בזה, שאין היהודים מוכשרים עכשיו להתמכר לאמונה עמוקה וחזקה ולחגירת אינירגיה ממושכה.

כל אלה הם דברי־אמת. אבל לא די הדבר להטיל את האשמה על ההמון. והאינטיליגינציה שלנו. המועט המובחר שלנו, שהיתה צריכה להיות לכח יוצר — יען כי בכל עם יוצר רק המועט המפותח, — וכי מלאה היא את חובתה? וכי עשתה את כל הנחוץ לרומם את ההמון שלנו? נכונה היא אמנם ההנחה, כי לכל עם יש אותם המנהיגים, שהוא ראוי אליהם; אבל לא פחות נכון הדבר, כי העם נותן כמה שדורש ממנו המועט המובחר שלו. פה אנו עומדים לפני חזיון של פעולה־הדדיה והשפעה־חוזרת, שרבים כמותו בספירת החזיונות הסוציאליים. לפיכך בשעה שאנו באים לנתח נתיח דק את סבות המשבר שבציונות עלינו לברר גם את הנהגתה של האינטיליגינציה הציונית.

אמת הדבר: הסבה היכודית של המשבר היא — תשישת רצון העם. אבל אם נשאל את עצמנו, איזו הנה הסבות היותר קרובות של המשבר הזה, הסבות התלויות בנו, אז עלינו לבאר לעצמנו קודם כל, במה מתבארת אותה ההשפעה הגדולה מאד, שהשפיע הירצל על העם. הירצל עורר לפני העם את האידיאל של ערך־כבודו הלאומי. ערך כבודה של כל אומה מובטח הבטחה מעולה רק ע"י העמידה החפשית הממלכית; לפיכך היתה הסיסמה של הירצל: תחית הממלכה היהודית בפלשתינה. האידיאל הזה לא הכיל בקרבו ע"פ צורתו שום יסוד של פשרנות: הלוך והתגבר על כל המכשולים והגיע לממלכה יהודית. לא פחות מזה אפילו כקוצו של יוד. גדלו של האידיאל הוא הוא, שמשך אליו את דהמון. רק מ:עם זה הצליח הירצל יותר מחבת־ציון, אשר האידיאל שלה לא היה אלא פשרנות. אבל אם האי־דיאל של הירצל הצטיין במדת גדלו, חסרו לו לעוכת זה בעומק הראוי והפירספיקטיבה ההיסטורית. היהודים בזמננו סובלים קודם כל ע"י זה, שהם משוללים כבוד־ערכם והירצל עורר את האי־דיאל של כבוד יהודי חדש. אפס שכח הירצל כי כבודו של עם מיוסד על קניניו, וכי בדרך ההיסטוריה שלה התחילה האומה הישראלית מרגשת בירידתו של כבודו רק מאותו המומינט שהתחילו אובדים לה קניניה. שגיאתו הטראגית של הירצל מונחת בזה, שעורר את האידיאל של כבוד העם ושכח להדגיש את האידיאל של קניני־העם. זה גרם להמשבר הנוכחי שבציונות.

ובאמת: מאחר שמרכז הכובד מונח בהשבת ערך־הכבוד המשולל, נצרך היה לחשוב קודם כל על דבר ממלכה יהודית, והיא צריכה היתה להתקבל אחרי חליפת מו"מ עם השולטן. כל האידיאל התכנס בקבלת צ'א־טור וההמון חכה מיום ליום לידיעה ע"ד המאורע המרנין; זה היה שטר־חוב הניתן לזמן קצר; ההמון לקח אותו בחשבון, אבל כאשר בא יום השלום ובעל־השטר לא הביא את הצ'ארטיר, בא יאוש מר. מן העת הזאת ואילך הולך ונמשך המשבר שבציונות.

אבל הדבר שונה לגמרי מנקודת־הראות של האידיאל ההיסטורי. היהודים הסתלקו מדעת מערך כבודם בכדי להגן על קניניהם. היהדות התחילה מתפוררת בעת שהחלו אובדים לה קניניה, ולא ערך כבודה. יוצא מזה, כי האידיאל ההיסטורי של תחית היהודים צריך להקיף את שני האילימינטים: את הקמת ערך הכבוד והתחיה ואת המשכת היצירה של הקנינים. רק אידיאל מלא ומקיף כזה – רחב ועמוק — יכול להיות למיתוס היסטורי־לאומי, המוכשר לעורר את כל האינירגיה ורצונו של העם, — אם יש לו עדיין כשרון־החיים בכלל. העתיד יראה לנו עד כמה גדולה היא החיוניות שבכחות הצפונים בתוך העם. אבל כל זמן שלא טפחה האינטיליגינציה אידיאל נכון, אין לה הרשות לדבר ע"ד רפיונו של ההמון.

אבל בבואנו אל ההמון עם אידיאל מבשר, כי תיכף יושב כבוד ערכנו אלינו, מן ההכרח היה שננחל מפלה. וזהו מפני שלעשות דבר תיכף לא יכולנו וגם בשביל שמאחר שעיקר הדבר הוא — נדבר בלשון מעשית — מלוא הקבות דרעבות, עלולה לע"ע האמיגראציה לאמיריקה למלא את הדרישה הזאת יותר מן הציונות. כי נכון הוא משפטנו אפשר לראות מזה! מי נשאר במחנה הציונים אחרי בוא המשבר? רק אלה, שיקרים להם הקנינים היהודיים־הלאומיים, אשר מדעתם או שלא מדעתם נושאים הם בלבם את האידיאל הגדול של ישראל־היוצר, הממשיך את הטראדיציות האלמותיות של חוזינו, האידיאל של העם הקדוש. אפשר שהאידיאל הזה הוא מיתוס, שלא ניתן להתגשם בפיעל, אבל בדרך אל התגשמותו אנחנו יוצרים כבר עתה חיים יהודיים.

(סוף יבוא)

א. ראם.

לְחֶשְׁבּוֹנוֹ שֶׁל וַעַד חוֹבְבֵי-צִיּוֹן.

(הערות)

ב. *)

הועד חלק את הפתיחה הקידמת לגוף החשבון לשלשה פרקים: פרק ראשון „העבודה ברוסיה", פרק שלישי „העבודה בארץ־ישראל" ובפרק שני קבע מדור מיוחד ל„שרות המודיעין". נראין הדברים, שהיתה בזה כונת הועד לציין ששרות זו מכונת כלפי פנים וגם כלפי חוץ, שהרי מלשכות המודיעין נהנו גם אלה העולים והרוצים לעלות לארץ־ישראל וגם אלה שכבר עלו לשם. ואולם באמת יש כאן, לפי הבנתי, טעות הגיונית. שרות המודיעין כולה אינה יכולה ואינה צריכה להתיחס אלא על העבודה בארץ־ישראל גופה. יש נפקותא גדולה בין לשכות המודיעין מיסודו של ועד חו"צ ובין לשכות מודיעין אחרות המטפלות במהגרים עברים שיוצאים לכל מדינות הים שבעולם. האחרונות—כונתן להקל ליוצא את יציאתו, ורובן שרותן מלוה את היוצא עד בואו ל„מחוז חפצו", ושם היא פוסקת. והראשונות,— לשכות המודיעין של חו"צ,—אין כונתן (בכל אופן אין כונתן צריכה להיות) להקל ליוצא את יציאתו, אלא להקל עליו את עליתו, ודוקא בא"י גופה מתחילה השרות היותר עקרית והיותר חשובה. אם, למשל, לשכות המודיעין של מוסדים אחרים

*) עי' הגליון הקודם.

מקילות במשך שלש שנים את היציאה לששת אלפים נפש, בשעה שמאות אלפים מוכרחים לצאת ויוצאים, הרי שרותן זו כמעט שאינה שוה כלום. ואם ועד חובבי-ציון עלה בידו להקל במשך שלש שנות עבודתו האחרונות את העליה ליותר מששת אלפים נפ"ש (עי' הפתיחה לחשבון העברי עמ' IX), וביחוד אם עלה בידו להקל ע"י לשכות המודיעין אשר לו אפילו להחצי ממספר הנפשות הזה את ההתישבות בארץ-ישראל, הרי הרבה לעשות ושקולה היא עבודה זו לטובת גדולו ובצורו של הישוב העברי בארץ, שלשמם ולצרכם נוצרה החברה, לכה"פ ככל אחת מן העבודות האחרות, המנויות להלן בפרק „העבודה בא"י".

בכונה הדגשתי את הטעות ההגיונית הזאת, משום שסופה של כל טעות הגיונית לגרור אחריה בהכרח גם טעות מוחשית. אם נניח, ש„שרות המודיעין" אינה נכנסת אלא לסוגה של העבודה בארץ-ישראל גופה; שבעיקר וראשונה לא נבראה שרות זו אלא כדי להפיץ בעם ידיעות מדויקות ע"ד הארץ, תנאי החיים שם, אפשריותיהם ונמנעותיהם, למנוע ע"י כך מעליה אותם שאין הארץ מסוגלת עדיין לקלטם, ולהביא לידי עליה אותם שהארץ כבר צריכה ומחכה להם; ששרות המודיעין צריכה,—וזהו העיקר,—להביא את התועלת הנחוצה והרצויה לאלו, שכבר עלו, ולהקל עליהם את האחיזה בארץ,—אם כך תהיה השקפתנו על שרות המודיעין, דין הוא שצריך הועד להקדיש את רוב עיונו ואת רוב הסכומים, שנועדו למקצוע עבודה זו, לשכלול לשכות המודיעין שבארץ. אבל אם נאמר שחשיבות שרות המודיעין כלפי חוץ וחשיבותה כלפי פנים שקולות הן, לא יוכל הועד ולא יהא רשאי לבכר את הלשכות שבארץ על אלו שבחו"ל, ויש לחשוש שע"י כך תהיה נפחתת התועלת העקרית, ששרות המודיעין רוצה וצריכה להביא, אחרי אשר אנו יודעים, שהכנסות הועד רחוקות הן מלהיות מספיקות לכל צרכיו המרובים והשונים.

גבולות הערותי הצרים אינם מרשים לי להרחיב כאן את הדבור ע"ד יסורותיה של העבודה החשובה ומרובת הפנים הזאת, הפץ אנכי רק להעיר, שדוקא אם נעמוד על האמת ששרות המודיעין אינה אלא עבודה ארצישראלית, יתבררו לנו מתוך כך מהותו וכל היקף עבודתו של המוסד הזה, שטמונים בקרבו גרעינים של מוסד לחקירת הארץ במובן השמושי, החסר לנו לגמרי והנחוץ לנו כל כך. ואם האספה הכללית „תצטרך,— לפי דברי הועד בפתיחתו,—לדון בעיון רב על השאלה בדבר החזקת הלשכות והרחבתן ולבקש אמצעים לצרך זה", תצטרך לפי הבנתי, להביע יחד עם זה את דעתה, שראשית כל דרושות להיות משוכללות ומבוססות כראוי הלשכות שבארץ גופה, דאל"כ לא תושג לעולם המטרה העקרית של שרות המודיעין.

ג.

בעברו להרצות ע"ד עבודתו בארץ-ישראל אומר הועד „שהניח לגמרי לאנשים יחידים שידאגו בעצמם לצרכיהם הפרטיים", ו„שאף בעיקר לעבודה מסודרה לפי תכנית ושיטה קבועה לטובת הצרכים העקרים והכללים של הישוב". „עבודה זו נתחלקה לסעיפים אלו: עזרה בקרדיט קרקעי, עזרה בקרדיט של כספים, עזרה לצרכי החנוך, עזרה לצרכי הצבור וסיוע ליצירת אגודות ואורגנים צבוריים". ובהניח הועד את השיטה הזאת ליסוד בעבודתו עלה בידו ליצור בא"י שלש יצירות חדשות: את המושבה „באר-יעקב" סמוך לרמלה (בהשתתפותה של „גאולה"), פרבר „עין-גנים" לפועלים קרקעים על גבול פתח-תקוה (בהשתתפותה של הקרן הלאומית) וקופה של שותפות לקרדיט זול לפועלים, אומנין וסוחרים קטנים (בהשתתפותה של ח' אנגליה-פלשתינה).

הרוצה לעמיד על מהותן וטיבן של היצירות החדשות הללו ימצא בהרצאתו של הועד ידיעות מפורטות במדה מספקת כמעט. ע"ד עתידותיהן של היצירות החדשות הללו עדיין אי אפשר להגיד כלום, כי על כן חדשות הן לגמרי. מי שרוצה ליצור יצירה חדשה צריך להזוין מתחלה בסבלנות ולהיות מוכן ומזומן לקראת ימי הגדול והבסוס, שלעתים קרובות מאד הם קשים ויש אשר הם גורמים צער מרובה. כבר אנו יודעים עפ"י הנסיון שהעבודה לטובת הרחבת הישוב העברי בארץ-ישראל בכלל אינה עבודה קלה ונוחה וקשורה היא בטבעה בהרבה מפריעים, שאי אפשר לשערם מראש. אבל קושיה הודאי של העבודה אינו יכול בשום אופן לשמש אפילו אסמכתא להבטל ממנה. והלואי שכל מוסדינו, שנוצרו לשמה של הרחבת הישוב העברי בא"י, לא יהיו נרתעים לאחוריהם מלעשות את חובתם, ולא יהא לבם נוקפם, שמא יפגעו במפריעים, שמא יגדל צער גדולן של יצירות חדשות. לא שמא אלא ברי, שאין גדול בלי צער, ודאי שהמפריעים יארבו לנו, ואי אפשר ג"כ להמנע משגיאות. אבל סוף סוף כבר הגיעה השעה להבין שבנוגע לישוב העברי בא"י אין לך שגיאה גדולה „ממצוה" קלה ונקיה זו של „שב ואל תעשה"...

ואולם לא על גוף העובדה שעלה בידי הועד ליצור יצירות חדשות בא"י אני דן, אלא הפץ אנכי להעיר רק על הדרך החדשה שסלל לו הועד, כדי שתהא היכלת בידו ליצור, ואתן היצירות אעפ"י שהיו הכנסותיו מועטות: השתתפותה של „גאולה", השתתפותה של הקרן הקימת והשתתפותה של ח' אנגליה-פלשתינה... אלו הכרוכים אחרי חבת ציון ואינם מהירים לשכוח את העבר הקרוב ודאי זוכרים עדיין אותה השיטה, שנלחם עליה לפני שנים אחדות אחד-העם. אחד מסעיפי השיטה הזאת היא, שועד חו"צ, בשעה שהוא נתמך רק על כחות עצמו, אינו יכול עתה וכנראה לא יוכל גם בעתיד הקרוב להיות לגורם חשוב במקצוע הרחבת הישוב, וסופו לירידה. משא"כ אם הועד יגיע לידי הכרה, שתעודתו היא להגביר את השפעתו המוסרית על מוסדים אחרים, הגדולים ממנו בממון, ולהביא אותם לידי עבודה מעשית מסודרת, כי אז יפתח לפניו שדה עבודה רחב ידים, ולא לפי חשבון הסכומים המצומצמים שמוציא הוא בעצמו להרחבת הישוב וגדולו יערך ערכו של הועד, אלא לפי חשבון המעשים שנעשו ב„עטיו" ומתוך השפעתו. בשעתם היו ה„מעשיים" של אותם הימים מונים את אחד-העם והיו קוראים לשיטתו „פלוסופיא". אבל נראין הדברים, שדוקא „פלוסופיא" הגיונית זו היא שהיתה גם מעשית ביותר. מעשיו של הועד בשלש שנות עבודתו האחרונות יוכיחו... צריך רק לברך את המעשיים, העומדים עכשו בראש, שיהיו זוכרים תמיד גם את „הפלוסופיא" שבשיטה זו, משום שרק היסוד ההגיוני שבכל שיטה הוא האחראי בעד שלמותה. ואם יתנו את לבם לדבר, שתהיה שיטתם החדשה-הישנה הזאת שלמה, אפשר שיצלחו לא רק לעבוד בדעה אחת עם יתר המוסדים הציונים, שבשהם לעצמם גם הם אין כחם גדול ביותר, אלא גם להרחיב את השפעתם על מוסדי ישוב אחרים, הגדולים בממון באמת, ושבהם תלויה הרחבתו של הישוב הארצישראלי במדה מרובה. —

ועוד סעיף אחד משיטתו ה„פילוסופית" של אחד-העם הולך וכובש לו מקום בטוח בעבודתם של חו"צ,—הטפול בעניני החנוך העברי בארץ-ישראל. בשלש השנים הראשונות

הוציא הועד לצרכי החנוך קרוב לשלשת אלפים פר'; בשניות—קרוב לכ"ב אלפים פר'; בשלישיות—קרוב לכ"ה אלפים פר'; ברביעיות—קרוב לל"ט אלפים פר'; בחמישיות—שבעים אלפים פר', ועכשו, בשלש שנות החשבון אשר לפנינו, יותר ממאה ושמונה אלפים פר' (חוץ מבנין בתים לביה"ס לבנות ביפו ולביה"ס בודי־חנין.) ולחנם נזדקרה לתוך דברי הועד מעין נעימה של הצטדקות, כי הקצה חלק כל כך גדול מהכנסותיו לצרכי החנוך (עי' בחשבון העברי עמ' XXII בר"ה „אם בתקופת החשבון הנוכחי" וכו'). אין הועד צריך להצטדק בעד מעשיו אלה, אלא החברים חיבים לאמר לו: „יישר כחך!"—

הרבה יש להעיר על עבודתו של הועד במקצוע החנוך, אלא שמשום שיארכו הדברים ויצאו מגדר הערות הנני מוכרח לחשוך אותם לעת אחרת.

ולבסוף עוד הערה אחת. כשתעברו בעיון על חשבונו של הועד וראיתם, שבנוגע לפרט אחד לא זז מאותה העונה שענו להם חו"צ זה שנים הרבה: כמעט כל מעשיהם מכונים רק למחציתה הקטנה של ארץ־ישראל—ליהודה; וגם יהודה זו עצמה פרושה: יפו וסביבותיה. אפילו לבה ונשמתה של ארץ־ישראל, ירושלם, שמכפר תושביה היהודים אינו פחות ממספר היהודים שבכל יתר הערים והמושבות שבארץ, כמעט שאינה תופסת מקום כלל בהחשבון. ואין צריך לאמר שהגליל אינו תופס בו מקום. הרי מספרים אחדים: הישובים החדשים שיצר הועד („באר־יעקב" ו„עין־גנים), שעלו לו קרוב למאת אלף פר', שניהן ביהודה וסמוכים ליפו. הקיפה של שותפות לקרדיט זול, שהושקעו בה 50,000 פר', נוסדה גם היא ביפו, ויש מקום גדול לחשוש שבני יתר חלקי הארץ יהנו ממנה במדה מועטה מאד. מן הסכום 42800 פר', שהוציא הועד לצרכי הצבור ולתשלומי מסים, יחידה היא חדרה, שרק אליבא דאיכא דאמרי היא מתיחסת על הגליל, שזכתה בסכום של 11700 פר'. הסכום היתר יצא כלו ביהודה. מן הסכום, ערך 108,000 פר', שיצאו לצרכי החנוך, זכתה יפו עצמה (חוץ מבנין בית לביה"ס) בס"ט אלפים פר' (64%!); ירושלים—6300 פר' (6%); מושבות יהודה—22225 פר' (ערך 20%) (ס"ה יצאו ביהודה 90% מכל הסכום.) ומכאן ואילך מתחיל הגליל: המושבות (ועוד הפעם חדרה, ספק יהודה ספק גליל, היא היחידה) 4860 פר' וכל יתר הגליל, מחיפה, וגם היא בכלל, עד ביירות, ועד בכלל— 2180 פר', כלומר $2^1/_2$%!—

לא היתה כונתי ללמד בהערתי זו חובה על הועד, שבלי"ס מכיר גם הוא את חשיבותה המיוחדת של ירושלם, שהיא מרכז מרכזנו הלאומי, ואת ערכו הישובי הגדול של הגליל. אנו יודעים את הסבות, קצתן טבעיות וקצתן מלאכותיות, שגרמו לכך שעד עכשו היו עיניהם של חו"צ נעוצות רק ביפו ובסביבותיה. ולא עוד. אלא שאם היה, למשל, הדבר תלוי בשקול דעתי אני, ודאי שלא הייתי גם אני מן הנמהרים להחליט שהועד צריך ויכול לקבוע לעצמו יחס אחר בנוגע לקרן זוית זו של הארץ. כמדומני שעדיין לא הגיעה השעה לכך. בהערתי האחרונה כונתי רק להגיד, שאין הועד עצמו יכול להיות שבע רצון מעבודתו כל זמן שהיא מצומצמת רק בקרן זוית קטנה של א"י, והוא צריך לבקש את הדרכים הנאותים לכך, עפ"י שיטתו החדשה שהעירותי עליה לעיל, כדי שתהא יכולה השפעת ישותו הולכת ומתפשטת בכל חלקי הארץ, עריה ומושבותיה.—

יעקב שטיינברג.

שִׁירֵי־חֹרֶף.

I.

כְּבָר הַיָּמִים יְמֵי חֹרֶף
וְהַחֲלוֹמוֹת הֲדָלֵי צְבָעִים;
יֵשׁ לִי פַּז כְּבֵית הָאוֹצָר,
יֵשׁ לִי פַּטִּישׁ יוֹצֵר פְּלָאִים.

הַךְ, פַּטִּישִׁי, הֵד זְהָבִי, —
אֲנִי יוֹצֵר לְשַׁעֲשׁוּעִים:
דַּלִּים הֵם יְמֵי הַחֹרֶף,
דַּלִּים הֵם הַגַּעְגּוּעִים.

II.

יוֹם עֲרָפֶל. כַּאֲבֵלִים
גַּם הָאָדָם, גַּם הַחוֹמוֹת,
אֲנִי נִבְדָּל לְתוֹךְ חֲדָרַי
וּמִתְיַחֵד עִם הַחֲלוֹמוֹת.

מִי זֶה בָּרָא אֶת הָעוֹלָם
עִם יְצוּרָיו הָאֲבֵלִים?
מִתּוֹךְ שִׁעֲמוּם־נִשְׁמָתִי
קִלַּלְתִּי עַל הָאֵלִים.

אֲנִי אָדָם דַּל־חֲלוֹמוֹת, —
אַךְ כִּבְרֹאִי לִי שָׁמַיִם
וְעוֹלָמוֹת כִּי בָרָאתִי,
כֻּלָּם נָאִים שִׁבְעָתַיִם.

*

אַחֲרֵי קִלְלִי — חָלַמְתִּי,
אַחַר כַּךְ הִרְהַרְתִּי, דָּמַּם;
וְהָרְגָעִים, רִגְעֵי חַיַּי,
עוֹבְרִים, נְמוֹגִים הֵם לְתֻמָּם.

וַאֲנִי יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ דְּמָמָה:
הִיא הַדְּמָמָה הָעַתִּיקָה;
מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם
הַכֹּל עוֹבֵר כַּךְ בִּשְׁתִיקָה.

כָּל הַיְצוּרִים הַנִּשְׁכָּחִים,
הָעוֹלָמוֹת הַנֶּחֱרָבִים,
עוֹבְרִים כַּךְ בְּמִשְׁטָר אִלֵּם.
עִבְרִים שׁוֹתְקִים וְאֵינָם שָׁבִים,

רַק חֲלוֹמוֹת אָדָם דּוֹבְרִים, —
וּכִנְצָחִים עַד לִנְצָחִים
חַי וְרוֹעֵד זְהַב כַּנְפֵיהֶם
עַל הַדּוֹרוֹת הַנִּדָּחִים.

III.

גֶּשֶׁם יוֹרֵד, גֶּשֶׁם טוֹרֵד,
עָבִים עוֹבְרִים לַעֲדָרִים;
זֶה כִּשְׁלֹשִׁים יְמֵי טֵבֵת
אֲנִי רוֹאֶה זֹאת לַבְּקָרִים.

אַךְ הַבֹּקֶר תְּקָפוּ אוֹתִי
גַּם שִׁמָּמוֹן, גַּם הֲזָיָה;
הִסְתַּכַּלְתִּי בָּעֲנָנִים
וְרָאִיתִי שָׁם לְוָיָה.

בַּשָּׁמַיִם לְוָיָה גְדוֹלָה:
גוֹסֵס הָיָה חֹדֶשׁ יָמִים
כְּרוּב הָאֹשֶׁר, אַךְ הַבֹּקֶר
מוּבָל הוּא לְבֵית עוֹלָמִים.

הַפַּמַּלְיָא כֻּלָּהּ בָּאָה
אֶל הַלְּוָיָה הַנֶּהְדָּרָה;
גַּם הָרוּחַ בָּא מִתְאַבֵּל
עַל הַנֶּפֶשׁ הַנִּפְטָרָה.

גַּם מְקוֹמִי בֵּין הַמְלַוִּים:
לִי הַבֹּקֶר שְׁעַת הֲזָיָה,
וּבְהִסְתַּכְּלִי בָּעֲנָנִים
אֲנִי רוֹאֶה אֶת הַלְּוָיָה.

VI.

בָּרוּךְ הַמָּקוֹם, שֶׁהִשְׁלִיג הַשֶּׁלֶג,
בְּרוּכָה אַתְּ נַעֲרָה, שֶׁבָּאת וְקָרָאת לִי לָצֵאת:
בּוֹאִי וּנְטַיֵּל; לִי גִיל כְּלַבַּחוּרִים,
אִם גַּם זָקַנְתִּי בְּלֹא עֵת.

נָאֶה הַגִּיל לַבַּחוּרִים אַמִּיצִים,
אוּלָם פִּי שֶׁבַע מְשַׁבֵּר הַגִּיל אֶת הַנְּזִירִים;
נָזִיר אֲנִי בְּעַל כָּרְחִי; וְאוּלָם בֵּין חוֹלְמֵי הַחֲלוֹמוֹת
עָשִׁיר אֲנִי בֵּין עֲשִׁירִים.

עַכְשָׁיו, בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹרֵד הַשֶּׁלֶג,
נַעֲשָׂה אָנֹכִי, הַחוֹלֵם, בֶּן־גְּדוֹלָה, בֶּן־חוֹרִים;
רְאִי אֶת הָעוֹלָם: אִם לֹא חֲלוֹם לָבָן הִנֵּהוּ,
שִׁבְרֵי חֲלוֹמוֹת הֵם פְּתוֹתֵי הַשֶּׁלֶג הַצְּחוֹרִים.

י. ח. ברנר.

מִן הַמֵּצַר.

(מגלות חתוכות).

מגלה ראשונה.

כסלו. חנוכה.

בבית המזון של „מיאַסה“ יש שהוא עולה ומאיר לי. — „עולה ומאיר“ — סלקא דעתך?... מליצות לעת זקנה?... לא נאה!

וביחוד, שאכתי לא ידענא דבר, אכתי לא ידענא... בריה משונה, יחידה, בריה בפני עצמה, יציר שאינו נפגש בכל שעה... אבל כלום סומכין על רושם ראשון?

ואני הלא ראיתיהו פעמים, רק פעמים ראיתיו....

ביום אד, ביום „פוגה“, ב„ערב־נר ראשון“, באפלה בצהרים נגלה לי לראשונה...

נגלה לי...

מתוך המון ששת המיליונים, אשר בכרך גדול זה, נזקר הוא, זר ובא מקרוב, פתח את הדלת ונכנס.

קומה רמה, חזקה, כתפים רחבות, מכונסות קצת לתוך עצמן, סבר פנים בריאים, קשים, מושחרים...

—חשמונאי!.. לא יצא ירך יהודים לגמרי!..—חלפה מחשבה.

מסביב ישבו עוד מגיגים אחדים — יהודים בלתי מוטלים בספק. דברו על העונה של חוסר־עבודה, על האקספלואטאציה, על האמיגראציה. „יש הברל גדול — באר שלום ליב־מן לעלם אחד — בין אֶמיגרציה ואימיגרציה. שמע נא: „אמיגרציה“ — פירושה...“ דברו, קראו את „היומן“, אשר הכנסתי, התוכחו שלא לצורך, מתוך הרגל, הוכיחו איש לרעהו איזה דבר, ואכלו מרק ולחם. — הוא ישב אל השלחן אשר בפנה רגעי מספר, אח"כ קם, נגש למיאַסה, בעל בית המזון, ובקש גם הוא מאתו פנכה של מרק. המרק היה כהה, של דוחן, הפנכה קטנה, אבל הוא אכל לחם הרבה. —

הוא קם בכל מלא קומתו הרמה, הרמז מאד — נתבלטו מגבעתו הפרומה ומדי אדרתו המטולאה, אשר מתחתם הוציא ושלם שלש פרוטות בעד המרק, שמונה בעד הלחם הרב — ושוב ישב נשען אל השלחן.

האופל התגבר ונתעבה. היה שתי שעות לאחר חצית היום. העלו אור — והוא עודנו יושב ושותק ופניו עיפים וגלוים.

איני יודע... ירא אני מפני הבדותא... אבל זו, כמדומני, אמת היתה, אמת: —

כשנפל על פניו המלאים והמשופעים הנגה דפתאמי של הגאז, כשהוא שוחק ונתלה ברפרופי האד ובזהרוריו, אשר על הפנים ההמה ואשר על שערות הזקן המסובך, השחור־אדמדם, המורם בקצהו,—היארה באותו רגע בזכרוני מעין עלית־שחר בארץ מולדתי שם - במולדת־שמשי אשר בכפוה של שחרות־חיי — ב„חומש“...

זה היה לפני ארבעה ימים. עוד פעם ראיתיהו אתמול, בעמדי בזוית שלי — והוא עבר...

מגלה שניה.

עשרה בטבת.

אח, כן, עשרה בטבת... מתשעה באב עד עשרה בטבת... יותר מחמשה חדשים עברו איפוא מיום בואי הלום. שפיר!

יותר מחמשה חדשים, תקופה שלמה; תקופה שלמה—וחשבונה.

חשבונה?.. מתפרנס אני בכל העת הזאת ממכירת עתונים יהודיים, ביחוד — „היומן של סרטן”, עסוק אני בזה כל היום ואשמורה בלילה. גר אני בשכונתו של שלום ליברמן העלוב, באולמה של „אגודת ההסתדרות האינטרנאציונאלית של מסדרי־האותיות שבלונדון”, אשר בדירתו של שמעיה טאלר העתונאי וראש־האגודה. ניזון אני מן המאכלים אשר אצל הפונדקאי המפורסם מיאסה מכנים־האורח. נכנס אני לפרקים למעונות הסמוכים של מכרי מבני־הגולה ורואה דלות נודדת, נודדת, חסרון לחם, חסרון פרוטות בכדי לשלם לרופא, — יסורים ויסורים, יסורים בלתי רצוים, יסורים נוזלים, נוזלים ומשתפכים בלי סוף ובלי תכלה... בושה וכלמה!.. אך הריני מתחיל שוב בשלי!..

לא, לא — הריני מפסיק. בן עשרים וחמש שנים אנכי נגליתי ובאתי לגיטו יהודית שבאחת הבירות האירופיות... כן, כן, — האירופיות. נו? כן. זר אני להשפה המתהלכת, זר ליושבי הארץ הנכרים ורחיק מאחי בני עמי, אשר עתוניהם אני מוכר להם, משולל כל סביבה גשמית, כל צל של חברה מענגת, כל ספוק נפש רוחני; עיף ויגע מן העבר של „הדרים”, „ישיבות”, אכסטרניות, חיי „אורגאניזאציות”, תפיסות, עבודה בצבא, פוגרומים, אעפי"כ כל זה אינו מפרנס־אותי, אינו ממלא איתי: בשעות הפנאי ממכירת העתונים, בימי השבתות, אין מה לעשות ואין לאן להמלט מפני השעמום הקשה, התדירי, השתקני. אולי תעמוד לי הרוחה מן המחלה הממארת, הקיבתית, הפנימית, אשר בוא באה, אשר התחילה זה כבר, אשר כרמה תקוסס, תקוסס את הבשר...

אבל לא, לא, לא! חלילה וחס! את זה איני רוצה לכתוב; איני רוצה! את זה לא צריך לכתוב, לא צריך! יוסר נא הפהוק מן הפה והכעתה של אי־ההתענגות מתוך העין! לא אוסף אענה את עצמי בפזמון ישן וחסר־תוכן זה, אשר היה לזרא, אמת, אמת. פזמון ישן זה הוא — אמנם — האחד, היחידי, אשר לבבני מלא אותו, המעשיה היחידה שלנו, שאנו מכפרים ושומעים, האגדה היחירה, שגם סופה אחד, אותו הסוף של כל האגדות, אפילו של המעניגות. הן חיים אלה, אלה ולא אחרים, הגם בהכרח חיי אני וחיי כל בני גילי, בין אלה שנעתקו ממקומם ובין אלה שנשארו שם, ואל להאפיל על הדבר בלשונות מדברות גדולות. ידברו הלשונות הגדולות על הדברים המענינים: על תקיפי־הרוח, על חפשי־הבשר, על גבורי־המעשה, על יוצרי־מהפכות; ישירו על בתים מלאים רפואות למחלות־רעות ונגינת־פסנתר, על גזילת העני וגעגועי־יופי... אח, אני מוּבר מה שלא צריך! אח, אין מבטא לי!

מילא, איך שיהיה: צדקו, צדקו הם, אין מה לחזור פעם יתירה על הידוע, על שלטון העוני והצער, ואפילו בקול שוקט. כי אמנם הן שוקט קולי, שקט. אבל לא זו הדרך. אל נהי, אל מנוד־ראש ואל ספורי־רחמנות. חזון! חזון!

כן, חזון, חזון...

חזון!... אבל החזון מאין ימצא? מאין ימצא החזון?—
מאין ימצא החזון, אם שכן אשכון בדירתו של שמעיה טאלר יחד עם שלום ליברמן—
לאט! לאט! מי זה שמעיה טאלר? מי הוא שלום ליברמן?

שלום ליברמן הוא מסדר אותיות ועובד בבית־הדפוס של „היומן של סרטן”—זה העתון המשמש גם למקור פרנסתי אני במכרי מגליונותיו שנים־שלשה „תריסרים” מדי־יום ביומו. זה—ליברמן שכני, ולא העתון־היומן, ואף לא האדון הגביר מר פרטן, בעל העתון, שעל כל זה אפשר שידובר להלן בפרטיות, בבקשי „חזון”—הוא בחור צעיר כבן פחות מעשרים, כמוני לא ימים רבים לעזבו את רוסיה, צהוב־שערית מסולסלות, רכרך, בעל פני צפירת־כרמים, בעל עינים בחלחלות, לחלחות, מאירות, נעימות. שלש שנים חסרות לו מלפניו בשורה העליונה, והשאר—קטנות, צהובות כשערותיו, זעיר שם רקובות, ואפילו מום זה—בצירוף למלבושיו הדלים והישנים, שהוא לבוש בהם תמיד—כאילו ישוה לסבר פניו איזו לבביות, איזו התקרבות לכל. אכן—יאמר נא בעל „החזון”—הרבה נערים יקרים בין בחורי עמנו, העם הנבחר; הרבה נערים יקרים בין הפועלים הצעירים שלנו, אשר כמוהם לא תמצאו לעולם בסביבה זו אצל עם אחר! ליברמן הוא אמנם גם בר־אורין קצת, יודע לסדר כל מיני כתבי־יד. וההתאוננות הרגילה בפיו לפני הוא:

— שמעה, אחא, שמעה, דבר נפלא באמת, האין זאת? רבים המדמים, כי מסדרי האותיות בכלל אינם כל כך בורים והדיוטים כשאר בעלי־המלאכות. טעות היא, טעות מעיקרא. מסופקני, אם יש בין המון שאר אגודות הפועלים מספר כזה של בורים והדיוטים כמו באגודתנו. מבהיל! מבהיל! אני הלא הנני מזכיר בה, באגודתנו, שלא על מנת לקבל פרס, כמובן—ואני יודע מה שאני שח. עמי הארץ—המון מבהיל! ובכלל—גסים, ריקנים, בלי כל שאלות־ומעלות. אני כבר העירותי על זה לא פעם לנשיאנו, לטאלר. אומר אני לו: מה יסבנו לנו האספות הריקות? צריך היה לסדר לפניהם שעורים מדעיים בסוציולוגיה, פיזיולוגיה, הסטוריה, וכיוצא באלו, זאת ועוד אחרת: מפני שאספותינו ריקות, החברים מתעצלים לבוא, אולם אם ילמדו איזה דבר באספה—אז יבואו ברצון, אמונתי היא, כי כ: איש רוצה ללמוד איזה דבר. שאלו אותם—אני אומר לו לטאלר—על הסבודה שלנו גופה, דברי ימיה, ענפיה השונים, ולא ידעו להשיב דבר, לא ידעו בין ימינם לשמאלם. מאמין אנכי, שאפילו מי המציא את חכמת הדפוס, מי היה גוטנברג ומתי היה לא—ידעו! דבר נפלא באמת, האין זאת? כך אני טוען לטאלר, אבל דבר אל העצים ועל האבנים... (באנחה עמוקה). הלא יודע אתה את טאלר...

ואת טאלר, ראש האגודה האינטרנציונלית של הסתדרות הפועלים מסדרי—האותיות בלונדון, אשר בדירתו, באולם אספות האגודה, אכור עם ליברמן, אמנם יודע אני ויודע. זהו אברך אירופי מן היהודים במיטב שנותיו, בעל קול של פקח, קול כבד, מדגיש, מטעים, מיושב וממושך. הוא בא ללונדון שנים אחדות עוד לפני ה„ריבולוציה” (הרוסית, כמובן, ולא הלונדונית) וכבר הוא אז כפקן, נקרן, פיסימי, כופר בכל, לועג לכל בלבו ו„אפיקורס פרינציפאלי” בפנימיותו ולפני אנשים קרובים ביותר. מחוז חפצו בעזבו את רוסיה היתה אמיריקה, אבל חסרון כסף ומחלת הטרכומה שבעיניו עכבוהו בלונדון; ויהי כאשר התבסס במקומו החדש בהיותו לעוזר קבוע בשבועון אנרכי־זרגוני, וכעבור עוד שנה, והוא למד אנגלית עד כדי לכתוב בה דברי־ספרות, גם כן באורגן אנרכי־קוסמוני קטן, ויחד עם זה מזכיר־בשכר באגודת־פועלים אחת—הביא אליו את ארוסתו ממינסק עיר מולדתו, את חיה רחל, אשה קטנה, סערנית, פקחית ומענינת—והם חיים יחדיו. בנים אין להם, כי על כן שניהם חושבים את הדבר הזה ליתר, לדבר שאינו צריך לגופו. האנשים האלה, כאמור, הנם פקחים, חזו של טאלער צר ואבריו זעירות, אבל בריאותו תמיד כתקונה, ומחלת עצבים לא ידע מימיו.

עיניו גדולות, עגולות, נוחות ובולטות ובת־צחוקו קרה, מעוקמה, ומתעלמת מן העין. מתגלית משהו היא רק בשמעו מספרים ע"ד אנשים אידיאליים, על מסירות נפש, על חיים מוסריים... ברם הוא טאלר בעצמו, מדבר דוקא ובארוכה על ענינים כאלה וביחוד דן הוא בזרמים החדשים שבחיים הסוציאליים, ביחוסים החדשים שבין אדם לאדם ובין מין למין. הוא רשאי, פרנסתו בזה. עוד זאת: אגודות הפועלים, אשר הוא נשיאן ומנהגן בשכר, נקראו אינטרנציונליות על ידו—וטאלר, בחברת מרעיו, מרשה לעצמו לנגוע בזה בקצה לעגו. הוא אינו מוצא לו לנכון להתחפש דוקא, שהוא מאמין בהפרינציפ האינטרנציונלי. להפך, יש שהוא בוחר לעגל את אמרותיו בנידון זה ולהטעים, כדרכו, במקרה מלות בודדות, עיקריות ובלתי עיקריות, לאמר:

— מדברים אנו, נכבדי, בקריאת שמות ובמה שמסתתר תחת השמות. לא כך? והנה אם נואיל להקדיש איזו שימת לב לנדון, נבוא לידי מסקנא, שתהיה מענינת במובן ידוע מבלי שנשים לב להתנפלות הדימאגוגית עלינו, שהיא מאפשרת במדה ידועה. אינני רוצה ללמוד מזה דבר, ובכלל, מה זה נוגע, חע־חע, אבל מתכוין אני, בכל זאת, חע־חע, לעובדה אחת קטנה. הנה עובד אני, נאמר, בשתי אגודות־פועלים: של החייטים ושל העובדים בבתי דפוס, ושתיהן אינטרנציונליות. כמו שגלוי וידוע לפניכם, חע־חע. היוצא מזה? עובדה קטנה, פאקט: באגודת החייטים כלנו, בנעורינו ובזקונינו, אחינו בני ישראל, ברלים—שמרלים, נכבדי—ולא נמצא זכות לנו לשמנו. מה הוא; הלאה, מצב הדבר אצל מסדרי האותיות? שוב הכל יהודים שביהודים, אם לא לחשוב את שטקטורוב, שבודאי יתיהד גם הוא בקרוב. הנה לכם, נכבדי, פחדכם אשר אתם מפחדים מפני השם! חע, חע, באגודת החייטים האינטרנציונלית אין אפילו שטקטורוב...

ושטקטורוב, פיודור שטקטורוב, מוסקבאי הוא, אחד הרוסים הגולים המעטים, אשר משאם ומתנם בגיטו היהודית, בעל גוף המלא ישות הגונה והנתון, בין בשעת עבודתו ובין בשעת הפנאי, בכתנת בד כחולה, אשר טור כפתורי עצם קטנים לבנים ירכס את פיה האלכסוני ממעל ופתיל של צמר עבות אדום יקיפה ושתי גולות משזרות, מעשה־גבלות, נופלות מעליה על מתניו—על מתניו של פיודור שטקטורוב. נדנוד טבורו בשעת מהלכו של שטקטורוב עושה רושם של הפחת־נאד ובחלקו התחתון, במחילה, הוא כאילו נמשך לקרקע. מכונאי הוא שטקטורוב ועובד באותו בית־הדפוס, ששלום ליברמן עובד בו—אצל „סרטן עט קאמפ." נוסף לזה הוא צעיר פרוגרסיבי מאז, לא אנטיסימיט, חי זמן מרובה גם בין הסטודנטים העברים אשר בברן ובג'נבה, סוציאליסט נאמן וחישב לו לחובה ולנכון להיות לחבר לאגודת הפועלים המדפיסים ולבקר את האספות שלהם בכל שבוע ושבוע בלילות התקדש השבת (במוצאי־שבתות — אספות החייטים!) אשר בדירתו של טאלר.

דירתו של טאלר היא בת שלשה חדרים: באחד, חדר־עבודתו של בעל המעון, ששם שלחן כתיבתו ועתוניו, נמצאות גם שתי מטות ואיזו רהיטים; בשני, אולם רחב ופנוי מוקצע לאספות, על מטת־ברזל בזוית, רבודה בשק תבן, בכר ובסדין, מוצאים משכן חברי ליברמן ואני; ובשלישי, חדר הבשול, האוכל והישיבה הרגילה, ישנה חוה, אחותו של טאלר, עלמה עושת־מגבעות בבת שבע־עשרה, שזופה, זקופה, חמה, נתפזה (ליברמן היה מוסיף: סימפטית), בעלת פנים ניחים רגע ורוטטים רגע.

וכך, כך. מכיון שבאתי עד חוה זו, הבה וארשה לי הערה צדדית בעקבה. בגליון שלפני זה כמדומני שדברתי על ה„שעמום" ואכן נפלאה היא חיה זו בנידון זה! עונה של חוסר עבודה גם לה עתה ויושבת היא כל היום בבית, כי מעטות רעותיה, ואעפ"כ כאילו אינה מרגישה בשום שממון! אם ישנה היא ואם יושבת „כך"—כלה אינה אלא כמו צופיה, מחכה, רותחת... לא תשים כל לב גם אל אי־הרצון המובע ברור מצד אחיה וגיסתה על ישיבתה הבטלה ולחם החסד שהיא אוכלת בביתם. הדבר כאילו לא יגע בה אף במשהו. כל כך מלאה היא מעצמה, כל כך מלאה היא גיל וחיים... עד כאן.

אחזור לענינגו: ביתו של טאלר. הליכות הבית הזה צפיה בעזרת השפחה האנגלית ובכשרון רב, אם גם לא בכשרון הקמצנות, חיה רחל הקטנה, ההומיה, הבונדאית לפנים והנעימה גם עכשיו, ביחוד בבואה לפעמים לקרוא שעור פופולרי בכלוב הפועלים. אמנם זעיר שם, זעיר שם עוד עקבות של חיי המפלגה שבעבר ניכרים בחיה רחל זו של עכשיו גם בעניני ביתה, אבל, בעצם, רחוקה היא כבר מכל אלה! גבר בה, סוף סוף, לגמרי יסוד—לא אומר: המשפחה—אך יסוד הבית! רק שחוקה—שחוקה הרם, האי־טבעי, שחוק שפתיה הדקות והיבשות—יזכיר ימים שעברו עליה לכתלי דירתה...

ובתוך הכתלים האלה אשכון גם אני.

ויש אשר אהגה:

לרכך את הגסות הבלתי נעימה, שבית זה, ככל הבתים, מבול בה—שד בשחת!—יכול היה תינק בריא בעריסה, אשר ישככו את צעקתו, יטפלו בו, ייחלו לצחוק שפתיו ולצחוק—לחייו הנאוה וישקעו בסודו. אבל חיה רחל—מרת טאלר „המשוחררה"—אינה אם. חמש פעמים ביום היא אוכלת במנוחה את מעדניה ומשמניה—פרי עמל השפחה—ובן זוגה הוא שמעיה טאלר.— הבו חזון!

— — — — — — — — — —

(עוד יבוא)

י. פ.

רְשִׁימוֹת בִּבְלִיוֹגְרָפִיּוֹת.

ב.

С Г. ФРУГЪ: Пѣсни исхода. СПБ. 1908.

(ש. פרוג: משירי הגאולה. פטרבורג. 1908.)

אפשר שהמוטיבים הם כבר נושנים קצת, אך הרגש המחיה את הפיטן, רגש הגאולה והאמונה בגאולה,—רגש זה חי ורענן ומלא עוד רוך־נעורים וקסם־נעורים. הלא זהו עוד אותו ש. פרוג שלנו משכבר הימים, אותו פיטן, שעל שיריו נתחנך הדור שלפנינו, ושהד שירתו עוד הגיע גם לאזנינו. שיר־הערש שלנו אמנם כבר היה אחר. השירה העברית הצעירה הרגילה את אזנינו לצלילים אחרים ולקולות אחרים. אך לפרוג שמרנו עד היום את אהבת־ילדותנו וחסד נעורינו. הלא הוא היה הראשון, שקרא לנו אל שרמות־הזהב ולהרי־השמש; את טל פרחיו שתינו, כשהכל מסביב היה כה שומם, כה קודר עדין...

פרוג לא הזקין בכל הימים האלה. הנה אנחנו שומעים את קולו, המלא אמונה ובטחון:

Предъ священными могилами
Скорбно голову склонивъ,
Съ молодыми выйдемъ силами
На просторъ завѣтныхъ нивъ.

אפשר לקנא בפרוג, מה שעשה אותנו לזקנים בלא־עת, מה שהעלה את צחוק־הלעג המר על שפתינו הסגורות, מה שהפסיק את שירת ילדותנו באמצע — כל זה, נראה, נשאר זר לפרוג, למשוררם של הבילויי"ם. הוא נשאר עד היום המשורר הרך והתמים של עלית־השחר.

הוא משורר:

Благодарю Тебя за то, что сиръ и нагъ
Бродя изъ края въ край, въ неволю изъ неволи,
Не сталъ слѣпымъ рабомъ я темной рабской доли
— — - — — — - —

За то, что сердце мнѣ Ты раскалилъ тоской
По жизни радостной, свободной и прекрасной,
За гнѣвъ души моей бунтующей и страстной
Благодарю Тебя, Господь всесильный мой!

כך. פרוג לא הזקין כמעט. אך „אסור להשאר תמיד צעיר, מבלי להענש על כך" אומר אחד מגבורי טורגניוב. צעירותו של פרוג נשתמרה בו, אך יחד עם זו — גם אותה התמימות, שהוא יפה ומתאימה רק לתור הילדות המאושרה...

ובכל־זאת אנחנו קוראים בעונג את מחברת־השירים הנחמדה הזאת. הקול החי והבוטח מצלצל עוד בעוז ובגאון ומשעשע את אזנינו כבימים הראשונים, — הימים הרחוקים והקרובים עוד כל־כך...

אשרי האיש, אשר שמר בלבבו את נגוהות־הבקר הראשונים טהורים ורעננים כל־כך!

שיחה עם החכם־באשי רבי נחום.

(מאת סופרינו)

═ בימים הראשונים לבואי קושטאה סרתי למיג'ליש לראות את ממלא מקומו שלהחכם־באשי, ה"ר נחום.

הרב פגש אותי בחבה גלויה והושיבני על יד ימינו.

הנהו כבן שלשים וחמש. פניו — יפים ונעימים, עיניו השחורות מביעות תבונה וקצת ערמה, זקנו השחור, הקצר והעגול מוסיף לו חן מיוחד, מזרחי.

ברגע הראשון מתפלא הנך לראות ראש אירופי אינטלגנטי כזה חבוש ירמולקה של רב.

הרב פנה אלי בשפה עברית יפה וצחה בשאלות שונות; והשיחה התחילה.

הרב שמח עד מאד בתוצאות הבחירות. ארבעה נבחרים יהודים יהיו בבית־הנבחרים. ליותר לא קוו. מובן, שנעים היה לראות בין הנבחרים האלה גם נבחר יהודי מא"י, „שבה ישנן קהלות יהודיות כה חשובות"; אבל ביהודי א"י האשם: מעט ביניהם מספר העותומאנים, וגם אלה המעטים לא הלכו אל הבחירות בדעה אחת.

הנבחרים היהודים הנם אנשים נכבדים וליבראלים אמתים. תכנית־עבודה יהודית מיוחדת לא תהי להם ואין להם צורך מיוחד בזה. אם ימלאו את חובתם בתור מבצרי־החופש התורקי — דיינו. לעומת זה, אומר הרב, יש להרגיש בתורקיה כלה התגברות הרגש הלאומי. האבות מתחילים לדרוש, שיכניסו את השפה העברית לתוך הפרוגראמות של בתי־הספר להאליאנס. האחרונה שלחה כבר קומיסיה למזרח, שבה משתתף יהודי מפורסם כהפרופיסור ישראל הלוי מפאריז. והרב מקוה שתוצאות פיה של קומיסיה זו יהיו הרחבת למוד לטובת השפת־העברית ותגבורת הרוח הלאומי בבתי־הספר ההם.

על שאלתי, איך מתיחס הרב לאגודה הלאומית „אחוה" — ענה שאגודה זו סימפאטית עד מאד. ויסדו־נא אגודות כאלו, הוסיף, „ותתאגרנה א"כ כל האגודות לאגודה אחת".

לבסוף היינו מדברים על אדות עבודת הישוב של היהודים בארץ־ישראל. ואמר לי הרב: עד שבית־הנבחרים יחוקק חוקים חדשים — כל החוקים שחוקקו עד עתה קיימים. לפי דעתו תוקל עתה עבודת הישוב של היהודים בארץ־ישראל בכל אופן, ויוכלו להתישב בתור אזרחים עותומאנים.

ההתאזרחות עצמה גם כן תוקל עתה הרבה, ביחוד בשנים הראשונות של הקונסטיטוציה. ומה ראו על ככה יהודי רומיניה ורוסיה, שיושבים בארץ־ישראל, שהם מוקירים כל כך את אזרחותם הקודמת, שהנה אך למכשול להם עתה?

אמת הוא, עונה לי הרב על שאלתי האחרונה, כי גזירת־הכניסה עוד טרם הוסרה. אבל בכל פעם, הוסיף הוא, שיניחו מכשולים על דרך המהגרים היהודים בארץ־ישראל, כבואם לשם, או כעבור שלשה ירחים לשהותם שמה, מבקש הוא, שיפנו ישר אליו, והוא ישתדל להעביר את הגזירה.

עד עתה לא בא איש בקובלנא לפני החכם על פקידי תחוף ביפו א תיפו.

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיוֹנוּת.

— סופרו של „הד־הזמן" מקונסטאנטינופול מודיע, כי **כשנקראה בהפרלמנט התורקי טלגרמת הברכה מאת ההנהגה הציונות בקילן נתקבלה במחיאות כפים סוערות ונלהבות בכל היציעות שלמעלה ובכל האולם מתחת.**

— בעת האחרונה נשלחו מטעם הועד המרכזי של ההסתדרות הציונית נואמים אחדים, שבקרו לע"ע עשרים עיר.

— בהרבה ערים כבר התחילה הפצת השקלים לשנת הי"ב לקונגרס, ואחדות מהן כבר הספיקו לשלח את כל כספי השקלים של השתא להועד המרכזי.

— מערים שונות מתקבלות ידיעות, כי בשנה זו יגדל מספר „השוקלים" מבשנה העברה.

— מן 1 עד 8 בדצמבר נכנסו לקופת הלשכה המרכזית של קרן הקימת ברוסיה 905 רובל 77 קופ'.

— ועד ההסתדרות הציונית בפטרבורג מבקש אותנו להדפיס את חשבון הכנסותיו בשנת הי"א לקונגרס: מאת החברים לטובת צרכי הסתדרות שונים 1164 רובל 67 קופ'. הכנסה משני נשפים בחנוכה ובפורים 2312 רובל 4 קופ' תרומות ומניות 164 רובל 90 קופ'. לטובת הנ"פ: מנדבות 231 רובל 80 קופ' ומקופסאות 289 רובל 13 קופ', לטובת „הקופה המפלגתית" 361 רובל 10 קופ'. נמכרו מניות הקולוניאל־באנק העברי בשעורים ע"ס 80 רובל 10 קופ'. הכנסת שקלים 395 רובל, הכנסת המס המפלגתי 55 רובל, מקערות עריו"כ 126 רובל 8 קופ' ולטובת מוסדות ציוניים שונים 39 רובל 15 קופ'. בס"ה עלו הכנסות הועד הפטרבורגי בשנת זו החשבון 5699 רובל 61 קופ'.

— מזאמושץ כותבים אלינו כי בעת האחרונה התחזקה שם הציונות, שנתרופפה בשנים האחרונות; מאספים כסף לטובת קופת הלאום והחליטו לרשם את העדה הישראלית ב„ספר הזהב". נפתח שם חדר־מתוקן בעל שתי מחלקות שמלמדים בו עברית בעברית ולמרות „החרם" של אחד האדמורי"ם, היושב בסביבות זאמושץ ולמרות הרדיפות מצד החסידים הולך החדר ומתפתח הודות לעמל מיסדיו ומחזיקיו המסורים לו בכל כחותיהם. לפני שבועות אחדים בקר את העיר מר יצחק ניסנבוים ונאומיו שנשא בבית־המדרש ובאספה פרטית השאירו אחריהם רושם גדול.

— בראדום מתנהלת העבודה בעצלתים. יש בית־תפלה, שהיה יכל לשמש גם עתה כמו בשנים הראשונות, למרכז כל העבודה. אבל לרגלי הריב, שנפל בשעתו בין הציוניים והארציים, נפרדו רבים ונמנעו מלהתפלל בבית־תפלה זה ובטל כחו. בעיר הזאת יש כר נרחב לעבודה ציונית. מר ניסנבוים דרש פה פעם אחת בביה"ת של הציונים ובפעם שניה ברשיון הרשות באחד האולמים. בודאי תגדל שם עתה העבודה.

— בקאליש יש ג"כ בי"ת לציונים, אבל הציונים יראים להשתמש בו מפני המלשינות. ואולם יש לקות כי בקרוב יגשו עוד הפעם לעבודתם, אחרי אשר יש ביניהם אנשים המסורים לרעיוננו.

— בלודז מתנהלת העבודה כהוגן. ראוי לציין, כי במשך שנה זו נמכרו בלודז יותר ממאתים מניות של הקולוניאל־באנק העברי וכמאה מניות של חברת „הכשרת הישוב בא"י".

— בטשנסטוכוב התעוררה בימים האחרונים חבורת ציונים ויסתדרו ויגשו לעבודה. עבודתם תצטמצם לע"ע רק בקבוץ כסף לקופת הלאום ובמכירת ספרות ציונית. האמידים, מי שהיו ציונים, עומדים מרחוק ואינם עושים מאומה. הרבה גרמה לזה הסביבה האסימילאטורית הקיצונית מצד אחד והחסידית־הקנאית מצד שני. היו ימים שבעיר זו מכרו אלף ומאתים מניות של הבאנק ועבדו בהתלהבות רבה.

— בזאבירצה מת לא כבר אחד מזקני חובבי־ציון מר צבי זילברמן. לפני מותו כתב צואה וצוה על בניו להקדיש אלף רובל לקנות בהם מניות „הגאולה" או של חברת הכשרת הישוב. המנוח היה אחד מנכבדי העיר עסקן בצרכי־צבור.

— בקונסטנטינופול נוסדה חברה ציונית ומטרתה הרשמית היא: ארץ־ישראל עברית בלשונה ובתרבותה, עותומנית במדיניותה, נאמנה לממלכה הכללית העותומנית.

— מר נ. סוקולוב עובר עתה למטרת טעשה־פרופאגאנדה בערי גאליציה. ביום הראשון, 20 לחדש זה, נאם בלשון הפולאנית באספה המונית גדולה בקראקוי. ביום 21 היה לו שיג ושיח בשאלות אורגאני־ואציוניות עם ראשי הועד הציוני הקראקאי. ביום שלאחריו נשא מר סוקולוב נאום בטארנוב. ביום הרביעי דרש ברז׳ישוב, וביום החמישי חזר ונאם בקראקוי.

— זה לא כבר התברר בבודאפישט משפט מענין מאד. מו"ל עתון ציוני, ליאופולד ליבוביץ, תבע לדין בגלל הוצאת דבה עורך עתון ציוני אחד, י. גאבל. האחרון פרסם בדפוס על דבר ליבוביץ, כי הוא משתמש בציונות למטרותיו החמריות הפרטיות. גאבל הזמין אל ביה"ד שני אנטישמיים בתור „מומחים" בעניני הציונות. אבל השופט מצא את המומחים למיותרים מפני שאין למהותה של הציונות שום שייכות אל המשפט המתברר. בכל זה נסבו הוכוחים רק על דבר הציונות. הפרקליט מצד הנעלב, ד"ר ליאופולד אוסטין, נשא נאום יפה על אודות הציונות, ופרקליטו של גאבל השיב לו. השופט מצא את עונו של גאבל ויטל עליו עונש מאסר.

— „הקלוב העברי" בניו־יורק הקדיש אחת מישיבותיו האחרונות לבירור ענין „תורקיה והציונות". הפרופ׳ גוטמהייל פתח את הוכוחים בהשקפה קצרה על המאורעות האחרונים בתורקיה ובא לידי מסקנא, כי נצחון הפרוגרמה של התורקים הצעירים עלול להביא טובה מרובה להציונות, הד"ר יצחק אייזיק הלוי איש הורביץ נאם על התועליות האיקונומיות הגדולות, הנשקפות ליהודים ולתורקים ע"י התישבות יהודית בפלשתינה. הד"ר שמריהו לעווין, שהשתתף בישיבה בתור אורח נאות לדבר רק אחרי הפצרות מרובות מצד הנאספים. רוב דבריו היו דברי־סוד, שלא ניתנו להתפרסם בדפוס. עיקר נאומו היה, כי פלשתינה פתוחה עתה לרוחבה לפני העם העברי ואין להניח הזדמנות זו מיד. הד"ר חיים ז׳יטלובסקי העיר על הנחיצות המרובה לברוא קנינים רוחניים בתוך הגולה, כי אלמלי כן עומדת היהדות בסכנת התפוררות והתפוצצות לרסיסים. הוא מוצא גורם לאומי נכבד בשפות הלשון הז׳ארגונית. הד"ר נ. סירקין הביע שובע רצון לרגלי המהפכה התורקית וחוה את דעתו, כי עתה היתה פלשתינה לטריטוריה נאותה ליהודים. כלום חסר אלא כי לא ירתעו יהודים לאחור מגודל המפעל ויתחילו בהתישבות פלשתינה במדה מרובה.

— בימים האלה קבל מלך איטליה לראיון מיוחד את הרב וראשי קהלות היהודים בעיר פיזה. במרוצת שיחתו אתם הוכיח המלך, כי בקי הוא בעניני־היהודים, ובתוך שאר דבריו ספר להם ע"ד הזדמנותו עם המנוח ד"ר הירצל ופעולותיו הגדולות לטובת הציונות.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

— „הצבי" מודיע כי אחדים מתשובי ירושלם, יהודים, מושלמים ונוצרים משתדלים ליסד חברה גדולה של שותפות לעסקים גדולים, כגון בנין מסלות רחובות אלקטריות וכיוצא בזה. וכבר חתמו אנשים יחידים ומוסדות על סכומים הגונים לצרכי הקאפיטל היסודי של החברה.

— בנין מסלת הרחובות האלקטרית בבירות נגמר, וכבר נעשה הנסיון הראשון והקרונות עברו רחוב אחת. בקרוב יתחיל השמוש במסלה זו.

ביפו נתקבלה ידיעה חשובה מליברפול (השוק הראשי לממכר תפוחי־זהב מארץ־ישראל), כי נמכרו שם כל „תפוחי הזהב של" הלקיטה הראשונה בשנה זו במחיר יותר גדול מזה שקוו לו בני יפו. עתה ממהרים לשלות עוד תפוחי־זהב, כי רבה הדרישה. ויש תקוה שהמשבר, שבא אשתקד בסחר תפוחי־זהב, יעבור כליל.

— כהוספה להידיעה, שהבאנו בגליון של „העולם", ע"ד גמנסיה עברית בירושלם, יכולים אנחנו להודיע, שהגמנסיה הזאת כבר נפתחה ומתקבלים תלמידים ותלמידות לארבע המחלקות הראשונות. חברי ההנהגה הזמנית הם הד"ר יצחק לוי, הדירקטור של חברת אנגליה־פלשתינה בירושלם, והד"ר נפתלי ויץ, מנהל בית־החולים של הברון רוטשילד בירושלם. באחד מן הגליונות הקרובים נדפיס ידיעות מפרטות ע"ד מוסד החנוך החדש הזה. —

— מר אפרים כהן, מנהל בתה"ס של „עזרה" בא"י, הזמין לביתו את תלמידי הסמינר למורים, וימסר לידיהם במעמד כל המורים את תקנות הבית שנתקנו מחדש. עיקר התקנות האלה הוא, שהסמינר למורים הנהו מוסד דתי־לאמי, ושעל החניכים להתנהג בתוך הבית ומחוצה לו, ע"פ חוקי הדת בכל מלואם. בראשונה חשבו מנהלי הסימנאר לדרש מהתלמידים שיחתמו על התקנות האלה, אחרי־כן נמלכו בדבר, ויסתפקו בזה שמסרו את התקנות לכל אחד מחניכי הבית.

— „הצבי" הדפיס באחד מגליונותיו האחרונים ידיעות ע"ד מספר התושבים היהודים בארץ־ישראל: ירושלם 60.000 נפש; יפו 10.000 נפש; צרפת 10.000 נפש; טבריה 8.000 נפש; חיפה 2.000 נפש; חברון 1.000 נפש; ביירות 5.000 נפש; במושבות וביתר הערים 10.000 נפש; ס"ה 106.000 נפש; (בכל יתר חלקי תורקיה עולה מספר התושבים היהודים, לפי דברי אותו המודיע, 455 אלפים. ס"ה בכל המדינה 561 אלף נפש).

— הערבים שבתורקיה יסדו ליגה מיוחדת בשם „אחוה ערבית". הועד הראשי של הליגה מקומו בקושטא. בערים אחדות שבמדינה כבר נוסדו סניפים של הליגה, נוסדו סניפים גם באחדות מערי ארץ־ישראל, כגון ירושלם, חברון וטבריה. להסניף שבחברון נכנס בתור חבר גם החכם מר מנו. אומרים, שבקרוב יוסדו סניפים גם בעכו, צידון, שכם ועזה. ע"ד מטרותיה ודרכיה של הליגה אין עדיין ידיעות מדויקות. הליגה יסדה בקושטא גם עתון מיוחד, „אל רפתור" אשר יצא יום יום בערבית ותורקית ופעם אחת בשבוע גם צרפתית.

בַּמִּזְרָח.

הפרופיסור היהודי וואמבירי בבודאפישט, שהוא בקי גדול בעניני תורקיה נתבקש מאת מיניסטר החיצון האוסטריי הבארון אירינטאל להיות למתוך בין ממלכות אוסטריה ותורקיה בסכסוך שביניהן ע"ד בוסניה והירצוגוכינה, וואמבירי ערך עפ"י הצעתו מכתב אל ועד התורקים־הצעירים וקבל ממנו את התשובה הזאת:

„אנחנו מודים לך מעומק לבנו על הטובות, שעשית במשך שנים הרבה לטובת הועד שלנו ולטובת הממלכה העתומאנית כולה. הצעותיך בדבר התחדשות הידידות בין אוסטריה וטורקיה מסר הועד שלנו להועד המרכזי בסאלוניקי, ואת תשובתו נודיע לך בהקדם היותר אפשרי"...

לפי השמועה סייעה הרבה התערבותו של וואמבירי לקרב את שני הצדדים לפשרה של שלום.

— אל שלשת הדיפוטאטים היהודים בהפרלמנט התורקי מקונסטאנטינופול, מסאלוניקי ומסמירנה עתיד להלוות עוד דיפוטאט יהודי אחד מבגדד. גם בהפולמנט התורקי הראשון היה נבחר יהודי בא־כח העיר הזאת. הנבחר הזה היה אביו של הדיפוטאט דהאידנה ששון. הנבחר הבגדדי הוא איש בעל כשרון והשכלה מרובה ועסקן חרוץ בצרכי הצבור הישראלי.

— בכור אפנדי אשכנזי נמנה לחבר הסינאט התורקי. בכור־אפנדי הוא זקן בן שבעים שנה. הוא בן משפחה חשובה עתיקה בקושטא. את ראשית השכלתו קבל בביה"ס מיסודו של קומינדו ואח"כ נתחנך בבי"ס המכין דראגומאנים־ממלכיים. עת ידועה היה מזכיר למיניסטריום־הכספים, ובטרם מלאו לו כ"ד שנים כבר נתמנה לחבר המועצה המדינית. כעשרים שנה שמש גם בכהונת פוליצמייסטר בקושטא. הוא עבר בשקידה יתרה על שדה עבודת הצבור הישראלי והיה לאחד מראשי קהלת ישראל בקושטא. בכור־אפנדי, יודע היטב את הלשון העברית וגם את התלמוד.

— הדיפוטאט היהודי של הפרלמנט התורקי מקונסטאנטינופול, מר פאראג'י נולד בזיריס בשנת 1852. את ידיעותיו המרובות רכש לו ע"י הלמוד-מעצמו. בהיותו בן עשרים שנה בא לסאלוניקי, וישב כ' שנה בעיר הזאת, שהיתה לו למולדתו השניה, בעודנו צעיר מאד כבר התחיל מטפל בשאלת החנוך והלמוד ולהתערב בעניני הצבור הישראלי. הוא נמנה לחבר לועד-הלמודי אשר לבה"ס של האליאנס ואח"כ לחבר בועד האליאנס בסלוניקי עצמה. אח"כ נבחר למועצת הקהלה הישראלית בעיר, שבה הגדיל לעשות ביחוד לטובת יסוד קהלה ישראלית עתומאנית גדולה ומאוחדה (הרבה יהודי-סאלוניקה עוד היו אז נתיני חו"ל). כשרונותיו המצוינים הסבו אליו את תשומת-לב הממשלה ותמנהו לחבר במועצה החנוכית הממלכית בסאלוניקי. משנת 1892 ואילך יושב פאראג'י בעיר המטרפולין, שרכש לו שם תהלה בתור פרקליט ומנהל את המונופולין של עסקי הטאבאק אשר להממלכה העתומאנית. גם פה הוא מצטיין בתור עסקן רב-פועלים בעניני עדת היהודים, והיה אחד המעטים, אשר לאחרי הכרזת הקונסטיטוציה הורה ליהודי-טורקיה את הצעדים הראשונים בדרך אשר עליהם ללכת בה בתנאי החיים החדשים.

— בין ארבעת המזכירים, שנבחרו אל הפרלמנט התורקי יש גם יהודי אחד.

— שאלת מס ה„עשור" היא נכבדה ותשובה מאד ביחוסה להתפתחות עבודת הארמה בתורקיה. עד כאן היתה הממשלה גובה את העשור עפ"י החשבון הממוצע של תבואת השדות במשך חמש השנים האחרונות. מפני החשבון המסובך הזה היו גובים תמיד עשרים ויש אשר גם שלשים אחוזים מן העשור במקום החלק המגיע לפי החוק. מעתה תעריך בכל שנה קומיסיה מיוחדת את הערך האמתי של הקציר האחרון ותקבל עשרה אחוזים ממנו בדיוק. אם תקבל את הסכום הזה בתבואה או בכסף מזומן דבר זה לא הוחלט עדיין.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

— לרגלי השמועה שנתפשטה, כי עתירים להעביר את הנזיר איל-יודור המפורסם למינסק, שרויים יהודי העיר הזאת בפחד פוגרום.

— בבית-הספר למסחר ע"ש הקיסר פיטר הגדול, שיסדה הדומה העירונית בפטרבורג לזכר מלאת מאתים שנה להתיסדות המטרפולין, מקבלים תלמידים יהודים ע"פ נורמה של עשרה אחוזים, בעוד אשר בכל בה"ס העירונים אשר בעיר הבירה אין שום הגבלה מיוחדת בנוגע לילדי ישראל.

— בועידת הנשים בפטרבורג הקריאה מרת לירניר הרצאה ע"ד מצבה של האשה העברית. בועידה הנזכרת נתקבלה הריזולוציה הזאת: „בהכירנו, כי הטבת מצבה של האשה העבריה תלויה בהטבת מצבו של כל העם העברי; בהכירנו, כי היהודים הם העם היותר נלחץ ונדכה ברוסיה, כי משוללים הם גם את אותן הזכיות הפוליטיות והאזרחיות הפשוטות, שישנן ליתר תושביה, — מוצאת ועידת-הנשים לנחוץ לבטל בטול גמור את כל ההגבלות, המיוחדות ליהודים".

— האורגניזאציה של העסקנים הפוליטיים היהודים בפטרבורג התחילה את ישיבותיה בהשתתפות הדיפוטאטים היהודים שבדומת-הממלכה.

— בהצעת-החוק ע"ד השלטון-העצמי בפולין, שעתידה מועצת-המיניסטרים לדון בה בקרוב, אין הגבלה מיוחדת בנוגע ליהודים.

— מיניסטר-הדרכים קבל התחייבות מאת האקציונירים של מסלת-הברזל הדונית-צפונית, שלא יתנו שום עבודת-בנין וחפירת-אדמה לקבלנים יהודים.

— מועצת האינסטיטוט המידיציני לנשים בפטרבורג בחרה בהד"ר שאבאד לדוצינט-פרטי, אבל המפקח על גליל הלמודים הפטרבורגי לא אשר את הבחירה הזאת.

— שר-העיר בפטרבורג באר, כי הסוחרים היהודים ממדרגה הראשונה בפולין נוהגים בנוגע לישיבה זמנית בערים שמחוץ לתחום-המושב בכל הזכיות, שישנן להסוחרים היהודים של יתר מקומות המדינה. נתנת להם הזכות לבוא לכל ערי רוסיה, אבל בתנאי, שמספר ימי שהותם בהן לא יעלה בסה"כ יותר משׁשה חדשים לסוחרים בעלי מדרגה ראשונה ושלשה חדשים לבעלי המדרגה השניה.

— פורישקיביץ מתכונן להכניס שאלה אל דומת-הממלכה: ע"פ איזו זכות יושבים בפטרבורג בעה"מ היהודים שאינם עוסקים באומנתם.

— הקונסולטאציה שעל יד מיניסטריון-המשפטים הבירה, שהצירקוליאר של המיניסטר לעניני-הפנים מיום 22 מאי שנת 1907 בדבר הפסק גירוש היהודים, שנתישבו מחוץ לתחום עד חדש אווגוסט שנת 1906, הוצא על היסוד המדויק של יפוי-הכח, שניתן לפ. א. סטוליפין.

— בעיר מיראן (באוסטריה) מת הד"ר ישראל פרינקיל מוואדשה, הידוע לקורא-עברית ע"י מאמריו בתורת ההיגיינה, שכתב במשך שנים רבות ב„הצפירה" וספרו „שומר הבריאות".

— ביום 12 יאנואר תחל קומיסיה מיוחדת תחת נשיאותו של דיריקטור הדיפארטאמנט פון-וויימארן לברר את שאלת היהודים ע"פ החמר שבההרצאות המרובות, הנמצאות בבית הארכיון של המיניסטריום לעניני-הפנים מעניינות ביחוד הרצאה אחת מאת פליוה, שלא המציא אותה בשעתה אל ועד-המיניסטרים מטעמים שונים והרצאתו של פובידינוסציב בשם „בני-הנכר וזכיותיהם", שבעיקרה היא נרונה בשאלת-היהודים. כל ההרצאות האלו תהיינה משמשות יסודות להצעת-חוק, אשר לאחר שתתאשר מאת מועצת-המיניסטרים תוכנס לבירור אל דומת-הממלכה.

— לרב-מטעם בריגה נבחר הד"ר י"ל קאנטר, הרב בווילנה.

— שלש אגודות של סטודינטים יהודים באוניבירסיטאות האנגליות באוקספורד ובלידס, ששתים מהן ציוניות והשלישית עברית-לאומית, הוציאו קול-קורא אל הסטודינטים של כל יתר האוניבירסיטאות באנגליה, אירלאנד והקולוניות בדרישה, שיתאחדו גם המה כדי הלחם מלחמה משותפת כנגד האסימילאציה.

— בעיר שלוי בביהם עשו הסוציאליסטים-הלאומים הצ'כיים מעשי-פרעות בבתי-היהודים. הפרעות היו ערוכות ומסודרות מראש. פקידי האדמיניסטראציה המקומית לא אחזו בשום אמצעים כנגד ראשי הפורעים.

סִפְרוּת וְאָמָנוּת.

— בוורשא מתחיל לצאת מראשית השנה החדשה עתון יומי עברי בשם „הבקר"; ערוך ע"י דוד פרישמאן.

— מערכת העתון „א נזער לעבען" מתחלת להוציא מראשית השנה החדשה שבועון זרגוני בשם „יודישע וואכענשריפט". השבועון יהיה נערך ע"י י. ל. פרץ.

ה„ביבליותיקה" של „הד הזמן" תצא מראשית השנה החדשה שתי פעמים בחדש.

— באחד המאספים הבאים של „זנאניע" תודפס פואימה מאת ש. אש בשם „אמנון ותמר"; הפואימה מתורגמת לרוסית ע"י ש. פרוג.

— הופיעה החוברת הראשונה „דאס נייע לעבען", הנערך ע"י הד"ר ח. זיטלובסקי בניו-יארק. השתתפו בה מלבד העורך, שהדפיס בה שלשה מאמרים („אמנות חפשית ובקרת חפשית", „הלשון היהודית והועידה הצירנוביצית", „התלכדות הדעות בהיסטוריה") גם המשורר יהואש, בעל-דמיון (על „שלום-עליכם"), אברהם רייזן ועוד אחרים.

— בוורשא פסק לצאת השבועון העברי בשפת פולין „איזראעליטא", שהיה כלי-מבטאם של היהודים הפולאנים בני דת-משה במשך קרוב לארבעים שנה.

— המשורר המפורסם יהואש מדינוויר באמריקה בא בימים האלה לניו-יורק. הספרים והז'ורנאליסטים העברים ערכו לכבודו באנקיט ונשאו נאומים ע"ד כשרונו וערכו בתור משורר לאומי.

בטעות נדפס במספר גליונות של „העולם" № 2 על ה„רשימות הביבליוגראפיות" „ל. יפה" במקום „י. פ."

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

Рэдакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

Га'оламъ שנה שניה Ha'olam

העולם

ווילנא, י"ט טבת תרס"ט.

ВИЛЬНА, 30-го декабря 1908 г. № IV WILNA, 12-ten Januar 1909.

ד"ר ד. פאסמאניק.

הַמַּשְׁבֵּר שֶׁל הַצִּיּוֹנוּת.

(סוף)

ג.

משאת-נפשה של כל אומה היא,—יצירת קנינים וערכין לאומיים. במשך של ימים רבים חלם העם העברי על דבר שיבתו לפלשתינה לא רק בכדי להסתר שם מן הרדיפות, בלבד, כי אם למען היות לו היכלת לחזור ולבנות מקדש בירושלים לאלהי-הנצח, ולמען אשר ישובו לצלצל בה בהוד ועוז, דברית הנביאים-החוזים, וכל עמי-הארץ ישובו להכיר בגאון ישראל ותורתו. האידיאל- הציוני צריך להיות מורכב מכל היסודות הללו. אז יהיו כל המעשים, שעלינו לעשות גם פה גם שם, בגולה ובפלשתינה, מבוררים כל צרכם ומבוססים על שיטה ידועה ומסוימה.

קודם כל אין האידיאל הזה מניח לשום מעשי-פשרה עם הגלות. במקום שאין אנו יכולים לברוא ערכין לאומיים גדולים, שם אי-אפשר שתהא לנו גם הכרת-ערך לאומית. שווי-הזכיות אינו סוף סוף אלא דבר שבמקח-וממכר, ולפיכך אין בזה שום ערך של כבוד לאומי אמתי. להאמיריקאי היהודי „החפשי" יש הכרת-ערך לאומית באותה המדה הפחותה שישנה להיהודי משולל-הזכיות שברוסיה ורומיניה; וזהו מפני שהוא לא ר כ ש אותה לו. לרכוש, אין משמעה ע"י שפיכת-דם כלל; גם שפיכת-דם בעד השויון אינו אלא מקח-וממכר, רק באותו ההבדל, שפה המחיר גדול ביותר: אני קניתי את שווי-הזכיות שלי לא בשביל שתמכתי בליביראלים, כי אם בגלל שסיעתי לריבולוציונירים. עצם הדבר אחד הוא. לרכוש ערך-כבוד הוא—למסור את נשמתך היצירית, לברוא נצחיות, להעשיר את העולם בערכין, שהכל מרגישים בהם צורך גדול, להיות לכח-יוצר. הערך הראשון של העם, אשר בלעדיו אי אפשר לברוא שום ערכין חדשים, הוא—אדמתו, ארצו המיוחדת לו. לפיכך מיום שאבד העם הישראלי את ארצו לא יצר שום יצירה חדשה, שתהי דומה בערכה ליצירותיו בזמן שבתו בארצו. בכל שנות-המאות שהיינו נמצאים בגולה או לא יצרנו דבר, אלא חברנו ביאורים ופירושים לערכין, שיצרנו בפלשתינה, או שהיינו סרסרים לערכיהם של זרים, צריכים אנחנו לשוב אל היסוד הראשון של כל הערכין הלאימיים: לארץ מיוחדת לנו. היוצא מזה, שאין אנו יכולים להכנס בשום פשרות עם החיים שלא בארצנו. ככל אשר נמעיט להבליט את הכתירה שבין האידיאל והמציאות, ככל שיתבלטו ביותר שרטוטיו של המיתוס העממי, ככה יגדיר ביותר את כל מעשינו עתה. ולהפך: כל מיני הפשרות עם החיים שבתיך הגולה דוחות את האידיאל דחיה-גדולה לאחור ומהפכות אותו לשריד-קדומים, למטמון-ארכיון. יצירת-החיים הוא תמיד תולדה של נגודים וכתירות עצומות הבאות לידי גלוי, ולא של הסתר אותם הנגודים וההפכים מתוך פחדנות. צריך שנאמר בעצמנו בלשון ברורה: הגלות אינה יכולה לתת ליהודים לא קנינים ולא ערכין של כבוד. רק אחרי שנשלים חשבונותינו עם הגלות אפשר יהיה להתקרב אל האידיאל — זה המיתוס העממי — שבכחו לעשות נפלאות.

אי-הנורמאליות הראשונה שלנו הוא — העדר יצירת ערכין חדשים. יוצא מזה, כי האידיאל שלנו נכלל קודם כל בהתחדשות היצירה שלנו — הכוציאלית והקולטורית, — כדי שנשוב לברוא מרכז האור והאמת לא רק בשבילנו עצמנו, כי אם להעולם כולו. האידיאל שלנו הוא—לשוב ולהיות לעם נבחר, הנותן לכל העולם יסודות ועיקרים אלהיים. האידיאל הזה בכל גאון הדרו מוכשר לעורר את ההמון הגדול, שעדיין עומם בלבו ניצוץ אלהי. אין כפק, כי בדרכם אל הגשמת האידיאל הזה יהיה על היהודים להתחשב עם היכלת הריאלית, ובטרם שיהיו לעם „נבחר", יצטרכו להיות לעם נ ו ר מ א ל י ובריא, ככל יתר העמים. אבל כל זה יוכל להתקיים רק לאחר שיהיה לפניהם אידיאל יותר רחב, שיש לו יסוד ושרש בהיסטוריה שלנו. כדרך אל האידיאל הזה יצטרכו היהודים להתחיל תיכף לעסוק ביצירה של חיים על אדמתם, בפלשתינה, בתחלה בשעיר מועט, אבל הוא יהיה הולך ומתקדם יותר ויותר לפי מדת קבוץ הכחות. ע"י זה גופא יתארך זמן הפרעון של שטר-החוב שלנו: מה שנהרס במשך שני אלפים שנה, לא יוקם במשך איזו עשרות שנים. דבר זה דורש איבולוציה היסטורית ארוכה, כי קודם כל נחוץ יהיה לחנך במשך זמן רב את ההמון. אבל החנוך הזה אפשר רק ע"י התגשמותה המודרגת של האידיאל באמצעות רבוי הקנינים בפלשתינה. כל תוצאה מוצלחת, ואפילו היותר מועטת, של הקולוניזאציה בארץ-ישראל, תאמץ פי-עשרה את האינירגיה של עמנו. ובדבר הזה נכשל הירצל בשגיאה יסודית: הוא קוה להשיב ב פ ע ם א ח ת לעם העברי את הכרת-ערכו, בטרם יברא לו ערכין וקנינים. וזהו גם ראשית חטאת הטיריטוריאליות.

מובן הדבר מאליו, כי גם כל שיטות המעשים והפעולות צריכות להשתנות; נחוץ להחיות בהכרת-העם את כל הערכין ההיסטוריים שלו. בעת האחרונה נשמעו דעות רבות, כי החסידות תשמש לנו למקור חדש של יצירה; אבל בעלי הדעה הזאת שכחו, כי החסידות אינה על פי מהותה אלא חזון של הסתגלות, שבא מתוך היאוש המר, שתקף את ההמון לאחר מפלת רעיון המשיחיות של שבתי-צבי. בכתבי-הקדש, במשנה ובאגדה מוצאים אנחנו מעינות שאינם פוסקים של מוסר נצחי ופיוט נעלה ונשגב. עלינו לשוב אל המקור הראשון, אבל לא בשביל להתפעל ממנו באפס-מעשה, אלא בכדי למצוא בו בסיס ליצירה העתידית. אבל פה יש לכל הדברים הללו רק ערך חנוכי: לריאלית-מעשית תוכל העבודה הזאת להיות רק בסביבה נורמאלית, שלשון הביבליאה והמשנה תהיה בה לשפת-השמוש בחיי יום יום. שהכל יקבל בה צורה בולטת במקום ובזמן, שהכל יהי נמצא בה תחת השפעתה של החברה היהודית, השבה לתחיה.

ורק לאחרי שנים רבות של עבודה תכופה, בעת אשר יתפתחו בפלשתינה חיים צבוריים יהודיים על יסודות היצירה הסוציאלית והקולטורית, רק אז יושב אלינו ערך כבודנו, אשר נרכוש אותו לנו בעזרת כחותינו והרמת-רוחנו. אז יקומו בתוכנו מוכבים, אשר יוכלו ללחום בעד ערך הכבוד הלאומי. אז תפתר שאלת-היהודים בכל היקפה. אז ישתמר המיתוס ההיסטורי בכל עצם תקפו, מפני שאיננו מוגבל בזמן ולעולם לא יתגשם במעשה בשלימותו. יכולים אנחנו להתקרב אליו, אבל מעולם לא נוכל להשיגו, מפני שכך הוא יחס החיים האידיאליים אל האידיאל.

אבל בטרם אשר יגש עמנו להגשים את האידיאל, צריכה האינטיליגנציה הציונית שלנו להיות לו למופת. כך היה אצל כל העמים, וגם אצלנו לא תוכל להיות אחרת. האידיאל העממי—המיתוס ההיסטורי יהי הולך ומתקרב לנשמת העם יותר, והכל תלוי במדת האינירגיה, שנשקיע בחיים הריאליים. אין הדבר מספיק להגדיר את האידיאל בפורמולה בלבד: נחוץ להתרומם אליו, ועי"ז תסולל הדרך המובילה אליו, אשר תעשה אח"כ דרך כבושה לרבים.

הנה זהו האמצעי היחיד והמיוחד להחלץ מן המשבר שבציונות. כל מה שמדברים לנו ע"ד הנחיצות ההיסטורית ועל ההכרחיות של הציונות—כמו של כל אידיאל צבורי אחר—אין זה אלא פטפוט-מיטאפיזי יק. רק יצירה של חיים משנה את החיים – בתחלה יצירת הגבורים ובחירי-העם ואח"כ של המון-העם. בחירי הלאום העבר, צריכים להתאמץ בכל כחם לגלות את כל הניגודים והסתירות שבמצב הנוכחי של עמנו, להטעים הטעמה מרובה את האידיאל, שאינו מניח לכל מעשי-פשרה עם הגלות, ועם זה לגשת תיכף לעבודת-יצירה בפלשתינה. רק אז תמצא פעולתנו הד בלב העם, מפני שעוד חיים בתוכו רשמי האידיאל-המיתוס ההיסטורי שלו, ואז יקומו בינינו מנהיגים, הראויים להיות לנושאי האידיאל הגדול. יצירה של חיים תמשוך אל מערכות הציונית מחנות חדשים, העומדים עתה רחוק מן היהדות, אבל בפנימיותם רחוקים גם מן החיים הזרים. אין לשכוח את הדבר הזה: הלאום העברי הוא עם עתיק ואצילי, המכיל בקרבו הרבה אילימינטים שקבלו בירושה שלא מדעתם סגולות רוחניות כאלה, שעושות אותו חטיבה מיוחדת בין שאר העמים. עם דבר זה נחוץ להתחשב בהסוציולוגיה.

ד.

אין אנחנו כותבים פה פרוגרמות ולפיכך לא נכנס בפרטיות יתרה. מנקודת-המבט של האידיאל הכללי כבר יבין הקורא מעצמו איזו חשיבות מרובה אנחנו נותנים להעבודה הריאלית בפלשתינה גם במקצוע האיקונומי גם בכפירת הקולטורה הלאומית. כן יבין הקורא, כי היינו רוצים, שישתמרו בהאידיאל שלנו כל הרוחב שבאידיאותיו של הירצל, אבל צריך להרחיבן ולהפרותן ע"י כל העומק שבהשקפות-עולמו של אחד-העם. האידיאל שלנו הוא מקלט-כללי בפני עצמו לכל היהודים, אבל

שמריהו גורליק.

הָרָחוֹק וְהַקָּרוֹב.

האישיות, ככל שהיא גדולה ועמוקה ביותר, ככה רב כחה ביותר לאהוב את ה„מחר", את מה שעתיד לבוא ולהרגיש עם זה גם את מה שהיה, את האתמול, מה שסמוי מעיני הכלל, מעיני ההמון, ומכוסה בקורי-העבר הכהים.

זהו הדבר, אשר ב„הצפור הכחולה" הסימבולית של מאטירלינק שרות האמהות את שיריהן לילדי-העתיד, להאנושות, העתידה לבוא, ל„המחר"...

ובאותה העת דורשת אישיות גדולה דין וחשבון מאת ההיסטוריה גם למעשי-העול, אשר כבר נעשו לפנים, אל כסא המשפט תועד האינקביזיציה של פיליפוס השני.

האדם מתעמק, מתרחב. גופו מתקטן, אבל נשמתו נתגדלה הרבה, הרבה מאד, כמה קמטים יפים, ענוגים, כמה חידות, רמזים, כמה סודות ורזין-דרזין ומאויים, שנתבטאו למחצה!

ונשמת האדם עוד תוסיף להתעמק יותר ויותר ואז תשוע לשמים, לא בגלל הלבנה האלמת, אשר נפלה אתמול על ראש צעיר והפוצץ חיים רעננים לרסיסים, כי אם תמחה, תתמרמר גם כנגד מעשה-האלמות, אשר נעשה לפני מאה ועשרים שנה, כאשר מסרו את בנו של המלך לודוויג, נער קטן, לרצען גס, אשר העליבהו, השפילהו עד לעפר, ענה את נפשו ביסורים קשים ויצעידהו לירכתי-בור.

בכה תבכה נשמתו העמוקה של האדם לא רק על מעשי-העול, אשר נעשו אתמול, כי אם גם בגלל מעשי-העול, שנעשו לפנים, לפני דורות הרבה מאד.

ברמיונו של העם נרדף תמיד המושג על דבר אדם גדול עם הכשרון לדבר דברי-נבואה, לחוש עתידות ולדעת את האותיות מראש.

אם יש אשר יזדמן לכם לדבר עם אחד מזקני החסידים, בודאי שתשמעו מפיו מעשה בחסידים שישבו ביום אחד לפנות ערב מסובים לשלחן ויודו לאל בדברי שיר ושבחה, פתאום שקע הרבי במחשבות-יגון ויסתר את פניו העדינים וההורים ויאנח קשה.

— על מה ולמה? —

ובעוד אשר ישבו החסידים אל השלחן ולא ידעו דבר, ידע הוא דרך עמו, הוא ראה מחנות, מחנות ענגים בעתיד הרחוק, הוא ראה, כי מגית ערפל ממרחקים והוא הולך ומשתרע על רובע היהודים.

הוא הרגיש את המחר ולפיכך היה שרוי בעצבות גדולה כ"כ.

אבל בעתיד הלא אפשר לראות גם ישועות ונחמות! אז ישמח הרבי, ונסו כל היגון והאנחה שב„היום" המר והנמהר.

המאושרים הם אותם, המרגישים אהבה אל ה„רחוק"?

לא, לא תמיד הם מאושרים; אפשר לאמר, כי אינם מאושרים לעולם. רק נעלים הם ביותר, רק עמוקים הם ביותר, אבל לא מאושרים, להפך.

כי יחד עם אותו הכשרון מתנת-האלהים לראות למרחוק, הם מרגישים בהם בשעה זו גם את כל עוזו ותקפו של העבר, של השלשום.

וחג-העתיד היפה שהם רואים, שהם מרגישים אותו הלא נהפך להם לחגא לזכר הקרבנות, לזכר ימי-הדמעות, אשר נשפכו לפנים.

איבאן קאראמאזוב יודע, כי בעתיד ממתנת לאנושות הרמוניה יפה ומלאת-קסם, תחת תמרים מצלים רמי-הקומה ישבו כולם ויודו לאל.

לא רק לבחירים בלבד, מקלט כללי לא רק לשבעים, אבל גם ליהודים־היוצרים, אשר יבראו ערכים חדשים עד מקרש־אל לכל האנושית.

אבל על פרט אחד אנו צריכים להראות בכאן, יסוד האידיאל ההיסטורי שלנו הוא — ההסתלקות הגמורה מכל פשרות עם הגלות. נותנים אנחנו להמומנט הזה את הערך היותר גדול.

אבל דוקא בנוגע למומינט זה רבי חליקי־הדעות בין הציונים. האחרונים, וביחוד הציונים הרוסים, לא עשו אחרת, בלתי אם הסתגלו אל החיים המקיפים אותם יהעלו את האפורטוניזם להפרינציפ הייתר עליון של התורה הציונית. ואחר שעשו את הדבר מפני טעמים חיוביים עשוהו מפני טעמים שליליים: בכדי שלא לאבד את ההמון, ולמען המנע מחשד בריאקציוניות.

כל הערכין, שנבראו ע"י האופורטיניזם, נראו פעוטים ומופסדים; עד שנחוץ עתה להוכיח באותות ומופתים, כי יש להם איזה ע ר ך. כל אלה „הקולטור־טריגירים" הז'ארגוניים, המעיפים תמיד מבטיהם לצדדין, הצמאים לקבלת הסכמה ממחנה זרים בלתי־יהודים, היו כחציר נגות, שקדמת שלף יבש. יען כי כל מה שדברו היה נבוב משרשו משום שבא מתוך חקוי, והיה צפוי לכליון ע"י תשישתה של הקולטורה העברית בגלות. בכלל אין יהודי־הגלות יכולים לברוא שום ערכין חדשים בכל מקצוע ובכל לשון. אבל אם כן הלא טוב שלא נרמה את עצמנו: יותר טוב להיות בלתי־פורה לגמרי מאשר להוליד עוברים מתים, נפלים בל ראו אור. אז יתגלה אצלנו צמאון גדול ליצירה וגעגועים לערכין חדשים. להגביר את הצמאון הזה ואת הגעגועים האלה הוא — לחזק בלב עמנו את השאיפה לחיים חדשים על אדמתו, לבריאת ה ת נ א י ם ה א י ל י מ י נ ט א ר י י ם של כל יצירה לאומית.

פירוד גמור מעל הגלות הוא גם ההתרכזות הגמורה של הכחות הציוניים במטרה אחת, המוגדרת הגדרה מסוימה במצריה. אז תאבד לנו תמיכתם של כל מיני „הרצים" אחרי המהנה, אשר כבר עתה התמעט מספרם מאד בתיכני, אז נהיה המועט בתוך היהודים — גם עתה אין אנחנו הרוב, — אבל אין לשכוח, כי העתיד שייך לא אל הרוב האופורטוניסטי, כי אם אל המועט ההכרי, המונהג ע"י האידיאל ההיסטורי הגדול. ארצות־הברית האמיריקאיות נבראו לא ע"י האופורטוניסטים של הכנסיה האנגליקאנית, כי אם ע"י כתת הקויאקירים הקטנה. אנחנו, יורשי העם העתיק, צריכים להדול מספירת ימים וחדשים; צריכים אנחנו לתת שיעור לחיים על פי שנות־עשר ושנות־מאית. צריכים אנו להסתלק לגמרי מן הפוליטיקה של האיפטימיות המשעשעת, המוצאת תמיד, כי „הכל לטובה בטוב שבעולמות", כי אם עלינו לעמוד על בסיס הפיסימיות היותר קיצונית — זה הכח הריבולוציוני־היצירי היחיד ומיוחד בתולדות האנושית כולה; ומי שלבו נוקפו לטובת „אינטירסי יום יום" של ההמון היהודי אין עליו לשכוח, כי גם בלעדינו ישנם אופורטוניסטים אופטומיים בין היהודים: הבה יעשו המה את העבודה הסיזיפית — למלא את צרכי יום יום של העם המשולל, את כל התנאים האילימינטאריים של חיים נורמאליים. אבל אנחנו צריכים לשים לב רק אל המקור הראשון של הצרה היהודית והחרפה היהודית. רק אז נשיב לעמנו את מ ע ל ת כ ב ו ד ו ואת הערכין שלו.

ג'ינ י ב ה ד' כסלו, תרס"ט.

יעקב רבינוביץ.

רומיניָה.

יש לפעמים הזיונות בחיים, שלכאורה אינם מובנים לך כלל; הם, כמדומה לך, מתנגדים לכל הדעות המקובלות והנחשבות

אבל הן; לא רק זה בלבד הוא רואה?!

הוא רואה, כי בדרך אל ההרמוניה הזאת צריכים היו להעשות כ"כ חרבה מעשי־אכזריות, נפשות תמימות ונקיות הועלו לקרבן, הוא רואה, כי עד שיבאו ימי העונג והנחת, הוכרח קין פעמים הרבה לרצוח את נפש הבל הנקי והתמים.

ובראות קאראמאזוב את הדבר, הוא מוחה, מתמרמר; הוא איננו מקבל ברצון את „הרחוק" בשם „האתמול" הארוך; הוא איננו נעים לו בגלל „הלפנים".

הלא אלה הם דבריו הנעלים, אשר ישארו חרותים לעולם בספרות־התבל:

— „אינני רוצה בהרמוניה; אינני רוצה. בח מאהבתי אל האדם; רב יותר מראי מחירה של ההרמוניה העתידה; אין ידנו משגת לשלם כ"כ הרבה בשביל הכניסה. לא את האלהים, כי אם בעולמו אין אני רוצה. והריני משיב לו בנימוס את הכרטיס".

כלומר: הסדר היותר טוב בעתיד, האושר והשלום היותר יפים לדורות הבאים אין בכחם להרנין את לבב קאראמאזוב, אם בשביל אותו העתיד שפכו ולדים, ילדים קטנים מאד דמעות לפנים. הצרות ש„מלפנים" אין להן תשובה על ידי השמחות של ה„עתיד".

ואפילו בשמחה הגדולה של „היום" יש שכופר הרואה את הנולד, מפני שהוא יודע מה ילד ה„מחר", המחר „הרחוק".

בימים הראשונים של הרבולוציה הפראנצית הראשונה כבר היו כאלה, שראו את צלו של נאפוליון, והאמרה המשולשת היפה „שויון, חופש ואחוה" לא יכלה להסתיר מעיניהם את העול הסוציאלי ואת אי־השויון העתיד לבוא.

זהו מקורו של העצב העמוק, הנובע מן האהבה אל „הרחוק".

אבל בלי הכשרון להרגיש, להבין, לאהוב את „הרחוק" אין אנו יכולים לחדור לתוך נשמתו של האדם העמוק והצופה למרחוק.

כי למה אנו מכוונים באמרנו: לו יש אידיאל, לו יש אידיאל?

מכוונים אנחנו את האהבה אל הרחוק, את האהבה אל העתיד לבוא בעוד זמן רב, רב מאד...

כמה בני־אדם עלו על במת־המטבח בבת־צחוק על שפתם רק מפני שהרגישו את הזיום העליזים של השמש העתידה לזרוח.

ובשעת שרעשו התופים הרכינו את ראשם לכל עבר ויברכו את פני „המחר"...

ההיסטוריה עשירה כ"כ בדוגמאות מחולמי־חלומות כאלה.

סאוואנארולה קפץ לתוך גלי האש בתפלה על שפתיו.

מסביב רעש ההמון, צחק, לעג, השליך קש וכפיסי־עץ בכדי להגדיל את המדורה. „הראה את מופתיך"! „הראה נפלאותיך"! קראו אליו בקול.

וסאוואנארולה הוסיף לצקת לחש, ועל שפתיו היתה מרחפת אותה בת־צחוק השקטה, האלהית... הוא אהב את הרחוק.

מה היא האמונה? זוהי האהבה אל „הרחוק".

אין אנו רואים את הדבר. הוא נסתר מאתנו. אבל הוא ישנו במציאות. רחוק, רחוק הוא מאתנו, אבל ישנו!

הנה שוכב החולה האנוש על מטתו. רגעיו ספורים. קרובים טובים נאמנים ומסורים לו עומדים מסביבו ובוכים.

— אל תבכו — הוא אומר אליהם — אני הולך למות; כך צריך להיות; אבל מקברי יעלו ויצמחו פרחים־יפים. אני הולך מכם ומרגיש, כי „המחר" הולך וקרב,

אצלך לאמתיות עד כה. הם מתנגדים להשכל הפשוט, וזה אינו יכול כלל לתפסם ובשום אופן אינו יכול להסכים שכן הוא הדבר במציאות, וסוף כל סוף, כשהנך רואה את החזיון מקרוב אינך יכול להביט אליו, והנך מוכרח לסגר את עיניך ולהרחיקו מעליך בדמיונך, והנך שבע רצון אם יצלח בידך הדבר; ואם אותו החזיון בעצמו עוזר לך ומתרחק בעצמו ממך—אז הנך כמעט מלא שמחה: יש לך יכלת לרמות את עצמך ולהשאר נאמן להשקפותיך הישנות, אחרי אשר את העובדה השוללת, ההורסת אינך רואה, ויכל הנך פשוט להיות כופר בה ולאמר: לא היו דברים מעולם. ובני אדם כידוע, אוהבים לרמות את עצמם. את האחרים—מעט קשה הדבר: לא כלם הם מהמאמינים לכל דבר, בעיד אשר את עצמך יכיל אתה לרמות בנקל: בנוגע לתקוותיו של כל אדם ולחפצו הוא מאמין—ומאמין עוד יותר מדי.

„תיאוריה של ברזל" שררה בעולמנו—זו של „הסרת הטבעת". „ויישמן ישראל—ויבעט", אבל כשמסירים את הטבעת—ישראל חוזר בתשובה. אין לך דבר יותר מסוכן לקיומנו משווי-זכיות, אין לך דבר מועיל לו—כרדיפות ושלילת זכיות-אדם. בתיאוריה זו לא העיז איש להטיל כפק; וגם מתנגדי הציוניות היותר גדולים נלחמו נגדה רק בסברה, כי עם ההתפתחות הכללית של המדינות והעמים—שווי הזכיות שלנו הוא דבר מוכרח, וסופנו, אם כן, להתבולל. אבל, כי אפשרית התבוללות גם בלי זכיות, כי אפשרית מיתה רוחנית לחלק ממנו גם באטמוספירה מעיקה ומחניקה, בזה לא האמין איש. עד כה ראינו כי הולכים היהודים ונכחדים מארץ זו או אחרות—או על ידי רדיפות קצוניות גזירות-שמד, או על ידי הסרת כל גבול והבדל בין ישראל לעמים, והנה באה רומניה ונתנה לנו חידה חדשה: בה היהודים משוללים זכיות, בה היהודים נבדלים מהאחרים בעל כרחם. ובכל זאת הולכת היהדות הרומינית ונוססת—ועוד מעט והיו לנו רק רומינים בעלי דת משה, רומינים מגזע ישראל ואזרחים בעל מדרגה שפלה—אבל יהודים לא יהיו לנו שם עוד.

החזיון של גסיסת היהדות הרומינית יכול היה להרוס את כל התיאוריה שלנו—לו שמנו לחזיון זה לב—אבל, לאושר המחזיקים בתיאוריה הנ"ל, רומניה היא רחוקה ממנו ואין אנו רואים ויודעים את הנעשה בה. ועוד דבר אחד: מתה לה היהדות ברומניה מיתת נשיקה; בלי קילות, בלי רעש, בלי התמהמרות, בלי זכיות. לוי סג"ל כתב קורספונדנציות לפני עשרים או שלשים שנה—כותב הוא איתם בסגנון אחד ובנוסח אחד מאז ועד היום אבל התוכן נשתנה; לפנים היה מספר לנו לא רק על דבר גזרה זו או אחרת כי גם על דבר איזו פעולות לאומיות. פה נשמע קולה של הבת-ציון, שם יסדו אגודה ליסוד מושבה בא"י (ואמנם נוסדו זכרון-יעקב וראש-פנה ע"י יהודי רומניה); יש שיסדו גם איזה בי"ס עברי; יש שיצא עתון אי ירחון עברי. או, לכל הפחות, זרגוני—ועתה? על הצרות לוי סג"ל מספר ועל הנחמות—הוא שותק, כי אין לו לכפר מאומה. והד"ר ליפא ואחדים מהאדיוטנטים באים לקונגרס וחוזרים על פראזות של כמה שנים לפני זה. אלא שאז היו פראזות אלו הד קולם של יהודי רומניא, לכל הפחות, של חלק מהם, ועתה—אפשר שהד"ר ליפא עודנו מאמין הרבה, אפשר שהאדיוטנטים שלו הישנים והחדשים עודם מאמינים מעט, אבל מאחוריהם—חלל ריק. אפשר עוד, לדרש דרשה יפה ברומיניא ולמצוא שומעים, אפשר גם לקחת נדבה בעד הקופה הלאומית: לפרוטות יהודים נתבעים ונותנים; אבל אין כל חיים, אין כל תנועה—אין מאומה. הכל הולך ומתנון, הולך וגוסס, והמיתה הרוחנית שופכת ממשלתה על ארץ המתים-החיים.

וכל זה רחוק מאתנו, אין אנו רואים ואין אנו שומעים. רומניה שותקת, ואם אין צועקים, בודאי, כך חושבים אצלנו—אין גם כאב ואין סכנה. ואנו מרמים את עצמנו ומרמים אחרים. מעל במת הקונגרסים משמיעים לנו ישועות: ברומניה נמכרו שקלים כך וכך, נאספו פרוטות לקפה הלאומית כך וכך, נמכרו מחברות אגיטאציונית כך וכך — ובכן, הידד! והדלגאטים

והוא מת בבת-צחוק על שפתיו. מלאך-העתיד נפנף עליו בכנפיו, ולפיכך לא היה המות כ"כ נורא...

מה גדול הדבר לאהוב את „הרחוק", ולא רק שאהבה זו ממתקת את המיתה, כי אם היא מקילה גם על החיים, נותנת להם יתר בטחון וערובה.

יש „דבר-מה", יש „הרחוק", יש „המחר".

ואותו „היש" מאיר בקוי המחר את כל אשר מסביב, ואותו ה„יש" עושה את כל לבנה פשוטה ללבנת היכל-העתיד.

זוכר אני את האינז'ניר המהולל ליסיפס, אשר חפר את תעלת סואיץ. למטרה זו עבר למסעיו בכל מדינת פראנציה ויצא נאומים בכל מקום וימשוך למפעלו את גדולי בעלי-ההון, והדבר אשר נחשב לדמיון, למקסם-שוא התגשם במעשה.

מאין לקח ליסיפס אינירגיה כ"כ מרובה?

הוא אהב את „הרחוק"...

והאהבה הזאת הוציאה מיון הזוהמה המוסרית תרבות בני-אדם רעים וחטאים, שקועים ברפש של כל מיני חטאים ופשעים שבעולם, הועילה לתקון מדותיהם של גנבים ושודדי-ליל.

מה גדול כחן של האמונה, של האהבה אל „הרחוק"!

ליסיפס פנה אל הממשלה האוסטרית בהצעה כזו:

„שלחי אלי — כתב — את גדולי הפושעים, אשר כל עונש לא הצליח לתקן את מדותיהם. אני אאסוף אותם אל עבודתי, לחפירת התעלה הסואיצית.

ובמשך כל העת שעבדו מחנה הפושעים אצל ליסיפס ותחת השגחתו לא קרה שום מקרה של גנבה. אי אפשר היה להכיר את האנשים האלה, כמו צרף אותם „דבר-מה" בכור הברזל ויפח בהם נשמה חדשה, טהורה ונקיה,

מה היה, איפוא, אותו „דבר-מה"?

זו היתה האהבה אל „הרחוק".

זו היתה האמונה, כי בונים הם בנין גדול, אשר יהיה לו ערך גדול וחשוב מאד בעתיד.

ההכרה, כי כל אחד משתתף במקדש-העתיד הגדול נתנה מטרה לחייהם. ליסיפס באמונתו הגדולה השפיע עליהם כ"כ, עד שכל אחד מהפושעים הרגיש את עצמו תיכף בתור אישיות, שקבלה עליו אחריות גדולה מאד.

וזה אשר הגיד להם הגאון ליסיפס בכח מדברותיו ומעשיו:

בני-אדם! אתם, שנמצאתם במדרגות היותר נמוכות של סולם האנושות, שכחו את העבר, הביטו אל ה„רחוק" ואל התוצאות העתידות של עבודתכם. דבר גדול הנכם עושים, ומכל לבנה אשר אתם נושאים יצטייר לכם המגדל הענקי, העוטה הוד ותפארה.

כן! יש זכות-הקיום ללבנות, יש אהבה לכל הקטנות ולכל העובדות הפשוטות והפעוטות, אם מנפנפות רק בנפי העתיד...

ועל זכרוני עולה עוד אדם גדול אחד, אדם הוזה, פייטן ובעל-חלומות. מכוון אני אל הד"ר תיאודור הירצל.

לו היו עינים גדולות, יפות ועמוקות. הוא צפה למרחוק.

הסתכלו היטב בכל תמונותיו ותמיד תפגשו בעינים, הרואות עולמות רחוקים, הטובעים בים העתיד.

מלאות עצב היו העינים האלה, מפני שלא יכל הירצל לבלי הרגיש, כי לאותם, שהוא עומד להיות מנהיגם, להם אבד רגש-האהבה אל „הרחוק"...

הירצל היה פייטן יותר מדי לעם פרוזאי כמונו היהודים במצבנו כיום הזה,

מוראים כף. דלגאטי-רומניה אינב שבעים עיר רצין; שכדי להזכיר את גדולותיו של פלוני ואלמוני, אספי עוד חמשים שקלים, אלא שטרם נשלחו — בקצרה, עשו יותר מכפי שחושבים. ובכן — האין לשמה? ומה אתם מתאוננים, פסימיסטים ? Mein Liebchen, was willst du noch mehr ?

ובכן, הכל טוב. חיים הדלגאטים, חיה הציוניות וקיימות הגזרות, חי לוי סג"ל, והד"ר ליפא, יאריך ימים, גם כן חי, וגם „דער יואהרער ייעץ", העתון החצי-זארגוני והחצי-אשכנזי, גם כן חי ואפשר שגם מת, אלא שדבר אחד מת: הנשמה היהודית. והיהודי הוא חי: המצב החמרי של יהודי רו-מניה, גם אחרי הפרעות, אינו כל-כך רע; יש יהודים עשירים ויהודים החיים בטובה. וגם המצב הרוחני הכללי, אינו כל-כך רע. הדור הצעיר מקבל השכלה כללית, השפה הרומנית הולכת ונעשית לשפת הדור הצעיר והזארגון הולך ונשכח, והסטודנט מרומניה, מכרי, מספר לי ע"ד יהודים משוררים רומניים, ציירים רומנים, סופרים, זשורנליסטים, מנגנים ומשחקים על הבמה במספר רב. ולפי דבריו, לא רק בפרוזדור הם נמצאים, כי גם בטרקלין, ויש שגדולים כאלה אתה ביובל משיגים זכות אזרח, גם בלי המרה והקשר שבין היהודי הרומני ו„ארצו" החביבה הולך ומתחזק, היהודי מתחיל להרגיש את עצמו אזרח ברוח, לוקח חלק בתנועות המדיניות למרות חוסר זכיות מדיניות, ויש יהודים אגיטטורים כודי"ם ייש מכיתים את האכרים להתקוממות אגראריות. — בקצרה, הכל כמו שצריך להיות; וגם תקוות ישנן: תקוה להטבת המצב, תקוה לזכיות אזרח, יעוד ועוד, אלא שתקוה אחת חסרה: תקות-עתיד יהודי; ותקוה זו דכרה, למרות הנדבות לקפה הלאומית והשקלים הנמכרים. ואני בטוח, כי האגודה: „בני-ציון-דוד", „פ"ץ סמו-לנסקין-בארא"ן" (חוקר היסטורי, יהודי רומני) „תיאודור הרצל ד"ר ליפא" או „זנגויל-נורדוי-ציון" (כך אוהבים ציוני רומניא לכנות אגודותיהם)—כי בכל אגודות אלו יש מה שתחפצו, אלא שאין בהם הדור הצעיר, איתו הדור ההולך ונעשה לרומני ומנתק את קשריו עם היהדות העתיקה והחדשה.

ואין כל פלא: בשעה שיושבים יהודים בשלוה, ורוגז של פוגרומים קופץ עליהם פתאם — הרי הם נדהמים, ואחר, נרגזים ומתחילים לפשפש במעשיהם. לא כן, אם יהודים נמצאים באט-מוספירה של שלילת-זכיות תדירית. פה אין תנועה, רק מנוחה. היהודי מתרגל עם המצב, מסתגל לו, והגנב מוצא לו פרצה ומתגנב אל החיים והיטב מהם, מה שהוא יכול. היהודי מוצא מקצוע אחד סגור לפניו ומתפרץ אל המקצוע השני הפתוח חציו, ושם הוא מתחזק ומתבצר ורוכש לו מעמד. ברוח אין איש שליט. ואנו רואים שסוגרים לפני היהודי את הבנק, הפקידות וגם את בית הספר, אבל לא את הספר עצמו. אין איש בעולם שיוכל לגזול מאת היהודי את המכחול של הצייר, את הכנור והנבל, את הקול והרגש, את כל מה שהכשרון נותן. היהודי מוצא לפניו דלתות אלו פתוחות ודרך סדקים הוא מתגנב אל לב העולם הזר וכובשהו... היהודי המצוין נהיה אח"כ לבן-ארצו, לגאון מדינתו — וכך הולכים היותר טובים שבנו ונבלעים באחרים, בעוד אשר הבינונים, המונים-ברבית והקבצנים נשארו לנו. האנטישמיות כיגרת בעדנו, את הגוף של העמים ורק לא את נשמתם, וזה הכובש את נשמתם, כיבש הוא לו גם את גופם, או שמוסר את שלו להם.

בזה, כמובן, יש אירוניה של ההיסטוריא והחיים; אבל אירוניא זו היא מחץ שדוקרת רק את האנטישמי והיהודי הלאומי; את יתר הזרים ואת היהודי סתם אין היא דוקרת כלל. וכי מה איכפת לרומני המשכיל הבינוני, אם משורר, הקורא לעצמו שם רומני עתה, הוא מהול ונקרא לפנים בשם משקיביצי אי ברקוביצי? מה איכפת לו זה, אחרי שסוף כל סוף יהודי זה חדל באמת מהיות יהודי, יהנהו עתה רומני גמיר בכוחו. ואם סופרת, מנגנת או משחקת ידועה היא יהודיה מלידה מה בכך? העקר שתהיה בעלת-כשרון, ואם רק פנים

הירצל היה הוזה גדול יותר מדי לעם כמוגו היהודים, הצמא כ"כ ל„פוליטיקה" האלמת.

ומיתתו היא כ"כ מובנת, כ"כ טבעית, פסיכולוגית.

וכמדומה, שהוא לא מת כלל, כי הלך בדד, בדד לבקש את ה„צפור הכחולה", לבקש אחרי ה„רחוק", לקדם בברכה את פני ה„מחר"...

הוא הלך...

ואלה אשר לקחו מידו את חוטי ההיסטוריה?

אלה אשר קבלו עליהם אחרי מיתתו של הירצל את מלאכת-הבנין הגדולה בוודאי שהתאמצו, שיהי הכל נעשה יפה, בוודאי שעשו ואין צריך לאמר שרצו לעשות, אבל באחת אפשר להאשים אותם.

הם עסקו יותר מדי בה„קרוב" ולא תמיד חשבו על דבר העתיד", ע"ד „נשמת" הציונות, את ה„מוסיקה", את ה„מילודיה הרחוקה" של הציונות לא ידעו.

בעת אחרת ובמקום אחר נזדמן לידי לסמן את אופים של שני מומנטים שונים בההתפתחות הצבורית עם שני הגבורים הראשיים של הספר הגאוני יציר סארוואנטיס: סאנחה-פאנחה ודון קישוט.

בההיסטוריה של האנושות התאבקו תמיד שני הגבורים הללו—סאנחה-פאנחה, גבור ה„קרוב", ודון קישוט, גבור ה„רחוק".

פעמים יש שגובר הראשון. ואז עוברים על ההיסטוריה מומנטים קטנים של עבודה פעוטה, מועילה, בריאה, אבל דלה ומצערה. וזהי תקופה של „אנשים קטנים עם השגות קטנות".

אבל הדפים היותר יפים ומזהירים של ההיסטוריה שייכים אל המומנטים, בעת אשר לכסא-השלטון יושב האידיאליסט, ההוזה דון-קישוט,

בכל ההמצאות והתגליות הגדולות, בכל המחשבות הגדולות, בהצעד הענקי של הקולטורה האנושית, — למי אנו צריכים להודות אם לא להפנטאסיה הבלתי-ממשית מנקודת-המבט הריאלית הקטנה של דון-קישוט?

אם אני שב להראות במאמרי זה על שני הדיוקנות הסימבולים של „רחוקים ו„קרובים" הריני עושה זאת רק כדי לעשות פשרה ביניהם, כדי למצוא את הסינטיזה.

בוודאי אנו מוצאים נחיצות מרובה מאד בתבונה המעשית, בחכמתו הפשוטה והטיתנית של סאנחא-פאנחה. סאנחה-פאנחה הוא עובד חרוץ, מחשב דרכיו בכל עת, מתון בהחלטותיו. חכמתו החילונית היא נחוצה ומועילה כמו שנחוצה ומועילה כתנת-העבודה שלו.

בכל לב אנו מקדמים בברכה את גבורי „הקרוב".

אבל אין לנו לשכוח באותה שעה את האביר היפה, את בעל-הדמיון ממציא-ההצעות דון קישוט.

רק אז נאהב את סאנחה-פאנחה אם לא רחוק ממנו יסע דון קישוט עם מבטו הצופה למרחוק, עם דברי-השירה שלו למה שעתיד לבוא עדיין, עם שאיפותיו זעם השתוקקותיו אל הדברים הרחוקים, רחוקים מאד.

נחוץ הוא כזוהר-פנימי היוצק אורו על עבודתו של סאנחה-פאנחה...

יפים לה—לא יכחל גם הבויאר היותר מיוחס לקחת אותה לו לאהובה, או גם לאשה. וכן הולכת ההתבוללות ובולעת את הכי־יפה ואת הכי־רענן בקרבנו—ואנו נשארים נשקעים עמוק בבוץ וכוכבינו המאירים זורחים על שמים אחרים.

יהודה קרני.

בבוא הערבים הנוגים...

...והיה בבוא הערבים הנוגים
ואחרם — הלילות החשכים,
ונדעך הכוכב האחרון במרום,
וכבו הנגוהות מתחת.
ונחו וזחו הרוחות השחורים על פני האדמה
וטפס, יטפסו על גבי עליות הגגות,
וחתרו בעמקי מרתפים ומערות,
ובאו משם אל בית אדוני הרעוע
וראו: והנה לא הועל "התמיד" בבית.
ונהפך השולחן,
וגוילי הקדש מתגוללים קרועים
ותועים מפנה לפנה פיתומים מבקשים על נפשם
וחרבה הבימה, ולקחה התורה מארון.
ויצאו הרוחות ובאו למסגד,
ועלו לפעמון שהעלה חלודה,
והכו הרוחות בפעמון
אחת ושתים ושלש—ואיש לא ייקץ לקולו,
כי אבדה התפלה ומת העולם—
אז דומם יאנחו הרוחות—וירדו
ודפק יתדפקו בתלונה בחלונך
ודרך הסדקים יבכיון:
בן־אדם, נתיתמו הדיים,
קום, למה תישן —
וקמת.
ושברת את שבכת הברזל של חלונך,
ובריחי השער תנפץ,
ונתקע הנפץ כחרב בלב המרחקים המתים,
והחריד הנפץ את שלטון הדממה לרגע,
ושנית תגבר הדממה וישוב הליל לקדמותו
ונהדפת באימה אל קירות החומות הגבוהות,
ורצת כמשוגע במבואות אפלים,
ובחשכת הליל תתעטף,
ומחשכת הליל לך מקלט תחפש—
ורצת ובאת הימה—
והנה גם הוא על משכבו ינוח.
ועמדת עירירי והורדת את ראשך לארץ
— ותדם,
כאשר ידומו הסלעים הטובעים בים של הרהורים
ובולטים יתרים מתחת שמים.
ונקפאת גם אתה, כקפא כל היקום
ובלבך תגחנה מחשבות איומות
וספיקות איומים
והרת כל העולם בלבך.

אך הנה בא רוח ויגער בים ובגליו
ויקץ. ואחר התקומם הים ויסתער,
ושאף בחבליו ים שני מחיקו להקיא —
ועלו הגלים וזרמו על ראשך,
ושטפוך.
והיית לים בין תהומים,
ולאפס בתהומו של אפס.
ותפליט ממך את נשמתך החוטאה
ושקעה לתהומות.
וממעמקים תשמע קללתך הזועמה:
"הרשעים, הם סרוחים וישנים
איש איש ופלגשו בצדו
וחולמים על סירי הבשר
ועל הפלגשים של מחר
ואת אלהים לא ידעו —
ואני את עונם אשאה".
ושמע הים, והתכנס אל גדותיו — ורגע.
אז תעל נשמתך מתהומות,
ופתחו לפתע הסלעים האלמים את פיהם
וקראו לך: טהור!
ורצת לביתך עוד טרם עין שחר תראך,
ולא ידע העולם, מה עבר עליך
באותו הלילה...

י. ח. ברנר.

מִן הַמֵּצַר.

(מגלות חתוכות).

ד.

עולם משונה ללא־אלוה, עולם משונה ולא גדול. בעצם; ובתוך עולם משונה ולא גדול זה עוד עולם פעוט מיוחד—בית הדפוס של האדון אייזיק סרטן. ואל האַדמיניסטרציה של העתון „היומן של סרטן", הנדפס כאן, אשר בירכתי הקומה התחתונה שבבנין בית־הדפוס, אני בא יום יום לקבל גליונות העתון—העתון של סרטן.

העתון של סרטן. באנגליא ובארצות הברית קורין, לרוב, „לדיילים", ל„וויקלים", ל„מגזינס" ול„ריביוס" שלהן על שם בעליהם וכמתוקנים שבהם: היומן של סרטן.

וסרטן זה העשיר, בעל היומן, הוא ג"כ יהודי רוסי, ויש שבמקום „ווידזשעס" (שכירות) הוא אומר „זשאַלאַואַניע", אבל מתגורר הוא בלונדון זה יותר מעשרים שנה, שנותיו הרבה למעלה מחמשים, אבל גלוח הוא תמיד למשעי, וגם את השפם יגלח, כדרך האנגלים, קרחה לו בראשו, אבל קצות שערותיו, ירקים עוברים עליהם ללא קציצה, ובבוקר אחד יעלה עליהם הכורת עד לבלי השאיר להם שריד. מקורבי הגביר מבארים את דבר ההבדל שביחוסו לפאת זקנו ולשערות ראשו בזה, שהגלוח נעשה בידי עצמו והתכפורת עולה לו בדמים, ולפיכך כשהוא מחליט בלבו שעה חדא לבוא לגלב ולהסתפר, רוצה הוא, שבשכרו יוסרו שערותיו עד היסוד. קמצנות, קמצנית של זקן, אבל בכלל עוד כחו של סרטן במתניו וזקנה איננה קופצת עליו; קולו צעיר ומתפנק, כקול יחסן בן יחסן, נגיד בן נגיד, ובדרום העיר, מקום רמי המעלה מבני עם הארץ שוכנים, בבית נבדל רם ויפה אחד, בתולה בת-אצילים עניה אחת שוכנת, אשר סרטן, אומרים, יתנה אתה אהבים. למצער, סרטן משתדל לסובב פני הדבר, שישוחחו בעיר עליו כך: מדבר אתה ע"י התיליפון שבקונטורה במעמד אחר, באופן מכסה טפח ומגלה טפחים, בקול רך, לא יהודי, קוקיטי, וכשמאן־דהו מבני העולם הקטן המיוחד הזה—מסביבת העתון ואביזרייהו—יתעה באקראי לאותם המקומות, לדרום העיר, ועבר על פני אותו הבית היחשני, ואמר בלבו: כאן מתגוררת שלנו, „זו" של סרטן—ורגש של גאוה יתעורר בתוכו.

הריפוטציה של סרטן בחוגו היא, כי אין נכונה ברוחו, כי איננו גביר מפוסי, איננו דומה לבני־גילו. בראש וראשון היתה קמצנותו למלה—אך עדיין לא זה הוא העיקר. העיקר הוא השתנות מזגו מן הקצה אל הקצה בין רגע. אפילו יעקבזון משרתו, המנצח על מסדרי־האותיות בבית־הדפוס, בר־נש גליצי קרוב לארבעים, אברך במראהו, עסקן נורא לטובת בנין בית־חולים יהודי, בעל שפם עשוי, ערמומי ביותר ולבוש תמיד בגדי שבת,—אפילו זה החונף מורה וטוען, כי על דברי „בעל־הבית" שלו אין לסמוך, עכשיו—כך, ובעוד שעה—אחרת. „כשאומרים משוגע"...

גם השעון הגדול, התלוי בקומה התחתונה מדת אדונו לו, מדה משונה: בבוקר, בבוקר, בשעה השמינית, כשהפועלים צריכים להתאמץ לעבודתם, הולך הוא ומתקדם בעשר מינוטים; לעומת זה בערב, בשעת ההליכה הביתה נמצא הוא מתאחר משום־מה ברבע שעה... אולי, אמנם, יד עכו"ם באמצע—יד השומר הנכרי, מיסטר הערי, אנגלי קטן וחזק, מי שעבד לפנים בצבא בהודו, ועכשיו היא מתגורר בדירה הנקיה המקצעת לשומרים עם אשתו הגבוהה ועקרת הבית ועם ילדהו הפעוטה והחולנית—אבל לא, לא! אנגלי בטבעו איננו חשוד על כגון דא. „משוגע הוא השעון—מבטיח יעקבזון—משוגע כאדוני"...

והאדון ה„משוגע" יש שהוא משכים בבוקר ובא דחוף ומבוהל אל בית־דפיסו לפני השעה השמינית. הבנין הגדול עם חדריו, תאיו, מכונותיו, דפיו, עמודיו, ברזלו ותיבות־האותיות המוכנות, המלאות, המסודרות, הדוממות, נדמה באותה שעת־שלוה לענקי בייתר, לעטוף הדר. וכל זה שבת בטל כל הלילה—יותר משתים עשרה שעות רצופות—ולא הכניס מאומה!... מר סרטן, מבלי להקדים את פני מיסטער הערי ב„גוד־מארנינג", עולה בטיסה אחת על השלבים, אל מקום מסדרי האותיות! מדוע עדיין אין איש? מדוע? ריק, ריק לגמרי... גם שטקטורוב איננו עוד? ואפילו יעקבזון? היא ידע את תנואתו... והאדון הרידקטור?

את התואר „האדון הרידקטור" אין מר סרטן מוציא משפתיו אלא בכדי לשבר את אזנו של השומר הנכרי. בלבו ובפני אחרים אין הוא חושב את אותה הבריה הרפויה, הכפופה, השמנה, המקבלת שתי ליטראות לשבוע, את מר קטלנסקי—לרידקטור, אלא, לכל היותר, להעוזר הראשי שלו, של מר סרטן, למרות מה שקטלנסקי, המגוחך אמנם בתנועותיו, בהמטפחת הכרוכה על לחיו תמיד מחמת כאב־שנים או בועות עולות, במהלכו המרושל ובכל אשר אתי, היה בשעתו קוריספונדנט קבוע מלונדון ל„המליץ" ול„הצפירה" גם יחדיו, והוא, מר סרטן, קורא בקושי את שפת הה־שית שב„יומנו". אין הדבר עולה בחשבון! בעל־הבית ובעל־הדבר הלא הוא, סרטן עט קאמפ., הוא המפקד, הוא המצוה, הוא העורך, הוא ההשפעה. ומר קטלנסקי? זה איננו אלא משרתו, אשר יקיים את פקודותיו. אָ, ינסה נא להמרות את פיו, את פי סרטן, באיזה דבר—ופרחו להן שתי הליטראות לשבוע! היכן הוא קטלנסקי?! השעה השמינית כבר!

אך הנה קטלנסקי, הנה יעקובזון, הנה שטקטורוב, הנה ליברמן, הנה הנערים החניכים, הנה יתר הפועלים, הנה הנערה המשרתת בקונטורה, הנה גם חוה טאלר (היא באה בימים האלה לעבוד כאן בתור מקפלת־הגליונות) עם קווצותיה הכבדות, המקופלות על ראשה כזר, הנה שפינר „עושה החדשות", הנה המגיה, הנה שאר אנשי „הרידקציה", הנה לאחרונה, גם אפלבוים ה„מנג'ר", מקבל המודעות ומחלק העתונים למפיצים—ודעתו של סרטן נחה עליו מיד.

— יעקבזון! היום אני רוצה, שיצא העתון בשעה מוקדמה, לכל היותר, בשעה העשירית.

— איך אפשר?... הדבר תלוי בהעורך...

— בלי דבורים!...—נפגמת רוחו של סרטן—אין פה עורך... אני הוא העורך... איני מקבל את העתון כשהוא יוצא בשתים עשרה... צא וראה, כמה גליונות מוחזרים מן המכירה לאהדים... משום מה?... איני רוצה, שיבואו פועלי בשעה מאוחרה כזו...: אני הוא בעל הבית... נראה...

סרטן שופך מלים ומשפטים בלי קשר חיצוני, אבל בקשר פנימי,—מהרהורי לבו, מהחילות: עקשנות, אמתלאות, צעקות. צוויים מוחלטים. יופיע קטלנסקי. האשמה לא בי תלויה: אשמת יעקבזון היא. לא כי!—צווח יעקבזון—ינתני נא בתביר־

בעתם. וסרטן מאיים: הוא יחדול מהוציא את העתון. אם לא יהיה בעתו — יסגור את בית הדפוס. לא לשם ריוח הוא מוצא את העתון. הוא אינו רואה בו כל ריוח. הוא מוצאו לתועלת הרבים. הוא, הוא...

והפרטים, רבוא-רבואות הפרטים, שמהם החיים נעשים, מסתובבים, מסתובבים, מסתובבים...

„הבו חזון!"

סרטן יש בעולם, עתון יש בעולם, מקדים הוא לבוא, מאחר הוא לבוא — ממנו אני מוצא את לחם חקי. עליו אני חי, עליו אני חי.

ה.

עליו אני חי. באחת עשרה שעות בבוקר אני, בתוך הכנופיא של בני-גילי, נושאי-עתונים, מביא בחזרה לאפלבוים „המנג'ר" את הגליונות, שנשארו לי בלתי-מכורים, ואת כסף הפדיון — וממתין עד שיופיע „הנומר החדש". הנימר מופיע, מונים לי את סכום הגליונות הדרוש; אני חוטפו וממהר אל זויתי בקרן וחיטשפל-בריק-ליין (איש הזוית! מאיתה הזוית ראיתי גם אותו בפעם השניה) ושם אני עומר ומכריז: היומן של מחר, היומן של מחר!

היומן של מחר. על הגליון של יום הראשון כתוב „שני", על השני — שלישי, על זה היוצא ביום ו' — כתוב: יום א'. הגליון יוצא בארבעה עמודים. מלפניו ומאחוריו מודעות גדולות — איתן המודעות הצהובות טובות-הטעם. בתוך: הדשות מעתוני אנגליה דהשתא ודאשתקד, עשויות בידי שפינר, בעל החדשות. יהודי העוסק בשאר שעות היום בהוראות לשון-קודש על פי מתודה אנגלית, אדם עליז תמיד ברוחו, ה"זוה, אעפ"כ, לכתוב טרגדיה קורעת לב מחיי הגודדים, הריבוליציונרים ובעלי ההגנה-העצמית ולהציגה בתיאטרון היהודי המקומי — „עד כדי שיגועו הרואים מהיסטיריקה". קטלנסקי בעצמו, „העדיטור" (העורך), „הבעל-יועץ", שעה, שעה בכל נשף הוא, עפ"י מצות אדונו, עסוק בקונטורה בנתינת-עצות לנשים עגונות, חלוצות, ליהודים „יורדים" ואביונים, לכל בא ולכל דורש. כותב כמעט יום יום, תחת השפעתו הבלתי אמצעית של סרטן, את הרובריקה: „מהנראה והנשמע" על ישיבות הפרלמנט ועל עניני המדינות בכלל ועל מוסדות צבוריים הדו-שים תמיכה ועל סקנדלים מקומיים ועל שאלת המקוואות בשביל נשי-ישראל ועל חזנים שפרחו. השאר יתמלא ע"י גזיות מספרים מן ה„פריינד" ומשאר עתוני חוץ וע"י רומנים וברשורות שונים, הנכנסים כולם אל העתון „על קרבם ועל כרעיהם", ולא נודעו כי באו אל קרבו. יתוסף לזה בשביל המפיצים והנושאים ה„פוסטר" — מודעה בעלת אותיות „מאירות עינים" על החדשות היותר עיקריות בקיצור: יהודי בן שמונים שנה נושא עלמה בת חמש עשרה; אשה אנגלית חונקת שלש ילדיה וממיתה גם את עצמה אתן; פוגרום נורא חדש בקהלה יהודית... מאה הרוגים ושלש מאות פצועים... בגליון של מחר נביא תמונה מפורטה מן החללים —

ואני עומד בפנה שבווה"יטשפל וחוזר ואומר:

— קנו. יהודים, את העתון... קנו... היומן... היומן... חצי — פעני, חצי — פעני... סרטן של מחר, סרטן של מחר...

בשמאלי — הגליונות; תחת זרועי — המודעה עם הפוגרומים, האמתים והמדומים...

על פוגרומים פרנסתי.

ובערב אבוא למעוני. מעון טוב. דיכהרמוניה גמורה ביחס להשאר, שאר נושאי-עתונים אינם מתגוררים במעון כזה.

ליברמן קורא לאיר המנורה את גליון העתון אשר סדר ואשר ניתן לו חנם בקונטרה, „שתי בתולות ענו ונשארו בחיים, את האחת, שמה מאריאשע שניידער, ענו בהיותה גוססת" —

ברק מוזר בעיני הקורא.

חוה ישנה כבר...

ולאחר רגע הוא מוסיף:

— שטקטורוב היה פה, יותר מדאי התחיל להיות מבאי הבית. טאלר מסב עמו נשפים שלמים. מה כונת טאלר בזה — איני יכול להבין!

בחברת אנשי האגודה חושב לברמן תמיד לחובתו להגן על כבודו של טאלו' ולהמליץ עליו בכל מה שאפשר נגד הקמים עליו. בלבו הוא, אולם, אינו חושבו לאיש כזה, שיתרועע עם מאן-דהו בלי כל פניות.

— שנאת חנם היא — מתורה ליברמן — אבל לא אוכל אחרת! לא אוכל נשוא את שטקטורוב! חושש אני, שגם בסוציולוגיה שלו לא רב כחו. מרקסיזם! יורע הוא הרבה במרקסיזם, פוניה זה!

— מתי יתן לי, לאחרונה, מה ליברמן איזה דבר למקרא — מפסיקה אותי חוה מדבורו, בצאתה בבלוזה נפוחה, ביתית, מלאתי חדוה, חיים.

— חוה אינה ישנה עוד?.. — מתחפש ליברמן לשליט-ברוחו ומישיר את עיניו באומץ — ואני דמיתי... אח, לקרוא...

כשהיא חוזרת לחדרה היא נושאת אתה, יחד עם תנועתיה הקלות, הנעימות, איזה תמהון ואי-שביעת-רצון במבטה. ליברמן משפיל את עיניו אל העתון ואומר:

— נסותו של שטקטורוב עושה עלי רושם רע מאד. לא אוכל לסבלו. גם זו, בעלת מעוננו, אשת טאלר... אינה מוצאה חן בעיני.. על ידו, אומרים: חיי משפחה, אושר, ידיד בחיים — ע!.. צריך היית לראות מה היה פה כשבא הפוניה לכאן וטאלר לא היה בבית... חוה רחל... אמותינו לא היו כך... באיזו עינים... היא אומרת, כי נפגשה עמו עוד ברוסיה... גם היא, גם בעלה... ברוסיה...

נושנות באנאליות. פרצופים מבית הקברות. שממון וסכסוך, ולכל, בעצם, הלא פנים אחרים מזה שנראה לעין. פנים בלתי נתפסים. שוחה אפלה. פחד העולם. לנשום היום, לנשום מחר — הכל נושמים. לחוש הדקירות היום, לחוש מחר... לא, מחר עוד ירע, עוד ירע! אין אונים ואין איש. איכה אשא לבדי, איכה? אל מה אשא עיני, אל מה? אל צעקה... „חזון"!... ח ח ח...

(עוד יבוא)

י. פ.

רְשִׁימוֹת בִּבְּלִיוֹגְרָפִיּוֹת.

ג.

קוֹל הַמּוֹרֶה. (ו—ז). קובץ מאמרים. תרס"ט ווילנא.

בחוברת הכפולה האחרונה של „קול המורה" יש בערך ארבעים מאמרים וענינים שונים, העוסקים כמעט כלם בשאלת החנוך, — אחת מאותן השאלות הרבות אצלנו, שרגילים לצרף לה תמיד את האפיטט הנחמד „הארורה". גם לאחר שתשמיטו מן

הקובץ רב־הענינים הזה אותם הפרקים והענינים, שאין בהם צורך מיוחד והם באים רק לשם „נוי" בעלמא — למשל, השירים (ביניהם גם תרגום אותו השיר הנחמד של „מלך הליריקה" דניאל ראטנאהויז...) והחידות וחלק מן הספורים — ושאר עוד מספר ידוע של מאמרים ורשימות כתובים ע"י מורים, שאין בהם אמנם מן הגיהוץ הספרותי, אך יש בהם דברים רבים מעולם החנוך שלנו, שאי־אפשר לבלי שום עליהם לב. אם שאלת־החנוך הנורמלי היא לכל עם שאלת־חייו הרוחנים, שאלת עתידותיו,—על אחת כמה וכמה לנו, שאנו נתונים בתנאי חיים לא־טבעיים כ"כ בכלל.

„קול־המורה" היה יכול למלאות, איפוא תפקיד ידוע גם בכחותיו הספרותיים הדלים, המשתתפים בו עתה. ואולם במה דברים אמורים? אילו היתה נוהגת בהוצאתו, איזו עריכה, איזה סדור,—איזו שיטה שהיא, צריך היה קודם כל להבין, שאם „קול המורה" יוצא לאור לעתים לא־מזומנות, אז אי־אפשר לו להיות אינפורמאציוני במדה מרובה כזו, שהרי רוב הידיעות מפורסמות בודאי להמורים זה כמה, ואין מקום בו ל„חוזרים" רבים כ"כ, ג"כ מפני הטעם הקודם. סקירה קצרה אחת בסוף המאסף היתה יכולה לתת מושג לקוראיו של „קול המורה" ע"ר התפתחותה של ההסתדרות,—אם היא רק באמת מתפתחת. במאסף כזה אין מקום, לפי דעתי, גם לאותם הענינים והערות הקטנים, שמקומם רק בשבועון ולא במאסף־עתי. ואם יש איזה דברים חשובים ביניהם, היה צריך העורך — לו רק היה עורך ל„קול המורה"—לפרסם בסגנון קצר ומצומצם במחלקה מיוחדת. אילו היתה נוהגת איזו עריכה במאסף זה, בודאי לא היו הקוריוזים שבו מרובים כל־כך, קיריוזים המעידים על קולטוריותם הלא־גבוהה של מורים רבים אצלנו, וגם מספר השגיאות לא היה גדול כל־כך.

להראות על כל אותם הקוריוזים של „קול המורה" האחרון ועל כל המגרעות שבו איני רואה צורך מיוחד. על חסרונותיו יעמוד מאליו כמעט כל קורא, וללגלג על דברים, שבאו מתוך חוסר הרגל ונסיון, אין מן הצדק. סופריו של „קול־המורה" הם סוף סוף רק מורים פשוטים בלי פריטנציות יתירות, והם באים איש איש עם מכאובו, איש איש עם שאלתו. רוצה אני רק להעיר את העומדים בראש המחלקה הספרותית של הסתדרות המורים, אותם הבאים בטרוניא על הסופרים העברים, המקפידים לעבוד במחיצתם,—שלא מתוך גאותנות יתירה הם עושים כזאת. יודע אני סופרים רבים אצלנו, שהיו כותבים לפרקים קרובים ברצון על החנוך, שהרי רובם הם מורים או מי שהיו מורים ושאלות החנוך קרובות ללבבם. ואילו היתה נמסרת עריכת המאסף לאדם, שיש לו נסיון בכך, בודאי לא היו נמנעים הרבה מן הסופרים העברים מהשתתף במאספים כאלה, שהם נחוצים כל כך לטובת ההסתדרות אינטריסי החנוך בכלל.

ואולם בצורה זה, ש„קול המורה" מופיע עכשיו, מוטב היה לולא הופיע כלל. חושש אני, שהוא מביא רק הפסד רוחני להסתדרות הצעירה והרפויה עדיין כל־כך. „קול המורה" בצורתו הנוכחית מעיד רק על העדר קולטוריות וכחות הגונים ופורים בהסתדרות, למרות עמלם הרב של אנשים יחידים בתוכה. הוא מעיד, שתקופת הריפורמה הגדולה בשיטת החנוך שלנו מצאה מורים כאלה, שמי יודע, אם יעלה בידם להתגבר על המכשולים הרבים ולצאת בשלום מל־בירנט־השאלות הסבוכות, שעולם החנוך שלנו נתן בהן כל־כך.

לְהָאֲסֵפָה הַכְּלָלִית שֶׁל הו"צ בְּאוֹדִיסָה.

ועד הו"צ שלח לחבריו את החוזר הזה:

לחברי חברתנו,

האספה הכללית של חברי חברתנו נועדה ברשיון שר העיר האודיסאי ליום 29,28,27 יאנואר (שש ישיבות, שתים שתים ליום, מעשר שעות בבקר עד שלש אחרי הצהרים ומשבע בערב עד אחת עשרה בלילה) עפ"י פרוגרמה זו:

א) בקורת חשבון הועד לשלש השנים שעברו.
ב) תכנית העבודה של החברה לשלש השנים הבאות.
ג) שנוי סעיפים אחרים בתקנות החברה.
ד) בחירות חברי הועד, סגניהם וחברי הקימיסיה המפקחת על החשבונות.

זמן מרובה ושימת לב מיוחדה ידרוש ברור הסעיף השני של הפרוגרמה, מפני שהיא מקיף שאלות שונות:

1) השקפה כללית על המצב הנוכחי של עבודת הישוב בא"י ועל דרכי העבודה בעתיד.
2) קנית קרקעית בא"י ע"י אנשים פרטיים ומוסדים צבוריים וסדור קרדיט קרקעי.
3) התפתחות התעשיה והמלאכה בא"י וסדור קרדיט למטרה זו.
4) עבודת הפועלים במושבות ובערים וקרן קימת לפועלים בא"י.
5) עניני בתי הספר והחנוך במושבות א"י ובעריה.
6) עזרה צבורית (מדיצינית, משפטית, לצרכי הסתדרויות, למסים וכדומה).
7) סדור עבודת־מודיעין נכונה באודיסה, בקונסטאנטינופול ובא"י.
8) גן הצבור בחדרה („גן שמואל").
9) הפצת ידיעות בע"פ ובכתב ע"ד עבודת הישוב בכלל וע"ר עבודת הועד בפרט.
10) ברור דרך עבודה ואמצעים לרבוי ההכנסות של החברה.

הועד בטוח שהפעם ישתדלו רבים מחברי החברה להשתתף בעצמם באספה הכללית העתידה ולא יחוסו על כספם ועל זמנם שיצטרכו להוציא על הנסיעה לאודיסה, מפני ששעה זו, שעת תקון סדרי הממשלה בתוגרמה, נכבדה ביותר לעבודת הישוב העברי בארץ־ישראל.

ואולם, אחרי שסוף סוף הרוב הגדול של חברי החברה לא יוכל לבא לאודיסה ולהשתתף בעבודת האספה הכללית, עצתנו נאמנה לחברי החברה להתאסף בכל עיר ועיר ברשיון הרשות המקומית, כדי לדון בחבורה על כל סעיפי הפרוג־מה של האספה הכללית ולמלא את ידי אלה מן החברים שיבאו בעצמם אל האספה למסור לחברי האספה את דעת יתר החברים.

כדי שיוכל הועד להכין לאספה הכללית הרצאות מלאות ומבררות את השאלות העומדות על הפרק מכל צדדיה, טוב שמלבד החומר שיש לו להועד ושהוא עתיד לקבל עוד מא"י ימציאו להועד במוקדם את השקפותיהם והצעותיהם אלה מן החברים החושבים את עצמם למומחים במקצוע זה או אחר בנוגע להשאלות העומדות על הפרק.

השבוע.

הציונות.

ישיבת ועה״פ המצומצם ביום 27 דיצימבר.

ביום הראשון, 27 דיצימבר, היתה בקילן ישיבת חברי ועד־הפועל המצומצם.

מלבד המצב הפוליטי, שהיה אחד מעיקרי המועצה, דן ועה״פ בשורה של הצעות במקצעות הפוליטיקה והארגאניזאציה; כל ההצעות נתבררו לפרטיהן; אחדות מהן נמסרו לעיבור יותר מפורט ואחדות נתקבלו במתאימות למטרתן, ובקרוב ימציאו אותן אל המוסדות הציוניים הראויים לכך.

לעומת זה הווה ועה״פ את דעתו בכל הוקף כנגד יצירת מוסדות חדשים. לאחר שיצרה האורגאניזאציה הציונית במזרח בעמל גדול, בקושי מרובה וקרבנות עצומים מוסדות באי־כחה משל עצמה, חושב ועה״פ לבלתי קולע אל המטרה ליסד שם מוסדות ציוניים חדשים באמצעיה וכחותיה של האורגאניזאציה הציונית, תחת לחזק ולבצר את המוסדות הקיימים מכבר. ועה״פ עומד בכל תוקף בעד התרכזות כל העבודות הציוניות במזרח של המוסדות שנוסדו ע״י ההנהגה הציונית ועומדים ברשותה.

מקופת העזרה הרוסית נקבצו בהצעת המועצה הפלישתינאית לחברת העזרה של יהודי אשכנז איזו סכומי־כסף לטובת יתומי נגועי הפוגרומים.

נדונו בפרטיות הדין־וחשבון של הועד הפינאנסי והקומיסיה לשנוי סדר־העבודה, שנבחרו בהקונפירינציה הציונית השנתית, ואחדים מסעיפיהם נמסרו לבירור יותר מפורט.

כן החליט ועה״פ להתחיל בעבודה אינירגית של מכירת מניות הקולוניאל־באנק העברי, וביחוד של מניות האנגלי־פלשתינה קומפאני.

הוחלט להזמין את חברי ועה״פ הגדול לאספה בקילן בימי 15,16 מרץ. באותם הימים תהיינה שם גם ישיבות הבאנק, הנאציאנאל־פונד ועוד.

— הועד המרכזי מבקש את האגודות שעדיין לא גמרו את חשבונות השקלים של השנה העברה למהר ולשלוח אליו את כל הסכומים, שנשארו בידם, זאת גבי השוברים ורשימות השוק׳ים. שקלים חדשים שולח הועד רק אל אלה האגודות, שגמרו את חשבונותיהן של השנה העברה.

— בתוצאת „קדימה" בווילנא יצאה עתה לאור חוברת חדשה בשפה הרוסית „המטעים בפלשתינא", מאת הד״ר ארטהור רופין. המחברת נותנת מושג בהיר ממצב המטעים השונים בא״י, מהוצאות גידולם וטפוחם והכנסותיהם באופן מדויק. מחיר החוברת 2 קאפ. בעד מאה אקזמפלארים 1 רובל 50 קופ.

— מביאליסטוק כותבים אלינו, כי עוד בחוהמ״ס נבחר ועד ציוני חדש, אשר עליו היה לעבד תכנית של העבודה הציונית המקומית ולחלקה בין קומיסיות מיוחדות הממונות כל אחת למקצוע שלה. אבל הועד הזה התרשה בעבודתו והעבודה לא נסתדרה. בעת האחרונה בקר את עירנו מר י. ניסנבוים ודרש שתי פעמים בבתי־מדרש, ויסדר את עבודת הקומיסיה לענינו הועד האוריסאי. אולי יתעוררו חברינו בביליסטוק ויסדרו גם את יתר סעיפי העבודה. בעירנו יש כר נרחב לעבודה ואין לנו שעה יותר מוכשרת מעשות תעמולה לתנועתנו כשעה זו שאנו חיים בה.

— בקובנה כבשה הקהלה את העסקנים הציוניים. האחרונים מקדישים את כחותיהם למוסדים צבוריים שונים והעבודה הציונית לקויה ע״י זה. בקובנה ישנם ציונים חרוצים ואפשר לפעל הרבה. בקורו של מר י. ניסנבוים הביאה רוח חיים במחנה הציונים ואם האחרונים יקומו עתה למלא את חובתם—תקל עליהם העבודה.

— בפרוסקורוב ישנם ציונים, אבל עת רבה כבר עברה עליהם ללא פעולות ומעשים. בימים האחרונים התעוררו ציונים אחדים והחליטו להחל בעבודה אנרגית.

— בעת האחרונה נתגברה ההתעוררות בעיר קרמנצוג לקנית קרקעות בא״י. הגורם לזה היה הד״ר מוסינזון, שהיה שם זה לא כבר; הרבה אנשים כבר חתמו על סכומים הגונים;

— גם בעיר אלכסנדרוב, פלך יקטרינוסלב, עומדת להתכונן אגודה של שלשים או ארבעים איש, האומרים לקנות קרקע בא״י;

— אגודה כזאת עומדת להוסד ג״כ בסלונים, פלך גרודנה;

— בשבוע העבר נערך בבריסק נשף ציוני־ספרותי בהשתתפותם של המשוררים ש. פרוג ול. יפה. אחר הנשף נערך באנקט לכבוד האורחים.

— ובאותה העיר נערכה שורה שלמה של אספות ציוניות, אשר בהן הרצה מר יפה ע״ד מצבה הנכחי של הציונות. מר יפה נאם ג״כ באספות אחדית של לומדי בתי־הספר. הציונים מבריסק מלאו בדיוק אחרי דרישת הועד המרכזי והם נגשים עתה באנרגיה לעבוד עבודת הציונות בעירם.

— מיארמאלינצי כותבים אלינו: לפני שבועים בקר את עירנו מ״ ה. גרינברג וקרא שתי הרצאות ביהודית; פעם ע״ד הקולוניזאציה הפלשתינאית ופעם ע״ד הרעיון הציוני בתקופות שונות בדברי־ימי ישראל. בעוד ימים אחדים נאם מר גרינברג עוד פעמים; ע״ד הגורם הקולטורי העברי בקולוניזאציה הפלשתינאית וע״ד ח. נ. ביאליק בתור משורר־התחיה. רבים שעמדו רחוק מתנועתנו התחילו כעת להתענין בציונות ובקורו של גרינברג עשה רושם על כל קהל התושבים. הציונים בעירנו מלאו בדיוק אחרי דרישתו של הועד המרכזי.

— מר ה. ל. מסטניב מודיע. לנו: בשנה העברה היתה שנת בצורת בפודוליה. הלחם וכל צרכי־האכל נתיקרו מאד ומצב רוב אחינו היה רע מאד, נחוץ היה להגיש איזו עזרה לאחינו העניים. האגודה „הרצל" בעירנו לקחה עליה את האיניציאטיבה לצאת לישע אחינו. פתחנו במשך שנה שלמה חנות בשביל עניי עירנו והורדנו את מחיר הקמח וצרכי־האכל למחצה. ההיזק עלה במשך השנה אלף ושלש מאות רובל. הסכום הזה נאסף ע״י חברי אגודתנו ובזה עשינו תעמולה גדולה לרעיוננו, ומן העת ההיא יש להציונים השפעה גדולה על יושבי עירנו. בעת האחרונה ערכנו שני נשפים ספרותיים שהשאירו רושם עמק אחריהם. מלאנו גם כן את דרישות הועד המרכזי בדיוק. מקוים אנחנו כי בשנת הי״ב לקונגרס יעלה בידינו לפעל עוד יותר לטובת המוסדיים הציוניים.

מוואטיץ מודיע מר „גדיש": במוצאי־חנוכה היתה בעירנו אספה גדולה לכבוד הצעירים והצעירות של האגודה „פועלי־ציון", אשר יצאו לפלשתינא. הברים רבים נשאו נאומים לכבוד העולים לארץ־ישראל.

י. בן־אסתר כותב לנו מפאריז.

כדי לברר את „המצב הנוכחי של הציוניות", אחרי שנוי המשטר התורקי, קראה הפידרציה המקומית לאספה־עממית גדולה.

במוצאי־שבת, 26 דיצמבר, האולם היה מלא מפה אל פה, ונראה היה עד כמה גדולה התעניינות בכל שדרות הגיטו המקומי בשאלת־היום הבוערת והזאת:

מרמורק מדבר בראשונה. הוא אינו חפץ לדבר על דבר הפרטים שבהם הנעילה הקונסטיטוציה התורקית לתנועתנו. אין הוא בא־כחו של הועד־המצומצם לספר את כל אלה. הוא מדבר רק בתור יהודי פשוט של המחנה הציוני ובתור יהודי וציוני הוא שמח מאד לקראת שנוי סדר זה בארץ, שבה תלויות כל תקותינו. הוא שמח לא רק מתוך נקודת השקפה הומאנית, כי במשפחת העמים החפשים נוסף עוד עם אחד, אלא מאחר שרק עכשיו יש בסיס נאמן לעבודתנו.

והוא עובר אח״כ אל חלוקי הדעות שבין הציונית־המדינית והציונית המעשית. הוא עומד גם הפעם על דעתו הישנה והדועה מזמן הקונגרס ההאגי אבל בשנוי־קטן; הוא מודה הפעם כי ארץ־ישראל צריכה להיות למרכז הנרידה אבל אין על הסתדרותנו להשתקע בד׳ אמות צרות של „מעשיות" זו. הציונות צריכה להיות קודם כל תנועה עממית, שתקיף את כל האומה בכל שדרותיה ותשפיע על כל החיים העבריים. בעבודה מעשית יכול להשתתף כל אחד ואחד החפץ רק בזה ואפילו בלתי־ציוני. ואת הדבר העיקרי, שעלינו לעשות, הוא לבסס את מצבנו הפינאנסי. הוא מודה קבל־עם כי הבאנק העבר שלנו לא מלא כל אות תעודתו הרמה. הקרן־הלאומית נהיתה חביבה על הסתדרותנו כל־כך עד ששכחו את הבאנק, שכחו ולא הוסיפו לעבוד בעדו. הוא מודיע, כי הוא מתעתד לבוא אל הקונגרס הבא בתכנית של שנוי הבאנק „לנו נחוץ באנק הראוי לשם זה. הוא מדבר עוד ע״ר ערך תשקל ועל דבר הובתנו להיות משפיעים־רוחניים בארץ אבותינו. „אם איננו גדולים עוד בכמות אז, באיכות יכולים אנו לעבור על כל אלה המתגוררים זה כבר בארץ". בדברים חמים ובקריאה לעבודה הוא גומר את נאומו.

ואחריו מופיע על הבמה מכס נרדוי. הפעם הוא מדבר צרפתית מפני שיהודיים צרפתיים באו אל האספה הזאת. יהודים צרפתים „עקריים הבאים על אספה ציונית — זהו באמת „סימן טוב...

נורדוי מדבר על דבו׳ שונאינו, השמחים בכל פעם להכריז: הציוניות מתה! את הקונגרס הראשון חפצו לאסוף במינכן. אז התקוממו נגדו, ומחשבתנו הופרה; ומתנגדינו כבר צהלו ואמרו, כי רעיוננו עבר ובטל מן העולם. והנה קם המת לתחית בבאזיליה, הוא קם בקומה זקופה וקרא לחיים... ולפתע־פתאום נסתלק מעלינו מנהיגנו, והרנה עברה במחנה שונאינו. מפני הכבוד הוציאו דברי־נחומים אחרים על הקבר החדש, ויחד עם מנהיגנו סתמו את הגולל על רעיון תחית אומתנו, אבל המספד הזה נערך קודם זמנו; אנחנו מבכים את מתנו הגדול, אבל את דגלנו לא עזבנו, מידנו. בא הקונגרס השביעי. שם לחמנו. שם נבקעה חומת הסתדרותנו ושוב צלצלו בפעמונים: הפעם כבר מתה באמת הציוניות . . . והנה המהפכה • בשלום בתורקיה! כשנכבשה פורט־ארטור ע״י היפונים נמצא מיניסטר אחד שהודיע באותו היום כי להד״ם. הוא יודע היטב שמבצר פורט־ארטור עדיין עומד על מכונו... אחד הדיפלומאטים שלנו, לוסין וזאולף, מזכירני את איתו המיניסטר. כשהעם כבר כבש את הממשלה בתורקיה, עמד הוא וצעק בכרוכיה כי להד״ם—הקינסטיטוציה עוד תעבור ותבטל. הוא היה בטוח רק בדבר אחד, כי שנוי־ערכין זה המית את הציוניות. ובכן מתנו כפעם המאה ואחת. „אבל פונה גורדוי אל הקהל — אנחנו חיים והקונסטיטוציה התורקית נתנה לה רק פסק־חיים ולא פסק־דין של מות”. המהפכה התורקית הפכה ארץ אבסולוטית לארץ חפשית. בזמנו של הירצל היתה תורקיה — השולטן, והחיים היו שם חיי־עבדים; תורקיה היתה כקטן שלא בגר עוד, ואירופה היתה האפוטרופסות עליה. הירצל היה יוריסט מומחה, הוא ידע כי באופנים כאלה מחויבים לפנות רק אל האפוטרופס. אבל עתה ירדו האפוטרופסים מעל הבמה והקטן נתבגר ונהית לאיש... אצלי אין הדבר מוטל בשום ספק כי ממשלה אחרת בתורקיה לא תהיה עוד”. ויחד עם זה עבר בטל גם רעיון הטשרטר. עלינו לבוא עתה במו״מ עם הממשלה של היום והנני מוסיף כי אצלם יהיה יותר נקל לקבל איזה דבר... העומדים בראש הממשלה הם דימוקראטים נאמנים; אנשים היודעים מה זאת גלות, הם סבלו בעד חופש עמם והם עוד לא שכחו את האתמול שלהם. לבם פתוח לקול־הקורא של עמנו”. הממשלות, הודות להירצל התיחסו גם־כן אלינו בסימפאטיה, אבל כל אלה המיניסטרים, המלכים והאפיפיורים הלא הם סוף־כל־סוף רק אנטישמיים והעומדים בראש הממשלה התורקית הם לא רק לא אנטי־שמיים, אלא אוהבינו דורשי טובתנו. להם יכולים אנו לספר על מצבנו כמו שהוא, בלי הסתר־דבר אצלם נמצא אזן קשבת. צאו וראו, אוסטריה־אונגריה בכמה עמל עולה לה בוסניה־הירציגובינה. אוסטריה היא ארץ חזקה בפינאנסים שלה ובחילה, ואנחנו בלי חיל ובלי כסף חפצנו ליסד ממלכה שלנו... אחרים קראו אותנו בעלי־הזיה אבל אנחנו ידענו את כל קשי עבודתנו ולקחנו אותה עלינו מפני שראינו כי מוצא אחר ממצבנו האיום אין. ואם לפני הקונסטיטוציה היינו בעלי־הזיה, אין אנו עוד באלה היום. באמת אי־אפשר היה הדבר לבוא לארץ־אבסולוטיה ולבקש כי יתנו לנו את ארץ־ישראל חפשית, בשעה שהארצות הסמוכות נמצאים במצב של עבדות... „ובשם המנוח הגדול הירצל יש לי הרשות להודיע, כי לו היה הוא ביום 24 יולי, יום שנוי המשטר התורקי, אז היה הוא קורא באותו היום קריאה גדולה: בת־עמי, הא לך הטשרטר, התורקים הצעירים נתנו לנו אותו היום”. הטשרטר היה אמצעי והתכלית נשארה באמת היום, ועם אחרון היהודי תתקים. ארץ ישראל תהיה פידיראטיבית. ועתה עלינו להתחיל לחיות שם חיים לאומיים.

הוא הוסיף עוד לדבר על דבר כל הקושי של עבודתנו ועל דבר אבני־הנגף המונחות על דרכנו. הוא דבר על דבר הקונגרס הבא, שיהיה אחד הקונגרסים הגדולים ועל דבר השנוים שצריכים לבוא בגוף הסתדרותנו. בנוגע להבאנק דעתו כדעת מרמורק.

בשבלה את נ׳ ומו, שנמשך יותר משעה, עברו מחיאות־הכפים לאובאציות. מרמוריק סגר את האספה בקריאה לעבודה בעד עמנו לארצנו.

ההשפעה הנמרצה לטובה, התורקית, אשר מוכרחת להשפיע על התנשמותו של השאיפות הציונות, מעסקת הרבה את העתונות היהודית והבלתי־יהודית באמיריקה. בהרבה עתונים אמיריקאיים מפורסמים נדפסים מאמרים לטובת הציונות מאת סופרים ידועים, המעוררים את היהודים להפיק תועלת משנוי המצב בטורקיה לטובת אחיהם הנדכאים. כבר אפשר עתה להגיד בוודאות גמורה, כי המהפכה בתורקיה שבה את דעת הקהל באמיריקה אל הציונות.

באולם האוניבירסיטה ההירוואורדית הוצג מחזה בשם „הארץ הברוכה”, פרי עטו של ציוני צעיר יליד פיטסבורג. תוכן המחזה לקוח מתקופת התעוררות התנועה הציונות בין יהודי מערב אירופה, והוא עשה על קהל־הרואים רושם נמרץ מאד. הרבה עתונים אמיריקאיים בניו־יורק. ובבוסטון, שהוצג שם על במת התיאטרון, מפזרים למחזה וליוצרו הרבה דברי־תהלה ושבח.

בארץ־ישראל.

— מסג׳רה כותבים לנו: פקידות יק״א שבעה רצון מן הפועלים הקרקעים היהודים שבגליל. כל אדמתה של סג׳רה נעבדת רק ע״י יהודים. הפועלים עובדים את עבודתם בחריצות ולאט לאט הם נעשים אכרים, אוהבי עבודתם, לכל דבריהם. יש משבחים את הפועלים שבגליל ואומרים עליהם שהם הציבו להם למטרה להוכיח לפקידות יק״א שהישוב העברי בארץ־ישראל עלול להצליח יותר מזה שבארגנטינה ו׳הביא ע״י כך את יק״א לידי הכרת שהיא צריכה ויכולה להרחיב את חוג עבודתה בארץ־ישראל.

— במקומות שונים שבגליל טבריה מושיבה יק״א על קרקעותיה אכרים חדשים. לתכלית זו מוציאה הפקידות מידי החוכרים הערבים את קרקעותיה, שהיתה מחכירה להם, ומוסרת אותן ליהודים. בסג׳רה הוציאה מידי החוכרים הצרקסים ערך 1600 דונם קרקע. אומרים שבקרוב יגמר לטובת יק״א משפטה עם הערבים, שהחזיקו שלא כדין בשטח גדול, בן אלפי דונמים בכפר לוביה, ולשנה הבאה תמסר גם הקרקע הזאת ליהודים; מקוים שיוסד מושב חדש גם בבית־ג׳ן. המושב הזה יוסד על יסוד האריסות, המתישבים החדשים יקבלו מאת הפקידות איש איש 250 דונם קרקע, בית ואורוה ושלשת אלפים פר׳ לקנית בהמות, מכשירי עבודה, כלים ודגן לזריעה.— בשנה זו הושיבה הפקידות 7 אכרים חדשים בימה, 4 במסחה, 6 בצפיה, 6 בכנרת.

-- בהפרמה החדשה „כנרת” וגם במושבה החדשה שבאטליט היו המתישבים והפועלים החדשים סובלים הרבה בשלהי דקייטא ממחלת הקדחת. עכשו רפתה המחלה.

— מחדרה מודיעים לנו, כי במשך כל ימי הקיץ האחרון לא קרה שם אפילו מקרה אחד של קדחת מסוכנה. — בעלי הפרדסים החדשים, שנוטעו בחדרה, הקימו משאבה בנחל שבחדרה כדי להספיק מים להפרדסים. אומרים שדבר זה יועיל במדה ידועה גם להבריא את מי הנחל גופו ולטהר אותם מן הזוהמא. -- אותו המודיע משבח את מטעיה של „אגודת נטעים” בחדרה וב„חפצי־בה” הסמוכה לה.

— מודי־חנין מודיעים לנו, כי בא לשם צעיר רוסי, שעבד שנה אחדות בקלומביה, באחת הפרמות לגדול עופות וירקות, ויביא אתו את המכונות ואת הכלים הדרושים להולדת עופות בדרך מלאכותי. לפני שנים אחדות כבר נעשה נסיון כזה בא״י ולא עלה יפה. אבל הצעיר הזה, שבא מחדש לנסות את הדבר וכבר התחיל בעבודה, שכנראה הוא מובטח לה, בטוח שנסיונו הוא יעלה בידו.

— הבקיאים בדבר משערים, שלרגלי האסון הנורא, שקרה ברומה של קאלאבריה ובצפונה של סיציליה, עתידים תפוחי זהב להתיקר. סיציליה מוציאה בכל שנה תפוחי זהב לשוק בכמות מרובה מאד; ואולם לרגלי הרעש חרבו שם פרדסים מרובים על שטח גדול, אבדו תפוחי־זהב, שכבר היו עומדים להשלח, ונהרס גם הנמל במסינה, שדרכו היו מובילים את תפוחי הזהב לשוקים שונים. התיקרות תפוחי זהב ודאי תשפיע לטובה על הארצות האחרות, שיש שם פרדסים ממין זה, ובתוכן גם על ארץ־ישראל, שנשתבחה כידוע, בפרדסיה. —

— מחיפה כותבים לנו: בית־החרישת הטבני של חברת „עתיד” הולך ונגמר בנינו, ובעוד שני חדשים; בערך, תחל העבודה בביהח״ר. האספה הכללית של חברי „עתיד” תהיה, כנראה, בחודש מרץ ובא״י גופה, משום שהרבה מבעלי המניות וגם רוב החברים האחראים הנם עתה בארץ־ישראל.

— ירושלים ויפו חגגו באופן נהדר את יום פתיחת הפרלמנט התורקי; הבתים היו מקושטים בדגלים, נערכו תהלוכות ברחובות. בירושלים עברה תהלוכה מרובה באוכלוסין את כל רחובות העיר בתופים ובמחולות, בשירות ובזמרה, כמנהג המקום. ביפו היתה תהלוכה עברית, שנערכה ע״י מר שנקין. גם בירושלים נערכה חגיגה עברית ומר דוד ילין דרש דרשה עברית במעמדו של הפחה. — העדה היפונית שלחה שתי תלגרמות של ברכה, אחת ישר להפרלמנט, והשניה על שמו של הדיפוטט העברי מקושטא, מר פרדג׳י, שמנבאים לו עתידות גדולות.

— בימי החנוכה נערכו בכל בתי־הספר שבארץ־ישראל, בערים ובמושבות, חגיגות יפות. לפי דברי המודיעים יפות היו ביחוד החגיגות שנערכו בבית הספר לבנות ובגימנסיה העברית ביפו.

— בירושלים. לא פסקו עדיין הקטטות והמכסוכים ע״ד בחירת דבב

באשי חדש, מטעם ממלא מקום החכם באשי בקושטא נשלח ירושלמה מר חוקיה שבתי (ההכם באשי בחלב ומקודם ביפו) לנהל את הבחירות. ר' חוקיה שבתי מאן לקבל על עצמו את העבודה הזאת, משום שידע עד כמה גדול הפרץ שבין הצדדים וביחוד בין בעלי ההשפעה שבירושלים, שכל אחד מהם רוצה דוקא בחכם באשי „משלו". אלא שלבסוף חזקה חוקה על ר' חוקיה שבתי בקשת החכם באשי מקושטא ויבוא ירושלימה. ואולם גם בידו הוא לא עלתה עדיין להשיב את השלום על מכונו, וקול המריבות פורץ מבתיהם של המנצחים על המחלוקת ויוצא לחוצות ירושלים, ואין איש יודע מתי יבוא הקץ לדבר.

בַּמִּזְרָח.

— בחירות אל הנהגת שלטון הקהלה הישראלית בקושטה. בימים האלה, נעשה פנוי מקום מנהיג אחד בקהלת היהודים בקונסטאנטינופול. בין שני הקאנדידאטים העומדים על הבחירה למשרה זו נמצא גם הציוני המפורסם ד"ר ווילישׁ.

— התפשטות התנועה הציונות בתורקיה. בתורקיה האירופית התחילה התנועה הציונית מתפשטת בעת האחרונה יותר ויותר. כמעט כל העתונות בסאלוניקי אינה פוסקת מלטפל בהציונות. באחד הגליונות האחרונים של העתון החשוב „ז'ורנאל די סאלוניקי" נדפס מאמר ראשי מאת מר נ. סוקולוב, שעשה רושם נמרץ מאד. העתון „טימפו" היוצא בקושטא מביא כמעט בכל גליון מאמרים ברוח הציונות המודרנית. השפעתו של העתון השפאניולי החשוב הזה על הכשרת הלבבות להציונות היא גדולה ונמרצה מאד.

— לתולדותיו של הדיפוטאט מצליח. הדיפוטאט נאסים איפינדי מצליח נולד במאגניזיה, שבאזיה הקטנה. קבל השכלתו בביה"ס-אידאד בסמירנה ואח"כ נכנס אל המחלקה היורידית בקונסטאנטינופול. במלאת לו כ"ה שנים כבר היה חבר למועצי הפרקליטים, והצטיין בתור נואם נפלא. מיניסטר המשפטים ידע והכיר להוקיר את כשרונותיו המצוינים ומנה אותו למשרת סגן נשיא בבי"ד המסחר בסאלוניקי. בהיותו חבר-בפועל בועד התורקים הצעירים בסאלוניקי. הגדיל לעשות בימי תגבורת התנועה הקונסטיטוציונית. בחירתו לדיפוטאט נתקבלה בשמחה גם מאת היהודים גם מאת התורקים-הצעירים.

— התורקים-הצעירים הבינו בחריפות שכלם ובהטאקט היפה שלהם, להוציא ע"י אדריסת-המענה על נאום-הכסא מלבות של רבים את החשש, כי עתידה להתבטא בתשובת-נבחרי-העם פרוגראמה לאומית קצונית ומפמדת למשאלותיהם ומאוייהם של בני יתר העמים היושבים בתורקיה. כל מה שהיה עלול להביא ויכוחים חריפים ועוקצים יותר מדאי וגם מסוכנים במדה ידועה לשלום המפלגות הוצא בכוונה תחלה מסדר היום. דאגת הרבים, כי תהי דעת הרוב של הפרלמנט נוטה, שתקח הממלכה ברשותה את הנהגת כל בה"ס שבתורקיה, היתה אך דאגת-שוא. בתשובה על נאום-הכסא נאמר מפורש, כי רק את בה"ס, שנוסדו עד עתה ע"י הממלכה והנמצאים ברשותו של מיניסטריום-ההשכלה צריך לתקן ולשכלל על יסוד פאטריוטי-לאומי. דבר זה מגדיר בתור מוסדות פרטיים את ב.ה"ס שנוסדו ע"י יונים, יהודים ובני יתר הלאומים, ונותן להם את החופש המבוקש לענין בחירת לשון-הלמודים וקביעת הפרוגרמה של בה"ס.

— לבטחון הצבור בפרובינציות של הממלכה. המיניסטר לעניני-הפנים, האמי פחה, אמר לדיפוטאציה מערי-השדה, שהתיצבה לפניו, את הדברים האלה: „אני עומד להכניס אל בית-הנבחרים הצעת חוק בדבר תקון ושכלול הנהגת שלטון-הקריה בערים. לכל עיר יהיה שופט-שלום, אשר יברר כל דין ודברים בין אדם לחברו בדררא דממונא בסכום לא יותר משני אלפים רובל (4000 פראנק). בערי-הגלילות יוכדו בתי-ספר לז'אנדארמים. כפרים בודדים יתאחדו יחד לגלילות-ז'אנדארמיריים".

תקון זה לבטחון החיים הפומביים עלול לדביא רב טובה גם בפלשתינה, וביחוד בהכפרים היהודים אשר בעת האחרונה יש שמנסים השכנים הערביאים לעשות שם מעשי-גנבה ואלמות.

— בימים האלה תוכנס אל הפרלמנט הצעת-חוק, המטלת את חובת עבודת-הצבא גם על הבלתי-מושלמים. כל הצעירים, שמלאו להם כ"א שנים יהיו מחויבים לעבוד בצבא. יתר התושבים, שישארו נקיים לביתם, יוסיפו לשלם את מס-הצבא כקודם.

מכאן ואילך יתקבלו גם בלתי-מחמדים בתור תלמידים אל בתי הספר-הצבאיים הממלכיים. באופן זה יהיו בקרוב במחנה החיול התורקי הרבה אופיצירים יהודים.

מסאלוניקי כותבים: זר ומוזר היה עוד עד העת האחרונה הרעיון הלאומי ליהודי סאלוניקו. רובם ככולם נסחפו אחרי זרם החיים הכלליים ולא היה בהם אף משהו של ההכרה-העצמית היהודית-הלאומית. אבל זה לא כבר נהיה שנוי גדול במהלך השקפותיהם של יהודי-עירנו בהכרתם הלאומית. לפני שלשה שבועות נשא הד"ר פלוריגתין, עורך העתון השפאניולי „על אוועפיר", בקלוב של מי שהיו תלמידי „ביה"ס הפראנצויי-אשכנזי" נאום ציוני לפני קהל שומעים רב מאד. הנאום הזה עשה רושם כביר ועורר לעבודה אינירגית את האגודה הציונית „אהבת ציון", שנוסדה בכאן לפני שני ירחים. גם על אספת-השקלים השפיעה הנאום הזה השפעה מרובה, רושם גדול ביחוד עשה הדבר, מה שהעתון „Le Progres be Salonikue" אשר התיחס עד כה להציונות בשנאה גלויה, השתמש בנאום הנזכר למאמר ראשי.

אמנם נמצאים בין היהודים בכאן גם אחרים, המתנגדים להציונות, אבל רוב יהודי-סאלוניקו, כיהודי-תורקיה בכלל, אינם הוגים שנאה להציונות, כי אם מתיחסים לפי-שעה אל התנועה בשויון-נפש. עד כה לא טפלו בשאלת-היהודים לגמרי, כי בנוגע להם הן לא היתה שאלה כזו במציאות כלל. פלשתינה, והתפתחותה היהודית-לאומית נשארו זרות להם, היא נחשבה לעיניהם לארץ-העבר שלנו, לא חדר אליהם הד שאיפותיו, לשוב ולהתישב על אדמת אבות וגם לא ידעו מאומה מכל אשר אנחנו עושים לטובת התפתחותה והתרחבותה של לשוננו הלאומית, של הלשון העברית. עתונים, שהיו יכולים לברר את כל הדברים האלה להיהודים המקומיים, לא נמצאו בכאן, המסתכל בעין פקוחה יראה כי בלא-יודעים מקננת בלבם של אחינו בתורקיה סימפאטיה חמה לרעיוננו. הם עמדו על האמתיות כי הגשמת שאיפתנו תהי מביאה עם זה תועלת מרובה גם להפרחתה של הממלכה העותימאנית.

בהעתון „ז'ורנאל די סאלוניק". נדפסו זה עתה שני מאמרים ע"ד הציונות מאת הד"ר נורדה וג. סוקולב. שני המאמרים עשו על היהודים שבכאן רושם חזק מאד, ובכל החוגים הגים בהם בהתפעלות יתרה.

האגודה „אהבת ציון" שבזה עוסקת בעבודתה ברוב מרץ ועוז ומספר חבריה הולך ורב מעת לעת. לפני שני שבועות היתה ישיבה לחברי האגודה הזאת, שהשתתף בה גם ז'אבוטינסקי, ולפי בקשת הנאספים נשא לפניהם נאום ע"ד מסעו האחרון בפלשתינה. דבריו נתקבלו בתשואות-חן.

בחגיגות, שנערכו פה לכבוד פתיחת הפרלמנט ביום 17 דיצמבר השתתפו היהודים השתתפות נמרצה. החכם-באשי ר' יעקב-מאיר נתקבל מאת ההמון בשעת ביאתו אל מקום-החגיגה בכבוד גדול. ראש-העיר סאלוניקי י. נאאר, חבר קהלת-היהודים ותשוב מאד בעיני יהודי סאלוניקי נשא נאום מצוין. הדימונסטראציות החגיגיות נמשכו כל היום ועד שעה מאוחרת בלילה.

עורך העתון „ז'ו נאל די סאלוניקו" נאם ביום 26 דיצמבר בקלוב של מי שהיו לפנים תלמידי ביה"ס הפראנצויי-אשכנזי ע"ד שאלת האורגאניזאציה של יהודי-תורקיה. הנאום עורר התעניינות מרובה, ועתה כבר נעשו צעדי-ההכנה הראשונים למסור אורגאניזאציה כללית של יהוד-תורקיה.

בימים האלה עומד להפתח פה גן-הילדים העברי של חברת-העזרה אשר ליהודי-אשכנז. המורה כבר באה לכאן. גן-הילדים הזה עלול להביא תועלת מרובה מאד להתפתחות הלשון העברית בעירנו, אם יהיה ערוך ומתוקן בדוגמת גני-הילדים אשר בפלשתינה ואם לא יטילו על הילדים למוד איזו לשון אחרת.

סִפְרוּת וְאָמָּנוּת.

מראשית השנה החדשה מתחיל לצאת בווילנא עתון זרגוני חדש בשם „יודישע צייטונג". העורך והמו"ל — פ. מרגולין.

— באנגליה מכינים להוצאה, מהדורה שלמה משירי ביאליק, שתורגמו אנגלית.

— בכ"ג בדיצמבר הקריא מר ב. גולדברג הרצאה באספת „האגודה היהודית לספרות ואמנות „על האינטליגינציה הרוסית-יהודית והתיחסותה אל העתונות הישראלית". ההרצאה עוררה ויכוחים, שבהם השתתפו פירוז'-ניקוב, דרויאנוב וניגר.

— באגודה הספרותית היהודית בפטרבורג קרא מר ש. גינצבורג, מי שהיה עורך ה„פריינד", הרצאה ע"ד ערכו של מאפו בתור יוצר הרומאן העברי.

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

Рэдакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

העולם

שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. – מופיע בכל יום ד׳.

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN KAROLINGERRING 6

ישנה שניה. גליון י״ד. קלן, כ״ט אדר ב׳ אתתל״ט להורבן.

II. Jahrgang. Nr. 14. Köln, 1. April 1908.

הֲכָנַת הָאָרֶץ.

א.

בכל מקום ששם הננו המעט מכל העמים הננו שנואים ונרדפים, או אנוסים להתבולל. גם ארץ ישראל עם כל סגולות תכונותיה ומעלותיה בתור מרכז לא תגיע למדרגת מבטח ולמנוס נכון כל זמן שלא נכין את הארץ לעשותה למקלט מסודר בעד המון יהודים. על כל פנים — חובתנו לשים לב לרכז את היהודים בארץ ישראל. כל מה שנעשה שם עד היום הוא מעט ודל. מספר היהודים הוא קטן. על שטח 4500 קילומיתר מרובעים (או 5.000,000 דונם) אנו מוצאים את ירושלים — מספר יושביה הכללי 70,000 ומספר היהודים 45,000, יפו — המספר הכללי 40,000 ומספר היהודים 8,000, עזה — המספר הכללי 40,000 ומספר היהודים 160, חברון — המספר הכללי 20,000 ומספר היהודים 1000, בית-לחם — המספר הכללי 8,000 ויהודים אין, רמלה — המספר הכללי 8000 ומספר היהודים 100, לוד, — המספר הכללי 100 — ויהודים אין, מֶגְדֶּל — המספר הכללי 5000 ויהודים אין, בית נַחֲלָה — המספר הכללי 4500 ויהודים אין, אשדוד — המספר הכללי 3000 ויהודים אין, יבנה — 2500 ויהודים אין. סכום התושבים הכולל 108,000 ומספר היהודים 54,260. ספירה מדויקת בנוגע אל המקומות הקטנים אין, ועפ״י ההשערה יגיע מן 50,000 עד 75,000. בין המקומות הקטנים עולה מספר היהודים בפתח תקוה — 1400, במקוה ישראל 100, בראשון-לציון 900, בנס-ציונה, ודיר-חנין ותל-אביב 170, בבית אריף 10, ברחובות 550, בעקרון 350, בארטוף 60, במוצא 30, בגדרה 140, בקסטיניה 100 — מספר כל הנפשות ביהודה 3810.

שטח האדמה אשר במושבות עולה 7230 הקטר, ותוץ מזה יש גם בערים ירושלים, יפו, חברון וסביבותיהם קרקעות שאי אפשר לשער את שטחם בדיוק — ברשות בני עמנו.

אין צורך בקנינים מרובים חדשים בכדי ליצר מרכז נחלות של יהודים על שטח נמשך מיפו עד רחובות במרחק 20 קילומיתר או עד גדרה במרחק 30 ק״מ. באופן זה נקל לקבוע תחום מוגבל יהודי מרכזי שיהיה לנקודת התוך למחוזות העתידות להכנס ברשות היהודים ביהודה. מפה והלאה אפשר להרחיב את הישוב גם על לוד ורמלה.

יותר קשה יהיה להאחז בעזה, מקום שם אין מושבות של יהודים מסביב. בעיר עזה עצמה אפשר יהיה לעזור לבעלי מלאכות או לפבריקנטים קטנים להתישב, ובסביבות העיר אפשר לקנות אדמה בזול וליסד מושבות קטנות. גם קרבת גבול מצרים מסגלת את סביבות העיר עזה לישוב. נסיונות קטנים כבר נעשו שם, אבל בלי כח הסבל, בלי זריזות ובלי הוצאות מספיקות.

הישוב אשר לנו בגליל מתפשט מדרום לצפון באורך 45 ק״מ מן המקום מִלְחַמְיה (על שפת הירדן, במרחק 3 ק״מ ממקום ששפו מֵימָה של טבריא) על פני ימה של טבריא עד מי-מרום (משם והלאה עד מתולה מגיע האורך עד 70 ק״מ). לפאת מזרח — הירדן וְיַמֵּי טבריא ומרום מגבילים את השטח הזה. בכל ארץ הגליל נמצאים רק שני מקומות של ישוב גדול (את נצרת ואת ספרויה אין אנו מונים), והם: צפת וטבריא. בהן מספר היהודים מכריע ברובו את מספר התושבים בכלל, בצפת — מספר התושבים הכללי 15,000 ומהם 8000 יהודים, בטבריא 8000, ומהם 6000 יהודים. מספר התושבים במקומות הקטנים עולה לערך 20,000. בגליל יש לנו בקולוניות: במלחמיה — 110 נפש, במישה 150, בדַלֵיקה, אומר-זַני, ימה ובית שאן — 300, בסדזירה — 200, בראש-פנה — 500, במשמר-הירדן 90, ביסוד המעלה לא נודע המספר בדיוק — המספר הכולל 1350 והשטח הנמצא ברשותנו 19220 הקטר, וחוץ מזה יש בערים הרבה קרקעות ברשות היהודים (בְּקִימַקְמִית של טבריא 75 % של הקרקעות הם קנין היהודים).

בקרבת ימה של טבריא (ממלחמיה עד צפת) מספר היהודים הוא המכריע ברובו גם בנוגע למספר התושבים גם בנוגע לקנין הקרקעות. לוא אפשר היה להרים את היהודים, ממש, מאשפות, בטבריא ובצפת (מקום שם רובם מתפרנסים מהחלוקה), כי עתה נקל היה לכונן מרכז יהודי תוך מסביב לימה של טבריה. בגדר הכנת הארץ שם יש לשים לב אל חמי טבריא — בהקדם או באחור עתידה להוסד שם איזו חברה שתמצא הון וכח להחיות מעֲמות את החמין ההם ולעשותם למקור חיים לתושבי טבריא, וחובה לפקח ולשקוד על הדבר שהמלאכה הזאת תֵּעשה ע״י יהודים ושהמוסד יכנס ברשות יהודים. כן גם נכבד וחשוב הדבר להביא רוח חדשה לקהלות היהודים בצפת ובטבריא. בטעות חשבו רבים, שההתעסקות בתושבי הערים איננה מעניני הישוב והתחיה. זו היא שגיאה גסה. אין להפריד בין היהודים היושבים בערים ובין אלה היושבים בכפרים, מפני שאלה משפיעים על אלה.

אך למטרה זו לא תצלחנה אסכולות צרפתיות, וגם ספק הוא אם בכלל יש לעשות שם הרבה ע״י בת״ס. הבערות היא נגררת אחרי העניות,

והעניות היא כרוכה בעקב הבערות. תועלת מרובה יש בהרחבת מלאכות ביתיות, וגם נחוץ יהיה לתקן את הדרך בין טבריא וצפת.

אחת החובות הראשיות בבחינת הכנת הארץ היא לברוא חבור נכון בין גלילות ימה של טבריא ובין יהודה. החבור הזה יהיה אפשרי, אם נוסיף לקנות קרקעות מיפו ופתח תקוה בין כפר־סבא וחדרה וזכרון יעקב ושויה עד מישה. באופן אשר על פיו נוכל לעשות רצועה־של דרך בגבול אחוזותינו מן ימה של טבריא עד יהודה.

להשגת המטרה הזאת אין מספר אחינו כעת בארץ ישראל מספיק. ומהצד האחר אין לחולל תנועת יציאה לארץ ישראל דומה אפילו במקצת לתנועת היציאה השוטפת לאמריקה, או לאנגליה. צריך להביא לארץ ישראל את המפלגות החזקות ביותר בכשרון, כח והון, במדת ההסתפקות ובזריזות יתרה. אבל אין כל ספק, כי ככל אשר ירב מספר אחינו בארץ ישראל וככל אשר יעלו במדרגת הקולטורה המעשיית, כן נקרב אל מטרתנו. למען נהיה לרוב־מנין־התושבים ביהודה ועל ימה של טבריא, צריך שיבואו ליהודה עוד 200,000 יהודים — ואם נוציא את עזה ואת חברון, שהן בדרום, מן הכלל, יספיק מספר 140,000 — ולסביבות ימה של טבריא, צריך שיבואו ליהודה עוד 15,000 יהודים — אז יהיו ביהודה 250,000 יהודים וכנגדם 200,000 לא־יהודים, ועל ימה של טבריא 30,000 יהודים כנגד 37,000 אינם־יהודים.

כניסת מספר גדול כזה של יהודים מארצות אחרות לארץ ישראל הוא, בתנאים הנוכחים, דבר אשר לא יצויר במשך זמן קצר, אבל אין הדבר נמנע, כי במשך עשרים שנה ע"י כניסה אטית ומודרגת, אפילו בלי נסים, נגיע אל המספר הזה. צריך שיכנסו ליהודה 10,000 ולגליל 700—800 לשנה.

עפ"י האמור הננו רואים כמה מן השטות וסמיות־העינים יש בדברי המתיאשים המוחים והמתמרמרים, החושבים, שאנו בעסקנו בהכנת הארץ הננו עוסקים באיזו אלתימיה. הקוראים יראו עפ"י המספרים הנ"ל מה אנו צריכים למען היות לרוב־מכריע בחלקים חשובים של ארץ ישראל. אין אנו מעלימים עין מהמכשולים. אפילו כניסת 11,000 יהודים חדשים במשך שנה היא עפ"י התנאים הנכחים דבר קשה, אבל את התנאים הנכחים אפשר לשנות. הארץ עומדת כעת בתקופת השתנות התנאים אף בלי עזרתנו. ואם נוסיף סיוע מצדנו אל ההתפתחות הטבעית הנמשכת והולכת אז יוקל הדבר מאד להגדיל מעט מעט את מספר אחינו שם — ומה גם אם ירבו בעלי הון לנסוע שמה להתישב. נ. ס.

מספרים מחכימים.

(למצב הישוב החדש בא"י).

בשנים האחרונות הרבו לדבר בעתונים ע"ד ההגרה היהודית לא"י אלו העומדים מרחוק יכולים לחשוב, כי באו אלפי משפחות וביניהם בעל הון למאות שקנו להם בתים, אחוזות גנים ופרדסים בערים ובמושבות.

הדעה המשובשת הזאת מזיקה לישוב העברי בא"י מצד הפנימי והחצוני: בתוך הספירות העבריות והציוניות חושבים, כי העבודה המעשית בא"י „עולה כפורחת", כי הרעיון הולך ומתגשם, ובכן אין לדאוג כל כך לעבודה ומעשה. כל אחד ואחד מבעלי ההון יודע בעצמו שהוא לא עשה מאומה לטובת התפתחות הישוב בא"י, אבל חושב הוא שאחרים השקיעו שם כסף באחוזות ובחרושות שונות; והעניים בעלי המלאכה והסוחרים הפעוטים חושבים, כי כבר בא לא"י מספר רב של העשירים והגדולים, הרבו בנטיעות, עשו מסחר וקנין ויפתחו בתי חרושת רבים, וכי על כן יש כבר צורך במשרתי החברה הקטנים; וכה הנם באים האחרונים יותר מכפי המדה והצורך הטבעי והנם נאלצים לפעמים לעזוב את הארץ בפחי נפש. שא"נ יהודים בא"ח הלא אינם יודעים את הנעשה מבפנים. הם רגים עפ"י הבהלה שהיתה לאחר הרעש של הפרעות באוקטובר 1905 ועפ"י ההצעות שנתפרסמו בעתונים במשך זמן הזה; לכן הם הולכים ומספרים ע"ד רבבות יהודים הבאים אל הארץ להתישב בה.

כדי לתת מושג נכון מההגרה העברית לא"י בעת האחרונה נביא בזה רשימות המשפחות שהתישבו בערי החוף שבא"י ובירושלים בשנים האחרונות. לצערנו לא נערכו לוחות־מספרים מדויקים של הכניסה והיציאה בא"י; רק מעט שנוסרה לשכת המודיעין הכללית בא"י ישנה רשימת הבאים דרך חוף יפו; את רשימת היוצאים קשה עוד לסדר גם עתה. בקושי גדול עלתה לנו לערוך את הרשימות המובאות בזה.

I. רשימת המהגרים היהודים שהתישבו ביפו בשנות 1905, 1906, 1907 ע"פי עסקיהם.

מלאכתם	יצאו בכל הזמן	1905	1906	1907	בס"ה
רופאים	3	—	2	1	10
רופאי שנים	2	1	1	—	2
מילדות	2	1	1	—	2
רוקחים ועוזריהם	4	—	2	2	9
אגרונומים, אינז'נר וחימיקים	4	2	1	1	11
מורים ומורות (פרטים ובבתי הספר)	18	10	3	5	42
" " של מוסיקה, שירה ושרטוט	7	2	2	3	16
בוכהלטרים וקורספונדנטים	10	2	2	6	13
סוכנים וקומסיונרים	7	2	4	1	20
סוחרים, חנוגים ועוזריהם	36	4	22	10	119
צלמים ושלט	4	1	—	3	6
נגרים ומזרנים	22	8	4	10	58
תופרות, חיטים וחיטות	21	4	1	8	38
מסגרים, נפחים, צורף	18	1	8	9	26
שענים	4	—	2	2	8
סנדלרים, בורסי ועושה גרבים	21	3	13	5	53
כובסים מגהצים וצובעים	7	3	2	2	21
ספרים וספרות	6	1	5	—	10
כורכי-ספרים	2	1	1	—	18
אופים ופועליהם	5	5	—	—	10
חבתן	1	1	—	—	8
אופה תופינים ועושה אטריות (מקרוני)	2	2	—	—	7
קצבים	2	1	1	—	12
אכסנאים (פונדקאים) ומחזיקי בתי-קהות	4	2	2	—	27
משרתים: בבבליותקה, בבית הספר ועורך מכתבים	3	1	1	1	14
פועלים פשוטים	5	—	5	—	8
בלי עסקים קבועים	18	13	5	—	76
בעלי בתי-חרושת קטנים ושל נעלים, עושי מי זלטר	3	1	2	—	19
	241	78	100	68	658

עד שנת 1881	באו ליפו יהודים מרוסיה	44 נפשות
1881—1886		102 "
1886—1890		213 "
1890—1895		150 "
1865—1900		102 "
1900—1904		151 "
1904	(אחרי הפרעות בקישיניב)	381 "
	בס"ה	1143 "
בשנות 1907 ,1905—1906		658 "
		1301 "

מה שנוגע למספר הבאים צריך להעיר, כי המספרים של שנת 1905 שיכים רק לחדשים האחרונים של השנה ההיא (לאחר הפרעות של אוקטובר). ובכן המספר 72 לג' חרשים של שנת 1905 הוא בערך יותר גדול מהמספר 100 לכל שנת 1906. משנת 1907 באו רק 9 חרשים עד אוקטובר (שבזמן הזה נעשתה הרשימה) והמספר 70 לשנה זו הוא שוה בערך למספר 100 של כל שנת 1906. ובכן הננו רואים כי רק בחדשים הראשונים שאחר הפוגרום עלה מספר המתישבים בפעם אחת עד כדי ערך של 300—280 משפחות לשנה (70 לפחות מרב

שנה); אח״כ הומעט המספר ונשאר לשנות 1907—1906 בערך של מאה משפחות לשנה.

לפי יחס מספר הנפשות למספר המשפחות נראה, כי רק המשפחות הקטנות, כלומר הרוקים והנשואים שאין להם יותר מילד אחד יכלו להתישב ביפו. המשפחות בנות נפשות רבות כמעט כולן נאלצו לעזוב את העיר.

לפי התעסקות המתישבים נראה, כי רובא דרובא הם בעלי מלאכה, המעוט הקטן הם בעלי אומניות חפשיות (רופאים מורים וכדומה). הסוחרים הפעוטים והבינונים הם רק בערך 15 פ״צ מכל המתישבים. אלו הנרשמים „בלי עסק קבוע״ הן: א) משפחות שהמפרנסים יושבים בחו״ל ושלחו את נשיהם וילדיהם לא״י, ב) אנשים צעירים או חלשים שקרוביהם שולחים להם לע״ע כסף לפרנסתם.

מן המלאכות השונות המובאות בזה נראה, כי רק המסגרות, הנגרות, החיטות (תפירת בגדי נשים) והרצענות, ומהאומניות החפשיות רק ההוראה יכלו להעסיק מספר פחות או יותר הגון של משפחות; ליתר המלאכות היו רק מקומות התעסקות אחרים בסוף שנת 1905 ובשנת 1906, אולם בשנת 1907 כבר לא היה מקום כלל לאחרים מבעלי מלאכות אלו. מענינים המספרים של החנונים שהתישבו, מהם נראה כי בראשונה יראו היהודים להתעסק בחנונות במקום חדש, בשנת 1906 החלו לפתוח חנויות, וכנהוג בין היהודים חקו א״ש את רעהו מבלי בקש חשבונות. אולם מהרה נוכחו, כי אין מקום למספר כזה של חנונים ביחוד כשנתמעטה ההגירה, ובשנת 1907 פתחו רק עשר חנויות.

II. רשימת המהגרים היהודים שהתישבו בירושלים בזמן האחרון עפ״י עסקיהם.

מלאכתם	מפרנסים	כולם
מורים, מורות, קליגרף, אומנית	16	25
מילדות	2	8
רוקח-עוזר	1	1
אינג׳נר ואדריכל	2	4
בוכהלטרים וקורספונדנטים	7	10
קומיסיונרים	3	6
חנונים, רוכל ומכין שקי נייר	12	38
צלמים	3	5
מסדר-אותיות וכורך-ספרים	3	7
נגרים, זגג ועושה מסגרות	12	25
חיטים, חיטות, כובעניות ורוקמת	34	54
אורג	1	8
מסגר, דוד, פחח, צורף גלונו-פלסטים	6	22
שען ועושה שמשיות	7	18
סנדלרים, מתרפי-עור ואורגות-גרבים	17	49
צובעים וסיידים	4	4
מסתתים וגודר	15	16
אופת	1	1
פונדקאים	4	21
פועלים	8	11
תלמידים	—	14
מחזיקי טחנה	2	7
	261	354

גם פה נראה שהתישבו רק בעלי משפחות קטנות 354 : 161 = 2 : 2, הפועלים בטחנת „זרובבל״, התלמידים ב„בצלאל״ ובסמנריום למורים, כן מסתתי האבנים כלם רוקים; גם פה המתישבים הם רק בעלי מלאכות או בעלי אומניות חפשיות; גם פה תופסים המורים מקום הגון, 10 פ״צ, וזהי ההשפעה הרוחנית הבאה מחו״ל לירושלים. גם בחצוניותם הולכים הירושלמים ומתאפ״ים. ולכן היה צורך במספר ידוע של חייטים וסנדלרים מן החוץ; יתר בעלי המלאכות ישנם, כנראה, די הצורך מבני הישוב הישן ואין מקום לחדשים. אין בירושלים הצורך בחרשי מסגר כמו ביפו, אשר שם בתי החרושת של שטיין ואחרים יותר קטנים. כמעט שאין מקום בירושלים גם לחנונים, כי במקצע זה התחיקו משנים רבות יושבי המקום. בענף סתות האבנים חדשו הצעירים איזה דברים והטיבו את אופן העבודה, גם קנו להם מחצב אבנים, כי יהיה להם חומר תמידי מן המוכן, על כן היה במקצע זה מקום למספר ידוע מן החדשים.

במספר המתישבים החדשים בירושלים שברשימה זו לא בא מספר הזקנים (ה„קנדידטים״ לחלוקה) — כמאתים משפחות, כי אלה לא תוצאות ההגרה הלאומית, הם באו בכח מושך אחר מסורתי; ואותם אין אנחנו יכלים לחשוב ליסוד המרבה את הישוב, כי רובם ככלם זקנים ואינם מביאים עמהם את ילדיהם, והיה אם אחרי משך של איזה שנים ינוחו בהר הזיתים, ישאר מקומם פנוי בישוב העברי אשר בירושלים. אולם לו גם נחשוב את אלו המשפחות (כחמש מאות נפש), גם אז ערך המתישבים בירושלים פחות הרבה בערך למספר (850 : 50000 = 0,06) המתישבים החדשים ביפו ביחס למספר התושבים העברים 650 : 6000 = 10 למאה) בקרוב.

III. רשימת המהגרים היהודים שהתישבו בשנת 1907—1906 בחיפה עפ״י עסקיהם.

מלאכתם	מפרנסים	כולם
אינג׳נרים	2	3
מבשלי סבין	2	7
בוכהלטר	1	5
מילדות	1	1
פועלים בבית החרשת „עתיד״	16	23
אכסנאים (פונדקאים)	2	15
חיט ותופרת	2	5
פחח	1	7
חנוני	1	3
נגרים	3	[illegible]
שענים	3	12
	34	86

רשימה קצרה זו מוכיחה, כי הישוב החדש בחיפו הוא כמעט כלו תוצאה ישרה מבנין בית החרושת של „עתידי (גם הנגרים רוב עבודתם בביהח״ר הזה). המלונים נפתחו עוד בעת ההגרה בשנת 1906, כשבאו אורחים נכבדים לבקר את הגליל; עתה האחד כמעט שנסגר ובעל המלון השני ג״כ נאלץ לבקש עוד מקור לפרנסתו בפתחו חנות של מכלת. גם פה המשפחות קטנות, רוב המתישבים פועלים ובעלי מלאכה. ערך המתישבים החדשים לישוב העברי המקומי 1500 : 86 הוא 5 פ״צ בקרוב.

קומץ המשפחות הזה הוא ממש כטפה מן הים בעיר שיש בה כמאתים אלף נפש; הערבים יושבי צפון-סוריה מפותחים ביותר במלאכה, במסחר ובחרושת, על כן קשה מאוד לגוף חדש שיחרור שם לתוך החיים הכלכליים.

IV. רשימת האימיגרנטים היהודים שהתישבו בבירות בשנות 1905—1906, 1907 עפ״י עסקיהם.

מלאכתם	1905	1906	1907	נפשות
מורים	—	2	—	5
תלמידים בקולגיים	—	3	6	9
מנהל בבנק וסגנו	—	2	—	9
מנהלי ספרי מסחר	—	3	2	8
קומסיונר		—	1	1
חנונים ועוזריהם	—	2	3	20
מסגרים	1	3	2	15
פחחים וצובע	—	2	1	9
חיטים	1	2	1	11
תופרות	1	3	—	10
אופים	—	2	1	7
כובענים	—	2	—	8
סנדלרים	—	3	—	8
נגרים	—	2	2	14
כורכי ספרים	1	—	2	11
שען	—	1	—	6
מתקן פסנתרים וכלי זמר	—	1	—	6
עושה ארגזים	—	1	—	5
עושה גלומות לסיגרות	—	1	—	6
עושה רשתות למאור הגז	1	—	—	1
עושה מי זלטר	—	1	—	7
פועלות	—	—	2	2
	5	36	23	178

המספר היותר גדול בערך — תשעה — הוא של התלמידים בקולג', באשר אין התושבים המקומיים ממלאים עוד את כל המקומות הפנוים בשני הקולג'ים. כשבע משפחות נתוספו בבירות לרגל פתיחת מחלקת הבנק העברי. מבני כל מלאכה ומלאכה התישבו בעיר זו רק שנים שלשה. מה שמענין ביותר הוא זה, שגם חרשי הברזל לא התישבו בבירות, אם כי שם ישנם צנורות המים, צנורות מאור הגז וביחוד בתי מלאכה אשר למסלת־הברזל; יש דרישה לחרשי מסגר גם באורך כל מסילת הלבנון והבקעה עד דמשק ואליפה; המסגר האמן מרויח שם עד 5 פרי ליום. אולם כל זה איננו מושך שמה את החרש העברי, מאשר הוא נאלץ לעבוד שם רק חמשה ימים בשבוע ולנוח ביום השבת וביום הראשון. בכלל זרה לאיש ישראל הסביבה ההיא, ביחוד בלבנון, שאין בה חיי החברה של ישוב עברי. בעל המלאכה והפועל העברי מסכים להרויח פי שנים פחות, ובלבד שישב בא"י במקום ישוב עברי הגון.

בנוגע לאלה שהתישבו בשנים האחרונות במושבות העברים בא"י אין עוד רשימה מדויקת. כפי הידוע התישבו במושבות יהודה כמאה משפחות מבעלי המלאכה והאומנים. הפועלים כמאתים נפש התישבו כולם במושבות; הרוב מהם הם ביהודה בתור שכירי יום בגנים ובפרדסים. רק מעט מהם השתלמו במלאכתם ויהיו למנהלי עבודת הפרדסים במשמרת חרשית; כעשרים איש מן החדשים היו לחצ־אכרים בבאר שלום ובפג ה. עשרות אחדות של פועלים עובדים בגליל את עבודת האדמה בתור פועלים שנתיים.

בתור בעלי אחוזות גנים ופרדסים התישבו בכל המושבות במשך שתי השנים האחרונות על היותר כעשרים איש, רובם בפתח תקוה. מחיר האחוזה היותר גדולה שרכשו הוא כחמשים אלף פרנק; כאלו ישנן רק כחמש; עוד כחמש מהאחוזות החדשות שוין 15—10 אלף פרנק, והשאר הן קטנות של איזו אלפים פרנק. — בערים קנו הבאים החדשים רק שנים שלשה בתים.

היוצא מכל הרשימות והמספרים שהבאתי בזה הוא:

א) מספר האנשים שהתישבו בא"י ע"י ההגרה קטן הוא מאד 20—25 למאה בערך למספר הבאים.

ב) מבעלי הרכוש התישבו על היותר אחד למאה מכל מספר המהגרים.

ג) יתר המתישבים הם פועלים ובעלי מלאכה ומעט מבעלי האומניות החפשיות.

ד) גם אלו התישבו בארץ לאחר ברור־טבעי קשה. כל חלש וכל בעל משפחה גדולה נאלץ לעזוב את הארץ, נשארו רק היותר צעירים, היותר חזקים בחומר וברוח, ואשר מספר הידים העובדות מתאים למספר הפיות האוכלים.

ה) הברור הטבעי הזה נעשה יותר קשה מיום ליום; כל מה שהיתה יכולה החברה המקומית לקלוט אל תוכה מן המלאכות והאומנות הארופיות לפי התפתחותה כיום ככר נתמלא; ועתה אם לא יבאו לא"י אנשי־הון ובעלי כספים מן החוץ לברא על ידי התפתחות חדשה מקום חדש לפעולה מלאכה ואומנות, אז תאלץ ההגרה העברית לא"י להפסק לגמרי.

ו) רק לפי ערך הרכוש העברי שבא"י תמצא עבודה לפועלים ובעלי מלאכה עבריים. למרות הפתגם הידוע שההון הנהו קוסמופוליטי אנחנו רואים פה, כי קשה מאד וכמעט שאי אפשר לעברים למצא עבודה במסלות הברזל, במסלות העירוניות, בנמלים וביתר בתי החרושת והעבודה שניסדו ע"י כספים שאינם שיכים לעברים.

ז) כל ההרצאות וההצעות בנוגע לעבודה מעשית בא"י שבאו בשנים [illegible]ות מצד ההשתדלות הציונית ומוסדותיה יצאו שכרם בהפסדם; [illegible] וטבעם של הרצעות [illegible] יוכלו באופן היותר טוב להכניס [illegible] אלפים פרנקים), שאין להם שום

ערך בהתפתחות הכללית של א"י. ולפי הרעש והשמות המצלצלים של החברות החדשות חושב המון העם הישראלי כי דבר מה נעשה בא"י, והמה באים ונאלצים לשוב בפחי נפש. גם העמים האחרים מביטים עלינו בעיני חשד לפי רוב דברינו, כאלו אנחנו באים וכובשים את כל הארץ לפנינו, ולפי תוצאות עבודתנו נקלים אנחנו בעיניהם בשלחנו הנה רק את החלשים שבחברה — במובן הכלכלי — ליהנות רק משיורי הסעודה ואיננו לוקחים חלק הגון בהתפתחות המסחר והתעשיה של הארץ המתעוררת לחיים תרבותיים חדישים.

מ. שיינקין.

מכתב מרוסיה.

ב.

עשן התקוות המזהירות שחיתה בהן היהדות הרוסית, בשנות המהפכה הרוסית „הגדולה", נמוג כבר כלו. היו לאל כל אותם החלומות היפים, שחלמנו בימים הטובים ההם. לא השאיר לנו העבר היפה ההוא כלום. החיים העברים הנם גם עתה כהים, אסורים, נתונים בתחומים מחניקים, כמו שהיו עוד לפנים, טרם שבאה ה„מהפכה הגדולה".

רוסיה הנה לנו, היהודים, עוד גם עתה אותה האם החורגת, שהיתה לנו בכל הדורות, בכל הזמנים — קרה, אכזריה עד להשחית. הגבלות־היהודים נשארו כלן כמו שהיו. ואין גם כל תקוה, כי תוסרנה אחדות מהן בעתיד הקרוב. עתה החלו מחדש להתפלל שלא תבאנה הגבלות חדשות נוספות על הישנות, ואין זה פחד שוא. דרשה הגבלות חדשות בשביל היהודים האספה הכללית של אגודת העם הרוסי, שתפקידה בחיים המדיניים בארצנו איננו כלל מן האחרונים. דורשת הגבלות חדשות בשביל היהודים גם האספה הכללית של ה„חצ־זנים".

ולפיכך לא נתפלא אם רואים אנו עתה, כי לאט לאט שבים החיים העברים לאותן המסגרות, שהיתה נתונה בהן קודם „מתן תורה". השאלות הקטנות, שהיו מנסרות ברקיע היהדות הרוסית, שנדחו עם בוא „שמש האביב" מתחילות לכבוש להן עוד הפעם עמדה בצורה בחיים העברים בארצנו.

בימי השאיפות הגדולות, בימי החלומות היפים, בשעה שחשבנו כי עוד מעט — ויבראו שמים חדשים וארץ חדשה, — בימים ההם נמחתה הצורה העברית מעל שאלות חיי עמנו ברוסיה, הוסרו הגבולים, שבין שאלות החיים של תושבי הארץ העיקרים ובין שאלות חיינו העברים, ערבו הפרשיות או מחקו את הפרשיות שלנו לגמרי. נשכחו בימים ההם כל אותן השאלות היהודיות והעבריות שהיו מטפלים בהם עד העת ההיא בוריזות, שאלות, שהיו ממלאות את כל עמודי העתונות העברית. אז הלכנו אך בגדולות. היינו דנים אך בערכים, שהיו „עוכרים לסוחרי" גם ברחובם. דברנו, כתבנו על דבר „ריבולוציות", אוטונומיות, משטרים מדיניים וכו'. עינינו אנו, השאלות המיוחדות של חיינו אנו, כמו שקעו בתהום מאחורי למסך העבר.

ומי זה היה יכול לסכן את נפשו בימי השאלות „הגדולות" והעולמיות לכתוב, למשל, על דבר החנוך העברי? איזה ערך היה בימים ההם, בשעה ששאלת ה„דיקטטורה הפרוליטרית" היתה ל„שאלה בוערת", לשאלת הדבור העברי? מי זה העיז לטפל בקטנות כאלה?

וככה השאירו לנו הימים ההיסטוריים ההם דלות רוחנית נוראת וריקנית. הריבולוציה הרוסית הפכה את העולם היהודי. הספרות העברית, שמצבה היה גם קודם לכן בשגים, שהיו כתקונם, כל כך רעוע, כל כך רופף, כביכול, נהרסה כליל. בין לילה נשא הרוח את כל הבמות הספרותיות, שהיו לנו. משך זמן ארוך עבר על היהדות הרוסית בתקופה ההיא, מבלי היות לה גם במה ספרותית אחת. „ימים של מהפכה" היו הימים ההם והעתיד המזהיר חיב אז את שכחת העבר. איזה ערך היתה יכולה איפוא

להיות בימים ההם לשפה העברית, ששרשיה הנם בעבר. המהפכה הרוסית עלתה לנו בהפסד מוסרי גדול, הרבה אבדנו על ידה, הרבה מאשר היה לנו נהרס, נהדף ממקומו. ומי יודע, אם כל כך במהרה יצליח בידינו לקומם את ההריסות, לבנות מחדש את אשר נחרב.

אולם, נראים כבר בימים האחרונים הצעדים הראשונים לתזרה בתשובה. היהדות הרוסית כמו נעורה משכרון התקוות המכזיבות שחיתה בהן. היא מתחילה להכיר, כי הרבה יותר מדי בעשה ב„עניני ביתה", כי הרבה יותר מדי נתנה למלאך המשחית להשחית כל חלקה טובה בה.

לאט לאט מתכצרים המוסדות הרוחניים שלנו, שכבר נפלו כנופלים. הספרות העברית אם כי עודנה רחוקה מאד מהיות בבחינת „פורחת", משתדלת לרכוש לה, לפחות, את עמדתה לפנים. קהל הקוראים העברים שנתפזרו, נתפרדו בימים ההם, מתחילים שוב להתאחד, להתחבר, כדי שתוכל הספרות להתפרנס מהם. נעור בהם הצמאון למלה עברית. הגעגועים על הספרות העברית, שעזבוה בימי ממשלת השאיפות הגדולות, תקפום. איש אחרי רעהו מופיעים גם אל קרית ספר שלנו הסופרים העברים, שפרשו בימים הרעים ההם איש איש לקרן זוית שלו. מתחילים הם להרגיש עוד הפעם את „דבר ה' על שפתותיהם, שהגה כאש עצורה בעצמותיהם", שבו לגדולתן גם השאלות הקטנות, שנשכחו בימים ההם. מטפלים ביסוד אגודות להפצת הדבור העברי. מתחילים לשים מחדש לב גם אל החנוך העברי. נעשה גם נסיון לקרא לאספה כללית של המורים העברים. הנסיון אמנם לא עלה יפה. כי שר־פלך קיוב, אשר נתן את רשיונו לקרא את האספה חזר מדעתו ברגע האחרון, כשהתחילו כבר להתאסף. נכרת גם התחלת עבודה בנוגע לתקונם של חיי הקהלות העבריות, להעמידם על יסודות נכונים.

ככה מתחילים החיים לבנות לאט לאט את אשר הרסו בעצמם. ככה מתחילה היהדות הרוסית לטפח עוד הפעם את אשר הזניחה, את אשר הניחה בקרן זוית.

צריך לקוות, כי עמלה לקומם את הריסותיה, יצליח אחרי עבודה רבה, תמידית בלתי מפסקת; כי יצליח בידי העסקנים הצבוריים הלאומיים להשיב ליהדות הרוסית את כבודה, שהיה לה בימים הראשונים.

והעבודה רבה, קשה וכבדה; כי רבה גם העזובה. הגיע מחדש הזמן שישימו לב לשאלות החיים היהודים המיוחדים.

כל אותן השאלות הקטנות, שהיינו בועטים בהן בימים הגדולים ההם, צריכים אנו עכשיו לפנות להן מקום בראש. צריכים אנו לטפל בהן, לבקש את פתרונן הנכון — ולהגשימהו בחיים.

ועתונותנו שחטא ככד מנשוא חטאה בגרשה מעל עמודיה כל מאמר שלא עסק ב„פרוליטריון", ב„ריבולוציה" או לפחות ב„קריטים", עתונותנו שאפילו עתה איננה מקציעה מקום מספיק לשאלותינו אנו, צריכה לשוב לטפל במאמרים, הדנים בשאלות חיינו היהודיים.

עתונותנו מטפלת אך בשאלות חיינו הכלליות, המקיפות. היא דנה ביחוד על אותן השאלות שיש להם מצע צבורי־פילוסיפי או צבורי־מדיני. אולם באותן השאלות הצבוריות הפשוטות המשוללות „פלוסופיא", לאלה אינה מחלקת כל מקום. נראה שמפחדת היא לביש את העבר, שבו משלו „השאלות הגדולות" ממשלה בלתי מגבלת. אולם יחס כזה מצד ספרותנו לשאלות חיינו צריך להבטל. אין עיקר וטפל בשאלות חיינו. צריכים אנו להיות זהירים בשאלה קלה כבחמורה.

עד כמה שלא יראו דברי כמוזרים, עד כמה שלא יתנפלו עליהם אותם הסופרים, שאינם יכולים לשכח את טעם „ימי הבהלה" — ואת דעתי אומר:

צריכים אנו לשוב ל„מאמר", לאותו המאמר, שעליו שפכו לעג כמים ושנהיה לשוה־במושג עם „בטלנות".

רבותי, c'est le ton qui fait la chanson אפשר לכתוב גם מאמרים לא כבטלניים; וכל העתונות המערבית הכללית מוכיחה. ז. ש״ץ.

מכתב מקנדה.

י״ד

ב.

כמה פעמים נשאלתי בעת האחרונה מאנשים שונים, להודיע להם ידיעות מסורטות על אדות היכולת להתישב בתור אכר על אדמת ארץ קנדה. גם מערכת „העולם" מבקשת אותי להודיע על אדות הנסיונות הישוביים בארץ זו.

בעשר שנים האחרונות כבר כתבתי מאמרים שונים בעתונות העברית ברוסיה („המליץ" ו„הצפה") ואטפל בשאלה המענינת הזאת. מאז שונה פה המצב והנני לתארו כמו שהנהו עתה.

בהתפרץ המלחמה בין רוסיה ויפן וההגרה היהודית לקנדה התגברה מאד הלכו רבים מהמהגרים האלה ישר למערבה של קנדה להתישב בתור אכרים על האדמה שהממשלה נתנה חנם לכל נודד.—אז הלכתי לאָטַוַה, בירת הארץ, והיו לי ראיונות אחרים עם הממונים על ההגרה העומדים תחת נשיאותו של שר הפנים. ואת כל אשר אמרו לי בנידון זה, רשמו אחרי כן על הגליון ששלחו לי בתור תשובה על שאלותי. העתקה עברית מהמכתב הזה נדפס בזמנו ב„הצפה" אבל מפני חשיבות הענין, הנני ליתן בזה את המכתב במלואו. וכל מי שיחפוץ לדעת דברים ברורים, דברים כהויתם, על אדות האכרות בארץ קנדה, יואיל נא לעיין היטב ויקרא בשימת לב את הדברים הנאמרים בו ואז ישיג מושג נכון וידיעה מפורטת ממצב עבודת האדמה בנוף הצפוני מערבי של קנדה; הנוף אשר הממשלה כה תתאמץ לפרסמו בכל רחבי העולם עד כי תשלם לסכני אניות שונות 5 דוללר לגולגלת בעד כל מהגר הבא להתישב בתור אכר בנוף הזה. אולם בנוגע להמהגרים היהודים למותר הוא להגיד כי סוכן האניה לא ירויח את הסכום הנ״ל. יודעת היא הממשלה וגם הסוכן כי תשעים ותשעה אחוזים מהנודדים היהודים לא יבואו הנה בכונה להיות אכרים.

וזה הוא המכתב של ראש מחלקת האימגרציה (כהעתקה נאמנה):

„אדוני, בנוגע לשיחתנו לפני ימים אחדים, על אדות התישבות אכרים יהודים בקנדה, חפץ הנני להטעים כי המקומות בקנדה אשר ההגרה בהם היא רצויה ביותר הם אלה המקומות המסוגלים רק לסוג אנשים עובדי אדמה, ולאנשים הרוצים להיות לעובדי אדמה אנו מחכים. המקומות הראויים להתישבות אכרית במערבה של מדינתנו, ישתרעו על שטח בערך חמש מאות פ״סה ברוחב ואלף פרסה באורך, וכמעט בכל חלקי השטח הזה יש למצא אחוזות טובות מאד. מן האדמה היותר טובה בכל הנוף הזה. האדמה הזאת מסוגלת לגדול כל מיני תבואות, צמחים וגם בעלי חיים מכל המינים. האקלים הוא מהיותר טובים ובטח כי לא יהיה למעצור לאיש החפץ להתישב פה. העובדה כי בשתי השנים האחרונות הגיע מספר המהגרים ליותר ממאה אלף לשנה, מעידה על טיב הארץ, ומוכיח, כי לא הגדשנו על הצבעים כתארנו את התועלת החומרית שיש בהתישבות זו. האדמה אשר תנתן לכל מתישב הוא 160 אַקר, ועליו לחיות על אדמתו לפחות ששה ירחים בשנה שלש שנים תכופות; עליו גם לעבד חלק הגון מאדמתו ולבנות עליה בית לגור בו. כעבור הזמן הזה אם יוכל המתישב להראות לבא כח־הממשלה כי מלא אחרי התנאים האמורים ישיג שטר־קניה על אחוזתו. האדמה הזאת שוה לפחות 10, 12 עד 15 דוללר האַקר.

האכר שירצה לגַדֵל חטים, יוציא פעמים הרבה בנקל מאדמתו עד עשרים, עשרים וחמשה ושלשים „בושל" לאקר. המחיר הנכחי הוא בערך דוללר אחד הבושל.

הוצאות העבודה והובלת התבואות אל השוק וכמו כן הרבית שעליו לשלם בעד הטבת אדמתו, כל אותן ההוצאות לא יעלו יותר משבעה עד שמונה דוללר האַקר, ובכן נשאר לנו רוח הגון מאד. ואם יבחר להתעסק בעבודת־אדמה־מעורבת [illegible] בהמות, בעלי כנף וכו׳ יוכל היות בטוח כי יצליח ויראה ברכה רבה בעמלו.

המרי־
בקול מובן הוא שטוב אם המתאחז יביא אתו סכום ידוע, אבל הממשלה מראה גם על אכרים שבאו בחוסר־כל ועתה יראו ברכה בעמלם. אלה צריכים היו לעבוד באחוזות של אחרים עד אשר עלה בידם לקבץ על יד סכום כסף — שהרשה להם להתחיל בבנין ביתם ובעבוד אחוזתם.

הנני מטעים, כי הארץ הזאת אינה שונה מארץ אחרת, ומן הנמנע יהיה לאיש להצליח אם איננו בעל עוז ועצמה, בעל רצון כביר, חרוץ בעבודתו, מתון וסבלן. עליו להיות בעל מזג ממוצע ומאמץ בכחותיו, לפעול ולעבוד ולהצליח. האיש אשר יבזבז את ממונו, ויתנהג בעצלות — איש כזה לא יבא הנה כי לא יצליח פה יותר מאשר יצליח באיזה ארץ אחרת.

הארץ הזאת אינה רצויה גם בעד האיש החפץ יתרונות בחיים ושהורגל כל כך לחיי־העיר עד כי לא יוכל לחיות מבלעדם. עליו להכין את עצמו לעמוד על הקרקע, להשאר עליו ולעבוד בו, יעבור עליו מה.

עוד אוסיף, כי האיש המבקש חסרונות בכל דבר יש אשר ימצא להתלונן גם על קנדה, כמו על ארץ מגורו, ואיש מסוג כזה בכלל יבלה את עתותיו לבקר את התנאים — המקומיים או אחרים, בצדק או שלא בצדק — יותר מאשר יבלה בעבודתו שבחר לו — עבודת האדמה, — איש כזה לא יצליח בשום אופן. האיש הנכון לחיות חיי חלוץ איננו צריך לפון ברעתו ויוכל לבוא לקנדה, אבל נחוצה לו גם איזה ידיעה ממשית בעבודת האדמה למען יצליח פה". עד כאן דברי המכתב.

על דברי המכתב הזה אין לי מה להוסיף: הדברים הנאמרים בו אינם צריכים לבאורים. וכל המתענין בשאלה זו, יוכל למצא בו תשובה ברורה לשאלת עבודת האדמה או יותר נכון לשאלת האחוזות (האָמסטעדס) החפשיות אשר הממשלה הכללית תתן בנוף צפונית מערבית של מדינתנו.

הנסיון להושיב יהודים על אדמת הנוף הזה, הצליח רק במדה מצומצמת מאד. זה יותר מעשרים שנה שאחדים מגדולינו באנגליה — ביחוד הברון הירש וסיר שמואל מונטגו — יסדו את הישוב היהודי הראשון, המושבה „הירש". הרפתקאות רבות ושונות עברו על המושבה הקטנה הזאת במשך שנות קומה. וכמו כן גם על אחותה המושבה „וואַפעלא". אחרי כל התקופות השונות שעברו עליהן, הנן עתה רק מצערות ובלתי נכבדות כלל, ואין לנו להתחשב עמדן בתור ישובים עברים. למופת, למרות עמדן תחת חסות הי„ק"א". אמנם, מספר משפחות עבריות ימצאו בה לתמן, אבל מספר המשפחות הוא מצער מאד. ובנוגע לדידי, מסופקני מאד אם המקום הזה — צפונית מערבית של קנדה — מסוגל הוא בכלל לרכז בקרבו קבוץ עברי נכבד. המעצור הכי נכבד העומד בדרכם של המתאחזים שמה, הוא הקור הקשה והחורף הארוך, וידי האכר אסורות בכבלים חלק נכבד בשנה (כמעט חציה). זאת היא הסבה הראשית לאי הצלחתו של הישוב העברי בנוף זה, שעליו אומרים באנגליה: „כי יהיה לגרנו של העולם".

אמנם אדמת הנוף הזה טובה ופוריה היא מאד לגדול חטים, שיש להן שם בעולם אבל כאשר יאמר פקיד הממשלה בעצמו, במכתבו שהבאתי למעלה, הנה נחוץ לחיות שם חיי חלוץ משך שנים ידועות ולסבול בדומיה את העול הקשה של חיים כאלה, בתקוה לעתיד. אבל כבר הגיע הזמן שנודה כי אחינו אינם מוכשרים להיות חלוצים, במובנו הרחב של התואר הזה. „מתרהבים" אנחנו, מהגרים נצחיים, אבל לא „חלוצים".

גם בסביבות העיר מונטריאל יש מספר ידוע של אכרים עברים, נפוצים הם פה ושם, אבל בתור „נסיונות ישוביים" אין לנו לטפל בהם. עניים הם בחומר וברוח. מזרחה של קנדה, והוא הגליל קויבעק, ראוי הוא בכלל כי נדבר על אדותו בפרטות, וזאת אעשה באחד ממכתבי הבאים.

ש. תלפיות.

י. א. לובצקי:

הצל.

(ספור).

מקדש לאמי.

(המשך מגליון י׳)

זמן רב עבר מעת שראה את החבורה הזאת. זה הרבה שנים שפסק מלבקר את הגן הלוקסמבורגי.

אחרי הצלחתו בתערוכה הראשונה ושכרון נצחונו מזה, שהממשלה קנתה ממנו את חבורתו זו לפאר בו את הגן הלוקסמבורגי, אבד הגן את חנו בעיניו. בקוריו בגן לא היו עוד תכופים וגם לא היו ארוכים כל כך. והחלק הקטן מהגן שבו עמדה החבורה החלה להרגיזו, עד כי גם בעת בקרו את הגן, מנע את עצמו מלטיל בהשדרה הקטנה והעבותה, שמתחלה הרגיש בה כמו קסם מיוחד. בלבו התעוררה כעין שנאה לחבורתו זו. הד קול מחיאת הכפים, שצלצולו העז עוד החריש את אזניו החל להרגיזו. הוא הרגיש בנטיתו הפנימית, כי יוצר מ„היקיצה" יכסה ויחשיך את יוצר הדברים האחרים.

בתערוכה הבאה עברו עליו בשתיקה, וגם אלה הדברים המעטים, שנאמרו אדותו היו גם כן רק בגלל חבורתו „היקיצה". באה התערוכה השניה והשלישית, ועוד הפעם אותה הקרירות ואותם השבחים המגונים. מבלי הרף הוא פוגש את „היקיצה": „המחבר של היקיצה ענג הפעם את נפשנו בחבור אחר" „האמן של היקיצה זכה אותנו" וכו׳ וכו׳. הרוגז הולך וגדול, הוא מרגיש, כי איזה דבר מתהוה ומתרקם עתה סביבו, איזו מבוכה והמולה. והשחוק של חבריו בעת שהמה מברכים אותו מרגיזו עוד יותר מגדופי שונאיו. המה נזהרים מלבאר לו את מצבו, אבל הוא בעצמו מרגיש ומבין, כי כלם מביטים עליו כעל איש שמלא את תפקידו. בשקידה עצומה הוא שב לעבודתו.

העתונים הגדולים עוד מזכירים לפעמים את שמו, ופולטים המה לפעמים כלאחר יד איזה שבחים. אבל העתונים הקטנים המתפרנסים מזה שמחטטים באשפתות אחרים, ואשר כל שאיפתם היא רק להרעיש את קוראיהם, העתונים האלו לא התנהגו אתו במדת דרך ארץ. מבלי כל זהירות הזכירו לו לפעמים מרובות, כי שעתו כבר עברה וכי עליו לפנות את מקומו להאחרים. המחצצרים האלו, שמתחלה הריעו עליו כעל גואל חדש היו עתה מהראשונים, שהודיעוהו את מיתתו, כי הוא רק מחקה את „היקיצה" שרק בה היה מקורי, וכל הדברים האחרים שבאו אחרי כן הנם רק חקוי ולא יותר. הפצע בלבו, הכואב עוד מקדם, היה עמוק ביותר עד כי הרוגז עבר והיה לשנאת־בוז; שנאה ובוז מאותם שמרגישה האשה האוהבת לצרתה.

חבריו מתאמצים להרגיעו — אינו כדאי, לפי דבריהם לשים לב לדברי הצעקנים והמחצצרים האלה. אבל נחומיהם אינם מועילים, הוא מרגיש, כי לבם בל עמם, ולפי ששמע המה עוד מסיעים להצעקנים האלה. בשנאתו הגדולה החל בעצמו להפחית ולהקטין את ערך „היקיצה". ובעורון שנאתו לא יכול להבין: מדוע מבכרים את „היקיצה" על החבורות האחרות. בכעסו ורגזו הוא מרחיק מעליו את כל הזכרונות הקשורים „בהיקיצה". מונע את עצמו מגן הלוקסמבורגי, מחליף את הסטל (מאדעל) עוזב את מעונו, ושוכר לו מעון ובית מלאכה ברבע אחר, כדי לא לשאוף אותו האויר, שבו יצר את „היקיצה".

הוא מתרחק מכל חברה ואינו מקבל שום איש בביתו. ובשקידה מרגזת הוא עובד עבודת החבורות החדשות עד שינצח, עד שיעלה בידו לברא חבורה חדשה שבעוזה הפנימי ושפעת נעימותה תנצח את „היקיצה"... אבל הנצחון עודנו ממנו והלאה. החרפות והגדופים מתרבים ומתגדלים מיום ליום. ולגודל דאבונו אבד גם את בטחונו בכחו, מעוזו האחרון והיחידי במלחמתו הארורה. ספק מר החל לדקור את לבו, ספק שלפעמים עבר לידי ודאות. הוא בעצמו החל להוכח, כי חבורותיו, שחבר עד עתה הנם חקוי גם מ„היקיצה". אין אונים היה יושב משך ימים סגור בחדרו. הוא התחיל להכיר בנפילתו ולהרגיש את עצמו למנוצח.

בשעת עבודתו גברו בקרבו דמיונותיו. מאמין הוא שהנהו בורא איזה דבר שלא היה עוד כמותו. אבל כשגמר את עבודתו, וחבורתו כבר היתה בהתערוכה, עומדת מוכנה לפני משפט הקהל, אז אחזו הספק והחל לענותו. ובעת שנפתחה דלת התערוכה, והמבקר הראשון נראה מבלי שהספיק עוד להתבונן אל החבורה, והנה נפקחו עיני הפסָל לראות, כי גם החבורה הזאת — חקוי גם . . .

אפוא היו עיניו? מדוע לא הכיר בזה עד עתה? השתוּת כזו נראה לעין פשוטה. ומה גדלו אז יסוריו ומה כבדה התענותו.

ושנאה מלאה רעל ממלאה את לבו נגד „היקיצה", נגד הצרה הזאת, המענה אותו מבלי כל רחמים. את כל חייו היה נכון להקריב לו היה יכול להפטר ממנה, או לכל הפחות למחוק מזכרונו את שנות יצירתה. רק עתה, אחרי אשר התעוררה עוד הפעם התקוה בלבו, עתה כאשר הוא נכון להתענג על נצחון חדש, ושכרון אשרו זה טמלא את לבו, עתה הד קול מחיאת הכפים בעד „היקיצה", איננו מרגיזו עוד. שלות השלום ממלאה עתה את לבו. המנצח בעתיד הרכין את ראשו לפני המנצח בעבר, שסלל לפניו את הדרך והכין לו את זרי הנצחון. כל מה שמתגבר בטחונו במחר, בעתיד תוקפת אותו ביותר הנעימות של האתמול העבר.

* *

באהבה פנימית הוא מתבונן אל החבורה ומרגיש, כי היא כמו נולדה בעד המקום הזה; כל כך הם דומים זה לזה. הירקון הכללי, הצל העב של האלנות ורעידת האור החור של הירח — כל אלה כמו מגבירים את חנה. ברגנה מיוחדת נצב מבטו על השכם, שלפני זהר הירח הוא נראה כמו מחותל בצל דק. נדמה לו כי לאפו עולה ריח האשה, שאך עתה קמה מתוך פרחים והתחמקה מזרועות האיש . . . וזוכר הוא את אופן היצירה של „היקיצה", אימת הגסיסה שתקפתו לפני התערוכה, ועליצת השכרון בעת הראשונה.

עם שפע הרגשות שתקפוהו התרומם ממקומו ושקוע בחלומו המרנין הוא מתבונן אל כל אשר לפניו. מהחבורה עבר מבטו אל האלנות הגבוהים והזקנים. מבעד ענפיהם הרגיש בגלי האור מבית הקהוה „פנטיאון", ששטפו וכסו את המדרכה וההמון הגדול המתגדל, מתרבה ומתעלם במסתרי החשכה, והנראה מרחוק, כמו גלי הים המתגועעים לרוח חרישית. לימינו ושמאלו כבר נמו הרחובות את שנתם. רק כנגדו בשדרת הבולורד מישל סואנים ורותחים החיים, חיי הלילה שנראים כמו חיי חג המסכות. בני־הנעורים באים הנה להוציא את כחותיהם היתרים. ופני כלם מביעים עוז ובטחה כיאות לגבורי העתיד. התרגשות נעימה תקפתו ורעידה מרגנת את הלב עוברת בנפשו, למראה החיים הרותחים המתרחבים לפניו בכל תקפם מעל גדר הגן.

דפיקת השעון העירתו מחלומו. השעה האחת עשרה, בעוד רגעים אחרים יסגר הגן והוא ממהר לצאת. ובעברו את הככר בקרבת בית הקהוה נתעכבו צעדיו. מבלי כל הכרה, אך נרדף בנטיתו הפנימית הנהו נמצא בתוך ההמון, אשר משכרון היין וקרבת האשה נראה באור החשמל כאלו אחוז להבה.

ב.

רוח השחר עם לחותו הקרה השיב מעט את רוחו וטל הלילה כמו הסיר והקיל ממנו את כבד השכרון. אחרי הלילה הזה שעבר עליו בבית הקהוה בחברת מכירים הוא מרגיש, כי חשקו לעבודה התגבר. הלילה היה מלא חיים, סואן ורותח במדה כבירה. הוא עודנו נמצא תחת השפעת יין שמפניה והחמימות הרכה והצורבת של הנשים. הלילה פעל עליו לטובה. זה כמה שלא שמח במדה כזו. הוא הרגיש את עצמו בבית־הקהוה כמו בביתו, כמו אזרח תושב. והמכירים הישנים, שמצא בבית הזה, העירו בקרבו את זכרונות ימי נעוריו, תחלת ישיבתו בפריז, ולפתע הרגיש את עצמו בסביבה זו כאיש צעיר. שטות היתה מצדו להכלא בבית מלאכתו ולהתרחק מהחברה, תחת להתחבא ביערים ושדות יתחזק פה בחיי העלומים.

הוא הולך ורץ. הוא ממהר אל בית מלאכתו. משדרת הבולורד מישֶל, הישן עתה את שנתו העמוקה, הנהו בא אל הככר הריק וההפשי אצל שדרת „מונטפרנס", הנראה כמו מתרחץ עתה בזהר קרני השמש הרכות. ומשמה הוא נכנס אל שדרת „פורט רוָאיַל". הבנינים הישנים והגבוהים משליכים עליו את צלליהם. איזה קור חד, יחד עם ליחות הלילה חודרים אליו ומתפשטים בקרבו. אבל למרות זאת הוא מרגיש עוד עליו את ריח בית הקהוה ואת הנשימה החמה של הנשים. ביחוד פעלה עליו חנה הקטנה בחטוב אבריה המלא תנועה רכה וחיה. השובבה הזאת כמו נסכה בו שכרון בעלומי חייה; הוא ישתדל לרכשה בתור סמל בעד עבודתו.

המה לא הניחוהו ללכת; חפצו כי ישאר בכל אופן. וגם לו לעצמו היה קשה מאד להפרד, אבל לא היה עוד ביכלתו להשאר. לפתע תקפהו רעיונו ואופן עבודתו של חבורתו. כפי הנראה פעל עליו הלילה לטובה. להבא יראה להשיב את נפשו בלילות כאלו. כמו בחזקה ובכח חפץ להשיג את מרגליות היצירה. אבל הפעם לא הצליח. עיף הנהו. היצירה אינה נקנית בכח ובעמל רב.

ועתה — עברה עיפותו. אך שב אל חיי נעוריו וכבר היה לאחר. כמה רעיונות נעלים נגלו לפניו כפעם אחת מבלי כל עמל, בין נשיקה לנשיקה, וכמה ספקות נגוזו אך בין שתיה לשתיה! הוא היה לאחר, הרוח לבשהו, והעֵרות התרחבה בכל יצירו גוו וכח עז אחזהו, כח העלומים, אותו הכח של צעדיו הראשונים. וכאשר הגיעה ההוללות למרום קצה הרגיש, כי לבו מלא אך בחבורו ה„התאחדות וההתדבקות" וכל מה שהוא מוסיף להשתתף בחיי החברה הוא מוסיף להרגיש, כי החיים מתגברים בקרבו, עד כי לרגעים הוא פוסק לשמוע ולראות.— גלמי חבורו ממלאים ותופסים את עולמו הפנימית . . .

ובדמדומי קוי השחר נוכח, כי אי אפשר לו עוד להשאר פה. זרם חרש של רעיונות נעלים התרחב בקרבו. כחות חדשים נוספו לו, שבעזרתם הוא יכול להחריב ולבנות עולמות חדשים. ולמרות שחבריו עכבוהו ולא נתנו לו ללכת התחמק מידיהם ויחיש אל בית מלאכתו . . .

הוא ממהר אל בית מלאכתו. רוח היצירה לבשהו ותקפהו בכל כחו, אותו הכח המנפח רוח חיים בגולמו, כח עז וחזק שאינו מניחו לאבד אף רגע אחד, והדוחפו בחזקה אל העבודה. נראה לו כי אם לא ימהר עתה אחרי הקול הפנימי אז לא יהיה ביכלתו לתקן את הדבר לעולם. החדר היה עוד מלא צללים, אבל השחר שחדרו לתכו החיו אותו ושפכו עליו קסם נעים. כל החדר עשה עליו רושם נעים ומעודד; הדיוקנים השונים והחבורות השונות כמו מנענעים לו מרחוק בראשיהם ומברכים אותו בברכת־הבקר.

הוא מסיר את הוילון מעל כתלי החדר והגג שהיו כלם זכוכית. ועם האור שנשפך לתוך החדר התגברה התרגשותו. כי רחשי לבו נראו לו כצלצולים ורעיונותיו המהירים — כערבוב משונה של קולות מחרישים.

הוא מתחיל מכין את הדברים הנחוצים לעבודתו, ובכל פעם מבטו מתעכב על חבורתו ה„התאחדות" שעודנה חתולה בד המכסה עליה והוא מרגיש, כי לבו מתמלא באותה ההתרגשות וההתעוררות של עלם צעיר, הנמצא בחדר אהובתו הישֵנה. (עוד יבא).

אלא מאי?

— אלא מאי? — טוען ואומר בעל־הדברים שלי, אחד מבעלי־ה„פרוגרס" של התחום — רוצה אתה לסלק את עיניך מן המלחמה הכלכלית, שהיא נמשכת בכל הזמנים ובכל המקומות ואינה פוסקת לא בלילה ולא ביום, לא בהקיץ ולא בחלום? אדרבה! הגע בעצמך, מה נשאר לך בעולם בלעדיה ומה טעם יש לחיים בלתה? מה טעם יש זולתה לכל המאורעות ההיסטורים, אשר היו ואשר יהיו מן־העולם ועד־העולם? על מה ולמה האומות והמדינות מדינות זה עם זה, נלחמות זה בזה בכל

הפסק? על מה ולמה בני־האדם משנים את אמונותיהם ודעותיהם, מחליפים את מחשבותיהם והרגשותיהם? כיצד באו לעולם היהדות והנצרות וכיצד הן עתידות לעבור מן העולם? אם אתה מסיר את לבך מן היסוד הכלכלי, מן המניע היחיד והמיוחד של כל גלגלי־החיים, של כל אופני־ההיסטוריה — מה אפשר לך להבין בכל המעשים הגדולים והקטנים, בכל ההויות והכליונות, בכל המנוחות והתנועות שבעולם? צא ולמד משום־מה קבלו עליהם כל האומות שבאירופה את הדת הנוצרית והיהודים משום מה החזיקו בקשיות־העורף המיוחדה להם ברתם הנושנה? כסבור אתה, שכל האלפים וכל הרבבות של היהודים, שמסרו את נפשם על קרושת־השם, לשם־שמים נתכונו? מאמין אתה באמת, שהיתה „מרטירולוגיה“ יהודית? לא מינה ולא מקצתה! הדבר הוא פשוט: היהודים היו נאים להיהדות והיהדות היתה נאה ליהודים, אין בין הקהל הבורגני והתורה הבורגנית ולא כלום, — לפיכך אי אפשר לזה בלא זו ולזו בלא זה, לפיכך היו אותם הבורגנים, שמכל הענינים הנשגבים שבעולם, מכל התנועות הגדולות ומכל האמונות הרמות של האנושיות לא השיגו על צד היותר טוב אלא את ענין הסחר והמכר, את תנועת־הממון ואת האמונה בעגל הזהב נהרגים ונטבחים, נשרפים ונחנקים על יהדותם, על אלהיהם ועל קדשיהם! מה? יכול אתה או אדם אחר בעולם להסביר עובדא מתמיהה זו באופן מתקבל יותר על הדעת? אתה שותק והשתיקה יפה לך, לפי, לפי . . .

איני יודע משום מה נדחק פתאום בנתינת טעם לשתיקתי. אפשר, שהפשטות של הדבר הפליאה אותו קצת, ואפשר גם, שכלי־הדבור שלו עיפו לרגע קל. איך שיהיה, אנכי מהרתי לאמר בחפזון:

— האין גם מתמדים בורגנים? נוצרים בורגנים? ולכשתמצי לומר . . .

— אלא מאי „לכשתמצי לומר“ שלך בא ללמרנו? — התחילו הדברים נובעים שוב מפיו כממעין המתגבר — שהנצרות היא הדת הבורגנית?! מקושיות אתה רוצה לבנות שיטה או להרוס שיטה? היש לך מקשן גדול מיהודי?! ואף־על־פי־כן לכשתמצי לומר: הנצרות היא דת בורגנית ואינה בורגנית. לכשתמצי לומר: הנצרות הרי היא היהדות גופא, ולכשתמצי לומר: הנצרות גואלת מן היהדות ומן הבורגנית. סתרי־תורה? לא ולא! הדברים פשוטים בתכלית הפשטות. כל הדברים שבעולם דו־פרצופין להם והדבר תלוי מאיזה צד אתה בא להסתכל בהם. מצד אחד לא נולדה הבורגניות האירופאית אלא בחיקה של הנצרות, כל ה„אקספלו־אטציות“ וכל הרעות שבעולם, כל הרמאות וכל ההונאות, כל האמונות התפלות וכל ההזיות המגונות, כל מה שהפה יכול להוציא והאוזן לשמוע וכל מה שאין הפה יכול להוציא והאוזן לשמוע — הכל הוא פריה של הדת בכלל ושל הדת הנוצרית בפרט. הרי כך אמרו כל גדולי־העולם: גאלו את העולם מן הנצרות ומיד תפסק כל הזוהמא! הארץ תהיה לגן־עדן, שאין בו לא קנאה ולא שנאה, לא תחרות ולא קטטה וכו׳ וכו׳. כל זה אמת ויציב מצד אחד. אבל מן הצד השני דוק ותמצא בהנצרות יסודות כאלה, שהם פשוטים וקרובים במדה ידועה אל האמת, ישרים ונכוחים, גבוהים ורמים, דקים מן הדקים ואידיאליים מן האידיאליים. יש לך דוגמתם בשום דת שבעולם ואין צריך לומר בהיהדות. אלא מאי אתה סבור? לחנם ברחו היהודים מן הנצרות? לחנם בחרו בחיים של בוז וחרפה, בצרות ובגזרות משונות, בהריגות ובטביחות נוראות ובלבד שלא יהיו לנוצרים? לחנם היו הבריות הללו שבהכל הם סוחרים, בהכל עושים חלופין, מחזיקים כל כך ביהדותם ולא היו קופצים ועושים זה כבר חלופין בה? וכי מה ראו היהודים הפקחים לשטות משונה כזו, שאינה לפי טבע הבורגנים ועל אחת כמה וכמה — היהודים? אדרבה! הבינני נא דבר זה על פי דרכך, כביכול...

מכיון שנתן לי פתחון־פה התקנתי את עצמי לדבור ארוך והתחלתי לעת עתה מן הצר.

— קובל אני עליכם, הפשטנים, שאתם דרשנים גדולים, במחילת־כבודכם, ומעקמים את הכתב ולא עוד אלא שמחמת הפשט אתם שוכחים וממרי את הכתב. תא חזי כמה וכמה מן הבורגנים הודאים שבין היהודים, שנעשו זה כבר ושהם מוכנים ומזומנים להעשות מומרים קתולים ופרוטסטנטים, פרבוסלבים וסקטנטים וכו׳ וכו׳. תא חזי באשכנז, ברוסיה, ב . . .

— אלא מאי? לפי דעתך צריכים היהודים להשאר ביהדותם הם ובניהם ובני־בניהם עד סוף־כל־הדורות? — קפץ בעל־הדברים שלי וצעק בקצף גדול — משום מה? „מומרים נעשו“?! וזה הוא אומר לגנותם של בני־אדם הללו? אדרבה ואדרבה! זה כבר הגיעה השעה לעקור את השקר מן הלבבות ולומר את האמת בריש־גלוי! לאמר? לא לאמר צריכים! לצעוק צריכים, לצעוק על פתחי־שערים, לצעוק בכל החוצות, בכל הרחובות! יהודים באים ומעיזים לגעת בהעיקר הגדול של חופש־הדת! מעיזים להכנס בחוצפה יהודית אל הלבבות ולמצוא את הסבה של ההמרה דוקא בענינים נסים, כלכליים! כאלו אי אפשר לו לאדם מישראל לקבל את הדת הנוצרית בלי שום פניה, מטעמים אידיאליים, מהכרה פנימית! כאלו האדם אינו אלא סותר בבגדים מטולאים, אינו אלא קיבה מעכלת, ואין לו גם נשמה יתרה וכל צרכים אידיאליים! דבה אתם מוציאים על האדם בכלל ועל המומר בפרט! מה אתה סבור? מהרינג בורגני הוא, מצדד הוא בזכותם של היהודים הבורגנים? — ואף על פי כן כלך אצלו ועשה אזניך כאפרכסת לשמוע מה שהוא אומר על המומרים! מהרינג זה הסופר הגדול, זה המרכסי האדוק, מהרינג זה, שהוא מסביר את כל העובדות ואת כל החזיונות ואת כל החלומות מצד הכלכלה, שהוא מוצא בהספרות ובהשירה, בקנט ובלסינג את „הסובסטנציה הכלכלית“ — אם נתנה רשות לומר כך — מהרינג זה עצמו מטעים את הצד האידיאלי של ההמרה, את רוחניותה ועמקותה, את . . .

קצף בעל־הדברים שלי הלך וגדל מרגע לרגע, קולו הרם עבר בצעקה משונה — ואנכי נבוכותי עד מאד ונבהלתי מפני קצפו וצעקתו, ממהרינג הגדול והנורא, מן הגדלות ומן העמקות של ההמרה, ומהרתי להשתמט . . .

בר־טוביה.

פְּגִישָׁה.

כּוֹכַב־זָהָב נָפַל מִן הַשְּׁחָקִים,
כּוֹכַב־זָהָב נָפַל —
וְצָלַל בָּעֲרָפֶל.

שִׁירַת זָהָב נִתְּקָה מִשְּׂפָתוֹתַי,
שִׁירָה קְטַנָּה נָאָה —
וְהַלַּיִל בְּלָעָהּ.

זֶה הָיָה רֶגַע שֶׁל נְפִילָה
אֶל חֵיק הַמָּוֶת;
חָשַׁב כְּבָר הַכֹּכָב לִדְעֹךְ,
וְהַשִּׁירָה לְהֵאָלֵם.

וְהִנֵּה נִפְגְּשׁוּ בִּתְהֹם הַלַּיְלָה,
שְׁנֵיהֶם —
זֶה לְעֻמַּת זֶה,
שִׁירַת הָאֲדָמָה וְכוֹכַב־מְרוֹמִים —
נִפְגְּשׁוּ —

עֵינַיִם לְעֵינַיִם, פֶּה לְפֶה,
וְהִבְרִיקוּ עוֹד הַפַּעַם לִפְנֵי כְבוֹתָם;
א ר וּ עוֹד לְרֶגַע לִפְנֵי מוֹתָם
פְּנֵי שְׁנֵי הַיְתוֹמִים.

לודז. יצחק קצנלסון.

ציוני עפרון.

בעתונות שלנו.

„יחי הז׳רגון!״ — בעתונות שלנו, לאמור „בעתון היחידי״ שלנו, נאבקים הסופרים עם השעמום והבטלה. מחפשים שאלות, ממציאים שאלות, מתנפלים על סופרים שאינם משתתפים ב„עתון היחידי״, מחרפים, מגדפים; מסרסים דברים שהופיעו בעתונים אחרים ומבקרים אותם, כביכול; — והשעמום עודנו בתקפו, מכבידי מחניק, ממותת. וכשמתבונן הנך בפני הלוחמים-בשעמום, ורואה הנך את העויותיהם המשונות, מצביהם הלא-טבעיים, מעמדיהם המלאכותיים, התיאתרוניים והמגוחכים — יתעוררו בקרבך מלבד רגשות בוז וגעל-נפש גם מעין רגש של ר ח מ נ ו ת.

חס הנך על האנשים — שאחדים מהם מחוננים גם בכשרון ספרותי פחות או יותר מפותח — המוציאים את כחותיהם ל ה ב ל ולריק. לולא טחו עיניהם מראות ואזניהם — משמוע את דפיקת החיים העבריים הפנימיים, לולא שמו על פניהם מסכות שוגות, לו היו מה שהנם באמת, לולא נלחמו בריחים של רוח ולולא עסקו בשאלות מתוך שעמום בלבד — כמה היו יותר מעניינים ופחות מגוחכים!...

ובימי שעמום כאלה הולך הז׳רגון „בתחום חמושב״ (לא במובן הבלשני לבד) וכובש לו את העמדות, משתרר בכל ומושל בכל. ההתפתחות הז׳רגונית מתקדמת ב„קפיצות-מות״. ממדרגת „אליל״ עלה הז׳רגון משך שנים-שלשה שבועות למדרגת „אלהים״. הז׳רגון הנהו כעת אלהי הרחוב היהודי בגולה, ו„העתון היחידי״ — נביאו. וכך נאה וכך יאה. המצב הזה איננו מפתיע אותי. זאת היא עקיבותה (קונסקבנטיות) של הגולה. מי שאומר א׳ הולך וגומר עד ת׳. הז׳רגון, אומרים נביאיו ב„הד הזמן״, הנהו שפה, שפת תרבותית, שפת ההוה ושפת העתיד של הגולה; ומבין אני את התלהבותם של האנשים הטובים האלה בהופיע ירחון ז׳רגוני, ותמונת אשה על המעטפת ומאמרים על קנוט המסון ועל „התחיה הז׳רגונית״ („וועגען יודישען רענעסאנס״, במחילה) בחוברת עצמה...

אבל למה מתפעל „עתוננו היחידי״, העברי, כביכול „התפעלות-עגל״ מחוברת זו? למה ה ו א מקדיש למאורע זה כחצי-תריסר מאמרים (יותר מאשר ש ל ש ת העתונים הז׳רגוניים הגדולים ברוסיה יחד?) שאלה זו ששאלתי לפני שלשה שבועות עוד טרם זכתה למענה, ויש לי הרשות לחשוב כי השאלה מענינת לא רק אותי אלא את כל הקהל העברי.

יכול הנני להשיג ולהבין כי למר נומברג, המושל עתה בכיפת „הד הזמן״ ישנן השקפות מיוחדות על שאלת השפות בקרבנו. לא אבא עליו בשביל זה בטרוניה ובדרישות שיקבל את דעותי, כמו שהוא ואחדים מחבריו באו על „העולם״ ו„השלוח״; אבל — שואל אני — המותר לו לעתון היומי העברי היחידי — לצערנו — להקדיש כמעט יום-יום מאמרי תהלה, שבח ופאור לאיזה ירחון ז׳רגוני, בה בשעה שהתנפלות על כל דבר עברי, שמתפרסם לא ב„הד הזמן״, היתה ל ש ט ה ב„עתון היחידי״? —

יכול אני להבין שצר לו המקום למר נומברג בעתונות העברית, כי העברית שאינו מאמין בתחיתה ובקיומה אינה מספיקה את צרכיו הרוחניים, אם יש לו כאלה; אבל למה כבש לו את העתון ה ע ב ר י היחיד, ובשצף-קצף נלחם בעזרת כתבנים ולבלרים במאמרים, פיליטונים וכתבות ב כ ל ה ו פ ע ה ע ב ר י ת?...

מאמריו ופיליטוניו האנטי-עבריים של „הזמן״ ידועים כבר לכל. הנה היה היה, למשל, נשף לאומי עברי בפטרבורג, נשף, שיהודי פטרבורג זכו לו בפעם הראשונה מיום היות עדה יהודית בעיר זו. בנשף ההוא השתתף משוררנו הלאומי, משוררנו העברי ביליק. הוא הקריא שירים עברים אחדים. הקהל התפעל, מחא כף, נפנף במטפחות וכו׳. מר ביליק, בנות עליו מרה שחורה, כתב גם שנים-שלשת שירים ז׳רגוניים; וימצאו בין שלשת אלפי מבקרי הנשף גם חסידי ז׳רגון אחדים, שתבעו מאת ביליק „שלהם״ שיקריא גם את שיריו הז׳רגוניים. ביליק לא נענה לתביעה זו; והנה מה שאנו קוראים ב„הזמן״ על מאורע זה:

והנה התפרצו פתאום ק ו ל ו ת א ד י ר י ם ו ח ז ק י ם: ב י ל י ק! „ד א ס ל ע ט צ ט ע ו ו א ר ט״![1]) המעטים, שידעו, פרסמו פתאום את הסוד לכל הנאספים, כי ב י ל י ק כתב ש י ר מ צ ו י ן ב ז ׳ ר ג ו ן, הנקרא בשם „הדבור האחרון״, ושמחת נצנצה בעיני הכל. והקולות הולכים וחזקים, הולכים ונמשכים בלי סוף וקץ. כולם מיחלים, כולם מחכים... עוד מעט, עוד מעט יופיע ביליק בשירו הז׳רגוני, אבל לשוא, ביליק לא הופיע עוד!

לא מפני איזה טעם, אך פשוט בשביל שהיה עיף ויגע עד מאד.(?)

אולם נמצאו קנאים שונים שבארו את הדבר באי-התחפץ של ביליק לקרא בשפת העם, וביליק בשמעו את הבאור המוזר הזה הודיע, (למי? — א. חרמוני) כי למען הוציא מלבות הטועים נכון הוא להקריא את שירו הז׳רגוני.

הקהל נתמלא שמחה ועליצות עד אין קץ.

ובכל זאת ביליק לא קרא... האם מקרה היה זה? מדוע הפריעו בעדו מהקריא את אחד השירים הז׳רגונים, המצוין מאד? הכי בשביל שהיא השפה הזאת מובנת לכל והיא השפה המדוברת של עמנו הפסידה?..

עוד מבין אנכי בקושי את מחאותיו העזות והנמרצות של ה„פריינד״ על עלבונה זה של „שפת-העם״, אבל כי העתון העברי ימחה במליצות ריקות כאלו על אשר משורר עברי מאן להקריא על נשף לאומי עברי, שערכו הציונים, שיר ז׳רגוני — זה יכולים להבין רק עורכים וכתבים ג ל ו ת י י ם בכל המשמעות של המלה הזאת.

ו ה מ ש ל שהבאתי בזה הנהו אחד מהרבה.

ואתה, מר ש. רוזנפלד מה„פריינד״, שמצאת לנכון לענות על מאמרי „מה אנו רוצים?״[2]) בהתנפלות גסה על שני סופרים עברים, שלמרות כל הסרוגותיהם וטעיותיהם אנו מכבדים אותם, ההבינות מה אנו רוצים?

אענה לך כמעט בלשונך:

רוצים אנו כי ספרותנו העברית תנוקה מן הזחלנות, החנופה והצביעות, כי הסופרים יהיו יותר א מ ת י י ם, יוצר רציניים ו י ו ת ר מ ס ו ר י ם ל ס פ ר ו ת נ ו, לבל יפארו הוברות ז׳רגונית ריקות ולא יכריזו על פירות שלא באו לעולם, לא „יאמריקנו״. לא יצהיבו ולא י ז ׳ ר ג נ ו את ספרותנו, לבל יביטו על הקורא כעל עם-הארץ שנתן לאונאה ו ע ל ה ס פ ר ו ת כ ע ל „י ר י ד״ ש ב ו נ ו ה ג י ם ל ש ב ח א ת ה פ ס ו ל ת ו כ ל ב ד ש י מ ש כ ו ע ל י ו ע י נ י ה ק ו נ ה, ואל יראו בסופר שאינו מבית-מדרשם, „בן-מאה-שחורה״, מתחרה ב„יריד״, שכל האמצעים כשרים ובלבד שיפסילו אותו ואת מעשי ידיו...

הנה מה שאנו רוצים! —

* * *

מי שָׁמְךָ? ישב ישבה הגולה כלה, בזקניה ובצעיריה, בעברים שלה ובז׳רגוניים שלה משך כל החורף הארוך ובפה פעור חכתה ל מ ש פ ט ו ו ל ח ו ו ת ד ע ת ו בדבר המלחמה בין ארץ-ישראל והגולה. והנה ה ו א בא, ובקצרה אמר את דעתו.

כונתי למר משה סמילנסקי מרחבות, ששולח מזמן לזמן כתבות בז׳רגון, רוסית ועברית מארץ-ישראל ושכותב לפעמים מאמרים פחות או יותר אחד-העמיים על דבר המצב במושבות, ושבהן מגלה בכל פעם את האמריקה הישנה-נושנה של אחד-העם ומפרש את ה„אמת מארץ-ישראל״ בק״ן פירושים.

האדון הזה אומר[3]):

„לא בלי רגש של בושה קראתי את הכרכורים, שמכרכרים אחדים מ„סופרי״ העולם לעומת הספרות הארצי-ישראלית, ואת התנפליותם הגסות על טובי הסופרים שבגולה. מקוה אנכי בכל חם לבי לעתידותה של הספרות הארצי-ישראלית, ה מ ת ח י ל ה להתהוות ולהתפתח, אבל למרות זאת, ואולי ב ש ב י ל זאת (? — א. ח.) חושב אנכי, שעוד הרבה שנים נחיה ונתפתח תחת השפעתם הרוחנית של סופרי הגלות״.

צר לנו, לי וליתר סופרי ארץ-ישראל, ה„עומדים בקשרי מלחמה״ את הגולה, על אשר פגענו ברגש הבושה המפותח של מר סמילנסקי. אבל, שואלים אנו את האדון הזה, בשם מי אומר הוא את הדברים „עוד הרבה שנים נחיה ונתפתח תחת השפעתם של סופרי הגלות״? אם דעתו הפרטית היא עוד אפשר להתוכח, — אבל אפשר שגזרה היא מאת קבוצת סופרים ארצ-ישראליים כמו האדונים א. ז. רבינוביץ, ש. גוטמן, ואז הלא עלינו לקבלנה. ובלי כל הרהור! —

זאת — ראשית. ושנית — באיזה ממאמרינו קרא מר ס. את „התנפליותינו הגסות״ על טובי הסופרים שבגולה, „מנקודת מבט ארץ-ישראל״, אם אפשר לאמר ככה? —

הלאה טוען מר סמילנסקי:

---

[1]) פזור-האותיות בכל דברי הכתבה הוא של כתב-„הד הזמן״. א. ח.

[2]) „חדושים״, מאת ש. רוזנפלד; „הזמן״, No. 54.

[3]) ב„מכתב אל מערכת״ באחד מגליונות „הד-הזמן״.

„אין אנכי רוצה להכניס גם את עצמי לתוך אותו ה„ויכוח״ (עם סופרי ארץ-ישראל), שאינו בעיני אלא כסימן של מצב-נפש חולה. אבל על מה שאינני יכול לעבור בשתיקה הוא זאת: אחדים מסופרי הגולה מבקשים לעשות את ארץ-ישראל אחראית בעד „ברלין״ ואת „העומר״, למשל, אחראי בעד „העולם״. לזאת הנני מבקש בזה את אחינו הסופרים שבגלות לבלי לערב את התחומים ולבלי לעשות את סופרי ארץ ישראל בכלל ו„העומר״ בפרט אחראים בעד „העולם״.

אין גם אני רוצה להכנס בוכוח עם מר סמילנסקי, אבל רוצה אני לאמר דברים אחדים ע״ד „העומר״ וה„אחריות״. אם הגינותי על „העומר״ — על חלק הספרות היפה, החלק הארץ-ישראלי הגינותי ולא על אותו החלק הגלותי, שהכניסו בו מר סמילנסקי וחבריו הגלותיים; הלא המה מאמריו של א. ז. רבינוביץ, י. ח. רבניצקי ומר סמילנסקי עצמו, שהיו יכולים להדפס אפילו ב„הזמן״ ובתרגום ז׳רגוני גם ב„הפריינד״, ושהעובדה כי נדפסו בקובץ שיצא בארץ-ישראל אינה עושה עוד אותם לארץ-ישראליים.

ואם בקובצים הבאים של „העומר״ ידפסו עוד ספורים יפים ארץ-ישראליים או מאמרים ארץ-ישראליים, וסופרי-הגולה יבקרום בקורת זעומה ולא-צודקת — גם אז נגין על הספרות הארץ-הישראלית, ובלי נטילת רשות מקודם מאת „ראש סופרי ארץ־ישראל״, מר סמילנסקי.

*

י. ח. ברנר התעורר. אחרי קברו לקול־בכי ה„ספוגים״ את „המעורר״ הקטנטן שלו, בעל „הנפש הגדולה״, בלונדון, התעורר י. ח. ברנר ויקם לתחיה בלבוב שבגליציה. עבר רגזו וכעסו השתקני והוא התחיל לכתוב ימינה ושמאלה, עברית וז׳רגון. וכמנהגו איננו מסיר מעל עיניו את מטפחתו. הוא בוכה וגונח, גונח ובוכה כל כך עד כי קשה להבינו*):

> יש ויש מה לבכות בעולמנו ולא צריך לפחד מפני הדמעה הנאמנה, שמה נחית לבעלי תאניה ולבכינים בעיני אותם הקהים המתחפשים ולובשים גאות ואומרים: „ידינו רמה״; המתחפשים והקהים והבלתי מבינים דבר והבלתי רוצים להבין דבר רבו ברחובנו בעת הזאת. אבל — שבקא להו. ראשית דבר, האמת, נאמנות הלב (?); והלב עומד בלי הרף ומכה, ומכה: טבענו, טבענו, פסק כחנו, פסק . . . היש בנו עוד כדי קימה? . . .

אמר מי שאמר שברנר הנהו „גאון הבכי״. נעים להיות „גאון״, ומר ברנר בוכה.

אותו לא משביעים רצון לא „השלח״, לא „העולם״, לא „הזמן״ (זה אמנם לא כתוב במאמר ההוא, אבל אפשר להבין זה בנקל בין השורות) ואפילו — — horribile dictus! — לא אותו הירחון הז׳רגוני, אם כי הוא: — ממש כמו חברו מר נומברג — „משביע עליו את שמותיהם של אחיו ורעיו היחידים (?) החביבים עליו, כי בשמחת־לב אדירה (או־הו!) ובחרדת רגש כביר („חרדת רגש״!) נטל את החוברת לתוך ידו (רק אנשים „גדולים״ כברנר „נוטלים את החוברת לתוך־היד״) לקריאה. כל כך עודנו אוהב קונטרס חדש ונדפס-יפה (התמונה של האשה!) בלשוננו היהודית״ (פזור האותיות — של מר ברנר).

ואחרי בקרת חטופה, עצבית ומלאה גניחות וקריאות „הוי, אוי ואבוי!״ ואפילו „טפו!״ — בלבוב, כנראה, מותר לירוק בקהל — הוא מטיף קצת מוסר לביליק על הדפיסו ב„השלח״ אידיליות ע״ד זקנים ושוכח את כל „התוסס וגועש״ בעולמנו, מתוכח קצת על מהות היהדות ומתנפל על „העולם״. „העולם״ הוא יותר מדי ציוני. „העולם״ אינו ציוני כלל, מפני שאינו מדפיס איזה „קול קורא״ של בחורים אחדים. „העולם״ אינו נלחם — „העולם״ נלחם יותר מדי. ביחוד „מקבל את חלקו״ עוזרו הראשי של „העולם״, שאינני יודע מפני איזו סבה מכנהו ברנר בשם א. גינצבורג־חרמוני.

מר ברנר מעיד על עצמו באותו המאמר כי „איש בעל הרגשה הנהו״! אפשר. אבל המושג „נמוס ספרותי״ אינו ברור לו כלל. מר ברנר היה עורך „המעורר״ וכמו שהוא מודיע עתה במודעות ב„טגבלט״ היה „עורך מצוין והנהו סופר מצוין״ **).

והאם לא ידע שלא צריך להזכיר בספרות שמות שנושאיהם מכסים עליהם מפני איזה טעם?

יאמר־נא מר ברנר: איך יקרא למעשה כזה בלשוננו הוא?

אבל מר ברנר עוד יותר כאי־נמוסי. הוא מסרס את דברי, כותב בשמי דברים שלא כתבתי מעולם, ועל סמך אותם הדברים הוא מתנפל על „סגנוני הז׳רגוני״. זהו אי-יושר!

וכיון שחדלתי מהאמין בישרו של ברנר אין הוא מענין אותי עד שאכנס אתו בוכוחים.

יוספת לו על חבורת הצעירים, שמבקרנו „בעל מחשבות״ כנה אותם בשם כל כך הולם — „המצורעים״ — ויפתח את:

„המחשבה החפשית, הצעירה, המיגעת ובלתי יגעה, אשר כרביבים עלי עשב, תהיה לנו על לבנו (המחשבה תהיה לנו על לבנו!) העיף״.

אותנו אין הוא מענין . . .

א. חרמוני.

*) „מתוך הפנקס״; י. ח. ברנר. „הד הזמן״ No 64

**) מודעה ע״ד הירחון „רביבים״ ב„טגבלט״ הלבובי.

השבוע.

ארץ ישראל.
ההתנפלות ביפו.

(מאת כתבינו המיוחדים.)

בסוף הגליון העבר הבאנו את הידיעה הקצרה והמעציבה ע״ד ההתנפלות ביפו. בעבור ימים אחדים קבלנו מאת סופרים שונים ומאת מוסדות שונים בא״י ידיעות מפרטות ע״ד השערוריה הזאת. אין ברצוננו להקטין את ערך המעשים, אבל אין גם להגזים ולכנות אותם בשמות „פוגרומים ביפו ובירושלם״ כמו שעשו, לצערנו, אפילו עתונים רציניים כ„הפרנקפורטער ציימונג״ וה„בערלינער טאגעבלאטט״. זה היה מעשה של התנפלות של פקיד פראי, שונא-יהודים, שואף לדם. אבל אין זה „פוגרום״ במובן הרגיל. ההמון הערבי לא השתתף בכל מעשי האכזרות והאלמות, וכמו שמבטיחים לנו אנשים שיש להתיחס באמון לדבריהם יוסר הקיימקם ממשרתו. כמו שיראו קוראינו נוטל עליו הקונסול הרוסי חלק גדול מזאשמה. האדון הזה חושב, כנראה שעריכת פוגרמים נכנסת בגדר עבודתו. ועסקנינו בא״י ובחו״ל צריכים היו להשתדל כי יפו וא״י תפטרנה גם ממנו.

והנה דברי סופרינו:

הקיימקם החדש אסף־בי ביפו התיחס באופן רע ליהודים עוד מיום בואו. האיש הזה ידוע לרודף אחרי הכבוד, חפץ „להצטין״ ולהגיע למעלה גבוהה במשרה coûte que coûte. נוסף לזה הנהו „פטריוט״ תוגרמי, ואינו שבע רצון מזה שרוב יהודי יפו — ביחוד מהמתישבים החדשים המה נתיני ממלכות חוץ, עומדים תחת חסות הקונסולים ואינם זקוקים לו. אבל בעוד שקשה לו להרע לנתיני רוב ממלכות אירופה הוא מוצא תועלת ביחס הממשלה הרוסית ליהודים בכלל, במצב הדברים ברוסיה וביחוד ביחס של הקונסול הרוסי המקומי ל„נתיניו״ ביפו. כמבואר הלאה.

היחס הרע של הקימקם ליהודים, נראה בראשונה בנוגע למושבות. הוא השפיע הרבה על הפחה בנוגע לאסור קנית קרקעות ובנין בתים. ביחוד נראה השפעתו בעניני העשור, דרשו מהמושבות סכומים יתרים גם שלא כדין ולפעמים הושיבו במשמר את המוכתרים באי־כחן של המושבות. כששאלוהו פעם: ומה אם יתבעוך לדין על אשר עברת את החוק? ענה בתמימות: אומר כי האכרים הכו את החילים ששלחתי לגבות את המסים.

זה חדשים אחדים שנרגשה בין ערבי יפו — וידועים המה, אגב, ערבי יפו בקנאותם, פראותם והוללותם בכל הארץ — התעוררות נגד היהודים בעיר הזאת. היו מקרים שהתנפלו בלילה במקלות על העוברים ברחוב ופצעום. עפ״י רוב היתה ההתנפלות ברחוב „נוה־שלום״, מרכז הישוב העברי ביפו. התנפלו ביחוד על היותר צעירים, אבל היו מקרים של התנפלות גם על אנשי בני ארבעים וגם זקנים, ונכר היה, כי כל המקרים האלו יש להם סבה אחת, שישנו איש או מוסר המעורר והמקים את הערביים נגד היהודים.

היהודים התאוננו בכל מקרה של התנפלות לרשות המקומית וגם להקונסול הרוסי, אבל מצד שניהם לא נראה השתדלות יתרה לתפוס את המכים ולענשם כיאות; היו נותנים את המתנפלים לבית האסורים ליום, או ליומים, ואח״כ היו מוציאים אותם לחופש.

ביום הששי, ט׳ אדר ב׳ התנפלו ערבים אחדים על צעירים יהודים פצעו אחד מהם בראשו; הצעירים עמדו על נפשם ויגרשו את המתנפלים.

בפעם הזאת שמה המשטרה לב למקרה ותאסור ערביים אחרים מהמתנפלים, אבל למחרתו שלחה אותם לנפשם.

בליל „תענית אסתר", בשעה 8 בערב, התנפלו ערביים אחדים על צעיר עברי ברחוב „נוה-שלום" במקום שנמצאים שני בתי-מלון בעד הפועלים העבריים (בית-מלון „חיים-ברוך" ו„הוטל ספקטור"). העברי החל להתאבק ויקרא לעזרה. כעשרים צעיר עברים יצאו מבתי-המלון הנזכרים ויגרשו את הערביים; באותה שעה החלו להשליך מחנותו של ערבי אחד בקבוקי מי-זלטר על ראשי היהודים, האחרונים שברו את הפנס ואת זכוכי הדלתות אשר בחנות הערבי. תוצאות התגרה הזאת היו כי ערבי אחד נפצע קשה בסכין ויהודי אחד נפצע בידו — ג"כ בסכין. — היהודים נכנסו כולם לבית-המלון „חיים-ברוך". בעוד חצי שעה בא שמה פקיד המשטרה (תורקי) והקַוָס (שוטר הקונסול) הרוסי בלוית ערבי אחד שהורה על חמשה צעירים כעל משתתפים בתגרה (ראוי להעיר, כי מאלה החמשה באו שלשה אל בית-המלון אחרי התגרה, הערבי הורה על צעיר ששי, אבל הצעיר הזה יכול להוכיח כי רק זה לפני רגעים אחדים באו אל בית-המלון וירפו ממנו). את יתר חמשת הצעירים אסרו ובעת המאסר חפשו בכל בגדי חמשת הנאסרים ולא מצאו אצלם כל כלי נשק.

כשהוציאו את הנאסרים החוצה החלו החילים להכות אותם קשה ופקיד אחר שבידו היה סכין נגש אל אחד הנאסרים ויאמר: הנה מצאתי אצלך סכין! החילים אחזו בנאסר בשתי ידיו. הנאסר החל לצעוק: הנה שמים בכיסי סכין. זה ראו ושמעו רבים מהיהודים שעמדו סביב. בכל הדרך מבית-המלון עד בית-המשטרה (סַרַעְיה) הכו את הנאסרים והם צעקו מרה. הדרך עוברת על פני בית הקונסול הרוסי. בטח שמעו בביתו את הקולות, אבל איש לא יצא מהבית ההוא להתבונן בנעשה. כעבור רבע שעה באו אל המלון אנשי-צבא וקני-רובה בידיהם.

באותו הערב היה נשף ב„קלוב העברי" הקרוב למקום התגרה. בנשף השתתפו כחמש מאות איש. כשנשמע באולם דבר השערוריה הפקידו מיד מספקחים, שלא יתנו לאיש לצאת מן הקלוב עד שיתברר הדבר.

לאחר שהוציאו את הנאסרים מבית-המלון „חיים-ברוך" סבבו אנשי החיל את בית-המלון השני „הוטל ספקטור" שנמצא בקרבת המקום הזה. פקיד-העיר נכנס בלוית הקַוָס הרוסי ועוד ערבי אחד אל ה„הוטל" הזה, (בעל ה„הוטל" הנהו נתין רוסיה) שם היו כשלשים איש. אחדים עוד לא גמרו את סעודת הערב ואחדים כבר שכבו לישון. היו שם גם אחדים שעברו ברחוב ולא חפצו להשאר בחוץ בעת ההתנפלות מחמת סכנה, וכל יושבי הבית היו בטוחים שהערבים והפקידים לא יעיזו להתפרץ לתוך ביתו של נתין רוסיה.

ויהי אך יצא הפקיד והקוס הרוסי מן הבית והנה החלו לירות בחצר, ומהדלתות אשר בחצר התפרצו פקידי צבא אחרים ועמהם שלשה ערביים ואחריהם אנשי חיל ויחלו לירות באנשים, להכות בחרבות, בעצי הרובים ובמקלות. האנשים שהיו בבית מהרו לכבות את המנורות למען לא יהיו למטרה לקני-הרובה, אבל הנה נדלק הנפט שנשפך על הרצפה. לאור הזה רדפו הפקידים ואנשי חיל אחרי כל האנשים הנמצאים בבית, הכום, לקחו מהם חפצים וכסף, גם מכל החדרים שדדו אנשי החיל חפצים ובגדים וישברו גם את רהיטי הבית.

סך-הכל של התנפלות הזאת — שלשה-עשר. פצועים, שנים בכדורים והשאר בחרבות, בחניתות ובמקלות. שלשה מהנפצעים הם בסכנה. מן 13 הפצועים 12 הם נתיני רוסיה ואחד — נתין אמריקה.

כשבאו אל הקונסול הרוסי לשאלו ע"ד התיחסותו לשערוריה שנעשתה בנתיני רוסיה לא יצא בעצמו לבאים באמרו כי חולה הנהו. אפילו המתורגמן שלו — משנהו — לא הלך למקום המעשה ורק שלח קוס (שוטר הקונסול) אחד בלוית יהודי. ודיה היתה פקודה אחת של הקוס שאנשי-החיל יפסיקו את עבודתם.

מכל המעשים שהיו קודם ליל הזועות ובעת המקרים; מכל מה שראו ושמעו עשרות אנשים עברים וערבים ושהיו במקום המעשה — ברור, כי בכל ההתנפלות הקודמות והתנפלויות אנשי החיל אשם הקימקם שבקש מקרה להתגולל על היהודים. העדות היותר טובה הוא ה„רפורט" ששלח ביום המחרת להקונסול הרוסי וזה תכנו כמעט מלה במלה:

„בעת האחרונה החלו היהודים להתנפל על הערביים בערב העבר סדרו את הדברים באופן כזה שהערביים יתנפלו עליהם למען יוכלו לנקום בערביים. ערבי אחד ישב בחנותו ויכנסו חמשה יהודים אל החנות ויפצעו אותו שתים עשרה פצעים ויברחו לתוך בית-המלון „חיים-ברוך". שר העיר בא בלוית הקוס הרוסי לתוך בית-המלון וימצאו את חמשת המתנפלים. כשהוציאו את הנאסרים מן הבית יצאו יתר היהודים והחלו לירות באקדחים באנשי המשטרה ובקוס הרוסי. כשעברו עם הנאסרים דרך הקלוב העברי, יצאו מאות אנשים, כולם מזוינים והחלו לירות בחילי השלטן למען הוציא לחפשי את הנאסרים ורק הודות למרצו של הקימקם ושלך, ארוני הקונסול הרוסי, עלה לנו להניח את דעת הקהל לבלי יהיה הרג כללי עם אלפי קרבנות.

ע"ד הכנת הקשר הזה בכלי זין וע"ד האנשים שלקחו חלק יודעים בעלי בתי-המלון חיים ברוך וספקטור; הם (?) שכרו את בתי-המלון במחשבה תחלה למטינגים, מה שבטח אינו מוצא חן גם בעיניך, ארוני הקונסול, ולכן אני דורש כי תמסור את האנשים ההם לשפטם. על הקלוב העברי ממונה הד"ר חיסין ולכן תדרוש גם אותו לדין".

יש לשער כי כדברים האלה הודיעו גם לקונסטנטינופול ולכל צירי הממשלות.

אומרים, שהוא משתדל עתה להכין בקשה בשם כל הערביים תושבי יפו, שבה יבקשו כי יגרשו את היהודים מיפו, אבל הדבר הזה אינו עולה יפה, כי אינו מוצא „חותמים".

הקונסול הרוסי וההתנפלות.

אחד מהעסקנים הצבוריים ביפו כותב לנו „. . . למחרת ההתנפלות באנו אל הקונסול הרוסי והגשנו לו כתב-זכרון ע"ד כל המקרה, והנה ענה לנו כדברים האלו:

„כבר חשבתי כי כן יהיה. באים צעירים וכותבים פרוקולמציות שיקחו את החופש בכח. אם ברוסיה הם משליכים פצצות לתוך תהלוכות דתיות הנה פה המושלמים „הם קנאים ביותר. טוב כי סבלו רק 13 איש לו עשינו דבר לטובתם — אזי הרגו מאות אנשים". נרשענו לשמוע כדברים האלו של „רוסי אמתי" מאיש שחשבנו אותו עד כה לישר; ענינו לו כיאות, כי אין לו להכניס פה את „הפוליטיקה הפוגרומית". לסוף שאלנוהו ברור אם חושב הוא להגין על הנתינים הרוסים. הוא החל להתנצל, כי גם עתה הוא מגין ויגין וישלח לעשות חקירות ודרישות. החקירות החלו, אבל לפי מה שמסרו לנו מסכימים הקונסול והמתורגמן, הרוסי למעשה הקימקם. כי חפצים לנקום באי-כח הממשלה הרוסית ביהודים הצעירים. למחרת היום ההוא הלכנו עוד הפעם להציע לפני הקונסול כי יקח את הנאסרים לבית הקונסול עד גמר המשפט, וכי ישלח בבטחון שלו את הטלגרמות שאנחנו חפצים לשלח לקושטה בלי בטחון הקונסול יען כי עכבו פקידי הטלגרף הערבים את הטלגרמות. — בפעם הזאת אמרו לנו כי הקונסול „חולה" לגמרי ולא יכל לדבר אתנו רק מסר לנו ע"י המתורגמן, כי איננו יכל למלאות את בקשותינו. היא בעצמו ישתדל אודות הכל, ואם אין אנחנו שבעים רצון יכולים אנו להתאונן עליו כי יסירוהו ממשמרתו.

שלחנו שני אנשים ירושלימה לספר את הכל לקונסול הרוסי הראשי וליתר הקונסולים. נתיני יתר הארצות הגישו תלונות לקונסולים שלהם על הקימקם המעורר את עם הארץ נגדם. הקונסולים מבטיחים להשתדל. אבל אומרים המה, כי אם הקונסול הרוסי שאת נתיניו פצעו ושדדו איננו משתדל, איך יכולים הם למחות.

שלחנו טלגרמות ומכתבים לועד הפועל הציוני, ל„הילפספעריין" לחכי"ח לאגדות אחים ויק"א כי ישתדלו בקושטה שיענשו את הקימקם ופקידיו. . תלגרמנו גם לקושטא לראש הוזרה ומכתב כתבנו להחכם בשי בקושטא.

הפחה מירושלים הנהו עתה ברמלה ויקרא אליו את מר ולירו מירושלים וישלחהו הנה לדבר עם היהודים ולהציע לפניהם לשלח אליו חבורת אנשים שיבור לו את מצב הדברים כמו שהיו. עשינו כזאת והוא הבטיח לחקור ולהעניש קשה את האשמים גם אם יהיו מפקידיו האהובים.

מאת כתב אחר אנו מקבלים עוד את הפרטים הבאים:

מצב הערבי הנפצע הוטב, כנראה ישוב לבריאותו.

מצב שני היהודים הנפצעים קשה — אחד מהם בא אך אתמול מרוסית רע. המה עוד בסכנה. מצבם של הנותרים הולך וטוב.

היהודים גרעשו, כמובן, מהמקרה הזה, אבל לא באו לידי [illegible]
יודעים ומבינים כי זאת היא רק נרגנות של הקימקם, רו [illegible]

הקונסול הרוסי שלולא התיחס באופן כזה ל„נתיניו“ היהודים לא היה מקום לשערוריות כמו אלה.

בעת סגירת המערכת נתקבל תלגרם שהקיימקם ביפו נקרא לקושטא ויוסר ממשמרתו.

עוד ע"ד בקורו של יעקב שיף בא"י. — כפי ששערתי מראש לא התכון שיף לעשות פרסום לדעותיו, המתנגדות לציונות, בזה שלא בקר את המושבות, אלא הבדקר הטעהו . . . כפי שמסר בעצמו להרבה אנשים וביחוד להד"ר תיסין שבקשהו אליו לפני עזבו את ארץ ישראל, לא ידע כלל, שהמושבות העבריות ביהודה מרוכזות מסביב ליפו, ומשום שנודע לו הדבר ביום האחרון, בשעה שאי־אפשר היה לו כבר לשנות את תכנית נסיעתו, התנצל בהבטחה לבקר את ארץ-ישראל בזמן לא רחוק ולהקדיש לבקור זה למצער חדש שלם. ועוד הבטחה אחת נתן: הוא לא יוציא לעת עתה שום משפט על א"י לא לשבט ולא לחסד (!) „מפני שהוא מבין בעצמו, שבשנים או שלשה ימים, שבלה בירושלים, אי אפשר ללמוד את ארץ־ישראל“.

מארץ־ישראל הוא נוסע לפרנקפורט שעל נהר מאין, עיר-מולדתו, ומשם יסע לברלין, במקום שיתיעץ עם הד"ר פויל נתן ע"ד ענינים שונים, הנוגעים להמזרח בכלל ולארץ-ישראל בפרט.

ירושלים הישנה, עם מוסדותיה, הנפרדים לפי הכוללים והארצות השונות עשתה על שיף רושם מדכא. הוא קוה למצא בירושלים לפחות אחדות. כנהוג, נדב למוסדות השונים: לכוללות האשכנזים ע"י הרב הסבא ר' שמואל סאנט, לכוללות הספרדים ע"י החכם בשי מאתים ל"ש לכל אחד. למושב־זקנים, לבה"ס למל, לבה"ס לנערות מיסודה של אוליגה רוטשילד, להסמינר למורים — מאה ל"ש לכל מוסד. ל„בקור חולים הוספיטל“, לבית-היתומים שעל שם דיסקין, להחברה „למען־ציון“, למשגב-לדך, לעזרת נשים, לחנוך-עורים, לבהמ"ד של אנשי אמריקה, לבית-היתומות החדש, לבית-עקד הספרים — לכל אחד חמשים ל"ש; ל„תורת-חיים“ ולבית-היתומות — 25 ל"ש לכל אחד.

מלבד זה המציא שיף אלף פרנק גם ל„בצלאל“ והביע את צערו על שאינו יכול לבקר את המוסד החביב, ששמע עליו כל כך הרבה דברים טובים באמריקה (באותם הימים, ששהה שיף בירושלים עבר „בצלאל“ מדירה לדירה).

בחזירתו מירושלים התעכב שיף עוד הפעם ביפו במשך חמש שעות, ואז המציאו לו המוסדות של העיר תעודות וספרי-זכרונות. גם „הגמנסיה העברית“ הגישה לו ע"י מזכירה את תקנות אגודת „הגמנסיה העברית“ ויתר הדברים שבדפוס, השייכים להגמנסיה, בחתימת ההנהלה: הד"ר מטמן, מר שיינקין והמזכיר, הסופר הצעיר י. רדלר. ולמרות מה שהיה כבר שיף בהול ואץ לדרכו ולמרות מה שלא קבל שום איש ביפו, נכנס בשיחה עם מזכיר-הגמנסיה במשך של שתי שעות וירבה להתענין בכל הנוגע לגימנסיה.

אתמול נתקבל מקהיר של מצרים המכתב הבא על שם הגמנסיה העברית.

קהיר 4 מרץ.

להד"ר ל. מטמן, מנהל „הגמנסיה העברית“ ביפו.

מצרף אני בזה המחאה על סכום של מאתים ל"ש, שאני חפץ להביא בהם תעלת להקרן־תקימת של בית־החנוך שלכם. — אף שאני עומד מנגד — מטעמים שאין פה המקום לבארם — להשאיפות של הציונות האינטרנציונלית לברא בארץ ישראל לאום עברי מחדש, מכיר אני בכל זאת את זכות הקיום של בית־חנוך כזה שלכם, שעל ידו תנתן אפשרות לברא בין אחינו-לדת שיושבים כבר בפלשתינה, או שעוד יבואו לשם — למה שאיננו צריכים לשאוף (!) — בהמשך הזמן, לא רק שפה מאוחדה כללית, אלא גם יסוד מוצק להתפתחות עצמית מתוך הכרה עצמית.

בכל הכבוד הראוי

יעקב שיף.

בתשובה על המכתב הזה הדגישו חברי ההנהלה את ההבדל הגדול שבין נקודת-הראות של המנדב ובין זו שלהם. ובדבר הנדבה הבטיחו לקרא בקרוב אספת כל חברי הועד המפקח, בכדי לעיין ולהחליט מה לעשות בהכסף.

כפי שנודע לי נוטה דעת-רוב חברי הועד המפקח ליסד בחמשת אלפי פרנקים הללו מעין „סטיפנדיום“ בשביל תלמידים עניים.

✻ ✻
✻

התקוה שקוו מיסדי „הגמנסיה העברית“, שהמוסד שלהם ישמש בתור מרכז-מושך לכל מבקשי חנוך עברי משוכלל בכל העולם — מתחילה להתגשם בחיים. מלבד התלמידים והתלמידות הרבים, שבאו להגמנסיה מרוסיה, התחילו בימים האחרונים באים גם מארצות עוד יותר רחוקות. לפני חדש באו שני תלמידים מאפריקה הדרומית ולפני שבוע בא אב אחד עם שלשת ילדיו מארגנטינה. האב הנהו עשיר וציוני נלהב והוא חושב לקנות לו נחלה בארץ-ישראל. הילדים אינם מדברים לע"ע אלא בשפה הספרדית, ולפיכך צריך יהיה להכינם מתחלה להגמנסיה. הציוני ההוא חושב לשלח הנה כעבור חצי שנה גם את שלש הילדות שיש לו בכדי לחנך גם אותן ב„הגמנסיה העברית“.

✻ ✻
✻

בגליל העליון התראה פתאם גדוד מזוין של בדואים, שהפיל פחדו על כל הסביבה. לפיכך שלחה הממשלה חילים לחנוך המושבות הרחוקות ומעטות-הישוב בכדי לשמור עליהן משור. להמושבה מתולה, הנקודה היהודית האחרונה שבגליל, נשלחו חמשה-עשר חיל.

ב.—מ.

מכתב מהגליל.

בשעה שביהודה הולכים חחיים הצבורים ומתפתחים, בשעה ששם הולכת ונבראת „דעת הקהל“ ולרגלה הולכים ומתמעטים מעשי העריצות של גבאים, פקידים, ממונים וכו', בשעה זו שולטת פה, בגליל, ממשלת היחיד בכל תקפה, ועושה מעשים גסים לעיני השמש ואין איש מוחה. רוצים אתם לדעת כיצד מענישים עובדים המתפרצים מפני אדוניהם — אכרים מפני פקידיהם? בואו לגליל ושם תראו!

כשנתקלקלו הבתים במושבות גליל טבריה לפני שנתים בערך, הזמינה הפקידות של יק"א את אחד הארדיכלים לזמן קצר שהוא ינהל את עבודת תקון הבתים, ושלמה לו משכורת חדשית, והארדיכל הזה שהלך עד הנה בטל בלי עבודה מכיון שמצא לו משרה עם משכורת טובה השתדל להאריך ימים במשרתו זו, השתדל שהעבודה תמשך שנים או שלא תגמר לעולם, והפקידות בראותה שהעבודה נמשכת בלי קץ פטרתו באמצע. בעת העבודה, היה הארדיכל לוקח את העצים והאבנים מבית אחד ומשתמש בם לתקון בתים אחרים. ולכן כשהארדיכל נתפטר, היו כאלה שבתיהם נשארו אי מתוקנים, ואכר אחד מהמושבה מלחמיה, נשאר בלי בית ובלי עצים ואבנים, שלוקחו לתקון בתים אחרים.

ביום אחד לא עבות בא הפקיד למושבה מלחמיה ויזהיר באכר הזה שהוא לבדו יגמר את ביתו, וכשהאכר ענהו שאין לו החמר הדרוש לזה כי הארדיכל לקחו לתקון בתים אחרים, ויחד עם זה הראה לו גם את הקבלות שקבל מהארדיכל בחתימת ידו, כעס עליו הפקיד ויחרפהו במבטאים גסים, והאכר נשען על זה שהוא נתין ממשלת חוץ, העיז לענות לפקיד בדברים קשים, וזה האחרון התנפל באכזריות נוראה על האכר ויכהו, ויאים עליו שיגרשהו מהמושבה, הפקיד עזב את המושבה והאכרים התאספו להתיעץ איך להגן על האכר ויחליטו לשלח שני אכרים לבקש מלפני הפקיד שיואיל לסלוח לו.

האכרים באו לפני הפקיד ויציעו לפניו את בקשתם והוא ענה להם שיסלח לו בתנאי, שישלם מאתים פרנק קנס, ויבקש ממנו סליחה ויגמור את ביתו לבדו. אך על הדרישות האלו לא יכלו האכרים לתת תשובה לפקיד, מבלי שאל את האכר, ולכן שבו למושבה ויציעו את דרישות הפקיד לפני האכר, וזה האחרון לא קבל עליו כמובן את הדין, ויחליט לבלי הכנע ויהי מה.

לפקידים בארץ ישראל ישנם תמיד „יהודי החצר“, מלוי ברבית, מלחכי פנכאות, עלוקות המוצצות את לשד האכרים, ויהודי טפוסי כזה ישנו גם לפקיד דנן, ובהריחו שישנו פה „עסק“ בין הפקיד ואחד האכרים, צץ כרגע במושבה לחכות לשעת הכשר אולי תזדמן גם לו איזו „עבודה“.

ואמנם לא חכה לשוא. כי כשהפקיד לא קבל תשובה חיובית מהמושבה שלח פקודה ליהודי הזה, שילך עם ערבים לחרוש את אדמת האכר הזרועה. היהודי הזה היה כבר מוכן למלא את פקודת הפקיד לולא האכרים שהניאוהו מחפצו זה, אך התנגדותם זאת עלתה להם בדמים מרובים, כי היהודי הזה שלח תכף ידיעה לממשלה בטבריה שאכרי מלחמיה התנפלו עליו ויחפצו להרגו, ויחד עם זה שלח מכתב לפקיד שבו יעצו להחל תכף בגרוש האכר מהמושבה. בראות האכר שהענין הזה קבל כבר צורה רציניות, מצא לו לנחוץ לפנות אל הציר האוסטרי בצפת לבקש את חסותו, הציר אמנם הבטיח לו להגן עליו משום שהוא נתינו, אך מה נחשב איזה ציר בעירה קטנה כצפת לעומת פקיד יק"א, שכסף כאין בעיניו? ומכיון שעבד התפרץ, שוב אין תקנה אלא בגרוש למען ישמעו ויראו. בשעת הדחק נמצא לפקיד גם שתדלן יהודי פקח היודע איך להתהלך עם הממשלה ודוקא מבני החלוצים הראשונים, שתופש מקום בתנועתנו בארץ ישראל בתור סרסור לקנות קרקעות ליק"א ולמוסדות לאומיים, וגם הוא מצא לנחוץ לבוא לעזרת הפקיד ולטפל במצוה זו ליסר את הפושע, ובחכמתו הרבה הצליח לפעול על הממשלה שישלחו שוטרים לאסור את הפציו ובהמותיו של האכר בעת שהוא נסע לבירות להשתדל לפני הציר הראשי. כשהאכרים התנגדו לזה אים עליהם הפקיד שיחדול מתמוך במוסדות הצבורים שבמושבה, ואת האכרים יביא בבית האסורים. עד שסוף סוף נכנעו ויתנו לעשות לשוטרים בבית האכר כחפצם. וגם סכום הגון של קנס שלמו לממשלה בעד התנגדותם. ועתה מקבל כבר הפקיד בקשות מאת אנשים שרוצים לרשת את מקום האכר שגורשו כבר בטוח . . .

בין כל הפקידים הקטנים ונושאי המשרה השונים אין אף אחד שיצא במחאה נגד מעשה אלמות כזה, ואימת הפקיד כה חזקה על כלם עד שגם בחדרי חדרים יראים להוציא איזו מלה קשה מפיהם ומשתדלים עוד להצדיקו במעשיו אלה.

הגלילי.

אמריקה.
(כתבה מיוחדת)

ידוע הוא, כי א מ י ר י ק ה היא ארץ „אשר לא יחסר כל בה”, מלבד „יחוס” של אצילים. יש פה מיליונרים אדירים היכולים לקנות בכספם וזהבם מדינות שלמות אך „יחוס-אבות” שלהם הוא פחות משוה פרוטה. ואשר לכן היה למנהג באמיריקה לקנות כהון רב „יחוס” בארצות אירופא, ששם נמצאת סחורה זו בשפע. וכל מיליונר הרי הוא קוצב סכום הגון לקנות לבתו חתן מן האצילים שבאירופא.

המנהג הזה לא נתפשט הרבה בין היהודים באמיריקה. אפשר מפני שאין ביניהם מליונרים אמתים; ואפשר משום שבנותיהם אינן רוצות דוקא ב„מיוחסים” וגם „גוי” פשוט „מיוחס” הוא בעיניהן.

לפני ירחים אחדים קלה הדבר, כי אחד העשירים היהודים, ל ו א י ס ש ט ר ן שמו, השיא את בתו לברון קתולי מארץ שוויץ, שנקנה במחיר של שני מליון.

בזמנו עברו העתונים על „מאורע” זה בהערה קלה כמו על יתר „חדשות היום”. ורק בשבועות האחרונים העלו העתונים את הדבר, מפני „מעשה שהיה”.

אבי הכלה מר ש ט ר ן הנהו אחד מגבאי בית-הכנסת היותר עשיר בנויארק, הוא היכל „עמנואל”. כדאי הוא להתעכב קצת ולספר מעט על אדות ה„היכל הזה”. הוא עומד במעלה העיר בשכונת העשירים ומפואר הוא בכל מיני פאר. ב„היכל” הזה משמשים בכהונת „מטיף” שני „רבנים” הרחוקים בדעותיהם זה מזה הרבה יותר מן הרבנים של ה„מתנגדים” ו„החסידים” בערים הקטנות שבליטא.

אך כמובן אין ב„היכל” הזה לא „חסידים” ולא „מתנגדים”, ורק באי ההיכל הם, כנראה, נוחים לכל הדעות ולא איכפת להם, אם רבם האחד סותר את דברי חברו. ואפשר שהם מוצאים בזה הנאה מיוחדה.

בשבת זו המה שומעים מפי רבם הד"ר י. ס י ל ו ו ר מ ן, כי אין אנו לא עם ולא עדר אלא כנסיה דתית, וכי כל אלה העוסקים בישוב ארץ-ישראל הרי הם עושים הכל לשם „ספיקולציה חקלאית”.

ובשבת שנית עולה על הבמה מכרנו הד"ר י. ל. מ ג נ ו ס, רבם השני, ודורש על אדות האמנות היהודית ועל דבר הספרות העברית ועל השאיפות הלאומיות. והנואם הוא אחד מן המצוינים, לוקח נפשות, וכל שומעים מאזינים לדבריו וחולמים את חלום התחיה.

לרגלי „מאורע שטרן” עמד הד"ר י. ל. מ ג נ ו ס ודרש על דבר „נשואי תערובת” והסכנה הכרוכה בהם לעם היהודים מתוך השקפה לאמית. כמובן מצא מר ש ט ר ן בדרשה זו פגיעה בכבודו. תוצאות הדבר היו, כי הגיש כתב-פטורין אל ועד-המנהלים של בית-הכנסת, שבו הוא מתפטר מן הגבאות.

כפי שספרו העתונים, עוררו ה„פטורין” הללו רעש גדול באספת הועד, ו ר ב י ם יעצו לבלי קבל את ה„פטורין”. אך אז עמדו מ ו ע ט י ם מן הועד והודיעו כי בשום אופן לא יתרצו אל ש ט ר ן אחרי מעשהו, וכי באמת לא נאה לאדם כמותו להיות גבאי בית כנסת יהודי.

סוף דבר: המועט נצח. כתב-הפטורין נתקבל, ו ש ט ר ן יצא מ„גבאותו”. —

*

בכל המאורע הזה לא לקח את לבי אמץ-רוחו של הד"ר י. ל. מ ג נ ו ס שלא חת ולא זע לגלות את האמת שלו בפני תקיף בעדתו. מכבד אני יותר כדי את האיש הזה עד לבלי הלל אותו על דבר זה שכל איש-אמת מחויב לעשותו.

אף לא השתוממתי לקרא בעתונים, כי הד"ר י. ס י ל ו ו ר מ ן הביע את צערו על עלבון הגביר ש ט ר ן ולא חס כלל על עלבון ה ד ת (גם לפי דעותיו). מבין אני את נפש ה„מליצים המדברים גבוה גבוה על דבר תעודת ישראל”.

ולא כל שכן שלא היה פלא בעיני, כי ר ב י ם נתעוררו להגן על מעשה העשיר ש ט ר ן ורצו ל פ י ס ו . . . גם „רבי” היה מכבד עשירים!

פה עמד לפני „המיעט”, אותם היהודים של ההיכל „עמנואל”, שאין להם קשר אמיץ עם עמם ורגש הלאמיות איננו חזק בנפשם. אך כשיצא „מאורע” נתעוררה נשמתם ומחו כלפי עלבון האומה.

אין כל ספק, כי יש לו למאורע זה ערך רב בחיי היהודים באמיריקה.

נ ו י א ר ק. מ. ל.

מישיקגו כותב לנו סופרנו מר ד. ד י ו י ס:

נביאות אילי הכסף והבטחות העתונים האמריקאים עוד לא נתקימה. נבאו והבטיחו, כי עם ראשית השנה החדשה יבאו שנוים לטובה במצב הכלכלי באמריקה. בתי החרושת אשר נסגרו בשעת המשבר יפתחו מחדש, גלגלי המסחר יתחילו להתנועע. אך הנה זה השנה החדשה באה והמשבר עודנו שורר בעצם תקפו. אנשים לאלפים ולרבבות עודם הולכים בלי עבודה. לפי דברי העתונים המקומיים נמצאים בשיקגו עצמה כששים אלף איש הולכי בטל. משוטטים המה, האמללים האלה, בחוצות כל היום, דופקים על דלתות בתי החרושת ובתי מסחר, מבקשים עבודה, עבודה שתהיה, קלה או קשה, — ואין. „אין עבודה” — המלים האלה נשמעות בכל מקום, בבתי הכנסיות, במיטינגים ובכל האספות. ישנם כבר קרבנות למדי. העתונים מספרים מעת לעת מקרים נוראים. מספרים, למשל, אדות אשה יהודית אחת אשר בעלה עזב אותה לפני שנים אחדות עם שלשה ילדים קטנים. בעתות הטובות כלכלה את עצמה ואת שלשת ילדיה מעבודתה ומיגיע כפה, אך בימים האחרונים לא יכלה למצוא שום עבודה. היא מכרה את כלי הבית ואת כל אשר לה בעד דוללרים אחדים, אשר הספיקו לה להחיות את נפשה ואת נפשות ילדיה עת קצרה. כאשר תם הכסף סבלה רעב ומחסור. ולפנות לעזרה לאיזה מוסד של צדקה לא חפצה. כאשר נודע הדבר להשכנים, מהרו להודיע זאת למוסד צדקה אחד. משם שלחו תיכף איש לביתה להוכח אודות מצבה הרע, כדי להמציא לה עזר. כאשר בא האיש לביתה מצא אותה כבר שוכבת על הארץ מתה והילדים יושבים אצלה ובוכים. היא מתה מרעב.

והמקרה הזה הנהו אחד מרבים. כל כך נורא הוא המצב הכלכלי באמריקה בכלל ובשיקגו בפרט,

חשבו מראש, כי ראשי העיר ומנהיגיה יבקשו איזה תחבולות איך ובאיזה אופן להטיב את מצב ההולכי בטל, ישתדלו להמציא להם איזה עבודה, אך עד עתה לא עשו מאומה וגם אין תקוה, כי יעשו איזה דבר בעתיד.

בין המוסדות הטובים אשר לעמנו פה, ראוי לציין את החברה „לחם להעניים”. החברה הזאת עשתה הרבה לטובת נגועי-המשבר הנוכחי. תומכת בלחם למזון ולפעמים גם בכסף מעט את אלה אשר אין להם עבודה, אך מספר דורשי תמיכה מתגדל מיום ליום וקופת החברה דלה, מוכרחה היא להשיב את פני רבים המבקשים עזרה ריקם.

= כי האנטישמיות הכתה כבר שורש גם פה בארץ החופש. כי גם בני ה„ינקים” נושאים בלבם איבה מסותרת ליהודים, זה הוא דבר ידוע לכל אלה המביטים בעינים פקוחות ישר אל החיים. לא רק תרוכל היהודי הסובב על הפתחים עם סל סחורתו מתאונן כי אי-אפשר לו בשום אופן לבוא אל רחוב הנוצרים, בלי היות מרוגם באבנים, אך גם היהודים הגדולים, העשירים מתחילים להתאונן, כי שכניהם הנוצרים אינם מתיחסים אליהם בחבה יתרה, מביטים עליהם מגבה ואינם מקבלים אותם בין חוג מרעיהם. וכבר קרו מקרים אחדים, שבעלי המלון הנוצרים לא חפצו להשכיר את חדריהם ליהודים. ואם נמצאו עוד איזה נביאי שקר המנבאים שלום, שלום, כי פה בארץ קולומביה אין אף זכר לאנטישמיות, פה אין הבדל בין דת לדת, בין לאום ולאום, הנה באה עוד עובדה מעציבה אחת וטפחה אותם על פניהם, והיא ההתנקשות בנפש שר השוטרים בשיקגו, על ידי הצעיר היהודי ירמיה אויערבוך: ירמיה אויערבוך הוא כבן עשרים ושתי שנים. אביו נהרג ע"י הפורעים בקישינוב בשנת 1903. גם אמו נפצעה קשה. אחרי הפרעות עזב ירמיה אויערבוך את קישינוב מקום מגורו ויחד עם אמו ואחיותיו הצעירות בא לאוסטריה. שם סבלו רעב ומחסור. ירמיה גמר את חק למודו בגמנסיה ובכל זאת לא יכול למצא שום עבודה לכלכל את עצמו ואת אמו ואחיותיו. הפרעות, וביחוד מות אביו השפיע לרעה על מצב בריאותו. זכרונות הימים הנוראים בעיר מולדתו הביאו אותו לידי מרה שחורה וזעזוע עצבים. לפני שלשה חדשים בא לשיקגו. גם פה סבל מחסור. הוא היה מתבודד, לא התרועע עם שום איש. בשבוע הזה נמצא הצעיר ירמיה הרוג עם ארבעה כדורים בגופו בבית שר השוטרים בשיקגו. שר השוטרים הודיע כי הצעיר הזה בא אליו למסור לו מכתב בקשה; איש לא היה אז בחדר. בעת אשר לקח ממנו את המכתב הוציא הצעיר אקדח מצלחתו ויורה בו, אך החטיא את המטרה. אז ירה בו שר השוטרים מאקדחו חמש פעמים וימיתו. כאשר נודע הדבר להעתונים כי המתנקש היה יהודי הוציאו כלם הוספות מיוחדות, באותיות גדולות, כי היהודים התנקשו בנפש שר השוטרים, כי כל היהודים המה אנרכיסטים, וצריכים לבער אותם מן הארץ. נעשו חפושים מבית לבית ברבע היהודים, חפשו גם בבתי הכנסיות, אולי ימצאו שם סימנים של אנרכיות. נאסרו כמה צעירים בלתי אשמים, אשר אין להם שום שייכות עם המפלגה האנרכית. בחוצות ובמרכבות החשמל שמעו רק את המלים „מות ליהודים” כמו לו היו כל היהודים יושבי שיקגו בעצה אחת עם ירמיה חולה הרוח להרוג את שר השוטרים. אחרי אשר הוברר הדבר כי שום איש לא לקח חלק בהתנקשות הזאת, הוצאו האסירים לחפשי. וכאשר טשולגאש הפולני הרג לפני שנים אחדות את הנשיא מקקינליע, ואיש אנגלי הרג את ראש העיר שיקגו הרריסאן, לא העיז שום עתון להאשים את כל העם הפולני והאנגלי. לא דרשו כי הפולנים והאנגלים יגורשו מן הארץ. אך אם יהודי נוגע בדבר הנה: „כל ישראל ערבים זה לזה”.

גרמניה.

האספה השנתית של „חברת העזרה” “Hilfsverein„ בברלין.

(דו"ח של „העולם”).

ביום הראשון 20 לחדש זה, היתה בברלין האספה השנתית של חברת „העזרה”. באספה השתתפו כמאתים איש מנכבדי ברלין. את האספה פתח ראש החברה דז'מס סימון. נקודת-המרכז של האספה היה נאומו של פ. נתן ע"ד פעולות החברה משך השנה. חברת „העזרה” עסקה ביחוד בתמיכה לנודדים מרוסיה. גם הפרעות ברומניה בלעו את כחות ראשי החברה. „רומניה, אמר הנואם, איננה „בלגיה המזרחית” אלא ר ו ס י ה ה מ ע ר ב י ת. מצב היהודים בארץ זו עוד יותר

רע מזת שברוסיה. חברת-העזרה תמכת גם ביט״א לפזר את המהגרים בארצות השונות של אמריקה הדרומית. המשכי הכלכלי שם הפריע ועבודת-הפזור לא עלתה עדיין יפה. אבל לכל ראש, אמר הנואם, שמה החברה לב למצבם של היהודים במזרח, כי יבוא יום וזרם ההגרה יפנה לארצות הקרובות האלו. המזרח מתעורר ויקום לתחיה וצריך להכין את יהודי הארצות תהן לחיים החדשים. לכן שמה החברה לב לבתי-הספר שבמזורת. החברה מתחילת ביסוד גני-ילדים בכל מקום. אין החברה שואפת להפיץ בארצות ההן את השפה הגרמנית, שלפעמים היא מיותרת שם לגמרי. צריך לחנך את יהודי המזרח בשביל המזרח עצמו והשפה היותר נאותה למטרה זו, השפה שתאחד את יהודי הארצות השונות, שגרים במזרח, השפה שיש לה שרשים עמוקים בעבר הנה **השפה העברית** (קולות: נכון מאד!) א״כ יזכיר הנואם את בתי־הספר למתחילים בארץ-ישראל, את בתי-„התלמוד-תורה״, ששמה תלמד החברת על חשבונה מדעים ובא לדבר על דבר בית-המדרש למורים בירושלם.

הנואם בקר את הבית הזה והמכון מאמת לפי דבריו את כל תקוות המיסדים. התלמידים לומדים בחריצות אי-מצוית.

עוד אומית החברה ליסד בית־ספר למסחר, מפני שיש דרישה רבה בעוזרי-מסחר משכילים.

יורשי ויסוצקי מאודיסה מנדבים 100000 רובל מעזבון אביהם — באמצעיותו של „אחד-העם״ — (שהשתתף גם כן באספה). **בית־ספר גבוה לטחניקה יוסד עוד בשנה זו באחת הערים בארץ־ישראל** בשביל לחנך טחניקים ואינג׳נרים למסילות-הברזל הנבנות עתה מסביב לארץ-ישראל. החברה נותנת מכספה להחזיק את הבית הזה.

הידיעה הזאת מתקבלת במחיאות-כפים. מותאים-כף לכבוד בנו של ויסוצקי, שנמצא ג״כ באולם.

כתום הנאום החלו „וכוחים״. רב אחד — מתקן — עורך שאלת על אשר פונים מקום רחב יותר מדי ללמודים העברים ואינם עוסקים יותר בלמוד שפת-הארץ. הד״ר נתן עונה לו שהעברית היתת לשפת חיה, שכה אפשר ללמד עתה הכל. אבל מלמדים גם ערבית ותורקית. הקונסול קסיל שואל: באיזה אמצעים אחזה הנהגת-החברה כדי לפעול שיעגישו את הקימקם ביפו, שערך את ההתנפלות הידועה על היהודים. היו״ר דז׳מס סימון עונה לו שנעשו כל הצעדים הנחוצים. אז מקימים את הבחירות השונות והאספה נסגרה.

G-g.

מצרים.

אלכסנדריה. — ביום ט״ז לחדש זה נסעו מעירנו לקאירו ומשם לחרטום הרה״ג אליהו חזן חכם באשי ומזכירו הרב התכם אברהם אביכזיר. מטרת נסיעתם היא ליסד בבירת סודן עדה ולמנות „כלי-קודש״. זה זמן רב שסוחרים רבים מעירנו, מקאירו והסביבות הולכים לסודן לרגלי עסקיהם. וכשמצליחים במסחרם קוראים אליהם גם את בני משפחתם. הרב חזן ייסד שמה עדה, וסייר דרך אגב גם את אסואן שבה יש כבר עדה פורחת ובית-תפלה עתיק יומין. מלבד זה יחקור גם את עלי „פפירוס״ אשר באי פלורנטין העומד על נילוס במרחק כחצי שעה מעיר „שלאל״ על גבול מצרים וסודן. חכמים אחרים יכלו לפני זמן לקרא את העלים האלה, שבהם, מסופר באותיות עבריות וארמיות. דברי ימי היהודים במקום זה לפני ארבע או חמש מאות שנה לפני ספה״נ. נמצאו גם מצבות וקברים שבתוכם גביעים מלאים אפר. את כל זה יחקר רבנו הגז׳, ובזמנו אודיע לקוראי „העולם״ את אשר ימסור לי.

הממשלה המצרית קצבת בשנה זו שני מיליונים לירה עזר להתפתחות עבודת האדמה.

עברי מצרי.

מרוקו

הלשכה הברלינית של חברת „כל ישראל חברים״ קבלה ממנהל בית-הספר של החברה בקזבלנקה במרוקו, מר י. פיוזה, את המכתב הזה:

קזבלנקה, 8 לירח מרץ 1908.

בשבוע העבר באו אלינו בכל יום מעיר מצב שלש-ארבע משפחות עבריות ביחד עד מאה נפש; קבלנו את פניהן ונדאג למחסוריהן ולכלכלתן. מספר כל היהודים אשר נמלטו הנה ע״ע ושאנחנו מכלכלים איתם עולה לשתי מאות ועשרים איש. כלם נמצאו במצב מורה ומעורר צער ורחמים. עוזבים הם את מקום-מגורם המעורר פחדים ונושאים על שכמיהם את מטלטליהם ושרידי רכושם. חברת „כל ישראל חברים״ מכלכלת אותם פה-על חשבונה. ואנחנו חלקנו אותם פת בכל העיר בקבוצות בנית חמש-שש משפחות.

זרם-הנודדים הזה הולך וגדול במשך הימים האחרונים. העובדה הזאת מוכיחה, כי החלה יציאה המונית מפנים- הארץ אל ערי-החוף. אינני יודע, אם מבקשים הם אחינו מפלט גם ביתר ערי-החוף, אולם לרוב הם באים לעירנו בבטחונם למצוא פת מחיה וכלכלה ובידעם, כי פה נקבל את פניהם ונדאג להם. בקעת-השעירשת בין קזבלנקה ועיר-הארה, שוממה ונחרבה על ידי המלחמה ועל ידי שרפות. כל היהודים שגרו במקום הזה נסו אל ערי-החוף או למקומות אחרים בפנים־הארץ, אשר שם נמצאות הרבה מושבות קטנות שיושביהן חיים בדוחק ועמל. למושבות האלה לרוב תכונה אחת: שנים שלשה „נגידים״ והמון עניים ואביונים.

י. פיוזה.

רוסיה.

מות יהושע בן מנחם שטיינברג.

וילנה. — ביום ג׳ העבר, 24 לח׳ זה נפטר אחר מחלה ממושכה הסופר והבלשן המפורסם יהושע שטיינברג. הוא היה אחד בין שרידי הדור העבר, דור ההשכלה, בקרב אחינו ברוסיה. הוא היה כבן שמונים ושלש שנים במותו. בקץ שנות החמשים כבר גמר חק למודיו בבית המדרש הרבנים. אחרי אשר שמש איזה זמן בתור מורה ואחרי כן בתור רב לעדת ביאליסטאק, נבחר בשנת הששים למאה שעברה לרב בעדת ווילנא וישאר בכהונתו זאת עד שנת 1866. אז התפטר חותנו אדם הכהן מכהונתו, כהונת מורה לשון עבר בבית מדרש הרבנים בווילנא, ושטיינברג, אשר כבר היה אז מפורסם למדקדק וחוקר הלשון, בא על מקומו. על פקודתו זאת עמד שטיינברג עד הסגר בית מדרש הרבנים בשנת 1873; וכאשר פתחו בווילנא את בית החנוך למורים הפקד להיות משגיח בבית ההיא וישרת בכהונתו זאת ימים רבים. רק לפני שלש שנים התפטר ממשרתו. ימים רבים, עד יום מותו, היה שטיינברג גם מבקר ספרי ישראל בווילנה מטעם הרשות. שטיינברג היה הראשון אשר שם אל לבו לחקור את לשוננו בדרך מדעי ובלשני באמת; את פרי חקירותיו במקצוע זה הדפיס שטיינברג עברית רוסית וגרמנית בקובצים וירחונים שונים. המנוח חבר מלונים רוסים עברים, ספרי דקדוק ועוד. זה היה חוקר שוקד על עבודתו שמעטים כמוהו.

קיוב. — בליל יום הרביעי לשבוע העבר מת אחרי מחלה קצרה, בשנת החמשים לימי חייו, מי שהיה הרב הרשמי בקיוב שלמה ב״ר אהרן לוריא. המנוח — יליד עיר הפלך מוהילוב, קבל את ראשית חנוכו בתחלה ב„חדרים״ ואח״כ בישיבות. בהיותו בן שש עשרה שנה בא לפטרבורג ואחרי קבלו תעודת בגרות, עלתה לו בלי יגיעה יתרה להכנס אל האינסטיטוט לאינז׳ינירים למסלות-הברזל בפטרבורג. עוד בהיותו סטודנט הסב אליו את תשומת לב הקהל העברי ע״י שיריו היפים בשפ״ע, שנדפסו אז ב„השחר״. בעד תרגומו העברי המצוין „רבי יהודה הלוי״ מאת היינה זכה לקבל פרס מאת חברת מרבי השכלה בישראל, הוא היה אחד מעוזרי העתון היומי העברי הראשון „היום״, שיצא ע״י הד״ר קאנטור ועבד הרבה גם בשני האורגנים הרוסים־עברים „ראזסווים״ „ורוסקי-יעווריי״. בתחלת שנות השמונים עמד לוריא על המבחן בבי״ד הגליל הפטרבורגי וקבל את התואר טוען וכמה פעמים יצא בבי״ד בתור פרקליט.

באמצע שנות התשעים עבר לוריא אל חבל הנגב. בשנת 1902 נבחר לרב בקיוב. הוא השתדל להנהיג איזה תקונים חדשים על שדה העבודה הצבורית ולא עלתה בידו. הוא לא הצליח גם כן בנסיונו לברוא הסתדרות כללית של כל רבני רוסיה.

המנוח כתב כארבעים קונטרסים בשאלות הצבור ובמדע. מהם הסבו עליהם בעתם שימת לב מיוחדת: „כתבי-הקדש והאנטישמיות״, „דף אחד מהתלמוד״, השאלה בדבר „ישוב ארץ ישראל״ ועוד.

לודז. (כתבה מיוחדת) בשבוע האחרון שהה בעירנו מר ראובן בריינין הרציא פעמים אחדות בעניגים שונים. אדבר רק על הנשפים היותר חשובים.

בליל שבת כ׳ אדר א׳ נערך הנשף הראשון ע״י החברה לאמנות „הזמיר״, ובו הרציא מר בריינין בעברית על התפתחות הספרות העברית מימי המשוררים הספרדים עד ימינו.

האולם של „הזמיר״ היה מלא מפה לפה. הקהל היה מכל סוגי החברה היהודית בלודז. גם נשים ועלמות באו. וכלם דברו ביניהם עברית.

הרצאתו של בריינין נמשכה כשתי שעות. היא היתה עשירה בתכנה ויפה בהרצאתה.

ביחוד מצטינים נאומיו של בריינין בסגנונם הטבעי, הברור, המדויק והעשיר בניבים; הכל על מקומו ובזמנו.

באמנות גדולה ובכבד ראש הראוי לתהלה תאר מר בריינין לפני קהל השומעים את ראשית צמיחתה של הספרות העברית, את מעמדה וערכה בתקופת ההשכלה ואת תפקידה הגדול בתקופת הלאומית. בקוים בהירים ובולטים תאר את הסופרים היותר חשובים, באי כחה של כל תקופה ותקופה בספרותנו. ביחוד דבר על אדות אחד העם וביליק. באהבת ויראת הכבוד דבר על מעלותיהם וחסרונותיהם. המרצה העיר על העובדה המעציבה, כי בשעה, שסופרים ממדרגה שניה נעשו בעת האחרונה למפורסמים בספרות הכללית, הנה ביליק, זה האחד המיוחד בכשרונו המקורי, כמעט שאינו ידוע לקהל הכללי הלא-עברי! המרצה מביע באחרונה את הוכחתו הפנימית, כי כל הלקוים, שאנו רואים בספרותנו, הבאים מחמת העדר פעולה חוזרת והשפעה הדדית של הסופרים והקוראים יחדלו משעת שרעיון התחיה יכבש לו את הדור הצעיר, וירא על הסמנים המובהקים, המבשרים את בא היום הגדול

ההוא, אז תהיה הספרות ספרות החיים והסופרים סופרי החיים! את דבריו האחרונים קבל הקהל במחיאת כפים סוערה.

אחרי ההרצאה נערך בנקיט לכבוד האורח הסופר וכחמשת עשר נואמים נשאו נאומי ברכה בעברית וביניהם גם שתי נשים. באחרונה דבר מר בריינין כחצי שעה ושיחה זו היתה מצוינת בבדיחות יפות וברגש עברי חזק.

בכוצ״ש קרא מר בריינין את הרצאתו בזרגון על דברי ימי היהודים וביום ג׳ דבר באולם הקונצרטי הגדול על תולדותיו וחייו של הד״ר הרצל. כאלפים איש ואשה באו לשמוע את הנאום הזה. את הרצאתו פתח מר בריינין בהקדמה בעברית שבה דבר על העובדה הטרגית שנואם לאומי בבואו לדבר על גבור לאומי ולפני קהל לאומי — אינו יכול לדבר בשפה הלאומית.

ההרצאה על חיי מנהיגנו המנוח היתה מצוינת מאד. בנאומו זה התגלה כשרונו האמתי של בריינין, ראינו את בריינין במקצועו שלו, במקצוע הביו-גרפיה.

באמנות לא מצויה תאר לפנינו הנואם את התמונה המפליאה של נביא רגאולה שרק עתה אנו מתחילים להבין את גדלה . . : הנה הרצל על מרום פסגתו! הנהו בכל הדרו! ובלבינו מתעוררת, אולי בפעם הראשונה גאוה לאומית, גאוה עצמית, גאות-אדם . . .

הרושם שעשה נאום זה על קהל השומעים היה אדיר.

— חברנו מר בריינין קרא גם הרצאות אחדות (רובן בעברית) בורשו. הוא סר גם למרכזים אחרים בפולין ובליטה בכל מקום עושים נאומיו רושם עז. סופרנו החביב זה מלהיב בכל מקום בואו את הלבבות לעברית ולספרותה.

י. לוי־דור.

מינסק. — הסינט הודיע לפקידות העיר כי לא היה לה כל רשות לאשר את האגודה „אוהבי הספרות העברית וארץ ישראל״. כי לפי סעיפי האגדה נראה כי היא אחת מאגדות הציוניות האסורות ברוסיה. ולכן הרשיון בטל.

מהילוב ע״נ דניפר. עירנו נחשבת לאחת מערי המרכז של תחום הישוב ומרובה היא באוכלוסין של ישראל. מהחברות והמוסדות הצבוריים השונים אשר בלתם אי אפשר לקהילה ישראלית להתקים, ישנן פה חברת „לינת הצדק״, „בקור חולים״ „לחם אביונים״ „סומך נופלים״ ועוד. ביחוד מצטינת בעבודתה הפוריה והמועילה חברת „לינת הצדק״. בידי זאת האחרונה מרוכזים כל מעשי הצדקת של עירנו. היא שיסדה בית-חולים נודד לחולי עניי עירנו. בהשתדלותה נערך פה ממכר זול של קמח דגן ובכלל יש לאמר כי אין ערך לתועלת שמביאת החברה הנכבדת הזאת לדלת העם שלנו.

עירנו היא „עיר הנדחת״ במלא מובן המלה הזאת. אין פה לא תנועה ולא חיים. הד קולן של התנועות הצבוריות מגיע לעתים רחוקות עדנו. אמנם, לפני שנים אחדות היה גם עולמנו השקט מתרגש והומה. גם פה היו עת קצרה מתנשאים באוירם של ה„בירזשות״ מלים וכרוזים מצלצלים. אולם זה מכבר אשר השתתקה גם התנועה הצעקנית הזאת ומלחמת-הקדש אשר היתה ל„המרקסיסטים הטהורים״ כלומר להבונדאים ותבריא עם הס״ס... הבורגנים, גם היא חדלה. התנועה הלאומית מעולם לא קננה לה קן בעירנו. אפילו ב„עת הזהב״ של תנועתנו הלאומית, בימי ועידת מינסק הסמוכה לנו, לא הורגשה התנועה הציונית בינינו. ישנם אמנם גם פה „יחידי סגולת״, מעין גוסין, לויטן ודומיהם, אבל הציונות לא יצאה מעולם מחוגם הצר של האדונים הנזכרים. ועל זה יש להתעצב. בעירנו, המונה שלשים אלף יהודים, יש כר נרחב להעבודה הציונית, החמרית והרוחנית. דרושים רק עובדים.

בשבוע האחרון שהה אצלנו ימים אחדים המורה מר יוסף וויטקינד מא״י. הוא הרצה בבתים פרטיים אחדים וגם בבהכ״נ של צוקרמנן על דבר העבודה המעשית בא״י ויעורר את העם לעבודה ולמעשה. אם יצלח לו להעיר מעט את התנועה הלאומית בעירנו „הנדחת״ — זהו דבר המוטל בספק. ש. חפץ.

הַשָּׁבוּעַ הַצִּיּוֹנִי.

נטיעת יער הרצל.

בחודש האחרון נגשו לנטיעת המַשְׁתֵּלָה בשביל „יער הרצל״. על ידי שגיאה מצד הפקיד לוקחו לעבודה זו ערבים. מובן, שהפועלים העברים מחו, אחרים עוד הרתיקו ללכת ויעקרו את הנטיעות שנעשו ביד הערבים כדי לנטוע אותם מחדש. בעתונים אחרים הובאה הידיעה הזאת כתור „ידיעה מרעישה״ בלוית פרושים מליציים בסגנון „איכה״. גם כתבינו מא״י הודיעו לנו מהמעשה הזה. ראש המחלקה הארץ־ישראלית של הועד הפועל המצומצם הפרופ. וַרבורג כותב לנו בנירון זה:

„הידיעה שהובאה בגליון 10 של ה„רזסויעט״ מאת בן־ארצי ע״ד נטיעת המשתלה של „יער הרצל״ איננה מתאימה לגמרי אל האמת ומבקשים הננו את מערכת „העולם״ לפרסם את מכתבו של האגרונום מר ברמן. מר ברמן כותב לנו את הדברים הבאים:

„העבודה במשתלה שבלוד הולכת ומתקדמת. בתחילה עבדו ערבים וזה ששת ימים שבמקומם עובדים פועלים עברים. למרות כל עמלי לא יכלתי למצא בימים הראשונים פועלים יהודים, אחר כך באו פועלים עברים מפתח־תקוה ויודיעו שהמה נכונים להעמיד המספר הנחוץ של פועלים לעבודה זו. הנני שמח מאד בפועלים העברים. אלה המה פועלים מצוינים עובדים פעם וחצי יותר מהערבים והמה אנשים כנים עד מאד. כשנודע הדבר ביפו כי אצלי עובדים פועלים ערבים, קראו לאספות־מחאה ואימו גם לעקור את הנטיעות שנעשו בידי הערבים וכו׳. כעת הכל שב למנוחתו, אחרי שהאדון וילבושיביץ וחברים אחרים מאגדת „עתיד״ העידו עלי שחפשתי מראשית העבודה אחרי פועלים עברים.״

תושבים אנו כי הדברים האלה יספיקו להרגיע את דעת הכתבים השונים שבהם נוחים להתרגז. נעשתה אמנם שגיאה מאת פקיד, אבל השגיאה תוקנה כבר, ויש ערבונות שלא תשונה. אם כן: מַה הרעש?

אגדת „הגמנסיה העברית״ בארץ ישראל.

הודעה.

בזה הננו מתכבדים להודיע, כי ביום כ״ה וביום כ״ו ניסן שנה זו תהיה **ביפו** אספה כללית של „אגודת הגמנסיה העברית בארץ ישראל״. סדר היום:

1) דין וחשבון מעניני הכספים של הגמנסיה; 2) מהלך התפתחותה של הגמנסיה; 3) בנין בית בשביל הגמנסיה; 4) הוצאת ספרי למוד בשביל תלמידי הגמנסיה; 5) סדור מועצת-הורים על יד הגמנסיה; 6) תקציב לשנה הבאה; 7) בחירות; 8) שונות.

דין וחשבון מפורט יתפרסם לפני חדש ניסן.

החברים שאינם יכולים להשתתף בהאספה הכללית מתבקשים לחוות דעתם בכתב או למסור כח והרשאה לאחד החברים שנמצאים בא״י.

ברגשי כבוד ובברכת-התחיה

ההנהלה: ד״ר ח. בוגרצוב. ד״ר ל. מטמן. המזכיר: י. רדלר-פלדמן. מ. שיינקין.

אוסטריה.

סטניסלוי. (נתאחרה מפני חוסר-מקום) (M. H.) הועד הגלילי שלח זה עתה לכל החברות והמורשים שבערי השדה קו״ק בדבר קופת המפלגה וקול קורא מיוחד (בזרגון) בדבר ה„שגבלט״ ולזה נספח גם קו״ק בדבר הפצת „העולם״.

איזה עסקנים ציונים עסוקים כעת בקבוץ כסף לטובת קופת המפלגה.

מפיצים פה את „החוברות בקופיקה״, שבאו להועד הגלילי מרוסיה, את הירחון „זרובבל״ (בזרגון) והרבעון „פלשתינה״ (פולנית), המקדשים שניהם לעניני ארץ ישראל ויו״ל בלבוב.

מר הניש, ראש ועדת הגליל לקופה הלאומית, החל את פעולתו גם לטובת ה„חברה להכשרת הישוב בא״י״. יש תקוה שימכרו פה הרבה מניות. —

המוסד החשוב „טויגבי-האלע״ מתפתח באופן רצוי. מספר המבקרים הולך וגדול בכל שבוע. בשבוע האחרון הרציא מר הניש ע״ד: ח. נ. ביאליק ושיריו. בשבוע הבא יערך „נשף״ לזכרון המנוח גולדפדן, מיסד התיאטרון היהודי. —

„פועלי ציון״ המקומיים שהיו בראשונה בבחינת „שאור שבעיסה״ והצטינו בפעולתם הציונית נשתתקו עתה, לצערנו, לגמרי. הכה מצמצמים את פעולתם על איזה נאום ע״ד ה„סוציליות״ או על איזה „נשף לכבוד לסל״ וכדומה ומדמים לצאת בזה גם את ידי חובתם לציוניות.

— **בוליחוב.** חוץ מהחברות הציוניות „מכבים״ ו„פועלי ציון״, הקימות שם מכבר, נוסדה בעזר הועד הגלילי חברת נשים בשם „רחל״, המונה כשבעים חברות. על אספת ההתיסדות נאמה מרת מלר, המזכירה של הועד הגלילי מסטניסלוי. —

בתוך החברה „פועלי ציון״ נוסדה קבוצת „דוברי עברית״. על האספות האלו דנים ומתוכחים בעברית. —

החלה פה — אם כי בזעיר אנפין — הגרה לארץ-ישראל: לפני איזה שבועות נסעו מפה — לארץ ישראל שני אחים, צעירים לימים, אומנתם אומנות שענים. המה השתקעו בירושלם ופתחו למו שם חנות של שעונים ודברי קשוטין. במכתביהם ל„חוץ לארץ״ המה מביעים את תקותם לתוצאות טובות. שמועות ע״ד הגרה מארצנו לא״י מגיעות לאזנינו בכל פעם, ומרנין רוא כי המהגרים האלו המה דוקא אנשים צעירים, מלאי כח ועוז עלומים, שא״י צריכה להם כל כך. חבורת סטודנטים גליציים מתעתדת לתור את א״י בראשית האביב הבא.

בוטשטש, נוסדה פה קבוצת „עבריה״ המונה ככר לערך חמשים חברים. —

על ה„נשף״ האחרון, שנערך ע״י חברת „רחל״, נאמה מרת מלה, שלוחת מאת הועד הגלילי ועשתה נפשות לציונות. —

() **מסטרי** כותב לנו בן-אפרים: בחדשים האחרונים, החלה אגודתנו הציונית לנהל את עבודתה ביתר מרץ מאשר עד עתה. רוב העבודות היותר חשובות שתנועתנו מחיבת נמסרו לועדים שונים. נוסד, למשל, ועד מיוחד לאסוף כספים בשביל הקופה הלאומית. בראש הועד הזה עומד הד״ר בוקסבוים. וגם ועד קולטורי נוסד שעיקר עבודתו הוא לערוך נשפים ספרותיים לאומיים מדי שבוע ושבוע.

כעת, עמלים חברינו ליסד ועד להפצת הספרות הציונית, ויש לקוות שעמלם לא יהיה לשוא.

איטליה.

(מאת סופרנו).

L) **פירנצי.** — ביום 7 לח׳ זה ערכה האגדה המקומית נשף שבו השתתפו ציונים רבים. הפרופ׳ אריאס דבר ע״ד „הציונות המדינית והציונות המעשית״. הנואם הוכיח שהרעיון הציוני חי תמיד בלב העם היהודי. ביחוד גבר בימי הבינים, בימי מסעי-הצלב, לרגלי הרדיפות האכזריות. אך הרעיון הזה לבש צורה סודית ולא יכל להביא שום פרי מעשי. התקופה הזאת היתה התקופה של הציונית „המשיחית״. רק בימינו אלה נתגלתה תנועה זו בצורתה „המדינית״. אבל — אמר הנואם — תנועת-עם מדינית, כפי שחשבה הרצל אפשרית רק אם העם נאחז ככר בארצנו, וחסרה לו רק אוטונומיה המדינית; ולכן הצורה הראשונה שנתן לה הרצל לתנועתנו לא תוכל להביא לידי פתרון שאלת היהודים, אם לא תהי מיוסדת על עבודה מעשית רחבה ועל כבישתה המדרגתית של ארצנו. להכרה זו בא הרוב של הקונגרס האחרון בהאאג כאשר החליט לעשות יותר ב„ציונות מעשית״ או כמו שקרא לה הנואם להשטה הזאת „היסטורית״ (מדרגתית). בהוכוח דבר הפרופ׳ צבי פרץ חיות ע״ד תקופת „הציונות המשיחית״, ויראה כי הצורה ה„סודית״ היתה מונחת בטבע הזמן ההוא. גם התקופה הזאת לא היתה בלי שום תועלת, כי העשירה את ספרותנו השירית, ועוד.

בסוף דבר הפרופ׳ אריאס על נחיצת ידיעת השפה העברית ובקש את הנאספים לקחת חלק בשעורי-ערב של הפרופ׳ חיות.

במילנו נוסדה לפני שנים אחדות תחת הנהלת תאודור מוניטא אגדת בעד חלוף ילדים של בני לאומים השונות. ועתה נוסד גם סניף יהודי להאגדה הזאת, ע״י הציונית הנלהבה גרשין, שמתעסק בחלוף הילדים העברים בין המשפחות היהודיות מהארצות הנאורות ביחוד מאיטליה, פרנציה, גרמניה לאנגליה. החלוף הזה יתן האפשיות להילדים לא רק ללמוד השפות והנמוסים של הארץ הזה, שרוצים לבקר, אלא גם לחזק הרגש הלאומי בין היהודים של הארצות האלו. אלו שרוצים לשלוח את בניהם לאיטליה מתבקשים לכתוב להיו״ר של האגדה, הזאת העלמה גרשון ע״פ הכתבת:

Signorina Laura Garsin Via Lazzeretto 17. Milano.

רוסיה.

הביליותיקה בקופיקה.

אם תעמולה בעד דעותינו בדפוס היתה חשובה לנו תמיד — הנה כעת היא עוד הרבה יותר חשובה, ביחוד ברוסיה, במקום שבו גר רוב מנינו של האומה הישראלית: תעמולה בע״פ ובדבור אינה אפשרית פה כלל וכלל מסבות אדמיניסטרטיביות. גם אלת הנואמים המעטים, שנשלחו בימים האחרונים להפיץ את הציונות בערים שונות, מתאוננים ששליחותם לא עלתה יפה מפני שהרשות הפריעה. כמובן שבתנאים אלו הנה נראת לנו „הביבליותקה בקופיקה״ כמעט כתור האמצעי היחידי להפצת הרעיון הציוני בהמון הקורא רק ז׳רגונית, ושאינו קורא לא עברית ולא רוססית. אולם גם בארצות עם חפש מדיני, כמו גליציה, אמריקה ורומניה, מוצאת לה ההוצאה האוריסאית מהלכים במדה לא קטנה, מפני שצריך להודות שעד היום הזה, למרות עשר השנים של קיום־מפלגתנו, לא היתה אצלנו ספרות המונית, נוחה להמונים שלנו בשפתה ובתכנה. יש לנו חוברות למאות בכל השפות הארופיות. ע״ד הציונות וא״י. אבל בשפת ההמון — לא היתה לנו עד הקיץ העבר אף חוברת הגונה אחת. ושביבליותיקה זו באה למלאות חסרון עצום — הראה לנו ברור יחס חברי מפלגתנו אל ההוצאה החדשה.

המוסד החדש נברא לפני שבעה חדשים ע״י חבר הוע״הפ הגדול הד״ר כפיר שבתור מי שהנו מורשה ציוני של גליל גדול ברוסיה פגש על כל צעד ושעל מכשולים לתעמולה בגליל מחוסר חומר הראוי לזה. בלי קולי-קולות, בחשאי ובמרץ, התחל לעבוד לטובת המפעל שנעשה מן היום ההוא לקנינו החביב, ובמשך זמן קצר עלה לו, ע״י כרוזו בדפוס ובדבור, לעורר השתתפות גדולה במפעלו לא רק ברוסיה אלא גם בחוץ לארץ. 170 איש לקחו חבל במפעל. החדש בשלמם כל אחד חמשה רובלים על מנת שיוחזרו להם קימעא קימעא ע״י מחברות. כל אחד מקבל 25 אכזמפלרים מכל חוברת (בעלת קופיקה אחת), ויוצא באופן זה שאחר עשרים חוברות יקבל בחזרה את כל הכסף שהכניס. מענין לציין שהרבה תשלומים בערך נתקבלו מאפריקה הדרומית, ארגנטינה ואמריקה הצפונית. החוברות נפוצו: ברוסיא (וביחוד בפולין), בגליצה, ברומניה, באנגליה (ביחוד בערים: לונדון, לידס וגלאזגוב), ובאמריקה (ניוארק). ההוצאה „ביבליותקה-בקופיקה״ מקבלת בכל יום מכתבי-ברכה ותודה בעד מעשית. הועד המרכזי של הפדרציה האמריקאית בדו״ח ע״ד עבודתו בחדשים האחרונים אומר שהוא עסוק בהפצת הוצאת „הביבליותיקה-קיפיקה״; ההסתדרות הרומנית הוציאת ע״ד זה מכתב-חוזר מיוחד אל ציוני ארצה. כי ההוצאה החדשה הנה דבר בעתו, מביעים ביחוד המספרים הבאים: החוברת הראשונה יצאה ביום חמשה עשר באב ומוקדשה כלה לחג חצי-היובל של „ראשון לציון״. במשך שבעת החדשים שעברו מן היום ההוא הוצאו עוד ש מ ו נ ה חוברות, וכמה מהם ב מ ה ד ו ר ו ת א ח ד ו ת, והנה מספר האקסמפלרים שבו הופיעה כל חוברת וחוברת: הראשונה (מר ליליגבלום) — 15000 אקז׳; השניה (ע״ד תוצאות ההתישבות היהודית בא״י מר אוסישקין — א ר ב ע מ ה ד ו ר ו ת) — 25000 אקז׳; השלישית (ע״ד הקונגרס השמיני מר ספיר) — 20000 אקז׳; הרביעית (ע״ד הפרוגרמה הבזילאית מר זבוטינסקי — ש ת י מ ה ד ו ר ו ת) — 25000 עקז׳ (החמשית (ע״ד השקל ממר ש. שורץ — ש ל ש מ ה ד ו ר ו ת — 35000 אקז׳; הששית „למה אנו רוצים אך בא״י״ ? ממר י. רבינוביץ) — 25000 אקז׳; השביעית (ע״ד אפשריות התגשמות הציונות מר״ר פסמאניק) — 20000 אקז׳; השמינית („ע״ד הועד האודיסאי״ ממר ליליגבלום) — 10000 אקז׳; והתשיעית („המוכשרת א״י להתישבות ?״ מהפרופ׳ ווארבורג) — 20000 אקז׳. ובכן, בס״ת מ א ה ו ת ש ע י ם ו ח מ ש ה אלף חוברת. כל החוברת האלו נמכרו כמעט עד האחרונה, שום הוצאה ציונית לא מצאה עוד התענינות והשתתפות כאלה.

עתה נגשת ה„ביבליותקה בקופיקה״ להוצאת מחברתו של הפרופ. ב. שץ ע״ד „בצלאל״ שהכנסתה תהא כלה מקדשת לטובת ה„בצלאל״. א״כ אומרים להדפיס חוברת ע״ד ערך הקופה הלאומית. ואין ספק ששתי החוברות האלו תפגשנה חבה והתענינות מצד המפלגה במדה עוד יותר גדולה.

אכן ראוי הוא לתהלה הד״ר כפיר העומד יחידי ועוסק במפעל שנראה בקטן־ערך, אבל שע״פ תוצאותיו גדול יהיה. ומקדיש הד״ר ספיר למפעל זה את כל עתותיו. הנהו עובד בחשאי, אבל במרץ עצום, והנהו מסור כלו לרעיונו הנעלה!

Sch.

לאחר שנדפס רוב הגליון נתקבלה הידיעה הרשמית כי הקיימקם מיפו הוסר ממשמרתו.

גם לפסח תוציא מערכת „העולם״ גליון-חג מצויר.

גליון-הפסח של „העולם״ יהיה: רב הכמות ובו יבואו ספורים, ציורים, שירים ומאמרים מאת טובי עוזרי „העולם״ בארץ-ישראל ובגולה. גם תמונות כתב-אוריות מתמונות ציָרים עבריים תבאנה בגליון הזה.

מחיר הגליון במכירה בודדה 40 פפעניג הגליון. האגדות והסוכנים שיקנו 20 גליונות בבת אחת יקבלו הנחה של 25 למאה.

מבקשים הננו את כל חברינו לדעה ואת כל ידידי „העולם״ למהר בהזמנותיהם לבל יהיה אחור במשלוח הגליון ולמען נוכל למלאות את כל הדרישות.

Expedition des „HA'OLAM" Köln, Karolingerring, 6.

העורך הספרותי: נחום סוקולוב. — העוזר הראשי: א. חרמוני.
Liter. Redacteur: N. Sokolow. — Hauptmitarbeiter: A. Hermoni.
המו״ל האחראי: י. ברגר, קלן.
Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.
REDAKTION „HA'OLAM", KÖLN A. RH., KAROLINGERRING 6.

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. – מופיע בכל יום ד׳.

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN
KAROLINGERRING 6

II. Jahrgang. Nr. 16. Köln, 14. April 1908. שנה שניה. גליון ט״ז. קלן, י״ג ניסן אתתל״ט לחורבן.

זְמִירָתִי!

זמירתי אַתְּ היחידה, המלבבת, המאירה!

זמירתי אצל השלחן המבריק, בבית הישן, בעת „הסדר"!

בֹּשֶׂם שושנים של העת הישנה. בכל פנות הבית מרחף רוח הדורות. את כל החלל ממלאת הנשימה הלוחשת של הֶעָבָר הנוגה והֶעָנוג.

נשמע — בלי קולות — מַשַּׁק הכנפים של אלפי אביבים שחלפו, של אלפי חלומות־פרחים.

והחדרים מכניסים אותי, כחֵיק אֵם – את הילד החולה. באהבה אדירה מנצחת את הכמישה ואת הנְּבִילָה ואת הכליון.

וצומחים ופורחים הַתְּאַשּׁוּרִים[1]) העגוגים על קבר הֶעָבָר, ובוערים אלפי פצעי הגעגועים בחשמלי נגה.

והנני זוכר הכל: כל קו, כל שרטוט, כל סמן־של־פרצוף, כל קורט, כל גוון של הכלים והחפצים, כל צפצוף, כל הברה, כל רפרוף, כל רמז של תפִלה עוֹרֶגֶת.

על הקיר האחד — זֵר של „שויתי", ציור חלש, צנום, ומרוב ימים — מטושטש ונמוג.

על הקיר השני — תמונות האבות, עקדת יצחק יוסף ואֶחיו, ומשה אשר לנו, מְרוקם על יריעה בידי האֵם הזקנה — בנערותה.

על השלישי — תמונות „גאוני ישראל", רק תמונות „גאוני ישראל", כי את גדולי ישראל עוד לא הכנים אבי לפנתיאון[2]) שלו.

מאמצע הספון תלויה מנורת העכביש הישנה, שהובאה מעיר לעיר, במשך הטלטולים, בגלות, שנרותיה האירו לדורות.

בזוית — אורולוגין ישנה, מתקתקת, ותלוים ממנה המִשְׁקָלִים, עולים ויורדים.

[1]) ציפרעססען. [2]) דביר התחלה.

ישלחן מסודר ועדור. הכל לבן ונוצץ. הכל מבריק וטבול ביופי מעוטר[3]. הקערות, הצלוחיות והבקבוקים ... שים.

מעל הקערה מסקר הכרפס הירוק, ואצלו „הזרוע״ — כצנועה וביישנית, וירקות רעננים, ואור הקפאון של הבצים המגולגלים. והמטפחת הצחורה מכסה בזהירות קפדנית את עצב הסמלים: את המצות.

והאב — כה אדיר וגאה ורם! ירדו המלכים מעל כסאותיהם. ירדו והלכו לארץ הגמדים למלוך שם! גם לרגליו לא יוכלו לשבת.

הוא עוטה את התגא אשר יעטה ביום הכפורים וחובש לראשו את הפאר אשר יחבוש ביום הכפורים. אותה צפירת אור על המצח, אותם ברכי הפלדות על החיים — אך זו היא הדוה אחת, חדות החירות!

האח, איך הוא קרן[4], ואיך הוא חזק, שרשי, קרקעי — כאלון מכוסה פרחים!

והאם! הלול הקדש הוא לי לנסות לתאר במלים את אצילות היופי, את הרוך הענוג של יונה תמה, את הצניעות של מימוזה[5], נלוים אל אומץ של סלע־יהלום.

מה היא המצבה הענקית של רעמסס בתוך חול־המדבר הבוער אצלמות? ופסילי אלהי מצרים השתחמים באור השמש, וכל ההיאופסים והאוביליסקין וההגוטים אשר בלו את הדורות?

אנו יוצאים אל מולם עם הברות מעונות ומדוכדכות, עם להש ואנחות וצלילים!

אנו יוצאים לקראתם עם ברקי־תכלת של הגדה, מפרפת דרך סבכי הדורות!

אנו יוצאים לקראתם עם פרחים אשר קטפנו על כוכבים!

והם אלמים, יבשים, קרים ואיתנים — חיים ועומדים על מקומם, מתים וגנוזים בארונות עומדים על מקומם.

וחש אני את הדם זורם בעוז בתוך עורקי. נלך ונפצנו את הרגבים ואת הגושים האלה!

והננו הולכים — והננו תועים בין הרגבים והגושים. הוי, מה רבים המה!

ומדי יזחול אלינו הרעל המר של היאוש — הננו שבים אל האב ואל האם . . .

הגדות דם צלצלו היינו. משוטטים העבים, חולפת העת — והצלצולים האלה מלוים אותנו.

האין אנו שואבים מהם עד עתה כח ושפע וחיות?

זמירתי את היחידה, המלבבת, המאירה!

שפוך חמתך . . .

כוכב מבצבץ בלב ההגדה הישנה, כוכב מאדים.

חץ פוקע ונעקר מן הקשת.

הנני עליכם — הנני ורדפתי אתכם כסער מתחולל, ודשתי את בשרכם כתבן!

לא הגינה ורוך, לא ענוה ופיוס צנוע, לא מתינות פושרת, חורת — גם אני לוהט בעז!

כי הסליחה היא שקר מיופה, ענוג, קטן — לא אסלח!

לא אסלח — עד אשר אראה אתכם מרוטשים, רבוצים לרגלינו, רבוצים עד בלי יכולת לקום — בעד כל הרצח והקלון, בעד כל חנק כנף־רננו, בעד כל רמיסת פרחינו, בעד כל הזהום והטומאה אשר טמאתם אותנו!

ופתוחה הדלת, וצמרמרת[6] חולפת את גוי — הנביא בבית!

[3]) בוגט. [4]) שטראהלענד. [5]) מין צמח. [6]) פרעסטעלן.

ואז אין ההגדה עוד קינת אביון גֹוֵעַ, כי אם קול נקמה בוערת ולהבת קדחת. אנו מרחפים אז בעולמ[illegible]
על כל פנים לא בעולמות אשר שם מָנו את המכות.

ורועד אני וסוקר מן הצד אל אבי — ואינני מַכִּירוֹ.

כי היו פניו אדומים כארגמן, ועורקי מִצחו צָבו, ועיניו יָרו לפידים, ובקולו נשמע כמו צליל ברזל.

וַעֲוִית של בכיה תפש אותי, תפוש ותנוק את גרוני, והיללה התפרצה.

והאב הביט אלי — ויאמר: קרא את פירוש האברבנאל! כי היה האברבנאל חביב־מפרשיו ומנחמו. והאברבנאל
מרכך את הנקמה.

אך גם על פני אבי ראיתי דמעות, כנטפי גשם אחרי הסער.

הוי, כי אין אנו יכולים לשפוך את חמתנו!

והשלחן טבול כלו ביופי מנומר מַקְרִין וְזָהֹב.

וזכרוני רוקם את חוטי הזהב שלו, שאינם מכסיפים לעולם, והובשים אותי בכלאי קסמיהם.

יפעה פרושה על הכל, ועל פרק ה„שְׁפֹךְ“ יפעה אדמדמת. אנו עומדים על הפרק ההוא.

זמירתי את היחידה, המלבבת, המאירה!

ג. סוקולוב.

מימי בר־כוכבא.

א.

הַפְּרִידָה.

— לְאָן?
— אֶל מַחֲנֵה הַלּוֹחֲמִים — שָׁם!
קַמְנוּ צֵאת לְיֵשַׁע עָם,
נִמְלְאָה הַסְּאָה כְּבָר,
רַב הִכָּנַע עוֹד לַצָּר!
רַב הִתְרַפֵּס תַּחְתָּיו — רָב!
— לְאָן? — אֶל הֵרֵעִים לָנוּ צָו:
לַקְּרָב!

— לְאָן?
— אֶל מַחֲנֵה הַלּוֹחֲמִים — שָׁם!
רָתְחוּ, סָעֲרוּ בְּעָיָם
כַּעֲשֵׂי־זְוָעוֹת בְּכָל לֵב...
לֹא! לֹא נוֹסִיף עוֹד רֹאשׁ כּוֹף
וּבִמְנוּחָה מְשׁוֹךְ בָּעוֹל!...
— לְאָן? — לְנַצֵּחַ אוֹ לִנְפּוֹל!
לַקְּרָב!

— לְאָן?
אֶל מַחֲנֵה הַלּוֹחֲמִים — שָׁם!
דָּם יְשֻׁלַּם בְּעַד דָּם!
בָּא יוֹם־שִׁלֵּם — בָּא! לוּ גַם
נִפֹּלָה! — אַךְ נִנָּקֵם נְקַם־
פְּרָאִים, אָיוֹם, מַר מְאֹד!...

„המכבים“. מאת י. רוכומוכסקי-פרים.

— לְאָן? — אֵין לְהִתְאַפֵּק עוֹד! —
לַקְּרָב!

* * *

— — — — — — — —

לֹא! אַל נָא תַעַצְרִי בִי!
הַרְפִּי! צֵאת הַנִּיחִי לִי
עִם הַלּוֹחֲמִים כַּיּוֹם! —
אִם עוֹד לָשׁוּב חַי חֲלֹם,
אוֹ אֶת נַפְשִׁי לַעֲרוֹת —
צֵאת עָלַי אֲהוּבָה! — צֵאת
לַקְּרָב!

שָׁלוֹם, אֵיפוֹא, אַתְּ! עוֹד לֹא
אוּכַל לְהִתְמַהְמֵהַּ פֹּה,
הִנֵּה בוֹקְעוֹת בְּכָל אֹזֶן
תְּרוּעוֹת חֲצוֹצְרוֹת... קוֹרְאוֹת הֵן
לַמַּעֲרָכוֹת... — שָׁלוֹם לָךְ!
קוֹרְאוֹת!.. — הִנְנִי!.. הֶאָח!..
לַקְּרָב!..

ב.
בִּסְעָרָה.

(בר־כוכבא אל גבוריו)

הָלְאָה, הָלְאָה, גִּבּוֹרַי, עֲלִיזֵי גַּאֲוָתִי!
כָּל נִשְׁמָתִי הִתְלַהֲבָה בְּלַהַב קִנְאָתִי!
זְקוּפֵי־קוֹמָה, מוּרְמֵי־רֹאשׁ, שְׁכֶם לַשְּׁכֶם –
לַלָּחֶם!

לְרַעֲמִי בְּלַהוֹת כַּבִּירִים יַקְרִצוּ!
וְאֶל רָאשֵׁי מְנַדֵּינוּ בְּזַעְפָּם יִתְפָּרְצוּ!
וְיִתְפּוֹצְצוּ עֲלֵיהֶם! . . וְיִנָּקֵם, וְיִשָּׁלֵם
מִכֻּלָּם! . .

„בר־כוכבא“. מאת י. רוכומובסקי-פריס.

הִתְעַנֵּינוּ דַּיֵּנוּ כְּבָר — הָבָה נִלָּחֲמָה!
אַל נָא נַחֲרִישׁ עוֹד! כָּל כְּעָשֵׂינוּ — זֶה כַּמָּה
בְּמַעֲמַקֵּי כָּל לֵבָב וָלֵבָב נֶאֱצָרוּ
וְנֶעֶצָרוּ . . .

הָלְאָה, הָלְאָה, בִּסְעָרָה, גִּבּוֹרֵי חֲיָלִים!
עַל חַרְבֵּנוּ נִחְיֶה! וָלֹא — נִפְּלָה חֲלָלִים!
אִם לֹא דְּרוֹר — נִנְחַל אֵיפוֹא עַל שְׂדֵה הַמִּלְחָמָה:
— נְקָמָה! . .

אפרים א. ליסיצקי.

יהושע אייזנשטדט.

המקום.

(מזכרונותי).

כד הוינא טליא שמעתי את אבי מספר: בהיותי בירושלים, עליתי על גג גבוה ומשם ראיתי את הר-הבית, את הארזים הנשקפים גם מעל לכותל המערבי — אף את אבני-הרצפה אשר מסביב למקום המקדש חזיתי . . . ש מ ה לא באתי כי לא חפצתי לעבור על אסור חמור כזה . . . מונטפיורי נכנס פנימה: אל „מקום המקדש“ ובגלל זה נחרם מאת רבני ירושלים אך כצדיק גמור קבל עליו נזיפה ונוטל החרם מאתו.

כאשר אגדל אעלה לארץ־ישראל אלך אל ה מ ק ו ם ואראה את הכל בעיני, החלטתי אז בלבי הקטן.

* * *

תשוקתי לבוא אל ה מ ק ו ם לא נשתנתה לא על ידי חלופת-הזמנים ולא על ידי תמורת-הדעות. מזמן לזמן, מתקופה לתקופה גברו געגועי אל המקום. שנה אחר שנה חלפה לי בארץ ישראל, כבר הגיע מנינם לעשרים, ואני עוד לא הפקתי את זממי. נקל היה לי לבוא אל המקום בתור נתין ארץ אחרת. בשכר מצער מלוה ה„קוס“ של הקונסול את נתין ארצו ההולך אל מקום-המקדש, אפשר היה לי להכנס שמה גם בעזרת „בקשיש“ של שלשה, ארבעים פרנקים לאחד השיכים הנמצאים על הר הבית.

האסור לא עכבני, הן גדולים וטובים ממני עוברים עליו, גם מלהט-החרם לא פחדתי כמו שאינם פוחדים גם אחרים. כי לו אמרו הרבנים להחרים כיום את כל אלה מבני עמנו המבקרים את „מקום המקדש“ לא היו מספיקים. אולם רגש אחר עצרני מלעשות זאת: בושתי בפני עצמי לבקש ר ש ו ת מאיזה ערבי-יחף לכנס אל מ ק ד ש י.

* * *

בין כה ראיתי רבים מידידי ומכירי באים ירושלימה, שוהים בה רק ימים אחדים, המה נכנסים פ נ י מ ה, מספרים נפלאות מהוד ותפארת המקום, ואני רק מראשי הרים אראנו ומעל גגים ומגדלים אשורנו.

לרגלי עסקי הבנק הכרתי את נ . . . הרב״ץ, לפעמים קרובות הייתי נכנס אתו בשיחות ארוכות על עמנו וארצנו. השיחות קרבונו איש לאחיו ויעשו אותנו במשך הזמן לידידים נאמנים.

הרב״ץ נמנה בין החרדים, בכל זאת דקדק כי תלבושתו הירושלמית תהיה נקיה ועשויה בטעם והיא הוסיפה תפארת לקומתו הרמה, שהיתה כפופה מעט — קלסתרו היה יפה מאד, צער עמוק והוד אצילי היו טבועים על כל רשמי פניו. הוא היה מביע צערו על קומתו הכפופה „שלשים השנה שהנני בארץ-ישראל עוד לא הספיקו לישר את קומתי שנכפפה מעול הגלות בארץ מולדתי.״

מספר שנותיו לא יכולתי לברר לי בדיוק; פעם נדמה לי לפחות כבן חמשים ופעם ראיתיו למעלה מששים. „כשטרדת החיים משכחת אותי שהנני נמצא בארץ ישראל הרי אני כבן שבעים שנה״ ענה לי, בעת ששאלתיו למספר שנותיו.

בימים האחרונים היתה צרת־ישראל הציר שהסבה עליו שיחתנו. הפרעות האיומות, הטביחות האכזריות דכאו אותו מאד, נכר היה שנר חייו הולך וכבה.

— — — — — — — — — — — — — — —

באחד מימי הטביחה בא הרב״ץ אלי וישב משמים שעות אחדות, אחרי כן אחזני בימיני ואמר: „יודע אני שלא תלגלג עלי לכן הנני אומר לך בפרוש: על כי אין אלוה בקרבנו מצאונו כל הרעות האלה״.

כשהבטתי עליו בעיגים מפיקות תמהון באר לי: „נתקים בנו — שתם תפלתי״. מפני שאין אנו מתפללים במקום המיועד לנו מימי עולם. הן תודה כי איננה דומה תפלה הנאמרת בתחתיות ארץ אצל כותל-המערבי, שבהתרשלותנו הוא מוקף חלאה וזוהמא, לתפלה העולה ממקום שהקב״ה בכבודו ובעצמו אמר עליו „והיו עיני — ולבי שם כל הימים״.

„ובכן, מה עלינו לעשות?״ שאלתיו.

„דבר פשוט מאד — ענני — צריך לעלות אל המקום ולהתפלל שמה. מצד הרשות, מצד הישמעאלים, אין שום עכוב, ותלא כמוני תדע כי לא יכבד להשיג ע״ז גם רשיון מקושטא.״

„והאסור? והרבנים? והחרם?״ הוספתי לשאול. „בשביל זה הלא באתי אליך. חפצי כי נשתדל יחד לפני הרבנים שיבינו כי עתה „עת לעשות לד׳ הפרו תורתך״, ובגופו של דבר נקל למצא היתר, מדברי הרמב״ם באגרותיו ניכר שהוא בעצמו התפלל שמה, וקאלישר ז״ל כמה שאף לזה!״

*

לפני הפסח נפוצו שמועות נוראות, עתוני חו״ל הודיעו כי מפחדים מטביחה כללית. — באחד הימים ההם בא אלי הרב״ץ, פניו היו לבנים מאד והוד „מסירת נפש״ היתה חרותה עליהם.

„שמעני — אמר אלי — אין עוד שום אפשרות לחכות על ההיתר, אם כי הנני מקוה שסוף-סוף אשיגו, יהי ד׳ עמם ועם היתרם, מרגיש אני שימי ספורים והטבח ש מ ה עוד לא נפסק, החרב תלויה על כל הגולה. — דע לך, כי מד׳ לא יבצר דבר, עונה הוא לכל אשר יקראהו באמת, שמע ישמע גם לשועת יחידים. החלטתי ללכת שמה, התלך עמדי? בא נא, הנח עתה את כל פקפוקיך, ואל נא תתחכם הרבה!״

— — — — — — — — — — — — — — —

השכמנו בערב הפסח ובמהירות עברנו אני והרב״ץ את החוצות והסמטות אשר בין ציון ואקרא. הבוקר המעונן נתן לנו היכלת להתעטף באדרתינו לבל יכירונו מיודעינו. בכל זאת התחקה איזה ירושלמי — הלבוש כבר בבגדי יו״ט וצנוף ב„שטרימול״ — על עקבותינו. מקרה מוצלח הציל אותנו גם מהאויב הזה. בשש שעות, למנין השעון האירופי, עמדו רגלינו ב„בב אל שלשלה״ הוא שער הוקפלס. שיך צעיר ממכירי כבר חכה לנו ויחד עמו עלינו על הר הבית.

הרב״ץ חלץ נעליו על מפתן השער ואני הלכתי בנעלי עד „הקיוסק״ שלפני מקום המקדש, שמה הנעלני השיך נעלים מקלעים מכפת-תמרים.

נרעש ונרגש הייתי ממחזה הכר הנרחב של הר-הבית — המכיל אלפי מיתר מרובעים — שהיה ריק, ונדמה לי כאלו נפנה בשביל עולי-רגלים המוכנים לבוא תיכף. אבל הסתכלותי לא נטלה ממני, ישותי לא נתבטלה ואסקר את הכל בעינים בהירות, גם את הארזים שאת שמעם שמעתי בילדותי מאבי, אף את הברכות, את „מדרש שלמה״, המערות הגדולות המכונות „אורות שלמה״ חזיתי, לכל התבוננתי. אולם באותו הרגע שהשיך, מנהיגנו, הרים לנו את המסך אשר מפנים-לדלתות „מקום-המקדש״ והשבכה המקפת את א ב ן ה ש ת י ה — הממלאת כמעט כל חללו של הבנין הזויתי הנפלא — נגלתה לפני, אבדתי כל חושי. איזה כח נסתר הכריעני על ברכי, נפשי התרוממה; עפה ודאה מרום-מרום . . .

הנני משער עתה כי ב„התפשטות הגשמיות״ הזאת שכבתי כשעה. — מעט מעט החילותי להרגיש את אשר סביבי, ראשית כל ראיתי שני „דרווישים״ כורעים על ברכיהם בדלתות-המזרח, אחרי כן הרגשתי קרן-שמש שנגע במצחי, קרן שבאה מחלון קיר המזרח דרך, השבכה המזהבה, ואז נגלו לי אלפי-קרנים כאלה הבאים ממזרח, עוברים דרך השבכה ומפזזים מעל לא ב ן ה ש ת י ה.

א ב ן ה ש ת י ה נראתה לי בצבע של לב אדם. חזיתי בה אז לבה של האומה-הישראלית וכששלחתי את ימיני דרך השבכה ונגעתי ב ה א ב ן חשתי כי לבי נתאחד עם הלב הגדול המונח לפני, הרגשתי את עצמי מאוחד עם כל דורות בני ישראל שחיו מימי שלמה בונה הבית עד הדור החי עתה עמנו היום. — בשעה זו נפתחו שפתי ואתפלל . . .

בכלותי להתפלל זכרתי את הרב״ץ, ממקום כריעתי לא יכולתי לראותו, קמתי על רגלי ואבקשו סביבי. לסוף מצאתיו בפנה הדרומית, הוא עמד על יד שבכת אבן השתיה, כפיו פרושות השמימה ושפתיו לוחשות.

אט ודומם נגשתי אליו. את תפלתו לא שמעתי כי רק שפתיו נעו; עיניו היו נשואות למעלה. ניכר היה שאיננו מרגיש מכל אשר סביבו. —

הרגשותיו הלכו והתגברו, הוא לא יכול עוד לשלט עליהם, קולו הלך הלוך ורם עד כי היה לקול צלול ואדיר.

ידעתי מכבר כי קול ערב להרב״ץ, ידעתי כי הוא מיחס את עצמו להלויים בני צדוק, ובשביל זה היה מדקדק לנקד מלמעלה את השתי אותיות האחרונות שם משפחתו בעת שחתם על איזו תעודה חשובה, אך מעולם לא פללתי כי חנן בקול ערן רק נעים כזה. כך בודאי שרו אבותיו הלויים בעמדם פה על דוכנם!

נוסח תפלתו היה מקובץ מקטעי פסוקים ותפילות בהוספת תחנות משלו, ולפי שפעם השפיל מאד את קולו לא יכולתי למצא את קשר הדברים, אך לסוף שמעה אזני אמרים ברורים: „פקדנו בפקודת ישועה ורחמים וזכור לנו ולאחינו בני ישמעאל את אשר הבטחת לאברהם אבינו, השרה בינינו אהבה, חנינו בחסד ורחמים, השב חרון אפך מעמך מעירך ומנחלתך, תקן עולם במלכות שדי. לפניך, אלהינו, יכרעו ויפלו ולכבוד שמך יקר יתנו, וכתתו כל הגוים חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות, ויחד עם בית יעקב ובית ישמעאל ילכו באור ד׳.״

קולו התעדן, התערב התמתק יותר ויותר, קרני השמש היוצאים מהשבכה המזהבה פזזו על פניו ועל כפיו הנשואות למעלה. כה היה בודאי, חשבתי ברגע ההוא, מראה שמעון הצדיק בהתפללו ביום הכפורים במקום הזה וכה היה חזות...

„ואללה הוא נביא בחיית סידנא דהוד הדא מן אוולד חליל אלרחמן לאזום בקשיש חודגא״[1]) אמר אלי השיך בנגעו בכתפי. . . .

„לא אללה אלא הוא מחמד רסולו״[2]) נשמע קול שיך זקן שעלה על הדוכן בפנה המזרחית.

„והיה ד׳ אחד ושמו אחד״ נשמע אחריו הקול המתוק של הרב״ץ שעדין עמד והתפלל — — — — — — — — — — — —

טרם צאתנו מהר הבית עמדנו על יד, שער המזרח הוא שער השושן הסתום, ודרך החלונות הצרות ראינו את עמק יהושפט, הקדרון גני המלך, הר הזתים ואף את הרי העברים ה ש ו מ מ י ם חזינו. מבפנים היה שטחו של הבית ריק כמו שהיה בבוקר.

„הלא תראה — אמר לי הרב״ץ — הכל כמו עומד ומצפה עלינו. הכל קורא אלינו: „באו, אתיו הנה!״

בהפרדנו בשער שריה חבקנו איש את רעהו, ברכתי את הרב״ץ כי לשנת הבאה נזכה להתפלל במקום הזה יחד עם קהל גדול מעולו-הגולה.

„אמן״ — ענה בכל כחו; עיניך עוד תחזינה במוכח ואני אחוש זאת בקברי . . . בכל אופן עליך להיות פה בשנה הבאה לוא גם בסתי מספר ולהכריז בכל

---

[1]) באלהים הוא נביא, בחיי דוד הזקן האיש הזה הוא מבני אברהם. צריך בקשיש אדוני״.

[2]) אין אלהים כי אם הוא, מחמד הוא שלוה אלוה.

מקום שתוכל: כי כל בן ישראל מחויב לעלות הנה על חג הפסח ולהתפלל במקום הזה ואז יושע ישראל תשועת עולמים.

ברכתי האחרונה שברכתי את הרב״ץ נתקימה למחצה. אשתקד עמדתי על הר הבית עם מתי-מספר מבני הגולה. הרב״ץ לא היה עמנו. נשמתו כבר התלוננה בצל שדי, אך נדמה לי כי שומע אני את קולו הערב והנעים האומר: „על כל בן ישראל לעלות הנה על חג הפסח״.

ירושלם אדר התרס״ח.

אורות וצללים.

והימים — מבשרים את הקיץ.

בבקר־בבקר עולה אלוה המזרחה ומוציא את השמש מערשה וזורקה אל הרקיע.

והשמש מתפוצצת לחצים־חצים ומצירת כאשה־המוזהבה את כפת־התכלת, את הערים והגבעות, והעמקים, והימים, והנהרות, ושופכת את חומה לארץ, ועושה לה מרבדים, מרבדי כסף וזהב, ספיר ויהלם, ושהם, ופטדה, וברקת.

וכל היקום כלו טובל בים של חיים. כלו פורח וכלו אחוז בנשיקה...

גל אל גל נופל ואיש את רעהו מחבק ונושק־ונושק . . . עשב לעשב כורע ואיש לרעהו לוחש על אזנו דבר־מה סודי . . . עלה נופל על צואר רעהו ונשקו . . . הפרחים — פיותיהם פתוחים ושותים את זהב־השמש, את תכלת־הרקיע . . .

והצללים — אויבים לשמש מבטן ומלדה, אויבים נוראים — פורשים את רשתם לשמש השפוכה על הארץ ועומדים לבלע אותה חיים . . . ואדם ובהמה באים בצלליהם, אדם וצלו, בהמה וצלה, ורומסים על זהבה, רומסים בגאוה מבלי דעת מדוע . . .

והשמש נסוגה אחור אחור . . . והצללים רודפים אחריה, רודפים ולוכדים אותה ברשתם . . . היא נסה מעל הארץ, נסה אל ההרים, אל המערות — וגם שם נופלת ברשת הצללים . . . והיא בורחת השמימה מערבה והמתה בוערת כאש . . .

— — — — — — — — — — — — — —

אז יבוא אלהים ברכבו מערבה ונוטל את השמש הפצועה, הקרועה ומניחה בערשה וחובש את פצעיה — — — — — ומתחילה ממלכת הצללים — הליל.

והסהר יוצא ממחבואו ונצב ברקיע השחור לעין־כל, ואלהים זורק אחת ושתים במכחולו־הפלאי השמימה — רבוא כוכבי־ברק משבצים אותם, ולגיונים־לגיונים יוצאים הם למשמרת לירח . . .

זך, טהור וקרוש הנהו הי־ח. טהורים וקרושים הנם גם הכבבים. רגל איש, או בהמה לא דרכה עליהם . . .

שם נגבה, צפונה, מזרחה ומערבה נפלו השמים על צוארי האדמה — ושפה לשפה נדבקה ולב אל לב נלחץ . . .

ותשק האדמה את השמים עד לשברה . . .

ועשב ורשא ופרחים נוצרים, עולים, צומחים ופורחים . . .

— — — — — — — — — — —

והכבבים — הם אינם מדברים בשפת בני־האדם. המה רק את שפת המבטים והרמזים ידעו.

הם משליכים מבטים ארצה, קורצים, רומזים . . . והמבטים והרמזים כה סודיים כה פלאים . . . והם חודרים עמוק־עמוק לתוך הלבבות, ובוראים שמה רוחות חיים ומתים, ואורגים שמה יגון וצער וגעגועים סודיים . . .

והאהבה מתפרצת לתוך לבבות צעירים . . . ולילית שומרת בצדי דרכים אפלות, על פתחי גיהנם שונים ומרעילה לבבות ברעל־תאותני . . .

— — — והסהר מלוה כל איש בדרכו. ופני הירח חורים, נכלמים . . .

ואיש איש הולך לו עם ככבו. כוכב יורד ונופל ונטבע בתהומות, וככב אחר עולה וטס בשחקי ורד־תכולים.

מלחמה גם לככבים — — — אורות וצללים . . .

וילנה.

י. ח. קלונסקי.

לפיכך:

פסח.

„ואת בתינו הציל" (כא, 28)

יש מלים שאף על פי שאנו חוזרים עליהן ימים ושנים עדיין עמד טעמן בהן, עוד לא נתרוקנו מתוכן ועודן מלאות ליח וריח שדה. דומות הן למלאכי־השרת, שנבראים בכל יום מנהר די־נור ואומרים שירה... ובשעה שאתה מבטא אותן בשפתים הרי לך, אם בעל נפש אתה, כאלו זה עתה נבראו ואתה נעשה באותה שעה שותף למעשי־בראשית. והיו לך מלות עתיקות ונושנות אלו כתואר פני פרח, שעדיין מתוח עליו חוט של חן ילדות ושכבת טל של שחרית, שעדיין טבול ברסיסי נגוהות של „עמוד השחר" ושל אור צעיר בוקע והולך.

„אבות — ובנים", הרי לך אחת מאותן המלים מלאות הוד־נצחי שזקנה ובחרות בהן נפגשו, ועדיין הלב מתעורר ודופק בכל חמו ומתגעגע לקול קריאתן. אין לך אדם שהוא מחוסר רגש זה, כל זמן שהוא אדם.

וישראל זה „הלב שבאומות" החלי ומרגיש בכל נימה ונימה שבו, — כל רמ״ח אבריו ושס״ה גידיו מזדעזעים כשמגיע לפרשה זו: אבות ובנים. עם ישראל קורא „אבות" וקורא „אמהות" זה אלפים בשנה. וכל חייו אינם אלא סדרה ארוכה של „אבות ובנים".

„העוד אבי חי"... „ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי", זה הוא קולו של יעקב, כשהשמחה כגיעה למרום פסגתה וזה הוא החוט השני שהולך ומתרקם כפול ששה ביריעת ההיסטוריה שלנו מדור דור.

רוצה אתה לראות איך החוט הזה הולך ונטוה, בא אנדגך אל בתי ישראל, בשבתות וימים טובים. ה„ימים הטובים" הם, כידוע, אמת המדה, אשר על פיה יכולים למוד תכונת כל אומה ואומה, לדעת במה כחה יפה. וכשאתה מודד לישראל במדה זו אתה מוצא שכל עקרו של ה„יום טוב" הישראלי שתול ונטוע בקרקע זו, שממנה יונקת נשמת האומה: אהבת המשפחה בכל טהרת קדשה.

„ושמחת אתה וביתך... אתה ובנך ובתך" וכו׳, אלה הן המצוות שנצטוינו עליהן בשעת שמחה של „יום טוב". אין שמחה אלא איש וביתו, איש ומשפחתו. אמרו: „אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד" ויש עוד „אין בין" שכדאי להטעימו: אין בין יו״ט על פי טעם יהודי ליו״ט סתם... אלא נפש בלבד. כלומר, חיי המשפחה, נשמתו ונפשו של ה„יום טוב" היהודי.

ואין לך „יום טוב", שנך מביא לידי גלוי את הנמוק היהודי הזה כחג הפסח. האב המסב, הבן השואל והאם המסדרת וטובעת את חותמה על כל דבר גדול וקטון לכבודו של יום, זהו הרגש הנעלה של חיי המשפחה שמצוינה בו אומתנו, ואשר ביום זה אנו רואים אותו בכל הודו והדרו:

„אך, ברוך השם, הכל נעשה יפה;
יינו יתאדם, מצותיו מעשה אופה.
כל זויות הבית נקיות וטהורות;
נרות המערכה יאירו במנורות.
ילדיו לשלחן מסביב כשתילי זית,
אשתו טובת לב עוסקת בירכתי בית;
והוא לבוש עוטה לבנים
ובלב שמח ובצהלת פנים
יספר לילדיו נסי יציאת מצרים". (יל״ג).

כך חגנו הפסח מלפנים. ולמראה הנהדר הזה של חג הפסח ש„היה" תסבינה עינינו אל הפסח באשר הוא, ורעיון תוגה מנסר במוחנו: פסח זה שאנו חוגגים כעת מה דמות נערוך לו? אבות — ובנים! כמה רחוקים הם זה מזה, לא יבין איש שפת רעהו ובשמחת „הזקן־האב" לא יתערב זר — הבן „הצעיר", חגו ומועדו שנאה נפשו!

„ובנינו הדור הבא אחרינו!
הם הולכים מאתנו שנה שנה
אולי עד מקום משם לא ישובו".

ואף על פי שמכה זו מלוה אותנו בכל דרכנו, ואין לך פנה בחיי ישראל שלא תהיה לקויה ומרוסקה מהפצע האנוש הזה, בכל זאת אין יום שבכל כך אנו מרגישים, או צריכים להרגיש, בכאב זה כבחג הפסח, חג של „כלנו מסובים", של „בנערינו ובזקנינו נלך".

האב מסב והבן אינו שואל... גלו בנים מעל שלחן אביהם... זהו צער עמוק, נוקב ויורד עד תהומה של האומה כלה.

מה זה פסח בלי בן שואל?; מה זה פסח בלי „תנוקות שלא ישנו"?...

הראית מימיך עץ פורח בלי ענף? אין לו עכשיו, אבל עתיד לגדל לאחר זמן. יש פרחים נצנים וינשב בהם כנף האביב והם בוקעים וציץ עולה. אבל פסח בלי בנים: האב מסב והבן אינו שואל, זהו עץ יבש! והאם יש תקוה לעץ כזה? ועל שאלה זו מלאה יאוש משתדלים להשיב כל אלה המאמינים בתחית האומה ומקוים לפסח דורות.

כן, הפסח אינו כדבעי, כשהבן אינו שואל, כשבית ישראל עזוב ומשולח וחוט המקשר עבר ועתיד, אבות ובנים נפסק.

אבל עדיין לא כלו כל הקצין. בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו יצא ממצרים.

נלחמנו מלפנים בעבדות מצרים ונוכל לה. הבה נאזור המלחמה מחדש, יש יום לישראל אליו ניחלה. ולוקטים כל נימה ונימה שנקרעו מטליתה של האומה ביודעים ובלא יודעים ועושים צרופים. ומקרבים את הרחוקים, אלו בנים נדחים שהיו בדרך רחוקה... ולא עשו את הפסח.. מקרבים את הבנים בקריאה של חבה, באמירה רכה, כרחם אב על בנים ואינם מבקשים חשבונות רבים. „לאדם גדול חייבים בשמוכה את בני דורו במפעל גדול. זאת חובתו ויעשה, אבל הבן יקובל בבית אביו בסבר פנים יפות, גם כשבא בידים רקניות. די שהוא בעצמו בא"...

ושבים הבנים מעט מעט: „הנה גם בנינו מהם נואשנו,
שבים אלינו: לגוע לא תמנו".

עבודת הקבוץ יש בה משום תחית האומה וכל אדם מישראל צריך להשתתף בה: להקים בית ישראל, לבנות הנהרסות. והיה לנו חג הפסח לסמל של עבודה חדשה מלאה מרץ ותקוה, של תקוה בוקעת ועולה מאשפתות העבדות, של גץ יוצא מתחת פטיש הגלות ומדליק לבבות, של שביב חורר לבתי ישראל, של להב מלהיב נשמת הגוי כלו. והיו לנו לילות „הסדר" היפים עם כל שלל צבעיהם וקסמיהם הרב, — כריח שדה נוטף ואילן מלבלב וכוכב מזהיר ושמים תכולים ומלאך מכה בכל עשב ועשב ואומר לו: גדל! — והיו לנו הלילות האלה למעוררי־תחיה ומחזירי נשמות. והיה לנו הפסח לאביב האומה, ויגע בכנפיו בארבע פנות הארץ שם ישראל נחתים, ויקבץ נדחים משפחות, משפחות והשיב לב בנים על אבות ולב אבות על בנים.

ד״ר יעקב נאבט.

עַבְדַּלָּה.

וּבַמּוֹשָׁבָה בְּסֻכָּה בַּכֶּרֶם
אֲנִי שׁוֹכֵב בַּלַּיְלָה
וְלִימִינִי עַל הַמַּחְצֶלֶת –
הַשּׁוֹמֵר עַבְדַּלָּה.

דּוּמִיָּה מִסָּבִיב. וּמִמַּעַל
מַבִּיט הַיָּרֵחַ;
בַּכְּרָמִים הַשּׁוּעָלִים מְיַלְּלִים,
גַּם כֶּלֶב נוֹבֵחַ.

בְּמוֹרַד הַגִּבְעָה, עָלֶיהָ כַּרְמִי,
הַמּוֹשָׁבָה „רְחוֹבוֹת“.
כָּלְתָה בָּהּ הַתְּנוּעָה וְשׁוֹקְטִים
דּוֹמְמִים הָרְחוֹבוֹת.

וּבַמָּרוֹם כּוֹכָבִים מַבְרִיקִים;
אִתָּם הַיָּרֵחַ;
שֶׁקֶט סְבִיבִי וְלִימִינִי מִתְהַפֵּךְ
עַבְדַּלָּה, מִתְאַנֵּחַ.

חָזָק הִנֵּהוּ עַבְדַּלָּה, חָסֹן,
כָּאֶרֶז גָּבוֹהַּ;
פְּנֵי בְנֵי אָדָם לֹא יִפְחַד,
אַךְ יָרֵא אֱלוֹהַּ.

לֹא צָעִיר עַבְדַּלָּה בְּשָׁנִים,
בֶּן חֲמִשִּׁים הִנֵּהוּ,
רַבּוֹת רַבּוֹת סָבַל, נַפְשׁוֹ מָרָה
וַתַּלְבֵּן שְׂעָרֵהוּ.

עֵינָיו אַךְ עוֹד נוֹצְצוֹת מַבְרִיקוֹת,
מְפִיקוֹת הַיָּגוֹן,
יֶהֱמֶה יִסְעַר, יִתְרַגֵּז הַלֵּב
עֵת יִזָּכֵר הֶעָוֹן.

שֶׁקֶט סְבִיבִי וְלִימִינִי מִתְהַפֵּךְ
נֶאֱנָח עַבְדַּלָּה,
אַקְשִׁיב רַב קָשֶׁב. תּוֹלְדוֹתָיו מְסַפֵּר
לִי שׁוֹמֵר הַלַּיְלָה:

בְּעֵבֶר לַיַּרְדֵּן, בְּאֶרֶץ חוֹרָן
שִׁבְטוֹ הֶחָזָק גָּר.
וַיִּוָּלֵד שָׁם עַבְדַּלָּה לְאָבִיו
הַשֵּׁיךְ שֶׁל כָּל הַכְּפָר.

וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיְהִי לְעֶלֶם,
וַיִּתְרַגֵּל לָרֶכֶב.
עַל כָּל הַשְּׁבָטִים מוֹרָאוֹ נָפַל
גַּם כָּבוֹד נָחַל רָב.

יְפֵהפֶה הָיָה הָעֶלֶם וְלוֹ כָּאֵשׁ
עֵינַיִם בּוֹעֲרוֹת.

קָדוֹשׁ בִּמְלוּכָה רָחוּם כַּהֲלָכָה
שִׁנְאַנָּיו יֹאמְרוּ לוֹ לְךָ וּלְךָ כִּי לוֹ נָאֶה
תַּקִּיף בִּמְלוּכָה תּוֹמֵךְ כַּהֲלָכָה
תְּמִימָיו יֹאמְרוּ לוֹ
לְךָ וּלְךָ לְךָ כִּי לְךָ לְךָ אַף לְךָ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה כִּי לוֹ נָאֶה
כִּי לוֹ יָאֶה
לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ
מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא
פְּרִי הַגָּפֶן
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אלהינו מֶלֶךְ הָעוֹלָם
עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן
ועל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל
אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה שֶׁרָצִיתָ וְהִנְחַלְתָּ
לַאֲבוֹתֵינוּ לֶאֱכוֹל מִפִּרְיָהּ וְלִשְׂבּוֹעַ מִטּוּבָהּ
וּרְחָבָה רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ
וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל מִקְדָּשֶׁךָ וְעַל מִזְבְּחֶךָ וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר
קָדְשֶׁךָ בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ וְהַעֲלֵנוּ בָהּ וְשַׂמְּחֵנוּ בְתוֹכָהּ כִּי אַתָּה אֵל טוֹב
וּמֵטִיב לַכֹּל בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עַל הָאָרֶץ וְעַל פֵּרוֹתֶיהָ:

סוּס אַבִּיר לוֹ וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת
בְּאוֹיְבָיו בָּהּ לְהִתְגָּרוֹת.
מִדֵּי לַיְלָה הָלַךְ אֱלֵי בַּיִת
קָטֹן בִּקְצֵה הַכְּפָר;

בּוֹ יָשְׁבָה פַּטִּימָה הַיְפֵהפִיָּה
וְאָבִיהָ אַלְמַנְזַר.
וַיֶּאֱהַב עַבְדַּלָּה פַּטִּימָה
וַתַּחְשֹׁק גַּם בּוֹ;
וַיָּבֹא בַּלַּיְלָה אֶל אַלְמַנְזַר
וַיְגַל לְפָנָיו לִבּוֹ.

הַזָּקֵן לוֹ הִבְטִיחַ לָתֵת לוֹ
בִּלְתִּי כֶסֶף הַבַּת;
וַיִּתְיָעֲצוּ שְׁנֵיהֶם וַיּוֹעִידוּ
חֲתֻנָּתָם לַשַּׁבָּת.

וַיַּחֲבֹשׁ סוּסוֹ הָעֶלֶם, וַיְמַהֵר
וַיִּרְכַּב הָעִירָה;
לְפַטִּימָה כַּלָּתוֹ תְשׁוּרָה לִקְנוֹת,
שַׁרְשֶׁרֶת מַזְהִירָה.

יָמִים שְׁנַיִם עָבְרוּ וַיָּשָׁב
שָׂמֵחַ אֶל הַכְּפָר,
אֶל בֵּית פַּטִּימָה אֲהוּבָתוֹ מַהֵר
לִמְסֹר לָהּ הַמֹּהַר.

סָגוּר הָיָה הַבַּיִת — דוּמִיָּה . . .
לֹא פַטִּימָה, לֹא הַשָּׁב . . .
סִפְּרוּ לוֹ הַשְּׁכֵנִים: הַשֵּׁיךְ לְקָחָהּ
לוֹ לְאִשָּׁה בִּמְחִיר רָב.

אֶל בֵּיתוֹ מִהֵר עַבְדַּלָּה. הוֹי!
הִתְפַּרְצָה לְבָתוֹ;
בִּזְרוֹעוֹת אָבִיו הַשֵּׁיךְ שׁוֹכֶבֶת
פַּטִּימָה אֲהוּבָתוֹ.

הָעֵינַיִם בָּעֲרוּ, אֵשׁ זָרְקוּ . . .
שָׁלַף מִתַּעְרָהּ
הַחֶרֶב וַיִּדְקֹר אָבִיו הַשָּׁב,
וַיִּדְקֹר הַנַּעֲרָה.

וּמִנִּי אָז קוֹדֵר מֵעִיר לְעִיר נוֹדֵד
מַר נֶפֶשׁ עַבְדַּלָּה;
לִפְנֵי עֵינָיו: אָבִיו, פַּטִּימָה . . .
וְכָל מַרְאֶה אוֹתוֹ לַיְלָה . . .

*

דוּמִיָּה מִסָּבִיב — וּמִמַּעַל
מַבִּיט הַיָּרֵחַ;
וּבְמוֹשָׁבָה בַּסֻּכָּה מִתְהַפֵּךְ
עַבְדַּלָּה מִתְאַנֵּחַ.

יהושע בן־משה.

בַּגָּוֶה.

היהודים שברחוב עורם רצים הנה והנה — בהולים, זזים מפזזים ומכרכרים, מתרגשים ומזדעזעים, דחופים ומבוהלים רצוא ושוב, אבל הוא כבר כלה את מלאכתו, שב מהמרחץ ופניו מבהיקים כפני מנצח. הוא מדושן־עונג כדבעי. בבואו החדרה הניח בחפזון ובכלימה עצורה את צרור־הלבנים במלתחה הישנה העומדת בזוית, ויסר את ה„עליונים" המטולאים והקרועים חצים, וילבש בגדים נקיים וחדשים. הנה הוא מגוהץ ומבושם וכה צעיר! ממש כקטן שנולד . . הוציא את מטפחתו המגומרת פסים אדומים-צהובים מצלחתו, וימחה בה את פניו, שהיו עוד רטובים מעט ומזיעים מעט, ויסדר את שערות ראשו במסרק, ויחלק את זקנו, ויסלסל מעט את שירי פאותיו, ויקח מתוך המלתחה מצנפת שחורה חדשה, ובאחזו בה בזהירות של חבה, בלטיפת ראשי אצבעותיו, שם אותה על קדקדו, מכתירה את גבחתו בתבנית של גאוה, ומלפניה מתקפלת בחן — בלוריתו הנוצצת עוד מן הרטיבות המרחצית.

ואף על פי שאסרו חכמים, ויודע הוא שזהו דבר עברה, לא משל ברוחו, ויסקור בלאט וכמתגנב אל צד הראי הקטן, התלוי על הקיר.

ונער, ככן שמנה, כרוב רענן וצוהל, ישב אל השלחן, וידפדף בתוך ההגדה של פסח, דפדף וחפש בה תמונות. הבן-היחיד!

— ואיה האם? — שאל הוא את הנער.

— האם מבשלת! — צלצלה תשובת הנער כפעמון־כסף קטן.

בלאט נגש הוא אל הדלת, ויפתחה כמלוא סדקית, וסקירות עיניו נפגשו בסקירות עיני אשתו שעמדה בחדר השני, טרודה בעבודתה ברגש של נחת וחדוה.

גם היא היתה לבושה בגדים חדשים ונקיים — שלמת-בד לבנה, והגור עליה כנור כחול. על פניה שעשעה רקמת זוהר קרני השמש בעד החלון.

עיני האיש קדמו בברכה את אשתו.

אחרי דומיה קצרה קראה האשה:

— מרוע כה אחרת לבוא? חכיתי, חכיתי, ואומר: באה העת להסיק את התנור.

היא דברה כמו בכעס, אבל הכעס היה רק מעושה.

והוא ענה: השעה השלישית ומחצה! מה אומר לך? יום קיץ היום בחוץ! יום קיץ לכל תקותינו! האויר — מחיה! גם פה, רחל'ה, הכל יפה ומסודר ומתוקן! נשלמתך חדשה! היי בריאה ושאי אותה וקרעי בחיים טובים!

— תודה יפה! — השיבה רחל'ה. — יש לנו דגים בשנה זו — מהמובחרים! הבט! . . .

ויבט אל קערת החרש החדשה שעמדה על הספסל. בתוך המים הצלולים צפו אנה ואנה כעשרת דגים קטנים חיים מפרפרים, וקשקשתם וסנפיריהם נוצצו ברשפי קרני השמש שחדרו דרך החלון.

ובין כה וכה בא גם הבן היחיד מן החדר הסמוך, ויעמוד על יד קערת הדגים, ושלח את אצבעותיו הקטנות לתוך המים המפכים. והדגים הזדעזעו.

— הדגים חיים ויפים — קרא הוא בנחת — סמן הוא, שנה טובה תבוא אלינו . . .

— מי יתן, רבונו של עולם! אודך אל . . . הנה הכנסנו את הפסח!

ורחל'ה ישבה על הכסא אשר על יד הכיריים. מתלהב שנוצץ מתוך הכיריים נפלו זהרורי זיקים על פניה חלבנים, וישקו אותם נשיקות דודים ויחכללו אותם. נשימותיה נשמעו בנחת . . שרולי מעילה היו מקופלים מעט. ועל חורת העור הענוג של ידיה החשופות רקדו הזהרורים במחול-מעגל. מתחת למטפחת־ראשה סקרה קוצה שחורה בגנבה של חן מלבב.

והוא עמד ויתבונן מסביב. יהודי הגון, בעל-רבית! איננו יושב בחדר כזה, אצל הכיריים והדגים. יהודי הגון, בעל-בית, יושב לו בחדרו, לוקח ספר ומעיין בו. אבל הוא לא עצר כח לצאת.

ורחל'ה שלחה את ידיה לשפות את הקדרה — והוא עומד כגולם ומביט: על אצבעה נוצצה טבעת הזהב.

והוא זכר, כי לפני חמש עשרה שנים, בשלוח הוריו „מתנות" לכלתו שלחו לה גם את טבעת הזהב הזאת.

חמש עשרה שנים — וכמה חליפות וכמה תלאות! אבל הלא זה היה אתמול!

ורחל'ה קמה, ותקח את המכתש, ותחל לפרור ולכתוש מצת מיבשה:

ואז לקח הוא את הבקבוק מעל הדף אשר אצל הקיר, ויקרא:

— אלך לקנות יין ל„ארבע כוסות" . . .

— קח מהיין הטוב . . . הארום! — קראה רחל'ה בקול של חבה.

ולאחרי חצי שעה שב ויפתח את הדלת, ויקרא בקול שמח:

— רחל'ה! — הבאתי מהאדום . . . בארבעים הלוג! . . . טעמי!

— הלא אסור קודם! עצור ברוחך!

— אין רע — ולמה את קולפת את החרדל? הלא עיניך כואבות! תני לי ועשיתי את החרדל!

— לך, לך מזה! לך וקח ספר! לא לגברים המלאכה הזאת! — האח, זה הוא חרדל עב! הראית חרדל עב כזה?

— כן, זה הוא חרדל עב — השיב בגמגום של מבוכה — שנה טובה...

והבן-היחיד עמד, לבוש בגדיו החדשים; לועס בפיו חתיכות מצה, ועיניו אל קערת החרש אשר על הספסל ועל הבצים הקטנות והצהובות בקדרה על הכיריים.

והוא מוסיף להתבונן מסביב. איננו יכול לצאת מן החדר הזה. הכל כה זך ובהיר! הכל כה מלא שפע וברכה! הכל כה מפיח בושם! גם החול, הצהוב הזרוע על רצפת החדר, גם שמשיות החלון גם ספסלי העץ המשופשפים, גם אודם הלהב של התנור. . .

והוא מביט אל רחל'ה. עיניה דומעות. מדוע עיניה דומעות? אין זאת, כי אם מן החרדל!

ובעיניו שלו הוא מרגיש גם כן מעין רוטב בוקע ועולה. מה זאת? הבוכה הוא? אין זאת, כי אם מן החרדל!...

— חרדל חריף השנה — הוא מגמגם.

ואיננו יודע איך היה הדבר. פתאום הוא מוטה על רחל'ה ומעתיר לה נשיקה. פני שניהם מתאדמים היא מגמגמת בלאט:

— על כל פנים עליך לחכלם בפני הילד . . . עצור ברוחך!

האויר מלא מור הסדר. נשמע פעפוע השומן שבמחבת-הטגון, המית שיט הדגים הקטנים המתרפקים בתוך קערת החרש, המולת צרצור הלהב אשר בכריים, משק הסלון של מים השופע וניצוק מן הצנור אל כיור נחשת, וקול המונה של עיר חודר דרך החלון: האנשים מכלים את הכנותיהם.

והבן-היחיד הביא גם את ההגדה תלוס; ובין הכיריים וקערת-הדגים שנה את „מה נשתנה"

*
* *

א. חרמוני:

בין הרי יהודה.

(רשימות טיול).

חצות-הליל — ואנו בבַב-אל-וַד . . .

עזבנו את עמק השרון, ההולך ומתעטף בצעיף תכול־כהה ונכנסים אנו בממלכת-ההרים.

בב-אל-וד (שער העמק) הנהו השער היותר מתאים למעבר מההר אל העמק. „שער" יותר יפה, יותר מקורי ויותר מבליט את הגבול בין ההר ובין העמק לא יכל היה לתאר לו אף האמן הכי־גאוני: לפתע-פתאום והנך עומד לפני-קיר-סלע המכסה עליך את האופק ואת כל המרחב לפנים; רואה הנך רק דרך לבנה, עולה, פורצת, מתפתלת ונעלמת בין הרים מכוסים אופל סודי.

פונה הנך לאמר „שלום!" לעמק השרון. ומבדיל אתה בים הכחול איים שונים: מגדלי רמלה, כפרים עם בתיהם המטפסים אחד על גב רעהו, כרמים וגני פרי; וכל אלה מכוסים צללים עבים וכבדים.

ויפה מראה מגדלי העיר. מראה הקוים האלכסוניים והשבורים של בתי הכפר ומראה ענני־האופל של כתמי הפרדסים בתהום התכלת-כהה לאורם הענוג של הלבנה המלאה ואלפי רבבות הכוכבים.

השרון ישן את שנתו ונושם לו במנוחה.

השמים והארץ מלאים שלות-הוד ושקט נהדר, חגיגי.

אורות וצללים, צללים ואורות; וקול בל ישמע. רק רוח קלה מרחפת על הכל, מלטפת הכל. ובנשוק הרוח את הסלעים שלרגליהם אתה עומד — ונשמעה אושה קלה, מלאתי סוד נעים . . .

הננו עולים ההרה.] „חיל־המדבר"

משני צדי הדרך מתרוממים סלעי־מגור, שאף קצם לא יראה באופל הלילה. ויש אשר יפתח הסלע את לועו בדמות פתח למערת שנחצבה בו לפני עשר מאה, אלף שנים או יותר.

להשדות הפורינת והשמנות שעברנו עליהן לפני זמן מה אין עוד גם זכר: סלעים. סלעים לימינך וסלעים לשמאלך, סלעים לפניך וסלעים מאחוריך, סלעים תחתיך וסלעים מעליך.

ורוקדות קוי הירח ומפזזות על פני הסלעים החשופים ומציירות לפני דמיונך תמונות מתמונות שונות.

והרוח מנשבת בין חגוי הסלעים ומלוה במנגינתה על שלל הצללים והאורות.

ולבך הולך ומתמלא רגשות מרגשות שונים . . .

מלא הנך גאון . . .

הנה מולדך, בן-עולם. הנך ערשך! פה נלחם דוד עם היבוסי, פה בצר שלמה את ממלכתו. פה נלחמו המכבים . . .

ומתמלא לבך תוגה ועצב . . .

בדרך זו עולים עתה אחיך למות במנוחה ובשלוה על אותו ההר, הר-הזיתים, בית־הקברות הלאומי שלך . . .

* *

הנה הולכים ההרים ונשפלים. צעד קדימה — ומחזה חדש לפניך; עוד צעד והנה מראה המפתיע אותך ביפיו עוד יותר מהקודם.

ומראה דוחק מראה ורגש מגרש רגש.

לרגעים יושב הנך לפי מערה עתיקת־נושנה, עוצם את עיניך, חי את רגשותיך, ובהפתח העינים ותדמענה דמעה אחרי דמעה.

הדמעות-גיל הן או דמעות-עצב ?
דמעות-יופי הן! — — — — — — — — — —

שורות-שורות הרים וגבעות מתנשאות שורה אצל שורה, שורה על גב שורה. ולכל הר, לכל גבע — צורה מיוחד וגון מיוחד. פה ושם — שברי סלעי־ענק. ובין סלעי-הסיד המבריקים מלובן, לאור המכסיף והמחשף של הירח העט והדאה בתכלת שמי-מרום ישוקו זיתים עתיקים כימי אדמת מטעם. ודליות הזיתים וצמרותיהם הנשושות מתלחשות ביניהן ומספרות סודות שנות מאות, שנות אלפים, סודות־עולמים, סודות-נצח . . .

פה ושם נראים הרים נחצבים מדרגות-מדרגות . . . והמדרגות נטועות זיתים וארזים.

דומית־הרים. אין קולות בהירים. נשמעים רק לחש ואושה חרישיים . . .
אכן נורא המקום הזה. הוא נדמה לך לסולם מוצב ארצה לעלות בו השמימה, אל הלבנה המחיכת ואל הכוכבים הרומזים וקורצים — — — — — —

לימיני שני הרים גבוהים, זקופים-גאים. תהום שחור מבדיל ביניהם. על גבי שניהם זיתים עבותים־עקומים; ומלטף זית אחד את משנהו. הרוח ינשק את עליהם הקטנים והמכספים.

ונשק עלה זית לעלה הזית שכנו — ויתיחדו שני הענקים על ידי הזיתים . . .

* *

האויר הצח, השקוף והמלא ריחות האביב — קריר. רועד הנך ולמען החם את בשרך הנך רץ ממורד הר אחד אל ראש משנהו . . .

דורות ותקופות, עמים וממלכות משקיפים עליך מראשי הצורים:
פה, על הרי יהודה, עמדו לפנים מבצרי עמך וארמנות שריך.
פה, על ההרים האלה, נלחמו גבורי עמך בחמה שפוכה מלחמות תנופת ותגרה —
פה, על ההרים האלה נגדע גאון עוז עמך — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — —

ישראל יושב לבטח איש תחת גפנו ותאנתו. שלום, שקט, ומנוחה בארץ. הדרך מלאה „עולי־רגלים". איש ומנחתו בידו, איש-איש מוביל קרבנו. ושמחה וששון מבקעים את האויר השקוף והצח. צהלת בחורים, שמחת בחולות ושירי זקנים —
— — — — — — — — — — — — —

תרועת מלחמה. דמי גבורים מוגרים בתהום שבין שני ההרים לעומתך. דמים בדמים נגעו ויהיו לנחל שוטף; והנחל הולך אל הים הגדול, והים סואן. גליו יהמיו; קצף רב יעלו ולא יחפצו קבל את נחל-הדם . . .
רעש אילי-ברזל מקרקרי מבצר, זעקת האויב שכור הנצחון — — —
זהו רק חזיון-ליל בהקיץ.
בין הרי יהודה שקט ודממה. רק רוח השחר מתחיל לפוח . . .
וראשך עליך כבד מעוצם הרגשות, ולבך דופק-דופק . . .

* *

שעת השחר הולכת וקרבה. הדומיה הופרעה. הכפרים אשר בין נקיקי הסלעים מתעוררים משנתם ואתם, הסביבה כולה וגם הדרך.

הנה נראים בדואים נוהגים אורחת גמלים, המתנהלים לאטם ובעצלתים. גם צליל פעמוני הגמלים הנהו אטי, זה של האשמורה האחרונה.

ויש שצפור המקננת על צמורת אחד העצים תתעורר לקול הצלצול, תצפצף ותהגה, וכשנוכחה היא שהשחר עוד טרם עלה — שוב תתנמנם . . .

על הדרך נראו פלחיות וסלי ירקות, בצים ועופות על ראשיהן, וערבים רוכבים על חמורים, וחמורים ופרדות טעוני כדים מלוים אותן.

יום המחרת הנהו ערב-פסח, ומרבים „ולדי אל מת" בקנית כדי, חריש —
— — — — — — — — — — — — — —

ודמיוני מתעה אותי עוד הפעם. רואה אני את העולים לרגל, הבאים מקרוב ומרחוק, משמרון, מגליל, מעזה, ממצרים ומארם-נהרים. כל אחד נוהג קרבנו. ומספרים איש לרעהו חדשות מארצו מכפרו או משבטו . . . ומדברים המה על גשמי החורף ועל תנובות האדמה . . . רואה הנני גם את אכרינו ונשותיהן מהכפרים הקרובים ממהרים ירושלמה למכור את הירקות, העופות, הדגים ותבואתם . . .
שמחה וצהלה, ששון, וחדוה! — — —
אשרי העם שככה לו!

* *

הדרך מתפתלת וסובבת הרים כסליל. אך הנה ההרים שמשמאלנו, נגוזו, ולימיננו — סלעים אדומים מדם. בקצה-האופק נראה גבעה נחמדה עטופת ירק. על ראש הגבעה מתנשא מסגד והוא מוקף גדר ארזים. זאת היא רמה, רמת המצפה.

וגלי האור הולכים ודוחקים את אדי הליל . . .

מבין חגוי הצורים שבקצה האופק נתזים קוים אדמדמות. ההרים והשמים הולכים ונאדמים. עוד רגע והנה כדור בוער צף וטס, דאה ועולה . . .
השכינה שרויה שם . . .

וטובל הכדור הורדי, הבוער ואינו אוכל בפס התכלת של הירדן, טובל ועולה מעל ההרים, ומגרש את צללי-הליל שעוד הסתתרו בנקרות-צור ובנקיקי-סלע . . .

הכל מלא אור. הכל זורח, מבריק ופורח.

ומצפצפות הצפרים ושרות; החמורים נוערים, הסוסים יצהלו וכל היקום כולו אומר שירת-הבקר.

* *

אטפס על עוד הר אחד והננו בירושלם! בפעם הראשונה — בירושלם . . .

ואינני שם עוד לב ליופי הטבע. מימיני — סלעים משמאלי — תהום רבת. בחשכת התהום — כפרים נחמדים, שאפשר להתבונן להם כמו לציור יפה שבספר אשר בידיך . . .

הנני מטפס ועולה — והנה — ירושלם עם חומותיה, בתי-תפלותיה, כסגדיה ארזיה! וכולה מכוסה קוי שמש אביב עולה . . .

חנתו הבית הראשון: בית מושב זקנים — — — — — — — — —

הרמן שטרוק: „אצל כותל המערבי".

אָהֳלִיבָה.

עפיי גללרט.

אָהֳלִיבָה
הָיְתָה רִיבָה
טוֹבַת חֵן וָשֵׂכֶל וּמְאֹד יָפָה;
וּבְעֹנֶג אֵיפֹא הִתְעַכְּבָה
שָׁעָה יְתֵירָה מוּל הָרְאִי הַנָּאוָה
לִפְנֵי בְּבוֹאָתָהּ, בּוֹ נִשְׁקָפָה.
מִי זֶה יָשִׂים בִּגְלַל זֹאת בָּהּ דֹּפִי ?
חוּלְשָׁה דוֹמָה יֶשְׁנָהּ לְכָל בַּת מִינָהּ,
אִם אַךְ חָלַק לָהּ הָאֵל בְּבִינָה . . .
כִּוַּנְתִּי לֵאמֹר: בְּחֵן וָיֹפִי.

אוּלָם אָח לָהּ הָיָה כּוֹתֵב וּמְשׁוֹרֵר.
הוּא בְחָזְקָה ,עַל מִנְהָגָהּ זֶה הִתְעוֹרֵר;
וּבְמָצְאוֹ אוֹתָהּ פַּעַם לְבַדָּהּ
מִתְיַחֶדֶת עִם הָרְאִי,
מַחֲוָה קִידָה בַחֲשָׁאִי
עִם צְחוֹק קֶסֶם עַל שְׂפָתֶיהָ
כְּלַפֵּי צֶלֶם דְּמוּת פָּנֶיהָ, —
שִׁנֵּן לַעֲגוֹ בְּבִקֹּרֶת חַדָּה.
"הַאַף אֵין עוֹד דַּי, יְקָרָה?
"טֶרֶם הָיָה לָךְ לְזָרָא?
"אָמְנָם יָפָה אַתְּ, אֲחוֹתִי,
"אֲבָל כָּל הַיּוֹם בַּמַּרְאָה
"לְהִסְתַּכֵּל, בְּחַיֵּי רֹאשִׁי,
"הֶרְגֵּל נָלוֹז זֶה הוּא מַרְאֶה
"קַטְנוּת־מוֹחַ רַק וִיהִירוּת".
— "אָחִי הַמְחַבֵּר, הֵא לְךָ יָדִי!"
לֹא בְלִי רֹגֶז קְצָת וּמְרִירוּת
לוֹ הֵשִׁיבָה
אָהֳלִיבָה:
"בִּמְחִיצָתִי פֹּה עֲמוֹד עִמָּדִי!
"כִּי בָרְאִי לְהַשְׁקִיף מִבְּלִי נוֹחַ
"וְשִׁירֵי עַצְמוֹ בַהֲנָאָה
"לַחֲזוֹר וְלִקְרוֹא עַד לְהַקָּאָה —
"שְׁנֵיהֶם יַחַד הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ".

וינה. א. ד. עץ־הדר.

זמן חרותנו.

בספרי המקובלים יש אגדה נפלאה: במצרים לא היה לנו רק שעבוד גופני ומדיני לבד, כ"א ירדנו שם פלאים גם בנוגע להמעמד המוסרי, נשתקענו ב"מ"ט שערי טומאה", ואלו לא מהרה הגאולה לבוא, כי אז לא היתה לנו עוד תקומה ותקנה לעולם . . .

זהו אמנם סוד הגלות מאז ומעולם. לא לבד את סדרי חיינו החברתיים והכלכליים היא מחריבה, לא לבד שהיא משעבדת אותנו בגוף ובנפש לעמים אחרים, כי אם מורידה היא עד הדיוטא התחתונה את כשרונות היצירה שלנו מצד עצמם, מדבקת בנו זוהמה מוסרית ומכה אותנו בחלאים רוחניים ומוסריים נוראים, ואלמלי לא היתה תקוה להגאל מן הגלות, כי אז אין גם כן שום תקוה כלל להבראת הרוח הלאומי, לתקון חיינו הלאומיים בזמן מן הזמנים.

וזוהי גם כן טעותם של אותם ה"לאומיים" בקרבנו, החושבים כי אפשר לנו לחיות חיים לאומיים מלאים גם מבלי "מדינת היהודים". אותם הלאומיים שאינם ציונים או המתנגדים לציונות, מתפארים שהמה אנשי מעשה, בוני עולם על יסוד ההוה והנמצא, בעוד שאנחנו חולמים ובעלי הזיה בעיניהם, "רוצים לבנות יש מאין", — והם המה ההולמים וההוזים. כי איך אפשר לבנות גדר לאומי בגולה, וטבע הגלות מחייבת הריסת הגדרים, השחתת כל היש ונפוץ אבזרי של כל המתהוה אצלנו בחיוב!

ואותה השאיפה ההורסת ומנפצת נמצאת לא לבד בקרב מהרסי עולם שלנו, כ"א גם בקרב אלה שהם, כביכול, בונים או אומרים לבנות את עולמנו. קחו את הוצאות ספרותנו העתית בזמן האחרון ועלעלו בה מן הקצה אל הקצה, בדקו את רוכי האנשים המתאמרים להיות מבטאי דעת הקהל שלנו, — הלא תשתוממו לראות את הזוהמה הרבה, זוהמת הגלות שרבקה בנו!

רואים אתם אנשים והנם מנפצים בלי רחם את כל היקר והקדוש, רכוש האומה מימי דורות רבים; רואים אתם אנשים והנם רומסים ברגל גאוה דברים, שאומה אחרת היתה מנשאת אותם ומעמידתם בקודש הקדשים שלה; רואים אתם אנשים והנם שולחים לשון לעומת דברים וענינים, שאומה אחרת היתה מדברת עליהם ברעד־קדש — ממש: פראות!

ואומרים אותם האנשים: שזוהי "התקדמות", "בקשת האמת בלי משא פנים", "דמוקרטיה" "והעדר משפטים קודמים" . . .

ולעומתם באים אחרים וגוזרים חרם על כל מחשבה חפשית, וקוראים מלא אחרי כל איש אשר יהין להביע דעה שלא כדעתם, ואינם נרתעים לאחור אפילו בפני הוצאת דבה מגונה והשחרת פני חבר, אשר לבו וטהרת כונתו ברורים להם כשמש בצהרים; ומלבישים את עסקיהם הפרטיים, הפעוטים והמרופשים, בטלית שכלה תכלת ומעמידים פנים כאלו יוצאים לקנא קנאת ד' צבאות, בעוד שבאמת את חשבונותיהם הפרטיים הם חושבים את איש חרמם . . .

ובשביל לבלבל את דעת הקהל הם קוראים לזה: התגברות הרגש הלאומי, חרדה לכבוד האומה ודאגה בשביל קיום העם!

הצביעות והחנופה, ההפקרות וההוללות, שנאת חנם ותאוה שנעונית להרוס ולקלקל — אלה המה הצירים שעליהם סובב עכשיו עולמנו. אין שום אומה ולשון בעולם שתוכל להתחרות אתנו בדברים אלו. אפילו האומה הרוסית עצמה שעומדת עתה על פרשת דרכים אינה מראה כל כך סמנים של משבר תרבותי פנימי כמו אומתנו העברית. אפילו בקרב האומה הפולנית הידועה בקלריקליותה ונסיגותה לאחור אין כל כך צביעות וחנופה כמו בקרב חלק ידוע מעמנו!

והמפתיע ביותר בדבר הוא שכל הדברים הללו נעשים אצלנו בשם ולשם התחיה. מלבד כחלק קטן בלתי נכר ומצומצם בחוג צר — אין עכשיו בקרב היהדות תנועה להכחדת הלאום, לבטול קיומו ולהפסקת חייו. אדרבה, כלם מדברים ראמות ונשגבות לפחות על הצורך לשוב לתחיה. אם נפרדים האנשים בדעות: מה היא תחיה ובאיזה דרך מגיעים אליה, אבל בזה לא יפרדו, כי אנו זכאים וצריכים לחיות. ואולם איך אפשר לעם לחיות אם אין לו קנינים רוחניים משותפים, אם אין לו אידיאלים כוללים ומקיפים את כל צדדי חייו? ויותר מזה — איך אפשר לעם לחיות ולהתקיים אם אין מניחים לשום רעיון להתפתח, אם ממיתים כל התעוררות וחפץ לבנות את הריסותיו? . . .

בקרב כל צבור חי ישנם רעיונות ואידיאלים התופסים מקום איתן, מרכזי במחשבה הלאומית, ואין אדם מעיז לחלל קדושתם, — מתקבצים חלקי הצבור, הנפרדים לדעותיהם ולעניניהם מסביב לנושאי הרעיונות והאידיאלים. כשאויב גלוי או מסתתר חפץ להשתער על האוצרות הלאומיים האלה, מופיע הצבור לעינינו בתור שלמות מאוחדה ומגין עליהם בכל עוז, וכל קרבן לא ייקר בעיניהם.

איפה בית מקדשנו אנו, איה בית אלהינו אנו? הכי יש אצלנו דבר אשר תהיה עליו הסכמת האומה כלה, התרכזות כל הכחות מסביב לו והכרה שלמה בנחיצותו ותועלתו? שיבת־ציון — לגבי חלק קטן חזות הכל ולגבי חלק גדול הבאי או גם ענין מזיק וראוי לשמצה. תחית השפה — לגבי אחדים משאת נפש ולגבי אחרים חלום נאה או גם מתועב ומשוקץ. אחדות האומה — לגבי דידן עיקר שהכל תלוי בו ולגבי דידהו

אסון נורא שצריך להתעורר עליו בכל העוז והכח. הדת — קודש הקדשים לאלה ומקור כל רע לצד שכנגד. היצירה הלאומית והסתדרות כתותיה — מה מעטים בקרבנו האנשים המכירים בכל רום ערכן; מה מעטים האנשים המוכשרים להתפשט מאישיותם, להשתחרר משעבודם לתאוותיהם הפרטיים או המפלגותיות, בכדי להשיג את הרעיון הנאצל, הלאומי־המתמיד, מבלי התחשב עם החזיונות המקריים והתלויים בנטיות ומגמות פרטיות או צבוריות!

אין אצלנו שום דבר יקר, שום קדושה לאומית, שום רכוש לאומי משותף שכלנו נהיה חיבים בכבודו. יש שיפגשו שני יהודים ולא תהיה להם שום מחשבה או רגש משותף, שום התחברות רוחנית, שום שייכות לאומית, מלבד אולי שנאת־העמים ואות קין על המצח... וכי כך אפשר לחיות? וכי כך אפשר לעם שיתקיים ויפתח את כחות היצירה שלו? וכי כך אפשר לעם לקוות לאיזה עתיד?!

וזוהי קללת הגלות, הבאה ממצבן המיוחד בין העמים, המלחמה התמידית ושאינה פוסקת בין התרבות העצמית וזו של הסביבה; אלה הם תולדות הצורך להסתגל אל תנאי החיים מחוץ, של היותנו תלויים במעמדנו הכלכלי והתרבותי באותו „החוץ" והיותנו מושפעים תמיד מגורמים הבאים מאותו החוץ! רק מעטים מאד בני העליה היכולים לשמור את עצמותם הלאומית אעפ״י שמוקפים המה כ״כ כחות זרים עצומים, הפועלים עליהם בלי הרף. העם בשדרותיו הרחבות דל הוא וחסר כח; בכח עצומים הוא נדחף ונדחק מן המחנה הגדול הסובב אותו ולא יעצור כח לשמור על גדריו הלאומיים. בשביל זה נעשים חייו הלאומיים מלאים פגימות־פגימות, גדרי הצבור הלאומי נהרסו אחד אחר אחד, ובאין חיים לאומיים בגבולי הצבור היהודי עצמו, אינם מוצאים להם משען רוחני גם המשכילים בעם, והנם תועים ורועים בשדות אחרים, מתפרנסים מכל הבא לפיהם ומשחיתים את גופם ונפשם גם במרה ולענה.

ואין מוצא אלא בגאולה השלמה מן הגלות!

כל עוד נהיה בגלות לא נטהר מן החלאה, אלא עוד נוסיף להשתקע במ״ט שערי טומאה, ומי יודע אם לא נגיע גם עד לשער החמשים, שמשם כבר אין מוצא... מי הרוצה בבנין עמו ורפואת מכותיו האנושות, אין לו דרך אחרת מלעבוד בשביל היציאה מן הגלות. ומי האיש השומר נפשו ורוצה למצוא פתרון לשאלתו היהודית הפרטית — אין לו מוצא אחר אלא לגמור את כל חשבונותיו עם הגלות, לעזבנה ולהטהר מחלאתה.

פה, בגולה, אין תקנה לנפש הישראלית, אין יכולת לפתח חיים לאומיים ולכלכל את היצירה הלאומית. שם אם גם נאמר שאין עדיין, הנה היה תהיה האפשרות הזאת בעתיד הקרוב. ומי שעיניו חוזות את העתיד, כבר מוצא משען גם בהוה...

„זמן חרותנו" זמן החרות האמתית לא יהיה זמן נצחון ה„פוליטיקה" הלאומית באיזה מפנות הגולה, אף לא זמן נצחון החרות המדינית הכללית באחת המדינות. יען כי באופן היותר טוב לא ישחררו אותנו כל אלה אלא שחרור חלקי מאיזו שעבוד חצוני, בעוד שהשעבוד הפנימי, התרבותי ותוצאותיו: ההשתקעות במ״ט שערי טומאה של ירידה לאומית והשחתת כל חלקה טובה בקרבנו — ישארו כאשר הנם.

שחרור אמתי וכללי נשיג רק כשנצא מן הגלות המתועבה, כשנתנתק לגמרי את כבלי העבדות מעל ידינו, כשנרכוש לנו ארץ, את ארצנו. רק אז יערה עלינו רוח ממרום ונמצא את עצמנו. רק אז יגיע זמן החרות האמתית.

משה קליינמאן.

סְהִיבֵינִינְגֶן.

(רשימה)

ליוסף איזראילס.

... הים הלך לו ... בוקר שקט, ערפלי. הלך לו במבוכה, במהרה, במשכו בשאון־פתאום את משבריו הכבירים. עתה הוא משתפך רק בגלים קלילים, דקים, על סדין־החול, דומה ליין אשר יחמר, וסניניו מתפוצצות בשריקה, וכָבות.

כבר הוא רחוק. עודנו מתמהמה, מתאנח, נסוג אחור, סוחף תלוליות של חול, מתרחק ושב, מלחש, נס, ועוד פעם, ועוד פעמים, והחול הולך הלך ורב. כל שפך גל מכסה אותו בהתנפלות מתגברת, כל תשוכת גל לאחור תשפתהו אל הגדות.

והולך הים הלך והתרחק, הלך והִשְקט, עד שהוא מודיע את הויתו רק בהמולה דקה ורחוקה. הוא מתקכץ, מצטמצם, למען התגבר. הוא בולע לתוכו את הגלים המנופצים, עד שהוא מושך אותם אל במתי מצוקיו. ואז הם מתגלגלים לאט, בכבדות, מעל להררי החול שבתהומות, המלאים, העמוקים עד אין קצב, הרובצים כמעט בלי נוע.

ומעל למעמקים, על גאות מי הים השופעים והמלאים, נראות, גם כן כמעט בלי נוע, אניות דיָגים גדולות, עם מִפרשים מעוגלים־כרסנים, שנים, שלשה, כאשר נשאם רוח הבוקר על פני מלוא הים.

ובין כה מתחילים אדים כהים־אפורים מתקשרים ומתאבכים, כמעט מעשנים, ומרעיפים על הבהירות הפנינית של בוקר אלול סולם שלם של גוָני־חבצלת ענוגים. השמים נמוכים, מלובנים מעט, נוצצים לרגעים בזוהר צחור בוקע את עֳבִי הכהות, ואחרי כן נח העולם, מתכסה, דועך וצולל כולו במחשבות ערפל...

והשרטונים העמוקים של חול, זרוע פה ושם ממעל עם זרע הציץ מחספס ונוצץ, עולים עלה והשתרע, עלה והתמתח, עד חוף־הדיגים, עד הפורטוֹרֵין, עד בית־המאסר, וגולת־המים של העיר האאג.

והם כה רכים ורעננים! אך עלו מן הרחצה, וירוו שפע וחיים, ויש שהם מעוטרים ערוגות ארוכות של היַאקִינטים.

ובדרך העולה אל מצבת וילהלם הראשון — הנבלות הענוגה של כסות וגזוזטראות אצל בניני ההֵד הגדול, נשקפת אל מול הראי־שלי־מֵיינוֹן בים; ומרחוק מרפרף מראה חוף הדיגים עם האניות והסירות והתרנים והמִפרשים, צנפה אחת מסובכת ונפתלת, עושה רושם של ענקים עוטי אימה, מתנודדים בתוך חשרת ערפל, מכורבלים בעֲנני דוראים נוגים.

ושם הרחק, הרחק, כל־שהעין־יכולה לראות, מַשְחִיפה בהֶרת כהה, צוררת בתוכה זוהר סגור, גדולה, ממושכה, רועדת.

מעין נגינה יש ברגע הזה — מעין נגינה סימפונית, חַשב־תשבץ של אלפי קולות, מתבוללים ומתערבים עֵרב הרמוֹנַית פלאים לנגינה אדירה, נלחמת ומנצחת!

הנחדור אל עבי יער הסודות הזה? — משתרע מֵעין מישור רועד בזעזועי קולות שונים, שונים עד כדי ליגע ולישן מתוך ליאות ותשישות. אך מתוך המישור הזה, מתוך היסוד הזה, מבצבצת נגינה עמומה של קוים נוזלים, מורגש רחוש ורגוג של צבעים דועכים, רקום של צורות ותבנית מטושטשת.

סמפוניה של צבעים — זעזועי החשך ותאוה של מעלה! כל נשיבה ונשיבה של הרוח הקל מוציאה ומסדרת על פני המראה החלקה והמלוטשה של המים הקרובים, ובתוך הרפרופים העגומים של הערפל המסֻכּך והשקוע, הנמוג והצף מרחוק — תכסים של גונים דכים, מזדעזעים, מפוזים, מפטפטים — כל מדרגות ההרגשות, מן ההתרפקות, ההתחבקות והנשיקות, מן הרחוש והרגוג, מן געגועי הכונה והרמז, המגושמים והמתלבשים בנימי תכלת ושחיפות השפרפר והמֵינָאוּת הטסות והמקשקשות

בנפיהן העדינים שקשוק כמעט־שנשמע, עד הצהלה וההתעוררות, הריצה והחרוה ועוז השמחה השובבה, המשעשעים ברנון מורתת בצבעי הנפך והפטרה, בקלוח זהרורי התרשיש העז השולח קי לֶשֶׁם כעין תולע רק וכמחול זבובי פז וצעקות להבות קדחת גולדת בשולי הרקיע, מאדימה את פאת שפרורי השחקים בחכלילות בוקר עולה ומתמרת, ועד הסלודים וחרדת הקדש והרעוא־דרעוין, הנראים בשפעת הים האיתן, המלא, בכח בטחונו האדיר, בהוד מלכותו, בפורפוריאה רעננה, רטפשת, בנוסח המנצח, נוסח כתר, ועד העדון והמנוחה המנפפת של עומק היש, נִירבַנה ובטול ושלוה נוראת־הוד, בחינת דאיתכסיא אשר בתהום.

ומתלכדת המקהלה לנגינת־עולמים אחת! הכל, הכל! שערים וספירות וניצוצות ורמיסים מתחברים, מזדוגים ואומרים שירה אחת. שירת היום הבא.

* * *

הנני מתהלך לימין איש זקן. בבוקר בבוקר — זה חמשים שנה — הוא קם ומתהלך על שפת הים. בצהרים בצהרים — זה חמשים שנה — הוא הולך לחדר עבודתו, והוא מתאר שם את הים ואת האנשים אשר על גדות הים במכחול־הצבעים על היריעה.

זה חמשים שנה הוא מתאר את הים, ובבוקר בבוקר הוא מוצא דבר חדש אשר לא תאר עוד.

כי מי מאתנו יתאר את הים?   נ. ס.

יוסף איזראילס: „סופר סת״ם".

הוקה עוקרת חוקה.

א.

חוקת־העולם טרם נמצאו. „פורמולה", מקפת את כל השלשלת של החזיונות העולמיים כולם ואשר בכחה אפשר יהיה לדעת מה לפנים ומה לאחור מראשית־הדורות ועד אחרית־הדורות, — פורמולה כזאת נעלמה מן השכל המכיר ונמצאה מעבר לגבוליו.

תורתו של השכל המכיר — מגלות מגלות היא נתנת. חלקים קטנים וגדולים היא משגת ומלמדת לדעת את הקשר שבין הסבות והמסובבים, אשר בכל חלק חלק. אבל אין המגלות מצטרפות לספר שלם. אין החלקים מתאחים להכל הגדול.

כי לא ידע האדם אימתי יזדמן החלק האחר ויבוא בקרבת־החלק השני ויפריע את סדר הסבות והמסובבים שבכל חלק וחלק כשהוא לעצמו. כי יודע האדם מעט או הרבה מן הסדרים שבתוך חלק וחלק ואינו יודע רק מעט מן המעט מהיחוסים שבין חלק וחלק. ויש חלקים, אשר אפילו סדרם הפנימי טמיר ונעלם, ואין מגיד אם יש להם סדר או אין.

ב.

ולפי שהחוקה הכללית והגמורה נעלמה מאתנו ואין אנו יודעים אלא את החוקות הפרטיות והיחוסיות, שיש להן שליטה בחלקים הפרטים של העולם — אנו רואים תמיד את החוקה הפרטית והיחוסית האחת עוקרת את חברתה. שני־סדרים של חזיונות הולכים ונפגשים זה בזה, והנה זה בא הסדר האחד ובטל את הסדר חברו בטול לפי שעה או בטול גמור — הכל לפי כחו של המבטל.

ואפילו אותן החוקות, שאנו נוהגים לקרוא אותן במובן ידוע כלליות, פעמים קרובות שהן מתבטלות לזמן פחות או יותר ארוך. צא ולמד מכח המושך של האדמה. כמה פעמים אין הדברים הנופלים מגיעים עדיה. דיו לאדם שיפשוט יד כהה והדבר הנעקר בא לתוך אותה היד. כמה פעמים ראשו של אדם נעשה בית־קבול להאבן הנופלת. הולכת האבן הנופלת וטובעת במצחו של אדם או מרוצצת את גלגלתו — וברגע אחד מתבטלת לא רק חוקת־המשיכה של האדמה אלא יחד עמה כמה וכמה חוקות של מחשבות־האדם ותאותיו. ולא זו בלבד אלא שכמה עולמות נחרבים במעוף־עין. מי ימנה מספר לכל העולמות שבראשו של אדם, שעמו הם באים ועמו הם עוברים? —

ג.

חוקה עוקרת חוקה — לפי שהחוקה אינה לא גמורה (אבסולוטית) ולא מקרית (פטלית). ה„אבסולוטיות" וה„פטליות" של העולם דבר אין להן אל אותן החוקות, שהשכל המכיר קובע בעולם.

כל תולדותיהם של בני־אדם אינן אלא שלשלת ארוכה של מרידות־האדם בממשלתן הקשה של חוקות־העולם. חוקת־האדם מתקוממת נגד חוקות הטבע ומשעבדת אותן למטרותיה ולצרכיה היא. אמת, החוקות הללו נכנסות כפעם בפעם לרשותו של האדם ועושות בתוכה שמות ומהפכות נוראות. אבל גם האדם מיום היותו ועד עתה הרי הוא מניח את ידו החזקה על הטבע ורודה בה בפרך. מושל האדם בגבורתו על העליונים ועל התחתונים, על המים ועל הרוח, על החיה ועל האדם — כי זאת חוקת־האדם! —

ד.

ומתקומם האדם נגד חוקות־הטבע ונגד חוקות־האדם.

האדם, הנתון תחת ממשלת־האדם לרע לו, תחת העול של החוקה, שהיא באה מן החוץ: מן האדם השני — אינו יכול לקבל את המרות באהבה כל זמן שהעבדות לא נעשית לו לטבע שני. בין היחיד ובין החבורה, המעמד או האומה, שנשתעבדו לאחרים ולחוקת האחרים — הם נלחמים על חירותם כל זמן שהם מרגישים בשעבודם.

ואפילו לאחר שפסק העבד להלחם בעד חירותו, אפילו לאחר שהורגל לשאת את עול־החוקה הזרה ברומיה ובהכנעה — אינו פוסק להלחם בעד קיומו בכל מיני כלי־זין ובכל מיני תחבולות, ביודעים ובלא־יודעים.

יודע הוא החלש מה כחה ומה גבורתה של החוקה: כל דאלים גבר — חוקה זו הרי היא חקוקה בעירו ובבשרו, חצובה בלוח־לבו ובכל יצירי־גוו — ואף־על־פי־כן, מכיון שנוגעת הרעה אל עצמו ואל בשרו הוא מתעורר, ועומד על נפשו כל עוד רוח באפו ואינו עוזב את מערכות־המלחמה אלא אם כן נופל שדוד או מנצח את אויבו — כי זאת חוקתו וזה משפטו.

ה.

כל הגזרות וכל הצרות, שבאו על ישראל, נובעות היו מחוקה טבעית ופנימית ששורה בחייהם של הנוזרים והמצירים. מונחית היו בטבע־התפתחותם של אלו.

כשבאו המצרים, האשורים, הבבלים והרומאים ושעבדו את ישראל לא עשו אלא מה שצותה עליהם חוקת־ההתרחבות, שהיתה מונחות ביסודן של ממלכותיהם. חוקה זו הכריחה אותם לבלוע את האומות, שפגשו על דרכם, ובכלל זה את בית־ישראל.

כשבאו אחרי כן הספרדים והגלו את היהודים ואת המוירים מארצם לא קימו אלא את שאיפתם הטבעית, לתת לממלכתם צורה קבועה ומסוימת. זרים היו היהודים והמוירים בגופה של הממלכה הקטולית ועל כן מיד כשנברה ידה של זו השליכה אותם מתוכה. חוקת־האישיות הקבוצית הכריחה את הקבוץ הספ־די להקיא מתוכו את כל אלו היסודות, שאי־אפשר היה להם להתעכל בקרבו.

כשבאות האומות האירופאיות שבזמננו ומצירות את צעדי־היהודים־במזרח בגלוי ובאגרוף קשה, במערב — בצנעה וכישוב־הדעת — הרי הן שוב נכנעות ונשמעות אל חוקתן הן. חוקת־האישיות הלאומית חובעת מהן בחזקה או לעכל את היהודים או להקיאן.

ו.

אבל כל החוקות הללו לא היו ואינן אלא החוקות הטבעיות והפנימיות של אומות העולם ממצרים ועד הנה. לישראל היתה חוקה אחרת כמו כן טבעית ופנימית — חוקת־חייו הוא. מאמין בחוקתו ומונהג ממנה היה אדם מישראל רואה בכל אותן „החוקות הטבעיות" — „גזרות בלתי־טבעיות", שצריך לבטלן בכל האופנים האפשריים והבלתי־אפשריים. אדם מישראל היה אומר: „גזרה עבידא דבטלא" וכך היה עושה. במדה ידועה השינו מעש־ו גם את המטרה. הוא לא בטל אמנם את „חוקת־השעבוד" ולא עמד על חירותו, אבל על חייו עמד ונפשו היתה לו לשלל.

החוקה הישראלית בטלה כמה וכמה חוקות חציוניות, שגזרו כליה על האומה. מאחרי־החוקה הישראלית עמדו נושאים חיים וקימים, נלחמים עליה עתים בגבורה „אקטיבית" עתים בגבורה „פסיבית" ותמיד ברצון עז, במרץ ובמסירת־נפש.

ז.

ואם לחשך אדם לומר: מעשי־אבות סימן לבנים — אף אתה אמור לו: במה דברים אמורים כשמעשי־אבות בידיהם של בנים.

עכשיו נשתנו פני הענינים לגמ־י. רחוקים דרכי הבנים מדרכי האבות וגדולה סכנת הבנים מסכנת האבות. מבחוץ ומפנים גברה הסכנה. פני העכיל של אומות העולם השתלמו במדה גדולה ועצומה, והם מוכנים בכל עת ובכל שעה לבלוע את האומה החלשה והחזקה, ולעכלה עד לבלי הותיר לה שריד כמעט. ופני הרצון של אומה זו מוסבים לא כלפי פנים אלא כלפי חוץ. ארץ־ישראל מתפשטת בכל הארצות וכח ישראל יוצא ונבלע בכל הכחות שבעולם. מרובים המפזרים על המכנסים, מרובים רבבות מונים . . .

הנה הורם הדגל: מלחמה לחיים ולחירות! — כמה הם הנאספים תחת הדגל? כמה מן הנאספים מזוינים למלחמה? היזדעזע העם? הישתער העם בעים־רוחו, באיתן־כחו, ועלה בסופה ועלה בסערה? —

בר־טוביה.

פסח מוקדם. *)

(מהמאורעות שיכולים לקרות בהעולם הגדול)

מסופר ע"י

שלום עליכם.

א.

הקהלה המפורסמת כסלונה שבמדינת גרמניה היא אחת הקהלות העבריות העתיקות, קהלה קרושה, כלה מלאה יהודים יראים ושלמים. בני הקהלה הזאת מפורסמים לשבח בזה שאין הם דורשים במופלא מהם, אינם עוסקים בחקירות ופלוסופיות בדברים שבין אדם למקום — יהודים בלי „חכמות".

אמת, שאין יהדותם עומדת אלא על שלשה דברים אלה, הקימים לפי דעתם מימות אברהם אבינו ואפשר שעוד מששת ימי בראשית: א) על ה„יום המיתה", ב) הבר מצוה וג) הפסח. שלשת העקרים הללו מספיקים, לפי דעתם, בכדי שתתקיים היהדות עוד כמה אלפי שנים—כך הם מקובלים מפי הרבי והחכים שלהם. מתוך דרשותיו שהוא מטיף להם בכל שבת־מברכין וביָמים טובים ושבשבילן כבודו כל כך גדול בעיני צאן מרעיתו. את דרשותיו אלה הוא מתבל בפסוקים בלשון הקדש, שרק מחבר הסדור זכרונו לברכה בכבודו ובעצמו היה יכול לעמוד עליהם. בני קהלת כסלונה מספרים מרבם זה אותות ומופתים כמו מאחד הקדושים, והרי זה כמה וכמה שנים שהוא רב ודרשן בקהלתם ומעולם לא אירע עוד שיטעה: בכל יו"ט ויו"ט הוא דורש לפניהם אותה הדרשה שדאשתקד, מלה במלה, פסוק בפסוק ומעולם לא נשתנה בה אפילו כקוצו של יו"ד. הרבי שבק"ק כסלונה הוא בעיני בני קהלתו כאורים ותומים — על פי

*) ספור־זה קבלנו מאת המחבר בשביל „העולם". המערכת.

יחנו ועל פיו יסעו. על פיו יחוגו את ה„בר־מצוה״ ועל פיו יתקנו את „יום־המיתה״, ובלעדיו לא ירים איש את ידיו ורגליו. בלעדיו לא יקבעו שום יו״ט ולא יחוגו כל חוג. ואע״פ שבביתו של כל אדם בישראל שבקי״ק כסלונה הלוח הקדוש מצוי תמיד, אעפ״כ אין אדם סומך על עצמו בקביעא דירחא והוא זקוק בזה לשאלת חכם. ועאכו״כ ביו״ט של פסח, שבני כסלונה מדקדקים בו הרבה יותר מבכל תפוצות ישראל וחוגגים אותו ברוב פאר והדר. הנשים הצנועות שבק״ק זו מחמירות על עצמן וכשהן הולכות לתיאטראות וקירקסאות אינן משתמשות בימות הפסח בה„דו־עינים״ של שאר ימות השנה.

אחרי שכבר עמדנו על אופים של יהודי כסלונה אשר לגשת אל עצם ספור המעשה, שאירע בקהלה קדישא זו בשנת 1908 למספרם או בתרס״ח לפי מספר הלוח הקדוש שלנו.

מעשה

ומעשה שהיה כך היה.

ב.

בני קהלת כסלונה מדקדקים להשתמש בכל דבר שבעולם דוקא בתעשיה של מדינה זו שבצלה הם חוסים, מלבד בנוגע לדברים שבקדושה, שבזה הם נזקקים להביא מן החוץ, מערי רוסיא ופולין הסמוכות. בפרט מיום שפרצו הבהלות הגדולות במדינות הללו, התחילו מקדימים יהודים מאותם המקומות לפתחיהם של היהודים האשכנזים ונמצאו אפילו מוכרי ספרים המסבבים בעירות עם כל תשמישי הקדושה שבני ישראל נזקקים להם. וכך נזדמן להם לבני כסלונה מוכר ספרים עברי בשם פנחס פינקוס שבגירא דיליה אירע להם לבני קהלת כסלונה מה שלא אירע עדיין לשום קהלה עברית משנים קדמוניות עד היום הזה.

פנחס פינקוס הוא יהודי קטנטן, חי וקים; עינו האחת קטנה במקצת והשנית גדולה פורתא. כשהלז מספר — מספרות שתי עיניו זו עם זו, וכאלו הן שואלות זו לזו: „מה דעתך״? והשניה עונה לעומתה: „נו־נו!״ . . . בעת הראשונה סבל מר פנחס פינקוס דנן כמה הרפתקאות ועינויים בין אחיו האשכנזים עד שמצא סוף סוף את פרנסתו שנקצבה לו מששת ימי בראשית לחזור בספרים ובספורי מעשיות מבית לבית.

שבור ורצוץ, גזול ושדוד, ערום ורעב עזב את ארץ מולדתו היקרה ובקושי גדול השיג את גבולות ארץ החפש ויבא לכסלונה. אמת שבארצו החדשה היה פנחס דנן בטוח מאימת פוגרימים, אבל איש לא ערב לו שלא ימות, למשל, ברעב, יען כי בארץ החופש אסור היה לו לחזור על הפתחים, אפילו על פתחי אחיו היהודים. כל אדם מחויב להתעסק בדבר־מה. אבל המהגר הרצוץ שלנו פנחס פינקוס לא יכול למצוא שום ענין לעסוק בו בארץ החפש. ולא הוא היה אשם בזה. עכבה בדבר אי־ידיעות הלשון, כלומר שהוא לא הבין את לשונם והמה לא היו נזקקים ללשונו. בימים הראשונים לבואו כסלונה היה מתהלך ברחובות העיר והיה מתבונן בעיר ובאנשיה, בשמים ובארץ. לכאורה אותם הבתים, אותם האנשים, גם אותם השמים ואותה הארץ, אלא מאי? כולם מתהלכים שקטים ובטוחים, אין איש פוחד שפתאום תפול עליו איזו אבן מלמעלה או יירו בו בחצים או כי יתנפלו עליו מאחוריו וידקרוהו בסכין. אנשים מאושרים! ארץ מבורכה! —

אבל רק עברו ימים אחדים והעיר אבדה את חנה בעיניו. וכל זה — בשביל הקיבה. הקיבה הנה „בעל דברי קפדן. הקיבה, כשבאה שעת האכילה, לא תאבה לשמוע לא מעניני המדינות ולא מהלכות הפילוסופיה. „התזכרני, גזלן, או שכחתני כבר?״ — טוענת הקיבה הריקה — לדידי תוכל לחזור על הפתחים, תוכל לגנוב, לגזול ורק תן לי את שלי, ובנוגע למעשיך אין לי כל עסק אתם!״ אבל כדי לפשוט יד צריך שגם הנשמה תהי נשמת קבצן מלידה ומבטן. וגבורנו סבב ימים רבים ברחובות כסלונה עד אשר הרהיב עוז בנפשו ויפנה לאחד ההולכים ושבים, — לא לבקש נדבה, חלילה, אלא, פשוט, לגול מעל לבו את צרותיו שהעיקו עליו. פנחס פינקוס פנה לגרמני הראשון שפגש בזה הלשון:

— במטותא ממך, אדוני האשכנזי החביב, הנני פה „גר״ ואינני „מבין בלשון״. הנני בורח מפני קונסטיטוציה, בורח אני. והנני נופל וחובש את פני בקרקע. האמינה־נא לי כי לא הייתי מטריח אותך לולא היו, כמו דאמרי אנשי, „באים מים עד נפש״. אינני מבקש חלילה נדבה, הנני מחפש מלאכה, עסק, מעשה איזה שהוא רק כדי „להחזיק בנשמה״, רחם־נא . . .

הגרמני שמע עד גמירא ויבקש את סליחתו: מרחוב כזה לא שמע מימיו . . . וילך לו לדרכו. גם הגרמני השני שאליו פנה פנחס שמע את כל הדרשה ויוסיף ללכת מבלי לזכותו אפילו בתשובה. הגרמני השלישי נמלא קצת רוגז על אשר גוזלים את עתו ויגער ב„יהודי הארור״. הגרמני הרביעי לא חפץ אפילו לשמוע את כל דבריו, הוא הסתפק רק בזה שהראה לו על מקלו ויאמר: אם לא תלך לדרכך אקרא ל„נוטר״ . . .

כנראה לא נשא גבורנו חן בעיני גרמני כסלונה, ויאלץ גם הוא לשנות את דעתו על הגרמנים ועל ארץ החפש שלהם; שניהם היו שנואים עליו וישנאם תכלית שנאה.

ג.

ואם פנחס פינקוס הרגיש שנאה לגרמני כסלונה, הנה על היהדות הגרמנית שבכסלונה חרה לו פי אלף. ויבוז את דוקטורי העדה היהודית שבכסלונה, מטיפה ורבניה. אלה היו מתנפחים על המהגר המסכן בגלל שלשה דברים: א) למה הנהו עני? ב) למה בגדיו קרועים ובלויים? ג) למה לא ידבר גרמנית? — וכשנשאל רבי פנחס דנן על כל אלה ענה קצת בחוצפה: אדוני המלך! רוצה אני לענות על ראשון — ראשון ועל אחרון — אחרון. בטענתך למה הנני עני ולובש בגדים קרועים ובלויים — צדקת; יושב שמים חפץ לתת לי כסף ואומר לו: תנם למנדלסון, שהנהו יותר צריך להם — הוא מומר הנהו ואין לו חלק בעולם הבא . . . אבל אם לשוני היהודית אינה מוצאת חן בעיניכם הנה הייתי רוצה שתהיו במצבי ושתבואו בלשונכם הגרמנית אלינו למוסקבה או אפילו לברדיטשוב — אזי הייתם יודעים מי הוא אלהינו.

להצלחת פנחס הבין הרב מכל הדרשה הזאת רק מלים אחדות: כסף . . . מנדלסון . . . מוסקבה, ויפתח הרב הכסלוני את פיו ויתחיל להטיף לו לקח ולהשמיע דברי־מוסר כי זאת היא „חוצפה נוראה״ מצד יהודוני כזה להתערב ב„פוליטיק״ הרוסית ולבקר את מעשי מנדלסון על אשר הוא תומך במוסקבה בכסף . . . „הלא זהו אסונכם — הוכיח הרב למהגר המסכן

— שהנכם מתערבים בענינים שאינם נוגעים לכם. לכן מכים אתכם ומגרשים אתכם, ולנו, אזרחי גרמניה בני־דת־משה החרפה ובושת־פנים.״ דברי־כבושין כאלה ועוד כהנה השמיע הרב והמטיף הכסלוני. אבל הוא פורם ללא־תועלת; היהודי דנן הביא מרשתו עוד פחות ממה שהוא — הרב — הבין מתרוצי היהודי. התוצאות היו, כי אחרי שגרשוהו פעמים אחדות מעל פניהם ואחרי שכנוהו בשמות מעין: „קבצן, שנורר״, „יהודי פולני״ וכדומה השיג פנחס פינקוס בכל זאת את מאויו: הקהלה הכסלונית נתנה לו בהלואה סכום קטן, שבו הביא מארץ מולדתו סחורה נדפסה שבה קוה להרויח קצת.

וכמו שחשב כן היה. הוא הביא ספרים וחוברות, קצת „סדורים״, „חומשים״, „סליחות״ והגדות וביחוד לוחות יהודיים. הוא הרגיש כחוש שעל הלוחות ירבו פה הקופצים יותר מאשר על יתר הספרים. לא לחנם בלה פנחס פינקוס את זמנו בין אחיו הגרמנים. הוא הבין כי הלוח הגהו הסחורה היחידה מכל הספרות היהודית המתהלכת בין יהודי כסלונה. והוא לא טעה בחשבונו. הוא מכר את כל חבילת־הלוחות שלו ביום אחד וצריך היה להביא חבילה חדשה, שגם היא נמכרה במהרה.

ומאז החל פנחס פינקוס דנן לעלות מעלה־מעלה: היינו ללכת מעירה לעירה והבילת לוחותיו ויתר ספריו על שכמו. אבל שוקו היותר טוב נשאר כמו קדם בכסלונה. כי יהודי כסלונאי, בקנותו ספר יהודי, היינו לוח, קיים שלשה „מעשים טובים״ בבת־אחת: ראשונה הוא מכניס לביתו ספר יהודי, שנית הוא מפיץ על ידי זה את הספרות היהודית ושלישית הוא מספיק על ידי זה מזונות ליהודי פולני . . . והיהודי הפולני אינו מפסיד באמת. בשנה הראשונה הוא מכר איזו עשיריות לוחות, בשנה השניה מספר הלוחות שמכר עלה כבר לאיזו מאות ובשנה השלישית הוא הכין את עצמו למכור כמה אלפים, ומי יודע — אמר — אפשר, השתא אמכור כמה עשיריות אלפים? רק חבל שאת הסחורה הזאת צריך להביא מאת ברדיטשוב, מוילנה ומורשו ולשלם בעדה במזומנים. אה, לו אפשר היה להכין את הסחורה בכסלונה גופה, ליסד פה מין בית־חרושת ללוחות! — ופנחס פינקוס דנן נפל בהיסח הדעת על תכנית נפלאה, גאונית על המצאה־של־ישה.

ד.

ויהי היום ומוכר־הלוחות דנן, פנחס פינקוס ישב לו במסעדה יהודית. זה היה בשעה שגמר לאכול סעודה יפה וינקה את שניו ושתי עיניו הגדולה והקטנה רמזו אחת להשניה ויחלו בשיחת־חולין. סמן שהמה עבד את עבודתו וחשב מחשבות, ובכדי שידעו הקוראים מה היו מחשבותיו של פנחס פינקוס הנני מוסר בקצור את השיחה המעניינת הזאת:

העין הקטנה: צריך להביא חבילה שלמה של לוחות לשנת התרס״ח . . . וזה יעלה בדמים מרובים! בזהב ממש! . . .

העין הגדולה: אוצר שלם!

העין הקטנה: זאת היא עברה כלפי שמיא! . . .

העין הגדולה: עוברים על „בל תשחית״! . . .

העין הקטנה: לו אפשר היה להשיג בשבילם לוח ישן . . .

העין הגדולה: מימי משותלח — רק לוח . . .

העין הקטנה: המלומדים מכסלונה . . .

העין הגדולה: מופלגים בתורה, צנתרא דדהבא, מחות חריפים!..

העין הקטנה: אם נדפים רק שער חדש ומעטפה חדשה ללוח הישן — גם זה יספיק . . .

העין הגדולה: זה ימכר כמו חרוסת בערב פסח! . . .

העין הקטנה: ואם תרצה לאמר שיטעו בחשבון הימים? . . .

העין הגדולה: הנה אסון! . .

העין הקטנה: כך נאה וכך יאה להם . . .

העין הגדולה: ילכו לעזאזל . . .

העין הקטנה: כך וכך אשכנזים, אוכלי־טרפה!

העין הגדולה: דע את אשר לפניך! . . .

העין הקטנה: ברמי רחצו עד אשר עלה לי לעמוד על רגלי ולמצא את דרכי . . .

העין הגדולה: אשר להגקם גם בהם! . . .

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

וירמז פנחס פינקוס למלצר ויקרא לו:

אדוני הטפש, דייטשון בן דייטשון, הבא כד חלב!

כך היה מבקש פנחס פינקוס כוס בירה. ואחרי לגמו את הבירה כתב לבני ביתו מכתב בזו הלשון:

. . . ועוד עלי לבקשך, ידידי היקר, שתואיל ותחבוש בעדי לוחות ישנים כמה שתוכל משנות תרמ״ח או תרנ״ח.

„יש לי פה קופצים עליהם. הגרמנים קונים תוי־פוסתה שהשתמשו „כבר בהם ולוחות של שנים עברו. התבין, ידידי, המה משלמים בשבעם „אך מעט מאד, אבל בכל זאת הלא טוב לך שתמכרם בזול מאשר שיהיו „מונחים אצלך בקרן זוית כאבן שאין לה הופכין ויאכלום העש או העכברים; „וכשתחבוש את הלוחות תשקול אותם ותחשוב לי בחשבון משקל הניר. „אבקשך עוד הפעם לשלוח לי את כל הלוחות הישנים שישנם תחת ידך, ביחוד „את הלוחות משנת תרמ״ח, ואם יש אתך לוחות קודמים לזה — אין דבר. הנני „עושה כמעט את כל זה רק בשבילך. יודע אני שאצלך מתגלגלים לוחות „עתיקים ולכן רוצה אני שתרויח על ידי זה. לאחר אינני כותב, רק לך יען כי „מודע הנך לי ומכר והנני מוקירך. זכור נא, למען השם לוחות ישנים כמה „שתוכל. הנני פורש בשלומך ובשלום וונתך ובשלום צאצאיך הצפיעים „והצפיעות ממני פנחס פינקוס״.

כשחתם את המכתב קרא למלצר:

— שמע־נא, פטיש בן פטיש, עוד כד חלב!

כשלגם גם את הכוס הזאת ישב בעל־בית־החרושת־לעשית־הלוחות דנן וכתב עוד מכתב:

„והשנית כותב אני לכ׳ שעלה בידי למצא כזה גרמני שעוסק בקנית „לוחות ישנים, אבל רק משנת הרמ״ח׳.

„אם יש לכ׳ כאלה — ישלחם נא׳ לי מיד על פי גאכנאהמע, רק „יחשוב אותם במחיר הניר, כי הלא גם אני צריך להרויח דבר־מה. אני „כותב אך לכ׳, מפני שיודע אני כי רק אצלו ישנם לוחות של שנים „עברו. ובהיות שטרוד אני הנני מקצר ממני פנחס פינקוס״.

ועוד מכתב כתב, והפעם לעיר אחרת.

„והשנית כותב הנני לכ׳ שהשנה יכול אני לקנות אצלו כבוד „מעלתו לוחות־ניר על מנת, לאמור בתנאי שלכל לוח משנת תרס״ח „יוסיף כ׳ שלשה לוחות משנת תרמ״ח חנם אין כסף, מפני שישנם בכאן „שני גרמנים שיושבים ועוסקים בחקירות הרוחות עים הלוחות הישנים, „לכן אבקש שכבוד מעלתו ישלח לי את כל לוחותיו הישנים משנת „התרמ״ח ולהוסיף על כל שלשת הלוחות של התרמ״ח לוח אחד של „התרס״ח שאקנה עפ״י המחיר הקבוע. נא לשלוח מיד ובנאכנאהמע. ממני ידידו פנחס פינקוס.״

ועוד מכתבים אחדים כאלה שלח לסוחרי־ספרים אחדים שבערים שונות, והסוחר דנן בלוחות en gros, פנחס פינקוס, שלם להמלצר ויחבוש על שכמו את חבילת ספריו, וילך לדרכו כאיש שהמציא עסק כשר, ישר וחשוב.

ה.

השנה הנכחית, שנת ה׳ אלפים תרס״ח מיום ברוא אלהים את העולם היתה שנת שפע ליהודי כסלונה. עסקי כלם, מבעל בית החרושת היותר עשיר עד האומן היותר עני, — עלו יפה. כלם הרויחו הרבה כסף, כלם היו שבעי־רצון וישמחו. „היהודי הפולני״ מתפרנס אצלם בכבוד ע״י לוחות השנה שהמה קונים אצלו. לא היה כמעט בית בכסלונה, שבו לא נמצא „לוח התרס״ח״ שנקנה אצל „היהודי הפולני״. והעדה היהודית שבכסלונה קהלה את שנת התרס״ח (5668) על פי הלוח של התרמ״ח (5648) ויחיו שנה טובה ורגילה, היינו: הגגו את „ימי־המות״, ה„בר־מצוות״, ברכו על

נרות־החנוכה, אכלו תופיניות של פורים והחלו בהכנות לפסח, לאפות מצות כמו בכל השנים מימות עולם. וכמו בכל השנים ישבו למועד הנכון, לפי הלוח, אל הסדר ולמחרתו ישבו עוד הפעם; ואפשר שכך היה עובר כל הפסח ואולי גם השבועות וגם הסוכות לולא קרה המעשה הבא (תמיד בכל מקום יארעו „מעשים״).

ומעשה שהיה כך היה.

בעל בית־מרקחת, איש נכבד בעדתו, צריך היה לנסוע מעירו, כסלונה ברלינה לקנות סחורה לחנותו. וישב לו בראשון לחול המועד ברכבת ויסע ברלינה. בבואו ברלינה היה רעב מדרכו הארוכה כזאב ממש. הקורא יזכור בודאי שגרמני בן דת משה מכסלונה, לו גם יהיה רוקח, לו גם רופא שנים ולו גם גרוע מרופא שנים לא יאכל חמץ בפסח גם אם ישלמו לו עשרה מיליונים בעד פת אחת כזית. משך כל ימות השנה הוא יאכל בשר־חזיר. תוכלו אפילו להשפיע עליו שיאכל שרצים ורמשים, אבל רק יבא חג הפסח הקדוש וה„דייטשון״ נהיה חסיד עד לסכנת נפשות. הוא ימות ברעב ולא יגע בחמץ בפסח!

בבואו ברלינה החיש הרוקח דנן את צעדיו וילך לרחוב־פרידריך הגדול ובראותו מסעדה ועל השלט את ארבע האותיות המרובעות בשר ותחי נפשו. הוא נכנס אל המסעדה ועוד לא הספיק לשבת אל שלחנו ולקחת את פתקאות־מאכלי־הפסח בידו כדי ללמוד ולחקור את תכנה הרב והנה על גבו עמד גבר מלצר, בחור כארזים ששערות ראשו מסורקות יפה יפה ומלאות שמנים ותמרוקים שונים וששפמו עומד בחוצפה יתרה כשפם אחד השוטרים ובידי הבחור פנכה, ובפנכה — לא יאומן כי יסופר! — עוגת־המן! ממולאה פרגה (מאהן) שחורה ונוצצת! . . .

הרוקח דנן עוד מעט והתעלף. מה זה: כשר, פסח ועוגת־המן עם פרגה?! ולולא היה הרוקח רעב עד מות היה חושב שחלום חלם. וכשראה המלצר כי האורח שם בו זוג עינים תמהות משך בשפמו העומד וזרק לו בחיוך חביב מלצרי:

— מזון לכבוד חג הפורים!

פה נתערבה דעתו של הרוקח לגמרי: לכבוד חג ה—פו—רים?!... עו—גת ה—מן? . . . המלצר הלך ועל מקומו צמח עמד פתאום „בעל־המסעדה, גרמני לבוש יפה לפי האופנה ובחיוך חביב של נתין נאמן על שפתיו השמנות והאדומות התכונן לאורח; ובין האורח ובעל בית המסעדה נשמעה השיחה המענינת הבאה, שהננו מוסרים בזה רק את תמציתה: אדון המסעדה ברך את האורח בחג־פורים שמח והאורח חפץ להוכיח לאדון־המסעדה שאמנם חג היום אבל שם ה„חג״ לא „פורים״ אלא „אוסטרן״ — פסח —. בתחלה חשב ה„בעל״ שלפניו לץ בעלמא הרוצה לצחק קצת ויצחק גם הוא באריכות: חי—חי—חי. אבל הצחוק הזה לא מצא כלל חן בעיני האורח, והשיחה בין ה„בעל״ ואורחו נהיה יותר ויותר רצינית, עד שהגיעה לאזני יתר האורחים שישבו באותה המסעדה ויתערבו גם המה בשיחה המענינת הזאת. זה חרה לרוקח ויאמר בגיוך מלא ארס: אפשר ליהודי להרשות לעצמו לאכול אפילו חמץ בפסח, אבל להתערב בשיחה שבין שני אנשים זה לא לפי חוקי הנמוס הגרמני. בתשובה על זה שאל אחד המסובין, בעל קצות זקן שב עם סנטר מגולה, שכולו אומר: יועץ־לסתרי־מסחר, והגיוך שרחף על שפתיו היה מלא גם הוא רעל: ומאין אדוני, אם אפשר לשאול? וכששמע כי האדון הוא מכסלונה ענה ואמר —אָ—אָ—אַ! ארוכה, ויתעמק בפנכתו . . .

ואיך שלא רעב הרוקח דנן בכל זאת היה מכבד את האדון בעל הזקן של היועץ־לסתרי־מסחר כדבעי. ראשונה היה מושיט לו את פתקאת־הבקור שלו, שעליה כתוב מפורש שמו בלוית התואר „דוקטור למרקחת בכסלונה״ ושנית היה דורש מהאדון הזה בעל הזקן עם שני הזנבים שיתן לו את פתקאת־הבקור שלו עם הפירמה שלו. ומה היה אחר־כך לא אדע. אינני נביא ולא בן נביא . . . ואיש לא ידע מה היו תוצאות החלופין האלה. אני אך אספר מה שהיה.

הרוקח שלנו הלך מלא־רוגז ממסעדה זו למסעדה שניה. גם פה מצא אותה התמונה: יהודים יושבים ואוכלים ארוחה של חמץ, על השלחנות עומדים פנכות ועל הפנכות עוגות המן, שעליהן דבוקות פתקאות עם הכתובת — „כשר לפורים״ וכל המאורע נגמר בזה שהרוקח הלך לו למסעדה נוצרית ויזמין לו ארוחה שלהם „על פי פתקא״ (א לה קרט) באמרו: „טוב שאוכל מאכלי עכו״ם מאשר אוכל חמץ בפסח! . . .״

ו.

אחת ההמצאות היותר מועילות של זמננו נשאר בכל זאת השַחְרָחוק (תלפון). הודות לשחרחוק נודע בכל כסלונה משך חצי שעה, כי בירת גרמניה, העיר היהודית ברלין אומרת לחוג את חג הפסח רק כעבור חדש, ועתה אצלם רק פורים. הידיעה הזאת הפתיעה כמובן את כל כסלונה וכל בני העדה רצו לדעת מה יאמר על זה ה„רבי״ שלהם. רצו להד״ר רבינר ולהמטיף וימצאוהו כותב תלגרם לחברו בברלין, גם הוא רבינר, גם הוא דוקטור, גם הוא מטיף. ויבקש את חברו שיתלגרם לו מיד איזה חג חוגגים כעת היהודים בברלין? ובאותו יום, לפנות ערב, קבל הרב הכסלוני תשובה ברורה מברלין: „שושן פורים״. ועל ידי השחרחוק הודיע הרב לכל חברי העדה ויבקשם שיעיינו בלוח.

והעיר כסלונה החלה ללמוד את הלוח בענין כה רב ובהתמדה כה גדולה, כאלו רצו לדעת מתי יהפך העולם. — —

אין צריך להתרחק מהאמת. כסלונה הנה באמת עיר יפה ותושביה היהודים המה אנשים כנים וישרים; אבל אין שני תחומים נוגעים זה בחברו: מלומדים רבים שיבינו את הלוח כדבעי לא ימצאו בכסלונה.

המלומד היהודי היחידי שעודנו מבין מלה יהודית כל שהיא הנהו נושא השם הידוע והמפורסם מתים דריפוס. הננו מקרימים להעיר לקוראינו, שזהו אינו אחיו של הקפיטן, עתה מַיור, אלפרד דריפוס מאי־השדים. מתים דריפוס הכסלוני הנהו השמש של בית־הכנסת המתוקן של כסלונה והשוחט והמוהל. איך הגיע לשם כזה — אל נא תשאלו. כי הלא ישנו באותה עיר כסלונה יהודי קבצן החי מאמירת „קדיש״ ושמו נתנאל רוטשילד וישנו עוד סנדלר פסח וגבן שאינו מתביש כלל בשמו הינריך הינה, וישנו גם סַפָּר שעל השלט שלו — ועל אותו השלט מצויר ראש אדום של אשה — כתוב באותיות מאירות עינים לודויג ברנה. חסר רק להחבורה מצחצח נעלים ושמו ברוך שפינוזה. אפשר שישנו בר־נש בשם כזה בכסלונה. אבל לי לא היה האושר והכבוד להכיר אותו פנים אל פנים.

נשוב לעניננו, לאמר למתים דריפוס, השמש של בית־הכנסת המתוקן.

וכששמע מתים דריפוס המלומד את ספור המעשה שהביא אתו הרוקח מברלין ששמה חוגגים עתה את הפורים ולא את הפסח, ישב כמו שהיה עושה כל מלומד, שהנהו שמש שוחט ומוהל ושמו מתים דריפוס על מקומו, והחל בחקירת הלוח כדרך המלומדים, ויחטט כל כך עד אשר הגיע לשאלה הבאה: ואיפה אדר השני? לפי חשבונו, הנהו זוכר עוד מהשנה שעברה, צריכה היתה השנה הזאת — חוז ורעם! — להיות שנה מעוברת. וראיה לדבריו, שפרידריך שפילהגן הנכרי המנגן על העוגב בבית־הכנסת לנאורים אמר לו שגם אצלם השנה שנת עבור.

בהוכחה זו הלך לו דריפוס המלומד להדוקטור רבינר והמטיף, וישבו שניהם ללמוד מחדש את הלוח. ופה אירע המאורע: שניהם ראו פתאם כי הלוח שלהם איננו משנת תרס״ח 5668, אלא משנת תרמ״ח 5648, לאמר הלוח שלפני עשרים שנה!!! — — — —

*

מחבר הספור המעשה הזה שקרה באמת מודה לקורא הנכבד, שטרח את הטרחה המרובה לקראו עד הסוף, ובכח דמיונו יתאר לו בודאי את כל החורבן, הבהלה והערבוביה הנוראה שבעיר כסלונה כשנודע הדבר להגרמנים בני דת משה מפי רבם ומורם הד״ר רבינר והמטיף, כי חג הפסח „נחטף״ בחדש ימים, וכי בעוד חדש צריך יהיה להכין מחדש את הסדרים, המצות וכו׳, הכל כאשר לכל. יכול הייתי להשתמש בכל

המכטאים החריפים כמו נרעשים, נואשים, נפתעים, יוצאים מכליהם, מלאים זעם וחרון אף, נבהלים, נרתתים, רצוצים וכדומה, אבל כל זה לא היה מספיק להביע את המצב כמו שהיה. המבטא היותר מתאים הוא לפי דעתי „היו לעפר ואפר". שערו־נא:

משך חצי שנה היתה העדה לא בזמנה, על פי איזה לוח ישן נושן שלפני עשרים שנה! אכלו מצות, כשכל היהודים הכו את המן והבר־מצוות וימות־המיתה ו„הקדיש"ים! ? — — —

וכל אלה הודות למי? לאיזה יהודוני מהגר שאינו שוה כלום.

אה, היהודי הפולני! נזעקו היהודים הגרמנים שבכסלונה ויכוצו את אגרופיהם ויחדדו את שניהם כלפי פנחס פינקוס. אה, יעיז־נא רק לבא לכסלונה עם חבילת ספריו, וקבל יקבל את חלקו! — — —

אולם „היהודי הפולני" דנן, מוכר הספרים דנן, פנחס פינקוס ישב לו בחברת ארבעה לצנים אחרים כמוהו באניה הענקית ששטה מהמבורג לניו־יורק . . . ומכל העסק המוצלח שלו עם ה„גרמנים" עלה בידו לקנות רק פתקה למחלקה הרביעית. והוא נוסע לאותה הארץ — ארץ הזהב, שגלה קולומבוס בזמנו.

קוראים נכבדים, נברכו בחג פסח כשר ושמח!

י. א. לובצקי.

נגינה עתיקה.

אדיר הוא.

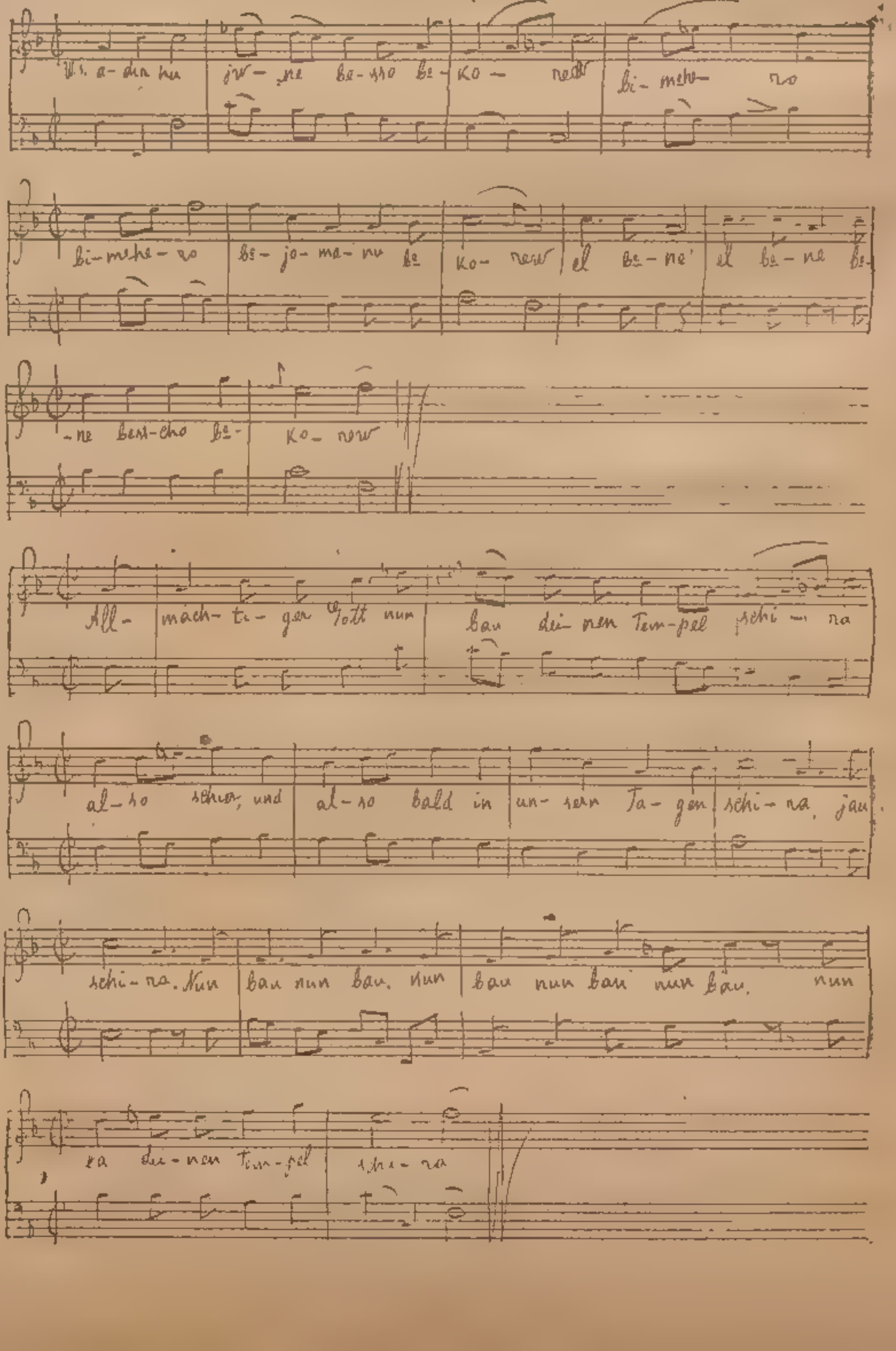

את הנגינה העתיקה הזאת מצאתי בעתון השבועי „דער יודע", כרך ג' שנדפס בלייפציג בשנת 1768. [המו"ל הוא המומר גאטפריעד זעליג.]

כמו הנגינה על „אין כאלהינו" שמצאתי בעתון הנ"ל ושהדפסתיה ב„העולם" גליון י"ב ש"ע כן גם הנגינה הזאת בנויה על הסקלה של נוסח (שטייגער) „ד' מלך גאות לבש", שסימנה המיוחד שבעי קטן.

הננו משנה פה את אשר אמרתי ב„העולם" גליון י"ב, כי לפי דעתי הנגינות האלא הנן מהתעודות הנגינותיות היותר עתיקות של הנגינה היהודית. הדבר שהמומר זעליג הדפיס ברשימותיו למען הראות על ידה להנוצרים מה שמנגנים היהודים בבתי הכנסת, הדבר הזה מראה לנו, כי כבר בשנת 1768, שנת ההדפסה, היתה נגינה ישנה וידועה מהנגינות השגורות בפי ההמון בכל בתי הכנסת.

הנגינה נדפסה במפתח „צע" ואנכי למען הקל את קריאתה העתקתיה אל המפתח „גע". בה־מונית הנגינה לא עשיתי כל שנוי. רק במקום אחד הגהתי "נגינה עצמה הגהה. שהיא מוכרחת לבא על פי סגנונה של הנגינה ואת הגהתי זו הצגתי בשני הקפים ( ).

אל הקהל העברי.

השמועה הרעה ע"ד האבדה הגדולה שאבדה לספרותנו במות עליה אחד מבחירי עובדיה, הסיפר גדל־הכשרון יהודה שטיינברג, כבר הגיעה אל כל הקוראים העברים בכל מקום שהם, ותעורר בלבם רגשי צער ואבל על הערכו של כשרון מצוין זה, שלא ישכח בספרותנו לדורות.

אולם אל נא ישכחו כל אלו שנהנו, הם וילדיהם, מפרי רוחו, תמצית חלבו ודמו של אותו הסופר, כי שטינברג זה שהעשיר את ספרותנו עשר רב, השאיר אחריו לאנחות אלמנה ושלשה בנים בעוני ובחוסר כל ובלא משען פרנסה כל שהוא . . .

יזכרו זאת הקוראים העברים, הם ובניהם, כל אלו שעבדם שטינברג עבודה פוריה ורבת־כשרון, מתוך דחקות וחולי, — יזכרו נא וישלמו, לפחות, במקצת את חובם לבני ביתו של המנוח, ולא יהיו אשתו וילדיו של סופר גדול נשכחים ונעזבים בתוך עמם.

רוצים אנו, חברי המנוח, שראו בצערו, חייו ומותו ומכירים במצבו הנורא של ביתו, לאסוף סכום הגון בתור פינד לפרנסת בניו, כדי שתוכל האלמנה לתת לילדים חנוך הגון, חנוך של כבוד, — והיה זה שכר עמלו של סופר זה, שהכניס הרבה מרגליות מזהירות בספרותנו בכלל ובספרותנו החנוכית בפרט. מקצוע שהמנוח היה אחד מראשי העובדים בו.

אין הקהל העברי יודע בצערם של סופריו, אין הוא יודע כיצד הם מתפרנסים וכיצד הם חיים, בשעה שהם עובדים את עבודתם לעמם, — נחמתם וששונם היחידים בחייהם הקשים. רק מותם יגלה את צער חייהם. יהודה שטינברג גם הוא לא נפל בחייו למשא על אחיו. בשעה שנשא כבר בתוכו את מחלת המות, כמעט עד רגעי חייו האחרונים, עוד הוסיף לעבוד ולהעשיר את ספרותנו.

הישכח גם עתה הקהל העברי את חובתו לסופרו? הימצא איש בתוכנו, אשר לבו לא יתעורר עכשיו מאליו לבוא לעזרת משפחתו, לעזרת אשתו ובניו של עובד צנוע ותמים זה, אשר חי כל ימיו בדחק ועוני, עבד מתוך עוני — וימת בעניו?

אפטרופסי היתומים:

א. ל. לווינסקי, ח. נ. ביאליק, ח. ראבניצקי.

מקוים אנחנו, שימצאו בכל עיר עסקנים, אשר יקחו עליהם את הטורח לאסוף את הכסף לטובת בני ביתו של המנוח ולשלחו לתעודתו עפ"י אדריסה זו:

Gesellschaft „CARMEL" für Steinberg, Odessa.

P. S. חברי המנוח ומוקירי כשרונו נגשים אל סדור ספריו וכתביו של המנוח, וע"ד הוצאתם יפרסמו כשתגיע השעה לכך.

שונות.

אגודת חובבי האמנות החזיונות ביפו.

אגודת „חובבי האמנות החזיונות" שנוסדה בשנת 1906, והולכת וממשיכה את מעשיהם, עד היום — אגודה זו כדאית היא, שמיסדיה יזכרו בספרותנו העתית בתור צרופים לתחית-העם על ארץ-האבות.

אגודה זו לא נוסדה בתור אמצעי או כלי שמוש לאיזה דבר אחר. מיסדי האגודה לא כוונו במעשיהם אפילו להפצת השפה העברית, כי בהתכנית שנפרט בה תקנות האגודה ועקריה, נאמר בפרוש, שהאגודה תציג את חזיונותיה בעברית ובזרגון, אלא שבאו אח״כ החיים בעצמם והכריחו את האגודה לשוב מהזרגון...

הענין היה לגמרי פיוטי ונאצל. בתוך המהומה של המהגרים ולשכות המודיעין, אספות של קטטה, פתיחות חנויות, רכישת נחלאות וכויארות של שנת 1906 וכו׳ וכו׳ — נמצאה חבורה של צעירים נאורים, בעלי לב ונפש, שאמרו לברא במה חזיונית קבועת ביפו.

אמרו ועשו — בחשאי, בצניעות, ויעשו חיל.

ההתחלה נעשתה ב„היהודים" של ציריקוב. הרושם של הפוגרומים היה אז בתקפו, והחזיון היה מעניני דיומא ומשום זכר לגלות... פעמים הציגו את „היהודים" ביפו ופעם בירושלים; מיד אפשר היה לדבר ע״ד נצחון, מיד אפשר היה להגדיר את כחות המשחקים.

אח״כ קבלה ההצגה כבר קצת צורה של קביעות. הציגו את „הולכת וכבים" של פרץ הירשביין, את „אוריאל אקוסטה" של גוצקוב, את „יצא וחזר" של שלום אש, את „הטרגיק בעל כרחו" ו„היובל" של ציכוב (בתרגום מצוין של אחד מחברי האגודה) והכינו להצגה גם את ה„ד״ר שטוקמן" של איבסן. וכל החזיונות אלו הוצגו ע״י חברי האגודה לא רק ביפו אלא גם בירושלים ובמושבות, הסמוכות ליפו. ובכל הצגה רכשה לה האגודה יותר ויותר, פרסום יותר ויותר אהדה בתוך הצבור העברי שבארץ ישראל. — חסר רק לאגודה מנהל בעל מרץ, שיקח את הענין בידיו ויפתחהו וישלימהו. חברי האגודה, שהם הם המשחקים והמתרגמים והדרקטורים וכו׳ וכו׳ בבת אחת, אינם יכולים לנהל בעצמם גם את הצד המעשי של הענין. הם אינם יכולים לעסוק בכל פרטי העבודה: השגת הרשיונות וכיוצא בזה. לזה דרושים אנשים מן החוץ, אנשים, שהאמנות החזיונית תהיה קרובה ללבם ואנשים כאלו עדין לא נמצאו אפילו בתוך החברה הנאורה שביפו.

התמונה של חברי האגודה, המובאה למעלה, מראה את החברים והחברות היותר מחוננים שבתוך האגודה, והם: האדונים, גורדון (מנהל לשכת המודיעין לפנים ביפו ועכשיו בבירות), גנסין, בילינקי, טורקניץ, אגררט, קרניול, מרגולין פרנק ופפר, והגבירות: גורדון, איטין ופפר. מלבד אלה, הנקובים בכאן, יש עוד מספר של חברים וחברות, שהשתתפותם היא ארעית ומקרית.

על חשבון האגודה צריך לזקוף גם את הדחיפה, שהיא נותנת להרבה צעירים וצעירות ליסד אגודות כאלו גם בשאר מקומות שבארץ ישראל. ככה היא מנהלת בעצות ובהוראות גם את האגודה האמנותית „חרותנו", שנוסדה לפני זמן-מה בבירות, ומוסרת להאחרונה גם את ה„רפרטואר" שלה.

אפדי.

הפולנים והעברית.

הפיטן הפולני סינקיביץ, בהתמרמרותו העצומה על ההצעה — בינתים נעשתה לחוק — של ממשלת פ.רוסיה: לגשל את הפולנים בפוזנא מאחוזתם, ערך, כידוע, „אנקיטה" להרבה אנשי-שם מבני אומות שונות, בדבר הענין הזה. בין ה„תשובות" ההולכות ונדפסות עכשיו כמעט בכל העתונים הפולנים, נמצאות גם תשובותיהם של הרב הכולל בבלגיה, ארמנד בלוך, וזנגביל. מעניינת היא „תשובתו" של הראשון מפאת הצד הלאומי שבה; ביחוד, מפני שהרב הנ״ל לא התפרסם עד עכשיו ללאומי. הרב הנ״ל מדגיש .גם הוא — כמו שהגדיש מר שטנד ב„מחאתו" נגד ההצעה בהפרלמנט האויסטראי — שאנחנו בתור עם נרדף ושסוי מרגישים ומשיגים ביחוד את כל גדלו של העול, הנעשה לאיזה עם ע״י עם תקיף ממנו, ובנידן דידן: להפולנים ע״י הממשלה הפרוסית. מעניינת היא ג״כ תשובתו של זנגביל, שמסייע ליה לסינקיביץ במחאתו נגד ההצעה הנ״ל ופליג עליו בחדא. זנגביל אינו מסכים למה שקורא סינקיביץ להצעה הנ״ל בשם ה„עול היותר גדול של המאה העשרים". לפ״ד מתאים הכנוי הזה יותר להפוגרומים, שכוננו החוליגנים ביהודי רוסיה, בפני הממשלה ועל דעתה, הלאה מוכיח זנגביל שזה הוא גורל כל העמים המנוצחים, שאינם יכולים להתקומם בפני מעניהם בכח הזרוע ומזהיר את „בעל השאלה" לבלי הבטיח יותר מדי בהשכלת המין האנושי ובהקולטורה האירופית וכו׳ . . .

כראי להעיר, שגם העתון „Slowo Polskie" כלי מבטאה של ה„נרודובה דמוקרטיה", לא נמנע מלהדפיס את התשובות האלו, הגם שהן בעיקרן מחאה נגד תעלולי הפולנים ביהודים — שהנ. ד. נוטלים בזה חלק בראש... לוא חפץ ה„סלובו" לקרוא בין השיטין, כי אז הבין את פירושה של ההדגשה: „היהודים בתור עם נרדף ושסוי". כי מי יודע מהרדיפות נגד היהודים מהרודפים בעצמם? המה, למשל, אסרו על תלמידי ביה״ס התיכונים ללמוד את שפתם העברית אף בשעורים פרטים — כמו שעשו אז לילדי הפולנים בורישן, אם לא במדה כל כך קשה, — שם העבירו מורה יהודי ממשמרתו על היותו יהודי וכהנה וכהנה. כנראה, לא הוזהרו הפולנים על הלאו של איפה ואיפה" . . .

ראש הסתדרותנו מר דוד ולפזון בלונדון.

מר דוד ולפזון מתמהמה עתה לרגלי משפט הבנק בלונדון. בשבוע שעבר נשא משא ארוך ע״ד מצבה הנוכחי של התנועה הציונית. באספה השתתף קהל גדול (יותר מאלפים איש). הנאום נתקבל בתרועות חן. באותה האספה נתקבלו החלטות ע״ד הבעת אמון להנהגה ולעבוד ביותר מרץ לטובת קופת המפלגה.

בנאום הזה נגע ראש ההסתדרות בשאלות מעניינות רבות. מפני חוסר מקום אין אנו יכולים, לצערנו, להביא בגליון זה דו״ח מפורט מהאספה המעניינת הזאת.

— בשבוע זה מתברר משפט הבנק (שנוי הסעיפים) בלונדון. התוצאות עוד טרם ידועות לנו בשעה זו.

הגליון הבא של „העולם" יופיע ביום ד׳, כ״ח ניסן.

העורך הספרותי: נחום סוקולוב. — העוזר הראשי: א. חרמוני.

Liter. Redacteur: N. Sokolow. — Hauptmitarbeiter: A. Hermoni.

המו״ל האחראי: י. ברגר, קלן.

Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.

REDAKTION „HA'OLAM", KÖLN A. RH., KAROLINGERRING 6

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. – מופיע בכל יום ד׳.

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT“, KÖLN
KAROLINGERRING 6

שנה שניה. גליון י״ח. קלן, ה׳ אייר אתתל״ט לחורבן.

II. Jahrgang. Nr. 18. Köln, 6. Mai 1908.

הסתדרות כללית יהודית באוסטריה.

הרעיון לברוא הסתדרות יהודית כללית באוסטריה העסיק זה כבר את ראשי היהדות הוינאית. למרות התנגדותם הנמרצה להציונות ולהלאומיות העברית, הנה היה בהם יד הזמן והם חשים כבר את כל עמקה של התורה היקרה: „אם אין אני לי מי לי“. עלית האנטישמיות באוסטריה והגיעתה עד כס הממשלה, הופעת השנאה לישראל והשאיפה להוציאו מן הכלל בכל מקצעות החיים הכלכליים, המדיניים והותרבותיים, לא יכלו לעבור מבלי לעשות איזה רושם בלבות השאננים האלה, שראו את תקותיהם הולכות ונכזבות לעיניהם.

והנה כבר עומד וקיים — רק על הניר, כמובן — מוסד בשם: „ברית העדות היהודיות באוסטריה“, שנוסד זה כמה אלא שלא נתגשם בחיים ע״י שום פעולה חיה. ראשי הקהל שבוינה השתמשו עתה במוסד הזה, שהיה מאושר מטעם הממשלה, כדי לקרוא בשמו אספת באי כח הקהלות. באספה זו אמרו לחדש של ה„ברית“, לתת לה צורה יותר מתאמת לצרכי החיים ההוים ולהתאימה אל התנאים החדשים ·שבהם חיה עתה היהדות האוסטרית. נשיא העדה הוינאית, הד״ר אלפרד שטרן העמיד זאת לו למטרה רוממה, שהוא שואף אליה בכל חום ההתלהבות ובכל עוז האמונה, ושאיפתו הנה רוממה באמת ועלולה להביא תועלת גדולה להיהודים האוסטריים. והעובדה כי יש אמונה כזו בלב מכונני ההסתדרות היהודית באוסטריה הנה משמחת.

כי הסתדרות כללית כזו היתה יכולה באמת לפעול הרבה לטובת היהודים במדינה זו — כמדומה שאין צורך לבאר לקוראי „העולם“. כל התאחדות הכחות לשם מטרות יהודיות איזה שתהיינה, כל הסתדרות והתאחדות של בני הגולה לשם איזה מעשה שיהיה הרי היא כבר חשובה בעינינו בתור גורם לאומי לכח יוצר. ואחת היא לנו אם קוראים האנשים ההם לעצמם יהודים לאומיים או רק יהודים דתיים; אחת היא לנו ג״כ אם הם באים להגין על הקיום הלאומי של עם ישראל או אם הם רוצים להונות את עצמם ואת אחרים, שהם מגינים רק על הדת היהודית ומשתדלים לקיימה. אנחנו יודעים כי גם הדת היא הופעה של החיים הלאומיים, ואם זהו כלל גדול בחיי העמים כולם, עוד יותר מתאים הוא ביחס לעם ישראל, שהתרבות שלו נצטמצמה מאות בשנים בגבולי בית־הכנסת לבד. לכן אין אנו מדקדקים הרבה עם האנשים ההם כל עוד שהם באמת חפצים לעשות דבר בפועל. יתאחדו לשם רעיון הכנסיה הדתית, ובלבד שיתאחדו; יקבעו שעות למודים בשביל השפה העברית וירחיבו את תכנית הלמודים העברים בבתי הספר לשם הדת, ובלבד שיעשו זאת. כי סוף התועלת הלאומית מעבודה כזו תבוא. ועל כן מובן מאליו כי אנו, הציונים והלאומים, יכולים רק לברך מקרב לב כל התחלה ליצירת הסתדרות יהודית כזו, אע״פ שיוצריה נגשים לעבודתם לא מטעמינו ונמוקינו אנו.

ואולם בשביל שנאמין כמוהם בחשיבתה הגדולה ובעתידותיה של הסתדרות כזו חסר רק דבר אחד: שתהי ההסתדרות עממית, שיפתחו שעריה בשביל באי כח השדרות הרחבות של האומה ושאותן השדרות יניחו עליה את חותמיהן. ותנאי זה איננו לבד תורני ועיוני מצד העיקר העממי שאנו דוגלים בו, אלא הוא מיוסד גם בטבע הדברים ורק בו מונח הערבון שההסתדרות תברא ותתפוס מקום בחיים. אנחנו מאמינים — וגם האספה הזו שאנו מדברים עליה כבר הראתה זאת בחוש — כי כל נסיון להתאחדות היהודים, כל נסיון לברוא במה כללית לכל היהודים שבמדינה ועל יסוד הענינים המשותפים לכל יהודי המדינה — קראו לאותו השתוף באיזה שם שתחפצו — יהיה סוף כל סוף לדברנה של המחשבה הלאומית ולבמה בשביל עסקני הלאומיות העברית. עובדה היא שלא יעיזו להכחישה אפילו מתנגדינו היותר עקשנים, כי מחוץ לקבוץ הציוני ישנם אולי יחידים, מעט מזעיר, הרוצים ויכולים לעבוד עבודה יהודית, אבל אם באים להתחיל איזה עבודה על יסוד ועל פי תכנית יותר רחבה אי אפשר מבלי שיקחו הציונים חלק בראש. כי הציונים הנם החלק היותר מלא־מרץ והיותר זריז והיותר פועל מכל חלקי האומה. לכן אחרת אי אפשר, כי, פשוט, אין מלבד הציונים אנשים פועלים והרוצים בפעולתם, או יותר נכון: כל פועל חרוץ על שדה העבודה הלאומית הנהו או נעשה ציוני. גם באספה זו כבר ראינו, שמבלי שום תעמולה קודמת היו הציונים החלק היותר נכבד באספה והם היו הרוח החיה בה. את הדבר הזה מכירים כבר, או יכירו בעוד זמן־מה, גם האצילים היהודים, אויבי הציונות ובלי ספק יעזבו בקרוב את ההסתדרות. ואחרי שלציונים אין צורך בהסתדרות כזו אלא אם תהיה הסתדרות כללית, לכן יעזבוה אז גם הם (כדבר שקרה עם אגודת ה„משיגים“ ברוסיה) וסופה להבטל. רק אם תוסד ההסתדרות מתחלה על יסוד עממי רחב, אם יכנסו לתוכה ·כל העדות היהודיות הקטנות, אז יש תקוה שתתקיים גם אחר שיעזבוה „האדירים“ ובתוך הסתדרות עממית כללית לא ימנעו גם הציונים מלהמשיך את עבודתם.

הרעיון הזה, כנראה, היה נר לרגלי חברינו שהשתתפו באספה זו — וביניהם היו כל ראשי התנועה הציונית באוסטריה עם צירי בית־

הנבחרים הלאומיים בראשם. הציונים שהיו באספה זו הודיעו ברור את חפצם לעבוד בתוך הסתדרות כזו בלב שלם ומבלי שום ערמה מפלגותית. אלא כי בשביל שההסתדרות תתקיים נחוץ להשען על המון העם ולא רק על מספר של גבירים אדירים. נחוץ למשוך אל ההסתדרות גם את העדות היהודיות היותר קטנות מן הערים הנכחדות שבגליציה ובוקובינה, כי אלה גם המה הנם חלק חשוב מאותו „העם" שבשבילו ולטובתו אנו רוצים לעבוד. וגם בנוגע לעדות הגדולות, נחוץ שההסתדרות תשתדל להגדיל את עממיותם על ידי הנהגת זכות בחירה שוה וכללית. הציונים דרשו אז שההסתדרות לא תסתפק ב„עשית פוליטיקה" לבד, אלא תקבל עליה גם את הטרח לסדר את הענינים הרוחניים של האומה, להרחיב את גבולי הלמודים העברים בבתי הספר הכללים, לתמוך את בתי הספר ואת השעורים ללמודי שפ"ע וספרותה ההולכים ונוסדים במקומות שונים ע"י אנשים פרטים וע"י חברות וכדומה.

אנו שמחים לראות כי מרבית ההצעות, שהוצעו ע"י הצירים הציונים הגיעו לידי החלטה, ומה שעוד יותר חשוב, כי רוח כל ההחלטות של האספה הזאת היה מתאים לרעיון העקרי, שהבענו מתחלה. גם ההחלטה לצרף אל הועד הפועל שני באי כח מאת החסידים בגליציה, אעפ"י שלא לקחו חלק באספה כלל, היא מתאמת לרעיון זה, כלומר שתהי ההסתדרות נשענת על חוגי העם הרחבים.

כללו של דבר: אספה זו אפשר שתהיה מעשה חשוב בחיי היהדות האוכטרית, אם רק תוסיף ההסתדרות ללכת בדרך שעמדה עליה, דרך העממיות ושימת לב רצינית לקניני העם הרוחניים.

משה קליינמן.

ממזרח שמשנו.

ב.

„— — — מגלות אחת עברו היהודים הארץ־ישראלים לגלות אחרת"...

איפה נשמע קול זה?

שם בגלות עצמה, שם בתוך גלות־הגליות, בארץ השוד וההרג, בארץ האבדן וההרס.

ואנחנו ידענו את אשר יאמרו הם, בני הגולה, אלה הלבלרים המושבעים הקופצים וצועקים: אנחנו נבאנו מראש, אנחנו הגדנו כי כך יהיה, כך מכרח להיות „ואין כל ספק כי אפשרים מקרים כאלו", ומזהירים אנו אתכם: גורו לכם מפניהם! אגרופי הערביים הם יותר מסוכנים מאגרופי היחפים שלנו, ובכל אופן לא טובים מהם!"*) — — — —

על פני שמש מורחנו עלתה ענגה קלה...

מקרה היה ביפו. באותה שעה, וברגע קום הבהלה בחוץ, בהתעורר התגרה בין הצעירים העברים והערביים, נערך נשף־מסכות ביפו באולם בית־הספרים על ידי ה„פועל הצעיר" ואגדת „עבריה" המקומית. אי אלו מאות אנשים היו באולם, רבם מן החדשים, מבני העליה האחרונה, מפליטי הפרעות האחרונות, ממלמדי־הבהלה ומחניכי־הפחד. ובאותו רגע ראינו מה זאת גלות, מה זאת עבדות ומרך־לב, מה המה חיי־מורא, הכנעה והתבטלות. הקול נשמע מבחוץ: מכים ביהודים! — הכל כאשר לכל כמו שם בגלות — ורעש קם באולם, אנשים חרדו פחדו, נשים קפצו, ילדים בכו, פנים חורו, ידים רעדו. ועינים — אל אלהים! — אי אלו עינים, קמות, לטושות, איזה מגור בהן, אימת־מות, מבט קפא, פחד־גסיסה. עוד מעט ויבאו הנה! — מלמלו ילדים, ילדי אודיסה. רבונו של עולם! מה שם בבית? — איפה בעלי? — התיפחו נשים. הנה הם באים, ב — אי — ם! — — — —

כָּכָה תְּאַנֵּךְ אֻמָּה אֲשֶׁר אָבְדָה אָבָדָה...

*) „הד הזמן" 66. „עליה ראשונה ושניה" מאת ספוג.

עכשו, אחרי עבור הרושם הראשון של מקרה־יפו, אחרי אשר הרבו העתונים להביא פרטים מפרטים שונים, וכל מיני כתבנים כבר כתבו את אשר כתבו, טוב לשוב ולהטעים את מהות המקרה הזה. אין בזה לא פגרום ולא התחלתו של פָּגרום. אין פה לא נצני אנטישֵמיות ולא פרחיהם. יש אשר תקרה לפעמים התנגשות בין צעירים עברים מן החדשים ובין הערבים. יש אשר לפעמים יפגע ערבי בכבוד העלמה ההולכת עם הצעיר, כי סוף כל סוף עוד לא הרגל הערבי לראות בתולות מטילות אחר חצות על שפת הים שלובות־זרוע עם צעירים. חושב הוא שגם לו מותר, ויש שיגע, בעברו, באיזו עלמה... כמובן, צריך להרגילו בכל אלה, וגם לענשו לפעמים על עוותו, הטבעית בכל זאת, לענשי בחרפות ולכל היותר במכת־לחי, אולם — לא בסכין... סכינים ואקדחים אינם בכלל מן הכלים המחזיקים ברכה; וצעירינו החדשים — ה„מוסקובים" בפי הערבים — מרבים להתהדר בהם. ובמקרה־הפורים היתה תגרה פשוטה, תגרה שיכולה לקרות בכל מקום, תגרה רגילה בכל עיר ובכל רחוב, תגרה שלא ארכה אפילו רגעים אחדים. והכל היה שב למנוחתו לולא החילים התורכים שבאו אח"כ ועשו מה שעשו במצות הקימַקָם. שום המון ערבי לא השתתף בדבר, מלבד חמשה שהיו מבעלי התגרה ובאותו רגע שנשמעו קולות־גלות „מכים ביהודים", עברו כעשרים משחקי־פורים באותו הרחוב, אחשורוש בכתרו והמן בכבעו, אסתר בשרביט הזהב ומרדכי בלבוש־מלכות, והמון ערביים הלכו אחריהם. לוו אותם, ואיש לא נגע בהם לרעה. מרגע לרגע גדל מספר המלוים אותם. ואף ערבי אחד לא התעורר לקרא בהם באיזה שם של גנאי או להרים חלילה יד. ככה היה נוהג גם עם־הארץ אצלכם, באותה שעה של חרום, ברגע זה שהסכתם, אתם הלבלרים, לפגרום בארץ ישראל?... עתונים אחרים העירו כי הקימקם — שהובל לקושטא — היה אוהב תרכיה, ועל כן לא נתן ליהודים להתנחל בארץ. להפך. לו היה קימקם זה מסור באמת לתרכיה ולא משפע מאחרים שיחסם למדינה אינו כל כך ידידותי, לא היה עושה מה שעשה ולא היה חושב שאפשר להתגרות אפילו עם יהודים נתיני רוסיה, כי תרכיה היא הארץ היחידה אשר היהודים נהנים בה מכל חקי־האזרח, והיא היחידה המקבלת בסבר פנים כל כך יפות גם את היהודים הנרדפים בארצות אחרות.

אַסיה איננה אירופה!...

כן. אולם אלה אשר דעתם על עתידות ההתישבות בפלשתינא היא מה שהיא, ש„הם פלשתנאים או לא", הרואים את בתינו פה כ„אהלים" ואת „בנינינו על ערמות־חול, אלה באים ומניעים כעת ראש:

„הזוכרים אתם את הקריאה שלבבה אותנו בשעתה, בשעה הרת התנועה החובבת והציונית?.

„איננו רוצים להיות אירופיים! רב לנו להחנק בסביבה הקולטורית, שלא נתנה לנו אלא דאבון לב ומפח נפש, רדיפות, פוגרומים והעקות! אנו רוצים להיות מה שהיינו — אסיים! כן, אסיה הטבעית, התמימה, הילדותית, ערש הילדות היהודית, תהיה לנו גם ערש העתיד!" — — —

והיוצא מדברים אלה, הלא מובן מאליו. אסיה רמתה אותנו, הובישה את תקותנו, המזרח בגד בנו, ארץ הגאולה תהיה לנו לארץ הגלות...

ואותו מר „ספוג", הסופג הכל וגם פולט הכל בלחיצה ראשונה, מצא לו סעד לדבריו באחד הסופרים מארץ ישראל שזה לא כבר בא ועוד לא הוציא את שנתו „בארץ"... מר ק. ל. סילמן רושם „רשימות מארץ ישראל ב„הד הזמן" 64 ומתחיל ב„צריחה משונה וכאשה מקוננת". מביא פסוק מירמיהו, מספר מנהגי ערביות שלא ראה ודברים שלא שמע, מתאונן על הספרדיות העבריות, הדומות בשרטוטי פניהן לערביות (!) ועל אשר הן מכסות את פניהן בצאתן החוצה... קובל על הספרדים המדברים ספרדית ועל ילידי הארץ שאינם יודעים כלל שפה זו ומדברים ערבית, כורך את בית־המלון „קמיניץ" ואת הבנק הציוני ביחד וגומר בהאי קולטורה עברית שהקציעו לה קרן זוית...

בטוח אני שכותב דברי־הימים לישראל בארץ־ישראל לא יסמוך על רשימות אלו; אלא בשביל מר ספוג זה די והותר, הוא חושש —

ועליו רק למצא סער לחששו. נוכח הוא על פי מר סילמן כי „הערביות חזקה פה על היהודים" כי הם „נמצאים תחת השפעתה יותר מראי", כי „הדבר מעורר מחשבות נוגות לעתיד לבא", והוא מקונן:

„בטוחים היינו, כי בארץ־ישראל תברא סביבה יהודית שביהודית; שהרי שם אין כל כפיה משום צד שהוא. שם חפשים היהודים לנפשם".

„והנה הכזיבו החיים את התקוות הללו" (??!!)

מה ראה על ככה? שמעו ותמהו!

„בתוך הספ־ות הארץ ישראלית הכרתי את הנטיה המיוחדת לערביות, הצודדת את נפשותיהם של בני הארץ. תחת להשפיע על התושבים מרוחם, התחילו היהודים בני העליה הראשונה (?) להסתגל אל חיי הערביים בכל ענפי החיים" (?)

ואם לא תאמינו — הנה?

„בחבה מיוחדת הכניסו ללשונם מלים ערביות, בהנאה מיוחדת הם משתמשים במבטאים ערביים, קרבו את השפה העברית להערבית."

ומה חשבת מר ספוג, שנכנים מלים רוס־ות אל לשוננו, כי נשתמש במבטאים גרמניים, כי נקרב את שפתנו אל הז'רגון שלכם? העברית והערבית הן אחיות, בין העם העברי והערבי יש גם כן קצת קורבה, ואתה בעצמך הנך מודה, כי „כל אחד משני העמים צריך למלאות את החסר לו, שיקח מחברו מה שאין בו ויתן לו מה שאין לזה".

אם כן, מה לך כי נזעקת? למה דברי שטות כאלה, כמו: „ספגו הרוח הערבי, ובמהרה עברה הרנה במחנה: הקולטורה נכנעת לבערות! העם היהודי הולך ומקבל יותר ויותר את השפעת העם הערבי" (!!)

איזו רנה? ואיזה מחנה? כלום עוסקים אנחנו גם כעת בשברי פסיקים ובחצאי מליצות רק כדי למלאות את השורות?

ועל יסוד הדברים האמורים לעיל הולך מר ספוג ומחליט, כי „מגלות אחת עברו אפוא היהודים הארצ־ישראלים מבני העליה הראשונה לגלות אחרת, כי „התחלנו לחקות את הערביים, לחיות על פי מנהגיהם, לדבר בלשונם משום חבה, ול„התערב" לגמרי".

אגב. על דבר „התערביות", כביכול, כבר העירו גם ב„השלח" הרציני. גם לעורכי ה„שלוח" יש פחד משונה, מפני סוסתו של ערבי, מפני „העַכיה" הגדולה והרחבה, מפני עיני־השחור של בת־ערב . . .

הלאה.

מר ספ־ג מוסיף: „ואני רואה את סמני ה„התערביות" של בני העליה הראשונה גם במקצוע אחר — בזה שהם משתדלים (?) העסיק רק את ידי הערביים. אין בזה סבה חמרית בלבד, סבת הוזלת המחירים של העבודה. לא. הם מראים לערביים את אותם סמני העבדות והשפלות, שיהודי הגלות רגילים תמיד להראות למשרתיהם ולפ־עליהם האי יהודים. זוהי התבטלות של החלש לפני התקיש, התבטלות ולא ענוה (?). הם רוצים להשתמש בעבודת הערביים, הם נהנים מהשתמשות זו".

אין זאת כי בן־הגלות אינו יכול לשכוח אף רגע את הרגליו ואת הרגישותיו, והוא רואה אותם גם בחזיונות ארץ אחרת; הוא כל כך רגיל בחוסר עצמיות, בהתבטלות מפני התקיף ממנו, עד כי הוא מודד באותו קני־המדה גם את מעשי אחרים, ורק הוא יכל לראות בעבודת ערביים על שדות ארץ־ישראל, רצון מצד היהודים להשתמש בעבודתם ואפילו הנאה מהשתמשות זו . . . לעת עתה עוד לא ראינו פועל עברי קרקעי שלא השיג עבודה על אדמת ישראל, למרות ה„סכה החמרית" לנתינת עבודה לערביים, ובטוח אני שלו רבו הפועלים העברים כי אז כבשו להם לאט לאט את כל העבודות ואת כל המקומות. אין לנו עדין הפועל האמתי, הפועל הקבוע, פועל עבד־אדמתו, שיוכל לותר על אספה ביפו ועל חגיגה במושבה קרובה, ושיהיה מסור למחרשה ולמזמרה; אין לנו עדין הפועל האמתי שיוכל למלא את מקום הערבי בכל, שישגיח על סוסינו, שירעה את צאננו, שישמר על רכושנו, שיכבש את הדרכים, את המרחב ואת הכח" . . . רואים אנחנו כעת התחלה של חיים חדשים, של התעוררות כבירה לעבודה ולכבוש־עבודה, ומקוים אנו שסוף־סוף יבא הפועל המקוה והוא יגאל את העבודה ואת הא־ץ.

וחצפה היא, וגם הדיוטות לבא על יסוד אי־אלו „רשימות מארץ ישראל, על סמך של טענות ריקות, ולאמר, כי „מסוכנת היא הקצוניות (?) של בני העליה הראשונה, מס־כנת היא לעתידם של יהודי הארץ, לעתידם הלאימי; מסוכן הוא אותו הבולמוס הערבי (?) שתקפם, אותה הנטיה היתירה לערביים ולערביות, מסיכנת היא לרוח הלאומי היהודי"; וכמה מג־חכת היא הקריאה האחרונה, קריאת־האזהרה: „אל תחליפו את הגלות האירופית בגלות אסיית! אל תת„ערבו" יותר מדי — אין הקולטורה הערבית כדאית שתבלע בה (?!) הקולטורה היהודית העתיקה והמצורפת בכל מדורי הגיהנום האירופי!" — —

כל כך, מר ספוג?

אנחנו הארצ־יש־אלים, כילידי הארץ, כבני עליה ראשונה, כבני עליה שניה, כל אלה אשר נעשו עם הארץ חט־בה אחת, החיים את חייה וחולמים את חלומותיה, אנחנו מרגישים פה בשלמות נפ־שנו, אנחנו יודעים את מטרתנו ומאמינים בנצחוננו. העליה הַזֹּה היא כבר הפתרון לאותו „כליון־הנפש", סוף „הגעגעים למשאלה לאומית". ואין פה לא „יהדות ישנה" ולא „חדשה", כי אם יחדות אחת לגבי בנין הארץ, יהדות „הניתנת את כל המרץ החִיוני שבה, לכבוש־עבודה אמ־, שלוי, איכותי וכמותי". יהדות הנלחמת מלחמת־גאולתה עד אשר תנחל נצחון־גמור.

ותנאי אחר יש להצלחת עבודתנו, לבצור עמדתנו בארץ, ותנאי זה הוא דוקא אותו הדבר שאתם מרעישים עליו עולמות, הוא ה„התערביות". מלה זו כמובן היא יחסית. החסרון האחר שבכל הארצ־ישראלים בני כל העליות, הוא שלא התחילו ל„התערב", שרחוקים הם מעם־הארץ, שאינם יודעים היטב את חייו ואת מנהגיו, שאינם מבינים את שפתו ואת שירתו, שאינם מכירים את לבבו ואת נפשו. היהודים והערביים היו צריכים להיות יותר קרובים, יותר משפיעים זה על זה, ולא היה נראה אז היחס ביניהם קצת זר, יחס ארון אל פרא, יחס אסיי אל אירופי, יחס ערבי אל „מוסקובי". ולא היה מזיק לנו כלל וכלל לו החלפנו את ה„מגבעת הלאומית" ואת „המכנסים הלאומיים" שהבאנו מאירופה, ואפילו את ה„חליקה האדומה" ואת ה„מגפ־ם הגדולים" שהבאנו מרוסיה ושהם בודאי לאומיים. לו החלפנו אותם ב„כפיה", ב„עגל" ובגלימה של הערבי. תלבושת זו מתאימה לטבע אשר מסביב, לשמש־החום, לרוח־ההרים, לדהרת־הסוס ולנענועי הגמל.

אתם מוצאים ב„תלבושת החצונית" התכוללות, „התערביות", ואנחנו רואים בזה שיבה לימי קדומים, לתלבושת אבותינו ואמותינו, לאותם הימים שלא כבש האדם את גוו בצואִרונים ובמתנים. לאותם הימים של עלמה יוצאת לשאב, כדה על ראשה, והיא תמורה, חס־נה ועבריה; לאותם הימים של פרש עברי, זקוף וגבוה על סוסו, וסודר־ראשו הלבן מנפנף באויר, ושולי טליתו הרחבה כובשים את המרחב . . .

ואנחנו נעשה את שלנו. אתם עסקו לכם בבקורת ובבטול, ואנחנו נוסיף לבנות על חולותינו, אנחנו נוס־ף לחזק את אהלינו, נוסיף להגדיל את ספרות ארצנו, לחדש את אסיה שלנו, להחיות את המזרח, את מזרח שמשנו.

מר בּרֶנר שואל:

„— — אולם טל זך ונוצץ, טל עמקים, ורוח אמיץ וחפשי, רוח הרים, — את אלה מי יכנים?" —

בכל אופן לא הבּרֶנרים, הסגוגים והקוצצים יכניסום . . .

יפו. חיים הררי.

מכתבים מסוריה.

ב.

שאלת ההגרה תופסת מקום נכבד בחיי סוריה והלבנון. די לסקור בעתונים הע־בים היוצאים לאור בסוריה וביחוד בלבנון בשביל להוכח מחשיבות ההופעה הזאת בחיים הסוריים; בכל עתון אנו מוצאים מחלקה מיוחדה מקדשה ל„מהגרים הסוריים בחו״ל״. בה מסופר בחבה מחיי הסוריים בארצות רחוקות, ביחוד מפרטי חיי המהגרים באמריקה: ע״ד פלוני מזחלה בלבנון שנתעשר בפלורידה, ע״ד אלמוני מבירות שפתח בית־מסחר במכסיקה וכו׳. המהגרים הסוריים נפוצו לכל קצוי העולם החדש; ביחוד התרכזה ההגרה באמריקה הצפונית והדרומית, אבל שלוחותיה הגיעו עד אפריקה הדרומית ואוסטרליה, ואפילו במדגסקר פוגשים את המהגר הסורי.

ההגרה החלה לפני עשרים שנה בערך, משנת 1885; ביחוד מהגרים התושבים הנוצרים של הלבנון, בירות, ושל סביבות דמשק והלבנון.

ומעריכים את מספר המהגרים שעזבו את הלבנון עד ל 100 — 120 אלף איש; אבל חושבים כי לפחות השליש מהם שבו אח״כ לארץ מולדתם וצרור הכסף בידם ויתנחלו שוב בארץ.

ברבם היותר גדול התישבו מהגרי הלבנון — והוא הדין עם מהגרי סוריה — באמריקה הצפונית, וביחוד בנוי־יורק, באמריקה הדרומית, וביחוד בברזיליה וארגנטינה. חלק קטן של המהגרים, בערך עשרת אלפים איש, הלך למצרים או לארצות אחרות.

עפ״י השערת הקונסול האנגלי ברמשק עזבו בעשרת השנים האחרונות כשלשים אלף איש את דמשק וילכו רובם לאמריקה. כלם ממפלגת האכרים ועובדי אדמה.

גורמי ההגרה הסורית שונות. הלבנון הוא קטן וצר, ארץ הרים וסלעים שאין בה די אדמה בשביל לפרנס את כל הרבוי הטבעי של תושביו. מצב הפלח הסורי ידוע למדי בדלותו ושפלותו; נוסף למעוט האדמה, המסים הכבדים המעיקים על עובד האדמה, לחץ האפנדים אדוני האדמה, כל זה מכריח את האכר או את בני משפחתו הצעירים להגר ולחפש אשרם בארצות רחוקות. יוצאים הצעירים והבריאים, אלה המקוים לרכוש להם הון בעבודתם ובמרצם. העירוני הנוצרי, אשר בתי פקידות הממשלה סגורים לפניו ולא יוכל לפתח פה בארץ את כשרונות־המסחר שלו מהגר עפ״י רוב למצרים, ושם משיג בנקל את מבוקשו.

ההגרה הביאה להפחתת מספר התושבים במקומות רבים בלבנון עד שעבודת האדמה שמה חסרה ידים עובדות, ובכלל נכר בהם חסר צעירים עובדים. העתונים הערבים שבלבנון מדפיסים לפעמים קרובות כרוזים נמלציים „אל המהגרים הסורים״, שבהם יעוררו את בני הלבנון לשוב לארץ מולדתם „המשתוקקת לראותם, הצמאה לקראת בניה אהוביה שעזבוה. וכו׳ וכו׳.

האכרים הפשוטים של הלבנון משיגים יותר בנקל את מטרתם — כלומר לרכוש הון ידוע — מתושבי בירות היותר תרבותיים ומפני זה גם יותר מפונקים. הסורי כשבא לאמריקה מתחיל בעבודת רוכל וסובב בעירות עם ארגז־הסחורות שלו. הוא חי חיי דוחק וצמצום, צרכיו קטנים מאד כפי שהרגל אליהם בארצו, ובמשך זמן לא־ארוך לפי הערך הוא צובר לו סכום כסף הגון. המהגר הסורי יושב בדד עם אחיו בני ארצו ואיננו מתערב עם הסביבה הזרה ותמיד יש לו געגועים להרי ארצו ולחייו ומנהגיו המזרחיים.

בנוי־יורק בראו להם המהגרים הסורים מרכז קטן, רבע מיוחד להם, סורי, וישמרו את מנהגי חייהם ותלבשתם המזרחית; בנוי־יורק יוצאים לאור עתונים ערבים אחדים מקדשים לעניני המהגרים הסורים, יש להם כנסיה מיוחדה, בתי־תפלה, בתי־ספר ועוד.

המהגרים בהחלם להשתכר, שולחים תמיכת כסף למשפחותיהם שעזבו אחריהם בארץ מולדתם.

משערים לחמש מאות אלף ל״ש לשנה את הסכומים שנכנסים ע״י הבנקים בבירות מארצות ההגרה להר הלבנון.

הקונסול האנגלי בדמשק מעריך את הסכומים שמתקבלים בנוף דמשק מהמהגרים שיושבים בחו״ל למאה וחמשים אלף ל״ש. ע״י זה הם מקילים הרבה את חיי משפחותיהם שנשארו בכפרים ובעירות, וישנם כפרים ועירות שהגיעו למצב כלכלי הגון הודות לעזרת המהגרים מחו״ל.

מלבד ההגרה לארצות עבר לים ישנו תמיד זרם יציאה של בני בירות למצרים, והולכים מבירות ביחוד העירונים הנוצרים. נקוט פה כלל זה, שבזמן שאמריקה מושכת לה הידים, הראש הולך למצרים. והרבה מבני בירות והלבנון שרכשו להם פה איזו השכלה הגיעו במצרים ובסודן למדרגה חברתית הגונה בעולם המסחר והמשרות החפשיות; ויש הרבה סורים במצרים עורכי ומו״ל עתונים ערבים, שיש להם השפעה ידועה בעולם הערבי; אלה הם אנשים בעלי־כשרונות שלא מצאו מקום בארצם להתפתחות כשרונותיהם וידיעותיהם.

כבר הזכרנו כי יותר משליש בני הלבנון שהגרו שבו לארצם. ובאמת זה הוא מחזה מענין מאד. בני הלבנון קשורים מאד אל הריהם, מסתגלים בקושי לסביבה זרה ושואפים תמיד לשוב לעריהם ולכפריהם.

השבים מביאים אתם כל אחד הון ידוע מספיק לפי תנאי המקום בשביל לחיות חיים הגונים, בונים להם בתים יפים בערי מולדתם או קונים להם אחזות שדה וכרם. השפעת השבים מאמריקה נכרה היטב כשעוברים בלבנון. הנוסע במסה״ב ישתומם בפגשו ערבים מדברים אנגלית, ספרדית, כמובן נשחתה; הם היו כבר בנוי־אורליאנס, בריו־דה־ז נירו, בסן־פאולה, בארגנטינה וכו׳, ועכשיו שבו לארצם לנוח באחוזתם שרכשו להם במורד הלבנון או בבית יפה שיבנו על גבעת כפר מולדתם. עיר זחלה בלבנון נתגדלה ונתעשרה בפרט ע״י המהגרים העשירים שהתישבו בה ויבנו ארמונות יפים ונטעו כרמים בסביבותיה; והוא הדין בכל ערי הלבנון. ונראה כי יותר מההפסד שמביאה ההגרה של הלבנונים והסוריים גדולה התועלת הכלכלית שמביאים המהגרים השבים, אחרי מספר שנות עבודתם בחוץ לארץ וצרור זהבם בידם.

ההגרה מארץ־ישראל עוד איננה חזקה, כי מעטים בה האכרים הנוצרים הנוחים להגרה; והמושלימים הארצ־ישראליים עצלים יותר מדי בשביל להגר. ובכ״ז נכרת יציאה למצרים הקרובה, אבל ערכה וכמותה עוד לא ידוע לנו היטב.

ההגרה בין היהודים הסורים והארצ־ישראלים (הספרדים) יש לה ערך ידוע בחיי הישוב העברי בסוריה וא״י. בעשר שנים האחרונות כשהתחילה מצרים הקרובה להתפתח במהירות אמריקנית גדל מספר הצעירים המקומיים שהגרו למצרים בשביל לאסוף שם כסף ו„לעשות חיים״; התנאים היו קלים, השפה המדוברת במצרים — ערבית ידועה להם, ולכן הצליחו מהר למצוא להם דרך בחיים במצרים. בזמן האחרון כשהיה המשבר במצרים שבו הרבה לארצם.

בין היהודים ה„אשכנזים״ שבא״י וביחוד בין בני המושבות התחילה הגרה לאמריקה בזמן „המשבר״, כשעברו המושבות לרשות יק״א. הרבה מהפועלים ובני האכרים עזבו במשך עשר שנים האחרונות את א״י וילכו לאמריקה, לאוסטרליה ולאפריקה הדרומית. היו מושבות בגליל שרוב צעיריהן עזבו אותן. אבל עתה נעצרה היציאה במדה מרבה והרבה מאלה שיצאו שבו לארצם. מענינת אהבת המהגר היהודי הארצ־ישראלי לא״י; הוא קשור אל הארץ ושואף תמיד לשוב עליה. כשתראה צעיר הולך לארצות עבר לים מא״י, היה בטוח כי אחרי שנות גלותו ישוב אליה. בזמן האחרון שבו רבים מאלה שהלכו בימי המשבר הנזכר לאוסטרליה ואפריקה, ויביאו אתם הון כסף, קנו אחזות, נטעו כרמים ופרדסים במושבות וכדומה.

אפשר לאמר בנוגע למהגרים מא״י ומהלבנון: המהגרים שואפים לשוב לארץ מולדתם החביבה להם, אחרי שיאספו סכום כסף ידוע. ולכן אין פה להגרה ההשפעה המזיקה כבארצות אחרות, המוציאה מהן מבחר כחותיהן לבלי שוב עוד. —

סורי.

בתולה זקנה.

יום יום לפנות ערב בשובה מן הלשכה היתה נכנסת לגן העיר, בוחרת מקום על אחד הספסלים ומסתכלת לשעשועי הילדים . . .

לפעמים היתה מנשקת להם בחשאי בהביטה מסביבה בחרדה . . . לא פעם היתה למטרה לחצי הלעג של האנשים בגלל חולשתה זו . . .

והילדים היו כל כך נחמדים ומלאים חן. לעקוץ ולהדאיב לא ידעו . . . הגדולים, נדמה לה, כולם מתכונים לזה. גם בעיני האנשים הזרים לה היתה רואה שחוק של לעג בהסתכלם בפניה . . .

והיא שונאה את האנשים ומתרחקת מהם . . .

את מצפוני לבבת היו חפצים כולם לדעת, את! מסתריה, את מכאובה . . . שונאה היא אותם ואת רחמיהם . . .

היא נכנסה אל הגן וישבה מול מרחב השעשועים של הילדים. יום קיץ היה לעת ערב. האויר מלא עדן וגעגועים . . . הילדים טסו, עברו, התחלקו לקבוצות, התחברו. רעשו, קפצו, התקוטטו ושחקו. האומנות ישבו, התהלכו מסביב ושוחחו ביניהן. שני נערים מלאים חיים ותנועה, עזים וחצופים, נפרדו מחבריהם ויתחרו בריצה. כמעט שהשיג הגדול את חברו ויט זה בערמת הצדה ויגיע בחדוה צוהלת אל המקום המיועד.

„אמא אמא! קרא בקול, הכריעי נא את!" וישתער עליה —

נדהמה ונרעשת ישבה ולא העיזה לזוז ממקומה. כל כך נעם היה לה . . . הילד חבק את ברכיה ויט את ראשו אל חיקה. ים של רגשות פרצו אל לבה . . . פתאום הרים הנער את ראשו „אה, לא אמא!" אמר במבוכה „חשבתי כי זאת היא אמא . . ." ומהר ללכת ממנה כולו אדום ונבוך.

היא נשארה על מקומה ולא נעה. דבר מר החניק פתאום את גרונה, ולבבה התפרץ מכאב נורא.

תקטנים . . . הם מדאיבים שלא מדעת ולא מרצון. הכל רק מעליב, מדאיב . . .

ועלה על זכרונה עוד הפעם שכנתה הסטודנטית שפגשה בבקר, כשהאחרונה טילה עם מכירה. „הבתולה הזקנה!" אמרה זו לבן לויתה כאשר עברו על ידה. הדברים הגיעו לאזניה . . . רגש של עלבון מכאיב וצער מהול חמה מלא את לבבה . . .

כל היום התאמצה לשכוח, למחוק מזכרונה את הרושם המכאיב . . . לשוא . . . הכנוי המלעיב צלצל באזניה ולא סר ממנה. —

בהלשכה עשתה את מלאכתה כמכונה, כתבה את המכתבים, ענתה על שאלות העוזר — בכל ראתה רק שחוק, רק להג והתול . . .

„בתולה זקנה" צלצל גם עתה באזניה בשובה לביתה, לחדרת השומם והבודד . . .

בראש נרכן ובקומה כפופה עברה על פני החוצות. העוברים והשבים רבו. זוגות אחרים מהרו, התלחשו, שחקו ולא הרגישו בהאחרים . . .

היא הביטה עליהם. אלה מרגישים את החיים . . . בדידותה התגברה; ותתמלא לא קנאה אלא כאב כהה . . .

בכל גוה הרגישה לאות. בהכנסה אל מעונה, אך פתחה את הדלת והנה פרצה עליה כתה של בעלת הבית עם בכורה היונק על ידה. „הביטי נא, התבונני אל מחמדי . . . לרקוד הוא חפץ, כבר הוגיע אותי, השובב! . . ." ובדברה חפצה למסור לה את היונק. האשה הצעירה התגאתה בילד שעשועיה ולכל הבא היתה מראה את אשרה ושואלת בגאון: „יפה הוא, הלא?"

הילד נטה את ראשו הקטן עם עיניו השותקות אליה, והושיט את ידיו המלאות והערומות ויפטפט בלשונו הקטנה . . . כרגע הפנה את ראשו אל אמו וילחץ אל לבה כמבקש מפלט לו. הוא פגש במבט קר וזועם . . . גם האם הביטה עליה בתמהון . . .

היא פנתה אל חדרה מבלי דבר דבר.

בחדר שרר חצי אופל. היא לא העלתה נר. רק את מגבעתה ומעילה הסירה וישבה אל החלון.

דרך החלון הפתוח התפרץ האויר המשכר של ערב הקיץ . . . מהמסדרון נשמע קול שכנתה הסטודנטית בנגנה וברקדה עם הילד. כל הבית היה מלא שאונה ושחוקה העליז . . . התנועה והחיים שבחוץ הגבירו את הצער, הגדילו את הריקנות והשממון שבלבה . . . גרונה נחנק עוד יותר ולבבה התכוץ הלוך והתכוץ . . .

נזכרו לה ימי ילדותה, נעוריה . . . בדידות ושממון . . . עבודה, מלחמת החיים ועוד הפעם בדידות . . . כך עברו השנים היותר יפות . . . יפות בעד אחרים . . . אולם לה מה היו? אף צל של זכרונות נעימים לא השאירו . . . את אבותיה לא זכרה, יתומה היתה עוד בילדותה, חבה ואהבה לא הכירה מעודה . . . רק פעם אחת אהבה . . . וגם אהבתה זו אנוסה היתה לתחניק, להמית בקרבה.

וכל כך צמאה היא לה . . . לדברי חבה ואהבה — ולו גם מזויפים — את נפשה ונשמתה היתה מוסרת עליה . . . מתמכרת היתה יותר מכל אלו הצעירות קלות-הדעת . . . גם את הצער היתה מקבלת באהבה . . .

וצער גדול בנים? . . רעד קל עבר בכל נפשה . . . היא שמעה פתאום את אותו הצלצול האיום — „בתולה זקנה! . . ."

במהירות קמה פתאום ממקומה ואחזה בראי הקטן העומד על השלחן. לאור המגיע דרך החלון התאמצה לראות את רשמי פניה, למצוא את הסימנים המיוחדים שעל פיהם מוצאים האנשים את אותו הדבר הנורא בהסתכלם בפניה . . .

ונדמה לה כי הפנים אינם מכוערים כלל כל כך . . . לולא השנים הבולטות מלפנים וחסרונן מן הצד, לולא השערות הקצרות ההולכות ונושרות, לולא הקמטים שעל המצח הנמוך ולקצות השפתים . . . הקמטים . . . אוי, הקמטים הארורים . . . אין להישרים! וכשהיא מגהכת המה מתעמקים, המוסרים.

והיא העמידה את הראי במרירות וצנחה על הכסא . . .

וכך יהית לעולם לעולם? היא — בתולה זקנה . . . היא וכנוית . . . ונפש קרובה, אהובה — אותה תהיה חסרה גם בהזקנה? . . . ו„אמא." לא תשמע? . . .

הבריה הקטנה, הפה המנשק, העינים המבקשות והידים הרכות, המתחבקות באהבה את צואר האם — אותו היצור לא תראה לעולם!? . . .

ואותה הדבר הנסתר שלחץ על לבה הולך וכבד . . . העינים הוחשכו, הידים הושטו . . . ופתאום השמיעה קול מרגיז של דמעות. נחנקות. — — —

* *

בעלת המעון התפלאה . . . לכל שכניה ספרה כי שנוי בא ב„הבתולה הזקנה" . . . איננה מזלזלת עוד את הצעירות . . . מצהילת קולה . . . מזקיפה קומתה . . . העוזר שבלשכתה נכנס אליה לפעמים . . . שואלת היא את האם הצעירה שאלות מתמיהות . . . מוציאה דברים מוזרים מפיה . . . חוזרת ואומרת שאיננה שמה לב למשפט האנשים . . . הבתולה הזקנה מתעתדת, מקוה למאורע בחייה . . .

אם כל חי.

אַנְחוֹת־אָבִיב.

I.

אָבִיב — בָּתִּים מָטִים, שׁוֹחֲחִים . . .
חוּצוֹת צָרִים . . . רֶפֶשׁ, בֹּץ . . .
מֵי־מַדְמֵנָה . . . בָּאְשָׁה, צַחֲנָה . . .
דַּלּוּת, שִׁפְלוּת לְאֵין קֵץ . . .

אָבִיב — פָּנִים קְמוּטִים, רוֹעֲמִים,
עוֹטְפֵי־אֵבֶל, לוֹבְשֵׁי־שְׁחוֹר . . .
גַּבִּים כְּפוּפִים . . . גּוּפִים שׁוֹמְמִים,
צְמוּקֵי־בָשָׂר, צְפוּדֵי־עוֹר . . .

אָבִיב — תִּקְווֹת כּוֹמְשׁוֹת טֶרֶם עוֹד
צָצוּ . . . מֹרֶךְ, חַתַּת־אֵל . . .
לִבּוֹת קוֹפְאִים . . . רוּחוֹת עוֹמְמִים . . .
גָּלוּת שְׁחוֹרָה מִנִּי לֵיל! . . .

II.

בְּמִשְׁבְּרֵי דְמָעוֹת אֻמָּתִי,
הַשּׁוֹטְפִים מֵעַל לָרָקִיעַ בְּסַעֲרַת־דָּכִי זוֹעֶפֶת . . .
הָרוֹתְחִים וְחוֹתְרִים אֶת מוֹסְדוֹת כֵּס־כְּבוֹד־אֵל בִּתְלוּנָה קוֹצֶפֶת . . .
בָּם הִטְבִּיל אֱלֹהַּ נִשְׁמָתִי . . .

וְעַד הַיְסוֹד בָּהּ לְהָטָה.
בְּלַט אֶל מִשְׁבְּרֵי הַדְּמָעוֹת הַקּוֹדְחִים, אֲבוּלָה בַּחֲרוֹנָם,
נִכְסָפָה בְּקִצְפָּם הַמְּפַעְפֵּעַ, נִדְהָמָה בִּשְׁאוֹנָם וַהֲמוֹנָם —
הִשְׁלִיכָה אֱלוֹהַּ אָז מָטָה . . .

וּזְמַן רַב לְמַטָּה בִּקַּשְׁתַּנִי,
זְמַן רַב — תּוֹעָה — שׁוֹטְטָה, נָעָה וְנָדָה בָּאֶרֶץ עֲרוּמָה . . .
עֲדֵי מְצָאַתְנִי — וְנִדְהֲקָה בִּי . . . וּבְקוֹל בְּכִיָּה וְעוּמָה
מִתְּנוּמַת־הַבְּלִי הֱעִירַתְנִי.

הֵרָף — אָבִיב — אַחַת לִי!
נְשָׁמָה מִשְׁתּוֹחַחַת לִי,
נְשָׁמָה מִתְאַבֶּלֶת . . .
תָּמִיד אַךְ בּוֹכִיָּה הִיא . . .
תָּמִיד אַךְ הוֹמִיָּה הִיא . . .
תָּמִיד מְקַלֶּלֶת . . .

III.

דּוֹמָם אֶשָּׂא עֵינַי
לַשָּׁמַיִם:
— שֶׁמֶשׁ אָבִיב טוֹבָה!
אֶת הַכֹּל הִפְרַחַתְּ,
אֶת הַכֹּל הֲנֵצַתְּ אַתְּ,
וּבַכֹּל נָפַחַתְּ
רוּחַ חַיִּים —

אוּלַי עוֹד לִפְרוֹחַ
אָז יָשׁוּבוּ
פְּרָחָיו — שֶׁבְּאֵין אוֹרָה
וּבְאֵין הֵם קָמֵלוּ,
יָבְשׁוּ וַיִּבֹּלוּ —
אוּלַי עוֹד יָצִיצוּ
וְיָנוּבוּ . . .

* * *

פְּנִי אֵלַי — חָנֵינִי!
הַאֲצִילִי
אַף עַל לִבִּי שֶׁפַע
זָהֳרֵי־עֶדְנָתֵךְ!
אִצְלִי לוֹ בִּרְכָתֵךְ!
טַלְלֵי־אוֹרוֹתַיִךְ
בּוֹ הַזִּילִי! . . .

דּוֹמָם אֶשָּׂא עֵינַי:
הָהּ, רַחֲמִי־נָא,
שֶׁמֶשׁ — אֵם־הַחַיִּים!
לִבִּי — הֵן לְצִיָּה
נֶהְפַּךְ — בְּאִבּוֹ! . . .
לָמָּה זֶה לִתְחִיָּה
לֹא יִתְעוֹרֵר עוֹד?! . . .

מִילְבוֹקִי וִויס. אפרים א. ליסיצקי.

מ. א. ז'ק. אודיסה.

נצני תחיה.

(רעיונות)

מלא הוא רחובנו שאלות וספקות, מלאה היא נשמתנו אפסות וריקות. מקצה הגולה ועד קצה נשמעה אנחה, וכבר חדלה גם זו — אין אף קצת תנחומין לנפש, אין אף משהו חדוש; ריקה היא שירת האפס, ודממה שוררת במחנה. ומעיקה היא הדממה ולוחצת — ומפריעים אותה שוב בהתאוננות.

ומעשים אינם נעשים ושאלות אינן נשאלות — הכל ברור וידוע. נופצו החלומות; והמציאות מרה היא.

וחדל מעוף הנשר והתחילו המעשים הקטנים; ופעוטים הם המעשים ולא תשבע בהם הנפש.

ועוברים הימים כסדרם. וחדל האדם להתענין בצבור ומתכנס הוא בתוך נפשו; וצר לו המקום שמה, וקר לבבו מפני הבדידות והיחידות, ושואף הוא לאהבה וצמא הוא לחיים חברתיים רחבים.

ואחוז האדם במעגל-קסמים זה ואין לו מוצא. ונמשכים הימים ומביאים שנויים בעולם, ולא יגעו השנויים האלה בבן רחובנו: את הכל ראה וצפה עוד מקודם, הכל נתבטל ונתמזמז עוד טרם היה בעולם. ואין לו, לכאורה, מה לעשות בעולם זה. כמדומה, כי מנוסה הוא בכל אלה, ובכל זאת עומד הוא לפני כל נסיון בעינים חולמות מלאות תקוה: אולי, אולי יוציאהו זה מן המבוכה, אולי, אולי יתן לו זה את החסר לו ביותר: תכן בחיים וכח לחיות.

ועוברים הנסיונות — ונשאר הלב ריק כשהיה, ונקוט הוא בנפשו על הצחוק המכאיב בתקות-ההזיה של נסיונותיו הבטלים.

ובאים המשוררים ומוצאים יופי ורוממות בחלומותנו, פיוט ושירה בתקותנו התמימית — וקוראים אנו את דבריהם ומתנחמים: אם אין פרי — הרי פ ר ח י ם, ושמא יבאו גם הפרות? ועוברים רגעים ומסיחים אנו את דעתנו מזה, ושוב עומדים אנו תועים ומשעממים, ואיננו יודעים מה לעשות, לאן לפנות, במה להמשיך את שעות היום ההולכות ונמשכות כל כך? והולכים אנו ומתדלדלים בתקוות נכזבות, בהזיות בטלות; ונשימה קרה, נשימת מות, מנשבת עלינו, והלבבות הולכים ונקפאים לאט לאט.

ואין לנו נגד מי לקבול — פקחים אנו עד כדי להבין, כי אין להאשים איש בזה.

וקריאות מרחפות: אמונה, הוי, אמונה חסרה לנו, אמונה בנצחוננו, בכחנו! ובאים קולות אחרים ומתחרים אתם: מעשים, מעשים תנו לנו ואז תבוא גם האמונה!

ועומדים אנו, בני העם, ושומעים לקולות הבודדים הללו. עומדים אנו ומנחשים על צד מי מהם יהיה הנצחון. והפקחים שבנו מושכים בכתפיהם: הוי, מגבבי דברים! ויוצאים הם את ידי חובתם לעצמם, כי על כן פקחים הם; ונמשכים גם אנו אחריהם כי על כן פקחים הם. ויוצאים אנחנו את ידי חובתנו: יושבים אנו ומחכים עד שיעשו מעשים גדולים או קטנים, עד שהאמונה תקבע בלבנו.

ויודעים אנו ומבינים כי לפנינו עבודה דורית; ובכל זאת אין זה מעכבנו מלבקש התגשמות המטרה בימינו ולעינינו.

כי, למרות הידיעה בדבר העבודה הלאומית ולמרות הדאגה הצבעית, ההכרחית, לקיום העם — הנה בראש וראשונה מבקשים אנו לחיות חיים שלמים, ככל האנשים שעל פני תבל. יושבים אנו בין שכנינו החיים, מבינים אנו ומרגישים את טעם החיים כמוהם — ורחוקים החיים מאתנו. סבל הגלות, שאבותינו כל כך הסתגלו אליו, ויקבלוהו באהבה, מכביד עלינו עד מאד, על גופנו ונשמתנו. הקרעים הנפשיים, שלפנים היו נחלת יחידים, ולכן מצאו בטוים בהתאוננות פיוטית, של משוררים אחדים, הנה הקרעים הללו הם עתה קנין כולנו, דבר המצוי בשוק, שאין צורך להריע ולהכריז עליו. נושא לו כל אחד את יגונו בלבו, בידעו שאחיו מנוגע כמוהו.

ובושים אנו להודות, כי את טובתנו אנו אנחנו מבקשים, את שלמות נפשנו אנו; ומסתבכים אנו בעבודה לאומית, עבודה לדורות, ודורשים אנו ממנה פתרון חיינו, פתרון תכוף ולאלתר.

ויש בקרבנו שפתרון נראה להם כבלתי פתור, והעבודה הלאומית כנפסקת. וכנעלבים ומרומים עומדים הם לפני השמים והארץ ונאנחים בחשאי: מי רמנו? מי עלבנו? אחת היא לנו: אין לנו תכן בחיים, אין לנו יכלת לחיות כך, אי אפשר, לחלוטין!

ותוסס הוא צערם בחשאי — כבר נתישן; ונובלת נשמתם בחשאי, והולכים הייהם ונמקים באפס ובחשאי.

וגדול הוא אסוננו שעלינו לתקן שני חורבנות: חורבן עולמי, לאומי ותו.יבן זמני, פרטי. ואנחנו המוחרבים בכל איננו יכולים לבנות את האחד מבלי שנבטל את השני.

ושוכחים אנו לפעמים, כי משונים אנחנו, תרתי דסתרי, ונגשים אנו בהתלהבות אל המוחש והמורגש לנו ביותר. ובאים אנשים ומשננים לפנינו שמות מקומות וצמחים, ומפתים את נפשם כי אמנם מתגעגעים הם לחיי אהבה וטבע. והא ראיה: הרי במותם מרחפים ותועים שמות כל כך יפים ומקסימים: שדה, יער, הר, עמק, אילן, עשב, שמש, ירח ועוד ועוד; הרי הדמיון כל כך עשיר, הרי הלב כל כך ריק, הרי מוכן הוא, הלב, לספוג לתוכו את כל אלה ולהפרות מעט את הנשמה העלובה.

ושומעים אנו, האנשים הפשוטים, את כל הנפלאות האלה, ומאמינים כי לפנינו נצני תחיה, תחיה תכופית ולאלתר.

ובאים בני אדם, ורואים נצני-תחיה אלה, והולכים להם שבעי-רצון. שמחים הם, כי עלה להם לרמות את נפשם להחליף „פרחי מות" ב„נצני-תחיה".

וימים עוברים וקצה הנפש בכל אלה ודוממת היא, ובשתיקה תועה היא בין כל מיני אנשים, בין כל מיני מפלגות ואינה מוצאת שום פתרון, כל דרך. וחיים בני האדם ואין להם כל חפץ, כל יכלת לחיות כך, וימים ושנים עברו בתפוש דרכים, והדרך נעלמת עדיין.

וימאס האדם בזה, ושוב אינו מחפש כלום. ומסתבך הוא אחר כך בעניני החיים, ושוכח הוא את הכל. ואין לו פנאי לחפש, ואין לו פנאי להסתכל לתוך נפשו. ועסוק הוא בעבודתו וטרוד הוא עד מאד: מצרף הוא פרוטה לפרוטה, למען הבטיח את חייו, למען הבטיח את חיי ביתו. ופשוטים הם ומובנים החיים הללו, ואין כל ספקות, ואין כל פקפוקים.

ויורד האדם ורותח בתוך סיר החיים, והפקר הוא לסיר ולכל אשר מסביב. ומעלה לפעמים כף-המבשלים את האדם מלמעלה, ומתראה לפנינו מלוג ורתות, ונמצאים אז אנשים המקנאים בו, בחיין הרועשים-השוקטים, במנוחת הנפש ובחיים הפשוטים ההולכים ונטוים מאליהם, בלי עזרת האדם ובלי ידיעתו.

ואין עוד תחיה, ואין עוד נצני תחיה, ואין חיי פרט ואין חיי כלל, ואין ע״ד הרגשת הטבע, ואין אף געגועים אמתיים אל הטבע האמתית.

ונשארים אנו עדיין מרוחקים מתכפר, מרוחקים מהשדה ומרוחקים מהטבע. ועדיין אין לכל עניני הטבע שיכות אמתית אלינו ואל עתידנו — ואינם מעסיקים עוד את לבנו.

ויושבים אנו בין שכנינו, ושואבים אנו את כל ההרגשות האלו מפיהם ומספריהם. וטבעיים הם חיי שכנינו, וטבעיים ספריהם; ופגומים הם חיינו ומלאכותיים ספרינו. ומתגעגעים הם, שכנינו, אל הטבע, ועוזבים הם את עריהם הגדולות, ובאים הם אל אחיהם הכפרה, ומתדבקים הם בטבע הריהם, יעריהם ושדותיהם, ומדברים הם כלשון אחיהם, שפת הטבע של ההרים והשדות הללו.

ומתגעגעים הם, בני עמנו, אל הטבע, — ועוזבים הם את עירותיהם הקטנות ובאים אל הערים הגדולות, אל שכניהם העמים, ומתדבקים בלשונם, וחיים את חייהם וקוראים בספריהם. ויושבים להם שכנינו ומספרים בהתלהבות על דבר טבע ארצם הברוכה, על־דבר יופי כפריהם, על דבר טבעות חייהם; ושומעים הם משלנו את כל אלה, ובאים הביתה, אל הרחוב הזר ודסואן, וכותבים לאחיהם הנדחים את כל הגדולות והנפלאות האלה. וקוראים אנו את דבריהם, והנה שמים חדשים וארץ חדשה! — ומקוים אנו למלאות את הנפש בהם. ונשארת הנפש־בלתי מתמלאת — ומקנאים אנו באחינו הגדולים היושבים בערים הגדולות, בחייהם המלאים ענין ויופי, ושואפים אף אנו להבלע בכרך הגדול והזר . . .

ויש שיעלה בידי אחדים למלאות את משאת נפשם, ונבלעים הם בכרך. יודעים הם ומכירים, כי הרגש הפיוטי המפעם בלבות הגדולים, חסר להם לגמרי, רואים הם ואינם יודעים מה, שומעים הם ולא תקלט אזנם.

ויושבים אחינו אלה ומתגעגעים אל הטבע הברוכה — ונשארים הם בארצות זרות, בערים סואנות, בסביבה נכרית ורחוקה, יושבים הם ומתגעגעים: כמה יפים הם הגעגועים!

ויפים הם הגעגועים גם לנו, בני האדם הפשוטים, השותים בצמא את כל הדברים הנשאים באויר עולמנו. ו„שירה חדשה" אנו שומעים:

„ורבים יהיו סופרנו — ושבעתים ספרינו; ויפות תהיינה המלים, ומקסימות את נשמתנו — ונשאב מהן כחות רוחניים בריאים, כחות הטבע; ונריח את ריח הפרחים בספרינו, ונבריא את ריאתנו החולה ביערים הרבים המפוזרים על פני כל הספרים".

„ונמציא לנו חיים שלמים ומלאים בספרים ובם נמצא נחומים על גורלנו המר, על המציאות האכזריה. ושוב לא יהא גורלנו מר, ושוב לא תהא המציאות אכזריה".

„ויעברו ימינו כחלום יפה, וימשכו חיי בנינו כחזון מקסים, ולא יפסק החלום עוד: אין בכח כל איש להרוס את אשר בנינו בפנים המח ובתוך הלב".

ויושבים אנו ומצפים להתגשמות חלום זה במהרה בימינו ולעינינו — וכבר רואים אנו את „נצני התחיה": נעלמו והסתתרו כל אותן הבריות המתוכחים ומתפלפלים בהלכתא למשיחא, המתבלים את הוכחותיהם ב„מראה מקומות" מגדולי הכלכלה; נגוזו ועפו כל אותן החוברות בעלת צביון מפלגותי; במקומם התראו ובאו אנשים אחרים המדברים, כביכול, אל הנשמה, המרפאים את הלב. וספרים אחרים, „פיוטיים", מקשטים את חלונות בתי מסחר הספרים . . .

ועף העם אל הספרים המדברים אל נפשו, והנכתבים בשפתו המדוברת. ומהללים את דברי הספרים ההם: יפים המה, נעימים! וכמה טבע, טבע של אביב, זרוע על פני הספרים האלה!... קוראים בהתלהבות המהללים המשבעים.

ומבשרים נביאי־השקר: חיים רעננים מתעוררים אצלנו, וריחות אביב נשאים לאפנו, ואויר צח נכנס בשפע לתוך גופותינו החלשים. וכל אלה הם רק נ צ נ י־ ה ת ח י ה, והתחיה עצמה עוד תבוא!...

הוי, „התחיה"! התחיה העלובה! —

החסידות״ ״מזו שהיא.

משורר החסידות, ה׳ הורודצקי, לא ייעף ולא ייגע. אחרי אשר התלהב במאמרו „החסידות"[1]) והחליט שהחסידות היא תורת הנביאים, חזר על דבריו אלה ביתר שאת ויתר עז במאמרו „מלחמת הרגש והשכל"[2]) ויצא לריב עמי במאמרו „החסידות" פרק ב׳[3]), על שהפכתי בזכות הגר״א[4]) כנגד טענותיו הוא עליו[5]).

אין את נפשי עתה להוכיח, כי ה׳ הורודצקי, כרוב תיאולוגי הנוצרים הרציונליסטים, מיחס להנביאים רעיונות שלא עלו על לבם מעולם, אחרי אשר מאמרו „מלחמת הרגש והשכל" עוד לא נשלם. אבל על מאמרו השני רואה אני עלי חובה להשיב מבלי לפחד מקול קריאתו: „תחית המתים! ההתנגדות הישנה עם כל טענותיה ומענותיה קמה לתחיה", אשר הוא עצמו אשם בזה. אלמלא היה הוא בא עתה לזמר רון, שיר ושבח להחסידות ולהשפיל את כבוד הגר״א לעמת בחירו הבעש״ט בשביל המחלוקת שהיתה לפני מאה שנים וכבר נשכחה מלב, — לא היה איש מתעורר עתה מחדש להפיח את הישן ולהראות על ערך הבעש״ט והחסידות כמו שהוא באמת. כן אינני מפחד מפני השמות הקדושים, שזכר בעל המאמר, שנאספו אל דגל החסידות, ומפני שאלתו: „איזה כח הסב את לב העם הזה ואת הגאונים ההם לעזוב את הרבנות וללכת אחרי החסידות?" כי שאלות כאלה אין להם מקום כלל. ראשית, גם בין גאונים יש בעלי דמיון נלהב, שהדמיון חזק אצלם יותר הרבה מן השכל וההגיון, ו„דיקדנטים" היו בעולם גם קודם שהמציאו את השם הזה. שנית, אין ספק, שהרבה מן הגאונים האלה, כמו המפולפל בעל הרפלאה ואחיו ור׳ שניאור ולמן בעל השלחן ערוך לא עזבו את הרבנות, ודעתם בענין למוד התורה וגם המשא ומתן בדברי המחברים הקודמים להם וכ״ש בענין קיום כל הדינים והמנהגים הטפלים היתה כדעת כל הרבנים ולא כדעת הבעש״ט, וגם הרבה מאד מבני העם בכלל לא עזבו את קיום המצוות. שלישית, אם נשאל שאלות כאלה אין לדבר סוף, שהרי יש בעולם כמה כתות דתיות, וביניהן גם כאלה המסרסים את עצמם לשם שמים וכיוצא בהם, שהרבה נמשכים אחריהן, ואי אפשר לומר שכלם שוטים ופתאים. על יש וזה רק תשובה אחת: אין חקר לרוח האדם!

אבל נבא לעיקר דבריו.

הוא שואל: האם אפשר שלמודי הרבנים וחקיהם הרבים יהיו לקניני העם כלו? לא כן, לדעתו, תורת הבעש״ט, שרצה שהיהדות תהי נוחה לכל נפש ולא רק לנחלת יחידים. הבעש״ט לא יכול לסבול את הלמדנים המצפצפים ומהגים את הפלפולים בלי שום תועלת דתית וכו׳.

משפט הפוך! למודי הרבנים וחקיהם, כפי שראינו עד השנים האחרונות, היו באמת לקניני העם בכללו, מלבד יחידים. העם עסק בלמודי התורה, איש כפי מדרגת ידיעותיו, זה בתלמוד ופוסקים, זה במשניות, אגדה, קצורי ספרי ההלכות, ואפילו בהעתקות להלשון המדוברת, איש איש כפי שהרשה לו זמנו. גם את החקים, מלבד יחידים, שמר העם, זה בחפץ לב וזה כדי שלא לפרוש מן הצבור; אבל איך תהיה נוחה לכל נפש השמחה באלהים והמחשבה תמיד על אדותיו, שדרש הבעש״ט? האם אפשר לכל איש לשמוח בעצם שלא ראה אותו מימיו, שלא היה לו מעולם שום יחס מוחשי עמו ומבלי דעת „לשמחה זו מה עושה"? האם אפשר לרבבות אלפי אנשים הטרודים בצרכי פרנסתם ובעסקי חייהם להסיח דעתם ממשאם ומתנם, מהשגחה על מלאכתם שתצא כהוגן וכו׳ וכו׳ ולחשוב תמיד על אדות האלהים? ואיזה תועלת דתית שאין בהפלפולים, יש בהשמחה באלהים? איש כהבעש״ט, שהבטיח, כאילו היה עד ראיה, שהשרפים והאופנים מזדעזעים בשעה שהאדם מתפלל מנחה אפילו אינו יודע מה שהוא מדבר[6]) צריך היה לחשוב, כי ע״י

---

[1]) „העולם" ש״ז גליון ג׳. [2]) השלח כרך י״ח חוברת ד׳. [3]) „העולם" ש״ז גליון ט״ו. [4]) „השלח" שם, חוברת ג׳. [5]) שם, כרך י״ז חוברת ד׳. [6]) „השלח" שם בשם הבעש״ט.

השמחה באלהים נעשים השרפים? לְהֶפֶך שמנים ועבים ביותר, אבל אנשים אחרים אינם חושבים כן . . .״.

אחרי שהוא מחפש תנואות על ההיתר להתפלל עם העבריינים, שהם עוברים על דת ולא רק אנשים גסים, ועל הדברים על אדות „יושבי קרנות״ שהם רצים לבאר שחת, בלי ספק לא מפני שהם עושים צדקה בכל עת ומפרנסים את בני ביתם[7]) אלא מפני שאינם נושאים ונותנים באמונה, — הוא אומר שהרבנות חושבת את הלמדנים לבחירי האומה וכל העולם הבא לא נברא אלא בשבילם. אבל החסידות באת אל בעלי העגלה, נושאי סבל וכו׳ ואמרה להם בנים אתם לד׳ אלהיכם, כמוכם כלמדנים שוים בעיני אלהים.

ומתוך כעסו על הרבנים בא ה׳ הורודצקי לא רק לכלל טעות אלא לכלל כזב. הרבנות אומרת: „כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא״[8]); הרבנות צותה לחלל את השבת אפילו בשביל גסים וחוטאים, וגם „גנב שיש לו דמים אם נפל עליו גל בשבת (בעת בואו במחתרת) מפקחים עליו״ את הגל[9]). אם הרבנות כבדה תלמידי חכמים יותר מעמי הארץ, יסלח לי ה׳ הורודצקי, המכבד את הבעש״ט יותר מהגר״א, אם גם בריבי עמו הנני מכבד אותו יותר מאשר אני מכבד איזה בעל עגלה גס, ויסלח גם לכל אלה, המכבדים את הפרופיסורים יותר משוערי האוניברסיטות. הבעש״ט, שהלמוד היה אצלו לחסרון, הלך בזה לשיטתו, אבל העולם כלו, מלבד אלה השותים בצמא את כל דברי הבעש״ט, לא פסק הלכה כמותו.

ה׳ הורודצקי אמר שהבעש״ט התנגד רק לאלה תלמידי החכמים, שעשו את הלמוד לעיקר בדת, שבלו את שנותיהם רק בלמודיהם והביטו בקלות ראש על אלה, שאין להם חלק בכל אלה. ניתי ספר וניחזי: „מהראוי שלא להרבות בלמוד כי בדורות הראשונים שהיה שכלם חזק וילמדו בקדושה עליונה וגדולה לא היו צריכים לטרות עצמו על היראה וכו׳ אבל אנו ששכלנו מעט אם נתבטל מחשבותינו מן הדבקות בהשי״ת ונלמוד הרבה חס ושלום נשכח יראת השם מאתנו והיראה היא היא עיקרית יראת ד׳ היא אוצרו כמו שכתוב ב„ראשית חכמה״ (אויטריטט נפלא!) לכן צריכים למעט בלמוד ולחשוב תמיד בגדולת הבורא יתברך כדי לאהוב אותו ולירא מפניו״[10]) ומובן, כי כדי לחשוב תמיד בגדולת הבורא צריך לא רק למעט בלמוד, כי אם לבלי ללמוד כלל, מלבד ספרים כספרי הבעש״ט, כי העוסק בדיני מוקצה או חמץ בפסח וכל שכן בדיני גיטין ונזיקין, אינו יכול לחשוב באותה שעה על גדולת הבורא.

ויותר ממה שאמר הבעש״ט אמר ה׳ הורודצקי עצמו, בסתירה למה שאמר שהבעש״ט התנגד רק לאלה שעשו את הלמוד לעיקר בדת. על דברי, שהסופרים מצטערים על שהתורה משתכחת מישראל, ששום איש לא יכניס בזה כונה לומר שהם מצטערים על שכחת פלפולי „פני יהושע, הפלאה״ וכאלה, רק על שהתורה משתכחת, — הוא עונה בהתגלות לב נפלאה, כי באמת אין להצטער על הלמודים היבשים שמעולם לא היתה להם נגיעה אל העם (אל העם הגס של פודוליה וסביבותיה מזמן השמד של שנת ת״ח והלאה?); לא על תורה כזו ההולכת ומשתכחת צריכים אנו להצטער: צריכים אנו להצטער על אשר תורת הנביאים הולכת ומשתכחת מישראל, והוא מסיים שהרבנים השתדלו להחליש את השפעת הנביאים על העם, והחסידות היא אחת התנועות המתנגדות להשתדלות זו, כי בה נמצאים הרבה (?) מורעוני הנביאים.

הדברים אינם צריכים באור, כל הספרות התלמודית והעיונית היא למותר לגמרי, וצריך רק לדאוג שישארו ספרי הנביאים, ההגדות המוסריות וספרי החסידים. אבל כל דבריו אינם אלא בדותא. הנביאים לא הטיפו לשמחה באלהים, שגם לאלהים אין צורך בה: גם בשעה שהטיפו ליראת ה׳ לא היתה כונתם ליראה של הסתכלות המחשבה, יראה חסידית, שגם

[7]) כתובות ג׳. [8]) סנהדרין צ׳. [9]) רמב״ם הלכות גניבה פרק ט׳ הלכה י״ג.
[10]) „השלח״ כרך ח׳ צד 383 בשם הבעש״ט.

בזה אין צורך, כי אם כמובן „את האלהים ירא ואת מצותיו שמור״ הנביאים הטיפו לצדק ויושר ותורתם היא תורת האדם, אבל לאום ישראל, לתועלת קיומו והיותו נבדל מעמים אחרים לבלי התבולל בהם, כמו שאמרה תורה כמה פעמים, צריך גם לתורת ישראל, ותורת הנביאים אינה מספקת לו כלל. שנית, האם הקראים והנוצרים, אשר דבר אין להם עם התלמוד וכתנה הרבנים ומכבדים גם כן את הנביאים, החזיקו יותר בתורת הנביאים והפיצו את השפעתה? שלישית, מה עשו החסידים לחזק את השפעת הנביאים? את תורת האדם? הלא לשמחה באלהים, לדבקות ויראת ה׳ פלטונית לא הטיפו הנביאים, ורק לצדק ומוסר; האם בזה עולים החסידים על הרבנים? הרבנים הרימו את מעלת המצוות שבין אדם לחברו על המצוות שבין אדם למקום, ולא בהם וגם לא בחסידים האשם, אם בדברים שבממון, שנאה וכיוצא בזה מורה האדם לעצמו היתר שלא כדין, יצר לב האדם רע מנעוריו״.

אם הגר״א לא רצה לשמוע לקול איזה מנכבדי עירו להתוכח עם ראשי החסידים — אין זה מוכיח כלל, שעשה מה שעשה בריבו עם החסידות על פי התעוררותו מעצמו ולא על פי הצעת אחרים[11]), שהראו לו את ספרי החסידים (לא רק „בעבור שמועות מפלוני אלמוני״, כדברי ה׳ הורודצקי). עם זה הריני מוסיף, כי לדעתי טוב עשה הגר״א בהמנעו מוכוח פרטי. אני חושב, כי אם היה בא איזו מתבולל או בונדאי להתוכח עמי פה אל פה ע״ד הציונות או ערך שפת עבר, לא הייתי נרצה בשום אופן לוכוח פרטי כזה, כי וכוחים בין בעלי שיטות שונות לא הביאו מעולם שום תועלת ותמיד נשאר כל אחד מן המתוכחים בדעתו. כן ברור לי, שלעולם לא אטה את דעת ה׳ הורודצקי לדעתי, לבלי לראות כל טוב בהחסידות, כאשר לעולם לא יטה הוא את דעתי לקשור לה כתרים. גם את דברי אלה הנני כותב לא בעדו, רק בעד הקוראים.

ה׳ הורודצקי שואל: „מה מצא הגר״א בתוך עדה גדולה כזו? האם בעבור זה שאלהיה הוא באמת אלהי האחדות האמתית, ואשר הגר״א ואחריו מר לילינבלום התנגד לזה כל כך?״ על זה אענה: את האמת לא ידעו לא שפינוזה ולא הבעש״ט בר מולו בשיטה זו, לא נדע לא אני ולא ה׳ הורודצקי ולא ידעו גם אלה שיבואו אחרינו. אבל איך שתהיה האמת, הנה לתורת ישראל אין מעמד על פי שיטת הבעש״ט הזו, כפי שאמרתי ב„השלח״, ושעל זה לא השיב ה׳ הורודצקי כלום. התורה אמרה: „ולא תבנה אתהן גזית כי חרבך הנפת עליה ותחללה״[12]), ולשיטת הבעש״ט החרב גם כן קדושה כקדושת המזבח, שהרי גם בה שוכן היוצר המהוה אותה ופורש עליה את קדושתו. התורה אמרה: „כי ה׳ אלהיך מתהלך בקרב מחנך . . . והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך״[13]) ולשיטת הבעש״ט אין לדבר זה שחר, שהרי האל שוכן גם באותו חלק הנמצא, שקראה התורה „ערות דבר״, פורש עליו קדושתו ואין לו ממה ועל מה לשוב, פנטיאיסטים היו בישראל גם לפני שפינוזה, אבל איש מהם עד הבעש״ט לא אמר, שקדושת האל מתפשטת גם על כל הנמצא כלו ועל כל המחשבות, יהיו איזה שיהיו, שמזה יוצא בהכרח, שגם החזיר, השקץ והעכבר קדושים בקדושת יוצרם המחיה אותם והמהוה אותם, וכי כל מחשבה פסולה, כל פעולה אסורה וכל הנקרא בתורה בשם „תועבה״ קדושות בקדושת היוצר.

וכי אפשר לדון לחובה את הגר״א על שיצא כנגד הריסה כזו במחאה היותר עזה? ואיזה מחאה תקיפה היתה יכולה להיות בדורו אם לא החרם? אל נשכח, כי שרי רוסיא במאה האחרונה, שהיו יותר נאורים בהשכלה מן הרבנים שבדור הגר״א, התנהגו, עד צאת חק חירות האמונה במדרגה ידועה, עם הכתות השונות שהיו ברוסיה בענשים יותר קשים,

[11]) ה׳ הורודצקי האומר כי הגר״א בעצמו היה המתחיל והעסקן יודע את האמת ומורד בה. בעצמו הביא בשם הגרש״ז מליאדי, כי ידוע לנו בבירור שלא מאתו יצאו הדברים כבושים וכו׳. (עי׳ השלח כרך ט׳ צד 425 בהערה). [12]) שמות כ׳ כ״ב. [13]) דברים כ״ג ט״ו.

אל נשכח, כי היתה השעה ההיא שעת חירום. סמוך בזמן לשערוריות כת פרנק, שהטיפה לקבלת „דת אדום". והנה אך נחו מן הרגז הזה — ופתאום הריסה חדשה מבצבצת בישראל! האם יכלו הרבנים לעמוד מנגד ולראות בשויון נפש את כל זה?

אמנם גם להרחקת הפרנקים מישראל הצטער הבעש״ט ואחריו ה׳ הורודצקי. „כל זמן שהאבר מחובר יש תקוה שתהיה לו רפואה וכשחותכין האבר אין לו תקנה עולמית", אמר הבעש״ט. אבל הוא, כנראה, הלך בזה לשיטתו, כי אם העיקר הוא לשמוח באלהים הלא גם בדת אדום אפשר לשמוח בו; אבל אין לדון לחובה את אלה שבאו בהקדשת כל טמא, פסול ואסור הריסת הדת לא פחות מאשר בהסתה לדת אדום, ואמרו שהאבר המסוכן לגוף אין לו תקנה אלא חתיכה.

לא אכחד, כי מהלך החיים הוכיח, כי החסידות לא הרסה את התורה, ופחד הגר״א וחבריו היה לשוא. אנשים בעלי נתוח פסיכולוגי עמוק היו יכולים להבין זאת מראש, שהרי החסידות איננה שיטה פילוסופית הגיונית המרחקת כל סתירות פנימיות מקרבה, אלא הויה, הקולטת אל קרבה גם נגודים והפכים. אבל הרבנים ההם והגר״א בתוכם לא היו בעלי נתוח כזה, ובהיותם בראשית התנועה, קודם שהוכיח מהלך החיים את שניאתם ובטרם ידעו כי תורת החסידות תתגלם במעשה רק באמונת צדיקים, בפדיונות ובהבלים ראו בה סכנה להיהדות. לחנם אומר ה׳ הורודצקי, כי החסידות ירדה עתה, כי גם בימים הראשונים לא היתה טובה ממה שהיתה אחרי כן. איזה אנשים יחידי סגולה, כהרב ר׳ לוי יצחק מברדיטשוב, אינם מוכיחים כלום. הם לא היו מתלמידי הבעש״ט, לא בזו את למוד התורה, לא ראו שום הבדל בין תורת הנביאים ולמודי התלמוד והרבנים, ומה שהיו נלהבים באהבת השם וכיוצא בזה בא להם על פי רוחניותם ומזגם, כמו שהיה גם בעל „יסוד ושרש העבודה", ולא הבעש״ט היה הגורם הראשי לזה.

עלינו לדון על החסידות לא על פי איזה מאמרים בודדים נוצצים, אלא על פי התגשמותה במעשה, וכבר אמרתי במאמרי ב„השלח", שאין לך שיטה שלא היתה מטרתה להביא איזה שנוי לטובה. לפעמים בוראי שיטה דתית חדשה מתהדרים בכונה במאמרים נוצצים, כדי למשוך את הלבבות . . . גם הדת שקמה בזמן חרבן בית ישראל מלאה מאמרים נוצצים, אבל במעשה — לא זו הדרך . . . ביחוד ראינו זאת באותן השיטות הדתיות, שיוצריהן העלימו עין מן הכלל „לא נתנה תורה למלאכי השרת"[14]) ודרשו מן הצבור מה שאפשר לדרוש רק מיחידי סגולה, הטוב שבהן לא נתקיים ונשאר רק הפסולת. גם החסידות עזבה את השמחה באלהים והמחשבה תמיד עליו ליחידים שאינם מן הישוב ולהעם נתנה רק את הצדיקים, נפלאותיהם וגנו צאנם, הבלי שוא, הוללות וחשך מצרים.

ישמחו בה ונבהם משוררי החסידות וימצאו בזה סגולה לעצבות שאסר הבעש״ט.

משה ליב ליליענבלום.

השבוע.

ארץ ישראל.

(B.—M. **יפו.** חג-הפסח עבר עלינו בחדוה ודיצה . . . הנצחון, שנחלנו, דברי-החבה שהובעו לנו ממקום גבוה — כל זה אמץ וילטף בנעימות את העצבים ההרוסים מימי הבהלה. והחגיגות התרכזו הפעם, אמת, מחוץ ליפו, בהמושבות הסמוכות, אבל תשמחת היתה גם במעוננו.

ומה מרגש היה פה החג! מה גדלה התנועה! פה מחלקים ומדביקים על

---

[14]) ברכות כ״ה.

הכתלים מודעות קולניות של „התחכמוני", „בית אולפנא לתורה ולמדע על טהרת הקדש" ושם — ע״ד המחלקה הרביעית שנוספה לבית-הספר לנערים של „עזרה". פה מודיעים ע״ד „הגמנסיה העברית", ושם — ע״ד הת״ת, המבטיחה לחנך את ילדינו ברוחם של „יראי ד׳ היראים והחרדים, כפי המנהג המקובל בכאן מדור דורות „בלי שמץ חלילה של אפקורסות". והכל בקולי-קולות, בסגנון צוחני, באותיות בנות שלש דיוטות — אמריקה ממש! . . .

הולך אתה ברחוב ולקראתך כנופית גדולה של יהודים, הלך ורנן, הלך וזמר, מה קרה? לא כלום! . . . מובילים את הרב לבית־המדרש . . . ומפנה אתה את פניך כלפי צד אחר — ומגיחה עליך ברעש ורעם שורה של עגלות טבועות בפרחים וזרים וכפות-תמרים וקשוטות בדגלים: בני אכרינו ובנותיהם שבאו לשמוח אתנו בשמחת החג.

אבל לא חסרו גם הגיגות רשמיות.

ראשונה — חגיגת-הבחינות בבית-הספר „תחכמוני". הטפוס של בית-ספר זה, שמנהלו „הד״ר לפלוסיפיה הלמדן והתורני ר׳ יוסף זליגר", מתאים בכל לדרישותיהם וטעמם של החרדים-הנאורים, שבארץ-ישראל. אין זכר להרצועה ולשאר מכשירי־הלמוד שב„חדרים". היחס של התלמידים להמורים הוא חפשי ומלא-אהבה. תכן־הלמודים מגון ועשיר. שפת-הלמודים — עברית. חבל רק שהעברית של מורי ה„תחכמוני" א י נ ה ח י ה, חבל רק על שהמורים בעצמם לא הורגלו עדיין ומדברים הם עם התלמידים בשפת ה„פסוק", וגם ההברה שלהם אינה נקיה והיא „פשרה" בין ההברה האשכנזית וההברה הרגילה בא״י — הספרדית. צריך לקוות שהמורים, מתוך שהם באים במגע-ומשא עם שאר מדברי-עברית שביפו (ואלה מדברים כלם בההברה הספרדית) יסגלו להם בעל-כרחם את ההברה הספרדית ואת העברית החיה.

הבחינות עלו יפה. התלמידים ענו על כל השאלות, שהוצעו לפניהם והצטינו בהרבה ידיעות.

שניה לה — חגיגת חנוכת בית-המלאכה שעל יד הת״ת. בית-מלאכה זה נוסד ע״י צעיר ציוני אחד, מר עוזרמן שהיה תלמיד בי״ס טכני גבוה בלונדון ושבמרצו הכביר הטה לפני שנה וחצי את מנהיגי הת״ת שבכאן להפריש חדר אחד וילדים אחדים בכדי ללמדם חרשת-המסגר וציור. נעשתה ההתחלה — ונמצא נדבן (מר ש. גולדברג) שקנה בשביל צרך זה בית קטן, שעמד סמוך להת״ת, וגם השתתף בההוצאות לקנית הכלים והמכשירים הדרושים. הלמודים התחילו, והתלמידים ראו סימן ברכה לא רק במלאכתם אלא גם בשפה העברית. קמו אמנם מערערים על הכנסת ה„השכלה" ל„תלמוד-תורה" ומירושלם איים כבר בחרמות, אבל הרב היפוני, מר קוק, הידוע ברוחב השקפותיו, עמד בפרץ והגין על בית-המלאכה עד שנתבסס די צרכו. מספר התלמידים נתרבה עד שהתחילו להרגיש כי צר המקום ושצריך לבנות בית-מלאכה הגון לפי הדרישות החדישות. והתחיל המנהל הצעיר משתדל עוד הפעם. ועוד פעם נמצאו מנדבים, מנדבים פרטיים וחברות. עבר זמן קצר והוקם בית גדול בן שתי קומות, שחנוכתו הוחגה בחוה״מ של פסח זה.

החגיגה היתה ברוב פאר. הבית היה מקושט בדגלים, בפרחים ובשער של כבוד. הזמנו ובאו כל נכבדי העיר. והתזמרת קדמה את האורחים בנגונים. וכשנתמלא הבית אורחים ואורחות פנה תלמיד אחד בנאום עברי יפה למר שמחה גולדברג (הנדבן שהוציא על הבית כששת אלפים פרנק), הודה לו בשם כל תלמידי בית-המלאכה על החסד שעשה עמהם והבטיח בשמם „להיות נאמנים לישראל, לתורתנו, שפתנו וארצנו; להיות חרוצים במלאכתנו ונהנים מיגיע כפינו ולהיות יסוד הגון להתישבות עמנו בארצנו" . . . אחר פתח מר ג. את הבית במפתח של כסף מיוחד לכך והתזמרת התחילה מנגנת „עוד לא אבדה תקותנו" . . . וינאום מר גולדברג נאום עברי ארוך. והחגיגה היפה נגמרה בשעה מאוחרת בלילה.

עוד חגגו את חגיגת-הפרידה לכבוד האדון והגברת מ ו ז ר באולם הגמנסיה. גם משתה-משפחה זה עלה יפה עד מאד. מלבד זה ערכו בחוה״מ יהודי יפו נשף לכבוד מוזר; והאגדה החדשה „כנור ציון" ערכה גם היא נשף.

הגמנסיה העברית היתה בימים האחרונים לאחת משאלות־היום בא״י. ההתענינות הגדולה, שמתענינים בהגמנסיה בחו״ל, הנדבה הגדולה בשביל בנין הבית, ההתמכרות העקשנית להענין מצד המנהלים והמורים — כל זה משך סוף-סוף אל הגמנסיה את שימת-לבם של כל ההורים שבא״י, המתגעגעים לחנוך עברי חדיש. וכל מושבה חפצה לזכות במציאה זו, ומשתדלת להעביר בית-אולפנא זה לרשותה. בראשון-לציון כבר היו אספות אחדות בנידון זה שקבלו החלטות של השתדלות נמרצה... ההנהגה של הגמנסיה קבלה הצעה רשמית גם מהועד של „זכרון-יעקב" שבגליל, אבל נקודת־הכבד של השאלה מונחת בפתח-תקוה. שם לא הסתפקו בהשתדלות ובבקשות בלבד, אלא התחכמו ל ה כ ר י ח את ההנהגה למלא את חפצם. כידוע, שייכת הגמנסיה באופן רשמי לאגודת-מניות בשם „אגודת הגמנסיה העברית". החבר המיסד מסלק לקופת-הגמנסיה מאתים וחמשים פרנק ויש לו בעד זה הרבה זכיות וגם הזכות לחות דעה בכל עניני הגמנסיה. ובכן קמה בפתח-תקוה חבורה של ארבעים איש והכניסו כסף להבנק על חשבון הגמנסיה ונוספו פתאם על מספר החברים. והכונה: להכריע את מנין הדעות לטובת ההעברה. אבל גם היפוניים אינם טומנים ידיהם בצלחת. והם לא יסכימו בנקל לשנוי פתאומי כזה. השאלה

תפתר על האספה הכללית של חברי-האגודה שתהיה בימים האחרונים לחדש ניסן. וצריך לקוות שהאספה תשאיר את ה„גמנסיה" ביפו ולא תעבירנה למושבה. ששם אין מקום לבית ספר בינוני ושיגרום אך נזק להחנוך האכרי של בני המושבות.

✕ באספת הועד המפקח על ה„גמנסיה העברית" ושל הועדה הפדגוגית שהיתה ביום ו' ניסן לרגלי בא האדון והגברת מוזר ליפו, החלט בנין הבית לגמנסיה העברית ביפו על שם הרצל.

בין יתר הפרטים והענינים החצונים והפנימיים, התעוררה השאלה גם על דבר ה„רוח" אשר בגמנסיה. והאדון מוזר אמר, כי לפני לכתו הנה בקשו ממנו החרדים שישתדל כי ישמרו את רוח המסורה בגמנסיה העברית. אבל, — אמר, — כי אינו חפץ לגדור גדרים בענין זה, מפני שאינו חושב את עצמו למומחה ב„רוח המסורה" ויביע רק את חפצו שבית-ספר זה שיהא רצוי לרוב היהודים יותר מזה אינו מבקש דבר.

ביחוד נחת דעתו של מוזר כשהוכיח לו הסופר מרדכי בן הלל הכהן שהוא ועוד רבים כמוהו, שהנם בודאי מצדדים בזכות המסורה מביאים הנה את בניהם בכונה לחנכם ב„גמנסיה העברית שהיא השומרת היותר נאמנה על רוחנו הלאומי ועל מסורת-העם שלנו.

בחגיגת-הפרידה שערכו לו חברי הגמנסיה העברית והורי התלמידים בג' בחוה״מ פסח הביע מר מוזר את הרושם העמוק שעשתה עליהם א״י. הם מצא הרבה יותר כאשר קוו למצוא. הוא הטעים עוד פעם ע״ד היחס הטוב שמצא בין מורי הגמנסיה והתלמידים. ע״ד עליצותם וערנותם (Munterkeit) של האחרונים, וגמר בתקוה לשוב הנה ולחוג אתנו יחד את חנכת הגמנסיה העברית ביפו.

D.) **ירושלם.** — אחרי השתדלות בלתי פוסקת של בעלי מרץ זכה גם ים-המלח לאנית קטור, והחבל הפורי של עבר הירדן זכה לחבור חדיש עם החלק המערבי של א״י. משפחה יהודית אחת. שבשותפות עם שיך ערבי אחד היא סוחרת בתבואות קיר-מואב שמעבר לירדן, בנתה אנית-קטור לא גדולה (בארך של עשרים מטר וברחב של חמשה), שתחצה יום-יום את ים-המלח מחופו המערבי לחופו המזרחי. המחיר של הנסיעה באניה זו בשביל העוברים והשבים לא יהיה גדול ביותר.

פתח־תקוה. — בשבוע העבר היתה במושבתנו ההגרלה של אדמת פרג'ה הקרובה למושבתנו בין שלשים החברים, שעומדים להתנחל עליה בקרוב האדמה נקנתה ע״י הועד הפלשתינאי באודיסה כבר מזמן; ונועדה ביחוד בשביל הפועלים העברים במושבה בכדי להקל להם את חייהם ולתת להם את היכולת להחזיק מעמד במושבה גם עם שכר־העבודה הנמוך שהם מקבלים בשביל עבודתם בכרם ובשדה ושבשביל זה אין הפועל העברי יכול להתקים פה זמן רב בתור פועל. הועד לא התכון לברא בפרג'ה מושבה חדשה ואכרים חדשים (לזה לא היתה כברת-האדמה הקטנה מספיקה) אלא להמציא הכנסה מן הצד לפועלים העברים שבפתח תקוה, הכנסה מן איזו דונמים אדמה, שתספקנה לבית, לגינה וכדומה, ושהפועל יכול לטפל בהם בימים שלא תהיה לו עבודה במושבה. אבל קשה למצא את האופן, שעל ידו תמסר האדמה להפועלים. כי למסור סתם את האדמה בנדבה להדורשים הראשונים, מובן, אי-אפשר היה. בדרך כזו, כשאין המתנחל מכניס כלום באדמתו, אפשר היה לחשוש, שהאדמה לא תתחבב על בעליה החדשים ולא תקשור אותם אליה. גם הפועלים לא חפצו בנדבות (הסתדרות „פועלי ציון" לא הסכימה בכלל להתאכרות, בכל האופנים, מפני טעמים „פרינציפיליים"). צריך היה למצא אופן כזה, שיבטיח, ראשית, את מהלך העבודה הרגיל, שיקל להפועלים את ההתנחלות וישישמור על האדמה שלא תשאר בורה. משום החדוש שבדבר. צריך היה גם להשתדל שהפועלים המתנחלים יהיו כלם ראויים לגשם בפעל את התקות, שמניחים עליהם.

בסוף באו לדרך זו: החברים המתנחלים מתאגדים לאגודה, שקונה את האדמה מידי הועד האודיסאי על מנת לשלם את המחיר בשעורים קטנים. האגודה אחראית בשביל מעשיו של כל חבר, והיא מקבלת חברים חדשים רק בהסכם כללי של החברים הקודמים. מספר חברי המושבה הוא — שלשים. כל חבר מסלק בשביל חלקו מאה פרנקים מיד, ואח״כ הוא הולך ומסלק בכל שנה מאה פרנקים עד שישולם כל החוב.

אדמת-המושב הנה כחמש מאות דונם. ומזה השאיר לעצמו הועד האודיסאי ששים דונם; (בדעת הועד למכור אדמה זו, בחלקים של שנים, שנים דונמים, לפועלים ולבעלי-מלאכה למבנה בתים.

S.) **רחובות.** — אחד החזיונות המשמחים שבחיי המושבות, היא ההתעניינות המרובה של חברי „מנוחה ונחלה", היושבים בחו״ל, בנחלות הקטנות שיש להם בארץ-ישראל (ברחובות). ההשקפה ה„פילנטרופית" של חובבינו אלו על ארץ-ישראל משתנית לאט-לאט לזו של עסק פשוט. ואותו החובב העשיר או האמיד, שהשתתף לפני שש־עשרה שנה באלפים וחמש מאות רובלים בשביל קנית „מנוחה ונחלה" ושחשב הוצאה זו כנדבה פשוטה ואפשר גם — כשעברת ההתלהבות — כזריקת אבן לחמת . . . אותו החובב מתחיל עכשיו להביט על הנחלה שלו כעל דבר ממשי, מסחרי, שנותן או שמבטיח ליתן פירות בעתיד.

רוב החברים מבקשים מהפקדות (אדמת „מנוחה ונחלה" נעבדת ע״י פקידות הנבחרת מתוך החברים) לעבד את כל החלקים שלא נעבדו עדיין ולנטעם. בכלל רבה ההתעניינות של חברי „מנוחה ונחלה" היושבים בחו״ל ב„אחוזותיהם" בא״י; והם אינם מסתפקים עוד בהכנסה המצערה שממציאה להם הפקידות שנה-שנה, אלא שואלים ודורשים ורוצים לשכלל את כרמיהם וגניהם. עתה נמצא בא״י בא-כחם של כל חברי „מנוחה ונחלה" הורשאיים. מר רפלקס שבא לכאן בכח-הרשאה רחב לבקר את כל העבודה שלשעבר ולעזור להגשמת הרבה תקונים להבא.

<> ביום ר' דח״המ״פ ערכו צעירי מושבתנו „חג-האביב" על הככר הגדול אשר מאחורי לו ביהכנ״ס. היה מרוץ-אנשים, מרוץ-סוסים. יריות אל המטרה, מרוץ בשקים, התגוששות ותהלוכת-לפידים. פתח את החגיגה מר סמילנסקי ויסים אותה הדר. מוסיגזון. בין ה„מורים" הצטין מר אלטשולר — אכר ברחובות. בין הרוכבים קבל את הפרס הראשון משה רוזנבלום אכר צעיר ברחובות, ובין המתגוששים והרצים היה המנצח מר אורלוב מורה ההתעמלות בגמנסיה העברית. קהל רב מאד שבא מכל המושבות מסביב ומיפו הביע את שמחתו במחיאות-כפים רועשות. החגיגה היתה נהדרה.

מראשון לציון כותב לנו מר ראשוני:

בימים האלה נקראו בני מושבתנו לאספה כללית בדבר הגימנסיה העברית. ויחליטו פה אחד להשתדל שיעבירו את הגימנסיה העברית למושבתנו. בני מושבתנו נכונים לתת במתנה להגימנסיה מקום בנין אחת החלקות היותר חשובות במושבה. להספיק לה מים מי צנורות מבאר המושבה ועוד דברים מועילים וחשובים הדרושים לבית כזה.

מר מוזר ואשתו בקר גם את מושבתנו בלוית האדון לבונתין מנהל האפ״ק ויהיו מרוצים מאד ממושבתנו היפה. מר מוזר שמח מאד על יחסם הטוב של בתי המושבה להגמנסיה.

באחת האספות האחרונות דנו הנאספים בדבר בקשת אחד מבני האכרים לתת לו זכות חות־דעת בעניני המושבה. עפ״י החוק השורר עד עתה יש זכות כזאת רק לאכרי המושבה בעלי חלק ונחלה בתוכה. ואם כי הצעיר המשתדל עומד עדיין ברשות אביו ואין לו חלק מיוחד לעצמו, החליטו הנאספים למלאות את חפצו. גם יתר בני האכרים משתדלים בדבר הזה והועד ימלא את השתדלותו. התקון ה„דמוקרטי" הזה יועיל הרבה למושבה, ויגרום הרבה להתקדמותה. כי חדלו לבקר את האספות מסבת זקנתם וחולשתם.

= ל„מוכתרים" (באי-כח האכרים אצל הממשלה המקומית) הקודמים כלתה שנת בחירתם ויבחרו עתה בחדשים ראוי לציין כי ה„מוכתרים" הנושאים את המ״מ בין המושבות והממשלה אינם יודעים קרא ערבית כלל ונבא מכתב מהרשות מחזרים המוכתרים אחר מורה הערבי שיתרגם להם את המכתב, והיה אם עוזב המורה הערבי את המושבה לימים אחדים או בימי החופש של בית הספר אין מי שיתרגם את המכתב. וראו זה פלא, כי במשך 25 תשנים מאז התישבו בארץ זו לא הספיקו הצעירים להתלמד את השפה הערבית הנחוצה להם עד כדי לקרא מכתב ולהבין את הכתוב בו!

ככה היא מושבתנו וכך גם שאר המושבות ביהודה.

ועד כמה „התערבותם" של בני ארץ-ישראל מגיעה, זו ההתערבות שעליה בוכים ומיללים סופרי הגולה עד שבשביל לתרגם מכתבים ערבים רשמיים מוכרחים אכרינו לפנות לפועלים הערבים, שגם המה אינם בקיאים גדולים בנקודות השחורות...

מכתב מהגליל העליון.

לפני שני שבועות בקר הולי הבירותי את הנוף שנמצא ברשותו ובדרכו סר גם אל המושבות העבריות **ראש־פנה ומתולה**. היהודים חלקו לו כבוד גדול. קשטו את המושבות בדגלים ובשערי כבוד. המורים יצאו לקראתו עם תלמידיהם ושרו את ההימנון הלאמי התורקי בעברית ויגישו לו צרורי פרחים. הרושם שעשתה עליו הפגישה היה חזק מאד. הוא היה מרוצה ממראה המושבות, מהסדר והנקיון ויהלל מאד את בתי הספר העברים. בראש-פנה שהה שלש שעות ויאכל שמה ארוחת הצהרים. מענינת מאד הערתו על אדות השפה הצרפתית. בבתי הספר הכפריים צריך, לפי דעתו, ללמד את שפת האם — עברית ושפת הארץ — ערבית. השפה הצרפתית אמר, מיותרה לגמרי, ויותר משהיא מיותרה היא מזיקה, כי היא שפת ההגרה. על ידי שפה זו, הוסיף, נותנים לדור הצעיר את היכלת לצאת מן הארץ, מה שלא רצוי כל עקר. אפשר להסכים על הצרפתית רק בערים, שמה יש בה נתיצות מסחרית. ומטעם זה הוא מתנגד לשטת האליאנס המכניסה לכל בתי-הספר שלה צרפתית במדה מיותרה.

אבל שהשפות הזרות אינן הגורם היחידי להגרת יוצאי אכרי המושבות. אלה אינם יודעים שפות ארופיות כל עקר ואף על פי כן לא נמנעו מלהגר לכל ארבע כנפות הארץ. אמנם בזמן האחרון פסק בולמוס ההגרה. הנסיון האכזרי הוא הוא שלמד אותם שההגרה מן הארץ מזיקה להם. „מראש-פנה" הלכו בשנה

שעברה ששה אכרים לאמריקה ואוסטרליה ואחרי, שהותם שם חדשים אחדים שבו כלם ועוד הביאו אתם חבר שביעי, מי שהיה לפנים אכר בארץ ישראל ויגר באמריקה. אשרם שלא מכרו את נחלותיהם וכשהלכו — הלכו על מנת לראות שמא בהעולם הגדול יוטב גורלם. עכשו כשנוכחו כי גם באמריקה אין יונות צלויות העפות ישר אל הפה, משקיעים המה את כל המרץ שלהם באחוזותיהם ועובדים הם בחריצות, שעוד לא זכינו לראות כמוה בין אכרינו עד היום. אין אותה קלות הראש, הבטול, הרשלנות, ששררו קודם בין אכרינו. במקום להגר לארצות רחוקות מחפש האכר, גם אם מצבו לא רע לעבודת שכיר-יום בתור פועל, והוא מאשר כשהוא מוצא אותה. לעצרת ההגרה הועיל גם התכסיס החדש של הפקידות, לא למנע ביד חזקה את האכרים לעזב את אדמתם. אכר שבא אל הפקידות וקובל שא' אפשר לו לחיות מהאכרות, מיד מוכנה לו תשובה: טוב מאד, ובכן תקבל הענקה ולך באשר תלך. אבל רואים האכרים שעל כל מקום פנוי של אכר יש הרבה קופצים שמע מינה, שאין זה דבר רע כל כך, א"כ נשאר גם הוא.

גם במהלך מחשבותיהם של הצעירים אפשר לראות שנוי לטובה. כל תקותו של צעיר המושבות עתה היא להיות לאכר; ולתכלית זו הוא עובד בתור פועל במושבה אחרת, אולי ימצא חן בעיני הפקיד ויעשהו לאכר. צריך להודות, כי השפעת הצעירים הרוסים חזקה מאד על בני אכרינו. הם רואים, שצעירים הגונים עשירים ומשכילים שקראו ושנו עובדים בחריצות ומוסרים את נפשם על העבודה.

אמנם בגליל העליון מעט מספר הפועלים העברים, יש מהם רק במתולה. היחס של האכרים איננו כל כך טוב אליהם והטעם הנהו אותו שב„יהודה": אותו הזרם של מרץ שהכניסו הפועלים במושבות מלבין את בני האכרים. הפועלים העברים הנם מחאה גלויה כנגד רשלנותם של האכרים.

ואם אין בני המושבות מהגרים, מהגרות הבנות. בני הערים שבארץ ולפעמים רבות גם במצרים באים אל המושבות של הגליל לקחת להם נשים מבנותינו. חזקה היא בידיהם, שבנות המושבה וביחוד הגליל הן מחנכות טובו תמימות ופשוטות, בלי כחל ופרכוס. מהמושבות ראש-פנה ומתולה יצאו בשתי השנים האחרונות כעשר עלמות לחוץ לארץ ולערים.

זה לא כבר היה בגליל העליון, הפקיד של המושבות בארץ ישראל מר פרנק. הוא הבטיח לפתח במושבות מקצועות עבודה הדשים. במתולה הבטיח להכניס מים אל תוך המושבה, לרצף את הרחוב ולבנות בנין חדש בשביל בית הספר. ומצד אכרי הגליל נראה עתהת ענינות מרובה בנטיעות. אגדת אכרים במתולה נוטעת עתה עצי תות ב„עמק עיון". הם באו לידי הוכחה, כי ברכה רבה בהם. כל הסביבה עד הלבנון עוסקת בהכנות פקעות משי, המכניסות כסף לא מעט. גם אחדים מאכרי ראש-פנה הזרו עתה אל ענף עבודה זה. בשנה שעברה נסו רק שנים להכין פקעות ומכרו אותם במקח טוב. השנה יעסקו בזה יותר.

בעמק עיון, אדמת מתולה, תקנה הפקידות השנה תעלות לירידת מי הגשם. התעלות עלו לערך 7 אלפים פרנקים. האכרים שמחים מאד על התעלות, כי טובה אדמת העמק מאד, אך רבוי המים היה מטביע את התבואה.

בן־הגליל.

אוסטריה.

יום היהודים באוסטריה.

(דו"ח של „העולם").

בשבוע שעבר ב 27 וב28 לח' אפריל נועדו לוינה כ150 באי־כח הקהלות היהודיות שבאוסטריה להועץ ע"ד יסוד הסתדרות יהודית כללית באוסטריה. בועידה השתתפו באי-כח כל המפלגות. ביחוד הרבו להשתתף הציוניים. בין נבחרי הציונים היו ארבעה חברי הקלוב היהודי הלאומי שבבית-הנבחרים האוסטרי, חברי הועד הפועל ביהם וד"ר ברוידה, ד"ר רייך, הארדיכל מרמורק ועוד. האספה נפתחה ע"י ראש הקהלה הוינאית הישיש א. שטרן והד"ר זונגשיין קרא הרצאה מצוינת „ע"ד שאלת הסתדרות הקהלות באוסטריה". הנואם הראה על התפתחות זכיות הקהלות באוסטריה להסתדר בפני עצמן ויוכיח שהחוק האחרון שתקקה הממשלה בנידון זה בשנת 1890 אינו מתאים למצב הענינים. השלטונים העירוניים מחליטים החלטות בענינים יהודיים מבלי שאל את פי היהודים. הנואם מציע לבחור בועדה שבה יכנסו באי-כח של כל המפלגות היהודיות באוסטריה, שמטרתה תהי לעבד תכנית מפורטת ע"ד הסתדרות יהודית כללית באוסטריה, תכנית שתציע ליום היהודים הבא שיקרא לימי הסתיו הבאים.

אחרי וכוח ארוך שבו השתתפו בין יתר הנואמים: ציר בית-הנבחרים הד"ר שטרויכר, ראש ההסתדרות הציונית שבגליציה ד"ר ברוידה, ציר בית-הנבחרים שטנד נתקבלו פה אחד ההחלטות הבאות:

„באי-כח הקהלות היהודיות שבאוסטריה רואים נחיצות בשנוי והרחבת החוק של 1890 בנוגע לקהלות היהודיות. להשגת המטרה הזאת בוחרים בועידה של 17 איש שצריכים לעבד תכנית-הסתדרות עפ"י התנאים הבאים:

א) בסיס ההסתדרות הנן הקהלות. ב) הקהלות מסתדרות לאגדות (Verbände), ושולחות לאגודות את באי-כחם. מספרן של האגדות יוחלט עפ"י הצורך בהן. בכל אופן שלזיה ומורביה תתאגדנה כלן לאגדה אחת, ביהם, גליציה, ובוקובינה כ"א לשתי אגדות וכו'. ג) באי־כח ההסתדרות תהי „המועצה היהודית הראשית" שבוינה שבה יכנסו נבחרי האגדות. ד) הנהגת האגדה תשמש בתור מוסד מיעץ לממשלה המקומית ו„המועצה" היהודית הראשית לוזרה (מיניסטריום) הקיסרית לדת ולהשכלה. ה) עד כמה כחן של האגודות ושל ה„מועצת" תגענה עוד ידובר בחוק שיעובד, בכל אופן לא תוכלנה לפסוק בעניני הדת. ו) הוצאות ההסתדרות תקחנה עליהן הקהלות לפי רשימות משלמי-המס שבתוכן.

בועידה שנבחרה לעבוד תכנית ההסתדרות נכנסו בין 17 החברים, הציונים הבאים: ד"ר שטרויכר, אדולף שטנד, ד"ר גבל, ד"ר מהלה, הארדיכל אוסקר מרמורק, ד"ר רוזנברגר, ד"ר ברוידה ועוד.

הועידה הזאת תוכל לצרף עוד אליה שני באי-כח מהחרדים שבגליציה שעוד יבחרו.

ביום השני העמדה על הפרק הצעתו הידוע של הנבחר האנטישמי בועידת התקציב להגביל את מספר התלמידים היהודים בבתי-הספר הבינונים שבאוסטריה (עיין גליון „העולם" של השבוע שעבר במאמר ה„תרבות הרוסית באוסטריה") נשיא העדה הוינאית, ד"ר אלפריד שטרן קורא נאום נלהב ומלא התמרמרות על הנסיון הזה להגביל את זכיות היהודים.

בוכוחים משתתפים שני נבחרי הפרלמנט ה' גרוס וד"ר שטרויכר. האחרון הראה על פעולת הקלוב היהודי של בית-הנבחרים בענין הזה. הקלוב עורר את כל הנבחרים היהודים להתאחד ולמחא נגד הנבלה הזאת. האספה כלה הביעה במחיאות כפים סוערות את הסכמתה אל דברי הנואם ותודתה ל„קלוב היהודי".

כתום הוכוחים נתקבלה פה־אחד החלטה של מחאת נגד הנסיון „לשלול מהיהודים אחת מהזכיות שעוד טרם לא שללו מהם: לא רק לשלול מהיהודים את היכולת להשתמש בפועל בידיעות שרכשו להם אלא לשלול מהם אפילו את היכולת לרכוש להם את הידיעות האלה, לשלול מהיהודים את כלי-הזין היחידי במלחמתם הקשה בעד קיומם בסביבה מלאה קנאת-הדת ו„אי-סבלנות" וכו'.

מלבד נבחרי-הקהלות שחתמו על מחאה זו עוד הודיעו שמונים קהלה את הסכמתם לה בתלגרמים.

אחרי הדו"ח ע"ד פעולת ועד ההכנה נואם ציר בית-הנבחרים הד"ר גבל. הנואם שמח שסוף-סוף יש בסיס לפעולה יהודית לאומית עצמית בשביל יהודי אוסטריה והנהו מטעים את הצורך למשוך את ההמון אל ההסתדרות. ההסתדרות צריכה להיות עממית. הוא מציע להנהיג את הבחירה הכללית והישרה. ועדי-הקהלות אינם מתחשבים בצרכי ההמון, כי ההמון רחוק מהם. עוד הוא מציע שההסתדרות תעסוק בסדור לשכות-מודעין לפועלים והנהו דורש שההסתדרות תשתדל כי הממשלה תכיר את שתי השפות העברית והז'רגון לשפות-האם של היהודים. עוד דורש הנואם שייסדו לשכות שתעסוקנה ב„סטטיסטיקה".

הנאום הזה מעורר וכוח ארוך. שורה של נואמים מדברים „בעד" ו„כנגד" ובסוף מחליטים בדבר שאלת הבחירה הכללית לשלוח גליון־שאלות אל כל הקהלות בנידון זה ו„לשמור את הדבר".

אז נגשים לבחירת הועד הפועל ובו נבחרים 23 איש וביניהם ד"ר א. שטרן ראש הקהלה הוינאית, ד"ר גידמן, הרב הראשי בוינה, הצירים ד"ר שטרויכר וד"ד מהליר, הארדיכל אוסקר מרמורק. והאספה נסגרה.

האספה שלחה תלגרם של הבעת-כבוד למלך אוסטריה ותקבל ממנו תלגרם של תודה.

עוד עלי להעיר על התיחסותם של צירי הציונים לועידה זו. בנאומיהם השונים הביעו את חפצם ללכת בנוגע לעבודה הלאומית הכללית שלובי-זרוע עם יתר באי-כח המפלגות. לא להפריד אלא לאחד באו. בכל הצעותיהם השתדלו להכניס את רוח העממיות ודבר זה, כמו שרואה הקורא מתוך ההחלטות שנתקבלה עלה בידיהם.

בתי עם ליהודים בגליציה.

רעיון חדש התעורר אצל יהודי-גליציה ובוקובינה והוא: ליסד בכל קהלות ישראל בתים-יהודיים-לאומיים. הרעיון הזה אשר יצא מבירת בוקובינה, טשרנוביץ התפשט עד מהרה בכל ערי-גליציה ובוקבינה. בטשרנוביץ כבר הוקם הבית הזה, וגם בגליניאני, עירה בגליציה, נבנה בית-יהודי-לאומי.

וכמעט בכל הערים אשר בגליציה התחילו להפיץ את הרעיון הזה, נוסדו חבורות על יסוד מניות, נאסף ג"כ כסף בתור נדבות, ובקרוב יגשו לבנין הבתים, וכל היהודים, אף בעלי-בתים הפשוטים וסתם יהודים חרדים, מתלהבים בשביל הבתים האלה, כלם משתתפים ביסודם.

ובאמת הרעיון ליסוד בתים-לאומיים — אשר על אדותיו לא הרהיב איש לחלום לפנים ואשר יקבל היום צורה ממשית — הוא רב-הערך ליהודי גליציה וראוי הוא לתשומת-לב מיוחדה.

לפנים התרכזו כל החיים היהודיים בגליציה בבתי-המדרש, ובלשכת-ה„קהל". בבתי-המדרש דאגו להענינים הרוחניים וב„הקהל" התרכזו החיים הכלליים ו„המדיניים". אולם בעת האחרונה באה מהפכה שלמה בחיי-היהודים, התנועה הלאומית

השפיעה הרבה על מהלך החיים לטוב. הודות להתנועה הזאת התפתחו החיים היהודיים למדרגה גבוהה עד כי לא יוכלו עוד היום להתכוץ בבתי-המדרש; והתענינות במדיניות פקחה את עיני היהודים להתבונן אל מעשי הקהל. היהודי הגליצי שואף עתה למרכז — אשר שמה יתאחדו ויתלכדו כל השאיפות כל הזרמים וכל המגמות.

תועה הוא היהודי הגליצי בסביבה של שאיפות וזרמים שונים, ולבו מלא געגועים לאיזה דבר, למוסד אשר יוכל לסמוך עליו, והוא צריך לבית — אשר בו תתרכזנה כל המגמות היהודיות, בו יתפתחו הרגשות הלאומיים, ובו יתעודדו הלבבות.

„הבית הלאומי“ גורם להתפתחותם של החיים הלאומיים ושל הרוח העברי בגליציה. להפולנים ולהרותינים יש מכבר בתים כאלה, בכל עיר ועירה נמצא בית לאומי פולני או רותיני, בבתים האלה נערכים כל החגיגות, האספות הלאומית. בהם משתקעים כל סכסוכי המפלגות ונגודי־המעמדות, פה מתאחדים כל בני המפלגות לפעולה אחת, ורעיון אחד מאגדם: טובת האומה.

בבית העממי ירגיש היהודי את עצמו כבביתו, שם ימצא מקום אשר בו לא ירגיש א״ע זר. בבתים העממים ידאגו לטפח ולרבות את התרבות היהודית.

כל האספות, הנאומים וההקראות, החגיגות תהיינה בהבית הזה, גם לתיאטרון יהודי ידאג, אשר בחוסר בית לא יוכל להתפתח כראוי. גם לחנוך בני־הנעורים יושם לב ביחוד, מקום מיוחד יקציעו בהבית לבית־ספר עברי, וגם את החנוך הגופני לא ישכחו, יעסקו גם בהתעמלות.

כללו של דבר בבית הזה יתרכזו כל החיים היהודים, המדיניים, התרבותיים וגם החברותיים. מעתה. לא יצטרך עוד היהודי לבקש לו ענג כחבורות-זרות. הבית הזה יהיה בית-ועד לכל היהודים אשר יבאו לחסות בצל הרעיון האחדותי והלאומי של עם ישראל, ולבקש חברה בין אחיו היהודים.

מ. ויזנפלד.

רוסיה.

עלילת-הדם בוילנה.

מוילנה מודיע לנו כתבנו המקומי:

הנסיונות של „הרוסים האמתים“ לערוך „פוגרום“ בערי-הפלך של וילנה ובעירות שהיהודים שמה המעוט לא עלו יפה מפני מרץ שר-הפלך שלנו הרוסי הישר ליובימוב. השר הזה בקר גם בשבוע האחרון כמה פעמים את העירות השרויות בסכנת ואחז בכל מיני אמצעים להפיר את עצת ה„רוסים האמתים“. הוא קבל את באי־כח היהודים בחבה רבה. במקומות שפגשוהו בספרי-תורה נשק את ספרי-התורה.

כמו שמראה החקירה רוצח הילדה ה נ ה ו א ב י - ה י ל ד ה ע צ מ ו.

פטרבורג (טלגרם של „העולם“)

האינג׳נר יולין בק, עסקן צבורי מפורסם ומוציא-לאור את העתון הגדול „ריטש“ אבד את עצמו לדעת. סבת הדבר — מפני שהפסיד את כל עשרו בעתון הזה.

יהודה בן דוב בק נולד ב1860 להורים מנכבדי העדה בעיר סוינציאן, פלך וילנה. הוא קבל חנוך יהודי דתי-משכילי. כשלמד כבית־הספר הגבוה בפטרבורג פרצו הפוגרומים של 81-82 ואז נולדה תנועת „חבת-ציון“. הטביח הרבה אז להתענין בתנועה הזאת. אבל החיים משכוהו בחזקה מהתנועה הזאה, ויתמכר כולו לעבודת ההנדסה. במקרה התודע לגנרל רוסי שעבד בראש הבונים את מסלות-הברזל ויטנוהו הגנרל לאחד האינג׳נרים הראשיים. בק הצליח בעבודתו זו ויתעשר.

אז זכר את אחיו שבתחום ויתחיל לתמוך בבתי-ספר ובבתי-התלמוד תורה. בשנים האחרונות הרבה לעסוק בעניני-הצבור. הוא היה אחד מהמיסדים הראשיים של השעורים הגבוהים העברים בפטרבורג ויסיע גם בהוצאת האנצקלופדיה היהודית בשפה הרוסית.

בכותו אבד ליהדות הרוסית א״ד העסקנים הצבוריים והנדבנים היותר מצוינים.

השבוע הציוני.

קופת-המפלגה.

עד סוף אפריל נקבצו הסכומים הבאים:

	מרק
בגרמניה	21240.40
ברוסיה	9230.69
בארצות הברית שבאמריקה	4637.90
באוסטריה	4574.02
ברומניה	4418.48
בנגב אפריקה	3979.25
בבלגיה	2767.95
באנגליה	2338.75
בהוללנד	1358.—
באונגריה	762.35
בשויץ	540.59
בסרביה	396.82
בבולגריה	294.30
בקרואטיה, סלבוניה ובוסניה	226.90
בארץ ישראל	177.80
בפרנציה	176.—
בסינה	102.—
בדניה	66.30
באיטליה	36.80
בארצות שונות	24.93
	57350.15

בחורש הראשון נקבץ כמעט החלק העשירי מהכסף הזה (כעשרת אלפים מרק ויותר מהחצי ברוסיה היינו 5500 מרק) גם באנגליה ונגב אפריקה החלו בימים האחרונים בעבודה נמרצה לטובת הקופה. מאוסטריה לא באה בחדש האחרון אף פרוטה אחת לקופה זו והננו מעירים על עובדה זו את דעת חברינו בארץ ההיא.

אין להוסיף עתה אף מלה על כל מה שאמרו וכתבו בנוגע לחשיבותה של הקופה הזאת. מקוים אנו כי ציוני כל ארץ וארץ ישימו את דברי כרוזי הועד־הפועל השונים בנידון לזה אל לב ויאמצו את כל כחותיהם להעשיר את הקופה הזאת הנחוצה כל כך להתקדמות העבודה הציונית.

אנגליה.

מליברפול כותבים לנו ע״ד אספה ציונית ענקית לרגלי בקורו של נשיא ההסתדרות הציונית מר ולפזון. סגן השר למושבות הקולוניל י. א. ב. זאלי ישב ראש. הגיעו תלגרמות של ברכה מאת ראש העיר ליברפול, מקס נורדוי, פרנצים מונטפיורי ועוד. סגן השר־למושבות פתח בנאום חם את האספה ויביע את רגשי אהדותו לציונות. מר ולפזון קרא נאום דומה לזה שקרא בלונדן. הנאום נתקבל במחיאות כפים סוערות. הד״ר גסטר הכניס הצעה של הבעת־אמון לנשיא ההסתדרות והצעה נתקבלה פה־אחד. נאמו עוד נואמים שונים וכשנגמרה האספה חלקה האספה כבוד רב לנשיא ההסתדרות.

גם בלידס היתה אספה כזו שבה השתתף מר ולפזון.

מצרים.

מאלכסנדריה כותב לנו מר א. ב. ע״ד חגיגה נהדרה של פתיחת בית-הספר העברי על יד בית הכנסת „אליהו“ הנביא. בחגיגה השתתפו מלבד הנסיך עזיז-פחה-חסן (מהמשפחה הכדיבית), ראש העיר, באי־כח הפקידות השונות כמו גם באי-כח הממשלות השונות שבאלכסנדריה, מלבד ראש הקהלה היהודית הברון מנשה כל תלמידי בתי הספר שבאלכסנדריה, התלמידות והמורים. נשמעו נאומים שונים והתזמורת נגנה.

רוסיה.

מקיוב כותב לנו מר מ. ק. ע״ד נשף ציוני שנערך שמה ב 9 לח׳ אפריל. בנשף השתתף המון גדול. האולם היה מקושט בתמונות הרצל, פינסקר ותמונות מהמושבות והיה ערוך בכללו בטעם מזרחי. שני המשוררים העברים-רוסים ל. יפה וש. פרוג השמיעו את שיריהם (מטעם הרשות נאסר לקרוא בעברית ובז׳רגון) והמקהלה השמיעה שירי-עם ושירים ציוניים.

הנשף עלה יפה עד מאד במובן החומרי (נשאר רוח כאלפים רובל) וגם במובן הרוחי. זה היה הנשף הציוני הראשון בקיוב ויועיל הרבה להתפשטות רעיוננו. מסדרי הנשף היו הד״ר סלונים וחברנו מר הלל זלטופולסקי.

שונות: מנגב אפריקה כותבים לנו ע״ד עבודה ציונית נמרצה בערים שונות. כן הגיעו לנו ידיעות כאלו מערים שונות מרוסיה, אבל מפני חוסר־מקום אין אנו יכולים להדפיס.

העורך הספרותי: נחום סוקולוב. — העוזר הראשי: א. חרמוני.
Liter. Redacteur: N. Sokolow. — Hauptmitarbeiter: A. Hermoni.
המו״ל האחראי: י. ברגר, קלן.
Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.
REDAKTION „HA'OLAM“, KÖLN A. RH., KAROLINGERRING 6.

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. – מופיע בכל יום ד׳.

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN
KAROLINGERRING 6

II. Jahrgang. Nr. 19. Köln, 13. Mai 1908.

שנה שניה. גליון י״ט קלן, י״ב אייר אתתל״ט לחורבן.

הציונות בערכאות.

מוצא המשפט ע״ד שנוי תקנות הבנק הוא מכעיס ומעציב. אינני חפץ להמתיק את העדשה המרה הזאת ולטהר את השרץ בק״ן טעמים. הפסדנו הון רב. ועוד יותר — עמל ויגיעה, התפעלות והתרגשות. אולי הפסדנו גם הרבה פופולריות משני טעמים, ראשית, ינצחו המתנגדים, ושנית, בקרב מחננו בעצמנו אולי תחולל התמרמרות רוח של זעם וליאות. על כל התוצאות האלה הנני מביט בעין פקוחה, ויכול אני לדבר עליהן דברים ברורים מאד. הבֵּרור לא יזיק בשום אופן.

תוצאת כל מקרה הֶנֶף במלחמה היא, שהמנוצח מבקש איזה שעיר־חטאת בקרב מחנהו. חושבים שזאת היא גבורת רוח. הנה מודה המנוצח שהיו לו מצביאים בלי כשרון, הנה הוא מוקיע לעין השמש את סטיסל, או את בַּזֵן. באמת זו היא חולשה וקטנות. הוא איננו רוצה להודות, כי כחו בכלל או כשרונו בכלל היה קטן מכח האויב, לפיכך נעים לו הדבר לתלות את קלקלתו ביחידים אחדים. אלמלי קלקלו היחידים האלה, כי עתה הייתי מנצח — זה הוא מה שהמנוצח רוצה להראות.

אם תהיה בנו חולשה כזאת, אז לא נקטין את התוצאות הרעות של חובנו במשפט, כי אם נגדילן. היו וישנם בינינו, בין הציוניים, אנשים שהתנגדו למשפט הזה. היו מתנגדים בחשאי, והיו גם שיָצאו בתעמולה גלויה. על התעמולה הגלויה הזאת אפשר לדבר בגלוי. היו חברי ההנהגה של הבנק שדרשו מאת הקהל לחוות דעתם כנגד שנוי התקנות. הדבר הזה היה למורת רוח רוב הציוניים ולכעס ולמכשול לועד הפועל המצומצם. ב„הוֶלט", שהוא כלי־המבטא הכללי והרשמי, במחלקה שהיא רשות־הרבים, הבאנו, בעל כרחנו, את הכרוזים — בעל כרחנו, מפני שלא חשבנו את הדבר לאפשרי לכבוש את הדעות. תעמולה זו, אלו היתה כבושה וצדדית, אזי יכלה להעמיק עוד יותר. את הפרסום חשבנו למועיל לנו, יען כי לעולם טוב טוב לדעת מי הוא המתנגד, וטוב טוב למנעו מירות באופל. נקודת השקפתנו שלנו היתה ברורה.

מתנגדי שנוי התקנות שבינינו אספו ע״י כרוזיהם איזה מספר של דעות. את המספר הזה יכולים היו לאסוף, גם לולא באו כרוזיהם בדפוס. ואלו אספו מעט פחות מזה, היינו גם אנחנו מאספים הרבה פחות. עובדה היא, כי רק התנגדות זו, רק כרוזים הללו גרמו לאיזה התעוררות בין דורשי שנוי התקנות להרבות יגיעה ולאסוף חתימות לטובת השנוי. כל הכרוזים מצדנו לא הועילו כל כך.

על כן אם יֵאָמר, כי בשביל אוֹתה תעמולה־שכנגד חרץ השופט הלונדוני את משפטו לדחות את בקשתנו, אז תהיה זאת אמירה בעלמא. השופט לא התפעל מזה כלל וכלל, כי שני אנשים מהדירקטוריום התעמלו גם כן כנגד השנוי. בין נמוקיו לא נזכר הדבר הזה כלל. הדבר האחד שפעל עליו הוא, כי יש מועט של מתנגדים, ואחת היא, איזה מועט, אחד כנגד שבעה, או אחד כנגד עשרה. אלו היה אחד כנגד עשרים, גם אז לא מצא השופט הזה לאפשר לשנות את התקנות, מפני שעמד על יסוד שוא.

יסוד השוא שעמד עליו השופט, הוא, שבענין כזה צריכים כל בעלי במניות לחוות את דעתם. הוא דרש דבר נמנע מצד עצמו. הוא לא הכיר את ה„אבטוריטיט" של הקונגרס, וגם לא את ה„אבטוריטיט" של אספת בעלי המניות הכללית. הוא דרש „פליביסציט!" לך ועשה „פליביסציט" בתפוצות ישראל! שתי פעמים עשינו את ה„פליביסציט" הזה. התוצאה היתה שאספנו יחד ארבעים וחמשה אלף דעות. בין אלה היה הרוב המכריע בעד שנוי התקנות, והמועט — כנגד. וצריך היה השופט לאמר: השאר לא נודע, או השאר — בודאי מתחלקים גם הם ביחס מספרי זה, הרוב — בעד, המועט — כנגד, עפ״י הכלל ההגיוני: כל דפריש מרובא פריש. אבל השופט הזה לא רצה לאמר, אלא למנות, ונשאר לו אחרי המנין — המון גדול של בעלי מניות, שדעתם איננה ידועה. זה היה לו הנמוק המכריע.

עם פורמליות יבשה כזאת אי אפשר היה להלחם. גם עם הפילנטרופיה של האדון אֵיב אי אפשר היה להלחם. הוא שמע הַרבה דרשות בעד וכנגד. ברד של Affidaavit's נפל על ראשו. האדון ונגביל הוציא את כל כלי נשקו של סטירה ושל רחמנות, של בטול ושל היתול, כל מכשול וקוץ שעל הדרך המובילה לציון תאר כהרי הרים, הקורה והקיסם! את ארץ ישראל תאר כמעט כאלו היתה סַהֲרָה, ואת הממשלה שם כאלו היתה ממשלה של קַניבלים — ומן הצד האחר לא נזקק כלל להראות מה יש לו, ואיך ישיג הוא את מטרתו. טיריטוריה עם אבטונומיה במקום אחר. פה יש מכשולים — אמת, לא מכשולים מגוזמים וקריקטוריים כאלה שתאר הוא, אבל מכשולים, ושם — הכל כל כך קל ונוח ונמצא ומוכן, רק שלח יד והגע אל פיך! שם יש מושבות שעלו בדמים מרובים, ושטפולן קשה וצרכיהן גדולים וקמץ שאיננה משביע את האִרִי — ושם? הכל כל כך יפה וקל — אויר! אין מכשולים ואין דיפיציט — יש אויר! יש כדור הארץ כולו, ואין שום מונע ומפריע! הכל מסכימים!

והוה

אניות קיטור שָטות ישר לגלויסטון. אוקינוס נושא אותן בלי שום מכשול. ואם תאמר: אין זאת אבטונומיה, אין זאת כלום, אין זאת יותר מיק"א — לך וספר דברים כאלה לשופט אנגלי!

בקונגרסים שלנו נצחנו אנו, בערכאות של נכרים נצחו המתנגדים. מיסטר איב יפרנסם בנצחונות. מיסטר איב חושב, כי לא טוב הוא לעם גדול להגביל את עצמו ביניעה בשביל ארץ אחת. אם עוד נשארו ארציים באמת, ולא אויריים, הזוכרים את שטתם הראשונה, הישנה (כבר עברו עליה שלש־ארבע שנים!), אז צריכים הם להגיד לעצמם, כי ברגע אשר יחליטו על־אחת משתים עשר הארצות, יהיו גם פה „מוגבלים" בעיני מיסטר איב. מיסטר איב האנגלי איננו מרגיש את עצמו מוגבל, כשהוא, האנגלי, לא יזוז מאנגליה. רק אנחנו הננו „מוגבלים". למה הננו מגבילים את שאיפותינו בארץ אחת, בשפה לאומית אחת, כרת אחת? איזו שתהיה! ובכל יום חדשה! זהו יותר נוח וקל . . . מורמוניות של שאיפות ושל מטרות . . .

נדחתה הבקשה, ועלינו לשלם קנס ההוצאות של הצד־שכנגד. המלים „או בארצות אחרות" שהוכנסו לתקנות הבנק בניגוד להחלטות הקונגרס, כמו שמחליטים, לרגל דרישות פורמליות של המומחים האנגלים, אינן יכולות להמחק, ג"כ לרגל ההשקפה הפורמלית של דיין אנגלי. נשארות אפוא המלים האלה בתור ספחת. רצינו לכרות באיזמל יבלת זו, ולא עלתה בידנו. צריך איפוא ליַבשה, להפרידה מן הלחות. והדבר הזה יעשה באיזה אופן שיהיה. לא בשביל אנגליה ונוסחאותיה נבראה הציונות, אף לא בשביל איזה בנק ועסקיו ותקנותיו ושטר יסודו. לא נברא החוטם בשביל המטפחת, כי אם המטפחת בשביל החוטם. במדה שמכעים אותנו מוצא המשפט הזר הזה, בה במדה תתחזק הדעה המיושבת והצלולה ויתגבר הרצון המוחלט לשמור את הציונות ואת כלי השרת שלה מכל תערובה זרה. אם אין הציונות מאושרת בגושפנקה של מיסטר איב, או היא מאושרת, אם רצה או לא רצה שופט אנגלי למחוק את המלים הזרות מתוך התקנות, לנו שריר וקיים הוא הדבר, שהמלים האלה לא לנו הן, צלם בהיכל, הנחה אל ההכרת הזר, מעות לא יוכל לתקון באופן נוסחאי, אבל יוכל לתקון באופן פנימי וממשי. מה שישאר בתקנות תחת עקת כובד החותמות האנגליות ישאר כ„הגהת תלמיד טועה", כטעות הדפוס שאין המדפיס רוצה לתקן, והמחבר מכריז עליה שהיא טעות וקלקול. ע"ד אפן עשית הטעות הזאת לבלתי מזיקה כלל, ע"ד השמירה והגדרים — יוָדע עוד. התמרמרות לא תועיל. טוב שתתהפך להתאמצות יתרה לחוק ולהרחיב את הציונות על אף כל המפריעים.

נ. סוקולוב.

ש. צ. זֶצֶר.

עבודה לשעה ועבודה לדורות.*)

אין לך עבודה יותר עקרה, יותר בלתי־פוריה מריב לשונות בין אנשים, שתהום עמוק של השקפות־חיים שונות מבדיל ביניהם, בין אנשים, שאופן חנוכם, אופן עבוד הסתכלותם־בעולם התפתח במצבים שונים, תחת השפעות שונות. הנה הם עומדים לפניך נלחמים מלחמת־שפתים, מזוינים בהוכחות הגיוניות, במופתים מדעיים. כל אחד מהם משתדל להוכיח לך, כי הנהו מחזיק בדעתו זו, שהנהו מגין עליה מפני מתנגדו, שהנהו בא להלחם בה — מפני שככה מצוה עליו מוחו, מפני שהנתוח ההגיוני הוכיח לו אמתותה של דעה זו, שהוא מגין עליה בכל כך חום ומרץ. אולם באמת אינם כלל ענינים אלה דברים שבמוח, אלא דברים שבלב. בראשית היה הרגש. אחר היה הדבור, מקורה של הדעה, שהאדוק שהיה לה לאותה דעה לפה, מחזיק בה בכל כך מסירות־נפש, הוא באותם התנאים, שבהם היתה נתונה התפתחותו המוסרית, עבוד השקפת־החיים שלו. יונקת היא דעה זו את לשד תייה מתחומי־הלב לא מתחומי־המוח; לא מפני שככה מצוה עליו מותו הנהו מחזיק בדעה זו, אך מפני שככה מצוה עליו לבו. הוא אינו כרוך אחריה מפני שהיא באה מתוך סברות הגיוניות ומתוך נמוקים מדעיים, אלא בשביל שהיתה לעצם מעצמיו, לבשר מבשרו, בשביל שהיתה לחלק מישותו המוסרית. דעה זו לא לשד המוח מיניקה אותה, אלא דם הלב, לשד הרגש. ההוכחות ההגיוניות, הנמוקים המדעיים אינם כאן בבחינת מפרים, מולידים, יוצרים. הם באים ככר לאחר יצירה. הם הנם בבחינת פה, בבחינת מליץ־יושר לדעה זו.

ובכלל זה, עוד לא קרה מעולם, שמלחמת שפתים בין אנשים אדוקים בדעות שונות תגמר באיזו תוצאות מעשיות מסוימות בשביל האנשים הלוחמים.

ימים ושנים יתלופו במלחמת שפתים ככדה בין אנשים, המדברים בשם שתי דעות מתנגדות אחת להשניה, — ימים ושנים תמשך המלחמה הזאת — ומאומה לא ישאו הנלחמים בעמלם הרב, לשנות את דעותיו של חברו בתורות, והיקשים הגיוניים. בשמעך או בקראך את דבריהם, אתה נוכח מיד כי אין כלל כונתם של המתוכחים לפעול איש על רעהו, להכריע איש את רעהו, להסיר את לבו של ה„צד שכנגד" מאותה דעה, שהוא מחזיק בה, ולהשותו להדעה, שהוא נלחם בה. זוהי רק מלחמת התגוששות, שמטרתה לא להכריע את מי מהמתגוששים, אך את קהל הרואים.

ולא אירע עוד מעולם, כי אחד מן הצדדים הנלחמים יוַתֵּר על דעתו מפני הנמוקים המדעיים, המופתים ההגיוניים, שהוא לא עמד עליהם, וחברו העירו עליהם. לא אירע עוד מעולם, כי יאמר אחד מן הצדדים הנלחמים לחברו: נצחתני, מתנגדי. יפה כח דעתך מכח דעתי אני. אמנם, ההגיון והשכל מחייבים יותר את מציאותה של הדעה, שאתה מחזיק בה, מאשר את מציאותה של זו שאני מחזיק בה, ולכן הנני עוזב את הדגל, שאליו נשבעתי, ואני מרים על נס אותו הדגל, שאתה נשבעת אליו.

אולם דבר זה כמעט שלא אירע מעולם.

ואינו בא דבר זה, מפני שבאמת אין כאן מלחמה כלל על דבר אמת הגיונית, מדעית, על דבר אמת, הנובעת מן המוח, אך על דבר אמת הנובעת מן הלב, על דבר אמת, המושרשת עמוק עמוק ברגש.

ואמת כזו לא תוכל להיות מוכרעת ע"י כל ההוכחות ההגיוניות שבעולם, אינה יכולה לקבל עליה את מרותה של כל אמת אחרת.

כי בשעה שהאמת ההגיונית יכולה להיות אך אחת, הנה האמת שבלב נושאת את חייה בה בעצמה, היא אינה זקוקה לשום הסכמה מחוץ, לשום כללים הגיוניים מסוימים ולשום כללים מדעיים מוגדרים. ולפיכך אין היא נכוית מחופתה של אמת אחרת. לב לב ואמִתו; רגש רגש ושאיפתו.

התהום הגדול והעמוק, שעליו הראיתי מבדיל גם בין הציונים הרוחניים ובינינו הציונים המעשיים בנוגע לעבודת ההוה בגולה.

סבת דבר אי בואנו להסכם, בנוגע לענינים אלו, אינו בפרטים, אך בעקרים. אין כאן שגיאה הגיונית מצד אחד משני המחנות הנלחמים, שאינו יכול למצות את עומקן של אותן המסקנות, שצריכים להוציא ממהותה האמתית של הציונות, שלפי שיש לחשוב בהשקפה הראשונה אחת היא לכל המחזיקים בה. לא, להיפך. המסקנות הנן נכונות מאד אצל הציונים המעשיים והרוחניים. אבל פרוד הדרכים מתחיל עוד לפני התחנה הראשונה, באופן הבנת מהותה של הציונות, באופן הגדרת מושגה. לא הרי הציונות של הציונים הרוחניים, כהרי הציונות של הציונים המעשיים. לכל אחד הצדדים ציונות שלו, שאי אפשר, שלא תובילהו לאותן המסקנות, שאמנם הוא בא אליהן.

*) אף כי אין אנו מסכימים לדעות שמר זצר שם בפי „הציונים המעשיים" הננו מדפיסים את המאמר הזה על יסוד חופש הוכוח.

המערכת.

אין איש מהציונים הרוחניים מתקצף, בשעה שאנו מכתרים אותם בשם זה, בשעה שאנו מצרפים שם התאר של „רוחני“ לציונותם.

אולם, בשעה שהננו מוכיחים אותם, כי הרבה יותר משידאגו ליהודים, הנם דואגים ליהדות יכעסו ולא יוכלו ככר לסלוח על חטאנו זה.

אולם שם התאר „רוחני“ לא אך להוסיף בא, להבליט את דאגתם היתרה של הציונים הרוחניים לקניני הרוח שלנו, אלא באה בעיקרה אך למעט: לרכז את כל תשומת הלב, את כל העבודה הציונית אך בענינים הרוחניים. לא רק לבצר מקום נכבד בעבודה הציונית גם לעבודת הרוח הנה משאת נפשם, אך — לתתה עליון על העבודות האחרות בציונות, לא אך על אותן העבודות, שהנן בלתי עיקריות, עבודות טפל, אך גם על העבודות העיקריות, שהן הן עיקרי הציונות.

ואמנם אי אפשר לה לאותה הציונות של הציונים הרוחניים שתהי רחבה, מקיפה, מדברת בשם עניני יום־יום של העם העברי. אי אפשר להם להציונים הרוחניים על פי השקפתם, מהלך מחשבותיהם על פי אופן הבנתם הם את החיים העבריים, על פי אופן יחוסיהם הם לערכיה של האומה הישראלית, אי אפשר כי תהיינה להם שאיפות אחרות בציונות, מאלו שיש להם.

צריך אדם להיות חסר דעה ממש, בשביל שיאמר בלב שלם, כי הציונים הרוחניים אינם מצטערים בצרת עמם הנענה וכי גורל עמם האמלל אינו נוגע עד לבם.

אולם, כי בונים הציונים הרוחניים יותר מרי על חורבן האומה, מאשר על חור בן העם, כי עוסקים הם יותר מדאי ב„רוח“, מאשר בחומר — גם דבר זה הוא למעלה מכל ספק.

חיים המה יותר מדאי בעולם המחשבות המפשטות, בעולם החוקים המפשטים, דואגים המה יותר מדאי לקיום היהודי ההיסתורי, היהודי, שהוא חטיבה מסוימה, בעל פנים קבועים, היהודי המפשט, הייתי אומר, מאשר ליהודי בן דורנו, ליהודי המוחשי הממשי.

בשעה שהציונים המעשיים, דואגים בראש וראשון לגורלו של היהודי בן־דורנו, החי, המרגיש, המתפתח, המשתלם — ויחד אתו מתפתחת, משתלמת, משתנית גם יהדותו אתו. היהדות יקרה, חשובה לנו אך, עד כמה שהיא מתגלה בנושאה — ביהודי. חיים הציונים המעשיים את חיי ההמונים העברים שבשמם ידברו, ושהם נושאי השאיפות הציוניות שלהם.

וסבת הפרוד בדעות, בנוגע להכנסת עבודת ההוה אל תוך תכנית העבודה של הציונות אינה כל כך פשוטה, כמו שחושבים המדברים בשם הציונים הרוחניים: מפני שהם, הציונים הרוחניים, עמדו על אותם הטעמים הפסיכולוגיים, הנמוקים המעשיים, שבשבילם צריך להמנע מעשות כדבר הזה, ולכן לא נכשלו המה כדבר, בעוד שהציונים המעשיים לא עמדו על הטעמים והנמוקים הללו, ולכן נכשלו בדעה מוטעת.

הסבות הנן הרבה יותר עמוקות, הרבה יותר עיקריות. זוהי מחלוקת שבין שתי תורות שבלב, בין שתי אמתיות „סוביקטיביות“.

הציוניים הרוחניים, „רוחניותם“ היתרה אינה מרשה להם, כי יהיו קרובים לעניני „היום־יומי“ של עמנו, עד שיחשבו את הענינים האלה לראויים שנקציע להם מקום בתכנית עבודתנו הציונית. „אין פושטים בגדי כהן גדול, בשביל ללבוש בגדי כהן הדיוט, אין יוצאים את קודש הקדשים, בשביל להכנס לעזרה“. אפשר להם להעלים עין מצרכי השעה של המוני עמנו, לחשוב אותם לבלתי חשובים ביותר, מפני שהנם חיים ביחוד בעולם של רעיונות מפשטים. אולם הציונים המעשיים המדברים לא בשם אידיאות מפשטות, אך בשם אנשים חיים מרגישים, להם אי אפשר לבעוט בעניני יום־יום של אותם ההמונים, שבשמם ידברו, מפני שאז ציונותם לא תהי עוד מקפת וכוללת את כל עניני האומה היהודית, ואפילו אלה של יום־יום.

ולא זו בלבד.

חלוקי דעות אלה הנם תלוים לא אך בנושאים; אלא גם בנשוא. נובעים הם מטבעה, מהגיונה של הציונות עצמה, ששונה היא אצל הציונים הרוחניים מזו של הציונים המעשיים.

אין ציונותם של הרוחניים דואגת לגורל היהודי המוחשי, הממשי, אין הם רואים בציונות את תנועת התחיה של העם העברי, אלא את תנועת התחיה של הרוח העברי.

הציונות הרוחנית — או שאינה רואה כלל את שאלת היהודים (?) או שהיא פותרת אותה כארגנטינה ואמריקה, כאשר עשה זאת אחר העם (?) פעמים רבות.

ולפיכך הגיונית היא מאד המסקנה של הציונים הרוחניים, שאין להעמיד את עבודת ההוה שלנו בתחום העבודה הציונית. הן מחיבת ציונות זו אך עבודות כאלו, שיש בידן לעורר את הרוח העברי לתחיה, לחדש את כח היצירה שבו, לעבודות כאלו, שיש בידן להמשיך את היהדות ההסתורית.

אין הציונים הרוחניים רואים כל נחיצות לפרוש את הדגל הציוני על עבודת ההוה, גם על העבודה המדינית הכללית בתוכן, מאחרי שהן, העבודות הללו, נכנסות בגדרו של סיג הפתרונים לשאלת היהודים, שאין הציונות שלהם מטפלת בהם. אותן העבודות יכולים הם לעבוד שלובי זרוע עם הלאומיים האחרים, מאחרי שגם הם אינם רואים פתרון אחר לשאלת היהודים מאותו הפתרון, שרואים הלאומים האחרים. לא כך ציונותם של הציונים המעשיים.

המה רואים בציונות כראש וראשון את תנועת התחיה של העם העברי. הציונות הנה לנו פתרון גמור לשאלת היהודים, לשאלת קיום העם העברי, ואין המה מכירים פתרון אחר זולת הציונות.

הציונות הזאת אי אפשר לה לבלי הקיף את כל סניפי העבודה, שיש לנו לעבוד בשביל קיום עמנו, הציונים המעשיים אי אפשר להם לבלי הכנים את עבודת ההוה בתכנית הציונות, אחרי שאין המה רואים רואים בעבודות הללו פתרון גמור לשאלת־היהודים, אך דברים שיש בהם משום צורך השעה, משום ספוק דרישות ההוה, אי אפשר להם לעבוד בצוותא חדא עם אותם היסודות, שרואים בעבודות הללו עבודה לדורות, עבודה, הנותנת פתרון גמור לשאלת היהודים. אי אפשר להם לעבוד את האחרים על פי תכנית אחת, ברוח אחת, כי לא בעלות־ערך שוה הנן בעיניהם העבודות הללו. אותם המעשים, שעושים אחרים, יעשו על ידי הציונים באופן אחר, על פי תכנית אחרת.

ולפיכך חושבים הציונים המעשיים, כי מחויבים המה לעסוק בעבודת ההוה בתור ציונים.

כי הציונים המעשיים אינם יכולים לחלק את עבודת העם לעבודה בתור יהודים ועבודה בתור ציונים. רוצים המה להיות אנשים שלמים. אין המה רוצים בציונות לקויה, פגומה. הציונות הנה בשבילם תורה שלמה, המפקדת על כל מעשיהם ופעולותיהם. ככר קצה נפשם באותה התורה המחוכמה של „היה יהודי באהליך ואדם בצאתך“. חפצים המה לשים קץ להשניות הגלותית, רוצים המה להשאר ציונים בין בשעה שיעבדו עבודה לשעה ובין בשעה שיעבדו עבודה לדורות. העבודות הללו המה בשבילם דברים בלתי נפרדים, ובלתי נחלקים, המשפיעים זה על זה ומושפעים זה מזה.

אי אפשר להם לבלי להענות להחיים של יום־יום של ההמונים. אי אפשר להם לבעוט בצרכים הממשיים של העם העברי. אי אפשר להם להיות בני חורין להבטל מכל עבודה, שיש בה אף במשהו לתקן את החיים העבריים, שיכולה באיזה אופן להיטיב את מצבו של עמנו העברי.

וצריך, אומרים המה, שתהי עבודתנו זו, מוטבעת בחותמה של האמת הציונית. צריכים אנו לעבוד את עבודת העם שלנו לאור החמה של האידיאל הציוני. צריכים אנו להמשיך חוטים מחברים, מאחים בין עבודת־ההוה שלנו ובין עבודת־העתיד שלנו. צריכה היא עבודת־ההוה

שלנו להיות נטוית על ידינו באותם החוטים, שהננו אורגים בהם את חלום העתיד שלנו.

אי אפשר לנו לבעוט בכל עבודה, שדורשת מאתנו הצלחת־עמנו. אנחנו הציונים, שהננו הכרתו של העם העברי, אנחנו הציונים, שהננו האבר יותר חי, היותר מרגיש בין כל אברי עמנו, צריכים אנו להראות סימני חיים בכל יום ובכל שעה.

אולם אל לנו להסיח את לבנו אף רגע מהאמת הציונות, החיה בתוך לבנו. אל לנו להניח אף לרק את הדגל הציוני מידינו. אל לנו לעמוד במערכות־צבא של אחרים, אל לנו לעמוד תחת דגל זר, לו גם לשעה קלה. צריך, כי תהיינה מערכות הצבא הציוני ערוכות, מחוברות, ונאגדות בכל עבודה, בכל שעה. צריך, כי הדגל הציוני שלנו יהיה יותר ניכר, יותר נראה מכל הדגלים האחרים, אשר ירומו מעל לשמי החיים העבריים.

הרוחניים אומרים: אם ירבו הציונים בעבודת ההוה בתור ציונים בעל כרחם יתקשרו יותר ויותר אל ארצות־הגולה והן תהיינה להם מעט מעט גם לארצות־העתיד.

אין לפחוד מפני זה, עונים אנחנו. ההכרה הציונית, כי אין בגולה פתרון גמור לשאלת היהודים, כי תשועת ישראל השלמה, הנמורה לא תבא בארצות הגולה, — ההכרה הזאת חוקה יותר מדי בלבותינו. ו„בגויים ההם לא תרגיע", גם בשעה ש„הגויים ההם" יעמדו כבר על המדרגה היותר גבוהה של הכרת היושר העולמי, הנה אמת גם בשבילנו. ועבודת ההוה לא תשכיח את עבודת העתיד שלנו, וארצות־הגולה לא תהיינה לנו לארצות־העתיד.

להפך, אין אנו רשאים להחביא את ציונותנו בחדרי חדרים. וע"י עבודת ההוה תתחזק עוד הציונות בתוכנו והיא תבנה ממנה.

הפחד כי עבודת־ההוה תשכיח מלבנו את עבודת העתיד הנה א"כ פחד שוא. כי גם בעברנו את עבודתנו בשביל ההוה של עמנו, נראה את עצמנו, כאילו עובדים אנו בשביל רכוש העתיד, הטובל בשפע אור נגוהות של שמש ציון זורחת.

בר־טוביה.

רבי שלמה מולכו.

(ציור היסטורי).

א.

המאה החמש־עשרה לחורבן הבית היתה המאה האחרונה לימות־הבינים. בכל מקצועות החיים נראו כבר האותות, המבשרים ביאתה של תקופה חדשה בתולדות האנושיות. נתגלו תגליות ונמצאו המצאות, אשר איש לא פלל אליהן. ממרחקים נראו אופקים חדשים ומושכים היו כחבלי קסם, מגרים את החושים ומעוררים את המאויים. אבל גם מטילים אימה גדולה. נפתחה הנשמה ונתרחבה מתוך תקוה ושמחה ושוב נתכוצה ונצטמצמה מיראה ופחד. כל הרוחות היו תוססות ונעורות, מחכות ויראות, יראות ומחכות.

ומצב ישראל בשעה קשה זו של התרגשות הרוחות הלך הלוך וירוד, הלוך ונפול. כל המעמדות, המפלגות והכתות, אשר בקרב אומות־העולם, כוננו חציהם לירות לעם ישראל.. המלכים שהיו מגינים לפעמים על היהודים בשכר הזהב והכסף הרב, שהיו מוציאים מהם, חדלו מהגן עליהם, לפי שלא מצאו עוד חפץ בכספם — מן הארצות החדשות, שנתגלו בימים ההם, הובאו לאירופא אוצרות כסף וזהב רב יתר מאשר היה בידי היהודים. רבים מבני האצילים, שהיו מתיחסים בבוז אל המסחר ואל התעשיה ומסרו את כל עניניהם בידיהם של יהודים, היו בעצמם לסוחרים, ולאנשי מעשה, כשנוכחו לדעת, כי המסחר עם הארצות החדשות מעשיר עושר רב. ביחד עם זה היו אלה למתחרים ביהודים ולשונאיהם המסוכנים. שאר המעמדות, אשר היה כשור לעול וכחמור למשא, לא הוציאו ברובם כל תועלת מן העושר הגדול, אשר הובא מעבר לים ונצבר בידי העשירים והתקיפים. להפך. על ידי זה הורע עוד מצב העניים: כרבות הכסף בארץ עלה השער על כל הדברים הנקנים בכסף. ויהי רעב בארץ, חוסר־לחם ונקיון שנים; והחיה הרעבה והצמאה שבבני־אדם, יושבי חושך וצלמות, פתחה את פיה לבלוע, להשחית ולכלה את כל אשר פגשה על דרכה, וקדם כל את עם היהודים — זה השעיר המשתלח על כל החטאים ועל כל הפשעים מני אז ועד עתה.

וכהני הנצרות ונזיריה וכל הנאמנים בבריתה הפיחו את אש השנאה והאיבה להיהודים „הכופרים". מקום מצאו להם לגבות את חובם מעם־חרמם ולהפרע ממנו פעם אחת, לבל יוסיף עוד להיות לצנינים בעיניהם. זאת ועוד אחרת: אימת החדשות הרבות, שהתרגשו ובאו לעולם, נפלה על המחזיקים במעוז הדת הישנה, הרגיזה את עמודי אמונתם והעירה בלבך ספקות קשים והרהורים רעים. וכלעומת שנגברו הספקות וההרהורים כן גבר החשך להשתיקם ולישן אותם. בקריאות וצעקות: מות לכופרים! חשבו להשתיק את קולות הספק, האורב להם בסתר־לבם. בדמי היהודים דמו לכבות את האש, אשר הבעירה הכפירה מסביב להם ובקרבם.

וקריאות הכהנים וצעקות הנזירים, רעבון ההמון וצמאונו, התחרות הסוחרים וקנאתם, בוז המלכים ושנאתם — עשו את פעולתם ההורסת והמשחתת. בספרד ובפורטוגל הטבילו את היהודים באש ובמים. כאשכנז באו על היהודים במקלות ובקרדומים ועל היהדות בכתבי־פלסתר מלאים חמת־נחשים וארס־צפעונים. אז באו ימי הגליות: בספרד הגלו את היהודים הגלת־שלמים. בפורטוגל לא אחרו מעשות כדבר הזה. במדינות קרל החמישי, אשר התפשטו ממזרח השמש ועד מבואו ומעולם „לא שקעה השמש בהן", צו נתן „שלא לתת לנו דריסת־כף־רגל בכמה ארצות". אמר אויב: אשביתה מאנוש את זכר־היהודים וכלה אעשה להיהדות.

הנצרות חגגה את חגה. מלכות אדום הרשעה הרימה את ראשה בגאה וגאון. ולהיהודים היה אבל ואופל, שמד ושמה. חזירים מיער וכלבים עזי־נפש שלחו את שניהם בם, בהמות הארץ ועוף השמים אכלו והשחיתו אותם, וירד העיט על הפגרים. . .

ושכינת האומה התעטפה שחורים ולבשה שחורים, ותזעק זעקה גדולה ומרה . . .

ב.

בשעה שהמערב הנוצרי גבר ועצם, התרכז והתאחד — ביחד עם גרוש היהודים נגרשו גם המורים וביחד עם רדיפת היהודים נרדפו גם כל ה„כופרים" למיניהם — בשעה זו עצמה נפלו שני דברים בעולם הנוצרי, אשר הרגיזו את כולו ממנוחתו:

על גדות הים השחור נטע התוגר את דגלו, פרש את מצודתו בדרומה של אירופא ואת עיניו נטה עד קצה־גבולותיה. בקונסטנטינופול, מבצר משגב הנצרות, משל בכפה חצי הירח והצלב השח, השפיל, הגיע לארץ.

ועל גדות הרהין הרים לוטהר את נס המרד בממשלת ה„אב הקדוש" שברומה. מביטנברג יצאה הרעה ופשתה בכל מרחבי ארצות־אשכנז, עלתה ובאה במצודות־הפרשים, בבתי־הסוחרים, במעונות־האכרים, ואז גם עד אהלי הרועים בהררי־אלף הגיעה.

וקו־אור חלש ירד אל החורים, אשר העברים התחבאו בהם. ניצוץ תקוה כהה נפל בגלי־האפר, אשר נערמו בנשמות האובדים והנדחים.

האפשר הדבר? התפול גם מלכות־אדום בנופלים? הישתוק צלצול הפעמונים, אשר זה מאות בשנים עלה מן המגדלים הגבוהים והאפלים, ובעלותו — והיה כל לב עברי לאבן, וקפא כל דם עברי לקרח? — שאלו כל הפנים הקמוטים והצמוקים; ובעינים השקועות והקמות הבריק דבר מה — הברק הקר של הנקמה, או ברק תקוה מהבהבת, או אולי שניהם יחד . . .

— האפשר הדבר? היבוא החלום?

והעובדות תכפו אשה אחרי אחותה ומעוררות היו ומרמזות היו. נדחי ישראל התקבצו לאלפים ולרבבות בכל פנות תורקיה. רבים מהם עשו חיל ויעלו לגדולה. קהל גדול מן הנודדים שב לארץ־האבות ויאחזו בה. הישוב פרח בירושלים ובצפת. חכמים ואנשי מעשה נודעים לשם עמדו בראשו.

ובאשכנז התרחבה והתפשטה התנועה, השואפת לתקונים בדת. חתרה חתירות עמוקות מסביב לדת המקובלת. דומה היה, שהנצרות גוססת. לוטהר קרא לחזור לכתבי הקדש. את אויבי ישראל חרף וגדף ובשעת כעסו קפץ וכתב: „הטפשים שלנו, הפפיסטים, הבישופים, הסופיסטים והנזירים התנהגו עם היהודים באופן כזה, שכל מי שהיה נוצרי טוב היה בוחר להיות יהודי. אלמלי הייתי יהודי וראיתי את כל אותם השוטים והרמאים, העומדים בראש הנצרות, מוטב היה לי שאעשה חזיר משאעשה נוצרי". וכשנדונה ספרות ישראל לשרפה עמד ריכלין הנוצרי והעמיד את עצמו בסכנה והציל אותה מן הכליה. חכמי אומות העולם וגדוליהן נהרו לחכמי ישראל לקחת לקח מפיהם בתורת השפה העברית. בבתי־האוני־ברסטאות העמידו קתדראות ללמד את שפת־ישראל וספרותו. ידיעת לשון הקדש היתה לאופנה (מוֹדָה) במערב הנוצרי . . .

האפשר הדבר? הבוא יבוא החלום?

ומיום ליום באו שמועות חדשות, והשמועה האחת נפלאה מחברתה. הנה נתגלו מדינות וארצות קטנות וגדולות בלב ים. הנה נמצא עולם שלם מעבר לים. ושם במקומות הרחוקים והנפלאים ההם יושבים אנשים, אשר להם אופני חיים, אמונות ודתות שונות ומשונות. . . מי יודע? אולי באחד הימים תמצא שם בעולמות הנסתרים גם ממלכת עשרת השבטים, והממלכה גדולה, רמה ונשאה, ואנשים גבורי חיל ואמיצי־לב, וחסידים הם ושומרי דת־ישראל בטהרתה כגבורי ישראל, אשר היו בימים ההם בימי הנביאים, ובימי החשמונאים, והיה בהגיע אליהם השמועה על הרעות הגדולות והצרות הנוראות, אשר מצאו את אחיהם בליל הגלות החשכה והאפלה, אז . . . מי ידע ומי יגיד את אשר יהיה אז? — הדמיון מגביה עוף והתקוה צולעת אחריה, לוחשת ומרמזת, מרמזת ולוחשת.

האפשר הדבר? היקום יעקב כי קטן הוא?

ג.

בימים ההם התהלך עלם צעיר לימים בחצר המלך אשר בפורטוגל. כבן עשרים שנה העלם. מראהו נאוה, תוארו כתואר בני האצילים ועיניו הגדולות והשחורות מביעות מחשבה גדולה, צער וגעגועים.

דיוֹגוֹ פִּירֶס — זה שם העלם. יפיו הנפלא, כשרונותיו הגדולים וידיעותיו הרבות פתחו לפניו את כל השערים. ידוע ידע העלם לכתוב ולדבר צחות לא רק בשפת ארצו, כי גם בשפה הלטינית — שפת החכמים בזמן ההוא. וגם את הספרות העברית, את התורה הנגלה ואת החכמה הנסתרה, למד העלם לדעת — כי מזרע האנוסים היה. ויהי העלם אהוב ונחמד בחצר המלך, וכל יודעיו נבאו לו עתידות גדולים.

וכל זה איננו שוה לעלם. צער, אשר לא ידע שחרו, מלא את כל בתי נפשו. פצעים נעלמים הסתתרו בנבכי נשמתו ולא נתנו לו מרגוע. געגועים נסתרים אל דבר, אשר ישנו ואשר איננו, אשר יבוא ואשר לא יבוא, ענה ענו אותו בהקיץ ובחלום.

ויש אשר ידע העלם, כי בודד הוא בעולם, כי דבר אין לו בחצר המלך, וכל יחס וכל קשר אין בינו ובין המלך ובין הקרובים אל המלך. וגם את היהודים האנוסים, אשר מהם יצא, ידע ולא ידע, אהב ולא אהב. והספרים הנגלים והנסתרים, אשר קרא בהם העלם, כמו גלו והסתירו, הסתירו וגלו את הסוד, אשר נשא בקרבו ואשר בקש אותו.

דיוגו פירס היה כבן ארבע ועשרים שנה. שנת האלף וארבע מאות ושבע וחמשים לחורבן הבית (1525) התחילה.

בחצר המלך בפורטוגל הופיע איש אחד בלוית עבדים רבים, העומדים לפניו לשרתו, ודגל מרוקם יפה בידיהם. נפלא וזר היה האיש בתוארו, בצביונו ובכל הליכותיו. עור פניו שחור, קומתו קטנה כקומת הננס, גויתו דקה, כחושה ושקופה, ועיניו מפיקות רוח גדולה וחזקה, עשויה לבלי חת. שפת האיש עברית גלענה ושמו, אשר קרא לו. — „דוד בן המלך שלמה ואחי יוסף המלך, היושב על כסא־מלכותו במדינת חבור, והוא מולך על לובא, על בני גד ובני ראובן וחצי מטה המנשה".

דוד התיצב לפני המלך והמלכה. הוא ספר באזניהם, כי שלוח הוא למלכי אירופה ואל האפפיור בראשם במלאכות שבעים וזקני העדה ואחיו המלך, המושל על שלש מאת אלפים גבורי חיל ויותר. שאלתם ובקשתם, כי מושלי אירופה יתנו על ידיהם כלי־זין מוריקי־אש, קטנים וגדולים, למען יוכלו להלחם את מלחמותיהם באויביהם. ראשית, חפצים המה לנצח את העמים המחמדים, שאינם נותנים לשבטי ישראל המתגוררים משני עברי הים — סוף להתקרב זה לזה ולהעשות אגודה אחת. ושנית, יש את נפשם לגרש את החילות של התוגר מן הארץ הקדושה.

המלך והמלכה התבוננו אל הכתבים ואל חתימותיהם, אשר היו בידי האיש, ולא מצאו בהם כל זיוף, ויט לבם להאמין בו. המלך „נדר לו שמנה ספינות עם ארבעת אלפים מוריקי־אש גדולים וקטנים".

אז נתן לו המלך את ידו ויאמר אליו: „תעשה לי זה החסד — לא תתן לשום אדם לנשק את ידך".

מאמר המלך מכון היה כלפי האנוסים.

אבל כמעט הגיעה השמועה הנפלאה לאזני־האנוסים נעורו כל הרוחות, הקיצו כל הלבבות. המונים המונים נהרו לאיש־הפלאות. את ידיו נשקו ואל מוצא פיו הקשיבו. עמו קראו בספרים יומם ולילה, עמו בקשו תפלה ותחנונים. וכאשר נודע הדבר בספרד הקרובה לא יכל גם מורא האינקביזיציה וענוייה הנוראה לכלוא את רוח־האנוסים. לא אמות כי אחיה! — קרא אחד האנוסים, אשר נטרפה דעתו מרב שמחה, בראש כל חוצות. הגיעה השעה! הגיעה השעה — דובבו כל השפתים בסתר ובגלוי.

ודיוגו פירס ידע את כל הנעשה ותפעם רוחו בקרבו...

ד.

מיום בוא דוד לחצר־המלך נדדה שנתו של דיוגו פירס. חלומות חלם „ומראות נוראים משונים זה מזה" נגלו לו.

ובמכתב זכרונותיו נמצא כתוב כדברים האלה:

„וארא והנה זקן נכבד וזקנו ארוך מאד ומראהו כשלג חור. ואמר לי: בא עמי לחורבה אחת מחורבות ירושלים! והלכתי עמו לשם. ובתוך הדברים האלה, נראה לי, שאני בדרך זמן רב. ובדרך ראיתי שלשה אילנות, שכולם יצאו משרש אחד וענפיהם נפרדים לכל רוח. ועל הענפים ראיתי יונות הרבה לבנות. וביניהן יונות אחרות מגון דשן והן רבות מהלבנות, וגון דשן שעליהן נראה שלא היה להן בטבע בתחלה רק שהיו לבנות מקדם ונשתנו לגון דשן. ויונות אחרות שחורות ראיתי ביניהן והן מעטות מן הלבנות. וסמוך לאלו היונות הלבנות היה שדה גדול רבוע, ובתוך השדה עבר נהר גדול ומעבר־הנהר היה עם רב: אנשי־מלחמה, פרשים רוכבי סוסים מזוינים בכלי־מלחמה הרבה עד מאד: חרבות ורמחים וקשתות וכלי־מלחמה מורים כדורי ברזל עם אש. וכונת החיל הזה להכרית האילנות. ושמעתי אותם אומרים: האילנות הם משכונתינו, לכך נכריתם ונפילם לארץ. אבל לא היו יכולים להגיע לאילנות להכריתם, לפי שהנהר היה מפסיק ביניהם. והיו מכים את היונות השחורות וגם את המדושנות, שהיו נופלות מיד לארץ, והיו באים עופות גדולים ואוכלים את בשרן עד שלא נשארה אחת מהן. ואני רואה את המכה הגדולה מאד, הנעשה ביונות השחורות והמדושנות.

ובעת ההיא קרבו אלי אנשים ושאלו אותי: — מה הדבר הזה?

ואומר להם: הנה הכו את היונות הללו הנופלות לארץ, ועתה רוצים גם להכות את היונות, שהן יפות מאד.

ויאמרו אלי האנשים: — נעשה להן גדר גבוה ומחצה להגן בעדן:

ואומר להם: נעשה ככה!

ומהרנו לעשות להן מחצה מעפר וקרשים סמוך לנהר; ואנשי־המלחמה לא השיבו אחור את ידיהם מהכות את היונות. וכאשר ראו המחצה, שעשינו להציל, היו הורסים אותה בכלי מלחמה של אש. וגם הכו קצת האנשים, אשר היו עמי, והעופות הגדולים היו יורדים לאכול את בשרם, כמו שעשו להיונים. ובתוך זה הכו אותי בחזה בכדור ברזל בכלי אש ויצא הברזל מאחורי והתאמצתי והתחזקתי בטורח גדול, שלא אפול לארץ, ולא עצרתי כח ונפלתי לארץ. ובנפלי אמרתי: אוי לי שיאכלו העופות את בשרי, כמו שאכלו את בשר האנשים, אשר היו אתי, ולא יקברו אותי בין אחי!

ועם כל זה הייתי מיושב בדעתי וראיתי מראות גדולות ואומר: אמת היא מה שאמרו בהיותי בחיים, שדברים גדולים רואה אדם אחר המות יותר מאשר בחיים.

ואראה היונות הלבנות, שהיו באילן, מקצתן נשתנו לגון דשן והמדושנות נשתנו לגון לבן.

והנשארים העומדים אצלי, שנשארו חיים, הביאו לי אשה לרפאותי.

ותתפלל האשה לפני השם ותברך בתחנונים ובתפלה, שירפאני, והאנשים ההם היו מתאבלים עלי עד מאד, והיונות היו הולכות ומתמעטות והרבה מהן נשתנה גון שלהן.

ובתוך תפלת האשה ההיא ראיתי כמראה איש ובגדיו לבנים כשלג ומראהו כמראה מלאך אלהים. וארא איש אחר כנגדו ומראהו נורא מאד יותר מן הראשון ובגדיו יותר לבנים ויקרים ומפוארים, והיו בידו מאזנים גדולות והיה מכון לתקן המאזנים שוה בלי הטיה, והתחיל ללכת בדרך האיש הראשון שראיתי. והשני, האיש הגדול מן הראשון, היה הולך באויר כנגדו, עד שהגיעו שניהם קרוב אלי.

אז שאל האיש הראשון לאנשים העומדים אתי: — וכי ירד שום עוף על זה?

השיבו:

— לא נתנו לעופות, שיגיעו אליו.

ומיד שלח האנשים ההם למרחוק, עד שלא נראה אחד מהם בשדה, ונשארנו שנינו יחד, והאיש הגדול והשני עמד עלינו באויר.

והאיש הראשון נפל עלי וישת פיו על פי ועיניו על עיני וכפיו על כפי ודבר עמי דברים בשם אלהינו בלחש פעמים מספר, ויעמידני על עמדי, ויאמר לי:

— ההבנת את מקרה היונות האלה ושנוי גוניהן? מה הן ועל מה הן? וגם הגוים האלה, המכים אותם וממיתים אותם, מי הם?

ואומר:

— אדוני! לא הבין עבדך את הדבר הזה עד עתה. אבל נכמרו רחמי על היונות הללו ועל חברי ורחמתי עליהם והיה לבי כואב עליהם. אך לא ידעתי מה הם וגם לא ידעתי מי הם.

ויאמר אלי:

— שא נא עיניך וראה את כל החילות הללו ותבין סופן ותדע מה הן היונות!

ויפח על הגוים ההם ונעשו גל־עפר. והאיש הזה לא עבר הנהר להכות הגוים ההם והיה בעבר הנהר, אשר היו שם היונות. ואז נפח גם על היונות, אשר שנו גונן הן, וכולן נתלבנו ולא היתה אחת בהן משונה מחברתה. והנהר הרבה מים יותר מבראשונה ויצאו אילנות על שפת הנהר מזה ומזה, ופירותיהם משונים זה מזה.

בעת ההיא ואומר אל האיש:

— הגד, אדוני, אל עבדך: מה המופתים והנסים האלה? אם מצאתי חן בעיניך.

ויאמר אלי:

— לא תוכל עתה לדעת את הדברים, אבל לא יהיה נעלם ממך"...

(סוף יבוא)

י. דושמן, מתולה.

רבי דוב החיט.

(תמונה).

רבי דוב היה אדם גוץ, בעל כרס ועבדקן. מגופו, מפניו ומעיניו מבצבצת לצנות. די לו להסתכל בפני מי שהוא במבט תם ותיכף יתגלגל הלה מצחוק. כל מה שלא ידבר או לא יענה עטוף תמיד בלבוש הלצה ומפולפל בשברי פסוקים שונים, שהוא מפרשם לפי דרכו. נוסף לזה זכה רבי דוב במתנה טובה: כשהוא מתחיל להתעטש הריהו מתעטש לא פחות ולא יותר משתים עשרה פעם, כמספר בניו ובנותיו, החיים בביתו. בשעה כזו מניחים שני שוליותיו את המחטים, זוגתו זורקת את הפוזמק, הילדים מתקבצים מכל הפנות ומתחילים מונים: אחת, אחת ואחת. ומראה רבי דוב באותה שעה כ„מראה כהן": פניו מתאדמים, מתנפחים, עיניו מתעצמות ונפקחות לפרקים מתוך דמעות, ומפיו הוא מוציא קטעי הברות משונות... בשנה האחרונה נעלמה ממנה עטישה אחת — והוא רואה בזה אצבע אלהים. — היו לו 12 בנים ומת אצלו בן הזקונים.

רבי דוב אוהב לעבוד רק עבודה גסה, עבודה של קימה, „בלי אותות ומופתים": בבד ובארג, אבל בשום אופן לא במשי ולא באטון דק. איבה יתרה יש לו לצבע הלבן. פה צריכה דיקנות, זהירות מיוחדת — אל תגע בי. ורבי דוב אינו אסטניס, אינו אוהב לטפל בדברים שיש בהם מדה של עדינות, רכות ואויריות. העבודה היותר נעימה אצלו היא עבודה חילית, צבאית, ולכל אחד המביא לפניו לתפור חליפה הוא מיעץ שיעשה לו צוארון מעומד ומעיל סגור. המתעקשים והרוצים דוקא בצוארון מופשל, קפול „על פי האופנה" מתחרטים אחר כך, מפני שצוארון כזה היוצא מידיו של רבי דוב דומה לכל מה שתחפצו אבל לא לצוארון: או שהוא תלוי כמו שק לאחור או שהוא מכסה את כל הצואר. לעמת זה הוא מומחה גדול בצוארונים זקופים, צבאיים. ומה הפלא? כל שנותיו היה עובד בשביל החילות ומכל הגדודים שעמדו כמוך לעיר מגורו, וילנה — היו באים להתחנן לפניו שיתפור להם חליפות. ובכל פעם כשרבי דוב גימר עבודה צבאית הוא הולם אותה, מסתכל בראי וקורא לאשתו לשאל את דעתה, ופלג־גופה שלו מודת המיד שבעלה הוא ידען גדול בחכמת החיטות, והוא נענה לה מתוך עונג: אה, מה את אומרת, שרה, על צוארון כזה, איך הוא זקוף? „למנצח על הגתית"? הלא?

מעולם עוד לא קרה לרבי דוב שישאר בשבת בלא בשר ודגים. היה מעשה ובערב שבת אחת, באמצע השנה, בשעה שאין הפרנסה מצויה לא היה לו בביתו אף מזון סעודה אחת. אשתו ישבה אז על הדרגש וארגה פוזמק מתוך אנחות והילדים בכו ללחם. מה עשה רבי דוב? נטל ויצא אל הרחוב ויתהלך, טוען וקובל כנגד הקב"ה, על שנוי מעשי־בראשית. בראשונה היתה הפקידות מספיקה לו מזונות ועכשיו אין כלום. והנה הקרה לפניו, כביכול, גמל אחד נוהג באורחת גמלים. מיד נצנצה בו מחשבה טובה ופנה אל הגמל כהאי לשנא: להוי ידוע לך, גמל נכבד, שיש אתי לשלח ליפו גמלים אחדים טעונים צמר, רצונך להעביר סחורה זו להתם? מיד נענה לו הגמל. עמד אתו על המקח ופסק לו כך וכך מג׳ידיות, נטל ממנו דמי קדימה וצוהו לבא לאחר השבת ולשאל במושבה על חוג׳ה (מר) „תכנת שבת". אמת שלאחר השבת היתה כל המושבה כמרקחה: הגמל „חרם עולמות" בחמתו. איך שהוא, ר׳ דוב לא נשאר חלילה בלי בשר ודגים ליום השבת...

ולא מפני שהוא להוט כל כך אחרי מאכלים טובים הוא עושה מה שעושה, אלא מפני הדור מצוה. הלא כה דבריו תמיד אל שוליותיו, הקובלים לפניו על המזונות. „שוטים שבעולם! כלום יש חלונות בבטן? מה שאוכלים אוכלים, צריך רק שלא ינקר שם, צרוך לסתום את פי הזוללה הצוכטת שם בלב, זולת זה לא כלום". בשבת — שאני. כאן יש לו כבר עסק עם ה„רבונו של עולם". והלא כתוב בפרוש בזמירות לשבת: „בשר ודגים וכל מטעמים" ואותו, כביכול, אי אפשר לרמות, הלא כתוב בפרוש: „צופה ומביט חדרי בטן וכליות".

רבי דוב אוהב לבא ולהתיצב במחיצת תירים אנגלים ולשמע כיצד הם מדברים בשפה שלהם. נחת רוח גדולה יש לו לשמע כיצד אנשים מגרגרים בשפה שאין הוא זקוק לה. אנשים כאלה מכובדים הרבה בעיניו. ודאי אדם גדול הוא, חושב ר׳ בריל, מכיון שאינו מדבר בשפתו הוא, בז׳רגון. ומסבה זו הוא שולח את בניו לבית הספר דוקא ולא אל החדר. מאי חדוש יש בחדר, מאי רבותא יש בז׳רגון? לא, רוצה הוא לשמע כיצד יפטפטו בניו עברית; שאין הוא זקוק לה, או כמו שהוא רגיל לאמר ש„אינו ברי בה".

הוא אינו מקפיד אפילו בזה שבבית הספר מלמדים עברית במבטא הספרדי, אלא שאינו יכול להסכים למבטא זה על התפלה. ואינו רוצה שיתפללו בניו במבטא משונה זה, כקראים, להבדיל: „ברוך אתה". ופעם נכנס אל המורה ואמר לו: „מילא, אם אתה מלמד את הילדים ל ד ב ר במבטא הספרדי, נו, מהיכא תיתי, אין לי לזה שום טענות, אבל כיצד אפשר להתפלל במבטא זה? הגע בעצמך — אחר מאה ועשרים שנה יבא בנך לאמר אחריך קדיש ויתחיל: יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵיהּ רַבָּה!" איזה טעם יש בזה?!

רבי דוב מאמת עליו את הפסוק „כל הסנדלרים הולכים יחף" הוא, המלביש ערומים, תופר בעד קטן וגדול, הוא בעצמו לובש תמיד קפוטה מעוכה וסלודה,

מרבבת ומשמנת בכל מיני שומנים ומאכלים וריחה, ריח מעורב משום ובצלים, חמין ויין שרף נודף למרחוק. ועל המעירים לו על זה הוא עונה בגאוה: „רבי קרוב, אינך יודע סחורה זו מה טיבה! זוהי סחורה רוסית, מלודז מטרופולין, משופרה דשופרה, שאי אפשר להשיג פה כלל!" ומטעם זה אינו מחליף גם את „הקפלוש" שלו, מַלְבַּד (פליוש) טהור. מה שיך לבר! לכד, אשר לא „לבדונו" אבותינו! אותו הרוך, הכפיפות, החלקלקות! ואם יהפך ה„תוגרי" אתת למטת ושבע למעלה לא יכין לבד מעין זה.

את ה„תוגרי" מבטל רבי דוב לגמרה. בכנוי „תוגרי" הוא מכנה את כל אדם החובש לראשו תרבוש אדום ואינו מבחין בין יהודי לערבי וּבין ערבי לטורקי. הכל אצלו שוים. כל דבר רע מיחס רבי דוב אל התוגרים. וכשבא רבי דוב בפעם הראשונה לבית התפלה וראה שהכהנים עולים לדוכן בשבת רגילה התמרמר מאד וקרא:

— לאברון ילך ה„תוגרי" עם חקיו! היכן זה נשמע שבשבת יעלו לדוכן?!

כעס גדול יש לו לרבי דוב על התוגרים גם בשביל מטבעותיהם המשונות.

הריהו כבר כמה שנים בארץ ישראל ובשום אופן אין הוא יכול לעמוד על כפתוריהם — המטבעות. פרוטות, וגרושים, ופרנקים, ובישליקים, ועשריות ונפוליונים; ערב-רב, ואין הוא מוצא בהם את ידיו ורגליו. עושים אתך, כמדומה, חשבון על פרוטות ונותנים לך גרושים, כלומר בישליקים, ולא בישליקים כי אם מג׳ידיות, ולא מג׳ידיות, כי אם נפולאנים — השם ירחם! להשתגע אפשר — אל תפתח פה לשטן! נוסף לזה יש עוד כמעט בכל עיר ובכל מושבה חשבונות אחרים וערכים אחרים. פה הבישליק פחות — שם יותר; פה הנפולון יותר — שם פחות, ואם אינך רוצה שירמו אותך טול, במחילה, עט ושב וחשוב — דבר קשה מאד לו לרבי דוב. די לו שהוא יודע לכתב את סמני המספר עד מאה וכשמביאים לפניו עבודה הוא מתנה את הלקוחות שיעסקו אתו לכל הפחות בבישליקים, המטבע היותר פשוטה בעיניו. כך וכך בישליקים בעד זוג מכנסים, כך וכך בעד מעיל וגומר.

אח, וילנה, וילנה שלו! הכל שמה כל כך פשוט, כל כך מהור, בלי אותות ומופתים, בלי תשברת: הקופיקה היא קופיקה, הרובל הוא רובל והוא מבחין ביניהם. על פי נס נשתמרו אצלו מטבעות רוסות אחדות והוא מוציא אותן לפרקים, משוה אותן אל המטבעות הטורקיות ואומר בנדנוד ראש:

— אי תוגרי, תוגרי! גם מטבעות אינך יודע לעשות כהוגן! כלום אלה מטבעות, מה? כפתורים, ותו לא! ושבורות הן, נקובות, שחורות וכתוב עליהן בכתב חרטומים שאם יחיה ר׳ בריל גם שנות מתשלח לא יוכל לקרא הכתב . . .

והנהו נשא׳ פה, טוען הנהו, „כסף-הכל" באשר הוא מפחד ללכת בים. אלמלא זה היה גם היום לוקח את „הכל בכל" שלו ושב תיכף לוילנה! . . .

יוסף דָברזיסנקי. ע. ה.

איש אשר שמו לא נודע בשערים, וגדול היה מאלפי מפורסמים, איש אשר כל ימיו היו — קדושה וטהרה ופרישות, כל מחשבותיו — למוד והגיון, כל מעשיו — יושר ואמת; גוף חלוש ומעונה, סובל ועובד, נפש זכה וטהורה כרסים טל, מות אוצר וגונז, לב יוגה תמה, מתון וענו, נסתר מעיני הבריות, חי בחשאי ומת בחשאי! אם יש נצוץ אמת בהגדת־העם. ע״ד הל״ו צדיקים — יוסף דאברזינסקי היה אחד מהם. מרוך עלומיו עד יום מותו הלך לו בסתר ובדומיה, במקום הצללים העמוקים, במקום שהחיים אינם נותנים כמעט מאומה, לא עונג ולא כבוד, אף לא את ההנאת של הוראה-לרבים ושל התערבות בעיני הצבור, הלך הלוך ונשוא ספר תורה בחיקו, הלוך ושמור אותה בכל העדון והרוך שנפש ענוגה מסוגלת לה. כל מה שנוסס בלבות תלמידי החכמים הממיתים עצמם באהלה של תורה, כל כח הסגוף והנזירות, כל כח כבישת היצר, כל האסקיזה של פלוסופי סטוא, כל ההסתפקות־במועט, שהאדם השלם יכול להגיע אליה — עשו את אדם-המעלה הזה לרוחני מעולה ומצוין. וסגולה זו שעושה את בעליה לבעל-שם, ושהפרסום כרוך בעקבה, היתה כל כך צנועה וכמוסה, עד כי איש לא ידע ולא שער על אדותיה! ומלומד היה האיש הזה, עד שקשה למצוא דגמתו. לא מלומד מורה לרבים, לא מלומד סופר ומפרסם, אך מלומד־לומד כל ימיו, הוגה וחוקר כל ימיו ומתיחס אל חקירותיו בבקרת כל כך חדה וזעומה ומחמירה, עד של הרשה לעצמו להשמיע דבריו ברבים, או להוציא את דבריו לאור. הכח הזה לא היה כח פורה לאחרים, כי אם שפון וגנוז בתוך עצמו, לא נהנה משל אחרים, ורק מעט נתן לאחרים, צנוע ועמוק!

. הנני חושב כמעט לחלול-קודש לדבר על אדות איש הסגולה הזה. כל ימיו ... שלא ידובר על אדותיו, וכן גם נפח את נפשו הגדולה והטהורה בצניעות ... ים ויסורים נסתרים, אחרי חיים עשירי-התוכן והפנימיות וכל כך ... שה, חמשה אנשים קרובים אליו קרבת־רוח. כימי דור אחד, מימי עלומינו ועד היום האחרון, היו נפשותינו קשורות. במשך שנים רבות הייתי האחד אשר נפגשתי עמו בקביעות, במשך שנים רבות שותתנו יום יום, והשיחה היתה למוד, לא היה איש קרוב אליו קרבה רוחנית, איש סודו וימינו כמני לא היה לי איש אשר ידו לא זזה מתוך ידו כמהו. הוא — בסתר אהלו, בפרישותו, במצבו המוזר שהכריחהו למצוא חית ידו בעולם-מסחר זר לרוחו, בצמצום רוחו הכביר, בהתמדתו הענקית ובגנזו אוצרות אוצרות בלמודיו, ואני בתוך החיים ההומים והסוערים. קשה היה לי להוציאו ממחיצתו, חוץ לתחום פרישותו, קשה היה לי להעריצו לתת לפעמים דבר אחד מאלפי דברים לדפוס, או להביאו לתוך חוג של אנשים אשר אולי מסוגלים היו להוקירו לוא גם במקצת, ולדעת כמה מן היקר והנפלא טמון בנפש איש ענו ודל-מראה זה, כמה מן העומק בתוך הדיקנות המגוחכת, כמה תורה וחכמה בתוך המתון-הביישן! צריך היה להוציאו בכח מחדרי חדרים, ואי אפשר היה להראות את כולו.

יוסף דאברזינסקי היה יליד עיר קטנה, עם כל התום והחום והצניעות של ילידי ערים קטנות. הוא היה בן משפחה יקרה, משפחת אצילי הרוח, משפחת משכילים עברים ויראי אלהים, מהמבחרים שבין יהודי פולין. הטפוס האצילי הזה — דודו וחותנו, הישיש אברהם דאברזינסקי הוא נושא את דגלו האחרון — הוא כל כך קרוב אל מסרתי, אל משא-נפשי וחזון-רוחי. תלמודי מובהק, משכיל ותיק, אבטודידקט לומד כל ימיו ושואף, מלא דעת ורוח שירה מזוג שם ויפת, דעות רמות ונמוסים מזוככים, ריח-התורה הנודף מכל דבור ומכל מעשה, אידיאליות של דור החשכה, חן-המזג והמנהגים המושפעים באותם מחוזות פולין-גדולה הסמוכה לאשכנז, כבוד בעלי-בית״י חשוב, עתיק, יודע את מקומו, כמעט שהנני רוצה להוסיף: קרני הוד של אצילי פולין — כל אלה העמידו את הסמנים והקוים של טפוס מיוחד זה, הנצוין המגיה את נשף היהדות הצפופה בערים קטנות במדינתנו קובל. שם העיר הקטנה בפלך ורשה במחוז סלוצלבק. שם נולד האיש הענוג והותיק הזה, הענוג והותיק מטבעו, מחנוכו ומהוריו. חנוכו היה חנוך החרדים — אך באופן מזוקק שלומים. הוא לא התגולל בישיבות, לא נתגנה ולא נתגוול. חוט של חן ושל קולטורה ידועה היה מתוח על חנוכו ועל למודיו. הוא יצק מים על ידי הרה״ג רצ״ה בקאנין ועל ידי הרה״ג קרא בבלוצלבק. משנתם היתה קב ונקי, בלי גוּל וערבוביה, בלי פראות גאונית ובלי בטול היש. ויחד עם זה היה יוסף דאברזינסקי לומד מעצמו כל ימיו, לומד את למודי הגימנזיום, לומד את כל השפות ומדקדק ומדייק וטהר לשון — איש אשר שגיאה לא יכלה לעבור לעבור על דל שפתיו - - אולי נועד מטבעו להיות פילולוג, ובתנאי חיים אחרים היה יושב בקתדרא ומאיר אור גדיל בעולם הפילולוגיה. הוא ידע את סופרי המופת הרומאים יותר מאחד הפרופיסורים, ויונית למד בהתמדה גדולה מהתמדתם של כל התלמידים. הוא לא היה פוליגלוט חרוץ, כי אם פילולוג שקדן. מסופקני, אם יש בין המומחים לשפת עבר עשרה אנשים יודעים כמהו עברית, מסופקני אם יש בין הסופרים הפולנים אנשים יודעים כמהו פולנית. וכל אוצרות הידיעות האלה לא די שלא היו קרדום לחפור בו או עטרה להתגדל בה — הן לא היו כלל וכלל כלפי חוץ, כל מציאותן וכל קיומן היו פנימיים, נסתרים, גנוזים.

הלמדן המובהק — הוא היה לא רק מדקדק עברי נפלא, יודע את התנ״ך ואת הספרות התנכי״ת בעל פה, כי גם הוגה בתלמוד יום יום — הפילולוג הכביר, יודע השפות החדשות לעומק דקדוקן וזוכר את כל מליהן בזכרון של מיצופנטי, ההיסתורי המעמיק, חובב-הספרות ויודע אותה בידיעה מרובת-הצדדים, היה לומד יום יום ודושם לעצמו יום יום, ולא כבש לו שום מצב נאות לידיעותיו ולא היתה לו שום נטיה להורות או לכתוב. והיה חי שנים רבות בדאגות ובדוחק ובצמצום נעלמים אפילו מהקרובים אליו, אפילו ממני שהתהלכתי עמו שנים רבות כאח ורע. אצילותו פרשה על הכל מעטה כבוד וחשיבות! מן הנמנע היה להוציאו חוצה. הוא היה אחד מן הפרחים הסוגרים את עצמם כגעת בהם יד זרה. אי אפשר היה להטרידו בספרות — הוא היה דייקן יתר מדי ומחמיר על עצמו יותר מדי; אי אפשר היה שיגיע להוראה, הוא היה תלמיד נצחי, לומד תמיד — על כן נגזר על איש-המופת הזה להיות רואה-חשבון בבתי מסחר, כאלו נגזר עליו להיות חוטב-עצים! דיוק־לשונו — כל מה שכתב היה קלסי ומדויק — אפילו מרגליות אותיותיו, שבהן ניכרה הרגשתו האיסתיתית היו צריכים להתגלגל בפנקסאות של סוחרים זרים, בחשבונות של סחורה ומכס, בין בני אדם מן השוק, אשר לא ידעו כי במחיצתם עומד אדם גדול, ענק-הדעת! ונקל להבין, שענותנותו וקדושתו של אציל־הרוח הזה עכבוהו מהגיע במקצוע זה אף אל מה שיגיע נער מן הנערים. ראה ראו אנשים את יוסף דאברזינסקי אצל שלחן הסופרים, או מחשב חשבנות בבית-המכס, ויש שהשתוממו, שהוא מחשב חשבונות בכל כך דיוק — גאון לחשב חשבנות מכס! ואין העולם צריך לחשבונות מדויקים . . . ואין העולם צריך למכתבי מסחר שיהיו כתובים פולנית או אשכנזית או צרפתית או אנגלית בדיוק אידיאלי מדויק יותר מסגנונם של סופרים במה״ע ילידי הארצות ההן ובעלי הלשונות ההן ובאותיות שאפשר היה לעשותן תכשיט ופאר לכתבי ידות עתיקים. . ואין העולם צריך לאנשים כאלה. אידיאליים, ביישנים, נסתרים, צדיקים, שנועדו להיות פרופיסורים — ונעשו רואי חשבון, נביאים — ונעשו עוזרי מסחר!

וסבל אדם גדול זה בחשאי, ואי אפשר היה לעזור לו, והתענה והסתגף. ואי אפשר היה להרויח לו, כי הוא גם לא ידע שהוא מתענה ומסתגף, כי היה בן רגש גאון והוד וכבוד, ואף רגע אחד לא ירד ממדרגת אצילותו, ואף כהרף עין לא נסתלקה ממנו שכינתו, שכינת הנדיבות והחשיבות. הוא היה אציל וענוג יתר מדי, משיוכל להרגיש את עצמו עני. אי אפשר היה למנעו מתת נדבות, מהיות אחד הראשונים לכל קול-קורא לעזרת העם, לעזרת הספרות, לכל ענין כללי. בכל פעם היה הוא! וככל פעם — בלי שם ופרסום, בחשאי, בבושת־פנים. זה היה אדם ויהודי! — כל הכנויים „יהודי לאומי", „עברי" וכו' — הנני מרגיש את דלותם ואת מעוט-תוכנם ביחד אל דמות-דיוקן זו של תורה יהודית ושל אומת יהודית. אי אפשר היה לדעת, לאיזו מפלגה הוא נמנה. הוא היה גדול מן המחיצות האלה. מתוך בושה והתבודדות — לא נמנה באופן חיצוני במפלגת הציונים, אף כי איש לא עלה עליו במדרגת דבקותו בציון. הוא השתתף בכל תחובות, ולא נתנה מאחת הזכיות, שלם ולא רצה לבחור. שלח בחשאי כסף לארץ ישראל, ולא רצה שאיש ידע . . . וקשה היה לסיימו, אם הוא הפשי, או אורתודוקסי. יכול אני לגלות את הסוד, שהוא היה שומר ומדקדק בכל המצוות, ואיש לא ידע ואיש לא שער, ולא נתן לאיש להרגיש בזה.

יום יום היה הולך לעבודתו ושב וסועד — ומי יודע אם סעד בכל יום — עם בני ביתו אשר בהם דבקה נפשו, ואחרי ארוחתו הדלה — מעמיק בספריו, ושב לעבודתו, ובערב בערב לומד בספריו, לומד והוגה וחי בספריו. לומד והוגה וחי בעמו, כל המאור שבתורה, כל הזיו שבספרות תקלסית הרומית, כל מה שיש בספרות החדשה, כל המדות, כל האהבה והתחינה, החשיבות והכבוד שבאומה היהודית היה באדם זה שחי בטהרה ומת בטהרה ובדומיה קדושה.

בחיר אוהבי זה מת — ולא ידעתי. דבר לא העלים ממני. דבר מהגיונותיו, דבר מחקירותיו, משאיפותיו וגעגועיו. הכל חלק עמי — זולתי יסוריו ופצעי נפשו. לא הודיעני את דבר מחלתו — ואחרי כן העלימו ממני את מותו. ידוע ידעו, כי זה הוא חלק מחיי אשר נלקח ממנו . . . . . ולא יכולתי כתוב על דבר יוסף דאברזינסקי . . . עוד לא אוכל להתרגל אל הרעיון הנורא, שאיננו . . . כה היו חיינו דבקים וקלועים ומקושרים. וכל כך אני חש את הריקנות הנוראה ואת אי־היכלת להביע בדברים את אשר הלב מרגיש ואת הכאב הנזכר לראות מרחוק, בגלות של בודה, את אהובי הנפש נשחטים לאחד אחד, ושומע, תמיד מרחוק, קברים קברים נחפרים ונתללים, במקום שם פרחו שושני הנוער והידידות . . .

אם אתליף כח — אספיד את אחי זה, אך האחלף כח אחרי אבדה כזאת? זה הוא הוא פצע אשר עליו לא יקרם עור.

נ. ס.

על חוף ים הצפוני...

עַל חוֹף יָם הַצְּפוֹנִי, כִּנְבִיאוֹת הַצַּעַר,
נְעוּרִים שֶׁאָבְדוּ אָז בִּקְשׁוּ עֵינַיִךְ — —
וְאַתְּ לֹא הֶאֱזַנְתְּ לְמִצְעֲדֵי הַנַּעַר,
הַהוֹלֵךְ אַחֲרַיִךְ . . .

הַגַּלִּים לָךְ הָמוּ, הַגַּלִּים לָךְ שָׁרוּ,
כְּאִלּוּ לָךְ הֵם אֶת דַּנַּעַר הִמְלִיטוּ;
מִלְמַעְלָה, כְּאִלּוּ לָךְ רָמְזוּ, לָךְ קָרְאוּ,
כּוֹכָבִים הִבִּיטוּ.

הַגַּלִּים לֹא יָדְעוּ צִמְאוֹנֵךְ וּרְעָבֵךְ — —
רַק נֶפֶשׁ הַנַּעַר אֶת נַפְשֵׁךְ הִרְגִּישָׁה!
וַיְנַבֵּא לַגַּלִּים אֶת מַשָּׂא-לְבָבֵךְ,
אֶת נִשְׁמַת-הָאִשָּׁה . . .

וַיּוֹשֶׁט הַנַּעַר הָאוֹרֵב אֶת יָדָיו
לַגַּלִּים, לַיָּם וּלְמַלְכַּת-הָעֹנִי — —
אַךְ אַתְּ לֹא הֶאֱזַנְתְּ אָז לְשִׁירַת צְעָדָיו
עַל חוֹף יָם הַצְּפוֹנִי.

וְלוּטָה בִצְעִיף, כְּאֵלַת-הַצַּעַר,
בְּלֵילוֹת-יָרֵחַ בִּקַּשְׁתְּ אֶת הַנְּעוּרִים — —
וְאַתְּ לֹא יָדַעַתְּ, כִּי בְנֶפֶשׁ הַנַּעַר
לְמַעֲנֵךְ הֵם שְׁמוּרִים . . .

ברלין. ש. פינסקי.

ציוני עפרון.

ל„שאלת הז׳רגון."

א.

מר נומברג מ„הד הזמן" הואיל לרדת סוף-סוף מה„סיני" שלו, ויאבה בחסדו ובטובו לברר לנו את דעתו העמוקה על דבר השאלת „שהנה באמת מהשאלות הבוערות, שגמלה בתקופת העת האחרונה ונצבת לפנינו ודורשת פתרון מאתנו". ברוב טובו, חסדו וענותנותו האיל גם כן לענות על שאלותינו *) למה „הד הזמן" צורר את הספרות העברית ומכריז ומתריע בשבע חצוצרות, על כל סמרטוט ז׳רגוני.

ומקדים מר נומברג במסירת מודעה, שהוא לא חת משאלותינו וגם לא משאלות דומות של ה„שלוח" — כאילו חפצנו להפחיד את מר נומברג — „וכי בדור של חפש הדבור אנו חיים".

מר נומברג הפקח בא במצור. שואלים אותו למה הוא משתמש בעתון העברי היחידי להלחם בשפה העברית ובספרות העברית ולעשות נפשות לז׳רגון, והוא עונה באמרה שאינה שיכת כלל לשאלה: לשם „חופש הדבור" הנהו עושה כזה.

ב„העולם" גליון י"ד שאלתי לאמור:

„יכול הנני להשיג ולהבין כי למר נומברג, המושל עתה בכיפת „הד הזמן", ישנן השקפות מיוחדות על שאלת השפות בקרבנו. לא אבא עליו בשביל זה בטרוניה ובדרישות שיקבל את דעותי, כמו שהוא ואחדים מחבריו באו על „העולם" ו„השלוח"; אבל — שואל אני — המותר לו לעתון היומי העברי היחידי — לצערנו — להקדיש כמעט יום-יום מאמרי תהלה שבח ופאור לאיזה ירחון ז׳רגוני, בה בשעה שההתנפלות על כל דבר עברי, שמתפרסם לא ב„הד הזמן", היתה לשטה ב„עתון היחידי"? —

יכול אני להבין שצר לו המקום למר נומברג בעתונות העברית, כי העברית שאינו מאמין בתחיתה ובקיומה אינה מספיקה את צרכיו הרוחניים, אם יש לו כאלה; אבל למה כבש לו את העתון העברי היחיד, ובשצף-קצף נלחם בעזרת כתבנים ובלרים במאמרים, פיליטונים וכתבות בכל הופעה עברית? . . ."

ועונה מר נומברג במליצות מצלצלות ע"ד „חופש דעות", „אובר-פרוקרורים" „אינסטרוקציות", „אפיקורסות", „בעלי בתים מפוטמים" וכו'! —

„חופש הדעות"! כאילו יש איזו שיכות להקניגא של סופרי „הד הזמן" נגד הספרות העברית ולכל אלה...

במליצות ריקות על „חופש הדעות", כאלו של מר נ., אפשר להשפיע ו„לעשות רושם" על עלמות בונדיאיות מהדור העבר, אבל לא על אנשים פחות או יותר רציניים...

„חופש הדעות"! וכי מפיק, מר נומברג, נלמד את הלכות „חופש הדעות"? גם אנו, אדוני הנכבד, נלחמים בעד חופש דעות בספרותנו, בעד חופש דעות בלי „ח"-הידיעה ובלי מרכאות. אבל יש עוד סיג אחד בספרות שלא צריך לעבור עליו; סיג לא פחות חשוב מ„חופש הדעות" והוא — היושר! יכול הנך, מר נומברג, להיות אפילו יותר „ז׳רגוני" משלום אש ולא נכעס ולא נתרעם, אבל בל נא-תחטא בוכוחיך אתנו נגד עיקרי היושר, שצריכים להיות קדושים לעבריים כמו לז׳רגוניים, — והפעם חטאת; ומדעת חטאת! —

ואחרי „מסירת המודעה" (מבטאו של מר נ.) על דבר חופש-הדעות עובר הנהו לעצם השאלה.

ושוב מליצות על דבר השאלה. „זאת היא שאלת-חיים בוערת דורשת פתרון, שאלה, שערכה בחיים הממשיי גדול ועצום" וכו'.

---

*) „העולם" גליון י' וי"ד ש"ז.

בדברינו ע״ד ז׳רגוניותו של „הד הזמן״ לא חפצנו כלל לעורר את השאלה „הבוערת״ הזאת, שבשבילנו איננה כלל שאלה. חפצנו רק להעיר על הדבר המוזר והתמוה שהעתון העברי היחידי קושר כתרים לז׳רגון ומגנה כל מפעל ספרותי עברי; ונשמח כי דברינו הועילו, ו„הד הזמן״ נהיה בשבועות האחרונים פחות ז׳רגוני. אבל „הד הזמן״ — כפי שאפשר לראות ממאמרו של נ. — אינו מסתפק ב„תשובתו״: הוא חפץ להצדיק את מעשיו, ו„בשם חופש הדעות״ הנהו מדפיס רק מאמרים ממליצים בזכות הז׳רגון, שבהם מרימים את הז׳רגון למדרגת שפה-לאומית, שפת-התחיה וכו׳, ונראה את עצמנו מכרחים להביע גם את דעתנו והשקפתנו אנו על „שאלה״ זו, מפני שדעתנו איננה מתאימה כלל לזו של „הד הזמן״. ובל-נא יתפלאו הקוראים אם גם נאמר דברים שאולי נאמרו כבר. מר גומברג לא בא בשום ראיה שעדין לא נאמרה ובשום הוכחה חדשה; ועל דבריו אנו עונים.

* *

וירשה-נא מר נומברג: שאלת הז׳רגון הנה — עד כמה שלא יתנגד לזה מר נ. — אך ורק שאלה ספרותית; בחיים הממשיים אין לשאלה זו כל ערך. החיים — בחיים הגלותיים הכתוב מדבר — מתנגדים בכל תקפם לקיום הז׳רגון בתור שפה מדוברת ומה גם ספרותית. יחברו מאה ספרי-דקדוק לז׳רגון, ייסדו אלף „אקדימיות״ ל„שכלול הז׳רגון״, יקראו בכל עיר ועיר לועידה של הסופרים הז׳רגוניים — והחיים בארצות-הגולה יאלצו ויכריחו את היהודים ללמוד, לדבר, לכתוב ולחשוב בשפת-הארץ, ששמה יושבים היהודים. אין היהודים יכולים עתה להסגר בארבע אמות „התחום״ שלהם וללמוד, לדבר, לכתוב ולהשוב ב„שפתם״-הם או בשפה, שעליה יאמרו הנומברגים כי היא השפה היהודית הלאומית. נאלצים היהודים, מכרחים הם, בשביל קיומם יום-יום, בשביל להמציא לחם לפיהם ולפיות נשותיהם ובניהם, לבא במגע ומשא עם בני-הארץ. נאלצים המה ומכרחים לעסוק במסחר, במלאכות ובאמנויות חפשיות בארצות, ששם המה המעוט. ויען כי צריכים ונאלצים המה לאכול על שלחן אחרים — על שלחן הרוב — עליהם גם לקבל, באונס או ברצון, את שפתו של הרוב. ומפני רוב השמוש בשפה של הרוב ידברו בה ברבות הימים גם ביניהם לבין עצמם. ידברו, יכתבו ויחשבו בשפה זו. וזהו הדין גם בנוגע לכל הרכוש התרבותי שלנו ולכל חיינו הפנימיים! בגולה אין אנו יכולים לפתח ולשכלל את תרבותנו אנו, את שפתנו אנו, ואיננו יכולים לחיות את חיינו אנו. וזאת היא הלא כל המרירות שבחיי-הגולה (גם בארצות שאין שמה „תחום מושב״, „חוקים מגבילים״ ו„פוגרומים״) ולכן הלא ציוניים אנו ורוצים לשים קץ לחיים הנוראים האלה שבגולה! —

ויש לנו שפה לאומית. אחת היא השפה הזאת. כן, למרות שחוקכם ה„עם-הארצי״, שפה זו היא היחידה, השרידה מכל מורשת העבר הגדול שלנו. וגם אותה לא נוכל לשמור בגולה מפני הטעמים הנזכרים („העבריה״, הספרות העברית, העתונות — כל אלה אמצעים המה, ורק אמצעים גרידה, להנחיל שפה זו לאלה שירצו בכך; אבל אין אנו יכולים, לצערנו, להאמין כי השפה העברית תהי לשפתם הלאומית החיה של היהודים בגולה; ואין אנו יכולים להאמין בזה מפני שמביטים אנו בחיים בעינים פקוחות, ולכן שואפים אנו לתחיה עברית בארץ העברים!) . . . והנה באים אנשים בספרות וקוראים „קדוש!״ לאיזה ז׳רגון גרמני, לתערובה זרה ומוזרה של גרמנית עתיקה, פולנית, רוסית ועברית, שאבותינו קבלו בארצות שונות לפני מאתים-שלש מאות שנה, במקרה וברצון אחרים ובאותה ה„אהבה״ שקבלו לפנים את „המטלית הצהובה״ ושמקבלים היום את החוקים המבדילים . . . וקוראים הנביאים העורים והחרשים: אלה אלהיך, ישראל! שמור אותם מכל משמר! הלחם תלחם להם ובעדם! הז׳רגון הנה שפתך הלאומית היחידה; „העברית הנה, אמנם, שפה עתיקה ורעננה, יפה עשירה ו„אוריגינלית״ (חן-חן בעד המחמאות, מר נומברג!) אבל עתידה, פוסקים נביאי „הד הזמן״ — לא בגלוי אמנם, אבל זה מובן מתוך דבריהם — עתידה שפה זו שתשכח. זה יהיה אמנם אסון לאומי —, מוסיפים המה תוך כדי דבור, — ובשביל לצאת ידי חובתו כלפי ה„שוביניסטים״ העברים אומר מר נומברג „אסון לאומי גדול״; אבל יותר מאנחה אין הנביאים יכולים לנדב לשפה עתיקה ו„אוריגינלית״ זו.

„הז׳רגון, הנה רכושנו הלאומי!״. והולכים ומיסדים מבצר ז׳רגוני בדמות ירחון, שבו מדפיסים מאמרים על קנוט המסון, ספורים ושירים פחות או יותר „דיקדנטיים״ ודרמות מאת „שקספיר שלנו״, ואם כי ערכם הספרותי של כל אותם המאמרים, השירים, הדרכות והספורים, לפי הודאת נביא-הז׳רגון, מר נומברג, אינו גדול ביותר, — בכ״ז עושים לירחון „ריקלמה אמריקנית״, והעורכים והסופרים נוסעים לערי-התחום ועירותיו להפיץ את „החבור״ החדש.

היהודי להוט בטבעו אחרי החדוש שבדבר. וקונה את החוברות הראשונות של הירחון החדיש הז׳רגוני. ותרועת-נצחון ברחוב: התחיה הז׳רגונית הולכת! התחיה הז׳רגונית באה! פנו דרך! היה היתה שפה עברית עתיקה ו„אוריגינלית״ ואיננה — חבל . . .

ושוכחים האנשים הטובים שגם חבורי שו״ת, דרוש ו„צאינה וראינה״ וכו׳ אפשר להפיץ באופן כזה ובמספר הרבה יותר גדול, ובכל זאת איש לא ידבר ע״ד תחיה (רינסנס!) של השו״ת, ספרי הדרוש, „צאינה וראינה״ וכו׳.

כך הוא בספרות.

ובחיים?

בחיים — ברוסיה מתפשטת בין היהודים בהכרח טבעי השפה הרוסית. כל מי שלמד אך מעט רוסית מדבר בה ומשתדל לשכוח את הז׳רגון. מדברים רוסית ביניהם לבין עצמם אפילו נביאי-תחית-הז׳רגון; כי סוף-סוף אנשים פחות או יותר תרבותיים המה ואי-אפשר להם לדבר על עניני ספרות ב . . . ז׳רגון. וברומוניה מדברים היהודים רומונית. ובאנגליה ובאמריקה מכרחים המה לדבר אנגלית, ואפילו העתונות הז׳רגונית המפורסמת שבשתי הארצות האלו איננה מצילה אותם מההכרח הזה. וה„ז׳רגון״ שמדברים הירוקים דומה לז׳רגון של ה„ליטעראַרישע מאַנאַטשריפטען״ כל„הישפניולית״ שמדברים יהודי תורקיה, שעוד לא טעמו טעם-השכלה.

ונשארה כל „התחיה״ הז׳רגונית בגרמנית הנוראה והמשובשת של ה„ליטעראַרישע מאַנאַטשריפטען״! —

ובחיים, בחיי הרחוב, היהודי שבגולה, יש לז׳רגון עוד פחות תקומה מאשר לעברית. העברית יש לה מסורת, יש לה עבר, יש לה עתיד בארץ עתידות עמנו. ובגולה גם כן ימצאו תמיד חובבי שפת עבר ששפת-עבר יהיה בעדם הקנין הלאומי היותר חשוב. והז׳רגון — מה הוא עברו ומה הוא עתידו? בעל כרחו נולד והתפתח, בעל כרחו הוא חי; והחיים מקרבים את התנונותו ומיתתו.

א. חרמוני.

קבץ חדש.

(רצנזיה).

ספרות, מאסף לספרות היפה ובקרת (ולבקרת?); נערך ע״י חבר סופרים צעירים. קובץ ראשון; ורשו.

מונחה לפני החוברת הראשונה של הקובץ „ספרותנו״; ואיני יודע: האבכה על ירידת הספרות, על אשר נערים מתעללים בה, האצחק לתעלולי הנערים, האכעס על אשר חבר „סופרים צעירים״ מחללים את השם „ספרות״, בהשתמשם בשם זה לכנות בו סמרטוט, שבו נכנסו ציורים ומאמרים „שמפני סבות שונות״ לא נתקבלו במערכות אחרות והושבו לבעליהם — או האשליך את כל ה„קובץ״ למקום הראוי לו על פי רוב מאמריו — הסלה — ולא אוציא אפילו דין על הבקרת . . .

ומה עז בכל זאת החפץ להלל קובץ עברי חדש, לאמץ את העורכים ואת המוצאים לאור, שעמלו וטרחו והוציאו כסף, בעת שכה רחוקים המה משכר בעולם הזה ואפילו בעולם הבא!

החוברת מתחילה בציור „החוטאת״ של צ. ז. וינברג. תוכן הספור לא גרוע; ישנם קוים אחדים מחיי ואופי החוטאת המצוירים לא בלי כשרון. אבל ההרצאה, העבוד — גרועים. למרות השורות הקצרות והקוים המרובים. אין ספק שלו נדפס הציור הזה תחת איזו מערכת, ולא כמו שיצא „מתחת האבנים״, היה ציורו של מר צ. ז. וינברג נחשב לבינוני, ואפשר היה לקראו בעונג. אבל גם בצורתו זו הציור הזה הנהו הראשון בערכו מכל מה שבא מהסופרים החדשים בקובץ. כי „ספעליהם״ של יתר המספרים החדשים עומדים למטה מכל בקורת. מר יקיר ורשבסקי מספר על „השעון הישן התולה(!) בחדרו, השעון שבא לו בירושה מאת אבותיו הזקנים״. אינני יודע מה רצה לספר צעיר זה מה„שעון התולה״ אבל מה שמספר הנהו כה אי-מענין, עד שלא כדאי לטפל ב„ציור״ זה. עוד פחות כדאי לטפל ברשימה „מלכות מן השמים״ מאת אהרן לאנגואם. יותר מענין כבר הספור במכתבים „דברים שבינו לבינה״ מאת ישראל שף. אבל דא עקא: הספור הזה אינו מקורי ביותר. זכורני כי לפני חמש-שש שנים קראתי אותו ספור — ג״כ במכתבים — בשבועון הגרמני „die Woche“ (באחת החוברות של ספטמבר או נובמבר 1902) מר שף יהד רק את גבוריו. בה-Woche מעשה בשני פרופיסורים, ובה„ספרות״ — ב„תקרן״ וב„בעל דמיון״. בה-Woche הפרופיסור אינו מוצא את מעיל-החורף שלו, וגבורו של שף מחפש את ה„קיטל״. אגב, ה„תרגום״ אינו מהנחמדים: ריח הז׳רגון נודף בחזקה מכל שורה ושורה.

דברים ספרותיים הראוים לשם זה באו בחוברת זו מאת הלל צייטלין „השכינה״ (הסתכלות), „משה״ (בקרת) מאת ד. פרישמן ו„הרהורי-בינגרף״ מאת ר. בריינין. אבל גם שלשת אלה מקומם בעתון יומי ולא בקובץ

ספרותי. בסוף עוד כדאי להזכיר את חלק הבקורת שבקובץ זה. מבקר הקובץ הנהו מר פישל לחובר המציג לפני קהל הקוראים את „כשרונותינו הצעירים": י. ח. ברנר וג. שופמן. והנני לדלות פנינים אחדות מ„בקרת" זו:

„בהרבה דברים דומה ברנר לדוסטויבסקי" ואם זה מעט — שמעו־נא: יש גם הבדל בין ברנר ודוסטויבסקי: „דוסטויבסקי בכל שלילתו הגדולה הנהו גם מחיב וברנר הנהו רק שוללי" (פיזור האותיות של מר פישל לחובר) ולא רק שיש הבדל בין ברנר ודוסטויבסקי, אלא ברנר עוד עולה על דוסטויבסקי: „היצירה המצוינה(!) מאי עד מי (של ברנר) שלהסתכלותה הנאמנה והעמוקה בחיי „האובדים והנדחים" יש קורבה ידועה עם Записки изъ мертваго дома של דוסטויבסקי ועולה עליה בפרטת הציורים (כודאי אותו הציור של הזונה והחילים? — הלא?) שדוסטויבסקי כמעט שכללם ועשה מהם ספר חצי־מדעי"... הידעתם עתה, קוראים עברים, מי זה ברנר? וכשיודעים הנכם את ברנר נקל עד מאד לדעת גם את שופמן, כי „שופמן דומה הרבה לברנר". ורוצים אתם בודאי לדעת גם את מעלותיו של שופמן. מר פישל לחובר מונה אותן ומביא בתור „אילוסטרציות" גם מראה־מקומות מספורי שופמן.

התענגו, קוראים נכבדים! התענגו על שניהם: על שופמן ועל פישל לחובר:

אותו הפחד העתיק, הישראלי, (מראת מקום מספורי שופמן) הנהו ממלא את האויר, משתטח על הערבות המשופעות ומשחיר בלילות מבעד לחלונות. הוא חודר גם לתוך עלית־הגג, שבקבוקים ריקים (!) מתגלגלים שם בחול ויורד ומקנן גם במרתף האפל על תפוחי האדמה (!) שבקרקעיתו". הדברים האלה מוסרים לנו בדרך אגב, אם נסתכל בהם, גם מושג נכון משירתו הריאלית־סימבולית של שופמן, שתגיעה פה לידי הרמוניה שלמה: אותו הריאליזם הקיצוני העולה לעליה ושם עין ל„בקבוקים הריקים, המתגלגלים בחול" או יורד אל המרתף האפל ומסתכל בתפוחי האדמה שבקרקעיתו" ביחד עם אותו הפחד המיסטי... לא רבות הן עוד הרשימות הללו בספר שלפנינו ויש ואין בהן עוד השלימות הדרושה (ב„בליל תשעה באב" למשל), אבל בכל אופן רואים אנו פה עקבות אמנות חדשה...

גם בבקורת של מר לחובר אנו רואים „אמנות חרשה"! —

בן־מרים.

הַשָּׁבוּעַ.

ארץ ישראל.

D.) **ירושלם.** — בליל ה׳ כ״ב ניסן אחר חצות הלילה פרצה אש גדולה מאחד בתי הקהוה אצל שער יפו, והאש אכלה בתים אחדים וחנויות גדולות. הנזק גדול מאד. שום אסון בנפשות לא קרה — הרשות השתדלה לכבות האש בכל האמצעים. ואנשי הצבא — עמדו עם כלי נשקם בהשוק הגדול הזה בסביבות החנויות והבתים להשגיח על הסדרים ולשמור. שרפה גדולה כזאת עוד לא היתה בירושלים. נשרף גם בית־הדאר התורקי. מעריכים את ההפסד במאת אלף מרק.

— השבוע הזה נמצאו בירושלים בערך עשרים אלף אורחים. ביניהם ישמעאלים, נוצרים, יונים, ארמנים, קופתים, רוסים, חלבים, ועוד, אשר באו לחוג את חגם בירושלם. ושרי ממשלתנו והמשטרה והשוטרים ואנשי הצבא, סובבים בהשוקים ובהרחובות ומשתדלים להשגיח על הסדרים והשלום.

מרחובות כותב לנו סופרנו ב. עוד ע״ד החגיגה שעליה הודענו כבר בגליון העבר:

עוד מיום שלפני החגיגה התחילו נוהרים אלינו מיפו ומהמושבות אנשים ונשים וטף. מהם להשתתף בהתחרות ומהם להיות לעדי־ראיה, למחזה החדש הזה בארצנו. מושבתנו קבלה מראה חגיגי ונהדר. על כבר־החול הסמוך להמושבה ושהופרש להתחרות הוקמו אהלים יפים, שקושטו בפרחים ובדגלים. **בחצות היום** התחילה ההתחרות. הרוכבים והסוסים נעשים חטיבה אחת. דוהרים המה, עפים ובני־חול—אחריהם, לבך דופק משמחת למראה הדהירה התוצפנית של בחורי־ישראל המהירים בארץ־ישראל... נגמר מרוץ־הסוסים והתחילה התחרות ביריות, וגם

המורים הוכיחו שידי־יעקב עסקניות הן וזריזות... שומע אתה את רעש היריות ולבך מפרכס משמחה. ולפני עיניך קמים מראות שונים, חזיונות שונים, דומה אתה לראות את בני־בנימין עולים מקבריהם וקולעים אל המטרה... אין אלו יריות של פוגרמים: בני יהודה מרגילים את אצבעותיהם ועיניהם ביריה. נגמרה ההתחרות בקני־רובה ולפניך התחרות יותר פשוטה: בחורי־ישראל יוצאים במערכה להתאבק בידים...

ולהצהלה והרנה אין קץ. ממטירים זרי־פרחים על המנצחים, אבל אין מבכים את המנוצחים... ומתחברים ונבראים בין רגע עגולים חיים של אוכלסים, שורות ארוכות של צעירים וצעירות, והכל מזמר, הכל יוצא במחול, עולים בצהלה על ההר ומשתפכים בבת־אחת למטה... ומדליקים אחר כך אבוקות של אור, חבורה חבורה ואבוקתה, והמראה מקבל גון אגדיי ודמיוני. ובתוך ההמולה החוגגת הזאת עומדים נואמים ומדברים, עומדים ומבארים את ערך היום, עומדים וסומכים את ידיהם על ההתחלה בתקוה חזקה, שהתחלה זו תמשך גם להבא...

מושבתנו היתה הראשונה שחגגה חגיגה עממית כזו, שגם בארץ החפש באמריקה לא זכו יהודינו לשכמותה. צריך רק להתפלל שחגיגות מעין זו תתרבינה בארצנו יותר ויותר...

== במושבתנו יתוקן בקרוב תקון נכבד מאד, שתוצאותיו תהיינה בלי־ספק חשובות להתפתחותה והשתכללותה של רחובות: נגשים אצלנו לסלילת דרך מתוקנה (שוסה) מ„ראשון־לציון" עד מושבתנו.

כל מי שבקר את מושבתנו יודע בכמה עמל עולה אפילו לסוסים טובים לעבור את כברת־החול העמוק שבין „ראשון" ובין מושבתנו. מבלי לדבר מקושי הובלת משא, מרגישים גם סתם נוסעים ותיירים הרבה אי־נעימות בזחילה אין־סופית בהחול הטפוח והרטוב בימות־הגשמים והמעלה אבק עד לסמיות־עינים בימות־החמה. הדרך החדשה תרבה בלי ספק את מספר מבקרי המושבה, ותקל את החבור בין שני המרכזים החשובים: „ראשון לציון" ורחובות. הכספים הדרושים לתקון זה נלקחים בהלואה מאוצר האגודת הכורמים וישבו אח״כ ברבית הגונה.

צריך לציין שע״י סלילת דרך זו נתעורר גם בלבות אכרי „ראשון־לציון" הרעיון לסלול את כברת־החול, המפרדת בינה ובין מסלת־המלך יפו־ירושלים. ואפשר שגם שאר המושבות (עקרון, גדרה, קסטינה) תתעוררנה לתקן מה שאפשר לתקן בדרכים שלהם.

K) **פתח תקוה.** ברחובם של קוזקי הקוב״ה שבמושבתנו עוד הפעם חג והלולא. עלה בידם לגלות חוטא אחד ויגרשוהו מהמושבה משך עשרים וארבע שעות, כמו שהיו מגרשים את היהודים ממוסקבה.

וזה הדבר: במושבתנו השתקע אחד הצעירים האמריקנים והצעיר משכיל, ציוני נלהב וכל חפצו ושאיפתו להרויח פה את לחמו בכבוד. ויהיה הצעיר לסיד ובעבודתו זו היה משתכר משמונה עד עשרה פר. ליום. אבל נודע הדבר ל„שומרי תורה" כי הצעיר הזה אינו הולך בדרך ישרה; ויחשדוהו שהוא נושא בשבת. בימי הפסח הריחו „שומרי תורה" כי הצעיר דנן לא בער את החמץ כראוי וישאיר בחדרו ככר־לחם. המה הביאו את הדבר עד ועד המושבה, המושל פה ממשלה בלתי מגבלה ויוציא הועד את פסק־דינו של הצעיר כי יוחרם מאת כל בני המושבה, ויאסרו על האכרים לתת לו עבודה, והצעיר נאלץ לעזוב את המושבה.

הדבר הזה הטיל סער גדול בין הצעירים ואומרים המה להתקומם נגד ה„אינקויזיטורים" של פתח־תקוה, להשליך מעליהם את העול הקשה ולטהר מעט את אוירו המחניק של „פתח תקוה".

הגימנסיה העברית. בכ״ו וכ״ז ניסן היתה האספה הכללית של חברי „הגימנסיה העברית". מנהל הגימנסיה קרא דו״ח ע״ד התפתחות הגימנסיה, שנדפס בשעתו ב„העולם". אחת ההחלטות היותר חשובות היא לשלוח בכל „זמן" מורה אחר לאחת האוניברסיטאות בחו״ל להשתלם בלמודים. ל„זמן" הקיץ הזה הולכים הד״ר מטמן, המורה למדע ומר אורלוב, המורה להתגוששות, ברלינה.

עוד נביא דו״ח מפורט מהאספה המענינת הזאת.

N. J. K.) **דמשק** (כתבה מיוחדת של „העולם") מספר תושבי עירנו מגיע ל250 אלף. אחרים משערים אותו ל300 אלף. רוב התושבים המה ערבים מחמדים; מספר היהודים הנהו כשנים עשר אלף וכך הוא גם מספר הערבים הנוצרים. מספר המהגרים שבא להשתקע הנה מארצות אחרות קטן הנהו. רק בזמן האחרון, כשבנין מסלת־הברזל והמסלה החשמלית העירונית נגמרו החלו להגר הנה מאירופה.

לא אתאר את יופי העיר והסביבה, מפני שאינני משורר ורק משורר „בחסד האל" יוכל לתאר את „גן העדן" המכונה דמשק. אדבר על הענינים הפשוטים והממשיים שאקוה יענינו גם המה את קוראי „העולם".

דמשק הנה עתה תחנה מרכזית של מסלות הברזל המאחדות בירת־סוריה זו עם בירות, חמה, חומס, אליפו (ארם־צובה), חיפו — המסלה הזאת עוברת קרוב לטבריה — והיג׳ז. כל המסלות האלו הועילו הרבה להפרחתה והתפתחותה של דמשק. דמשק היתה מימים ימימה העיר שדרך בה היו עוברות כל האורחות ההולכות למיכה ולמדינה. פה היו האורחות הללות מכינות את עצמן לנסיעה ארוכה זו

ומצטידות. מסלת-הברזל דמשק-היג׳ז שעוד מעט ותגמר תגדיל עוד את ערך-דמשק בתור נקודת-היציאה למיכה. „עולי הרגל" המתמדים מתורכיה האסיתית, מפרס, ממצרים, מארץ-ישראל וסוריה יתאספו מעתה בדמשק למען עלות ל„קבר הנביא". העליה לרגל זו היתה עד עתה קשה ומסוכנה, ביחוד בשנים האחרונות, מפני המבוכות שבין שבטי הכדואים, עתה תקל עליה זו ומספר העולים לרגל יתרבה בלי שום ספק.

המסילה העירונית החשמלית ואתה גם ההארה החשמלית נגמרו בשנה שעברה. דמשק הנה עד עתה העיר הראשונה והיחידה בכל ממלכת תורכיה שיש לה עניני לוקסוס כאלה. ובירות שכנתנו מקנאה בדמשק ותתחיל גם היא לבנות מסלה עירונית חשמלית וגם הארה חשמלית תונהג בעיר-החוף זו. רק נעשתה ההתחלה והחשמל פרץ לו נתיב בארצות השולטן וכל המרכזים ינהיגו את החדוש הזה, שיועיל לא מעט להתחדשותם והפרחתם של התעשית והמסחר ההן.

אחרי החדושים האלה צריך לקוות כי מספר תושבי דמשק יגדל משנה לשנה. נכרת כבר פה הגרת כאירופה ואין לך יום שלא תבוא קבוצת פועלים כאירופה, שיעבדו במסלת-הברזל, במסלה החשמלית או במרכז ההארה. רק מספר התושבים היהודים הולך ומתמעט. סבת הדבר — ההגרה. יהודי עירנו מהגרים למצרים ולארצות נגב אמריקה. וסבת ההגרת היהודית — עניותם הנוראת ותנוכם הפרוע. בתי-הספר של האליגס שעד עתה המה היחידים אצלנו לא דאגו להכשרת התלמידים לחיי הארץ ולתת להם את הידיעות הנחוצות בעד קיומם בארץ המבורכת הזאת. כעט צרפתית הנה כל ההון שלקח תלמיד בית-הספר של האליגס בעזבו את בית-הספר אחרי השארו בו שש, שמונה וגם עשר שנים. שום מלאכה אחרת, שום ידיעת שתכשירו לקבל איזו עבודה או איזו משרה בבתי-מסחר לא ידע. ולא על הצרפתית לבד יחיה פה היהודי. ודואב הלב בראותך חדשים לבקרים באים מהגרים אישלקים,

בית־החולים החדש בסלוניקי ע״ש הברונית הירש.

גרמנים וצרפתים ואחיך מהגרים והולכים לאותן הארצות שמשם באים הנה אינג׳נרים, פועלים וגם סוחרים.

והמהגרים היהודים מרוסיה אך הדרוכנה רגליהם בבירות וישארו שמה. אי-ידיעתם את שפת-הארץ, מנהגיה ותושביה מפחידה אותם להכנס אל הארץ פנימה. אם כי בפנים-הארץ ייקל להם למצא עבודה ומסחר. זאת ועוד אחרת. בבירות יש קהלה אשכנזית קטנה, וידוע הוא כי היהודי הרוסי מבכר להשאר בעיר ששם הוא מוצא את אחיו, המדברים בשפתו, המבינים אותו והוא מבין אותם מאשר אחיו הספרדים, שנראים לו כמו זרים; או הולכים אותם המהגרים ליפו או לחיפו ונעים ונדים ירחים אחדים עד אשר ימצאו להם במרכזים הקטנים ההם איזו עבודה.

בשנה שעברה נוסדה פה בהשתדלות העסקנים המקומיים לשכת-מודעין השולחת את ידיעותיה ללשכת-המודעין המרכזית ביפו. מקוים שבידי לשכת-מודעין זו יעלה למשוך מעט-מעט מהגרים יהודים גם הנה ולהגדיל פה את הישוב היהודי.

גם השמועות ע״ד חפץ „חברת העזרה בברלין" ליסד בעירנו בית־ספר, כמו בית־הספר למסחר שלה ביפו, והטחניקום שחברה זו תיסד שמחו את לבות עסקני־הצבור. אם כל ההצעות הטובות האלה תצאנה לפעולה — זה יועיל הרבה להרמת מצבם הרוחני והחומרי של הישוב־היהודי בדמשק ובסוריה כולה.

צריך גם שבערי-החוף שבארץ-ישראל וסוריה יוסדו שעורי-ערב ללמוד שפת-הארץ ואז יוכלו פועלים יהודים לבוא הנה ולהשתכר בנקל את לחמם, כי פועלים טובים חסרים פה. בשנה האחרונה התישבו פה משפחות יהודיות אחרות שבאו הנה מרוסיה ומרויחות הן את לחמן בכבוד ושמחות בחלקן.

יהודי דמשק אינם עוסקים במסחר. המסחר הנהו כמעט כולו בידי הערבים המתמדים. רוב היהודים עוסקים פה במלאכת־כפים לפי שטה עתיקה-נושנה ומעוטם במסחר הקטן. מספר העשירים בין היהודים פה הנהו קטן ואחרי שאין להם כל הבנה במסחר הגדול ואופקי-מחשבותיהם צר הולך רכושם ודל. במקום זה הלכו משפחות יהודיות עשירות מפה לבירות ויחלו לעסק במסחר הגדול והצליחו.

אוסטריה.

משפט־הכבוד בין ש״י איש הורויץ וש. לזר.

(מאת סופרנו התמידי).

לבוב 10 מאי. אתמול בערב היתה הישיבה הראשונה של הבית־דין של כבוד שנקבע מטעם הועד המרכזי הציוני לענין בירור המשפט של הסופר ש״י איש הורויץ נגד בעל „המצפה" ש. מ. לזר. (קוראי „העולם" זוכרים בודאי שעורך „המצפה" הוציא דבה מגונה על הסופר ש״י איש הורויץ כי „מיסיונרי" הנהו). שני הצדדים באו הנה עוד ביום ו׳ העבר, הראשון מברלין, השני מקרקוי. ישיבת הב״ד היתה באולם המרכז הציוני, ע״פ דרישת ש״י איש הורויץ והסכמת הנאשם והב״ד, בפומבי. חברי הב״ד חמשה: ד״ר מרדכי ברוידא, ד״ר שמואל רפפורט, ד״ר גוטמן, מר יעקב שלמה פיליב ומר בעריש יאהר, רובם חרדים־משמרים. נכנסו לשלש ישיבות: אחת במוצ״ש ושתים במשך היום. הישיבות היו מעניגות במדה מרובה ומשכו אליהם המון אנשים של משכילי העיר העברים. קריאת כתב־האשמה מצד הורויץ על לזר, הצטדקותו הקלושה של הלה, וביחוד: התעודות והמכתבים שהראו שני הצדדים לחזוק דבריהם גלו המון דברים מענינים. הדין טרם נגמר, כי החליטו חברי הב״ד לקרוא באופן תלגרפי את הד״ר ש. ב. מברלין, שעל דבריו נשען לזר בדבתו הבזויה שהוציא על ש״י איש הורויץ.

המשך בירור הדין יהיה ביום ד׳ שבוע זה. אבל מזה שכבר נתברר עד הנה, אפשר לראות שכף החובה עומד להיות מוכרע לצד בעל „המצפה". את אשמותיו נגד הורויץ לא יכול לבסס בשום מופת מוחשי. במשך המו״מ הוכח ביחוד תפקידו האי־יפה של אחד הסופרים העברים, בר־סמכא של בעל „המצפה". הסופר ההוא מלא ב„ענין" דנן את תפקידה של „האשה המעולפת בצעיף" הידועה ממעשה דרייפוס.

את גמר המשפט ואת המו״מ המפורט אשלח במכתבי הבא.

תורקיה.

סלוניקי. יום הראשון, ב׳ לח׳ איר היה לנו, יהודי סלוניקי, יום חג. (.B חגגנו את חנוכת בית החולים על שם הברונית קלרה די הירש. כל הרחובות המובילים אל מקום בית החולים העומד מעל למגרשות מזרח העיר, נמלאו אנשים ונשים עוד שעתים לפני הזמן המיועד. באו גם רבים מבני האמונות האחרות.

בית החולים היו כלו מקשט בדגלים אדומים, וזרי פרחים ושושנים. השדה שלפני הבית כסה באהלים, שהיו מפוארים ומקושטים. בשעה השלישית אחר חצות היום עלה מספר הנפשות שנתקבצו לפני הבית, למעלה משלשים אלף.

בשעה הרביעית באו כל פחות העיר וראשיה, כהני הדתות, הקונסולים וכל ראשי ומנהלי המוסדות השונים, והחגיגה החלה. הרב יעקב מאיר פתח את החגיגה בנאום יפה.

אחריו הקריא מר אברבנאל חבר מועצת ועד הכולל, מכתב-תודה להשתדלן הגדול ד״ר משה מזרחי שעבד בלי לאות שנים ארכות עד הקימו את בית החולים הזה.

בסוף נאם הד״ר מזרחי. כל הקהל פגש אותו במחיאות־כפים סוערות. הד״ר נאם צרפתית ויתאר את מפעלות הברונית הירש שנדבה משך עשרת שנות

אלמנותה לערך שבעים מליון פר׳ למפעלות חסד ויסים את נאומו בהביעת רגשי אמון למלך.

אחר הנאומים ומנגינות אחדות של התזמרת היהודית נגש הרב יעקב מאיר בלוית הפחות וכהני הדתות, ויפתח את דלתות בית החולים במפתח של זהב.

הבית הזה אינו נופל ביפיו, בגדלו, בסדריו הטובים ובנקיון מבתי-החולים שבערים היותר גדולות.

רוסיה.

ועידה אנטישמית בפינלנד.

פינלנד זו ארץ-החופש, זו הארץ שבחרה, בפעם הראשונה באירופה נשים לבית-הנבחרים שלה, פינלנד שמספר המתקדמים בין צירי בית-הנבחרים שלה עולה בערך על מספר חבריהם ביתר בתי-הנבחרים שבאירופה, פינלנד זו מתקדמת גם בנוגע לשנאת-היהודים. ליהודי רוסיה אסור לשבת בפינלנד. כל זמן שיד הממשלה הרוסית היתה תקיפה בפינלנד והיא משלה שמה ממשלה בלתי-מגבלה התנחמו היהודים: העם הפיני טוב ומקבל פני יהודי בסבר פנים יפות. תסיר-נא רוסיה מעט את אכפה מעל פינלנד וזו תפתח את שעריה בפני יהודי רוסיה ותתן להם זכיות מלאות אזרחיות ומדיניות.

והנה הפינים השיגו את חפצם, כמובן, בעזרת יהודי רוסיה ופינלנד. רוסיה נתנה לפינלנד את זכיותיה ואת האוטונומיה שדרשה ובמקום — לפתוח את שערי ארצה בשביל יהודי רוסיה אומרת פינלנד להשאיר את כל „החוקים המגבילים" הנהוגים גם ברוסיה. היהודים אמנם מחו, אבל זה לא מועיל.

האנטישמיות הפינית הולכת ומתחזקת. וקוראים אנו בעתונים הרוסים של הימים האחרונים:

ביום 20 אפריל היתה בהילזינגפורס ועידת באי-כח של אגודות שונות למסחר, לחרושת המעשה ולאומנות, למטרת בירור השאלה ע"ד זכיות היהודים בפינלנד. בועידה השתתפו 135 צירים. כל ההרצאות והנאומים בועידה היו ביחוד ע"ד הבקשה, שהוכנסה אל הסיים ע"י הסוציאל-דימוקראט ניאורטיב בדבר הנתינה ליהודים, הבאים לפינלנד זכיות של בני-נכר ונתינת זכיות אזרחיות ליהודים, היושבים בארץ משך של שלש שנים. רוב הנואמים חוו את דעתם בדברים חריפים כנגד היהודים. בזה נסמכו בדבריהם על ספר התלמוד ועל חמדת-הבצע של היהודים ועל שנאתם לפינלנד, והכל ברוח האנטישמיים היותר קיצוניים. לבסוף קבלה הועידה את ההחלטה, להציע להממשלה המקומית, כי תדקדק בכל חומר הדין בחוקים הנהוגים בשביל היהודים וכי לא יכניס הסינאט את שאלת היהודים לפתרונו של הסיים כל זמן אשר לא תתברר מכל צדדיה על ידי ועד, שיהי נוסד ביחוד למטרה זו.

הַשָׁבוּעַ הַצִיוֹנִי.

תוצאות משפט האוצר היהודי הלאימי.

(נתקבל אחרי הדפסת הגליון הקודם של „העולם").

תוצאות המשפט בדבר שנויי סעיפי האוצר היהודי להתישבות נתפרסמו מהשופט ביום השני של השבוע שעבר. שנויי-הסעיפים לא נתקבלו. את הוצאות המשפט ישלם האוצר הלאומי להתישבות. השופט נותן טעם להחלטתו, כי שנויי הסעיפים לא יועיל להתפתחות האוצר ויגביל את חוג פעולתו.

אחרי שהב"ד האנגלי דחה את ההשתדלות לשנות את סעיפי הבנק, ישים הועד הפועל המצומצם לב לקים את החלק השני של החלטת הקונגרס השמיני בעניני הבנק ויגש אל ההכנות כדי להוציאו לפועל.

והנה החלק השני של החלטת הקונגרס:

בכל אופן ידאג הפועל המצומצם כי ע"י השלמת (Ergänzung) סעיפי הבנק לא יעסוק האוצר היהודי להתישבות בשום עבודה ישובית בעולם כולו מלבד בארץ-ישראל, סוריה וארצות השונות.

איטליה.

בפדובה ערכה האגדה Pro Cultura Ebraica בחודש האחרון שתי אספות. הרב דנטי לאטים מטריסט נאם על „אחד-העם ושיטתו" ומר מורפורגו ע"ד ה„רוח הריכוקרטי של החוקים המדיניים בתורתנו".

— בימי הפסח יצאה בפירינצי החוברת הראשונה של הירחון הציוני החדש L'Eco Sionista d'Italia חסר לנו עד עתה בארצנו עתון לאומי שיהיה מוקדש לתעמולה ציונית אמתית. כפי שאפשר לשפוט מהחוברת הזאת בא העתון הזה למלא את החסרון שנרגש בארצנו עד עתה.

והננו מברכים את חברנו החדש בחיים ארוכים ובהצלחה רבה.

פרנציה.

צ.כ.ר.) בשני לח' מאי הוחג בפריס, ע"י ה„פדרציה" הציונית, חג-השקל. הד"ר אלכסנדר מרמורק פתח את האספה בנאום נלהב ע"ד ערך השקל. הוא דבר ע"ד הציוניות, שלמרות מתנגדינו שזה מאות פעמים הציגו כבר מצבה על קברנו, חי הרעיון הזה, מתפתח, מתרחב ועושה פרי. כל אלה המפלגות שנצו כמהין אחרי הגשם ברחוב היהודי שברוסיה עברו ובטלו מן העולם, לא נשאר להם שום זכר וגם את שמם כבר שכחו ואחדות מהן מוסיפות עוד לחיות חיים שמיתה יפה להם ורק הציוניים הם שנשארו, אפילו ברוסיה, קימים, חזקים ושכל רוח מצויה ואינה מצויה לא תניעם ממקומם.

מרמורק מודיע ג"כ, בתור יושב-ראש, כי לדאבונו אי-אפשר היה להם ליום השקל הנוכחי להעיד נואם בשפתנו הלאומית — העברית. הטעות הזה יתוקן בימים הבאים.

אז נאמו הגברת שך והד"ר יעקובזון. הראשונה דברה על דבר ערך האשה בתנועה הציונית. הד"ר יעקבזון דבר על דבר היהדות הצרפתית הכתובה בדברי ימינו באותיות מזהירות, שנתנו לנו יהודים גדולים שעל פיהם היה חי העם מאות שנים במשך גלותנו, התבוללת, העומדת רחוקה מעניני העם העברים המוחשיים והיוצאים באופן היותר טוב בתרומה של חמש פרנקים לשנה בתור חברי ה„אליאנס". אחריו דבר הד"ר גינסבורג ע"ד מסעו האחרון של נשיא הסתדרותנו ולפסון בלונדון ועל דבר קופת-המפלגה.

אבל הנה מופיע נורדוי על הבמה. רעם של מחיאות כפים וקריאות „הידד" מרעים את האולם.

קשה למסור במלים את הרושם החזק, הכביר שהשאיר הנאום הזה ע"ד השקל הציוני וקשה גם למסור את נאומו זה על גליון נורדוי דבר אלינו. בשפת-ציר, בשפה עשירה של צבעים: הוא העביר לפנינו שרטוטים, קוים ותמונות שלמות מחיי עמנו, נסך בהם את נפשו הגדולה ואת נשמתו העמוקה וקשה הוא למסור בעט את הנשמה שבציור, את הנפש שבשפה . . .

הוא לבב וקסם את כל והשימעים כשהראת באצבעו על הרגל הציוני שהתנופף ובקול נביא דבר על דבר הלוחמים-הבונים שהרימו ברמח את דגל העם — דומה היה כי נמצאים אנחנו בחוצות ירושלים והנביא עומד וקורא: נחמו נחמו עמי!

והתרגשות הקהל הגיעה עד לנקודה היותר גבוהה, כשהוציא נורדוי מכיסו את שובר-השקל שלו והגיד: „מעברו השני של השקל כתוב לאמור: „השובר הזה צריך להשמר". כן, הוא צריך להשמר! כשוילהלם הכובש עבר עם שואבי-המים את הים ליסד מעברו השני את המדינה, שהיתה אח"כ ליותר גדולה וכבירה בעולם, מדינת אנגליה, — חשבו נא, אחי ואחותי, כמה היו נותנים עתה באנגליה לו היו אז בימי וילהלם הכובש, מוכרים לכל החפץ בבנין המדינה — שקל אחד! כמה היו משלמים עתה האנגלים בעד אותו השובר שיכולים היו להראות הלורדים וה„סירים" של היום כי אבות-אבותיהם, שואבי-המים הניחו בראשונה את אבן-הפנה לבנין העם . . . האם תערכו מחיר לתעודה כזאת? . . .

„ועמנו העברי יחיה וישוב לתחיה, אני מאמין בזה! וכשבנינו אחרינו ישבו תחת גפנם ותחת תאנתם ויהיה השובר הזה, שצריך לשמרו ולמסרו לבניכם ולבני-בניכם, לתעודה של אצילות, כי אבותיהם היו הראשונים שנענו לקול הקורא והניחו את אבן-השתיה לבנין הארץ והעם" . . . הנאום הזה הרעיש את לבבות כל השומעים. כשנסגרה האספה נשאר רוב הקהל באולם, ועוד שם, ועוד שם נשמעו קולות „עוד לא אבדה תקותנו" וכשעבר נורדוי דרך הקהל, לצאת מן האולם, לווהו קולות קוראים: תחי הציוניות! יחי נורדוי!

שונות. מקטרינוסלב מודיעים אותנו, כי ביום 16 אפריל ערכו הציונים שם נשף ספרותי זמרתי לטובת המוסדות הציוניים בהשתתפות המשורר ש. פרוג. הנשף הצליח מאד מצדו החמרי והרוחני.

המאמר ע"ד „כנסת-ישראל" וחשבון הקופה הלאומית נדפסו על הדף השלישי של המעטפה.

העורך הספרותי: נחום סוקולוב. — העוזר הראשי: א. חרמוני.
Liter. Redacteur: N. Sokolow. — Hauptmitarbeiter: A. Hermoni.
המו"ל האחראי: י. ברגר, קלן.
Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.
REDAKTION „HA'OLAM", KÖLN A. RH., KAROLINGERRING 6.
Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

~ שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. — מופיע בכל יום ד'. ~

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN
KAROLINGERRING 6

שנה שניה. גליון כ' קלן, י"ט אייר אתתל"ט לחורבן.

II. Jahrgang. Nr. 20. Köln, 20. Mai 1908.

הכנת הארץ*).

ב.

בלעדי כל הדברים האפשריים להשגת מטרתנו בדרך פוליטית — יש עוד דרך עולה אל המטרה הזאת ע"י התפתחות טבעית בהדרגה מתונה ובכשרון ונמוס — אם יקוימו שלשת התנאים דלקמן:

א) אם יהיו לרוב יושבי המדינה.

ב) אם רוב הקרקעות והאחוזות יהיו ברשותם.

ג) אם יהיה להם רצון כביר ומוחלט לעמוד ברשות עצמם בנוגע אל ההנהגה הפנימית.

כיצד יהיו אחינו לרוב יושבי הארץ? ע"י פריה ורביה גרידא אי אפשר. בלי אימיגרציה ישארו לעולם המעט משאר יושבי הארץ. נחוצה אפוא אימיגרציה. אבל לעשות תעמולה ופתוי בשביל יציאה לארץ ישראל הרי זו סכנה גדולה, כל זמן שאין הארץ מסוגלת עוד לקבל הרבה מהגרים. גם אין שום צרך בדבר. יש יהודים רוצים לנסוע לארץ ישראל ולהתישב שם יותר משיכולה הארץ לקבל. חובה רק לרומם את המצב החומרי של ארץ ישראל, וקנדידטים של אימיגרציה לארץ ישראל, ביחוד מרוסיה, גליציה ורומיניה, לא יחסרו.

כמבואר בפרק הראשון — אם יבואו עוד 200,000 יהודים ליהודה, ולמחוזות טבריה 15,000 — אז יהיה הרוב המכריע של התושבים — יהודים. (אין אנו מונים בכלל זה את ההתרבות הפנימית, מפני שגם אינם־יהודים מתרבים, אמנם במספר פחות מעט מיהודים). באפן זה יהיו לנו ביהודה 250,000 יהודים ואינם־יהודים 20,000 ובמחוזות טבריה 30,000 יהודים ואינם־יהודים 27,000.

במשך איזה זמן אפשר לקוות, בלי דמיונות ובלי גוזמאות, כי 215,000 יהודים יכנסו לארץ ישראל? מובן כי, כאמור, דבר זה תלוי בעיקרו במצב הארץ והתפתחותה. אבל גם בלי קוות לגדולות ולנצורות בבחינה זו, אם תתפתח הארץ במדרגה שנתפתחה בשנים האחרונות, ואם יתוקנו סדרים ידועים, באמצעים מספיקים אפשר לקוות כי 10,000 יהודים יכנסו ליהודה ולגליל 800—700 יהודים שנה בשנה, ואז ימשך הדבר עשרים שנה עד שנגיע אל ההכרעה הכמותית האמורה.

מה הוא משך זמן של עשרים שנה במעשים היסטוריים? רגע! ומה מספר 215,000 יהודים נודדים? במשך שתי שנים יוצאים יהודים במספר כזה מרוסיה, גליציה ורומניה, וטובעים בים הגלות, ואין מצב העם היהודים נשתנה, ואין שום יצירה לאומית־חברותית חדשה נבראת. יש שהות ויש חומר — הזמן עובר בלעדי זה, היהודים נודדים, יוצאים מארצם ונכנסים לארצות אחרות בלעדי זה — והיציאה לארצות אחרות והסיוע שמסייעות כל החברות השונות והמוסדות והקופות של צדקה שמתמלאות ומתרוקנות, מתמלאות ומתרוקנות בכל הארצות למטרת העזר והתמיכה בעד הנכנסים — איה סופר ואיה מונה! מליונים ומליונים לאין שיעור — והנגע עומד בעיניו.

הדבר המראה לעיל: כניסת המספר הנ"ל בכל שנה ושנה לא"י — שואלים אנו אף את קטני האמנה ביותר, ישימו ידם על לבם ואמרו, אם יש כאן מן ההפרזה והבדאות? אם יש כאן מפעולות הכח המדמה? אם יש כאן מכשולים כהרי הרים שאין לפנות אותם? אם זאת היא מטרה שלא ניתנה להיות מושגת, אם תעשינה ההכנות הנחוצות?

ואיזה הן ההכנות הנחוצות?

חובה להגדיל, לסדר ולתקן את המסחר. כבר יצאנו מאותה תקופת התמימות אשר אז חשבנו, כי כל הישוב עומד על עבודת האדמה. אין ספק, שעבודת האדמה היא יסוד הישוב, ובאין יסוד זה הכל תלוי על בלימה. אבל היסוד הזה לבדו איננו מספיק. הבנין צריך להשתת על אבני שתיה, אבל אבני שתיה לבדן אינן עוד בנין.

המוסד המסוגל לעשות גדולות בגדר זה הוא — האנגלא־פלשתינא קומפני. המוסד הזה הראה בפועל כמה תועלת וברכה השפיע על הארץ, אבל כל מה שהוא עושה הרי הוא עושה באמצעים קטנים מאד. חובה להרבות את הונו ע"י קנית מניות — כי לבטל או להשפיל את המרכז הבנקי בלונדון אי אפשר מפני טעמים פיננסיים שונים, שאין כאן מקום לפורטם — למען יוכל להגדיל את פעולותיו במקומות ששם כבר הוא קיים ועומד וגם ליסד סניפים חדשים במקומות אחרים מסוגלים לזה.

אבל המוסד הזה רק מוסד של הלואות לאכרים, של הלואות לסוחרים (שכיח הדבר מאד, שהאכרים הם גם סוחרים ושולחים את תבואת אדמתם ואת פירותיהם לשוקי חו"ל, ודבר זה אי אפשר בלי הקפה) ואיננו יכול לעשות עסקים בעצמו על חשבונו. אבל אם יבואו בעלי הון לארץ ישראל, אנשים שיש להם כח ההמצאה והחרוש במסחר, בקיאים

---

*) ראה „העולם" ש"ז גליון י"ד.

מעט בשבילי ההוצאה וההבאה, ימצאו הרבה מקצעות שאפשר לעשות בהם עסקים.

בהרצאתו של הקונסול האנגלי נזכר דבר ההתקדמות העצומה שהתקדם המסחר בארץ ישראל, וגם סוקרים ביני שיטי רמזים חשובים בדבר הרבה עסקים חדשים. הידיעות הבאות אלינו מכוונות גם הן אל הרבה מאלה, ועוד אל מקצעות אחרים שלא נרמזו, כמו למשל הבאת פחמי־אבן ונפט ישר מאנגליה ורוסיה.

ושוב אנו שואלים: האם דבר זה הוא דמיון? כל מי שיש לו ידיעה אפילו קטועה מעניני ארץ ישראל, יודע, כי ישנם שם יחידים מבני עמנו אשר לא רק ראו ברכה בעמלם, כי גם העשירו ע״י עסקי מסחר חדשים. ובכן ארץ ישראל הוא לא רק „מעלה הקברים“, ולא רק „עשתות־שאנן“ לשבת שם „איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו“, כי גם מקום שאפשר להצליח ולהעשיר שם. מאליו מובן, שאי אפשר להתנות תנאי מקודם עם הארץ שתתן עושר. הדבר תלוי בכשרון, בתחבולה, בהמצאה, ואחרי כל אלה — במזל ובמקרה. אפשר גם לאבד הון רב כמו בכל ארץ אחרת — אבל אפשר גם להעשיר. — עפ״י רוב שומעים הבריות רק את הקינות ואת האנחות ואת היללות מצד אלה שעולמם חשך בעדם, שלא הצליחו, ותולים את הקללה בארץ. גם בארצות אחרות אנשים מאבדים הון ויוצאים נקיים מנכסיהם, ואינם מאשימים את ארץ מושבם. ואלה שהצליחו — סיג לחכמתם שתיקה, שמחים בחלקם ומחרישים, ואין איש יודע.

איש איש מאתנו יודע אלפים מבני עמנו ברוסיה, אשר לפני המשבר האחרון היה להם הון 20,000—15 ר׳, והנם אבד בענין רע. בימי המשבר נפלו כזבובים. יודעים אנו הרבה מהם שיצאו לארצות אחרות לנסות שם את כחם בעסקים, וזה הכלל (כל כלל יש בו חוץ): כל הבא וצרור הכסף בידו איננו מצליח. הון כנ״ל איננו כלום בבלגיה, בפריז, בשויץ, או באנגליה, ואין אנו מחליטים, כי כל האנשים האלה יכולים היו להצליח בארץ ישראל — ההצלחה היא תלויה בכל כך תנאים ומקרים ופרטי פרטים משתנים! אבל מספר ידוע של אלה בודאי היה מצליח.

התקוה הגדולה והבטוחה ביותר היא, אם לאנשים שיש להם הון כזה אין עוד ריחיים תלוים בצואריהם, כל זמן שהם צעירים, ותחת הפנוק והרוך והגהוץ האירופי מושכים את לבם עוז החיים והחדוש והרצון האדיר, והם מלומדים ומוכנים איש למקצעו — אנשים כאלה יצליחו באופן קרוב מאד אל האמת. ואנשים כאלה ישנם במספר הגון בכל הגלות הגדולה, אלה שהם מתדלדלים ומתפזרים, והרעיון הציוני עוד לא חדר אף לחלק אחד ממאה של בני עמנו — אבל עכ״ז כבר יודעים אנו אנשים יחידים כאלה שהלכו בשנים האחרונות לארץ ישראל — ואם יתוסף מספרם — הנה הדרך הטבעית להפרחת המסחר והתעשיה, והנה האפשרות להתרבות מספר הנכנסים, בלי נסי נסים.

וזאת אנו אומרים לא בשביל בטול הפוליטיקה הציונית, כי אם בשביל חזוקה. ההשתדלות המדינית צריכה להיות הולכת ונמשכת בכל כח ההתמדה, והצבור צריך להתיחס אליה לא באמונה — אין צרך באמונה כזאת! — כי אם בהבנה, שבדברים כאלה צריך לטפל בלי ליאות ושדברים כאלה מסוגלים הם בשעת הכושר אולי לקדם את ההתפתחות בפעם אחת יותר משאפשר לעשות במשך שנים במקצעות אחרים, וצריך, כמו שאומרים: „לעבוד על כל הכלים“, להשתמש בכל הדרכים והאפנים. אבל חפצנו להראות כי גם מחוץ לגדר זה יש יסוד חזק וטבעי ופשוט לציונות לסמוך עליו — אם יעשו הדברים שצריך לעשותם.

חוץ מהתקונים הנ״ל נחוצים עוד תקונים אחרים — ועליהם נדבר בפרק הבא.

נ. ס.

מכתבים מרוסיה.

ג.

מחשבות מרות ונוגות תוקפות את האיש, המתבונן עכשיו בשים לב אל החיים העברים ברוסיה. הלב יתכוץ מכאב למראה החורבן הנורא, שהביאו השנים האחרונות בחיינו, בחיי החלק היותר גדול של העם היהודי. אין נקודת אור מזהירה, שעליה תעמוד עינך, אין פנה מרהיבה גם אחת בחיים העברים ברוסיה, שבה תוכל לנוח מעט מעצבך ומרוב כעסך, שישביעוך החיים הללו כהתהלכך בהם.

כי אמנם מה המה אותם סימני התחיה המעטים, הנראים פה ושם בדי אמות צרות של חוגים מוגבלים וקטנים, בין אותן השבלים הבודדות, בין אותם השרידים המעטים, שאנו מוצאים אותם בכל דור ודור ובכל ארץ וארץ להמשיך את חוטי החיים ההיסטוריים של האומה העברית, מה המה אותם סימני התחיה הבודדים, אומר אני, מה היא אותה העבודה המועטה, שעובדים המה השרידים המעטים ההם על שדה תחית עמם, לעומת כל אותו ה„כלל ישראלי“ הרוסי, שאינו מראה כל סימנים של חיים, שאינו מראה כל סימנים של תשוקה לעבודה צבורית גדולה? מה הוא אותו „הזכר לעבודה“, שמוציאים אנו אצל אחדים, לעומת אותה האדישות הנוראה, שבה שוקעת כל היהדות הרוסית, לעומת אותו חבוק־ידים, שנהיה לכללי בחיים העברים הצבוריים בארצנו?

והן היו ימים, ולא רחוקים הם הימים ההם. והכל ברחוב היהודי היה כה ער לעבודה ולפעולה.

ולא רק המשכילים בעם עסקו בעבודה, בבנין, לא אך הם בלבד הרגישו צורך נפשי גדול בקרבם לעבור עבודה צבורית, אך גם ההמונים הרחבים של היהדות הרוסית נסחפו בשטף הזרם הכביר ההוא.

כמו בין לילה גדלו ההמונים היהודים הנמדים והיו לענקים.

אותם ההמונים היהודים, שעד הימים ההם היו תמיד בבחינת נפעלים ומושפעים, היו פתאום לפועלים ומשפיעים, אותם ההמונים היהודים, שלא ידעו עד עתה להתרומם מעל עניניהם של יום יום הקטנים, ההמונים האלה העפילו פתאום לעלות ולעמוד על מרום פסגת חיי־הכלל של הצבור היהודי ברוסיה ויתמכרו בכל חום נפשם ללחום בעד קיום הכלל, ההכל, בעד קיום היהדות הרוסית.

עתה חזרה העטרה ליושנה, הענקים היו עוד הפעם לננסים. ההמונים העברים התכנסו עוד הפעם לתוך קליפתם הצרה כבימים שעברו. מלבד שאין הם פועלים בעצמם בחיים הצבוריים העברים ברוסיה ומשפיעים עליהם, הנה חדלו גם להיות נפעלים ומושפעים מהם. אין הם מראים כל אותות של התענינות בהם. כל אותם הדברים, כמו זרים להם ואינם נוגעים להם כל עיקר.

אולם גם המשכילים בעם נתפרדו מהיות לחבילה אחת. אחד אחרי השני עזבו את שדה המערכה, את שדה העבודה הצבורית, וישובו איש איש למעשיו ולעסקיו.

גם אותם שנשארו, וממשיכים עוד את עבודתם הצבורית, הנה אך צלם נשאר, אבל נשמתם כבר פרחה מעבודתם זאת. אין כבר בעבודתם אותו הזוהר, שהיה מרחף על עבודותיהם בימים ההם. אין אתה מוצא בהם עכשיו אותה השאיפה לעשות גדולות, לחולל נפלאות, שהיתה בקרבם בימים ההם.

כשתסתכל היטב בכל העבודות הצבוריות השונות, שמטפלת בהם קבוצה זו או אחרת של משכילינו, כשתברר את כל הצעות העבודה השונות, שדנים עליהם בחיים היהודים ברוסיה, אז תתפרץ מלבך קריאה של כאב: אכן ממשלת הקטנות הנם עכשיו החיים היהודים הצבוריים ברוסיה!

כי עניות רוחנית וקטנות מוסרית מבצבצת ועולה, מכל תוכנם של החיים הצבוריים של עכשיו בארצנו. שכחו העוסקים בצרכי צבור שלנו את חלומותיהם היפים בשכבר הימים, שידעו לחלום אז, שכחו את מחשבותיהם הגדולות, שידעו לחשוב אז. עוסקים המה עתה אך בקטנות.

ומה שיותר מעציב הוא שהטפול בקטנות אינו בא כתור הרהור תשובה על החטאים שחטאנו באותם הימים הגדולים, שדחינו בהם כליל את עניני ביתנו הקטנים והעסקנו את עצמנו אך בגדולות. כי אמנם, כאשר הראיתי ככר על זה במכתבי הקודם, בעטנו יותר מדי בקטנות בימים ההם, לא שמנו לב כלל לכל עניננו הפנימיים, המיוחדים אך לנו בלבד, שאינם עומדים בשום יחס של חבור וקשר עם הענינים הכלליים של המדינה. הרבה תשומת לב צריכים אנו, אמנם, עתה להקדיש, לפיכך, בשביל עניני העברים המיוחדים.

ולפיכך לו היינו רואים את עסקנינו עוסקים בקטנות, מ פ נ י הט ע מ י ם ה ל ל ו, ורוצים למלא את החסר, היינו אומרים להם „יישר כחכם!"

אולם אין הדבר כן. הנם עוסקים בקטנות כאלה, שהיהדות הרוסית לא היתה מפסידה כלום, לו גם לא היו מקדישים העסקנים הצבוריים שלנו כל כך תשומת לב אליהן, ובאותה שעה שוכחים את כל אותם הענינים שהיו צריכים בראש וראשון להעסיק אותם, משום שיש בהם מתקונם של החיים היהודים הפנימיים ברוסיא, משום יצירת תוכן בשביל היהדות הרוסית.

בתור „אילוסטרציה" לדברי תוכל לשמש האספה, שהיתה בפטרבורג, מטעם רוב מי שהיו חברי הקבוצה העממית, בדבר יסיד חברה להעסקת האומנים היהודים במלאכות כאלה, שאינם עוסקים בהם ברחוב היהודי.

אין מן הצורך להיות „ידען" גדול, בשביל להבין עד כמה אין באמצעים כאלה להיטיב אף במקצת דמקצת את מצבם של ההמונים עניים רבים, יהיו מי שיהיו. אין מן הצורך גם להיות מומחה גדול בשאלות היהודים, להיות מזוין בידיעות רבות במצבם הכלכלי של ההמונים היהודיים ברוסיה, בשביל להוכח, עד כמה אין בכח אמצעים כאלה להיטיב את מצבם של המונינו העברים העניים אף כקוצו של יו"ד. ידוע גם, כי אגודה כזאת בצורת „ועד" מתקיימת ברוסיה זה כעשרים וחמש שנים, והעלתה חרס משך כל השנים האלה, לא מפני ה„ביורוקרטות" השוררת בה, כאשר אמר מר סלאזברג באספה הנזכרת, אך, פשוט, מפני שאי אפשר היה לה לעשות דבר. גם לו היה ביביל ווינגר מנהלי הועד הפטרבורגי ההוא בכל משך העשרים וחמש שנים, שעברו עליו לא היו עושים דבר, ומכל שכן, שלא היו עושים דבר האדונים סלאזברג ובינבר, לו היו המה ראשיו ומנהליו.

לפני שלשים, חמשים שנה אפשר אולי היה עוד לחשוב על דבר הבאת תשועה לישראל על ידי חברות כאלה, אבל לא עתה. עתה כבר הראו החיים לכל, עד כמה יש בכחם של אמצעים כאלה לעשות איזה דבר של קימה, להביא אף הצלה פורתא.

ובכל זאת . . . חברי הקבוצה העממית, הרעישו עולמות, תקעו והריעו, והביא צירים מכל ארבע פינות רוסיה, להחיות עוד הפעם בכחות מאוחדים את המת, שמעולם לא היה חי, שמעולם לא היה עומד על רגליו, אך מפני שעוד חי החפץ בלב מנהיגי הקבוצה להיות נשמעים בין החיים, לפקד ולצוות, מפני שזה הוא ענין שה„ציונים" לא ילטשו עין עליו, והם, „בעלי הקבוצה, יוכלו לעשות בו כאדם העושה בתוך שלו, להרגיש את עצמם „מעשה בעל הבית", מבלי היות מטרה לחצי זעמם ולעגם של הציונים הנרגנים.

ז. ש״ץ.

מכתב מקנדה.

ג.

צפונה מארצות הברית של אמריקה תשתרע קנדה, או כמו שקוראים לה אמריקה האנגלית (בריטיש אמריקה). אם לא נצרף לאמריקה את אלסקה, אז קנדה יותר גדולה היא בשטחה מארצות הברית. אולם, בעת אשר מספר תושבי ארצות הברית יגיע ליותר משמונים מליון נפש, הנה מספר תושבי קנדה הוא רק כששה או שבעה מיליון! המספרים האלה ידברו בפני עצמם ומראים בעליל כי „דבר מה נרקב בדנימרק". קנדה היא שכנתה היותר קרובה של ארצות הברית, ולאיש הבא מן החוץ כמעט שקשה לו להאמין, בבואו בראשנה על אדמת קנדה, כי לא על אדמת ארץ קלומבוס עומדות רגליו. אבל למרות היותן כל כך קרובות במקום, ודומות זו לזו בעיני הגר, גדול ההבדל ביניהן ושונות הן ברוחן; ולא נפריז כלל על המדה אם נשתמש במליצה הידועה: רחוקות הן למרות קרבות המקום ביניהן כרחוק מזרח ממערב!

תושבי הגליל קוויבק, הוא הגליל הראשון במרינת קנדה, רובם צרפתים, שבאו הנה זה מאות בשנים. אותם הצרפתים באו אז לקנדה לרגלי תעמולת הישועיים, שהיו החלוצים הראשונים בהתישבות ארץ קנדה; ומובן הוא כי הישועיים התאמצו להשפיע מרוחם גם על התושבים החדשים. ובעת אשר הצרפתים רכשו להם בארצם משך מאה שנים אלו דעות חדשות על החיים ועל העולם, והעם הצרפתי בכללו איננו עוד זה אשר היה לפני שלש מאה שנה, הנה הצרפתים שגלו ארץ קנדה, עודם אשר היו בימי הגלותם! — שן העת לא נגעה בהם. כל החדשות שנתחדשו בעולם מני אז, לא הועילו להשפיע עליהם מרוח העת החדשה. כל המהפכות והתנועות שנתהוו בין הצרפתים בצרפת ערי הצרפתים בקנדה לא הגיעו. הם בתומתם, ובפשטותם המכוערה עודם עומדים. כמו שהיו אז, בבואם הנה, הנם גם עתה.

ונקל הוא להבין כי בין יסוד אנושי כזה, האמונה והרודים בשם האמונה מוצאים כר נרחב לפניהם. הכנסיה הקתולית תשלוט פה שלטת בלתי מוגבלה. הממשלה של הגליל הזה היא כולה בידי הכנסיה הקתולית. וגם בהממשלה הכללית (פעדעראל) של קנדה הנה ציר האב הקדוש ברומה הוא „הכח העומד מאחורי כס המלוכה" . . . הכנסיה הקתולית היא המושלת בגליל קוויבק, ועל פיה ורוחה נפתרים כל עניני החיים פה. בצרפת האם, קבל האב הקדוש מרומה נזיפה, צרפת בעטה בו ותמאס במשרתיו הכהנים ואגודותיהם השונות, אבל תחת זה מוצא האפסיור תנחומים בצרפת הבת, בצרפת הצעירה. בקנדה הצרפתית ממשלתו איתן ובלתי מוגבלה. גם מספרד, מספרד האדוקה, נשמעו בעת האחרונה, קולות מחאה שונים נגד הכנסיה הקתולית, והעם הספרדי החל גם הוא לבעוט בגלוי בהשפעה מהיכל הותיקן, אבל ציר פטרוס הקדוש ברומה יוכל להיות בטוח כי דבר כזה לא יבוא מקנדה. מחאה מצד תושבי קנדה נגד הכנסיה הנוצרית! כמה מגוחך הוא הרעיון הזה . . . פה ישלוט הבישוף הקתולי בכל תקפו כבימי הבינים הטובים, ולא נגדיש את הסאה באמרנו כי אין יודעים פה את „המלה החפשית". מושל פה „החרם" — כמו לפני שלש מאות שנים, דבר לא נעדר. די לי לציין בזה שתי עובדות כדי להוכיח את אמתת דברי:

לפני שנים אחדות בעת שבצרפת נתקבל החוק על אדות „האגודות הדתיות" יצא עתון צרפתי מקומי, והצדיק את הדין הזה מפני טעמים שונים. ובזה כרה לו העתון הנזכר שוחה, כי מיד הוציא ראש הכנסיה הקתולית פה פקודה לכל „המאמינים" לבל יעיזו לקרוא את העתון המיני. והעתון חדל להופיע. ועתון צרפתי אחר העיז לבקר את אחד הכהנים הקתולים בשביל שהשתתף בבחירות לבית הנבחרים, ויוכיח את הכהן על מעשים אחרים שהם לא לפי כבוד משרת הכהן, וגם על העתון הזה עבר זעם החרם ואיננו עוד בין החיים.

ארץ קנדה, ביחוד הגליל קוויבק, הנה הארץ היותר קתולית בכל העולם. והפרוטסטנטים האנגלים, המעוט בגליל זה, נאלצים להלחם תמיד ולהגן על זכיותיהם. אמנם לא בכל מקום נודעים האנגלים לקנאים בעד אמונתם, אבל פה עליהם לעמוד על המשמר תמיד, בשביל שהרוב — הכנסיה הקתולית — לא [illegible] ימצא כי שני לאומים. שתי דתות שונות מתרוצצות בקרב הגליל הזה אמנם [illegible] לראות עין, בבקירה שטחית יש שהזר יחשוב כי [illegible] הדתית השונות התיינה

בשלום, אבל אחרת יחשוב האיש שעניני המקום ידועים לו. בארץ זו יש מלחמה תמידית בין שתי הדתות ובשביל שתיהן החופש הפרטי, האישי כאין נחשב הוא. ולא יפלא איפא מדוע קנדה ביחס לארצות הברית, הנמצאת בקרבותה כל כך בשפל המדרגה.-כל כך בלתי מתקדמת! בארצות הברית נִערה כבר הממשלה מעליה את עול הדת מה שאין כן בקנדה. ותוצאות הדבר הוא כי בעת אשר ארצות הברית עשירה במספר אורחים בעלי מרץ, אורחים אשר רוח המדינה ידחפם הלאה הלאה על דרכי ההתפתחות, הנה קנדה עשירה במספר בתי נזירים ונזירות, במספר „אחים“ ו„אחיות“ שרק אל „העולם הבא“ עיניהם נשואות ודבר אין להם עם חיי העולם הזה. יד הכנסיה הקתולית בכל. ואין לך מוסד רשמי: בתי־ספר לעם, בתי־חולים וכו׳ שלא ימצא תחת השפעת אנשיה. ואנשי הכנסיה חיים על חשבון העם, ומוצצים את מבחר דמו וחלבו. ואין לו, להעם הקנדי, אותו הכח ללכת קדמה ולהתפתח כמו לעם היושב בארצות הברית.

אומרים על נשיא ארצות הברית הגינרל „גרנט“, כי לפני שלשים שנה בערך נשאל אם היה מעודו בקנדה, ויענה: „בקנדה עצמה לא הייתי, אבל הייתי סמוך לגבולה וראיתי את העשב הגדל בחוצותיה“! תמונה כזה נוכל לתת גם עתה בנוגע למצב הכללי של הגליל קויבק. בעיר מאנטריאל עוד נפגש פה ושם נצני חיי אמריקה ועקבות התקדמות, אבל מחוץ לעיר זו אנו רואים בכל התרשלות, עצלות. במלחמת השחרור של העם האמריקני נגד אנגליה, שלח הנשיא ג׳אורג ושינגטון את היהודי קולונל דוד פרנק לקנדה להשפיע על תושביה כי גם המה יתקוממו נגד ממשלת אנגליה. אבל תעמולתו של דוד פרנק היתה לשוא. השפעת הישועיים לא הרשתה לצרפתי ארץ קנדה להבין את רעיון החפש שבעדו נלחמו שכניהם. וכאז נמצאים גם היום הקנדים תחת השפעה משחיתה זו.

זהו מצבה הכללי של מדינת קנדה, והודות למצב הזה, שנתהוה לרגלי קנאת הדתות, הנה אפשר למצא פה משטר חברותי שדוגמתו כמעט לא ימצא בכל העולם. לדוגמא אציין פה שאלת בתי הספר הכלליים שבפה ביחוסם ליהודים. השאלה המענינת הזאת תתן לנו גם מושג נכון מהמשטר הצבורי הכללי השורר פה.

בארצות הברית אין שום דת רשמית. בתי הספר העממיים כלליים הם לכל הדתות השונות, ובבית הספר לא יתנו מקום לתורת הדת. ותחת קורה אחת תמצא ערבוביה של בני עמים ואמונות שונות. אבל לא כן בקנדה. פה למוד הדת בבית הספר הוא העיקר. ולכן נחוצים בתי ספר מיוחדים בשביל בני הדתות השונות. בתי ספר לקתולים לחוד, ולפרוטסטנטים לחוד. להחזקת בתי הספר האלה משלמים פה בעלי נכסי דלא ניידי מכס ידוע. ובהיות כי האזרחים מתחלקים לאמונותיהם השונות, הנה בני הדת הקתולית ישלמו לועד בתי הספר שלהם והפרוטסטנטים להועד שלהם. והיהודים, כתור מפלגה דתית מיוחדה, עומדים מחוץ לגבול בתי הספר העממים כי אין להם פה נכסי דלא ניידי; אמנם, בשנים האחרונות, קנו יהודים רבים קרקעות ובתים, אבל המכס מהנכסים דלא ניידי שלהם אינו מספיק עוד להחזיק בזה בתי ספר עברים מיוחדים, ובפרט כי היהודים מפוזרים המה בכל רוחב הגליל וגם בערים ואינם מקובצים ב„הגיטו“ כבשאר ערי אמריקה הגדולות.

ימים רבים בקרו הילדים העברים בבתי הספר של הפרוטסטנטים, ואיש לא מחה נגד זה. אולם בשנים האחרונות, בהתרבות מספר ילדי העברים בבתי הספר, עד כי באחדים מבתי הספר המה היו הרוב — הנה נתעוררה השאלה, מי ישלם בעדם? הועד הפרוטסטנטי צריך היה להוציא כשלשים אלף דוללר לשנה להחזקת הילדים העברים בבתי הספר, וראשי הועד הזה טענו כי על פי הדין אינם רשאים להוציא ממון הניתן בידם „מפרוטסטנטים בעד פרוטסטנטים“ בעד מפלגה דתית אחרת!

ימים רבים היתה השאלה הזאת תלויה באויר. הועד הפרוטסטנטי טען מה שטען, והילדים העברים בקרו את בתי הספר שלהם. (פה עלי להעיר כי הילדים העברים מחויבים ללמוד תורת הדת הנוצרית כמו חבריהם הנוצרים, ולא חזיון בלתי רגיל הוא לראות ילדים יהודים יודעים בעל פה את כל ה„ברית החדשה“, בעת אשר מאמונתם הם אינם יודעים דבר.) אחר כך אחזו באמצעים שונים כדי למצא פתרון לשאלה מסובכת זו. אחד מהאמצעים היה, לבלי ליתן אותות הצטיינות לילדים עברים, בנתנם טעם לזה: לגרש לגמרי את ילדי ישראל מבתי הספר לא נוכל, מפני הנימוס.. אבל אותות הצטיינות, לפחות, לא נתן להם. וקרה, כי ילד עברי היה ראוי לאות הצטיינות ובכל זה לא קבל אותו מהטעם הנזכר, ואז הגיש אבי הילד עצומותיו לבי״ד הגבוה. אבל הבי״ד מצא כי הצדק את הועד של בתי הספר הפרוטסטנטים. כי על פי חוקי הארץ, „בתי הספר האלה מחזיקים פרוטסטנטים רק בעד בני אמונתם“ וליהודים אין כל תביעות נגדם. על פי פסק דין הזה נתן להועד הפרוטסטנטי הרשיון לגרש את ילדי העברים מבתי הספר העומדים תחת השגחתם. ואז האמצעי האחד שנשאר ליהודי עירנו, היה ללכת ישר אל בית המחוקקים של הגליל הזה ולבקש ממנו לתקן את המצב הבלתי טבעי שבו נמצאים יהודי הגליל והעיר מונטריאל ביחוד. בית המחוקקים אמנם הודה כי המצב אי נעים עד מאד, אבל לא מצא תחבולה אחרת בלתי לתקן, כי בכל דבר הנוגע לבתי הספר שבעיר מאנטריאל, יתחשבו היהודים על כת הפרוטסטנטים!...

להפוך את הקערה על פיה וליסד בתי־ספר בלתי־דתיים או בתי ספר כלליים לכל הדתות, כבארצות הברית ועוד ארצות אחרות, זאת אי אפשר פה. המשטר הנוכחי פה דורש שיהיו פה בתי ספר מיוחדים לכל כתה דתית, ובכן נשאר רק לעשות את היהודים לפרוטסטנטים, — ולו גם על הנייר לבד..

ש. תלפיות.

בר־טוביה.

רבי שלמה מולכו.

(ציור היסטורי).

(סוף.)

ה.

ודבר המלאך המגיד בא ונהיה. מדיוגו פירס לא נעלם הדבר והוא גלה את הסוד. צערו וכאבו הוא צער כל האומה וכאבה. גאולתו ופדות נפשו — גאולת כל האומה ופדות נפשה.

גאולת האומה! אי האומה ואי הגואל? מן היונות הנרדפות, הנשברות והנדכאות כבר שוחררו רבות, רבות עפו מקנן והלכו באשר הלכו — אותן לא יפדה איש, בגויים אבדו ולא נודעו עקבותיהן. ומן הנשארות רובן אבדו כבר את גונן ומראה להן כמראה־ההרשן — מי הוא אשר ישיב להן את צבען, אשר יחדש את נעוריהן? ומספר היונות הלבנות, אשר נשמרו בטהרתן, לא רב הוא, והחצים אשר כונן האויב לעומתן, חדים הם ומרעלים הם ומספרם לגיון — מי איפה יגן על השארית הנשארה? מי יציל אותה מן הכליון?

אבל הדרך אחת היא — אותה התְוּתה התולדה, תולדות האומה — מראש. מוצא אחר ודרך אחרת אין. יש כח באומה להגאל, או אין בה כח להגאל, יבוא המשיח או לא יבא — עבודת־הגאולה היא העבודה המיוחדת לשרידי האומה. כל השרידים וכל הפליטים חיבים לגאול. אין לך אדם מישראל, שאין בו ניצוץ מנשמת־המשיח.

ודיוגו פירס מל את בשרו ויקרא שמו בישראל: שלמה מולכו. אז יצא מפורטוגל וילך דרך ארץ התורקי לארץ־ישראל.

עתה היתה הדרך נכונה לפניו. כעב נגוזו, עברו הספקות ופני הנשמה טהרו. הוא ידע, כי הקדש לעלות לעולה על מזבח־הגאולה, למסור את נפשו על קדושת אלהי־ישראל ועל גאולת עם־ישראל.

ורוח לבשה את שלמה מולכו ודרוש דרש בבתי־הכנסיות שבקהלות־היהודים הגדולות: בסלוניקי, באדרינופול ובצפת על סודות התורה ועל

ביאת המשיח. כלהבות־אש נעצרות התפרצו הדברים ממעמקי נשמתו וידליקו את כל הלבבות. ויאמין כל העם „כי הגאולה כבר התחילה ובני ברית עם קדש מירושלים ועד סלוניקי תקנו תעניות ותשובה בה״ב בכל שבוע . . . גם הנשים ישפכו לבן בצום״. והנשמות הגדולות, נשמות גדולי ישראל, נכספו גם כלו להדבק בנשמת שלמה „ידיד־ה׳״ ולעלות עמו יחד לעולה על מזבח הגאולה. והמלאך המגיד קרא באזני רבי יוסף קארו: „כי אזכך לעלות לארץ־ישראל ולהתיחד שם עם שלמה ידידי ועם החברים ותלמוד ותלמד ואחר כך אזכך לישרף״.

וכאשר החלו הניצוצות המפוזרים להתחבר חד את אחד ולהיות למאכלת אש גדולה — ידע שלמה מולכו כי הגיעה השעה לפעול ולעשות.

מצפת, מרכז התנועה המשיחית, יצא שלמה מולכו ללכת לרומא, בירת העולם הנוצרי.

ו.

„משיח היכא יתיב? אפתחא־דרומי! ומאי סימניה? יתיב ביני־עניי סובלי־חלאים, וכולן שרו ואסירי בחד זימנא ואיהו שרי חד ואסיר חד. אמר: דילמא מבעינא דלא איעכבנא״.

ברומא, בירת אדום, בפתח העיר יושב משיח אלהי יעקב בחברת עניים נגועים ופצועים. עיני המשיח רואות את כל ההוד ואת כל הגדולה, את הברק ואת התפארת, אשר לאדום — והוא מחכה. דומם הוא יושב, דומם הוא נושא את צערו הגדול, את צער כל האומה, והוא מצפה. מיום ליום, משעה לשעה, מרגע לרגע הוא מצפה אל הגאולה. אחד אחד הוא מתיר את נגעיו הרבים, אחד אחד הוא מקנחם וקושרם. „איני מתיר שני נגעים ביחד״. אין פנאי אומר הוא, אולי אקרא „לצאת ולגאול את ישראל, לא אתעכב כדי קשירות שני נגעים״.

לראות את רומה המהודרת ולבקש בתוכה את המשיח המנוגע — חפץ שלמה מולכו.

עני ורוכב על חמור בא שלמה מולכו בשערי רומה, הוא לבדו ואיש אין אתו.

וכאשר ראו עיניו את העיר, אשר משם נפתחה הרעה לבית־ישראל, את יופי ארמנותיה, שיא מגדליה, ברק בתי תפלותיה וזהב פעמונה, הבוקעים את לב השמים — לא קם בו רוח. המון רגשות כבירים ושונים תקפו אותו והוא לא עצר כח וישמט מעל סוסו ויפול על פניו ארצה ויתפלל לאלהי־ישראל תפלה סוערת, בוערת, מרעשת עולמות, מדלקת תהומות . . . אז שמעו אזניו קול קורא אליו לאמר: אדום יירש את ישראל, רגלו תמוט וישראל ינצח . . .

שלמה מולכו קם מהתנפל ארצה ויבוא אל העיר.

וממחרת היום ההוא פשט את בגדיו, לבש בלואי סחבות, כרך את רגליו בסמרטוטים מגואלים, את תואר פניו השחיר ויצא אל גשר ה„טיבר״ וישב שם בין העניים ממול לארמון „האב הקדוש״. שלשים יום עשה את מעשהו זה, ובכל הימים ההם בשר לא אכל, יין לא שתה, בלחם צר ומים לחץ כלכל את נפשו וישב יחיל ודומם לדבר ה׳.

מקץ הימים ההם נפלה עליו תרדמה עזה ויחלום חלום:

איש זקן נגלה אליו וישאהו ויביאהו ארצה ישראל. והנה הרים שנים לפניו ואנשים לבושים לבנים כשלג הלבן. וישא את עיניו וירא וביד אחד מהם מגלה עפה ובה כתוב את אשר יקרה לרומה באחרית הימים.

אז נשאה אותו הרוח ותשיב אותו אל גשר הטיבר. וירא והנה שתי צפרים לפניו והן שונות זו מזו בגדלן ובצבען.

ויאמר אליו הזקן הדובר בו: הידעת מי הן אלה?

ויאמר: חי נפשך, ארוני, אם ידעתי.

ויען הזקן ויאמר: הצפור הגדולה זאת — המבול, אשר ישחית ויכלה את רומה ואחת מארצות הצפון, ורעידת הארץ, אשר תהיה בפורטוגל ותרגוז ותחריד את כל יושביה. והצפור הקטנה זאת — השריד, אשר ישאר מן הארצות ההן, כי לא יעשה ה׳ בהן כלה. וכעבור ימי המבול יצאו שנים כוכבים, אשר זנבות־זהב להם, ועמדו על שמי רומה ימים אחדים. והיה הכוכב האחד לאות, כי חרה אף ה׳ ברומה הרשעה, והכוכב השני — כי נכמרו רחמי ה׳ על עמו האומלל.

ויוסף הזקן ויאמר: ומבני עמך יתקוממו נגדך ורדפוך ועשו לך רעות רבות. ואתה ימלאו לך בעוד שבעה חדשים שלשים שנה והתרוממת ועלית למדרגה יותר גבוהה ולבשת בגדים טהורים והיית מוכן ומזומן לקבל עליך את הדין באהבה. ולפני המבול תצא את רומה ואחרי כן תשוב אל העיר. אז ינוח על מלך המשיח רוח ה׳, רוח חכמה ותבונה, ויקומו מתי עולם מקברם ואלהי ישראל ירום את קרן עמו ויתן אותו לתהלה ולתפארת בגוים.

ז.

וייקץ שלמה מולכו ותחי רוחו. תקוה נעלמה עודדה אותו ותהליטהו, וכאשר התיצב לפני ה„אב הקדוש״ ולפני הקרדינלים וינבא להם על המבול העתיד לבוא ויאמינו כולם באיש הפלאות ובדבריו. ולציר מלך פורטוגל הגיד שלמה מולכו לאמר: שלח ואמור לאדוניך המלך, הנה ה׳ מרעיד את הארץ במדינת ממשלתך וידעת את אשר לפניך.

אז ירד המבול ברומה ובפלנדרן (1530). בפורטוגל רעדה האדמה שלש פעמים (1531) ובליסבון עשתה שמות נוראות. בתים רבים נפלו והמון־אדם רב נקבר חיים תחת משואותיהם.

אחרי המבול שב שלמה מולכו לרומה ומני אז גדול כבודו בעמים וביהודים. כלם ראו בו ציר שולח משמים. בחצר ה„אב הקדוש״ חלקו כבוד גדול להיהודי הנפלא. פניו היפים, מדברו הנאוה וכל הליכותיו משכו אחריו את כל הלבבות. מדי שבת בשבתו דרש בבית־הכנסת הגדול שברומה על הגאולה הקרובה ומספר שומעיו ומאמיניו עלה לאלפים ולרבבות.

אז נמצאו אנשים, אשר צרה עינם בשלמה מולכו ובכבוד הגדול, אשר נחל, ואחד מהם הביא את דבתו רעה לפני ה„אינקביזיציה״. המלשין לא נח ממעשהו עד אשר הוציא בית־המשפט הזה את דינו של האנוס היהודי להשרף. אבל ה„אב הקדוש״, קלמנס השביעי, הציל את אהובו ממות. איש אחר נשרף במקומו והוא יצא מרומה בסתר בלוית אחרים מעבדי ה„אב״ הנאמנים (אלף תס״ג לחורבן).

בימים ההם פגש שלמה מולכו עוד הפעם את דוד הראובני. שניהם החליטו לצאת לרגנסבורג, אשר שם נעצר קיסר־רומה, ולהתיצב לפניו. מבולוניה יצאו השנים אל העיר האשכנזית ובידיהם דגל, אשר עליו כתובים האותיות „מכבי״״ (מי כמוך באלים, ה׳?). הדברים, אשר דברו החולמים העברים באזני קיסר רומה, קרל החמישי, חשך סתרם ואין איש יודע אותם. נודע רק, כי הקיסר הגדול והאדם הקטן צוה לאסור את שני ה„כופרים״ בזיקים ולהובילם למנטוא, אשר אליה יצא. בדבר הקיסר שפטו שופטי־הדת את שלמה מולכו, מצאו, כי „כופר״ ו„בוגד״ הוא והוציאו את דינו לשרפה.

בשעה שהקיסר ישב במנטוא ועסק בחגים ובצידים, התבונן אל המשחקים והתענג בכל תענוגות בני האדם, — באותה שעה הבעירו בעיר ההוא מוקד אש לשם האנוס מפורטוגל דיוגו פירס, או שלמה מולכו. כאשר הובילו את הנאשם אל מקום־המשפט חסמו את פיו. הקיסר והשופטים ידעו את כח דבורו הגדול ויראו את הרושם, אשר יעשו על לב ההמון בפתחו את פיו. על כן גזרו עליו לשתוק. אבל כמעט נגש העבד התלין אליו להשליך אותו אל האש הבוערת, בא רץ ממהר מאת הקיסר אליו, פתח את המחסום ושאל אותו בשם הקיסר: המתחרט הוא על פשעו ורוצה לשוב אל חיק־הכנסיה? אם כן הדבר, יסלח לו. נקל להבין מראש את תשובת מולכו, אשר כמעט שהיה שואף „לעלות לעולה על מזבח־ה׳״. הוא השיב: אינני מתחרט אלא על זה שהייתי בימי נעורי נוצרי. יכולים אתם לעשות עמדי כל מה שתרצו. מאמין אנכי, שנשמתי תשוב אל האלהים. אז השליכו אותו אל מוקדי האש ונשמתו יצאה

בגבורה. בן שלשים ואחר שנה היה שלמה מולכו בהשרפו על קדוש־השם (אלף תס״ד לחורבן).

ממוקדי־האש, אשר עליהם נשרף בעל־החלומות הגדול, יצאו אלפי לשונות של אש ויעלו ויבואו בתוך הנשמות האובדות והמיחלות. חממו, בערו במאה השש עשרה. יצאו ללהב גדול ונורא באחרית המאה ההיא. ועוד הגחלים עוממות, עוד לא נכבה האש.

מ. בן־דוד.

רשימות.

בנכר . . .

. . . ויום שלישי לרעבונו היה.

והוא בחוץ־למדינתו, בין זרים.

תלמיד הוא בבית המדרש הגבה. לומד וממית את עצמו על התורה. וחלק את לחמו חלק ליום, חלק ליום — ואפס . . .

והימים כה ארוכים, כה גדולים וכה ריקים . . .

וממקום־תלינה שלו כבר גורש: בראשון לירח לא שלם . . .

ויושב הוא פה בגן, ברשות הרבים, קורא בעתון; כבר קורא הוא בחלק המודעות: להשכיח את רעבונו הוא חפץ.

ושם לנכחו, בפנת הגן, עומדת זקנה מוכרת לחמניות . . .

וכה המימות הנה הלחמניות, וריחן כל כך נודף . . .

וחפץ הוא להתעמק בקריאה — ורעבונו מפריעו . . .

ושפתיו כבר חרבו, וראשו כבר כואב, והלב דופק בלט, חרש, חרש . . .

חום ראשו הולך ומתגבר.

והוא יושב וקורא בעתון, כשידו ממשמשת בצלחת החזיה . . .

נזדעזע.

מטבע מצא שם, מטבע שהסתתרה בחור הצלחת . . .

ויום שלישי לרעבונו היה.

מהר ורץ לזקנה, כשהיא קוראת: „פרוטה, פרוטה — הלחמניה!" —

מהר וחטף אחת הלחמניות — ושניו שקעו בה ותשכנה . . .

וחלף רעד בעצמותיו. והתאדמו עיניו ותזולנה ותרטבנה . . .

יום שלישי לרעבונו היה.

וכשפשפש והוציא את המטבע מצלחתו קפץ וורק אותה ואת הלחמניה אל סלה — וינס . . .

וטחכה הזקנה את עינה בו, ואָלה לותה אותו: „מטבע מעוכה . . . זר — גנב!" . . .

הפרחים.

חולה הוא, בגן־הרפואה בין הפרחים הוא יושב. על ידו מונח ספר; „אלבום" אהובתו הוא. איננו קורא בו; גם בקריאה, אשר ימים כל כך רבים חי בה, רק בה — איננו מוצא כל קורת רוח הפעם . . .

בין הערוגות הוא יושב. עיניו מביטות על הפרחים, על השושנות האדומות המתנוצצות ברסיסי הטל אשר נפלו עליהם בעלות השחר.

הנה מתנועעת שם חבצלת - בתולה. חבצלת תמה שעוד טרם פתחה את עליה . . . הרות משיב בה, מלטפה, ומרכינה ברוך כל־כך מתוק . . . אבל לא אותם הפרחים הוא מבקש הפעם. לא המה ישיבו את נפשו הצמאה, את נפשו הכואבה, האלמת שגם לבכות שכחה כבר . . .

לא, אפילו אלה לא — — — — — —

אוהב הוא את הטבע. ככר מרהיב־עין משיב נפשו, מרחיב דעתו וממתיק את מרירות לבו . . . אבל עכשיו איננו חפץ למצוא את מזורו בטבע, בטבע בלבד. לא, עכשיו איננו חפץ, איננו יכול . . .

* *

הנצנים, הפרחים.

ככר אהב אותם; סמל האהבה היו לו, בהם כתר לפנים את אהובתו. וכה גם כנה אותה, את אהובתו: „פרח!" ולא רק סמל אהבה, אבל האהבה בעצמת, תמצית האהבה היו לו הפרחים. „אהבת־פרחים אהבך" — היה מתנה לה . . .

אבל זה היה אז, כאשר היא היתה עוד, בחיים, ותפרח . . .

זה היה לפנים — — — — — — — — — — — —

עתה אין לו כלום בעולמו!

זר־פרחים הניח על ראש אהובתו המתה . . .

בפעם האחרונה כתרה בזר־נצנים ופרחים; ומאז — עיני־התכלת לא נפקחו עוד, הלחיים החורות והשקופות לא התאדמו והשפתים הדקות לא נשקוהו עוד על מצחו . . . וכשהוא נשק לה בפעם האחרונה, התחיל סם מות מפעפע בכל אבריו. וקר נעשה לו, קר; גם עתה הוא מרגיש אותו, את קור־המות . . .

עתה אין לו מאומה בתבל.

כששם את זר־הפרחים בפעם האחרונה על ראשה, חשב לקבר גם את אהבתו לפרחים עדי־עד; בהביטו שמה, מטה, אל תוך הקבר הפתוח נשרה דמעת מעיניו, עוד דמעה אחת גדולה, התמשכה, נשרה ותפול ותתגלגל ונחה על גופת הקר — — — — — — — — — — — — — —

על קבר המתה עלו עשבים, וגם פרחים צמחו, פרחי שדה הקברות.

אז התחיל שוב לאהוב את הפרחים.

נדמה לו, כי בשושן היפה הזה שעלה על קברה נתגלגלה נשמתה. כן, בשושן; כי הלא רק בשושן צריכה היתה להתגלגל נשמה כזאת . . .

הנה שני רסיסי־טל מזהירים ברכבות קרני הוד: שתי עיניה המת! — לחשה לו אנחת לבו . . .

בבקר, בבקר טרם ירד הטל השכים לבקר את השושן היפה: את שני רסיסי־הטל בקש, את שתי העינים, את שתי עיני הבדולח . . .

וימים רבים, ישב אל הקבר ונפשו ערגה לגלוי העינים הללו . . . אך לא נראים עוד אגלי־הטל.

ובימים האחרונים פסק הטל מרדת. עולמו חשך אז בעדו. הכל נדמה לו למיותר; גם השמש והבריאה כולה; נדמה לו, כי חשך האור בערפים, כי הכל נעדר־עינים הוא — — — — — — — — — — — —

וכשהתחילו השלגים להפשר ישב וחכה לאביב, לצמיחת הפרחים, לימי טל־התחיה לגלוי־העינים — — — אבל תחת האנחות השמיע הפעם שעול־עמוק שהתפרץ מריאתו הפגומה והרצוצה . . . ועל השלג הכהה ועל רכסי־הקרח נראו עוד טפות־טפות דם . . .

ז. שניאור.

נְשָׁמוֹת.

נְשָׁמָה כְשֵׁרָה יוֹרְדָה אַרְצָה מִשָּׁמַיִם;
בְּרַחֲמִים רַבִּים לוֹחֵץ אוֹתָהּ מַלְאָךְ אֶל חָזֵהוּ;
אֲוִיר־הַתְּכֵלֶת רוֹעֵד. עָבֵי תוֹם בְּנֵי־יוֹמָם
נִלְחָצִים זֶה אֶל זֶה כְּעֵדֶר כְּבָשִׂים צְחוֹרִים;
רוֹאִים מַה שֶּׁרוֹאִים וּבְיִרְאַת־כָּבוֹד מַחֲשִׁים:
— נְשָׁמָה יוֹרְדָה מִשָּׁמַיִם.
שׁוֹקַעַת חַמַּת־אָבִיב וְשׁוֹפְכָה אֵשׁ אֲדוּמָּה
אֶל מֵי־יְאוֹרוֹת אֲחוּזֵי צִינַּת בֵּין־הַשְּׁמָשׁוֹת;
וָנֵס, הַבִּיטָה, — נֵס!
שְׁנֵי אוֹיְבֵי־קֶדֶם נוֹשְׁקִים זֶה אֶת זֶה וְצוֹחֲקִים:
הַמַּיִם הַמְצֻנָּנִים לֹא יְכַבּוּ אֵשׁ,
הָאֵשׁ הַיּוֹרְדָה אֶת הַמַּיִם לֹא תְיַבֵּשׁ . . .
הַחַמָּה בָּאָה, נוֹשְׁקָה אֶת הַנְּשָׁמָה הַיּוֹרֶדֶת
בְּחִיּוּךְ קַל וָדַק שֶׁל סָבָא טוֹבָה, פִּקְחָה,
הָאוֹהֲבָה אֶת הַכֹּל וְהַכֹּל הִיא יוֹדַעַת . . .
וְרוֹעֲדָה הַנְּשָׁמָה עַל לֵב מַלְאָכָהּ חָרֵשׁ,
דְּבַר־מַה אוֹתָהּ מַפְחִיד, דְּבַר־מַה גִּיל מְנַבֵּא:
עוֹד מְעַט וְסוֹדוֹת סוֹאֲנִים וּמְתוּקִים יִשְׁטְפוּהָ,

אֲשֶׁר אֵינָם, אֵינָם בִּשְׁמֵי־יָהּ הָרַכִּים.
לְמַטָּה צוֹפָה הִיא: תַּעֲלוּמוֹת־אֶרֶץ לָהּ מְחַכּוֹת,
וּבְקֹצֶר־רוּחַ רוֹמְזוֹת לָהּ קַרְנַיִם גּוֹוְעוֹת.
כְּתָמִים כְּחוּלִים, אֲדַמְדַּמִּים צָפִים שָׁם וְלוֹחֲשִׁים:
„בּוֹאִי, בּוֹאִי נֶפֶשׁ קְטַנָּה, טוֹבָה! . . .״
וְלוֹחֵץ אוֹתָהּ כְּרוּבָהּ אֵלַי לְבֶן־חָזוֹ
וְשָׁר לָהּ, חֶרֶשׁ שָׁר: אַל תִּירְאִי, בִּתִּי!
אֵין אֵימַת־חַיִּים שׁוֹרָה עַל הָעוֹרֵג תָּמִיד;
רְדִי וּשְׁהִי בָּאָרֶץ, וּבְשֵׁם אֱלוֹהַּ מִצְאִי
בָּרָעָה שְׂפוּנֵי טוֹב; וְאוֹרוֹת חִצְבִי מֵאֲפֵלָה
בִּסְלָעִים גַּלֵּי רְגָשׁוֹת, וּפַלְגֵי בְדוֹלַח־חַי בִּשְׁאִיּוֹת
לִקְטִי אוֹתָם, צוּדִי אוֹתָם, הַעֲלִים הַשָּׁמַיְמָה!
מִמַּטְמוֹנֵי־הוֹד כָּאֵלֶּה שׁוֹזֵר כִּתְרוֹ אֲדֹנָי, —
וְהָיָה כִּי תִגָּמֵר מְלֶאכֶת כֶּתֶר זֶה הַגָּדוֹל
וְתִשְׁבְּצוֹת שָׁמַיִם פְּנִינֵי־אֶרֶץ יִתְמַלָּאוּן
אָז יֵרֵד אֱלֹהִים בִּכְבוֹדוֹ אַרְצָה . . .״
וְרוֹעֲדָה הַנְּשָׁמָה רֶגַע מִשֶּׁפַעַת רִגְשׁוֹת־קֹדֶשׁ,
בַּעֲנָוַת־תֹּם לוֹחֶצֶת כַּנְפֵי זְהָבָהּ אֶל חָזֶהָ:
„עֲרֵבָה מִצְוַת אֲדֹנָי . . . חֲלוֹמִי הִיא . . . אֲמַלֵּא
אֶת אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לִי בִשְׁמוֹ מַלְאָכָיו הַמַּזְהִירִים . . .״
הַחַמָּה שׁוֹקְעָה, נוֹשֶׁקֶת אֶת הַנְּשָׁמָה הַיּוֹרֶדֶת
בְּחִיּוּךְ קַל וְדַק שֶׁל סָבָא פִּקֵּחַ, רַחֲמָנִיָּה —
אֶת הַכֹּל חוֹזָה הִיא; אֶת הַכֹּל הִיא אוֹהֶבֶת . . .

— — — — — — — — — —

וּבָאָרֶץ נִמְתַּח מֵיתָר צָמֵא לְמַנְגִּינוֹת—
וַאֲנָחָה. . .
— מֵאַיִן הָאֲנָחָה?
תִּינוֹק נוֹלַד. יַלְדָּה.

מִבֵּץ־הָאָרֶץ נֶפֶשׁ קוֹדְרָה מִתְמַלֶּטֶת,
כְּעוֹרֵב שָׁחוֹר, מָרוּט מִן הַפַּח שֶׁנִּשְׁבָּר;
שָׂטָן אוֹחֵז בָּהּ בְּכָנָף שְׁבוּרָה אַחַת
מִתְלַבְּטָה הִיא, בּוֹכִיָּה, וְהַשָּׂטָן צוֹחֵק,
מַבְלִיט שִׁנֵּי שַׁחַת יוֹקְדוֹת וַעֲקוּמוֹת.
שָׁחוֹר לֵיל־הַסְּעָרָה; כָּבֵד, יָעֵף הִנּוֹ רוֹבֵץ;
הָאֲוִיר סָפוּג טוּמְאָה וְזַעַת שֵׁדִים מַהֲבִילָה,
וְגוּשֵׁי־עָנָן זוֹחֲלִים, מְגַשְּׁשִׁים נוֹרָאוֹת בָּאֲפֵלָה —
הָרֵי־צַלְמוֹן, הָרֵי מָרָה־שְׁחוֹרָה . . .
נְשָׁמָה עוֹלָה לַשָּׁמַיִם וּמְפַנָּה־דֶּרֶךְ אַיִן:
מְנַמְנֵם אֱלֹהִים, וַאֲחוּזֵי־שֵׁינָה — כְּרוּבָיו
מְפַהֲקִים, מִתְמוֹדְדִים וּפוֹתְחִים אֶת הַשְּׁעָרִים,
וּבְהִסֹּב הַמַּפְתְּחִים נִתְּזִים בְּרָקִים
וּבְזַעַף עָצוּר רוֹעֲמִים מַנְעוּלֵי־שַׁחַק;
וּבֵין רַעַם לַחֲבֵרוֹ קוֹל מַלְאָכִים נִרְגָּז:
„מַהֲרִי הוֹטָאת, זַחֲלִי בַּת־עָפָר!
אֶת מִי תִּתְעַלְּסִי כָּךְ בְּלֵילָךְ זֶה הָאַחֲרוֹן? . . .״
אָז יַעֲבֹר רֶטֶט־קֹר אֶת כַּנְפֵי הָאֻמְלָלָה,
וּגְנִיחָה חַסְרַת־גּוֹן טוֹבְעָה בָּעֲרָפִלִּים:
בִּמְרוֹמֵי־אֵד אֵל קַנָּא, אַדִּיר לָהּ מְחַכֶּה
וְכִסֵּא־מִשְׁפָּט עָטוּף שְׁחוֹרִים, אִלֵּם . . .
וְכָאן הַשָּׂטָן אוֹחֵז בָּהּ בְּכָנָף שְׁבוּרָה אַחַת,
שׂוֹחֵק שְׂחוֹק־אַכְזָרִי בְּפָנֶיהָ: „שִׁמְעִי,
שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ, וְאַתְּ . . . לְעוֹלָם אַתְּ שֶׁלִּי, לְעוֹלָם . . .
וּבְשֵׁם אֲדוֹן־הַשְּׁאוֹל אֲנִי מְצַוֶּה לָךְ: עֲלִי!
עֲלִי וְיַנְקִי שָׁם מִתַּחַת כֵּס־הַכָּבוֹד
בְּרַק הָאוֹר־הַגָּנוּז, זִיו מֵהוֹד־פְּנֵי שַׁדַּי;
מִכָּל הַטָּהוֹר וְהַקָּדוֹשׁ אֲשֶׁר שָׁמָּה גְּנֹבִי!
גְּנֹבִי, חַטְּפִי, בִּלְעִי בִּשְׁחוֹר־חִכֵּךְ
וְהוֹרִידִי אַרְצָה!
מִמַּרְגָּלִיּוֹת כָּאֵלֶּה רוֹקֵם אַשְׁמְדַי אֶת כִּתְרוֹ;
וְהָיָה בְּהִגָּמֵר מְלֶאכֶת כֶּתֶר זֶה הַגָּדוֹל
וְתִשְׁבְּצוֹת שַׁרְבִיטוֹ יִקְרוֹת־שַׁחַק תִּתְמַלֶּאנָה —
וְעָלָה אַשְׁמְדַי בְּעַצְמוֹ הַשָּׁמַיְמָה . . .״
מִתְחַלְחֲלָה הַנְּשָׁמָה: נוֹרָא אֱלֹהִים הַגָּדוֹל,
סַמָּאֵל עֶשֶׂר מוֹנִים אָיֹם מִמֶּנּוּ. . .
אָז תַּחֲרֹק שִׁנֵּי־זְקֵנָה נוֹשְׁרוֹת וּמַרְקִיבוֹת,
שׂוֹחֲקָה לַשָּׂטָן בְּתֵעוּב וַחֲנוּפָּה:
„אֶת מִצְוַת אַשְׁמְדַי אֲמַלֵּא,
אֶת דְּבַר־הָרוּחוֹת הָאֲרוּרוֹת אַעַשׂ;
רַק הַרְףְּ־נָא, רַק הַרְףְּ־נָא! . . .״
הָאֲוִיר עָב וּמַהֲבִיל וְסָפוּג זֵעַת שְׂטָנִים,
גּוּשֵׁי־עָנָן זוֹחֲלִים, מְגַשְּׁשִׁים נוֹרָאוֹת בָּאֲפֵלָה —
עַנְקֵי־צַלְמוֹן, הָרֵי מָרָה־שְׁחוֹרָה . . .

— — — — — — — — — —

וּבָאָרֶץ נִתַּק מֵיתָר עָיֵף מִמַּנְגִּינוֹת —
וַאֲנָחָה. . . .
— מֵאַיִן הָאֲנָחָה?
אִשָּׁה מֵתָה. זוֹנָה.

ציוני עפרון.

ל„שאלת הז׳רגון.״

ב.

רוצים הז׳רגוניים-הלאומיים-העברים להפטר בנקל מאלת המציקים להם בשאלה האי־נעימה: מה לעתון העברי היחידי ולתעמולה בשביל הז׳רגון? — והנה מרימים המה קול־זועות: מתבוללים עליך, ישראל! —

ובלי כל רגש של בושה ובחוצפה שאין דוגמתה משוים המה את הדרישות הצודקות של ה„שלוח״ ו„העולם״ לדעות הסופרים הרוסים המומרים ד׳אור וטאן, לדעות „בני דת משה מכל המינים בצרוף הנציונל־דמוקרטים הפולנים״ וכו׳.

וכל כך הרגלו אבירי־הז׳רגון לטכסיס הזה עד שאין הם מרגישים עוד בכעורו. אגב, צריך להודות כי מליץ הז׳רגון ב„הזמן״ המתיק הפעם את דין מתנגדיו. הן בחרף שעבר לא בושו האדונים הז׳רגוניים באותו העתון לנבל שם אחד מסופרינו המפורסמים — איש שפעולתו בספרותנו תהי נכרת מאה מונים יותר מפעולות כל סופרי ועוזרי ה„זמן״ הנוכחים גם יחד — ולהשותו ל . . . דוברובין, ראש המאות השחורות ברוסיה; וגם זה בודאי לשם „חופש הדעות״!

וחושבים מתנגדינו שאחרי ההשואה הזאת תסתתמנה טענותינו; כי מי זה יסכים להחשב למתבולל בדור-הלאומיות, בשעה שאפילו הסליוזברגים והבינברים מודיעים ע״ד לאומיותם, בתקופה שנביא - ה„תחיה״ הז׳רגונית, מר נומברג, מבשר ע״ד „הטפוס החדש של היהודי הלאומי המודרני, האדם-היהודי, שהלאומיות שלו איננה רק שאיפה וכו׳ שהולך ונוצר״?

אבל מה תמימים מתנגדינו! החושבים המה באמת שימצא „מגין״ אנשים שיאמין בהאשמה-בהתבוללות שהמה מטפלים על... הד״ר קלויזנר? — מובטחני כי כל הקוראים הלאומיים, בקראם את דברי מר נומברג, אמרו בלבם: חביבה לנו „התבוללותו״ של הד״ר קלויזנר מאשר לאומיותו המוחשית של מר נומברג...

„השלח״ „העולם״ — והתבוללות! —

פצצה! . . .

עוד מצלצלות באזנינו הקריאות: הציונים . . . הלא אנטישמיים המה האנשים האלה! הלא רוצים המה להגדיל את השנאה בין העמים וישראל, לאמת את הכדיה האנטישמית על דבר „כל ישראל חברים״; הציונים ממיטים אסון על היהודים! ועוד ועוד.

ואותה הקורבה הרוחנית שיש בין האנטישמיים והציונים שוררת גם בין העבריים והז׳רגוניים!

צדקתם, אדוני, אם אתם הנכם הלאומיים, בוראי הטפוס החדש של „היהודי המודרני״, אם אתם הנכם היוצרים לאומיות מוחשית, שאינה רק שאיפה — לאמורה„ספרות״ הז׳רגונית — אז אנו, העבריים, הננו המתבוללים! —

* *

והנקל לנו להוכיח כי הז׳רגון הנה התבוללות יותר גרועה מהתבוללותם של „בני דת משה״ למיניהם.

כי הז׳רגון הנהו יותר מ„התבוללות״.

בן-דת-משה, עד כמה שלא יכריז ולא יתריע שאיננו יהודי, שהנהו גרמני, פרנצי, איטלקי, אנגלי, פולני וכו׳ „בן-דת-משה״, אם גם ימיר את דתו, ואם גם כאמצעי־המדע יעלה בידו באחד חיומים לקצר את חטמו ולהכחיד את כל סמני היהדות והשמיות „בגויים לא ירגיע״, תמיד ירגיש את בדידותו, אי-קורבתו ל„הגויים״, תמיד יחסר לו דבר-מה, שאליו ישאף; וישאר יהודי . . . תהי יהדותו זאת של היהודי „בן דת משה״ שלילית. אבל לא יהיה ככל הגויים סביבו . . . ויבא יום וההכרה המר יביאהו לגבולות היהדות האמתית, החיובית ואז ישים קץ לצרות-הנפש של התצאיות, וירוח לו.

לא כן אותו הטפוס של „היהודי המודרני״ שרואים הז׳רגוניים בעיני-רוחם. זאת היא בריאה חדשה, המונה את קיומה משנת הוסד „הליטעראַרישע מאנאט-שריפטען״ ואילך.

נותנים בפי „היהודי המודרני״ שפה לאומית חדשה. ישיגו בשבילו סוף-סוף גם זכיות; את השפה העתיקה והמתה, שבה השתמשו העברים לפנים, ישכח, אם כי היא „יפה, עשירה ואוריגינלית״. כי לאיזה צורך ילמוד אותה היהודי ההמוני „המודרני״? לצרכיו של יום־יום איננה דרושה לו השפה העתיקה הזאת. „היהודי המודרני״ ירגיש צורך רוחני בעברית? ... ומי זה יעורר בקרבו את הצורך הרוחני הזה; האם בוראי הטפוס „היהודי המודרני״, המבכים למות השפה „העתיקה, היפה, העשירה וה„אוריגינלית״? ארץ-מולדת עם מסורת עבר נתדרה לא תהי לו. — כי זה שהולך ונדפס בכל ההוצאות הז׳רגונית החדשות הלא איננה מסורת, איננו הון לאומי ולא יחשב בתור מסורת והון לאומי לעולם, — ואיזה קשר, איזה המשך יהיה בין „היהודי המודרני״ של העתיד, שמבשרים לנו את בואו ובין היהודים בני ארץ-יהודה? . . .

עם יהודי „מודרני״ עם תחום מושב או בעל זכות לנסוע בכל רחבי רוסיה הגדולה, המדבר בשפה חדשה לא שערוה אבותיו, עם בלי כל מסורת, עם של סוחרים ושל חנונים בעלי זכיות — הנה העם הז׳רגוני!

זהו הטפוס החדש של „היהודי המודרני״, שהולך ונוצר לעינינו!

והאם בשביל לברוא טפוס חדש של עם בלתי-מענין כזה, של עם בלי תרבות עצמית, בלי עבר ובלי עתיד, כדאי היה לסבול משך מאות ואלפי שנים את מוקדי ה„אינקויזיציה״, את בלהות ה„מגפה השחורה״, גזרות ת״ח ות״ט, נוראות הפוגרומים והחוקים המגבילים? —

ושמחים אתם, המתאמרים ללאומיים יהודיים, שהטפוס החדש הזה „הולך ונוצר לעיניכם״?!

חיי שאיני מבין!

* *

ונא, אדונים, אל תכניסו בוכוח הזה את חשבונותיכם, חשבונות חנונים פעוטים־קטנוניים. לא זאת היא השאלה, קוראי איזה ירחון יהיו מרובים: הקוראי „השלוח״ או קוראי הירחון הז׳רגוני, ולא את מי להלל ואת מי לחלל: את הסופרים הז׳רגוניים או הסופרים העבריים?

השאלה שאנו עסוקים בה הנה אותה השאלה הקשה והנוראה, העתיקה-החדשה: יהדות עם יהודים (עברים) בארץ העברים או יהודים בלי יהדות (ז׳רגוניים) בארצות הגולה.

בחולשתכם, מותרים אתם על היהדות בעלת התפתחות של שלשת אלפים שנה, היהדות עם עברה המלא גאון ויופי ובוחרים בקיום יהודים „מודרניים״, שיחיו חיי־צוענים בכל מקום שהם, כמו שהם ואיך שהם. על פי מקרה מדברים עתה יהודי רוסיה בשפה ז׳רגונית, שאתם קוראים לה „יהודית״, ורוצים הנכם לעשות שפה זו למקדש, לדגל לעמכם החדש, עמכם הז׳רגוני, שאתם בוראים לכם במוחכם.

ואנו איננו רוצים לותר על היהדות, היהדות של העבר והיהדות של העתיד. אנו שואפים לתחית העברי בארץ העברים. אנו רוצים להחיות בפיו את שפתו העברית העתיקה והרעננה, לא רק מפני שהיא „יפה, מקורית ואוריגינלית״ אלא מפני שהיא שפתו.

כי לשלמות רוחנית וגופנית אנו שואפים. רוצים אנו בעם, ארץ ושפה עבריים; ואיננו מסתפקים במה שבא לנו בגולה, מאחרים, בהיסח-הדעת ובמקרה.

אין אנו מסתפקים כארוחה שבעה על שלחן זרים. תעודתנו היא לחדש את ימינו כקדם בארצות-הקדם.

הנה התהום שבינינו וביניכם.

ואין זה מענין אותנו מה שיאמרו הגויים, היהודים המומרים או בני-דת-משה מכל המינים. כי דרכינו שונות מדרכיהם.

ושקר הדבר: אין אנו עורכים מלחמה בז׳רגון מפני שהוא מתחרה בעברית. הז׳רגון הנהו בעינינו, לכל היותר, „רענחוץ״ בארצות הגולה. ונלחמים אנו בגולה ובכל סמניה המיוחדים והז׳רגון בתוכם.

ואין אנו מאמינים בטפוס החדש של „היהודי המודרני״: כל תנועת ה„תחיה״ הז׳רגונית הנה בעינינו רק אבעבוע-של-בורית; רק יפוח הרוח — ואיננה.

וכשבאים אנשים מבעלי „התחיה הז׳רגונית״ ורוצים לכבוש למטרותיהם את העתון היחידי שלנו קוראים אנו: חדלו לכם!

כי בשקר נלחמנו — ונלחם.

א. חרמוני.

הספרות העברית וקוראיה.

לרגלי מותו של מו״ל ה„ריטש״ הרוסי יולין־בק, כותב מר ספוג ב„הזמן״ את הדברים הנכונים הבאים על היחס של הקוראים העברים אל הספרות העברית:

„בכל ספרות לאומית יש לא רק אנשים, שהספרות היא להם אמצעי להשפיע בעזרתה על העם לטובת נטיה זו או אחרת, מפלגה זו או אחרת. לא. מלבד תומכים באורגנים מפלגתיים יש אנשים, שהספרות היא להם מטרה בפני עצמה, המשתדלים לשכללה ולשפרה, המקדישים לצרכי התפתחותה כסף רב, עמל וטורח, אנשים היודעים, כי מבלי ספרות אין קולטורה לאומית.

אצלנו — זוהי חרפה, אבל צריכים ורשאים אנו להודות על החרפה — יש גם חובבי שפת עבר, שאינם חותמים על עתון עברי, שאינם קוראים עברית והמסתפקים רק בפטפוט העברי בלבד משום נוי „וספורט״. יש גם חובבים ממין זה, השונאים בנפש את הז׳רגון וחובבים בנפש את השפה העברית, וכשאתה שואלם: מה נשמע בספרות העברית? הם מביטים עליך בתמהון והוא הדין גם בחובבי ז׳רגון. הם מדברים על הצורך להעשיר את הספרות הזאת ולתמוך בה ובעצם אינם קוראים ואינם תומכים בה. והאם יש לנו צורך להוכיח, כי אין מיצינאטים, שיקדישו ממון, סכומים עצומים לטובת הספרות הלאומית?

בכל אומה ולשון יש „שגעונות״ או „קפריזים״ של העשירים: זה נעשה משוגע לדבר אחר — הוא תומך רק בתיאטרון; זה אוסף קניגים לאוטיים ושם אותם במוזיאום לאומי; זה תומך רק בספרות היפה וזה מקדיש הונו לספרות

המדעית — ואצלנו כל העשירים, פקחים הם, תודה לאל, ובריאים ברוחם כשהדבר מגיע לעניני הקולטורה הלאומית!

השפה העברית והספרות העברית יש לה „לוחמים״, אבל אין לה תומכים. הכל מחבבים אותה ואין איש נותן לה יד. יש גם טפוס מיוחד של „חוני המעגלים,״ — כמדומה לי שהשם הזה הולמתם, —׳ אלה הם אנשים שהלכו צעד אחרי צעד, עקב בצד אגודל, אחרי הספרות העברית. עד סמולנסקין ועד בכלל — ואחר פסקו ללכת ועמדו על אותו המקום שעזבוהו. הם יודעים את „המגיד״, את „הלבנון״ את „בכורי העתים״, את „השחר״, את „המליץ״ ו„הצפירה״ של הימים ההם — ואין הם יודעים, כי יש ספרות עברית עכשיו, או יודעים ואינם בקיאים בה. בעיני אלה, למשל, עולה גוטלובר בתור משורר על ביאליק.

האנשים האלה חובבים את הספרות העברית ואת השפה, שפת המליצה.

אבל כל חבתם לשפה אינה אלא אליל, פיטיש, שהם עובדים לזכרונו; זוהי תזכרת נשמות לספרות העבר, לסופרים המתים. זוהי אמונה שבלב, אהבה שבלב, שאין בה חסרון כיס. הם גם אינם חושבים לפניהם לחובה לתמוך בספרות של היום, לפי שאין זו בעיניהם אותה הספרות. זוהי ספרות אחרת, שאין הם זקוקים לה כלל.

וגם „לוחמים״ יש לנו למכביר, מקרב אלה הקרובים יותר אל הספרות החיה, לוחמים, הקוראים את ה„מאגיבליטל״ יום יום, לפי שמחירו פרוטה. והצועקים ומתריעים על „השפחת״ היורשת את גברתה, המוכיחים, כי הז׳רגון ראויה לקבורה והעברית אך היא צריכה לחיות ותחיה לנצח.

ובמה תחיה הגברת? שאלת זו אינה מעסיקת אותם. הם יכולים לחיות שנים שלמות ולא לראות בעיניהם אף מלה עברית נדפסה. וכל צורך לא ירחשו בנפשם להיות קוראים וחותמים ותיקים של הספרות העברית.

וספרות שיש לה „לוחמים״ כאלה ו„חובבים״ כאלה, החובבים אותה באהבה פלאטונית בלבד, מוכרחת להתדלדל ולהגיע למדרגה הנוכחית. וזהו הסוד הכמוס, שבשבילו הגיעה ספרותנו העברית למצב הנוכחי.

טועים הם אלה החושבים, כי מרבית הסופרים שכתבו עברית עברו אל הספרות הז׳ארגונית מתוך חבה לשפה זו, או מתוך חוסר אהבה לעברית, לא ולא. יודע אני הרבה סופרים ז׳רגוניים, החובבים את השפה העברית לא פחות מכל חובבי שפת עבר יחדיו, חמסורים לספרות העברית, שיש לה על כתפה קולטורה כל כך עשירה, קולטורה בת שנות אלף. ידעתי גם אחדים מהם, שהתיחסו תמיד בשאט נפש אל הספרות הז׳רגונית החדשה, שהיא רק נגשת עכשיו ליצירת קולטורה ושאין לא מן המוכן כלום. ובכל זאת עברו אל הספרות הז׳רגונית מטעם פשוט עד מאד: הם חדלו לכתוב עברית מאותה השעה, שבה פסקה הספרות העברית לשלם שכר סופרים כהוגן, משעה שפסקה זו לפרנס את בעליה. והסופרים — חבת השפה יכולה לפרנס את רוחם, אבל לא את גופם.

והעתונים והמאספים הז׳ארגוניים — אם הם נפוצים במספר גדול או בכמות מעטה — היו משלמים שכר סופרים כפלים מהאורגנים העברים, ולפיכך היו מוכרחים הסופרים למסור את פרי רוחם לז׳רגון.

ולפי שגם הספרות הז׳רגונית מתדלדלת ולפי שגם היא פוסקת לשלם שכר סופרים והבמות הספרותיות בשפה זו מעטות — תחדל בלי ספק גם ספרות זו להתפתח, ובעלי הכשרון שבקרבנו יהיו מוכרחים לשכור להם מתרגמים תמידים לרוסית, ולהסתיר את השפה המקורית, שהם כותבים בה את יצירותיהם.״

ד״ר ב. דייכס, לונדון.

תורת המוסר של המאה העשרים ותורת משה.

ישנם חוקרים וסופרים בינינו המקילים בערך כל אמונה דתית חיובית. המה אומרים: עלינו למוד גם את האמונות והדעות במדת התועלת שהן מביאות. ערך כל אמונה דתית היא הפעולה אשר תפעל על חיינו המוסרים. בזמנים שעברו אדם לא יכול לחיות חיים מוסרים מבלי סבה חצונית אשר הכריחתו לעשות כן, ולכן הרגישו או צורך באמונה דתית. האדם של המאה העשרים, חושבים הם, אין לו כל נחיצות לשמוע לפקודות אשר לא תבאנה מלבו הוא. האדם של זמננו, יוכל להיות מוסרי מבלי היות דתי. רגש הכבוד שלו, חנוכו הטוב, שכלו המפֻתח, רגש ישרו לא יתנו לו להיות רע, לא־מוסרי.

והדברים האלו נהיו לכלל גדול בהחברה החדישה.

אבל מהו מוסר? שאלה זו שנשאלה כבר הרבה פעמים ע״י חוקרים גדולים, ורבים מהם לא מצאו לה מענה, אשאלנה גם אני: מהו מוסר? רבים אשר לא נגעו ב„בקורת התבונה המעשית״ של קַנט או ב„תכליתיותו״ של יוהן סטוּארט מילל אומרים: המוסריות היא דבר אשר ישותו הוא ההסכם הכולל ואשר לפיכך הוא תלוי בְּמְסִבּות וזמניות. אדם יוכל לרצוח נפש ולהִשָּׁאר מוסרי אם הרגשותיו האנושיות לא חוללו ע״י זה, וגם יוכל להקרא אי־מוסרי כשמצא לנחוץ, למשל, לשלם לפועל עני כוס משקה בעד „דעה״ בעת בחירות. אין כל קני־מדה תמידי וגמור, אשר בו נמוד פעולות אדם ונעריך את ערכן המוסרי. הכל תלוי בהשקפה הזמנית של החברה. ע״י התקדמות התרבות התקדמה גם השקפתנו המוסרית. בכל אופן רחוקים אנחנו בימינו אלה מקרוא למעשה אי מוסרי — „עון״. עון או חטא — זהו מֻושג ישן נושן. חטא הוא „עברה״ על מצוה דתית. וכאשר נוכל להיות מוסריים, מבלי היות שומרי־דת נוכל להיות גם אי־מוסרים מבלי היות מחללי־דת. לעתים נפשע פשע, אבל לעולם לא נחטא עון אשר חטא. ומי יפשע בזמננו, מבלי שתהי לו סבה מספקת ומכריחה לזה?

היו ימים, ימי אפלה, אשר בהם פשעו ועוו בשם הדת. עתה כמעט שלא נמצא עוד משא־נפש שיהיה כל כך קדוש וכל כך מלהיב את הלבבות עד אשר יגרום לעמים או גם לאנשים פרטים להתנהג בדרך אשר בו התנהגו נוסעי הצלב. לא נוכל עוד לתת להתפרצות של תאוה או להתלהבות לאומית או פרטית לעבור על החוקים החברותיים שלנו אשר עלינו לשמרם. אבל הנוכל לאמר כי האיש של המאה העשרים הוא צדיק, ישר הולך ודורש לשלום חברו יותר מאבותיו אשר חיו לפני אלף שנים? והַבְרָאה השקפתנו המוסרית מנהל יותר בטוח בעד נערינו וזקנינו, נשינו וטפנו, מהמאה העשתי עשרה או השלש עשרה?

אחת היא לנו איזה באור נתן לַמושג „מוסריות״. אם עלינו להיות טובים, יען כי רגש היושר שלנו מצוה עלינו ככה, או אם כל החקים המוסריים הָמצאו ע״י אדם לצרכי הגנה עצמית, שלא יבלע איש את רעהו חיים, — אין כל ספק, כי הפרת הסדר החברותי אשר מגמתו הוא לתת ביד כל איש להשיג את „הטוב היותר נעלה״ (summum bonum) היא פעולה נמבזה, ועלינו להביט עליה בשאט נפש. אדם לא נברא לרעתו, למען ירע לעצמו. נתנה לו חכמה יתרה ונטע בלבו החפץ והיכולת להגין על עצמו, לחַיות זרע ולהקים את גזעו. הנטיה הזאת נותנת לו את ההכרה כי הדרך הַיותר טובה והיותר בטוחה להגיע אל תכליתו הוא: לחיות ולתת לאחרים לחיות — „מה דעלך סני לחברך לא תעבד״.

אולם אף כי בעיון הכל מודים בכלל הזה כמבחן (קריטיריום) הראשי של ההנהגה המוסרית של אדם, המוסריות של המאה העשרים לא תוכל לעמוד במבחן זה. אולי זאת היא הראיה היותר מוכיחה בעד תורת ה„תכליתיות״. למרות ידיעתנו הרחבה של חקי הטבע ועבודתה, למרות שכלנו המפתח יותר, ולמרות דעתנו על בוריה את עבודת המכונה המסלפת והמרכבה אשר בשם „חברה״ נקראה, חפצים הננו יותר לראות אחרים שומרים חוקים מוסריים מלשמרם בעצמנו. ולפעמים גם נמליץ על עובר חוק מוסרי, אם הסבות והנמוקים אשר סבבו את המעשה נודעו לנו למדי עד אשר נחוש בעצמנו כאלו היינו במקום הַעֲבַרְיָן. זאת היא הסבה אשר לפעמים יצלח ביד עורך דין חכם ומליץ טוב להוציא הפסק „זכאי״ מפיות שופטים מבקשי צדק באמת, אף בעת אשר אין כל ספק כי הנאשם חטא ונפשע. כי, „מה דעלך סני לחברך לא תעבד״. אבל כל אחד מאתנו יחשוב כי אין רע אם לפעמים „יצרו תקפו״. „עברה״ אחת או שתים לא תחרבנה את כל הסדר החברותי. לכן אין כל סכנה בעברת האחת או השתים שלנו. ובנקל נוכל להחליט כי הכלל Fiat justitia pereat mundus או „יקוב הדין את ההר״ זהו כלל של שטות, כי הלא הדין הוא בשביל העולם ולא העולם בשביל הדין. והשטה הזאת כמעט שנתקבלה עתה בכל העולם התרבותי.

נשים עין, למשל, על העסקנים המדיניים של הארצות היותר נאורות. כאשר נבחין את מעשיהם ומשאיהם, תהלוכותיהם ועלילותיהם נמצא כי כמעט כלם עושים לחבריהם מה דסני להם. המה מיחסים טעמים ונמוקים למעשי מתנגדיהם ומאד היו מצטערים אם אחרים ייחסו אותם הטעמים למעשיהם הם! עצם הכונה והמטרה של כל מפלגה מדינית הוא להניא את העבודה ולאבד את המפלגה המתנגדת לה. בלי שים לב אל

הצדק והיושר של האמצעים אשר ישתמשו בהם. כמובן אין זה כלל עיוני או עיקר מקובל בגלוי, אבל הוא מעשה בכל יום. במחשבה כל מפלגה מתקימת למען שלום העם, וכל אחת מתאמצת לנצח את חברתה, „יען כי הלאום דורש זאת". אבל אם התכלית מצדיקה את האמצעים או לא — אם נמוד את מפעלות המדיניים במדה אשר בה נמוד מעשי כל איש ואיש בחיו של יום־יום, נמצא כי הם אי־מוסריים עד מאד. ואם הדבר כן הוא בין גבולות מדינה אחת ועם אחד, על אחת כמה כמה רומסים ברגל על מה שנקרא מוסרית בפלמטריה האינטר־ארצית. מצב ה„מלחמה של הכל נגד הכל" (Bellum omnium contra omnes) אשר, לפי שטת Hobbes הוא מוצא כל החוקים המוסריים והחברותיים שורר עד היום בכל תקפו בהתיחסותם של העמים השונים זה לזה. הגדרים והחוקים האחרים האינטר־ארציים אשר הוקמו במשך המאה האחרונה המה תוצאות ההכרה, כי יש דברים בהסתדרות כל אומה ואומה אשר אי־אפשר להגן עליהם ע״י ציים וצבאות חיל, ולפיכך דורשים המה הסכמה מוקדמת בין כל העמים. ומלבד זה — רק הכח הוא המושל והוא הערבון היחידי בעד קיום כל אומה. החלש נלחץ ונרצץ ע״י החזק בכל עת. אירלנד, פינלנד ועוד המה מופתים חותכים בנדון זה. איזו השפעה תהי למלחמה הזאת שבין עמים חזקים נגד החלשים — רוסיא תוכיח. אין לך מדינה אשר בה נעשה ברור להמון העם כי לא הצדק רק הכח מושל בארץ. ולכן אין לך גם עם תרבותי אשר בו נמצא פריצת עול המוסר ואי־משמעת לחוקים המדיניים וגם החברותיים — כבעם הרוסי אשר בימינו. רצח פקיד מלוכה או איש צבא לא יחשב לפשע אם המפלגה אשר גזרה את הגזרה מוציאה מזה תועלת; יען, אומרת המפלגה, לוא היה לו, להפקיד, שעת הכושר או אמתלא, אז הפקיד או איש החיל מוכן ומזומן לרצח נפש איש־המפלגה, אך ורק מפני שהוא תומך באותה המפלגה. באופן כזה „מלחמת הכל כנגד הכל" הגיעה פה למצב אשר לא יוכלו עוד נשא. במשך העת יתברר לאנשי הכתות השונות, לדוגמה בעם הרוסי, כי למען לחיות חיים שאננים ובטוחים עליהם לבא לידי פשרה על אדות הדברים אשר עליהם הם חולקים, למצא שטה אשר על ידה יסדרו ויגדרו את דרישות המפלגות ופעולותיהן, ולעשות את המלחמה האזרחית יותר שטתית מאשר היתה עד כה. אז לא תהיה כל סכנה לחיים והפחד יעכור. איש ינצח את אחיו ע״י נאומים בבית „הדומה" או באספות פומביות ולא ע״י זריקת פצצות וכדורי קני־רובה. „עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו." ובטבע הדבר הוא כי ילדי עם אחד, חברי גזע אחד יעמלו להקים את חיי העם והגזע ההוא ואת שלומם ולא להכריתו.

לא כן הוא אם הכתות המתחרות והמריבות אינן בנות עם אחד, בנות גזע אחד. אז אחרית המלחמה תהיה רק עם נצחון החזק. „כל דאלים גבר" במובן היותר ממשי של המלה. איש לא יחוס על נפש חברו, יסורי החלש לא יעוררו רחמים; דם ישפך כמים. אספות השלום בהאאג לא תשנינה את הדבר אפילו במקצת. כי הלא רואים אנו, כי בעת אשר גזע חי בתוך גזע, עם יושב בתוך עם אחר, ואז לפי הכרתנו המוסרית הלא חובת החזק הוא להגן על הרפה, גם אז האגרוף הוא המושל, גם אז החלש הוא המדוכא והבזוי, הנלחץ והנרדף, ואין כל רפואה לדבר אלא אם כן ימצא כח אחר, יותר חזק, אשר יבא ללחום את מלחמתו. „פוגרומים" יהיו כל זמן אשר יחיו יהודים בגולה. גם שנאת ורדיפת ישראל בארצות המערב לעולם לא תחדל, כמו שלא תחדלנה רדיפות היפונים בקליפורניה וקנדה, ושאלת הכינים בדרום אפריקה ואוסטרליה. ואף על פי כן לומדים הילדים בביה״ס של מדינות אלו בשקידה את הפסוק „ואהבת לרעך כמוך", ומסבירים להם כי זהו הכלל היותר נכבד, החלק היותר קדוש, בחיינו החברותים, כי זהו היסוד אשר עליו נבנה כל סדר, כל משטר, כל חיי עם, כל דעות מוסריות, וגם האמונה הדתית השלטת בארצותינו הנאורות!

נחזור לענינגו. לפי שיטות חוקרים אחרים, קנט למשל, אדם הוא טוב ומוסרי בטבעו. לפי שיטת התורה שלנו אדם רע מן הטבע. „יצר לב האדם רע מנעריו". לרגל סבה זו צריך האדם לתורה, לחקים הבאים ממעל לו. החוקרים המאמינים במוסריות האדם a priori באים תמיד במבוכה כאשר יעמד לנגדם עולם המעשה ומנהגו של אדם בו. תורתנו לא בוששה להכיר את העובדה כמו שהיא ולהודות כי האדם הוא רע. האדם לא ישמע תמיד לקול ה„צווי המחלט", אשר לפי דברי קנט ואחרים הוא נטוע בלבו. נטיותיו ותאוותיו החושיות מוליכות אותו תועה בנקל. לכן הוא צריך למורה דרך. המורה הזה נתון לו בתורה אשר האמין בה כי היא אלהית ומסורה לו מן בוראו, בורא הכל. בזה נמצא את הקשר הבלתי מתפרד בין הדת והמוסריות, כאשר נראה להלן. אולם זאת היא דעה אשר האדם החריש (המודרני) יחשוב אותה לנושנה. השקפתנו העתית דורשת כי רגש היושר והכבוד של כל איש יהיה חוק למדי, עד אשר יפריעו אותו מעשות רע גם בלי האמין במצוות דתיות. התוצאה היא כי בעת אשר ילדינו ילמדו בבתי הספר בעל פה את „עשרת הדברים" (במערב אירופה) וידעו את תכנם על ברים — גברינו ונשינו ימהרו לשכחם בעולם המעשה ולא ימצאו לנחוץ אף לחשוב על אדותם.

אין כל צריך להביא ראיות רבות לאמת העובדה זו. בכל מקצעות החיים נראה כי שטת „כל דאלים גבר" הולכת ומתרחבת, וכי אין ביד אדם בן דורנו לעמוד בנסיון. הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין אותו מן העולם. הוא מוצא נקל ביותר להשתיק את רגש היושר והכבוד בעת אשר יצרו יתקפהו, והמוסריות הולכה הלך וחסר בחיי המשפחה, בעסקיו הפרטים של האדם וגם בחיי מפלגות ועמים שלמים. לא נוכל אף לטעון כי המקרים אשר יתגלו לנו ע״י בתי המשפט וידיעות מה״ע המה מקרים מיוחדים. כי באמת נדע, להפך, כי רק מקרים מיוחדים באים לבתי המשפט ותוך גליונות מה״ע. ובעל כרחנו אנו באים לידי המסקנא כי „הצווי המחלט" לבדו אינו בר סמכא, וכי נחוץ לאדם מנהל יותר חזק, מורה דרך יותר בטוח; המסקנא הזאת תורנו כי מוסריות בלי דת לא תוכל למלא את תעודתה כפי אשר האמינו. חוקרים רבים וכפי אשר עוד יחשוב חלק גדול של החברה החדישה. אין כל קשר של סבה בין תרבות ומוסריות, והתקדמות הראשונה לא תביא בהכרח התקדמותה של האחרונה.

יוכל היות כי הקורא יעמוד פה וישאל: האמת הוא כי נוכל להשות מצב המוסר של זמננו עם מצב החיים המוסריים של ימי הבינים או הימים העתיקים? הלא המקרים של פריצת גדר ופריקת עול בימינו, אשר עליהם אנו דנים, המה תמיד יוצאים מן הכלל ונחשבים כאי־מוסריים ורעים בעיני רוב אנשי החברה. ישנה אמונה דתית שלטת בכל הארצות הנאורות, אשר השפעתה על המאמינים בה גדולה מאד. וגם רגש הצדק והיושר אינו כל כך רפה וחלש עד אשר נוכל לירא כי איזו מהפכה בחברת החיים שלנו תבא ותקרע לקרעים את הצעיף המכסה כעת את העמים הנאורים. ובכן מה כל החרדה הזאת?

על השאלה הזאת נשיב כי ישנם סמנים מובהקים, כי מצב המוסריות לא ישאר זמן רב כמו שהוא כעת וכי המסך המכסה כעת את השערוריות הנעשות מאחורי הפרגוד אמנם יקרע לקרעים בקרוב. חיים אי־מוסריים המה כמחלה מתדבקת אשר ברבות הימים רבו חלליה. העיקרים והשאיפות שבלב האדם הפרטי יתפרצו בהכרח ויתרחבו, ועמהם תתפרץ ותתרחב פריקת העול והעברת החק בחייו הצבוריים. כל זמן ש„פורץ הגדר" הוא איש יחיד ופרטי אין הסכנה כל כך גדולה בעד הכלל — גם אם רבו המקרים מבלי אשר יוכלו להספר. הסכנה היא כרוכה רק בהפצת הדעות והעיקרים אשר על ידם ימצאו יחידים כה רבים לנכון לפרוק עול ולפרוץ גדר המוסריות. אם למשל אנכיותו של האדם ואהבת־עצמו השוררת בזמננו תצא מרשות היחיד ותהיה לקנין כת שלמה, גזע שלם, או עם שלם אז המהפכה, אשר ממנה נירא, קרובה מאד לבא. אז מצב של „ידו בכל ויד כל בו" יוכל לבא במהירות גדולה. אמת הוא כי מצב כזה לא יוכל להמשך זמן ארוך וחפץ האדם לחיות חיים בטוחים יובילוהו מיד להכיר סדר חדש ולבנות גדרים חדשים. (סוף יבא).

לפני דור.

(זכרונותי על רבי אלעזר צווייפל.)

את האדם הגדול והישר רבי אלעזר צבי הכהן צווייפל הכרתי על פי מאמריו ב„המגיד" בשנים הראשונות לצאתו לאור, בהיותי עוד צעיר לימים. התפעלתי ממאמריו המצוינים שנכתבו בסגנון רבני ותלמודי רך ויפה, אותו הסגנון אשר נסה לחקות בימים ההם רבי מנדלי מוכר ספרים ויהי מצליח בחקויו עד כי גם צווייפל הכיר בו את תלמידו המובהק.

אך פנים אל פנים ראיתי את צווייפל בעת בואו וַרשָׁה להדפיס את ספרו „סניגור" לעם ישראל ותורתו. הוא בא אז לבקרני בבית משכני ולהועץ עמי בדבר הדפסת ספרו וכשראיתי אותו בפעם הראשונה עלו על לשוני המלים „חכמת אדם תאיר פניו" אך לא כמחמאה פשוטה בעלמא, רק כאמת לאמתה, כי גם שיחת חולין של תלמיד חכם זה היו צריכין למוד, וכל דבריו בנחת נשמעים ממלאים הומר וחיים.

כל ימי שבתו פה היה אורחי התמידי והיה אהוב וחביב גם על בני משפחתי כאורח נחמד ונעים. ולמרות מה שהיה מבאי ביתו כשנסיתי פעם לבקשו לסעור עמנו ביום השבת, ענה:

„צר לי מאד, ידידי, להשיב את פניך בדבר הזה, אך למרות חפצי הטוב לא אוכל להסיר את חקי אשר חקתי לי לבלי בוא אל הלחם לאיש, בלי יוצא מן הכלל; כי הדבר הזה, אשר ראשיתו מצער, יוכל להביא מחבר עברי לידי מצב ה„שנוררות" בלע"ז, אשר שנאה נפשי לראות אצל חברי מיום היותי לאיש עד היום הזה, לכן שמתי לי לחוק ולא יעבור לאכול בביתי בעירי, ובעיר אחרת רק אצל „בעל האכסניא", אשר יפול בגורלו לפשוט את עורי".

בעניני הדפסת ספרו הנזכר שמע לעצתי לכל אשר יעצתיו, רק להדפיסו באותיות מרובעות לא אבה שמוע לי, באמרו אלי בנחת דברו: „סלח נא, יקירי' כי אמנם כעין חולשה יש לי לכתב רש"י, אשר אהבתי מאד ולמענך אעשה זאת: כי אדפיס את „המבוא" בכתב מרובע. והיה זה קרבני לזכרון ידידותנו".

ויהי היום, ויום הפורים היה, צווייפל בא אל ביתי בין הערבים למשתה התֵּה כפעם בפעם ותפצר בו אשתי כי ישאר אצלנו לארוחת הערב בתור יוצא מן הכלל לכבוד „סעודת פורים". הוא נבוך עד מאד, ויאמר:

„מעלה אני עלי כאלו קיימתי היום מצוות חז"ל לבסומי עד דלא אדע בין „ארור" ל„ברוך", ובכן גם לבלתי הבחין בין סעורת בעל האכסניא שלי לבין סעדתכם, ידידי". וככה עלתה בידינו לצוד אותו הפעם במכמרתנו. זכרון הערב הנעים ההוא, אשר בו שבר צווייפל עלינו את חוקו, עומד כמו חי לפני כיום הזה, אחרי עבור עליו כעשרים וחמש שנה, ולזכרונו אביא בזה אחת משיחותיו אז אשר נשארו חקוקות על לוח לבי. על דבר המנהג אשר נתפשט בכל תפוצות ישראל לאכול לביבות ממלאות בבשר שלש פעמים בשנה: ביום הפורים, בערב יום הכפורים וביום הושענא רבה הגיד צווייפל מענינא: כי מוצא המנהג הזה הוא מימי כת האסיים אשר יאכלו בשר רק בשבתות ובמועדים ולא בכל ימות השנה, אפס בשלשת הימים הנזכרים, אשר מכלל ימי חול יצאו ועד ימי חג לא באו, שכלו הנשים את ידיהן לקרום על הבשר עור בצק מלמעלה ולא יראה הבשר לעין הרואה, ומזה נתפשט המנהג עד היום הזה.

השערות כהנה וכהנה היו שגורות בפיו ורגילות על לשונו בכל עת מצוא. מדי דברנו בערב ההוא על אדות שד"ל ואמונתו בדברי חלומות ענה ואמר:

„בלי ספק תזכור, ידידי, כבכי גדול ב„המגיד" את אשר כתבתי שם על עצמי: כי כשמי „צווייפל" כן אני הנני מלא „ספקות" כרמון וכן הייתי מסופק ימים רבים באמונה בחלומות ולא ידעתי נפשי אם להימין או להשמאיל, עד שבא הנסיון לידי וילמדני הלכה למעשה בענין טמיר ונעלם ממני ומכל ישראל. שמעו ואספרה דבר אמת: זה כעשר שנים עברו ואני אז בדרך, במלון, במוצאי השבת. וישן. והנה בעל האכסניא עומד עלי, אחרי אשר העירני משנתי, באמרו אלי כי בכיתי וצעקתי צעקה גדולה מתוך שנתי כי על כן הרהיב להעירני למרות הכבוד אשר נהג בי. האיש נבהל והפציר בי להגיד לו את חלומי אשר כה הבהילני ולא יכולתי להשיב פני האיש ההוא, וגם למלט כמעט את משא עצבוני בבחינת „דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים" ספרתי לו: כי דם ראיתי בחלומי וכי אחותי האהובה לי, שכם אחד על אחי ואחיותי, אשר לא ראיתיה זה שנים, מתה פתאום. ובספרי ספורי הוספתי לבכות מרה והחלטתי לעשות דרכי ביום מחר לראות את שלום כל בית אחותי, אשר מקום מגורה רחוק ממני מהלך חמשה ימים בעת ההיא.

בעל האכסניא, אשר לא יכולתי לחשוד אותו כנוגע בדבר, החל לדבר על לבי לסור ממחשבתי זו וכחומו הריק את כל בני אשפתו אל לב „בעל החלומות" כי יש אשר לצון יחמוד לו לסובב בכחש ולהוליך שולל גם „חכמים מחֻכּמים", אך כל דבריו לא הועילו ובבקר שכרתי לי עגלה בדמים יקרים ואוחז דרכי דרך רחוקה כזו. הנס של „קפיצת הדרך" לא איתרחיש לי בכל הדרך הרב ההוא ואשמח בלבי על הנס: כי הסוסים הכחושים של „בעל עגלה" יהודי לא עמדו מלכת וביום הששי בבקר הגעתי למסבות עיר מגורי אחותי.

לבי החל לדפוק בחוקה. פגשתי אנשים יהודים יוצאים מן העיר, ויראתי לעצרם ולשאול את פיהם. „דיה לצרה בשעתה!" אמרתי בלבי.

באתי העירה, הגעתי עד הרחוב אשר בית אחותי שם. הגעתי אל הבית והנה חלון פתוח אל הרחוב (בחדש סיון היה הדבר) ומבעד לחלון הפתוח נראו לי פנים עגומים כפני — כפני אחותי אשר במתים חשבתיה. ברגע קצר זה התרוצצו בלבי רגש שמחה ובושה כאחד, שמחה למצוא את אחותי בחיים, ובושה על אמונתי הטפלה בחלומות, אך רגש השמחה גבר וכרגע נפלתי על צוארי אחותי ואשאל לשלומה ולשלום ביתה, אך תחת תת לי מענה „שלום!", התפרץ נחל דמעה מעיניה, ואז ראיתי כי היא מהלכת בפוזמקאות ובאחת מפנות החדר ספסל נמוך ועליו נר ועל כסא אשר אצל הספסל פתוח ספר „איוב". המראות הנוגים האלה הבינוני: כי חלומי לא שוא דבר, כי אמנם אסון איום קרה את אחותי האמללה.

לפי דברי אחותי אשר ספרה לי בדמעות נהרג אישה בדרך ביער על ידי רוצחים בו בלילה ובה בשעה אשר ראיתי דם בחלומי.

„זה היה החלום אשר חלמתי וזה שברו!"

כלה צווייפל את ספורו ויבקש מאתנו סליחה על הדמעות אשר נראו בעיניו לרגל ספורו בעת סעודת פורים.

מדי דברי פעם עם צווייפל על דבר „הנוסע" הידוע אשר „עשה" ספרי־מסע הרבה בשפת עבר, חוה את דעתו על דבר הידיעות אשר על נוסע מומחה לאותו דבר ללמוד ולדעת בטרם יהיה לנוסע; אך בדבר ה„נוסע" שלנו הריק מכל החכמות והמדעים הנחוצים לנוסע ראוי והגון למשלחתו, אמשול לך משל למי הוא דומה? לבחור עני שבא פעם אל איש כפרי יהודי עשיר בבקשה שיספחהו אל אחת הכהונות בביתו. „מה מלאכתך?" שאל אותי בעל הבית לפי תומו.

„אינני שום בעל מלאכה, בעל הבית יקירי", ענה הבחור כמו בגאון, גם בכל משפחתנו לא נמצא כזה"!

„אולי תדע ללמד את בני הקטנים תורה?" הוסיף בעל הבית לשאול.

„לא ידעתי תורה" ענה הבחור בבשת פנים. ואחרי אשר הוסיף הבחור לענות על עוד שאלות כאלה „לא ידעתי" שאל בעל הבית בחמה: „פתי! ואל איזו כהונה אפוא אוכל לספחך?" „בעל הבית יקירי" קרא הבחור בשמחה „אבל! אני יכול ללון, כלומר כשבעל הבית נוסע על ימים אחרים מביתו אוכל אני ללון שם בתור שומר". „לבחור עני" אשר כזה דומה הוא ה„נוסע" שלנו העני בדעת לשון וספר ובדעת כל הנחוץ לנוסע" אמר צווייפל בלעגו השנון. „הן גם הוא יוכל רק ללון בערים ובמדינות אשר עבר שם ומאומה לא ישא בעמלו לטובת מחקרי הא־צות, ומסעותיו כלן ישא רוח, יקח הבל!"

ורשה. איש.

משפט ש״י איש־הורויץ – לזר.

הננו מביאים מאת סופרנו את הדו״ח המפורט של המשפט החשוב הזה. כל זמן שהמדורה הזאת, שהבעירו אחרים — בכונה מיוחדה — לא כבתה, לא חפצנו להתערב בענין הזה ולהוסיף שמן על המדורה. אבל בטוחים היינו כי צדקת הסופר הנכבד תצא לאור למרות נרגנותם של אנשים שונים. תקותנו נתאמתה. קהל הקוראים יראה מהדין־וחשבון המפורט הבא את צורתם האמתית של האנשים שהתעטפו באצטלא של הקנאות לדת. מקוים אנו שהרעש שהוטל ע״י מאמרי מר ש״י איש הורויץ יחדל ואתו גם הנרגנות והרבות מצד המתאמרים ל„מצילי היהדות״.

המשפט המצוין במינו הזה שנמשך בלבוב מן 9 עד 15 לחודש מאי הפנה אליו את תשומת לב כל הקהל העברי בגליציה ויהי לשיחת היום בכל פינות הגיטו. רבים באו מן הערים הקרובות ביחוד כדי לראות ולשמוע, והתעניינות קהל השומעים במהלך המשפט היה רב מאד. ישיבות בית המשפט היו פתוחות בפני כל ואמנם היה האולם מלא תמיד מפה אל פה. לישיבות אחדות באו גם הד״ר אהרנפרייז, הרב הראשי בבולגריה, המתארח כעת בלבוב ומר שטנד, ציר בית־הנבחרים. בראש המשפט ישבו מנהיגי הציונות בגליציה: היו״ר ד״ר מרדכי ברוידא וחבריו הד״ר ראפופורט, הד״ר גוטמן, ה׳ יאהר וה׳ פיליפ.

היו״ר נותן את רשות הדבור למאשים, ש״י איש הורויץ: מר הורויץ נואם עברית: הוא מטיל אשמה על עורך „המצפה״ מר ש. מ. לזר כי הוציא עליו דבה בזדון, כי הוא „מיסיונר״ וכותב מאמרים בפקודת בלתי אמצעית או אמצעית של המיסיון, ורוצה להעביר את היהודים לדת הנוצרית. מר הורויץ מתאונן, כי מר לזר פגע בכבודו בתור אדם, בתור יהודי ובתור אב לבנים. במאמר הראשון ב„המצפה״ גליון ז׳ כותב מר לזר: כי „מר הורויץ הוא אדם, שאומרים עליו, כי הוא נמכר למיסיונרים ואינו יכול לכתוב אף שורה אחת מבלי לרומם את מיסד הדת הנוצרית או ליעץ את היהודים לעזוב את דגלם ולהשתמד״. ובסוף המאמר הוא מרמז, כי הכסף שנדב מר הורויץ ליסוד „סיני״ הוא כסף מיסיונרי. מר הורויץ מבטיח, שמעולם לא רומם את מיסד הדת הנוצרית ודתו, אדרבא הוא כתב פעם ספר רוסי בגנותו, ומעולם לא יעץ ליהודים להמיר את דתם. למר לזר לא היתה כל רשות להאשימו אשמה נוראה כזאת כשאין לו כל ראיות וכל מופתים מוכיחים, ועליו לשאת את אחריות מעשיו. כאשר נתפרסם המאמר הזה ב„המצפה״ מחאו נגדו אנשים נודעים בישראל והמחאה נתפרסמה בכל העתונים העבריים. ואלו היה מר לזר מבקש את האמת היה מבין, כי „כל העולם״ אינו טועה, ואם אולי שמע הוא איזו שמועה היה לו להטיל בה ספק ולדרוש ולחקור על מהותה. „אז פרסמתי, מוסיף מר הורויץ, ב„העולם״ דברים אחדים בנמוס: אני דורש מאת מר לזר לחזור בו מדבריו, ולא, אהיה מוכרח להזמינו לדין בעון הוצאת דבת שוא. לזר לא רק שלא חזר מדבריו, אלא הוסיף להאשימני בדברים ברורים ונמרצים ותבפיה, כי יש בידו להוכיח את האשמה בעדים ובראיה. אז הכרחתי להזמינו לדין והדבר נתעכב, כי אינני בקי בחקי הארץ. ומאת ציוני גליציה באו אלי בהצעה, להביא את הדבר לפני בי״ד של המפלגה; ברצון הסכמתי. בנתים פרסם מר לזר מאמר בשם „הורויץ ירא מאימת הדין״ גם לזה לא היה לו שום יסוד, כי איני אחראי בעד דברי אחרים, שכתבו בלי ידיעתי. מאז לא פסק עוד „המצפה״ להלחם נגדי בתואנה, כי מצדי עברו על ההסכמה להשקיט הריב עד הכרעת ביה״ד. וזה ללא אמת, כי אנכי לא כתבתי מאומה נגד מר לזר, ומר לזר לא הסתפק במה שכתב ב„המצפה״ אלא כתב גם ב„היהודי״ הלונדוני, כי אני מיסיונר וגם רמאי, וכי התגנבתי אל תוך ההסתדרות הציונית בכונה, לפעול שם פעולתי המזיקה.

אדוני! — מסים המאשים — אני הייתי ציוני בטרם היה עוד ציוני אחד בגליציה. אני יסדתי את החברה הציונית הראשונה במוסקבה שהיתה היסוד לציונות ברוסיה, ממנה יצאו מנהלי הציונים, קול־הקורא הציוני הראשון אני כתבתיהו ועלי אומרים „שהתגנבתי אל ההסתדרות!״ אם הזכרתי את הנוצרי במאמרי ב„העולם״ היה זה לפי שמר הורודצקי השתמש בהשואה זו ב„העתיד״ ונגדו היו דברי ערוכים. — אדוני! כיובל שנים חייתי ברוסיה ובחצי יובל השתתפתי בעניני הצבור, ושום אדם לא העיז לפגוע בכבודי וכמעט באתי בנגיעה עם גליציה ע״י „העולם״ — מיד התנפלו עלי. הריני עומד ביחס ידידות עם מנהיגי היהודים ברוסיה ועם ראשי המדברים בספרותנו ולא עלה עוד על לב אדם להטיל ספק בישרי. אני דורש מכם לענוש את מר לזר בשביל דבתו, הוא מטיל צל לא רק על עצמו כי אם על כל יהודי גליצית. בערו הרע מקרבכם!

היו״ר נותן רשות הדבור למר לזר. מר לזר מעיר בתחלה על חשיבות המשפט גדל הערך ורב התוצאות לעתידות העם היהודי (!). הוא משפט היסטורי (!) הנוקב ויורד עד תהום מצבת של היהדות הנכחית (sic). על עקר הענין העיר, כי, כמו שמליציו של מר הורויץ נשמרו בכל מאמריהם, לבלתי הזכיר את מאמריו המזיקים ב„השלח״, כן גם מר הורויץ נזהר עתה בדבריו ולא הזכירם. (הורויץ מוחה) כאשר נתפרסם המאמר הראשון ב„השלח״ („לשאלת קיום היהדות״) לא עלה על לב אדם, וגם לא על לבי, כי הכותב הוא מיסיונר, אף על פי שראינו בדבריו כונה לבטל את היהדות ולהוכיח, כי אין לה שום זכות הקיום ורק אולת היא להחזיק בה (?) על התנפלות הזאת על היהדות, ענו כל העתונים אשר ליהודים דברי הגנה על היהדות העלובה, כלם עמלו לסתור דבריו ולהראות, כי יש ליהדות זכות הקיום, זה אמר בכה וזה בכה. רק סופר אחד, יצחק ליב פרץ, לעג לכל מאמרי הסנגוריה בפיליטונו ב„הצופה״ ואמר, שאין כדאי להגן על היהדות מפני התנפלות יחיד הסורר מדרכו ואובד אמונתו בזכות קיומו של עמו ומוכרו בנזיד עדשים ומספקירו. ליהודי כזה אין לומר רק: לך לעזאזל! בזה בטא ככר מר פרץ, כי הוא חושד את הורויץ במיסיונרות (!) והלז לא הזמינו ולא ענהו. מזה למדתי בסוף לספרע, כי אפשר לחשוד בגלוי את מר הורויץ במיסיונרות מבלי להענש כי לולא היה יסוד להחשד לא היה הורויץ שותק אז. כי „היחיד״, שהזכיר מר פרץ, הלא הוא הורויץ והמכירה בנזיד עדשים הלא היא התמכרות למסיונרים. „פשט״ אחר איני יכול ללמוד בזה (!). בחוברת יוני של „השלח״ משנת תרס״ז נתפרסם מאמר שני מאת מר הורויץ בשם „שתי דרכים״. בו הוא כותב, שאין לפנינו רק שתי דרכים לפתרון שאלת עמנו: הציונות ובטול היהדות. אבל בציונות אין כל תקוה לפתור שאלת היהודים מיד, ואנחנו צריכים לישועה תכף ומיד, כי כשל כח הסבל. אם כן, הלא כונתו שאין רק דרך אחת: השמד. (הורויץ מוחה נגד המסקנא הזאת). אבל גם אז לא עלה עוד על דעתי ועל דעת אחרים, כי מיסיונר הוא. ויותר מזה: גם המאמר תידוע ב„העולם״ כשהוא לעצמו אין בכחו להעיר חשד, כי הכותב הוא מיסיונר. אני בעצמי הנני חפשי בדעותי (!) ותחת קצת מדברי הורויץ גם אני יכול לחתום. אפס אם נצרף את מאמרי הורויץ כלם יחד נמצא בהם שיטה שלמה וכונה להשפיל את היהדות ולכחש בזכות קיומה ולבזות את כל הקדוש לנו ולרומם את אשר לאחרים ולהסית בזה את בני עמנו לעזוב את היהדות ולהדבק באחרים. וכאשר זכרתי אז את דברי פרץ, חוברר אצלי, כי הורויץ הוא מסיונר ובמעשיו יש כונת מסיונרית. — אבל גם אז לא הייתי בוטח במסקנתי ולא הייתי מטיל את האשמה בגלוי על הורויץ, אלא דעת תקהל הכריחתני לזה. (sic)

היו״ר: התוכל להוכיח זאת?

לזר: כן, אוכיח. הנה המכתבים הרבים, שקבלתי, מתוך העם, שבהם הודו לי הכל על קומי לריב ריב היהדות נגד מחלליה.

היו״ר: מכתבי התודה הלא נכתבו אחרי המאמר הראשון ב„המצפה״ שעל ידו נתעורר החשד על הורויץ בתוך העם, אבל לפני זה מי כתב?

לזר: מלפני זה יש בידי רק מכתב אחד, שכותבו, מר פטשמן מפודקמין (!) קורא תגר על „העולם״ ומעיר על הסכנה, שיש במאמרו של הורויץ. — מר לזר מראה על צרור מכתבים, שכותביהם הודו לו „על עוז רוחו ועל עמדו בפרץ,״ והעידו שבקצת הערים נרדפו הציוניים אחרי פרסום המאמר ב„העולם״ והחברות הציוניות היו צפיות להרס ולחרבן (!). מאמרי „המצפה״ הצילו את הכל (Sic)!...

באותו זמן — מוסיף מר לזר — פניתי אל הד״ר שמעון ברנפלד בברלין בבקשה שיתחיל לכתוב בקביעות ב„המצפה״ תחת מר קליינמן, שהכרח לחדול מכתוב בגלל הריב שבינו וביני. חובתי המוסרית היתה, להודיע את ברנפלד מדוע עזב קליינמן את „המצפה״ וזה אשר ענני הד״ר ברנפלד על זה ביום 5 מרץ:

מכתבי ברנפלד ללזר.

בחמישי לח׳ מרץ כותב לי ברנפלד:

„...וכבר היה עם לבבי להפיץ אור על מעשי המיסיונר המזוהם ש״י איש הורויץ וגם התילותי לכתוב. אבל האיש הזה מוקצה מחמת מיאוס, ומשום כבודי וכבוד הספרות לא חפצתי לטפל בו... „וביום 6 מרץ כתב לי: ראיתי, כי הורויץ מאיים עליך להזמינך לדין, אל תירא ואל תחת, אלא השתדל שיזמינך לדין וקרא אותי בתור עד. אני אגלה את המסך. הוא איננו נמכר למיסיונרים עמלק״ם, אבל הוא מיסיונר גמור... אל תפרסם לע״ע את שמי, אל תועידני בתור עד, אני יודע הרבה על אדותיו באופן שיצא בפחי נפש ויגרש מקהל ישראל. — וביום 9 מרץ כותב לי ברנפלד:... והנה אני רואה שאתה מתירא מן האולטימטום ומן המחאה. אבל דע לך, כי אפילו תקרא לאיש הזה מומר ומשומד לא יזמינך לדין, כי מוג לב הוא, אלא הוא מאיים עליך. הלואי שיעשה מה שהוא מזהיר! לי יש הוכחות ברורות, כי כבר בא בקושרים עם הד״ר פרומר הידוע וכי היה עם לבבו ליסד חבורה מיסיונרית, אלא כפי שאמרתי לך מיסיונר שלעמלק״ם... לע״ע איני חפץ שתזכיר את שמי בפולמוס זה. לא שאני מתירא ממנו, אלא שמוקצה הוא לי מחמת מאוס. כבר אמרתי לכל מכיריו, כי לא יוסיף ראות פני והוא שולח אנשים לפייסני

ואני השיבותי להם, כי רק מחמת מאוסו איני חפץ לטפל בו, אבל יבא יומו... — ביום 30 מרץ כתב ברנפלד: ... כבר בראשית הריב אמרתי לך, כי הורויץ לא „נמכר" למיסיונרים (אע״פ שכמה אנשים מחליטים גם זה), אבל במעשיו הוא מיסיונר גמור ואין ספק כי המכוון שלו להדית את ישראל להמרה כללית. אם יבא הדבר לידי בי״ד שלהם אברר את זה בתור ע ד נ ש ב ע לאין ספק. אבל איני מרשה לך בשום אופן להזכיר כעת את שמי... — ביום 2 אפריל כתב: ... בטרם כל דבר אומר לך בפירוש, כי לא עשית כהוגן להראות את מכתבי... לבי״ד תאמר, כי יגבו עדות ממני על יחוסו של הורויץ למיסיון ואני אברר טענותי נגדו ... בכל אופן אסור לך למסור מכתבי להורויץ. — ביום 3 אפריל כתב: ... תוכל לטעון בבי״ד: תגבו עדות מפי ברנפלד והוא יוכיח לאין ספק, כי הורויץ עשה מעשה פתוי והסתה לצד הדת הנוצרית פעולה מיסיונרית ממש ואלמלא עכבתו ברנפלד היה עושה דברים מבהילים ממש. אלא כי ע״י עכובו של ברנפלד עשה כמתגנב ולא נתראה פעולתו כ״כ. בכל אופן הוא מתכוין באמת לבטל את היהדות ולהביא את היהודים לידי המרה כללית עפ״י פרוגרמה שלו... את זה אוכל לברר לאין ספק ואם יגבו עדות מפי יוכחו, כי אלמלא סרובי ועכובי היה כבר גם ה„סיני" סניף לפעולת התסתה והפתוי עפ״י שיטתו של הורויץ, וכמה עמל וטרח היה לי לעכב בידו."

עפ״י המכתבים האלה, שלא היתה לי שום סבה להטיל ספק באמתיות דבריהם, הרימותי בלי פקפוק את האשמה על הורויץ, כי מיסיונר הוא. ונוסף לזה, העירוני התמרמרות העם ורדיפות הציונים בערים הקטנות, באופן שאי אפשר היה לי לחשות. אין איש יודע כמוני כמה מזיקה היתה פעולת הורויץ. עליכם לדעת, כי כבר עתה ישנם צעירים לובשי ארוכים, העומדים בצד הורויץ ומסכימים לכל דבריו וממליצים בעדו, כי הם מדמים, כי כל הצעירים מוכרחים להיות „רדיקל" ולקבל כל דעה רדיקלית.

אל „היהודי" כתבתי, יען גם שם התפרסמה המחאה נגדי מאת משכילי ברלין. לא אנכי עברתי על ההחלטה לשקוט מריב לפני גמר הדין, אלא „הטגבלט" (?).

בית דין רם! הננו נאספים פה ברגע היסטורי. עליכם לדון על תנועה שלמה, שהתעוררה בין ציונים צעירים, שהתחילה כבר בימי הפרקציון הדמוקרטית הידועה מן הקונגרס החמישי (!) לא כל אנשי ה„פרקציון" ידעו את כונת המנהיגים, אבל הכונה היתה (?) והיא התאימה לשיטת הורויץ (היו״ר: קרא בשמות אחרים! מן השומעים נשמע קול: ווייצמן, מוצקין, שייגקין, קלוזנר, פייבל, בובר, ליליען, נוסיג, טריעטש ...) רבים מהם הנם עתה ציונים נאמנים, אבל אז התהלכה בתוכם הכונה ההיא (?) ומהם יצא הורויץ. אני מוצא בזה זכות על הורויץ, כי הוא האחד, שגלה בפומבי מה שהיה צפון בלבות אחרים. אם נניח את הורויץ לשלוט בספרותנו, תהיה גם חברת „סיני", מלאה פעולות מיסיונריות. הרי כבר נתפרסם, כי בין הספרים, שתוציא „סיני", יהיה גם ספרו של ולהוזן, ההורס את כל יסודות תורת משה ועושה אותה פלסתר וכן נאבד את קניגינו (!).

היו״ר: כאשר כתבת בראשונה על הורויץ, כי הוא נמכר למיסיונרים הרי לא היו בידך מכתבי ברנפלד? — לזר: לא. — היו״ר: האם לא אמרת בלבבך, כי להטיל אשמה כזאת על אדם צריכים ראיות ממשיות וכאלה לא היו לך? — לזר: אמרתי: אף ממאמריו אפשר לשער, כי מיסיונר הוא. — היו״ר: אבל הרי לא כתבת, כי אפשר לשער, כי אם עובדא כתבת. — לזר: הלא כבר הראיתי על דברי י״ל פרץ!) ומלבד זאת הלא כתבתי רק, כי „אומרים עליו" וזוהי דק השערה. — היו״ר: האם לא היה תמוה בעיניך, כי ברנפלד במעט חזר במכתביו האחרונים ממה שכתב במכתביו הראשונים וגם במכתביו הראשון הוא מרגיש, כי לא „נאמר" הורויץ? — לזר: לא. — היו״ר: היודע אתה איזה דבר ממשי על אדות ד״ר פרומר? — לזר: לא. — ד״ר רפאפורט: כאשר נתפרסמו מאמרי הורויץ, הבאו אליך אנשים להתאונן עליהם? — לזר: לא, אבל שותפי מר הוף בבאו ממסעו אמר לי, כי הרעש גדול במדינה מאד והכל מתרגזים על „העולם" וגם על „המצפה" יען ששתק בתחלה. — ד״ר רפאפורט: ומה תעשה אם עדותו של ברנפלד תהיה מאפע והלא יסוד אחר להאשמתך אין לך? — לזר: לפי הבטחת ברנפלד ישנם עוד עדים אחרים. — היו״ר: ובראותך, כי ברנפלד מגמגם בלשונו ומשנה דבריו מדוע לא נזהרת? — לזר: אמרתי, אולי לא נעים לו לעמוד במשפט, אבל אם יכריחוהו לבא יבא ויעיד, ע״כ לא השגחתי על השנויים. — ד״ר גוטמן: הלא ידעת, כי במאמריך תקים רעש, האם לא נכון היה להועץ עם אנשים? — לזר: באמת נועצתי עם ועד המחוז הקרקאי ועם ועד המערכת של „המצפה" הממונה מאת ועד המחוז והם הסכימו לי. — מר לזר הראה עוד ספר מיסיונרי מלגדון, שבו נעתקו דברי הורויץ מ„השלח" והמחבר מזכירו לשבח, מזה נראה לפתות כי המיסיון שבעת רצון ממעשיו. גם בחג היובל של המיסיון האנגלית התפאר נשיאה, כי מטרת המיסיון מוצאת הכרה בחוג „חכמי ישראל"... — הורויץ: הלא גם אחד העם, קלוזנר וברנפלד נזכרים שם ומה אני חיב בדבר?

היו״ר: את דברי י. ל. פרץ „בשביל נזיד עדשים" אפשר להבין על כל יחיד ואינם מכונים כלפי הורויץ. — לזר: ואנכי חשבתי כי מכונים המה כלפי הורויץ.

אחרי הפסקה קצרה נתן רשות הדבור לש״י איש־הורויץ, העונה על שאלות חבר הבית-דין, הד״ר גוטמן: לאיזו מטרה כתב את מאמריו? ועל דברי לזר:

כמו שתראו אין בפי לזר תשובה נכונה על איזה סמך כתב במאמרו הראשון, כשתחת ידו עוד טרם נמצא כל מכתב מברנפלד. כי „נמכרתי" למיסיונרים וכי אינני יכול לכתוב שום דבר מבלי לפאר ולרומם את מיסד הנצרות. מר לזר אומר שהוא כתב על יסוד מצב-רוח הקהל; אבל על יסוד כזה אין להוציא אשמות מוחשיות של כזב. ולמה לא יענה מר לזר בבירור איפה הוכחותיו, שהנני „מיסיונר", מלבד מכתבי ב.ינפלד שעוד לא קבל אז?

וגם בנוגע למצב-רוחו של הקהל הדבר אינו כמו שמתאר מר לזר! הנה מערכת ה„טגבלט" תעיד, שהיא קבלה, להפך, מכתבים מלאי-התמרמרות עזה נגד דבותיו של „המצפה". עוד מעט ואתאר את אופי „האסמכתא", שעליה נשען מר לזר — מכתבו של ברנפלד — אבל קודם רוצה אני להעיר כי בשעה שלזר כתב את מאמרו הראשון „באו זרים בנחלתנו" לא היתה לו כל הוכחה, אפילו לא מכתביו, המעוררים ספקות, של הד״ר ברנפלד. ועל עוד דבר רוצה אני להעיר. מר לזר נסמך על תקשר שבין מאמרי ב„השלח" וב„העולם". ה„טון" של מאמרי המלא יאוש, אומר הוא, מוכיח שהנני מבטל במעשה את היהדות ומטיף להמרת-הדת. מה קצר-רואי האיש הזה ומה כהה שכלו! שם מאמרי הראשון ב„השלח" הנהו „לשאלות קיום היהדות; הרהורים והגיונות". לאמר, לא הצעתי רעיונות בתור עבודה פובליציסטית גמורה, לא באתי בשום הצעה מעשית. הגשתי רק מחשבות, רעיונות והגיונות מפשטים, המנקרים במוחי ולבי כמו במוחם ולבם של רבים ממשכילי דורנו. לאיזו מטרה? שואל השופט הד״ר גוטמן, ואיך אפשר להבין אחרת מאשר כתוב שמה: שהיהודים החושבים לא יחשבו שמצב היהודים עתה הנהו בלי סכנה בשביל קיום היהדות, שיעמיקו במחשבות ויחפשו אמצעים להציל את היהדות מכליון. הטעמתי זה ביותר דיוק במאמרי „שני דרכים". אמרתי שמה, ונכון הנני לחזור ולהטעים זה בכל פעם: היהדות שבגולה אין לה כמעט כל בסיס. הגלות מעיקה עלינו, שוללת את מיטב כחותינו, גוזלת מאתנו את מבחר בנינו; ונחמת-שוא התנחומין של אלה, המנחמים אותנו בכשרון הטבעי שלנו להסתגל לכל הסביבות ולהמשיך את חיינו הלאומיים, או החושבים כי „פוליטיקה לאומית" בארצות השונות ו„אוטונומיה תרבותית" יצילו אותנו. אני אינני מאמין בכל אלה! שונא הנני את הגלות בכל ישותי! היהדות יכולה להרפאות ולשוב לתחיה רק אז כשיהיו לה די-אונים לגאול את עצמה מהגלות ולשוב לארץ מולדתה העתיקה.

ושואלים אותי: למה לעורר מחשבות ספקניות כאלו? דעתי היא שחובה לעשות כדבר הזה כדי להראות לעם על הסכנה שצפויה לו מהחיים בגלות.

אבל הלא צריך לדעת, כי בשעה שבמחו של סופר עברי נולדות מחשבות ספקניות כאלה, ובשעה שהוא מעלה את המחשבות הנוגות האלו על הגיר אין לו כל כונות אנכיות ואין להאשימו בבגידה. אולי לא יבין מר לזר ולא ישיג את זה כי, בכתוב הסופר ספקות מרים כאלה, מטפטף דם-הלב והנשמה בוכה במסתרים על חרבן אומתו, שהסופר נאמן לה לא פחות ממר לזר. אולי לא ידע כמה לילות-ללא-שינה וכמה ימים נוראים מבלים עד שכותבים מאמר כזה! ... הנני יכול להבטיחו כי בכתבי את המאמרים הנזכרים בכה לבי מכאב עמוק! ....

(את הדברים האחרונים מבטא מר הורויץ בקול רועד מהתרגשות, והם עושים פעולה עצומה על כל קהל השומעים)

אבל אחרי כל אלה שקר גמור הוא שבאיזה ממאמרי רוממתי את מיסד הנצרות או פתיתי באיזה אופן שהוא להמרת הדת. שום פלפול לא ירשה להכניס דברים כאלה במה שאמרתי וכתבתי, ממש כמו שלא הועיל למר לזר פלפולו המשונה, ב„דרשו" את פיליטונו של י. ל. פרץ ב„הצפה".

והנני מגיע למכתבי ברנפלד. למען הוכיח לכם את ערך תעודותיו אלו של מר לזר, שעליהן ואך עליהן הוא נשען גם היום. אקרא לפניכם קטעים אחדים ממכתבי ברנפלד אלי.

מכתבי ברנפלד להורויץ:

מר ברנפלד כותב לי פעם:

ידידי! העניגים מרחפים באויר!

ואותם ההרהורים שעלו על לבך עלו גם על לבי ... בשעה שאני מסתכל בפנים הצנומות של בני ואני זוכר את כל התלאה אשר תמצאם בדרך החיים, בשעת כזאת אני שואל: ליהדות זו שאנו מקריבים על מזבחה את אושר בנינו, מה היא כעת?! אלא שאני מסלק את הרהורי וספקותי בתרוצים שונים. מכל מקום ההרהורים ישנם ורק שוטים והדיוטים שואלים: מה שאלה זו? אבל אם תשאלני: על מה שתקתי? הלא תדע, ידידי, כי אין לי מקום לכתוב ענינים כאלה ...

ודע לך, ידידי, כי הרבה והרבה נשאתי את נפשי לסיועך ולעזרתך, והיה בדעתי ליסד לי בימה ולקרוא בשם האמת בלי משא-פנים ...

הלא רואה אתה כי מציעים כסף לעניני הציוניות ולתמיכת יתומי הרצל ולכמה ענינים שאין בהם מועיל אפילו כחוט תשערה, ורק על שפתנו וספרותנו וכו׳...

ופעם אחרת הוא כותב:

— — — עלי לא יעשו עוד המאורעות האלה שום רושם. איני מצטער עוד בחורבן האומה הישראלית, וגם סבותי את לבי ליאש. מתקותנו לראות בבנינה. דור אחד יעבור או עוד שני דורות, ועמא פזיזא יעשה כמעשהו עד היום. וסוף סוף גם תקופת הגסיסה תעבור. ובמתים חפשי מן הצער ומן הכאב לראות עם בנוולו ובשפלותו . . .

בפעם שלישית:

— — — בנוגע לשאלות אשר עוררת, בודאי ידוע לך, כי מנקרות הן גם במוחי ובלבי זה שנים רבות (וברובן גרמו לי שנערתי חצני מן הרבנות לבלי אהיה אנוס להעמיד תונף ומרמה), ובודאי הייתי חפץ לברר דעותי ברבים לפי הבנתי והשקפתי, אבל מה אעשה ודרכי ספרותנו אבלות כעת? כאשר קראתי את דבריך ב„השלח", וכפרט כאשר יצאו הנערים המלגלגים ב„הצפה" להשיב — כביכול — על דבריך, שלחתי דברי „להדור" לברר את השקפתי בענין זה, וביחוד להטעים כי אין כאן מקום ללגלוג, שהרי ספקות ופקפוקים אלו קשים הם ונוגעים לקיום עמנו. אבל פרישמן . . . מצא לנכון לגבות גם הוא את חובו מן „השלח" . . .

לכתוב ב„השלח" אי אפשר לי מפני שנדרתי הנאה מירחון זה, כ"ז שיהיה ביד קלוזנר. זהו פרק מכוער בפני עצמו. אם אבוא לפרט לך את אשר עשו לי האדמו"ר מאודיסה ותלמידו החצוף, ובכל פעם שיעלה זכרון הדברים האלה על לבי ונקוטותי בפני על יחוסי לספרות העברית, שהחזיקו בה מרעים וחנפים. והיכן יש כעת לאדם ישר בלי נקודות (sic!) לכתוב דברים ברורים, אם לא יעלו לרצון לפני קהל הקוראים?"

ובו בזמן שבתיקו של לזר היו מונחים מכתביו של ברנפלד, מלאי דבות שפלות ונבזות עלי, הוא עורך אלי מכתבים מלאי ידידות ואינו מוצא כל זוהמה ב„מיסיונריותי".

ועתה נשוב למר לזר.

מר לזר בא במכתבים להוכיח שדעת הקהל בגליציה היתה על צדו. עתה רוצה גם אני לקרא מכתבים אחדים מאת סופרי גליציה אלי. (הורויץ קורא מכתבים מאת הד"ר טהון וממר מתתיהו מיזיס, המביעים את התמרמרותם נגד „המצפה" ודבותיו המזוהמות, והמתארים את עורך „המצפה" בצבעיו הטבעיים; מתקבלת תמונה כללית שאינה יפה ביותר; אח"כ מספר הורויץ את המעשה בתרגום וילהויזן, שגם על זה נשען לזר בדבותיו, ומעיד עליו את בריינין ואת קלויזנר)

„ . . . את ולהויזן ואת חבוריו לא ידעתי, כי לא קראתים. הד"ר ברנפלד הציע ל„סיני" שיתרגמו את חבורו של ולהויזן" וגם קלויזנר הסכים לזה. גם אני הסכמתי, מבלי דעת את תוכן הספר, וביחוד אחרי אשר פרישמן, שבריינין הציע לו לתרגם את הספר, ג"כ אמר, כי הספר הזה חשוב וכדאי שיתרגמוהו לעברית; אח"כ העיז ברנפלד להודיע בה „Jüdische Presse" כי הוא לא ידע דבר מהתרגום הזה. וכאשר שאלתי אותו לפתר מעשהו זה, הסתבך בתרוצים שונים ובסוף אמר בתמימות: כך היה לי נאה לאמר בשביל החרדים הגרמנים . . .

עוד עלי להוסיף לתאור דמותו הרוחנית של ברנפלד את העובדות הללו:

כשנודע לנו בברלין מי הוא „הגברת בעלת הצעיף" של „המצפה" נפגש מר ש. א. הורודצקי עם ברנפלד וישוחחו על הענין הזה.

ויען ברנפלד בטון של נפגע בכבוד: חלילה לו לתת את ידו לענין כה מזוהם . . .

וכאשר „אחד העם" שהה בפעם האחרונה בברלין וכשנודע לו הדבר הזה אמר: זה כבר שאני יודע את אפיו של ברנפלד ולא לחנם גרשה אותו העדה הבילגרדית מעל כסא הרבנות. אבל אחרי נבלה כזו אינני יכול להושיט לו את ידי.

בסוף פונה הנואם לבית-הדין ומבקש אותו שלא יכמרו רחמיו על לזר וכי ידינו אותו בעד כל הצער והעלבון שגרם לו. בית-הדין מחליט לקרא את ברנפלד ע"י תלגרמה והישיבה נפסקה עד

היום השני למשפט.

בישיבה השניה נתונה רשות הדבור להנאשם. הוא מראה על חבילה של מכתבים, שבהם מברכים אותו בהצלחה ו„יישר כח!" למלחמתו עם המינות והאפיקורסות. המכתבים הם מאנשים שונים. ביחוד מטעים מר לזר את שמות „הסופרים" (!) קרייזל מהעיר כניאטין, איטשע פערנהאף מסטניסלוי, ברנדשטדטר, ליובושיצקי, אייז, מילנר, יהושע שפירה, וואלף בעלזער מדרוהובין ועוד, ומשתדל עוד הפעם להוכיח כי באמת משתדל ש"י-איש-הורויץ לרומם במאמריו את מיסד הנצרות ובין הסופרים העברים והוא, לזר, איננו היחיד בדעתו זו. מבקש הוא שישמעו עדות מפי איזה איש שקרא את ה„היינט" ושבו מביע גם הלל צייטלין את תדעה הזאת. קוראים את ה„היינט" ונוכחים כי צייטלין מחרף את . . . לזר ומצדד בזכותו של הורויץ (באולם — צחוק). על שאלת אחד השופטים עונה לזר שבאמת ראה כי ברנפלד חוזר מדבריו במכתביו אליו, אבל בכל זאת החליט להשתמש במכתבים „מפני שהיו מתאימים למטרתו".

ומר הורויץ מבאר על שאלת השופטים כי סבת שנאת ברנפלד אליו אינה ידועה לו בבירור, אבל חושב הוא, שזה בא מפני סכסוך בעניני הכסף ב„סיני". ברנפלד חפץ ליסד לפני שנה וחצי בכספי ה„סיני" עתון והוא, הורויץ, התנגד לזה מפני שהון ה„סיני" לא הספיק לזה. ויאמר ברנפלד, שהוא מקוה להשיג לצורך זה כסף בשביל שיכתוב כנגד אוסישקין. הורויץ הביע את תמהונו וישאלו: איך זה תכתוב נגד אוסישקין, הלא קודם הגינות על אוסישקין?! . . .

שוב היה מעשה במאתים מרק מקופת ה„סיני" שאספו בויסבדין . . .

בכל אופן, מבאר הורויץ, לא במלחמות-הדעות עסקינן אלא במלחמה אישית . . . גם מר הורויץ קורא שורה של סופרים „לא פחות מפורסמים" מסופרי-לזר (אחד-העם, לילנבליום, בריינין, קלויזנר, טהון, הורודצקי ועוד) שמביעים הסכמתם ושמחתם על הדפסת מאמרי הורויץ.

ובזה נגמרה הישיבה.

הישיבה השלישית.

בישיבה השלישית מחליטים לשלוח עוד טלגרם ולקרא להעד הד"ר ברנפלד.

מר הורויץ שואל את הנאשם מי הוא העד שעליו כתב ב„המצפה" בד"ה: השבוע הזה קבלנו עד חדש, הנכון להשבע כי ראה בעיניו איך עסק הורויץ בשליחות?

מר לזר: איזה מר נתן יֶגֶר כתב לו גלויה שבעירו סטרוזע ישנו איש ששמע את ש"י-איש הורויץ באמריקה (בניו-יורק) דורש בשבח הנצרות ובשבח הנוצרי . . . ש"י-איש-הורויץ: אבל מעולם לא הייתי באמריקה! . . . לזר: אח"כ נודע לי כי לא אתה הנך ה„מיסיונר" הניו-יורקי ולא טפלתי עוד בעד הזה. אפשר שבאמריקה יש עוד ש"י-איש-הורויץ...

הורויץ: ש"י-איש-הורויץ אחד הוא — ואני הנני האיש הזה. אבל מודה הנך שנודע לך אח"כ כי זה היה עד-שקר ולמה לא הכחשת את דבריך ב„המצפה" עלי, למה נתת לקוראיך שיחשבו כי באמת יש לך עד, הנכון להשבע וכו׳ הלא זה איננו ישר לכל הדעות?... לזר: חשבתי בין כה וכה יבא הדבר לפני המשפט ויבורר . . .

הורויץ: ולא עשית כזה עד שנזכרתי בדבר ותבעתי אותך באמת לדין; וכל זה בשביל שיאמינו קוראיך התמימים כי אמנם יש לך עדים שיעידו על „מיסיונרותי". ומה לו הייתי ברוסיה ו„המצפה" לא היה מגיע אפילו לידי — גם אז הלא היית עומס עלי עול של דבות נמבזות כאלו, המיוסדות כביכול „על עדים כשרים ונאמנים".

לזר שב לדברי הורויץ על הסכמות הסופרים הידועים ואומר שלוא הוא היה מכיר פנים את ש"י הורויץ ולולא מצא קשר בין כל מאמרי הורויץ לא היה, אפשר, בא אל החשד הנורא ע"ד מיסיונריות. ואין לשכוח כי לא כל המון הקוראים משכילים, שידעו לנתח את המאמרים. על ההמון עשו המאמרים רושם מדכא ויצעק לנקמה (?) והוא, לזר, ראה את עצמו מחויב להגין על רגשי ההמון.

היו"ר: האם לא טוב היה לו במקום להתנפל על אישיותו של הורויץ היית מבקר בעתונך את דעותיו?

הנאשם: כמובן זה היה יותר טוב, אבל בשביל הורויץ זה היה יותר רע, כי אז לא היה יכול להזמינני לדין ולהשליך מעליו את האשמה . . .

הורויץ: אה, אח"כ לטובתי נתכונת, תודה וחן-חן! (צחוק באולם).

הד"ר גוטמן: ומה דעתך עתה, החושב הנך גם כעת שהורויץ הנהו „מיסיונר" (לזר שותק משך רגעים אחדים) ואח"כ עונה: מחכה אני לגבית העדות מפי ברנפלד . . .

ד"ר ש. רפפורט: מר לזר, הנך חסיד? לזר: לא, מתנגד! ד"ר ש. רפפורט: וכשקורא הנך מאמר-התנפלות על החסידות מסתם סופר, הרואה הנך בזה גם התנפלות על היהדות? לזר — לא! ד"ר ש. רפפורט: ואיך זה באת לדעה כי ש"י-איש-הורויץ רוצה לקרקר את טבצר היהדות? לזר: מפני שהתנפל גם על התלמוד. ד"ר ש. רפפורט: והלא גם יה"ש בקר את התלמוד והאם חושב הנך גם אותו ל„מיסיונר"? והאם ש"י-איש-הורויץ רוצה לתת ליהודים במקום התלמוד את הנצרות? לזר: לא, אבל הקהל יוכל לחשוב כזה. היו"ר: מר לזר, במאמריך האשמת את ה„סיני" כי קבל כסף מ„המיסיון" האם תוכל להוכיח זה?

לזר רוצה להוכיח שלא כתב כדברים האלה; קוראים עוד הפעם את המאמר ההוא שבה הובעה האשמה הזאת באופן ברור ולזר שותק.

בסוף הישיבה מחליטים לא לקרוא עוד את עדי לזר, מפני שלפי דברי לזר עצמו, המה יאמרו רק את רעותיהם על הענין הזה ועובדות אין להם.

לישיבה של יום ד׳ אחרי הצהרים

בא גם העד הד״ר ברנפלד, בין השומעים אנו רואים פנים חדשות רבות. רבים באו מערי השדה להיות עדי־ראיה למשפט הזה שענין את דעת־הקהל בכל גליציה.

היו״ר פותח את הישיבה בנאום קצר ומעיר שהשופטים לא יבררו הצדק ש״י איש הורוויץ בדעותיו או לא, אלא עד כמה אמתות האשמות שמטפל עליו לזר; ונותן את רשות־הדבור **להעד הדר. ברנפלד**.

הד״ר ברנפלד מתחיל במסירת־מודעה שכל התיחסותו הנוכחית לש״י איש הורוויץ איננה מפני שנאה אישית ותשבוגות פרטיים, אלא „אינטרסי״ היהדות מדברים מתוך גרונו וחפץ הוא להוכיח את חטאת הורוויץ על פניו בגלוי לפני קהל ועדה. המאמר הראשון ב„המצפה״ נדפס שלא מדעתו ורק כשבוע אחרי הדפסו קרא אותו. את הורוויץ הוא מכיר זה כעשרים שנה, ויבא אתו במרוץ מכתבים, כי הרבה קוה מהסופר הצעיר בעל הכשרונות. אח״כ ירד הורוויץ מעל הבמה הספרותית ורק לפני 4 שנים נפגש אתו בבזל על הקונגרס הששי, וישמח בו. אמת הוא ששמע אומרים על הורוויץ כי הנהו „מיסיונר״, למשל שמואל ברבש וחיים אטטינגר מאוריסת אמרו כזאת להעד על הורוויץ. אבל העד לא האמין לזה ויגי על הורוויץ אם כי כל פעולתו הספרותית עוררו כבר אז חשד בקרבו.

כשהופיע המאמר הראשון, „לשאלת קיום היהדות״ כתב העד להורוויץ שאמנם ספקות כאלה מתעוררים בלב כל משכיל יהודי, **אבל לפרסמם לא צריך** (sic). נדמה היה להעד כי אלה היו רק זעזועי־נפש של רגע, ולא שיטה בנויה, אם כי מצד אחר נקרו בלב העד מחשבות, שעוררו בקרבו ספקות על יושר האיש הזה. למרות זה הגינותי תמיד עליו ואשלח גם מאמר המדבר בזכותו ל„הדור״, אבל עורך „הדור״ לא קבלו לדפוס. לפעמים קרובות התנפלו עליו מכיריו בשביל שהוא בא בדברים עם האיש המסוכן (!) הזה, אבל העד המליץ תמיד על הורוויץ, כי כתב מה שכתב ברגע של יאוש וספקות מרים, ומהיום והלאה ייטיב את דרכיו ויועיל לספרותנו. וגם כאשר נודע להעד שהורוויץ ערך מכתב להדר. פרומר, שהנהו, כידוע, רוח רעה להיהדות, גם אז לא העיז להאשימו: חשב את זה לקלות הדעת. אח״כ התישב מר הורוויץ בברלין והעד גר אתו בשכנות, ובא אתו ביחס יותר צר, ויגיע העד לידי הכרה **שאדם זה שוקע באמת בנצרות והנהו נוצרי משוכנע** (איבערצייגט). הוא בקש למשל את עורך ה„אוסט אונד וסט״ שיכתוב מאמר ויוכיח כי הדעות שהביע הדר. פרומר הנן הן דעותיו שלו, שהביע בהמאמר „לשאלת קיום היהדות״.

ואז, מוסיף **ברנפלד**, החילונו לעבוד **בה„סיני״ ובהעתיד״**. חשבתי שהורוויץ מתחרט על מאמריו ההורסים הקודמים ורוצה הוא לתקן ע״י המוסדות הלאומיים החדשים את אשר עות קודם. במהרה נוכחתי ששואף הוא לדברים אחרים לגמרי. חפץ הוא להשתמש בהמוסדות האלה למטרתו הראשונה להפיץ בעם את **הדעות הנוצריות**. נלחמתי בו בלי הרף (!). בשביל הכרך הראשון של „העתיד״ הוא כתב מאמר שהנהו גרוע אלף מונים מכל מה שכתב קודם. וארוכה היתה המלחמה עד שפעלתי עליו שלא ידפיס את המאמר הזה. אז החלה המלחמה בדבר הכרך השני. ובכלל נלחמתי אתו בדבר „סיני״. אנכי רציתי ש„סיני״ תהי להוצאת ספרים והוא רצה שתהי להסתדרות תרבותית, שאת תכניתה אינני יודע עד היום, אבל שיש לי היסוד לחשוד, שחשב להפיץ על ידה את דעותיו... כששאלתי פעם את הורוויץ: באיזו אמרה תבוא אל העם, ענה פשוט: **בהתבוללות**. באיזו? שאלתיו, במערבית? הלא רואים אנו לאן היא הובילה, ויען: היא תוביל אותנו עוד יותר רחוק . . . אז כבר רציתי לצאת נגדו בפומבי, אבל קרפילוס עצר אותי. כשבקר ברבש לפני חדשים אחדים את ברלין אמרתי לו בגלוי: אי אפשר עוד לסבול את המצב ורוצה אני לצאת במחאה גלויה, אבל ברבש עצר אותי ויאמר: כל אלה שנדבו לה„סיני״ — נדבו מפני שהאמינו בך, הדר. ברנפלד. להורוויץ לא היו נותנים אף פרוטה . . .

וכשהופיע המאמר „החסידות והשכלה״ ב„העולם״, עלי להודות, מצא המאמר חן בעיני, מפני שגם אני מתנגד להחסידות; ואפילו ברכתי ב„יישר כחך״ את הורוויץ כשפגשתיו פעם. רק אחרי בן העירוני על המקומות „הנוצריים״ ואשתומם. אח״כ קראתי ב„העולם״ את מחאת האגדה „שפת ברורה״ ואכעס כעס גדול ואחליט לצאת בגלוי נגד הורוויץ.

היו״ר: העד בודאי יודע שלזר כתב על הורוויץ שהנהו „מיסיונר פשוט״ וישען בזה על מכתב העד ששם כתוב, כי הורוויץ הנהו „מיסיונר גמור״. ואם כי בפירוש אמר העד שהורוויץ לא קבל כסף בשביל מיסיונרותו, אבל הלא ידוע הוא את מי מכנים בשם „מיסיונר״: את העומדים בקשר עם ה„מיסיון״ הבריטית, והיוכל העד להוכיח שגם הורוויץ הנהו „מיסיונר״ כזה?

העד: לא; אני חושב למיסיונר גמור את האיש המפתה את היהודים להמיר את דתם בדת הנוצרית. **היו״ר**: במכתבך ללזר כתוב: וכבר בא בקשורים עם הד״ר פרומר וגם חפץ ליסד „חבורה מיסיונרית״, התוכל לספר עובדות בנוגע לזה? **העד**: כבר ספרתי שכתב מכתב להד״ר פרומר, הוא כתב גם לברדישעבסקי שיזמין את הד״ר פרומר לעבוד ב„העתיד״ והנני משוכנע שלולא מחאותי אזי היה מזמין אותו. במלים **„חבורה מיסיונרית״** חשבתי את **„סיני״** שחפץ לעשותה **להסתדרות תרבותית**. **היו״ר**: במכתבך הראשון ללזר הנך כותב פשוט „מיסיונר״ ובמכתבך השני אך „מעשה פתוי והסתה״; האם זאת הקלה? **העד**: אחת היא לי . . . **היו״ר** ללזר: ואתה, אדוני לזר, האם גם אתה, אחרי קבלך את מכתביו של ברנפלד חשבת שהורוויץ איננו „מיסיונר פשוט״ אלא מפיץ דעות מיסיונריות. **לזר**: כן! **היו״ר**: והלא כתבת במאמרך **„שהוא נמכר** להמיסיון ובא בדברים עם מיסיונרים אחרים״. **לזר**: כן, והלא כתוב **מפורש במכתבו של ברנפלד**: רצה ליסד חבורה של מיסיונרים . . . (צחוק באולם). מר לזר נבוך ומעיר, שכתב את המאמר בשעת רוגז ואי אפשר לבחון כל מלה וכל מבטא, אפשר שגדש את הסאה, והוא מקוה שהבי״ד יסלח לו, ביחוד כשהבי״ד ציוני. **היו״ר**: והלא העובדה עם „העד האמריקני״ מוכיחה שחשבת את הורוויץ ל„מיסיונר פשוט״ . . . **לזר**: **חשבתיו כמו שבאר הדר. ברנפלד** (צחוק). **היו״ר**: אבל הלא כתבת **ע״ד כסף**, לזר: **אחת היא לי! ברנפלד** מחזק את דברי לזר: אחת היא אם מפתים בשביל כסף או לשם דעה!.. הד״ר ש. **רפופורט**: הורוויץ אמר שיש שירה גם בנצרות, והלא גם יהודים ידועים אחרים, כמו למשל, הס, אמרו כדברים האלה, האם גם המה מיסיונרים? **ברנפלד**: חושב אני שזה שקר. אינני יודע אם הס אמר דברים כאלה. יהודים שאומרים דברים כאלה **אין להם חלק ונחלה ביהדות!** הד״ר ש. **רפופורט**: הלא ראית שלזר מאשים את הורוויץ כי הוא מיסיונר פשוט הנמכר בכסף ולמה לא יצאת לבטל את הדבה הזאת? **ברנפלד**: כתבתי לו כי **האשמה הזאה בלתי מבוססה**; על שאלות מר יאהר מבאר שוב הד״ר ברנפלד שהוכחות ע״ד מו״מ בין הורוויץ והד״ר פרומר **אין לו**. במלים „יחוסו למיסיון״ לא רצה לאמר למיסיון הבריטית ושבמלים „פתוי והסתה״ חשב את המאמרים הידועים של הורוויץ. ד״ר **רפופורט**: והלא את המאמרים יודעים כל הקוראים העברים ולמה אמר במכתבו ללזר: „יש לי הוכחות ברורות״?

הד״ר **ברנפלד**: היו לי עם הורוויץ הרבה שיחות פרטיות ובאתי להכרה שמטרתו האחרונה הנה המרת־הדת.

השופטים יאהר, פיליפ והיו״ר מציעים להד״ר ב. שורה של שאלות: איך זה הוא ב. שידע שאיש הורוויץ כה מסוכן ליהדות, למה חכה עד שיתעורר איזה לזר מקרקוי, למה לא תקע בשופר „מיסיונרים עליך ישראל!״ ובמקום זה חי בידידות ועבד יחד את האיש הזה עד הימים האחרונים? ואם הוא ב. לוקח על עצמו להוכיח את אמתות דברי לזר במאמריו, איך זה לא קרא בעיון את מאמרי לזר ולא ראה שהלז כתב דברים שהמה לגמרי אחרים מאשר משמיע הוא, ב—ד? ואיך זה באר ב—ד לעצמו את מאמריו של הורוויץ ע״י „מחשבות היאוש״ אם הוא בעצמו משתמש עוד במבטאים הרבה יותר חריפים? **הד״ר ברנפלד** ענה כי עד הימים האחרונים חשב שהורוויץ ישוב מדרכו הרעה, כי גם הבטח הבטיח להתיעץ אתו — עם ברנפלד — בנוגע למאמריו. את מכתבו להורוויץ כתב בשעת רגז־עצבים ויאוש.

אחרי הפסקה קצרה מתחילה שוב הישיבה. היו״ר מעיר את לזר על דבריו, שהשמיע בשיחה פרטית, כלפי השופטים. מר לזר רוצה לאים על השופטים, אומר היו״ר, אבל איומיו לא ישפיעו עלינו. על שאלותיו של היו״ר עונה ב—ד שאת תכן מכתב הורוויץ להד״ר פרומר אינו יודע וחוזר על דבריו בנוגע למכתב שכתב הורוויץ לברדיצבסקי. היו״ר: האם גם ברדיצבסקי חשוד בעיניך? ב—ד: לא, ברדיצבסקי הנהו כשר וישר, הנהו אך קצת משוגע . . . (צחוק.) הד״ר ש. **רפופורט**: אמרת כי הורוויץ רצה שיוכיחו כי פרומר גנב מדעותיו. הלא זה היה מזיק לפרומר ואיך זה הנך כותב; בא בקושרים עם הד״ר פרומר״? **ברנפלד**: לא אמרתי כי הורוויץ קשר קשר את פרומר כדי **להחריב את היהדות** ואיני חושב את זה גם עתה. הפצתי רק להראות על קורבת הנפשות שיש בין שני אלה. ועל שאלה אחרת מצד הד״ר רפופורט מאמת ב—ד את דברי הורוויץ בנוגע לתרגום ולהויזן. הד״ר ש. **רפופורט**: איך זה נתחברת עד הימים היותר אחרונים לאיש מסוכן כמו הורוויץ, הלא זה יותר מ„רדיפה אחר השלום״? ב—ד: הוא היה מבטיח לי בכל פעם שייטיב את דרכו. לא חפצתי להרחיקו מגבול ישראל, גם בהאג הבטיח לי שיעבוד להחזקת היהדות. בכלל אינני אוהב לריב עם מכירים. אם יבטיח לי עתה מר הורוויץ שיתנהג כהוגן הנני מושיט לו את ידי (צחוק). ד״ר ש. **רפופורט**: ובאותם הימים שהנך **מוכיח את הורוויץ כמו אח חוטא** כותב הנך **עליו ללזר שהנהו „מיסיונר מזוהם״**?! איך לאחד את הקצוות האלו? **ב—ד**: את המכתב ללזר כתבתי אחרי המחאה של „השפה ברורה״, אז לא יכלתי עוד למשול ברוחי . . . הד״ר ברנפלד חוזר על דבריו הראשונים, כי אף על פי שעומד הוא לפני בית־דין של כבוד, אבל הוא אומר את האמת כמו בבית־דין של הממשלה והוא נכון **להשבע על אמתת** כל דבריו. אז תנתן רשות הדבור לש״י איש הורוויץ.

המקום הצר אינו מרשה לנו להביא אלא את תמצית התמצית מהנאום המענין הזה ומסוף כל המשפט.

הורויץ מוכיח כי כמעט כל דברי ברגפלד הם שקר גמור ואחיזת עינים.

לפרומר כתב אמנם הורויץ לפני כמה שנים עפ״י שמו הבדוי (ד״ר אליס, לבוב), אבל זה היה רק מפני שעורר המאמר תשומת לבו וחפץ היה לדעת מי הוא. כדבר הזה יעשה כל סופר המתענין בכשרונות החדשים. ואולם לאחר שבא הורויץ לברלין ושמע כי פרומר זה כבר עומד „מחוץ לתחום״ (אם אמת השמועה או לא, אין הורויץ יודע עד היום), לא חפץ עוד לבוא עמו בדברים ו ע ד ה י ו ם ה ז ה א י נ ו מ כ י ר ו אעפ״י שהוא כבר גר בברלין זה שלש שנים.

כשהגיעה הצעת ברדיטצבסקי להזמין מפרומר זה מאמר בשביל „העתיד״ הראה הורויץ את מכתבו של ב. לבי״פ בתור דבר זר ומתמיה, יען כי לא היה הורויץ בעצמו מסכים לקבל מאמר מאיש שאיננו עומד כולו בתחום היהדות, ואף אין הורויץ חושב את פרומר ל„בעל דעת״ גדול כ״כ.

ה„הסתדרות התרבותית״ של „סיני״ הוא דבר גלוי לרבים ועל זה מדובר כבר בקול הקורא של „סיני״ שנדפס בכל העתונים ושחתומים עליו המון אנשים וגם כ״ד בתוכם. שאיפות ההסתדרות הזאת כבר נתבררו למדי בשעת האספות של „סיני״ בשעת הקונגרסים וגם במאמרי העתונים, לעשות מזה „חבורה מיסיונרים״ יכול רק דמיון חולה או זדון לב . . .

ביום השני לבואו לבית המשפט שנה ברגפלד פתאום את טעמו והתחיל לסגת אחור. אז הודה כי כל החשד ש„נולד״ בלבו על הורויץ נזון בראש וראשון מזה, שהוא רואה כאלו הורויץ רוצה להרחיקו בכונה מעל עניני „סיני״, ורוצה הנהו להציע להורויץ שאלות אחדות ואם יתרץ לו תרוצים מספיקים, אז נכון הוא להשיב ידו ממנו ולהסיר מעליו את החשד שחשדהו (sic). הורויץ לא נמנע להשיב על השאלות האלה בתומת לבו, אבל ברגפלד הודיע בפירוש שאינן מספיקות בשבילו. ולאחר גמר המשפט הודיע שוב שאמנם מספיקות הן ושהוא חוזר מדעתו וחושב שוב את הורויץ לאדם כשר וישר ככל שלומי אמוני בית ישראל . . .

העונש.

ובכן, העד היחידי, שעליו נשען לזר התכבדה איפוא כמו אותו העד ש„ראת״ את הורויץ דורש באמריקה. כל האשמה הכבדה של לזר וששבועות רבים הכריז עליה כי הנה מיוסדת על יסודות חזקים ואמיצים, התיצבה בכן לעיני השופטים והקהל כבנין של קורי עכביש, שרק נגעה החקירה והדרישה והנה נתפזר לכל רוח. זדון לבו ועקשותו של בעל „המצפה״ התגלתה לעיני כל, ועי״כ לא יפלא אם התמרמרו עליו השופטים והטילו עליו עונש קשה מאד. **הם ענשוהו בסך חמש מאות קרונות (מהן שתי מאות לקרן הלאומית, מאה בשביל הוצאת „רביבים״ בלבוב ושתי מאות לפקידתו של המרכז הציוני הגליצי) וגם חיבוהו להדפיס את פסק הדין על חשבונו מלבד ב„המצפה״ עוד בהעתונים: „העולם״, „טאגבלאט״ ו„היהודי״. יחד עם זה חיבוהו לפיס את הורויץ בפרהסיה לעיני כל הקהל — מה שעשה באותו מעמד.**

הַשָּׁבוּעַ.

ארץ ישראל.

(מאת עוזרינו הקבועים).

מיפו מודיע לנו כתבנו, שהקיימקם החדש כבר קבל את משרתו באופן רשמי. הנהו ערבי בן דמשק מהמשפחות היותר מפוארות של העיר הזאת. הנהו איש נכבד וישר ובעל השכלה אירופית, מקוים שינהיג תקונים.

מקוסטיניה (באר טוביה) מודיע לנו סופר ארעי ע״ד סכסוך קל שנפל בין אכרי המושבה הזאת והשיכים הבדואים. הקונסול האנגלי מעזה, שתחת חסותו נמצאה המושבה, הגין על היהודים והסכסוך נגמר בכי טוב. הפרטים בגליון הבא.

ש.-ל.) **חיפו.** הד״ר פ. נתן בא הנה להתחקות ע״ד אפשרות יסוד בית-המדרש ללמודי הטכניקה בעירנו. בני ירושלם משתדלים במרץ שהבית יוקם בעירם.

מסלת ברזל בין חיפו-ירושלם. — בעתון הרשמי „בירות״, וכמו-בן ביתר העתונים בסוריה, קראנו את הידיעה הבאה:

„בקרוב יבנה סניף למסלת-הברזל החג׳זית, והסניף ישתרע מחיפו לירושלם. אורך המסלה הזאת יהיה ממאה עד מאת ועשרים מיל; משערים כי לא תעברנה שנתים ימים ורכבות מסלת-הברזל תלכנה בין שתי הערים האלו. יש ברעיון הממשלה לבנות בפנים הארץ עוד סניפי מסלת-הברזל הזאת, כפי שיתאים הדבר לדרישות המסחר ועניני הצבא״.

המסלה החדשה תסתעף, כפי הנראה מתחנת, אפולה בעמק יזרעאל ותעבור דרך ג׳נין ושכם עד ירושלם. — יש הרבה מופתים המוכיחים כי יש יסוד לידיעה הנזכרה; ואם נשים לב למהירות שבה נבנתה ע״י הממשלה התורקית המסלת החג׳ית, אפשר לשער כי דבר המסלה החדשה יצא בקרוב אל הפועל.

מסלת-הברזל חיפו-ירושלם תהי רבת-ערך מאד, בשביל ארץ-ישראל כולה ותביא שנוי נמרץ בחיים הכלכליים של הארץ; ואנו, ביחוד, צריכים לשים לב לידיעה הזאת. —

(G. **חיפו.** — תנועת האניות כמו שמודיעים לעתוני סוריה גדולה מאד בזמן האחרון. בחיפו. כמעט כל חברות-האניות קבעו גם את חוף חיפו בין תחנות אניותיהם על חופי ים התיכון.

בחיפו, אומרים העתונים ההם, תבנה הממשלה התורקית חוף למעמד האניות בשביל לקשר את המסלה החג׳ית את הים.

בא הנה אחד הפקידים הראשיים של בית-המכס בבירות כדי להשגיח על בנין בית-מכס חדש פה.

מדרום ארץ-ישראל. — יצא מאמר-מלכות (אירדה) ע״ד יסוד „קזה״ חדשה (מחוז שבראשו עומד קימקם) בין עקבה ובאר-שבע בדרום ארץ-ישראל, על גבול אל-עריש וסיני, דרומית-מערבית לבאר-שבע. „הקזה״ החדשה, השייכים לנוף ירושלם, תהיה רחוקה מירושלם מרחק ארבעה ימים ומבאר-שבע — יומים. גם במקום הזה תבנה עיר חדשה ע״י בנין בית-פקידות, התחנה תלגרפית מסגד וכו׳. כמו שנבנתה לפני שנים אחדות ב„באר-שבע״. מפני רחוק המקום המפריע חבור מהיר עם המרכז בירושלם תעמוד ה„קזה״ החדשה בעניני הנהלה תחת רשות המרכז של ה„קזה״ בבאר-שבע, ורוכשת לה באופן כזה ערך מיוחד בין יתר מחוזות נוף ירושלם.

העתונים הרשמיים מודיעים כי בקרוב יגשו לבנין מסלה (שוסה) בין באר-שבע וחברון. —

— הממשלה המרכזית מקושטה אשרה הצעת יסוד בית-ספר לעבודת-האדמה בבאר-שבע. —

תנועת המסחר ביפו. — תנועת-המסחר היתה חזקה מאד בשנת-הכספים שנגמרה זה עתה (1328 לחשבון המחמדים). הכנסות בית-המכס ביפו נוספו בשנה זו לעמת השנה שקדמה לה בסך 1800 לירה תורקית (הלירה התורקית = 23 פרנק בערך). מ ל ב ד ה ה ו ס פ ה ה כ ל ל י ת ש ל 3% ע ל ה מ כ ס.—

הרג׳י (מונופול) של התתון (טבק) ביפו מכרת בשנה זו ביפו תתין יותר מבשנה שעברה על 3430 לירות תורקיות (ונסך 5400 לירות יותר מלפני שנתים. —

הנהגת הרג׳י של התוגבק ביפו מכרת בשנה זו סחורה בסך 500 לירות תורקיות יותר מאשר בשנה שעברה.

הַשָּׁבוּעַ הַצִּיּוֹנִי.

יום הציונים בגרמניה יהיה ב8 ו9 לח׳ יוני. מלבד דו״ח של הועד המרכזי עוד ירציאו: הער״ד ד״ר אשר „ע״ד מצבם המדיני של היהודים בגרמניה״, הד״ר קלעע „ע״ד ההסתדרויות היהודיות״ הד״ר קולגישר: „ע״ד התיחסות הציונים לחיי הקהלות״. הפרופ׳ ורבורג „ע״ד ההתפתחות הכלכלית של ארץ-ישראל״ והד״ר שמריהו לוין ע״ד „העבודה התרבותית בא״י״.

= בשבוע שעבר היתה בבדין ועידה ציונית של ציוני המדינה ההיא; באו 25 צירים מהערים השונות. ביחוד התעסקו בשאלות התפצה הציונית בארץ ההיא וע״ד השתתפות הציונים בועדי הקהלות.

תקון טעות: בגליון של השבוע העבר, בידיעה הרשמית ע״ד תוצאת משפט הבנק נפלת בסוף הידיעה שגיאת-דפוס גסה; במקום „ארצות שונות״ צריך, כמובן, לקרוא: „ארצות שכנות״.

העורך הספרותי: נחום סוקולוב. — העוזר הראשי: א. הרמוני.

Liter. Redacteur: N. Sokolow. — Hauptmitarbeiter: A. Hermoni.

המו״ל האחראי: י. ברגר, קלן.

Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.

REDAKTION „HA'OLAM", KÖLN A. RH., KAROLINGERRING 6.

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

~ שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. – מופיע בכל יום ד'. ~

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN
KAROLINGERRING 6

II. Jahrgang. Nr. 21. Köln, 27. Mai 1908. שנה שניה. גליון כ"א. קלן, כ"ו אייר אתתל"ט לחורבן.

הכנת הארץ.*)

ג.

למען הקל את הכניסה ולמען הגדיל את הישוב, חובה לתקן את הדרכים. אי אפשר לישוב בלי דרכים מתוקנים. הרומאים שכבשו את העולם בחרבם לא היו מחזיקים מעמד בארצות שכבשו לגיונותיהם לולא היו תוכפים תקון דרכים לכבוש. ואת ידעו גם העברים הקדמונים, „ושממון הארחות" ו„אבל הדרכים" נחשב להם כחורבן. ואם בימים קדמונים, ימי הקרונות (קַרְבָּנוֹת) ותקופת מעוט־הצרכים ככר לא יכלו להתקיים בלי דרכים, מה גם בימי התקופה האיליקטרית, המסחר והתעשיה, שאין יושבי מקום עובדים בעד עצמם ומחיים את נפשותיהם מעבודת עצמם, אך מחליפים ומוכרים וקונים ומקבלים ושולחים וצריכים לשוקי ממכר ותלוים בכל קיומם ביכולת ההולכה והחבאה, במהירותה ובמחירה ובכל אלפי השנויים המתהוים בעולם המסחר הגדול, עד שאין לך שנוי שאיננו מראה פעולתו תכף על מצב אנשי הישוב, ואין לך כעת פרוד ורחוק־מקום, כי אם שרשרת בעלת חוליות וגוף בעל אברים, וכל אבר ניזון משל עצמו ומשל אחרים; בדור כזה מדינה בלא דרכים סלולות ובלי אמצעים טובים וזלים של הולכה והבאה איננה יכולה להתקיים בתור מדינה של ישוב, כי אם בתור מדינה של חורבות. בקלקול כזה החזיקו התוגרים את ארץ ישראל במשך מאות כשנים. ורק בשנים האחרונות החלו להבין, כי לא טובה ההתרשלות הזאת, ויתנו את לבם גם הם לתקן דרכים, ואמנם רוב תקוניהם במקצוע זה המה לצרכי הדת והתכסיס, בעד עולי רגלים ובעד חילות; ואם נחכה עד אשר ישימו הם את לבם לסול דרכים הלא תהיה זאת תוחלת ממושכה, כי לא אל צרכינו ישימו הם את לבם; וגם אם ישימו את לבם אין בידיהם לעשות, בהיות אוצרם ריק; ולחבר ולצרף את בעלי ההון באירופה אין בידם, כי לא הסכינו באלה, ואם אל החברות האירופיות נשא עין, אז גם כן תקותנו תשאר מעל; כי החברות האירופיות אשר כבר החלו לכונן מסלות בארצות הקדם, אם תוסיפנה לבנות, אז תהיינה המסלות החדשות סניפים למסלות שכבר סללו, ונמוקים אחרים ומטרות אחרות וגם צרכים אחרים יהיו להם לעינים; וישובנו שלנו עודנו מצער ודל מהיות לו כח לעורר את תיאבון הרווחים של המדהבה הגדולה באירופה, ואם לא תושע ידינו לנו בתחלה, ממקום אחר לא יבוא לנו רוח והצלה.

ואחרי אשר ראינו מה עלינו לעשות בעבור עשות את הארץ לספוג שיספוג בשעורים מדודים מספר קצוב של מתאחזים, ואחרי אשר הראינו את המקומות אשר שם עלינו להתאמץ להכריע את מספר התושבים מבני עמנו לכף הרוב, עלינו לדבר דברים אחדים על אדות הדרכים ויתר המוסדות הנחוצים להפרחת המסחר בתור אמצעי נחוץ בעד חזוק הישוב. ונקל להבין, כי את כל אלה אין לעשות במשך עת קצרה מאד, וגם אין בידי ההסתדרות הציונית עם הקומץ שיש לה ושהוא נתון מכבר במוסדות אחרים נחוצים גם הם, כהבנק וכהקרן הקימת, לעשות אף את קצה כל המפעלות האלה. וגם נקל להבין, כי לא ע"י תעמולה בין המון הציוניים משלמי השקלים, יִבָּנוּ כרכי ענק, ולא יועיל כי נטיף להם: ראו, דברים כאלה הם נחוצים. אמנם כל איש יודה כי הם נחוצים, אך מה תוכל דעת הקהל לעולל ומה תועלת בהסכמתה. עלינו לדעת מה אנו יכולים לעשות ומה אנו חדלים; ואל לנו להכשל בבטלנותם של הסופרים מכבר, שהיו חותים גחלים בוערות במאמרים כמתלהמים על ראשי הגבירים וכו' — אבל עלינו לדעת מה נחוץ לעשות ומה הם המכשולים והמעיקים, ולאיזה צד, לכשנראה סימני התעוררות של מעשה, נוכל לחשוב את הסמנים הרם לסמנים טובים.

מהדברים הנחוצים ביותר לפי אשר חקרו אנשי אמנה, שיש לסמוך עליהם, הם: תקון מסלה נכונה — אולי כתבנית מסלת ברזל קטנה — מפתח תקוה ליפו, והמשכה אחרי כן עד רחובות, ואולי עד עזה. — תקון מסלה מצפת לטבריה. —

בלעדי שני התקונים האלה אין הישוב יכול להתפתח כראוי. אם יצלח הדבר ע"י חבור כחות של בעלי הון גדולים להשיג את הרשיונות — מה שאיננו מן הדברים הקשים ביותר — ולהחל ולכלות את העבודה הזאת בכחנו, אז יהיה זה צעד־ענק קדימה בהליכות הישוב ותקון הארץ והכשרתה לקבל מתאחזים חדשים.

מיפו לירושלם יש מסלת ברזל, ועם כל חסרונותיה יש לה ערך גדול; ואלו היתה המסלה ברשותנו — אין אנו מפליגים את ערך הדבר עד בלי די, אבל גם זו היא „יתד במקום נאמן", אף כי לא על יתד אחת כזאת יש לתלות את כל הישוב, אך אין להקל ערך שום דבר. אמנם תקוה על דבר מסה"ב האמורה היא ג"כ מגדל פורח באויר לפי חוסר האמצעים שלנו ולפי רוב האמצעים שלהם כרגע, ואם הזכרנו את הדבר הזה הזכרנוהו ג"כ אך למען דעת מה אנו חסרים.

---

*) עיין הגליון הקודם של „העולם".

וחוץ מן הדרכים חסרים אנו בארץ ישראל גם בתים לשכון בהם. אם רוצים אנו להכשיר את הארץ לקבל מתאחזים שהסכינו בחיי נקיון ובשמירת הבריאות הקבועים בכל עיר מתוקנה באירופה, כי עתה עלינו להתאמץ בכל כחנו שחלקי־עיר חדשים יִבָּנו בירושלם וביפו. לא רק אנשים באים מאחד הכפרים באירופה המערבית, כי גם אנשים באים מרוסיה, ולא רק מערים גדולות כי גם מערים בינוניות, שהתקדמו ג"כ במשך 30—20 שנים האחרונות מהלך ת"ק שנה, ואינם יכולים לשבת ברחובות צרים ועקלקלים, בלי משטר וסדר, בתוך החלאה והצחנה, בין אגמי רפש וטיט, מקום שם שופכים את האשפה ואת מי המדמנה לפני פתח הבתים. סדרי טהרה ידועים שנוסדו כעת בכל עיר, ובמערב אירופה בכל כפר, הם כעת דברים שאין בני אדם מן הישוב יכולים להתקיים בלעדיהם, ושבהעדרם ירגישו את עצמם מזוהמים ומתועבים ואומללים לא פחות מאשר היו מרגישים את עצמם בחוסר ובכפן.

מנקודת השקפה זו אין בנין חלקי עיר חדשים עסק, כי אם הקדמה ומבוא לישוב, ולוא גם יטפלו בזה אנשים בתור עסק, התועלת שתבוא אל הישוב מהתיסדות חלקי עיר בריאים וטהורים בירושלם וביפו היא גדולה כל כך, עד כי אין לנו לשים לב כלל אל צדדים אחרים של קבלנות זו. אם יהיה לנו רחוב בארץ ישראל באחת הערים, ונשוה את פניה ונרצפה בחלוקי אבנים בלי בוץ וחול, ומשני עבריה יהיו בתים בנוים בתכנית אשר יתוו אמני הבונים, ובבתים יהיו חדרי רחצה, וצנורות מרחיקים כל חלאה, ואולי גם אצל כל בית גנה קטנה, או לפחות איזה ערוגות פרחים — גם רחוב כזה הוא מעין מושבה. אם יראו התרים רחובות כאלה בערי ארץ ישראל, אז לא יתלהבו שם רק על קדושת הארץ, ולא ישוטטו כעוף הפורח ממקום למקום שוט ולקט „בשמים" ו„התפעליות" „הידד" ו„אח", אך יש אשר ישימו לב גם לשאלה אולי יוכלו המה להאחז שם. אין אנשים חדשים באים לא"י, מפני שאין רחובות כאלה, ואין רחובות כאלה נבנים מפני שאין אנשים חדשים באים; — יש פה כמו בהרבה דברים קשור סבה ומסובב, מעגל של כשפים, ונחוץ לשברו באיזו נקודה. כבר החלו אנשים מעטים לבוא, ואם אלה שיש להם מעט כסף יחלו לבנות — אין אנו חוקרים אם הם „בעלי הון", או „פרוליטריון". ואם זו היא לפי שטת בעלי הון או לפי שטת פרולטריון, ואין אנו גם נושאים דע למרחוק, לחקור אם עתידים פועלים, או בעלי מלאכה, או סוחרים, או רופאים לגור בבתים הם. לא הבתים, כשהם לעצמם, כי אם רבעי העיר החדשים הנבנים במשטר טוב ובסדרי נקיון ע"י יהודים ובעד יהודים, רבעי העיר, אשר אולי ידמו אל מקומות הישוב האשכנזים, שאנו צריכים ללמוד מהם בנוגע אל התרבות החצונית, הם הם בעינינו יסוד ופנה להרחבת הישוב; ובידענו, מצד אחד, כי נחוץ הדבר שבני עמנו ילכו הלך ורב בארץ ישראל, ושיבואו שמה אנשים אמירים קולטוריים, החפצים לחיות ולא למות ולהקבר שם למען הסתלק מגלגול מחלות, ובידענו, מצד השני, כי הדחק והחלאה וחוסר ההכרחיות הסניטריות במובנן המותחל ביותר מעכב, אז עלינו להסתכל בעין יפה בכל התחברות והשתתפות לבנין חלקי עיר חדשים, ועלינו רק להזהיר ולזרז את הבונים שישימו לב אל המטרה ושישגיחו על הנקיון בכל חומר הדין.

ובחפצנו להגדיל את בקור האורחים, ואולי גם את הישיבה לאנשים באים להנפש ולהתרפא, צריך יהיה לשים לב להגדיל את מספר בתי המלון, לא רק בערים הצפופות, כי גם במקומות אחרים שאוירם טוב, כמו למשל ברמלה, בנס־ציונה, ברחובות, בראש־פנה וכדומה. טפוס זה של בתים, שחצים בתי מלון וחצים בתי מרפא, הוא ידוע באירופא, והוא מצוי מאד בכמה ארצות. טבע ארצנו ואוירה המבריא מסגל אותה, אלא שהעניות מגוללתה. ואמנם אין זה עסק ליחידים שלנו, שגם אלה שאומרים עליהם שהם בעלי הון צרורם נקוב, ואם מיסדים הם עסק, אין כח בהם לחכות עד שיצמח פריו, אך אוכלים ומכלים. לדבר זה נחוץ מה שקורים קפיטל, ונחוץ הדבר להעשות כמו שהוא נעשה באירופה ע"י חברות ובכח הפרסום ועם כל ההכנות. לסוג זה תחשוב גם חכירת חמי טבריה, דבר שמדברים עליו זה שנים, ואיננו זז ממקומו, ואין מקרבים אותו אל המטרה. בארצות אחרות מקצוע מעינות הרפואה והאכסניות והעסקים והמסלות העולות אליהם הוא גדול מאד. מצב החמים הטבעיים שבטבריה עושה בלב הסייר האירופי רשם כמו דבר שמלפני המבול — קדמות, הפקרות, ערבוביה, חורבה! במאות הראשונות לסה"נ כבר היו מעינות רפואה מתוקנים בהרבה מקומות, ובודאי היו גם חמי טבריה מתוקנים אז. גם זהו מקצוע מְיַהֵל לקפיטל.

עוד מבניני הצבור שנחיצותם גדולה עוד יותר מהנ"ל הם בניני בתי מסכנות לסחורה כאלה הנמצאים בכל עיר חוף באירופה. צורך בית כזה, לפי שמודיעים לנו, מורגש ביחוד בעיר יפו. גם בית כזה — וסדריו צריכים להיות חדשים ומתאימים אל צרכי המקום, החוף וכו' — יוכל להביא ברכה לבעליו.

נ. סוקולוב.

החברה להכשרת הישוב.

הפרופיסור וַרבורג מבקש אותנו להדפיס את שני המכתבים הבאים. במכתבו אלינו אומר הפרופיס"ר ורבורג: אם כי הועד האודיסאי החליט לא לפרסם את החלטתה השלילית ואת בסוס ההחלטה, הנני חושב בכל זאת שדוקא פרסום ההחלטה יביאנו לידי בירור השאלה שעליה אנו דנים. כל זמן שנלחמו ב„חברה להכשרת הישוב" בסתר ובהחבא, שתקו מיסדי החברה והמגינים עליה; אבל עתה, כשבאים מתנגדינו והוכחות (Argumente) בידיהם, טוב להתוכח על שאלה זו בקהל. אם הוכוח הזה יגרום שזה או אחר מאתנו יתענין בעבודת הבנקים הקרקעיים השונים ובזו של הועד הפרוסי להתישבות, כמו בספרות הרחבה בענין זה — די.נו. לשאלה זו עוד יהיה תפקיד חשוב בשאיפותינו הישוביות בארץ־ישראל.

I.

מכתב הועד האודיסאי.

אודיסה, 13 לח: מאי 1908.

להאדון פרופיסור ד"ר אוטו ורבורג, ברלין.

פרופיסור מאד נכבד!

בשאלת השתתפות החברה שלנו („חברת התמיכה") ב„חברה להכשרת הישוב בא"י", קבלנו, אחרי שעִיַּננו בחות־דעתם המבוססה של אנשי־האמונים שלנו בארץ־ישראל על תכניות ה„חברה להכשרת הישוב בא"י", בישיבתנו האחרונה החלטה מסוימת. בישיבה זו השתתף גם מר דיזנהוף מיפו.

למרות מה שכל הנואמים שלקחו חלק בוכוח הטעימו בכונה מיוחדה שבכל שאלות העבודה בארץ־ישראל צריכה החברה האודיסאית ללכת שלובת־זרוע עם המחלקה הארצ־ישראלית של ההסתדרות הציונית, עד כמה שמצב הענינים ירשה את זה, לא יכול הועד לעבור על כל החששים הן מהצד התורני והן מהצד המעשי שעוררה בקרבו תכנית ה„חברה להכשרת הישוב בארץ־ישראל", וכך ראה הועד שלנו את עצמו נאלץ לדחות את ההצעה בדבר השתתפות הועד ב„חברה להכשרת הישוב" (כרוב דעות נגד דעת אחד החברים, שלא הביע את דעתו בשאלה זו) מפני הטעמים הבאים:

א) הועד משוכנע (überzeugt) כי אין כל תקוה שהחברה תעשה חיל ע"י הנהגת שטת משק פקידותית, ורואה הועד הוכחה לחששו זה בתוצאות נסיונותיהם הישוביים של רוטשילד ושל היק"א, ביחוד אחרי שבמקרה שאנו דנים עליו, הקבלנות (Unternehmen) יש לה אופי מסחרי ומלבד זה עוד רוצה לחנך את מפלגת הפועלים בא"י.

אחרי שימת־לב לאופי המיוחד של תנועתנו, לתנאי ארץ־ישראל המיוחדים וביחוד לחומר־האנשים הנמצא, חושב הועד לאי־אפשר לקבל עלינו אחריות בשביל שטת־המשק הפקידותית שנמצאה בתכניות ה„חברה להכשרת הישוב".

ב) האופי של החברה והוצאותיה — אם היא רוצה לפעול דבר־

מה — דורשים אמצעי־כסף רבים, שהחברה תאסוף בקושי גדול, עד שמסכה זו מסופקות תוצאות החברה.

ג) יסוד ה„חברה להכשרת הישוב" ועבודתה יכולים להקטין את התענינות הצבור בשאלה הבוערת והחשובה עד מאד של יסוד מלוה קרקעי ולהסיר שאלה זו מעל סדר־העבודה של המוסדות העוסקים בעבודה הארצ־ישראלית לאורך־ימים.

ד) בכלל חושב ועד החברה, שבכל עבודה ישובית, צריכה ההתחלה (האניציאטיבה) לבוא מלמטה, לאמור, מספירות הפועלים הקרקעיים ומהאכרים עצמם ולא מלמעלה מחברות העוסקות בישוב, מאגודות. אי־אפשר לעסוק בהתישבות מלמעלה למטה, על פי תכניות (פרוגרמות) תורניות או נקודות־מבט תורניים. תפקיד החברות העוסקות בישוב הנהו ליצור את התנאים, שבהם תוכל להתפתח „איניציאטיבה" בריאה, עבודה־עצמית חפשית, טבעית.

מפני כל אלה — ופחות מכל זה מפני חשש נזק־כספים — חושב הועד שאינו יכול לקבל עליו במַצְפּון טהור (mit guten Gewissen) את האחריות המשותפת בשביל תכניות ה„חברה להכשרת הישוב באי״י", ולצערו הוא נאלץ להשיב את ההצעה, להשתתף ביסוד החברה — ריקם.

יחד עם זה החליט הועד לא לפרסם את החלטתו ולא את בְּסוס ההחלטה בשביל לא לגרום נזק ל„חברת הכשרת הישוב". חושבים אנו למיותר לאמור לכבודו שמאד נשמח, אם העובדות יאלצו אותנו לקבל את השקפותיך בנידון החברה החדשה ואם חששינו יֵרָאו בלי יִסוד.

משתמשים אנו במקרה להביע את תקותנו שבכל אופן עוד יאוגה לנו לעבור במקצעות השונים של העבודה המעשית בארץ־ישראל יחד עם המחלקה הארצ־ישראלית של ההנהגה הציונית.

ברגשי כבוד ובברכת־ציון

בשם חברת התמיכה בעובדי־אדמה ובעלי מלאכה בארץ־ישראל ובסוריה:

מ. אוסישקין.

II.

לועד החברה האודיסואית, לידי מר אוסישקין.

אדון מאד נכבד,

את מכתבו הנכבר מ13 לח׳ מאי 1908 קבלתי. צר לי שהחברה לתמיכה בעובדי־אדמה ובעלי־מלאכה בארץ־ישראל ובסוריה, שבאודיסה ראתה את עצמה נאלצה לדחות את ההצעה כדבר השתתפה „בחברה להכשרת הישוב". מבִּסוס החלטת הועד רואה אני לצערי, שהחברה האודיסואית לא הבינה את רעיון ה„חברה להכשרת הישוב". כי דוקא אותם התנאים שהועד האודיסואי מטעים לנחוצים בשביל ישוב, הלא ה„חברה להכשרת הישוב" ממלאה אחריהם לכל פרטיהם.

השטה הפקידותית של המשק, שהחברה האודיסואית מוצאה לבלתי־רצויה ושהיא מבקרת בתריפות יתרה, שטה זו תכנס רק באחוזה־לחנוך־הפועלים; ואחוזה כזו תמצא הלא תמיד תחת הנהלת פקידות. אחת היא אם תכניס רוח או אם תגרום הפסד. אבל אי־מובן הוא למה תעבוד אחוזה כזו דוקא בהפסד; יוכל לקרות שתרחש שנה לא מבורכה; אבל בחשבון ממוצע תכניס אחוזה כזו, כפי שאפשר לחזות מראש, רוח. בכל אופן יסבלו בעלי המניות את צער ההפסדים, גם אם עשרים המרקים שלהם לא יכניסו בשנה הראשונה רֶוח (דיוידנד). בנוגע לכל יתר פעולות „החברה להכשרת הישוב" לא ישתמשו בשטת־המשק הפקידות, אולי תצא מכלל זה עבודת־ההטבה (Ameliorationsarbeit) ממש כמו שעושה החברה הפרוסית לישוב במושבותיה הגרמניות והפולניות עם אלפי אכרים בתוצאות טובות עד מאד. ודוקא הבנקים הקרקעיים (Landbanken) אינם עובדים בלי הכנסת רֶוח. הלא איננו מציעים דרכים חדשות, נסיונות חדשים, שעוד טרם יודעים מה טבעם, אלא הולכים אנו לשטה הישובית הפרוסית, שבה עבדה חברה זו בעשר השנים האחרונות. ההבדל היחידי הנהו בזה, שאנו, אחרי שאין לנו די מתישבים הבקיאים בעבודתם והיודעים ומתאימים לתנאי הארץ ושיש להם גם הון ידוע, לא נוכל להתחיל בעבודה מבלי שנוסד קדם אחוזה לחנוך־פועלים. אם משך הזמן נוכח כי אחוזה זו אינה נחוצה — הלא יכולים אנו בכל זמן ובכל שעה לחלק אותה לאחוזות קטנות או למסור את כלה בחכירה. אבל אחוזה זו תהי, כפי שאפשר לראות מראש, רצויה לנו משך ימים רבים גם לעַבד שיטות אכריות יותר טובות מאלו הידועות עתה; אחוזה זו תוכל לפחות לשמש כתור אחוזה למופת או לנסיונות, אחת היא אם אחוזה זו כשהיא לעצמה תכניס רֶוח או גם אם יפסידו על ידה סכומים קטנים.

מה שנוגע לסעיף השני של בִּסוּסכם, כי קבלנות זו תדרוש סכומים רבים, ש„החברה להכשרת הישוב" תאסוף בקושי גדול, אפשר לחשוש כזה בנוגע לכל עבודה ישובית. בלי כסף אין לעשות דבר באכרות ובעניני־ישוב. גם המלוה הקרקעי דורש כסף רב. לאחוזת־החנוך מספיקים הסכומים הנמצאים כבר בקופת ה„חברה להכשרת הישוב". אם רק חברה זו תרצה לקבל את ההלואה המבטחה מהקרן הקימת לישראל. אבל משוכנעים אנו שבעוד זמן־מה תוכל ה„חברה להכשרת הישוב" לותר לגמרי על הלואה זו, בזה שתקבל לקופתה כסף־מניותיה מאת־אלף מרק. בנוגע לחלוקת־האדמה, עבודה זו הלא תתחיל לכל המוקדם אך בשנה הבאה, ואפשר לחשוב שעד אז תרכוש ה„חברה להכשרת הישוב" די כסף לקנית אחוזה גדולה על מנת לחלק אותה, כי לזה הלא יספיקו 100,000 מרק השניים. ומלבד זה, אם ה„חברה להכשרת הישוב" תוכל באמצעיה היא לנהל את אחוזת־החנוך הלא תוכל להשתמש במלוה של הקרן הקימת לישראל לקנית אחוזה־לחלק (Parzelierungsgut), ולתכלית זו הלא מותר לה בודאי ל„החברה להכשרת הישוב" להשתמש, בלי כל פקפוקים, בכספי הקרן הקימת, כי כספי הקרן הקימת הלא בטוחים או ע״י ערבון־הקרקע, והלא זהו אחד מתפקידי הקרן קימת לתמוך בגאולת־הארץ!

ובסוף עוד אעיר שאין כל יסוד לחשוב — אם שטת חלוק־האחוזות, תביא את התוצאות המקוות — שגם היק״א לא תשתתף באמצעי־כסף גדולים בשביל ישוב יהודי ארץ־ישראל לפי השטה הזאת, כי הלא זה נכנס בתכניות־העבודה של היק״א לא פחות מישוב יהודי רוסיה בארגנטיניה.

התפתחות הפעולה הישובית של „החברה להכשרת הישוב" תלויה בתוצאת פעולת החברה; לא בתוצאות האחוזה לחנוך לבד, שאותם נדע אך כעבור שנים אחדות אלא מתוצאות נסיונות החברה בכללם, שיראו לנו אם השטה הישובית הנהוגה בגרמניה תעלה יפה גם תחת שמי ארץ־ישראל או לפחות אפשר יהיה לסגלה לתנאי הארץ. מה שאפשר לאמר עתה הוא כי הענין תחת הנהלת הד״ר רופין נמצא בידים היותר אמונות וע״י „קל וחומר" אין לראות למה השטה, שבמובן ידוע עבדה בה גם היק״א באי״י בתוצאות טובות (להעביר לאט־לאט את הפועלים הקרקעיים ע״י אריסות למדרגת אכרים עומדים ברשות עצמם), לא תתפתח אם ינהיגוה בדרך מסחרי. לא מעשי הוא לחסום עתה את הדרך בפני נסיון כזה, בהשען על ידיעות מדומות של חומר־האנשים. אחרי שהתבוננו לפעולה הישובית בין היהודים ובין יתר העמים באנו לידי ההכרה העמוקה, כי היהודי כמו כל בן עם אחר משתמש ברצון בהזדמנות להיות ע״י עבודתו לבעל קרקע בלתי תלוי, אם אך יתנו לו את האפשרות לזה ואם ינהלוהו בעצות. היהודי איננו יכול לסיר בנקל למשמעת מי שהוא ואינו רוצה להיות משועבד, אבל כשהנהו עובד חפשי לנפשו אז אפשר להכיר בו פועל טוב וחרוץ.

בנוגע לטענה השלישית כי „החברה להכשרת הישוב" תקטין את התענינות הקהל במלוה הקרקעי, חושבים אנו, כי דוקא ההפך מזה אמת; כי פעולתה של החברה להכשרת הישוב תאַפשר לעשות אנשים־בלי הון לאנשים מכשרים למלוה (kreditfähig), אחרי שיוכיחו ע״י עבודתם בתור פועלים ואריסים למומחים בדבר, כי אפשר להלוות להם כסף, והכסף לא יהיה כמונח על קרן הצבי; כי הלא קושי המלוה הקרקעי הנהו עתה בזה, שהקרן הקימת, שקשה לה לרכוש על שטח אחוזות בארץ־ישראל, מוכרחת הנה להלוות לאנשים פרטיים, ומלוה כזה לאנשים בלי הון הנהו

שאלת־אמון, אמון לאיש הפרטי הלֹוֶה או למוסר האמצעי (חברת־מלוה משותפה, לאמור לוים רבים) ואין הקרן הקימת יכולה עתה להוציא סכומים מרובים על ענין בלתי בטוח כזה. והלא ברור הוא כי רק אז אפשר להתיחס באמון לאנשים פרטיים, אם האנשים האלה הוכיחו ע״י עברם כי כדאים המה לזה וההוכחה היותר טובה הנה, כי האיש הפרטי הזה רכש לו את החלק היותר גדול מרכושו ע״י עבודה עצמית.

בנוגע לטענתכם הרביעית קשה לענות עליה, אחרי שהמבטאים „ישוב הבא מלמטה" ו„ישוב הבא מלמעלה" הנן אך אמרות־בעלמא (Schlagworte) שאין להן תוכן ברור. האם הנגודים האלה דומים הם למושגים „אריסטוקרטי" ו„דימוקרטי", או זה שוה „לעבודה לפי רצון כל אחד ואחד" (nach eigenen Ermessen) ו„ביורוקרטיות", או, אפשר, „פעולה עצמית" ו„פעולה הדדית וחברתית" (Korporativ resp. Social) או אולי „עבודה הנעשה ברצון הטוב" בנגוד ל„פעולה שנעשה על פי צווי"? מהמֻהָוָה השניה (aus dem 2ten Satz) נראה כאילו מדברים אתם על הנגוד שבין הידיעות שבאות בנסיון ותכניות תורניות (theoretischen Programmen), ואם השערתנו זאת אמתית אז הנגוד שאתם מבטאים במחוה השניה של הסעיף הרביעי אינו מתאים לזה שהבעתם במחוה הראשונה, כי הלא יכולים האכרים לעבוד עפ״י תכניות תורניות (זו של מַרקס, למשל) והחברות לישוב על פי נקודת־מבט שרכשו מהנסיון, וההפך גם כן אפשרי. בכל אופן השטה שאנו רוצים לאחוז בה, שטת ישוב ע״י יסוד אחוזות כּכניסות רֶוַח הביאה כבר תועלת רבה בגרמניה ומר אוֹהֶנְ, שאנו מתיעצים אתו בנוגע לענין הזה, יסד כבר בשטה זו 15 מושבות כאלו; והאם אפשר לכנות אתה מעשה הזה בשם „תכנית תורנית" שאינו הולם אותו כלל? הקושי שבדבר הוא להתאים ולסגל את הנסיונות שרכשו בגרמניה לקרקע הארץ־ישראלי. ומה שה„תורה" הזאת — כמו שאתם אומרים — הביאה כבר לעולם באופן מוחשי — את זה עוד לא עשתה ה„איניציאטיבה הפרטית והעבודה העצמית, החפשית" אפילו בשנות מאות. מרגישים הננו בכל פנה איזה נזק מביא לעמנו „אינדיבידואליותו" היתרה ואי־אמונתו ורצונו לחבור חברתי, חבור שתוצאותיו כה יפות אצל עמים אחרים בהסתדריות דומות. והאם הקופות למלוה, האגודות המשותפות לקניה ומכירה (Konsumvereine) וכל יתר האגודות המשותפות אינן הסתדריות כמו הבנקים למלוה? והאם בישוב על ידי בנק־קרקעי אין לכל אכר די מקום לפתח את „האיניציאטיבה הפרטית" שלו? כמובן טוב היה לוא היו האכרים בעצמם מכניסים את הסכומים הנחוצים לבנק הקרקעי ויתר החברות המשותפות לישוב, אבל איפה למצא את האכרים האלה? כמה פעמים דרשנו מאת „פועלי ציון" שיאספו ביניהם כסף בשביל לרכוש אחוזה משותפת, אבל בכל פעם קולנו היה, לצערנו, כקול קורא במדבר. ובלי חבור חברתי אין כל אפשרות לרכוש אחוזות גדולות, להטיבן ולחלקן אחר כך, פה לא תעזור „האיניציאטיבה הפרטית" של כל האכרים העניים גם יחד. דבר כזה יכול היה לעשות אולי איש בעל הון עצום. אבל איש בעל הון עצום לא ימָצא לעבודה כה קשה וכה ארוכה; אפשר ימצא — אבל יסתפק בקנית אדמה ולא ירצה להתעסק בחלוקה לחלקים ובמכירתם, ואת שטת „האחוזות הגדולות" (Latifundinbesitz) איננו רוצים לפתח בארץ ישראל.

מקוה אני כי הבאורים האלה יועילו לברר במקצת את השאלה החשובה ביותר של התפתחות ישובנו בארץ ישראל, אם כי אינני יכול, כמובן, לחשוב שישימו קץ לחששיכם. אני נוטה יותר לחשוב כי המקור הפנימי של ההבדל בדעות שבינינו הנהו בזה שחיים אנו בסביבות שונות; אתם, אדוני, באודיסה ואנו בגרמניה.

רוסיה נמצאה עתה במצב המעבר של ארץ מסודרה באופן דיספוטי לקהלה הרוצה להתפתח באופן אינדיבידואלי. בגרמניה היה לאינדיבידו־אליות לפני שנים רבות התפקיד היותר חשוב, עתה היא נמצאת במצב השתנות חברותית (soziale Umgestaltung). זה, שבשביל הרוסים הנהו אך אידיאל ושאיפה, בגרמניה כבר שבעו מזה די והותר, וזה למה ששואפים בגרמניה עוד לא עבר ברוסיה אפילו את סף ההכרה. ממש כמו אצל הסוציליסטים, עוסקים באמרות גסות ופרזות בלתי מוכנות. אבל דעתי היא שדוקא ע״י הנגיעה הפנימית בין יהודי המזרח והמערב, שגורמה הנהו הרעיון הציוני, תתפתחנה גם המחשבות של זמננו, השורורות במערבה של אירופה, במהירות גם אצל יהודי המזרח; וסוף יפגשו המזרח והמערב בעבודה הדדית ב„חברה להכשרת הישוב בארץ־ישראל".

ברגשי כבוד ויקר

א. וַרבורג.

מהמכתבים הקודמים יראה הקורא עד כמה דברי אלה שהתנפלו על החברה החדשה אינם מבוססים.

אחרי קבלנו את שני המכתבים מאת הפרופ. ורבורג ואחרי שנמסרו כבר לדפוס קבלנו גם את החוברת האחרונה של „השלח", שבו נדפס מאמר „הקרן הקימת לישראל" מאת סופר מסתתר בשם „פלוני", ושבו הוא מבטל בלי כל ראיות ברורות ומוכיחות את הקופה הלאומית שלנו ומתנפל בבקורת שטחית, דילטנטית, זעומה ולא צודקת על ראשי הקרן הקימת וגם על מיסדי „החברה להכשרת הישוב".

העומדים בראש „החברה להכשרת הישוב" מוצאים לאי־נחוץ ולאי־אפשר להכנס בוכוחים עם הארון פלוני, על מאמריו האחרונים אשר כתב נגד הבנק, נגד הקופה הלאומית, נגד החברה להכשרת הישוב ושאפשר עוד יכתוב נגד ה„סינדיקט" לתעשיה הארץ־ישראלית.

והלא אופי הדבר שבשעה שהארון הזה, שהיה למומחה גדול בכל המקצועות השונים של הכלכלה, האכרות, הפיננסים ועוד במשך החדשים האחדים שהוא שוהה ביפו, באותה שעה מברכים פועלי הגליל בשמחה את יסוד „החברה להכשרת הישוב".

אפשר רק להתפלא על ירחון רציני כ„השלח", המפרסם מאמרים, שעל פי תוכנם והרצאתם ראויים היו לבוא בתור מאמרים מעוררי־סנסציה בעתונים היומיים של מתנגדינו.

בעל מחשבות.

נביא הרחוב.

(מהעבר הקרוב.)

I.

. . . בימים החשכים והדוממים ההם, בימים כשנם התרנגולים עצרו בקריאתם מפני פחד פלָוָה, גם אז היה מלא חרשות צבוריות ומדיניות שונות.

מכל כיסי בגדיו היו נגערות, מכל פנה וזוית היה גורפן, פסות־ניר מלובלכות, מלאות אותיות מוזרות בשבעים לשון היו מופיעות פתאם על השלחן. אללה יודע איזה דרך באו אליו . . . ושפתו הקצרה והמקוטעה וזעקת החמס המקוצרה והמקוטעה: „למלחמה"! „הלאה ההון!" וכו׳ היתה עושה עלינו רושם כשפת הרוחות, כמארת רפאים מחונקה.

הודות לבעל החרשות שלנו היה עולמנו האלם מתמלא שאון חשור, קולות מחונקים למחצה וחריקות נוראות.

לא העכברים מכרסמים שם באיזה פנה, זאת לא המולה של חתירה תחת איזה בית קרוב, זה לא שאון הטפין המטפטפין מצנורות המים והנופלות באגן הקרוב — חופרים מתחת אדמת החומה ומצפינים פצצות; ומזמה הקשה והיבש של מכונת התופרת שם בחדר השני ישָמע גם הוא כנקורו של עוף טורף.

ויום יום היה מביא לנו חרשות אחרות: שם תָלו את פלוני אלמוני ואתמול ירו באוסיצר; שם נמלט אחד ויתחבא, — „שחדו" איזה נוטר . . . ובספירות העליונות זה עלה וזה ירד . . . ו„זקן זה" סובר היום כך ומחר

אחרת. פובידונוסצוב הולך למות . . . היהודים מקבלים זכיות. ה„פרוצנטים" בגמנסיות מתמעטים או מתעלים . . . ממוסקבה מגרשים את בעלי ה„גילדות" הראשונות. ה„נצוֹץ" מודיע ובה„חרות" כתוב לאמר. „הברלינר טגבלט" מספר וכו׳ . . . ומכל החרשות האלה יצמחו איזה געגועים משונים. תמונות דמיוניות שונות מתחילות מפרפרות בםת. הלב דופק ומצפה. מחכה לדבר־מה; העינים מתנוצצות כמו מבשורה מרשנת; איזה לחץ רובץ על החזה . . . ופתאם נופלת איםה נוראה: עוד מעט והקיר יחצה לשנים וכמו מן הארץ יצמחו מרגלים. ג׳נדרמים ושאר מלאכי חבלה ויכניסו אותנו לפני ולפנים . . . „ברם, אזנים לכותלי".

לא כל החרשות נתאשרו. לא כל ספוריו נתאמתו. בעל החרשות שלנו לא היה חבר לשום מפלגה וכל המפלגות ידעוהו. כלם חשבוהו לשלהם ובעצמו לא ידע את ה„פרוגרמה" של שום מפלגה. באותה השמחה היה מספר כי סטרובה הדפים תעודת־סתרים של הממשלה וכי הד״ר הרצל מתכונן לנסוע אל האפיםיור או אל קיסר אשכנז; ומעשה בבונדיסט שנתפס למלכות היה יוצא מפיו באותה ההתלהבות כספורו ע״ד תפלת „מנחה" בשדה אחרי הלוית הרבי מגור. באותה התמימות החיה היה מפיץ שמועות ע״ד פצצות שלא נתפוצצו וע״ד אהבים שהתנה איזה „שררה גבוה" במרקדת מורע היהודים וע״ד מרד חרש בין הקלמיקים שבערבות הקירגיזים.

גם תוי פניו היו כאלה שאינם נשארים חקוקים לימים רבים בלב רואהו; עינים אפורות, תועות בלי שום נגה, קול נמוך שסקרנות רגשנית נשמע ממנו, גוף קטנוני, רך, מפרפר, שרגלים לו, הנכונות תמיד לרוץ ולהעלם . . .

זמן מה לא היה בא בחברה — וכולם היו שוכחים אותו כמת מלב. חזר ונתראה — שוב פגשוהו ב„ברוך הבא!"

והיו דורשים ממנו חרשות, רק חרשות . . . איש לא שאל לשלומו, איש לא התענין בחייו, בפרנסתו, איש לא לא ידע את מספר שנותיו . . . גברים ובחורים היו מביטים ועליו כבעל אנדרוגינוס ונשים ובתולות לא השתדלו מעולם להתיפות בעיניו, והיו מתנהגות אתו כאת חבֵרה חביבה.

גם טובה לא החזיקו לו מעולם. אמת, כי הבתים ה„בעלי־בתיים" הצפופים כמו היו מתרחבים מחרשותיו. המת העיף והמשועמם של „בשר ודם" פשוט שאינו יודע את כל החרשות האלה מ„המקור הראשון", היה חוזר ונעור ... אבל אי האיש שיודה להרוח העדין המלטף את פניו או מי יכיר תודה לפרחי הקרח המקשטים את שמשיות החלון? —

והיה גם מקרה שכפויי־תורה היו לו. במקום „חן־חן!" זלזלו בכבודו ויחרפוהו. צרור של חרשות הריק ביום ההוא באזנינו. אחת מעולה מחברתה: דם, שלשלאות, מרידות, סיביר, קני־רובה, חבלים לתלות אנשים ושקים בעד נחנקים ונהרגים . . . סטודנטית צעירה תמכה את ראשה בשתי זרועותיה הלבנות והשקופות והקשיבה רב קשב. פיה פתוח, והיא בולעת כל מלה ומלה שיצאו מפי בעל החרשות. עיניה הכהות הלכו הלך ושחור ופניה המחוטבים והעדינים התחילו רועדים ופתאם נתעות פיה הקטן והילדותי ופניה נעשו חִוְרים וקשים כשיש . . . וכעבור רגע התפרפרה הילדה ותתעלף . . .

אֵם הסטודנטית כלתה את חמתה בבעל החרשות האמלל.
ולא זו בלבד: היא שלחה אותו מהבית.

II.

בערב אחד שוב ישבה הסטודנטית היפה נשענת על זרועותיה והשקופות ונעצה את מבטי עיניה הכהות במספרים, ובענין רב הקשיבה להמסופר. אני הייתי המספר ע״ד בעל החרשות, אשר כה זלזלו בכבודו.

„דעו לכם, רבותי, בעל החרשות דנן — מענתי — איננו אדם מן השוק ואיננו נכנס כלל בבחינת „אדם". הנהו, רבותי, סמל חי. הנהו הרחוב שהחלה לדבר בלשון בני אדם. הוא הפעמון המצלצל והמביע את געגועי כולנו, המתבטאים באמרה אחת: „הוי, הלואי יתחולל איזה שנוי ולא רק לרגע!" השעמום הצבורי והמדיני הסובב אותנו מעיק עלינו כצבת ברזל. אין לנו תכנית לחיינו של יום־יום, אין לנו אידאלים מדיניים, אבל כלנו רוצים להחלץ מהצבת. הרינו כאותם החולים הרוצים בחליפת הכרים, אשר עליהם הם שוכבים. זה ימים ושבועות רוצים ומוכרחים אנו לשנות את מקומנו. אין עוד כח לסבול. ולכן אנו מתנפלים בתאוה לוהטת על כל החרשות בין שהן אמת ובין שהן שקר, בין שהן אפשריות ובין שהן פרי הרמיון החולה. חרשות הרחוב מתעות אותנו לרגע לחשוב, כי גלגל העולם אינו עומד כביכול, כי הקפאון והמות אשר מסביב הנם רק על פני הדברים על שטחם, ואולם במעמקים, ושם, במרחקים, נלחמים אנשים, מתאבקים, שואפים ויוצרים דבר מה . . .

אנחנו אנשי הרחוב, מתפתלים ונחנקים בסביבה מדינית וצבורית מעיקה. רוצים אנו לצאת ולהחלץ מן המיצר ואין אנו יודעים כיצד. רוצים אנו ללבוש את געגועינו במלים — ואינן; כעננים שהתפזרו ונמסו נעשים געגועינו. חסרים הן צורה וכשהם מקבלים איזו צורה, גם אזי הרי הם בלי צבע ובלי דם.

והנה בא האיש השב עם חרשותיו. אין איש יודע איזה הדרך באו אליו, אך נראות הן לכל אחד כדברים שהוא יודע, מכיר וראה משכבר הימים. הרחוב הרה והגה אותן; לחצֵנו לש אותן; וברמיוננו החולני חיו תמיד כחלום נמוג.

האיש השב עם חרשותיו הנהו נביא־הרחוב. הוא בא מהרחוב ומתנבא על הרחוב. יש אשר יקומו נביאים לעמים; ישעיהו, ירמהו ויחזקאל, הושע ועמוס וגם יונה רך הלבב כולם היו נביאים כאלה. נביא־העמים ממין דומה לזה היה במאה שעברה קרל מרקס. הם, הגדולים, קולטים את הרוח המרחפת, את קורי החלומות של האנושיות וטוים מהם יריעות גדולות חזקות כעבותות ונהדרות כלבוש מלכות.

אולם נביאנו, נביא־הרחוב, קולט רק את רוח הרחוב, את הרוח של ה„בשר ודם" הבינוני המאובק והמבולבל. בשנים כתקונן, בשעת שקט ושלוה וחופש מדיני, מרחפת הרוח כקצף השט על פני המים, אבל בשעה שבחיים אין אף סמן של חופש, הרוח נכנסה אל תוך הרחוב, והחלומות נארגים מרוח הרחוב. אז מתגלה גם נביא הרחוב, הפלאי, אשר איש לא ידרוש אחריו, בעל החרשות התמים הלז אותו האיש אשר אמך גרשתה אותו תמול מביתכם.

גברתי היפה וחביבה, נביא ישב על ירדך! כן, נביא, ולכן הרעידו חרשותיו האמתיות והדמיוניות את לבך הרך שבא עד לידי התפרפרות אפרות בקנו. הוא בא ויכניס בחייכם החפלים את טעם ההתעלפות. נביא ישב על ירדך, ילדה יפה, כי על כן התעלפת ואותו הנביא אמך גרשתו".

ושוב נתעוו פני הילדה, שוב רעדו קצות שפתותיה. וגם אותי גרשה אם הילדה . . .

III.

. . . שבועות מספר אחרי השבעה־עשר לחדש אוקטובר המפורסם התחולל שנוי גדול בנפש בעל החרשות. הרחוב החל קצת־קצת להשקט; ולא זו בלבד: ככר קצתה נפשו לנדוד ממקום למקום. רוצה היה כבר לשוב לפרנסותיו הראשונות ולהתחיל נהגה מן החפש הנרכש. בעל החרשות דנן היה לאיש אחר כאלו נטלה ממנו נבואתו. הוא השלים עם אכותיו שהיה אתם עד כה בריב. נזדמנה לו גם כלה ונשאה, ותיכף פתח חנות, כיאות לעמדו ולשנותיו.

ומי שראה אותו באותה תקופה היה משתומם. הוא נהיה למחריש כמולטקה בשעתו; מטבעו היה האיש הזה שתקן, רק הרחוב פתח את פיו ואפילו ב„פרוקלימציות" של המפלגות השונות לא התענין עוד ולא קרא אותן.

ואולם נביא איננו פוסק מהיות נביא. אך גרשה ממשלת ויטה־דורנובה את הרחוב ללול של תרנגולין, עזב גם בעל החרשות שלנו את אשתו ואת חנותו ונעשה לציר מבשר של כל הנעשה במסתרים של כל הדמיונות המתרקמים במח של הרחוב המסכן והצר.

כעבור זמן מה נפגשתי אתו שנית והוא הראה לי את מקלו של חוליגן אודיסאי שנהרג; מכיסו הוציא איזה עתונון שלא יצא לאור „מסבות בלתי תלויות במערכת". וכשעברנו לפני ארמון אחד האצילים גלה לי, כי בארמון זה מסתתרים „מתקוממים" שנמלטו מהצנוק, על הדָרונים שלוהיה רשום שיר „ריבולוציוני" חדש והכטיחני כי מצב המלחמה יוסר מחר מעל עירנו. בדרך נספחו אלינו אורחה שלמה של טַלָים מכירי בעל החדשות שלנו ובתאוה בוערת בעיניהם הקשיבו לדברי נביא הרחוב, לנביא שלהם.

לפני לכתו הראה לי גם מטבעות אחדות מהכסף שנשלל תמול־שלשום ע״י אותם האנשים בעצם היום. תנבואה היתה שוב שרויה על בעל החדשות, כי גם לרחוב חזר לשעה קלה קטע של נשמה ותקבל טפה של רוחניות וקליון נפש מעיק. ויחי גם לזמן קט, נביא־הרחוב.

שִׁ י ר ־ עָ ב.

(מהֵינֶה).

עַל קִבְרָהּ הַבּוֹדֵד עוֹמֶדֶת לָהּ אֵלָה,
בָּהּ בּוֹכִים בְּנֵי כָנָף וְרוּחוֹת אֲפֵלָה;
וְיוֹשֵׁב עַל קִבְרָהּ מִתַּחַת לַסְּבָךְ,
עֶבֶד הַטּוֹחֵן וְאוֹצְרוֹ הָרַךְ.

הָרוּחוֹת הוֹמִיּוֹת וּבוֹכוֹת בְּתוּגָה,
שִׁיר בְּנֵי־הַכָּנָף מַה עָגוּם, מָה נוּגֶה;
וְנָדְמוּ הָעוֹגְבִים וְקוֹלָם לֹא בָא —
הֵם בּוֹכִים וְלֹא יוֹדְעִים בְּעַצְמָם עַל מָה...

יצחק קצנלסון.

אב. גולדברג, ניו־יורק.

טרגדית־הגלות בספרות העברית.

מנדלי מוכר ספרים.

I.

וכאבני מעמסה כל נטלי־הרקב יעיקו
על קרקע היער ויחנקו בכורי כל פרח,
כל אביב הפורצים לבצבץ, ובטרם יפיקו
את נפשם — בחשך יאבדו, ימותו בקרח—
(ח. נ. ביאליק)

* * *

נמקה הארץ, ידידי,   עצובה, עגומה — הארץ,
והלודה תכסנה,   כיער בימי סתיו.
וכשתצמח שושנה לפעמים —   וצפור באויר כי טסה
הקרת ימיתנה   יורה בה הציד...
(א. רייזין)

עמוקה כתהום וגדולה כים טרגדית־הגלות. וגם בלא יודעים היא ממלאה את נפש האמן העברי עד אפס מקום. וכל מה שנפש האמן גדולה ביותר, כן יגדל הרושם הכבד שהגלות מטביעה עליה, ואי אפשר לו להאמן לשחרר את עצמו מהשפעתה של הגלות. אנחה בוקעת שחקים ויורדת לתהום חתהומות מתפרצת מלבו וחודרת אל תוך יצירותיו, והאויר מתמלא קולות עצובים, יבבה ויללה על שבר העם, קול אנקת אסיר אוי ואבוי . . .

אפשר לחלק את תולדות ישראל בגלות לשתי תקופות. בתקופה אחת העם מכיר את מצבו הדל והשפל, בחור עם בזוי ומשוסה, ה„תלוי על בלימה", ופורח באויר, והוא שואף להסיר את עולו המעיק מעליו ולשחרר את עצמו משעבוד הגלות וחולם חלומות על ארץ חדשה ושמים חדשים, ועל דרור וחפש. ובתקופה השנית, העם שוכח את מצבו הרעוע, את מזלו הרע. ואינו רואה את המציאות שהוא נתון בה וחולם על פרחים, אור ומור בגלות עצמה, במקומות פזורו.

אמנם לא לפעמים תכופות יכול היה העם לשכוח את המציאות הגלותית, ה„סביבה חמקלקלת" והסביבה הנשחתת המלפפת אותו. כבד מנשוא היה עול הגלות על הכתף, עצובה יותר מדי המציאות מלחלום ע״ד שנוי בחיים, שנוי, מן הקצה אל הקצה, במציאות הזאת. כלום אפשר היה לחלום על יפעת אור וארגמן השמש בשעה שהית נדחק, כיונה במעי הדגה, לתוך מקום צר סגור ומסוגר, שמן הנמנע היה גם לקו אור אחד להתגנב שמה? האור מאין נמצא? פרחים, בשעה שהכל מצטנן, ומצטמק מפני הקור, בשעה שהשלג והכפור מקררים את הדם בעורקים, פרחים היכא דמי? מור וריח ניחוח, מנד ואהלות, בשעה שהאויר רוֹוי בחשכת הצללים, דמעות ונשימה מרעלת, כגון דא היכא תמצא? מעוף הנשר, בשעה שהשטח כך צר, כך מוגבל, זה מנין לו?

„נמקה הארץ, ידידי,
והלודה תכסנה . . ."

המשורר מטיח דבריו כלפי הארץ בכלל, אולם הארץ בכלל אינה הנמאסה ואינה מזוהמה, אין זה אלא משום שהמשורר מסתכל בארץ והגלותית ולפיכך הוא כה מתעצב, ונשמתו מעטפת עליו, כי שם אמנם כל נובל, נקטף, מתכוץ ונוע. „וכי תצמח שושנה לפעמים, הקרח ימיתנה", אם קו של אור בוקע ועולה — הוא נבלע בתהום חשכה עבה ועגני־עופרת, עיפתה ומאפליה.

ולפעמים כנודד התועה במדבר והוא צמא למים, שפתיו יבשות ורגליו טובעות בחול סולד, רואה העם חזיון מתעה ונדמה לו כי הוא רואה עצים עבותים פורשים צל, ומעין מפכה ומכה גלים לופת שם דרכו, והוא כאלו שוכח את המדבר, והוא תוקע אהלו ברמונו בגן עדן המדומה . . . מה מרה היא נפשו, בשעה שאינו מוצא שם כל ירק וכל אחו, כל עץ וכל צל, אך אותו המדבר, אותו מצע־החול הלוהט, ואותם השמים הנחושים . . . תוחלת נכזבה! הענוי מתגדל, הכאב מתגבר והנשמה מפרכסת, שואפת לאויר, די־אויר לנשימה, ואינו — אכן כמה פעמים הוכה העם העברי במדבר גלותו בסנורים מחזיון לא־היה. מה נורא הוא היאוש הכרוך בתקות־שוא, מה אנוש הכאב ומה ריקה הנפש כשהכל עולה בתהו ועובר כחלום יעוף . . . איך שהוא, בינתים בשעה העורון והשכרון כאלו שוכח העם את חיי הגלות הנוראים, את העכטיט הלוחץ עליו ומשלה את נפשו כי מן האפשר הוא לעבור את הים התוסס, ים הדמעות בספינת־קש. תולדת־הגלות הארוכה מכילה בה כמה תקופות מעין אלו ותקופה כזו היתה גם תקופת מנדלי מו״ס.

חשבו הסופרים מהדור העבר כי מכאובי העם יכולים להרפאות על ידי השכלה ותקונים פעוטים. בספרות של התקופה ההיא איננה בת־הקול של הר־חורב: „אוי לבנים שגלו וכו'" נשמעת כלל, אותו ההימנון־הגלותי הוא הנגון העקרי של משוררי התקופה הנוכחית:

„הן אלה בנינו! אֶל גלי עצמים,
„ידים יבשו, העורקים אין דמים,
„אֶל צמוקי המות החיים בנס,
„החיים ולא חיים, וזקנים בלא עת.

אבל שומע אתה הפה מדבר גדולות בדבר שאלת אכילת קטניות ודג מלוח בפסח, ואם מחויב אדם על פי תורה במצות „כפרות", „תשליך" וכדומה.

„הרת והחיים" של ברודס ו„קיצו של יו־די" של גורדון הם מצבות גדולות ונשגבות לאותן המלחמות הפעוטות של אותה התקיפה. ואת העיקר, שנוי הגלות עצמו שכחו בימים ההם!

מנדלי, שחי באותה התקופה, בעָוֺרון הכללי של בני דורו, לא הרגיש גם הוא בסבתם העקרית של אסון העם ועלבונו. וחשב כי היהודים מתחיבים בנפשם; כי בעורים הם, משום שאינם נהנים מזיו ההשכלה ומחזיקים במנהגים טפלים.

ולפיכך בעת הראשונה כשהוא עולה על במת־הספרות אינו נבדל מכל חבריו הסופרים בני דורו. ומתוך השפופרת הצרה של ה„השכלה" מביט הוא על העולם היהוּדי. ושאיפותיה הדלות ומושגיה הקטנים, הם שאיפותיו ומושגיו.

בספורו הראשון: „האבות וְהבנים" מצַיר מנדלי, כמנהג דורו, את האבות האדוקים בצבעים שחורים, בלי שמץ־רגש ובלי נצוץ נשמה ומצינם לראיה; ולהפך, את הדוקטורים והיוריסטים של העתיד מכל המינים וכל „אנשי־המעשה" כביכול, הוא מתאר כגבורים, כבעלי־המופת וכמעט כשנאנים.

מנדלי שואף להנחות את העם בדרך ה„השכלה", כי לפי דעתו כל סכל העם הוא מפני שאינו „נאור", ורק הלמוד באסכולות יועיל לו. „והפך בו והפוך בו דכולא בו".

כי הרבה יותר מדאי האמינו הסופרים של אותה התקופה בימי־האביב ששלטו אז וחלמו חלומות נעימים על ה„השכלה בת השמים", שכל המַפתחות בידה, שתפתח להם את הדלת ל„ארץ־המולדת, אֵם רוסיה". מה מאד שאפו להסתף בזרם הכללי, אך הדבר הזה לא עלה בידם; כי בעבותות משלשות היו קשורים מאד אל עברם, אל הסביבה שמִמנה יצאו. ולא יכלו לעזוב את העם מאחוריהם ולהכנס לגן העדן התחתון. זאת עשו אחרי כן נכדיהם בלי כל מניעות ומכשולים. לא כן הזקנים — הני סבא — למרות שאיפתם החזקה ל„התמזג" לא היה הדבר לפי יכלתם. ולכן התחילו קודם כל לטהר את העם ולצחצחו, ולעשות הכנות בשביל הכניסה ל„טרקלין".

הכנות! תרתי משמע, כי עליהם היה להכין את שני הצדדים וכך נבראה „מאטריסטיקה תאומית", חוכיחו את העם השכם ודבר על מנהגיו הטפלים על פּרנסותיו הרעות, כמעשי רבית ומסחר, ומאידך גיסא פרסמו מאמרי מליצה „דברי סנגוריא" בשפה זרה בעד עמי הארץ. באותם המאמִרים נכנסו בעובי הקורה להוכיח, כי היהודים לא היו רעים כל כך, ואף דבה היא בפי משטינינו ומקטרגינו, והא ראיה בין בעלי התלמוד ר׳ יצחק נפחא — היה נפחא פשוטו כמשמעו, האוחז ביד את הצבת והפטיש, ור׳ יוחנן הסנדלר רצע במרצע ותקע מסמרות בסנדל, ובפרקי אבות נאמר מפורש: „אהוב את המלאכה וכו׳", וגם עכשיו לא אפסה כל תקוה: כי יש עצה ויש תחבולה — והיא להרביץ השכלה בישראל.

לב מנדלי הוא לב־משכיל, הוא נמצא כולו תחת השפעתה של התקופה ההיא, שבה הוא התחיל את עבודתו הספרותית, „עת האביב" — כמו שמנדלי בעצמו מכנה אותה באגרתו הפתוחה למ. מרגלית, ב„פישקה החגר". — אבל מנדלי הוא גם אמן גדול וכה במדה שהוא הולך ומצַיר את החיים הארורים של העם, בה במדה היסגון־הגלותי הולך ומשתמע וטרגדית־העם משתקפת בציוריו, וכל אותם הדברים הטובים והמלים המפוצצות על התקונים הידועים ועל ההכנות ליהנות מ„זיו" הגלות נשתתקו.

בספורו „האישון הקטן" „השכלתו" של מנדלי עודנה עומדת בתקפה, ומלחמתו באברהם התקיף יש בה יותר מן שמינית שבשמינית מ„מלחמת ההשכלה הידועה".

בחזיון „הטכסה" („מכס"), בשעה שגבור החזיון, בחור שנתפקר, הלוחם מלחמת תנופה בבעלי־מוכסין, אותם הכלבים עזי־הנפש, מוכרח היה לעזוב את העִיר כסלון ולהמלט על נפשו, זכה את העיר בברכת פרדה מעין זו: הלואי שת׳ ימה לב הממשלה הטובה והצנועה, שתושיט לך חסד ורחמים . . . תתן לך עוז, ותכניסך תחת כנפי־חסותה.

מנדלי ממתין יחיל ודומם לחסד לאומים, כי איזה כח זר יתערב בדבר, כי הממשלה הטובה והרחמניה „תשכיל" את יהודיה.

בינתים כותב מנדלי את „טבעת־המופת" שלו, את הספור, שקרא אחרי כן בשם יותר נאה לו: „עמק הבכא", ושם מתגלה לפניכם עמק־הבכא, עמק מלא דמעות, ים תוסס ורותח, רוב העם נושא חותם קין על מצחו. יהודי־הגלות! כלם אמללים, מדוכאים, ורחמי־הזקן נכמרים, לבו מתפרכס מרוב צער.

בחזיונו „הטכסה" יודע מנדלי לספר לנו רק על העיר „כסלון" בלבד. ב„טבעת־המופת" הוא מציג לפנינו גם את הקהלה הקדושה „קבציאל", ואחר כך, כשהוא ועגלתו הרחיקו ללכת לתפוצות ישראל, הוא פוגע בעיר ואם בישראל: „בטלון" — יהודים סובלים לא רק ממעוט „השכלה", אך גם מקבצנות, חוסר עבודה ונקיון שנים, מבטלה המביאה לידי שעמום.

ב„עמק־הבכא" מנדלי מברך את הרשלי שלו, כשהגיע זה לשנות „בר־מצוה", בשתי ברכות, מעניקו שתי פעמים ב„מזל טוב!" בחיוכו הארסי אומר הזקן בזה הלשון: מזל טוב לך בעבודה, בעול עבודת הבורא, וגם מזל טוב לך בעול דרך־ארץ, בעול פרנסה מרה וחיי חשך!

הרשלי קרבן הוא מיום הולדו, מוכן היה לפורעניות משעת צאתו לאויר העולם, ואם יקולע בחייו ב„כף הקלע", ואם יתגלגל ב„גלגול מחילות" כל זאת יאורע לו מפני שלא נולד בארץ חפשית, תחת שמים בהירים ושמש ברכה, אך בשאול, בארץ התופת, בעמק הבכא.

ובשעה שישראלי׳ק גבור ה„סוסה", ישראל המשכיל, מסתכל בעולם ורוצה להבין את עומק טרגדית עמו, הוא אינו רואה רק את החברה הלבנה, הכלי קודש למיניהם, אפוטרופסים ובעלי־מוכסין בלבד, העושים מעשי־תעתועים, להטים ואחיזת עינים עם ה„סוסה" של כנסת־ישראל, שעיני ה„משכלת" של האמן לא יכלה לפסות ולבלי ראות, אלא את כל תהום־הגלות הפעור, שנשמות רבות מפרכסות בו ונחנקות, את התהום המלא נחרת־הגסיסה מיהודים שאינם חיים ושאינם יכולים גם למות במנוחה.

והתמונה האיומה מעלבון העם, מחיו המלאים פורעניות וכל מרעין בישין, רואה ישראלי׳ק דוקא בבוקר ביום בהיר אחד ביער, כשהיער היה מקושט בבגדי־חג, והזמיר מנגן, מסלסל בקולו ומשלשל את פרטיו, וכל הכנופיה של צפרים, כנף רננים נעלסה, מנצחים עליו, אז מתחמקת ה„רציונליות" המשכילית המזויפת ומתעורר האמן עם נשמתו הנשגבה.

מה יפה הוא הטבע בשעת יקיצתה השכם בבוקר, בימי הקיץ, מה יפה הוא היער. כל צפור אומרת שירה, בצפצוף מצפצפת, וכל היער נושם בברכה ובשפעת חיים, באותה שעה מתקרם לקראת הבוקר גם הרחוב היהודי, ולפני עיני ישראלי׳ק מתגלה ה„בוקר" ש„בתחום" בכל תקף מרירותו ובעים אכזריותו: יהודים משכימים ומתאנחים, אינם יודעים מה לעשות ובמה להתחיל: כיצד להתפרנס? הפרנסה מאין תמצא? פניהם חורים, המצח מלא קמטים, העינים משוטטות לכל הצדדים כאילו בעיניהן מבקשים דבר־מה להאחז בו, להשען עליו בכדי שגלי־היום ורכיו לא ישטפם . . . הם מתאנחים ונונחים ומקמטים את המצח" . . . ובלב ישראל נתק מיתר ועינו נגרת דמע.

אבל, כנראה, גזרה יצאה מלפני השליט, כי האמן־המשכיל יחיה „בימי־הרעש", בשעה שנהרי־נחלי דם עמו, שטפו ונרפו את התקוה הנעימה של ימי האביב. המאורע הפתאומי הזה שקרה בחייו, היה מהלומה לאידיאלי של „השכלה", שיש בכדי להמיתו ומנדלי הפסיק לכתוב לזמן ידוע.

„אותה „עת האביב היפה" — הוא מתאונן במכתבו הנ״ל למנשה מרגלית — עברה ואיננה, אוי ואבוי לחיי היהודי; התשוקה לכתוב נסתלקה ממני, דבקה לשוני לחכי . . ."

וכשהתחיל שוב לכתוב נשמתו היתה מחררת מעמק הצער של העם. מעלבונו ומיסוריו שאין להם משל ודוגמה.

מנדלי כמעט שאינו דואג ש„שכינתא היא בגלותא“. הוא מתענין יותר ב„צרת היהודים“ משב„צרת־היהדות“, כי יודע הוא בנפשו כאמן ראלי, שצרת היהדות נעוצה ב„צרת היהודים“, כתולדה בסבתה.

וכשהוא, אחרי דומיה ארוכה, מביא מתנה לעולם, הוא מביא את את „ספר הקבצנים“ שלו. את „פישקה החגר“. לאמר: דלות העברית מרוכזת — en masse — והלב מתכוץ מרוב צער.

העם העברי הוא עם של עניים. וכמו שהוא מנדלי מתורה לפני הקהל, הוא רואה בחלומו רק עניים ואביונים.

לפני עיני— הוא מספר — מרחף התרמיל תדיר. התרמיל היהודי העתיק והנקוב תלוי לי מנגד, כריאה וככבד בחטמו של אותו בעל מרה שחורה. בכל מקום שאני פונה הנני רואי לפני את התרמיל, ובכל מה שאני רוצה לספר התרמיל מתגלה לפני״.

מנדלי מתענין בתאור של ההמון היהודי, של האדם הבינוני, והוא נתקל קודם כל ברלות העם המשונה, שמקורה בשעבודו הכלכלי של העם לזמן הארוך; והתרמיל איננו נותן לו, לאמר, להאמן, הרף.

מנדלי ממעט לציר את הדור החדש, ועוד פחות מזה את „האינטי־ליגנציה“ העברית, שמתחנקת בין החול והאבנים של כתלי־הגלות, ולבה מתכלה מרוב. געגועים על החיים מחפשיים, הטבעיים שמעבר לרחוב, ושנשארת עם כל זאת עיפה ומדוכאה בתחום העברי — ואת לתאר אין הוא יכול ומקום הניח לאחרים להתגדר בו.

בספורו: „בימים ההם“ — מגלה לנו מציר־העבר — כי בנפשו מתרוצצים שני רגשות מתנגדים זה לזה, אחר מושכו לכאן, ואחד מושכו לכאן, זה אל העבר השב והלה אל ההוה המלא דמי־עלומים וכי הוא מתחבט ברעותיו זמן־רב. ושואל את עצמו: למה יקדיש את קולמסו? הוא אומר: „זה כמה קולמוסי נתון בין שתי דעות מתנגדות בתוך לבי, כארונו של מחמר תלוי ועומד לפני המסורת בין שני מגנתין“.

אולם הצעירים נראים לו במקושטים, מגוהצים ומהוקצעים יותר מדאי, „כחל, שרק ופרכוס“, וכי הם, לאמור, הצעירים אינם מכונים את לבם למה שהם אומרים וכי כל מליהם המרוטות והחדות באות רק ל„תפארת המליצה“ ולנוי בעלמא, והוא מיחד כבודו בקהל העבר.

איך שהוא, בציורי העבר הוא אולי האמן היותר גדול, ואם איננו מציר לנו טפוסים שלמים, המצטינים בעצמיותם הוא מצַיר את הגלות של העבר בכל כללותה ואת התרמיל המרחף לפני עיניו.

אכן התרמיל והמקל ירדו כרוכים מן השמים. ונתנו לעם ישראל. מנדלי הוא, כנראה, רק „אמן התרמיל“ בלבד. ואף כי „מקל הנודדים“ כבר רכש לו את האָמן בצבעים ובמכחול, האמן המעלה את רוחו על הבד.

„הגלות“ של הירשנברג היא התמונה האיומה של הנדידה העברית מצוירת בצבעים, אבל עוד לא נוצר האמן־המספר של הנדידה העברית.

במקצוע זה נעשה כבר בספרות העברית איזו נסיונות, וגם מנדלי בעצמו נסה את כחו, אבל כל אלו מחזקת נסיונות לא יצאו.

ה„נדידה העברית“ מתנת להאמן שלה. . .

לֵילוֹת קַיִץ.

I.

צִצִּים כּוֹכָבִים מִמַּעַל, שׁוֹכְבָה הַיָּפָה לֹא נָמָה,
רְקִיעֵי כְּחֹל־לַיִל שַׁאֲנַנִּים, לִבָּהּ מְלֵא תְבִיעוֹת תַּעֲלוּמָה;
סַהַר לְבֶן פָּנִים אַט יַעַל, צָרָה לָהּ עֶרֶשׂ הַדְּמָמָה,
חוֹלְמוֹת שׁוֹשַׁנִּים בַּגַּנִּים. צַר לָהּ חֲדַר שַׁלְוַת תֻּמָּהּ.

שׁוֹתֵק הַלַּיִל מָלֵא צִפִּיָּה, נְשִׁיבָה מְרַחֶפֶת קַלִּילָה
כְּאִלּוּ הוּא מְחַכֶּה לַאֲהוּבָה; וְנוֹשְׂאָה הַשִּׁיר לַמֶּרְחַקִּים;
אַחַת רַק צִפּוֹר לוֹ מְרִיעָה: קוֹלְטָה גַּם חוֹרְשָׁה תּוֹךְ צִלָּהּ
יְצַלְצֵל שִׁיר זָמִיר בִּמְשׁוּבָה. צְלִילֵי הַצִּפְצוּף הָרַכִּים.

עוֹמְדִים אִלָּנוֹת וּתְמֵהִים,
מַטִּים אַט עָנָף לָאֲדָמָה,
מְנִיעִים רָאשֵׁיהֶם הַכֵּהִים —
וְשֵׁנִית מַקְשִׁיבִים בִּדְמָמָה.

II.

עֲמֻקִּים, שְׁלֵוִים שְׁמֵי הַלַּיְלָה, וּכְהֵד לְעֻמָּתוֹ קַרְקוּר שׁוֹקֵט
כּוֹכְבֵיהֶם נָמִים גְּלוּיֵי עַיִן, יִנָּשֵׂא אַט מִבִּצַּת סְתָרִים:
רַק עָב קַל אֶחָד תּוֹעֶה בּוֹדֵד יֵשׁ יִשְׁפַּל יָמֹךְ עַד בְּלִי שְׁמֹעַ—
בְּלִי דַעַת: אָנָה וּמֵאָיִן? וּפִתְאֹם יֵעוֹר קוֹלוֹ יָרִים.

מֵאַחֲרֵי רִכְסֵי הַצַּמָּרוֹת, מָלֵא רֹךְ וַעֲדָנָה רַעֲנַנָּה
הַבּוֹלְטִים מַעְלָה מִן הַיַּעַר, אַט יִנָּשֵׁב רוּחַ מִן הָאָחוּ,
כִּבְעֵרַת קֶסֶם, מֵפִיץ אוֹרָהּ בִּדְמָמָה יַחֲלִיק בֵּין גִּבְעוֹלִים,
מְקוֹם יָרַד, שָׁקַע בּוֹ הַסַּהַר. שֶׁגַּם בִּשְׁנַת בַּלָּאט יִצְמָחוּ.

בֵּינוֹת לָעֵצִים הָעֲבֻתִּים וּמָלֵא רֵיחוֹת בַּר חֲרִיפִים
תַּרְדֵּמַת דְּמִי וַעֲלָטָה בְּהִירָה, יִנָּשֵׂא הַלְאָה אֶל הַקֶּרֶת
רַק זָמִיר אֶחָד לִפְנֵי שְׁנָתוֹ וּבֵין הָרְחוֹבוֹת הַנִּרְדָּמִים
עוֹד טֶרֶם הִסְפִּיק גְּמוֹר הַשִּׁירָה. יְטַיֵּל בּוֹדֵד עַד צֵאת חֶרֶס.

ורשה. מ. ב. לזבניק.

הָרִשְׁמִיּוּת.

בשם „רשמי“ בחרנו לסמן את הנקרא בלשונות העמים „אופיציאלי“*), ומשמעותו מה שהוא שָׂרד, מה שיוצא מאושר ומקוים בכל תוקף. תאר זה ביחס אל עתון, פירושו עתון של הממשלה. למשל ה„רייכסאנצייגער“ באשכנז, ה„פראוו. וויעסטניק“ ברוסיה, וכדומה. לכל ממשלה יש עתון רשמי שלה. עתון מטעם . . ., והנדפס בעתון כזה, חזקה שהממשלה קימה וקבלה.

אבל גם ב„היכל“ זה יש קדשי קדשים, ויש קדשים קלים. בכל גליון של „פראוו. וויעסטניק“ יש חלק רשמי, וחלק לא־רשמי. ועל כל חלק כתוב: עד כאן הרשמיות, עפ״י רוב פקודות, כרוזים, אדרכתות, שטרות, צוויים והודעות, כולם בכלל רשמיות, אבל בחלק הלא־רשמי כבר יש חירות ידועה, ועתונות כמנהגה נוהגת.

ומלבד העתונים הרשמיים יש גם חצי־רשמיים, אופיציוזים בלע״ז, כמו למשל ה„נארדד“ אללג צט״ג.“. ידוע, שהממשלה משרה עליה את רוחה, ידוע שהממשלה מוציאה אותה בהוצאותיה, אבל אין זה עתון רשמי, ואין לתבעו לדין, אם הוא טועה בדבר הלכה, אם הוא מודיע ע״ד הצעה שתובא בפרלמנט ולא הובאה, או שידחנה ולא דחוה.

כן הוא במלכיות אבטוקרטיות וחצי־קונסטיטוציונליות. במלכיות

*) בימי הבינים לא תרגמנו את התאר הזה, ונודע בקורות עמנו ע״י ר״י האופיסיאלי.

קונסטיטוציונליות גמורות האופיציאליות מגונות והולכת לגמרי. מוסכם, למשל, שהעתון Temps הוא הצי־רשמי, ואולם עכ״ז רשות נתונה לו לחוות את דעתו על כל ענין, ויש גם שהוא מבקר את הממשלה. קוראים לו „עתון מיניסטראי״. אבל אין הוראת המלים האלה, שהעתון הזה הוא משועבד לכל מיניסטר, כי אם שרוחו קרובה ונוטה אל אנשי המעמד וההנהגה בכלל. רשמיותו היא בזה שהמיניסטריום מוציא לפעמים כאמצעיתו לרשות הרבים ידיעות שהוא רוצה להוציא. חוץ מזה הוא רשמי גם בבחינה זו, שידוע, שהשמועות שהוא מביא, לא קלט אותן מן החוץ כאחר העתונים שבשוק, כי אם ראה ושמע וחקר.

זאת תורת העתונים הרשמיים והצי־הרשמיים של הממשלות.

גם למפלגות מדיניות גדולות יש עתונים רשמיים, וכדאי לשים אליהם לב.

ה„פרייזיננינגע צייטונג״ היתה במשך שנים רבות כלי מבטאה של מפלגת החפשים־בדעות. הכסף היה נתון מאוצר המפלגה, העורך היה אחד מנכבדי המפלגה (איז׳ן ריכטר), וכש׳ 1887 באספה הגדולה השנתית של בני מפלגה זו טענו רבים ויקבלו חשבון, שהוצאת העתון הזה עלתה ככך וכך מאות אלפים וכו׳, כידוע לבקיאים בקורות העתונות באשכנז.

אבל האם פירושו של דבר הוא, שה„פרייזינ׳ צייט״ מדפיסה רק מניפסטים? האם פירוש הדבר הוא, כי כל איש מה„פרייזיננינגע״ יש לו רשות להתערב במערכת ההיא, ולדרוש כי כל המאמרים שבעתון ההוא יכוונו אל עסקיו ואל עניניו ואל מנהגיו במוסר ובדת, בחקירות ובמעשים? או, עכ״פ, שהעתון יסכים עם הנטיות השונות שבתוך המפלגה?

או ה„ריעטש״, שבני המפלגה באופן זה או באופן אחר מספיקים לה את צרכיה — האם אפשר הדבר, האם תובעים ממנה, כי כל קדט וקדט, או כל כנופיה מן קליש עד קלדיבזסטוק יהיו שבעים רצון ממנה? או שתמנע את עצמה מנגוע בשאלות שונות ודברים של ספק, ושתסתפק רק ב„מניפסטים״?

או ה„פארווערטס״, שהוא לא רק כלי המבטא, אבל הוא גם מיסודם וקנינם של הסוצדיים, שהפסידו בו שנים רבות הון עתק, ורק אחרי הפסד מרובה, זכו לראותו מעלה מעלה, האם הוא חתום בנושפנקא של כל כת וכת מן ה„גענאססען״? ואם אין זה ענין תמידי, שאפילו התינוקות באשכנז יודעים, כי בכל קונגרס כללי או קונפרנץ מדינית אין קץ לוכוחים ומחאות וטענות של כתי כתות, שאינם מוצאים קורת רוח ב„פארווערטס״, וכל הרוחות האלה אינן עוקרות אותו מעולמו, מפני שיודעים הזקנים והמנהיגים, שאין לכון לכל הרוחות.

רק מלך טפש — כפתגם המדרש — רצה לעשות כרצון איש ואיש, בעת אשר „הקב״ה איננו יכול לעשות כרצון כל בריותיו״.

אם אין בכל מיני עבודה ומעשה לעשות כרצון איש ואיש, באומנות עתונים — זהו בכלל מן הנמנע.

מאמר מוצא חן בעיני ראובן הוא נמאס ונבער בעיני שמעון. לוי הוא טוב־לב, וגם כשאין מאמר טוב בעיניו הוא מכריע לכף זכות, ויהודה הוא קפדן ומזועזע־העצבים וכו׳ וכו׳.

כל מי שיש לו ידיעה כל שהיא בעניני המערכת יודע, כי מאמרים שהאחד רואה בהם קדוש השם, השני רואה בהם חלול השם — ואין לומר, כי מי שיש לו איזו טינא־בלב, והוא מחפש ובודק, לעולם ימצא את אשר הוא מחפש. אין שום מאמר כשר כשהאדון הצנזור הוא חושד וכועס. ופסיחולוגיה אחת היא לכל הצנזורים שבעולם.

ולהלן כל מי שיש לו נסיון אף מעט בענינים כאלה יודע הוא, כי אין לך אומנות מסוגלת להרבות אויבים לבעליה כאומנות המערכת. כל סופר, כל דיליטנט, כל גרפומן שאין אתה מקבל את מאמרו, גם אם למראה עין יקבל יסורים הללו באהבה, גם אם יאמר כי אחת היא לו — מלבו לא יסור העוקץ. יכול אדם להבין שסחורתו לא טובה, יכול, לוא גם בקושי, להבין, שמלאכתו לא טובה, אבל — שמאמרו לא טוב, זאת לא יבין לעולם. ועוד: מה „לא טוב״? האם יש כללים מוחלטים בענינים כאלה? אפשר שהמאמר טוב, אך העורך לא מצא אותו טוב לפניו. אפשר שהעורך טועה, אפשר שהוא חסר־טעם, אבל אין לזה עצה. יכול הוא לדון רק לפי טעמו.

אם תעשו פליביסציט בין קוראי איזה עתון שיהיה, אז תמצאו כמה יש מוחים, כועסים, מתמרמרים, כמה יש סופרים נעלבים, כמה יש שונאים בנפש לעורך, וכמה מכתבים באים למערכת בכל יום דבר והפכו, דבר והפכו.

יש כלי אחד שנקבע בשביל כל הדברים האלה במערכות העתונים, כלי שבלעדיו היה העולם חוזר לתהו ובהו, ושמו: ס ל !

ואם תרצו שאגיד לכם בשתים־שלש מלים מה הם היסורים של עתון רשמי—הנה הדבר אשר אומר לכם: מבקשים לטול ממנו את הכל!

וכשנוטלים מאת המערכת את הכל, נוטלים ממנה את הכל. הגע בעצמך: אתה מו״ל עתון, ואתה מקבל מכתב מוינקוב או פילעהנע (פילעהנע היא דוגמת זינקוב באשכנז), וחתומים עליו עשרה בני אדם, עשרים בני אדם, וכותבים: מאמר זה שנדפס בעתונך הוא נבלה, שערוריה, חורבן, רציחה, קטסטרופה — וחתומים על המכתב הזה: נאום ונאום ונאום ונאום.

אם זורנליסט־דרדקא אתה יפעל עליך דבר כזה, אבל אם כבר הורגלת במקצוע זה, אז תשליך מכתב כזה הסלה: מעט דעות יש בעולם? נאום ונאום ונאום וכו׳ — מה זה מוכיח? עורבא פרח! יש שם אחד, או שנים, ואמרו מה שאמרו, ואספו חתימות! מה זאת? ילדות! וכי זאת היא בקורת? וכי יכול אני לרעת, מה ינאמו אנשים פה ושם? הסלה!

אבל בעתון רשמי — שאני! יכול כל אדם ל„חוות דעה״, יכול כל שונא־פרטי, כל סתם־רתחן, כל רודף אחר הפרסום, כל מי שלא רצו לקבל את מחאתו, והוא בתוך המפלגה, ומשלם פרוטה, או דינר לשנה, יכול הוא לבוא ולטעון:

— „ארנים, לא, לא זו הדרך! זה עתון שלי, יו״ל בהוצאותי, חלק $^{1}/_{100\,000}$ של פרוטתי שאני נותן, ובשמי ובהוצאותי, אתה העורך מדפיס דברים שהם מחריבים את המדינה, את העולם, את כל הדורות שהיו ושיהיו, ובכן גוזרני עליך נידוי, שמתא״.

ואם אין לקול אחד חשיבות, הלא נקל למצוא מאה קולות. גם זה דבר גדול בנוגע לעתון?

וכן מתעוררת שאלה: מה יעשה עתון רשמי? היכן גבול הרשמיות? היכן גבול החירות? אפשר שתתוקן צנזוריה? הלא הצנזוריה, עם כל המעלות הידועות שבה, איך שהוא, נתונה היא במקום ידוע וביד פקידים ידועים, וטוב צמצום זה מהיות לעתון רשמי צנזורים צומחים ככמהין וכפרטיות.

שאלה זו היא כללית — נוגעת אל כל העתונים הרשמיים, אל הממשלות והעמים והמפלגות בכלל. אין אני מדבר עוד פה ע״ד „העולם״ ותכונת רשמיותו וגבולותיה — אין דרכי לדבר ברמזים ובחידות וכשאדבר ע״ד „העולם״ ויחוסיו ועניניו, אז אקרא כל דבר בשמו. פה אני מדבר רק על הרשמיות בכלל, בכדי לברר לקוראים, כמה מן הטעיות נשתרבבו במושג זה, שהוא שאול מאחרים.

זה הכלל: כל מושג שהוא שאול מאחרים, חובה לחקור אותו, קודם־כל, במקורו הראשון. אפילו התינוקות יודעים, כי לנו לא היו אופיצילים ואופיציוזים; אצלנו המושג הזה הוא, כהרבה מושגים זרים, חדש ואסוף מן החוץ, לפיכך נכבדה היא השאלה: איך הוא הדבר ב י נ י ה ם ?

הטפוס השלם ביותר של רשמיות עתונאית הוא טפוס עתון של הממשלה. לא נדבר ע״ד עתון של עצמות יבשות והודעות של התמנות כ„הרייכסאנצייגער״, כי אם ע״ד עתון הצי־רשמי כהנורדד׳ אללג׳ צט״ג. יכול כל אשכנזי, כל משלם מס למדינה, אם יתרחק עד אבסורד של גוזמה, לאמר, כי עתון זה מוצא לאור בכספו, הואיל שכסף הממשלה הוא מלוקט מן הצבור, ועפ״ז הרי כל שולצע וכל מיללער שותף בהוצאת העתון הנ״ל.

ובין השולצים והמיללערים יש כתות כתות של בעלי דעות שונות. ואם רצונכם בכך — במשך שעה אחת תלוקטנה רבבות חתימות של אנשים. שמאמר זה או אחר בהנורדו׳ הכעיסם תכלית כעס. ובכן תכתבינה כנופיות כנופיות הללו תביעות לסגור את המערכת?

לא! לא יעלה דבר כזה על לב שום אדם מן הישוב.

אבל מרגישים אנו את כל הנחוץ של דוגמה זו. את כל האשלולא והמליצות הנלעגה של התחשותנו במעטה ממשלות שיש להן עתונים רשמיים, צריך להניח דוגמה זו ולבקש אחרת יותר קרובה אלינו.

המפלגות המדיניות! אמנם אין לנו מיליונים של בוחרים ואלפי מרכזים והנהגות מוצקות ואיתנות כמפלגת הסוציאליים. אבל עכ״פ במדה מצערה הננו גם אנו מפלגה מדינית. ובכן נקח לדוגמה את המפלגות המדיניות ואת עתוניהן הרשמיים.

יש בכל מפלגה כתות כתות קטנות, נטיות ופלגות נפרדות זו מזו, מתקנאות זו בזו, והרבה יחידים פראים (כמובן, שאינם נכנסים בשום הצטרפות קבועה) ודעות שונות והשקפות היסטוריות וקולטוריות ותיאולוגיות שונות ומשונות, ואם יש להם עתונים מרכזיים, רשמיים, שהמפלגה מחזיקתם, אין זאת אומרת שמערכות אותם העתונים היא כפותה לכל מנין ומנין שיצטרף ad hoc, אלא זאת אומרת, שהעתונים המרכזיים מחזיקים בכלל בדעה הראשית של המפלגה.

המפלגה אשר בה חופש היחיד הוא גדול ביותר, ואשר בה ההמוניות עוד לא נתבדלה להיות צורה קבועה ושקטה, מפלגת הסוצד״יים, מראה, כאמור, אותות חיים ותנועה והתמרמרות ובקורת ביחס אל כלי מבטאה הראשי, אבל אחרי כל אלה משתתקים קולי הקולות, והדיסקיפלינה גוברת, ואין מחריבים ואין מבלבלים.

כן הוא הדבר ביניהם — ובינינו כיצד? כיצד אפשר להו״ל אורגן של המפלגה, בלי עורר מחאות ומחלוקת?

שאלה זו מעסיקה אותי בדרך כלל, והנני מעיין בה בלי שום משוא פנים ובלי שום נגיעה בדבר. שואל אני שאלה לשמה, ורוצה אני להשיב תשובה לשמה.

אחרי תעיון בענין זה, מוצא אני רק שני דרכים להשגת מטרה זו.

א) העתון הרשמי יהיה יבש גל כך, עד שלא יבוא בו שום דבר שעל ארותיו תוכלנה הדעות להיות חלוקות. הוא יהיה רק קובץ־של־כרוזים, לוח־של־חשבונות, כדוגמת העלה שמו״ל הד״ר סלבנרי, כביכול „רייכסאנצייגער“.

ב) העתון הרשמי, מתוך שהוא עומד לשרת לפני המפלגה לכל נטיותיה וגווניה, צריך לקבל מאמרים (כמובן, עד כמה שיש להם הצורה הספרותית הנאותה, ובנידון זה המשפט למערכת), אשר מהם תתגלינה כל הנטיות הנמצאות במפלגה.

דרך שלישית אין!

איזו דרך היא שנבור לנו אנחנו בציונות?

לא אכחד, כי אלו כבר היינו ממשלה חזקה, בעלת קנינים מרובים, בוראת מעשים של ממש בכל יום, אז אמרתי: יספיק לנו „רייכסאנצייגר“. אלו הייתי ביורוקרט, אלו רציתי לחנוט את הציונות, כי עתה הסכמתי על נוסח זה.

אבל הציונות לא הגיעה עוד לקנינים קבועים. הרי זו רק תנועה לאומית, תחלתה קטנה, וצריך לעורר ולדבר ולהטיף, וצריך לברר את הדעות. וכשאתה בא לכלל דעות — כבר יש חלוק דעות, ורק הכל הוא לאמר, כי אין לפגוע בהרגשה דתית וכו׳. הרי זו רק מימרא בעלמא. אין אני, למשל, מתכוון לפגוע בהרגשתו הדתית של שום איש, אבל אחרים פוגעים בהרגשתי הדתית שלי. לאיש איש מאתנו יש הרגשה דתית, היסטורית ידועה, ואם אפשר שהדעות תהיינה שוות, ואם בכלל נכרית את הדעות ונאסור לדבר — אנה אנחנו באים!

לכן רואה אני רק את הדרך השניה אפשרית: היושר של המפלגה דורש, כי בעלי הדעות השונות יובלו לבוא בקהל סופרי העתון הרשמי. הרי זה כמו קונגרס. הרשמיות היא כאן ההתיחסות הניטרלית אל בעלי הדעות השונות עד כמה שהם באים לחוות את דעתם.

זהו הדבר שחשבתי מכבר ע״ד עתון ציוני רשמי, וזהו הדבר שהנני חושב גם עתה. העתון הרשמי צריך להיות פתוח לבעלי נטיות שונות להביע את דעותיהם, אם הם מקיימים את התנאי הטכני הראשי הספרותי, שהמאמרים יכילו דעות. זו היא מלחמת דעות, מלחמה שוה בכלי נשק טהורים ותחת דגל האחדות והשלום המפלגותי. כל מה שמחוץ למחיצה זו — איננו בכלל דעה וספרות.

כמדומה לי, כי באופן ברור גליתי את דעתי על אדות חובות עתון רשמי.

ע״ד „העולם“, ומה שמתמרמרים כנגדו — אינני רוצה לדבר הפעם. ברור פתרון השאלה ע״ד עתון רשמי בכלל מורה גם את הפתרון בדבר שאלה זו.

נ. ס.

ציוני עפרון.

„מצילי היהדות“.

השבוע שעבר היה „שבוע גדול“ בגליציה. בפעם הראשונה עמדו בבירתה בפומבי שני סופרים עברים לפני כס משפט-הכבוד. הקוראים יודעים כבר את כל פרטי המשפט ואת פסק בית-הדין. בית-הדין, שרוב חבריו היו חרדים, עמד על מרום תעודתו ועסק רק בסכסוך שבין שני הצדדים ולא רצה לתכריע דעות מי יותר אמתיות.

חסל סדר „הורויץ — לזר“. עתה ישקטו הרוחות. תשר ה„מיסיונריות“ הוסר מעל הסופר הזה.

מטעימים אנו שאין אנו מסכימים לדעותיו של הורוויץ, לאופן בקרתו ולאופן שהוא מציג את שאלותיו. לא ולא! אבל חושבים אנו שהגיעה השעה שגם בספרותנו נשמע בנחת דברים שאיננו מסכימים להם; אנו הדורשים חופש זכיות מאת כל העולם כֻּלּוֹ, אנו צריכים לתת קודם כל חופש לאחינו ובשרנו, העובדים בגבולי תחומנו. הגיעה השעה שלא נעלה לגרדום את האנשים גם כשאיננו יכולים לענות „אמן“ על כל דבריהם.

נגמר המשפט. מר לזר, „ש ה א מ י ן ל כ ל ד ב ר י“ המכתבים ה ש ו נ י ם ו ה מ ש ו נ י ם שנכתבו אליו, מצא את ענשו. ד״ר ב. בקש סליחה מאת ש״י איש הורויץ. הצעירים בלמברג ערכו „דימונסטרציות“ של כבוד ל„הלוחם בשביל החופש“; וש״י איש הורויץ שמח כי הציל את כבודו ואת חופש-הדעות בספרותנו.

חסל המשפט. עתה נקוה, אפשר יהיה לשאוף רוח ביותר רחבות. עתה צריך לקוות, שנוכל להביע בספרותנו דעות, מבלי שיאשימונו במיסיונריות וידינונו לסקילה׳ שרפה, הרג וחנק . . .

כל זה טוב ויפה ומשמח. אבל כשקוראים אנו את הדו״ח של המשפט, כשזוכרים אנו את ה„הכנות“ אל המשפט ב ק ר ק ו ו, כשזוכרים אנו, ביחוד, את ה ס ב ה ה א מ ת י ת של כל המשפט הזה, ה ס ב ה, ש ע ל י ה ע ב ר ו ב ש ת י ק ה ג מ ו ר ה ב א ו ל ם ה מ ש פ ט ב ל ב ו ב, ושאנו יודעים אותה ממקורות מאד נאמנים, ממקורות ראשונים, מתעוררים בקרבנו רגשי צער עמוק ואיננו יכולים לדכא את הכעס שבלבנו. לא ה„מיסיונר“ הורויץ עמד לפני השופטים. בזה לא האמינו לא השופטים, לא הנאשם, לא המאשים ולא העד.

ב מ ש פ ט ה ז ה ד נ ו א ת ה ק ט נ ו נ י ו ת ש ב ס פ ר ו ת נ ו, את תכנסת החשבונות הפרטיים, הקטנוניים, הפעוטים, השפלים, השבונות־התגות במלחמה עם הדעות. ויודעים הקוראים מ י ה י ה ה נ א ש ם ה ר א ש י.

אינני כועס על לזר. על אנשים כאלה אין לכעוס. יודעת כל גליציה את סבת התלהבותו הפתאומית לקנאת הדת. „חן ללזר מה שהנך חיב ללזר“, והנני מודה כי כורע הנני ברך לפני כשרונו הבדחני של לזר. חושב אני שאפילו טרק טוין לא יוכל לכתוב פיליטונים יותר מבדחים מהמאמרים „באו זרים בנחלתנו“, „היהדות לפני שופטית“ וכו׳. ושום בדחן טיאטרוני לא היה יכול להעניג את השומעים, כמו שהעניג לזר את מבקרי בית-המשפט בלבוב . . .

ויתר המשתתפים במשפט ה„מענין“ הזה — — — — — —

וכל מה שהנך חוטט יותר באשפה זו, בזוהמה שגלו לפניך בלבוב — יותר זה קורע את לבך לגזרים . . .

„אוילֶנבורגיַדָה״ שלנו! —

קטנה היא כמו שקטנים חיינו, פעוטה היא כמו שפעוטים „גדולינו״ . : . אנו זהם! —

גם „הם״ עושים מעשים שלא יעשו, גם במחנם נקרים מעשי-נבלות; אבל האיפות שמה גדולות, רחבות, כבירות, שמה שואפים לרום ידוע במצב החברת; ההשפעה שכובשים שמה הנה השפעה על מיליוני אנשים, על עמים ועל ארצות —

ואנו — מעשינו פעוטים, קטנים, גמדיים; ועונינו, חטאתינו — חטאי-נמלה ועונות-פרעוש. בשביל פרוטת נחושת מוכרים אצלנו את כבוד אחרים, את כבוד הספרות ואת כבוד עצמו . . .

וסוף-סוף, למרות כל רגשות הצער, הכאב והעלבון שמח הנך כי נעשה הנתוח הזה.

מעטים המה אברינו. המכונה הספרותית שלנו פשוטה עדיין, בלתי מרכבה; וצריך שהאברים היחידים, יהיו בריאים, טהורים, לא-מזוהמים ולא-מצורעים ושחלקי-המכונה האחרים יהיו שלמים ולא רקובים.

א. חרמוני.

ספר חדש על הבעש״ט.

Martin Buber. Die Legende des Baalschem. Frankfurt a. M.; 1908.

בשעה שבפנים, בספרותינו אנו, נמצאים סופרים שאינם יודעים ואינם חפצים לדעת ולהבין טיבה ומהותה של התנועה היהודית המקורית, החסידות שיש לה באמת ערך מדעי והיסטורי מצד זה ופיוטי ומסתורי מצד זה — הנה בחוץ, בספרותם הם נמצאים חכמים וסופרים אנשי השם המתפלאים עליה ומתפעלים ממנה. ועולם חדש הם רואים בה, עולם מקורי עם רעיונות. מחקרים עמוקים מצד זה ועם פיוט ודמיון נלהב יפה מצד זה. פילוסוף מפורסם זימיל מתפלא על הרעיונות הפילוסופים המקוריים שבחסידות; חוקר שעקספירי מפורסם אחנו ארולף געלבער כותב ע״ד הפיוט שבאגדות החסידית: כלימה תכסה פני; מחפש אני אחרי הפנינים שבספרות האחרות ואיני יודע שמטמוניות מצוינות מקוריות נמצאות בספרותנו אנו, ספ-ות הישנה, ספרות החסידות. הסופר המפורסם פיהליף פיי הולך בדבריו ע״ד החסידות עוד הלאה. הוא כותב: לוא ידע שופנהויער, אויב היהדות את הפנינים והמרגליות שבספרות החסידות, אזי שינה את דעתו ע״ד היהדות בכלל.

לא נתפלא איפוא שבמשך חדשים אחדים יצאו לאור בשפה האשכנזית ספרים אחדים במקצוע החסידות והאחרון: „האגדות מחיי הבעש״ט״ מאת מרטין בובר.

„האגדות מחיי הבעש״ט״! שם, בבית הכנסת, אצל התנור, בשעה שלא יום ולא לילה, „בין מנחה למערב״ יושב הזקן שבחבורת החסידים ומספר הגדות וספורים נפלאים מחיי הבעש״ט. הוא מספר מלה במלה בכונה רצויה, ופעם בפעם הוא נושא עיניו למרום וישתק זמן־מה ואח״כ מספר הלאה הלאה. והחסידים עומדים סביב לו, עומדים זקופים זה על גב זה ושמים אזניהם כאפרכסת לשמוע כל מלה והגה. הם שומעים באהבה, בכונה גדולה. ובאותה שעה הם שוכחים הכל, שוכחים את המציאות הנוראה, את חייהם המרים; שוכחים את עצמם הם, — „כטול הישׁ״! באותה שעה הם חיים בעולם הדמיון, בעולם הרוחני.

והם היו חפצים לעמוד כה שעות רבות, ימים הרבה, ולשמוע ולשמוע. והזקן היה חפץ לספר ולספר עד אין קץ ואין גבול. ובכל פעם ש„השמש״ מדליק את הנרות וקורא „הגיע זמן קריאת שמע של ערבית״! הם עוזבים את מקומם ומתאנחים כמו חפצים לאמר: מניחים חיי עולם כשביל לעסוק בחיי שעה״ . . .

ומרטין בובר מבין ומרגיש את האגדות האלה, הוא חדר לתוכנן הפנימי וידע את עמקותן; ובאיזה יופי הוא מספר הספורים האלה? חוט של חן מתוח עליהם. הנך מרגיש בכולן נעימות וערבות ויחד עם זה אתה מרגיש ומבחין, אתה מכיר ורואה את האגדות החסידיות המקוריות.

ובשעה שאתה קורא בספרו של בובר את כל אותן האגדות היפות ע״ד הבעש״ט מעריסתו עד לכתו בדרך כל הארץ, הנך שוכחים אתה את החיים החלונים, הפשוטים; הנך שוכח את המציאותהנוראה והנך חי אז בעולם אחר לגמרי, עולם המחשבות, עולם האגדות, ואז הנך רואה לפניך את הבעש״ט בהתבודדו בין ההרים הגדולים, הרי הקרפטין, הולך ומתבונן, הולך ומבקש את אלהים, אלהים חדשים: ואז תראה לפניך את הבעש״ט ב„התגלותו״ שם בכפר, בחדרו האפל . . . חושך נורא, רק סביבו אש וכל גופו אש, כמראה הקשת. ואז תרגיש גם אתה את כל היופי והחן, השירה והנעימות שבכל האגדות האלה: ואז תרגיש גם אתה את נשמת החסידים . . .

וגם מבוא כתב המחבר הנכבר לספרו החשוב הזה, מבוא מדעי, על אדות „התלהבות״ „עבודה״ „כונה״ „שפלות״ ארבעה יסידות בתורת החסידות העיונית.

ספר יפה ומועיל, פרי עם פרחים.

ברלין. ש. א. הורודצקי.

פרידת אחד־העם מעל סופרי אודיסה ועסקניה הצבוריים.*)

לרגלי מצב-המלחמה, ששורר בעיר, לא היתה שום אפשרות לסדר חגיגה נאותה, רק כשלשים איש מטובי הסופרים וממקורביו שעבדו עמו כל אחד, התאספו בבית פרטי. בין הסופרים היו זקננו מנדלי מו״ס, מר ליליענבלום, מר לוינסקי, „רב צעיר״, ביאליק, רבניצקי, ד״ר קלוזנר, מר ברוכאוו, ומן העסקנים הצבוריים מר אוסישקין, ברבש, הד״ר הימלפרב, הד״ר ספיר, הד״ר רייטיסט ואחרים. דרשות לא נדרשו, נאומים לא נשאו, ורק ישבו וסעדו סעודת-רעים ושוחחו שיחת-רעים. תכן השיחה היה מר אחד העם, ואחדים מהמשוחחים „הזכירו נשכחות״ שהיו קשורות עם אחד העם ופעולתו הספרותית.

מר אוסישקין ספר ברגש על דבר אותם הימים הרחוקים בערך, שבהם התודע לראשונה לאחד העם. אמנם זאת לא היתה התודעות פנים אל פנים, אלא התודעות עם הפסובדונים הפשוט: אחד-העם. בימים ההם בא פטרבורגה. ויבקר את טובי הסופרים העברים והעסקנים בעיר הבירה, וביניהם, כמובן גם את הארי״ז עורכו של ה„מליץ״. וה„מליץ״ אז כלי-מבטאם של חובבי-ציון. באחד מבקוריו ספר הארי״ז, כי קבל בשביל „המליץ״ מאמר מאת איש אחד מאודיסה, ולא ידפיס את המאמר ב„המליץ״, מפני שזה יכעיס את חובבי-ציון ויזיק לרעיונם . . . אוסישקין מעיין בכתב-יד ומדבר על לב ארז, לאסוף את המאמר של הכותב החדש, על פי הכלל: „נאמנים פצעי אוהב״. סוף סוף מסכים ארז לאוסישקין ומפרסם ע״י ה„מליץ״ את . . . „לא זה הדרך״ של אחד-העם.

מר מ. ל. ליליענבלום מספר, כי מיום דעתו את א״ה, הוא בר-פלוגתיה. ממש כל מאמר שהיה יוצא מתחת עטו של אחד העם, הביאהו לכתוב מאמר-כנגד ומר מל״ל הולך ומונה לאחד אחד את המאמרים של א״ה ואת „המאמרים-כנגד״, ה„קונטר-מאמרים״ שלו. וכל זה, מוסיף מר מל״ל לא היה, מפני שאין לנו כל נקודות מגע, אלא מטעם אחר: א״ה עומד מחוץ לעצם העבודה והמעשה, ואני עומד בתוך מחיצתם ותמיד יש לי עסק עם המציאות. דוגמא מעין זה — רואים אנו בקלימנסו, מי שהוא עתה נשיא המיניסטריום בצרפת. קלימנסו זה, כשהיה עומד מחוץ לעבודה המדינית בעצם ובפועל, היה מבקר באף ובחמה את כל הקבינטים, ועכשו שכשהוא בעצמו נשיא מיניסטריום אינו רצוי אפילו לאחת המפלגות: זוהי כחה של המציאות והמעשיות.

שיחת זקננו מנדלי מו״ס, היתה מלאת בדיחות והומר, ובת הרגשנו רוח עצב ויגון סתור: היאך — מתרגש הזקן — אחד-העם יוצא מכאן ואתם עורכים משתה? החבילה מתפרדת — ולשמחה מה זו עושה ?! ! . „מלוה-מלכה״ זהו בודאי דבר נעים וטוב, אלא „שקבלת-פנים״ עוד יותר גדולה מ„מלוה-מלכה״. והזקן מביע את חפצו ותקוותו, שהסופרים האודיסאים יזכו לערוך לכבוד אחד-העם משתה של „קבלת-פנים״.

חביבנו „רבי-קרוב״ מחבר באותו מעמד פיליטון-שיחה, מתחיל כדרכו בבד ועובר לחכית ומדלג מענין לענין, אלא שמתוך הבדיחות וההומר תננו מקשיבים

*) נתאחר מפני חוסר-מקום.

שהוא מטיף מוסר רך לאחד העם, על התרחקו בשנים האחרונות מהספרות העברית, שהוא, אחד העם, פוקד אותה רק לעתים רחוקות. „אחד העם" אומר לעזוב לגמרי את מקצע הפובליציסטיקה ועתותיו הפנויות יקדיש לספרות שיש בה מעין „חיי־עולם", אבל הוא לוינסקי, אין דעתו נוחה מזה. אחד־העם שכחו כל כך גדול ביחוד בפובליציסטיקה, אינו רשאי לעזבה לגמרי.

הד"ר י. קלויזנר, מספר גם כן מעין זכרונות ע"ד אחד העם; מעלה הוא על זכרונו את תקופת הקונגרס הראשון. מהקונגרס הראשון עובד מר קלוזנר אל הקונגרס הששי.

כן מעלה מר קלוזנר על זכרונו דברים אחדים מימי העבר היותר קרוב, אוקטובר הידועים.

הד"ר קלוזנר פונה אל „אחד העם" מדוע הוא כובש נבואתו בשעת הרת מאורעות גדולים. על זה ענה לנו אחד העם מדבר, שבשעת שהים זועף לא יועיל להרגיעו אותו כל שמן שבעולם שיוצק אל תוכו . . . ורגע מעט הים ואז ישוב לעבודתו. ועתה הלא הים הולך ונח מזעפו ואולם אחד העם עודנו כובש את נבואתו כקודם.

אמת קשה עלינו פרידתו. ואולם אם יציאתו ללוגדון תגרום לכניסתו עוד הפעם אל הספרות — אז יהיה לנו הדבר תזה לחצי נחמה . . .

מר ביאליק מתחיל ואומר: בספרותנו העתיקה יסופר „על דבר מורה אחד שהגיעה שעתו להלקח מאת תלמידיו. וכשהודיעו התלמידים זה לזה, כי „היום ילקח אדוניהם מעל ראשם" ענה אחד מהם בכל פעם: גם אני ידעתי — החשו! גם אני ידעתי, קורא מר ביאליק כי המורה שלנו הולך מאתנו, ולכן — החשו! . . . ועל אותו המורה, שעליו רמזתי בראשית דברי, יסופר כי הגיע ממנו מכתב. גם מאחד־העם הגיעה אלינו פתקא קטנה — ראשי־פרקים של חבור גדול, שאחד־העם עוסק בכתיבתו. ולכן הנני מביע את חפצי, שאחרי הפתקא שהגיעה אלינו, לא יאחר גם אותו החבור להגלות . . .

הַשָּׁבוּעַ.

ארץ ישראל.

(מאת עוזרינו הקבועים).

ירושלם. בעירנו החלה עונת הדרשות. במוצ"ש דרש בבית העם דרשננו הידוע ד"ר בן משה ולמחרתו דבר האדון ישראל בלקינד, מנהל „קרית-ספר".

ד"ר בן משה דבר הפעם השנית על הנושא „השטה הטבעית בדברי הימים". דרשתו הראשונה בענין זה דרש בבית העם בדירתו הקודמת, הקטנה והצרה, לפני שלשה חדשים, הפעם דרש בבית העם הגדול, המרווח והמפואר.

ד"ר בן משה דבר גם הפעם כיד הדבור הטובה עליו, בלשון צחה, וכל הקהל הקשיב קשב רב. הנואם דבר על תכונת המקום והסביבה של הארץ והעם, על אדות הארצות הסמוכות והשיכות שהיתה ביניהן והפעולה החוזרת מעם אל עם ומארץ לארץ. לרוב הקהל היו דבריו חדשים לגמרה, ולא נלאה משמע. מעתה יקרא ד"ר בן משה את קריאותיו היפות והמעניינות בקביעות פעמים בחדש.

ומר ישראל בלקינד ראש „קרית כפר" ספר לפנינו אדות חיי אחינו בגולה ואדות הרוח השוררת בתוכם. הקהל האזין בענין רב לדברי הנואם. אך צריך לחודות כי אשר ספר לנו לא הביא שמחה בלבנו.

החצי השני של נאומו הקדיש האדון בלקינד למכונו „קרית ספר".

— מר ז. ד. ליבונטין, מנהל חברת אנגליא פלשתינא פרסם מחברת נקובה בשם „אגודות משותפות בעולם ובעולמנו", שחלק ממנו נדפס כבר ב„העולם" בשם „קופת-המלוה המשותפות בארץ-ישראל". בה מבאר הוא את נחיצות אגודות כאלה ותועלתן לכל ארץ בכלל ולארצנו בפרט. י"ח אגודות ממין זה כבר נוסדו וקימות בארצנו, והוא מיעץ לאחוז באמצע זה לעזור להרחבת המסחר.

בימ.) **יפו.** — על דבר הקיימקם החדש מודיע לנו סופרנו המקומי עוד את הדברים הבאים: בשבוע שעבר בא אלינו הקימקם החדש, אחמד בק אפנדי לשמחת יהודי-העיר, המכירים אותו לאדם ישר ובעל נפש עדינה. הקיימקם החדש הוא בר-אבהן מיוחס גדול: כל קרוביו נושאים משרות חשובות במדינה. אחיו הנהו פחה בדמשק ויש לו קרובים גם בין סופרי-ההיכל של הסולטן.

ביום השלישי אחרי בואו בקש אליו את ראשי העדה היהודית והביע להם את רגשי אהדתו הגדולה ליהודים ובקש להציע לפניו כפעם-בפעם את צרכי-העדה היהודית בעירנו.

> על חשבונה של הגמנסיה העברית ולצרכה נסעו בשבוע העבר לברן שני המורים: הד"ר ל. מטמן להשתלם בידיעות הטבע והד"ר אורלוב להשתלם בהתעמלות.

מבאר טוביה (קסטינה) כותב לנו ב.-ג. על דבר הסכסוך שעליו כבר הודענו בגליוננו הקודם: במרחק של עשרה רגעים ממושבתנו נמצא כפר ערבי בשם סרפיר, שממציא למושבתנו מימים ימימה פועלים ביום וגנבים בלילה. — ביחוד הצטיין בעבודת הלילה בנו של השיך מסרפיר. באין ברירה הסכימה מושבתנו לגרש את הרע בהרע עצמו, ובחרה מבין ערבי סרפיר שלשה נוטרים וביניהם גם את בן השיך. בזמן הראשון הלך הכל כשורה, אבל כיון דדש דש, והנוטרים כביכול, התחילו גונבים עוד יותר מבראשונה. ראתה זאת המושבה ופטרה את הנוטרים ולקחה במקומם אחרים והתנתה תנאי עם החדשים שהם אחראים על כל מקרה של גנבה. וכך היה הדבר נהוג. הגנבים גנבו והנוטרים שלמו, שלמו והתחקו על הגנבים. והנה נודע להנוטרים בהשבוע העבר, שהמחרשה שנגנבה בהמושבה איזה ימים קודם לכן, גנוזה אצל השיך מסרפיר. בלי שהות מהרו הנוטרים ואחדים מבני המושבה אל הכפר, בדקו ומצאו המחרשה הגנובה. ראה השיך, שכלתה אליו הרעה והתחיל מתרגז ומתקצף וצועק, שהיהודים מעלילים עליו, שהיהודים התביאו בעצמם את מחרשתם בחצרו בכדי לנקום בו, וליתר תוקף צוה לשחוט עזים אחדות ולהשליך אותן סמוך להמושבה, כלומר: היהודים עשו טבח בבקר-הכפר — נמצאו גם ערבי סרפיר אחדים עזי-נפש שבאו להמושבה לריב ולעורר מהומה.

מהרה הודיעו את הדבר להד"ר חיסין, בא כח חו"צ, והלז מהר ובא ונסע מיד לעזה להודיע את הדבר להרשות. וסוף דבר — הסרפיריים נסחבו לעזה ושם בקשו סליחה מאת היהודים ובמעמד הקונסול האנגלי דשם, שתחת חסותו נמצאה המושבה, נשבעו שמהיום והלאה לא יגנבו שום דבר בהמושבה וגם שלמו בעד הגנבות שלשעבר . . .

חברון. — עירנו בת ביש-גדא, שכל השנויים וצעדי-ההתפתחות של השנים האחרונות לא נגעו בה אף כמלא נימא — התחילה סוף-סוף לתת אות-חיים. סדנא דארעא חד הוא, וגם עירנו הולכת בדרך הכבושה ורוצה היא להתחיל ביסוד מושבה.

בשבוע העבר נאספו כל צעירי-עירנו להתיעץ במה להטיב את מצבנו, ואחרי וכוחים רבים נתקבלה החלטה ליסד בכחנו ועל חשבוננו מושבה בקרבת העיר. נוסדה לצרך זה אגודה בשם „אשכול". חבל על שאין בעירנו שום עסקן צבורי, שאפשר יהיה להתיעץ עמו בענין זה. החברוני.

(מ„השקפה") **יפו.** — עסקי החברה „ל. שטיין ושותפיו" ביפו התפתחו בשנים האחרונות, עד כי בית מלאכה גדול נהיה עתה בית חרשת גדול. על פי המספרים האלה, אשר שם ועד ההנהגה לפני האספת הכללית של החברה ביום א׳ ב׳ אייר העבר, רואים אנו את כמות העסק עתה ואיך התפתח במשך שלש השנים האחרונות.

הנה, למשל, בשנת 1905, היה מספר הפועלים, שעבדו בבתי המלאכה של ל. שטיין אך ארבעים איש ויקבלו שכר עבודתם במשך השנה 29,900 פרנק, ומספר הפקידים עליהם אך שלשה אנשים שקבלו שכרם יחד 7,200 פר׳. בשנת 1906 נתרבה מספר הפועלים אך בששה אנשים ויהי מספרם איפוא 46 איש ושכר עבודתם היה 34,670 ומספר הפקידים היה ששה ושכרם בשנה ההיא 14,100 פרנק. בשנת 1907 היה מספר הפועלים 125 איש, שקבלו שכר עבודתם אז יותר מששים אלף פרנק ומספר הפקידים היה 7 אנשים, ושכרם 22,100 פרנק. כל זה נהיה מפני כי כמות העסק גדלה למעלה מאד. כמות העסק בשנת 1905 היה מיליון פרנק בערך. בשנת 1906 נוסף עוד ערך מאה אלף פרנק, ובשנת 1907 היתה כמות העסק 2,833,424 פרנק. — הרוחים שהביא העסק היה בשנת 1905 — 18,695 פרנק, בשנת השניה — 23,862 ובשנת האחרונה 1907 היה הריוח הנקי בסך 46,350 פרנק. מענין גם סכומי המכס אשר שלם בית החרושת להממשלה: בשנת הראשונה 9,092, בשניה — 13,293 פרנק ובשנת 1907 היה סכום המכס 42,492 פרנק.

(עיין הדף השלישי של המעטפה).

קלרה (חיה) בת יוסף־זאב יורקאוועצקי
אברהם־ליבר בן ישראל־מנים ניסנבוים
מאורשים
טולטשין (פודוליה) קישינוב (בסרביה)
כ״ח ניסן תרס״ח.

העורך הספרותי: נחום סוקולוב. — העוזר הראשי: א. חרמוני.
Liter. Redacteur: N. Sokolow. — Hauptmitarbeiter: A. Hermoni.
המו"ל האחראי: י. ברגר, קלן.
Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.
REDAKTION „HA'OLAM", KÖLN A. RH., KAROLINGERRING 6.

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

~ שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. — מופיע בכל יום ד׳. ~

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN
KAROLINGERRING 6

II. Jahrgang. Nr. 28. Köln, 15. Juli 1908. שנה שניה. גליון כ״ח. קלן, ט״ז תמוז אתתל״ט לחורבן.

יום־זכרון.

בתשעה עשר לחרש זה תמלאנה ארבע שנים מיום הלקח מעלינו יוצר תנועתנו ובורא רעיון הציונות המדינית.

ארבעת השנים האלו לא הביאו לנו תמורתו. מקומו בראש התנועה נשאר פנוי. אין האיש שיירש את הירצל. בעב הענן, פתאום, מבלי אשר חכינו לו, הוא בא אלינו, ובעב הענן, בעוד אשר אנו נהגים מזהרו, נגוז ונעלם, וסערת העם, הבוכה למפלגותיו, מלוה אותו.

לא הספד, לא קינים והי נעורר ליום הזה. לא בבכי ואנחות נזכיר את הירצל, לא בעצב ורוח נכאה נשא כיום את שמו על שפתותינו.

לא במליצות מצלצלות, שנאמרו וחזרו ונאמרו ושלא תביעינה את כל מה שאפשר לאמר על הירצל, נתאר את ערכו, הידוע לכל הקוראים העברים:

זכרונו של הירצל אינו זקוק לכל אלה.

בגאון חרישי, פנימי ובהתרוממות הנפש, מעין אלה שהרגשנו בימים הראשונים, בהלו נרו על ראשנו, בימים, אשר כמו כוכב תועה ומלא־זהר הוא בא מעולמות זרים ויאיר את חשכת חיינו, נזכור גם את היום הגדול הזה; ובזכרונות מאותם הימים הטובים, כשהוא הלך כעמוד האש לפנינו ואמר להוליכנו קוממיות לארצנו, נתעמק ונשאב כח ומרץ להמשיך את עבודת הבנין הענקי, שאת יסודו הוא הניח.

ארבע שנים עברו מהיום שהלך מאתנו . . .

ומה הן ארבע שנים בתקופת־תחיה של עם אובד, בעניו זה שנות אלפים? . . .

ובארבע השנים האלו נהיו שנויים לא מעטים בעולם הציוני.

אנית ההסתדרות הציונית עברה בשנים האלו ים זועף וסוער, מלא חתחתים וצורי־מכשול. פרצים נראו באניה והגלים מכים ברעם וברעש, ומשמעת קשה, משמעת של שעת־הסכנה אין בין חבלי האניה. וריב פרץ בין אנשי־האניה על מחוז חפצם . . .

ולרגעים נדמה היה שההסתדרות הולכת ומתפוררת. חלקים אחרים, שלא הודקו היטב אל הבנין הציוני מתחלת בניתו, נפלו מעליו. מספר אנשים, שהאהדה הפרטית אל אישיותו של המנהיג הגדול עשתה אותם להברי הסתדרותנו, — כשמת המנהיג, ואת דעותיהם המתנגדות לעצם הציונות לא קבלו — עזבו את ההסתדרות הציונית; ועמלים המה עד היום לבנות במה לעצמם.

ההסתדרות הציונית תקנה את הבדקים, סתמה את הפרצים ותלך הלאה, קדמה.

הזמן אלצה לשנות גם את טכסיסי עבודתה. מה שלפני חמש־שש שנים נחשב לתפל נהיה עתה לעיקר; מה שהיה אסור לציוני כשר בימים הראשונים נהיה עתה לחובתו המוסרית.

אבל אין לראות בזה שנוי־מטרה. מטרת הירצל היא מטרתנו, שאיפתו — שאיפתנו. ומאמינים אנו, שלוא חי אתנו הירצל — לא רק שהיה מודה בטכסיסי עבודה אלה — אלא, בכח השפעתו הכבירה והודות לכשרונו, מרצו, כחו הבלתי־מצויים ויתר תכונותיו וסגולותיו — היה מקדימם בשנה או בשנתים.

ארבע שנים עברו. עוד מחפשים אנו את הדרך הישרה שתובילנו אל מטרתנו הקצונית, אותה הדרך, שחפש גם הירצל בימיו האחרונים.

הארוכה דרכנו או קצרה? הבטוחה היא או מלאתי־חתחתים?

— מי ידענה!

מחפשים אנו את הדרך היותר קרובה והיותר בטוחה.

דבר אחד ברור הנהו: מפעלו של הירצל — ההסתדרות הציונית — חי וקים. לחנם ספדו ספדיא, לשוא חשבו את ההסתדרות הציונית במתים!

לא גדולה היא ההסתדרות, כמו שאפשר היה לקות מעם מפותח כעמנו, מעם שהחפש, הדרור, החיים הלאומיים על ארצו הוא נחוצים לו יותר מאשר לכל עם אחר. וגם חברי ההסתדרות — חובה להודות על אמת זו! — אינם ממלאים אף חלק מחובתם. אין ביניהם גם אותה האחדות ואותו השלום, שאפשר היה לחכות מאת אנשים בעלי־הכרה, שלקחו את דגל חפש־העם בידיהם: הללו מושכים לימין והללו — לשמאל.

וכה בשעה שבמרכז הנוכחי של היהדות, שבו יושב רוב מנינו ורוב בנינו של בני עמנו נדמו כל המפלגות היהודיות, שעוד לפני שתים־שלש שנים חשבו את עצמן ליורשי מקום הציונות ברחוב היהודים, והיו כלא היו, וממעוטן נשאר אך צלן וזכרונן, — בשעה ההיא, בארץ ההיא ובתנאים ההם חיה ההסתדרות הציונית, מתפתחת ומכינה את עצמה

להמשיך ביתר עוז ומרץ את העבודה־לדורות, שהחלו לפני שתים־עשרה שנים, תחת הנהלתו של הירצל...

ומי לא יזכור כיום את כחו הכביר של הירצל, את כח רצונו!

באיש היחיד הזה התרכז הרצון של העם העברי כולו. אין דבר שעמד בפני רצונו. לפני רצונו החזק והמקסים נכנעו כל בני המשפחה הציונית. והודות לתכונתו זאת נבראו מוסדותינו העיקריים, — ושהם המה יסודותיה של הציונות — שהולכים ומתפתחים גם כיום, כשהרצון הציוני חלש.

חסר לנו כח רצונו של הירצל, זה הנשר אדיר־הכנפים שלמעופו לא היה כל גבול וסיג, זה הרצון שהעיר תקוות בלבות היותר מיואשים, שהכנים ברק בעינים היותר עמומות, שהישיר את הגב הכפוף של עם שוקן בעבדותו.

„אם תרצו — אין זה בדותא!" אמר למאמינים בו. והרצון — הנה בימים ההם תורת הציונות כלה של העברים, שנהו אחרי הירצל.

בארבע השנים האחרונות חלש הרצון הזה. קוצצו אברי הנשר. הרצון הציוני אינו יודע עוד להתרומם לאין־סוף התכלת של העתיד העברי. שיכחים לפעמים הציונים את עבודתם לדורות, עבודת העתיד, ומשתקעים ראשם ורובם בעבודה לשעה, בעבודה לרגע, במעשי יום־יום פעוטים של סביבה קטנה, ד' אמות על ד' אמות, ומוציאים המה את כל כחותיהם על מחלוקת בשביל „ביצה שנולדה או לא נולדה". ואת מטרתם העיקרית, את עבודתם הגדולה, שיבת בנים לארץ וארץ לבנים — ישכחו.

והגיע הדבר לידי כך, שנמצאים כבר „ציונים", שבעבודה זו רואים המה את הציונות כלה, ואם אינם אומרים זה בגלוי, מעשיהם — או יותר נכון אי־מעשיהם — אומרים: אמנם אך בדותא היא...

לכן עלינו לעורר בקרבנו מחדש את הרצון, אותו הרצון שמשל בנו, כשהוא הלך לפנינו.

התנאים החצוניים של הציונות לא נשתנו לרעה בארבע השנים האחרונות. להפך, בארץ־תקותינו נבראו הרבה אפשריות חדשות. פתוחה לפנינו שדה רחבת ידים. העבודה תספיק לכל הידים הרוצות לעבוד. ילכו עשירינו בהונם, פועלינו — בידיהם ומשכילינו — במחם ובכשרונותיהם. ישקיעו כלם את עבודתם, מחם, כשרונותיהם, הונם בארץ החדשה־העתיקה; וחלומו של הנביא החולם יהיה לעובדה.

זאת לא תהי בדותא!

אבל, נודה על האמת. גבורים אנו לשיר את „התקוה" ואת „השבועה". אבירים אנו לנאום על יופי הארץ ואפשרות העבודה בה. אבל לעבוד, לרכוש את הארץ חלקים־חלקים, שעל אחרי שעל, עץ אחרי עץ, בית אחרי בית; לעמול, להקריב קרבנות בעת הצורך — זה, אומרים אנו, יעשו האחרים, „החלוצים". בשבילנו העבודה הזאת אינה די מדינית, אינה די גדולה, אינה די „מעשית"!

ומי ומי יהיו בחלוצים, אם לא אנו! אנו שלקחנו בידינו את דגל חופש־העם מהירצל? — —

אמנם חסר לנו איש־הרצון, שיצוה ונשמע לו, שיפקוד את המחנה ותלך אחריו בלי הרבה שאלות ומענות! ובכן — נעורר את הרצון הזה בלב כל אחד מחברינו ויהיה רצון כלנו לרצון אחד.

„במקום שאין אנשים — השתדל להיות איש!"

נהפוך את הפסוק: „במקום שאין איש — השתדלו להיות אנשים!"

איש מורם מעם, איש שמשכמו ומעלה יהיה גבוה מעל העם, הירצל חדש, לא ימהר לבוא. אנשים כאלה באים כשאינם מחכים להם. מאמינים אנו בכח עמנו, שיתן לנו עוד בנים כהירצל — אבל לעת עתה עלינו למלאות את החסרון הזה כפי שנוכל.

ומה שחסר לנו ביחוד עתה הוא — הרצון. ואם יעלה בידינו לעורר את רצון־העם, שירצה באמת, אז נוכל לאמר עם הירצל: אין זה בדותא! כי אין לך דבר העומד בפני רצון עם שלם, הרוצה באמת...

והרבה עלינו לזכור ביום־הזכרון הזה...

רק ארבע שנים עברו מהיום שבו נסתם הגולל על קבר האיש, שהקריב את עצמו לקרבן על המזבח שבנה בעצם ידיו — והיה לגבור „אגדיי" בתוכנו.

ורבים, המדברים על הירצל, המזכירים את אמרותיו, שוכחים — או רוצים לשכוח — איך שהיה, חי וחשב אתנו. ומכניסים המה בדבריו כונות ומחשבות שנולדו במחם; ועל דרך הדרש והרמז עושים הם את הירצל ליוצר רעיונותיהם וחושב מחשבותיהם.

מפרשים המה ברוחם את דבריו היותר פשוטים, ואת כונותיהם הם יראו במעשיו היותר בהירים. כך הגיעו, למשל, שרידי הארציים לתורה המגוחכת, שהירצל ברא את הארציות. מפני שברגע של חולשה, באותם הימים שנדמה לו כי „בא עד חומה בצורה", אמר הירצל לעיין בהצעת אוגנדה, אם כי הטעים באותה רגע: „זו איננה ציון ולא תהי ציון לעולם".

ועוד אמרה אחת נזרקה מפיו, שנותנת מקום לטעות בעיקרי הציונות.

הירצל, ששב אלינו מעולם זר ורחוק, חזה לו מבשרו, כי ההכרה הלאומית היהודית קודמת להכרה הציונית, ויאמר, כדרכו, את המלים הפשוטות והיפות:

„השיבה ליהדות קודמת לשיבה למדינת־היהודים."

ורק מוח, שאלפים שנות פלפול עקמוהו ושאינו מכשר עוד להבין כל מחשבה ישרה, מסוגל להכניס באמרה הצרופה והבהירה הזאת מחשבות מוזרות על דבר... „חזוק הדת" בציונות ועל ידי הציונות.

ובכל זאת... בכל זאת נמצאו בקרבנו — אמנם, אך מתי מעט — שהאמרה הזאת, בפרוש, שהמה מפרשים אותו, היתה נר לרגליהם בכל עבודתם „הציונית".

עורכים המה מלחמה כשונאים מסותרים, הרוצים, כביכול, להחריב את קניני הדת ע"י הציונות. מלחמה בריחים של רוח, לכל הלכותיה ופרטיה. מלחמה בעצמם ובשרם. כי במוסדות ציוניים אומרים המה להלחם, מוסדות שעלו להסתדרות הציונית בהרבה עמל ודאגה.

ועל דגלם כתבו הלוחמים האלה במוסדות הציוניים את האמרה של הירצל: „השיבה ליהדות קודמת לשיבה למדינת היהודים"!...

עברו כבר ארבע שנים מהיום שנסתלק הירצל מעלינו. זמן מספיק למפלגה בת מאת אלף חברים לכבד את זכרון מיסדה ויוצרה באיזה מצבת־זכרון של קימא.

וכמה דיו נשפך, כמה כרוזים נכרזו, כמה קולות קוראים נפוצו לעורר את קהל הציונים שיוציא לפעולה את המחשבה היפה של „יער הירצל" בארץ־ישראל!

וגדולה החרפה, שעלינו להפריע גם את המנוחה הקדושה של יום־הזכרון הזה ולקשקש בקופסאות למען הזכיר לציונים את שם המנוח הגדול, בשביל שיתעוררו ויתרמו את שלשת השקלים לעצי־זית ביער ההוא, שהכנסותיו נועדו למטרות תרבותיות בארץ־עתידנו...

האם גם בשנה הבאה יצטרכו שוב לפנות להמון הציונים, בקול קורא, למען הזכיר להם את חובתם?

הבה נקוה שיום הזכרון הבא לא יהיה לזכרון דלותנו וקטנותנו, הבה נקוה שיום הזכרון למות מנהיגנו יהיה לציוני כל התבל ליום חשבון־הנפש הציונית, ליום־זכרון הפעולות והמעשים בשדה־התחיה הלאומית, ליום שבו יוכלו להראות בגאון: זה וזה עשינו בשנה האחרונה כדי להרחיב, לטפח, לשכלל ולהעמיק את רעיוננו של הירצל, כדי להתקרב בעוז ובטחה למטרה הגדולה, ששם לפנינו יוצר הציונות המדינית.

א. חרמוני.

הירצל על הקונגרס הששי.

היהודים והיהדות באונגריה.

א.

אעפ״י שאונגריה אינה מעבר לים והיהדות אשר בה היא בערך מרובת אוכלוסין, וגם היתה לא אחת לשיחה בכל העולם היהודי לרגלי מקרי עלילת דם שקרו אצלה כמה פעמים, בכ״ז רוב הקוראים העברים אינו יודע מטיבה של פנת הגולה הזאת וע״ד הרוחות המתהלכות בה. מה שמגיע אלינו הוא רק ידיעות מקוטעות ע״ד ענינים קלי ערך, או ע״ד ענינים נכבדים אלא שאין המודיעים מבינים להסביר לנו עד כמה הם נכבדים. ואחרי אשר נזדמן לי לבקר בשנים האחרונות ארץ זו ולבא ביחס קרוב עם אחינו שמה מהשדרות השונות, ומתברך אני בלבי לדעת פחות או יותר ארץ זו, אמרתי למלאות חסרון זה בספרותנו.

הדבר המסב ראשונה את לב המתבונן אל היהדות האונגרית הוא כי יותר מאשר אצל יהודי יתר הארצות גדול שם התהום בין המשכילים והמון העם; כמו כן גדול שם יותר מאשר בכל מקום המרחק בין ה„חרשים" וה„ישנים", או יותר נכון: אדוקי אונגריה נחשלו לעומת מתנגדיהם יותר מבכל הארצות. המשקיף מרחוק יוכל להגיד אפילו, כי באונגריה גרים שני מיני יהודים. המין האחד יש לו קורבה „פסיכולוגית" ו„איתנוגרפית" עם היהדות המזרחית, כלומר עם היהדות העומדת על שמריה ושעוד לא פג טעמה התלמודי, הרבני, בעוד שהמין השני קרוב בתכונתו ורוחו אל היהדות המערבית, הצרפתית, למשל.

אגב, גם באוסטריה הננו רואים הבדל כזה בין יהודי המזרח (גליציה ובוקובינה) ובין יהודי המערב (אוסטריה העליונה, ביהם ומורביה), אפס כי פה אפשר עוד לתרץ את החזיון ע״י זה שיהודי גליציה חיו משך שנות מאות בתנאים אחרים לגמרי מאשר יהודי המערב האוסטרי, ורק מקרים חצונים, שקרו לפני זמן לא כביר בערך, נתקו את איתם היהודים מעל היהדות המזרחית ברו״פ וחברום אל היהדות המערבית, ולכן נשארו גם היום יותר מזרחיים ורק שנויים דקים מאד מבדילים ביניהם ובין יהודי רו״פ. לא כן יהודי אונגריה. הם היו תמיד חטיבה אחת וחיו תמיד בתנאים מדיניים, כלכליים וחברתיים שוים. אלא שבגלילות המערב תפשה ההשכלה הברלינית ותנועת התקונים כדת יותר מקום מאשר בגבולי הגיתו המזרחי, יען כי שם במערב, חיו העשירים היהודים, והתבוללות התאימה לצרכיהם ועניניהם המעמדיים, בעוד שקהלות המזרח הן עפ״י רוב דומות בצביונם ותכונתם לקהלותינו ברוסיה וגליציה, כלומר: המון רב של חנונים קטנים ובעלי מלאכות, יושבים צפופים בעירות ומתפרנסים מן הכפרים שסביבם. בתוך ההמון הזה זרועים פה ושם גם „גבירים אדירים" — במושג העשירות השורר בעירות הקטנות, — בתוך ההמון הזה, שעניותו אינו נותנת לו לבקש בחיים יותר ממה שליהודי כשר מותר לבקש ולמצוא בתוך ד' אמות של חיי הקהלה; שמצד אחר חפפה עליו בערותו בעד כל קו אור שיחדור אליו מן החוץ, וממשלת ה„רביים" ובעלי המופת פרשה את כנפיה על כל מקצעות חיי הצבור והיחיד, — בתוך המון כזה לא יכלה, כמובן, ההשכלה הברלינית למצוא כל הד, ודי היה לשנים שלשה רבנים מטפוסו של בעל „לב־עברי" לגרש כלה את ההשכלה המסוכנה שהגיחה עליהם. היהדות באונגריה המזרחית נשארה גם היום בעצם תומה, בלי שמץ של תרבות אירופית, כמו שהיתה היהדות כלה לפני מנדלסון והמאספים. רק אחד ממאה, אפילו מן הלמדנים והמשכילים בעם, יודע שם ע״ד מציאות ספרות ועתונות עברית חדישה. הקריאה בעתון עברי, איזה שיהיה, נחשב שם גם עד היום לחטאת מרי ולמינות ש„כל באיה לא ישובו". האמונה ב„צדיקים", בלחשים ובעלי מופת הנה שם עוד בעצם תקפה, יחוסי היהודים זה לזה נחתכים שם גם היום עפ״י המושגים ששררו בימי ממשלת הרבנים, וממשלתה של הרבנות עדיין תקיפה שם כבשנים קדמוניות.

באופן כזה יש לנו באונגריה שתי „יהדויות" והן שונות זו מזו לא לבד עפ״י צורתן התרבותית כ״א גם לפי הטפוס הכלכלי שהן מציגות לנו: במזרח הארץ יש לנו יהדות מעין זו של הגליצית, אם כי פחות מלומדת, פחות תלמודית. ביחס אל היהדות הגליצית תהיה זו של אינגריה כמו, למשל, היהדות בבסרביה לעומת זו שבליטה. היהודים האלה נזונים ברובם מחנויות קטנות בעירות, מבתי משקה בכפרים, ומהמלאכה ועמל־כפים — בערים המרובות באוכלוסין. הארץ בכלל הנה מבורכה וע״כ גם פרנסתם של היהודים מצויה אילי יותר מאשר בארצות אחרות, ואין העניות מגיעה אצלם לידי מדרגה כזו של גליציה ורוסיה. פחות או יותר היה אפשר להשוות את מצב הפרנסה של יהודי אונגריה המזרחית לזה של יהודי רומיניה, אלו לא היו יהודי רומיניה נרדפים כה על צואר.

באונגריה אין הממשלה רודפת את היהודים, למראית עין הנה הממשלה הזאת בנוגע ליהודים היותר „ליברלית" באירופה התיכונה. את מקור ההתיחסות הזאת נראה להלן, ואולם לע״ע די להפנות את הלב אל העובדה, כי למרות התנהגותם הטובה של תיפשי השלטון עם היהודים ולמרות הערך כל הגבלה, איזו שתהיה, ביחס למשפטי ולזכיות היהודים במדינה, הנה בכ״ז נרגשה עתה גם שמה שנאה עזה ליהודים. המון העם צורר את היהודים ועוין להם מימים ימימה. ע״ז מעידים מקרי עלילת הדם אשר יתרחשו שם לעתים קרובות מאד; ע״ז תעיד השאיפה הנכרת על כל שעל: להוציא מידי היהודים את כל ענפי הפרנסות וביחוד את ממכר המשקאות, או עכ״פ להגביל עד מאד את היכולת להשתכר מן הממכר הזה. לבסוף תעיד ע״ז העובדה כי המפלגה העממית, שכתבה את השנאה לישראל על דגלה, הולכת וכובשת לה עמדה אחר עמדה והיתה כבר המפלגה השניה במדרגת חזקתה, אחרי מפלגת קשוט. ומי יודע אם לא יסירו סוף כל סוף גם מפלגות אחרות את המסוה מעל פניהן — ויגלו גם הן את אנטישמיותן ברבים, כמו שכבר עשו המפלגות האוסטריות. בקצרה, גם באונגריה מתפתחת האנטישמיות במהירות, והיהודים דשם חשים מאד את עול הגלות ואת ידה הקשה. לכן מתחילה כבר הציונות למצוא שם אזנים קשובות, אלא שהצר התרבותי שבציונות עדיין מונע רבים מללכת אחריה. מיום ליום מתבכרת ההכרה בקרב יהודי אונגריה ע״ד הצורך להתאחד בשביל פעולה חיובית להגן על עניני הפרנסה שלהם, יש אשר גם יעמיקו לחשוב ע״ד היחס שיש בין המעמד הכלכלי והמעמד המדיני הכללי של יהודי אונגריה.

שונה לגמרי הוא טפוסו של היהודי המערבי באונגריה. בבחינת צורתו התרבותית הרי זה יהודי אשכנזי או צרפתי, כלומר אזרח גמור „בן דת משה" אבל ע״ד היהדות הוא יודע הרבה פחות ממה שיודע ה„גוי של שבת" באחת מערי התחום. על הרוב הנהו שייך אל עדת המתקנים. ואולם אם אפילו הנהו „אדוק" — כל יהדותו מתכנסת בגבולי ד' אמות של דינים ומנהגים מבלי שתהיה לו אף השגה היותר קלה ע״ד ה„פרובלימות" הגדולות ההיסטוריות והתרבותיות שמענינים את יהודי יתר הארצות. מכיון שהניח תפלין בבוקר ובירך על המזון, הרי יצא כל ידי חובתו להיהדות. ומכאן ואילך הרי הוא מדיאר גמור, החי בספירת המחשבה המדיארית ומתענין בכל דבר הנוגע למדיארים. עם המדיארים הוא עמו ותרבות המדיארים היא התרבות שלו.

ואמנם מצב הדברים באונגריה הוא כך, שעדיין יש ליהודים היכולת לתפוש מקום חשוב בחברה המדיארית. לא פה המקום לחקור אחרי הסבות, אבל עובדה היא שעמי אינגריה אינם עומדים עדיין במרום ההשכלה האירופית. המדרגה התרבותית של המדיארים היא בערך זו של הפולנים וע״כ עדיין יש אצלם מקום להתגדר בו. היהודים לוקחים חלק חשוב בחיי הצבור, הם כמעט היחידים המתעסקים בהוצאת עתונים; ויותר מאשר בכל מקום אחר צודקת היא טענת האנטישמיים שם, כי העתונות הנה כלה בידי היהודים. מועצות העיר בודפשט כמעט שהיא כלה בידי היהודים. ולאות עד כמה תופשים היהודים מקום בפוליטיקה, תשמש העובדה, כי בבית־הנבחרים האונגרי יש המספר היותר גדול של יהודים מאשר בכל הפרלמנטים שבעולם. בו יושבים כיום כ״ה צירים יהודים שהגיעו שמה לא מצד יהדותם, אלא מצד חשיבותם בקרב המפלגות הכלליות.

אמנם מומן לזמן שומעים גם אותם היהודים־המדיארים חרפתם היהודית מפיות חבריהם בבית־הנבחרים, במועצה, בועדים וכדומה. הבוז והשנאה לישראל מתרבות כמעט מיום ליום, ובפרלמנט האונגרי אנו פוגשים כיום בתמונות שלא היו פשוט אפשריות לפני איזה זמן. כבר שומעים אנו גם שם את הגערה: „דום, יהודי!“, או: „לא לך לדבר בזה, יהודי!“, או: „היהודים הם קללת התבל“. „כל צרתנו היא שאתה וחבריך היהודים יושבים בתוכנו!“ וכדומה. זה לא כבר הגיע אפילו הדבר לידי מלחמת שנים בין נבחר יהודי אחד ובין נוצרי בשביל שזה האחרון פגע בכבודו של הראשון ע״י קריאת בוז. והמשקיף מרחוק כמעט שיכול להגיד בבטחה, כי עוד לא ירחק היום אשר יקיצו יהודי אונגריה ויראו א״ע מוקפים אנטישמיות לא פחות מאשר חשים עצמם עתה יהודי אוסטריה. בעלי הדעת שבין עסקני הצבור היהודי שם אפשר שהם רואים כבר את המעמד ומבינים מה שעצור בו, אלא שהם יראים להשמיע זאת בגלוי, משום אל תפתח פה לשטן... ויש לזה איזה סעד בהשתדלותם הנמרצה של ראשי קהלת המתקנים לברוא איזה הסתדרות כללית ליהודי אונגריה ובהצעה גלויה, שההסתדרות הזאת תקח עליה להיות באת כח היהדות האונגרית גם במה שנוגע לעניניה הכלכליים, כלומר: בנוגע לשאלת ה„פרנסה“ שלהם. הסתדרות כזו כבר היתה נכונה להברא, אלא ש„החרדים“ בקנאתם העורת ומחמת פניותיהם המפלגתיות, עכבו בדבר ועשו לאל את השתדלות המתקנים. ואולם פה הנענו כבר למחלוקת הדעות והתפלגות הכתות, וע״ד זה — בפרק הבא.

פלאי.

„החברה להכשרת הישוב.“

יסוד חברה זו העיר רעש גדול מפאת החדוש שיש בו. הדרך שבה אומרת חברה זו ללכת עוד לא שערוה אלה העוסקים בישוב בארץ-ישראל זה שנים רבות; מובנת היא לכן התתנגדות של ראשי הועד לתמיכת הישוב באודיסה כמו זו של חברי „המועצה בארץ-ישראל. מובנת אם כי לא צודקת, כמו שיוכחו הקוראים מטענותיהם של מיסדי „החברה להכשרת הישוב“.

„העולם“ בתור העתון המרכזי של הציונים מוצא לו לחובה להביא את דעות שני הצדדים. המאמר הזה הוא הראשון לשורה של מאמרים „בעד“ ו„כנגד“ ה„חברה להכשרת הישוב“. יקראו קוראינו ויוכחו:

I.

ה„ממורנדום“ של „המועצה הארץ־ישראלית“.

השאלות הנכבדות של העבודה המעשית בא״י, כמו השאלות ע״ד אופן עבודת הקפה״ל; משיכת קפיטלים פרטיים לא״י; יסוד קרדיט קרקעי; המצאת יכולת לאנשים חסרי־כסף להתעסק בעבודת האדמה וכו׳, שטובי הציונים הרבו כל כך להגות בהן ולחשוב עליהן בזמן האחרון, היו הגורמים הראשיים להצעה בדבר „החברה להכשרת הישוב“, שקויה העיקרים מבוארים לקמן:

מתיסדת חברת־מניות, שתערוך פרמה בא״י, שבה ינהל משק כפרי בעל צדדים שונים, והעבודה תעשה ע״י פועלים עברים עד כמה שאפשר יהיה. לפי מדת הגדלת ההון היסודי תקנה החברה עוד קרקעות, תביא אותן למצב קולטורי ותתן אותן בחכירה, ואח״כ גם בתשלומים לזמן ארוך, לאותם מפועליה, שיראו כשרון גמור לעבודת האדמה, וכן גם לפועלי המושבות האחרות השונות. החברה מוציאה 50000 מניה, בת 1 ל״ש המניה. ולמען שלא ידחה הדבר לזמן ארוך, מתחילה החברה לעבוד תיכף אחרי מכירת ה2500 מניה הראשונות. והואיל שבסכום של 2500 ל״ש אי אפשר להחברה לערוך פרמה על אדמתה היא, הילכך מחכירה לה „הקפה״ל“ את קרקעותיה, שבדליקה ואום־דז׳וני על 99 שנה, ונוסף לזה עוד תלוה לה במזומנים סך 3000 ל״ש. פועלי הפרמה יקבלו, לבד משכרתם התמידית, גם חלק מהכנסות הפרמה, ולפיכך יתענינו בהצלחתה והפרחתה של הפרמה, ועוד גדולה מזו, שיחשבו הפועלים תבואה לזריעה ובקר לאותה העת, שיתלקו להם חלקות אדמה בחכירה.

ההצעה הזאת נאשרה מטעם ה„ועה״פ“ ונתקבלה באספה הכללית של „הקפה״ל“ והעתונות הציונית כמעט כלה קבלה אותה בלב חם ובסבר פנים יפות; בה הם מוצאים פתרון לשאלות קרקעיות חמורות ושטת קרקעית שלמה.

מפני שבמחנה הציוני מקוים לגדולות מהחברה העתידה ומפני זה, ש„הקפה״ל“ אומרת לקחת בה חלק חמרי הגון, חשבה לה המועצה הפלישתנאית לחובה לבקר את ההצעה הזאת מכל הצדדים, בלי שום משא פנים ולחוות את דעתה עליה.

אל האספה, שנועדה לזה בי״ד אדר א׳, הוזמנו, לבד חברי המועצה, גם אחרים מהאכרים הישנים, המנוסים; בא״־כח נוספים מהסתדרויות הפועלים וכן גם אנשים מומחים אחרים והמזכיר של הפקידות הפלשתינאית, ד״ר י. טהון.

כל הנאספים הרגישו את עצמם במצב אי־נעים בזה, שעליהם לבקר את ההצעה לא בעת היותה עדין בכח, אלא לאחר כן, כשכבר קבלו אותה ונגשים להוציאה לפועל, וכי אחדים יכולים להבין את זאת כתור צער של אי־רעות ביחס אל ה„ועה״פ“, ונוסף על זה היה ברור לכל הנאספים, שע״י בקורת הצער הרשמי הראשון של ההסתדרות הציונית על דרך העבודה המעשית בא״י יכולים להביא רעה רבה לאותה תנועה צעירה, שלא התבצרה עדין כראוי. אך חשיבות השאלה הכריחה את כל הנאספים לבלי התחשב את כל הרגשות וההשערות הללו ולגשת לבקרת ההצעה.

מהוכוחים הארוכים הוברר, שכל הנאספים, חוץ מהד״ר טהון, התיחסו בשלילה להצעה בדבר החברה הנ״ל מטעמים שונים המובאים להלן:

במספרים נמצאות שגיאות רבות המביאות לידי הפרזת ההכנסה והקטנת ההוצאה, הנה לדוגמא: ההכנסה הכללית מהקטר אדמת־חרישה, אחרי נכיון ה„עשור“, נערכה בתכנית בסך 150 פר׳, ובתור מספר בינוני, הריהו גדול למדי, וביחוד באדמה זבורית ואי־משובחה כאדמת דליקה ואום־דז׳וני; בתכנית נערכה ההכנסה מהתבן בסך 2000 פר׳, אך בגליל קשה מאד להכניס דבר מה מהתבן. כמו כן יקשה מאד למכור חלב במקום ישוב־קטן כזה וכו׳.

מאידך גיסא רואים אנו הקטנת ההוצאה: עבור 12 זוג סוסים תקנה החברה רק 8 עגלות, אך הלא צריך שתהיה עגלה על כל זוג סוסים, למען שלא יעמדו הסוסים בטלים מכל עבודה, לכשתעבור עונת־החרישה, ויובילו זבל וכדומה. על ארוות, רפתים ומחסנים הוקצב סכום קטן מאד (רק 6000 פר׳) אוכל לסוסים הובא בחשבון רק על 9 חדשים, מדוע זה לא על 12 ? ההוצאה על פועלים הוקצבה בסך 4500 פר׳ אך הלא ל12 זוג סוסים לבדם ידרשו 12 פועל תמידים, ואף אם יקבל כל אחד מהם רק 40 פר׳ לחודש או ג״כ תעלה ההוצאה בשנה לסך 5760 פר׳ אך לבד אלה הפועלים הלא נדרשים עוד פועלים בשביל הזריעה, הקצירה והדישה. אוכל עבור הפרות כלל לא הובא בחשבון. כנראה חושבת החברה, שהפרות תסתפקנה במרעה עצמו, אך בכל אופן צריך עוד להאכילן קצת לבד המרעה, ובפרט כשתפצים, שתתננה חלב במדה כה רבה. כן שכחה החברה לגמרה עכים הוצאות אחרות, כמו: שמירה, רפואה וכדומה.

אך כל השגיאות הללו שבמערכת המספרים, בנות המדרגה השניה הן, הואיל ואפשר לשנות את המספרם כך, שיהיו יותר קרובים אל האמת; אפשר לשנות את הנהלת המשק, הקולטורה וכו׳. ואף אם יקטן ע״ז מקור ההכנסה המובא בתכנית, בכ״ז מוכרחה ההכנסה להיות, הואיל ובלי ספק אפשר בא״י להשקיע קפיטל במשק־לאומי מאורגן באופן כזה, שיכנים איזה רוח מסוים. אך תולדות ישוב א״י הראו לנו, שכל אלו האחוזות, המכונות בא״י בשם „אדמיניסטרטיביות“, לאמר: כל אלו העסקים הצבוריים, או הפרטיים שבעליהם לא שאפו לתועלת חמרית, למען בצע כסף ובעיקר שמו לב לאיזו מטרה פילנטרופית או למטרות אידאליות אחרות, לא עשו יפה וכל מעשיהם היו ללא הועיל. לא בעלי העסקים הללו, אף לא המנהלים הראשיים הבלתי־אמצעיים ואף גם לא המשרתים

הנמוכים יש להם בזה שאיפה כל כך נמרצה להגדיל את תוצאות העבודה ולהקטין את ההוצאות, כמו שהיא מצויה אצל עסקים פרטיים פשוטים. ואלמלא היה חפץ מנהל זה או אחר להנהיג אקונומיה נמרצה בעניני העסק, אז הוא פוגע תמיד בעניני יתר המשרתים, אשר להם אגודתם והשפעתם הם, ועליו להשפט בפני דעת הקהל, שלאו תָמיד היא מצדדת בזכותו.

לכל עסק צבורי עולה אותה העבודה עצמה בהרבה יותר מאשר לבעל העסק הפרטי: עסק ציבורי מוכרח לתת לפועלים משכורת יותר גדולה, להקטין את אורך יום־העבודה, חדרים היגיניים, עזרה מדיצינית, הענקה לפועלים, כשהוא מפטר אותם מעבודתם, כשיקרה להם אסון בעת העבודה וכו׳.

אין אנו יכולים למנות פה את המון הרעות השפונות בעקב אלו האחוזות, המכונות בא״י בשם „ארמיניסטרטיביות״. ענין זה היה ראוי לבקרת מיוחדה. אך נסיונות הישוב מראים לנו באופן מחלט, כי התנאי הראשון לעשות חיל של כל עסק שהוא בא״י — הוא, שיְנָהל באופן מסחרי־מעשי נמרץ, ושבעל העסק יתענין בו ברצינות ויהיה מסור אליו כראוי.

פה, בעסק „החברה להכשרת הישוב״, אין מה לדבר מזה, הואיל וכל אלו האנשים הבינונים, שיוציאו לי״ש אחד לקנית מניה, ואף אלו העשירים, שיוציאו עשרה או עשרים לי״ש, ממעיטים מאד לחשוב על השכר החמרי; בלי ספק מביטים הם על הוצאותיהם לקנית המניות כעל נדבה חדשה לטובת איזה ענין אידאלי ומהמוסרים, כמו: ועד חו״צ באודיסא, הועה״פ וכדומה, שקבלה עליהם לקנות סכום־מניות מסוים, אך למותר הוא לדבר; הם אף לא הורגלו לחשוב ע״ד תועלת חמרית.

החברה להכהי״ב אין לה שום צד חיובי של איניציאטיבה פרטית, ובה בעת יש לה כל הצדדים השליליים של עסקים צבוריים, שכל האחוזות האדמיניסטרטיביות של הברון רוטשילד, וועד חו״צ ויק״א לקו בהם וגם נכחדו על ידם.

החברה מוציאה 50000 מניה, אך היא נגשת לעבודה מיד אחרי שתמכור את ה2500 מניה הראשונות. אין שום ספק בזה, שאחרי זה לא יוסיפו לקנות יותר את המניות, כי במה יפה כח החברה הזאת בגירון זה מכח הקולוניל־בנק בלונדון? ואף אם נניח, כי הכנסות האחוזה תספיקנה די להוצאותיה, אולם בשום אופן לא תוכל לפרוע את החוב לקפה״ל. אולם בכל עסק יש להיות נכון לקראת מקרים שונים, שאינם צפויים מראש, ואז צריך להשקיע עוד איזה סכום כסף נוסף על הסכום הקודם (דבר, שנת בצרת, משפטים), ומאין ימצא אז הכסף הזה לחברה זו? מִי יתנהו? ברור הדבר, שמהחברה לא יהיה מה לקחת, ושוב תצטרך הקפה״ל להקציב סכומים חדשים, למען הצל את הקודמים.

החברה להכהי״ב, באין שום ענין חמרי מצד בעלי המניות, באין תקוה למכור את המניות להבא, איננה מוסד בטוח ונאמן, ואיננה נותנת לקפה״ל שום ערובה רצינית על הסכומים הגדולים, שהיא לוקחת עכשו, ושעוד תדרוש, בלי ספק, בעתיד. ובכן איפוא מה הן הני מילי מעליותא, שבחברה זו, שלקחו את לב הדירקטוריום של הקפה״ל ולב חברי הועה״פ? — החברה תכין פועלים עברים, שיהיו מוכשרים לנהל אחוזה ברשות עצמם, אך הלא לפי מדת האחוזה יעבדו שם לא יותר מ20 פועל עברים, ונוסף לזה, שגדול הצאן יעסיק כמעט את חצי האחוזה, שלפי התכנית יעסיק רק 4—3 פועלים, וכלום כדאי ליסד בשביל זה אחוזה גדולה, אי־בטוחה? ובמה תשכלל החברה את הפועלים הללו? הלא לבד האדמה שתתן להם (? — הכותבים) צריך להם עוד רכוש ידוע. ע״פ התכנית, הרי הודות לזה, שהפועלים יקחו חלק בהכנסות הפרמה יחשבו להם תבואה לוריעה ובקר, נניח שכך הוא, אבל בית? אינונטר? אוכל עבורם ועבור בקרם עד הקציר וכו׳? ואיפה זה תקח החברה את הכסף לקנית אותן הקרקעות, שתתן לפועלים?

„הכסף בטח ימצא״. . . — ועל יסוד תקוה מסופקת זו מוציאים לע״ע סכומים גדולים ליסוד אחוזת־בחינה להכנת פועלים. אם באמת אפשר למצוא סכומים למען קנות קרקעות ולתת אותן לפועלים בחכירה, או בתשלומים לשעורים, אז מוטב לגשת לזה בדרך ישרה, ופרמה זו למה לנו? הפרמה תתן לנו היכולת לבחור את הפועלים המעולים מתוך 20 פועל, וא״כ הלא המושבות הקימות והאחוזות הפרטיות, נותנות לנו בחירת־פועלים יותר גדולה. אמנם נכון הדבר, שהפרמה ממציאה לנו את היכולת, לדעת ולהכיר את כל פועל באופן בלתי־אמצעי, אך בכ״ז לא כדאי ליסד פרמה בשביל זה, הואיל ואפשר לקבל את הידיעות, הכי מפורטות והיותר מדויקות אודות כל פועל ופועל העובד במושבה. המועצה יודעת היטב עד כמה אי־נעים ובלתי רצוי תפקידה, שלקחה עליה, בבקרה את זאת, שאחרים חפצים לעשות, אך בה בעת יודעת היא כמה רעת והפסד מביא כל עסק־ביש וכל נסיון, שאינו עולה יפה, והיא מוצאת, שמוטב לבלי עשות כלל מעשות עסק ביש. אך נחוץ, שסוף סוף תבאר הקפה״ל לעצמה מה שהיא צריכה לעשות ואיך? במטרה זו הציעה המועצה עוד אשתקד לפני הועה״פ, שימנה ועדה מיוחדה, שתברר את שאלותיה ואופן עבודותיה של הקפה״ל. ואלמלי היה ממנה ועדה זו, כי אז כבר יכלנו עכשו לגשת אל העבודה בהכרה ברורה ונכונה, אך הועה״פ מצא לנכון לגשש באפלה ולהחזיק בשיטתו הקודמת של עבודות מקריות.

על יסוד הטעמים והנמוקים האמורים לעיל באה המועצה לידי מסקנא זו: המועצה הפלשתינאית, בבררה את תכנית החברה להכשרת הישוב, מצאה: א) שבעלי המניות של החברה משתתפים בה בסכומים מצערים מאד, ומתעניינים במצבה החמרי שלא כהוגן ומביטים על קנית המניות, כעל נדבה חדשה לטובת ישוב א״י, לפיכך אין החברה בטוחה למדי, וכל ההפסד האפשרי יפול בודאי על הקפה״ל. ב) יסוד פרמה מיוחדה, למען הכין פועלים, שאח״כ יתנו להם אדמה בחכירה, או בתשלומים לשעורים — מיותר לגמרי, הואיל ואפשר למדי לבחור בפועלים הגונים באותן המושבות שישנן כבר.

ולפיכך מחליטה המועצה הפלשתינאית, שהחברה להכהי״ב, באופן שבזה, המוצע לפניה, הנה אי־מעשית ואי־מתאימה אל המטרה, והקפה״ל צריכה להזהר מהשתתף בה בכספה.

יפו, ניסן תרס״ת. המשרד של „המועצה הארצ־ישראלית״.

ר. בריינין, מַרְיֶנְבָּד:

הירצל.

(שרטוטים לצורתו הרוחנית).

אם נַשוה את הירצל אל אחיו הגדולים במאה התשע עשרה: אל לַסַל, כרמיה, ביקונספילד, אדולף פִשְהוף, לודוויג במברגר, עדוארד לסקר, — אז נראה ונִוָכח, כי היו בו, בהירצל, מכשרונותיהם, סגלותיהם ומעלותיהם, אם במדה מרובה או מועטה של כל אחד מהם.

אולם מלבד כל אלה הסגולות, הכשרונות והיתרונות שאנו מוצאים בכל אלה היהודים הגדולים, — הנה היה בו, בהירצל, דבר־מה נעלם, איזה X, איזו סגולה נפשית נפלאה, איזו מתנת־אלהים, שאין אנו מוצאים דוגמתה, ולא צל צלה, אף באחד היהודים האמורים וביתר חבריהם הגדולים.

האדם הירצל — זו היתה הרכבה חדשה של כחות הנפש, כלליים ועבריים. זו היתה סינטיזה חדשה וחיה של המזרח והמערב, של העבר הרחוק ושל העתיד הרחוק. בו נתאחדו ונזמזגו, באופן היותר מוצלח, הודה, זיוה ותפארתה של האומה העברית באביב ימיה. בעוד שהיה טל אלהים על ראשה, ובו נתבשר ונסתמן יופי חדש, היופי של התחדשות האומה ותחיתה.

הירצל היה החדיש, המודרני, בין היהודים העתיקים מדור הנביאים, בין היהודים הגדולים מטפוסם של האברבנאל, מנשה בן ישראל ושבתי צבי. והוא היה היהודי היותר עתיק, היותר גזעי והיותר מקורי בין היהודים החדישים, המודרניים, מטפוסם של לודוויג יעקובובסקי, ארטהור שניצלער ויעקב וַסרמַן.

בהירצל גרמזו, נסתמנו הפרובלימות של המחרתים. תכונתו היתה של יוצר פורה. בדור הָאֶנֶרְגֶטיקה של אוסטוַלְד היה הוא איש המופת. ציור חי לתורה זו הרואה והמוצאת בכל רק צרופי אנרגיה, רק מרץ ולא חמר. את סגלות הרַדִיום, שגלה קירה, הננו מוצאים גם בתכונות נפשו של הירצל. איזה כח רדיומי, כח מאיר שאינו פוסק, כח שהוא מטפח על פני כל חקי הטבע הידועים לנו, אנו מוצאים בו. הפרובלימות של כיבוש ממלכת האויר, המעסיקות עתה ביותר את לוחמי־העתיד, נסתמנו בתכונתו של הירצל בזה שידע להחזיק מעמד מדיני באויר. בלי ארץ, בלי קרקע, בלי חיל צבא ובלי גורמים מוחשיים ידע לברוא פוליטיקה יהודית.

רבותי, בדברי האחרונים אין דרוש, אין המצאות. אישיותו של הירצל אי אפשר להבין ולהשיג מבלי הבן את הפרובלימות של ה„מחר". הוא, הירצל, בעצמו היה פרובלימה, חידה חיה ומורכבת. פתרונותיה עלינו לבקש לא רק בההוה וקיים, לא רק בהאתמול, כי אם גם בהמתהוה, בהמרפרף באויר וב„המחרתים".

אולם הירצל היה לא רק איש־החידות, איש של בין השמשות, איש שנרמזו בו רק איזה דברים, שבשר איזה שחר. הירצל — זוהי מציאות ממשית, רחבת־ההיקף ועמוקת הישות. מציאות הקוראת לנו: דרשוני, השיגוני, תפסוני וסמנוני!

לאחר אחד הקונגרסים הציונים בבזל קרא הד״ר נ. סירקין להירצל: סוף סוף אין אדוני אלא בורגני!

— טעית, אדוני, — ענה הירצל רכות, — במחילת כבודך, לא בורגני כי אם פלוסוף ומשורר אנכי.

וזו לא היתה פרזה ריקה ולא התפארות שוא של נעלב.

הירצל היה באמת הפלוסוף וגם המשורר של חיינו. פלוסוף ומשורר בהוראה לאומית חדשה, בהוראה שהיא מתרחקת מבאורה בשוק הספרות.

הפלוסוף כובש ומנצח את תאותיו ושאיפותיו בזה שהוא משיגן, והמשורר — בזה שהוא מתארן ונותן להן דמות וחיים.

שאיפותיה של האומה העברית היו שאיפותיו. ובמובן זה היה גם הפלוסוף וגם המשורר והחוזה של האומה העברית. הוא הבין והשיג את השאיפות האלה, והוא גם נתן להן דמות וחיים.

* * *

לא רק הד״ר נ. סירקין טעה בהעריכו את צורתו המוסרית של הירצל, מפני „קוצר המשיג ועומק המושג", כי אם גם ידידיו היותר קרובים, אם לא חוננו בקרני־משוש של הרגשה דקה, לא הבינו, לא הרגישו את כל העולמות הנחרבים והמתרקמים בתשאי בנפשו של הירצל, ואת כל האוצרות הצפונים בה.

פרידריך ניטשה אמר פעם אחת: „אללעס וואס טיעף איזט, ליעבט איינע מאסקע." ובזה היה הירצל ככל האנשים הגדולים והעמוקים. ואת המסוה אשר שם תמיד על פניו לא הסיר גם לפני עין רוב מכיריו וידידיו. בצניעות של יוצר, של לוחם בעד עתיד הרחוק, הסתיר מעין כל את חלום חלומותיו, את מבחרי חזיונות רוחו, את תוגתו העמוקה ואת כוכבי תקותיו. הגלוי, הדבור והוכוח על אדותם עושים אותם חולין וקורעים את רקמתם הדקה.

רק ברגעים ידועים ובמעמדי רוח ידועים, כשהיתה נפשו מתפרצת על גדותיה, היו ברקי רוחו, התפוצצות כחותיו הפנימיים, קורעים את מסוה המנוחה, שעל פניו ופורצים את גדר הנמוס המקובל והתנועות השלוות, שהיו לו לטבע שני.

רגעים אלה הראו לנו את הירצל בכל גדלו ובכל יפיו.

לא רק בחיים, כי אם גם בספרות לא הסיר הירצל את המסוה מעל פניו, הירצל הסופר היה בעל סטירה חדה ודקה עב מאד, אולם סטירתו מכוסה תמיד בצעיף פיוטי. הוא הכיר את רפיונותיהם ומגרעותיהם של המושלים והתקיפים, של חכמי־המדינה ושל הדפלומטים. את אלה האחרונים בזה בלבו, ורק בשביל רעיונו הגדול היה בעצמו לדפלומט. היה אנוס להיות דפלומט. וזה היה, אולי, הקרבן היותר גדול שהביא לעצמו.

הוא נברא להיות מושל, ואת מלאכת הדפלומטיה רק למד.

הירצל נברא ממוחה של האומה העברית, מאותו החומר, שממנו נבראים נביאים ומורדים בממלכת הרוח, ורק למראות עין נשא וסבל את כבלי העבדות של נמוסי ה„חכמה הטובה".

ועוד שנים רבות תעבורנה עד אשר ידע העם העברי מי ומה היה היה הירצל החוזה והיוצר, הלוחם ואיש המעשה, ענק הכח ובעל עין הנשר, איש הרצון והכבושים בחמר וברוח . . .

בן עמי:
מסֵפר הילדות.

(תרגום בריטוביה מן הב״י).

I.

ביום הראשון לחול המועד פסח הלכה אמא בלויתי לרב הירש הדין, לחלות את פניו, שיכניסני אל הישיבה, אשר עמד בראשה.

ארוכה היתה הדרך, אשר בה עברנו עד שהגענו למחוז־חפצנו, וגדולת ורבה הסערה, אשר אחזת אותי. גאוה ושמחה, התרגשות ויראה הסתערו בקרבי. מפני מה הייתי מתירא? מפני הנסיון, שמא לא אעמוד בו. כך אמר לי הדוד מוטיל: אין מכניסין נער לישיבה אלא אם כן מנסין מתחלה את כחו בתורה.

דבר זה הטיל עלי אימה גדולה. היה לבי הקטן נוקף אותי: מי יודע, הרי זה זמן רב שלא עסקתי בתורה, שמא שכחתי, חלילה, את תלמודי מחמת בטלה?

גדול היום לי ולעולם לא אשכחהו. עמוק־עמוק חרוש הוא בנפשי פנימה. עד עתה הוא נצב כמו חי מול עיני עם כל פרטיו ופרטי־פרטיו. משל לסלע גבוה, שהחמה השוקעת השליכה עליו את קרני־אורה האחרונות, והוא נראה ממרחקים עם כל קמטיו, וחוריו, וסדקיו, ושיחים נמוכים, שעלו בו . . .

כשיצאנו את הבית ראיתי את רב ישעיה השוחט הולך וקרב אלינו. ממרחק נגלו לי פתותי־המצה שעל זקנו הנאה והמגודל, השחור מלמעלה והשב מלמטה, וכתמי־הדם שעל המעיל הארוך והמזוהם, המוטל לו על גבי בגדיו. תחת כובד־משאה של הגויה הרחבה נתדעזע ונתרעש הדף הגדול, המקמר ביב של מים שופכין מעלה סרחון שלפני החצר, והתחיל עושה תנועות גדולות. השוחט עבר בשלום ונכנס בשער החצר. כאן פגע בנו והקדים בשלום את אמא. וכשנודע לו אנה פנינו מועדות אמר בחפזון: יהי רצון שיהיה בשעה מוצלחת! והלך לו אל הדוד יוסל, לנסוע עמו ועם שאר אנשים לבית השחיטה.

אצל השער עמדה עגלה פשוטה רתומה לסוס אחד. עגלה זו עתידה להוביל את השוחטים לבית־השחיטה, הנמצא במרחק ארבע פרסאות מן העיר. במקום העגלון יושב תוטב־הבשר, יהודי בעל־עין־אחת, חבוש כובע מזוהם מאד, שנדבק לראשו. מחכה הוא אל הנוסעים ובינתים הוא בולע לתיאבון פרוסות מצה, שהוא מוציא מתוך מפה קטנה מונחת סמוך לו על התציר.

ועל המדרכה, אשר ממולנו, אצל בית רב נתן — חיים ושמחה, רעש והמולה. נערים רבים, כעשרים במספר, משחקים באגוזים ב„גומא", — כמו שקורין למשחק זה בקצת מקומות — והם רועשים ושואנים, רבים ונצים בקול גדול ונורא מחריש אזנים, מגיע עד לב־השמים.

— מוטיל הרמאי — קול קורא ואומר — תכנס רוח רעה באבי־אביך ובאם־אמך. כך תחיה כשם שעשית „טיופ"! גנב שבעולם! סבור אתה שלא ראיתי כשדחפת ברגלך את האגוז אל „הגומא"?

[מי, שכל האגוזים שהשליך, נפלו אל הגומא, — „עשה טיופ" והוא שזוכה בכל אגוזי־המשחק].

— שנים כנגד שנים כי נותן? —

— ארבעה כנגד ארבעה מי נותן? —

— הגיעה תורי „ללכת". אתה הרי אבדת. ראיתם חכם שכמותו? —

— בריה נפלאה! שלשה בחוץ. כך תעשה תמיד! —

[מי, שהשליך אגוזים, ומספר שאינו זוגי נפל אל הגומא או מחוץ לגומא — אבד אגוזיו במשחק].

— חליים רעים עליך! הוא רוצה תמיד לזכות במשחק — ואם לאו — מיד הוא רץ לאמא וגועה כעגל! —

— מי קונה? מי קונה? העשריה בפרוטה! מכריז ומודיע נער אחד כשהוא מתופף בידיו מתוך גאות על שני כיסים נפוחים כנאדות קבועים בתוך זוג-מכנסים חדשים.

— בחיי אני נשבע לך, ביהדותי, כך אזכה לראות פניהם של אבא ואמא, כשם שאני עתיד להחזיר לך את האגוזים. ירא הוא להלות אותי ארבעה אגוזים! — מתחנן בקול-בוכים נער קטן, חום ותזק. ראשו חבוש כובע חדש, שמצחונו מבהיק מאד מאור החמה.

— ראיתם ערום כזה? לאחר שזכה כחמשים אגוזים הוא רוצה לתתעלם מן העין — לא, מנדיל, מן המקום הזה לא תזוז!

ותוך-כדי-דבור קפץ הנער המדבר וחטף את הכובע מראשו של חברו המוצלח — ואיננו!

מנדיל העלוב מכסה בשתי-ידיו את ראשו הגלוי, שהוא גזוז סמוך לבשר ובאיזה מקוסות קרחות נראות בו. בעל-כרחו הוא נשבע, שיוסיף לשחק ובלבד שיחזירו לו את הכובע.

ומימין אצל בית גדול, משוח בצבע צהוב שנשטף בהרבה מקומות, המפורסם בשם „בית-החיל“, מתחת לכיפה נתונה על גבי עמודים עבים ועגולים, משחקת חבורה אחרת. גם פה גדולה הצעקה ונורא השאון. כל הפנים אדומות, כל העינים בוערות וכל הרוחות הומות סוערות, כאלו כל העולם כולו תלוי הוא על ה„זכות“ ועל ה„הפסד“ באותו המשחק.

אבל בני-חבורה זו משונים הם בתוארם ובצביונם מן המשחקים אצל בית-רב-נתן. פאות ו„קפוטות“ ארוכות, הנראות שם מכל-עברים, אינן מצויות בחבורה שאצל „בית-החיל“. לעומת זה נשמעות כאן לעתים תכופות קללות חריפות יתר מדי — נכרת היא השפעתה של התרבות האזרחית. ולפי שבני-הבית משמשים לאוצרות-בר ובני-אדם אינם דרים בהם נשמעים הקולות והקללות ביתר שאת וביתר עז.

— יואלקיל — קוראת אשה אחת, שהוציאה את ראשה בעד שעריו של בית רב נתן — יואלק, יואלקיל, לך כרגע הביתה. השומע אתה או לאו?! שוב אתה משחק את הפוחזים האלה? יהי רצון שתבער בך האש!

בית-החיל הנהו כבר מאחורינו. שאון המשחקים נשמע לאזנינו ממרחקים. עברנו על פני ה„בירזה“ של העגלונים.

העגלונים יושבים להם על דוכניהם איש על עגלתו ועל מרכבתו. העגלות והמרכבות ישנות ומלוכלכות בטיט ורפש, שנתיבשו על גביהן, והדוכנים הקבועים בהן, עשוים מעור או מבד, שנפסלה צורתם. הסוסים רעי-המראה ודקי-הבשר כובשים פניהם בקרקע, הבל יוצא מנחיריהם ומנפח את עפר האדמה מסביב. הקשתות ירדו אל אחוריהם ככובע זה, שהוא משתמט ויורד אל העורף.

על דוכן-המרכבה העומדת בראש יושב לו בן-רוסיה הגדולה, שפל-קומה ומסורבל בשר כדוב. הדוכן הצר והקצר נבלע ונעלם מתחת לחלק התחתון של הגויה הכבדה. הוא הסב את חצי-גופו אל אחד העגלונים שמאחוריו, השלישי או הרביעי שבשורה, והסיח עמו; וכל פעם פהק בקול רם.

— האמנם לא שלם לך בן-כלבא הלה? — הוא שואל ומחייך חיוך קל — היה עליך להוציא מעליו גלימא שעל כתפיו — ואחר כך ילך ויקבול עליך אל הדין. היום רבו הרמאים...

הנה בית-דירתו של הדוד מוטיל. חבורת-נערים משחקים לפני הבית באגוזים. שני ליבילים ממשפחתנו משתתפים במשחק, ובראותם אותי עובר על פניהם הם ממהרים לגשת אלי ולהזמין אותי אליהם לאחר יציאתי מבית רב הירש הדין. אנכי הבטחתי למלא את בקשתם ואנחנו הלכנו הלאה.

הגענו עד בית-המדרש. בפתחי השערים עומד לו שמואל המשוגע כמשפטו כל הימים. פניו מפיקים זועה, אגרופיו סגורות, שפתותיו חשוקות זו בזו והגה איננו מוציא מפיו. הברה של התמרמרות נוראה ואיבת עצומה קפאה עמדה בעינו וכולו כמו היה לנציב-שנאה. בעומק החצר יושבים להם שני זקנים על האבנים, סנטריהם נשענים על גבי מקליהם והם מתחממים בתענוג לנוכח השמש, מתחכבים להנאתם מפרק לפרק במפרקותיהם. ומאחורי חורבות בית הכנסת הישן, אשר באמצע החצר בת קול יוצאת והיא מנהמת בהמולת איומה — עדות היא שבחורי-ישראל משחקים שם באגוזים.

וכשמגיעה בת קול זו לאזני אנכי נודר נדר גדול בלבי: אם יהיה סיפוק בידי — ומהרתי ושחקתי גם אני באגוזים באותו מקום!

באותה שעה הופיע רב אלישע השמש על סף בית המדרש. הוא מלא חמה וקצף וצועק בקול גדול:

הסו שם, פוחזים, הנני עליכם ונפצתי את ראשיכם!

ואנחנו מהלכים הלאה. הננו ב„רחוב בית המדרש“. ארוך הוא הרחוב כאורך הגלות, והוא מלא תשואות, הומה מאדם רב.

מסביב עומרים צפופים בתים בעלי קומה אחת ושתים, מוקפים חצרות ומלאים תלי תלים של רפש ועבטיט, מפיצים ריח רע. כל הבתים האלו מרובים באוכלסין יהודאין, אשר יצאו עתה מחוריהם ומלאו את כל הרחוב. הכל נמצאים כאן, נשים, נערות וקטנות, וכולן מלובשות בגדי-שש חדשים וקלים, — אף על פי שהאויר הוא קריר ומן הים מנשבת רוח מערבית חזקה וקרה, נושאת עננות-אבק. נשים יושבות להן על האבנים ועל הספסלים שלפני השערים, או על מפתן-חבית, במקום שהפתח פתוח לרחובה של עיר. ונערות קטנות מטיילות חבורות חבורות על פני המדרכה המרוצפת אבנים חדות ועקומות, שלכאורה לא נועדו כל עיקרן אלא לענות את הרגלים ולקלקל את המנעלים. אין אדם מוצא מנוח מעט לכף-רגלו אלא כשהוא עובר על גבי הדפים המונחים על המדרכה שלפני בתיהם של העניים ביותר.

ומכל עברים מזהירים לפנינו מעל גבי החלונות והדלתות האותיות הגדולות של המודעות:

כאן מוכרין יין לפסח, יי״ש לפסח, עוגות-דבש של פסח וכו׳ וכו׳.

והרחוב הולך ונמשך והינו תוצאותיו הימה. דומה שלעולם לא נגיע עד קצו. אבל פתאום השמאילה אמא ואנחנו עמדנו לפני בית בעל שתי-קומות, משוח באצבע צהוב. מלמעלה הוא מוקף גזוזטרא ומלמטה כמין עזרה עשוי לו.

עזרה זו מלאה המון נשים ואנשים ונערים מבני עשר ועד שלש-עשרה וארבע-עשרה שנה. כלם מלובשים בגדי יום טוב. הנערים רובם מעוטפים מעילים שחורים וארוכים. ונער אחד מושך את כל העינים אחריו. פניו חורים ומחשבה שרויה עליהם, עיניו עמוקות ועצבות. אזור צמר על מתניו וירמולקה על ראשו מתחת לכובע — הכל כמנהג יהודים גדולים. ידיו מקופלות לו מאחוריו והוא מהלך הנה והנה כמשתקע במחשבות.

אמא מסתכלת בפני הנער בהתפעלות גדולה וביראת הרוממות. לא תשבע העין לראות ילד-שעשועים כזה! — אומרת היא אלי — לא אלמן ישראל! אפילו כאן בא.. לא פסו עדין ילדים יהודים כהלכה. יהי רצון שאחיה ואזכה לראות אותך כמותו!

נגשנו אל הדלת, שנצבעה זה לא כבר, ועלינו על האיצטבא, המובילה אל הקומה השנית, ששם פני-העיר יושבים ומכניסים נערים לישיבה.

פתאום קפץ עלינו מין שמש, גוץ ודק, מראה פניו כמראה האדמה וחוטם גדול, מסובל בשר, מהדר אותם — והעמיד אותנו בקול-צעקה: יהודיה, להיכן את נדחקת? הרי רואה את, שהכל מחכים מתחת. גם מבלעדיך מלא הוא פה עד אפס-מקום.

והנה בת-קול יוצאה ממעל וקוראה:

שמש, שמש, אל תעכב ותכנס היהודיה עם הנער!

הרימותי את עיני וראתה את השמש השני בבית-המדרש, שבו אנו מתפללים את רב מיכל, נצב לפני הפתח של מעלה. רב מיכל זה יוצא היה מכלל בני אומנותו והצטיין במזג רך ובלב טוב.

עלינו במעלות משוחות בצבעים שמנים שריחם נודף. רב מיכל, זקן נכבד וזקנו לבן כשלג, פתח לנו את הדלת ואנחנו נכנסנו לפרוזדור מלא אנשים מפה לפה. ריחות חריפים של מיני צבעים וזעת-אנשים מתמרים ועולים. החום מחניק, כבד מנשוא, ומקום אין לכניסת האויר וליציאתו. כשני רגעים עמדנו נדהמים בתוך החשכה ואז נגלתה לנו רצועה של אור עולה ממעמקים והלכנו אחריה קצת נפחדים עד שבאנו לפני פתחו של אולם מרוח וגבוה מאד.

בתוך האולם עומד שולחן ארוך, מכוסה מפה לבנה, שמנורה גדולה, כמנורות שבבתי-כנסיות, משתלשלת ויורדת עליו מאמצע התקרה. מסביב לשלחן יושבים כעשרה יהודים חשובים, בני-גילים שונים משונים. כולם מלובשים בגדי יום טוב.

בראש השולחן יושב על כסא רחב ידים רב הירש הדין — זקן, שקומתו כפופה מעט, זקנו הלבן והחד מגודל, פניו לבנים וסגלגלים ורשמיהם דקים ויפים. על הכסא הסמוך יושב עוד זקן אחד, שפניו מלובנות מאד, מצחו גדול וגבוה, עיניו-תכלת ומביעות תומת-ילדים, והוא לוחץ בידיו את זקנו הדל. זהו רב מיכל דוד הדין, המפורסם בחסידותו ופרישותו. אמרו עליו, שמימיו לא הסתכל בצורת-מטבע. כשקבל שכרו לא היה מונה אותו אלא מוסרו תיכף ומיד לזוגתו.

(עוד יבא).

בְּלֵילוֹת־יָרֵחַ.

לזכרון הירצל.

...וּבְכָל חֲצוֹת־לַיְלָה, עִם קְרִיאַת הַגֶּבֶר,
בִּהְיוֹת הַיָּרֵחַ בְּאֶמְצַע מַהֲלָכוֹ —
אָז יַאֲצִיל קַו־הוֹד וְיִפּוֹל עַל קֶבֶר
בַּחֲצַר־בֵּית־הַקְּבָרוֹת הֶחָדָשׁ, וּפְתָחוֹ.

וּבְרֶגַע הַפְּתִיחָה, בְּכָל חֲצוֹת לַיְלָה,
בִּהְיוֹת הַיָּרֵחַ בַּחֲצִי הָרָקִיעַ —
אָז תִּפּוֹל הַקֶּרֶן הַחִוֶּרֶת מִלְמַעְלָה,
וְדֵפֶק לֵב־נִרְדָּם מֵחָדָשׁ תָּנִיעַ . . .
אָז יָקוּם מֵת בּוֹדֵד וְיַעֲזוֹב הַקֶּבֶר,
בְּכָל חֲצוֹת־לַיְלָה עִם קְרִיאַת־הַגֶּבֶר...;

עֲרִירִי, מְעֻטָּף תַּכְרִיכִים לְבָנִים,
בִּהְיוֹת בְּנֵי־אָדָם בְּאֶמְצַע־חֲלוֹמָם,
מִתְלַבֵּט הַמֵּת תּוֹךְ רְחוֹבוֹת רֵיקָנִים,
בֵּין בָּתִּים נִצָּבִים רַק לִשְׁמוֹר מְקוֹמָם...
מִתְלַבֵּט הַמֵּת שָׁם בְּכָל חֲצוֹת־לַיְלָה,
בִּרְחוֹבוֹת־הַגּוֹלָה אָז אָנֶה־וָאָנָה — —
אָז יִשְׁלוֹב זְרוֹעוֹתָיו וְיַשְׁקִיף לְמַעְלָה:
קַו־חִוֵּר בּוֹקֵעַ מִפְּנֵי־הַלְּבָנָה;
אָז יִזְכּוֹר אֶת חֲלוֹמוֹ הַגָּדוֹל מִלְּפָנִים,
עֲרִירִי, מְעֻטָּף תַּכְרִיכִים לְבָנִים . . .

* * *

כִּשְׁבוּיַת־עֲנָנִים הַלְּבָנָה נִגְרֶרֶת,
כִּיתוֹמָה עֲזוּבָה עֲרִירָה הִיא שָׁטָה;
הַס הַשֶּׁלֶג מִסָּבִיב; הַס. דְּמָמָה־חִוֶּרֶת—
הַאֻמְנָם פֹּה נִשְׁמַת הָאוּמָּה נֶחֱנָטָה?
— אֵי־אֵיפוֹא חֲלוֹמוֹ, טִפּוּחַ־לֵילוֹתָיו,
חֲלוֹם־גֵּאֶה וְנֶאְדָּר שֶׁרֻקַּם בְּלֵב־אֵל?
אֵי־אֵיפוֹא הָאוּמָּה לָהּ הִקְדִּישׁ כֹּחוֹתָיו,
הָאוּמָּה הַזְּקֵנָה, זֶה אוּמַּת־הַתֵּבֵל? —
אֵין קוֹל וְאֵין קֶשֶׁב—הַס דְּמָמָה חִוֶּרֶת!—
כִּיתוֹמָה־עֲזוּבָה הַלְּבָנָה נִגְרֶרֶת . . .

עֲרִירִי, מְעוּטָּף תַּכְרִיכִים לְבָנִים,
הוּא נִצָּב שָׁקוּעַ בַּאֲוִיר־שַׁחֶפֶת . . .
אֵין קוֹל וְאֵין קֶשֶׁב — הָרְחוֹבוֹת רֵיקָנִים!
אַחֲרוֹנֵי־קַוֶּיהָ הַלְּבָנָה אוֹסֶפֶת.
וְלוּטָה־עֲרָפֶל, בְּכָל חֲצוֹת לַיְלָה,
מִתְלַבֵּט הַחוֹזֶה שָׁם אָנֶה־וָאָנָה — —
אָז יִשְׁלוֹב זְרוֹעוֹתָיו וְיַשְׁקִיף לְמַעְלָה:
קַו־שָׂרִיד עוֹד נֶאֱצָל מִפְּנֵי־הַלְּבָנָה!...
אָז יִזְכּוֹר אֶת חֲלוֹמוֹ הַגָּדוֹל מִלְּפָנִים,
הַחוֹזֶה — מְעוּטָּף תַּכְרִיכִים לְבָנִים . . .

ברלין. ש. פינסקי.

ד״ר פ. ליפשיץ, פריו. דוצ. לכלכלה המדינית באוניברסיתה הברנית:

שיחות בעניני הכלכלה המדינית.

א) דוד ריקרדו.

בכל שדה כלכלית עיונית יכולים אנחנו למצא נקודה מרכזית, אשר רק ממנה אפשר ללמוד ולהבין את כל השטה, את כל הבנין העיוני כראוי. הנקודה המרכזית הזאת — תמציתה של כל השטה. והנקודה המרכזית הזאת בשטת ריקרדו היא תורת ה„רנטה". היא כרוכה עם חבל של שאלות מעשיות על שדה הכלכלה הבריטית, ולרגלי זה סעלה תורתו של ריקרדו רושם גדול וכביר. מלבד תורת ה„רנטה" קבע ריקרדו תורת הערכין, תורת־שכר־פועלים, תורת־הכסף, תורת־הנשך, תורת־הרוח ותורת המסחר החוצי, — הלכות נכבדות מאד בתולדות הכלכלה המדינית, ואותן נברר ונפרש בשיחותינו אלו[1]:

למעלה מכל ספק הוא שעוד לפני ריקרדו ידעו את מהות ה„רנטה" על פי באורו שלו. די להזכיר בשמות הסופרים אנדרסן, וסט ומלטהוס, אבל ריקרדו נתן לה פנים חדשות, הודות לתנאים כלכליים ידועים, ששררו בימי ריקרדו ושאותם נברר עתה.

התנאים הכלכליים שגרמו להרושם הגדול של תורת ה„רנטה" שקבע רקרדו המה: העניגים של הבורג׳ואזיה העירונית, בעלי „ענין הכסף", בתי־חרשת־המעשה, הסוחרים והתגרנים שלחמו בבעלי־הקרקעות בבריטניה, בעלי „ענין הארץ." כידוע שרר באנגליה עוד משנת 1689 „חוק התבואה", אשר לרגליו עלה ביד בעלי־הנכסים לקבל מחיר טוב בעד התבואה. הדבר הזה לא מצא חן בעיני בעלי בתי־החרושת, באשר מחיר החומר לעבוד הסחורות עלה ע״י זה בכל בריטניה, ולא לפלא יהיה בעינינו שדרשו בטול „חוק התבואה" וישתדלו להנהיג את סעיף „חופש המסחר". ע״י חופש המסחר תהיה הבנסת תבואת חוץ מותרת, ועם זה ירד מחיר התבואה.

זאת היתה דרישת בעלי „ענין הכסף", אשר התחוקה והתגדלה לרגלי העוברות הבאות: נפוליון הגדול גזר, כידוע, בשנת 1806 בכל ארצות אירופה סגירה על הסחורות הבאות מאנגליה. על ידי זה התפתחה התעשיה בארצות שונות של מערב אירופה, באשר ההתחרות הגדולה מצד אנגליה נתבטלה. המצב הזה נמשך עד שנת 1814, כלומר עד רדת נפוליון מכסא מלכותו. בשנה ההיא בטלו את גזרת נפוליון, הבלת סחורות אנגליה לארצות אירופה הותרה, אבל גם בארצות ההן התפתחה התעשיה במדה ידועה ואנגליה—חשבו בעלי בתי־החרושת—לא תוכל עוד למשול בשוק האירופי כבימים מקדם. במלים אחרות: תחרות חדשה ומסוכנה עמדה לתעשיה הבריטית. וכאשר ההתחרות תלויה בהזלת המחיר של הסחורה, והזלת המחיר תלוי גם הוא בהוצאות התעשיה, על כן דעת לנבון נקל, כי בעלי־התעשיה באנגליה התחילו בתעמולה גדולה לטובת בטול „חוק התבואה", למען קבל תבואה מחוץ לארץ במחיר יותר נמוך מאשר בארץ מולדתם, ארץ החסות של עניני בעלי הקרקעות.

אלה היו עניני בעלי התעשיה בברטניה בימי חיי ריקרדו.

אבל כל דרישה ודרישה כלכלית לובשת פנים מפשטות של תורה או הלכה, המצדדת בעדה. כזאת היה גם גורל הדרישה הכלכלית של בעלי־חרשת המעשה בבריטניה ואשר מצאה לה מיסד עיוני בריקרדו. זאת ועוד אחרת: נחוץ היה גם להוכיח שלהדרישה הזאת יש „זכות הקיום"

---

[1]) אינני חפץ להאריך בנוגע לתולדותיו של ריקרדו: הוא נולד בשנת 1772 בלונדון ומת בשנת 1823. אביו היה יהודי: בכל הספרות הכלכלית מחליטים כי ריקרדו הבן המיר את דתו. אנכי, בהיותי בלונדון לפני שנים אחדות, דברתי עם הרב גסטר, והאחרון הגיד לי שאי־אפשר לקבוע אם המיר ריקרדו את דתו, או כבר המיר אביו את דתו. ריקרדו נתעשר ע״י „ספקולוציות" ומת מליונר. חבורו המפורסם, מלבד מאמרים וקונטרסים, יצא בשנת 1817 בשם: „On the principles of political economy and taxation", London — הוא היה שנים רבות חבר בית־הנבחרים הבריטי.

מפאת ההשקפה של הצלחת כל החברה, כל המדרגות, בלעדי בעלי הנכסים כמובן, להוכיח את האוביקטיביות שלה. זאת עשה ריקרדו בתורת ה„רנטה" שלו.

מה הוא המושג של ה„רנטה" לפי השקפתו של ריקרדו? מה ערכו ומצבו בכל הנוגע להמדיניות הכלכלית של המדרגות השונות בחברה? אלה הנה השאלות הצריכות פתרון, פתרון שיש לו ערך גדול במובן המעשי מאשר במובן העיוני.

ה„רנטה" לפי מושגו של ריקרדו הנהו חלק ההכנסה, שמקבל בעל־נכסים בעד הכחות הבלתי־נחרבים של האדמה. הדברים האלה צריכים ברור ופרוש: בעל הנכסים ראובן נותן בחכירה את אדמתו לשמעון והאחרון משלם לראשון סך שני אלפים שקל דמי־חכירה. הסכום הזה, כלומר שני אלפי השקלים, הוא, לפי השקפתו של ריקרדו, בן שני חלקים שונים: חלק אחד רבית וחלק שני הוא ה„רנטה", באשר האדמה שנתן ראובן בחכירה לשמעון היא בעלת בנינים שונים, כרגיל. למשל: בית למשכן, אורוות לסוסים והצאן הנחוצים לחכירה; והבנינים האלה עולים בסכום ידוע, שגם בשבילו משלמים רבית. ועל כן רק חלק אחד יש בדמי־חכירה שהוא „רנטה" והוא אותו חלק הכסף הנשלם רק למען האדמה בלבדה, למען כחותיה הטבעיים, — בהטרמינולוגיה של ריקרדו: „הכחות הבלתי־נחרבים, שאינם נאבדים". זה הוא מושג של ה„רנטה" לפי תורתו של ריקרדו ועיקרו הוא: פרוד מושג ה„רנטה" מהרבית של סכום־הכסף הנשלם עבור הבנינים וכאלה הנמצאים על האדמה, לאמור: לא כל הסכום שמקבל בעל־הנכסים מהחוכר הוא „רנטה".

לכאורה יטילו רבים חשש בהמושג הזה, בהחליטם שהוא איננו אלא „מטפיזיקה" בלבד, אבל לא בצדק. המושג הזה הוא נכבד. כי מה חפץ ריקרדו לחדש במושג של ה„רנטה"? הוא חפץ להפריד ולהבדיל חזיונות כלכליים שונים, אם הרנטה היא בלבד ורבית היא גם כן בלבד — כמו בהמשל הנזכר, — אז, מובן מאליו, אי־אפשר להחליף את שני החלקים של הכנסת בעל־הנכסים, באשר נטיות שונות להן, סבות אחרות לגמרי בנוגע להתפתחותן בהחיים הכלליים, וככה גם ערכן שונה. מטעם זה אי־אפשר להבין את מהות ה„רנטה", ילידתה והתפתחותה כל זמן שלא נקבע הפרוד בין שני החלקים בהכנסת בעל־הנכסים. רבים מהסופרים לא ידעו את ערך המושג הזה, ועל כן לא יכלו להבין, לפי השקפתו של ריקרדו, את תמצית תורת ה„רנטה" כראוי. גם א. סמית חטא בענין זה ניערבב לפעמים את התחומים, עד שבא ריקרדו ויפיץ אור במקצוע זה. יודעים אנחנו כעת את מושג ה„רנטה" לפי השקפתו של ריקרדו. אבל כיצד נולדה ה„רנטה"? התפתחותה בהחיים הכלכליים? על השאלות האלה אנחנו מוצאים אצל ריקרדו תשובה ברורה ועמוקה:

האדמה שונה היא לפי פוריותה. יש קרקע עדית, בינונית וזבורית ונדומה. שנוי הפוריות גורם לשנוי הכנסת האדמה. אדמה של עדית מביאה הכנסה יותר מרובה מחבל אדמה בינונית, חבל אדמה בינונית מכניסה יותר מחבל אדמה זיבורית. בימים הראשונים של ההתישבות, בעת שהאדמה טרם נהיתה לקנין פרטי וכל איש ואיש שחפץ לעבד את האדמה — עבדה, אז, מובן מאליו, לקחו את האדמה היותר משובחה, כלומר את העדית. ה„רנטה" לא נולדה עדיין, באשר כל פרי־האדמה באה לידי העובד, והאדמה הבינונית לא באה תחת המחרשה, באשר העדית הספיקה לאנשים. אבל המצב הזה לא יכל לשורר לעד: האנשים התרבו, ועם זה התרבה הדרישה אחרי פרי האדמה, וכאשר אדמת העדית לא הספיקה עוד, נאלצו לעבד גם את האדמה הבינונית. ובה בעת, שהחלו לחרוש את האדמה הבינונית, באותה שעה נולדה ה„רנטה" על חבל האדמה של העדית בתור חלק נפרד שבין שתי ההכנסות משני מיני האדמה, בתור הכנסה מיותרת של אדמת העדית. נבאר נא את דברינו במספרים פשוטים: חבל האדמה של העדית א' מכניסה, אם עשרה פועלים עובדים חדש ימים, מאה מדות תבואה. חבל האדמה של עדית ב', כלומר שאיננה פוריה כהראשונה, מכניסה, אם עשרה פועלים עובדים חדש ימים, תשעים מדות של תבואה. ואם מכרו כל מדה ומדה של תבואה הגזרעה על חבל האדמה של העדית ממספר א' בעד פרנק אחד, או צריך למכור, אחרי שהעדית ממספר ב' באו על השוק, כל מדה ומדה תבואה בעד פרנק ויותר. והטעם הוא פשוט מאד: מאת המדות הראשונה עולה במחיר מאה פרנקים, והמחיר הזה הוא סכום הוצאות התעשיה הקרקעית. אבל התבואה הזאת איננה מספקת, ולכן נאלצו לעבד עוד חבל אדמה של העדית ממין ב'; שהכניסה חלוף ההוצאות לא מאה, אך תשעים, וע"כ נחוץ לקבל בעד התשעים האחרונים את סכום הכסף כאשר קבלו בעד המאה הראשונה. אחרת אי־אפשר, באשר נחוץ להחזיר את כל הוצאות העבודה הקרקעית. וכאשר אין שני מחירים בעד סחורה אחת, על כן יעלה מחיר התבואה בכלל: תחת פרנק למדה כבראשונה ישלמו כעת בעד תשעים מדות מאה פרנקים, כלומר יותר מפרנק בעד מדה של תבואה, ובאופן זה ירויח בעל האדמה של העדית ממין א' את העודף על הוצאות העבודה; והעודף הזה הוא ה„רנטה". וכאשר התבואה ממין ב' גם כן לא תספיק, על כן יעבדו גם את האדמה ממין ג' ד' ה' וכו', ועם זה תעלה ה„רנטה". וכה במדה, שהאנשים מתרבים תגדל גם מדת האדמה הגרועה המעובדת. ומובן מאליו, כי על ידי זה תתרומם ה„רנטה".

לכאורה יש לשאול: מרוע יעבדו את האדמה היותר פחותה, הלא יותר טוב יהיה, אם יכפילו את העבודה על חבל האדמה של העדית ממין א' ואם יכפילו את העבודה אז תבא גם ההכנסה המוכפלת. על זה ענה ריקרדו, כי אי־אפשר לקבל הכנסה כפולה מפרי האדמה, אם הכפילו את העבודה, באשר חוק טבעי שאין לשנות חוק שורר האומר: כשאנו מכפילים את העבודה על שטח ידוע של האדמה, אין אנחנו יכולים לקבל הכנסה מכופלת, מפני שיש גדר וגבול לכשרון הצמיחה, ובעבודה הקרקעית שורר „חוק ההכנסה המתמעטת של פרי־הארץ". פה רואים אנחנו את ההשקפה „הפסימיסתית"[1]) של ריקרדו על אודות כשרון הצמיחה בעבודת אדמה. לפי דעתו יכולים אנחנו לקבוע סעיף נכבד בנוגע להתרבות ההכנסה בעבודת האדמה והתעשיה. בעבודת האדמה ראינו, לפי השקפתו של ריקרדו, כי אי־אפשר לקבל הכנסה מוכפלת כשאנו מכפילים את העבודה; אבל אחרת רואים אנחנו בהתעשיה: כפילת העבודה תבוא כפילת ההכנסה. כשרון הצמיחה של האדמה הוא עני ודל, בעת שכשרון הפוריות בהתעשיה הוא גדול וכביר. בדברים אחרים: עבודת האדמה איננה מוצלחת למען המדינה כעבודת בתי־חרושת המעשה! זה הוא העיקר בהשקפותיו של ריקרדו, הוא מצדד „בענין הכסף" והעומדים בראשה, ולוחם נגד בעלי־הנכסים ודרישותיהם.

(עוד יבא.)

השבוע.

ארץ ישראל.

(D. **ירושלים.** היום, כ"ז לח. סיון, באה הנה ועדה שנשלחה מגליציה לבקר את עניני־הכולל. בראש הועדה עומד הרב וירנפלד, בעל היוזמה של אספת הרבנים והאדמו"רים הגליצאים דאשתקד. מטרת בואה — להנהיג תקונים בכולל אוסטריה־אונגריה. בלי ספק תמצא כאן הועדה הרבה דברים לבקר, הרבה דברים לתקן, הרבה מחסורים למלאות, והרבה מלחכי־פנכא — להרחיק. הלואי שתתיחס הועדה בכבד־ראש, באמונה ובלי משא־פנים לעבודתה רבת־האחריות

---

[1]) בענין זה פרסמתי חקירה בהירחון המדעי „ספרי חשנה לכלכלת־המדינה ולסטטיסטקה" של קונרד, 1905, בשם: „J. H. Thünens Grundrenten-Theorie". ואשתדל לברר את פרוד ההשקפה בענין זה של ה„פיסיוקרטים" וריקרדו. שתי ההשקפות הללו מתנגדות זו לזו, ועם זה שונות גם התוצאות והדרישות המעשיות בהנוגע למדיניות הכלכלית: ענין הקרקע או ענין הכסף? זאת היא השאלה.

ותציל את הכולל היותר עשיר והיותר עזוב בכוללי ירושלים מדבת-עם ומאי-הסדרים והפרוצה הרבה ששוררים בו עתה.

בימים האחרונים נתאשרה פה קניה של כברת-אדמה סמוך ל„קבר רחל" על הדרך לבית-לחם. קרקע מיוחסה זו נקנתה ע"י הועד של הספרדים, אבל הם שתפו לעסק זה גם את ראשי האשכנזים. הקונים חושבים להעמיד שם ישיבה משותפה או איזה מוסד דתי אחר, כי המקום מבטיח להביא פרות: מכתבי-בקשה מעל „קבר רחל" בלי ספק לא ישובו ריקם . . .

יפו. (B. M.) באולם החדש, המיוחד לנשפים וחזיונות, שנבנה פה ע"י אחד מאחינו, ערכה ההסתדרות של „פועלי-ציון" בשבוע שעבר נשף יפה מאד. צריך להעיר, שחותמה של ההסתדרות לא היה טבוע אלא על כ ר ט י ס י - ה כ נ י ס ה ולא על שום דבר אחר שבתכנית-הערב, שאפילו הבורגנים היותר „קצוניים" היו יכולים לקבל עליהם את האחריות בשבילו.

הנשף היה עשיר בתכן: זמרה במקהלה, נגינה על מכושית, מנדולינה, בצרוף שני מחזות מבדחים של ציכוב („שדוכין שנתבטלו" ו„היובל" — מוצגים ע"י „אגודת החובבים") ותמונות קסם יפות. קהל גדול השתתף בנשף הזה.

נדרה. (ש.) תענוג רוחני יחוש האורח, שיזדמן באלה הימים למושבתנו. לכל מקום שתשא עיניך—ישתטח לפניך שפע של ברכת-יה. פונה אתה קדמה וימה — ים של קמה; והשבלים מתלחשות ומתחננות לידים עובדות, לידים של יהודים . . . צפונה ודרומה — והרי השורות של הגפנים קורצות לך, כשהם מניעות את אשכלות ענביהם המבושלים.

ואכרינו עובדים עתה עבודה רבה, וראה זה חדש: מ ע ס י ק י ם ה ם א ת כ ל ב נ י ה מ ש פ ח ה, והגירן הולך וגדול, הולך ומתערם, ושירה עברית מעורבת מקולות הפועלים העברים (שלשה בכספר לע"ע, גם זו לטובה!) וצעירי המושבה, בוקעת ועולה ומכריזה בקולי-קולות ע"ד ממשלת-העבודה . . .

וכשהגורן מלא הרי גם שאלת העשור מבצבצת. בכדי לנצל את כיסי-הפלחים עד גמירא, נהוג הדבר אצל חוכרי-העשור החמסנים, לבלי למהר אל הגרנות ולגמור את החשבונות שם, אלא יושבים הם בביתם במנוחה שבוע, שבועים וגם חדש, מעמידים שומרים על הגרנות ומחכים עד שתתפקע סבלנותם של בעלי התבואה (הבהולים על ממונם ויראים שמא תתחיל התבואה מתליעה), ואז יסכימו לכל דרישות החוכרים. האכרים היהודים, הקרנבים יותר להרשות מהפלח הכפרי הנבער, מובן, סובלים פחות מהפלחים הערבים, אבל גם הם סובלים, ומוכרחים לתשתמש בכל שנה באמצעים אחרים נגד החמסנים.

השתא התחכמה המושבה וסדרה על פני הוכר-העשור בזה, שהזמינה את הקימקם מעזה (גדרה נחשבת על הקימקית של עזה) לבא להמושבה ולבלות בה יום אחד. הלז נענה ובא.

שלשום היה הדבר. לבית גדול ומרוח (ביתו של האכר, שאשתקד אירע לבנו המקרה המעציב של התנפלות הערבים), שנפנפו עליו דגלי-הממשלה, נתבקשו האורחים לסור, אחרי שסירו את כל המושבה, ושם נערכה להם קבלת-פנים יפה. באו: הקימקם, הקונסול האנגלי שבעזה (אדם ישר — המשתדל לעשות את אכרינו חסד בכל מקרה ומקרה) ועוד איזה מקורבים.

אחרי הלגימה, שהשתתפו בה גם אחדים מבני המושבה, ואחרי אותות-הכבוד והאהדה, שהראה הקימקם להיהודים במעמד הערבים של הכפרים הסמוכים, סיר עוד הפעם את המושבה, התבונן להגרן, ו ה ת י ר ל ה א כ ר י ם ל ד ו ש א ת ה ת ב ו א ה, א פ י ל ו ב ל י מ ע מ ד ה ח ו כ ר ו ע ו ש י - ד ב ר י ו ולסלק לו אח"כ את המעשר בסאים*), כלמר ב מ ד ה ולא באלומות, ובכלל — ל ב ל י ה ע ד י ף א ף ב ג ר ג י ר א ח ד ע ל ה ק צ ב ה ה ק צ ו ב ה ע"פ ה ח ו ק.

שבעי רצון מקבלת-הפנים נסעו מכאן האורחים לקסטינה.

מבאר־טוביה (קסטיניה) כותב לנו מר מ. בן-טוזה. אתמול זכתה מושבתנו לבקורו של הקימקם החדש בעזה, שסר אלינו (בשובו מגדרה) עם סגן-הקונסול האנגלי ועוד איזה אנשים. המושבה התקשטה לכבודו בזרי-פרחים ובדגלים. במרחק של חצי שעה לפני המושבה, סמוך להגתל שעל יד הספר בית-עניא, קבלה את פני האורחים חבורת רוכבים צעירים (ט"ו איש) מבני מושבתנו, שהקיפו את המרכבה ויברכו את הבאים ב„ברוך הבא!", ואחר התחילו דוהרים לפני המרכבה והראו להטי-רכיבה ומיני „פנטסיה" שונים עד שבאו אל שער-הכבוד היפה, שהוקם לכבוד האורחים לפני הכניסה לתוך המושבה.

במושבה סרו האורחים להבית הצנוע של הנגר הספרדי (נגר זה משמש בד' לשונות: עברית, ערבית, צרפתית והישפניולית) ויתעכבו שם זמן-מה. מהרה בא המורה של בית-הספר, מר הוז, ויבקש את האורחים לסור לבית-הספר, ויסורו. התלמידים שרו לפניהם שירים עברים, והאורחים עמדו ושמעו הקשבה רבה ובקשו לשנות ולשלש את השירה. בצאתם עברו לפני בית-הכנסת, שרבתה בו באותה שעה התנועה לרגלי ברית-מילה, ונכנסו גם לתוכו ושמעו שם בעמידה את ברכת „הנותן תשועה".

*) עד היום נהגו לאלם את כל התבואה לפני הדישה אלומות אלומות, והחכרן היה לוקח לו אלומה-אלומה מכל שמונת אלומות, וכמובן עלה הדבר בהרבה הוצאות ובהרבה טירח.

אחרי הסיור הזה, שהעניג עד מאד את האורחים נכנסו עוד הפעם לביתו של הנגר, והפעם נערכה שם לפניהם ארוחת-הצהרים. משך הארוחה השמיע הקימקם מחמאות ותשבחות לכבוד היהודים. אחרי ארוחה זו נפרדו האורחים בחבה רבה מאת האכרים לשוב לעזה, וחבורת הרוכבים לווּם עד הכפר הערבי הסמוך.

הבקור הזה הגדיל מאד את כבודנו בעיני שכנינו.

מכתב מצפת.

אין מזל לצפת! אין שם לב אליה, אין דואג למצבה; עוד מעט ישכחו עסקנינו, כי ישנה צפת בעולם וכי גם הגליל העליון הוא חלק מא"י, הנזקק לישוב ולקדמה.

בעירנו אין כל מוסדות חסד הגונים וכמובן אין בה גם כל מוסד ציוני. לו נוסד פה למצער סניף לבנק „אנגלו-פלשתינא" כי אז הביא בלי שום ספק תועלת רבה לעיר ולמושבות הקרובות. על יסוד זה פנו אחדים מתושבי עירנו בבקשה למר לבונטין, מנהל הבנק ביפו, להוציא מחשבה זו לפועל. האחרון נעתר אמנם לבקשתם ויבטיח שיעיין בדבר. הבטחתו נתקימה עד עתה בזה שבשבוע העבר בא הנה סגן המנהל הנ"ל, מר ספיר, לחקור ולדרוש אדות התצעה זו. דבר באו הטיל רעש במחנה סוחרינו שנתחזקה תקותם עי"ז. כותב הטורים נדרש מאת תאורח להמציא לו הידיעות הדרושות לו, וגם הוזמן להיות למלוה לו בחקירה ובדרישה.

בקרנו סוחרים ידועים אחדים, את קונסול האנגלי וגם את שני הבנקרים היהודים הנמצאים בעירנו. הראשונים הביעו את שמחתם על ההתחלה זו שאומר לעשות הבנק והאחרונים, מפני טעמים מובנים, הביעו את ספקותיהם בהצלחת מפעל כזה.

הסוחרים, שאזנם קלטה איזו שמועה, שמר ספיר שם לב לדברי שני הבנקירים וישלחו חבורה מקרבם להוכיח למר ספיר את כל התועלת שתהי לצפת ולהבנק מיסוד סניף הא. פ. ק. בעיר זו. מר ספיר נשא ונתן אתם, ויבטיח להם לסיע ליסוד הסניף כפי יכלתו.

הכל מחכים עתה בכליון עינים לתוצאות בקור מר ספיר ומקים שתהיינה חיוביות.

בית החולים להברונית רוטשילד שכל כך קותה לו עירנו מזה שנים רבות ושאדמתו (כברת ארץ רחבה ויפה, עומדת מחוץ לעיר, מול ביה"ח האנגלי הנהדר והיחיד בעירנו, במקום היותר מצוין ומכשר באמת למוסד כזה) נקנתה זה לפני כ"ב שנה ויותר, ע"י פקיד הברון בראש פנה אז, מר אוסובצקי, עומד להבנות בקרוב. מבטיחים כי בעוד חדש או שנים יתחיל הבנין. הפקיד מר פרנק מסר את העסק הזה בחכירה למר רוגוב, המהנדס שהיה בזמנו המנצח על בנין מושבות גליל טבריא, ובמעשיו המפורסמים אז גם מעשיו עתה.

נפוצה השמועה כי הוא מצדו מסר בחכירה את הבנין לאמנים נ כ ר י ם, בעוד שאמנינו העברים נזקקים כל כך לעבודה זו ומחכים תמיד להזדמנות ושעת כשר כזו, שעל ידה יוכלו להמציא טרף לביתם במשך שבועות אחדים. שמועה זו הרעישה את לבות אמני עירנו (וישנם ביניהם אמנים הגונים ועובדים במחיר יותר זול מהנכרים...) ועשתה רושם רע מאד על כל תושבי העיר. חברי אגדה אחת מחו בהבעת בוז למעשה המגונה הזה. אם תתאמת שמועה זו נכונים הם למחא בכל עוז נגד העול הנורא הזה, גם בפעולה.

מאמינים אנו אמונה שלמה כי המנדבים אינם יודעים מהנבלה הזאת וחפצים אנו לקוות כי שמועה זו אינה נכונה בעיקרה.

במושבות הסמוכות מרגש חסרון פועלים עברים. צעירינו בעלי האידיאלים צריכים היו לבא לתור להם עבודה ומנוחה בגליל העליון. פועלים צעירים וטובים היו מביאים אתם ברכה מרובה לצפת ולהסביבה שהיו יכולות להתפתח כראוי בעזרת כחות רעננים בעלי מרץ. כי פה כר נרחב לפניהם בעבודת השדה וגם עבודת הצבור, ופה יהנו במלא המובן מהחיים הארץ-ישראלים ויתענגו על הדר הגליל ויופי הטבע הקוסם שלו.

יוסי הגלילי.

הַשָּׁבוּעַ הַצִּיּוֹנִי.

ראש ההסתדרות הציונית בפטרבורג.

ביום הששי שעבר, בעשירי לחדש זה, נתקבל מר ד. ולפזון־קלן, ראש ההסתדרות הציונית ע"י ראש המועצה של הַוְזָרָה (מיניסטריום) הרוסית פ. א. סטוליפין בהיכל יֶלָגין בפטרבורג. בסוף שיחה ארוכה, שבה נגעו בכל השאלות העיקריות של הציונות, שאיפותיה, פעולתה, מוסדותיה ועבודת הציונים הרוסים. הביע ראש הוזרה את כל רגשי אהדות ולאידיאל הציוני ויודיע כי הממשלה הרוסית לא תשים כל מכשולים לעבודת הציונים ברוסיה, עד כמה שיעסקו בהוצאה לפעולה של המטרה והתכנית הציונית — לכונן מקלט בטוח בשביל העם היהודי בארץ־ישראל.

באותו יום היתה למר ולפזון שיחה ארוכה עם הוזיר לעניני הוץ א. פ. איזבולסקי.

השיחה עם שר החיצון איזבולסקי ארכה שעה וחצי. היא הוכיחה שגם השר הזה מתענין עד מאד בשאלה היהודית ובציונות. השיחה סבבה על שני הענינים האלה ועל הפוליטיקה החצונית וכל הנוגע לארץ־ישראל. מר ולפזון התראה עם עוד פקידים גבוהים בפטרבורג וכלם הביעו את אהדתם לתנועה הציונית. יש לקוות שהראיונות האלה יביאו בזמן היותר קרוב תוצאות טובות.

ב20 לח. יוני (במספר הרוסי) בקר שר־החצון א. פ. איזבולסקי את מר ולפזון בבית־המלון, שבו הוא התאכסן.

מפטרבורג נסע נשיא ההסתדרות ביום ג׳ לוילנה, ציוני וילנה אומרים לערוך קבלת־פנים יפה לראש ההסתדרות הציונית. הממשלה המרכזית תלגרמה למשטרה בוילנה שלא יפריעו את הציונים מהתאסף.

= בשיחה עם עוזר „הפריינד״ אמר מר ולפזון שאם כי בתור בן חו״ל לא יכול היה לנגוע בפרטי הבטחתו של סטוליפין וכאופן הוצאתה לפעולה, אבל השיחה הזאת בכללה עשתה עליו רושם שהממשלה הרוסית לא תפריע עוד את הציונים הרוסים בעבודתם.

— יחד עם ראש ההסתדרות הציונית באו לפטרבורג חברי ועד הפועל הגדול שברוסיה הארונים: ד״ר טשלינוב, י. ל. גולדברג, ב. גולדברג, פודלישבסקי, ב. יפה ועוד.

— ציוני פטרבורג ערכו לכבוד ראש ההסתדרות נשף. הפרטים — בגליון הבא.

גרמניה.

פרנקפורט ענ״מ. באגדה הציונית המקומית היתה השבוע שעבר אספה, שבה דנו ע״ד הועידה הציונית השנתית שבברסלוי. הציר מר גויטין הביע בשם חבריו-לדעה (מזרחיים) את חששם ע״ד התועלת בתרומות עצי-הזית. וטעם הוא נתן לדבריו, כי הפרופ. ורבורג אמר בנאומו על הועידה בבריסלו כי הכנסות עצי-הזית תהיינה בשביל מטרות תרבותיות ורק הכנסות אגודת הנוטעים „פלישתינה״ תהיינה לצרכי בתי-הספר של החרדים, משמע שהכנסות עצי-הזית תשמשנה למטרות תרבותיות המתנגדות לדת (!?) ויציע לתרום לע״ע רק בשביל הקופה הלאומית ולהחרים את „תרומות הזית״ עד שאגודה זו לא תקבל לתוך הועד שלה חבר אדוק, שיוכל להשגיח כי לא ישתמשו בהכנסות האגודה לצרכים המתנגדים-לדת.

מפני שהוכוחים נארכו עד שעה מאוחרת בלילה לא נתקבלה כל הצעה בנידון זה. ע״ד ההצעה הזאת ידינו באספה הבאה.

הפרושים בנוגע ל„החרם״ תמה למותר. בשביל האמת רוצים אנו להזכיר כי הפרופ. ורבורג לא הבטיח מעולם כל הכנסות לאדוקים. הוא אמר כי אם האדוקים יהיו לחברי אגודת הנוטעים „פלישתינה״ — יוכלו להשתמש בהכנסות האגודה לצרכי בתה״ס שלהם. עד עתה יש לאגדת הנוטעים „פלישתינה״ רק חבר מזרחי אחד והוא — מברלין.

= מערים שונות כותבים לנו ע״ד ההכנות לתגיגת יום־הזכרון למות הירצל; ציוני אונגריה שולחים חבורה של באי־כחיהם להניח זרי־פרחים על קבר הירצל וציוני וינה והסביבה יערכו ביום ההוא טיול לקבר הירצל.

יום הציונים בשויץ.

ביום א׳ 28 יוני נפתחה בהעיר בדן אספת הצירים הציונים בשויץ.

נשיא הברכז, מר הורן, מזכיר את מיסד הצלב האדום הנוצרי המנוח הנרי דירנט שהטיף בשויץ בעד הרעיון הציוני עוד הרבה שנים לפני קיומה של ההסתדרות הציונית. אח״כ הוא מקריא את מכתבו של ראש ההסתדרות, מר דוד ולפסון, שבו מובעים רגשי **אהבת** לשויץ — ערש ההסתדרות הציונות — ומציע לבחור בנשיאות. נבחרו: מוריץ לוי ליו״ר, ארטהור ציוי למלא מקומו והד״ר רבין למזכיר.

המזכיר פרבר קורא את הרצאתו ע״ד עבודת הברכז. הידיעות אינן בשמחות ביותר. מתאונן הוא על מספר החברים שנתמעט מאד וע״ד חסר חיים בפנים האגודות הקיבות עוד. המרכז, בכל התאמצותו לעשות בשביל הציונות, לא עלה בידו כלום. לפני הקונגרס השמיני עוד היתה העבודה הציונית מרגשה פחות או יותר, אבל תיכף אחרי הקונגרס נתקררו הלבבות והעבידה כמעט שפסקה. הסבות לזה הן פשוטות, כי המון יהודי גדול, כמו בשאר הארצות אין בשויץ (וקודם ?) והמועט שישנו מורכב מאלמנטים שונים ומפוזר על פני כל הארץ. היהודים האלזסים (התישבים) רובם רחוקים מידיעת היהדות ומהשתתפות בצרתה. היהודים הרוסים, רובם כסטודנטים צעירים, מתענינים בשאלות רוסיות הקרובות אל לבן יותר מאל הרוכים האמתים נשארים היהודים הגליציאנים, שרובם רוכלים השקועים תמיד בדאגת יום יום. מטיפים ציונים אין בשויץ וכח דוחף מבחוץ מהלשכה הציונית המרכזית — לא הרגישו ג״כ. הועד המקומי עשה כל מה שהיה ביכלתו (?). קרא לאספה באוקטובר בביעל ואספו כסף לטובת המוסדים הלאומים. מתוך דבריו של הגזבר אנו רואים, כי נאסף: לטובת הקופה הלאומית קרוב ל3000 פ״ר, לטובת הועד להכשרת הארץ 1146.05.

מוריץ ברנר מדבר בהתמרמרות ע״ד חסר אורגן רשמי ציוני בשויץ כי ציונותו של „האיזראעליטישעס וואכענבלאטט״ שהספיק עד עתה את צרכיהם הרוחניים של הציונים בשויץ, רופפת מאד. אחד העורכים הוא „ציוני סתם״ והשני מהנגד גמור. אחדים מציעים שיוציאו בכל שבוע הוספה ציונית מיוחדה, אבל מודים, כי אין שום תועלת בפשרות כאלה. החלט להשאיר את הדבר כמקדם. הד״ר רבין מתנגד ודורש שנוי גמור בהוצאת האורגן הרשמי.

אחרי הצהרים היתה ישיבה של חברי הShare Klub. מספר חבריו עילת עתה עד 26 וכל אחד משלם 5 פ״ר לחדש. המוסד הזה מתפתח באופן רצוי, כי מספר חבריו הולך וגדול.

אח״כ התחילו הוכוחים ע״ד הרצאותיהם של חברי הועד. אחדים מתחו בקרת נמרצה על מעשיהם ואחדים הצדיקו ומסימים את דבריהם בקריאה לעבודה משותפת. גם בשאלות התיחסית הציונות לדת עסקו באספה זו. קולות „המזרחיים״ גברו ונתקבלה החלטה ברוחם. היו״ר של הועד המרכזי מבטיח לפעול על חברי הועד הפועל הגדול ברוח ה„מזרחיים״. אחרי עוד וכוחים על ענינים שונים שעמדו על הפרק, נסגרה האספה.

אמריקה.

הועידה השנתית של ציוני קנדה נועדה ל6 ול7 לח. ספטמבר.

בית הציונים במונטריאל.

הודעת הלשכה המרכזית של „האגדה לתרומות־זית“.

I. אגדתנו לתרומות-זית העוסקת בנטיעת עצי-פרי בא״י וביחוד בנטיעת עץ הזית שהתאזרח זה מכבר שמה, יכולת להודיע לחבריה ותורמיה, שהנטיעות שנעשו עד כה בא״י מתפתחות באופן רצוי עד מאד. על אדמת מר י. ל. גולדברג מוילנה, שזה האחרון נדב להקרן הקימת, נוטעו באביב 1907 110 דונמים בעצי זית. הנטיעות עלו כה יפה עד שבאביב הקודם יכלו כבר להרכיבם. בלוד נטעה האגדה משתלה, שבשתיליו ישתמשו לנטיעת יער הרצל. גם מצב המשתלה משביע רצון.

II. עוד הננו מודיעים כי היושבים בראש אגדתנו נתכנסו ב26 לח. יוני לישיבה ויחליטו להגדיל את תעמולת אגדתנו, ולסדר את משלוח השוברים והתעודות ולמנות בשביל זה סופרת מיוחדה. כי סופרי המחלקה הארצ־ישראלית של הועד הפועל עסוקים מירח ינואר בתעמולה בשביל ה„חברה להכשרת הישוב״, הדורשת הרבה זמן לכתיבת מכתבים. אלה שתרמו בשביל עצי זית מינואר עד אוקטובר שנה זו יקבלו את השוברים והתעודות (דיפלומים) רק בירח אוקטובר.

בשם „אגדת התרומות בשביל עצי־הזית“: א. ורבורג.

העורך הספרותי: נחום סוקולוב. — העוזר הראשי: א. חרמוני.
Liter. Redacteur: N. Sokolow. — Hauptmitarbeiter: A. Hermoni.
המו״ל האחראי: י. ברגר, קלן.
Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.
REDAKTION „HA'OLAM“, KÖLN A RH. KAROLINGERRING 6.
Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. – מופיע בכל יום ד'.

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN KAROLINGERRING 6

שנה שניה. גליון כ"ט. קלן, כ"ג תמוז אתתל"ט לחורבן.

II. Jahrgang. Nr. 29. Köln, 22. Juli 1908.

„החברה להכשרת הישוב."

II.

על ה„ממורנדום" של „המועצה הארצישראלית" ענה מנהל הפקידות הארץ־ישראלית ביפו — והוא גם מנהל עסקי ה„חברה להכשרת הישוב" — הד"ר א. רופין בהערה הבאה:

א. עפ"י תכניות־המשק שעברה עתה ה„חברה להכשרת הישוב" יעלה בידי חברה זו, לפי כל מה שאפשר לחזות מראש, לכסות על כל ההוצאות באמצעיה היא, עד שקרוב לודאי כי לא תצטרך כלל חברה זו למלוה מאת הקרן הקימת.

ב. אין לדבר על הנהלת אחוזת ה„חברה להכשרת הישוב" ברליקה ובאום־אל־דז'ון (כנרת) כעל „פקידות" (אדמיניסטרציה) באותו המובן שיש למלה זו בארץ־ישראל.

הנהלת המושבות בארץ־ישראל עד עתה היתה כזו שמתנהלים חיי־אכרים ברשות עצמם רק למראית־עין, בעת שבאמת היו תלויים בדעת אחרים ונמצאים תחת אפטרופסותם של אחרים. ע"י זה סכלו עניני האכרים עצמם והסתדרות מוצקה ע"י הפקידות נעשתה לבלתי אפשרית. בכנרת המצב הנהו לגמרי אחר. שמה תעבד האחוזה ע"י מספר פועלים תחת הנהלה אחודה (einheitliche Leitung). וזהי הצורה שבה נעבדות אחוזות אכריות לאלפים באירופה, ווהי ג"כ הצורה היחידה לעבד אחוזות ע"י מוסדות ואישים מחוברים (Kollektivpersonen) ולהוציא את התועלת היותר אפשרית.

ג. „החברה להכשרת הישוב" העריכה בכרוזה את הריות מהכנסות האחוזה בכנרת ל־$5^1/_2$ למאה.

היות בזה מביאות האחוזות האכריות ברוב יתר הארצות; בארץ־ישראל אין להאות במספר הזה בל הגוזמה, ביחוד כששמים לב למחיר הנמוך בערך של הקרקע, לפוריות הוצאת מהכלל של אדמת האחוזה „כנרת" ולזה שכל העבודות באחוזה תעשינה בשטות האכריות החדישות.

יפו, ב־21 לח. יוני. ד"ר א. רופין.

* * *

עלינו להוסיף כי ה„ממורנדום" של ה„מועצה הארצישראלית" *) נעבד לפני חדשים אחדים, כשהחלה התעמולה נגד הנהגת „החברה להתפתחות הישוב". רק עתה החליטה „המועצה" לפרסמו בעתונות העברית והציונית. מה אלצה לכך איננו מבינים, ביחוד כשהסבה הראשית, שבשבילה הרבו לבקר את החברה החדשה, השתתפות הקרן הקימת במפעל הזה בהלואה מצדה, — הוסרה. „החברה להכשרת הישוב" החליטה לעבד רק חלק מהאחוזה דליקה ורק באמצעיה היא.

הטעמים והנמוקים שהביאו את „המועצה" להחלטה כי „החברה להכ"ב" הנה אי־מעשית ואי־מתאימה אל המטרה" אינם בשום אופן מאלה שצריכים היו לפרסום כה רב. עיקר טענות חברי ה„מועצה" הן: א) שבעלי המניות של החברה משתתפים בה בסכומים מצערים מאד. ב) יסוד פרמה מיוחדה למען הכין פועלים מיותר לגמרי הואיל ואפשר לבחור למרי בפועלים הגונים באותן המושבות שישנן כבר.

כי ההשתתפות בסכומים מצערים איננה חסרון אלא מעלה יבין כל הבקי במהלך העבודה הישובית שבכל העולם כולו. ולא רק החברות הישוביות מוציאות מניות על סכומים קטנים. חברה גדולה לתעשיה כמו ה„הרודיזיה" (חברה אנגלית מפורסמה למכרות האבנים היקרות) ג"כ הוציאה מניות על סכומים קטנים. ולא לחנם נכנו כל המוסדות הציוניים על בסיס זה: הוא מתאים לרוח העממי של תנועתנו. ראשי „החברה להכשרת הישוב" רוצים שכל ציוני יוכל להשתתף בנסיון הישובי החשוב הזה. אם ימצאו עשירים שירצו להשקיע סכומים יותר גדולים — תבוא עליהם ברכה. בשום אופן אי אפשר להבין טענה זו מפי אנשים המתאמרים ל„עממיים" והמתנגדים ל„פקידות". אגב, „פקידות" הנה אך מלה; יכולים להיות פקידים טובים וגרועים, הכל תלוי לגורמי הפקידות ובאלה שהפקידות אחראית לפניהם.

ובנוגע לטענה העיקרית השניה של חברי „המועצה", בנוגע ליסוד הפירמה, יש רק להתפלא עליהם, שאינם רואים את ההבדל בין עבודה שטחית ו„רציונלית" שבאחוזה למופת, שבה נוהגה עבודה אכרית לפי המלה האחרונה של האכרות ובין עבודה מקרית אצל אכרים, שבעצמם אינם די מנוסים בעבודתם ושדורשים לא את טובת הפועל, אלא קודם כל, ובצדק, את טובתם הם. אם יעלה בידי החברה ליסד אחוזה כזו ולחנך פועלים טובים, שתוכל, ברבות הימים, כשיתרבו אמצעיה, להחכיר להם חלקי אדמה מוכנים לעבודה אכרית שטחית, תביא בזה ברכה מרובת לישוב העברי בארץ, גם אם לא תביא את $5^1/_2$ האחוזים שהיא מבטיחה.

* *

בגליון הבא נביא את חלוף המכתבים בשאלה זו שבין מר אוסישקין והפרופ. ורבורג; ובזה נגמור ב„העולם" את הוכוח ע"ד „החברה להכשרת הישוב".

---

*) „המועצה" הנהו מוסד „חפש"י", ששום הסתדרות לא בחרה בה.

אנו והתעשיה.

לפני שלש ועשרים שנה דרכו רגלי על הדרך לציון; במחנה החלוצים, סוללי הדרך לעתידנו, עבדתי.

ולא למען התפאר אזכור זאת, רק למען הראות להקוראים כי לא זר הנני בא"י.

ישיבתי בא"י ומגורי במצרים הקרובה זה כתשע שנים ובקורי האחרון בארץ אבותינו, למען התבונן לכל הנעשה, בנוגע למקצוע התעשיה שמה, המו"מ שלי עם איזה חרשים מומחים, כל זה הכריחני להניח את פטישי מידי ולהחזיק בעט סופרים.

ואחרי ההקדמה הזאת — אל הענין.

מימי נצטערתי על כי אין בתולדותינו אף פרק אחד ע"ד תעשיה יהודית — התעשיה העברית עוד טרם נולדה עד היום — ועוד יותר, למרות כל המליצות ע"ד אהבת העבודה בספרותנו העתיקה והחדשה עדיין לא נולדה בנו אף החבה לתעשיה.

היסטוריון אשכנזי אחד אומר, בדברו על דבר היהודים (לשבח): „אם כל העמים הקדמונים ומלכיהם השאירו לזכרון־לדורות אבנים אלמים, העם הישראלי ומלכיו השאירו ספרים, החיים עד היום" — ואני, כתור יהודי, הייתי שמח, לו נשאר מאבותינו הקדמונים נוסף על הספרים והמגלות גם אבנים אלמים, גלי־עד לתעשיה עברית.

אמנם, לא בנו האשם, כי היינו אך ל„עם הספר": ידי צוררנו היו תמיד במעל הזה, לשדוד ממנו את יסודות הכח החיוני העממי, האכרות והתעשיה.

סיסה קצרה בדברי ימינו תוכיח אותנו כי מעולם לא היתה נטיתו של עמנו גדולה לחרושת ולתעשיה: את הבית הראשון בנו אמני צור צדון, ואם כי בין עולי הגולה מבבל רואים אנו את החרש ואת המסגר, החרושת אינה מתפתחת בארץ־ישראל גם בימי הבית השני, ובגלות השניה נודד כבר העם בתור עם־הספר; הגזרות החדשות בארצות אירופה כי לא יהיה חרש ואמן בין העברים מרחיקה את אבותינו לגמרי ממקצוע זה. ועמנו נהיה אך ורק ל„עם הספר", וכדי לספק את צרכיו ההכרחיים עוסק הוא בסרסרות ובמסחר.

ואם בנוגע להעבר האשמה בצוררינו, בהעתיד שלנו נהיה בעצמנו אשמים, אם לא נעמול לברוא תעשיה עברית ועושים עברים יחד. — אולם תעשיה צריכה היות לשם התעשיה והעושים — לשם עושים.

רבים המה אשר יטענו: הלא עסוקים אנחנו בטפוח המקצוע הזה, הרי ישנם כבר בתי־חרושת עבריים בא"י וכבר כמה וכמה אלפים אמנים, חרשים לנו היום בכל העולם; אי־החיבה להמלאכה אפסה, — ולמה כל הרעש? על זה אענה: מלבד אשר אלפים ועשרות אלפים בעלי מלאכה יהודים מפוזרים אינם מספיקים לעם בן שנים עשר מליון, הנה אם נאסף את כל אלפי האמנים למקום אחד — ואם ישארו במצבם הנוכחי בנוגע לידיעתם את האמנות ואהבתם אותה — לא יהיה אף להם הצדק להקרא כנסת של אנשי־תעשיה.

במשך שנות עבודתי ידעתי מקרוב כשלש עד ארבע מאות חרשים יהודיים, ובכל אלה לא מצאתי אף חמשה למאה חרשים, שהשם הזה יהיה נאה להם והם לשמם, הן במה שנוגע לידיעתם את המלאכה, והן במה שנוגע בטבעם בתור חרשים. חמשה ותשעים למאה, המה עוד חֶצים חרשים וחצים סוחרים. — וכל זה מפני שחסר לאמנינו חנוך מתאים לעבודתם והתפתחות מספיקה.

לפני דור אחד, כשבני ישראל החלו לאחוז בפטיש, היו כמעט כל האמנים מבני דלת העם — וידוע הוא החנוך שקבל הדור השני של האמנים: כשמסרו את הנער לאומן ללמוד את המלאכה, היה האמן משתמש בו לכל עבודות הבית, אבל לא בשביל המלאכה שעל האמן היה ללמדו. כי חנוך כזה לא גדל לנו אמנים כבצלאל אין להתפלא, ואלה החניכים המה המורים לדור החרשים של היום!

קהלותינו — מלבד אחדות יוצאת מהכלל — לא דאגו מעולם לחנך דור של אמנים מפותחים. עפ"י רוב השתדלו לגדל את החניכים לתורה ולמעשים טובים, משכו אותם ללמדם דינים והלכות נקיות וטהרה. לא, חלילה, לרחוץ את פניהם וידיהם אחרי העבודה, אלא שלא יטלו ידיהם בכלי שבור. אמנם, בזמן האחרון, נוסדו במרכזים אחדים בתי למוד למלאכה, אבל, לדאבוננו, מעטים המה בכמותם וקטנים גם באיכותם. פגשתי באמנים (שלשה מהם מ„הטרודי" באודיסה), שגמרו את חוק למודם בבתי הספר, וגם להם היו דרכי התעשיה זרות. בדבר החומרים והמתכות, לא ידעו, למשל, בין ימינם לשמאלם. ידעו שאת הברזל — קונים בחנות של ברזל, ועורות — בחנות־העורות. — וכמה חשובות הן הידיעות בנוגע להכנת „החומר הגס"!... הטפוס היותר מצוי של אמנינו עתה המה „אברכי מ"ש", שאחזו באמנות מהכרח, ולמדוה בחטופין; האמנים האלה יודעים הכל ואינם יודעים מאומה. וכי מה היא המלאכה? — מלאכה איננה חכמה! — ושקול פרק אחד בתלמוד ופוסקים או במרקס ולסל כנגד כל המלאכות והאמנויות יחד — „דבר אשר יוכל כל בר־אורין ללמדה על רגל אחת". רבים המה בתוכינו אמנים מהמין הזה. לעולם לא ישתדלו להעמיק ביופי ואמנות המלאכה; את עתותיהם הפנויות יפנו לדברים יותר מענינים: אם בעל ספר הוא, טוב לו פרק אחד בהלכות ניזק ומזיק, — לפי סוגיות אביי ורבא, או לפי סוגיות מרקס, — ואם בעל לשון הוא יעסוק בדיפלומטיה וב„פוליטיקה", — ולעולם לא יעלה על דעת אחד מהם, להשתלם בעבודתו ובתורתה: בגיאומטריה, בפיזיקה, בחשבון או בציור, הנחוצים לו כאויר לנשימה. וגם בקהלותינו תלוי הקולר הזה. עד היום אין לנו ערבי קריאה ושעורי־ערב לתורת האמנות, שהמה האמצעים היותר נאותים לחנוך אמנים והיכולים גם לחבב את המלאכה בתור חכמה.

חסר לאומנינו חנוך אומנותי, ולכן לא יכבדו ולא יחבבו את האומנות. עבודה רבה לפנינו. עלינו לשנות את דרכי החנוך מכל וכל, ואז נוכל לקוות לדור של אומנים ולתעשיה עברית מקורית. כי לא בחוגי הפועלים בלבד מורגשת אי־החבה למלאכה אלא גם בחוגים ה„אינטליגנטיים". ולאות תשמש לנו העובדה, כי עד היום אין לנו עדיין שום ספרות — ואף נסיון לזה — לתעשיה.

לא הייתי מגרד את כל הפצעים הנושנים האלה, לולא התרגשותם היתרה של אחדים מסופרינו — ביחוד הארצ־ישראליים — על הכאות הפטישים, הנשמעים כבר בארץ ע"י איזה מאות יהודים, והמכריזים על תעשיה עברית.

לעולם לא יעלה על דעת שום איש, אשר שבילי התעשיה העולמית ידועים לו פת:ת או יותר, לחשוב את בתי החרושת שלנו בארץ־ישראל למפעלים תעשיים (מלבד „בצלאל" — אבל זה הוא רק בית למוד אומנתי, ולא תעשיי, ומה שעוסקים שמה בהכנת סחורות עוברות לסוחר, זהו חטא נגד האומנות (?) והסליחה היא, כי העניות מעבירה את האדם על דעתו!). — ואם בתי החרושת שבא"י יתנו גם 50% ריוח נקי לבעלי המניות, בכל זה יהיו הבתים האלה רק בתי מסחר טובים — ולא בתי־חרושת. — וישמחו על זה בעלי המניות. אמת שהבתים בתור ענינים פרטיים, המה מפעלים המשמחים את הלב, — מאה וחמשה ועשרים זוגות ידים יהודיות עובדות בבית החרושת של שטיין ושותפיו, איזה מאות זוגות ידים יהודיות עסוקות ב„עתיד". מאות יהודים בארץ ישראל מתפרנסים מיגיעת כפם בכבוד ובמנוחה — אלה המה מפעלים, שבפני עצמם גדולים המה, ואשרי הדור שזכה לראות כזה בא"י.

אבל — וזה עלינו לאמר ולשנות. — אין אלה מפעלים של תעשיה! —

האם בבתים האלה הוכן עד היום אבר אחד ממכונה, שיהיה מוכשר להתחרות עם אבר דומה שהוכן באירופה? יענו: — המקום הצר ב„בית החרשת" אשם בזה. — לא ולא! המקום הצר אשם רק בזה כי הריוח הגיע רק ל-20%, אבל בנוגע לטיב המלאכה אשמים המה העושים, כי בין מאה וחמשה ועשרים החרשים של שטיין ושותפיו ימצאו רק בשנים עשר

או חמשה עשר חרשים ומהם שנים שלשה, היודעים את אשר לפניהם, והשאר כולם מהמינים שהזכרתי למעלה; וכן גם ב„העתיד״. בכל אופן אין להתרגש על בתי־החרושת האלה ולהכריז על תעשיה עברית.

עלינו לדעת, שאין לנו עוד כל תעשיה עברית. עוד טרם נראה אפילו סמניה ועלינו להתחיל מן האל״ף.

והראשונים שצריכים לעסוק בזה ושהדבר הזה קרוב ללבם ביותר המה בעלי המניות של בתי־החרושת הנזכרים.

אם יותרו בעלי המניות על איזה אחוזים למאה מהריוח שלהם ויוציאום על חנוך הפועלים והשתלמותם לחרשים ולאומנים, ואם הטכניקום שייסד ה„הילפספעריין״ יאמת את התקוות שעורר, אפשר יהיה לקוות ליצירת תעשיה עברית בארץ־ישראל.

כי יש בא״י כר נרחב לתעשיה ע״ז אין לחלק, — על דברי הפרום. ורבורג עוד יש להוסיף ולאמר: לתעשיה יש בא״י כר יותר נרחב מאשר לאכרות, — אם כי לאחרונה יש היתרון, משום גאולת הארץ, — כי רק ע״י האכרות נוכל לכבוש את הארץ למען תהי לנו. אבל אין לנו הרשות להסיח את דעתנו ממקצוע שיוכל להיות למחיה לעם רב, שנקוה יתישב בארץ. ואסור לנו להסתפק אך בארובות־העשן, — נחוצה לנו תעשיה ישראלית לאומית מקורית, — שגם בה יש מגאולת הארץ.

אנגליה בשטח אדמתה המעט לפי הערך, בלגיה, ושויץ מראות לנו עד כמה גדול כח התעשיה. רוסיה וכל ארצות המזרח בשטחי אדמתם הענקיים, לא הגיעו למעמד הכלכלי של הראשונים. וביחוד גרמניה במעמד הנוכחי של התעשיה המסוררת שלה. זו צריכה היות לנו למורה. התקדמותה בעשרת השנים האחרונות עלתה על זו של כל חמשים השנים הקודמות. וכל זה אחרי שתנכה לה עושים בשדה־התעשיה.

כי האומן הגרמני איננו פועל אותומטי. אף אם יעסוק שנים בהכנת אבר אחד של מכונה, יודע הוא בקירוב את המכונה כלה ואת פעולתה. וזה הודות לשעורי ערב, לעתונות ולספרות של תעשיה המפותחים בגרמניה יותר מבכל ארץ אחרת. וזהי סבת ההתקדמות של החרושת הגרמנית עד כי האות Made in Germany שחקק האנגלים, נהיתה לסמן הכבוד.

פועלים מומחים ומפותחים בנו את היכל התעשיה הגרמנית. פועלים עברים שיחונכו בדרך זו יבנו את היכל התעשיה העברית בארץ־ישראל.

קאירו שבמצרים. יצחק נפחא.

מכתבים מרוסיה.

ה.

אחת השאלות, שנשכחו בחיי היהדות הרוסית, בבוא ה„ימים הפוליטיים הגדולים״ והמנסרת עתה בעולמנו, היא שאלת החנוך העברי.

בימים הרחוקים, כש„הקונסטיטוציה״ העלובה עוד היתה מעבר להרי־חושך, — משלה השאלה הזאת ממשלה בלי מצרים בחיים היהודיים הפנימיים הרוסים. ממש לא ירדה מעל עמודי העתונות העברית.

אמנם הרבה בטלנות, הרבה „מים״ היו בכל אותם המאמרים הרבים, שהיו ממלאים עמודים רבים של כמה עתונים. „אמירקאות״ חדשות לא גלו אמנם כותבי המאמרים ההם. פיסטלוצצים לא נבראו על ידם בעולמנו, אולם, איך שיהיה, והשאלה החשובה הזאת, שהיא כך נגברה בחיי היהדות הרוסית, הפנתה אליה בימים ההם אותה תשומת הלב, מצד העתונות שהיתה ראויה לה. אמנם, כותבי המאמרים לא עמדו על מרום תעודתם, אפשר זה שנאמר לא ברור הרבה. אבל איך שיהיה, שאלה זו לא נעלבה ע״י שתיקה גמורה כמו בימי „התקופה הפוליטית״ החרשה. כמו גלי ים־השכחה עברו עליה — ויטבעוה. אין דורש ואין מבקש לה גם בימים היותר אחרונים, בשעה שממשלת השאלות הפוליטיות הגדולות כבר חלפה, בשעה שלאט, לאט מתחילים חיי־התחום ושאלותיהם לשוב לדרכם הקבועה ולדי אמותיהם המסוימות.

שאלת החנוך העברי, שצריכה היתה לעמוד בראש יתר שאלות חיינו, נשכחה כליל. אף כי תשובותה לא נפתחה גם עתה, אף כי בימים האחרונים החלו החיים בעצמם להכריז על מציאותה, לדרוש לה פתרונים.

ועובדה משמחת בחיינו הוא אשור ההסתדרות המורים העברים ברוסיה ע״י הממשלה.

והדבר הראשון, שצריכים לעשות אלה שהצליחו להשיג את האשור ושגורל כל הענין החשוב של הסתדרות המורים העברים נתון לעת עתה בידם, הוא — לקרוא לאספה מכוננת כללית.

אמנם הסתדרות המורים קימה כבר ברוסיה. עוד בטרם אשר נתקבל האשור נעשתה עבודת ההתאגדות. אולם כל הצעדים האלה נעשו על ידי יחידים.

כל אותם הכחות ה„אינטיליגנטיים״ שבין המורים העברים ברוסיה עוד טרם נכנסו להסתדרות זו.

גם לאספה כללית קראה ההסתדרות ההיא, אבל מפני סבות חצוניות נאלצה האספה להתפזר, ורק יחידים נזדמנו לעירה קטנה, ושמה נגמרה „האספה הכללית״.

רק אותה האספה הכללית, שתקרא עתה, אחרי שנתאשרה הסתדרות המורים העברים, רק לה יהיה אותו ה„אבטוריטט״ המוסרי, שימשוך להסתדרות את טובי המורים ברוסיה. רק אספה כללית, שבה ישתתפו המעולים שבין המורים העברים ברוסיה תוכל להעמיד את הסתדרות המורים העברים על אותו הגבה, שעליו צריכה היא לעמוד.

כי רק בשעה, שבראש ההסתדרות יעמדו אנשים הראויים לכך, אנשים בני סמכא, אפשר יהיה לקוות, כי גורל החנוך העברי יהיה נתון בידים נאמנות וכל אותן השאלות הרבות שבמקצוע החנוך העברי תמצאנה פתרון נאות.

והשאלות שבמקצוע זה הנן רבות וחשובות.

ואחת מאותן השאלות החשובות הנה אצלנו, לפי דעתי, שאלת בתי ה„תלמוד תורה״.

על פי טפוסם צריכים להתחשב בתי־אולפנא אלו לבתי ספר עממיים. תכלית בתי ספר מטפוס כזה היא לתת לתלמידים, המתלמדים בהם, אותו סכום הידיעות, אותו הקמץ המכווץ של מעט השכלה, הנחוצים לו לאדם בחיים. אין תכלית בתי אולפנא כאלה לעשות את הגומרים חוק למודיהם בהם ל„ידענים״ גדולים, ל„למדנים״ בקיאים ב„חכמות״ שונות, אלא, לסגל להם אותן הידיעות, שמקילות לאדם את מלחמת הקיום שלו, העושות אותו מוכשר לקנות דעת וחכמה, להתפתח ולהשתלם על ידי קריאה בספרים, בשעה שימצא חפץ בזה.

אולם בתי ה„תלמוד־תורה״ שלנו אינם מתאימים לתכלית זו. הרוב היותר גדול של בתי ה„תלמוד־תורה״ אינם נותנים דבר, מלבד מקום מקלט לילדי המוניגו העניים במשך שנים אחדות. רובם ככלם יוצאים התלמידים מהבתים האלה בלי ידיעות של קודש וריקים הם גם מידיעות כלליות.

סבות המצב הנוכחי של בתי הת״ת שונות הן, הרבה עושה אותו ה„חומר״ של התלמידים, שאיננו חשוב ביותר. הרבה עושה גם אותו היסוד הרקוב, שעליו עומדים בתי האולפנא אלה: המורים, אופן הלמודים, השפעת דעת הקהל ועוד.

הנה שדה־עבודה רחב ידים להסתדרות החדשה, תחקור נא אחרי סבת מצבן השפל של בתי־הספר העממיים האלה ותמצא את הדרכים היותר טובות לתקונם, להרמתם ולשכלולם.

כי כל זה אינו יכול להעשות על ידי יחידים, על ידי אנשים, שאין אומנותם בכך. גם החברה הפטרבורגית ל„הפצת השכלה״ אינה יכולה לעשות דבר של ממש במקצוע זה, אף כי לפעמים קרובות היא מנכה את

כחה לעשות דבר מה להטבת המצב הרוחני של בתי אולפנא אלה. הדבר היחידי כמעט, שיש בכחה לעשות, הוא, שיכולה היא לבוא בעזרת כסף לת"ת זה או אחר. אבל שנויים עיקריים ברוח הבתים האלה, בתכנית־הלמודים, בהכשרתם לסביבה ולרוח־הזמן יוכלו לעשות רק על פי תכנית מעובדה ואחודה, תכנית שרק מורים מנוסים, שיודעים את הת"ת וצרכיו יוכלו לעבד ולתקן.

ושאלה זו צריכה לעמוד בין הראשונות של „סדר־היום" באספה הכללית של המורים העברים.

ואם יעלה בידי המורים לברר שאלה זו ולמצוא לה פתרון פחות או יותר מספיק — יוכיחו את זכות קיום הסתדרותם ויאמתו את התקוות שעוררו בקהל העברי. ז. ש"ץ.

יהושע איזנשטד, ירושלם.

סולטנה.

עיפתי מאד לטפס על עיי ארבאל וחרבותיו, לכן לא שמתי לבי לאזהרות חילי ההולך עמדי ולחשכת הליל הממשמש לבוא, ואשב עם חילי זה על המחצלת שפרש לנו בעל החן „באר יוסף" בחביבות מזרחית, ובתאוות של צמא גמעתי את הקהות הרותח מהכוס הקטנטנה.

„קואן קואן חבד'גי, דינא אטמא, פארוק מוש טיב פי האף!"[1]) זרזני שנית חילי.

בכל לבבי חפצת לשים לב לאזהרתו, כי ככר ידעתי את הדרך הזו המלאה חתחתים ואת כל האסונות הצפונים להולך בה בלילה וביחוד עתה, בעת שהדרוזים החלו להתראות שוב עליה, אולם אברי העיפים מאנו לציית לי. אנוס הייתי להחליף כח ע"י שינה של שעות אחדות.

הדבר היה בשליש האחרון של חודש איר תרג.., בזמן שעוברי דרכים מצוים גם על דרכי הגליל השוממות, ותקוה התגנבה בלבי: איזו שירה של „זהרים"[2]) מתאחרים תזדמן לי.

ככר הגיעה האשמורה השניה, כוכבים גדולים ומזהירים נחו על ראשי הרי־נפתלי, שברי־קרניהם האירו את המשעול הסלעי שעליו טפסו סוסינו, אף האור הכהה הזה הראה, כי עוברים אנו על פיות תהומות אין־דמים, וכי דיה פסיעה אחת בלתי מכוונת של סוסינו לפזר את עצמותינו עוד טרם תגענה אל הסלעים הנוראים והחדים, הנראים שמה מתחת, כעומדים ומצפים אליהן.

סוסינו הטובים, כנראה, מרגישים את כל האחריות המוטלת עליהם, צועדים המה אמנם צעדי און ומתרוממים המה מעלה מעלה בזהירות נפלאה, הנה התקרבנו אל גב ההר הזקיף; ראשי סוסינו מורמים על, כמו חפצים המה לתפוס את שני הכוכבים המונחים עליו, אך אלה האחרונים יודעים להזהר: אך התקרבנו מעט אליהם והנה השובבים הנוצצים ככר הספיקו לעוף מהר זה וינוחו על שדרת האמנה החוסמת את דרכנו. אפס גם סוסינו אינם נלאים מרדוף אחריהם, טופסים סוסי ערב אלה כפריצי חיות על האמנה הזקופה כקיר. הגיענו גם לראשה, אבוי! גם הפעם לא השיגום, הכוכבים ככר תקועים בכפת התכלת המקפת את שרשרת ההרים ומביטים עליהם בתמימות גדולה, כאלו לא זזו ממקומם . . . עכשיו הורידו סוסינו את ראשיהם, הבינו המסכנים כי עד הכוכבים לא יגיעו לעולם.

עמדנו על דרך רחובה מרוצפת טבלאות אבנים גדולות. עלינו עוד לרדת בדרך זו אל הגיא, ובהשיגנו אותו, שוב נטפס על הגבעה הזקופה המתנשאת למולנו.

שאפתי רוח וירוח לי. כוף סוף הלא נלך איזו עשרות רגעים על מסלת רחבה וישרה, דפקתי בסוסי ואדהר על הדרך הטובה הזאת.

„דירבלק חבדגי. הדא טארוק מן באלשי מיטל גזא!"[3]) קרא חילי.

רגלי סוסי, שמעדו פעמים אחדות, הבינוני כי צדק החיל.

ושאלה תחלה מנקרת במוחי: „שריד מסלה זו של אבותי הוא או של הרומאים מחריבי ארצי?" — אך לא יכולתי להתעסק בה, כי נאלצתי לחקות מעשה חילי הרוכב לפני: להדק היטב את רסן סוסי, לאלצהו להרים ראשו. כל מעיני התרכזו בזהירות מחלקלקת הנוראה הזו, שככר הספיקה לשבר רגלים רבות.

„חודגי טבנוק!"[4]) קרא אלי חילי, בהסירו במהירות את קנה הרובה משכמו ויחזיקו בימינו לרחבו של האוכף.

„פי רכב!"[5]) אמר אלי בלאט, ואמנם שמעתי מאחרי כקול דהרות סוסים.

„אל תירא, אלה המה ידידינו מהמושבה!" אמרתי לחילי כדי להרגיעו; אולם פחד כפול פחדתי: מרוצת הרוכבים בדרך כזו העירה כי חשר, גם חילי הזר לי ורק אמש לקחתיו עמדי מנצרה אך על פי עדותו של בעל החן שהשכיר לי סוסי, החל לעורר חשד בקרבי; השם יודע מה בתו"ר זה חפץ לעשות עמדי — הרהרתי בלבי.

„אין ידידים בלילה!" רטן חילי, כמשיב על דברי.

קול צעדי הרוכבים מאחרינו התקרב יותר ויותר, מרוצתם בדרך מסוכנת כזו החזיקה את השערתנו, כי המה רודפים אחרינו. לנוס מהם לא יכלנו, הן בנקל ישיגונו ומורך הלב מצדנו הלא ישים לאל את כל תקותנו לעמוד נגדם. ולכן רכבנו לאט בזהירות תקודתת.

„באלהים, האחת היא אשה!" הגיד שנית חילי.

הנה נראו הרוכבים, לשלשה מהם „עגלים" על ראשם ועטופים המה באביות שחורות. הרוכב הרביעי עטוף באביה לבנה כשלג, המכסה גם ראשו. כנראה צדק חילי, התנועות הנה רכות ואציליות כאותן של אשה.

— „אורחא טבא, הזו הדרך להמושבה?"

תלבשת הרוכבים וכלי־זינם הרגיעו את רוחנו. נוכחנו, כי המה חילות של הרשות, — בדרך הנם בני־לויה היותר טובים.

„מהר מעט!" אמר אחד הרוכבים לחילי, בלחצו בדרבונו את סוסו.

הרוכב העטוף אביה לבנה התקרב אלינו, האביה נשמטה מעל ראשו, נראה צעיף על הפנים אך גם זה הורם, עתה ראיתים—עלמה צעירה עדויה בתלבשת ערבית עשירה ועל צוארה תלויה מאכלת בנרתק יפה של כסף נוצץ ושני אקדחים מצדי איכפה.

סוסינו ההתרגלו בהחלקלקת או, אפשר, החבורה פעלת עליהם, עתה דהרו יחד עם בני לויתנו החדשים, קרסוליהם לא מעדו ונחרתם היתה צוהלת ביותר.

הרימותי כובעי לאות ש'ום וכבוד להרוכבת.

„סלים עליכם!" השיבה לי ערבית ותשאל אם הנני מראש־פנה.

היא ספרה לי, כי היא מדמשק והיתה בל"ג בעומר במירון, עתה היא שבה מטבריה מבקורה את אביה־הזקן. היא אומרת לשבת ימים אחדים בבית הפקידות אשר בראש פנה, ששמה תמצא את ארוסה, פקיד־הרשות בחבל החרמון. והחילות מלוים אותה ע"פ פקודת אביה ה ש ר.

מעולם לא הצטערתי על אי־ידיעתי ערבית כ מ ש פ ט, כמו הפעם. רוב דבריה הבנתי אמנם היטב, אך לחשיב עליהם כהלכה ולהביע לה דברים של טעם לא יכולתי, וכמו להכעים דברה היא רק ערבית ומעט ספרדית, וקולה היה ערב מאד ומעורר לשיחה.

את כל אוצר ידיעתי בשפת הערבית הריקותי ככר בשיחה קצרה, אך לא הגדתי בה אף המחצה ממה שהייתי צריך להגיד, אפילו אך על פי הנמוס.

מסלת הטבלאות נפסקה; כמו נקצצה ביד. עתה טפסנו שנית על הר זקוף במשעול צר המכוסה באבני נגף. החילות עברו לפנינו. מכירתי הדרשה שכבר הגידה לי כי שמה ס ו ל ט נ ה התרצתה לרכוב על ידי. את המשעול הניחה לסוסי, כל התנגדותי לזה לא הועילה: סוסה ה„אציל" קפץ כאילה על הצורים החדים והאבנים הגדולות. אלמלא קולה הרך והנעים הייתי חושב כי „רעומה" שבה לתחיה והיא חפצה להסתולל בי . . . כדור גדול ממראה הכסף התראה מעל ההרים אשר מימיני, כל אשר התרומם הלך הלוך וקטון. אחרי איזה רגעים נראה בדמות הירח בכפת התכלת המקפת את כל הסביבה. עתה נמצאנו על רמה, שממנה יכולנו לראות את הראש הלבן של החרמון, המגיע עד הכפה התכולה ואת הנחש העקלתון הכספי היוצא ממי־מרום ורץ אל הכנרת.

שביבי אש הנראים ממקומות אחדים בשרו לנו את קרבת המושבה.

על ההר הזה — הראתה לי סולטנה באצבעה על החרמון — יהית ביתי, גם עתה אנו יושבים עליו: מבית אבי בדמשק נראה השלג המכסה אותו עד כי לפעמים חושב אתה שיכול הנך לנגוע בו בידך, אם כי יותר ממהלך יום תמים הוא מאתנו.

על שאלתי: אם היא יודעת עברית, השיבה לי בקצת גחוך: „הדא לשן אלחכמיה!"[6])

היא האזינה לפטפוטי הערבי המקולקל, שבו התאמצתי לבאר לה, כי עברית היא עתה שפה חיה וכי גם הנערות מלמדות עברית וזו חובה הנחוצה לקיום האומה.

„מ ע ט אני יודעת"!. הודה בקצת גאות, ותקריא לפני את פרשת „שמע" בהברה ספרדית יפה.

---

1) „חושה, חושה אדוני, העולם חשוך, הדרך לא טובה, יש לפחד!"

2) „זהרים" — מתפללים המסירים את מקומות הקדושים, מהפסח עד העצרת; יש סירים כאלה במספר הגון ורובם מאחינו יושבי טורקיה.

3) הזהר, אדוני, דרך זו מהטבלאות דומה לזו של זכוכית!

4) אקדך, אדוני!

5) יש רוכבים!.

6) זו לשון „החכמים": הרבנים.

האם רוח ליל אביב הנושא בכנפיו ממור הלבנון, מריחות החרמון, ומבשמי הירדן נסך בקרבי רוח יתרה ויתיר את שפתי ולשוני לדבר בשפה מוזרת לי, או דמיוני התעה אותי; אך זה אזכר גם עתה: במשך השעה שרכבנו על הרמה, המובילה לראש פנה שוחחתי עם סולטנה ובארתי לה כל מה שקרה לפנים במקומות האלה וכי חובת אביה השר וארופה הפקיד להרחיב את הישוב ולעזור לנדחי אחיהם להתישב פה. נענע ראשה היפה, זיקי עיניה הבוערות העידו לי כי הבינה דברי, ובאמרי לה כי עוד תחיינה הנשמות האלה ומושבות יהודיות יפות כמו „ראש פנה" תכסינה את כל הגבעות החרבות האלה, — קראה בהתלהבות עזה: „הלואי! הלואי!"

על פרשת דרכים הושטתי לה ידי ואט סוסי הימינה, אל הדרך המובילה ל„משמר הירדן".

כתר לי זעיר! — אמרת לי סולטנה — ובמהירות אילה קפצה מעל סוסה קטפה מהפרחים הפראים אשר סביבה, קשרתם בצרור ותגישו לי.

„ורד אל ירדן! תהי האמרה אשר תזכור לנו את פגישתנו הנעימה!" אמרה לי, בהריכה את שוטה על סוסה אשר מס כנשר.

* * *

אחרי שמונה שנים נקריתי באחת מעירות החרמון, עסקי הביאוני אל בית־הפקיד, ובעודני יושב באולם ומצפה ליציאתו שמעתי מאחרי קול ערב „ורד אל ירדן". סולטנה עמדת נגדי ובהראותה על אישה אמרה אלי ב ע ב ר י ת „זה הוא אלופי!"

ספרי „אחיאסף" ו„תושיה" והגליונות העברים שסולטנה שוחחה עמדי אודותם במשך הערב ההוא ושגם אישה השר התערב בשיחה זו הראוני כי דברי לפני שמונה שנים, ברכבי על הרי נפתלי, לא נפלו על צחית סלע.

בן עמי:
מספר הילדות.

(תרגום בר־טוביה מן הב"י).

(סוף פרק א')

בין שני הזקנים יושב נער כבן שתים-עשרה שנה, קורא בקול רם בגמרא גדולה ועושה תנועות גדולות בידו האחת. רב הירש שומע אותו מתוך כובד ראש ורב מיכל דוד מנענע לו בראשו מפרק לפרק.

אמא קוראת באזני חרש שמות ליושבים סביב לשלחן, ולשלשת-ארבעה מהם לא ידעת שמות. אלו הם המלמדים בישיבה, כאשר נודע לי לאחר-זמן.

הנער גמר לקרוא ורב הירש הרים את עיניו. כשראה את אמא עומדת בפתח אמר לה: יום טוב, שנה טובה, שרה, בואי נא ושבי שמה!

עשינו כדברי רב הירש. נכנסנו וישבנו על קצה ספסל ארוך, שעמד אצל הכותל מימין בינות לשני פתחים.

הצצתי בעד הפתח, שאצלו ישבתי, והנה נראה לי חדר לא גדול, אבל מלא אורה ורוחה, נקיות וטהרה. יריעות דקות ולבנות תלויות על החלונות וסמוך לקירי עומדת מטה ממורטת, כותליה מהוקצעים, והיא מוצעת יפה, מכוסה סדין לבן מאד, שצורות נאות תפורות על גביו.

שלחן לא גדול עומד באמצע החדר ועליו תלויה באלכסון אספקלריא ישנה, צרה וארוכה, המסגרת עשויה מעץ אדום, רחבה היא ומפותחת פתוחים, הראי נחשך בקצותיו מחמת זקנה. אצל השלחן יושב עלם כבן שמנה עשרה שנה, חבוש מגבעת-משי חדשה, אשר גדיל עשוי לה בראשה. הוא מעיין בספר גדול מונח לפניו — ושתי עיני תכלת, טהורות כבדולח, ומלאות חיים, מביטות עליו בחבה גדולה ובאושר רב. העינים — עיניה של אשה־ילדה יושבת לא רחוק ממנו על ספת קטנה. נאה היא האשה הצעירה וחוט של חן משוך על פניה חנחמדים והרעננים. מטפחת משי, זרועה נקודות נקודות קטנות מן הקטנות, מוטלת לה על ראשה, ויורדת מאחורי אזניה והיתה כמסגרת יפה אל הפנים הנעימים. עדות היא המטפחת, כי הנושאה אותה היא אשת-איש. ומן האזנים הגלויות יורדים נזמים ארוכים ואבנים יקרות משובצות בהם. מזהירות ומבריקות משלל-צבעים כמראה הקשת, אשר יהיה בענן ביום־הגשם.

מנוחת-אושר חם וטהור משתפכת בכל פנות החדר הקטן. ניכר הדבר, כי זה מעון זוג צעיר ומאושר, אשר חגג זה לא כביר את יום חתונתו. אמא אמרה לי, כי האשה הצעירה היא נכדת רב הירש, אשר היתה לאשה זה כשלשה חדשים לבנו של אחד העשירים מערי-השדה.

האשה הצעירה קמה ממושבה, נגשה על בהונות רגליה אל הדלת וסגרה אותה. לא הניחה אלא חור קטן שבעדו הביטה בתשוקת ילדים אל כל הנעשה באולם.

כשראתה את אמא מהרה לגשת אליה ואמרה לה בבת צחוק של ילדים חביבה: יום-טוב לך, שרה. מה מעשיך? זה כבר לא ראיתי את פניך. אפילו אל חג-חתונתי לא באת. כל בני-משפחתך באו ורק את נעדרת. פקוד פקדת אותך אמי הזקנה ושאלה פעמים אחדות: מדוע זה נפקד מקום שרה?. בן מי זה הנער? עדין יש לך נער קטן כזה? כך! שכחתי! מזל טוב עליך! בילה שלך היתה לאיש... מה עונתה האומללה על ידי ההליצה. מרובים היו טרחי אבי הזקן עד אשר הוציא את הדבר לפעולות! כמה דבר על לבן! אבל מה אנכי עומדת פה ומדברת? אלכה ואקרא את אמי הזקנה. היא תשמח מאד לראות את פניך!

קלת, אוירית, שטה האשה הנאה אל הדלת, אשר ממול. ומדי עברה על פני האולם הביט אחריה רב הירש ועיניו הפיקו אהבה רכה וגאות אבות על בנים.

יצא הנער, שעמד בנסיון, והיושבים אל השלחן השתוחחו חרש.

רב הירש השליך את מבטי-עיניו על המקום, ששם ישבנו — ואנכי נבהלתי מאד... מי יודע — חשבתי — שמא הגיעה שעתי לגשת אל השולחן...

באותו רגע הופיע על סף-האולם הדוד מוטיל בלוית נכדו, בן בתו חנה הגרושה, אשר גם שמו, כמדומני, ליבילי.

הנער הוא כבן שלש עשרה שנה. גבוה הוא, חזק הוא, ונראה זקן הרבה משנותיו. אבל דעתו קצרה ושכלו מצומצם. כי על כן זה שמו, אשר יקראו לו — „בוץ".

כשנכנס אל האולם נבוך מאד. פיו נפתח למחצה ולא נסגר עוד. שני כתמים אדומים יצאו לו על לסתותיו. עיניו כבש בקרקע וכל פניו הביעו קהות שכלו ורכות לבו. מראה המסכן עורר שחוק ורחמים גם יחד.

הדוד הניח את ליבילי שלו בקרבתנו ונגש לרב הירש, אשר מהר להושיב אותו על הכסא הסמוך לו.

ומלכה אשת רב הירש יצאת מחדרה ונגשה לאמא. אשה חית היא מלכה, גבוהת-קומה ומלאת-בשר, — אף על פי שהיא כבר שתים ושבעים שנה. צעירה מאישה כחדשים אחדים.

— הלא תבושי, הלא תכלמי, שרה — כך מתחלת מלכה את דבורה, והיא מנדנדת ראשה לסימן של תוכחה — זה זמן רב, שאי אפשר כלל לראותה. אפילו פעם אחת לא נראתה בביתנו. למי את יכולה ללכת אם לא לנו? הלא על כפים נשאתיך בעודך ילדה קטנה, על חתונת אמך — יהי רצון שיהיה לך לאורך ימים — רקדתי. עודני זכורה את שמלת המשי הירוקה, שהיתה מלובשת בשעת-החופה. בצה נוראה היתה אז, הרחמן ישמרנו. בשבת חנוכה היתה החתונה. זוכרת אנכי את החתונה עם כל פרטיה ופרטי-פרטיה, כאלו היום היה הדבר. הרי בשנה אחת היינו שתינו אני והיא לאנשים...

הזקנה הפסיקה את דבורה לשעה קלה, נאנחה וחזרה שוב לענין הראשון:

— כך! כך! היא — יהי רצון שיהיה לך לאורך ימים — היתה לאיש בשבת חנוכה ואני בשבת „שירה". דומה, שזה לא כבר היה הדבר, והרי זה כשבע וחמשים שנה עברו מאז ועד עתה. בשבת „שירה" שבשנת זו תמלאנה שבע וחמשים שנה מיום-חתונתי. ברוך השם! אנכי חייתי את חיי, כוננתי את מצב הבנים, זכיתי לבני רבעים. אמת, יש בעולם חיים טובים מחיי. אבל הטובה אין לה גבול. אנכי שמחה בחלקי. ברוך הוא וברוך שמו הקדוש! הנה כי כן, זכורה אני את החתונה, כמו אתמול היה הדבר. אכן זאת היתה חתונה בישראל! רב פנחסל בכבודו ובעצמו רקד עם הכלה! כמה צדיקים, כמה לומדים היו שם!...

את המשך הספור לא שמעתי. ברגע זה רמז הדוד לי ולליבילי השני, הזקן ממני, לגשת אל השולחן.

מבוכה גדולה אחזה אותי ואנכי לא ידעתי נפשי ולא ראיתי לאן אני הולך. שתי פעמים נכשלתי בדרך, פעם בכסא ופעם בזקן היושב מאחורי השולחן. ארכובותי דא לדא נקשן ובראשי סער מתחולל.

רב הירש צבט את לחיי בחבה ושאל אותי על למודי ועל ידיעותי בתורה.

הדוד מוטיל ממהר להשיב במקומי, מגלה לו לרב הירש מפה לאוזן את מצב הענינים בכלל ומרמז לו, שזה כשנה שהוקרתי את רגלי מן החדר.

רב הירש נרעש לשמע הדברים האלה והביט על הדוד בתוכחת גלוית ועלי בעצבת עמוקה וקרא:

שנה שלמה הלך בטל! נער שכמותו, בר אבהן, בן משפחה כזאת...

ולא יכל רב הירש להתאפק, רוחו הלך והסתער והוא מנדנד ראשו ואומר וחוזר ואומר:

אוי, אוי, שנה שלמה הלך בטל! הרחמן ישמרנו ויצילנו!...

אז הקריבני רב הירש אליו ברחמי-אב, בידו האחת החליק את ראשי ובידו השניה הראה לי מקום בגמרא גדולה כרוכה בכריכת-עור אדומת ושאל אותי: היודע אתה נער, לבאר לי משנה זו?

הזמין לי הקדוש ברוך הוא מקום הגון, שהיה נהיר לי מימות-החדר, ומהרתי והשיבותי: הן. חכחכתי מעט בגרוני ובעיני נוצצו דמעות ומיד התחלתי בקול רם ובזמרה: „המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אחד ונתקל בה ושברה — פטור!" ואני קורא ומתרגם: „ראובן שהניח כד ברשות הרבים ובא שמעון ונתקל בכד ושברה — פטור הוא, ואינו אחראי למה שעשה". כך אני הולך וקורא ומתרגם את כל המשנה מלה במלה בלי שום מכשול ופגע רע.

רב מיכל דוד מציע לפני שאלות אחדות ואני משיב עליהן בלי עמל.

— נער טוב, טוב מאד! — אמר רב הירש ועוד הפעם צבט את לחיי — עתיד אתה בעזרת-השם לעסוק בתורה כמצוה עלינו ולהיות לישראל גמור כנאה וכיאה לאביך ולזקנך, האם לא כך, נער?

ורב הירש פנה להזקן ר' מיכל דוד והוסיף ואמר:

— אמת, אלה היו יהודים כהלכה! — שייך לומר? הרי אני הייתי אצל רבי ליב — יהי רצון שיהיה נפרש ונבדל ממנו — כבן משפחה בבית ועל חתונת אביו הייתי. מילתא דקטנותא רב יענקלי, זכותו יגן עלינו...

כמדומני שמקומו זכירנו בכתה שלישית — נענה אחד מן היושבים מסביב לשולחן, איש כבן חמש ושלשים שנה, זקנו שחור ועגול והברה של מתיקות בלתי נעימה בפניו.

— ביום הראשון הבא עלינו לטובה יבוא נא אל הישיבה — פנה רב הירש בקול רך לאמא.

אמא עמדה כל אותה השעה מאחורי. פניה החורים, אשר זקנה קפצה עליהם בלא עתם, נהרו והביעו אושר אין סוף.

ישבנו על הספסל וחכינו להדוד.

— נער טוב מאד הוא בן-זקוניך — אומרת אליה מלכה — יתן ד' ושבעת ממנו נחת ושמחה!... גדול הוא אדונינו!... כל יכל הוא!... ומה הפצתי לספר לך? כך... והזקנה הולכת ומזכרת זכרונות טובים.

אנכי אינני שומע כלום. נרעש ונסער הנני. דומה שהרימו אותי ברגע אחד לשמי השמים. אושר נפלא וגאון משתפכים בקרבי כים גדול ונשמתי טובלת בה, טובעת, שוקעת, וכל עצמותי תאמרנה: מי כמוך? כך מדברים אליך ואל קרוביך גדולי העיר, שהכל מכבדים ויראים אותם יראת הרוממות! מי יתן והיו פה כל הדודות, אשר כאסופי נחשבתי בעיניהן, וראו את כל המראה הגדול הזה! אלמלי היה בזה הדוד יוסל, שהוא כל כך מתגדר עלינו, אינו מזכה את אמא — ואין צריך לומר אותי — אפילו במלה קלילא — מה הוא ובמה נחשב לעומת אבא! במה נחשבת משפחתו הוא לעומת משפחתנו אנו! אורה ושמחה ממלאים את כל בתי נפשי ואנכי נודר נדר לעסוק בתורה בכל לבבי ובכל נפשי עד אשר אזכה ואהיה גם אני לגדול בישראל, כגון רב הירש ורב מיכל דוד — על אפם ועל חמתם של כל בני המשפחה, אשר כמפלצת הייתי להם — משום מה? משום שהתהלכתי מבית אל בית ומנוחה בכל אלה לא מצאתי...

בֵּין סְלָעִים אִלְּמִים.

(קֶטַע).

. . . מִנִּבְכֵי יַעַר קַדְמוֹן, אֲסִיר חֲלוֹמוֹת עֶרֶב,
עַל אֶרֶץ זְרוּעָה אַגְמֵי בְדֹלַח, פַּעֲמֵי אֲרִימָה
לְמַשּׁוּאוֹת נֶצַח: הַר־מִקְדַּשׁ שִׁבְטֵי הָאַלְגַּנְקְוִים*),
הֵיכָל דּוֹרוֹת הַגִּבּוֹרִים, בְּנֵי גִיל לְרַעֲמֵי שׁוֹאָה,
טְפוּחֵי כּוּפַּת מִדְבָּר, עִם יְלֵל־הַיְשִׁימוֹן שָׁמוּר
זִכְרוֹנָם וַעֲקֵבָם חֲרוּת בְּצוּרֵי הַחַלָּמִישׁ.
שְׁחוֹר לֵיל־תְּכֵלֶת. לְרַגְלַי עוֹמְדִים אִלְּמִים סְלָעִים,
אֵלִים מֵתִים, וְאֵינָם נָעִים וְאֵינָם זָעִים,
וְחֵרְשִׁים לְרַחֲשֵׁי עוֹלָם בְּמֶרְחַב־הַדּוּמִיָּה
בִּפְנִים הֱוָיָתָם מִתְכַּוְּצִים, וּבְעֶדְנַת רְעָדָה
מַקְשִׁיבִים לִצְלִילִים נִשְׁכָּחִים, לְרֶגַע נְעוּרִים
בְּפִנַּת נִשְׁמָתָם וּבְהֶמְיַת תַּאֲנִיָּה נְגוּעִים . . .
הֵם חוֹלְמִים סַעַר־הַמְּחוֹלוֹת: — עֵת קָרְעוּ אַלְגַּנְקְוִים
בְּקוֹלָם־אֵימָה שִׁכְבַת טַל לַיְלָה מְכַסָּה לַבִּקְעָה
וּתְנוּמָה חֲבוּיָה מִנִּקְרוֹת הַצּוּרִים הִבְרִיחוּ,
וּבְגֻלְגָּלוֹת מְעֻלָּפוֹת „פִּרְחֵי־דִמְעָה“ בִּידֵיהֶם
עַל אֲרָיוֹת מְזַנְּקִים לָאֵלִים לַסְּלָעִים חָרְדוּ —
וְעֵינַיִם מַלְהִיבוֹת בְּעֵינַיִם רַחֲמִים וְגָאוֹן
מְפִיקוֹת כִּי פָּגְשׁוּ, וְשִׁירַת שְׂדֵה־קֶטֶל אַדִּירָה
כִּי פָּרְצָה — וַיֵּצְאוּ הַסְּלָעִים וּבְנֵיהֶם וַיֹּאבְדוּ
בְּמָחוֹל . . . וַיִּרְקֹד וְסָבַב בְּזְוָעָה וְהִשְׁלִיךְ
גֻּלְגָּלוֹת בְּצַהֲלוֹת אֵימוֹת מִפֶּרֶא לְכֶלַע,
מִסֶּלַע לְפֶרֶא לְמַשַּׁק־עֲצָמוֹת נִשְׁבָּרוֹת
שֶׁל פֶּרֶא הַנּוֹפֵל בַּמּוֹרָד וּצְחוֹק־הָאֲרָיוֹת
מִתְגַּלְגֵּל אַחֲרֵיהוּ . . .
. . . וּמוֹשִׁיט יָדַי אָנֹכִי
לַסְּלָעִים וּמְבַקֵּשׁ הִנְנִי לִכְרוֹת בְּרִית־עוֹלָם
עִמָּהֶם וּלְעָבְדָם בְּעִמְקֵי־רִגְשׁוֹתַי יִכָּרְעוּ,
בְּמַצְפּוּנֵי הַרְהוּרֵי בְּנַפְשִׁי מִתְחַדְּשָׁה יִבָּעוּ,
וְלִחְיוֹת מֵחָדָשׁ חַיֵּי־עוֹלָמִים עִמָּהֶם,
לְבָרֵךְ כּוֹכְבֵי זָהָב בֵּין נֵצַח וָרֶגַע יִמְשְׁלוּ —
אַךְ חֵרְשִׁים סְלָעִים וְאֵינָם שׁוֹמְעִים לִתְפִלָּתִי,
וּבָדָד הִיא גּוֹעַת עִם רֶטֶט לֵיל לוֹחֵשׁ:
„בְּאַהֲבַת יֶלֶד וְדַם גִּבּוֹרִים בְּרִית אֵלִים תִּכָּרֵת . . .“

הָאַדְלַיִם, קָנֶ. ב"נ סילקינר.

*) שבטי פראים, אשר ישבו מלפנים במדינת הנטיקט, בארצות הברית.

אב. גולדברג, ניו-יורק.

י. ד. ברשדסקי

(הרהורים).

המבקר הצרפתי טאן, בהקדמתו לספרו המצוין והמפורסם על תולדות הספרות האנגלית, מצטדק ומתנצל על בכרו את הספרות האנגלית, ספרות עם זר, על ספרות עמו, הספרות הצרפתית, ועל בחרו דוקא בספרות האנגלית כחומר בעד בקרתו, וכראיה לשטתו — הוא נותן טעם ואומר, כי הוא נאלץ לעשות זאת, משום שהעם הבריטי, מיום היותו לעם עד העת הנוכחית, לא ידע כל תקופה של אי-יצירה, של „שנות שמיטה“, ובכל דור ודור ובכל מאה ומאה הביא לעולם „דבר של קימא“, יצירה הראויה להתכבד. מה שאין כן העם הצרפתי, העם הזה אף על פי שיש לו ספרות עשירה, מקורית, ורבת חגונים, בכל זאת הננו מוצאים דור שלם עובר בחייו, תקופה שלמה חולפת, והדור, דור חשוך־יצירה, והתקופה, תקופה עקרה.

דומה לעם האנגלי בנדון זה הוא העם העברי, אף על פי שתולדותיו מרובות ומורכבות הן מתולדות העם הבריטי, ואף על פי שהעם העברי היה חי בתנאים כה שונים מהעם המאושר הזה, שהשעה כך משחקת לו תדיר. ואין לך דור ואין לך תקופה בחיי העם העברי שלא השאירו אחריהם עזבון רוחני, אוצר מחזיק ברכה.

צא וחשוב, העם העברי יצר התנ"ך, התלמוד, ספרי-הגאונים, שירת ספרד ועוד ועוד, כל אלו הספרים, הם ציונים שהעמיד העם על דרך חייו, המלא חתחתים. ולא בחנם קרא מחוקק המושלמים את העם העברי בשם: „עם-הספר“, ואחריו החזיקו כל חסידי-אומות-העולם, כי הכינוי הזה נאה לו.

אכן, בימים האחרונים מתח „אחד משלנו“ קו-מפריד בין הכנויים: עם-הספר, ועם הספרות, ובשעה ש„האי שננא“ מודה שבצדק מכנים את העם בשם: „עם-הספר“ הוא מכחיש בזכותנו להקרא בשם: „עם הספרות“, ובפרט כשהוא מעניק את השם השני במושג חדש לגמרי, ואת השם הראשון: „עם-הספר“ הוא מגדיר באופן, שפרושו הוא „עם שפרחה נשמתו ונכנסת לתוך הכתב“. אין רצוני פה כלל

להכנים ראשי בעובי הקורה ולחלוק. אדרבא, נמטא לו אפריון להכי-הלאומי, שבכל מקום שהוא מוצא גדולתו של העם הוא מוצא גם לקוייו, ושאהבה לא עורה אותו לראות את ה„צל שבאור.״ אבל אני בשלי, הנני בא בטענה, ואם גם הטענה היא ישנה.

„פרחה נשמתו של העם ונכנסה לתוך הכתב״. העם מוקיר אוצרותיו הרוחניים, אבל אין העם „מוקיר ורחים רבני״ באותה מדה שעושים זאת ביניהם. עובדה היא, שהעם העברי, בכל אהבהו אל הספרים, אינו מתענין בסופריו, המקריבים דמם ונפשם, סובלים חרפת רעב ומתהפכים בציריהם למען הביא לעולם את הרעיונות האלה, הגות רוחם.

ועוד הפעם אני קורא את הקריאה, שנתמעכה מרוב יושן: „מי לנו גדול מנביאים!״; התנ״ך אותו אוצר הספרים הכי נכבד, שבשבילו הקריב העם את נפשו, עבר באש ובמים, עלה על הגרדום וקדש השם — והן החבור הזה הוא יצירת הנביאים, כלומר, אנשים ידועים, והלא קדושים הם בעד העם דברי חוזיו, ואעפי״כ מה מעטה היא ידיעתו על דבר חיי הנביאים.

„חזון ישעיהו בן אמוץ״, ישעיהו, זהו הנביא, שמלתו היתה חרב חדה, חנית ממורטה, מתזת אש-פלדות, ישעיהו הבא אל העם בסערה וסופה, זה הנואם היותר גדול שבכל הדורות, ועם כל זאת ידיעותינו על חייו, ששונו, יגונו, צערו ותקוותיו כאיש פרטי, כאין ואפס הן, והתשובה האחת שאנו יכולים לתת על כל השאלות בדבר חייו של ישעיהו, הוא שהנביא הזה בנו של אמוץ הנהו.

והן הדין כך גם בנוגע לירמיהו. „דברי ירמיהו בן חלקיהו . . . מענתות״ ירמיהו זה המקונן, בעל-האיכה, שכל הטבע השתתפה בצערו, „נעים קינת-ישראל״, ואעפי״כ מה מצומצמות הן ידיעותינו על דבר קורות חייו בתור בעל לאשה, אב לבנים, למשל. מיניה ולא כלום!

גם על אדות אליהו, אותו הנביא „בן־הבית״, שהוא הסנדק בכל בית בישראל, הוא הבא בכל פסח בצל קורתו של כל יהודי לשתות את הכוס, הוא המכתת את רגליו מעיר לעיר ומבקר את הירידים, האי סבא טבא, שכסף שערות זקנו יורד על מדותיו, שנשים ומף יכלו להכירו כהרף עין אלמלי פגשוהו, זה הנביא שבכל מוצאי שבת אנו אומרים שירה לכבודו ומספרים בשבחו — מה רזה ודלה היא מדת ידיעותינו בנידון חייו. מי היו אבותיו? ומה חייו? כל זאת התולה בערפל.

והרי הסופרים העברים כהרי עסקניו ומנהיגיו.

וכשאנו מפליגים בחיי עמנו בעבר וחותרים ומתקרבים לזמננו, אנו מוצאים כי כל שנוי בפרט זה לא התחולל.

הריב״ש הוא האדם היותר מפורסם בין העם ושדרותיו הרחבות, יודע העם לספר כמה מעשיות ע״ד צרופים, להטים, השבעות, ולחישות, נסים ומופתים, וגם אלקסיו, מנהיג סוסיו, זכור לטוב. וראה זה פלא, בין כל אותם הספורים על אודות האיש הנפלא הזה, שכה רב מכפרם, צנום הוא אותו החלק המתעסק בחייו, כשהם לעצמם, ולא ביחוסם אל אחרים, מחוצה לו.

והדור החדש והחריש לא עלה בפרט זה על אבותיו, וגם היא חי על פי הדבור: „רמון מצא — תוכו אכל, קליפתו זרק״ . . .

כמה הם הקוראים עברית היודעים דבר מה על חיי מפו, שכה הרעיש את העולם העברי בספריו? וכמה הם הקוראים עברית, היודעים רב או מעט על סמולנסקי, בורא תקופה חדשה בספרות העברית, והראשון שהשמיע את הכרוז „תחית הלאום״ ברחוב העברי, אותו הרחוב שהיה נבוע עוד במ״ט שערי טמיעה? בא וראה, בכל הספרות נמצא קומץ מאמרים על חייו, ואך שנים רבות אחרי מותו הופיע ספר אחד על חייו בשוק הספרים, ומי יודע כמה הם קוראיו? האזכור ע״ד הירצל, — שעד הנה אין גם באוצרנו אף ספר אחד על ימי חייו של הענק הזה? עמוק הוא הכאב יותר כדאי, והשתיקה יפה לו.

* *

וחיים הסופרים העברים חיי דלות ומצוק, צער ולחץ, בדמם הם כותבים, והם חיים ומתים, ואין איש מרגיש בחייהם ובמיתתם.

הספרים, הספרים שלהם, הם המצבה היחידה, הציון האחד, לחייהם. ויש אשר נתקל איש אחד בספר הנשאר והיה זה למזכרת על הויתו של מחברו לפנים. ואם הסופר הוא מספר, אז עקבות חייו חרותים גם בספוריו פה ושם, ועל הקורא הנבון לדעת במה הכתוב מדבר, ולברור „בר מתוך פסולת״.

סופרים-מספרים, גם כשהם מצירים את חייהם של אנשים זרים, הם מרכיבים יסודות ידועים לקוחים מחייהם, נופך משלהם בחיי האנשים המצוירים ומערבים וממזגים בין רגשותיו ותשוקותיו של הגבור המצויר אותם הרגשות, שלפנים תקפו ואף הכניעו את הסופרים עצמם.

אולם לפעמים תכופות מצירים הסופרים המספרים בספוריהם את חייהם בכל היקפם, את תולדותיהם, יאושם וספקותיהם, רגשותיהם הסמויים מן העין, והשאיפות שלבה לפומא לא גליא, ובשעת קריאתך את הספורים האלה הנך קורא בעת ובעונה אחת את מגלת חייו של הסופר-המספר.

ובשעה שהסופר-המספר הוא פסיכולוג גדול, „בוחן גנזי נסתרות״, ויכול לרדת לסוף תהום נפשו תהום התתומות — הוא מגלה לפנינו כל נשמתו, כל קמטיה, זעזועיה, ונפתוליה, ואחרי קריאתך, אם כי הספור משזר ביסודות זרים ומאורעות שאין להם יחס ישר אל חיי המחבר, מתבלטת לפני עיני רוחך תמונתו הרוחנית של הסופר וצביונו.

בין הסופרים־הרוסים, טולסטוי הוא ידוע ומפורסם לאחד הסופרים ששואב את החומר ליצירותיו מחייו הוא, ובכמה מספוריו, כמעט ברובם, הוא מתאר מחזה ידוע, מאורע, תקופה מחייו שלו. ולמרות שהוא מתגלם בספוריו השונים בטפוסים שונים, הנקל הוא להקורא המבין לעשות לו מושג מן האיש הנפלא והמשונה הזה, מנשמתו המורכבת והמוזרה, ועוד יותר על אותו הקרב ההולך ונמשך בלבו בין הטוב והרע, בין הרגילות התקיפה לחיות ולהנות בעולם הזה כבעל חטא, בין אותה עתרת התשוקות והתאוות שנשרשה כבר ב„שיטת עצביו״ של האריסטוקרט מלדה ומבטן, ובין אותם ההרגשות החדשים ע״ד הסגפנות ו„התדבקות-ביוצר״, חוש היושר החדש שבאו וגברו עליו מתאת הלמוד והפלפול, מפשום המח והלעטתו בתורות מפשטות שונות על האדם ותעודתו; וכמו כן על דבר המלחמה העזה התופסת מקום חשוב בלבו, המלחמה שבין הרוסי-התתרי, שסופו נעוץ בתחלתו, לאמור, בתרבות חצי-פראית, המתבטאת באדיקות גפרזה, קצוניות מגדשה, עצבות משונה, ובין התרבות האירופית שבאה אליו ע״י החנוך, ושעוד לא נתמזגת בנפשו היטב.

גם דוסטויבסקי, ציר את חייו ברוב ספוריו והקריאה גרידא של רומניו מכשרת אותנו להבין את נשמתו שבוית הצער ולמודת-היסורים, לחדור לתהום־תהוכה, ולהכיר באותו הספק העמוק שכעש סס בלבו.

והסופר ה מ צ י ר ח י י ו ה ו א היה גם הסופר העברי ב ר ש ד ס ק י, שהיה כל כך מושפע מהספרות הרוסית.

בספורו הגדול „באין מטרה״, בכל הרכיבו את הגבור של הספור בערבובית יסודות זרים לרוחו של המחבר ובבל-מאורעות, שאין להם שום שיכות עם חייו הוא, — עם כל זה פותח ברשדסקי לפנינו סגור לבו ומגלה לפנינו אותה העצבות העמוקה שפעפעה כארס בדמו.

הלא אותו הגבור אדמוביץ המצוי, איש כדיוגנס בשעתו, המחפש בנרות ביום בהיר את המטרה בחיים ואינו מוצא, איש שאינו מאמין בכל ומתיאש מכל, ועם כל זה נמשך מאיזה כח נסתר. שאין הוא יכול להתנגד ולהכריע, להשתתף במעשי בראשית ולהדמות ליוצר, לעשות, לברא ולהשתמש באותם הכחות האצורים ועצורים בו, — הן אדמוביץ זה, בכל השנויים וה„חתוכים״ שנעשו בו בכונה ושלא בכונה בידי המחבר בכדי להפרידו מנפשו הוא, הרי הוא—הוא הסופר העברי ברשדסקי.

דומה, שברשדסקי, שהקו האופי בתכונתו הספורית הוא כח נתוחו, ויכלתו לחדור עמוק עמוק לתוך נפש האדם בכלל, מצטין עוד יותר כשהוא בא לנתח נפשו הוא, ולחטט בעצמותו. ברשדסקי, הוא השני לברדיצבסקי בספרות העברית, להביט מתוך שפופרת אוביקטיבית על הלך רוחו ונפשו, להתכנס בתוכו לעשות „חשבון-הנפש״; ולהעלות על הניר את הזעזועים והכרכורים של נשמתו, כמו שהם בכל זרותם, מבלי התרחק מן הכעור והדומה לו. כי אין כעור באמנות.

ואדמוביץ-ברשדסקי היה בעל נפש מרה, נפש מסובלת יסורים, ונמשך כפרפר אל השלהבת והכהב את כנפיו.

ברשדסקי, היה בן-דורו ביאושו העמוק, בצערו, ביגונו, בספקותיו, כי גם לו חסרה האמונה, מעין היצירה זה, „צנור הזהב״, השופע ונותן עוז ועוזה [illegible] לסכן נפשו בכדי להשיג המטרה, אותה האמונה המהדקת את האדם אל לבה, ולוחשת באזנו: „גם כי תלך בגי צלמות לא תירא רע!״

הוא היה ספקן גדול, אבל גם בעל רגש עמוק, ולא יכול להסתפק בשכל גרידא. השכל לא השביעהו רצון, ונפשו היתה משתוקקת לאידיאלים ודורשת תפקידה, חלקה בהאי עלמא. ברשדסקי, שהיה פקח, ראה מראש כי יוכרח להסתופף בצל האמונה בכדי שיצליח בעבודתו, אבל לא יכול. השאלות האכזריות לא זזו ממקומן ודרשו פתרונים: למה ועל מה? למי אני עמל? מהי המטרה בחיים? למה היסורים וההרפתקאות?

ותשובה על שאלותיו לא מצא! . . .

המשכיל מדור הישן, בכל ספקותיו וחוסר האמונה שלו, היה „רציונלי״, חי על פי החשבון והשכל, הוא התעתד קודם כל להיות חובש, עורך דין, מהנדס או ארדיכל, וחי על פי העיקר: „אכול ושתה כי מחר נמות״, והיה שבע רצון.

ברשדסקי היה במדה ידועה יורש נאמן של העזבון הרוחני של העבר הקרוב. גם הוא, כדוד פרישמן, למשל, וכרבים אחרים הדומים לו, הביט בעין חשד על אותם האידיאלים שהרגיזו את העם ממנוחתו האדישה (האפטית) ומשויון נפשו, ושפכו זרם אור בתהום החשכה. אבל הוא לא יכול לחיות עוד כאחד מבעלי־המעשה, ונשמתו היתה קרועה ומדוכאה. ובעל כרחו היה חי חיים חדלי-מטרה, נעדרי-מגמה, חיים ריקים מכל תוכן ותקוה, בה בשעה שנפשו היתה צמאה לאור ושמש, למעשים ועבודות, כוספת לקרן נגה, לשבריר נוצץ, לתקות מתנוססת לוא גם כוזבת, ולפיכך לא יכול לפטור את עצמו מן החפוש, הפשפוש והנקור.

אפס כל יגיעותיו היו לשוא, כי חסרה לו האמונה בכחותיו ובכחות העם.

ועוד הפעם אנו עדים לאותה הטרגדיה הממלאה את לבות משכילינו, הטרגדית הנסבה מאותו העדר־היכולת ומרפיון הכח, כלומר, „אין האור לפי

הכלים" ואין היכלת המצמצמה שיש בידי המשכילים העברים לפי הצרך הגדול ה אין־סופי, התופס מקום בלבו. בקש ברשדסקי לבנות ולהרוס, אך היכולת ברחוב העברי כצומצמה היא, והוא ראה זאת למפרע והתיאש. וההגיון נצח.

אמנם, בנוהג שבעולם, כי בתקופה הרת שנויים נכבדים בחיי העם, כבתקופה זו שאנו עומדים בחיי עמנו, מכניעים המשכילים ההולכים בראש כל תנועה חדשה את ההגיון הקר שלהם, את הספק, ומנסים לעשות דברים שאינם מתקבלים על המת וגם מצליחים, אבל אינם דומים המשכילים שלנו למשכיליהם הם.

ה„אינטלגנציה" שלנו היא ילידת הגלות. הגלות קצצה את כנפיה ואין „האנטליגנציה" יכולה להתרומם מתוך בוץ-המציאות ולברא את עולמה היא, ומי יודע אם גם תוכל באיזה יום מן הימים?

ואין כל פלא, כי החיים נעשו לארמוביץ המשכיל העברי כה אפורים, כה בלתי פוריים, והתיאש מן השאיפות והנסיונות, שבעיניו נראו כך פעוטים ומגוחכים.

תאמר: התרופה היא המתה לדעת! גם זאת מן הנמנע הוא לאיש מבקש מטרה. איש כזה חפץ למצא איזו מטרה אף במיתתו, שביעת רצון ברגע האחרון, האמונה כי בפטירתו יגרום למי שהוא כאב או אושר, צער או נחת, יביא רעה לעולם; ולא, למה לקפר בהסח-דעת את פתיל חיתו?

וברשדסקי מת מות טבעי, כלומר, הוא לא שם קץ לחיו, אבל גם המות הטבעי של סופר עברי הוא בלתי טבעי, הלא הוא מת בדמי-ימיו, בעצם פריחתו, ממחלה „פרולטרית".

וקורא הייתי בעתונים איזו ימים אחרי מותו על עובדות אחדות מחייו, ומעניגת אותי העובדה המסופרת כלאחר יד, שברשדסקי החל לדבר בעת האחרונה עברית. והן זווגם של קור-ההגיון והדבור העברי אינו עולה יפה כלל; אין זה כי סוף-סוף נצח ההגיון הקר.

דומה, אם אך אמתית היא העובדה המספרת, שנשמתו של המנוח העיפה שבקשה לה „אחיזה", מצאה אותה סוף-סוף באהבה אל האוצרות הרוחניים של עמו, בשפתו הלאומית.

וחבל שזה מת מיתה חטופה, באותה שעה שרגליו היו עומדות על סף תקופה חדשה בחייו, תקופה פוריה ומבורכה; שבה שורר הכח החשאי הרוקם ובורא . . .

ד״ר פ. ליפשיץ, פריו. דוצ. לכלכלה המדינית באוניברסיתה הברנית:

שיחות בעניני הכלכלה המדינית.*)

א) דוד ריקרדו.

כבר בררנו ופרשנו את ילידת ה„רנטה". נשאר לנו לברר רושם ה„רנטה" וערכה בהחיים הכלכליים על פי השקפתו של ריקרדו. עם מהלך החיים הכלכליים והתרבות התושבים יעלה מחיר התבואה, באשר תגדל מדת האדמה הגרועה המעובדת. על ידי זה יעלה גם שכר הפועלים התלוי במחיר התבואה. הפועל צריך לחיות, וכאשר רוב שכרו הוא מוציא על המחיה והכלכלה, לכן נקל להבין, כי הפועל ידרש שיגדילו את שכרו, אם מחיר התבואה הוא ביוקר. בלעדי זאת יעלה מחיר „החומר הגס", הבלתי מעובד;—כל זאת, כלומר יוקר „החומר הגס" ועלית שכר־הפועלים, יגרום, כי בעלי התעשיה יקטינו את התעשיה. הכל הודות לעלית ה„רנטה" והכל לטובת בעלי־הקרקעות על חשבון בעלי התעשיה והפועלים יחדיו. כי הראשונים מפסידים הרבה עקב יוקר התבואה — כבר ראינו, אבל גם הפועלים מפסידים על ידי זה: אם שכר־הפועלים התרומם, באשר מחיר התבואה הוא ביוקר. אבל צריך להבדיל בין שכר הפועלים ה א מ י ת י לשכר־הפועלים ה כ ס פ י. הפועל מקבל שכר יותר גדול, אבל הוא איננו יכול לקנות במחירו, את אשר קנה בעת אשר הכל היה יותר בזול. בלעדי זאת הוא איננו יכול למצא עבודה כראוי, כי בעלי־התעשיה אנוסים להקטין את עבודתם, הודות להתנאים הגרועים ששוררים עקב יוקר התבואה. זאת היא תוצאת ה„רנטה". במלים אחרות: ענין בעלי־הקרקעות מתנגד להצלחת ועושר כל החברה, באשר ה„רנטה" תלויה באי־כשרון של הצמיחה, כלכלת־האדם איננה מעשרת את החברה כהתעשיה. היוצא מזה: כל הטוב והנוחה ל„ענין הכסף" טוב ויפה לכל החברה, וכל שנוחה „לענין הקרקע" איננו יפה ומועיל לעניני כל החברה, לאמור: אלה הדואגים, כי בעלי־הקרקעות בבריטניה יקבלו מחיר הגון למען התבואה, מזיקים להכלכלה הבריטית! זאת היא התוצאה המעשית על שדה המדיניות הכלכלית. ומזה אנחנו למדים עד כמה השתנה התורה הכלכלית לרגלי התנאים הכלכלים החדשים והדרישות החדשות, שיצאו מהמדרגות הצבוריות החדשות. „ה פ י ס י ו ק ר ט י ם" החליטו, כי ה„רנטה" נולדת ע״י „נדבות הטבע", וכי העבודה בכלכלת האדמה מכנסת ש י ו ר י ם, כי הכשרון להרבות את הצמיחה הוא בלי גבול וגדר, וכל מה שה„רנטה" תעלה, בה במדה עולה עושר החברה ומתרומם, באשר כל הצלחת החברה תלויה בה„רנטה", המקור ה י ח י ד י של עושר המדינה. לא כן היא התעשיה; היא איננה מגדלת את עושר החברה. אחרי הפיסיוקרטים בא א. ס מ י ת. הוא מפשר ואומר: כלכלת הארמה והתעשיה יחדיו גורמות לעושר החברה. אבל גם הוא חושב, כי העבודה בכלכלת האדמה מעשרת את בעליה, באשר הטבע עוזר בה. בענין זה הוא הולך בעינים עצומות אחרי בית המדרש של „הפיסיוקרטים"[1]). ה„תלמיד" היותר גדול של סמית, ריקרדו, הפך את הקערה על פיה: ה„רנטה" נולדת עקב אי־כשרון הצמיחה, קמצנות הטבע, — לא בתור „נדבות הטבע" — ורק לטובת בעלי־הקרקעות על חשבון החברה כולה! כאמור: התנאים הכלכליים השתנו, ה„קפיטליות" נולדה בבריטניה והתחילה להתפתח שמה. ענין החברה התחיל לנטות לדרך החדשה ולהתרחק מהמצב הקרקעי החדש, על כן השתנו גם התורה והעיון; והשקפה החדשה לקחה את מקומה. וההשקפה החדשה הזאת נבראה על ידי דרישת תקון הפוליטיקה הקרקעית.

אם כי ראינו, כי ביסוד תורת ה„רנטה" של ריקרדו תלויה דרישת בטול חוקי התבואה, בכל זאת לא היה ריקרדו קצוני יותר מדי בנוגע למעשה. הוא הדפיס בשנת 1882, שנה אחת לפני מתו, קונטרס קטן בשם „להגנת כלכלת אדמה" („On the Protection of Agriculture", 1822) ואשר בו הוא דורש קביעת מחיר ממוצע למען התבואה. מזה אנחנו למדים, כי הוא ידע להבחין בין עיון למעשה, שאי־אפשר הכל בבת־אחת וכי על שדה המדיניות הכלכלית נחוץ להביא בחשבון את המצב והתנאים הממשיים. לוא קראו כל מבקרי ומתנגדי ריקרדו את הקונטרס הזה, אז לא כתבו את אשר כתבו בלי יסוד ובלי צדק.

עוד תורה נכבדה יסד ריקרדו — יותר נכון ברר ופרש — שנהפכה לסלע המחלקות בין חכמים שונים והיא תורת הערכין, תורה, אשר עד היום לא נקבעה לגמרי. נשתדל לבארה בדברים קצרים: רגילים אנחנו לשמוע תמיד, אומרים „להחפץ הזה יש ערכין" (או ערך). פה שאלה מנסרת מעצמה; במה תלוי הערך, סבתו, ילידתו? לכאורה נקל להשיב תשובה קצרה והיא: הערך תלוי בהתועלת, הנגרמת על ידי החפץ; חפץ זה הוא בעל ערך גדול, כאשר הוא מביא לי תועלת גדולה ולהפך, כלומר בה במדה, שהתועלת מתרוממת בה במדה עולה הערך, וחזר הדין.

זאת תהי בלי ספק התשובה הראשונה. אבל העובדות בכל יום ויום אומרות אחרת. למשל: כל אחד ואחד מאתנו יודע, עד כמה גדולה התועלת של האויר והמים ובכל זאת ערכם קל הוא מאד. ולהפך: כל אחד יודע עד כמה קטנה התועלת של המרגלית והפנינים, ובכל זאת ערכם גדול. הרי לפנינו חזיון כלכלי הצריך פרוש וברור. ותורת הערך נכבדה מאד מטעם זה: לכל סחורה יש מחיר ידוע. קביעת „חוק המחיר" היא שאלה חשובה בהכלכלה המדינית. אבל אי־אפשר לקבוע „חוק־המחיר" בלי תורת־הערך, באשר המחיר תלוי בערך החפץ, ועל כן מבקש ריקרדו לברר ולפרש ע״י תורת הערך את „חוק המחיר": כיצד עולה ויורד המחיר בשוק המסחר והקנין.

*) עיין „העולם" גליון כ״ח.

[1]) ימים רבים האמינו בהספרות הכלכלית, כי סמית וריקרדו חד המה בנוגע לתורתם, אבל בימים האחרונים, לרגלי החקירות החדשות שנכתבו בענין זה, הוכיחו, כי שני החכמים האלה שונים המה זה מזה בנוגע להשקפות הכלכליות. עיין ס׳: „Adam Smith's Methode etc", 1906".

כשנשקיף על שוק המסחר הרי לפנינו שני מינים מחירים: מחיר השוק והמחיר הטבעי. מחיר־השוק הוא המחיר האמיתי, הממשי, שמשלמים כל פעם ופעם בשביל הסחורה. בלעדי המחיר הזה יש עוד המחיר הטבעי, אותו המחיר שמשלמים על השוק, לא פעם אחת ושתים, אך השורר ימים רבים ואשר אליו נוטה תמיד מחיר השוק.

מחיר השוק תלוי בדרישה והצעה, הוא עולה ויורד תמיד, ועל כן אי־אפשר לקבוע למענו כלל אחד. אם רב מספר הקונים ומעט מספר המוכרים, כלומר אם הדרישה עולה על ההצעה אז יעלה מחיר הסחורה, ואם מעט מספר הקונים ורב הוא מספר המוכרים, כלומר ההצעה עולה על הדרישה, אז, כמובן יורד מחיר הסחורה, וכאשר מספר הקונים והמוכרים איננו תדירי תמיד, על כן אי־אפשר לקבוע הלכה או חוק בענין זה. אבל אחרת הוא בנוגע למחיר הטבעי, השורר ימים רבים. פה יכולים אנחנו למצוא כלל תמידי, וזאת אפשר על ידי פתרון חלק־הערך. ככה היא השקפתו של ריקרדו.

כל ערך כלכלי הוא בן שני מינים: ערך־הצורך (Gebrauchs-wert) העולה בכד עם התועלת, והערך השני הוא ערך־החלוף, כלומר, שבשויו אפשר לקבל חפץ אחר תמורתו. כמובן אי־אפשר לכל חפץ וחפץ להיות בעל ערך־החלוף אם הוא חסר־התועלת. בכל זאת התועלת איננה קנה מרת ערך־החלוף, היא סבת יכולת החלוף, אבל לא קנה המדה של ערך־החלוף. וערך־החלוף הוא בן שתי מחלקות: ערך־החלוף של נכסי המונופולין, שאי־אפשר להגדיל את מספרם על ידי עבודה וזריזות, וערך־החלוף של הנכסים שאפשר להגדיל את מספרם על ידי עבודה. נכסי־המונופלין המה יקרי־המציאות, וערך־חלופם הוא סובּיקטיבי, הוא תלוי במאויי הקונים, ומספר הנכסים, האלה איננו חשוב בעולם הכלכלי. אחר הוא ערך־החלוף של הנכסים, שאפשר להגדיל מספרם — פה העבודה היא קנה המדה של הערך, באשר על ידיה אפשר להגדיל את מספרם. מזה אנחנו למדים, כי המחיר הטבעי תלוי בהוצאות התעשיה, והוצאות התעשיה בהעבודה. על ידי זה נולדה ההשקפה בהספרות הכלכלית, כי תורת־הערך של ריקרדו היא אותה של הסוציליסטים והיא: כי העבודה בלבדה היא סבת הערך, ואם העבודה לבדה היא סבת הערך, הלא מובן מאליו כי המעמד השורר איננו המעמד המתאים, הוא שורר על השלל והחמס; רק הפועל בורא על ידי עבודתו את ערך הסחורה; ובכל זאת ההון מצד זה והעבודה מצד אחר עומדים זה מול זה כאויבים. ההון חי על חשבון העבודה, הודות להסתדרות השוררת על שדה הכלכלה. כל זה מצאו סעד בתורת הערך של ריקרדו. ריקרדו בעצמו לא גלה פנים כאלה בתורתו, אבל אחרים באו ותמכו יסודותיהם בו. אם זה בצדק או לא בצדק, נראה להלן.

מענין הוא לדעת את סרוד־הדעות על אודות תורת־הערך של ריקרדו. מצד אחד מחליטים כי תורת־הערך של ריקרדו ושל הסוציליסטים חד היא, כלומר רק העבודה היא קנה המדה של הערך. מצד השני מחליטים סופרים רבים, ובראשם מרשל האנגלי ודיטצהל האשכנזי, שאפשר לחבר את תורתו של ריקרדו עם תורת־הערך של בעלי „גדר־התועלת" (Grenzungen)[1] שעל פיה לא העבודה, אך התועלת היא קנה־המדה של הערך! הסופרים האחרונים מצאו סעד בדברי ריקרדו, שקבע שני מיני נכסים, נכסי־המונופולין ונכסים המתרבים על ידי העבודה, שני גורמים, שבהם תלוי קנה־המדה שלה ערך: התועלת והעבודה. בדברים קצרים הרי לפנינו פשרה על ידי פרוש השקפתו של ריקרדו. בתורה אחת גלו שתי פנים שונות על פי חריפות מיותרה! צריך להוסיף כי כבר טהינען, קנים ובאהם־באורק החליטו, כי אי־אפשר לערב את תורת־הערך של ריקרדו עם תורת הערך של הסוציליסטים, באשר שונות הנה זו מזו לגמרי. ולא לפלא יהיה בעינינו, כי קרל דיהל, פרופיסור בקניגסברג, המומחה היותר גדול בחקירת ריקרדו, השתדל להפיץ אור על השאלה הזאת, ובספרו הגדול על אודות ריקרדו (יצא לאור בשנת 1905 בשני כרכים בשם: „Socialwissenschaftliche Erläuterungen") פתר את השאלה הסבוכה, בהוכיחו באותות ומופתים, כי ריקרדו איננו אומר שהעבודה בלבדה היא קנה־המדה של הערך, אך ההוצאות של התעשיה הנן קנה מדת הערך של ריקרדו. והוצאות התעשיה אינן העבודה בלבד, אך גם הרבית והריוח בכלל, ועל כן אי אפשר לערבב תורת ריקרדו עם תורתם של הסוציליסטים. מצד השני מחליט דיהל, שאי־אפשר לחבר תורתו של ריקרדו עם תורת־הערך של בעלי „גדר־התועלת", באשר לפי ריקרדו התועלת הסובּיקטיבית איננה יכולה להיות לקנה־מדת הערך.

כי פתרון שאלת הערך נכבד מצד העיוני — מובן מאליו. אבל מה להמעשה ולהעיון בענין זה? זוהי שאלה נכבדה ואשר פתרונה יהיה גם פתרון אמתת ההשקפה על אודות תורת־הערך של ריקרדו. החכמים השונים התפלפלו במקצוע זה, המופתים שהביאו מיוסדים בהפילולוגיה, כלומר על ידי מקומות שונים בספרי ריקרדו. המה חפצים להוכיח את אמתת השקפתם על אופן „אינדוקטיבי". ננסה נא להוכיח זה על אופן „דדוקטיבי" ונראה עד כמה נכבד היה פתרון שאלת הערך גם למען המעשה.

(סוף יבא).

הַשָּׁבוּעַ.

ארץ ישראל.

מירושלם כותב לנו סופרנו: ביום הששי שעבר אחרי הצהרים נפלה תבערה בשכונת „בתי־הפח" (ע״ש פח־הברזל שממנו נבנו הבתים האלה). נשרפו ארבעים בית ושלש חנויות. בשכונת זו יושבים עניי ירושלם היהודים שבאו מאור־כשדים. התבערה הזאת הרעישה את כל יושבי ירושלם, כי מכבי אש אין בעירנו כמו גם בערי ארצנו האחרות. למקום האסון מהרו המכונות המשאבות היחידות שישנן בירושלם: זו של בית־הספר למלאכה של חכי״ח ושל המושבה הרוסית. גם אנשי הצבא תחת הנהלת פקידים באו ובעזרת מתנדבים עלה להציל את המטלטלים המעטים של המסכנים ולעצור בעד האש. רק לפנות ערב עם חשכה גברו על האש. משערים את הנזק לעשרת אלפים מרק; ואם נזכור את מצב העניים שסבלו את הנזק הזה נבין את מצבם הנוכחי.

גם **מראשון לציון** מודיע לנו סופרנו מר ר. ע״ד התחלת תבערה, באור ליום החמישי. לאושר בני „ראשון" ראו תיכף את הלהבה ומשך חצי שעה כבו אותה. ראוי היה שאכרי מושבתנו כמו גם אכרי המושבות האחרות ידאגו לסדר אגדות מכבי־אש וירכשו את הכלים הנחוצים.

— הבציר ממשמש ובא. זה כחודש ימים שעל גבעות הכרמים מתנוססות סוכות הנוטרים. רוב הנוטרים המה בני האכרים. רבים שכרו גם נוטרים מהפועלים ושמחה רבה, ביצאך בלילה לטיל בין הכרמים יגיעו לאזניך קולות שירה וריות־תרוכה; ואין לך תקופה מלאתי־שמחה ושירה מזו של נטירת הכרמים ותחלת־הבציר במושבות הכרמיות שביהודה.

טבריה. (W. קנאי האשכנזים המקומיים מתעתדים לצאת למלחמה גלויה נגד בית הספר של החכי״ח ונגד אבות התלמידים וישכרו בית גדול ושם יושיבו את התלמידים ומלמדי כל העיר ושם יהיה הת״ת המתוקן, כביכול; ובכח הת״ת הזה, והעיקר בכח „החלוקה", אשר ישללו מאבות התלמידים, השולחים את בניהם לבית הספר ילחמו. לו תקנו באותו הת״ת את תלמוד ולו הנהיגו למוד בערבית ואיזו שפה אירופית, כי אז היו יכולים לרכש על צדם את דעת הקהל, וגם היו יכולים להשיג בנקל תמיכה מחברת „עזרה" הברלינית, אך הקנאים אינם רוצים בכל תקונים, חפצים המה רק להלחם ברוח העת.

ראו זאת הספרדים, רוב יושבי העיר, ויתקנאו באחיהם האשכנזים, וייסדו גם הם מין ת״ת כזה רק בנוסח ספרדי. ו„חכם" קנאי וחולה בהזיה דתית קבץ לביתו יותר ממאתים ילד ומלמדם זוהר וקבלה, ומתקן הוא את תלמידיו הרכים והצעירים פגמים בספירות עליונות. ומסתגפים הילדים וצמים בכל יום שני וחמישי ומתורים על חטאים שלא חטאו . . . ושוטרים שכר — יהודים „אנשי חיל" — לתפוש את הילדים בדרך לכתם לבית הספר האליאנסי להביאם לביתו בחזקה אפילו נגד רצון אבותיהם. בשבוע העבר נפל סכסוך בין אחד ממורי ביה״ס ובין החכם הנזכר,

---

[1] על אודות התורה של „גדר־התועלת" כדאי להקדיש שיחה מיוחדת. שתתורה הזאת נוסדה — יותר נכון נגמרה ונשלמה — על ידי „בית המדרש האוסטרי" בכלכלת המדינה, שבראשו עומדים קרל מנגר, אויגן באהם, באזרק ועוד. התורה הזאת ידועה עוד בשם אחר: „תורת־הערך הסובּיקטיבית" או „הפסיכולוגית".

וכפשע היה ביניהם ובין הכאות וחלול השם. עד שהתחכם-בשי התערב בדבר והשוה ביניהם, שהתלמידי בית הספר, יכולים, ברצונם, לבקר אחרי הצהרים גם את בית הת״ת ובלבד שיכינו את שעורי בביה״ס. ות״ת „חדישה״ זו משתדלת לקבל תמיכה מחברת „עזרה״ וכבר שלחת הקהלת הספרדית מכתבי שנוררות לכל החברות הגדולות אשר בלונדון, ברלין ופריז.

⌒ בין צעירי טבריה גדלה בימים האחרונים השאיפה ללמוד את עבודת האדמה, החלוקה הבזוית וחיי העבדות בין קנאים חשוכים היו עליהם למשא, ורוצים המה לחיות חיי חופש באויר צח ולמצא את לחמם בזעת אפם ובכבוד. הרבה צעירים מחכים בכליון עינים לבא מר קלוריסקי, הידוע לחובב ציון, ויציעו לפניו כי יתן להם אדמה ובתים לתשלומי שעורין על כמה שנים; את ההוצאות של השנה הראשונה מקוים המה למצא ממקום אחר. כי הפקיד שמלא את מקום מר קרוליסקי התפרסם בגסותו ובאכזריותו בנוגע לאכרים, שלא חלקו לו את הכבוד, „שהיה יאות לו״. קוראי „העולם״ זוכרים בודאי את המקרה שקרה לו לפקיד זה עם האכר־הנגר. המשפט ע״ד המאורע ההוא יתברר בימים האלה בבירות, וכלם מחכים לתוצאותיו.

═ מרבים פה לדבר על דבר פתיחת סניף לא.פ.ק.; אמנם כבר הגיעה השעה. מנהלי הא.פ.ק. ביפו צריכים היו להתאושש ולהקדים את הבנק הגרמני, שגם הוא — אומרים — יפתח סניף בעירנו.

אשור ההסתדרות המורים ברוסיה.

(נתאחר מפני חוסר מקום).

מודיעים לנו עוד את הפרטים הבאים על דבר אשור הסתדרות המורים היהודים ברוסיה, ההסתדרות נתאשרת לרגלי השתדלותו של הד״ר ישראל בנדרסקי ע״ש חמשת חברי המרכז: הד״ר ישראל בנדרסקי, מ. רוזנבלט, יעקב ליברמן, צבי בילס ונ. הורויץ.

רשאה ההסתדרות לפתוח סניפים בכל ערי תחום המושב, לפתוח חדרים מתוקנים, ליסד שעורים, להוציא לאור ספרי חנוך ופדגוגיה, להוציא עתון, ליסד בתי עקד וביבלותיקות, בתי מקרא לערוך נשפים ולהציג מחזות לטובת ההסתדרות, לאסוף אספות פומביות, ולקרא לועידות להצירים באי כח תחום המושב.

רשאה החברה ליסד גם קופת חסכון ועזרה-הדדית למורים, לתת תמיכה לאלה משוללי היכולת לעבוד עבודתם, לתמוך בידי האלמנות והיתומים של המורים היהודים. לאשור הסתדרות זו יש׳ ערך גדול בשביל החנוך העברי ברוסיה ולהרמת תרבותנו. (עיין ב„מכתבים מרוסיה״, ח׳).

הַשָּׁבוּעַ הַצִּיּוֹנִי.

ע״ד בקורו של ראש ההסתדרות בפטרבורג

יכולים אנו להביא עוד את הפרטים הבאים:

המטרה הראשית של הבקור הזה היתה לבאר לממשלה הרוסית את הציונות: ערכה, שאיפותיה, מוסדותיה וכו׳ עפ״י המקור הראשון. הבקור הזה נעשה עפ״י הזמנת ראש הַוָּרָה הרוסית, סטוליפין. כידוע, אסרה הממשלה הרוסית בימים האחרונים את העבודה הציונית בארצה; גם הסינט הוציא אסור מצדו על עבודת הציונים בבארו, כי הציונות הנה כסות לשאיפות מדיניות אחרות וכי חפץ הציונים הוא לעורר שאלה לאומית חֲדשה ברוסיה. בידי מר ולפזון עָלה להוכיח לעומדים בראש הממשלה את הטעות הזאת ויוכיח להם את ערכה האמתי של הציונות ואת שאיפותיה כמו שהן. סטוליפין הביע, כידוע, את אהדותו לציונות, ויש לקוות כי הממשלה עוד לא תפריע את הציונים בעבודתם.

בימי שבתו בפטרבורג נועד מר ולפזון פעמים אחדות עם סגנו של סטוליפין, מַקְרוב, המנהל את עניני המִשטרה (פוליציה). מלבד השיחה שהיתה למר ולפזון עם שר־החיצון, איזבולסקי, נועד גם עם ציר רוסיה בקושטה, זינוביב, ששוהה כעת בפטרבורג. עם שני האחרונים נדבר ע״ד הפוליטיקה החצונית ביחוסה לציונות.

כל השיחות והועידות האלו מבטיחות תוצאות טובות בעתיד. מה שחשוב ביותר הוא כי נברא קשר בין ההנהגה הציונית ובין הממשלה הרוסית.

ראש־ההסתדרות, מר ולפזון, בוילנה.

(מאת סופרנו).

בקורו של ראש הסתדרותנו בעירנו היה מאורע חשוב בחיי הקהלת שלנו וחג לציונים וללאומיים, הקרובים פחות או יותר לציונות. ביום בא מר ולפזון, — ביום הרביעי שעבר, ב13 לח׳ זה, בשעה 12 וחצי אחרי הצהרים נתאספו הציונים „וחובבי־ציון״ בבית „הצדקה גדולה״ הוילנאית לקבל באופן רשמי את פני ראש הציונים ואת סופר ההסתדרות מר נחום סוקולוב. הפגישה נערכה בשם הקהלה היהודית המקומית.

הד״ר קנטור ברך את מר ולפזון בשם היהודים הלאומיים, חברי הקהלה המקומית. בין יתר דבריו אמר: „יודעים אנו מה נתנה לנו הציונות, היא הריםה את ההכרה והרגש הלאומי, ובגלל מפעלה זה רחשה את אהדותנו אחרי מות המנהל שקדם לך, שלא נשכחהו לעולם, שגם אותו ברכנו בצל קורת בית תקהלת המקומית. חששנו פן יעומם זוהר התנועה ורפו ידי העם ויתיאש, ומה שמחנו לראות, כי התנועת לא פסקה, כי היא הולכת ומתחזקת יותר ויותר — וזהו דבר, שגם העומדים מחוץ למחנה הציונים מודים בזה. ולכן הואילה נא, אדוני נשיא הציונים, אחד מאלה העוזרים לתחזקת התנועה ולהתבצרותה, לקבל את ברכתה החמה של הקהלה העברית בוילנה!״

מר ולפזון ענה בדברים האלה: „שמח הייתי על ברכת הקהלה העברית בשם היהודים הלאומיים יותר מהפגישה שהיתה נערכת לי על ידי ציונים. גם מנהיגנו המנוח, הד״ר הרצל התכיב, שזכרונו קדוש לנו, במסרו לי את רשמי נסיעתו לרוסיה, ספר לי ע״ד הזכרונות היפים, שנשארו בקרבו מהפגישה שנערכת לכבודו בכית הזה. עלינו להאמין, — ואנכי בטוח בזה — כי לא רחוקה העת שלא יאמר עוד: „יהודים ויהודים־ציונים״. תבוא העת שכל יהודי יהיה ציוני, שכלנו נאמין בזה, שאנו מתגעגעים לו זה שנות אלפים. אנכי נקראתי לעמוד על משמרתי ולמלא את חובתי לפני העם, ואקוה כי יעזרנו האלהים ומטרתנו תושג. ובא לציון גואל״.

אחרי שהתיצבו לפניו רבים מהנאספים נסע מר ולפזון לבקר את בית הכנסת הגדול ואת בית עקד הספרים ע״ש שטרשון. הנאספים פנשהו ולווהו בקריאות „הידד!״

ובשעה העשירית בלילה ערכו הציונים משתה נהדר לכבוד שני האורחים החשובים.

המשתה נערך באולם הגדול של ה„גרנד הוטיל״, שהיה מקושט בתמונות ציוניות, בצבעים לאומיים ומואר בפנסים חשמליים ו„מגיני דוד״. ביחוד הצטינה תמונת הד״ר הרצל במסגרת של פרחים חיים. אל המשתה באו אורחים רבים מוילנה וחבורות ציוניות שלוחות: מורשה, ממינסק, קובנה, גרודנה, לידה, סמרגון ועוד. מערים רבות באו טלגרמות של ברכה. בנשף השתתפו יותר מ150 איש.

מר ב. גולדברג פתח, בשם הועד המרכזי של הציונים ברוסיה, את המשתה. הוא מודיע, כי נסיעתו של ראש הציונים לפטרבורג תביאה לידי תוצאות טובות. ברוסיה אין צורך מיוחד לעורר את ההכרה הלאומית, כי היא קייםת. יש בהמון היהודי אהדה רבה לתנועתנו, אך לא היתה כל יכלת, להוציא תועלת ממשית ממצב-רוח זה מפני המפריעים הרבים. עכשיו הודות לעמלו של ראש ההסתדרות נתנה היכולת הזאת.

לפני חמש שנים עבר דרך עירנו הד״ר הירצל — הכל קמים ממקומותיהם — בשבו מפטרבורג. זה היה אחרי הפרעות בקישינוב. מצב רוח היהודים אז היה מדוכא. הופעת המנהיג הציוני ברוסיה היה אז כאורע מכניס זרם חיים חדשים לתנועתנו. אותו מצב הרוחות הוא גם בשעה זו. אחרי „הריבולוציה״ רבת־הדמים נכנסו החיים לסדרם, אבל הצבור מלא אדישות ושויון-הנפש לכל תנועה אידיאלית. כל זה, יחד עם איסור האספות והתעמולה הציונית הפחיתו את זוהר התנועה. לכן כך חשובה לנו הופעתו של ראש הסתדרותנו: אין חבוש מתיר את עצמו מבית האסורים! הציונים הרוסים לא יכלו להעביר את רוע הגזרה ואסירי-תורה המה לראש ההסתדרות, שהמציא להם את העזרה הנחוצה בשעתה!

אז מברכים את מר ולפזון ציונים באי-כח ערים שונות. שתי תלמידות מבית הספר „יהודיה״ מגישות להנשיא זר-פרחים יפה, ואחת התלמידות אומרת לו (עברית): „בשם כל חברותינו, תלמידות בית הספר „יהודיה״, הננו מביעות את שמחתנו הרבה, כי זכינו לקבל את פני נשיא הציונים בעירנו. לאות שמחתנו אנו מגישות לך זר-פרחים והננו מברכות אותך, כי תזכה לקבלת-פנים שלנו, כשנגיש לך זר־פרחים חיים — זר-נצחון — שגדלו על אדמת ארצנו, ושמה נקיה, תחיה ותפרח, כפרחים החיים ההם, שפתנו, שבה אנו מברכות אותך״.

בשם החברה „חובבי שפת עבר״ מברך בעברית מר נוטיק. הוא מברך את הסופר מר נחום סוקולוב, שהקדיש את כל כשרונו הגדול לעמו ואת המנהיג אשר עבד הרבה לטובת התנועה הציונית.

ה׳ רוזינבלט מקיוב מברך בשם „אגודת המורים העברים״ ברוסיה את ראש ההסתדרות ואת מר סוקולוב, בעל הזצנה, כי תהיה שנת הקונגרס הראשית שנת עב

— (מחיאות-כפים סוערות לכבודו של סוקולוב). הוא מברך את הנשיא כי יזכה לפתוח את הקונגרס הציוני בעברית.

מר לוין מברך את האורחים בשם תלמידי הישיבה בלידה; הוא מברך את הנשיא ואת מר סוקולוב, שגרם הרבה להתפתחות הטעם ולהתעוררות הרגשות הלאומיים בקרב בחורי הישיבה.

מר דרויאנוב נואם נאום של ברכה (בעברית) בשם „חובבי ציון״. הוא מספר ע״ד פגישתו עם ראש ההסתדרות בארץ-ישראל ואומר:

„זה היה בימים שעסק בעבודתו העקרית תחת שמי ארץ ישראל. אני זוכר את אותם הרגעים היפים, שבהם הצענו לפני נשיאנו את כל דרישותינו ואת כל צרכינו בארץ, שאליה אנו נושאים את נפשנו; זוכר אני את הרגש הגדול ואת הרעיון לעבודה שעורר בנו נשיאנו — ואני מברך את הנשיא בשם „חובבי ציון״, שיעלה בידו להקדיש את כל עמלו לעבודה העיקרית לארץ מולדתנו, לתחיתה ולבנינה״ . . .

אז יענה מר ולפזון בנאום ארוך, הנפגש במחיאות-כפים ארוכות סוערות:

„אחים ואחיות יקרים! אני מודה לכלכם, ביחוד לחברי הועד המרכזי שלכם, שנתנו לי את היכלת להמצא פה; אני מודה לאורחים שבאו מקרוב ומרחוק לבלות את העת אתנו יחד, אני מודה לעלמות הצעירות, שהגישו לי את הפרחים. דבורן העברי עשה עלי רושם עמיק. כי רק כאשר תדברנה ה נ ש י ם עברית — תהיה השפה לשפת-אם. אני מודה לכל אלה שבאו אל החגיגה, אף כי אין לנו לע״ע כל סבה לשמוח ולערוך חגיגות. אדוני וגבירותי! אין לנו להפחית את ערך מפעלנו, אבל אל לנו גם לדגזים יותר מדי את ערך תוצאות הבקור הנוכחי, מכפי שהיא באמת. אנכי המצאתי רק תבן ללבנים, דבר שלא נתנו לנו עד עתה — ועליכם להכין לבנים ולבנות את הבית הגדול. יש הבדל בין הלבנים שהכינונו לפנים ובין הלבנים שאנו מכינים עכשיו. הלבנים הקודמות היינו מכינים לאחרים ואת הלבנים הללו — לבנינגו אנו. ובזה נבדלת הציונות מכל התנועות שקדמו לה בתוך היהדות.

לפנים, כשבא יהודי מחוץ לארץ לרוסיה לעשות איזה דבר בשבילם היו יהודי רוסית תמיד כמקבלי נדבה והאורחים — כנדבנים. לא כן הציונים. אנכי לא באתי לתת נדבות, אך להקל עליכם את העבודה, אינני נדבן, הנני רק האיש שבחרתם, הממלא את רצונכם. אין נדבנים בתוך הציונות. כלנו עושים לעצמנו, כל אחד ואחד עובד כפי יכלתו כדי לעזור להשגת המקלט הבטוח בארץ ישראל. איננו יכולים לפזר את כחותינו, אחרי שהתחלנו עבודה גדולה כזו; איננו יכולים לעבוד היום פה ומחר שם — רק דבר אחד אנו רוצים לגשם, את העתיד היהודי — והעתיד הזה יוכל להתגשם א ך ו ר ק ב א ר ץ - י ש ר א ל! (מחיאות-כפים).

נפלא הוא, כי עלינו להטעים תמיד, שהציונות מכוונה לציון. אנו יודעים איפה נמצאת ציון-זו, ובפרוגרמה הבזילאית כתוב מפורש — „ארץ ישראל״. אלה שאין להם סבלנות, ושאינם יכולים לחכות, ילכו נא בדרכים אחדות ונשמח כי ישיגו איזה דבר. אבל, אדוני, הדבר הזה לא יטה אותנו מדרכנו. אנחנו יצרנו את הפרוגרמה ולא נטה ממנה ימין או שמאל אם נוציא אפילו אבן אחת מבנין הפרוגרמה שלנו יפול כל הבנין. כל המוסיף גורע; אין לא להוסיף ולא לגרוע. מטעם זה התנגדתי לכל אלה שרצו להכניס דברים אחרים צדדיים לתנועתנו. ר ק מ א ר ץ י ש ר א ל ת ב ו א ת ש ו ע ת נ ו״. (מחיאות כפים).

איננו לא ציונים מעשיים בלבד ולא ציוניים מדיניים בלבד. הננו ציונים מעשיים ומדיניים כאחד. חבת ציון והציונות הן גוף ונשמה. שתיהן לא תוכלנה להתקיים זו בלא זו. את העבודה המדינית תראו בכל מקום. גם נסיעתי לרוסיה הוא ענין מדיני. באתי לראשי השלטון ברוסיה לבקש שלא יפריעו בעד עבודתנו הגדולה לפתרון שאלת היהודים והצלחתי. בארתי לאנשים, העומדים בראש הממשלה מהי הציונות, מה הן תקוותינו ומה אנו עושים כדי להוציא את תקוותינו לפועל. דברי נתקבלו על הלב. מכל צד הבטיחו כי כל האהדה תהיה על צדנו וכי דבר לא יעשה נגדנו.

והנה הגעתי לשאלה המרחפת פה באויר, השאלה, שכבר שמעתיה ברוסיה: „מי שמך״? מי מלא את ידך לדבר לפני הממשלה בשם יהודי רוסיה? לטענה זו של „מי שמך״ היה יסוד אילו היתה פה הסתדרות מסודרה של היהודים, הדומה להסתדרות ציונית, שיש לה מחזיקים ותומכים בכל השדרות והמדינות. הסתדרות מאוחרת ומסודרת שתקח בידיה את עניני יהודי רוסיה אין פה ולכן חושב אני כי היה היתה לי הזכות לדבר בשם חלק מהיהודים. אולם הרי לא עשיתי כזאת. ובנוגע לעבודת הציוניים רק אחת הנני יודע: התפוצצות הכחות מזיקה. והנני עומד על דעתי: אל לציונים לעשות דבר זולתי עבודה ציונית בארץ-ישראל! (מחיאות-כפים). מובן מאליו, כי בבואנו לדבר על התנועה הציונות — אנו נוגעים גם בשאלת היהודים בכלל, כי היהדות והציונות הלא חטיבה אחת הן, שאין להפריד ביניהן. עתה עבדתי רק לטובת הציונות, ויכול אני להגיד בבטחה, כי את בקשתי אשיג. אחים ואחיות לדעה! האפשרות לעבודה ציונית ישנה. עכשיו אין הדבר תלוי אלא בכם, ביחוד במנהליכם, עליכם להשתמש בדבר שרכשתי ולפתח ולשכלל את העבודה הציונית, כי העבודה גדולה, קשה וארוכה!

אדוני וגבירותי! עלינו להאמין בציונות, לפי שזהו האמצעי היחידי לפתרון שאלת היהודים העולמית. יש ביהדות אמצעי-תשועת קטנים רבים, אבל פתרון גמור לשאלת היהודים — מלבד הציונות — טרם הוצע. עתה הגיע הזמן שכל אחד מאתכם יעמוד על משמרתו.

אינני מתכון להחניף לכם. אבל תמיד אמרתי, כי ציוני רוסיה הם הציונים היותר טובים. כך אמרתי תמיד לאחינו אשר באנגליה, באשכנז ובאוסטריה. ובאמרי זאת בחוץ לארץ גם אז היו שומעי דברי . . . יהודים רוסים! (צחוק). וגם אנכי הנני חצי יהודי רוסי, נולדתי ברוסיה — וחבתי לאחי אשר ברוסית נשארה בלבבי והנני גומר את דברי בבקשה: גשו מחדש אל העבודה! זכרו כי אין לנו לא להוסיף ולא לגרוע מהפרוגרמה הציונית, ואני מקוה, כי התוצאות הקטנות שנשיג בדרכנו תביאינה עוד לידי כך שנזכה עוד בחיינו לראשית התאזרחותנו בפלשתינה (מחיאות-כפים סוערות ונמשכות).

אחרי נאומו של מר ולפזון ינאם הרב הד״ר קנטור. הוא מדבר ע״ד ערך הציונות בשביל היהודים הלאומיים ואומר: הציונות היא להם זכר להיסטוריה שלנו. היהודי קשור לא״י, והחבה לציון, זו שהגדירה ר׳ יהודה הלוי במבטא „אנכי במערב ולבי בסוף מזרח״, זהו המעבר בין העבר ובין העתיד. מכיון שהתעוררה החבה לציון שוב הכל כמו שהיה. הציונות היא בעיני הכח המעורר את ההכרה הלאומית והמזכיר, כי במזרח, ערש התולדה העברית, עוד חית הארץ, חיה התולדה ויחיה גם העתיד. ואם גם לא תתגשמנה שאיפות הציונות או אם תתגשמנה בזמן יותר מאוחר מאשר מבטיחים — גם אז יש זכות קיום לתנועה הגדולה הזאת. רוצה הייתי ליעץ למנהיגי הציונים: אל נא תבטיחו לעתיד הקרוב — יש לעם היהודי סבלנות לחכות, ואם גם צריך יהיה לחכות שנות מאות — אין בכך כלום. בעבודה הציונות עצמה מונח פתרון השאלה.

מר דוד ולפזון הנהו סמל הקשר עם ההיסטוריה שלנו, ומר נחום סוקולוב, שלא רבים כמותו בספרותנו העברית, אחד מנושאי השפה העברית — גם הוא סמל של החבור עם העבר היהודי. ואני מברך את שני האורחים הנשאים בברכה חמה, בשם כל היהודים הלאומיים (מ״כ).

אז יענה מר סוקולוב בנאום עברי יפה:

„רוצה אני להביע את הרושם הכללי שעשו עלי רשימות הערים ששמעתי פה: סמרגון, לידה, מינסק, ועוד, שבאו להמטיר עלינו גשמי ברכות. הרשימה הזאת עוררה בקרבי מחשבות רבות על העבר ועל העתיד של הערים. הגיאוגרפיה זוהי המבוכה היותר גדולה בתולדותנו. ערים רבות ומדינות רבות עברנו, בהרבה מהן השארנו זכר, בהרבה מהן עבדנו ופעלנו — הנכר שם זכרונגו? עברתי ארצות רבות, חייתי. למשל, בטרויאש — הנשאר שם אף זכר ממרכז היהדות הזה? כשטיילתי ברחובות קורדובה, מרכז הקולטורה היהודית בספרד, כאב עלי לבי כשזכרתי מה היתה העיר הזאת לנו לפנים ומהי לנו עכשיו. גם עליכם לשאול את עצמכם: אולי תהיינה במשך הימים גם כל הערים האלו שהזכרתם רק צללים בהסטוריה העברית.

הננו נמצאים עכשיו „בירושלים דליטא״ ומרשה אני לשאול אתכם: האם ראויה עוד העיר הזאת לתקרא בשם הזה? בדברי ימינו חשובה עיר זו מאד. בארצות ובערים אחרות היא מפורסמת כבירת ליטא. ליטא בראה איזה דבר בפסיכיקה היהודית, היא יצרה את האגדה הליטאית היהודית, ליטא יצרה את האגדה של השכל, של התבונה. הגדול של ליטא הוא הגאון, הקדוש המסתגף, המקריב את חלבו ודמו על מלחמת הקיום. חדוד השכל של יבושת, של דקדוק — זהו האופי הליטאי. האופי הזה נתגשם ביצירות הרוח, בקלסתר פני הגאונים, ביצירות הרוח, ביצירות ספרותיות לאומיות — בכל היה מוטבע הצביון המיוחד.

וכשאנו באים עכשיו ורוצים לרכך את היבושת, אנו פוגשים במכשולים דוקא במרכז צפוף יהודי כוילנה, שלכאורה היו צריכים לפגוש אותנו דוקא פה בחבה. כי להגלות יש כבר מסורת, ומסורת-הגלות מפריעה בעד המסורות הלאומיות. נקל יותר לעשות תעמולה ציונית באפריקה, מקום שם נוצרו קהלות חדשות, מעשות תעמולה בקהלות העבריות העתיקות. אלו טוענות: אין לנו צורך בתחית הרוח העברי; שהרי הרוח הזה נוצר על ידינו ובנו! אבל זוהי טעות. כמה מרכזים היו לנו, מרכזי יהדות! היו ימים שאמרנו: מקרקו תצא תורה, מקיוב תצא תורה. היתה תקופה כזו גם בוילנה, שנכתרה אז בשם „ירושלים דליטא״ — ואים עכשיו כל המרכזים הללו?

אמנם לא נעים הוא הדבר לא לדרוש בשבחה של העיר, שקרבה אותנו ושהראתה לנו מדת הכנסת אורחים. אבל בקורת במדה ידועה מותרת. עלינו להודות, כי לא הכל טוב, לא הכל יפה, כמו שחשבנו.

וכן הוא במה שנוגע לרוסיה. רגילים אנו להתפאר ביהודים הרוסים. היהודים הרוסים הם מצוינים, רוסיה — זהו מקור היהדות ושרשה. אבל באמת אינו כן. גם ברוסיה התחילו היסודות להתרופף ולהתמוטט מתחת רגלינו. כל מה שאנו מרבים לנסוע ולעבור בערים רבות, כן תתחזק בנו ההכרה, כי לא ירושלים דליטא אך ירושלים האמתית, ולא זו של מעלה, אך ירושלים של מטה צריכה להיות מאוית נפשנו. ואת הרעיון הזה עלינו להפיץ.

אל נא נרמה את עצמנו. רבים התאוננו על הכחות החצוניים המפריעים בעדנו, נסינו להסיר את המכשולים הללו. אבל האם מלבד זה עשינו את כל הנחוץ? עלינו לעבוד עד כמה שנוכל להסיר את המכשולים מ צ ד נ ו! (מחיאות כפים סוערות)

מר צרנוביץ מברך את מר נחום סוקולוב בשם הסופרים העברים בווילנה.
„לא במקרה, אומר הוא, עומד בראש הלשכה הציונית הסופר היותר גדול והעתונאי היותר בעל כשרון, שהקדיש את כחותיו לספרות העברית כחצי ימיו. השפה והארץ הם אותם קניני הרוח של העם היהודי, הקרובים זה לזה, המתפתחים בה במדה שירבו לעבוד לטובתם". הוא מברך את מר סוקולוב שיוסיף להעשיר את ספרותנו בפרי עטו, כאשר עשה עד כה.

עוד נאמו האדונים ברלין, קליינשטיין, שפרינצאק, כהן — ובסוף נשא מר „שלום עליכם" „ברכה אחרונה" בשפה היהודית.

בכשרון רב הבריח ה' שלום עליכם, כדרכו, את הקהל ויגמור בברכה „להנשיא של ארצות הברית הבלתי מאוחדות".

כתום הנאומים שרו שירי ציון והאספה נגמרה בשעה הרביעית בבקר.

מערים שונות מרוסיה מודיעים אותנו ע״ד הרושם הטוב שעשה בקורו של מר ולפזון בפטרבורג על כל הציונים. בכל מקום נרגשה התרוממות-הרוח. הציונים אומרים להתחיל מחדש בעבודה פוריה ונמרצה. ציוני הערים, שדרכן עבר מר ולפזון בשובו מפטרבורג שלחו חבורות לתחנות מסלות הברזל, שברכו את מר ולפזון להצלחתו בפטרבורג.

אמריקה.

= האגדות המאוחדות של יהודי גליציה ובוקובינה שמספר חבריהן עולה לחמשים אלף איש הודיעו באספה השנתית האחרונה שלהן, שהן מקבלות את הפרוגרמה הציונית.

הד״ר אלכסנדר מרמורק יבקר בשנה זו את הקונגרס של הלוחמים בשתפת שיהיה בסוף שנה זו בושינגטון. המרכז הציוני האמריקאי התליט להזמינו שידבר באספות־עם ציונית אחדות. כמו כן הבטיח הד״ר שמריה לוין לבקר שנית בראשית שנת 1909 את אמריקה בעניני בית-הספר הגבוה הטכני בא״י ולעשות תעמולה ציונית.

אנגליה.

Z) **לונדון** ביום א' שעבר היתה פה אספת-עם בקלוב הפועלים. המון גדול השתתף באספה זו, ומר י. ל. גרנברג ישב ראש. הוא פתח את האספה בנאום יפה, שבו דבר ע״ד מצב היהודים באנגליה ומצבה הנוכחית של הציונות. הוא הזכיר את בקורו האחרון של מר ולפזון בפטרבורג. בסוף מתח בקרת זעומה על אי-פעולת הציונים האנגליים.

אחריו דבר מר ישראל כהן ע״ד המוסדות הציוניים ויעורר את הנאספים להשתתף במוסדות האלה.

| ממקומות שונים כותבים לנו ע״ד חגיגות נהדרות לזכרון הירצל שנערכו ביום שבת וביום הראשון של שבוע זה.

היהודים ההרריים והציונות.

הועד האודיסואי מודיע: בחדשים האחרונים נולדה בקרב היהודים ההרריים בתמיר-חן־שורא, דרבנד פטרובסק וערים אחרות בקוקז תנועה עצומה לעזוב את הארץ ולצאת לארץ-ישראל להתנחל שם על האדמה. במשך החדשים מארס—מאי נסעו לא״י באמצעיותה של לשכת-המודיעין שלנו באודיסה ארבעים משפחות, שהם מאה ושלשים ותשע נפש. הרוב היותר גדול מהם הם אכרים ועובדי אדמה מנוסים ומעוטם בעלי-מלאכה, רובם ככלם אנשים החיים על עבודתם ועמלם, עובדים פשוטים ותמימים, בריאים ומלאי-כח, מסתפקים במועט ומזוינים בסבלנות הדרושה לכל מתישב חדש. אחרים מהם הם סוחרים בעלי-הון. מלבד אלה שיצאו כבר את רוסיה עוד ישנן משפחות רבות מאד הנכונות לנסוע גם הן לא״י, אם רק תהיה להן איזה אפשרות כל שהיא להתבסס שמה על הקרקע. התנועה הזאת התחזקה ביחוד בחדשים האחרונים, אחרי שלמספר יהודים הרריים עלה להתישב שמה במושבה החדשה „באר-יעקב. במכתב שקבלנו בימים האחרונים מדרבנד (מיום ח' סיון תרס״ח) כותבים לנו בני הרב ר' יעקב יצחקי, אחד המיסדים של המושבה הנזכרת, שעל שמו נקראה „באר-יעקב", את הדברים האלה, שאנו מביאים בלשונם:

„...יחד עמהם" (עם קרובי האכרים ההרריים שבבאר-יעקב, שנסעו לא״י) „נוסעת שירא אחת קטנה בת שש משפחות מאחב״י ההרריים מכפר דשלחר, חבל דאגיסטאן, אנשים חרוצים ועולי ימים היודעים היטב עבודת האדמה, אשר נזקקים אנו ברגע הנכחי לאלימנטים כאלו להחיות את ארצנו שמה, וגם יתרה להם על שאר אחיהם יהודים הררים מכמה סבות נחוצות. וכן אחר איזה ימים אחדים יסעו מחבלי דאגיסטאנסקי, תירסקי, קובנסקי לערך ארבעים משפחות שלמות. לשמחתנו כל אלו הנוסעים אינם באים בידים ריקנות, כי יש להם צרור כספם בידם כפי יכלתם.

ההתעוררות הנוכחית בין יהודים הררים נעשה ע״י הרב הג' ר' יעקב יצחקי נ״י, אשר עמד נכון על משמרתו במרום הר ציון למשוך כאבן השואבת לארץ אבותינו את כל כחות רעננים מאחינו יהודים הררים אלו".

אין ספק, שהתנועה הזאת היתה יכולה להביא ברכה מרובה להישוב העברי בא״י ולהעשיר אותו ביסוד חשוב חדש, באכרים מנוסים ועובדים חרוצים, שהסכינו לחיים טבעיים ובריאים. אם רק היינו באים לעזרת התנועה הזאת ע״י יצירת קרדיט קרקעי בזול, שרבים יוכלו ליהנות ממנו. רק באופן כזה יש לתת את האפשרות לכל האנשים הרבים האלה, השואפים לעמוד על הקרקע בא״י ושחלק הגון מהם הם גם בעלי הון במדה פחות או יותר מספקת, לרכוש להם נחלת שדה בארץ אבות ולחיות על אדמתם.

תקון טעות.

במאמר „פריי־ספרי" שבא בגליון כ״ו נפלה שגיאת־דפוס במקום „כמו מעיר(?) כל חזיונות עתיקים" צ״ל „כמו מעורפל(?) חזיונות עתיקים".

הבמה החפשית.

(אין המערכת מקבלת עליה את האחריות בעד המכתבים שנדפסים במחלקה זו).

מערכת נכבדה! בבקשה להדפיס למען היושר והאמת את מכתבי הבא:

אינני מקוראי „המצפה" ומכל שכן שאינני מסופריה, וכמעט שלא ידעתי ממציאותה לולי המשפט הורויץ-לור.

והנה בא אלי אחד מידידי והעיר את אזני, כי ראה במקרה ב„המצפה", גליון כ״ג, שנה זו נדפס פיליטון שעליו חתום שמי. ותמהתי מאד, כי מעולם לא שלחתי אף שורה אחת אל המערכת ההיא; חפשתי אחרי הגליון ההוא ואמצאהו, והנה אמנם נכון הדבר, נדפס פיליטון בגליון הנזכר בשם „האדמה נפתחה" ותחתיו חתום שמי ושם משפחתי.

אמנם הפיליטון הזה יציר רוחי הוא, אך אנכי לא כתבתיו עברית כי אם יהודית, והוא נדפס בשנה שעברה בעתון „פאנע-בלאט" בנו-יארק. ומכיון שלא ראה המתרגם חובה לעצמו להודיע כי אך תרגום הוא, ומכיון שעוד הוסיף עליו נופך משלו, שאין דעתי נוחה הימנו כלל, לכן מודיע אני, כי אין אני מקבל עלי את אחריות הפיליטון הזה עם כל שגיאותיו בלשון של המתרגם והוספותיו.

ברגשי כבוד:

הלל מלאכובסקי, ניו-יורק.

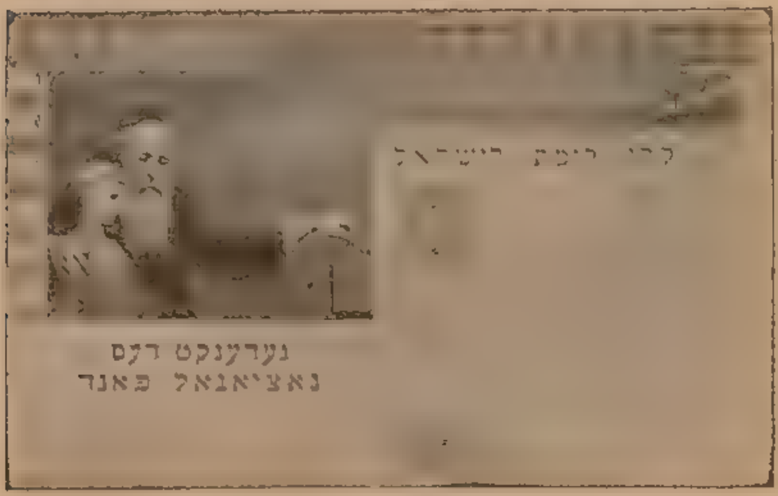

ציונים, זכרו ביום החרבן את הקרן הקימת

העורך הספרותי: נחום סוקולוב. — העוזר הראשי: א. חרמוני.
Liter. Redacteur: N. Sokolow. — Hauptmitarbeiter: A. Hermoni.
המו״ל האחראי: י. ברגר, קלן.
Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.
REDAKTION „HA'OLAM", KÖLN A. RH., KAROLINGERRING 6.

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. — מופיע בכל יום ד'.

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT HA'OLAM VERLAGSGES. „WELT", KÖLN
KAROLINGERRING 6

שנה שניה. גליון ל. קלן, ר"ח מנחם אב אתתל"ט לחורבן.

II. Jahrgang. Nr. 30. Köln, 29. Juli 1908.

על המצפה.

אם יהיה האות הזה באמת: אם תתפתח ממלכת תוגרמה באמת מחרצֻבות השלטון הלא־מוגבל, ודרך חרשה תפנה לתת ליושביה חקים ומשפטים קונסטיטוציוניים, כי עתה יכולים אנחנו לשמוח, על פי שיטתנו, על המקרה רב־הערך הזה ולחוש לו עתידות טובות ולקוות כי ממנו תהיינה תוצאות רצויות להתפתחות המפעל הלאומי הגדול, אשר אליו אנחנו נושאים את נפשותינו: מפעל הישוב השואף אל המטרה הציונית ואל תחית האומה בארץ אבות. אין כל ספק בדבר, כי ממשלה מוגבלת ביכלתה ונזקקת לדעת הקהל היא אחת ממשאלות העת החדשה שרוח בני אדם אוהבי משפט ויושר נוחה מהם. אין עם אשר ההכרה הזאת נטועה בקרבו עמוק עמוק כעמנו. רשאים אנו לאמר כזאת גם על דבר שאלת זכיות האורח ועל דבר החירות. רוצים אנו במשפט ובחופש לא רק בעדנו, כי גם בעד כל זולתנו. ככל אשר תשתכלל תוגרמה וככל אשר תוסיף להתקרב אל המט"ה להיות לממלכה מסודרת היטב, כן תגדל תוחלתנו, כי יגיעותינו שאנו יגעים ותתירותינו שאנו חותרים להגדיל את הישוב ולהרבות את העבודה בארץ ישראל תפיקינה רצון והיו לברכה בקרב הארץ וכל מעצור לא יושם על דרכן. בתור הסתדרות ציונית שואפת אל מטרתה הישובית רחוק מאתנו הרעיון להכנס בעובי הקורה של פוליטיקה פנימית. לא לנו לפזר את כחנו לזרים ולהרכיב את עצמנו כאלופים לראש אחרים. אבל מעודנו לא נמנינו בין מלחכי פינכא צבועים ותנפים מראים פנים לכאן ולכאן ושרודים לעיין ולהתבונן לאן הרוח מנשבת, למען השמיע דברים נעימים לאזן שומעת בשעת השמעם ולמען עשות כונים למלכת היום. הננו אנשי מעשה של פוליטיקה יהודית, רואים את הדברים כהויתם, ההבדל העמוק המפריד בינינו ובין בני עמנו העוסקים בפוליטיקה כללית הוא זה, שהם רצים ואנחנו רצים, הם רצים אחרי מטרות כלליות, אחרי המטרה הליברלית, הסוציאלית, או האמנציפציונית, בבטול עניני עמם ושקיעתם וכריכתם והבלעתם, או בתקוה, כי מתוך פתרון השאלות הכלליות ייטב ורוח גם לנו בדרך גרמא כתולדה מחויבת. ואנחנו לא כן עמנו — אנחנו חושבים כי חובתנו היא לפקח על ענינינו פקוח ישר לא סחור סחור ודרך עקיפין. והנה הדבר, אשר אותו אנו מבקשים בארץ ישראל, הלא הוא בעצם ועיקר גם הוא דבר חק ומשפט וחופש בטוח, שהוא הוא גם יסוד הדרישות הקונסטיטוציוניות שנאורי התוגרים דרשו וגם נתן להם — הלואי שתהיה זאת נתינה שלמה ומתנה שלא על מנת להחזיר! אלא שאנחנו, בתור יהודים־ציוניים לא התערבנו עם שונים, ולא כפינו הר כגיגית על הממשלה בדבר תקונים שאינם נוגעים אלינו. אך דרש דרשנו את הנחוץ לנו ובמקום ששם הדבר הוא נחוץ לנו — בארץ ישראל. אנחנו לא עסקנו בכלל אלא בפרט. לא בקשנו קונסטיטוציה כי אם משרטה. אבל שכח לא שכחנו, כי יש יחס וצרוף לשאלה זו גם עם המעמד הכללי בתוגרמה, ואי אפשר לנו להסיח דעת מן השנויים המתהוים במעמד הכללי הזה לכל מחלקותיו.

שיטתנו הציונית־המדינית היא קנין־רוחנו, תוצאת קורותינו, תביעת מעמדנו, לפיכך אי אפשר לנו לתלותה בתבנית ממשלה זו או אחרת, לומר: אם זאת היא התבנית הרצויה לנו — טוב, ואם לאו — אין לנו תקוה. אנחנו עמלנו לקרב את רעיוננו אל לב הממשלה שהיתה מכבר, ועמל נעמל להגן עליו גם לנכח הפנים החדשות של הממשלה בכל תוקף ועוז. אנחנו משתדלים בדבר ענין טוב ומועיל גם למושלים, גם לאלה שהם רודים בהם, גם לתוגרים־זקנים גם לתוגרים־צעירים. חייבים אנו לעמוד על המשמר ולהיות נכונים למלחמה קשה בעד קיומנו, בעד החוקת תרבותנו ובעד ההגנה על מצבנו בארץ ישראל. אם הראו המושל העותמני ומקצת אנשי סודו מכבר איזה איתות רצון ודעת ביחס אל יגיעתנו לבנות לנו נוה בארץ ישראל על ידי חריצותנו שלנו וקרבנותינו שלנו, כי עתה קרוב להאמין, שבהחל כעת תקופת דעות יותר חפשיות תגדל הדעת הזאת עוד יותר. ובכל המצבים ובכל האפנים הגן נגן על שאיפותינו הנכוחות. אך לא בפזיזות אי־מבוכרת ולא בגוומה בהולה, כי אם בגבורת רוח ובחבור וסיוע כל הגורמים הנכנסים לחשבון: אמון רוחנו לממשלת תוגרמה ולעמיה, סיוע הממשלות וכח מוסדותינו שלנו. לא ננסה לעשות כחניכה של בוסר להתבולל באחת המפלגות ולהשליך את כל יהבנו על נטיה זו או אחרת מן הנטיות המשתנות. יש לנו מטרה ויש לפנינו דרך עולה אל המטרה — והמצב הכללי איננו נוגע אלינו אלא עד כמה שאנו אנוסים להתחשב עמו. אם כה או כה יהיה מרוץ המקרים, אם כה או כה תוצר צורת הממשלה — אנחנו יודעים את אשר אנו חפצים ואנחנו צריכים לחתור אל מט־תנו בשקידה, בכח, בהכרת־היש העצמי, בחריצות ובדעת. התקופה הליברלית החרשה שהחלה בתוגרמה יכולה להיות מסוגלת לנו.

חובה זו חלה עלינו עתה עוד יותר מאז. אם יתחולל ריב לאומים, אז עלינו להיות נכונים להגן על ענינינו, אשר לו יתרון הטוב והאמת, היושר והשלום; שאיננו סבוך בשום קניגיא פוליטית ואיננו כרוך בתאות חמסים, אך כל עיקרו עבודה וישוב, משפט וחיים.

„החברה להכשרת הישוב.״

III.

מרוץ המכתבים בין מר אוסישקין והפרופ. ורבורג.

אודיסה, 2. (15.) לח׳ יוני 1908.

„בשובי לפני ימים אחרים לביתי אחרי נסיעה של שבועות אחרים מצאתי את מכתבו הנכבד מיום 24 מאי, שכבר קראתי אותו בדרך בעתונים שונים של המפלגה. מאד השתוממתי למצוא במכתב ששלח כבודו אל מערכת „העולם״ ביחד עם העתקת חליפת־המכתבים שבינינו את הדברים האלה: „כל זמן שנלחמו ב„חברה להכשרת הישוב בא״י״ בסתר ובהחבא, שתקו מיסדי החברה והמגינים עליה; אבל עתה, כשבאים מתנגדינו והוכחות (Argumente) בידיהם, טוב להתוכח על שאלה זו בקהל״. הדברים האלה מסוגלים לעורר בחוגים הרחבים של המפלגה דעות מוטעות על אפיה וטעמיה של התנגדותנו לתכנית עבודתה של ה„חברה להכשרת הישוב בא״י״.

ואולם חושב אני, כי חפצו של כבודו לא היתה להטיל ספק בכונתנו הטובה והנני נכון לראות בדברים האלה רק שגיאה פשוטה שיצאה מבלי משים, לפום רהיטא דלישנא.

כבוד הפרופיסור זוכר בודאי, כי עוד מהשעה הראשונה הבענו חששות „פרינציפיאליות״ חשובות כנגד תכנית העבודה של ה„חברה להכשרת הישוב״. עוד ממכתבנו מיום 11/24 דיצמבר שנה העברה — ובכן: עוד לפני ישיבת הועד הפועל מחודש יאנואר, שבה נתקבלה ההחלטה על דבר יסוד ה„חברה להכשרת הישוב״ — כתבנו לכבודו: „בנוגע לתכניתו של כבודו בדבר הפקת תועלת מקרקעות הקפה הלאומית שבדליקה ואום־על־דשוני הנני מרשה לי להודיע בזה לכבודו, שאני לעצמי הנני חושב את התכנית הזאת למחטיאה את המטרה (verfehlt). נסיונות עבודת הישוב עד עתה הביאו בלבנו את ההכרה, כי שטת הנהגת המשק ע״י פקידות בכל צורה שתהיה דינה לכתחילה לבלי לתת כל פרי, לרעתי הרבה יותר טוב היה למסור את הקרקעות האלו בחכירה לזמן ארוך לאותם האנשים, אשר, כידוע לכבודו, השתדלו זה כמה פעמים בדבר זה״.

בישיבת הקפה הלאומית, שהיתה בברלין ביום 5 יאנואר, יום אחד לפני ישיבת הועד הפועל, היתה לי ההזדמנות לתת טעמים מפורטים להשקפתי ולהטעים ביחוד את אותם הנמוקים שחזרתי עליהם במכתבי שכתבתי לכבודו בשאלה זו לפני אותה ישיבה בברלין ואחריה. בנגוד לדברי ראש הועד הפועל ולפזון, כי ע״כ כסף הקפה הלאומית שימסר להחברה להכשרת הישוב יהיה בטוח מהפסד, הטעמתי, שלא על הכסף — שסוף סוף יאסף גם הוא, ככל הקפות הציוניות, רק בחוגי חברינו לדעה — אני דן, אלא על כבודה והשפעתה של ההסתדרות הציונית ושל עבודתה, שעבדה ושתעבוד עוד בארץ־ישראל, שמעמידים בסכנה ע״י צער, שלדעתי יחטיא את המטרה ושכלו אינו אלא חזרה על הנסיונות שעשתה הקי״א בהאחוזה שלה בסג׳רה, ומה גם, שהצעד הזה הוא לה הראשון לעבודה ישובית מעשית. — בישיבת הועה״פ, שהיתה ביום שלאחרי זה מצאתי למותר לחזור על טענותי, שלא נתקבלו על לב הגאספים, מפני שרוב המשתתפים בישיבה זו השתתפו גם בישיבת הקפה הלאומית וע״כ הסתפקתי בזה, שגליתי דעתי בשעה שהעמידו את השאלה למנין.

במכתב הועד שלנו מיום 3/16 יאנואר היה לנו ההזדמנות להטעים ביחוד את שאלת המלוה הקרקעי, שהחברה להכשרת הישוב הסירה מתכנית עבודתה. במכתב ההוא כתוב: „בוכוחים של ישיבת הועד, שהתעסקה בשאלות השתתפות חברתנו ב„חברה להכשרת הישוב בא״י״ „העירו בהטעמה מיוחדת בנגד החברה החדשה, שלא שמה את לבה כלל להצורך הנמרץ שיש במלוה קרקעי ושהרחיקה את המקצוע הזה מחוג עבודתה״.

מכל זה יוצא, כי לא בפעם הראשונה באנו במכתבנו מיום 30 אפריל (13 מאי) וטעמים בפינו.

גם בנוגע לאנשי האמונים שלנו בארץ־ישראל איננה צורקת האשמה הכלולה בדברים הנזכרים למעלה, כמו שכבר כתבתי לכבודו במכתב פרטי, אי־אפשר לי כלל ובשום אופן לתת מקום אף רגע אחד להרעיון, שחברי המועצה הפלשתינאית, אלה המגינים הגלהבים על העבודה המעשית בארץ־ישראל, הביעו את דעתם כנגד תכנית העבודה של ה„חברה הישוב בא״י״ לא מידיעה והכרה פנימית טהורה, אלא מאיזה חשבונות פרטיים. לוחם מצוין בשביל העבודה המעשית בא״י ככבוד הפרופיסור, היודע היטב באיזה מלחמה כבדה עלה נצחון השקפותיו של כבודו בתוך ההסתדרות הציונית, היה צריך לדעת להעריך כראוי את העובדה, אם האנשים הקרובים אליו ביותר ברעותיהם והלוחמים היותר נלהבים בשביל השקפותיו רואים את עצמם מוכרחים להזהיר בכל תוקף מצער, שהוא, לדעתם, בלתי־מעשי, שיוכל, אם לא יעלה יפה, להיות לכלי זין בידי מתנגדינו, המחרישים עתה בעל כרחם, שישתמשו בו בתור הוכחה כנגד העבודה המעשית בא״י בכלל.—

על תוכן מכתבו של כבודו יש לנו להעיר רק מעט. אפשר לנו רק לאשר מה שכבודו בעצמו חזה מראש, והוא, כי חששותינו לא הוסרו ע״י הברור־דברים של כבודו, אעפ״י שאת הטעם הסוציולוגי שכבודו מוצא לחלוקי דעותינו בהבדל הסביבה, שבה אנו נתונים, אנו מוכרחים לראות כהשערה רחוקה.

לשנוי השקפתנו אנו אין אנו מוצאים עדיין שום יסוד, ובפרט, שמתכים אנו, להפך, שהנהגת „החברה להכשרת הישוב״ תשנה היא את השקפתה, אחרי שמנהל ה„הפקידות הא״י״, הד״ר רופין, כפי שמודיעים לנו מא״י, מצא לנחוץ — אחרי חקרו את השאלה במקום העבודה בא״י, — שיעשו שנויים עיקריים בתכנית עבודתה של החברה. כך מודיעים לנו, שאומרים להקציע מאדמת הקפה הלאומית שבדליקה לאחוזת־הלמוד רק שמונה מאות דונם, בעוד שיתר האדמה ינתן בחכירה לזמן ארוך לאלה החפצים בכך ושיש להם משלהם האמצעים הדרושים לכלי־עבודה ולבנינים. באדמת הקופה הלאומית ישתמשו איפוא בעיקרו של דבר באותו אופן, שאנחנו מצאנו תמיד לנכון ושהצענו זה פעמים רבות לפני המחלקה הפלשתינאית של ההנהגה הציונית בנוגע לאברים היהודים שבפלך חרסון. כמו כן מודיעים לנו, ששבים לעיין בדבר יסוד המחלבה בגליל, שלהד״ר רופין יש חששות כנגדה. — לבקורת תכנית העבודה של החברה מעורר, לרעתנו, גם יחס הפועלים שבגליל לשאלה זו. כפי שמודיעים לנו, באו ועד ההסתדרות „החורש״ וסניפיה השונים במושבות הגליל לידי מסקנא, שאחוזת־למוד נחוצה היא, אם גם תביא הפסד, ואולם יחד עם זה מצאו את התקציב של האחוזה, שנערך ע״י ה„חברה להכשרת הישוב״ לבלתי נכון, ובמקום זה ערכו תקציב, שעל פיו הכלים והוצאות השנה הראשונה יעלו לא ל—12000, אלא ל—25000 פראנק, ובמקום ריות שנתי של 13000 פראנק תביא החברה הפסד בסך 6000 פראנק לשנה. מפני שיש לתכות לשנויים בתכנית עבודתה של החברה החליטה המועצה הפלשתינאית לבלי לפרסם לפי שעה את ה„ממורנדום״ שהכינה בדבר תכנית עבודת החברה להכשרת הישוב ולחכות להתפתחות העינים, מאותו טעם אומרים גם אנו לחכות, עד שנדע, איך תתיחס המועצה הפלשתינאית להצעות השנויים, אם ובאיזה מדה תשונה התכנית הראשונה של עבודת החברה, שאין אנו יכולים להסכים לה.

לעת עתה אפשר לנו רק לחזור על דברינו, שכתבנו כבר לכבודו במכתבנו האחרון והוא, „כי מאד נשמח, אם העובדות תתנינה לנו סבה לשנות את השקפותינו ותוכחנה לנו, שאין יסוד לחששותינו״.

מפני שכבוד הפרופיסור מצא לטוב לברור השאלה שלפנינו לפרסם את חליפת־המכתבים שלנו בדבר השאלה שלפנינו, הננו מרשים לנו להדפיס את מכתבנו זה ב„ידיעות״ הועד שלנו.

בכבוד רב ובברכת ציון

החברה לתמיכת בני ישראל עובדי אדמה ובעלי מלאכה בסוריא ובארץ־ישראל, אודיסה. ראש החברה: מ. אוסישקין.

ברלין, בשלישי לח. יולי 1908.

להאדון אינג׳. מ. אוסישקין, אודיסה.

אדון מאד נכבד!

ממכתבו הנכבד מה15 לח. העבר רואה אני, לצערי, כי את רעיון הח. להכשה״י לא תפש עד עתה. כמו שנראה מתוכן מכתבו נדמה שכבודו מחזיק עד עתה בדעה המוטעה, כי אחוזת־הלמור הנהָ המטרה הראשית של חברתנו, בעת שבאמת זוהי רק התחלת עבודת הח. להכשה״י.

על טעמיו נגד הח. להכשה״י עניתי כבר במכתבי הקודם וחושב אני למיותר להכנס גם היום בוכוחים בנוגע לפרטים.

למען התרחק מטעיות ובשביל ברור־הענין עלי להעיר כי אין גם לדבר ע״ד איזה שנויים בתכנית עבודת הח. להכשה״י, מפני שהחברה הזאת, כמו שבארו כבר פעמים רבות, אינה רוצה לנסות תורות חדשות, אלא תעבוד לפי השטה הנכונה של הועדות לישוב בפרוסיה ושל בנקים קרקעיים פרטיים גרמנים ופולנים. הקטנת עבודת האחוזה בשנה הראשונה מתבארת אך ורק ע״י זה שעל החברה להתחיל בעבודתה בתקופת שנה מאוחרת, והאדמה הבלתי־מעובדת של אחוזתנו תמסר באריסות לזמן קצר מאד לאכרים יהודיים, שיש להם בתים בקרבת אחוזתנו. כמו שאפשר לחזות מראש תרחיב החברה את העבודה באחוזתה עוד בשנה הבאה.

גם התיחסותה של אגדת־הפועלים „החורש״ מסג׳רה אינה משפיעה במאומה על תכנית עבודתנו, מפני שבקורת הפועלים מיוסדה לכל לראש על נסיונותיהם בסג׳רה, ששם, כידוע, האדמה גרועה מאשר באחוזתנו, שאדמתה פוריה עד מאד. מספרי הפועלים של ההוצאות לבנינים ולגשרים ג״כ אינם מתאימים לתכניתנו אנו, מפני שלע״ע נעסוק אך מעט בבנינים, וגשר נבנה בעתיד רחוק.

אגב, רוצים היינו להעיר את כבודו בשביל שידע את דרכו להבא (zu Ihrer Orientierung) כי אין לקבוע מספרים להכנסות אכריות לא בשנה ולא בשנתים, כי לזה נחוצים נסיונות של שנים רבות.

בנוגע להצעת אכרי חרסון והיהודים ההרריים, הלא זה מכבר הבענו את ספקותינו. בדבר המסירה באריסות להדורשים את אחוזת הקרן הקימת (מ„קרקעות״ הק״ק („Ländereien“) אין פה לדבר, מפני שלקרן הקימת יש רק אחוזה אחת, שבה אפשר להושיב אכרים). הבענו את חששנו המיוסד עד מאד, שאם תחכור הק״ק את אחוזתה לחפצים בכך למשך של שנים רבות, אז, דומה, שלא תקבלה עוד בחזרה לעולם. כי אין לחשוב, שאנשים, אשר יעבדו 12 או 15 שנים על אחוזה השיכת אל ה„כלל״ ושיבנו משך הזמן גם בתים שלהם וישבחו בעבודתם ובנטיעותיהם את האדמה, יחזירו את האחוזה, כעבור שנות האריסות בלי כל טענות ומענות. וגם במקרה היותר מצלח תהי הקרן הקימת נאלצה, בהגמר שנות האריסות, לקנות את הבתים והנטיעות מהאריסים, והן אפשר הדבר שהקרן הקימת לא תוכל לעשות דבר בנכסיה אלה.

וחוץ מזה מעירים אותנו אנשים הקרובים לנו, כי באי־כח היהודים ההרריים שתרו בשנה שעברה את א״י לא עשו כלל על המומחים המעטים שבא״י רושם של אכרים מנוסים. נוסף לזה שונים האקלים ותנאי־העבודה שבעמק הירדן מאשר בארץ־מולדת היהודים ההרריים שנוי רב.

בכל אופן, איך שלא יהיו מומחיותם באכרות של היהודים ההרריים וכשרונם להתאקלם בא״י — אם רוצים הם להתישב בא״י ואם יש להם האמצעים הנחוצים לבנינים, לכלי־עבודה ולמחיה לשנה הראשונה, חושב אני שאם המוסדות, שהדבר קרוב להם — ביחוד חברת כבודו ו„הגאולה״, — יעבדו שלובי־זרוע, ימצאו הדרכים והאמצעים לרכישת קרקע. ככה, ואפשר עוד בתנאים יותר טובים, אפשר היה להושיב גם את אכרי פלך חרסון.

גם ה„חברה להכשרת הישוב״ היתה יכולה לקנות את הקרקע הנחוצה לכותבי־הבקשה, ולהכשירה לישוב, אם אך יש להם האמצעים הדרושים לזה. אבל האשם היותר גדול שאין לנו האמצעים האלה, הוא בכבודו, כי כבודו הלא היה הראשון, שהביע בכלי־מבטאו „השלח׳ את ספקותיו בהצלחת החברה שאמרנו ליסד.

ובסוף, כבודו טועה אם חושב שהח. להכשה״י הניחה מהצד את שאלת המלוה הקרקעי. חברתנו צריכה תהי לתת לתניכיה שיהיו לאריסיה הלואות ותעשה כזה, עד כמה שמצב עסקיה בימים ההם ירשה לה כזה. כנגד זה חושב אנכי שזו תהי טעות גדול מצדה אם תלוה כסף גם לאנשים מן הצד (fernstehenden). זהו תפקיד מוסד מיוחד למלוה־קרקעי, שצריך יהיה עוד להוָסד. והלא ישנם עוד הרבה מוסדות יש עלינו ליסד בלי אחור בא״י בשביל הרמת מצב האכרות שמה. כך כותב, למשל, המומחה המפורסם בעניני אכרות, האדון ד״ר Lothar Meyer (נוצרי. — המערכת) שבקר זה לא כבר את א״י, בדו״ח שלו ע״ד „המושבות היהודיות סביב יפו״ כדברים האלה[1]): Es ist m. E. hohe Zeit, die vielen, infolge des fehlens zielbewusster und tatkräftiger Instruktion und Direktion eingetretene Versäumnisse gut zu machen.

לפי דעת המומחה הזה, שאת מומחיותו הכירו בכל גרמניה, נחוץ לנו קודם כל מוסד, שיהיה לנו למורה־דרך בעניני האכרות. כך הוא, לפי דעת המומחה הנזכר, יסוד תחנה אכרית לנסיונות צורך חשוב מאד ושהזמן גרמו. א״כ — מוסד שמתנגדי הח. להכשה״י חשבוהו זה לא כבר לדבר מיותר לגמרי, ועכ״פ לדבר מוטעה.

מדבר זה יכול לראות המשקיף ה„אוביקטיבי״ מה גדול התהום בין השקפותינו אנו ובין אלו של מתנגדינו.

בגמרי עתה את מרוץ־המכתבים הזה בינינו, מביע אני את תקותי כי העתיד יורה למתנגדינו את הדרך הטובה.

בכבוד רב:

א. ורבורג.

IV.

ה„ממורנדום״ של „המועצה הארץ־ישראלית״.

הפרופ׳ ורבורג מבקש אותנו להדפיס עוד את תשובתו זו על „הממורנדום״ של המועצת הא״י:

אם כי חשבתי את הוכוח ע״ד הח. להכשה״י לנגמר — וכוח בלתי־פורי, מפני שהבקורת הנה אך שלילית ואינה מביאה לנו אף הצעה חיובית אחת — הנה מכריחני ה„ממורנדום״ של המועצה הא״י לט״ל עוד הפעם את רשות־הדבור בענין הזה. בהיות ש„הממורנדום״ הזה היה לבסיס להחלטתו של הועד האודיסואי לא להשתתף בח. להכשה״י, טוב שהתעורה ההיא נספרסמה בקהל, שיוכל לדון עתה כמה מחוסרי־יסוד המה הטעמים שבהם יצאו נגד הח. להכשה״י. ואם כי הערות הד״ר רופין שנדפסו בסוף ה„ממורנדום״[2]) הוכיחו כבר את חוסר־הבסיס של טעמי המועצה הא״י, בכ״ז כדאי להתעסק עוד מעט בשאלות ההן.

ממש כמו הוכחות הועד האודיסאי ככה טעמי המועצה הא״י נוגעות אך ורק בפעולה המכינה של החברה להכשה״י, מבלי להתעסק במהותה של החברה. אינם זוכרים כי חברה זו תהי חברה־לישוב; ההתנגדות הנה אך כלפי פקידות אחוזת־הלמור, שמצד אחד, נדמה למתנגדינו, לבלתי־מכניסה־ריוח למדי, ומצד שני נחשבה למיותרה לגמרי: בנוגע לצד הראשון — זה תלוי בהשקפה על עתיד האחוזה. הבסוס העיוני של אי־הכנסת־הריוח מצד המועצה הא״י בטח שאין לו כל יסוד. אמנם המועצה הא״י מודה ש„בלי ספק אפשר להשקיע בא״י הון במשק־לאומי מאורגן, באופן שיכניס איזה ריוח מסוים״, אבל היא חושבת „שתולדות הישוב בא״י הוכיחו שכל אלו האחוזות המכונות בא״י בשם „אדמיניסטרטיביות״ — כל

1) „לפי דעתי הגיעה זה כבר השעה לתקן את השגיאות הרבות שנולדו לרגלי חסרון הנהלה במטרה קבועה והנוך מעשי.״

2) עיין הגליון האחרון של „העולם״.

מעשיהם היו ללא־הועיל". סבת אי־ההצלחה צריך בודאי לחפש באויר הארץ־ישראלי, כי במקומות אחרים עולות אחוזות אדמיניסטרטיביות יפה למדי. אבל גם בא"י ישנם בעלי אחוזות שאינם מעבדים את אחוזותיהם בידיהם אלא ע"י „אדמיניסטרציה". בטח הרגישה המועצה הא"י בחולשת הוכחותיה אלו ולכן מצאה לנחוץ לבאר בפרוש משונה ולא מתאים את המלה „אדמיניסטרטיבית". אחוזות אדמיניסטרטיביות הן לפי באור המועצה „כל אלה העסקים הצבוריים או הפרטיים, שבעליהם לא שאפו לתועלת חמרית, למען בצע כסף, ובעיקר שמו לב לאיזו מטרה פילנטרופית או למטרות אידיאליות אחרות". א"כ המועצה הא"י משתמשת במלה הא"י אהוכה בא"י ישראל „אדמיניסטרטיבית" במקום „לתועלת־הכלל" (Gemein-nützig). אבל אחוזות לתועלת־הכלל מלבד „סג'רה" והאחוזה שעוסקים עתה ביסודה „אחוזת סַלֹנֶנדי" אין עוד בא"י, ואחוזת סג'רה תכנים בעוד שנים אחדות, לפי כל מה שאפשר לראות מראש, ריוח; אם כי היק"א מבכרה למסור חלקים גדולים מאחוזה זו בחכירה. ובכן כל ההוכחה ההיסתורית של המועצה הא"י משוללת בסיס.

אך גם ההוכחה השניה איננה אמתית כל עיקר. המועצה הא"י אומרת:

„נחיונות הישוב מראים לנו באופן מחלט, כי התנאי הראשון לעשות חיל בכל עסק שהוא בא"י — הוא, שינהל באופן מסחרי־מעשי נמרץ, ושבעל העסק יתענין בו ברצינות ויהיה מסור אליו כראוי. פה בעסק „החברה להכשרת הישוב" אין מה לדבר מזה". ומדוע לא? „הואיל ובעלי־המניות משתתפים אך בסכומים מצערים". איך יודעת כזה המועצה הא"י, ביחוד בשעה שאך החל קבוץ מניות? אבל במעשה יש לה לח' להכשה"י מספר לא קטן של חברים בעלי 50 מניה ויותר, והחברה מקוה, כי אך תתחיל התעמולה שלה בספירות לא־ציוניות — תרכוש לה חברים שיקחו עוד מספר יותר גדול של מניות. אבל אם בכלל יש איזה טעם להוכחה זו? האם מניות „האוצר הלאומי להתישבות" שלנו, מניות ה„אנגלו־פלישתין־קומפ" אינן בנות ל"ש אחת. והאם רוב החברות האנגליות על מניות לא מבוכס'ת על שיטת הל"ש האחת? והאם לחברות .Chartered Co בנגבי־אפריקה ומכרות־ההרים בטרנסול אין להם אופי של עסק? ואלה המה טעמי המועצה הא"י, שאחד מחבריה הנהו מר ליבונטין, שיש לו נסיונות בענינים כאלה, והעומד בעצמו בראש בנק, שנוסד על מניות בנות ל"ש אחת.

בנוגע להוכחה שאחוזת־הלמוד הנה מיותרת לגמרי — הנָה באה באחור זמן. זה כחמש שנים שהקרן הקימת עובדת בהכנת אחוזת־למוד וקנתה ביחוד למטרה זו אדמה. אבל מלבד זה מוטעה ההוכחה הזאת מעיקרה. יש צורך גמור באחוזת־למוד. לפי חות דעתו של המומחה הגדול בעניני אכרות, הארון לוטהר מאיר, לא חסרים האכרים היהודיים לא מרץ ואהבת־העבודה; נחוצה רק הוראת־דרך (Direktiven).

אלה המה שני הטעמים שבגדם יצאה המועצה הא"י, נגד אחוזת־הלמוד, שרוצה הח' להכשה"י להקים בא"י. בפעולה העיקרית של החברה, החשובה הרבה יותר מהאחוזה, בעבודתה הישובית כמעט שלא נגעה המועצה. רק מביעה היא את חששה שלח' להכשה"י לא יהיה כסף למקנה קרקעות ושואלת את החברה: מי יבנה את הבתים ומי יקנה את כלי־העבודה? לו אך היתה לאדונים חברי המועצה אפילו הידיעה היותר קלה של הנסיונות הישוביות בארצות אחרות אזי היו יודעים שהרבה דרכים ישנן להשגת הלואה למען הושיב אנשים, וכי הפתרון של השאלה הזאת מונח בחקירת תנאי־המקום. האם שואלים איזה מוסד או עסק אחר, בנק למשל, בעת הוסדם ע"ד פרטי הנהלת המוסד או העסק? ולו סגינו את הפרטים האלה בכרוז, אזי היתה המועצה הארצי־ישראלית מוצאה בטח מקום להראות את כח הבקרת המנקרת (Ueberkritik) שלה, ממש כמו שמצאה, כי בהצעה הקודמת של החברה סמנו מספוא לסוסים רק לתשעה ירחים. מספר שגם הוא אינו בלי בסיס.

אבל המועצה הא"י יודעת הכל. „אין שום ספק בזה שאחרי מכירת 2500 המניות הראשונות לא יוסיפו לקנות יותר את המניות" — ולמה?

„כי במה יפה כח החברה הזאת בנידון זה מכח הקולוניאל־בנק בלונדון". אבאר את סבת הדבר. יען כי החברה להכשרת הישוב תרבה גם אז להתעסק בתעמולה, מה שאין בכח האוצר היהודי להתישבות לעשות עוד, — או לפחות מה שלא עשה עוד עד עתה — מפני שהנהו מוסד ציוני.

המועצה הארצ־ישראלית מוצאה את עצמה, כמו שהיא מודה, במצב לא נעים, שעליה לבקר את ההצעה כשעוד לא הוצאה לפעולה. בזה אשמה רק המועצה. המועצה הלא לא הציעה מעולם לועד־הפועל איזו הצעה מעובדת כל שהיא, הצעה שתתחשב עם תנאי המקום. עד עתה התאים למועצה יותר השם „לא־מועצה" (Abrat*), וה„מטורנדוס", שעליו אנו דנים, מראה על מבט כה צר, על חסרון כה גדול של רוחב־המחשבה, שאם אמת הדבר כי ה„ממורנדום" הנהו דעת רוב המועצה — אזי אין לקוות משך שנים רבות לאיזו תועלת שתהי כנוגע לעבודה המעשית מצד מועצה זו.

אבל „החברה להכשרת הישוב" למדה מזה ומההתיחסות של פועלי הגליל, הדורשים השפעה וחות־דעה בעניני החברה, ואחרי שהח' להכשה"י אינה יכולה, כמובן, למלאות משאלתם, החרימוה (כ 17 קולות נגד 16). אם היא תרצה לעבוד באופן מסחרי וזהו הבסיס של הצלחתה — ורק בזה מסכימים אנו לגמרי להמועצה הא"י — אז אין היא צריכה אפילו לעורר חשש, שהיא תלויה בדעת ההסתדרות הציונית או בדעת המוסדות הציוניים, כמו הקרן הקימת. לטעות זו יבאו רבים אם הקרן הקימת תשתתף בח' להכשה"י ע"י חכירת אדמת הק"ק באריסות לח' לאירך־ימים. ואם הקרן הקימת אמרה להשתתף בחברה להכשרת הישוב זהו לא מפני שטיבת החברה להכשה"י דורשת זה ממנה, אלא מפני שהק"ק, המסובבת סיגים וגדרים מכל עבר, לא ידעה מה לעשות בקרקע שלה. הריוח של הח' להכשה"י הלא ירד ע"י זה שבזכות החכירה, הנחשבה לכסף, משתתפת הק"ק כבר מהשנים הראשונות בריוח. עתה, אחרי ראותנו, כי השתתפות הזאת מובנה באופן אחר לגמרי ומתחילה מעוררת תרעומות שונות ומשונות אצל אנשים, שאין בידיהם אפילו מניה אחת של הח' להכשה"י, וכשיש סכנה בדבר כי יחשבו את הח' להכשה"י למוסד של נדבנות, ברור הוא שטיב יהיה לח' להכשה"י לא לבא בחבור צר עם הק"ק, לא לתת לאחרונה מניות מיסדים, ולקחת ממנה בחכירה קרקע עד כמה שטיבת הח' להכשה"י תדרוש את זה, וגם זה לזמנים קצרים. בזה השיגה אמנם המועצה הא"י את מטרתה: כמעט שאין כל ספק בדבר שהק"ק לא תשתתף בחברה; אבל לא מהחשש פן זה יזיק לעסקי הק"ק, אלא מפני שהחברה להכשרת הישוב רוצה לשמור על אופיה המסחרי.

מכתבים מארץ־ישראל.

ז.

(הציונות בארץ ישראל; II)

את המוסדות הציונים, שנבראו בארץ־ישראל עם התפתחות התנועה לשם יצירת תנאים אפשר לכלול בשתי היצירות הראשיות הבאות:

א) חברת אנגלו־פלישתינה;

ב) הפקידות הארצ־ישראלית.

חברת אנגלו־פלישתינה. — בכל משך אחת־עשרה שנות עבודתנו לא יצאה מתחת ידינו דבר יותר מתוקן, יותר ממשי ויותר מוצלח ליצירת תנאי עבודה בא"י, כחברה זו. היצירה — יצירה ציונית, אידיאלית, הכסף — כסף של ציונים, רוחניים, אידיאליים ובכל זאת צלח לה לחברה זו לקבוע תחומים בינה ובין התנועה, לקחת מן התנועה רק את המטרה, את השם ולהתיצב על דרך, שכלו מסחר, שכלו אמנה, ואל יהא דבר זה

*) המיעץ לא לעשות כך וכך.

קל בעינינו! הישוב שלנו בארץ־ישראל, העירוני והכפרי, הורגל במשך זמן רב לבא במגע־ומשא רק עם חברות ומוסדים „פילנטרופיים" ולחשוב שכל אלה מחויבים ל„תמוך" בו. הרגילו אותו לכך „הנדיב", יקא, חו"צ, ה„חלוקה" וכיוצא בהם. כמעט כל ההלואות שנתנו לחברות וליחידים ע"י המוסדים הנ"ל לא הוחזרו כלל, או הוחזרו לחצאין, לשליש ולרביע ולא בזמן הקבוע. ופתאם הרי לך בנק ציוני, בנק עם כל התגים, שאף אם אינו בית־נשך פרטי של איזה מלוה בִרבית ואף שהונו נאסף לא בשביל רדיפה אחרי רוחים, בכל זאת הוא מעמיד הכל על חודו של הדין, מדייק בזמן, מדייק ברבית של פרוטה, ואין ידו פתוחה לכל מבקש. ואם צלח לה לחברה זו לעמוד על גובה מסחרי כזה בתוך הערבוביה והקשקוש של חברות־הצדקה השונות בארץ; אם צלח לה לחנך את הישוב שלנו בארץ־ישראל להתיחס בהרגשת של חובות ואחריות לבנק „שלנו" ולאנשים „שלנו" — הרי הכשירה בזה את התנאים לתחית־הארץ יותר מתריסר מוסדים של צדקה, שמוציאים את כספיהם לבהלה, בלי תועלת ממשית קבועה.

אבל מלבד הכשרת הרוחות בריאה ותקנה חברת אנגלו־פלשתינה מספר לא קטן של תנאים ממשיים, תנאים, שמקילים את העבודה, את ההתפתחות ואת ההתאקלמות להרבה אגודות ומוסדים ולהרבה־הרבה יחידים בערים ובמושבות. צריך להיות בקי קצת בקושי של ההלואות ובגודל הרבית של הנושכים הפרטים בארצנו, מלוים שהיו מלוים לאלה, שלא זכו להיות בני־אמנה בבנקים האוטומני ו„הקרדיט הליאוני", בכדי להעריך כראוי את הטוב הצפון בחברת אנגלו־פלשתינה. כשהצטרכו אכרי המושבות לכסף עד הקציר, לוו מהערבים ברבית של שלשים, ששים וגם תשעים אחוזים — הכל לפי הזמן והלוה. והיום פונה לו אותו האכר להבנק שלנו ומקבל הלואות עד הקציר, וגם עד אחרי הקציר, לבל יצטרך למכור את תבואתו בחפזון בשעת הזול. היום אין לך בא"י שום אגודה, שום קבלנות בריאה ובטוחה, שלא תקבל סיוע דמנכר מסניפי חברת אנגלו־פלשתינה. ע"י היָזמה של חברה זו נוסדו גם האגודות המשותפות בערים ובמושבות, האגודות, שמקילות, ע"י הערבות המשותפת, השגת הלואות גם לאנשים לא ידועים בשוק־המסחר. עד סוף שנת 1907 נוסדו ע"י חברת אנגלו־פלשתינה שמונה עשר אגודות כאלו (ט"ז במושבות ושתים בערים), שמספר חבריהן עולה לשבע מאות איש ושקבלו מהחברה הלואות בסכום כחצי מליון פרנק.

אין אני אומר, שעם יסוד החברה נתאשרה ארץ־ישראל אושר מחלט, כשם שאין אני מחליט ג"כ שכל פרט ופרט של עבודת החברה כבר הגיע לתכלית השלמות. ודאי מתדפקים הרבה אנשים על דלתות הבנקים שלנו ומוצאים אותן סגורות. ובצדק, בנק מסחרי אינו נותן לכל הפושט יד! ודאי, שהרבה אנשים מקבלים בהלואה בהבנקים שלנו חלק קטן ממה שהיו צריכים להשיג לפי הבטחון שבהם ולפי מעשיהם הרצויים; כי אין הקמץ משביע את הארי! אפשר, שפקיד זה או אחר בסניף זה או אחר, מטיל מרה יותר מדי ונותן מקום לרגון ותרעומות — הפרטים האלה יתוקנו עם משך הזמן. אבל אלה שבאים על החברה בסתם דברי־תרעומות וקובלים עליה על שהיא באה במגע ומשא עם הזרים — שרא להו מרא! לא נעים להתוכח בנידון זה, אבל לדעתי זוהי תהלתה של החברה, שהיא משתדלת להשמיע גם את קולה במקהלת הבנקים הארצ־ישראליים, שהיא משתדלת להשפיע על החיים הכלליים ולקנות פרסום ובטחון ואהדה בכל הסביבה; ובפרט כשכל הדברים הללו נעשים בזהירות קפדנית ובלי שום חשש של חסרון־כיס.

הפקידות הארצ־ישראלית. — יצירה זו, שנוצרה בזמן האחרון, שניה היא בחשיבתה ובנחיצותה לחברת אנגלו־פלשתינא. עדיין לא הוסכם הדבר מכל הצדדים(?) אם היה טוב ויפה וכדאי בשביל תנועתנו להתחיל עכשיו במעשים בא"י על אחריותה שלה ובאמצעיה הפעוטים. דרכה של תנועה עממית גדולה ומדינית לעורר למעשים, להתוות דרך לאחרים, לפרטים ואגודות מן הצד, ולא לרתום את עצמה באותם המעשים הקטנים, שאחד מהם גורר אחריו את השני, השני את השלישי, וכן הלאה. וכל שכן שתנועתנו לא היתה צריכה לקחת עליה תפקיד של בעלת־צדקה (!?). אבל מכיון שהמעשים נעשו, נעשים ויֵעשו בכספי התנועה וגם — מה שהוא נכבד ביותר — באחריותה, מכיון שפרשנו את מצודתנו, לגמרי או למחצה ולשליש על „בצלאל" ועל „יער הירצל" ועל „פלשתינה" ועל „הסינדיקט ותעשיה" ועל „קרית־ספר" וכו' עד „החברה להכשרת הישוב", מובן, שנחוץ לנו בארץ איש אחראי ומקבל שכר, שדעתו תהיה פנויה תמיד להשגיח על המהלך של המוסדים הללו, הקשורים, לגמרי או במדה ידועה, ומקבלים יניקה, לגמרי או במדה ידועה, מתנועתנו *). אין איפא לא מן היושר ולא מן הצדק לבא עכשיו בצעקות וקריאות: „פקידות עליך, ישראל!" „ביורוקרטיה עליך, ציונות!" נניח שיש בכל פקידות קורטוב של ביורוקרטיות, אבל לפי ההסתעפות הפתאמית, שהגיעה אליה עבודתנו בארץ־ישראל אי־אפשר הדבר בלי אנשים אחראים וקבועים.

כדאי ומענין היה להתעכב קצת גם על יחוסם הקטגורי של עסקנינו הארצ־ישראלים לעבודתה של הועדה הארצ־ישראלית, אבל אין זה נכנס בגבולי מאמרי זה. מה שנחוץ בכל זאת — הוא לעמוד למצער על אופיה של קטגוריה זו במה שנוגע ליצירת הפקידות — ול„החברה להכשרת הישוב בארץ־ישראל". מיום שנתפרסמה חברה זו בקהל הרבו לדבר בע"פ ובדפוס ע"ד המגרעות והשגיאות וההפסד הבטוח של קבלנות זו. הכל, מומחים לה והכל משמיעים את דעותיהם באופן פסקני שאין להרהר אחריו, ואחרי כל זה קשה לך למצות את הטעם העקרי של היחוס השלילי. „יק"א לא הצליחה בסג'רה" ! — אבל כלום טעם זה בלבד כבר די לבטל מראש כל נסיון חדש, שיהיה נעשה ע"י אנשים חדשים ובאופנים חדשים? ושוכחים ה„מומחים" שלנו שאין דומה סג'רה לדליקה (כנרת), כי זו האחרונה עולה הרבה על סג'רה בטיב אדמתה ולא זו בלבד, דוקא מה שהיה תפל בסג'רה ושהצליח במדה ידועה — זה יהיה עיקר בדליקה ויש לו הרבה סמכים להצלחה. כנ'רה נתיסדה בתור אחוזה למופת — למופת בעבודה להאכרים שבשאר המושבות. ומכיון שאופן העבודה, ההנהגה וגם הפועלים וכו' לא היו מסוגלים כלל לשמש למופת — הוצאו הכספים לטמיון והאחוזה נתדלדלה ונתנונה מיום ליום. אבל במקום האחוזה למופת ועל חשבונה הונח שם היסוד לכתה של אריסים עברים, שעם כל שנה הם מצליחים יותר ויותר, דבר שלע"ע עדיין עוברים עליו בשתיקה וכלאחר יד. מה שאין כן דליקה. מיסדיה של אחוזה זו, אומרים לעשות נסיון להכין את הקרקע — לע"ע זו של הקופה הלאומית, שלפי חוקי־הארץ אי־אפשר לה לעמוד בורה זמן רב — ולהחכירה לאריסים עברים, שיעבדו קודם שנים אחדות באחוזת־הלמוד, למען התרגל בעבודה שטתית ורַציונלית ושיחשבו את עצמם לנוגעים בהצלחת המוסד, מפני שישתתפו בריוח של האחוזה. לאחוזת הלמוד יבחרו את טובי הפועלים (ולא ערב־רב של מבקשי עבודה כמו שהיה הדבר בסג'ירה) שיעבדו שנים אחרות ויעשו שותפים לפרי עבודתם, ומשך זמן עבודתם יגדלו להם קרן קימת בבקר וכלים למען יוכלו לעמוד אח"כ ברשותם, בתור אריסים, מבלי קבל תמיכות או הלואות. אם יצלח נסיון זה בידינו — הרי מצאנו פתרון יפה לשאלת־הפועלים. התרה טובה לגאולת־הארץ ודרך כבושה בשביל הקופה הלאומית. וָלא — נוציא מן הנסיון מה שיש להוציא, נציל מה שאפשר להציל ונבקש דרכים אחרות. בכל אופן אין פה שום מקום ליבבות וצעקות על „אדמיניסטרטיביות" חרשה, וכיוצא בזה.

---

*) **הערת המערכת**: הננו מוסרים את דברי סופרנו הנכבד בתור הד קול התערומות של צד ידוע בא"י. אי-מובן איך אפשר לדבר מאיזה ענין של „צדקה" ביחס לפקידות הא"י, ועוד פחות מזה אפשר להבין את ה„התמרמרות" על השתתפות הציונים ב„בצלאל", „יער הרצל", „פלישתינה" ה„סינדיקט לתעשיה" ו„החברה להכשרת הישוב". כל המוסדות האלה נוצרו בהשתדלות ובעמל הציונים והאם על הציוניים לעמוד עתה מן הצד? הן כל המוסדים האלה מוכיחים באמת כי הציונות מ ע ו ר ר ת למעשים, מתוה דרך וכו' ככל מה שרורש מר ב.־מ.

הייתי יכול להבליט עוד יותר את ההבדל הגדול שבין סנ׳רה ובין דליקה, אבל לפי שנתפרסם בזמן האחרון, יסתלקו אולי מיסדי החברה לגמרי מההלואה של הקופה הלאומית, שחשבו עליה קודם, וישתמשו לעסקי החברה רק בכספי המניות של החברים.

המכונה הציונית שלנו בא״י תהיה לפי כך מחוברת משני החלקים העקריים הללו: חברת אנגלו־פלשתינה והפקידות הארצ־ישראלית. לכל חלק יהיה תפקיד מסוים ומוגבל שלו. הבנק צריך להיות כלו מסחרי, ואסור לו להכניס ראשו בשום עסק, שיש בו חשש הפסד או חשש „פילנט־ופיה״ אפילו אם אפשר שתצמח מזה איזו טובה לאומית. הפקידות תצרף ותלבן את כל ההצעות הבאות מא״י בשביל הקופה הלאומית ובשביל המחלקה הארצ־ישראלית של הועד הפועל. היא תשגיח על הנכסים של הקופה הלאומית ותנהל את העבודה בנכסים הללו, היא תבקר תדיר את המוסדות, שמקבלים תמיכה וסיוע מהסתדרותנו וכו׳.

י. בן־משה

מיכה יוסף ברדיטשבסקי.

לחם הפנים.

(אגדת־צפת).

— עם יצא ממצרים ויסר ה׳ סבל משכמו, בקע ים ויעבירם בתוכו ויתן לו את תורתו וינחם בענן יומם, ויחנה העם במדבר לדגליו ולבית אבותיו.

מה טובו אהליך יעקב! שם, הרחק מן הגוים, במדבר סיני, חוגים להם שבטי יה. והמן יורד להם מעל. אז יתאוה אדון העולם לשום מקומו בין בני בחיריו, ויאמר למשה עבדו: דבר אל בני ישראל ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. משכן עץ שאל אלהים ועליו יריעות עזים; והעם מרבים להביא מנדבת לבם עורות אלים מאדמים ועורות תחשים, וגם זהב הביאו, אבני שהם ואבני מלאים וכסף ונחשת רב וכל חומר יקר לבנין. וכלים צוה האל לעשות לביתו, את מזבח העולה ואת מזבח הקטרת, את המנורה בעלת שבעה קנים, את ארון הברית ואת השלחן ללחם-הפנים. ויעשו בזה כל חכם לב וחושב מחשבת, איש איש במלאכתו, מלאכת הקדש; וכל הנשים, אשר נשא לבן אותנה, טוו את התכלת ואת הארגמן. ותכל כל עבודת המשכן אוהל מועד, ויקימו אותו באחד בחדש את קרשיו, בריחו, עמודיו וכליו, ויכס הענן את האוהל וכבוד ה׳ נראה לשכון בבית-זבול לו. „הניח כל מה שלמעלן ויחד בשל מטן״.

ואז יבאו ראשי המטות והשבטים ותנכו את הבית ואת המזבח והביאו את קרבנותיהם: עגלים, ובקר ופרים. ונגשו הכהנים ושחטו את זבחי השלמים ונזרק הדם על המזבח סביב, ואחיהם מקטרים ומקריבים — וה׳ את הלחם יברך, את לחם הפנים.

ויסעו בני ישראל עם המשכן ואת האוהל ואת כליו. ובני לוי שומרי משמרת. ויסעו ממקום למקום, עד בואם אל הר העברים. וימת שם משה איש האלהים, ויעבירם יהושע את הירדן ויחנו בשילה. וימת יהושע, עוד בטרם כלותו לכבוש את הארץ, ויקים ה׳ לבני ישראל שופטים והושיעם מיד אויביהם. ויצאו הארון וכלי המשכן ויחנו בנוב, ומשם באו לגבעון; עד אשר בנה להם דוד אהל ושלמה הקים בית אבנים בירושלים.

והעם מקריב קרבנות, מדי עלותו לראות את פני ה׳. ובאו הכהנים לקחת להם את חלקיהם ואת הנותר יעלו על המזבח. וה׳ לא ירצה באלפי האילים רק את הלחם יברך, הלחם ששמו בפנים על השלחן ויניחוהו שם משבת לשבת.

ושני שלחנות היו באולם, פנימה, על פתח הבית, אחד של שיש, ואחד של זהב. על שלחן-השיש היו נותנים לחם הפנים בכניסתו, ועל שלחן-הזהב — ביציאתו. ובפנים האולם — שלחן גדול כלו מזהב טהור, שעליו לחם הפנים תמיד; וכשהיה מריח ה׳ את ריח הלחם, היה אומר: אוסיף לברך את האדמה, כי תוציא פרי לשובע ולא יאכלו בני-אדם להמם במשקל: „שלחן דא, הוי לקבלה ברכין דלעילא ומזונא לעלמא״.

כה חי העולם בשלותו ימים מאד רבים ונתנה ממזון האלהים. והנה יצא האיל לנגח ימה וצפנה וצפיר עזים בא, ואחריהם — מלך עז פנים. שמשו של בית-האלהים החל לשקוע. . .

בימים ההם שמשו באולם בני משפחת בית-גרמו; והם היו בקיאים במעשה לחם הפנים. חכמת ובינה יתרה להם. ולא רצו ללמד את מלאכתם לאלה שרצו לבוא אחריהם. שלחו להם זקני ישראל ואמרו: מה ראיתם, ברוכי ה׳, שלא ללמד? השיבו אותם לאמר: יודעים הם של בית-אבא, שהבית הזה עתיד להחרב.

והבית נחרב! באו הרומים ושרפו את בית אלהינו ונשבת לחם-התמיד. הכהנים והלויים, בראותם שאין תקומה, קפצו לתוך המדורה וזרקו את מפתחותיהם כלפי מעלה ואמרו: „רבון העולמים, הי לך מפתחותיך, הואיל ואין אנו נאמנים לפניך עוד לאכול משלחן המלך!״.

וה׳ חשב להשחית חומת בת ציון, ולא השיב ידו. מיטב העם יצאו להרג, וירטיבו בדמם את השדות והכרמים; והנשאר הלך שבי ביד צר. וינחם!

שלשה משמרות הוא הלילה. ועל כל משמר ומשמר יושב הקב״ה ושואג כארי. ספוד יספוד על ביתו.

ובכל חורבה וחורבה מהריסת עמו בת-קול מנהמת כיונה: אוי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי! ובכל לב איש עברי, כשהוא עומד בצקון לחשו, אנחה מתפרצת: וי לנו שאבדנו את בית חיינו, ואין לנו לא כהנים בעבודתם, לויים בדוכנם וישראל במעמדם. אוי להם לבנים, שגלו מעל שלחן אביהם!

וילך ישראל גולה מגוי אל גוי ומארץ לארץ, בלי מצוא מנוח. לאומים נתצו, ממלכות חדשות קמו, חזות עוד יותר קשה, מאשר חזה דניאל, באה ממזרח.

עבר האלף הראשון לגלות ישראל. ויבאו המאות הקשות אחריו. מאה קשה מחברתה. והיתה חתת העמים על הגולים המוכים. ארץ ספרד הקיאה את בני יעקב; יצאה ממנה כל הדרה, וה׳ שאג ישאג על נוהו.

ומעטים השרידים ששבו לנשק את האדמה, אדמת הקודש, או גם להתישב בתוכה; גם לשם הביאו אתם כלי־גולה, והמה יושבים על הקברים, מתפללים ומשברים לבם לפני אביהם שבשמים: „שכינתא בגלותא״! ארץ ה׳ נתונה בידי זרים. אין עולה, אין מזבח ואין שלחן. באלף וחצי „נטל מזוני עילאת מעלמא כולא״.

ויהי ערב ויהי בקר.

בימים ההם חי בספרד אחד מבני האנוסים ואוריאל שמו. והיה האיש ההוא תם וישר, עובד את בן-האלהים ביראה ושומר את פקודי הכנסיה, כאחד משלומי מאמיניה. ולו אשה מבנות הארץ ושמה מרים. ויחיו שנים רבות יחד ויתפרנסו ביושר מעבודת כפיהם.

ויהי היום ויחל רוח העברים, אשר באוריאל, לדבר על לבו: שוב לעמך ולאלהי אבותיך! ויחשוב אוריאל את ההרהורים האלה לחטא. וירץ אל הכהן ויתודה לפניו. והלז צוה עליו, כי לא יעשה ולא יפנה לתעתועי העם הזה, כי פקד ה׳ עליו. והרוח מפעם בלב אוריאל יום יום, בהקיץ ובחלום הלילה הוא בא וקורא לו ואומר: שוב לעמך, כי מחכים לך! ויהי כי ידע, כי ה׳ הוא האלהים וכי בחר לו עמו לאהל בו, ויקם וימכור את ביתו ואת נחלתו, ולאיש לא הגיד מה זה יגיע לבו, ויעבור ארחות ימים הוא ואשתו עמו, כי אמרה: עמך — עמי ואלהיך — אלהי!

ויבאו שניהם לגליל העליון, אל עיר צפת, אל קהל עדת בני ישראל אשר שם. ויכנס אוריאל בברית האלהים, וגם מרים קבלה עליה לקיים את מצותיו ויפתח להם שעריו.

ויתישבו הגרים בעיר התחתונה ושם עבדו את אלהי אברהם באמונה וביושר. המה הסתפקו במועט ונתנו משלהם לזר. התפללו ערב ובקר בלשון הקודש, שלמדו מעט, וגם בלשון שחיתה בפיהם, ושמרו את מצוות התורה הרבות, כפי אשר הבינו הם אותן בתמימותם. אמנם עוד התערבו בביתם מנהגי הדת, שעזבו אותה, עם מנהגי זו, שבאו להסתופף בצלה; אבל ה׳ לא כעס עליהם, כי את אלה עשו בתום נפשם. „ורחמנא ליבא בעי״.

ובימים ההם ישב בצפת בין יראי ה׳ הרבים והשלמים רב וקדוש אחד, והוא היה דורש בכל יום מועד ושבת בבית הכנסת העליון ויעביר לפני הקהל זכרונות פרשת השבוע על הסדר. אל הבית הזה בא אוריאל מדי שבת בשבתו, עמד בפנה ויראה משם בחזון את ירחי עמו מקדם, כאשר יחזה הנער העברי בחלום ה„חדר״. מפי הדרשן המתלהב הזה, שמע אוריאל בפעם הראשונה, כי בעבר הנהר ישבו אבותיו מקודם ויעבדו שם אלהים אחרים, ויקח ה׳ אותם ויושיבם בארץ ההיא, ששמה יושב עתה הוא ואשתו. כמנו למד לדעת את אברהם יצחק ויעקב. את משה ואת אהרן ומרים. ואת כל דור-הדעה, אשר במדבר. ואת משכן ה׳ העמידו לפניו, את הארון ואת המנורה, את כל כלי המקדש הנוצצים ומעשי המשכן, אחד אחד.

היו ימי חורף; פרשת השבוע: סדר „תרומה״, והמקרא הנדרש: „ונתת על השלחן לחם הפנים לפני תמיד״. כמו חי העביר הדרשן את מעשה השלחן ואת מעשה הלחם הקדוש במאד, שממנו יצא שפע אור לעליונים ולתחתונים. הגר עמד כלו מקסם . . .

ויבא אוריאל לביתו ויספר לאשתו, את אשר שמע בבית הכנסת. וידבר אליה: למה נמנע כיום מה׳ את הלחם, והוא צוה לבני אדם לעבדו באלה ולעשות לו נחת-רוח!

ויהי ביום החמישי ויאמר אוריאל למרים: תכיני עתה מאפה הלחם ליום השבת — אפי עוד שתי חלות טובות לאלהינו, אולי ירצה, כמו בימי קדם, לקחת מאתנו את אשר נגיש לו. וייטב הדבר בעיניה.

ותמהר האשה השוקה, ואת צרור הכסף לקחה בידה, ותקנה איפה סלת

יפת בחנות, שקונה בה רק פחת העיר, ותשם את הקמח בצרור לבן, אשר הביאת אתה. ותבא הביתה ותרחץ, ותלבש מלבוש נקי ותנפה את הקמח שלש פעמים, ויצא הסולת דק מן הדק ויברק בלבנותו, ותשם אותו בעריבה של עץ חדשה. ואוריאל השתתף גם הוא במצוה ויביא בכלי מים מהחצר. ותכין את הקמח להבצק ולא הניחה בבית המבשלות, כמעשיה מימים ימימה, כי אם שמה הכל על שלחן-האוכל אשר בבית, ותכס את העריבה במפה לבנה.

היום רד. פאתי הקדים של פני הרקיע כוסו דמדומי חמה... ובבית אוריאל — שלות-עולם ואדם.

וישכימו קום ממחרת היום, עוד בטרם עלה השחר. וירחצו ידיהם ופניהם וירימו את המכסה מעל העריבה, והנה עלתה העיסה מאד. ותלש האשה אותה, ולבה מלא אהבה לאלהים, כי קרוב עתה לה; ואוריאל עומד עליה לשרתה.

ואת ככרות-הלחם עשתה מעשה קלעים יפים ותיצק עליהם שמן. רק חלה לא הרימה, כי אמרה: שנים לה׳.

ויסיקו את התנור עצים יפים ויעל הלהב כמו חוגג, ויאכל אותם כליל; וימלא כל החלל חום נעים. ואת ככרות הלחם שמו במזרקי ברזל, ויאפום היטב היטב, ויצאו בעוד שעה קלה שלמים בתבניתם, וקרום ירוק עלה עליהם, ריחם — נחות, וטובים למאכל. ופני האשה אורו.

ותקח מרים את „החלות לה׳“ אשר יצאו בראשונה, ותצרור אותן בעודן חמות במפה לבנה של שבת ותתנן ביד אוריאל, שעמד עתה לפניה ככהן גדול.

השחר טרם עלה, דממת קדש מלאה את הבריאה. ואוריאל מהר פסיעותיו בחוץ, פן יפגשהו איש, ויקדים שלומו לשלום האל.

והוא בא ביתה הכנסת. אסתעי מלתא, שריק היה באותת שעה מאדם, מהד אדם; והכל בה הקירות, העמודים והכלים כמו עומדים ומחכים...

לאט, לאט נגש אוריאל אל הארון, כי נפלה עליו חרדת המקום. בידים רועדות הרים את הפרוכת, פתח את הדלתות וישם בו את הלחם, קרבן לה׳.

ובאותו רגע מלא אור גדול את כל הבית. התבל התנערה מהלילה הארוך. מלאכים יחפזון, הכהנים והלויים, היושבים ומצפים לביאת הגואל, התאספו לראות במראה ההוא, והבקר בא בכל יפיו והדרו כבירחי קדם. בעלי המשמרות קמו כביום אתמול לתת בשיר קולם; ולולא נאמר, כי אין אליהו בא בערבי שבתות, כי אז תקעו בשופר גדול — — —

וושבי צפת התעוררו משנתם ויקומו, וירגישו איזו רוח בנשמתם. הן הוקל משא החיים מעל שכם האדם. כל אחד מצא היום את צרכי שבתו בנקל. העבודות וההכנות ליום הגדול, כמו נעשו מאליהם, והכל שמח לקרבת שבתא מלכתא.

ויום השבת בא ויפתח שעריו הרחבים לכל באי עולם. בגן עדן העליון העמידו שלחן גדול וארוך מהלך ד׳ מאות פרסה על ד׳ מאות פרסת ופרשו עליה מפה לבנה כברק השלג, שטוו אותה האמהות הקדושות, העמידו כסאות לאבות, כסאות למלכי בית דוד ולנביאי הצדק, כסאות לכל גדולי עולם מימים ימימה. וישבו לבושי לבנים, איש איש על מקומו, ותפקדנה כל הנשמות הטהורות. וה׳ יושב בראש הקרואים על כסא רם ונשא.

ויקדשו את השבת בשעה הגדולה ההיא לא על היין, כי אם על הלחם. באת עת-רצון והתעוררות בלי סוף לכל חי. הורם המסך והכל מתרחץ בפלג אלהים...

וממחרת היום, בשעת פתיחת הארון „לקריאת התורה“ ולבב הצבור פועם כלב איש אחד, התגנב אוריאל, שרחף כל העת בין תקוה ופחד, ממושבו, ויסתכל בתוך הארון, וירא כי הלחם איננו, וידע כי לקחם ה׳ אליו. ככלות התפלה מהר לספר לאשתו, כי רצה ה׳ את קרבנם. ויהי חג במעונם.

וירד ה׳ בענן, בצאת השבת, ועליו נצבו בני האלהים ויאמר אליהם: הראיתם את עבדי אוריאל, עובד אותי בתום. מיום שנחרב היכלי וגליתי את בני, לא היתה לי נחת רוח כזו משום אדם. הכינו את היסוד לבנין השלישי!

ויחלו המלאכים להביא את החומר להבנין, כאשר נפקד עליהם. ומאפסי ארץ עליהם ללקט את האבנים אחד אחד. והמלאכה לא ליום...

ובכל יום חמישי לשבוע עשו אוריאל ואשתו כמעשה הזה, להכין עם לחמי שבת שתי עוגות יפות בעד האלהים. בערב שבת בבקר נשא אותם אוריאל בכונה ובצנעה אל בית הכנסת וישימם בארון, וביום השבת בעת תפלת שחרית כבר נלקחו ולא היו שם. ויאמינו האנשים התמימים, כי יד ממרום שלוחה תמיד לקחת אליו את לחמי הקודש. ושמש בית הכנסת, במצאו בארון הקודש, בעת תקנו בכל יום ערב שבת שני ככרות לחם נחמדים למאכל, ויקחם לביתו ויעשה עמהם, כאשר עשו כהני הבל במעשה-דניאל לאכול את מנחת-אלהים.

ויהי בערב שבת אחת, וחד מן דבני העיר וחסידיה לן בבית הכנסת ויקץ וירא את הגר עומד לפני ארון הקודש ומניח שם את קרבנו.

ויחרד הרב ויִלפת ויקפוץ ממקומו ויאמר לאוריאל: רשע, מה אתה עושה לגשם את אלהינו, והוא „אין לו גוף ואין לו דמות הגוף“? חטאת לאלהים חטא גדול ונורא, לא יכופר לך!

ויעמד אוריאל כנדהם ויפחד פחד גדול, ולא ידע היאמין או לא יאמין. וימהר הרב לקרא להשמש, ויאמר לו: תן תודה על מעשיך! ויתודה השמש, כי הוא היה מוצא בכל ערב שבת בבקר שני ככרות-לחם יפים, ולא ידע מי שמם ויקחם אליו, בחשבו אולי הזמינם לו ה׳ ברב חסדיו; ובביתו אין כל.

ויהי כאשר שמע אוריאל את דברי השמש, חשב באמת, פן לא היה קרבנו לרצון ויפול על פניו ויאמר: אמנם חטאתי!

ויעשה ככל אשר צוהו הרב ולא ידע את נפשו, וישוב לביתו אבל וחפוי ראש; ובהגידו לאשתו את כל אשר קרהו התפלצה משמוע, ולבה מת בקרבה. ואוריאל יצא מדעתו.

יד האדם הגסה באה להשבית מנוחת עולמים...

* * *

ובלילה ההוא בא בעל החלום לאותו הרב המוכיח ויאמר לו: צו לביתך, כי מות תמות! —

הַדִּמְעָה.

וְיֵשׁ יַעֲמִיק, בְּנִי, הַכְּאֵב, יֵשׁ יִפָּקַע הַלֵּב,
וְדִמְעָה מְקַלָּה אָז כֹּה דְרוּשָׁה, חֲסֵרָה...
וְנִתְלֵית הַדִּמְעָה כִּפְנִינַת הַזֹּהַר
וּמַרְאָה עַל נֶפֶשׁ בְּעֹמֶק תֶּחְבָּא,
כִּי עוֹד לֹא אֻבְּדָה, לֹא כָלִיל הִצְטַמְּקָה
וְרוּוַת לָהּ עוֹד וּרְטֻבָּה...
וְכֹחַ יֵשׁ בְּדִמְעָה זוֹ, יֵשׁ כֹּחַ בָּהּ בְּנִי,
לְשַׂגֵּב כֹּה, לְעוֹדֵד כֹּה לְבָבוֹת עֲגוּמִים;
וְזוֹלְגָה אָז עֵינְךָ, הִיא דוֹמַעַת דָּמוֹעַ
וּמְזָרָה גַּם תִּקְוָה וּמְטַפְטֶפֶת תַּנְחוּמִים...

דרוזגניק. עֲקִיבָא גָּלֶנְפָּל.

ש. צמה.

גלים.

III.

..... היודעת את למה נפשי כך סולדת ומכה גלים?

החיים ענה, סגפו אותי. כעני הייתי עומד תמיד על מפתנם; מהפך בחרוה יבשה וחרבה שהשלכה לי בבחילה ובשאט נפש...

מעין, יקירה, ויובל מים היו נובעים בתוך נפשי, נובעים-זורמים ואינם פוסקים, באו הרפתקאות ויסכרו אותם. ואמרי-נא, מה אשם זמיר זה כשנקרע קול שבירו כשנתק חוט מזמורו; ומה אשמת שמש זו, כשענני מערב באו והעיבו את זהר פניה; ומה אשם אני, כשהחיים היו בכל עת מאחורי, רק מאחורי?...

אולם הנה באת!

באת, כמלאך-גואל, ולא ידעת ולא חשת שכל מבט עיניך, שכל נדנוד עפעפיך פקודה המת לי: תית!

באת ולפיד אש בידך, המאיר דרך החיים, ותך בו על ראשי ובפעם הראשונה שמעתי זו הקריאה: הנה, העלם!

הי ראשי! מפקיר אני אותו בין ברכיך, וכל שערה שהלבינה בין תלתלי תשחורים — תלשי! בל תשימי לב למכאובים... תלשי, בלי חמלה בלי רחמים!

* * *

... הזוכרת את?

הים סאן ורעש אז. מימיו היו ירוקים כשעוה וזעומים מרוב קצף וזעף. הנחשולים התפתלו כצפעונים, מחאו כף ויצאו במחול של מטורפי-דעת. לבת אש של גהינום גחה מקרקע הים ותרתיחהו ותפעפעהו.

והשמים היו מחותלים בגושים שחורים, אפלים, מטרידים ומטילי אימה ענגים כבדים כעופרת, ענקים, תלולים זה על גבי זה רצו מבוהלים ונחפזים, נאבקים, דוחפים ובולעים אחד את רעהו. מלכות החושך פרשה אפריון צללים שלה ותפלט את כל כחותיה השחורים ותשלחם לקרב.

ועל יד כלונס אחד שבלה מזוקן עמדנו שנינו אז על חוף הים ומבטנו תעה, יחד את הרוח ההומיה והשורקת, את העננים המבוהלים, ואת הגלים המכוסים קצף. ואמרי נא, למה רעדה ידך שהיתה נשענת על הכלונס. למה פרפרו נחיריך, ולמה הלכה נשימתך וקצרה. האמנם נבהלת כך מהשואה?...

וזכורני: ידי, שתי זרועותי הושטתי לקראתך ואמרתי לך, בואי ונחצה בין נחשולי-שגעון אלה. כי לכך נוצרנו! הן דמנו לא הלבין עוד בעורקינו, ובשערות ראשינו לא נזרקה עדין שיבה; הן עוד לא עוממה האיבה תעמוקה למזור, שדמותו משקולת ומאזנים; הן שרושה ונטועה בלבנו השנאה לזה המישור שבאפקו העיף מנשקים השמים והארץ קא-הדדי בגלוי לעיני כל, בהתעלפות ואפסת-כוחות. לסער זה, שיצא מדעתו ופורץ כל גדר נמסור נא את נפשנו ומושכות גורלנו; וירקיענו עד לשחקים או יטלטלנו עד לעמקי התהום הלה, הקודר והחלקלק — אחריו נלכה! אולם באי אתי, יקירתי, באי אתי, כי בלעדיך אני חדל-אונים, אני שלהבת תועה, שאין לה פתיל להאחז...

ובין זרועותי נפלת אז ועל האוזן לי לחשת: הנני, משכני אחריך... עת רבה עמדנו שנינו על יד אותו הכלונס הבלה מזוקן שעל חוף הים... עמדנו מאוחדים ותבוקים. ובראשינו זמזום ושריקה, כאלו עדות דבורים טחו להן כורת בתאי מוחנו, כאלו זירה של חיות טורפות התגוששו ונאבקו יחד את מחשבותנו. רק מתוך עמקי הנפש עלו והבקיעו לפני עינינו גלי-אור — — — — — —

* * *

הזוכרת את?—

תפוח-השמש לא הספיק עדין להראות בכל היקפו, ואנכי עזבתי כבר את מטתי, שהשמיעה את שריקתה כל הלילה— עזבתי. רצתי מהר בין הערוגות שבגנה הסמוכה לביתי, ומימין ומשמאל פרחים קטפתי. את נשיקותי טמנתי בין אוצרות-הבושם ואקלעם לך לזר.

אני רץ, ואחרי הדביק קו הראשון של זהר בוקר. אני לפניו וזר בידי והוא — אחרי ושרביט בידו, שרביט זהב; אני רץ והוא מאיץ אחרי, דוחפני. וכיונים המדדים על השובך כך התחבטנו שנינו - כשהגענו אל תריסי חדרך. נכנסתי אני תחלה, פרצתי גדר ואפנה דרך גם לבן לויתי ושנינו כבת אחת נעצנו בך את את מבטנו ונשאר כנדהמים; וגם קרן השמש נשטפה אורת!...

חזך הצח והתכלילי היה כלו חשוף ומפרפר מתחת לעורו. שערותיך הערמוניות היו מפוזרות ופרושות כרשת; ושפעת חלומות פז צדה רשת זו על פני חזך שהתנודד... ואני יודע: נעימים היו חלומותיך בזה הרגע, פניך התורורים היו מזהירים, לחייך פרחה, להטה כעלי-ורד ובת-צחוק שובבה היתה תלויה ומפרכסת בין שפתיך!

נגשה תחלה קרן פזיזה ותגע בך ותלטפך בקצה שרביטה ואחר באתי אני ובזהירות הנחתי את זרי הפרחים יחד את נשיקתי בין מחלפות שערותיך, אשר התפתלו סביב חזך, שהיה דומה לנחל קטן שעל גדותיו שתולים שיחים וערבות. והנה פתאום נזדעזע כל גופך, כאחוז שכין או קדחת, נרתעת כנשוכת עקרב ומר, מר נזעקת; ונטפת דם כחרדל בצבצה על חזך.

העבודה, מלאכי! מבלי דעת נפל חוח זה בין הפרחים. הוי, ברקן רשע, ברקן אכזר! למה באת במחתך ובעוקצך בין מקלעות זה הזר?...

אולם אמרי לי עכשו, יקירה, והפתרון הלא בידך הוא, אמרי-נא; הלא הפצע העלה קרום זה מזמן ונתרפא, וזר הפרחים הלא נבל ואיננו. והמכאוב שבלבי מאז הימים למה אין לו תרופה, ועודנו נוקב ועודנו צורם? — — —

* * *

והקשיבי-נא, שוב אגדה לך אספר:

היה היו שני מלכים בשתי ארצות ולאחד בן יפה כבן-מלך, ולשני בת מלאתי-חן כבת-מלכה. ויאהב הנער את הנערה, תמיד היו יחד, מקערה אחת אכלו, מכוס אחד היו מחלקים נדבות לאביונים ונדכאים, על כר אחד היו מניחים ראשיהם וגם חלומותיהם היו דומים זה לזה.

ימים ושנים מהר עברו, עפו — והעלם והעלמה גדלו וייפו עד מאד ושמם נודע ונתפרסם בכל הארצות והמדינות שבסביב. כשהגיע פרקם התחילו מתכוננים ליום כלולתם. מכל קצוי ארץ באו החכמים והמלומדים, המון פרשים ונשקם וכלי זינם המתנוצץ עליהם, גם ערב-רב של עניים ובעלי-מום בא, כי נודעים היו החתן והכלה לנדיבים, לטובי-לב שאין דוגמתם.

ומנהג היה בארץ מימות קדומים, שכל חתן וכלה, לפני בואם בברית הנשואין, מוכרחים היו להכין להם את אפריונם בידיהם עצמם. וכך היו עושים: ירדו אל „נהר הדמעות״, שעובר בין שתי פסגות, והחתן היה עוקר ארבעה אילני-סרק ומהקצעם לכלונסאי החופה, והכלה היתה מדיחה וחובטת את הפשתן במי הנהר וטוה ואורגת את הפרוכת; ומנהג זה הוא מימות קדומים, וגם בני המלכים לא יכלו לשנותו.

וירדו בן המלך ובת המלכה אל הנהר, וישבו כל אחד על פסגה להכין להם מכשירי החופה.

ובשנה ההיא עלו מי „נהר הדמעות״ על גדותיהם והיו רועשים מאד, כי הרבה דמעות נשפכו בשנה ההיא על גדותיו של הנהר, והמים עודם הולכים ומתגברים. התחיל הוא עוקר אילן קפץ עליו גל וחטף את העץ מבין ידיו ויסחבהו בזרם. ירדה בת המלכה לחבוט ולהדיח את קני-הפשתן באו נחשולים ויגזלום וישטפום, וכך חוזר חלילה, עד שתמו כחות החתן והכלה.

נשארו יושבים מעוגנים, עצובים ונדכאי-רוח ומחכים ליום שמי הנהר ישקטו. והמים הולכים ומתגברים וזועפים. ויושבים בן המלך ובת המלכה מעגנים, והנהר ביניהם — ומכשירי החופה אינם נגמרים. — — — — —

יקירה. זוהי אגדתי! ודא עקא שאין היא כלל אגדה — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —

אולם אמרי לי עכשיו, יקירה: הפתרון הלא בידך הוא, אמרי-נא: הלא הפצע העלה קרום זה מזמן וזר הפרחים הלא נבל מאז ואיננו, ולמה אין תרופה למכאוב שבלבי מהימים ההם ועודנו נוקב ועודנו צורם?

אמרי, יקירה!...

י. י. שְׁוַרץ, ניו־יורק.

לֵיל־קַיִץ.

אֵיזֶה עֶצֶב חֲרִישִׁי וְטָמִיר הָיָה תּוֹסֵס בַּחֲלָלוֹ שֶׁל עוֹלָם,
הָיָה עוֹלֶה מֵחֶבְיוֹן עֲמָקִים וְנִתָּק מִבְּלִיטוֹת הֶהָרִים...
הָיָה מְעוּרְפָּל הַיַּעַר בַּמֶּרְחָק, מְהֻתָּל בְּאֵדִים כַּחֲלָחֲלִים:
וְנִדְמֶה כְּמוֹ צוֹרֵר הַיַּעַר בִּכְנָפָיו נִשְׁמָתוֹ שֶׁל אֵיזֶה סוֹד־פְּלָאִים
תּוֹעֶה, מִסְתַּתֶּרֶת בְּשִׁפּוּלֵי הַבְּקָעוֹת הַנּוֹדְפוֹת לַחְלוּחִית,
מִתְכַּוֶּצָה בְּנִבּוּבָם שֶׁל גִּזְעֵי אַלּוֹנִים־נְפִילִים,
נִמְלֶטֶת מֵהֹתֶם וְשָׁטָה, מִתְנַפֶּצֶת אֶל חַדֵּי הָעֵצִים,
מְיַבֶּבֶת בְּהֶמְיַת הָרוּחַ, בִּצְלִילִים שֶׁל רָז־עַרְטִילָאִים —
וְהַיַּעַר עָלֶיהָ מַאֲפִיל, מַסְתִּירָהּ וְשׁוֹמֵר עָלֶיהָ בְּחֵבּוֹ...

הָיְתָה יוֹרֶדֶת אֲפֵלַת לֵיל־קַיִץ חֲמִימָה, עֲרֵבָה, מַחֲלִיקָה,
נִדְמְתָה אָז לִצְעִיף מֶשִׁי־שָׁחוֹר הַמְּלִיט הַיְקוּם וַאֲגַפָּיו.
הָיוּ שׁוֹקְקִים־נוֹהֲרִים מֵימֵי הַנָּהָר הַשְּׁחוֹרִים־עֲמוּקִים
וְלוֹקְקִים חֶרֶשׁ אֶת אַדְנֵי הַחֲפִים הַבּוֹלְטִים מוּצָקִים;
הָיוּ לוֹחֲשִׁים לָהֶם סוֹדוֹת לַיִל בִּנְשִׁיקוֹת וְעוֹגְבִים עֲלֵיהֶם
וּמַשְׁקִים אֶת עַרְבוֹת־הַנַּחַל וְחוֹמְקִים נִשְׁמָטִים לְאִטָּם,
מְפַנִּים מְקוֹמָם לְגַלִּים אֲחֵרִים הַלּוֹחֲשִׁים בְּעִקְבָם —
וְרִאשׁוֹנִים נִדְחָפִים בָּאַחֲרוֹנִים, מִתְלוֹנְנִים תְּלוּנָה חֲרִישִׁית
וְשָׁבִים נִגְרָפִים בַּזֶּרֶם וְנוֹהֲרִים הָלְאָה בַּהֲמָיָה...

וּבַמּוֹרָד, בַּמֶּרְחָק, הָיוּ יוֹקְדִים פְּנֵי־נָהָר בְּאֵשׁ פְּלָדוֹת:
הָיוּ בּוֹקְעוֹת שַׁלְהָבוֹת־כִּבְשָׁנִים וְנוֹפְלוֹת בִּמְצוּלוֹת הַמַּיִם;
רֶטֶט לַהַב וּפִרְכּוּס עַל חַדֵּי הַחֲפִים הַגְּבוֹהִים שֶׁל נָהָר,
עַל מִקְצַת בְּלוֹרִיתָם שֶׁל עֵצִים הַסּוֹכְכָה עַל יַעַר וָרָזָיו,
עַל שַׁלְשְׁלוֹת הָרִים בַּמֶּרְחָק, הַדּוֹחֲקִים אִישׁ רַגְלֵי אָחִיו...
וְהָיְתָה גְּדוֹלָה הָאֲפֵלָה מִסָּבִיב, מִתְעַבָּה וְהוֹלֶכֶת פִּי־שֶׁבַע;
וְהַכְּפָר הָיָה שָׁקוּעַ בְּשֵׁנָה, רַק מֵאֵיזֶה חַלּוֹן פָּתוּחַ הִשְׁתַּפְּכוּ
צְלִילֵי כִּנּוֹר עֲרֵבִים וְהָיוּ מְרַטְּטִים בָּאֲפֵלַת הַלַּיְלָה —
וְאֵיזֶה עֶצֶב חֲרִישִׁי וְטָמִיר הָיָה תּוֹסֵס בַּחֲלָלוֹ שֶׁל עוֹלָם...

מ. א. זַ׳ק׳ אוריסה.

„משחק ספרותי״.

(הרהורים).

„החיים״ — שגור בפי הבריות עכשו — עושים את שלהם, ואנחנו עוצמים את עינינו ועוסקים בפטומי מילי בעלמא, שאין להן כל שיכות אל החיים. ודור חדש הנה זה קם — מוסיפים הנלהבים שבהם — ולומד מעיקרא את החיים וחוזר אל כל מסתרי המציאות, ומזוין בנשק המדע והדעת, מעוטר באהבת החיים והבריות, הוא נגש אלינו ומלמדנו את דרך החיים, מורה לנו את גדולות האפשר והיכלת, וממשש את דפקם של אברינו ואת תנועת החיים בתוך תנועותינו.״

ומכיון ששמעת פזמון זה, הרי אי אפשר לך לבלי המשך אחרי אלה, לבלי האמין בעתיד המזהיר שלנו, העומד אחר כתלנו; הרי אי אפשר לך לעזוב תקיה מידך, בשעה שבלעדיה אין לך כלום, בשעה שכל חייך הם תקות אריכתא.

והחיים עושים את שלהם, ואנחנו חדלנו כבר לעסוק במליצות, ויושבים אנו ומחכים לדור החדש ההולך ומזדין, הקם ובא לעזרתנו. ואבדו להן, לתנועותינו השונות, ערכן בחיים בתור סחורה העוברת לסוחר, ואי אפשר לנו לטפל בהן, כל עוד שהדור החדש לא הוציא את משפטו עליהן, לא נתן את הסכמתו.

וטיבה התקוה, אלא שאליה וקוץ בה: אין לנו סמנים מיוחדים להכיר את הדור החדש הנוצר למעננו, למען הצלחתנו, ובעוד שאחרים מחכים עוד לבואו, מחליטים אחרים, כי הוא כבר בא, כי הוא נמצא בגדולנו. והלב „הצמא לדבר ה׳״ חרד ומפרכס לקראת כל מלה חדשה הבאה מעבר ההוא, מצד אותם הגבורים.

וקשובות אזנינו לשמוע את המלים המפוצצות; ברעם ורעש הם באים ומפנים את הדרך. בודקים הם תחלה את החיים שלנו, ומראים באותות ובמופתים את כל אפסותם, ומנפצים ומשברים את כל הנמצא והנאחז. סותרים המה על מנת לבנות. ואנו מסכימים לכל מעשיהם ובמנוחת לבב מחכים אנו אל ההמשך, אל הסוף. ומקוים אנו . . . ורוצים אנו להכיר את הדור המקוה, שהסרים לנו סמניו: הללו אומרים, כי הוא כבר בא והנהו עומד ומפנה את הדרך, סותר על מנת לבנות, והללו מחכים עוד לבואו . . .

ועשירה היא תולדתנו בכל מיני בונים וסותרים, ואי אפשר לנו להכיר את אלה הבונים בנין ממשי, בנין קים, שיש לנו צרך בו, שהוא יהיה משגבנו.

ושוכחים אנו את כל נסיונותינו ההיסטוריים. ואיננו יכולים לחטט ולנקר בדורות ישנים ופורשים אנו את כפינו כלפי דורשי טובתנו, החשים לעזרתנו. ועומדים אנו רגע תמהים וחרדים למראה הכפולת שלנו, שידים עסקניות מטפלות בחרבנן וספק קל מתגנב ללבנו, אלא שתיכף אנו מתעודדים לקול המרעים באזנינו: „החיים החריבו את הנרקב והפסלת — ואתם בוכים?״ ורגש של ספוק תוקף אותנו למראה החורבות: חיים חדשים יצמחו במקומם. הלאה הפחדנות, הלאה מוגי הלבב! לא אתם, רכי הלב, תהיו בבונים! ילדי החיים בוטחים בחייהם, ולא יפחדו מפני כל והם רק הם ילכו לפנינו!

ובבטחון גמור, כי שטרותינו הלאומיים יבאו לידי גובינא, הננו פורשים לעסקינו בלב שכח ובלא תקוה.

* * *

מחשבות מדכאות ממלאות עכשו את לב הקוראים העברים. אותו הקומץ הקטן המכיר את זכותו על רכושו שלו, ואינו יכול להפרד מרכושו זה אף אחרי כל המשברים השונים. ימים קשים היו לספרותנו בשנים האחרונות ועברו — ואנחנו הקוראים עמדנו בנסיון; אבל לא נתנסינו עוד בנסיון קשה כזה של השנה האחרונה. אנו, שאת שנות הששים איננו זוכרים, ואת טעמם אין אנו מרגישים, ואין אנו יודעים מלחמת מצות זו מה הוא, בתקופת הסתירה של שנות הששים. לנו, שזרה לטעמנו לגמרי כל אותה „מלחמת האישים״, ש„מלחמת הדעות״ גררה אחריה, כל אותו הפולמוס הקשה בין אנשים, הנמצאים כלם בגבול הטוב והרע, לנו קשה לקבל תנחומין ולהתנחם בתקוה: „הרי התקופה ההיא הביאה פרי: מתוכה צמחה תנועת התחיה, היא הכשירה את הקרקע, הכינה את הבסיס.״ אבל הרי גם אנו בני אדם, וחיים אנו עכשו — ואין אנו יכולים לראות את הכעור והנוול שבמלחמות מעין אלו. אין אנו יכולים לסבול את התכונה הקטטית, את החטוט והנקור בנשמות בני אדם. איננו חוקרים במופלא ממנו, איננו חוזרים לתוך העתיד, אבל ההוה מכער הוא, הרגע — מנוול.

הדמיון שבין תקופת הסתירה לתקופתנו עתה, הולך ונהיה מטושטש, יותר ויותר כשמתחילים אנו להתבונן אל הזרם העיקרי שהיה אז ובין היום; וקצת הנחמה מתנדפת גם היא.

נשכח נא לרגע את האנשים הצרדיים שנסחפו אל הזרם ההוא אך במקרה, נעזוב נא את המעשים והדברים הבאים אך ורק לשם „נצחון״. נתבונן בזרם העקרי. אז נלחמו לשם רעיון החפש, אז היתה מלחמת הדעות, או יותר נכון: מלחמת המעשים; נלחמו כנגד מעשים מיותרים, כנגד מנהגים טפלים, כנגד צרות-עין, קנאות, עשק ומרמה, נגד גזלת-עניים. היתה אז מלחמה ידועה בשביל דברים ידועים, שלא בכתבון וכמעט מאליו הונח היסוד לשנוי הכביר בחיינו בכלל. אבל כל האומר: כי כונה זרה היתה במלחמתם זאת, כונה לרשת את ההנהגה, אינו אלא טועה. לא ידעו האנשים הלוחמים-התמימים הללו, ואפשר אף לא הרגישו, כי מלחמתם תגרור אחריה מהפכה עיקרית, חלוף ההנהגה: עקירת מידי האדוקים והבאה לידי המשכילים. חפצם היה להיטיב את אותם האנשים, להחליף גברא בגברא, אבל מסוג אחד. עדים על זה כל אותם הגבורים בספרי התקופה ההיא שהיו רובם רבנים מטפוס חדש. רבנים שותיו על שנויים חצונים, אבל — רבנים. אי אפשר לנו לחשד את האנשים הללו בשאיפה לשררה; דבר כזה לא היה יכיל אז לעלות על רעיונם, בהיותם מושפעים מהסביבה, נכנעים לפני הכח של „כר-סמכא״, שהיה אז בידי הרבנים.

חפצם הראשון היה אז, שלא יהיו ח״ס נרדפים, שיסבלו את מעשיהם החפשים, ובשם חפש זה חפצו להשפיע שיתוקנו דרכי העם בתקונים חפשיים לפי זמנם והכנתם.

. . . רחוקים אני מתיומים ההם, וקשה לנו להבינם עכשו; אבל דבר אחד אנו יודעים, כי ההנהגה הרקובה אבדה את טעמה, והגיעה העת להחליפה באחרת, איתו הכח הזר שלט בכל מעשיהם שלא בידיעתם. הם, בתמימותם המדינית לא ידעו זאת, ודוקא אי־הידיעה הזאת הועילה לרכש להם אהדה בלב היסודות המתקדמים, הנוהים אחריהם. הצד השני הרגיש את מקום הסכנת, ולא יכל להתאפק מאיון באמצעים קשים, ומעשיו היו מוכרחים להתפרץ בצורה בלתי מהוגנת שה„אנוכיות״ מבצבצת בה במדה מרובה. לא כן המשכילים שלא הרגישו בזה, ולכן נשאו מעשיהם אופי יותר נאות: הם היו הנרדפים והרבנים הרודפים . . .

וכדרך כל מלחמה עממית עולת הנצחון בידי הנרדפים, מפני שהם בהגינם על עצמם, נכשלים פחות במעשים אי-מהוגנים, מהלוחמים מלחמת תגרה.

הנצחון לא היה אמנם גדול, מעט היה מספר האנשים שבאו תחת דגלם. הרוב, או שנשאר נאמן לרבניו, או שלא היה כפוף תחת שום הנהגה, אבל היסוד הונח אז, אותם האנשים המפותחים פחות או יותר, היסודות המתקדמים, נמשכו אחריהם.

* * *

שנים עברו, נשתנו המשכילים, נשתנה העם; נתחלפו הדעות, נתחלפו המעשים. אחרי העליות והירידות, אחרי הנצחונות והמפלות של כל העם, של כל דעותיו, של כל מעשיו, הנה נוצר יחס קר ורחוק בין העם ורבניו, בין העם וסופריו. אין מלחמות בין אלה ואלה, אין השפעה חיובית או שלילית, אלא יחס קר ושויון־נפש גמור שורר בתקפו. והיחס הזה בא מצד אחד, מצד העם. הסופרים חפצים להשפיע על העם, כי הרי זוהי מטרת עבודתם. והם אמנם משפיעים, אלא שהעם אינו מקבל את ההשפעה; ולא מטעם שאין הסופרים יודעים „איך ללכת נגד החיים״, מפני חסרון הסתגלות אל הצבור, אלא, פשוט, מפני שהמושפעים אינם חפצים כלל להתחשב עם דבריהם של אלה. אינם חפצים לקרא את דבריהם, מבטלים אותם כאלו אינם.

וכבר התחבטו בשאלה זו רבים מן הסופרים, וכבר נחקרו הסבות השונות, וידועה היא גם הסבה היותר עיקרית, והיא: מפני שאין לנו חיים מדיניים בסודרים, מפני שהחיים הכלכליים אינם יוצאים מ צ נ ו ר ו ת ה ח י י ם ש ל נ ו, כי אין אצלנו כל קשר בין חיי החומר וחיי־הרוח. במדינה מסודרת, מחויב כל אחד לבקר בילדותו את בית הספר, הנמצא תחת השפעה לאומית (של לאום התלמיד), אח״כ, כשהוא עוסק במסחר, הוא בא על הרוב ביחוסים מסחריים וכלכליים עם בני עמו, והוא נמצא בתנאי חיים כאותם שיש לכל בני עמו, והוא נכנע תחת חקים המתאימים למצב עמו, הנמצאים ברשות עמו, וכן ביתר ענפי החיים; מה שאין כן אנו. אנו בילדותינו מקבלים מעט רוחניות בצורה דתית-לאומית, אח״כ אנו משתלמים ברוחניות בבתי ספר אחרים לגמרי, כשנגדל, בהתנדף הדתיות, — מתנדפת גם קצת הלאומיות שבאה ממוזגה אתה. החיים הכלכליים, התופסים כמעט את המקום היותר גדול אצלנו, המדוכאים, נמצאים תחת השפעה אחרת לגמרי, שאם כי לכאורה, אינה מורגשת לעין, ונדמה כאלו חיינו הכלכליים אין להם ארץ אחת.

כל אלה הם, כמובן, דברים ישנים-נושנים, שימיהם ארוכים כימי גלותנו וימשכו, כנראה, כל עוד שתמשך הגלות.

עכשו שמעטים כל כך המתענינים בחיים המיוחדים לנו, בשעה שמצער כל כך מספר אלה השואפים בכל לבם לחיים שלמים, נתעוררה מלחמת הסתירה אצלנו. מובן, שאין כאן מקום לכל אלה „האוהבים להתחקות אחרי שרש כל דבר״ המוצאים לכל מאורע סמך היסטורי. ההיסטוריה של התעוררות הסתירה עתה היא עדיין נחלת החיים ההוים, ולא נתנה עוד לחקירות היסטוריות. והחיים ההוים מכשירים סתירה זו, ועוזרים להתרחבותה מיום ליום. וכמדומה כי אין מה לשלל בסזרותנו, כי לא נמצא אצלנו דבר שנאמר עליו כי טפל הוא, כבר עבר זמנו, עכשו שאין בידינו ממשלה תקיפה אוטוקרטית, החוטאת נגד המוסר; דוקא עכשו נתעוררה אצלנו שלילה, שלילת מעט הקוממיות שנשארה לנו, בארח פלא, בירושה מדורות עתיקים, שלא עוממה ולא נטשטשה ב„לעג השאננים״. אבל אין חקר לחיים . . .

החיים, למשל, מעמידים מלחמת בספרות קטנה, בין סופרים מעטים. והסופרים האלה, ה„שוללים", אינם באים באיזו תביעות, אינם דורשים מהלך חדש בספרות, ובכל זאת לוחמים הם בכל מלה כתובה בידי אחרים, ולאו דוקא בכל מלה כתובה, אלא בכל אדם כותב. ושערי תשובה אינם ננעלים, והנך עומד ומצדיק אותם: איסטניסים הם, ואינם יכולים לסבול דברי נחומים מעודדים, בשעה שהם; הלוחמים, הם בעלי יאוש ואינם מאמינים בכל מה שאחרים מאמינים. שאלת התקומה העברית הסבוכה כל כך המעוררת כל כך צער ועצב בלבם שלהם, — המה „המתחבקים זרועות עולם, ורואים את העתיד הקרוב והרחוק", — שאלה זו נפתרת באופן מן האיפנים על ידי אחרים. — האפשר לסבול דבר כזת?

ומוסיף אתה לשאול: התינח הספרות? אבל הסופרים מאי איכא למימר? התטוט והנקור הפסיכולוגי, כביכול, בנשמות בני אדם — הא מנין? הפצים הם, לפי דבריהם, להסיר את החנופה, אבל מה זה שיך אל הסופרים, או בלשון אחד מהם: „מתי נהיו לבותני לבבות?"

אנו, הקוראים, שאין לנו עכשו אלא שיור מעט הספרות, היכולים אנו להתיחס בשוין נפש אל כל הכתוב והנדבר בספרותנו עכשו? לכם, סופרים נכבדים, אולי זהו רק „משחק לפי שעה"; ולנו, הקוראים, זוהי קביעות הנפש באמת. ואם אחרי כמה שנים שהייתם „מוריט", תשימו את לבכם אל דרישתנו הצודקת: עזבו את הדברים הצדדים ותנו כל אחד כפי יכלתו ואת אשר יכול לתת; מזון לנו, הקוראים העברים, והיה זה שכרכם.

ר. בריינין, מַרִיֶנבַּד:

שלום עליכם.

(שרטוטים לצורתו הספרותית והאישית).

„שלום־עליכם" —

זהו מין שם־מפשט בקרב ההמון היהודי.

„שלום־עליכם" —

זהו איזה רוח־כותב מעצמו, איזה מחבר בלי גוף, רק איזה שם בדוי, איזה . . . כל אחד מבני ההמון היהודי, שלא ראה את „שלום־עליכם" פנים אל פנים, — מלבישו ב„איזה" דמיוני אחר. ו„שלום־עליכם" זה משרה בלילי שבתות ומועדים את רוח השחוק והבדיחות על ההמון היהודי. אלפי יהודים מרודים קוראים בשעת מנוחה וחדוה, בשעת בטול עבודה ושעמום, באזני בני־בתיהם ובאזני שכניהם דבר־מה, זוגות דפים, מ„שלום־עליכם", וכל השומעים מתענגים ו„מתגלגלים ממש משחוק".

ואל יהא דבר זה קל בעיניכם!

סופר שזכה להיות חביב ההמון ושדבריו נקראים ונבלעים בחשק ובבדיחות הדעת, בצמאון וברעבון — עם סופר כזה קשה — וכמעט שלא הורשה — לבוא בטענותיה ותביעותיה של הַבקרת־האמנותית, או של איזו בקרת יהא שמה מה שיהיה. סופר שעלה בידי כשרונו ההוּמָרי — הכשרון מאיזה מין וסוג שיהיה — לבדח קהל־עברי גדול, לשעשע ולזעזע, בכל מה שהוא כותב, את שקדיי־השחוק של המון אומלל, היושב צפוף ודחוק בעמק־הבכא, שהדמעות היו ללחם־חקו, והאנחות — לצרכי־גופו הטבעיים, — סופר, אשר אם רק יתחיל לקרוא דבריו בקהל מיד שוחקים בלי הפוגות; סופר שכל כך העשיר את שפת־העם, שפת־הגלות היהודית — עם סופר כזה וכזה לא מן הדין לבוא אליו בתביעות ודרישות ספרותיות „מגבוה". לא מן הנמוס־הספרותי המקובל הוא למוד את כתבי סופר אשר כזה בקנה־מדה שימודו בו, כפי הרגיל, פרי רוחם של סופרים לועזיים, או של סופרים עברים כיל"ג, סמולנסקין, פרץ, מנדלי מוכר־ספרים וכדומה להם.

מעולם לא יכולתי לציין בלוח־הערכים של הסופרים המכובדים והחביבים עלי, — שהלכתי לבית־מדרשם ללמוד איזה דבר, — גם את השם „שלום־עליכם". צריך הייתי לנחות דרגה ולהמציא לוח־ערכים חדש ולהציג בראשו את שם הסופר הנזכר לאחרונה.

אין אני חפץ לדבר במקום זה ובשעה זו על אדות ערכו הספרותי של „שלום־עליכם" בשוק־הסופרים, כי אם על אדות יחוסי אני אליו ועל אדות הרושם שהוא עושה עלי, כעל אחד הקוראים. מבחינה זו לא רק שרשאית, אבל גם אנוסה היא הבקרת להיות סובֶּיקטיבית ויש לה זכות־הקיום בכל ספרות.

את כתבי שלום־עליכם קראתי תמיד רק בשעת חולשה ורפיון, בשעות החולין של חיי, בשעה שהרגשתי בי צרכים רוחניים פחותי־ערך ומעוטי־איכות; בשעה שמחקתי סאתי הקולטורית ונרגשתי בי במתכון סאתי הפרימיטיביה, ההמונית־הגסית; בשעה שנשתתקו בי תביעותי האסתתיות והאמנותיות. קריאתי ב„מעשיותיו" של „שלום־עליכם" היתה לי תמיד כעין קריאה ארעית ושטחית בעתונים למהתלות ולחדודים, כעין הסתכלות רפרופית „בדרך־אגב" בקריקטורות משונות, בקריקטורות המגזימות ומפריזות על מדת החיים והטבע ומביאות על ידי זה לשחוק מבריא. קריאתי בכתבי „שלום־עליכם" היא לי כעין טיול ב„חדר־הליצנות" של אספקלריות מעקמות, מאריכות ומכפילות, או מקצרות ומרחיבות את קומתנו הטבעית.

בשעה שאנכי קורא את מעשיותיו, מעשיות בלי התחלה ובלי סוף, של „שלום־עליכם" יש בי מעין הרגשה, שההמון היהודי בעצמו (אותו ההמון הנמצא עוד במדרגת „מעבר לגבול היפה והמכוער" של הקולטורה) מדבר מתוך גרונו וכותב בעטו, כי נשמתו של „מנחם מנדל מיֶהופיץ" או של „טוביה החלבוני" נתגלגלה בו והתלבשה בבשרו. ובנידון זה הוא „שלום־עליכם" מקורי. הוא אינו מחקה כל איש, כל סופר, כל אמן; רק את „שלום־עליכם" בעצמו הוא מחקה, ומחקה, צריך להודות, יתר מדי. „שלום־עליכם" היה תמיד, — מיום התחלתי לקרוא כתביו, — בעיני מין כח־ספרותי יסודי, אלמנטרי, וכסמל היצירה הגלותית של ההמון היהודי.

* * *

„שלום־עליכם", בתור אדם, הוא יהודי עליז; יש באישיותו דבר־מה, שהוא יותר מקצת ממדתו של ברחן מהדור העבר וממדתו של ה„אחא־טבא" בתור החדש, הטעמה מיוחדה. או מה שיש לקרוא בשם „דגוש חזק", אין באישיותו. הרושם הכללי שהוא עושה על הנפגשים אתו: — אחד מרבים.

מראהו: קימה נמוכה ממדה בינונית; עינים צוהלות ומשוחחות, מפיקות חיים, ליצנות החיים. כלו מלא תנועות, תנועות של יהודי גיטואי, ואין בו מאומה משל אותם אהובי־בת־השירה, או משל אותם אנשי הרוח, אשר גם בקרבת מקום, יאצילו על רואיהם „התפעלות־המרחק". פניו ירוקים וצמוקים כעור הקלף שנתיבש מעט; שערות ראשו צהובות־כהות, ארוכות ומסולסלות, ושיבה עוד לא זרקה בהן, בכלל הנני מוצא דמיון רב בין ראשו של „שלום־עליכם", ובין ראשו של הסופר ההומרי הרוסי גוגול, כפי שאנו מכירים אותו על פי טובי הציורים שנשארו אחריו. כפי הנראה יש בזה חקוי ידוע, — ואולי גם שלא מדעת, — מצדו של הראשון.

ידעתי בחיי סופרים הומריים ומשחקים על הבמה, שתפקידם הראשי הוא לעורר שחוק הרואים, — ורובם היותר גדול עשו רושם בחייהם הפרטיים של אנשים שלוים, מיושבים ורציניים, או גם של שתקנים. אין המה מפזרים חדודים ומהתלות לכל עבר, ואין המה מזלזלים בכבודם ובערכם של ילדי־רוחם השובבים. מספרים על הסופר ההומרי הידוע שפיטצר (שהיה כותב עלונים ב„נייע פרייע פרעססע", וחדודיו השנונים היו מצוינים ומפורסמים בחייו), שהיה צר עין ובעל־חסכון גדול במשק־הרוח: בכל ימות השבוע לא היה מפזר ומבזבז אף חדוד אחד לבטלה. עינו חסה אף על מהתלה קטנה ופעוטה, ובחנם לא היה נותנה להנאת הבריות. כי את כל חדודיו החריפים ומהתלותיו השנונות היה חושך ומקבצם אחר לאחת בזהירות יתרה ליום הראשון בשבוע בשביל הפיליטון שלו.

ו„שלום־עליכם" שלנו אינו כן. הוא סובר כהלל: ברוך ד׳ יום יום. וכל מה שמרנית רוחו התתולי הוא מבזבז מיד בלי כל שהות. „שלום־עליכם" מתבל ומפטם את כל דבריו, גם בשיחות פרטיות ומצויות בחדודים ומהתלות משלו ומשל אחרים. לא רק שהוא כותב פיליטונים, כי אם גם מדבר פיליטונים. „שלום עליכם" בכל אישיותו, בכל פרטיו ודקדוקיו, הי־

כלי־מבטא לרוח הליצנות — לפעמים ליצנות מתוך דמעות, ליצנות שיש בה יותר מקורטוב של „שחוק לפני־התליה“, — של ההמון היהודי, אשר גם בדברו על קדשי־קדשים שלו קשה לו להתאפק מליצנות.

בדברו משתדל „שלום־עליכם“ לחקות את אותם האנשים שהיו לחומר לשיחתו (ותפקיד כזה מוצא חן בעיניו). והחקוי הזה עולה לו יפה. הוא תופס מיד את תנועותיהם, העויותיהם ונגינת קולם של המדברים אתו. אולם יש אשר הוא נבהל מעט בדבורו והוא נמשך במחשבותיו אחרי זרמו הפנימי, ואז אינו מחקה אלא את עצמו.

וכשם שאין „שלום עליכם“ מדייק בלשונו כשהוא כותב, והוא אוהב, בתור סופר, את סגנון ההפרזה והגוזמא היתרה, כך משתמש הוא גם בשיחותיו ומעשיותיו שבעל־פה, במסבת חברים־לעט ובמסבת אנשים מן השוק, בלשון הגוזמא המבהילה. את המלים איננו סופר, ובשמות הכנויים והתוארים אינו מקמץ כלל וכלל.

במסבה אחת של מכירים ספר לנו „שלום עליכם“, כי כאשר הציגוהו לפני הסופר ההומרי האמריקני, מרק טוין בניו־יורק, הגיד לו זה האחרון: „אותך, שלום־עליכם, קוראים בשם „מרק טוין העברי“. תחת זה מכנים אותי, את מרק טוין האמתי, בשם „שלום־עליכם האמריקני“. החדוד לא רע. אולם שלום־עליכם שלנו מוסר את החדוד כעובדה שהיתה, כדברים שנדברו באמת בינו ובין הסופר האמריקני, ורוצה שיאמינו בזה גם השומעים.

* * *

שמעתי את הקראתו של „שלום־עליכם“ ברבים, לפני קהל גדול. אך עלה על הבמה והציג את עצמו לפני הקהל ועוד לא פתח את פיו, כבר נראה כיהודי טפוסי, כיהודי גלותי. ההקראה היתה נפלאה ומצוינה במינה. בעונג גדול שמעתי כל מלה היוצאת מפיו, ובתיאבון גדול בלעתי כל תנועה שנצטיירה על פניו. אחת ממעשיותיו הנדפסות ספר „שלום־עליכם“ על פה, ו„הנומרי“ הזה היה היותר יפה. שלום עליכם לא קרא את דבריו שבכתב, כי אם הציג לפנינו חי את היהודי המספר בסגנונו המיוחד על אדות גורל התנין ועיד המחותנים שלו. הקול, ההטעמה, הנגינה, התנועות, ההעויות, ההרצאה וכל אופן ספור המעשיה — הכל, הכל היו מכונים לתכלית הרצויה. ספור מעשיתו על פה היה מצוין לא רק בצבעים, כי אם בגונים דקים. כל ניב וניב, כל מלה ומלה שיצאו מפיו נתמלאו חיים, לבשו עור ועצמות. בקצור: זה היה „כפתור־ופרח!“

מעשיותיו של „שלום־עליכם“ כשהן מסופרות בפי מחברן נגלות לפנינו בנשמתן האמתית, בנשמתן ההמונית. ואמת היתה מפיו, באמרו לי פעם אחת: „נשמתו של ארטיסט משחק על הבמה אבודה וקבורה בי“.

מכל הסופרים היהודיים הקוראים את דבריהם עצמם מעל הבמה לפני הקהל, — הנהו שלום־עליכם, בלי כל ספק, היותר מצוין. ויש ביכלתו להתחרות עם טובי המקריאים הלועזיים. וכשם ש„שלום־עליכם“ אינו יודע מדה ומשקל בדברים שבכתב, שכמעט בכלם הוא עובר את גבול הטקט הספרותי (יען כי בן העם הוא, ויצירתו יצירה פרימיטיבית), כך שומר הוא את הטקט הראוי והמדה הדרושה בהקראתו. לא במכשירי הקול, שאינו עשיר בהם, לא בשפעת התנועות וההעויות עושה „שלום עליכם“ בהקראתו את הרושם על השומעים, כי אם בעזרת טבעיות מצונה — אני אומר טבעיות ולא שכיחות — והטעמה מיוחדה.

והטפוסים הספרותיים שהוא בורא הם חלק מנפשו ורוחו, וכמעט כלם המה „שלום־עליכם“ בכבודו ובעצמו, רק בלבושים שונים. ורק משלו הוא נותן לנו. ועל כן כל מה שהוא נותן, הוא נותן בעין יפה וביד רחבה. וכל מה שהוא כותב הוא כותב בלי קושי, חבלי לידה רוחנית לא ידע, ואין ריח הזיעה נודף מתוך דבריו. ובכל מה שהוא כותב מדברת המציאות הממשית מתוך עטו. צריך רק להעיר: המציאות כשהיא עוברת ומסתננת דרך מוג של אמן־מהתל, או כשהיא מתלבשת בצורה של מפלצת־השחוק. גם בהקריקטורות של „שלום־עליכם“ הננו חשים ומרגישים את נשימתה החמה של המציאות היהודית.

ובכל פעם שאני קורא את דברי „שלום־עליכם“, — ועתה גם בשמעי את הקראתם המצוינה והמפליא, — אין אני יכול לשחרר את נפשי מצער עמוק. קשה לי להבליג על צערי, בחשבי שכשרון חזק ומיוחד במינו, שכשרון מקורי ונפלא, למרות כל חסרונותיו ופגימותיו, כשל „שלום־עליכם“, — שכשרון כזה ויצירה כזאת אחוזים וקשורים, בקשרים שבשום אופן אינם נפסקים, בשפת־הגלות, ב„זרגון“, שעתידה היא להשתכח סוף סוף, ושריד לא יהיה לה בחיים. וכתבי „שלום־עליכם“ כשהם מתורגמים לועזית הם מפסידים כל ערכם האמתי וטעמם המקורי יפוג. מי שאינו קורא את כתבי „שלום־עליכם“ ב„ז׳רגון“ ומי שאינו שומע את שפת־הגלות בכל פרטיה ודקדוקיה, בכל ניביה ומבטאיה המיוחדים, שאינם יכולים להתרגם כל צרכם לשום שפה אחרת שבעולם, — אינו טועם את הטעם האמתי של סגנון „שלום עליכם“ והוא מפסיד הרבה.

„שלום עליכם“ הוא כשרון גלותי, יצירתו הספרותית היא יצירת הגלות. על כן, בהכרח, כל תנועה ספרותית לאומית, כל התקדמות של תחיה בקרב עמנו, כל תקוה חדשה להגאל מן הגלות, — מן הגלות בכל המובנים וההוראות, — ולשוב לארצנו ולחיינו המקוריים, — כל אלה הדברים מרחיקים אותנו מ„שלום־עליכם“ ומקצרים את אלמותו. —

הקונסטיטוציה בתורקיה.

(כתָבה מיוחדת של „העולם“).

קושטה, 26 לח׳ יולי.

העיר קושטה צהלה ושמחה. אור חדש מאיר על חופי הבוספורוס הכחול. עליוֹם שמי־התכלת הבהירים, המשתרעים על אחד הנופים היותר יפים שבתבל, ושמחים ערב־רב האנשים, שבהמון חוגג, כנופיות־כנופיות ממלאים בתלבשתיהם המגונות את הרחובות והשוקים. בכל פנה, זוית וקרן — תרועות חגיגיות, קול שיר וזמרה, תהלוכות נהדרות ברגלים וכלי שיר וזמרה . . . גם רחוב־המים מכוסה אניות־סירה, אניות־שיט ואניות־קטור המקושטות דגלים אדומים עם חצי־הירח. ומלאות הסירות והאניות אנשים כחגבים, ותרועות השמחה מתערבבות עם שריקות מכונות־הקטור של האניות ומנגינות התזמורת, ובוקעות את האויר השקוף והצח.

מה היה? מה קרה?

„קונסטיטוציה“ נתנה לנו! כגשם־נדבות ביום קיץ צח הפתיעה אותנו שלשום הבשורה הזאת. עוד שלשום בבקר דברו פה בלחש מפה לאוזן: החילות שבסלוניקי והסביבה אומרים לקשור קשר . . . ופחד הימים הבאים החריד את כל הלבבות. מי יודע מה יביאו לנו הימים הבאים? כמה דם ישפך, כמה מהומות, מבוכות וחרבנות?

ופתאום הרעים קול החופש — ועול כבד הוסר מעל כל שכם ואבן גדולה נגולה מעל כל לב. גם אנו כמו כל העמים נטעם את טעם החופש. גורלנו ימסר בידינו, ותורקיה תכנס סוף־סוף למשפחת עמי־אירופה ותלך קדמה על דרך ההתפתחות . . . היאומן? האין זה חלום?

לא. זוהי עובדה, עובדה קימת! הנה קוראים אנו בכנופיה ולעיני־כל את טפוס הודעת הממשלה:

„הדר מלכותו, אדוננו המורם השולטן, פקד זה עתה לקרוא לבית־הנבחרים בהתאמה לחוקי הקונסטיטוציה, שהנם אחד ממפעליו היותר מפוארים. פקודות נתנו לשרי הממשלה בערי־השדה לגשת אל הבחירות, עפ״י החוקים הקבועים לזה“.

בית־הנבחרים של שנת 1876, שלא הוציא אז את שנתו, יקום א״כ מחדש לתחיה. את רסן הממשלה מסר השולטן בידי ראש־וזרה חדש, המפורסם פה בשאיפותיו לחופש; ומכל מה שאפשר לשפוט מראש זה יהיה בנין של קימא.

וצוהל עם קושטה ומריע „צ׳וק ישה!“ (יחי המלך!) והמונים־המונים נוהרים אל היכל המלך, ושמה מופיע ראש הוזרה בחלון ומודיע בשם השולטן: „שלום העם הוא כחי ושמחתי ולכן צויתי לקרוא לבית־הנבחרים!“ והעם קורא ומריע „צ׳וק יישה!“

ושמחת ההמון הולכת וגדולה. ובהמון הנך רואה את הסבל, את איש־הצבא, גדולים מחצר־השולטן, כהנים. פני כלם מביעים שמחה אין

קֵץ. שרי־הצבא מכוסים פרחים, שהנשים האירופיות מושיטות להם מכל עבר. וצוהלת המחנה ושמְחה. ובשורה אחרי בשורה עוברות בין שורותיה. המשטרה החשאית בטלה! — ציוק יישה! — הצנזורה של העתונים הוסרה! — ציוק יישה! האסירים המדיניים הוצאו לחופש! — צוק יישה!

ובין כל ההמון הזה נראה פתאום מרכבה אדומה עם דגלי חצי־הירח ובה יושבות ארבע נשים מאנשי מרום־העם בתלבושת לאומית ופניהן גלויות. וצרורי פרחים מעיפים לעבר העגלה. אכן, אצבע הזמן הוא. הנשים התורקיות האלו, שהסירו את הצעיף — סמל החופש התורקי הן! וההמון פוגש אותן בחרוה עצומה. וגם הכהנים אינם מוחאים נגד „החטא" הזה בפרהסיה. רק בת־צחוק של הנאה מהולה בצל של אי־רצון עובר על שפתותיהם.

ופתאום משתררת דממה בכל הככר וכל ההמון כורע ומשתחוה. הכהנים מתפללים לאללה שיאריך את ימי השולטן והקונסטיטוציה. ותפלת אלפי ורבבות אנשים עולה לשמים המכוסים רבבות־רבבות כוכבים נוצצים, המשתתפים גם המה בשמחתנו ורומזים לנו על עתיד יפה . . .

והעיר בוערת כולה באש האורים והפנסים . . .

* *

ושקטה היא שמחת־ההמון, חגיגית, מרוממת. אף טפה אחת של דם, אף דמעה אחת. רחוק הוא ההמון ממחשבות־בליעל. השמחה הנה אמתית, פנימית. אין אף צל של שנאה וקנאה. ומחבק הארמני את היוני. שניהם את הבולגרי, ומצטרפים התורקי, אזרח קושטה ואחינו היהודי, ורוקדים כלם מתוך שמחה.

שמח היהודי כתורקי. לא פחות ולא יותר. כי מצבו קודם מתן הקונסטיטוציה לא היה לא גרוע ולא טוב ממצבו של התורקי. מזכיות נתיני השולטן נהנה גם קודם ומזכיות הקונסטיטוציוניות האזרחיות של תורקיה יהנה גם עתה. גם בבית־הנבחרים הקודם ישבו שנים מאחינו. עתה אולי ירבה מספרם.

ועובר הנך על בתי־התפלה ומסגד — ושומע הנך כהנים מטיפים להמון העם על ערך היום הגדול. ומטיפים המה לאחוה ושלום: אחים הננו כלנו: כיהודים, כתורקים כיונים נחיה בשלום ובשלוה ונעבור כתף בכתף לארצנו ולמלכנו! — — —

אכן, זהו העם התורקי „הפראי"! — י. פרחי.

מכתב מיפו.

הבקורת של ה„פועל הצעיר".

בחורף העבר החלה מפלגת „הפועל-הצעיר" להוציא פה את ירחונה. אמנם רבים שמחו לקראת הירחון הזה, למרות צרת-המבט של עורכיו, שכפי שנראה כבר מהגליונות הראשונים אין להם אלא ד' אמות של מפלגתם הקטנה ולמרות הסגנון העברי-גרמני-רוסי של המאמרים שנדפסו ב„ירחון" הזה. אמנם איש לא חכה למהפכה כפרותית מחוברת מפלגותית בת ששה-עשר דף לחדש. כי איש לא בקש מהם ספרות. חשוב חשבנו פה, כי כלי מבטאם של הפועלים ה„צעירים", שהבינו את הערך הרב של כבוש העבודה בא"י ע"י הפועלים ובעלי־ההון היהודים, יתעסק ברצינות ובכובד ראש בשאלה הזאת של כבוש העבודה וכל השיך לה. חשוב חשבנו כי ראשי „המפלגה" יבינו את אשר לפניהם ולא יכניסו את ה„אני" הקטן שלהם בתחומים שאינם שלהם, וקוינו שמנהלי ה„פוה"צ" ישתדלו להגדיל את מפלגתם, מפלגת הפועלים ויחנכו פועלים שהעבודה הנה להם עיקר ולא הוכוחים ע"ד ההון והעבודה, האספות, הועידות, הועדים, השיביתות לשם שביתות וכו'.

כך הבינו, כנראה, גם חברינו בחו"ל את מטרת ומגמת ה„פועל הצעיר" ויחליטו להפיץ את חוברות ה„פועל הצעיר" בין ציוני הגולה והועד האודיסאי החליט גם הוא לתמוך בו בסכום מסוים.

החוברות האחרונות של „ירחון" זה הוכיחו לנו כי טעינו טעות גמורה. הירחון הזה רוצה להיות לכלי מבטא ה„אמת מארץ ישראל", אבל ה„אמת" כמו שמבינים מנהלי ה„פועל הצעיר" או יותר נכון כמו שהמה רוצים להבינה.

בעליצות רבה פגשו פה את שתי החוברות הראשונות של ה„פועל הצעיר" סוף-סוף, אמרנו, זכתה ארץ-ישראל לעתון שאפשר לקראו בלי גועל־נפש. סוף-סוף ילד נולד לנו, שיש תקוה כי יתפתח ויהיה לדבר מה. אמנם שובב הילד, אוהב הוא להשחית, לקרוע ולגזור לגזרים את כל הנופל בידו, „אבל יש תקוה".

עתה גדל קצת הילד, עכ"פ חושב הוא, כי גדל; כמני הילדות שלו, שעשוהו לחביב פחות או יותר על הבריות נגוזו. נשארה רק השובבות הפראית, הגסות וחוסר כל נמוס. ותאותו להשחית, לבלוע, לקרוע ולגזור על ימין ועל שמאל עוד גדלה.

ה„פועל הצעיר" לקח לו בחכירה את בקורת המעשים, החיים, האנשים והמוסדות בארץ-ישראל.

שמחים אנו, הארץ-ישראלים, לשמע בקורת של מומחה, של איש בעל טעם, בקורת אוביקטיבית. בקורת כזו נחוצה פה אולי יותר מאשר בכל מקום.

אבל כי יקומו נערים וישחקו לפנינו ב„בקורת", והבקורת שלהם שטחית, אישית, פעוטה, קטנונית ומלאה ארס של תועלת עצמית — מחזה כזה יכול לעורר מלבד צער רק גועל-נפש.

ו„הבקורת" של ה„פועל הצעיר" הנה לצער כל אלה שהיו רוצים פה בירחון ארץ-ישראלי הגון וחפשי — מן המין האחרון. ומלבד זה חלה, כנראה, מוציאי „הפה"צ" במחלת הגאון, והיו רוצים לחשתרר על כל א"י. והמפלגה הזאת, שמלבד קילות קריאה מליציות וחרופים וגדופים, לא שמענו דבר ממנה, חושבת מפני איזו סבה את המפלגה הציונית למסיגה את גבוליה.

כל חוברת וחוברת של הירחון הזה הנה קיתון של שופכין על כל המוסדות הציונים. החלו ב„בצלאל" ויסימו ב„חברה להכשרת הישוב", ולא נקו את הקופה הלאומית, את הבנק, „הרצליה" וכו'.

ועד כמה צודק ה„פועל הצעיר" בחרופים ובגדופים כלפי „הבוגדים בעם", עד כמה הבקורת שלו אוביקטיבית ואיך מבין ה„פוה"צ" את חופש-הדפוס תשמש העובדה הבאה:

כאמור, ה„לייט-מוטיב" של ה„פוה"צ" הנהו כבוש העבודה בא"י ע"י יהודים. איש מאתנו לא ימנע את ה„יישר כח!" מאת הלוחמים בשביל הוצאת אמרה זו לפעולה. אבל מענין הדבר איך נלחמים ב„פועל הצעיר" בשביל אמרה זו.

„הפועל הצעיר" אינו מוצא די חרפות-שוק בשביל ההנהגה של „יער הרצל" על אשר אחד מפקידיו שגה וישתף פועלים ערבים לעבודה זו. לא די להם במכתבי-התנצלות מצד ההנהגה, ובהבטחות שבעתיד ימנעו ממשגה זו. רוצים היו שירדו עד חייו של אותו הפקיד, שיוקיעוהו — פשוטו כמשמעו — לעיניהם. מיסדי ה„הרצליה" מסרו את חפירת הבאר לקבלן יהודי, והיהודי הזה כשלא מצא פועלים יהודיים, והבאר צריך היה להחפר, מסר עבודה זו לפועלים ערבים. שוב חרפות וגדופים כלפי ה„הרצליה", מיסדיה, הבנק היהודי, והקבלן. ההתנצלות של הקבלן כי לא מצא פועלים יהודים אינה מועילה: ה„פועל הצעיר" עושה את שלו — מחרף ומגדף... ה„חברה להכשרת הישוב" החליטה להעסיק באחוזתה פועלים יהודים עד כמה שאפשר — ו„הפועל הצעיר" אינו מוצא בשבילה די ארס ועוקצים.

והנה נוסדה אגודה של שלשים איש, רובם חברי „הפועל הצעיר", ה„לוחמים" בעד הרעיון של „כבוש העבודה" — ובהלואה מהועד האודיסאי, וכמדומה לי גם מהקרן הקימת, בסכום של ארבעים אלף פרנק, יסדו להם מושב אצל „פתח תקוה" (עין-גנים — פג"ת) והעבודה הראשונה שנעשתה במושב זה הנה חפירת-באר; ובעבודה זו לא השתתף אף יהודי אחד!

והפעם שותק „הפועל הצעיר". את בגדיו־הצואים הוא איננו רוצה לכבס בקהל. וכשחבריו פונים אליו בשם „חופש המחשבה", „חופש הדבור" — דבריהם אינם נדפסים, מפני שבאספת ה„ועד-הפועל" דנו על שאלה זו ונתקבלה החלטה. ומה היא ההחלטה שנתקבלה? בין כל ההחלטות המפורטות והברורות של ישיבה זו, שנדפסו בחוברת האחרונה של „הפועל הצעיר" אני מוצא את ההחלטה הסתמית הבאה בדבר חפירת-הבאר ב„עין-גנים": הקונפרנצית מקבלת את ההחלטה (?) שהציע לפניה הוה"מ בדבר הבאר „בעין-גנים" שחפרוה לא ישראלים."

ואחרי ה„החלטה" הזאת מוסרים חברי „הפועל הצעיר" את בנית הברכה ג"כ לפועלים נכרים, בעת שעבודה זו אפשר היה למסור גם לפועלים עברים, המחפשים עבודה.

זוהי תורת „הפועל הצעיר" ואלה המה מעשיו. וכך מבינים מנהליו את הבקורת „באופן חריף". ל„פועל-הצעיר" יש א"כ איפה בשביל עצמו ואיפה בשביל אחרים.

או — אפשר — צודקים המרננים, כי „הפועל הצעיר" עובר בשתיקה על ענין „עין־גנים" בשביל ה„תמיכה הקטנה" שהוא מקבל מהועד האודיסאי?
— לאללה פתרונים! —

וארץ-ישראל מחכה עוד לעתון, שיבקר את המעשים שנעשים בה בלי דעת משוחדת. יפוני.

העורך הספרותי: נחום סוקולוב. — העוזר הראשי: א. חרמוני.
Liter. Redacteur: N. Sokolow. — Hauptmitarbeiter: A. Hermoni.
המו"ל האחראי: י. ברגר, קלן.
Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.
REDAKTION „HA'OLAM", KÖLN A. RH., KAROLINGERRING 6.
Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

~ שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. — מופיע בכל יום ד׳. ~

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT". KÖLN
- KAROLINGERRING 6 -

שנה שניה. גליון ל״א. קֶלן, ח׳ מנחם אב אתתל״ט לחורבן. | II. Jahrgang. Nr. 31. Köln, 5. August 1908.

הגליון הבא של „העולם", גליון ל״ב, יופיע ביום ו׳ של השבוע הבא, ב־14 לח׳ זה, ובו יבוא דו״ח של הועידה הציונית השנתית, שתתחיל ביום ג׳ של השבוע הבא.

„ועד יהודי אינטר־לאומי".

בשנים האחרונות, לרגלי הפּורעניות שבאו על יהודי רוסיה ורומניה אמרו הלאומיים והציונים להוציא לפעולה את רעיון יסוד „ועד יהודי כללי" שבו ישתתפו באי־כח ההסתדרויות היהודיות של הא״צות השונות ושיתעסק בעניני־ההוה של חיי־הגלות. בהשתדלות אי־רשמית של הציונים ובעזרת ה„הילפספעריין" נעשה הנסיון הראשון להתאחדות הזאת ע״י הציונים בבריוסיל. באשמת היק״א והאלינס לא יצאה המחשבה הזאת לפעולה. אולם הועידה הבריוסילית, שלא השאירה רושם נכר שיתבטא בפעולות ומעשים, הועילה לפרסום רעיון ההתאחדות של ההסתדרויות. וכה אנו רואים בשנים האחרונות סמנים בולטים של שאיפה להתאגדות והתרכזות בכל מקום, שבו ח׳ צבור יהודי פחות או יותר מרוכה באוכלוסין. ככה נוסד באמריקה „הועד היהודי האמריקני" American Jewish Committee, באוסטריה יצאה לפעולות „התאחדות הקהלות", בגרמניה — יום היהודים, וכו׳.

בימים האחרונים התחילו טובי העסקנים שבין יהודי גרמניה ואמריקה מתיחסים בתשומת־לב מיוחדה לרעיון ה„ועד היהודי הכללי", ולפני ימים מספר דנו בישיבה האחרונה של ח. „אגודת האחים" בלונדון על שתי הצעות בנידון זה. בהצעה אחת דרש ה„הילפספעראיין של יהודי גרמניה" כי יוסד ועד יהודי אינטר־לאומי, שבו ישתתפו באי־כח כל ההסתדרויות היהודיות הקימות ושיהיה למוסד תמידי בשביל מלוא צרכים יהודים כלליים ומשותפים לכל ההסתדרויות. היק״א והאלינס, כמו שאפשר היה לחכות, התנגדו להצעה הזאת, ובפחדן פן יהיה ל„ועד היהודי" אופי לאומי, באו בהצעה מגבלה ומצומצמה. הועד צריך להיות, לפי דעת ראשי האלינס והיק״א, לא תמידי; הוא צריך להתאסף רק במקרי פורעניות יוצאות מהכלל, ובו ישתתפו רק שני באי־כח מההסתדרויות שהאלינס והיק״א רוצות ביקרן: האלינס הוינאית, האלינס הפריזית, האלינס הגרמנית (ענותנות זו עד היכן מגיעה היא!), היק״א, „אגדת האחים", „הועד היהודי האמריקני" וה„הילפספעראיין". בס״ה ארבעה־עשר באי־כח.

ההצעה המגוחכת הזאת נתקבלה.

כי האלינס והיק״א לא הפתיעו אותנו בהצעתן זו — אין צורך לאמר. להפך, היינו מתפלאים לו היו באי־כח האלינס והיק״א מסכימים להצעה של ה„הילפספראיין", שהיה בה שמץ לאומיות.

כי הלא ידוע שהאלינס והיק״א הולכום ל„שטתן".

אמנם האלינס היא „חברת כל ישראל חברים". זה שמה ואִמְרָה זו כתובה על דגלה גם היום. אם בראשית הוסדה היה לחברה זו אופי לאומי ידוע הלכו סמניה אלה הלוך והטשטש, עד שבשנים האחרונות היתה חברה למשתַּלָה של הרוח הצרפתי — במובן היותר גרוע — בארצות המזרח*), ובנוגע ל„פוליטיקה" שלה בארצות המערב אחוּה בשטת־ההתבוללות Coûte que coûte. ובלי כל הגוזמה אפשר לכנות חברה זו בשם „החברה למלחמה בלאומיות העברית".

ידועה גם התיחסותה של קרובת־האלינס, היק״א, לשאלה זו, וכל מה שנאמר עליה לפני חמש שש שנים אמת הוא גם כיום.

.....

נמצא ש„הועד היהודי" עוד טרם נוסד. אלה מעסקני הצבור היהודי שהשתדלו בדבר חזה יתנגדו בכל תוקף שיהפכו את המוסד החשוב הזה ל„מושב זקנים" מזקני האלינס ויתר ההסתדרויות, הרחוקות מההמון היהודי מאויין, שאיפותיו וצרכיו. העסקנים האלה, מעוררים עתה את הקהל היהודי למחוא בכל עוז נגד עושק זכות ומשפט ההסתדרויות הלאומיות. ככה כותב אחר העסקנים האלה: „כונתם של ראשי האלינס והיק״א היא להקדים על ידי ההתאגדות החלקית, כלומר, בלי השתתפות ההסתדרויות, שהדבר נוגע להן ביותר, התאגדות שאותה רוצים לכנות בשם המתעה „ועד יהודי אינטר־לאומי", „רפואה למכה", בשביל שלא יצא חלילה לפעולה הרעיון של התאגדות אמתית ומלאה של כל חלקי היהדות".

מסכימים אנו לדעה זו ומקוים שהדה ישמע בכל מרחבי הגולה. כל העתונות היהודית, בלי הבדל מפלגה ומגמה, צריכה להתאחד למחאה עזה ועצומה נגד המשחק הזה בפוליטיקה יהודית.

א. ה־י.

*) לפעמים מצטדקים אמנם ראשי האלינס שעיקר מגמתם להפיץ את ההשכלה, והשפה הצרפתית איננה, אומרים המה, עיקר אצלם. אך כדברים האלה אומרים ראשי האלינס בגרמניה, ורק אחרי שהגרמנים מאשימים אותם בחיסר רגש אהבת ארץ־המולדת.

היהודים והיהדות באונגריה.

ב.

למען הבין את עניני היהודים באונגריה צריך לדעת בתחלה את אופן התפלגותם. כמובן אין שם מקום להתפלגות מדינית, מפני, שכאמור, המשכילים בעם חיים בסביבה מדיארית והמון־העם הוא כ"כ רחוק מן התרבות החדישה עד שאצלו לא תצויר כלל שום תנועה מדינית. אפילו בעניני המדינה הכלליים אין ההמון הזה (ועמו רבניו ו„צדיקיו") לוקחים כלל חלק. מעולם לא נסתמנו היהודים באונגריה בתור קבוצה מדינית בולטת אפילו ביחס לבחירות אל הפרלמנט. מי מהיהודים שיש לו זכות הבחירה (זכות בחירה כללית אין עדיין באונגריה) בוחר ככל אשר יהיה רוב „הגויים הגדולים" בעלי ההשפעה בעירתו או שיש לו עמם מגע ומשא; ועל הרוב אינו משתתף כלל בבחירות. אין בקרב יהודי אונגריה פרוג„ מדיני, אין שם לא חברותיים ולא בורגנים (ה„סוציאליסטים" האונגרים, אעפ"י שרובם יוצאי ירך יעקב, אינם פונים כלל להיהודים „האלימנט המשמֵר שבמשמרים הזה"), לא מתבוללים ולא לאומיים, לא מתקדמים ולא משמרים, במושג המדיני, — אבל במקום זה יש ביניהם מחלוקת עצומה פנימית, בין המתקנים והאדוקים, כזו שהיתה בימי גיגר והולדהיים באשכנז.

כל התענינותו של היהודי האונגרי ביהדותו נצטמצמה בבית הכנסת ובמנהגי הדת. כי יש ליהודים פרובלימות לאומיות גדולות גם מחוץ לאלה אין היהודי האונגרי משיג, אפילו לציוני הונגריה יש רק השגה מעורפלת מכל אלה. עיקר כל העיקרים אצלם הן השאלות של ביה"כ והמצוות המעשיות. הדברים אמורים במפותחים שבהם לאלה שיש להם איזו דעת העולם ואיזו מושג מן החיים שמחוץ לד' אמותיהם. אולם החסידים, הלא כמוהם כחבריהם ביתר הארצות, שקועים בהזיות ואמונות טפלות ורבור אחר של „הצדיק" מבטל עולם ומלואו:

בכל זאת אי אפשר להגיד שאין בקרב יהודי אונגריה שום תסיסה לאומית. להיפך אם נחדור יותר לתוך נשמת המעשים ולא נשים כ"כ לחצונותם, נראה כי המלחמה שנלחמים האדוקים היהודים שבאונגריה בבעלי התקונים בדת, אינה בעצם אלא מחאה עצומה של היהדות הלאומית כנגד מהרסיה. האדוקים האונגרים אולי לא יבינו בעצמם איזו ברכה גדולה הביאה מחאה זו ליהדות; וכי לא רק הרגש הדתי, אלא גם רגשם הלאומי הוא שהתפרץ מרוב עלבון ומכאב למראה השערוריה והמעל אשר מעלו עשירי היהודים האינגריים ביהדותם.

כשהתפשטה ההשכלה הברלינית בין היהודים והוציאה אותם מחשך הגיטו לאור העולם הגדול, חדרה כמובן גם לקהלות היהודים בבודפשט. והימים אז ימי ממשלת הגרמניות בכל הארצות הנמצאות תחת ממשלת בית הבסבורג, וגם אונגריה בתוכן. והיהודים, כמו תמיד, היו עבדים נאמנים להתקיפים באותה שעה, ויהי כל עם היהודים אשר באונגריה לעם של „אשכנזים טהורים" היינו, כך הודיעו ראשי היהודים, בעלי הדיפ־לומים ובעלי בתי הבנק, והמון העם לא ידע מהתמורה הזאת. אמנם נקל היה לשקר זה שיתקבל על הלב, שהרי מדברים היהודים ז'רגון, כלומר „אידיום" גרמני, ובכן היו היהודים גם באונגריה מבצר לגרמניות, כמו שהיו בשאר המדינות האי־גרמניות שנכבשו לפני ההבסבורגים ובזכות זו היתה עין המלכות עליהם לטובה. המדיארים הלאומיים מצרם הפצו גם המה למשוך את היהודים על צרם, ולכן היתה ה„פילושמיות" המלוה התמידי של הלאומיות המדיארית. . .

ואמנם אך התחילה המדיארות לעלות מעלה, הפכו עשירי היהודים את עורם ועברו לאט לאט מן הגרמניות אל המדיאריות ונהיו ל„פטריוטים" נלהבים ולמדיארים חשובים במדינה. המדיארים לא היו ואינם אפילו עתה כ"כ עשירים בכחות משכילים ויהיו שבעי רצון משטף כחות עצומים כאלו למתנם, והעיקר: שהגרמנים מתנגדיהם הלכו ופחתו ע"י זה, לכן קבלו את היהודים בזרועות פתוחות.

וצריך להודות כי המדיארים שמרו יותר מכל העמים האחרים את המסורות היפות של תנועת החופש, וככל אשר התפלגו בינם לבין עצמם בנוגע לסמָם התביעות שעליהם לתבוע בשביל אונגריה מבית המלכות ההבסבורגית ובנוגע לאופן המלחמה בעד חופש האומה ועמידתה ברשות עצמה, הנה מצד אחר אחדה את כלם הנטיה והשאיפה שתהיה אונגריה ארץ נאורה והמדיארים אומה צדקת ועומדת במרום ההשכלה והמוסר. ע"כ השתדלו להגשים גם את שווי הזכיות של היהודים במלואו ולא על הנייר לבד; והגיע הדברים לידי כך, שהשוו אפילו את הדת הישראלית בזכיותיה עם הדתות הנוצריות המתהלכות במדינה. בבחינה זו קדמה אינגריה את רוב ארצות אירופא. שדת היהודים שם הנה רק נסבלת, אבל לא מקובלת. ההבדל עצום. באוסטריה למשל מותר להיות יהודי וע"כ מותר ג"כ לבנות בבתי־כנסיות ולהחזיק רבנים וכדומה. אבל כל ההוצאות הדרושות בשביל צרכי הדת היהודית צריכים לתת היהודים עצמם ואין להם שום זכות לדרוש לא מהמלכות ולא מהשלטונים המקומיים שום עזרה ותמיכה חומרית. כמו כן אין לרבני הדת העברית שום זכיות ויפוי כח, ובהגיע תורם יתקבלו לעבודת הצבא כאחד האדם. באונגריה המצב הנהו אחר לגמרי, הדת היהודית הנה שם אחת הדתות השוררות בממלכה. האוצר של הממלכה מחויב לשלם את צרכי התחזוקות ובנין בתי התפלות, החזקת הרבנים, השוחטים ויתר כהני הדת ובתקציב הממשלה תמצאו תמיד סעיף מיוחד „להחזקת הדת היהודית" (ואם אפילו אין הסכום הנקצב לה מתאים לזכות תביעתה) ו„כלי הקודש" של הדת הזאת נהנים מכל הזכיות שיש לכהני הדתות בכלל.

יפוי כח זה השיגה היהדות האונגרית עוד לפני כמה עשרות שנים, בעוד שביתר הארצות מלבד צרפת, עד שנה זו איננו אפילו גם כיום אבל לדאבון לב לא ידעו אחינו האינגרים להשתמש בזכיותיהם אלו כראוי. הם לא הבינו לעשות את החוק הזה משען לקיום היהדות; הם לא השתמשו בו כדי ליצור שורה של מוסדות עבריים. אשר כמעט שהיו נותנים לנו את אותה ה„אותונומיה התרבותית", שרבים מבני ישראל חושבים אותה לאידיאל היותר רם של שאיפת היהודים בגלות. הממשלה האונגרית הושיטה תמיד את ידה בידידות לבאי כח היהדות. עד כמה שדרישת האחרונים הצטמצמה בחוגי היהדות לבד. כלומר: היו דתיות. אבל הממשלה היתה נותנת מצדה האמצעים. אלו גם בקשו ממנה ראשי היהודים, — לצרכי בתי־ספר מיוחדים תחת המסוה של „בתי־ספר דתיים", שבהם היו יכולים לעשות את הלמודים העבריים עיקר וכך היו יכולים לברוא הסתדרות מוצקה של הקהלות, שלעת מצוא היתה יכולה לאמר את דעתה גם ב„פוליטיקה" ועי"ז היתה מכריחה את הממשלה לשום לב לצרכי היהודים ולחפציהם. היו יכולים, לבסוף, לסדר את עניני הקהלה, באופן שתהיה השפעת האחרונה גדולה גם על הנהגת העיר, בנוגע למנוי הפקידים המקומיים וכדומה. אבל כאמור לא הבינו יהודי אונגריה להשתמש בזכיותיהם ומה שעשו בכח הזכיות עשו אך לרעת היהדות ולא לטובתה.

ראשי המדברים של היהדות היו כמו תמיד וכמו בכל מקום, „הגבירים האדירים" והמשכילים, ואלה היו היותר משתוקקים לטמיעה והתבוללות ושואפים להסיר מעליהם עול היהדות למען הקל את ההתבוללות, נחוץ ל„תקן" את היהדות, להעמידה כלה על „עבודת האלהים" בביהכ"נ ואותה „העבודה" צריכה להיות רחוקה ככל האפשר מן המסורה העברית וקרובה כל האפשר למנהגי הגוים. בדברים אלו כמעט שנתפשה כל החוקה (פורמולה) של ה„רפורמיים" האונגרים, המכונים שם „ניאלוגים". כדי להנהיג אם התקונים האלה בכל העדות האונגרות, ובכדי למחות כליל את היהדות העתיקה, המסורתית, אותה היהדות שהיא למרות עקמומיתם של המשמרים, כלה לאומית וע"כ היא כמזכרת עון להמתבוללים וגם אינה נותנת להההמון המחזיק בה להתבולל; בשביל להפטר לגמרי מן היהדות ההיא, השתמשו „הגבירים האדירים" של היהדות האונגרית במצבה המיוחד שרכשה לה היהדות באונגריה. בהשתדלותם השיגו שהממשלה הכירה את

ה„קונגרס" שלהם, כלומר הסתדרות העדות המתוקנות, לבאת־כח היהדות האונגרית כלה. וימים רבים הכירה רק אותה הממשלה למדברת בשם היהדות האונגרית כלה. כל הזכיות וכל ההנאות שהיו ליהדות האונגרית מקופת הממלכה, נפלו בחבלה. באופן כזה חשבו הניאולוגים לכבוש את היהדות כלה ולהכריח את שלומי אמוני ישראל ללכת בדרכיהם או עכ"פ להחבא בנקריהם ולחשות.

אבל לא כאשר דמו כן היה. היהדות הלאומית, היינו: הלאומיות שביהדות, לא יכלה נשוא את העול ששמו עליה פושעי האומה ותשתער עליהם בכל חמתה, מבלי מצוא צורות אחרות להתגלותה (כי הציונות עוד טרם היתה בעולם), התלבשה הלאומיות העברית הפעם בצורה של אדוקות קנאית. ולעומת הקונגרס הניאולוני נוצרה הסתדרות מיוחדת של עדות החרדים החפצים בקיום האומה. בזמן לא רב בערך נודע הדבר, כי הניאולונים הם רק מיעוט בתוך היהדות, אף כי עליהם ימנו אילי הכסף ותקיפי הבירזה. לא עברו ימים רבים, עד שהוכרחה הממשלה לשים לב גם להסתדרות החרדים, ומני אז אין היא עושה דבר בנוגע ליהדות האונגרית מבלי שתמלך תחלה בבאי כח שתי ההסתדריות, אעפ"י שמצד הדין ה„קינגרס" הניאולוני הוא המורשה העקרי והראשי של היהדות האונגרית.

והמלחמה נטושה בין שתי ההסתדריות האלו. אך אין זו מלחמה במובן הרגיל אצלנו, כלומר בתוך העדות עצמן; מלחמה שהיתה עלולה להכנים חיים ותנועה לאויר ה„קהלי ואפשר שהיתה פורץ גדר גם לרוחות חרשות המנשבות מפנית גולה אחרות. מלחמה כזו אין שם, יען כי המון העם הוא בלתי מפותח ואינו מתענין בשום דבר רוחני. הוא הולך אחרי ראשיו, נבוריו ורבניו. וע"כ העדה שבראשה עומדים יראי אלהים נמנית על הסתדרות האדוקים, ולהיפך. במקום שראשי הקהל הנם „מתקדמים", קבלו עליהם את ספר התקנות של הקינגרס הניאולוני. מובן מעצמו שרוב העדות המערביות הנן ניאולוניות, ולהיפך, כמעט כל העדות המזרחיות הנן אדוקות. ואולם ישנן כמה עדות אדוקות שבראשן עומדים אנשים אשר בסתר לבם הנם נוטים מאד אחרי הניאולוגים, או עכ"פ נוטים לפשרות עמהם, ויש אשר יצלח בידי ה„קונגרס" למשוך לפעמים את האחרונים אחרי איזו מהצעותיהם, אלא שגם המרכז של האדוקים ער לכמו אלה ובכח ה„אבטוריטט" שלו על המון הבוחרים שבעדה הוא מטיל אימה על ראשי הקהל לבלי למרות פיו.

ולכן כמעט שאין מקרי מלחמה בתוך העדות עצמן, אבל תחת זה נלחמות שתי ההסתדריות, כלומר: שני המרכזים. ואופן המלחמה הוא בעל שני פנים: א) ע"י פולמוס בכתב וב) ע"י השפעה על הממשלה. לניאולוגים עתון שבועי בשפה המדיארית וחוץ מזה המון עתונים יומיים כלליים הנוטים אחריהם או נתונים תחת השפעתם. לאדוקים אין בלתי עתונון אחד בשפה האשכנזית אבל באותיות עבריות, כלומר מין עתון יהודי, אלא שבעת התיסדותו (זה יותר משלשים שנה) לא הבינו עדיין שאפשר וצריך לכתוב ליהודים יהודית פשוטה, וכתבו אשכנזית פופולרית. הפולמוס הספרותי שבין שני המרכזים הנהו חריף למדי, אבל אינו יוצא מגדר הנמוס. בעתוני הניאולוגיה האורטודוכסים הנם „עם קשי עורף", „קנאים ומורדי אור", „הולכים בחושך", „עקשים ונלוזים" וכו' וכו'. ואצל האדוקים הנך מוצא, שהניאולוגים הנם „אחים נפשעים", „מועלי מעל בקדשי האומה", „שונאים את היהדות ומומרים להכעיס", „מחליפים את קדוש ישראל באלהי נכר" וכדומה. זהו הטון הרגיל בפולמוס הספרותי, בריבות יום יום ולעיני רואים. אבל בצנעה, בלשכות הוזירים ושרי המלכות שיש להם איזו שייכות אל מוסדות הדת העברית, שם יש שישתמשו הנלחמים בכלי זיין לא כ"כ מהוגנים...

ובכדי להשלים את התמונה צריך להוסיף כי נמצאו באונגריה מספר עדות (כחמשים בערך) שלא קבלו עליהם לא את מרות ה„קינגרס" (הניאולוגי) ולא מרות ה„לשכה" (האורטודוכסית). כ"א נשארו עומדות ברשות עצמן ותרדות על האותונומיה של כל קהלה בפ"ע (כי מצד החוק אין באונגריה החובה על הקהלות להתאחד כלן תחת הנהגה כללית ואין שם ג"כ משרת ה„רב הראשי"*). בין הקהלות האלו ישנן משמרות וחרדות. יש ביניהן עדות הנתונות תחת השפעת רביים בעלי טופת, ואולם ישנם ג"כ כאלו, — והן הרוב — שהנן יותר קרובות לניאולגים.

פלאי.

בן עמי.

מִסְפַר הילדות.

(תרגום בריטוביה מן הז"י).

II.

עברו כעשרה רגעים ואנחנו יצאנו כולנו את הבית.

— לך לך אל כל הרוחות השחורות, „בוץ" שבעולם! — מתנפל הדוד בשצף קצף על נכדו, כמעט שעמדו רגלינו ברחובה של עיר. כבול-עץ עמד ה„בוץ" ולא יכל לפתוח את פיו. כמה ממון שקענו בו, בכמה דמים עלה לנו — והכל ללא-תועלת! כמעט שהוא יודע להתפלל! יהי רצון שישרף... הבט נא עליו (עלי נאמרו הדברים), צעיר הוא ממך כשלש שנים וזה לו שנה תמימה שלא ראה בעיניו את החדר — ואף על פי כן כיצד אמר את המשנה. תענוג היה לשמוע. לך לך מעיני, ראש-גוי! —

מי ימלל את האושר הנשגב ואת הגאוה הגדולה, אשר תקפו אותי לשמע הדברים האלה? לא דיי שהכניסו אותי אל הישיבה, אלא שזכיתי לשמוע באזני את שבחי מפורש יוצא מפי הדוד מוטיל, שכמעט שלא אמר לי מעולם אפילו מלה אחת! לשמחתה של אמא לא היה קץ — הרי זאת היתה השמחה היחידה והמיוחדת, שזכתה לשמוח בבניה.

כאחד המנצחים הגדולים אני שב אל הבית. בכליון עינים אני חושב על היום, שבו יתחילו הלמודים. וה„בוץ" העלוב הולך ונחשל אחרינו, שתי לסתותיו נפוחות ודמעות חשאיות נופלות עליהן.

התעוררה בקרבי מדת-הרחמים ונגשתי אליו. אבל הוא לא רצה גם להסתכל בפני. מלא חמה הדף אותי בזרועו מעל פניו ושפתיו גמגמו: לך הלאה!

— נו, מה? — שואלת הדודה לאה בקר רוח כשנכנסנו אל הבית.

— תהלה לאל! שאל את מוטיל ויגדך, כיצד אמר את המשנה — השיבה אמא כולה מזהירה.

— תהלה לאל! מעתה יחדל לשוטט בחוצות ולהכות את הכלבים. מובן כאליו, לרב בישראל לא יהיה ומוטב היה לו אלמלי חשבת על תכליתו. אבל אם אתה רוצה בכך — יהי ה' בעוזריך. מה טוב כשאדם מניח את כל האומניות שבעולם ואינו מלמד את בנו אלא תורה, אם רק ידו משגת לכך!

בקול הדודה נשמעו רוע-לב וצרות-עין.

— יהי רצון שתראי רב נחת בבניך. האמינת לי, לאה, לא רק לא אתמרמר על ככה, כי גם שבעת-רצון אהיה כמוך את. ויהי רצון שלא יחשב לעון לאלה שהם זורקים טפה של מרה בשמחתם הקטנה של אחרים וזורים מלח על פצעיהם. חלילה לי מעשות כדבר הזה.

אמא החזיקה בידי ובקול רועד אמרה להדודה: יום טוב! ואנחנו יצאנו את הבית, הלכנו להדודה רחל.

הדודה רחל שמעה בשום לב ובהשתתפות את כל פרטי ספורת של אמא ואז נתנה לי כעשרה אגוזים ואמרה בבת-צחוק של רשת: עתה תוכל להיות לאיש — לכשתרצה. כשרונות יש לך, אלא שצריך אתה להשתדל בדבר ולעסוק הרבה בתורה.

הנפש היחידה, אשר השתתפה בשמחתנו בכל חום-לבה הטוב, היתה המבשלת הזקנה, שבבית הדודה, יהודית. כל זמן שספרה אמא על כניסתי אל הישיבה החזיקה הזקנה בידה האחת את סנטרת הגרם, פניה הבהיקו וכל פעם קראה: תהלה לאל! תהלה לאל! הנער הזה עשה יעשה וגם יכול יוכל. לעתיד לבוא וראיתם היקרוכם דברי אם לא, וזכרתם אותי.

יהודית עובדת היתה זה כשנים רבות בבית הדודה בהפסקות פעמים — ארוכות לשנה שלמה ופעמים — קצרות לחדשים אחדים. היא ידעה היטב את כל משפחתנו וברבות הימים היתה כאחת מאתנו. כשהיתה רואה את דודתי נוהגת שלא כשורה לא היתה כובשת את כעסה. מקטרגת גדולה היתה יהודית, לא נשאה פני איש ועל כל עולה לא קפצה פיה.

---

*) עיין „העולם" גליון כ"ב.

על הכל אהבה יהודית את אמא. אחות היתה לה לצרה ולשמחה ועזור עזרה לה ככל אשר יכלה. ומשעה שבאתי אני הנה והתחלתי מבקר את בית הדודה לקחה הזקנה אותי תחת חסותה. בה מצאתי משגב עז ומחסה נאמן נגד כל הקמים עלי. הדודה היתה כועסת עליה, לעתים תכופות היתה גם מקללת אותה קללות נמרצות. אבל בסתר לבם אהוב אהבה אותה וכבוד גדול כבדה אותה על ישרת-לבה ועל תומת-רוחה, אשר לא ידעו כל גבול. פעמים הגיעו הדבר לידי כך שהדודה שלחה את יהודית מעל פניה. אבל לא ארכו הימים והנה בקשה הדודה בכבודה ובעצמה את פני המבשלת לשוב אליה. פעמים קרובות ביותר עזבה יהודית עצמה את הבית כשהכלימו אותה יתר מדי, ותלכה לשרת בבית איש אחר. אבל כמעט בקשה אותה הדודה לחזור — נאותה לה ברצון רב. קשה היתה על יהודית להתרגל לאנשים אחרים והוץ לזה קשורה היתה בנפשות בני משפחתנו ולא יכלה להפרד מעליהם.

ואני כשקבלתי את האגוזים מהרתי תיכף ומיד לקים את נדרי, אשר נדרתי בלכתי אל הישיבה. שויתי רגלי כאילות ורצתי לבית הדוד מוטיל וקראתי למאהבי לשני ליבלים, לה„בוץ״ ולעוד ליבלי שלישי, בן-בנו הבכור של הדוד, וכולנו רצנו לחצר בית-המדרש אל החבורה המשחקת שם באגוזים מאחורי חורבות בית הכנסת הישן. והיינו הולכים ומשחקים בהתרכזות ובהתלהבות כהלכות המשחק לכל משפטיו וחוקותיו עד שחשכה לגמרי ובא רב אלישע השמש ונחן עלינו בקולו הרם:

שקצים, רב לכם! הג׳ע זמן תפלת המנחה!

חבה יתרה נודעת היתה ממני לחצר בית המדרש ולהעשבים, שעלו בו בימות הקיץ, ולבית הכנסת הישן וחורבותיו, שעמדו באמצעו. במקום זה מבלה הייתי בחברת בני דודי ושאר חברי את מבחרי שעת הפנאי שלי בשבתות הקיץ אחרי הצהרים ובערבי הקיץ. כאן היה עולם אחר, מיוחד, וכשהייתי נמצא בתוכו הייתי מרגיש את עצמי רחוק מתמונת של העיר הגדולה. שישיבתה היתה קשה עלי כל הימים כישיבת הגיהנום. החצר זה היה ממלא לי במדה ידועה את מקומו של העולם, שהוא חביב עלי כל כך ואשר לעולם לא אשכחהו, העולם, שבו חייתי בעירת-מולדתי קודם שהכניסוני אל החדר.

כשגמרו את תפלת המעריב נגש אלי אחי הבכור דוד והציע לי לטייל עמו קצת. יצאנו לרחוב שומם.

משעה שבאתי לא הייתי רואה את פניו של אחא אלא לעתים רחוקות וגם זה רק כהרף עין בבית הקרובים. את אמא לא היה מבקר וכשפגש אותה בחוץ היו פניו סרים וזועפים, כאלו חטא חטאה אטא נגדו. אמא מדי דברה בו המו מעיה ולבה דוה עליה מאד. כי על כן לא ישרו בעיני הליכותיו הזרות עמדה ושנאה עלתה בלבי עליו. לבי הגיד לי אמנם, כי חרשה נהיתה בו, כי דבר מה נולד בקרבו, שהוא משית איבה בינו ובין כל הסובבים אותו. אבל מה הוא הדבר הזה לא יכלתי לדעת. אחא ראה כי אנכי הולך ומתרחק ממנו, ויצר לו מאד.

מטעם זה, או, פשוט, לפי שנעורו בלבו רגשי בן, התחיל שואל אותי, מיד כשנגש אלי, רכות: מה שלום אמא? איך עברה חתונתה של בילה? המצא אישה חן בעיני? השמחת אמא בדבר? ועוד ועוד.

כשהגדתי לו, שנכנסתי אל הישיבה, שמח שמחה גדולה והפציר בי ללמוד בחשק ובהתמדה.

— מה יהיה משפטיך לעתיד לבוא — לא נדע עוד. אבל לעת עתה למוד, למוד הרבה! צריך אדם שידע את התלמוד היטב, ואם לאו סופו להיות עם-הארץ כל ימיו אפילו לכשהוא יודע בשבעים לשון. רק לאחר-זמן הבינותי. משום מה אמר לי אחא את הדברים האלה.

התיחסותו של אחא אלי באותו הערב היתה טובה מאד. בעונג וברוך נשקני על ראשי לא פעם, ופעמים אחדות חזר על מאמרו:

— הבה, נראה, מה עתיד לצאת ממך.

וכמנהגו כאותם הימים הטובים, כשהיינו ישנים יחד בחוץ בלילות-הקיץ. התחיל גם עתה חולם חלומות בהקיץ על עתידותינו, שנתגלו לו מוארות באיר ורדי. וכשהגיעה הרגשת שמחתו על האושר הגדול העתיד לבוא עלינו למרום קצה חבק אותי בידו האחת ובידו השנית דפק בסנטרי ואמר:

— אמת, טוב מאד, האם לא כך? —

כאלו אין הדבר תלוי אלא בהסכמתי או בשתיקתי...

וכשגמר את בנין העתיד הנפלא, המתוקן לו, לי וגם לרבים אחרים, החשה פתאום והשתקע במחשבות. הלכנו מחרישים כחמשה רגעים, ידי אוחזת בידי ולוחצת אותה בחזקה. אז ישיר אחא תפלה אחת.

המנגינה היתה נפלאה ואנכי שמעתי ועמדתי משומם.

— מה הנך מנגן? — שאלתיו.

— המצאת המנגינה חן בעיניך? —

— האח, מה טובה ומה יפה היא! — קראתי בהתרגשות גדולה.

— יהי רצון שתחיה לאורך-ימים, אח יקר! את הכל אתה מבין! — אמר בהתלהבות ולחץ את ראשי בכח גדול ונשקני עוד הפעם.

— אבל הלא תגיד לי, מנגינה זו מהי, דוד? —

— זהו „ותערב״ של נסי — אמר לי בקול של מגלה סתרי-תורה.

— של איזה נסי? —

— וכי אינך יודע את נסי, את החזן בבית-הכנסת של האשכנזים?! —

— אתה היית בבית-הכנסת של האשכנזים?! — נתעוררתי עליו בתמהון גדול — הרי הכל אומרים, שבית-הכנסת זה גרוע הוא מבתי תפלותיהם; המתפללים בו שמים על גביהם את אות-הצלב והחזן גוזז את זקנו ואוכל טרפות?!

— אלה דברי שטות, שבדו אותם החסידים מלבם. אין ספק, שאין שם יראי שמים גדולים, כגון: הדוד מוטיל, רב חנניה, דוד׳ל סניטקיבר. זה אמת ויציב יש שם גם „גוים״ גדולים. אבל אנכי לא להתפלל אני הולך שמה, אלא לשמוע אל הרנה. מתפלל אני בבית ואחר כך אני הולך שמה. אבל השמר והזהר, לבל יודע לאיש דבר מזה. איני יודע מה אומר לך, אלא כדאי הוא לו לאדם שיתן את כל חייו ובלבד שישמע שעה אחת את נסי. אין כמוהו בכל העולם כולו, לא היה ולא יהיה! אין שכלי משיג כלל, מאין נולד ובאו לעולם גוזל שכמותו. אלו היה בית-המקדש קיים לא היו מוצאים הגון ממנו לעמוד לפני ה׳ לשרת בקדש. אלמלי שמעת אותו כשהוא משורר: אנא רחום ברחמיך הרבים, השב שכינתך לציון!

ואחא שר את התפלה הזאת ואנכי חרדתי כולי חרדת קדש לשמע השירה הגדולה, אשר לא שמעת אזני כמות מיום היותי ועד עתה...

אחא משורר ואזני עשויות כאפרכסת לקלוט כל הגה היוצא מפיו ובתוך כך הלכנו והתרחקנו מן העיר, שוטטנו על פני מגרש גדול, שומם וריק — עד שעמדו רגלינו לפני שורה ארוכה של בניני עץ, שעל כותליהם מסתמכים קורות גבוהות, דפים, עמודים וכדומה ניכר הדבר, שאלו הם אוצרות עצים, שנסגרו מבעוד יום. דממה שלמה שוררת מסביב. כל נפש חיה לא נראתה. והדממה הגדולה, דממת כפרים, הרוחה והחירות, מחסור טורי-הבתים העירונים, הגבוהים והצפופים, אשר העיקו הציקו לנו, שלא הורגלנו לכך, כאשר יעיקו כותלי בית האסורים — עשו את פעולתם עלינו, הוציאו אותנו מן העולם הכבד והמחניק, שהיינו נמצאים בו, והכניסו אותנו לעולם אחר, מלא חופש ודרור, יופי וניעם.

בחרנו לנו מקום מרוח. אצל כותל גבוה של דפים ועמודים מונחים זה על גבי זה בלי סדרים. על קורה עבותה משוקעת במעכת האדמה ישבנו לנו בהרחבה. דוד שר לי משירי נסי, מתחלה ביחידות, ואחר כך בחברתי. אנוס הייתי על פי דבורו לשיר אתו יחד.

— הבנת את ס״ד שיח המנגינה הזאת? אין זאת כי אם שירת מלאכי-השרת! — קרא דוד פעמים אחרות. אין לך דבר בעולם טוב ויפה מן הזמרה. שמעני נא, ליבלי, אך השבעת לי, כי לא יודע לאיש דבר מזה. רוצה אנכי להסתפח אל מקהלת נסי. כבר דברתי על ככה את איש אחד, נבון דבר ויודע נגן. לפי דבריו, קולי טוב וערב כקול הטינור אלא שעלי ללמוד את תוי-הזמרה. הרי אתה יודע טנור מהו. לו שמעת את הטינור אשר לנסי, את ליבקה, כשהוא אומר לבדו „מה טובו״, או „ואני תפלתי״. בחג השבועות הבא עלינו לטובה עתיד אני להוביל אותך לבית הכנסת למען תשמע באזניך ותדע...

ואחא התחיל משורר בקולו הנאה והנעים „ואני תפלתי״.

— מי כאן? — נשמע פתאום קול צרוד ונירא, אשר הפחיד את כל עצמותינו — ובעוד רגע והנה תמונה גדולה עוטה איצטלא ארוכה עולה מסוכת הנוצרים והיא הולכת וקרבה אלינו.

כצפרים נבהלות קפצנו ממקומנו. אנחנו נסים על נפשותינו — ומאחורינו קולות גדולים ואיומים! השומר מאים ומקלל בגערה נוראה, והכלבים עונים לעומתו בקול-גביחה נחר וגדול, שאינו משתתק זמן רב...

קסם הערב ונועם ההתבודדות נגוזו כרגע. בפחי-נפש הלכנו איש לביתו.

מ. י. ב.

מאגדות החורבן.

אם השבעה*).

חרב הבית, שבו מלכו מלכי בית דוד ובו כהנו בית צדוק, וה׳ אמר לכרות עם שתי משפחות בית אב אלו ברית-עולם. ירושלים רבתי-עם נפלת ביד צר. טבעו טבעו בארץ שעריה, הגדיל אויב עשות שמה. ושלח אלהים ממרום אש במקדשו. „ארבעת מלכים ירדו ובידם ארבעה לפידים ויציתו בארבע קצות ההיכל״. בלע ה׳ ולא חמל, הרג את כהניו, הרג את בחוריו. כחר את כל מחמדיו ודרכי ציון רטבו מדם. ותרב בבתי יהודה תאנית ואניה. ראה ה׳ והביטה למי עוללת!

ואל קנא הנה נתהוה גם הוא למקונן. לב האב מכה על שבר בת-עמו. השכינה מיללת. ה א ם - צ י ו ן עטופה כאלמנה יושבת בראש חוצות, מתאבלת על בניה, כי הלכו מסנה ויגונה — יגון עולם.

ונביא החורבן, ירמיה החוזה, הולך יחף. הוא הגבר שאותו נהג אלהים חושך ולא אור, ובטרם יצרו — לאבל נתנו.

* * *

*) עפ״י פסיקתא רבתי.

חזון ירמיה: וארים רגלי אחרי הריסת עיר האלהים. ואלך לבדי בצר לבבי בדרכים השוממות מאדם ואין עובר. ואשא עיני ואראה בראש גבעה אשה יושבת והיא עטופה שחורים, שערותיה סתורות והיא מעלה אפר על ראשה, בוכה ומספקת ידיה וקוראת: אוי לי על שברי הגדול כים, ואין מנחם לנפשי. ואקרב ואומר אליה: אשה קשת-רוח, הגידי לי מה קרה לך. ותאמר: ירמיה בני, הטרם תכירני ולא תדע גורלי, איך השביעני מרורים, הרוני לענה? — ויאמר: ספרי נא לעבדך, כי אדע! ותען ותאמר בצר נפשה: היה היו לי שבעה בנים חמודים ואפתחם ואפנקם, ואלבישם ואחליצם ואנהגם על מי מנוחות. והנה יצא אביהם לארץ רחוקה ואחכה לו ולא בא ימים רבים; ומלאך בא ויאמר: עבר איש בריתך את הים ותקם סערה וגטבע במצולות. עוד זה מדבר ובא המבשר השני ויאמר: מהרי, אמללה, ביתך נפל על שבעת בניך וימותו כלם יחד. כה באו עלי צרה אחרי צרה ומשבר אחרי משבר. על מי כאלת אבכה ועל מי אסתור שערי?

ענה לה החוזה: האם שברך גדול משבר עם יהודה ומגורל האם האמללה אב-ציון, כי ביתה נשרף, רוב בניה היו להורג והנשאר חשך משחור תארם ונתונים המה לחיתו שדה? ותשא קולה בבכי ותקרא: ירמיה, ירמיה, אני האם-ציון, אני אם-השבעה, אני האם האמללה יולדת השבעה!

ויקונן ירמיה עמה.

. . . על הר ציון ששמם יושבת אלמנת ציון ומקוננת על בניה, כי אינם אתה, ואין לה מנחם.

ב.

מנחם בן עמיאל*).

כורש מלך פרס וזרובבל פחת יהודה גסו להקים הריסת הבית לשעה. באה יד היונים להרסו ויד בית מתתיהו נצחה כמעט רגע. עבד כי ימלוך קם להכחיד גבורי ישראל ועריציו. עוד הפעם נתמלאה סאת חטאת יהודה. בא אספסינוס וזרק חציו ונפלו כלם כלפי חומות עיר הקודש. בא טיטוס ולגיונותיו והם שבט אף ה'. נפלו חומות ירושלים, חומה אחרי חומה, והלוחמים באויבים מנחשלים את עצמם, והיתה יד בנים בבנים. —

ובא „המחרף והמגדף", ויכנס לבית קדשי קדשים, נטל סייף ותחב בפרכת ויצא דם. נהרי דם נוזלים. הרוגים ומבוקעים בראש כל חוצות, והיכל ה' בוער מכל קצותיו ואין מכבה. תקות עם שלם, מעשי ידי חמש מאות שנה, עולים בלהב . . .

* * *

בירכתי הארץ, בשדה רחוק, ששם לא בא עוד יד האויב לשחתו ולא נשמע בו קול מלחמה, חרש איש עברי את האדמה והשור הולך לפניו. ופתאום נתקדרו השמים, אבל כבד אחז את כל היקום. והתמודד השור. חדל לחרוש ויפול לארץ ויגער מנהמת לבו; ולא ידע החורש מה היה לו, וגם רוחו הכביד עליו כאבן. ויעבור עליו ערבי אחד ויקרא לו מרחוק; בן עם נדח, התר המחרשה, נפלה עירכם ירושלים ונשרף בית מקדשכם. ויקרע האיש את בגדיו ויתלוש בשערו ויכרע במצוקת לבבו. ויתאבלו שמים וארץ על חמת אלהים, כי נתכה. האדם והחי מתמוגגים ביגונם: עד מתי ה'? עד מתי תשפוך חמתך על ארצך ובניך?

והחמה נשתקקה. על משואות העם עלו דמדומי תקות ליום רחוק, כי יבוא ובכנפיו — מרפא. התחילו העננים להפזר לאט, וכמו רוח חדש בא על פני דבריאת. ויקם השור ויתעורר ויחל פתאום לרקוד, הוא עמד על שתי רגליו האחרונות וירם צוארו וראשו, והודי קרניו הארוכות האירו וירקד בעליצת ובמשיבת נפש, ותעלה האדמה לרגליו אבק. והשתומם החורש למראה הזה. והנה קול ברמה נשמע: הסר עצב מלבך, בן-אדם, עתה נולד משיחו של ישראל, מנחם בן עמיאל!

ויקם האיש וירחץ פניו בנחל מים, אשר בקצת השדה, וילך לביתו וימכור את כל רכושו, ויקנה בכסף לבדין ומטליות ושאר בלי תשמישים לצרכי תינוקות וירם את פעכיו אל שארית הערים, אשר לא נחרבה, ויעבור בחוצות וקורא: מי יקנה לבדין ומטלית לבגים בעד בן-נולד?

שמעה שכנת אם משיח את הרוכל קורא ותאמר אליו: לך אל הבית הזה הקרוב, כי שם ילד נולד ולאמו אין כל. — ויבוא אל הבית הזה, וירא ילד שוכב בעריסה ופניו מאירים וישק לו על ראשו. וישם את כל הכבודה לפניו. ותבא מהר אמו החדרה ופנית זועמים, ויאמר לה: הבאתי לך מתנות בעבור בנך ושימי את עיניך עליה. ותאמר: קח לך את אשר לך, כי מר לי: את בני ילדתי ביום חרבן הבית. ותקלל את היום. ונסתלק האור ו„נגנז".

בכו תבכה בת-ציון על-משבתה כי גלה מנה מנחם . . .

---

*) עפ״י ירושלמי ומדרש זוטא.

ר. בריינין. מָרֶינְבַּד:

הרהורים לתשעה באב.

הנני קורא בכל שנה את הקינות, שחוברו — מהן בשפה פשוטה, שפת הנפש המתאנחת והמתיאשת ומהן, והן רובן, בשפה רצוצה, ומסולסלה, בשפה מלאכותית — ליום הצר והמר, שנקבעת בו הבכיה לדורות. הנני קורא ברות מדוכא את הקינות ואומר: שעו ממני בבכי אמרר, מר נפשי ורוחי אקרר. אולם כשיחרב מקור הדמעות הרהורים עולים על לבי, הרהורים איומים, שהם מרעילים את נפשי יותר מכל האיכות והקינות . . .

אני קורא:

אוי מה היה לנו: נחלתנו נהפכה לזרים.

והרהורי מנקרים במוחי:

זה כאלפים שנה הננו מקוננים בלשון זו ובנוסח זה, עד כי הקינה היתה למימרא שגורה בפינו, למליצה בעלמא, או למנהג, לנמוס, למצוה דתית.

אולם מה עשינו ומה הננו עושים למען גאול, למען כבוש, כבוש רוחני, או למען השב את נחלתנו. ואיך מביטים רוב בני עמנו על אלה החלוצים המוסרים נפשם על גאולת נחלתנו!

אני קורא:

אוי מה היה לנו: אבותינו חטאו ואינם. אוי. ואנחנו סובלים את עונם.

החרוז מסכים, אולם הלב וההגיון אינם מסכימים.

והרהורי מתלחשים:

עצלות המחשבה, רפיון כח-המעשה: להאשים בכל את האבות האמללים, את אלה אשר כבר אינם. אבותינו חטאו! ואנחנו מה: האם אין אנחנו חוטאים יום יום לארצנו, לשפתנו ולכל שרידי קדשנו? אנחנו מעמיקים לחטוא עוד הרבה יתר מאבותינו, וגם בנינו — אם רק יקראו קינות, אם רק יעשו את היום התשיעי באב ליום בכי ואנחה — יקוננו: „אבותינו חטאו ואינם, אוי, ואנחנו סובלים את עונם".

או, אולי, יתחכמו לחבר חרוז יותר מצלצל.

ובנגינה עצובה הנני קורא:

אוי מה היה לנו: עבדים משלו בנו.

והרהורי מתקוממים:

וכיום הננו נכנעים, ברצוננו הטוב, לפני עבדים; הננו מתרפסים ומתאבקים בעפר רגליהם. חופש בפינו ועבדות בלבנו. כיום הננו לוחמים לשחרור עבדים זרים, למען הטביע והשקיע את גופנו ורוחנו בבוץ עבדות שפלה וזוללה.

בראש מושפל ארצה הנני מסגן את המלים דרך גרון נחר:

בליל זה יבכיון וילילו בני, בליל זה חרב בית קדשי ונשרפו ארמוני, וכל בית ישראל יהגו ביגוני . . .

והרהורי מורדים בהנאמר:

לא אמת הדבר. יושב אני בתוך עמי, ואין אני רואה שאיש מאתנו בוכה באמת, שאיש מאתנו הוגה יגון מקרב לבבו. אני בא ביום התשיעי באב, לבית-תפלת חנאורים, ואני רואה ומוצא שם רק קומידיה ריקה ומגוחכה, רק צירימוניה מתה. אני מוצא שם רק לבבות קרים, נשמות יבשות, ואין אני שומע אף אנחת אחת יהודית. הנני בא לבית-הכנסת לחסידים, לאדוקים והנני שומע שם קינות שבכתב מעורבות בליצנות ותדודים רקיבים שבעל-פה. הנני רואה שם — ואוי לעינים שכך רואות — חבורת יהודים זורקים זה על ראש זה ברקנים מכאיבים ושחוק פראים בפיהם. הנני מוצא שם יהודים חגוגים, סוחרים, מוכרים, עשירים ועניים, בטלנים וכלי-קדש: אך אין הוגה נכאים, אין דואג לשבר בת עמו ולעתידותינו.

וגם בליל זה, שבו ארעו חמש מאורעות, ישנם יהודים לא מעטים — מן אלה הגולים והסורים, הדויים והסחופים, — שהמה שוחקים בכונה ובהתפעלות בקלפים ובקוביא, או שהמה הולכים, ככבל לילות השנה, לבתי תיאטראות, לבתי שירה, זמרה ומחול. או, שהמה גוהקים ומפהקים ומספרים איש לרעהו מעשיות של מה בכך, כאלו מעולם לא הוטל גורלנו המר בליל זה.

והחזן מכלסל נגינתו הנוסחאית:

„עד אנה בכיה בציון ומספד בירושלים!"

והרהורי עונים:

עד אשר נשב בחבוק ידים, עד אשר רק נשאל שאלות כאלה ולא נביא כולנו קרבנות לציון וירושלים; עד אשר לא נקוץ כלנו בחיי הגלות ולא נתעורר לתחיה לאומית; עד אשר בנינו ובנותינו יעבדו לאלהים זרים ויכרעו ברך לפני כל האידיאלים שבעולם, מבלי אשר יזכרו ציון וירושלים; עד אשר משוררינו יחברו קינות ולא יקראו לתחיה; עד אשר לא נחיה את שפת ציון בפינו; עד אשר ינהת העם אחרי כופרים בדתנים, ושפת-הגלות ויצירותיה תהיינה כלי חמדתו ונזר תפארתו; עד אשר לא ישמע לקול נביאיו ולוחמי תחיתו וקוממיותו; עד אשר תעלולים בורים ימשלו בו.

ואני קורא את התוכחה הנמרצה:

אם תאכלנה נשים פרים משמיעים, אם יהרג במקדש אדני כהן ונביא לא משמיעים.

והרהורי מלחכים באלפי לשונות את דמי לבבי:

אם יהרג! ואם ירעיבו, או ישפילו עד לעפר את כהני העם ונביאיו, ואין משמיע ואין מרעיש עולמות על זה — האין זה עוד יותר נורא:

ואני יושב ומקונן עם כל הקהל שבבית-התפלה:

על חרבן בית-המקדש, כי הורס וכי הודש, אספוד בכל שנה ושנה מספד חדש על הקודש ועל המקדש.

והרהורי מתאבכים ומתאבקים בי:

ויום יום הולכים ונחרבים, הולכים ונטמאים בתי מקדשנו ואידיאלינו הלאומיים; יום יום הולכים וכבים שביבי תקוותינו וניצוצות שאיפותינו — ואין סופד לא מספד ישן ולא מספד חדש.

וקורא אני עם המקוננים:

תורה, תורה, חגרי שק והתפלשי בעפרים!

ובשעת גדולה כזו, בשעת הרת-עולמים חדשים הננו הולכים חשכים ואין נוגה . . .

ואנחה איומה מתפרצת מלבבי בקראי:

איפה נביאים בני עליון?

והרהורי עונים:

נביאינו, בני העליון שלנו המה מחוץ למחנה, בבחינת „לא יבאו בקהל". נביאינו מושפלים, דויים וסחופים, ואין איש שם עליהם לב.

והקהל חוזר על דברי משוררינו הגדול:

איך יערב לי אכול ושתות בעת אחזה, כי יסחבו הכלבים את כפירינו. או איך מאור יום יהי מתוק לעיני, בעוד אראה בפי עורבים פגרי נשריך . . .

ואנו רואים יום יום: כלבים עזי נפש סוחבים את כפירינו, ונשרינו נאכלים בפי עורבים, אנו רואים זאת יום יום — והעם אינו מתעורר . . .

כוס היגונים! לאט. הרפי מעט . . .

בֵּין עַרְבַּיִם.

(ערב תשעה באב).

לִפְאַתֵי מַעֲרָב הַשֶּׁמֶשׁ יָרְדָה
וְלָבוֹא בְּמִשְׁכַּב מוֹרָדוֹ עָמְדָה,
וְעוֹמֵד הָעוֹלָם סַר, זָעֵף — וְיָמָה
מְחַנֵּן מַבָּטָיו וְנֶאֱנָח בְּדְמָמָה . . .
מִתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ אֶל הֲלִכָה מֵעִמּוֹ
כְּיֶלֶד רַךְ, יָחִיד וְעָנוֹג עֵת אִמּוֹ
נִפְרֶדֶת מִמֶּנּוּ . . . וְהִיא, בְּאַהֲבָתָהּ,
לְהָקֵל מֵעָלָיו בְּמִקְצַת פְּרִידָתָהּ,
פּוֹתַחַת וּמְרִיקָה לוֹ כָּל אוֹצַר־קִסְמָהּ
וּמְכַפֶּרֶה אֶת פָּנָיו בְּזָהֳבָהּ וְכִתְמָהּ . . .
וּנְשִׁיקַת־אֵשׁ אוֹתוֹ, עַל מִצְחוֹ, נוֹשֶׁקֶת
וּבְאַפְסֵי הָאֹפֶק הִיא דָּם מִתְחַמֶּקֶת —
וְעוֹמֵד הָעוֹלָם צְלוּל־יָגוֹן וּדְאָבָה,
מִתְגַּעְגֵּעַ לַשֶּׁמֶשׁ, הָאֵם הַנֶּאֱהָבָה,
אַךְ אַט אַט הוּא נִרְגָּע, וְשָׁב עָלָיו רוּחַ
עֲלִיצוּת־נְעוּרָיו כְּקֶדֶם לָנוּחַ,
מִתְנַחֵם עִם נְעִמֵי מַתְּנוֹת זְהָבוֹ
וְכִתְמוֹ — מְפַנֶּה אֲלֵיהֶם לְבָבוֹ
וּמְשַׂחֵק, מִשְׁתַּעֲשֵׁעַ בָּהֶם—וּבְשַׁעֲשׁוּעִים
מְשַׁכֵּךְ בְּקִרְבּוֹ הֲמוֹן הַגַּעְגּוּעִים . . .
מְשַׂחֵק, מִשְׁתַּעֲשֵׁעַ בָּהֶם — וּמַצְהִירִים
לְזָהֳרָם — וְנוֹהֲרִים פָּנָיו הַצְּעִירִים . . .
וּכְעֵין שִׁפְעַת עֶדְנָה רַעֲנָנָה וְרַכָּה
שׁוֹפַעַת בּוֹ חֶרֶשׁ, מִשְׁתַּפֶּכֶת וּמְפַכָּה
בְּכָל רַהֲטֵי עוֹרְקָיו . . . וְעָיֵף, יָגֵעַ
מֵרֹךְ וְהִתְעַנֵּג לְאַט מִשְׁתַּקֵּעַ
בְּנִבְכֵי תַרְדֵּמָה שַׁאֲנָנָה, עֲרֵבָה,
וְחוֹלֵם אֶת שׁוּב אִמּוֹ — שִׁמְשׁוֹ הַטּוֹבָה
בַּבֹּקֶר מַתְּנוֹת־פְּלָאוֹת — בַּעֲדוֹ מוֹבִילָה...
וּלְבָבוֹ מִשְׂמְחָה כַּבִּירָה מֵהֲבִילָה —
בְּרֶטֶט עֲדָנִים חָל קִרְבּוֹ וָזָע . . .

— — — — — — — —

הוֹי עוֹלָם נֶהְדָּר!... הוֹי עוֹלָם רָע!...

. . . .
* * *

...וּלְשׁוֹנוֹת אֵשׁ גְּדוֹלוֹת מִשְׁתָּרְבְבוֹת בְּקוֹל
נֶפֶץ — וּמְלַחֲכוֹת אֶת שְׁמֵי־הַלֵּיל . . .

כְּמוֹ חָשְׁבוּ לְשַׁקַּע אַף תּוֹכָם יְקוֹד,
אֲשֶׁר יְעַרְעֲרֵם עַד הַיְסוֹד . . .

וּלְנֹגַהּ לְשׁוֹנוֹת הָאֵשׁ — פֹּה וָשָׁם —
נוֹהֲרִים נַהֲרֵי נַחֲלֵי דָּם . . .

וּמְפָנוֹת עֵינַיִם מִתְחַנְּנוֹת עָל,
צוֹפוֹת לְרַחֲמִים . . . וְסוֹפֵג אֶת כָּל

דִּמְעֵיהֶן, עוֹד לִפְנֵי הִתְפָּרְצָם, — הַחֹם . . .
וְיַחַד מִתְנַדְּפִים וְאוֹבְדִים בָּרוֹם . . .

עֲנוֹת־עַנּוֹת חֲלוּשָׁה, נַהֲקַת־מְרִי
אֵין־אֱיָל — קִינִים וָהֶגֶה וָהִי . . .

מִצְהֲלוֹת מְשַׂחֲקִים, רַעֲמֵי צְחוֹק,
הֵידָד עֲלִיזִים, עֲלִיצוּת בְּלִי חֹק . . .

וְסוֹאֵן בְּרַעַשׁ, רוֹתֵחַ סָאוֹן
בְּלִילֵי הַקּוֹלוֹת בְּכָל עֹז וָאוֹן . . .

וְהֵד־אֵימָה אִתָּן מִתְגַּלְגֵּל בְּלִי חֲלוֹף,
מַרְעִיד וּמְזַעְזֵעַ מֶרְחַקֵּי אֵין־סוֹף . . .

שְׂחוֹק דָּם, אֵשׁ וְעָשָׁן! . . .

— — — — — — — — — —
* * *

לְבָבִי! הוֹי בְּכֵה!
אִם אָפְסוּ דִּמְעַי כְּבָר — אַךְ דַּי

עוֹד לֹא בָּכִיתָ — בְּכֵה! וְדָם
תַּחְתֵּיהֶם יִשְׁטֹף־נָא — דַּם חָם!
וְיֹאכַל נָא הַבְּכִי לְשַׁד
חַיָּתְךָ — וּבִבְכִי לָעַד,
הִתְבַּקַּע נָא! הִתְפַּקַּע נָא! . . .
הוֹי עוֹלָם נֶהְדָּר, עוֹלָם רָע!
לוּ זְרוֹעוֹת אֵלִים נִתְּנוּ לִי,
לוּ נֵצַח עֹזֶם נִטַּע בִּי —
אֲזַי חִבַּקְתִּי לְךָ בִּשְׁתֵּי
זְרוֹעוֹתַי בְּאוֹן עֹז עֲדֵי
נֶחֱנַקְתָּ קָרְבָּן — וּבְאֵשׁ
נִשְׁמָתִי רוּחַ הַמְּרִי, הָרוֹשׁ,
אֶת פִּגְרְךָ שִׁלַּחְתִּי אָז . . .
שִׁלַּחְתִּי — וּבַיְקוֹד הַלָּז
הֶעֱלֵיתִי עַצְמִי אַף אֲנִי —
כִּלָּיוֹן חָרוּץ לְךָ וָלִי! . . .

מִילְבוֹקִי נ״ס.

אפרים א. ליסיצקי.

תוים.

„כרצון איש ואיש“.

לא על הלחם לבדו יחיה האדם! לא רק את קבתו החמרית הרובצת תחת משאה יבקש למלאות איש אשר רוח בו; גם למגד שמים מעל, למזון רוחני למלאות נפשו ישא עיניו, ועל כל מוצא פי הסופרים ובכורי העטים יחיה. ומי הוא הנותן לנו לחם שמים להשביע נפש שוקקת? מי הוא המטריפנו מזון רוחני, דק ומחוספס, ועינו כעין הבדלח, לכלכל נפשותינו? הלא הספרות, בור כרוה שרי המאה התשע עשרה במשענותם! ולמי כל חמדת הספרות? הלא למכתבי העתים! המה יפתחו לנו את אוצרם הטוב, אוצר בלום המלא כל טוב, להטריפנו לחם חוקנו דבר יום ביומו, או דבר שבת בשבתו, להחיות נפשותינו, לבל תגוענה נשמותינו הרזות והצנומות ברעב — לא רעב ללחם, אשר לא יוכלו לו כל הסופרים בלטיהם, כי־אם לדעת והשכלה!

בהביטי על הספרות מנקודת המבט הזאת, אז בצדק אוציא משפט, כי ספרותנו היא כקדרה אשר בה יתבשלו ויתובלו, יטוגנו, ישולקו ויבושמו המאכלים הרוחניים השונים למיניהם, למען יטעמו לחיך, ואם אוסיף למשול את המשל הזה אז אחרוץ כי המוציא-לאור הוא המבשל או המלצר, אשר על פיהו ישק כל העם, ותהי המשרה על שכמו לעבוד עבודת הקדש בבית המבשלות הגדול, והקוראים הם הקרואים, כי לא נבראה הקדרה ולא נברא המבשל אלא לשמשם, וכל עמלם לפיהם.

אמנם כן! קדרה גדולה היתה ספרותנו, וכל ישראל היה להם חלק בה. כל ישראל חנו כדור עליה מסביב, ועיני כל העדה נשואות אליה מראשית השנה ועד אחרית השנה, לדעת איך שופתין את הקדרה ומה יעשת בה, ולבקש בה אוכל להשקיט רעבון נשמתם, אוכל אשר אהבה נפשם לפי טבעה, מזגה ותכונתה, ויען כי כל אדם מישראל הוא בעיניו חכם כשלמה, ובאשר כי כל איש מישראל הוא גם בעל בעמיו, ובהשתתפו בפרוטתו בערוב-תבשילין הזה הנהו קורא בקול: „כהדין יהא שרא לנו ולכל ישראל“, הנה נקל להבין כי כל אחד מביט על הכירה כבעל כירתו ועל הקדרה כבעל קדרתו ועל המלצר כבעל עבדו הכנעני, וחפץ הוא שתבשל הקדרה רק את המטעמים שאהבה נפשו, וכל השאר יזרה הלאה, ובאשר — סוף דבר — כל אדם מישראל הוא תקיף בדעתו בעת שידובר על התורה ועל העבודה, ועל עניני הצבור, ואיננו מותר מדעתו אפילו כזנב תלטאה, ואיננו זז מחפצו אפילו כמלוא השערה, לכן יוכל כל איש אשר יש לו קורט כח הדמיון במוח גלגלתו, ואשר לוא ראה רק פעם אחת בימי חיי הבלו באפות שבע נשים חלות לחמם בתנור אחד; לשער את העמל ואת התלאה אשר ימצאו את הקדרה העלובה הזאת שמספר קרואיה המה בעליה, אדוניה ומושליה.

ואם כן היה בימים מכבר, בהיות ספרותנו קדרה גדולה, מה גם בימינו אלה ברדתה ובהקטנה לסעודה שאינה מספקת, והיה תחת קדרה — כף-המבשלים, והקרואים מתנודדים, מבקשים גדולות ואף לקטנות לא יתנו ידים — נס נא המלצר, את כחך להכין לאלה כרה אשר תטעם לחכם!

כי הנה פרט הבעל בעמיו את פרוטתו, נמנה בין המנוים על מכתב העתי, וכבר קנה אותך ואת נפשך ואת כל עשתונותיך קנין עבד. אין לו על מי למשול, כי יד כל בו, לכן ימשול בך ממשלת עבד כי ימלוך. התמכרת לו בעד מאה קשיטות אשר שלם לשנה רצופה, וקח ועשת את הספרות לפי טעמו! הוא מפונק ואיסטניס, ידוע חולי מנעוריו, קיבתו הרכה והענוגה לא תסבול כל מאכל אשר יאכל גס ועכור, ורק מים, מים פוש־ים צוה עליו הרופא לשתות, ולכן חפץ הוא להפוך את קדרת הספרות לקומקום של חמין, להשביע בהם צחצחות נפשו היפה, לא מים חיים וחדשים אשר ישתתפו על ארץ רבת ויגרשו רפש וטיט, לא מים זורמים ברעש לפשט העקמומיות, כי אם מים שאננים, מתוקים, מי־מקוה; ואם לפעמים הבעל-בעמיו הוא מאוכלי-ישן, אז מים ישנים תבקש נפשו, מים שלנו, אשר לא ראו אור פני שמש ואור הירח והשחר לא נגה עליהם, והכוכבים ממסלותם לא הפיצו עליהם זהרם, והבעל בעמיו — וכי איננו בעל בעמיו? — קפדן הוא, לא ישא עזות ומרי, ואיש לא עצבו מימיו לנסות להעבירו על דעתו. אם תאבו ושמעתם — טיב, ואם לא — הנהו נכון לאסוף דעה, מרבנים מעה, ולגזור גזרה על ציקי הקדרה, וכל אוכליהם יאשמו.

ויש גם בעלים אחרים מכריעים את כף-המבשלים לכף זכות, חפצים ומסכימים בחסדם הגדול להטיל גם גרגרים אחדים אל הקדרה, גרגרים של בקורת ורעיונות חדשים ושפה חדשה, ולבשל את הדייסא שאהבה נפשם. ועוד אלה מדברים, והנה באים רעיהם אשר כבר נגעו בקצה מטיהם ביערות הספרות החדשה, וחקרום: לא כי מהדייסא לא תמלא הנפש, הגרגרים ישבעו במצולה, לא ישיגו איש את רעהו, ולא נדע כי באו אל קרבנה, פשבידא הבו לנו, עבה ודשנה, ותחיה נפש העם בגללכם!“ — אל נא הבל יפצה פיכם — יתן בקולו קול עוז הסופר בן יומו, חדש בחדשים — כל דבריכם מאפע וכל מאכלכם ישא רוח, תטחנו חשש, תשבעו קש, ולכן נסע יתרכם בכם. רופא אני ויודע כי מכמו אלה לא תשבע הנפש, לא ישוקה מוח העצמות, לא ירבה הדם בעורקיו, ולמה נגרע מכל משפחות הגוים? אתה, מלצר, שמע נא, בשר תן לעם ויאכלה, בשר שמן וטוב, תן להם עגל מפוטם, או גם הקריבה את „העשיר שבחיות“ רך וטוב, העור והרוטב, על ראשו ועל כרעיו, אין דבר! אני היודע ועד, כי לא תאונה לעם כל רעה, ולא יבוא אל קרביו לצבות בטן, ורק טובה תבואהו. ראה יעצתיך, ואתה דע לך, כי כשאני לעצמי לא אתגאל במאכלי העברים, ורק את טובת עמי אדרוש!“.

ובבית המבשלות כל יד עמלה. אמנם אין אור להאיר ואין פחם לחמם, רק פשתה כהה תגיה החשכה, ועל הכירה גחלים שחצין לוחשות וחצין עוממות מתאבקות עם החושך מסביב; לשוני-אש דלות ורזות מלחכות בעצלתים את שולי הקדרה המצערה, ורק גאות עשן מתאבכת מן הקש והגבבא, ועתר ענן הקיטור עולה, והענן מלא את כל הבית להכהות עין ולהכות את הראש בשממון, ו„הסיר“ נפוח ורותח בלאט, מעלה קצף ואבעבועות, מתגעש בתוך מעיו, יהמו יחמרו קרביו, ואין יודע דבר מה יצוק בקרבו. והקרואים חונים עליו מסביב, איש את רעהו ירתקו וחד את אחד יהדפו בצד ובכתף, ילאו לגשת אל הקדרה ולהראות את אשר יעלה המולג מכנה. והמלצר לבוש-הבדים עומד בסנירו הלבן על ירכו וקסת הסופר במתניו כנה בתיבתו, עת תכו לרגליו חיתו ארץ ובהמות שדי, שרץ ורמש לשחר אוכל. נצב על קדרתו, ידיו מלאות עבודה וסביבו נשערת מאד, ובאפסי בית המבשלות בירכתים העוזרים מקרוב ומרחוק, כולם נקבצו באו אליך מלצר אומלל, מקום אין לך בעדם וקללוך קללה נמרצת, את כל זעם רוחם ואת כל צרת נפשם ישפכו עליך; בם גם עור ופסח, חרש ואלם, מסננים, מולחים, טוחנים, כותשים במכתשת מחצצים, מנקרים, חופשי כל כלי, כלם רועשים והומים כהמות ים, והמלצר אובד עצות לא ימצא כח לכלוא רוח כלם, כי סבבוהו כדבורים, ואיש ברעהו ירהבו ואיש לרעהו קורא: „גש הלאה!“. „אל נא אחי, אל תריעו עלי כלכם!“ יחנן המלצר את קולו הנחר, ופניו כשולי קדרתו מכעס וממכאוב, אך קולו יאבד בשאון הרעש, ושומע אין לו.

והעם העומדים בעזרה ומבחוץ בחזקה ידרשו אוכל „אשר יטעם לחכם“, וכל אחד יחוה דע וישמיע עצה, וגם יצוה במפגיע. זה ייעץ לתפוך את הקדרה לכלי מחזיק ברכה אשר תתן קטורה באף הגרולים והשאננים, וזה יועץ להכות את הקדרה לרסיסים ולעשות ממנה חרש לגרד בו את נגעינו הרבים, כי רק כהתגררו ישעם טעם גן עדן, והשלישי ייעץ להפכה לעציץ של „בת קוצץ“ ולהשליכה על ראשי החכמים וזקנים, והרביעי ... והחמישי.... ונוספו גם הלא-קרואים על הקרואים ובארצות המערב גם המתורגמנים — ונודע משל הקדמוני „Traditore — tra-duttore“ — על הדיינים, כולם אצים רצים רק להרוס את אשר יש, ולבנות לא יוכלו, ותיתה אחרית דבר, כי תפול הקדרה מן הכן הרעוע, ותכד תשבר על המבוע.

—ם.

ד״ר פ. ליפשיץ, פריו. דוצ. לכלכלת המדינית באוניברסיטתה הברנית:

שיחות בעניני הכלכלה המדינית.*)

א) דוד ריקרדו.

(סוף).

מה הוא תוכן כל הדרישות הכלכליות בהספרות הקלסית של כלכלת המדינה, אשר הטעימה את העבודה, וביחוד תוכן הדרישות הכלכליות של סמית וריקרדו? מה חפצו האחרונים בהלכותיהם? התשובה פשוטה: בטול הזכיות מלידה, וקביעות סעיף הזריזות והעבודה בלבד. כל האיש החפץ לעבוד יבא ויעבוד באין מעצור. בדברים אחרים: דרישת החפש הכלכלי ובטול המעמד הישן שנהפך לרועץ הודות להתפתחות הכלכלית. כזאת דרש מהלך החיים הכלכליים האוביקטיבי. וכאשר כל דרישה כלכלית לובשת תמיד פנים עיוניות, תכנית מפשטה, כלומר תורה המיסדת את צדקת הדרישה, על כן בעל כרחה צריכה היתה להולד תורת־הערך, האומרת, כי הערך תלוי בעבודה. רק העבודה תוכל להגדיל את עושר המדינה, העבודה במובנה המתנגד לזכיות ו„פריבילגיות״, עבודה סתם ולא במושג מדויק כאשר מבינים אותו עתה הסוציאליסטים. כי גם העבודה תוכל לגרום ילידת זכיות מיוחדות, אחרי שהעבודה נתחלפה בכסף, והכסף, כידוע, הלא יכול הנהו לברא זכיות מיוחדות, אשר תכנית העבודה הולכת ונאבדת מהן — זאת לא הבינו בימי ריקרדו; על כן לא לפלא יהיה בעינינו, כי מצד זה מטעים ריקרדו את העבודה ומצד אחר הוא אוחז בעיקר הנכסים הפרטים ומתנגד לכלכלה משותפת, חברותית, סוציאליסטית, באשר תוצאה כזאת היתה אז מוקדמת, הודות להמצב הכלכלי בימים ההם. וסמית וריקרדו „קדשו״ את העבודה בכלל. „יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך״. זהו הפתגם היסודי של השקפותיהם. מזה אנחנו רואים, כי תורת־הערך של ריקרדו איננה אותה של הסוציאליסטים ועל ידי זה יכולים אנחנו להבין כראוי את תורתה ומגמתה המעשית והיא: תורת־הערך בורגניות ולמען הבורגניה בלבד. בה התגשמו כל הדרישות הכלכליות שבושלו בשעתו של ריקרדו ושנבראו על ידי הרכושיות האנגלית בראשית המאה הי״ט, בארץ הקלסית של הרכוש ואשר היתה למופת לכל העולם כולו. הצד הכללי שאנחנו מוציאים בתורתו של ריקרדו ותורות הסוציאליסטים נמצא רק בהמלה עבודה, אבל לא בהמושג הטמון בה. בלעדי זאת מבקש ריקרדו, כהסוציאליסטים, את קני המדה של הערך הכלכלי בהגורמים האוביקטיבים ולא בהסוביקטיבים. בזה גמרנו את ביאור תורת־הערך של ריקרדו. מזה אנו יכולים ללמוד, מדוע לא מצאו אז בעלי תורת־הערך הסוביקטיבי שומעים להם, באשר התנאים הכלכליים והדרישות הממשיות התנגדו לה: היא לא התאימה להחיים

נהבונן עתה לתורת שכר־הפועלים שקבע ריקרדו. פה לפנינו שאלת ההתחלקות של הכנסות המדרגות השונות שבחברה. שלש מדרגות רואה, ריקרדו בהחברה, והנן: בעלי הקרקעות החיים מ„הרנטה״, בעלי ההון המקבלים רבית וריוח והפועלים החיים מיגיע כפיהם, משכר־העבודה. את חוק ה„רנטה״ כבר יודעים אנו. במה תלוי חוק שכר־הפועלים? כיצד היא עולה ויורד, תנאיו וסבותיו ומצב הפועלים בחברה? אלה הנה השאלות, אשר חפץ ריקרדו לפתור בתורתו.

גם העבודה היא בת שני „מחירים״ מחיר טבעי ומחיר אמיתי, כלומר מחיר־השוק. האחרון תלוי בדרישה והצעה, הוא איננו תמידי, אבל הוא נוטה להתאים להמחיר הטבעי. אם הדרישה אחרי העבודה היא גדולה, אז עולה שכר־הפועלים ואם אין דורש אחרי העבודה, אז יורד שכר הפועלים. אחר הוא מחיר הטבעי של העבודה, הוא תלוי בתנאים אחרים, באמצעי־המחיה הנחוצים לפועלים בתקופה ידועה, למען יוכלו הפועלים להתקים, להתרבות באופן נורמלי, כלומר לא יותר מאשר נחוצים הפועלים למען התעשיה. המחיר הטבעי של העבודה איננו תלוי בשכר־הפועלים הכספי, אך בשכר־הפועלים הממשי (הריאלי) ומפני טעם זה: לא סכום הכסף, אשר הפועל מקבל עבור עבודתו הוא העיקרי אך אמצעי־המחיה הנחוצים לקיומו, באשר לפעמים עולה שכר העבודה ובכל זאת הפועל איננו מרויח מזה, כי אמצעי־המחיה נתיקרו. המחיר הטבעי של העבודה כאמור, תלוי בשכר־העבודה הממשי, כלומר ב„מינימום״ הנחוץ לקיום (Existenzminimum). ומדוע תלוי הדבר הזה ב„מינימום״ הנחוץ לקיום? על זאת עונה ריקרדו, תחת השפעתו של מלטהוס: סבת־הדבר הנה תרבות־ההחושבים; אם יעלה שכר העבודה מעל גבול ה„מינימום״ הנחוץ לקיום, כלומר אם מצב הפועלים הכלכלי יתרומם, אז יתרבה מספר הפועלים יותר מדי וסוף סוף מכרח יהיה שכר הפועלים לרדת, באשר הצעת העבודה תעלה על הדרישה אחריה. לכן מחליט ריקרדו, כי שכר־העבודה תלוי ב„מינימום״ הנחוץ לקיום. השכר יכול להתרומם במשך זמן קצר אבל בסוף, על ידי רבוי האוכלוסין, ישוב למצבו התמידי. הרי לפנינו „חוק הברזל״ הידוע אשר קבע לסל. ריקרדו נתן לו פנים אחרות בנוגע לתוצאות הצבוריות, ויחפוץ להוכיח בזה, כי גורל הפועלים בידם, והוא שלא יתרבו יותר מדי.

המקור השלישי של הכנסת החברה הוא רבית ורֶוח, ההכנסה הזאת היא של בעלי ההון. ריקרדו חפץ לפרש את החזיון הכלכלי, כיצד נולדו הריוח והרבית, כלומר מדוע מקבלים ריוח ורבית; אבל פרושו איננו עמוק ביותר והוא: באשר אין איש שיעשה דבר־מה חנם, הטעם הזה הוא „אימפירי״ ביותר. כיצד עולה ויורד הריוח, סבותיו? על זה מוצאים אצל ריקרדו תשובה כזאת: גם להריוח יש מחיר השוק ומחיר טבעי. הראשון תלוי בדרישה והצעה ואיננו קבוע, האחרון, להפך, הוא קבוע בכל תקופה ותקופה ותלוי בשכר העבודה. אם שכר העבודה עולה, אז נאלץ בעל־ההון (בעל בית חרושת) להוציא הרבה, על כן יורד הריוח, ואם ירד שכר העבודה יעלה הריוח. שכר העבודה, כידוע, תלוי ב„הרנטה״, כלומר במחיר אמצעי המחיה, ועל כן רואים אנחנו, כי יוקר התבואה גורם לעלית שכר העבודה ויוקר שכר העבודה גורם לירידת הריוח; הרבית תלויה בהריוח, באשר אם הריוח מתרומם, אז ירחיב בעל התעשיה את פעולתו, דבר הגורם להלוית כסף, והדרישה אחרי הלוית כסף גורמת לעלית הרבית. והרבית תלויה כפי שאמרנו, בהרוח.

ראינו, כי „החוק של דרישה והצעה״ נוטל חלק נכבד בתורותיו של ריקרדו. עוד השקפה נכבדה מוצאים אנחנו אצלו והיא כרוכה ב„חוק הדרישה והצעה״, שגם עליה אי־אפשר לעבור בשתיקה. תמצית החוק של דרישה והצעה היא, כי מחיר החפצים הבאים על השוק, הנחלפים בכסף, תלוי תמיד ביחס שבין סכום הדברים הנחלפים זה בזה, אם א. מתחלף בב. המחיר תלוי בסכום של א. וב., כמה ממין א. וכמה ממין ב. נמצא על השוק. וריקרדו בא להחלטה, כי גם הכסף, תלוי בדרישה והצעה. אם על השוק, למשל, נמצאה סחורה בסכום של ק. ושם נמצא גם כסף בסכום ק. אז יהיה מחיר הסחורה בן א. אם נגדיל את סכום הכסף, אז יעלה מחיר הסחירה וירד מחיר הכסף, וחזר הדין; לאמור, גם הכסף יכול לרדת ולעלות במחיר על פי דרישה והצעה. לכן צריכה הממלכה להביא סדר במצב הכסף בכלל, ובנוגע לכסף־הניר בפרט, למען לא יתרבה יותר מכשיעור. השקפה הזאת השפיעה הרבה על חוקי הבנקים בבריטניה, ואין פה המקום לפרטם.

ריקרדו מצדד במסחר החפשי, וטעם דבריו הוא: חלוקת העבודה מעשרת את בעליה והמדינה. והיא תוכל להביא תועלת מרובה, אם ירחיבוה על פני כל התבל. בכל מדינה ומדינה תנאי הכלכלה, האקלים, המנהגים, הטיכנולוגיה וכדומה שונים, ולכן כל תעשיה ותעשיה תוכל להתקים בתנאים ידועים, לכל תעשיה ותעשיה תהיה מדינה מיוחדה ועל כן טוב ויפה אם ישרור בין המדינות חופש המסחר, באשר כל ארץ תרויח מזה. על יסוד חלוקת העבודה בין העמים מיסד ריקרדו סעיף חפש המסחר והקנין. התורה הזאת היא תורת „בית המדרש המנטשסטרי״, אשר שאב הרבה מספרי ריקרדו ואשר רואה בריקרדו את אביו הרוחני ומורהו

*) עיין העולם גליון כ״ט.

הגדול. צריך להוסיף שבכל זאת אי־אפשר לערבב את ריקרדו עם בית המדרש הזה, באשר לא כל שהחליט האחרון נובע מהשקפתו של ריקרדו. בשאלות רבות בית המדרש הזה לחוד וריקרדו לחוד. מזה אנו למדים, כי ריקרדו הטיב להבין את ההבדל שבין העיון והמעשה.

ופה הננו נוגעים באופן־החקירה של ריקרדו. כידוע קמה בהמאה הי״ט תנועה חדשה בכלכלת המדינה הידועה בשמה „בית המדרש ההיסטורי“, אשר יצא ללחום ב„בית המדרש הקלסי“ בנוגע לשטה ב„פוליטיקה“ הצבורית. טענו נגד ריקרדו, כי הוא קבע את תורתיו לעולם ועד, נתן להם כח עולמים, דבר שאיננו עומד בפני הבקרת, באשר החיים הכלכליים משתנים ומתחלפים. אין נצחיות בכלכלה ועם זה אין אמת מוחלטת בכלכלת המדינה אך אמת יחוסית. זהו הריב הידוע שבין ה„דוגמטיות“ ו„הרלטיביות“. לא פה המקום לשפוט עם מי הצדק. אבל בנוגע לריקרדו אפשר להשיב, שגם הוא לא חפץ לקבוע חוקים מוחלטים לעולם ועד וכי גם הוא ידע להבחין בין תנאים ותנאים לפי המקור והזמן.

עוד עובדה אחת צריכה להזכר פה, והיא יחס ריקרדו לשאלת הפיעלים. ריקרדו החליט בספרו הידוע, כי גורל הפועלים וגורל בעלי־ההון הולך בצבתא חדתא, וכל מה שטיב ונוח לבעל ההון טוב ויפה להפועל. ההשקפה הזאת היא השקפת „בית המדרש המנטשסטרי“ האומר „שלום, שלום, אין „שאלות“! אין „שאלת הפועלים“ אין „שאלת הלאומים“, באשר המסחר החפשי יביא רפואה לכל המחלות האלה“. ריקרדו חשב בראשונה, כי גורל הפועל וגורל בעלי־ההון שוה הוא. ועל כן בה במדה שגורל בעלי־ההון הולך וטוב בה במדה גורל הפועלים — איתן ומוצלח. אבל לאחרונה חזר ריקרדו מזה. סיסמונדי, בספרו הידוע „העיקרים החדשים של כלכלת המדינה“ שהופיע בשנת 1819, הוכיח, עד כמה שוגג ריקרדו במשפטו זה, וריקרדו, כאיש האוהב את האמת חזר מהשקפתו הישנה, ובהתוצאה השלישית (של שנת 1821) של ספרו הידוע הביא פרק חדש בשם: „על המכונות“, אשר בו באר ופרש את החזון הזה מצד ההשקפה החדשה. שמה הוא אומר, כי ענין הפועלים הוא איננו ענין בעלי־ההון, באשר מצבם שונה בחברה. מענין לדעת כי אחד התלמידים המובהקים של ריקרדו בגל ה־ראה בזה מין „אפיקורסות“ נפרזה!

נסכם את כל האמור. כמו שהוכחנו היתה שטתו של ריקרדו פרי התנאים הכלכליים ששררו אז בבריטניה ותוצאת דרישות בעלי ענין־הכסף במלחמתם עם בעלי־הקרקעות. זה הוא תוכן כל שטתו וכל התלוי בה. במחיר התבואה תלוי שכר־העבודה, בשכר־העבודה תלוי הריוח, בהריוח תלויה הרבית — זאת היא החוקה הקצרה של כל שיטת ריקרדו.

לשיטת ריקרדו יש ערך גדול בדברי ימי כלכלת המדינה, באשר תחת השפעתה נולדו בתי־מדרשים שונים. תנועת התקונים הקרקעיים (Bodenreformer) שנוסדו ע״י גורג האמריקני נשענת על תורת ה„רנטה“ של ריקרדו. ו„בית המדרש המנטשסטרי“ גם כן תומך את יסודותיו בתורותיו של ריקרדו. תורת־הערך של ריקרדו נחשבת בעיני רבים ליסוד תורת־הערך של הסוציאליים. מזה אנחנו למדים עד כמה גדול ונכבד ערך ריקרדו על שדה העיון. לא לחנם אמר לסל, ריקרדו הוא אחד המתנגדים שצריך ללחום נגדם Mit dem Hut in der Hand ריקרדו הוא „המוהיקני האחרון“ בספרות הכלכלית הקלסית אף כי ג׳ן ב. סה גם כן יתחשב עליה. סמית, מלטהוס וריקרדו המה העמודים, אשר עליהם נשענת החכמה הכלכלית, והיותר חריף ועמוק שביניהם הוא בלי ספק ריקרדו, הודות לשיטה המפשטת שלו.

השבוע.

בתי הדואר בארץ־ישראל.

כמעט בכל העתונים היהודים הובאת הידיעה ע״ד החסר הגדול, שממשלת אוסטרית עושה עם יהודי פלשתינה, בזה שצותה להדפיס בשביל סניפי־הדואר שלה בארץ־ישראל כרטיסי־כתיבה ושיברות וכו׳ עם כתובות עבריות. ונהנים יהודי־הגולה, כשהם קוראים ידיעה כזו, ועוד שבעתים מזה יהנו כשיזכו לקבל מהכא להתם את אותם המכתבים עם הכתובות העבריות — כלום אין בחדשה כזו ספוק לאומי לבן־הגולה הכסיף והמרוצץ על כל צעד ושעל?

אבל צריך להבין את הדברים כהויתם. צריך להבין, שלא משום שממשלת אוסטריה־אונגריה באת לידי הכרת בזכיותינו הלאומיות הלכה וזכתה אותנו פתאם בכתובות עבריות. אוסטריה־אונגריה בעצמה תוכית. שם לא רק שלא הגיעו להכרת השפה העברית במוסדות הממשלה, אלא אפילו הכרת הלאום היהודי בבתי המדרש הגבוהים פוגשת הרבה מעצורים והרבה חכוכים. הנהגת שפתנו בבתי־הדואר שלה הוא ענין של עסק בלי שום תערובות של אידיאליות. ומכיון שמנהלים של סניפי הפוסטה האוסטרית בארץ־ישראל הם סוחרים זריזים ומנוסים, משתדלים הם בכל האמצעים להחזיק בידיהם את המערפית (Kundschaft) היהודית, ואחד האמצעים הללו הוא התקון החדש של הכתובות העבריות, אמצעי, שהמשתמשים בו שערו מראש שילטף את הרגש הלאומי של יהודי א״ץ־ישראל, שקוממם הלאומית זקיפה ביותר ודרישותיהם הולכות וגדלות מיום ליום.

בארץ־ישראל משמשות בבת־אחת חמשה דוארים שונים של חמש ממלכות שונות: הטורקית, האוסטרית, הגרמנית, הרוסית והצרפתית. ויש לדוארי־חוץ בא״י יתרון זה על אותם שבשאר הניפים הטורקיים, שהאחרונים, רשאים — במקצת ע״פ חוזת הממלכתי ובמקצת ע״פ תנאי המקום — לפתוח סניפים רק בערי החוף, בעוד שבא״י פזורה רשתם של דוארי־חוץ על כמה וכמה עירים גם בפנים המדינה. לאיזה צרך נזדמנו כל הממלכות הללו לפונדק צר אחד? הדואר — זהו אחד הצריכים הצבוריים, ששום מדינה פחות או יותר מתוקנה אינה יכולה להתקיים בלעדה, אבל אם הורתה ולידתה של הדואר הטורקי אפשר לחשוב שהיה לשם תקנת הרבים, לשם צרך הצבור אי־אפשר לומר דבר זה גם בנוגע לדוארי ממשלות־חוץ. אילו נתכונו האחרות להנהיג באמת איזה תקון במדינה העזובה לא היו נדחקות כלן לקרן זוית אחת ולא היו אוהזות כלן דוקא בכנף אחד. העיקר פה הוא ה„פוליטיקה“, החשבון המדיני. מכיון שהדואר הוא בנוהג שבעולם דבר ממלכתי דבר שקובע חותם ומשפיע, וארץ־ישראל, כטורקיה בכלל, היתה בשלשים השנים האחרונות כלי־קבול נוח להשפעה זרה, לפיכך השתדלו כל הממשלות הנ״ל (ולפעמים גררה שתדלנות זו גם „דמונסטרציות“ מאיימות כלפי הפירטו) לפרוש מצודתן על מקצוע זה. אבל מתוך שיכוד הפוסטות הוא ענין של דררא דממונא ומתוך שהרבה מהפכים בו יש בו גם חשש חסרון־כיס, מובן שצריך להשתדל למשוך להחנות עד כמה שאפשר יותר קונים — והרי לך פתח פתוח להתחרות.

משיכה זו לתוך החנות והשדול כלפי הקינים אפשרים היו בנוגע להדואר בשני האופנים דלקמן בבת אחת: 1) הנהגת סדרים טובים ומתוקנים בכהירת התובלה, בקבלת והוצאת המכתבים להבעלים וכו׳ וכו׳, ו2) בהתיחסות של חבה ואהדה להמערפיה. ומכיון שהמערפיה הארצ־ישראלית של בתי־הדואר הם ביותר היהודים, הזריזים ומהירים בכתיבה (דוק בזה, שמוסדות־הצדקה ולמוד של היהודים בא״י בלבד מפיצים בעולם כמליון מכתבים שנה־שנה!) פנויה המשיכת ביחוד כלפי היהודים. עוד לפני עשר שנים פתח הדואר הטורקי סניף מיוחד ברבע היהודים בירושלים תחת הנהגתו של פקיד יהודי, ואפילו חותם יהודי הפרישו לכניף זה, חותם עברי, שהמלה „ירושלים“ היתה מבצבצת מתוכו באותיות „מאירות עינים“. נאמנים לסבלנותם המסורתית מסרו מנהלי הסניפים הטורקים הרבה משרות השובות גם לפקידים עברים. ובדין היה שכל המערפיה היהודית שבא״י תחזיק בעוז בדואר הטורקי: א) מפני שהוא שייך לממשלת הארץ; ב) מפני שהוא אינו מבדיל במנוי הפקידים בין בני־דת זו לזו וג) ומפני שבהרבה ענינים עולה המשלות על ידה במחיר נמוך מאשר על ידי שאר הפיכטות[1]). אבל האטיות וההתרשלות שבהנהגה, אי־ההבנה של ערך הרגע לגבי פוסטה[2]), ובמקצת גם שפת הפקידים שאינה מובנת לכל היהודים — כל זה גרם, שהיהודים פותחים על הדואר הטורקי ומבכרים עליה דוארים אחרים.

השני לבתי־הדואר, שהיה צריך לכאורה למשוך אליו את המערפיה היהודית הוא הדואר הרוסי. רוב יהודי הארץ הם יוצאי רוסיה, שיודעים פחות או יותר את השפה הרוסית. מלבד זה יש לדואר זה אניות משלה, כלומר: של ה„חברת הרוסית ואניות־הקיטור“ החצי־רשמית, שמתיך שהיא מבקרת את חופי טורקיה וא״י בקור תדירי וקבוע, היא מאפשרת ע״י זה את הסדר הטוב בהתולכה וההובאה של הדואר. אבל גם פה באו הסר־הסדרים והעצלות וההתרשלות וקלקלו את העסק. כי הסדרים שבסניפי הדוארים הרוסים אינם מצטיינים במאומה מאלה של

[1]) משלוח מכתבים בפנים המדינה עולת ע״י הפוסטה הטורקית ממש בחצי המחיר מאשר ע״י הפוסטות של ממלכות־חוץ.

[2]) המכתבים מיפו לירושלים, למשל, מתעכבים בדרך, אם הם נשלחים ע״י הדואר הטורקית, ששה ימים לכה״פ. בעוד שהפוסטה האוסטרית ממציאת את אותם המכתבים באותו היום או לכל המאוחר — למחרתו.

הדואר התורקי. גם פה כונתים המכתבים ותחפצים זמן רב חבושים בהארגזים בטרם שיסודרו ובטרם שמכציאים אותם לתעודתם, וגם פה אינם בהולים ביותר על קונה חדש ועל מכירת בול יתר. בירושלים אין הצרה גדולה כל כך. שם, מתוך שהמנהל הוא במקרת יהודי[3]), יהודי נכבד, והמוסדות העברים נושאים את פניו וקונים אצלו חלק ידוע מהבולים הנחוצים להם ומתוך שעולי־הרגל הרוסים באים שמה שנה־שנה במספר של כמה עשרות אלפים ושולחים מהחם הרבה מכתבים והרבה חפצים — עדיין אין התקלה גדולה כל כך ואין הגרעון נכר כל כך, אבל בערי־החוף, בערים, שסניפי־הדואר קשורים ומחברים יחד עם לשכות-חברת האניות והפקידים טרודים בעבודת הלשכה ואינם מקבלים בסבר פנים יפות כל כך את המערפיות של הפוסטה — פה כמעט שאין משתמשים כלל בדואר הרוסי **אפילו לתמכתבים הנשלחים לרוסיה** ואם נמכרים לפעמים איזו בולים הם נמכרים ע״י כפיה ומחמת איום[4]). משונה ותמוה בכל דרכיו משאר בתי־הדואר הוא המנהג הקדמוני הרוסי לבלי להמציא את המכתבים להבעלים **חנם**, אלא לוקחים בעד כל מכתב פשוט עשריה — יותר משתי קופיקות. —

ומתוך הערבוביה של סדרי רוסיה־טורקיה התנשאה פתאם הפיסטה האוסטרית, שהבינה את העסק ואת עשית ה„ריקלמה". המנהלים של סניפי הדואר האוסטרי התחילו מתחרים עם בתי־הדואר האחרים ע״י הנהגת כדרים טובים, ע״י עשית הרבה תקונים **וע״י חנופה ליהודים** — המערפיה העקרית. מהירת הסדור של המכתבים, מהירת התמצאה להבעלים, ההשתדלות להקדים את קבלת הפוסטה, הקבלה בסבר פנים יפות את כל קונה כלי הברל דת וגדל הקניה — הכל מתוקן על צד הארופי היותר טוב. בכדי לרכוש לעצמת פרסום ואהדה יסדה סניפים בהרבה מושבות קרובות ליפו, ופטרה מבולים את המכתבים הנשלחים מיפו להן, ומהן ליפו, כמו שפטרה מבולים את משלוח המכתבים בפנים הערים. הפיסטה האוסטרית היא היחידה שמדייקת להדפיס בכל שבוע תכניות. מפורטות של הביאה וההליכה של הפוסטות **בעברית וצרפתית**, והיא מחלקת את הגליונות הללו לכל. הקונים אצלה בולים בסניפי־הפוסטה שלת מדברים הפקידים (גם שאינם יהודים!) זרגין עבריח, ועל כל שעל פ׳גש אתה בהם כתובות עבריות שונות. החדשה האחרונה, ההזמנה של גלויות ושוברות וכו׳ עם כתובות עבריות היא איפא רק חוליה אחת בתוך השלשלת הארוכה של הוקרת המערפיה היהידית. ובכלל אין הפקידים של הדואר האוסטרי כזניחים שום שעת הכשר מבלי להשתמש בה ומבלי להבליט את שקידתם לתקנת הרבים: אחרי שהותר אשתקד על ועידת צירי חברי ברית הדואר האינטר-לאומית להוסיף על משקל המכתבים, הנשלחים בבול של ארבע עשיריות (25 כנטים, עשר קופיקות), היתה הפיסטה האוסטרית הראשונה, שהשתמשה בהתר זה לטובת הדואר שלה. הרבה מהתקונים המפורטים חוקו גם ע״י הדואר הגרמני והצרפתי, אבל במעשיהם של שני האחרונים חסרת אותה הזריזות שבדואר האוסטרית.

והחברה הארצ־ישראלית מכירה טובה לדואר זה ומשתמשת רק בו. ולא עוד אלא אפילו הפקידים בעצמם של בתי־הדואר האחרים אם הם מוכרחים לשלוח את מכתביהם במהירות אינם חוששים למראית־עין ושולחים את מכתביהם ע״י הדואר האוסטרי; ולא רק שהוא רוכש את הפרסום היותר גדול בא״י, אלא שהוא מוציא מעסק זה הרבה עשרות אלפי פרנקים בכל שנה.

הרי זריזות והרי פריה!

אפדי.

(F-i) **יפו**, כימים האחרונים התעשרנו במוסד חשוב חדש שנחיצותו היתה כה מרגשת בעירנו; הלא הוא „ועד לחפוש חטאים", שבראשו עומד הועד המאוחד של הספרדים והחסידים. תכניה-העבודה של המוסד הזה ידועה ושמו מעיד עליו. אם יעלה בידי הועד ל„פעול" בעיר האפיקורסית יפו — זאת היא שאלה אחרת.

— הקיוסקס של עירנו הזמין בבית־החרושת של שטין ושותפיו צנורות להובלת מים למועצה העירונית (בילדיה) — באותו בית נמצאת גם המשטרה —; בכל חמשים מטרים יהית מזרק לזריקת הרחוב.

— בכל מושבות יהודה מודיעים לי ע״ד „הזכרת הנשמה" שערכו ביום מות הירצל. גם בערים נערכו חגיגות כאלו.

— בציר הענבים החל בכל יתורה. השנה אינה טובה ביותר אבל ההכנסה הגדל מזו של השנה שעברה.

— במקום זה עלה הקציר יפה עד מאד. בסביבות עזה היתה שנת ברכה אשר כמות לא היתה זה שנים רבות, ובכל זאת שורר יוקר גדול בעיר. אי אפשר אפילו לקוות כי ירדו המקחים כבשנים שעברו, כי מסחר התבואות התפתח מיום אל יום ומובילים תבואות לרוב לחוץ לארץ.

— ועד המושבה של ראשון לציון מסדר עתה „ספר-אחוזה" אשר בו תרשם חלקת אדמתו של כל כורם בתכנית אדמתו באיפן שכסוך הגבולים בין שכן לשכן יחדל.

— „קרית ספר" הולך ומתפתח באופן רצוי. אכרים אחרים מראשון לציון שלחו לשם את בניהם.

הַשָּׁבוּעַ הַצִּיוֹנִי.

אמריקה.

הועידה של ציוני אמריקה.

(דו״ח על „העולם").

ב12 לח. יולי נפתחה ועידת זו באטלנטיק-סיטי במעמד של — 400 צירים, שבאו מקרוב ומרחוק. ביניהם ראינו גם הרבה פנים חדשות. הד״ר פרידנולד אומר בנאום הפתיחה שלו: ציוני אמריקה מלאו רק **חלק** מתפקידם, אשר היה לעשות הרבה יותר. אבל נרגש חסרון פקידים מקבלי-שכר, שיקדישו את כל זמנם לעבודה ציונית. סיפר ההסתדרות הד״ר מגנס מלא אמנם את תפקידו באמונה ובכשרון רב, אבל הוא חפץ לעבוד עבודה יותר חשובה ורבת־הערך מכתיבת מכתבים. נמצאו כבר שני ציונים חרוצים הד״ר יסין מטיקסס, שיהיה לסופר בשכר ומר פרומנזון שיסע לאורך הארץ ורחבה, ויש לקוות כי יעלה בידי שני אלה לחזק את ההסתדרות.

הנואם מביע את צערו כי האגדות הציוניות שבאמריקה לא נענו על קול הקריאה של הועד הפועל ולא תרמו לטובת קופת־המפ״לגה והוא מביע את תקותו שציוני אמריקה עוד ימלאו את חובתם זו. הנהו מזכיר גם את מלחמת אדוקי אמריקה בציונות. האדוקים אינם רוצים לסלוח להסתדרות הציונית כי יש ביניה חפשים־בדעה. האדונים האלה שנחלו את רוח־האינקביזיצית של שנות-הבינים היו רוצים להחרים את הציונים. אבל באלה אין להלחם; אפשר רק לרחם אותם. הציונות אינה מתנגדת לדת אבל היא סובלת את **כל** הדעות. הציונות הנה לכל לראש: תנועה לאומית המקיפה את כל היהודים בלי הבדל דעה. בסוף מוכיח הנואם את המתבוללים הפוחדים לגשת אל הציונות מיראה „מה יאמרו הגויים".

אחרי הנאום הזה שנתקבל במחיאות-כפים ארוכות וסוערות קראו את מכתבי־הברכה, שהגיעו אל הועידה מאת ד. ולפזון, מקס נורדוי, פרופ. שכטר אוסישקין ועוד.

אז יקרא הד״ר י. ל. מגנס את הדו״ח של המרכז. הדו״ח מראה התפתחות אטית של התנועה באמריקה. מספר האגדות 225, מהן מלאו 150 את חובתן להסתדרות. מספר האגדות התרבה ב17. משך השנה נוסדו 40 אגדת. בס״ה נתקבלו כספים ציונים (שקל, הק״ק, מניות הבנק וכו׳) על סכום 15,174 דולר (במקום דל. 19000 בשנה שעברה) ביחוד פחתו השקלים. הק״ק קבלה עוד 2000 דל. יותר מאשר בשנה שעברה (כש״ז אספו 6649 דל.) מה שמתבאר ע״י הקופסאות שהנהיגו בש״ז. האגדות התפתחו באופן רצוי, ביחוד אלו של ניו-יורק. בפרט פורחות אגדות הצעירים שנוכדות עתה בכל הארץ.

הועידת מביעה את תודתה העמוקה להד״ר י. ל. מגנס לרגלי עזבו את משרתו זאת.

אז ירציא מר פרומנזון ע״ד פעולת הועד לתעמולה. הוא בקר את הארצות וירגיניה, גיאורגיה, פלורידה, מיסיסיפי, לואיזינה, טיקסס, קינטינקי, אוהיו, פנסילוינית; ערך לא פחות מ35 אספה שהכניסו 1638 דולר להפידירציה. הודות ליזמתו של ראש הפידירציה. הד״ר פרידנולד, אומרים להמשיך עבודת-תעמולה זו, ויש תקוה כי תביא פרי רב.

הועד להוצאות עתון יהודי מודיע כי קבץ 2772 דולר לצורך זה (75% מזה בניו־יורק (פילדלפיה). הועד מקוה לאסוף את כל הסכומים הנחוצים עד ראשית השנה החדשה ואז יגיש להוצאות העתון.

מר שנייברג, מיסד אגדות הצעירים מוסר ד״וח מפעולות האגדות האלו המתפתחות יפה והנותנות תקוה רבה להתפשטות הציונות בארץ. בניו-יורק היתה בשנה שעברה אך אגדה אחת כזו, עתה עולת מספרן ל17 ומונות מ25 עד 200 חבר. באגדות עורכים שעורים ע״ד שאלות ציוניות ויהודיות כלליות.

הועדה הא״י אספה בשנה זו בשביל „יער-הרצל", „בצלאל" וכו׳ 17017 דולר. האגדה „אחוזת נחלת" רכשה כבר 30 חבר, שהתחיבו לשלם 300 דולר משך עשר שנים למען רכוש אחוזה כללית בא״י.

ועד ה„אוצר היהודי להתישבות" מודיע שהשתדלותו בדבר יסוד מחלקת הבנק בניו-יורק הצליחה במדה ידועה. הבנק נכון מצדו לפתוח פה מחלקה אחרי

[3]) יהודי זה אחד הבילויי״ם, נושא משרת מנהל הסניף היותר גדול של הדואר הרוסי בא״י זה הרבה שנים. יחד עם זה הוא גם משגיח המבקר על כל הדואר הרוסי שבטורקיה וגם מתורגמן ראשי להגנרל־קונסול הרוסי. משרת זו כבר דקרה את עיניתם של הרבה משונאי ישראל ברוסיה. ביחוד סולדת ב„דבר מגונה" זה נפשם של עולי־הרגל הרוסים. אבל רגלים לדבר, שרק הנחיצות המסחרית ביהודי נכבד זה, היא היא שעומדת לו כתרים בפני הפירעניות....

[4]) המנהל של הפוסטה הרוסית ביפו, למשל, צוה על נושא המכתבים לעכב בידו משך של שבועות שלמים את הכספים והמכתבים של מי שאינו קונה בולים רוסים . . .

שיאסף סכום של 49000 דל. ואז ימלא הבנק את החסר למאה אלף דולר. לפי שעה נרשמו 35000 דולר. המעצור היותר גדול הוא מה שלפי החוק אי-אפשר להחזיק בניו-יורק את הבנק סגור בימי השבת ובמועדים.

ממחרת הועידה היתה אספה פומבית גדולה שבה השתתפו כאלפים איש; נאמו האדונים שמואל שטרויס, ד״ר פריעדענוואלד, ד״ר מגנס ועוד. באספה שניה נקראה הרצאתו של הפרופ. ורבורג ע״ד העבודה בא״י ונתעוררו הרבה וכוחים מעניינים בענין זה. הנשיא של ה„אורדן״ החדש „בני ציון״ דרש ע״ד מטרת המוסד החדש. באותה שעה נתקבלה הידיעה ע״ד ראיון נשיא הציונים מר דוד ולפסון בפטרבורג ונפגשה בהסכמה רבה מצד כל הקהל. לטובת העתון היהודי העומד להוסד נאספו באותו מעמד 1000 דולר.

נתקבלה החלטה לבקש את הממשלה להתיר באמריקה את הכנסת תוצאות א״י, מאלו שאינן מוכנות באמריקה עצמה, בלי מכס הגבול.

הועידה הציונית השאירה אחריה רושם טוב בין היהודים האמריקנים והרבה מהעתונים הסקוטיים הביאו ידיעות מפורטות אודותיה ויספרו בשבחה.

שוייץ.

מברן, כותב לנו מר ח. ה־ין.

אורח הגון מתארח עתה אצלנו, הד״ר מטמן כהן, מנהל הגמנסיה העברית ביפו. באחת מאספות האגודה הציונית האקדמית דפה קרא הרצאה מענינת ע״ד הגמנסיה העברית.

הד״ר מטמן למד באוניברסיתת הברנית. בכל עת למדו פה לא פסק מטפח את אידיאל שעשועיו — לכונן גמנסית בא״י. רבים מחבריו, שגם להם היה חביב הרעיון הזה לעגו אז ל„בעל החלומות״ הזה. ליסד ע ת ה גמנסיה בא״י — עדין לא איכשר דרא. האמצעים העצומים הדרושים להגשמת רעיון כביר כזה, מורים הגונים וספרי למוד, איפוא ילקחו כל אלה? ושפת ההוראה? — היו מוסיפים. אבל הוא לא שם לב ללעג השאננים ולא נפרד גם רגע ממחשבתו וכל למודיו היו מכונים לתעודה זו.

תיכף אחרי גמרו את למודיו נסע לא״י ובחוסר כל, רק באמונה חזקה בנצחון רעיונו נגש אל הגשמת רעיונו. לא אמנה פה את המכשולים שפגע על דרכו, את הרפתקאות שעמדו לו מאויבים וגם מאוהבים, אבל ידיו לא רפו במלחמתו הכבדה. עוד טרם עברו ארבע שנים מאת אשר עזב את ברן והנה הוא עומד שנית לפנינו ומרצה ע״ד „הגמנסית העברית״ ביפו, אשר שלש מחלקות ממנה עם שתי מכינות כבר קימות והמחלקה הרביעית עומדת להפתח בקרוב — על הגמנסיה אשר מספר תלמידיה מגיע כבר למאה ועשרים, ולא מא״י לבדה הם, כ״א מכל תפוצות הגולה, מארצות וחלקי תבל שונים, מארצות שבהן לא יחסרו בתי ספר משוכללים והתלמידים עזבו את בתי אבותיהם ויבואו ליפו בשביל להתחנך בגמנסיה ת ע ב ר י ת, היחידה בכל העולם. הכל הגו כבוד והערצה להנואם הנמרץ, שאיננו שב מפני כל. ובשימת לב מיוחדה הקשיבו לדברי הנואם אשר תאר את ערך הגמנסיה בא״י בכלל וערך למודי הטבע בה בפרט.

בראשונה הראה המרצה על התועלת הגדולה אשר תביא הגמנסיה בא״י, אח״כ דבר על הערך המיוחד שיש ללמודי הטבע אשר יחבבו על התלמידים את ארצנו ויחברום אליה בקשר אמיץ. רק העדרם של הלמודים הללו הוא סבת המראה המוזר — הפצע העמוק של הציונות — שלרבים מהצעירים הנולדים בא״י אין כל חבור פנימי אל ארץ מולדתם, ובנסעם לחו״ל להתלמד או לרגלי עניגים אחרים, הם שוכחים את הארץ וחלק לא קטן מהם איננו שב אליה לגמרי. אולם בלמודי הטבע בא״י יוכלו להתעסק כראוי רק בהפתח שם לבורטוריה ללמודי הטבע, הפיזיקה והכימיה עם כל המכשירים הדרושים לה. מלבד שלבורטוריה כזו נעשתה עתה לצרך הכרחי להגמנסיה עם פתיחת המחלקה הרביעית והחמישית הנה אין לערוך את התועלת המרובה, שתביא לכל בתי הספר השונים בא״י וביחוד לאלה שבמושבות. כי אז הלא יוכלו כל המורים להשתלם בידיעות הטבע ולהכין את עצמם מקודם להנסיונות שצריכים יהיו לעשות לעיני תלמידיהם בבית הספר.

לא פה המקום למסור את כל פרטי ההרצאה החשובה, שכדאית הנה להקבע כלה בדפוס, ועובר אני אל הרשם שעשתה על הנאספים. הכרתם בנחיצות המוסד המוצע היתה כ״כ ברורה וחזקה עד שעוד באותו מעמד נמנו וגמרו, כי האגודה האקדמית צריכה להקדיש את כל כחותיה להוציא את הרעיון לפעולות. אמנם לא נקל הדבר, ודרוש לזה סך הגון — לערך שמנת אלפים פרנק — אבל ערכו ותועלתו להפרחת הישוב ובסוסו גדולים מאד, וחובה מוטלת על כל הציונים המבינים למהר ולעשותו ולבלי סוג אחור מפני כל מעצור.

ובהיות שכחות האגודה האקדמית הברנית לא יספיקו לנהל את כל הענין, שהטפול בו מרובה, החליטו ליסד אגודה מיוחדת להפצת ידיעות הטבע בא״י שאליה יכנסו מלומדים אנשי שם ומומחים במקצועות הללו.

עוד באותה אספה נבחרה ועדה מיוחדה, שלה נמסרה כל הנהלת הענין. הועדה כבר באה בדברים עם מומחים במקצועות ידיעות הטבע. חבורת פרופסורים ללמודי הטבע באוניברסיתה הברנית התיחסה בחבה גדולה אל ההצעת ותאות לקחת, עליה את הערכת כל הדברים הנחוצים ללבורטוריה: הפרופ. פישר — לתורת הצמחים, הפרופ. שטודר — לתורת החיות, הפרופ. גרוגר לפיזיקה ופרופ. מאי — יהודי וציוני — לכימיה. המומחים הללו יחוו את דעתם בכתב על חשיבות המפעל, וחות הדעת תשלח אל אנשים פרטיים ידועים ואל כל האגודות האקדמיות העבריות ביחד עם קול קורא, כי ישתדלו בקבוץ האמצעים הדרושים לכך. הפרופ. לפילוסופיה בברן ל. שטיין (יהודי) התרצה לקבל על שמו את כל הכספים הנשלחים ולמסור לידי מומחים את קנית הדברים הדרושים בהסכם להערכתם של הפרופסרים הנזכרים ולהשגיח המצאת של הכלים לתעודתם. הלבורטוריה תפתח על יד הגמנסיה ביפו, אבל בה יוכלו להשתמש כל המתענינים בחקירת טבע ארץ ישראל.

הנהלת הגמנסיה העברית מבקשת אותנו לפרסם את קוה״ק הבא:

לכבוד: חברי אגדת הגמנסיה העברית בארץ ישראל.

חברים נכבדים!

שנת הלמודים תרס״ח קרובה לקצה והננו רואים חובה נעימה לנו לתת לכם השקפה קצרה על מהלך התפתחות הגמנסיה העברית בשנה זו. בקרוב יצא לאור „קונטרס הגמנסיה העברית״ לשנת תרס״ח שיכיל בקרבו דין וחשבון יותר מפורט מהמצב הפנימי של הגמנסיה וגם ממצב הכספים של האגדה, ובראשית החורף יצא „קבץ הגמנסיה העברית״ שבו נשתדל לתת סקירה מפורטת מכל הנעשה בגמנסית וגם דוגמאות מחמר הלמודים יבאו בו. שתי החוברות תשלחנה לכל אחד מחברי אגדת הגמנסיה העברית ועל פיהן תקבלו תמונה בהירה ממהות מוסדנו. הפעם הננו חפצים רק לתת ראשי פרקים ממה שנעשה במשך השנה. וע״ד שנת תרס״ח אפשר לאמר, כי היא היתה שנה פוריה לגמנסית גם בההתפתחותה החיצונית גם בהתפתחותה הפנימית.

ההתפתחות החיצונית: התענינות הקונגרס הציוני השמיני בגמנסיה ונדבת מר מוזר הרחבה הרימו את ערך הגמנסיה בעיני אלה העומדים מהחוץ ועודדו את רוח העובדים בתוכה. בעת הקונגרס ואחרי כן, בעבור מר שיינקין ברוסיה נתוספו כשבעים חברים לאגודתנו. עפ״י השתדלות הד״ר שמריהו לוין נתנה חברת העזרה בברלין למכשירי למוד — 1680 פר. בעת ההיא נתקבל גם ע״י מר ברלין, שאסף בציריצין למכשירי למוד — 930 פר. לסכומים אלו תוספנו גם מתקציב הגמנסיה, ובס״ה נקנו בשנה זו ספרים ומכשירי למוד על סכום 4,000 פרנק, ובאמצעות הד״ר ח. בוגרצוב, אחד ממנהלי הגמנסיה, נעשתה ההתקשרות בין מר אוסישקין, ראש ועד חובבי ציון והפרופ. א. ורבורג, ראש הפלישתינא-רסור הציוני, שעל פיה לקח עליו ועד חובבי-ציון באודיסה את תקציב שנת תרס״ח על סך 20,000 פרנק ובאופן זה יכלו כל כחות הגמנסית להתרכז בעבודת הפנימית. בימי הפסח בקר מר מוזר את הגמנסיה העברית, ואחרי ראותו את מהלך הלמודים והיחס בין המורים והתלמידים הוסיף על נדבתו עוד את ההתחיבות לשלם שכר דירה בעד הגמנסיה עד שיבנה ביתו.

בעבור מר יעקב שיף מניו-יורק בא״י נדב גם הוא—5,000 פר. על הגמנסיה שהוקצעו להוצאות ספרי למוד בעד תלמידי הגמנסיה. ברגע האחרון נודע לנו כי מר פינברג מאירקוטסק נדב 5,000 פרנק לקרן הגמנסיה העברית ביפו. בלעדי ההבטחות הרבות שקבלנו מאנשים פרטים ומסוסרות שונים, שיש לנו רשות לחשוב, שהרבה מהן גם תצאנה אל הפועל, נתוספו במשך השנה גם בעלי מניות מבני ארץ ישראל ומהאורחים שבאו מארץ ישראל, ביניהם מר פולק מניזני-נובגורוד שנדב 1,000 פרנק.

ההתפתחות הפנימית: בסוף שנת הלמודים תרס״ז היו בגמנסיה שבעים תלמיד, כעת בסוף שנת תרס״ח נמצאים בה מ א ה ו ש מ נ ה ע ש ר תלמיד, התלמידים הם מכל קצוי ארץ, ובענין זה הגמנסיה היא באמת כעין קבוץ גליות בזעיר אנפין.

ישנם תלמידים מאפריקה, ארגנטינה ורוסיה, מזו האחרונה שלחו בעת האחרונה ילדים בני תשע ועשר, שיקבלו את כל חנוכם במוסד הלאומי הזה, אבל העיקר הוא, כי רוב התלמידים הוא, בכל זאת מיפו וסביבותיה.

שתי שנים נלחמה הגמנסיה העברית בעד קיומה את הסביבה הארצי-ישראלית וסוף סוף יצאה מנצחת, במשך השנה הזאת, וביחוד בראשית הקיץ, באו תלמידים חדשים מכל שדרות הישוב, מהיותר הפשים עד היותר אדוקים, ובעת שנתעוררה השאלה ע״ד העברת הגמנסיה מיפו, באו המושבות: פתח תקוה, ראשון לציון וזכרון יעקב בהצעה להעבירה אליהן וכל אחת היתה נכונה להביא קרבנות חמריים הגונים לזה.

בשנת תרס״ח נתוספו מורים אחרים חדשים, ובראות ההנהלה כי קשה מאד למצא מורים טובים, מומחים במקצוע שלהם, שידעו גם עברית עד כדי ללמד בה וגם לנהל את המחלקות — החליטה לשלח מפעם לפעם את מוריה היא, שכבר אתמחאו בעבודתם, לחו״ל להשתלם, למען יוכלו ללכת הלאה את מחלקותיהם. על יסוד זה הלך בקיץ זה הדר. י. ל. מטמן להשתלם בלמודי הטבע ומר אורלוב בתרגילי ולמוד ההתעמלות.

במשך השנה הוכן אצל כל המורים חמר למוריהם, שמפעם לפעם נקרא גם בועד הפדגוגי ואחרי עבוד יהיה ליסוד לספרי למוד בעד בי"ס בינוני עברי.

האספה הכללית: בזמנו שלחנו לכם הזמנה לאספה הכללית של אגדת הגמנסיה העבריה. האספה התקימה ביום כ"ה וכ"ו ניסן ש"ז, כעשרים וחמשה חברים־לקחו חלק בה וגם כעשרים אורחים היו בעת הישיבות, שהתענינו בשאלות הגמנסיה. דין וחשבון מהאספה היה בעתונים העברים וגם יהיה בקונטרס יותר מפורט ב„קבץ" שלנו. ההחלטות העקריות הן: א) לחלק את מניות הגמנסיה העברית למניות מיסדים ומניות סתם. לבעלי מניות המיסדים תהינה אותן הזכיות שישנן לבעלי מניות המיסדים של הקולוניאל־בנק הציוני והקפה הלאומית.

את מניות המיסדים מחלקים שלשת המוסדים האלה: הגמנסיה העברית, הועד חובבי ציון והפלשתינא-רסור בין ההורים, המורים והעסקנים הצבוריים שהם בעלי מניות של האגדה. מספר מניות המיסדים הוא 50. יתר המניות הן מניות סתם והן נותנות לבעליהן את הזכות לחוות דעה באספה הכללית, לבחור ולהבחר לועד המפקח ולקבל הנחה של עשרה אחוזים, אם הם שולחים ילד לגמנסיה.

ב) להרשות לועד המפקח להוציא את הסכום של 6000 פר. שנדב מר יעקב שיף על הוצאות ספרי למוד בעד תלמידי הגמנסיה.

ג) למסור לועד המפקח להשתדל למצא אמצעים להביא באחריות את מורי הגמנסיה למען יוכלו לתת את כל כחותיהם לגמנסיה מבלי לדאוג דאגת מחר.

ד) לקבל בעיקר את התקציב לשנה הבאה כפי שהוצע ע"י ההנהלה ולמסור לועד המפקח למצא האמצעים הדרושים להוציא לפעל.

התקציב: התקציב לשנת תרס"ט מגיע עד 31000 פרנק. הוצאות פתיחת המחלקה הרביעית הרימה אותו על 5000 פר. ביחס לתקציב שנת תרס"ח ואחרי כן נתוספו גם שני הסעיפים: אחריות המורים 2000 פר. והשתלמות המורים, שנתקבלה בתור עיקר 3000 פר. לשנה.

ההכנסות הן: 15000 פר. משכר למוד שועד המפקח ערב בעד הסכום הזה. 3000 פר. מהבטחת מר מוזר לשלם שכר הדירה, 3000 פר. מהפונד של המניות לרהיטים ומכשירי-למוד, שעל זה יש לנו רשות להוציא לפי תקנות האגדה, 5000 פר. הננו מבקשים מאת ועד חו"צ באודיסה ו5000 פר. מפלשתינה-רסור. הננו באים כעת בדברים את שני המוסדים האלה שיקבלו את הסכומים המוטלים עליהם ושועד חו"צ יקבל עליו גם את אחריות התקציב כמו בשנה העברה.

שני המוסדים יחד כודים בנחיצות הגמנסיה העברית ובתעלת שהיא מביאה, ובעיקר לא יתנגדו לתקציב הזה, אבל לשניהם נחוצה עזרת הקהל העברי למען יוכלו לקחת עליהם את ההוצאות האלה ואת הסעד הזה צריכים לתת להם אלה המתעניינים בגמנסיה ותקרובים לה.

ביחוד מקוים אנחנו כי חברי אגדת הגמנסיה העברית ישתדלו בזה לעשות תעמולה לטובת הגמנסית העברית וכל אחד מעירו יהיה לעזר גם לועד חו"צ גם לפלשתינא-רסור בסכומים לטובת הגמנסיה למען יכלו לעשות את המוטל עליהם.

בראשית החרף נפתחת המחלקה הרביעית של הגמנסיה, שבים המורים שהלכו להשתלם, עומדים אנחנו בדברים כעת את מורים חדשים בעלי השכלה גבוהה שיבאו אלינו לעבוד כל אחד במקצוע שלו. ההנהלה והועד המפקח עושים את שלהם למען תתפתח הגמנסיה ותתן לעם ישראל מה שהיא באמת יכלה לתת. מקוים אנחנו כי גם אתם, חברים נכבדים, תעשו את אשר אתם יכולים לעשות והיו לנו כל אחד ממקומו לעזר. והעבודה נחלקת לשתים: צריך להשתדל להגדיל את פונד הגמנסית עד שהיא תוכל לעמוד ברשות עצמה ולחיות מהכנסותיה וזה אפשר, או ע"י נדבות ומניות גדולות של יחידים, ע"י עזבונות למשל, או ע"י רכישת חברים לאגדת הגמנסית העברית; וצריך לעזור לועד חו"צ והפלשתינה-רסור באמצעים בעד התקציב השנתי של הגמנסיה.

לאלה מחברינו שעוד לא שלמו את כל המגיע מהם בעד מ נ י ת ם או מ נ י ו ת י ה ם הננו מזכירים בזה את חובתם והננו מקוים כי ימהרו בשליחת הכסף: מאירופא ישר דרך האנגלא-פלשתינא קאמפ. ומרוסיה ע"י ועד חו"צ באודיסה. בלעדי נחיצות הכסף צריכים אנחנו עוד לגמור את חשבונותינו, כי ב„קבץ" הננו חפצים לתת חשבון מפרט ממצב הכספים של האגדה וצריך שיהיה חשבון כל אחד החברים ערוך ומסודר.

הננו מקוים, כי כל אחד מכם יעשה כל אשר בכחו לטובת הגמנסיה העברית שהיא תלך ותתפתח ותהיה באמת למשתלה של החנוך הלאומי שלנו בארצנו.

בכבוד ובברכת ציון

הגימנסיה העברית.

הבמה החפשית.

(אין המערכת מקבלת עליה את האחריות בעד המכתבים שנדפסים במחלקה זו).

מלשכת־המודעין של ה„חברה לתמיכת בני ישראל עובדי אדמה ובעלי מלאכה בסוריה ובא"י" שבאודיסה קבלנו את המכתב הבא:

מערכת נכבדה!

ב„העולם" גליון כ"ג בחלק הידיעות מא"י באה ידיעה כי אחרים מאחינו ההרריים, שבאו לא"י, „התאוננו על היחס הקר והמזלזל, שמתיחסים אליהם היהודים „האשכנזים", כאלו היו מוציאים אותם מכלל ישראל". „באודיסה למשל סלקו בלשכת הועד שני רובלים בעד „תזכרה" והבטיחו להם, שבקושטא יעלה אליהם על הספינה איש מיוחד ויעשה בשבילם את ה„תזכרות" בלי שום הוצאה יתרה, ובאמת — מספרים הם — לא בא עליהם שום איש והם היו מוכרחים לשלות שני אנשים העירה ל ב ק ש את האיש, שאחרי שעשה להם את התזכרות דרש מהם דמי-טרחה איזה רובלים". עוד יסופר שם, שכבואם ליפו לא הוריד אותם העירה מן האניה הסוכן של לשכת המודיעין עפ"י הכרטיסים של הועד האודיסאי, — שכל הנוסעים לא"י דרך אודיסה מקבלים אותם בלשכת הועד בשלשה פרנקים לכל איש — אלא נמסרו „עפ"י קנוניה" לסוכן אחר, שאין משגיח בכרטיסים והיו מוכרחים לשלם חמשה פרנקים ויותר בעד כל נפש.

מבקשים אנו מאת המערכת הנכבדה ליתן מקום בגליון הסמוך לברור-דברים זה.

באודיסה משלם כל נוסע שני רו"ב רק בעד ה„וויזה" של הפספורט אצל הקונסול התוגרמי. ה„וויזה" אינה פוטרת מקבלת „תזכרה" בתוגרמה גופא, שמחירה גם היא שני רו"כ. הסוכן של לשכת המודיעין בקושטא מחויב לעשות את התזכרות בלי בקשת שכר טרחה, אבל את מחיר ה„תזכרת" עצמה צריך, כמובן, לשלם הנוסע. התאוננות אחינו ההרריים בנוגע לה„תזכרות" אין לה יסוד מלבד זה, שרובם אינם יודעים לא רוסית ולא עברית וע"כ אין הם מבינים כהוגן מה שידובר עמהם. משערים אנו, שמפני זה גם לא נמצא להם בקושטא על האניה האיש הבא אליה מטעם לשכת המודיעין, ומוכרחים היו לשלות אחריו העירה. מובן הדבר, שלא נסמוך על השערה זו ונחקור את הדבר ונשתדל, שבל יקרו עוד מקרים כאלה. כמו כן נשתדל, שביפו יורידו את כל הנוסעים שלנו, בלי הבדל, עפ"י הכרטיסים שהנוסעים מקבלים בלשכתנו פה במחיר שלשה פרנקים. אך בנוגע לזה עלינו להודיע, שבאמת היו מקרים, שיהודים הרריים היו מוכרחים לשלם יותר משלשה פרנקים בעד הירידה מן האניה. סבת הדבר היא, שהערבים, בעלי אנית המשוט, אינם מאמינים לאחינו ההרריים, שיהודים הם, מפני תלבושתם הצ'רקסית ומפני שפתם שאינה יהודית, ואינם נותנים לבעלי אניות המשוט, המורידים מן האניה את היהודים, לקפח את פרנסתם — לדעתם, שלא כדין — ולהוריד גם את ההרריים בשכר הקצוב עפ"י החוזה שביניהם ובין לשכת המודיעין. וע"כ, כשאין מוכרים ליהודים הרריים כרטיסים לירידה מן האניה, אנו מודיעים להם מראש, שאפשר שביפו לא יורידו אותם עפ"י הכרטיסים הללו בלבד ויוכרחו לשלם יותר. על האמור אנו יכולים להוסיף, כי מנהלי לשכות המודיעין שלנו לא רק שאינם „מבדילים את היהודים ההרריים לרעה" — דבר זה אינו ראוי אפילו שיעלה על הדעת — אלא להיפך מקבלים על עצמם ברצון כל טרחה יתרה, שאחינו ההרריים זקוקים לה יותר מיהודי אירופה. —

בכבוד ובברכת ציון

בשם ועד החברה לתמיכת בני־ישראל עובדי־אדמה ובעלי מלאכה בסוריה וארץ־ישראל האדיסאי,

לשכת מודיעין: א. מ. ברוכוב.

ספר יהושע של השמרונים.

לפני שבועות אחדים עסקה העתונות היומית שבכל ארצות בידיעה מרעישה ע"ד ספר חדש של יהושע שגלה הד"ר גסטיר, אצל השמרונים. הידיעה היתה כת מלאה רות־ה„סנסציה" עד שמצאנו למיותר להביאה ב„העולם".

ביום הששי שעבר עסקה בשאלה זו האקדמיה הפרוסית הקיסרית למדעים שבברלין, שבה נקראה הרצאה שערך המלומד הצעיר ד"ר אברהם שלום יהודה, ירושלמי, מורה לבלשנות השמית בבית המדרש למדעי היהדות בברלין. ההרצאה הזאת הוכנסה בהשתדלות שני המלומדים המפורסמים נילדיקה ומאיר. הד"ר יהודה מוכיח בהרצאתו זו, שתופיע בקרוב ע"ח האקדמיה הברלינית, כי כה"י של השמרנים איננו בן אלפים שנה ויותר, כמו שחשב הד"ר גסטיר, אלא זויף ע"י השמרונים במאות האחרונות. עפ"י כתבי-יד של היסטוריונים ערביים מוכיח הד"ר יהודה כי ה„יהושע" השמרוני נעתק מאת ה„יהושע" העברי. עפ"י כ"י שמרוני-ערבי, שמצא הד"ר יהודה בבית-הספרים הממלכתי פה, עלה לו לקבוע גם את זמן כתיבת ה„יהושע" שגלה הד"ר גסטיר (לפי השערתו במאה ה16 או ה17).

הרצאתו של הד"ר יהודה עשתה רושם עמוק ונמרץ בכל חוגי המלומדים.

אפשר רק לשמות כי טעותו של הד"ר גסטיר הוכחה ע"י מלומד י ה ו ד י. בגליון הבא נביא את הפרטים.

העורך הספרותי: נחום סוקולוב. — העוזר הראשי: א. הרמוני.
Liter. Redacteur: N. Sokolow. — Hauptmitarbeiter: A. Hermoni.
המו"ל האחראי: י. ברגר, קלן.
Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.
REDAKTION „HA'OLAM", KÖLN A. RH., KAROLINGERRING 6.
Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. — מופיע בכל יום ד׳.

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN

KAROLINGERRING 6

II. Jahrgang. Nr. 32. Köln, 14. August 1908. שנה שניה. גליון ל״ב. קלן, י״ז מנחם אב אתת״ם לחורבן.

הועידה השנתית בקלן.

ראש ההסתדרות, מר ולפזון, פתח את הועידה בנאום־ברכה עברי קצר.

בועידה משתתפים: שלשת חברי ועד הפועל המצומצם ולפזון, פרופ. ורבורג ובהן־האג, הדר. בודנהיימר, פייביל, דר. פרידמן, גרונמן, דר. הנטקה, דר. הימן ודר. גוסיג (גרמניה), צירי בית־הנבחרים דר. גביל ושטנד והדר. ברוידה (אוסטריה), פישר (בלגיה), זליגמן ודר. פרנצים ברנשטין (הוללנד), כהן, מוזר ובנטויטש (אנגליה), דר. טשלינוב, ב. יפה, אידלזון, דר. שמריהו לוין, נחום סוקולוב, ב. גולדברג, י. ל. גולדברג ודר. וייסנברג (רוסיה), דר. כהן־ברנשטין, שיינקין וטריטש (ארץ־ישראל), פרופיסור פרידלנדר (הארצות המאוחדות באמריקה), קיסליר (נגב אפריקה). עוד משתתפים פקידי האוצר להתישבות, הקרן הקימת, הלשכה המרכזית וגם אורחים. ביניהם עם דעה „מיעצת" מר קפלנסקי וד״ר מטמן־כהן, מנהל הגמנסיה העברית.

אחרי פתיחת הועידה קורא מר סוקולוב את

הדו״ח של הועד הפועל המצומצם.

סקירה כללית. שנה של עבודה מלאתי־עמל ושל התאמצות הסתדרותית בלתי־פוסקה עברה עלינו. כידוע, צריכה היתה ההנהגה הציונית, על פי החלטת הקונגרס האחרון, להתרכז יותר ויותר, בעת אשר מספר המוסדות הלך הלוך וגדול. התפקיד שההנהגה לקחה עליה לא היה קל ביותר; דרושים היו זמן וסבלנות למען הוציאו לפעולה. הצעות שונות נהיו משך השנה למעשים ושאיפות שונות קבלו צורה של פעולות. המוסדות החדשים החלו להספח אחר אחר לאלה שקימים מכבר, ותפקיד התעמולה היה לעורר לפעמים קרובות את לבות הציונים וכחותיהם כי יתמכו בכל אלה.

העבודה בארצות השונות נעשתה, כמו תמיד, פעמים במרץ ופעמים נרגשה עיפות, שסבתה היו יותר מכשולים מקומיים מאשר ירידת הרעיון הציוני בנוגע לתוכנו הפנימי. לפיכך איננו רוצים לצייר תמונה כוללת של מצב ההסתדרויות מהארצות השונות, אחרי שתמונה זאת עם אורותיה וצלליה, בקוים המבריקים של פעולות חשובות, כמו אלה של נסיגה־לאחור והתרשלות תראה משך המו״מ של הועידה.

אם נשקיף מרום ידוע נוכח שרעיוננו הולך ומתקדם ומושך אלינו בתמידות ספירות חדשות. הוא יוצר ופועל ברומיה. כל מה שחי בעמנו ומלא־כח הולך ומתקרב אלינו. ההכרה הלאומית היהודית הולכת ומתעוררת אפילו במקומות שבקשו להסתירה מעין־רואים ולכסות אותה בצעיף. ביחוד מרגישים זה כשהדבר נוגע לארץ־ישראל, ערש עמנו, הקרקע הקדושה, המשפיעה בכח האדיר של זכרונותיה העתיקים והקדושים מימים ימימה; שם נאלמות אמרות המפלגות. ואם גם לא כל המוסדות השונים יכולים להכנס תחת כנפי ההסתדרות הציונית, אין ספק בדבר, כי הציונית היא שהולידה שמה את כל המוסדות התרבותיים־לאומיים.

ההכרה הזאת מעמיסה עלינו, כמובן, חובות גדולות לפתח יותר ויותר את כחותינו אנו ולהגדיל את אמצעינו ומדת יכלתנו. הננו רוצים למנות את הנקודות הראשיות של פעולתנו ההסתדרותית בשנה שעברה ולהראות באותה שעה על הדרכים, שבהן נלך בעתיד הקרוב.

המצב המדיני. כדאגנו תמיד לשכלול יחוסנו למלכות, ולהתפתחותו באופן שיקרבנו למטרתנו, ובהכירנו את תפקידנו להציג את הציונות המדינית בראש תכנית עבודתנו, הרכזנו לכל לראש את המרץ שלנו, ונשתדל בלי הרף לחדש את היחס הטוב של הפורטה הגבוהה לרעיוננו.

למטרה זו נסע ראש הועד הפועל המצומצם בח. אוקטובר של השנה שעברה לקושטא ויבאו במו״מ רציני עם הנוגעים בדבר, ויציע הצעות שונות שדנו עליהן בכובד ראש. לשמחתנו נרגש הפעם שיש המשך בין המו״מ זה ובין הקודמים לו; חלוף המחשבות נהיה יותר בלתי־אמצעי, והספירות שבאנו אתן במגע ומשא הלכו הלוך והתרחב. העובדה שכל דבר לא יוכל להעבירה מן העולם, כי הוד מלכותו הסולטן מלא רגשי אהדה עדינים לעמנו וכי ממשלתו לא רק שלא מרגישה התנגדות לעבודתנו אלא שהיא נכונה אפילו, אם אך תמצא הדרך הנכונה, לקדם את מפעלנו, — עובדה זו שוב היתה לעינינו בתור תוצאת הנסיעה הנזכרה.

מובן מעצמו כי משא ומתן חשוב כזה אי אפשר לאחדו עם מקרים מדיניים מפתיעים, מרעישים ובלתי נראים מראש. משא ומתן כזה צריך להנהל באופן שטתי וצריך שיהיה מבוסס כל צרכו. צריך למצא את הצורה שתבטיח את הפורטה הגבוהה כי תכניותינו אינן מתנגדות בשום אופן לא לממשלת השולטן ולא לאחדותה ושלמותה של הממלכת התורקית, ושמצד אחר יתנו לנו את הערבנות המשפטית הנחיצה ובמדה מספקת. מלבד זה עלינו להכין את האמצעים שיאפשרו את ההסכמה ההדדית, ואת החלק היותר גדול של האמצעים האלה עלינו ליצור בעצמנו. אבל מה שעומד למעלה מעל כל ספק הוא זה שיחוסינו לתורקיה נמצאו בהתפתחות מתקדמת בלתי־פוסקת. וזהו הבסיס לתקוות היותר טובות לעתיד.

את ראש הועד הפועל לוה בדרכו לקושטא גם ראש האוצר היהודי להתישבות. שהותו של ראש האוצר להתישבות בק. נמצאה בקשר עם ההוצאה לפעולה של ההחלטה ע״ד יסוד בנק בקושטא. מוסדותינו הכספיים עסקו זה כמה בשאלה זו. צריך היה לחקור את התנאים המקומיים ולמצא את הצורה הנאותה, שתתאים למטרת המוסד הזה. התכנית הראשונה ליסד סניף האוצר הלונדוני שכבר קים הוזנחה, למען הרשות למוסד החדש חופש־התנועה, ויבחרו בצורה של בנק עומד ברשות עצמו. המוסד החדש נרשם בלונדון ע״פ חוקי אנגליה בשם Anglo Levantine Banking Company ויתחיל בקרוב את פעולתו בקושטא.

חושבים אנו ומקוים בלב נכון בטוח כי נתקרב בקושטא צעד אחרי צעד למטרתנו. המקרים החדשים ושנוי התנאים בתורקיה אינם מחלישים את תקותינו. להפך המה מחזקים אותן. העם העברי שולח את ברכת־שלומו היותר עמוקה למשפחת־העמים העותומנית הקרובה אליו ברוח, לעמים שנלחמו מלחמה קשה ויכלו ושמלחמתם נגמרה בנצחון, ודגלם, דגל החופש האישי ושווי הזכיות הלאומיות והאזרחיות המורם עתה ומתנופף בכל רחבי תורקיה לא נכתם ברם־מלחמה ונשאר בעצם טהרו. זכרון אותן התקופות, שבהן חיינו בקשר צר עם משפחת־עמים זו, ונסתר בצל חסדם, בעת אשר סביבנו שררו רדיפות איומות, הזכרון הזה טוה עתה חוטים חדשים שיקשרונו לממלכה העתומנית המשפטית, ממלכה שבה ישכנו העמים באחדות בבטחה אחד על יד השני ויקדישו את עצמן למלוא תפקידיהם התרבותיים היותר נשגבים, תחת שרביט־המלוכה של מלך צדיק, שהבין את דופק הזמן. מובן שכל שנוי בתנאים עושה על פי רוב את היחסים הקודמים למשוללי־ערך ואת השיטות הקודמות לדורשות תקונים. ערך־הכחות של בעלי־היכולת משתנים, נקודות־מבט חדשים עולים על פני תהום המעשים, אנשים ומוכרות יורדים מעל הבמה, וזה מה שאתמול היה טוב והגון הורל לעבור לסוחר. למען הופיע אולי מחר בצורה חדשה. בעבודה מדינית צריך להתחשב תמיד עם אי־נצחיותם של המוסרות האנושיים ותנאיהם. אבל אנו הננו באי כח של אידיאלנו הלאומי שאינו משתנה. הבסים האמתי של הפוליטיקה שלנו מונח בכח המוסרי בנחיצות ההגיונית של פתרון שאלתנו. הטכסיס הנהו מומנט ממדרגה שניה, ובבחירת הטכסיס שלנו צריכים אנו, כמובן, להתחשב עם התנאים. בכל זמן ובהתאמה נכונה למצב־הענינים נמצא את הדרכים והאמצעים הנחוצים ומוקדם הוא להציג כבר עתה לנו בנידון זה סיגים. אבל הנה מה שברור וקבוע עתה: כל מה שיועיל להתפתחות התרבותית של תורקיה יועיל גם לענינגו. המעלות הכלכליות שאנו נכונים להכנים בארץ־ישראל, יצירת סניפי־תעשיה חדשים, ההתפתחות החרישה, עולות בערכן על כל מה שהממלכה העותומנית הכללית תתחרש ותתפתח בדרך זו. עבודתנו המעשית, פעולותינו הממשיות תוכלנה אז להתפתח ולפרות. בעתיד המעורפל של התפתחות תורקיה בוקע קו אור בהיר: תפקידנו ההיסטורי, התרבותי בארץ אבותינו ושבולו אומר שלום. ההכרה כי המזרח שלנו התעורר לחיים חדשים מעודדת אותנו. מתנגדינו לא עמלו לטעון נגדינו כי אנו שמים מבטנו בארץ, שבה שוררים וצריכים לשרור לעולם — לפי דבריהם — תנאים קדמונים, הגורמים לנסיגה־לאחור תמידית. והנה המהלך החדש של דברי־הימים הוכיח, כי למתנגדינו חסרים לא רק הקשר והחבה לארץ־אבותיהם אלא גם מבט מדיני חודר עמוק עמוק, שיסקור את התפתחות הענינים. אנו נבקש דרכים לבא במגע ובמשא פנימי עם הלאום העתומני המתקדם כמו שעשינו בנוגע לממשלתו. מפעלנו החוקי והתרבותי יכול רק לדהקדם ע״י זה שדעת־הקהל בתורקיה תוכל להשפיע על עניני הממשלה. כי זה למה שאנו שואפים אינו לתועלת משטר זה או אחר, בשביל מפלגה זו או אחרת, אלא פורה ומבטיח תוצאות בשביל הכלל. ובזה מונח ערבון הצלחתנו.

השתדלותנו ברוסיה. — מראשית ימי התנועה הציונית עמדו חברי מפלגתנו ברוסיה בראש ההסתדרות. לצערנו החלישו מאורעות השנים האחרונות את ערך החלק החשוב הזה של מפלגתנו. זמן המעבר, המרובה בפורעניות ובהרפתקאות, הניח את רשמו הקשה על שורות חברינו ברוסיה. מפוזרים ומפורדים, שבורים ומשברים, אי־לואת חזקים ומוצקים ברוחם ונאמנים לדעותיהם בקשו אחינו הרוסים בזמן האחרון לבנות מחרש את הסתדרותם. אבל יכל לא יכלו להגן על עצמם בפני התקיפות של האלמות הביורוקרטית המקומית. המשבר התחדד תמיד יותר ויותר: השתתפות כל שהיא בעבודת המפלגה נהיתה לאי־אפשרות. סכנת התפוררות גמורה רחפה עליה.

בעקבות העובדות האלה ובשימנו לב גם לעצות שבאו לנו מאת חברינו הרוסים, החלטנו עוד בשנה שעברה לנסות בעזרה מצדנו, בכדי להביא סדר במצב המסובך הזה ולהסיר את המכשולים מעל דרך ההסתדרות הרוסית. עבודתנו זו התחלה כבר בימי הקונגרס האחרון בהאאג, ונשתמש בהזדמנות שנתנה לפנינו להמשיך בכל המרץ את חלוף־הדעות בינינו ובין באי־כחה של הממשלה הרוסית.

אחד המניעים לנסיוננו זה היתה נקודת־מבטנו כי מגע ומשא עם הממשלה הרוסית כמו עם כל יתר הממלכות הגדולות בכלל מונח בעקיביותה של תכנית הציונות המדינית. כי הלא צריכים אנו להשתדל בכל כחנו ביצירת ובהמשכת יחוסים מדיניים ואינטר־לאומיים שערכם גדול כל כך בנוגע לאפשרות התקימות מטרתנו הלאומית.

אחרי משא ומתן ארוך קבל ראש ההסתדרות לפני שני ירחים הזמנה מאת ראש הוזרה הרוסית לבא לפטרבורג. ראש ההסתדרות נענה וילך לפטרבורג בלוית מזכיר ההסתדרות, ויקבלוהו שמה בכבוד בתור מנהיג הציוניים. ראש ההסתדרות בא שמה בדברים עם הרבה אנשים העומדים בראש הממשלה הרוסית המרכזית וישיח אתם על אדות מטרת הציונות ותפקידה בכלל ועל דבר אפשרות עבודה ציונית ברוסיה בפרט. בו בזמן מהרו ויבאו פטרבורגה רוב חברי הועד הפועל שברוסיה ובהכירם את אחריותם הרבה וחשיבות הרגע, התיעצו עם ראש ההסתדרות על דבר פרטי ההסתדרות.

נסיעה זו הביאה בעיקר תוצאות טובות, ובפרט בנוגע למצב הרוח הכללי. בשיחות הביעו ראשי הממשלה הרוסית את אהדתם לציונות ויועילו לברר הרבה טעיות עקריות. אולם, בכדי שתצא תועלת ממשית מהמשא והמתן הזה, ובהתאמה אליו, נחוץ היה למסור דבר סדור עניני ההסתדרות, מצד האדמיניסטרטיבי־מקומי, לאנשי אמון הנבחרים ברוסיה. חברינו אלה יואילו לבוא בדברים עם האנשים שהענין מסור בידיהם בנוגע לתנאים ולאמצעים המאפשרים עבודה ציונית ברוסיה והכלולה בגבולי תכניותינו. מצד אחר, גרמה גם התקרבותנו לבאי־כח הפוליטיקה החיצונית ברוסיה ליחס של אהדה, המבטיח תועלת בעתיד. הן אמנם, משנוי המצב הזה יש לשער כי זוהי רק התחלה של ההתפתחות, שלה אנחנו מקוים. בכל אופן, הננו מקוים בבטחה, שכשרון פעולתם ואמונתם בעצמם של חברינו ברוסיה יגדלו לרגלי ההשתדלות הזאת. סימנים מובהקים של התעוררות הרוח בקרב ציוני רוסיה נראו כבר בעת נסיעת הנשיא, ויש לקוות כי התעוררות זו תמשך.

מוסדות חדשים. — המחלקה הארץ־ישראלית והפקידות הארץ־ישראלית. עקר עבודתנו בקרב ההסתדרות היה יסוד מוסדות חדשים המשבחים את אפשרות העבודה ומגדלים את התקוה לתוצאות טובות של התנועה.

במקום הועדה הארץ־ישראלית הקודמת נוסדה המחלקה הא״י, שתגיש דו״ח מפעולותיה.

אחת העבודות היותר חשובות של המחלקה הא״י ואחד המוסדות היותר נכבדים שיסדה הנה הפקידות הא״י, שנוסדה עפ״י החלטת הקונגרס, אחרי שהד״ר רופין תיר את א״י במשך חמשה חדשים, עוד לפני הקונגרס, ויחקר את תנאיה, מסרנו בידו את הנהלת הפקידות, שאת עבודתה הוא מחלק יחד את הד״ר טהון.

מחדש יוני החלה הפקידות את עבודתה. גם ע״ד המוסד הזה יבוא דו״ח מיוחד.

המחלקה הברלינית של הלשכה הציונית המרכזית. — למען מלא דרישות מרובות פתחנו בברלין בתור נסיון מחלקה של הלשכה המרכזית הציונית שתעודתה היתה לרכז את העבודה התעמולתית של כל העולם, להכניס בה רוח חיים ולעזור בעצה ובמעשה בסדור הטכני של ההסתדרות, מלבד זאת צריכה היתה הלשכה לסיע בעבודות המחלקה הא״י, המשתתפת מצדה ברבע ההוצאות שקצבו והעולות לשמנת אלפים מרק. הלשכה, שרוב חבריה עבדו בחריצות ובאמון שלא על מנת לקבל פרס, שבחה את התעמולה בכתב ובעל פה ותקבץ חמר בנוגע לאחוד צורות ההסתדרות.

איננו יכולים להמנע מהזכיר, כי המצב הכספי הנוכחי של הסתדרותנו אינו מרשה לנו לתמוך בלשכה זו בצורתה הנוכחית, בכדי שפעולתה תהיה נכרת. הועד הפועל המצומצם ישקל את שאלת הקטנת הלשכה באופן שעבודת הלשכה לא תסבול מזה ושתוכל להתקים גם בעתיד.

שנוי תקנות האוצר הלאומי להתישבות. — בהתאמה להחלטת הקונגרס האחרון נמסר דבר השנוי לועדה של שלשה מומחים. חות־דעתם בענין זה הגיעה לנו רק אחרי ישיבת הועד הפועל בינואר. דעות חברי הועד לא התאימו, העורך־דין בילקובסקי היה בעד המשכת המשפט, ד״ר פרידמן נגדה וד״ר בודנהימר רצה להתיעץ עוד פעם עם עו״ד מומחים אנגלים, טרם חוה דעתו לגמרה.

בין כה משמשו ימי המשפט לבוא. דרישת השופט האנגלי להעמיד השאלה על מנין הדעות בין בעלי המניות נמלאה. רוב בעלי המניות (16006 בעלי 50117 מניה) היו בעד השנוי. נגדו רק 2487, בעלי 8426 מניה. המשפט דחה את שנוי התקנות והוצאות המשפט נפלו למעמסה על הבנק.

מראשית הענין לא נתנו מקום לשום ספק, כי איננו מוצאים לנחוץ להוציא לפועל את שנוי. המושג הציונות כה ברור, ורצון הרוב היותר גדול של הציונים תלוי כלו כל כך בא״י והסתדרות אוצרנו היא כזאת, ששנויים בעקרי הנהלת עניני הבנק שרוב הציונים מתנגדים להם, בלתי אפשריים; הנה מדוע השנוי הזה היה מיותר. מובן מאליו כי נכנענו לרצונו של הקונגרס, ואחרי שהמומחים לא באו לדעה אחת אמרנו ללכת לבית־המשפט. עשינו כל אשר היה ביכלתנו להוציא את השנוי לפעולה.

הוצאות הנסיון לשנות את סעיפי הבנק. — ההוצאות האלה אינן כה גדולות כאשר יראו מראש. בימים האחרונים התקבל חשבון מבית המשפט וכל ההוצאות של האוצר בענין הזה יחד עם שכר מודעות, עו״ד, שופטים וכו׳ עלו ל1661 לי״ש, (קרוב ל33000 מרק).

תוספות לסעיפי האוצר. — אם סעיפי הבנק לא ישונו, החליט הקונגרס האחרון להשלים את הסעיפים האלה באופן כזה: שיהיה ברור כי אין האוצר יכול לעסוק אלא בא״י ובארצות הסמוכות לה. הועד המשגיח קבל החלטה בנידון זה ויוצע באספה של בעלי מניות האוצר הלאומי שתהיה בימים האלה.

העבודה בא״י. — בכלל אפשר לומר שמימי הקונגרס השמיני שורר רוח חיים בהסתדרות. המחלקה הא״י והפקידות הא״י מרבות לעבוד. החברה החדשה להכשרת הישוב כבר ערכה את תכנית עבודתה ונגשה לעבודה, ויש לקוות שמספר חבריה יתרבה.

ראוי לציין הענין הרב שארץ־ישראל מעוררת כאן בספירות היהודיות והנכריות. הספירות היהודיות, שעד כה עמדו מרחוק מתנועתנו מתענינות עתה עד מאד בתחית הארץ.

החברה אנגלו־פלשתינה. — גם מלבד זה יתבססו ויתקדמו תנאי הארץ באופן משמח. ביחוד הולכת החברה אנגלו־פלשתינה וגדלה יותר ויותר, ונהיה לתמיכה חשובה של יהודי א״י. לרגלי עזרתה הכבירה ולמרות המצב הכלכלי הגרוע הסתדריות כלכליות ותעשיות לא רק שיכלו להתקים הלאה אלא עוד הוסיפו להתפתח, ועל ידן נוסדו מוסדות חדשים לעבודה בארץ.

מוסדות הבנק שלנו. — מצבם בכלל משמח. למרות התנאים הגרועים של העבודה בשנה שעברה גמרו את שנת החשבון בכי טוב.

האוצר היהודי להתישבות יכול לשלם ששה פנם רוח למניה והחברה אנגלו־פלשתינה תשעה פנם למניה.

הקופה הלאומית. — הסדור החדש של הקופה הלאמית מתחיל להראות את תוצאותיו. הנהלתו תציע דו״ח מיוחד.

הלשכה הציונית המרכזית. — ללשכה זו בקלן היתה עבודה רבה ומרבת הגונים. המוסדות החדשים שסרכו כלם כמעט בקלן הרחיבו עוד יותר את העבודה הזאת. התעמולה המרבה בשביל קופת המפלגה שיצאה מהלשכה המרכזית, עריכת העתון הרשמי שנמסרה בידי הלשכה המרכזית, הנהלת עסקי התוצאה היהודית דרשו את כל כחות הלשכה. מלבד זאת טרחה הלשכה לבא בקשר תמידי וצר עם הסתדריות הארצות השונות.

ה„ולט״. — התפתחות ה„ולט״ משמח מאד. בידי ההנהגה החדשה של העתון עלה להקטין את ההוצאות. במשך החצי השני של שנת־החשבון צריך היה הועד הפועל לתמוך את העתון בכסף 8500 מרק, ובחצי השני עלה הסכום הזה רק לשלשת אלפים. לפי זה אפשר לחשוב כי ההפסד של השנה הבאה יקטן עד מאד או יבטל לגמרה.

„העולם״. — התפשטות עתוננו המרכזי העברי התקדמה במשך השנה האחרונה. מספר החותמים גדול מאד בארצות שונות, ביחוד בגליציה. הודות להרחבת לשוננו הלאמית פשט העתון במדינות היותר רחוקות והגיע עד אחינו הספרדים שהיו רחוקים עד כה מעלינו.

את „העולם״ יסדנו מפני שני טעמים: הטעם האחד היה לאומי־תרבותי. חשבנו שנחוץ לנו שבועון מרכזי בשפתנו הלאומית והטעם השני — התעמולה הציונית. חשוב חשבנו כי בעזרת אורגננו העברי יחדור רעיוננו לכל אלו הספירות, שהשפה העברית מובנה שם. הטעמים האלה לא אבדו בשבילנו את ערכם גם עתה. לרגלי המצב הכספי הגרוע אמרנו לעצמנו: אמנם בימים הראשונים לקיום העתון יצטרך בתמיכה מצדנו. אבל ברבות הימים לא ירשנו המצב להקריב קרבנות־כסף מרובים למטרה זו. וקוה קוינו כי יחד עם השבחת העתון ירבו גם חותמיו ולא יצטרך בכל תמיכה או ידרש רק תמיכה קטנה.

אמנם, חשבוננו היה נכון, אבל סבות שאינן תלויות בנו הטעונו. העתון כבש לו קהל קוראים אף בארצות היותר רחוקות, חסר לו רק דבר אחד: אפשרות הפצה בטוחה ומסודרת ברוסיה. כשנוסד העתון אפשר היה לקוות לחופש־בקורת ברוסיה. התנאים השתנו באופן אחר לגמרי. רוסיה הנה, עפ״י הנסיון, הבסיס הראשי לכל עתון עברי. למרות העמל הרב מצדנו לא עלה בידינו להבטיח משלוח בטוח ומסודר של „העולם״ לחותמיו ברוסיה. סבה זו גרמה כי נצטרכנו להגדיל את התמיכה במדה שלא חשבנו מראש. נוסף לזה — צריך להטעים — מחיר העתון נמוך.

אם עוד נוסיף לזה את העובדה שלרגלי חסרון בית־דפוס עברי בקלן צריך היה העתון להדפס בברלין, מה שגרם להוצאות יתרות, למערכת מרכבה ביותר נקל להבין למה לא עלה בידנו להקטין את ההפסד.

אבל בהיות שדבר הוצאת עתון בשפתנו הלאומית חשובה לנו עד מאד ובשאפנו להחזיק בעתון ובקהל קוראיו, נחפש דרך איך להבטיח את קיום העתון ע״י זה שנעבירו למרכז הציוני בוילנה.

המצב הכספי של המפלגה. — מצב הכספים של המפלגה איננו מן המובחר. לרגלי התיסדות המוסדות החדשים רבו ההוצאות. הכנסות השקלים קטנות הרבה מהכנסות האלה בשנה שעברה. מארצות שונות עוד לא הגיעו שקלים מסימים. בענין גבית השקלים צריכים להעשות שנויים נמרצים.

קופת המפלגה. — מיד אחרי הקונגרס נגשנו לתעמולה מרובה בנידון זה, הלשכה המרכזית שלחה מכתבים, כרוזים, וכו׳ לאלפים ולרבבות.

פנינו לכל ה„פרדציות“ ולהסתדריות הארצות. והעתונות עזרה בזה על ידינו. התוצאות אינן מצוינות ביותר. בזה אשמות ביחוד הסתדריות הארצות שרבות מהן טרם נגשו עדנה לתעמולה בשביל התקופה החשובה הזאת. עלינו להתאונן לא על הציונים, שרעיון קפת המפלגה לא פגש אצלם כל התנגדות אלא במרכזים של ההסתדרויות הארצות. אלה המרכזים שעמלו בשביל קופה זו ראו ברכה בעמלם. ככה קבצו בבהמיה יותר מאשר בכל אוסטריה, גליציה ובוקובינה יחד. משלים כאלה יכולים אנו להביא גם מרוסיה ואמריקה. צריך שמרכזי אותן הארצות שלא מלאו עדיין את חובתן לקופה זו תמלאינה אותה מיד.

התמיכה הכספית של מוסדותינו. — מהאמור יש לראות כי הדרך שבה הלכו הציונים עד עתה אינה מספיקה עוד למלאות אותם הצרכים, שהנהלת ענינינו בסדר דורשים מאתנו. ברצינות צריכים אנו להתעסק בחפוש דרכים חדשות ואמצעים חדשים שיוכלו להבטיח את הצד הכספי של הסתדרותנו. קופת המפלגה נוסדה אך לשם צרכים מיוחדים. אחרי שקלא וטריא רציניים החליט הועד הפועל המצומצם לבא בהצעה שהמוסדות של הסתדרותנו יתמכו בחלק ידוע מהכנסתם הנקיה במרכז של ההסתדרות הציונות. חושבים אנו הצעה זו לצודקת אחרי שכל המוסדות האלה נוצרו על חשבון ובכח ההסתדרות הציונית. אם הצעה זו תתקבל אז יהיה לפחות חלק בטוח של הכנסות המרכז בטוח.

שנוי תקנות סדרי הקונגרס. הקונגרס האחרון החליט שבועידה יכינו הצעה של שנוי תקנות הקונגרס. חבר הלשכה הברלינית הדר. גרונמן הכין הצעה בנידון זה, גם הד״ר פרנצים ברנשטין הביא הצעה כזו. אך הזמן לא יספיק לקבל החלטות בנידון זה על הועידה הנוכחית. מציעים אנו לפרסם את שתי ההצעות ב„הולט“ ולהתחיל בוכוח פומבי ולקונגרס הבא נכין מצדנו הצעה.

הצעות הועד הפועל המצומצם.

א) קבוץ השקלים צריך להתחיל מדי שנה בשנה מיד בהתחלת שנת השקל וצריך להגמר לפחות שלשה חדשים לפני שנת־השקל. כל השקלים שבאים לועד הפועל אחרי הזמן הקבוע אינם נחשבים עוד לשקלי השנה הנוכחית ולבעליהם אין זכות בחירה לקונגרס.

ב) כל הסתדרויות הארצות והפידירציות מחויבות לגשת מיד, מבלי להקטין את יתר פעולותיהם הציוניות, לקבוץ הכספים בשביל קופת המפלגה ולהשתדל שמספר התורמים לקופת המפלגה יעלה למספר השוקלים.

ג) הועידה הציונית השנתית מחליטה כי ראשי כל המוסדות הציונים ישפיעו שהמוסדות הללו יקדישו בערך 10 למאה מאת הכנסותיהם הנקיות לטובת ההסתדרות הציונית.

ד) שאלת שנוי תקנות סדרי הקונגרס תוצג לוכוח ב„הולט“. הועד הפועל המצומצם יקרא אז הצעה שיגיש לקונגרס הבא.

ה) בית־הדין של הקונגרס יתוקן באופן שיוכל לברר סכסוכים בין חברי ההסתדרות ובין המוסדות, בין המוסדות וההסתדרות. ועדה מיוחדה תציע את תקנות המוסד הזה לאשור לפני קונגרס הציוני הבא.

קלן. (תלגרם של „העולם“) ביום ב׳ של שבוע זה היתה ישיבת הועד המפקח של האוצר הלאומי להתישבות. ראש הועד קרא דו״ח של פעולות האוצר. הדירקטוריום הכניס הצעה לשלם בשנה זו לבעלי המניות ריוח של ששה פינס למניה. ההצעה נתקבלה. עוד החליטו לפתוח את סניף הבנק בקושטא בשם Levantine Banking Company הבנק הזה יפתח בראשית חודש ספטמבר. הדר. יעקבסון, מנהל הסניף בבירות, יעמוד בראש המוסד הזה בתור סגן-המנהל.

אחרי קריאת הדו״ח של הועד הפועל המצומצם החלו הוכוחים הכלליים. בהיות שבוכוחים נגעו ביחוד במצב המדיני החדש היתה הישיבה סגורה ונמשכה כל היום. כשתמו הוכוחים, שבהם השתתפו כמעט כל חברי הועידה, ושבהם נשמעה בקרת חריפה על פעולת הא. ק. נתקבלה פה-אחד החלטה של הבעת־אמון לועד הפועל המצומצם. בישיבת-הליל קראו באי-כח הסתדרויות הארצות את הדו״ח ע״ד מהלך העבודה הציונית בארצותיהם. היום השני של הועידה הוקדש לוכוח ע״ד מצב הכספים. — הכנסת השקלים עלתה בשנה זו אך ל31,625 במקום 97,038 בשנה שעברה.

— ביום ד׳ בערב היתה בקלן אספת פומבי גדולה. נאמו ראש ההסתדרות, ציר בית-הנבחרים האוסטרי דר. גבל, הפרופ. ורבורג, דר. פרידמן, צירים מא״י ומרוסיה.

(דו״ח מפורט מהוכוחים ומההחלטות שנתקבלו יבוא בגליון הבא.)

מרכזים גבוהים.*)

בארץ ובחוץ־לארץ עוברת הרנה: על הר הכרמל יבָּנה במהרה בית־ספר טכני גבוה. עזבונו של נדיב ירוע, חובב ציון, ישמש בתור התחלה; ואידך — לא אלמן ישראל! ובמקרים כאלה הלא מותר גם לנו, הציונים, ללכת יד ביד עם מוסדות צדקה אחרים; אנחנו נשמיע על השופרות, והם — ימלאום. לויתן אחד ככר העלה בחכה; ראש „חברת העזרה“ הופיע ככר בא״י לתכלית זו פעמים: אחת בנגלה ואחת בנסתר, ועוד ידו נטויה. הרי לכם עבודה ממשית ע״י ציונים. שמא ימצאו מהרהרים אחריה? — וגושפנקא דאחד־העם מונח עליה. הפה שהיה דורש: „לא זו הדרך!“ לא רק שנתן הפעם הסכמתו, אלא עוד מעורר ומעודד אחרים, והמעט לכם נצחון כזה?!

הנה החלום הישן־נושן, שנגלה לעולם עוד לפני בריאת „הפרקציה“, והנה תחלת פתרונו. ואם בי״ס פשוט אחד שָׁקול כנגד הרבה מושבות, בי״ס גבוה על אחת כמה וכמה. אבל בשביל מי ולשם מה הוא בא? בשביל הישוב הארץ־ישראלי הדל? והגמנסיה העברית היחידה, שהיא צריכה להתקין לבתי־מדרש גבוהים, עדיין לא צמחו שניה. אפילו בתי־ספר בכפריים מתוקנים אין; אפילו בי״ס אחד למשק־הכפר אין. גני־הילדים ועוד מוסדות חנוך נמצאים ברשות־זרים. בכל יום עלינו להתפלל בשלומו של הדר. נתן, הנוטה קצת חסד לעברית, ובשלומו גם לה שלום, ובשביל העברית שתוסיף לישא חן וחסד מלפניו. יש „קהלת“ ואין ספרי למוד ואין מכשירי למוד. המעט שנעשה בבתי־הספר עדיין נמצא במצב ההתהוות, ונעשה ע״י אדיאליסטים בודדים, שסוף סוף יכרעו תחתם במלחמתם; אפילו הגמנסיה העברית, שלכאורה הכל פורשים כנפיה עליה, אינה יוצאת מכלל זה. והנה מדברים על בי״ס גבוה שיבליע מליונים! לגרמניה יש ג״כ חשבון ליסד בתי־ספר גבוהים במושבותיה הרחוקות, כדי שהצמאים לחכמה שם לא ילכו לבתי־מדרש החכמה הקרובים אליהם לינוק מתרבות זרה, ויתנכרו לתרבות הגרמנית. וגרמניה עשירה ממנו בכל: בחכמה ומדע, בנסיון ואפילו — בכספים, ואעפ״כ נוהגים שם חסכון בכחות ואינם מבזבזים אותם על ספקות של תועלת, בשעה שבשביל הודאי עוד לא נעשה כמעט מאומה. בבולגריה, בסרביה, ברומניה אין בתי־המדרש הגבוהים הנמצאים שם מספיקים בשביל הצמאים לאומנות־גבוהה, ומוכרחים הם לנוע על ארצות אחרות, ואעפ״כ לא נשמע עוד שהתעוררה לרגלם „תנועה“ של יסוד אוניברסיטות; אפילו צעירי יפוניה עדיין מוכרחים ללכת ללמוד מחוץ־לארצם. אבל מה לנו הגרמנים, הצרפתים? האנגלים, המתחילים במושבות הנמצאות תחת רשותם מבתי־ספר כפריים — ועד היום עדיין לא הגיעו לבתי־ספר גבוהים (?); ואנחנו הלא עם הספר מקדמת־דנן — אנחנו נהפוך את הסדר! אנחנו צריכים — דרש אחד ממנהיגי הציונות לפני האברים — לתת היכולת להאכרים שלנו להקים דוקא מקרבם אדריכלים, אינג׳נרים, רופאים וכו׳. בודאי הרשות

*) אין המערכת מסכימה לדעותיו, המוטעות בעיקרן, של מר א. ציוני. המאמר הזה, נדפס על יסוד הוכוח החפשי, ובגליונות הבאים נשוב לדון על אודות שאלה חשובה זו.

לכל אכר לחנך את בנו לפי טעמו; אבל יעשו זה על חשבונם! מי זה מחויב לדאג בשביל מותרות כאלו? אם ימצא אחד מבני האכרים המצטיין בכשרונותיו הרי ימצא את דרכו בעצמו. ובשביל השכלתם הגבוהה של איזה צעירים בעלי כשרונות מצויים לא לכלל־ישראל לדאג.

בי״ס גבוה בשביל הישוב הארצ־ישראלי — זהו בזבוז כחות וכסף שאין דוגמתו(!) ובדרך, שגלו בברלין מבי״ס גבוה לכבוש־הארץ, כונו בודאי למסלת־הברזל הבגדדית (?). מסלה זו כשהיא לעצמה כבר תעסיק אינג׳נרים, מלבד זה הלא תחולל מהפכה בכל ענפי התעשיה בארץ, והדרישה אחרי בעלי אומנות גבוהה תהא כפולה ומכפלת. שנה, שנה גומרים צעירים ציונים הק־למודם, ומוכנים ומזומנים הם ללכת לא״י בכל עת שתמצא להם איזו עבודה, ועדיין הם יושבים ומצפים. ואינם יודעים אסירי־התקוה אלה, כי נחשבים הם ליקרי־המציאות, עד שמתחילים דואגים „לקיום המין״ שלהם״ ומקימים בתים מיוחדים לגידולו. אפילו בי״ס גבוה למשק־הכפר היה הרבה, הרבה קודם זמנו. כי האגרונמים היותר מומחים לא יקימו מתוכם חרטומים כאלה שיבראו מעפר האדמה אכרים. על אלף אכרים — אגרונום אחד די והותר, ואם אכרים אינם — מה יעשו האגרונומים? אבל התעוררות כזו עוד אפשר היה להצדיק בסקירה ראשונה; עבודת־האדמה תלויה באקלים ואפשר למפקפקים להרהר אחרי המהליטים כי האגרונם שלמד בחו״ל ושתורתו ברורה לו, כשיהיה שנה או לכל היותר שנתים בא״י, ידע את התנאים המיוחדים של האכרות הארצ־ישראלית לא פחות מיליד הארץ; הנה בלתי־מובן לגמרי למה לגדל אינג׳נרים על חשבוננו בא״י, בזמן שיש לנו מן המוכן די והותר; הן חוקי המכניקה בודאי אינם תלוים באקלים; והידיעות המעטות התלויות בארץ אפשר בודאי לקנות גם לאלה שגמרו בחו״ל, לאחרי שישבו בה זמן קצר.

מסלת־הברזל הבגדדית בלבד אינה יכלה איפוא ג״כ להיות הדרך שתוביל מבי״ס טכני גבוה לכבוש הארץ, והדרך הזו, שבהטעמה מיוחדה הראו עליה בועידה של ציוני גרמניה, היא בודאי „דרך־הרוח״. כמעט שמפרש הזכירו את המרכז הרוחני. הנה ימים באו! אפילו בגרמניה התחילה לזרוח שמשה של הציונות הרוחנית משקעה אותה של המדינית. אבל מרכז רוחני בלי בסיס ממשי — יד איזה אמן תעשה הפלא להקימו? הן תלוי על בלימה לא יוכל להיות אפילו מרכז רוחני שברוחניים, ואותו מרכז, שממנו עתידים להמשך צנורות־השפעה בשביל כל בני־הגולה, מהיכן יינק בעצמו? אנחנו מפיצים רקלמות לשם תעמולה ע״ד הסביבה העברית, החיים העברים, נצני היצירה המקורית שבא״י, ולאט לאט מתחילים אנו בעצמנו להאמין בהן, כאלו יצאו מפי אחרים ולא מפינו אנו. אבל לאמתו של דבר הן עוד לא נעשה דבר. אוירא דא״י כשהוא לעצמו מכיל אמנם בקרבו חומרים ידועים, היכולים לחזק את רוחם של החלוצים המעטים הבאים הנה להקים ניר לרוח העברי, אבל אותו אויר בלבד אינו מספיק; הוא מביא לעולם גם גדולים צרפתיים, גם גרמניים. הסביבה הארצ־ישראלית הכריחה את הגרים הבאים הנה ללמוד ערבית במדה שהיא דרושה לצרכי יום, הכריחתם ללמוד גם קצת צרפתית; הגרים מצרם הכריחו את הערבים ללמוד לדבר רוסית, קצת זרגונית; השפעה הדדית זו כבר נכרת; אבל אותה סביבה לא הכריחה עוד את הבאים — מלבד יחידים יוצאים מן הכלל — ולא את התושבים ללמוד קצת עברית; ומי שלא הביא ידיעת שפה זו מבית רבו, לא למדה בא״י. ולא נטפל להמעטים הלוחמים את מלחמתה. לפי שעה העברית היא רק השפה של חלק מהתינוקות; ויש להם אמנם תקוה מהדור הבא, אם לא תבא באמצע השפעה זרה מבחוץ; אבל איפה הנה הסביבה שכלה עברית?

והנה יוקם בי״ס גבוה! פרופיסורים, שיקראו שעוריהם עברית, לא ימצאו לנו בעתיד קרוב; אפילו מורים בשביל גמנסיה עברית אנו משיגים לא בנקל; אלא מאי? השעורים יקראו בשפה אחרת. הסטודנטים ברובם יבאו מרוסיה, וברובם, כנהוג, לא ידעו עברית, והשפה המדברת שלהם תהי — רוסית. לא יעזבוה אפילו בא״י. ולמה? הן גם הציונים היושבים מכבר פה לא עשו כזה. אין עוזבים שפה, שהתחנכו עליה, שקבלו בה ראשית ההשכלה, אלא אם יש כח גדול מן החוץ האוחז פשוט בציצית הראש ומכריח לעזבה. ואם הצעירים הלומדים בחו״ל, השומעים שעורים בשפה המתהלכת שם, לומדים מספרים הנכתבים בשפה זו, מוכרחים בכח הסביבה לפעמים לדבר בה, אינם יכולים בכ״ז להפרד מן הרוסית שלהם אפילו לזמן קצר, וכמעט שמריקים הם את השעורים היוצאים מפה הפרופיסור לאזנם רוסית, ובשפה זו כמעט שמשנים הם אותם. איזה כח יכריחם בא״י להתחיל חיים עברים שלמים? מאיזה מקור תתחיל שופעת „הסטודנטות החפשית״ שחולמים עליה? הפרופיסורים לא יכניסו את הרוח החדש. הסביבה הישנה בודאי לא תתחדש. אדרבה, תחת אשר עד עכשיו באים הצעירים הנה רק אדעתא דהכי להתחיל חייהם מחדש ולהתנער משרידי הגלות, הנה יתחילו לבא סתם צעירים, מפני שימצאו כאן תנאי קבלה יותר נוחים, והם יהיו הרוב, וביניהם יתבטל גם המעוט, שעכשיו הנה כח ידוע; והמכשולים על דרך הבאים לחנך דור שכלו עברי יגדלו — ע״י רבוי־השפות שישרור — שבעתים. אלו הן השערות בעלמא, אבל אנחנו רואים כבר כעת את הדיסהרמוניה שה„רוסים״ המעטים מכניסים בעבודתנו בא״י. „רוסי״ אחד! מכריח חברה שלמה להפסיק דבורה העברי ולהתחיל ברוסית.

תחת שמי א״י תפרח איפוא הרוסית, הגרמנית וכל השפות שתרצו, ורק לא העברית! ובאין אחדות השפה — אין שלמות החיים, אין יצירה מקורית, אין מקום לתחיה לאומית. היכן היא איפוא בבי״ס, שהשפה השוררת בו לא תהיה העברית, התשועה שתבא לציונות? הרי זוהי ה„פוליטיקה״ הסלולה של כמה וכמה מוסדות צדקה אחרים. חברת „מפיצי השכלה״ היתה משאירה עירות נדחות בלי קרן אור ועסקה בגידול אקדימיקים. הללו רעבו לפת־קיבר והללו התפטמו במריאים. כשרונות מצוינים בקרני־חשכה הלכו לאבוד ועל חשבונם גדלו בעלי השכלה גבוהה; בהם ראו תשועת ישראל; הם הלא ימיתו ב„שבט פיהם״ את סנבורין וסיעתו. החניכים הללו גדלו. ואף עשו פרי ע״ת של כלל ישראל, ואת „שבט פיהם״ לא רצו להקדיש למלחמת־מצוה, מפני שהיה שקוע יותר מדאי בצרכי חול. במערב אירופא, במקומות שאורו של ר׳ שמשון רפאל הירש יגיה, הנהיגו ג״כ תכסים כזה. „פריים קורנט״ של מצוות היה תלוי על פתחם של העסקנים, והמשכימים אליהם היו יכולים להיות בטוחים כי לא ישובו ריקם; קיום כל מצוה, הכל לפי שכרה בעולם־הבא, סקל בעוה״ז דרך לדפלום, גם לכתר דוקטור. חנכו בעלי השכלה גבוהה להראות, כי אפשר להיות מלא חכמה כרמון ומלא מצוות כרמון; וגם החניכים האלו גדלו ועשו פרי, וכשהכל היה מונח בקופסא, התחילו לעשות בפהרסיא את אשר עשו קודם בחדרי חדרים — הקדיחו את תבשילם! — ואנחנו מגדלים לשם כבוש־הארץ. לבי יקפני שלא יעלו יפה גם חשבונותינו אנו . . . אם אינכם מאמינים, הרי בתי־הספר הגרמניים, הצרפתיים שבנו נשר מא״י למצרים ולקנדה בשביל חניכיהם. סיוע לבי״ס שהשפה השולטת תהיה בו, כפי שאפשר לקוות גרמנית — זהו קשור כתרים לאלהים זרים! ישמחו אחינו הגרמנים. כי מה להם ולהישוב? הם באים לטפל בנו, מפני שהחברות הזרות הקיאון מתוכן, ומבקשים הם מרחב „צור ענטפאלטונג איהרער ענרגיע״ בתוכנו, ודי להם, אם מוצאים איזה כלי־קבול להמון רחמיהם; די להם, אם צעירים אחדים יכבשו בזכותם מעמד בחיים; תשמח גרמניה שמעשיה נעשים ע״י יהודיה; הצרפתים, והאנגלים יסדו כבירות בתי־ספר גבוהים, כדי להגדיל השפעתם על יושבי המקום, ובהשפעה הגרמנית — יעסקו היהודים, וכל הדבר הגדול הזה, העולה לממשלות אחרות במליונים, תעלה לממשלת גרמניה — באותות כבוד אחדים. אבל אל גיל ואל רנה במחנה הציונים!

לציונות לא תצא מבי״ס כזה בעתיד קרוב לא תועלת רוחנית ולא חומרית, לכל היותר אולי יהיה מקלט לצעירים המוכרחים לנוע אל בתי־מדרש חכמה שונים וסובלים מהגבלות שונות. ואם רק לשם כך נבנה הבית הזה — למה דוקא מעבר הים הגדול ולא מעבר לאוקינוס? הן גם שם ישנו האותונומיה הדרושה להם לא פחות מאשר ישנוה כאן. ושם אפשר יהיה לרכש כחות־לימוד ומכשירי למוד כאלו, שבא״י לא תשיגום.

אילם השאיפה לברא מקלט בטוח בשביל הצמאים לאומנות גבוהה אינה אלא חלום נאה בלבד. לא בידנו לתת פתרון גמור לשאלה זו. בשעה שצעירנו היו באים במתי־מעט, קבלה אותם בזרועות פתוחות אפילו פרוסיה הנחשלה. בשעה שהחלו לבא המונים המונים, התפקעה גם סבלנותה של שויציה החפשית. לצעירינו, שהתגדלו בתנאים מיוחדים, בסביבה מיוחדה, יש השקפות אחרות, נמוסים ומנהגים מיוחדים; תמיד הם „שכורי אידיות"; תמיד הם להוטים אחרי „תקון העולם"; כל רעיון תופס מוצא בקרבם קדושים ומעריצים; א״א לדרוש מצעירים דעה מיושבת; א״א לקרר את רוחם ע״י התוצאות שיכולים הם להביא במעשיהם. ובכל מקום שיבאו בהמון ויתחילו לחיות „חיים קולוניליים", תתחיל „חכמתם לרונן בחוצות" ויהיו לחוחים ולצנינים בעיני חלק מיושבי הארץ. אפילו בממלכה יהודית מתוקנה היו הנודדים האלה אורחים בלתי רצוים בעיני „האורחים שאנני־העולם". אבל האור המזהיר, שרגילים אנו לראותו בעתיד, אל יסמא את עינינו כבר היום . . . ואל לנו לשכח כי איננו עוד אדונים לעצמנו. ואל לנו לשכח, כי בכל מקום שצעירינו המתלמדים יגלו, תגלה אתם השאלה הסטודנטית; תתגלגל גם — למקום ה„מרכז"; כי השאיפה אחרי „הבאת סדרים" כאן הלא תגדל עד בלי סוף... וכאשר תתעורר במקרה שלפנינו שאלה זו, תגרור אחריה כמה וכמה שאלות, שהכל תלוי בהן . . . ובהגיע שעתן, יראו כי להרבה ממנהיגי הציונות לא היה מבט מדיני יותר רחב, מאשר להצעירים הפזיזים...

כן, בשביל לקלקל, בשביל לסבך אותנו בשאלות שלא יהיה לנו מוצא מהן, יספיקו מאות צעירים אחדות. אבל כי המספר לא יגדל מזה אין שום ספק. והחלום, כי בי״ס טכני ימשך בני עשירים ולרגלם קפיטלים, אינו אלא עורבא פרח. לבי״הס הגבוה שלנו לא נוכל למשוך כחות מלמדים גדולים. אם הצרפתים והאנגלים לא הביאו את האוניברסיטאות שיש להם בבירות למדרגה כזו שהאוניברסיטאות עומדות עליה בארצם, והגומרים שם אינם זוכים לשם כזה, שזוכים אליו הגומרים באירופא — אנו מה כחנו? מי יבא איפוא אלינו? למי שיש רק איזו אפשריות ילך ל„מארי רחמא". אפילו ציוני נלהב שבנלהבים לא ילך ללמוד משום חבת הארץ בלבד לא״י, אלא ילך למקום שאפשר לשאוב חכמה ממקור ראשון, במקום שמכשירי־הלמוד עומדים ברשותו בשפע; ודוקא לשם חבת־הארץ, בשביל ששואף להביא לה תועלת, ילך ללמוד באירופא; כי סוף־סוף „הגהינם" של הסטודנטים בחו״ל אינו כלל נורא, כמו שרגילים לתארו; סוף סוף אינו מרגיש כלל גלות (!) על ספסל הלמודים; והפרופסורים, מלבד אולי איזה יוצא מן הכלל, אינם שמים הבדל בין הגר והאזרח; לכל היותר גלותם מתבטאה בזה, שאין להם דריסת־הרגל בקורפורציות סטודנטיות, ושלילת זכות זו מצערה אולי את אחינו הגרמנים, אבל לא את צעירינו. לא״י יבאו רק אלה שעים התעודות שיש בידם לא יקבלום בבתי־מדרש באירופא, וכאן ימצאו תנאי־קבלה יותר נוחים. ובשביל המעטים האלה כל הרעש? —

יש קרן קימת בשביל יסוד בית־ספר גבוה — למה הבהלה להשתמש בו קודם זמנו? תהא מונחה! חפצים אתם בעבודה תרבותית שתביא גם תועלת חמרית מוחשית בצדה — האם צריך לחפשה בבתי־ספר גבוהים? אם חסרים מומחים אחרים בשביל הארץ, יקצבו איזה סכומים בשביל צעירים בעלי כשרונות שגמרו, כדי שתהא להם האפשרות להשתלם, ויהיו גם המומחים במדה הדרושה.

אחת משתי אלה: או עלינו להקים דור בא״י, שכלו עברי ומחובר אל שפתו, דבוק וחי בה; דור שיברא סביבה עברית כזו, שהיא תגרוף לתוכה זרמים אחרים ולא תגרף בהם; או לחנך מבעלי כשרונות מצוינים שבתוכנו פרופיסורים; וגם זה אפשר אם יתנו אמצעים לאלה שגמרו להשתלם ולהשתכלל. כל זמן שאין לנו לא הא ולא הא — אין לדבר עוד מרכזים רוחנים בא״י.

לוד, תמוז אתתל״ט. א. ציוני.

היהודים והיהדות באונגריה.

ג.

ההבדל העצום בין היהדות במזרחה של אונגריה ובין זו שבמערבה אפשר היה להגדיר בקצרה: המזרח הנהו כלו לאומי, כלומר כל צורת החיים שלו וכל השקפת העולם שלו הנן לאומיות, מקוריות ומתאימות אל היהדות המסורתית, בעוד שהמערב כבר קלט לתוכו פחות או יותר יסודות זרים, שאיפות להתבוללות ונטיות ל„אידך גיסא". אותן השאיפות להתבוללות אנו מוצאים אפילו בקרב אלה מן המערביים המתחשבים על האדוקים, ואפילו בין אלה העומדים בראש האדוקים, כמו שאנו מוצאים אותן ג״כ בין האדוקים האשכנזים והאנגלים . . . ההתפלגות היותר טבעית והיותר מתאמת לעצם הדברים אצל יהודי אונגריה היתה איפוא אלו התפלגו ללאומים ואנטי־לאומים מצד אחד, והלאומים עצמם היו צריכים להתחלק שוב למתקדמים ומשמרים או יותר נכון ל„משכילים" ו„חסידים". חלוק כזה אנו רואים גם בגליציה וגם באוסטריה. ואולם התנאים של חיי המדינה האונגרית והמצב המיוחד של היהודים שם, לא הניחו לרעיון הלאומי להתבטא שם בברור כל כך, וההתפלגות יכולה היתה להתפרץ רק דרך קו אחד והוא קו הדת והאמונה. יש לנו איפוא רק שתי מחנות: המתקנים והמשמרים.

בין המשמרים האונגרים הנך מוצא: חסידים חוטפי שיריים ומאמינים בנסי הרביים מן המין היותר גרוע, וגם בעלי השכלה פחות או יותר, שלבם ונפשם לעמם ולקדשיו ושחרדים באמת על היהדות המסורתית, מפני שהם רואים בה חוות לאומית גדולה; ואולם יש שם ג״כ „מדיארים בני דת משה", שאינם טובים במאומה מן ה„גלויבענסגענאססען" ה„איזראעליטים" שבכל המדינות. וכל זה נקרא בשם כולל אחד: אורטודוקסיה . . .

ביחוד מעורר תמהון „האדוק" היהודי במערבה של אונגריה. זוהי בריה מלאה סתירות הגיוניות וערבוביות היותר מפליאות, אם לא נחשבהו לנוכל ואוחז עינים או לחסר מח לגמרי. שערו בנפשכם: איש משכיל שגמר לפעמים אפילו בית מדרש גבוה, ושאי אפשר בכל אופן שלא יהיה לו עכ״פ איזה מושג שיהיה מן התרבות האירופית החדישה, מקניניה ורכושה המדעים והמוסרים. יכול אני לצייר לי שיהיה איש כזה אדוק מאד באמונתו ודבק מאד במנהגי הדת; אבל אי אפשר שלא יהיה לאיש כזה השגה יותר עמוקה ויותר חדישה ע״ד היהדות ויסודות האמונה, מאשר יש לו לאיזה חסיד שוטה בן כפר שלא ראה מימיו לא את העולם ולא ספר חכמה ודעת. הלא קשה לנו לחשוב, כי איש כזה מאמין באמת בנפלאותיו ומופתיו של הרבי הקדוש, אלא א״כ הנהו מטומטם המוח או צבוע מתקדש. אי אפשר לי להבין שאיש נאור, בעל השכלה אירופית, יאמין באמת, כי השפה העברית קדושה במובן זה, שאין אנו רשאים להשתמש בה בשביל עניני חול, ושיהודי רוסיה הנם רעים וחטאים דוקא בשביל שמחללים את השפה הקדושה וכותבים בה עתונים וספרים כלליים ודברי חולין... כך קשה לי להבין את אותו היהודי הנאור והאדוק ביהדות, היודע את התורה ולומד בה תדיר ושיש לו ג״כ ידיעה בתולדותינו והחושב את עצמו למדיאר אמתי עפ״י לאומיותו, ומדבר על אחיו יהודי ארץ אחרת כעל נכרי, כעל זר לגמרי.

כל זה מראה לנו שה„אורתודוקסיה" האונגרית אינה מפלגה שנדלה מתוכה, מתוך השקפת עולמה ומתוך הסביבה שבה גודלה ונתחנכה, כ״א הנה יותר מחנה של נרדפים על צואר, אשר תקיפותם של המתקנים ומזמותיהם להחריב כלה את היהדות באונגריה, קבצום יחד בכדי לעמוד על נפש היהדות ולהלחם במחריביה; הרגש הזה, מלבד שהוא מאחד את היסודות השונים והמשונים, הזרים איש לרעהו עפ״י החנוך והשקפת העולם להסתדרות חזקה אחת, עוד נותן לחברי הסתדרות זו היכולת להלחם בתקיפותם של ה„גבירים האדירים".

ואולם אך יצליחו אדוקי אונגריה להסיר את המכשול הזה מעל דרך היהדות האונגרית ולשבור את גאון המתקנים, אז אין ספק כי תתפרץ המלחמה בכל עוז בין היסודות השונים שבקרבה. ויותר מכל תרים ראש היהדות הלאומית, שתקשור אז את המלחמה בשאיפות להתבוללות, שכבר השתרשו ושעוד הולכות ומשתרשות בקרב האדוקים עצמם. אותות מבשרים את בוא המלחמה ההיא כבר נראו פה ושם; סכסוכים קטנים וגדולים בין הלאומיים ומתנגדיהם כבר מתפרצים גם עתה פה ושם ואופי הנהו המקרה שקרה בקאשוי, שהקהלה האורתדוכסית החליטה לשלול את זכות הבחירה (למועצת העדה) מאת בעה״ב שבאו הנה לפני שלשים שנה בערך מגליציה ובארו את החלטתם זו בטעם, כי „בין הגליציים מתחזקת התנועה הציונית וסכנה נשקפת כי תתגנב הציונות לאט לאט אל המועצה ותהפוך את כל הקערה על פיה״. החלטה זו מצאה כמובן הסכמה ורצון בספירות ה„רביים״, וכל השחורים שבין האורתודוכסיה ענו עליה „אמן״. אבל האדוקים המשכילים ואפילו העתון המרכזי של ההסדרות הארוקית קראו להחלטה זו בשם נבלה ויאמרו כי „אעפ״י שמצד יחוס הציונות להדת אין אנו מתלהבים לרעיון זה, וגם מטעמים מדיניים לא יסכון לנו שתתפוש הציונות מקום חשוב בחיי הצבור שלנו; אבל לשלול משום זה את זכות הבחירה מאנשים כנים ויהודים כשרים לא יתכן בשום אופן״. ואפשר שמשום גלוי דעת זו של העתון הרשמי ושהיא בוראי ג״כ דעת ראשי האורטודוכסיה היושבים בבודפשט, באה תיכף פקודת המיניסטריום לבטל את החלטת שלטון הקהל בקאשוי.

יכולים אנו איפוא לקוות, כי כאשר תחדל סכנת התקונים המרחפת עוד על פני היהדות האונגרית, ימצאו בקרב האורתודוכסיה עצמה די אנשים אשר כבר יהיו מוכנים לקבלת התורה הלאומית ואז תברא ותתפתח מפלגה היודעת לאחד את ההתקדמות האנושית, את מיטב התרבות האירופית, עם המסורה העברית וערכיה ההיסתוריים, ואז תשוב היהדות האונגרית לקחת חלק בעבודת היצירה הלאומית של אומתנו.

גם ה„ניאולוגים״ אינם מעור אחד. מה שמצין אמנם את כלם הוא העדר כל רגש לאומי והתנכרות מחלטת לעם היהודים בתור עם, אבל יש ביניהם ג״כ אוהבי העם עפ״י דרכם ודבקים ביהדות עפ״י דרכם. יש כאלה ביניהם שמנהגיהם „המתוקנים״ כבר נתקדשו בעיניהם, מפני שחונכו וגודלו בהם והם מגינים על המנהגים האלה לא מפני שאיפתם לתקונים, לחדשות, כ״א מפני שהיו למשמרי התקונים. חביבה להם היהדות כמו שנחלוה מהדור העבר והיא היהדות הניאולוגית, ולכן ישמרו עליה. אמנם מעטים מאד כאלה במחנה הניאולוגים, אבל ישנם, ואלה מפנים דרך לתנועה הלאומית אשר תחדור גם אל הניאולוגים, כאשר חדרה כבר אל האורטודוכסים. כי יש מקום להשקפה לאומית גם בקרב הניאולוגים אפשר כבר לראות מזה, איך הם משתדלים לאחד את כל העדות העבריות באונגריה לצורך הגנה על עניני היהודים הכלליים. בדעת או שלא בדעת הנם מבטאים פה תביעה לאומית עמוקה, כמו שעשה גם הפרום. פיליפזון ביום־היהודים שלו בגרמניה... האדוקים חושדים אמנם את ה„ניאלוגים״ במזמה וערמה כמוסה, לרכוש להם שוב ע״י ההסתדרות הכללית את העמדה הראשית בתוך היהדות. אבל אין לחשד זה כל בסיס; עכ״פ הנהו מגוזם ביותר, כידוע לכל הבקי במצב הענינים. מכל מה שנראה לעין הבוחן האוביקטיבי, אפשר להחליט, כי לאט לאט מתעוררת גם בקרב הניאולוגים ההכרה, כי שקר נחלו אלה שהגדירו את היהדות בגדר דתי לבד (אולי עורו האדוקים עצמם לשנוי ההשקפה אצל ה„ניאולוגים״) וכי יש ליהודים מלבד עניני ביהכ״נ עוד הרבה ענינים חשובים, שצריך לדאוג להם בקבוץ כל הכחות ובהתאחדות כל הידים העמלות. לע״ע אין להם די אומץ רוח להודות בגלוי על לאומיותם המיוחדת, ועדיין אינם חדלים להכריז על מדיארותם, אבל די לשמוע איך הם מדברים עיד ה„פאטערלענדישע יודענהייט״ כדי להבין שמתחת לקרום המדיאריות פועם לבם העברי.

העדות הניאוליגיות מאוחדות ע״י ה„קונגרס״, כלומר ע״י אספת ראשי העדות וע״י הלשכה הראשית העומדת בראשן.

כמובן גם העדות האורטודוכסיות מאוחדות ע״י אספה כללית של ראשי העדות והרבנים, וגם בראש הסתדרותם עומדת לשכה מרכזית.

לשניהם יש מוסד הנקרא בית־דין מתוך, שתעודתו לפשר ולתוך בין הצדדים בכל מחלוקת וריב אשר יתעוררו בתוך אחת העדות פנימה, בין הקהל והרב, בין ראשי הקהל והעדה או בין חברי המועצה של הקהל ביניהם לבין עצמם. הבית־דין המתוך הוא כעין מוסד גבוה להעדות אשר אליו יגישו כל דבר ריב ומשפט ושלהחלטותיו יש עוז ותוקף משפטי, כדי שלא יצטרך המשפט לבוא לפני ערכאותיהם, ולחלל שם שמים. בשביל המוסד הזה ראוים יהודי אונגריה לתהלה, כי על ידו מעטו מאוד המקרים שיבוא ענין היהודים לפני השופטים הנוצריים וע״כ ימעטו מקרי חלול השם, שלדאבון לב כה רבים המה בארצות הגלות האחרות. אגב, אופית היא העובדה שהעדות ה„אורטודוכסיות״ מרבות להביא משפטיהם לפני הבי״ד המתוך מאשר העדות ה„ניאלוגיות״.

ה„ניאלוגיים״, בהיותם יותר חדישים ויותר משכילים, יש להם גם הסתדרות יותר חזקה, כלומר: העדות השייכות ל„הקונגרס״ לא תזיננה מן הפקודה היוצאת מן הלשכה המרכזי שלהם אף כמלוא נימא, בעוד שהלשכה המרכזית האורטודוכסית אנוסה ללחום פעמים רבות בחוסר המשמעת בקרב ההסתדרות שלה. ההסתדרות של האדוקים רכשה לה את האוטונמיה רק אחרי מלחמה רבה ועצומה וכמו שטוענים ה„ניאלוגים״, „באופן מתנגד אל החוקים״. מני אז לא חדלה המלחמה בין שתי ההסתדרויות. בתחלה היתה המלחמה מצד ה„קונגרס״ כנגד האשור המתנגד להחק של הסתדרות האדוקים וידרשו לבטל את האוטונומיה של קהלות האדוקים ולהכיר רק את ה„קונגרס״ בתור בא־כחה של הדת היהודית באונגריה. למלחמה זו יש גם יסוד מעשי ואיננה רק מלחמת־הדעות. כי הדת היהודית, כאמור, בהיותה שוה באונגריה בזכיותיה לדת הקטולית, הרי מחויבה הממלכה לחלק גם לדת זו חלק מן התקצ״ב בשביל הדתות. אמנם אין חובה זו מתמלאת בשלמות, אבל בכ״ז נותנת הממשלה ששים אלף כתרים לשנה לצרכי הדת היהודית. והנה עד שלא נתאשרה ההסתדרות של האדוקים היה כל הסכום הזה בא לקופת ה„קונגרס״, בעוד שמשעת האשור הוא צריך לחלקו עם ועד האדוקים. מצד שני גרם פרץ זה להתרופפות הכחות של היהדות ולהחלשת עמדתה כלפי הממשלה. הממשלה התחכמה תמיד להשיב אחור את דרישות כל אחד מהצדדים באמתלא, שאין זה דרישת היהודים כלם: רק חלק אחד דורש. ע״כ התבכרה לאט לאט המחשבה אצל הניא־לוגים כי מאחר שאי אפשר כבר לבטל את מציאות ההסתדרות הארוקית, הרי טוב להתאחד אתה, כדי להופיע עכ״פ כלפי חוץ בתור יהדות מאוחדה ותקיפה ולאכוף באופן כזה את הממשלה שתשמע לתביעותיה של היהדות הזאת. וראוי להעיר שרוקא מצד הניאולוגיה יצאה הצעה זו ונופצה עד עתה אל סלע מאונם של הארוקים.

בהיות שעיקר זכות קיומן של ההסתדרויות הם עניני הדת וביה״כ, מובן הדבר, כי שאלת הרבנות צריכה לתפוש בהן מקום בראש. ואמנם שתי ההסתדרויות דואגות לחנוך רבנים טובים ומתאימים לתעודתם. לה„אורטודוכסיה״ יש לתכלית זו כבר ישיבות, שהנכברה בכולן היא ישיבת פרסבורג המפורסמת. ישיבה זו היתה כבר ליהדות האונגרית את אשר היתה ולוזין ליהדות הרוסית, אבל עד עתה רק בנוגע להתורה התלמודית. מה שיש ליהודי אונגריה מן הלמדנות ודעת התורה, היא חיבת בעד זה תורה להישיבה הפרסבורגית. ואולם בעת האחרונה התחילה גם הציונות לבנות לה קן בישיבה זו ועם הציונות חדרה לישיבה זו, כמובן, גם ההשכלה העברית. וע״כ יש לחשוב כי גם בבחינת הלאמת היהדות תהיה פרסבורג לאונגריה מה שהיתה ולוזין לרוסיה.

הישיבות מוציאות אמנם רבנים ראוים לשם זה ואולם על שכם ה„אורטודוכסיה״ האונגרית עמוסה ג״כ החסידות ו„הצדיקיות״ הסבלה בה

מנפש ועד בשר. באונגריה פרה ורבה אותה החסידות, שכל ענינה אינה אלא אמונה באנשי מופת ושהכח לעשות מופתים הולך ונמסר בירושה מבלי שום צורך להתכונן לזה גם מצד עצמו... ע״י פוגשים אנו באונגריה על כל צעד ושעל ב„נכדים" ו„בני אבהן" למיניהם. די לו לבר־נש לחביא כתב יחוס שהוא יוצא־ירך של פלוני הצדיק, והרי כל השערים פתוחים לפניו: הרבנים נותנים לו התרות־הוראה וראשי הקהל מפקידים אותו לרב, מבלי לדקדק כלל אם הוא ראוי לאצטלא כזו. וע״כ רבו בקרב רבני אונגריה עמי הארצות, הבורים והגסים, שחרפה להיהדות הרבנית התלמודית, כי אנשים כאלה נושאים עליהם את השם „רב"...

לא יותר מרהבת־עין הנה התמונה שאצל הרבנים הניאולוגים. אצלם אמנם אין יחוס אבות מכריע לקבלת רב, כ״א דורשים ממנו תעודה של הסימינר ותואר ד״ר לפילוסופיה אבל הסמינר ה„ניאלוגי" בבודפשט כה ממעיט לתת לתלמידיו מדעת היהדות, עד שבעת האחרונה התחילו להשתנות המקרים, כי גם עדות ניאלוגיות אינן חפצות לקבל להן רב מן הסמינר הזה כ״א דורשים דוקא תעודה מבית ספר לרבנים בארץ אחרת...

הסמינר הניאלוגי אינו נותן מאומה ואף אין למי לתת. כי מעטים בין „הניאלונים" הצעירים, הרוצים להקדיש עצמם למשרת הרבנות, כי הלא מי שהוא בעל כשרון יוכל לעשות את דרכו בחיים, אם ילמוד את תורת המשפטים או את הרפואה. ומצד החפץ ל„הגות בתורת ד'" בודאי לא ילכו לבקש את הסמינר. ואלא מי בא שמה? מי שאין לו תקוה אחרת בחיים, בני העניים שאין להם יכולת לגמור את למודיהם החלוניים. אלה מוצאים להם את המקלט האחרון בהסמינר העברי, ומהם עומדים אח״כ רבנים ומטיפים באונגריה.

פלאי.

בן־עמי.

מִסֵפֶר הילדות.

(תרגום ברכְטוביָה מן הכ״י).

III.

— ראה נא את מר בר רב אשי שלנו — קבלה הדודה לאת את פני מיד כשנכנסתי אל הבית — בחצי הלילה הוא בא הביתה. לא הספיקה לו השעה לשחק באגוזים כל היום עם הפוחזים. אמך מבקשת אותך בכל קצות העיר. חוששת היא, שמא נאבד חס ושלום אוצרה היקר.

זאת היתה לי הפעם הראשונה, שהדודה זכתה אותי ב„מאמר" ארוך כזה. רק לעתים רחוקות היתה אומרת לי מלה אחת או שתים. צריך להודות שגם עתה עשתה את עצמה כאלו היא מדברת לאחרים. כל זמן הדבור לא הסתכלה בפני.

אנכי השיבותי, כי עתה לא שחקתי באגוזים, אלא מהלך. הייתי קצת עם אחי דוד.

— יספר דברים כאלה לאמא, לא לי. כיסיו מלאים אגוזים והוא תם הוא, אינו יודע מאומה! יגדל ויהי לאיש הגון. מחבריו ניכר. עם מי הוא מתחבר? עם חבר פוחזים וריקים!

— אמת, אסון גדול הוא אם הוא משחק באגוזים עם חבריו — התערב בדבר פישיל, חתנה של הדודה — הלא על כן נערים הם לעשות מעשה נערות. וכי להגרר אחרי סינורה של אמא הוא צריך? בכל אופן לא יהיה גרוע מן הקדיש היקר שלך, ואולי גם טוב יהיה ממנו. גם עתה חכם הוא ממנו עשרים פעמים.

— אם כן הדבר — קפצה הדודה כמו שנשכה נחש ואמרה — לא תדרוך עוד כף רגלו על סף ביתי! שומע עתה? מחר ואמרת לאמך, כי אינני רוצה, שתשהה בביתי אפילו רגע אחד!...

— כן! — התל בה פישיל ואמר — דברי נא לכל הפחות דברים ברורים למען ידעו! מה ענין האגוזים לכאן? עתה הדבר פשוט ומובן מאליו. סבורה היית, שימסרו אותו בקרוב לשרת בחנות ולא יהיה עוד עליך למשא. באמת, מה לו לנער אומלל, בן אשת אלמנה, שאין לה מקום בעולם להניח עליו את ראשו, לשבת ולעסוק בתורה? אבל כשראית שהכניסו אותו לישיבה ואת תהיי חיבת בפרנסתו עוד זמן מה — בערה חמתך בקרבך והיתה כאש עצורה בעצמותך. עתה נלאית כלכל והגדת את כל אשר בלבך. טוב ויפה מאד, חותנת! עתיד הקדוש ברוך הוא להתקין לך כסא של זהב בעולם הבא בשכר המעשים הטובים, שעשית לעצמך ולבשרך...

ככלותו לדבר אחז בידי והוליכני לחדרו. אנכי בכיתי תמרורים והוא היה כים נגרש ופניו חורו מאד.

אחרינו יצאה גם אשתו חנה׳לי, כולה סוערת ופניה הלבינו. היא ישבה אל השלחן ותפפת עליו באצבעותיה מתוך התרגזות גדולה. ופישיל התהלך בחדר הקטן אנה ואנה בצעדים גדולים נרגז ונרעש ודוחף כל פעם דבר מה מכלי הבית. בחדר שורה דממה מחנקת, מלאה אדים כבדים, ומתוך הדממה נשמעו כפעם בפעם צעקות הדודה עולות ובאות מחדרה והיו כקולות הרעמים, אשר ממרחקים יבאו לבשר סערה מתחוללת.

פישיל נגש אלי מזמן לזמן ומבלי דבר דבר הביט עלי בחבה וברוך, כמו רצה להרגיע אותי במבטיו, אבל אנכי לא יכלתי למשול ברוחי והוספתי לבכות מרה. ידים גסות אחזו בי וכטיט חוצות בוססו אותי ואת כל גאותי ואת כל שמחתי. עוד הפעם ראיתי את עצמי עומד לפני התהום העמוק, אשר כל מוצא אין ממנו. עוד הפעם יתחילו הטלטולים והנדודים וגם אחרית לא תהיה להם.

— אתה צדקת בלי שום ספק, זה מובן מאליו — הפסיקה חנהלי ראשונה את השתיקה — אבל לא היה לך לגעת בכבודו של ברוך. מה ענינו לכאן? וחוץ לזה צריך היית לדעת שעל ידי כך תפקע סבלנותה לגמרי. עתה ראה את אשר עוללת!

— אולת את מדברת — נענה פישיל בקול ענות חלושה — אם לא עכשיו היתה מוצאת לה בפעם אחרת תואנה לגרש אותו. הלא זה דבריה תמיד, כי שמו עליה מעמסה גדולה מנשוא. הוא מרושש אותה! והיא עודנה מתימרת לאשה חסידה — גדול הוא ערך חסידותה! הנשמע כדבר הזה, כי אשה יראת ה' תמאן לפרנס נער, ודוקא בשעה שהוא מתחיל ללמוד בישיבה?! הרי אפילו אשה עניה תגרנית בשוק מוציאה את הפרוטה האחרונה מכיסה לפרנס את הלומדים בישיבות ובבתי־מדרשות!

— גם אנכי איני מבינה מה היה לה — השיבה חנהלי — הצרות הן שהביאו אותה לידי כך. הצרות קוטעות את ראשו של אדם ומטמטמות את לבו. אבל מה לעשות עתה עם הנער? מה פשעו ומה חטאתו? — ועוד הפעם תופפו אצבעותיה על השלחן.

הדלת נפתחה חרש ועלמה צעירה כבת שבע־עשרה נכנסה אל החדר. זאת היתה פסי, הבת הצעירה של הדודה. היא הניחה לפני פרוסות מצה אחדות משוחות בשומן־אוזים וממולחות מלמעלה.

היא נתנה את עיניה בכל הנמצאים בבית ועל שפתיה נראתה בת־צחוקה התדירה, שעליזות ולגלוג השתמשו בה בערבוביה. אחר כך אמרה לחנהלי בקול, שקצתו תמימות וקצתו התול:

— הטרם ידעת את אמא? כדאי הוא הדבר לטפל בו! כעסה ואמרה מה שלא היתה צריכה לומר...

לא, פסי, אל תדברי כדברים האלה — השיבה חנהלי בנחת — משל אומרים הבריות: השכור מוציא על דל שפתותיו מה שהפקח מסתיר בכליותיו. הוא מחריב את ביתה באכילתו ושתיתו! יהי רצון שכל השונאים אותנו לא יכניסו יותר ממה שהיא מוציאה עליו! הזר הוא בקוץ מונד בעינים. אבל לא כך צריך להיות! בושה וחרפה היא! חובה היא לדעת דמעות של אלמנות ויתומים מה הן, ומה טיבן.

— איני יודעת — אמרה פסי בקול, שאיזו קרירות נשמעה בו, ויצאה.

רעב הייתי מאד ואכלתי מתוך דמעות את המצות שהביאה לי עד הפרוסה האחרונה.

קראתי קריאת־שמע ועליתי על הספה, שעליה הציעה חנהלי את משכבי. לאחר שכבו את הנר וכולם שכבו כבר שאל אותי פישיל:

הלא תגיד לי דברי אמת, היכן היית אחר תפלת מעריב?

— כך אחיה כשם שהלכתי עם דוד ושמעתי מפיו מנגינות נעימות משירי־נכי.

— רואה את, כי לי הצדקה — אמר פישיל שמח.

ממחרת כשהלכתי לבית־המדרש להתפלל תפלת שחרית והסידור תחת זרועי, עברתי על פני הדודה, שישבה בפרוזדור ודכה מצות במדוכה. כראותה אותי קראה לי מאחורי: שומע אתה, אל תשכח לאמר לאמך מה שאמרתי לך. אינני רוצה, כי בגללך יהיה ריב ומדון בביתי כל הימים. והכל יהיו מצערים אותי. מובן מאליו אתה יכול להשאר בזה עד עבור החג, אבל אחר כך תבקש לך אמך מקום אחר לגור בו. תהלה לאל! יש במשפחתנו עשירים ממני ומדוע זה הטילו את כל המשא עלי?

דברי הדודה לא עשו עתה כל רושם עלי. יותר מדי נצטערתי ונתרגזתי אתמול. הלכתי להתפלל במנוחת הלב, כאלו לא קרה דבר. הענגים, אשר כסו

את נשמתי, נתפזרה וקרן-אורה בקעה ונכנסה לתוכה. דומה שזוהר הבוקר הנעים והנפלא אצל עלי מתודו.

במקום אחד נפתחה דלת ונשמעה אושה חרישית וממושכה — ופתאום נזכרתי את מנגינת „ותערב״, ששמעתי אתמול מפי דודי. הסחתי את דעתי מכל העולם כולו וחזרתי בלבי על המנגינה הנפלאה עד שנכנסתי לבית המדרש.

הדוד מוטיל היה כבר בבית המדרש. טליתו מונחת לו מקופלת על כתפו האחת והוא מתפלל חרש. ברמיזה החוה לי מקום לשבת אצל ה„בוץ״, שעמד מלובש בתפליו וכבש את פניו בסדורו. לא רחוק מאתנו יושב לו יוסל, בנו הצעיר של הדוד. סמני שנה על פניו והוא מגמגם את תפלתו ומפהק כל פעם בקול רם. הדוד משליך עליו כפעם בפעם מבט של רוגז והוא אינו שם לב לכך. אחרי עשרה רגעים בא גם דוד וישב לו בריחוק מקום מאתנו. מדרכו של הדוד שכשהוא יושב להתפלל הוא מתרחק מן הדוד שמא יתן זה עיניו בו...

הדוד הוא נקי וטהור כמשפטו כל הימים. רחוץ הוא יפה, יפה. על בגדיו אינו נמצא אפילו רבב כל שהוא, אפילו נוצת קלה. שערותיו הארוכות מסורקות היטב היטב, יורדות לו תלתלים על ערפו ופאותיו מסולסלות ונאות.

כשעבר על פני צבט את לחיי ובת צחוק נפלאה נראתה על פניו החורים והעיפים מעט.

בית המדרש גדול מאד ואורה גדולה נכנסת לתוכו דרך שנים עשר חלונות פתוחים לו משלשת-רוחותיו, ממזרח, מצפון וממערב. בכל יום בהיר הוא זרוע אור ממזרח השמש ועד מבואו. ואור הנרות, הדולקים על העמוד, שוקע ונבלע בים האור הגדול, היוצא מקרני השמש, ולא נודע כי בא אל קרבו.

במה בנויה באמצע ועולים עליה במעלות מחוסרות מסעדים. הבמה מחלקת את בית המדרש לשני חלקים. כל אותם ה„מקומות״ הנמצאים בין הבמה וכותל המזרח, חשיבות מיוחדה יש להם, ואפילו „מקומות״ שמסביב לבמה עדיין נוהגים בהם כבוד ומפנים אותם לבעלי בתים. אבל כל המקומות שמאחורי הבמה ועד הפתח הרי הם כ„פוליש״. ספסלים ארוכים עומדים שם וכל הרוצה בא ויושב עליהם.

ה„פוליש״ הוא מלא עניים ואורחים בשבתות ובימים טובים עניים עומדים כאן ומצפים לבעלי בתים, שיזמינו אותם לשולחנם. רבים מוצאים להם כאן מקום ללון. בין תפלה לתפלה יושבים במקום זה ולומדים. וקצת מן הזקנים והבטלנים, המבלים את כל ימיהם — לרבות לילותיהם — בבית המדרש, מקדימים להתפלל במנין מיוחד ובשעת תפלת הצבור הם יושבים ועוסקים בתורה.

תפלת-שחרית התחילה. רב דוד, סניטקיבר, שהיה מתהלך מסביב לבמה ברגלים ממהרות ומזמר חרש דברי שירות ותשבחות, נגש אל העמוד ואמר בקול רם „ברכות״. כל המשתוחחים החשו ולא יספו לדבר. כולם שמעו והקשיבו, ובכל ברכת וברכה ענו במקהלה ובנגון: ברוך הוא וברוך שמו, אמן! על העמוד עומדות כשמנה מנורות נחשת, משונות בגדלן, ונרות של חלב דולקים בהן, מפיצות אור דל וחור, המתמוגג בתוך האש של שמש הבוקר. קרני אורה גוזרות את האויר, המאובק קצת, כעין רצועות כסף רחבות וגרגרי אבק דקים מן הדקים מפזזים בתוכן, סובבים הולכים כגלגל לפני סופה.

רב דודל נשאר אצל העמוד עד „הודו״. ואז התחיל שוב מקיף את הבמה, רץ ומתפלל בדבקות גדולה. חסיד הוא ר׳ דודל עם חסידי-קוצק ומטבעו הוא מתלהב כאש בוערת. מרב ההתלהבות קשה עליו העמידה במקום אחד ואינו עומד אלא באותן התפלות, שאסור לאמרן בהליכה. בשעת התפלה הוא „יוצא מן הכלים״, מתרגש ומוציא מפיו מיני קריאות משונות, מרים את ידו האחת למעלה ומכה באצבע צרדה.

— ה„נבק״*) שוטף כבר במרוצתו — מלגלגים עליו הצעירים, שאינם אוהבים אותו וחושדים אותו בצביעות, ביחוד משעה שפשט את הרגל לנושיו. בפניו היפים ישנה איזו מתיקות בלתי נעימה, עיניו-משי חלקות מתמאות ועל לסתותיו נוצצים תמיד שני כתמים אדומים. ביתו, המלא כל טוב, הוא בית ועד לחסידים. במוצאי-שבתות מתאספים אליו לסעודת „מלוה מלכת״, מזמרים ומרקדים עד חצות הליל.

במקומו של רב דודל נגש אל העמוד רב חנניה, כשהוא מעוטף בטלית ישנה וצהובה, והתפלל לפני הצבור מ„הודו״ ואילך. רב חנניה משונה תכלית שנוי מן ההולך לפניו. קפח הוא, ארוך ודק מאד. גבות עיניו עבות ויראה להן, פניו צנומים וקמוטים וחוטם נשר עליהם, מצחו גבוה עשוי קמטים-קמטים וזקנו מסומר.

רב חנניה הוא מין „קטון״ יהודי, ממונה הוא על המדות, ליסר ולענוש את מעותי-המדות. ממונה קשה הוא ואין תפלה מעבירה את רוע גזרתו, אמת איש לא מנה אותו ובעלי זמורות אין לו, שיהיו כופים את הצבור למלא את פקודותיו. אף על פי כן הוא גוזר והכל מקימים. תחת גערתו בלב ממרים ופעמים שתוכחתו מגעת עד הכאה. בחור, שהתנהג בקלות ראש בשעת התפלה, היה רב חנניה סוטרו על פניו. ואפילו בעל הבית חשוב, שהתיר לעצמו להסיח בקול רם בשעת התפלה, היה רב חנניה משתיק אותו בנזיפה. אימת רב חנניה על כל הרובע, שבו הוא דר. כשהיה הולך בערבי שבתות לבית המדרש כחצי השעה קודם הערב שמש מיד היו החנונים מזדרזים לסגור את חנויותיהם, מוכרי פירות ושאר-ירקות בארגזים ובעגלות אצו רצו לפנות את כליהם, וקרא זה אל זה ואמר: עושו, חושו, רב חנניה הולך לבית המדרש! מי שלא נזהר בדבר היה רב חננית משית לו „סוף שחור״. אם חנוני הוא — נכנס רב חנניה לחנותו, מכה באגרופו על השלחן ומרעיש עולמות בקולו עד שסוגרים את החנות. אם תגר הוא או תגרנית ברחובה של עיר מבריח אותם רב רב חנניה במקלו, וכשיש צורך בדבר הוא הופך את הסל ושופכו.

אבל רב חנניה מעורר לא רק יראת בלבם של בני אדם, אלא גם אהבת וכבוד. נוקם ובעל חמה הוא לעבריינים ולמחללי-הקדש ומגן ומחסה הוא לעניים ולשפלירוח, לחולים ולחלשים. נשים עניות, שבאו לבית המדרש וקבלו על מע׳ הכשר שפקע פתאום, הלך רב חנניה בראשן אל ה„קנטור״ ואמר לו לבעל-הסכסת דברי כבושין: בוא וראה! מפקיעי-שערים מה נאמר עליהם? „נשבע ה׳ בגאון-יעקב אם אשכח לנצח כל מעשיהם.״ אם נכנע — מוטב, ואם לאו איים עליו שיחריב את ביתו ולא זז משם עד שפתחו את השער. יהודים עניים, שהתפרצו לבית-המדרש בערבי פסחים וצעקו מרה, כי אין מצה בביתם, היה רב חנניה מזדעזע לקולם, מפסיק את תפלתו, קופץ מעוטף בטלית ותפלין על הבמה ומכה באגרופיו על השולחן, שעליו קוראים בתורה וצועק בקול רם נחר ורועד:

הוי עליכם, גולנים, שותי-דמים! בשולחן ערוך הלכות צדקה כתוב לאמר: מי שאינו נותן מנכסיו לעניים כפי השגת-ידו הרי הוא דומה למי שהרג את הנפש! כך אמרו חכמים: חייב אדם להאכיל לגר ליתום ולאלמנה ושאר העניים במועד; אבל מי שנועל דלתי-ביתו ואוכל ושותה עם בניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת-מצות אלא שמחת-כרסו ועל אלו נאמר: זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו, כי לחמם לנפשם הוא! בעוד יום או יומים עתידים אתם לשבת לפני שולחן מלא כל טוב ולערוך את הסדר לומר: כל דכפין ייתי ויכול, כל דצריך ייתי ויפסח. אבל הדברים הללו יהיו שקר גמור לפני אלהים ואנשים, חוצפא כלפי שמיא! ועדים לעשרות יעמדו ויעידו נגדכם לפני מי שאמר והיה העולם! וכו׳ וכו׳.

רב חנניה היה חבר קרוב לדודי ויוצא ונכנס בביתם לעתים תכופות. דירתו היתה במעון דל וצר בבית רב נתן, אשר ממול לבית הדודה רחל. מטעם זה למדתי לדעת את כל סדרי-חייו, וגם בני משפחתו ידעתי. הוא היה אב למשפחה גדולה, שהיה מפרנס אותה בקושי גדול. אבל אף על פי כן הוא היה מכניס אורחים מאין כמוהו. בשבתות ובימים טובים היה יוצא מבית המדרש אחרון, כדי להזמין לביתו את כל האורחים, שנשארו בלא הזמנה. פעמים שהיה מוליך לביתו חמשה או ששה עניים ויותר. לעתים קרובות אכלו האורחים אותו כל הלחם, שהכינה אשתו לכל השבוע. וכשהיתה אשתו שואלת אותו: מה יאכלו הילדים ביום הראשון? היה משיב תמיד: „הקדוש ברוך הוא ידאג לו ליום מחר!״ לא פעם ישן אורח עני במטתו והוא שכב לו על גבי הקרקע הערומה והקרה.

זהו רב חנניה, שפניו הדלים והקמוטים היו תמיד סרים וזועפים וכמעט מעולם לא נראתה עליהם בת-צחוק.

ובנו של רב חנניה, טוביה, שהיה מתפלל גם כן בבית-המדרש, אשר בו התפללנו, היה הראש והראשון שבחבורת „אפיקורסים״ ו„כופרים״, אשר מן הלומדים יצאו ותומכים היו את יתדות כפירתם בכתבי-הקדש ובתלמוד. אבל על אלה עוד נדבר במקום אחר...

איני יודע משום מה, אבל בבוקר ההוא היה לבי טוב עלי מאד ורוחי לבשה גיל.

החזן אמר „הלל״ ואנכי שמעתי אותו מתוך שמחה פנימית והנאה רוחנית. אהבתי כי אשמע את תפלות החג ואת נוסחן! הם מגפפים ומלטפים את נשמתו, ממלאים אותה חום ואורה. התפלות „אתה בחרתנו״, „ומפני חטאינו״, „מלך רחמן״ וכו׳ היו לי בימים ההם — כמו גם לרבים אחרים כמוני — כמאכל תאוה לוקח נפשות. המחשבה על אודותן היתה מעורר בלבי שמחה לא מעטה מן המחשבה על המשמנים ועל הממתקים, שהיו מוכנים לכבוד יום-טוב. תפלות החג ומנגינתן הנפלאה, העצבה והחוגגת, שירת ה„הלל״ הנשגבה, קרני שמש האביב, הזרועות בכל פנות בית המדרש — השתפכו כולן לשירה גדולה, מטהרת את הלב ומרוממת את הנשמה. ואנכי התפללתי בכונת הלב ובשמחה עמוקה וקולי — קול ילד, ערב ומצלצל — התערב בקולות הרכים והשונים של המתפללים, התבולל ונבלע בתם. מה תפצתי, כי כל הדודים ויתר הקרובים, הנאספים בזה, כעשרים במספר, יתבוננו אלי ויראו אותי בשעת-תפלתי התמה...

— — — — — — — — — — — — — —

*) כלומר: סוס לא למוד.

ח. ל. זוטא, ירושלים.

הבודד.

(אלליגוריה)

. . . לא מאהבתו להתבודדות התישב ה„בודד" באי השטם הנורא הזה. לא משנאתו לתענוגי החיים ולמנעמיהם, לאשרם ולהבליהם —, אף לא מרעת אנשי התבל, כבדי־העון ורבי-המרמה — התרחק אל מדבר הישימון הזה — אהבתו למדבר הנעזב, שלפנים היה גן אלהים; חבתו להוד הפראי שנשאר למקום מימי קדם, מימי צבאו; ספורי הקסם על עברו הנפלא ועל עתידו המזהיר של האי השמם — כל זה הקסים את נפש הבודד ובעבותות אהבה וקסם משכוהו וישיבוהו במקום הזה.

יודע הוא, הבודד, כי המקום הנעזב הזה מקסם הוא. לפנים, בימי קדם קדמתה, ישב בו האדון־העליון, אראלים וכרובים טפחו את יפי המקום ויצמיחו בו כל פרחי מור ועצי ברכה; בחבה רבה שלחה הנה השמש את קויה המזהירים, הירח לבב פה את הנפשות המרגישות, שכח את הלבבות הערים. אויר האי היה שקוף ומחיה נפש, השירה האמתית היתה נשמעת פה בצלצולה הנעים — ומפה נשלחו מיתריה לארצות נעלמות ולימים רחוקים...

ופתאם יד נעלמה, יד קוסם אכזרי, הפכה את כל המקום למארת אלהים: הכרובים עפו טשו להם ומלאכי הפת ואבדון באו תחתיהם אל משכנם; העצים נותני ריח שהתנוססו בגן — הצמיחו קוצים דוקרים ומכאיבים, השמש הסתירה פניה אחרי חשרה ענגים כבדה והסהר הצנוע יגיה אורו העכור רק מבין מפלשי ערפל עב; צלצול השירה נהפך לקול בוכים ויללת תנים — והאדם העליון נהפך לחיה שפלת ובזויה, לרמש זוחל, ששעירי שחת מתקלסים בו ומלעיבים אותו — וכל המקום שמם ונעזב, תהו ובהו...

אבל יודע הוא, הבודד, כי ימים יבאו והיד הנעלמה תסיר את קסמיה האכזרים מהמקום הנפלא הזה — והכל יתחדש כמקדם וביותר זהר, וביותר יופי! החיה השפלה תהפך עוד פעם לאדם העליון ובגאון ירים ראשו השמימה, אל על; הקוצים והשיחים — לשושנים וחבצלות מפיצות נעם ורוך, היללה — לשירת מלאכי אלהים וכרובי מעלה, האראלים ישובו לנצח על הגן-האי, וצבאות השמים ישפרו את כתותיהם הענקים רק פה, המקום החביב להם זה כמה — — — —

יודע הוא הבודד ומאמין, כי אחרת לא תהיה, כי אחרית מזהירה לאי הזה, אחרית ותקוה טובה — ויבחר לו את המקום בעודנו פרא, בעודנו עזוב ושומם, וחפצו להיות הראשון —, הראשון לראות בהתחדשית הטבע, להתבונן אל רגע היצירה, בפלאי מעשי בראשית, בהתהוות סוד הבריאה הנעלמה: — בהתחלף המדבר לגן והשממה למקום נושב — — —

* * *

ושנים על שנים ינקפו — והבודד גלמוד ונעזב.

חרולי המדבר והקמשונים הם הם העצים שבצלם יגוח ובמחשיהם יעקץ, הירק המר הוא הוא מזונו שיכלכלהו ויכאיב את בטנו כפעם בפעם; החיות הבזויות הן הן אורחיו היחידים שאתן יתרועע ולמראן יזדעזע — ומלבדן אין נפש קרובה, אין לב דופק, אין לב ממלל.

אבל האהבה למקום המקסם, למקום השומם, גברה על הכל. א מ ו נ ת ו הכבירה, כי בודאי יזכה ויראה את התחדשות הבריאה, ה ת ק ו ה לראות ראשונה את החזון הנפלא משאת נפשו מימי עלומיו, — כל זה נותן לו אומץ וחיל, כח וגבורה לשאת, לסבל לקוות ולחכות...

. . . ומתרגל הוא עם הסביבה ואשר בה: מתרגל הוא לחיות המדבר, ואיננו ירא מהמונן ומשאונן —, בדעתו, כי נפש האדם העליון בהן; קוצי המדבר הם לו למגן ומחסה ביום ולאפריון בלילה — וגם את דקירותיה יקבל באהבה, בזכרו כי עצי מור ואהלות היו—ויהיו, הירק המר, מזונו היחיד, מתוק לחכו ומעלה ארכה לכאוביו, כמו לו היה צרי ועשב מרפא...

אהבתו למדבר גברה על הכל!...

* * *

והחדשים עוברים, השנים נוקפות.

והאי נעזב יותר ויותר, השממה תגדל, פריצי החיות מתרבים, הקוצים חוסמים את הדרך מבלי יכלת ללכת, והירק המר ימר כפלים...

ולאט לאט ישכח הבודד את מטרת בדידותו במדבר השמם, ישכח את מגמת חייו, את חזיונותיו הנפלאים, את אידיאלו הכביר להיות הראשון, לראות במחזה של היצירה המתחדשת –, ומעט מעט מתרגל הוא — לחיות ולשפתן וכמוהן ינהם, ירים שאון אף יתהולל וירקד, — לקוצים אשר יסבהו ולדקירותם התכופיות — ואיננו מרגישן, — ומרירות הירק איננו מרגיש ואיננו חש, הבודד.

אמנם לפעמים, לפעמים רחוקות מאד, מתלהבים עוד זיקי הכרתו בבודד. כעלות השחר המעוטף ערפלים, או בשקיעת החמה הנוגה והאפלה, לנוגה ירח עכור ועצוב או בדמית ליל סוער — יתעורר הבודד ויזכור את מטרת בואו הנה, את רגשותיו, את אידיאלו הנשגב, שבשבילו עזב את החיים ותענוגיהם, את התבל הגדולה והרחבה — והתפרץ רגע, כמו חפץ לתבריח ממנו את החות הנורא, את פריצי החיות ואת הקוצים, את הירקות ואת מרורותן — — — ובֿרגע הזה ותנה הוא רואה את חזיונותיו הנעימים מתקימים, מחשבותיו מתמלאות: הנה ארצו - - גן עדן; הנה כרובי מעלה סביבו, הנה צלצלי נעם משתפכים אל אזניו מכל עברי האי, הנה נגה השמש המבריק באור שבעת הימים, הנה לובן כספו המבהיק של מושל הליל, הנה... הנה...

אבל רק רגע ישובו חושיו אליו, רגע ההתעוררות הנעימה — ועוד פעם ישוב ההוה אליו, הערפל מכסה את שכלו, הרגשותיו קהות, חושיו מטמטמים — ותיה הבודד כסביבה אשר בה הוא נמצא...

. . . וישכח את כל חלומותיו, תקותיו. ערפלי השכחה כסו על כל עברו, רגשותיו ודמיונותיו. מוצא הוא נ ח ת בתהו ובהו של ישימון אי משכנו — ולא בשביל האידיאל שמעודדהו בוחר הוא לשבת פה; בחבה רבה מתרועע הוא עם החיות, מתרפק עליהן, וחברתן נעימה לו; והלענה המרה הוא מזון תאוה לו, ואינו שואף לטוב ומתוק ממנו, והקוצים — בחיקם הוא מתגולל — ונעים לו וטוב לו...

וחלומות הבודד עוברים, תקותיו עפות, חזיונותיו נעלמים ואינם, ואינם...—

* * *

ושנים על שנים ינקפו...

ופתאם ביום ערפל אחד והיד הנעלמה הסירה את הקסם האכזרי מעל האי השומם, מעל המדבר הנורא ומכל מלואו.

והתחדשה הבריאה כלה — והטבע חגג את תחית היקום! שמש צרקת שלחה את קוי אורה ורפואתה ותחדר אל האי ותהפך את המות לחיים, את השממון ליצירה נפלאה, ואת הקוצים לפרחים נאוים ומרהיבי עין, יללת התנים נדמתה, וצלצול השירה, שירת קדש השתפכה ממרומי הרקיע, מתהום האדמה, מפיות המלאכים והכרובים, שהולכים בגן הפלאות ומלוים את החיות הבזויות שנתהפכו לאדם העליון — והעולם החדש מה נעים ומה מלא הוא! — — —

בריאה חדשה — מעשי בראשית!

והבודד רואה, שומע, מתבונן — ואיננו מרגיש, איננו מבין!

אמנם, למראה ההוד הפתאמי פג רגע לב הבודד, חרדה קלה, כצללי זכרון של חלומות עברו, אחזתו —·אך הלב שהתאבן במשך שנות בדידותו, השכל שנעלף במעטה אפל במשך ימים כבירים שללו ממנו את חושיו, את רגשותיו, את היכלת להתענג על אידיאלו שהתקים, שככה השתוקק לו, שכל כך הקריב בעדו את חייו. הוא אמנם זכה ל ר א ו ת, רק לא להבין, לא לחוש...

ומשוטטות עיניו, עיני פרא־מדבר, לראות את הפלא, את האור השפוך על כל קצוי האי, — האור ההולך ומתגבר מפאתי מזרח, המתפשט ומפיץ חיים ונעם סביב, סביב; ומקשיבות אזניו צלצול שירה נפלאה, שירת חיים חדשים, שככה ערגה לה נפש הבודד, ומסתכל הוא באדם העליון שמתישב שמח ועלז באי החדש במקום המתחדש . . . מביט הוא, מסתכל, מקשיב, מתאמץ לזכר עתיקות . . .

ופתאם! . . .

כמו הוסרה המסכה מעל פני הבודד! רגע אחד — ופניו האירו אור של אושר פנימי, אושר אין קץ; זיק של שמחה, של נחת אין־סוף, של תענוג נצחי, חלף על פני הבודד — ויזכר הכל!...

ובהתאמצות אין ערך לה פרש הבודד את כפיו, כמו חפץ לחזק בזרועותיו את הבריאה כלה, כמו חפץ להביע את כל רחשו, את כל רגשותיו שהיו טמונים במשך כמה וכמה שנים, כמו חפץ לספר, כי תקותו לא בגדה בו ואמונתו היתה אמתית — אולם ברגע הזה נפל ארצה ונפשו יצאה...

ורגשי תענוג ונעם אין-קץ, רגשי אושר של נפש צדיק נכרים בפני הבודד המת!

* * *

לא לשוא אבדת את חייך, בודד! כי אמנם אתה היית הראשון שראית בהתחדשות הטבע, בסור הקסם האכזרי מעל האי השומם והנעזב והאהוב לך. וברגעך האחרון, ר ג ע ה ה כ ר ה שמחשבתך קמה ונהיתה, תקותך נמלאה ואמונתך — אמתית היתה — הרגע הזה הוא תשלום היותר גדול, היותר יקר בעד כל שנות נדודיך ובדידותך . . .

ואשרי מי שזוכה לרגע כזה!

ר. ברייניו, מַרְיֶנְבַד:

הגיונות סופר עברי.

(שרטוטי־עפרון)

I.

אני וחברי-לעט הננו עומדים בשנים היותר אחרונות כמו „מחוץ למחנה".

מה זאת? במי או במה האשם?

אם דורנו — דור תחית הספרות העברית — ככר נסע ונגלת ממנו? אם קוראינו היו רק כני הדור העבר, זקני המשכילים העברים? והמה, קוראינו, חובבינו, הולכים ונשמטים אחד אחד לעולם האמת. האם באמת עוד מעט, ולא יהיו לנו קוראים כלל?

האם תחיה זו, התחדשות זו של הספרות העברית ושל השפה העברית, לא היתה אלא חלום בקר, טל משכים ותולך, ענן כלה ועובר?

או, אולי, דורנו עוד לא נולד, וקוראינו האמתים והנבונים גם הם עדיין לא נולדו? ומה אנו, הסופרים העברים של היום, אלה הסופרים שלא הניחו עדיין את העט העברי מידם, — מה אנו, אחרונים, או ראשונים? הננו נחשלים, מן המאחרים לבוא, או, אולי, מן המקדימים לבוא? אתנו תמות תקופת התחיה, או, אולי, הננו המכשרים תקופת חדשה, תקופה של תחיה עברית אמתית?

והסופרים והמשוררים העברים הגדולים, אם המה יורדים מעל במת החיים, מעל במת ספרותנו, או, אולי, עוד לא עלו עליה?

„החיים המת נגדכם!“

כך קוראים לנו בריות ידועים, אלה בשמחה, ואלה — בצער.

אבל האם טוב לתיות עבדי החיים? החיים המה נגדנו! ומה בכך. נהיה נא נגד החיים וזרמתם, נהיה נא נגד המציאות השפלה ותביעותיה הנמוכות. בני אדם בראו את החיים של היום, נברא נא את החיים והמציאות של מחר.

אם אנו לא נאמץ שארית כחותינו לעשות זאת, יעשו זאת אחרים, מתנגדינו, אויבינו.

II.

השפה העברית היא שפת של שלשום ושל מחרתים — וזה יתרונה.

על כן לא ידבק בה סחי החיים המנולים של היום. הזרגון סופג אל קרבו בצמאון נורא את כל אדי השוק, את כל חלאת חיינו המכוערים והמגונים של רגע ההוה.

תהיה נא הספרות העברית למצודה לאצילי הרוח, להגאון הלאומי, להתקוה הלאומית.

השוק, ההמון הגדול לא יקרא את פרי רוחנו! טוב. רעיון של עונג הוא להסופר לדעת, כי אותם הקוראים המזוהמים המבקשים והתאבים לקרוא ספורי נבול-פה, ציורי-זמה, או דברים של מה בכך ומעשיות של הבלים סתם, — עונג הוא להסופר לדעת כי קוראים „בעלנים“ ממין זה לא יקחו את ספריהם בידיהם ולא יגעו בהם.

יש ספרים שהם מטמאים את הידים, ויש ידים שהמה מטמאים את הספרים.

לא כמותם של הקוראים, כי אם איכותם העיקר.

ומי יודע אם לא אותה הספרות העברית המנוצחת של היום, לא תהיה המנצחת מחר? מי יודע?

אני מאמין, עוד יותר: אני יודע ומבין כי כן יהיה, כי כן מוכרח להיות.

בכל אופן: אחרי הקוראים לא נרדוף, בכנף בגדם לא נסחב אותם אל בית-מקדשנו.

אלה הצריכים לבוא, — יבואו מעצמם.

הקונסטיטוציה הטורקית.

פרסום הקונסטיטוציה הטורקית בירושלם.

(תלגרם של „העולם“ מאת סופר ארעי.)

ירושלים 10 לח. אוגוסט. היום חגגו בני עירנו את חג הנתן הקונסטיטוציה בטורקיה. המון רב של תושבי עירנו התאסף על הככר מול הקסרקטין, הנמצאים „במצודת ציון“, הפחה איקרים־בי קרא את מאמר המלכות ויבאר את ערך הצעד החשוב הזה להתחדשות תורקיה. הקהל קבל את הנאום הזה בשמחה רבה ובתרועות אין קץ: „יחי השולטן!“, „יחי החופש!“.

נאמו באי־כח של העדות השונות: יהודים, נוצרים ומושלמים. בנאומיהם קראו לאחוה, ליחס של ידידות ולעבודה פוריה להתחדשות תורקיה כולה. בתום החגיגה נערכה תהלוכה עם דגלים, שבה השתתפו אנשים לאלפים. וזהי התהלוכה המדינית הראשונה שזכינו לה בירושלם החדשה. החגיגה נתאחרה מפני שפחת עירנו, שהיה מסופרי השולטן, לא האמין עד היום לתלגרמים השונים ע״ד השנוי בסדרי־ הממלכה.

מקושטא מודיע לנו סופרנו כי ר״אש רבני טורקיה החכם־בשי, הרב הישיש משה הלוי הוסר ממשרתו החשובה. סבת הדבר — זקנתו המופלגת ואי־היכולת שלו להסתגל להתנאים החדשים. הרב הזה לא הראה מעולם כל יזמה פרטית והיה נכנע לפני שרי־החצר. הקהלה המקומית דרשה מאת הועד של הטורקים הצעירים את השנוי הזה, ושמחים כל היהודים למפלגותיהם שדרישתם נתמלאה. בקרוב תהיינה בחירות חדשות. על הבחירה יעמדו הרב יעקב מאיר מירושלם, החכם־בשי של סלוניקי, המפורסם בהשכלתו ושאיפותיו לקדמה והידוע לקהל הקוראים העברים ע״י הסכסוכים שדאשתקד בירושלם לרגלי בחירתו שמה. והרב השני העומד על הבחירה הוא הרב נחום. יודעי־דבר מנבאים כי יבחר הראשון, ועל בחירה זו אפשר יהיה רק לשמוח.

סופר „הזמן“ (מר יוסף צבי מילנר) מודיע מפרים ע״ד שיחה עם מנהיגי הטורקים-הצעירים ע״ד הציונות שהיתה לו בימים האחרונים:

הד״ר ריזי עורך העתון התורקי החפשי „מישוירט“ וסופרו אמרו לו:

„הציונות ידועה לנו מראשית הוסדה וגם מאמרים אחדים הקדשנו לה בעתוננו. המאמרים היו אוביקטיביים, בלי שום צרות-עין של מפלגה, — כי מתיחסים אנו לתנועה זו של העם העברי בכבוד ובאהבה־רבה, שאלת העם העברי בפלשתינה היא בעינינו כמו שאלת הארמינים בארצנו. שאלת האחרונים והראשונים צריכה פתרון. טורקיה נמצאת עתה על מפתן של תקופת חדשה, הדעות עוד לא התבררו ועוד לא התלבנו וקשה מאד, כמובן, להביע בדיוק את דעת העם. קשה יהיה הדבר הזה עד שיתאסף בית־הנבחרים בקונסטנטינופיל. אבל מה שנוגע למפלגתנו אפשר לנו להגיד, כי אנחנו הננו בעד אחדות טורקיה. אל נא יראו אחרים בזה שוביניות קיצונית כעין „טורקיה לטורקים“ — לא! אנחנו מתנגדים רק לקריעת פרובינציות מעל ארץ-מולדתנו וחפצים, כי המדינה העתומנית תשאר שלמה ובלתי קרועה“.

— אבל אנחנו הציונים איננו חולמים על דבר קריעת פרובינציות, מדינות חדשות כמו בולגרית או סירבית עם תותחים ואנשי-חיל. אנחנו רוצים באוטונומיה עברית בארץ-ישראל — התתנגד מפלגתכם לדרישתנו הצודקת הזאת?

— על דרישתכם זו צריכים להשקיף מתוך אספקלריה אחרת לגמרי. אם רוב התושבים בארץ-ישראל יהיו ערבים ואתם המעוט — אז בודאי נגיד לכם, כי אי-צודקת היא דרישתכם, כי האוטונומית תנתן לכם; אבל אי-אפשר יהית לנו להתנגד לה, כשרוב מנינם ורוב בנינם של התושבים יהיה — העם העברי. באוטונומיה יזכה אותו העם, שלו יהיה כח-ההכרעה בארץ. אם היהודים יהיו הרוב, אז כל בתי-המועצה, הפקידות והאדמיניסטרצית יהיו נמצאים בידיהם ואז תהית האוטונומיה באת ממילא.

— ואיך מביטים אתם על הכנסת היהודים לארץ־ישראל?

— אנחנו לא נוציא חוקים מעיקים ע״ד איסור־הכניסה. אנחנו רואים בעם העברי רק אחים, ואצלנו לא יהיה מקום לדברים כעין אלה. ובטוחים אנו, כי שאלה זו תבוא בודאי לפני בית-הנבחרים, שבו ישבו גם יהודים, וקודם כל אפשר לנו להגיד, כי האהדה של בית־הנבחרים יהיה על צד העם העברי. בכלל חושבים אנו, כי שאלה הציונות תתעורר בבית-הנבחרים שלנו.

ארץ ישראל.

(B. M. **יפו.** — ככל שנת ושנה מלאה עירנו בעונה זו המון גדול של אורחים מירושלים ומהמושבות, שבאו, מי לחדש ומי ליותר, לרחוץ בים. רוב הרוחצים הם קצירי ומריעי, תלמידי חכמים ירושלמים שזקנו בלא עת ו„זקנות“ בנות עשרים חשוכות בנים ר״ל. באה השעה החמשית אחר הצהרים, השמש מתחילה שוקעת וככר החול שעל שפת הים מתחיל מתמלא מטיילים אנשים, נשים וטף, זה רוחץ וזה שואף אויר, או עומד משתומם ורועד להמראת המקסים של טבילת השמש בהים.

ביחוד נכרים חיי־החוץ בשבת. השבתות והחגים ויתר יומי-דפגרא של היהודים הטביעו חותמם זה מזמן על החיים הכלליים של יפו. הככר של שפת הים מלא אז לא רק מטילים ומטילות יהודים, אלא גם הערבי והיוני פורשים אז מעבודתם וסוגרים את חנותם ושמים פניהם למקום הטיול של היהודים ולפעמים עורכים התחרות-המרוץ שלהם לימי השבת על הככר החולי, שהיהודים יחדוהו לטיול שלהם.

והערבוביה גדולה: חסידים ואנשי־מעשה, „שטריימלך“ וחלוקים ארומים, עלמות קצוצות שער ו„זקנות“ (בנות כ׳) ירושלמיות, בחורים לבושי ההדר לפי האופנה האירופית וערבים גנדרנים בשרולים (מין מכנסים רחבים) שלהם.

הרחיצה בים היא גם השתא בלי שום תקונים ובלי שום סדר קבוע, שני ערבים ויהודי אחד הקימו להם כל אחד אהל מיוחד לפשיטת הבגדים ושמירתם (בשכר של עשריה לכל רוחץ) אבל הרחיצה עצמה היא ערטילאית ופתוחה, ובימים שהים סוען והגלים מכים נשארת סכנת טביעה כמקדם. אמת, עפ״י היזמה

של הרב היפיני, נשכר ערבי אחד, מומחה בשחיה, שעליו להמצא תמיד אצל הרוחצים לצרכי ההצלה, אבל גם אמצעי זה אינו בדוק ומנוסה ביותר. בשבוע העבר טבע יהודי אחד (אב לששה ילדים) במעמד של הרבה רוחצים ושים איש (וגם המומחה בכלל) לא יכל להצילו מחמת הגלים. שמשכו את הטובע כהרף-עין לפנים הים והבדילו אותו משאר הרוחצים.

— השעורים בצמחי הארץ וידיעת הארץ וכו׳, שמרכז המורים דשב לסדר בשביל החברים בסופו של קיץ זה ושהועד האודיסאי ומנדבים פרטיים ככר הקדישו לזה איזו סכומים — לא יצאו לפעולה בזמן המיועד. הסבה: חסרון גמור של צמחים בזמן החורב. המרצה לבוטניקה בקש לדחות את השעורים לימי האביב, שאז מכוסת כל אדמת ארץ-ישראל (וביחוד הגליל התחתון ועמק יזרעאל) בשטיח גוונוני אחד של צמחים שונים ומשונים.

— בשבוע העבר ערך פה הקימקם נשף לטובת בית-החולים העירוני, שבדעת הממשלה להקים בקרוב בעירנו. נשף זה היה כבר מוכן ומזומן מלפני חצי שנה ומטעם הקימקם הקדם, אבל המקרה הפורימי בלבל את המוחות, אגודת „כנור-ציון״, שלקחה על עצמה למלאות את התפקיד הראשי בהנשף, הסתלקה לגמרי מההשתתפות, והעסק נתבטל. עכשיו בצבץ עוד פעם הרעיון ע״ד הנשף ע״י הקימקם החדש, שהציע מצדו מחדש לפני האגודה הנ״ל לקחת על עצמה את העריכה האמנותית של הנשף.

האגודה מלאה את תפקידה באמונה ובהצלחה, אבל רגלים לדבר, שרוב הערבים (הכרטיסים נתחלקו במחירים גבוהים בין הערבים והיהודים) נהנו מהפרפראות של המהוללות השנסונטיות, שבאו בתור קנוח סעודה, יותר מכל האריות של מנדלזון ושופן וכו׳ שכבדה אותם בהן האגודה.

על הנשף נמצא גם הפחה הירושלמי.

— בנין בית הספר לבנות הולך ומתקדם בחריצות. מסתתי-אבנים יהודים אחדים באו לכאן ביהוד מירושלים, אבל הקבלנים של הבנין מחליפים את משכרתם עשרת כונים וורודים בהם בפרך. כשיגמר הבנין יחבר את שתי השכונות העבריות של יפו: „נוה שלום ו„נוה צדק״.

(S. **רחובות.** — מושבתנו מלאה עכשיו תנועה מרובה. הימים ימי הבציר, וכל הידים עסוקות וזריזות בבצירת הענבים בשביל שני היקבים (כידוע כבר לקוראי „העולם״ בטלה אגודת הכורמים ויקבה עבר ל„הסינדיקט״ הראשוני הכללי). העבודה מרובה גם בקליפת השקדים, שמעסיקה הרבה ערביות ומספר לא קטן של יהודים. במספר יותר גדול מבנהוג באו לכאן השתא לזמן הבציר גם התימנים והספרדים, שהקימו להם אהלי-בד ושטחו להם שטיחים ברחובות-המושבה, ושם הם לנים, אוכלים ושותים עם נשיהם וטפם. גדול הוא השתא בערך גם מספר הנוטרים היהודים, שממלאים את עבודתם באמונה, ובמסירת הנפש ומפילים את פחדם על גנבי-הליל.

העבודה ביקב הנה כיום בעצם הרתיחה. עובדים עכשיו כמאה פועלים. אבל חושבים שמספרם יכפל עם המשך העבודה. מספר הענבים המעובדים ביקב הראשוני בלבד יעלה השתא יותר מעשרים אלף קנטר.

מכתב ממורביה וביהם.

בימים האחרונים היתה בפרג ועידה של כל עמי הסלבים. באי-כח הרוסים, הפולנים, הציכים; הסרבים, הקרואטים ועוד התאספו וישאו ויתנו על דבר קונגרס של כל עמי הסלבים. מטרתם היא: לאחד ולחבר באהבה ואחוה את כל שבטי הסלבים, הקטנים עם הגדולים, ולעשותם לחטיבה אחת חזקה ומוצקה. בכל הנאומים הנלהבים שנשמעו שם התבטא והתכלט כנגון אחד „אחוה ואחדות בין כל הסלבים״. „כל עמי הסלבים הם עם אחד, לאום אחד!״ —

אמנם, מי יוכל להתנגד לרעיון כזה, שכלו אומר כבוד, אחדות ואחוה? יתאחו נא הקרעים האלה להיות גוף אחד, איתן וחזק, שיוכל לעמוד בפני כל הרוחות המנשבות בעולם. על אדות זה, אין צרך כלל להרבות במקום זה, דברים, בפרט שכל הענין הזה, כפי הנראה, עדיין אינו נוגע לנו היהודים. לולא . . . לולא האדונים ה„ציכים בני דת משה״, המלאים ששון ושמחה מגוזמה ובקול ענות גבורה תקעו והריעו בעתוניהם לרעיון התאחדות הסלבים. בהתאחדות זו המה רואים דבר כה נחוץ, כה טבעי וכה מובן מאליו, ובה בשעה הם רואים בתנועתנו הלאומית אנו ובפרט בציונות „אבסורד״ גמור ומראים ב„ראיות ברורות״, שאין לתנועתנו שום זכות-קיום וכי מן הנמנע הוא שתתגשם ושתתקים באיזה זמן...

„עם, לאום בלי שפה אחת, בלי שפה מיוחדת! — מגחך האדון X. באחד העתונים — התאחדות צבור כזה היא „מגדל-בבל״. ה„ציכי הישראלי״ הזה, מלבד שלפי דעתו תנועתנו בכלל מעוררת אך צחוק, רואה בה גם אי־אפשריות גמורה, לרגלי חסרון שפה אחת שתאגד ותאחד את כל היהודים. אותו האדון אינו רואה שום קושי וקצת מניעה ברעיון ההתאחדות של עמי הסלבים, אם כי להם בודאי אין שפה אחת שתאגד ותאחד אותם. אותו האדון הציכי, כביכול, איננו מרגיש אפילו שום זרות בזה, ששפת הועידה הסלבית היתה — גרמנית! השפה השנואה להסלבים ביותר, למרות מגמתם בהתאחדותם לשים דלתים ובריח להגרמניות... ובאמת לא היתה להנבחרים הסלבים ברירה אחרת: איש לא יבין את שפת-רעהו הסלבית, הרוסי לא ידע ציכית והציכי לא יבין רוסית ושניהם כאחד לא ידעו פולנית וכו׳; ויען שכל ציריהם ידעו גרמנית, נמנו וגמרו לעשות את השפה הזאת, שפת צורריהם, לשפת הועידה וגם לשפת הקונגרס שעתיד לבא. — בדבר זה איננו רואה ה„ציכי בן דת משה״ שום נגוד להסלביות ושום קושי להתאחדותה; אדרבה, כל זה הוא „טבעי ומובן מאליו״ . . . ואולם בנוגע לתנועתנו אנו, להתאחדות היהודים, מוצא הוא אי-טבעיות ואי-אפשריות; מפני מה? מפני שאין לנו, ראשית כל, שפה שלנו, שפה אחת ומיוחדת שתחבר ותאחד אותנו, ואפילו באספותינו ועל הקונגרסים שלנו, מוכרחים אנחנו להשתמש ב„שפה זרה״ — בשפת גרמניה . . . ה„סלבי-ישראלי״ זה רואה רק את הקסם שבין שניגו ואינו רואה את הקורה שבין עיניו! הוא לא יוכל להבין שמשתמשים אנחנו באספותינו בהשפה הגרמנית רק לעת עתה, בדרך ארעי, עד אשר יכשר דרא להשתמש בשפתנו שלנו, בשפה המיוחדת לנו, בשפה שאחדה ואגדה אותנו מאז ועד עתה — בשפה העברית אשר על אפם ועל חמתם של מתבולליגו היא חיה, רעננה ומדוברת בפי החפצים בתחית אומתם ובאחדותם. אבל האדון X. רואה רק את „מגדל בבל״ שלנו ולא של הסלבים; „לדידן הוי מומא, לדידהו לא הוי מומא״!

„התאחדות היהודים לגוף-לאומי אחד, זוהי הרמוניה של קולות מתנגדים, שאינה ערבה כלל לאזן . . .״ — פוסק שוב האדון Y. בלישנא דחוכמתה של יודע פרק בשיר. אבל אלמלא היה טעמו של „בן דת משה״ זה כה פגום וכה לקוי, היה מרגיש תיכף שה„הרמוניה״ שלנו היא הרבה יותר „הרמונית״, פשוטה ומובנה מאשר — אם אפשר לומר כן — ה„קאנטוס פירמוס״ של עמי הסלבים הבנוי על „נקודת מתנגדות״ יותר מדי . . . כמדומה, שבין הרוסים והפולנים, למשל, ישנן „נקודת מתנגדות״ יותר הרבה ויותר „דיסוננטיות״ מאשר בין „ציכי בן דת משה״ ויהודי פולני בעל קפוטה.

„עמי הסלבים יש להם היסטוריה משותפת שיש בכחה לאחדם ולקשרם בקשר אמיץ, בקשר של קימא״ — מחליט הד״ר B. בהחלטה גמורה שאין לערער עליה. ואותו האדון שואל במקום אחר: „איזה קשר ויחס יש, למשל, ביגי ובין היהודי הגליצי בעל־הפאות? היש בכח ההיסטוריה של אבות־אבותינו, שכבר אבד עליה כלח, לאגד ולקשר אותנו?״ — ואותו הד״ר ב. שוכח, מה טיבו של הקשר שבין הרוסים והפולנים? קשר-הגרדי הזה כבר היה חתוך, אלמלא היה די כח לראשונים להזקו ולאמצו, במשכם בחבל עד כדי חניקה . . . והאם ההיסטוריה „המשותפת״ של הסלבים ואמונותיהם השונות יכולות לאגדם ולקשרם בקשר יותר אמיץ, כאשר יש בכחה של ההיסטוריה האחודה שלנו לעשותנו לחטיבה אחת ולגוף לאומי אחד . . .

י. קיהן.

הבמה החפשית.

(אין המערכת מקבלת עליה את האחריות בעד המכתבים שנדפסים במחלקה זו).

מלשכת הועד של „סיני״.

לרגלי הנהגתו המבוערת של אחד מחברי ועדנו, שהיא שוללת מאתנו את האפשרות להמשיך אתו יחד את עבודתנו בעניני „סיני״, אנו מוכרחים, לצערנו הגדול, להפסיק את עבודת הועד, עד אשר יבחרו חברי „סיני״ בועד חדש להנהגת עניני המוסד. להועד החדש אשר יבוחר נמסר את כל החמר והתעודות שיש בידינו וגם את הדו״ח מפעולתנו עד עתה.

בכל אופן, איך שיתפתחו עניני „סיני״ להבא, אין הדבר הזה נוגע כלל כלל לקיומו של „העתיד״, שהוא מבוסס כל צרכו לשנים רבות והוצאתו אינה תלויה עוד בחסדי המאורעות.

„העתיד״ ישאר נאמן לתעודתו — להיות במה חפשית להמחשבה העברית, לברור כל עניני היהדות והיהודים, בעזרת בחירי סופרים המשתתפים בעבודתו. הספר השני של „העתיד״ כבר נמסר לדפוס.

ש״י. איש הורוויץ. ראובן ברײנין.

העבודה הציונית והוזרה הרוסית לעניני־פנים.

העתונים הרוסים מודיעים כי בוזרה הרוסית לעניני־פנים מבקרים את החלטות בתי־הדין במשפטים הציוניים. בקרוב אומרת הוזרה להוציא מכתב־חוזר לשרי־הפלך, שבו יתיר את העבודה הציונית ברוסיה.

העורך הספרותי: נחום סוקולוב. — העוזר הראשי: א. חרמוני.
Liter. Redacteur: N. Sokolow. — Hauptmitarbeiter: A. Hermoni.
המו״ל האחראי: י. ברגר, קלן.
Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.
REDAKTION „HA'OLAM", KÖLN A. RH., KAROLINGERRING

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9. מה ז׳

העולם

שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. — מופיע בכל יום ד׳.

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN KAROLINGERRING 6

שנה שניה. גליון ל״ג. קלן, כ״ד מנחם אב אתת״ם לחורבן.

II. Jahrgang. Nr. 33. Köln, 21. August 1908.

פלפול.

אמרנו: תקופת הפלפול הנה מעבר להרי־חושך וכותבי מאמרי־בטול־לשם־בטול — מעבר לנהר סמבטיון; והנה בא ידידנו מר א. ציוני ובמאמרו „מרכזים גבוהים", („העולם", ש״ו, גליון ל״ב) המלא התלהבות קדושה, הוציאנו בחוזק־יד מחלומנו הנעים הזה.

„חברת העזרה" אומרת ליסד באמצעיה היא, ובאמצעים שהיא טורחת להמציא, בית־ספר (בינוני!) ללמודי הטכניקה בארץ־ישראל. והנה גוזרים עלינו לשבת על זה בתענית: „אל גיל ואל רינה במחנה הציונים!", „זהו קשור כתרים לאלהים זרים!" וכו׳ וכו׳.

וכלנו, בנערינו ובזקנינו, בציונינו „הפשוטים" ובמנהיגינו — אפילו „אחד־העם", הנחבא אל הכלים, לא נָקה — הושבנו על הספסל לשמוע את מבול הוכחותיו של מר ציוני, כי יסוד בית־ספר גבוה(!) בא״י הנהו לא פחות ולא יותר מאסון לאומי.

לכתחלה לא היה ברצוני להגן על בית הספר הבינוני לטכניקה, שגם אחרי המאמר „מרכזים גבוהים" איננו בסכנה, — ולא מפני שמזלזל אני בכבוד בעל המאמר; חלילה! — אלא מפני שלא רציתי להכנס בפלפול תורני ע״ד נחיצות בית־ספר גבוה בא״י, ע״ד יתרונותיו, חסרונותיו, ע״ד הנזק והתועלת שמוסד כזה יכול להביא לארץ־ישראל. וכוח פלפולי כזה בעתון עברי אין לו ערך יותר מעשי מהפלפול ה„קלסי" ע״ד ביצה שנולדה.

כי למה נרמה את עצמנו? העתונות העברית לא מצאה עד היום את סוד ההשפעה על קוראיה. ה„קורא הנכבד" יואיל לעיין בעתון לא למען קבל ממנו איזו השפעה, איזו אמרה, למען חפש בו את הדרכים, בהן ילך או ימנע מהן. העתון העברי הנהו לכל לראש נשוא (סוביקט) לבקורת או לכל היותר מין „עונג שבתי" ל„נפש היתרה" של הקורא העברי... מרובות הן הסבות, שבראו את התנאים המיוחדים והקשים האלה של העתון העברי. אבל זוהי עובדה, שלא פה המקום לבקר את גורמיה ולמצוא את הדרך לתקונה. ההשפעה של הספרות העברית כה קטנה ומצערה, כה דלה וחלשה, עד שאינה מספיקה לעורר את קהל קוראיה, שיתמכו בה ולא יתנו לכמותיה להתמוטט ולהחרב אחת אחרי השניה...

והנה באים בעתון עברי מסכן ונזעקים: קוראים עברים, ציונים, אל־נא תתנו מליונים לבית־ספר גבוה בארץ־ישראל, כי מסוכן הבית הזה כו׳ עד גמר קין הטעמים. היש לך קריאה מבדחת מזו?

ואם בכל זאת הנני בא לענות על טענות בעל המאמר „מרכזים גבוהים" הנני עושה זה מפני שני טעמים: א) מפני האמת וב) מפני שבמאמר הנזכר הראה מר ציוני על פגעים אחדים בארץ־ישראל, שחובה עלינו לטפל בהם.

וקודם שנכנס בפרטים, עלי לשוב ולהטעים, שבית־הספר ש„חברת העזרה" מיסדת בארץ־ישראל ללמודי הטכניקה — למרות מה שהודיעו בעתונים — איננו בית ספר גבוה. לפי ששמענו מראשי החברה, בית ספר זה יהיה „טכניקום" בינוני, מעין אותם בתי־הספר לטכניקה, הנמצאים כמעט בכל עיר גרמנית, המכבדת את עצמה. ואם מר צ. חושב שמוסד זה הנהו „החלום הישן־נושן, שנגלה עוד לפני בריאת הפרקציה" איננו אלא טועה. ה„טכניקום" איננו בית־הספר הגבוה, אבל אפשר, שברבות הימים יתפתח בהדרגה לבית־ספר כזה. על כל פנים: להלחם עתה בשצף־קצף בטכניקום זה, שגם הוא עוד טרם נוסד — זהוא מוקדם קצת. מר צ. סובר, שחברת העזרה משתמשת לצרכי ביס״פ זה בקרן הקימת בשביל יסוד בית־ספר הגבוה בא״י, ומיעץ לשמור אותה: „תהי מונחת!" „יתמכו בה בתלמידים בעלי כשרונות שגמרו והרוצים להשתלם".

אמנם, מר וו., בנו של הרק״ו וו., נדב חלק מ„העזבון" לטובת בית־הספר הזה, אבל נדבה זו הנה גם עתה רק החלק השמיני מהסכום שנצבר כבר ע״י חברת העזרה לצרכי ה„טכניקום", ואינני מסכים לדעת מר צ. כי השתמשו בכספי הרק״ו וו. קודם זמנם. אמנם חוקי המכניקה אינם תלויים באקלים, אבל איננו מבינים למה לא יתאקלם הטכניקום באוירא דארץ־ישראל. וכבר הגיע זמנו של מוסד זה בא״י. ובנוגע לה„עצה הטובה" בדבר התמיכה בתלמידים בעלי־כשרונות, הנה מעשיותה דומה לחרוש שיש בה, ועל כגון דא אינם מתוכחים.

אבל, נניח כי „חברת העזרה" אומרת ליסד בית־ספר גבוה. האם בשביל זה עלינו לדון אותה ואת כל המותאים לה כף — ברותחין?

מר ציוני — והוא איננו היחידי בדבר — מתיחס באי־אמון לחברה זו. ובאמת אין לנו, הציונים והעברים, כל סבה להתיחס לחברה הגרמנית־יהודית, המתבוללת־לאומית בהבה, ועוד פחות מזה — לכרוע לפניה ברך ולקרוא „הידד" על כל מעשי ראשיה. התחצאות בכל הנוגע ללאומיות היהודית והקידות וההשתחויות של ראשי חברה זו — המפורסמים בברלין בדעותיהם הקצוניות החפשיות, — כלפי שחורינו בירושלם, נטיתם להתפשר את כת הימניים שלנו, כל זה אינו בסיגל לחבב עלינו חברה זו. בית־הספר למורים של חברת העזרה, כמו גם יתר המוסדות החניכיים

שלה בארץ־ישראל אינם בשבילנו האידיאל של מוסדות־חנוך עבריים. לקויים בבתים האלה כל הלמודים: העברית, הגרמנית וגם הלמודים הכלליים; ואין הרוח, השורר בבתים האלה, המלא פשרות וסתירות, מתאים לדרישותינו אנו. כל זה אמת. אבל אמת גם הדבר — עכ"פ עלינו לזכור זה בתור עובדה — כי לרגלי השפעת הציונות ולרגלי מלחמתם של ה„אידיאליסטים הבודדים, שסוף סוף — מנבא מר צ. — יכרעו במלחמתם זו", מפיצים ראשי „חברת העזרה" את הדעה, כי השפה שצריכה להיות לשורת בבתי־הספר בארץ־ישראל היא העברית. אומרים: בבתי־הספר של חברת־העזרה אינם ממלאים אחרי תורה זו וכי הגרמנית מתחילה לדחוק את העברית. אפשר כי כן הוא; אך למה שותקת דעת־הקהל שבארץ ישראל? הן חברה זו מתחשבת עם דעת הקהל וחפצו.

ואם נזכור את מעשי האלינס, את בתי־הספר של האחרונה, את הרוח הצרפתי השורר בהם, את השנאה והבוז לכל מה שנושא עליו חותם עברי, ואם עוד נזכור כי ראשי ה„עזרה", בחייהם הפרטיים ובדעותיהם שפרסמו בקהל, אינם פחות מתבוללים מחבריהם באלינס, וכי בכל זאת הוכרחו ע"י החיים הארצ־ישראליים להודות בנחיצות העברית שמה ובצורך להנהיגה שמה — נבין למה שמחים הציונים בפעולות ה„עזרה". והאם יכולים הציוניים לא לשמוח בפעולות האלו? האם, למרות הכרתם בחשיבות העבודה המעשית והרוחנית בא"י, למרות הנאומים הארוכים, והמאמרים לאין־מספר, האם נרגשה בארץ־ישראל אפילו צל של פעולתם במקצוע זה, אולי היותר רב־הערך בעבודה ומעשית בארץ־ישראל*).

הנה למה מכרחים הציונים לשמח ב„חברת־העזרה".

אמנם, אין מוסדות ה„עזרה" מאמתים את התקוות, שעוררו בנו. אבל המוסדות יכולים להתפתח; במוסדות אפשר לעשות תקונים, לפי צורך הזמן, המקום, התנאים ולפי דרישות דעת־הקהל (כי הרבה יכולה דעת הקהל לעשות בנוגע למוסדות חברת־העזרה העממית). משתי רעות עלינו לבחור בעל כרחנו בפחותה: לא לעשות דבר בשביל החנוך האיי או שהדברים יעשו ע"י האלינס, — מה שעוד יותר גרוע — מוטב א"כ, שה„עזרה" תעסוק במקצוע זה, ונדע לפחות שיש לנו מוסדות, שבאחד הימים יהיו למוסדות שלנו ולברכה להתפתחות העברים בארץ.

אין ברצוני לחזור ולהוכיח את נחיצות בית־הספר הגבוה, שלצערנו יסודו מעורפל גם היום בענני עתיד רחוק־רחוק, אבל הוכחותיו של מר צ. נגד בית־הספר הגבוה אינן מוכיחות כלום. „גרמניה אינה מיסדת בתי־ספר גבוהים במושבותיה הרחוקות" (במזרח אפריקה?). בשביל מי תיסד, האם בשביל השחורים, שעוד טרם גמלה אותם לגמרי מאכילת בשר־אדם? ב„בולגריה, בסרביה, ברומניה אין בתי־המדרש הגבוהים הנמצאים שם מספיקים". אמנם. אבל מי זה פוסק ששבטים חצי־פראים צריכים היות למורי־דרכנו בנוגע לעבודה תרבותית. „היפנים באים להשתלם לאירופה". אמנם. אבל מאותו הטעם שבאים האמריקנים! „האנגלים לא הגיעו עד היום לבתי־ספר גבוהים במושבותיהם". בהרבה מושבות יש לאנגליה ב"ס גבוהים (מצרים, הודו), ובמקום שאינם, הוא — או מפני שאין צורך בבתים כאלה, לרגלי המצב התרבותי השפל של בני המושבות, או שאנגליה רוצה — מפני טעמים מדיניים — שטובי בני מושבותיה יתחנכו במטרפולין.

כמו כן, לא נכון התאור בצבעים בהירים ומגוזמים של „גן־העדן" באירופה „ששם אין הסטודנט היהודי מרגיש כלל גלות". והחשש „שהחיים הקולוניאליים" של מי שיהיו תלמידי בית־הספר הגבוה „יעשום לצנינים ולחוחים בעיני חלק מיושבי הארץ", הוא רק מהלך־נפש מענין, ואין להתחשב בו במעשה.

עד כאן בנוגע לשאלת בית הספר הגבוה ובית־הספר הטכני.

מר ציוני נגע במאמרו „מרכזים גבהים" בעוד המון שאלות אחרות: שאלת הגימנסיה העברית, הסובלת מחסרון מורים ראויים למשרתם, השפעת ה„רוסים" והרוסיות בארץ־ישראל. בעיקר הנני מסכים לדבריו אלה, והשאלות האלו שפתרונן בידינו, כדאיות וצריכות שיבררון בעתונותנו. בכל אופן לא במאמרי הנוכחי המקום לזה.

רציתי רק להוכיח עד כמה פלפולו של מר א. ציוני ע"ד אי־נחיצות בית־הספר „הגבוה" (הבינוני) של „חברת העזרה", לא בזמנו ולא במקומו, ועד כמה חטא נגד האמת.

אמנם, „עלינו להקים דור בא"י, שכלו עברי ומחובר אל שפתו, דבוק וחי בה, דור שיברא סביבה עברית כזו, שהיא תגרוף לתוכה זרמים אחרים ולא תגרף בהם". אבל, רבותי, זה נעשה לא ע"י פלפולים על־דבר אי־לאומיותו של הד"ר פ. נתן — מה שידוע, אגב, לכל, — אלא ע"י מלחמה בז'רגון הרוסי וב„רוסית" הז'רגונית בא"י, „ששם „רוסי" אחד מכריח חברה שלמה להפסיק דבורה העברי ולהתחיל ברוסית."

וע"ד מלחמה זו ברוסיות הקרריציבית — בפעם אחרת.

א. חרמוני.

בן־אבי"י, ברלין.

ועתה?...

כן! זאת היא השאלה.

הגעו בנפשכם: בין לילה שונה המעמד מן הקצה עד הקצה. מבלי אשר שערנו את הדבר מראש, מבלי אשר קוינו אליו אף במקצת, קרא השולטן „יהי דרור!", והרינו חפשים — שם בתורקיה. חפשים, בכל משמעת המלה היפה הזאת; חפשים כצפרים אשר בשמים, כאטלקים, כצרפתים, כאנגלים אשר מסביבנו.

רגע, ננער מעל צוארנו את עול העבר המעיק; רגע, ננתק מעל ידינו כבלי ברזל, כבלי עבדות, חלפה האלמות, וחומת־הסינים, שהקיפתנו זה דורות ודורות נפלה, נגוזה. גבנו המט הזדקף, מטבנו הכנוס התעודד, רוחנו שבה אליה והננו אנשים. כל אשר לפנינו לנו הוא, לנו, בני הלאומים השונים בארץ, לנו, הנעלבים אתמול, המאושרים כיום.

תחי תורקיה המאחדת, תורקיה הגדולה!

הנה מה שהרגישו היונים ביום הגדול ההוא, יום קריאת הדרור. הנה מה שהרגישו הבולגרים, ושונאיהם הסרבים, ואויביהם האלבנים, והרומנים, והארמנים, ואפילו הערבים, הסורים, הקורדים, וממילא מובן אבות התנועה — התורקים עצמם. כלם התגעשו מרגש כביר אחד, רגש ענקי, שמימי, עולמי, רגש שלא היה כמוהו עד היום בכל רחבי הממלכה העותמנית, — רגש האחוה והצדק, השויון והחרות. זו היתה קרחת התחיה.

רק אנחנו העברים נאלמנו. אנחנו נדהמנו, נזעקנו, התעלפנו. כל חלומותינו התפוררו, כל תקותינו נמסו: הכל, הכל וברגע אחד!

או אולי טעיתי?

הוי! כי לא. כמוכם, כן קראתי גם אני את עתונינו הרשמיים. בקשתי מלה מעודדת, בקורת נכונה, משפט חרוץ על מצב־הרגע. בקשתי הסכמה. לשוא! במאמרים הראשיים, בהודעות הקצרות, בכתבות המעטות מצאתי אותה הערבוביה, אותו הבלבול, אותה ההתפוררות. אין איש יודע מה לאמר, מה לעשות. כל אות ואות כמו הביעה ספק, הן ולאו, לא זה ולא זה... אולם השקפה בהירה, תכנית מסוימת, אמרה חדשה אין, אין!

... ובלילה ההוא יצאתי ברחובות, חדרתי לבתי־הקהוה. חפשתי את אחינו השמחים, את הציוניים, את העברים, לא מצאתים. אשר ראיתי: עינים חפורות, מבט יגון, חורון היאוש. מדוע? מה היה להם, לאנשים האלה, הנלהבים עוד אמש? הלא אמש, עוד היינו כמנצחים. האם לא יסדנו אוצר שהכנים במשך עשר שנים ששה מליוני שקל? האם לא קבצנו לקרן הקימת כשני מליונים? האם לא קוינו כי את יתרם נמצא בעוד שנים עשר, לכשיבא הרגע המקוה? האם לא עשינו עסקים מזהירים

*) „חברת העזרה" הוציאה בשנה האחרונה לצרכי החנוך חא"י — שבעים אלף מרק וההסתדרות הציונית — ארבע מאות ושמנה מרק (408)!...

בארץ־ישראל שלנו — כן, שלנו! — ככה על כל פנים אמרנו, —: את כל אדמתה קנינו, את מסחרה ומתנה אחזנו בידינו, את יהודיה סדרנו למסדרה עצומה, את בתי־הספר פתחנו ברוח לאמי אחוד ומיוחד, את ספרותה העלינו למדרגה שלה שאפנו. וראו־נא: אמש כבר החלטנו לבנות בית־מדרש נבוה, אמש כבר ראינו בדמיוננו יערים מכסים את הארץ באילנות־הרצל שנדבנו, ועל המוריה, אצל המקדש, בססנו את בית־הנכת העברי.

היפלא איפוא, כי בנפול הרעם משמי־התקוות השאננים, נהלמנו, הוכינו, נתמומזנו? הרעם — זו היתה קריאת הדרור בתורקיה הפעם. „אל־נא יצחק, ארוני, כך הוא הדבר!“ אומר לי אחד הרוסים, ורעו הגרמני שונה את דבריו ושלישו הגליצי משלשם. רק הגבורים שבציוניים, אלה מתי־המעט, שלמרות כל עוד רוצים לקוות ולהאמין, אלה קוראים: „אפשר גם זו לטובה“.

אָה, בודאי! לו עשינו את חובתנו לעמנו, לא היום, אבל כאשר קראוהו מנהיגינו וחלוצינו לעשותה. לו הרבינו לבא ארצה־ישראל, לו לפחות הכפלנו את מספר תושביה העברים, לו קבלנו, כלנו, בזקנינו ובנערינו את נתינות תורקיה, (אמת, קשה היה הדבר, לא־נעים, אבל — נחוץ היה) לו היינו לא רק עברים לאמיים, אלא גם אזרחים עותמנים; כי אז אולי, כי אז בודאי אחרת הרגשנו, אחרת חשבנו. אזי היינו משתתפים בלי כל פניה, בלי פחד פנימי, בשמחת עממי תורקיה הרבים והעקיבים. אזי היינו תורעים גם אנחנו תרועת נצחון, לא רק בארצנו הקטנה, בארץ־ישראל, אלא גם באחדות מערי הממלכה היותר גדולות. ובעלי־החג האמתים היו מרגישים בנו, כאשר הננו מרגישים בהם... אזי הלכנו לקראת המטרה!

ועתה?

כן, ועתה?, זאת היא, זאת היא השאלה.

הננו מאה אלף יהודים בארץ־ישראל. מאה אלף, — זה לא הרבה. ובכל זאת מה עצום המספר אם נחשב כי תנועתנו רק עתה החלה. מאה אלף, — זה עם קטן, ומלבד הערבים עצמם, יושבי הארץ מכבר, אין קבוצה לאומית אחרת שתעבירנו במספרה. אולם אויה לעמנו זה. אינני מדבר בכתות, במפלגות השוררות בקרבנו. ספרדים, אשכנזים, תימנים, בוכרים: את זאת הייתי מוחל. אינני מדבר בלשונות הנדברות בפיותינו: ז׳רגון על ימין, ז׳רגון על שמאל, וצרפתית, ורוסית, — הוי, בפרט רוסית! — גם את זאת מחלתי אולי, — ברגעים הנכבדים האלה. לא, לא באלה אני מדבר. אך אני שואל: האם עם הוא, אותו העם, שמרבית חבריו נספחים מהצד המדיני על המדינות הנכריות, הזרות? האם עם הוא, אותו העם, שבמשך שנות עבודתו בגבולות הארץ שבה ראה את עתידו, עבוד עבד לא עבורו, אלא עבור אותן המדינות, הנכריות, הזרות? כי, למה נכחד? היהודים היו עד כה ברובם הגדול כדור־המשחק לצירי הממשלות השונות בתחרותן התמידית ביניהן. הנה הֻכה יהודי־רוסי על ידי ערבי מאזרחי הארץ. אז תפרץ זעקת־שבר: מעשה אלמות! ובצדק. אך מה התוצאה? לא ממושלי הארץ דורשים משפט, אלא פונים ישר אל ציר אותה הממשלה, שעליה נספח הנעלב. והציר, זה האיש האויב, השונא, הצורר את נתיניו היהודים, — הציר הלז ממהר למלא את תפקידו. תורקיה נרתעה אחור בפני אגרופו הכוזץ, היהודי העלוב מרוצה, שב למנוחתו ולתרדמתו, והממשלה המנצחת צעדה עוד צעד קדימה על דרכה בארץ־ישראל.

על חשבון היהודים!

ראה הציר האוסטרי, ותצר עינו בחברו הרוסי. הזדמנות איננה. הזדמנות תהיה! יהודי־אוסטרי נפגם בעסקיו. הציר „משנס את מתניו“, מתרה וגוזם. תורקיה נכנעת. היהודי מרוצה, ואוסטריה, מעטרת הנצחון, פסעה עוד פסיעה קדימה על דרכה בארץ־ישראל.

על חשבון היהודים . . .

וכך הלאה. הצרפתים, האטלקים, האנגלים, האמריקנים נלחמים איש ברעהו. החילים אים? במחנה היהודים. אחים באחים ירועו, בשביל הזרים, נגד העותמנים.

מי יצר את בתי־הדואר הזרים, באי״, ובפרט בירושלם? הלא מוסדותינו אנו, החלוקה היהודית!

ומה עשתה חברת כל ישראל חברים? מִי סיעה את הכומרים הגרושים מצרפת בהרחבת ההשפעה הצרפתית בין היהודים התורקים. ומה עושה כיום „חברת העזרה“? מתחרה בחברתה הבכירה, מקללת את פעולתה, מקנטרת בה. חשבתם אולי — לטובת היהודים? ודאי. כלפי חוץ החברה הגרמנית יותר „לאומית“ קצת וראשיה מודים אפילו בתועלת העברית. אולם „גרמניה על הכל, על הכל בעולם“.

היו ימים, ואחדים מאתנו חשבו, כי היהודים החדשים, אלה היוצאים זה עתה את רוסיה, אלה הזקנים בתנועתנו, יביאו את הישועה המקוה. הם המה ירימו את דגל העבריות, הם המה יגרשו את ההשפעות הזרות מקרב העם היושב בציון. לכן, ברוכים יהיו בבואם, בני־העתיד!

חשבנו, — אמנם! אך מה ראינו?

כי תחת ההשפעה הצרפתית, הגרמנית, האנגלית של אתמול, הביאו אתם החדשים האלה, מארץ גלותם, זרמי השפעה רוסית, ומה שגרוע ביתר, זרמי השפעה ז׳רגונית. הראיתם מעולם מחזה יותר נחמד, יותר מעודד מהמחזה הנוכחי ביהודה הקטנה? המשפחות מדברות וחושבות, חולמות ומקללות, מתוכחות ומתלבשות רוסית וז׳רגונית. על שלחנותיהם, בבתיהם, שטוחים עתונים מרוסיה הגדולה, ערומים ספרים וחוברות מהספרות החכיבה, וגדולי ה„רינסנס“ הז׳רגונית, משובחים ומהוללים, קרואים ונלמדים לא רק בחוגים הפרטים, אלא בקהל, בבתי־העם, בכל מקום. בראשון־לציון ששה גליונות ה“Neue freie Presse„, מספרים שונים של ה“Humanité„, של ה“Matin„, ועוד ועוד, מחפירים לגמרה את שנים, שלשת הגליונות העברים, האמולים . . .

עוד יותר: חשב חשבנו, כי אלה הבאים אלינו מקרוב ימהרו להכיר את יושבי הארץ, ללמד את תנאי חייהם, לסגל להם את מנהגיהם, את השפות השוררות בקרבם. אמר אמרנו, כי יתקרבו לערבים, יכרתו אתם ברית־אחוה, ילכו אתם יד ביד במלחמת הקיום והקדמה. האמן האמנו, כי יתפשטו בכל רחבי המדינה, ישפיעו על האזרחים ויֻשפעו מהם כמה שנחוץ וכמה שאפשר.

ומה היה?

אלה „הרוסים“ התגלמו בחוריהם וייצרו בארץ־האבות את אותו קנין הגלות שסממנו ברחנו, — את הגיטו. מובן מאליו: גיטו מעט יותר יפה, יותר חפשי, יותר פתוח. אך גיטו בכל־זאת. יושביו זרים לכל המקיף אותו, והיושבים מחוץ זרים לו, זרים כלילה ליום. אין כל חוט המקשר את הראשונים לאחרונים: מדינה בתוך מדינה. הראשונה גלותית וזרה. השניה — לא שלנו. והיום, — חפשיה!

הנה המצב אתמול.

ומה יהיה מחר, ביום הבחירות? הידעתם, כי בארץ־ישראל כלה, ממאת אלף היהודים, או יותר נכון מעשרים אלף הבוחרים היהודים, רק אלפים לכל היותר יוכלו לבחור. יען רק אלפים הנם באמת אזרחים, לאמר נתינים תורקים. והידעתם מה זה אלפים בוחרים? זה מאומה, מאומה, לעומת עשרים אלף הבוחרים הנוצרים ולעומת מאת אלף הבוחרים הערבים. הנה כי כן בארץ־ישראל, בארץ־העברים, יסחבו היהודים אחרי התושבים האחרים. היה יהיו גם בה סרח העודף . . .

ולו גם יכולנו לבחר כרצוננו, אים האנשים, בקרבנו, הראשים לדבר בשמנו, שם בבירת תורקיה, ובשפה המובנה להם, לתורקים? אפונה, שלא בא כחה של חברת כל ישראל חברים, אף לא שליחה של העזרה, אף לא „פקידיו של אוסישקין“. או אולי „פועלי־ציון“ האדומים, החולמים ככר היום מהפכה שלמה, גמורה, אנושית, חברותית, כללית?

ודאי, גם האנשים האלה הטיפו לא פעם להתאזרחות גמורה בתורקיה. אבל כּכומר הלז המטיף לנזירות והוא עצמו שותה שכור, כן גם

דברינו, אלה העומדים בראשינו, אלה המתוים לנו דרכנו, נשארו אשר היו עד כה: „יהודים רוסים" — בארץ־ישראל.

ועתה?

עתה, רק פתרון אחד לנו. עלינו לצאת מיד, ובלי פקפוק, מתוך החומה הרוסית־הז'רגונית שבנינו בידינו אנו. עלינו להיות לעברים בארץ־העברים, לעותמנים בממלכה העותמנית. עלינו לזכר כי בתורקיה הגדולה יש עוד יהודים, יש עוד חמש מאות אלף אחים. נושיט־נא להם את ידינו, נמשכם־נא אלינו, ואז יתחשבו אתנו כל העמים העותמנים מסביבנו; החפש התורקי, — זוהי הדרך היתר טובה להגשמת תקותינו.

מכתבים מארץ־ישראל.

ח.

(עבודת ה„מזרחי".)

ה„מזרחי" התחיל בימים אחרונים מחפש גם הוא אחרי עבודה מעשית בארץ־ישראל — מובן, עבודה לפי רוחו הוא, ולפי טעמו הוא. עוד מעל במת הקונגרס השמיני הכריזו ראשי ה„מזרחי" בקולי־קולות ע״ד גמנסיה „כשרה" בא״י וע״ד ההון היסודי הגדול שכבר נאסף בשבילה ונמצאו צירים שעל פי־הרגל קונגרסי מחאו כף וקראו „הידד!" א״כ הועד לארצות המערבי*) פנה בתלי־תלים של הצעות ושאלות ליחידים רבים בארץ־ישראל, ראשי ישיבות, „מלמדים" סתם, ממוני חלוקה, רבנים, דינים ועוד „מומחים" בעניני החנוך, ובסוף זכה ה„מזרחי" את א״י בשליח מיוחד של המזרחים, הרב פישמן מבסרביה, שבא ביחוד „למשש את הדפק" ולבקר את תנאי־העבודה בארץ.

כונת הבקור הזה היתה אולי רצויה, אבל תוצאותיו של הבקור הזה לא רצויות כלל אפילו בשביל ה„מזרחי". במשך שני החדשים, שבלה המבקר בא״י הספיק לדרוש דרשה אחת בירושלים ע״ד רמוי הציונות בטעמי הנגינה העברים (? המערכת) ולאסוף ביפו שני מנינים של סתם בטלנים ומלמדים בכדי להתיעץ עמהם ע״ד העבודה המעשית בארץ־ישראל. תקות ה„מזרחי" לקרב לעצמם ע״י חברם זה את רבני א״י ניתר כליי הקורש היתה לשוא. רבני קרתא קדישא רחוקים מ„המזרחי" אחרי הבקור יותר מאשר היו קודם. ואולי גם זו לטובה. וכשם שבא הנה הרב פ. בלי כל תכנית קבועה ובלי שום הצעה קבועה כך יצא מפה בערבוביה כהה של הצעות ותכניות ובלי כל החלטה ממשית ומעובדת כל צרכה. אבל בינתים נפוצה השמועה, שה„מזרחי" החליט לפתוח ביפו עם ראשית השנה החדשה בית־ספר נמוך לנערים, ואחרי שהחלטה זו, כפי שנודע לי ממקור נאמן, קרובה באמת לצאת לפעולות, כדאי להתעכב קצת עליה ולהתבונן למתנה, שה„מזרחי" רוצה להעניק את הישוב החדש ביפו.

אמנם ל„המזרחי" — אם יש ממש בכרוזיו ע״ד ההון היסודי שלו — אין בארץ־ישראל שדה־פעולה אחרת מאשר הדתית־הרוחנית. עבודה זו מתאימה לרוח המפלגה הזאת — אם ישנה בכלל — ולתכלית „עבודתה" בציונות. כי אותו המסחר בתוצאות להכשרות של הארץ והזקוק ליהודים כשרים (היין, האתרוגים) כבר כבשוהו אחרים, והאחרים מדקדקים במקצועותיהם ועובדים להתפתחותם לא פחות משהיו מדקדקים ועובדים ה„מזרחיים". אמת, האתרוגים הכשרים של המושבות, שאגודת „פרי עץ הדר" מטפלת זה הרבה שנים וכבר הפסידה בהם הרבה עשרות אלפים פרנקים מחכים עדין לידים עסקניות וגואלים זריזים, שיפקחו את עיני ההמון המשתמש בצרכי־קדושה אלה עד שיבין וירגיש כמה גדול מצרו העול, בהוציאו שנה־שנה מליונים פרנקים על האתרוגים של היונים והערבים, בשעה שהאתרוגים של אחיו הוא ובארצו הוא מונחים כאבן שאין לה הופכין... וכודאי מחויב היה „המזרחי" להיות הגואל הראשון לעבודה לאומית עלובה זו, ראשית, מפני שהיא עבודה לאומית, עבודה של בריאת ענף חדש להמושבות, ושנית, מפני שהיא דתית ביותר, שהרי היא מספיקה להיהודים אתרוגים בלתי מרכבים במקום הפסולים של היונים והערבים. אבל כנראה גרם לכך מולם המיוחד של אתרוגי־המושבות, שאפילו „המזרחי" לא הכניסם תחת כנפי שכינתו, והוא מתענין יותר בבקורת עתונים עברים אפיקורסיים, ר״ל, מאשר בהפצת סחורה כשרה זו, שהיא תוכחתו הקדושה. נשאר — החנוך, בתי־הספר. אבל כלום תמים „המזרחי" כל כך עד לבלי הבין שבפתיחת בית־ספר ביפו אין הוא אלא מכניס תבן לעפריים? יפו, שכמעט אין בה ילד אחד או ילדה אחת שלא יבקרו איזה בית־ספר, גן־ילדים, או חדר; אותה יפו שיש לה כל כך הרבה בתי־ספר מכל הגונים, מטפוסם של כי״ח, חובבי־ציון, עזרה, שומרי־תורה והתחכמוני (החרדים המתקדמים) — כלום זקוקה היא יפו זו לבית־ספר חדש? כלום יש מה לחדש ביפו במקצוע זה?

שמא תאמרו: משום שאין מקום אחר לפיכך בחר „המזרחי" ביפו?

— אינכם אלא טועים! נקח למשל את צפת. לעיר נדחת זו, המחוננת בסביבה מבורכה וברוב של יהודים ושהיתה יכולה לשמש בתור מפתח לעבר־הירדן ומרכז להגליל העליון, אין מן מכשירי־החנוך החרשים אלא גן־ילדים בתמונת זעיר־אנפין, המתפרנס בדוחק מנדבות יחידים ומתמיכותיהם של „עזרה" ו„חובבי־ציון", מהישן יש לה לצפת כתריסר חדרים מהטפוס הירושלמי, בתי תלמוד־תורה וישיבה, שמקשקשים בשבילה בהרבה לגינות. והלא מובן הדבר, ששני מוסדות החנוך — גן־הילדים והחדרים — אינן בנות חבור כלל וכלל. אותם הילדים שגמרו את גן־הילדים ושהתחנכו פחות או יותר בדבור העברי וברוח העברי אינם יכולים — עכ״פ אינם צריכים — להכלא א״כ בחדרים מעופשים למען המשיך שם את „למודם". פה נחוץ מין מעברה בדמות „חדר מתוקן", ושיתן לחניכי־הגן — ילדיהם של אבות חרדים — השכלה עברית דתית רחבה בצרוף שפת המקום, ממש מה ש„המזרחי" אומר לברא ביפו במקום שיש כבר חדר כזה („תחכמוני") והאם יש למזרחי ביפו סביבה כה טובה להתפתחותה ולהפצת השכלתה כמו זו של צפת וטבריה?

יתר על כן: יש בארץ־ישראל הרבה ערים, שעסקני הישוב מתחבטים ומתלבטים מזמן להאחיז ולהשריש שם ישוב עברי ולשוא, ואחד הגורמים הראשים לאי־התאקלמות זו הוא חסרון של בתי־אולפנא באותם המקומות. הרי רמלה*). כמה לא טרחו טרחיא ליהד קצת קרן־בן־שמן זו, שאוירה טוב ומבריא, מסחרה גדל והעוברים והשבים כל כך רבים בה! זה עשרים וחמש שנים, שהחברות העוסקות בהישוב (וביחוד חברת „למען ציון") טורחות ועמלות לסדר ולהרבות את הישוב היהודי שברמלה, בנו בתים, תמכו בתמיכות הדרשיות, הושיבו שוחטים וכו' וכו', ואחרי כל אלה הולך שם הישוב העברי ומצטמק משנה לשנה מפני חוסר מוסד חנוך מתוקן פחות או יותר שבו יוכלו המתישבים לחנך את ילדיהם.

בקרתי לפני זמן מה את רמלה ודברתי עם יהודיה, חקרתי, דרשתי, והנה נודע לי שיש שם גם עכשיו עשרים ילד ראויים לחנוך, מחציתם (ביחוד ילדי הספרדים) גדלים פרע בלי כל חנוך שהוא, ארבעה לומרים למוד ארעי ורפרופי אצל השו״ב דמתא והנשארים (דוקא ילדיו של אחד האדוקים ביותר) נשלחים בלב שאנן ובטוח לבית־הספר של המיסיון. באותו היום שהייתי ברמלה עזב את

---

*) בשם משונה זה מכנה את עצמו הועד המזרחי הפרנקפורטי.

*) ברמלה יושבות היום ס״ה עשר משפחות — ארבע ספרדיות ושש אשכנזיות. מצבן הגשמי לא רע. בהבית הצבורי, שהקימה חברת „למען ציון" בשביל עניי רמלה, יושב השוחט, שמקבל משכרתו מן החוץ (על שוחט זה מוטל למלאות גם תפקיד של „מלמד") ואשת אלמנה אחת, המחזיקה מחלבה קטנה. אשה זו, המתפרנסת לא בדוחק, החזיקה בבית צבורי זה בקצת אלמות ורואה אותו כשלה. מטעם זה היא משתמשת לצרכי המחלבה שלה גם בשני החדרים, שהופרשו מתחלת לבית-מדרש ואפילו ב„המקוה" — לצערם הגדול של שאר המשפחות שאין להם עכשיו לא מקום להתפלל ולא מקום לרחיצה.

העיר החנוני היהודי היחיד אך ורק מחמת חסרון בית־ספר. על מקומו בא אמנם יהודי אחר מיפו, אבל יהודי זקן בלי בנים, שערכו בשביל התפתחות הישוב — אפס. אמנם, יהודי רמלה, כבר משתדלים אצל „עזרה" ואצל „חובבי־ציון" בדבר פתיחת בית־ספר בעירם וכבר קבלו הבטחות מפה ומשם[3]) אבל מלבד מה שהבטחות הללו אינן קרובות ביותר לצאת לפעולה, חושב אני, שבעיר שכלה אדוקים מחויב „המזרחי" להיות הגואל הראשון.

הרי גם עזה. גם בעיר זו היה יכול להתפתח ישוב עברי, מסודר כהלכתו, אילו לא היו חסרים בה בית־ספר ובית־הקברות. וחסרון זה של בית־ספר אינו מכשול רק בשביל האשכנזים בלבד: מכיר אני ביפו הרבה משפחות של אחינו הספרדים והמערבים, שאבות־המשפחה (סוחרים ובעלי־מלאכה) יושבים בעצמם בעזה וסובלים מהטלטול ומחרום הדרכים, והמשפחות יושבות ביפו אך ורק מפני חנוך הילדים. וקרבנות כאלו, מובן, לא כל אדם מסוגל להביא.

אינני מבקר את מעשי ה„מזרחי", מפני שרחוק אני ברוחי ממפלגה זו. אפשר שלמפלגה זו יש מקום בתנועה הציונית ואפשר שיש לה גם עתיד בא״י. בכל אופן לא פה המקום לבקר את מהותה של מפלגה זו. מדבר אני מנקודת־מבט העבודה והמעשה של „המזרחי" בארץ־ישראל. לפי דעתי יש מקום־עבודה בא״י גם למפלגה זו. אבל קודם כל צריך שידעו ראשי ה„מזרחי" מה המה רוצים בעבודתם זו.

אם חפץ „המזרחי" הוא לברא באמת איזה דבר ממשי בארץ־ישראל, דבר שאינו רק מכֻון לזרוק אבק בעיני הבריות אלא להביא תועלת להישוב הארצ־ישראלי — אל נא ירחוק את עצמו למקום שאינו שלו, למקומות שכבר כבשום אחרים בהצלחה, אלא ישתדלו לגדור ולבנות באותם המקומות שהגדר והבנין נחוצים הם באמת.

י. בן־משה.

י. א. הנדלזולץ:

הבדיקה.

(מזכרונותי) — למרת פנינה ל—סקא.

. . . כמו מבעד הערפל עולות ונגלות לפני תמונות מימי ילדותי הרחוקים, ילדות שוממה ועצובה.

על ברכי אומנים ואומנות לא אומנתי, פרחים ושושנים לא פוזרו על דרכי, בצעדי את צעדי הראשונים בחיים.

חניך ה„תלמוד־תורה" הייתי בהיותי כבן שבע, ובחור־ישיבה בהיותי כבן שלש עשרה.

עולמי חשך בעדי עוד בשחר טל ילדותי; משנת השבע לימי חיי צפיתי לשלחן זרים.

ימים אכלתי, בית איש יומו; ומאושר הייתי אם היו לי כל ימי השבוע. לא לעתים רחוקות רעבתי ללחם, על ספסל בית המדרש ישנתי תמיד . . . חיי צער חייתי; הבאמת ובתמים חשקה אז נפשי בתורה? —

ובעלות כיום תמונות הימים הרעים, תמונות ילדות אפלה ונדחת, לנגד עיני, הנני חש כעין רגש של געגועים אליהם . . .

הבגד בי זכרוני? השכחתי את עונותי בימים ההם?

פרטים רבים נשכחו ממני ברבות הימים, ויתרם נראים אלי מבעד לערפל־העבר, המסתיר מפני את קצוניותם של הדברים . . .

כי זה כחו של העבר לנסוך רוח חן וגעגועים גם על הדברים הנוראים אשר כבר נכנסו לרשותו.

ובעלות כיום זכר הימים האלה לפני לא אתרגז ולא אתקצף ולא אדאג לילדותי אשר חלפה ממני באפס תקוה. כן היה וכן צריך היה, מכרח היה להיות.

רק מקרה אחד מהימים האל מעציב גם היום את רוחי ומעיר בקרבי רגשי כעס ואיבה.

ולמה זה אני מקים מקברם את צללי העבר?

קורת רוח מיוחדת אני חש כעת בהעירי בי את זכר המקרה שקרני ואשר העכיר אז את רוחי והדאיב את לבי במאד מאד . . .

כי לבי אז לב ילד רך, החש ומרגיש . . . המתגעש ומזדעזע לכל נגיעה קלה . . .

כי יש אשר יעבור האדם לתומו, ועבר ורמס זרע זרוע או פרח נטוע: הוא לא ראה ולא ידע ולא שם על לב . . .

והזרע נרמס והפרח אובד מבלי משים . . .

ולב הילד, האם לא כמקרה הפרח יקרהו גם הוא, האם גם הוא לא ירָמס ברגל מבלי משים? . . .

. . . ואני, ילד כבן עשר, לומד אז בה„תלמוד־תורה" אשר בעיר ב. ומתגורר בבית אשה אלמנה אחת.

אישה המנוח היה חרש מסגר וחנות לו קטנה למעשה ברזל בביתו. ובמותו ותהי האלמנה מוכרת מעט מעט את הנמצא בחנותה ותהי מתפרנסת היא ועולליה . . .

ערב של יום קיץ היה אז. היום רפה לערוב אבל חומו לא פסק. ברחוב כבר הדליקו את הפנסים. האויר היה כבד, מהביל ומחניק . . .

על מפתן החנות ישבתי שקוע במחשבות. הדלת היתה פתוחה לרוחה. לפני שחקו שתי היתומות הקטנות בנות בעלת ביתי, ומאחרי, בתוך החנות, ישבה אמן ותאנח . . . כל היום לא סר איש החנותה, ואם גם יסור אין עוד כמעט מה למכור לו . . .

צללי הערב הולכים ומתעבים; אחרי עבודת היום הנני נוטה כבר לשינה. הילדה הקטנה יושבת על המפתן ממולי, מניחה את המנעול הישן ששחקה בו על הארץ, נאנחת אנחה קלה, זו שהתינוקות נאנחות לפני השינה, כופה את ידיה על לבה, ראשה נשען על המזוזה והרי היא ישנה.

עוד מעט ואישן גם אני לקול נשימתה הקצובה של הילדה ולקול אנחותיה התכופות של אמה . . .

והנה סר איש החנותה.

קונה הוא בעד פרוטות ודורש חזרה משקל כסף.

ואני קם בכבדות ממקום מושבי ועובר את האיש הקונה אל החנות אשר מעבר הרחוב לפרוט את השקל.

והחנות אשר מנגד גדולה ועשירה, והיא מוארה בשתי מנורות גדולות. האור המבהיק נופל על עיני ורוח של תמהון נסך עלי ואיני יודע נפשי.

ובחנות — אדונה, איש צעיר לימים, ואמו אשה כבת חמשים.

אני נותן להצעיר את השקל ומבקש ממנו לפורטו לו.

— טוב מאד, שומע אני את קולו, הנה יש בכיסי שקל במטבעות קטנות, הבה החזק נא על כפך.

אני פושט את כף ידי והוא מריק אל תוכה מכיסו המון מטבעות קטנות. אני לוקח לי את הפרוטות המגיעות לי ואת הנותר אני מוסר להאיש הקונה. הלז סופר ומונה פעם ושתים; חסרות חמש אגורות.

אני מראה לו כי רק את פרוטותי לקחתי, הוא מונה שנית, חסרות חמש אגורות.

תמהון לבבי הולך הלך וגדול. אני מתכונן למנות בעצמי את הכסף והנה יד שלוחה אלי, יד צהובה וקמוטה כגויל, ושתי עיני זעם ירוקות חודרות אל תוך עיני ואני שומע קול דק וחודר, קול אמו של החנוני הצעיר:

— אל תטרח בכדי, אף אם תמנה עשר פעמים לא ימלא המספר השיבה את חמשת האגורות שהסתרת . . .

---

[3]) בשעה ששהו הד״ר פויל נתן והדר מיטבוך בארץ־ישראל שלחו אליהם בני רמלה חבורה של מיתדלים בדבר פתיחת בית־ספר בעירם וקבלו הבטחה טובה.

הלועגת היא לי, או באמת תחשדני בגנבה?...

שם, רחוק מאד, בעומק הלב, מתחת שכבת מחשבות ורגשות שונות מתעורר כעין רגש של מחאה. מרגיש אני הרגשה רפויה, כי עלי לעשות איזה דבר, למחות, להצטדק, לנוס... אבל ההרגשה הקלה הזאת חולפת תכף, ואני כאלו לא נעשה עמי דבר...

... המנורה הגדולה התלויה באמצע החנות שופכת עלי פלגי אורה, והאור הזה הולך וחודר אל תוכי דרך עיני הפקוחות, הולך וחודר וממלא את כל גופי. מרגיש אני בהרגשה מטושטשת כי דבר נורא יֵעשה עמדי, כי בודקים וממשמשים את כל בגדי, כי חולצים גם את נעלי מעל רגלי ובודקים גם בהן. כמדומה שגם אני עצמי עוזר להם לבדוק ולבקש ... שומע אני כמו מתוך שינה שהאיש הקונה שבא עמי מוחה, מתמרמר: „עוד לא היה ספוק בידו להסתיר". שומע אני גם את קולו של החנוני הצעיר: „אין כדאי הדבר בשביל חמש אגורות", והיא באחת: יודעים אנחנו אותם, את ילדי ה„תלמוד תורה" ובכלל הקבצנים, גנבים ונוכלים הם מאין כמוהם...

הנני נועל את נעלי. לא נמצא בהן מאומה. עיני פקוחות ואור המנורה מוסיף להכני בתמהון, העינים הירוקות שלוחות אלי, ישר אל תוך עיני; חודרות, נוקרות ומבקשות... הוי כמה רעל; כמה שנאה כבושה במבט העינים האלו! אבל עלי אינן פועלות כלום, עיני מביטות ישר נכחן ואינן מביעות כלום.

אזני קולטת אנחה כבדה; עיפה, כנראה, החנונית בעבודתה.

— הבט נא — פונה היא אל בנה — אולי נשארו חמש האגורות בכיסך?

החנוני מנער את כיסו ועל הארץ נופלת מטבעת כסף קטנה...

והעינים הירוקות כבו כבו ויאבדו פתאום את נגהן, וקול צרוד ויבש מבקש סליחתי...

אז נודע לי פתאום מה שנעשה לי...

וסער וזעזוע עובר בכל גופי ודבר מה מתרומם ועולה מעמקי הלב, והוא הולך הלוך ועלה, הלך והתרומם, הנה הגיע עד צואר, הנה ננעץ בפי גרוני... עוד מעט ואחנק...

לבסוף פרצה מחאתי החוצה, בכיה נוראה פורצת מגרוני, הנני מכה בקצף על היד השלוחה ללטף את לחיי ומתפרץ החוצה...

בן־עמי.

מספר הילדות.

(תרגום בריטוביה מן הכ"י).

IV.

אחרי המאורע הזה גמרתי בלבי לבלי לשוב עוד לבית־הדודה לאה ויעבור עלי מה. מטעם זה הלכתי מבית המדרש לאחר שנגמרה התפלה ישר לאמא, שהיתה מתגוררת בבית הדודה רחל. דוד לוה אותי עד פתח הבית, אבל אנכי לא הגדתי לו מאומה מכל אשר עבר עלי. לא יכלתי משום מה להוציא את הדבר מן השפה ולחוץ. במנוחה שלמה הלכתי לי כל אותו הדרך ולא חשבתי כלל על העתיד לבוא לי אבל כמעט דרכה רגלי על אדמת החצר, אשר לפני בית הדודה רחל, נזכרתי, כי עלי לספר מיד את הקורות אותו לאמא — ולבי מת בקרבי ודמי קפאו כקרח. אמי האומללה! מה תעשה אתה עמדי? איפה תמצא לי מעון? כנטוע במסמרים עמדתי מתחת לכפת השער ולא ידעתי מה אעשה. מחשבות נוגות התרוצצו בקרבי ודמעות גדולות התנוצצו בעיני.

מרכבה נכנסה אל השער ואנכי אצתי להתרחק לפנים החצר. עמדתי ועיני משוטטות מסביב כעיני הגולים, ולבי בל עמי. המרכבה עמדה לפני האיצטבא המובילה אל קומת הבית השניה, וממנה יצאה אשה צעירה לימים, אשר עיני תכלת טובות לה ובידיה סלים. לשמע השאון נפתח חלון מלמעלה ותמונת בן־אדם נראתה בו. אחרי כן נשמעו צעדי איש יורד במרוצה במעלות ומינקת נושאת ילד בידיה יצאה החוצה. אז נעלמו כולם בתוך הבית ואנכי התנהלתי בכבדות, עיני נטויות לארץ ולבי דופק בחזקה. כך נכנסתי לבית הדודה.

— מזה היה לך? דומה, שזה מעט הוציאו אותך מתוך מים רותחים — אמרה לי יהודית כמעט שראתה את פני. היא הסבה אלי את פניה הכמושים והקמוטים והביטה בי בעיניה הקטנות, השקועות במעמקי חוריהן ומקופות עגולים ארוסים.

— בודאי אבדת אגוזיך במשחק. יהי רצון שלא תאונה לך רעה גדולה מזו כל ימי חייך!

הזקנה הכניסה את ראשה אל התנור, לחתות אש במגרפה שבידה תחת הקדרות, וכשהוציאה אותו הוסיפה ואמרת:

— אמך איננה בבית. היא טרם חזרה מבית הכנסת. שב לעת עתה, קונדס! אם רעב אתה תטעם דבר מה. תהלה לאל! נשארה מארוחת הערב של אתמול צלחת בורשט"ש מחיה נפשות. אותה אתן לך ותאכל. אבל קודם כל עלי להדיח את הבשר. אויה, הרעם יהלמני! דומה שזה יותר משעה שהבשר מונח במלח. . . .

יהודית נטלה בחפזון חתיכות אחדות בשר בהמה ושני חצאי תרנגולת ממולאים ביצות קטנות מעל גבי כברה שעמדה באלכסון. הדיחה את כל הבשר במים קרים על גבי סיר־רחצה, עומד סמוך למפתן, והניחה אותו באלפס מזוכך. אחר כך העמידה בתוך התנור קדרה קטנה, לחמם את הבורשט"ש בשבילי.

אז נטלה דג גדול, שהיה מונח בחציר שעל גבי הדרגש, והתחילה מנקה אותו ובשעת מעשה דברה בלי הפסק אל עצמה:

— הם, מה אני יודעת, יש לך דבר מאכל, שאינם מותירים ממנו כאן? דומה שהנותר היה מספיק לחמשה אנשים לאכול לשבעה. מה אני יודעת, אתמול שפכו כחצי־הקדרה מרק, ואיזה מרק! מאכל־מלכים ממש! כולם מפונקים הם. נותר מאתמול דבר מה — הרי הוא אסור עליהם בהנאה. לביבות נשארו, מי עתיד לאכול אותן? אבל לך ודבר אליהם! הוא אנוס להתגולל בחדר מבשלים אפל בבית אשה אלמנה. אמו בוכה כאן והוא בוכה שם. אויה, שנותי השחורות! אם אין רחמים... יהי רצון שלא אענש מן השמים על כך! מה אני יודעת. דומה, שהייתי מוציאת את בלעי מפי ונותנת... כמה הוא אוכל? על השוגאים נאמרו הדברים! ראו נא אותו — עור ועצמות ותו לא! כשבא לכאן היו לסתותיו מלאות ואדומות, ובמשך שלשה שבועות לא נותר מן הילד מאומה. אוי לה לאם, שהיא רואה את ילדה בכך! בת ישראל כשרה שכמותה, נשמה יקרה, לב זהב! צריך אדם לרחוץ את רגליה במים ולשתות אותם — אבל מה אפשר לעשות כשאין מזל? צרותי הגדולות! יהי רצון שלא אענש מן השמים על כך...

ומדי דברה הושיטה לי מצה ובורשט"ש ואמרת: פתות את המצה פתים והשלכת אותם לתוך הבורשט"ש ויערב לחכך. אחר כך נתנה לי את הלביבות שחממה אותן!

רעב הייתי מאד באותה שעה (אימתי הייתי שבע!) ואכלתי לתיאבון גדול. יהודית ראתה כיצד אני אוכל, נדנדה בראשה ונאנחה כפעם בפעם:

— רעב הוא כתלכת — התחילה עוד הפעם, כשעסקה בחתוך הדגים — נכר הדבר, כיצד מפרנסת אותו דודתו היקרה. מה נאמר ומה נדבר? אשה כשרה היא! יהי רצון שלא אענש מן השמים על כך. . . .

ואנכי אוכל ומבטי נופל מעצמו מזמן לזמן על דלת הזכוכית, המובילה אל האולם, ולבי רועד בקרבי... כשהרגישה יהודית בדבר מהרה להרגיע את רוחי ואמרה:

— אל תחוש, הם לא יאמרו כלום. בין כך וכך ישפכו החוצה. ואם יעיזו לפצות את פיהם ושפכתי עליהם את כל מרת־נפשי. סבור אתה, שאני ירא אותה? כשם שאני יראה את החתול כך אני יראה אותה! אכול, אכול לבריאותך! אכל חכה נא. דומה שקורקבן נותר מיום שלשם. אמת הדבר, מחי כמה החתול. הנחתי את הקורקבן בתוך הארון ושכחתי לגמרי. יהי רצון שאני וכל ישראל ישכחו כך את כל צרותיהם!.

תוך כדי דבור נכנסה אמא, כשהיא לבושה בשמלת־שש של יום טוב ו„קרב מנחה" עב וגדול קשור במטפחת לבנה תחת זרועה.

— מדוע זה הקדמת לבוא? — שאלה אמא מתוך שמחה ומתוך השתוממות — נראה שבאת הנה ישר מבית המדרש. הדודה לא תדע איפה הנך. אתמול נעלמת, בקשתיך ולא מצאתיך. אלמלא פגשתי את דוד לא הייתי נותנת שנה לעיני כל הלילה. אכול, ולך הביתה. הלואי שלא יגערו בך שם. הרי אתה יודע את הדודה. היא תשמח למצוא תואנה. בצהרים תבוא עוד הפעם הנה.

— לך, בני, מהר — מזרזת אותי אמא, כשהיא רואה, שאני אכלתי וברכתי את ברכת המזון, ואף על פי כן אני זז ממקומי.

ישבתי משומם והחשיתי, פתאום פרצו דמעות מעיני.

— מה היה לך, ילדי? — קראה אמא נדהמת ומהרת לגשת אלי — מה נהית שם? האמרה לך הדודה דבר מה?

— לא אלך אל הדודה! — עניתי ובכיתי הלכה וגברה.

— לא ילך! הנקלה היא לומר דבר כזה? צרה לשנותי. מי רוצה יותר ממני, כי לא יהיה לך צורך ללכת אליה? אבל מה לעשות? אנה תבוא? אנה תלך? ענש אותנו הקדוש ברוך הוא, שאין לנו מקום בעולם להניח עליו את ראשינו . . . צרותי הגדולות! מה קרה שם? דבר ספר!

— הדודה אמרה לבל אוסיף לבא אל ביתה — השיבותי מתוך דמעות.

— מה אתה סח?! עוד זה חסר לי! — אמא נשממה באין אונים על המטה שאצל החלון, ספקה כפיה וספדה כמספד על היחיד.

— מה זה קרה, רבונו של עולם! — קראה הדודה רחל קצתה נזעמת וקצתה נבעתת, כשהופיעה על סף האולם, והמשקפים, שהשתמשה בהן בשעת-התפלה, ירדו לה עד קצה חוטמה.

— מה זה קרה? — חוזרת יהודית על שאלתה של הדודה בעקימת-שפתים — הנער היה פתאום למשא על אחותך היקרה! מרושש הוא את האומללה ואינו מותיר לה מאומה בשביל הקדיש שלה. בוז וחרפה! מי זה יאמין, כי דבר כזה יפול בישראל? מה אני יודעת, דומה שאפילו בין הגוים לא יקרה מקרה כזה. ילד קטן — מה הוא אוכל? מכאובי הגדולים! כנצר נתעב היא משלכת אותו. יהודים כשרים עמדו עליגו! יהי רצון שלא אענש מן השמים על כך . . . במשפחת גדולה ומפורסמת כזו יעיזו לעשות כדבר הזה! בוז וחרפה! . . .

יהודית ירקה מתוך כעס ורוגז.

— מה את צועקת, משוגעת? — השיבה הדודה — ראה נא, כרחים של רוח מתגלגל לשונה בתוך פיה.., מה קרה שם בבית, לאה? פנתה הדודה בשאלה לאמא הבוכיה.

— הלא יהודית אמרה לך! — נענתה אמא ולא הביטה בפני הדודה.

— יהודית אמרה! הרבה יש להבין מתוך צעקותיה של המשוגעת. הגרשה אותו לאה? בודאי הרגיז אותה ואפה חרה עליו. דבר גדול הוא, יש על מה להצטער! אל תוסיפי לבכות ועל תפריעי שמחת יום טוב! בקרוב יבוא יוסל מבית המדרש. יודעת את, שהוא אינו סובל דברים כאלו. מעט הוא מתרעם עלי בגללך?

ככד מנשוא! — קראה יהודית וספקה שתי כפית בירכיה — תדם שותת מן הלב, והנה זה באה האחות הרחמניה והיא מדברת: יוסל אינו אוהב דברים כאלו! והיא, האם, אוהבת שלילדה לא יהיה מקום בעולם להניח עליו את ראשו?! איני מבינה כלום. אין אלה בני-אדם, אלא גזלנים קובעי נפשות! יהי רצון שלא אענש מן השמים על כך! יוסל אינו אוהב זה! שמעתם דבר כזה מימיכם? מה נאמר ומה נדבר? נאה ויאה הוא . . .

— המכשפה הזקנה שלחה רסן מפיה. מטפסת את על הראש. לא לכך באת הנה לומר לנו „תוכחה"! לכי לך, מנולת, עשי את מעשיך ואל תדאגי ראגות אחרים. ואת — אמרה הדודה לאמא, לאחר שגמרה את חשבונותיה עם המבשלת — חדלי מגעות! כל הימים את בוכה עלי. גם אנכי חפצה לחיות, לא להתגלגל תמיד עמכם. יוסל לא היה אומר לי אף מלה אחת שלא כשורה ועתה תרעומות יש לו עלי. באים הדברים, ברוך השם גם לידי קטטות — והכל על ידכם. והנה גם זה בא עלי! לא יכל לחיות בבית אחיו; הכפר לא ישר בעיניו, ילך לו אל כל הרוחות השחורות! מי חייב לסבול בגללו? היי בטוחה, כי לא לחנם גרשה אותו לאה מביתה, לא לחנם קצתה כ„הקדיש" היקר שלך. אחר סעודת הצהרים אלך ללאה ואחקר שרש דבר ואז תוכחי לדעת, כי לי הצדקה. מה ספר לך? הכל יודעים מה טיבו של עובר זה. הרי גם אחיו לא יכל לשאת אותו. לא דיין לצרות הראשונות והנה נוספו עליהן חדשות. כך נגזר עלינו, שלא יהיה לנו יום מנוחה בעולם.

— יהודית תקריתה כבר את התבשיל — הפסיקה הדודה פתאום את דרשתה הקשה כגידין — מוטב לך שתשגיחי לסעודת-הצהרים משתאמרי לי „תוכחה" ותעני אותי עזות. את הדגים לא התחילה עדיין לבשל. נראה, שהיום לא תכלי את מלאכתך. העמידי לכל הפחות את הבצלים בתנור לטגנם ואל תחוסי על הפלפלין. הוסיפי שתי ביצים! מדוע לא כסית את הציר? מרים פיגה שלחה עוד הפעם לקחת ציר, היא נהנית ממגנו הנאה מרוכה. להמרק תעשי לביבות משלש ביצים... שרה, במחילה מכבודך, גררי נא את תפוחי-האדמה על המגררת.

הדודה הפשילה מעט את שמלתה מלפניה, נגשה אל התנור והוציאה קדרה של מרק. לאחר שטעמה קצת מן המרק אמרה, שעדין הוא צריך תיקון בחתיכות בצלים אחדות, והחזירה את הקדרה אל התנור. אז צותה להניח חלק מן הבשר לסעודת הערב ושאר מצוות כיוצא בזו.

נכנס הדוד יוסל והטלית תחת זרועו. נשק את המזוזה ואמר בקול רם: יום טוב! לא הסתכל בפני איש והלך לו ישר אל האולם.

הדוד יוסל בעל קומה הוא ובעל כתפים, פניו חומים מאד, עיניו הגדולות אפורות הן ובולטות, פיו גדול ואינו נסגר לעולם, מן הלחי העליון יורדות שתי שנים גדולות וצהובות, שאנו נוהגים לקרוא אותן — יעות. זקנו השב מגודל, גבות-עיניו עבות ושבות ופניו נזעמים תמיד.

הדודה מהרה לערוך את השלחן העומד בחדר המבשלים.

— והיכן היא סוסילי? — שאל הדוד, כשפתח לאחר רגעים מועטים את דלת האולם.

— בודאי בביתו של זליג היא. במהרה תבוא.

בעוד רגעים שלשה התפרצה סוסילי לתוך הבית. היא שאפה רוח בכבדות וקראה בנשימה אחת:

— אוי, אמא, יודעת את את מי פגשתי? ברבקת רחל פגשתי! היא שואלת: אימתי אחוג את חתונתי? אמרו לה, שהחתונה תהיה בשבת שבועות.

— המנולת הירוקה התחילה כבר לשקר — אמרה יהודית חרש לאמא — כך תחיה כשם שזה אמת.

מתוך רשמי פניה של הדודה ניכר, שגם היא מסופקת באמתת הספור. יודעת היא, שחולשה יש לה לסוסילי לבדות מלבה דברים שלא היו ולא נבראו. אף על פי כן שומעת היא את ספורה של בת זקוניה ומגחכת מעט מטוב לב.

סוסילי, בת זקוניה של הדודה, היא כבת ארבע עשרה שנה. אלא שהיא נערה מאורסה ועל כן גופה הקטן מלובש בגדי בוגרת. בגדים הללו וכל מיני תכשיטין, התלויים עליה בלי שום טעם וסדר, משחיתים מראיה ועושים אותה מגוחכת מאד.

משישבו כולם אל השלחן לאכול אמרה הדודה אלי: גג, מה אתה עומד שם? נטול את ידיך ולך אכול!

קולה היה רפוי ומעין כעס נשמע בו.

— לך, לך, הרי קוראים לך — דחפת אותי יהודית כשראתה שאני עומד במקומי ומפקפק.

אחרי ארוחת-הצהרים באה חנה'לי אל בית הדודה. דאוג דאגה לי לאמר: מה נעשה לנער.

— אנכי מראש ידעתי, כי לא ירצה עוד לבוא אלינו — אמרה חנה'לי, כשישבת אצל אמא על הארגז — הוא כל כך חס על כבודו.

כשהוציאה את הדברים האחרונים מפיה צחקה אלי בבת צחוק של חבה וקלוס.

כששמעה הדודה רחל את קולה של חנה'לי, מהרה לצאת מחדרה, אשר בו היתה שוכבת לנוח לפעמים קרובות, אחרי ככלות סעודת הצהרים, על הארגז הארוך העומד שם. היא קראה את חנה'לי אל האולם ודברה אתה זמן רב. בלי ספק חקרה ודרשה היטב את פרטי כל המקרה.

כשהלכת חנה'לי החרישה הדודה ולא אמרה מאומה. אבל מבין ריסי עיניה ניכר היה, שהשלימה לי. אז שלחה אותי להביא יין לקידוש.

שליחות זו לטפה אותו ועוד יותר — את אמא. סימן טוב היתה, שספחו אותי אל הבית.

מן היום הזה נשארתי בבית הדודה רחל. כחבילה של חפצים הייתי בעיני, שעוקרין אותה ממקום אחד ומניחין אותה במקום אחר לזמן ידוע. איש לא אמר לי: פה תגור, פה יהיה ביתך. אבל גם איש לא גרשני מזה, וכפעם בפעם נשלחתי לעשות שליחיות שונות.

בערב התחילו שני „ימים טובים" אחרונים. אוי, הערב ההוא! מה קשה, מה מעיק היה עלי וביחוד על אמא!

אנכי הלכתי להתפלל לבית המדרש כדרכי.

כשגמרו את התפלה הלך לו הדוד לביתו בלוית אורח, שבלעדיו לא היה יושב לאכול בשבתות וביומים טובים. אנכי נמצא הייתי בקרוב מקום להדוד, אבל הוא לא השגיח בי כלל.

הרגשתי בכל כחות נפשי את שפלותי. הלכתי אחריו כשה לטבח יובל. עיני מלאות דמעות ולבי עלי דוי.

והערב, נפלא ונהדר היה. דומה, שחגג חג גדול. חגגו גם כל הבתים, אשר מסביב. כולם התעטפו בטלית שכולה תכלת אפלולית, ונרות למאות האירו מחלונות הבתים ושפכו אור גדול על כל הרחובות. רק הסמטא, שבה בית הדוד, לבדה השתקעה באפלה שוממה ותרדמה עמוקה נפלה עליה. במצולות החשכה היויה צללו הבתים הגבוהים מסביב, המשמשים לאוצרות-בר. כולם מחוסרי חלונות. התריסים מוגפים היטב. ממרחק נתגלת נקודת אורה יורדת מן הפנס. העומד לפני בית המרזח ומאיר את השלט הקטן ואת האותיות שעל גביו: בית-מרזח וממכר יי"ש.

כל נפש חיה לא נראתה מסביב.

בתוך הדממה נשמע קול נחרה, ומן האפלה הגיח סוס מכשכש בראשו הנה והנה כאלו רצה להשתחרר מן העול, אשר שמו עליו. אז עבר נער קטן בחפזון; על פני, קנקן של יין לקידוש בידיו וקרן תכלת דקה ירדה מן הכוכבים ממעל ונפלה על הקנקן הלבן...

— ליקוניה, בתי, ההולכת את? — קול קורא בחשך והקול קול-אשה רך ומגפף . . .

ועוד הפעם דממה אלמית וחשכה גדולה. רק קול צעדים כבדים ישמע וכצללים אפלים מתנועעים יתראו. הצעדים — צעדי הדוד ואורחו, והצללים — צלליהם.

הדוד נכנס אל הבית וסגר את הדלת אחריו. אנכי, אשר הייתי פה מאחוריו, נשארתי. בפרוזדור האפל.

לא מצאתי די-אומץ להסיע את כף המנעול ממקומו ועמדתי על מקומי רגעים אחדים.

פתאום פתחה יהודית את הדלת... החגיד לה לבה, כי אנכי עומד בזה, או מתוך המבט הזועף של הדוד ותנועותיו הכירה את הדבר? אנכי נכנסתי ועמדתי בפחדנות אצל הפתח.

— מה הוא עומד שם כעני בפתח? לא בבית זרים אתה, תהלה לאל! הרי בבית דודתך אתה! — קראה יהודית בקול רם למען ישמעו כולם, ותוך כדי דבור אחזה בידי והושיבה אותי. על הספסל, העומד לפני השלחן הערוך. האורח ישב גם הוא כאן. והדודה, שנכנס לרגע אל האולם, יצא משם בלוית סוסילי וישב אל השולחן.

סוסילי הולכת הלוך וטפוף, שערותיה עשויות „מושקטי" ומכסות את מצחה עד החצי. כולה מתיפה ומבלטת את כ״ד מיני תכשיטין שעליה, את נזמי-הזהב אשר באזניה, את טבעות-הזהב אשר על אצבעותיה ושלשלת הזהב שעל צוארה הדק והגלוי. צואר גלוי זה, מה מאום היה עלי באותה שעה! אנכי כמעט שלא ידעתי אז את סוסילי, אבל מסבה, לא ידעתי שחרה, היא, וכל אשר עליה וכל אשר בקרבה עוררו בי גועל־נפש נורא.

הדלת נפתחת ואמא נכנסה אל הבית מלובשת ב„פלטיסק" מקושט בצוארון עשוי משרות.

אמא האומללה! מה מלובנים, מה מעונים פניה! מכל רשמיהם ניכר עד כמה היא מרגשת בכל נשמתה הקרועה והפצועה את נטל האויר הכבד הסובב אותה והמלא שנאה ואיבה אליה, אשר גברו ועצמו עוד יותר מן השעה שבאתי אני אל הבית.

אמא ברכת את בני הבית ב„יום טוב". הדודה השיבה לה בקול נשמע ואינו נשמע והדוד החשה והשפיל את עיניו ברוגז. יהודית לבדה ענתה לה בקול רם ובכל לב: שנה טובה עליך, שרה!

אנכי ואמא לא נועזנו להסתכל זה בפני זה. האויר המחניק, אשר מסביב עמד כקיר מבדיל בינינו. שנינו הרגשנו היטב, כי כל אות של חבה ושמחה מצדנו עתיד להגדיל את השנאה אלינו מצד כל הנמצאים בזה. הדממה הכבדה לא נפרעה אלא משעה שישבו לאכול.

הדוד דבר עם האורח בסבר פנים יפות, הסיח עמו בדברי תורה, והאזין והקשיב לכל היוצא מפיו. האורח מלמד תינוקות היה בעירה קטנה שבפלך ולין ובא לא. לבקש תלמידים שעדיין לא נמצאו לו.

וסוסילי פטפטה בלעג הרבה אין-קץ. כל דבריה סבבו הלכו על יום חתונתה, הבא עליה לטובת — על אפן ועל חמתן של הדודה ויהודית.

יהודית, שישבה אל השלחן ואכלה ביחד עם כל בני-הבית, לא עצרה ברוחה ואמרה לסוסילי פעמים אחדות:

— פוי, מה מגוגה היא כשנערת מדברת תמיד ביום חתונתה. דבר זה נאה, אני יודעת למי, לבתו של איזה סנדלר.

ואני, כשהייתי שומע את הדברים האלה יוצאים מפי יהודית, הייתי מקבל תענוג גדול. זה היה התענוג המיוחד, שקבלתי מכל הסעודה העשירה של הערב ההוא...

אב. גולדברג, נויורק.

כוכבי.

הכל יודעים מהו כוכב —
גין שלהבת־יה, כביכול,
אגל־זהר בגם כמו תלוי
בכפת השמים...

בין ערבים, בשעת דמדום —
עוד השמש בתמצית דמה
[illegible]
על שפולי הרקיע,
[illegible]
על ההויה היא שופעת,
עת אור עם צל קרב עוד עורכים
ומחבקים איש את רעהו,
ואף מתלכדים — ערבוביה:
אור וצל, שחור הצל וזיו האור —
והנה כוכב דורך, עולה
על במתי שחק.
עולה הכוכב בחפזון,
כבן־דג זהב, מפרכס, רועד
בעמק ים־התכלת...
כוכב שובב, כוכב נוצץ,
מפזז, דוהר, בעינו רומז
אל כל עובר,
ואורו מפזר מתוך שחוק וקל
לבני אדם יושבי אפל,
עינו ערה כל הלילה,
הוא לא ינום ולא יישן
עד עלות השחר,
בחבה מביט, מחיך, קורץ
אל כל עובר,
כוכב שובב, כוכב נחמד...

* * *

אפס לא כן הוא כוכב,
לא באפק השמים
אור זורע הוא כוכבי,
אך פה, פה עלי אדמות...
כוכבי — עלמה, עלמת־תם
כחלת־עין, יעלת יפי.
אכן נמה היא בלילה —
אך חולמת ואף עורגת,
היא עורגת, היא חולמת,
לבה שטוף עז געגועים,
עולה על כל גדותיו...
ובבקר —
עם טל שחרית היא נעורה,
בביתה בודדה וגלמודה,
בחדרה פנימה היא יושבת,
לכל צד ועבר אך מבטת
— בצנעה וחרדת־קדש —
צופיה ואף היא כמהה
[illegible]

וְעַצְבוּת רְדוּשָׁה, וְרָז צָנוּעַ
רוֹתְתִים בִּתְכֵלֶת-עֵינָהּ . . .
וּמַבָּטָהּ דָּם לְתוֹךְ לִבִּי
לְנִבְכֵי-לִבִּי חוֹדֵר, חוֹתֵר
כְּצִקּוּן-לַחַשׁ, תַּחֲנוּן סוֹלֵד,
תְּפִלַּת-יֶלֶד טְהוֹרָה, זַכָּה,
יֶלֶד תָּמִים וְהוּא גַּם יָתוֹם —
וְהִנְנִי אָז כּוֹרֵעַ בֶּרֶךְ.
כֵּן, עֲגוּמָה הִיא הָעַלְמָה,
לֹא שׁוֹבָבָה וְלֹא עַלִּיזָה,
שְׁטוּפַת-צַעַר וְאֵלַת-זֹהַר,
כְּצֶל-רָז בַּחֲדָרָהּ מְרַפְרֶפֶת . . .
חֵי נַפְשִׁי! סוֹד טָמִיר, נֶעְלָם
כְּנֵטֶל מֵעִיק אֶת לִבָּתָהּ,
יוֹנֵק לְשַׁדָּהּ טִפָּה, טִפָּה,
מוֹצֵץ, שׁוֹתֶה עֲסִיס-דָּמָהּ
וְהִיא הוֹלֶכֶת, מִתְהַפֶּכֶת
לְסוֹד חַי נוֹשֵׂא-עַצְמוֹ . . .
אַךְ לִפְעָמִים הִיא מְחַיֶּכֶת,
בַּת-צְחוֹק עֲנֻגָּה וַעֲגוּמָה
מִתְפַּתֶּלֶת עַל שְׂפָתֶיהָ,
עַל שְׂפָתֶיהָ הַחֲוַרְוָרוֹת
— וְלַאו כָּל אָדָם לִרְאוֹת זוֹכֶה —
וְדוֹמָה הִיא לְנִצָּן מְלַבְלֵב,
נִסָּח מֵאֶרֶץ הַקֶּדֶם,
נִצָּן שְׁזוּף-שָׁרָב וּסְפוּג-טַל,
וְשׁוּב נִשְׁתַּל בְּרֶגֶב-הַקָּרָה,
וְעוֹמֵד תָּפוּס קוֹרֵי-צִנָּה
וְחוֹלֵם עַל לִטּוּף-הַשֶּׁמֶשׁ
וְזִרְמַת טְלָלִים-פְּנִינִים . . .
כֵּן לִפְרָקִים הִיא מְחַיֶּכֶת,
בִּי נִשְׁבַּעְתִּי! אֵין אֲנִי מְאוּם
יוֹדֵעַ, לָמָּה וּמַדּוּעַ? —
אַךְ בִּשְׁעַת חִיּוּכָהּ לִבִּי
יֵרַךְ, יָמוֹג כֻּלּוֹ . . .
וּמִיַּד דִּמְעָה מִתְגַּנֶּבֶת
לְתוֹךְ שְׁחוֹר רִיסֵי עֵינַי,
רֶגַע תְּלוּיָה הִיא בִּשְׂעָרָהּ
וְאָז שׁוֹטֶפֶת עַל הַלְּחִי,
לְחָיַי —
דִּמְעַת אֹשֶׁר, דִּמְעַת יֵאוּשׁ?
מִי יוֹדֵעַ?!

ש. א. הורודצקי, ציוריך.

החסידות.

ג*).

התאחדות והתרכזות הכחות באים על פי רוב ע״י דחיפה מן החוץ: המסיעים היותר זריזים להתפתחות רעיון ידוע ולשכלולו המה מתנגדי הרעיון הזה ואויביו: על ידי התנפלותם והתנגדותם יעוררו את נושאי הרעיון להביאו לידי שלימות כדי שיוכל להתקים ולעמוד על נפשו כלפי חוץ וכלפי פנים.

כדבר הזה קרה גם להחסידות.

עוד בחיי הבעש״ט, בשניו האחרונות, החלה ההתנגדות להחסידות. פה ושם במחנה הרבנים וה„למדנים" נרגשה התמרמרות והתנפחות נגרה. אבל, ההתנגדות הזאת נשארה רק בין „כותלי בית המדרש". המתנגדים הראשונים הביטו על החסידות כעל תנועה אישית, אשר יחד עם מות המחולל תמות גם האידיאה. הם, שהכירו את הבעש״ט וידעו שאיננו „סיני" ולא „עוקר הרים" בטלוהו בלבם ובשפתם ויסטרוהו בלצון ובמנור ראש, ועל תורתו החסידית הביטו כעל פטפוטי דברים העושים רושם כל זמן ש א ו מ ר ם „הלוחש לחשים" ו„מגרש לצים" חי. לכן לא נראתה שום התנגדות מ מ ש י ת בחיי הבעש״ט. הם קוו שסוף כל סוף מות הבעש״ט יגאלם מ„הצרה" הזאת, החסידות.

בשנת תקי״ך מת הבעש״ט וממלא מקומו נעשה ר׳ בר ממוריץ, חברו של בעל „פני יהושע", מפורסם בתורתו הנגלית והקבלית.

ובמחנה המתנגדים—מבוכה. המה ראו עתה כי שגו במשפטם על החסידות: המה ראו שהחסידות הצעירה איננה חושבת כלל לרדת מעל הבמה. להיפך, היא מתכוננת לעשות את דרכה הלאה הלאה.

אז יצאה „ההתנגדות" לפעולות: היא לא הסתפקו עוד בהתנגדות חשאית. בקולי קולות החלה לצעוק: מות להחסידות! הבדלו מתוך העדה הרעה הזאת, עדת החסידים!

וההתנגדות הקולנית הזאת היתה העוזרת היותר גדולה להפרחת החסידות וגידולה.

החסידות עמדה אז על השלבים הראשונים ועוד רב היה הדרך הדרוך לפניה: החסידים המסורכים אחריה היו מעטים, כעשרת אלפים איש, ומפוזרים בגלילים שונים; כחותיה הרוחניים הגדולים שנשארו אחרי מות הבעש״ט היו אנשים בודדים; וגם ספרות, שעל ידה יכלה לעשות תעמולה בין העם בארצות שונות במדה מרובה, ג״כ לא היתה לה. אף ספר אחד חסידי לא נדפס עדיין. רק אמרות בודדות מהבעש״ט טסו באויר פה ושם; רק ספורים והגדות שונות מחיי יוצר החסידות ופרשת גדולתו היו נמסרות מפה אל פה. לעומתה, במחנה אויביה המתנגדים היו גדולי הרבנים חמושים בכלי זין של ספרות ישנה וגדולה וגם העם היה על צדם — אם כי לא מאהבה אלא מיראה —; וכדי לעמוד על נפשה במלחמה כבירה כזו כלפי חוץ היה על החסידות להרבות כחותיה הרוחניים בפנים, הן בכמות והן באיכות..

ובו בזמן שהחלה התמרמרות הרבנים לצאת לפעולות, הבין ר׳ בר, שהיו לו כשרונות סדרניים מצוינים, לרכז את הכחות המעטים שנשארו אחרי מות הבעש״ט אל המרכז הרוחני החדש, מוריץ; ובלשון החסידים יאָמר: „אחרי מות הבעש״ט הלכה לה השכינה ב„תרמילה" ממדזיביץ ובחרה לה את מוריץ". — והוא, ממלא מקומו של הבעש״ט, הבין לרכוש כחות חדשים, רעננים ובריאים.

*) עיין „העולם", גליון י״ט; ש״ז.

ר' בר ידע שהרעה היותר גדולה הנשקפה להחסידות היא בליטה, מקום התורה הנגלית אז, המתנגדת) לכל דעה חדשה היוצאת מגבול למודיה וחוקיה, ודוקא לשם זה שלח למקום ה"סכנה" את אנשיו, ובראשם את ה"שליח" החסיד ר' ישראל פאליצקר, להפיץ את תורת החסידות ולרכוש נפשות חדשות. הוא חפץ שבין האנשים הקרובים אליו, תלמידיו עושי רצונו, יהיו נמצאים גם תלמודיים ידועים מארצות ליטה, כדי שיוכלו גם הם לפעול ולהשפיע אח"כ בגליליהם הם, וכה תפיץ החסידות לאט לאט את קויה בין אנשים בעלי אופים רוחניים שונים.

והדבר הזה אמנם עלה בידו. הננו רואים בין תלמידי ר' בר תלמידים ליטאים מפורסמים: ר' מנדל מויטיבסק, ר' אברהם קוליסקר, מי שהיה תלמיד הגר"א, ור' שניאור זלמן מלאדי, מלבד המון חסידים ליטאים בלתי ידועים.

והמתנגדים, כשראו כי החסידות איננה תנועה קיקיונית, ובצעקות ובחרופים לא יכחדוה מן הארץ, יצאו ללחום נגדה בכלי זין היותר שנונים. המה הוציאו עליה את הגזר דין היותר קשה: החרם[1]).

החרם עשה אמנם שמות במחנה החסידים, אבל הביא תועלת מרובה וגדולה להחסידות.

בתחלה אמנם נרתעה החסידות והיתה כנדהמה; כי לבד ה"חרם", הנה בעת ההיא מת ר' בר, ממלא מקום הבעש"ט, אשר הביא תועלת כה מרובה להתפתחות החסידית ולהפשטותה; וממלא מקום אחר, שיהיה ראוי לכך לא נמצא אז ביניהם. אבל החסידות התאזרה כח ותצא ממבוכתה.

החרם הנורא, בעת צרה כזו שנשארה החסידות בלי מורה ומנהל ראש, הפיחה בה עוז ועצמה לבלי להתיאש ותעוררה לעמוד על נפשה ללחום את מלחמתה מבחוץ ולאסוף כח מבפנים. ובמקום מרכזה האחד, מזריץ, נוצרו לה, אחרי מות ר' בר, מרכזים אחרים בארצות שונות, כל אחד לפי תוכן ונמוסי הארץ ההיא: תלמידי ר' בר הרבים שבו לארצותיהם: גליציה, ליטה, וואהלין ופולין, וכל אחד השתדל במקומו לעשות נפשות להחסידות ולהגן על כבורה ורכושה הרוחני.

---

[1]) פה המקום אני להשיב להסופר מל"ל על אשר הוא חושד אותי במאמרו "החסידות כמו שהיא" ("העולם" גליון י"ח) שאני יודע את האמת, שהגר"א, ב"חרם" שלו נגד החסידות, היה רק נפעל ולא פועל, ומתכון למרוד כה. ומביא ראיה ממאמרי אני, (ב"השלח" כרך ט' צ"ד 425) שבו כתבתי כי הרש"ז כתב על אדות הגר"א כדברים האלה: "ידוע לנו בברור שלא מאתו יצא הדברים ח"ו לילך עמנו בגדלות וכו'". אמנם הדברים האלה יצאו מפי רש"ז במכתבו לחסידיו אחרי פטירת הגר"א כדי "שלא לספר אחר מטתו של ת"ח שום שמץ דופי". ואנו רואים בזה את גדולת נפשו של הרש"ז: הוא שב זה עתה ממבצר הפטרבורגי, שענה שם ימים ושבועות ע"י מלשינות ראש המתנגדים, בסמכם א"ע על דברי הגר"א "לרדוף אותם ולעקור שרשם" — והוא כותב דברים כאלה. זהו פרי החסידות!

וכדי להעמיד את הדבר על בוריו אעתיק פה דברים אחדים מרש"ז שכתב בשנת תקנ"ג, אחרי עבור כ"ד שנים מ"החרם" הראשון, לחסידיו בווילנה שהציעו לפניו לבוא עוד הפעם להתוכח עם הגר"א:

"מה לנו לעשות ולא עשינו, והרבה מאד טרחנו בזה ולא עלתה בידינו. נקיים אנחנו מ"ד ומישראל. הנה מראשית כזאת הודענו והלכנו אל הגאון החסיד נ"י לביתו להתוכח עמו ולהסיר תלונותיו מעלינו, בהיותי שם עם הרה"ק המנוח מוהרמ"ם זצלהו"ה וסגר הדלת בעדנו פעמים. וכאשר דברו גדולי העיר: רבנו הנה זה הרב המפורסם שלהם בא להתוכח עם כתר"ה, וכאשר ינוצח בודאי הנה בזה יהיה שלום על ישראל, דחה אותם בדחוים. וכאשר החלו להפציר בו מאד תלף והלך לו ונסע מן העיר ושהה שם עד יום נסיעתנו מהעיר . . . ומה נשתנה היום? כי הנה גם עתה הפעם לא נשמע משמו שום חזרה וחרטה מימי קדם, לאמר, שעכשיו נולד בו איזה ספק אולי טעות הוא בידו... לאחר מעשה רב ועצום, רעות רבות ועצומות שנעשו לאנ"ש עפ"י גילוי דעת הגאון החסיד. ואני ראיתי בעיני אגרת אחת מאחד שבתלמידיו שבק"ק ווילנא בשם רבנו דברים שלא רציתי להעלות על הכתב מפני כבוד התורה". ("רמ"מ מוויטבסק" "הגרן"; כרך שביעי) הנה אנו רואים איפוא עד כמה היתה פעולת הגר"א חזקה ב"חרם" שלו וההתנגדות. ועל יתר דברי מר מל"ל במאמרו הנ"ל נגדו אין לי להשיב מחדש, כי תשובתי עליהם כבר ימצא הקורא במאמרי "מלחמת הרגש והשכל" ב"השלח" ש"ז חוברות ד' ו' ובמאמרי "החסידות" ב"העולם" גליון ט"ו.

וכה, לאט לאט, החלה החסידות להתפשט, למרות להט "החרם" המתהפכת נגדה.

וראשי החסידים אז לא הסתפקו בזה שישבו בביתם והחסידים נהרו אליהם לשמוע את תורת החסידות —, הם יצאו אל העם מבלי חכות עד שיבוא הוא אליו. לנגד עיניהם היו תמיד דברי המורה, הבעש"ט, שספר להם פעם ששאל את ה"משיח": "אימתי אתי מר"? והשיב לו: "בעת שיתפרסם למודך ויתגלה בעולם, ויפוצו מעינותיך חוצה מה שלמדתי אותך והשגת[2])" — התלמידים האמינו אמונת שלמה, כי אי אפשר לישראל להגאל כל זמן שלא יתפרסם תורתו, תורת אותו האיש אשר "מלאכים ושרפים חרדו מפניו".

(עוד יבא)

הועידה השנתית בקלן.

אחרי הישיבה הסגורה מתחילים הוכוחים ע"ד הטבת המצב הכספי של התנועה. בתחלת ישיבה זו מתקבלת החלטה הבאה:

הועידה הציונית השנתית שנתאספה בקלן מברכת בשמחה את הסדר החדש שקבע הוד מלכותו השולטן בארצות מלכותו ומביעה את תקותה כי הסדר הזה יועיל לחזוק הממלכה ויגדיל את שלום כל העמים היושבים בתוכה.

משך הוכוחים ע"ד הטבת המצב הכספי מתארים חברי ועידה אחדים את המצב הציוני בארצותיהם. הד"ר ברוידה-למברג מבאר את סבת אי-השתתפות ציוני גליציה בקופת-המפלגה בזה שרעיון הקפה הזאת אינו אהוד ביותר על המון הציונים. ליתר הקופות מרבים ציוני גליציה לתת בערך. מעירים ג"כ על היחס הלא טוב השורר בין העומדים בראש ההסתדרות באנגליה, ומר שיינקין מדבר ע"ד מצב הציונית בא"י. את הציונות שם אין למדוד, אומר הוא, במספר השקלים והתרומות לקופות הציוניות. נרגשה עבודה ציונית בכל הארץ וכל הפעולות התרבותיות בארץ ("העומר", בתי-העם בערי א"י, המועצה הא"י, ההכנות להסתדרות יהודי א"י) תוצאות הציונות הן. בסוף ישיבה זו מתקבלות החלטות הבאות:

I. צריך להתחיל בכל מקום מיד בקבוץ השקלים בראש שנת-השקל החדשה וצריכה שנת-השקל להגמר עד הראשון לח. מאי.

II. כל ההסתדרויות שבארצות השונות והפידירציות מחויבות להביא את ההכנסות של קופת-המפלגה לאותו הגובה, שיתאים למספר משלמי-השקל בארצותיהם, מבלי להזניח באותו זמן את יתר העבודות הציוניות.

הישיבות של יום ד', 12 לח. אוגוסט.

על סדר-היום עומדת הצעת הועד הפועל המצומצם שהמוסדות הכספיים הציוניים יקדישו 10 למאה מהכנסותיהם לצרכי ההסתדרות.

מר פייביל מתנגד להצעה, בחששו שהצעה זו, אם תצא לפעולה, תחליש את הרגש הציוני בין שדרות ההסתדרות. נהוצה תעמולה עצומה ורחבה, נחוצים פעולות ומעשים מסוימים וברורים ואז ימצאו גם האמצעים.

גם הדר. בודנהיימר מתנגד להצעה זו. בתור מנהל הלשכה המרכזית של הקפה הלאומית לא ירשה לעולם שיקחו מכספי הק"ק לצרכים אחרים מאשר מביעים התורמים. הק"ק תאבד את חנה בעיני העם, אם באמצעיה ישתמשו לצרכי ההסתדרות הציונית. הנואם חושב כי השקל, לו קבצו אותו בסדר ובלי הרף היה מספיק לצרכי ההסתדרות. בכלל רואה הנואם חוסר כל תעמולה בהסתדרות הציונית. אין נואמים שיעוררו את ההמון. עתה שונו תנאי-העבודה בא"י וצריך להשתמש ברגע החשוב הזה לחזק את ההסתדרות. ואם ההסתדרות תתבצר תרבינה גם הכנסותיה.

גם מר טריטש מתנגד להצעת הועד הפועל המצומצם. אמנם הנזק שיסבלו בעלי-המניות של האוצר להתישבות לא יהיה גדול ביותר אם יקבלו פרוטות אחדות פחות מאשר עד כה, בכל אופן רצוי שיקבלו את כל הריות המגיע על חשבונם. בכספי הקופה הלאומית אין לנגע. יש רק מוצא אחד לתקן את בדקי הקופה והוא להתחיל מחדש בתעמולה רחבה. אפשר להשיב את השקל לכבודו הראשון ושהוא יהיה מקור כל ההכנסות. עד כה קבעו קונגרס אחת לשנתים. עתה שונה המצב. העבודה רבה. צריך לקרוא לקונגרס מדי שנת בשנה ואז יגדל מספר השקלים ולכל לראש צריך להתחיל בתעמולה הציונית מא. ב.

---

[2]) במכתבו לגיסו ר"ג קיטובר, נדפס בהרבה ספרים.

הדר. הנטקה תומך בהצעת הועד הפועל: הכנסות הקפה הלאומית אחרי נקיון ההוצאות הן כ240000 מרק לשנה, גם האוצר להתישבות מחלק 150000 רוחים לשנה, וקפת הלשכה המרכזית ריקה תמיד מפני שאין להמון הציונים די הכנה מדינית עד שיתרומו בשביל קופת המפלגה. מן ההכרח הוא לפי דברי הנואם, שהמוסדות הכספיים שנוסדו בעזרת ההסתדרות יתמכו בהסתדרו עד שיסודרו עניני-הכסף שלה.

גם מר ולפזון מראה על נחיצות התמיכה הזאת מצד המוסדות הכספיים של ההסתדרות. קופת המפלגה ריקה, אין אפילו במה לשלוח נואמים לתעמולה, והן המוסדות הכספיים הלא רק חלק התנועה הציונית הן ולא כלה.

הוכוחים בעד וכנגד ההצעה הזאת נמשכים עד סוף הישיבה. מדברים כמעט כל המשתתפים בועידה. בהפתח הישיבת של אחרי הצהרים מודיע מר ולפזון כי אם יבורר הדבר כי רוב הועידה נגד ההצעה, לא תוצג ההצעה על המנין. הד״ר הנטקה׳ מציע לבחור בועדה, שתעבד הצעה הדשה בנידון זה. הצעתו מתקבלת ונבחרים לועדה זו האדונים: ב. גולדברג, פישר, מוזר, פודלישבסקי וד״ר היימן.

אז מתחילים הוכוחים ע״ד שנוי התקנות של סדר הקונגרס. אחרי וכוחים בענין זה נבחרים האדונים ד״ר הנטקה, ד״ר גרונמן וד״ר ברנשטיין לעבד הצעות ממשיות בנוגע לשאלה זו. הועידה מתעסקת אז בריב שנפל בין ד״ר אוסקר מרמורק והועד המרכזי של אוסטריה. נבחר משפט של כבוד (פרופ. ורבורג, ברתולד, פייביל וגרונמן) שיברר את המשפט הזה. אז מתקבל הסעיף החמישי של הצעות הועד הפועל המצומצם (עיין סעיף ה׳ „העולם" גליון ל״ב ע״ד בית-הדין של הקונגרס).

ואז מציעה הועדה לעניני סדור המצב הכספי את הצעותיה:

א) נבחרה ועדה כספית (פיננצית) תמידית שבה נכנסים האדונים: דר. פרידמן, ב. גולדברג, דר. הנטקה, דר. היימן, פרופ. מהליר ומר מוזר כדי לעבד תכנית להגדיל את האמצעים הכספיים של התנועה הציונית. ועדה זו יכולה, לכשתחפוץ, לקבל לתוכה חברים חדשים.

ב) הועידה השנתית מבקשת את המועצה המשגיחה ואת מנהלי האוצר להתישבות לתת לועד הפועל אלפים ל״ש מהקופה (Reserve-fond) מכספי המניות שעבדו זכיותיהן.

ג) הועידה השנתית קובעת את שנת הקונגרס הי״א עד הראשון לח. אוקטובר ודורשת מהסתדרויות הארצות ומהפידירציות להמשיך במרץ את קבוץ השקלים ולשלוח את כספי השקלים לועד הפועל המצומצם.

ד) הועדה הכספית התמידית תתיעץ בדבר שנוי־תקנות האוצר באופן שהרוחים, שעברו עליהם שלש שנים ובעליהם לא דרשו אותם מהאוצר, יעברו לרשותו של המועצה המשגיחה על האוצר.

כל ההצעות מתקבלות.

הישיבה של הערב עסקה בעניני המחלקה הא״י של הועד הפועל. הפרופ. ורבורג קרא דו״ח מפעולות המחלקה. נתקבלה החלטה הבאה:

הועידה השנתית מחליטה ליסד קפה לצרכי התרבות בא״י (Palästina-Kulturfond). לקפה זו תהי „קפת ברזל" שתחשב למיוסדה כשיהיו לה מאת אלף מרק. הנדבות ל„קפת הברזל" תעלינה לפחות במאה מרקים ואפשר להשתמש רק בפירותיהם; מיתר הנדבות הקטנות שתכנסנה בשביל הקפה התרבותית אפשר להשתמש ב50 למאה מההכנסה השנתית.

דו״ח מישיבת המועצה המפקחת של האוצר היהודי להתישבות.

בישיבה זו השתתפו גם בעלי-המניות המיסדים של האוצר הזה, והמה האדונים: ולפזון, פרופ׳ ורבורג, בודנהיימר, צ׳לינוב, ברנשטין-כהן, יעקב מוזר, ל. קיסליר, אדולף שטנד, י. ל. גולדברג, ז. פישר, ת. הירש, מנהל האוצר וסופרו ה. גוימן.

מר ולפזון ישב ראש. הוא קרא דו״ח ממהלך עסקי האוצר והמועצה המפקחת קבלת את ההצעה לשלם 6 פנס ריוח לכל מניה בת ל״ש אחת. עוד מודיע היו״ר כי בסוף ספטמבר או בראשית אוקטובר יפתח בקושטא סניף האנגלו-לונטין-בנקינג קומפ. בתור מנהל הד״ר יקבסון שעמד עד עתה בראש הסניף הבירותי של האנגלו-פלישתין-קומפ. יהיה סגן-המנהל הסניף שבקושטא.

נקרא גם דו״ח מפעולות האנגלו-פלשתין קומפ. והוחלט לשלם לבעלי מניות הבנק הזה 9 פנס ריוח לבעלי-מניות בת ל״ש אחת. היו״ר מודיע שהבנק הזה יסד זה מקרוב סוכנות בחיפו. בנוגע לשאלות ע״ד שנוי-תקנות הבנק מודיע היו״ר כי הוצאות המשפט עלו אך ל1661 ל״ש ולא למאת אלף מרק, כמו שהודיעו בעתונים, וכי בית-המשפט האנגלי אשר רק חלק מחשבון המתנגדים (בעלי תוט״א) הוצאות הדפסות ורגלי נסיעתו של מר אויכון ללונדון (55 ל״ש) ומאה ל״ש בעד קבוץ חתימות לא נתאשרו. — ב236 ל״ש ששלמנו למתנגדים נכלל גם הסכום 36 ל״ש לעוה״ד של מר זנגויל. בנוגע ליתר הוצאות מר זנגויל, אומר היו״ר, לא היה בית-הדין מאשרם לו גם היה דורשם מר זנגויל*).

הוחלט לקבוע את אספת אשור ההצעות שנתקבלו בתשיעי לח׳ ספטמבר. בעלי המניות-המיסדים ישלחו באי־כח מצדם.

הקונסטיטוציה בתורקיה.

(מאת כתבנו בארץ־ישראל)

המשטר החדש. הכרזת הקונסטיטוציה בתורקיה שהפתיעה את כל התבל לא עברה בלי רושם גם בארצנו. אמנם בימים הראשונים כשנתקבלו פה הידיעות הראשונות ע״ד המאורעות החדשים כמעט שלא שמו פה לב לזה ושום שנוי לא היה נכר בעיר ובסביבה. אבל אחרי עבור שבוע ואחרי שהידיעות ע״ד תשנויים שנתהוו במדינתנו נתאשרו באופן רשמי ונתקבלו העתונים הראשונים מקונסטנטינופול וממצרים, לא יכלו באי-כח הממשלה המקומיים, שבאו במבוכה גדולה, להסתיר את הדבר והתחילו מסתדרות גם פה ביפו תהלוכות וחגיגות לכבוד הסדר החדש. ביחוד הצטינה התהלוכה הגדולה והחגיגה הפומבית שנערכה פה בשביעי לח. אב. נואמים רבים דברו בחוצות ובאספות לפני קהל עם רב מעגינא דיומא בתורקית, ערבית וצרפתית; חכם הספרדים דבר גם עברית; כל הנאומים סבבו על המשטר החדש, על החרות, על שויון ואחוה בין כל האמונות והעמים היושבים בארץ. ה„לייט מוטיב" של כל הנאומים היה: אחוה והתקרבות בין המושלימים הנוצרים והיהודים. החגיגות והנאומים וביחוד התהלוכות המדיניות, שנראו פה בפעם הראשונה עשו רושם עצום על הקהל הגדול.

לדאבוננו מעטה היא ההשתתפות בחגיגות האלה מצד היהודים יושבי יפו. ראשי המסדרים היו חברי הלשכה המקומית של „הבונים החפשים", ברובם נוצרים ערבים וראשי הנואמים ג״כ ערבים, מושלימים ונוצרים, בזמן שהיהודים כמו עמדו מן הצד לכל התנועה. ולא מפני שויון־נפש התרחקו היהודים מהשתתפות יותר חמה וקרובה בהחגיגות לכבוד המשטר החדש, כי אם מפני שהרוב היותר גדול של אחינו פה אינם יודעים, לבשתנו, את שפת הארץ (הערבית), בשביל שיוכלו לצאת בפומבי ולהשפיע בדבריהם על הקהל.

בימים האלה של ההתעוררות הכללית נוכחו רבים מאתנו, כי משגה היה מצד היהודים שבבואם להתישב בארץ נשארו בתור זרים, עומדים מן הצד ולא התחשבו עם הסביבה; והתרשלותם בזה הגיעה לידי כך כי עד עתה רובם הגדול לא למד את שפת הארץ, לכן כה מעטה עד עתה, בערך, השפעתם על החיים הכלליים בערי הארץ.

דעת הצבור שלנו פה סוברת (כמעט פה אחד) כי המאורעות האחרונים הפתיעו והקדימו אותנו, וכי יהודי ארץ-ישראל אינם מוכנים לקראת החיים המדיניים ההולכים ומתהווים בארץ. —

הרבה יותר גדולות וכבירות היו — כפי שמודיע לי איש-אמון — החגיגות בבירות; שם חגג העם ארבעה ימים ולילות את חג החרות, כל העיר היתה מקושטה בדגלים לאומיים ובזרי פרחים, בתהלוכה הגדולה השתתפו שם כחמשים אלף איש. את ההתלהבות אין לתאר, נואמים דברו בכל הרחובות והשוקים, נושא הנאומים העקרי הוא ג״כ ע״ד התקופה החדשה המתחילה בארץ, ע״ד „חרות, שויון ואחוה" בין כל האומות והדתות היושבות פה. העתונים מציגים בענין רב את העובדה הזאת, כי השנאה והקנאה העזה ששררו עד היום בין המושלימים והנוצרים בבירות ידועות לכל. גם היהודים ערכו חגיגה פומבית, והעתונים ציינו זה ברצון; אבל השתתפות היהודים גם שם היא כמו של מפלגת יושבים העומדת מחוץ להתנועה הגדולה העממית.

העתונים הסוריים שכה הרבו לסבול תחת לחץ הצנזורה הקשה החלו לדבר בעת בגלוי ולבטא רגשות לאומיים בפומבי ולבקר את מעשי הפקידים הנמוכים; ורואים אנו בהם סימני שאיפה רוחנית ותנועה לאמית מקומית, הנמצאת לע״ע תחת ההשפעה החזקה של התנועה המדינית התורקית הכללית. כל האותות שראינו בזמן החגיגות נותנות מקום לחבות כי בסוריה, וביחוד בבירות, מרכזת הרוחני, עומדת להתפתח עכשיו תנועה לאמית עצומה, ברוח התרבות הערבית התדישה.

במקום זה מסתפקים עתונינו הארצ־ישראליים ה„השקפה" ו„החבצלת" בידיעות צנומות עד מאד ע״ד שנוי-הסדרים. כנראה עוד עומדת הצנזורה הארצ־ישראלית, שגם יטיה חוצצו במורדה וכל זמן שהיא יכולה להחניק את המחשבה החפשית היא עושה זה בחפץ-לב.

ההכנות לבחירות. בחדש הזה (אוגוסט) יגשו לבחור עפ״י החק בציריס אל בית־הנבחרים התורקי („מג׳לס אל-מבעותין" — אספת השליחים) שתאסף בקונסטנטינופול בראשון לנובמבר ש״ז; וכבר נתקבלו ברב וליות הממלכה פקודות ע״ד זה. עפ״י החקים היסודיים בוחרים כל חמשים אלף תושבים עתומניים

---

*) מר זנגויל הודיע בעתוניו, כי חסר הוא עושה עם הציונים ולא ידרוש את ההוצאות שגרמו לו ע״י המשפט. המערכת.

בציר אחד; הבחירות מסדרות ע״פ הוליות והמותסריפיות. גליל ירושלים שהוא מותסריפית (בשליק) בפני עצמו יבחר כנראה כשלשה צירים. ההכנות לבחירות מצד המפלגות השונות, או יותר מדויק מצד הדתות והעמים השונים, כבר התחילו. מסופקני אם יוכלו היהודים לשלוח ציר אחד משלהם מפלך ירושלם, מפני שקטן מספר הנתינים התורקים בין היהודים יושבי הארץ, כי חלק גדול מהם הם נתיני ממלכות חוץ שונות, מרוסיא עד הישפניא ומפרס עד אמריקה. ומדאיב ביותר הוא כי היהודים לא לקחו עד עתה כל חלק בחיי הסביבה, בהנהגת הערים וכדומה,— שיש להם זכות לזה עפ״י החקים — אינם יודעים ערבית ותורקית, אינם מכירים את חקי הארץ ואת חיי יושביה העיקריים. יש לפחוד כי ברגע שמתעוררים חיים מדיניים בארץ ימצאו משך זמן רב היהודים מחוצה להם. יש לציין גם את העובדה המצערת כי אין גם בין יהודי הארץ אנשים מוכשרים להיות באי-כחם בבית-הנבחרים התורקי, אנשים שיבינו תגאינו המיוחדים ושאיפותינו הלאמיות פה בארץ. בכל אופן צריכים היהודים להשתתף בבחירות הבאות, ואם לא יעלה בידם לבחור בציר מיוחד, עליהם לתתאחד עם מפלגות אחרות לסדר גושי-בחירות (בלוקים) בשביל שהצירים שילכו מפה לא יהיו לפחות נ ג ד האנטרסים שלנו פה. והלא יש פה בסים ל„גושים״ כאלה, אחרי שהמושלימים יותר נוטים ללכת שלובי-זרוע עם היהודים, למען לא תגדל השפעת הנוצרים פה.

הממשלה המקומית. להממשלה המקומית תהיה בבחירות האלו השפעה גדולה ואפשר אפילו לשער מראש כי דעתה תהיה המכרעת בבחירות הצירים, מפני שהתושבים עוד לא הרגלו לעבודה מדינית ואין להם כל חנוך מדיני. הולי החדש בבירות (שכל הגליל נכנס לחוג הנהגתו) מחמד עלי בך אפנדי הוא פקיד ליברלי כנראה מן הפקודות הראשונות שהוציא ומנאומיו לפני ראשי העיר והפקידים.

טיבו של הפחה הירושלמי ויתוסו אלינו ידוע לנו מכבר. בזמן האחרון אירע סכסוך בינו ובין הקימקם היפויי החדש האהוב על כל העם ומצטין בישרותו, ויש לפחוד כי האחרון יהית נאלץ לצאת ברימוס. מענין כי בזמן ה„מניפסטציה״ ביפו שלח קהל גדול תלגרמה לשער העליון בקונסטנטינופול בבקשה להשאיר את הקימקם על משרתו. עד היום עוד לא נתקבלה תשובה. —

צורת הפרוקלמציה המדינית הראשונה שהפיצו ביפו בשפת ע ר ב י ת לרגלי הכרזת הקונסטיטוציה:

יחי השולטן! תחי הקונסטיטוציה! יחי הצבא!

„הנה ביום 11 תמוז (יולי) האיר חג לאומי לכל העותמנים. ולא טוב שיאמרו כי יושבי העיר הזאת לא ירגישו בנדיבות החסד הגדול הזה היוצא מלפני הוד השולטן הגדול, אשר על כן — כמעשי יתר אחיותיה הערים העתומניות — תחוג יפו היום הזה את חג החרות באספת-עם פומבית. כל עותומני המקנא לממלכתו ולמולדתו, יבא להגיגה זו. בני כל הדתות והאמונות והמינים והגזלים השונים קרואים לבא, כי הקריאה הזו היא עממית ומיועדה היא לכל. איש אשר יאמר על נפשו כי הוא חובב מולדתו, וטובת מולדתו קרובה אל לבו״.

ועל החתום: **עיר יפו.**

T) **ירושלם.** (כתבת מיוחדת) עוד לא נפוגה השמחה, עוד לא שקעה ההתלהבות בעירנו, לרגלי קריאת הדרור, והנה כבר הכל מדברים בבחירות הבאות לבית-הנבחרים בקושטא. ועדים אחדים התכוננו בקרב היהודים לעשות את כל ההכנות הדרושות לזה. כי אמנם, הבקרת ששררת בעירנו בכל תקפה עד היום, התבטלה לגמרי בי׳ לחדש אב, למחרת יום האבל הלאמי. ואיש איש, יהי נוצרי, מושלמי או יהודי יכול להביע את מחשבותיו, את חלומותיו, את תקוותיו כרצונו הטוב, יכול לעמל ולפעל, מבלי פחד הפרעה פתאומית או חבישה בבית־הכלא.

טובן מאליו, כי השאלה המעסיקה בעת את כלנו, היא אם היהודים יוכלו לבחור בציר יהודי לבית־הנבחרים העותמני. הננו מאת אלף יהודים, ולפי התקה של שנת 1876, כל חמשים אלף איש מבני כ״ה שנה והלאה בוחרים בציר אחד. בתנאים מיוחדים, יכולים גם חמשה ועשרים אלף בוחר לבחר בציר מיוחד. ובכן, ממאת אלף היהודים היושבים בארצנו, היינו יכולים לחשב את החמשית לרשאית להשתתף בבחירות. זאת אומרת ע ש ר י ם אלף בוחרים. ודאי, זה לא המספר הנחוץ. אולם, בלי שום ספק היינו מוצאים בקרב שבנינו, שמספרם מועט ביחוד, את חמשת אלפי הקולות הנחוצים לנו. אלא מה? למרות מספרנו זה, כנראה לא יעלה בידינו — איזו חרפה! — לבחר אפילו בציר אחד. נוצרי או מושלמני ישלח על מקומו. כי מה שלא ידוע אולי לכל, הוא שרוב תושבינו היהודים — נתינים זרים הנם. מעשרים אלף הבוחרים, שמנה עשר אלף נשמעים לצירי הממשלות הנכריות ורק אלפים התאזרחו מאז או בימים האחרונים בארץ שבה הנם עובדים וחיים

ובכל זאת, אולי בעזרת ערבים וארמנים שונים, האויבים מסבות ידועות את היונים, את הנוצרים האזרחים,—אולי בעזרתם יעלה בידינו לעשות דבר מה, רבים מהם נכונים למסור ליהודי את קולם. הנה כי כן, אפשר להתחשב אולי באפשרות בחירת יהודי, בפרט אם ימהרו רבים מאחינו לקבל עליהם את נתינות תורקית, דבר האפשר עתה בלי קושי גדול ביותר. וזהו, לפי דעתי, חובתם הקדושה של כלם אם אינם רוצים שיחשבום התורקים לזרים ולגרים בארץ.

אם יעלה בידינו לבחר בציר הנה דאדון לוי, מנהל הבנק ביה״של הנ״ו

אולי האיש היחידי שיוכל למלא את מקומו בבית הנבחרים. לא רק כשרונותיו, אלא ובפרט ידיעותיו בשפה התורקית יועילו לו בעבודתו בתור בא-כח יהודי ירושלם בקושטא. רבים מבני עירנו מדברים בהאדון ענתבי, מנהל בי״ס לחכי״ח. אמנם גם האיש הזה בעל כשרונות. אך לפי דעתי, לא הוא האדם הנכון, מפני שראשית מעשהו תהיה להשמע לפקודות החברה הצרפתית, שתדאג פחות למצבם הלאומי של היהודים בא״י ובתורקיה, מאשר להשפעתה היא, בתור חברה צרפתית, בין העותמנים.

הכמה החפשית.

מכתב גלוי.

לחברי „גן שמואל״, שנטעו באה״ק מוקירי הגאון המנוח ר׳ ש מ ו א ל מ א ה ל י ו ו ע ר זצ״ל לזכר מלאת לו בשנת תרנ״ד שבעים שנה.

הגן הזה, הנוסד עוד בחיי הגאון המנוח והיה נתון תחת פקודתו ומטרתו היתה להמציא לכל חבר המשלם שנים עשר רו״כ אתרוג מארץ ישראל ומיגע של החבר עצמו, — עבר, אחרי פטירת הגאון הנ״ל בשנת תרנ״ח לועד החברה לתמיכת בני ישראל עובדי אדמה ובעלי מלאכה בסוריא ובאה״ק. אנשים שהיו מקורבים להגאון בחייו הוכיחו לפני הועד, כי אי אפשר לעזוב בתור „נכסי הפקר״ את הגן ההוא, שכבר השקיעו בו הון גדול ועבודה רבה, וכי כבוד הגאון ז״ל, היקר לכל חובבי ציון, דורש שעמלו הרב לטובת הגן והבטחותיו להחברים לא יעלו בתהו. שתי ההוכחות האלה הכריחו את הועד לקבל לרשותו את הגן, בטרם ידע את מצבו, בתקוה כי הענין ילך למישרים. אך המציאות הראתה להועד, כי לקח על עצמו „עסק ביש״. כאשר החל הגן לתת פריו והאתרוגים נשלחו מאת הועד להחברים, נתבררו לנו דברים, שלא יכול הועד לראותם מראש. הדבר האחד — שעצי האתרוגים, על פי טבע רכותם ואיסור ההרכבה מתיבשים ומתים, הולכים הלוך וחסור, ואין אפשרות להמציא לכל חבר אתרוג ד ו ק א מ ע ץ ש ל ו. הדבר השני — שהאתרוגים עצמם לא היו מהודרים, ורובא דרובא של החברים באו מדי שנה בשנה בטענות על הועד, שהוא שולח להם אתרוגים כאלה. הועד השתדל בכל כחו להשביח את הגן ואת יפי האתרוגים והוציא על הגן מסכומיו הכלליים יותר מ ע ש ר ת א ל פ י ם ר ו ״ כ (נוסף על כסף החברים והנדבות שבאו לידו בעד הגן) ומאומה לא עלתה בידו. העצים היו הולכים ומתיבשים, האתרוגים לא הפיקו רצון מאת החברים, ובשעת שהאחרונים הלאו את הועד בתלונותיהם על טיב האתרוגים דרשו משגיחי הגן מאת הועד להחוקת הגן סכומים גדולים, שלא היה לאל ידו לתתם.

אז שלח הועד חבורת של מומחים בנטיעת אתרוגים לתור את הגן, להתבונן אל מגרעותיו ולהראות על התקונים הדרושים להשבחתו והסכומים הנצרכים לזה. החבורת הודיעה, כי מ ת ח ל ת נ ט י ע ת ו של ה ג ן נ ע ש ו ב ו ש ג י א ו ת ג ד ו ל ו ת, כ י ל ה ש ב ח ת ו ה ע י ק ר י ת ד ר ו ש ל ה ת ח י ל ה כ ל מ ח ד ש ו ל ה ש ב ח ת ב ל ת י ע י ק ר י ת ו ש ת ו ע ל ת ה ע ו ד נ ת מ ו ט ל ת ב ס פ ק דרוש בשנה תהיא כעשרת אלפים פר׳.

הועד בא לידי החלטה, כי להתחיל הכל מחדש אין בכחו, ולא עוד, אלא שאין לו רשות להוציא את סכומיו המוקדשים לישוב הארץ בכלל — על גן פרטי, וכי אין לו גם כן רשות להוציא אפילו עשרת אלפים פרי על תקונים שתועלתם מסופקת, ועל כן מסר בשנה ההיא (תרס״ו) את הגן לחברת „יצהר״ אשר באה״ק למשך עשתי עשרה שנה, והחברה ההיא קבלה על עצמה להשביח את הגן במשך הזמן ההוא ולהשיבו אחרי כן לרשות הועד.

לדאבון לב, עוד לא עלתה בידי החברה הנ״ל, שכבר השקיעת בהגן הון מסוים, להשביח את הגן איזה שבח נכר ואפילו את המראה החיצוני של האתרוגים. ברור איפוא להועד, כי גם עתה לא יפיקו האתרוגים רצון מן החברים ורבים מהם יתאוננו, כאשר התאוננו עד עתה, שמחיר המשלות שהם משלמים עולה על מחיר האתרוג שהם מקבלים, שאין לו תואר והדר.

על כן הננו מודיעים מראש להחברים, כי עד שלא ישבחו האתרוגים של הגן שבח נכר, או עד שתבא בענין זה החלטה באספת כללית, הועד מפסיק את משלות האתרוגים להחברים.

ועד החברה לתמיכת בני־ישראל עובדי־אדמה ובעלי מלאכה בסוריא וארץ־ישראל, — אדיסא.

מקושטא מתלגרמים לנו כי למ״מ החכם־בשי נבחר הרב נחום, סגן מנהל הסמינר לרבנים של האליאנס בקושטא. מפני חוסר-מקום לא הבאנו את המכתב מלשכת־המודיעין בקושטא, שידפס בגליון הבא.

העורך הספרותי: נחום סוקולוב. — העוזר הראשי: א. חרמוני.
Liter. Redacteur: N. Sokolow. — Hauptmitarbeiter: A. Hermoni.
המו״ל האחראי: י. ברגר, קלן.
Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.
REDAKTION „HA'OLAM", KÖLN A. RH., KAROLINGERRING 6.

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

~ שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. – מופיע בכל יום ד'. ~

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN
KAROLINGERRING 6

שנה שניה. גליון ל"ד. קֶלן, א' אלול אתת"ם לחורבן.

II. Jahrgang. Nr. 34. Köln, 28. August 1908.

המצב בתוגרמה.

לאחינו בתוגרמה יכולים אנו לעוין רק אחת: התחזקו, הוסיפו אספו עוז ואומץ בקרבכם פנימה, ואז ישימו אליכם האחרים לב! ככל אשר תוסיפו כח, דעת, הון, סדר, אחוה, ככל אשר תשתלמו בכשרון המעשה ובחריצות, ככל אשר תרום מדרגת תרבותכם, כן יוסיפו האחרים לחשב עמכם כמו עם בריה שאין לבטל אותה. אין אנו אומרים כי חלילה לנו להצטרף למפלגה זו או אחרת. כל המפלגות וכל העמים מצטרפים כשהשעה צריכה לכך, יכולים אנו לעזור לעם אחר אם ימוד העם ההוא את פעולתנו אל חיקנו. כלל גדול הוא: לא רק הדך ישוב נכלם, כי גם להפך: לעולם ישוב הנכלם דך. המתבייש לעמוד על נפשו, לשאת בגאון (ויש להבדיל בין גאון ובין רהב ועזות) את שמו על שפתיו, המתפלש באבק רגלי אחרים, או המרחף עליהם מלמעלה כמין עוף הפורח, ומצפצף ומהגה: אהבת אדם, אמון לממלכה, בלי הודיע מי הוא ובשם מי הוא בא ומה צרכיו — סופו להבלע בין החומות ולהטחן בין גלגלי הריחיים של מפלגות זרות ושל עמים זרים אשר לא יחוננו.

אולי יש יום והכריע לא רק הכח, כי גם היושר, ואיש יחיד, גם אם יהיה בודד, אם הדין יהיה עמו יכריע בדין עם של ענקים, וגם שליחי בית דין יקומו ויהיו להוציא משפט כזה לפעלו, אולי יש יום כזה, אבל עתה — שליט רק הכח, הרוב, ההסתדרות, ובנפול השלטון היחידי — אל תאמינו, כי אך חופש יהיה בארץ! קם שלטון חדש, שלטון־העם! ואמנם כח־עם איננו רק גשמי, כי גם כלכלי, גם שכלי, גם מוסרי. אף בתגרות גשמיות, כמו למשל במלחמה, לא לעולם מכריע המספר את כף הנצחון; יש אשר העצה, מהירות־הגיוס, קלות־התנועה, ועל כל אלה ההתעוררות וההרגשה מכריעות. ואם כן הוא על שרה־המלחמה, מה גם על שדה הענינים המדיניים! כמה עתידות לבני עמנו בתוגרמה, אם יהיו בהם רוח ורגש וגבורה להתחבר כאיש אחד חברים להגן על צרכיהם, וכמה יתהפכו לאבק והיו כאסקופה הנדרסת, כאשר תחל ההתפוררות לגרגרים, קנאת מפלגה ברעותה וקנאת איש מרעהו וכל הרקבון הפנימי, הגלותי!

הכח איננו דרוש לנו למשול באחרים, או לעשוק עם אחר ולשדד את רבצו, כי אם לנו לעצמנו, למען נחיה. כמו בכל ארץ כן גם בתוגרמה יהיה לנו הרפיון לפוקה, והפזור ישימנו למוץ נדף, להרים ממנו כל בחור וטוב לעבוד עבודת אחרים ולמשוך מתוכנו בעבותות־חן כל בעל הון וכל בעל כשרון להעבירם אל שדה אחר. הכח והעוז אשר בנו דרושים להיות כיין המשומר בענבים — לא למען ישאר היין בענבים לעולם. פרודנו לא יהיה מטרה לעצמו, אלא אמצעי להצטרפות חזקה לטובתנו, לשלומנו, להתפתחותנו ולאשרנו. לא נבראנו להביא רק תועלת לאחרים! זו היא השקפה גלותית! נבראנו בעד עצמנו, ולא גופלים אנו מהאחרים בזכות־הקיום!

או אין היהודים צריכים לדאוג כלל לעניניהם, מה שהוא הבל ורעות־רוח, או — צריכים לדאוג רק לעניני גיתו שלהם בלי שים לב אל הנעשה בעולם הרחב ובסביבה המקפת אותם, מה שהוא גם כן הבל; או אין היהודים חייבים כלל להגן על עסקיהם, על זכיותיהם, בכח־עצמם, באחדותם, בהשפעתם, בהסתדרותם — מה שהיא עצת בלעם, או — חייבים לכבוש להם עולם מלא בכל ארץ — מה שהוא דבר שלא יקוים וגם לא יצויר. הדמיונות הנפרזים מכינים פחת ופח, בוראים עולם מלא הפכים ונגודים, גוזמאות לצד זה או לצד שכנגדו, הרהורים של בהלה, עפיפה מן הקצה אל הקצה. כן מעופפות כתות שאין בתוכן משקל פנימי, שאין להם עקר ולא כח מושך אותו אל העקר. אל נא תעשו לכם כנפים־לעוף כאלה! זכרו — עם אתם! אתם חייבים לעבוד עבודת עצמכם, ואם אין אתם לכם, מי לכם? אל תבטחו בשום מפלגה, חשבו עם כלן, הסתייעו בכולן וגם סייעו לכולן. יהי יחוסכם אל העמים הסובבים אתכם יחוס ישר, גלוי, נאמן, לא מדת חסידות יתרה, ולא מדה זעומה של קנאות, אך מדת בני אדם הגונים שמתנהגים עם זולתם בכבוד ובחיבה כל זמן שהם ראוים לכך.

אם קמנו ונתעודד בכל התקופות הרעות — זאת היתה אך בגלל אשר עמדנו על נפשנו באמונה ובבטחון, בקשיות־עורף שאי אפשר היה להלמה, באחדות שאי אפשר היה להרפותה, בחבילה אשר מן הנמנע היה להפרידה, בהשתתפות! כל יחיד בצרת רעהו וכולם יחד בצרת הכלל, בבטול כל גבול ובסלוק כל מחיצה. הקב"ה שהצילנו „מכל העומדים עלינו לכלותנו" איננו אותו הקב"ה שבאמירה בעלמא, באנחה בעלמא, או בסקירת עינים כלפי מעלה יוצאים ידי חובתו — אך הוא הכח הרוחני אשר בנו, כח האחוה, מקור האהבה, הישועה והרחמים, הרגשת צרת הרבים, הכח העולמי המפוזר בכל הגולה, המתחבר והמתעורר כשצריכים לו, הכח הזה שעליו נאמר מכבר: „כל כלי יוצר עליו לא יצלח וכל לשון תקום אתו למשפט ירשיע" — זהו האוצר העתיק, אוצר כלי הנשק הרוחניים והמוסריים שאליו אנו חייבים לשוב.

ירועה המחלקת הישנה: צריכים בני עמנו להשתדל בעצמם בעד עצמם, או לא? יש מי שאומר: אין צרך! בני עמנו ישוחררו מתוך השחרור הכללי; יש גם מי שמוסיף „תבל בנעימה": סייג לחכמה שתיקה, כשתשתקו תהיו נגאלים בחשאי ואיש לא ידע, וגם הצוררים לא ירגישו. — ברוחק אפשר להסכים על שטה זו אבל בתנאי, כי באמת „איש לא ידע". אבל זהו תנאי של שטות! „ממילא", „מתוך", „דרך אגבי" — אין ישועה ליהודים. יכולה הליברליות לנַצח, ואנחנו לא נִוָשע; יכולה הסוציאליות לנַצח, ואנחנו לא נִוָשע. אין אנו כדין „בן פקועה הניתר בשחיטת אמו". אם גם אלף פעמים יחפצו ה„איליאנסין" לכרוך אותנו ולטמננו „בין פצים לחברו" — הרי אנו בריה בפני עצמה ו„בולט המרצע מתוך המרצוף אף אם יטמנוהו". ככל אשר נרבה עמל להסתתר בחור־העכבר כן ירבו אחרים לחפש אותנו ולהוציאנו משם. הפוליטיק של כריכה ונלימה וכרבול באה לידי שברון גמור. לעולם היא משיגה את ההפך ממה שהיא דורשת. הפוליטיק היותר טובה היא העצמיות והגלוי.

ובפוליטיק זו אתם צריכים לאחוז ביחוד בארצכם. אנס לא אנסוכם עד היום עיד הלאומיות. במשך דורות ודורות ישבתם לבטח, היה לכם מעין שריד משטר ריש־גלותא, מעין פטריק, היו לכם בתי דין ובתי ספר שלכם, היתה לכם חירות החנוך והשפה, ובחופש הזה השתמשתם עד מדה יתרה בשמרכם עד היום שארית שפת ארץ אספמיא אשר קאה אתכם — לא היתה כפיה של התבוללות בתוגרמה! ובהגיע החמה של תקופה חדשה אל תשכחו זאת! כדי להכניס מורשים יהודים לפרלמנט התוגרי צריכות כל מפלגותינו להתחבר. השתתפות מורשים יהודים בפרלמנט התוגרי הוא דבר חשוב מאד, אבל עוד יותר חשוב הדבר, איזה מורשים יהודים יהיו שם. אם נסתכל בדבר מצד החיצון, הדיקורטיבי, אז אחת היא, ואין לבדוק, אבל אם נחפץ שהמורשים היהודים ילחמו שם בעת הצורך את מלחמתנו האנושית והלאומית, אז חובה להשתדל שהמורשים האלה יהיו יהודים שביהודים, לא בעלי Judaïsme קלוש וצנום. לא סתם עותמנים־ליברלים ותורקים־צעירים ששאלת היהודים היא להם רק חלק מן השאלה הליברלית, כי אם בעלי דעת עברית והרגשה עברית בתמצית היותר חזקה — מלבד המעלות הכלליות והתנאים שמַתנים עם כל המורשים. צריכים אנו לראות את המורשים האלה כראות אנשים מגשימים את עסקי היהודים ואת מסורת האומה היהודית באופן חזק ומצוין. סתם ליברלים, סתם בעלי השכלה גבוהה, סתם דברנים יהיו שם למדי, וגם בלעדינו יהיה שם ה„חופשי" לרוח־ממללא. היהודים שנבחר צריכים להיות בעלי צורה עברית, בעלי אופי עברי, ולא אופי כללי, מרופרף ומטושטש שיש בו גם איזה שרטוטים יהודים. טוב שיהיו לנו יהודים אחדים שבהם מתגלמת ומצטלמת היהדות בכל גוניה המיוחדים, משיהיו לנו יותר בכמות, אבל באיכות רק דמתקריין יהודים, לא חיים ומבהיקים בתכונה זו. היהודים דרושים לנו שם לא רק להגן על זכיותינו, כי גם בתור אנשים נבחרים בקרב עמנו, בקיאים בכל חלקיו, טפוסיו, מנהגיו, מדרגתו המוסרית והתרבותית והמדותית, מצמצמים בקרב עצמם את כל עניני התפתחותו והשתלשלותו. אנשים שהם באמת חלבה ושמנה של האומה כלפי פנים. אנשים אשר לא ינמגמו בשפה רפה שהם „גם־יהודים", אך יצאו בכל הדעת, בכל הכח, בכל ההכרה, שהעם, שהמסורת של העם מדברים בתוך גרונם, ושהאחרים ידעו, כי אלה ואלה הם היוצאים באמת מעומק חיי העם והדולים את הרגשתם ואת ידיעותיהם מתוך תוכו. אלה יהיו מורשים יהודים לפי רוחנו.

אמרתי לעיל: לא רק להגן על זכיותינו — יען כי אפשר כי גם לזה נהיה צריכים. ברגע אשר בו יפתח בית מורשי העם, אין עוד זכיות היהודים ביד הממשלה, כי אם ביד מורשי העם. בתורגמה היתה הממשלת המוחלטת משוה את זכיות היהודים, כמעט לזכיותיהם של אחרים — זהו הבדל גדול בין המצב שם והמצב שהיה בארצות אחרות. הממשלה החדשה בתורגמה מוסיפה להבטיח עוד יותר. אבל אין אדם יכול לראות מראש איזה נטיות ואיזה רוחות ישלטו שם בהמשך הזמן—ובדבר הזכיות הלאומיות — קרוב לאמת, כי הדרך לא תהיה „סוגה בשושנים".

יש לכם, אחינו בתורגמה, אחרית ותקוה טובה מאין כמוה בארץ אחרת, אבל יש לכם גם עבודה רבה!

נ. ס.

מן הדמיון אל המציאות*).

כשרק נתחיל לקרוא את מאמרו של ה' אפשתין „שאלה נעלמה"[1]) מהר להוכח, כי לא המציאות היתה לקו ולמשקלת בעיני המחבר, כי אם הדמיון הגדול לנסוך עליו ולמשכהו אחריו. כי לו נזהר לבלי להצמד להזיות שונות שצרו את נפשו, אז לא הרבה כל כך להתרחק מהמציאות ולהשמט מהחיים המעשיים שהיו לו לטפל. הודות לזה שכל כך הגדיל להתרומם מעל לחיים השכיחים, פסל גם בכל הכללים החברותיים שבני אדם רגילים להתחשב אתם, עד כי גם מסרב להסכים לצדק המקבל ודורש מבוני ציון לעשות מעשים שהם דוקא למעלה מהצדק המקבל. ועד כמה המחבר אינו נוטה להתחשב עם המציאות מוכיח גם שם המאמר „שאלה נעלמה", בהעירו שרק „בשנים האחרונות נמלטו מפי סופרים אחדים דברים מקוטעים בנידון זה". ראשית, ידוע לכלנו שבכלל עניים אנו מאד בספרים ואף גם במאמרים, שבררו כראוי את השאלות הנוגעת לישוב א"י בכלל; שנית, בשאלת הערבים לא נגעו רק בשנים האחרונות אלא גם בשנים הקודמות. הנה עוד לפני שבע עשרה שנה, כשאחד העם הדפיס את מאמרו הידוע „אמת מא"י"[2]) הקדים גם את טעות ה' אפשתין באמרו: „רגילים אנו להאמין בחו"ל, כי א"י היא כמעט כלה שוממה וכו' בכל הארץ קשה למצוא שדות זרע אשר לא יזרעו וכו'". הלאה נמצא גם את הוכחת ה' א"ן באמרו: רגילים אנו להאמין בחו"ל, כי הערבים הם כלם פראי מדבר וכו'; הערבי ככל בני שם הוא בעל שכל חד ומלא ערמה". ולא עוד אלא שאחה"ע אומר גם כן: „אם תבוא עת אשר חיי בני עמנו יתפתחו כל כך, עד שירחקו מעט או הרבה רגלי עם הארץ, אז לא על נקלה יניח זה את מקומו". ולא רק בנוגע להדברים הנ"ל לא חרש אותם מר א"ן, אלא שגם את היסוד הראשי של „שאלה נעלמה" הננו מוצאים גם כן במאמר ההוא (עמוד 40) בהזהירו: „לבלתי עורר עלינו חמת עם הארץ על ידי מעשים מגונים וכו' עלינו להיות זהירים בהנהגתנו עם עם נכרי, שאנו באים לגור בתוכו מחדש, להתהלך אתו באהבה וכבוד ואין צריך לאמור בצדק ובמשפט". ובכן כמעט היסודות היותר נכבדים, שעליהם נשען ה' א"ן במאמרו הנ"ל, לא עברו עליהם עד כה בשתיקה. אמנם השאלה הנוכחית לא היתה לנושא של חקירה שלמה המקדשה לשאלה זו, אבל הפעם הננו רואים ברור, שרק חסר נטית המחבר לשים לב למציאות השפיע עליו לחשוב שהוא באמת הראשון המגלה „שאלה נעלמה" בספרות הציונית. מובן שיש הבדל בולט בין יחוסו של אחה"ע ובין יחוסו של ה' א"ן לשאלה הנוכחית בזה, שהראשון מקפיד מאד להתחשב עם מצב הדברים בלי הפרזה, השני הנסמך יותר על השערות בעלמא מגדיש את הסאה ורואה צל הרים כהרים. ביחוד מרחיק האחרון ללכת בפתרון השאלה כיד הדמיון הטוב עליו, אך על זה עוד נשוב לדבר. העיקר הוא, שהמחבר לא צדק כלל בהחליטו שעד כה הסיחו את דעתנו משאלתו הנעלמה.

---

*) הערת המערכת: מאמר זה הנהו תשובה על מאמרו של מר יצחק אפשתין „שאלה נעלמה", שנדפס ב„השלח". במאמרו ההוא עסק מר י. א. בשאלת-הערבים. השאלה הזאת תהיה בשנים הבאות לרגל שנוי-הסדר בתורקית לאחת מהשאלות הכוערות בציונות המעשית. אם כי אין אנו מסכימים לכל הדעות המובעות במאמר הזה ואם כי אופיו פוליטי ביותר — נתנו לו מקום מפני הטעם הנזכר.

1) „השלח" כרך י"ז עמוד 206—193.

2) „על פרשת דרכים" מאמר ראשון עמוד 28.

כשנכנסה לתכן המאמר גופא, די יהיה לקרא את העמודים הראשונים, אז נמהר להוכח, כי מחבר המאמר הוא בעל שתי נשמות מתרוצצות; וכל מה שנוסיף לקרוא כן יתבלט לפנינו, שהמחבר אינו יכול להכריע לגמרי את הכף לצד אחד פן יפגם הצד השני ולפיכך יתאמץ להראות פנים לכאן ולכאן. ה׳ א־ן חי במקרה רוב השנים שגר באי״ בסביבה כזאת ששם ראה תוצאות מעציבות שבאו להקרקעים הקודמים לרגלי התנחלות היהודים, והתוצאות האלה כל כך פעלו עליו עד שלבו נמשך אחרי הערביאים העלובים; אולם מהצד השני הרגשות הלאומיים שעדין מוסיפים לקנן בלב העברי א־ן מנעו את המחבר מהפרד ממשאת נפש עמו ולפנות ערף לארץ האבות. נוסף לזה גם הארץ כשלעצמה כה לבבה את המחבר, עד כי קשה לו לותר על ארץ חמדה ואוצר יקר כמוהו. הודות לזה שואף ה׳ א־ן למצוא פשרה בין היהודים והערבים באופן ש„ה„זאב יהיה שבע והכבשה — שלמה“.

כשנשקול מעט את דברי המחבר יתברר לנו, כי גם באלה האופנים שהוא חשב כי הצליח כבר לגשור גשר נכון שייטיב לחבר את שני הקצוות, יתבלט לפנינו גשר רעוע מאד שאין לבטוח בו כלל שיוכל להתקיים לארך ימים. ביחוד נרבה להתפלא על החזיון המוזר, שאותו האיש הנוח כל כך לפשרות והנחות, יהפך לקיצוני במדה היותר נפרזה, וכמעט על כל עמודי המאמר משמשות הפשרות והקיצוניות בערבוביא. לפיכך נראה, שגם בזמן שהמחבר מתאמץ לנתק את כבלי המסורת ולעלות על פסגה גבוהה בכדי שיוכל להמנע מדעות משותדות ולהתבודד עם דמיונותיו היפים, אינו יכול למרות רצונו, להיות לבן חורין בהשקפותיו ולהתגבר על נטיותיו הלאומיות שהנחילהו עמו ושספג מהסביבה היהודית. ולא זו בלבד, אלא שלפעמים רגליו עדין שקועות גם בקרקע הגלות.

הן ידוע לקוראים, כי לעתים מזמנים וביחוד בדורות האחרונים הרבתה הגלות להשפילנו ולגזול מאתנו את הכרת הערך העצמי, שלרגלי זה שכחו בני הגלות, לעתים קרובות, את מצבם הם וצרכיהם הפרטיים וידאגו יותר לדרישות שכניהם ודעותיהם. במקום לשים לב ל„יאמר נא ישראל“, הרבו ומרבים גם כעת לפנות ל„למה יאמרו הגוים?“. ואפילו כשהתעורר רעיון „חבת ציון“ הרבו סופרינו ודרשנינו להטעים, כי הגוים יכירו לדעת, שגם אנו מסגלים להיות עובדי אדמה המתפרנסים מיגיע כפיהם ושוב „אז יאמרו בגוים וכו׳“. כך הוסיפו בני הגלות עד היום לדאוג קדם כל כלפי חוץ ולא להתחשב בראשונה מה טוב ומועיל לנו לעצמנו.

גם אותו ה׳ אפשטין, החובב־ציון הלאומי, מוצא בכל זאת לנכון לדאוג קודם כל להערבים ועוד על העמוד הראשון של מאמרו הנהו מטעים: „יש בארץ חמדתנו עם שלם, שנאחז בה זה מאות בשנים ומעולם לא היה בדעתו לעזבה“; לכן אין להסתפק רק בזה שהננו משלמים להם בעד כל שעל אדמה במיטב כספנו: „אמנם לא נשלחם ריקם, שלם נשלם להם את החרבות ואת הגנים בעין יפה, ובכלל לא נקמץ בזהובים בימי הפטור. מנקודת המבט של הצדק המקבל והישר הרשמי צדיקים גמורים אנחנו, הנכנסים לפנים משורת הדין. אבל אם לא נרצה לרמות את עצמנו במוסכם, הלא נודה, שהשלכנו אנשים מסכנים מקנם הדל ושברנו את מטה לחמם. אנא יפנה המרח, שאין לו אלא מעט כסף?“ ובכן, אם גם בדרכים שנבנה את הישוב החדש באי״ הננו „נכנסים לפנים משורת הדין“, בכל זאת לא נזכה בעיני בעל דמיון כמר א־ן, החפץ דוקא להמריא למרום ולהרקיע בשחקים. בזמן שעמים אחרים בבאם לישב ארץ חדשה לוכדים אותה בחרב ובקשת; בזמן שלעמים המישבים אין תביעות הסטוריות של נחלת אבות; ואף גם כשיטעימו שעיקר כונתם היתה להפיץ דעת והשכלה מתבלט תמיד שההנאות האקונומיות היו הגורמים הראשונים שמשכום לכבוש את המדינה — הנה לנו אסור גם לפדות את ארץ אבותינו בכסף אם גם בעין יפה ובדרך שלום. האמנם אין לנו אחרת מאשר לדאוג לגורל הערביים שבאי״? גם בזמן שה׳ א־ן מורה: „שמנקודת המבט של הצדק המקבל והישר צדיקים אנחנו“, בכל זאת אינו יכול לסלות לנו על שעניני עמנו אנו יותר קרובים ללבנו. למחמיר כמוהו איננו מספיק ערין להיות „צדיקים גמורים“, והוא דורש דוקא שנהיה לאנשי רוח שלמעלה מן הטבע או מעין מלאכים ממש הדואגים ביחוד לאחרים.

עוד מוצא בנו מר א־ן עון ככד מנשוא, שאנו באים לא״י „לקנות קרקעות מכל הבא בידינו“, ומפני זה יאסור עלינו לקנות אדמת הפלחים הנמכרת על ידי זקני הכפר או הפלחים עצמם, כשיכביר עליהם עול החובות (עמוד 195). קצוניות כזו קשה למצוא אף גם בין אנשי הרוח, לדוגמא: „הסוציאליסטים“ הטוענים, שהמחיר הנוסף מיצירת הסחורות שיך לפועלים היוצרים אותו ולא לבעלי־ההון בעלי כלי היצירה, ובכל זאת מוסיפים גם ה„סוציאליסטים“ לקנות הסחורות שעדין רוב רוח יצירתם לרשות בעלי־ההון, אף כי שלדעתם רוח זה אינו רק גולה. אך מר א־ן איננו מתחשב את המציאות, כל מה שיחזה בדמיונו יקרא, „כזה ראה וקדש“, אף אם גם הנסיון יתנגד לו לגמרי. עלינו בני „אתה בחרתנו“ יצא הגורל — לדעת א־ן — להתרחק גם מקניות אדמה באי״ שבעליה בחרו למכרה, מפני „שאנו שוכחים, שגם לעם החי בה עתה יש לב רגש ונפש אוהבת“. אף על פי שהמחבר בעצמו מעיד גם עלינו: „שאנו מרגישים את אהבת המולדת בכל עוזה אל ארץ אבותינו“, בכל זאת הוא מוצא לנכון שאין להתחשב עם רגשותינו אנו ועלינו לשים לב יותר אל מנת חלקם של הערבים. בכלל לו חפצנו ללכת בעקבות המחבר גם בארצות הגלות כי אז אין שום זכות ליהודי אירופה לדרוש מהעמים שיחלקו גם להם שטח אדמה לעבדה, אחרי שבזה ידחקו את רגלי האכר המקומי ש„קשור הוא במולדתו בעבותות חזקים“. וככן נמצא על פי השקפותיו של מר אפשטין, כי העם העברי יכול להתנחל רק במקום שאין עדין ישוב, אך בנוגע למדינות שיש בהן ישוב — יתר העמים קודמים, אף גם בארץ־ישראל שהיתה לפנים מולדת אבותיו אין לו שום זכות על אדמה עדית, כי עם הארץ קודם, ורק ברירה אחת יש לפנינו להתישב על צוקי ההרים, שני הסלעים, והבצות . . . כמו שרוב צעירינו שברוסיה נשקעו ראשם ורובם בפתרון שאלת האכרים או הפועלים הרוסים, כן דורש מאתנו גם מר א־ן שנשים את לבנו לבצר את מצב הערבים בא״י. ועלינו לקים את כל גזרות מר א־ן מפני שעי״ז תרבה „מיום ליום צדקתנו להגלות ונוכחו בתום שאיפותינו וכו׳“ האין זה מהלך־מחשבות גלותי?

מר א־ן מביא ראיות לדבריו עובדות אחרות מהמושבות, שבהן ערערו הבעלים הראשונים על הקונים החדשים. ביחוד הנהו מאריך על דבר מתולה שמאורעותיה היו היותר מעציבים בערך לשאר המושבות. ובכן בין עשרות המושבות שיסדו היהודים באי״ מתולה היא היחידה היוצאת מן הכלל, כמובן בשגיאותיה ולא בזדונותיה, שבזה אשמה ביחוד הפקידות של הנדיב ולא האכרים; וסוף הדבר היה, כי הפקידות הצליחה „להתפשר עם הדרוזים ולפייסם בסכום עצום“ כשנכנסה להבחין מעט את ערך „הכתם ההיסטורי“ של קנית מתולה בערך להכתמים שנמצאים בישוב של העמים היותר תרבותיים יתבלט לפנינו, כי אין לנו להתביש גם בכתם של מתולה. אם נדפדף בדברי ימי הישוב של העמים התרבותיים נוכח כי לא רק העמים שעמדו במדרגה שפלה של תרבות התאכזרו לתושבים הקודמים שבארצות הישוב, אלא גם בני מערב אירופא ואמריקא שבאו למושבות מזוינים בכל קניני ההשכלה והתרבות לא רק שלא שאפו לחלק עם התושבים הקודמים ולהאציל עליהם מהקנינים האלה, אלא עוד התאמצו להרסם וגם להשמידם על ידי התרבות עצמה. ולא לחנם מתיחסים הפראים אל המישבים בעלי התרבות, כאל אנשים הבאים לכלותם ולאבדם מקרב הארץ. כל החזיונות האלה שהופיעו ביסוד המושבות נתנו פתחון פה להסופר קרל קאוטסקי להחליט בספרו „הפוליטיקה הישובית“ לאמר: „המתישבים שבאים לארץ חדשה מוצאים. כי התושב המקומי או שהוא עומד להם לשטן לדרך, או שיש להם צרך כבבהמה לעבודה; לכן באופן הראשון — ישמידוהו, באופן השני — ישעבדוהו“. וכן יביא הג״ל המאמר

אחר[1]), שהפורטוגלים בחפצם לכבוש את הודו החליטו לאכר את ההודים באופנים היותר מגונים. הם הניחו ביערות בגדי מתים שנפלי חללים ממחלות האבעבועות ואסכרה, למען יקחום וילבשום ועי"ז דבקו בהם המחלות האלה שעשו בהם שמות. האמריקנים הרעילו את הבארות בסטרחנין בכדי לכלות את התושבים שמה. המתישבים האנגלים שבאו לטסמניה הרגו את יושביה כשחסר לכלביהם מאכל טוב. גם האנגליות שבאו לאוסטרליה בללו בימות הרעב סם מות בקמח ויחלקוהו ליושבי הארץ שחורו או על הפתחים למען השמידם מקרב הארץ. כנסיות הברית שבצפון אמריקה, באותו הזמן שנלחמו במרץ מצוין ומפליא בעד זריותיהם האנושיות, בו בזמן קבעו פרסים בעד כל סקלפ[2]) של ההודיות ובניהן[3]). אבל כל החושב שהזדונות והנבלות המכוערים האלה נעשו רק במאה הי"ח ובראשית המאה הי"ט אינו רק טועה. עוד בשי 1880 מביא ה' צללר, כי אחד מפקידי אנגליה הזמין אליו את מכריו בתור צידים לצוד כושים... הנה גרמניה שהתחילה לעסוק בישוב רק בעשרים שנה האחרונות והיא היתה חפשית מכל מסורת אכזריה, לסוף גם היא לא נמנעה מעריצות ותועבות מזוהמות כאלה שאינן נאות כלל לעם נאור כהגרמנים. אותה גרמניה, שמצאה לה את הפצת הדת הנוצרית ושחרור העבדים להטעמים החשובים שבגללם התחילה לטפל בישוב מהרה לבגוד בהבטחותיה, ולא רק שלא הוציאה לפועל את שחרור העבדים, להפך, היא בעצמה הובילה באניותיה ממזרח אפריקה 5—6 אלפים עבדים לזניבר ופמבה, ורק לפני עשר שנים התחולל רעש עצום בדבר סוחרי המבורג כמו ולברס ברום ובעל האניות ורמן שעסקו במכירת עבדים. ואחרי כל אלה מוסיפים הפקידים הגרמנים גם כעת לקנות עבדים ושפחות. וכל כך רבו העולות במושבות גרמניה, עד כי בבוא שמה תירים והחלו לפרסם מקצת מהשערוריות, שראו בעיניהם ונתעוררו משפטים רבים, שהטילו סער גדול והסבו עליהם את דעת הקהל הנאור, כמו המשפטים נגד ה"ה ליסט וולן. ביחוד גדלה ההתרגשות כנגד המישב המפרסם ד"ר קרל פטרס, שהרבה להתעמר בכושיות ואח"כ לא נמנע גם מתלותן. קוראי העתונים שבסוף שנות התשעים זוכרים, כי להריכסטאג הגרמני הובאו גם השוטים שנעשו מעורקי הבהמות, מקלות החובלים וכוי שבהם דשו את בשר הכושים במושבות גרמניה. את כל האכזריות הנוראות האלה עשתה גרמניה הנאורה לפני שנים אחדות בחפצה לזרוע את זרע התרבות.

גם הבריטים שהם מפורסמים בתור העם היותר „תרבותי", שהם היו הראשונים שיצאו נגד העבדות ומסחר העבדים, (בריטניה היתה הראשונה (בשי 1806) שאסרה את מסחר העבדים במושבותיה, ואח"כ (בשי 1838) היתה הראשונה שבטלה לגמרי את העבדות ותשחרר את כל העבדים שהיו עוד במושבותיה), אותה בריטניה הנדיבה טרם שנתה את דרכיה לטובה במקצועות אחרים, ועד היום היא מוסיפה לדכא באפן אכזרי את העמים שנופלים בהשכלתם וחוסים בצלה. בתור דוגמא אפשר להראות על מעשיה בהודו. בפחדה מפני חילות רוסיה שלא יפרצו לתוך גבולות הודו, הגדילה את המס על תושביה להחזקת החיל הרב במדה עצומה[4]). בגליל מדרס ששם הגדילה המטרפוליה הבריטית את מסי הישוב על שליש התפשט הרעב ותתרבינה המגפות שהפילו שלשה מליון חללים, ושמנה מאות וחמשים אלף משפחות נהרסו לגמרי. כן היה גם גליל בומבי לקן המגפה והרעב לרגלי הגדלת המסים, ואף גם בנגליה שהוא אחד הנופים היותר עשירים, שנים עשר המליון נפש שבו הולכים וגועים בהדרגה לרגלי זה, שאנגליה הרחמניה מגינה עליהם מפני הסכנה המדומה מצד

---

[1]) „מלחמת הכלל בעד הכלל" בקבץ שתורגם לרוסית בשם Ozerki u Et-judi עמוד 62.

[2]) עור הגלגלת שאלית נצמדו השערות.

[3]) לפני מאה שנים נמצאו באה"ב כשמונה מליון הודיים. כעת לא נשאר החלק העשירי מהם.

[4]) בשנת 1875 עלו ההוצאות על חיל הודו 120 מליון רופי לשנה. כעבור עשרים וחמש שנה גדלו המסים פי שנים.

הרוסים. מלבד שהפקידות הבריטית הגדילה בהודו את מחיר המזונות בעשרת שנים האחרונות על 44 למאה, עוד הוסיפה להשחית את הישוב על ידי הפצת אופיום, ספירט ומחלות הזמה. לפיכך נבין את החזון, שאחרי המפקד שנערך שמה לפני שנים אחדות נתבלט, כי ישוב הודו נפחת במשך 25 שנים האחרונות על עשרים וחמשה מליון נפש. ולא בלבד שהממשלה הבריטית או הפקידים והסיחים (הביורוקרטים) הרשו להם מעשים מכוערים כאלה, אלא שגם המתישבים גופא לא נמנעו ואינם נמנעים גם כעת מהשתמש באמצעים היותר נמבזים ומכוערים, הגורמים כליון ואבדון להעמים ילידי המושבות. מפני זה כבר עברו אומות אחדות, שנמצאו בזמן הראשון לבוא המתישבים אל איי אוסטרליה, ובטלו מן העולם, וגם יתר האומות שמוסיפות עוד להתקים מספרן פוחת והולך במדה מרובה מזמן לזמן[1]). אין צריך לאמור, שיתר העמים העוסקים בישוב הרבו ומרבים גם כן להפיץ את המשקאות החריפים ומחלות שונות שלא היו מצויות קדם בין ילידי הקולוניות ולנצל את הישוב באפן מכוער מאד. ולא לחנם נתן החזון הנוכחי ענין לסופרים שונים להתנפל על המטרפוליות השואפת לכבוש ישובים חדשים, בהוכיחם, שהישוב אינו רק תאוה נתעבה שאינה נופלת משאיפת החיות הדורסות לדם.

(עוד יבא).

יפו. ופסי.

עבדול־חמיד.

אפונה, אם ישנו בארופה איש אחד, — מלבד אולי פרופסור ומברי — שיוכל למסר לנו תמונה נכונה, אמתית, בהירת וכללית מהשולטן עבדול־חמיד. תכונת נפשו של המושל הזה מסובכת מאד. היפלא איפוא, אם אין מבינים אותו בארפה, ואם המשפט אשר חרצו עליו, איננו המשפט הנכון?

בזאת אינני רוצה להגיד, כי אנכי הוא האיש היכול לתאר את השולטן בשלמות גמורה. חלילה! ימי שהותי בסטמבול לא ארכו דיה, וקשה היה לי ללמד את טבע השולטן עד עומקה. אולם נסה נסיתי להכירו. ובכל פעם, שנתנה לי ההזדמנות לדבר עם הוד מלכותו, הנה לא רק המדיני שבי, אלא ובפרט החוקר שבי, מלא את חובתו, וכמו במכונה ציור-אורית, כן נרשם גם במוחי כל קו וקו מתמונתו הרוחנית של עבדול־חמיד. וראי, גם אנכי מודה כי רבים חסרונותיו ורפיונותיו. אולם, על כלם להכיר, מצד אחר, כי יתרונותיו אף הם לא מעטים.

לפי דעתי, אין עבדול-חמיד אחד המושלים הגדולים של תורקיה. מיום מותו של השולטן „סולימן הקנוני" (במאה השש עשרה), לא קמו לתורקיה שולטנים „גדולים" באמת. אי־לזאת היה היו להם מפעם לפעם מושלים חשובים. למשל: השולטן מחמוד, בראשית המאה התשע-עשרה. חושב אני, כי לו רצה עבדול-חמיד, כי אז הודו כולם, אפילו בארפה המערבית, שראוי גם הוא להתחשב על שורת אותם המושלים התורקים, שרכשו להם בדברי־ימי תורקית שם ומקום לנצח. עוד זאת: חושב אני, כי לו מת עבדול-חמיד פתאם — ה' ישמרהו! — אזי הכירה ארפה בלי ספק, כי היה היה השולטן הזה לא רק תורקי טוב, אלא, במדה ידועה, גם ארופי טוב. ואת מותו היו מבכים, לא רק הקיסר וילהלם ויתר המלכים והמושלים, אלא גם מתנגדיו בעתונות החפשנית באנגליה — —

*　*

עבדול-חמיד הנהו אחד מבניו של השולטן עבדול-מג'יד. אמו היתה ארמנית יפה-פיה. והנה, כשראיתי את עבדול־חמיד בפעם הראשונה ואשוחח אתו רגעים אחדים, הרגשתי מיד כי היושב למולי לא בן האב היה, אלא בן האם, וכי את מרבית אישיותו ירש מאמו הארמנית. מתוך תנועותיו ומתוך דבריו בולטות ענוה, פקפקנות, רכות מיוחדות במינן, כמעט נשותיות. פניו רצינים תמיד, לפעמים גם עצובים, כאלו הרגיש את סבל האחריות הגדולה העמוסה עליו. מפעם לפעם בת־ציחוק עוברת על שפתיו, אולם בת-צחוק זו כל כך שלוה, כל כך שחוריית! ולעולם, לעולם אין עבדול-חמיד צוחק בקול רם! רגשותיו נוטים

---

[1]) לרואה בוליה הבן מביא, כי כשגלה קוק את האי הואי (באי סודויץ) עלה אז מספר ילידי האי 200 אלף איש, ובשנות התשעים ירד מספרם לפחות מארבעים אלף איש. גם בזלנדיה החדשה היה עוד בראשית המאה הי"ט 100 אלף מאורים, ובעת נפחת מספרם עד ארבעים אלף איש.

ליופי: הנהו אוהב פרחים, נשים יפות, סוסים טובים, טבע נחמדה. כל היפה והטוב מושך את עיניו, את לבו. עבדול-חמיד אוהב את ילדיו, ולזאת הנהו דואג לנשותיו הרבות. הוא משתדל להנעים עליהן את החיים על ידי תענוגים שונים. זמרה והאחרונים לא ימנע מהן, אדרבה יעניק להן. לידידיו הנהו, על פי רוב, ידיד נאמן. ציר אנגליה הקודם בסטמבול, סיר ווליס וייט, מצא חן בעיניו, כבש את ידידותו וידידות זו לא פסת עד יום מותו. סיר וולים לא ידע להשיג תמיד את המטרה שאליה שאף. ובכל זאת, די היה לו לשוחח שעה קלה עם ידידו עבדול-חמיד ומשאלות בריטניה הגדולה נמלאו. כן גם „הצלחותיה" של גרמניה בסטמבול אינן תוצאת הבנתם וחריצותם היתרה של המדיניים והצירים הגרמנים. לא! הנן תוצאת חבתו העמוקה של השולטן לקיסר ווילהלם. עבדול־חמיד חבב גם את הציר האוסטרי הקודם ואת חברו הציר הספרדי. אף את ראש הכנסיה הארמנית, אורמנין, איש נבון ומשכיל, אוהב השולטן מאד.

* *

לנצח לא אשכח את אחת שיחותי היותר מעניגות עם עבדול-חמיד. באיזו התלהבות, באיזו שפה סואנה הביע לי השולטן את רצונו למצוא סוף סוף בין האנשים בסביבתו ידיד, שאתו יוכל לדבר בלי מעצור, שבידידותו יוכל לבטוח בלי פקפוק. יום אחד, זה היה בספטמברו 1900, קראני השולטן אליו. קבלת־הפנים היתה חביבה, כמו תמיד. אבל אנכי הרגשתי מיד, כי מבטו היה יותר עצוב מאשר בימים אחרים. „שמע שמעתי, אמר לי, כי המלך הסרבי מילן, יושב בוינה וחי בה חיים רעים, מלאי־יאוש. הנני מזמין אותו לביא סטמבולה: פה אכבדהו לבלות את ימיו באחד מארמנותי, על גדות הבוספור. יכתב-נא, אדוני, להמלך מילן את דברי אלה. יאמר-נא לו, כי מאושר אהיה לראותו בקרבתי. המלך מילן יודע כי רוחש אני לו אהדה רבה וכי ידידותו יקרה לי. יספר-נא לו, כי אם אמנם יש לי הרבה, הרבה עבדים נאמנים, הנה חש אני בקרבי בדידות גדולה וכי ינעם לי מאד לדעת שבעירי יושב איש, אשר לו אוכל לגלות את כל מסתרי-לבי, את כל מחשבותי. המלך מילן יהיה היועץ אותי בצרתי, המשתתף אתי בצערי. יבקשנו־נא לבוא, אז נעזר איש לרעהו בכל, ונחלק חלק כחלק את סבלנו.

כמה צער, כמה יגון ורצינות הביעו המלים האלה. הרגש הרגשתי, כי עבדול־חמיד שפך לפני הפעם את כל שיחו וידבר לי בכל לבו.

עבדול-חמיד אוהב להתבונן לכל מעשה, מהצד הפילוסופי שבו. הרי משל מצוין בנידון זה:

כשהודיעו התלגרמים, כי המלך אלכסנדר מסרביה בא בברית הארוסים עם הגברת דרגה מחין, בקשני השולטן להמציא לו את תמונת הארוסה. אנכי מלאתי את בקשתו. השולטן הביט רגע בתמונה; אז יפנה אלי ויאמר לי: „אכן, הגברת דרגה יפה מאד, ועיניה יפות ביחוד. ובכל זאת הנני משתומם על אשר המלך אלכסנדר, שאמרו עליו כי הנהו נבון מאד, יכול לעשות דבר כזה. בלי ספק יבוא היום, והמלך הצעיר יכיר לדעת בעצמו, כי מעשה ילדות עשה.

השולטן התאפק רגע, ויוסף אחר־כך:

„אולם, מי זה נתן לנו רשות להתמרמר? מי זה נתן לנו רשות לבקר? היוכל אדם להלחם במאורעות? האם נאה לשכח מה רב כחה, מה עצומה השפעתה של האהבה? איהו האיש החזק, שלא יפל בו לבו, בהמצאו לבדו בחברת האשה האהובה עליו? ואנחנו כלנו, כלנו, האיננו חוטאים גם אנחנו לא פעם ולא שתים? השואלת האהבה מה חושבים אביך ואמך לזאת? הנשמעת האהבה, לו רק פעם, לבינה? אמונה, אם רשאים אנחנו לצחק ל„טפשותו" של הצעיר הלז. המסכן אלכסנדר — חולה אהבה הנהו, ואהבתו היא — דרגה! עלינו לאחל רק אחת: תהי־נא אהבתו זו לאושר לו ולה. מיד אתלגרם לו את ברכותי: אך אדוני, אל-נא ישכח, כי תמיד אשמח לשמוע אדות המלך ואשרו".

דבריו אלה של השולטן היו כל כך עיוניים, כל כך פלוסופיים, ועשו עלי רשם כל כך עמוק, שמיד, בשובי לביתי, רשמתי מזכרוני על הניר את כל אשר שמעתי. כי אמנם, מעולם לא ראיתי את השולטן באור כל כך בהיר. אין ספק בדבר: עבדול-חמיד י ד ע מה זו אהבה!

* *

עבדול-חמיד הנהו מ ו ש ל מ י מאמין וארוק. כל המדות הטובות, הספורות בקוראן, מנויות גם בו. הנהו נבון וענו, טוב-לב וחנון. אין הוא יודע חמה. כל מעשיו במתינות, ומתינותו זו מגיעה לפעמים למדרגה העלולה להרגיז את בני המערב, העצביים כל כך מטבעם. גם אהבתו לישר ולאמת מגזמה מאד, ולא יפלא אם נתיניו התורקים רואים בזה מעין חסרון. עזמה ומרץ. ובכל זאת יש בו גם כח-הפעולה, וגם רוח-היזמה. המשטר החדש בצבא התורקי וסדורו בדרך חדישה עדים הם עד כמה הבנתו עמוקה ועד כמה רצונו כביר. החיל העותמני בצורתו הנוכחית — פרי עמלו הנהו. בזה אין ספק.

כן, רק איש בעל יזמה כבירה, רק איש בעל רצון מוצק יכול לרכז באישותו הפרטית את כל כחות הממשלה. כי לא רק לשלט רוצה השולטן. הוא רוצה עוד יותר: למשל ולנהל. הוא שם לב לכל דבר קטן. ראש הווזרה ויתר הווזירים הנם באמת רק מזכיריו, סופריו. עליהם לסור אליו יום יום ולספר לו כל אשר קרה בממלכה יהי איפה שיהיה, בפרטי פרטים; ואז — יחכו לפקודותיו. הוא יודע הכל; על כל פנים שואף הוא לדעת הכל. הנה מדוע הצטרך השולטן לפקידים-מודיעים. זו היא שטה מיוחדה במינה. אלא ששטה זו התפתחה ותהי למסדרה עצומה, שהשפעתה על החברה בסטמבול היתה מזיקה ושנואה. עבדול-חמיד איננו מסתפק רק בזה. הוא רוצה גם להכריע בכל ובכל מקום. אין מושל באירופה הממלא יום יום אפילו עשירית העבודה של השולטן העותמני. עבודה כזו היתה מרוצצת לגמרה את המושלים האירופים האחרים.

* *

התמונה הזאת של עבדול-חמיד לא תהיה שלמה למדי, אם לא אוסיף אליה עוד פרטים אחדים. השולטן שומר על כבודו מאד, וכל דבר העלול להעליב את כבודו זה מעורר בו רגשי התקוממות. אי-לזאת, הנהו נוטה מאד ל„הומור". על נקלה הוא תופס את הצד הנצחק שבאנשים ובדברים, ויודע הוא לצחוק על זאת ברצינות המיוחדה לו. שמי עבדול-חמיד מעננים כמעט תמיד: עננים מדיניים, עננים עצמיים, וכלם כל כך שחורים ונוגים. אולם, מפעם לפעם, קו-שמש ה ו מ ו ר י יקרע את העננים האלה ויעבירם. באחד הימים. למשל, הציגה חברה אתלקית בתאטרון המלכי (מרסים קיוסק) את „השד רוברט". התאטרון היה כמעט ריק. את הציר הרוסי זינוביב, את הציר הפרסי ואותי כבד השולטן לתת

עבדול־חמיד,

השולטן הארבעה ושלשים, לבית עותמן, כרדתו מעגלתו.

לשבתו. בלשכה הסמוכה לנו ישבו אחדים מפקידי האורוה השולטנית. אלה היו כל ה„רנאים". עבדול-חמיד, האוהב מאד את הזמרה, הקשיב כל העת לקולות היפים של האמנים האתלקים.

אולם, כשאליסה, אשר זה עתה כלתה את תפלתה הנחמדה להמדונה, החלה להתפשט לפני מטתה, ותסיר את שמלתה, ותסיר את מחוכה, ותסיר גם את תחתונה, — פנה השולטן לזינוביב וישאלהו: „אדוני הלא יודע את מנהגי הנשים בארופה. החושב, כי אליסה תתפשט לפנינו לגמרה"? „אקוה, כי לא" — ענה זינוביב. „ובכל-זאת, מי יודע? המשחקים והמשחקות ממלאים תמיד את רצון אנשי-חסדם..."

השולטן השיג מיד את אשר רצה זינוביב להגיד בזה, ויצחק צחוק גדול.

והרי עוד ספור אמתי:

ערב אחד ערך ראש הווזרה משתה יפה ויזמין אליו, בהסכמת השולטן, רבים מרבי המלכות. למחרת הערב ההוא, ספר אחד האורחים להשולטן את הנפלאות שראה... „היאמין לי, אדוני המלך, — אמר האיש, — דרויש אחד בלע לעיני כלנו כפות-כסף לאין מספר: אחת אחרי רעותה נבלעה, כן נבלעה! איזו רבותה!" „רבותה? — אמרת השיב השולטן. הפלא הוא אם דרויש עני בולע כפות־

כסף אחרות? ומה תאמר אז לרבותה, אשר עשה וזיר הימיה שלי, חסן פשה? האיש הזה ב ל ע ספינות־מלחמה שלמות, מבלי שנות אפילו לרגע את צבע פניו!״

חסן פשה היה, כידוע, משתמש בכספים, שמסרו לו לבנין ספינות מלחמה, להוצאות הרמונו המפואר.

פעם אחרת, רצה השולטן לשלח ספינות-מלחמה תורקית לאי-מלטה, לכבוד הנסיך האנגלי שהתארח בה בימים ההם. אחד מגדולי הארמון נמנה למפקד האניה. בעמל רב הצליח המפקד ל ה ז י ע אותה ממימי ר א ש ה ז ה ב (סטמבול). אז ישוט המפקד עם ספינתו בין איי הים היוני; במפות הגברים לא רצה לדרש, כי האמן לא האמין בהן. ימים ושבועות עברו, ואת אי-מלטה לא מצא. סוף סוף, פקעה סבלנותו וישוב סטמבולה. „ומה?״ — שאל עבדול-חמיד. „מלטה יוק!״ (אין מלטה בעולם!) ענה האיש בקצרה. לתשובה חעזפנית והמפתיעה הזאת התפרץ השולטן בצחוק אדיר: „עתה הבינותי, קרא, מדוע רוצים האנגלים לרכוש את אי קפריסין. הלא מלטה שלהם נמחקה מעל פני כדור הארץ: „מ ל ט ה י ו ק״!

* *

רבים הם המאמינים, כי עבדול־חמיד צמא לדם, וכי הפרעות הנוראות בארמנים, לפני שנים מספר, בפקודתו ובמצותו נעשו. אחדים מצירי הממשלות בסטמבול אמרו לי, כי לפי דעתם לא היתה אפשרית הרגה זו לולא רצה בה השולטן מכתחלה, לולא סדרה עבדול-חמיד מראש. אולם אנכי, מצדי, אינני מסכים לדעה המוטעה הזאת. אנכי, מצדי, לא מצאתי בטבעו של השולטן אפילו צל קל של עריצות ושל צמאון לדם. כשבאים בהאשמות כאלה, אין די לשער בעלמא; צריך להביא ראיות, ראיות מוכיחות; וראיות אלה — איין?

בעת האחרונה אמרו גם אמר, כי עבדול-חמיד יצר את התנועה הפניסלמית (הרוצה באחוד כל המושלמים בעולם). אמרו אמר, כי השולטן עמד בראשה ויועיל להתבססותה. וראי, השולטן הנהו, כאשר כבר אמרתי, מושלמי אדוק, ולזאת הנהו גם האיש היתר נבון והיתר נאור בממלכתו. ובתור חליף, חובתו היא, בלי כל ספק, לקבץ את המושלמים בתבל כלה ולאחדם לגוף אחד, לפתות ברוחניות. אולם לא הוא יוצר התנועה החדשה והכבירה הזאת. מוצאה הטבעי מקרב העמים המושלמים עצמם, שהכירו סוף סוף לדעת את כחם, הבא להם ממספרם העצום. היפלא איפוא אם יוצרי התנועה בקשו מרכז, או יתר נכון אדם שיעמד בראשם, שיוליכם לקראת הנצחון?

ואת אותו המנהיג מצאו ב ח ל י ף, הרוחש להם אהדה, ככל מושלמי. לא השולטן הוא שרדף אחריהם ואחרי הפניסלמות. הם המה שרדפו אחריו — וימצאוהו. היכול להתחמק?...

ובזה אשלים את תאורי. ההצלחתי?

אקוה.

חֲרוּ מִיַתִּיוִיץ.

לפנים, ציר ס ר ב י ה בסטמבול.

מיכה יוסף ברדיטשבסקי.

לארץ אבות.

(זכרון)

החיים בעיר מולדתי טולנא, היושבת על שפת נהר טוליש בדרום אוקרינה היפה, בשלש מאות ועשרים בתי ישראל, אשר ישתרעו בעשרים רחובות ארוכים וקצרים סביב מגרש השוק, התנהלו בשלות השקט. לעיר מולדתי זו היה כל הדרוש לקהלה יהודית שלמה. בת רב ושני שובי״ם, חזן ושמשים, רופא וספר גבאי צדקה בעד החיים וחברה לקבורת מתים. ולה שני בתי מדרש, מרחץ עתיק, „הקדש״ ובית תלמוד תורה. עירוב לא חסר לה והבאר הצבורי עם חבל לשאיבת המים נמצא בטבור העיר — בשוק ובגבולותיה — בורות טיט לטוח בהם את קרקעי הבתים בערבי שבתות, ואפילו רחיים של יד נמצאו בעזרת בית הכנסת, ובהם טחנו מדי שנה בשנה את החטים ל„מצה השמורה״; ומה יחסר עוד לגאות יעקב?

אנשי טולנא לא היו להוטים אחרי מאורעות בלתי רגילים, לא היו משיאים את בטחם למרחקים ולא אהבו לנדוד מעירם לעיר אחרת, או גם להתנשאות על גרי עיר אחרת. רוח-משפחת אחד אותם עם שאר אחיהם מרחוק ומקרוב. המעמדים ההברותיים מבפנים לא התנגשו ויהיו ירד הרישים ובעלי האגרוף הבילים והיתרנים, האומנים והסוחרים, בעלי הבתים וה„נגידים״; וגם הגבולים המעטים אשר שם ה׳ בין בני הרחובות התיכונים והחצונים, סרו בימי מועד ושבת.

אצל תורני העיר היחידים, וגם בארונות של בתי-המדרש אמנם היו נמצאים ספרים שונים, ספרים גדולים וקטנים; ובספרים ההם היו כתובים דברים אחרים. כאשר הנוגע להיו מולנת העיר ומהלכה התמידי. יש כתוב מארץ אחרת ומחיים על אדמת אבות בימים מקדם. אבל אין איש שם לבו לזה אפילו מאלה המטפלים בהם לפרקים.

ספר תורה, כי יגלל בשבת, וקראו בו: „כי תבאו אל הארץ אשר אני נותן לכם ונחלתם״! היה חית הדבר, כ„דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית״! וכי יאמר החזן בימות החול בקול רם: ו„לירושלים עירך ברחמים תשוב״, לא יעלה על דעת מי שהוא לעזוב פתאום את טולנה העיר, הקרובה ללב, כל כך קרובה.

גם אנכי הצעיר והרך בבית אבי הרב בעיר ההיא, בעל דמיון מנעורי ואוהב ספר, ידעתי מארץ העברים הקדמונים רק השם.

מספר „בראשית״ עם ספורי האבות, שנשאני אל ירחי קדם אלה, הביאוני בימי החורף הגדולים למצרים, ארץ חומר ולבנים. ואשמע תחת חליל הרועים קול נוגש: כלה מעשיך! והחטא הנורא של מעשה ה„עגל״ מחה בקרבי את הרושם הכביר של ימי קדושת מתן תורה והתגלות ה׳ על הר סיני: אחר כך באו ימי עבודת המשכן. הימים התחילו להתארך, וכשנמס השלג וטהרו פני האדמה ונראו שבילי־טיול ברפש העיר מכוסים באור השמש, החלו ימי הקרבנות והזבחים, העולות והשלמים. כל ימי הקיץ ענו אותי ארבעים השנה במדבר, ואשמע את העם רב את משה, ואראה את הנחשים־השרפים, ואירא. והיה, כאשר עלה הנביא על ההר ויראהו אלהים את כל הארץ, את הגלעד ואת נפתלי ואת אפרים, וימת שם על פי ה׳, אמר אמרתי, הנה עתה עוברים אנו אל הארצות האלו ונראה את אשר הבטיח ה׳ לאברהם: לזרעך אתננה. אבל הנה באו ימי החגים, בא יום שמחת־התורה ויקשרו אז טלית בטלית ויפרשו כמין חופי על ראשי הקהל, העומדים צפופים, זקנים עם נערים, נשיאי פנים עם בעלי בתים סביב שלחן הקריאה, ויעשו קפיצה גדולה לאחור; וממות משה עבד אלהים על פני יריחו, באנו פתאום ל„בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: ויאמר אלהים יקוו המים! תבא יבשת! תדשא הארץ כל דשא עשב!״ ומי המבול טרם בא. עוד לא נולד שם ועוד לא נולד אברהם, כי ילך מארצנו לארץ כנען.

אל אבי אבי, מה רב עוד הדרך! —

אך הנה בא גם היום ואתודע — אמנם מרחוק—לארץ שלבי נשאני אליה. שני מלאכים טובים הביאוני שמה. ספר יהושע-שופטים וספר שמואל-מלכים. ספרים מרובעים היו, כתבנית המחזורים הישנים ונדפסו בדיהרנפורט. וזה מעשה הדפוס. הפנים בן שני עמודים. והיה העמוד האחד להפסוקים בלשון הקדש, והעמוד השני למעשה התרגום, פסוק כנגד פסוק, מלמטה להם פרוש רש״י, ובקרקע הדף תרגום אשכנזי באותיות משונות מעט, ותנייר עב ומעט ירוק, בחפצנו לדפדף בו, ואם לא רטבנו האצבע ברוק כי אז דבקו דפיו חד אל חד.

שני הכרכים העבים האלה באו לאבי בירושה מזקני, אבי אמי, שמת שלא בפניו, ורמוהו היורשים לבלי הגיד לו זה ירחים שלשה. ויהי בהודע לו הדבר וימהר למקום מושב זקני, והנה כבר נחלקה הירושה; ובחלקו עלו שני הספרים האלה, בלוית ארבעה ספרי משניות קרועים. גם הדס אחד של כסף משזר, שתי כפות ושני מזלגים גם כן של כסף, גם בגד משי לשבת וכסף להוצאת דרכו אל ביתו קבל.

ואחל לקרות בלילה אחד בספרי המקרא, אשר שם אבי בקצת ארון ספריו כבנים חורגים..

ואקרא, איך עבר יהושע וכל העם אשר אתו את הירדן, החריב יריחו ואת העי וינחל בחרב ובקשת את הארץ לבני ישראל, ולא עצרו כח כל המלכים נגדו. וכמעט צר היה לי, כי אסף את כלם כאסוף ביצים עזובות ולא באו ירידות ועליות במעשים והחזיונות, למלאות את רוחי. — ואקרא, איך קמו לישראל דבורה, יפתח ושמשון, ואקרא משמואל ומעלי, משאול ומדוד, משלמה ומעטרי; ואכיר לדעת ממלכת יהודה ואפרים, הרי גלבוע והר הכרמל. ועל כל הר וגבע במות וזבחים: עוז וגבורה ותום־אדם.

וכל חללי דעלמא הייתי נותן, לו הייתי אז בימי גבורי ישראל ושופטים מלכיו וכהניו; את חיי הייתי נותן, לו נשאני איש מעיר מולדתי והביאני אל ירכתי צידון, אל הרי יהודה, וראיתי אף אני את החרש והמסגר ונושאי האפוד!

ואשתומם לשמוע אחרי כך מפי ספר קטן „מבשרת ציון״, כלו בכתב רש״י, כי עוד היום עומדות וקימות: ירושלים ועכו, שכם וחברון. אותה חברון שבה — מערת המכפלה וקברי האבות. סרו עתה הבמות והמזבחות מארץ העברים, נאמר שם, והיום בה רק קברים. עתה יכול הנוסע למצוא את קבר נון אביו של יהושע, את קבר הושע בן בארי, שידעתי אותו מה„הפטרת״, קבר שמאי והלל, קברו של רבי יוחנן בן זכאי וקברי בני ברק.

ותשוקה עזה התעוררה בי לעלות גם אני ולראות הרי הארץ ומערותיה. אראה את הארץ, בעודני בחיים, אמרתי, כי עד ימי גלגול מחילות כמה רחוקים עוד הימים. ומי יודע, אם בגדולי לא ארשע ולא אשאר קבור בארץ טומאת העמים...

בחוג רגשות וגעגועים כאלה נפלה הברה בעיר: יהושע נתן השו״ב הזקן, הולך לארץ ישראל!

יהושע נתן היה איש ככן שבעים, קטן הקומה ועב הכרס והפנים. מצנפת־שעיר ישנה סבבה את ראשו בין בימות החמה בין בימות הגשמים. ותמיד היה טרוד, אם גם זה כבר ירש השו״ב הצעיר את כסאו ושחט את השורים ואת הגסות ולג, לרבי יהושע נתן, נשארו רק העופות והדקות. יהושע נתן היה טרוד בעבודתו את ה׳ באמירתו את התהלים חמשה ספרים יום יום. מה„שערי ציון״ עליו היה לומר את „בית רחל״ ו„בית לאה״ ומהסדור העב — כל התפלות החצונות, שאין הצבור אומר אותן כלל; ואחר התפלות והיחודים בחר מכל התורה הכתובה והמסורה פרקים־פרקים, עפ״י ה„חק לישראל״, ואחרי ה„חק לישראל״ — אמירות סתם . . . הוא היה מן המשכימים הראשונים, וכשהיה אוכל סעודת צהרים (בשר לא היה אוכל כל ימות השבוע, הוא השוחט), ככר סבבו סרסורי העיר במקליהם בשוק והשמש עמדה ברום רקיע. אין לך כל מצוה קטנה וגדולה, שלא קיימה יהושע נתן בכלל ובפרט, ואין דבר מתקנות חכמים וממנהגים הישנים, שלא ידעם ולא שמר לעשותם כהלכתם. ופשוט היה הזקן הזה במהלכו יותר, מאשר יכול לשער עצמו איש חי בדור הזה. יהושע נתן לא הלך רכיל מימיו, לא קנא ברעהו ולא עבד גם כן את ה׳ כדי להתעשר בגן עדן, כי גם שם היה מתביש לעמוד במקום גדולים; וע״כ לא היה אוהב את הלמוד האמתי, כמביא לידי מהירה, הוא לא „פסק״ שאלות כלל, ובהלכותיו הוא היה מחמיר מאין כמוהו ובכל נדנוד היה מטריף. וכל אלה עשה לא בכונה ולא באיזה כעס עצור כטבע המחמירים, כי אם בדרך אגב. כבודו של עולם הוא כל כך גדול ובן־אדם הוא כל כך קטן, ואיך יתחרה זה עם זה וידון עמו בגבולים ובסיגים. גם אהבת־אדם וכל עניני צדקה, שהיה מתעסק בהם, היה עושה בפשטות יתרה ובלא חשבונות רבות, כי בעיקר מה לאדם לבוא אחרי המלך.

ביתו של יהושע נתן היה היותר ישן שבעיר. מחציו ולמטה היה קבור באדמה, ונשען עם גגו השבור על יד בית המדרש כותל בכותל; והיה גם חלק ממנו. כי ביומי דפגרא או ימי נשואין רבים בעיר והיו מוציאים ספרי־תורה הרבה, כדי לקרוא מספר גדול של אנשים לתורה; ועשו זה בביתו של יהושע נתן. בדקי בית המדרש כי תקנו — ויתפללו כבית הזה; עניים רבים כי באו לטולנה ולא הספיקו להם המקומות ללון מאחורי לתנורי החורף במקדש האל, וילונו אצל יהושע נתן. שלחנו של יהושע נתן, שלחן עץ פשוט ולא משוח בששר, היה היותר גדול שבעיר. והוא היה הפקר גמור. (ביתו לא היה סגור ואיש לא שאל שם לכל יוצא ונכנס); כל נערי טולנה, כי חתכו להם צפרניהם וצריכים היו להם „עדים״ של עץ, היו באים אל ביתו ויחתכו ממנו בסכין עד כדי זרת. שם גם ציירו — בהיות הנייר דבר חשוב בטולנא — בעט עופרת כל בהמה חיה ועוף, אנשים בפנים עקומים כפני השדים, עצים עושי פירות ואילני סרק; ואיש לא מחה, אם עשו בשלחן חור במרצע. ולא לבד השלחן היה הפקר, כי אם גם שאר כלי הבית: במורה שעות של יהושע נתן היינו מתקנים כל הימים ולמדנו ממנו כל מלאכת האופנים הנפלאה. בחדר חמטות היינו טומנים את עצמנו ועל גג אותו הבית היינו מטפסים. אשתו, הנפש השנית בזה הבית היתה קרובה באופיה לבעלה ולא כהתו בגו כל הימים.

והנה נפוצה השמועה בטולנה כי יושבי הבית הזה יעלו ירושלמה.

וידברו מזה בכל העיר, בבתי התפלות ובחנויות להבדיל. וישיחו מזה הגדולים עם הנערים. נתן דבר לטולנה לענות בו, שכמוהו לא היה לה מיום הוסדה.

קרה הדבר, שדוקא בראשית הקיץ הזה נפסק בזרוע עירוב העיר, שעמד בטולנה דור שלם. הלך הכהן של קהלת הנוצרים לעיר אחרת. ובבא ממלא מקומו לכהן תחתיו מת אכר עשיר ויובילהו לקברות בדגלים ובצלבים כמנהגם, והוא הלך בטליתו המזוהבת, ראשו מגולה ונותן בשיר עב קולו. וכאשר הגיעה התהלויה עד העירוב, כלומר להחבל המתוח על גבי כלונסות, ויחצה בזה את העיר משאר חלקי העולם, נכשל קצה דגל בעירוב ונפל מנושאהו ארצה. ויגיש הכהן שטנה על עם היהודים בדבר הזה לקיוב. ותצא גזרה מאת שר־הפלך להסיר את העירוב מיד. ונשארה טולנה לימי השבת כחומת פרוצה . . . ההרגל לשאת ביום המנוחה את הסדורים, הטליתים ואת המפטחות נעשה טבע, ובאו מקרי „חלול שבת״ הרבה. ויהושע השו״ב, אם גם לב מנוח לו, לא יכול לראות את אלה. — זאת הסב אותו אמרו האנשים, לעזוב את העיר וללכת לארץ הקודש. היו גם כאלה, שהוסיפו ואמרו: כי נדר נדר השו״ב פעם בהיותו חולה, לעלות לא״י בהמלא לו שבעים, ועתה הוא מקים את נדרו. ואני חשבתי הדבר ואמרתי בלבי: כי נגלה נגלה אלהי העברים ליהושע נתן בחלום הלילה ויאמר לו: לך לך מארצך טולנה וקמת ועלית לארץ הקודש. וכזה ספרתי לרעי ויהי בעיניהם לנס. מה שהפליא אותנו, כי שמענו לאמר כי אחרי דבר האלהים עוד לקח השו״ב רשות לנסיעתו. בתחלה מרעיתו הזקנה, אח״כ מאבותיו שוכני דומיה בבית העלמין הישן. הוא בא בנידון זה גם להרב דמתא. וירכין אבי, שעוד לא הגיע למחצה שנותיו, את ראשו ויאמר בלב רחש: רבי יהושע ברכני!

ובו ביום נתברר לי בחוש, כי אמנם יקום אחד מאתנו וילך להמקומות הכתובים בספרי המרובע ובספר רש״י. עין בעין ראיתי כי קם יהושע השו״ב וילך להארץ, שבה עמדו כלב ועתניאל בן קנז, בה נצחו עמשא בן צוריה ויואב ובו קבורים בני בתירה וביתוס בן זנון...

זה האיש, שאני רואהו יום יום, יושב על שלחנו יום יום, הולך לארץ האבות. ואסתכל בפניו לראות מה חרות בהם עתה.

המחשבה, שהזקן הזה ילך ויראה את חומת יהודה — ואני אשאר בטולנה, הרחק כאלף מיל מהירדן — מחשבה זו לא נתנה לי מנוח. כאי־צדק גדול היה לי הדבר. על משכבי בלילות ישבתי ובאופל החדר נסיתי לצייר לי הרי ישראל ואדמת ישראל. שומרון, העיר תקוע, נחל הבשור. פסוקים ומלים בודדים מימים, שישב איש ישראל תחת גפנו ותאנתו, התנערו ברמיוני ויהיו בי לחזון. וביניהם באו רגשות ואמירות מעולם אחר לערבבני: רגשות ואמירות מעם בגולה.

עוד בימי השבועות העבר אמרנו בתפלת מוספים: ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו. נתרחקנו, ועם זה יכולים אנו לבוא שמה, יהושע נתן השו״ב הזה הולך לשם; ושם בירושלים מה יתפלל? ומה אומרים היהודים בתוככה? —

(סוף יבא).

שִׁיר הָעוֹבֵר.

וְתִבָּנֵם לַכֶּרֶם וְתִבְצֹר
וְכָל עֵנָב לְךָ בַּר־הִין . . .
וְתֵצֵא הַשָּׂדֶה וְתִקְצֹר
וּכְרִי לְךָ יָבִיא הַגַּרְעִין . . .
וּנְעִימָה לְךָ הַשֵּׁנָה
עַל הַשַּׁחַת בַּגֹּרֶן.

וּבְיָם הָרֵיחוֹת הַזּוֹלְפִים
לְךָ הַתִּקְוָה — תֹּרֶן . . .
וּלְרַגְלֶיךָ, עוֹבֵד חָרוּץ
יִקֹּד זָהָב — שִׁבֹּלֶת
וְהִצְהִיבוּ מִגִּיל פָּנֶיךָ
מִסַּל כִּי תַצְהִיר פַּת סֹלֶת.

אודיסה. — שמעון יוסף שברצבורד.

ש. א. הורודצקי, ציוריך.

החסידות.

ג׳*).

והגאולה היתה כה נחוצה! ככר הגיע הקץ, ככר אפס הכח לסבול. לא היה עוד כח לחכות. עוד מעט ופס גם הכח להגאל . . . נחוץ למהר, להזדרז ולהפיץ את החסידות בין העם ולקרב עי״ז את הקץ, את הגאולה, את ביאתו של המשיח המקווה . . .

ו„התלמידים״ הלכו לדרכם. המה נעו ונדו מעיר לעיר ומכפר לכפר. ובכל מקום בואם הפיצו את תורת רבם. הם הטיפו בשוק, דרשו מעל הבמה בבית הכנסת. הם הטיפו בעיר, וגם בכפר ובכל מקום שמצאו קהל גדול או קטן של ישראל הפיצו את תורתם.

ויש שהסכינו את נפשם על דרכם זו בפגשם בקהלה ישראלית מתנגדת. פעם, מספרת האגדה החסידית, בא ר׳ נחום הטשרנובילי תלמיד ר׳ בר, לעיר אחת מלאה מתנגדים וכשבקש הראשון להטיף ע״ד החסידות בביהכ״נ עשו המתנגדים בערמה והסכימו לו. הוא בתומו האמין לדבריהם. אבל, אך עמד על הבמה ואמר להתחיל בדבריו סבבוהו ויניחוהו על העמוד ויכוהו מכות מרדות לעיני כל הקהל.

אבל הם לא השגיחו בכל אלה. בזיונות, גדופים, מלשינות ודחקות הפרנסה — כל זה סבלו התלמידים בעבור החסידות, משאת נפשם ויקבלו את היסורים באהבה. לבם לא נפל עליהם; ביד רמה נשאו את דגל החסידות לפניהם; ובדגל הזה, הקרוש והיקר להם כל כך, עשו את ד־כם בצעדים מהירים ובטוחים הלאה הלאה.

ובעת ההיא ישבו המתנגדים הרבנים בשלוה על כסא הרבנות. ומתוך הרחבת הלב הוציאו פסק דינם של החסידות והחסידים לכליון ולחרם.

*) סוף מגליון ל״ג.

והתלמידים לא השתדלו רק בהפצת רעיון החסידי בין העם. הם השתדלו גם להרים את העם ולהקיל גם את מצבו החומרי. הם השתדלו בזה בכל כחם, כמובן, לפי האמצעים בזמנם הם. הבעש״ט היה הראשון בזה. הוא, אשר ע״י נדודיו הרבים מעיר לעיר ומכפר לכפר הכיר לדעת את המצב החומרי הנורא של השדרות התחתונות שבעם, השתדל באמצעים שונים להקל את המצב הזה: המצב היותר נורא אז היה מצבם של ה„מוכסנים״ ויושבי הכפרים: עניות גדולה, עבדות ושפלות, וסכנה תמידית מצד ארון הכפר, הנה מנת חלקם של ה„מוכסנים״ בימים ההם. ולמרות כל אלה היו הרבה קופצים על ה„פרנסה״ הזאת וכל אחד התחרה בחברו. הדבר הזה הביא לידי מחלוקות ומלשינות וחלול שם שמים והאומה. הבעש״ט עמד בפרץ בגלילות וואלין ופודליה, שהרבה מיהודי החבל היו יושבי כפרים ומוכסנים. בתור רופא היה נקרא כפעם בפעם לחצרי ארוני הכפרים נוצרים רמי מעלה ו„בספרות העליונות״ האלה הוקירוהו וכבדוהו. הודות להשפעתו זאת השתדל לטובת יהודי החצרות האמללים וכשם שהגין עליהם כלפי חוץ כן הגין עליהם כלפי פנים. הוכיח ואים לבלי להתחרות ולבלי לרחוק לפרנסת יהודים ע״י היהודים עצמם.

גם תלמידיו יצאו בעקבותיו. גם המה השתדלו להקל את הצרות הרבות שבאו אז על יושבי הכפרים היהודים. הרבה מהם נגרשו מן הכפרים והיו „מושלכים בחוצות נפוחי כפן ומתים כרעב[1])״ והרבה הושמו במאסר. ואנו פוגשים אז בשני תלמידי ר׳ בר, ר׳ נחום הצרנובילי ור׳ שניאור זלמן מלדי נוסעים מעיר לעיר לקבץ נדבות לפדות את השבוים ולתמוך בידי המגרשים. לא חשו כל עמל ולא השגיחו על כל פגע ומכשול. מענין הוא מפנסו של ר׳ נחום שהיה בעצמו עני מדוכא עד שהיה נאלץ ליתן ספר במשכן ל„חברה משניות״ בצרנוביל תמורת רובל אחד. וכה כתוב בפנקסה: „הרב המגיד מו״ה מנחם נחום נתן ספר חסידים וכשיתן א׳ רו״כ יחזירו לו ספר הנ״ל״. — אבל הוא לא דאג לזה כלל. „שורש נשמת ישראל, היה הוא אומר, הוא במעלה יותר גבוהה מכל עולם הזה ומלואו[2])״. לו היה די בקו חרובין משבת לשבת והמותר שקבץ היה נותן לפדיון שבוים למחוסרי פרנסה.

והחרם עשה את שלו: הטיל סער, מחלוקת, מלשינות וסכסך בין אחים. וביחוד סבלו החסידים בליטה. והדבר הגיע לידי כך עד שנאלצו ראשי החסידים, הידועים: ר׳ מנדל מוויטיבסק ר׳ אברהם הכהן ישראל מפולוצק ואתם עוד שלש מאות איש ואשה לעזוב את רוסיה ולהתישב בארץ ישראל. גם בנוגע לחרם יכולים היו נגם החסידים לאמר: גם זו לטובה! ע״י זה נתגלגלה ובאה גם מ„עבר לים״ לארץ ישראל וגם תפסה מקום חשוב אצל הספרדים שמה, אשר עד ביאת ר״מ לא״י ידעו רק את שמה ע״י ר׳ גרשון קיטובר, גיסו ותלמידו של הבעש״ט, שהתישב שמה בשנת תקי״ז. יהודי א״י אמנם כבדו מאד את ר׳ גרשון, אבל הוא, כנראה, לא ידע להשפיע עליהם בתורת החסידות, חסר היה לו הכשרון לזה. הוא ספר להם מגדולת הבעש״ט, מיסד החסידות, אבל מהות החסידות והמאור שבה נודעו להם רק כאשר באו רמ״מ ומרעיו לא״י. ע״י זה האחרון נעשתה טבריא, מקום מגורו, מרכז רוחני חדש להחסידות ורמ״מ הביט על המרכז החדש הזה כעל המרכז היותר גדול והיותר עיקרי. הוא שנן וחזר ושנן כי רק א״י הוא המקום היותר מסוגל להחסידות ורק מפה תצא תורתה ואורה לכל ארצות הגולה ונפעם בפעם שלח מכתבים ואגרות מלאים דברי חסידות לכל ארצות הגולה. ר׳ מנדל מוויטיבסק, היה ה„אחד־העם״ של החסידות והשתדל לבצר את מרכזו הארצי־ישראלי ולהגן עליו ביד רמה.

גבין רבני ווילנה מהומה ומבוכה. ה„חרם״ שלהם לא הועיל; להיפך: תחת רמ״מ מוויטיבסק הזקן נשאר בליטא מורה צעיר ובעל כשרון גדול ר׳ שניאור זלמן והוא נהל את החסידים הנשארים ביד רמה ומספרם הלך הלוך ורב. זאת ועוד אחרת: הנה החרם גרם שנתפשטה החסידות גם בארץ ישראל וקנתה שם לבות רבים. מה לעשות? איך להלחם עמדה גם שם, בארץ ישראל? וגם ממבוכתה זו יצאה והרבנות הווילנאית שלחה שליח מיוחד, ר׳ סעדיה, לא״י וה„חרם״ בידו. והדבר אמנם עלה ביד הציר הנאמן הזה לזמן מעט: שטן ה„חרם, החל לרקוד גם בארץ ישראל, גם פה החלו הרדיפות והמלשינות. בין הספרדים והאשכנזים, שרק ע״י השפעת ר׳ מנדל מוויטיבסק ומרעיו חיו בשלום, שלוה ואחדות נעשה ע״י השליח המיוחד עוד הפעם קרע גדול. אבל גם פה בארץ ישראל לא ארכו הימים והשפעת ה„חרם״ נחלשה והחסידות התגברה והחזיקה מעמד.

וכה נתפשטה החסידות בארצות שונות: בארצות הגולה ובארץ אבות. רק עשרים שנה עברו אחרי מות יוצר החסידות והחסידות עשתה צעדים גדולים לפנים; הלך הלכה והתפשטה במהירות נפלאה. רק דבר אחד עיקרי עוד חסר היה לה אז: בסים נאמן וחזק — ספרות. והדבר הזה נתמלא ע״י אחד מזקני תלמידי הבעש״ט, ר׳ יעקב יוסף הכהן.

בעת אשר החסידים היו נרדפים מכל צד: בעת החרמות, המלשינות והקטטות: בעת אשר רבנים — חסידים נדחו ממשמרתם והרבה סבלו חוסר פרנסה וקלון, בעת ההיא ישב ר׳ יעקב יוסף בחדרו והכין כלי זין נגד המתנגדים. והרודפים נעשו על ידו לנרדפים.

וכלי הזין שהכין הוא היו חריפים ושנונים. הוא לא קלל ולא חרף; הוא לא החרים ולא הלשין; הוא לא התיר דמי־המתנגדים ולא צוה לרדוף אותם — הוא רק הראה לדור טיבם של הרבנים המתנגדים, שמשלו אז בכיפה, ומהותם. הוא הראה לכל את דרכיהם ומעשיהם עם העם הכרוך אחריהם בלא דעת ותבונה; הוא נפץ את מזבחותיהם לרסיסים.

הוא לא פחד מה„רבנים״ ו„החרם״. הוא לא התרפס לפניהם כר׳ מנדל מויטיבסק ומרעיו. הוא לא הלך לקנוסה של הגאון מוילנה, לדפוק על דלתותיו ולבקש ממנו רחמים. אף הוא לא נשבע, כר״מ ומרעיו, כי הוא מקיים את כל המצוות. באומץ רוח ומרץ, בגאון ובהכרה עצמית הוא לחם מלחמת תנופה עם הרבנים המתנגדים. ובאותה שעה הוא מבאר ומפרש בהרצאה טובה ומפורטה את תורת החסידות ומהותה.

ואת כל אלה עשה בספרו „תולדות יעקב יוסף״ שהדפיס בשנת תקמ״א.

הספר המצוין הזה, ספר־הביבלית של החסידות, היה חזיון גדול בתולדות החסידות. עד צאתו לאור היתה החסידות רק „תורה שבעל פה״ ונמסרה מאיש לחברו ע״י מגילות וכתבים. הוא היה הראשון שהעלה את דברי ה„מורה״ על הספר וגם קשט את „רבו״ באגדות שונות ומפליאות.

הוא היה הסופר הראשון בספרות החסידית, וספרו היה בסיסה היותר מוצק.

ובמחנה המתנגדים הסב דבר הופעת הספר רעש גדול וצער עמוק. מלבד אשר מצאו רבים את עצמם נפגעים על ידו, הנה ראו לפניהם רעה חדשה וחזקה מאד: ספר חסידי נלהב כזה המתפשט לכל הארצות יעשה בודאי רושם חזק בלבות אלפי ישראל. זאת ועוד אחרת: עד כה בטלו ועשו לצחוק את המחוקק, הבעש״ט, בעצמו ופרסמו אותו ל„בפרי״ ו„עם הארץ״ ופה, בתוך הספר הזה, יוצג לפני כל בתור ידען, חושב מחשבות עמוקות, בעל לב גדול ונשמה גדולה.

ואיך לעצור ב„מגפה״ הנוראה החדשה הזאת?

חרם! ועוד הפעם: חרם!

החרם הראשון משנת תקל״ב נתחדש ע״י ה„גאון״ בשנת תקמ״א, אחרי צאת הספר „תולדות יעקב יוסף״ לאור, ועוד ביתר תוקף ועוז.

והספר „תולדות יעקב יוסף״ נשרף.

המתנגדים בווילנה טעו בחשבם כי ע״י שריפת הספר יחזור ר׳ יעקב יוסף ב„תשובה״. לא איש כמוהו נסוג אחור; לא כביר הרוח ברי יעקב יוסף, שכל מה שכתב — כתב אחרי התבוננות והתעמקות, ובאמונה

---

[1]) מכתב כרש׳ ז.

[2]) „מאור עינים״ פ׳ „ואתחנן״.

תמימה וחזקה — יחזור מדעותיו הקבועות בלבו כה עמוק. הוא לא הניח את עטו גם אח״כ והוסיף לכתוב ספרי־חסידות: „פורת יוסף", „צפנת פענח" „כתונת פסים". אמנם הספרים האחרונים נכתבו ברוח יותר מתונה נגד הרבנים. יוכל היות אשר המחלוקת שהסב ספרו הראשון, השפיעה עליו בזה; או היותר נכון הוא: כבר השיג את מטרתו בספרו הראשון ומצא למותר לטפל בענין זה פעמים. אבל מן החסידות בעצמה לא רפה את ידו. כבספרו הראשון כן בספריו האחרונים הוא מבצר את החסידות ומוסיף לפאר את מורו הבעש״ט באגדות שונות ומפליאות.

ר׳ יעקב־יוסף היה הסופר הראשון בספרות החסידית. הוא הניח את יסודה. אבל תיכף הופיעו עוד ספרים חסידיים נדפסים ונפוצים בין העם. ובאשר דברי הבעש״ט בעצמו היו מפוזרים פה ושם בין ספרי ר׳ יעקב יוסף ורושמם והשפעתם לא היו איפוא ניכרים כל כך לכן קבצו את כל המאמרים המפוזרים האלה לספר אחד בשם „כתר שם טוב" ועוד ספר אחד מן הבעש״ט בשם „צוואת הריב״ש" אשר ר׳ שניאור זלמן מלאדי מעיד עליו כי תוכנו הוא של הבעש״ט אבל לא סגנונו.

וכל הספרים האלה הוסיפו שמן על המדורה. המתנגדים לא יכלו להביט בשויון־נפש איך הספרים האלה נפוצים בין העם וירגישו כי ה„סכנה" מתגברת ועולה. אבל מה יכלו עוד לעשות כדי לגדור בפרץ, ולא עשו? ה„חרם" כבר הוכרז פעמים וגם הספר „תוצאות יעקב יוסף" נשרף, וכל זה לא הועיל. להיפך, המה ראו והרגישו כי החסידות מתגברת עליהם מיום ליום.

ומבוכתם היתה גדולה ולא ידעו עוד מה לעשות ורק כדי להתנקם גזרו שריפה על ספרי הבעש״ט וכפי שמספרת המסורה נשרפו על חצר בית הכנסת הגדולה בווילנה.

מענין מה שכתב אדות זאת ר׳ שניאור זלמן, „הרבי", לחסידיו בליטה: „ע״ד אשר שרפו את הספרים הקדושים, לא לכם לריב את ריב הבעש״ט. זכרו ימות עולם, הימים הראשונים, אשר ספרי האדם הגדול הרמב״ם ז״ל הועלו על המוקד"[1]).

ספרי הרמב״ם וספרי הבעש״ט, השכל והרגש!

כן, ראוים הדברים למי שאמרם: מחבר ה„תניא", הבעש״ט — הפילוסופי.

הרש״ז מנחם המציר בחסידיו לבלי יתרגשו יותר מדי על המקרה הזה בחשבו שסוף סוף האמת שלו תנצח.

ותקוות הרש״ז אמנם באה.

הספרים נשרפו. והאותיות פרחו באויר ונפוצו לכל רוח...

הועידה הציונית השנתית.

יתר ההחלטות שנתקבלו בועידה:

א) ההחלטות בנוגע לכספי הקפה הלאומית.

I) בנוגע ל„אחוזת בית":

אחרי שהועידה שמעה את באורי הנהלת הקפה בנוגע להלואה של 300000 פר. לחברה „אחוזת בית", מחליטה הועידה שאת 250000 פר. הנותרים[2]) ישמרו רק לצרכי החברה הזאת ביפו.

II) הצעת מר ולפזון:

הנהלת הק״ק מקבלת הרשיון ל„העגילי" את מספר הדונמים של אחוזת הק״ק ב„בית עריף" ע״י זה שתקנה עוד 445 דונם, שנמצאים עתה ברשות האנגלו־פלישתין־קומפ.

---

1) מצרף העבודה.

2) 60000 פר. נתנו כבר לחברה זו בתור הלואה.

III) הצעת מר גולדברג:

לרגלי החשיבות הלאומית הגדולה של יסוד בית־הספר התיכוני ללמודי הטכניקה בא״י, תעזור הקפה הלאומית למיסדי המוסד הנזכר בזה, שתמציא לו באמצעיה כברת ארץ מספיקה לבנינים.

IV) הצעת מר י. ל. גולדברג:

הועידה מרשה למנהלי הקפה הלאומית להחכיר את הקרקע הבלתי־נעבדת של אחוזתה באום־ג׳ון ליהודים הקוקיים, שייסדו שם מושבה.

V) הצעת הד״ר הנטקה:

הועידה מרשה להנהלת הקפה הלאומית להמציא לבית־הספרים הלאומי בירושלם („בית נאמן") את האמצעים הנחוצים לגמירת הבנין בתנאי שהבית והקרקע יחשבו לרכוש הקפה הלאומית.

VI) הצעת מר ולפזון:

במקרה, אם מר מוזר שנדב לטובת בנין בית לגמנסיה העברית ביפו יפנה למנהלי הקפה הלאומית בבקשה שהקפה הלאומית תתן מצדה את הקרקע הנחוצה לצורך זה—צריכה ההנהלה למלא את בקשת מר מוזר.

VII) האספה הכללית של הקפה הלאומית מחליטה להרשות למנהלי קפה זו להלוות לאנגלו־פלישתין־קומפ. ביפו עד 200000 פר. לצרכי הלואות קרקעיות והלואות לקפות משותפות בא״י, בערבון הבנק וברבית של ארבעה למאה.

החלטות שונות:

א) הירחון „פלישתינה" יערך ויוצא (אם ימצאו אמצעים לכך) ע״י הפקידות הארצ־ישראלית בארץ־ישראל.

ב) הועידה הכנסית צריכה לדאוג לתת לועד הפועל את האפשרות להושיט ל„גמנסיה העברית" תמיכה של 5000 פרנק לשנה.

ג) צריך שההסתדרות הציונית תתמוך בלשכת המוריעין ביפו בסכום של 2500 מרק (בנוגע להצעה זו מחליטים: „לשמור את הדבר".)

ד) לבחור בועדה של מומחים שתחקור את ענין יסוד חברה יהודית כללית לבטחון.

ה) המחלקה הא״י של הועד הפועל צריכה להתחקות ע״י הפקידות הא״י יחד את לשכת־המודיעין עד כמה אפשר להגדיל עתה את ההגירה לארץ־ישראל לשם ישוב, ועד כמה אפשר לעשות תעמולה להגירה זו.

הקונסטיטוציה בתורקיה.

(כתבות מיוחדות של „העולם").

קושטא (כ״ז אב). — הנה ימים אחדים, שאומר אני לערך כתבה ארוכה מפורטת ומענינת אדות המהפכה התורקית. יושב סטמבול הנני, זה שנים ושנים. יודע אני את חיית על בוריה ואנשיה, בפרט התורקים והיהודים, העסיקוני תמיד. כי לא לשוא עבדתי בקרבם, לא לשוא באתי אתם במשא ומתן; ומה רבות, ומה רועשות לפעמים — היום יכול אני להגיד זאת בלי פחד פן תעגישני המשטרה!— היו שיחותי הפרטיות עם האנשים הפשוטים האלה, שלמרות עבדותם החיצונית, הרגישו בפנים לבם רגשות נשגבים וישאפו לחרות, להשכלה, לאור.

זאת היתה מחשבתי. אולם, עלי להודות: המאורעות האחרונים הלמוני כל כך, והמקרים העוברים לפני יום יום, הרעישוני במדה כזאת, שאין אני מרגיש בי די און למלא עבודה רצינית. וכתבה, כאשר חפצתי לכתוב, הריה, יאמרו מה שיאמרו, עבודה הדורשת עיון ופנאי. לכן אמרתי לחכות עד „יעבור זעם".

הייתי מחכה, לולא מחזה נשגב, מצוין ומיוחד במינו שראיתי בימים האלה. המחזה הזה הלהיבני „עד שמים", והתלהבות זו עוד לא פסה גם עתה בכתבי את דברי אלה.

זה היה אחר הצהרים. אנכי יצאתי לשוח אל הררי חג׳יוסתפה, הנמצאים על גדות הבוספור, מזרחה מראש הזהב. הרים קטנים, תלים תלולים ונחמדים מכוסי עשב ירוק, ופה ושם, אילנות נושאי עלים צרים ורחבים, או גם פרחים מכל הצבעים או גם פירות קטנים לא־בשולים. באחת הפנות נוזל מעין, ואנכי שומע ממקום עמידתי את המים המשתקשקים ושרים. בשמים — אלפי צפרים עפות ומצפצפות.

והשמש זורחת, זורחת באושר מיוחד, שופכת את קרניה על כל הסביבה. ומה תכולים הפעם השמים!

רק מתי-מעט הם המטילים כמוני.

פתאום, ואושה חרישית בשרה דבר מה. הטיתי את עיני למקום משם באה. ומה ראיתי? היאמן?

נשים, נשים תורקיות, רובן עטופות בסדין שחור, באות, באות בלי הרף. הנן מאה, מאתים, אלף. הנן אלפים, אולי גם חמשת אלפים. ולשוא בקשתי בהמון הרב הזה את הצעיף המכסה את הפנים. איננו יתר! או אם ישנו, אזי הורם לגמרה ויגל את הפה, את העינים, את המצח. אי-אלה עינים! שחורות, יפות כמעט כלן, ילורטות בלפידי־אש. היפלא? זו להן הפעם הראשונה בימי חייהן שהנן מביטות במרחב. לפניהן, בלי כל מגור, בלי כל בושה, בלי כל מעצור! הן מביטות ומביטות הלאה כמו אומרות להביט הפעם, ברגעים האלה ובפעם אחת, בכל אשר לא ראו זה כמה. ואחת מהן, צעירה מאד, אולי בת עשרים, שעמדה לא רחוק ממני, הטתה את מבטה אלי. ראה ראתה את השתוממותי — ותצחק. ובצחקה, גלתה לי את שניה הלבנות, הקטנות. היא צחקה, — ואצחק גם אני. אכן, גם שנינו צחקנו מעמק לבנו.

המהומה רבה. נשים אחדות הולכות ובאות בהמון החדש הזה. אלו הנה ה„שוטרות", כי שוטרים אין, וקולן עובר ותורע משורה לשורה: סדר! סדר! סדר! גברים יהירים ביותר הזדחלו בקרב הנשים. אויה להם! השוטרות, גלויות הפנים, ועל זרועותיהן בד-דגל תורקי, נגשות וקוראות: במחילה! המקום לנו הפעם, לנו הנשים. צאו מתוך המחנה, עמדו-נא מרחוק. מתר נכבדכם. אולי, הבינותם?

והם הבינו.

אז תקים דממה. והגברת לבינה-חנום, יפה יפה־פיה, עולה על שלחן. גם לה אין צעיף, היא לבושה, היא סרוקה כבנות-המערב, ובדברה, אש יוצאת מפיה. כל מלה ומלה מזעזעת את האויר, והתורקיות, כל אלה הנאספות, שומעות, מתרעשות, מתלהבות, מתלהטות, מוחאות כף וקוראות הידד!

„עפרין!" „עפרין!"

והנה אשר אמרה הגברת לבינה-חנום, אשת הרופא ריפעת פשה:

„שמש החפש התורקי. שזה עתה עלתה על שמינו המעוננים, צריכה להאיר בקרניה המתוקים לא רק את הגברים התורקים, אלא גם אותנו, הנשים התורקיות. כי גם אנחנו רשאות לדרש בשבילנו חרות, חרות שלמה וגמורה (מחיאות כפים רועשות). כן, עלינו לכבש פה, בתורקיה, את אותו הקנין שרכשו להן נשות ארופה זה מכבר! (עפרין!) רוצות אנחנו לחשב, לאמר ולעשות כל אשר יעלה על דעתנו. החרם (הרמון), שהעיק עלינו עד כה וישים על ידינו כבלי ברזל; החרם, שעשה ממנו פלגשות ושפחות רצועות ונכנעות, (קריאות: אמת! אמת!) — החרם הנורא הזה התפורר סוף סוף וחומותיו נפלו. הננו שונאות בנפש את חיי החרם, ולאלו הנשים שעוד נשארו בחשך, לאלה שעוד לא העיזו לצאת את חומותיו ולשאף מאויר החפש, עלינו לקרוא בשופרים: לעזאזל החרם, תחי החרות, יחי השויון בין הגברים והנשים!"

כשכלתה הגברת חנום את דבריה אלה, חשבתי רגע שהרעם נפל במחנה הנשים. זו היתה התהלבות שלא ראיתי כמוה! קריאות ההידד שונו, שלשו, עושרו, אלפו. אשה נשקה את רעותה, ודמעות־גיל נראו באלפי העינים השחורות, היוקדות, השואפות, המביטות... וכה בעת, נגשו ה„שוטרות" אל השלחן ותרימינה על ידיהן את גבורת היום, ותוליכינה אותה לנצחון!

השמש הוסיפה לזרח אף כי נטתה לשקע. במערב השמים שחקו צבעים רבים, ורודים וסגולים, ויבשרו את בוא הערב. והנני שומע נשים אומרות לרעותיהן: מה נחמד! עתה נוכל לסור לתאטרונים, לבתי-קהוה, לכל מקום שנרצה.

— ונרקד, ידידתי, כן! נרקד על הנשפים עם גברים יפים וחזקים!

— ונלבש כובעים גדולים, עטויי נוצות ופרחים!

המהומה הלכה ורפתה. עוד מעט ואינן, אלה הנשים השחורות, אלו בנות-החרם, החפשיות כיום.

רק אנכי, ואתי עוד גברים אחדים, נשארנו על הררי הגיוסתפה היפים.

אז אמהר העירה, לביתי, לכתב את כתבתי.

צעיף.

—

נודע לי, כי ציר הממשלה הצרפתית כונסתן חושב לנסוע בימים האלה לירושלם. רצונו לסיר שמה את כל המוסדות הצרפתים ולהשתדל בדבר רבוי השפעת צרפת בארץ-ישראל.

ירושלים. י"ג מנ"א התרס"ח זה יום השלישי שירושלים חוגגת חג ה„קונ-סטטוציה". תרועות שמחה, קריאות התלהבות: יחי השולטן! תחי תוגרמה! יחיו החופש, השוין והאחוה! נשמעות מכל עברים. ולעומתם יענו יחי הצבא! יחיו המושלמנים, היהודים והנוצרים. תחי תורגמה, תחי ארץ ישראל!

תהלוכות רבות עם כל הוד הפנטסטי של הקדם, חרבות מתגוששות, יריות, מנגינות הצבא, תזמרת היהודים, דגלי תוגרמה, דגלים שונים, דגל התורה עשוי מפרוכת, דגל ציון — כל אלה מעורבים יחד ונפגשים בכל כבוד בכל מקום בואם.

בתוך התהלוכות הבלולות מכל המפלגות, מכל השדרות של כל הדתות והעמים השונים עומדים נואמים ומטיפים בעברית, ערבית, תורקית וצרפתית לאהבה ואחוה. הצבא וראשיו נפגשים בתרועת שמחה מכל, ראש הצבא מטיף נאומי שלום ואחוה.

התהלוכות מתבוללות ומתפרדות. ומתערבים עוד הפעם. התהלוכה העברית, עם דגליה עמדה לפני בית החכם בשי. הוא הטיף לדת לאחוה ולעומתו הטיפו לשלום ולהרמת ההשכלה.

ברזילי.

החגיגות. אנו חיים פה עתה בתקופה של חגיגות: הנה חגגו המושלימים את חג החרות, אח"כ הנוצרים וביום אחר היהודים, או כלם יחד. משתמשים בכל מאורע, בכל מקרה יוצא מעט מן הרגיל בשביל לקשט העיר בדגלים, לסדר תהלוכות, לנאום מנאמים וכדומה, וכך הוא מצב-הרוח לא רק פה כי אם בכל ערי סוריא, וביחוד בבירות.

פה ביפו עורר התרגשות עממית רבה דבר שוב הקימקם היפוני למשרתו ביפו. הסכסוך שפרץ בינו ובין המותסריף (הפחה[1]) מירושלים נגמר, כנראה ע"י פקודה מגבוה, לטובת הקימקם והוא שב בכבוד גדול ליפו, פה קבל אותו המון חוגג של אלפי אנשים מכל המפ'גות והלאומים; העיר התקשטה בדגלים, השמחה וההתפעלות היתה עצומה מאד, גם היהודים לקחו חלק בקבלת-הפנים הזאת כיתר התושבים, מפני שהקיימקם רצוי לכל העם.

היהודים סדרו ג"כ חגיגות מיוחדות לכבוד החרות, פה ובירושלם. ביחוד הצטינה החגיגה הירושלמית, בתהלוכותיה הגדולות, בשאון-החיים וההתרגשות. ובכל מה שמצין מרכז לאמי גדול כירושלם.

פחות מהודרה היתה החגיגה אשר ביפו. באמצע הפרור היהודי, על הככר הגדול שלפני בית „תלמוד־תורה" נכנתה במה גדולה בשביל הנואמים והאורחים הרשמים; הוזמנו ראשי הפקידים וזקני העיר ונשאו מנאמים לפניהם בערבית ותורקית. ובאותו זמן נאמו בעברית, באופן בלתי-רשמי, על הככר הגדול לפני ההמון הרב. התהלוכה העברית שעברה ברחובות העיר אל בית-הממשלה ולפניה התזמורת בפתח-תקוה ואיזו עשרות אכרים ופועלים רוכבים על סוסים שבאו מפתח-תקוה ומרחובות עשתה אמנם רושם על יושבי העיר, — אבל בכלל חסר היה סדר לשמחת-החג.

מוסכם פה כי דברים כאלה המוכיחים את ערך הישוב העברי פה נחוצים ומיעילים מאד בפרט בזמן כזה. אבל צריך לצין כי צעירים אחדים הפריזו על המדה, בהתהלכם כל לילה ברחובות העיר בדגלים, בשירים ובקריאות; מראה חבורת־נערים שבאת בדגלים לאומים לחגיגת ערבים מושלימים מבלי אשר אף אחד מהם יבין את שפתם, וביחוד מראה העלמות — ולאו דוקא מהיפיפיות ביותר, — שרכבו בראש התהלוכה על סוסים יכול לעורר רק גחוך והתול, ומה שיותר חשוב פוגם בטעם ובהרגשותיהם של בני הארץ. וכבר הגיעה השעה שצעירינו הנלהבים יתחשבו בזה.

הבחירות. אבל העיקר, כמובן, לא החגיגות ולא התהלוכות כי אם הבחירות הממשמשות ובאות, ויש לדאוג הרבה לגורל אלו הבחירות, מפני שהיהודים אינם מוכנים להן כלל. הרבה מאחינו מבינים היטב את הסכנה שיש בדבר אם לא יעלה בידנו לשלוח ציר יהודי מארץ-ישראל. מלבד הנזק הרוחני שיגרום הדבר הזה לנו, אפשר שיביא בעקבותיו גם היזק חומרי גדול, כי אין אנו בטוחים שהציר הנוצרי שילך מפה לפרלמנט התורקי לא יתנגד שם לצרכיהם ודרישותיהם של יהודי א"י. לדאבוננו כל ה„פוליטיקה" שלנו בארץ עד היום היתה לבנות לנו עולם בפני עצמנו, מוגבל ומוקף ונפרד מן הסביבה, ולא השתדלו העומדים בראש הישוב להכנס לחיי המדינה, להכיר את יושבי הארץ, ולהתקרב אליהם[2]) ללמוד לשון שכנינו ודרכי חייהם, — ועכשיו ברגע מלא־האחריות הזה אין אנחנו אנשים שידעו לבוא בדברים עם יתר המפלגות, שיכירו היטב את מצב הענינים מסביב לנו, שיבינו איך להסתדר בבחירות הבאות ועם איזו כת או מפלגה יתקשרו וכו', בכלל הננו רפי-כח וחדלי-אונים לפני התנועה החדשה אשר במדינתנו. נמנו אמנם ועדים יהודים להכין ולסדר הבחירות ולהשפיע עליהן באופן הרצוי לנו, אבל מפני הטעמים האמורים למעלה, ספק אם יצליחו בעבודתם.

מכל ערי הישוב יש לקוות רק כי בירושלם, המרכז הגדול המרובה באוכלוסים יהודים אפשר יהיה לרכז מספר הגון של קולות לטובת הציר היהודי; בית"ר המקומות אין כל תקוה. וגם בירושלם, עיר ואם בישראל זו חלק גדול של התושבים היהודים הם נתיני ממלכת חוץ. ה„אופטימיסטים" שלנו מקוים כי פרוד הדעות בין המושלימים והנוצרים השורר ביניהם גם לאחרי הנאומים של „שויון ואחוה" של הימים האחרונים — יעזור לנו בזמן הבחירות לבחור בציר יהודי או לכהפ"ח בציר רצוי לנו. הלואי!

---

1) בין כה נתקבלה בעתונים הידיעה כי פחה-ירושלם הורח ממשרתו.

2) עיין מאמרו של בן-אב"י „ועתה?..". בגליון הקודם של „העולם".

המערכת.

שאלת החכם־בשי בירושלם. — שנוי־הסדר מעורר עוד שאלה מדינית-יהודית אחת, והיא שאלת החכם־בשי הירושלמי. בירושלם כידוע יושב ממלא-מקום של החכם־בשי שנשלח הנה ע״י החכם-בשי בקונסטנטינופול לרגלי המלשינות של צד ידוע נגד החכם־בשי הנבחר ר׳ יעקב מאיר (כעת הנהו חכם בשי בסלוניקי). עתה יש לקוות כי יחד עם העוזר יפל העזור, ואחרי אשר החכם-בשי בקושטא נאלץ לעזוב את משרתו מקוים כי גם מ״מ הח״ב בירושלם ילך בעקבותיו, ואז אפשר יהיה לבחור באיש ראוי לאיצטלא זו בזמן כזה. —

העתונות. בחיים הפנימיים שלנו עוד לא נכר הד המשטר החדש בתורקיה. נקח למשל את העתונות הארצ-ישראלית שלנו. „ההשקפה״ אמנם תצא מהיום והלאה שלש פעמים בשבוע במקום השתים שהופיעה עד היום (פעם אחת בשם „הצבי״ וב׳ פעמים בשם הישן „ההשקפה״); אבל המבט הראשון בגליונות ה„חרותיים״ הראשונים מוכיח לנו כי חפש הדפוס ושנוי הסדר בכלל לא עשו כל רשם על עתוננו שלנו. אין לנו לקוות לגדולות ממנו, אם לא יבאו למערכת העתון הזה כחות חדשים; ועתה מורגש ביחוד חסרון עתון הגון ארצ-ישראלי, כלי-מבטא של הקהל, שיהיה ראי החיים הצבוריים בארץ ויעמוד על המשמר ברגע יצירת חיים מדינים חדשים בארץ. עכשיו בא הזמן לזה וגם התנאים החיצוניים נוחים לזה. —

שנויים בממשלה המקומית. — בממשלה המקומית בא שנוי נכבד מאד: הפחה מירושלם אקרם כי נמנה לולי בבירות. הוא כבר עזב את ירושלם בשביל ללכת למחוז חפצו. סובבות שמועות כי הבירותים מתנגדים לבואו שמה וכי הודיעו לו ע״ד זה.

הלבנון. פחת הר הלבנון קבל פקודה תלגרפית מהוזיר הגדול בקושטא כי גם הלבנון יבחר בצירים לבית-הנבחרים התורקי, „ועבודתם תהיה להגן על חקי הר הלבנון״. ידוע כי הלבנון לא שלח ציר לפרלמנט הקודם, אך עתה ישלח. העתון „ארז״ (הארז), האורגן הרשמי של גוף הלבנון, אומר: אמנם כל מה שנתנה כעת ה„קונסטיטוציה״ כבר נתון מקודם ללבנון, אבל החקים הכללים שיחוקק הפרלמנט יש להם כח גם בלבנון, ולכן צריך שיהיה ללבנון קול ודעה בזה, אעפ״י שזכיותיו נשארות קיימות כמקודם״. —

בין הערבים. — בעולם הערבים נכרת עתה תסיסה גדולה; ביחוד היא מתבטאה בעתונות הערבית. העתונים הסוריים התחילו לדבר בגלוי ע״ד האחדות הערבית וכו׳. במכתבי הבאים אדבר בפרטות על אדות זה.

העיר בירות איננה חדלה לחוג; אחרי ארבעת ימי החג הראשונים, היו חגים לכבוד הצבא, חג לכבוד המרשל פואד פחה השב מגלותו בדמשק לקושטא וכו׳. באו שנויים גדולים בפקידות המקומית, ירדו כל ראשי המשטרה (הפוליציה) והג׳נדרמה המקומית.

נתבטלה הועדה של החוף בבירות. אין דורשים שם כעת תעודות־מסע או „תזכרות״, ואפשר להכנס או לצאת את העיר חפשי מבלי כל מפריע.

ביפו עוד נשארו סדרי החוף הישנים בתקפם. —

מכתבים מהגליל העליון.

ד.

לפני חדש קרה מקרה לא טהור בגליל העליון, שנגמר בכי טוב.

שני דרוזים, פרש ורגלי, כמגדל שמש, מהלך של 10 שעות מראש-פנה, באו לפנות ערב אל „מתנים״ — אדמת היהודים, לקחו שני סוסים ויברחו. שומרי המושבה ראש־פנה: צ׳רקסי, אלג׳ירי ויהודי־אכר מראש-פנה רדפו אחריהם וידרשו מהם להשיב את הסוסים. בתור מענה על זה ירו הדרוזים בשומרים. אחרי התראות אחדות ירו השומרים, מלבד היהודי, עליהם והדרוזי הרגלי נפל מת. הסוסים נעצרו והפרש ברח. השומרים היו נפתעים ומבהלים ולא ידעו מה לעשות עם ההרוג ולאחרונה הובילו את גויתו רחוק מאדמת היהודים והשליכוה למערה עמוקה. הדרוזים דרשו את גוית ההרוג מראש-פנה ומהכפר טליל הסמוך ליסוד המעלה, שבו יושב השומר האלג׳ירי. הפקידות התערבה בדבר והתחילה במשא ומתן עם הדרוזים כדי להתפשר אתם, כי האחרונים הודיעו, שהם נוטים לתשלים. אז נסעו מהכפר טליל כמאת אלג׳ירים ושיכים רבים באי כח מהרבת כפרים שבסביבה ושלשה השומרים. מצד היהודים הלכו עפ״י הזמנת מצד הדרוזים שני יהודים מיסוד המעלה ופקיד אדמת היהודים אשר בחורן. הדרוזים קבלו את האורחים בכל אותות הכבוד. השומרים הנאשמים בהכנסם אל מגדל שמש התפרקו את נשקם ומסרו את עצמם לשיך הכפר והלז קבל אותם תחת חסותו. באי־כח האלגירים והיהודים התפשרו עם הדרוזים אדות סכום הכסף ותנאי תשלום נתקבלו. אז התיצבו האורחים משפחת ההרוג, השומרים וראשי הדרוזים בחצי גרן עגלת ומקסי השלום התחילו. שיך נכבד אחד נאם נאום גדול ויפה, שבו הוא ספר את המקרה המעציב שקרה עם הדרוזי השודד והביע את דעתו נגד המעשה המכוער של חברם, המתנפל על שכניהם לגנב סוסים — דבר המתנגד לחוקיהם ונמוסיהם. בין יתר הדברים הוא מטעים, שהדרוזי השודד נהרג על ידי צ׳רקסי, אלג׳ירי, וכפי שאומרים גם על ידי יהודי. אחרי כל אלה מסכימים הדרוזים לדרישות הנאשמים לתשלים אתם והוא ישבע בכל קדש ובחיי השולטן, שלא הם ושלא הדורות הבאים אחריהם לא ינקמו נקמת דם ההרוג והכל יגמר בשלום ובכי טוב. השיך הלל את היהודים ואמר שחובה מוטלת על הדרוזים להגן תמיד על שכניהם היהודים, שהיו לפני הרבה שנים אדוני הארץ וגבורים מפרסמים. אחר זה נגשו השיכים אל הדגל הלבן שהחזיק דרוזי אחד וקשרו כל אחד קשר קטן לקים דבר הברית. אחר נגשו משפחת ההרוג והשומרים הנאשמים וקשרו גם הם כל אחד קשר על הדגל הלבן ונשקו איש לרעהו ונתפיסו. ואף על פי שלפי נמוסי הדרוזים הם נוהגים להשלים רק בעל פה, הסכימו הפעם לדרישת באי-כח היהודים וכתבו אגרת של שלום ועל החתום באו ראשי הדרוזים והשיכים וקימו וקבלו עליהם להיות אחראים בעד תקף השלום. ראשי הדרוזים מאנו לקבל אחוזים מדמי הכופר, כפי שנהוג אצלם ואחד מהם קפץ ונשבע לא לקחת מחוט ועד שרוך-הנעל, אחרי שהמומת היה גנב ושודד בצהרים. בהגמר המקסים שחטו הדרוזים צאן ובקר וכרו לאורחים כרה גדולה. כל דרוזי חשב לו לכבוד ולאושר להזמין אליו אורח. גם משפחת ההרוג הזמינה את השומרים אצלם, ואחרי יריות של כבוד וברכות נפרדו מהם באי-כח האלג׳ירים, הצ׳רקסים והיהודים.

בסך הכל עלה הענין קרוב לששת אלפים פרנק. המושבות מטולה, יסוד המעלה ומשמר השתתפו בהוצאות.

הכל שמחים שהדבר נגמר בכי טוב ואין חשש לנקמת דם.

בן הגליל.

מחדרה כותבים: מצב המושבה בשנה זו הוא טוב. האכרים מקוים לריות הגון מיבולם וחושבים שנה זו ליותר טובה מדאשתקד.

גם בהתפתחותה בנטיעת פרדסים וגני עצי־פרי התקדמה המושבה הרבה בשנה זו. האגודות העובדות שמה נטעו בשנה זו הרבה פרדסים וגני עצי פרי. האכרים מקוים, שבקרוב תתגדל המושבה ע״י הנטיעות ויתרבו גם המתישבים בה וגם אוירה ישתנה לטוב. לולא מחלת הקדחת הצהובה השורת במושבה — היו יושבי „חדרה״, לדבריהם, חושבים את עצמם למאושרים. בנוגע למחלות אחרות המתהלכות לפעמים במושבות אחרות — נמצאת „חדרה״ במצב יותר טוב. — עתה גומרים שם את חפירת הבאר החדשה באמצע המושבה ומעמידים מניע-קטור לעלות את המים. מקוים, שזה יועיל הרבה למצב הבריאות במושבה, כי תחת לשתות מים ממקומות נמוכים ואי-נקיים ישתו מים טהורים ממעין זך.

אכרי המושבה מבקשים פועלים עברים לעבודת האדמה ולנטיעות. כשלשים צעירים יכולים למצא שם עבודה תמידית. הצעירים הבאים לפעמים לעבוד שמה אינם נשארים לזמן ארוך, מפני פחדם את המחלה הידועה. בחורף, בעת שהגשמים יורדים, אפשר לשבת שמה בלי פחד, כי מקרי המחלה הם רק בסוף ימי הקיץ. על הצעירים החפצים לעבוד ב„חדרה״ לבא אפא לשם בתחלת ימי החורף ולעבוד שמה עד שיתאקלמו ואז אפשר יהיה להם לעבוד שם גם בסוף השנה. — עתה נמצאים בחדרה רק פועלים אחדים העובדים בפרדסי „חפצי-בה״ ו„גן-שמואל״. הפועלים העובדים במושבה שבעי רצון מאד. מקבלים הם עשרים פרנק לחדש וארוחה ודירה והאכרים מתיחסים אליהם כלבני-בית.

בסביבת המושבה אפשר לקנות הרבה אדמה הראויה לנטיעות ופרדסים ולמזרע תבואות. במחיר 20 פרנק הדונם עם כל ההוצאות. גם במרחק שעה אחת מחדרה במקום שהאויר טוב ובריא אפשר לקנות אדמה במקחים ממוצעים מ־15— עד 20 פרנק הדונם.

חיפה. לפני זמן מה באו הנה צעירים מאמיריקה ומגליציה לתור את הארץ. מפה נסעו הגלילה. ביניהם נמצאו אחדים החפצים לקנות אדמה אצל ועדי־אל־עריש תחת חסות אנגליה וליסד שם מושבה חדשה בשביל אנשים אחדים, נתיני אנגליה, הנמצאים כבר בא״י.

נגמר קנין 820 דונם אדמה על הכרמל ע״י מנהלי ה„עתיד״ בשביל יהוד אחד מרוסיא.

בסוף חודש סיון התחילו לבנות את המושבה החדשה „אטליר״, שזה לא כבר נתחלקה אדמתה. בונים שמה לע״ע שמונה בתים. המושבה נמצאת כשתי שעות מחיפה ומ„זכרון״.

מפתח־תקוה כותב לנו מר ש.:

באים יהודים לארץ-ישראל לבקש פרנסות. כיון ששהו פה חדש או שני חדשים וראו את יפו ופתח-תקוה ולפעמים עוד איזו מושבות הסמוכות ליפו — ואם בעל נפש הוא נוסע עוד גם להסתכל בירושלים עיר הקדושה, גומר את חשבונו עם ארץ-ישראל, — מחליט כי אי אפשר לחיות פה, אי-אפשר להתקיים, אין ענפי פרנסה; ושב על עקבותיו. ואם ברכו אלהים עוד בקדחת, אזי אי-אפשר עוד לדבר אתו, הוא מתרגז מאד ואומר: לא ארץ-ישראל היא זאת, כי אם ארץ ישמעאל, כי רק פראים כמו הערבים יכולים לחיות פה. ובעודו חולה עוזב את הארץ, בלב מלא שנאה לתארץ ויושבית.

מעביר אני קו תחת המלה ו„ראו" את יפו ופתח־תקוה יען כי יהודי בן „כרדיצוב" או בן „הגליבקי שבורשו" די לו בראיה בעלמא. כוחו חה, מכתו חודר ואגודלו תמיד מעוקם ללמוד קל וחמר... ולא צריך לו כלל להטריח את עצמו ללמוד איזו מקצוע או תנאי איזה מקום. וראו זה פלא, על הכל הוא מסתכל ומחוה את דעתו, את הכל הוא סוקר בטעוף עין אחת ורק לְמה שמתגולל סביב לחטמו אינו שם כלל לב. אלפי מקורות פרנסה מתגוללות בחוצות ואין איש שם אל לב, אין מי שירימן.

אני חפץ כעת לדבר אך על פתח־תקוה וממנה אפשר יהיה ללמוד גם על מקומות אחרים.

החלק הכי חשוב של המושבה מתעסק רק בנטיעות ואם יש לאיזה אכר אדמה שלא נטע עוד עליה הוא משכיר אותה לערבים על שליש מהכנסה אחרי הגורן. והאחרונים מעבדים את האדמה, חורשים, זורעים, קוצרים הכל על חשבונם. או יש שהם מעבדים בעצמם את אדמתם וזורעים עליה אבטיחים. ועוד ירקות וכאשר גדלו מעט באים סוחרים ומקבלים מהם את ה„מוכתר" ויש שמחכים עד שיתבשלו ומוכרים את האבטיחים המבושלים לסוחרים ביפו ובירושלים. ישנם רק יחידי סגולה מהיהודים שמעבדים בעצמם את שדותיהם באין יהודים שירכשו להם את אתו הרכוש. ישנם ערביים שלוקחים באריסות את האדמה אצל אכרים אחדים ובחלקו סכום הגון של תבואה כמה מתחמץ לבך בבואך על הגורן ורואה כי כמעט חצי הרכוש של הגורן של ערביים הוא. והאם אלה היהודים מבקשי פרנסה לו רק חפצו להטריח את עצמם ולהתלמד את העבודה ותנאי המקום לא יכלו לקחת את הענף הזה לידם? האם היהודים האלה אינם מכשרים למסחר האבטיחים ושאר הירקות שהרבה ערבים מתעשרים מזה?

חפץ אני להעיר עוד על מקצוע אחד שהוא רק בידי הערבים ונותן ריוח טוב, והוא — הגמלות. הערבי שיש לו שלשה גמלים מריוח בעבדו בהמושבות שמונה עשר בשליקים ליום (קצת יותר מעשרה פרנק) הם מובילים בגמליהם תוצאות המושבה ליפו ובשובם מביאים סחורות להמושבה. זה הוא בעת שהולך ושב רק פעמיים ביום ואם הוא רק חפץ והולך פעם שלשית (מה שאפשר בנקל) הרי עוד תשעה בשליקים. ואם ננכה את האוכל שעליו להוציא, שאינו עולה לו ליותר משליש הריוח נשארים לו גם כן עשרה אחד עשר פרנק ליום הלא זו היא הכנסה שהרבה אלפים יהודים היו חושבים אותה לעושר. והבאים לארץ־ישראל אינם שמים את לבם לזה.

הבמה החפשית.

אדון נכבד!

במאד מאד נודה לך אם תדפיס את מכתבנו זה ותסיר מלשכתנו לזות שפתים ודבה על לא דבר.

בגליון כ"ו של עתונך הנכבד „העולם" נדפס במכתב מארץ ישראל בין יתר הדברים כדברים האלה:

„אחדים מהם (מהיהודים ההרריים והצ'רקסים) התאוננו לפני על היחס הקר ותמזלזל שמתיחסים אליהם היהודים האשכנזים, כאלו היו מוציאים אותם מכלל ישראל. — למשל — בקושטה לא בא אליהם שום איש (לעשות את התזכרות) והם היו מוכרחים לשלח שני אנשים העירה לבקש את האיש, שאחרי שעשה להם את התזכרות דרש מהם דמי טרחה איזו רובלים".

והנה האיש שלנו בא תמיד על הספינות ולא היה מקרה שלא ימלא את עבודתו באמונה. וגם שכר טרחה אוננו דורש ותובע (מלבד מה שידבּ לב הנוסע אם הלך אתו להראות את העיר או לקנות לו דברי נוי ולוכסוס). בעינינו כל היהודים הם אחים ואיננו עושים שום הבדל והפרש בין אשכנזי וספרדי, בין יהודי־יוני ויהודי מקוקז. בועד לשכתנו ובאספותינו משתתפים גם אשכנזים וגם ספרדים. לשכתנו בקושטה בדאגה לטוב אחינו ההרריים העירה את הועד האודיסאי לעוץ לאחינו ההרריים הנוסעים לארצנו ללכת דרך בטום והודיעה באיזה אניות להם ללכת (ראה המכתב של ועד החברה לתמיכת בני ישראל עובדי אדמה ובעלי מלאכה בסוריה ובארץ הקדושה, אודיסא, סיון—תמוז תרס"ח צד 12).

ברגשי כבוד ויקר וברכת ציון

בשם לשכת המודעין בקושטה.

י. נפך.

למערכת „העולם", ברלין.

בעתונם הנכבד נו' 26 הזכיר הכתב מיפו בדברו ע"ד החוזה שנעשה בין ועד „חובבי ציון" ובין יהודי סובן, כי כל היהודים משלמים בעד הירידה מאניה לחוף יפו 3 פרנק מאיש ורק מהיהודים ההרריים לוקחים 5 פרנק מכל איש, — מסמן במלת „הרריים" את היחס הרע ליהודים ההרריים מצד „האשכנזים".

אני, בתור מורשה של ועד „חובבי ציון" ביפו, יכול להבטיח לכתב הנכבד ולההררים המתאוננים לפניו, שלעיני ועד „חובבי ציון" אין כלל אשכנזים, ספרדים, הרריים ואחרים, ויש לפניו רק עברים ואם ההרריים משלמים עד עכשיו בעד הירידה מן האניה לחוף יפו 5 פרנק לאיש, זהו לא משום היחס הרע של ה„אשכנזים" ל„ההרריים", אך רק משום שההשתדלות לסדר ירידת ההרריים נפגשת באיזו מכשולים, שמיותר הוא להזכיר על אדותם פה.

אבל מקוים אנו שבקרוב נסיר את המכשולים האלו ונסדר את ירידת ההרריים שתהיה כמו ירידת הנוסעים היהודים אחרים.

בכבוד ובב"צ

יפו, כ' אב תרס"ח. מורשה ועד חובבי ציון. ד"ר ה. חיסין.

ספרים חדשים שנתקבלו בבית־המערכת.

שירי ציון; זמירות לקול יחיד בלוית המקשית: מחברת א. חבר אברהם צבי בן־יהודה (אידלזוהן) ירושלם 24 ע"ע.

אוצר התלמוד והמדרש; מאמר האלהות, בתשעים פרקים ובאלפים מאמרי חז"ל; ערוך ומסדר ביד הרב הדרשן ישראל קאנאוויץ דקהלת „שערי שמים". ניו־יורק תרס"ח. 350 ע"ע בלוית רשימה מכל פסוקי התנ"ך המובאים במאמר „האלהות" ומראה המקומות.

מלון הלשון העברית הישנה והחדשה. חברו אליעזר בן־יהודה, ירושלמי. חוברות ה' ו' וז' (מערך אין־סוף — אף) כל שבע החוברות 336 ע"ע. בית הוצאת הספרים לנגשיד ברלין־שינברג.

דו"ח ביהס"פ העברי של „שפה ברורה" בבזואן (גליציה) **לשנת תרס"ח**; 16 ע"ע.

קלאסיפיצירטעם אפאריזמען־זאממעלבוך No. 2; אויסגעוועהלטע געדאנקען פון דיא בעריהמטעסטע שריפטשטעללער פון אללע פעלקער אונד צייטן; געזאממעלט אונד איבערזעצט דורך דוד איגעלבערג; ורשוי תרס"ח.

— החוברת העשירית של מלון הלשון העברית לאליעזר בן־יהודה, מירושלם, יצאה זה עתה לאור. בזה נשלהה האות א' והחלה האות ב'. בעוד שני חדשים תופיענה עוד שתי מחברות, ויחד עם זה יגמר הכרך הראשון של החבור הענקי הזה, ויכיל 600 עמוד.

החברה לנגנשיד, המוציאה את הספר לאור, מבקשת את כל המתענינים בחבור הגדול הזה, לפנות אליה במכתב או בכרתים, ולהודיע את המען שעל פי ואפשר יהיה לה לשלח חוברות לדוגמא.

החברה מבקשת גם את כל אלה שהחתמו מכבר על המלון הזה, להודיע לה את מענם ואת סכום הכסף שכבר נתנו. החברה תשתדל למלא את רצון המנויים הישנים.

מחיר החוברת ברוסיה שמנים קופ. מחיר הכרך עשרה רובל.

אפשר גם לדרוש את החבור באיזה בית־מסחר ספרים שיהיה בכל רחבי רוסיה, כי החברה לנגנשיד ידועה בכל מקום.

המען: Buchverlag Langenscheidt (Professor Langenscheidt) Berlin-Schönenberg, Bahnstrasse, 29-30.

העורך הספרותי: נחום סוקולוב. — העוזר הראשי: א. חרמוני.
Liter. Redacteur: N. Sokolow. — Hauptmitarbeiter: A. Hermoni.
חמו"ל האחראי: י. ברגר, קלן.
Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.
REDAKTION „HA'OLAM", KÖLN A. RH., KAROLINGERRING 6.

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. — מופיע בכל יום ד׳.

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN KAROLINGERRING 6

שנה שניה. גליון ל״ה. קלן. ח׳ אלול אתת״ם לחורבן.

II. Jahrgang. Nr. 35. Köln, 4. September 1908.

הנגע.

אכן פשה הנגע.

בעוד שאנו מתלהבים לתחית העם, הארץ והשפה, ובתרועות־נצחון וקריאות „הידד" מקבלים הננו פני כל צעיר, שבלוריתו יורדת לפחות עד שכמו, ולבוש חלוק שחור או אדום, וקוראים „ברוך הבא" אדיר לכל המכריז על עצמו שהוא „מקריב את עצמו קרבן על מזבח התחיה"; — בעוד שאנו כותבים מאמרים ארוכים וקצרים ומרבים את ההלל על הברכה המרובה ש„האלימנט החדש" יביא לישוב הארצישראלי — והנה הנגע בקירות בניננו הלאומי!

כי נגע היא ההופעה החדשה בחיים הארצישראליים. נגע לכל סמניו. מעידות על זה השערוריות האדמדמות, שפורצות פה ושם, בארץ; האספות המרובות, מעוט העבודה, הוכוחים מאפס־מעשה על תקון־העולם, הבטול בהבל־הפה של הסדר הנוכחי, „הניהיליות" הרוסית עם כל הדבוק בה וביחוד — השפה הרוסית, שהולכת ומתפשטת בקרב בני הישוב החדש.

סמני הנגע הן גם „השקערורות הירקרקות" של החלודה הגלותית, שהכנים „האילימנט החדש" לארץ־ישראל, — „הצלם שהכניסו אל ההיכל" — הז׳רגון, תמצית הגולה השלילית, שמפיצים ומרחיבים בארץ־העברים...

אך למה להרבות במליצות ורמזים, בחידות ומשלים? הרוח הגלותי, המתבטא בהערצת הז׳רגון וה„רוסיות" של התחום המושב, — אפשר למשמשו עתה, בארץ־ישראל, בידים! רוח זה, שלפני שנים אחדות התכנס בארץ־ישראל, עטוף־בושה ובהחבא, רק בבתי יחידים, נהיה בשתי השנים האחרונות, לרגלי השפעתה של כת פועלים ידועה — לרוח הצבור הארץ־ישראלי, לרוח השורר בערים במושבות! באו ימים, שה„עבריה" רואה את עצמה נאלצה ליסד חברות „שפה ברורה" ביפו ובמושבות, כדי לתת את האפשרות לאנשים עברים מארץ־העברים, להועד פעם בשבוע או שבועים, לדבר עברית; וזה באותה השעה, „שרוסי" אחד — לפי הוראת סופר ארצישראלי — מכריח חברה שלמה להפסיק דבורה העברי ולהתחיל ברוסית; הגיעו ימים שב„קלוב" הירושלמי של „הפועל הצעיר" — אותה החברה הז׳רגונית־רוסית־עברית, שלקחה את ארץ־ישראל, רוחה וספרותה בחבירה — מתוכחים החברים בז׳רגון, וכשהחברים הספרדים, שאינם נזקקים ל„לשון האם" מתחננים כי ידברו עברית, לשון המובנה לכל חברי „הקלוב" בירושלם, מלבד לפועלים אחרים, שבאו זה עתה מרוסיה, — אינם שמים לבקשתם לב! — — —

והלא תמול־שלשום שמחנו שמחה רבה, שרוח־הגולה, שהביאו אתם האבות, כאלו נגוזה; ואת מקומה ירשה הרוח הארצישראלית, רוח החופש העברי, רוח התחיה הלאומית, רוח העבר הגדול והעתיד המזהיר. ושמחתנו, אמרנו, איננה שמחת־שוא: רוח חרשה נוצרה בארץ־ישראל, רוח שעתידה להתפשט בכל רחבי הגולה, רוח שתחיה את העצמות היבשות, תישר את הגב הכפוף ותכניס אורה ומרץ בעינים העמומות...

וזכינו אפילו למאמרי־הסכמה על הדבור העברי והפצתו בארץ־ישראל מאת לוחמים בעד הז׳רגון כד״ר י. לוריה, ואפילו הגרמני בן־דת־משה, ד״ר פ. נתן, סמך את ידיו על העברית בארץ־ישראל, ונמוקיו — מעשיים. ולמרות ה„טשרטר" הזה שקבלו העברים מאת ראשי הז׳רגוניים ומהמתבוללים — נהפכה הקערה העברית על פיה.

באים לארץ־ישראל איזו עשרות צעירים, שחמת המציק הבריחה אותם מארץ מולדתם, שבה כה הרבו לעסוק בתקון־החברה. מסיעים המה את אהליהם מעל חופי הוילה והדניפר לחופי הים־התיכון ומביאים אתם למקום מגורם החדש את מלאכת תקון־החברה, מלאכה שטרם נגמרה ב„ארץ המולדת", ויחד אתה את כל ההרגלים, המלוים אותה.

והלא אין כל צרך לשנות את המנהגים, הסדרים (לאמור: אי־הסדרים) ולהתחשב את תנאי הארץ, רגשות יושביה ותושביה. וגם בשפת־הארץ אין צרך להתענין: הלא לאחיהם „הרוסים" באו. העיקר הנה הפצת האמת המדעית, ואמת המדעית הלא אחת הנה בתבל כולה...

ואמת זו שגלו בחוברות הז׳רגוניות והרוסיות על אדות מרקס, בקונין, קרופוטקין ו„מסתרי היכל החורף" הלא אפשר להפיץ בין האחים ה„רוסים" בז׳רגון או ברוסית „קלה ומובנה". אמנם, ישנם „חברים" הלומדים קצת ערבית, ומשתמשים בה לצרכי תעמולה, לפקוח העינים העורות של הערבים ושל הספרדים, החושבים את עצמם „גם כן" ליהודים.

ומתחילה עונת „תקון החברה" ביפו ובסביבה. כלנו זוכרים עוד את האמורים בפתח־תקוה וכראשון לציון. אמנם, הנסיונות של „מתקני החברה" לא עלו יפה בארץ־ישראל. הכורגנים „הארורים" נצחו, והמתקנים הנכבדים, „שאפקי העבודה הצבורים בארץ־ישראל נדמו להם לצרים ביותר" עזבו את ארץ־ישראל במפח־נפש וילכו להם באשר הלכו. ועל שפתותיהם העויה מלאתי־יאוש: „עוד לא אבשר דראן!"

אמנם, המה הלכו — ולא על כגון זה נצטער —; אבל עבודתם השאירה רושם, שלא כל כך מהרה ימחה.

המה הלכו, והז'רגון וחרוסית נשארו.

ויורשיהם הרוחניים של חלוצי חמתקנים הגדולים אינם מרפים מהירושה. תורת החלוצים נלמדת עתה בארץ־ישראל מדן ועד באר־שבע, ונפרשת בקץ טעמים. הז'רגון נהיה לשפת השוק, הבית והאספות בערי ארץ־ישראל ומושבותיה. הז'רגון בכל ועל הכל...

אמנם, עונת הוכוחים בכלכלה המדינית קרובה לקצה. ארץ־ישראל אינה רוצה להיות לנחשלת; אבל הנגע, ההשפעה הרוסית־ז'רגונית, עודנו פורח. ומי יודע, אולי נזכה בעוד ירחים אחדים להתחלת העונה הארצי־בַשְבית בא"י. „והסַנִינְדָה" ו„הספרות המועילה" הז'רגונית במקצוע זה תכבשנה את לבבות הרוסים־ז'רגוניים בא"י.

והעברים אים? אים אלה ששרו את השירה החרשה של הרוח הארצ־ישראלי, של הדבור העברי, החי, הרענן והטבעי? הקנאים לעברית אים? אים ה ע ב ר י ם, שיכריחו חברה שלמה של „רוסים" מזויפים להפסיק דבורם ה„רוסי" המעושה? אים חניכי בתי־הספר העברים שלנו שיכריחו חברה שלמה של ז'רגוניים, בני־הגולה, שקשה להם להתאקלם בא"י, לחדול מהפטפוט בלא־שפה זו ולהתחיל בשפת־העברים?

אים? —

* * *

ומה היא סבת הצלחתם של נושאי־דגל הגלות בארץ־ישראל?

עתה, כשכל תורקיה מתנערת, כאלו נגעו בה במטה־קסם, מחלום ארוך־ארוך, מסירה מעליה את עול העבדות וכשמתחילה בחיים חדשים של תקומה, התפתחות והתקדמות, — עתה כשכל עמי הממלכה העותמנית מתחילים לנשום במלא רוחב החזה מאויר־החופש, ויסדרו את חייהם הלאומיים לפי חפצם ומאויהם, — כשארץ־ישראל נפתחה לפנינו, היהודים — וביחוד לפני יהודי ארץ־ישראל ותורקיה — ויכולים אנו לעבוד בה בלי מעצור, — עתה מכרחים אנו להציג את שתי השאלות הנזכרות.

כי לא מלון־לילה אנו מחפשים בארץ־ישראל. למרות שנוי־התנאים, תספיק גם עתה ארץ־ישראל אך לחלק קטן של מהגרינו מארצות הגולה. לפי מצב הארץ ולפי מצב עמנו כיום, אין לדבר כיום ע"ד ארץ־ישראל בתור מקלט להמוני עמנו הגדולים, השואפים להסיר מעליהם את עקת הגולה ולצאת לחופש.

ארץ־ישראל יכולה וצריכה להיות לנו למרכז לאומי. מרכז לאומי לאוצרותינו הרוחניים: השפה, הספרות והאמנות העברית. ויהודי ארץ־ישראל המה הראשונים שצריכים להגאל מעול ומרוח הגולה.

יהיו יהודי ארץ־ישראל לעברים! והקבוץ העברי הקטן במספרו בארץ־ישראל צריך להיות העם העברי בזעיר־ענפין, בלי כל תערובות של חלקים זרים, שהרכיבו עליו עד עתה באונס.

ברגע רב־הערך־והתוצאות הזה, שאנו חיים בו עתה בארץ־ישראל, צריכים היו להמצא הכהנים, שיבערו את הנגע הגלותי מן הארץ, שיטהרוה ויכשירוה בעד עם של עברים שלמים וחפשים בגופם ונשמתם.

ואים הכהנים האלה? האם גודל הרגע הפחיד אותם וירגישו את כל קטנותם וחולשתם, ויראו ויוכחו כי הם המעטים — והאחרים (הז'רגוניים וה„רוסים") המרובים — וירתעו לאחור, נחבאו אל הכלים ויעצרו בעד קנאתם? —

ופה המקום להעיר, כי אשמים בהתפשטות הנגע הגלותי בארץ־ישראל המה גם „העברים כלפי חוץ", אלה מה„מנהיגים" הארצ־ישראליים, המכריזים על עבריותם בגולה, ובארץ־ישראל, בבתיהם, נשארו אותם ה„אינטלגנטים הרוסים" שהיום, כשישבו בערי־התחום. בבתיהם שוררת הרוסית, ואת רוח הארץ לא הכניסו לתוכם כלל.

אבל הסבה הראשית להתפשטות רוח ושפת הגלות בארץ־התחיה היא חוסר בית־ספר עברי לאומי. כי למרות גל המאמרים המליציים שנכתבו ונכתבים גם היום על המצב „המזהיר" של בתי הספר בארץ־ישראל — אין לנו כמעט אף בית ספר עברי אחד בכל ארץ ישראל, שנוכל להשוותו, בנוגע לחנוך הלאומי והאנושי כללי, שהתלמידים מקבלים בו, לבית־ספר נמוך באיזו ארץ תרבותית שתהי.

אמנם, יש לנו מורים עברים מצוינים אחדים בארץ־ישראל, העמלים זה כמה ביצירת בית הספר העברי הלאומי. אבל, המורים האלה הם המעוט. ועד שלא תהי לנו חבורת מורים מנוסים וראויים לתפקידם אין גם לדבר ע"ד שנוי בתי הספר לטובה. אבל המורים יבואו. בזה איננו מסופקים. אבל האם טפוס בית־הספר, שרבים חשבוהו לChef d'oeuvre הן מצדו החנוכי והן מצדו הלאומי, האם מתאים הוא לתנאי החיים בארץ־ישראל ודרישותיהם? העבירו־נא חדר מתוקן טוב מאחת מערי התחום לראש־פינה או לרחבות, ולהפך, העבירו בית־ספר טוב של איזה מושבה לעיר־התחום — ואיש לא ירגיש בהבדל. בית־הספר הארץ־ישראלי עוד טרם נוצר. העובדה כי רוב חניכי בתי־הספר האלה אינם יודעים קרוא וכתוב ערבית וגם ידיעותיהם בעברית מעטות בערך, עובדה זו אומרת: דרשוני.

ולא המורים אשמים בתקלה זו. לא ולא! עמלים הפועלים החרוצים האלה על שדי־התחיה לשבח, לשפר, לרומם את ילד־שעשועם, בית־הספר. אבל לא המה אדוני בית הספר. ביום לא עבות אחר מתקבלת גזרה מצד הפקידות התומכת בבית־הספר, או מצד ההורים, להנהיג את הלמוד הצרפתי „מפני שבלי זה לא תנשאינה הבנות, חלילה", או להתחיל בלמוד האנגלית „פן צריכים יהיו הבנים להַגֵר לאוסטרליה". וכל עבודת המורה היא מאפע.

כי בתי־הספר שבארץ ישראל אינם עומדים ברשות עצמם. תלויים הם בדעת חברה זו או אחרת, ואם חפשים הם מאפוטרופסות חברות בחו"ל, שולטים בהם ההורים וועד המושבה שלטון בלתי מגבל. וכל זמן שלא יעלה להסתדרות המורים בארץ־ישראל לגאול את בתי־הספר מעול השעבוד והאפוטרופסות של החברות מחו"ל וההורים — אין לקוות מבתי־הספר לגדולות ונצורות. אבל גם צעד זה בלבד לא יספיק. נניח שבתי־הספר הוטבו. הילד נשאר בו עד השנה הי"ג או הי"ד. בעזבו את בית־הספר הוא נכנס אל חברת ה„גדולים". בחברה זו הוא שוכח את הדבור העברי והידיעות האחרות שהביא אתו מבית־הספר. שנה־שנתים אחרי עזבו את בית־הספר וגם הוא בין „המנוגעים", כי הקשר בינו ובין בית־הספר נתק. הדל חדל לינק מההשפעה העברית, והחברה הרוסית־ז'רגונית משפיעה עליו מדעת ושלא מדעת.

* * *

ואיך נעמוד בפרץ?

הרבה ממורי ארץ־ישראל עסקו בשאלת יסוד „שעורי ערב" בשביל מי־שהיו תלמידי בתי־הספר; במושבות שונות נעשו גם נסיונות במקצוע זה; והנסיונות עלו יפה. צריך, אם כן, שהנסיונות האלה לא יהיו בודדים. „ש עורי־הערב" במושבות צריכים להיות למוסד תמידי וקבוע בכל המושבות. יהנו מהם מי־שהיו תלמידים בבית־הספר וגם ההורים.

ה„רוסים" והז'רגוניים באים לארץ ישראל במבול של „פרזות", — נעמיד נגדם נשק מדעי. „שעורי הערב" יפיצו בקהל הא"י, בלשוננו אנו, את הידיעות שהעברים מארץ־ישראל זקוקים להם: האכרות, ידיעות הטבע, ידיעות הארץ, ידיעות החברה וידיעות דברי ימינו. הנשק המדעי הזה, שאין בו אמנם מראית עין כל חדוש, ושרבים מיורשי המתקנים ינודו לנו על האמצעים הבורגניים, שהננו מציעים, נשק מדעי זה צריך לרשת את מקום מליצות היאוש. לא בכות, לא האנח — אלא עמול ועבוד!

הנגע הגלותי ירפא אך ורק לאור המדע העברי!

א. חרמוני.

אפוטרופסי החנוך בארץ־ישראל.

המסחר בנפשות ילדינו הולך ופורח. כי גדלה התחרות בין האפוטרופסים השונים של החנוך הארצ־ישראלי, מתחרה פריס בלונדון ושתיהן בברלין. וסוף התחרות, תוצאותיה אינם נראים עוד לעין פשוטה. מה שידוע ומורגש לע"ע — הוא בבל של לשונות, בורות, גסות וחסרון כל חנוך...

זה שנים ושנים שסוחרים בנפשות ילדינו בא"י, — בשם האידיאל של אהבת־האדם והתרבות האנושית, כמובן. התקלה עומדת בעינה ומאות ילדים, ילדי ציון, נלקחים מאתנו שנה־שנה למולך־ההתבוללות ואין איש פוצה פה לקרוא למטיבינו אלה: הסירו את ידיכם מנפש הילדים. להפך, רבים שמחים בתחרות זו שבין הגרמנים, הצרפתים והאנגלים... קנאת חברות־תרבה חכמה. וכבר הגיעה השעה שנעמוד למצער על אופיה של עבודת „סוחרינו" ומטיבינו ונברר לעצמנו את המצב כמו שהוא.

„החנות" הראשית לחנוך הארצ־ישראלי נמצאה ברשותה של חברת „כל ישראל חברים". חברה זו, שרכושה עולה לארבעים מליון פרנק והוצאותיה השנתיות — קרוב למליון וחצי, מצודתה פרושה על כל העדות הישראליות שבכל ארצות חסרות־השכלה — והיא הראשונה במדרגת ההתבטלות הלאומית, שהגה נוטעת בלבות חניכיה. למנהיגיה של חברה זו אין קדושת א"י עולה על קדושת ארץ „ברברית" אחרת, ואין עתידו של עמנו תלוי, בעיניהם, בארץ זו יותר מבשאר ארצות־פראים. התעודה של עמנו החתומה בגושפנקא של המנהיגים הללו, היא, להיות תמיד עם נודד בנוים בשביל סחר־מכר עד שיתבולל לגמרי, וצריך לפיכך לקרב את הגאולה בזה שיעזרו ליהודי־ארצות־הפראים לנדוד בין עמים יותר תרבותיים; והתוצאה הישרה מהשקפה כזו היא: — השפה הצרפתית בתור הכשרה יחידה להשתלמות־האדם. ומשום שארץ־ישראל היא ארץ של פראים והילדים הם ילדי־פראים, מובן איפא, שצריך לתקן בשבילם תקנות מיוחדות, הן בתכנית־הלמודים והן בסדרי בתה"ס, ובכן הרינו מוצאים בבתי־הספר של כי"ח בארץ־ישראל סדרים מתמיהים כאלה:

א) הפסקות קבועות רק בין כל שתי שעות־למוד; ואם שני מורים באים ללמד בין הפסקה להפסקה — זה נכנס וזה יוצא, ואין התלמידים זזים ממקומותיהם;

ב) מותר — וכל המרבה הריהו משובח — להכות את הילדים ברצועה, במקל ובכל דבר שבכחו לעשות את הלמוד יותר „מוחשי". דברי בוז וחרופין — ג"כ ל„עיקר" יחשבו בתכנית־הלמודים.

יש לציין, כי לפני שלש שנים אחרי המאורע הידוע (?) במלקות לתלמיד עד כדי להמית, יצאה פקודה מפריז שאסרה את ההכאה, ורק בקושי התירו אותה אח"כ להמנהל בעצמו (מפני שהוא אינו עוסק בהוראה כל שעות היום ועצביו שקטים ואפשר לפיכך לסמוך עליו, שלא ישתמש בטכסים פדגוגי זה יותר מדי). אבל כל זה להלכה, ולמעשה כאמור — כל המרבה להכות הרי זה משובח.

ג) מורים בעלי ידיעות מספיקות והתפתחות הגונה — לאו דוקא. די במנהל מוסמך מפריז, והשאר — ארחי ופרחי, „חכמים", שמדרגת השכלתם ירועה, בלבד שיסתפקו במועט (משלשים עד מאה פרנק לחדש), ושידעו לזרוק מרה בהתלמידים ויהיו מומחים להתרפס לפני המנהל.

ד) שעות הלמוד — שבע ביום, ויש מוסיפין עוד שעה אחת, מפני שילדי־פראים נוח לחם ונוח לבריות, שיהיו סגורים ונבדלים מן הבריות.

ה) השפה העברית היא שפת התורה והתפלה, והילכך אין צרך בהכנת השפה על בוריה. די בפטפוט של מלים אחדות, והעיקר שתהא בה „תכנית" — תורה ותפלה.

ו) השפה הצרפתית — הנה השפה השלטת ועיקר הלמודים. בה נלמדים כל המדעים ובה מחנכים את הילדים להכיר ולחבב את העם הצרפתי הגדול וצרפת הגדולה, ואשרי התלמיד שזכה להצטין בידיעותיו הצרפתיות.

ויש להם לבתי־הספר של כי"ח גם „תעודה" של פשיטת־צדקה: בבתי־הספר של חברה זו מחלקים מעות־חטים לפסח, מתנות לפורים, מלבישים את התלמידים העניים וכו' וכו', ומי שמכיר קצת את רוח־השנירות של יושבי הארץ, יבין מה גדול כח זה למשוך אליו רבבות ילדים ואבותיהם.

אחרי הפילנטרופים הצרפתים הננו נפגשים במטיבינו האנגלים — הלא היא החברה „אגודת־אחים". רכושה ופעולותיה של חברה זו כמעט שאינם נכרים בארץ, כי היא פותחת פתים למוסדות שונים, שאין שמה נקרא עליהם, אלא שבירושלים עצמה, זו העיר שהעם האנגלי ג"כ מתענין בה ומאות סירים מבקרים אותה מדי שנה בשנה — בעיר זו א"א לאנגליים בני דת־משה לבלי תת עליה חותמם המיוחד באיזה מוסד של חנוך, ולכן יסדה שם „אגודת־אחים" בי"ס גדול לנערות, ו„מיס" מפורסמה מנהלת בו. והלא טבע הענין דורש, ששפת־הלמוד בבית־ספר של יהודי אנגליה צריכה להיות אנגלית. ראשית, כך דורשת ה„פוליטיק" האנגלית. ושנית, איך יבחר לו איזה בחור־ישיבה בירושלים חברה־בחיים, אם לא תדע לדבר אתו אנגלית?... אם אין מלמדים בבית־ספר זה חשבון (?) אין בכך כלום, כי מה החשבונות שבת ירושלמית צריכה להם? — כסף־החלוקה? — בחשבון זה עסוק הבעל בעצמו... ללמד בנות־ישראל תורה, דברי ימי ישראל, השפה העברית — ג"כ אין צרך, כי הלא ידוע הוא: „כל המלמד את בתו וכו'" ואחינו האנגלים הלא שומרי־תורה הם, ואינם חשורים לעבור על דברי חז"ל. אם כן צריך ללמד את הבנות רק... אנגלית.

ובאי־כח „אגודת האחים" הבינו לחפץ שולחיהם ומתחילים ללמד אנגלית בירושלים לילדות, שנמצאות עדיין בגן־הילדים, לפעוטות בנות 6—3 שנה!! כי מדוע יהיה חלקה של ה„השפעה האנגלית נרועה מזו של הצרפתית, שבאת־כחה, הכי"ח, מפיצה באותו האופן בגני־הילדים שלה?...

וגם בבית־הספר של „אגודת־אחים", כמו באלה של כי"ח, הננו רואים את המיס המנהלת מקבלת שכר כנגד עשר או יתר מורות, והיא ממנה לה עוזרות בשכר מצער מבוקי־סרוקי, אם הן רק בקיאות בקידה ובהשתחויות, ואם הן רגילות בפטפוט אנגלי ויודעות עברית כדי למד תפלות וברכות־הנהנין. רק מורה אחד יש בבית־ספר זה, המשמש בו זה הרבה שנים, והוא בעל ידיעות רבות ופדגוג מצוין, אבל מה יעשה האחד בבי"ס של 700—6 תלמידות, שכל היום עובר עליהן בלמוד פטפוט האנגלי... ושפת האספירנטו!!!...

לא יאומן: על יד השפה האנגלית מלמדים להפעוטות בבית זה השפה האספירנטית.

ולבסוף — הכוכב החדש, שלאורו האמינו ללכת גם הלאומיים שבקרבנו — „חברת העזרה". אמת, גם לפני „עזרה" לא טמנו יהודי־גרמניה את ידיהם בצלחת, וזה דור שלם, שיהודי פרנקפורט כוננו בירושלים בי"ס לנערים ובנו בשבילו בית־נהדר מעזבונו של האציל למל, ומובן שבבית־זה למדו את הלמודים הנחוצים בשפה היותר יפה לדעת יהודי פרנקפורט — השפה הגרמנית. אבל בית־ספר זה של הגרמנים הספי"ם, בני דת משה, למרות מה שנמצאו בו גם מורים עברים מכובדים, לא משך אליו את לב הקהל, מפני שאין תועלתה של השפה הגרמנית נכרת בא"י בכלל ובירושלים בפרט, אבל כשהתחילה „עזרה" להתפרסם בעולם, קבלו הדברים צורה אחרת.

תחלתה של „חברת העזרה" בא"י היתה מצערה.

המעשים הראשונים של חברה זו בארץ הין קטנים מאד: תמיכות לגני־הילדים בירושלים וביפו. לפני חמש שנים נזדוגה החברה עם ביה"ס של למל ונפתח על ידו בית־ספר למורים. אמנם, גם מוסד זה היה קטן בראשיתו, התקציב השנתי שלו עלה, אם איני שוגה, לשלשת אלפי פרנק, ומורי ביה"ס של למל מלאו בשעותיהם הפנויות גם תפקיד מורי ה„סמינר";

אבל לאט החלו להגדיל את המוסד הזה. ביה"ס של למל נעשה כעין פרוזדור ל„סמינר", והשפה הגרמנית קבלה זכות קיום, כי על ידה הלא אפשר כבר להשיג מטרה ידועה בחיים. לתהלתה של „עזרה" צריך להגיד, שמתחלה לא הראתה שום נטיה מיוחדת לשפות־חוץ: בגני הילדים של חברה זו שלטה ושלטת גם היום רק שפה אחת — השפה העברית.

ועל זה שמלמדים „בסמינר" את השפה הגרמנית, הלא לא יכלו ג"כ להיות מערערים, כי סוף־סוף הלא נחוצה לכל מורה שפה זרה אחת, כאמצעי להשלמת ההתפתחות הפדגוגית והאנושית; והספרות הגרמנית הלא בודאי כשרה לצרך זה. ובכן הלך הסמינר הלוך והשתכלל, והתקציב השנתי שלו נתגדל במשך העת עד רבבות פרנקים ומורים מומחים הוזמנו לו. ביחוד גדל ערכנו אחרי שנתנו משרות מטעם אותה החברה לארבעת החניכים הראשונים, שקבלו סמיכה להוראה ב„סמינר".

כתאמות לסמינר פתחה „עזרה" גם מחלקות ללמודי מסחר: — ממחלקות המכינה נכנסים או לסמינר, או למחלקות של למודי־מסחר. בינתים יסדה החברה גם בתי־ספר עממיים (בירושלים — לבנות, ביפו — לבנים), בקצור — שלשלת ארוכה של מוסדות חנוכיים.

אבל ככל אשר רבתה והתרחבה פעולת החברה, כן הוסיפה להבליט את השתעבדותה להשפה הגרמנית וכן הוסיפו המתעניָנים במצב בתהי"ס בא"י להשתומם למראה החזיון המוזר, שהולך ומתאזרח בא"י בקללה לדורות, עד שגם החברות היותר קרובות אלינו אינן יכולות להשתחרר מסבל־ירושה זו והולכים ואוחזים במעשי החברות הקודמות, מבלי להתחשב לגמרי עם צרכי העם, שבאים לעזור לו.

לבתהי"ס נכנסים ילדים בני שש, ילדים, שלפי חנוכם אין להם אף שפה אחת, שיוכלו לבטא בה משפט פשוט ע"ד הענינים והחפצים הקרובים לחייהם; — ילדים מבני עדות שונות ומעמדים שונים, המדברים בשפות שונות. כמדומה, שצריך היה ראשית־כל לדאג, שילדים כאלו ילמדו להביע את מחשבותיהם בשפה אחת, באותה השפה, שרק לה הזכות להיות שפה משותפת לכל היהודים היושבים בארץ — השפה העברית. חלק גדול מהנכנסים אל בתהי"ס (ביחוד ילדים, כי הילדות רובן מתחנכות בגני הילדים) באים שמה בלי כל ידיעה עברית. אבל אפילו אלה, שקבלו הכנה בגני־הילדים אין רכושם העברי גדול ביותר, כי בקושי גדול שמים בפי־ילד דבור מוגבל בשפה חדשה שאינה שפת־אמו; ובכן זוהי זכותו של בית־הספר העממי, שהוא מפתח את כשרון תלמידיו לבטא את מחשבותיהם בשפה אחת, שבה ילמדו באופן טבעי את הדרוש להם לדעת לפי גילם. ומה גדול העון לענות ילדים כאלה בלמוד שפות זרות ובלמוד מדעים באותן השפות הזרות לגמרי ללשונם ולמחשבותיהם!

ואילו לא היתה „עזרה" מתעטפת בטלית שכלה תכלת, אילו לא היתה מכריזה ותוזרת ומכריזה על חבתה לעברית, ועל הצורך להנהיג שפה זו בתור שפה שלטת בבתי הספר העממיים — לא היה כדאי לטפל כ"כ במוסדותיה החנוכיים. היינו יודעים, שיש לנו עסק עם מהדורה גרמנית של בתי־ספר האליאנסיים וחסל... אבל הד"ר פאול נתן הלא הודיע גלוי, שבתכנית־העבודה של „חברת העזרה" אין הגרמניות תופסת מקום כלל, ושהחברה מכירה בזכות השפה העברית בתור השפה המאחדת את היהודים של כל העדות ובה ילמדו בבתי־הספר של „חברת־העזרה" את המדעים הנחוצים, ורק במקום שיהיה צרך אמתי בשפה זרה תלומד אותה השפה, שיש לה מהלכים בארץ. ולפי הדברים הללו הלא היתה לנו הרשות לקות, שחברה זו תכונן בא"י בתי־ספר עממים במובן האמתי של מלה זו — בת"ס, שהלמוד בהם יהיה טבעי ומתאים אל הצרך ואל המטרה שבשבילם נוסדים בת"ס כאלו; קוינו ש„עזרה" לא תחקה את מעשיהן של החברות האחרות ובבתי־ספריה ישרור רוח עברי. אבל תקותנו זו לא ארכה זמן רב. בה בשעה שהד"ר פ. נתן עוד דרש בחיל בשבח התכנית העברית האמורה ופזר מחמאות להשפה העברית; בה בשעה ש„עזרה" הולכת ומתפרסמת בקרבנו כחברה חצי־לאומית — בה בשעה מעבר מנהיג בא־כחה של „עזרה" בא"י, בבתי־הספר העומדים תחת רשותו תכנית אחרת לגמרי, תכנית המתאימה לא למשאלות יהודי הארץ אלא לחפצה של אותה הממשלה, שהעניקה לו אשתקד אות־כבוד — ממדרגת שלישית או רביעית — בעד השתדלותו להפיץ את השפה הגרמנית בא"י. ואם באים ושואלים אותו: מה רואה „עזרה" על ככה להעמים על הילדים שפה זרה במחלקות הנמוכות של בי"ס עממי? ובמחלקות הגבוהות — כלום מחכמת הפדגוגיה היא ללמד מדעים בשתי שפות? ואם יש צרך בשפה זרה — מדוע אינם מלמדים בבתי־הספר צרפתית, שפה, שיש לה מהלכים בארץ, אלא דוקא גרמנית, שפה, שאין לה כמעט כל ערך בארץ־ישראל ובמזרח כולו? — הוא עונה בניחותא, ש„עזרה" היא חברה גרמנית ולפיכך הרי היא יכולה להחזיק בת"ס רק באותן הערים, ששם מסכימים ההורים לחנך את ילדיהם בגרמנית; ובמקום שיש נטיה לצרפתית — אומר הוא — הרי הפתח פתוח: פנו לכם לכי"ח!...

ובכן הדברים ברורים: החברה הגרמנית „עזרה" שמה לה למטרה להפיץ בא"י את השפה הגרמנית בנגוד להחברה הצרפתית כי"ח שתעודתה להגדיל בכל מקום את השפה הצרפתית.

מלחמה לגרמניה בצרפת מדור דור!

ואת, „סוסתי ברכבי פרעה"! משכי בעול ומלאי את תאותם של „מצדיקי הרבים" שבכל אתר ואתר, המתעמרים בך על מנת לזכות לאותות־כבוד ממדרגה שלישית או רביעית...

וכלום מה אנו דורשים מנהיגי „עזרה"? רוצים אנו, שביסדם בתי־ספר בשביל בנינו בארץ־ישראל אל יעסקו ב„פוליטיקה". אם רוצים הם להועיל לנו יתנו לבנינו חנוך הראוי לילדי עם, שיש לו עבר ועתיד, ואל יביטו עליהם כעל סחורה מועילה, כעל בני צוענים, שעיקר קיומם בנדידה. בבתי־ספר הנמוכים יש מקום אך לשפה העברית ולשפת הארץ. כשיגדלו הילדים והצרך יכריח ללמדם שפה זרה — ילמדום את השפה הנחוצה לקיומם, בשביל מגע עם נכרים, ולא אותה השפה שמאיזו טעמים שהיא רצויה לראשי החברה. אלו הן דרישות הצבור העברי שבארץ־ישראל מאת „חברת העזרה", המתפארת, שעממית היא ואזניה קשובות לדרישות יושבי הארץ.

יפו, אב, אתת"ם. אב־לילדים.

מן הדמיון אל המציאות*).

כשנשוב למושבותינו שיסדנו בא"י בזמן האחרון וננסה להשוות את כל העולות והסלופים שפרט מר א־ן, בערך לאותן התועבות והאכזריות שעשו המתישבים היותר תרבותיים שבעולם פנינו לא יחורו כלל, ולא עוד אלא שנוכל עוד להתפאר בהרבה דברים, שחזיונם אינו שכיח כלל במושבות של אומות העולם. גם המחבר בעצמו, המרבה כל כך לחטט במצפוני הלב, ולהוקיע לעיני הקוראים את החסרונות של הישוב החדש, אינו יכול להכחיש את כל ההנאות שקבלו השכנים בא"י על ידי יסוד המושבות של היהודים, ונאלץ להודות: כי „הישוב היהודי השפיע שפע טובה על יושבי הארץ; מצבם של הערים והכפרים הסמוכים למושבות הוטב, מאות בעלי מלאכה: סתתים, בנאים, סידים, חמרים, גמלים ואלפי פועלים מוצאים עבודה במושבות, המסחר גדל, גם הדרישה למעשה החלב ולתבואה רבתה". ובכן הננו רואים, שאותו הקטגור, הבא להאשים את הישוב, בעל כרחו עונה גם הוא אמן. בכל זאת, אחרי כל הטובות וההנאות האלה שקבלו ילידי הארץ, מהישוב החדש, מוסיף ח' א־ן לצעוק חמס: „אבל כל אלה לא יכפרו על מה שעוינו". המחבר אינו יכול לסלוח להישוב החדש את חטאו, שהיהודים קנו בכסף מלא שטחי־אדמה אחרים שנעבדו קדם על ידי הפלחים, אף כי למעלה נוכחנו שאנשי הרוח שבין אומות העולם יש להם יסוד להתנפל על העמים העוסקים בישוב, שורכם

*) עיין הגליון הקודם של „העולם".

רק לילך ולהזיק לילידי המושבות. אבל אין ספק שאותם הקוראים תגר על הישוב בשם המוסר לא ימצאו להם בישובנו החדש ענין רב לענות בו, ולקרוא את אותו ה„אני מאשים" הארוך שסדר המחבר. ביחוד אפשר להגיד ברור, שלא יעלה על דעתם להאשימנו בעון כבד כזה שהננו דואגים קדם כל למצבנו אנו. אך לא כן המחבר, בעיניו לא נזכה עד שנהיה ל„אלטרואיסטים" כאלה, שנזניח את עניננו הפרטיים ונתאמץ להתחשב קדם כל עם אינטרסי תושבי ארץ ישראל ועתידותיהם . . .

הננו חושבים הפעם לנכון לשקול מעט את דטעמים שבגללם דורש המחבר. כי נִתֵּן יתרון לתושבי הארץ. למען יתברר לנו אם באמת דמי התושבים כל כך סמיק טפי מדמינו. עד כי עלינו למשוך יד מכל נחלה טובה שהפלחים ימכרוה. מפני כי להערבים משפט הבכורה בארץ־ישראל. המחבר דורש כי „העם העברי. הראש וראשון לכל העמים בתורת הצדק והמשפט וכו', יכבד לא רק את הזכיות האישיות שכל אדם, אלא גם הזכיות הלאומיות של כל אומה ושבט". וכמה תמוה מחברנו, המקפיד כל כך לזכיות כשהענין נוגע לילידי הארץ בדורות האחרונים וכו בזמן אינו מוצא לנכון להתחשב כל כך עם הזכיות הלאומיות והקשר ההיסטורי שיש גם לעמו הוא. אך יותר יש להתפלא על המחבר שחי בא"י עשרות שנים ובלי ספק יודע דוא גם את דדברים שנביא למטה, בכל זאת נמנע מהתחשב עם המציאות הנכונה ויהי למחמיר גדול בשאלה זו, מפני רצונו הכביר שנצטין ב„תורת הצרק והמשפט" ונתנהג „לפנים משורת הדין" שעי"ז נפיק רצון העמים. וכל זה בגלל המבט הגלותי „אז יאמרו בגויים". וביחוד מוזר מאד, שאותו האיש היודע גם לגלות טמירין ולעורר שאלות נעלמות, אותו האיש מצא לנכון להעלים עין מהדברים הגלויים וידועים לכל. המחבר שבא לטעון בשם „עם שלם" הנאחז בארץ „זה יותר מעשרים יובל", איננו נוטה כלל לבדוק מעט את זכיותיהם, בעת שבנוגע לעמו הוא הנהו מדקדק כחוט השערה. כל אלה שמכירים את הענין בלי דעה משוחדה יתפלאו על המחבר המזכיר, כי בא"י ישנם כשמונים אלף עברים ואינו מזכיר כלל, כי בארצנו ישנם עוד רבבות נוצרים. בכלל הננו מסכימים למחבר, שחסרה לנו סטטיסטיקה מדויקה על דבר כמות הישוב שבא"י, אך בדליכא ברירה עלינו להשתמש במספרים הרשמיים שישנם. על פי האחרונים נמצא כי 20 למאה מתושבי א"י אינם מחמדים, ועלינו להוסיף, כי גם בערי א"י ישנו ישוב העולה לשלש מאות אלף איש שרובם ערבים; נמצא כי חשבונו של מר אפשתין, ש„כשמונים למאה מהם (מהערבים; — ופסי) חיים אך על עבודת האדמה ומחזיקים בכל הקרקעות המוכשרים לאכרים וכו" — כל החשבון הזה נולד רק בדמיונו העשיר של המחבר, אבל במציאות אינו נכון כלל. אבל גם הערבים הנמצאים בא"י אינם אומה בת חטיבה אחת, כמו שממהר המחבר לכללם בחדא מחתא. הם מתחלקים לכתות ושבטים שונים, שלא רק שאינם משלימים אחד עם השני, אלא שלרוב גם יתגרו ויריבו זה עם זה*).

בדרום א"י שכיחים לרוב שני מיני ערביים: בידואים ופלחים, ובסביבות ירושלים נמצאים כפרים וערים שרוב ישובם או כל ישובם הם נוצרים. ולא רק שהנוצרים אינם מתאחדים לא עם הפלחים ולא עם הבידואים, אלא גם הפלחים והבידואים, ששניהם מחמדים, רחוקים אחד מהשני מרחק רב. כמעט כל הבידואים אינם יושבים ישיבת קבע כהפלחים, כי אם נודדים עם עדריהם ממקום למקום, משתמטים מעבודת הצבא ואינם משלמים מסי המדינה, מוקירים מאד את החפש ואינם מכירים גם את מנהגי הדת. בכלל הם חושבים את עצמם ל„מיוחסים" גדולים ואינם מסכימים אפילו לשאת בת הפלח לאשה. מפני זה שונאים הפלחים את הבידואים הגאיונים והמופקרים. אבל גם בין הבידואים עצמם אין שלום, ולעתים קרובות יתפרצו מריבות בין השבטים או בין משפחותיהם ודם לא מעט ישפך משני הצדדים, ואם הצד החלש אינו מקדים בעוד מועד לכפר את פני התקיפים, או לפנות לעזרת הממשלה, או להמלט על נפשו — סופו כליון ואבדון. גם בין פלחי הכפרים שכיחים לפרקים מדנים בין אחים המביאים לשפיכת דמים. ביחוד ראוי לציין כי בין הפלחים ישנו חלק גדול שבא לארצנו רק במאה האחרונה, וגם בנוגע לאלה שהקדימו להתישב בא"י, הוכיחו החוקרים שחלק ידוע מהם הם צאצאי היהודים הקדמונים. כל זה בדרומה של ארץ ישראל ותושבי צפון עוד יותר מגֻנָּים ונפרדים לכתות דתיות שונות. שם נמצאים מלבד הבידואים והקורדים הנודדים, גם פלחים נוצרים ופלחים מחמדים רבים. ושטח לא גדול בערך בצפון א"י, בישוב של איזו מאות אלפים נפש, מלא כתות דתיות הצוררות אחת את השניה. הכתה המרוניתית (מספר נפשותיה בכלל 350 אלף ורק כמאתים אלף יושבים על הלבנון, ויתר הנפשות נפוצות בסביבות סוריה) הנה מעין כתה קתולית, ואין שלום ביניה ובין הערבים המחמדים; בש' 1840 נלחמו עם התורקים וכעבור עשרים שנה נלחמו עם הדרוזים, ולולא התערבות ממשלות אירופא, כי אז הבריעו את כלם לטבח. כתת המטואלים (מספרם בא"י מגיע לרבבות אחדות) היא הכתה היותר אדוקית (שועיטית) שבין המושלימים. הם כל כך קנאים לדתם עד כי לא רק שיתרחקו מאחיהם הנוצרים, אלא גם לא יאכלו ולא ישתו מאותו הכלי שממנו אכל או שתה מחמדני שאינו נמנה על כתתם. כתת הדרוזים (מספרם בכלל כמאה אלף, רובם על מול־הלבנון וסביבותיו ובחורן; ומעוטם בגליל) משונה בזה, שרובם אינם יודעים בעצמם את עיקרי דתם המעורבת מנוצריות, מחמדיות ועבודת אלילים; אינם מלים את בניהם ואין להם תפלות וחגים וגם אוכלים חזיר (האסור לערבים). ואלה לא רק שיריבו עם המרוניתים ויתר הנוצרים. גם עם הבדואים יש להם תמיד מדנות וקטטות. אוליפנט ציין בזמנו: „במחוז גולן פוחת והולך מספר היושבים משנה לשנה לרגלי המלחמות שבין הדרוזים והבדואים וכל האדמה שיכת לממשלה[1]). גם ה' אי־ן בעצמו מזכיר אגב אורחא, כי הדרוזי „שנוא הוא לכל הערבים"[2]). גם ביניהם חזקה מאד גאולת הדם, ולכן מרבים שבטי הדרוזים להפיל חללים רבים גם מקרב אחיהם. הקורדים המשוטטים בא"י שיכים לכתה הסוניטית שאינם סובלים את המחמדים השיכים לכתה השועיטית. נוסף לכל זה ישנם עוד אלפי מהגרים (מלבד היהודים) שבאו הנה רק במאה האחרונה, ושעוד נשוב לדבר על אודותם. וזהי תמונתו של „העם א־ן! מר א־ן שהודה אמנם כי „הננו בורים גמורים בכל הנוגע ל... וכל ידיעותינו עליהם הן ידיעות מן השוק" כל כך ערפל על הדברים הידועים לנו מהערבים, חייהם ותנאי קיומם, עד אשר הנני רואה את עצמי נאלץ להזור על הרבה דברים, שאולי לא יהיו חדשים ביותר לקוראי.

הערבים מתחלקים, כאמור, לפלחים ובידואים. האחרונים הם הטפוס היותר טהור של הגזע הערבי והם הקדימו להתישב בא"י וביחוד בסביבותיה עוד משנים קדמוניות, אולם דוקא הם אינם נוטים לישיבת קבע; מלבד מספר קטן, שעלה בידי הממשלה התורקית לקשור אל מקום קבוע, בוחרים כלם לנדוד ממקום למקום ולחיות חפשים לנפשם, וישנם שבטים רבים, שכפעם בפעם ישוטטו לארך ולרחב א"י ועוברים גם את סוריה, ומשם ישובו לערב וחוזר חלילה[3]). ובכן אין ספק שמשבטים כאלה לא נשמע אותן התביעות והטענות שהמחבר מרבה כל כך להרעיש את העולם בגללם. האמנם עלינו לותר על כל עבר הירדן המזרחי, המחזיק אלפי מילים מרבעים של אדמה פוריה, אם שם נמצאים בס"ה (לפי דברי רֶקליו) רק כחמשה עשר אלף בדואים? היתכן כי נוכל לדרוש מהעם העברי, שלא יקנה לקנות אדמה בדרום א"י, מפנו שגם שם משוטטים עדין בדואים?

כשנפנה להפלחים נראה שעל פי שהם מדברים ערבית ומתיחסים למחמדים, אך חוקרים רבים מוכיחים כי על פי מוצאם אינם ערבים טהורים.

---

*) עיין מאמריו של א. חרמוני על התנועה הערבית ב„השלוח", כרכים כ"ה, כ"ו וכ"ז.

[1]) „ארץ חמדת" מאת נ' סוקולוב עמוד 140.

[2]) גם היהודים יושבי צפת סבלו לפני שבעים שנה מהתנפלות הדרוזים, כי שללו „את כל העיר ואין מושיע, וינצלו את צפת וידל ישראל". („תבואת הארץ" מאת יהוסף שורץ, עמוד ת"פ).

[3]) בזולי מספר („סוריה ופלישתינה" כרך ב' עמוד 126) כי שבטי הביד אים משוטטים על שטח יותר גדול משני מליון כרובעים מפרס עד מערב אפריקה".

חלק הגון מהם הם שרידי היהודים הקדמונים[1]. אחרי חרבן הבית השני נשארו עוד יהודים שהוסיפו לעבוד את אדמתם, אבל מחסרון חכמים ולומדי תורה שהלכו בגולה, גדול מספר הכורים בין יהודי א״י. על ידי זה הרבו להשתמד מזמן לזמן, ורק מספר ידוע הוסיף עוד להתקים מאות שנים גם אחרי החרבן השני, אף שהתורה הלכה ונשתכחה מהם. גם במאה הששית אחרי חב״ש, כשפרס לבדה את סוריה, התחברו אל הפרסים 26 אלף יהודים מהגליל. גם במאה השמינית אחרי חב״ש עוד ומצאו יהודים במספר רב בא״י, עד כי הכליף מֵרבן בקש מהיהודים, בברחו מפני אויביו, שילחמו בעדו. אך מהזמן שהופיעו הערבים בא״י הלכו היהודים הלך והכחד, כי מצד אחד, היו רחוקים מאחיהם שהלכו בגולה, ומהצד השני, לחץ הערבים הקנאים השפיע עליהן להתבולל בהדרגה בין הערבים שרכשו אז את הארץ. רק חלק ידוע מהיהודים המשיך את קיומו גם אחרי כן, עד כי בעלות הרמב״ן לא״י (1200 שנים אחרי חב״ש) מצא בדרום א״י יהודים שחיו חיי־רועים כערבים. בימי מסעי הצלב נכחדה שארית היהודים, שנמצאה בא״י ורק ברוך נס נצלה פלוגה קטנה של פלחים עברים בפקיעין ובשפע עמר, שהם צאצאי היהודים הקדמונים, ילידי א״י, והם מוסיפים להתקים עד היום הזה. עלינו להוסיף שרק הבדואים נקראים בפי תושבי הארץ בשם „ערבי", ולא הפלחים. וכן מוכיחים חוקרי לשונות הקדם, כי בשפה המדוברת בפי הפלחים בא״י נשארו עוד מלים עבריות, שאינן ידועות כלל בספרות הערבית[2]). בא״י נמצאים גם פלחים במספר לא קטן, שהם צאצאי נוסעי הצלב, והלק גדול מהם מחזיקים כעת בדת הנוצרית*). (עוד יבוא). ופסי.

ש. י. שורצבורד.

תלוש

א.

כיון שרגליו של שפירה נעשו כבדות, ראשו סחרחר ורשת גונים של כל המינים פורשה על עיניו — החליט ללכת הביתה ויהי סה.

ובבית, יודע הוא למפרע, ימצא עכשיו את כל החבורה, שעל פי מקרה איקלעה לאותו מרתף ובהמשך הזמן יתהוו בו אותם תיחוסים ההדדיים שעתים מתחדדים ועתים נעשים קהים; עתים מגיעים לאותתה הנקודה הרותחת, שרגע חושב אתה כי הר געש נכון להתפוצץ ולהריק מקרבו לבה, ברקים ואש פלדות; רגע — והלקיו יתפוררו כאותו ההבל, שחלקיו משתוקקים להפרד איש באחיו; ועתים מגיעים למצב של הנחות הדדיות של גודל נפש ורצון כביר להראות יתרון־רוח ויתרון טוב לב של אחד על חברו. כן הולך הדבר וחוזר, חוזר והולך . . .

אלא שביחס אליו לא הוברר עוד הדבר כראוי. ברי לו, ששנאתם אליו עולה על השנאה, השורות ביניהם גופא, פי שבע. זה כחדש ימים שאדם זה הולך ובא ביניהם, ועדיין לא עלה הדבר בידם לעמוד על אופיו. כל כמה שלא השתדל ר׳ יוחנן השדכן להריח בו ולתהות על קנקנו, כל כמה שלא השתדל למשוך אותו אל שיחתם — והדבר לא עלה בידו.

בדיעבד לא איכפת לו כלל מה שהוא שקוע כאן בבצה זאת. עד עכשיו לא יכול להסתכל היטב אל הטפוסים השונים שבחיים. תיתי לו שבמוחו קבלו כולם צורה קבועה ומתוחמת, אם כי ידע אותם מתוך הספרים גרידא; אלא שכאן הם מבליטים את אופים בתבנית יותר מסוימה ומשמשים בתור דוגמאות למינם שלהם.

ר׳ יוחנן . . . יהודי בריא זה שיש לו הנאה מרובה ממה שהוא קובע תחומים למדרגת ידיעותיהם ומדותיהם הטובות של כל אחד מאנשי המרתף; יהודי גבוה ועבדקן זה המדַבר „לשון קודש" בשגיאות גסות ותובע תדיר מכל חברי המרתף שיתיחסו אליו ב„דרך ארץ" ובכבוד מיוחד וקורא לכל אחד ואחד „עם הארץ" בהטעמה המגדלת ברגע זה אישיותו ובר־סמכיותו למעלה שאין גדולה הימנה — מתפקע ממש מקנאה, בראותו את חיות הציר הצעיר מתרפק על בעלת הבית בת החמשים, ששערות כסף לבנות עוטרות כבר את מצחה — חובקה ומשעין את ראשו על חזה.

— ציר הוא! כסבור אדם זה שאין דומה לו בעולם האומנות! שכור נבזה הוא! המתגולל בכל המרתפים ובבתי המרזח. כלום אודיסת חסרת שכורים? על כל צעד ושעל נפגשם . . . לוא היה ציר כדבעי לא התאכסן בכאן! אמנם ראש ליפאי לו ו„השד לא חמפרי" עדיין, אלא שהאיש גופו אינו ראוי גם לאכילת כלב...

אליבא דאמת הרי מופרך הדבר מעיקרו: יהודים בעלי פאות ארוכות וחסידים שאין דוגמתם נותנים לירבעם־ בן נבט זה החוטא ומחטיא את הרבים לציר את דמותם ודיוקנם על חבר!

יושבת לה כנופית החסידים בצוותא חדא, מכמכמת לה ומנגנת נגוני הרבי השונים; יושבת היא ושותה יין, שכר ויי״ש על פי סוד...

יודע הוא ר׳ יוחנן מה שוכין לו שלא בפניו . . . ברי לו שמרננים עליו כי אוהב הוא את הטפה המרה... אלא שיש לו נמוקים בדבַר: חדא שעל פי מצות הרופא היא שותה מעט יי״ש ושנית, שבלאו הכֹי אי אפשר. הגע בעצמך! אדם יוצא ובא בבתי הגבירים. ודאי לו שאותם הגבירים מתיחסים אליו באהדה יתרה. וכלום אפשר הדבר שלא ישתה כוס יי״ש בביתם? ולא עוד אלא שאם לא יצית להם יעורר עליו חמתם. מה אין בר נש עושה משום פרנסה? אמת, חוטף הוא יותר מן המדה, אלא שהתכרת לא יגינה . . .

יושבת לה אותה הכנופיה ומשתכרת. מלבינים הבקבוקים ומסמיקים החסידים ולהיפך. בכל פעם שיצר הרע של שכרות וסבאון מעורר בהם את התאוה למשקאות, הם, כמבוישים ביניהם לבין עצמם, מתחילים לבקש איזו אסמכתא לשכרותם: חוגגים הם יום הולדת בת פותיפרע; חוגגים הם יום הולדת לוט, אביהם של השכורים; חוגגים הם חגיגות יום יום והם חושבים א ו ת ו, את ר׳ יוחנן לשכור . . .

אלא שהוא מבטלם בלבו: כלום כפיהם הוא חי? אמנם פעמים שהם מקניטים אותו יותר מדי; פעמים הם מכעיסים אותו באופן שאין למעלה הימנו, אלא שבלבו היא מקרב אותם אל עצמו. סוף סוף יש איזה דבר כללי ומשותף ביניהם.. כעסו עובר אז לגמרי והוא מסב קצת אל שלחנם מבלי משים ויש שמכבדים אותו אגב אורחא בכוס שכר, שבדיעבד אין הוא מסלק את ידיו כלל ממנו אף על פי שהוא עושה את עצמו מסרב קצת לכתחלה...:

וכך הולך הדבר וחוזר, חוזר והולך . . .

דומה לו לשפירה, שכל אותם החסידים הבאים יום יום אל המרתף, ר׳ יוחנן השדכן, רוזה ה„אקסטרינית", זילברמן מנהל תחשבונות ב„עזרת חולים" וה„אשה הצעירה" (כן קוראים לה), הדוחה את נסיעתה מיום אחד לשני, שהספיקו להתאייב ולהתפיס, להתפיס ושוב להתאייב כבר אינם סובלים שתקנותו היתרה ומבטי עיניהם כאלו אומרים לו: — עד מתי?! הסר המסכה והיה אחד מאתנו!

ודאי לו שכל כמה שיוסיף לשמש להם בבחינת סוד, בה במדה יגרה ויגדיל את תאבונם להתקוטט אתו, לשתף אותו אל עניניהם ולדעת את ה„סך־הכל" שלו, את היוצא מזה . . .

ביחוד שנוא לו מבטת הזועם של רוזה ה„אקסטרנית". . . כמדומה לו שהיא קוראה לו שלא בפניו „אנכויי".

יודע שפירה על איזה שדה נתבשלה הפטריה הזאת! בתולה זאת, שבעצם הדבר, אינה כעורה כל כך, אלא שבגרותה חותך את העין במדה מרובה. ודאי לו שבוּרוּת לחתנים היתה... עכשיו היא כבר מתחרטת על הדבר, אלא שכבר עשתה מעשה... יושבת היא בכאן במרתף ויש לה השבונות תדירים את בעלת הבית, את זילברמן מנהל־החשבונות וגם את החסידים המלווים לה פרוטות עד הפוסטה הקרובה לבוא... תמיד היא לוה ומסלקת... תמיד היא עורכת סדר־למודים: היום כתיבת הארץ וחשבון, מחר הנדסה והרצאה. כן היא מבלה כל ימיה ואינה מתלמדת כלום.

ודאי לו לשפירה שהיא כותבת הביתה שקרים וכזבים: מתלמדת היא בכאן — באופן אי־דוגמאי. באוגוסט הבא ודאי שתבחן ותקבל תעודת בגרות. בנתים היא קוראה כלכלה מדינית וכו׳ . . .

ב.

עכשיו יש לו החלטה ברורה: הוא לא ירוץ שוב ממשרד למשרד להציע שרותו. הוא ישכב פה על הספה ולא ינקוף אצבע באצבע.

אמנם בעלת הבית תובעת הימנו זה כבר שכר מלון, אלא שהוא כבר הורגל לכך. ודאי לו שלהבא לא תהיינה עוד תתביעות בניחותא — עכשיו תתחיל לדבר אתו ב„טון" אחר ובהטעמה אחרת.

בכיסו ישנם עוד עשרים קופיקות. היום לא יאכל כלום ואם תציקהו בעלת הבית ותדרוש שכר לינה יתן לה את הפרוטות האחרונות...

שכוב שכב כל אותו היום. התאבון נסתלק הימנו לגמרי. במוחו — ערבוביה גדולה. נדמה לו שהוא תפוס בבית כלא. הדבר יהי כך: היום בערב ישאר בחוץ.

---

[1]) גם ה׳ א־ן מעיר: „שהרבה פלחים הם נדחי עמנו ופליטיו, שהתבוללו בעמים בימי הרדיפות וההרבנות".

[2]) „פלשתינה ההווית" מאת י׳ בולקינד עמוד 141.

*) **תקון טעות**: ב„הערת המערכת" למאמר הזה, שבאה בגליון הקודם, נפלה טעות המסרסת את ההערה: במקום „אופי פוליטי" צריך לקרא „אופי פולימי".

הוא לא ישוב הנה לגמרי. חשוטרים יקיפוהו ויוליכוהו ביתה הסהר. שם „יבחנו את כשרונותיו״ ואחר כך „ישלחוהו כפועל בטל...

בערב, כשנכנס זילברמן, ותיקו תחת זרועו, מתחיל בין שוכני המרתף הפטפוט הארוך, שנמאס כל כך על שפירה.

רגע — והוא כבר בחוץ.

— נכנס, זהבי? בא הנה!..

— עשרים קופיקות לי... — נזרקות המלים מפיו.

— התשמעו? ה„ילד״ הזה חפץ להכנס בעד „עשרים״? ח, ח, ח!...

והוא רץ הלאה.

ג.

כשהוא מהרהר עכשיו בדבר הוא מוצא כי הוא משולל רצון ובסוס עצמי; בחסרונו זה משתמשים אחרים ומפיקים ממנו תועלת.

כמדומה לו שבזמן קצר כבר הספיק לחיות בכל אלה המצבים הנמוכים בחברה, השוללים מאת האדם את כל ברקו, את כל זהרו שהיה לו לפנים...

ולאזנו מגיע קול-מצלצל של איזו אשה, הקוראת בפניו שעור: איך צריכים להעמיד את המיחם.

ואין הוא מבין איך יכול לסבול את כל זה. איזו אשה פתיה עושה בו מה שהיא חפצה. והוא עושה הכל. גברא דנשי קטלוהו! איך שתק כל אותה העת, מבלי זרוק מפיו אף מלת מחאה אחת?

ולא עוד אלא כשבא הערב והאשה הזאת מרגישה כי הוא — איזה גוף מיותר ימלא חלק מחלל ביתה, היא לוחצת באיזה כפתר ונכנס השוער ומרים שאון ורעש.

— אי אפשי בך!

ת — עו — דה!

והוא בחוץ.

ואם הוא נצרך לה לאיזו מטרה אז זה השוער גופו נכנס ויוצא ואינו מותח בידו ואינו מרגיזו כלל וכלל...

ויש שהוא עומד בסוף שורת הנוסעים במסלת הברזל ומחכה. פתקאת-מסע הוא לוקח בשבילה... נוסעת היא לאיזה מקום והוא עומד שעה שלמה מבלי דעת: למה, כיצד ואיך איקלע לכאן? שולחים אותו והוא הולך! תלוש הוא מקרקע שלו ומשמש כלי לצרכי אחרים ולרצונם...

ד.

ושוב הוא חוזר לאותו המרתף; ושוב הוא שומע את הקטטות והרכילות...

אלא שעכשיו הוא רואה דבר אי מחכה כלל! רוזה ה„אקסטרנית״ יושבת ומשננת את כתיבת אירופה.

וגחוך מר מרחף על שפתיו. האפשר ש ה ו א יביט בקרת רוח על זה? הן זאת היא חולשתו, שאינו יכול להסיח לגמרי את דעתו מן הלמודים שהיו לו לזרא, ומן הנמנע הוא אצלו שלא לשאול ולבחון מי שהוא, אם רק ספר למוד בידו.

וביחוד — כתיבת־הארץ. מנעוריו שנן את שמות הערים, הימים וידע על פה גבולות כל ממלכה שבחמשת חלקי התבל. בהמשך הזמן קנה לו שלמות גמורה בחכמת זו. ועכשיו יביט בשויון רוח על „אקסטרנית״ זו המשננת במכונה את כל דף ודף מספר הלמוד.

וסובב שפירה והולך. כל כמה שאינו משתדל לעצור ברוחו ולבלי שאול — הכל לשוא. איזה כח טמיר דוחף אותו והוא, מבלי משים, אומר להקיל למתלמדת להתרכז במפה מבלי שנן בעל-פה. לפי דעתו צריכים רק להבין את המפה ותו לא.

— במטותא. המותר לי לשאל אותך איזה דבר?

— ברצון טוב.

והוא מגבב שאלות על שאלות. כמה איים בים זה? כמה נהרות נופלים לים השחור? כמה לים התיכון? איך נוסעים מאודיסה ללונדון? וכו׳. הנבחנת מתבלבלת ואינה יודעת מה להשיב.

כמה אין הוא סובל את השנון לגדולים. נותנים למתלמד חתיכות־חתיכות של דבר שלם ואינם מראים לו את הדרך, כיצד אפשר וצריך לאחה את הקרעים: איים לחוד, ימים לחוד ונהרות לחוד.

לו יש תכנית אחרת לגמרי אלא שאינו סובל את הלמוד לשם שכר. חולשה יש לו שאינו יכול לקיים את התנאים המותנים אתו; ומשום הכי אין הוא רוצה להיות מורה. הוא מוצא את עצמו אי-מוכשר להיות מורה ולהונות את הבריות. מסוגל הנהו רק לדבר אחד, וידיעותיו מצטמצמות רק בזוית אחת.

סוף השעור; שפירה מתחיב להורות לרוזה כתיבת-הארץ והיא צריכה לשלם שכר לינה בעדו...

ה.

תינח לינה — מזון מנין?

אלא שהוא אינו דואג לזה כלל. רוזה חולקת לו קמעא מסעודתה ותנהו עכשיו בבחינת תינוק הצריך לאמו.

תיתי לו שמצא את עצמו מקורב מאיזה צד לרוזה; התחילה רוזה לדאוג בשבילו ותמציא לו איזה שעור.

דומה לו שכל הכרך ממלא בתבות נה תעשיות קנים קנים, זכר ונקבה; „אקסטרנים״ ו„אקסטרנות״, „גימנזיסטים״ ו„גימנזיסטות״, רכבים ושפחות, שוערים וכובסות...

מונע הוא את עצמו עכשיו מן הרחוב. לא הרי הרחוב של עיר גדולה כהרי הרחוב של עיר קטנה; חסרת היא כל טעם יהודי: יש לו פעמים איזה רצון לטבוע מעט בטיט, וסביבו רק אבנים, זו בצד זו, זו בכתפה של זו; אבנים בולטות ואבנים שוקעות... והאנשים? אל שבשמים! שקועים הם תדיר בדאגות ואין להם מנוחה עולמית. דומה לו שאיזו יד חזקה הפילה אותם אל התהום הזה, והם מטפסים ומטפסים לצאת ממנו אלא שאין הדבר עולה בידם.

והוא מונע עכשיו את עצמו מן הרחוב לגמרי ורוזה דואגת בשבילו.

תקיע הוא כאן במרתף. מה הביא אותו הנה? למה ובשביל מה? למי יש צורך בו? מה לו התם ומה לו הכא? תלוש הוא ומחוסר קרקע...

מיכה יוסף ברדיטצבסקי.

לארץ אבות*).

(זכרון)

לא ידעתי את נפשי; בה„חדר״ לא עסקני למודי ודיני ירושה ושבועות היסת לא תפסתי. ויחרפני רבי ויאמר עלי: ראשו של זה קבור בא״י של יהושע שו״ב.

ויהושע שו״ב החל להשתמש עתה במעשה דיני ממונות של הפוסקים. — הוא חפש אחרי שו״ב למכור לו מחצית החזקה שלו, ויתקוטט וידון עמו השו״ב הצעיר על אדות זה; וזו היתה לו הפעם הראשונה בחייו, כי בא במגע אהבת־הקיום של בני אדם. באו בניו וחתניו לוקחי בנותיו, שכבר היו להם בנים, ובקשו ממנו הירושה בחיים; והוא צריך להגן על עצמו, כי ידע, שלא טוב ללכת אפילו לארץ הקודש בידים ריקנות... כפרי אחד, שבקש להתישב בעיר, בא ונתן לו בעד ביתו מאה וחמשים רו״כ במזומנים; כל העולם בטולגה טוענים, שתבית שוה מאתים, ועם כל זה כל מי ש„רוח אנוש״ בקרבו הלך אל בית יהושע נתן לקנות — הללו לשם מציאות סתם, והללו אולי גם ברגש סתור, להעמיד איזה דבר בביתם לזכרון ההולך לארץ הקדושה... כה רבו הקונים, ונדחף האחד בצד רעהו להשיג איזו שארית: ועלה לזה מנורה של נחשת, לשני מחבת ברזל-עשת; לזה חבית של פסח, ולזה קדרות נחשת עגולות וגדולות, על פי הנוסח הישן. — ומה מאושר היה שלמה יחיאל הכרסני בעל „מקום״ במזרחו של בית המדרש, כשעלה בידו לקנות את ההדס של השו״ב להבדלה. ו„בעל בית״ פשוט אחד, שעשרים שנה רצופים הלך לתום דרכו ולא עשה דבר מה, שימשוך עליו את עיני הבריות, קנה לו את המנורה של חנוכה בעלת שמונה קנים, ובדופן המנורה מעשה רשת עם שני אריות נושאים כד של שמן.

ובלילה ההוא חלמתי, שהנה יהושע נתן עולה בשערי ירושלים ועמו רבים מאנשי השרון ומובילים הם פר בן בקר לקרבן, והחליל מכה לפניהם. מעברי החצרות והבתים דולקים נרות של חנוכה, והכהנים והעם, סגנים ואמרכלים, באים לקראתם וקוראים: אחינו, אחינו, בואכם לשלום! — — — —

ופתאום — התהפכתי על צדי — והנני במדבר גדול ונורא, הולך אני בערמות חול ולמעלה שמי נחשת; ואני נושא כד ובו מעט מים. ואשא עיני וארא עני רוכב על החמור ורגליו יחפות ויקרא אלי מרחוק: גשה נא נער והשקני מכדך; ואגש בפחד נסתר וארים בידים רועדת את הכד, ויפול הכד וישפכו מימיו. ואצעק ואיקץ. ואבי עומד על יד מטתי והוא אומר: משולם, הגיעה עת תפלה של שחרית. ואקום וארחץ, ופני לא היו לי עוד...

וביתו של יהושע נתן התרוקן כלו. רק השלחן היתום נשאר, ותחתיו היו מונחים צרורות, צרורות, של כרים וכסתות, שזכו ללוות את בעליהם לאדמת ישראל. וישים יהושע את בגדו שלו עליו, נטל מקלו העב בידו והחל לסובב בעיר, להפרד מעל בני העדה. ובכל מקום בואו, הגישה לו עקרת תבית ממתקים ומעט י״ש בכוס קטנה והיה נותנת לידו חשאי פרוטות של כסף, כאשר נותנים לחתן „מתנת הדרשה״ בטרם יעזוב את העיר... „יקח את הפרוטות ויתפלל שם עבור הנשמות הנשארות בכאן״... ועל לחיי בעלת לב-רגש נראות גם דמעות כשרות, האל הרחמן יספרן וימנן!

כה הלך יהושע נתן שבוע שלם מרחוב לרחוב ומבית לבית; וחברת נערים מלוה אותו. הוא לא פסח אפילו על בית אחד ויבקר את כל בני העיר מקטן

*) סוף מגליון העבר.

ועד גדול, מדל עד עשיר; וגם לבית אלמנות עניות סר, ואפילו למעון דבורה מתקנת-השקים נכנס.

דבורה גרה בבית שפל במורד העיר על יד הנהר. ולה בן שסר סורו ובת אחת חולנית, שזה עשר שנים לא הניעה יד ורגל, ושוכבת על המטה. — צהרים היה. השמש עמד ברום רקיע ונזרקו הקוים בשטח המים הרחב, וחזרו ונוצצו בחלונות הקטנים של חדר החולה. ובמכסת הלבן, הפרוש על גבי הגוף הסובל, נכר שרחץ וטהר בידים עסקניות. ויפתח יהושע נתן את הדלת, ותקם לקראתו דבורה, שישבה בפנה ועסקה במלאכה, ותבקשהו לשבת. זה ימים רבים, שלא צעדו רגלי איש חשוב כזה על מפתן ביתה; והנה יושב השו״ב על יד שלחנה סמוך למטה, שבו אבדה תקותה. עתה עוד תראהו כאן, ולמחר ילך ויעלה ירושלימה מקום המלך דוד, שאת כפרו „התהלים" היא יודעת כלו. בחדר — דומיה, האם נאנחת והבת מונחה כאבן, ותרופה אין. ויקם יהושע וישען על מטהו ויסתכל בפנית החורים של החולה. הוא בקש לומר לה איזה דבר; והאם רמזה לו, שאין לה כח הדבור. צער הימים והנפשות, חזות החיים הקשה התאחרו באותם רגעים להמיה מסותרת ולתפלה בלי אומר.

ולו נכנסה עתה רוח אלישע ביהושע והיה מרים משענתו וקורא ואומר: בשם אלהים, רוכב ערבות ובשם עבדיו הנביאים שנבאו בארץ, אשר אני עולה עתה אליה, אני מבקש להתיר חרצובות הנפש השובבת הזאת, כי אז אולי פקחה עיניה וקמה והיתה כאחד האדם. משעת-רצון כזו קראתי בספר נפלאות אחר! אבל יהושע לא אמר את הדברים האלה וקם ללכת. ותרא האשה, כי בסגרו הדלת תאפס לה כל תקות בחיים ועולמה יחשך עוד יותר בעדה, ויתנוצץ במוחה רעיון, ותאמר: המתן נא מעט, רבי יהושע! ותרץ הפרוזדור ותתפוש את התרנגולת האחרונה שלה, שפטמה אותה לימי-החג, ותבוא ותאמר: ישחט נא כבודו עוף זה בידיו, שבקרוב תמשמשנה דלתות ירושלים, ואכשרה ואבשל ממנה מרק לבתי; אם על כבודו טוב, אלך העירה ואביא את סכין-השחיטה. ויאמר: טוב, אעשה כדבריך. ותקשור דבורה רגלי העוף ותביא אפר ושטחה לפני הפתח, ותרץ העירה ותביא מאכלת ותמסרנה להשו״ב. ויוציא הסכין מנרתיקו ויברק ויעביר חדו על צפרניו וימצא אותו טוב וכשר, וירם את התרנגולת, שהיתה מונחה ומסתכלת בחרדת-מות בחלל העולם, הרכין צוארה וימרוט איזה נצות ויברך על השחיטה ויעביר את המאכלת, ויקלח דם פרץ מגרון התרנגולת, וישליכה יהושע, בעודנה מפרפרת לארץ וכסה את הדם באפר.

שחיטתו זו היתה האחרונה בממלכת הדמים שלו, משך חמשים שנים רצופות.

והנה בא היום המוכן ליציאה. דוב אריה השמש ועסקן העיר, מקצת לץ ומקצת בעל־תשובה, עמד בבקר ודפק על החלונות כבימי הסליחות: קומו והכונו יהודי טולנה ללות את השו״ב שלכם לארץ-ישראל! בכל בית ובית אצו ורצו מחדר לחדר, בלעו את תפלת הבקר, ומהרו בהסעודה של שחרית. לתלמידים נתן חופש מהחדרים, הסוחרים נפנו מעסקיהם, ורבים מהחנונים עשו מעשה, שלא בנקל עושים אנשים כמותם: הם סגרו חנויותיהם "ביום חול!

ועל יד בית יהושע עמד מחנה של אנשים. עומדים גדולים וקטנים מכל המינים: נערות, שפחות נושאות יונקים על זרועותיהם, וגם ערלים סתם מעוטפים באדרות-שער לבנים נצבים ומתבוננים בחזיון יחד את היהודים. עגלה כפרית גדולה רתומה לשני פרים עמדה בתוך, ועליה מעונים הכרים והכסתות ושקים עבותים מלאים כלים שונים, וגם המטה באים לארץ. —

ויצא יהושע לבוש שחור נוצץ, ועיניו מלאות; וינשק את מזוזת בית הגלות. ותצא אחריו אשתו הזקנה מעוטפה ירוק. ואחריהם צעדו הבנים, החתנים, הכלות והנכדים; עמהם אבי הרב, חזן העיר, שאר כלי הקדש והגבאים, ועוד אנשים חשובים רבים עם מקלותיהם בידיהם. וישרק הערל להשורים ויניעו רגליהם ותתנודד העגלה וכל הכבודה.

והמחנה המלוה הולך הלך ורב. הנה שועי העיר זקניה, נגידיה ובעלי בתיה. עמהם האומנים ובעלי מלאכה, עגלונים וקצבים נושאי סבל ועובדי עורות, נערי החדר ונערים סתם מקיפים את כל השירה. וההכון צועד לאט לאט אל הרחוב הנכונה, עד כי באו שער העיר; ובכל מקום היוצאים עוברים, עומדים הנשים ונשקפים מעל מעלות הבתים מחלונות. כל עין צופיה.

יום קיץ היה בשלהי ירח מנחם אב, ירח שבבואו ממעטים בשמחה ובו נזכרים בני אדם מישראל, שנזופים הם למקום, כי נחרב הבית; אבל אח״כ תבוא תכף קריאת „נחמו, נחמו עמי!" ותזרח הישיבה בארץ הגולה להיות ישיבת קבע, הכל נשכח, — .

ובמחנה הזה הכל נזכר. רגש געגועים של דורות רבים קם ומלא נפשות כולם; ולב המלוים כאיש אחד נטוי להארץ הקטנה שם בקרבת המזרח, שאחד מהם הולך עתה אליה. שכח כל אחד את ביתו ונחלתו, שכח את צרכיו; ובעמוד העם כה בשער העיר, נעליהם על רגלם, כובעם על ראשם, מעילם על שכמם ומקליהם בידיהם, ולו נשמעה הבשורת המבשר: בא הגואל! כי אז הלכו הלאה, הלכו יחד את יהושע אל הארץ ההיא, והיו מניחים את ביתם ורכושם אחריהם...

וישרוק הערל עוד הפעם. ויעלו חזקנים בעמל על העגלה, ויגעו תשורים — ובלב האדם סביב דוחק נפש. — ואני, שלא חדלתי כל היום להתחזק ברגש, כי עלי לעלות את האנשים האלה לארץ, בקשתי בחשאי לאלהי הרוחות כי ימחני מספר אבי ויעשני כמעט קט לנכר יהושע, לנכרו האהוב. שממנו לא יפרד ויקחני עמדו אל הארץ הקדושה.

לא יכולתי עוד לעמוד על רגלי, מרוב סערת לבי. עד הרגע האחרון עוד האמנתי, כי יבוא חנס, אקפוץ על העגלה ואסע, אסע עם העולים. וכראותי את עצמי עומד למטה, והעגלה עם ההולכים לארץ ישיאל כבר נתקה ממקומה ויעברו כבר דרך השער, לא יכולתי עצור עוד ברוחי ואצעק בקול: יקחני רבי יהושע אתי לארץ אבותינו, ואם לא מת אנכי!

וזרם דמעות התפרץ מעיני. ויבכו העומדים סביבי, ויבך כל המחנה עמדי: ציון הלא תשאלי לשלום אסיריך. —

כִּי הַב ?

אָמַרְתִּי לָךְ: בּוֹאִי — — וְאַתְּ לֹא חָפַצְתְּ וּמָרִית,
וּבְמֶרְיֵךְ הַקָּשֶׁה לְסַבֵּל אָז אוֹתִי עָשִׂית,
הַנּוֹשֵׂא אֶת קְלוֹנֵךְ — —

וַיֵּצַר לָךְ לַעֲזוֹב בֵּית-אִמֵּךְ לָנֶצַח וּנְדוֹד . . .
וַתִּמְעַט לָךְ זֹאת וַתְּלַבִּי עוֹד בִּי אֶת הַיְקוֹד
בִּצְנִיעוּת־יְגוֹנֵךְ.

וּלְבַדִּי יָצָאתִי לְבַקֵּשׁ אֶת אֵלִי שֶׁגָּז —
וַיִּפְגּוֹשׁ בִּי רוּחַ אַכְזָרִי וַיִּלְחַשׁ לִי רָז,
כִּי הוּא נָפַל חָלָל — —

נַעֲרִירִי נוֹתַרְתִּי: שְׂרוּף-מִקְדָּשׁ וּגְזוּל-אֱלוֹהַּ . . .
וַאֲנִי הֲלֹא אָמוּת כָּמֹהוּ מִבְּלִי הַשְׁאִיר-מַה
לְנַפְשִׁי לְשָׁלָל.

וְסוֹבֵל אָנֹכִי מִנְּעוּרַי לַחִנָּם, לַחִנָּם . . .
וְרוֹאֶה אָנֹכִי שָׁמַיִם וְאֵינִי מְבִינָם:
לָמָּה הֵמָּה תְלוּיִם ?

וְחוֹדֵר מַבָּטִי לִתְהוֹמָם — וְהִנֵּה הוּא רֵיק . . .
וּלְפָנִים הֶאֱמַנְתִּי, כִּי אֵלִים יְשֵׁנִים בְּחֵיק
הַשָּׁמַיִם הַגְּלוּיִם!

וְנִכְמְרוּ רַחֲמֵי בְּנֵי־אָדָם וַיִּתְּנוּ לִי אֵל,
שֶׁנִּבְרָא מִתֹּהוּ־לַתֹּהוּ וְנוֹלַד מִצֵּל
הֶחָלָל הַדּוֹמֵם — —

וְנִשְׁבַּע אֲנִי לָךְ: כָּל תְּפִלָּה לֹא אֵדַע אֶל זֶה,
שֶׁנִּבְצַר מִמֶּנּוּ לִשְׁמוֹעַ וּלְהָבִין אֶל-פֶּה,
וְלֹא לְהִתְרוֹמֵם . . .

וְכָל תְּפִלּוֹתַי הַיְתוֹמוֹת נִקְפְּאוּ בַּלֵּב:
אֵין מִי אֲשֶׁר יַאֲזִין לָהֶן וְגַם יָחוּשׁ הַכְּאֵב,
וְיָקֵל לִי אוֹתוֹ.

וְהָיָה בִּשְׁאֹל אוֹתִי-אָחִי הַצָּעִיר: הַאִם
לֹא תוּכַל הַצִּיקָן כִּלְפָנִים לִפְנֵי אֱלֹהִים? —
מָה אוּכַל עֲנוּתוֹ?

וּבְעַרְבֵי־שַׁבָּתוֹת, בְּהַדְלֵק הוֹרָתִי הַנֵּר,
וְרֶטֶט יִזַּעֲזַע נִשְׁמָתִי וְאָחוּשׁ, כִּי גֵר
אָנֹכִי בִּסְבִיבָה —

אָז כּוֹבֵשׁ אָנֹכִי אֶת פָּנַי וּמֵלִיט בַּכַּר:
בַּל יַבִּיט גֵר־שַׁבָּת וּבַל יַחְשְׁדֵנִי, בְּזָר
לְאִמִּי הַחֲבִיבָה . . .

וְשָׁב אָז אָנֹכִי אֶל עַמִּי וְלָאֵל זֶה הַגּוֹי,
וְשׁוֹאֵל בְּאוֹרָיו־וְתֻמָּיו: הֲיֵשׁ לַאדוֹנָי
עוֹד מָקוֹם בִּשְׁבִילִי?

קִנֵּאתִי בָּהֶם הַמְאֻשָּׁרִים, מְכַשְּׁפֵי־הַחֲלוֹם,
הַמַּרְחִיף לִפְנֵיהֶם אֶת רוּחַ הָאֵל עַל הַתְּהוֹם...
וְלִי מַה, וּמִי לִי?

וְאַתְּ לֹא הִקְדַּשְׁתְּ לִי מִגַּנֵּךְ גַּם פְּרָחִים לַזֵּר,
לָנִיחַ עַל קִבְרוֹ שֶׁל כְּרוּבִי, שֶׁגָּוַע בְּלִי־שְׁאֵר,
וּלְשִׁכְנוֹ אֵין דּוֹרֵשׁ — —

וְהָיָה כִּי תִרְאִי אֶת אָבִי מְבַקֵּשׁ אֶת בְּנוֹ,
הַגִּידִי לוֹ, אָחוֹת, שֶׁיָּצָא זֶה־כַּמָּה מִפֹּה —
וְאֵין לוֹ עוֹד יוֹרֵשׁ! . .

וּפְתָנִים מַפְרִישִׁים בְּחָזִי — הַגִּידִי: מִי הֵם?
הַעֵינֵי הָאֵלִים הַמֵּתִים, אוֹ עֵינֵי הָאֵם —
אוֹ אוּלַי צִפְעוֹנֵךְ? . . .

בִּקַּשְׁתִּי בָּךְ מִפְלָט — וְאַתְּ לֹא חָפַצְתְּ וּמָרִית,
וּבְמָרְיֵךְ הַקָּשֶׁה לִסְבֹּל אָז אוֹתִי עָשִׂית,
הַנּוֹשֵׂא אֶת קְלוֹנֵךְ . . .

ברלין. ש. פינסקי.

ד"ר פ. ליפשיץ, מורה פרטי באוניברסיתה בברן.

ה„ליברליות" הכלכלית ושאלת היהודים.

רגילים אנחנו לשמוע: ה„ליברליות" הכלכלית פשטה לנו, היהודים את הרגל. אחרי אשר השקענו הרבה כחות במלחמת החופש המדיני והכלכלי לא נמלאו תקוותינו משטה כלכלית זו. ככה, מחליטים רבים, יהיה חלקנו גם כשישתרר סוף־סוף המשטר ה„סוציליי". מצב החברה ישתנה לפי אותה ההשקפה, אשר נקבעה על ידי מחזיקי התורה החברותית („הסוציליסטית") מצב היהודים לא ישתנה לטובה. כזה למדתנו התפתחותה של ה„ליברליות" הכלכלית. אם נכונה ההשקפה הזאת או לא — זוהי שאלה אחרת. כעת מענינות אותנו שאלות אחרות: מדוע פשטה לנו ה„ליברליות" הכלכלית את הרגל והאם פשטה „הליברליות" הכלכלית את הרגל רק לנו? השאלות הנכבדות האלה צריכות ברור ופרוש. באשר על ידיהן, אפשר יעלה בידינו, לגלות עוד צדדים אחרים בהשאלה „הארורה", שאלת היהודים.

מה היא ה„ליברליות" הכלכלית, חוקיה, תוכנה, ילידתה, מגמתה, תנאיה ומקומה בחיים המדיניים, הכלכליים הצבוריים והתרבותיים? את התנאים, אשר לרגלם נולדה ה„ליברליות" הכלכלית, הננו מוצאים בימי המעבר מימי־הבינים לתקופה החדשה. כל החיים החלו להשתנות אז. עד הנה חי האדם על פי עיקרי האמונה של ימי הבינים. החיים בעולם הזה היו כמין פרוזדור כדי להכנס לטרקלין של „העולם הבא", כלומר אמצע ולא תכלית כשהיא לעצמה. נקל להבין—לפי השקפה זו—כי לחיי העולם הזה לא היה ערך מיוחד. לאט לאט נשתנה הדבר: על ידי תנאי החיים החדשים, ביחור הודות לתגלית אמריקה, מלאכת־הדפוס, הדרך להודו המזרחית, התפתחות הערים והמסחר ותולדות הפילוסופיה החדשה החלה ההשקפה הישנה להתמוטט. הבקרת הפילוסופית החדה והעמוקה מצד זה והפילוסופיה הנסיונית מצד השני, החריבו אחד אחרי השני את העמודים הבלים של העיקרים העיוניים, שעליהם נשענה ההשקפה האמונתית. אם הכל תלוי בהנסיון, ובאשר רק הנסיון הוא קנה המדה היחידי והמקור האחד של הכרת האדם והעולם — אז אין להפילוסופיה המתרוממת מעל חושי האדם כל זכות קיום. האמונה, הסנוף הדתי יחד עם „חלק לעולם הבא" נגרשים ע"י השקפת העולם החדשה ומפנים לה את מקומם. העולם הזה מתגלה ברוב אורו והחיים הכלכליים התלויים ב„עולם הזה" ולא ב„עולם הבא" מתחילים להתפתח. ומובן הוא שהחיים הכלכליים הלכו הלוך והתפתח יחד את ההשקפה החדשה, באשר חד המה בעיון ובמעשה. אלה המה שרשי הסדר הכלכלי החדש, כלומר היכלת של התפתחות הרכוש. והסדר החדש הזה שמש בתור מדרגה ראשונה ל„ליברליות" הכלכלית. החיים הכלכליים הותרו: מותר ליהנות מהעולם הזה!

אם כי החיים הכלכליים ב„עולם הזה" הותרו, חסל הסדר הישן ובמקומו השתרר סדר כלכלי חדש. בכל זאת הרבה נשאר עוד מימי הבינים: ההשגחה והאפטרופסות של החיים הכלכליים נשארו בידי הממלכה. הממלכה לקחה בידה את רסן החיים הכלכליים לנהלם ולנטותם על פי חפצה. בזה אנחנו מגיעים לימי ההגנה „הפרוקטציוניזמוס" והשטה המסחרית („השטה המֶרקנטילית"). התעשיה החלה להתפתח; והלאומים — להתבגר. המדינות הלאומיות הלכו הלך והתחזק ועם זה גדלה מגמתן להרכיש כח מדיני, איתן. וכאשר מתפתחים המסחר והקנין מחיב טבע הדברים שיחד את התפתחותם יגדל עושר המדינה; לכן מובן שכל מדינה ומדינה משתדלת להגדיל את מסחרה, באשר עושר המדינה תלוי בגודל המסחר ובשניהם—גודל הכח המדיני. רואים אנחנו, עד כמה משתדלים להגדיל בכל מדינה ומדינה את המסחר החוצי. אבל המסחר והקנין נמצאים תחת אפטרופסותה של ממשלת המדינה. החיים המסחריים והכלכליים נמצאים תחת השגחה עליונה. אמנם, הרבה הועילה השגחה זו. אבל בשטף הזמן נהפכה האפטרופסות העליונה לתקלה, באשר החיים הכלכליים נתנו בסד, באין רות חיים, רוח ההתחרות, נושב בהם. בלעדי זאת קלקלו הזכיות שנתנו לחברות מסחריות ידועות. ואחרון, אחרון נכבד: עקב השגחת הממשלה על עניני המסחר והקנין סבלה עבודת־האדמה. כי הלא כל אחד יבין, כי שונים המה עניני עבודת־האדמה מעניני התעשיה, המסחר והקנין. בעל־התעשיה חפץ כי מחיר חומר־הגם יהיה נמוך, באשר טוב לו לקנות כל הדברים הנחוצים להתעשיה בזול. להפך בעל־הקרקע, חפץ במחיר הגון, בעד פרי עבודתו (החומר־הגס). ובהיות שהממלכה עומדת לימין בעלי התעשיה וחוסה על עניני בעלי בתי החרושת — היא התירה להכנים החמר הגס מחוץ למדינה — ומצד אחר אסרה על בעלי הקרקעות להוציא את החמר־הגס לחוץ־למדינה. למען יהיו אנוסים למכור את תנובות שדותיהם ואחוזותיהם בזול. כמובן, שהודות לשטה כלכלית כזו יצאו בעלי־הקרקעות וידם על ראשם. והמצב הזה גרם לילידת התנגדות

לאסטרופסות-הממשלה על שדה הכלכלה והמסחר, הקנין והתעשיה. ומכל עבר נשמעו קולות: לחופש! לחופש!

וההתנגדות לסדר הקים, כלומר לאסטרופסות, התפתחה ותוליד שתי שטות כלכליות: שיטת „הפיזיוקרטים" ושיטתו של סמית ותלמידיו. ה„פיזיוקרטים" הנם המתנגדים היותר קצונים להשיטה המסחרית (להשיטה ה„מרקנטלית"). הם מחליטים, כי מקור העושר בעבודת-האדמה, באשר הטבע עוזרת בעבודתה, ועל ידי שתוף זה של הטבע בעבודה נוצרים שיעורים. בעוד שהמסחר והתעשיה יכולים רק לשנות את תכנית הדברים יכולה עבודת האדמה לברא. תוצאות השקפה זו הן: כל מה שנוגע לעבודת האדמה הוא נוח ויפה לכל החברה, באשר העושר וההצלחה של המדינה תלויים בעבודת האדמה. ה„פוליטיקה" הכלכלית של הממשלה איננה נכונה ומתאימה, באשר לא המסחר, אך רק עבודת-האדמה תוכל להרבות את עושר ואושר המדינה. ומובנה היא דרישתם של ה„פיזיוקרטים" כי הממשלה תעזוב את רסן החיים הכלכליים מידיה, ואז יבא הכל על מקומו בשלום בלי אפטרופסות, כלומר על ידי התחרות החפשית: ה„ליברליות הכלכלית". בהשיטה הפיזיוקרטית מוצאים אנחנו תורה שלמה על אודות הליברליות הכלכלית. חופש העבודה, חופש המסחר המה היסודות, אשר עליהם נשענת השיטה הזאת.

השתלמות יותר גדולה והתפתחות יותר רחבה מצאה לה התורה על אודות הליברליות הכלכלית בבריטניה. סמית ובית מדרשו, ואחרון אחרון נכבד: „בית המדרש המנשסטרי" אמרו את המלה האחרונה בענין זה. לא פה המקום להאריך בתורות חכמי בית מדרש זה. די לנו לציין את ראשי העיקרים של התורה הזאת, למען נוכל להבין את יחוסה לשאלת היהודים.

חופש העבודה וחופש המסחר אלה המה הדרישות, אשר נולדו על ידי „הליברליות" הכלכלית. יסוד התורה הזאת הוא מבוסס באופן הבא: על שדה החיים הכלכליים יכולים אנחנו לקבוע חוק, כי חלוק העבודה הוא סימן טוב לכל החברה. על ידי חלוק העבודה יכולים אנחנו לברוא חפצים רבים במשך זמן יותר קצר ועל צד יותר טוב ועם זה במחיר זול. היוצא מזה: צריך להשתדל, כי חלוק העבודה יתפתח כיאות. אבל חלוק-העבודה תלויה בהתפתחות שוק-המסחר, ושוק המסחר תלוי בחופש המסחר, ועל כן — אם המסחר יהיה חפשי, ויביאו ויוציאו סחורות ממדינה למדינה בלי כל מעצור, והחלוף והקנין לא ימצאו כל אבן-נגף ומכשולים, כלומר חופש ממס ואיסורים, אז יפרח המסחר, וחלוק-העבודה יתפתח, ועושר המדינה ילך ויגדל. כל ארץ וארץ שונה היא לפי חוקיה, מנהגיה, תנאיה הכלכליים, המדיניים, הצבוריים, התרבותיים, ועל כן תתפתח בכל ארץ תעשיה מיוחדה המתאימת לתנאיה היא. ובכן המסחר החפשי הוא טוב גם מצד חלוק-העבודה בין העמים. חלוק-העבודה בתוך המדינה פנימה וחלוק-העבודה מחוץ למדינה — הנה עמודי עושר ואושר המדינה. חופש מחוץ וחופש פנימה — זוהי רפואה בדוקה לחיים הכלכליים: הרי לפנינו השקפה „קוסמופוליטית", להמין האנושי בכלל, בלי הבדל לאום ודת.

ועוד יסוד עיוני להתורה הזאת והיא תורת האנוכיות. הנטיה האנוכיותית של כל איש ואיש היא היותר חזקה אצלו. כל איש דואג ראשית כל לעצמו, לקיומו ולהצלחתו. כמובן, דורשים החיים על פי רוב עבודה, באשר אם אין עבודה אין קמח. היוצא מזה, כי האדם אנוס לעבוד בגברים אחרים: מלחמת הקיום מכרחת את האדם, שיהיה זריז ועובד. ואם כן, הלא אין מוצא יותר מעשי ומוצלח מאשר זה, שהממלכה תנהיג את סעיף התחרות החפשית. אז ישתדל כל איש להרבות בעבודה, כל אחד ואחד יהיה זריז ביותר ועל ידי הזריזות יתרבו שלום ועשר המדינה כולה. התחרות החפשית תגרום, כי שווי-המשקל של הענינים תבא מעצמו בלי עזרת הממלכה. במלים אחרות: תנו להחיים הכלכליים שיתפתחו מעצמם, ואז הכל יבא על מקומו על צד היותר טוב. זוהי ההשקפה של ה„ליברליות" הכלכליה, היא אישית ו„קוסמופוליטית" ביחד. האדם הפרטי הוא הכל. הוא יסוד כל החברה. האנכיות היא הנטית היותר חזקה בלב האדם והרפואה הבדוקה הוא החופש הכלכלי. ותוצאת הדבר הוא שלום בבית, בתוך המדינה ושלום בחוץ, אין פרץ ואין צוחה. אין „שאלות" בכלל, באשר החופש הכלכלי יפתור כל השאלות. אין שאלות הלאום, אין שאלת הפועלים; אין שאלת-החברה!

כי החופש הכלכלי פשט את הרגל — ידוע לכל. הוא פשט את את הרגל להפועלים ולהיהודים כיחד. חשבו, כי על ידי התחרות החפשית יתפתחו המסחר והתעשיה בשלום, והדבר הזה לא בא. באשר לא יכל לבא. ההתחרות החפשית גורמת לנגודים כלכליים ולא להרמוניה של הענינים, ועקב זה, כלומר, עקב הנגודים הכלכליים נהפכה הקערה על פיה ונשתנה מצב הדברים, דרישות החופש הכלכלי גם כן לא נמלאו, כלומר, התורה הזאת לא מצאה לה אזנים קשובות. באשר התחילו לבצבץ הנגודים, ועם זה התחילו להתרחק מהתכנית של החופש הכלכלי, לא החופש הכלכלי פשט את הרגל, אך הסדר הכלכלי בעצמו: בה במדה שמלחמת הקיום התחדדה, בה במדה צריך היה מצב היהודים לרדת. באשר בעת כזאת, בימי מלחמת הקיום, המתנגד תולה את עצמו בכל טרוניא שהוא יכול, והיהודי „הזר", הישן, יכול היה לתת על נקלה פתחון פה למתנגדיו. אם עניני בעלי-הקרקעות מתנגדים לעניני בעלי התעשיה, אז מצאו הראשונים בזה מין סעד לאנטשמיות, באשר היהודים שולחים את ידיהם בנכסים דניידי, בהרכוש. לוא שלחו היהודים את ידיהם בקנית קרקעות והרכוש העברי היה מונח בקרקע, אז בלי ספק היתה נולדה האנטשמיות בין בעלי-הרכוש. הנגוד הכלכלי הוא בסיס נאמן לאנטישמיות. ההכרח הכלכלי ילד את האנטישמיות, פשיטת-הרגל של החופש הכלכלי. מזה אנחנו למדים, כי פשיטת-הרגל בנוגע להיהודים מצד הסוציאליות אי-אפשר שתבא, באשר אותה הסבה, שגרמה, כי החופש הכלכלית פשטה את הרגל להיהודים, אי-אפשר שתבא עוד הפעם, והיא — הנגוד הכלכלי. בזה רחוק אנכי מלקבוע השערות בנוגע לגורל היהודים תחת הסדר הסוציאלי. אבל אחת הנני מחליט: קל וחומר מפשיטת הרגל של החופש הכלכלי לפשיטת הרגל של הסוציאליות איננו נכון. גם להפועלים כלהיהודים, פשט החופש הכלכלי את הרגל, אבל בזה לא יהין כל איש מבין להוכיח כי גם הסוציאליות תפשט את הרגל להיהודים. החופש הכלכלי בטל סדר ידוע, אבל לא בטל את הנגוד הכלכלי, אדרבה הועיל הרבה לזה, שהנגוד הכלכלי יתפתח. פשיטת הרגל היתה כעין הכרח כלכלי, כמין תוצאה הגיונית של כל התנאים הכרוכים ואחוזים זה בזה.

החשמה (קונסטיטוציה) העותמנית בארץ-ישראל.

מאת כתבנו **ביפו** קבלנו עוד הפרטים הבאים, שבמקרה נתאחרו, ע"ד החגיגות ביפו והננו מביאים קטעים ממכתבו:

. . . מה גדולה היתה השמחה של היפונים בימים הללו! המתחילים במצוה היו, הערבים והנוצרים. שלשה ימים ושלשה לילות ארכה בלי הפסק התפרצות-החיים זו, שהתבטאה ב„מיטינגים" רועשים, בנאומים נלהבים, בתהלוכות פומביות, באורים, בדגלים לאומיים, בקריאות של „תחי החוריה (החפש)!" ועוד.

דקי-החוש שעמדו מן הצד הרגישו בהתלהבות מגוונה זו לרגלי השמחת הכללית על החרות גם נגינה ערבית מיוחדת, שנבלטה מתמנגינה הכללית. חושב אני שלמנגינה. זו יש בשבילנו ערך מיוחד, שכדאי לשים אליה לב. מלבד זה, ואולי היא הסבה לשמחת הערבים המיוחדה, נטפל לשמחה זו ענין לאומי ערבי: הנצחון, שנחל הקימקם המקומי (ערבי) על הפחה הירושלמי (הטורקי). מספרים כך: בבקר לא עבות אחד בדק הקימקם שלנו את פנקסי העיריה ומצא גרעון של איזו עשרת אלפי פרנקים, שהוצאו שלא כדין, בידיעת ראש העיריה בלבד, לצרכי נסיעתו של הפחה במחוזנו. מה עשה הקימקם? פטר את ראש העיריה, הניח חותם על הפנקסים ותלגרם לקושטא ע"ד המאורע. הדבר נודע להפחה ושלח אחרי הקימקם ושם אותו במאסר. בכלל הרי זה מן הסכסוכים שהיו רגילים פה, ששום איש לא היה רשאי לשים אליו לב ולהכניס בו ראשו, ובודאי היה גם סכסוך זה

נגמר בתשאי (לפי יחוסו של כל אחד ואחד מהנלחמים בקושטא) אלא שבינתים תוכרזה „חוריה״ (הופש) בארץ, והערבים היפונים לא חפצו לעבור על ענין זה בשתיקה. ובשעת החגיגות, התחילו מריצים תלגרמים נמרצים לקושטא ולירושלים, והסוף היה: — אחרי ארבעה ימים קבל הפחה פקודה לשחרר את הקימקם ולהשיבו על כנו.

בשורה זו נתקבלה ביפו בשמחה רבה.

ביום ששב הקימקם ברכבת מירושלים ליפו הוכרז חג-לאומי וכל מה שנאצר ונחנק בלבות הערבים במשך של הרבה דורות בא ביום הזה לידי בטוי. זקני העיר אומרים, שיפו עדיין לא ראתה מימיהה שמחה המונית, כביום הזה. בין כל בני העמים תושבי יפו, שהשתתפו בקבלת־פנים, שנערכה לכבוד הקימקם, לקחו היהודים חלק לא קטן. בכלל צריך להעיר כי יהודי א״י (ביחוד בני הישוב החדש) הרבו להשתתף בכל חגיגות-החופש שנערכו בעירנו. נואמיהם (בכל הלשונות) לא חסרו על שום „מיטטינג״ ואספה פומבית, בכל מקום נשמעה התזמרת „כנור-ציון״, וכו׳, אבל מה שראוי לציין ביחוד היא החגיגה ה מ י ו ח ד ת שערכו יהודי יפו לכבודה של התשמה.

עבריות („שויון, אחוה וחפש!״ „יחי השולטן!״ ועוד) וכל אוהבי-החרות וכל פקידי הרשות והחילים נשאו אותם על חזיהם לכבוד היום.

בשעת הרביעיה התחילה התהלוכה ל„הסריה״ (בית פקידות העיר). בתחלה נסע מכריז-הקהל היפוני עם דגל העיר. אחר — חברי הועד המסדר עם שני דגלים עברים גדולים, בכתובותיהם העבריות: „יחי השולטן!״ „יחי החפש!״ אחר הלכו שתי התזמורות, היפונית וזו של פתח-תקוה, ואחריהם הרוכבים וכל הקהל המגוון הגדול. כשהגיעה התהלוכה עד הסריה, כבר חכה לו שם קהל גדול עם כל פקידי העיר בראש, וקריאות עבריות התערבו עם קריאות ערבית, שירת „התקוה״ עם התימנון הטורקי, ובתוך עלית-נשמה זו בקעה את האויר שירה עברית חדשה, וכל העינים נטו לעבר הרחוב הירושלמי, שרוכבי-רחובות וראשון-לציון התחילו מתראים משם ושירת „חושו אחים חושו״ בפיהם.

כששקטו מעט הקריאות נצטרפו להתהלוכה הקימקם ושאר הפקידים, וכלם שבו אל ככר החגיגה, והתזמורות והרוכבים — לפניהם ואחריהם. הגיעו להככר — שוב קריאות ושוב שירים, והדגלים העברים מנפנפים באויר...

החגיגה היהודית ביפו לכבוד התשמה.

מפני שמתן החופש, וביחוד החגיגות ביפו, חלו בתשעת ימי האבל של היהודים, החליטו היהודים לבלי השתתף בהן באופן רשמי ולקבוע חג־חופש מיוחד. בחרו לזה בחמשה-עשר באב, ורצים נשלחו מטעם הועד המסדר את החגיגה לכל המושבות הסמוכות, השייכות לקימקמיה של יפו (ראשון-לציון, רחובות, פתח-תקוה, עקרון ועוד) להיות נכונים ליום הזה ולבא ליפו בראשי-ועדיהם, רוכביהם, דגליהם וכו׳ וכו׳. למקום החגיגה נבחר הככר הגדול שלפני תלמוד־תורה ב„נוה שלום״. ובמה, שקשטה בדגלים וכפות-תמרים ופנסים, הוקמה שם בשביל הנואמים והאורחים החשובים. בביאה, אצל המדרגות, המובילות אל הבמה, הועמדו כלונסאות בדמות שער כבוד ופרוכת יפה מתוחה עליהם.

לכבוד היום פקדה הרשות המקומית על כל בעלי החנויות שברחובות „נוה שלום״ (שדרכן היתה צריכה לעבור התהלוכה העברית) לפאר את חנויותיהם בדגלים, והחנונים היהודים הוסיפו נסף משלהם וצרפו להדגלים האדומים ה ט ו ר ק י ם גם דגלים תכולים ע ב ר י ם עם מגני-דוד וכתובות עבריות באמצע. אחר הצהרים התחילו באים שלוחי המושבות. בתחלה מפתח-תקוה: — כשלשים רוכבים על סוסים (ביניהם גם קצת בדואים ושיכים-שכנים) וגבור-החיל היהודי אברהם שפירא בראש. לפניהם התזמרת של פתח-תקוה, ואחריהם המון עגלות מקושטות בציצים ובפרחים מלאות אנשים ונשים וטף, והמאסף לכל המחנה — חבורת גדולה של הולכי רגל. בזמרה וקריאות „הידד״ נכנסו בני-פתח-תקוה ליפו, בזריזות ובלהטי־רכיבה עברו את הרחובות עד שבאו לככר-החגיגת והסתדרו שם בשורת. אחריהם באו רוכבים ובעגלות אכרי מושבות אחרות.

לאט-לאט נתמלא הככר עד כדי חניקה, והאנשים עלו על הגגות והמעקות והמרפסות. לכבוד החגיגה שלח פחת-הצבא את הדגל של גדוד הצבא המקומי, [illegible]

ומהרה התחילה החגיגה הרשמית. ה„חכם״ הספרדי עלה על הדוכן והתחיל מברך ברכת „הנותן תשועה״ את השולטן, וכל הקהל עונה אמן. אחר עולה חבר-הועד-המסדר, העורך-דין מר מויאל (אחד היהודים החשובים ביותר בין ספרדי א״י והעסקן הזריז היחיד שבהם) ומדבר מעניני דיומא, מבאר את החרות, מביע את רגשי היהודים ושמחתם על התשמה בכלל ונצחון הקימקם בפרט. אחריו מדבר מר אברביה (פקיד של יק״א ביפו) טורקית. מדבר הוא על התפקיד הגדול שהוטל עכשיו על תורקיה. „מעכשיו — גומר הוא — לא אתבייש שוב נגד אירופה בזה שהנני נתין-תורקי״... מדברים עוד על הבמה יהודים ונוצרים וערבים ועוד הרבה היו צ ר י כ י ם לדבר אילו נשמר שם הסדר כהלכה, אבל מה שהיה מענין ביותר היה דוקא מה שנאמר ונעשה מחוץ להבמה, מחוץ לגבולות הרשמיים. שולחנות הועמדו בתוך הקהל והנואמים עלו וירדו, וכל ההרגשות הכמוסים באו לידי בטוי כמו שהן, בלי כל מסוה. מובן, שהדברנים היהודים לקחו חלק בראש הנואמים, הרבה ממה שנדבר שם היה מיותר לגמרי על חגיגה כללית ופומבית כזו, שרוב המשתתפים בה היו לא-יהודים. אבל בכלל עלתה החגיגה יפה והדה מורגש באויר גם היום — שלשה ימים אחריה.

צריך לציין שרוב תושבי יפו העקריים, היהודים בעלי ה„חלוקה״, החיים בחסד עליון ומתפרנסים מן החוץ, לא השתתפו לא בחגיגות הכלליות ולא בחגיגה היהודית המיוחדת; ובשעה הרת-עולם זו הם טרודים בסכסוכי שוחטים ורבנים ובחפוש חטאים.

D) **ירושלים.** — ירושלים התעוררה, ירושלים, אם שלשת הדתות, החסידה והצנועה, ירושלים זו התעוררה גם היא לרגלי התורה החדשה, שנתנה לעמי תורקיה. אמנם רק אחרי שנתן אות מהפחת.

[illegible]

המון של ארבעים אלף איש, התנועע בערבוביה במשך כל יום השבת ויום הראשון שלאחריו וסחף אחריו את כל מה שמצא בדרכו. ומבול של נאומים נתך על עיר הקדש. דברו נוצרים, דברו מחמדים ודברו יהודים; דברו פקידי-הרשות, בנקירים וגם פועלים פשוטים; הנוצרים שכחו את מסורתם הישועית, לבלי תת ליהודים לדרוך בשכונת „הקבר", והיהודים שכחו את „אבות המלאכה" ואת ה„שבת", וכבדו את חג-החרות ביהיות, בשירים ובקריאות. ואף שהרוב מבני הישוב הישן לא השתתפו בתהלוכות הפומביות, בכל זאת היתה השתתפות היהודים בולטת ביותר בכל התגיגות. הנאומים היותר מצוינים והיותר חמים, שנשמעו במשך כל ימי החגיגה (בעברית ולועזית) היו של יהודים.

ובין מלחכי-פנכא נתקבלה הכרזת החופש הירושלמים כגזרת רעה. חשים הם, ששנוים רבים מתרגשים לבא בארץ-ישראל בכלל ובירושלם בפרט; מרגישים הם, שבקרוב ישתנו כל הערכין המקודשים, ולבם מהסס. עכשיו הלא הותרה הרצועה, וכל איש יהיה רשאי להכנס לפני ולפנים ולכתב ולבקר כל מה שהוא חפץ ו א י ך שהוא חפץ, ואי-אפשר שוב למסרו למלכות בתור עבריין ו„רבולוציונר"... עכשיו יוכל כל איש לפתח לו בתי-ספר כחפצו וללמד בהם מה שלבו חפץ. וצרה גוררת צרה: נתקבלה הבשורה, שהחכם-בשי הראשי בקושטא, עמוד-התיכון של החשכה והבערות הירושלמית, נדחה ממשמרתו, ועל מקומו יבא בטח ר' יעקב-מאיר, אותו הרב הירושלמי, שכל כך נלחמו בו שחורינו עד שבטלו בקושטא את בחירתו בתור ראישון-לציון בירושלים. ועל מי ישענו עתה? —

אחד משבי-הגולה.

הפחה פואד, אחד מראשי הלוחמים לחפש התורקי, ששב בימים האחרונים מגלותו לקושטא.

ובאותה השעה שהללו עצבים — שמחים אחרים. המתקדמים שבירושלים רואים לפניהם עתיד מזהיר; אחת התהלוכות של היהודים הצעירים התעכבה בשעת חדוה לפני ביתו של מר בן-יהודה וערכה לו „אובציה" נהדרה בשביל מלחמתו הקשה עם מורדי-האור ומכשולי-ההקדמה שבירושלים. אספות מיוחדות נערכות בגלוי לישא וליתן בשאלת מ"מ ה„חכם-בשי" הירושלמי, פניזל, שאחז בכסא-הרבנות בערמת ואינו מניחו שוב; קרוב לודאי שאותו כח-החרות, שדחף מכסאו את החכם הראשי בקושטא יגבור גם על זה שבירושלים.

יהודי-העיר נחשבים פה בין אוהבי-החרות. בקלוב של „החפש והאחדות" בחרו הנוצרים והמתמדים ביהודים אחדים (ביניהם גם בהאדונים דוד ילין וענטבי) אף שכבי"ע לא נמצאו יהודים כלל על האספה המוקדמת ליסוד הקלוב. אבל בנוגע למלחמת הבחירות קשה מאד לקות לנצחון-היהודים משום שרחוק הדבר מן המכוה הירושלמית, שירושלים זו, המיוחדה לפי כלליה וענייניה ושנאותיה הפרטיות, תתאחד בשביל ענין לאומי שיש בו ניצים כל-ישראל, כפי שנודע לי בשעה האחרונה

כבר החל הפרוד בין הבוררים היהודים, וכבר כתבו מפה לעסקני-יפו שיבואו לעשות שלום. אבל מסופקני אם כחם של עסקני-יפו יהיה יותר גדול מכחנו אנו בענין זה. תסר האיש המרכזי, שכל העם יתיחס אליו בכבוד. והזמן כל כך קצר והמלאכה כל כך מרובה!...

לפני סגירת הפוסטה נודע לי שנתקבלו פה מכתבים מקושטה, שבדעת ר' משה הלוי (החכם שנדחה) לבא בקרוב לירושלים על מנת להשתקע כאן.

L) **גדרה.** — במוצאי־שבת העברה, בחצות הלילה, נבהלה מושבתנו מקולות יריה וצעקות, שנשמעו פתאם מבית אחד האכרים. אחרי שעברה הבהלה הראשונה נתברר הדבר, שערבי אחד התגנב לתוך ביתו של האכר מרדכי הנקין וירה בו פעמים אחדות ויפצעהו. אחרי היריה הראשונה לא הרגיש האכר כלל, שהכדור נחת בזרועו ויתנפל על הערבי ויאחז בצוארו, אבל אז ירה בו הערבי שנית; וכנראה לא בכדורים אלא באבק־שרפה, כי בגדיו של האכר התחילו בוערים. התרגזותו של האכר היתה כל כך גדולה, שאפילו בשעה שבגדיו בערו באש, לא הרפה מצואר-הערבי עד שבאה אשתו מהחדר השני. לקול צעקותיה נקהלו כל בני המושבה, ואז השתמש הערבי בבהלה שקמה וגם — אחרי שירה פעם שלישית ויחטיא המטרה. פצעי האכר אינם קשים ביותר; הכדור רק פצע את היד מבלי שנתקע שם ומבלי שפגע בעצם.

לא ידוע עדיין מי הוא הערבי, משום שכל החזיון נעשה באכסדרת החשכה של הבית, אבל משערים שזהו אחד הגנבים, שגנבו לפני זמן-מה שקדים מאחד מאכרי-גדרה ושעל ידי הקובלנא, שהאכר הנקין היה חתום עליה בתור עד, הוכרחו לשלם כסף ענושים יותר ממאתים פרנק. אם הדבר כך — הרי זה נקמה ערבית רגילה. בודאי יצלח הדבר בידי הרשות למצא את עקבות היורה.

א.) **פתח־תקוה.** — המשבר של הפרדסים, שהוסב ע"י הסגרות דאשתקד, עדיין לא עבר. להיפך משבוע לשבוע, עד כמה שההוצאות הולכות וגדולות, מורגש משבר זה יותר ויותר, ההוצאות על הפרדסים במשך השנה הן גדולות מאד, ואם אפשר היה כששנים היו מתוקנות והפרדסים היו חריפים ללות על חשבון הפדיון של העונה העתידה, אי-אפשר הדבר השתא מפני שגם התובות של אשתקד לא שולמו עדיין או שלמו רק למחצה ולשליש. בדקו ומצאו שבכדי לישר את המהלך הרגיל של עסקי הפרדסים ולהבטיח את בעלי הפרדסים מחורבן כספי צריכה פתח-תקוה עכשיו להלואה לכה"פ של חצי מליון פרנקים ברבית קטנה ולזמן ארוך. ויען שהבנקים הארץ-ישראלים לא התרצו לעשות עסק ממושך זה נסע העסקן הצבורי הידוע הדר' כהן־ברנשטין (רופא מושבתנו) לחו"ל כדי להשתדל בענין זה אצל המוסדות הפילנטרופיות דשם. התכנית של עסקן נכבד זה היא יותר רחבה משאיפותיהם של פרדוסונינו: רוצה הוא להתחקות בחו"ל בנוגע לקופה קרקעית בכלל ולאסוף שם את הכספים לצרך זה.

ובאותה השעה, שבעלי-הפרדסים שלנו דורשים עזרה ותמיכה מאת „כלל־ישראל", חושב חלק גדול מהם להזמין לכאן ממצרים ומועד-אל-עריש פועלים ערבים, שעבודתם תעלה ב„חצי חנם" ולא יצטרכו להשתמש כלל בפועלים עברים. לע"ע נמצא הדבר רק ברעיון, וצריך לפיכך לקות שהמוסדות היהודיים בחו"ל, שלהן פנו לעזרה, יצרף להלואה גם תנאי, שאדמת־ישראל צריכה לחיות נעבדת רק בידי פועלים עבריים.

=) **ורי־חנין.** — מושבתנו מתפתחת משנה לשנה, שלא בערך לשאר המושבות הקטנות. אין לנו עכשיו כמעט דונם אחד של אדמה בורה. בקרוב תתעשר מושבתנו ברחוב חדש של עשרה בתים (יק"א מלוה לנו לצרך זה חמשים אלף פרנק), שיחבר כמעט חבור שלם את מושבתנו עם „נס-ציונה" הסמוכה, המראה מסביב יהיה יותר יפה ויותר מקסים.

בכלל שפוכה אצילות מיוחדה על שתי המושבות הקטנות והיפות, ורי-חנין ונס-ציונה שהר גבוה מפריד ביניהן, ושתיהן כמו טובעות בים של דשא ואילנות ופרדסים וכרמים. על הר זה (שנקנה ע"י יק"א ושבקרוב ישתרע עליו יער של עצי אקליפטוס) נבנה, כידוע, לקוראי „העולם" בכספי חו"צ בית-ספר יפה לצרכי שתי המושבות, אבל חמשת אלפי הפרנקים, שהופרשו לצרך הבנין, אינם מספיקים, ומפני שאין ברשות בא-כח חו"צ בא"י להוסיף על הקצבה לפני אשור התקציב של השנת הבאה נשאר הבנין היפה לא-גמור. אמנם כבר היו הרבה אספות בענין זה במושבתנו ואחרי וכוחים חריפים החליטו האכרים לאסוף ביניהם חמש מאות פרנקים, אבל מתוך שלגמר־הבנין נחוצים לא פחות מאלף פרנקים ואת השאר הלא נצטרך סוף סוף לקבל מן החוץ — קרוב לודאי, שהבנין לא יגמר לפני התחלת הלמודים של השנה החדשה.

(עיין בדף השלישי של המעטפה).

העורך הספרותי: נחום סוקולוב. — העוזר הראשי: א. חרמוני.
Liter. Redacteur: N. Sokolow. — Hauptmitarbeiter: A. Hermoni.
המו"ל האחראי: י. ברגר, קלן.
Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.
REDAKTION „HA'OLAM", KÖLN A. RH., KAROLINGERRING 6.
Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. — מופיע בכל יום ד'.

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN
KAROLINGERRING 6

שנה שניה. גליון ל"ו. קלן, ט"ו אלול אתת"ם לחורבן.

II. Jahrgang. Nr. 36. Köln, 11. September 1908.

בתורקיה החדשה.

זה שבועות מעטים שתורקיה, הארץ שבה צריכות להתגשם תקותינו, נהיתה לממלכה חדשה.

אין לראות מראש איך יתפתחו עניני תורקיה לפרטיהם בעתיד הקרוב: אבל היחוסים שהיו היו לנו, אלה בטלו עתה בטח בעיקרם; ולכן עומדים הננו עתה לפני שאלה חדשה, שאלת יחסנו לתורקיה.

ובֵרור שאלה זו יהיה לנושא מאמרנו זה.

וקדם כל: מה היה יחסנו עד עתה אל התורקים?

בקרת מפורטה פחות או יותר של פרק זה בציונות תמלא כרכים שלמים — הנני מכוין על כן את החלק הזה של מאמרי עד הנחוץ ביותר, ובתור נקודת יציאה מתאימה לחפצי הנני לוקח את התשובה שערך אחד ממנהיגי התורקים הצעירים, לסופר ציוני אחד. התורקי הצעיר אמר:

„אם הציונות שואפת ליצירת מדינה עומדת ברשות עצמה, אנו „נתנגד לה תמיד בכל מאמצי כחינו. הסעיף הראשון של תכניתנו מדבר „ע"ד שלמותה ואי־חלוקה של הממלכה התורקית. אבל אם „הציונות רוצה בישוב ארץ־ישראל ע"י יהודים וביצירת רוב יהודי בארץ, „לזה לא נתנגד כלל. זה שנות מאות שהתורקים חיים עם היהודים ביחס „היותר ידידותי, ואנו מביטים על היהודים כעל אנשי בריתנו היותר „נ א מ נ י ם. מכל המהגרים, הבאים לארצנו המה היותר רצויים לנו. „להם נחוצים ארץ וחופש, ולנו — אנשים, שלא ירצו להחליש את „תורקיה אלא לחזקה, ובכן — מתאימים אנו אחד אל השני. אבל אל „נא תדרשו את קריעת ארץ־ישראל מעל תורקיה. זה לא נרשה לעולם. „עד כמה שאנכי מבין את הציונות — מטרתה לגאול את המוני היהודים „מהרדיפות בלי־חשך, שרודפים אותם בממלכות הנוצריות והיא שואפת „לתחיתם הרוחנית והכלכלית. את כל זה תמצאו בארץ־ישראל. „בראשונה הלא עלינו להודות, כי התורקים הכירו תמיד בעמידתם ברשות „עצמה התרבותית של כל העמים היושבים בקיבם. שנית, תוכלו להיות „בטוחים כי את העיקר הנכון הזה נפתח בחיינו הלאומיים גם להבא. אמנם, „מבינים אנו כי טובת תורקיה דורשת שתכיר בכל הדרישות הצודקות של „הלאומים השונים. עוד בראשית עבודת בית־הנבחרים נבנים הצעה של „ההנהגה העצמית בנופי תורקיה השונים, ונשתדל עד כמה שאפשר „שהחלוק הארצי (ניאוגרפי) של הנופים יתאים עם היחס שבין השבטים „והגזעים השונים. אם כן, גם היהודים, אם יהיו הרוב בארץ ישראל, „ישתמשו בחוק הזה של הפקידות העצמית — בנוגע לעניני התרבות „לכלכלה של הנוף, ובכלל בכל הנוגע לחיי ארץ־ישראל. מובן מעצמו, „שבו בזמן יהיו ליהודים צירים בבית הנבחרים של הממלכה, ויעבדו שכם „אחד עם האחרים לפתרון שאלת הממלכה".

תשובה מצוינה. באופן בהיר וחד מבארים לנו איזו ציונות יש לה זכות קיום ותקוות לעתיד ואיזו — לא. התשובה הזאת אינה רק תשובת התורקים הצעירים. כל תורקי אוהב ארצו — יהיה מצדד בסדר הישן או בסדר החוקי החדש, הכל אחת — היה עונה ויענה ככה. מה שאופי ביותר הוא, כי תֵאור בהיר כזה של מצבנו בא לנו מאת תורקי, אף על פי שהשאלה היהודית בארץ־ישראל הנה אחת מאלו השאלות, המעסיקות את מחות באי־כח הסדר החדש בתורקיה. לו פנו באותה השאלה, שהסבה לנו תשובה כה ברורה, למנהיגים ציונים רבים, שמוחם אינו עסוק בשאלות ארמיניות, בולגריות ואלף שאלות אחרות . . . אינני בטוח כלל, אם היינו מקבלים מאת רבים מהם תשובה כה ברורה וכה מעשית.

ואיך ידעו לענות תשובה ברורה? עד היום שורר בינינו ערבובי־דעות. העסקן המדיני התורקי, שענה תשובה כה מרודה ומלאה־אהדה, יודע את הענין, אם הוא מדבר על ציונות המצחקת במדינה יהודית „עומדת ברשות עצמה", „בצ'רטר" וב„ערבון הממלכות האדירות". עלינו לשמוח כי יודע הוא גם את הפרוש השני שיש לציונות ושהוא מתחשב אתה.

ואחרי ש„הפרוש השני" של הציונות — לאמור, ציונות זו שאפשר להוציאה לפועל, הציונות המדינית־הממשית — אינו ידוע למדי גם בקרבנו, רוצה אני להראות במה שיבא מה שעלינו לעשות ומה שעלינו להזניח.

המטרה הקצונית של הציונות „המדינית־הדיפלומטית", שלא הבינוה מקודם כראוי, היו המושגים „צ'רטיר", „אותונומיה" ו„ערבון הממלכות האדירות". צריך סוף־סוף שהציונים יבררו לעצמם כי „צ'רטיר" יהודי שאינו מבוסס על רוב יהודי בארץ־ישראל הנהו בכלל דבר בלתי־אפשרי. ואם נחוץ לנו רוב יהודי בארץ־ישראל צריך היה להתחיל מכבר בעבודה מעשית בארץ־ישראל, עד שיהיה ה„צ'רטיר" בידינו.

אבל אחרנו את המועד בנוגע לעבודה מעשית זו. ולכן הפתיע אותנו המשטר החדש בתורקיה, שבא בהיסח־הדעת, טרם שעשינו איזה דבר־של־ממש ליצירת רוב יהודי בארץ־ישראל.

התרשלות זו היתה הטעות היותר גדולה שיכולנו עשות. תלמדנו לפחות טעות זו, שאין לנו לשבת בחבוק־ידים גם עתה, בשעה שהכל

מתעורר לחיים חדשים. אלא נאסוף את מיטב כחותינו ונתחיל בעבודה המעשית בארץ־ישראל. אם נעשה בנוגע לזה את כל האפשר, אז — ורק אז — לא נתחרט בעתיד על אי־השתתפותנו בעבודה ברגע הנחוץ, מה שלא יביא לנו העתיד בחובו.

כמובן: מה שלא יביא לנו העתיד — אם נתקע בארץ יתד נאמן, ורק אז — נקבל גם אנו את הטוב, שתקבל הארץ כולה. כך הוא גם בנוגע ל„אותונומיה", שגם בשבילה דרוש לנו רוב יהודי. אבל בה בשעה, שכשדברו על ה„צ'רטיר" חשבו על ארץ־ישראל כולה, הנה בנוגע ל„אותונומיה" — הנה ממשלה עצמית של גלילים ידועים, או של ערים, עדות ומושבות — הלא תספיק. ואיך שלא יתפתחו הענינים, רוב יהודי נחוץ לנו בארץ בכל אופן, אם לא נרצה כי „האותונומיה" שתנתן לארץ־ישראל תהי נגדנו!

נניח רגע שעתה, ברגע זה, נתנו לארץ־ישראל, בתור נוף תורקי, „אותונומיה". אותונומיה זו הלא תהי ערבית, שבתוכה יוכלו המועט היהודי והמעוט הנוצרי, באופן היותר טוב, לדרוש את הזכיות של מעוט!

טוב היה לו נותנו זכיות של פקידות עצמית לא לארץ־ישראל בתור נוף שלם (ואין מושג של „פלישתינה" — א"י — לא בכתיבת־הארץ (גיאוגרפיה) ולא בחלוק נופי תורקיה) אלא לגלילים היותר קטנים של הארץ. אז ברוב הגלילים לא יהיו לנו כל באי־כח או מעטים עד מאד, אבל במקום זה היינו יכולים לקוות לקבל בידינו את ההנהגה העצמית בגלילים אחרים, ששמה הננו הרוב; ואז היו האחרים מקבלים את זכיות־המעוט מידינו.

תנאים כאלה אפשריים היו גם כיום בקרבת ירושלם אחרי שיהודי ירושלם, נתיני תורקיה, יעלו במספרם על כל יתר הקבוצות(?). כזה אפשר היה גם בצפון הארץ (טבריה), לו הקציעו גליל קטן סביב טבריה.

אבל בזה נגמרות תקותינו הנוכחיות על הנהגה עצמית. גם באופן אם הארץ תחלק לגלילים קטנים עד מאד, ובשנים־שלשה גלילים נהיה אנו הרוב. בתנאים כאלה טוב היה לו היינו שואפים לקבל הנהגה עצמית מגבלה עד מאד של העדות העירוניות היהודיות ושל המושבות.

אבל פה נוגעים אנו בשאלה החשובה של הנתינות.

איך שלא יהיו תנאי ההנהגה העצמית, נחוץ בכל אופן כי התושבים היהודים של הארץ ירכשו את הנתינות הממלכתית התורקית. אנשים, שמשליכים את כל יהבם ואת כל תקוות עתידם על תורקיה, אינם צריכים לשמור על נתינותם הרוסית או הרומנית כעל אוצר יקר. באמונה שלמה בעתידנו בממלכה העותמנית, עלינו לעשות את כל האפשר למען היות אזרחים בעלי זכיות מלאות של הממלכה הזאת.

כבר בשעה זו, שעת הבחירות הראשונות לבית־הנבחרים התורקי, מתנקמת בנו העובדה האכזריה כי למרות מה שמספרנו, בערך, לא קטון בערי ארץ־ישראל, איננו בעלי זכיות, מפני שהננו נתיני־חוץ. גם בזה עלינו למהר לתקן את אשר עוינו. וזה יתנגד להגיון ולמהלך ההיסטורי של הענינים, אם לא נכיר באמתותם של כל אלה הענינים הפשוטים והמובנים מעצמם.

עד עתה היינו מרבים לדבר מ„אותונומיה": אבל טרם שאמרנו את המלה הראשונה ע"ד ה„אותונומיה", עלינו היה לדאוג להכין רוב יהודי בארץ, בשביל להיות נכונים לרגע שמאות־נפשנו תמלא, וכשזכות זו תנתן תהי בשבילנו ולא — נגדנו.

ועתה מלים אחרות ע"ד „ערבון הממלכות האדירות". במושג זה מונחה הטעות היותר גסה שבשטה הציונית עד עתה.

עד הימים האחרונים — ועד בכלל — האמינו כי המלצתן, עזרתן, ו„מסגרות הענינים" של הממלכות האדירות יכולות להועיל לנו. ובאמת יכלו כל הדברים הטובים האלה לעורר אך את חשד הממשלה התורקית ויתר הממשלות שהיו חושבות כי שואפים אנו לרכוש אחרת ממשלה זו או אחרת.

לא הקיסר הגרמני, גם לא הנסיך מבדין, לא האנגלים ואף לא האדון פלהוה לא נסו ל„המליץ" עלינו באזני האדון הגדול — — — — מדברים ע"ד התערבותן של הממשלות בעניני ססום או נוף־הלבנון. לפעמים, ברגעים היסטוריים יוצאים מהכלל, התאחדו (זו היתה אחרות עוברת) ממלכות אירופה ויאלצו את תורקיה, החלשה אז, לקבל את דעתן לטובת קבוצות נוצריות, שכל אחת מהן היתה רוב מלא־כח "והשפעה בנוף שישבו בו; ואחר־כך, כשהלחץ החצוני הוסר, ע"י הפוליטיקה המלאה חכמה של תורקיה אז, שב מצב־הענינים לקדמותו.

הרוצים אנו בכמו אלה? הלא זה שגעון! ואם באמת רוצים אנו בזה — אין אנו ראויים להשיג את מטרתנו הקצונית.

לו היו הממלכות האדירות עוזרות לנו להשיג דבר־מה בארץ־ישראל, אזי היו רוכשות להן בזה את הרשות להתערב אחרי־כך בעניני הארץ. וזהו הטעם, מפני מה תורקיה אינה רוצה ב„עזרה" ממין זה.

לא! עלינו לבא במו"מ אך עם תורקיה, ורק ממנה יכולים אנו לקוות לדבר־מה. ולא עם תורקיה „הצעירה" או תורקיה „הישנה" אלא עם תורקיה, אחת לנו איזו מפלגה תאחז במשוט אנית־המלוכה.

אמרתנו צריכה היות:

היות טורקים נאמנים עם החושמה או בלערה. טורקים נאמנים בכל אופן!

עלינו לחדול מכל מו"מ עם הממשלות. חובתנו האחת תהי אולי להשתדל — עד כמה שזה יעלה בידינו — שהממשלות לא תפרענה אותנו בעבודתנו, ושלא תעירינה חשד בנאמנותנו — — — — — — —

הנה הדרך היחידה, שיכולה להובילנו למטרתנו, אבל גם זו צריכה שתבסס על העבודה המעשית והממשית בארץ־ישראל! עבודה זו הנה מטרה ואמצעי כאחד, ורק בה תלויות אפשריות עתידנו בארץ.

ברלין, ספטמבר. דוד טריטש.

מן הדמיון אל המציאות*).

חלק הגון מהפלחים הם מהגרים שבאו לארצנו בדור האחרון, מן הזמן שחדרו מחמד עלי ובנו איברהים פחה לסוריה וא"י, וימצא לנכון להעביר אלפי פלחים ממצרים ולהנחילם בא"י[1]) למען החליש את כח הבדואים. מספר המצריים שהובאו לא"י לא ידוע לנו. וכן נמצאים עוד גם ערבים מאלג'יר, שעזבו בזמן האחרון את ארצם. לרגלי מאונם לקבל מרות צרפת הנוצרית. רובם התישבו בגליל ומעוטם נתפזרו גם ביהודה. וכן ישנם גם ערבים ממרוקו, שהתישבו בארצנו בעשרות שנים האחרונות. מלבד זה ישנם בא"י אלפי כושים שלפנים הביאום מאפריקה ונמכרו פה בתור עבדים, וכאשר נשתחררו במאה הקודמת נשארו לגור בארץ. גם צוענים נודדים, תורקמנים וקורדים שכיחים במקומות שונים שבא"י. מלבד המהגרים הערבים שהתישבו בא"י זה לא כבר ישנם עוד אלפי צרקסים[2]) שעזבו את בולגריה, בהתפרץ המלחמה בין תורקיה ובולגריה. וכן התחילו גם ההיכליים הגרמנים ליסד מושבות בארצנו משנת 1868, ועפ"י מספרי הפרופ' ורבורג עלה מספרם בזמן האחרון 1300 נפש[3]). וכן התישבו בקסריה גם בוסניקים שעזבו את מדינתם בשנת 1818, בעברה לרשות אוסטריה. אמנם מספר המהגרים האירופאים שהתישבו בא"י בעשרות שנים האחרונות איננו גדול, אבל עלינו לשים אל לב, כי בכלל מספר התושבים שבא"י אינו גדול ולכן גם אלה אלפי המתישבים תופסים מקום נכבד; ביחוד כשנצרף אל

---

*) עיין הגליון הקודם של „העולם".

[1]) דיקסון מביא, כי לפני ששים שנה הביא לסביבת נצרת אלפי מצריים מזוינים ונקראו בפי הערבים הנדים, בחשבם שבאו מהודו. וכן הרבה א' פחת להושיב פלחים ממצרים בגליל ירושלים.

[2]) אליפנט מביא כי בסביבות בנים לבדה התישבו כשלשת אלפים צרקסים.

[3]) „אלטנייילנד" גו' 2 ש' 1904.

האחרונים גם את הכושים שנשתחררו ורבבות המחמרנים שעברו לא״י במאה הי״ט ממצרים, אלג׳יר, מרוקו ובולגריה, יתבלט לפנינו כי לא צדק מר א־ן כלל בחשבו „עשרים יובל״ של התאחזות „העם הערבי השלם״ בא״י. חלק חשוב מתושבי א״י נמצאים בארצנו גם פחות משני יובלים, ולהלק ידוע לא עבר עוד אף יובל אחד מהתאחזותם בארץ.

אמנם המחבר מראה, שהתושבים נקשרו בא״י בקשר חזק, ומטעים: „מחובר הוא (המחמדי) אל טבע מולדתו במוסרות שונים, שאחד יקר לו ביחוד — קברות אבותיו״. וקברות אבותינו אנו שנקברו וידשנו את ארצנו במשך אלפי שנים אינם יקרים ליהודים?! הלא שום איש לא יוכל לדרוש מהיהודים, כי ישכחו את גשם הדמעות והזיעה שאבותיהם רוו בהם כל רגב מאדמת א״י. הן שום איש לא יוכל למחות את כל נחלי הדם שבני ישראל שפכו ויכסו את ארץ מולדתם בהלחמם בעדה. כמה שלא ייטב יחוסנו להערבים לא נוכל למחוק מעל לוח לבנו את אלפי החללים שנפלו בא״י בתקופת הכליפים הערבים. האמנם, למרות כל העבותות החזקים שעמנו קשור עדין אל ארץ אבותיו, עליו להמנע מקנות בכסף עובר לסוחר נחלות, שנעברו בזמן האחרון ע״י ערבים? האין להתפלא על המחבר, המורה בעצמו: „שאנו מרגישים את אהבת המולדת בכל עזוזה אל ארץ אבותינו״, ובכ״ז יכריע את הכף לצד הערבים, מפני שהמושלים לא יעזוב את ארצו ולא ינוד למרחקים״. גם בטענה זו יש הפרזה בעלמא כמו שנוכח עוד להלן, אך הפעם נסגה לפרט אחר.

כשנעיף, מבט אפילו שטחי, על תולדות עמנו בא״י יתברר לנו, שלא רק אהבתנו לא״י היתה חזקה מאד, אלא שגם הקשר עם ארצנו היה חזק מאד והקשר הזה עלה לנו בקרבנות עצומים. למעלה ראינו, כי היהודים נשארו בא״י גם אחר חרבן ב״ש ויוסיפו להתקים עד הופעת מלכי ערב. במאה השביעית, כשהתפרצו מושלי ערב אל סוריה וא״י, וחדלה ממשלת הביצנטים מקרב הארץ, חפץ מחמד להכרית את עמנו על כי לא חשו לעזרתו, אך אבו־בכר הצליח לסכל את עצתו. אך בקנאתו הרבה לאמונתו, שלא ידעה סבלנות היה נכון מחמד לאבד את בני האמונות האחרות ולכן הרבה בזמנו לדכא את היהודים הנכנעים לו שבא״י, וביחוד אחרי שרובם היו „עמי הארצות״. כאשר הקנאי הידוע עומר לכד את ירושלים הפיל חללים רבים מתושביה ויגרש את יהודי טבריה מעיר מולדתם. מובן מאליו שיחס כזה הרבה להשמיד את יהודי א״י. כעבור חמש שנים עלו התתרים ויכבשו את הארץ ויחריבו כל מקום שדרכו כפות רגליהם. לא ארך הזמן והערבים גרשו את התתרים מן הארץ ועוד הפעם פרצה מלחמה בין הסרינים והערבים, וערים אחדות נחרבו לגמרי. התתרים כבשו אח״כ שנית ושלישית את א״י והכליפים הוציאוה בכל פעם מידם, ופליטת היהודים סבלה מאד לרגלי המלחמות האלה הן בנפשות והן בכסף. ביחוד גדלו תלאות היהודים בא״י לרגלי מלחמת הערבים עם הנוצרים. כשכבש גוטפריד (כש׳ 4859 לבה״ע) את ירושלים הוציא את כל היהודים והמחמדים שבעיר לטבח. הערבים עלו פעמים אחדות למלחמה על הנוצרים ולא הצליחו, עד שבא סלדין מלך מצרים ויכריע את הנוצרים (לפני 600 שנה). עד הזמן ההוא אין זכר לכניסת יהודים בהמון מחו״ל לארצנו, ואף שקשה היה אז ליהודי א״י להמלט מחרב המהומות שעופפה על ראשם כפס בפעם, בכל זאת נמצאו עוד קהלות רבות של יהודים בארצנו[1]). סלדין מצא לנכון להגדיל את קבוץ היהודים שבא״י ויצו „להשמיע קול לאמור כל הרוצה מזרע ישראל, אשר נשאר באשור ובמצרים וכו׳ יעל ירושלימה״. ויעלו אז הרבה וישבו שם בהשקט ובבטחי („תבואת הארץ״ תמ״ו). אח״כ עלו התתרים (כש׳ 5425) ויהרגו יהודים במספר רב; רבים נמלטו מתגרת חרב התתרים שכמה עד כי בירושלים לא נשאר אף יהודי אחד. אולם באותו הזמן, שקבוץ היהודים הלך והכחד לרגלי המלחמות

[1]) ר׳ בנימין מטודילא שבא לארצנו י״ז שנה לפני כבוש סלדין מצא שם קהלות עבריות בירושלים טבריה, עזה, עכו, קיסריה, רמלה אשקלון, שונם, גוש חלב, ובנקודות אחרות מצא רק יהודים בודדים („תבואת הארץ״, עמוד תמ״ב).

והרדיפות התכופות, ומספר היהודים ילידי הארץ התמעט מאד, החלה עלית היהודים מחו״ל. בש׳ 4971 עלו לירושלים יותר משלש מאות רבנים מצרפת ומאיטליה ויבנו להם בתי כנסיות, אך מלחמות הערבים והנוצרים הציקו להם עד מאד. כשעלה הרמב״ן לארצנו מצא בירושלים קהלה קטנה, אבל בשכם היתה קהלה עברית יותר גדולה, כעבור עוד 55 שנים שאז עלה לא״י בעל ה„כפתור ופרח״ מצא עוד הפעם בירושלים קבוץ הגון וכן גם בבית שאן, ובעגלון שבעבר הירדן. בימי הסולטן סלימן (כש׳ 5280) הוטב מצב היהודים בא״י, כי נתן להם חרות לעסוק בכל מלאכה ואחדים זכו גם למשרות, ולרגלי זה החל עוד הפעם הישוב העברי להתרחב בא״י, עד כי בבוא אח״כ הנוסע מנחם מאיטליה מצא קהלות בנות 300 יהודים בצפת וירושלים, קהלות בנות 40 — 10 יהודים בעין זיתון, עלמא, גת, שכם, חברון כפר ענן ולאחדים מהם היו גם כרמים ושדות. אחרי גורש ספרד גדלה העליה לא״י ובערים אחדות גדלו הקבוצים העברים במדה הגונה, עד כי בימי השולטן מורד (בש׳ 5362), כשנלחם עם מלך פרס, דרש מהיהודים לכלכל את צבאו במשך ג׳ חדשים, אולם הפחה שבעכו הצילם מהגזרה בהקדימו לשלח 40 אלף אנשי צבא לחסום את הדרך בעד חיל מורד. ביחוד גדל אז הישוב העברי בירושלים, עד כי מיום גלות ישראל מעל אדמתו לא נמצא ישוב יהודי כ״כ גדול בירושלים כמו אז, ורבים מהם קנו בתים שדות ובנו חרבות (ת״ה עמוד תנ״ח). אבל לא ארכו הימים ויקם המציק הידוע אבן פרוך, שקנה את ממשלת ירושלים מהמשנה למלך, וירבה לשים עלילות על היהודים ולאסור את היהודים ולהכותם למען הוציא מידם כסף, ולרגלי זה ברחו יהודים רבים לטבריה וצפת. כשנגדלה אח״כ התנועה המשיחית ואחריה התנועה החסידית — גדלה עוד הפעם עלית אחינו לא״י. מספר העולים אינו ידוע, אולם אפשר להוכח מזה שיוסף שורץ מציין משי שפ״ז עד תר״א יותר משלש מאות רבנים וחכמים ידועים שנתפרסמו ע״י חבוריהם או במקרים בודדים מחייהם, ומובן מאליו, שמלבדם נמצאו גם חו״ר שלרגלי סבות שונות נעלמו מעיני המחבר ההוא.

ובכן אנו רואים שעמנו נשאר תמיד קשור אל ארצו, ולמרות כל התלאות והרדיפות האכזריות שסבלו אחינו ביד נדיבה בימי הכליפים והמושלים המושלימים לא חדלו משאוף להתקים בארץ אבותיהם.

כל איש אשר התבונן קצת לתנאים של חיי הפלחים בא״י יודה בלי ספק, כי צדק מ׳ אפשטין באמרו: „מה דל חלקם בחיים!״ אבל המתבונן יוכח ג״כ על נקלה שהסבה היותר נכבדה של עוני הפלח, היא הממשלה המוצצת את כל לשד הפלח*). כי בו בזמן שבעלי העסקים והעירונים בכלל ממעיטים בערך לשלם מסים, גובים מהפלחים מסים עצומים באופן איום ופושטים ממש את עורם מעל הבשר, וביחוד נוראים ואכזרים אפני גבית המסים[1]) מאליו מובן כי סדרים כאלה מדכאים את הפלחים באופן מבהיל, לכן אלה הפלחים המוכרים את נחלותיהם, לא רק שאינם מפסידים הפסד גדול, כי אם, להפך, בזה נצלו מתגרת יד לוחציהם. גם המחבר בעצמו מעיר ע״ד הפלח העובד במושבות לאמור: המושבה העברית ממציאה לו (להפלח) עבודה, ששכרה הרבה מתכנסת האכרות הדלה על האדמה החכורה״; ובכן גם המחבר הטוען בשם הערבים העלובים, מודה שאלה הערבים העובדים במושבות היהודים מצבם יותר טוב מאלה הפלחים הרחוקים מהמושבות ומתפרנסים רק מנחלותיהם, אף שהראשונים

*) אל נא ישכחו הקוראים שהמאמר הזה נכתב חדשים אחדים לפני המשטר החדש בתורקיה. — המערכת

[1]) י׳ בליוך מביא בספרו „המלחמה העתידה״ (כרך ו׳ עמוד 816), כי בברוסת ראה בעצמו את אחד מהמשגיחים של החברה הצרפתית החוכרת את הטבק בתורקי, שבעת גבית מס הטבק הרג עשרים וששים אנשים בזמנים שונים, ובכל פעם הצליחה החברה לשחררו. על השאלה: „מדוע תחזיקו ברוצחים כאלה?״ ענו: „בלי אנשים כאלה לא נוכל לעשות מאומה״. ככה מתנהגים גובי מסים שבאו מאירופה לתורקיה, על אחת כמה וכמה — הגובים בני הארץ! בא״י מרבים להושיב את השיבים בבית הסהר אם הם מסרבים לשלם את מס ה„עשור״ שהטילו עליהם כופים אותם, עד שהם חותמים באונס על הסכום שדורשים מהם.

מתפרנסים רק מהשכר הקטן שיקבלו בעד עבודתם. אמת הדבר שהפלח קשור מאד אל נחלתו, כפרו וסביבתו, ומוסיף לסבול את מצוקות הפקידים, הנושכים ובעלי האגרוף. אך כל מה שעיניו הולכות ונפקחות, כן יתבלט לפניו שכל עמלו ישא הרוח, לכן אפשר למצוא גם בין פלחי א״י, וביחוד בצפון, מהגרים, הבוחרים לעזוב את הארץ.

המחבר שנמשך יותר אחר חזות לבו, מרשה לו לפסוק ב„טון" כ״כ ודאי: „המושלים לא יעזוב את ארצו ולא ינוד למרחקים". אפס המציאות טופחת על פניו באופן גס מאד. אין בידינו מספרים מדויקים ע״ד מספר המהגרים שבין פלחי א״י בכלל, אך ע״ד צפון א״י וסוריה נדפסו כבר במקומות אחדים ידיעות ע״ד ההגרה השכיחה שמה. גם כל תושב א״י יודע שלא מעטים הם הערבים העוזבים את ארצנו מדי שנה בשנה ונודדים לכל קצוי התבל. ע״פ הפרופ׳ ורבורג[1]) נראה שמגליל לבנון יוצאים לחו״ל בכל שנה כחמשת אלפים איש, שזה עולה $1\frac{1}{2}\%$ מכל הישוב! בכלל חושבים כי במשך עשרים שנים האחרונות יצאו מלבנון לבדו ממאה עד מאה ועשרים אלף איש ורק כשליש מהם חזרו[2]). המהגרים הסוריים יוצאים לרוב לאמריקה, ומעוטם למצרים, למושבות צרפת שבאפריקה הצפונית ואף גם לאוסטרליה ויפוניה. גם בסביבות מתולה נמצאים כפרים לא מעטים שחלק הגון מיושביהם יצאו לחו״ל, ומכפר אחד דר״מס, יצאו כשליש התושבים[3]). בנוגע ליתר המקומות כבר הקדמנו לאמור שאין לנו ידיעות נכונות, אולם גם ממה שאמרנו נראה באופן בולט, שהמחבר הפריז על המדה במשפטו הנמרץ ש„המושלים לא יעזוב את ארצו". ביחוד ראוי לציין (וזה אופי מאד בשביל התקופה החדשה.— המערכת) שדוקא בגליל לבנון, שזה ארבעים ושש השנים האחרונות שנשתחרר והיה למדינה אותונומית, וההשכלה התפשטה בין תושביו באופן ש40 למאה מהדור הצעיר יודעים כעת קרא וכתוב[4]); ודוקא היציאה מגליל זה עולה למול היציאה מגלילים אחרים. ובכן הננו רואים, כי אותה ההשכלה המעוררת את הקרקעים שבכל הארצות לפנות לענפי פרנסה אחרים, פעלה את פעולתה התדירית גם באסיה הקטנה ותעקור המון קרקעים מנחלותיהם ותטלטלם מעבר לים. אמנם תושבי הלבנון משלמים כל אחד רק 10 גרוש מס[5]) וכן נעשו שמה תקונים רבים לטובתם, בכ״ז חלק גדול מהם בוחרים לנדוד לחו״ל אחרי שהכנסת אדמתם קטנה בערך. מצד אחר, הננו רואים כי בני הלבנון שיצאו לחו״ל בלי כסף או בכסף מעט מאד ישלחו בכל שנה למשפחותיהם ע״י הבנקים שנים עשר מליון פרנק! סכומים עצומים כאלה לא יוכלו קרקעי א״י וסוריה לחשוך בשום אופן, ומובן מאליו שלכסף רב כזה יש קסם מיוחד, המרבה למשוך אחריו גם את בני אסיה הקטנה. ובכן, הפלחים, שנגאלו מקרקעותיהם ויפרקו מעליהם את עול המסים ונצלו מהמין לוחציהם, אינם כלל יורדים למרור התחתון שבגהינום, כפי שאפשר לשער על פי ההספד המר שעורר מר א״ן על הפרדם מן הקרקע. הננו מטעימים, כי לא מפני שעלינו לדאוג קדם כל לטובת הערבים, מוטל עלינו לקנות את אדמתם ולשחררם משעבודם ל„המון צרות"[6]); אלא מפני שלנו יש חפץ וצורך באדמת ארצנו, וגם על ידי זה שנקנה קרקעות „מכל הבא לידינו", הפלחים אינם נעשים לאמללים נוראים. הננו יכולים הפעם לאמור כמבטאו של הרץ (ע״ד הקרקעים הזעירים), כי כל הרשעים שנדונו לגהינום היו מסכימים בחפץ לב לקבל עליהם גורל הפלח שנפרד מעל אדמתו. אמת הדבר כי „יותר שתשפל מדרגת התפתחותו של האדם, יותר שיצר חוג השקפתו, יותר יתחזק הקשר המחברו אל ארצו ואל מחוזו ויותר יקשה עליו להפרד מכפרו ומשדהו". אבל אם רק נכוא למלא אחרי עצת מר א״ן להכניס את בני הערבים לבתי ספרינו ולהפיץ ביניהם את ההשכלה כן תפקחנה עיני הערבים להבין את תנאי חייהם הקשים מאד, כן ירבו לפנות ערף לעבודת האדמה, כי גם הפלחים הם סוף כל סוף בשר ודם שלא יוכלו לעמוד בפני השפעת ההשכלה כמו שראינו בנוגע ללבנון.

יפו. . ופסי.

(עוד יבוא)

---

[1]) „אלטנוילד"; נו׳ 2, ש׳ 1906.

[2]) „דיא וועלט"; נו׳ 38, ש׳ 1907.

[3]) כשנזדמנתי למתולה לפני שנים אחדות פגשתי שמה סוחרים ערבים המדברים אנגלית, ונודעתי שהיו באמריקה שנים לא מעוטות ויצברו הון וישובו לארצנו ויהיו לסוחרים ולמלוים ברבית (גם אכרינו לווים מהם). הסוחרים האלה אמרו, שמספר בני כפרם שנשארו באמריקה גדול כהנה וכהנה.

[4]) בכל לבנון נמצאו לפני שנים אחדות יותר מששים אלף תלמידים שלמד ב1160 בתי ספר.

[5]) בגליל דמשק משלם כל קרקעי 134 גרוש מס, בגליל בירוט—178 גרוש.

[6]) זיגמונד שניידיר שתר את תורקיה האסיטית, מבוא כי התורקים מציבים לכנות את האכרות בשם "zunds chipex" שתרגמו „המון צרות".

יהודה ברק, ברלין.

הספרדיה.

„הנך יפה רעיתי, הנך
יפה, עיניך יונים"...

אלפי שנה עברו מאז, מאז שר לך המלך שלמה את השירה הנשגבה הזאת. שיר השירים לשולמית!

מה קוסמה, מה נהדרה, מה אלהית היית, אם כך בחר מ של העברים, בין מאות נשותיו, לנושאת שירתו —

רחוקה, רחוקת את כיום ממני, ויש אומרים כי מת, כי אינך יותר עלי הארץ. אי-לזאת חוזה אני אותך בדמיוני: חיה וצוחקה, הנך מסה לפני עיני הנדהמות, על שתי לחייך אודם הורדים והנעורים...

„שובי, שובי השולמית, שובי ונחזה בך".
השמעת?
ואם שמעת, — התשמעי?
התשובי?
או אולי כבר שבת אלינו, ואני לא ידעתי?
הגידי-נא, הגידי!

* *

ברחובות ירושלם טילתי זה עתה, בין חומותיה הגבהות שוטטתי. מה נכספתי אליך! והנה, עברת על פני, הבטת בעיני, דלקת בי אש — ותעלמי. אנכי רצתי אחריך. רציתי להשיגך, להעמידך, לנשקך. אך לשוא! השג לא השגתיך, נשק לא נשקתיך, כי את, רשעה, נעלמת...
מדוע?

* *

אך נעלמת לרגע, נעלמת רק ליום. ולמחרתו מצאתיך.

מצאתיך, היפה, ואכירך. לא השולמית את, השולמית לשלמה, אלא אחותה הקטנה, הרכה ממנה באלפי שנים, — ילד שעשועים. אלפי שנים עברו, ונשמת השולמית דולקת גם בך. כמוה, כן, גם את חמודה. כן גם את אלהית. בת ירושלים, ספרדיה ועבריה, את היא השולמית החדשה.

* *

על גדות הירדן ישבתי לרגליה.

היא היתה עוד ילדה, ועיניה לא הבינו אהבה. ובכל זאת מה גדלו, מה רחבו עיניה אלו בצחקה לדברי. היא צחקה פעם, היא צחקה פעמים; מעל לראשינו אושו התמרים, השתטחו השמים התכולים. היא צחקה ואנכי אהבתי.

אז אחז בידה, ואלחצנה. יד קטנה לחצתי, ועיני ועיניה הביטו במי הירדן השוטפים לרגלינו; השוטפים דרומה, דרומה. מים שוטפים ונצחיים ומים, ששטפו גם בימים מקדם, עת יצרו העברים את תורתם, שהלכה ותאיר את התבל כלה.

אנכי אהבתיה.

הירדן שר לי שירה נעלמה, התמרים ספרו ספורים טמירים, השמש הזהירה בזהר מיוחד.

כי אנכי אהבתיה...

* *

הוי, מה יפו עיניך, אחות השולמית, ומה עמוקה, מה הרמונית שירתן.
— שירי-נא, כי מקשיב אנכי...
התספרי לי קורות עם עתיק? התספרי לי אגדות-העבר?
— ספרי-נא, כי שומע אנכי.
אז אשמע:

„וינתק המלך שלמה מכתר-מלכותו פנינה אחת, פנינה יקרה, היפה בפנינות. ויענד המלך לצוארי השולמית את אותה הפנינה האחת, היקרה, היפה. והשולמית הזהירה שבעתים ביפיה: היה היתה אלילת היופי"...

ובדברה כזאת, עמקו, שחרו עיניה; עמקו, בכו עיניה.
ואנכי רעדתי; כי אהבתיה.
— מה תבכי, היפה, מה תבכי? התבכי על אבדן הפנינה, אשר נתן שלמה לשולמית? או תבכי לצרת עמך היושב עוד בגולה?
ראי: עיני מביטות בעיניך, ואין את מביטה בי. ראי: נפשי משתוקקת אליך, ואין את משתוקקת אלי.
הוי, אחותי, אחות השולמית, הביטי-נא בי. חדלי, חדלי מבכי! . . . הפנינה אבד לא אבדה! בלבך הוא חבוי, חודר אני אליה, כי אוהב אני איתך...
ואלחץ עוד יותר את ידה, היד הקטנה — — — —
מאחורי המואב שקעת השמש; רק קרן אחרונה הבטיחה כי מחר תשוב לזרוח.
ואביט מסביבי: שקט ודממה, דממה ומות. אפילו מי הירדן, כמו חדלו לזרום, והתמרים כמו חדלו מספר. אור ורוד, כמעט שחור כסה את הכל.
ואביט אליה, אל הספרדיה, אל אחות השולמית. לבי בקרבי נמס, כי גם היא בי הביטה . . .
חכיתי. הוי, חכיתי . . . למלה, להגה קל, להסכמת-עין חכיתי.
אך היא שתקה. היא רק הביטה.
אז אקום . . .

* *

ובקומי, שמעתי אותה, את הספרדיה, אומרת:
— אתה אוהב: מאושר אתה! אני, — לאהב לא ידעתי. עוד לא ידעתי... הספרדיות-העבריות, אינן יודעות לאהב . . .
התנפלתי לרגליה. הסתערתי על ברכיה. נשקתי כאשר יכלתי.
אולם היא:
— למה? . . . לך לך ממני, מחה זכרוני מלבך, כי אינני יודעת לאהב!
אז ידמה לי כי מי הירדן רעשו, השתגעו במרוצתן. הנם עוברים את גדותיהם, הנם שוטפים את הערבה, הנם גוססים לרגלינו: עלי לברוח.
ואקום שנית, וכמוכת עורון נתקתי ממנה, התחמקתי, התרחקתי . . .
— להתראות!
התעוררתי, כי את המלה הזאת שמעתי, כן, שמעתי.
— להתראות!
אז אשוב על עקבותי: איך, איך, אחות השולמית, בת-עמי, הספרדיה? איך?
חפשתיה — ולא מצאתיה . . .
אז אמרמר גם אני בכעס, ביאוש:
— להתראות . . .

נחמה פוחצבסקי.

משוט בארץ.

א.

מראשון לציון עד מֶרג (עמק) עיון.

בחג הפסח עזבתי את מושבתנו היפה לעלות ירושליםה ומשם — דרך שכם, עין-גנים והר תבור — לגליל התחתון ודרך ים כנרת לגליל העליון.

מפני סבות שונות לא נסעה חבורתנו דרך שכם גלילה, כמו שהתכונו מראש. אך שבה ליפו ללכת משם באניה לחיפה ואחרי כן לגליל התחתון.

נסענו ליפו בעגלה. אחרי שכונת „מחנה-יהודה" עברנו על יד בית החולים האמסטרדמי „שער צדק", בית מושב זקנים, בית המשגעים. הם כמו בכונה סוגרים את ירושלים למען השאיר על הסירים רושם טוב; כי יפים ונהדרים הבנינים האלה ומרוממים את ערך הצדקה הירושלמית.

הכפר היותר קרוב אל העיר על דרך יפו, הוא ליפתה. אחריו רואים על גבע מורם את רמה, הנקרא בפי הערבים „נביא שמואל". ביחוד נבלט מסגד הכפר ההוא, חבנוי — לפי מה שמספרים הערבים — על קבר הנביא.

למטה, מימיננו — עמק נהדר. ובתוך העמק בנוי בית חרושת (של יהודי) לבורית, והולך ונמשך העמק עד מוצא.

ועל ההר בצד מוצא בנוי יפה הכפר קולוניה. ושונים הכפרים פה מאלה שבסביבות מושבותינו ביהודה. הבתים בנוים פה מאבן, וגדולים הם ומרוחים; גם חלונות קרועים בהם, רק הגגות אינם מכוסים רעפים, כי אינם משופעים; מזרחיים המה; ערבים. וביהודה, הערבי שהתעשר במושבת יהודית, בונה לו בית עם גג של רעפים דוקא; ואלה שעוד לא זכו לבתי אבן, יושבים בבית חמר דל וצר בלי חלון ובלי אור.

ועשירים הכפרים שלפניך. הנך רואה כרמים נחמדים, זיתים יפים, מעובדים ע"פ האופן היותר טוב. גם רוח אחרת שולטת בכפרים האלה. פה גדולה השפעת המשלחה הנוצרית. כמעט סמוך לכל כפר הנך רואה בית תפלה ובית ספר של נוצרים.

ועל אם הדרך משתרעת מוצא הקטנה, בת שמנה מאות דונם. שמחת מיוחדה הנך מרגיש, כאשר פתאום, על דרך המלך, הנך פוגש בחברה של ילדים עברים והם קוראים בקול רם: „שלום, אדוני!" או „שלום, גבירתי!". וגרות פה המשפחות רחוקות זו מזו, ורחוקים חלקי אדמתם אחד מן השני. כגבורים אמתים הם יושבים פה, בלי שומרים ובלי נוטרים.

ורחוק, כמעט על קצה גבול אדמתם, השאיר למו הרצל זכרון יקר. הוא נטע שם ארז, והעץ גודל, פורח ומשתגשג. על ידו עומד ארז קטן שנטע מר ולפזון, ויכתרו האכרים את שני העצים בגדר של אבנים, ומתעתדים לנטוע שדרה של ארזים סביב על חלקה גדולה. נצמדתי אל המקום ההוא. איזה קדושה חופפת עליו! הנך עומד בלב דופק מול הארז הרם; נדמה לך רגע שפה שוכנת הנפש העדינה של המנהיג הגדול. רוצה הנך לכרוע ברך, לחבק את העץ הזה...

געגועים עזים מתעוררים בקרבך לאיש שנטע את הארז... למה כה מהר ללכת מאתנו?! — —

בעזבנו את מוצא הננו פוגשים ביער של זיתים העולה מרגל ההר ועד ראשו, ושם, על אמיר ההר מתנשא כפר נוצרי, „עין כרם" עם בית ספר מהולל.

הנה הר הקסטל, עם כפר בנוי על סלע איתן, אשר שם היה לנו מבצר חזק בימי החשמנאים. משם הננו יורדים לבקעת דלב, ורואים את המעין המפואר הנושא את שם הבקעה.

והנה גם קרית יערים, הנקראת עתה בשם אבו-רוז, על שם אחד העריצים הערביים, והנך משתומם לראות את עשרת של הפנת הזאת.

עוברים עוד הרים ובקעות וכפרים ובאים לבב-אל-ועד, לאמר: שער העמק, נחים שם והודרים אחרי כן לעולם חדש: שרות רחבים, ירוקים, מזהירים. כל גיא, כל גבע מושכים את העין ביפים והנה גם כרמים עבודים היטב ודומים לכרמי מושבתנו. שער יפה נפתח לאחד הכרמים ועליו צלב גדול, שחור. על אדמות נטרון אנחנו עוברים. נטרון הידועה בגבינה המצוינת שלה, ושם מנזר ישועי, קן לקנאות שחורה.

הנה משתרע לפנינו השרון. הנה רמלה עם מגדליה.

אחד המגדלים היותר עתיקים שבהעיר רמלה.

ושמה — עקרון, גדרה, רחבות . . .

* * *

בצהרים עלתה חבורתנו על האניה ביפו. הים היה כה שקט באותו יום, עד שאפילו בין הסלעים, הלכה סירתנו ישר מבלי התנודד, ומבלי שום עמל וקפיצות עלינו מהסירה על האניה.

בעזבי את חוף יפו, דפק לבי בשקט כאותם הגלים הטהורים של הים הכחול. חשתי את כל נועם האושר שמרגיש האדם בהשיגו את חפצו היותר קדוש. הלא אני הולכת ומתקרבת לשאיפתי הגדולה לראות את הגליל! מאשרה אנכי...

אבל הנה סרה הרוח הטובה מעלי:

באותה האניה נוסעה לרוסיה משפחה אחת שגרה במשך שנים רבות בא"י, ושפת המשפחה הזאת — נשארה רוסית. הבן הבכור, נער שגדל כשש עשרה שנה

באר״י אינו יודע לדבר עברית! אבל התנחמתי: משפחה זו — אמרתי בקרבי, יחידה הנה בארצנו. אבל הנה מגיעה לאזני שיחה בין שני צעירים שנוסעים לחיפה. אחד, בן המושבה וגר עתה בחיפה, מספר לרעהו, על אדות מצב האכרים בזכרון-יעקב ותקוות הדור הצעיר, על מצב בית הספר והרוח הלאומי, שמתחיל לתפוס מקום בו, על העברית, שהולכת בימים האחרונים ומתפשטת. והנה רעהו עונה: „הניחו לעברית שלכם, מה התועלת שבעברית שלכם? זוכר אני עוד את ביה״ס ב„זכרון״ לפני שנים עשר; אז היתה הצרפתית שולטת; צרפתית — זה אני מבין. שפה חיה, אירופית. ועתה — עברית, עברית בכל אשר אתה פונה, איזו שטות! לוא למדו במקומה לפחות ערבית או תורקית!״

רוסית, צרפתית, או „לפחות״ ערבית והורקית, רק לא עברית! הוי, מתי נגאל מעבדותנו הפנימית? — — —

הזה הוא המרכז הנאור של „תל האביב״, העתיד? ואיפא אתחלתא דגאולה?... כן, הנה ה„עתיד״. בית החרושת העברי הראשון על חולות שפת הים בחיפו. שמחה פנימית מעיר בית-חרושת במקים הקנאה שמעורר בך הרוכע הגרמני — גאוה: פה אתה רואה התחלה לתעשיה עברית! צעיר עודנו „עתיד״ וכבר קנה לו שם גדול בארץ ע״י בורית הכביסה שלו ובורית הרחיצה, המצוינה בטיבה ובריחה.

כל מה שהתרחקנו מן הים ומן העמק אל הרי אָשר התילותי יותר להכיר את השינוי שבין הטבע פה ובין אותה, שחייתי בה זו השנה התשע עשרה.

מה עבותים היערות על מורדי ועל ראשי ההרים! איגך פוגש יותר את אותו הסלע הערום שהתרגלת לראות בהרי יהודה.

הארז שנטע הרצל במוצא.

לחיפה באנו בערב. אחרי עברנו את העיר העתיקה נכנסנו למושבה הגרמנית. מעון מכירי, ששם סרתי ללון, נמצא בקצה המושבה, ועלי היה לעבור אותה לכל רחבה. סביב היה חשך, בכל זאת נכר היה הסדר והנקיון, היופי והעושר שבמקום הזה, ואז בפעם הראשונה בא״י הרגשתי קנאה לאחרים. בלי רעש והמולה בוראים להם הנכרים גני עדן בארץ הזאת...

בבקר עזבתי את חיפה. המראה, שראיתי ממעקת מעוני, ישאר חרות לנצח בזכרוני.

משמאל — קצה הכרמל הגבוה עם התורשה היפה העולת מרגל ההר עד אמירו. לפניו, לצד הים, משתרע השרון, מכוסה שדות-תבואה. החטה שם עוד ירוקה, השעורה קצורה ומונחת בגרנות על פני שטח גדול. ושם לאורך השרון משחק הים בגליו הכחולים. שקט הים ונוצץ כראי.

ממעקה מעוני רואים גם את המושבה הגרמנית עם אילנותיה הרבים, וגנותיה הנחמדות, ומאחריה לצפון, את לשון הים החסום בהרים עטופי עננים כבדים ובין העננים, רחוק, רחוק נוצץ ראש החרמון השב...

עגלה גרמנית נשאה אותנו מן העיר. בעברי את העיר לא פגשתי באחינו, בלתי אם בנער עברי אחד, נחמד, שקרא לי; „שלום״ — בעברית, בצלצול הרוסי...

וגם הדרכים פה אינן שוממות. הנה מטילת לה יחידה, אנגלית צעירת לימים, והיא חמושה בכלי זין. ביד אחת היא אוחזת ברסן סוסה, ובשניה היא מלקטת פרחים בעמק ומאגדת אותם. — מג׳נונה (משוגעת) — מעיר עליה הרכב שלני. ערבי צעיר ויפה, ויצחק בצחוק שטני.

החילותי לחקור אצלו למה האנגלית „מג׳נונה״. ויספר לי כי אוהבת היא אהבת מות אנגלי אחד בחיפה. והיא תמיד זועפת ונרגזה ותועה כל הימים בודדת ביערות האלה.

יצאנו את ההרים והיערות ובאנו לעמק יזרעאל...

אלי! איזה יופי, איזה מרחב! כמו שטיח אחד, בעל צבעים שונים הוא הולך ונמשך לימין ולשמאל. ושם, רחוק, בקצהו סובבים אותו מכל צד הרי הגליל. הנך משתומם ועומד נדהם למראה תמונת קסם זאת.

הנה כפר מונח על גבעה קטנה, קרוב לדרך. סמוך אליו בעמק נפוצו עזים לאלפים. הרועה מאסף אותן בחלילו וקוראן למים, והן הולכות, נדחקות זו לזו.

רואים הלאה את ג׳נזה ואפולה, תחנת מסלת הברזל החגית, ההולכת מחיפה לדמשק ועוברת דרך עמק יזרעאל. הנה רצה שם רכבת ומתפתלת כנחש שחור על פני השטיח הנפלא...

התרחקנו מעמק יזרעאל, ונכנסנו לסביבת נצרת המהוללה. אחרי היופי המקסים של עמק יזרעאל אין היא לוקחת עוד את לבי; למול עיני עומדים עוד כל קוין הבהירים הנפלאים... הנה באנו לנצרת, הבנויה בחצי עגול יפה על גבעות. רואים צלבים וצלמים על כל פתח ועל כל גג. בערות וקנאות מרגשות באויר. הנצרות התחזקה והשתרשה בארץ הולדת היהדות. העיר כלה, תושביה, כהניה, כמריה, בתי התפלה והמנזרים שלה מעיקים באיזה כובד נורא על לבך...

כשעה אחרי נצרת עברנו את כפר-קנה היפה, המונח בעמק והרים סביב לו. יפה ביחוד הר אחד, העולה באלכסון, ומתרומם עד העבים.

לפנות ערב עברנו את עמק טורן. העננים פרשו אז צל מיוחד על הצבע הכהה של אדמת העמק החרושה שהשתרעה עד לאין-סוף.

סרנו מדרך המלך ללכת לסג׳רת. העגלה מתחילה להתנועע מצד-אל צד, ודופקים האופנים על פני רגבי האדמה הקשים. בדרכנו ראינו מאחד הגבעות מראית-פלא: מצד צפונית מזרחית של אפק השמים נראה פתאום ראש החרמון עם פסי הכסף שלו. לשמאלו נמשך הר ברוחב, ואחרי ההר הזה רואים המון הרים גבנונים ועליהם תמונה מזהירה באויר, תמונת-פלא וקסם שלא ידעתי שחרה.

— מה זה? שלג המבריק לקרני השמש האחרונות, או ענני פז? — שאלתי את הנוסעים — ולא יכלו לתת לי תשובה על זה.

לסג׳רה באנו לפנות ערב. לפני שער החוה פגשנו את המורה ו. ופועלים אחדים ששבו מהעבודה. נכנסנו לחצר. שם בית הפקיד. משמאל — חדרי הפועלים והפועלות, מימין — בית הספר, בית המורה, בית המרקחת ועוד. הפקיד קבל אותנו בסבר פנים יפות. גם הפועלים שמחו לקראתנו, בשמעם מפינו שלום מחבריהם שביהודה. בחברתם בלינו עד שעה מאחרת בלילה. חברה מענינת מאד של פועלים ישנה בסג׳רה. כשלושים במספר הם יחד עם הפועלות העובדות בחוה ובשדה. הרוב הם משכילים ומדברים עברית צחה.

בקרנו בבתי אריסים אחדים, צעירים קשורים לא״י, והעובדים אותה באהבה. בקרנו גם בבית אריס אחד מהגרים. אם המשפחה, אשת בריאה בעלת כתפים רחבות, פנתה אל שלשת חברי, ששמעה מפיהם שיש בדעתם להתישב בא״י, ותאמר להם: — רבותי! קנו פה אדמה, הביטו נא, מה טוב פה, מה נעים! ראו איזה עשב רך ונעים, איזה פרחים משמחים לב, איזה אויר, איזה חופש!

לא האמנתי למשמע אזני, שמפי אשה פשוטה כזאת, אני שומעת מלים כאלו מלאות שירה!

מסג׳רה שלחנו את עגלתנו למכחה ושכרנו לנו סוסים לעלות על התבור.

בדרך יפה, בנויה מדרגות מרצפות, העשויה לכבוד בקורו של המלך ולהלם בא״י, עלינו על התבור. באמצע ההר עצרנו מלכת, כי פתאם נגלה לעינינו עמק הפלא, עמק יזרעאל בכל יפיו והדרו. שטיחים, שטיחים נפלאים פרושים תחת כפת השמים. כלו הוא ישר, ירק, נחמד. כלו זרוע, חרוש, צומח; העין לא תשבע פה מראות את כל היופי, את כל החמדה שבחלקה הזאת. אבל הלב דופק בחזקה מרוב התרגשות וצער, ש ל א ל נ ו הוא עמק הפלא, ושזרים מושלים בו. לא באו אחינו לפדותו בעוד מועד, לא בקש עמנו לפתח פה את כחותיו המעונים, לא בקשנו מרחב לגאון העברי, להבריאהו ולהקימו לתחיה. הושבנו חולות, בצות, סלעים ואת עמק יזרעאל עזבנו בשביל אחרים!

היו ימים שיכלו פה לקנות אדמה. ועתה קשה הדבר: האדמה התיקרה ובעליה לא בנקל ימכרוה.

על ראש התבור נכנסנו למנזר אטלקי. שם נהוגה הכנסת אורחים באופן מצוין. ועלה על לבי במקום הנחמד הזה, כי מאושרים הנוצרים, בעלי המנזר, שתפשו את המקומות היותר יפים בא״י, את הפינות היותר נחמדות בעבר שלנו, אותן הפינות שמעוררות בלב האדם את הרגשות היותר קדושים, היותר נעלים, שחלקו לו מאת הטבע. ואת הרעיון הזה רשמתי בתוך ספר הזכרונות של המנזר.

נזיר אחד העביר אותנו דרך בנינים עתיקים מענינים מאד עד קצה ההר. עלינו על שרידי מעלות של קיר חרב וראינו פתאום מגובה של 600 אמה את מסחה המביטה בחן שם, בעמק, למטה. יפה מפה מושבה זו ומלבבת אותך. איזה נגוד חי אתה מרגיש בינה ובין החרבות האלה עם חיי המנזר הדוממים שלהם!

הירידה מהתבור לא היתה מצליחה. יעצו לנו ללכת בדרך יותר קצרה. ונמשכה הדרך כפלים במצאנו בה קוץ ודרדר, ושבילים צרים ומסובכים אשר בכבדות עברנו בהם.

(עוד יבוא)

תְּשׁוּבָה.

(מִוִּדּוּיָו שֶׁל אַחַד הַתּוֹעִים).

שַׁבְתִּי עָדֶיךָ כָּעֵת, בֵּית-מִדְרָשִׁי!
שַׁבְתִּי — כְּפוּף-גַּב, לְבֶן-רֹאשׁ וּקְמוּט-פָּנִים, —
צְחִיחַ-לֵבָב וּמְדֻכְדַּךְ-נְשָׁמָה, —
אַחֲרֵי שְׁנוֹת עָמָל וּתְלָאָה אֵין מִסְפָּר . . .
עָיֵף אֲנִי! הַמְצֵא מְנוּחָה לְנִדָּחֶךָ!
פְּרֹשׂ עָלָיו מְטוֹת כְּנָפֶיךָ הַסּוֹכְכוֹת;
שִׁית עָלָיו מִפְלְשֵׂי עָבֵי-צְלָלֶיךָ!
מַסְבָּה עַל רוּחוֹ הַנִּגְרָשׁ, הַנִּזְעָם
גַּעְגּוּעֵי דְמָמַת-קָדְשְׁךָ הַשְּׁלֵמָה . . .
הַנַּח לוֹ שֶׁמֶץ מֵעָצְבּוֹ וְרָגְזוֹ;
הַמְתֵּק לוֹ מִזְעַר מְרִי כּוֹס-הַיְגוֹנִים;
הַנְעִים לוֹ קִצָּתָם, עַד כָּלִיל לֹא חָלְפוּ:
שְׁאָר רִגְעֵי חַיֵּי-שִׁבְתּוֹ הַסְּפוּרִים. . .

— — — — — — — — —

שָׁלֵו מִפַּחַד; כְּיֶלֶד בִּזְרוֹעוֹת
אֵם מְטַפַּחַת, הָיִיתִי מִתְעָרֶה
מֶצְנָע, בִּדְבִיר קָדְשֶׁךָ, כְּאֶזְרָח . . .
עֵין חַיֵּי-שָׁלוֹם הָיְתָה לִּי — מִכְמַן
אוֹנֵי עֲלוּמִים רַעֲנַנִּים, שַׁאֲנַנִּים . . .
אוּלָם לֹא אָרְכוּ יְמֵי-מְנוּחָתִי,
הֶעֱרָה פֶּתַע עָלַי רוּחַ עִוְעִים . . .
פִּתְאוֹם — וָאָקוּץ בְּחַיֵּי נְזִירִים
חוֹלְפִים בְּלִי חֶמְדָּה, בִּדְמִי-עַצַלְתַּיִם,
גְּנוּזִים וַחֲתוּמִים כְּבְמַאֲפֵל כֶּלֶא . . .
הָיָה לְמַשָּׂא עַל נַפְשִׁי נֶחֱנָקָה —
אֵלֶם חֲלָלֵךְ הַקּוֹדֵר . . . וּכְלָבִיא
נִכְבָּשׁ, הַחוֹרֵג מִמִּסְגְּרוֹת כְּלוּבוֹ,
שׁוֹקֵק לְמֶרְחַב מִדְבָּרוֹ — הֵחֵלָה
לִפְרוֹץ מִמֵּצַר עוֹלָמֵךְ הַקָּטָן,
נִשְׂאָה לָעוֹלָם הַגָּדוֹל, הָרָחָב, —
הֲלָאָה מִשְּׁחוֹר קִירוֹתֶיךָ הַכְּפוּפִים,
הֲלָאָה מִפִּיחַ תִּקְרָתְךָ הַנְּמוּכָה . .
תָּסַסָה, רָטְטָה, פִּרְפְּרָה קִרְבִּי,
נִמְשְׁכָה אֵלָיו בְּאַלְפֵי מְשִׁיכוֹת;
נִכְסְפָה, כָּלְתָה — בְּאַלְפֵי גַעְגּוּעִים —
— וָאֵצֵאָה לַחָפְשִׁי . . . זְנַחְתִּיךְ . . . .

— — — — — — — — —

רַעֲנָן, פּוֹרֵחַ כְּנֶטַע שַׁעֲשׁוּעִים

רְטוּב טַל עֲלוּמִים יָצָאתִי — וּמְשֻׁמָּם,
מֻכֶּה, כְּעֵשֶׂב, בִּסְתָיו שַׁבְתִּי עַתָּה . . .
לֹא, בֵּית מִדְרָשִׁי! לֹא עוֹד אֶעֱזָבְךָ!.
לֹא עוֹד אֶסָּכֵל כַּאֲשֶׁר נִסְכַּלְתִּי!
לֹא עוֹד אֲמִירְךָ בְּעוֹלָם־הָרְמִיָּה!
הוּא אַךְ הִתְכַּחֵשׁ אֵלַי כְּלָבָן־הָאֲרַמִּי. . .
הִתְנַכֵּר לִי . . . צְרָרַנִי . . . דְּחָנִי . . .
מֵיטַב דָּם לִבִּי הִשְׁקֵיתִי לְרַוְּיָה
אַדְמַת־נְחָשְׁתּוֹ; כָּל מִבְחָרֵי דְמָעַי,
כָּל שִׁפְעַת חַיַּי הֶעֱרֵיתִי עָלֶיהָ . . .
לֹא לִי הִצְמִיחָה, הֵנִיבָה פְּרָחֶיהָ! . . .
אוֹתִי רַק קוֹץ הִכְאִיב, לְהֵט בְּלִי חֶמְלָה,
וְדַרְדַּר אֶת כָּל מִדְרַךְ כַּף רַגְלִי רִפֵּד . . .
בְּהִירֵי זָהֳרֵי נִשְׁמָתִי שִׁוִּיתִי
עַל שְׁמֵי־בַרְזִלּוֹ; כָּל הוֹדָהּ וְחִנָּהּ,
כֻּלָּהּ פִּזַּרְתִּיהָ, זְרַעְתִּיהָ עֲלֵיהֶם . . .
לֹא לִי הִצְהִילוּ, הֵאִירוּ אֶת פְּנֵיהֶם . . .
אֲנִי רַק זַעְפָּם הַשָּׁחוֹר נָשָׂאתִי — — —
חֹשֶׁךְ רְדָפַנִי, — כְּעִוֵּר גִּשַּׁשְׁתִּי;
גֵּר, כִּבְעוֹלָם לֹא לִי — בּוֹ הָיִיתִי . . .
חֵילִי פִּזַּרְתִּי בְּקִרְבּוֹ בְּדִמְעָה —
אַךְ לֹא לִי נָתַן שִׁלּוּמִים אֶת פִּרְיוֹ; —
לֹא אֲנִי צְבַרְתִּיו בְּרִנָּה — לֹא אָנִי! — — —
כָּכָה כִּלֵּיתִי בְיָגוֹן בּוֹ שְׁנוֹתַי,
עַד שֶׁרְמָסַי כְּפוֹר מָלְאוּ קְוֻצּוֹתַי, —
עַד שֶׁגֵּר חַיַּי בִּי הֵחֵל כְּבָר לִדְעֹךְ —
עַד שֶׁנּוֹאַשְׁתִּי . . . וּכְבֵן אֲשֶׁר עָזַב
אֵם לַאֲנָחוֹת וַיֵּשְׁטְ מֵעָלֶיהָ,
הִרְחִיק מִנְּוֵהוּ, וְאַחֲרֵי גָלוּתוֹ,
אַחֲרֵי שְׁנוֹת תְּעוּת אָרְחוֹת תֹּהוּ בַּנֵּכָר, —
נִכְלָם וְנִחָם עַל חֶטְאוֹ הוּא חָרֵד
אֶל צֵל קוֹרָתָהּ לִבְלִי עוֹד הִפָּרֵד,
בּוֹשׁ לָרִים רֹאשׁ בָּאתִי שֵׁנִית אֵלֶיךָ . . .

* *
*

שַׁבְתִּי עָדֶיךָ כָּעֵת, בֵּית־מִדְרָשִׁי!
סְלַח הִתְעוֹתִי בַשָּׁוְא וּבַתָּפֵל! —
שַׁבְתִּי, נִחַמְתִּי . . . לְךָ אֲנִי עַתָּה! . . .
לֹא אֵצֵאךָ . . . לֹא אֶעֱבוֹר עוֹד סִפְּךָ . . .
אֶשְׁכַּח הָעוֹלָם מֵעֵבֶר לַחֲלָלְךָ,
כָּלִיל אֶעֱקוֹר אֶת זִכְרוֹ מִלִּבִּי! — —

בְּרֶךְ אֶכְרְעָה לִפְנֵי אֲרוֹן קָדְשֶׁךָ,
אֶקּוֹד לִפְנֵי קִרְעֵי גְוִילָיו . . . אָדִיחַ
פִּיהֶם וַאֲבָקֵם בִּשְׁאֵרִית דִּמְעוֹתַי . . .
אֶמְזֹג יְלָלָתִי עִם נַהֲמַת הַשְּׁכִינָה . . .
אֶרְקֹם קִינָתִי עִם צִרְצוּר הַצְּרָצַר,
וַיַּחְדָּו נִסְפְּדָה לְשִׁמְמוֹתֵנוּ,
יַחְדָּו נִבְכֶּה קֵץ הֲוָיָתֵנוּ — — —
וּבְבוֹא יוֹם הֲרִיסוּתְךָ הַנִּמְהָר —
אָז לֹא אֲמַלֵּט אֶת נַפְשִׁי! — כְּשִׁמְשׁוֹן,
תַּחַת עֲרֵמוֹת מַפַּלְתְּךָ, תַּחַת
עִיֵּי חָרְבָּנְךָ — אַךְ שָׁם קִבְרִי יְהִי! . . .

אפרים א. ליסיצקי.

ציוני עפרון.

על הבל.

זוכה עיר והרי היא עולה לגדולה, ושמה בפי כל. ועל פי רוב לא בזכותה או בזכות יושביה הנה עולה לגדולה. איש גדול ומפורסם כי יתאכסן במקרה בעיר, „ברגע הסתורי" שבחיו — והעיר נתפרסמה, שמה רשום ב„אותיות זהב" או ב„אותיות דם" בדברי הימים.

הרבה מערי הפרזות שבתחום־המושב, למשל, נהיו ל„מיוחסות" ונכתבו לזכרון בספרי דברי הימים, מפני שנפוליון הגדול זכה אותן בבקורו, בברחו מרוסיה. וכך הוא הדין בארצות.

מי זכר בשנים האחרונות את ג ל י צ י ה בספרותנו? דור הסופרים הגליציים, שהיתה להם השפעה בספרותנו, תם. פסק החזון של ההשכלה העברית בגליציה. בעשרים השנה האחרונות לא נתנה לנו גליציה כמעט כל ספר, שיהיה לו איזה ערך ספרותי או מדעי עברי. גליציה נהיתה בספרותנו לארץ־המקלט של הבטלנות par excellence ולארץ הדורשים „חוברות וגליונות לדוגמא". איש לא התחשב ב„סופריה", „ספריה" ו„עתוניה".

פתאום ורוח עברה במדינת גליציה, ותחי, ותתעורר, ותמלא ספרות ובקורת „כמים לים מכסים".

ב„כפר סמוך לזולקוב" יושב (בלשונו-הוא — „שוכב") „באור החמה, עלי דשאים של ארץ נכריה" סופר הסופרים, מבקר המבקרים, המקונן הדומה לדוסטויבסקי וכו' וכו' ומחלק אותות-כבוד לכל בני ה„חברותא", שעזרו על ידו במלאכת הקדש, ושבמכתבים פרטיים או במקרים אחרים הביעו לו את רגשי נתינותם הנאכנה וישבעו כי, אמנם: דומה הוא בכשרונו הכביר, לפחות, לדוסטויבטקי.

ובעונג מיוחד קוראים במאסף „רביבים" (קובץ ספרותי, נערך ע"י י. ח. ברנר, לבוב). את הדף הרשמי של חלוק הפרסים ואותות-הכבוד מאת העורך. —

והחזיון הזה חדש בספרותנו. כדאי להביא שורות אחדות — ככתבן ולשונן — לדוגמא:

„ח. ד. נ ו מ ב ר ג — עמקן, חד, נוקב ויורד עד התהום".
(= „מגן-דוד" ממדרגה שניה, לשאת על הצואר).

„מ. בן-א ל י ע ז ר — נפש רכה, כשרה (!), חביבה, מלאת נצוצות אמנותיים ומסורה אל ספרותנו וכהניה" (יודע מחלק־הפרסים מה הוא סח!)
(= „מגן-דוד" ממדרגה שניה, לשאת על החזה).

„צ. ז. ו י נ ב ר ג, כותב-ציורים מתחיל, חם, נלהב, רגשני"
(= „מגן-דוד" ממדרגה רביעית, לשאת על הקובע).

וכו' וכו' עד תום רשימת עשרים השמות של המצטינים, שזכו לקבל אות-כבוד.

אבל מר ברנר לא רק מחלק אותות-כבוד הנהו; יודע הוא גם להגין על זכיותיהם של הסופרים, שהואיל להכניס תחת כנפי שכינתו. נפוצה השמועה כי מתרגמים את „נורה" לעברית. ומתמלא מר ברנר חמה וזעם, כעס וקצף, זעף וחרון-אף: „איך, איבסן מתוך כל ספרות אירופה!!! מפני מה דוקא זה??!! לקורא העברי אתם מגישים את ת ב נ ו של איבסן??!" טוען ברנר הנעלב וחורק שנים.

על דבר „תבנו" של איבסן אפשר, כמדומני, להתוכח. ישנם למשל

„אפיקורסים", הסוברים שבתבן זו של איבסן יש יותר בר וסולת מאשר בכל הדרמות, שנכתבו בעשר השנים האחרונות בעברית — וגם אלה של מר ברנר בכלל — ובז׳רגון. סברה היא, ואפשר להוכיחנה; אבל זה לא מענינֵנו.

כועס מר ברנר, ויודע הוא על מה הוא כועס. על כל פנים הוא מבאר לנו את כעסו: „וכי לא טוב היה יותר (זוהי העברית החדשה מהכפר סמוך לזולקוב) — טוען מר י. ח. ב. — להשתדל להגיש לפני הקהל הקטן של קוראינו מה שאפשר להגיש לו משלנו... וכי למותר היה — מוסיף הוא אחרי הושיטו לנו רשימה ארוכה של סופרים — מדמים אתם, לבחור קובצים לא גדולים מדבריהם של ר׳ בנימין, בר-טוביה, א. ציוני?..."

אמנם, הדברים האלה מעוררים רגשי-עצב. הנשמה בוכה במסתרים:

את „כל כתבי" „המשורר" שופמן הוציא חברו וידידו י. ח. ברנר. את „כל כתבי" ברנר עוד טרם הדפיסו, ואיש אינו חושב, עדין, כנראה, להדפיסם.

ובאותה שעה מתרגמים את „נורה", „תבנו של איבסן".

ואחרי כל אלה — סובבת הארץ על צירה, החמה מפיצה אורה, ובני-אדם פרים ורבים...

* * *

„Un malheur ne vient jamais seul" אומרים הצרפתים. ולא רק האסון לא יבא לבדו. גם על אושר גליציה נוכל לאמר כזאת.

הלך מאור הספרות, המעורר הגדול והמקונן הגדול לשכון כבוד במדינת גליציה, ויבאו אחריו, לפניו ואתו מעריציו, חבריו וגדוליו".

ובשנה אחת התעשרה גליציה בשלשה „גדולים": י. ח. ברנר, אברהם רייזין וג. שופמן.

גדולים מעשי אלהינו!

ושאלת היהודים והיהדות נפתרה. שלשת המבקרים-המספרים-הצירים הגדולים, מבקרים, כספרים ומציירים.

והלא ידוע, שבספור אחד מספורי רייזין יש יותר מפתרון שאלות היהודים והיהדות מאשר בכל הספרים והמאמרים שנכתבו עד עתה ע״ד שאלה זו. אפשר לא תאמינו לי, אבל כך פסק מר ברנר, באחד משש הפיליטונים שלו, שבאו כעין תשובה על הבקורת הקצרה של מר לובצקי על ברנר, שנדפסה ב„העולם".

ובפיליטונים ההם גלה מר ברנר עולמות שלמים. הוא גלה דרכים חדשות בבקורת ובהערכת ספרים ואנשים. כותבים בקורת על ברנר ואינם משוים אותו לדוסטויבסקי, מובן הדבר, „שהמבקר לא קרא ולא שנה, אינו מסוגל לכתוב ולשנות, עוסק הוא בחזנות או ברפואה" ואינו מבין ענינים דקים כפרי עטו של ברנר. פוגש ברנר בסופר ידוע והסופר קר-המזג, אינו מביע התפעלותו על ברנר ועל מפעליו הספרותיים, ומכריז האחרון: „הסופר פלוני חבש „צילינדר" ופסק מחשוב מחשבות" נפגש ב. בסופר אחר, היושב זה שנים בבדידות, ושדרכו להתפעל — והנה בא ב. בפיליטון ומודיע לעם העברי כי הוא, ב., גלה באחת מערי גרמניה את אחד החושבים היותר גדולים של העולם כולו בזמן הזה...

ובדרך זו הולך גם תלמידו של ב., היוצק מים על ידיו, ג. שופמן.

סופר זה, שלפי משפטו הצודק של לובצקי נשאר זה כעשר שנים סופר-מתחיל ושציוריו שכתב בשנים האחרונות גרועים מספוריו הראשונים, כועס על מר ל. שהעיז להביע דעה כזו קבל-עם. מה הוא עושה? הוא כותב „פמפליט", שבו הוא מחרף כאחת מנשי-הרחוב את כל המבקרים שבספרותנו, שלא הכירו את ג. שופמן ואת כשרונו הגאוני, וממש כמו רבו הוא פוסק: מבקר פלוני — רב מטעם הוא; מבקר אלמוני — רב ראשי הוא, ומבקר זה — רירו יורד מפיו... „ואנשים כאלה (אנשים?! לא! — תולעים) אינם מודים בגאוניותי שלי ושל רבי. ילכו לעזאזל!"

אלה המה פני הבקורת „חצרופת" בספרותנו! — — —

בימים האחרונים נזדמן לי לבקר בתי-חולים אחדים לחולי-הרוח. הרופא הראשי הביאני למחלקה „היותר מענינת" לפי דבריו, למחלקת החולים במחלת-הגאון. ואמנם — מחזה מענין ומצחיק למרות הטרגיות העמוקה שבו. אנשים, חולים, עם מבט תועה — „משחקים" בנפוליון, ציזר, ציצרו, גיתה וכדומה: „נואמים", „מפקדים מחנות", „קוראים שירים", „כותבים דרמות, ציורים וכדומה"...

ותאמינו או תחדלו —

מחלקה זו של בית-החולים הזכירתני לי את „היכל ספרותנו".

* * *

זהו בנוגע לבקורת, הבקורת האמנותית, כמו שקורא לה מר ב., של הקובצים הספרותיים והמאספים לספרות היפה „שזה ורק זה דרוש לנו כיום".

ע״ד הרוח השורר בקובצים העברים האלה תדונו מהמשל הבא:

„בעונה אחת הופיעו שני ספרי-שירים, שלעת-עתה הם מיטב הספרות שלנו ונזרה: שירי ח. נ. ביאליק ושירי א. רייזין...

נראה הדבר כאלו רצתה ההשגחה העליונה (!), שלא יבאו שני המחנות (הז׳רגוניים והעברים) להתנגש זה על זה, כאשר יופיע בקרב אחד מהם מאור גדול, עמדה וחלקה להם את שני המאורות האלה.

והיה אם יקומו העברים ואמרו: הנה ביאליק לנו, וענו להם היהודיים (ר״ל הז׳רגוניים): ולנו הנה רייזין..."

את רצונה של ה„השגחה העליונה" בטא במלים האלו ב„הרביבים" בעל ה„מגן-דוד", מדרגה שניה, לשאת על החזה, בעל הנפש הרכה, הכשרה, החביבה וכו׳, מר מ. לזרסון (בן-אליעזר).

רחוקה ממני המחשבה לתבוע את „עלבון" ח. נ. ביליק, כשמשוים אותו לאיזה מספר בינוני, לרייזין:

התול ונמר, גדרון ונשר!

רוצה אני אך להראות על החוצפה הטפשית של המבקרים והמעריכים ממינו של לזרסון.

והמלים המעטות שהבאתי מספיקים, כמדומני, ועושים כל פירוש ובאור למותר.

וזוהי הרוח, הממלאת את כל ה„ספרות" שבקובצים ובעתון היחידי שלנו. בקראך מאמרי-בקורת כביכול, על ספרותנו, הנך מבולבל: אינך יודע באיזו ספרות הכתוב מדבר? איפה מסים הז׳רגון ואיה מתחילה העברית?

* * *

מי לא יזכור את תרועת-הנצחון שלפני שלשה-ארבעה ירחים: הידד! „התחיה" הולכת! התחיה באת! תחי התחיה! —

ותבא התחיה בדמות ירחון ז׳רגוני משעם והתמונה המפורסמת של האשה עליו, וקובצים קטנים אחדים — פחות או יותר משעממים — מלוים אותו; ונביאי הז׳רגון מקדשים ומטהרים את ההמון, מעוררים אותו שישע ויפן לאלהיו החדשים, שעשו לו זה עתה. ונביאי-השקר „המכהנים פאר" ב„ספרות" שלנו (בעתון היחידי שלנו) עוזרים על ידם, ומשך שבועות — וכל העתונות היהודית ברוסיה מלאה קטורת לאלהים החדשים...

עוברים שלשה ירחים והגברת „תחיה" הולכת לעולמה. באיזו פנה נשכחה יצאה נשמתה ואיש לא ידע את מקום קבורתה עד היום...

ההמון היהודי, שבשמו ובשבילו בראו את האלהים החדשים לא חפץ לדעתם. יותר מדי שקוע הנהו במלחמת החיים, שהולכת ונהיה קשה מיום ליום עד שיפנה ל„דברים בטלים" כמו ספרות-של-תחיה ז׳רגונית. ובכלל אין בן-ההמון מעכל את ערבוב הפרשיות של „ספר" ו„ז׳רגון": „ספר" צריך למוד אבל ז׳רגון — מי זה איננו יודע ז׳רגון? וספר ז׳רגוני — בריאה חדשה זו לא מענינת אותו. וה„אינטלגנציה", שבשרו אדותיה כי היא הואילה לשים עין על הז׳רגון העלוב וגם מתעלסת אהבים אתו, — „אינטלגנציה" זו עסוקה יותר מדי בשאלת „אהבת-המין", „האהבה החפשית", „סנין" וכדומה ואין לבה לז׳רגון.

ואותם דנביאים שלפני שלשה-ארבעה ירחים בשרו את הופעת ה„תחיה" ולידתה — מספידים אותה כעת בדמעות-שליש.

„היה היתה תחיה — ואיננה! בא הרוח ויהפוך הכל"; וכו׳ בסגנון הידוע.

והשעמום הולך ומתגבר ברחובנו. אפילו החושמה הטורקית לא יכלה לפזרו. כמו מתוך חלום דברו „יודעי-הכל" שלנו דברים אחדים על „החופש", וייעצו ליהודים התורקים לעמוד בראש הלוחמים וכו׳ (עפ״י החוק הקבוע: „לא מימין לקריטים") ושוב מפהקים מרוב שעמום.

ובשעה שהשעמום הולך וגדול ו„שרפות", „פוגרומים" ועוד אמצעים חריפים כאלה לעורר את העצבים אין — מוציאים מגנזי נסתרות שאלות עתיקות, שתמיד הן חדשות, ומתחילים לענין בהן את הקהל.

אחת השאלות ממין זה היא שאלת העברית והז׳רגון.

ביחוד יודע להשתמש בתחבולה זו לפזור השעמום מר ש. רוזנפלד מ„הפריינד". אדון זה, שבשנים האחרונות ראינוהו בכל המעמדים ובכל המתנות ושמספר השמות שבהם הוא חותם את מאמריו — מספר דעותיו, אדון זה, שלפני עשר שנים היה עמוד-התוך של „המליץ", נהיה בזמן היותר אחרון לשונאה בנפש של העברית. יהודי אחד באיזו פנה נדחה לא רצא לקרוא הרצאה בז׳רגון ויקראנה רוסית — מיד מופיע ב„הפריינד" מאמר ראשי בהמשכים, ובו מחרפים ומגדפים את... חברת „חובבי שפת עבר" ואת החותמים על עתונים עברים.

ובטוח מר רוזנפלד כי איש לא יפריעו ב„עבודתו הספרותית" הזאת, אחרי ש„העתון העברי היחידי" נוטה חסד לז׳רגוניים הנרדפים, כביכול. כי כך הוא דרכם של הז׳רגוניים להעמיד „פנים של רחמנות", ולמלאות את תפקיד המעונים, הנגזלים והנרדפים. זה עושה את האדם החדיש למענין ביותר. ו„טון" זה של בקשת רחמים שורר בכל הספרות הז׳רגונית, כביכול: העברים האכזרים עושים בנו כלה... הצילו!

ומנגינה זו שמענו גם בימים הקודמים ל„שבוע הגדול" בטשירנוביץ שבבוקובינה.

כי דבר גדול נפל בישראל.

שלשת אלפים שנה התהלך עמנו עלי-אדמות ללא-שפה. ויגיעו ימי הקיץ של תרס״ח; פעמים עברו שלשים ימי האבל של „התחיה" הז׳רגונית, שמתה בלי-עתה מחוסר אמצעים חמריים ורוחניים לקיומה; התיאתרונים של הגויים אינם מקבלים עוד „דרמות" של האיבסנים והמטרלינקים שלנו, באמריקה משבר ואין ההמון פונה שם לנאומים ע״ד „תחיה" ו„חיים חדשים", ויאמרו הגדולים: הבה נלכה ל„צ׳רנוביץ שבגליציה", ונזכה את עמנו האמלל בשפה לאומית עם „דקדוק" ועם תרגום „רות". ויצטרפו לתגדולים גם נערים אחדים מנערי המערכות הז׳רגוניות,

ונדור של „שלשה מנינים", וביניהם גם אשה אחת „מבנות הארץ" הלא היא ה„חברה" משרידי „הכונד" מרת אסתר מוילנה: וילכו לצ'רנוביץ לבנית את משואות העם. ומר ז'יטלובסקי, אש, רייזין ובירנבוים בראשם.

ויתקעו בחצוצרות: מי האיש המאמין בז'רגון וחמשה כתרים בכיסו יבא לצ'רנוביץ ויהיה חבר-הועידה!

ויחרד העם הז'רגוני שבגליציה חרדה גדולה וכמנין „חלוצים" נהר לעיר-הועידה.

ומכתבים ותלגרמות עפים מצ'רנוביץ לכל המערכות הז'רגונית: הד"ר בירנבוים יש לו זקן מהודר. בזקנו הוא מזכיר את הרצל. והוא יושב ולומד. לומד הוא את נאום-הפתיחה בז'רגון. היום קשה לו לקרוא ז'רגונית, אבל מחר, מחרתים, לשעת הועידה ב ט ח ילמוד לקרוא את נאום הפתיחה שלו הכתוב באותיות לטיניות.

ומתפעלים הכתבים, ומתפעלות המערכות: הד"ר בירנבוים חפץ ללמוד ז'רגון! ד"ר בירנבוים, שחפץ להיות ל„אחד העם" של יהודי ארצות המערב, ד"ר בירנבוים, שזה עתה בקר את אמריקה, ובבואו לשמה בכה מרוב התפעלות, שזכה לראות את ארץ-היהודים וארץ-היהדות, וכעבור שבועות אחדים עזבה ועיניו שוב דומעות: אמריקה היתה לארץ-ההתבוללות...

ד"ר בירנבוים, הרוצה ל ר ש ת כסא-הרצל בממלכת-הז'רגון; בקצור, — ד"ר בירנבוים הגדול מכין את עצמו ללמוד לדבר ז'רגון!

ואחרי התקיעות והתרועות בא סוף־כוף היום הגדול.

במעמד של מאתים איש, רובם תלמידי בתי־ספר בינונים שנהנים מימי החופש, נפתחה „הועידה".

הד"ר בירנבום פותח בשעה טובה ומוצלחת את „הועידה" בז'רגון. המסכן כה עמל לעבד את ה„סגנון" הז'רגוני עד שמרוב עבודה פרחו מתוכו המחשבות. ולמרות האריכות היתרה של הנאום, ולמרות עמקונותו ה„מפורסמת" של הנואם לא אמר הפעם כלום. ומר י. ל. פרץ „תקן" בנאומו ע"ד עממיותו של הז'רגון את הרושם הרע שעשה נאומו של הכהן הגדול הז'רגוני.

מענין היה היום השני של „הועידה".

מר שלום אש, שעוד לפני שנים-שלשה ירחים כעס בגלוי על חוצפת היהודים, החושבים את „אש הגדול" לסופר יהודי, בעת „שכידוע" הנהו גדול אירופי, (אש זה שאינו יודע שום שפה מלבד הז'רגון!) אש זה ירד מהאולימפ שלו ויבא לבדח את צירי-הועידה ב„נאום מדעי" (אש — ומדע! אש ומים...) ע"ד תרגום התנ"ך בז'רגון. ויוכיח כיד למרנותו הטובה עליו, כי: א) אין שפה עברית במציאות, ב) כי התלמוד לא נכתב עברית וג) כי בתפלות ובפזמונים יש למצא מלים ז'רגונית.

ולמרות התנגדותה של ה„חברה" מרת אסתר, שאינה אוהבת מפני איזו סבה את התנ"ך, מחליטים לבחור ועדה לעיין בדבר.

כשעצבי־הצחוק של המשתתפים בועידה נחו מהעבודה שעבדם מר אש, שוב התעוררו לנאומו ה„מדעי" של „פילוסוף"־הז'רגון מר מ. מיזיש. האדון הזה העניג לפני שנה וחצי את קוראי „העולם" במאמר „פילוסופי" ע"ד הז'רגון. תורה זו חדש, בהוספת פלפלין ומלח, על „יום צ'רנוביץ". ויוכיח מר מיזיס, כי בכלל אין שפות. כל השפות—זרגון. והז'רגון—שפה היא. הרומנים מדברים גרמנית, והגרמנים — רומנית, הסלוים — אנגלית והאנגלים — סלוית. תשעה מליון יהודים מדברים ז'רגון; ועברית הנה שפה מתה כשפה הלטינית וכו' וכו'.

אבל הנה הגיע היום היותר מענין של הועידה.

שאלה נסרה בחלל הועידה עוד טרם הפתחה. מ ה י ח ס ה ז' ר ג ו נ י י ם ל ע ב ר י ת? מר נומברג, כי שהיה עורך „הצופה" ושבימים היותר אחרונים השתתף בעריכת „הזמן", דרש שהועידה תודיע כי איננה רוצה חלילה לנגוע בשרוך נעלי העברית. ראשי הועידה התנגדו להצגת שאלה זו, שלפי דעתם, תגרום לפרוד. לפעמים קרובות נגעו בכ"ז בשאלה זו, ותמיד מהרו להסירה מ„סדר היום". לאחרונה נצחו האראלים ותשאלה הוצגה באופן היותר ברור: איזוהי השפה הלאומית?

ותפרוץ מלחמה עזה בין בונדיים-מתבולים, ציוניים ומתוכים (פועלי־ציון). הראשונים יודעים אך שפה לאומית אחת— זרג'ון. הציונים—וביניהם פרץ—סוברים כי השפה הלאומית הנה העברית והז'רגון הנה שפה עממית, שחלק גדול של העם מדבר בה עתה. והמתוכים פורשים יד לאלה ולאלה.

ו„באי כח העם היהודי" החליטו ברוב דעות כי השפה הלאומית (כה' הידיעה) הנה — ה ז' ר ג ו ן.

ומר רייזין התנפל מרוב שמחה על אש וישק לו.

ומר פרץ עזב את שלחן הנשיאות ויבא בין האורחים.

והעיר צרנוביץ נבוכה... מה יעשה במליוני היהודים שאינם חושבים כאש, רייזין, נומברג ו„החברה אסתר"? לאומיתם מה תהי עלית? אנה המה באים?...

אבל — נחמו, נחמו עמי!

מר נומברג בעל לב רחב הנהו. זכר מר נומברג את חסד נעוריו, אהבת כלולתו עם מרת „עברית", וישתדל; וברוב עמל עלה בידו לפעול אצל „אדוני המצב" כי ירשו לפחות, לכל יהודי לאומי ל ה ש ו ב [illegible] העברית בכל אשר יהיה עם לבבו, ולא יעכור, חלילה, על חטא „[illegible]".

בשם השפה העברית, הספרות העברית, בשם העברים שחיו, חיים ויחיו — תודה, מר נומברג, תודה וחן-חן. החייתנו! לרגלי עבודתו הפוריה של מר נומברג עוד טרם כלו הקיצין: הרשות (תבינו? — ה ר ש ו ת!) לכל יהודי — בעל הלאומיות הז'רגונית להתיחס אל השפה העברית כפי הוכחותיו הפנימיות".

* *

וחבל, שבשעה שאני כותב את השורות האלו אינני יודע ע"ד תוצאת שאלת ה„דקדוק הז'רגוני".

כמה גדולה הנה אהבת-הקופים! בידיהם יחניקו מרוב אהבת את ילדי בטנם. והז'רגוניים ימיתו ב„דקדוקם" את הז'רגון לעולמים.

עד עתה היתה לו לז'רגון מעלה אחת על העברית: היהודי לא היה צריך ללמוד את הז'רגון. כשיעמיסו עליו עול „דקדוק" — יאמר היהודי: ל ל מ ו ד ז'רגון? לא, עוד טרם השתגעתי! לומדים עברית, לומדים רוסית, לומדים חשבון, אבל — ז'רגון, דקדוק ז'רגוני!... לכו באשר תלכו. מוחי עוד בריא, תהלה לאל!

ומברך אני את הז'רגוניים כי יצליחו בדקדוק שלהם; ביחוד בדקדוק. ואז אשמח גם אני על „השבוע הגדול" שלהם בצ'רנוביץ. — — — — — —

בועידה הרבו לדבר ע"ד עממיותו של הז'רגון. כל ישראל חברים ע"י הז'רגון. יהודי רוסיה, רומניה וגליציה עם אחד המה אך ורק הודות ל„לשון־האם". והנה באה הועידה וטפחה על פני עממיותה של הז'רגון: נואם גליצי כי ינאם — לא יבינו חבריו ה„רוסים" והרומנים את „לשונו" וצריך לתרגם את דבריו — ז'רגונית. בא־כח „רוסיה הגדולה" כי יבא בלשונו הוא, שחמשים־ששים למאה ממנה רוסית טהורה — וצועקים הגליצים והרומנים: „איננו מבינים בלשון!" וצריך לתרגם גם את דברי „הרוסי" לז'רגון.

וזותי „השפה הלאומית היחידה".

* *

ולמה כתבתי את הדפים הארוכים האלה על ועידה, שאינה מענינת אותי יותר מהועידה של חסידי הד"ר זמנהוף (האספירנטו) או זו של „השפה היותר חדשה" סול — רי — סול?..

— מפני השעמום שבספרותנו!

ומאת הקוראים הסליחה.

א. חרמוני.

„הזמן" והחלטת הועידה הז'רגונית.

ההחלטה המחוכמה של הועידה הז'רגונית בצ'רנוביץ כי מחודש אלול התרס"ח והלאה יש לעם העברי רק שפה לאומית אחת והיא — הז'רגון, עוררה צחוק בכל הספירות הלאומיות של עמנו.

צוחקים אפילו העתונים הז'רגוניים הלאומיים.

רק „הזמן" כועס. ויש לו על מה לכעוס. עד היום האחרון הגן הגין „הזמן" בכל מאמצי כחו על הז'רגון, ספרותו ונביאיו ויעש לז'רגון תעמולה עצומה על חשבון העברית, והנה באה „הועידה" ובהחלטתה השובבה גרמה לו צער. ל„מכת לחי" כזו מצד חילדים שהוא טפח, לא חכה „הזמן", והוא מתמרמר, ובהתמרמרותו אמר „הזמן" גם קצת דברי־אמת, שהננו מסכימים להם בכל לבנו.

שמחים הננו על השנוי הזה ביחס „הזמן" לגבורי־הז'רגון, ומקוים שהזמן יבטא את חרטתו זו על העבר בכל מהלכו. ונדע שסוף־סוף יש לנו עתון יומי עברי, המבין את תפקידו ושאינו נסחף עם כל זרם הנדמה לו לחדש, שברחוב הז'רגיני.

במאמר הראשי של אחד הגליונות האחרונים של „הזמן" אנו קוראים:

... השפה היהודית — לשון לאומית!

נסו נא למסור את ההחלטה הזאת ליהודים הספרדיים, המזרחיים, ליהודים ההרריים אשר בקאווקאז, ליהודי אשכנז וצרפת, ליהודי אנגליה העיקריים, ליהודים ביתר המקומות שבכל התבל, שאינם נזקקים לשפה הז'רגונית, המדוברת רק ברוסיה, רומניה, גאליציה ואמריקה — נסו נא לאמר להם, כי התעשרו בשפת לאומיה חדשה, האם לא יבושו בכם בתמהון והאם לא יחשבו, כי לועגים אתם להם?

העם היהודי, המפוזר בכל ארצות תבל, לא יקבל מעולם את מרותה של שפה, שיש לה רק ערך מקומי, — לוא יהי לחלק גדול ממנו. השפה הלאומית היא ו ת ה י ה רק זו, שיש לה יסוד בעבר, שיש לה שומעים בין כל חלקי העם בכל התבל, המחברת והמאחדת את החלקים הבוררים של האומה.

ומגוחכים הם חברי הועידה בטשירנוביץ, בבואם לפסוק הלכות בשאלת־הלשון וליצור לשונית לאומיות חדשות. הם מגוחכים לא רק מפני שהחלטתם

תשאר על הנייר ואיש לא ישים אליה לב, אך גם מפני שקלקלו בזה מה שרצו לתקן. תחת לעורר חבה לשפה היהודית, להפיץ אתו ספרותה, לשכללה ולפתחה, — דברים שהרבה מן הלאומיים, גם מ„חובבי שפת עבר". לא התנגדו והסכימו לזה, יעוררו עתה נגד השפה היהודית מלחמה עצומה מצד חובבי הלשון העברית, מלחמה צודקת הפעם, לפי שהם רוצים לבוא באמת לרשת את מקום הלשון הלאומית האמתית! . . .

ספר יהושע השומרוני על הכנסיה המזרחנית.

דו״ח של „העולם"*).

במחלקה השמית, שמספר מבקריה היה היותר גדול שבכנסיה, נאם, בישיבה הראשונה, הד״ר אברהם שלום יהודה מברלין נאום ארוך ע״ד ספר „יהושע" השומרוני שגלה הד״ר גַסטיר־לונדון. עוד כלם זוכרים את הרושם המפתיע שעשתה הגלית זו על כל העולם הנאור.

לפי דעת הד״ר גסטיר נכתב ספר יהושע השומרוני כמאתים שנה לפני ספירת הנוצרים, וההיסטוריון יוסיפוס השתמש בו לדברי ימי ישראל שלו. ובאמת הספר הזה הנהו זיוף גם של השומרונים בזמן היותר אחרון. מחבר ספר יהושע של השומרונים השתמש לכל לראש בכתבי־כרוניקה ערביים וערבב ביניהם גם פרקים מספר יהושע של כתבי־הקדש. הד״ר יהודה מוכיח שאי־אפשר, כי הספר שגלה ד״ר גסטיר נכתב קודם שנת 1355 למספר הנוצרים, אחרי שבספר הנדון ידובר מספר־תורה, שבשנת 1355 עוד טרם ידעוהו. מעתיק ה„ספר" ההוא, אומרים השומרונים, הנהו אבישע, נין אהרן הכהן הגדול, ואת הספר העתיק במאה ה13 לכניסת היהודים לארץ־כנען. ע״ד ספר זה מזכיר בפעם הראשונה כותב הרשימות השומרוני אֲבול־פַּת בן שימה, שחבר בשנת 1355 לספירת הנוצרים, וברשימה זו יסופר כי ספר־התורה נמצא הודות ל„התגלות־אלהים" ע״י הכהן הגדול פנחס (חי בש׳ 1305—1354, לספירת הנוצרים) ובשבת של חג הסכות 1355 „בשעה גדולה וחשובה עד מאד הראה את ספר־התורה הזה לכל העדה." ספר התורה, מעיר אבול־פת, היה נסתר מעיני־כל, והוא רואה חסד־אלהים בזה, שבימיו זכו למצאנו. א״כ ברור הוא, כי ספר־תורה זה נכתב בימיו.

הד״ר יהודה מוכיח שבנו של אותו פנחס הכהן כתבו. ואם ספר־תורה זה נתפרסם אך בשנת 1355 לספירת הנוצרים, הלא אי־אפשר שיהיה ידוע לפני השנה ההיא לכותב ספר „יהושע". עוד עובדה חשובה, אומר הד״ר יהודה, מוכיחה כי ספר „יהושע", שגלה הד״ר גסטיר, חובר בשנים האחרונות בערך. בשנת 1689 לספה״נ כותבים השומרונים למלומד ההוללנדי סקליגֶר, כי יש להם רק ספר יהושע אחד והוא נכתב ערבית ולא עברית. א״כ בסוף המאה השבע־עשרה אינם יודעים השמרונים מישותו של ספר „יהושע" בעברית ביניהם.

עוד מוכיח הד״ר יהודה כי אופיו הבלשני של ס׳ יהושע השמרוני מוכיח כי הוא תורגם מהמקור הערבי. האופי הערבי הבלשני עובר כחוט השני בכל הספר. על כל צעד ושעל פוגשים במלים, מבטאים ובנְיָני־משפטים ערבים, עד שאי־אפשר לבלי להחליט כי ספר זה תורגם מערבית. הנואם מביא הרבה „מראה־מקומות" שאינם מובנים כלל אם לא יתרגמום שוב ערבית. במקומות אחרים התרגום גרוע עד מאד, מפני שהמתרגם לא הבין כראוי את המקור הערבי. בספר זה מוצאים הרבה מושגים ומשפטים, הלקוחים מהתיאולוגיה המחמדית, ומהפילוסופיה הדתית המחמדית של שנות־הבינים! ואותו החלק השאול מכתבי־הקדש מתאים, כמובן, לספר „יהושע" של כתבי־הקדש, מתאים כל כך, עד שבאו לתוכו גם השניאות האורתוגרפיות שנפלו בספרים העתיקים, ושהמעתיק לא מצא אפילו לנכון לתקן.

בסוף נאומו מטעים הד״ר יהודה כי „ס׳ יהושע השמרוני" הנהו זיוף גם שנעשה בקלות־דעת ואומר כי ספר זה „חובר" לרגלי דרישתם של המלומדים האירופאים מהשמרונים את ספר יהושע העברי בהעתקה שמרונית, ומוסיף שאפשר עד מאד כי הספר, שעליו דנים „חובר" ע״י פנחס בן יצחק (מת ב׳ 1859) או גם על ידי שמרוני החי עוד כיום.

הד״ר א. נ. אדליר לונדון, מביא ג״כ ראיות אחרות המחזקות את דעת הד״ר יהודה ומוסיף כי תגליתו של הד״ר גסטיר נתקבלה באנגליה בתור דבר מסופק.

נאומו של הד״ר יהודה עשה רושם כביר על כל המלומדים, שכולם הסכימו לרעתו. המלומדים היהודים שהיו באותה הישיבה הצטערו ביחוד על העדר הד״ר גסטיר, שמפני סבות שונות לא בא לכנסיה, באופן שהד״ר יהודה לא מצא כל מתנגד לדבריו.

ביחוד ענינו את הקהל הוכחות הד״ר יהודה, כי „ספר התורה" היחיד שיש לשמרונים גם הוא נכתב אך לפני שש מאות שנים. ובכלל אין השמרונים כשרים בעניני הספרים; בכונה המה רושמים על כתבי־היד שלהם מספר שנים־עתיק־ישן, כדי לקבל שכר גדול. ודבר זה יטעה לא פעם את המלומדים האירופאים.

המזרחני.

*) נתאחר שלא באשמתנו. המערכת.

הועד המרכזי של ה„הסתדרות הציונית" ברוסיה פרסם את המכתב־החוזר הבא:

בלב ער עומדת האנושות הנאורה כולה ומאזינה למאורעות הגדולים, הנגולים לעינינו בבירת מלכות טורקיה. הנה עם מעונה שובר את עולו מעל צוארו ואין רגליו רוחצות בנהרי נחלי דם ואש. וכל העולם כולו מביט בעליצות פלא לאותה המנוחה הנהדרה, המלאה רום וגאון, המלוה את המהפכה ההיסטורית בחיי עמי טורקיה.—

כל העמים שבמלכות טורקיה חוגגים היום את חג־התחיה הגדול וכולם מכינים את עצמם לקראת חיי חפש, חיי שויון וצדק.

הנה עוד מבצר אחד של העריצות, שנרמה לנו כאילו הוא קים לדורות, נפל ויתפורר לרסיסים לרגלי שאיפתו של עם לחרות. וכל מי שמאמין, שאין חיים הגונים בעולם כשאין חפש עמהם, שאין הצדק העולמי שורה אלא מתוך חרות, נעשה בלבו שותף לעמי טורקיה ומביע את חבתו הנאמנה לגבירי החרות והתחיה:

ובהקשבה מיוחדה, מאזינה אומתנו שלנו למאורעות טורקיה. לא רק מפני חבתנו התמידית לעם הטורקי, לא רק משום שבקרב לבנו חי רגש של הכרת טובה לעם זה, שהתיחס אלינו כאח וקים בנו „הכנסת אורחים" בכל ימי נדודינו הקשים והמרובים,— לא בשביל כך לבד עינינו נטויות למלחמתו של העם, גדל־הלב הזה בעד חרותו, כי אם גם משום שמחוור לנו, שגורלנו שלנו וגורל ארץ מולדתנו ההיסטורית קשורים במדה מרובה בעתידותיה של מלכות טורקיה.

הננו בטוחים, שענינינו שלנו ועניני טורקיה נהגים ונזונים אלו מאלו, ויכולים אנחנו לעבוד גלוי לעין כל את עבודתנו הגדולה לתחית ארצנו. טורקיה הישנה, שמוראה של האנטישמיות האירופאית היה עליה, התיחסה בזהירות יתרה להצעותינו ותכניותינו; טורקיה הצעירה, טורקיה המשוחררת, תכיר בנו רק בעלי-ברית נאמנים ועובדים שלווים.—

תחיתו של המזרח הקרוב המתרגשת לבוא, אשר עליה נבאנו תמיד, אנחנו הציונים, הולכת ונעשית לעינינו לשאלת ההוה. מאורעות טורקית האחרונים מעוררים לחיים חדשים את כל הארצות של קדמת אסיה ואת ארץ מולדתנו שלנו — את ארץ-ישראל. הארצות הללו, שהעריצות שמה עליהן את כבליה הכבדים, התפתחותן עתידה לפסוע מעכשו פסיעות גדולות ונמהרות, ושמש חרותן תשיב להן את כבודן הגדול שהיה להן מלפנים, כששם, בארצות הללו, בכרה ותגדל התרבות.—

עתידים מאורעות טורקיה להשפיע במדה מרובה על תנועתנו הציונית. בעידן ריתחא זה עדיין לא הגיעה השעה לקבוע את כל השנויים, שנצטרך להכניס לתוך תכסיסי עבודתנו, הדבר שאיננו מוטל בספק הוא, שחלק גדול מזה, שבשעת שלטון בלתי מגבל אפשר היה לנו להשיג בתורקיה רק על ידי זכיות ורשיונות מיוחדים, התלויים בהוראת שעה, נעשה עכשו, לאחר קביעת הקונסטיטוציה, מותר מאליו על יסוד החוקים הכלליים.

שורת התקונים העקריים, שכבר פרסמה הוזרה הקונסטיטוציונית הראשונה ושאינם אלא פתיחה לגוף הסדר המשפטי שעתיד להיות ערוך בכל, — ככר היא סוללת מסלות חדשות לגדולו של הישוב העברי בארץ-ישראל. אפשר שתנועתנו עומדת היום על מפתן תקופה גדולה כזו, שעדיין לא היתה לה כמותה.

לפי שעה יכולים אנחנו לסמן רק בקוים כוללים את היקף העבודה בעתיד הקרוב. עכשו, בשסדר החיים של עמי טורקיה סופג אל תוכו גורמים חדשים,

כשההנהגה נמסרת לידי מורשי העם ומתחילות הבחירות, הגוררות אחריהן יצירת כתות מדיניות, דין הוא שכל תוכנה של עבודתנו הפוליטית ישתנה גם הוא. קביעת הנהגה עצמית של הצבורים, הערים והנפות יוצרת גם היא שאלות פוליטיות חדשות לגמרי. ואולם לנו חשוב ביותר צרוף התנאים הטובים בשביל הישוב בארץ ישראל וסוריה, שהסדר הקונסטיטוציוני מחייב אותו.

במדה גדושה הריק הטבע את אוצרותיו ומתנותיו הטובות על נפות טורקיה אלו, עניות הן רק בנוגע למספר תושביהן. שטחן של ארץ ישראל וסוריה דומה להשטח של מדינת איטליה. מספר תושביה של האחרונה עולה ליותר משלשים מליון נפש, בשעה שמספר תושבי ארץ־ישראל וסוריה אינו עולה ליותר משלשה מליון נפש; מספר תושבית של ארץ ישראל בלבד — לא יותר משש־מאות אלף נפש. הנה כן, הנפות הללו, שבהן מרוכזים כל עניניה של הציונות, מחכות לתושבים חדשים, ואנחנו צריכים ויכולים להיות התושבים החדשים ההם. ואם בשעה זו כשהאיר בקרה החדש של טורקיה, כספר תושביה של ארץ ישראל עולה רק למאת אלף ולא, לכה״פ, לחמש מאות אלף נפש. אם במשך עשרים וחמש שנים האחרונות הספיקו יהודי ארץ ישראל לגאול רק את חצי המליון ולא חמשה מליון דונאמים קרקע, הרי חיבים באחריות מרה זו אלו, שהפריעו אותנו מעבודתנו והפחידו את ההמון היהודי בבלהותיו של המשטר המדיני שבתורקיה. ואולם משטר זה כרע נפל ואין עוד שום ספק, שלא ירבו הימים וזרם האמיגרציה יסור ממסלתו ויפרוץ לו דרך חדשה — למזרח הקרוב וביחוד לארץ ישראל וסוריה. משבטל המשטר המדיני הישן עתידות להבטל גם כל הפקידות, שהכבידו את כניסתם של גרים ושבזמנן לא היו, עפ״י רוב, אלא פרי שרירות לבם של הפקידים.

משעתו הראשונה של הישוב היהודי החדש בא״י ועד היום, העיקה על המתישבים שאלת הנתינות. רק מועטים מהמתישבים היהודים החליטו לקבל עליהם את שעבודה של נתינות טורקיה, כי יראו, שמא ישובו להיות מעונים גם כאן מחגרת ידה הקשה של העריצות, אשר את כחה וגבורתה הרגישו יותר מדי בארצות הגלות, שמהן יצאו. ולחיות בארץ־ישראל, ליהנות במדה גדושה ממדת „הכנסת אורחים" הטובה של טורקיה ולחסות באותה שעה בצלן של מלכיות אחרות קשה היה הדבר מאד, קשה היה לא רק מפני תנועות מוסריות שבלב בלבד, אלא גם מפני נמוקים מעשיים, כגון זה, למשל, שלנתינים זרים היה עולה בעמל רב רכישת נכסי דלא ניידי. היראה לקבל נתינות טורקיה גרמה לכך, שבארץ־ישראל לא ימצא עכשו מספר יהודים אזרחי הארץ, די לבחירת ציר להפרלמנט משלהם. עכשו בטלו כל אותן החששות, שבשבילן נמנעו התושבים החדשים מלקבל עליהם את נתינות טורקיה, ואין עוד כל ספק, כשיגיע מועדן של הבחירות תשניות ימצא בארץ־ישראל קהל רב של יהודים אזרחי הארץ לכל הפרטים.

אדמתן הדשנה והפוריה של ארץ־ישראל וסוריה זו ערובתן היותר בטוחה שעתידות הן לתפוס את המקום הראוי להן בעולם. עתידה היא ארץ־השמש, הברוכה בטל השמים ובמשמני הארץ, לפרנס עמים רבים בפרי אדמתה. ולנו, שזה אלפי שנים נקרע הקשר בינינו ובין הקרקע, שזה אלפי שנים זרה לנו עבודתו המבריאה והמוספת־כח של האכר המשדד את אדמתו, — לנו חשובה ביותר סגולתה המיוחדה הזאת של ארץ עברנו ועתידנו. שם, בעמק, בשפלה אשר ביהודה ועל רכסי ההרים אשר בגליל, שם במקום אשר האדמה משלמת ביד רחבה את שכר פעולתו של הכורם והיוגב, תשוב יד היהודי להיות אוחזת באת ובמעדר, שם ישובו לשרירינו הכח והעוז שנשתבחו בהם מלפנים. עדים נאמנים הם נסיונותיו הראשונים של הישוב העברי החדש בארץ־ישראל, שאין איש מסופק עוד כיום הזה בתוצאותיהם הנפלאות. יהי לבנו בטוח, שכבוד היהודי, אשר היה הראשון להנהיג בארץ־ישראל את אופני העבודה החדשים במקצוע הנטיעות ומשק־הכפר, יעמוד לו לדורות. אבל גדול היה כחה של שטת־המסים החמסנית, ששררה עד עכשו בטורקיה וביחוד זו של ה„עשור", לנצל את האכר החי על אדמתו. ותחת כבד משאו של מס החמס הזה סבל כל אותם הימים גם הישוב היהודי בארץ. ואולם אדוני המצב הזה בטורקיה יודעים ומכירים את צרת ארצם הגדולה הזאת ואין כל פלא, שאחד מן הסעיפים העיקריים שבפרוגרמתם, אשר כבר פרסמוה ברבים, הוא בטולם של מס ה„עשור" וכל הענויים המרובים התלוים בו. יכולים אנחנו רק לשמוח לבשורה הטובה הזאת, שלא ירבו הימים והכפר בארץ־ישראל ישתחרר פעם אחת משעבודם הקשה של „בעל העשור" וחייליהם, מלאכי החבלה, המלוים אותם תמיד על דרכם. —

במדרגה נמוכה עומדים עדיין המסחר והתעשיה בארץ־ישראל וסוריה. כצר עמד גם להם המשטר המדיני הקודם, שהיה צריך הכשרים ורשיונות מיוחדים לכל דבר במקצוע זה. גם במקצוע זה היינו אנחנו החלוצים הראשונים בארץ מולדתנו, ובתי החרשת המועטים שנבנו בארץ-ישראל בימים האחרונים כמעט כולם ליהודים הם. ומשבטל המפריע היסודי, שסך את דרך המסחר והתעשיה, והגיעה שעת העבודה החפשית, ודאי שיגיע גם זמנם של אוצרות-הטבע הטמונים להגלות. כשהקיץ הקץ על שרירות לבם של הפקידים המולכים מעצמם והנהגת כל עניני המדינה נמסרה לידי בחורי העם ובעל-ההון. האירופי הבין שניתנה בטורקית היכולת לשמושם של סכומי-כסף גדולים, קפץ והמטיר מבול של הצעות שונות על בירת טורקיה. עכשו נפנת שדה-עבודה רחב ידים גם לבעל-ההון היהודי, שההתחרות הזעומה המכוונת נגדו דוחקת את רגליו בכל מקום, — עכשו נפנת גם בשבילו מקום באותה הארץ, אשר אליה תמשוך אותנו לא רק התקוה לעשות עושר בלבד. לא ירבו הימים, וארץ ישראל, שעפ״י מצבה הגיאוגראפי היא נעשית בריח לשלשת חלקי תבל, ההיה מוכשרה לקלוט אל תוכה המוני פועלים ועובדים. —

מיתר התקונים העיקריים, שמהרה הוזרה החדשה לכשר, ראוי לציין ביחוד את אלו הנוגעים לסדור החוקים הקרקעיים. מלאים הם החוקים הללו בטורקיה נפתולים וסתירות; אופני רכישת נכסי דלא ניידי, הכנת „הקנינים" (אונים) ואישורם הם כל כך עתיקים וסבוכים; נותנים הם תמיד מקום לעוררין ועסיקין ונצבים הם כמכשולים גדולים לכל עניניו של משק-הכפר. וכשיבואו במקומם חוקים יותר נאורים ומשוכללים, כששלטונו של אדם בנכסיו דלא ניידי יהיה מבוסס כל צרכו אפשר יהיה לברוא אותו המלוה הקרקעי, שערכו גדול כך בהתפתחותן הכלכלית של כל הארצות הנאורות.

המעמד החדש בטורקיה ודאי ישפיע גם על מהלך עבודתנו בנוגע לחנוך הלאומי בארץ ישראל. המשטר החדש יברוא תנאים חדשים לגדולו של בית־הספר העברי בארץ. עד עכשו, כשהיה עליו מוראה של שרירות לב העריצות, זקוק היה בית־ספר העברי בארץ־ישראל לחסות לעתים קרובות בדגלן של מלכיות אחרות ולפיכך היה עומד, גם בנוגע לאופיו ודמותו תחת השפעתן של אותן הארצות, שפתן ותרבותן. — ואולם בשעה זו, שלכל הלאומים השונים של מלכות טורקיה ניתנת היכולת והרשות ליסד בתי־ספר לעצמם לדאוג לחנוך בניהם, בתי־הספר ומוסדות החנוך אשר לנו בארץ־ישראל יבצרו את קיומם גם הם ולא יצטרכו עוד לשאת את עולה הקשה של שניות, שכל כך תעיקה עליהם תמיד, — עכשו הגיעה גם שעתה של עתונות עברית בארץ־ישראל, שנחיצותה וחשיבותה כל־כך מורגשות שם; ליצירת דעת הקהל, העלולה להשפיע על כל מהלך החיים בארץ, ולתחית לשוננו הלאומית.

ועוד יש בכחה של היהדות הארצי־ישראלית להשתמש בחפש, שניתן במדינה, כדי לברוא בארץ־ישראל הסתדרות יהודית כללית, אשר תהיה לפה ותשמור על כל עניניהם של התושבים היהודים. כבר אנו רואים סמני התעוררות בקרב היהודים הספרדים. הנה ראינו, עד כמה גדול היה כחו של הרגש החי שהיה טמון בלבותיהם של אחינו הספרדים, שרבים מאתנו חשדום, כי כבר עוממה בקרבם כל הכרת ישותם, כי כבר נטל מהם כל כשרון להביא לידי גילוי את מה שבלבם. הננו רואים, עד כמה ידעו ווודעים ה„טורקים הצעירים" להוקיר את יתוסן של קהלות ישראל בסאלוניקי, אדריאנופול, איזמיר, קושטאנדינה וכו׳ לתנועת השחרור בטורקיה. הנה ראינו ג״כ, כי תיכף לאחר המהפכה גלו יהודי קושטאנדינה באופן נהדר כל כך את דעתם לקומם את הריסותיה של הקהלה הישראלית ולסדרה באופן הנאות. והרי אנו יכולים להיות בטוחים, כי גם איגודם של יהודי ארץ־ישראל, כיון שניתנה היכולת לכך, לא יאוחר לבוא.

כשאנו נוגעים בתנאי עבודת־הישוב החדשים, חייבים אנחנו להתיחס בכבד ראש גמור גם לאפשריות חשובות אלו.

אין כל ספק, שמחיר קרקעות בכל מדינת טורקיה וגם בארץ ישראל יעלה למעלה ראש, ושלארץ ישראל וסוריה, שערכן גלוי וידוע לא רק לנו בלבד, ישאפו לא רק גרים משלנו ולא רק בעלי־ההון שלנו; ואפשר ג״כ, שלאחר מתן השלטון החוקי במדינה, תצמח בטורקיה תנועה לאומית, שיכולה, כנראה, לגעת גם בארץ ישראל. את הכל אנו צריכים לראות מראש — ולעשות את כל התלוי בנו, כדי לקרב את השעה, שיהיה ישובנו שם השליט והתקיף. היכולת ניתנה לכך; השמוש ביכולת זו לטובתנו תלוי רק בנו.

לתנועתנו, שאינה אלא הכרחיות הסטורית הנובעת מתוך כל עברנו הגדול ומתוך האמת התקיפה של מצבנו ההוה בכל ארצות פזורנו, אין המהפכה הפוליטית הטורקית חשובה רק בזה בלבד, שהיא מסירה מעל דרכינו הרבה מכשולים כבירים, אלא שהיא מקרבת את הגשמתן של הרבה משאיפותינו היסודיות. עלינו להוציא מן הרגע הגדול הזה את כל התועלת המרובה, שהוא עלול להביא למפעלנו.

בשעה גדולה הרת־מעשים כבירים ורבת האחריות קימות היום אומתנו והתנועה הציונית, השומרת משמרת דיקנית את כל עניני העם. גדולות הן האפשריות, הנגלות לעינינו. מחויבים אנחנו להיות מוכשרים להשתמש באפשריות הללו.

יזכור איש ואיש מאתנו את חובתו להאומה, את חובתו לעתידות האומה! —

הלשכה המרכזית של הסתדרות הציונית ברוסיה.

העורך הספרותי: נחום סוקולוב. — העוזר הראשי: א. חרמוני.
Liter. Redacteur: N. Sokolow. — Hauptmitarbeiter: A. Hermoni.
חמו״ל האחראי: י. ברגר, קלן.
Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.
REDAKTION „HA'OLAM", KÖLN A. RH., KAROLINGERRING 6.

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. - מופיע בכל יום ד'.

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT HA'OLAM VERLAGSGES. „WELT", KÖLN
KAROLINGERRING 6

II. Jahrgang. Nr. 37. Köln, 18. September 1908. שנה שניה. גליון ל"ז. קלן, כ"ב אלול אתת"ם להורבן.

שמואל הירשנברג איננו!

(תלגרם מיוחד)

ירושלם, 15 לחדש ספטמברו (י"ט לח. אלול). לרגלי מחלת-קיבה אנושה מת פה הצַיָר שמואל הירשנברג, מורה לציור בבית המדרש לאמנות „בצלאל". מותו הפתאומי דפתיע את קהל מעריציו, חבריו ותלמידיו; וירושלים הנאורה מתאבלת על הלקח מאתה האמן העברי הגדול.

בשעה שכותבים אנו את השורות האלו כורים קבר חדש על הר־הזיתים, והקבר בולע אמן עברי מהיותר מצוינים במחנה הקטן של יוצרי האמנות העברית ומטפחיה.

מלא תקוות ותכניות הלך מציר ה„גלות" ירושלמה להניח בה את אבן הפינה של היכל האמנות העברית הארצ־ישראלית והאמנות העברית הארצ־ישראלית עצמה; וכעבור שנה לבאו בעצם אבו, בעצם עבודתו הפוריה, בהיותו בן 42, שולל אותו המות מאתנו!

אבדה נוראה, אבדה לאומית — אבדה שאין לה חליפין! הצַיָר הירשנברג כאלו נוצר לעבודתו האידיאלית שהציב לעצמו. מכובד וחביב על חבריו, אהוב על תלמידיו ברא המנוח בירושלים „הקדושה" סביבה אמנותית עברית. חדר־עבודתו הפשוט היה בית־נכת בזעיר אנפין של תמונות וציורים מאת חבריו וגם רשימות ציוריות ממקומות שונים בארץ־ישראל, שהיה בדעתו להעלות על הבד. ועונג המסיירים את העיר היה לראות את האמן הירשנברג יושב לפני הבד, מוסב מתלמידיו־מעריציו, יושב, מלמד, משוחח ומצַיֵר...

שמואל הירשנברג ז"ל (מצויר בידי עצמו)

לא פה המקום להעריך את האמן שבהרשנברג. „העולם" ימלא חובתו זאת בפעם אחרת. אולם זאת נוכל להגיד גם עתה: שירת־עצב ענקית בצבעים כאותה שהתגלתה לעינינו בתמונתו הגדולה „הגלות" — שירה כזו יכולה היתה לצאת רק ממכחול של ציר בחסד־אלהים.

ומי מאתנו לא יצטער שאמננו הלאומי הזה, אשר הוכיח לנו כי יודע הוא את נפש עמו וכי יודע הוא גם להקריב לעמו קרבנות, לא הספיק להגשים את חלומותיו היפים שחלם בשדה האמנות העברית הארצ־ישראלית.

ופה המקום להזכיר את העלבון הלאומי, שמבחר יצירותיו, זו תמונת „הגלות" הנשגבה, לא נרכשה לעם העברי לא על ידי איש פרטי אף לא על ידי מוסד צבורי!...

נוחה בשלום על משכבך, חלוץ התחיה האמנותית העברית!

ארץ ישראל והעם העברי לא ישכחוך! —

א. ח.

המצב הנכחי.

המשטר התוגרי החדש איננו יליד החופש האנושי לבדו. אמו — תאות החופש וההתקדמות, אבל אביו — רגש לאומי תוגרי! דבר זה כל יזוז מעיני הפוליטיקאים שלנו, המטהרים „לסמוך את סוכתנו אל כותלי" זה. דבר זה הוא גם תשובה מספקת על הקושיא שהקשו רבים: למה לא הצליחה ההתחדשות ברוסיה ולמה הצליחה בתוגרמה? לא רק מפני שהיתה צעקנית וקולנית ברוסיה, וצנועה ומצומצמת בתוגרמה, לא רק מפני שבתוגרמה אין עוד מפלגה של אצילים בעלי קרקעות שעסקיהם מתאימים עם עסקי הממשלה המוחלטת, ומפני שאי אפשר היה לע״ע לממשלה או להולתה לסדר ולאבד את הכתות שיש להן צורך חומרי ובמקצת גם רוחני להחזיק את צורתה של ההנהגה הקודמת. הסבות האלה סייעו רק מן הצד, אבל הסבה הראשית היא, כי בתוגרמה היה עוד כח־נוסף אשר גרם יחולל את המהפכה הזאת, כח המוחה והמתעורר של התוגרים הלאומיים. ראה ראו התוגרים־הלאומיים זה דורות שממלכת תוגרמה נופלת. ממש שעיר המשתלח מראש־צוק, ונעשית אברים אברים שמתדלדלים ונפרקים; ראה ראו את ממשלות החוץ נכנסות יותר ויותר לתוך גוף תוגרמה ונועצות בתוך לבה את צפרניהן; ראה ראו את העלבון ואת פחיתות־המדרגה, את האפוטרופסות ואת הרשויות הרבות בכל מקצעות הממשלה, הכלכלה וההנהגה, את העברות הנרצעת לא רק לכל ציר, כי גם לכל קנסול, ולא רק לכל קנסול כי גם לכל מתורגמן ועבד של קנסיל; ראה ראו את ה„קפיטולציות" ואת הפוסתה של נכרים ואת הממון הנכרי המשעבד את המדינה; ראה ראו שאין בכח הממשלה התוגרית להחזיק יחד את נכסיה, ועוד מדינה זו נפרקת ומדינה שניה ככר היא מפוקפקת, ובאחרונה — מוקדון, זו ארץ־חמדה של תוגרמה, מדינה שבה תוגרמה מתגאה, [illegible]ט האחרונה במדינותיה הגדולות באירופה, והממשלות הזרות כבר נכנסו בעובי קירתה, והיה בתחלה רק „קונצרט" של הממשלות, „קונצרט" אשר בו עכבו הממשלות זו את זו, ואז עוד אפשר היה לתוגרמה להתקיים [illegible]ך תחרותן של הממשלות הרבות ומתוך צרות עיניהן של זו כנגד זו, אבל לבסוף הומש גם המכשול הזה, מפני שאנגליה ורוסיה עשו חוזה ביניהן, ומאחוריהן עמדה צרפת; ראה ראו את מצרים עולה מעלה מעלה, ויד האנגלים תקיפה; ראו ראו „ארצם לנגדם זרים אוכלים אותה", והמראה הזה היה פועל את פעולתו, מחלחל ומפעפע בתוכם כסם, תוסס ורותח כלבה בתוך הר געש עד הפתח הלוע בהקבץ כח מספיק להסיר את צמיד־הפתיל, סגור האבנים אשר ממעל — ותתפרץ! זהו הכח שהיה למהפכת תוגרמה ושלא היה למהפכת רוסיה. ברוסיה היה רק אפס קצהו של הכח וזה: המפלה ביפן... אבל שערו נא בנפשכם, שרוסיה היתה מתדלדלת והולכת, לא רק ביפן, אבל היתה מקפחת לרגל המשטר המקולקל גם את פולוניה, גם את הנפות הבלטיות, גם את קוקז. והפטריוטים הרוסים, אלה המתכנים כעת בשם „רוסים אמתים" היו רואים, שרגרמנים והאנגלים, הצרפתים והאיטלקים חודרים ובאים מכל צד לתוך רוסיה, שהעמים הקטנים מתפרדים ונקרעים ממנה, וקומתה של רוסיה נכפפת וגופה נמעך וצורתה מתמשמשת, אז אין ספק, כי אלה העומדים כעת לימין הממשלה המוחלטת היו צוררים לה והיו מתעוררים בודאי ליסד ממשלה חדשה שהיו מקוים לה, כי היא תצליח יותר להחזיק את הממלכה. המפלה ביפן לבדה, עם [illegible]שימה וכל מראות הנגעים היו מספיקים לדחוף רק דחיפה של כח [illegible]. אבל דחיפה זו לא הספיקה, מפני שהקלקול שנתגלה איננו אף [illegible] אחד ממאה בערך אל קלקול הכח המרכזי של הממשלה שנתגלה [illegible].

בתוגרמה נזדוגו שני הכחות, ומתוך זווגם באה ההתפרצות העמוקה שזעזעה את הצבא ואת המשכילים התוגרים. קנא קנאו לא רק למשפטי [illegible] הנרכסים, כי גם לכוחה של תוגרמה ולשלמותה, ותהי אפיא [illegible] לרצעיר את תוגרמה קדימה; ושניה: [illegible] את [illegible] ממלכתה, [illegible] הרבה לבבות [illegible]

ולהמתיק ביחס אל העמים הלא־תוגרים את השאיפה האחרונה, אבל שאיפה זו היא קימת, ואין להכחישה. צריך היה לעשות שלום עם הארמינים ועם הבולגרים שבמוקדון וצריך יהיה לעשות שלום גם עם הדרוזים והערביאים, אבל זהו קוץ־שבאליה, זהו דבר שחפצים לפרוש עליו צעיף. יודעים ומרגישים, כי יש עוד ויהיו עוד אחר מתן הקונסטיטוציה נגודים עמוקים, שהארמינים לא ותרו ולא יותרו על זכיותיהם הלאומיות, וכמוהם גם יתר העמים הקטנים ושעבודת התאמת כל הנגודים האלה על יסוד חופש־אזרחי כללי לא תהיה נוחה וקלה, ובאין רצון להסתבך כעת במעקשי כל השאלות האלה רוצים ל„עבור" מעל פניהן „אל סדר היום". אין הדבר נמנע כלל, שהאחוי יקרע, ושהתוגרים החפשים של עכשיו יתהפכו ביחס אל העמים הקטנים אוהבי הפרוד ל„אימפריליסטים" קשי לב ויד, אבל — „שבת היא מלזעוק", יו״ט הוא וחלילה להפריע ולחלל את הקרושה, וריה לצרה בשעתה.

זהו צביונו האמתי של המעמד הנכחי בתוגרמה. בהבינינו את טבעו ואת סבותיו של הצביון הזה נבין גם כן, למה יחוסם של התוגרים־הצעירים אל התנועה הציונית מראה פנים של מבוכה. אין אנו צריכים לחזור על פתחיהם ולהציע לפניהם שאלות כדי שישיבו ושנשים לפנינו את התשובות השונות. חזרה זו על הפתחים הנני חושב לשטות. הארמינים לא יחזרו על הפתחים, מפני שהם יודעים מה שהם חפצים, והם גם יודעים, שהתוגרים־הצעירים יוכלו להשיב להם רק תשובות פלמטיות. התוגרים־הצעירים אינם רוצים לתת אבטונמיות מפני שני טעמים, ראשית: אינם חפצים בעצם, ושנית אינם חפצים לתת ע״ז כח לצורר, ל„קונטר־ריבולוציה". אבל צריך לדעת, כי הפוליטיקה אינה עומדת על הרצון, כי אם על הכח, ובבחינה זו אין בין ממשלה מוחלטת וממשלה קונסטיטוציונית ולא כלום.

אמר אמרו מכבר: איזו דיפלומטיה יכולים אנו לעשות? אין רחמים בדיפלומטיה. רק בעלי כח יכולים להתפשר, לצוות זל״ז, לעשות הנחות זל״ז, עפ״י תנאים ידועים. אם סברא זו היא נכונה, הרי היא נכונה לא רק לגבי מושל מוחלט, אלא גם לגבי ראשי מפלגה, אפילו גבי הוד מלכותו הדימוס יר״ה. גם זה לא ירחם, גם זה לא יתפשר אלא עם מי שהוא צריך להתפשר עמו, וגם המשא ומתן עם זה איננו אידילה כלל, גם בו יש תהפוכות וערמומית ותגרנות ותעמולה ופיוס ואיום וכל אותן התחבלות שדעתם של המפוקנים סולדת בהם.

המעמד נשתנה רק בבחינה אחת: ע״י החופש האזרחי יוכלו אחינו באופן יותר קל להגיע לידי הכח, שעל פיו אפשר יהיה גם לעלות למדרגה חשובה כמובן הלאומי ולבסס את השאיפות הלאומיות על דבר של ממש. אבל באמרנו: ב„אופן יותר קל", עוד אין כונתנו לאמר, כי על הדרך הזה לא יוכלו להיות הרבה מכשולים. ע״י חק אחר, ע״י החלשה אחת שבפרלמנט, אפשר להחזיר לתהו עולמות של עבודה ריאלית ארוכה. בכדי למנוע טמינת־פחים כזו צריך יהיה לעשות שוב פוליטיקה, משא ומתן — וכמה שקשה הוא לבטא את המלה הלא־נעימה הזאת — גם „שתדלנות" אצל בעלי כח חדשים. לחכות ולאסוף כח ולצאת רק לכשיהיה לנו כח די הצרך לעשות פוליטיקה — גם זו היא שטה, אבל גם שטה זו רחוקה מהיות הלכה פסוקה, יען כי צריך להתחשב עם האפשריות, כי לא יתנו לנו — ואמצעים יש לרוב, כאזן נמיסי, בתכסיס הקונסטיטוציוני — לאסוף כח.

המסקנא היא, שהמצב רק הוטב במדה ידועה, אבל לא נשתנה די שנות את כל שטתנו. כאז כן עתה — פוליטיקה ועבודה של ממש. נעים היה אלו יכולנו להגיד, שהפוליטיקה לא תהיה דיפלומטית, כי אם פרלמנטית, אבל אל נשתעה בגוזמאות! אם יהיו לנו עשרה נבחרים בפרלמנט התוגרי — ומי יודע אם רובם לא יהיו מתנגדי הרעיון הציוני? — עוד לא נוכל לנהל פוליטיקה פרלמנטית, ועוד צריכים נהיה לחזור „בחור תחור" ולישא וליתן ולשלות הרצלים באפי זוטרי לשלטונים באפי זוטרי, מפני שאין לנו עוד כח, ומפני שהקונסטיטוציה הנתונה כעת —

מוקדמת מעט ביחס אלינו — מראה לנו עד כמה עוד כחנו דל. ושוב למען אסוף כח, חוזר הרגון שצריך יהיה להשתדל להסיר את המעיקים ואת המכשולים שיכולים לקום לנו מצדדים שונים.

צריך שנדע את מצבנו, למען חרול מן הרעש והנזמאות, למען קבץ יחד את כל הכחות ולבלתי התפרד שוב שנית לכתות מחויקות במימרות שונות שלא נתבקרו כל צרכן. נ. ס.

אספת צ׳ירנוביץ.

מסררי האספה הז׳רגונית בצ׳ירנוביץ השתמשו בכל העתונים שלנו, בשפ״ת שונות, להכריז, לבשר ולהודיע את סדר־היום ותיכן הקונפרציה שלהם. ואם גם המודעות והריקלמית שלהם כשהן לעצמן כבר היו יכולות לעורר שחוק או החמרמרות מצד הלאומיים שלנו (הלאומיים מכל הרגלים והצבעים) ומצד בעלי התחיה העברית, בכל זאת התיחסה העתונות העברית (חוץ מן „העולם״) והעתונות הלועזית־היהודית אל כל זה בכבוד ובחבה, בחניפה והתרפסות, ובאופן היותר טוב בהתרשלות*). ההתיחסות הצבועית הזאת מצד העתונות הלאומית שלנו הראתה עוד הפעם על מעוט ערכה ודמותה כיום. שכחו לכתוב דברי אמת; חדלו לדבר דברים ברורים ונמרצים כל צרכם, מבלי הסביר פנים לכאן ולכאן. רפיון רוח ושפלות נפש בכל.

וההסכמה הגלויה (שנתבטאה במאמרים, במכתבים ובטלגרמות) והשתקנות מצד רבים מן הלאומיים וגם „חובבי השפה העברית״, כביכול, לחולמי הז׳רגון ולוחמיו הוסיפה אומץ בלבם. והאספה בצ׳ירנוביץ שכחה והשמיטה את הסדר־היום שלה, שקבעה מראש, ותראה את כל כחה וגבורתה, את כל רגזנותה וחסר־סבלנותה בשנאתה, שלא תדע קץ וגבול, להשפה העברית. ודתוצאות של האספה בצ׳ירנוביץ, התוצאות של העבודה במשך חמשה ימים ושל הוכוחים הנלהבים והמרעישים אין להן כל ערך חיובי במה שנוגע לתקון הז׳רגון עצמו ולספרותו, שזאת היתה מטרת האספה בעצם וראשונה, כפי שיכולנו להאמין מראש על פי מודעותיה וכרוזיה הצעקניים.

חברי־האספה בעצמם, קוראיה ומיסדיה, הורידו והשפילו, בחוסר כשרונם לעבודה ממשית, בחסר הרגשתם והבנתם את נשמתנו הלאומית ואת השעה ההיסטורית רבת־הערך שאנו עומדים בה עתה, — המה בעצמם דורידו והשפילו את ערכה ומהותה של הקונפרנציה ועשוה לחוכא ואטלולא, באופן שלא יכלו עשות כזאת גם כל מתנגדיה ואויביה, שהרגישו בה מכת־לחי להקולטורה ולהתחיה העברית.

ולולא החלטה אחת שהוציאה האספה, ושהודיעה לעתונים שונים בתלגרמות, לא היה כדאי לאבד עליה אף טפת־דיו אחת; כי שאלות ודברים יותר חשובים עומדים עתה על הפרק בעולמנו.

והחלטה זו היא לא פחות ולא יותר: „הקונפירנציה היהודית ללשון היהודית מכירה כי השפה היהודית היא שפתו הלאומית של העם העברי והיא דורשת בשביל השפה שויון פוליטי, צבורי וקולטורי״.

אחרי מלחמה כבדה וממושכה עלתה להאספה החלטה זו, שהיא אות קלון למחבריה. בעלי התחיה העברית, שהיו באיתו מעמד, התנגדו ומחאו אמנם בכל כחם בפה ובכתב לנוסחה של החלטה זו, וגם י. ל. פרץ, ראש הבונים והיוצרים של הספרות הז׳רגונית המודרנית, התמרמר בכל כחו נגד ההחלטה הניכרת, עד שהוכרח להוציא את עצמו מנשיאותה של הקונפירנציה. אך כל זה לא הועיל. שונאי השפה העברית, נשמת קיומנו עד עתה ותקותנו בעתיד, נצחו, וההחלטה המבישה נתקבלה ונפוצה במחנה ישראל.

*) לשם האמת עלי להעיר שביצא מן הכלל היו הלל צייטלין בהעתוני הז׳רגוני „הײנט״ וארד הכיפרים בעתון אמריקני־יהודי שעוד לפני הפתח הקונפרנציה בצ׳ירנוביץ הראו על ערכה המגוחך בדברי אמת, בלי כל משוא פנים. ר. ב.

אלו היו עליוי הנצחון ושכוריו מסוגלים להתרומם לו גם רק זרת אחת מעל שטח־עולמם השפל, אלו היו מסוגלים להרגיש בהרגשה חיה את הרפיקה המסותרה של לב העם העברי, של אותו החלק השואף באמת לתחיה ולולא שהיו משוקעים במ״ט שערי הזוהמא של הגלות הרוחנית, היו אומרים לנפשם: עוד נצחון כזה ואבדנו...

*

אלו היה לנו סופר־התולים גאוני לא היה יכול לברות מלבו חזיון יותר ברחני מכנסיה זו של הז׳רגוניסטים בצ׳ירנוביץ ומהנפשות שהיו פועלות בה. על דברי א. חרמוני („העולם״ גליון ל״ו), שלא כסה על האמת ותאר בשרטוטים חדים את הצד הגחכני שבאספה זו, שהיתה מסוגלת לעורר צחוק וגם רחמים בלב המסתכל בה, אם חונן בעין בהירה ובדעה צלולה, — על הדברים הייתי יכול להוסיף ולא לגרוע מאומה. אולם אין כונתי הפעם למתוח קו בקרת קשה על אספת צ׳ירנוביץ והחלטותיה ולהראות על השגיאות והזיונות, על הרפיונות ועל הלקויים שבהן. הישרים והנבונים שבין חברי־האספה יתרוננו מעט מעט משכרון נצחונם ויעמדו על זאת מעצמן, יכירו ויודו בכל החסרונות של האספה וישתדלו לתקנן באספה הבאה.

ולא על האספה הראשונה אני דן, כי היא כבר שפטה את עצמ. אבל על התנועה הז׳רגונית בכלל אני מדבר, ותנועה זו — ואת האמת אין להעלים — מרחפת ומרפרפת בחלל עולמנו ובמיתותיהם של רבים מצעירינו. יש לבטל אמנם את האספה של צ׳ירנוביץ, שהיתה נסיון לא מוצלח. אבל אין לבטל בשום אופן ובשום מליצה את הצורך הרוחני שהוליד א. הקונפירנציה בצ׳ירנוביץ, אם גם הלידה היתה שלא בזמנה ושלא כשורה; כי נעשתה, אם אפשר לומר כן, על ידי „חתך קיסרי״. —

והתנועה הז׳רגונית, שהולידה את אספת צ׳ירנוביץ, היא תולדת הצורך שהחלו חלק מן הלאומיים ובעלי התחיה להרגיש בלשון לאומית מיוחדה, כי אין יצירה לאומית קולטורית בלי לשון לאומית מיוחדה, כמו שרבים מאתנו מרגישים צרך בארץ לאומית מיוחדה, שרק בה יוכל להתפתח רוח העם העברי חפשי עם כל האפשריות הצפונות בו. הרבים, הרבים יותר מדאי, בעלי החושים הלאומיים הגסים אינם מרגישים עוד בצרך זה. אבל בעלי החושים הלאומיים הדקים מרגישים בזה מכבר. וכמעט חרפה היא בימינו לחזור ולשוב ולחזור על האמת האלפא־ביתית, שבלי לשון לאומית לא תהיה לכל אומה, ולא יוכל היות, קולטורה לאומית, ובלי קולטורה לאומית צפויה כל אומה לאבדון. והעמים המתעוררים לחיים ברשות עצמם, לויים שאין בהם בושה וכלימה, משלמים בעד אמת זו במיטב כחותיהם ובמיטב קרבנותיהם. ורבים מן הז׳רגוניסטים הישרים והנבונים, גם כאלה יש ביניהם, שאין המה מאמינים בתחית שפת עבר, או שאין המה מוצאים בקרבם די חפץ ורצון ללחום על תחיה זו, לוחמים המה על הז׳רגון ושואפים להרימו למדרגת לשון לאומית, יען שהמה רואים בזה — לכל הפחות מאמינים המה שרואים בזה, — תחבולה נגד הטמיעה בגיים, נגד ההתבוללות העושה בנו שמות. ועלינו להודות שבלי הלשון העברית, אם לא ירחיבו מעט מעט את ידיעתה בכל שדרות אומתנו ואם לא יחיוה בפי המדברים, ובלי הז׳רגון (שסוף סוף גם הוא יצירה יהודית, אם גם גלותית, וחלק, אם גם דל וצנום, מן הרוח של השפה העברית ומאוצרותיה שמור בו) יותר מסוכנה היא לנו ההתבוללות הזוללה, אשר לא תדע שבעה.

על כן דברי במאמרי זה אינם מכונים להז׳רגוניסטים הגלותיים. המה לא ישימו לבם למאמר הכתוב עברית. אלה האחרונים מבקשים אותונומיה בגלות, שואפים המה לקבוע את הגלות לדורי דורות, לנצחים. המה נואשו מחיים ברשות עצמנו בארץ מיוחדה. אופטימיסטים הם ומאמינים שיש להציל את הז׳רגון בגלות. המה אינם [illegible] העברי, שילמוד דבר מה, [illegible] הקולטורה. הרא[illegible] לדבר בלשון נקיה — [illegible] המה שיש[illegible] וקולטורית לא [illegible]

מ„הבכא־מעשיות", ושיש להפריד באמת בין הלשון העברית ובין איצרות הקולטורה הלאומית הצפונים בה.

והז׳רגוניסטים האלה, שיש ביניהם רק אידיאליים. לא יצאו ידי חובתם הלאומית — לפי השגתם והכרתם הם — באספת צ׳רנוביץ הראשונה. המה יקיאו עוד לאספות ויתקנו את אשר עותו הראשונים, ולא יתעצלו לעשות תעמולה להז׳רגון בתור שפה לאומית בכל התחבולות שבעולם.

והמה יהיו חזקים ויצליחו. לא משום שהמה חזקים באמת, כי אם משום שאנו, „העברים" בעלי התחיה העברית, חלשים ורפים. ואם אנו, חברי „העבריה", שהננו קוראים את העם העברי ללמוד ולכבושים רוחניים, אם אנו שהננו רואים לא רק את „היום", כי אם גם את „המחר", אם אנו שהננו שואפים לאחד את כל בית ישראל, אם אנו שיש לנו עם אחד, ארץ ישראל אחת ולשון לאומית אחת, — אם אנו לא נתעורר הפעם בכל כחותינו, אם לא נקרא לאספה את כל הסופרים העברים, אשר עוד לא בגדו בנו, את כל חובבי האספה העברית ואת כל בעלי התחיה העברית, אם לא נמהר להחל בעבודה ממשית רבת־ההיקף להרחיב את ידיעת שפתנו וספרותנו ולהחיותה בפי המדברים בכל שדרות אומתנו הרחבות, אם לא נבין ולא נרגיש את השעה ההיסטורית, שאנו עומדים בה עתה, אז עלינו לכבוש פנינו בקרקע ולפנות המערכה להז׳רגוניסטים.

עלינו לדעת שמן השמים לא ילחמו בעדינו, והיה אם לא נחגיר שארית כחותינו להרים בעוז את דגל תחית השפה העברית, הלאומית באמת, ולעבוד לטיבת תחיה זו עבודה פוריה ובלתי נפסקת, והיה אם לא יסתדרו כל דוברי עברית בהסתדרות בריאה ומוצקה ולא נחזיק בכל האמצעים את הספרות העברית ולא נרחיב בכל התחבולות את שטת־הלמוד „עברית בעברית" ואת הדבור העברי, אז נכבה בידינו הניר האחרון, אז נאבד בידינו את פליטת ירושתנו הרוחנית, והיינו דלים ורשים. אלפי שנות קולטורה ימתקו מספר חיינו הלאומיים, ותפארתנו בגויים יהיה הז׳רגון, שפת הגלות.

מפני חטאינו גלינו מארצנו, ומפני התרשלותנו תשכח חלילה השפה העברית, שפת הוזינו מפינו.

התעוררו אחים לעבודה!

ר. ברייניך, טריגגר.

מן הדמיון אל המציאות*).

לפי הרעש שעורר מר א־ן אפשר היה לחשוב, כי כבר הספקנו לגאול את החצי מאדמת א״י או לכל הפחות בערך שליש משטח ארצנו. אך כאשר נתבונן מעט, יתברר לנו, כי במשך שלשים השנה, שהננו מיסדים ובונים מושבות בא״י, זכינו עד כה לקנות רק קרוב לארבעים אלף הקטר; שזה עולה רק לאחד אחוז למאה מכל שטח א״י ולא עוד אלא שחלק גדול מהאדמה הזאת הנה רחוקה מעדית ורובה זבורית, סלעים ובצות! ובכן נראה [illegible], כי כל הסער שהקים מר א־ן אינו רק סער בצלוחית של מים. וביחוד כמה מוזר לשמוע את התנגדות מר א־ן לקניותינו בזמן שהוא בעצמו מציין: „לאשרנו תופש הגוי הזה מרחב כל כך רב על פני הארץ, עד שהוא יכול להניח לנו וכו׳ לתפוש בארץ אביתינו כל אותו החלק שעדיין לא החזיק בו הוא" (עמוד 204). אם כן למה זה חרד המחבר כל החרדה הזאת. הלא הוא יודע גם כן, שאין בידינו סכומים ענקיים כאלה, שנוכל לקנות בהם לפחות ככרת ארץ כאותו השטח שרכשנו עד כה. וכן ידוע לו שגם אלה השטחים שקנינו ובפרט בשנים האחרונות נחכרם להערבים, פשוט, מפני שחסרים בינינו קופצים על הקרקע.

המחבר מוכיח. כי הפלחים זורעים על כל מקום שרק מוכשר לזריעה ופוסק: „כי בארצנו אין „אדמה בלתי נעבדת מחסר ידים עמלות ומעצלות התושבים. אין שדות שוממים, ולהפך וכו׳", אבל מי שתר את א״י לארכה ולרחבה יכול להוכח. כי משפטו של המחבר אינו נכון¹). לפי מספרי הקונסול הגרמני יוצא. כי רק החצי מאדמת א״י תעבד. ולדעת אחרים נעבד רק החלק השביעי²). אין אנו יכולים להכריע את הכף ולפסוק איזו דעה יותר נכונה אך אין ספק שחלק גדול מאד מאדמת ארצנו אינו מעובד. לדוגמא, כשנסע מירושלים ליריחו, נראה כי על כל השטח (כמהלך חמש שעות), המפריד בין שני המקומות האלה אין גם סימן לזריעה, ואין אף כפר אחד. אמנם האדמה הנה אדמת טרשים, אך גם שם לא מעטים הם השטחים, שיכולים להעבד כאדמת ההרים שבגליל³). המחבר וגם אחה״ע דנו על הענין הנוכחי מהמקומות שעברו וראו בעיניהם, אך ידוע לכל, שבאלה המקומות הרחוקים מחוף הים או ממרכזי הישוב לא מעטים הם השטחים שמוכשרים לעבודה ואינם מעובדים מפיזון ידים. הנה נג״ב אזורי, אף כי הוא בעל נטיה ידועה, בכ״ז יש להתחשב את דבריו שמביא מר חרמוני¹): „פוריתו של עמק הירדן הוא חוץ לדרך הטבע. . . הנהר המשקה איתו מדשן כהנילוס; אפשר לקצור בעמק זה שלש פעמים בשנה תבואות שונות כמו: ארז, צמר־גפן, קני־סוכר שגדלים שם באופן מפליא, וגם קהוה. ואעפ״י שעברתי מצפון לדרום בארץ מרהיבה כזאת לא פגשתי אף בכפר נושב אחד ואף לא כחצי הקשר של אדמה מעובדת. הכל שמם ועזוב". נניח שגם האחרון הגזים מעט. ובכ״ע אפשר למצוא כפרים אחדים בבקעת הירדן, אבל אין ספק שעל שטח זה אפשר עוד להושיב ישוב עשרת מונים יותר, מבלי שנדחק כלל את רגלי הערבים. כשנפנה מעט לעבר הירדן יתבלט לפנינו עוד ביתר שאת, עד כמה מרובה שטח האדמה הפוריה שאינה מעובדת. אוליפנט שתר את עבר הירדן, לא ימים אחרים, כי אם זמן רב, מציין שטחים גדולים שאינם מכניסים כמעט כלום, והננו בטוחים, כי מאז עד זמן האחרון לא נשתנו הדברים שנוי גמור. אוליפנט אומר: (ארץ חמדה; עמוד 137), כי כל מחוז יולין ריק כמעט מאדם; לפנים היו בו שלש מאות ערים וכפרים, וכעת רק כעשרה כפרים. הלאה הננו מוצאים: בנשאו את עיניו על העמקים שמלפנים התנחלו בהם בני ראובן, גד ומנשה, עינו דלפה מתוגה למראה צלמות ותהו המרחף שם היום". וכן הוא מציין (עמוד 140) כי „במחוזות ידור ויולין מספר היושבים פוחת והולך משנה לשנה". גם אותו הגלעד המצוין כ״כ בפוריתו, אדמתו אינה קנין אחד השבטים את״י „שאין שבט יושב בה ישיבת קבע, אך ינועו וידדו עליה הלך ושוב". ובכלל מספר הערבים שמה מצער מאד. גם במחוז בלקה, המפורסמת בתנובתה, בחלק הדרומי אין עובדי אדמה קבועים, כי אם שבטים נודדים „במקום שהם מוצאים חלקה דשנה יעבדוה אחת לחמש שנים" (עמוד 9 — 148). וכן גם בנוגע לאדמת מואב הרומה הרבה לגלעד נראה כי „מתי מעט ערבים נונעים ולא נוגעים בעבודת אדמת העמק הזה". היוצא לנו מזה. שכמעט בכל עבר הירדן מצער מאד מספר הפלחים, ובפרט פלחים שיתאחזו בקביעות על שטח ידוע.

על פי המספרים הרשמיים יוצא. כי בכל גליל עכו נמצאים 355 כפרים, בגליל ירושלים רק 297 כפרים ובגליל שכם רק 228 כפרים. ובכן על שטח רב כזה של רבבות מילים מרובעים, שעליו משתטחים שלשת הגלילים הנ״ל משתרעים רק 880 כפרים. מאליו מובן, כי במקום שמספר הכפרים עדין כל כך קטן והישוב עדין כל כך מפוזר אין עוד לתקוע בתצוציות, כי הננו באים לרחק את רגלי התושבים. הן ידוע לכל בר בי

*) עיין גליון הקודם.

---

¹) הבדל גדול (? — המערכת) יש בין דברי אחה״ע האומר: קשה למצוא שדות זרע אשר לא יזרעו", ובין דברי המחבר המחליט כי „אין שדות שוממים".

²) „אלטנוילנד", ספר ג׳ ש׳ 1904, מאמרו של ורבורג. נג״ב אזורי אומר כי גם החלק העשירי אינו נעבד כראוי („השלח" כרך ט״ו).

³) גם איתה מתולה שבגללה יצא מר א־ן לקנא את קנאת הפלחים, גם בסביבותיה ישנם שטחים בלתי מעובדים. אליפנט מביא ע״ד סביבות מתולה שתר אותן כשנתו: „מדוע לא יתעוררו ביום אנשי הארץ ליסד מושבה גדולה בככר הזאת אשר ארכה בעשרים פרסה ורחבה שש פרסות וכלה משקה מימי הירדן ונוגה נעלה מאד וכו׳? בפרט כי אין האדמה הזאת קנויה לבעלים, אך הבדואינים ישבו בה כפעם בפעם וכו׳. ומה גם כי האדמה היא אדמת המכמ״לה ואין לה מבנה בובת הגאה. (ארץ חמדה עמוד 134).

רב, כי בימי שבת עמנו על אדמתו עלה מספרם יותר מחמשה מליון נפש עוד בימי שמואל[1]). ובסוף ימי הבית השני עלה מספר היהודים (על פי פלביוס) פי שנים. בגליל לבדו נמצאו בימי ישוע הנוצרי 204 ערים, וביותר קטנה מהן ישבו כחמשה עשר אלף איש[2]). על פי כתבי הקדש נראה כי בימי הבית הראשון נמצאו בעמק יזרעאל המפורסם בתנובתו יותר מששים עיר, וכעת אנו מוצאים שם רק ששה עשר כפר. עזובה רבה באה — כידוע לכל — לרגלי סדרי הממשלה התורקית והתרשלות תושבי א״י. הפקידים והשיכים המושלים בכפה מצד אחד, והבדוים השודדים מהצד השני, הרבו להגדיל את דלדול הפלחים ונולותם. סדרים כאלה גרמו, שכל אחד חדל מהיות בטוח, כי כל מה שרכש בעמלו יהיה שיך לו, לכן רפו הידים והפלחים ירדו סלאים מזמן לזמן. נהרסו צנורי המים הקדמונים, הנחלים יבשו, המעינות נסתמו, הגנים והכרמים נחרבו, ותשיבתם המקורת חרלה; שארית חשכבה העליונה של ההרים והגבעות הוסיפה להסחף ע״י הגשמים, השמש הוסיפה ללהט בלי רחם והרוח שלא מצא עוד מעצור על דרכו לרגלי מעוט הצמחים פזר את החול על השדות ויהפכום למדבריות. מובן מאליו, שהודות להתנולות הנוראה והירידה הרבה שבאו לארצנו — קטן שטח האדמה המוכשר לעבודה, וגם אותו השטח שהערבים יוסיפו לעבדו ימעיט להכנים, אחרי שהאכרים הערבים יעבדוהו בסדר קדמוני ובכלי אדם הראשון. לפיכך נראה, שאותה הארץ, שהיתה בימי שבת עמנו עליה, כל כך פוריה ודשנה עד כי כלכלה מליוני אכרים, אינה מפרנסת כעת גם את החלק העשרים.

וכעת, אם בני אותו העם שבים עוד פעם לארץ מולדתם על מנת להתנחל בה ויחד עם זה להפריחה ולחדש את ימיה כקדם,—דורש מר א״ן, כי קדם כל על בני העם הזה לפשפש במעשיהם ולהטיב לחקור אם אותו השטח שאפשר לקנותו לא נעבד קדם ע״י הפלחים. האין זה צחוק, שבמשך שלשים השנים שאנו בונים את חרבות ציון, שלמרות כל העמל הרב והקרבנות העצומים שהקדשנו להגדיל את הישוב החדש על אדמת ישראל, הצלחנו עד כה להושיב רק כאלף משפחות של יהודים — והנה כבר קפץ עלינו רוגזו של מר א״ן הטוען, כי הננו כובשים את א״י מבלי השאיר מקום להערבים.

ראוי לציין שאוליפנט המפורסם בתור רומנטי ואוהב את כל המין האנושי, לא פקפק כלל, אם מותר ליהודים להתנחל על האדמה, שנעבדה או רק חלק ממנה נעבד על ידי הפלחים. על פי פסק דין של מר אפשטין אסור ליהודים גם לנגוע בנחלה שהערבים עבדוה קדם, אך אוליפנט מחליט לגמרי אחרת: „לפי היושר אין להערבים טענה צודקת על אחזת הארץ הזאת, הם הפכוה למדבר, הרסו את עריה, שללו וכזוו את יושביה, עד שירדה למדרגתה השפלה הנוכחית; ואם יגרשו הערבים משם לשוב אל המדבר אשר משם באו, הלא גם בנאות מדבר ימצאו די מרעה לצאנם ולגמליהם. בתוך אילון נמצאים שדות ועמקים רבים, אשר משם הבריחו הערביים את האכרים, והם בעצמם יבואו שמה אך לפעמים רחוקות״[3]). וכמה מוזר לראות שאותו מר א״ן המטיב לדעת שהיהודים לא גזלו שום חלקה, כי אם את הכל, לרבות את החול, הטרשים והבצות, את הכל קנו היהודים בכסף מלא; בכל זאת לא נוכל לזכות בעיניו, כי הוא דורש מאתנו דוקא שלא נתחשב עם היושר הרגיל בין בני אדם כי אם „להתרומם מעל לישר המקבל״ שברא בדמיונו.

כשנגשה לשקול מעט את היושר הרצוי בעיני המחבר, נתפלא לראות, כי דוקא אותו האיש השואף ליושר שלפנים משורת הדין מעות כל כך הישרה בנוגע לעמו הוא על ידי קצוניות הנפרזה. על פי דבריו (עמוד 194) נראה, כי הערבים הם: „אמיצי לב מזוינים כלם, קלעים נפלאים, פרשים מצוינים, קנאים לאומתם וביחוד לדתם. והעם הזה וכו׳ אך חלק קטן של הגוי הגדול המחזיק בכל סביבות ארצנו: בסוריה, בארם נהרים, בערב ובמצרים״ נמצא, כי לפי דבריו, הערבים הם עם עז, שברשותו ארץ כ״כ רחבת ידים ואינו פוחד כלל מפני מתי מספר יהודים, שבאו מן הגולה על מנת להתנחל בא״י; בכל זאת מוצא המחבר, כי „מן היושר״ הוא לדאוג קדם כל לגורל הערבים שהם התקיפים בארץ, ולא עוד אלא שעל היהודים המדוכאים והחלשים להתאמץ בכל הכחות לבצר, עד כמה שאפשר, את מצב הערבים למען יהיו לכח עוד יותר איתן וחזק. בעוד שאנשי הרוח נוטים תמיד לתמוך יותר בידי החלש מאשר בידי התקיף, הנה מר א״ן הופך את הסדר ודורש שעמנו דל הכח ורפה הידים גם בלאו הכי, לא ישאף לבצר מעמדו בארץ אבותיו כי אם, להפך, עליו להתאמץ בכל הכחות לחזק קודם כל את הערבים כי הם יהיו לאדוני הארץ. בזמן שבידי הערבים נמצאות מדינות רחבות ידים המשתרעות מסוריה עד סוף ערב ומפרס עד צפון אפריקה ושטחן עולה למניני מיל מרובעים; בזמן שמרובים השטחים הנמצאים בידי הערבים שאינם מכניסים כלל; — אסור לבני עמנו לקנות שדות מהערבים, כי לא יצרו להאחרונים. האין זה נגד ה„יושר״ שהיהודים הדוויים וסחופים שבארצות הגלות התעוררו לעמוד על קרקע שיש להם עליה זכיות-הסתוריות ובמשך עשרות שנים ואחרי התאמצות רבה הספיקו לבנות בא״י שני תריסר של מושבות? ועפ״י הגיונו של המחבר, יוצא כי לתולעת יעקב שהיתה נרמסת בגולה, אין לה להרמות לגדולים וטובים ממנה; ואם אנו חפצים דוקא להתנחל בארץ ישראל אין לנו ברירה אחרת רק לטפס על שני הסלעים ופסגות ההרים, או להתנחל על הזיבורית והבצות שבשפלה, ובכל אלה המקומות שאינם מושכים אליהם את הערבים.

הוי, ההגיון של היושר העליון! כל מי שאינו שוביני רוסי או אנגלי, לא ייעץ להפולנים או האירים, לותר על זכותם לגאול את אדמתם מידי כובשיהם החזקים מהם. האמנם תורת הצדק שלמעלה מן המקובל דורשת דוקא שהחלש יכנע מפני התקיף? ואולי יצא הגורל שדוקא היהודים שבאו לארצם העתיקה יהיו הראשונים המפקירים את עצמם לטובת ה„אדם העליון״ שחזה לנו המחבר בתמונת הערבים? הגיונו של בעל היושר העליון מפליאנו עוד בזה שאחרי כל האסורים והסיגים שהוא מטיל על היהודים הנופלים במספרם, ובכחותיהם, ולהפך להערבים המרובים והחזקים, שלהם הוא נותן את משפט הבכורה וזכיות בלתי מוגבלות; — אחרי כל אלה הוא מודיע — על אותו העמוד — : „רחוק ממני הרעיון, שבארצנו צריכים אנו להתרפס ולהכנע לפני התושבים, אך באמץ ובעוז נוכל להתגבר בתוכם וכו׳ ובארץ השמש תהיה לנו גם היכלת להחליף כח וכו׳״. ובכן: מלבד מה שהרישא והסיפא הן תרתי דסתרי אהדדי, (בסתירות כאלו נפגש לפעמים קרובות במאמר הזה, ולא ע״ז אנו דנים) ובכן שואל אני את מר א״ן, איך יתכן שגם אנחנו נוכל „לחרש את כחנו ולהתעודד״, אחרי שאת הערבים המיוחסים בעיניו זכה בכל היתרונות והמעלות ואת היהודים מגלה לפנות הנדחות שבא״י?

לו היה ה׳ אפשטין שלם בקצוניותו ועקיבי עד גמירא, אז עליו היה להתנגד לגמרי להתישבות יהודים בא״י, כי רק בדמיון אפשר לשער כדבר הזה, שהיהודים יתכוננו בא״י ויכונו תמיד את מעשיהם רק לטובת הערבים. בפועל נראה, שלמרות כל עמלו הרב להיות לבן חורין בדעותיו ולמרות הקפיצות הפתאומיות מן הקצה אל הקצה, — לא רק שמר א״ן אינו מתנגד להתנחלות היהודים בא״י, אלא הוא גם מבקש דרכים איך להוציאה לפועל. ואם באמת הערבים קודמים, אז עליו היה להמנע מהאיר פנים גם ליהודים ולבלי להתאמץ כל כך למצוא דרך שגם הזאב יהיה שבע וגם הכבשה תהי שלמה. המחבר מוכיח שבבואנו להתנחל בארצנו עלינו „לתפוש שמה מה שלא תפשו אחרים, להאחז בכל המקומות, שעדין לא נאחזו בהם אחרים. וכו׳ (הדגיש מר א״ן)״

---

[1]) על פי הספר שמואל ב׳ (פרק כ״ד פסוק ט׳ עלה מספר היהודים יוצאי הצבא 1,3 מליון נפש ואם נחשוב שהצבא עלה אז החלק החמשי מהישוב; יוצא מספר כל היהודים היה יותר מחמשת מליון נפש.

[2]) „אלטנייולנד״ ספר ג׳ ש׳ 1904.

[3]) „ארץ חמדה״ עמוד 149. דבריו המובאים למעלה מוסבים לעבר הירדן שבמזרח.

הולם את האדמה הפוריה שהערבים יעבדוה, אם גם יסכימו למכרה, אין לנו לקנותה שמא יש בזה „אבק של המס״. וכן הולך המחבר ומיעץ ליהודים איך לרכשיר ע״י השקאה והקינים מכניים שונים את האדמה הבורית, ואדמת ההרים שהיתה עזובה עד כה ומוצא, כי אז יקיימו גם מליצת הנביאים: ו„הושם מדבר לאגם מים וכו׳״ „והטיפו הרים עסיס וכו׳״. קצורו של דבר: נכון ישוב בסדר כזה, אז — ע״פ המחבר — הכל יבוא על מקומו בשלום.

כשננסה להתבונן מעט יותר אל הדבר יתבלט לנו כי צדקו אמנם דברי המחבר: „נקל לתאר בעט וקשה לגשם במעשה״.

א) ראשית כל. כלל ידוע היא, שבארצות החסרות ישוב צפוף והתפתחות תרבותית אין אפשרות לעבור פתאום בבת אחת אל משק קרקעי „אינטנסיבי״, אחרי שבארץ כזו חסרים התנאים הראשיים הצריכים לקיום משק דחוק. רק במקומות הסמוכים למרכזי ישוב גדולים, ששם יש דרישה גדולה אחרי תנובות המשק, או אם האחוזות משתרעות על יד מסה״ב והימים, שעל נקלה ובלי הוצאות יתרות תמציאנה את תנובותיהן לשוקי הדרישה. רק במקומות כאלה אפשר להנהיג משק „אינטנסיבי״. לדוגמא בין איי למנש ישנו אי דז׳רסי ששטחו רק 28 אלף אקר אדמה יחד עם הסלעים, קרקעו היתה בלתי פוריה, אחרי שרובה אדמת גרניט והרוח סחף מכנה את קמץ העפר הפורי שהיה עליה וגם האקלים מעונן שמה כמו בבריטניה. על אדמה כזאת אי אפשר היה להנהיג משק „אקסטנסיבי״ ובפרט שהאחוזות קטנות מאד. לכן עוד בראשית המאה הי״ט התכלכלו תושבי האי במזונות שהובאו ממדינות אחרות, אך בהיותם קרובים כ״כ אל השוק לונדון בקשו וימצאו דרך להפוך את האי לפורה בעזרת עשבי הים שנערמו על החוף, וכפסלת המעורבות מעצמות שהביאון מפלבנה ועם ה„מומיות״ של התולים שהביאו ממצרים. אחרי שעברו שנים לא מעטות הצליחו לעשית חיל רב, וכעת ינדלו שמה תפוחי אדמה, לפת, דמה ומספוא. דבר זה היה אפשרי, מפני שההובלה מאי זה ללונדונה כל כך קלה ומהירה, עד כי בחדשי מאי ויוני נכנסות בכל יום אל הנמל סנט־אל שבאיזה, 10 — 8 אניות לטעון עליהן תפוחי אדמה. בנוגע לא״י הנה גם בסביבות יפו, צירון ובמקצת גם סביב חיפה, התפשטו הפרדסים וגדול ירקות (גדולים „אינטנסיבים״) מפני שערים אלו נמצאות על חוף הים, גם לרגלי סגולות אקליטיות ואחרות שהולידו את האפשרות לעסוק בגדולים כאלה. גם בירושלים נראה שעל מורד הר הבית מצד מזרח עד הר צ ון ועמק רפאים, הנהיגו הפלחים גם על אדמת טרשים גדול הירקות באופן „אינטנסיבי״. אבל גם בירושלם אין מצר אחד הוצאה על הזבול, אחרי שאת כל החלאה היוצאת מהביבין שבשער האשפות יוליכו הפלחים בתעלות ישר לערוגותיהם. מהצד השני יש בירושלים עצמה שוק כל כך קרוב וגדול עד כי אינם מספיקים את כל הצרך בירקות ונחוץ למלא את הגרעון בירקות מיפו ובתיר המובאות ברכבת. אבל כשננסה להנהיג גדולים „אינטנסיביים״ למשל על הר עיבל הרחוק ממרכזי ישוב, מחבור דרכים מתוקנים, אז נמהר להוכח, כי אין כל תוצאות לעבודה כזו, וכדאי לשלם מאות פרנקים בעד כל דונם של אדמה פוריה אשר בשפלה, או גם בעד אדמה זבורית הסמוכה לכרך מושב או לדרכים מתוקנים ולעסוק שמה בגדולים „אינטנסיבים״.

ב) מר א״ן מעיר ע״ד התקונים: מה קטנה ההוצאה, שתוצא אך פעם אחת לעומת ההכנסה שלא תפסק (עמוד 201) ובכן נמצא לפי דעתו, שאת התקונים האלה לא קשה להוציא לפועל, והכל אתי שפיר והולך לו למישרים. אך כשנעיף עין אל המציאות נמהר להוכח, כי מן הדמיון אל המציאות עוד רב המרחק. בכל המקומות שהנהיגו את המשק ה„אינטנסיבי״ בדקו ומצאו, כי להכשיר קרקע בלתי פוריה, להנהיג את המכונות והתקונים הטכניים הצריכים למשך כזה ולברוא את הדרכים המתוקנות, — לכל זה דרושים סכומים ענקיים. גם בא״י נוכחו כבר, כי בזמן שהאיש בא לנטוע פרדס, עליו להוציא בערך כאלף פרנק על כל דונם אדמה. מובן מאליו שהפרדס מחויב להמצא קרוב להשוק או לחוף הים; לעומת זה המגרל תבואה באופן „איקסטנסיבי״ מוציא על כל דונם יחד עם מחיר הקרקע רק בערך כארבעים פרנק. מובן, כי האכר שיש לו בכיסו, או אם מוסד ידוע מלוה לו, מעשרה עד חמשה אלף פרנק יוכל להתנחל על אחוזה בת מאתים דונם ויותר, אבל סכום כזה אינו מספיק לפרדס קטן, אחרי שהפרדס הרגיל (כשלשים דונם) בולע תמיד יותר משלשים אלף פרנק. כשנפנה למגדלי הירקות שבמורד הר המוריה נראה כי תעלות העיר מספיקות להן זבל מצוין חנם, אבל אם הכפר יהיה רחוק מכרך גדול, הוא יצטרך לקנות זבל בכסף מלא, או לבקשו במקומות הרחוקים נבלות ועצמות כתושבי דורסי, או לקנות זבל כימי, העולה במחיר לא נמוך, לכן נראה כבר גם בארצנו כי מיום שהתרבו הפרדסים במושבות שבסביבות יפו העלו את מחיר הזבל, והכורמים החלו להמעיט בזבול כרמיהם, אחרי שאין חשבון לשלם שכר רב כזה בעד זבל מזויף שמשיגים עתה בכפרים, אולם לפרדסי יפו יש זבל טבעי בכמות רבה בעיר עצמה. דברינו אלה, מוכיחים כי להנהיג משק „דחוק״ אפשר רק במקום שתנאיו מוכשרים לתקון כזה[1]) אבל בשטחים הבלתי מעובדים על ידי הערבים חסרים התנאים האלה לגמרי, אם גם ימצאו איתם הסכומים העצומים הדרושים להוציא את הדבר לפועל.

(סוף יבוא).

י. דושמן, מתולה.

שנוי השם.

(ספור).

היתה השעה השביעית והצי בבקר. הילדים כבר התאספו בחצר בית הספר; מהם רוקדים על חבלים ושוחקים: ב„יאנחנו כורעים״, ב„שמנה עשרה״ ובחליפת רגלים, ומהם משחקים במלחמה, בכדורים, בקליעת אבנים, מטפסים על עצים, רודפים אחרי פרפרים, צרעות וחסילים. כורת־משגיח מטיל ארוכות וקצרות בחצר, מתעכב במשחקי הילדים, כח שיחות קלות עם הילדים ושומר שלא יפריעו איש את רעהו.

אל החצר נכנס עקב בצד אגודל ילד כבן עשר. אצבעו בפיו, ראשו מורד ותרמיל ספרים על גבו.

— „תלמיד חדש, תלמיד חדש!״ — קורא ילד קטן אחד, וכרגע קפצו אליו כנופית ילדים, סביהו, כתרוהו והתחילו הוקרים ודורשים מי ומי הוא. הילד עמד כלכה ולא ענה דבר, רק הסתכל אל כל צד כמבקש עזרה. נגש המורה ובאר לילדים, כי זהו תלמיד רדש, בן למשפחת ארת שבאה לפני ימים אחדים מרוסיה על כונת להשתקע בארץ ישראל והילד, אף שהוא יודע עברית ולמד בחדר שלש שנים, עם כל זה איננו יודע לדבר בה, כי לא נסה. ויאחז המורה ביד הילד ויכניסו לבית-הספר.

נשמע צלצול הפעמון. הילדים הניחו את משחקיהם ורצו מתוך שמחה ורקוד כל אחד אל מחלקתו. דנה הופיע גם המורה עם התלמיד החדש והראה לו מקום על אחד הספסלים. כשהתחילה קריאת־השמות פנה המורה גם אל התלמיד החדש ושאל לשמו.

— „שמי גימפקת״ — ענה הילד.

צחוק פרץ מפי הילדים ואלה שאזנם לא בחנה היטב את השם, שאלו אחד לשני: „איך, איך, מה שמו?״ אך תיכף קפץ הילד וקרא בהברתו הלישאית: — „לית, ליה! שמי גימפל!״ (לא, לא, שמי גימפל!).

הצחוק גדל יותר. המורה נזף בצוחקים ובאר להם שילד זה יודע עברית וכותב בלי שגיאות, אלא שאין הוא רגיל עדין במבטא הספרדי; ובנוגע לשם — לא השם הוא העקר אלא נושא השם, והשעור החחיל.

בהפסקה חדשו הילדים את הצחוק וקראו אחד לשני: „גימפקת.״ וגימפל שמע וירע כלפי מי זה מכון, אך הוא לא יכל להשיג למה זה צוחקים על השם הזה. למה עד עתה לא לעג איש לשמו? היש בשם הזה איזה גנאי? גי־מ־פ־ל, גי־מ־פ־ק־ת! שם ככל השמות. ולמה הם צוחקים? אמנם השמות שלהם יפים יותר: צפניה, יואב, עטיאכף, חבקוק, ירדני, גבריאל, עשהאל — שמות מלאכים וגבורים. שמות כאלה לא שמע בחדר. חבריו היו: זוסקה, חמקה, ליזקה, רובקה, מישקה — כלם על „קה״. גם אותו קראו „גימפקה״. אבל האם הוא אשם בזה?

---

[1]) עיין בזרוטיוט במאמרו של ז״ס „הישוב המלאכותי ושאלותיו הכלכליות״ שנדפס ב„השלח״ כרך י״ב, חוברות ד׳ וה׳.

ובקנאת רבה הביט אל חבריו החדשים, שהביטו עליו מתוך צחוק ולעג. ויום רודף יום וגימפל יושב בבית הספר כאלו כפאו שד. בכל פעם כשקרא המורה את הילדים אל הלוח, היה מהסס שמא יקרא גם אותו בשמו המצחיק כל כך את הילדים. הפחד הזה לא סר ממנו כל הימים. ובהעמיקו חשוב בדבר החליט גם הוא שאין השם שלו נאה ביותר. כל אות נעשתה פתאום כוזרה לו. „גי־מ־פ־ל", — התחיל בודק ובוחן כל אות משפתיו, כמה אותיות קשות, כבדות, מחספסות, משונות! נדמה לו שאין אלו אותיות אלא כפיסי עץ מחוברים יחד!... ע ש ה א ל — הנה שם יפה כמה נקל לבטאו! וכמה נעים לענות על השם היפה הזה! עשהאל זהו שם גבור, קל כצבי ואמיץ רוח... „גימפל" „גימפקה" היה הילד משמיע לאזניו ומהרהר: מה מוזר צלצול השם הזה!... ומה מכוער!... ומה פירושו של „גימפל", — „גימפקה" ?...

וזוכר הילד, שבהיותו בשבת בבית הכנסת, שמע את הגבאי קורא לשמש: „ר' גימפל, ר' גימפל!" ור' גימפל איש כפוף, זלדקן, צנום ומצומק כגרוגרת דרבי צדוק, בעל עינים חולניות עם משקפים גדולות וכחולות על חוטמו הארוך והאדום, ר' גימפל זה נגש בהשתחויות וקידות אל הגבאי...

מרגע זה התחיל גמפל חש, שאיזה דבר בלתי נעים ומוזר כרוך אחריו, ובכל פעם כשקראו לו הילדים „גימפל", היה מרגיש כויות, עקיצות וכאלו נעצו בו תרפ"ש לונכיות של ברזל. ביחוד צער אותו עשהאל, ילד עליז, בריא, בעל לחיים מלאות, עינים שחורות ומבריקות, וכלו, תנועה וחיים עד שזכה לשם מיוחד: כסף חי, — ילד זה היה אוהב לקנטר אותו בחשאי: גימפל, פימפל, צירה, בירה, במפל! . . .

גם כשאביו ואמו היו קוראים לו בשמו היה חושד אותם שגם הם מתכונים לקנטרו. גימפל נעשה בעיניו שם גנאי, כמו לקש ותרח, ששמע ב„חדר".

פעם בשובו מבית-הספר, ועשהאל כנהו בכל הדרך בקריאות: בימפל, קימפל, צימפל, — לא יכל עוד להתאפק ויתפרץ הביתה בקול־בכיה:

— אמא, למה נקראתי בשם כל כך לא יפה? אמא, תני לי שם אחר!

— אלהים עמך, גימפלה! — עונה לו האם — שם זה לא נאה לך? זקנך, עליו השלום, זכותו יגן עלינו, נקרא בשם זה והיה אדם גדול וירא שמים — הלואי שתהיה כמותו!

תשובה זו לא הניחה את דעתו של הילד, וישב בפינה ועיניו דומעות מצער ובושה... ולא אכל כל אותו הערב. וכשתקפה עליו השנה, בעתוהו חלומות רעים: כל התלמידים והמורה בראשם: מראים עליו באצבע וקוראים מתוך צחוק: גימפל, גימפל — איך?... למחרתו, בשובו מבית הספר לקח את התנ"ך והתחיל מדפדף בו דף אחר דף אולי ימצא בו את שמו. כנראה אין זה שם עברי כלל, חשב גימפל, בכל התנ"ך לא נזכר השם הזה אף פעם... לו לפחות היה לשם הזה איזה באור, איזה טעם! הנה אדם, חוה, קין! לכלם יש באור, לכלם יש טעם: אדם — כי מאדמה לקח; חוה—כי היא היתה עם כל חי; — קין כי „קניתי איש את ה'". ואיזה טעם יש לשמו?... לו לפחות קראו לו בשם הפשוט יעקב... מאושר היה יעקב זה! — מהרהר גימפל — גם הוא סבל הרבה משמו. עשו אחיו היה מצערו ומקנטרו בשם „יעקב": „הכי קרא שמו יעקב — ויעקבני זה פעמים!" עד שנזדמן לו מלאך ה' על נחל יבוק ולא זז משם עד שהוציא ממנו שם אחר. „לא יעקב יאמר עוד שמך, כי אם י ש ר א ל!" בר־מזל! אה, לו נפגש גם הוא את מלאך האלהים. בטח שלא היה מרפה ממנו, עד שהיה קורא לו שם אחר. והוא היה מבקש את שם עשהאל. שם יפה וקל!...

ופעם התגנב גימפל בבקר השכם עוד לבני צאת השמש ויצא מעבר לנחל אשר אצל בית הספר וצפה אולי יתרחש לו אותו הנס. ישב שמה זמן רב והמתין עד שתש כחו ושכב תחתיו. והנה נפתחו השמים ומלאך לבן בעל כתפים לבנות, טס בטיסה אחת משמים ארצה, עמד וגהן עליו ואמר לו בקול עדין, מלאכי: ראה ה' את ענותך, שמע לקול תפלתך ומוסיף לך שם אחר. לא גימפל יקרא עוד שמך כי אם — „עשהאל!" — ...צעק גימפל והקיץ. והנה אבא עומד עליו ומעיר אותו:

— הראיתם מימיכם פרא־אדם שכזה? בבקר השכם, „כלחוך השור" הוא הולך לו ושוכב לישן על גדות הנחל! לך לך, פרא אדם, הביתה, כבר תקבל את חלקך!...

* *

הרבה, הרבה מחשבות חשב גימפל בלבו איך ובאיזה אופן לשנות את שמו ומאומה לא עלה בידו. חברים עם מי להתיעץ לא היו לו וישא את צערו בעומק בלבו. תמיד היה הולך סר וזעף ושקוע במחשבות ותמיד היה מקבל נזיפות ממוריו על אי ההקשבה. השם „גימפל" לא נתן לו מנוח. תמיד היה השם הזה מרחף לפניו ויש שבמקום תשובה על איזו שאלה שנשאל היתה נזרקת מפיו: „גימפל". הוא גמר בדעתו: יעבור עליו מה והוא צריך לשנות את שמו! הנה דודו שהיה מכונה בעיירם גולדברג נקרא פה הר־זהב, וכל אחד קרא לו בשם זה וגם מכתבים הוא מקבל על כתבת הר-זהב. ובכן, לא קשה הדבר לשנות את השם. וכשראה את דודו זה, שאל אותו איך שנה את שמו.

— כאשר באתי הנה — באר לו הדוד — נעשיתי לאזרח תורקיה וכשנרשמתי בספרים שלהם קראתי לעצמי הר-זהב. דבר קל מאד.

וישמר גימפל את הדבר הזה בלבו. ופעם נגש אל אביו ושאל אותו, אם הוא חושב להיות נתין תורקיה.

— „למאי נפקא מיניה?" — שאלהו אביו.

הילד נכלם, התאדם ויגמגם:

— אלו נעשית נתין תורקיה... היה אפשר לשנות את שמותינו לשמות יותר יפים. במקום שטרנזון אפשר להקרא בר-כוכבא. וגם אני הייתי מבקש לשנות את שמי...

— „טפו! — כעס אבא — מה שחלמתי היום ואתמול וכל השנה יחולו על ראש שונאי! השמעתם? אין השמות מוצאים חן בעיניו... כלך לך, ריקא, בהמה בצורת סוס!"

פני גימפל הפו. הוא לא חכה לתשובה כזו. באותה שעה כעס גימפל על אביו כעס נורא, הוא נעשה לו זר ורחוק, מכיון שאינו חש בצערו...

וצערו הלוך הלוך וגבר: אין לו עוד כל־תקוה לשנות את שמו המוזר בשם אחר. עד יום מותו יקראו לו גימפל. ויאוש גדול תקף אותו. לא אכל ולא שתה, פניו חורו, שפו; עד שהרגישה בו אמו והתחילה משדלת אותו בדברים:

— מה לך, בני, כי כה נפלו פניך? מה חסר לך, ילדי? הגד נא לאמא!

— תני לי שם אחר! — התחנן גימפל — איני אוהב את שמי, הוא לא יפה!

— ה' עמך — קראת אמא — ה' עמך, מה אתה סח? לחולים מסכנים נותנים שם אחר, אל תפתח פה לשטן. הרף מטפשות!

דברי אמו, שנזרקו מפיה בהיסח הדעת, נכנסו עמוק־עמוק בלבו.
שמע מינה, יש עצה. צריך רק להיות חולה וחולה מסוכן דוקא.

מאותה שעה התחיל גימפל משתדל להיות חולה. הוא ידע, כי אחרי התחמם הגוף אסור לשתות מים קרים. והיה רץ זמן רב עד שזעה רבה היתה מכסת את כל גופו והיה שותה מיד הרבה מים קרים. הוא שמע גם כן אומרים, שאחרי אכילת ענבים אסור לשתות מים, כי זה מביא לקדחת והיה חוטא גם בזה בשביל שיהיה לחולה מסוכן. ובבקר אחד, בהקיצו משנתו הרגיש כאב ראש נורא, קור וחום ופריקת עצמות. ענג כמוס לטף את לבו: — סוף-סוף הנני חולה! הלואי שאהיה חולה מסוכן ואז בטח שישנו את שמי... אך מה יהיה אם המחלה תעבור מהר ואת שמי לא ישנו?"... רעד עבר במחו, ויתפלל גימפל לה' בחשאי שתהיה מחלתו מסוכנה וגם נדרים נדר עד שבאה קדחת חזקה ותבלבל את מחשבותיו—

— — — — — — — — — — — — — — —

* *
*

גימפל פקח את עיניו, אמו עומדת עליו ומנגבת את מצחו. פניה הקמוטים נקמטו עוד יותר ובקמטים — טפות של דמעות.

— „חימ'ל" — היא קוראת לו — חימ'ל, איך הנך מרגיש את עצמך? ענני, רחימאי, עננו, חביבי!

רטט של שמחה וזעזע את כל אבריו של גימפל. חימ'ל היא קוראת לו, שמע מינה ששנו את שמו — ודאי היה חולה מסוכן. צריך בכל זאת לשאל את אמא.

— אמא, זה אני חימ'ל?

— אתה, אתה, בני, וכי מי אם לא אתה? ברוך רופא חולים! — קראת אמא בשמחה והתחילה מספרת לו שתקפתו קדחת חזקה, שני רופאים לא משו ממטתו, טכסו עצות, השקוהו כל מיני רפואות, אך גם היא לא נחה ולא שקטה. היא מדדה את הקברים, קרעה שערי שמים ואת אביו שלחה לבית הכנסת להוסיף לו שם „חיים", שיחיה לאורך ימים.

— ראה חימ'ל — סימה האם באנחה — בארץ זו צריך להיות זהיר באכילה ושתיה. הקדחת! אוי, הקדחת!...

אך חימ'ל לא שמע את יתר דבריה, בת צחוק של הנאה רפרפה על פניו. אבן מעמסת נגלה מעל לוח לבו. אכן, לא יקראו לו עוד גימפל, אלא — חיים! אמנם עשהאל הנהו שם יותר יפה, אך גם „חיים" הוא שם יפה. חיי-ם! מה טוב! צריך רק להרפא מהרה וללכת לבית-הספר. עשהאל לא ילעג לו, איש לא יכנהו בשם הנורא גימפל, כי אם ח י י ם... האח, מה טוב — „ח י י ם"!...

* * *

קִטְעֵי עָבִים עַל קָדְקֹד רְכָסִים
נִמְלָכִים אַט וְזוֹחֲלִים כִּרְמָשִׂים . . .
גַּלֵּי הַיָּם נוֹשְׁקִים עָקֵב
וּבְגָרְפָּם קָנֶה רָקֵב
מִתְרוֹסְסִים וְנָסִים . . .

בָּאֲוִיר מִתְפַּתְּלִים מִפָּרְשִׂים
כִּבְנֵי נֶשֶׁר סְבִיב קִנָּם טָשִׁים
סְחוֹר סְחוֹר, עֵת כֹּהַם עֲזָבָם,
מְפַרְכְּסִים וְעוֹרְגִים בְּכָל נַפְשָׁם לְנָוָם.
וְנוֹפְלִים — נוֹאָשִׁים . . .

סִירֵי־שַׁיִט פֹּה וְשָׁם מְשׁוֹטְטִים
עַל מִשְׁבָּרִים נִרְעָשִׁים וְרוֹטְטִים,
שֶׁרוֹאִים פְּנֵי חַמָּה וּמֵתִים
מִתּוֹךְ זַעֲזוּעִים וּרְתֵתִים
וּסְטִירַת הַמְּשׁוֹטִים . . .

ש. י. שנרצבורד.

נחמה פוחצבסקי, ראשון-לציון.

משוט בארץ*).

א.

מראשון לציון עד מַרג (עמק) עיון.

באנו סוף סוף למסחה, בתיה, הדומים זה לזה בנויים בשתי שורות. היא תופשת מקום של 6500 דונם אדמת זריעה, שנחלק בין 28 אכרים — סמוך למסחה יש לקנות אדמה, והאכרים דורשים מהפקידות של יק"א, היושבת בנצרת, לקנות את האדמה הזאת, להוסיף על חלקיהם ולהושיב עוד אכרים עליה. כלם מקוים לשנה טובה. הגשמים היו מרובים ובעתם, והתבואות מרהיבות את העין ביפים.

פגשתי במסחה צעיר רחבותי, העובד אצל אכרה אחת בתור חרת**) על אותם התנאים אשר עובדים מאות ערבים במושבות היהודים בגליל; לאמר: הוא חורש, זורע וקוצר את אדמת בעל הבית שלו ומקבל חלק חמישי מכל התבואה. ובריא הצעיר הזה ושמח ומקוה להשיג מהפקידות ע"י חריצותו חלקת אדמה להתנחל עליה.

המורה ע., מכירי מיהודה, הוביל אותנו לביה"ס הריק, היו אז רק ימים אחדים אחרי החג, והלמודים טרם החלו. ראינו ילדים משחקים בחוץ, או מטפסים על הגדרים ופניהם בריאים.

לא השתהנו במסחה, ונסענו משם דרך שדותיה הזרועים פול, עדשים, חמוץ, חלבה, חטה, שעורה ושבולת שועל, ליבניאל, היא ימה.

הנה עוברים אנחנו את כפר „קמה", העירה הצ'רקסית העשירה, פה הנך פוגש הרבה נטיעות של עצי תות ושל גפנים, ובתוך העירה הנך רואה בתים גדולים ומרוחים. עברנו את שדותיה הרחבים, המשתרעים עד קצה העמק, ומתחילים אנו לעלות על הרי נפתלי.

זכר כל ההרים והעמקים שעברת, בא פתאום לפניך, ואיזה רגש נעים ממלא את כולך. הרעיון, שעכשיו הנך מכירה, הנך יודעת, מה היא ארצך ארץ ההרים, ארץ הפלאות, מעודד אותך. כשהנך חי שנים רבות ביהודה, על המישור הגדול הרחב ולא ראית את הגליל הנך חושב כי ככה הוא תכונת כל הארץ, ולא תוכל לשער בשום אופן את בקעות החמד עם הרי פלא אחוזים ודבוקים זה בזה.

פה, על הרי נפתלי, פגשתי, בפעם הראשונה בא"י, את השפע של מים רבים. על כל צעד ושעל שוטפים מי המעינות; ויורדים להם לאט לאט מההרים היפים אל תוך הבקעה הצרה. בין שני רכסי ההרים הלכנו רגלי ותתענגנו על יופי הטבע במקום הזה. פתאום הופיע לפנינו תמונת נהדרת: ימה, הבנויה בעמק, לרגלי הרי נפתלי, מושכת אותך ברוב חנה.

ב י מ ה נמצאים כעשרים ושנים אריסים ועשרים אכרים, לכל אחד מהם כשלש מאות דונם אדמת זריעה, הנעבדת רובה ע"י חרתים ערביים, היושבים על הרוב עם משפחותיהם בתוך המושבה.

פועלים יהודים רק כחמשה בכספר בכל המושבה. אחד מהם, ענין אותי ביחוד. בהתלהבות גדולה הוא מדבר מרכישת הקרקעות סביב לימה. הוא מעביר את ידו ימינה ושמאלה, קדמה ונגבה, ואומר:

— הכל, הכל אפשר לקנות. את כל ההרים, הגבעות, העמקים האלה אנחנו נרכש בקרוב. צריכים אנו לאחד את ימה למסחה ועם מלחמיה, וכל הגליל צריך להיות בידינו!

ועובד הצעיר באמונת את עבודתו, ואוהב אותה וחולם את חלומותיו הנעימים ע"ד רכישת כל הגליל!

בבית הספר היבניאלי מתלמדים כשמונים ילדים וילדות. המורים מעסיקים אותם הרבה בעבודת גן-הירקות, ומדברים מזה בחבה.

אל המושבה הביאו מים מהמעינות. ובכל החצרות וברוב הגנות הנך מוצא צנור מים. איזה עושר לאכר!

נכנסתי לבתים אחדים, ומצאתי בהם נקיון נפלא. בעלות הבית מתעסקות הרבה בגידול עופות, מגדלות הן ביחוד אוזים.

מראה הבתים מחוץ הוא מצוין. האבנים הם צבע אפר כהה, לא מכוסים בטיח, וגם לא מלובנים בסיד (כמו ביהודה) ונראו הקירות, כמו עשויות תבות־תבות רבות.

הלכנו בבקר, אחרי השינה בימה, לבית גן. שמה ראיתי בראשונה יהודים יושבים בבתי חמר, כערבים. בבית גן יושבות 8 משפחות של גרים, משפחה אחת של היהודים ההרריים, משפחה ספרדית, וגם אשכנזי אחד ומשפחתו: מדוכים האנשים, סובלים הם מגשם בחרף ומקדחת בקיץ, מתאוננים על מצבם הרע ושואפים שיושיבו אותם במקום אחר.

עזבנו את ימה אחר הצהרים, מלאי רגשי תודה לאנשים אשר הראו לנו שם ידידות כת חמה ותמימה, ופנינו מועדות ל מ ל ח מ י ה.

גם מלחמיה בנויה כשתי אחיותיה, ימה ומסחה. רק הרחוב פה רחב יותר מזה של ימה, ויש מקום לגנות לפני הבית.

לכל אכר (מספרם 21 במושבה) יש חלקה של 800 דונם אדמת זריעה, האכרים שמחים לשנת ברכה זו, ולולא חובותיהם של השנים הרעות הקודמות, אז היו שמחים בחלקם.

בבית האכר הצעיר ק., הבריא והרענן בלינו רגעים נעימים מאד. שם אכלתי עגבניות אדומות, אף כי זמן בכורי העגבניות עוד טרם הגיע, אך האכר הזה השכיל הודות לחריצותו להמציא לביתו עגבניות וגם בי-גנים בזמן מוקדם כזה.

בבית הספר — 37 תלמיד עם מורה ומורה אחת. ראינו ילדים אחדים העובדים בגן בחריצות גדולה. המורה הראה לנו ספריה (בית־ספרים) מפה, שאסף בעמל רב. ילדי המושבה, ספר המורה, מרבים להתענין בקריאה.

נפרדנו ממלחמיה וממכירינו החדשים שמה. בעזבנו את המושבה ראינו בפינת הרחוב, על יד בית המרקחת, שתי עלמות מעניינות עובדות בגינה. המחזה הזה היה כה חדש בעיני עד שזמן רב לא סרתי את עיני ממנו. מתי נזכה לראות עלמות עובדות בגן ביהודה? — — —

ממלחמיה הלכנו לטבריה. על אם דרך זו פוגשים, מימין במכר קרוב וחביב: ה י ר ד ן. ומשונה הירדן ב„מצבי-הרוח" שלו.

הנהו נוזל לאט לאט. שקטים, זכים מימיו ומנוחה נעימה חופפת עליהם ופתאום במרחק צעדים אחדים ממקום־המנוחה זה—יתקצפו יתגעשו מימיו ונופלים, ברעש, ושוטפים בהמולה לדרכם ושבים שוב למנוחתם...

אלפי מחשבות וזכרונות מעיר הנחל הזה עם מימיו הזכים־כחולים־תכולים והשקטים־קוצפים. מתגבר בך הרצון לכרע ברך על שפתיו, לנשק אותו, לבכות ולשור ולשפך לפני השוכב העתיק הזה את כל מצוקות לבך...

הנה גם ים טבריה, ים הכנרת. חופו הגבוה מימין שומר עליו ומחייך ומשתקף במי הים המזהירים, פראות מסביב. רק שם בקצה חומוני של הים נכרות עקבות התרבות. שם נראה התחנה צמ"ח על המסילה החגית.

התקרבנו אל חוף הים. רעש הגלים המכים באבני החוף מרנין את הנגן. עצי ליאנדר עם פרחים ורדיים צומחים על החוף. כמה יפים הם בתוך הסביבה הפראית הזאת!...

*) עיין בגליון הקודם.

**) חורש.

בטבריה, נמצאים כשמנת אלפים. יהודים, החלק הרביעי מזה אשכנזים והכותר ספרדים.

לפני בואנו העירה, על יד חמי טבריה, עברנו את הבנין שעל קברו של ר׳ מאיר בעל הנס. שם שתי ישיבות, אחת לאשכנזים והשניה לספרדים.

רוב יהודי טבריה חיים על החלוקה, יושבים המה צפופים ודחוקים במעונותיהם הצרים שברחובות המעופשים. עברתי ברחוב צר אחד, מלא רפש וטיט. הנה עומדת באמצע הרחוב מול „ביתה״ אשה זקנה, וכובסת. ברחוב זה נכנסתי לדירה אחת, מרתף לח וצר; בחדר — או בדומה לזה — מטה ושלחן ושני כסאות שבורים סמוכים זה לזה מאפס מקום, רק אצל הדלת יש מקום פנוי כאמה על אמה, ובמקום הפנוי הזה יושבת אשה צעירה וגם היא עסוקה בכביסת לבנים.

וצפופים הרחובות, ודחוקות הסמטאות. מתפתלות הן אחת בשניה — „לבירינט״ ממש. ואנשים כפופי-גב, עם פנים חורים, עינים שקועות, בגדים קרועים ומלוכלכים. נעים-נדים, ממלמלים — בקצור: חיים...

רפש וזוהמא חוסר אויר ואור, פאות היורדת עד הצואר, בערות, טפשות, „חלוקה״, עניות מנולת, שעמום, — הנה תמונתה של טבריה שלנו בתוכה וברוח.

בלב מלא עצב עזבתי את רחובות היהודים ועליתי למלון „טבריה״, הגרמני. מהמעקה ראיתי שם, מימין, את העיר הצפופה והדחוקה, ועל הככר לפני, מול המלון, בית החולים האנגלי, מנזר קטולי ובית ספר של המשלחה השוטלנדית. בנינים יפים מרוחים. ואיזה נקיון!

ועל חוף הים מתנשאים עצי תמרים בהדר גאונם. ומשחק לו ים כנרת בגליו השוטפים לאטם, מלטף ומנשק את חול החוף...

בבקר עזבנו, רוכבים על סוסים, את טבריה לנסע ל ר א ש פ י נ ה, לימיננו הים התכול, ולשמאלנו — הרי-פלאים המכוסים ירק נחמד, והמפתיעים אותך לרגעים בסלעיהם הערומים, השחורים והאיומים.

וגם הים מלא הפתעות. הנהו שוקט ומלטף בחבה וברוך את הצמחים שעל שפתו ובמרחק צעדים נהיה לשובב קפדן; רועש הנהו ומכה בזעם על אבני החוף הלבנים, הזכים . . .

ועל הרי החוף הימיני, עפים-טסים עננים קלים באויר ומכסים את ההרים בצעיף קל כחול-אפורי. זעיר שם, זעיר שם חודרים קרני השמש מבין העבים ושופכים את אורם המזהיב ברצועה ארוכה מן ההר אל הים . . .

כשעה לפני הטפחה, ששם נמצא מנזר קתולי, על קצה ים כנרת מצפון, סרנו הצדה והחילונו להתרחק מן הים.

עברנו את מג׳דל ונבא לעמק גניסר. בבצות העמק הזה הנך פוגש בצמחים פראים רבים, הנפלאים במינם, וזוכר הנך את פירות גניסר, שהיו כה מהוללות לפנים. גם עתה לוקחים מפה כל שנה ושנה שתילי עגבניות לכל קצוי ארץ פלשת וסוריה.

— — — — — — — —

הנה הגענו לדרך מלאה סלעים ולמדבר שמם. במקומות האלה, כשבכל רגע נגפו רגלי הסוס בסלע החלק, נדמה לך שמלאך־המות מרחף לפניך. עוד דק — ונופל הנך אל התהום העמוק.

דרך זו מטרידה עד מאד, סר וזעף הנך גם כשבא אתה אל המישור ואפילו כשאימרים לך כי „ראש פנה״ קרובה.

על המישור מוצאים הננו פה ושם אהלי תירים עשירים, ההולכים לדמשק. לימין על ההר נראת חורבה עתיקה. על שאלתי מה היא. עונה לי הערבי המלוה איתנו — ג׳יב יוסף! — (בור יוסף):

מאמינים הערבים שפה נמצא הבור שבו הושלך יוסף על ידי אחיו.

קרוב לראש פנה הומה הדרך מאדם ובהמה רבה, הנה עוברת לפנינו שיירה של שלשים איש בערך, ההולכת מטבריה לזחלה.

„ראש פנה!״ קוראים בני-לויתי בשמחה. נדהם אתה מתבונן למושבה היפיפיה המשתרעת על רגל ההר והטבועה כולה בים של ירק. בלב דופק מתרוה הנני עוברת בשדותיה־בר הנפלאים ונכנסת אל המושבה.

יפה ראש־פנה — גן־עדן!

הטבע העניקה לה מיפיה ביד נדיבה: בדרום המושבה מתנשא הר כנען. הרי הבשן, המכוסים בבקר בטל מכסיף — ממזרח. ושם בצפון, הישיש בכבודו ובעצמו, המחייך בחן וברוך נעורים משקיף על מי מרום השקטים.

האויר קל, נעים ומשיב נפש. ביחוד, משתוממת אני, בת יהודה ־ החרבה, לשפעת המים פה. במנגינה נעימה מצלצלת באזניך יומם ולילה המית המים מתוך הצנורות הרבים. מכל קיר, מכל חור, מתפיצים המים החוצה ונוזלים לצדי הרחובות לתוך החצרות והגנים.

כל עץ שותה פה לרויה, כל צמח טובל במים! איזה עושר ואיזה אושר בשביל מושבה. עצי-פרי, ירקות, פרחים, אוזים ובני־אוזים; ומשך כל הקיץ...

הננו נכנסים לבית-הספר שבראש פנה. זה המהולל שבבתי הספר במושבות. ואחד המורים היותר מצוינים בין מורי א״י עומד בראשו. כמאתים ילד לומדים בביה״ס הזה, כמעט כלם בריאים, יפים נחמדים. ביחוד פעלה עלי המחלקה העליונה בידיעות תלמידיה ובנקיונם. ברוכה לנו ראש פינה, שמגדלת שתילים כאלה!...

* * *

הננו עולים לצפת . . .

יפה צפת מרחוק, יפים ההרים שסביב לה. הנך שואף רוח צח מלא רוך ועדנה, רוח ההרים. הרי צפת מצד שמאל עוד מכסים טל-הבקר, מימין הנך רואה את הג׳רמק בכל גבהו. ולמטה, הצדה, מירון, המקום המקודש ע״י קברו של ר׳ שמעון בר יוחאי, מצד זה במרחק — מי מרום ובדרום, מזרחה — כל ים הכנרת.

הנני בצפת. רחובות היהודים צרים ומלאי חלאה ובוץ שמפיצים ריח נורא... רפש וזוהמה שאין לראות בשום מקום אחר בעולם. ז ו ה י ע י ר־ה ק ו ד ש, צ פ ת!

בהתהלכך בים של רפש זה הנך שואל את עצמך: איך חיים פה אנשים, איך לא מתפשטות מחלות מתדבקות? ובזכרך את הסביבה הנחמדה אומר הנך לנפשך: בודאי רוח־ההרים עוצר.

גדולה השפעת הצרפתית בצפת, וגדולה ממנה השפעת המשלחה. רוב המשפחות, ביחוד הספרדיות אינן שולחות את ילדיהם לגן הילדים העברי. ומבכרות הן עליו את ביה״ס של המשלחה, הנותן לחם גם בגד לילדיהן.

כמאתים ילד מתחנכים בבתי-הספר של המשלחת, מלבד הצעירים המבקרים את שעורי הערב שלהם ב ח ש א י. אלה המה מחנכי הדור החדש שלנו בעיר הקדושה, צפת! ועוסקת המשלחת ברפואת הנפש והגוף. כ י ר ו פ א י ה ו ד י א י ן ב צ פ ת.

וגם בית-ספר ע ב ר י אין בצפת. אין, אין . . .

בלב מדוכא עזבתי את צפת ואשוב דרך ראש פנה ללכת ל„משמר הירדן״ ול„יסוד המעלה״.

בדרך מ„ראש פנה״ פגשתי בחורבה חדשה, קבר על שאיפות, תכניות והצעות שלא נתגשמו, הלא היא המושבה „מחניים״, שנעזבה כלה בידי הערביים, היושבים שם עם נשיהם ובניהם, כבעלים גמורים. הבנינים שלא התישבו בהם הערבים נהרסו עד היסוד, כל מה שאפשר היה לשאת משם, גנבו המתישבים החדשים, את הדלתות, המשקופים, החלונות, קרשי הגג והרעפים, את הכל גנבו ונשאו מפה.

לפני שנים אחדות. כמה רעשו אז ה„חובבים״ בגליציה וכמה התריעו: ישוב חדש... גליציה מתעוררת... החסידים מתישבים... הרבי מצ׳ורטקוב סמך את ידו על „מחנים״...

ועתה — את הכל נשא הרוח... התעשרנו ב ח ו ר ב ה חדשה! אמנם מורגלים אנחנו לראות חורבות בא״י, אבל החורבות ההן, יקרות לנו; מזכירות הן לנו ימים גדולים, ימי אורה ואושר, והחורבה החדשה הזה מכריזה על פזיזותנו, אי יכלתנו; שפלותנו, אי-כחנו ואי-רצוננו לבנות בארץ בנינים תדיריים, בניני-עד, ולהקריב קרבנות-מחים.

רושם מעציב ממין אחר עשתה עלי המושבה הקטנה, „משמר הירדן״. כשנים-עשר אכרים נמצאים שם, הם עובדים, חורשים, זורעים וקוצרים בלי שום מרץ, הכל נעשה ע״פ כח-העצלות, אין שמחה, אין תקוה ואין ח י י ם בחייהם, כי אינם מאמינים ביום המחרת. חרב מלאך המות, בצורת הקדחת הירוקה, רוחף תמיד לפני עיניהם. בחרף העכר מתו בקדחת הירוקה אכר ואכרה, ונער בן אחת-עשרה שנה.

בביה״ס של מושבה זו נמצאים עתה אחד עשר תלמיד. בשנה העבורה למדו בו עשרים. המספר נפחת מפני שמשפחות רבות ברחו מהמושבה מפחד הקדחת.

כמאה צעדים מהמושבה נמצא הגשר „בנות יעקב״, שעל פני הירדן.

פה שוכחים את החרבנות ואת הצרות ואת כל העולם כלו. מי הירדן זורמים לפנינו וממלאים את האויר באלפי קולות. מה עז קצף המים בעברם תחת הגשר הזה, ואת טעם הקצף, מי ידענו? — — — — —

מ„משמר״ הלכנו ל„יסוד המעלה״. המראה החצוני של מושבה זו נחמד. באים דרך שדרת יפה מאקליפתים גבוהים, ועבים. ובקצה הרחוב מלחכים גלי מי-מרום את עפר המושבה.

אדמת „יסוד״, טובה ופוריה, ונחלקת בין 2: אכרים. מצב המושבה היה טוב, לולא הקדחת ששולטת גם שם.

בבית־הספר מתלמדים כשלשים וחמשה ילד. פניהם חורים ורעים. גם בית-הספר חולה במחלת הקדחת...

בקרנו את אחד ממיסדי המושבה אכר זקן המלא כח-עלומים, בשפה היה ומחודדה ספר לנו הזקן הזה על אדות העבר שלו.

* * *

בבקר עם צאת השמש עזבנו את יסוד המעלה, ופנינו מועדות למתולה. עברנו את שדות הבר של „יסוד״, עברנו את האקליפתים שעל גבול המושבה מצד החולה. על הרי הבשן מימין פרוש ענן־עיפרת אפיר, הרומה לגויש כהה, המכסה את [illegible] ל המזרח . . . לאט לאט מתחילים השמים להטהר, ובהגיענו עד המלחה, [illegible] יצא מהרי נפתלי, שנמצבים לשמאלנו, ובעברנו את התחנה, [illegible] תעטפי השמים בצבע התכול שלהם. ואז בצד צפוני

מזרחי תתחיל מתבלט החרמון. הכרתיו מיד על פי הקפת הלבנה שלו, וקוי השמש העולה נדמה לטוית זהב. ויפה הוא החרמון בפינתו זאת! קדושה נעלה חופפת עליו.

ופה למטה, לימיננו ולפנינו, משתרעת ארץ החוילה עם בצותיה העושות שמות בשבטי הבדוים הרבים, יושבי החבל הזה.

לפנינו, רחוק־רחוק על ההרים; מתחילים להכיר את מתולה, אך רחוקה הנה עוד כארבע שעות מאתנו, ועלינו עוד לעבור בצות רבות. ראשך כבר הולך סיבב מהריח הרע של הבצות; הנך עצוב ומורגז שעוד רבה הדרך, ומכה בשוטך בכעס על גב הסוס. אבל בהריסך את עיניך והחרמון המופז, מצחק לך בתמימות קדושה הנך שוכח כרגע את עצבך ואת רגזך.

בקצה החוילה נפגשים בפינה שכלה ירוקה, נחמדה. שם גנים ויערים עבותים. „מה זה?״ — שאלתי את הערבי המלוני, ויענני ששם נמצאות אחוזות של ראש שבט בדווי אחד, שהיה לפנים השודד היותר מפורסם בחבל.

סמוך לכפר חלסה פגשנו בבדוית צעירה ויפה התילשת פולים. היא שרה בקול עצוב שירה חדשה, המקללת את ארץ הזהב, היא אמריקה, שגזלה ממנה את אהובה, את שלותה ואת מנוחת לבה וגרמה לה געגועים וענויים עזים כמות. השיר הזה מעיד על ההגרה הגדולה ממקומות האלה לאמריקה.

לפני התלחה, שהיא נחלת ששה אכרים ממתולה, מתחילות הגבעות להתרומם. מפה רואים את העמק לצד דרום, את כל ארץ החוילה עם אהלי הבדויים הנטוים שם לאלפים.

בקצה העמק מדרום רואים את מי מרום עם יער אקליפתים, זאת היא „יסוד המעלה״ כשש שעות רחוקים אנחנו ממנה, והיא כל כך קרובה!

הדרך למתולה על ההרים טובה הנה. מתחילים לפגוש במעינים שוטפים. גם העצים כרובים פה. ביחוד רבו עצי התות.

הנה מי רותינה השוטפים בהמולה נעימה למורד ההר, ורואה הנך את עיכל מצד זה ואת מתולה מצד השני על ההר.

הנך שוכח את כל עמל הדרך הרחוקה וממהר הנך אל המושבה, שאתה בה משתוקק לראותה!

מתולה! כמה זכרונות כורך השם הזה אתו. בזכרך את השם הזה תזכור את כל הטענות והמענות: למה יסדו את המושבה במקום רחוק כזה?

אבל צריך לחיות ימים אחדים במתולה בשביל להבין, שכדאי היה לסבול את כל מה שסבלו מיסדי מתולה. כשרואה הנך את פני האכרים הבריאים, פני הילדים האדומים עם עיניהם היפות, הבריאות שלהם; כששומע הנך את היערים מספרים לך את תקוותיהם המרובות לעתיד במקום הזה במקום המצוין במימיו ובאוירו, שיהיה בקרב הימים מרכז עברי, — מוחל הנך לאכרים את עינותיהם וחטאיהם ושמח יחד אתם. באויר שכזה, אפשר לגדל דור בריא וחזק ומלא רעננות.

מצוינה מתולה וסביבותיה. ממערב המושבה — הרים פראים, מלאי יופי, מנגב משתרעים שדות זרועים חטה המתנועעת בגליה; ושוטפים להם גלי הנחל ומתפוצצים לזהר קרני השמש המשתברים בהם.

ומצפון — החרמון בשני ראשי השלג שלו. והלאה נראה הלבנון כננס לפני הענק. ומקביל לרחוב המושבה משתרע מרג׳ עיון עם שדות החמד שלו; ומאחרי העמק הנפלא הזה, ערים וכפרים אין מספר.

קרוב למתולה אפשר לראות את אשד המים „תנור״. כחצי שעה בערך הלכנו מהמושבה דרך שדות חטה, שעורה ועדשים עד בואנו קרוב לבית הקברות. משם יורדים אל בקעה צרה שבפנתה נמצא התנור. עלמה צעירה שהלכת עמדי עמדה רגע ותסתכל במרחק, במקום שעמדו אנשים אחדים כפופים על עבודתם.

— כמדומה לי, פלשתים*) — אמרת הנערה בקול מלא רז..

באנו למטה עד הנחל, ומפינה נסתרה נשמע רעש של אשד־מים; נופל בחזקה. התקרבנו אליו והחלנו לטפס על הסלעים החדים, וחלקלקים.

הנהו — אשד־המים! מגבה של ששים מתר, ניפלים מים מן ההר הרחב ומשתפכים ברעש ובהמולה רבה לתוך ברכה צנועה, המתחבאת בפינה צרה ומשם משתפכים המים בקצף והולכים ובוקעים להם דרך בין ההרים אל הנחל...

*) כך קוראים המתולים לדרוזים

גַעֲגוּעִים.

I

לֹא נִתְגַּלְּתָה עֲדַיִן כָּל הַשֶּׁמֶשׁ בְּזָהֳרָהּ
וַיָּבוֹא עָנָן וַיְכַסֶּנָּה;
הַשּׁוֹשַׁנָּה אֶת גְּבִיעָהּ לֹא הִסְפִּיקָה לִפְתֹּחַ
וַתְּמַהֵר הַסּוּפָה קָטְפָנָּה.

עוֹד לֹא נָמְלָה הָאַהֲבָה, וְהַלְּבָבוֹת עוֹד תּוֹעִים.
וּתְהוֹם רַבָּה הִפְרִידָה בֵּינֵינוּ;
עוֹד לֹא רָעַד בָּאֲוִיר צְלִיל נְשִׁיקָה רִאשׁוֹנָה
וּמָה רְחוֹקִים, כֹּה רְחוֹקִים הִנֵּנוּ! —

II

(תרגום)

גְּוִיַּת־אֲדִים קְטַנָּה בַּת־עֲנָנָה
בְּחֵיק עֲנָק־סְלָעִים לַיְלָה לָנָה,
וּבַבֹּקֶר הַשְׁכֵּם, הַשְׁכֵּם קָמָה
וַתִּתְחַמֵּק טוּס וָשׁוּט בָּרָמָה...

אוּלָם נִשְׁאַר סִמָּן רָטֹב שָׁמָּה,
בֵּין קִמְטֵי הַסֶּלַע, זְקַן־הַשְּׁמָמָה — —
בָּדָד יַעֲמֹד לוֹ גָּלוּי רֹאשׁ בַּחַמָּה,
יִתְיַפֵּחַ, מָרָה יֵבְךְּ בִּדְמָמָה — — —

אניהו.

שברי־לוחות.

(רשימות.)

שניהם נפגשו על ראש ההר.

הוא היה יגע-חיים, שבע עמל, תלאה, צער, טרדות, יאושים, תקוות שלא נמלאו ודרישות שלא הושגו!...

בלבבו נשא צערו שלו וצער אחרים, צער העולם והרע שבו, צער יגונו התמידי וצער יאושיו...

צער האומלל, המדוכא, הנענה, הסובל ומכיר את סבת צרותיו... וצער המאושר-המתיאש, שהכיר את יופי העולם ותענוגיו, את מנעמי התבל והבליה, שהרגיש את ההרגשה העמוקה והמבוקקה של העיון וההכרה, את נועם הידידות וצער הכזבה, את תענוגי האהבה ופצעיה; צער המאושר-המתיאש שאינו מכיר בסבת צרותיו ומעמן...!

הוא היה מדוכא, מעונה, יגע...

היא היתה מלאה חיים. מלאה אמונה בצדקת האנשים ויושר לבבם, בטוהר הרגשתם ואמתיותם. מלאה ששון החיים וצמאה להם...

שניהם שאפו, שניהם חפצו לעלות... אולם שונות היו דרישותיהם, שונות גם סבות שאיפתם.

הוא חפץ להתרחק מעמק השקר והצביעות, חפץ להשליך מעליו את יהבן של הבריות ולהגן, להתנער משקר החיים שדבק גם בו...

היא בתמימותה התהלכה. חובבת הכל. התפעלה והאמינה גם פה בעמק.. מה נעלה ונפלא איפא שם במרום!

חדשות, נהדרות קותה למצוא שם. לגלות ולהסתכל...

הוא שאף רק לשכוח, למחוק מזכרונו דברים מעליבים, להוציא מלבב דברים מדאיבים...

היא חפצה לרשום בלבבה דברים חדישים, התגעגעת על האי-ידוע, הנסתר, הנעלה שעוד טרם הכירה...

* * *

בעלותם נפגשו שניהם. —

הוא אצא בת עז משען- נשיבת רוח טהורה...

היא מצאה בו נסיון, הוראה ודעת...

היא התפעלה והתעצבה חליפות, השתוממה והתיאשה...

חפצה להכיר בעצמה, לחיות את החיים שחלמה להם ושהוא דבר עליהם. היא התגעגעה עליהם...

הוא לא התפעל ולא השתומם, לא שאף ולא קוה...
הוא חפץ רק לנוח ולהתעודד מהחיים שכבר הגיחו עליו את חותמם...
היא השלימה את־החסר לו. התפרחה, ההתחוות, הנציצה נשבו עליו ברוחן — ויתנער...
פרחים חדשים צצו בלבו...
וישר לה שירה חדשה, נפלאה, נעלה... את שירת לבבו שר לה...
והיא שמעה, האזינה לו. ובלבבת גדלו הגעגועים הכמוסים, הגעגועים להנפלא ממנה, למה שלא הכירה ולא ידעה. —
הוא היה לה למעורר, למראה דרך.
ואת הדרך חפצה ללכת בלעדו. למצוא מה שיצרה בדמיונה.
והפרחים שבלבבו לא משכוה... פרחים חיים חפצה, והשירה ששר לה לא הספיקה לה. לשירת־החיים התגעגעה...

* * *

ותפן ותרד לעמק החיים.
והמחזות שבעמק רבים ושונים.
מחזות של צער ועוני, לחץ ודחק ומבוכה... פני דאגה, יגון ופחד, פנים מעוותים מכאב עצור...
קול נאקה, המולה דקה של התאוננות חשאית...
ופערת פיהם של אחרים הנוהמים בשאגתם. נהמת כפיר, חיות בני אדם...
ומחזות של צער פרטי, יחידי...
בריות בודדות ומתרחקות, הנושאות את צערן הכמוס כלבן ושומרות עליו מעין זר ומיד גסה...
וצערה הכמוס של הנפש הדואבת בפניה מתגלה, מסתמן בתארה...
התיגה מחות נשמתה, לובשת צורה, ופורשת צלליה...
ופוגשת גם היא בבריות צעירות ורעננות... נשמות אמיצות וכבירות... עינים מריקות אש, דורשות ושואפות.. בעלי לב רגש ומזג חם...
ומאחרי זוהר העינים האלו משתקף יגון נסתר וצער אי־מובע... מתוך רעידת השפתים התובעות מבצבץ דבר מר וענן כבד על המצח...
ותבין ותכיר את צערם של בני אדם. את צער הכלל ואת תוגת הפרט...
האזינה לשברון לבם ויאושם ותבין להגיגם...
וצערן של בנות מינה ומסתרי לבבה של כל אחת גלויים וידועים לפניה...
והיא חפצה לגהות מזור, להקל, לעזור, לשנות ולהפוך — לעקור את מקור הרעה...
היא פנתה מתקוכם והמושך את לבבה... ותתמכר בכל נפשה לרעיונה ולמטרתה החדשה.
ותתנכר לגעגועיה ולשאיפותה הקודמות... הרחיקה את כל מבקש קרבתה...
אולם אך שפלות ועבדות, קנאה ושנאה, קטנות־המוח וצרת־הלב היא פוגשת בכל ונפשה השואפת מתכוצת, סולדת ונסוגה אחור...
ומתגברים באזניה צלצלי שירתו ששר לה שם למעלה ובלבבה מתחילים ומתעוררים, רועדים נימי נפש כמוסים שהתעוררו לשירתו זו...
וצלצלי השירה — מה נהדרים! עולם אחר מקסימים הם, עולם החי בתוכה פנימה...
ומתרוממת היא מתהום הקטנות ומרחפת במלכות החזיונות שלה...
וגדל ההבדל בינה ובין הסובב אותה בין הדרישות והמציאות, בין נפשה הגדולה והפעוטיות המצויה...
והשירה המתעוררת בנפשה מעלה ומרימה אותה, ומלאה השירה הוד וקסם...
והד קולה, נדמה לה, הולך ומגיע אליה ממנו... גם צער הנפש ויגון הרוח שלו משתפך לקרבה. את קול לבבו קורא לה היא שומעת, קול מתחנן לה, קול מתגעגע ואובד בעניו...
והיא הולכת אחרי הקול הקורא...

* * *

ושנית נפגשו שניהם.
קם וחי בזכרונו חלום העבר... הזדקפה קומתו, התלקחו עיניו, שביב אלהים הבריק בהן... אולם רגע — והאור נכבה...
אז — בעזבה אותו — אבד לו המשען האחרון... ויתרוקן אוצרו הפנימי ויעזבהו האומץ, המעוף הרחב... הוא נפל...
ופנה אורו פנה זיוו, זיו האור הפנימי — יתרונו על אחרים...
ויהי לאור נדעך, למקדש שכבה בו נר אלוה והשביבים הולכים ומתפזרים וכלים...
אז נשתקעה שירתו...
הד השיר ששמעה, שהלהיבה — אך שירת לבבה היתה, אנחות נפשה הטבעית...
הדאבה, המועקה, הנכאה שבלב רבות התגעגו בה ומגרוגה נתנו את קולם...
געגועי נפשה בקשו מוצא להם, געגועים על מה שלא הושג בחיים, על הנעלם והנפלא, על החלום והנסתר...
והגעגועים גרפוה והיא האמינה כי עליו הם...
ותשגה... לאור מתעה התהלכה, למאור שוא...
פגשתהו ותוכח...
וגדל כאב המשגה מצער האפס...
עולם חי ומלא, מתגעגע ומבקש, חולם וחוזה נפגש בעכר ובטל...

אם כל חי.

„הידיד" הז'רגוני והחלטת ועידת הז'רגוניים.

בגליוננו של השבוע שעבר כבר העירונו על הצחוק הכללי שעוררה אפילו בעתונות הז'רגונית הלאומית ההחלטה של אש־נומברג־מרת אסתר וחבריהם האחדים, כי מחרש אלול ש״ז והלאה הלשון הלאומית שלנו הוא הז'רגון. גם „הפריינד", שאין לחשדו לא בשנאה לז'רגין וגם לא בחבה יתרה להעברית מלגלג על הדון־קיחוטים בצ'רנוביץ ובמאמרו הראשי („החלטה — אבסורד") של אחד מגליונותיו האחרונים הוא כותב את הדברים הצודקים הבאים:

„... איזו משתי הלשונות הנה לשוננו הלאומית — על דבר שאלה זו ישנן דעות שונות. האחד יוכיח כך והשני את ההפך. אבל אין „לפסוק" שאלה זו ברוב דעות, כמו שאין לפסוק ברוב דעות שום שאלה מדעית, מפני שהיא מתיחסת לעובדות.

בכלל נראה כל ההחלטה כפראית ביותר, אחרי שאותה היעידה קבלה החלטה לתרגם את אוצרותינו העברים לז'רגון.

אם אותם הספרים שנכתבו עברית הנם אוצרותינו הלאומיים — הרי ממילא השפה שבה נכתבו הנה השפה הלאומית...

לא היינו באים בטרוניה על הועידה לו קבלת החלטות ולא היתה מוציאה אותן א״כ לפעולה; לא היה נאה לה לו קבלה החלטות בלי ערך מעשי. אבל מכל מקום מבוער הוא אם הועידה נגמרה ב„אבסורד"...

מכתבים מארץ־ישראל.

(כְּתָבוֹת מיוחדות של „העולם").

ירושלם. נוסדה בעירנו חברה משתפת ממושלימים, יהודים ונוצרים ושמה „חברה ירושלמית של אהבת ארץ המולדת".

המיסדים הם מהיותר חשובים בין בני עירנו, אנשים חובבי הארץ ורוצים בקדמתה. בתוכם נכנסו מגדולי הפקידים, ומהיהודים: האדון י. לוי מנהל הבנק אנגלו פלשתינה, האדון דוד ילין, האדון יעקב רבינוביץ, והאדון א' בן יהודה.

מטרת החברה:

להרחיב ידיעות ספרותיות, מדעיות ומדיניות בין בני עירנו, לחזק הקשר, החבור והיחס הטוב בין בני העמים והלשונות השונות נתיני תוגרמה, להרחיב למוד הלשון התורקית בין כל בני עירנו.

את תכליתה זו אומרת החברה להשיג על ידי עתונים, דרשות בקהל, שעורי ערב ללשון תורקית, יסוד בית ספרים, חגים קהליים, מחזות.

החברים המיסדים משלמים עשרה פרנק לחדש, החברים הרגילים שנים שלשה פרנק.

— נוסדה אגודה חדשה בשם „הצעיר העברי", מספר חבריה בארבעים בערך, כלם בחורים, צעירים, עברים ולאמיים.

— „האגודה העברית הדרמטית" אשר נוסדה עוד בשנה העברה ונפרדה אחרי כן, או על כל פנים לא הראתה סימני חיים, התחדשה עוד פעם. כמספר חבריה התרבו, כשלשים חברים יש בה כעת, ועסוקת היא בהכנסת חזיון לחג הסכות. גם אגודה חזיונית ז'רגונית נוסדה בחשאי, והיה בדעתה להציג את „בר כוכבא" אך מיד שנודע לחבריה דבר יסוד האגודה החזיונית העברית, חזרו ממחשבתם להציג בירושלם חזיונות בז'רגון ונכנסו לתוך „האגודה החזיונות העברית".

— בקרוב יסודרו שעורי תורקית וערבית ליהודים.

ראשון לציון. שבועית אחדים רצופים בקר מר גוטהילף מפריז בשם היק״א את ספרי החשבונות של המרתף וכל מסחר היין ויחוה דעתו על ענינים רבים בהנהגת המרתף ובמהלך המסחר ובפרט בנוגע לתתקציב.

נטיעת השקדים החדשים עלתה יפה וכמות גדולה של שקדים התחיל לצאת מכל המושבות לחו״ל. בשבוע הזה התאספו רוב בני המושבה להתיעץ בדבר הענין הזה ויתאחדו לאגודת כדי להביא כל הספרים הנצרכים לנטיעת השקדים לכל מיני נטיעות אחרות מכל מיני פירות שונים וגם החליטו להביא מכונות לתסיר קליפות השקדים. עד כה עשו מלאכה זו בידים וזה עולה בכסף רב.

זכרון יעקב. תקופות שונות עברו על המושבה הזאת. היה זמן שאכריה חשבו את עצמם למאושרים מאין כמותם. אח״כ באה תקופת היאוש והרבה הרבה מצאו את עצמם אמללים מאד וימהרו להתפזר בכל ארצות תבל, תקופת היאוש עברה וחיים חדשים התלו להתרקם. חדלו אנשי המושבה לשאת את עיניהם אל היד הנדיבה הנעלמה ו ב י ד י ה ם החלו להפרות את אדמתם. וזו אמנם ענה להם עתה ברנן ותירוש; והמה רואים ברכה בעמלם.

פעמים אחרות „שכללו״ את האכרים פה. אך השכלול האחרון לפני שבע שנים העמיד את המושבה על בסיס נכון, הכניס את האכרים לרשותם והרים אותם למצב שיוכלו להביא את לחמם מבלי כל תמיכה מהצד.

ששים משפחות אכרים נמצאות במושבה וכשמונים משפחות זרים חיות ומתפרנסות על-ידן. לכל אכר נתנה חלק אדמה מספיקה.

למען הגדיל את אחוזות האכרים קנתה יק״א את אדמת מרח ובורג׳ הרחוקים כשעה מזכרון.

אמנם האדמה בשני המקומות האלה לא הצטינה בטיבה, ובשנים הראשונות הכניסה אך מעט, אבל האכרים שנרפאו מבולמוס היציאה מן הארץ, זבלו אותה ויתקנוה. האכרים למדו להכיר ולדעת את כל חלק מחלקי אדמתם ומתכונים תמיד להתאים את כל מין ממיני התבואה להחלק הראוי לו. גם הפקידות באה לעזרתם ותחפר שם תעלות לבלי תת לזרם מימי הגשמים לשטף את התבואה. והודות לתקונים ולזבול נתנה האדמה הכחושה הזאת בשנה העברה פרי ברכת הרבה יותר מאשר בכל השנים הקודמות, ופיסה סוף סוף את דעתם של עובדיה אשר השקיעו בה הרבה עמל ועבודה. גם השנה הזאת נעתרה להם אדמתם והעניקה להם בכדה לא מועטה כלל.

מיני התבואה הנזרעים בשדות זכרון-יעקב הם ביחוד: חטה, שעורה, פול, חמצה, עדשים, כרשינה ושומשום. החטה הערבית מכניסה מ8 — 10 שעורים והפול — משנים עשר עד עשרים ושש. השנה היתה שנת רזון להפיל בסבת רוח הקדים העזה ששלטה פה ימים אחדים; אך תחת זה עלה השומשום יפה מאד בשנה הזאת והרבה מקוים האכרים ממנו, המין הזה דורש טפול מרובה, כרוך הוא בסכנות שונות והרבה אויבים לו מצד הרמשים השונים, וגם מאת הטבע, אך כאשר יצליח להתגבר על אויביו ־ועלעלות יפה — שכרו מרובה. גם הערבים שכניגו מרבים לזרעו בשדותיהם ונקרא בפיהם בשם „א׳ ב א ־ ל י ר ת״ על שם הלירות הרבות שהנהו מכניס. בכלל לומדים הערבים הרבה מהאכרים העברים ומשתדלים תמיד לחקותם גם ב א ו פ ן העבודה וגם בבחירת מיני התבואה לזריעה.

בנוגע לעצי השקדים, שיש לכל אכר מאות אחדות מהם, מתאוננים האכרים כי אינם שוים בעמל והכסף שמוציאים עליהם, מעינים הם שמירת זמן רב (מה שעולה בכסף רב) ואחרי כל השמירה המעולה הנם נגנבים לרב בסבת אי־האפשרות לשמרם כראוי. הרבה מהאכרים חושבים לעקרם ולנטע זיתים במקומם.— מה„עשר״ לא הרבו פה לסבול, 12 וחצי למאה משלמים גם בעד התבואה וגם בעד השקדים. בשנה העברה נתנו לחוכרי־העשר סכום כסף ידוע מלבד שנים העשר וחצי, בתור הטבה לבל יניח שום מכשול על דרך האכרים, אך בשנה זו החליטו לא לתת פרוטה יותר ממה שמגיע על פי החק ולא נתנו. בכלל מרוצים האכרים משדותיהם. עובדים הם באמונה ובמרץ, וכל אחד משתדל לשבח את נחלתו, לטיב את אדמתו. והפקידות שנתה גם היא את השקפתה על „השנוררים״ ומשתדלת להוסיף לזרז את העובדים ע״י חלוקת פרסים להמצטינים. בשנה החולפת זכו לפרס של מאה והמשים פרנק: שני אכרים בזכרון, אחד ב„שויה״ (בשביל זיתיו החדשים שעלו יפה מאד הודות לעבודתו החרוצה) אחד ב„בת שלמה״ ואחר ב„אטלית״.

בציר השנה הזאת עלה פה יפה והכניס ברכה מרבה להכורמים, כמעט ... מאשר בשנה העברה (יותר מ א ר ב ע ת א ל פ י ם קנטר) וכמה נעימה היא ...שבה ב„זכרון״ בעת הבציר! נחמדה ומקסימה היא המושבה בכל עתות השנה. ...זה בתיה וגנותיה היפים, במחזות הטבע אשר מסביבה, הריה, עמקית וגאיותיה ...מדים, אך יותר נעימה ונחמדה היא בעת הבציר. דומה אתה אז כי הכל הקיץ ...ת תרדמה עמוקה, הכל חי צוהל ועליז. כאשר רק תשמע שריקת המעשנה ...ילת שעל היקב והנה קול רעש ישמע: הכורמים יחפזון, העגלות הטעונות ...ביות מלאות אשכלי ענבים תשתקשקנה, תרצנה, ודומה אתה כי נמצא הנך באיזו תחנת מסלת הברזל והעגלות תרבות תמהרנה לבא אל הרכבת אחרי שמען את שריקת הקטר...

כששים פועלים עסוקים בעת הבציר בהיקב וכלם יהודים; כי הודות לאסור ה„נכך״ לא תדרך שם רגל ערבי, באו ונחזיק טובת לבעלי האסור הזה.

בין הפועלים נמצאים רבים מצעירי המושבה ומהכפר „פקיעין״, בהכפר הזה הנמצא בצפונית מערבית ... יהודים שהתישבו שם מלפני שנים רבות ומתעסקות ב... פלחים תושבי הכפר ולבושים בתלבשתם. בכל שנה היו באים משם כשלשים - ארבעים איש ואשה לעבוד ביקב והיו עובדים בחריצות רבה. בשנה הזאת באו רק שבעה: בולמוס היציאה לאמריקה אחזה גם ב„פלחים״ האלה. בראותם כי אין חברות הישוב רוצות לתת להם אדמה דיה למחיתם פנו אל „ארץ הזהב״, ויש שעשו שם עושר ע״י הסתפקותם במועט כהפלחים שבניהם.

בכלל, שאלת הפועלים הערבים ב„זכרון״ היא שאלה ישנה המתחדשת תמיד. הכל מודים כי רבוי הזרים במושבות העבריות איננו מתאים אל המטרה שהצבנו לנו בעבודת הישוב. לא נהיה „בלתי-סבלנים״ אם נגיד כי עלינו להחזיק לנו לעצמנו את הפנה הקטנה האחת והמיוחדת שיש לנו על כדור העולם. לשכנינו יש מאות ואלפי כפרים, ששום רגל איש יהודי לא תדרך בם, ולנו אין כל, בלתי חלקת קטנה אחת. ואין כל ספק אפוא כי חייב הוא העני להשתדל בכל מאמצי כחו ש ת ת ק י ם ב י ד ו ה ח ר ו ה ש ה נ ה ו מ ה פ ך ב ה ב ע מ ל ר ב ז ה כ מ ה. הרבה מהערבים הנמצאים במושבה חושבים כבר כי נחלתם היא אחרי שישנם רבים ביניהם שגם נ ו ל ד ו בה. הקולר על מעוט פועלים יהודים תלו לפנים על צואר האכרים פה, אך אכרים רבים אמרו לי בימים האחרונים כי בכל לב היו נכונים להחליף את ה„חרת״ הערבי בפועל יהודי, ובאספה אחת שלפני חדשים אחדים אמרו הנאספים פה אחד כי בכל לב הנם נכונים לקחת פועלים יהודים ונכונים המה גם לעזר להם ביסוד בית-תבשיל מיוחד להם ב„מרח״, גם פנו אל הסתדרות הפועלים ביפו בנוגע לזה, אך נענו כי אין פועלים לע״ע ביפו וישתדלו להביא מרוסיה, ואין כל ספק אם יבאו הנה פועלים היודעים את העבודה וחובבים אותה ומתעניינים בה יותר מאשר בעניני „המפלגה״ — ימצאו להם כר נרחב פה.

— רופאנו, הד״ר יפה, אחד הרופאים היותר מצוינים שבארצנו, נגש להוצאת רעיון חשוב אשר אם יצא לפעולה יביא תועלת גדולה לארץ. הוא פנה אל כל הרופאים חבריו בקול קורא להתאגד ולהסתדר לאגודה של רופאים. הצעד הראשון יהיה לאסוף אספה כללית ולעבד פרוגרמה כללית שהוא מציע על היסודות הללו: א) חליפת הדעות והמחשבות בין החברים ומשרד ההתסתדרות ע״י חליפת מכתבים וביחוד ע״י אספות כלליות. ב) עבוד שאלות מיוחדות בנגע לידיעות „סטטיסטיות״ הנוגעות לרפואה. ג) לדין כפעם בפעם בדבר שאלות מעשיות העומדות על הפרק בדרכי הרפואה המיוחדת של הארץ. ד) הבראת המקומות ששם האקלים רע. ה) לדון בדבר דרכי הרפואה השונות של המלריה ומחלות העינים.

מי יתן ויצאת המחשבה הנעלה הזאת אל הפועל והביאה ברכה מרבה מאד אל הישוב. נ. ל. שילוני.

לקוראינו!

למען אפשר הופעה ומשלוח מדויקים ומהירים בשביל קוראינו ברוסיה, שהמה רוב מנויי „העולם״, החלט לשנות את מקום הופעת „העולם״. בעוד זמן מה נעביר את „העולם״ לוילנה. מבן מעצמו כי בשנוי־מקום זה יושם לב כי קוראי „העולם״ בארצות האחרות יקבלו את עתוננו בדיוק. התקון הטכני הזה לא ישנה במאומה את אפיו של העתון העברי המרכזי של ההסתדרות הציונית, ואם יעשו תקונים חצוניים או אפילו בתוכן — זה יהיה לשכלול עתוננו ולהטבתו.

הננו מעירים עוד הפעם, כי כל חתומי „העולם״ יקבלו את העתון כמו עד עתה בדיוק ובסדר; ומקוים אנו שהתקון החדש יגדיל את חוגי קוראינו.

הננו מקבלים מנויים על „העולם״ כמו עד עתה.

מקוים אנו כי „העולם״ שנתחבב כבר על קהל הקוראים העברים ימצא לו גם להבא תומכים ופונים הננו לחברינו בבקשה להוסיף לרכוש חותמים בשביל „העולם״.

בית־המשלח של „העולם״, קלן.

כל חותמי „העולם״ מקבלים צרוף לגליון הנוכחי פרוספקט מאת הוצאת־הספרים לנגנשיד ברלין ע״ד מלונו של אליעזר בן־יהודה מירושלם, חושבים הננו למיותר להעיר על ערך המפעל הענקי הזה וע״ד חשיבותו הרבה. חות־דעת מאת גדולי המומחים שבין בלשני דורנו, שהובאה בפרוספקט תענין בטח את קוראינו.

העורך הספרותי: נחום סוקולוב. — העוזר הראשי: א. חרמוני.
Liter. Redacteur: N. Sokolow. — Hauptmitarbeiter: A. Hermoni.
המו״ל האחראי: י. ברגר, קלן.
Verantwortlicher Redacteur: J. Berger. Köln.
REDAKTION „HA'OLAM", KÖLN A. RH., KAROLINGERRING 6

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. – מופיע בכל יום ד׳.

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN
KAROLINGERRING 6

שנה שניה. גליון ל״ח. קלן, כ״ט אלול אתת״ם לחורבן.

II. Jahrgang. Nr. 38. Köln, 25. September 1908.

לקוראינו!

למען אפשר הופעה ומשלוח מדויקים ומהירים בשביל קוראינו ברוסיה, שהמה רוב מנויי „העולם" החלט לשנות את מקום הופעת „העולם". בעוד זמן מה נעביר את „העולם" **לוילנה.** מובן מעצמו כי בשנוי מקום זה יושם לב כי קוראי „העולם" בארצות האחרות יקבלו את עתוננו בדיוק. התקון הטכני הזה לא ישנה במאומה את אופיו של העתון העברי המרכזי של ההסתדרות הציונית, ואם יעשו תקונים חצוניים או אפילו בתוכן — זה יהיה לשכלול עתוננו ולהטבתו.

הננו מעירים עוד הפעם, כי כל חותמי „העולם" יקבלו את העתון כמו עד עתה בדיוק ובסדר; ומקוים אנו שהתקון החדש יגדיל את חוגי קוראינו.

הננו מקבלים מנויים על „העולם" כמו עד עתה.

מקוים אנו כי „העולם" שנתחבב כבר על קהל הקוראים העברים ימצא לו גם להבא תומכים, ופונים הננו לחברינו בבקשה להוסיף לרכוש חותמים בשביל „העולם".

המנויים, שזמן חתימתם נגמר ב־30 לחדש ספטמבר, מתבקשים להזדרז בחדוש חתימתם לבל יהיה מעצור במשלח הגליונות.

בית־המשלח של „העולם" קלן.

מר א. ח ר מ ו נ י, העוזר הראשי של „העולם" קובע את מקום־מגורו ב ק ו ש ט א, ולרגלי נסיעתו מברלין לא יוכל עוד מהגליון הבא והלאה להשתתף בעריכת „העולם".

מר א. חרמוני אומר בזה חן־חן רב לכל הסופרים והכתבים שבארצות השונות על הסיוע הרב שסיעוהו בשנת עבודתו ב„העולם".

מעני בקושטא מהעשירי לח. אוקטובר:

A. Chermoni,
poste-restante.
Constantinople.
Poste Autrichienne.

„יום־הדין".

השנה הולכת אל קצה . . . — עוד יום ותכתב ותחתם השורה האחרונה של קורותיה, קללותיה ותלאותיה: קללות ותלאות ישנות וגם חדשות.

ימי הודויים ממשמשים ובאים . . .

ואם יבואו הסופרים העברים להתודות ולעשות חשבון נפשם, אז נורא יהיה הודוי, נורא יהיה החשבון . . .

ימים נוראים, ימי־הדין, הולכים ובאים. המסוה נופל מעל הפנים, הלשון מנערת מעליה את אבק המליצות, את פרחי „הניבים הנאוים", והאמת הפנימית, שהיתה עצורה וכבושה ימים רבים במעמקי הלב, מתפרצת החוצה.

ואם אנו, הסופרים העבריים, נעשה את חשבון נפשנו, חשבון של אמת, אז נתודה בפני קהל ועדה. נכה על לבנו ונקרא בשבר רוח, בלב קרוע ומורתח: תעינו ונתעה את אחרים, הוכינו בסנורים ונכה את אחרים בסנורים.

ימי הדין באים לכל האומה העברית, וגם לבניה ולשופטיה: — להסופרים העברים. ואימת הדין של המחר, של שופט־הדורות, נופלת עלינו. העינים נפקחות ורואות את התהום, תהום הכליון הרוחני, אשר לפנינו.

העינים נפקחות ורואות מחזה נורא: ספרותנו העברית, — זו שקראנו לה בשם „בת־התחיה", — אוצרנו הלאומי, שבו אספנו את נכסי רוחנו מכל הדורות ומכל הארצות — ספרותנו, תמצית הכחות והמוחות, הדעות והמחשבות אשר בישראל, ספרותנו זו הולכת וגוססת, הולכת וכבה, הולכת ומתה.

ספרותנו זו שהתעוררה בעשרות השנים האחרונות לחיים חדשים, ואשר נסתה להעיר ולעורר את העם העברי — או: את ה„עדרי" העברי — לתחיה, ספרותנו זו, בת־אוננו, הולכת ומתה לעינינו.

נתק פתיל חייה.

קשה לנו לשמח את אויבינו, אשר בבית ובחוץ, — אבל וכי יש להעלים אמת מרה ומחרידת־נפש זו!

יש בקרבנו סופרים ומשוררים בעלי כשרונות, ומהם גם מצוינים, גדולים ומקוריים; עוד חי בקרבם החפץ והרצון העז לעדור בשדה ספרותנו; עוד בוערת בלבם אש התשוקה להחיות את רוח ישראל ולעידרו; עוד יש בנו סופרים עשירים בשאיפות ומגמות לאומיות ואנושיות; עוד

יש בנו סופרים יוצרים וחושבי מחשבות, שהיו יכולים להאיר לעם יושב חשך וצלמות.

כל זה יש לנו. ובמדה יותר גרושה מאשר יאמינו אלה העומדים רחוק מאתנו.

אבל אין מקום להסופר העברי לעבור. הבמות וההוצאות העבריות נפלו ונהרסו זו אחרי זו. כל הנסיונות לרקים ולהחזיק את סכת־ספרותנו הנופלת לא הצליחו. כל קולות־הקריאה, כל הנאומים וכל המאמרים שנאמרו ושנכתבו להעיר את העם העברי על חורבן ספרותנו לא מצאו אזנים קשובות וידים עוזרות.

העם העברי טובע עד אזניו בשפלותו הרוחנית ובגלותו המוסרית. העם העברי אינו מרגיש בגסיסתה של הספרות העברית, כמו שלא הרגיש, כפי הנראה עתה, גם בתייה ובהפרחתה. היו בנו שרידים יחידים, שרצו בתחית הספרות העברית ועשו דבר מה לטובתה. עתה גם הם אינם. אין מתעורר, אין תומך ומחזיק בידי הספרות העברית הנובלת בעצם פריחתה.

יש כסף לישראל, אם הרבה ואם מעט. לכל תנועה צבורית, — בין שיש בה תועלת ובין שיש בה הפסד מרובה לרוח ישראל ולקיומו החמרי והמוסרי, — יש כסף לישראל, אם מעט ואם הרבה, לכל מוסד, לכל חברה לכל החחלה ולכל דבר שבעולם, בין שהמה דרושים ובין שאינם דרושים לנו, בין שהמה לכבוד ובין שהמה לגנאי ולחרפה לנו. אך אין כסף לישראל, אין אף פרוטה של נחשת, בשביל ספרותו העברית, הלאומית.

ישנם בקרבנו מעשים, שתדלנים, מחזיקים ותומכים ויש לנו גם צעירים אידיאליים המקריבים את חייהם ונפשם בשביל כל רעיון, בשביל כל תנועה, יהיה טיבם וערכם לעמנו מה שיהיה. אולם כשהדבר מגיע לרעיון התחיה של הספרות העברית העלובה, אז אין איש. הכל, גם אוהביה, הולכים ונשמטים, הכל מבקשים אמתלאות ותואנות להפטר מיתומת־עם זו בלא כלום.

כשהחלו, לפני שנים אחדות, ימי הירידה והנפילה, ההרס והחורבן לספרותנו העברית, אמרנו בלבנו: רק חזיון עובר הוא; המהומות, המבוכות, הפרעות והמהפכות אשמות בזה. האמנו כי העם העברי לא יבגוד בשפתו ובספרותו. התקוה היתה חזקה בלב רבים מאתנו, כי אחרי ימי החורבן והמפלה להספרות העברית יבואו לה ימים שיש בהם חפץ, והיא תתעורר לחיים חדשים, כי העם יכיר וירגיש כי אין לנו בגולה אלא שיור זה, ואם תכבה גחלתה אז לא תהיה לנו כל תקומה רוחנית.

אולם המציאות הגסה, הממשית מטפחת על פנינו וקוראת לנו הסופרים העברים, יום יום: הוזים, חולמים, שכורי־דמיון ודון־קישוטים הנכם. להעם העברי אין צורך בשפתו וספרותו. ושרנו הולך ונסתפח; והקרקע הולך ונשמט מתחת רגלינו.

ויום יום הננו הולכים ופורשים, על כרחנו, מעל הספרות העברית, נשמת נשמתנו; הננו פורשים ובוכים באין רואה.

ויום יום הננו הולכים ונפרדים, ואנוסים אנו להפרד, מעל עבודתנו האהובה בספרותנו הלאומית. וקשה עלינו פרידה זו כפרידת הנשמה מעל הגוף.

הספרות דורשת בימינו מאת העובד בה את כל כחותיו, כשרונותיו ועתותיו. ואין הספרות העברית במצב גסיסתה כיום יכולה לכלכל גם את עובדה היותר חרוץ, היותר נאמן והיותר מצוין בכשרונותיו, אף בלחם צר ומים לחץ.

ואם נקרא לספרותנו, אשר טפחנו ורבינו בדמי לבבנו ובמוח עצמותינו: פרנסינו ככלב! אז תחנן קולה ותען: הנכם לועגים לרשה! אני גועת, גוססת מאפיסת כחות חמריים, באין חיות ובאין יכולת לחיות, ואתם מבקשים להשען בקנה רצוץ כמוני.

לא חפצנו האמין כי ככה יהיה. קוינו, חכינו, צפינו לשנויים טובים בחיי ספרותנו. אולם בצואה הרוחנית של השנה ההולכת מאתנו כתוב לאמר: אין תקוה להספרות העברית. בגדו בה כל אוהביה, עזבוה בני התחיה, חנקוה ידידיה והזילוה כל האמונים על ברכיה...

* * *

ושורות הסופרים העברים הולכות ומתפזרות. שאו עיניכם וראו: אים איפוא המה כל סופרינו ומשוררינו, אשר תפסו מקום חשוב בספרותנו החדשה? אים איפוא המה יוצריה ובוניה, גדוליה ובחיריה?

בשנה העברה מתו מרעב שני סופרים עברים מצוינים במיטב שנותיהם, בעצם התפתחות כשרונותיהם. יהודה שטיינברג וברשדסקי היו, פשוט כמשמעו, חללי רעב, מחסור ועוני. וכמה מן הסופרים העברים הצעירים, בבעלי הכשרונות שבהם אני מדבר, אכולי שחפת או מחלות אחרות, הבאות מרוב עוני ולחץ, מרעב ומחסור, וכל עוד נשמתם בם, ואין איש שם אליהם לב. וכמה מהם מבקשים בספרות העברית איזו עבודה שתהיה בעד איזו שכר שיהיה, לו גם פרוטה לשורה, — ואין.

הספרות העברית — שגם בימי „פריחתה" היתה תלויה בנס ולא היה בכחה לכלכל כי אם רק מתי מספר מסופריה — הולכת וגוססת; ובכל זאת ישנם סופרים עברים, שאינם יכולים להשלים עם המציאות המרה, ועוד לא נלאו לבקש בה עבודה. מבקשים, ואינם מוצאים מאומה. וסוף סוף גם אלה יוכחו, יהיו אנוסים להוכח, כי ספרותנו יכולה לקבר את בעליה ועובדיה, לקברם קבורה גופנית ורוחנית בלא עתם, אך לא להספיק להם גם את הצרכים היותר הכרחיים, יען כי אין דורש לה.

וכהניה הגדולים של ספרותנו היו אנוסים בשנים האחרונות לעזוב את מקדשה ולמכור את כל כחותיהם, כשרונותיהם ועתותיהם אם למסחר, לפקידות, להוראה, למשרה, לעבודת הגוף או להספרות הז׳רגונית, לבל ימותו בני־ביתם ברעב ולבל יפלו למשא על הצבור.

ואלה מן הסופרים והמשוררים הצעירים, שאתמול עלו על במת ספרותנו ונראו ככבים מזהירים על שמיה, הנה היום היו אנוסים לרדת מעליה במפח־נפש, כי הבמה סור התפוררה, ואין איש מאתנו יודע איפה ירעו מחר, ובאיזה מחנה נפגוש אותם. אבל אחת אני יודע כי הספרות העברית ואלה אשר נבאו לתחיתה לא יהיו לברכה בפיהם.

ולולא נמצא מו״ל נוצרי בן נוצרי להמלון הגדול, המפעל הענקי, של בן־יהודה (פרי עבודה כבירה ובלתי נפסקת של עשרים שנה), כי אז לא היה נמצא לו גואל בקרב אחינו, כי כל הקריאות אל הקהל העברי לא הועילו.

וכה הננו רואים את הרוב היותר גדול של הסופרים העברים, המפוזרים בכל הארצות, בתור „אינבלידים" ספרותיים, בתור מחוסרי עבודה, בלי בסיס חומרי ובלי בסיס רוחני, בתור אנשים עודפים ומיותרים בכל מקום ובכל מצב. אתמול ענדו לראשם עטרת פרחים; היום משליכים עליהם רוק; ומחר — ירגמו אותם באבנים. וכן נאה וכן יאה לחולמי חלומות כהסופרים העברים, שהאמינו כי יש לבנות מקדש לספרותנו בעד הכורעים ברך לכל אלילי הגלות, כי יש לטעת על מצע חול ועל ערמות זבל.

עוד יום ותכלה שנת תרס״ח וקללותיה, ותחל שנת תרס״ט וקללותיה, חרפותיה וגדופיה.

לאותם מן המועטים שבסופרים העבריים, אשר עוד לא עזבו את המערכה ולא הפילו עטם מידם.

ר. בריינין, ברלין.

לעבודת התחיה בא״י.

לאט, לאט מתקדמת תחית־ארצנו; כי בידים ריקנות גם כח ענקי לא יעשה הרבה. אולם, סימני התחיה שנראו ככר פה ושם משמחים את הלב ומוסיפים לו אומץ ללכת הלאה בעבודתו הפוריה.

אחר הסמנים המובהקים של התחית היא בלי ספק עבודת בתי־הספר שבארץ וביניהם גם הגימנסיה העברית בא״י; ואחר הגורמים

החשובים, שכח להם להחיש את פעמי התחיה היא בודאי ידיעת טבע הארץ וההתעסקות בה.

ועל שתים אלו — הגימנסיה העברית וידיעת טבע הארץ — אצמצם את דברי הפעם.

בבואי לדבר על הגימנסיה ביפו, אין כונתי כלל להחליש אפילו במשהו את הבקורת, המתגלה כפעם בפעם, בדבור או בכתב, על מוסד זה; להרים על נס מעלותיה ולהחליש את החסרונות והמגרעות שבה. אדרבה, יותר מכל המבקרים העומדים מן החוץ יודע אני את הפצעים הנולדים לפרקים במוסדנו זה, ומכיר אני בתועלתה של כל בקורת טובת־עין, שיש בכחה, אם לא לרפאות לגמרי, לכל הפחות לשמור את המוסד הזה ממחלות יותר קשות. אלא, סובר אני, שדי לנו להעביר לפנינו את ההוה האמתי של הגימנסיה דהאידנא אל אותה האידיאה, שהונחה ביסודה, אל אותן התקוות ששמו בה, כדי לראות, מה חסרים אנו וכיצד אפשר להתקרב אל המטרה.

ויסודה של גימנסיה זו נעשה לפני שלש שנים, בראשית שנת תרס"ו.

יסודות חדשים הובאו אז לעבודת הישוב בא"י; התחילו שמים לב ביותר להתפתחות הישוב העירוני ע"י מסחר ותעשיה; ושאלה שלא היתה כל כך נכבדה לאכרים, היתה פתאום לבוערת בשביל יושבי־הערים.

מה נעשה בלי בתי־ספר בינונים? איך אפשר לחשוב על ישיבת קבע בארץ, אם אחר איזה זמן, כשיגדלו הבנים, צריך לשלחם לחו"ל, או לעזוב אתם יחד את הארץ כדי לגדלם בארץ אחרת.

שאלה זו שאלו את עצמם זה כבר אלו המשכילים שהיו בארץ; ובדאגה וצער חכו ליום, שעליהם יהיה לפתור אותה, כמו שפתרוה כבר אחדים מחבריהם — כלומר לעזוב את הארץ...

את השעה, שבה נהיתה השאלה הזאת לשאלה כללית בא"י, מצאתי מכשרה להתחיל ביסוד בי"ס בינוני.

רעיון זה של יסוד גמנסיה בארץ־ישראל טפחתי בלבי זה זמן רב, וגם בהיותי עוד בראש"צ לא חדלתי מהכין את הלבבות לרעיון זה, והיית בטוח, שאם אך יעלה בידי להתחיל בתעמולה של מעשה, לברוא את ה„דוגמא", — מיד תולד ההכרה בלב רבים, שצריך ואפשר לגמור את אשר החלותי.

אז החלותי בהנחת היסוד לדבר הגדול.

קשה היתה העבודה בתחלתה, קשה כיצירת מכונה מתאימה לתעודתה מחלקים נפרדים ושונים אחד מרעהו תכלית שנוי. ואפשר היה להתיאש מרוב עבודה, אלמלא נעשה יסוד זה בזמן קצר כל כך חביב על העוסקים בו ועל התלמידים לא פחות מאשר על המיסדים. ויותר ממה שפעלו הלמודים החדשים, פעלו היחס ההדדי של חבה, שנברא בין המחנכים והמחונכים וההכרה שקננה בלב כולם, „שאיזה דבר גדול הולך ונכנה — ואנחנו נהיה בבונים".

וכי יסוד גימנסיה עברית בא"י דבר גדול וחשוב הוא לא היה כל ספק בעיני. כי מלבד שתחיה לאומית אמתית אי־אפשרית הנה, אלא ע"י השתתפות משכילים לאומיים, ואין צמח כזה גדל אלא בסביבה של השכלה בריאה, וזו האחרונה יכולה להבראות רק ע"י בתי־ספר בינונים ועליונים לאומיים.

מלבד שמציאת גימנסיה בא"י תתן את האפשרות להתישב בארץ לאלה שאינם יכולים להסתפק בהשכלה התחלתית בלבד והילדים המוכשרים שבא"י יקבלו חנוך בינוני עברי ולא יהיו זקוקים לבתהס"פ של המשלחת או ללכת לחו"ל בעודם כמעט בילדותם.

מלבד זה, אמרתי, תברא הגמנסיה לכל המשכילים של הדור הצעיר שפה לאומית אחת; ובהיות שהעברית תהי שפת־הלמודים בגימנסיה תתפתח במושגיה ותשתכלל כבננוגה. להתפתחות זו תועיל הרבה גם ידיעת הלשון הערבית על בוריה, שתלמידי הגימנסיה ירכשו להם במשך שנות־למודם.

גימנסיה זו, אמרתי, תחבב על תלמידיה שילמדו בה כעשר שנים את ארץ האבות שלהם, טבעה ונמוסיה. עסקני־הצבור שיצאו מבניהם ידעו את דורם, יבינו את צרכיו ויעבדו לפי רוחו. הם לא יהיו רצוצי „השכלות" שונות ולקיום ברוחניותם הלאומית. ורק עסקנים כאלה יהיו מסוגלים לעבוד ברוח אחד ובמסירת נפש להפרחת העם והארץ.

זאת ועוד אחרת, בתור בית־ספר עליון בארץ, תשפיע הגימנסיה על בתי ספר הלאומיים הנמוכים, שיקבלו צורה קבועה ותכנית מסודרה, כדי שהילדים המוכשרים שיגמרו בהם, יוכלו — לכשירצו — להכנס אל מחלקה מתאימה של הגימנסיה מבלי לאבד זמן רב על הכנה קודמת.

לבסוף תמשך אליה הגמנסיה את כל אותם הלאומיים מהארצות חשונות, הרוצים בחנוך לאומי מקיף, מה שאי־אפשר להם להשיג בשום בי"ס בחו"ל.

ובהיות הגימנסיה מוסד שיוסד ע"י אנשים מארץ־ישראל ומתכלכל בעקר משכר־למוד של תלמידיו, תוכל להיות חפשית מכל מיני חנופה או קידה והשתחויה כלפי חוץ. ובהיותה מוכרחת להתחשב תמיד עם דעת המשכילים שבסביבתה, תועיל לברוא דעת־קהל מקומית, ובדרך אמצעי כזה תשפיע בכלל על התפתחות העצמיות בין בני ארץ־ישראל.

מודה אני, כי כדי שהגימנסיה תאמת את התקוות שמטילים עליה, לא די לה רק בשם בלבד. צריך למלאות שם זה גם בתוכן הגון. ולא זו בלבד אלא שאפילו להיות דומה בתכנית שלה ובמנהגיה לגמנסיות אחרות שבעולם — לא די בשבילה; בהרבה דברים צריכה הגמנסיה שלנו שתהא עולה על אחיותיה בארצות אחרות.

אלו עמוסות לפעמים ירושת מסורת עתיקה, בהן נתאזרחו מגרעות, שקשה להשתחרר מהן, וגמנסיה שלנו צריכה מראש לבלי תת מקום למגרעות כאלו. אצלם די לה לגמנסיה להיות מוסד־למודי טוב. אצלנו היא צריכה להיות גם מוסד־חנוכי הגון. כי לקביעת האופי הלאומי של התלמיד יש להם הרבה גורמים אחרים ולנו אינם...

וכמה קשה יהיה לנו למלאות כל הדרישות הללו! הרבה יותר קשה מאשר לעמים אחרים; הם צריכים רק לתקן את הנמצא מכבר, ואנחנו צריכים לברוא הכל מחדש, כמעט יש מאין. אין לנו לא תכניות ישנות, לא ספרי־למוד מן העבר, לא לשון מפותחה להוראה ולא מורים מומחים מן המוכן, והמורה בגמנסיה שלנו הרי לא די לו להיות מומחה למקצועו בלבד, צריך הוא להיות גם יוצר. במובן ידוע, — לחבר לו ספרי־למוד; צריך שיהיה גם פדגוג מצוין, שיודע לא רק לחנך אלא גם להתאים שטות ירועות אל תנאי המקום והמצב. ומלבד כל המעצורים הללו, הרי גם לאמצעים החמריים הדרושים לכלכלת המוסד אין עוד כל מקור נאמן.

כל זה אמת, ואעפ"כ אין אנו רשאים להפטר מעבורה זו.

אין אנו מסכימים כלל לאותם האומרים; שכל זמן שאין לנו כל הדרוש לקיומה הרוחני והחמרי של גימנסיה, מוטב שלא נתחיל כלל ביסודה, שמא לא נוכל לגמור את אשר החלונו. לא, אלמלי היה עם ישראל מחכה תמיד עד שיהיו לו אותם הכחות, האמצעים והאפשריות שיש אצל עמים אחרים, לא היה לו עד היום אף מוסד צבורי אחר. להיהודי „כללי" אחר לגמרי: „מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה". כשהצורך מורגש צריך להתחיל בכחות שישנם, והצורך מפתח ובורא את האמצעים ואת הכחות לשכלול הדבר.

והגימנסיה שלנו, הרי אינה עדיין אלא התחלה, וגם בהתחלה זו עוד הרבה מגרעות דורשות תקון, אפס, שלא על ידי „בטול־היש" או בעמידה מרחוק והתיחסות מעין „מה היהודים המסכנים עושים?" יגיע המוסד לידי שכלול. מי שרואה מגרעות ויודע במה וכיצד לתקן, אל־נא יעמוד מרחוק. יבוא ויחוה את דעתו ועצתו וידרוש תקון! נאחד את כל הכחות ואז אפשר יהיה להביא את המוסד לאותה המדרגה, שהוא צריך לעמוד עליה.

כדי שתשתכלל הגימנסיה באופן נאות, נחוץ — לפי דעתי — להנהיג בה מן המחלקה הרביעית והחמשית הרבה תקונים.

רוצה אני לדבר בכאן רק על אודות למורי־הטבע. כי במחלקית

אלו מתחילים להנית את אבן הפנה ללמוד רב־הענפים ומרבה הגונים הזה; צריך איפוא לשים לב ביותר, כי היסוד יהיה חזק ומתאים לאותו הבנין שרוצים אח״כ לבנות אליו. מחכים אנו לגדולות מהלמוד הזה בא״י, ולכן צריכות להיות ברורות הדרכים שיובילו למטרה זו. למודי־הטבע תופסים בזמננו מקום נכבד בכל בתי־הספר החדשים בארצות הנאורות. ואצלנו יש ללמודים אלו ערך כפול: ערך חנוכי כללי ועוד יותר — ערך לאומי גדול.

על המעלות שמונים הפדגוגים ללמודי־הטבע בבהס״פ הבינונים בכלל אנו צריכים עוד להוסיף את התועלת הכפולה ומכופלת שיביאו למודים אלו לעמנו במצבו הנוכחי. עם שהתרחק בזרוע מן הטבע זה מאות כשנים, שהרבה תנאים חצוניים עשוהו לבריאה משונה, שאין לה כל קרקע מתחת לרגליו — עם שרמיונו נהיה לרגלי זה חולני, עם שמחשבתו, מתעסקת רק בענינים מפשטים, — עם ששכלו הנהו בלי כל עקיבות ויסתכל רק במה שלמעלה מן הטבע; לעם כזה אין תרופה לשוב לתחיה גופנית ורוחנית, אלא בהתחכרות ללמודי הטבע. ואחרי שהכיר חלק הגון בעמנו את ארץ אבותיו לאמצעי היותר חזק לתחיתו, צריך אם כן, ראשית כל לשוב בארץ זו אל הטבע ולתובבה.

* * *

„הדור הצעיר עוזב אותנו לאט־לאט ועובר למחנה אחר או פשוט אינו מתענין בנו“— שומעים אנו את הלאומיים קובלים באנחה גם בגולה וגם בא״י. את הסבה לחזיון המעציב הזה בגולה אנו מוצאים בזה, שאין לבנינו כל ידיעה של היהדות והסרים להם הקנינים הלאומיים. האם תהא סבה זו צודקת גם במה שנוגע לדור הצעיר בא״י? שם הרי איש לא יאמר, שחסרים לבנינו הקנינים הלאומיים. כמעט כל חניכי בתי־הספר, אפילו אלה של האליאנס ועפ״י רוב אפילו של בתי ה„תלמוד־תורה“ יודעים פחות או יותר לדבר עברית, קוראים פחות או יותר ספרים עבריים, יודעים קצת גם דברי ימי ישראל וכו׳.

ומדוע איפוא גם רובם של אלו עוזב, בגדלו את ארצנו לבלי שוב אליה, או בבאו לארץ אחרת להשתלם, הוא שוכח במהרה את ארצו ולפעמים גם את עמו? אין זאת, לפי דעתי, אלא מפני שבחנוכם של אלה יש חסרון נכר אחר, וזהו דוקא חסרון של קנינים אנושיים כלליים. אותם הקנינים שכל תלמיד בבית־ספר כללי רוכשם לו במשך ימי למודו, ואעפ״כ יש תמיד לקנינים אלו צורה לאומית.

התלמיד העברי יודע, שיש איזה עולם של חכמות ומדעים שונים; בבית ספרו אין הוא מקבל מושג ברור מכל אלה, ולכן נולדת בלבו שאיפה לאותו העולם הנעלם ממנו; ואם אך הצליח לבא אל שעריו, מיד הוא עוזב לגמרי את עולמו הישן ומתנפל בתשוקת רעב דל על האוצר החדש; וערך ידיעותיו הראשונות נופל כל כך בעיניו, עד שאין הוא שם לבו יותר אליהן, והן נשכחות מלבו. התבוננו נא אל הצעיר הארצ־ישראלי הנמצא איזה זמן בבית־ספר באירופה, באיזה גאוה הוא מדבר על מכון־למודו זה ועל למודיו החדשים! וכל אלה משכיחים מלבו את תורת רבותיו במושבתו או בעיר מולדתו, ולפעמים גם יבוז לה.

בביהס״פ החדש מלמדים באופן אחר לגמרי מאשר שם במקום מולדתו. מקנים לו ידועות חשובות; מעבירים לפניו את טבע המקומות שבסביבתו, ולבו הולך, בלא יודעים, שבי אחרי הדברים האלה ויִקשר סוף, סוף אל אותה הסביבה בעבותות אהבה. וכיון שנקעה הנפש מן אותו הישן, שוב לא יעזרו לו שום הוכחות ו„תאוריות“ להשיבה. כי אותה השיבה אל העם הבאה לו לאדם מתוך תיאוריות והוכחות או מתוך דחיפה מן החוץ, אינה שוה הרבה. שיבה זו אין לה כל אחיזה ברגש, היא רק קורעת את הנפש לקרעים־קרעים ומוציאה את האדם ממצבו הבריא והטבעי.

בית הספר בארצות הנאורות מחבב את הארץ ואת הסביבה על תלמידיו לא על ידי מלים ודרשות נאות, כי אם על ידי מראה עינים ושתוף הרגש, על ידי ידיעה והכרה באמצעות החושים, הפועלת על הנפש מבלי שירגיש החניך שנעשה בו דבר מה. נפש כזו היא הבסיס לרגש הלאומי ואהבת־הארץ הפועל באדם עוד בטרם, שהוא מכיר במציאותו־הוא. והגורם הנפשי הזה חסר עדיין בבתי־הספר שלנו בא״י.

מעות זה בעבודת התחיה שלנו שצריך ואפשר לתקן עתה.

עלינו לתת יותר למודים כלליים לתלמידינו בבתי־הספר שלנו — כמובן בלשוננו הלאומית. ביחוד עלינו להרבות בלמודי־הטבע, ידיעת יצורי הטבע, וחזיונות הטבע הנמצאים ומתגלים במקום־המולדת ובארץ־אבות.

וצריך שלמוד זה יהיה נובע מתוך הטבע החי והפועל שבסביבה. לא לתרגם דברים מאיזה ספר שנכתב במקום אחר או בכלל ללמוד שעורים מפשטים מתוך ספר עיד עניני הטבע, כי אם לראית ולהתבונן אל עצמי־הטבע וחזיונותיו בחייהם המשותפים והשפעתם ההדדית. למוד זה לא צריך להעמים חומר על כח הזכרון של התלמיד, אלא נעשיר את אוצר המוחשים שלו. הקרקע, הצמחים וחזיונות הטבע צריכים לחיות נגד עיניו של התלמיד. אז ירגיש גם את עצמו בתוך סביבה זו ויבין את היחס שבינו לבין יצורי־הטבע. עולמו יהיה ידוע לו וחביב עליו ותמיד ירגיש געגועים לעולמו זה.

ואם בכל בתי־הספר צריכה תשומת־לב מיוחדה ללמוד זה, בגימנסיה העברית על אחת כמה וכמה!

הגימנסיה העברית צריכה לקרב את תלמידיה אל טבע הארץ בכל משך למודם בה. ע״י טיולים, קבוצות, נסיונות תוליד בלב חניכיה אותה החבה הטבעית שיש לכל בן עם אחר לארצו. מן הדור הצעיר המתחנך בבתי־הספר תתפשט החבה לטבע גם בין העם היושב בציון ותשפיע עליו לאהוב את ארצו ולהתקשר אליה, לבקש אמצעים להעלות את יצורי הטבע בארצנו לרום המדרגה. וכשילמד העם לדעת את ערך הצמחים שיכולים לעשות את הארץ כגן עדן לפניו, ידע גם לתקן את חייו לפי טבע הארץ ולשפר את טעמו ורוחו.

והצעד הראשון, בנידון זה צריך להעשות, כאמור, בבתי־הספר, ובראש אלה תצעד הגימנסיה העברית.

אולם כדי לעשות את הצעד הזה, כדי להכנים את למודי הטבע בגימנסיה לא בתור משחק כ״א בתור למוד משפיע, דרושים הרבה מכשירים ואמצעים שונים.

דרושים הרבה תמונות, קבוצות, פנסי־קסם, זכוכיות מגדילות ומכונות שונות בשביל למוד תולדות הטבע, נחוצה מַעְבָּדָה (לבורטוריום) עם כל המכשירים והמכונות ללמוד הפיזיקה והכימיה.

גם בנידון זה מוכרחים אנו להבין הרבה יותר מאשר בכל גימנסיה אחרת.

שם דואגים בעקר לזה שנחוץ בשביל ההוראה לתלמידים, וכאן צריכים אנו לדאג גם להשתלמות המורים; אצלם אפשר לו למורה לעבוד כשהוא זקוק לכך גם במעבדות אחרות; שם הוא מוצא גן צמחים לאסוף את הצמחים הדרושים לו ובתי־נוכת שונים לקבוצות חיות ודוממים וכו׳ — ואצלנו כל הדברים האלה חסרים עדיין.

צריכים אנו לדאוג עוד שיהיה על יד המעבדה שלנו גם בית־ספרים מדעי גדול בשביל מורים ומלומדים. כי אל נא נשכח, כי במפעלנו זה אין כונתנו לספק צורך פרטי של הגימנסיה בלבד, אלא צורך כללי המורגש ככר בארץ, צורך לתת לאנשים מלומדים את היכולת לעסוק בחקירת טבע הארץ ולחבב את הטבע על בני עמנו בכאן.

וכלום אין אנו צריכים להתביש בזה, כי בזמן שבארצות הנאירות ידיעות הטבע חודרות לכל חוגי המשכילים, ספרי־המון נדפסים לעתים קרובות ונושאים את ברכת־הטבע לתוך שדרות העם היותר רחבות — לא הכה. עוד אצלנו עץ חיים זה כל שרש. ולא לבד בין העם הפשוט אלא אפילו בין המשכילים שבינו אין עוד התענינות בטבע ובחזיונות חוקה ביותר.

וזה בארץ העשירה כל כך ביצורי הטבע השונים, ואשר במשך ימי תולדותיה עברו עליה כל כך הרבה שנויי הטבע.

וגם אין להתאונן, שחסרים בארצנו אנשים שהיו יכולים להביא בידיעותיהם תועלת לחקירת טבע הארץ ולהפצת ידיעות אלו בעם. ואם אחרי כל אלה לא נעשה עד היום במקצוע זה כלום, אין זה אלא מחוסר הסתדרות הכחות ומחוסר מכשירים ואמצעים הדרושים לעבודה מסודרה ושטתית.

ואחרי שבאנו לידי כך — לדאוג ליסוד מעבדה בשביל הגמנסיה — מן הראוי, שנסדר את המקצוע החשוב של מחקר טבע ארצנו בכללו. נחוץ לאחד את כל הכחות שישנם לנו בענין זה לאגודה אחת: „אגודה להפצת למודי־הטבע באײ״.

אל אגודה זו יתחברו כל אלה העוסקים בלמודי הטבע בארץ, ויעזור איש את אחיו לפתח את החקירה במקצועות השונים שבמדע זה ע״י חלוקת העבודה; להם יבואו לעזר חכמים מומחים בחו״ל בפעולה ועצה, לברר את הספקות שיולדו לרגלי החקירה במקצועות השונים, ותהא אגודה זו דואגת גם, ראשית כל, שיתפסו למודי־הטבע את המקום הראוי להם בבתי־ספרנו, שיתפשטו ידיעות אלה בעם על ידי קריאות, נאומים, חוברות, תערוכות וכ׳. וכל חובבי ארץ ישראל וחובבי הטבע בודאי לא יעמדו מרחוק להתעוררות ג ויעזרו איש ממקומו, איש כפי יכלתו בחומר וברוח להמציא את האמצעים והמכשירים הדרושים לעבודה רבת הבטחה כזו באײ.

יכולה איפוא מעבדה זו ובית הספרים שלה להיות מיוסדות לע״ע על יד הגימנסיה, אבל יעמדו לשרת גם את כל המורים והמלומדים שיעסקו במעשה באחד המקצעות של ידיעות הטבע באײ. ומי יודע, אולי סוף־סוף תהא התחלה זעירה זו לבסים לענין יותר גדול, ליסוד מכון ללמודי־הטבע ולחקירת טבע הארץ.

פעולות האגודה, כמובן, אי־אפשר לקבוע מראש. הכל תלוי באותם הכחות שישתתפו בדבר ובאותם האמצעים שיהיו לאגודה.

המומחים שבחו״ל יתענינו בטח באגודה כזו. „המזרח" — אומרים באירופא — עדיין סגור בפנינו בשבע חותמות, ובפרט במה שנוגע לחקירות בטבע הארץ; איזה נסיונות רפים נעשו, ביותר ע״י אורחים שעוברים בארץ ולא על ידי אנשים שיושבים בה ישיבת־קבע — ועוד הרבה, הרבה יש לעשות, עבודה שתספיק עוד לכמה דורות של עובדים חרוצים. ואם לא עלינו המלאכה לגמור, נעשה עכ״פ את אשר ביכלתנו, נמלא באמונה חובת אזרח לארצו — ואל נחכה תמיד רק לחסדי אחרים . . .

יפו. ד״ר ל. י. מטמן־כהן.

מן הדמיון אל המציאות*).

גם כשנניח לרגע, כי יפתח לפנינו מקור של כסף רב הדרוש לבנין ברכות ענקיות לעצירת מי־הגשמים, ונתקן נחלים מלאכותיים וחבור דרכים מתוקנים וכו׳ וכו׳ וכי גם הסכומים שמיעץ מר א״ן להקדיש ל„שכלול הפלחים" גם הם ימצאו, — תולד השאלה: איך נוכל להתחרות עם שכנינו הערביים? הלא ברשות הערבים תשאר האדמה הפוריה והבינונית, שבלי הוצאות רבות תכנים את פרותיה, וברשות היהודים ימצאו אלה השטחים, שרק על ידי הוצאות מרובות יכניסו את פרים, נמצא כי הערבים שימעיטו בהוצאות יוכלו למכור את גדוליהם במחיר יותר זול מהאכרים היהודים. בפרט שהמחבר מחיב אותנו בנוגע לערבים: (עמוד 202) „להשאירם באחווה ולהטיב את מצבם ע״י הנהגת שטה אכרותית טובה. — והלאה יוסיף — אנו נהנים הנאה קימת ואמתית, חומרית ורוחנית, אגרונומינו ינהלום בעצות ויורום את תורת האכרות וכו׳ וכו׳; נוסף לכל זה מצין המחבר ומעיר (עמוד 203): „שהפלח עולה בפקחותו ובתבונתו המעשית על אכרי כמה וכמה ארצות"; וכן יעיר שהפלחים גם מסתפקים במועט. אחרי כל אלה תתבלט ביותר השאלה: איך יוכלו האכרים העברים להתקים, אם הפלחים, שלהם המעלות והיתרונות הדרושים יעסקו באותו המשק, על אדמה יותר טיבה ובתנאים יותר טובים? לא לחנם חושש המחבר כי: „בימים הראשונים יביטו עלינו בעיני חשד ולא יאמינו בכל החדשות וכו׳"; ואיך יכולים אנשים אחרים שאינם שוגים בדמיונות כמחבר להתיחס למעשים כאלה? הלא בעיני כל איש נהיה כמשוגעים, אם נקבל עלינו תפקיד כזה לפזר כסף רב למען הקים בצדנו מתחרה חזק שייטיב ויטהר להכריע אותנו בשוק! מר א״ן, הנמשך אחרי הרהורי לבו, לא שער כלל את תוצאות שטתו כשתתגשם בפ״על, ואינו חושש כלל כי דרישותיו מבוני ציון הבאים להתכונן בארץ אבותיהם ולהאחז בה, הן ממש — לכרות בשקידה רבה אותו הענף שעליו נעמוד. אין צריך להטעים, כי קשר אחינו ילידי הגולה אל האדמה בכלל רופף מאד, ואינם מרבים לקפוץ גם על אדמה פוריה שבאײ; על אחת כמה וכמה אפשר לשער, כשנבוא לדרוש מהיהודים שיואילו להשקיע את כספם על ראשי הסלעים שבאײ; ולא זו בלבד, אלא שבאותו הזמן יעניקו גם מכיסם להטיב את מצב הערבים, ולזין אותם בכל כלי נשק היותר מצוינים שע״י זה יהיו להיותר תקיפים בארץ. אפשר להגיד מראש, כי בלי ספק שום איש מעשי, שיש לו עוד מעט מוח בקדקדו ימאן לפזר כסף רב כזה רק למען רכוש את אהבת הערבים, ובפרט אותה האהבה שתדרוש מִמנו להיות השעיר לעזאזל. אמנם הֲ׳ א״ן מוכיח ש„טובתם טובתנו", אבל איך אפשר כדבר הזה, אם תמיד — טובת הערבים קודמת?

אין לפון, שגם המחבר יודע, כי לעת עתה כחותינו דלים מאד. אוצרתינו הלאומיים כמעט ריקים ואינם מספיקים להנחיל אפילו חלק קטן מעמנו, ובפרט כשעלינו יהיה — ע״פ שטת מר א״ן — להנהיג משק „אינטנסיבי" הדורש מוסדות מתוקנים והוצאות יותר גדולות. אם כן מאין נקח עוד אותו „ממון קרח" הדרוש להנות גם את הערבים „הנאה קימת ואמתית, חמרית ורוחנית"? הן זה הוא כבר מן המפורסמות שאינן צריכות לראיות, כי גם בזמננו כשמספר המושבות עולה רק לעשרות אחדות, אין בכלן בתי ספר, רופאים הראוים לשמם וכו׳ וכו׳ פשוט מפני חסרון אמצעים הדרושים לזה, ואיך נוכל להספיק את כל אלה לכפרי הערבים? מאין ימצא אותו הסכום הענקי הדרוש להקים מוסדות מדע וחנוך, שיהיו „נוהרים אל בתי ספרינו אלפי תלמידים ממצרים, מסוריה, מארם נהרים, ומתורכיה האירופית"? היתכן כי נוכל למלא אחרי כל הגזרות האלה שהמחבר גוזר עלינו כ״כ ביד נדיבה? האמנם אין לנו תפקיד יותר נכבד מהתעודה הגלותית „שאז יכירו בנו חוכרינו הערבים את מטיביהם ומאשריהם וכו׳".

מר א״ן חושש מפני האנוכיות היתרה שלנו.

עלינו להבדיל בין שני מיני „אנוכיות" השכיחים בעולם, ישנה אנוכיות של „אני ואפסי עוד", המביאה גם לידי מעשי אלמות, וישנה אנוכיות המגינה ודואגת קודם כל ל„האני" הפרטי שלה. באנוכיות של המין הראשון צריך להלחם ואפשר להחלישה קמעא קמעא, אולם את האנוכיות של המין השני אין אפשרות להכחיד, וגם כל הכללים והאסורים שיחיב „הצדק העליון" לא יועילו ולא יפעלו על האיש החפץ להמשיך חייו, לשכוח את האני הפרטי, כי זה הוא מעין „פסיק רישא ולא ימות". מכאן תשובה להמחבר המעיר (עמוד 202): „על חסר טעם של סופרים שונים, הדורשים בעתונים בשאלת התחרות הפועלים העברים בערבים". לא רק מפני שעלינו לתמוך יותר בידי היהודים אלא פשוט, מפני שאין אנו רוצים, כי הערבים יבראו את רכושנו אנו באײ. כי אין אנו בטוחים, שבעגלא ובזמן קרוב לא יתפשט הכרוז הידוע „האדמה לעובדיה" גם פה בין ערביי אײ; ואז יוכלו הערבים לטעון בצדק שכל רכוש המושבות שיך להם, אחרי שהוא פרי זיעתם ועמל כפיהם. כל אלה הדורשים להחליף את הפועלים הערבים ביהודים חוששים מפני הסכנה הרבה הצפונה לישוב החדש, אם יוסיפו להעלים עין מהתוצאות הרעות האלו שיכולות להופיע לפתע פתאום. הלא גם המחבר בעצמו מרמז: „כשאנו נותנים לפלח עבודה במושבה המיוסדת על אדמתו, אנו נותנים לו את היכלת לבלי להפרד מעל האדמה וכו׳ והוא מוסיף להביט עליה גם עתה כעל נחלתו,

*) סוף מהגליון הקודם.

שנעשקה לפי שעה ע״י זרים״. לכן עלינו להשתדל עד כמה שאפשר להגדיל במושבות את מספר הפועלים היהודים, לא רק מפני שעלינו לבכר את אחינו על פני הנכרים, כי אם עלינו להזהר שלא נתן פתחון פה להנכרים לתבוע ולדרוש בחזקה את אשר יצרו בידיהם הם. אם אנו באים לברוא ישוב של קימא, שיביא פרי ברכה לנו, אז אין לכון את כל מעשינו קודם כל וביחוד למען „רכוש לנו אוהבים, להגדיל את כבודנו, לקדש את שם ישראל וכו׳ וכו׳״; כי ברור הוא שאם נחזיק בשטת המחבר, קרוב מאד שברבות הימים כל יגיענו ישא הרוח וכל עמלנו יעלה בתהו.

בראשית מאמרנו ראינו כי למתישבים שבשאר הארצות היו תמיד שני דרכים: או לשעבד את ילידי הארץ, או להשמידם לגמרי. אך בנוגע לנו ידוע לכל שאיננו דומים כלל לעוסקים־בישוב של אומות־העולם. האחרונים, במצאם חפץ בשטח חדש, בחרו בו לרוב מפני אוצרותיו וסגולותיו הידועות, לפיכך לא פסלו בכל האמצעים שנתנו להם את היכלת להנות עד כמה שאפשר מהסגולות האלה ולא ראנו כלל אם במעשיהם ידלדלו את הארץ ויחריבו את ישובה. אף גם אלה המתישבים שבאו ל„מושבה״ כאל ארץ מולדת חדשה, הרבו לנצל את ילידי הארץ ולהתעמר בהם כל זמן שמצאו צרך בהם, וכשחדל הצרך הרבו ללחוץ את יתר התושבים ולפרקים פנו להאמצעים היותר מתועבים שמהרו להשמידם. אך אנו בבואנו לא״י על מנת להחיותה ולהפריחה, אם לא נתבסס על הקרקע, אז אין ספק שגם רוח מצויה תוכל לעקרנו על נקלה; — לכן כל מה שנרבה להתנחל ולהכות שרשים עמוקים בקרקע א״י, כן נוסיף להתחזק וכן יגדל כחנו בארץ. מפני זה עלינו לקנות בא״י קרקעות גם מכל הבא לידינו, אך בו בזמן נאחז גם בענפי המסחר והתעשיה שמקור ברכה בהם. וכל מה שיגדל הישוב כן יגדל מספר היהודים המתפרנסים מענפי התעשיה והמסחר, ולפי זה יש צרך בילידי הארץ בתור קונים. על יסוד הדברים האלה נוכל להבין, כי לא רק מפני שאיננו מסוגלים להשמיד את שכנינו וגם אין לנו כח נוספי לדכאם, אלא פשוט מפני שילידי הארץ יועילו הרבה להרחבת תעשיתנו ומסחרנו בא״י. אפס בו בזמן איננו מחויבים כלל לקשור דוקא את הערבי אל אדמתו ואל כפרו, וביחוד „להתחיב שנספיק לו עבודה״. עלינו להמנע משעבוד הערבים מהטעם הנ״ל, וגם ע״י שנתן את עבודותינו שבמושבות לפועלים יהודים (ולא רק חלק העבודה כמו שנהגו עד כה), הערבים שבסביבות המושבות לא יהיו עוד קשורים למקום, כי אם חפשים לנפשם; חלק מהם יבחרו להתישב בערים, וחלק ישובו לערב ומצרים שמשם באו הנה; והלא זה ידוע לכל שגורל הפלח במצרים עולה הרבה על פני גורל הפלח שבא״י. כאן המקום להעיר עוד, שגם מפי הערבים עצמם אפשר לשמוע לפעמים הרעה שא״י תשוב להיות לארץ היהודים.

מר אפשתין מקפיד מאד להזהירנו, שעלינו להכיר את „הזכיות הלאומיות של כל אומה ושבט שבארצנו״ (עמוד 203), אך בנוגע לנו, היהודים, עלינו להפך לותרנים במדה היותר נפרזה בנוגע לזכיותינו הלאומיות. האין זאת ממש דרישת „מתקדמינו״ שבגלות במהדורה חדשה? כל עניני העמים נוגעים ללב מתקדמינו, רק מעניני אומתם העלובה יעלימו עין. יחיד הוא הסוציליי הצרפתי הֶרוה (Hervé) השואף לבטל את אהבת־הארץ, אך בקיצוניותו זו לא הצליח למשוך אחריו את יתר הסוציליים. אפילו בֶבל הקצוני אמר: „.... תרבות עם ועם התפתחה עד כה רק על יסוד שפת המולדת ועל קרקע הלאומיות״. וז׳ורים השיב להֶרוה: „הלאומיות היא סגולת החמדה של האנושיות וההתקדמות, והפסד גדול יבוא לפרוליטריון לו אבד את האוצר הנחמד של התרבות האנושית״. מעין זה אמר גם פילמַר הידוע ואחרים ממנהיגי ה„סוציליים״. וכבן גם מנהיגי הסריים, שכל כך יתאמצו לפנות ערף להמסורת, וכ״כ ירבו לפסול במורשת אבות, הם, המכחישים במציאות ענינים כלליים לכל בני העם, ואף המה עדין קשורים גם המה אל לאומיותם בעבותות חזקים מאד.

המחבר בהצטערו על כי עד כה נמנענו מהיות „מורים תורה לשמה״ להערבים, מיעץ שלהבא נקבל עלינו את התפקיד של מפיצי ההשכלה בין שכנינו הערבים, אך באותו הזמן שהוא כל כך מיבה לראוג כי נתרחק מ„לאומיות צרת־מבט״ (עמוד 205) — באותו הזמן הוא דורש מאתנו, כי „נפתח בקרב הערבים את ההכרה הלאומית שלהם״! ממה נפשך: אם מר א־ן שואף להמנע מ„לאומיות צרת מבט״, אז עליו היה להשאר עָקיב עד גמירא ולהמנע גם מהכרה לאומית; כי סוף כל סוף קשה לקבוע בדיוק את תחומי הלאומיות הכשרה, שעד כאן מותר ומכאן ואילך אסור; ואם איננו מודה באנושיות כללית בלי הכרה לאומית — הדרה קושיא לדוכתא, מדוע הוא דורש דוקא מהיהודים שיותרו על זכיותיהם הלאומיות שיש להם על אדמת אבותיהם שבא״י, ובאותו הזמן יבוא עוד לדרוש מהיהודים שיפתחו המה את ההכרה הלאומית בין הערבים. היתכן, כי גם במקום שהצדק המחלט שורר ישנם ג״כ איפה ואיפה? איך נוכל לקים הפעם אחרי פתגמו: „מה דעלך חביב תעביד לחברך?״ האמנם אסור לעשות לנו לעצמנו מה שהננו חיבים לעשות לחברינו?

המחבר מתכון ביחוד שהערבים יחשבונו ל„בעלי ברית נאמנים״, ולכן כל הדרכים המביאים לידי זה כשרים וישרים בעיניו. אפס כאן מתעוררת עוד שאלה אחרת. בדרישתו מאתנו להרביץ תורה בין הערבים הנהו מטעים „שלא ליהד את הערבים מנמתנו״; אך ילמדנו נא רבנו, איך אפשר שאֵלה היהודים הבאים ללמד את הערבים, ילמדום סתם השכלה, שלא תהיה בה גם בבואה של לאומיות יהודית? הלא חוק ידוע הוא בתורת החנוך, שהאדם בכלל והמתלמד בפרט הנם פרי הסביבה ומקבלים את השפעת החברה שבתוכה ימצאו. ואם אנחנו נהיה המרביצים תורה בין הערבים הם מחויבים לקלוט בקרבם את הרוח, המחשבות והשאיפות של מחנכיהם; והיהודים עצמם הם מופת חותך לזה. ובזמן שיהודי הגולה אינם חסרים תרבות שלהם, בכ״ז יהודי רוסיה ואוסטריה גם כשילמדו את המדעים הכללים, בכל זאת סופגים הם שלא מדעתם ושלא מרצונם את התרבות הלאומית של הרוסים, הגרמנים וכו׳. ביחוד ראוי לציין לדוגמה שיהודי אוסטריה שבה מרובים לאומים שונים מתחלקים גם הם ל„פטריוטים״ פולנים, גרמנים צ׳כים וכו׳, המתנגדים איש לרעהו ולפרקים יבואו גם לידי התנגשות גלויה. טעם הדבר ידוע לכל, כי רק מפני שתרבות שכנינו יותר חזקה משלנו, כי בבתי ספריהם נלמד, בספרותם נהנה, תיאטרוניהם נבקר, ועל נשפיהם נשעשע את נפשינו וכו׳, — כל זה מרבה להשפיע על עמנו החסר את הסגולות האלה משלו, או שישנן לו במדה פחותה מאד, עד כי לרוב ינחל גם את מהלך הרגש והמחשבות של „פטריוטי״ המדינות שבא ימצאו. והאמנם שכח מר א־ן את כל הדברים הפשוטים האלה? מאידך גיסא, ראינו, שכל מה שתתפשט ההשכלה בין הערבים, כן ירבו לעזוב את נחלותיהם״ אף אם ינהיגו בארצנו את הסדרים היותר טובים, וה׳ א־ן הלא נושא את נפשו שלא ננתק את הערבים מעל אדמתם? הן מאיש שכ״כ מרבה לדאוג לגורל הערבים אפשר היה לדרוש שיהיה יותר זהיר בדרישותיו.

המחבר מאמין כנראה, כי די לו להעיד על דבריו: „כי לא חלום דמיוננו הוא שטה זו״, ובזה הצליח כבר להוכיח לקוראים שהכל יבוא על מקומו בשלום. אך מדברינו התברר באופן בולט, כי המחבר הגביה לעוף על כנפי הדמיון וגם לא מצא לנכון לבדוק מעט את הזיותיו, שגם הן סותרות אחת את חשניה. לולא בחר ה׳ אפשתין לטפס דוקא על ראש מגדל רעוע ולשגות בחלומותיו, כי אז אפשר היה להראות עוד על פרטים אחרים, שהמציאות והאפשרות טופחות על פני הלך נפשו. והפעם יכולים אנו להסתפק בזה, שהוכחנו כי אין לפתור את חזיונות החיים הממשיים ע״פ שטה קלושה מן האויר ותלויה על בלי מה.

לפיכך אין עוד להעכב הרבה גם על דבר סוף המאמר המצדיק את חלומותיו, בהבטיחו ש„הדברים הללו נאמרו ברוח אומתנו״. המחבר בהמציאו את השטה, שעל בוני ציון לכון את מעשיהם קודם כל לטובת הערבים ומה שאנו יכולים לתת להערבים (עמוד 204), — אינו נמנע מהוכיח על דבר ההנחות מצדנו לטובת הערבים גם על פי התנ״ך, וכמה תמוה ומוזר לראות, שכהביאו פסוקים אחרים בתור ראיה לדבריו, הנהו חושב כי איש

לא יפון עוד ששטתו הנה גם על פי „רוח אומתנו". אבל בהוכחות „מדעיות" ממין זה לא נטפל.

המחבר סומך על אמונת הקוראים, כי עלתה בידו למצוא דרך נכונה לפתרון „השאלה הנעלמה" על דבר הערבים, ומסים: „הבה נלמדם (את הערבים, — ופסי) את הדרך הטובה — נכנם ונבנינו גם אנו"; ואנו נסים באופן יותר „פרוזאי":

כל שטת המחבר הנה באמת רק פרי „חלום דמיוני", שלא רק שקשה למלאות אחריה, אלא שגם אי אפשר להגשימה בחיים, המציאות מתנגדת לשטה הזאת וחותרת תחת יסודותיה.

יפו, אביב התרס"ח. ופסי.

על ההר.

אב. גולדברג. ניו־יורק.

(רשימה)

הרים גבוהים... ענקי־הרים עוטי־גאון, מעולפים טלית דשא רך ורענן... ומתנשאים שיאי־ההרים בגאות אל העננים, ומתרשמים באפק־השמים... וכהוגי־דעות ראמות מסתכלים הם בכל גבהם מטה, בארץ הדום רגליהם, קרקע יונקתם.

שמים וארץ!

והם, הרחוקים מרחק רב, מתמזגים ומתלכדים על ידי ההר. שמיא וארעא מנשקי אהדדי.

ארץ ושמים!

ושפוך הוא ההר בפז. קרני־שמש וענני כבוד וערפלי־טוהר סוככים עליו!

ואוהב אני לטפס על ההרים. זאת אוהב אני עוד מילדותי.

בהיותי נער רגיל הייתי גם להעמיד את נפשי בסכנה, ולטפס על ההר הכי־גבוה מאחורי עירנו, אעפ"י שאפטרופסי העיר גזרו על הטפוס מפני הסכנה. „סכנה! סכנה!" היו האותיות הלבנות על הלוח האדום מזהירות ומתנוססות למרחוק, בתור אזהרה לכל אותם האנשים השואפים להעפיל על ההר.

„סכנה! סכנה!" ושהדי הוא הלוח כי מעולם לא הייתי משגיח באותה האזהרה. הסכנה לא החרידתני.

גדולה היתה שאיפתי ואדיר־חפצי לעלות על ראש ההר, להתרחק מן האדמה ולהתקרב אל השמש המלטפת; ואף ההנתי והעפלתי.

אכן מטפס מהיר הייתי, חיש מהר הזדרזתי ועליתי על ההר, כולי מלא חשק סולד לעלות על.

ופעמים רבות עליתי, בכל פעם שיגון לא־ברור הציק את לבי הצעיר, או בשעה שאבי ואמי, במחילת כבודם, התחילו להטרידני בדרישותיהם הפעוטות. הוא אבי: להזדרז ולהעביר על הסדרה שמוא"ת, וללמוד פרשיות אחרות של „אור־החיים"; והיא, אמי תחיה, בשטותיה כי לא אדלג, חלילה, דבר בתפלתי...

אז עזבתי בלאט את הבית, נשאתי את רגלי והלכתי ההרה.

ושם על ההר מצאתי מרפא ללבי הכואב. ההר הושיט לי עזרה, האויר הצח והשלו זבדני מנוחה ושקט־הוד. והיער לעמתו, אותו היער שרז עמוק עלפו, הלהיב דמיוני, והשמש עם רצועות קויה הבוערות וזרמי אורה רותה את כל משכיות לבי ומוחי בשפעת נגה; — מה מאושר הייתי!

— „ללמוד „אור־החיים" צוה עלי אבי במפגיע; ומן אור החיים, פשוטו כמשמעו, נהניתי על ההר.

— „לברך אחרי הסעודה עד כדי צלצול החלונות" — דרשה ממני אמי; ובכל יצורי־גוי גמרתי את תהלל על ההר.

כל עצמותי תאמרנה!

וזה היה שבח והודיה ללא־בטוי במלים, תפלה של מנוחת־הנפש ורוח שוקטה... ולפעמים נשאתי גם בשיר קולי. זמר מעין, „וחסידים ברנה יגילו" או „כנאות דשא ירביצני", והרחק־הרחק התפשט הקול...; הד ההר חפף אותו ונשאו על כנפיו, כנפי הקסם; ויתלחשו העצים, והיער ענה לעמתו, ומשטח השדה עטוף שלל־צבעים ועתרת־גוגים השתתף במנגינה.

נפשי היתה טובלת בנחלי־עדן. קדושה עטפתני.

והלומות־נגה חלמתי; דקמת קרני שמש, חלומות שזורים מפרטי־זמר, תכלת־רקיע, וירק־יער, ואף ארגתי בהם את שאיפותי הבלתי־ברורות, את טהר נשמתי, את נעם כאבי, ואת מתק ספורי־אמי האיומים־נעימים, שספרה לי בכל שבת ושבת בבין השמשות.

ועת רבה הייתי שוהה על ההר. לפני השמים הבהירים מתוחים כדוק. מה רחוק הוא האפק! והיער נשקף למרחוק. מה נאה צלמון זה! והרחק־הרחק משתרעים השדות, ומתחלפים הגונים, מתמזגים ומתערבים וקוסמים את העין — קדש קדשים!

והנני יושב, שטוף זהר וקסם, ומסתכל במרחב השקוף לפני.

הבו גדל לאלהי־ההרים!

— — — — — — — — — — — —

ולפעמים. היום גוסס גוע, דמדומי־חמה... ואני יושב לבדי על ההר, לבדי עם חלומותי... השמש יורדת ימה... וכמו תבערה גדולה פורצת, אוחזת במערב הרקיע... ההר שטוף אש שלדות... ראשי האלנות המלבלבים מחופים ארגמן, ופארותיהם הירוקות מצופות גון אדום מבהיק, ונראים כנכלמים, כאותו הילד ששבחו נאמר בפניו...

בין השמשות...

רז עמוק מפעפע בנגוני־הצפרים, עגום, חרד ועורג — במרחב...

ומשתפך השיר ומתלכד עם ארגמן האור, וסופג יפי־הצער. הוא הנגון, כזמר־הספד להלויה־ענקית... והרקיע, בפס תכלת גדולה עיני תופסת...

... בפאת־ים כדור פז, תלוי, שופע עסים דם וצובע הצי, עגולו של הרקיע... והלאה, עננים קטנים צחורים נערמים איש אל רעהו וכבנס מאוחים... העננים מתאדמים קצת, כתנוק בשעת שנתו בהשתעשעו עם מלאכו... ובאמצע השמים, תכלת, עומק הכול, ובתוך התכלה, דמות מגל כמו משורטטה בשיד לבן מבהיק... לבנה חדשה!

נכלמה השמש להתגלות הירח ונתאדמה, ונחרד הירח למראה השמש והכסיף ונעשה חור... אבל הנה ידידים אחדים באים לעזרתו: כוכב פקח, זריז התגלה וקורץ הוא בעינו בערמה, אינו עומד אפילו רגע אחד על מקומו, כי אם רוקד ומרכז, וכאילו מנחם הוא את הלבנה בדברים: אמנם גדולה היא השמש ושושתת דם, ואעפ"כ עליה לפנות דרך לפנינו ואנחנו נמשל בכפה, כפת השמים...

וממצמץ הכוכב: „עיקר שכחתי, ומה דעתך, ירח ידידי, על השמים הכחולים?" ועוד הפעם הכוכבים הפזורים בלי סדר ותועים בכנף־ים מוארים ומוזהבים קצתם אבל גם הם הולכים וכבים, והסוד מתעמק...

והרדת קדש תוקפתני, אך הלבנה מביטה אלי בחבה וידידות...

מכרה נודעה!

כמה פעמים חדשתיה בלוית אבי. בכונה התפלל אבי על תקון פגימתה, ואני חזרתי על דבריו. אפס מבטים קרים הצליפה אז אלינו הלבנה. ומי יודע אם לא התעללה על חפץ אבי לזכותה, ולתקן פגימתה והיא בעצמה לא תרגישה בכך?

ובשויון נפש הביטה הלבנה אלינו, לבנה זו של חצר בית הכנסת. ומה רכה וחביבה היא עכשו.

בחפזון היא שטה בים התכלת וממפחת אלי מבטים חביבים, אף האישון שבה כאילו רומז אלי וקורא: „בא הנה, אחי, ועולם מלא תראה".

ורגש קדש מלפפני, לבי דופק, מטקטק; ושומע אני את דפיקת לבי ורטט עובר בכל גוי.

חרש הנני עוזב בשעה מאוחרה את ההר. בלאט הנני יורד וסוד קדוש אני נושא בחיקי.

ואין לזר כל חלק בו.

בַּת־שִׁירָתִי.

בְּאַחַד הַלֵּילוֹת הַשְּׁחוֹרִים מִלֵּילוֹת הַסְּתָו הַמְעֻנָּנִים,
בִּישׁוֹן־כֹּל לְיִלְלַת הָרוּחַ – הִתְגַּנְּבָה אֵלַי
אֲבֵלָה, קְדֹרַנִּית, שׁוֹחַחַת, עֲקוּמַת־גַּב, גְּעֻוַת־פָּנִים –
לְפָנַי הוֹפִיעָה אָז.

וְכִנּוֹר מְצֻפֶּה רְסִיסֵי דַּם קָרוּשׁ וּמְמֻלָּא בִּדְמָעוֹת . . . .
הוֹשִׁיטָה בְּיָדָהּ הָרוֹטְטָה וַתִּמְסְרוֹ לִי:
„קָחֶנּוּ! וְהַךְ עַל מֵיתָרָיו, הַרְעִישֵׁם בְּעַיִם סַעַר וְזְוָעוֹת!
אַל שִׁירָה! רַק נַאֲקַת־מָרִי! —

. . . .

״וַיִּנָּפְצוּ לִנְפְצֵי־נְפָצִים כָּל לָבוֹת־הַצּוּר הַמּוּצָקִים . .
וְתֹאחֵז מוּעֲקַת־פַּלָּצוּת אַף שְׂטְנֵי הַשְּׁאוֹל . . .
וַיִּרְגְּזוּ לְרַעֲמֵי־נְכָאָיו מִכְּבוֹד מְנוּחָתָם הַשְּׁחָקִים.
וְסָמַר עִם כְּרוּבָיו אַף אֵל! . . .

״קָחֶנּוּ זֶה כִּנּוֹר־הַזַּעַם! . .״ וַתִּלְטוֹשׁ עֵינֶיהָ הַמְּרֻטּוֹת
וַתְּכוֹנֵן מוּל לִבִּי וַתִּתְּנֵן דָּם בּוֹ רֶגַע קָט,
וַתָּקִיא בוֹ חֲמָתָן וַתְּנַקְּבוֹ כִּבְחֻדֵּי חֲנִיתוֹת מְרֻטּוֹת . . .
וַתָּגָז מֵחֲדָרַי בַּלָּט — — —

* * *

שׁוּבִי שׁוּבִי בַּת־שִׁירָתִי!
זֶה הַכִּנּוֹר לִי מְסַרְתִּיהוּ —
הֵא־לָךְ! אֵין לִי בוֹ עוֹד חֵפֶץ
עַתָּה — שׁוּבִי וְקָחֵהוּ! . . .

אֵין לִי, אֵין לִי בוֹ עוֹד חֵפֶץ,
רְאִי, מָה רַבּוּ בְּקִיעָיו — שְׁבָרָיו!
נִבְקַע־נִשְׁבַּר מֵרֹב נַגֵּן . . .
נִתַּק אַחֲרוֹן מֵיתָרָיו . . .

קְחִי־לָךְ, קְחִי לָךְ אֶת כִּנּוֹרֵךְ!
שָׁוְא הִתְעַטֵּף, יַבֵּב, יַלֵּל . . .
שָׁוְא הִתְיַפֵּחַ, זָעַק, נָאַק. —
שָׁוְא הִתְמַרְמֵר, אָרֹר קַלֵּל . . .

אָבְדָה, אָבְדָה מַנְגִּינָתוֹ,
מִבְּלִי עוֹרֵר הֵד קוֹל גּוֹעֶה . . .
כִּזְמִירַת זָמִיר יָתוֹם
נִתְעָה, נִדַּח בָּעֲרָבָה . . .

אָבְדוּ, אָבְדוּ כָּל קוֹלוֹתָיו
בְּלִי הִשָּׁמַע . . . עוֹד לֹא פִלְּחוּ
לֶב־צוּר אֶחָד . . . נִשְׁמַת שַׁלְוֵי־
עוֹלָם אַחַת עוֹד לֹא דָלָחוּ . . .

לֹא! לֹא כִנּוֹר — חֶרֶב־זַעַם
לִי הָבִיאִי! — חֶרֶב טְבוּלָה
בִּמְרֵרַת שַׂרְפֵי־שַׁחַץ,
וּבִמְרוֹרַת פְּתָנִים כָּלָה . . .

אָז — אָז אֵצֵא . . אֶדְקוֹר, אֶגְזוֹר,
אֲמַחֵץ, אַרְעִיל . . . נִקְמַת־דָּמִים! . .
בַּלָּהוֹתֶיהָ תַּחֲרֵדְנָה
שְׁאוֹל־תַּחְתִּיּוֹת וּשְׁמֵי־רָמִים! . . .

מִילְווֹקִי וִויס. ‏ אפרים א. ליסיצקי.

נחמה פוחצ׳בסקי, ראשון-לציון.

משוט בארץ.

ב.

בסוריה.

היה בקר נפלא כשעזבתי את מתולת רוכבת על פרדה. בקר בהיר וקר כמו ביהודה בימי החרף.

ירדנו מהמושבה אל המרג׳ הירוק כלו. כששמש עלתה על הרי הגולן, וקרניה הראשונות ורוח קל חרישי לטפו את פנינו בנעימות עדינה!

פרדתי צועדת בזהירות ומטפסת על ההרים, את המרג׳ עזבנו מאחרינו. המושבה מתחילה להסתר לאט לאט, ומתחילות מתגלות לפנינו מחזות חדשים ושונים זה מזה.

הנה הכפר דרמומס עם גגיו הפוריים על גבי הטרשים, יערי זיתים ותות גמשכים מרגל ההר עד ראשו; ושם למעלה בתי תפארה הטובעים בתוך ים הירק.

גדולת ההגרה מתמקום הזה לאמריקה. נוסעים כמעט כל הצעירים, כל מטרתם לאסוף שם הון בשביל לשוב לארץ מולדתם. ע״פ רוב משיגים הם את המטרה הזאת. שולחים את כספם שצברו שם למשפחתם; וזאת בונה בתים ונוטעת כרמים. וכאשר יקצר כח סבלנותם של המהגרים לשבת בנכר, הם שבים לארץ מולדתם, מוצאים הכל מוכן בשבילם.

יפה הטבע גם אחרי דרמומס. הנה פוגשים אנו במעין רועש בהמולה רבה. ופורץ המעין בין שני הרים גבוהים, גבוהים מאד. על אחד ההרים מעל לסלע ישר וגבוה מאד, מתרומם המבצר העתיק גלה-תשקיף; אומרים שזה שריד מבצרו של הורדוס; שרידי תחרבות האלה רואים אחרי כן מרחק איזה-שעות, כמעט עד בואך לנבטיה.

נוסעים אנו על הכביש[1]) החדש, אשר בונים משדרה לנבטיה, ומשם ילך לצדון. הוא עובר פה בין הרים ובקעות.

הנה מתחת להר מגיעה לאזניך המית מים נעימה. שם נוזל הליטני ומכה ברעש על פני אבני הנגף שעל דרכו. שוטפים המים הזכים ויורדים אל תוך העמק, ומשקים את הסביבה הנהדרה.

עומד אתה על הכביש הלבן ומתענג על מראה הככר הירוק המשקה כלו. חושב אתה שתלך הלאה בדרך היפה הזאת כי עוד רחוק לפניך מתנוצצות אבני הכביש הלבנות, והנה פתאום סר החמר שלנו, המתואלי, מדרך המלך ומעלה אותך על הרים וסלעים מלאי חתחתים.

— למה סרת מדרך טובה והבאתנו בין סלעי שדים? פונים אליו הנוסעים בכעס ובתלונה.

והוא עונה בקרירות:

— מנהון אקרב![2]) ומצחק בלבו עליך, ועל כעסך ועל תלונתך.

ומסוכנה הדרך מאד; והנך משתומם איך אפשר לעבור פה, מבלי שבור יד או רגל.

הנך מטפס על סלע גבוה; חלק הוא כזכוכית מלוטשה. רוחב המשעול לא יותר מחצי אמה, ולימין השביל הצר הזה רובצת תהום עמוקה ונוראה.

ומעמידה הפרדה בזהירות רבה את רגלה על הסלע החלק, ודורכת לאט לאט ופתאום היא נכשלה ברגלה וכורעת ברך...

הקיץ הקץ! עוד רגע ותהי מונח עם פרדתך רסוק אברים...

אבל הפרדה קמה, מישרת את גבה ומובילה אותך בזהירות הלאה, עד אשר הוציאה אותך למישור.

ונרכב בבטחה הלאה עד בואנו ל נ ב ט י ה. עירה זו שוכבת בקצה העמק, ואחריה נכנסים בין רכסי הרים. ההרים פה הם מאותו הטפוס של הרי יהודה. הם לא גבוהים. רואים עליהם טרשים, וגדרי הטרשים, ממש כבהרי יהודה.

כפרים מעטים בין ההרים, ובכל זאת רוב הטרשים חרושים, זרועים ועבודים.

על הרמה שעלינו אחרי צאתנו מההרים האלה מתחילים לראות מרחוק המון כפרים, וכל מה שמתקרבים יותר אל הים נהיה הישוב יותר ויותר תקוף.

הנה הגענו עד הכפר ז י פ ת א, המונח לשמאל הדרך, ולימין רואים כפרים עד אין מספר.

כעשרה דק מזיפתא עלינו על כביש חדש ולבן העובר בצד ההר. פה ראיתי פתאום לנגדי מרחוק את השטח הכחול הבהיר של הים, כמה התגעגעתי עליו במשך ימי נסיעתי, וכמה רגשות נעימים העיר בי פתאום!

אבל בירדנו מן ההר נאבד הים מנגד עיני . . .

צבע האדמה במקום הזה הוא לבן כלו. הדרך, ההר, הבקעה, הגבעות והכל לבן; רק נקודות וקוים ושטחים ירוקים נראים באמצע.

הנה איזה הר פלאי לבן כקרטון לימיננו! בלובנו מצמירות הנטיעות

---

[1]) Chaussée

[2]) מפה יותר קרוב.

בצבעים מקסימים. גנים, פרדסים, רמונים, תמרים והכל אוחד ומתלכד זה בזה בין קוי הזהר של הקרקע הלבנה, ובורא אחוד, הרמוניה, של צבעים נפלאים, המלבבים ומקסימים את עיניך ולבך.

בגעגועים חזקים הנך מתכונן בתמונה ומקשיב לקול המית הנחל, המתבקע והמנשק שם בגיא את כל המקום המקסם... רוכב הנך הלאה והנה במערב נראה שנית הים בכל הדרו. בהיר הוא, שקט, נחמד, מוצק ומלא יופי. כנשרים קלים, עפות עליו הסירות עם כנפיהן הלבנות, וחוצות את גלי התכלת ואניות-הקיטור נראות לך כברבורים שחורים, השטים באמון ובבטחה.

עוד מעט והננו עוזבים את ההרים ויוצאים אל המישור שעל שפת הים... משמאל. לדרום מונחת צור על גבעתה ורוחצת בגלי הים; לימין צדון, הטובעת בפרדסיה. עושר של נטיעות וזריעות לפניך. הכביש עובר בין שדות־בר נפלאים. הים רוחץ משמאל את קמת השדה, הגדולה היפה, המבריקה.

הנה עדרי צאן עולות מן הרחצה.

פוגשים אנו במרכבה נהדרה, משפחת עשירה, שכל בניה שמחים ובריאים מטילת בה, וקול צחקם העליז נשמע מרחוק.

בכל — עושר וחיים! וקנאה גדולה אכלתני במקום הזה: „להם החיים, ההוה, לפניהם כל הארץ, ולנו העבר שחלף והשאיר שרידי זכרונות וחרבנות. ומה בעתיד?...

עם רעיונות עצב באלה נכנסתי לצדון.

* * *

בהכנסי לצדון עצמה, ואראה את תושבית הבריאים ואת כל העושר שהטבע חננם בו: את הפרדסים, הגנים, המעינות, התעלות — גדלה קנאתי שבעתים.

העיר נקיה והומה מאדם. רוב ימיהם חיים הצדוניים ברחובות העיר: פה שותים קהוה, שוחקים בדומינו, „בעצמות", פה המה עוסקים גם במסחר.

ומרגישים בצדון כי במאה העשרים אנו חיים: על מעקת בית הקהוה מנגן הגרמופון, והמון רב שומע מקשיב ומביע את התפעלותו...

מפליא אותך שברחובות האלה אינך פוגש כמעט בנשים, הגברים רק הם נהנים מן החיים, רק להם נתנו התענוגים, והאשה — כל כבודה בבית פנימה.

בלילה הרגשתי את עצמי בצדון כמו משלכה לאיזה אי רחוק — רחוק וזר לי, רק הטבע היפה הקריב אותי מעט אליה. עד שעה מאחרת בלילה לא יכלתי להפרד ממעקת מלוני, שממנו יכלתי להתענג על מראה הים. והירח הבהיר שפך בלילה ההוא את חנו המזרחי, הארץ-ישראלי על פני העיר, שהיתה עטופה רזי ליל, וסודות-תאוה... רוח צח, חרישי נשב מכל אפסים, שקט ושלוה סביב, רק שירת אהבה של משוררת עגבנית בבית הקהוה הקרוב, הפריעה את הדממה וצרדה את האוזן.

בבקר השכם עזבתי עם חברתי, אכרה ממתולה, את צדון היפה ללכת לבירות.

הושיבו אותנו עם תורקיה צעירת כבת שש עשרה (והיא נשואה זה שלש שנים!), על הספסל האחרון של „הדילשזנס" במקום שמורגשות ביחוד דפיקות האופנים; וכבדה הנסיעה ע"י זה לאשה חולה כמו חברתי, שנסעה לבירות להתרפאות.

על הספסלים הקודמים ישבו הגברים, אלה עמודי העולם; לפנינו — שני נערים צעירים. וכמה שבקשנו להחליף אתנו את המקומות — לא הסכימו. אפילו ה„בקשיש" שהבטחנו לא הועיל. „אסור הדבר" לפי מנהגי המקום.

מנהגים יפים!...

כשיצאנו את העיר ראינו משמאל את מצודת צדון העתיקה, והבנויה בתוך המים. בעיר נדמה לך שהיא נמצאת במרכז, ופה אתה רואה שהיא בתוך המים, וקיר יוצא ממנה אל הים בחצי עגול.

הכביש שאנחנו נוסעים עליו עובר אל חוף הים. המים כה קרובים אליך, עד שהנך רואה איך מכים גליהם את הכפים, ואיך מפזזים הגלים על פני הקרקע הירוק.

הנה עוברים הננו את דמור, עיר של חרשת המשי, עם יערי תות והמון בתי חרשת. דמור בנויה על ההר, מתרוממת על פני פרדסית היפים, ומביטה בחן אל הים, המשתרע לרגלה. והים כה שקט במקום הזה! ראי כחול מוצק לפניך. אינך רואה אף גל אחד מתנועע על פני כל השטח שבו משתקפים העננים הקלילים בכל זהרם הנחמד.

הנה באנו לשויפן, עיר בנויה על מול-הלבנון, עם יערי זיתים עבותים אשר לא ראיתי כמהם ליופי. העיר בנויה על הר גבה ושלג הלבנון סוכך עליה למעלה. ומהעיר למטה בנוים טרשים על רגל ההר, והטרשים מכוסים ביערים וגנים נחמדים.

ונמשכות הנטיעות עד תוך העמק המשתרע על חוף הים ובעמק, בין עצי ערי הזיתים, נפוצים בתים נהדרים בחצי עגול יפה.

ובמקום הזה מתעוררת המחשבה ע"ד ערך הזית, ועתידו הגדול בארץ; מכיר אתה בכחם של הזרים. והקנאה מתעררת בהככוד, הראוי להם בעד כשרונם להשתמש בכל בתולות ארצנו העשירה. זה יותר מחצי יובל שהננו מתעסקים פה בנטיעות ועוד טרם אחזנו בענף חבריא הזה! נוטעים אנחנו ועוקרים, עוקרים ונוטעים. לעצי-תות אין כבר זכר אצלנו, עתידות הגפן עוד מכוסים ערפל, והזית חי רק במחשבה.

למעננו „אין חשבון", והם — מצליחים בכל. גם הזית גם התות עולה ופורח, ומעשיר אותם...

אחרי יערי שויפן מתחילים להכיר מרחוק את בירות. הנה עוברים אנו את הרי מסילת הברזל. הקטר צופר מרחוק. עוד מעט והנה רכבת משא אצל עגלתנו. ועוד רגעים אחדים וגם אותומוביל עובר על פנינו. בכל עבר — חיים תנועה התפתחות, תרבות...

והנה עברנו גם את שדרת העצים הארוכה הנמשכת כשעה תמימה לפני בירות, ונבא ער יער הבטנים שבראש בירות...

* * *

בערב שבת עם חשכה באתי מצדון לבירות. יפה היא בירת סוריה, הומה ורועשת. אבל הכל זר לי סביב, הנני מרגישה ריקנות נוראה בלב. אותה הריקנות, שהרגשתי בערי חוץ לארץ, כשבאתי שמה מא"י.

ואתפלא על רגשותי אלה: בירות שכה קרובה לארצנו, שכה קרובה ללבנו בירות היושבת לרגלי הלבנון זרה לרוחי לגמרי.

כי לא לנו הנה בירות, ולא תהי לנו לעולמים.

הרגש הזה התחזק בקרבי ביחוד כשטילתי בסמטאית היהודים. נפגשתי שם עם צעירים וצעירות, בני אבות יהודים פשוטים, שלא ידעו לענות לי על שאלותי בעברית; צרפתית ואך צרפתית ידעו.

גם הילדים, שנתחנכו במושבותינו שהשפה העברית היתה שגורה בפיהם. מתחילים לשכח את השפה. וכאשר הנך שואל תלמידת בית הספר של אליאנס, מה היא לומדת? היא עונה בגאוה: „צרפתית" — „ועברית?" — שואלת אנכי. „כן, המורה הספרדי למדני כתב רש"י, אבל מצאתי שגיאה בכתיבתו על הלוח והוא גרשני ממחלקתו, ויותר אינני לומדת עברית!" עונה לי הנערה, שבלמדה בבית הספר שבמושבות ביהודה, הצטינה בידיעותיה בעבריח... שואל אתה ילדים אחרים מה הם לומדים בבתי הספר שלהם, והם עונים: גרמנית, צרפתית, אנגלית, איטלקית. מדעים אינם מזכירים לך. ועבריה... עברית — אינם מלמדים אותם

רבות הן עתה משפחות משכילות עבריות בבירות. והנך מתפלא, שהן מסתפקות ב„גן ילדים" עברי לבד, ואינם משתדלים ביסוד בית ספר.

וזה לא קשה ביותר — לו רק חפצו. הלא יכלו, למשל, כחיפה, ארבע המשפחות לקחת מורה עברי טוב וליסד בית ספר בזעיר אנפין, ומדוע אינם יכולים בבירות לדאוג שבנינו ובנותינו לא ילכו מאתנו?

אבל גם פה מצאתי בתי-מכרים, שהשפה העברית שולטת בבתיהם ומתענינים בכל הנעשה אצלנו. ביניהם הרגשתי שאני נמצאת בין אנשים אחים.

במוצאי שבת היה נשף בבית העם. נשף לאומי ציוני.

שני צעירים, סטודנטים, מיהודי פרס, נאמו ברוח עברי לאומי בשפת הצרפתית, (עברית לא הספיקו עוד ללמוד), אבל הרוח העברי בצבץ בכל דבריהם, המלאים שאיפת התחיה. אחד מחברי „הפועל הצעיר" שבבירות, העתיק את הנאומים לעברית, והקהל מחא כף.

עוד צעיר בית העם הבירותי. עוד לא רבים הם הבאים שמה לקרא את העתונים העברים. אבל אם יוסיפו לשכלל, עתידה השפעתו להתחזק.

ביום הראשון בבקר השכם עזבתי את בירות ללכת במסילת הברזל לזחלה, אשר על הלבנון.

שלש מנהרות, נחצבות בהר עברנו, עד בואנו לתחנה הראשונה חדית. תחנה זו שטובעת כלה בירק רך וריח תמרים מזכיר לך שהנך בלבנון.

ושאון הקטר, נושם בכבדות, מטפס ועולה. הננו עוברים את התחנה בעבדה. הכפר בנוי על הרים גבוהים ואל כל פינה שתשקיף — גנים. מורד ההר בנוי טרשים יפים עם יערי זיתים.

ברגל ההר רועים עדרי צאן לרב, וממלאים הם את כל החורשות וכל הסביבה המלאה קסם.

בהתרנת ארעא נוספו הרבה נוסעים מיושבי המקום, שדברו במבטא שהיה חדש לי לגמרי, זאת ההברה ההררית, הג'בלית.

מארעא רואים היטב את הים המשתרע לרגלי ההר. מימין עוברים יערי בנים. עודך עומד אל החלון ומתענג אתה על יופי הים. ופתאום חשך: נכנסת אל תוך מנהרה, וכשיצאת משם. והנה אליע היפה נגדך, אליע עם בניני הנהדרים וצביונה המיוחד.

באליע נכנסה לתוך עגלתנו צעירה מגושמה, עם פנים לבנים מכוסים אבקה ורדית וערבי מגוהץ מלוה אותה. אושת שמלת המשי שלה וריח של שמנים חריפים הפנו עליה את מבטיהם הצוחקים של כל היושבים במרכבה.

התבוננתי גם אני בצעירה האופיית הזאת אבנה. פניה לא מכוערים ובריאים.

כתפיה רחבות, גבוהת הקומה וגבוהת החזה היתה. אבל כמה מגושמה אשה זו, ויחוסה להערבי, הנדחק אליה והאוכל אותה בעיניו השחורות, הלוהטות, והיא מתגנדרת ומעוררת תאותו. מעורר גועל־נפש — „י ה ו ד י ה" — לוחשת באזני עלכה בירותיה, שנוסעת לדמשק, ללכת משם לצפת ושכרון לחגיגת רבי שמעון בל ג בעומר. — „יהודיה מבירות בת ר׳ שמש׳ הספרדי משה.

משוררת היא בבתי הקהוה. מבירות עד דמשק יודעים אותה. היא סוחרת בקולה ובגופה.

אלי! בכל מקום אתה פוגש אותן „היהודיות". ובכל פעם פגישה זו מעוררת בקרבך שאלות וספקות ורגשות מרים...

בסאדנל, התחנה שלפני זחלה, מתחילים להכיר שנית בעקבות תרבות עשירה. פה אתה פוגש במטעים ממינים שונים: גפן, תות, תפוח אפרסיק, וביחוד עצי אורן, שבו משתמשים בלבנון לרב חלקי הבנין.

עמק מול הלבנון, שהננו עוברים בו עתה, מלא יופי שמימי.

יפה המקום הזה. יפה הלבנון כולו. אך לבי העברי אינו הולך שבי אחריו. אמנם מתענגת אני על היופי הזה כמו שהייתי מתענגת על כל תמונה יפה ומחזה נהדר, אבל לבי נשאר שקט. אינני הולם כמו בגליל:

כל אלה המקומות הנחמדים לא לנו הם ולא יהיו עוד לנו...

הננו בעיר־הפלאות ז ח ל ה; היא בנויה כלה על המים. משלשת עבריה מקיפים אותה הרי הלבנון, עם מעינות נפלאים ומפלי מים מקסימים. באמצע העיר עובר אברדני השוטף עם יערי אורן על שפתו. מאברדני מסתעף הסקר לאלפי נחלים השוטפים צדי הרחבות.

בכל ססטא, בכל פנה, שוטפים המים ורועשים. אין בית, אין אכסדרה, אין מדרגה שאין המים סביבם. על כל פסיעה אתה רואה גשר, על כל שעל תוכל לשאוב מים כחפצך. הלבנון כוכך על פני העיר, ובכל מקום הנך פוגש או במעין או במפל של מים. עובר אתה ברחוב, והמית המים מחרישה את אזניך. חפץ אתה להתחבא ממנה ורץ אל החצר, אשר שם מעינך, אבל גם שם היא מוצאה אותך; גם לשם יגיע רעש הנחל והמזרקות.

הנך נכנס לחדרך וסוגר את הדלת אחריך, ורעש גלי הנחל חודר בעד הקירות, ויש שנדמה לך, שאתה יושב באניה בלב ים, והגלים דופקים בכתליה.

והמחזות הנהדר הזה מרגיז אותך. נזכר הנך בחוסר המים שיש ביהודה עירך שכל טפה עולה שמה בעמל ובכסף...

נרגז הנך כשעובר אתה ברחוב ופוגש בנשים יפות ובריאות. רואה אתה את הגברים החזקים עם עיניהם הלוהטות, ששואלות בתמהון: מה ליהודיה הזאת פה? או כששומע אתה את הקול הילדים הקורא אחריך: יודיקה, אז הנך מתמלא חמה ושואל: „מה אני פה, ומי לי פה בעיר, המלאה בתי תפלה, מנזרים וישועים?

כמה אני זרה באותו הלבנון, שכל כך הרבה הושר לו בספרותנו העתיקה, שתופס מקום כה גדול בזכרונות קדומים שלנו.

מזחלה נסענו כחצי שעה להכפר קרק, ששם ראיתי קבר עתיק מצוין במינו, כשלושים מתר אורך הקבר, והוא סגור ומסוגר כבנין מיוחד, קדוש לתורקים, הבאים להתפלל על הקבר ומביאים אליו את תרומותיהם בכל חג, ובכל מקרה רע של מחלת ושל אסון.

והקבר הזה נושא עליו שם: „קבר נח!"

ועשירה העיר זחלה, או יותר נכון „מלקה-זחלה", כי שתי העירות מחוברות. מלקה הנהו כפר על יד עמק מול הלבנון. וזחלה הנה האירופית משתי האחיות. ומורגשה שניות משונה בעיר זו. כפולה גם ררשית: במלקה הנה תורקית ובזחלה — צרפתית. גם שתי עירות יש לה; ושונים תשאיפות, הדעות והמנהגים של שתי העירות-האחיות האלו.

זחלה, כמו כל ערי הלבנון התעשרה מההגרה האמריקנית. כל אשר כח בכחניו הולך לאמריקה. ומי שרק אסף הון שב הביתה ומעשיר בכספו את עירו ואת ארצו.

והזחלים שבו ובנו היכלים נהדרים וכל תענוגי בני אדם בראו להם והפכו את המקום לגן עדן, אשר מושך עתה אליו בכל קיץ אלפי עשירים מכל המזרח, וממדינת מצרים. ומתעשרת העיר גם ע"י זה יותר ויותר ואין גבול לעתירה הגדול.

ויפה ביחוד הסביבה של העיר הזאת: בקעת-קסם, עם שטיח יערים רכים מלאי-סוד שאלפי מעינות רועשים וסואנים יום יום. ועשיר המקום בצבעי הפרחים..

אבל על כל צעד ושעל מרגיש הנך דקירת עמוקה: לא לנו גן־עדן זה!...

* * *

כשירדתי מהלבנון לבירות, תקפוני געגועים למושבתי היפה ביהודה, געגועים אל ביתי אל גנתי, אל אפרותי, יונותי, ואשב אל האניה לשוב לחיפו.

לפני מתנוצצת העיר ברבבות הנרות שלה. ובקצה האופק האפל — גוש שחור מפיר אימה, היא הלבנון עטוי אפלת הליל.

אבל הנה שט לו הירח בזהירות ומושך את עיניך מהלבנון ומהעיר. ואור הירח כל כך בהיר, עד שלא נכר אף ככב אחד על פני הרקיע.

ומאיר הירח הכספי את הים האפל ורצועה בהירה נמשכת מהחוף עד האניה, ומזהיר האור שבתוך הרצועה, ומתפוצץ האור לאלפי ניצוצים מפוזים ומכרכרים בשובבות פראית על פני המים.

רוח צח ונעים מלטף את פניך, וריח הים מישן אותך...

... רק האיר הבקר, והאניה השליכה כבר את עגנה אצל חיפה בלשון הים.

לפנינו הרי הכרמל, מסובבים את העיר הקטנה השוכבת לאורך החוף. מצד ימין של העיר — המושבה הגרמנית, הטובעת בירק.

רְשָׁפִים.

א.

בַּסְּתָיו.

... וְיוֹרֵד הַגֶּשֶׁם נְטָפִים,
וְנוֹבְלִים וְרוֹקְבִים הַפְּרָחִים;
דִּמְעוֹתַי הַקָּרוֹת תִּזַּלְנָה,
חֲלוֹמוֹתַי הַיָּפִים נִשְׁכָּחִים.
לְבָתִּי לֹא תַרְגִּישׁ גַּעְגֻּעִים,
לֹא תִקְוֹת, לֹא יֵאוּשׁ הִיא מְלֵאָה,
גַּם אַהֲבָה גַּם שִׂנְאָה לָהּ זָרוֹת —
מְמֻלָּה רַק בּוּזָה וְנִבְאָה.
עִזְבִינִי, יַלְדָּתִי הַיְּקָרָה,
נָא עוּפִי אֶל אֶרֶץ־הַפְּלָאוֹת!
אֲנִי פֹה חֲלוֹם־חֹרֶף אֶחְלֹמָה,
אֲגֻוָּעָה עִם סוּפוֹת נוֹרָאוֹת...

שִׁיר־עַם.

ב.

— „יַלְדַּת חֵן, יַלְדַּת־חֵן,
עִמְדִי פֹה, עִמְדִי כֵּן!
בְּמִלְחֶמֶת גִּבְעַת רוּם
נָפַל דּוֹדֵךְ לִבְלִי קוּם.
יַלְדַּת חֵן, יַלְדַּת חֵן,
עִמְדִי פֹה, עִמְדִי כֵּן!
לִי הַגִּידִי, אִמְרִי לִי,
מָתַי יֶהְגֶּה לִבֵּךְ בִּי?"

—„עֵת הַקְּוֻצָּה, שָׁבַרְתִּי
מִפְּאֵר רֹאשִׁי וְנָתַתִּי
לְדוֹד לִבִּי, שֶׁנִּדְהֶמֶת
רְאִיתִיו הוֹלֵךְ לְמִלְחֶמֶת
רוּם־הַגִּבְעָה, — בְּיַד בְּחִירִי,

הַשּׁוֹכֵב דּוֹמֵם וַעֲרִירִי,
כָּלָה תַּלְבִּין, אָז אֶהֱגֶה בָּךְ,
אוֹ אָז אֶת יָדַי אוֹשִׁיט לָךְ . . .״

נְעִילָה.

ג.

. . . וּשְׁטוּפֵי נְגֹהוֹת וָאוֹרָה
מֵאָז אוֹר הַבֹּקֶר עָמַדְנוּ
רְצוּצִים, וְחֻרְבַּן־הָעוֹלָם
וְחֻרְבַּן־עַצְמֵנוּ סָפַדְנוּ . . .
אֶת שִׂיחַ־לִבֵּנוּ הַדָּוֶי,
שָׁמַיִם מִתְעַדְּנִים בָּלָעוּ,
וְאַנְחוֹת־נַפְשֵׁנוּ עִם גַּלֵּי־
יַם־תְּכֵלֶת בַּמָּרוֹם נָסָעוּ . . .
נַעֲיֵפִים עַד מָוֶת כִּי נָרִים
אֵלֶיךָ לְמַעֲנֶה עֵינֵינוּ —
יֶעֱרַב הָעוֹלָם וְחֶשְׁכַת־
תְּהוֹם עוֹלָה וּמְכַסָּה בַּעֲדֵנוּ . . .

ב״נ סילקינֶר.

תוים.

מלאכות החברה „כל ישראל חברים״. — אחרי חג הסוכות הבא שולחת ה„אליאנס איזראעליט״ את ציריה לארצות הקדם לתכלית מיוחדת, לראות אם הכצעקתה הבאה אליהם בדבר העדר היהדות והשפה העברית אמת או לא. בראש הצירים האלה ילך הרב ישראל הלוי מפריז. שליחות זו אות היא שה„אליאנס״ מהרהרת איזה הרהורי תשובה, או עכ״פ חפצה להוכח לדעת עד כמה צדקו דברי המתאוננים. על אחינו בארצות הקדם חובה לעמוד לימין השליחים האלה ולעזור להם לברר את האמת. ידוע, כמה קשה הדבר לשליחים באים מרחוק למצוא את ידיהם ואת רגליהם בפעם אחת בתוך סביבה חדשה ותנאי חיים ויחוסי מפלגות זרים להם, וגם ידוע כמה קשה הדבר לתכון את הרוח. יש שאי אפשר להראות ברור מה הם אותות הנגעים, במה תאות ההתבוללות ניכרת, יש שאיננה מתגשמת במעשים של ממש, אך היא מורגשת לכל מי שיש לו לב מרגיש דברים כאלה לפעמים אינם דברים שבמנין ושבמשקל, ואין] העין שולטת בהם, אלא ההרגשה, וצריך לבחון ולתהות על הדברים במשך זמן ארוך עד שהם מתגלים ללב המרגיש, ואז הוא מכירם כאלו הכיר דבר שעמד על מנינו, ואולי ההכרה היא חזקה עוד יותר. ואיך יכולים צירים שבאו מרחוק לבוא לידי הכרה זו שאיננה נקנית ע״י סטטיסטיק ? אם, למשל, תהיה השאלה ממשית, מספרית, נתפסת ביד כמו: כמה שעות מקודשות ללמוד הלשון הצרפתית וכמה ללמוד העברית, אז נקל לראות את החסרון וגם נקל לתקן, או אם למשל יאמר, שהמורה, העומד בראש ביה״ס איננו יודע את השפה הלאומית, ומהראוי שראש המורים ידע את שפת עמו, הנה זהו דבר של ממש, שהצירים יכולים להסכים עליו או לא. אבל עפ״י רוב אין להתבוללות צורה ממשית כזאת, ועכ״ז היא קימת יותר ממה שהוא בולט בצורה ממשית — דברים כאלה מתחמקים ונשמטים מתחת צפיתם ובדיקתם של צירים.

צריך לשים לב, כי בדיקת הרוח הלאומי, והשאלה, אם הוא נמצא, או לא, היא קשה הרבה יותר מן הבקורת הנוגעת אל הדת. הענינים הדתיים — רובם, ועי״פ מושגי רוב העם — ג״כ לובשים צורה ידועה, והיא גם הקריטריום, נמצאה הצורה הידועה הזאת — יש דת, לא נמצאה — אין דת. לעומת זה הענין הלאומי הוא יותר סמוי מן העין. הסמן הראשי שלו, לפי שעה הוא הלשון העברית, אבל גם סמן זה איננו מובהק ולא ודאי. יש בין היהודים הספרדים רבים שהלשון העברית שגורה בפיהם, והרוח הלאומי רחוק מלבם. ובכ״ז אנו, כשאנו לעצמנו, יודעים היטב איך להבחין בין תכלת וקלא-אילן, מפני שאנו מרגישים מה רוצה ה„אליאנס״ בבת״ס שלה ומה רוצים אנחנו. לפעמים קשה לנו להראות בדיוק את מקום החסרון, מפני שאין חסרון זה מצומצם בנקודה אחת כי אם בכל היצירה וההויה של המוסדות, ונקל לצייר, כמה קשה יהיה הדבר לצירי ה„אליאנס״ אשר עוד שאלה גדולה היא, אם הם בעצמם יכולים להסתכל מנקודת השקפתנו, או עומדים על נקודת בה״ס לפי שהיו... אבל איך שהוא חובה על אחינו הלאומיים בארץ ישראל לסייע להם בחקירתם, מפני „שהבא לטהר מסייעין אותו״. דיו דבר נסיעת-החקירה לבדו להעיד, שהם רוצים לעמוד על בורים של דברים, לפיכך אין לפסול את מחשבתם הרצויה לכתחלה ואין למנוע מאתם את כל הסיוע הרוחני שהם ראוים לו. אפשר שישימו לב לתקן.

כי גם אם לא נתנו הדעות הלאומיות העבריות את הבינה הנכונה בלבם להבין, כי לא זו דרך החנוך, לקח טוב אחד נתנו להם המאורעות האחרונים בתוגרמה שפתחו שער להתפתחות מדינית-אנימית שונה לגמרי מההתפתחות שהיתה עד עתה. מן הנמנע יהיה לעבוד עוד בארצות הקדם את עבודת הרחבת התרבות, הצרפתית, או תורקית־ערבית — או עברית לעברים, או תורקית-ערבית או יונית ליונים, בולגרית לבולגרים וכו׳. שלטון התרבות הצרפתית הוסר, וההשפעות מן החוץ עלולות לעורר זעם ולמצוא את המכשולים הגדולים ביותר אם יהיה מקום מקום לחשוד אותן שהן באות מצרפת לשם השפה הצרפתית. אין זאת אומרת שלא יוסיפו בתורקיה ללמוד צרפתית או גרמנית, אך לא ע״פ אותו האופן המוחלט והמכוון לשם export כמו שהיה הדבר נוהג כעת בבה״ס של האליאנס. והנה זהו דבר כופה הר כגיגית על האליאנס לשנות את הפוליטיקה! מה שלא עלתה ביד אברהם אבינו, עלתה ביד ישמעאל. ישמעאל זה הוא מכנים אורח, והוא גם לפי שעה צריך לאורחים עשירים, ועוד הוא בעצמו נזקק לפריז, ובודאי יקובלו צירי ה„אליאנס״ בנהוצם ובברק עשרם ובמיטב צלצול הברתם הפריזית בכל אותות החיבה מצד התוגרים-הצעירים השליטים שבאו אף הם זה מקרוב מפריז, אבל כל ז״ז הוא דבר עובר, דבר בן-שעתו, כמעט השיר האחרון של תקיפות הקולטורה הצרפתית. צריך יהיה לברוא מעין התבוללות תורקית, או לפנות אל הלאומיות העברית. נחפץ לקוות, שה„אליאנס״ תתגבר על היצר-הרע של התבוללות ופנתה אל המטרה אשר בשבילה נוצרה: כל ישראל חברים.

* * *

—ריב ע״ד המשורר מוריס רוזנפלד.—המשורר המצוין בלשון יהודית־מדוברת, מר מוריס רוזנפלד, בקר בימים האלה באירופה — נסע קרלסבדה, ויסר טשירנוביצה אל הקונפרנציה היהודית, או להפך. בדרך עברו סף גם לאיזו ערים, ששמה הזמינוהו לקרוא את שיריו ברבים, כי שנה או שנתים היתה זו ל„מודה מהלכת״ ל„העריב ערבים״ ולהקריא את המשוררים ולעשות להם פומבי. על כל זה אפשר עוד להסכים בשעת הדחק. מה יכולים יהודים בגלות לעשות, רבש״ע ? ואיזה אמצעים אחרים של התרגשות יש להם ? ואיזה אותות חיים כביכול אחרים יכולים הם להראות ? אבל לא די בזה, כי גם הולכים לעשות מה שקורים „אינטרביו״ וכן עשו גם לאדון מוריס רוזנפלד, ויצא להם: שהעתונאי הציוני פרסם שרוזנפלד הוא ציוני והעתונאי הסוצילדימוקרטי — שרוזנפלד הוא סוצ״דם, וכריבים שניהם כהאבנים: עלי ינית צדיק את ראשו. הלב ידוה לראות כמה גזמה, כמה הזמבוג, כמה ילדות נזרקו בעת האחרונה במפלגותינו ובעתונותנו, כמה נתקלקל הטעם ונתעותו דיני ההגיון לרגל אותה השוקיות שבעתונותנו, לרגל הלהיטות אחרי „אקטואליות״ ע״י צעקנות ותחרות והפרזה מנאדות נפותים. מוריס רוזנפלד הוא משורר, ובאמת היו שיריו מרגליות יקרות קודם שהתחיל לכתוב הרבה ולהוציא את כשרונו המצוין במטבעות קטנות של ז׳רגון אמריקני יומי בעתונים— דבר שבשבילו דרושה הכנה אחרת, ידיעות אחרות וכשרון אחר. אבל ככוד שיריו של ר״פ במקימו מונח — הגזם הגזימו על אחת אלף גם את ערך השירים האלה, וכעת תולים על יתד זו עוד קורה כבדה: אם רוזנפלד הוא ציוני או סוצד״י ? נפקא־מינה גדולה! וצריך היה ללכת אליו ולחקרו. זו היא העולה הגדולה שבעולות שעושים למשורר הזה. הנה שיריו היהודים, אשר בהם הוא בוכה על צרות היהודים, על צרות היהודים הפועלים העניים, הנודדים, בוכה לפעמים בכיות עמוקות וחודרות חדרי לב — זה הוא רוזנפלד, אל תבקשו לא פחות ולא יותר. על יסוד זה אמרו אם הוא ציוני פשוט או ציוני־פרוליטריי, או בונדואי, או כל מה שתחפצו. בנדואי איננו אף אחת מאחת מאלה, או כל אלה יחד. ובשביל זה אין צריך לעשות בו אינטרביו, וכל תוכוח הבל.

—„אשרי האנושיות שיש לה משה מירסקי; אשרי העם שיש לו משה מירסקי—במלים האלה חותם מאמר של ה„טאגבלאטט״ הלבובי מאמר ע״דהיניקא משה מירסקי. מדוע רק „אשרי האנושיות״, מדוע לא אשרי „כדור הארץ״, „אשרי השטה השמשית״ שיש לה משה מירסקי ? — להארת עיני ההדיוטות שאינם מבינים את משמעות המלים האלה צריך להוסיף, כי משה מירסקי הוא נער קטן, יפה, מיטיב־זמר, עובר כש״ץ לפני התיבה ומזמר בקולו הדק והמתוק כחזן זקן ורגיל, ואביו, ג״כ יודע נגן, נוסע עמו ומעביר אותו לפני התיבה, וכדאי והגון ילד נפלא זה לדאוג לעתידותיו לחנכו

ולחכינו בחכמת הנגון, כי בעוד מעט יעברו ימי הפלאות, והגיעו ימים אשר אז ישתנה קול הנער וכו'. אבל „האנושיות שיש לת משה מירסקי” — הוי, כמה גבר הז'רגון ההומבוגי האמריקני בעתונינו!

נ. ס.

ציוני עפרון.

החושמה התורקית וצעירינו בארץ־ישראל. גדול השעמום בגולה. נורא הנהו. ממית הוא כל נפש חיה והשואפת לחיים. שמי־הגולה האפורים מכבידים על הכל כהרי־עופרת. „הרחוב” שלנו נרדם וישן שינה חולנית. מתהפך הנהו לרגעים מצד לצד — ומפהק... ואין תרופת ומזור לשעמום האדיש הזה. הנה נסה נסו בדחני־הרחוב לגרר את עצבי הצחוק של ה־הל, ו„מכל קצוי ארץ” נהרו לצ'רנוביץ ויגררו, ויגררו — והעלו בידיתם חרס... הקהל פהק מתוך שינה ויבעט בבדחנים; ויפהק, ושוב התהפך על צדו — ויישן מחדש...

וגם על ספרותנו נסכה רוח־תרדמה. דומיה משוממת ואדישה גם ברחובה. לא זו הדומיה של אחרי הסער (מי יזכור כיום את הסער?) ולא לפניו, אלא דומית־השעמום. והיה אם תשמע בהיכלנו איזה קול, רשרוש, אושה או הדומה לזה — אל־נא תבהל! — נוהמים שוכני־ההיכל מתוך שינה. חלומות רעים של העבר או של העתיד מבעתים את הישנים...

אולם בארץ־ישראל — שמת עתה ימי הרעש.

„הרחוב” דארצ-ישראלי התעורר, התמודד, התמפח, ומשמיע את קולו.

לפני שבועות אחדים, בבוקר בהיר אחד, התעוררו בני יפו והמושבות הסמוכות — והנה הרשות מצוה עליהם לשמח בחושמה שנתנה להם.

וימהרו הצעירים לענות במקהלה: תחי החרות! הלאה השלטון המגבל! הלאה ההון! וכו', וכשבעה ימים ושבעה לילות חגגו את חג החושמה. וערביי־יפו פוערים פה: מה ל מ ו ס ק ו ב י ם ולשמחת־מצוה זו? — ‚—

ופועלים ישישים לבושי־בדים ישבו על סוסים זקנים לבנים, ודגלים לבנים אדמדמים בידיהם, ורכבו ימים ולילה בסמטאות „נוה שלום” ו„נבי צדק” ויקראו להמון הנדהם שיתעורר ויקבל את החפש. וגם אשה „רוסית”, שעזבה באותם הימים הטובים את ארץ־מולדתה ואת עברה הסוער מעבר לים־התיכון ותבוא לארץ־ישראל לעשות נפשות לתחיה, קפצה על סוס, ובראש גבורי־החיל שלנו הסתערה על הקיימקם מיפו ותכבדהו בנאום „מדיני”, ותרמז לו באופן דק מן הדק כי ארץ ישראל היא ארץ־ישראל ולא ארץ הערבים...

כך חגגו צעירינו את חג החפש ב ח ו ץ ו כ ל פ י ה ח ו ץ.

דבר לא חסר! נמוס, פקחות מדינית, הבנת הרגע, התנאים והסביבה...

ובינם לבין עצמם? —

נתנה החושמה, שונו סדרי בראשית; משטר חדש, חיים חדשים...

ומתאספים, ו„נואמים” ומתוכחים...

נואמים על הסכנה שיש בחושמה לרוח העברי — ומתוכחים משך ימים ושבועות.

העיקר — הנאומים והוכוחים.

וכשיהודים מתוכחים — נרגזים עצביהם.

וכשעצבי היהודים נרגזים — פולטים הם מתפה חרופים וגדופים.

וכשמהפה פולטים חרופים וגדופים — מתרוממות הידים.

וכשעצבי יהודים נרגזים, והפה מחרף והידים מורמות — מכים.

וכשיהודים בעלי־עצבים־נרגזים ופה־ממלמל־חרופים מכים — אינם מבחינים בין גבר לאשה.

וכשהגבר מכה את האשה, והאשה את הגבר, והגבר פרסם בעתונים איזה מכתבים מארץ־ישראל וגם מאמרים — אין סופרי „הזמן” שבארץ־ישראל יכולים לשוב למנוחתם. רוח בטנם תציק אותם לפרסם את המקרה „הנורא” עם כל פ־טי פרטיו ב„עתון היחידי”: ידע העם וילמד מדרכי טובי בניו ונמוסיהם הטובים, ויוקיר העם את קרבנות בני־שעשועיו אלה „על מזבח העם והארץ”.

ועורכי „הזמן” המחוכמים מפרסמים על שני עמודים ארוכים את כל המעשה בחרפות, בגדופים ובספירות־הלחיים...

ואפילו על הבאורים העמוקים של „הסופר” „ע"ד ה ע ו ז ו ה י ו פ י” שבמכות־הלחי הארצ־ישראליות אינם דולגים, חלילה.

וגם את „אחד־העם” מכניסים לענין היפה הזה.

ואת השמות הפרטיים של המכים והמוכים, המחרפים והמחורפים, ושמות־המשפחה שלהם מדפיסים: ידע העם!...

ועוד מתאוננים על „הזמן” שאיננו די אירופי ושאינו מענין...

ועוד נאנחים: הרגע הגדול מצא דור של ננסים...

הוי, הספקנים! —

א. ח—י.

הכמה החפשית.

מערכת נכבדה!

הואילי־נא, בשם האמת, לפרסם את דברי תבאים.

אחד מידידי הביא לי הימים האלה את הגליון האחרון של העתון הז'רגוני „פ־יונר”, ויתרגם לפני את „מאמרו” של הארון .R אדותי ואדות מאמרי ב„העולם”.

לא הייתי שם לב לדברים המתפרסמים אדותי בעתונות הז'רגונית, שאין אני זקוק לה כל עיקר, לולא סרס האדון .R רבים מדברי ולולא ערבב במתכון את מאמרי שכתבתי עוד לפני שנה על ארץ־ישראל וספרותה עם מאמרי האחרון הנוגע רק במצב המדיני החדש בתורקיה. ולזאת, עוד הרהיב מר .R לתת בפי דברים שלא הגדתי מעולם. אינני רוצה להכנס בפרטים ולבור את הבר מתוך התבן הרב. אלה שקראו את דברי יתיחסו בלי שום ספק לבקרתי המוזרה של האדון .R ב„רציונות” היאותה לו.

אולם חושב אני בכל זאת לנחוץ להעיר על הפרוש המשונה שחבר האדון .R על מאמרי האחרון „ועתה”, פרוש העלול להטיל עלי ועל חברי צל של אי־עקיביות.

האדון .R מיחס לי, למשל, דברי יאוש לרגלי המהפכה האחרונה בתורקיה. דומה לי, שכל אלה שקראו את מאמרי האחרון הרגישו ממש ההיפך. לא אני הוא שהתיאשתי, שהוכיתי ברעם, שנדהמתי. אנכי רק אחת עשיתי: הער הערתי על העובדה המעציבה שהכרזת החושמה בתורקיה עוררה בלבות ציונים רבים — ולא מהפחותים שבהם — רגשי יאוש ובלבול. והאדון .R מתרעם ואינו מפקפק ליחס ל י ו ל ח ב ר י את הרגש המגוחך הזה.

עוד זאת: האדון .R שם על פניו מסוה נביא ומוכיח, ובהתחכמות עזוקה שואל הוא אותי, מדוע זה לא ידעתי עוד בדצמברו של השנה העברה, כי מתעשירי עד העשרים לחדש יולי שנה זו תתחוה בתורקיה המהפכה הגדולה של התורקים־הצעירים? מדוע זה לא ידעתי מראש שקיאמיל פחה יהיה ראש הוזרה החדשה, ושהד"ר פסכניק מג'נבה, מילנר מפריז יפרסמו שיחות „מיוחדות” עם „תורקים־צעירים” הרוחשים אהדה לציונות? ועוד כאלה וכאלה. . . .

מ„מאמרו” של האדון .R הפעם, יוצא כי השאלה התורקית מענינת אותו ב כ ל ז א ת מאד, אף כי אין הדבר נוגע לכאירה א ל א בארץ־ישראל ובעם העברי היושב בה, האהובים רק מעט על האדון .R. ופה שואל אני אותו: מדוע זה לא סיעתהו חכמתו הרבה ובינתו הרחבה לראות מראש את המאורעות האחרונים בתורקיה? מדוע זה לא הודיענו עוד לפני חדשים אחרים, מעל עמודי עתונו הז'רגוני, את צאת שמש החושמה?

אולם, אל־לי להתרעם עליו. אדרבה: יכול אני לנחמו בזה, שלא רק אני וחברי בלבדנו, אף לא האדון .R הנביא הפקח, לא ידענו מאומה מכל המתהוה בערי תורקיה. אך ציררי הממשלות השונות וגורמי המהפכה, התורקים הצעירים עצמם, לא שערו גם המה עד הימים היותר אחרונים שתחלת התקופה החדשה תתפרץ באופן כל כך פתאמי. ו ע ת ה, שני חדשים אחרי הכרזת החושמה, אין עוד א י ש יכול להגיד ב ב ט ח ה איך ישתלשלו הדברים מיום למחרתו.

הארון .R מתגדר ומגנדר ב„זקנותו” ומבזה מאד מאד את „בחרותנו ואת ילדותנו”. אפשר, שמי שהיה עוזרו הראשי של העתון העברי „המליץ” יש לו יסוד להתגאות בזקנותו זו, מלאת הנסיונות והתרפתקאות. אנחנו, מצדנו, שמחים ומאשרים הננו ב„ילדותנו” וברעננותנו.

למותר אחשוב לשים לב לחרופים ולגדופים, שהאדון .R כנראה בקי בהם. ישמח באשר לו: אנכי לא אשיב עליהם, כי לתכסיסים מגונים כאלה אין א נ ח נ ו זקוקים.

אולי הארכתי קצת במכתבי זה, ואת הקוראים הסליחה.

ברגשי כבוד

בן־אב"י.

ידיעה ספרותית. — החוברת העשירית של „מלון העברית הישנה והחדשה” לאליעזר בן־יהודה יצאה לאור. בחוברת זו מתחילה האות ב' (למזל טוב!) ונמשכת עד ערך בוא (480 עמוד). המעבר אל האות ב' מעורר בנו תקות טובות לעתיד החבור העברי הגדול הזה.

העורך הספרותי: נחום סוקולוב. — העוזר הראשי: א. חרמוני.
Liter. Redacteur: N. Sokolow. — Hauptmitarbeiter: A. Hermoni.
המו"ל האחראי: י. ברגר, קלן.
Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.
REDAKTION „HA'OLAM“, KÖLN A. RH., KAROLINGERRING 6

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. – מופיע בכל יום ד׳.

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN KAROLINGERRING 6

שנה שניה. גליון ל״ט. קֶלן, ז׳ תשרי אתת״ם לחורבן.

II. Jahrgang. Nr. 39. Köln, 2. Oktober 1908.

לקוראינו!

למען־אפשר הופעה ומשלות מדויקים ומהירים בשביל קוראינו ברוסיה, שהמה רוב מנויי „העולם״ החלט לשנות את מקום הופעת „העולם״. בעוד זמן מה נעביר את „העולם״ **לוילנה**. מובן מעצמו כי בשנוי מקום זה יושם לב כי קוראי „העולם״ בארצות האחרות יקבלו את עתוננו בדיוק. התקון הטכני הזה לא ישנה במאומה את אופיו של העתון העברי המרכזי של ההסתדרות הציונית, ואם יעשו תקונים חצוניים או אפילו בתוכן — זה יהיה לשכלול עתוננו ולהטבתו.

הננו מעירים עוד הפעם, כי כל חותמי „העולם״ יקבלו את העתון כמו עד עתה בדיוק ובסדר; ומקוים אנו שהתקון החדש יגדיל את חוגי קוראינו.

הננו מקבלים מנויים על „העולם״ כמו עד עתה.

מקוים אנו כי „העולם״ שנתחבב כבר על קהל הקוראים העברים ימצא לו גם להבא תומכים, ופונים הננו לחברינו בבקשה להוסיף לרכוש חותמים בשביל „העולם״.

המנויים, שזמן חתימתם נגמר ב30 לחדש ספטמבר, מתבקשים להזדרז בחדוש חתימתם לבל יהיה מעצור במשלוח הגליונות.

בית־המשלח של „העולם״ קלן.

Exped. „HAOLAM", Köln a. Rh., Karolingerring 6.

עת לעשות.

אני חושב את מעשה הז׳רגוניסטים בטצרנוביץ לעלבון לאומי, לכתם שחור בדף היסטוריתנו החדשה.

ואע״פ שדרשו הדרשנים והראו פנים לכאן ולכאן, כאלו לא חפצו ולא יכלו לנתר על הנצוץ העברי שעדין לא עומם בלבם, אע״פ ש״י ל. פרץ כעס ויצא וחזר... אבל סוף סוף ההחלטות שהחליט הקונגרס בנוגע אל הלשון „היהודית״, הן מעשה, מעשה מעציב ומדאיב שהותר התירה תחת בנינגו הלאומי ורוצה להבנות מחורבנו... החלטת הקונגרס היא מכת לחי בפרהסיה לכל העברים, אשר יראו בשפתנו העברית חזות־הכל של שפה לאומית, שאינה צריכה ואינה רשאית למחול על זכות זו אף למחצה לשליש או לרביע.

האם די בכך שננוד להחלטה זו ונבטלה בלב? האם די בכך שנבכה במסתרים על חרפתנו, בעוד שמעשה זה נעשה בפומבי ועיני כל העם רואות?

האם די בכך לסבול את מכאובנו בחדרי חדרים ולא נודיע צערנו לרבים? לא! מאה ואלף פעמים לא! גדול היה החטא האחרון מהראשון. אם אנו מחשים לעת כזאת ומצאנו עון, חטאת לא תוכל כפרה.

בחיינו הלאומים באה מהפכה, שנוי ערכים. באה העת שכל אוהב עמו באמת ותמים צריך להקדים „נעשה לנשמע״. צריך להשתדל שכל מחשבותיו הטובות על עתידות האומה תצטרפנה לידי מעשה...

הגיעה העת שכל יום ויום, כל שעה ושעה, כל רגע ורגע מאיץ בנו, מכה בנו, דוחף אותנו לאמר: קום ועשה.

תא חזי: המאורע הגדול בטורקיה!

המאורע הזה אומר דרשוני. הוא דורש מאתנו מעשים, מעשים ושוב מעשים. מעשים מכל המינים, ובלבד שיהיו כלם יונקים מתחום אחד: מנשמת הלאום; מעשים מכל המינים, ובלבד שיהיו כלם מכונים לרוח אחת: למזרח, לתחית הלאום, תחית גוף ונפש.

וכלום צריך להטעים עוד הפעם עד כמה מאורע זה — בנוגע לשאלת החנוך הלאומי, אחת מהשאלות היותר חשובות בשעה זו — דורש ותובע מאתנו תחית הלשון העברית, אשר בעקבה אחוזה ואגודה החזרת נשמות להרבה הרבה מקנינינו הלאומים־הרוחנים, שהם כל ככורנו בעבר, הוה ועתיד?

עתה שאין גם אחד — במי שיש לו מח בקדקדו הכתוב מדבר — מהלאומים שיכחיש את האמת הברורה, כי קבוץ גדול של יהודים שיתנחל בארץ אבות, הוא מהתנאים היותר נחוצים בעד השגת מטרתנו לעתיד לבוא, עתה אי אפשר לנו ואסור לנו להעלים עין מאמת שביוצא בה.

השפה צריכה שתתפשט בכל שדרות אומתנו, בין דרי מעלה ודרי מטה, צריך לשקוד על תקנתה יום יום, בכדי שידעו מגדול ועד קטן את

שפתנו ויודו בה, בכדי שעל־פי השפה העברית נעשה את מעשנו בארץ אבות, בהיות לנו קבוץ יהודי מוסיף והולך, שיש לו הרשות לזכויות מיוחדות; בכדי שעל ידה נתבע את תביעותינו בנוגע לבתי־הספר ולכל השאלות כגון דא המסתעפות מתוך הכרת שפתנו העברית ללשון לאומית אשר מפיה אנו חיים.

ודוקא בשעה כזו, שעת הרת עולמים, לב ישראל חלק לפלגותיו. חבל על מאורע גדול כזה שמצא אנשים כל כך קטנים.

עלינו לעשות איזה מעשים שיש בו כדי להשיב את נפש שפתנו העברית שרוצים להכחידה.

מי ילך לנו? מי בראש המעשה החשוב הזה? ה„עבריה". באה העת שתראה את כחה. ה„עבריה" צריכה להשמיע את קולה ברבים לקרוא לאספה שישתתפו הסופרים העברים, הקוראים העברים וכל אדם מישראל שמודה בתחית שפתנו ומכיר את ערך השעה. ה„עבריה" עם תכניתה החשובה היא הכחשת כל ההחלטית „היפות" שהחליטו הז׳רגוניסטים בטשרנוביץ. אבל צריך שתכנית ה„עבריה" תבוא לידי קיום. בהאאג היתה התחלה טובה. התחלה ולא יותר, לפי שכל מעשי ה„עבריה" נעשו בחפזון, בין גברא לגברא, בשעת הקונגרס הציוני. בשעה שהרבה מלאכות נעשו בבת אחת. זו מושכה לכאן וזו מושכה לכאן ואין הלב פנוי והדעה צלולה לכין יפה יפה.

ה„עבריה" צריכה לבאר את כל תכניתה לפני העם לכתחלה, לפני אספה גדולה שכל עקרה באה אך ורק לתכלית זו: „להחיות את הדבור העברי בפי העם העברי", זו מטרת ה„עבריה" הכוללת בקרבה הרבה דברים גדולים וחשובים בעד הרמת קרן שפתנו, ספרותנו והחנוך הלאומי בכל פנות שאת סונה.

ה„עבריה" תדבר את דבריה באזני הקהל הגדול. והקהל ישמע. דברים היוצאים מן הלב נכנסים ללב.

חברי ה„עבריה", סופרים עברים, קורא העברי, וכל אדם מישראל, הפשוט שבפשוטים, שעדין לבכם ער לתקותנו הלאומית, התעוררו! התאגדו, התאספו לאספה למחות נגד מעשי הז׳רגוניסטים בטשרנוביץ... המחאה היותר טובה: קימו עליכם ועל בניכם את תכנית ה„עבריה" וממילא תהיו אתם הנוצחים.

השפה העברית החיה תנצח את הז׳רגון שהולך וניסס. זה הוא חק ברזל: יד החיים על העליונה.

לנו תהיה רק שפה אחת, השפה העבריה, שמפיה אנו חיים זה אלפים בשנה, ומפיה עוד חיה נחיה בתור עם אחד בארצנו ארץ אבות.

פאקשאן. ד״ר יעקב נאכט.

א. ש. הירשברג.

גדרה*).

יצאתי את עקרון בבקר בעגלת אחר האכרים. במשך שתי שעות הליכתנו עד גדרה הרבה האכר להרצות לפני את כל אשר עבר עליהם מאז בואם אל הארץ עד היום. גם הוא התאונן באזני על הפקידות, על בית הספר ומורהו . . . „בכל זאת" — אמר לי — „סבענו סביעה גסה לפנים במשך ימי שבתנו בארץ הזאת, ובהוסיפנו לצעוד הלאה במדה כזאת, כי אז נעשה ונצליח". על שאלתי לסמני הסביעה הגסה הזאת, השיבני:

„בשנים הראשונות פחדנו מפני הערבים מאד וכעת אנשים אתים אנחנו; בהיותי בשבוע העבר ביריד עזה *) ויפגע בי אחר הערבים ואגבדהו במכת לחי, אשר קול צלצולו נשמע למרחוק, וגם הוא לא טמן ידו בצלחת ונכה איש את אחיו מכות יורדות חדרי בטן".

סמני התפתחות כאלה היו לי חדשים לגמרי.

בעברנו על פני אחד הכפרים הערבים העירני, כי בני הכפר הזה עשירים מאד מתבואות החטה, אשר המה מספיקים מאדמתם לכל הסביבה. „גם אנחנו — אמר — יכלנו להיות עשירים כמהם, לולא הפקידות".

כל דרכנו אשר הלכנו בה לגדרה, היא ארץ מישור. אך לפני האחוזה יש ואד גדול אשר הפעם היה יבש, אבל בימות הגשמים הוא מתמלא ומפסיק את החבור עם גדרה.

אחרי עבור שתי שעות באנו לגדרה.

גדרה היא בת שלשת אלפים שלש מאות ששים ושמונה דונם אדמה, הנטועה כרמים — אלף שלש מאות ושלשה; שקדים — מאה עשרים ותשעה; זיתים — שנים עשר; למזרע תבואה — אלף ושמונים וארבעה; בור — חמש מאות; חצרים וגנה — מאה עשרים ואחד דונם. כל האדמה נחלקת בין עשרים קולוניסתים, אשר חמשה עשר מהם המה תושבי האחוזה, בני שמונים נפש (ארבעים זכר וארבעים נקבה). בהם עובדים — שבעה עשר, מלבד משמשי הצבור: חובש שהוא גם הרוקח, מורה, שוחט, חנוני, סנדלר, פועלים שונים, מספקי כרמים ובעל בית הרחים בפילודרה ועוזרו. והמה שלשים וארבע נפש (תשעה עשר זכר וחמש עשרה נקבה). כל הנפש הנמצאה בגדרה — מאה וארבע עשרה.

רכוש האחוזה: תשעה עשר בית; תשע עשרה ארוה; שלשים מחרשה; תשע עשרה עגלה; שמונה עשר סוס; ארבעים ושתים פרה; שלשים חמורים; ששים ושמונה כבש.

הכנסת כרמיה: מאלף שלש מאות ושלשה דונם יצאי מערלה תשע מאות ושלשים, אשר הכניסו 735,180 קילו על סך שלשים וששה אלף פרנק (שהיא: 403 קילו לכל דונם, שהכניסו במדה הממצעת שלשים ותשע פרנק). יתר היבול הכניס שבעת אלפים מאה ששים ושבעה פרנק. ההוצאות על עשור, וירקא, מס הבתים, שמירה ולצרכי הצבור — 7541 פרנק.

תולדות גדרה קשורה עם תולדות החברה ביל״ו, שנוסדה ברוסיא בשנית הארבעים על ידי תלמידי אוניברסיתות אחדות. מאנשי החברה הזאת הלכו קצתם לקושטא, להשתדל לפני הממשלה התורקית, כי תתן להם אדמה בארץ ישראל וקצתם ליפו, שם נתקבלו כפועלים לעבודה במקוה ישראל ויעבדו בה ירחים אחדים, ובמות מגינם קרל נטר נתקבלו לעבודה בראשון לציון ויעבדו בה בשכר פרנק אחד ליום. אחיהם בקושטא ראו כי תקותם מן הממשלה התורקית נכזבה עזבו את הארץ, ואלה שבראשון נתקבלו על ידי מיכאל ערלאנגער מורשה הברון רוטשילד לקולוניסתים בה, ויתרם בחרו לעומד בראשם את מר יחיאל מיכל פינס.

התיסדות החברה הזאת עשתה בשעתה רשם גדול על חובבי ציון ברוסיא. הרבה כתבו והרבה דברו על אדותה וגם קבעוה לדורות בדברי ימי ישראל. בימי היותי ביפו ובגדרה חקרתי ודרשתי אחרי תולדותיה בארץ ישראל. כאשר שמעתי מפי הגדריים, בני מקום החזון למעשים וכאשר נודע לי מפי אנשים נאמנים אחרים, אמנם באו כשמונה צעירים בילויים, אשר מבית האוניברסיתה יצאו אחרים לארץ ישראל, ויתחברו אליהם גם אחרים מן הצעירים הפשוטים של חובבי ציון וישלחו את אלה לעבודה ב„מקוה" וב„ראשון" והמה ישבו ביפו, ויריצו מכתבים לכל בני הגולה מן הגדולות אשר המה אומרים לעשות בארץ ישראל, גם ערכו הצעות על דבר יסוד אחוזה על חקי חברה חדשים. אחת ההצעות האלה שלחו גם לברון רוטשילד, אשר התרגז מאד בקראו אותה, גם היו ביניהם בעלי

---

*) מנסיעותי בא״י בשנת תר״ס—ס״א נדפס בספרים מיוחדים בשם „קדמות" עד 110 עמודים בירחון „המזרח", אשר יצא לאור על ידי מר זאב יעבץ ויציאתו נפסקה. ברשות העורך הנני נותן ב„העולם" את דברי יתר נסיעתי אשר מקצתם נדפסו ב„העולם" שנת א׳, ג׳—כ״א.

*) ע״ד קדמות יריד עזה עיין ב„העולם" שנה א׳, ד׳.

דמיון מהרסים, אשר אמרו לקעקע בפעם אחת את ביצת היהדות העתיקה ויצאו למשל כיפו שותים צינרות כגלוי בשבת, כדי להראות כי אין ממש במסרת הזקנים. ואחרי שראו, כי אי אפשר להם להיות מחוקקים ומנהיגים וכי צריך לעמול, לעבוד ולסבול, יצאו מן הארץ. בקשתי למצא את שארית הפלטה מן הבילויי״ם האמתיים ומצאתי מהם רק שנים: האחד, הוא דוקטור שטיין, בן עירי ביפו, אשר כבר הזכרתי את שמו, איש מצוין במדותיו, ביושר לבבו ובמוסרו, יודע עברית, מתענין בכל עניני הישוב ומצר בצרת עמו, והשני, הוא ישראל בלקינד מורה מדעים ומנהל את בית הספר בראשון (בימים האחרונים בעל „קרית ספר״ והאפוטרופוס ליתומי קישינוב).

בשנת תרמ״ד נקנתה בידי מר יחיאל מִכל פינס על שם הרב רבי עזריאל הילדסהימר מברלין חלקת אדמה מכפר קטרה, אשר עליה נוסדה „גדרה״. האדמה נחלקה לכ״ה חלקים אשר מהם נמכר עשרה חלקים וחצי לאנשים פרטים וארבעה עשר וחצי לאגודות חו״צ שונות. מאלה חלקי האגודות נמסרו תשעה חלקים לבילויי״ם. הרבה הרפתקאות שונות עברו גם על בני האחוזה הזאת. בשנת תרמ״ח קבלו רשיונות לבנין בתים ויגשו אז לבנות בתים ולחפור באר. אחרי עבור שנים אחדות נתברר לקולוניסתים, כי מן המאה עשרים וחמשה דונם, חלקת כל אחד מהם, מסוגלים למזרע תבואות רק כארבעים, כי מוכר גדרה אשר היה בעל שליש הכפר, מכר את מחציתו, שכלה ערית והמחזקת רק שמונה מאות דונם לאחר האפנדים, ואת מחציתו השניה שכלה זבורית, אפס היא מחזקת שלשת אלפים ושלש מאות דונם, מכר ליהודים, ועל כן אי אפשר היה להם לעסוק רק במזרע תבואות, ובימים ההם נבאו לגפן בארץ ישראל עתידות טובים ויטעו גם המה כרמים. בשנת תרנ״א נתמכו בידי חברת התמיכה של חובבי ציון בפעם אחת כדי צרכם. מאז עד היום עומדים בני גדרה ברשות עצמם, והמה מתפרנסים מעבודתם המעורבת של תבואת זרע ושל גפנים. לשנים מהם (לליבוביץ ולסברדלוב) יש גם צאן[1]).

במַראֶה החיצוני עושה האחוזה רשם טוב. מקום מושבה הוא על גבעה, בה רחוב אחד רחב, תשעה עשר בתי אבן יפים עומדים לשני עבריו. לרגלי הגבעה נמצאים: הבאר, הַגַּזְמָתָּר ובית הרחים, גם בית הטבילה והמרחץ.

בבתי הקולוניסתים שבקרתי לא מצאתי סמני החיים של אכרים. הדירורים יפים ומרוָחים. — בבקרי אותה אחרי כן בעצם ימי המשבר עסק אחד מהם בעזר כסף ההלואה שקבל מיק״א, בבנין אכסדרה לביתו המרוחה גם בלעדיה. גם כלי הבית המה של עירונים. כבראשון כן בפתח תקוה וכן ברחובות ובגדרה הולכים ונשנים בהן בתמונות שונות החיים העירונים המצוים בערי רוסיה. ראשון דומה לעיר דרומית רוסיה, פתח־תקוה, רחובות וגדרה לאחת מערי ליטא. בראשון בולטת ביותר השאיפה לחיי מותרות, של עשירים. ברחובות ובגדרה לחיים מרוָחים של בעלי בתים אמידים, ובפתח תקוה לחיי בעלי בתים פשוטים.

עוד לפני בואי לגדרה כבר שמעתי ממחלקותה, כי נחלק המקום הקטן הזה לשנים: לקונסרבטיבים ולליברלים, לאורתודוכסים ולחפשים, או לשמעונים על שם שמעוני, ראש הכת הראשונה ולראובנים על שם ראובני, ראש הכת השניה[2]). גם נודעתי לשני ראשיהם אלה ואשמע את תעצומותיהם, בכל זאת לא יכלתי לעמוד על ברורה של המחלקה הזאת וגם לא יכלתי להתאים את שמות הכתות השתים האלה, כי יהיו מכֻונים למעשיהן. אחרי כי באמת מצאתי חפשים וליברלים בראשונה וקונסרבטיבים וחרדים בשניה. עד כי באתי לגדרה ונתברר לי, כי אין הכתות השתים האלה לפי הפשט הפשוט של שמותיהן ברב מדינות אירופא, אחרי כי באמת אין להן דבר עם עניני הדת והדעות ורק שטה מדינית מיוחדת מבדלת ביניהן, כמו למשל בין הויגים והטורים באנגליה.

בבואי לגדרה סרתי לשמעוני, — את ראובני לא מצאתי בביתו. אצלו מצאתי את המלמד אשר הביא זה מעט מירושלים לחדר שיסד בשביל אנשי סייעתו, אשר החליטו על פי השפעתו: להתנגד לשטה עברית בעברית ולהברה הספרדית; להוציא שם רע של עברינות על אחד המורים ולבקש מלמד כשר מירושלים — וגם מצאו.

רוב בני המקום המה אנשים פשוטים. ביניהם אחדים שהיו סוחרים קטנים ברוסיה. שבעה מהם היו פועלים במקוה ישראל. מן החמשה עשר הקולוניסתים תושבי האחוזה המה רק כארבעה או חמשה משכילים השכלה בינונית וביתית. תשעה מהם קבלו את אדמתם מידי אגודות חובבי ציון והמה היו ביסוד האחוזה, ושאריתם באו אליה זה כעשר שנים. אחד מהם הוא מגולי רוסיה שבספריה, העוסק בעניני מסחר בחוץ לארץ ומושבו בגדרה. ראובני הוא מן המעולים שבהם מראשוני מיסדי האחוזה שעבד במקוה ישראל, משכיל עברי ואיש חרוץ בעבודתו; בקבלו משכרת בשביל השגחתו על אחד הכרמים גם מעמדו החמרי לא רע. האיש הזה היה עד המחלקת רוח החיה בהנהגת גדרה המתנהלת בידי ועד נבחר מקרב תושביה. שמעוני הוא מן החדשים, כי זה כשבע שנים בא שמה לסדר את עניני האחוזה של אחד ממכריו, אשר הוא הטה את לבבו לקנות נחלה בגדרה, ובהיות זה טרוד בעסקיו שלח אותו תחתיו, בתנאי כי יתחלקו יחדו בהכנסת האחוזה. הוא עסק רוב ימיו במלמדות בבתי עשירים בנגב רוסיה ובכל פעם הוא מתפאר בתלמידיו הרופאים ועורכי הדין שהעמיד. גם עומד הוא לדבריו במשא ובמתן עם חכמי עמנו בחוץ לארץ. ויש לו מכתב מפרופיסור חבלזון מפט״ב, גם הראה לי כי לכבודו של זה ושל אביו [של חבלזון] נטע שני עצי ארז לפני ביתו. הוא אמנם איש משכיל תלמודי, כותב שירים ומבאר לפעמים פסוק בכתבי הקדש על פי עמק פשוטו, אבל קנתרני, נצחני וצר עין הוא ביותר כאותו הטפוס הגרוע המצוי בין חובשי בתי המדרש בארצנו. ותעבור עליו רוח קנאה לראובני ויעורר אנשים אחדים מבני גדרה נגד זה ונגד שטת הנהגתו את האחוזה. בכל טענותיו ותעצומותיו נגד מתנגדו לא מצאתי אף אחת שכדאי בשבילה להפריע את שלום המקום הקטן הזה. מבית הספר התחיל ויגמור ביתר עניני הצבור. למשל, בני מפלגתו של שמעוני קבלו הלואה מיק״א ובאותה שעה התאמצו לסכל את השתדלות מפלגת ראובני לקבל גם כן הלואה כזאת. בבקרי אחרי כן את גדרה באלול תר״ס להתבונן אל מעשה עבוד הקוניַק בה, מצאתי את חלוקת המפלגות השתים גם בסדר ובאופן העבודה. מפלגת ראובני עבדה הקוניק קרוב אל המצרף, אשר על יד הבאר באהל גדול, אשר הקימו לפי שעה למטרה זאת, מקנים וממחצלות והשמעונים עבדו את הקוניק באורותיהם אשר בתוך האחוזה. אלה האחרונים התפארו לפני, כי ענביהם יוציאו קוניק במדה יותר מרובה משל הראובנים. כאשר שמעתי אחרי כן, נהפך הדבר, כי הראובנים הוציאו יותר.

בעבודת הקוניק של הגדריים נוכחתי לדעת, עד כמה היו מטיבים את מעמד הכורמים, אם היו מוסרים את היקב לידיהם*).

הגדריים נסו זה כבר לעבד את ענביהם לקוניק. הועד האודיסאי תמך בידיהם וברוך פפירמיסטר מראשון הורם את תורת העבודה הזאת ולא עלתה עבודתם בידם אז, אולם בהמסר האחוזות ליק״א הואיל מאירזון להשאיל להם מן היקב את הכלים הנחוצים ואסביצקי היינן של היקב הורם את מעשה העבודה ויצליח הדבר בידם. את האלכהל הייני מקבל היקב מידי הגדרים במחיר ומרויחים הגדרים באופן כזה את שכר הובלת הענבים מגדרה לראשון וגם שכר העבודה, כי כל העבודה נעשה בידי הקולוניסתים לבדם ורק פועלים תימנים פשוטים אחרים עוזרים על ידם. העבודה אינה פוסקת בגדרה במשך ימי עבוד הקוניק כל היום והלילה. הקולוניסתים מחליפים את משמרות עבודותיהם מסת. האהל של מחצלות

[1]) עד כאן נדפס ב„המזרח״.

[2]) ראובני ושמעוני המה שמות בדוים לאנשים נודעים בשמותיהם במקומם.

*) בספרי „משפט הישוב החדש בא״י״ הקדשתי שני פרקים לצרכי עבוד היין ומסחרו בראשון והעירותי על קלקולי שתיהן. לעת עתה נתקן הקלקול האחד בהמסר היקב במקצת לידי הכורמים. נקוה כי גם יתר התקונים יצאו לפועל.

עם החביות, הדרדסים, הגזמתר ומכונת המצרף עשו עלי רשם של היקב הגדול בראשון עם כל תנועת עבודתו. כל האחוזה נהפכה לעיר תעשיה קטנה. ביחוד גדל הרושם אשר עשה עלי היקב הזה בלילה, בבקרי אותו בחברת קולוניסתים אחדים אשר הלכו לעמור בו על משמרות עבודותיהם. — חשכה ושממון מסביב, בני ארם מתנועעים כצללים בתוך וסביב היקב במחצלות הזה בבתינת: יקב בגולה. פה עומד הגזמתר המניע האירופאי ועל ידו המצרף, שניהם פרי הטכניה החרשה ובכלים החרשים האלה שבו הבנים שגלו מעל שלחן אביהם לפני אלפים שנה לינק משדי אמם הצומקים, אשר עודם בכל זאת מלאים לַחַ ולשר, — ובכלים החדשים האלה אומרים המה להפוך את כל הארמה השוממה הזאת לכרמי חמד ולגן עדן.

מעשי האנשים האלה קטנים המה למראה עינים, אבל כמה גרולות ונשגבות הנה מטרותיהם! פה בתוך האהל זה של מחצלות חושבים ורוקמים בחשאי את דברי שיבת ותחית עם עתיק שכבר במתים נחשב! ואם יבואו הנה אנשים פעוטים, חניכי דגלות השפלה, ביצרי לבביהם הקטנים להפריע את העבודה — להשבית את האחדות ואת השלום — הצרכים הראשים של התחיה הזאת, בודאי עתידים המה לתת דין וחשבון לפני כס ההיסתוריה בדור יבוא על מעשיהם. הלא טובים האלה!

הקולוניסתים היו מלאים כל העת ההיא של עבור הקוניק טרדה וזריזות, פניהם שמחים שמחה של אנשים עוסקים בעסק מביא רֶוח גדול. אם כן — אמרתי בלבבי — בהמסר היקב בראשון לידי הקולוניסתים בודאי היו הכורמים המוסרים אליו את ענביהם משתתפים המה ובניהם בעבודתו כמו הגררים והיו מרויחים את כל ההוצאה הגרולה על העבודה, ומכל שכן אם היו מוסרים לידם גם את ממכר היין והיו מתרגלים בעבודה בכלל: לעבודת האדמה והנטיעה בימי הסתו והחרף, לעבודת הבצירה, עבוד היין והקוניק בימי דריכת הענבים, וביתר זמני השנה היו עוסקים בממכר היין בארצות הקרובות והרחוקות, אבל עכשו מרובה ההוצאה הנפרזה הנכנסת לכיסי אחרים, על ההכנסה שאפשר להכניס מן הענבים אפילו באופן היותר טוב.

בקרתי את בית הספר הנמצא בבית התפלה, בחנתי בו את התלמידים ואת התלמידות האחדים, אחרי כי ממספר ארבעה עשר תלמיד ושש עשרה תלמידה יצאו כמחציתם אל החדר, ומצאתי את למודיהם שגורים היטב בפיהם. בית הספר הזה איננו נופל בערכו מבית הספר שברחובות, ושניהם, מלבד של יפו, המה המובחרים שבארץ ישראל בנוגע אל הלמודים העברים, ידיעת השפה העברית ודבורה. תלמידים ותלמידות בני עשר ובני שתים עשרה ידעו היטב את דקדוק השפה, לספר ולכתוב בלי שגיאות, חמשה חומשי תורה, כל ספרי הראשונים וחלק גדול מן האחרונים מלבד כללי החשבון הראשונים, כתיבת הארץ ודברי ימי ישראל הקצר. — אחד הנערים הרצה לפני את דברי ימי ישראל בחרבן הבית השני ואשאל את משפטו על דבר המפלגות השתים של הקנאים והמתונים בעת ההיא, ויצדיק את דרכי המתונים על פי התולדה הקשה של מלחמת הקנאים שהחריבה את ביתנו והגלתנו מארצנו. ואשוב לשאל את פיו לאמר: כל זה להלכה, אבל צַיֵר נא בנפשך מעמד כזה בהוֶה, אל איזה מהמפלגות השתים האלה היית רוצה אתה להמָנות במעשה וישיבני תיכף: אל מפלגת הקנאים. תשובתו זאת הוכיחה לי עד כמה השכיל בית הספר הזה להשריש את הרגש הלאומי בחניכיו. גם ברחובות השיב לי תלמיד קטן תשובה כזאת.

בחדר השני מצאתי את המלמד מירושלים יושב בכסאו הלבנה ומלמד את תלמידיו ואת תלמידותיו חומש בזרגון. בחנתי גם אותם ומצאתים יודעים היטב את למודי בית הספר, אשר זה מעט עזבוהו.

בבקרי את גדרה בפעם השניה מצאתי את בית הספר שב לכבודו הראשון, החדר בטל, המלמד היה לשוחט לכת החסידים ביפו, אחרי שנתחלקה בה עדתה לרגלי המחלקות לשתים. המורה הנחשד בעברינות שב על מכונו, ובית הספר כבר נמצא בביתו החרש. — מחלונות בית הספר נשקפנו ורואינו מרחוק מזה — את הכפר „יבנה" (אשר במקום העיר יבנה הנודעת בדברי ימי עמנו בישיבת ריב"ז אשר נוסדה בה בימי חרבן הבית השני) ומזה — את ארובת העשן של היקב בראשון. — מקימות מוצא של שתי תרביות שונות בתכנן ובמטרתן. את קיומה של הראשונה ואת אשר הביאה לנו עד היום, בשמרה על עמנו מכליון ומטמיעה יודעים אנחנו על פי דברי הימים, אך את אשר תביא לנו השניה ומספר ימיה כמה? — אהה ד' אלהים אתה יורע!

בבית המרחץ והטבילה אשר על יד הבאר יש גם מקלחת ובימי שבתי בגדרה הלכתי בחברת הקולוניסתים בבקר ובערב לקלח מים על בשרנו.

האויר בגדרה טוב מאד. הקדחת כמעט אין בה. המחלות המתהלכות בכפרים הערבים שכניהם לא הנגעה בה לרעה. בכפר אסימיא הסמוך לגדרה כמהלך שעה אחת מתו במגפת אבעבעות בראשית שנת תרס"א כמאה ועשרים ילדים ובגדרה לא חלה אף ילד אחד את המחלה הזאת.

לעת ערב הלכתי לטיל בחברת מורי בית הספר בין משעולי הכרמים ויביאוני לתוך מערה אחת אשר מצאו מחוץ לאחוזה, מערה בנויה, כנראה עתיקה.

באחוזה יש גם בית מרקחת ורוקח, אשר הוא גם החובש, איש זקן, אשר בעיני עצמו הוא גם רופא מומחה. השוחט אשר לאחוזה הוא איש נכבד רחוק מסכסוכי המושבה הפנימים. ובכלל היו לי מורי בתי הספר והשוחטים שבאחוזות הערים היותר כשרים להעיד על מעמד האחוזות במוסר ובמדות, כהיותם על פי משמרותיהם משוחררים מנטיות פרטיות. ולפיכך בשמעי מפי ראש השמעונים דברי דופי על אחדים מראשי הראובנים, אשר אם היתה היה בהם גם מקצת אמת היה נופל כבוד אלה בעיני, ואשאל את פי השוחט, והנה הלבינו פניו כשיד למשמע הדבות ראלה, ויבטיחני: כי יודע הוא את האנשים האלה זה שנים רבות ואנשים נקים המה מכל עון ופשע, ורק דברי נרגן שפל שמעתי.

(עוד יבוא).

היהודים בקוקז.

בגליון ל"ב של העולם ש"ע ב„שיחות ופגישות" קראתי אודות הרב מעיר אוני, אשר בחבל קוטאים, נוף קוקז, שהיה גם הוא בין הצירים והאורחים שהתאספו ובאו מכל קצוי ארץ להקונגרס השמיני אל עיר האאג, אשר בהוללאנד המדינה ויספר חרשות ונצורות על ארות אחיו היושבים מעבר להרי חושך, והשומעים פערו פיהם כאל מלקוש ויהי בעיניהם כפליט מעבר לנהר סמבטיון ...

אף אמנם משמת י. צארני הנוסע, אשר כתב על אודותם פס ונסתם כל חזון מאחינו אלה, וזה היה בשכבר הימים, בשנות הששים למאה העברה. ובימים ההם מסלות הברזל טרם פלסו דרך בארץ ובעמל רב חדרו לבוא קוקזה, והנוסעים העפילו לעלות על ההרים בנתיבות סלעי מגור ובאו דרך מעבר קזבק או על ידי מעבר סוראם, וכאשר עבר הנוסע צארני את דורכסי ההרים והגיע לקוטאים — ראה את נהר ריאן שוטף עובר בשאון ורעש גדול, כי ממורד ההרים יפלג לו תעלה ויתפתל מבינות לסלעים ואנשי המקום מדברים בשפה זרה ושפת לא ידע שמע ושם מעבר הנהר לגודל תמהונו מצא את אחיו בני בריתו המדברים בשפת עבר והאנשים משונים מאוד מאחיו בני רוסיא: מכורבלים במעילים רחבים, יושבים על הארץ ותחתיהם רפודות מחצלות או מרבדים יקרים בבתי עשירים ואוכלים בין יושבים ובין מסובים על כרים „מוטאקי" בלא כפות ומולגות רק בידיהם יורידו את ה„מאמעליגע" אל פיהם ושותים יין יותר מארבע כוסות גם בימי החול והזקנים מדברים בשפת עבר משונה — כל המראה והחזיון קסמו

את צארני והפנטסיה ברוב כשפיה הוליכתהו שולל והשיאתהו לחשוב, כי את יתר הפליטה מעשרת השבטים מצא אחורי הרי חושך, יען כי הרי קוקז לוטים בענן וערפל, גם הרחיק עֲדותו וכתב מה שכתב עליהם וימים רבים ישב בתוכם והתגלגל עמהם על הארץ ויתרועע עם הזקנים שבהם ואכל צלי אש „קאטאמי״ (תרנגולת צלויה) בעסים רמונים ומהממאלינגע רדה בכפיו אל פיו, ולולא תקפתהו מחלת הקדחת אשר הצעידתהו לירכתי בור, כי אז מרושן עונג ישב ביניהם עד עולם...

זה הָיָה בראשית שנות הששים למאה העברה כאשר אמרתי ומני אז ועד היום נחלים רבים הלכו אל הים והזמן שנה פני הדברים וגם דרכי האנשים שונו מאוד ואין איש אשר התעורר לתאר בשרד אמת את דרכי האנשים ומצבם, ארחם ורבעם.

אך אם בעיני הקורא יפלא — בעיני לא יפלא, יען כי הסופר לא מצא ענין נכבד ורציני וְלו אין בשורה מוצאת להוריע בשער בת רבים מאחינו אלה ואין הדבר שוה בנזק הזמן והניר, רק יש בהם מנהגים שונים ולהג הרבה הבל הבלים, אשר אי אפשר לפורטם ואם אמרתי אספרה כמו — לא יספיק הגליון, כִּי רבים המה מאוד. התורה והחכמה לא מצאו מסילות בלבבם, אור ההשכלה לא נגה עליהם: אין בתי ספר ותלמוד תורה לילדים עניים ודרכי חנוכם פרוע לשמצה.. כמעט יגדל הנער ומלאו לו שמנה שנים וכבר הוא צועה ברב כחו נושא סל מלא סחורה מזן אל זן על שכמו ברחובות קריה.

בראשית שנות השמונים פקדתני הממשלה ונמניתי על הפקידים שומרי משמרת המלך. אז שולחתי קוקזה; גרתי משך עשרים שנה בארץ ההיא, עברתי את כל המקומות, תרתי את הערים לרגלי מלאכתי ועבודתי ובמשך עשרים שנה אשר התגוררתי בארץ ההרים קניתי דעת לדבר בשפת הגרוזים, נודעתי אל אַחי בני בריתי וכרע כאח התהלכתי אתם, באתי עד תכונתם ולמדתי את דרכיהם ואשר ידעתי אודותם אותה אספר:

כל חבל ארץ קוקז יחלק לפי העם היושב עליו לגרוזי, אימערעטי, מינגרעלי, גורי, אסעטי, סוואנעטי קבארדי, ארמיני ועוד.

בנוף טיפליס ומחוזיו אין איש מאחינו הגרוזים, לבד מאלה אשר באו לסחור את הארץ מרוים או בעלי מלאכה אשר מקרוב באו מפנים הארץ וישבו בערים ויחיו על משלח ידם.

והנה לפי סופרי דברי הימים — גרו לפנים עברים בטיפליס, אך עתה עקבותיהם לא נודעו ורק בנוף קוטאים הוא אימערעטי ומנגרעלי יגורו רבים מאחינו הביק״ם (בני ישראל קדושים). רוב מנין ורוב בנין של אחינו אלה והעדה היותר גדולה היא אשר מצאה קן לה בעיר קוטאים, ולה שני בתי תפילה גדולים ויגורו לבדם ברבע העיר המיוחד להם משנים קדמוניות. מספרם עד חמש עשרה אלף, לבד מאלה אשר יגורו בעירות קטנות ובכפרים כמו סוראם, סאצחירע, אוני, סאמטרדי ועוד. — רבם כבולם הגם רוכלים, סוחרים ותגרנים; בעלי מלאכה ביניהם אין, יש כפרים באימערעטי ובמנגרעלי אשר בהם יגורו אחינו אלה ולהם אחוזות ונחלות קטנות — המה חיים על עבודת האדמה. לפנים היו הביק״ם משועבדים לאדוניהם נשיאי הארץ כאכרי רוסיה, רק לא עבדו בהם בפרך אך היו עבדים נושאי מס לאדוניהם וכאשר נקרא דרור לכל העברים בארצנו, יצאו גם המה לחפשי ועד היום המה נוהגים כבוד לנשיאי הארץ ולא ישבו בפניהם, רק יקומו ויעמדו על רגליהם. נשיאי הארץ וגם האצילים לא יקראום בשמותם — רק „בידצא״ (נער, משרת) והעברים יענום בקול: „באטאנא״ (מה אדוני יצוה על עבדו, או הנני, אדוני). מצבם בחיים דל מאוד, עוני ומחסור מנת כוסם ורק הודות לזה כי מסתפקים במועט והמודה לא הכה שורש בחייהם — ימצא להם לחם חוקם לכלכל נפשם ונפש טפיהם.

בראשית דברי זאת גליתי את אוזן הקורא כי מנהגים רבים ושונים יש להם ולא יוספק לספרם, אך אחת מני אלף אספרה, איך נוהגים בליל התקדש חג בערב פסח: הביק״ם הצעירים לא יכינו ולא יערכו את השלחן איש איש בביתו כמונו, רק יתאספו לראש בית אב משפחתם, והתלמידים יבואו אל רבם.

זקן הבית יושב בראש על הארץ, נשען על יד השמאלית, לפניו שלחן קטן ועגול ועליו נרות דולקים, מצות ומרורים צלי דגים וצלי בשר ואצלו האורחים בני משפחתו, הבכור כבכורתו והצעיר כצעירתו. הנשים לא תשבנה יחד עם הגברים. את ה„ארבע קשיות״ ישאל אחד מהם בשפת גרוזים, ולפי רבות הְדברים ואורך הזמן יְדַמֶה השומע כי ארבעים שאלות ישאל . . . עוד לא כלה השואל את דבריו והנה מחוץ איש דופק על הדלת . . אז יקום איש אחד מהמסובים על רגליו ויקרא בקול בשפת עבר: „מי אתה?״ ולעומתו יעננו מחוץ: — עברי הנני! — „מאין אתה?״ — מיוצאי מצרים. — „מה שמך?״ — ישראל — „מה סמנך?״ — „מהול הנני. — אז יקרא העומד בבית „ברוך הבא!״ וכל הקהל יחרדו לקראתו, יעמדו על רגליהם ובקול שמחה ותרועה יפגשו את האורח מיוצאי מצרים, יחבקוהו וינשקוהו, וככלות ה„צירמוניה״ יסוב גם הוא בין הקרואים וקריאת ההגדה תחל. — עוד לא הספיקו לקרות שנים ושלוש דלתות והנה איש שני דופק על הדלת ועושה כמשפט הראשון ועוד הפעם תרועת ששון ושמחה . . ואל בית איש נכבד יבואו אנשים מיוצאי מצרים עשרים או שלושים איש. —

בדאגעסטאן פעטראווסק, דערבענד, קלבא ישנם אחינו ההרריים המזוינים בחצים ובחרבות, המה ישאו להם נשים רבות והם הם הנקראים בני מדי וכל מעשיהם בספר נכתבים שכתב הרב מדערבענד על אודותם, והקורא החפץ לדעת אודותם ימצא דברים יקרי ערך בספר הזה.

בטיפליס יש עדה גדולה מהנספחים על בית יעקב, המה הגרים אנשי רוסיה מלידה ומבטן אשר באו לחסות בצל כנפי אלהי ישראל, אשר הגלו הנה בימי מלוך ניקולי הראשון לרצות את עוונם... על אודותם אחשוך דברי לעת מצוא.

סַמַרע. מרדכי גליק.

ירדני:

רשמי טיול.

הצלצול השלישי נשמע, והרכבת נתקה ממקומה. רוח ים קרירה מנשבת מפאת ההרים, רוח בקר. השמים אפורים, והארץ עוטה ערפלי הבקר, וכים גדול דמותה. הנה מתנשאים הערפלים מתנועת הרוח, והם מתנודדים, כגלים המשתפכים מראשי ההרים. ומתחלקים ונגולים במרחב הגדול. שקט מסביב, ים הערפלים וגליו שומרים בחבם את רזי הליל ועצבונו.

לשונות אש מתחילות מתפרצות מקצה המרחב, מן המזרח. הערפלים מתגונים ומראה הקשת להם, מתרוממים בעצלות ומתנשאים אל ההרים. גוף שחור הולך ומתבלט ומתרחב ונוגע ברגלי ההרים. עמק יזרעאל. קרעי ערפלים זוחלים אט בעסק, נדמה שיזרעאל מוריק אש ועשן.

הנה הרי הכרמל. עומדים הם מבולי טל עזים בשממותם. הִנֵה גזר שקיף שחור, ועל השקיף סבך, ורביבי טל על הסבך, והם גועים לקרני השֶמש.

ויזרעאל, קרח הוא, קמשונים וחרולים פה ושם, נעיצין ומהמורות פותחים לועם העמוק, כאלו נבקעה האדמה. סוגרים עליו ההרים מסביב, והיא כאלו סוגר בקרבו חלום גדול, חלום העתיד, חלום יומו הגדול, יום יזרעאל.

ברכבת— ערבים, גרמנים, קוקזים, מצרים, יהודים. הללו יושבים ומסתכלים אל החוץ, הללו יושבים ורגליהם מקופלות תחתיהם — נים־ולא נים וגומרים את שינת הליל..

בקרן זוית יושבת אשה נוצרית עטופה שחורים פניה כפני הלטאה ובעיניה המות, שפתה התחתונה יורדת ושניה מתגלות כשני הקוף. יושבת בלי נוע. חמה קופחת על ראשה והיא לא תנוע, את קר המות לא יחמם אור השמש.

ממולה יושב זוג צעיר ואם זקנה; יהודים מצריים. יפה הוא הצעיר, ויפה היא הצעירה. והאם הזקנה שבעת עונג. יושב הזוג ומפטפט מתוך עליצות וחדות החיים. חמה קופחת.

בירכתי הרכבת יושב יהודי זקן כבן חמשים, גבה הקומה, וזקנו מגדל ונאה. ועינים חולמות. לידו יושבת אשתו הצנומה, פניה קטנים, חטמה עקמומי ועינית בעיני חתול, יושבת דומם ומביטה החוצה.

— מה זה משה?

— איני יודע, אשאל.

יזרעאל, יזרעאל העתיקה. עומדת על ראש גבעת גבוה, שרידי חרבות, קירות הרוסים, יראו כאודים אחרי הבערה.

עומד הזקן ומסתכל בעיניו החולמות, ידו תחובת בזקנו והוא מגמגם:

— יזרעאל! מגדל נתוץ, .., דשן לבבות שרופים . . .

וחולמות עיני הזקן ונוצצות . . .

הנה נראו הרי הגלבע —, עומדים בערומם וקללת נצח על ראשיהם. לא שית ולא קוץ עליהם, ולא יראת הגמל שם, שחורים הסלעים וזועפים. לא צפור ולא רמש ולא קריאת עורב ישמע. יגון יובלות ודורות שלמים טמון בחיקם, ודם גבורים בבטנם.

— קללת מלך ישראל רובצת עליהם, קרא הזקן, „אל טל ואל מטר" ..

— ברמם רוו את הגלבע, יונתן ושאול! בדמם השקום.

— על חרבם מתו . . . מות גבורים!

— כן! ואנו ניניהם ונכדיהם של שאול ויונתן דורכים על דמם הקדוש ועל חרבן מפלתם דורכים ונאנחים.

חלומות ואמונות! הרים חולמים, סלעים ובקעות חולמים, צפרי שמים ופרחי שדה חולמים, אנשים חולמים, עם חולם... והפתרונים."

והולם גם הר תבור הנראה מרחוק, נושא ראשו העגול מעל לכל ההרים, כאלו מביט סביביו. שירת דבורה וברק עוד תוססת בקרבו, והוא מחכה לדבורה ולשירתה, שירת הנצחון.

החום גובר ברכבת, הללו יושבים ומנמנמים מתוך עיפות, הללו לועסים בעצלות פת חרבה. מן הפנה נשמע קול תינוק בוכה מבקש מים ואין.

בקעה צרה משתרעת בין שתי שורות הרים, וחריץ עמק ורחב בבקעה, והוא מתפתל, ורועשים בו מים רבים השוטפים ועוברים לכל ארך הבקעה ונעלמים. הירדן. שריקות עדרים, געית פרות, חרחור גמלים עולים מן הבקעה ומתערבים את שירת הגלים, שירת הירדן. בין הסוף עומד גם הרועה שוזף השמש ושר שיר לאהובתו היושבת על חפי הירדן. מקרקרים גם הצפרדעים משוררי הבצה, ושירתם שירת מרסקה ..

רק ההרים עומדים בדממותם ובחסנם ושירת היקום כאלו מתנפצת על ראשי סלעיהם, והם בחסנם עומדים.

הננו בסמך, אלו יורדים ואלו עולים, בין האספסוף הרב, יראו השבריונים שזופי הפנים וארוכי האף בעלי העינים המרוטות, מגולי זרוע ושוק, רצים ושבים ועורקיהם מתמודדים כחוטי ברזל. נוטלים הם את המלתחות ונעלמים מאחורי הגבעה. החום גובר, הזיעה שוטפת. מנגד משתרע כראי מלטש אגם כנרת. והוא סגור ומסוגר בין ההרים הגבוהים. הס! אף גל לא יראה בו, נדמה שהוא שומר סוד גדול בעמק מימיו הצלולים. סירות דוגה קטנות וגדולות עומדת על ענגן בלי נוע. מרחוק יראו סירות במפרשים כפורשי כנפים, דומות לצפרים שחץ פלחן באמצע מעופן וכנפיהן מחוחות. בהוד ובעליצות מתחלק הירדן ויוצא מן הכנרת, וגליו ישקו, והם מזהירים לקרני השמש הלוהטת, שמש טבריה.

זקן שהיה ברכבת ירד גם הוא. הנה הוא מהלך עם זוגתו, עיניו משוטטות ומסתכלות אל נקודה מערפלת טבריה.

— וקבר רבי עקיבה כאן? שאל.

— שם, שם קברו של גבור העם מרסק האברים וגדול הנשמה.

— הנא גבור!

— הרים יזדעזעו, ארץ תרעד, ים ישפך על שפתו, ירדן יעלה על גדותיו, הגבור יזעזעם, והעם תיזעזהו המת?

— לא מת, לא חי, הארץ תזעזעהו! קרא הזקן ונהרחק.

בתכלת הרקיע משוטטים מפלשי חם בקרעי גופים ענקיים. דממה, נתפזרו האנשים, פלגו הסירות, נסעו הרכבות, ומסביב תד קול גלי הירדן ושקשוקם. פעמים שתשמע צוחת אדם בודדה במדבר ההרים, ושוב דממה, שנת ענק.

הַמְחוֹלְלוֹת בַּכְּרָמִים (בא"י).

הֵידָד, הֵידָד! בֹּאוּ הַדֹּרְכִים
שִׁפְכוּ כַּמַּיִם דַּם עֲנָבִים;
הֵידָד! יַעֲנוּ לְטוּלָם הָאֹרְחִים,
וְהִתְבּוֹלֵל קוֹלָם בְּמַשַּׁק יְקָבִים

וּבְשִׁיר בַּעֲלֵי כָנָף, הָעֹרְבִים
נַחַת שֻׁלְחָנָם בֵּין הֶעָבִים.

וִילָדוֹת עֲדִינוֹת וִילָדִים
לְבוּשֵׁי לְבָנִים, עֲדִי עֲדָיִים,
בְּנֵי צִיּוֹן הַנֶּחֱמָדִים
וְהַבָּנוֹת יְפוֹת הָעֵינַיִם:
הִשְׁכִּימוּ לַכְּרָמִים צְמָדִים
וְנֵצֵא בִמְחֹלַת מַחֲנָיִם.

וּזֲהַב הַשֶּׁמֶשׁ וְאוֹרוֹ הַנָּעִים
וּשְׁחוֹר מַחְלָפוֹת וְלִבְנַת הַפָּנִים
וּתְכֵלֶת שָׁמַיִם מֵעַל מְצָעִים
וְאֹדֶם הַתִּירוֹשׁ וִירַק הַגְּפָנִים —
יִתְבּוֹלְלוּ וְהָיוּ לִשְׁלַל צְבָעִים,
וְהִשְׂבִּיעוּ עַיִן וָנֶפֶשׁ עֲדָנִים.

הֵידָד, הֵידָד! דִּרְכוּ עֹז!
הִתְפָּרְקוּ גַפְנֵי אַדֶּרֶת!
וּמִן הַיֶּקֶב אֶל הַכּוֹס
יִסַּע יָלִיד גֶּשֶׁם וְחֶרֶס,
וּבִלְחָיֵי שֹׁתָיו יִתֵּן אוֹת
וּבְעַצְמוֹתָם — אֵשׁ בֹּעֶרֶת.

מַשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל תִּרְוֶה רָוֶה
גַּם כָּל נַחֲלָתֵנוּ הַנִּפְלָאָה;
כִּי יֵצֵא יֵינֵנוּ הַטּוֹב וְיָבֹא
אֶל כָּל־רֹאשׁ דֶּרֶךְ וּמְסִלָּה,
וְהִרְבָּה לִבְעָלָיו כַּסְפּוֹ וּזְהָבוֹ
וְהָיָה לָאָרֶץ לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה.

וּמִקַּצְוֵי אֶרֶץ אֵלָיו
כָּל חֵקֶר מִמְסָךְ גֶּפֶן
וְהָיָה לְעֹשֶׁר לְהַרְחִיב אֹהָלָיו
וּפִרְיוֹ לְמַלֵּא הַחֹפֶן;
וּבֵרְכוּ אֶת יְיָ בְּעָלָיו
עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן.

מבשין. וסלוי.

תוים.

— על מותו של הצייר הגדול שמואל הירשנברג, כותב אלינו סופרנו מר א. א. ר.:

מבין עיי־שממה וגלים נצים, במבואות אפלות ועל פני הישימון כפרחת יעלו נצת ציצים ופרחים. הנה כי כן תעלה למעלה למשכיל נשמה מעולם האצילות נשמת גאון-הכשרון גם בעיר לודז שאין בה רק חיים פרזיים בלבד, עיר של ארובות העשן וים זועף של העולם המעשה.

העיר ההומיה והפבריקאית הזאת מביאה ברכה לעולם צייר אמן גאוניי, צייר שגאוניותו מצטיינת בטפוסה, הפלסטיקה היהודית. מקדש מבטן לכהן בהיכל החרושת, הוא נכנס ובא לפני ולפנים בתחלת מעשהו בתור סוקר ומסתכל, ובורא ציורים מחיי היהודים ודרכם בקדש. מעין תפלה בצבור, פלחן ארעי וכאלה, וכבר מתבלטים והולכים בו במדה מרובת כשרונות של הסתכלות, אמנות יתרה ומשוכללת; ונשמתו של הירשנברג איננה מסתפקת בחללו של עולם הצר הזה, עולמם של חיי היהודים כמו שהם, הוא בורא את ציורו האחרון מאותו הסוג, ציור בית הקברות ליהודים, ציור המלא פשטות מצד זה, וגאון הוד מאד נעלה מצד זה, ואחר כן הוא יוצא לחללו של עלם המחשבה, עולם הדמיון והפשטת הגשמיות והוא מצייר בשנת 1900 את „היהודי הנודד הנצחי״, אשר בו הננו רואים בחזון ובכתב-אמת את הבודד האגדי הזה רץ אל עבר פניו, רץ מבלי לדעת אנה ועל מה הוא רץ, רץ ודוחף כמעט את רגלי המסתכל בתמונה . . והוא רץ ערום ויחף, ואותו הבודד קלסתר פניו, דמותו וצביונו, לא נשתנה מפני כל האדם, אך דומה הוא אליהם בכל... מסביב תלולים יער עבות של צלבים המכסה את פני כל הארץ. התמונה הזאת היתה גדולה בערכה, בה הצטלמה האביקטיביות של בוראה ויוצרה, ועליה השתאו כל יודעי חן. מני אז והלאה החל רוח חדש לפעם את הירשנברג. מסור בכל לבו ונפשו לעמו ואמונתו, בכל פנות שפנה גאון-הצייר הזה, לא היה לו בעולמו אלא עמו וקדשיו בלבד. ובכן הציב לו למטרה להחיות בכח מכחולו את העצמות היבשות, את נשמת עמו הבלה מזוקן ולהראות לכל העולם את יפיה. הרעיון הזה היה לו לפלחן, למשא נפש, ובכבודי לשתות מים מגתם, ובידעו כי אין שכינת האמנות וטוב-טעם שורה על אומניהם של ישראל בחוץ לארץ, עלה ירושלימה, ערש ילדותנו.

חידת-עולם היא, איזה הדרך יבוא הרוח, רוח אמנות וציור, גאוניות של מלאכת מחשבת ינוח על אחד מפלטת ישראל אשר מטל ילדותו, לרגלי החקים והמצוות אשר היו לראש-פנת חייו, כל פסל וכל תמונה נאסרה לבוא בקהל לנו; חידת-עולם היא, עדי כי לא לחנם אמרו חכמינו על בצלאל כי היה „בצל-אל״.

על הספרות.

I.

כמו להראות מה בין בני לבן חמי אין ספרותנו הולכת בעקבי ספרויות שאר בני העמים. אין אני יודעת אם בדיעבד בכוון נעשה הדבר או מטבענו נבדלנו מכל עם... אצל אומות העולם יוצרים יצירות, מגלים את ה„יש״, מעריכים את הבנין ואחר באים לדבר על אותן היצירות, להעריך את ערכן ולהראות על מגרעותיהן. אצלנו אינם אוהבים הדרגה כזו. לא הקוראים ולא הסופרים, ומתחילים מן הקצה השניה. מהרסים עוד טרם שהבנין הושלם, מבקרים, או יותר נכון מגדפים, עוד טרם שהיצירה השתלמה... אצל אומות העולם מכינים את עצמם איש איש במקצוע שלו, לומדים, משתלמים במדע ובדעת, צוברים ידיעות טרם שבאים לשפוט ולדון, לבקר ולפרש. אצלנו אין צורך בהכנה, בלמוד ולו גם בקריאה נרחבה. כל בור דאורייתא יכול להוציא משפט, כל מי שחפץ בא בלבו או רעיון עבר במחו בא ומגלה את . . . הדיוטיותו. אצל אומות העולם אם המבקר לא בלע בעצמו את ים החבורים — הכל אי־אפשר לדעת — לפחות ידע את תכנם וטבעם של כולם, הלך רוחו של המחבר ידוע לו, וכשבא לבקר יבאר, ישוה ויסמן את הכולל. אצלנו אפשר מלבד זה. יבוא מי שלא קרא ולא שנה, מי שאין לו כל חוש היופי וטעם הבחינה ויזכנו ב„השקפותיו״ בעלמא...

בעלי מהפכות ברוח הנגו ואפשר לנו להפוך את הסדר . . . בעלי שנוי הערכין משנים ומבטלים אותו, אבל דבר ממשי תחתיו איהו אצלנו?

בספרות מבדילים בין תקופה לתקופה, מדברים על השפעת האחת על השניה ומסמנים את גבוליה ופעולותיה, אם נבא לדבר ולהתבונן אל הספרות העברית במשך עשר השנים האחרונות נראה רק קפיצות פתאומיות ומצב זחילה אחורנית. שביב עוכר וכבוי כללי; התעוררות מתלקחת וירידה מדרגית...

אך מתעתדת להולד, להסתמן איזו תנועה חדשה, להתגלה איזה אותות חיים חדשים, בהספרות — עוד חבלי הלידה אוחזים אותה, עוד טרם ניכרו והוברו סימניה, עוד טרם הכירו כוהניה בעצמם את מהותם ותעודתם, — וכבר מקיפים את ה„חדשים״ ומריעים עליהם . . . סופרים שכבר גלו את טיבם אינם מענינים עוד, אין כדאי לטפל בהם. זה עתה נגרעו ממנו שני טובי סופרינו: י. ברשדסקי שהרהיב את לבבו לכתוב רומנים עבריים מהחיים ההוים, כמעט הראשון של מספרינו החדשים ויהודה שטיינברג, שכל ספוריו נושאים עליהם חותם מיוחד של אורינגינליות, יחידים במינם, והאם שמו אליהם לב כראוי? לא, חפצו להראות להם על יתרונותיהם ומגרעותיהם, אבל לא הראו — בחייהם.

„צעירים״ ו„זקנים״ — האפיטטים היחידים המודבקים בעת האחרונה להסופרים — מה הם מגידים? ה„צעיר״ היותר עז שלא חפץ להבדיל בין „צורך ויכולת״ נשתתק גם הוא. אולם נתן לפחות ספורים יפים אחרים המראים על אותה השניות. האחרים מוכים ב„שגעון-הגאוניות״, ו„הזקנים״ — ב„מחלת הפודגרא של המפורסמות״...

אם היו לנו סופרים שקוו, דרשו, חפצו, לחמו, שאפו, יצרו — אנה באו? איפה נעלמו? אולי הפסיקו מרצון, נשתתקו מחפץ לב?

אפשר שחפצים גם מין הבריות האלו לחיות את חייהם ולבלי העלותם על „במת הספרות העברית״, לבלי הביא את חלבם ודמם לה ולו גם בשכר . . . קברים לאחרי מותם או . . . לימי חייהם. מי יודע את האדם?

ומודה אני כי גם בלבי אני בא פחד לשוב לעיר זו המקצבת שכר מלבב בעין יפה כזו לסופריה . . . בעודם בחיים. יראה אני מפני אותה השורה העומדת ומסתנת... ומותרת אני למפרע על הזכות ליהנות ממנה.

אולם כדי לקבור את תקותיהם ודרישותיהם, שאיפותיהם וחלומותיהם היו יכולים הסופרים להשתמש במתנה שהוזכו בה, ועדיין מסופקת אני אם היתה כל שורת הקברים המיועדה להם מספיקה...

ועומדת ומתבוננת אני אל החיים ההם המכזבים את התקוות ואל הקברים — מרחוק — קברות הסופרים והספרות העומדים מוכנים להבליע אותם אל קרבם...

הכל הולך לטמיון או לשדה אחר והם מדברים על „זרמים חדשים״. איזה זרם? האם זה של היצירות הזעירות והמקריות, שעוד טרם הסתמנו סימניהם או של הדרמות החדשות בלי ראשית ובלי קץ, שתוכן וצורה אין להן? האלה יהיו לזרמים חדשים?

יראה ומתרחקת אני מפני אנשים הרואים רק צללים וחשדים בכל. נשמתם כהה. אולם גם המודים ומשתחוים לכל אליל חדש, הרואים ביום סתיו במקום העבים הכהים והמחשיכים אור השמש ומשחקים לו כילדים תמימים — גם אלה זרים לי. החיים כהים, הספרות מדולדלת, הסופרים הולכים ונגרעים ונתמעטים ומתייאשים... והבקרת כביכול הולכת ופורחת..

בקורת על מי ועל מה? על סופרים שטרם נולדו ועל יצירות שעתידות להולד. והבקורת מה היא? לא מדעית, לא אומנתית ואף לא איסטטית. בקורת „בעד״ או „כנגד״.

על יצירה הראויה לשם זה כמו „מגלת האש״ שאומות קולטוריות היו קוראים שעורים עליה, מבארים ומתוכחים, עוברים אצלנו בקלות ראש. ואלמלי רק על הצורה, על שירת השפה היו דנים. ידוע הדבר: ביאליק — משורר הוא ומה לנו עוד?

נדמה כאלו תעודת הספרות הנוכחית היא רק להראות ענינים פעוטים באור מגדל ולהוכיח להאמין בגדלם.

והבא מן החוץ יאמין כי אמנם דברים גדולים הוים ונולדים בספרותנו והם מקימים שאון וחלוקי דעות. אולם הבקי בדבר יודע כי לא חלוקי דעות, לא השקפות פרטיות ודברים המסורים אל הטעם וההגיון מגיעים את רגלגל הקטן, כי אם התנפלות וכונות צדדיות. מין בקורת הוא.

אמנם מניחים אנו כי האפשריות להכיר את המגרעות שבנו מעידה על השלמות השוכנת בקרבנו, אולם בספרותנו לא לבד שמסוגלים למצוא את המגרעות דוקא באחרים, אלא שמראים לא על המגרעות, כי אם על בעלי־המגרעות, וזהו בכל אופן לא תעודת השלמות, המיסרית לפחות.

ושוכחים המבקרים כי מי שגדול מחברו בעושר הנפש והרוח גם מגרעותיו גדולים מאלו של חברו. ואם אמנם אפשר להכיר את האדם על פי מגרעותיו הרי את היחיד אפשר להכיר רק על פי יתרונותיו. וכן הדין גם ביצירות.

ועוד הרבה שוכחים המבקרים, ומה שאינם שוכחים אין כדאי לשמוע. והספרות כביכול מלאה בקורת...

אמנם שונים אנו מכל עם. במקום „בנוס״ מסתפקים אנו ב„השלכת״ אבנים. במקים למוד — בהפכת הסדרים ובמקום בקורת־יוצרת, מחרשת — במין אחר.

אלו הוסרה מחלה זו מקרב ספרותנו היו הסופרים מתעסקים בשלהם, היו יוצרים בוראים ואחר דנים, ואולי אז היינו יכולים לדבר על השפעה, תולדה ופעולה. האמנות לכשהיא בעצמה אינה מתכונת אמנם לשם תכלית או תועלת. היא רק יוצרת — ותו לא. אולם בעלי המדע, השירה, התולדה והאמנות שלנו טרודים לעת עתה רק בבקורת חלומותיהם.

לא קבוץ וצמצום הכחות, כי אם פזור לכל רוח.—

אם כל חי.

מכתב מקונסטנטינופול.

קונסטנטינופול. (פרוגרממתו של הנסיך צבא-עדין). — הועידה אשר לפניה הרציא הנסיך צבא-עדין את פרוגרממתו הפוליטית, נתאספת זה לפני ימים מספר באחד התיאתראות הגדולים בקושטא, ועוד טרם בא הנסיך ככר היה הבית מלא עד אפס מקום.

רב מנינם של הנאספים היה של מושלמנים, ביניהם הרבה שרי צבא ומוללאהים, נוצרים עותמנים וגם איזה מבני אירופה. גם אנחנו בלוית איזה מתורגמנים ונספחים אל לשכות צירי חוץ לארץ היינו בתוך הבאים.

בטרם יגש הנסיך אל השלחן המכסה במפה ירקרקת, ואשר עליו עמדה צלוחית-של-מים, כנהוג, הופיע הנסיך באחת הלשכות בלוית השר מוכתר-פחה, בנו של תשיק-אל-איסלם ואחזת מרעיו, ואחרי כן נכנס אל תוך חדר-הקהל. כל העם הריעו לקראתו תרועה גדולה ומחי-כפים, והנסיך בהשיבו לכל העם תשואת חן נקרב אל השלחן.

הנסיך צבא-עדין הוא רך וענוג, פניו מפיקים חכמה וטוב לב, ומעיניו נשקפת הסתכלות עמוקה ובינה יתרה. שפם שחור מוסיף על פניו לוית-חן.

קולו, אעפ״י שהוא צלול וברור, איננו חזק; מדבר הוא לפני הקהל לא כאחד הדורשים לפני הצבור מעל הבמה, אך כזקן הפרופיסורים הקורא פרקו מעל הקתדרא לפני תלמידיו. הוא מדבר במנוחה ובלא אימתא דצבורא, איננו משתמש בתנועות גדולות מדי דברו, ומבלי להגביה קולו ביותר בכדי לחזק הרושם או להביא לידי התפעלות, אך בדבריו הוא נותן טעם, מחזק טענותיו ומברר יפה יפה, עדי כי השומעים בעל כרחיהם באים לידי הוכחה כי דבריו צדקו.

הנואם באר וילבן את התכנית המדינית אשר שם לו למטרה זה תשע שנים, בכל הימים אשר היה בארץ גלותו, אשר גלה שמה ברצונו ולא באונס. תכניתו — אמר — עומדת על שני דברים, על בטול המרכז ועל חירותו של כל אדם.

בטול המרכז, הוסיף הנסיך, אין זאת אומרת לתת אותונומיה פוליטית או בריאת אברים מדולדלים מגופה של הממלכה בכל מדינה ומדינה. בטול המרכז, אין משמעותו לקרע איזה נפות, לתת להם חיים פרטיים ואינם תלוים בדעתו של כסא הממשלה המקרית והראשית. שטת בטול המרכז היא להעביר מן הארץ את התרבות הרעה, השרירות והזדון אשר הביאו את ארצנו במשך שלשים שנה אל עברי פי פחת, אשר הביאו זרים בנחלתנו ונהיה בכל רעה, כי נכרים משלו בנו.

במשול על עם איש אחד או מספר אנשים, את הכל יקחו ויביאו תחת ידם; זאת היא שיטת המרכז, זאת היא השטה שאין במעשיה לא דין ולא חשבון, לא דין ולא דיין, והתקיפים האחדים עושים מה שלבם חפץ, שטת הממשלה לטובתם של אותם היחידים, תאכל כל חלקה טובה ותאבד את כל העם כלו מרצדו. שטת המרכז אבדה מן העולם את ממלכת רומא האדירה והחזקה ואת הרפובליקה הווינציאנית בשעתה. גם אנחנו חלינו כמוהן, ואילמלא באה הקונסטיטוציה להציל את ארצנו מרדת מטה מטה, כי עתה היתה גם אחריתנו להכרית.

אבל הקינסטיטוציה, כשהיא לעצמה, הוסיף הנסיך, עוד איננה מספקת. הקונסטיטוציה בלא בטול המרכז איננה אלא אונאת-עצמו בלבד. היא תוציא את הממשלה-המוחלטת מיד איזה האנשים בעלי־היכלת ותמסר אותה לידם של איזה מאות אנשים נבחרי העם, ואולם הזדון והעריצות כאז כן עתה תעמדינה. מחברי הקונסטיטוציה ראו זאת מראש, ומשעת מתן-תורתה, עוד לפני שלשים שנה, כבר זכרו המחברים להכנים לתוכה את הסעיף ק״ח, הגוזר על בטול המרכז. שם נאמר:

הנהגת כל הנפות תהיה על בסיס של בטול המרכז; פרטי הכלל הזה יתבארו על ידי משפטים ותקונים העתידים להקבע.

ובכן, הנסיך צבא-עדין מבאר את התקונים ואת ההנחות למדינות אשר רחש לבו להנהיג על פי פרוגרממתו. לכל הנפות יש הזכות לבחור להן יועצים-ראשים מקרב יושביהן, כמו שנהוג בפרנציה. היועצים האלה יבקרו את ההוצאות, ההכנסות וכל הנהגת הנפות על פיהם תצא ותבוא.

„העם״, אמר הנסיך, „משלם מסים וארגוניות, שופך את דמו בכל עת שארץ מולדתו שרויה בסכנה; ובכן יש לו הזכות והמשפט לבקר את מעללי השלטון בשלחו את נבחריו לבתי המחקקים, ואת מעשי הפקידים — בבחרו לו יועצים־ראשים מקרב עמו וכטוב בעיניו״.

כל הנאספים הביאו אותות רצון להנואם ויתנו אות כי מסכימים המה על דבריו.

גדולות ונאמנות דבר הנסיך צבא-עדין על אודות מיתהאד-פחה, על עבודתו המדינית והאדמיניסטרטיבית. הרים על נס את כל הגדולות אשר עשה אבי הקונסטיטוציה הזה לארץ מולדתו העותמנית. הוא העמיד אותו למופת לרבים, להראות מה שיוכל גם וואלי אחד לעשות לטובת ארץ ממשלת ידו אם אך מחשבתו רצויה, ואמנם בכל המקום אשר שלטן מיתהאד-פחה היה מגיע העביר מן הארץ את ממשלת הזדון והעריצות, אך במשך שלשים שנה הספיקו הבאים אחריו לקלקל את כל מה שתקן ואשר פעל ועשה בימי שלטונו.

מיתהאד-פחה היה יכול להראות פעלו באשר היה בעל יכולת, גבור-הרצון! הוא לא היה זקוק לפקודות ונתנות ממרום מחביון עוז קושטא.

ובכן, עלינו להמשיך עבודתו של מיתהאד-פחה, דבר הנסיך, נחלק את השלטון לכל גליל וגליל, נבחרה לנו מקרבנו יועצים ראשים, אז ישובו כל יושבי ממלכת עותמניה, כל חנוים ללשונתם יהיו לגוף אחד של ממלכה אדירה ואיתנה.

בנגעו אחרי כן בנקודה השנית, ברופשו וחירותו של כל ארם, דבר הנסיך „נחוץ להלחם על חירותנו ופדות נפשנו, אין הדברים האלה ניתנים במתנה, ואינם באים אלא ביסורים...״

במשך שלשים שנה של הממשלה־המוחלטת נשאנו ונסבל כל יד עמל ותלאה, קצתה נפשנו בעמלנו, אך מאין לקח שלטן העריצים את הכח והעוז לעשות לו קרנים?

„מחולשתנו אנו, מבלתי יכלתנו, מעבדותנו ושפלותנו אנו״ ענה הנסיך על שאלתו.

יחלנו למוצא שפתו, ליכלתם של המושלים בנו, השלכנו יהבנו על הרשות ופקידיה; המה המאורות הגדולים אשר לאורם נלך, המה יראונו הדרך נלך בו והמעשה אשר נעשה!״

אבל לא כך הסדר, אמר הנסיך ויראה למופת את ממשלת אנגליה, אשר לרגלי התעוררות כל אחד ואחד מיושביה הגיעה לכל הגדולה ותפארה, אשר לארבעים מיליוני תושביה העקרים, יש קולוניות שיושביהן עולים למאות מיליון נפש, ובכן, כל אחד ואחד צריך לראות את עצמו כעולם מלא, כעולם בפני עצמו, כל אחד צריך לעשות כל אשר לאל ידו לטובת הכלל כלו, מבלי לשאת את עיניו אל הגדולים, ואז אך אז עולם יבנה.

הנסיך הראה דוגמא מישובו של עולם, מארץ ארם נהרים, אשר עכשיו היא מזבורית של כל ממלכת עותמניה, ובכל זאת, הכל יודעים, כי בימים מקדם היתה הארץ הזאת כגרנו של כל העולם כלו, משביר ומפרנס לעתות רעב את כל חלקי הישוב הקדמוני, וכשביל מה נתדלדלה הארץ הזאת ותרד פלאים, אם לא רק משפלות ידי יושביה ועצלותם! השלטן לא עשה ולא כלום להשיב לארץ תהיא את מחמדיה מימי קדם, היושבים בה טמנו יד בצלחת ותורש הארץ הפוריה והעשירה, ותהי לארץ אוכלת יושביה.

הנסיך באר כי החופש המדיני שנתאשר על פי הקונסטיטוציה איננו אלא כפרוזדור בפני שאר כל מיני החרות שעתידים אזרחי עותמניה לזכות אם לא יתרפו במלאכתם. על כל אזרח במדינה לעדר יחד במערכה, לעבוד לטובת הכלל ולהנות מזכיותיו. אם אנחנו לא נעשה את המוטל עלינו, יכולים אנחנו להבטיחכם כי הגרים והזרים אשר בקרבנו יקחו על עצמם המשרה להיות לנו למורים ומאשרים.. מפני מה הסגירו אותנו ביד העריצות באין אומר השב? הלא בכדי לדכא ולהשפיל עד עפר את עמנו הטוב והיפה! כבר הגיע הדבר לידי כך, אשר כל איש אשר טמיעי העותמנים יצא כבאו אל אדמת נכר, צריך היה להתכחש לציר מרצכתו. אך

העם קם ויתעודד; תודות להגבורים של גדוד הצבא השלישי, אשר לו אנחנו אסירי תודה, אנחנו כלנו היום וגם בנינו אחרינו, ממשלת עותומנית תטיל ותכבוש מקום בעולם כאשר לה יאתה.

אחרי כן דבר הנסיך צבא־עדין לפ׳גות השבטים המתיוצצים בבטן הממלכה. הוא אומר, כי יש יום, וכל העמים לשבטיהם, היונים, הארמינים, האלבנים, הערבים והתורקים, כמושלמנים כאינם מושלמנים עתידים להיות כגוי אחד בן כ״ה מיליון נפש אדם, עותמנים, שוים ומשוים בכל המשפטים והזכיות, כלם יעבדו שכם אחד לטובת ארצם ומולדתם, ושלחו ידם במלאכה, בחרשת מעשה, במסחר ועבודת האדמה.

כל אירופה היתה כצר לנו, כל הימים אשר חיינו תחת ממשלת העריצות, ואולם, משעה שהיינו לממשלה קונסטיטוציונית כלם, כל ממשלות אירופה הנארות יתיחשו אלינו באהבה וחבה, והננו יכולים להשען כי בכל עת מצא לא תמנענה הטיב מאתנו, להיות לנו לעזר, אם נעבד שכם אחד להרים קרן ארצנו לבנות חרבותיה ולהקימה לתחיה.

נעבד כלנו יחד, איש את רעהו יעזרו לטובת ארצנו, עמנו ושבטנו העותמני!״

ארץ ישראל.

מיפו כותבים לנו כי המשבר בבית־התרושת של שטיין, שבא לרגלי חוסר־כסף לבעלי הפרדסים התחדד. את רוב הפועלים פטרו, ואחרי שחפצו להמעיט את רוב הפועלים שנשארו, הכריזו האחרונים אמור.

מחיפה מודיעים: בעוד שבועות אחדים יפתח פה סניף הבנק האנגלו־פלשתינא. כבר שכרו דירה ומכינים את הרהיטים.

נגשים פה לבנין הנמל. את הקבלנות לקח יהודי ספרדי אחד בשותפות עם ערבי.

לשכת המודיעין שבחיפה מודיעה לועד האודיסואי כי אפשר עתה לרדת לחוף חיפה בלי תזכרה ובלי תעודה.

התנועה מתרבת משבוע לשבוע.

בבאר־יעקב נגמרה סוף סוף חפירת הבאר של צבור, עומק הבאר הוא 27½ מטרים. עתה יש כבר להאכרים משלהם מים לצרכי הבית ולא יצטרכו עוד לקנות מים בסדת: יש לקוות, כי דבר זה יפעל הרבה לטובה על התפתחות המושבה.

גם **בעין גנים** נגמרה כבר חפירת הבאר. עומק הבאר הוא 19 מטר. העמידו גם את המניע להעלות המים, משאבה ושלש מסננות. גם הברכה כבר נגמרה. היא נמצאת על המקום היותר גבוה שבמושבה והבאר רחוקה ממנה כששים מטר. ואולם אף על פי שאת המשאבה העמידו כבר זה כשלשה שבועות, אי אפשר היה עוד להשתמש בה, מפני שלא היה הצניר שיאחד את המשאבת עם הברכה. בראשונה לא היה הכסף הדרוש ואחר כן לא מצאו ביפו צנור מהמין הדרוש. עכשיו כבר השיגו צנור.

במשך הקיץ גבנו ב„עין־גנים״ שלשה עשר בתים, בעשרה מהם יושבים כבר הבעלים. כשתתחיל הבאר לתת מימיה יתחילו עוד רבים לבנות את בתיהם. אחד מבני המושבה עוסק במשק של חלב. הוא קונה מהערבים חלב ומכין חמאה, גבינה וכותח, ומתפרנס מזה.

יפו. — המשטר החדש, הכללי, הטביע את חותמו גם על עולמנו המיוחד. ככל ערי ארץ־ישראל היתה גם יפו ברוכה ב„תקיפים״ שמשלו על העדה בזרוע, הנהיגו נשיאותם ברמה, איש־איש והבמה שלו, איש־איש והמוסד שלו, מבלי שהעסקנים הצבוריים הללו מצאו לנחוץ לתת אפילו פעם ביובל דין וחשבון מהעסק שלהם. ושמא נמצאו איזה אנשים, שתבעו חשבון בפה, השתמשו כלפי החצופים הללו בהאמצעים הישנים, הבדוקים והמנוסים, עד שנשתתקו... (B. M.

היום, לרגלי המשטר החדש, היום כשהקורבה הישנה למלכות אינה שוב מטבע כל כך עוברת לסוחר והמסירה למלכות פסקה או עומדת לחפסק — היום, מתחילות חומות המשטר הישן שלנו נופלות אחת אחת. לע״ע נסתלקה זכות המונופוליון מעל בית־החולים של העדה. בית־חולים זה נבנה לפני הרבה שנים מנדבתה של הברונית הירש וע״י השתדלות זריזה של איזו עסקנים, הראויים אמנם לתודה בעד השתדלותם זו, שהביאה תוצאות כ״כ טובות בשביל עירנו ובשביל המושבות הסמוכות. אבל מתוך שהעסקנים הללו לקחו אח״כ את המוסד תחת רשותם הפרטית, והחלו מכניסים נדבות ומוציאים הוצאות בחשאי, מתוך שהתחיל סוגרים ופותחים את בית־החולים רק לפי רצונם ולפי שגעונם, מבלי שמצאו לנחוץ לומר להעדה היפוית יותר משתי המלים הרגילות: אפס כסף — נתן כל זה בהכרח מקום לרנון לחשד ולתרעומות.

עכשיו נבחר ועד־מבני־העדה, שעבודתו הראשונה תהיה לשחרר את בית־החולים עד כמה שאפשר לבלתי היות תלוי רק בנדבות־חו״ל, ולהשתדל להרבות את הכנסותיו ע״י רכישת חברים בעיר ובמושבות, מה שיעשה את בית־החולים למוסד עממי באמת ויבטיח את קיומו.

אחרי שיתבסס מוסד זה בידי העדה צריך יהיה להפקיע את רשות היחיד מיתר המוסדים שביפו, למצער — להכניעם תחת הבקרת של העדה.

— בשבוע זה הספידו פה את חברנו העסקן הנלהב הד״ר לאו כהן, שמת לפני שבועים בבזל. בית־הספרים שנערכה בו ההזכרה היה מקושט בוילנים ובדגלים שחורים, והכתבת הלבנה שעל גבם: „הד״ר יצחק ליב כהן נולד... מת...״ השקיעה את הקהל הגדול בעצבות מרובה. כי חביב היה חברנו על כל המפלגות שבעירנו, ואפילו אינם־יהודים כבדוהו והוקירוהו.

אחרי קריאת מזמורי תהלים בהטעמה עצובה ע״י המורה מר פפר, התחילו ההספדים. מר מרדכי בן הלל הכהן דבר בקוים כוללים ע״ד המנוח, והאדונים דיזנגוף והד״ר חיסין מסרו בפרטות את חיי המנוח, את דבקותיו בציון, את מעשיו המרובים, את תלומותיו הפה־רים. דברו עוד בא־כח הפועלים וגם אפנדי מושלמי אחד, שבא לשתף את צער העיר יפו עם צערה של העדה העברית על מות הד״ר החביב.

הוחלט לאסוף סכום מסוים בכדי ליסד באחת המושבות איזה מוסד תרבותי על שמו של החבר המנוח.

מסחר־האתרוגים בארץ־ישראל.

מסחר־האתרוגים, שלעומד מן הצד הוא נדמה לקטן ומכופל וסיר בדי אמות של קטנות ופעוטות, הריהו באמת מרובה־גונים וטעון מפול ארוך והרבה בקיאות ורגילות. ענין־הנטיעה, רשת הסוכנויות הרבות בכל ערי־ישראל, המחסנים הגדולים בטריסט, הסדירה והחבישה של האתרוגים וכו׳ וכו׳ — כל זה נותן להאתרוג פנים של עסק רב־הענפים.

בשרטוט רפרופי זה רוצה אני רק לתת לקוראי „העולם״ מושג כל שהוא ממהלך העסק בארץ־ישראל — חלק אחד, ודוקא לא הגדול ביותר, ממסחר האתרוגים העולמי.

העסק במסחר מתחיל מיד באסרו־החג של פסח. כבר בראשית האביב מתחילים הסוחרים הראשים שביפו וירושלים „לסייר״ את הגנים. שוכרים עגלה לשלשת או לארבעת ימים ומסיירים את כל גני־האתרוגים, ממששים באילנות, מעריכים את הנצה, משערים את כמות הסחורה, ועל יסוד של אסמכתות והשערות גומרים את העסק עם הערבים, בעלי־הגנים.

נגמרו „הסיורים״ והקניות, והסוחרים יודעים כבר בקרוב את מספר אתרוגיהם של השתא, אז מתחילים לעורר ולהתיות את הסוחרים ואת הסוכנים שבחו״ל — מדפיסים כרוזים, מחרשים את ההכשרים וגם שולחים שלוחים מיוחדים לטריסט וגם לאמריקה. אבל עיקר העבודה בעונה זו (עד ר״ח אב) הוא... הרגול. הרבה מרץ והרבה זמן והרבה ממון מוציא כל סוחר בכל שנה בכדי לדעת את כמות האתרוגים שיש לחברו השתא, בכדי לדעת מכל הזמנה שקבל חברו ובכדי לדעת אפילו כמה „מובחרים״ וכמה מהודרים נמצאים באמתחתו של חברו. ועבודת הרגול זו מסורה גם היא כמעט כלה בידי הערבים, „הנאמנים״ של הסוחרים. לכל סוחר יש ערבי אחד או שנים „נאמנים״. הנאמנים הללו, שמדברים, כטבע הערבים בכלל, בשנים לשונות, ומחוננים בחוש־ריח מפותח, אורבים בגנים, אורבים בבתי־הדואר, מתחקים על כל חרשת בעסק, מתחקים על עקבות הסוחרים שבאים מחו״ל לשם העסק, ולבסוף יש להם עוד תפקיד אחד, שאינו מוסרי ביותר: לגנוב את האתרוגים „המובחרים״ מעל אילנותיו של חברו, ולפי בקיאותו, זריזותו וגמישיותו של „המרגל״ גדולה גם המשכרת שלו. כל סוחר מצדד בכל האמצעים שבידו להפטר ממרגליו של חברי־הסוחר, מפתה אותם בדברים, מפזר להם מחמאות, מחלק גם „בקשיש״, אבל באין ברירה היא עוזר לעצמו מן הצד. אשתקד השתדל סוחר אחד במקום הראוי והושיבו במאסר למשך כל ימי העונה של מכירת האתרוגים את מרגלי התקיפים של חברו, ואז שההשתדלות עלתה בחמש מאות פרנקים, היה השתדלן שבע־רצון מרעיונו המוצלח. מכאן ראיה כמה גדולה עסקנותם של הרגלים הנאמנים!...

מעוררות הרבה השתוממות גם ה„מבינות״ והרגילות של הערבים הללו גם בשעת הסדור של האתרוגים. ישנם ששה מינים של אתרוגים: מובחרים שבמובחרים, מובחרים, ראשונים, שניים, שלישים, ורביעים, וההפרש שבין מין אחד להשני הוא על הרוב רק כתם קטנטן כגדלו של פי מחט; ואת הכתם הקטן הזה ממשש הערבי גם בחשך... אצל סוחר־אתרוגים אחד נזדמן לי להיות נוכח אשתקד בשעת וכוח מענין מעין זה: עסקי שם בחבישת־אתרוגים בתיבות. על מחצלת פרושה על הקרקע כרעו בעל־הבית ואנשיו והזיעו על הסדור וחבישה, מין זה לחוד, ומין שני לחוד; ופתאום נולד ספק לגבי מעלתו של אתרוג אחד. בעל־הבית טען וחזר וטען שהאתרוג הוא „מובחר״. כהלכה והערבי ענה בניחותא, אבל בטון שיש בו ודאיות: „ואללא! הדא מוש „מובחר!״ (כאלהים! אין זה מובחר!), וההלכה נפסקת סוף־סוף כהערבי...

נתונים ראשם ורובם בתוך העסק הם גם הפקידים של בתי־הדואר השונים שבא״י, כידוע, עשירה א״י, כטורקיה בכלל, בחמשה בתי־דואר שונים: טורקי, רוסי, אוסטרי, גרמני, צרפתי, ובימים האחרונים גם איטלקי, סימן־ברכה בעסק רואה רק

בית־הדואר האוסטרי: בנין יפה, סדר מצוין, שמירת מעולה, זריזות, וביחוסיו ליהודים מלא חנופה ומתכאות... וכשמגיעת עונת־הממשלות של האתרוגים מתחילה ההתחרות בין בהי־הדואר באופן היותר נראה. נותנים בוליס בהקפה, שולחים את התיבות כהקפה, ובכלל משתדלים הפקידים לחדור לפני ולפנים של העסק. הפקידים מתחרים גם במהירות־המשלוח, ויש שהם מקבלים עליהם גם את האחריות בעד המצאת־האתרוגים למקום הראוי, לא יאוחר מיום־הכפורים או ערב־סכות. את מספר האתרוגים, שארץ־ישראל מוציאה בשנים האחרונות לחו״ל מעריכים עכשיו למאתים אלף בשנה.

ואף שמאתים אלף אלה אינם אלא חלק קטן ממספר־האתרוגים הכללי שהיהודים קונים שנה־שנה לצאת ידי חובת מצוה, בכל זאת יכולים היו גם מאתים אלף אלו לכלכל איזו מאות כשזחות עבריות אלמלא היו סוחרינו „התקיפים" מבכרים דוקא את הפסולים של הערבים, העולים להם, אמת, ביותר זול, ושהגם גם — צריך להודות — יותר יפים משום שהם מורכבים על לימונים הערבים, נסמכים על התרועות הגדולות של חבת־ציון שלנו, הולכים וניטעים שנה שנה אילני־אתרוגים חדשים וכתיזקים ומשתרשים בארץ בממוננו אנו וע״י צרכי הקדש שלנו, ואגודת „פרי עץ הדר" מבעלי האתרוגים הכשרים שבמושבות העבריות עומדת בודדה במלחמתה עם הערבים התקיפים ועם סוחרינו עובדי־המלך.

איני מתכון פה להטיף „מוסר" באזני הסוחרים שלנו; אנשים הבהולים על כל פרוטה של ריוח מבטלים למפרע כל רעיון נאצל. אבל העזרה יכולה וצריכה לבוא ממקום אחר. כל אדם מישראל, דמחזר אחרי אתרוג ארץ־ישראלי לחג־הסוכות, מחויב לדעת יחד עם זה שלא אוירא דארעא דישראל בלבד מכשיר את האתרוג, אלא הזיעה — בזיעתו של מי נטע ונלקט ונחבש אתרוג זה, בזה של יהודי או בשל נכרי. ואם יתחילו הקונים לדרוש דוקא אתרוגים מגני־המושבות, אז, מובן, יוכרחו גם הסוחרים למלאות את רצונם ולהכנע לדעת המערביה.

ולקחתם לכם — משלכם!

יפו. **י. בן־משה.**

צפת ירח אלול.

החפש. — החפש השאיר רושם יותר מדכא ממשמח בעירנו ובין בעלי הזרוע ושלטון בלי גבול בפרט. הקונסטיטוציה הזיקה כמובן גם לתקיפים מהגוים גם לאלמים מהיהודים, בזה שעמדה למכשול בדרך גזלותיהם, חמסם וגנבותיהם. ואולם רשמי הנזק בין תקיפינו עוד לא נראו, כי הקהל עודנו נבהל, ואיננו מבין עוד את השנוי לטובה שהיה, עוד רוח משועבד, ואיננו מאמין, כי אמנם יכול עתה לפצות פה ולהגיד את האמת בלי שיענש, בלי שיחרם, שינודה, בלי שיוכלו ממוניו הגזלנים והאכזרים לקפח את פרנסתו באמנים שונים: היהודי הצפתי לא הוכן למאורע נכבד כזה, וגם עתה אין כחות שיכינוהו להתבונן בשום לב לכל הנעשה סביבו ולהשתמש בהזדמנות טובה, ולכן הרי הוא בבחינת שזל גם בא״י—באשמת גדולים שאינם שמים לב לפקח גם את עיניו ואף לא לכון את השעה.

בחירות. — אין כל הכנות פה לבחירות, אף יהודי אחד לא השתתף בהן ומה שעשו הגוים — הוא עשוי. צריך לגיד באמת למצב גורא כזה בעיר המוגת מספר הגון של יהודים עותמנים. העסקנים הספותחים שבירושלים היו צריכים עכ״פ לדאג לזה ולשלח „רלגטים" מאתם לנהל פה התעמולה לטובת הכלל שבארץ וזה היה עוזר להם בפת להשגת מטרתם, שעליה סופרים רבים נושאים כבר את קולם ותורעים בשופרות — שליחת ציר יהודי מא״י...

דפוס ועתון — פקיד הפוסטא והתלגרף פה (נוצרי) בלוית פקידים אחרים מהממשלה נושאים ונותנים ככר עם זו האחרונה בדבר הוצאת עתון ערבי ועברי על ידם... הרצאה מפרטת בנדון זה נשלחה כבר לקושטא. וככר שלחו גם להביא דפוס גדול מהיותר מתוקנים העובד באמצע הקיטור. פקיד הפוסטא הנ״ל שגלה לי סוד זה הציע לפני גם לקבל עלי עריכת העתון העברי השבועי שהוא אומר להוציא... על תשובתי בשלילה בקש ממני להמציא לו עורך אחד הגון שיהיה בקי כמובן גם בשפה הערבית ושידע גם מעט צרפתית, כי לפי דעתו, רוב המאמרים המעניגים והנוגעים לסביבת שיכתבו בערבית יתורגמו לעברית וכן להפך.. לפי דבריו, הוא מקוה ששני העתונים, שכדעתו לקראם בשם „פלשתינא" יתחילו להופיע ביום פתיחת בית מורשי־העם.

העתונות הערבית — חמש העתונים הערבים הבאים לנו מבירות הגיע עד קצהו. אי אפשר להאמין למראה עין כאשר קוראים בהם. מעניגת בפרט בהן התעמולה נגד ה„אימור" של „מכה" והפחה שב„מדינה". המלחמה נגד מעשי העול והחמס של שני „מיוחסים תקיפים" אלה היתה בתקף עצום, ומעניגת מאד העובדא איך שמיוחסים ואצילים כאלה שהיו מושלים בכיפה עד עתה, ושמעולם לא הרהיב עוז אף עורך אחד לזכור את שמם — נפלו עתה גם הם חלל על מזבח הקונסטיטוציה. ולעילא כזה התנהגו הממשלה והעם אתם באופן עוד יותר גם מאשר עם פקידים אחרים שנפלו עד כה, ולא הביטו כלל ממבט דתי על גזעם ומשרתם ועל הסתופפותם באדמת הקדש!... יש אפוא תקוה לעם הטורקי, ועשת יעשת חיל!

הצבא. — הפקודה שהגיעה בשבוע זה מגבוה שלא לשלם עוד מס הגלגלת „עסכריה" עשתה רשם נורא על אחינו. כי עובדא זו אמתה להם את השמועה, כי עוד מעט וילכו גם הצעירים היהודים לעבד בצבא הטירקי. האבות והאמהות העותמנים האשכנזים מתחילים לבכות את בניהם האומללים, וסדרו להם ככר תעמולה לצומות ולתפלות ולשנוררות חדשה... ולאידך גיסא, העותמנים הספרדים ובפרט הצעירים, אלה שעתידים לאחז בחרב וחנית, מביטים על המצב הזה בשויון־נפש, וגם צוחקים על הצד המגוחך שבדבר. גם המושלמנים פה מנבאים, כי הצעירים הספרדים יהיו לאנשי־צבא הגונים, לרגלי ידיעתם את השפה במובן; לרגלי דעתם את מבעי שכניהם, מדותיהם והנהגתם וכו׳ וגם לרגלי אבירות לבם וגבורתם. ואמנם על יסוד הכלל הידוע שהערבים מכבדים את הגבור ואת האביר לב על כל דבר, מכבדים הערבים פה את היהודים הספרדים הרבה יותר מהאשכנזים, המכונים אצלם בשמות כגונים שונים, המכיעים, חולשה, רפיון ומרך לב, ולפיכך חיים גם את הראשונים ביחס הרבה יותר טוב מאשר עם האחרונים.

מאורע זה ילמדנו, עד כמה צריכים עתה הצעירים האשכנזים ללמוד את השפה הערבית — שפת הא״ץ, או את השפה הטורקית, ואולי גם שתיהן אם אפשר, ועד כמה צריכים להתחשב את „הגוי" שראו בו עד עתה דמות מלאך המות, ושהיה גם אצל הנשים בבחינת „כלב" כששמעו מפיו איזו מחמאה באיטליז, ואז גם הצעירים לא יפחדו מעבודת הצבא, וגם הצעירות העבריות תדענה איך להתנהג בדרכיהן עם שכניהן, ותלמדנה איך לדרש את זכיותיהן, כאחיותיהן הספרדיות שאין אחד מ„הכלבים" העזים הללו יכל להעיז לנגע בהן לרעה... הגיעה השעה ככר לדעת כי עם בעלי ה„חרם" וה„מכות" אסור לנו לנהג מנהגי פריצות, וגם לא לכבוד זה יחשב לנו — כי למה נתיה חרפה לשכנינו? — ובעד צניעות הדרושה זו ראויים אמנם לתהלה אחינו ואחיותינו הספרדים, שהם משתדלים לשמר על כבודם בנדון זה, וגודרים בעד פרצות כאלה המתהוות בקרב רחוב אחינו האשכנזים...

בשליק וחצי... אחרי שהשביע השופט את יתר הפקידים שבועת אמונים לממשלתם ושעוד לא יקחו שחד — נתפס הוא בלקיחת שחד של „בשליקוחצי" לרגלי סכסוך שהיה בין יהודי וגוי על קנית סאת המים. שוו בנפשכם! דבר זה התפרסם על העתון הערבי „בירות" ומקוים פה שועד אגדת „אחדות וקדמה" שבעיר אחרונה זו תעשה חקי״ד אדות זה, ומחכים לתוצאות הענין. יש לקות כי אם שנים או שלשה פקידים יענשו כראוי לרגלי דבר כזה, אז יחדל ה„בכשיש" בטורקיה. וישאר לנו להעניש רק גם פקידים אחדים מאחינו שלמדו לקחת „בכשיש" עוד יותר מהערבים, כדי שיהיו למופת גם הם לאחיהם הממונים וכו׳.

נשף בראש־פ.ה. — תקופה של חזיונות עברית בימים האחרונים בר״פ. גם בשבוע העבר ערכו צעירי מושבה זו נשף, תחת הנהלת מר וילקומיץ. בו הציגו חזיון התולי קטן שהצליח: „מרגריה בעל כרחו" (תרגום מר מרגולין). מר איצי בן־יהודה (אידלסון) שהשתתף בנשף זה השביע את הקהל „המבין" בטעם המנגינות האירופיות כראוי — עונג, וגם אלה שאין להם חוש הטעם — חוש השמע הארפי, נהנו מקולו הצלול והנעים ושירים ומנגינות אחדים כעין „לטשת לאשה" וכו׳ הפיקו רצון גם מהטפשים בסנגינות שבקהל... שמחאו לו כף בהתלהבות גדולה. והקהל בכלל הכיר טובה למר בן־יהודה על העונג שסבב להם.

גם על הנשף זה הראתה השפה הז׳רגונית כחה וגבורתה, וע״י חדודיה, מליצותיה והתוליה שנאמרו מעל הבמה, מפי מר טויסטר החביב (חביב הוא באמת, לו אך לא היה מנושאי דגל שפת הגלות היותר קנאים...) ושיש לו קשרון קומיקי גדול, נתחבבה יותר על הקהל, שקבל את פניה התצופים, תמיד במחיאות כפים רועשות, מבלי שיקפנו לבו... ואף אחד מהנמצאים לא מיחה בזה!

אעפי״כ ראוי לתהלה באמת מר טויסטר על שתדלנותו הרבה ועל השתדלותו להנעים את הנשף איך שיהיה. ראוי הוא לתהלה על שנתן חלק הפעם גם לעברית שהיתה צרתו עד עתה, והקריא בה, וראוי הוא לתהלה, שאלמלא הוא לא היה כח מעורר לכל הנשפים שבר״פ שאנו מתענגים בהם, פחות או יותר. ואנו מקוים שעוד יבא יום וגם מר טויסטר יסחף בזרם הסביבה העברית, וה„בדחן" שבטויסטר הז׳רגוני יהיה לעברי, וישמח עי״ז את העברים פי שבע, וברכנוהו בפינו ובלבבנו!..

גם בחג הסכות אומרים להציג חזיון שם. **יוסי הגלילי.**

Liter. Redacteur: N. Sokolow. — העורך הספרותי: נחום סוקולוב.

המו״ל האחראי: י. ברגר, קלן.

Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.

REDAKTION „HA'OLAM", KÖLN A. RH., KAROLINGERRING 6.

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. — מופיע בכל יום ד'.

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN
KAROLINGERRING 6

II. Jahrgang. Nr. 40. Köln, 9. Oktober 1908. | שנה שניה. גליון מ'. קלן, י"ד תשרי אתת"ם לחורבן.

אל הקוראים!

במשך השבוע של סכות לא יצא „העולם" לאור. הגליון מ"א יופיע בשבוע שאחר החג ביום ה' כ"ז תשרי.

למען אַפשר הופעה ומשלוח מדויקים ומהירים בשביל קוראינו ברוסיה, שהמה רוב מנויי „העולם", החלט לשנות את מקום הופעת „העולם". בעוד זמן מה נעביר את „העולם" **לווילנה**. מובן מעצמו כי בשנוי מקום זה יושם לב כי קוראי „העולם" בארצות האחרות יקבלו את עתוננו בדיוק. התקון הטכני הזה לא ישנה במאומה את אופיו של העתון העברי המרכזי של ההסתדרות הציונית. ואם יעשו תקונים חצוניים או אפילו בתוכן — זה יהיה לשכלול עתוננו ולהטבתו.

הננו מעירים עוד הפעם, כי כל חותמי „העולם" יקבלו את העתון כמו עד עתה בדיוק ובסדר; ומקוים אנו שהתקון החדש יגדיל את חוגי קוראינו.

הננו מקבלים מנויים על „העולם" כמו עד עתה.

מקוים אנו כי „העולם" שנתחבב כבר על קהל הקוראים העברים ימצא לו גם להבא תומכים, ופונים הננו לחבריגו בבקשה להוסיף לרכוש חותמים בשביל „העולם".

המנויים, שזמן חתימתם נגמר ב־30 לחדש ספטמבר, מתבקשים להזדרז בחדוש חתימתם לבל יהיה מעצור במשלח הגליונות.

בית־המשלח של „העולם" קלן.

Exped. „HAOLAM", Köln a. Rh., Karolingerring 6.

החוטפים.

הֵחל כבר החלו לטרוף ולחתוף את תוגרמה: הקיר"ה והנסיך המחוכם בן בניהם של הבורבונים המכונה קבורג. זהו הפירוש הראשון למקרא־מלא של הקונסטיטוציה התורקית. זאת היא הפוליטיק! לא יושר ולא רחמים, לא הליכה־לפנים ולא נסיגה־לאחור, אלא שלי ושלך. אלה בינינו שאינם צעירים ביותר עודם זוכרים את כל גלגולי המאורעות אחרי מלחמת ש' 79—78. אוסטריה טבל לא טבלה אז את ידיה במים קרים. ההוגביר הפקח אנדראשי עמד אז בראש עניני חוץ באוסטריה. הוא היה עוין את רוסיה כאונגרי, אבל היה מתון וזהיר וּמאַחֵר לבוא כצבא אוסטריה. שר החיצון הזה היה טרוד בענינים פנימיים. חופש אונגריה היה חביב עליו הרבה יותר מן החופש שאליו חתרו הסרבים והבולגרים. בגליציה היה אז רוח רעה מנשבת. אלו רצתה אוסטריה אז להשתמש בשעת דחקה של רוסיה ולשים לה מוקשים על גבול פולין, כי עתה לא יכלה רוסיה לצמצם את כחה בתוגרמה. אך אוסטריה לא מצאה אז און בנפשה לעמור במקום סכנה. היא התהפכה מצד אל צד בתחבלות דיפלומטיות שאי אפשר היה לרדת אל סופן. היו ימים אשר אז קרעה את המסוה מעל הרחמים הסלבים המזויפים ומעל תפקידה של רוסיה בתור אפוטרופסת ה„אחים הקטנים"; אחרי כן היו ימים אשר אז עשתה אוסטריה מעשים שונים בסרביה. רוסיה שפכה שם בקלות דעת את דמה, ואוסטריה עשתה פרקמטיא. הדבר לא היה ברור לגמרי, אם רוצה סרביה בשחרור הבולגרים, או בזקיקותם ושעבודם לתוגרמה. לפעמים זקפה על בולגריה את החסות הקתולית, ולפעמים הכריעה את הכף לטובת סרביה. לא נודע הדבר היטב, מה היא חפצה. ביחס אל תוגרמה נראתה כאוהבת, ולפעמים תקעה גם היא בקרן, כי חובה „לשחרר את העמים הנוצרים". אחרי המלחמה נגה אור על מזמות אוסטריה. היא רצתה לזכות מן ההפקר. לא נלחמה, לא פזרה כסף, ונכנסה לבוסניה ולהרצגובינה לפי שעה ליסד שם סדרים. אחרי הקונגרס הברליני נתכה חמת הרוסים כאש על ביסמרק. במשך דור אחד היתה השנאה כבושה, והפתגם לא זז מפי הרוסים: סרסור נאמן, ביסמרק — כן אמרו — נכנס בעובי הקורה כתור־סרסור; כתור עשה שלום, אבל מחשבתו האמתית היתה להוציא מיר גבור מלקות. כמו בהרבה מאורעות מדיניים כן גם במאורע ההוא — לא כונה דעת הקהל אל האמת. אם היתה ממלכה שנהגה שם במזרח ולזול בכל חוקי היושר ודיני שלי ושלך — זאת היתה אוסטריה כמחילת כבודה. ביסמרק היה אומר, שאין עורתא של הרצגובינה שוה לו

באבדן איש צבא פוּמֵבִּי אחד, ואמנם — ראה זה פלא! בפעם הזאת עמד איל הברזל בדבורו. גרמניה לא קבלה כלום, לא נהנתה כלום, אפילו לא בפורתא של הרצוגבינה, אפילו לא באי קטן, אפילו לא בתחנה־של פחמים. נהנתה רק אוסטריה שלא עמלה ולא טרחה כלל. רוסיה של אלכסנדר השני ושל גורטשקוב כבתה את רוב מדינות תוגרמה בחלליה, ותכתבך בחובות שעדיין לא שלמה עד היום, ומה עלתה לה בעמלה? אולי חלמה לעשות את סרביה ואת בולגריה לגוברניות רוסיות, אבל החלום הזה לא נתקיים. לעומת זה אוסטריה זכתה בשתי מדינות, למען עשות בהן סדרים. לוא היתה כונתה רצויה רק לטובת יושבי המדינות ההן. כי אז יכל יכלה לכוף את תוגרמה לשחרר אותן מתחת עול ממשלתה כמו ששחררה את בולגריה. בקונגרס הברליני נקל היה לאנוס את תוגרמה לעשות זאת, והדבר לא היה צריך לחרב. בין בוסניה והרצגובינה ובין המדינות הדרומיות של חצי אי הבלקנים שנשארו עוד ביד תוגרמה כבר ננעצו היתדות התקועות במקום נאמן: בולגריה, סרביה, מונטינגרה. גזרה אחת מלפני הקונגרס הברליני — ובוסניה והרצגובינה נשתחררו, ויכל יכלו גם הן למצוא נסיך מבני ארצן, או להרכיב לראשיהן את אחד הקנדידטים לנסיכות מן המיוחסים היורדים מעין בטנברג, קבורג, או בן־מלך זולתם. אבל היא לא רצתה בזה. היא אמרה לעשות סדרים, ותתחייב לצאת כשהסדרים יֵעָשו, שהרי כבשה את הארץ רק כבוש זמני. לפיכך צריך היה לאמר, שיושבי בוסניה והרצגובינה אינם מסוגלים לעשות סדרים בעצמם, שהם בני בלי תרבות, שחַצים פראים, וכיוצא בזה. באמת קורצו גם הם מן החומר אשר ממנו קורצו הסרבים שכבר היה להם מלך וכבר הספיקו לרצחו רצח מוחלט ולהקים להם מלך חדש, אבל אוסטריה לא רצתה להוציאם לגמרי מרשות תוגרמה. נשאר אפוא צל החסות התוגרית עד הוסר הסדרים.

ואיש לא יכחד, כי אוסטריה עשתה גדולות במדינות הנלכדות, סללה דרכים, תקנה שוקים, קבעה ערכאות, הגדילה את המסחר, וכיון שנעשו הסדרים, אלו דתכַונה אוסטריה רק לשם השכלה ותרבות סתם יכולה היתה להסתלק ולצאת. ומה גם עתה בהתחדש הממשלה בתוגרמה! אוסטריה לא רצתה לתת לבני המדינות הנכבשות חקי קונסטיטוציה, מפני שלא היה עוד הדור ראוי לכך. נודע, מה סירוש הדברים בכל פעם שהנוסח הזה נאמר בפי אחת הממשלות. לעולם אין הדור ראוי לקונסטי־טוציה, לעולם לא יתבכרו בני האדם כל צרכם כשהם שרוים בעבדות ובעריצות. אוסטריה לא יכלה לתת לבני המדינות משפטי ממשלת עם, פן יקימו להם בית מחוקקים ופן יאמרו רוב בחירי העם: רוצים אנו בממשלה מקרבנו ולא בממשלה נכריה. עתה כשנתנה תוגרמה קונסטי־טוציה לעמיה, אי אפשר היה למנוע זאת מאת בוסניה והרצגובינה, ולתת — גם כן אי אפשר היה, פן יתפתח כח־המושך לתוגרמה, בהיות עוד המסורת התוגרית והרוח המושלמני תקיפים בכמה מחלקי הארץ, על כן מההכרח היה להפוך עתה פתאום את הממשלה הארעית לממשלה קבועה, בלשון בני״א פשוטים ועפ״י דיני שלי ושלך ועפ״י פירוש הדברים של ספר הברית הברליני זהו מעשה אשר קשה הוא לבלי קראו בשם: לסטות, אבל בלשונם של הדיפלומטים יש הרבה עלי־תאנה לכסות את ערות המושג המכוער הזה. הואיל שתוגרמה התחדשה והשתחררה והיתה לממלכה קונסטיטוציונית עם שווי זכיות ובחירות כלליות צריך היה לקרוע ממנה אבר מדולדל. כל זמן שהסולטאן היה מושל יחידי, אפשר היה להניח לו את הכבוד שאין בו ממש, את כבוד המושל הסוכך על בוסניה והרצגובינה, אבל תוגרמה הקונסטיטוציונית אינה ראויה לכבוד הזה. הבינה הישרה אומרת להפך: עתה הלא יכולה תוגרמה בעצמה לעשות סדרים במדינותיה, הלא עתה אין שוב צרך לה באפוטרופסים ובנושאי־קולטורה מן החוץ, עתה הלא נעדרה התואנה של הכרח התערבות — אבל בפוליטיקה אין בינה ישרה, אלא עסקים וכח ותועלת וחשבון ושכל שקורים לו: „שכל מדיני״.

והוא הדין בבולגריה. המושל התוגרי חשוב היה כמושל עליון, וגם בימי השלטון־היחידי לא יצאה תוגרמה מגדרה ומגע לא מנעה את בולגריה מהשתרר ומהתפתח לפי רצונה וצרכיה, וגם לסדר את יחוסה לפי רוחה אל הממשלות האחרות. אפילו רוסיה, שלא היו לה כל דין ומשפט להתערב בעניני בולגריה, נסה נסתה בכמה תקופות, לפני נפילת בטנברג ואחרי נפילתו, בימי שליחותו של קולבַרס, להתערב בבולגריה, ותוגרמה שמרה תמיד את גדר הרשויות המיוחדות. ואם כן זהירה היתה בימי הממשלה המוחלטת, אפשר היה לבטוח, כי תוגרמה הקונסטיטוציונית תתיחס אל בולגריה עוד במדה יתרה על כך של כבוד ונמוס ושלום. לא רז כמוס היה שבולגריה חתרה במוקדון, ושרידיה הרשמיות או הלא־רשמיות היו באמצע כל אותן המהומות שטרדו ושבשו בגייסות ובשערוריות את מוקדון, ורק לעתים רחוקות כשהדברים כבר עברו כל גבול שלחה תוגרמה איזה אזהרות בשלום ובמנוחה לבולגריה, ופרעות וקטטות לא היו. ועתה כאשר שמה תוגרמה־הצעירה את לבה לרפא את הריסות מוקדון ולהשוות שם את זכיות כל בתי האומות והדתות, לתת סליחה גמורה גם לכל אלה שידיהם נגואלו בדם, עתה יכלה בולגריה לשאת את „העול״ של מלכות תוגרמה העליונה, בלי חשש שתהיה משועבדת לה„פארישאך״. אבל הנסיון הראה, והסוף הוכיח על התחלה, שתוגרמה החפשית והקונסטיטוציונית היא יותר שנואה לעמי אירופא מתוגרמה המשועבדת. לתוך תוגרמה המשועבדת אפשר היה למצוא אמתלא להכנס, שהרי היא מקפחת את העמים הקטנים! לדבר זה היתה אירופה צריכה! אבל עתה — תוגרמה מתנערת מעבדותה, תוגרמה נעשית ממלכה קולטורית. תוגרמה תוכל להתחרות עם שאר הממלכות, אי אפשר יהיה — אוי ואבוי! — לקרוא תגר על שערוריות במוקדון, לפיכך צריך לחטוף בעוד מועד, והתחילה החטיפה, אחרי שהתלחשו אוסטריה ובולגריה: חטפי אַת את בוסניה ואת הרצגובינה, ואני אחטוף את המלכות — וספר הברית הברליני מה תהא עליו? הגם זאת היא שאלה? ספרי ברית ותנאי התיבות אינם אלא לצור עפ״י צלוחית. הכח הוא המכריע!

פניהם של ענינים נראים כאלו בשביל זה לא תפרוץ מלחמה, ומה שעשוי עשוי, אבל טעות היא לחשוב, ששאלת תוגרמה כבר נפתרה. זו היא רק תחלת תקופה חדשה. מי שאיננו זוכר את גלגולי המסבות והשתלשלותן יכול לחשוב את קביעת הקונסטיטוציה בתוגרמה כסוף־מעשה. אבל עוד יש ממשלות, עוד יש „עסקים״, עוד יש תחרות, ואנו עומדים עתה אך על מפתן התפתחות הרשה שאי אפשר כלל וכלל לראות את אחריתה.

נ. ס.

אשמים אנחנו!

ימים רבים עבדו הסופרים העברים את עבודתם בתוך עמם — לעקור נטוע, להוציא ישן מפני חדש, להרחיק את ישראל מעל גבולו, ממסורת אבותיו, מספרתו וגם מלשונו, ולמשכו בכל מאמצי כח אל ההשכלה הכללית, אל דרכי עם הארץ, אל לשונם ואל ספרתם, אשר היו לפני הימים ההם כמצודה סוגרת ומסוגרת מפני בני ישראל.

כי דבדל הבדילו העמים את היהודים במאות השנים האחרונות מעל בתי הספר, מעינות החכמה וההשכלה, וגם המה נשמרו מפני הבתים האלה, אשר היתה בהם יד הכהונה הקתולית ורוחה: ובהבקע אור חדש על שמי אירופה, ובקום חכמים רבים לגלות עמוקות בכל תושיה ולחדש פני החכמה והמדע, באו ימי החשך על ישראל, מורה העמים בימי הבינים, ויתכנס אך בארבע אמות של הלכה וכל מבקש חכמה בהם מלא שפקו ממקור ישראל, מן הישן הנושן, ויהיו להם „תקופות וגימטריאות״ אשר במשנה ובתלמוד ואשר בהלכות קדוש החדש להרמב״ם, „יסוד עולם״, „אילם״, „מעשה טוביה״, „ספר הברית״, וכאלה, למקור כל חכמה, וישעו וישתעשעו בארבעה יסודות ופילוסופיה של אריסטו ובתכונת תלמי — אשר סמך משה את ידו עליהן — שנים רבות אחרי קפרניקוס, גלילי, בקון (השני), לוזי (Lavosier) והאשכולות הצרפתים, ויהיו בחכמה ובמדע לאחור ולא לפנים ובארחות מוסר ומישרים, מורשת הרוח העברי הקדמוני, — ראשונים לכל העמים אשר על פני האדמה.

ובהעביר צרפת — בראשונה בעט ואחרי כן בחרב — רוח חדשה על הארץ והגוים והממלכות החלו להאיר פניהם לישראל ולפתוח לפנים דלתים כמעט, וימהרו המשכילים והסופרים העברים להעיר אזן לעמם להטותו אל דרכי החיים החדשים, אשר ראו אך את אורם ואת צלליהם לא ראו, ולהניא את לבבו מאחרי תורתו, סגולתו, דרכי אבותיו, אשר לא ידעו ולא הבינו את ערכם.

ולא בשובה ונחת השמיעו דבריהם את עמם בנסותם אליו דברים להטותו אל אשר היה רוחם, לא היתה שמאל דוחה וימין מקרבת בצאתם ללמד „בינה לתועי רוח" ולהאיר נתיב לפני העם ההולכים בחשך, לא היו כנביאים הראשונים אשר בהוכיחם את העם על כל רעתו ואולתו לקחו עמהם תמיד גם דברים טובים דברים נחומים, ויכאיבו ויחבשו חליפות; כי בקרדומות באו אל העם, בלפידים בוערים אמרו להביא אור במושבותיו, בחזקת היד משכו אותו אחריהם, כאשר יסחב העוזר את הילד החדרה, סחוב וחרוש על גבו, סחוב וחלק לו מהלומות לגו וחצי לשון שנונים ללב . . . כמלאכי משחית יצאו אל המערכה איש וכלי מפצו בידו, — קסת הסופר אשר במתניו — איש וגחלי אש בחפניו וישתערו על כל קדשי ישראל ועל מקדשיו ברעם וברעש, בקנאה גדולה ובלעג מרירי. בחסידות החלו ובתלמוד כלו, על החדרים, על הישיבות, על כל בתי ישראל שפכו לענם כמים, על כל גדולי האומה ובחיריה, על הראשונים ועל האחרונים, עבר להם כל „חלוץ" להפשיט מעליהם כבודם והדרת קדשם, וידברו דבריהם כמדקרות חרב על „תכונת הרבנים" ועל „ארחות התלמוד" ויחזו „חזיונות באיבע עולמות" וישלחו חציהם אל הימין ואל השמאל וישימו כל קודש לחול ויערו ויערערו עד שאול.

אל ההשכלה הכללית התאמצו למשוך את העם, אך לא אל ההשכלה העברית, אל לשוננו ואל ספרתנו, וגם היו מלעיבים בנערים המשפיקים בהבלים כאלה. „הנערים הבורחים מלמודי התלמוד המיגעים את נפשם ורצים אל התאֻם של הספרות החדשה" („חטאת נעורים" למל״ל), ויתקעו באזניהם כל היום כשופר גדול לאמר: „הקיצה עמי", „היה אח לבני ארצך", „היה עם משכיל ובלשונם שיחה" (יל״ג). בספוריהם ובשיריהם העבירו בחזון תמונות מלאות אורה מחיי עם הארץ והנאורים הדבקים אחריהם ותמונות חשוכות, פרועות לשמצה מרחוב היהודים . . . את כל הטוב וכל היקר, את כל החן והנועם והאצילות והקדושה אשר בדרכי בני ישראל התמימים השומרים משמרת אבות, את כל המאור שבתורתנו ובספרתנו העתיקה, את כל גודל המוסר העברי אשר אין ערוך לו בכל העמים הקדמונים והאחרונים, — לא ידעו ולא הודיעו ולא שמו על לב, מבלעדי שרידים יחידים, אשר לא נשמע קולם בכל ההמון הרב ההוא.

הסופרים המשכילים ההם לא הביטו למרחוק, לא הבינו לאחרית הימים ולא ידעו כי כל העבודה הזאת היתה מלאכה שאינה צריכה לגופה, מלאכה אשר היתה אחריתה להעשות גם מבלעדיהם, גם מבלי משים, רק בכח החיים ומסבות הזמן לבדם. ויהי רוח היום הולך וסוער על מבצרי היהדות מחוץ, והסופרים משכילי העם חותרים לקרקר קירותיהם מבית, תחת אשר יחשבו מחשבות ויקנו תחבולות לתת שארית ופליטה לרוח ישראל מפני שטף כל הרוחות הנכריות הסוערות להפיצו.

וירבו הימים; הסופרים עשו את שלהם והזמן עשה את שלו, וירחב הפרץ לאין מרפא בין תופשי העט ובין העם, אשר החלק המשמר שבו עודנו זוכר להם את אשר הלכו עמו בגאון ובקרי ויתרו כבר הרחיק ללכת בדרך ההשכלה הרחק מאד מאשר דמו לו וישכח גם שכח כל גמוליהם... קוראי עברית היו הלוך וחסור גם בקרב העם גם בבתי הסופרים המה, כל המפעלים הספרותים אשר נוצרו בדור האחרון לא מצאו מעוז ומשען מן הקהל, והספרות כולה היתה והנה כקיר נטוי, גדר הדחויה. ויהי לעת קץ ותפקחנה עיני הסופרים ויראו והנה הם — „מחוץ למחנה", ובהגיגם ראו, תמהו וישאלו: „במי או במה האשם?" („הגיונות סופר עברי" למר בריינין, „העולם" גליון ל״ב).

הוי, חברי לעט, הטרם תדע במי האשם?

הסופרים, שהם מאסו בעם ממשוך אותו באותות אהבה אל הלשון העברית, מתת לו טוב טעם ודעת ואהבת הטוב והיפה, שהם גם דחה דחוהו אל „ספרות" הז׳רגון ואל כל חלאתה ונבלותה (ורבים בהם עברו גם עבור לפני העם בדרך הזה . . .), שהם שמו נפשם קיר ברזל בין מקדש הספרות ובין מחנה ישראל החונה מנגד לו, על בלי השפילם לראות ולדעת דרכיו, מאויו, משאלותיו, — הסופרים נזירי אחיהם יתאוננו עתה כי נשארו „מחוץ למחנה"!

ובהשתפך נפש הסופר עליו למראה השממון והברידות האלה, יבקש לו תנחומות שוא לתת את ספרתנו „למצודה לאצילי הרוח" וליחד לה קוראים מעטי הכמות ורבי האיכות (ומי המה? ואים? אולי חברינו לעט? . . .) ואמר בגאון אצילי: „רעיון של עונג הוא להסופר לדעת, כי אותם הקוראים המזוהמים המבקשים והתאבים לקרוא ספורי נבול־פה, ציורי־זמה, או דברים של מה בכך ומעשיות של הבלים סתם, — כי קוראים ממין זה לא יקחו את ספריו בידיהם ולא יגעו בהם". „בכל אופן, אחרי הקוראים לא נרדוף . . ."

אהה לתנחומות הבל כאלה, אוי לגאון כזה ואבוי לעונג כזה!

הקוראים המזוהמים! מי ילד לנו את אלה? מי הביא אל מחנה ישראל, הקדוש מאז מעולם, כל המון המזוהמים והמצורעים וטמאי־הנפש האלה? ספורי נבול־פה, ציורי זמה! מי הצמיח בחלקתנו אשכלות מרורות כאלה (וכאלה החלו להראות גם בספרות העברית, „בית מקרשני"!)? האמנם יוכלו הסופרים, המשכילים ואצילי הרוח בעם לרחוץ בנקיון כפים ולאמר בתם לבבם: ידנו לא היתה בכל הרעה הזאת? . . הלא עוד מעט ומראות נגעים כאלה ימריצונו לזכור לטובה את הבקורת הרבנית אשר היתה נטויה על הספרות מלפני ועד ארבע הארצות (ראה, למשל, הסכמות הרבנים על ספר „הלכה ברורה" לר׳ פנחס אויערבאך, וילהלמסדרף, תע״ה)!..

לו יפתח העם את פיו עמנו וענה ואמר לנו: — הוי רועים גאיונים! אתם הפיצותם את הצאן ותדיחום ולא פקדתם אותם; אתם התעלמתם ממנו ולא נסיתם להפוך לנו לב טהור, טעם טוב ורוח נכון; אתם, חכמיכם ורבניכם, נתתם לנו ולנשינו ולכל המוננו, מראשית המאה הרביעית והלאה, ספרי הלכה ואגדה, ספרי מוסר ולקח טוב, ספורים וזכרונות, שירים ומשלים וכל דברי חפץ בז׳רגון — ספרדי או אשכנזי, — תחת אשר תתאמצו בימי מאות השנה ההן לשום את הלשון העברית לשפת כל המון ישראל, אנשים ונשים; ואתם, משכיליכם וסופריכם (הז׳רגוניסתים הראשונים כולם, או כמעט כולם, סופרי עברית היו), הבינותם לנו בדור האחרון את הרעל המתוק הזה, את ספרות שמ״ר ורעיו וחניכיו, גבורי הז׳רגון החיים אתנו היום, אשר הגדילו ממנו לעשות „כמקולקלים שבהם" מטעמים מאררים לדלת העם, המבקש דברי חפץ ושעשועים לנפשו המדוכאה מעמל החיים, ותלעיטונו כל תפל וכל הבל ותשחיתו את טעמנו ותזהמו את חיתנו ותשימונו סחי ומאוס בקרב עמנו, — ואחרי כל זאת עוד תמצאו את לבבכם לדחות אותנו בגאון בשתי ידים, לחדש את השנאה הקדומה בין „החברים ועמי הארץ" ולעזוב אותנו מתבוססים בטומאתנו בתוך החלאה הזאת! הלא טוב טוב לכם ולנו כי תנסו לתקן את המעות אשר עותו הסופרים הראשונים, כי תואילו לרדת „מן ההר אל העם" ולהחל מעתה תעמולה גדולה, כבירה, מקפת, בתוך כל המוננו ללשון העברית ולספרתה, לעצב את החומר הזה — את ההמון — אשר היה תמיד בידי אנשי הרוח והמעשה כחומר ביד היוצר, להוציא יקר מזולל — קוראים נכבדים מקוראים מזוהמים, — ליצור ולהכין קהל־קוראים לספרים ולא ספרים וכ״ע לקוראים ההולכים וכלים או הנראים לכם בחזון בדור יבוא — דבר אשר לא נסה ולא נעשה עוד עד היום? . . .

אם ככה ידבר אלינו ההמון — אז חי אני אם יש מענה אחר בפינו הסופרים כי אם: „אבל אשמים אנחנו, אשמים על ספרתנו, על אחינו, אשר ירדו פלאים!"

חבר לתופשי העט.

א. ש. הירשברג.

גדרה*).

הנני מרצה את הדברים האלה, להראות עד כמה מגיע כחה של מחלקת שאינה לשם שמים ורק שם שמים נשא בפיה לשוא.

לגדרה יש כל תנאי הקיום, אחרי כי יש לכל אכר אדמה למורע תבואה לכרמי גפן ולעצי זית וגם מקום למרעה. אך אדמת הוריעה מעטה להם מכפי צרכם. אולם בהבנות יקב בתוכה והיו מוצאים שוק לממכר הקוניק שלהם המצוין בטיבו ואשר בידם להוזילו מאד, כי אז היו יכולים להתפרנס גם היום ברוחה*).

בשבתי בבית ליבוביץ, אחד ממנהיגי האחוזה, באו אליו שֵׁיכִּים אחדים מן הכפרים השכנים לגדרה להתיעץ על דבר העשור, כי גדרה נחשבת אל גבול הכפרים האלה לגבי העשור ויחדו המה חוכרים אותו מידי הממשלה ואחרי כן המה מחלקים ביניהם את מדת התשלומים העולה לכל אחד מהם. ממילא מובן כי יש בזה דין ודברים: הערבים רוצים להטיל על היהודים את החלק היותר גדול וכן להפך, עד כי לבסוף המה מתפשרים. וכאשר אמר לי ליבוביץ, אין להם מה להתלונן בנידון הזה על שכניהם הערבים.

חוק העשור מעיק מאד על החקלאות בתורקיה, כי לוקחת הממשלה מס מעשר מכל תבואת ופרי הארץ העולה עם הוספותיו לשלשה עשר ורבע אחוזים למאה. את המעשר הזה היא נותנת בחכירה לכל המרבה במחירו וזה מתאמץ לנצל בחכירתו את כיס האכרים כפי אפשרותו ולקבל מידם הרבה יתר מהמגיע לו, ותחת שלשה עשר ורבע הוא מקבל לפעמים עשרים. התחבולה האחת של הקולוניסטים נגדו היא חכירת העשור הזה על ידי עצמם, וכן נוהגים בהרבה אחוזות שבגליל ושביהודה, ואחרי אשר חכירת העשור חלוקה למחוזים צריכות אחוזות היהודים עפ״י רוב להשתתף בחכירה עם הכפרים הערבים. בגליל ספרו לי, כי בהיות אסוביצקי מנהל „זכרון יעקב״ חכר אחד האפנדים הקשים את העשור שלה ויקח אסוביצקי את נקמתו ממנו בעקרו את כל העצים נושאי פרי שבמושבה, אולם אחרי כן השיב לו את נזקו, אך בתנאי: שלא יוסיף לחכור את העשור של אחוזה יהודית. — אסוביצקי זה היה איש זורק מרה בערבי הסביבה וכסף הברון לא נחשב בעיניו למאומה בבואו להראות את תקף גדולתו.

ליבוביץ צִיֵּר לפני את נמוסי הערבים ואת הנהגתם הפנימית בצבעים היותר בהירים, ביחוד הרבה להלל לפני את אחד השכים משכני גדרה, איש צורה, בא בימים אשר זקנו הלבן יורד על פי מדותיו והמתבונן אל קלסתר פניו ואל כל הליכותיו יאמר כי אחד מאבותינו הקדמונים לפניו. ביתו פתוח לרוחה לכל אורח, כי מצוין הוא במדת הכנסת אורחים. — את כל איש הוא מקבל בסבר פנים יפות וסבלן לכל אמונה ודת. פעם אחת אמר אחד השכנים הרעים של גדרה להסיג את גבולה ויבחרו את השיך הזה לשופט אשר ישפוט ביניהם ויקרא זה את כל שכני גדרה אל הגבול המסוכסך ויגבה את עדותם, ויצא אחד מקרבם, ערבי זקן, ויעיד על פי זכרון מימי ילדותו, כי ברעותו את צאן אביו אמר לו זה, כי הסלע הוא מקום הגבול, ויעל השיך על הסלע וידבר דברים כבושים באזני הערבי האומר להסיג את גבול שכניו וידבר גבהה על דבר אהבת שכנים, הכנסת אורחים, צדק ומשפט. בהתבונני אליו ואל דבריו — אמר לי ליבוביץ — חשבתי, כי אחד הנביאים עומד לפנינו. הגדרים חפצו להביע לו את הכרת תודתם ויתנו לו במתנה מנורה, ויקרא אליו את בני כפרו ויראם את המתנה שנתנו לו שכניו היהודים שכר טרחתו, למען לא יאמרו עליו, כי לקח מידיהם שוחד בסתר.

הגדול שבסכסוכים בין כפרים שכנים בארץ ישראל הוא סכסוך הגבולים, אחרי כי מדת האדמה שבשטרי המקנה אינה מעידה על מצריה, כי יש שעל פי האמת היא מרובה או פחותה ממדתה זאת, ורק סמנים חיצונים כמו: חריץ, עץ וסלע מסמנים את גבולי כל נחלה ולפיכך מרובים ביניהם הסכסוכים ובהתישבות היהודים נסו שכניהם הערבים בכל פעם להסיג את גבוליהם באמתלאות שונות.

בבא השיכים לבית ליבוביץ הקדים איש את פני אחיו בנמוסי הערבים, בקידות ובתנועות היד נגד המצח והלב ובדברי ברכה, אחרי כן ישבו על הכסאות אשר העמידו להם ואת אבעיותיהם הקלות הפשילו על שכמיהם, וילחש ליבוביץ באזני, כי אושיט להם את ידי, לבל אתראה בעיניהם כפרא, אחרי שאלם אותם: מאין אנכי, ויגישו להם כוסות קפה וישתו וידברו את דבריהם בנחת, בנימוס, ובדרך ארץ; לא נכנס איש לדברי חברו, האחד מדבר וחבריו שותקים. אחרי דברם את דבריהם נפרדו ממנו גם כן בנמוסים בקידות ובהשתחויות. הסתכלתי בפני הערבים האלה בשעת שיחתם ונדמו בעיני אל ישיבת תלמידי חכמים גדולים אצלנו. — פני הערבי גם של הפלח הפשוט מביעים אצילות ומחשבה עמוקה פי שבע מפני אחד המלומדים האריים באירופא. עליהם נראים עקבות תרבות עתיקה מאד. הרוצה לבא במשא ובמתן עמהם צריך להקדים וללמוד הרבה הלכות ממסכת דרך ארץ שלהם, כדי לדעת איך להתהלך אתם בנמוסיהם, אשר הנני להרצות את מקצתם בזה:

בבקור מזרחי יש להזהר בדברים האלה: מנקשים על הדלת בטבעת או ביד ברזל הקבועה בה*), אז שואלים על פי רוב מבפנים: מין, לאמר, מי שם? בבתים מושלימים צריכים להמתין עד שיתרחקו הנשים הנמצאות בחצר, בחדר קבלת הפנים נמצא בכל עת מושב בעל הבית על הדיון ממול הדלת. הנכנס ישל את נעליו בפרוזדור, בהכנסו מתרומם כנגדו בעל־הבית ממושבו מעט או הרבה, הכל לפי מדת הכבוד שהוא רוצה לחלק לו, או הוא הולך לקראתו צעד אחד או הרבה. בראשונה דורשים איש בשלום רעהו בנוסחי ברכה מיוחדים בקידות ובהשתחויות מיוחדות, המכונות למעלת כל איש ואיש ולמעמדו בחברה. על כל עסק בארצות המזרח צריכים לכלה הרבה זמן, כי למזרחי אין העת יקרה ויש לו פנאי. כל קצור בזמן הבקור נחשב בעיני המזרחי לפגיעה בכבוד, לאכול לעיני המבקר ולא לבקשו כי ישתתף בסעודה נחשבת לגסות גדולה. גם בבקורים פשוטים מתכבדים בכל שעות היום בקַסְוָה קפה. המשרת נכנס בחדר כשידו השמאלית מונחת על הלב והוא מכבד את האורחים איש אחרי אחיו לפי מדרגת כבודם בקסוה, על פי רוב בסִפָּה קטנה, כדי שלא תכוינה האצבעות בקסוה החמה מאד. כשעוברים על אחד האורחים בכבוד הקפה נחשב זה לבדוים לפגיעת כבוד היותר גדולה. אחרי שקבל המשרת בחזרה את הקסוה (נגד הנמוס הוא להעמידה על הקרקע וצריך לאחוז אותה ביד), שואלים בשלום בעל הבית בנוסח המזרחי הפשוט: מניעים את היד הימנית בראשונה נגד מקום הלב ואחרי כן נגד המצח. ככל אשר ירבה בעל הבית להשהות אצלו את האורח כן יאחר לכבדו בקפה, ואין לצאת לפני שתית הקפה. אצל הפלחים והבדוים מקבל האורח קסות קפה אחדות בלתי מלאות, טרם קומו ממקומו. המנהג הזה מיוסד על נמוסי בדוים עתיקים: האורח עולה בערכו בעיני הבדוי רק אחרי אכלו אתו לחם. גם מכבדים את האורח בטבק ביחוד בנרגליה. כל בקור מחיב בקור חוזר, כמו באירופא.

אין הזר שואל את המושלימי על דבר נשיו. היחס הזה הוא אצלם צנוע ביותר. גם להביט בפני הנשים בבית גם בחוץ הוא נגד הנמוס. ויש אשר תולדות קשות כרוכות לאיש הזר בעקב ההבטה; מחוץ לעיר, ובכלל במקום שאין רואים, הנשים מטילות גלויות פנים, אבל בהפגשן בגבר הן ממהרות לכסות את פניהן בצעיף, אבל על פי רוב הן עושות את עצמן כאינן רואות עד שתתקרבנה אל הגבר בקירוב מקום קטן. לעמת

---

*) המשך מגליון הקודם.

*) עיין משפט הישוב 153.

*) במשנה היא נקראת בשם „קורא״, בשביל שהוא קורא אל אשר בפנים לפתות: הציר והקורא (כלים פי״א מ״ב).

זאת הולכות נשות הפלחים יחף, גלויות ראש ופנים ורק כתנת כחולה עבה אחת לבשרן וחגורה במתניהן ופה פתוח בכתנתו לאֹרך החזה הגלוי לעיני כל.

כל אותות הכבוד והחבה שמראה המזרחי אינן צריכות בכל זאת להתעות את האירופאי בשוא, לדון מהן על יחסו האמתי אליו, — כל אלה אינם אלא נמוסים חיצונים. רֵעות תמימה אין בארצות המזרח. אין המזרחי עושה דבר בלי לצפות ממנו לשכר, אלא במקרה היוצא מן הרגיל. לעמת זאת יתברר לכל אירופאי, אחרי עמדו על אפים, כי אין המוני, לפי מושגנו, נמצא אצלם כלל, כי גם אנשים בלי כל השכלה וגם ילדים מנומסים אצלם נמוס טבעי והמה בעלי דרך ארץ באופן מעורר תמהון. גם אחדותם בינם לבין עצמם מעוררת רגש כבוד, ביחוד המה נעשים לכתה מיוחדת על ידי האמונה. באמור בעל אמונה אחת איש לרעהו: „יא אחוּ (אחי), אז האמירה הזאת היא יותר הרבה מדבור בעלמא. ויש להזהר הרבה לבלי נפול בעיניהם על ידי מעשים מגונים אצלם. ביחוד צריכים לעמור בדבור נגדם. להדבור האירופאי נותנים ערך מיוחד בארצות המזרח.

ככל אשר גברתים על הנמוסים הנאים האלה כן בזיתים בלבבי על מנהגם הפראי עם נשותיהם. לבבי התחמץ בקרבי בכל פעם בפגשי בדרכי את הערבי המנומס הזה בפניו האצילים בשבתו זקוף בגאוה מיוחדת על חמורו ואשתו או גם שתי נשיו רצות ככלבים לצדו, פעם אחת מצאתי ערבי זקוף כאלון רוכב על חמורו ואשה עגוגה הרה שכריסה בין שיניה רצה לצדו, שורקת בשפתיה ומכה בשבט שבידה את החמור להחיש את צעדיו. ואקלל בלבבי את האיש הזה ואת נמוסי ארצו. — האשה בארצות המזרח בכלל היא מקנת כסף הבעל ולא נבראה אלא למלא את צרכי יצרו וצרכי ביתו. הפלחים הפשוטים הלא רותמים המה את נשותיהם במחרשתם יחדו עם בהמותיהם*).

בשבתי אחרי כן ביפו שמתי את לבבי אל מעמד גדרה ומצאתי, כי בהשקיע בה איש או חברה כמאה אלף פרנק לצרך יסוד יקב ולתשלום מחיר ענבים של בציר אחד, אז תשוכלל האחוזה הזאת שכלול גמור וגם הכסף הנשקע יביא פרי ריוח טוב לבעליו מדי שנה בשנה. ואחרי שידעתי כי נמצא תחת ידי הרב הדוקטור סלבנדי בדירקהים סכום כזה אשר קבץ במשך שנים רבות למטרת הישוב בארץ ישראל, והוא מתיעץ עם מכיריו בירושלים באיזה מוסד של צדקה להשקיעם בה. ובעתון „הצבי" כבר נדפסו הצעות שונות למטרה זאת, ואיעץ לגדרים, כי יפנו אל הרב הזה בהצעה מפרטת בענין זה, וביחוד אחרי כי אחוזתם נעלתה בערכאות על שם הרב רבי עוזריאל הילדסהימר ז"ל מברלין נתין אשכנז, ואם כן בטוח הוא בכסף הנשקע, ואת הריוח אשר ישא יקדיש גם כן להרחבת הישוב, ואז הלא ימלא את רצון המנדבים באופן היותר נעלה. — הגדרים עשו כהצעתי, אולם כאשר שמעתי, אחרי צאתי את הארץ, דחה הרב הזה את ההצעה הזו; את טעמו ונמוקו לא אדע.

מגדרה לקוסטינא. — הבדוים.

מגדרה יצאתי בבקר השכם ללכת לקוסטינא. הפעם נתפיסתי אל החמור אשר שמחתי בעכו על פרידתי ממנו. עגלה לא מצאתי אז בגדרה ואקח חמור אצל אחד האכרים ואלך בדרך בלוית ערבי וספרדי צעיר ההולכים גם כן לקוסטינא. הספרדי הצעיר הוא נגר חניך בית הספר של חכי"ח בירושלים העובד אצל אחיו נגר בקוסטינא, אשר גמר גם הוא את בית הספר הזה, ויתאחז באחוזה ויקבל בה בית וגם ארבעים וחמשה דונם אדמה. הצעיר הזה הטיב לדבר עברית, כאשר התפלאתי על ידיעתו זאת השיבני, כי תלמיד קרישבסקי הוא (מורה עברית בבית הספר של חכי"ח בירושלים אז).

הספרדי מטיב לדבר עברית מהאשכנזי, גם בהיותם שוים במדרגת ידיעתה, ההברה יותר מדויקת בפיו והצלצול יותר יפה, גם יודע הספרדי להשתמש באוצר־מלים היותר קטן להביע בו את כל חפצו. ועל כן בכל פעם שהזדמנתי עם ספרדי העתרתי עליו דברים, כדי להגדיל את השיחה העברית הנעימה עלי, כשתי שעות הלכנו מגדרה לקוסטינא באדמת מישור ובאויר צח. הערבי עם הספרדי הלכו רגלי ואנכי רכבתי על חמורי ויש אשר החלפתי עם הספרדי ואלך אנכי רגלי והוא עלה על חמורי. בכל הדרך הזאת שותחתי עמו בראשונה מעניניו הפרטים ויספר לי, כי משדכים לו בת אשכנזי מאכרי „עקרון", אחותה של אשת הגנן הספרדי מפתח־תקוה הידוע גם לי ואשר נמשך באהבה אחרי אשתו. אחרי כן עברה שיחתנו על דבר הבדוים ומנהגיהם הפראים. פעם אחת — ספר לי — הלכתי בדרך הזאת מגדרה לקוסטינא לבדי, והנה רוכבים בדוים מזוינים הולכים אחרי, עור מעט וישיגוני; אחד מהם דרש לשלומי וישאלני אם יש לי טבק, — בדוי כי ישאל לטבק סמן רע הוא לנשאל. השיבותיו כי לצערי טבק אין לי. — בלבבי פחדתי או לחמורי והוא שאול. — הבדוי התחיל להכנס עמי בדברים, אולם גם אנכי שמתי אל הערמה פני ואספר לו לתומי, כי יש לי מודע — את ראש שבט בדוי פלוני, וישיבני זה: הלא מבני משפחתו הנני. אם כן — אמרתי לו — בראותך את פניו תאמר לו: אלמוני מודעך דורש שלומך. — וישנה תיכף את טעמו אתי ויתחיל לדבר אלי בנימוס וילוני עד קוסטינא.

לפני התישבות היהודים במקומות האלה היו הדרכים משבשות בגיסות של הבדוים, אולם מיום שגדל בהם הישוב הנה פותחות והולכות, בכל זאת עוד יקרה לפעמים גם היום בלכת איש לבדו בדרך והוא מוצא בדוים אז המה פותחים בשאילת טבק ואחרי כן המה לוקחים ממנו את כל אשר לו, והיה בהתנגדו לחפצם ויעמוד על קניניו ויקחו גם את נפשו. הבדוי הוא בעצם רק גולן הבא אך על דבר עסקי ממון ורק כאשר אומרים להתנגד לו בכח הוא נעשה גם רוצח. באופן כזה נרצח מידיהם בימים האחרונים החיט מגדרה בשובו מיפו לביתו לבדו עם חמורו. גם הד"ר מאזיא ספר לי כי בשובו פעם אחת בערב מיפו לראשון, והנה בדוי אחד נגש אל מרכבתו אשר עמדה מפניו, ויור בו מאזיא מאקדחתו וירפה זה ממנו והמרכבה החישה את הליכתה. בבאו לראשון הבהיל את כל בני האחוזה על ידי צלצול בפעמון וישלחו רצים לרדוף אחרי הבדוי ולא מצאוהו. מאזיא הלך אחרי כן לחוץ לארץ, בשובו לראשון מצא שומר חדש שנתקבל בה, אשר פניו היו דומים לפני הבדוי, אשר עצר אז את מרכבתו ויגלה את חשדו זה לפני חזן מנהל המושבה וילעג זה לו ולדבריו, ויהי אחרי ימים רבים ויחלה השומר הבדוי הזה ויבוא לבית־החולים שבראשון ויצוה הד"ר מאזיא על החובש, כי יפשוט את בגדי הבדוי למען יבדוק את גופו, בבדיקתו מצא את סמני הכדור אשר נכנס אז ברגליו וידע כי לא היה חושד בכשרים. — גם אנכי הרגשתי רגעים אחרים פחד בדוי; בשובי פעם אחת מהאחוזות, אשר עשיתי בהן כחמשה ימים, באתי לראשון אחר הצהרים ואנכי עיף מאד, חפצתי למהר ולבא לחדרי שבאכסניתי ביפו ועגלת הרבים הולכת רק מחר בבקר, והנה לעת ערב מצאתי מרכבה פנויה לפני, כי הביאה אנשים לראשון וריקם היא שבה ליפו, במחיר שתי בשליקות התפשרתי עם העגלון הערבי ואלך אתו לבדי. יצאנו מראשון בערב. הלבנה היתה אז במלואה ותאיר לפנינו את דרכנו. בהיותנו באמצע הדרך והנה הנני מתבונן אל עגלוני והוא מרכין את ראשו וממטה את סוסיו מן הדרך והוא מראה לי באצבע על רוכב סוס אחד מרחוק לאמר, בדוי הוא זה. אפשר כי פחד עגלוני היה אז פחד שוא, ויש אשר גם צעירי האכרים היהודים מתלבשים ומתעטפים כבדוים בלכתם בדרך, אבל לבי פעם בקרבי. אז הבנתי את עצת חכמינו: אל תצא יחידי בלילה.

הבדוים המה בחיצונותם מושלימים; אבל בעצם המה עוסקים רק בעדריהם ובהתפשטותם בבזה ואינם יודעים מאומה על דבר אמונה ודת. המה שבטים נודדים פראים היושבים בארץ ערב מימי קדם, דירותיהם הנה אהלים הנודעים בכתבי קדש בשם אהלי קדר, מטלטלים ממקום

---

*) כנראה מנהג קדמון הוא וע"כ אמר שמשון בדרך מליצה: לולא חרשתם בעגלתי (שופטים י"ד, י"ח).

למקום, הנעשים משער עזים שחור הנארג בידי הנשים הבדויות בעצמן ארג צפוף, אשר לא יחדרו המים דרכו. הוא נמתח פשוט על יתדות עץ אחרות באפן שבעבר אחד הוא פתוח בגובה איש. האהל הזה הוא בן שתי מחלקות: האחת מיחדת לזכרים והשניה לנקבות. באמצע חדר הזכרים נעשתה כירה בתוך קרקע האדמה. לחמר ההסקה משמשים להם ענפי עץ יבשים ודומן יבש. הבדוים מתפרנסים ממרעה צאן והמה בעלי עדרים גדולים מאד של צאן ושל גמלים. בשום אופן אינם אוחזים בעבודת האדמה, אבל נמצאים ביניהם שבטים אחדים הנוטים בימים האחרונים לעבור לחיי ישוב קבוע. הממשלה תומכת בנטיה הזאת בכל מאמצי כוחה. על פי רוב חיים הבדוים חיים דלים על הלחם ועל החלב ורק בקבלת אורח המה שוחטים כבש או עז, ולעתים רחוקות המה שוחטים גם גמל. האורח הבא אל הבדוים סר אל האהל אשר לימין חוג האהלים; על פי רוב הוא מקום מושב ראשם (שיך), מצות הכנסת אורחים גדולה אצל הבדוים וזכות האורח קדושה להם; המה מחויבים להגן עליו גם אחרי עבור שלשה ימים מיום עזבו אותם.

המלחמה ממלאה את חיי הגברים, היא מתעוררת על פי רוב מדברי ריבות על דבר מקומות מרעה ומעינות מים. גם משפט גאולת הדם אשר עודנו עומד במדבר בכל תקפו מעורר סכסוכים גדולים. בכל זאת אין לנוסע לפחד לחייו מפני הבדוים (החיים חשובים במדבר מאד), אם רק לא ישתמש בכלי זין ואם לא קרהו אסון להרוג את אחד מהם. לעמת זאת גודעים הבדוים לגזלנים ולגנבים. המלחמה בין הבדוים ובין האכרים נמשכת זה אלפי שנה*). האחרונים צריכים להגנת ממשלה תקיפה מפני הראשונים. בכל זאת מבכרים האכרים לפעמים לתת לשכניהם החמסנים האלה את החביכות (חָוֶה הוא שם המס של התבואה), מאשר לחסות בצל הממשלה, אשר אינה מגינה עליהם כל צרכם, או כי היא מוסיפה להציק להם יותר מהבדוים.

הפרוד הפנימי בין השבטים הנודדים האלה טוב מאד לממשלה, דמה מחולקים לשתי מחנות ראשיות. האחת היא „האַנֵּצָה", הנודדת לימות החורף למרכז ערב; השניה היא משבטים הנשארים תמיד בסוריא. האנצה הוא היום השבט הבדוי היותר תקיף, הוא מחולק לארבעה שבטים ראשים (קַבִּילָא): בולד, אַלִי, חָסָנָא, רוּבַלָא ורִישֶׁר. סכום נפשותיהם עולה עד 25—30,000. מהבדוים היושבים ישיבת קבע, יושבים בכל עת בפלשתינא, בחורן, בבקעה ובצפון סוריא אותם השבטים בעצמם; במואב יושבים בגֵי זַכָר; בעמק הירדן — אלה הנקראים רָבְרִינִים ועוד שבטים אחרים, וקוראים אותם בשם: אַהַל אֶש־שָׁמַל, לאמר אנשי הצפון, בשעה אשר הבדוים בדרום ים המלח נקראים בשם; אַהַל אֶל־קִיבְּלִי לאמר, אנשי הדרום.

*) והנני להביא בזה הערה נכבדה מספרי הגדול (שבכתב יד): „תורת הארג וההלבשה בימי המשנה והתלמוד" במה שנוגע לענין זה: האדם הקדמון נחלק לשני שבטים: לעובד אדמה ולרועה צאן וריב תמידי היה והוה גם היום בארצות המזרח ביניהם, ע"ד מקומות המרעה והיא מלחמת המעמדות הראשונה בין בני אדם. על ברכי השבט רועה הצאן נולדה כנראה המסורה של קין והבל הקדומה מאד, אשר על פיה יוצא, כי עובד האדמה הראשון היה הורג את אחיו ורועה הצאן הראשון היה נעלב והרוג מאחיו זה, גם שעה ד' אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל מנחתו לא שעה, לאמר, שבט רעה הצאן הוא הנבחר ושבט הסגלה לפני ד'. לבסוף תספר לנו המסורה הזאת, כי קללת אלהים רובצת על קין, שיהיה נע ונד בארץ ואין לו חזקת קנין בקרקע במקום קבוע ולפיכך יש ממילא רשות לשבטי רועי צאן לרעות על שדות בניו, שבטי רועי אדמה. המסורה הזו היא מסורה שבטית, לאומית אשר נמסרה לנו מאבותינו בני שבטי רועה צאן. פרי השנאה העתיקה הזו היו בודאי הרבה חקים מבדילים בין השבטים השנים האלה וביניהם אסור שעטנז, לאמר, כל שבט ילבש רק את פרי עבדנותו עכ"פ לא יתערבו יחדו. וזהו כנראה הרעיון הצפון בדרשתם (בתנחומא), כי פרי האדמה שהביא קין (בראשית ה, ד) היה זרע הפשתן וכן מתרגם תר"י: מדרע כיתונא, וגם דרשתם (שם), כי בגלל שקין הביא מנחת את הפשתן והבל את הצמר לפיכך נאסר שעטנז, כדי שלא תתערב מנחת החוטא עם מנחת הזכאי. בפרקי דרבי אלעזר פכ"א מסימין את הדרשה הזאת בשם ר' יהושע בן קרחה: אמר הקב"ה אל יתערבו מנחת קין והבל לעולם. שמא ח"ו יתערבו בארג בגד שנאמר לא תלבש שעטנז . . . אפילו היא מורכבת לא יעלה עליך.

כל שבט בדוי עומד תחת שֵׁך אחד. אבל בשביל קנאת רעיו הוא מגבל בשלטונו; גם במלחמה איננו המפקד הראשון. — הבדוים מרבים לספר ספורי הגדות שונות, גם אוהבים הם את מלאכת השיר, בכל זאת היא עומדת אצלם במדרגה שפלה.

חיי הבדוים עושים על צעירי האכרים באחוזות בני עמנו את הרשם היותר גדול. הכשרון להיות נראה כבדוי אמתי בהליכתו, בעטיפתו, ברכיבתו ובלשונו הוא בעיניהם מהכשרונות היותר נכבדים.

(עוד יבוא)

נחמה פוהצ׳בסקי, ראשון-לציון.

משוט בארץ*).

ג.

מחיפה עד ראשון לציון.

ספינתנו, בלכתה מבירות, עמדה בחיפה יום תמים. במחשבתי היתה תחילה לרדת העירה, להתראות שנית עם מכירי הטובים שם. אבל מראה הים הנפלא, תמונת העיר נגדנו, הכרמל, המחבק אותה וכל הסביבה הנהדרה כה נעמה לי, עד שצר היה לי לעזב את האניה, והחלטתי אחרי ישוב דעת ארוכה להשאר כל היום על הספינה. קויתי להתענג הרבה על אוירו הקרירי של הים ועל זיוו המלבב.

אבל תקותי רמוני. בשעת עשר בערך בא פתאום רוח חם ממזרח וזרק רשפי אש על פני.

— בא חמסין, זיל! המרגיש אתה? — אמרה אשה צעירה, יפה, שהשתטחה בכל גופה החסון על שתי גרנדות והתרפקה על דודה, העומד למראשותיה.

זיל צרפתי מגוהץ, חסון כאלון, איננו חדל להביט ישר אל תוך עיניה הגדולות והחמות הפתוחות לרוחה ועונה לה:

כן, יקרתי, כנראה מוכן לנו גיהנום היום ולא ארע איפה לסדר עבורך מקום להסתירך מן החם.

הנוסעים של מחלקת א' וב', שנשארו על האנית ולא ירדו העירה, הלכו וסבבו את מכסת האניה לבקש להם מקום שלא ינשב שם תרוח החם.

והחם הלך וגדל. וכשירדתי בצהרים אל מחלקתי השלישית נאנקו שם אנשים מחם ומחסרון אויר. הגברים פשטו את מעיליהם. הפשילו את שרוליהם, מחו בכל רגע זעה מן הפנים וצעקו:

חרם, חרם*) תוא להתנהג עם אנשים כעם כלבים! איזו אניה זאת? איזו חברה זו?! הלא לקחו כסף להוביל אותנו למטרתנו, ולא לענות אותנו יום שלם חנם פה!

היה שיך אחד, שכעס יותר מכלם. עוד אתמול בערב חפץ לעלות למעלה לשאוף אויר קר, וגרשוהו משם, ועתה, בחם הזה בערת חמתו שבעתים ויעשה תעמולה בין הנוסעים, שילכו לבקש דין וחשבון מאת הקברניט על מנהגי האניה הרעים.

נאנקות הערביות והתורקיות הסרוחות על משכבותיהן. מפנה אחת קרובת למקום מושבי שמעתי אנחות תכופות. הפנה מכסה כלה בסדינים לבנים התלוים על חבלים דקים, ונמשכתי אל הפנה הנסתרת לראות מה שם.

— מי יושב פה? — שאלתי ערבי אחד שישב מעבר החצוני לסדינים.

— תורקיות! ענני. — אחת מהן חושבת למות.

הרימותי קצת הסדין מן הצד ונכנסתי. שתי תורקיות זקנות, חורות ישבו אצל תורקית צעירה בעלת עינים גדולות ושחורות ושתי מחלפות שער ארוכות, שחורות ועבות, אחת אחזה על חזה את ראש הצעירה, השניה שפשפה את ידיה; תתעלפת המסכנה בכל רגע, ובהתעוררה נאנקה בעינים סגורות.

מהרתי לאחד משכני והבאתי מעט קוניק, נתתי לנער אחד את צלוחיתי שיביא מים קרים. שפשפתי היטב את ידיה בקוניק, זרקתי פניה במים, השקיתיה את חמים הקרים. עד אשר התחילה לאט לאט לפתח את עיניה.

— מה לך? — שאלתיה בערבית.

היא הניעה בידית ובראשה לאות שאיננת מבינה אותי. פניתי לשתי הזקנות, אך גם הן אינן מבינות אותי. עמדתי עוד רגעים אחדים, וכשראיתי שהחולת

*) עיין גליון ל"ח.

ˀ) עון.

חרלה מהאנק, שצבע פניה הוטב מעט וכי שוכבת הנה בעינים פתוחות, עזבתי אותן והלכתי.

תפצתי לעלות למעלה ועמדתי באמצע המדרגות, כי הבוכרים הנוסעים אתנו שבו להתפלל ועיני נמשכו אליהם. הם התאספו קבוצות, קבוצות במקומות שונים, פרשו שטיחים תחת רגליהם, כורעים ברך, משתטחים מלא קומתם על הארץ. אחד קורא בקול, נוגע בקצה אצבעותיו בזקנו, בשפתיו. ואחרים מתפללים בלחש ומחקים את תנועות החזן. זו׳ הפעם השלישית במשך הבקר, שהם מתפללים בכונה גדולה.

כגמור התפלה הם מתחילים להתעסק בהכנת טה. שותים, אוכלים נחים ומתפללים שוב. הם היחידים מכל הנוסעים שאינם גונחים ואינם מתאוננים על החם. הכל ניחא להם מפני שהם נוסעים ירושלימה, למקום מקדש עמר . . . ומשם עוד הלאה, למכה להשתטח על קבר נביאם . . . הם מאושרים, הם יגיעו לקדושה! ומאושרים כאלה אינם שמים לב להבלי העולם הזה! . . .

עליתי שנית למעלה. גם שם עוד בוער האויר מסביב.

— הננו היום כמו תחת קו המשוה! — אמר אחד מפקידי האניה לחברו גרמנית — ׳מה טוב אצלנו בצפון בין הקרפטים. שם קריר. שם עדן! ופה מול הכרמל, גיהנום כמש!

— ושם, חביבי, אהובתך שלך, שם העינים הכחולות, השערות הבהירות שלה! . . . ואני, חברי, מחבב רק את העינים השחורות כעורב, אשר לבנות המזרח! לי נעימה חמימותן, האש הבוערת בתוכן . . .

עשיתי את עצמי כלא שומעת את שפתם והלכתי לצד השני, אולי אשאף שם מעט אויר. אבל גם שם אש נזרקה עלי ושרפה את לחיי השחורות והשזופות.

ומי הים למטה שקטים בתוך הגולף, ורק כמאה צעדים ממולך מתנועע קו אחד בהיר ומבריק. האניה שעמדה מולנו עזבה את מקומה והפליגה דרומה, ליפו בהשאירה אחריה הקו המבהיר הזה.

ונשר עיף חוצה שם בכנפיו את האויר הכבד, הלוהט, וכמו אומר הוא ללות את הספינה על דרכה . . .

בשעה שלש בערך אחר הצהרים התחיל החם לרדת וינועו פתאום גלי הים ומימיו נעשו עכורים. ובשעה החמישית התחילו הנוסעים מחיפה לעלות על האניה.

הנה הצעיר הזכרוני, שנסעתי אתו באניה בלכתי גלילה. הוא שהתרגזתי על התנגדותו לעברית.

הצעיר שב שנית למצרים והוא עתה היותר מאושר בגברים. הוא מוביל ארוסה יפה תחת אזרועו, ארוסה מלובשה מגבעת, בעלת נוצות גדולות, חולצת שמלת משי יקרה ומפטפטת צרפתית, רק צרפתית!

עם הזוג הזה עלו עוד שני יהודים. אחד כבן ארבעים וחמש, בריא, גבוה וכרסני, מלובש בגדי אירופה נקיים, ופונה להמלחים בשפה אטלקית, ומה שדבר אתם לא הבנתי.

השני יהודי זקן בעל חטוטרת וזקן ארוך. שניהם ירדו אל המחלקה השלישית; ובבואי לשם לפנות ערב לשתות טה מצאתי את ה„דז׳נטלמן״ שלנו מתהלך יחד בתוך מחלקתנו, בלי מעיל וחזהו פתוח, הוא הכיר בי יהודיה, ויגש אלי תכף ויתחיל לספר לפני את כל גדלו ותפארתו.

— עסקנו בסמירנה הוא היותר גדול בכל עסקי הברזל באורינט. פעמים בשנה אסובב את כל ערי המזרח, עושה שם עסקים גדולים וחי בהוטלים היותר מפארים.

— אדוני הוא קומי-נוסע?

— לא, חלילה! אני הדירקטור השני, אני מנהל את העסק שלנו. בכל אפסי ארץ מכירים אותי ויודעים את שמי הטוב.

הבנתי תכף שזה „אפריסט״ ושקרן. צחקתי עליו בלבי ושאלתיו ברצינות: אם אדוני מורגל בחיים עשירים, בהוטלים מפארים, איך יענה את נפשו פה במחלקה הזאת?

די היתה השאלה הקטנה הזאת שיתעוררו עצביו ויתחיל לדבר בטון גבוה ומרגז ולהשבע שבועות אמונים שהוא איש אמת ואיננו משקר מעולם.

— חי ילדתי התמימה, היא אשתי הצעירה והיפה, שתמיד, תמיד אני נוסע אתה במחלקה הראשונה; תמיד מתאכסן בהוטלים היותר גדולים. וכשאשוב אי״ה מירושלים אסע בלי ספק במחלקה הראשונה!

— ומדוע לא עתה, אדוני?

— עתה? עתה צריך אני לקמץ כמה שאפשר לי בשביל שאוכל לקנות מתנות יפות לילדתי — יפתי, הלא מלאכי הטוב הזה יושב בהיכלי תפארה. לה צריכות המתנות היותר יקרות! ולכן אני מחסר הפעם את נפשי מטוב בשבילה. זה רק בשבילה!

עוד הרבה הרבה דבר האדם המשונה הזה באזני, אבל כבר היה לי לזרא וכשהוא ראה את הגחוך על שפתי נעלב ואמר בקול של תלונה:

הגברת, כנראה, איננה מאמינה לדברי, הגברת איננה מהנשים הרוסיות המשכילות, שיודעות להוקיר ערך אדם, שאיננו נוסע דוקא כבורגני במחלקות הגבוהות. אני אדם הגון מאד, גברתי: אחד העקרים שבחיים אצלי הוא: „ואהבת לרעך כמוך״. לכל אדם הקורא לעזרה — את אני, כל העיר סמירנה, כל ערי המזרח מכירים אותי ואת צדקותי הרבות . . . אבל מה זה? — קרא פתאום בכעס — הגברת צוחקת באמת עלי? — ויפן וילך לו בזעף אף.

והזקן בעל החטוטרה, שפשט גם הוא את מעילו ונשאר בארבע-כנפות ארוך וכפה שחורה על ראשו נגש אלי, ובקרצו את עיניו על ה„דז׳נטלמן״ שלנו ספר לי בלחש, שעוד טרם שירדתי הנה פנה אליו הפטפטן הזה בשאלה אם הרב סלנט בירושלים יוכל לעזור לאדם כמהו, שירד מנכסיו, בתמיכת כסף הגונה?

— וזקני הוא ירושלמי? — שאלתי את בעל החטוטרה.

— לא! — ענני — רק לפני שנה באתי לא״י, כי יש לי קולוניה בחדרה, והתישבתי בירושלים. הבאתי אתי נערה יתומה, בת אחי, השאתיה לאיש, ללמדן מופלג ונשארתי בלי פרוטה. עתה אני מבקש עסקים. הייתי ביפו, בירות וחיפה. את השפה אינני יודע ובכל מקום מגצלים אותי ופושטים את עורי מעל בשרי, אינני יודע עד אן יובילו אותי עסקי אלה, ומה יהיה סופי!

הוא דבר והערביים מתחילים להתאסף סביבו ולהתלחש: „יהודי, יהודי!״ אנכי גערתי בהם ויתפזרו לכל רוח; והזקן שב למקומו, הוציא מילקוטו ספר תהלים ויתחיל לקרא בקול נוגה ועצוב, אשר העיר בי זכרונות רחוקים, נעימים, זכרונות ילדותי . . . נשמע לי הד קולם של אבי ושל זקני, כשהיו קוראים תהלים בנגון הזה . . .

~~~

הגיע הערב. שנית ראיתי מן האניה את הכדור הגדול, האדום עולה ממזרח. יום קודם בבירות ובערב הזה בחיפה. גאה עלה הירח מעל צלעי הכרמל האפלים ויתרומם על פני הרקיע המבריק בכוכביו המתנוצצים.

עומדת אני סמוכה אל סורג מכסת האניה אצל המחלקה השניה. עלמה גרמנית, בעלת לחיים ורדות, עגולות ועינים אפורות עומדת על צדי, היא מספרת לי ע״ד ביה״ס, שגמרה בירושלים, ע״ד מושבתם שם, על אדות יסוד שעורי ערב המעניינים שלהם. היא התארחה אצל דודתה בחיפה ועכשיו שבה הביתה.

— והגברת מאין? — שואלת אותי העלמה הנחמדה.

— אנכי מהמושבה ראשון לציון.

— זאת המושבה היהודית שאצל יפו? אם כן הגברת...

— כן, יהודיה אנכי! — עניתי לה בהרגישי, כי כבד לה להביע את המלה הנוראה הזאת.

העלמה נבוכה מאד וכרגע נעלמה ממני... ובעלותה שוב אחרי איזה זמן על מכסה האניה לא פנתה יותר אלי ולא הביטה על צדי.

קבוצות וזוגות פטפטו הנוסעים, פתאום משכה את עיני כלנו תמונה מוזרת בקצה האניה: עלמה עטופה אבית-משי *) לבנה טפסה על הסורג, אחזה בעמוד ותבט מבלי נוע אל צד החוף.

נקרבתי מן הצד והשתדלתי לראות את פניה. תויו דקים, מחרדים והם חורים כסיד. אנחנו רעדנו מפחד, פן נפול תפל הימה.

רופא האניה נגש אליה ויאמר בקול רך:

— גברתי! הלא גדולה הסכנה לעמד פה! רדי, אנא, רדי!

היא זרקה מבט מלא בוז ואמרה:

— אין שום אדם רשאי לצות עלי דבר מה!

ותוסף לעמד ולהביט בגוף מתוח מחוץ לסורג. ראשה נטוי אל פני הגלים הרחוקים ובברק עיניה הזה נדמה שהיא חפצה לבלע את המרחק המבדיל אותה עם החוף. משם הפליגה סירה וחוצה במהירות את הגלים. הסירה שטה והתקרבה אל אניתנו... העלמה הזדקפה.

בשמחה גלויה הביטה לתוך הסירה למטה, שם ישב צעיר לבוש לבנים, וראשו פנוי למעלה.

— הזה אתה, אנטון? — צעקה העלמה צרפתית בקול רועד משמחה. ותפנה לתוך האניה ותקפץ מהר מעל הסורג, ותגש אל מדרגות האניה לחבק את אנטון בזרועותיה הפתוחות.

אבל זה לא היה אנטון, הפנטסיה רמתה אותה! ובברכים כושלות היא שבה אל פנתה. אבל אין לה כח לעלות עוד פעם על הסורג, היא עומדת בראש סמוך אל העמוד ועיניה תועות שוב על פני הגלים המבריקים לאור הירח. במרחק שטות סירות ומעוררות בה תקוה אולי יבוא אהובה אל האניה ויקחנה תחת כנפיו וישאנה אל קנה שרותה בו מלא כוס אהבה...

— אנטון, אנטון! — לוחשות שפתיה, ודמעות מתגלגלות מעיניה השחורות ויורדות על לחיית הרזות, החורות. והנה הספינה הרימה את עוגנה ונפלגת מן החוף. ואנטון איננו שומע את אנחותיה, איננו רואה את דמעותיה!...

*) מין בגד עליון להתעטף בו.
~~~

— „הכל נאבד"! — ובצעדים מתנועעים היא נכנסת אל האולם. שם כבו את אור האלקטרי. היא בקשה מהמשרת מנורה, ותשב לכתוב. לבה זב דם, ובדמה זה כתבה לאנטון את מכתבה...

בלילה נדדה שנתי ממני. רשמי היום העבר לא חפצו לסור כנגד עיני. חום נורא היה במחלקת ובענוים רבים התהפכתי מצד אל צד.

אבל סוף סוף התחיל הבקר להאיר. קמתי ממשכבי להתרחץ ולקשר את חבילותי. חלק גדול מהנוסעים התעתד לרדת אל חוף יפו.

עוד לא עלה השמש, כשעמדה אניתנו מנגד החוף. עטופה היתה העיר בתוך ענן קל. והנה הבריק פתאום ראש אחד המגדלים, אות הוא שהחמה הולכת ומתקרבת... והנה הופיעה! היא יצאה אלינו מראש ההר ומצתקת לקראתנו ומפזרת קו אור רחב על פני הים ממולנו.

כל הסביבה הוארה. רק ההרים שם מרחוק עוד כהים, עודם מכוסים בעב הענן.

והעיר בחצי עגולה היפה כבר נראה כלה נגדנו. הבתים שלה מתחילים משמאל, בנוה שלום, נמוך אצל הים, ועולים עד טבור העיר המשתרע על ראש ההר; לצד ימין יורדים שנית הבתים אל העמק. הים היה שקט באותו בקר והגענו בסירתנו מהר את החוף.

את הגומרקי*) עובר מי שחי כבר בארץ ישראל ויודע ערבית, בלי עכובים. הוא מרגיש את עצמו חפשי. כאשר דורשים ממנו בשליק מיותר בקשיש הוא שואל את פקידי החוף בבטחה:

— למה? הלא זה לא מגיע לכם כלל!

וכשהם רואים שאין להם עסק עם רשים, לאכר חדש, אי בקי, נותנים לו ללכת בטח דרכו.

וכשעוברים רק את הסמטאות הצרות שבתוך העיר העתיקה ובאים להעיר החדשה, פוגשים תכף בעקבות חיים עברים ביפו.

הנה חנויות רבות ששלטיהם כתובים עברית. הולכים הלאה ופוגשים בפועלים ופועלות צעירים המדברים עברית. פוגשים בתלמידים ותלמידות עם ספריהם ומחברותיהם תחת אזרועם ופניהם מועדים לבית הס' לבנות, שמתחנכות בו כשלש מאות נערות מכל השדרות, או אל הגמנסיה העברית, שמשכת אליה את הילדים היותר טובים שבערי ארץ ישראל ובמושבותיה ובאו אליה ילדים גם ממדינות וארצות אחרות כמו רוסיה, ארגנטיה, אנגליה, אפריקה הדרומית ועוד.

הנך מרגיש פה שלמרכז עברי באת, למקום שהתחיה פורחת בכל רחבה ויפיה; ועברת אחרי כן- לנוה־שלום, לחלק העיר היהודי והנך שמח גם עצוב יחד. לפני שנים אחדות מעטים היו בתי היהודים פה ועתה הגיע מספרם לעשרות ולמאות.

על סף הבתים מצחקים ילדים וילדות, תלמידי גן ילדים, והשפה העברית בפיהם. מחלון אחד הבתים משתפכת שירה עברית, שירה עמוקה, מתוקה מפי אחת העלמות שגמרה את ביה"ס לבנות פה.

הלב היה מתמלא שמחה לולא האי נקיון שהנך פוגש ברחובות האלה. אצל כל שער, כל דלת וחלון משלך זבל ואשפה, המעלים צחנה ומחניקים את העובר פה.

— הנה צפת בזעיר אנפין! — אמר לי אחד מידידי, שהלך ללותני.

ואמנם נזכרתי את צפת. פלא! כל מה שיגדל הישוב היהודי ביפו, כל מה שמתרבים בתי היהודים — מתרבה האשפה והחלאה בראש חוצות!

— למה זה? למה היהודים מחבלים בידיהם את בריאותם ומביאים על עצמם מחלות ופגעים, הבאים מאי־נקיון הזה? — שאלתי את רעי.

— עמנו דורש חנוך, חנוך בכל!... לימי הזקנה הוא נמצא שוב בבחינת ילד... דרושים לו אומנים, מורים ומחנכים... — ענה לי רעי בקול עצוב.

ביפו נשארתי ימים אחדים לחכות על אחד מקרובי שצריך היה לבא מרוסיה.

הגיע יום כ' תמוז. ובהכנסי בבקר במקרה ללשכת המודיעין נודעתי, שבשעה ארבע תהיה אזכרה לנשמת הרצל בבית התפלה של הספרדים.

בבואי בשעה הקבועה למקום האזכרה מצאתי הרבה ממכירי ומכירותי התושבים מבעלי הבתים וגם מהפועלים, אלה ישבו על הספסלים בצד זה, ואלה עמדו בצד חשני.

כשהתאסף המון גדול באולם, עלה על הבמה מר פפר, מורה בביה"ס לבנות, עטוף טלית והתפלל מנחה.

אחרי המנחה עלה מר שינקין על הבמה.

— אל תבכו למת, בכו בכו להולך! — התחיל הנואם ויביע רעיון כזה: „עם ישראל שעוד לא מת, הולך וגוע. ישנם בחייו רגעים שהוא מתעורר לתחיה, אבל ההתעוררות עוברת בין רגע, ודורות רבים ושלמים הוא מתהלך כמת.

„תקופות שונות עברו על עמנו. בין האחרונות היו ימים שחפץ עם ישראל למחות כל זכר של גאולה מקרב חייו. ובאה אחרי התקופה הזאת התעוררות של תחיה, היא תנועת שיבת ציון. ואחרי זה באה התקופה הבהירה של הציוניות שברא אותה הד"ר הרצל. (בהזכירו את שם הרצל בכה הנואם).

„הרצל קרא לבני עמו את הקריאה הגדולה: „חיו, כי חיים אתם!" — והעם עונה לעומתו: „כן, חפצי חיים אנו, חיים נורמלים על אדמת אבותינו! לך דרוש את זכותנו ואת צדקתנו!"

„והרצל הלך. הלך ומת פתאום באמצע הדרך . . . צואה אחת קטנה הוא עזב לנו. בה התחנן לשאת את עצמותיו לא"י, ואנחנו עד היום עוד לא עשינו את מצותו, לא הבאנו הנה את עצמות מתנו הגדול, מפני שארץ עוד אין־לנו!...

כשהתחיל מר פפר את התפלה „אל מלא רחמים", קם כל הקהל. כמו דקירה הרגשתי פתאום במחי, ובהקשיבי להנגון העצוב והתודר לב, עבר רעד בכל עצמותי.

מר שינקין הוסיף אחרי זה דברים אחרים מלאי תנחומים, באמרו שהקמץ הקטן, היושב בא"י, הוא ה„שאר ישוב", הוא יסלל דרך לעם ישראל לבא לא"י. וכשתהי' הארץ מיושבת מבני אחינו, יעמידו פה זכרון נצח להרצל, זכרון שיהי נאה לו ונאה לעמנו!

אחריו עלה מר מוסינזון על הבמה. הוא באר בתחילת שמנהג הזכרת נשמות מן המקובלים מוצאו. אחרי כן נתן תאור ממהותו של הרצל ואמר שהרצל הוא אחד הגבורים, אשר תקופות שלמות תלויות בהם, ולא לספד אותו היא חפץ, כי מעשי הרצל לא מעשי בכי המה, כי אם חפץ הנה, שהיום הזה יהיה יום של חשבון הנפש לעמנו.

אמנם עוד כבד להביא הכל בחשבון, אבל לאט לאט נוכל לעשות את זה כשנתפוץ.

— נעמיד את השאלה: מה נתן לנו הד"ר הרצל? במה כחו גדול ובמה נצח אותנו? — אמר הנואם, ועונה על השאלה בדברים המכילים בקרבם רעיון כזה:

„במחאתו הגדולה נגד הגלות לקח הרצל את לבותינו. הוא היה כלו מחאה אחת, מפני שלא גדל בצללי החיים הניראים שלנו; הוא בא אל עמו הנדכה והשחות מן החוץ; הוא לא ידע את בכי הקינות; לא טעם את הצרות והרדיפות ואת רציצות החיים שלנו. לכן הוא בא אלינו שלם בנפשו וברוחו; לכן היה חזק, חפשי, וכל עוד שהיה חי בער הניצוץ שהוא הפיח בעצמותינו היבשות...

וספר מר מוסינזון אגדה נפלאה עם בן מלך שתעה בדרך לארמון אביו, ופגש את אליהו הנביא ויבקשהו להורות לו את הדרך.

והזקן ענה:

— לך ישר, ואל תשים לב לשום מכשול שימצאך בדרך, אפילו אם באבנים ירגמו אותך אל תפנה לזה. רק תלך ישר, ואל תשים לב לשום דבר שתראה לפניך!

וילך בן המלך מבלי הבט ימינה או שמאלה ועוד מעט קרב למטרתו.

פתאום פגש בילד עזוב, בוכה ומתחנן לעזרה. וירחמהו בן המלך, וירימהו וישאהו אתו... וברגע הזה סר כחו ואונו ויאבד דרכו...

עוד דברים יפים מלאי מליצת סגנונו המגוהץ דבר מר מוסינזון ומשך את לב הקהל.

אחריו נאמו נואמים אחרים. וכגמר הנאומים התפזרו הנאספים לסמטאות יפו לכל עברים.

אחרי יומים עזבתי את יפו ללכת הביתה. שם, בעין הקורא, חכתה עלי עבודת רבה. זמן בציר הענבים ולקיטת השקדים הגיע, והבית דרש את תפקידי, תפקיד אכרה, בו.

נסעתי ב„דילז'נס" הראשוני, המלא נוסעים על כל גדותיו. תחת רגלי מונחות חבילות מכל המינים ובקושי אני מוצאת מקום להניח עליהן את רגלי. מצד שמאלי על ספסלי יושב איש עב הכרס ומתנפח מחם, לימיני אשה לא צעירה עם ילדה קטנה על ברכיה ואני באמצע כדג בקופסא. נוסף לזה, דחפה אותי ברגליה ילדת שכנתי; התפרפרה השובבה, התנועעה, צעקה ובכתה ולא ידענו מה היא רוצה.

בדרך שבין הפרדסים היה חם נורא. אבק העולה מן הכביש החניק את הצואר, האביק את העינים. גדרי הצ'בר, חשטה; עצי אורנג'ים לימונים אתרוגים ורמונים הכל היה מכסה באבק עב.

וכשיצאנו את הפרדסים והתקרבנו למקוה ישראל נשב עלינו פתאום רוח קריר והשיב את רוחנו.

ירושלמי צעיר עם פאות מסלסלות וחלק ארוך, שישב על הספסל השני מאחרינו התחיל לשיר, בתחלה בחשאי, ואחרי כן בקול רם, ולא תפלות לימים הנוראים הוא שר, כי אם שירי חול, שירים ז'רגונים מן היותר מודרנים בין המון הגלותי.

*) בית־המכס.

— מאין יודע אדוני את השירים האלה? — שאלתיו בפנותי אליו את ראשי.

מאין? — ענני בצחוק קל — הלא אני משורר גדול! אני בעצמי וככבודי חברתי אותם. העתון הז׳רגוני האמרקני — (שכחתי איזה שם קרא לו) — מלא על כל גדותיו שירי הנפלאים!...

— גם את המנגינות מחבר אדוני בעצמו?

בודאי! לפי טעם השיר אני נותן לו נגון. בירושלים מכירים ויודעים את טוב טעמי בשיר!

צחקתי בלבי ושתקתי. והנה אחרי רגעי מספר פונה אלי הצעיר ואומר:

— הגברת חושבת אותי באמת לירושלמי צנוע? הקפוטה הארוכה, שאני מלובש עתה, אינה כי אם בשביל שלא לאבק את בגדי הטובים. יש לי, גברתי, בגדים קצרים ויפים. וכשאבא אי״ה אל המושבה, שאני מקוה להשיג שם משרת חזן, אלבש את בגדי היפים ואת כובע הקש שלי אשים על ראשי, במקום הכובע הירושלמי...

— ואדוני נשוי? — שאל אותו יפוני אחד, שמתעסק קצת בשרכנות.

הצעיר התאנח וענה:

— שלש נשים היו לי! עם השתים הראשונות חייתי חיי אמלל ונתתי להן גט פטורין, אבל השלישית, עליה השלום, אשה טובה היתה ובעלת נפש עדינה, ולא חפץ ד׳ באשרי ולקחה מעל ראשי!...

— ומה אתה חושב לעשות עתה? — שאלהו השדכן שנית.

— עתה אני מקוה להושע מן המושבות! כי יחד עם החזנות אני מקוה לבנות לי אי״ה ב י ת, כראוי לאדם הגון מלא כשרונות כמני!

בכל כחי התאפקתי מצחק לשמע דבריו.

ה„דילז׳נס״ לא הלך ישר בכביש דרך בית דגון, כי אם נטה לצד החולות אחורי הכפר יעזור, והלך לו בין השדות, שקוצרו, גם הגרנות הרמו כבר ונשאר רק השמשמין בשדה.

מרחוק נראה ראשון, עוד מעט ואנחנו נכנסים בין הכרמים מצד המערבי של המושבה. אני מכירה מרחוק לימין את הר החול הלבן שעין הקורא נוזל ממני.

הנה פה קרוב פרדסו החדש של לונמין. ודרומה מעט משתרע יער עבות, זה הפרדס בן תשע שנים, פרדסו של לוין.

משני צדי הדרך נמשכים הכרמים בשורות הגפנים הישרות שלהם; ומסובלות כבר הגפנים אשכלי ענבים מלאי מיץ מתוק.

הנה כרם גדול של עצי שקדים רעננים ותורשת אקליפטוסים אחריו; והנה רחוב עם גדר של שטה משני הצדים. עוד מעט והגענו עד רחוב הגדול, היפה ששם רחוק מלמעלה מתנוסס בית-התפלה הנהדר בראשו. הכל ירק, ציץ, פורח. מבין עצי תות וזינזלק הנטועים משני צדי הרחוב נשקפים הבתים הלבנים, המבריקים מקרני שמש האחרונות. מימין מאחורי עצי מצל נשקף היקב בכל גדלו וענקיותו. הכל נראה כי כת חדש, יפה! כה הרנין את מיתרי לבי! ובאותו רגע חשבתי:

„לא רק הגליל שאני שבה עתה ממנו יפה הנהו! יפה גם ארץ יהודה, ויפה ונחמד הוא „ראשון״ שלנו!״

בלב דופק משמחה נכנסתי אל סמטאתי, אשר השטה הירקה גודרת אותה ועצי התות מתלחשים מעל לשטה ומניעים לי ראש...

בצעדים ממהרים נגשתי אל גנתי, שעל יד חצר ביתי. שם תחת תאנה גדולה, עבותה יושב חברנו העור ועוזר לבני ביתי לקלף את השקדים שהתחילו ללקט באותו יום. הוא קולף ושר וקול צלצול שירתו הנעימה, העמוקה חודרת אל תוך נימי הלב היותר דקים.

— שלום, דוד! — קוראה אני לו מרחוק ונכנסת אל החצר.

פה רצים לקראתי ילדי, שמחבקים ומנשקים לי, והנה גם התרנגלות עפות לקראתי; והיונים ירדו מארבותיהם ומקשקשים בכנפיהם הלבנות, החומות ואפרות על הארץ; גם האווזים התנערו מתרדמתם בצל העגלה שעומדת בחצר ויקרבו אלי לבקש ממני אוכל...

* * *

I.

אִם חָפֵץ אַתָּה לָשִׁיר שִׁירַת חֹפֶשׁ, שִׁירָה רַכָּה
שִׁירַת חֵן וְגַעְגּוּעִים לְהָשִׁיב רוּחַ דַּכָּא —
קוּם וּבְרַח לְךָ מִדְבָּרָה, אֶל מֶרְחַבֶיהָ בְּלִי אַחֲרִית
נָאָה, מַזְהִיר כֻּלּוֹ וְרוֹחֵץ בְּטַל שַׁחֲרִית;
וּבְלִי גְבוּלוֹת, וּבְלִי גָדֵר, וּבְלִי אָדוֹן וּמְנַהֵל
וּבְלִי צֹפֶה וּבְלִי שׁוֹטֵר — כָּל הָרוֹצֶה שָׁם מְאַהֵל...
וּבְלִי כָל דָּבָר גּוֹזֵל, וּבְלִי כָל דָּבָר אוֹכֵל חֲלַל הָאֲוִיר כְּבָעִיר
תַּחְתִּיִּים, שְׁנַיִּים, חוֹמָה, דֶּלֶת, קִיר;
וְחָפְשָׁה מְאֹד חֲצוּפָה, וְהַפְקֵר, הַפְקֵר מֵאַפְסַיִם
בְּכָל הַיְקוּם מְסָבִיב בָּאָרֶץ וּבַשָּׁמַיִם —
שָׁם חָפְשִׁיָּה הַמַּחֲשָׁבָה, שָׁם חָפְשִׁיָּה הַיְצִירָה,
שָׁם עֶדְנָה, חֵן וָרֹךְ מְלֵאָה גַם הַשִּׁירָה!...

II.

אִם חָפֵץ אַתָּה לָשִׁיר שִׁירָה מַדְאִיבָה וּמַרְגִּיזָה
וְקָשֶׁה לְךָ לְשַׁעְבֵּד לָהּ אֶת נַפְשְׁךָ הָעֲלִיזָה, —
קוּם וּבְרַח לְךָ הַחֻרְשָׁה וְרָאִיתָ חֲרֻלִּים נָמִים
עָלִים כְּמוּשִׁים צְהַבְהַבִּים, נוֹבְלִים, נֶעֱרָמִים;
וּבְרֹשִׁים רָמֵי־קוֹמָה שֶׁשָּׂחֲקוּ לַסַּעַר
אִישׁ אַחֲרֵי אָחִיהוּ נוֹפְלִים שָׁם בַּיַּעַר;
וְגִדּוּעִים שָׁם וּכְסוּחִים תִּדְהָר עֵץ וָשִׂיחַ
וּלְטוּשׁוֹת לְךָ וּבוֹלְטוֹת אַלְפֵי עֵינֵי פִיחַ
וּמֵצִיץ מִן הַקַּרְקַע עַרְעַר פָּלִיט, אָפוֹר
כְּמַסְפִּיד אֶת מִסְפְּדוֹ אַלּוֹן חָרוּךְ, חָפוּר —
שָׁמָּה תִּכְבֹּשׁ אֶת צַעַרְךָ, שָׁמָּה תִּרְכֹּשׁ אוֹצַר תּוּגָה
וְנַפְשְׁךָ תִּמָּלֵא שִׁירָה נוּגָה, מְאֹד נוּגָה!...

א. הלוי לעווין.

על הספרות.

II.

לפנים היו הסופרים מתאוננים על הקדושה היתרה התופסת מקום בספרותנו. עכשיו אנו הרשות לנו להתקומם נגד החול הרב — במובן היותר פשוט — שמכניסים אל תוכה.

המלומדים הטיאוריטים חולקים על החומר שיוכל להיות ענין ליצירה אמנותית. יש פוסלים את האייפה ויש מתירים אותו. אולם באחת מסכימים כולם: להכשירו יכול רק כשרון גדול, והעיקר: לא קלות ראש. מעט רצינות.

למרות כל האשמות הרבות שרגילים להעמים על ראשי המשכילים הראשונים, למרות חסרונותיהם ומגרעותיהם מרהיבה אני בנפשי לשבח את אלה שהיו נכנסים אל „היכל הספרות״ בכובד ראש וביראת כבוד. אם היתה מדת כשרונותיהם פחות או יותר מרובה, — לפחות היו באים וכלי זיינם בידם. לראיה יעידו גם שרידי „המשכילים״, הסופרים של [illegible] העבר. הלא כולם „אנשי תורה״ שתוכם כברם „ועפ־[illegible]״ [illegible] שמה. אבל אדם נאור ומודרני במעט חובה עליו להתיהם בבוז [illegible] ול„בקיאות״. כל המרבה בקלות ראש בספרות הרי זה [illegible]. [illegible] הוא ל„מקוריות״ ל„גאוניות״ מיוחדה. אולם הבורות והגסות [illegible]

גם אצל האומות היותר קולטוריות באה כמעט בכל דור ודור

תקופה של מהפכה ספרותית, הצעירים מתקוממים נגד כבלי ההשתעבדות, מתאמצים להשתחרר מחקי השורר וקיים ומכניסה זרם של תחיה והתחדשות אל הספרות. הקלסיים הגרמנים המפורסמים, שהתקוממה אח״כ „אשכנז הצעירה״, כלומר היהודי היינע וחבריו, נגד צורתם הקבועה והמלוטשה, היו בנעוריהם בעלי „סופה וסערה״ היותר עזים והתקוממו נגד כל החקים והכללים שקבעו המבקרים המובהקים לפניהם או בימיהם. בודאי לא אתנגד לכל התחדשות באיזו דרך וצורה שלא תבוא. אולם כדי לברוא מהפכה — ולו תהא רק ספרותית — צריכים גם גאוני הרוח להתעתד. ואם באים גמדים ומתפארים כי כל חכמתם באה להם בהיסח הדעת ועל ידה ישנו את כל ענפי הספרות המבוטלה על ידם, — אז רק להצטער או לשחוק יכולים אנו לחולשות של „שגעון הגאונית״.

בודאי אין דורנו ראוי לנביאים וחוזים מימי קדם. כי מהו דורנו עצמו?.. דור דור ונביאיו, דור דור ומשורריו וסופריו וגדוליו. אולם אין להנצל מהרגל של השואה, ובכל פעם שבאים לדבר על הספרות עולה וצצה השואה זו כמו מאליה.

כשאני לעצמי מתנגדת אני לכל אמת המדה. הספרות, האמנות, השירה כמו המחשבה והדמיון בכלל ילדי חופש המה. כל יוצר מגלה ומבליט גם שלא ברצונו ובלי כונה מיוחדת את צורתו הרוחנית, האינדיבידואלית, ואין לדון עפ״י האחד על השני. גם הקל שבקלים יש לו עולמו שלו, נשמתו היתרה, תכונתו המיוחדת שלו, ואיך ישוו הלך רוחו של אחר ביצירה שמקורה היא אולי תוגה ויגון נפשי, קרעים שבלב, מלחמות וצער רוחני שהלז גם איננו מכיר בהם? כל יוצר ובורא דורש בקרתו המיוחדה, כי את תכונתו הפרטית גלה, את דמיונו, את נשמתו, את סגולותיו הנפשיות והרוחניות. נזכר לי פתגם מצוין של משורר גרמני: „בעל דמיון, אומר הוא, דומה לאלהים ובעל מחשבות למחזר על הפתחים״. בעל דמיון בספרות ככר חזיון יקר הוא. בעלי דמיונות אינם בזמננו זה במדה מרובה ביותר, ולעומתם רבו בעלי המחשבות. על המבקרים על כן החובה ביותר לשום לב להשבלים הבודדות, אף לטפח את הפרחים הצומחים בשקידה ובהשגחה מיוחדה, ורק אז נראה מה שיעלו. אבל לצערנו אין הפרחים מספיקים לגמול כדי צרכם בספרותנו...

בהספרות העברית מתגלה עתה חזיון של קריעה ובליה, של חטוף ומקריות, ולא מפני שהחיים קרועים ורזוים הם. אדרבה, דוקא פזור החיים וקרעיהם מחויבים להשתקף בספרות, כי אין משורר אמתי שר רק מתוך נחת רוח והרחבת הדעת. כל הקרעים הרוחניים, הנפשיים וגם הלאומיים משתקפים בספרות חיה, ועל כן אין שירה אמתית שלא תהא לאומית, ובמובן ידוע סוביקטיבית. אלא מה? שאין סופרינו אלה מסוגלים לחיות את כל החיים עם קרעיהם ולקויהם, אלא באים ודולים טפות טפות ודרך אגב מעבירין לעיני הקהל. ·

ברדיטשבסקי חי את החיים של „עירו הקטנה״ ושל „עורבא פרחי״, פייערבערג נשא בקרבו את הטרגדיא העמוקה של „בחור הישיבה״ השואף והחולם, ולכן עלה בידם לתאר את אותם החיים על ידי תאור חי. את כל הקרעים שבנפשם וברוחם. את הלקויים שבחיי צער ההם, את מצבם הנפשי, את החצאית שבלבם, בנשמתם ובכל חיי השניות ההם הננו רואים ומרגישים. אפשר לחלוק על מדת ערכו הסגנוני של האחר ועל מדת ערכו האמנותי של השני, אולם המעלה היתרה שבשניהם: נשמה מתגלה ביצירותיהם, נשמה עמוקה, מרגישה, מתבוססת ולב שואף, דורש ומוחה. זהו תאור חיים שלמים, פנימיים או חיצוניים, אבל שלמים.

החיים צריכים לקבל יניקה מהרוח, מהנשמה, להיות משוקעים בהם ... רוח האדם ונשמתו ניזונים מהשפעתם של החיים, ורק אז כחם עדיף. ...ק מה שבא מפנימיות חיה כזו יש לו התפעלות מקורית ותמימות אמיתית. ...יות כזו השתקפה ביצירותיהם של שני אלה. אולם היותר חדשים ...מתפקים בשרטוטים יחידים, מקרים בודדים, מה שאינו יכול בכל אופן ...תאר ציורה שלמה מתכונה כללית.

...ת הדבר בהמבואר. אין אנו מסוגלים לחיות חיים שלמים, יהיו איזה שיהיו, אין אנו מוכשרים להיות שקועים בתוכן פנימי אחד, בחוג רגשות ושאיפות מסוים, אלא שכל חיינו קרועים ומפוזרים לפרורים פרורים ובאים אנו ומלקטים ומעלים קטעים קטעים של העובר, הפתאומי, הרגעי ההולך ומשתנה ומתחלף.

אבל קטעים כאלה, אפיזודים ותתיכי חיים הם חומר רק לציורים קטנים, לרשימות יפות, לספורים קצרים. בחומר זה השתמשו גם גדולי הספריות הקולטוריות, ויש אומרים כי הציורים הקטנים והנפלאים של מופסן הצרפתי, אלטנברג האשכנזי ושטרינברג השוידי עולים יפה על הרומנים הארוכים והמשועממים של המפליאים לעשות, ובספרותנו אנו מי לא יכיר את ערך אלה בציוריו של פרץ, שטיינברג, גומברג, רייזין. לפי טעמי הספרותי עולים גם ציוריו האמתיים של אש על „יצירותיו״ הדרמטיות, למרות שכבש לו את הקהל ואת „העולם״ על ירן.

בכל אופן לא יצא מחבור ולקוט של קטעים ופרורים — דרמה. כדי לברוא יצירות דרמטיות צריך להיות מחונן כשרון דרמטי מיוחד, ולאו כל מספר או צייר ולו גם אמן ובקי, מוכשר לזה. הדרמה היא לא קטע, לא אבר מן החי, כי אם כל החיים. גם הדרמטורגים היותר גדולים ומודרנים משתמשים במשך החזיון היותר מצומצם שכל תכנו מכוון לסיטואציון ידועה או לנקודת התפוצצות — תוצאת אותה הסיטואציון. גם הדרמטורגים האלה משתמשים בעקספוזיציון מיוחדה כדי להעביר בהדרמה גם את מצב הדברים שלפני התחלת החזיון. אופן חזיונותיהם נקרא אנליטי. מצומצם ומרוכז על נקודה ידועה ובמשך החזיון הולך ומתגלה גם עברם של הנפשות הפועלות, חייהם הקודמים, תכונתם, מצב נפשם ורוחם המביאם לאותה הנקודה. זה דורש כשרון דרמטי וטיכנית מובהקה, וכמה מן המעפילים ומן המסכנים את נפשם על שדה זה יצאו וידם על ראשם.

אולם אין תרופה ואין נסתר מפני חמת ה„מודה״. לפי רוח העת הוא לכתוב חזיונות ולהציג דרמות — והנה סופר סופר לשלחן עבודתו ו„מחברי״ חזיונות. אלה בתקוה מסותרה להשיג שם ופרסום זול — הדבר מצודד — ואלה לשם המודה סתם.

והחזיונות — לא צורה ולא טעם ולא תוכן להם.

איזה קטע בודד, איזה חזיון מיוחד, איזה מצב נפש פנימי שהיה יכול להיות אולי לחומר של ספור יפה נהפך ל„מחזה״ כביכול שידים ורגלים אין לו. ומתאמץ הוא המחבר דוקא להסתגל לכללי הדרמה ולצמצם ולרכז ולרמז ולהחסיר . . . הכל לפי דרישת הדרמה, ויוצא מזה איזה מין שאין לכנותו לא בשם דרמה ולא בשם ספור, לא ציור ואף לא חזיון.

ומובן שכל מה שמין זה מעופל ביותר, כל מה שאין למצוא בו לא תוכן ולא פעולה ולא מעשים כן מיחסים לו כונות סתומות ביותר וכן עולה ערכו האמנותי המודרני בעיני המתפעלים. מכל דבר חדש רק מפני שחדש הוא . . .

ונצים בין לילה סופרים ומחברים חזיונות, וגם סופרים מומחים ובעלי כשרון על שדה עבודתם הם נמשכים ונגררים אחרי מודה אחרונה זו.

וחבור חזיונות נעשה ל„רעיונם הקבוע״ של הסופרים החדשים.

אם כל חי.

מכתבים מארץ ישראל.

החפיש. — בשורת התושמה לא עשתה בעירנו הרושם שעשתה ביתר ערי טורקיה וא״י. שום מניפסטציות ודמונסטרציות לא נראו מצד הקהל. אחד הוא ה„קימקם״ שבראותו את אדישותם של הצפתים בכלל נתעורר מאליו או ליתר נכון הכרח מפני טראית-עין לסדר חגיגה בעצמו ב„סראיה״ (חצר הממשלת) — ביום ובביתו — בלילה. ואחד הוא כמעט כותב הטורים האלה שבראותו, לדאבון לב, את הרוח הקפואה של בני עמו פה, המתיחסים בכלל באדישות וכו׳ לכל דבר

חדש אם גם יהיה טוב ומועיל השתדל לחמם את רוחם, לעוררם מתרדמתם ולהסביר להם עד כמה צריכים גם הם לקחת חלק בחגיגה זו כדי להראות שגם הם מרגישים, ולו לפעמים!.. הדברים עשו רשם במקצת, אבל לא בלי התגברות יתרה לקחו אמנם אחינו חלק בחגיגה הנ״ל, בזה שראשי העדה האשכנזית ונכבדי כוחריה (העדה הספרדית — מאי היכא תיתי?.. אחינו הספרדים שבצפת אינם מרגישים אפילו באיזכל וגם רעם אלהים בל יוכל לתנידם ולזועם ממקומם, גם הרוח הצפונית בל תוכל להפיח בהם רוח חיים ותנועה, אף דבר איננו פועל עליהם; איש איש מהם יושב לבטח על שמריו — יושב ומביט על חרבנו ועל בנינו של עולם.. סופק כף על ירך ונאנח: אוי לעינים שכך רואות!.. העצלות שולחת רקב בעצמותיו, הבטלה והשעמום מטמטמים את מחו המפתח ע״י התלמוד, צרת מחר בל ידעו, ודאגת היום — ג״כ לא איכפת — ירחם ה׳!... ושמחת חפש זו מה היא עושה במחנהם, הלא ב״ת חפשים הם — אינם נושים ואינם חיבים... ומתוך עוני הלא אי־אפשר לשמח כמו שמתוך התרשלות ואי זריזות אי אפשר להיות עשיר!.. בכלל, כמוהם כמו גוף מת שלא חמימא ולא קרירא ליה די בהערה זו לפי״ש, עוד אשוב אל הענין...)

העתונכים הלכו בלוית התזמרת היהודית לבקר את המושל הנ״ל ולהשתתף בשמחת עמו; זה האחרון קבל אמנם אותם גם הוא בספ״י מאד, וטעניגת העובדא ששם בשעת הבקור גופא, התנדב להחליף את כבעיהם (קאפעליץ) בטרבושים. עתה, הכבע הלזה רוא לפאר־אחר להם, וחובת כל עותמני היא איפוא שיענעו לראשי... אמנם יותר ממה שמעניגת העובדא זו בפני עצמה מענין היה לראות את אנשי הפאות הללו, שבים מה„סראיה״ בלוית הקימקם ופקידי הממשלה — והתזמרת לפניהם, ורם מלובשים בטרבושים אדומים — חי נפשי שיפים היו שלג, אלה למרות ה„דיסהרמוניה״ ששררה בין טרבושיהם, זקניהם, פאותיהם וגום הכפיף מתוך שעבוד. כן, פניהם נבאו לי באמת עתידות טובות — אפילו לצפת!...

הפקידים הנ״ל לוו את ה„מטרבשים״ הללו בכדי להשיב להם בקורים איש איש כביתו (בתים אחדים כאלה של אחינו היו מקשטים בדגלי הירח) ובכל בית נתנו משקאות וממתקים לכבוד הרג. אפס מה מבאיב לב ומה מרעיש כל יצורי גוי היה המהזה של כנופיות אחינו שהתפרצו מבתיהם החוצה לראות מה קרה שעברים ומתכדנים הולכים שלובי זרע בלוית תזמרת? ההתיהד איזה גוי או נשתמדה איזו יהודית?.. (פרטים לחבא) בכל מקום ובכל רחוב שעברה התהלוכה — בת נפשות אחדות זו, קדם ההמון היהודי את פניה — במה? לא בקריאות חידד, חלילה, לא בנאומים, לא ביחי החפש, יחי העם, יחי ויחי וכו׳, אלא ברוח השתוממות, בפנים מבוהלים, בפעירת פה, בבת צחוק טפשית מוזרה ומגחכה.. נורא, נורא באמת היה לראות את הפנים המפשים של ההמון התם ושאינו יודע גם לשא״ל הזה. הוי! כדי היה באמת שעסקינו, שפסיכולוגינו יראו את הצפתים האלה בשעת קלקלתם זו ויגידו מה נעדר מהם... אולי יתעוררו רחמיהם עליהם וימציאו לכו מה שחסר להם...

החגיגה נמשכה עד הלילה ועד בכלל, ההארה היותר יפה היתה כמובן בבית הקימקם; שמה נדחף ונדחק ההמון לשמע את הזמרה... גם הבקורים שהיו בסראית ביום נשנו בלילה בבית המושל, והרבה שלא הזמנו ביום (כי הבקורים היו עפ״י הזמנות...) לרגלי אי־עותמניותם, יכלו לתשתמש בהזדמנות זו של הלילה לברך את הקימקם וכיעתו ולהביע רגשי השתתפות בשמחה וכו׳, כי אז הכניסה היתה חפשית — וכל הבא „ברוך הבא״... בין הזרים האי־מוזמנים הללו, היו גם כר קלוריסקי (פקיד המושבות בגליל העליון) מר סגל (סגנו) מר ולקומיץ (מנהל בי״ס בר״ס), כר פרתי (מנחל בי״ס לחכי״ח) וכותב השורים האלה.

אולם הקבלת-פנים היה מלא מפת אל פה והרב היה מאחינו. שלחן התוך העגול היה מוקף דוגגים דלוקים שהזכירונו נס חנוכה... ודומיה שררה בכל הטרקלין, רק התזמרת הפריעה בין רגע לרגע את המונוטוניות:

לשוא חכינו כי יתעורר ולו אחד מתנאספים לנאם, להביע את רגשותיו, לבאר להמון העומד בחוץ את סבת החגיגה זו וערכה, כי הלא אך בשביל זה באנו בבונה, רוצים היינו לראות את הרושם שעשתה החושמה פה ומה שידובר בה... תאבנו לשמוע את השקפת חושבי צפת — ולו המשלמנית, על החפש, כי אמנם הגד לנו שביגם נאמרו נאומים אחדים לא רעים מצד חילי הארץ ותגוצרים..

לשוא חכינו כי יקום אחד מאחינו ולא ידבר חלילה — דבר שהוא רחוק מאד, אלא יברך את השולטן, יאמר פשוט: „הנותן תשועה למלכים״ אבל אין קול ואין פוצה פה, כאלו אבן כבדה היתה מעיקת על לבות כל הנאספים, מי יודע למה ועל מה!.. כוף סוף נתפקעה סבלנותי וחדל אונים הייתי כבר לעצר בעד סערת רוחי, ולמרות היותי נתין צרפתי שלא מתפקידי לדבר במקום כזה, קמתי בעצת בני לויתי הנ״ל וברשות נשיא החגיגה — כמובן ואדבר בשפת הערבית דברים אחדים מעינגא דיומא. ולאשרי, לרגלי התרגשותי ובזכות העדה העברית שעיניה היו תלויות אלי... הפיק נאומי זה כנראה, רצון מאת כל הקהל. למרות שהיה בלי כל הכנת מראש ולמרות אימת הצבור כמובן — גם זה נס...

ה„קימקס״ חלק לעדת העברית הכבוד היותר גדול בשעת נאומי בזה שבהתרגשתו לדברים הראשונים שנאמרו בהתלהבות, עמד וימחא כף וישאר עומד וכל הנאספים עד תם כל הנאום, ומחיאות כפים תכופות וממושכות נשמעו בכל פעם שנזכר השולטן, העם, האומה העברית, החפש וכו׳. ההמון המתמרגי פה השתומם לשמע נואם עברי מדבר בשפת ה„קוראן״ שלו; לא פחות מאשר היה עלול ההמון היהודי להשתומם לו שמע גוי קורא בתורה... ואחי היהודים? הם רקדו מתוך שמחת ועונג, סוף סוף הוצאתים ממבוכתם, וגם הם ברכוני בפיהם ובלבבם — תודה להם כי יתן ואזכה לברכם גם אני בהזדמנות אחרת... בשתית השראב (משקה מכים מתוקים ומי ורדים), בנגינת השיר הטורקי הלאמי ובאמרת פאדישאהים ג׳וק ישא — (יחי אדוננו המלך לעולם) תמה החגיגת — הבת היחידה והמצוינה במינה — חגיגת החופש בצפת!..

כונתי במסרי לכם פרטים אחדים, היא דוקא בכדי להבליט על ידם, עוד הפעם, את חסרון הכחות המרגש מאד בעירנו ולהעיר את אזני עסקנינו על מצב אחינו השפל פה, אם בחמר ואם ברוח ולעוררם אולי ע״י זה לפעולת, כי הרי הזמנים הולכים ומשתנים כבר..

ובכן, עסקנים נכבדים, הדואגים באמת לישוב ארצכם, זכרו כי מהפכה באה בטורקיה!.. אל נא תשכחו כי הזמן הוא זהב בימים האלה וכי רגיעה השעה לעבודה ולמעשה. אי אפשר לכם עוד להסתפק בדברים בעלמא — מעשים צריך — מעשים! וכשתתחלו בעבודה שימו נא אל לבכם כי גם בעיר השכוחה והעזובה זו — בת עשרת אלפים נפש מ״ם תמצאו חמר רגין לבנינכם האדיר העתידי, כי גם היא עלולה לישוב — אם רק תרצו וכי גם בניה עלולים לקדמה. הא לפניכם כר נרחב לעבודה ממשית ריאלית. פה תמצאו מרגליות אי-מזויפות ואך העלו קרום של עפר עליהם, שבנקל אפשר להסירו. נסו איפוא, ולו פעם, לאבק, לעבד ולזקק את המרגליות הללו ותראו אם לא יפתיעו אתכם בברקם ובנגהם... אור, אור דרוש למרגליות האלה ויגלה טיבן. הבה ונקוה לאור ההוא, האם יבא יום?...

שבועת הפקידים. — גם פה נשבעו בשבוע זה כל פקידי הממשלה שבועת אמונים למלכם, לקונסטיטוציה ל„אחדות״ וקדמה, במעמד כהני הדת וקהל רב. השבועה כללה גם שעוד לא יהין ולא יעיז איש מהם לקחת שוחד (בכשיש) שעור את עיניהם במשך כל הזמן העבר. אבל לצערי עלי להגיד כי החלק האחרון שבשבועה זו עוד לא נתקים, לא מיניה ולא מקצתיה... ואם כה יקוימו, חלילה, כל יתר חלקי השבועה, אז... אז יש לחשש מאד... והזמן יוכיח.

— „חס״ן״ (חברת סומכי נופלים). — אחרי תרומה גדולה וממושכה, אחרי הקפאון הנורא ששרר ברוח יושבי עיר זו במשך שנים רבות, התחלת תנועת זה כשנתים להתאגדות ולהתארגנות. אגדות שונות נכראו, אך לא החזיקו מעמד בתגרת ידי האויקים ששמים פה מכשלים תמיד על דרך הצעירים גם טרם ידעם מה מטרתם בהתאגדם, יראים-התקיפים, פן ישתמטו הצעירים מתחת עולם תקשת אם יתאחדו והיו לכת אחד. על יסוד זה נוצרו אגודת „צעירי ציון״ ובטלה, אגודת „אחדות הגליליים״ וחדלה לזמן מה לרגלי המסירות והמלשינות, אבל עתה הביאת הקונסטיטוציה רוח חיים חדשים בלב חברי האגדה ושבו להתארגן. כן נוסדו אגדות שונות והדלו ושבו חליפות במשך שנתים, אחת היא אגדת „חס״ן״ שהחזיקה מעמד כי לא סבלה מרדיפות הבוערים בעם: א) לרגלי עבודתה בשקט, וב) לרגלי השפעת חבריה, שחלק האחד מהם הוא מורים שהם המיסדים, והשני הוא אנשים אמידים, שהם נותנים ואינם מקבלים, ושהשפעתם רבה בעיר, באופן שגם החסידים היותר קנאים יראים מנגוע במפעלם, ובפרט כשהם נהנים ממנו פחות או יותר.

מטרות האגדה הנ״ל העקריות הן: א) להקל את מלחמת הקיום לבני עירנו האמללים תרובצים תחת משאם והסובלים חרפת רעב, ע״י תמיכה חמרית. ב) לרומם את רוח הצעירים ע״י חנוך טוב ומועיל, להשניא עליהם את הבט״ת שהרגלו בה ברצונם, או בעל כרחם, ולהפית בלבם את הרגש לעבודה ולמלאכה המחיות את בעליהן. — ג) להשתדל להמציא עבודה לאלה הצעירים החרוצים, שעומדים מוכנים לעבוד ושעלולים הם לזה ואשר יכולים הם ליתנות מיגיע כפיהם ולהשיג לחמם בכבוד. — ד) לבקר חולים ולסעדם על ערש דוי ולהספיק להם כל צרכיהם בימי מחלתם כעין רופא, רפואות, חלב, בשר וכו׳ (פה יש להעיר שעד עתה לא היה בי״ח בעירנו חוץ משל הממשלה). — ה) ושהוא העקר הכולל את הכל: לסמך כל נופל אם בחמר ואם ברוח ובאיזה אופן שיהיה.

בתור איש היודע את מוצא ומובא האגדה אני יכול להעיד כי כל המטרות הנ״ל מתקימות על ידה חוץ מהחלק הראשון של סעיף ב׳, שאי אפשר היה [illegible] לקימו מחסרון כח הרצון של אחרים מהחברים התילים את [illegible] וחסרון יכולת זה אמנם ישנה, כי מיסדי האגדת קנו לב נדיבים אחדים [illegible] תפניה בעיר גופא, ועי״ז היא במעט מתקימת. הכנסותיה [illegible] מאד, כי חברי האגדת לא הרגלו לדפק על שערי נדיבים אם גם [illegible] גדול כזה דת וגם אינם יודעים למי לפנות, לזה הלא דרושה אמנות פרטית [illegible] רות יסודה, ת

והלא השנוררים הפרפים הרמאים אוכלים את טוב חו״ל בכרמה, ואת החלק שהיה צריך לבא לשם תמיכת מוסדים נכבדים כאלה, עובר תחת ידיהם לשם תענוגיהם. ונדיבי אחינו בחו״ל אינם חפצים לשים לב למרמות כאלה ושולחים לפי חתימת כל רב וגאון מדומה . . . לו דרשו למעט עדיות נאמנות לדברי מכתבי השנוררות הנשלחים לאלפים כי אז ראו במה הם נכשלים...

אם תרצו לתת, נדיבים רחמנים, תנו לאגודת מעין זו של „חס״ן״ העומדת תחת השגחה מעולה של אנשים ידועים, מהגים ואינם נהגים ושתוכל לשלוח לכם בסוף כל שנה רשימת הכנסותיה והוצאותיה ושמות מנדביה. אם תרצו לתמך באחיכם, לתמך במוסדות טובים, תמכו במוסד כזה שיכל להביא טובה רבה לארץ. וכדאית אגדת חסד זו שלא לתתה למוט מחסרון הכנסה כי אי אפשר לה להתקים בנדבות נדיבי העיר עצמה שהם בעצמם עניים לעומת אחרים.

זה מקרוב קבלנו מכתב מחברת עזרה שבו רצופה הבטחה ממנה שעוד תתענין באגדתנו כראוי, רק כאשר יניח לה ה׳ קצת מסביב, הכה ונקוה. —

ביה״ח של הנדיב. — ידים רבות עסוקות כבר בבנין ביה״ח שכל כך חכתה אליו עירנו. אך צר לי להגיד כי כל הידים האלה אינן אלא ידי עשו, כי מר רוגוב שארותיו דברתי כבר פעם על העתון הזה גופא, מסר את ראשית העבודה, חפירה, הובלה וסתתות וכו׳ למשלמנים מעריש מצרים...

אך שלשום בא הנה צעיר רוסי, שלוח מטעם האדריכל הנ״ל, לקחת חלק בסתות אבנים. הצעיר זה למד כנראה את ראשית מלאכת הסתתות ב„בצלאל״. מי יתן ובאו אלינו צעירים רבים כמו אלה, אך בתנאי שידעו את השפה העברית (וזה הוא דבר עקרי פה) ולא כמו צעירנו זה שאינו יודע אף מלה עברית וגם לא ערבית ושקשה לו באמת לחיות בעיר כזו שאין בה מדברי רוסית...

מר רוגוב קרר קצת את דעת מתנגדיו בזה שמסר את כל עבודת הנגרות לאמנים עברים, הלואי שיפייסו גם יתר המתנגדים בזה שיובאו עוד פועלים עברים לבנין וכו׳ ויאמר „חזק״ למר רוגוב!

— הרבנים מחו בכל תקף נגד העבודה בבנין יהודי כזה של ביה״ח, בשבת, שהנהיגו המצרים הנ״ל בתחלה, וע״י מכתבים למר פרנק ביפו ולנדיב עצמו בפריז הצליחו להכריע את הפועלים לחדל מעבודה ביום הםקרש למנוחה.

— בתי הספר נסגרו זה כבר, עונת החופש באה ולרגלה גם עונת המטילים בא״י, מחכים פה לביאת מר אפרים כהן, מנהל בתי הספר של „עזרה״ וגם לבקור הסטיגריסטים של ירושלים בלוית מוריהם. אבל שמועה אחרונה זו איננה רשמית.

— האויר הוא נפלא אצלנו בימים הללו, כמעט מאין כמהו בכל הארץ.

צפת. **יוסי הגלילי.**

על דבר „בית הספרים לכל ישראל״ שבירושלם.

מאז ראינו את הסגנון שבו משתמשים מחפשי מומים ומטפלי אשמות ועונות על „בית הספרים לכל ישראל״ בירושלם המתנהג על ידינו ידי „חברת בני ברית״ גדר גדרנו בערנו לעבור בשתיקה על כל התלונות הללו כי הסגנון מוכיח אשר לא מבקשת האמת כ״א מצרות העין ידברו המתלוננים מה שידברו ואין מקום איפא להתנצלות וברור האמת במקום שמתכונים למרוד בה. אפס כי בימים האחרונים חזקו עלינו דברי יודעי דבר מדורשי שלום הבית ויזרזונו לקיים הפעם במבקרינו מצות „ענה״ ובכן נעתרנו להם, אפס כי עלינו להקדים תחלה מספר הקדמות כוללות.

א) דגל עם ישראל חופף על הבית הזה ובשם לאומי יקרא, אך לא על כן חדל להיות יציר כפית של לשכה ירושלים אשר לאגדת בני ברית הירושלמית. טמסר עד המשפחות מתוצה ומספריו עד רהיטיו פנימה*), ולא רק משום שהלשכה „הלותה (עם נקודות או לוחה בלי נקודות) סכום כסף לקנין הבית״ כי אם פשוט, מחמת שידי בני הלשכה הן שיסדוהו והן שרכשו את הספרים והן שקנו את המקום והן שעמלו בבנינו והן ששכללוהו והן הן המשתדלות בקיומו והנהגתו עד היום, והרבה זיעת ועבודה שקעו בו.

ב) שם כלל ישראל הנקרא עתה על הבית הזה מטעם הלשכה הוא. הלשכת מחפצת הטוב הואילה ותפקיע את המסד הזה מרשותה, רשות היחיד, ותמסרהו לרשות הרבים בתורת מתנה. ואולם עם מסירה זו לזו לא הסתלקה מעולם מזכותה לעמוד בראש הנהגתו, ואינה חושבת כלל להסתלק, גם אין כח שיוכל לסלקה מזכות זו, ואם כי לא נעלה מעולם את חוג ההנהגה בפני הראוים לה גם בעמדם מחוץ ללשכה; אבל אותם הנדחקים לתכנס בחוג ההנהגת בזרוע עוז או בתחבולות עקיפין ודאי שאינם בכלל הראוים לה כמאמר חז״ל: „כל הרודף אחר הגדולה, הגדולה בורחת ממנו. ולפיכך בעד כל אלה הקופצים כנגד המסד וחורקים שן נחורצים לשון למולו, חוג ההנהגה סגור ומסוגר וכל תחבלותיהם וצדקותיהם לא תועילנה להם לפתחו.

ג) יען נמסר הבית הזה לשמושו של צבור כלל ישראל, על כן נטלה הלשכה הרשות לעצמה לשאול מאת אותו הצבור כי יבוא לה לעזרה באמצעים הדרושים לכלכלת הבית והחזקת קיומו. ואם היו גם מי שנענו לקריאתה מהעומדים מחוץ ללשכה, עוד גם המה לא נתנו רשות למי שהוא מהקופצים בראש בשם כלל ישראל ומהנוטלים עטרת הציונות לעצמם בחכירה לכבוש תחת ידו את המסד הזה בתורת קנין כפלגה ידועה שאינה מודה בתורת קנין כל עיקר.

ד) לשכת בני ברית הירושלמית, על אף כל הרוקדים לעומתה ותולים בה בוקי סריקי, ציונית היתה מתחלתה, ציונית היא עתה וציונית תהי כל זמן קיומה, ולא רק על פי מקומה כ״א על פי יסוד ראשית הוסדה וכל בניה ציונים אמיתים במחשבה ובמעשה, ורב אשר פעל צבורן הקטן שבהם לתחית הישוב והאומה מכל רוחב כריסם של כל גבורי האגרוף וגבורי הלשון המצפצפים ומהגים כל היום בציונות המעשית או ההלכותית.

ה) בית הספרים לכל ישראל לפי הכונה הראשונה של מיסדיו נוסד לא לבית מקרא לנערים אשר מעצלות מוחם לעסוק בדברים שיש בהם ממש מבקשים להם פרי דמיונות מתעים לשעשוע כדי להמית את הזמן, אבל נוסד להיות בית תלמוד לתלמידי חכמים; בית אוצר החכמה והמדע שממנו יספיקו כל שחפצים לעמוד על בוריו של דבר; באר התבונה והדעת שממנו ישאבו כל תואבי למוד והשכלה נאמנה; מקור נפתח לכל חוקרי תולדות העתים ודברי הימים, חקרו הלשונות והשוית השפות. ואם בכ״ז הקצינו מקום אף לקריאת עתונים והספרות היפה, לא נכחה, כי עשינו זאת רק בתור הנחה להצבור, אבל לא מלבנו, כי אין אנו מחשיבים הרבה את ההשכלה הקנוית מתוך הספרות המפוקפקת קלת הדעת הזאת. ובכ״ז שקר הדבר, אשר הנהגנו כמין צנזוריה בהמצאת הספרים לשאליהם. כל מבקש ספר לקרוא לפנים ממחיצות בית הספרים אין מונעים ממנו כלום, אך כל האומר להוציא ספר מחוץ למחיצה אמנם משימים פרות בין ספר לספר ובין אדם לאדם אך לא מבחינת הצנזוריה כ״א מבחינה אחרת לגמרי כאשר נבאר הלאה:

הנה ידוע כי רוב ספרי בית הספרים הם מיסודי של הד״ר חזנוביץ, והוא מסר להלשכה את הספרים בתנאי קודם למעשה שאין להוציא שום ספר מחוץ לקירות בית המדרש בשום אופן שהוא. והרבה התוכחנו עמו עד ששתק למה שהודיענו לו, כי אותם הספרים הדרושים לחכמים מחברים למלאכתם יוצאים מן הכלל הזה. וכן אנו נוהגים למסור ספרים למחברים או למעיינים הדרושים להם למלאכתם בביתם. אבל הספרים שאין שם מר חזנוביץ נקרא עליהם נמסרים לשואליהם בלי חקירה ודרישה רבה, ובכ״ז הלא הכל מודים וכן המנהג בכל בתי הספרים שבכל העולם שאין ספרים נמסרים ליד כל אדם בלי ערבון שיוחזר הספר למקומו אחר זמן השאלה. ובכגון דא אין בהבטחת-פה אפילו של „פועל צעיר״ כל שום תורת ערבון ואם נאמר לסמוך על הבטחות כאלו ותתרוקן הבית מספריו בטרם אנו עושים אנה ואנה.

כמדומה לנו שכבר יש בכללים האלה די תשובה לברור עניגה של הספריה הירושלמית, כי אמנם על פרטי הקובלנות, כגון על הקובלנא, שעדין חסרה הספריה איזו ספרים נחוצים מאד של הספרות החדשה ובפ״מ הז׳רגונית, ועל הקובלנא שאין מסלקים את הששי״ם מתוך הארונות כדי לפנות מקום לספרי „תושיה״ וגם לתשיב על העלילה בדבר הדילטוריא ובדבר הכאת הכושי אין רצוננו ואין כבודנו לתשיב. אבל אין אנו יוצאים ידי חובתנו אם נחשוך שפתנו מהודות ל„פועל הצעיר״ על הביבליותיקה שיסדה ידיו הםמלאה צורך קהל קוראים מירושלם שהננו שמחים מאד שלא „בית הספרים״ הכללי היה מקור להשכלתם, ובכל לבנו הננו מתפללים, שהביבליותיקה הצעירה תגדל במדה שכל המבקשים ספרי תושיה, פרץ ושלום עליכם לא יזדקקו לדרוך על מפתן בית הספרים הכללי והניחוהו להתפתח לפי דרכו אל מה שהיתה תעודתו מתחלה, להיות אוצר לספרות כל ישראל שממנו יסתפקו החוקרים והמעיינים, ושלום!

ירושלם, בשלהי שנת התרס״ח. **יחיאל מיכל פינם.**

*) כי בעל הספרים הד״ר חזנוביץ, ובעל הרהיטים מר יצחק פיינבערג אירקוטסק שניהם מאחי הלשכה הנמו.

Liter. Redacteur: N. Sokolow. — העורך הספרותי: נחום סוקולוב.
המו״ל האחראי: י. ברגר, קלן.
Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.
REDAKTION „HA'OLAM“, KÖLN A. RH., KAROLINGERRING 6

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

~ שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. – מופיע בכל יום ד׳. ~

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN
KAROLINGERRING 6

שנה שניה. גליון מ״א. קָלן, כ״ח תשרי אתת״ם לחורבן.

II. Jahrgang. Nr. 41. Köln, 23. Oktober 1908.

ההירות והחוצפה.

מדרכם של האנשים שלמדו מעט — להחליט מהר, וממנהגם של אלה שנסיונותיהם מועטים — לתרץ משפט כהלכה חתוכה באופן ודאי מוחלט. במדת שאדם מרבה ללמוד, כה במדה הוא מרבה לבחון ולבקר — לא רק את דברי זולתו, כי גם את דברי עצמו. כשמתעוררת שאלה בבית־המ״ד ע״ד איזה דין ונוסח — יפסוק לך עם־הארץ שהוא רגיל אצל ספרי האחרונים ודיניהם את ההלכה כהרף עין. אם תשאל את הרב שלמד הרבה, לא תראה בתשובתו את אותה הרהיטות ולא את אותה הנדאות הבטוחה והמנצחת בתמימותה ההדיוטית, מפני שהרב למד ויודע פנים לכאן ולכאן. וקהל עמי הארצות, כשימסר הדין לידם, מי הוא המכוון אל האמת, ישפטו רק עפ״י חוזק ההברה. הנה זה הוא מדבר בבטחה ובקול רם, וזה — בשפה רפה. אין ספק, שהראשון יודע את השעור, והאחרון — לא למד כל צרכו, וזה אות, שהוא מפקפק ושאין דבריו חותכים כאיזמל.

כסבורים הם הבריות, כי מה שהוא תקיף־בדעה, חזק ומוחלט בתוך־הדבור ובנגון, הוא גם עמוק ואמתי. אבל באמת זו היא שגיאה גדולה. השטחיות המרפרפת איננה מגומגמת כלל בדבור. עפ״י רוב היא מריעה כחצוצרה, ולעומתה העמקות מתבטאת באופן רפוי, רעוע ורצוץ, מתוך רוב יריעותיה ורוב ספקותיה. השטחיות איננה יודעת את הספק ואת העינוים. היא איננה צריכה להתקטן ולהתכווץ, בכדי שלא תצא מתוך תחום איזה מושג, או איזו מימרא שנתחבבה עליה, מפני שאין שום מימרא פעוטה וננסית שתהיה לה כמטה של סדום.

השטחיות כלולה בתוך מדה קטנה של מחשבות ועוד קטנה ממנה של זכרונות. רגע שלה הוא — אלף שנים. האתמול והמחר הם מחוץ לגבול הנצח. היא מתרגשת ממה שהיא רואה, וסקירה זו היא לה חזות־הכל, אספקלריא של כל הזמנים ושל כל הדורות. אפילו לבעלי העמקות אין העבר בהיר כמו ההוה. אדם הולך ומתרחק מן העבר כמו באניה מן החוף, אבל עוד מאריך מראה החוף לרמדם בתוך החלל, טס ורוחש וקורץ מתוך הערפל שהוא עוטה. וגם החוף אשר אליו אנו קרבים איננו בוקע ועולה פעם אחת, אך תחלתו, כשהוא מתרחש לבוא, מגומגם ומשובש והולך ומתברר. אבל ההסתכלות השטחית איננה יודעת את הדמדומים, כי אם את המציאות הגסה, הבולטת, האכזריה, הסוטרת על הפה.

ויש תקופות שבהן קליפה זו של שטחיות מתגברת בעולם. כשבני אדם חפצים לשמוע מלה חזקה, כשהם קצים בנפשם מפני הכהות העגומה של הקירות, מפני המבול של מחשבות, ושואפים אל אש הילדות ותאות הנוער, אז באה השטחיות, ועושה לה קרנים, ומחקה את ההברה של גבורה, ורבים רצים אחריה. כבר היה עול השררה והאלמות, לחץ לחצו החרצבות — והנה קול חזק קורא לדרור מרומם את הנפש ומקים את הרוח ומחדש את הלבבות, ומכיון שהדבר הזה יודע בעולם, ויוצאת לו מוניטון, הרי הוא נעשה מה שקורים „מודה", ומתכוונים השטחיים כלפי מודה זו ומשתמשים בחביבותה על הבריות ומשמיעים את כל אותן ההברות והנגונים, כתיבת־חלילים זו שמעמידים אותה בשוק ומסבבים אותה, והיא מנגנת את כל אותן הנעימות החרשות שחרשו גאוני השירה במפעלי ההוד שלהם.

כי הברה אחת לחירות ולחוצפה, לעזות של פנחס ולעזות של גחזי — עפ״י שמיעה ראשונה. רק אזן בחונה מאד יכולה להבחין בין טעמי הקולות. החירות איננה רוצה בעבדות ובהתרפסות, והחוצפה גם היא איננה רוצה בהן. החירות נגשת אל האבטוריטטים לבקרם והחוצפה מתריזה כלפי מעלה גם היא. נמצא שהחירות והחוצפה חד הן! ורוב הבריות אינם מרגישים שאותה עשית ההברות וההעויות המחוצפות איננה מתוך חירות פנימית, אלא מתוך עבדות גמורה, חנופה למנהג, השתעבדות ל„מודה", ערמומית מתכוונת אל רוח־השעה, התרפסות זחלנית ותגרנית אל השוק וצרכיו.

אם רוצה אתה להבחין בין החירות והחוצפה, הסתכל ביחסן שהן מתיחסות אל עצמן. החירות קמה בבעלי הזרוע, מוררת בתקיפים, בוחנת וחוקרת את פקודותיהם, אבל היא בעצמה ענותנית. יש בה גבורה, אבל יש בה גם נדיבות של גבורה, היא מראה את גבורתה רק כלפי אלה שיש להם כח גדול. היא, כלפי חוץ, וברגע מלחמה, עזה מאד, אבל היא, בפנימיותה, ענוגה ורכה ומפונקת. כשהיא חוזרת אל עצמה, היא מחמירה על עצמה יותר מעל אחרים, ואחרי אשר גרעה הרבה בריחי ברזל, שחשבה אותה למיותרים ולוחצים ואונסים בלי צרך, יודעת היא, כי יש הרבה מיני בריחים שצריך לעשות והרבה מיני עול שצריך לשאת — דוקא בשביל החופש ובשביל הטובה הכללית, ואז היא, החירות, מראה שהיא יכולה להטיל מרות ולמשול על עצמה באופן הרבה יתר תקיף מממשלת האלמות שלא־בצדק.

ובוא וראה: היא החירות, כשהעבר רוצה לכוף את עצמו על ראשה כגיגית ולחנקה בלהין־משאו, יש בה כח לנשב באותה הגיגית ולהעיפה כמוץ נדף. אבל כשהרימה את המשא הלוחץ את התפתחותה, היא מתיהרת עם העבר ומתכבדת ומתפנקת ועושה אותו עטרה לראשה, ומתנשאת

כלביאה בגשת זר אל גוריה לטרפם כשהיא רואה שאדם פוגע בקדשיה, מפני שיודעת היא, כי גם לה לא יהיה עתיד, אם לא תוקיר את העבר, ובניה לא יכבדו אותה, אם היא לא תכבד את הוריה. ויודעת היא כי בהנתק חבל־המסורת בכל יום — ינתק גם חבל־המסורת שלה, וכהעקר בכל יום השרשים שנטעו תמול — יֵעָקרו גם שרשיה היא.

אך אחרי החלוצים הדגולים גבורי החירות נמשכים־נסחפים ערב־רב של — לא בני חורים, כי אם ממזרי חורים. כל מה שהחירות רומזת, החוצפה באה ומכה בקורנס; כל מה שהחירות משתוקקת וכמהה אליו — החוצפה כבר היא אוחזת ביד; כל מה שהחירות נועזת לפעמים לעשות כנגד החוקים, החוצפה עושה כנגד התלשים. אם החירות מתירה הוראת שעה לצאת מן הגדר, החוצפה פורצת את כל הגדרים, ואם החירות מבטלת לפעמים אפילו תלמוד תורה — החוצפה איננה צריכה ללמוד כלל. נטלה מן החירות את הקול העז, את המלים החזקות ועושה בהן — לא מלחמה שיש בה סכנה ועמל רב, כי אם סחורה, ואתת היא סחורה משום פרסום, משום תאות כבוד, או משום הנאה אחרת.

ההפקרות המחוצפת כשהיא נלחמת — זה הכלל שהיא נלחמת לעולם באלה החלשים ממנה, וכשהיא מתפארת שהיא נרדפת ואעפ״כ עומדת על דעתה, היא רוצה למצוא חן. הקו המבדיל ביותר בין החירות והחוצפה הוא: שהחירות יודעת בעצמה, שהיא אחראית בעד מה שהיא עושה ומדברת, בעוד אשר ההפקרות איננה אחראית כלל, מפני שבמשך יום אחד תוכל להחליף את דבורה אלף פעמים. לפיכך החירות היא לפעמים גם מסופקת בעצמה, אבל לעולם אין ההפקרות מסופקת. הכי איננה יודעת הכל? כמה תטיל ספק? על מה עתידה היא לתן דין וחשבון? מה לה ולהעבר? מה לה ולהעתיד?

ולא די שההפקרות מנצחת את הסתמיות העגומה, את „עמק־השוה״, שאין לו שום ענין אל כל השאלות והספקות, אבל היא מנצחת גם את החירות אשר חוללתה מן הצד כתרבות רעה — באותו הכח הגס אשר בו מנצחת הפריצות את הצניעות, הקפה־שַנְטַן את האופירה, הריפורטירה את הספרות, הריקלמה את החקירה — בכח אותה השטחיות הבטוחה בעצמה, הקולנית והצעקנית.

ואז מתעוררים לפעמים בתוך החירות הרהורי תשובה: אם לא טוב היה לבלי צאת כלל עם אותן המחאות, עם אותם החדושים והתקונים, תחת לצאת ולגדל גרולים כאלה? תשמע זאת ההפקרות, והרעישה את הגלגל: הנה נסיגה־לאחור, הנה בגידה, אפלת מצרים! — אבל מה תעשה החירות, ולה יש ספקות וענויי נפש עמוקים? מה תעשה — והיא אנוסה מתוך עצמה ופנימיותה להודות, שיש הרבה דברים לא ברורים לה?

נ. ס.

א. ש הירשברג.

קוסטינא*).

האחוזה היא בת חמשת אלפים, שש מאות עשרים ושלשה דונם אדמת זריעה, הנחלקת בין עשרים קולוניסתים בני מאה וארבע עשרה נפש. — חמשים ותשעה זכר וחמשים וחמש נקבה. בהם נמצאים עובדים: ארבעים ושבעה. מלבד אלה נמצאים בה: מורה, שוחט ורוקח — עשר נפש; כל הנפש היושבת בה — מאה עשרים וארבע.

רכוש האחוזה הוא: עשרים ואחד בית; חמש עשרה אורוה; שבעים ושלש מחרשה; שלשים ואחת עגלה; ארבעים וחמשה שור; עשרים ושבעה סוס; שלשים וארבע פרה; שלשה חמורים; מאה ארבעים ותשעה כבש. עומק הבאר היא שלשים וששה מתר, המים נדלים בכח בהמה.

*) עיין גליון הקודם.

קציר תרנ״ט הבא: חטים 6320 כלי*) — $4\frac{1}{2}$ פרנק מחיר כל כלי. שמשום 17450 אוקא**) — 0,45 פרנק מחיר כל אוקא. חטי תירוס 530 כלי — 3 פרנק הכלי. פול 212 כלי — 4 פרנק הכלי. דורא 65 כלי — 5 פרנק הכלי. — כל הקציר הביא 39,055 פרנק.

האחוזה הזאת נקנתה ונוסדה בידי הברון רוטשילד בשנת תרמ״ז, בשביל אגודה בסרבית לפרעון לשיעורים ארוכים. אפס הפקיד בלוך מראשון הידוע, הציע לפני המשפחות, ההולכות להתאחז בה, כי יחתמו את שמם תחת כתב אמנה, אשר בו היה התנאי הראשון, כי המה עובדים את אדמת קוסטינא כפועלי יום. הבסרבים, כמובן, התנגדו אל התנאי הקשה הזה והיו אנוסים לעזוב את המקום אחרי שנתפייסו מידי הברון בעד נזקיהם. ובהאחוזה הפקדה פקידות, אשר על פיה ישקו כל עסקיה. חלקה האחד נעבד בידי פועלים עברים וחלקה השני נתן בחכירה לערבים. ואחרי כי לא קבלה הרשיון לבנין בתים בנתה לעת עתה בתי מושב של עץ ובתי אוצר תבואה של אבן; גם נטעה בה בְּיַרה ותחפור בה באר.

בהתעורר בעת ההיא בין חובבי ציון שברוסיא שאלת הפועלים וגם נקבץ מעט כסף בידיהם למטרה זאת, הגיש ועד התמיכה שבאודיסא את הצעתו לפני הברון, כי ימכור לו את קוסטינא, ויתרצה הברון אל ההצעה הזאת ובשנת תרנ״ו קמה האחוזה הזאת למקנה בידי ועד התמיכה.

הן אמנם במסירת המקום הזה מידי הברון לידי ועד התמיכה לא נתחדש דבר לטובת הישוב, כי סוף כל סוף היתה האחוזה הזאת מיושבת על ידי פועלים עברים, ועד היום מתבקשת אדמה מידי הפקידות הברונית או היקא״ת למטרה זאת, ולא היה כדאי לקבץ פרוטות פרוטות כדי לקנות אחוזה קימת ועומדת; אבל פקידי חובבי ציון שבארץ ישראל, כנראה, לא מצאו את עצמם מוכשרים ליסד אחוזה חדשה ועל כן בקעה מצאו וגדרו בה גדר.

בשנת המקנה נבחרו בידי ועד קוסטינא שבע עשרה משפחות פועלים מפתח־תקוה, מראשון לציון, מרחובות, מעקרון, ממקוה ישראל ואחד מחניכי בית־ספר לעבודת האדמה שבאודיסא אשר נתאחו בקוסטינא.

תיכף בראשית הוסדה פרצה מריבה בין הקוסטינים ובין שכניהם הערבים על דבר סכסוכי גבולים, פעם אחת באו לידי הכאה והנה נהרג אחד הערבים על ידי יריה מאקדח. קיום המקום היה אז בסכנה גדולה. ורק ברב כסף ואחרי שיצא פקידו את הארץ נשתקע הדבר.

בבאנו קרוב אל קוסטינא מצאנו אחדים מצעיריה מובילים דומן מכפר ערבי סמוך, ואחרים מובילים אבני בנין מהמחצב הקרוב, להכין אבנים די צורך בנין אורות בבא הרשיון לבנות.

קושי קבלת הרשיון לבנין בתים הוא ענין רע מאד, אשר נתן לבני האחוזות לענות בו מאז הוסדן עד היום הזה. דבר תמוה ביחוד בממשלת תורקיה, החסרה סדר ומשמעת בכל מעשיה ואשר גם בעיר בירתה אין סדר ואין משטר לבנין בתיה ולרחובותיה, — מבואות בלתי מפלשים, רחובות מעקלים ועקומים ובתים יוצאי דופן נמצאים בה במדה מרובה ומכל שכן בערי מדינתה.

הרבה כסף בובזו כדי לקבל את הרשיונות האלה ויש אשר אחרי כל העמל הרב וההוצאה המרובה עוד טרם שקבלוהו וצערם גדול מאד, ואלה המקדימים לבנות לפני בא הרשיון מפחדים כל עת הבניה מפני כל שוטר וחיל העובר לבל יעכבנה. ואם כי הבקשיש ממתיק בתורקיה את כל הדינים הקשים, אבל מי יכול לעמוד בפני המתיקות מרבה ההוצאה הזאת?

בבאי לתוך האחוזה עשתה עלי רושם של כפר לכל משפטיו: בתי עץ נמוכים ודלים עומדים לשני צדי הרחוב הרחב אשר בה; באמצע הרחוב עמדו צעירים אחרים בכובעי תבן פשוטים ומתקנים עגלה; כל האכרים מלובשים בגדי־עניים, אצל רובם מטלה מקום הברכים. פרתי

*) משקל כלי אחד הוא עשרה רוטל — 258 קילו — 69 ליטרא.

**) אוקא אחד — 400 דרהם — 1,28 קילו — 3 ליטרא.

לבית הפקידות, — הבית היפה האחד בכפר וכו מעון המורה, חובב צִיון מרוסיא (ריבלין) עומד למעלה מחמשים, קר המזג מתנגד אל ההברה הספרדית וגם אל הלמוד עברית בעברית, כי בעבור עליו רוב שנותיו בהוראה בחוץ לארץ, אי אפשר לו להתרגל להברות וללמודים חדשים ועל כן התנגד להם.

אחרי נחתי מדרכי וסעדתי את לבבי הכיאני המורה לבית ספרו, באחד מבתי העץ שהוא גם בית התפלה. בבית הספר לומדים כעשרים וחמשה תלמיד, זכר ונקבה. התפלאתי למצא בו רבוי בנות ובהם בנות שש עשרה, ומעוט בנים ולכל היותר בני שתים עשרה. ויבאר לי המורה, כי הבנים מקדימים לברוח מבית הספר אל עבודת השדה כשעודם בקטנותם והבנות אשר עבודתן מעטה, הנה מאריכות לבקר את בית הספר. בחנתי את התלמידים ואת התלמידות ומצאתי את ידיעותיהם מעטות וקלות: מעט מן הראשונים, מעט מספורי „בית הספר" ומעט מדברי „ימי ישראל".

לבני כפר כהקוסטינאים היה בודאי מכֻון יותר הלמוד חומש עם רש"י והגדות קדמונינו, כדי להשריש בלבביהם כשעודם בתמימותם ובילדותם את מסרת עמנו, מדותיו ומוסרו ולפתח בהם רחשי כבוד ורגשי אהבה לקניני עמנו ולקדשיו.

המורה התאונן באזני על חנוך צעירי האחוזה הפרוע מאד, עד כי אחד מזקני הערבים של הכפר הסמוך העיר למוסר את אזני בני קוסטינא על מעמד מוסר בניהם הרע.

בקרתי את בתי האכרים והמה שפלים ודלים. כל בית משפחה הוא של שני חדרים קטנים ולמשפחה גדולה הוסיפו עוד חדר אחד. על פי רוב מצאתי בכל בית, חדר אחד מלא תבואת זרע. בין האכרים שבקרתי מצאתי את „איזראעליט", אחד מחובבי ציון ברוסיא שהיה חנוני ארג בעירו, מצאתיו עומד ומטיח את ביתו בטיט. לפי דבריו עובד הוא את עבודת הבית ובניו את עבודת השדה. הוא ובניו נחשבים לאכרים היותר חרוצים והיותר נכבדים שבאחוזה. מטבעו הוא פטפטן גדול וישמח לקראת הפנים החדשים שלי, אשר לפניו יכול לשפוך את כל שיחו ויעתיר את דבריו עלי על דבר הישוב בכלל ועל דבר קוסטינא בפרט. אך מכל שפעת דבריו לא יכלתי להציל משפט אחד נכון ושלם. הוא לחש באזני בסוד גמור, כי לפי הקציר האחרון בשנת תרנ"ט, אשר היתה שנת ברכה, יש באדמת קוסטינא די פרנסת עובדיה, וכאשר נודע לי אחרי כן אין גם בשנת ברכה באדמת קוסטינא הבינונית בטיבה והמצמצמת במדתה לפי ערך מספר נפשותיה לפרנס את עובדיה*). המעמד המוסרי של תושביה הוא רע, הבנים מכים את אבותיהם הזקנים, גם פורעים בה הצעירים את חקי הצניעות, הקולוניסתים גונבים בלילה איש את אשר לרעהו ובבקר ילכו לבקש את גנבותיהם איש אצל אחיו. אין ביניהם קוראים ומבינים עתון עברי, אלא כארבעה כחמשה קולוניסתים, אשר המה הנכבדים שבהם. צחוק מכאיב לב צחקתי במצאי את חדר התפלה הקטן שלהם מחולק לשנים: לבעלי נוסח אשכנז ולבעלי נוסח ספרד, דברתי עם אחדים מהם ופי רובם מלא נאצה על הישוב ועל העוסקים בו, כאלו לרגלי הישוב ירדו ממעמדם הגבה ונתדלדלו, רובם המה אנשים גסים הרחוקים מכל רעיון ולא באו לארץ ישראל אלא לשם ממון.

נתפלאתי מאד על קבוץ פועלים מיוחד בבערותו ובגסותו כזה באחוזת מופת של חובבי ציון, בשעה שמרובה בא"י מספר פועלים צעירים, תורנים ומשכילים, אנשים נכבדים באמת, אשר באו לא"י רק לשם הרעיון של ישוב א"י בלבד; אנשים שהשפילו באמת את עצמם ממעמדם על פי חנוכם, להיות פועלים פשוטים, כי אמרו להקריב את עצמם על מזבח האידיאל של תחית ישראל על אדמתו, ורובם המה גם פועלים חרוצים וזריזים במלאכתם ולשם הפועלים האלה תערוג נפש כל חובבי ציון בחוץ לארץ, ורק לשמם התקבצו כל הפרוטות לקפת הועד באודיסא. ולבסוף — כאשר יסד הועד מהפרוטות האלה אחוזת מופת, פסחו על

*) עיין משפט הישוב 98.

אלה בזדון ובחרו דוקא בגסים, בבוערים ובחשוכי כל רעיון וכל אידיאל לאמי? כאשר העיד לפני אחד הבקיאים בענין הישוב עמד הועד הקוסטינאי ויחקור אחרי כל בער, משחת ומקלקל בפועלים ויביאהו במספר אכרי קוסטינא; ורק בשגגה או באנס הכניסו את הארבעה או החמשה הטובים שבהם.

אחרי שנתברר לי טיב המעשים שנעשו באחוזות מראשית הוסד הישוב עד היום הזה, נפתרה לי גם החדה הזאת: דעת פקידות ברונית, חובבי ציונית, אינה נוחה מאכרים ומפועלים בעלי השכלה ובעלי אדיאלים, היכולים לבקר את מעשי הפקידים וגם לאמר להם: השכלתנו מרובה ושאיפתנו נעלת משלכם, ועל כן עוינים הפקידים את הפועלים המשכילים כל הימים, ולפיכך המציאו לנפשם את שטת הפלחיות לאמר: צריך לחנך דור של אכרים יהודים, שיהיו דומים בשפלות מעמד השכלתם ותרבותם אל הפלחים הערבים, למען תהיה גם לנו מפלגת אכרים פשוטים כאשר ליתר האומות. על פי שטתם זאת המקלקלת בעקרה*) הורידו הפקידים את כבוד כל הפועלים המשכילים שבכל האחוזות, גם הועד הקוסטינאי נתן בגלל זאת את הבכורה לפועלים היותר גסים והיותר בורים. כאשר שמעתי היתה דעת שנים מאנשי הועד, הלא המה לוין־אפשתין מנהל „מנוחה ונחלה" שברחובות ומרגלית־קלבריסקי חובב ציון מרוסיא**), מכרעת בבחירה הזאת. בודאי אינם שניהם בני סמכא בשאלה כזו. ועתיד הועד הקוסטינאי לתת את הדין על הבחירה הפזיזית הזאת שיצאה על ידו נגד דעת כל המנדבים בחוץ לארץ!

אשת המורה אשר בביתו התאכסנתי קראה תגר באזני על בעלה שהביא אותה מעירה, עיר דרומית רוסיא, אשר שם חיתה בריוח ובכבוד אל האחוזה הנכחדה הזאת שבפלשתינא בתוך בני בלי תרבות אלה, אשר לא ידעו להזהר בכבודה ובכבוד בעלה. — „האם בשביל שחובב ציון הנך, צריך היית להפקיר את חיינו ואת חיי בתנו היחידה ולגלות הנה? את מי אקח חתן לבתי, האם את אחד מבני האכרים הגנבים האלה? לרוסיא ולעירי נשובו!" קראה האשה בשפת מושלים. בפי בעלה חלוש המזג לא היו תוכחות נגדה, אם כי בתו עמדה לימינו. — אחרי כן מצאתיו ביפו בשובו הוא וביתו לרוסיא.

בלכתי לטיל בתוך האחוזה ובסביבותיה מצאתי גם בִּירָה עקורה ויספרו לי האכרים, כי גם חובבי ציון השקיעו בה בראשונה הרבה כסף בידי גנן, אשר התנהג עם הבירה כאחד מפקידי הברון לאמר, לפזר כסף לשוא והועד הפועל שביפו לא ידע גם את חשבון העצים הנטועים בה לדברי הגנן. בדרכי מצאתי מכונת דישה מתגוללת בשדה ויבארו לי הקולוניסטים, כי הועד הפועל קמץ בהוצאת המכונה הזאת מחשבון הכסף שקבל למקנה המכונה, ממילא לא נתכשרה המכונה הנקנית למטרתה, ועל כן היא מתגוללת כדבר אין חפץ בו.

יש בה גם בית מרקחת ורוקח וגם שוחט, איש צעיר נכבד היודע גם את מלאכת המרקחת.

בתי אוצר אבן לתבואה מימי הברון המה הבנינים הטובים שבמקום הזה. יש בה גם בית מרחץ וטבילה על יד הבאר. — האכרים התאוננו באזני, כי אין להם מכונה להחם את המים ועל כן מצטננות הטובלות ואשה אחת נסתכנה לרגלי זה; ואתפלא על הפקידות החובבי ציונית שמתרשלת בדבר, שכל פקידות ברונית נזהרת בו. פקידה התנצל לפני, כי הקוסטינאים יכולים להספיק את צרכי המיחם מכיסם בלי עזרת הועד.

אכרי קוסטינא מתחשבים לעובדים היותר חרוצים שבאחוזות יהודה, בשביל שנקבצו רק מפועלים, ואלה המה בכלל חרוצים וזריזים בעבודה.

האויר בקוסטינא הוא מהיותר טובים ומהיותר בריאים שבאחוזות. בימי שבתי אחרי כן ביפו חזר ונעור מעשה הנקמה של גואלי הדם

*) שם 117.

**) אחרי כן היה [illegible]

הנשפך בקוסטינא, אשר עוד לא נתכפר, ויהי בלכת צעירים אחדים בעגלותיהם להביא דומן אל האחוזה ויתנפלו עליהם אחדים מגואלי הדם לרצחם נפש וימלטו מידיהם רק באורח פלא. אולם אימה גדולה נפלה על הקוסטינאים, אחרי כי לא היו בטוחים מהיום בחייהם וירבו להשתדל בידי שכנים ובידי המוכתר של קוסטינא וגדרה, — חיט יהודי אשכנזי מיפו, עד כי עלתה בידם לכפר את פני גואלי הדם בסכום מסוים ועל ידי נמוסים מיוחדים. וכך הוא הסדר של כפרת הדם! אחד השכנים משתדל לפני גואלי הדם, כי יכניסו לביתם רק ללינת לילה אחד את אחדים ממכריו, תושבי הכפר של שופך הדם. הוא מרצם בדברי פיוס ותוכחה על דבר מדת הכנסת אורחים עד שהמה מתרצים אליו, ובני הכפר של שופך הדם מתקבלים לבית גואל הדם, ומכיון שכבר נעשו לאורחי הבית המה אוכלים אתם גם לחם, למחרתו יגש השכן הפשרן לעצם הענין והוא מתחיל מחדש לפיסם בדברים לאמר: אחרי שבאו האנשים בצל קורות ביתכם ויהיו לאורחיכם ואחרי שכבר אכלו אתכם לחם (סמני רֵעות), וגם הלא לא בזדון נשפך על ידם דם אחיכם, אשר רוצים המה לכפר הפעם, על כן עשו שלום אמת אתם. אחרי חליפות דברים רבים המה מתפיסים ושופכי הדם נותנים לגואלי הדם את כסף כפרתם, — על דבר סכום הכסף הקדימו להתפשר — והמה סובבים את הכסף סביב לראשי שופכי הדם ואומרים: זה כפרתכם, זה חליפתכם . . . והמה עושים עוד נמוסים ומנהגים מיוחדים, אחר כך שוחטים כבש ואוכלים ושותים וכורתים ברית שלום אמת. מאז אין לכפר שופך הדם לפחד עוד מפני גואלי הדם, אבל כל זמן שלא תצא הכפרה הזאת לפעל תהיה חרב איש באחיו, ויש אשר כפרים שלמים הולכים וכלים לרגלי מריבות משפחות ע״ד דם הנשפך ולא נתכפר.

בבקר נזדמנה לי עגלה ההולכת לראשון, כי אחד הקוסטינאים חולה מחלת החוה (מחלה נושנה אצלו מחויל) הלך לדרוש ברופא מאזיא שבראשון ואלך אתו.

לנתי בראשון ובבקר הלכתי ליפו. הפעם לא פסחתי על „מקוה־ישראל״ ובהגיעי אליו בדרכי כעשרים דקים לפני יפו סרתי אליו אנכי ובני לויתי: גדראי ואורח אחר. (עוד יבוא)

י. מ. טולידאנו. טבריה.

משוט בארץ.

ד.

סוג׳ודה.

סוג׳וד (Soudjod) זהו שם אחד המקומות הקדושים היותר נערצים אצל תושבי הארץ ואצל אחינו הספרדים בארץ ישראל ובסוריא. הוא נמצא בצפון הארץ על ראש הר גבוה מאד מהרי מול-הלבנון. מזרחית צפונית לעיר זו רחוק כשש שעות מציודן שם נקבר לפי המסורת אהליאב בן אחיסמך למטה דן. הזמן הנועד ליומי הסיירא (זיארא בערבית) הזאת, הוא בין פסח לעצרת. במשך הימים ההם תסיירנה שיירות שיירות מערי סוריא הקרובות, מהלבנון, מארץ ישראל וביחוד מערי הגליל את סוג׳וד...

הגדות רבות וספורי-פלא מתהלכות בין ההמון על נסי סוג׳וד, פעולותיו ונוראותיו. כל קשי יום וידועי חולי, עקרות ומשכלות, עיניהם סוג׳ודה והוא תקותם האחרונה. שנה שנה יעלה מספר העולים אליו מאחינו לבד לערך 400—500 נפש, אם כי הדרך לסוג׳וד (ביחוד מארץ ישראל) כ״כ קשה ומלאה חתחתים: הרים עמקים, אגמים ומנהרות, רוכסים וכפי סלעים. למרות כל הקושי והטורח הכרוך בעקב סיירת סוג׳וד, נפגוש לרוב בין הנוסעים אנשים זקנים כפופי-גב, נשים וטף אשר יסכנו את נפשם ללכת, להגות שם איש איש את מר רוחו ושיחו ולגהות מזור למכתם.

ונפלאת הדרך הזאת ביופי מחזות הטבע רבי הגוונים המקסימים את העין ומרהיבים את הלב. אין ערוך ליופי העמקים ויפעת ההרים, הרוך הנעים של הרי הגליל, מראה ההרכסי וצניף שלגיו, במעי מול-הלבנון וריח דשאיו, קול משק הנחלים והמיתם, והמון שיח בבכי-הירק וענפי הסרק שעל שפתם. כל אלה ילבבו את הנוסע, וישכירו אותו את אי רנעיכות של הדרך החלקלקה. בדרך זו נגולו לפני כל אותם התמונות המגוונות והמקסימות שטבע ארץ ישראל דוגנה בהם. הנך עומד בימי קציר חטים, חורב-קיץ, הכל מולל ויבש. ושם על רוכסי ההרים שלפניך — תור האביב רק הגיע והכל צץ ופורח. וככה תתרקם הארץ לפניך מדי עבורך בדרך זו, לשטיח עשיר-הצבעים. דרך זו עשירה גם בשרידי קדמוניותנו ופה ושם מתנוססים עוד לעיניך רפאים וענקי האומה השוכבים למנוחות בעולם ריק, בודדים ועזובים...

ביום צח ובהיר, בראשית סיון, נסענו בבקר השכם מטבריה צפונה על שפת הכנרת, כחצי שעה והננו נוכח ה„פרדס היהודי״[1]), משם החילונו לעלות ההרה עד היותנו בכפר מג׳דל[2]), זה הכפר שחציו נקנה זה שנתים ע״י הגרמנים, שם נטינו הצדה מהדרך המוביל לצפת ונפן אל חוף הים בדרך הישר והחלק, ותנה קרני השמש הראשונות צפו את קמות השבלים של שדות הכפר ההוא, במראה צהבהב. גם ים-הכנרת שנדמה עד כה שטוח כרצפת השיש, התאדם גם הוא למראה הארגמן הנשקף על פניו, ורוח קריר נשב אז ויטלטלוהו, גלים תרישים שנצוצי פז מתנוצצים לראשם התנועעו בו, טסים ומפזזים באין-הסוף הבהיר והתפשי הזה. כשעה וחצי התהלכנו לחוף הים ונגיע עד אדמת הכפר „טאבגא״ הקרוב להכפר ת נ ח ו ם. אז נפרדנו לאט לאט מעל לחוף ונתרומם ממעל לגבעה גבוהה שבה יתגלגלו שברי סלעים ושרידי אבני בנין עתיקים, שם היא — לדברת מנהיגי שיירתנו — חורבת טירי[3]). בדרך מתפתלת התנהלנו בגבעה ההיא עד בואנו אל עמק, מוקף הרים גבנונים, שבבקעה אחת בו נמצא — לפי המסורת הערביאית ג׳וב יוסף. המקום הזה מבוצר בחומה עתיקה ובריכת מים סמוכה אליה והערביאים בנו שם במעלה ההר בית מסגד.

כשתי שעות התנהלנו בהעמק הזה שבו שוררת דממה ואפלילות, עד הגיענו אל הכבר הנהדר הדרומי של המושבה ראש פנה. לרגלנו ים-השבלים ולמולנו מתרוממת המושבה ראש פנה בגאון. תחת צללי שדרות עצי האקליפטוס הרבים והנשאים שסוככו עלינו מן החום הלוהט והבוער, ישבנו כשעה אחת לנוח. ואחרי בקרנו את המושבה, רכבנו צפונה בין שדרות עצי-אקליפטוס ועצי השקדים עד ששוב באנו אל עמק שדות, והרוח המערבי התחיל לנשב בחזקה, וקמות השבלים רעשו וישמיעו את קול לחשם הצוהל בהתחבטם האחת את רעותה.

אחרי שעות אחדות של הליכה במישור רחב-ידים באנו אל השפלה הרחבה שבה אדמת המושבה „יסוד המעלה״ משמאל, ואדמת הכפר „זבד״ מימין, ובנתיב המפלס ביניהם, בתוך, התנהלנו עוד כשעה וחצי. ורוח רווי ונעים בא מעבר לים ומלטף ומחליק אותנו ומגין עלינו מפני השמש, שעוד אוספת את שארית כחותיה ושולחת את חומה אלינו. אך היום הולך ורד, וגם היא הולכת ופוחתת, טובעת וצוללת ויחד עם שקיעתה הננו באים אל המושבה יסוד המעלה. שם נלותה אלינו עוד שיירא גדולה מצפת, כארבעים נפש, וגם הם פניהם מועדות סוג׳ודה.

בחשכת הליל עזבנו את המושבה. בעוד שעה עברנו את הנחל „נהר אל-בארד״ והמזרח החל להתאדם, מתנוצץ ומבריק, לוחץ ומניס את צללי הליל, עוד מעט ונוגה לנו סביב, נוגה הארגמן, ואז הננו לצלע הר שמעליו תתנוסס כפה נהדרה. ההר הזה הוא לנוכח עיר קדש הידועה, והכפה ההיא היא מסגד „נביא וואשע״ של הערביאים, שלפי מסורה קדומה היה שם מדרשו של יהושע בן נון. ואמנם יש להמסורת הזאת יסוד היסטורי. כנודע לפי המסופר במלחמת יהושע עם השלשים ואחד מלכים. כי כל מערכות המלחמה התרכזו בעמק מי־מרום. ובכן יתכן כי בראש ההר הזה עשה לו יהושע מכון ומרכז לנהל משם את המלחמה ולפקד את צבא ישראל.

לרגלי ההר הזה המשתרע עוד הלאה בשלשלת הרים, הלכנו עוד מזרחה במישור מדברי רחב ידים המלא בצות ואגמים, והוא „אילון בצעננים אשר את קדש״ (יהושע י״ד ושופטים ד׳). במרחב הזה נפיצו הרבה אהלי קדר, מלוני־חורף של יריעות עזים וחריות, עם כל הכבודה אשר להם, צאן ובקר וכו׳, גמלים וחמורים, הנתחים עדרים עדרים ורועים באחו הדשן הזה, המוצע כצעות של ירק דשא ויבלי מים ומנהרות תפלגנה בתוכו. אויר בושם, צח, רך ורטוב תשאף בלי־חשך בהתהלכך בבקעות העליזות, התפשיות, ובאין סוף הבהיר הזה, המתמתח לעיניך. כשלש שעות ארך מסענו בעמק המדברי הרחב זה, ואחר עלינו ברמה נשאת אשר לתחתיה עומד הכפר כ א ל ס א המוכתר בזר של אלני־מטע פוריות וחסונות, ושלצדם יתלפת ויתפתל נהר גדול היוצא ומתערב בירדן. ברגעים אחרים נקרבנו אל גבנוני והרי הכפר והמושבה מ ט א ל ל א (מטולה, או „עם תהלה״ בפי אחינו), ומטפסים ויורדים ושוב מטפסים ועולים בשבילים הצרים והמעוקמים, המובילים אותנו להמושבה, שם השקיפו כבר עלינו, החרמון בכובעו הצחרחר-הרי הגליל האחרונים המתחרים עם הרי סוריא, וגם הלבנון ומול הלבנון יתגנבו פעם

1) הפרדס הזה הוא של אחד מאחינו פה. לפני שנים אחדות היה מלא מטעים ופורה מאד, אך מחוסר אמצעים הוא עומד עתה חרב ושמם.

2) הוא „מגדלא״ הידוע בדברי רז״ל ועי׳ בתבוה״א.

3) לדעתי היא טיריא הנמצאת בגליל העליון רחוקה מפקיעין כשליש שעה ובה ידוע לפי המסורת ר׳ אושעית דמן טיריא, ובאה המסורת הזאת גם אצל הנוסע של ש׳ רצ״ז באגרת יחוס האבות מר׳ אורי ע״ש. ועד היום ניכר בה שרידי בהכנ״ס ובנינים עתיקים.

כפעם, יתראו, ויתחבאו, ועם כלם, עם ענקי-רום אלה, תתחרת המושבת ההיא בגבהה ובקומתה, ותערה גאון ביפיפותה.

הנה השמש בחצי השמים, את חציה היא שולחת בגבורה וזעם, ובקרניה תלהט את כל היקום. ואז, אז כשהננו עיפים, מצאנו במושבה זאת מרגוע לנפשנו ונפש ונחת, קרירות זכה, נשימה־הררית, ורוח לא מצוית חדרה אלינו שם מכל עבר, עדנה וצחצחת את גופנו החם והמזיע, נגבת את דמעות השרב. ‎.זטורדות בלי חמלה על לחיינו. ונחליף אז כח ונשאף עדן ועינג לטיף בכל אשר מסביב לנו, בהר ובשפלה, בחורשת וסבכי היער, ובירקרק כרים שבמושבת וחוצה לה.

(סוף יבוא).

יוסף ח. העפטמאן:

על הקברים.

(ציור).

בגולה . . .

יום-סתו קודר; שמים מעוננים; מרחק חור, אפור; אור רטוב וקר.

רחוק בערפל נראים בניני העיר הגדולה והשואנה כצללים, הנבלעים באופק. כפת-השמים כמו השתרבבת למטה ונשענת על ארובות העשן הארוכות של בתי־החרושת ומגדלי בתי-התפלה.

מה זרה לו עתה העיר הזאת, הלוטה בערפל, המלאה כת עבודה, עוני ורעב, המסתירה בצל ארמונותיה היפים את מרתפי־האופל, את סמטות הרפש, המתרישה בשקשוק מרכבותיה המקושטות, בקול הפטיש, כחליל המכונות את אנחת ההמון הרעב, הנקפא מקור, המתגולל בין ערכות האשפה ומחפש את שיורי האוכל של היחידים המאושרים . . . האמנם בעיר הזאת נולד, גדל ויחי? — האמנם לא הרגיש עד היום את כיעורם של החיים בעיר הזאת? —

אבל לא רק העיר זרה לו עתה, — כל מה שאהב, שחבב כבה, כל מה שקדוש היה לו כזכרון-ילדות שאננה ומאשרה, כבוקר־אביב צעיר מלא קרני-שמש ושירת-צפרים: השמים הרחוקים, האופק הגדור יערים טובלים בערפל, השדות הדוממים והרחוקים, — הכל כת טוזר. בינו ובין הטבע אשר מסביב נפתח תחום עמוק ושחור.

את הכל גזל מכנו היום הארור ההוא: את אמו, את רעיתו האהובה ואת אותם אורות-הקסמים אשר בלב כל אדם מרגיש. הוא ראת את עצמו פתאום כילד פעוט, עזוב ויתום אשר זה עתה גרשו אותו מהבית אשר בו גדל, שחק, השתעשע... זה עתה גרשו אותו ויגלו את אזנו כי אסופי הוא.

ודמעות פורצות מעיניו. ואיזה דבר מר ומעיק מלא את גרונו, ושפתיו דובבו בלי הרף: אמא, אמא . . .

אז הוא רואה אותה, ועיניה המפיקות רחמים ואהבה בלי־מצרים מביטות אליו ומבטן הרך חודר אל לבו תצף במרה ודמעות רותחות... וכמו זרם־אור וחום משתפך אל תוהו, וממלאו אושר נעים ונורת.

ופתאום — ומבטי העינים התמות נחפכו ויהיו לחניתות . . .

באישון העינים היקרות אשר לטפו במבטן החם והאוהב תקועים יתדות־ברזל חדים וארוכים, ונמתחו היתדות והגיעו אל חזהו, ופצעו אותו, ודקרו עמוק, עמוק בלבו.

ומסביב יזחלו ויתפתלו כשפיפוני-ארגמן זרמי דם-רותח . . .

— — — — — — — — — — — — — — — —

לאורו האדום של תשקיעת הוא מטייל בחצר המות הדומם. כאגדה רחוקה, כקסם־קפוא מביט המערב הלוהט מבינות לאילני הסרק אשר על הקברים וקרן־אש־דם מפזז על פני מצבות האבן...

— והלכת לנוע על הקברים.— הוא מדובב בלחש לעצמו. אבל מה זאת? המלים האלה כבר התמלטו פעם מפיו, אבל מתי ואיך? —

הוא נזכר: זה היה לפני שנים אחדות. הוא היה אז מלא תקוה ואומן. מה אהב את הארץ הזאת, את עיר-מולדתו! מה האמין בידידות האזרח ובאביב המתעתד לבא וכמה היה נכון להקריב בשביל הטבת-מצבו של האכר האמלל המחוסר-שדה.

אז, בערב-סתו כזה, בא אליו רעו לקחת מאתו ברכת-הפרידה.

הוא עלה לפלישתינא.

ואיזה צחוק של לעג ורחמים רחף אז על שפתיו.

— מה זה היה לך? — התלך לנוע על הקברים, שם בא״י? —

וחברו הוסיף: כן, אבל הקברים ההם, קברות אבותי, יורוני איך לחיות, הם יפיחו בקרבי רוח-חיים ועוז. והחיים פה, הם ישאירו בלבבך קבר נורא וגלמוד שממון אין־קץ וגעגועים...

האמנם כן דבר אז רעהו? — כן, אבל הוא לא ידע אז. לא יכל אז לחשוד כי מלבד אלפי הקברים בלבבות הצעירים יהיו גם רקביות האלה...

„קרושים".

הנה הנם! קהל גדול! כמה בהם צעירים, זקנים, נשים ותנוקות! גל של רסוקי־אברים, של גלדי דם ומוח, של גופים רטושים, ממועכים ורצוצים.

וכל אלה הם אחיו. בהם גם אמו ורעיתו. כל אחד מהם חי, אהב את מולדתו, את ביתו וקרוביו, התענג על אור השמש, על הוד השמים. כל אחד מהם מפח באהבה, נשל על זרועות אם אוהבת . . .

הם דוממים כלם. אך באויר הערב כמו נקפא כל הכאב הנורא, כל היסורים של אלפי הענויים האיומים, כל צעקות-היאוש המרות, הקורעות לב, המפחידות והמקפיאות את הדם, ונדמה כי הקול גרונו בוקע ועולה באויר, כי עוד מעט ויבקע תוף-האוזן מהרעדת־האויר הכבדה.

וכין ענפי העצים היבשים חרש ילחש בתמיהת חרות: על שום מה? — על שום מה? — .

— — — — — — — — — — — — — — — —

בארץ אבות . . .

שמש גדולה, לוהטת מתחבאת אחורי ההרים התלולים. אודם-שושן בהיר ויפה משתפך על כל; על הסלעים הכבירים, על גלי היאור השאנן, על הכפר השלו אשר מרחוק; ומלמעלה שמים עמוקים, צחים, מבריקים כספיר מלוטש.

ליד המחרשה הולך הוא לאטו, אכר צעיר, גבוה וחסין. פניו החומים צוהלים ויפים, עיניו מפיקות שלוה נעימה ואושר.

כן, הוא מאושר: הוא כלה את עבודתו, עוד מעט והוא ישוב הביתה, אל הבית היפה והצנוע החבוא בירק הגן. שם אצל החלון, הנשקף בשמשותיו כבמדורות פלדות מול השמש השוקעת, יושבת רעיתו הצעירה. היא כבר הכינה הכל לארוחת הערב, היא מחכה לו. איזה אושר יבריק בעיניה היפות, המביטות באהבה וחום כל כך, כפתחו את הדלת.

מה מאושרים הם! האמנם זוהי ארץ־הקברים, ארץ החרבן והשמה? — והשמש הזאת? — השמים הבהירים? וירק האילנות? — האם הוא רואה אותם בחלום?

אבל לא. הן בהקיץ הוא עומד פה. הוא שואף במלא חזהו את אויר־ההרים הנעים, את רוח-השדה החפשי: לא בארץ רפאים הנהו,—זוהי ארץ התקות והעתיד . . .

עיניו נמלאות דמעות יוקדות כבדיל מותך. הוא נזכר בכל אותן השנים הרבות בנכר, שנים ארוכות, קודרות כערבי-סגריר, מלאות געגועים ומכאובים.

והוא לא ידע אז כי רחוק במזרח מחכה לו ארץ־מולדתו וביתו השלו והשאנן. וכמה עודם שם שאינם יודעים עדין את זאת, אשר בעומק לבם חצבו קבר לעתידם החפשי, לאשרם ולתקותיהם. כמה מהם הנמקים ביגונם הנצחי והמוזר לכל . : .

גרים, מתועבים ומגורשים כמחנות יתושים מאוסים, הם תועים ממקום למקום ומחפשים את לחמם הקלקל. עבדים, נכונים להקריב את חייהם בעד אדוניהם העריצים, הם מבקשים אך מעט אויר לנשימה. זרים לשכניהם, לטבע אשר מסביב, הם מתרפים את נפשם למות בעד חופש ואושר אחרים, הם מרוים בדמם את האדמה הנכרית אשר מאומה לא תתן להם בלעדי חורים צרים לקברים.

ופה, — הנה ארצם. ארץ הקברים העתיקה. אבל בקברים האלה ישנים לא עבדים כפופי־גב, אך גבורי עם חפשי, לא קינת־גלות מרה מלאה יאוש יקונן הרוח בין סרפי האילנות, — שיר תחיה מעורר ומלא תקות מצלצל באויר, כהד התרים, במשק גלי הים . . .

— אים? —

הוא מסב את ראשו: הנדמה לו? או ההיה זה הד קולו? אבל מכל פאת המרחק נשמע קול:

— הנה הנם! — — —

על ראשי ההרים נמתחו פסי־זהב תשקיעה . . .

על החסידות.

(בקרת).

שנוי הערכין שנולד על פי ניטשה, הכה שרשיו עמוק בלב הצעירים; הוא פעל פעולה עזה על רוחם והלך נפשם. „נפש חולה אוהבת גם הדעות הרעות" — יאמר הרמב״ם. נפש הצעירים תעה בין שני המושגים, המתנגדים זה לזה מן הקצה אל הקצה, על דבר ה„טוב והרע", הצדק בהחלט והצדק ביחס. כל מהות החיים, כל ההיונות הקולטוריים מתעבדים אצלם באופן מוזר ומקבלים לפי זה צורה משונה. הצעירים משתדלים למצא תירות הרשית בחיים; המה בוראים להם אלהים חדשים, שעליהם יש לאמר

ויראת מאלהיך. חום העלומים של הצעירים לא יתנם ללכת בשביל צר שהתוו להם אבותיהם ואבות אבותיהם, והמה פורצים להם גדר החקים הקבועים ומתפרקים על חופש האישיות גם בעולם הדעות. ביחוד מתנגדים המה לתורת המוסר הקים, השורר בתור חוק מסוים ומגבל. לפי הדעה הזאת, כל גבולי המוסר נקבעים רק בהרגשה המוסרית שהיחיד מרגיש בקרבו, על פי משפט השופט פנימי שבו. אבל רעה גדולה כרוכה בעקבות דעת הצעירים זאת. כי יחטא איש, או יעשה במשגה דבר נגד המוסר הקבוע, נגד היושר, אז ישתדל לשחד את היושר הפנימי שבו, ידעותו, ויחשוב כי הצדק אתו; הוא יגביל גבולים חדשים, גבולים אחרים במושג היושר והצדק. בזה יהיה כר נרחב לרבוי הדעות ע"ד מהות המוסר, וכמספר האנשים כן מספר הדעות האלו. כמובן, בזה יהרס הבנין המוסרי, אשר סיומו ושכלולו נחוץ לקיום החברה.

גם בספרות העברית שטף זרם צעירינו זה בעת האחרונה, וכל חזיונות הקולטורים שלנו יצטבעו אצל הצעירים בגון אחר. כל אחד מהם חפץ להתחרות את רעהו ולשנות את הערך הקבוע במדה כזאת, אשר לא יודע מראהו שהיה לו בתחלה. פעמים רבות מטשטשים הצעירים את הצורה הקבועה שהיה לחזיון קולטורי בתחלה, ביחד עם האור והחשך שבו, משחיתים את תמונתו. ביחוד, כשהמה חפצים לצבע איזה חזיון קולטורי עברי מיוחד, אשר מקורו ממעי יהודה, ולהרכיב בו זמורת זר, אז נראה כי המה מקלקלים את רוח החזיון הזה ומורידים אותו מקדושתו. רוח כזה מנשב גם כן אצל בעל המאמר „למהות החסידות" ב„השלח" שנה זו. הסופר חפץ להרים על נס את החסידות בתור תנועה קולטורית, תנועה שחוללה מהפכה בעולמו הקולטורי של היחיד, תנועה עזה, אשר הלכה וכבשה את השכל המבין ותעשהו לעבד לכח ההרגשה הסוביקטיבית. אבל הוא מכניס בחסידות ענינים זרים, אשר יותר טוב היה לו לא נמצאו בה, בכלל, הוא מעיל פילא בקופא דמחטא. הוא חפץ לראות גם בחסידות את שנוי הערכין של ניטשה מלובש במחלצות של הוד שבתפארת ויסוד שבגבורה. הוא מכניס בחסידות יסוד חדש, יסוד הרגשה אינדוביד‏ואלית, אשר בידה, כאמור, לפגום בזכות הרעיונות והמעשים. הוא אומר כי החסידות במקורה היא „משאת נפש גדולה" שיש בה „מחשבות הרגשות הרבה" ומטרתה להנהיג את התורה בחיים „בתור מעשה חפשי שנתחיה ע"פ הכונה". הקדושה המוסרית של החסידות — אומר הסופר — איננה השגה הגיונית, היא נובעת לא מן המחשבה אלא מן הרגש, והעיקר אצלה „לא הידיעה אלא הכונה". החסידות היא תורה שבלב וכל חובותיה המה דברים המסורים ללבו של כל אחד. אם „חי החסיד חיים שלמים ונהנה מן החיים האלה" אל תאשימנו חלילה כי נוהה הוא אחרי תאותו, לא ולא „הוא נהנה לא רק הנאה גשמית כי אם גם הנאה רוחנית", „הוא בורא אתמוספירה של קדושה בתוך אותם החיים שאחרים מוצאים בהם סיאבון וטומאה". אין לך תעודת הכשר לכל איש למלא אחרי תאות הלב יותר מזה. כבר צוחו בעלי המוסר המתונים על ניטשה, שחולל מהפכה בתורת המוסר, כי קלקל פנים ויפתח פתח למשובת התאוה, כי הסיר כל גדר בתורת המדות. וצעירינו עוד הרחיקו ללכת ויקדישו את התאוה הגופנית וילבישו אותה לבוש רוחני גבוה. מדוע לא נאמר גם כן כי עובדי האלילה אסטארטא (עשתרות) אשר התהוללו בעבודתם ויתמכרו לתאות איש היו גם כן בעלי מושג גבוה, והמה „התדבקו לסוד המחשבה סוד האלהי שבקרב הדבר, והוא החיות שבתוך אותו דבר"? גם המה „חפצו לחדור לתהום תענוגים ולגלות גם שם ישותו לחיותו הרוחנית". בכל זאת זרה לנו דרכם זו והקורא את דרך אלילים זאת מרגיש געל נפש בהם. ומי יוכל לחדור לתוך לבו של אדם ולבקר אחריו אם היתה הכונה האידיאלית לנגד עיניו במשכו את עצמו ברשתות התאוה. כנראה, חפץ הסופר להקדיש את ההתדבקות „לדבר שעוסקים בו כמו אכילה ושתיה ושאר גשמיות", להלבין את השחור ולטהר את השרץ אם לא במאה וחמשים טעמים, לפחות, במאה וחמשים שורות של פרזות יפות. —

המנדציא של הסופר לראות מקוריות בחסידות איננה עומדת בפני הבקורת, אם רואה מקוריות בזה, שעל פי החסידות „חובתו של החסיד לא לסגף את גופו ולפרוש מן החיים" כי אם להשקיע עצמו בתשוקת החיים, גם זה לא חדש הוא. הציטטים שמביא הסופר במאמרו המה רק בטויה של שיטה פילוסופית והלא מצאנו כזה בדברי הקדמונים בטרם צמחה החסידות החלונית. הרמב"ם מצוה לראות טוב בחיים „והוא שלא יתרחק הרבה ולא ישתומם" (רמב"ם יסודי התורה פ"ה הלכה י"א). בתורתנו הכתובה נמצא הצווי: ושמחת, ובחרת בחיים וכאלה. ובתור תנועה, שהטביעה החסידות את חותמה על חיי העם, אינני רואה בזה שום התחדשות הרוח. ימים רבים לפני החסידות היתה הכתה האיסיית בישראל שנזרה מן החיים, אבל חבריה היו רק מתי מספר והעם ברובו לא שמע לקיצונים האלה, לא התבודד במועדיו כי אם היה בתוך החיים ושאונם. אין בזה לא שטה פילוסופית חדשה ולא תנועה המונית מיוחדה. וה„כח האלקי" שמצא הסופר בהנאת הגוף ע"פ החסידות איני יודע מה הוא? האם בזה שנשקיע עצמנו בתשוקת החיים נגלה הכח הזה? — הסופר מגלה עוד מקוריות בחסידות, כי על ידה „נבעה קדושה כונתית בנגוד להקדושה המנהגית" והיא „הועילה להחיות את הלמרנות המתה ולהכניס את הקדושה בתוך החיים של חולין". מנקודת ההשקפה על החסידות בתור תנועה המונית, שנולדה ע"פ השיטה הזאת, בצורתה שנתבטאה בחיים, רואים אנו את ההפך. מורגל בפי החסידים, שמצוה לקרא את ספר הזוהר כסגולה לנשמה גם מבלי הבין אותו; המה אומרים: טוב הרבות בלא כונה ממעט בכונה. היש גסות גדולה מזו? ואיה פה תחית הלמרנות המתה? יותר אמת אם נאמר, כי פה מיתת הלמרנות, עויבתה לגמרה. אם יבשת הלמוד הרבני, אשר, לדעת הסופר, הסבה בזה שהחסידות שמה מעינה בלמוד אחר, למוד קבלותי, אין לך יבשת גדולה משנון ספר הזוהר בלא שום הבנה. וכזה עושים רק טובי החסידים, אבל הפשוטים שבהם פורקים עול הלמוד לגמרה. כמרוטה, הסופר יודע את העובדא הזאת יותר ממנו; במקום מגורו שמה החסידות הבערותית את קנה. גם תורת החסידות מכיון שנקבעה בספר היתה ללמוד יבש, ואמירת החסידות ע"י הרבי או השד"ר לא תספיק לנו למצא את הלחות שבחסידות. הטפת החסידות ע"י הקדושים והטפת מוסר ע"י מגיד הגון אחת היא. — הפרזה היפה כי „הרגש מרכזה של הקדושה המוסרית שבחסידות" גם כן איננה מגלה לנו חדשות, ועל פיה אין הזכות לחסידות להתפאר במקוריות. כל קדושה מוסרית קובעת לה מקום מרגש הלב וזה הוא חוק פסיכולוגי, ואיה איפא פעולת החסידות וחדושה? האם חדשה דבר ביסודי המוסר? האם הגבילה גבולים אחרים בתורת המדות, גבולים שלא היו עד ימי צמיחתה והתפשטותה? תורת המוסר של החסידים גם היא תורת שנתאבנה „תורה שמקימים אותה מתוך הרגל". אמת הדבר, ש„התורות הללו (כלומר של החסידות) מלאות מוסר השכל על קדושת החיים וטהרת המחשבה". אם נסיר את המלים היפות ואת הפרזות הרמ"ת ונתאר את תורתם של החסידים כמו שהיא נמצא, כי החסידים בחרו להם מקצוע אחד בתורת הדת של היהודים, בפילוסופיא של הקבלה, ובו שמו כל מעינם. המקצוע הזה לא חדש הוא אתנו וכבר העמיקו הרחיבו בו גם הרבנים בעלי הלמוד היבש בעלי „התורה שנתאבנה" לדברי הסופר; בו הגו גם הרמב"ם, הרלב"ג ועוד. — ההבדל בזה כי אלה האחרונים עסקו בכל מקצועות התורה, והחסידים עזבו את מקצוע הדתי המעשי ולמודו לגמרה. אם כן למה כל הכחל ופרכוס הזה? האם מפני שהחסידים אינם לומדים את התורה בהיקפה המלא נשפר מעשיהם ונחזיק להם טובה, ועוד גם להרים אותה על נס ולשימם למופת כאנשי החיים, בעלי המוסר הגבוה? אתמהה.

הסימנים היותר אופיים של החסידות הם: ענוה ומשמעת. הענוה שבחסידות — אומר הסופר — היא לא ענוה חשבונית כי אם ענוה שבלב. בתור שיטה פילוסופית, בתור תיאוריה נמצא הוראה על תכונה זאת בדברי הרמב"ם, שחי מאות בשנים לפני החסידות: „שלא יהיה עניו כי אם שפל רוח" (ה' דעות) והיינו ענוה שבלב לדברי הסופר. ואם על מנהג החסידים, בתור תנועה תולדת השיטה הזאת, שמצאה לה מקום בחייהם,

מדבר הסופר, מעשי יום יום מדרך החסידים וחייהם יבאו ויעידו בו. הסופר משתדל לראות בחסידים את האידיאל של ענוה ומחליט, כי הענוה על ידי החסידות „נטועה בלב ומצויה אצל כל אחד". כי בין החסידים שוררת ההשקפה „שאנחנו כאין נגד הש"י" ותמימות ילדותית מונחת בגרעינה הפנימי. לא חדשה היא אם אומר כי המדה „עזות פנים" במובנה הרגיל נתפתחה ביותר אצל החסידים; הקטן קם בפני מי שגדול ממנו. האם בזה תתאמת התמימות הילדותית, התבטלות היש? האם מתאמת המדה הזאת, אשר גם אותה נוכל לחשוב בצדק לאחד הסימנים האופיים של מנהגי החסידים ותכונת חייהם, לאותה ההשקפה הנזכרת, יסוד הבנין שבנה הסופר בשיר ושבחה שלו לחסידות? החסיד אמנם מתבטל מפני קדושיו וצדיקיו אבל סבה אחרת יש לזה. מסופק אני אם נוכל להלל את החסידים על תכונתם זאת הקדושה הדתית, החופפת על הצדיק בעיני החסיד ובהרגשתו, היא תרים אותו על כל העם ותביא לידי התבטלות יתר החסידים מפניו. לולא יראתי אמרתי כי התבטלות כזאת כמעט אלילית היא. גם המשמעת בין החסידים אשר, לדברי הסופר, היא „לבבית" כלומר, באה מתוך הרגשת הלב, נגבלת ומצומצמת רק ביחס אל הרביים, היהודים הטובים. אין כאן משמעת פנימית, אין כאן התעדנות הרגש, אבל יש הרגשת קדושה דתית, המחיבה למשמעת מוחלטת. ההסתדרות הקבועה של החסידים אמנם „איננה מיוסדת על תקנות של סעיפי סעיפים כתובים על ניר מחוק" אבל לא גדלה גם כן מתוך משמעת פנימית, מתוך תנועה נפשית כי אם על פי קדושו של החסיד אשר בו ישימו אמונת אלהים. גם לעמי הקדם בלתי קולטוריים היתה התכונה הזאת, וזה בשום אופן לא יגדיל את ערך המשמעת אשר לחסידים. פה יש עבדות קבועה, עבדות רצונית אם נוכל לאמר כן, ואל לבני חורין כתלמידי ניטשה לשבח דרך הרוח זה אשר לחסידים.

השיטה הפילוסופית שהעמיקו בה יוצרי החסידות ומרחיביה, עבדו ושכללו אותה, היא השיטה הקבלותית הישנה שהגו בה גם הראשונים. גדולי החסידים הראשונים אמנם בראו תנועה חדשה, ועל ידם הכניסה החסידות זרמים חדשים לתוך החיים של מחזיקיה, אבל בה יש אורות גם צללים, צד חיובי וגם צד שלילי. בכלל, במאמר הנזכר לא הציב הסופר גבולים בין פילוסופית השטה ובין תנועת החסידות בהתגלויותיה בחיים; ערבוב תחומים אנו רואים בדבריו. הסופר מרבה בציטטים, שהמה מבטאים את מושגי השטה החסידותית בתיאוריה, ומתבל את דבריו בחזיונות אחרים מחיי החסידים. כמובן, הוא מצביע את הכל בצבע אחד וכלו יפה אין בו מום, אבל פה בולטת טנדנציא מיוחדה ומשוחד הוא בעל המאמר בנטיתו לחסידות יותר על המדה. עדות נאמנה ע"ז הם דברי הסופר האחרונים. גם את המנהג הזר שנוהג אצל החסידים, ושיש כמהו גם אצל העמים הפראים, את מנהג ספורי המעשיות של הצדיקים והקדושים משבח הסופר. עמדתי משתאה למקרא הדברים האלה, אשר לא יסכול אותם כל איש משכיל. כנודע, פעולת ספורי מעשיות והגדות ע"ד מופתים על שומעיהם יסודה בקלות האמונה של ההמון ובפתוי לבו ביחד עם התרגשות לבו והתפעלותו בלא חשבון ובקורת. רוב המעשיות נולדו כדי לאחוז את העינים, להוליך את הלב שולל, וגם זה אצל הסופר מדה טובה! ומה זה „צדיקות רוחנית" ו„צדיקות המונית"? הבעש"ט היה בודאי צדיק רוחני וכמה המוניות נמצאו בספורי הבעש"ט ומופתיו? הסופר אחז בלהטיו: המלות המצלצלות ופרזות יפות למען שפר את כל צרדי החיים של החסידות ולהתאימם להרמוניה שלמה, אבל בזה חטא נגד האמת. הטרמינים „יופי מוסרי" „הוד הקדושה" „הוד חסידי" המה כנזם זהב . . . למעשיות החסידים. התאוה העצומה לשנות את הערכין ע"פ המודה החדשה, לעקור משרש את המושגים הקבועים, לתת פנים אחרים לענינים ידועים, לכבוש את הכל בתוך מסתורי הלב של אדם לחפות על דברים אשר לא כן בפואיזיה הרגשית — שחדה את הסופר להוציא משפט מעוקל ולגמור את ההלל על כל דרכי החסידים, בתור מחזיקי החסידות. —

הסבה שגרמה לצמיחת התנועה הזאת, מה המה כחות העם שעזרו להתפתחות החסידות בראשית הולדה, מי המה הגורמים ההיסטוריים שגרמו להופעת תנועה זו — לשאלות חשובות אלה אין לנו תשובה במאמרו של הסופר. גם איננו מקביל את ההופעה הרוחנית של החסידות לעמת המושגים הרוחניים של העם שהיו לפניה, לעמת הקולטורה הרוחנית של העם בטרם הולדה, דבר שכה חשוב לבאר למען השלים את מטרת הסופר במאמרו. על ידי הפרטים האלה יכלנו להשיג ציור נאמן ע"ד מהותה של החסידות, ציור בהיר, ציור קונקרטי, לא ציור משוח ומסולסל בפרזות יפות.

פ"ב. א. קרלין.

ד"ר ש. ג. ברנשטיין, סט. פטרבורג.

השפעת התלמוד על הספרות הערבית.

I.

בבואנו לתת פה לפני הקוראים העברים שורה של מאמרים ע"ד השפעת התלמוד על הספרות הערבית עלינו להעיר כי מכלל זה עלינו להוציא את הקוראן. כמובן, לא בשביל זה שספר תורת האיסלם, הקוראן, נכתב ונתחבר בלי כל השפעה מצדם של תלמידי חכמי ישראל. אין כל ספק כי הקוראן הוא היסוד ואבן הראשה לכל הספרות הערבית, ובאמת כמעט שאי־אפשר הוא עפ"י רוב לדבר ע"ד ערכה הראשון והקדמוני של ספרות זו מבלי לכוון ביחוד את ספר דת מחמד. אבל אל לנו לשכוח כי בראותנו איזו השפעה מצד היהדות התלמודית על הקוראן או אין זו השפעה ספרותית או השפעה תיאולוגית, כי אם השפעה דתית, טיאוקרטית. אז קשה לראות פה השפעה של ספרות גבוהה ידועה של עם ידוע על התפתחותו הקולטורית של עם שני דל וקטן ממנו. פה אפשר רק לדבר ע"ד השפעת דת ישראל על דת חדשה של כתה חדשה. וכי השפעת התלמוד על הקוראן היתה אך ורק דתית מבלי כל שמץ ספרותי, הן בזה אין לנו להסתפק. יודעים אנו כי מיסדו ומגלו של האיסלם מחמד אבן עבדללה משבט קוריש זר ומוזר היה מידיעת קרוא וכתוב ואי אפשר היה להספרות התלמודית־הישראלית לפעול על שאיפותיו וחזיונותיו באופן ישר. מחמד היה כלו דתי, עבדו וחביבו של אללה, ורוח אחר מלבד דתי לא נכנס אל תוך לבו. עם הספרות התלמודית לא היה למחמד כל מגע ומשא ובתתו לפני קהל מאמיניו את ספר הקוראן שלו המראה השפעה תלמודית על כל פסיעה ופסיעה אז היתה לפניו רק המחשבה והכונה ע"ד הדת הישראלית, הדת העיקרית עם טפוסיה המיוחדים ומצוותיה המעשיות, שעמם התודע ע"י ספורי־שמיעה ממכיריו וסביבתו. לא כן הספרות הערבית, הספרות האחרי־קוראנית שבשבילה הננו מקדישים את מאמרינו אלה[1]).

לא פה המקום והצורך לדבר באריכות וביתר באור ע"ד השפעת התלמוד על ספר הדת המחמדית. גיגר[2]) ואחריו הירשפלד[3]) כבר הראו למדי עובדא זו וחקירותיהם נתקבלו בעולם המדע[4]) כדרבונות וכמסמרות נטועים. אבל אם נתבונן בסקירה חדה על אופן פעולתו של מחמד בתקופתו הראשונה או כמעט שאפשר לבוא לידי החלטה כי גם ההשפעה הדתית מצד התלמוד מוטלת בספק גדול, ויותר נכון יהיה אם נגיד במקום

---

[1]) בדברנו ע"ד השפעת התלמוד על הקולטורה המזרחית אי אפשר לעבור בשתיקה על השפעתו גם על הספרות הסורית והפטרולוגית. בהמשך מאמרינו נגע גם במקצוע זה.

[2]) בספרו: וואס האט מאהאממעד אויס דעם יודענטום אויפגענאממען? באנן 1833.

[3]) בספרו: יודישע עלעמענטע אים קאראן, בערלין, 1878.

[4]) עיין גם ד"ר ישראל שפירא: „די האגגאדישען עלעמענטע אים קאראן", לייפציג, 1907.

זה השפעה פוליטית. ההשפעה הדתית הבאה מיסוד קולטורי אחר ונבוה צריך שתבוא אל תוך הכח הפועל החדש באופן ישר והכיתי, באופן אינסטינקטיבי ע״י שאיפה והרגשה נעלה הדרושה להתפתחותה הרוחנית של הכח החדש. הכח החדש צריך להיות כל כך מושפע מהרעיון היסודי והנבוהה עד אשר בחזקה ובהכרח פנימי הוא מחזיק בו ואי אפשר לו להתקיים בלעדו. זו כחה של ההשפעה הרוממה. הדת הנוצרית, למשל, שבתקופתה הראשונה היתה כלה מושפעה מהרעיון הדתי היהודי, לא היתה יכולה להתקיים בלי השפעה זו אפילו יום אחד. מי הוא המושפע, האיש היחיד או כל הקהל המאמין בעיקר המין אחת היא. ופה עלינו לשאול: האם רואים אנו השפעה כזו, מצד התלמוד והיהדות אצל מחמר? על שאלה זו עלינו לענות ב ש ל י ל ה.

מי לנו גדול מאותו האורינטלי הגאוני תיאודור נֶלדקה[1]) או חוקר תורת האיסלם וקורותיה מאותו הפרופיסור המנוח אויגוסט מיללר[2]). שניהם מראים לנו בעליל כי כל הדינים והמצות שבהקוראן המזכירים את מנהגם ומוצאם בדת ישראל הכנים מחמר לספר קדשו לא משום הכנה הפנימית והשפעה דתית כי אם בשביל תחבולה פשוטה וערמה פוליטית. לאחר מנצחונותיו היותר גדולים חשב מחמד לקרב את היהודים אל דתו „הגלויה״ החדשה. זו היתה אחת משאיפותיו היותר גדולות וחזקות. ולא לחנם! מעיניו לא נעלמה ההשפעה הכבירה של תורת ישראל וספרותה התלמודית־מדרשית על כל הקולטורה המזרחית, הוא הרגיש את הכח הרב הצפון באומה זו וירא את נצחונם הגמור של רעיונותיו בהתקרבות היהודים אל רוח נבואתו. בתור אמצעי טוב להשגת מטרת־חייו זו מצא לנחוץ להתקרב הוא אל היהודים ותורתם. והוא החל לפעול בערמה, לחקות את מנהגי היהודים ולהכנים אחרות ממצוותיהם היותר־נכבדות לתורתו. באמצעי זה קוה לקחת שבי את לבית ישראל. אז החל לקבוע ימי צום בשביל קהל מאמיניו בתור מצוה חשובה ולקבוע מצות הפנה־פנים בשעת התפלה מזרחה לירושלים, כדי להקל על היהודים את ההתקרבות לדתו. וסוף כל סוף בראותו כי כל תקותו היתה למפח נפש והעם קשה העורף שחק לעג לו ולתורתו נתמלא חמה ויקם ויבטל את כל הדינים והמנהגים הלקוחים בערמה פוליטית מן היהדות בין לילה והפה שהתיר הוא הפה שאסר.

האם אפשר למצוא פה איזו השפעה מכרחה והכרה פנימית?

וכן גם על ההשפעה האגדית מצד התלמודים והמדרשים. בלי כל ספק עשיר הקוראן בחמר רב מספוריו ואגדותיו של התלמוד. אבל גם פה מתעוררת השאלה: האם הרגיש מחמד את הנחיצות וההכרחיות הפנימיות להיות תלוי בדעת האגדתא התלמודית ולהיות מושפע הימנה? חוקרי האיסלם כבר באו לכלל דעה אחת כי מחמד התודע עם ספורי התורה והאגדתא התלמודית ג״כ משום צרך פוליטי ונחיצות זמנית, שבלעדה אי אפשר היה לו לעבור בין העם. „הקוראן צריך להיות הספר הראש והראשון לכל הדתות והאמונות נברא מקדמת דנא״. „כבר גליתי זאת לאבותיכם ע״י שלוחים שנתנו לכם את ספר התורה והאונגליון ע״ד ביאת הנביא מחמד ורוח קדשו, ורק הרשעים והחוטאים השמידו כל זכר אדותיו מספר התורה והאונגליון״. זוהי הטענה הנצחית של הקוראן. ופה מצאו להם ביחוד היהודים כר נרחב להביאו בין המצרים ע״י שאלותיהם וקושיותיהם ולעשות אותו ללעג ולקלס בעיני כל הקהל. מחמד ראה איפה את עצמו מוכרח להתעסק ולהתודע עם ספורי המקרא והאגדתא למען יוכל להנצל מלעגם של הנרגנים הלצים היהודים. ובכן, גם פה ספק גדול הוא אם אפשר לדבר ע״ד השפעה, במובנו האמתי של מושג זה.

(עוד יבוא).

---

[1]) געשיכטע דעם קאראנס.

[2]) געשיכטע דעם איסלם. כרך א׳.

הבחורים התלמודיים בגליציה.

הטפוס הידוע של הבחור התלמודי או חניך הישיבה שדיוקנו נחרת ונקבע בספרותנו ע״י טובי סופרינו מתקופת ההשכלה ושהוא הולך וכלה במרכזים היהודיים — נשאר בגיתה הגליצית בכל קויו ורשמיו. בסביבה פטרירכלית זו החיה את חייה העצמיים כבתוך חומה סגורה ומסוגרת, בשמירה הנמורה של המסתר הפעוט והסרסרות המנולת בכל עבדותה ושפלותה, בחסר המחלט של חרשת המעשה ותעשית המביאות לידי משא ומתן עם העולם הגדול ותרבותו, בהתבדלות הגדולה של העירות המצערות הקרועות מרשת מסלת הברזל, — בתוך אתמוספירה זו נשארים החיים בדרכם הכבושה והסלולה, ורק לעין מבחנת יֵרָאו השנויים הדקים הנעשים בהם לאט לאט, שנויים שיקבלו בליטות מסוימה רק אחר עשרות שנים.

לפני עשר שנים בערך היה מספר הישיבות בגליציה קטן ובלתי חשוב כלל ויוצאי החדר היו על הרוב ל„בחורים״ הלומדים בבתי המדרשות. מלבד בעלי המלאכה העניים ביותר שלרגלי מצבם החומרי הדחוק היו אנוסים לותר על הטיבותא של בן למרן ולקחום לאומנותם בעודם רכים — מלבד אלו היו בני כל המעמדות מקדישים את בניהם לתורה. בהיות הנער בן ארבע־חמש עשרה שנים נשתחרר מעול החדר ורבו ונכנס לבית המדרש בתור לומד מעצמו. שם בלה את רוב ימיו בלמוד התלמוד ומפרשיו, בהתוכחות והתפלפלות עם חבריו, והרבנים ויתר כלי הקדש ובפרט הלמדנים שבעיר, היו כעין אפוטרופסיהם, השגיחו עליהם ובחנו אותם לפרקים. גם אלו שלא חוננו בכשרונות טובים או לו גם בינונים, גם הם היו מוכרחים להכנע לחקי החיים הקבועים, נכנסו שמה ובלו שם שנים מספר. שום דאגה לא דאגו האבות לעתידות בניהם, ואלו האחרונים חיו להם חיים שאננים ושלוים, סגורים ומצומצמים בתוך ד׳ אמות בית מדרשם, מבלי אשר דאגת המחר תחרידם. התלמוד ומפרשיו, הסביבה המצערה של הרב והלומדים שבעיר — זה היה התוכן הממלא את חייהם, מבלי אשר יציעו דרישות ותביעות אחרות לחיים. העולם הגדול, התרבות הכללית, העמים היושבים סביבם ובתוכם — זה לא נגע אליהם וגם הד רחוק מהם לא הגיע לאזנם. המשכת חייהם ועתידם ידועים. אחרי שהוטלו ריחים על צוארם ואחרי שאכלו מזונות על שלחן חותניהם וכסף נדוניתם נתמסמס וכלה — העמדו פנים אל פנים עם המציאות המרה והאכזריה, ונואשים וחסרי כלי זין וכח עמדו בקללה על שפתותיהם על חנוכם הגרוע והמחוסר מטרה.

ככה חיו מבלי אשר תתעורר בקרבם מחאה נגד הצורה המאובנת שקבלו חייהם ונגד חסר המטרה החמרית. אותם האחדים שנכנסו אל בתי הספר התיכונים והכללים ויצאו אחר כך בתור סניגורים ורופאים ועשו עשר ומצאו מעמד גבוה בחברה, אלו לא יכלו להשפיע עליהם ולהיות להם למופת, כי לא מתוך העם יצאו. אותו האב שסר מן הדרך הכבושה ומסר את בנו לבית ספר כללי עמד ככר מחוץ למחנה, והבן — הרגיש את עצמו כחלק העם הפולני, ועל ידי ההחרמה הצבורית שחלה עליו מצד החברה היהודית — נבראה מחיצה חזקה בינו ובין העם. שאיפת חקוי להם מצד בחורי בית המדרש — לא יכלה להתגלות ולא התגלתה.

שבריריו האור הראשונים שהתפרצו לתוך זוית אפלה זו היתה הציונות, שמצד היותה קבועה במחשבה בלב חברי העם כלו ומצד לאומיותה ועממיותה — מצאה הד גם בפנות היותר נדחות של גליציה. לאור הזרם החדש הזה שמתח על חיינו ההוים בקרת חריפה, העמיד את הגלות בכל גלוייה המכוערים והשפלים לדין והוליך את שאיפת החיים וההשתתפות בהם על יסודות אנושיים כלליים ועבריים לאומיים — לאור זה התחילו הבחורים הללו מסתכלים לחייהם. התסיסה ברחוב היהודים החלה. אספות־עם, וכוחים ברחוב ובבית, אנשים חדשים, דעות חדשות, עתונים חדשים — כל זה זעזע את הבצה ועורר את המחשבה הנרדמת. בית המדרש רתח, לפני עיני הבחורים הורם פתאם הצעיף וכמו באספקלריה מאירה

ראו שטובי שנותיהם עברו עליהם, את ימיהם בלו בלמוד חד־גוני, וריקים וחסרי נשק למלחמת החיים הם נצבים בתוך הים הסוער.

לו היו תנאי הסביבה קצת יותר נוחים אפשר היה להשתמש בתסיסה זו ואז היו יוצאים מן החוג הזה אנשים במלא מובן המלה. מספר גדול של בעלי כשרון, מחודדים ומפולפלים על ידי ההשחזה התלמודית החדירה, מסיגלים ומוכשרים להתמדה עצומה על ידי הרגלם הגדול וסבלנים לחיי דחק ומחסור — המעלות הללו היו יכלות להיות לכח תרבותי גדול. אבל לדאבוננו ניטל טעם חייהם בעודם באבם ובלוי שנותיהם בתוך כתלי בית המדרש חנק בקרבם את הרצון והמית כליל את כח ההתנגדות הממשית. מעוטם נלחמו עם אבותיהם ועם סביבתם ונכנסו לבתי הספר הכלליים ורובם היותר גדול נשאר בתוך בתי המדרש והמשיכו את חייהם החשכים בתוך מלחמה פנימית, קרע ושניות. להמשיך הלאה את הלמוד לא יכלו. הם לא האמינו כבר כל כך בכחו הכביר ונפשם התגעגעה גם לעולם ולחיים, למדע ולמעשה, אבל גם לצאת במלחמה גלויה עם אבותיהם, להציג מצבה על העבר ולהתחיל לפסע לצעוד בדרך חדשה לא יכלו. כי לא היה די און בקרבם. ובאופן כזה נשארו קרחים מכאן ומכאן, בלי אמונה במעשיהם הנוכחים ובלי תקוה לחייהם בעתיד. כל היודע את חיי הצעירים בגליציה מכיר היטב את הקהל הגדול של הבחורים האומללים הללו, המבלים ימים ושנים בבתי המדרש ולפרקים גם במעונות האגודות הציוניות בבטלה גמורה ומתוך בטולם וחיי השעמום ואי־האפשרות להלחם עם אבותיהם האדוקים — כחותיהם הרוחניים הגדולים הולכים וניססים, הולכים וכלים.

מהפכה זו ברחובנו — בראת את הישיבות המרובות בגליציה, שנוסדו על הרוב בימים האחרונים. בתי המדרש התחילו להתרוקן, בכל עירה נשארו שבלים בודדות, היראה מפני בתי הספ' הכלליים חדלה, מפני שבינתים התחילו רבים מבקרים אותם ואלו כבר היו מתוך העם וחיו בתוכו והמשיכו יחד עם זה גם את למודיהם העברים. והאבות האדוקים ראו לדאבונם שאין בניהם רוצים ואין הם יכולים ללמוד לבדם, עפ"י חשק עצמם, כי צריכים הם להמצא בתוך סביבה כזו, צריכים להשגיח עליהם. כדי שילמדו, אם לא מתוך רצון, אז מתוך הכרח וכפיה. מתוך דרישה זו נוסדו הישיבות והצבור הגליצי מרבה לתמוך בהן, למרות עניותו ודלותו המבהילה.

והישיבות — זהו עכשיו הקן המכיל את השאיפות להשכלה. לו הבינו או לו רצו מנהלי הישיבות להבין רק קצת את רוח הזמן והיו מתפשרים מעט עם הדרישות החדשות, אפשר שהתלמידים היו מוצאים פחות או יותר ספוק בחייהם ההוים. אבל האדוקים הללו שכחו את זמנם ומקומם ובדמיונם רואים הם עוד את „אותם הימים הטובים". ולכן הנהיגו את המנהגים שהיו שוררים בזמנם של מפו וסמולינסקין בישיבות. שוררת השגחה מעולה ודיקנית על התלמידים שימשיכו את למוריהם כחמש עשרה שעות ביום, בלי הפסק, המשגיחים הם מן המין הידוע המנהיגים את ענשי הגיף בכל אכזריותם ונבלותם גם בשביל נערים בוגרים או בחורים, הכלכלה היא מאכילת „ימים" אצל בעלי הבתים, ובתלמידי חכמים אמתים המחויבים להשחיר את פניהם כעורב הנם לנים במיני חדרים מזוהמים ומלאים רפש וחלאה על שקי תבן המונחים על גבי רצפה לחה. מלבד כל ההנהגה והסדרים היפים הללו מוקפות הישיבות חומת סינים לבל תחדור שמה רוח חופש וחרות. כבישיבת מיר או איישישוק נענשים קשה הבחורים שספרים חיצונים נושרים מתוך חיקם. הנהגה קשה זו עם סדריה החשכים הולידו רוח ההתנגדות חזקה, שאיפה להשתחרר מן העול הקשה ולצאת לחיים לאומיים ואנושיים.

וכלפני ארבעים או חמשים שנה יכולים למצוא עכשו באפלת הליל בחור ישיבה יושב לאור נר כהה על יד ספר עברי מן הספרות החדשה או גרמטיקה פולנית — ולומר, וכמלפנים כן גם עתה שיטעים מתוך צלילי הקולות של נגוני דגמרא שאיפה לסדרי חיים אחרים, חדשים ומטרתיים. מבחבר מאליו שלו השתדלו לבוא אליהם לעירה, אז יצאו מתיכם פועלים לאומיים רבים וגדולים. בחורי הישיבה ינקו את לאומיותם מתוך המקורות הראשונים. לכם תמים והם, התרבות העברית — היא מקור חיתם ומיטב אידיאליהם, ראשם חריף וחד וכתפקיד הגדול בחיינו שלקחו יוצאי הישיבות בתקופת ההשכלה, תפקיד גדול כזה היו לוקחים עכשו במלחמתנו הגדולה בעד קנינינו התרבותיים. אבל לצערנו הגדול הנם בודדים ועזובים. הם יצרו להם הסתדרות „השחר", אבל ההסתדרות לא מצאה שום תמיכה חיצונית. ההסתדרות החלה להוציא ירחון לבחורים התלמודיים ומחסרון שימת לב נמסרה עריכתו בהכרח לבלתי מנוסה ובלתי רגיל בעניני ספרות. ומובן שהז'ורנל לא מלא את תפקידו ותחת מאמרים שיבררו לאותם הבחורים את מצבם, שיאירו להם את דרך עתידם ויתנו להם ידיעות מהנעשה בעולם הספרות, המדע והתרבות כדי לפתח את חוג הסתכלותם והשקפת עולמם, במקום מאמרים כאלו נדפסו דברי שיר וזמר וספורים שהיו עלולים לקלקל את טעם קוראיהם עוד יותר.

אולי עוד תגיע השעה אשר פועלינו הלאומיים ישימו לב אל אותן הנשמות הערטילאות היוצאות מתוך הישיבות ומרחפות באויר ומבקשות תקון — מבלי מצא אותו.

צבי שרפשטן.

כפיפות הקומה.

(צרופי מחשבות).

כמה תוכחות מצד גדולי סופרינו אל העם, אל אותו העם האוטם את אזניו משמוע את תוכחתם והולך לו בדרכו הכבושה, באותה הדרך שנתקדשה קדושה יתרה בימים האחרונים מצד סוג ידוע של אנשים המקדישים כל דבר „נמצא" ובאים בטענת ה„מציאות" הפרושה על כף ידם והגלויה רק להם; אחרי כמה פרכוסי הנפש של יחידים, הכואבים באמת לכל אותה הערבוביה המשונה, לכל התוהו ובוהו השוררים אצלנו, לחסר בסיס, או לפחות, רעיון ומחשבה קבועה לכל מעשה הנעשה אצלנו; על הכל טבוע מקריות, חסר שיטה, חסר רעיון ומחשבה; אחרי ימים מרים, הנוצצים בהם גם לפעמים, רגעים של התרוממות נפשית למראה היחידים שפרשו מ„הדרך הכבושה", למראה נסיונות של מעשים, המכונים במחשבה תחלה והמובילים לאיזו דרך.

אחרי כל אלה כמה קשה היום, אחרי איזו שנים שבאו ברחובנו, לחשב אף על דבר אחר מכל אותם הדברים שהיו ממלאים את כל לבך, שהיו מחממים אותך ומאירים לפניך את דרכך האפלה.

היחידים, הבודדים, נפזרו ונתרחקו, נתרחקו ונסתתרו מפני „היום הגדול" הבא עתה, מפני „היום הגדול" של ממשלת השרירות, ההתפרצות וההתנקמות בכל דבר חביב, נפשי, אצל האנשים הקודמים.

ושוכבים הם, אותם היחידים, במחבואם, ונקשות שניהם למשמע כל אותו הרעש שברחובנו, ומתעוררת איזו מלחמה פנימית בנפשותיהם, ומרגישים הם את כל עמק יסוריהם עם כל חץ מתעופף ובא למתנם, ומסתלקת השכינה מהם, מרב פחד, ויוצאים הם ממחבואם אחר אחד, ומקבלים עליהם את תורתם של אלו הנקנית על רגל אחת, ומודים דם למפרע על כל טענותיהם. ואלה שאינם מוצאים די עוצמה לצאת, מסתתרים הם במחבואם עמק עמק ובדממה מגינים הם על מחבואם שלא יגלה, למען לא יפגע בהם החץ.

בימים מרים כאלה מה קשה לנו, בני האדם הפשוטים לחשב ברצינות על דבר אחד מן הדברים הקרובים ללבו של האדם בתור „עברי", עד כמה קשה להודות בנחיצותם, בשעה שנזדיפו הרגשות ונטמטמו, בכונה, הלבבות, בשעה שהעלה אפר וחלודה כל השיך לשרש נשמתו.

לך, בן־אדם פשוט, והתקומם בלבך, בינך לבין עצמך, לכל אותם „הדברים המוסכמים שאינם צריכים ראיה", המוסכמים ומקבלים כיוצ מגדולי הדור!

בשעה שדלל וחרב הלב, ואי אפשר לך למצוא אחיזה בחייך המוחרבים, בעולם של כעור וקטנות, ויונק אתה את מזונך משיורי האכל, שנשארו באיזה אופן בגבולך; ושיור דל זה אף הוא פוגש נגדו לעג וקלס. ואותו הלעג מלוה גם אותך, ואותו הצחוק הארסי נפגע גם בגופך, רודף גם אחרי אישיותך — היכול אתה אז להסתלק מכל אלה, ולהרגיש את עצמך חפשי, חפשי ויהא אף במקצת, ולהאמין, בינך לבין עצמך, בכל זה שקבלת בזמן מן הזמנים על נפשך, לחוב נפשי קבוע, לגשם, עד כמה שיכלתך מגעת, משאת־נפש זו, הנותנת ספוק לנפשך ומכניסה תכן לחייך?

ואם אחרי כל אלה מרגיש אתה בך באמתותן של אלה שנשרשו בעמק נפשך, ומוצא אתה די אמץ בנפשך לצאת כנגד כל ההוכחות המוסכמות ומוסמכות — הנה כמה קהה וחלור נשקף. דברים המושרשים עמך בלבך, דברים שאתה חושבם לעצמיות הויתך הנפשית, דברים המחוברים עם הגוף והנפש ביחד — לך הפרד אותם והוציאם מחוץ לגופך והכרז עליהם בפומבי, כי הם מציאות בפני עצמה, דבר מוחשי שכל בן־אדם יכול למשש אותם בקרני־המשוש של ההגיון השמושי המתחיל: כך וכך מיליוני נפש משתמשים בזה, כך וכך רבבות מושפעים מזה". וכל עוד שהרבבות והמיליונים יכולים לשמש למציאות אחרת, תשאר כל מציאותך נלענה, והלעג ירדף אחריך, אחרי אישיותך וידכא אותך.

הדברים שהיו נמסרים מנפש לנפש, מלב ללב, שלא דרשו „תעודת עניות" על מציאותן, שהיו מורגשים לכל אלה שלא עומם בהם הרגש, אותם הדברים מת זר צלצולם עתה. „מליצות, מליצות!" יקראו לודויי נשמתך, מליצות שערכן הוא אין ואפס בחיינו הריאליים.

ובשעה שחלק אלהים גם לך עין פקוחה והורשה גם לך להסתכל בחיים הריאליים, והנך רואה, כי כל אותם המיליונים ואפילו הרבבות משוים חיים ריאליים לגמרי אחרים מכל אותם באי־כחם המדברים בשמם, בשעה שאתה נוכח, כי בין אלה השלוחים ובין המיליונים והרבבות אין כל צנורות מחברים, צנורות ישרים ובלתי ישרים, צנורות חיוביים, הרי יכול אתה רק להתפלא על סמיות העינים מצד אחד, ועל העז והעזמה מהצד השני, עז ועזמה הכובשים את העולם, עולם של יחידים, שנוצחו בלי מלחמה, שנמשכו כך, מבלי למצא אף נימוק אחד בלב לפקפקנות, שהתביישו אף פשוט להתקומם כנגד הדבר המוסכם, כנגד הדבר המוסמך.

על פי קשר הרעיונות הנך בא להרהר, בינך לבין עצמך, על דבר „הדבור העברי", אותו הדבור העברי, שכל הבא ומלמד עליו זכות, או מי שמתחיל, חלילה, להשתמש בו ממש, הריהו מחויב להתנצל לפניך, בהקדמה כגון דא: „היות שבן־האדם העומד לפניך, אינו חלילה מאותם בעלי־הזיה או נסוגי־אחור, המעוררים את לעגך, או פוגעים חלילה, באיסטיניותך. חס ושלום! בעל הדבר העומד כאן מוצא לנחוץ להרצות לפניך את ה„אני מאמין" שלו: „אני מאמין שהדבור העברי אין מקומו בכאן, בגלות, לא בתור תנועה רחבה ולא בתור תנועה מצומצמת", אלא אף על פי כן, הרי מועיל הוא הדבור, באיזה מקצועות, כגון: ההוראה הטבעית ועוד, ובכלל, הרי בתור קנוח סעודה יפה אף הוא, והרי יש כאן משום „זכר לחורבן", והרי אין הוא בא חלילה להעמים על העם. על העם שלך, השיך כלו לך, אלא מבקש הוא את סליחתך, על שצרם את אזניך שלא בכונה ופגע באיסטיניותך".

ואחרי הקדמה זו, הרי לא תהיה כל כך אכזר לעקם בפניו את חוטמך ולמשוך בכתפותיך; ומאושר הוא בן־אדם זה, כי הצליח לאחוז את החבל בשני ראשיו ולצאת יבש מן המים.

וקורא אתה את כל אותם הדברים המצדדים בזכות עלובתא דא, ושומע אתה את הטון המרחף עליהם, את ההתבטלות וכפיפות הראש של אלה „עלובי עולם", ומצטירת לפניך המחשבה הקבועה שרחפה לפניהם בשעת כתיבתם, כאלו לא לאחיהם הם כותבים, כאלו לא דרך הם מורים להם, כי אם כנאשמים הם עומדים ומבקשים על נפשם. ולמען משך את כף הזכות על צדם, אינם נמנעים מגנות את כל אחיהם ברעה, בהוציאם את עצמם מן הכלל, בכנויים יפים המצוים בכל מלון ובכל שפה. ומקוים הם לשמוע גזר־דינם: אמנם יפה דרשת. כל דברינו לא היו מכונים לך ולדכותך, אלא כלפי „אלה האנשים".

וחיוך מתרחב על פניהם, מעין אותו החיוך שהיה נראה על פני אלה משלנו, שהיו מסובים בביתם על שולחן אחר עם ש„אינם משלנו", ושמעו את העקיצות והשנינות שבאו על חשבון עמנו, בתוספת הערה: לא לך ולדכותך אנו מכונים.

ויצא גזר־דינם מלפניך לטובה, וזכו לאותו החיוך, הרי שבים הם שבעי רצון: יצאו בשלום מ„עמק הבכא" הזה.

והאם יש עוד להתפלא, על אשר הולכים אנו ונמשכים אחרי אלה, על אשר הכל הולך ונעזב, הולך ונרמס בשמחה. בשעה שמצד אחד שופכים על ראשינו סלון של צוננים, ומהצד השני, ממחננו, רואים אנו התבטלות והתרפסות, כניעה ושפלות, האפשר להשאר בתוך המחנה הידועת רק להתרפס?

הדבור העברי הבא להציל את נפשך ואישיותך, הבא לנטוע מעט כבוד בלבך אליך גופא ואל השיך לך על פי שרש נשמתך; הדבור העברי העלול לחולל נפלאות בכל משאת נפשנו; הדבור העברי היכול להיות למופת, על כשרון תחיתנו הלאומית בדבר ה'ה'י אך בנו, בפנימיותנו — גם אחרי נכיון הפרעת המכשולים החיצוניים; הדבור העברי המוכשר לבנות לנו חיים לאומיים בחיים ובספרות, עד כמה שאפשר בארצות מושבותינו; הדבור העברי החפץ ויכול לבנות לנו מקדש בתוך לבבנו החרב; אותו הדביר העברי, שנשאר עוד בלב רוב בני עמנו רגשי כבוד עמוקים אליו, אינו פוגש בהפצתו — בהסירנו את האינדיפרנטיות הפסיבית של בני עמנו בנוגע למעשה, על ידי תעמולה הבאה מצד אנשים המרגישים לו רחשי כבוד ועז ועזמה בנפשם הם — כל מכשולים חיצונים גדולים שאינם ניתנים לכבוש, לבד מכשולים מצד מפלגה ידועה, פנימית, שלא נמנעה מלבדות את אותה הבדותא, שלא נאה כלל לעם עתיק החפץ בתחיה ומאמין בה, אותה הבדותא האומרת: „אי אפשר לעם ישראל לדבר עברית אף לכשירצה".

— מתי רצה העם ולא יכול?

אם רצה העם, לפני כמה אלפים שנה, לרכש את חרותו המדינית בכמה אופנים שהיו נאותים אז, ולא יכול, כלומר לא הצליח לפי שעה — ובכל זאת הננו עומדים עתה אחרי הרס של שנות אלפים על מפתן ההכרה: כי אמנם נוכל לרכש לנו את חרותנו המדינית — ומדוע זה נוטים אנו להאמין בבדותא הנבערה, כי אף אם נחפץ, לא נוכל לרכש לנו את הדבור העברי שהוא בכל אופן קל הרבה יתר בהיותו בעיקרו שנוי, מהחרות המדינית. ואם מאמינים אנו בתחיתנו, מדוע נוסיף להרחיק ממנו את הדבור העברי על יסוד איזו בדותא, שלא נדע מאין באה לנו, ושביחס אליה נדע רק אחת: כי לא הנסיון ברא אותה, כי לא יצאה מלב כואב וזב־דם למראה הרס החורבן הגלותי.

בקעה מצאה ברותא זו ומתגדרת בה; במקום המופת הדוקר את העינים: הרי נמצאים כמה אנשים מבני ישראל המדברים עברית, ואם כן הרי מופרכת היא בדותא זו מעיקרא; לא! — יענו לך — יוצא מן הכלל מחזיק את הכלל. העם המלומד ברובו, העומד בנוגע לידיעת־ספר בהמוניו במדרגה הראשונה עם כל העמים המשכילים מתחלק פתאם: למשכילים בעם ולהמון, ומה שאפשר אצל הראשונים אי אפשר אצל האחרון.

„יוצא מן הכלל מחזיק את הכלל" — מאי משמע? מאחר שכל העם שואף וחפץ לדבר עברית, ולא עלה הדבר אלא ביד יחידים משכילים, מכאן מוכח: כי חוק הוא הכלל, כי הדבור אי אפשר.

אמרו נא, בעלי הבדותא, ההיה כך בנידון שלנו? לעינינו עיבדה מנקרת את העינים: יחידים, שפגשו בלעג, במכשולים, בחסר המון מדברים, בחסר ספרות רחבה, בחסר המון מלים ומבטאים, בחסר צד שמושי של החיים — ואחרי כל אלה, עלה בידם להקנות לעצמם את הדבור העברי במשך זמן קצר בערך, דבור מצוין

שאינו נופל אף מצד צורתו וחמרו ועשירות מבטאיו מדיאלקט המוני, הרי מוכח מכאן, כי לו היה החפץ לכל מי שיהיה באין הבדל מצד מעמדו, לדבר עברית, היה יכול ויכול. אלא שחסר לו הרצון — ובזה לא הוא אשם, אלא שירי הערש השליליים שלכם, שבזה כחכם יפה אצלם, שאתם מישנים אותם בהם.

מדברים אתם על דבר צורך־החיים הממשי; אבל אם החיים הם כנגד תחיתנו, הרי כל התחיה שלנו בכלל, וכל ההגררות הלאומיות הן „עורבא פרח״; ואם החיים עוררו את תנועת תחיתנו, הרי צריכים ויכולים אנו על פי החיים הממשיים לרכוש לנו את כל אשר לנו. מתי מרותם את הגבולים, אדונים נכבדים, ונוכחתם?

על הזכרון עולה מאורע קטן שאירע בימים היותר אחרונים.

בפרים, — מספר עתונאי אחד בהד הזמן 153, — היה „מיטינג ציוני לזכר מלאת ארבע שנים מיום פטירת המנהיג הציוני הירצל״ בין הנואמים היה אחד שדבר עברית; „מר אל. ד. שפירא (אלדש הגלילי). טרם התחיל את נאומו, נשמע קול אחד קורא מתוך הקהל: „אינני מבין עברית!״ ונורדוי קם ממקומו ואומר: בנוהג שבעולם, אין צועקים ככרוכיא על דבר עם־הארצות ומתבישים עוד בזה. ואנשים שאינם יודעים באמת עברית יכולים, בכל זאת, לברך „ברכת־שהחיינו״, כי באזניהם הם שומעים צלצול השפה החיה שתמיד חשבנוה למתה!״

אנחנו, שהתפארנו תמיד בהרגשתנו העברית, נוכחים אנו עכשו בקהות הרגשתנו במדה מבהילה. הכל זוכרים עוד אספות־עם גדולות בימים האחרונים בערים גדולות ברוסיה, שבהן צלצלה האמרה: „איננו מבינים עברית!״ — ולא נמצא אף אחד מן הגדולים שימחה נגד זה, ולא עלה על לבנו להרגיש כעור בקריאות מעין אלו עד שבא נורדוי, אותו בן־המערב, שחשבנוהו לרחוק מצנורות הרוח העברי, וסטר על לחיינו, והראה לנו את מפלתנו הרוחנית־לאומית. הוא הראה לנו, את יפי הרגשתו הלאומית, המתעוררת בקצף נגד אלה המתפארים בזה שאינם יודעים את השפה העברית, את שפתם הם. בעוד שפה, אחרי הצוננים הנשפכים על ראשינו, הננו מקבלים את הקריאה הזאת, בתור קריאה טבעית, ממש כאלו שמענו אנגלי בלונדון, קורא לתומו: „איני מבין רוסית!״

מזה עוד צער אחר הלאה: אם בושה לאומית היא להודות על חסרון הידיעה, הרי בושה לאומית היא לבלי לדעת, הרי פגם לאומי הוא חסרון הידיעה! אבל אין אנו בני הארץ המבורכה ברוח עברי, מתבישים בפני אלה שטבלנום בכל מיני שמות וכנויים של גנאי; האנחנו פגומים, ואלה המרכינים ראשם לפנינו ומכרכרים כנגדנו אינם פגומים? לא! אנחנו בעלי קומה־זקופה כביכול הננו שלמים, ואלה המתרפסים הם פגומים.

ולנו שהורגלנו לכרכר כנגדם, לא נשאר אלא לכבש פנינו בקרקע ולבכות הרבה הרבה, עד שתזקף קומתנו ונכיר בכבודנו, ונרגיש את שלמותנו, ואז — נאבה להאמין — תהיה השפעתנו גדולה יותר, ואז תחיה שפתנו העברית ברמה.

מ. א. ז׳ק.

מכתבים מרוסיה.

ז.

המצב החומרי של היהודים הרוסיים לא היה מעולם מזהיר. מלוה היתה אותם כצל העניות הנוראה, שלא הרפתה מהם אף לעת קלה. הגזירות הרעות הרבות, ההגבלות החדשות, שנוספו על הגבלות הישנות חדשים לבקרים, עשו שמות במצבו החומרי של היהודים הרוסיים, הרסו ממצבם עשריות אלפי משפחות, הפכו בין לילה אנשים אמידים, עשירים לעניים, מחוסרי כל. הגרושים השונים, האסורים הרבים, שאסרו על היהודים הרוסיים לאחוז בענף כלכלה זה או אחר—רגרושים והאסורים הללו, שבאו כל כך תכופים זה אחרי זה על היהודים הרוסיים, הרבו להפיל חללים בהם, הגדילו באופן מבהיל את מחנות הגועים ברעב.

אולם ביותר הורע המצב החומרי של עמנו ברוסיא בתקופת הקונ־סטיטוציא העלובה.

המלחמה עם יפן, שלרגלה עמדו כל גלגלי מכונת המסחר בארצנו, השפיעו לרעה בראש וראשון על מצבו החומרי של עמנו, שאין בו לא מפלגה של אכרים ובעלי אחוזות ולא מפלגה של פקידים ונושאי משרה, אך רובו ככלו חי ומתפרנס ממסחר ומלאכה.

אחרי המלחמה הזאת, שסבלו ממנה ככה היהודים הרוסיים, באו ימי הדרור, באה תקיפת הריבולוציא, ימי השביתות והיריות והקמת הסדרים, שגם הם, ימי תקיפה זו, הועילו לא מעט להרוס את המצב החומרי של עמנו. גם תקופה זו העיקה ביותר עלינו אנו. הרבה יותר סבל ממנה מעמדנו החומרי אנו, ממעמדם החומרי של התושבים האחרים, שבארץ זו.

אולם הנה באה תקופת הפיגרומים להשלים עוד את אשר לא הספיקו לעשות את שתי התקופות הקודמות. עניות נוראה הביאה אתה תקיפה זו לעולם העברי ברוסיא. היא הרסה כליל את המצב החומרי של עמנו ברוסיא, הרסה אותו עד היסוד. מחנות מחנות של „גבירים אדירים״ נהיו פתאום, בין לילה אחד, בין רגע אחד לעניים, המחזרים על הפתחים. הרבה בכיה וקללה הביאה עלינו תקופה זו. נוראות הן מכותיה, שהכתה אותנו. גם עתה הננו מרגישים עוד את הכאב הגדול. ההשפעה הנוראה של תקופה זו על מצבו החומרי של עמנו ברוסיא ניכרת באופן ניכר למדי גם בימינו אלה. הפרץ הרב והחורבן הנורא, שנעשו במעמדנו האקינומי בימים הנוראים ההם נשארו כמו שהיה. אי אפשר לסתום גם מעט מאותן הפרצות הרבות, שנעשו במצבנו החומרי אז, אי אפשר גם להתחיל בעבודת בנין החורבות שלנו.

ומי יודע כמה שנים עוד תעבורנה, וההשפעה הנוראה של הימים הרעים עוד תמשך, עוד תהיה ניכרת על מצבו החומרי של עמנו ברוסיא? מי יודע כמה שנים עוד תעבורנה, והחורבות הרבות ההן עוד לא תכנינה?

כי אמנם בשביל לבנות את אשר הרסו הימים הרעים ההם, נחוצים ימים טובים ביותר, ימים, שיוכל לפרוח בהם המצב הכלכלי הכללי של הארץ באין מעצור. ימים, שתתיר מעט את הכבלים, הנתונים על ידינו ואינם נותנים לנו לעבוד עבודה חפשית להטבת מצבנו האיקונומי. ימים, שיקילו מעלינו מעט את עול ההגבלות הרבות והשונות, המעיק עלינו. רק באופן זה אפשר היה לקוות, כי יוטב מעט מצבנו החומרי, כי ישוב מעט לאיתנו מעמדנו האיקונומי, כי נצליח לקומם מעט את ההריסות, שהרסו בנו הימים הנוראים של תקופת הפוגרומים.

אולם הימים הטובים ההם אים?

המדינה נתונה גם עתה בשלשלאות הברזל של הריאקציא לא פחות מאשר בימים שלפני הקונסטיטוציא. תקועות הנה גם עתה צפרניה החדות של הביורוקרטיא הרוסית בגופם ובנשמתם של נתיניה כבימי פליוה. דבר זה משפיע באופן היותר רע על המצב הכלכלי של הארץ, אינו נותן לו להתפתח בהתפתחות הראויה והרצויה.

ואין כל ידים לקוות, כי יוטב מעט המצב בעתיד היותר קרוב, כי יוקל מעט האויר לנשום בימים הקרובים. הישועות והנחמות לא עוד כל כך במהרה תבאנה. אולם אם גם תבאנה באיזו מדה רפיה, לא תבאנה די נחמה בשבילנו. אם אפשר עוד לשעשע את הלב בתקוות משעשעות על דבר הקלה פורתא של המשטר הפוליטי המחניק, על דבר בצורם הרפוי של מיני החופש הכלליים, הנה כבר אין לעשות זאת בנוגע אל מצבנו אנו. גם צל קלוש של תקוה קלישה אין, כי תוסרנה מעלינו איזו הגבלות, פחות או יותר נכבדות, בעתיד פחות או יותר קרוב, גם צל של תקוה אין, כי יביא לנו בכנפיו עתיד זה איזו הקלות והנחות נכבדות, שיהיה בידן להיטיב אף במשהו את מצבנו החומרי הנורא.

ונוספת בימים היותר אחרונים גם צרה חדשה.

השחורים, חברי אגודת העם הר״ס, החלו להראות עבודה אנרגית

מרובה על שדה עבודה חדש. הם החלו להתיפות ולמשוך עליהם קרני אור של אנטישמיות אירופאית. הם אינם חפצים להתראות עוד בתור יחפים פראים, היודעים להלחם אך ב„כשיל וכילפות", בשבירת חלונות ורסוק איברים. משכו את ידם לעת עתה מהעבודה הפוגרומית שלהם, אף כי אמנם לא ותרו עליה כל עיקר. פה ושם הנם עורכים עוד חצאי פוגרומים. פה ושם הנם עורכים עוד השתעריות והתנפליות שונות על היהודים, כי תקיפה עליהם יד ההרגל, קשה להם למשוך את ידם כל עיקר מהעבודה, שהיתה להם לתוכן חיים, שבה כל חיי רוחם.

אולם ביחד עם זה החלו להלחם באמצעים יותר בלתי פרימיטיביים, באמצעים יותר מסודרים, יותר אירופאיים. הם החלו לרדת לחייהם האיקנומיים של היהודים הרוסיים. הם החלו להצר את צעדיהם במקצוע זה. באנרגיא מרובה הנם משתדלים להוציא אחד אחר אחר את כל אותם ענפי המסחר, שהנם נמצאים בידי היהודים, שמהם הנם מוציאים את אמצעי החיים שלהם. ויד האדמיניסטרציא המקומית עוזרת על ידיהם. זכינו כבר לזה, כי מתקיימות ברוסיא נורמות של פרוצינטים לא אך בנוגע לקבלת בנינו ובנותינו אל תוך בתי הספר הבינונים והגבוהים, אך גם בנוגע להמסחר היפה והמעשיר, להמסחר בבלואי סחבות. גם במסחר עברי־טרדיציוני זה אין נותנים לנו כבר לעסוק באופן חפשי. גם במקצוע זה גבלו לנו גבול של פרוצינטים. לעת עתה הנה עוד הגבלה זו המצאתו ה„מונופולית" של טולמטשוב האודיסאי. אולם בודאי, שיקבלו ממנו את „הטוב" הזה חבריו הנכבדים, בודאי שתקבענה הגבלות אלו גם במרכזים הגדולים האחרים, שהמונים עברים רבים נמצאים.

ואולם אפשר שבאמת כבר הגיעה השעה, כי יחלו כבר „הם" להתפרנס מענף מסחר זה. מיחלים אנו להם עליו. מעומק לבנו יכולים אנו לברך אותם בענף מסחר זה. יסחרו להם בבלואי סחבות ככל אות נפשם. כבר, אולי, הגיעה לנו השעה, כי לא נטפל עוד בבלואי סחבות. הוי, הוי, טפלנו בהם כבר יותר מדי. אולם הם אינם מסתפקים אך במועט קטן זה. הם לוטשים עין גם אל כל ענפי המסחר האחרים, שנמצאים בידי היהודים. פותחים הם חניות־של־שותפות שונות בערי התחום, שתכליתן לקפח את קומם של החנונים היהודים. מערים שונות קוראים הננו ידיעות, כי אגודת העם הרוסי מתחרה עם הסוחרים היהודים בקנית היערות של הממשלה, בעסקי קבלנות שונים. שהיו עד עתה נמצאים בידי היהודים. ואמנם במקרים רבים כבר הצליחו להדוף מן המסלה את הסוחרים היהודים, ותיאבון גדול להם להאנשים הנחמדים האלה. הם היו חפצים להוציא הכל בבת אחת מידי היהודים, לקחת הכל לעצמם. הם משתרעים גם על ענפי מסחר כאלה, שאי אפשר שיהיו בידיהם, מפני שאין להם אותה הידיעה והבינה, הדרושות לזה, מפני, שלא יתנו בהם אמון אלה, שאתם צריכים יהיו לעמוד במשא מתן מסחרי. לסוג ענפי מסחר כאלה שייך גם ענף המסחר בתבואה. ממסחר זה מוצאים את מחיתם הרבה הרבה משפחות עבריות. הקומיסיונירים שהנם המתוכים בין חוצה לארץ ובין ארצנו הנם רובם ככלם עברים. ולטשו לתפקיד זה במסחר התבואה בארצנו „בעלי הברית". אולם ידעו, כי כל זמן שלא נכחדו כליל מתחת שמי ה' מתחריהם, לא יחפצו סוחרי חוץ לארץ לבוא בדברים אתם. אז הלשינו על הקומיסיונירים בערי גבול אחדות, כי „עוסקים המה ברבולוציא". באופן כזה, חשבו, יבוא בידם תפקיד זה, כי אחרי שלא יהיו כבר הקומיסיונירים בעיר יצטרכו כבר סוחרי חוץ לארץ להשתמש בשרותם. ואמנם רבים מהקומיסיונירים הושמו במאסר, רבים גורשו מהעיר.

באמצעים כאלה יורדים הם השחורים לחייהם האיקונומיים של יהודי רוסיא. ככה משתדלים הם להוציא מידינו את כל אותם ענפי המסחר, שמהם מוצאים הם את פרנסתם היהודים הרוסים.

ואם אמנם לעת עתה איננה נכרת ביותר השפעה רעת ומזיקה זו, כי מוף כיף נהדין לה לאגודת העם הרוסי שבילין דפוגרומים יותר משבילי דמסחר, מפני שאין להם עוד להשחורים אותה ההכנה להמסחר הדרושה, הידיעה ובינה המסחרית, שתכשיריה אותם לוזות לנו למתחרים מסוכנים,

הנה בנוגע להימים העתידים בודאי שסכנה גדולה נשקפת לנו מתכנית העבודה החדשה, שלקחה על עצמה אגודת העם הרוסי, מהאמצעים החדשים, שהחלה להלחם בהם אתנו.

ברבות הימים יקנו השחורים יותר ויותר הרגל דעת ובינה במסחר, יסגלו להם יותר ויותר את דרכי המסחר, מה שיעשה אותם למתחרים מסוכנים לנו. אמצעיהם, שילחמו אתם בנו ישתלמו, ישתכללו ויתחדדו יותר ויותר, וגדולות תהיינה הפרצות. שיעשו בחומת החיים האיקינומים שלנו, שהנה גם בלאו הכי כה רעועה, כה מטה לנפול.

כי אמנם מלחמה גדולה ונוראה צפויה להיהודים הרוסים על שדה החיים האיקונומיים, שמנהליה יהיו אנשים הרוסים האמיתיים, שבלי ספק יתפשטו ברבות הימים את צורתם היחפית וילבשו צורה של אנטישמיות אירופאית, הלוחמת בהיהודים בכלי זיין יותר מודרניים מעריכת פיגרמים.

והכלי זיין המודרניים הללו יהיו מלחמה גדולה ונוראה בכל העמדות האיקונומיות שרכשנו לנו ברוסיא.

הלואי ויהיו דברי אלה חזון לב בדוי. ז. שין.

בְּשׁוֹגֵג.

. . . כִּי הִנֵּה כְּיַתּוּשׁ הוֹפַעְתָּ
וּכְיַתּוּשׁ נִצְמַתָּ בַּלָּט.
שְׁאַל נָא הַמְּאוֹרוֹת הֲיָדְעוּ
אֵי סוֹפְךָ וִיסוֹדְךָ הַקָּט?

אוֹ נִצְמַד לְפֵרוּר מְאֻפָּשׁ,
שֶׁאָבַד בְּזָוִית הַלּוּל,
שְׁכַחְתָּ הֱיוֹתְךָ וַתַּעֲבֹר
לֹא־חָלִי, לֹא־מַרְגִּישׁ הַגְּבוּל,

נִהְיֵיתָ בְּשׁוֹגֵג כְּהֶבֶל
שֶׁל פֵּהוּק פִּתְאֹמִי וָקַל —
וַתִּרְדֹּף רַק טִפּוֹת נִשְׁפָּכוֹת
וּפִתִּים שֶׁנָּשְׁרוּ מִסַּל . . .

הַמַּבְדִּיל בֵּין הָיָה וְאֵינוֹ. . .
אוֹ אוּלַי בַּדֶּרֶךְ בֶּן־עוֹף
אֲפַפְךָ אֵד־רוֹתְחִים וַיִּגְרֹר
הֱיוֹתְךָ לְדַיְסָה אוֹ כְרוּב . . .

זְמִזַּמְתָּ עַד קָרָה בְךָ נָגְעָה
וַתְּסַעֵר הֱיוֹתְךָ כַּמּוֹץ —
אָז תֻּכֶּה כָּעֵשֶׂב וַתִּיבַשׁ
עַל גֶּדֶר דְּחוּיָה, עַל קוֹץ . . .

הוֹפַעְתָּ, הָיִיתָ וַתֹּאבַד
בְּשׁוֹגֵג כְּשֶׁרֶץ־הָעוֹף . . .
שְׁאַל נָא הָרוּחוֹת אֵי עַתָּה
יֵשׁוּתְךָ בַּחֲלַל הָאֵין־סוֹף? . . .

ברדיטשוב. יעקב לֶרנר.

ארץ ישראל.

ראש־פנה. — צעירי וצעירות המושבה זו הציגו לפני שבועות שני חזיונות יפים מאד — בב"א: א) „המאכלת" (תרגום מר ולקומיץ) וב) תרופא בע"ב (תרגום מר ילין) ושניהם הצליחו עד מאד ורכשו את התענינות הקהל הגדול לכל מפלגותיו שהיה שם. הודות למר ולקומיץ הנ"ל שלא חשך מעמל נפשו לנצח על המלאכה כראוי ולהשגיח על הסדרים כדבעי. כבוד ותהלת יאותו אמנם למר ולקומיץ על השתדלותו הרבה להפיח רוח חיים חדשים בלב הסביבה שהיתה נרדמה עד כה וגם להיטיב את מצב ביה"ס אשר שם, שעוד יתן לנו בנים עברים, מחונכים כהוגן. ראויים לכבוד ולשבח גם המשחקים שהצטינו מאד ושמלאו את תפקידיתם עצה"ט. ענג גדול גרמו באמת לכל הקהל. קשה היה להאמין אז בשעת החזיון כי הוא נמצא בכפר וכי המשחקים הם פשוט בני אכרים יהודים. נגלו כשרונות אחדים מצוינים בין איזה משחקים, ומביגים מגבאים עתידות טובות

מאד לבעלי כשרון אלה על הבמה העברית אם ימשיכו בעבודתם נעימה זו. בשעת פתיחת ארון הקדש, בשעת ה„וידוי״ ו„קריאת שמע״ של המוסרים נפשם על קדוש ה׳ (בחזיון המאכלת במקורו במסעי הצלב כידוע) והתרגשות הקהל עברה כל גבול. אחרים סגרו גם הם את עיניהם כי לא יכלו לראות את העומדים על הבמה מרב חמלה...

האדון והגברת קלוריסקי, ומר סגל שהיו נכוחים, נדבו תחת השפעת החזיונות המצליחים: שבעים פרנק לשם קנין „פנס־קסם״, האחרון נדב ג״כ בנין במה להחזיון הבא שיהיה אולי בקרוב.

כמו שהטרגדיה הצטינה בזה שפעלה על כל הקהל ושפכה רוח עצוב עליו, כן ה„קומיק״ שבחזיון התחולי השני מלא את כל חדרי לבב הקהל גיל ושמחה ויפג מהם את צערם ואת הרושם המדכא הראשון, חזיון הרופא בע״כ, הצטין בפרט במבטאים המחודשים והמחודדים אשר בו. מר ילין הצליח אמנם בבחירתו זו, סוף סוף גם ניבים ובטויים כאלה חסרו לנו בשפת ועוד יחסרו, ובלי חרופים, וגדופים וקללות שלא באו גם ב„כי תבא״ כאלה, אי אפשר לצאת כמבוכת תרגום כזה של: (Le médecin malgré lui) כן, בלי כל שמות השטן, ס״מ, לילית וסיעתם אי אפשר להצליח בתרגים מוליר וסיעתו בתקופת התיא. וכדי הדבר לראג בשבילו !.. מר ילין קלע איפוא, פחות או יותר, אל המטרה ונאמר לו: חזק!

כל בטוי וכל תנועה מגותכת מהמשחקים המצוינים עוררה צחוק גדול. בכלל הכל היה טוב, גם ההכנסת היתה טובה והרשם היה נפלא!

חזקו ואמצו איפוא אחי בני ראש פנה היקרים ומה שאמר לכם מר סגל מעל הבמה בעל פה, אומר לכם אני בכתב מעל הבמה העברית הציונית זו אך באופן אחר „לכו מחיל אל חיל תחת הדגל העברי של מנהלכם הנכבד והחביב פתחו יותר ויותר את כשרונותיכם ועבודה נעימה כזו, אל תקל בעיניכם, כדי להקדיש לה חלק מכחותיכם, ודעו כי מעל הבמה כזאת שצחקתם עליה בכשרון כל כך מצוין ישמע תמיד בין כל העמים הקול המבשר להצלחת הבמה ולהפרחתה. הבמה זו, כן, היא כעת ה„מדחום״ של העמים, וראו שבכל מקום שהיא מצליחה ביותר, שמה העם הוא מפותח ביותר, ומה שלא יכל מורה מצוין להשפיע על תלמידיו, משחק מצוין יכל להשפיע מעל הבמה לא רק על תלמידים קטנים אלא גם על זקנים שחסר להם עוד דבר מה... הרשמים היותר יפים נלקחים בארצות אחרות מעל הבמה, והרשמים האלה עושים אמנם את שלהם ופועלים על הלבבות אם לטובה אם לרעה, הכל לפי החזיון והכל לפי המשחקים. נלך איפוא גם אנו בדרך העמים המפותחים, אבל נבחר לנו תמיד את היותר טוב שבחזיונות כדי שנשיג על ידם את היותר טוב שברגשות...

עתה קבלו נא, אחי בני ר״פ את תודתי העמוקה בשם כל הקהל שהתענג על ידכם. מקוים איפוא אנחנו שהצלחתכם זו היא דוקא הראשונה שתעקבנה אחרות, והייתם למופת לכל אחיכם הצעירים בא״י ושמכם ישאר לברכה.

צפת. **יוסי הגלילי.**

אוסטריה.

— **אגודת המורים העברים מאוסטריה** שולחת אלינו את הדברים הבאים להלאת בבקשה להדפיס:

הלשכה המרכזית של אגדת המורים העברים באוסטריה מודיעה כי:

א) בראשית הקיץ נפתחו בתו״ס חדשים בערים אלו:

גוז׳דזיץ (המורה: ח. ה. שתדלן) — ע״י חברינו ה״ה דירחובסקי וקמיל ז.—
מיקולאיוב (המורה: ח׳ ה׳ קמיל ז.) — בעזרת הלשכה —
ראדויץ (המורה: ח׳ ה׳ הופטן) — בעזרת ח׳ ה׳ שתדלן —
ז׳ורבנא (המורה: ח׳ ה׳ פרוסט) — ע״י הרב דמתא.

ב) ביה״ס בגאדבורנה נפתח מחדש. חברנו ה׳ אוליסקער נתקבל שם למורה.

ג) במקום ח׳ ה׳ וויטבסקי שנתקבל ברוהטין שלחנו טלוכצ׳ה את ח׳ ה׳ קלינמן.

ד) במקום ח׳ ה׳ קרמרוב שנסע לארץ ישראל שלחנו דרוהוביצ׳ה את ח׳ ה׳ זיגלבוים.

ה) לביה״ס בסטניסלו נתקבל עוד מורה אחד — ח׳ ה׳ חולטניקוב.

ו) לביה״ס בטונסטרזיסקה נתקבל עוד מורה אחד — ח׳ ה׳ גלב.

ז) במקום ח׳ ה׳ בן-דוד נתקבל בבוריסלו ח׳ ה׳ ברש.

ח) במקום ה׳ פרנקל שלחנו סטבורה את ח׳ ה׳ נ. י. כבטנר.

ט) מסבות פרטיות יתפטר ח׳ ה׳ חלימר ממשרתו בירוסלו. דרוש איפוא מורה־מנהל לביה״ס הנ״ל.

משכרתו — 180 כ. לחדש.

י) לחורף עומדים בתו״ס חדשים להפתח בערים אלו:

טרנוב (180 כ׳ לחדש), ריטנוב (160 כ. לחדש), קאלוש (160 כ.), קוסוב (100 כ.) סקאלאט ובוקצ׳ובצה.

יא) בכ״א סיון בקרנו המורה ה׳ פישר (רוסיה) בא־כחה של הסתדרות המורים ברוסיה, ויקחת אתנו דברים בדבר התאחדות שתי הסתדרויותינו. עבדנו תכנית התתאח, וו, חקיה ותנא ׳ והצענום לפני ועד הסתדרותינו. —

יב) לשכתנו קבלה הזמנת לועידת המורים ברוסיה שהיתה צריכת להיות בכ״ב אלול.

יג) נשיא אגדתנו נתבקש לועידה זו להשתתף בה בפעל. כבר היה מוכן לדרך, אלא שהשמועות ע״ד המגפה המתהלכת עכשו ברוסיה עצרוהו מנסיעה זו.

יד) בחדש אב בקר נשיא אגדתנו את בתה״ס בירוסלו, בפרמישל, בגליניאני במיקולאיוב. אחרי כל בקור התאספו מכלכלי ביה״ס המבוקר ומפקחיו לשמוע את הרו״ח מפי המבקר.

טו) בקרוב נדפים מכתב־חוזר בן שני גליונות דפוס. בו יבואו: הודעות המרכז, הודעות המחלקות שעל יד המרכז, ידיעות חשובות מבתה״ס, דו״ח מפורט מבקורי הנשיא בבתה״ס הנזכרים בסעיף הקודם, כתבות, מאמרים בעניני הוראה, ביבליוגרפיה פדגיגית וספרותית וידיעות שונות. —

רפאל סופר־כץ, הנשיא. **מ. י. כבטנר**, המזכיר.

הולאנד.

אמשטרדם. בגליון כ״ד מ„העולם״ הידעתי אגב אורחא מה טיבה של החברה „תשבי״ בהאג. ועתה כאשר החברה הזאת יסדה סניף באמשטרדם אאריך מעט על אדותיה, כי מענין הדבר לדעת מי ומי הם האנטי־ציונים בהולנד.

אחרי הקונגרס האחרון, נוסדה בעיר אוטריכט חברת צעירים לאומיים בשם „מכבי״. מגמת החברים היתה ללמוד קורות דת ומסורת עם ישראל, למען הפיץ ע״ז בין צעירי ישראל בהולנד את הלאומיות היהודית, לנטוע בלבותם אהבה וחבה לעם ישראל ולהסירם מדרך התבוללות, שנפרצה במדה גדולה בין היהודים ההולנדים. באספה היסודית של ה„מכבי״ היה איש ושמו פאן געלדער קנאי גדול, עם הארץ במילי דאורייתא, שומר דת כמצות אנשים מלומדה. הוא צוח אז ככרוכיא, כי חובת הצעירים להניח את הלאומיות בקרן זוית ולטפל רק במילי דשמיא. קולו היה כקול קורא במדבר. בכעס עזב את האספה, וישתדל ליסד חברה כפי רוחו, אשר תתנגד לה„מכבי״.

הוא מצא את מינו, וינהו רבים אחריו — אולם לא צעירים כי אם ישישים. בימי החנוכה תרס״ח, עת כל ישראל חוגג את חג המכבים, התאספו באוטרעכט חבורה של קנאים לאספת־מלחמה נגד ה„מכבים״ הצעירים. בין הנאספים בא מאמשטרדם החכמים (בשני פתחין) הספרדים, פלאשא ופארערא ואיש ארוך והביד יליד קראקא עשיר, נכבד ונשוא פנים.

אם כי הנאספים עם המיסדים הודיעו בגלוי ובפומבי, כי מטרת החברה החדשה היא לחזק את אשיות היהדות והדת בהולנד, לא התוכחו על ענין זה באספתם הראשונה, רק בכו על גלותא דשכינתא ע״י העבריינים הציונים. דאבו על „מגפת־הציונות״ שנפרצה בפלגות ישראל ביחוד ברוסיה. והחסיד הנשוא פנים נתן אמלתא לדבריהם, באמרו, כי הוא יודע על נכון שהציונים עשו שמות בעולם הדת באוסטריה, ובכן ראוי והגון לעקור את הציונים מן השורש. אחרי התוכחות, התרגשות והתלהבות נמנו וגמרו לבלתי ספח להחברה את כל המשתדל בלאומיות. ועל שאלת אחד מהנאספים, אם ציוני־מזרחי יקובל לחבר, ענה הד״ר ריטער, הרב בראטערדאם בשלילות, והטעם לדבריו היה, כי המזרחים הם גרועים יותר מהציונים אי־מזרחיים מפני שעל ידם נגרר הדור הצעיר להציונות ויגזרו לבשת.

החכם הספרדי פלאשא, העיר כי לא נכון הדבר מה שאומרים הציונים כי הרב ד״ר דינער, רב לאשכנזים באמשטרדם, הנהו גם כן ציוני. אני יודע על נכון כי ד״ר דינער הנהו ציוני כמוני, שנינו יחד אומרים שלש פעמים ביום „ותחזינה עינינו בשובך לציון״, אבל איננו ציוני במושג הציונים הקונגרסיים. באופן זה נתיסדה החברה האנטי־ציונית דמתקריה „תשבי״, ותשם את מושבה בהאג.

הלוחם הנאמן בעד התשבי ונגד הציונים, בדרוש ובכתב, הוא הרב המברגר מקרונינגען. הוא מחרף ומגדף את מערכות הציונים בשקרים וכזבים ובדברים אשר לא היו ולא נבראו. לדוגמא אביא פה רק עובדה אחת. זה לא מכבר דרש הרב הזה והדפיס את דרושו בהעתון „עלמא״ אשר בו הוא אומר, כי הציונים הרוסים הלשינו על הישיבות ברוסיה לפני הממשלה דשם ועל ידי מלשינותם נסגרו הישיבות!...

בכל משך קיומה של החברה „תשבי״ לא עלתה בידה להשמיד אף ציוני אחד, אדרבה, הציונים התרבו ויתחילו ללמוד את השפה העברית, ובנים של מתבוללים גמורים נהיו ללאומים חובבי שפת עבר. והבנים הלאומיים מזכים את אבותם המתבוללים, ומעשה כי מתבולל אחד עשה שמחה וסעודה גדולה, ויבקש הבן שעל השמחה תעלה ג״כ זכרון הקרן הלאומית, וכטוב לב האב, נדב מאה זהובים להקופה הלאומית. והפעולה הממשית של „התשבי״ היא האחת, שבהשתדלותה נתיסד בעיר קטנה ס׳הערטאגענבאש בית־גלבים, שבו מגלחים את הזקן לא בתער כי אם בסם... אבל נפלא הדבר. אשר רוב היתומים המתחנכים בבית היתומים

האמספורמי שהאפוטרופים שלהם הוא החכם פאלאשע, מתלמדים להיות גלבים ע"י תער!

כאשר בהאג לא פעלה החברה מאומה וכאשר רוב מנין ורוב בנין של הציונים הוא באמשטרדם, לכן החליטה החברה ליסד סניף באמשטרדם. בהעתונים המקומים היתה מודעה על אודות האספה, והקהל נתבקש לבוא. אולם באולם האספה פנימה בדקו את כל הבא בשבע בדיקות, שאלו אותו מי הוא, ואיזה הוא, לאיזו מפלגה הוא שייך וכו'. החכמים הספרדים באו ג"כ להאספה. היושב ראש הודה להנאספים שבאו במספר רב. ויאמר כי פה לא הכמות העיקר כי אם האיכות.

מר דור-פערזאן, ציוני נלהב ומעשי, התודה לפני האספה כי הוא ציוני, ויביע את תמהונו על אשר „התשבי" איננו מקבל לחברים את הציונים האדוקים והיראים ומקבלת לחברים חפשים שאינם ציונים. היו"ר ענהו, כי אין לשנות את הסעיף הראשון מתקנות החברה אשר על ידה אין לקבל שום איש השואף לאיזו לאומיות-מודרני.

מר פערזאן העיר כי הלא הציונים היראים הנם ג"כ יהודים; אחרי כן דבר חנואם על אודות האספה הראשונה באוטרכט, כה אמר החכם פאלאשע, כי הד"ר דינער איננו ציוני, הוא איננו חושד שהחכם רצה בכונה לשקר, כי הוא — פערזאן — יודע בבירור כי ד"ר דינער, הנהו ציוני, ולכן על החכם לבטל את העיתו ע"ד הרב דינער בחזרה.

החכם פאלאשא אמר כי הוא לא בא לדבר על האספה הזאת, רק להיות בין השומעים. אולם כאשר הזכירותו בהוכות אז הוא נאלץ להשיב דבר. אני — אמר החכם — לא אמרתי כי הד"ר דינער איננו ציוני. כל היהודים האירתודוכסים המה ציונים, כי המה מקוים ומשתוקקים שה' ישוב ויבנה את ציון בעד עמו. אולם התנועה הציונית החדשה חפצה לתת חלף המושג הציוני של האורתודוכסים יהדות-לאומית ולבנות את ציון בלי עזרת השם רק בכח של הציונים הם ובכח המשרטה, ונגד זאת עליו למחות ומחה בהאספה הראשונה. ואודות הד"ר דינער, טוב יותר לשאול את כבודו בעצמו ולדעת ממנו מה הוא. פה באנו אך ורק ליסד סניף של חברת „תשבי".

היו"ר הסכים לדברי החכם ויאמר, כי כבר התוכחו למדי באוטרכט ואנחנו פה עומדים לפני דבר העשוי. ולבירור הדבר יקראו נא המתענינים בענין זה את הדרוש של הרב המבורגר...

מר פערזאן: הדרוש הזה נדפס בעתון שאינו ידוע לכל.

לציונים — הוסיף היו"ר — אין מקום בחברה הזאת. הוא לא יצוה עליהם ללכת רביתה. אבל אל יתיכרו פה בעניני החברה. לא נשנה אפילו כקוצו של יוד את תקנתנו.

מר פערזאן אמר כי הד"ר דינער הוא מן הראשונים המשלמים את שקליהם והראשון ששלם את מכס המפלגה הציונית. אם כן לא נכונים דברי החכם שהד"ר דינער אינו ציוני. ואם באמת כונת התשבי לחזק את היהדות, עליהם ליסד חברה מזרחית.

היו"ר ענה כי גם המזרחים אסורים לבוא בחברת ה„תשבי".

מר פערזאן אמר כי לפי דעתו החברה היא בלי דעת, ויעזוב בתור מחאה את האולם.

גם יתר הציונים לקחו חלק בהוכות, והיו"ר ענה להם כדרכו. ומהוכות הוברר, כי גם הארציים וגם המכבים יוצאים מכלל החברותא. הציונים התרוממו מעל מושבותיהם ויצאו מן האולם. והתשביים החלטו מה שהחליטו.

הד"ר רוישער ראש המתעסקים הוא משמש ברבנות בעיר ר ו ט ו ר ד ם ששם ישנם שנים עשר ממאה נושאי תערובית — ינסה נא את כחו להחזירם למוטב!

ד ף-זהב.

סרביה.

בלגראד כ"ח אלול. — יום חדוה וגיל היה היום הזה לאחינו הספרדים פה. היום חגגו אחינו הספרדים את חנוכת בית הכנסת החדשה „ב י ת י ש ר א ל" וכבוד המלך פטר הראשון הואיל לפתחו בעצמו. הוא בא בלוית שר ההשכלה והכנסיות עם שרים נכבדים בשעה רביעית אחרי צהרים וקול מאות יהודים קרא „יחיה". בשער בית הכנסת קבלו הד"ר דוד אלקאלאי ראש הועד עם כל טובי הקהילה ומקהלת המזמרים שרה „מה טובו". ואחרי שהחכם מר ניסים טיסטא הדליק את הנר-תמיד וספרי-תורה נסדרו להיכל נשא הד"ר אלקאלאי את נאום-רפתיחה סרבית. בנאומו הטעים „שעם ישראל בגולת הצטיין ביחוד באהבתו בדבקותו באמונתו ותורתו, והאהבה והדביקות לירושתו זאת הוציא אל הפועל במקום גלותו בשאיפתו לבתי כנסיות ובתי מדרשים. ובכל מקום שנתישבו יהודים, השתדלו לקבוע מקום תורה ותפלה לאלהים, כן נראה עוד היום בכל מקום אשר יגורו שם אפילו רק משפחות מעטים יהודים יש להם בית הכנסת. וכחוקת האהבה לאמונת אבותם כן גם חקוקה בלבם אהבתם לא"ץ מולדתם. ע"כ הטו להם המלכים והשרים את חסדם. ואולם למרות כל צדקת המלכים וטוב לבם, ולמרות גם שיווי הזכיות אשר נתן להם במאה האחרונה ספק הוא, אם נמצא כזה בית הכנסת לישראל אשר יד המלך יסדה ויד המלך פתחה וכו' וכו'.

הש"צ החדש מר פריימאנן הצטיין מאד בנגינתו היפה ובקולו הערב.

צירים מיוחדים באו כמעט מכל קהלות סרביא, ואחינו בני האשכנזים לקחו לק נכבד בחג חנוכת בית הכנסת הזה אשר תמכו מהונם.

ויש לקוות שיחנכו גם הם בקרוב בית הכנסת חדשה שכבר נתקבלה נוסח תבניתה מהממשלה. (י. שלאנג).

---

*

בִּדְמָמַת הַלַּיְלָה הָאִלֵּם,

בַּעֲטֹף-כֹּל דּוּמִיָּה וּשְׁנָת,

עֵת בְּסִתְרֵי לְחָשִׁים יִבָּלְעוּ

כָּל רַחֲבֵי הָעוֹלָם הַלָּז;

בִּדְמְדוּמֵי הַלֵּיל הָרַכִּים,

בִּנְטוֹת הַצְּלָלִים מִלְמָּטָה,

עֵת יִדְעַךְ הַסַּהַר שָׁם מָעְלָה

וּפְרוּשָׂה כַּסָּדִין עֲלָטָה —

אָז אַט, אַט בִּי — — וּבַחֲשָׁאי

מִתְלַבְּטָה, מִתְדַּפְּקָה הַנְּשָׁמָה,

וּכְמַהַת אוֹר-חֹפֶשׁ כַּיֶּלֶד

הַחוּצָה מִתְפָּרְצָה נֶעֱלָמָה.

וּמְרַחֲפָה, וּמְרַפְרְפָה נִשְׁמָתִי

וְהִיא נוֹדְדָה בָּעוֹלָם וְתוֹעָה;

וְהִיא הוֹלְכָה וְשֹׁקְעָה בַּחֲשֵׁכָה

וְטוֹבְעָה — וּמְאוּם אֵינָהּ רוֹאָה.

וּכְבַעַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים הִיא טָסָה

וְעָפָה וּמְרַחֲפָה רַק הָלְאָה;

וּמְטַפְּסָה וּמְנוּחָה מְבַקְשָׁה

בְּרַחֲבֵי הָאֲוִיר שָׁם מָעְלָה...

מִתְכַּסִּית בְּמַעֲטֵה הַלֵּיל

שְׁרָקוֹם מְצֻלָּלִים וָסוֹד;

מְלִיטָה פָּנֶיהָ בַּעֲלָטָה

וְנִבְלָעָה בְּדוּמִיַּת הַהוֹד.

וַעֲצֵבָה וִיגוּנָה מְדִיחָה

בְּיָדוֹ שֶׁל לֵיל הָרְחָבָה — — —

— — — וּנְקִיָּה מִזֻּהֲמָא וְחֶלְאָה

בַּבֹּקֶר יוֹם-יוֹם אֵלַי שָׁבָה...

ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל (שמואל א, טו, ו) מלמד: המאכיל פרוסה לת״ח, „כאלו עשה חסד עם כל ישראל!״ (יל״ש שם).

הלא פרס לרעב לחמך!

ותפק לרעב נפשך, ונפש נענה תשביע.

בית-תבשיל הגדול בירושלם ת״ו ענף עץ חיים.

הנוסד מטעם רבני וגאוני ירושלם, להאכיל ולהשקות בני עניים, בחורי ישראל, תשב״ר שבבתי הת״ת שמהם תצא תורה בציון, ודבר ד׳ מירושלם.

קול ילדים הצועקים ללחם!

ראשי קציני בית יעקב ונדיבי עם ה׳!

על הר ציון ששמם, עלה עתה יונק חדש, שתיל. רך ששתלוהו גאוני ירושלם וגדוליה, אשר עתיד להיות בקרב הימים ארז אדיר בלבנון כוכב חדש מזהיר על אופק שמי ירושלם: „בית-תבשיל הגדול״ להילדים העניים שבבתי הת״ת להאכילם, להשקותם ולהספיק צרכיהם העקרים.

לא במעט עמל עלה לנו ליסד המפעל הנשגב הזה, כמה מעצורים ועכובים עמדו על דרכנו, אשר נדמו בעינינו כהרי הרים, אולם בישע ד׳, עברנו עליהם, ואם אמנם אין אתנו יודע מה צפון בחיק העתיד, אבל בה׳ שמנו מבטחנו, ובעזרת השרידים היחידים ששלחם השגחה העליונה בכל דור ודור, נדיבי עם אלהי אברהם שרגש אהבת התורה וארץ־ישראל בוערת בלבם, ברשפי שלהבת-יה, כי יתמכו אותנו בימין צדקם. הבה נקוה, כי אחינו שבגולה אשר בעזרתם הולכים ומתפתחים כל מוסדות החלד שבאה״ק, יחישו עזרתם גם למוסדנו זה, אשר נחיצותו גדולה מאד לקיום הישוב הקדוש, ולתורת ותעודת ישראל בארץ ישראל.

„בית־תבשיל הגדול״ פורש כנפי חסדו על עניי הצאן, עוללים אומללים, בחורי ישראל, הסבלים יום תמים כפת צנומה, ופניהם מה דלים מה רזים? צפד עורם על עצמם, יבש היה כעץ, חשך משחור תארם, ועיני הוריתם כלות, ואין ספוק בידם להחיותם בלחם ובמעט תבשיל חם.

איזה גיל, איזה אושר פנימי, ימלא לב כל איש אשר רוח בו בבואו את המפעל הקדוש הזה, בראותו מאות ילדים נחמדים, מרגליות מזהירות, יושבים מסובים על שולחן מלא דשן, מאכלים ערבים, ותבשילים מבריאים ומכלכלים משיבים את נפשם היבשה, אשרי כל זוכה להקים לו יד ושם במפעל הקדוש הזה!

הקשיבו נא אנשי חסד! זכרו נא את ירושלם הנאנחה, את מפיה הנוגים והנדכאים, וקנו לכם עולמות מלאות, אוצרות נפשות, הושיעו אותם ברוח והצלה, פרנסה וכלכלה, להחיות להם לפלטה גדולה! תנו היכולת להאפרוחים הללו להעלות על ולעשות חיל בלמודם; „אויר ארץ ישראל״ המחכים, הגן אותם במח חד, בשבל ישר, בכשרונות מצוינים, אך כי לא ירעבו! כי יתחזק גופם החלש באכלם לשובע כמאמרם ז״ל „אם אין קמח אין תורה״!

אנא! חמלו נא על ילדי העברים! העניים הרכים, שיש לנו לקוות מהם הרבה, כאשר צונו חז״ל: „הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה״; הראו לנו טל חסדכם, למען נדע כי לא לריק הקרבנו מיטב כחותנו, ולא נכשל ח״ו בצעדנו הלאה בההוצאה הכבדה הרובצת עלנו, החישו עזרה להציל חיי מאות ילדים מחרפת רעב, כברכת ה׳ עליכם; האכילו את הרעבים הקטנים עמופי התורה, ודעו, כי הילדים שם בציון, מרימים הם את עיניהם הקטנות התמימות למעלה, ומעתירים בעד מטיבם ואנשי חסדם, וברכת תנוקת של בית רבן, הבל פה שאין בו חטא עדיכם תגיע, תאושרו בארץ, דשנים ורענים תהיו, ותתברכו ברוב עושר וכבוד, ותזכו לראות בנחמת ציון וירושלים.

בעתירת גבאי ומנהלי „בית־תבשיל הגדול״ בירושלם ת״ו ענף עץ חיים.

אליעזר יעקב לעוי, מנישטאדט. רב מציטיוויאן יע״א.

אריה ליב גארדאן, מווילנא.

יצחק מארגאוויצקי, מיעקטרניסלאוו.

אברהם אהרן זאננענפעלד, מנהל.

שם עולם!

א) מי מאחינו החפץ להקים לו יד ושם עולם בחומת ציון, בבנין בית נאמן בירושלם. לשם המפעל, יחרת שמו וזכרו באותיות זהב על אבן שיש בהיכל ה׳, ואבן מקיר תשמיע פעולתו בתור עושה, ובמקהלות יתנו צדקתו בתור מעשה. מצדיקי. הרבים ככבבים מזהירים יזהירו על שמי ירושלם עד ביאת גוא״צ.

ב) כן מי אשר ידבנו לבו הטהור, להספיק ילד אחד או ילדים על חשבונו הרי זה זוכה בבן־הגון ונאמן על אדמת הקדש, והיו מאוכלי שולחנו זה השלחן אשר לפני ה׳ בהיכל החסד והרחמים הזה, ויקוים בו „שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך״ אהלו של תורה.

ג) כן מי מאחינו היקרים, בכל מקום שהם, החפצים להעלות את זכרון המפעל הנשגב הזה על ראש שמחתם, לערוך שלחן מיוחד, ביום כיוחד על חשבונם, יאבו נא בטובם להודיענו את חפצם הטוב (אם במכתב ואם בטעלגרמה) יקבענו להם „סעודה מיוחדה״ בבית התבשיל לשמם ולזכרם, והתברכו בברכה מיוחדה בברכת „הרחמן״ מאת הילדים הרכים בני עניים אוכלי שלחנם, ויום המיומם י״ד עם שם המנדב, יזכר לטובה ולברכה בפנקס המיוחד לזה.

ד) זכיות הנדיבים המצוינים הנ״ל, ותקנות החברים שנתנו ידם להמפעל במשאת צדקתם, מפורש באר היטב ב„ספר התקנות״ של המפעל, אשר נשלח בעזה״י לכל חבר, למלאות רצון וחפץ כל איש ואיש עצהיו״ט.

ב״ה. גם אנחנו מברכים את כל המתנדבים, העושים והמעשים, התומכים ומחזיקים את עוללי התשב״ר ובחורי חחמד שבציון וירושלם ת״ו בחומר וברוח, שיוכלו לעלות במעלות החינוך הישראלי ובמעלות התורה, ויקוים בהם עץ חיים היא למחזיקים בה וגו׳, ויתברכו ברב טוב, בעתירת החותמים בברכה.

שמואל סלאנט. חיים ברלין בהגאון הנצי״ב ז״ל מוואלאזין.

ב״ה. לגדולת המצוה הזאת אין ערך! כי נתאחדו בה: „גמילות חסד״, „החזקת התוה״ק״, ו„פקוח נפשות״, וכל המשתתף בה, בטוח בהבטחה משולשת להתברך בכל מילי דמיטב, וכדאי לתביא ברכה לכלל ופרט, ובל״נ אשתתף בה ג״כ, ונתתי לפי שעה עשרים וחמשה ג־וש, והשי״ת ברחמיו יזכנו להיות מקיימי התוה״ק, בעתירת המחכה לישועה קרובה. בית אהרן (תרס״ח) לפ״ק, יום שיבסר לאדר שני דהאי שתא. הק׳ יוסף חיים זאננענפעלד.

ב״ה. יום י׳ לחדש מנ״א, תרס״ח.

נדיבי עם ה׳ מקרוב ומרחוק, וכל אוהבי ציון ומקראיה, יוכלו לשמח בהודות והלל לד׳ וחסדו על עמו ועל ארצו אשר פקדם לטובה בדבר ישועה ורחמים, כו׳ וכו׳. ועתה התעוררו הרבנים הגדולים ויסדו מוסד גדול ומוכרח, „בית תבשיל לילדי העניים״ אשר מהם תצא תורה, לאלה אשר אין להם הורים, מכלכלים, או אשר אין יד הוריהם משגת לפרנסם כראוי, הננו כלנו נכונים להגיד לרבי הפעלים המנהלים הנ״ל: כי גדולים מעשיהם! וכל עם ד׳ הזוכרים מרחוק את ד׳ וירושלם תעלה על לבבם, ראוי שיושיטו להם יד עזרתם באהבה ורב כבוד, ואשרי כל אשר לו יד בבתי ד׳ וחומותיו אלה! יזכו לראות בבנין שלם, ובתפארת ארמון בהר ד׳ יראה במהרה בימינו בקרוב, כנת״ר ונפש מצפה לתשועת חומת וחיל.

הק׳ אברהם יצחק הכהן קוק, אב״ד דפה עה״ק יפו והמושבות תובב״א.

„אוצר ישראל״ חלק ב׳.

אנציקלופדיא לכל מקצועות תורת ישראל, ספרותו ודברי ימיו, בעשרה כרכים. ע״י העורך י״ד אייזענשטיין בעזרת חכמים וסופרים מובהקים בארצות שונות.

אל תקרי — בולוניא

החלק השני כמו הראשון מחזיק 820 עמודים כפולים, מלבד הגליון הראשון, בפארמאט גדול.

בחלק השני נמצאו לערך ארבע מאות מאמרים ומספר הסופרים כחמשים ובראשם ד״ר צבי מאלטער, ד״ר ג. דייטש וד״ר ש״א פאזנאנסקי.

המפתח בראש הספר מחלק את המאמרים לפי הענינים, והם: שמות אנשים פרטים בכתבי הקדש; תנאים ואמוראים ושמות אנשים עד חתימת התלמוד; אנשי שם שאחר התלמוד; שמות מלכים וחכמי אוה״ע שיש להם יחס לקורות ישראל; אוהבי ושונאי ישראל; מדינות, ערים ומקומות בכה״ק; מדינות ומקומות בתלמוד והנזכרים בקורות היהודים; בקרת ספרים; עניני הלכה ואגדה ומנהגים; עניני קבלה ופילוסופיא; דברים שונים שיש להם יחס ליהודים או ליהדות. גם יבואו בו ציורים ותמונות ומפות השייכים להמאמרים.

בין המאמרים הרבים הכי נכבדים אל תקרי: לבאר כוונת הדרש הזה באופנים שונים (ע״י ג. ט. לאנדאו). אלבו, יוסף: תמצית חקירתו בספר העקרים, מעמיד את עקרי הדת על שלשה עמודים תחת י״ג עקרים שמנה הרמב״ם (ח. הוזזארף). אלדד הדני: דעות החכמים אדותו ועל אמיתת ספוריו. אלוה, אלהים: החקירה באלהות מהות ה׳ מציאותו והכרתו, ודעת שפינוזא על שמות אלהים הטבע. אליהו הנביא: מה שמסופר אדותו בכה״ק ובאגדות חז״ל, גלוי אליהו, בתור מלאך הברית. רבנו אליהו הגאון מווילנא עם תמונתו. אלישע בן אבויה, המכונה אחר, ושטתו, ומדוע התנגדו לו חכמי דורו. אלכימא: חכמה מזויפת של מעשה מרכבה ותערובות מתכיות, אם הכימיא האמתית, אשר האמינו בה חכמי ישראל

והמקיבלים עד קרוב למאה הי״ח. אלכסון: עם ציורים לבאר עניני הלכה אדות תחום עיר, כיבוי, הלוקת אחים ובית הקברות. תולדות אלכסנדרוס מקרון, עם כל ההגדות המיוחסות אליו. עיר אלכסנדריא הישנה והחדשה (העורך). אלכסנדריים: שטתם בפילוסופיא, וביחוד שטת פילון היהודי, והשפעתם על חכמי א״י (ד״ר ש. ג. ריינארד). אלפא ביתא: צורת האותיות וסדורם (העורך וד״ר מ. ל. מרגולית). אלרואי, דוד: משיח השקר. אם למקרא ולמסרת (לאנדאו). אמונה: אם הותרה החקירה באמונה, ואם האמונה נמנית בין התרי״ג מצות (ד״ר נ. מאזעסזאהן והעורך), אמונה טפלה: הזיות דמיונות והבלי שוא שיאמינו בהם ההמון. אמורא, אמוראים: שם התואר; שם אמוראי ארץ ישראל ואמוראי בבל בדורות שונים, ביבליוגרפיא של כל הספרים שנתחברו במקצוע זה (העורך); רשימת האמוראים במספר 1812 ומהם 245 שלא נזכרו בין מסדרי האמוראים עד עתה ואצל כל אמורא בראה מקום בתלמוד במדרש או בילקוט (א. ברנשטין). אמריקא: איך התגלות הארץ נסתייעת ע״י חכמי ישראל, והיהודים שבאו עם קולומבוס: השאלה אם היהודים יושבי הארץ לפנים הם מעשרת השבטים; תחלת התישבות היהודים בבראזיליא והתפשטות הישוב לרוחב כל הארץ; מצב הרוחני והגשמי של יהודי אמריקא הצפונית והדרומית (ד״ר ג. דייטש). אנארכיא: תורת השטה שהורה מקס שטירנער, פרודהאן, עד בנימין מאקער האמריקאני; היהודים העוסקים וחולכים בתורת האנארכיא והעתונים המיוחדים להם (ב. פייגענבוים). אנוסה: כל דיני אנוסה ובאיזה אופן מותרת לבעלה (הרב י״ל זרחי). אנוסים (Maranos): המינים השונים שבהם, כמה היו וכמה מהם נהרגו, ולענין הלכה אם להחזיקם בתור ישראל או בתור כומרים (העורך). אנטישמיות (Antisemitism): מקור השנאת מימות עולם, ומובן החדש; בתור תנועה מדינית בארצות שונות (ד״ר דייטש). אנתרופולוגיא. אם גזע ישראל נשתמר בטהרתו ע״ע או לא (ד״ר י. ווירניקובסקי). אסור והיתר: יסודתם והגבלתם: דיני אין אסור חל על אסור ואין אסורין מצטרפין (א. ח. רא־זענבערג וז. וו. אייזענשטיין). אסמכתא (הרב ש״י שיינפעלד). אספיינוס (ד״ר י״ת גרינסמאן). אספרנטו: השפה החדשה שהמציא ד״ר צאמענהאף (פר׳ ז. מאנתיימער). אפיון: שנאתו העזה ליהודים והסנגוריא של יוסיפוס על עלילותיו. אפיפיורים: תולדות היחס שלהם ליהודים, מן גריגור הראשון עד פיוס העשירי, והאפיפיור היהודי (פר׳ מאנהיימער). אפלטון: שטתו אשר השפיע על חכמי ישראל האלכ־סנדרים (פר׳ ג. זעליקאוויץ). אפנדופולו, כלב: תולדות הקראי הזה וחבוריו, בסוף המאת וט״ו (ד״ר ש״א פאזנאנסקי) אריכות ימים: סיבת אריכות שנות הנולדים קודם המבול; טעמים לאריכות ימים; השתוות חיי היהודים לחיי הגויים. ארמית: חקירת הלשון, ספרות הארמית (העורך). ארמילוס (ד״ר לוי גינצברג). ארסטוטלים: שטתו ותורתו בפילוסופיא, הגדות וספורים אודותו, ומה שלמדו ממנו חכמי ישראל; העתקת ספריו לעברית (ד״ר צבי מאלטער). ארץ ישראל: עם שלש מפות לבאר חלוקת הארץ בין השבטים, וגבולי עולי מצרים, מלכות שלמה ועולי בבל. הערך הזה הוא היותר גדול באוצר ונחלק לכ״ב פרקים (העורך). אשורית: חכמת האשורו־לוגיא אשר תשפיע אור חדש על כה״ק (ד״ר א. זארזאווסקי). אשמנעזר: מלך צידון וכתובת מצבתו בכתב לבונאה עם העתקה ופירוש (העורך). אתין וגמין (הרב י״ז רובינשטיין). באלטיק, מחוזות (ב. רעוועל). בבא בן זוטא (ד״ר מ. י. ברדיטשבסקי). בבל: קורות הארץ, זכרונות וכו׳ בגדד, עיר. בגדים: של גברים ונשים הנזכרים בתנ״ך תלמוד ותשובות (העורך). בדיקה: של עדים, שחיטה, סכין, ריאה, חמץ פירות, ושל נשים (הרב ח. הירשענזאהן). בורהא (ד״ר ע. גינציג). בולאן: מלך הכוזרים (י״ד מארקאן). בולגריא (ש. רוזאנים). בולוניא (ד״ר מ״ד קוסוטו).

האדריסא למכתבים:

J D. Eisenstein 165 East Broadway, New York Ameri[illegible].

אל הקוראים!

למען אפשר הופעה ומשלוח מדויקים ומהירים בשביל קוראינו ברוסיה, שהמה רוב מנויי „העולם“ החלט לשנות את מקום הופעת „העולם“. בעוד זמן מה נעביר את „העולם“ לווילנה. מובן מעצמו כי בשנוי מקום זה יושם לב כי קוראי „העולם“ בארצות האחרות יקבלו את עתוננו בדיוק. התקון הטכני הזה לא ישנה במאומה את אופיו של העתון העברי המרכזי של ההסתדרות הציונית. ואם יעשו תקונים חצוניים או אפילו בתוכן — זה יהיה לשכלול עתוננו ולהטבתו.

הננו מעירים עוד הפעם, כי כל חותמי „העולם“ יקבלו את העתון כמו עד עתה בדיוק ובסדר; ומקוים אנו שהתקון החדש יגדיל את חוגי קוראינו.

הננו מקבלים מנויים על „העולם“ כמו עד עתה.

מקוים אנו כי „העולם“ שנתחבב כבר על קהל הקוראים העברים ימצא לו גם להבא תומכים. פונים הננו לחברינו בבקשה להוסיף לרכוש חותמים בשביל „העולם“.

המנויים, שזמן חתימתם נגמר ב־30 לחדש ספטמבר, מתבקשים להודרז בחדוש חתימתם לבל יהיה מעצור במשלח הגליונות.

בית־המשלח של „העולם“ קלן.

Exped. „HAOLAM“, Köln a. Rh., Karolingerring 6.

הוצאת „תושיה“

טַל שַׁחרוּת

חרסטומטיה מצוירת לילדי ישראל

מאת י. ברקמן.

הספר „טל שחרות“ נחלק לפי עניניו לחמש מחלקות: א) בין קטנים וגדולים; ב) חי וצומח; ג) מעשי־אדם; ד) מועדים וזמנים; ה) אגדות.

המחבר השתדל לפעל על הנפשות הרבות לא בספורי־מוסר בנליים, כי אם בחר בענינים כאלה שיכולים לענין את הקטנים בחיים, כמו בחיי עצמם, כמו בחיי הגדולים. הספורים והשירים שבספר מונפים בשבע נפות, החומר מלא חן וקסם, והשפה טבעית, קלה ופשוטה, ועם זה באים באורים בעברית אחרי פרקי הקריאה למלים הדורשות באור.

חלק גדול של החומר הבא בספר נכתב **רק לשם הספר „טל שחרות“** שהוזמן לתכלית זו בשיר ובפרוזה אצל סופרים ומשוררים מפורסמים.

הספר מצטין ג״כ בהדורו החיצוני, **באותיותיו היפות והבהירות, בשפעת ציוריו היפים והמלבבים ובניר המשובח והדפוס היפה.**

מחיר הספר 75 קאפ׳; עם המשלוח 85 קאפ׳

Verlag „TUSCHIJAH“, Warschau.

בע״פ נובוליפקי 7 מעון 9; או במחלקה: נלבקי, איוואנאוו באזאר No. 1.

דער יודישער קלוב

ס׳איז שוין ערשיענען אים פערלאג פונ׳ם ציוניסטישען קרייז־קאמיטע אין בוטשאטש די פונ׳ם אבג. דר. היינריך גאבעל און לעאן וועקסלער פערפאסטע בראשורע:

דער יודישער קלוב.

די בראשורע אומפאסט 461 זייטען און קאסט 40 העלער (10 הל. אויף פארטא).

בעשטעלונגען זענען צו אדרעסירען

Leon Wechsler, Buczacz.

Liter. Redacteur: N. Sokolow. — העורך הספרותי: נחום סוקולוב.

המו״ל האחראי: י. ברגר, קלן.

Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.

REDAKTION „HA'OLAM“, KÖLN A. RH., KAROLINGERRING 6

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. — מופיע בכל יום ד'.

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN
KAROLINGERRING 6

שנה שניה. גליון מ"ב. קֶלן, ה' חשון אתת"ם לחורבן.

II. Jahrgang. Nr. 42. Köln, 30. Oktober 1908.

„שלום־עליכם".

שָׁם, בתוך העולם־הקטן, בכתריאליבקה עצמה, או בכל כתריאליבקה שנבנית בקיוב, או בזו שבברדיטשוב, ביחוד ברוסיה־הקטנה, בפודול, בבולין — הוא משריש עמוק עמוק. את המרחק אשר מחוץ, עם החיים הסוערים, איננו ירא ואיננו שונא. אבל מתוך שהוא מכירם, או חושב שהוא מכירם, אין הם מושכים את לבו ביותר. מתהלך הוא בתוכם, וצחוק קל על שׂפתיו, ומודד אותם באַמת המדה של כתריאליבקה. מה נפקא מינה? ברדיטשוב או לונדון, קיוב או נויארק? אחת היא! בעומק ובפנימיות אין בין החיים שם ופה ולא כלום. ההרמוניה שב„שלום עליכם", אותה ההרמוניה שיש בה מעין פלוסופיה, מעין בטלנות, מעין תמימות של אֶם־זקנה ו„צאינה וראינה", ויחד עם זה האמת הפשוטה, הנצחית, הטבעית, איננה נקרעת לקרעים ע"י שינוי המקום ושינוי הענין. „שלום עליכם" עומד ביהדות של בן־הרחוב מעיר קטנה באותו התחום הנמשך מפולין עד מטה מטה דרומה, עד קצה ביסַרַביה.

גזמה נוראה יש במימרא, כי זו היא האומה היהודית בשלמותה. זו היא שוב הסתכלות של כתריאליבקה. היודע באמת את האומה היהודית בכל חלקיה לא יקבע מימרא כוללת וסתמית זו. „שלום עליכם" איננו חודר עמוק עמוק לתוך היהודי מן הרחוב שבקוטנא, בבלוצלבק, כמו שחודר לתוכו שלום אש. הוא איננו מוכשר להבין את החסיד היהודי בּואמושץ ובקוצק כפרץ — ולי אני אפילו פרץ מַספיק בהרגשתו הפיוטית והאמנותית, אבל עדיין איננו מספיק בפנימיות ההרגשה הטבעית של אותו חסיד. כל כך מחולקים ומנומרים הטפוסים של האומה היהודית! וְאלה הן הלא רק איזה דגמות. אבל מה יש ב„שלום עליכם", מה שאין בהרבה סופרי עמנו? יש בו הצד השוה. הרבה דברים שבפרץ, או בשלום אש — אין היהודים הליטאים יכולים להָבין, הרבה דברים שבספורי ליטא — אין היהודים הפולאנים יכולים להבין. את „שלום עליכם", ואם לא את כולו, אבל עכ"פ את רובו מבינים כמעט כל היהודים מן הגיטו הסלבי, ואלה מהם שכבר יצאו מהגיטו, אבל עודם קשורים בו קשר של זכרונות ושל הרגל.

בתוך היַהדות הרוסית, אפילו בזו של ליטא, השדרה היותר עמוקה היא היהדות הפולנית. בבולין, בפודול ובביסרביה היא עוד יותר משדרה עמוקה, אין זה הטפוס הכולל, אבל עכ"פ הטפוס היותר כולל, היותר אמצעי, ועל כן — היותר עממי. העממיות היותר פשוטה, ולפיכך היותר אמתית, מצויה בין הנשים. כשאתה מדבר עם הנשים הזקנות בוילנה, או בלובלין, בברדיטשוב או באודיסה, תמצא את דרכי המחשבה והדבור שהם שוים כמעט. בשדרות העליונות יותר (ועי"כ גם שטחיות יותר) כבר בא ההסתעפות, כבר פעלו הכחות החצונים של הסביבות השונות, אבל בעומק נשאר עוד מעין איזה טפוס כולל. בין הנשים, בין בטלני ביהמ"ד ובין הרוכלים הקטנים — עוד תמצאהו. את הטפוס הזה תפס „שלום עליכם" ויגשימהו בתוך יצירותיו.

רוצה אתה לראות את היהודים הקטנים כמו שהם: זזים, מפזזים ומכרכרים, מתרגשים ומזדעזעים ומזורזים, דחופים ומבוהלים רצוא ושוב — כלך אצל „שלום עליכם"! רוצה אתה לראות את הבדיחות הקלה, את הציניזם התמים, את הפקחות הפעוטה שהיא בבת אחת ערומה ופתיה, טובה ותאֲנִית, פשוטה ושנונה — כלך אצלו!

ההוּמֹר שב„שלום־עליכם" מהו? קטנותו וצרותו של התחום, גנסיותם ופעיטותם של תנאי החיים המצומצמים כל כך יוצרים את התנאי הראשון של ההומר, את הרשם הידוע של „ארץ הליליפוטים", הצד המגחך שיש בכל דבר קטן מאד. כל מקום שאתה מוצא הומר, אין אתה מוצא כעס. לכעס מה זו עושה, במקום שם הכל הוא כל כך קטן ועני! אבל אין זו הומר ותיוך לבד, אלא אפי זוטרי, מיניאטורות של האנושיות — שהן סמלים של האנושיות בכלל. כל אלה הדאגות והיסורים של מנחם מנדיל הן חשובות מאד לגבי עצמו, אבל כמה הן מגחכות ובטלות! הרעיון מתעורר כי כך הם כל הדאגות והיסורים של הבריות בכלל, אפילו של הבריות הגדולות בעולם הגדול . . . מילא, מה נפקא מינה? מנחם מנדיל הוא מברדיטשוב, אבל באמת הלא איננו מברדיטשוב, ומה הנפקא מינה, אם הוא מברדיטשוב, או איננו מברדיטשוב? רוצה יהודי להכניס את בנו דוקא לגימנסיה, ולא עלתה בידו, וסוף סוף עלתה בידו ובא לידי יסורים גדולים, ובנו נכנס לתוך ה„כת" — ומה בכך? הנגודים וההפכים האלה, המחוללים את ההומר, השינוים בלי סוף אלה בין הנשגב והשפל בחיי האדם, זו האמת המגחכת, שהאדם הגדול הוא כל כך קטן, שהחכמה הִיא כל כך ילדותית — זאת היא התורה היוצאת מן ההומר. אין זה דוקר, אין זה מבייש, אין זה מכעיס, אלא מעורר איזו נחת־רוח מיוחדת, איזו הרחבת־ הלב שנראית כחוש בהרחבת הפנים לצחוק־של־ענג, שהוא אוהב את הכל וסולח לכל. זאת תכונת הסופר ההוּמֹרי האמתי, זאת תכונת „שלום עליכם" ברוב ספוריו ושיחותיו.

„שלום עליכם" הוא מצוין באמנות מיוחדת להפוך כל דבר מוחשי

לדבר מופשט וכל ענין פרטי לענין כולל. במלים אחרות: להוציא מתוך כל מאורע מיוחד את הצד הטפוסי שבו, וליפותו ולהצדיקו ע״י הראותו על הצד האנושי שבו. כל השטותים של טוביה „דער מילכיגער״ לובשים צורה טפוסית ידועה לנו ומוכרעים כלפי זכות בהתגלות הצד האנושי שבהם. הכל בכתריאליבקה קטן וטפשיי. ואין לכעוס על זה, שיינה שיינדיל כועסת ומגדפת — והדין עמה, ובאותה שעה הדין גם עם מנחם מנדיל. באופן זה פותח „שלום־עליכם״ אספקלריות מתוך הגיטו להסתכל מהן אל הענינים האנושיים היותר גדולים ולהסתכל בנחת, בפקחות ובדיחות הדעת. כלליות זו מגדילה את „שלום־עליכם״ מהרבה סופרים הומָריים אחרים. אלה האחרונים עושים עפ״י רוב את המאורע היחיד, או גם שלשלת של מאורעות — לקריקטורה; אצל „שלום־עליכם״ אנו רואים לעולם את האדם פשוט כפשוטו ביחוסו אל הסביבה, ואחת היא אם הוא נקרא בשם זה, או בשם אחר. כשמנחם מנדיל שועה בדמיונותיו ע״ד העשירות, או כש„טוביה דער מילכיגער״ מתרפק ומתחבט ממצב למצב ומפרנסה לפרנסה — אנו מצחקים, מפני שאנחנו, אני ואתה הקורא ושלום עליכם הכותב, כולנו, כשנתפשט מהלבושים המקריים והמצבים המקריים שלנו, הרי אנו כולנו בבחינה ידועה אותם מנחם מנדיל ו„טוביה דער מילכיגער״.

ומפני שהדבר הזה נמסר לנו מאת „שלום עליכם״ ברוך ועדן, בלי הפצרה, ובלי הנגון המאיים של מטיף מוסר, לפיכך הוא מתקבל על לבנו בנעימות גדולה כל כך. לעולם איננו שופך את שמן הזית של „מוראלין״ על יצירותיו, אלא מוסרן פשוטן כמשמען בתור עובדות, לפיכך פעולתן חזקה כל כך.

מסופקני אם אפשר היה ל„שלום־עליכם״ בלי הלשון היהודית המדוברת בתחום. „שלום־עליכם״ בהעתקה מאבד עכ״ם 90 פצ״ט מטבעיותו ורעננותו. ולא רק „שלום־עליכם״ בהעתקה, אבל גם הוא בעצמו, באותה לשון שהוא כותב בה, אבל במקצוע אחר, בתאור עולמות ובריות וענינים אחרים, בודאי מקומו ג״כ בין הבילטריסטים ההגונים, אבל איננו מה שהוא. „שלום־עליכם״ הוא סופר הומרי מצוין ונפלא של תחום ידוע ושל תקופה ידועה. תקופה זו יכולה להיות ארוכה, יכולה להיות קצרה, אבל היא רק תקופה. בעוד איזה זמן יתהפך הדבר לאגדה, כמו שאייזיק מאיר דיק התהפך לאגדה — כי למען הבין את המין הזה צריך להרגישו עם כל ההכרות המיוחדות של בטול ושל התול, וסמן לדבר, שאינה דומה קריאת דבריו של „שלום־עליכם״ לשמיעתם מפיו, או מפי בעלי הרגשה אחר בקי פחות או יותר באותם דרכי הדבור.

דבר זה איננו קנין האומה, או העממיות בכללה. אם אתה יודע את היהודים לפלגותיהם השונות, תמצא כי לכל פלגה יש Genre כזה, שהם מרגישים את יפיו, שהם מחבבים, ואתה — אם אין אתה מאותה הפלגה, הנך עומד משתאה ולא תדע מה. שמעתי דברים כאלה בין היהודים באלוס, שמעתי כמהם בין היהודים בהולנד, ובכל ארץ וארץ תמצאם. בינינו, בכח העובדה, כי יש מליונים שלנו מדברים כך, נעשה זה למין ספרותי, וצריך להודות, כי בשביל Genre מחיי היהודים ברחוב אין שום שפה יכולה להתחרות עם זו.

אבל במושג יותר רחוק ויותר עמוק הרי כל זה שלנו, כל זה שייך לאומה הכללית. כמו שרייטר שייך לאומה האשכנזית כן שייך „שלום עליכם״ לספרות העברית. הוא כתב בלשון — נניח! — שניטלה מאשכנז ונתבלבלה עם הרבה מלים משפות אחרות. אבל „איזה מחותן הוא״ — נשאלהו בלישנא־דאמא — עם האשכנזים? איזה אשכנזי מבין אותו, ואיזה מהאשכנזים הוא מבין? הלא תחומו הוא החיים המיוחדים של היהודים, באופן המיוחד, הנבדל, הפקחות מהתלמוד, הנעימות שבמדרש, ר׳ קרוב שלו, „אין תוך אריין״ ו„היכי תיתי״, וכל מה שבא מהחיים היהודים הנבדלים, כלומר העברים! „שלום־עליכם״ בעצמו הוא בחינת מנחם מנדיל. צריך מנדיל לשם הקודש: „מנחם״, מפני שסתם מנדיל איננו כלום — לא יקראוהו כן לעלות לתורה! ואם אין קוראים לעלות לתורה — מה נשאר מכל החיים היהודים ומכל אותו Genre? „שלום־עליכם״ בעצמו התחיל בספרות העברית, ואי אפשר היה לו להיות מה שהוא, אלו היה עם־הארץ. היהודי המשכיל, הסקפטיק המעודן, הפקח מביהמ״ד — „אבל באמת האם הוא מביהמ״ד?״ — היהודי בן־תורה קצת ובקי במילי דעלמא קצת, המפוזר על שבעה ימים, המצייר בתוכו ומתוכו בתאוריו כלפי חוץ את החיים ההוים, הקשים, העגומים, המגוחכים — זה הוא „שלום־עליכם״ שלנו. בבחינה זו הוא קרוב אלינו, ובבחינה זו יהיה לו מקום של קבע בספרותנו.

נ. ס.

א. ש. הירשברג.

מקוה־ישראל *).

מקוה ישראל הוא בית ספר חקלאי של חכי״ח, מלבד הבנינים הגדולים והיפים הערוכים לפי התכנית המכוונת למטרת בית ספר כזה, יש לו לצרכו: אלפים ושש מאות דונם אדמה, הנטועה כרמים — שלש מאות ושלשים; בִּירה — מאה שבעים וחמשה; שקדים — שמונים ושמונה; זיתים — עשרים וחמשה; גני ירק — מאה; גני ירק הצריכים השקאה — ארבעים וחמשה; משתלה — שלשים ושלשה; תבואת זרע — אלף שבע מאות שמונים וארבעה; מקומות בנין — עשרים דונם. שש בארות אשר עמקן משנים עשר עד עשרים מתר מספיקות מים להשקאת הבירות והגנים.

על יד בית הספר יש לברוטריה כימית; ביבליותיקה ובית תפלה; יקב לעבוד היין; בית לגדול משי; מחלבה.

מקוה ישראל נוסד בידי קרל נטר שליח חכי״ח בשנת תר״ל, אחרי קבלו מירי הממשלה התרקית על ידי השתדלות מיוחדת בקושטה אלפים ושש מאות דונם אדמה סמוכה כחצי שעה ליפו, בתנאי, כי אחרי עבור עשר שנה ישלם לערך אלף ומאה פרנק לשנה וייסד על האדמה הזאת בית ספר חקלאי בשם מקוה־ישראל. קרל נטר היה איש בעל רוח כביר, אש־ מפניו נחתו כל ערבי הסביבה וגם פקידי המקום, בראשנה נסו שכניו, פלחי יזור, אשר היתה להם טענת חזקה על נחלת מקוה, להציק לו, אך הוא ידע להטיל את אימתו עליהם ועד מהרה נכנעו לפניו, ועוד היום מספרים זקני יפו נפלאות מרב תקפו של נטר בימיו.

בשנים הראשונות ליסוד בית ספר הזה לא היה ערכו נכבר, כי אנשי ירושלים הביטו בעיני חשד על בית הספר הזה, בעל כל בתי הספר המיוסדים בידי אנשי חוץ לארץ, ועל כן רק ברב עמל עלתה בידי קרל נטר לקבץ מעט תלמידים מקושטה, מאומיר, מירושלים ומיפו, אולם ברבות הגולים בא״י מרוסיה ומרומניה ובהתעורר הרעיון של ישוב א״י נתעלה ערך בית הספר הזה מאד. מברורא נשלחו אליו בידי קרל נטר זה, בני הגולים היותר עניים וגם צעירים אחרים למורים**), גם רוב התלמידים ביחוד מבני הקולוניסתים הדופקים על פתחו. בעת ההיא נכנס למקוה כפועלים פשוטים גם אחדים הצעירים הנמנים אל הכילוי״ם. קרל נטר אמנם מת בראשית התנועה, אבל בית הספר אשר יסד הלך הלוך וגדול בבנינים, במיני העבודה ובמקצעות הלמודים. בחמשת שנות למוד, שלש מהן הקצעו ללמודים ושתים לחנוכים במעשה, מתכשרים חניכי הבית לחיי האכרות והגננות. טובי החניכים נשלחים לחוץ לארץ להשתלם שם

*) עיין גליון הקודם.

**) בין הצעירים האלה נמנו אז אשרי ויהושע אסוביצקי. הראשון היה אחרי כן למנהל ראש-פנה, אך בהיותו עוסק בעבודתו באמונה משך עליו את חמת הקולוניסתים הגרפים ויעלילו עליו עלילות שוא, אשר נאנס לרגלה לעזוב את הארץ; השני היה למנהל בראשון. אח״כ ב„זכרון־יעקב״, הוא הרבה לבזבז כסף הברון לשוא וינהג את נשיאותו ברמה, גם נתעשר מפסולת הישוב ובעת הוא סוחר עשיר בבארות.

בלמודים ואחר כן המה מקבלים משרות שונות, עפ״י רוב במוסדי הכי״ח שבמזרח. מחניכי הבית הזה נתמנו בשנים האחרונות לגננים ולעוזריהם באחוזות שבארץ ישראל ויש שנתאחזו בהן לקולוניסתים ויש שנשלחו לקפריסין ולארגנטינא.

בבקרי את מקוה נמצאו בו: מאתים וארבעה חניכים, — כשלשים מהאחוזות, אחרים מרוסיא ויתרם מסוריה, מבולגריה ומתורקיה האירופאית. המה מתכלכלים בו בכל מחסוריהם, לא יצאו את הבית אלא לשעות מיוחדות בימים ידועים. כלם מלובשים הלבשה אחת. מרחוק נראה לפני כל איש העובר על מקוה ישראל בעת העבודה חנוך מקוה בכתנתו הכחולה, כובעו הרחב של קש והדֶקֶר, שלש הקלשון או כלי עבודה אחר בידיו. שמונה מורים לבית הזה. כל העבודות נעשות בו רק בידי החניכים, חלק מהיבול הנכנס יוצא לצרכי בית הספר וחלק ממנו נמכר ביפו ואת המותר מוכרים למצרים הקרובה וגם לאירופא, עד שמנה מאות הקטליטר יין הוא מוציא בכל שנה. ביפו יש חנות מיוחדת לממכר היין הזה.

מקוה ישראל עושה רושם טוב מאד על כל מבקריו. נכנסנו בשערי ברזל אשר לגדר אבנים והלכנו דרך תרבץ גדול וארוך אשר לשני עבריו נטועים עצים ונטיעות שונות עד לפני בית גדול ויפה. נכנסנו לחדר הסופרים וימסרו אותנו לידי אחד הצעירים, אשר הובילנו בכל הבתים אשר למקצעות עבודה שונים. באנו לאחת המחלקות שבבית הספר בשעה אשר אחד המורים הציע את משנתו לפני תלמידיו בשפת צרפת. ויעש עלי רושם כאלו הננו במחלקה של אחד מבתי האוניברסיתות באירופא. בקרנו גם את בית הלברטריה, גם את היקב, אשר אם כי קטן הנהו הרבה בהקפו מזה של ראשון, אבל ערוך הוא כמהו בכל המכונות הנצרכות, טעמנו בו את היין, אשר נעם מאד לחכנו. גם בקרנו את בית הכנסת היפה ואת חדר המקרא לספרים, אשר ספרים עברים אינם נמצאים בו כמעט מאומה ונשתומם לכל מראה עינינו.

ואמנם ראוי הוא הבית הזה על פי מעמדו הפנימי ותכניתו החיצונית להיות בית מדרש עליון לעם ישראל, לחכמת האגרונומיה, לעבודת האדמה והנטיעה ולכל העבודות החקלאיות השונות; ובהיותו נמצא בארץ ישראל מקום מולדת עמנו, ואשר רוחו מרחפת עליה גם היום ובהיותו רחוק מהרשמים החיצונים הרעים, ראוי כי יוציא מקרבו חלוצים אנשי מופת לבני עמנו, אשר יאחדו את התורה עם העבודה, את התרבות של היהדות העתיקה כשהיא ממוזגת עם התרבות המתוקנת של אירופא החדשה, אנשים מלאים אהבה לעמם ולארצו. כאשר הביע את המחשבה הגדולה הזאת על דבר מטרת הבית הזה ותעודתו אדולף כרמיה נשיא חכי״ח ומיסדה. אולם לצערנו הגדול הוא איננו ממלא ואינו יכול למלא את משלחתו אף במקצת, בשביל מגרעות רבות וקלקולים עקרים הנמצאים בחיק הנהגתו וכלכלתו, אשר מקורם בשיטת האלינס הכללית: לקמץ בהוצאות על כלכלת בתי ספריה, אשר אין אחד מהם עולה במדרגתו על מדרגת בית ספר עם נמוך באירופא; להרבות במספר בתי הספר במזרח ולמעט בדמותם ובתכנם; להפקיד למורים בבתי ספריה רק את חניכיה היוצאים מבית חרשת המורים שלה בפריז, אשר הפרוגרמה שלו הוא של בית־ספר־מורים לבתי־ספר־כפר בצרפת. החניכים המורים האלה מסתפקים גם בפרסים קטנים מתאימים לערך ידיעותיהם. על פי חנוכם המה רחוקים מעמם, מידיעת דברי ימיו ומתורתו. ובהיותם רבם מהספרדים המזרחים קלי הדעת מטבעם, נקלטה בהם היטב השכלת פריז הבולברית, המבזה את היהדות ואת היהודים והרוח הזאת שפוכה על כל בתי הספר של האלינס במזרח.

שמונת מורי מקוה (מלבד המורה העברי), — המה כלם אנשים צעירים בני עשרים עד עשרים וחמש חניכי האלינס מהטפוס הזה. אין ביניהם אף מורה אחד אשר תורתו בתוך מעיו שקרא ושנה, בעל נימוס ותרבות גבהה. המנהל את עבודת המזרע במקוה הוא הערבי עבדול עזיז, המלמד את חניכיו את שטת הזריעה הערבית. „יהודי נבזה“, „יהודי מצורע“ המה השמות של גנאי השגורים בפי תלמידי הבית. אין נותנים בו מקום ללמוד השפה העברית, המזולזלת בפי מוריו, אלא למראה עין בלבד. המורה העברי (גרזובסקי) אמר לי, כי הוא לוקח במקוה רק שכר בטלה. החניכים מהאחוזות ומרוסיא, אשר למדו עברית בילדותם ואהבת עמם ושפתו תקועה בלבבם מתבזים בכל עת מפי מוריהם. ביחוד מצטין בזה המורה הראשי איש צעיר כבן עשרים ושתים ובר־איזאק שמו. כפעם בפעם הוא קורא באזני תלמידיו אלה דברה נאצה על לאמיות ישראל ועל תקותיו לעתיד. — „אל נא תחשבו תועה על האדמה הזאת (במקוה), אשר אנחנו עומדים עליה, כי ארץ ישראל ולפלשתינא תחשב, — האדמה הזאת אדמת צרפת היא, אחרי כי קנין חברה צרפתית (האלינס) היא“, קרא באזני תלמידיו. מלבד מה שהמה [התלמידים מהאחוזות ומרוסיא] מתבזים ונרדפים בו בשביל מוצאם האשכנזי, כי שנאה כבושה במקוה כמו בבית ספר האלינס בירושלם לכל הנושא עליו שם אשכנזי, כי כנראה מכניס בית הספר למורים בפריז הנוסד והמתכלכל בכסף ובעזרת אשכנזים*), שנאה כבושה בלב חניכיו לאותם האשכנזים ומטיביהם בעצמם, גם משחיתים המורים הרווקים האלה הפרוצים על פי רוב במדת צניעותם ומוסרם את צניעות ומוסר חניכיהם.

הן אמנם אין לכחד, כי ניגו מנהל מקוה ישראל עולה הוא בערכו ובידיעותיו על המורים האלה, אבל טרוד הוא כל ימיו בעסקי המדינה של הישוב הברוני והיקא״י ובעסקי כלכלת בית הספר הכללים ומעט אשר ישים את לבכו לעסקי ההוראה המסורה כלה בידי המורים הצעירים.

ועל כן כאשר יגמרו התלמידים את הבית הזה, המה אנשים בלתי שלמים בעבודותיהם ובידיעותיהם ואינם יכולים למצא מטרה קרובה לפרנסתם, רחוקים המה מעמם ומדתם והמה חסרים את המאור שבחיים, כי השוכי כל אידיאל המה, גם אין בידי חנוכם הפרוע להגן עליהם מפני הפריצות במוסר ובמדות.

נפרדתי מן הבית היפה והנכבד הזה בלב כואב על גורל עמנו, אשר אין מזל לו בגולה, כי גם הבתים הנוסדים לטובתו ולתקונו נהפכים לו לרועץ.

אחרי עבור כעשרים דקים שבתי ליפו. (סוף יבוא).

יכנה״ז:

אבדה שאינה חוזרת.

(ציור).

א.

יום ענן וערפל, יום חשך ואפלה היום הזה לחאדון שפסיל טשליבינסקי, יום עברה וזעם, כועס הוא על עצמו, וישפוך חמתו גם על ילדיו שלא חטאו, היום לא יוכל שאת לכלכל קול מצהלות תינוק ובעברתו כי קשתה דבר קשות היום גם את יגטיל רעיתו, אף על פי שהוא אוהב אותה יותר מגופו ובכל הימים גם יראתת על פניו והיא מדברת אליו קשות וגאות. אך היום בדעתה את צערו הקשה מחלת לו על עלבונה ותשא הכל בדומיה. ואם לאשתו האהובה כך לאיש זר, קטן ממנה שאינו צריך לחלק לו כבוד, משרת, משרתת, סוכן, על אחת כמה וכמה. ואוי לעני בן טובים שנכנס היום לביתו לבקש נדבה, גער בו בשצף קצף ויקרא בעזות: טול וצא הלאה, הלאה!

הוי, אבדה שאינה חוזרת אבדה לו. ומסבב האבדה הוא עני בן טובים אחד, על כן יצאה כאש חמתו על כל העניים המחזרים על הפתחים וביחוד על כל העניים ההגונים שיוצאים בכתבים. את אלה לא יוכל לראות על סף ביתו היום.

ובקצפו כי עז גרש היום בחרפה מביתו גם עני הגון אחד חולה, שהולך לאודיסא לרחוץ בהלימאן ומכתב תעודה לו מאת בן אדמו״ר אחד מבני הצדיקים שהוא טשליבינסקי מעריץ ומקדש את שמם.

העני שידע את טשליבינסקי כי חסיד הוא והוא יוצא בכתב כזה ויאמר

*) ברובע אוטויל בפריז, הסמוך ליער בולון בתוך גן נרחב נמצא בית־הספר המרכזי למורים לחכי״ח, שנוסד בשנת 1868 ונקרא בשם: Ecole Normale Izraelite Orientale. הוא מתכלכל היום מרבית הקרן קימת של גולדשמיד והברניסה הירש. מספר תלמידיו לערך 75. מספר מוריו 21 והוצאות כלכלתו עולת מן 90 עד 100 אלף פרנק לשנה.

בלבו כי נתן יתן לו רובל שלם בעין יפה, והנה הוי! מי האמין לשמועה כאשר אך נכנס להחדר שלו, ויפרש לפניו את התעודה, ויאמר כי של אדמו״ר פלוני היא, וטשליבינסקי געור מכסאו כדוב שכול, ויקרא בזעם: טול, טול טול, וירא לו את הפתח. וירא העני וישתומם, ויפן ויברח בבשת פנים, ויצא המסדרונה, וישאל את אחד מאנשי הבית, מה זה היה להאדון היום? יגרש אנשים מביתו ככלבים, אם אינך רוצה לתת נדבה, אל תתן. ביד חזקה לא יקחו ממך. אבל הקריאה והצעקה: טול וצא, הלאה, למה? זה חרפה. מה זה לו היום? דעתו נטרפה, חס ושלום?

ויפרשו האנשים את יריתם לאות, כי גם המה משתוממים היום על ארונם, ויאמרו: כל היום כועס מאד, כועס והומה וזועף ומגרש עניים בחרפה, נזק גדול בא לו, אסון. אבדה או גנבה — מי יודע?

ואבדה שאינה חוזרת זו, הידעתם, רבותי, מה היא? הוי, חרפה להגיד אבדת דינר כסף, מטבע של חמש עשרה קפיקות.

וטשליבינסקי? טשליבינסקי הוא מעשירי העיר יבוק הבינונים, הוא גר במרומי העיר במגרש התלפיות בדירה נאה של אלף ומאתים רובל לשנה. לו אנית קטור למשא בנהר, וסוחר עצים הוא ויש לו עסקים עוד; הבריות מעריכים הונו לשבעים או לשמונים אלפים, ועוד ירושה גדולה עתידה בקרוב לנפול לו בנחלה. חותנת זקנה עשירה לו שאך שתי בנות לה, וינטיל אשתו היא אחד מהשתים ושטר חצי זכר סגור בארגז הברזל שלו עוד מכבר. סוף דבר, טשליבינסקי הוא עשיר ובעל עסקים, ובכל זאת, הוי! הדינר הקטן הזה הטריד אותו היום כל כך ויביאהו לידי כעס ושברון לב, וימאן להתנחם על אבדתו.

הדינר בשוק הוא אך דינר ככל הדינרים, לא יתנו בערו יותר משויו אף חוט ושרוך נעל, ארובה הוא קצת מעוך, ומי שמדקדק במעות יפות יבקש לו אחר תחתיו. בן נח בודאי לא יקבלהו. אבל לטשליבינסקי הוא סגלת טובה מאד, אם יתן לו איש מחירו מלא חפניו זהב וכסף בוז בז לו ולכספו ולזהבו. הדינר הגדיל עשרו עד היום, והאמין בו באמונה שלמה כי עוד יגדיל עשרו, והיה באחרית הימים עשיר כרוטשילד. הדינר הוא דינר קסם לו. טבעת חובר חבר, ויהי אהוב וחביב לו ביותר, וישאהו בחיקו ובכיסו כל הימים, ימי המסחר והמעשה, ומאז הפקיד אותו בכיסו, ותהי ברכת ה׳ בכל משלח ידיו, — והדינר הזה אבד ואיננו.

ואחר תחתיו לא יהיה עוד לעולם.

כי הדינר הוא דינר של שמירה לטשליבינסקי שנתן לו האדמו״ר רבן של כל אדמורי״ם ביום נסעו אליו אחר חתונתו כאשר החל לעסוק במשא ומתן, ויתן לו אז הרבי את הדינר הזה, ויברכהו כי יצליח בכל מעשה ידיו וברכתו נתקימה בו; זה חמש עשרה שנה מיום חתונתו עד היום שהוא עולה וצומח כגון רטוב והכל בגלל הדינר והדינר אבד ואיננו. וגם הרבי איננו.

בשנת זו אראלים ומצוקים אחזו בארון הקדש. נצחו האראלים את המצוקים והארון עלה השמים.

לו חי הרבי ובא אליו בפרישת כפים ונתן לו דינר של ברכה אחר, אבל הרבי נסתלק והדינר איננו. אוי, מי יביא לו תמורתו?

החסידים יודעים מה הוא חשיבותו של דינר שמירה כזאת ובפרט לחסידים סוחרים. כועס הוא טשליבינסקי היום, ויש לו מה לכעוס.

ב.

כי ר׳ שפסיל טשליבינסקי הוא חסיד אדוק ברבו, ככר מוכח. אך גם אדוק לאדוק אינו דומה. יש אדוק גמור ויש אדוק שאינו גמור. כמו שיש גם צדיק גמור וצדיק שאינו גמור. ואדיקותו של ר׳ שפסיל היא לעילא ולעילא מן כל אדיקות ודבקות. הוא האמין באמונה שלמה בימי חיי הרבי שהרבי שלו הוא יחיד בין כל הרביים, כל צדיקי עולם דומים לפניו כקליפת השום. רבו שלו היה גם צדיק גדול יסוד עולם וגם גאון. ואם כי הגאונות לצדיקי פולין, וואהלין, פודל, לא זר שושנים ולא עטרה הולמת לראש צדיק ובזה גבדלים הסה מצדיקי חב״ד, וככר אמר ר׳ ברוד׳ל אחד, לעשות רצונך חפצתי ה׳, אך תורתך בתוך מעי ובעל „עקבי הצאן" שעל „פרקי אבות" אומר „ואל תרבה שיחה עם האשה" אשה זו תורה וקובע מסמרות לפרושו מבעל „עוללות אפרים" כי אך העבודה והתפלה זה העיקר וכו׳ — אולם בכ״ז השתבחו כל החסידים האלה ברבם שהוא גאון אדיר ויבטלו את כל צדיקי עולם שאינם גאונים ואת כל הגאונים שאינם צדיקים וגם את צדיקי חב״ד ממשפחת הרב לפי ששיטתם היא משונה, בשבת אין להם לא „זמירות" ולא „שירים" ולא שלחן מזבח ולא כלום רק אמירת „חסידות". וגם עבודה זו תפלה היא אצלם בעצבות, בדבקות יחידות לא בהתלהבות של שמחה. סוף דבר, אך הרבי היה רבי ואם בחייו העריצו אותו חסידיו, כל כך ואף כי אחרי מותו והיה בכל עת שראה שפסיל טשבלינסקי חסיד של רבי אחר לבש גאה וגאון וקרא על עצמו אותו הפסוק: חבלים נפלו לי בנעימים.

גם אבי ר׳ שפסיל היה אדוק כמוהו. ועוד מימי ילדותו השפיע עליו רוח החסידות. עוד כשהיה שפסלי קטן ילד בן עשר לקח אותו לעיר.... לימים הנוראים ימי תעליה וחיוב ראיה לחסידים ויהי שם: ר״ה, עשי״ת ויו״כ, וירא את כל פרשת גדולת הרבי, גבאים ומשרתים עומדים ממעל לו, שמו מפארים חמונים חמונים, נערים וזקנים, הללו אומרים קדוש והללו — ברוך. אלו בחלל מהללים ואלו בקול מקדישים. חסידים חשים רצים, מסתובבים, משיחים, ממללים, ולכלם שפה אחת ודבור אחד: הוא, הוא שיחיה והוא שיחית בהיכלו ככוד אומר כלה, קדוש; הוא שיחיה יוצא לתשליך מי יתאר התהלוכה, יער עב מתנועע. ומה פחד ורחב לבבו כשהוא ואבא נדחקו בין אלפי החסידים בין כסא לעשור, והוא הושיט את ידו הקטנה לתהוא שיחיה וקרא „שלום עליכם", והרבי חבק ידו והחליק בחבת גם את לחייו ויאמר לו: היה בני, יהודי תמים, כי זה כל האדם, הראיון לא ישכח לעולם. ומני אז משך אותו לבו לבוא לקרית רבו עוד, ואביו לא מנע חפצו מאתו.

ויגדל שפסלי הקטן ויהי שפסיל גדול, ותבא עתו עת דודים, ויתחתן את אחד מארזי החסידים האדירים והעשירים, כי גם אביו סוחר יערות עשיר, ויהי לפני החתונה, ויסע הוא ואביו אל הרבי לקחת ברכתו מאתו, ואחר החתונה כאשר החל להתעסק במשא ומתן ולהיות בעל הבית בפני עצמו נסע שוב אל הרבי בשביל ההתקשרות, כי ההתקשרות היא אחר חתונתו של אדם חסיד.

וגדול כחה של ההתקשרות, לפניה יכול כל אדם לבחר לו גם רבי אחר לא של אביו; העבירה איננו גמורת ולא חמורה כל כך, אבל אחר ההתקשרות חלילה.

אם כי עקר פרושה של מלת התקשרות ע״פ חקי הלשון היא דוקא מרידה ובגידה והרמת יד כמו שכתוב בד״ה „התקשרו עליו עבדיו". אבל אצל החסידים התתקשרות היא קשור חזק ואמיץ מאד, יחד הארג גירדאי וכל המנתק את הקשור הוא מנודה בב׳ עולמות בזה ובבא.

אז יתן לו הרבי דינר של שמירה ויברכהו.

אז ישוב שפסיל הביתה שמח וטוב לב.

וה׳ היה אתו, בכל אשר יפנה יצליח, ויגדל טשליבינסקי וילך הלוך וגדול מאד, הסכום של עשרים אלפים שהיה לו אחר חתונתו צמח ועלה עד היום לסכום של שבעים ושמונים אלפים, ויאמין טשליבינסקי כי אך הדינר של שמירה עשה לו כל החיל הזה ווזיך לא יצרנהו כאישון עינו?

ויצרנהו, אך לא בארגז הברזל. הוא צריך להיות מונח בכיס הכסף, זה הכסף שיצא למשא ומתן, שעושה בו סחורה.

בכיס כספו היוצא בו תמיד בכל ימי המעשה היה מונח דינר של שמירה טמיר ונעלם, גנוז וכרוך בפסת ניר בתוך דביר הכיס שמה לפני ולפנים.

שלש מחלקות בכיסו: עזרה, היכל ודביר, העזרה היא רחבה וגדולה, בה מונחים מעורבים תמיד זהב וכסף ונחשת; בההיכל שטרות גדולים וקטנים, וביחוד שטרות קשתות של יעקטרינא ושטרות בעלי ה״ק ת״ק ושם בתיך הדביר אשר בפנים ההיכל שם חבוי וטמיר הדינר של שמירה, דינר של מזל ברכה השקול נגד כל השטרות והזהב הרב.

ואת הרבי הוא אוהב מאד, הוא כל הגיגו תמיד וזכר את שמו בסלודים, והוא מהגה אותו תמיד. מלבד כסף־המעמד הקבוע עוד היה פוקד אותו בפקודת טובה בכל עת מאורע חשוב: לפני הפלגת הרפסודות על סלעי המגור שבמורד הנהר ובכל עת הריון של ינטלי זוגתו, ואיך לא יפקדהו ולא יכיר לו טובה אם כל החיל והחסן שלו, אך מידו בא לו, הוא נתן לו דינר של מזל ברכה.

ועוד ביתר שאת התעלה הדינר אז אחר ההסתלקות של הרבי זי״ע, אז אין ערוך לחשיבותו, אז לא יסלא בכל הללא דעלמא. אז יגפף אותו בחבה בכל עת הוצאת הכיס מחיקו פעם ערום ומחשף הלבן ופעם כשהוא מכוסה בכתנתו.

יש שמוציאו מן הדביר ומניחו מקפל גם בההיכל או בעזרת משום סגלת ומזל בוכה כהצאן אצל המקלות אבל אז יקפלהו קפול כפול, פסת ניר בתוך ניר, לבלי יפול ויתבולל ביתר הכסף.

והדינר הוא שעשועיו יום יום, יש כששופך את כל הכסף על השלחן למנות, והוציא גם את הדינר, והניחו על גל הכסף בכתנתו, או גם ערום, אבל אז לא יסיר עינו ממנו. הדינר מונח למעלה והוא מביט בהנאה על הזוג והתחברות ואומר אותו הלחש: גד גדי וסנוק לא.

ומני אז אחר ההסתלקות של הרבי זי״ע הדינר אסור לו בהסח הדעת.

ג.

אבל טשליבינסקי הוא אך אדם ובעל עסקים וטרוד גדול, ויש שיקרה גם הסח הדעת, כי יש שתשכח גם אשה עולה וכלה קשוריה.

וישכח טשליבינסקי את הדינר ביום אחד, אחר עבור כשלשה רבעי שנה ממות הרבי זי״ע, מרב טרדתו ועסקיו באותו היום.

ומרוב טרדה ומשמוש הכיס עם הכסף באותו היום נפתח הדביר ודינר הברכה נחלק ונשמט מכתנת הניר שלו ויפל לתוך העזרה וטשליבינסקי לא ידע.

בודאי לא ידע, נעקר ונסח הדינר מדעתו באותה העת מרב טרדה.

ומעשה שטן נכנס עני בן טובים אליו, עני לבוש בגדי תפארה, בעל פרצוף פנים נאה, נכר שהוא רב או בעה״ב אמיד שירד מנכסיו, עד כי מתחלה לא ידע

משליבינסקי שהוא עני. בבואו אליו נתן לו טשליבינסקי שלום. ורצה לבקש אותו לשבת ויהי בשאל אותו: מה חפצו? ויאמר האיש חלל הקריזוס הנני ויחפץ לספר לו כל מאורעותיו בקצרה. אך טשליבינסקי לא חפץ עוד לשמוע, אחת שמע כי הוא בא לבקש נדבה, יותר אין לו צורך לשמוע.

ויתבלבל טשליבינסקי, את אדם כזה צריכים לתת לכל הפחות שתי מטבעות כסף, אך מרובים הכה החללים כמותו, אתמול נכנסו אליו שלשה בעלי מלאכה ויבקשו נדבה הגונה ביד חזקה, מעשרה רובל התחילו, ובקושי התפשר עמם לקבל מאתו שלשה, רובל לכל אחד ואחד.

אך זה האיש איננו מהני חבריא, הוא עניו ונכנע, הוא יקבל כמה שיתני לו, אולם בכל זאת פחות ממטבע של כסף לא יוכל לתת גם לו.

ויפנה מבולבל הצדה, ויוציא כיסו, ויפתח את חדר העזרה הגדולה, וישלח ידו פנימה, ואותו הדינר נתקע לתוך אצבעותיו, והוא עודנו מבולבל, דינר כסף לעני כזה הוא מעט, אבל העני הוא נוח ועלוב, איננו עז פנים כהחיטים או הגודרים של אתמול.

והעני עומד ומחכה לנתינת טשליבינסקי, גם הוא קוה לכל הפחות לחצי רובל. מקריו ומאורעותיו גדולים, בע״ב אמיד היה, והנה יד טשליבינסקי שלוחה אליו ובה אך דינר כסף, והוא גם קצת מעוך.

ולא דבר אליו העני מאומה, רק נאנח אנחה קלה. ויקבל את הדינר וישם אותו בצלחתו, ויברך את טשליבינסקי אותו ואת מצב כל כלל ישראל, וינשק את המזוזה ויפן ויצא ורוח טשל. הסוערת שככה אחרי צאת העני.

וכרגע הושיט לו משרת ביתו את דואר הבוקר שלשה מכתבים שמסר לו נושא האגרות ויעמד ויקראם.

ויהי הוא טרם כלה לקרוא, ולבו החל לדפוק, אותו הדינר שנתן להעני הוא דומה לדינר השמירה, זה מעוך קצת וזה מעוך קצת. לזה אינו מבהיק לבוני ולזה אינו מבהיק לבונו, חלחלה בכתנים ופיק ברכים.

ועוד לא יפתח את הכיס. להביט לתוך הדביר שמא אין, ואז אנה הוא בא? לא, התברך בנפשו, פחד שוא, הדינר ההוא הלא מונח לפני ולפנים ואותו כיס הפנימי מקום מנוחתו סגור, ואת הדינר שנתתי נדבה לקחתי מתוך הכיס הגדול לשוא פחדתי פחד.

ובידים רועדות הוציא את הכיס; בחלחלת הלב פותח את הדביר!

הוי! הדביר ריק, גליון המטפחת מונח ודינר השמירה איננו!

בלהות צלמות, פני טשלבינסקי נהפכו לסיד, כלו רועד כעלה ברוח וישפוך את כל כסף כיסו על השלחן וימשש ויחפש והדינר איננו.

וכו ברגע היה כל הבית לחרדה. כמטורף התפרץ מתוך החדר שלו ויקרא בקול משונה: ינטיל! ינטיל! אוי!

ותחש ינטיל לקולו ותראהו ותחרד ותספק כף ותקרא: אוי! מה זה היה לך? מה? מה? למה הרעד ולמה שנו פניך? אוי! חנך כמת.

— מהרו, השיגו את העני שהיה פה לא כבר? — קרא טשליבינסקי בקול יאוש נורא.

ויתפרצו אנשי הבית להשיגו.

— מה? מה? — קראה ינטיל נמוגה כלה, הוא גנב, מה גנב? אוי.

— לא גנב, לא גנב, דינר השמירה נתתי לו, נשמט מן הכיס הפנימי ויפל לתוך כיס הראשון.

חזה כל הכל? — קראה ינטיל, טפוי! ואנכי אמרתי כי גנגב בודאי צרור של כמה אלפים.

— פתיה, ההנך יודעת מה שתדברי, קרא הוא ביאוש ומבלבל מאד, השיבי בדעתך.

— אבל איך נתת לו? — קראה אחרי כן אחרי השיבה בדעתה?

והוא ממשש כל כיסי בגדיו, הכיס והכסף עוד הפעם וסופק כפיו.

ואנשי הבית מבלי דעתם מה כל החרדה, ויאמרו כלם כי בלי תפונה אותו העני גנב הוא ונוכל, פשטו בכל הרחוב וירוצו משמאל לימין ומימין לשמאל למצוא אותו העני אם כי לא טבעו בו עיניהם ולא יכירוהו, אך לשוא בקשוהו וחפשוהו, העיר גדולה למאד.

אך בכדי לא לשוב ריקם אל אדונם תפשו בעני בן טובים אחר ויובילו אותו הביתה ובכדי שלא ישמט מידיהם אמרו לקרוא להם גם שוטר הרחוב ויתחנן העני אליהם ויאמר: לא די אשר תשימו עלי עלילה כי עוד תאמרו למסרני בכף השוטר שישימוני עוד בכלא וישלחוני מן העיר. חלילה לכם מעשות בדבר הזה, הנני הולך לבית אדונכם ואם יאמר עלי כי הייתי בביתו וגנבתי מאומה וקראתם אז לשוטרים.

ויראו כי טובים וכנים דבריו ויביאו אותו בעצמם ויעמידוהו לפני טשליבינסקי אדונם וירא האדון ויגער בהאנשים ויאמר: לא זה הוא.

ואותו העני נתבקש כל היום בהעיר ולא נמצא והדינר איננו.

אב. גולדברג, ניו-יורק.

המתיאש.

(רשימה).

בעיר נשכחה וקטנה בדרומה של אמריקה פגשתיו. הוא הכירני מיד והושיט לי ידו לשלום ואף הלבין בעת מעשה. נדמה שהוא נתביש קצת, כאחד שנתגלה פתאם בשעת קלקלתו. אבל עוד יותר מזה — השתומם. הדבר היה נכר על פניו. הוא לא פלל כלל לראותני פה.

— שלום לך, בן-לוי, מה מעשיך פה? נעתקה מפי זו השאלה בהסח-דעת.

גם אנכי השתוממתי לא מעט. פחות מכל פללתי למצאהו פה בדרומה של אמריקה, המקום הנעדר כל חיי חברה וחדל ענין.

הוא האברך שחור-הצבע וחד-השרטוט, בעל מזג סולד ומורתח בלהט עיניו שלא ידעו מנוח ואף התנועעו הנה והנה, הוא שלא היה שבע־רצון בניו־יורק, מפני שהסביבה היא מעשית, חמרית וחולין יותר מדאי, ופתאום בחר בדרומה של אמריקה למקום מנוחתו — העובדה הזאת העלתה את השתוממותי וגרתה את תאבוני לדעת את סבת הדבר, ושאלתי: „מה מקומו לכאן?“ בעל כרחה דרשה פתרונים. כל כך התפלאות היתה קלושה בה.

בן־לוי לא ענני תיכף על שאלתי, אך הביט אלי בעין הודרת כמי שאומר: אחי רחימאי, מדוע תחטט בפצעי-אוהב שכבר נקרם עליהם הגלד?

בקצרה, הדבר היה ברור, השאלה היתה לו לא לרצון והוא היה נבוך, וכמעט שהייתי מצטער בלבי על הקיפי אותו בשאלה שהיא לו למורת־רוח ומצאתי לנחוץ להתנצל לפניו ולהצטדק.

— סלח נא, תקותי, כי תקבל את שאלתי ברוח חשואל — פניתי אליו — בודאי הנך זוכר את. פגישתנו בניו-יורק המרובה באוכלסי־ישראל, ואין הדבר מוטל בספק שזוכר אתה את הדין הקשה שמתחת על אותה החיים ופתאם...

התבין את מצבי? —חברינו בניו־יורק ואנכי חשבנו, בראותנו כי חדלת לבא עת רבה לחוגנו, כי בודאי נמלטת על נפשך לרוסיה, התבין?... אפס אם שאלתי היתה שלא במקומה, אז הנני מבקש סליחתך.

— ידידי — התחיל בקול צרוד ומרוסק — אמנם הפכת לשאל. אך התשובה היא ספור שלם, הספור משנות חיי הכי־מענינים, ואין כל חפץ לדבר על הדברים כאלו. זה ככר שתנוטים הם אותם הזכרונות במחי. שכחתי, שכחתי את כל הקורות המוצאות אותי. הדבר הזה עלה בידי אחרי עמל רב, אבל עכשו הכל עולה יפה. מובן שזה רק לזמן ידוע. לעת עתה אי אפשר להיות אחרת. הנני מרגיש את עצמי ברי בגו, עצבי שקטים, אבל שאלתך...

הוא שקע רגע בהרהוריו, הוציא קופסת־טבק של עור רוסית ולקח ממנה סיגרה, עשנה התחיל לסלסל בשפמו והעמיד עלי עינים מבקרות. הוא התחיל לדבר:

— בזויים ושפלים הם החיים פה, כל היהודים מתעסקים בענין הספסרנות. הכל מסרסר, ורוח הסרסר מרחף על כל. וממספרים היהודים פה הן בגיו והן ברוח. קשה הוא לאחד משלנו להסתגל אל הסביבה הזאת. ואמנם לא הסתגלתי, ובשעה שנפשי תקוט בהם ולא אוכל לראותם, אז אסע מפה, אבל עוד הפעם הלאה לדרומה של הארץ.

מדוע? תשאלני, על זה אענך! מפני שאין שם יהודים מלבד זה „הערב־רב!“.

כן, ידידי, נואשתי, אין לי כל אמונה בעם ובכחותיו. איני מאמין ואין דבר שיאלצני להאמין. השנים הראשונית חלפו, אז חשבתי כי חי הוא העם ואדיר הוא חפצו להשתחרר מעול השעבוד, פקיעת-הכפור נשמעה באויר ואזני הקשיבה דפיקת לב העם, שנים מאושרות היו השנים האלו. אבל הן נכחדו ואינן, צר לי צר...

הלא לא נעלם מכך הדבר כי ציוני הנני ובטח אשאר בציונותי עד הנשימה האחרונה. הרבה עשיתי למען כתות אחרות ברוסיה, אבל לבי לב־ציוני, וטעותי האחת היתה בזאת שאני לא הייתי ציוני רק בשבילי אך בעד כל העם.

שוטה שבעולם! כשהייתי מפליג בתפוצות ישראל בערים הגדולות ועירות הנדחות, וראיתי כיצד הדור הצעיר התלהב לטלת-החרות, שמעתי את נגיני „עוד לא אבדה“, „משאת-נפשי“ מתמלטים מן הפסנתרות כשאצבעות בנות־ישראל מפזזות על מנענעיהם, וכתלי בתי-ישראל מצופים בתמונות גבורי-העם ואף הילדים מתנבאים בתוך המחנה, דמיתי כי נבואת יחזקאל הידועה ע״ד הבקעה נתקימה, והאמנתי כי הדור החדש „כנינו הבאים אחרינו“ האמונים בסביבה כזו יבינו את ערך רעיון התחיה — אבל מה מר הוא היאוש!

הנני מתיאש כי רואה אני דור של ננסים הולך וגדל, לא בשבילי שר ביאליק את שיריו. נשמתו הפצועה והמדוכאה לא תפגש כל רגש של השתתפות בלב הדור הבא.

העבודה, מתביש אני בעמי, ומבקש מפלט לנפשי הסוררת במקום שאין יהודים רבים, במקום שאין כל תנועה, כביכול.

פה הנני שוכח לכל הפחות, שזה לא כבר הייתי חולם על התעוררותו של

העם, התעוררותו בכל כחותיו, התערותא דלעילא ולתתא. היהודים שאני רואה פה לא היו מעולם מסוגלים כלל להתעוררות. הם פסולתו של העם.״

הוא נשתתק. פניו נפלו. עיניו נעשו לחות, דמעות נוצצו בהן, אבל הוא התאפק. שורת רוסיה לוחצת. דבר-מה אי-ברור תעיק לבי. לא יכלתי בכל אופן להסכים אל אותה הבקרת הקשה של האברך, אבל רוחי לא עמדה בי, ולא התגתי לסתור דבריו. לפני ישב איש מדכא ושרוי בצער, בעל נפש מרה ומתו מוטל לפניו ולא העזתי לנחמו. אך לסוף הרהבתי ושסעתי את הדממה בשאלתי:

— התחשוב להשתקע פה?

שחוק קל עוה את שפתיו שחוק מר.

— לא, לא ידידי, — ענני בקול רטוב ורווי דמעות — אלמלי נאלצתי להשתקע פה כי אז שמתי קץ לחיי.

„רעיון אחד מחזיקני ומעודדני, כי בקרוב אעלת לארץ „מקום שם ארזים מנשקים גלי תהום״.

בעת האחרונה התחילו המתקדמים ללגלג על הארץ הקדושה. ילגלגו בנפשם שבעם! כשאני לעצמי הארץ הזאת קדש היא לי.

אני הייתי שם, רגלי דרכו על הארץ הקדושה ורעיון יותר קדוש מלהיות שם עוד הפעם, לחיות ולמות, אף למות אין לי.

יהי העם הציוני או לא, אחת היא לי. זאת לא איכפת לי כלל. ציוני הנני לי לעצמי. ודי. הארץ הזרה יוקדת תחת רגלי, האויר מחניק אותי, רק שם הנני מרגיש את עצמי שלו בנפשי.

— אם כן מדוע עזבת את הארץ? פניתי אליו בשאלה. — קשה היה לי למפונק לחיות, לחיות שם בעת הראשונה ואלך, ואף זאת: גדולה היתה אז אמונתי בכחותיו של העם ובשאיפותיו ודמיתי כי חטאה גדולה היא להיות פה בארץ, בשעה שכה רבה העבודה בגולה. אבל מאז השתנה המצב. ובכליון עינים הנני מחכה לאותה הרגע שאשוב שמה.

כן, האמינה. שמי-הארץ הנני רואה גם בחלום אך לא תאמין. את השמים האלה צריכים לראות. אלמלי היית שם בין-השמשות אחד, וראית את דמדומי חמה כי אז לא שכחת לעולם.

חביבה עלי דרומה של ארץ זאת בשביל דבר אחד כי השמים פה מזכירים במקצת את השמים דהתם.

לאשרי קרוב הוא היום שבו אעזוב את המקום הזה ואעלה לשם . . . אשורנה ולא מרחוק.

הוא הוציא את שעונו והביט אליו.

— השעה מאוחרה — הוא פנה אלי — עלי ללכת. אם תשאר פה אז בודאי נתראה עוד הפעם.

— הרשני עוד שאלה אחת: מה דעתך על דבר הועידה הציונית?

— הועידה הציונית, יודע אני כי דבר כזה מתרחש אבל הנני מודה לפניך כי לא קראתי מאומה על אודותיה. הקונגרסים פסקו לעניני. אין כל ענין. וכי לא אחת היא לי מה שיחליטו?

הנני ממלא עולת שמה.

הוא נעלם.

הקוראים העברים בגליציה.

חוג הקוראים של הספרות העברית בגליציה מתפלג לשלשה מינים: סוחרים ואנשי מעשה, והם הרוב, בחורי הישיבה ואינטליגנטים צעירים.

הקוראים בעלי הבתים והסוחרים — הם מי שהיו לומדי התלמוד בבית המדרש בבחרותם ואחר כך הציצו ונפגעו וספרים חצונים התחילו נושרים מתוך חיקם. באותם הימים הטובים של ההתלהבות המשכילית התמימה היתה קריאתם תדירית, עמוקה ונובעת מתוך צורך נפשי. הספרות העברית — היתה התכן היחידי שמלא את ריקניות נפשם, הציר שעליו סובבו שיחותיהם תמיד, והסופרים העברים — מבחר הגיונם וחלומותיהם. בהיותם מאמינים בתמימות נפרזה בכל מלה נדפסת ונשפעים הימנה העריצו בהערצה מיוחדת את יוצרי הספרות ובדמיונם החי היו הסופרים העברים אנשי המעלה העומדים על הפסגה הכי נכוהה בתכונתם המוסרית, בעמדתם הצבורית וגם במצבם החומרי, אולם ימים באו והם יצאו מתוך ד׳ אמות בית המדרש ונכנסו, אחר חופתם, לעולם המעשה. הכניסה היתה מעציבה וקשורה באלפי מכשולים, ביסורי נפש ומרירות לב. נעורים מדעת התבל, חסרי כל ידיעה מעשית ונשק למלחמת החיים עמדו עצובים ונואשים לפני ים החיים, ראה ראו כי לחלומות נעוריהם ולעולמם הפנימי שחיו בו משך זמן רב—אין ערך ריאלי ורק אחרי מלחמה קשה וממושכה בצרו להם איזו עמדה בחיים המעשיים. מובן מאליו ששנוי זה בחיים הביא גם לידי מהפכה בהשקפת עולמם ושנוי ערכין בדעותיהם על הספרות העברית. בעלי הבתים הללו התחילו להציג מצבה על עברם ולהביט עליו כעל שגיאה ארוכה, שנעשתה בעון אבותיהם הבוערים. חוליה אחת בשרשרת השגיאות היתה, לפי דעתם, גם הספרות העברית עם חלומותיה חסרי הכסים ועניניה הרוחניים שאין להם שיכות לחיי יום יום. מלבד זה התחילו, מתוך הרגל בחיי המעשה, למוד את הערכים הרוחניים באמת המדה של חנוני. ספרות זו אינה יכולה להכנים, ובכן הרי היא פסולה.

ולמרות מדה זו שהם מודדים בה את הספרות לא נקרעו עוד מעליה כליל, אולם תחת היותם בבחרותם צרך שאין לחיות בלעדיו היתה עכשיו למותרות. געגועים נסתרים וטמירים אל אותם העולם המלא תמימות ואמונה חזקה ומלחמת אור וחושך — מתגלים עוד בתוך בעל בית זה, אבל רק לפרקים, בשעה שנשמת איש המעשה הגסה מזדעזעת קצת. שעת הצהרים אחרי השֵנה בשבת — היא השעה הכי מוכשרת. באותה שעה שכל יהודי ירא שמים נהנה מזיו השכינה ומעין קצת בספרי יראים לספק את צרכי נשמתו היתרה ולהעמיק את עונג שבתו — באותה שעה מוציא לו מי שהיה משכיל את ספרי השכלתו שנשארו לו לפלטה בארונו — ומסתכל בהם ומתענג.

הספרים החביבים עליו הם מתקופת ההשכלה מצד אחד וספרי מדע פופולריים מצד שני. את הספרות החדשה ובפרט את הבלטריסטיקה המודרנית אינו סובל ואינו מבין. הספרות מזמן ההשכלה חנכה אותו לשטחיות גמורה. פרובלימות פרימיטיביות מאד, מלחמת אבות ובנים בעד אופני התלבשת או גלוח־זקן, אהבה ריקה ושטחית הנגמרת בחופה מאשרה, משכילים שהשיגו סטנט למדיצינה, טהורים וצחים ככרובי שמים, ויהודים בעלי פאות וזקן נשחתים ורעים כשדי שחת — הענינים הללו שהם היו תכן הספרות באותה התקופה מענינים אותו גם עכשו. המשכיל העברי התרגל להביט על הספרות היפה, למשל, כעל צעצוע, כעל ספורי מעשיות שנבראו לשם בלוי זמן וקריאה נעימה על כרס מלאה והלכך שונא הוא את הספרות היפה החדשה עם עמקותה, מלחמותיה הפנימיות ופרובלימותיה. אכור עצמו לדעת מתוך ריקניות נפשית והוסר מטרה בחיים, אהבה חרישה ועמוקה, מלחמה עם הסביבה בעד השקפת עולם, קרעים נפשים פנימיים, נגודים רוחנים על בסיס הפסיכולוגיה, חטוט ונקור והתעמקות עצמית, תשוקת ההשתחררות מעול הצבור והשקרים המוסכמים, ועזועים פסמיים וגם סערות רוח של עליצות נפרזה בשעת נפילת מסוה הציביליזציה והתפרצות הנטיות הטבעיות, — כל המוטיבים הללו בלתי מובנים לגמרי למשכיל הישן ואין הוא רוצה גם פעם לקמט את מצחו לחשוב על אודות זה. רשלנות מחשבתית, תרדמת ההרגשות ועצלנות רחבה ומתוקה שפוכות על משכיל זה. והילכך אינו סובל גם את הסגנון החדש. אז, „כימים הראשונים הטובים״ השתדלו המחברים „להניח אצבע לתוך פי הקורא״, לבאר כל מחשבה שוה פרוטה בכפל מלין ובמליצות מימיות נעימות ואפשר היה לשכב, להרדם קצת ולהמשיך אחר כך את הקריאה במשך שעות שלמות מבלי קמט את המצח, מבלי אמץ את המח ומבלי רכז את המחשבה. הסגנון החדש, המדויק, המביע מחשבה בקצר מלים ודורש הרכזת המחשבות—סגנון זה שנוא לו וקורא הוא אותו על כרחו, כאלו כפאו שד.

דומה לקורא זה בדיוקנו הרוחני, בטעמו הספרותי ותביעותיו האסתתיות הנהו הקורא העברי מתוך בחורי הישיבה. גם זהו חובב את הספרות מתקופת ההשכלה, אולם—מטעמו. ברוסיה, למשל, הנה תקופת ההשכלה רק נחלת העבר. אלו היו יוצאים עכשו בלגלוגים ובמלחמה כלפי האדוקים והיו רוצים לדבר בשבחה של השכלה כללית, או אלו היה יוצא איזה כר נש לדבר בגנות נשואי כפיה ובקלוסה של האהבה בת השמים — היו בודאי מביטים במנוד ראש של אדם מטורף זה. במלחמות אלו

נצחו זה ככר והלכך עברו וחלפו ככר מן העולם ואין להן שום אחיזה בחיים. אבל שונה לגמרי הוא המצב כאן, בגליציה. מה שהוא ברוסיה זכרון היסטורי הנהו כאן דבר אקטואלי וממשי. על כל צעד ושעל תשמע קול שועת מלחמה בין אבות ובנים. בחור ישיבה גזז את הסרת העורף של פאותיו, — זהו מאורע חשוב בבית המדרש, זה נותן חמר שיחה לתושבי העיר, חמר לקטטות ווכוחים; תגלחת שער שבאשה בשעת חפתה — כמה טרגדיות אירעו ע״י מנהג ברברי זה, כמה נפשות תמות ניפות מעונות ושופכות דמעות רותחות על חרבן תפארתן ועטרת ראשן; מסירת בן לבית ספר עברי חריש מביאה לידי גרוש האבות מבתי הכנסיות, לידי התנגדות, מלחמה ואיומים ועל אחת כמה וכמה עלם ועלמה שנזרמנו מחוץ לעיר בשעת בין השמשות — כאן כל שבעת מדורי הגהינם אינם מספיקים. כל אלו הם מעשים שבכל יום, תכן החיים המציאותיים שבחור הישיבה המשכיל לוקח בהם חבל אקטיבי בתור לוחם נגד הישן ובעד החרש.

ובעמדו בתוך עשן מלחמה זו הריהו מבקש משען בספרות. הוא מבקש שם טצדקא למעשיו, הארה בעבודתו זרוז וחזוק ידים למלחמה ואינו מוצא כלום. אותם החיים הקרועים והאינדיבידואליים המתוארים בספרי צעירינו הם אצלו הד רחוק של חיים זרים ועולם זר — והוא פונה לספרי המופת שלנו. אָרטר, מפו, סמולינסקין, ווילג — קרובים לרוחו, קרובים לאידיאליו ועולמו. בהם הוא מוצא את המציאות הממשית, את המטרה, בעוד אשר „אמנות לשם אמנות״ היא אצלו — הבל ורעות רוח. מובן שלרגלי תמימות הנכנסת ככר לתחום הבטלנות ומתוך התלהבות ילדותית בשעת המלחמה עם השלטון הארוקי — נפרץ ביניהם בולמוס הכתיבה הספרותית. בחור ישיבה בחתמו על „המצפה״ — הריהו חותם עליו במחשבה תחלה להיות לסופרו והוא מציף את המערכת במאמריו המלאים מליצות נפלאות בתערובת מבטאים מודרניים ומלים זרות המוצגות מחסרון ידיעה שלא במקומן. זוהי איזו ערבוביא משונה של מליצות תנכיות, תפלות ומליצות מודרניות שאינן מתמזגות כלל והצריכות לכסות על חסרון התכן.

הטפוס השלישי של הקורא העברי בגליציה ושלעת עתה מעט הוא במספרו, אלא שהוא הולך ומתרבה, הוא טפוס האינטליגנטים הצעירים המתלמדים. אלו הם על הרוב צעירים שלמדו עברית בימי הנער אצל מלמדים פשוטים ובהכנסם אל הגימנסיה שכחוה ורק בימים האחרונים, לרגלי התגברות ההכרה הלאומית וחשיבות השפה העברית השתדלו להעלותה שנית בזכרונם, או כאלו שלא ידעוה כלל וילמדוה עכשו. כאן הרינו רואים פרוצס הפוך מאשר בימי ההשכלה. אז היתה הספרות העברית לא מטרה כשהיא לעצמה, אלא מעבר לספרות אחרת ואמצעי לעורר את חשק ההשכלה הכללית, בעוד אשר עכשו הם עוברים מן הספרות הכללית אל העברית ומביטים כבר עליה כעל צורך נפשי ורכוש לאומי—כלומר: מטרה כשהיא לעצמה. אין לכחד כי השבועון הציוני הפולני „וסחוד״ וביחוד הירחון „מוריה״ מרבים לעורר את האהבה והחבה לספרותנו והם גורמים לפעמים לזה. ובכן באים אלו הצעירים לא כקוראים מתחילים שאחר זמן ארוך יתפתח טעמם, אלא בתור בעלי טעם מפותח ורק: הספרות הבלטריסתית הפולנית היא חרישה למדי וכל היוצרים העוסקים בפרובלימות פסיכולוגיות מתורגמים בה, זולת זה יש בה מספר הגון של בלטריסתים מקוריים מכל בתי הספר הספרותיים וזרמיהם השונים ומספקים הם את צרכיהם. גם של הקוראים המשובחים. קוראים שחונכו על בלתריסתיקה זו באים אלינו ומובן שהם מוצאים קורת רוח בספרותנו הצעירה, שלמרות דלותה הכמותית מוצאים בה הרבה עמקנות פסיכולוגית ויפי אמנותי. אלו הצעירים מלאים אהבה רבה לכשרונותינו וכשחזיון זה לא יהיה מקרי וארעי, אלא מתמיד ומתרבה בפרוגרסיה תדירית הרי נוכל למצא תנחומין ולהגיד, שיש תקוה לאחריתנו . . . צבי שרפשטן.

מניעים לאומיים.

ימינו אלה ימי התחיה הלאומית המה; העם העתיק שנחשב עד עתה למת מיתה עולמית כדרך כל העמים הקדמונים, הראה לפתע פתאום אותות חיים חדשים ורעננים, והגוף הזקן והמקומט התחיל לקלף ממנו את עורו הישן ונראה מתחת לזה עור פורח כעור הילד. עוד שוכב הגוף הזה בקברו שכָרו לו ודחפיהו בתוכו באונס. עוד שוכב הגוף בקבר זה מאין לו אונים להתפרץ מבור הצר, לקום על רגליו ולשאוף אל תוכו נשמת חיים, ומדוע? — יען נראה כי חסר עוד מניע אחד, גורם מעורר שיניע את רוחו, שיעורר את נפשו, דבר שיתלהב כלהבה וילהיב את רוחו הלאומי, שיכנים אל תוכו כח כביר, הכרה והרגשה לאומית, גורם שידחפנו בכח, בהכרת, שיאלצנו לקפץ מקברו ולהתפרץ החוצה — לחירות!

ומה זה המניע שיש בכחו להיות הניצוץ המעורר להבה? — שאלה היא ואפשר להשיבה בשאלה: מה היה הגורם, המניע את רוח הלאומי אצל כל העמים, שעל ידו עשו כל הגדולות והנפלאות שראינו ושמענו? — השירה! זה הוא אחד האמצעים היותר נכבדים, לעורר את רוח העם. השירה בכל גווניה ובכל תולדותיה; השירה בעצם מובנה, הזמרה והנגינה, ואחרון אחרון יותר גדול זה הוא החזיון הלאומי! —

על ערכה של השירה בתור מניע לאומי אין מה לדבר יותר; כי גלוי וידוע זה לכלם. אבל על דבר המניעים האחרים — הזמרה והנגינה והחזיון לא נאמר עוד כמעט מאומה.

והנה עד כמה צריך דוקא במה שנוגע לעם ישראל, לשים לב לזה; לעם שהדברים והקנינים הלאומיים היותר חביבים ונכבדים שלו היו תמיד שירה ונגינה. עם אשר לפי עדות סופרי דברי הימים לשירה, היה כמעט העם היותר נכבד במקצועות הללו, עם שהכניס את ההוד והנשגב והקדושה אל תוך השירה והזמרה, במדה שהכניסו היוָנים את היופי והצורה, — שהיו תמיד האמצעים היותר נכבדים שעל ידם הביע, הוציא את רוחו, גלה תקותיו ורצונו, שמחתו וצערו. דברים שהיו תמיד הקנינים הלאומיים היקרים על העם עד שנתקדשו מרוב חבה. ומיד אחר צאתו לחירות מן השעבוד, והנה מלתו הלאומית הראשונה, הד קולו הראשון — שירת הים! והמלה האחרונה, ההד האחרון — קינה לאומית מרה — מגלת איכה! — עם שלא פסק פומיה משירה למיום לדתו עד זקנתו, האם אין קנין זה המניע היותר גדול של האומה, חלק מנפשו אשר בלעדיה אי־אפשר לו לחיות ואי אפשר לו לקום לתחיה? — ואם אין זה המניע היותר גדול שיכול להיות בכחו למלאות את החסרון המורגש; לחזק את רפיון רוחו ולעוררו, האם אין זה הניצוץ שיכול לפחת בלבו את הלהבה; את ההתלהבות הלאומית המחוללת נפלאות, כמו שראינו בעמים אחרים, ואשר לה אנחנו מחכים כל כך בכליון עינים?

אבל טמון הוא הניצוץ הזה תחת האפר הרב — אפר החרבן, וצריך תחלה לבער ולחסר ולהוציאהו לחפשי, לטהרו ולהפיח בו עד שיציץ ויזרה זקים, שיהיה בכחם להעלות להבה.

על הכל דברו בעת האחרונה, כל מה שצריך לעם ישראל עד שיעשה לעם, ומה שיהיה צריך באחרית הימים, לאחר שככר יהיה לעם. אבל על נידון זה עברו בשתיקה או שכחוה לגמרי. דברו על כל הקנינים הלאומיים בעמקות גדולה. חקרו ובקרו ודקדקו ולא הניחו דבר גדול וקטן שלא באו על ידי זה לחלוקי דעות ולמחלקות, אך מענין נכבד כמו השירה הלאומית, הסיחו דעתם לגמרי כמו לא יש שום צורך בזה, כדבר מיותר שאין כדאי לטפל בו. והנה הגיעה, לדעתי, השעה לדבר על זה.

את השירה בכלל אפשר לחלק לשלשה חלקים, שלשה זרמים שנובעים ממקור אחד — מהרגש. ואלו הן: השירה בעצם מובן המלה, הזמרה והנגינה, והחזיון.

די להזכיר את שמות ר׳ יהודה הלוי, ר׳ שלמה בן גבירול, ר׳ משה בן עזרא, ר׳ משה חיים לוצאטו ועוד, בשביל להכיר כי השירה לא

כסף אחרות? ומה תאמר אז לרבותה, אשר עשה וזיר הימית שלי, חסן פשה? האיש הזה בלע ספינות־מלחמת שלמות, מבלי שנות אפילו לרגע את צבע פניו!"

חסן פשה היה, כידוע, משתמש בכספים, שמסרו לו לבנין ספינות מלחמה, להוצאות הרמונו המפואר.

פעם אחרת, רצה השולטן לשלח ספינות-מלחמה תורקית לאי-מלטה, לכבוד הנסיך האנגלי שהתארח בה בימים ההם. אחד מגדולי הארמון נמנה למפקד האניה. בעמל רב הצליח המפקד להזיע אותה ממימי ראש הזהב (סטמבול). אז ישוט המפקד עם ספינתו בין איי הים היוני; במפות הנכרים לא רצה לדרש, כי האמן לא האמין בהן. ימים ושבועות עברו, ואת אי-מלטה לא מצא. סוף סוף, פקעה סבלונותו וישוב סטמבולה. „ומה?" — שאל עבדול-חמיד. „מלטה יוק!" (אין מלטה בעולם!) ענה האיש בקצרה. לתשובה חעזפנית והמפתיעה הזאת התפרץ השולטן בצחוק אדיר: „עתה הבינותי, קרא, מדוע רוצים האנגלים לרכוש את אי קפריסין. הלא מלטה שלהם נמחקה מעל פני כדור הארץ: „מלטה יוק"!

* *

רבים הם המאמינים, כי עבדול־חמיד צמא לדם, וכי הפרעות הנוראות בארמנים, לפני שנים מספר, בפקודתו ובמצותו נעשו. אחדים מצירי הממשלות בסטמבול אמרו לי, כי לפי דעתם לא היתה אפשרית הרגה זו לולא רצה בה השולטן מכתחלה, לולא סדרה עבדול-חמיד מראש. אולם אנכי, מצדי, אינני מסכים לדעה המוטעה הזאת. אנכי, מצדי, לא מצאתי בטבעו של השולטן אפילו צל קל של עריצות ושל צמאון לדם. כשבאים בהאשמות כאלה, אין די לשער בעלמא; צריך להביא ראיות, ראיות מוכיחות; וראיות אלה — איין?

בעת האחרונה אמרו גם אמר, כי עבדול-חמיד יצר את התנועה הפניסלמית (הרוצה באחוד כל המושלמים בעולם). אמרו אמר, כי השולטן עמד בראשת ויועיל להתבססותה. ודאי, השולטן הנהו, כאשר כבר אמרתי, מושלמי אדוק, ולזאת הנהו גם האיש היתר נבון והיתר נאור בממלכתו. ובתור חליף, חובתו היא, בלי כל ספק, לקבץ את המושלמים בתבל כלה ולאחדם לגוף אחד, לפחות ברוחניות. אולם לא הוא יוצר התנועה החדשה והכבירה הזאת. מוצאה הטבעי מקרב העמים המושלמים עצמם, שהכירו סוף סוף לדעת את כחם, הבא להם ממספרם העצום. היפלא איפוא אם יוצרי התנועה בקשו מרכז, או יתר נכון אדם שיעמד בראשם, שיוליכם לקראת הנצחון?

ואת אותו המנהיג מצאו בחליף, הרוחש להם אהדה, ככל מושלמי. לא השולטן הוא שרדף אחריהם ואחרי הפניסלמות. הם חמה שרדפו אחריו — וימצאוהו. היכול להתחמק?...

ובזה אשלים את תאורי. ההצלחתי?

אקוה.

חֶרו מִיַתיוִיץ.

לפנים, ציר סרביה בסטמבול.

מיכה יוסף ברדיטשבסקי.

לארץ אבות.

(זכרון)

החיים בעיר מולדתי טולנא, היושבת על שפת נהר טוליש בדרום אוקרינה היפה, בשלש מאות ועשרים בתי ישראל, אשר ישתרעו בעשרים רחובות ארוכים וקצרים סביב מגרש השוק, התנהלו בשלות השקט. לעיר מולדתי זו היה כל הדרוש לקהלה יהודית שלמה. בה רב ושני שובי"ם, חזן ושמשים, רופא וספר גבאי צדקה בעד התיים וחברה לקבורת מתים. ולה שני בתי מדרש, מרחץ עתיק, „הקדש" ובית תלמוד תורה. עירוב לא חסר לה והבאר הצבורי עם חבל לשאיבת המים נמצא בטבור העיר — בשוק ובגבולותיה — בורות טיט לטוח בהם את קרקעי הבתים בערבי שבתות, ואפילו רחיים של יד נמצאו בעזרת בית הכנסת, ובהם טחנו מדי שנה בשנה את החטים ל„מצה השמורה"; ומה יחסר עוד לגאות יעקב?

אנשי טולנא לא היו להוטים אחרי מאורעות בלתי רגילים, לא היו משיאים את בניהם למרחקים ולא אהבו לנדוד מעירם לעיר אחרת, או גם להתנשאות על גרי עיר אחרת. רוח-משפחת אחד אותם עם שאר אחיהם מרחוק ומקרוב. המעמדים החברותיים מבפנים לא התנגשו ויחיו יחד החלשים ובעלי האגרוף, הכילים והותרנים, האומנים והסוחרים, בעלי הבתים וה„נגידים"; וגם הגבולים המעטים, אשר שם ה' בין בני הרחובות התיכונים והחצונים, סרו בימי מועד ושבת.

אצל תורני העיר היחידים, וגם בארונות של בתי-המדרש אמנם היו נמצאים ספרים שונים, ספרים גדולים וקטנים; ובספרים התם היו כתובים דברים אחרים, מאשר הנוגע לחיי מולנת העיר ומהלכה התמידי. שם כתוב מארץ אחרת ומחיים על אדמת אבות בימים מקדם. אבל אין איש שם לבו לזה אפילו מאלה המטפלים בהם לפרקים.

ספר תורה, כי יגלל בשבת, וקראו בו: „כי תבאו אל הארץ אשר אני נותן לכם ונחלתם"! היה חית הדבר, כ„דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית"! וכי יאמר החזן בימות החול בקול רם: ו„לירושלים עירך ברחמים תשוב", לא יעלה על דעת מי שהוא לעזוב פתאום את טולנת העיר, הקרובה ללב, כל כך קרובה.

גם אנכי הצעיר והרך בבית אבי הרב בעיר ההיא, בעל דמיון מנעורי ואוהב ספר, ידעתי מארץ העברים הקדמונים רק השם.

מספר „בראשית" עם ספורי האבות, שנשאני אל ירחי קדם אלה, הביאוני בימי החורף הגדולים למצרים, ארץ חומר ולבנים. ואשמע תחת חליל הרועים קול נוגש: כלה מעשיך! והחטא הנורא של מעשה ה„עגל" מחה בקרבי את הרושם הכביר של ימי קדושת מתן תורה ותתגלות ה' על הר סיני: אחר כך באו ימי עבודת המשכן. הימים התחילו להתארך, וכשנמס השלג וטהרו פני האדמה ונראו שבילי־טיול ברפש העיר מכוסים באור השמש, החלו ימי הקרבנות והזבחים, העולות והשלמים. כל ימי הקיץ ענו אותי ארבעים השנה במדבר, ואשמע את העם רב את משה, ואראה את הנחשים־השרפים, ואירא. והיה, כאשר עלה הנביא על ההר ויראהו אלהים את כל הארץ, את הגלעד ואת נפתלי ואת אפרים, וימת שם על פי ה', אמר אמרתי, הנה עתה עוברים אנו אל הארצות האלו ונראה את אשר הבטיח ה' לאברהם: לזרעך אתננה. אבל הנה באו ימי החגים, בא יום שמחת־התורה ויקשרו אז טלית בטלית ויפרשו כמין חופי על ראשי הקהל, העומדים צפופים, זקנים עם נערים, נשיאי פנים עם בעלי בתים סביב שלחן הקריאה, ויעשו קפיצה גדולה לאחור; וסמות משה עבד אלהים על פני יריחו, באנו פתאום ל„בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: ויאמר אלהים יקוו המים! תבא יבשת! תדשא הארץ כל דשא עשב!" ומי המבול טרם בא. עוד לא נולד שם ועוד לא נולד אברהם, כי ילך מארצנו לארץ כנען.

אל אבי אבי, מה רב עוד תדרך! —

אך הנה בא גם היום ואתודע — אמנם מרחוק—לארץ שלבי נשאני אליה. שני מלאכים טובים הביאוני שמה. ספר יהושע-שופטים וספר שמואל-מלכים. ספרים מרובעים היו, כתבנית המחזורים הישנים ונדפסו בדיהרנפורט. וזה מעשה הרפוס. הפנים בן שני עמודים. והיה העמוד האחד להפסוקים בלשון הקדש, והעמוד השני למעשה התרגום, פסוק כנגד פסוק, מלמטה להם פרוש רש"י, ובקרקע הדף תרגום אשכנזי באותיות משונות מעט, ותנייר עב ומעט ירוק, בחפצנו לדפדף בו, ואם לא רטבנו האצבע ברוק כי אז דבקו דפיו חד אל חד.

שני הכרכים העבים האלה באו לאבי בירושה מזקני, אבי אמי, שמת שלא בפניו, ורמותו היורשים לבלי הגיד לו זה ירחים שלשה. ויהי בהודע לו הדבר וימהר למקום מושב זקני, והנה כבר נחלקה הירושה; ובחלקו עלו שני הספרים האלה, בלוית ארבעה ספרי משניות קרועים. גם הדם אחד של כסף משזר, שתי כפות ושני מזלגים גם כן של כסף, גם בגד משי לשבת וכסף להוצאת דרכו אל ביתו קבל.

ואחל לקרות בלילה אחד בספרי המקרא, אשר שם אבי בקצה ארון ספריו כבנים חורגים..

ואקרא, איך עבר יהושע וכל העם אשר אתו את הירדן, החריב יריחו ואת העי וינחל בחרב ובקשת את הארץ לבני ישראל, ולא עצרו כח כל המלכים נגדו. וכמעט צר היה לי, כי אסף את כלם כאסוף ביצים עזובות ולא באו ירידות ועליות במעשים והחזיונות, למלאות את רוחי. — ואקרא, איך קמו לישראל דבורה, יפתח ושמשון, ואקרא משמואל ומעלי, משאול ומדוד, משלמה ומעמרי; ואכיר לדעת ממלכת יהודה ואפרים, הרי גלבוע והר הכרמל. ועל כל הר וגבע במות וזבחים: עוז וגבורה ותום־אדם.

וכל חללי דעלמא הייתי נותן, לו הייתי אז בימי גבורי ישראל ושופטים מלכיו וכהניו; את חיי הייתי נותן, לו נשאני איש מעיר מולדתי והביאני אל ירכתי צידון, אל הרי יהודה, וראיתי אף אני את החרש והמסגר ונושאי האפוד!

ואשתומם לשמוע אחרי כך מפי ספר קטון „מבשרת ציון", כלו בכתב רש"י, כי עוד היום עומדות וקימות: ירושלים ועכו, שכם וחברון. אותה חברון שבה — מערת המכפלה וקברי האבות. סרו עתה הבמות והמזבחות מארץ העברים, נאמר שם, והיום בה רק קברים. עתה יכול הנוסע למצוא את קבר נון אביו של יהושע, את קבר הושע בן בארי, שידעתי אותו מה„הפטרה", קבר שמאי והלל, קברו של רבי יוחנן בן זכאי וקברי בני ברק.

ותשוקה עזה התעוררה בי לעלות גם אני ולראות הרי הארץ ומערותיה. אראה את הארץ, בעודני בחיים, אמרתי, כי עד ימי גלגול מחילות כמה רחוקים עוד הימים. ומי יודע, אם בגדולי לא ארשע ולא אשאר קבור בארץ טומאת העמים...

בחוג רגשות וגעגועים כאלה נפלה הברה בעיר: יהושע נתן השו"ב הזקן הולך לארץ ישראל!

יהושע נתן היה איש כבן שבעים, קטן הקומה ועב הכרס והפנים. מצנפת־שעיר ישנה סבבה את ראשו בין בימות החמה בין בימות הגשמים. ותמיד היה טרוד, אם גם זה כבר ירש השו״ב הצעיר את כסאו ושחט את השורים ואת הגסות ולג, לרבי יהושע נתן, נשארו רק העופות והדקות. יהושע נתן היה טרוד בעבודתו את ה׳, באמירתו את התהלים חמשה ספרים יום יום. מה„שערי ציון״ עליו היה לומר את „בית רחל״ ו„בית לאה״ ומהסדור העב — כל התפלות החצונות, שאין הצבור אומר אותן כלל; ואחר התפלות והיחודים בחר מכל התורה הכתובה והמסורה פרקים-פרקים, עפ״י ה„חק לישראל״. ואחרי ה„חק לישראל״ — אמירות סתם . . . הוא היה מן המשכימים הראשונים, וכשהיה אוכל סעודת צהרים (בשר לא היה אוכל כל ימות השבוע, הוא השוחט), כבר סבבו סרסורי העיר במקליהם בשוק והשמש עמדה ברום רקיע. אין לך כל מצוה קטנה וגדולה, שלא קיימה יהושע נתן בכלל ובפרט, ואין דבר מתקנות חכמים וממנהגים הישנים, שלא ידעם ולא שמר לעשותם כהלכתם. ופשוט היה הזקן הזה במהלכו יותר, מאשר יכול לשער עצמו איש חי בדור הזה. יהושע נתן לא הלך רכיל מימיו, לא קנא ברעהו ולא עבד גם כן את ה׳ כדי להתעשר בגן עדן, כי גם שם היה מתביש לעמוד במקום גדולים; וע״כ לא היה אוהב את הלמוד האמתי, כמביא לידי מהירה, הוא לא „פסק״ שאלות כלל, ובהלכותיו הוא היה מחמיר מאין כמוהו ובכל נדנוד היה מטריף. וכל אלה עשה לא בכונה ולא באיזה כעם עצור כטבע המחמירים, כי אם בדרך אגב. כבודו של עולם הוא כל כך גדול ובן-אדם הוא כל כך קטן, ואיך יתחרה זה עם זה וידון עמו בגבולים ובסיגים. גם אהבת-אדם וכל עניני צדקה, שהיה מתעסק בהם, היה עושה בפשטות יתרה ובלא חשבונות רבות, כי בעיקר מה לאדם לבוא אחרי המלך.

ביתו של יהושע נתן היה היותר ישן שבעיר. מחציו ולמטה היה קבור באדמה, ונשען עם גגו השבור על יד בית המדרש כותל בכותל; והיה גם חלק ממנו. כי ביומי דפגרא או ימי נשואין רבים בעיר והיו מוציאים ספרי־תורה הרבה, כדי לקרוא מספר גדול של אנשים לתורה; ועשו זה בביתו של יהושע נתן. כדקי בית המדרש כי תקנו — ויתפללו בבית הזה; עניים רבים כי באו לטולנה ולא הספיקו להם המקומות ללון מאחורי לתנורי החורף במקדש האל, וילונו אצל יהושע נתן. שלחנו של יהושע נתן, שלחן עץ פשוט ולא משוח בששר, היה היותר גדול שבעיר. והוא היה הפקר גמור. (ביתו לא היה סגור ואיש לא שאל שם לכל יוצא ונכנס); כל נערי טולנה, כי חתכו להם צפרניהם וצריכים היו להם „עדים״ של עץ, היו באים אל ביתו ויחתכו ממנו בסכין עד כדי זרת. שם גם ציירו — בהיות הנייר דבר חשוב בטולנא — בעט עופרת כל בהמה חיה ועוף, אנשים בפנים עקומים כפני השדים, עצים עושי פירות ואילני סרק; ואיש לא מחה, אם עשו בשלחן חור במרצע. ולא לבד השלחן היה הפקר, כי אם גם שאר כלי הבית: במורה שעות של יהושע נתן היינו מתקנים כל הימים ולמדנו ממנו כל מלאכת האופנים הנפלאה. בחדר חמטות היינו טומנים את עצמנו ועל גג אותו הבית היינו מטפסים. אשתו, הנפש השניה בזה הבית היתה קרובה באופיה לבעלה ולא כהתו בנו כל הימים.

והנה נפוצה השמועה בטולנה כי יושבי הבית הזה יעלו ירושלמה.

וידברו מזה בכל העיר, בבתי התפלות ובחנויות להבדיל. וישיחו מזה הגדולים עם הנערים. נתן דבר לטולנה לענות בו, שכמוהו לא היה לה מיום הוסדה.

קרה הדבר, שדוקא בראשית הקיץ הזה נפסק בזרוע עירוב העיר, שעמד בטולנה דור שלם. הלך הכהן של קהלת הנוצרים לעיר אחרת, ובבא ממלא מקומו לכהן תחתיו מת אכר עשיר ויובילהו לקברות בדגלים ובצלבים כמנהגם, והוא הלך בטליתו המזוהבה, ראשו מגולה ונותן בשיר עב קולו. וכאשר הגיעה ההלויה עד העירוב, כלומר להתבל המתוח על גבי כלונסות, ויחצה בזה את העיר משאר חלקי העולם, נכשל קצה דגל בעירוב ונפל מנושאהו ארצה. ויגיש הכהן שטנה על עם היהודים בדבר הזה לקיוב. ותצא גזרה מאת שר-הפלך להסיר את העירוב מיד. ונשארה טולנה לימי השבת כחומה פרוצה . . . ההרגל לשאת ביום המנוחה את הסדורים, הטליתים ואת המפטחות נעשה טבע, ובאו מקרי „חלול שבת״ הרבה. ויהושע השו״ב, אם גם לב מנוח לו, לא יכול לראות את אלה. — זאת הסב אותו אמרו האנשים, לעזוב את העיר וללכת לארץ הקודש. היו גם כאלה, שהוסיפו ואמרו: כי נדר נדר השו״ב פעם בהיותו חולה, לעלות לא״י בהמלא לו שבעים, ועתה הוא מקים את נדרו. ואני חשבתי הדבר ואמרתי בלבי: כי נגלה נגלה אלהי העברים ליהושע נתן בחלום הלילה ויאמר לו: לך לך מארצך טולנה וקמת ועלית לארץ הקודש. וכזה ספרתי לרעי ויהי בעיניהם לנס. מה שהפליא אותנו, כי שמענו לאמר כי אחרי דבר האלהים עוד לקח השו״ב רשות לנסיעתו. בתחלה מרעיתו הזקנה, אח״כ מאבותיו שוכני דומיה בבית העלמין הישן. הוא בא בנידון זה גם להרב דמתא. וירכין אבי, שעוד לא הגיע למחצה שנותיו, את ראשו ויאמר בלב רחש: רבי יהושע ברכני!

ובו ביום נתברר לי בחוש, כי אמנם יקום אחד מאתנו וילך להמקומות הכתובים בספרי המרובע ובספר רש״י. עין בעין ראיתי כי קם יהושע השו״ב וילך להארץ, שבה עמדו כלב ועתניאל בן קנז, בה נצחו עמשא בן צוריה ויואב ובו קבורים בני בתירה וביתוס בן זגון...

זה האיש, שאני רואהו יום יום, יושב על שלחנו יום יום, הולך לארץ האבות. ואסתכל בפניו לראות מה חרות בהם עתה.

המחשבה, שהזקן הזה ילך ויראה את חומת יהודה — ואני אשאר בטולנה, הרחק כאלף מיל מהירדן — מחשבה זו לא נתנה לי מנוח. כאי-צדק גדול היה לי הדבר. על משכבי בלילות ישבתי ובאופל החדר נסיתי לצייר לי הרי ישראל ואדמת ישראל. שומרון, העיר תקוע, נחל הבשור. פסוקים ומלים בורדים מימים, שישב איש ישראל תחת גפנו ותאנתו, התנערו ברמיוני ויתיצבו לחזון. וביניהם באו רגשות ואמירות מעולם אחר לערבבני: רגשות ואמירות מעם בגולה.

עוד בימי השבועות העבר אמרנו בתפלת מוספים: ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו. נתרחקנו, ועם זה יכולים אנו לבוא שמה, יהושע נתן השו״ב הזה הולך לשם; ושם בירושלים מה יתפלל? ומה אומרים היהודים בתוככה? —

(סוף יבא).

שִׁיר הָעוֹבֵד.

וְתִבָּנֶם לַכֶּרֶם וְתִבְצֹר
וְכָל עֵנָב לְךָ בַּר־הִין . . .
וְתֵצֵא הַשָּׂדֶה וְתִקְצֹר
וּפְרִי לְךָ יָבִיא הַגַּרְעִין . . .
וּנְעִימָה לְךָ הַשֵּׁנָה
עַל הַשַּׁחַת בַּגֹּרֶן.

וּבַיָּם הָרֵיחוֹת הַזּוֹלְפִים
לְךָ הַתִּקְוָה — תֹּרֶן . . .
וּלְרַגְלֶיךָ, עוֹבֵד חָרוּץ
יְקַד זָהָב — שִׁבֹּלֶת
וְהִצְהִיבוּ מִגִּיל פָּנֶיךָ
מִסַּל כִּי תַצְהִיר פַּת סֹלֶת.

אודיסה. שמעון יוסף שברצבורד.

ש. א. הורודצקי, ציוריך.

החסידות.

ג*).

והגאולה היתה כה נחוצה! כבר הגיע הקץ, כבר אפס הכח לסבול. לא היה עוד כח לחכות. עוד מעט ופס גם הכח להגאל . . . נחוץ למהר, להזרז ולהפיץ את החסידות בין העם ולקרב עי״ז את הקץ, את הגאולה, את ביאתו של המשיח המקווה . . .

ו„התלמידים״ הלכו לדרכם. המה נעו ונדו מעיר לעיר ומכפר לכפר. ובכל מקום בואם הפיצו את תורת רבם. הם הטיפו בשוק, דרשו מעל הבמה בבית הכנסת. הם הטיפו בעיר, וגם בכפר ובכל מקום שמצאו קהל גדול או קטן של ישראל הפיצו את תורתם.

ויש שהסכינו את נפשם על דרכם זו בפגשם בקהלה ישראלית מתנגדת. פעם, מספרת האגדה החסידית, בא ר׳ נחום הטשרנובילי תלמיד ר׳ בר, לעיר אחת מלאה מתנגדים וכשבקש הראשון להטיף עיד החסידות בביהכ״נ עשו המתנגדים בערמה והסכימו לו. הוא בתומו האמין לדבריהם. אבל, אך עמד על הבמה ואמר להתחיל בדבריו סבבוהו ויניתוהו על העמוד ויכוהו מכות מרדות לעיני כל הקהל.

אבל הם לא השגיחו בכל אלה. בזיונות, גדופים, מלשינות ודחקות הפרנסה — כל זה סבלו התלמידים בעבור החסידות, משאת נפשם ויקבלו את היסורים באהבה. לבם לא נפל עליהם; ביד רמה נשאו את דגל החסידות לפניהם; ובדגל הזה, הקדוש והיקר להם כל כך, עשו את דרכם בצעדים מהירים ובטוחים הלאה הלאה.

ובעת ההיא ישבו המתנגדים הרבנים בשלוה על כסא הרבנות. ומתוך הרחבת הלב הוציאו פסק דינם של החסידות והחסידים לכליון ולחרם.

*) סוף מגליון ל״ג.

ערב את ידיעותיהם ואגדותיהם התלמודיות. ואל לנו לשכוח כי גם המקורות האלה עכורים הם למאד וכמעט שאין שם אפילו מראה־מקום תלמודי אחד בלי שגיאות ושבושים גסים. ונקל לשער איך ובאיזה דיוק וזהירות הובא משם החמר התלמודי אל הדיוטא השלישית הערבית.

נשים נא עתה פנינו אל הסופרים הערבים וספרותם, להתבונן עד כמה מן ההשפעה התלמודית הננו מוצאים אצלם.

(עוד יבוא).

* *

אֲנַסֶּה לְנַתֵּק הַכְּבָלִים
שֶׁכָּבְלָה חִבְּקוּנִי בְעֹז;
אֲנַתֵּק — וְאֵצֵא לַחָפְשִׁי
מִמַּעְגַּל־הַקְּסָמִים הַלָּז!

אֲנַתֵּק — אֵין דָּבָר יַעַצְרֵנִי
לְמַשָּׂא עָלַי הָיָה עָבְרִי;
הַרְצֻבֵּי הַחֲבָלִים אַתִּירָה
וְהָלְאָה אַשְׁלִיכֵם כֶּחָרִי!

וִיהִי מָה —

אֵלֵכָה! וְדֶרֶךְ חֲדָשָׁה
לְעַצְמִי אָסֹלָּה, אָבֹרָה;
רַב לִסְבֹּל, רַב שֶׁבֶת בַּחֲשֵׁכָה
בְּלִי נִיצוֹץ, בְּלִי קֶרֶן שֶׁל אוֹרָה!

אֵלֵכָה! — לִי קוֹרְאִים הַחַיִּים
אֲלֵיהֶם, וְקוֹרְאִים וְאוֹמְרִים: עֲלֵה!
אַל דָּבָר בַּדֶּרֶךְ יַעַצְרֶךָ;
כִּי תַשְׂכִּיל, כִּי תַצְלִחַ — עֲלֵה!

ה. א. רשהגלסקי.

בר־טוביה:
חוקת־העולם והרות־הרצון.

א.

לכאורה כבר באה תורת־המדעים החדשה ושחררה את האדם מחרות־הרצון ומאחריות־המעשים. לכאורה, מאחר שנתקבלה ההנחה, המונחת ביסודה של התורה ההיא, שאין דבר נעשה בעולם אלא אם כן סבה מכרחת אותו קודמת לו — הרי דבר שאי־אפשר הוא לחוור ולהניח, כי מעשי האדם בחרות הם נעשים. אם נמסרה הנבואה „לשוטים האומרים: אבטומטום הוא העולם“ ודבר ה' אמת בפיהם — אז בהכרח גם רצונו של אדם איננו בורא ויוצר אלא עושה מעשה־גולם לחור.

אלא שכאן השאלה מאליה היא מתעוררת: אותה ההנחה, שיש חוקה סבתית כל יכולה בעולם, מה כחה ומה גבורתה כי נאמין בה אמונה שלמה? האם אין „ערבך ערבא צריך“?

הרי אפשר הדבר וקרוב מאד, שהחוקה הסבתית אינה כל עקרה אלא הפורמולה המוכרת של האמונה העורת הקודמת להכרה, הקודמת גם לכל המעשה האנושי ועושה אותו אפשרי — של אותה האמונה, שעל ידי העשיה משיגים את המטרה הרצויה. אלמלא הבטיחות הגמורה המושרשת בלב האדם, שהמעשים יש להם תולדות, היה המעשה דבר שאי־אפשר.

ואפשר גם, שהאמונה הסבתית אינה האמונה המוקדמת היחידה במעשיהם של בני אדם. מן הנסיון אנו למדים, שיש עוד אמונה מוקדמת שניה, שהיא חשובה ומשפעת לא פחות מן הראשונה. האמונה המוקדמת השניה היא — אמונתו של בעל־המעשים בחרותו, בזה, שכל מה שהוא עושה על דעת עצמו הוא עושה, על חשבונו ואחריותו הוא.

יש אפוא מקום לחשוב, ששני העקרים הללו, שהם סותרים ועוקרים זה את זה — כלומר: החוקה הסבתית וחרות־הרצון — ממקום אחד הם יונקים — מן המקום שממנו צורך־המעשה יוצא.

ב.

גדולה מזו. המחשבה הסבתית עצמה מובילה אותנו אל הפוכה, אל המחשבה על החרות. כשם שכל חי נושא בעצמו את מותו, כל בנין את חורבנו — כך המחשבה הסבתית כוללת בתוכה את סתירתה. אם נוציא ממנה את התוצאה האחרונה ולא נעמוד בחצי הדרך — נבוא בהכרח אל המחשבה על „הסבתיות, שסבתה בקרבה“ (causa sui), כלומר: על „האינו מותנה“, החפשי והיוצר.

כך עשה שפינוזה. מן המושג של הסבתיות המוחלטת בא לידי המושג של „הסבתיות, שסבתה בקרבה“. עולמו של שפינוזה הוא שלשלת אין־סופית של סבות ומסובבים, שסבתה „אינה מותנאת“ אלא נמצאת בה בעצמה.

שפינוזה נראה אמנם כמי שהוא כופר בחרותו של הרצון. משל של האדם המאמין בחירותו — הוא אומר — למה הוא דומה? למי שמאמין בקורבתו של השמש[1]).

אבל המשל הזה עצמו הרי הוא מלמד אותנו דבר אחר לגמרי. וזהו: כשם שעינו־של־אדם היא מוכרחת על פי טבעה לראות את השמש קרוב אליה לעולם ואפילו לאחר שראתה בקנה־צופים את השמש רחוק ממנה מרחק רב, כך הכרתו העצמית של־האדם מוכרחת על פי טבעה להכיר את חירותו־של־הרצון תמיד ואפילו לאחר שהכירה הכרה מדעית את ההכרחיות של החזיונות העולמיים.

מבלי־משים עולה כאן על הזכרון חדוד אחד של סויפט־חידור, שיש בו הרבה מן האמת. סויפט מדבר על „המין היפה“ ואומר: „הפילוסופים הרי הם יודעים היטב מה יש בו באותו המושג — ואף על פי כן כשהם רואים אשה יפה הם רואים אותה כשם שכל העולם רואה אותה ובשעה זו הם פוסקים להיות פילוסופים“[2]).

ג.

יש מן החוקרים, שלא הכירו את התכונה העיקרית של ההכרה — את נטיתה הטבעית להכיר דבר והפוכו, מחשבה וסתירתה. ההגיון, שאינו בעקרו אלא תפקיד אחד בין שאר התפקידים של ההכרה ומי יודע אם גם החשוב שביניהם, נדמה להם להחוקרים ההם כתפקידה המיוחד של ההכרה, כההכרה עצמה. לשיטתם אין ההכרה האנושית אלא שלשלת־ברזל של חוקים הגיונים, של אבות ותולדות יוצאים זה מזה בהכרח הגיוני.

בעלי־ההגיון הללו הם גם שהרימו את המחשבה הסבתית למדרגה של אמת יחידית, אבסולוטית: כשם שההכרה לא נגלתה להם אלא בדמות

---

1) Ethik (T. 2, Anmerkung zu Lehrsatz 35).
2) Voyage de Guliver (Paris 1901, T. 1., P. 163).

שלשלת של אבות ותולדות כך לא נגלה להם העולם אלא בדמות שלשלת של סבות ומסובבים.

אמת, אפשר היה לומר: מהלך־המחשבות הזה הרי הוא אנטרופומורפיות גמורה. אין האנשים ההם מוצאים בעולם אלא מה שהם מוצאים בהכרתם הם.

אבל אי משום הא לא איריא. אין דרכים אחרים להההכרה מבלעדי האנטרופומורפיות. כדמותו כצלמו בורא האדם את עולמו. מעולמו של אדם אתה רואה את הנשמה שנתנה בקרבו.

אלא שמכיון שנעשה ההגיון לתמצית ההכרה ובהתאמה לזה הסבתיות לתמצית־העולם היה מן ההכרח לגזור כליה על העקר של חרות־הרצון. ועד שהמטפסיים הגדולים היו דוחים אותו העקר בשמאלם ומקרבים אותו כדרכם בימינם, משליכים אותו דרך החלון ומכניסים אותו כמשפטם דרך הדלת, באו תלמידיהם ואמרו: הגיע זמן־מלחמה כלה ונחרצה באותו העקר עד רדתו!

ואחד מתלמידי־תלמידיהם של גדולי־המטפסיקה, באָקל, קבל על עצמו לאסור את המלחמה. ולא בכלי־זין אחד יצא להלחם אלא בשלשה — בבקרת ההיסטוריית, הפילוסופיית והאמפירית.

ד.

הכל נברא בעולם בסבה מכרחת — הכל לרבות את החוקה הסבתית ואת „המשפט הקדום" של חרות־הרצון. אלא שהשניה מן הרקק נבראה והראשונה מן האדמה נוצרה.

כך מספר לנו באקל את תולדות־התפתחותה של החוקה הסבתית: העמים, שהגיעו לעבודת־האדמה, מתחילים לגלות „תכנית קבועה וסדר ישר ביחוסי הזרע אל התבואה המתבכרת". מכאן נולד רעיון כהה על התמידיות של המאורעות; בפעם הראשונה נוצץ ברוח־האדם אורה של אותה המחשבה, שבזמן מאוחר קוראים את שמה: חוקת־הטבע. ובה במדה שעולים בני־האדם במדרגותיה של ההשתלמות הגדולה אותה המחשבה הולכת ומתבררת יותר ויותר. בה במדה שהסתכלותם מתעשרת, נסיונם מתפשט על היקף יותר רחב. הם רואים תמידיות, אשר לא שערוה מראש". „עוד צעד אחד הלאה ומתנער החפץ אל המחשבה הנאצלת; קצתם מתחילים לכלל את סקירותיהם בכלל מתנגד להמשפטים הקרומים של העם, אשר על פיו כל מאורע קשור בהכרח אל מאורע שקדמו, זה השני קשור כמו כן אל מאורע אחר שהלך לפניו, וכך כל העולם כולו דומה לשלשלת של הכרחיות — שלשלת, שיש אמנם לכל אחד תפקיד מיוחד בתוכה, אבל לקבוע מראש מה יהיה אותו התפקיד אין שום אפשריות".

לא כן המחשבה על החרות הפנימית. היא בחה של המחשבה המוטעת, שבעולם החצוני הכל נעשה במקרה. „המטפסי יוצא מתורת־המקרה. מכנים הוא את העקר של העריצות וחוסר־האחריות אל התורה של הרות האנושי. וכך הולך ונברא במקצוע זה הרצון החפשי — מבטא, שבעזרתו מדמים להרחיק את כל השאלות הכבודות. לפי שעושים לסבת־כל המעשים את החרות הגמורה, שאינה נפעלת משום דבר, דלא היא עובדא יסודית, כמו המקרה, ואינה מנחת מקום לבאורים"[6].

ה.

ואם תאמר: תורת המקרה עצמה מהיכן היא באה?

תורה זו הרי היא הדת הטבעית של „עם נבער מדעת לגמרי". „שבטים נודדים, למשל, שהם חסרים עדיין כל צבע של השכלה ואינם מתפרנסים אלא מצידת־חיות ודגים, יכולים להאמין באמת, שמקרה בלתי מובן הוא המספיק להם את צרכיהם, חוסר־התמידיות, הנראה בשלל שהם מוצאים, המקריות המדומה, שהיא מזמינה להם את צידם פעם ברוח ופעם בצמצום — אינם נותנים להם לבוא לידי־ההשערה, שיש איזו שיטה קבועה בדרכו של עולם, שיש עקרים כללים, אשר על פיהם מסתדרים המאורעות ואשר בדעתנו אותם נוכל לנבא כמה פעמים מראש את מהלך־העובדות".

רק בשעה שהשבטים הנודדים נושבו בארץ ונאחזו בה החלו להשיג ראשונה את התמידיות, הנכרת בעבודת־האדמה, ומעט מעט גם את החוקה הסבתית, השוררת בכל העולם כולו. באופן זה עברה תורת־המקרה ובטלה מן העולם ולא נשאר לה זכר אלא בשיטותיהם של המטפסיים, המתעקשים להאמין בחרות־הרצון.

אמת המטפסיים לא נודדים פראים היו, אלא חכמים ודורשים במעשה בראשית. אף על פי כן אי אפשר היה להם להתגבר על האמונה המוטעת של האדם הקדמון, שהעולם כדור משחק הוא בידיה של המקריות העורת.

כך דרכו של עולם. „אין שום אדם בעולם יכול להשתחרר מן ההשפעה של ההשקפות השוררות בסביבתו. הפילוסופיה, שקורין אותה חדשה, והדת, שקורין אותה חדשה, — אינן על פי רוב יצירה של מחשבות חרשות, אלא נטיה חדשה לחור, שנותנים לאותן המחשבות, שהן מפורסמות בין בעלי־המחשבות שבדור"[4]).

ו.

לכאורה הכל אתי שפיר. הכל נכון ובהיר באותה „הבהירות המכלמת", המיוחדת להאומנים של ההגיון. אלא שכשאתה מתחיל להתבונן באותו הבנין אתה מגלה בו חור קטן כחודו של מחט, אשר כנסותך לפשפש בו, הוא הולך ומתרחב כפתחו של אולם.

אומרים לנו: אין אדם גדול בורא מחשבות חדשות, אלא מה הוא עושה? מקבל את המחשבות המפורסמות בסביבתו ונותן להן נטיה חרשה. ואף המטפסיים כך עשו: נטלו את התורה של המקרה החצוני — תורת־האדם הקדמון, הנודד והפרא — והכניסו אותה לתורת־העולם הפנימי.

אבל כאן הבן שואל: האם אין שני המאמרים האלה סותרים איש את אחיו? הרי השיטות המטפסיות לא נבראו כלל בסביבתו של האדם הקדמון ולא יכלו אפוא לקבל השפעה מתורתה של הסביבה הקדמונית ההיא. הרי לא בתוך אותה הסביבה, שבה האנשים „חסרים עדיין כל צבע של השכלה ואינם מתפרנסים אלא מצידת חיות ודגים" נולדו וגדלו מיסדי־השיטות המטפסיות, אלא בסביבה אחרת ומאוחרת הרבה — בסביבה, שבה הגיע כבר — לפי עדותו של באָקל — „צבור־ההון לנקודה ידועה", התחילה הודות לזה „עבודת־העובר להביא פרות מרובים על ספוק צרכיו הוא עצמו", ועל כן „לא היה שוב כל צורך, שכולם יעבדו, והתפתחה מפלגה מיוחדת, שרובה הגדול מבלה את שעתו בתענונות בני־האדם ובשמחות־החיים, ויחידים מעטים עוסקים ברכישת־ידיעות ובפרסומם", קצתם ברכישת־ידיעות חצוניות וקצתם בחקר „רוחם שלהם". הגדולים שבאלו האחרונים נעשו „למיסדי־שיטות פילוסופיות ודתות חדשות"[5]).

המטפסיים באו איפוא לא בראשונה אלא באחרונה, בשעה, שהאנשים נושבו כבר ועסקו זה כבר בישובו של עולם — כלומר: באותה השעה, שבה התחילה האנושיות — על פי מהלך־המחשבות הנזכר — לעזוב את תורת־המקרה ולהתרומם אל הכרת־החוקיות שבעולם.

איך יכלו אם כן המטפסיים, שהיו נמצאים בסביבה „שנתפתחה" ומושפעים מהשפעה „מתקדמת", לקבל מאותה הסביבה עצמה את תורת־המקרה — תורתם של בני־אדם הראשונים?!

ז.

על יסוד הדברים האמורים צריך היה להגיע לידי החלטה אחרת לגמרי — לידי החלטה, שאין כל יחס ישר בין תורת המקריות ובין התורה של חרות־הרצון, שבאותה הסביבה החברתית עצמה, אשר

[6]) Gescichte der Civilisation in England (1, 1, 7—8).

[4]) שם (10).

[5]) שם.

התחילה להכיר את החוקה העולמית. באו המטפיסיים ולמדו את החרות הפנימית.

ולא זו בלבד אלא אף זו. אם אפשר הדבר למצוא איזה יחס בין שתי התורות הנזכרות — אז יהיה היחס הזה לא יחס ישר, אלא יחס מהופך: דוקא בשעה, שרוח־האדם הכיר את הסדר הסבתי, השורר בחזיונות העולמיים, באותה שעה עצמה הכיר גם את חרותו הפנימית, את חרות־רצונו ואת כח־רצונו במלחמה נגד העולם החצוני.

אמת הדבר, באָקל מביא ראיה לסברתו, שחרות־הרצון אינה אלא גלגולה של המקריות העולמית. מ„תולדות התפתחותו של הרוח היוני״. מכיון — אומר הוא — שבא דימוקריט ונתן מקום להמקריות בתורת האטמים באת אחריו השיטה הפלטונית והכניסה את חרות־הרצון לתוך תורת־הנפש[6]).

אבל אם נתבונן היטב אל הראיה מהתפתחותו של הרוח היוני, נוכח לדעת, שהיא מכל הצדדים ראיה לסתור.

ח.

האדם הקדמון עבד־עבדים היה להטבע, נכנע תחת ממשלתה הקשה. כל יכולה היתה הטבע בעיניו. היא המתגלה בסופה ובסערה, בברקים וברעמים. היא המושלת, היא השוררת. היא המספקת את צרכי החיים, היא גם הנותנת והלוקחת את החיים. קטן ושפל ראה האדם את עצמו לעומת כחות הטבע האיתנים, העושים בעולם כרצונם.

ולא אל הטבע בלבד משועבד היה האדם הקדמון. בגופה של החברה הקומוניסטית של בני האדם הראשונים היה האדם אבר דל, שאין לו מציאות בפני עצמו כלל. אותה החברה לא ידעה את האדם השלם, שיש בכחו לרצות לפעמים גם על דעת עצמו ולא רק על דעת הקהל. לא ידעה את האישיות ואת הרצון האישיי.

עדות הוא סדר־המשפטים, ששרר בימים ההם, כי היחיד טרם יהיה אז בהכרתו של האדם. לא המזיק והניזק היו הנתבע והתובע, אלא השבטים, או המשפחות, שמהם יצאו שני אלה.

בשעה מאוחרת התחיל האדם להכרת מעט מעט מ„טבורה של ההתחברות המינית הטבעית״ ובשעה מאוחרת התחיל האדם לגלות בקרבו מעט מעט את מציאותה של האישיות. אז באו גם בני האדם, אשר למדו על חרות־הרצון. אבל בני האדם הללו לא הממשיכים את שלשלת הקבלה היו, לא המקבלים והמוסרים את התורות והמסורות הקדמוניות, אשר נוסדו על השתעבדותו הגמורה של היחיד, על הכרת אפיסותו המוחלטת. נותני תורה חדשה היו, המבטלים את הערכים הישנים וקובעים ערכים חדשים.

ביון וביהודה היה הדבר. שם באה המטפיסיקה ופה הדת, אשר למדו את בני־האדם להכיר את רצונם החפשי ולהאמין בכחו.

(סוף יבוא).

[6]) שם (9, Nr. 5).

מכתב גלוי אל הד״ר נ. בירנבוים.

אדוני!

את הגליון החמישי של עתונך החדש הקדשת כלו ל„מלחמת מגן״ בפני האויבים, כביכול, שקמו מקרב העברים להעליל עליך ועל חבריך עלילות שוא, כי יש בדעתכם „לעקר משרש את הלשון העברית״.

במלחמתך זו אתה משתמש בכלי-זין שונים. ראשית כל דבר, אתה פונה אל „היהודים המשמרים״ לבאר להם את „האמת״, עד כמה כונתך רצויה להיטיב להם, ורק קנאים פוגעים בך.

אחרי כן אתה שם פניך ב„ועד המרכזי של הציונים בגליציה״, כי ישתיקו החברים את קול עתונם שיצא לחרף ולגדף את מחנכם.

ולאחרונה אתה מספר לקוראיך את דבר ה„רדיפות״ שסבלו אחרים מקרב מחנך על קדושת האידיאה שלהם.

מכל אלה אני רואה, כי יש עם לבך לתת כתר „נגרפים״ בראש חבריך.

אומרים כי זוהי סגלה בדוקה לחבב אידיאה חדשה, שבלא זה לא היתה מוצאה מסלות בלב העם.

ואולם לא הדבר הזה הניעני לכתב אליך את מכתבי הגלוי. בתור מפקד־צבא הרשות בידך לבחר תכסיסים שיש בהם תועלת לדעתך.

אך הן תרשה גם למתנגדיך לגלות את „המארב״ אשר שמת לך, כדי לנצח את „האויב״.

בשם „מארב״ אני קורא את מאמרך „האמת״, שבו אתה מתאמץ להצדיק את יחס הועידה אל הלשון העברית.

הן לא תכחיש, כי בועידה זו נתקבלה ההחלטה היסטורית, כי השפת הז׳רגונית היא הלשון הלאמית היחידה של העם היהודי.

דבר זה בלבד די הוא לברר את דעתך על השפה העברית, כי רק לחוקרי עתיקות יש עסק עמה.

אך מלבד ההחלטה עוד שמענו הרבה דברים מפי „ראשי המדברים״, אשר רק חרש או שוטה יבא לטעות מהם, כי בלב הז׳רגוניים יש איזה רגש כבוד לשפת הנביאים, לאותה השפה שראתה את העם העברי בתפארתו.

ולמה זה באת היום להביע את „חבתך״ להלשון העברית?

אפשר שתלמיד־חכם כמותך כבר הספיק לעשות תשובה מימי הועידה והחליף את דעותיו?

אבל מאמרך „האמת״ אינו מעיד על זה. מתוכו אפשר רק להכיר, כי אין בלבך די־אמץ לצאת גלוי כנגד הלשון העבריה, ולכן בחרת לך דרך זו.

מצד אחד אתה קושר כתרים להלשון „שבה אנו מוצאים את כל הקדושה של הנשמה היהודית״; ומצד השני אתה בא אל העם לספר לו, כי אין ממש עוד בלשון שאינה מדוברת בפיו.

ובשביל מה איפוא אתה הוגה חבה אל הלשון העברית ואומר, כי „הספרות שלה היא גורם קולטורי חשוב״?

אתה וחבריך באתם להשכיח מלב העם את לשונו הלאמית העתיקה; והיום אתה אומר, כי רק „לעורר בלב היהודים את האהבה לשפה העתיקה והנעלה״ אתם מתכונים.

איככה זה תוכלו להגיד, כי אין בלבבכם לעשות דבר כנגד הלשון העברית אם כל מעשיכם מכונים ומביאים לתכלית זו?

מודים אתם בחשיבות העבר של הלשון העברית, ויש גם בכם מדברים על אדות העתיד של הלשון הזאת, לאחר שיבא אליהו, אך דבר קטן אחד אתם דורשים: אל יהי נא בהוה ללשון העברי חלק ונחלה בחיי העם.

ואולם — שקילו טיבותכם! כל אלה המתמרמרים כנגד תחלטתכם אינם חברי „העבריה״, ויש בהם רבים שאינם מאמינים באפשרות הדבור העברי בחוץ-לארץ. ואשר לכן כל טענותיך, כי משום שאינך מאמין בנסים (כתחית הלשון העברית) באת לידי ההכרה, כי נחוץ להכתיר את הז׳רגון המדובר בפי היהודים — כל הקידות הללו כלפי העם אינן אלא הונאת דעת.

בלב כל המעריצים את הלשון העברית מונחה הכרה ברורה, כי יש כח באותה המסורת הלאומית, שיש לה לשפה זו, להשפיע הרבה על הנשמה היהודית.

והכרה זו צפונה שלא מדעת בלב העם היהודי, אף-על-פי שאמרו חכמים: „שמע״ בכל לשון שאתה שומע״ — אין מתפללים עד היום (מלבד „מתקנים״) אלא בעברית.

בשביל לקבל השפעה מן הלשון היהודית המדוברת צריך אדם לדעת אותה לפרטי פרטיה עם כל „הרמזים״ וה„הלצות״ שלה. ודבר זה אי אפשר ליהודי המתחנך מחוץ לחומת הגיטו. והדור הצעיר הלא רובו מקבל חנוכו בין הנכרים.

ואולם פסוק אחד בלשון־הקדש עושה רושם על הנפש היהודית לא רק בתכנו אלא גם (ואולי יותר) בצורתו.

היוצא לנו מזה, כי כל „האויבים״ שלך אינם רק „מחרחרי ריב״, כדבריך אלא אנשים מרגישים את הסכנה הכרוכה בעקבות „תחלטתכם״.

ואם אמת היא בפיך, כי „רבים וכן שלמים״ נתנו את ידם לך, אין זה אלא סימן רע לדורנו שנפגמת אצלו ההרגשה הלאומית היהודית.

כדאי היה להתעכב יותר על מאמריך בעתונך, ביחוד על סגנונך היהודי, כדי להראות ולהוכיח את בלבול הרעיונות שבקרב המחנה שלך.

אך מניח אני את הדבר ל„חבריך״, אם יש בהם איש פקח.

נויארק.

מ. בן אליעזר.

Liter. Redacteur: N. Sokolow. — העורך הספרותי: נחום סוקולוב.
המו״ל האחראי: י. ברגר, קלן.
Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.
REDAKTION „HA'OLAM“, KÖLN A RH.; KAROLINGERRING 6
Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. — מופיע בכל יום ד׳.

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT HA'OLAM VERLAGSGES. „WELT", KÖLN
KAROLINGERRING 6

שנה שניה. גליון מ״ג. קלן, י״ב חשון אתת״ם לחורבן.

II. Jahrgang. Nr. 43. Köln, 6. November 1908.

אסור הכניסה.

כל זמן שממשלת העריץ היתה קימת בתוגרמה, לא מן המדה היה לבקש את בטול אסור הכניסה. סכנה היתה להכנס לארץ, שאי אפשר היה בה לעבוד ולסחור, לקנות קרקעות ולבנות בתים. רבים יעצו לחדור לאט לאט, בהחבא, בזהירות, עד שיאסף שם המון גדול של אחינו בעלי רכוש וכח. אבל לשיטה זו היה שוברה בצדה. במשיכת־קולמוס אחת בקונסטנטינופול נקל היה להחריב בנין של חמש ועשרים שנה. בכל יום ובכל רגע היתה חרב־דמוקלס זו תלויה מעל לראשי הקולוניסטים בא״י. אלו צמצמנו את כל השתדליותנו בדבר זה בלבד: לבטל את אסור הכניסה אפשר שהדבר צלח בידינו, אבל כניסה זו היתה מביאה לידי יציאה, מפני שהנכנסים לא היו יכולים להתישב שם בקביעות, להתפתח, לחיות ולעבוד כראוי.

קל הדבר לבקר למפרע, לצעוק על שעבר, או להסכים על שעבר. לענין־היום הרי אלה דברים בטלים. השאלה היא מה לעשות עתה — ובנוגע אל הזמן הנכחי ברור הדבר, שבטול אסור הכניסה, אם אפשר יהיה להשיגו יהיה הדבר הגדול והחשוב ביותר, ואלו בשביל זה בלבד נתקימה הציונות — דינו. כעת, כשתהיה ממלכת תוגרמה כולה ממלכה מסודרת בחוקים ונמוסים ישרים ותפשים, בבטחון הרכוש, במגן ומחסה לכל מקצעות העבודה — יש לנו רק להשתדל בדבר, שלאחינו תנתן היכולת להכנס לארץ ישראל באין מעצור, להיות שם לנתיני תוגרמה — ולעבוד שם את עבודתם. יתר ההתפתחות יבוא מאליו. יהיו שם לאחינו המונים בכמות ומפלגות חזקות וחשובות באיכות — אז יהיה להם חלק ונחלה בארץ. בכח החקים המצוים והחופש הקונסטיטוציוני יוכלו להתפתח. אין אנו צריכים לבקש בעדם זכיות יתרות, אלא שווי זכיות. בארץ אחרת — שווי זכיות הוא קטוע וגרוע לרגל הסביבה הזועמת, או הוא מביא לידי התבוללות. בארץ ישראל יביא שווי הזכיות לידי החזקת הלאומית העברית בתכונתה ההיסטורית. את הדבר האחרון הזה אין שום כח חיצון יכול לתת לעמנו; הדבר הזה הוא ברשותנו.

להשתדל ע״ד בטול אסור הכניסה — זהו מה שצריך לעשות עתה.

האנשים שאינם בקיאים בענין חושבים שהדבר הזה כבר נעשה מאליו ע״י הכרזת הקונסטיטוציה. במאמרי מה״ע, בדרשות ובדברי התפעלות — אפשר לאמר זאת. בפועל — זו היא טעות גדולה. קונ־סטיטוציה לחוד וכניסת בני חו״ל לחוד. פינלנד היא מדינה קונסטיטו־ציונית, אבל הגזרות וההגבלות כנגד כניסת יהודים מחוץ הן קשות משהן ברוסיה, אולי גם בשביל שיש שם יותר סדר . . . אם יש חק רע באיזו ארץ קונסטיטוציונית מסודרת היטב, אז קשה הוא מבארץ לא־קונסטי־טוציונית. שמא תאמר: העכוב הוא מצד רוסיה, אבל יש עוד הרבה מדינות קונסטיטוציוניות אחרות סוגרות ומסגרות בפני בני חו״ל, באופן זה או באופן אחר. יש שאין נותנים אותם להכנס, יש שנותנים להכנס, אבל אין מקבלים אותם לנתינים, אלא אחרי גלגולים שונים. לאונגרן בכל קונסטיטוציוניותה וליברליותה לא יתנו המונים־יהודים אפילו להכנס, כבלגיה לא יקבלו בגלגול ראשון זכות־אזרח. באנגליה יש חוקים מיוחדים כנגד הכניסה, בגרמניה לא יסבלום, או יסבלום, במשך זמן ידוע.

ע״י הקונסטיטוציה לבד, עם כל החירות ועם כל הסבלנות, לא נפתרה שאלת הכניסה. דבר זה צריך להשתדלות מיוחדת, להשפעה מיוחדת ולחוקים מיוחדים. לפיכך לא קפחה הציונות המדינית את זכות הקיום שלה. רק תנאי העבודה נשתנו, אבל העבודה בעצמה נשארה בחשיבותה כמו שהיתה. עפ״י המצב הקודם מן ההכרח היה לבקש נתיבות גם אל הממשלות האחרות ולבקש מאת תוגרמה ערובות מיוחדות. ההכרח הזה הוא בטל ומבוטל. ההשתדלות המדינית פשטה צורה ולבשה צורה אחרת. עתה עומדת על הפרק שאלת אסור הכניסה. אם יצלח הדבר בידינו, שהאסור הזה יבוטל אז תחל תקופה אחרת, והיא תקופת סדור הכחות, סדור האימיגרציה לארץ ישראל ולמדינות הסמוכות לה, הכנת התנאים הנחוצים שם, והאורגניזציה של הכחות הלאומיים בכל תפוצת ישראל כדי לסייע לבנין זה.

אלה הם חלקי הפרוגרמה של העבודה הציונית כעת. נ. ס.

עלי הסתיו.

בכלות הקיץ וכל הדרו, בשאת רוחות הסתיו את העלים הנובלים בכנפיהם להפיצם על פני האדמה מסביב, הארץ מתנצלת את עדיה ושמי העופרת יבכו ויבכו את כל היקום; השמש הולכת ואוספת את אורה, הימים הולכים וקצרים והלילות מאריכים, הגנים והרחובות נעזבים מאדם והשממון מציץ מן החרכים, מעיק על בתי־הנפש, — אז יתכנסו צעירינו

איש אל מחנהו ואיש אל דגלו, אז יבקשו להם שעשועים חדשים לנפשותם — דברי חפץ לרוח העת —, אז יקָאו עלי הסתיו — גליונות כתבי עתים — בבתי המועד לצעירי בני ישראל. שם, יתנו חלק לכ"ע אשר לעם ועם, שפה ושפה, מפלגה ומפלגה — וגם לכתבי עתים אשר ליהודים; שם יקראו מקרא, ישאו משא, ישיחו וישתעשעו, איש יחד פני רעהו, על כל ענין תחת השמש — וגם על הציונות ועל יתר דברי היהודים והיהדות. בקריאה, בשיחות ובמשאות יחלו ובשחוק ובשעשועים יכלו — עד אשר יקיפו לילות החורף, עד שיאריכו הימים ונסו הצללים ושמש אביב יביט לארץ בעד מפלשי־עבים: אז יורקו השלחנות הירוקים, בתי המקרא יסגרו מבלי באי מועד ומשחריהם, „החונים בגדרות ביום קרה", ידודון ידודון ויצאו למרחב לרעות בגנים וללקוט שושנים . . .

והאנשים הבאים בימים — הן המה שעשועים כאלה וכאלה מהם והלאה; גם לקרוא בספרים או בכ"ע גם להבין בספר תולדות השמים והארץ אין עוד עת, כי מבוהלים ודחופים יעברו את „הפרוזדור" הזה כל ימי חלדם, וכל עמל אדם לפיהו או לכיסו, אם דל הוא ואם עשיר.

כי הנה עברו, עברו זה כמה, הימים אשר בהם „המהלך בדרך ומפסיק ממשנתו ואומר: מה נאה אילן זה! מה נאה ניר זה!" היה „מתחיב בנפשו", הימים אשר בהם היה עם ישראל הוגה בתורתו יומם ולילה ועמה לא חפץ בשמים וארץ. העם הנפלא הזה היה מראשית דרכו כאחד „הילדים שנולדו גדולים" ותהי התארה נבחרה לו מן השירה והמוסר — מן היופי; וכאשר היו, בתקופות הבאות, בעלי האגדה נופלים מבעלי ההלכה והמגידים — מבעלי הפלפול והחלוקים, כן היו הנביאים נקלים בעיני העם מן הכהנים, וקראו לנביא בבוז „ממשל משלים" (להבדילו לרעה מן הכהנים מורי התורה) ועוד שמות חרפה וקלסה לאין מספר, הנפוצים בכתבי הקדש, ועשו עמו מעשים אשר לא יעשו לא רק לכהנים אנשי הקודש, כי אם גם לאחד העם. ואם בראשונה עוד התחוקו בעלי התורה והעיון הלמודי מזה ובעלי השירה והיופי מזה, אלה לעמת אלה ימים רבים, כשני יאורים ההולכים איש ליד רעהו, הנה אחרי שוב ישראל מגלות בבל, ששם תלה כנורו על ערבים, גברה לנצח דרך הסופרים על דרך הנביאים — אשר היו גם אז גם הם, על פי רוח העת ההיא, למורי הלכות — כאשר יגבר היאור הגדול על הקטן ההולך בגבולו והרחיב פיו ובלעו; תורה שבעל פה עלתה על תורה שבכתב, אשר היתה מעט מעט כאוצרות חשך ומטמוני נסתרים[1]), ועם ישראל ראה לו את תעודתו מן הוא והלאה בעבודת המוח לבדה. העבודה הזאת באה עד הראש בשלש תקופות: בתקופת בבל (כל ימי היות ישיבות סורא ופומבדיתא על מכון: ג' תתקע"ט — ד' ת"ת); בתקופת צרפת (מימי רגמ"ה ועד גרוש היהודים מצרפת ביד פילים היפה: ד' תש"ג — ה' ס"ו) ובתקופת פולין וליטא (מעת הוָסד הישיבות הראשונות ביד ר' יעקב פולק ור' שלום שכנא ועד אחרי הוסד הישיבות האחרונות בליטא ביד תלמידי הגר"א: ר"צ — אחרי תקכ"נ). התקופה האחרונה הבשילה כל פריה ומשא נפש העם מאז, להיות כל בניו „למודי ה'", לבש עור וכשר: עם ישראל היה כלו לקהל חכמים ונבונים, ללומדים חריפים, מעמיקים בכל הדבר הקשה, והקריאה הקלה — דברי אגדה, מוסר ודרוש וגם תורה עם פירש"י, וכתבי הקדש כלם —, היתה חלק „עמי הארץ", אשר השם א' חכמה... אם נתן הער כל חילו אך אל הספר ולא אל החיים, אם הפך כל היום אך בנושנה ולא שם לבו אל הליכות ההשכלה, החכמות והמדעים, אשר חדשו פני אירופא במאות השנים אשר לתקופה האחרונה הזאת, כתלונת אחרים מסופרינו (למשל: ז. עפשטיין במאמרו „הספר והחיים"), הלא היתה זאת על אשר גרוו בעדם העמים הנוצרים מצאת ובוא באנשים, מנגוע אל עץ הדעת, משלוח בניהם אל בתי הספר, וגם בגלל דברי אמונה ודת; בין הספר והחיים לא היה להם משפט הבחירה, ובין הספר והספר — כבר היתה הבחירה ערוכה להם עפ"י רוח ישראל מאז: לא נשאר להם אפוא כי אם לפלס נתיב לרוחם בים התלמוד ובכל אגפיו. הלא זה העם אשר בימי ממשלת הערבים בספרד, בטרם תהיה עליו יד צר ואויב לכלוא את רוחו בחוקה, עמד על מרומי השכלת הזמן ויהי אך לפנים ולא לאחור והספר והחיים היו לאחדים בידו.

בעקב תקופות כאלה תרפינה כנפי הרוח מרוב עבודה וספרת הקריאה תבא תחת ספרת ההגיון. וגם אמנם אחרי התלמוד באו המסכות הקטנות, המדרשים והפיוטים; אחרי תקופת בעלי התוספות באו הקבלה והשכלת המימונים־הפרובינצים, שני זרמים המתאימים אל החסידות ואל ההשכלה הברלינית, אשר באו בעקב הפלפול והחלוקים. כי הנה חק עולם הוא לרוח האדם: אחרי עבודת המח תבא עבודת הלב. גם העמים הנאורים, למשל הצרפתים, היתה ספרתם במאה הי"ח למסה"נ ספרת הלמוד, הפלוסופיה והחקר לכל תכלית, ובמאה הי"ט היתה לספרת הרגש — לספרי קריאה ושעשועים. אפס כי בעמים יחשב שנוי כזה בדרך הרוח כעליה והתפתחות, כפרץ מעינות חרשים ממעמקי רוח האדם; ובישראל נחשב לירידה, לנטיה מן הדרך הסלולה והישרה, אשר גבלו ראשונים, ללכת ארחות עקלקלות. בדור החוקרים החפשים וחכמי האשכולות הצרפתים, עוד לא הרחיבה הספרות את גבולה בתוך העם והסופרים אך יצא יצאו מתחת חסות האדירים ומשענתם, ובתקופת המשוררים והמספרים — התקופה הרומנטית — הבאה אחריה היו הקוראים הלוך ורב עד היום הזה; תחת אשר בישראל היה בתקופת הלמוד העיוני כל העם עם הספר והספרות הלכה בכחה ותהי איתן מצבה, ובתקופת הקריאה הבאה אח"כ היו הקוראים הולכים ומעטים — נפש העם, אשר ירע כי „תלמוד תורה כנגד כלם", נקעה מדברי ספר שאין בהם תורה ולמוד, דברים אשר „ללהג נתנו ולא ליגיעת בשר".

בעקב התקופה האחרונה באה ההשכלה הברלינית ואחריה — ההתבוללות והחמריות ו„עם הספר" ירד בדרך הרוח עשר מעלות אחורנית: תחת הלמוד באה הקריאה ותחת הקריאה — חיי מאומה ורעות רוח אשר יאמר להם היום: „חיים של מעשה" ואשר חצים עמל אדם לפיהו והחצי — שחוק הקלפים, בבתי הקפה, בבתי המועד וגם בחוג המשפחה.

במורד הזה, אשר עברה בו רבת־העם במאת השנים האחרונות, עוד יעברו בו גם עתה, עבור וררת פלאים, רבים מצעירי ישראל בארצות המזרח, ששם עוד היום ישן וחדש נשקו: בנעוריהם יהיו ביושבים לפני ה' בישיבה או בבית המדרש, אחרי כן ימירו את הלמוד בקריאה קלה ואחר — ישליך הבחור החשוב גם את הקריאה אחר גוו והיה לאיש מעשה אשר חלקו בחיים במתים מחלד, והספר יהיה לו לבקר. עוד יזכור פעם אהבת נעורים ללמוד ולקריאה, עוד יפקוד לעתים את הגליונות הבלים, ושלח ידו אל ספר — ועזבו, וכתב ידו למכ"ע — ונער כפו ממנו, „ויאחז . . . ויפליט" — עד אשר יגברו באחרונה חיי המעשה על חיי הרוח והשכינה תגלה עשר גליות — מן הדביר אל המסדרון, מן הבית אל עלית־הגג, משם אל אוצר המלחים והסחבות ומשם אל בית המדרש, אל מקום שפך הספרים — לקים מה שנאמר: בערתי הקדש מן הבית...

כן משפט העם אשר אין מצב נכון לרגליו ואין משקל לרוחו, כי יתהפך קל מהרה מן הקצה אל הקצה: בראשית תקופת ההשכלה עוד היתה גם הקריאה — המורד הראשון בדרך הרוח — לעם ללחום חוקו, כמעט כלמוד התורה לפנים, כקטן כגדול היו עיניהם ולבם אך אל הספר, בו נשקפו להם החיים בתענוגיהם ובו חזו חזות הכל; ועתה בעלות כל העמים לעינינו מעלה מעלה בדעת ספר — נלך אנחנו הלוך ושוב אחורנית עשר מעלות, כי היתה לנו הקריאה לזרא!

מבש"ן.

(סוף יבוא).

---

[1]) תוצאות עריכת כה"ק וכתיבתם על ספר היו גם להציל אותם מן הבליון; גם לשומם כמטמונים אשר אין להם מתלכים בתוך הקהל; וזאת כונת המצוה „דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרם בעל פה" (גיטין ס:), לאמר: ללמוד וללמד אותם בעם...

נ. ל. שבלנסקי, זכרון יעקב.

מכנען למצרים.

בחדש טבת אתתל״ז עזבתי את ארצנו לנסוע מצרימה. נמצאתי שמה בעת הזהב, עונת הסירים, בעת אשר כל עריה סואנות והומות מהמון הנוסעים הרבים הבאים אליה מארבע כנפות הארץ.

בשלישי לחדש טבת ירדתי באניה החידיוית ההולכת לאלכסנדריה, אניה קטנה אך יפה מאד.

נוסעים רבים היו עליה וביניהם אנגליים רבים. התודעתי לשנים מהם האחד סקוטי והשני אירלנדי; הראשון היה כבר במצרים, ויהלל לפני הרבה מאד את הארץ הברוכה הזאת, את עשרה הרב וכל הדרה ובהתפעלות גדולה — חזון בלתי נפרץ בין האנגלים הקרים — תאר לפני את מצב הארץ הנפלאה הזאת, את מסחרה הרב ההולך ומתפתח משנה לשנה, ובאחרונה קרא בהתרגשות „וכל זה מידינו האנגלים באו לה, אנחנו, אנחנו האנגלים עשינו אותה לאחת הארצות היותר מאשרות בעולם, ועוד ידנו נטויה לעשות ולעשות". את הדברים האחרונים האלה הביע בגאון לאומי כביר אדיר.

בליל יום החמישי לחדש טבת הגענו לאלכסנדריה. אניתנו השליכה את עוגנה הרחק מהחוף ותחכה לאור היום להכנס אל הנמל. כל הנמל הגדול היה מואר בפנסים אלקטרים רבים בעלי צבעים שונים אשר הפיצו אור יקרות על פני שטח כל הים.

הנוסעים עלו על ספון האניה להתבונן אל העיר היפה העטופה עוד במסוה השֵנה. האויר היה צח ונעים, השמים בהירים וזכים ועליהם זרועים אלפי כוכבים מתנוצצים ומזהירים.

לפנות בקר התחילה אניתנו לנוע הלך והתקרב אל החוף, ואז נגלה לפנינו מחזה נהדר, המון אניות בעלות צבעים שונים עוברות ושטות כבריאוז הנה והנה, הללו מתקרבות והללו מתרחקות מהחוף. להסירות עם מלחיהן ה„משחיתים" העובדים בזעת אפם בהמשוטים הארוכים — אין כל זכר פה. גם האניות היותר קטנות שטות בכח הקטור, ומסביב לנו הכל הומה, הכל רועש, קול ההמולה הולך ומתגבר מרגע לרגע ואניתנו שטה ועוברת בין כל מחנה האניות המלאות אדם. בהגיעה קרוב אל החוף מהרו המלחים למשכה בעזרת חבלים ארוכים להביאה עד החוף כפקדת הפקיד האנגלי, הקר ככפור, בעל השפם המגלח, העומד על החוף ומפקד עליהם.

כאשר רק עמדה האניה התפרצו אלינו המון סבלים וסרסורים, אך לא חטפו את החפצים בחזקה כביפו, למשל, רק כל אחד בקש והתחנן בנמוס, לתת לו את חפצינו. אחד הסרסורים פנה אלי בשאלה אם ציוני אנכי, ובשמעו מפי תשובת „הן" קרא אלי בשמחה: „אם כן אנכי אוריד את כבודו מהאניה כי שלוח הנני מהציונים פה להוריד את הנוסעים הציונים מהאניות".

הודיתי לו על החסד שחפץ לעשות לי ואמר לו כי אינני דורש כל עזרה משום איש ואפילו מהציונים.

עלינו על החוף, ואחרי כלות המוכסים לבדק בחפצינו ולמשש גם בכיסי הבגדים, כנהוג, שכרתי לי עגלה לבא העירה. עברתי ברחובות רחבים נהדרים ויפים. משני עברי הרחובות בנויים בתים נהדרים. בעלי דיוטות רבות ולפניהם נטועים עצים רעננים ומסביב הכל חי, הכל עובד, העוברים אינם הולכים כי אם רצים כמו בהערים היותר גדולות. גם הערבים הפלחים הפשוטים רצים במהירות, עסוקים הם אף הם. אין הם כלל מאותו הטפוס הידוע הנמצא בהרבה ערי ארצות הקדם, אין על פניהם כלל אותו חותם העצלות, חותם הרפיון. מלאים הם חיים. עיניהם מפיקות עז, אינם הוזים כלל, אינם חולמים. כי עליהם לפקח את עיניהם היטב ולא לחלם בהקיץ לבל יהיו למרמס תחת אלפי עגלות הסוסים, עגלות הטרמוויי הרצות במהירות הברק בכח החשמל.

באתי אל מלון... אשר בלוח אחד נאמר עליו כי איננו פושט את העור מהנוסעים כבהמלונים האחרים; והנה הראה בעל המלון הזה כי רק לעז הוציאו עליו וכי אין לו להתביש בזה כלל נגד האחרים. בעד שהיה בבית מלונו כשלש שעות ביחד עם אכר נכבר אחד מ„בת־שלמה" לא התבייש לקחת ממנו סכום כסף אשר בהמלונים בא״י אין מבקשים כזאת גם בעד שלשת ימים.

חפצתי לסיר את העיר, לבקר את כל עתיקותיה, ביחוד את עמודו של פומפיוס הידוע לתהלה; אך לא יכלתי לראבוני להפיק את חפצי זה כי הייתי מכרח למהר לבא לקהירה.

ושלש רכבות יוצאות בכל יום מאלכסנדריה לקהירה, לפני הצהרים הולכת הרכבת המהירה, בשעה אחת אחרי הצהרים יוצאת הרכבת העומדת כמעט לפני כל כפר, כי מובילה היא אתה את המון הפלחים השבים לבתיהם ובשעה שתים יוצאת רכבת אחרת אשר אף כי מאחרת היא לצאת היא מקדימה לבא לקהירה בשתי שעות, כי איננה עומדת כלל בתחנות הכפרים. אנכי אשר לא ידעתי כלל כי גם בשעה שתים אוכל למצא רכבת, מהרתי לבא בשעה אחת אל הרכבת המלאה ערבים מפה אל פה.

אם אמנם לא נעים היה לי להתעכב בדרך הרבה בחברת הפלחים הרבים בכל זאת שמחתי על שנזדמנה לי שעת הכשר להתבונן אל כל הכפרים אשר על הדרך. כמעט אצל כל כפר עמדה הרכבת ותורד ערבים ותעלה אחרים הנוסעים מכפרם אל הכפרים או הערים הקרובות, ואינם חפצים כלל לכתת את רגליהם בהליכה שעות רבות רצופות כהערבים אצלנו. ואנכי עמדתי בכל הדרך לפני חלון המרכבה ועיני לא שבעו מראות את הדר הטבע מסביב. רבים מבתי הכפרים בנוים אבן, גדולים ויפים, והאדמה לארך כל הדרך — מה יפה היא! כלה אדמת מישור, אין טרשים, אין סלעים ושטוחה היא לפנינו כמפה יפה ארוכה ורחבה אשר עינינו לא תראנה את קצה, וכלה כלה זרועה ירקות ותבואות שונים המתפרצים ומבצבצים ועולים מתוך האדמה כחפצים לראות ולהראות, אין אדמת בור כלל, הכל זרוע, הכל מסקל ומעזק כראוי. ובין שדה לשדה תעלות עוברות ומתפתלות כנחשים; שלוחי הנלוס הן השולח על ירן אשכר לכל השדות מסביב, ומחלקים הם השלוחים הנאמנים הללו לכל שדה ושדה את חלקו להרוותם ולהצמיחם והכל מפרה, הכל שמן. כמקסם עמדתי לפני חלון המרכבה ולא יכלתי לגרע עין מהמחזה אשר לפני. אכן נאמנים דברי הכתוב כגן ה׳ כארץ מצרים. וערבי אחד אשר התבונן אלי וראה על פני את אותות התמהון וההתפעלות קרא אלי בגאון „אנחנו בעבודתנו הכבירה, בחריצותנו עשינו את כל זאת הנה זה קוּיֶס קוּיֶס (יפה).

גם במקום שנדיבה הטבע היא דורשת ידים חרוצות.

כאשר עיפתי סוף סוף לעמוד לפני חלון המרכבה ישבתי ואתבונן אל הנוסעים הערבים הרבים. על פני כלם שפוכה רוח עליזות, רוח חיים ויושבים המה כ„ג׳נטלמנים" ומדברים על עניניהם השונים. לאחרונה התעורר בין שנים מהם וכוח חזק אשר ענין את כל הנוסעים.

אחד הערבים יצא לגנות את האירופים. „מיום שבאו אלו", קרא בהתרגשות, „הננו סובלים יקרות נוראה, הבשר וכל צרכי אכל נפש התיקרו מאד והולכים ומתיקרים מיום ליום תחת אשר לפני בא הארונים הללו היה הכל בזול".

על דברי הקטגוריה האלה לא יכל ערבי צעיר אחד חצי עירוני להתאפק ויקרא בקול: איך לא תתביש לדבר כזאת? איך תוכל לשכח את כל הטובות הרבות שבאו גם להכפרים גם להערים על ידי ביאת הארופיים הללו? ואם אמנם התיקרה המכלת בסבת ביאתם אך תחת זאת הנם נותנים לנו את האפשרות להשיגנה בנקל, תחת אשר לפנים בעת „הזול" לא היתה לנו האפשרות הזאת.

פניתי אל הערבי היה בשאלה: „מה מחיר רוטל הבשר פה?

„ששה גרוש יא הַוַגָה ענני".

והרוטל המצרי הוא שליש הרוטל שלנו ואנכי לא ידעתי זאת ו„אקרא לאמר: „אם כן זה בזול, אצלנו הרבה יותר יקר".

„הנה!“ קרא הערבי הצי העירוני כמנצח. „החוגה“ הוא מ„בלר אל שם“ (סוריה ופלשתינה) והנהו אומר „כי שם הבשר עוד יקר מאשר פה“. אין לנו להתאונן כלל.

בשעה מאחרת בלילה באנו לקהירה. עברתי בעגלה ברחובות נהדרים ויפים עד להפליא, כלם מוארים באור רגז והאלקטרי, והתנועה ברחובות רבה וגדולה מאד. מטילים ומטילות רבים הולכים להם שלובי זרוע בהבולברים דגדולים השונים הכל כמו בפריז היפה.

באתי אל אחד המלונים ואלין שמה.

ב.
מכון פסתר.

למחר השכמתי קם ואלך אל מכון פסתר אשר ברבע בולאק.

בבואי שמה מצאתי המון ערבים וערביות זקנים וילדים, ביניהם גם יהודים רבים ממצרים, גם מארצנו, כלם עומדים ומחכים להרופא האיטליני המצין ראש המכון, לזרק בגופם את הסירום הנפלא של פסתר.

רבם נשוכי „כלבים שוטים“ והרבה נשוכי חתולים, איים, זאבים, גם נשוכי סוסים יבאו להתרפאות. מקסטיניה בא הנה אכר צעיר נשוך סוס.

והנשיכות במקומות שונים: יש על הרגל ויש על היד, גם על הפנים והראש.

על הנשוך לקבל עשרים ושתים „זריקות“ במשך עשרים ושנים ימים רצופים. בעד זה משלמים העשירים כשבעה שמונה לירה גם עשרה ויותר. בעד הערבים משלם בית מועצת העיר. ולאלה מאחינו הבאים מערים אחרות אשר אין ידם משגת לשלם נדרש הד״ר קרישבסקי טוב הלבב ונותן להם בטובו כרטיסים אל הרופא לרפאותם חנם.

בשעה העשירית בא הרופא ראש המכון. הכל מהרו להכנס אל חדר החולים והזריקה החלה.

החולה עולה על מטה עשויה לדבר העומדת באמצע החדר, מגלה את בטנו, והרופא נגש וממהר לזרק מתחת לעור הבטן את ה„סרום“ הנפלא. פני החולה מתעותים ומתכוצים קצת מכאב בתקע הרופא את המחט העב אל בטנו, אך כרגע והנהו כבר מוציאו וממהר לשפשף במקום הזריקה להפיץ את הסרום בגוף.

החולה יורד ונותן תודה להרופא ואחר ממהר לקחת מקומו, אחרי רגע יורד גם השני ושלישי עולה, ועל פני כלם שפוכה רוח עליצות, רוח שמחה, יודעים ובטוחים הם כלם כי נצלו ככר ממות ע״י האמצעי הנפלא הזה אשר המציא אותו ה„גוי“.

שבעים, שמונים איש קבלו את הזריקת במשך שעה.

שבעים, שמונים נפש אדם נצלו ממות נורא! איום!

בבואי למחרת היום ההוא מצאתי המון חולים חדשים מהכפרים מסביב אשר נשכו תמול. רבים מהם אשר חשבוני לאחד הרופאים סבבוני ויקיפוני בשאלותיהם אם אין סכנה בהנשיכות ואם יש להם תקוה להתרפאות.

הנה סוף סוף החלו גם הערבים התמימים האלה להבין מה גדולה היא הסכנה הכרוכה בהנשיכה הנוראה הזאת, ומפחדים הם להזניחנה תחת אשר לפנים לא שמו לב כלל לזה, והיו משתדלים להתחמק ולהשתמט מהרפוי „לבל יסממום הרופאים“ כמנהג ההמון הגס לאמר תמיד במקרים כאלה. והיו מתים מהם למאות עד שמצאה הממשלה לנחוץ להכריח את הנשוכים לבוא להתרפאות. והיה ברגשך איש בכפר ומהר השוטר ושמו במשמר לבל יברח ושולחו העירה, שמה יקובל בבית מיחד לזה, והתכלכל בו על הוצאות הממשלה בכל משך ימי התרפאותו.

הרופא הובילני אל חדרי הכנת הסרום, והואיל בטובו להראות לי את סדר הכנתו, גם הואיל לבאר לי הכל.

גם ספר לי כי בקיץ העבר היו באים אליו יום יום יותר ממאה ועשרים איש להתרפאות ורבים היו מסוריה ופלשתינה, והביע לי את התפלאותו על אשר אין מיסדים מוסד כזה, אשר איננו דורש הוצאות מרובות, בירושלם „העיר הקדושה“ ועל אשר אין היהודים משתדלים בזה.

ובאמת יש להתפלא ולהצטער מאד על אשר אין מכון כזה בירושלם, העיר אשר פלגי זהב יזרמו אליה מכל קצוות תבל למוסדותיה הנחוצים והבלתי נחוצים, העיר המלאה לה במות מפה אל פה ואשר לפעמים מי הרוצה ל ה ר ו י ח הולך ובונה לו במה לעצמו... בעיר כזאת אין מקום למוסד מציל נפשות כזה.

בשנת התרס״ה מתו מנשיכת „כלבים שוטים“ אנשים רבים ביפו ובירושלם, המה הזניחו את הדבר והקלו בזה בסבת חסרון האמצעים הדרושים לנסיעה לקהירה או לקונסטנטינופ״ל ושלמו בדמם, והאנשים האמללים ההם היו עוד חיים לו נמצא מכון כזה בירושלם.

ראוי היה כי תקח אחת החברות האירופיות את הדבר הזה בידיה.

(המשך יבוא).

א. ש הירשברג.

סקירה כללית.

על אחוזות שבגליל ושביהודה אשר עברתי בהן.

הנסיעה באחוזות שביהודה עשתה עלי רושם טוב ונעים מאד, אם כי מראות וחזיונות הטבע לא התחלפו ולא השתנו בה ממקום למקום; לא עברתי בתוך יערות עבותים; לא טפסתי הרים ולא ירדתי בקעות; לא התנשאו לפני הרים תלולים, כפים וסלעים; לא נפתחו לרגלי תהומות נוראות, כי במישור חלק הלכתי, וגם לא רב היה מרחק נסיעתי; אבל לעמת זאת נשתנו ונתחלפו לעיני טפוסי הקבוצים שבכל אחוזה ואחוזה, יש אשר רק כשעה אחת הלכתי והנה אנשים חדשים לפני — טפוסים שונים מאחיהם, בני המקום שלפניו ושלאחריו תכלית שנוי, ותהינה בעיני נסיעותי השתים שבגליל ושביהודה, כאלו התבוננתי בשני מיני פַּנֹרַמות, אשר באחת נגולו לפני מחזות טבע שונים ובשניה — מראות טפוסי בני אדם מתחלפים, אבל אחרי כי השירה שבטבע לוקחת את לבבי רק מעט, על כן לא הרביתי להתענג על מראות הטבע ההולכים ומשתנים בגליל מאחוזה לאחוזה; לעמת זאת מרבים להעסיק את מוחי טפוס בני אדם מתחלפים לפי תרבותיהם וחנוכיהם השונים, לפיכך התענגתי תענוג משנה בעברי ביהודה, להתבונן אל תושביה מרובי הטפוסים, השונים איש מרעהו במעמד השכלתם, בתשוקותיהם, במאויהם במגמותיהם ובאידיאליהם המתחלפים.

אחרי עברי בתוך הגליל אשר בפנים הארץ, — בין הרריה ובקעותיה, עמקיה, כפיה וסלעיה הסיגרים אותה מסביב, ואחרי התהלכי בארץ המישור של יהודה הפתוחה לכל עבר והנמצאת על יד ים התיכון המקשרתה עם המערב, נתבארו לי הרבה פרקים מדברי ימי בני ישראל; הבנתי את דברי ההבדל שבין בני ישראל ובני יהודה בימי הבית הראשון ובין בני הגליל ובין בני יהודה בימי הבית השני. — תכנתי את רוח הישראלים והגלילים ילידי הטבע האיתן והפוריי, אשר גרלם עזים ואמיצים, קשים ואבירים, בעלי שרירים עבים ומשורגים, גופות חזקים ובריאים, מלאים שמחת החיים, לאומיים, נלהבים וקיצונים לוחמים כאריות את מלחמת ארצם ודתם; אבל באותה שעה גאותנים, גסים ונלעגי לשון, פשוטים, תמימים בדעותיהם ובאמונותיהם, מסתכלים בעולם באספקלריה מצומצמת ושואפים לרזי עולם; ולעמתם — את רוח בני יהודה אלה אצילי הרוח, הנוחים והעלובים, המתונים והמיושבים, ההדורים בחיצונותם, מנומסים ומתוקנים בפנימיותם, מקפידים על צחות לשונם, משקיפים על העולם השקפה רחבה, בהירה ומאירה, חותרים ושואפים לאידיאלים נעלים בחיים לאחר את כל בני תבל לאחד, ומקרבם יצאו נביאי אל אשר חזו מחזות שדי על גוי ואדם, על ארץ ומלאה. לעמת זאת היו הגלילים

*) סוף מגליון הקודם.

מצוינים בכל עת באחדותם בינם לבין עצמם; לא כן בני יהודה, אשר התפרדו בכל זמן לכתות, כתות בעניני אמונה ובעניני מדינה.

לא אדע אם יד המקרה או הנטיה הטבעית עשתה זאת, כי רוב בני רומניא הפשוטים המגושמים הגסים והתמימים התאחזו בגליל הפרועה שבפנים הארץ, ורוב בני רוסיא בעלי הנימוס התורנים והמשכילים, התנחלו ביהודה אשר בשערי הארץ, ובעברנו היום בגליל וביהודה נַרגיש מקצת מן המקצת של ההבדל הגדול שהיה לפנים בין גליל ובין יהודה: בהקבילנו את חדר־מקרא־ספרים הקטן שבזכרון (בירת האחוזות בגליל) עם הפועל הקורא האחד של עתון אמריקני זרגוני, בעמדו על רגל אחת, לעמת בית העם הגדול שבראשון (בירת האחוזות ביהודה) עם עשרים עתונים בלשונות שונות ועם קבץ נכבד של ספרים שונים וקולוניסתים נכבדים יושבים וקוראים בהם בעיון; את החבורות בראשון, בפתח־תקוה, ובעקרון היושבות בין הערבים והוגות בלמודי התלמוד, לעומת החבורה של קולוניסתים בראש־פנה היושבת ברחובה שלפני בית כניסתם ועוסקת בדברי מדינה של פקידיהם וברומת אחוזתם. — רק בגליל מצא אליהו שיד מקום להתגדר בו בתעלוליו, אבל לא ביהודה. ובזמן ששחקה השעה לכורמי יהודה עסקו בעניני השכלה ותרבות וכששחקה השעה לגלילים עסקו באכילה, בשתיה ובדברים בטלים. גם בקלקולם נשתנו אלה מאלה: בשעה שהחקרנות וההתפלספות של צעירי יהודה מעבירתם לפעמים על דעתם, על דעת קונם ואידיאליהם, שולחים בני „יסוד המעלה״ לקרא לאיש נבון לחש (הרבי משה׳לה מצפת) לגרש את הארבה מגבולם והתימני ממתולה הולך אל הקוסם הערבי, כי יגלה לו בקסמיו את מקום הגנבה. אבל לעמת זאת בשעה שבא המשבר על האחוזות, בימי מסירת האחוזות ליק״א, והרעה נגעה עד נפש הקולוניסתים התאחדו הגלילים תיכף אחדות גמורה. הזכרונים החליטו: לחלק ביניהם את הכנסת כרמיהם שוה בשוה לפי מכסת נפשותיהם, — לעשיר לא העדיפו ולעני לא גרעו ממדת צרכו. גם המתולים הקדימו להתקשר ביניהם באמנה: כי לא יעזוב איש מהם בלעדי רעהו את המקום, אם לא ישכללו את כלם. בני יהודה התאספו אמנם גם המה, גם העמידו ועדים, אולם מאומה לא נשאו בעמלם — אחדות גמורה לא יצאה אצלם לפעל. בגליל אמנם אין מלחמת הדעות ופולמוס המחשבות, אין תנועה בחייהם הרוחנים, אבל לעמת זאת אין בו מקום גם למריבות הכתות ולדבר נצוח וקנתור המצוים ביהודה*).

רק ימים אחרים עשיתי הפעם ביפו, כי נפשי התגעגעה כבר לירושלים, כי אמרתי למצא בה לנפשי הנודדת ממקומה את המרגעה ואת הספקת צרכיה ושאיפותיה, בעתיקות עיר אלהים זאת ובנעם הפיוט השפוך על כל זכרונות קדמתנו המצטלמים בה. — האחוזות שבגליל ושביהודה, אשר עליהן ערגה נפשי בהיותי בחוץ לארץ, לא מלאו בתנאי קיומן בהוה את משא נפשי והזיון רוחי על אודותן, אף כי במראה החיצון אין כמוהן ליופי ולהוד ובהויתן מצד מציאותן בלבד אין כמוהן חזיון משמח לבב כל איש יהודי, הרואה את האידיאל היותר נעלה בחייו עמו מתגשם בפעל, אף כי גם בפנים קטנים ובתנאים קשים מאד; הרואה פתח, אם כי רק בגדל חדו של מחט נפתח לתקות עמו בעתיד.

כל הרואה את אחוזות ישראל בבנינן היום קורא עם זקנינו: ברוך מציב גבול אלמנה!

בדור אחד שלפנינו לא היו מקומות בארץ ישראל, אשר תחול עליהם הברכה רבת הערך הזאת!

זכורני, ואני אז ילד כבן שלש או ארבע ותקחני אמי בזרועותיה ותוליכני לקצה העיר ותביאני לבית אחד שפל ודל ובו חדר אחד קטן וצר והוא מלא מפה לפה אמות וילדיהן ובתוך החדר עומד, איש זקן רם הקומה, דל הגוף ורזה, בפנים חורים וצומקים, בזקן לבן, לבנת שיד יורד על פי מדותיו והוא מגביה את עיניו למעלה ופורש את כפיו על ראש כלנו הילדים ושפתיו רוחשות דברי ברכה. — הזקן הזה התעתד ללכת לארץ ישראל למצא בה קבר, ולפיכך נקדש בעיני העם כי התקרב במעשהו זה אל עמו ואל אלהיו.

הציור הזה של זקנים צנומים ההולכים למות בארץ ישראל, היה החבל הדק האחד המקשר בעינינו את עמנו אל ארצנו. ארץ ישראל, ירושלים, פרי הארץ, נהפכו לכל יהודי לדברי שמועה יפה המושכת לבב והמפרנסת רק את דמיוננו בציורים נאים ובספורי הגדה נפלאים. והנה התעורר הרעיון של ישוב ארץ ישראל ויקומו אנשים גדולים לעמנו ובראשם השר הנדיב אדמונד רוטשילד ויהפכו את ההגדות הדמיוניות האלה לדברים של ממש ושבמציאות. והננו רואים לפנינו את ציורי דמיוננו הנאים מתגלמים במעשה: ערי מושב יפות בנויות; כרמי הוד נטועים; פרדסים יפים שתולים; שדי חמד זרועים; יקבים גדולים ומכונות מכוונות לפי הטכניה והמכניה החדשה ערוכים; כח הקיטור, זה הסמן המבהק של החרשת החדשה, מלאך התעשיה המתוקנת, עומד ומניע את כל הגלגלים והאופנים; כורמים ויוגבים; גננים ובוסתנאים; אכרים ואכרות יהודים יושבים בבתי חמד; ילדי ישראל וגדוליהם מצפצפים ומדברים בחוצות ערי יהודה החדשות האלה את לשון עמם העתיקה; הציור היפה של: „איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו״ קרוב לצאת לפעל. — מי מקרבנו לא יתרגש ולא יתפעל בראותו את כל אלה בעיני בשר!

אמנם עסקני חובבי ציון הקדימו להבטיח על שוא, כי הציור של: איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו כבר יצא לפועל. סופרי ארץ ישראל התחרו עם סופרי חוץ לארץ לשבח ולפאר את הישוב החדש, גם במה שאין בו; העבירו את ציוריהם על דבר מעמדו, הרבה על מציאותו האמתית: המה חשבו ומצאו, למשל, כי בסכום קטן של שמונה מאות רובל אפשר להתפרנס וגם להתאשר בארץ ישראל השוממה, לא מעבודה, כי אם מהכנסת פירות. — דבר שאין באפשרות גם בארץ היותר מתוקנה והיותר פוריה. ויתקבצו ויבאו אליה אנשים על פי רובם רק ליהנות מהאושר החמרי הזה ויכָשל הישוב החדש בהרבה אנשים שלא היו מזומנים ומכשרים לו. והנה נזדמן להם השר הנדיב אשר אמר למלא בכספו את החסר מצד המציאות. ויהי דמיונו לצַיר מבוהל, אשר אמר להחיש את הוצאת רעיונו היפה לפעל בציור נאה לו ויטפול על הבד בפעם אחת הרבה סממנים יפים ויקרים - בלי להקדים ולשרטט עליו את הקוים והיסודים. — השפעת רב טובה של הברון לקולוניסתים האלה, שלא במדה הצריכה, שלא במקומה ושלא בזמנה השפילה והשחיתה את נפשותיהם, עד כי אי אפשר היה לישוב להצליח בידיהם ולפיכך הגיע למעמדו היום*).

אבל לא הישוב מצד עצמו אשם בזה, לאמר, האדמה מוסיפה וגם יש בכחה בתקונים מכוונים למטרתם לתת את יבולה היום עוד יותר מלפנים. אויר הארץ טוב מאד לבריאות, — את המקומות יש לתקן ולהטיב ביבשת הביצאות ובנטיעת עצי אקליפטוס, לבב תושבי הארץ טוב לנו והמה קרובים לנו ברוחם ובשפתם; וברבות הישוב ויחזק כח היהודי בארץ אז תיטיב גם ממשלת המקום את פניה אלינו — אחרי כי לבב הממשלה המרכזית טוב לנו גם מאז. הן אמנם האחוזות אינן שוות את כסף מחירן עד היום, אבל לפי דעת כל מביני דבר יש להן ערך לא פחות ממחצית מחירן גם לפי ההוצאות המרובות אשר פזרו עליהן לשוא. וזאת לדעת, כי חלק נכבד של ההוצאות האלה יש לזקוף על חשבון יסוד ישוב חדש, העולה בהוצאה מרובה גם אצל אומות מנוסות ביסוד ישובים

*) בראשון לציון נוסדה אגודה בשם: „רודפי שלום״ ותהי בשעתה מקור נפתח למריבה גדולה בין הקולוניסתים; ובין המנהל יהושע אוסביצקי, אשר היה נשיא החברה הזאת, ויעמוד הוא וייסד כנגדה: „אגודת רעים״. ורדיפת השלום [illegible]גדות הרעות של שתי החברות עשו אז את ראשון כמרקחה. כל הקולוניסתים קמו אז נגד אסוביצקי כאיש אחד, ויגרשוהו משם. ולא הועילו גם החילים, אשר הביא מיפו, לא פקודות הברון ולא התערבות הירש ממקוה וזימל מברלין, אשר בא לבקר את האחוזות.

*) על הקורא לזכור כי דברי אלה נכתבו בשנת תרס״א בעצם ימי המשבר של הישוב.

— מה אז.

חדשים. גם עתידות האחוזות לפרנס את תושביהן כאשר ישובו מעמדי ההכנסה וההוצאה לשאת בהן כד בבד, והאחד לא יכריע את השני לאמר, כל כורם וכל קולוניסת יותר עד היכולת האפשרית על חיי המותרות של העירונות ובאותה שעה ישכיל להוציא מאדמתו ומכל העבודות החקלאיות השונות את התועליות היותר מרבות. והיה הקמוץ והחסכון מצד זה וההשפעה המרובה מצד זה משלימים וממלאים זה את זה לעשות את הישוב לחי הנושא את עצמו בלי להיות זקוק לתמיכות צדדיות שונות של נדיבים ושל חברות, אז תתפתח גם רוח ישראל בקרבו התפתחות טבעית ושלמה מכונת לסגלות עמו ולתרבותו, בלי תערובת תרבויות זרות לטבעו, לאפיו ולרוח מולדתו.

ודור נולד על אדמת ישראל יהיה שלם בגופו וברוחו; חיי בשרו וחיי רוחו ישקלו במאזנים יחדו — לא יכריע האחד את השני; תרבותו תהיה צרופה ומזוקקת; כוונתיו ומגמותיו — טהורות ותמימות. המזרח והמערב יתרכזו בתמציותיהם הטובות ביהודי העתיד הזה, אשר יבא לחדש את רוח עמנו ולהשיבו לתחיה כמאז ומקדם למופת לכל בני יפת ולכל בני שם.

יהל״ל.

פטפוטים.

בשלש השנים האחרונות, שנות תנועה רבה וסוערת ותהפוכות גדולות, לא ראיתי כמעט את הזקן שבשכנותי. הימים היו ימי מעשה ולא עת לפטפט ורק אחרי „השלישי ליוני״ הידוע, אשר שב הגלגל אחורנית ועל כל ענין וחפץ קפאון ושממון, יאוש ודממת מות, שבתי להתגעגע על פטפוטי הזקן והתאמצתי להכנס עמו בדברים, אך לתמהוני כמו נשמט ממני. שמעתי כי חדל לקבל אורחים בביתו, „היום קצר והמלאכה מרובה״ — אומר הוא — „ספרים נדפסים חדשים לבקרים, חוברות צצות כעשב הארץ ולא אוכל לבטל קריאתי בשביל פטפוטים ושיחות חולין״ — אבל, הגידו לי גם את זאת, כי בחפץ לבב נהגה הוא אם יקרה לפניו איש בעת טיולו. בעת כזאת אוהב מאד אם יארח עמו איש לחברה ולפטפט לבלי תהיה הליכתו עליו למשא. — רציתי לכוין את השעה להפגש עמו בעתות טיולו ולא עלתה לי, כי בהפגשי עמו בימי החרף היה מכוץ את עצמו ולא הוציא מלה מפיו. אמרתי, כי באמת, לא ינעם הדבור לאדם בעת קור וחכיתי לימי הקיץ. ומה השתוממתי, כי בהפגשי עמו באחד מימי הקיץ והנה הוא נדכה ושחות, הולך כפוף כנושא משא לעיפה, כמסובל בצרות ובמכאובים — התחכמתי לפתוח פה עמו בהוכיחי דרכו על פניו:

— מה זה רוחך סרה? ואנחנו פה בעדן אלהים, בשדה תבואות, הכל חי, הכל עלז — אביב, אורה, פרחים, שפעת חיים, — ומה תשתוחח?

— אמנם כן — השיבני — מלא קסם ותוד שדת תבואות זה, נחמד למראה יער עצי אורן, משיבי נפש פרחי חמד. הכל חי, הכל שואף לתחיה, הכל רענן, קול הזמיר, זמזום הרמשים, קרקור הצפרדעים שם ביאור — הכל, הכל — שירת התחיה. כל צפצוף, כל משק, כל זרם, הכל, הכל — ברכת „שהחינו״ אשר תברך נשמת כל יצור — — ועל כן . . .

— ועל כן? — שאלתי בולי משתומם — ועל כן רוחך סרה ותלך קודר?

— ועל כן רוחי סרה ואלך קודר! — השיב הזקן בעברת זדון — התבוננתי אליו בחרדה אם לא הסתתרה בינתו והוא הוסיף ויאמר:

— הנה כל אלה האותות של תחית המתים, כל שפעת החיים הזאת — כל אלה בנגוד גמור למצבי אני. הכל צוהל, הכל מתרונן ועלז בחיים חדשים, הכל חי, הכל רענן — ואנכי? אנכי הולך למות, עוד מעט ואינני והנני נמצא בעדן אלהים פה כאבל בין החתנים. — לבי טוב עלי, כלומר, איננו כואב ואיננו דוקר, רק בימי החרף — הכל עצב, הכל שומם, כהה, קפוא, בלה, קודר. — קור קפור, ערפל, אדים — הכל כמוש, רצוץ, הארץ ציה וצלמות, השמים מעטה אבל ואנכי שותף לכל הבריאה השוממה, הזועמה, הזועפת. אבל בין אבלים, קודר בין קודרים, כפוף, שחוח, נובל ומרוסק עם כל אשר מסביב לי. אין דבר אשר יעקצני, אשר יתקומם לי למען הרעימני, והשתתפות הבריאה עמי לי לנוחם — עמי היא בצרה. לא כן בימי האביב, בימי הקיץ, עת הכל עלז ושוחק, הכל מלא זיו ומפיק נוגה, הכל שואף לחיים, מתעורר ומחדש נעוריו — השמש — חתן מחופתו, הארץ — כלה תעדה כליה וכל הנשמה תרנן שירת דודים ואהבה בתענוגים והבריאה שותה מנחלי עדנים ומשקה את כל היצורים, את כל הנברא מכוסה הרויה ובאלפי פיותיה הריע והצריח: לחיים! לחיים! ... אלה אני גונח, משתעל, כואב, מצטמק, „קדושה״ ועל אשו...

בלה ונרקב, נמס ונפסד, נושא דגל המות בין מצהלות עליזים, דיסוננס משונה בתרועת הששון של החיים החדשים. כל צפור כל כנף, כל צמח כל פרח, כולו לועג לי וגוער בי: עלה קרח! מוזר אני לכל אשר מסביב לי ונפשי תשתוחח מרעה, מיגון, מיאוש ועגמת נפש, מקנאה ורקב עצמות — ואז אתמלט אל חדרי ושם אנוח לי. — השמש, כל אשר ארבה להסתר מפניו בירעיות מסך דוב אורב לי ובעד נקרות החלון יפיץ ברק עיניו לדקרני. הזמיר מתלהלה, משתובב ומלגלג ויך בחרטומו-על השקופים ואני מרגיש מעין חבוט הקבר. הרמשים והיכחושים נדחקים בחורים ובסדקים לבוא לאכול בשרי הרזה, למוץ נטפי דמי הקופא. והפרחים והצמחים אשר באכזריות חמה הסתתים מאדמת מטעם להביאם אל חדרי נוכלים אתי יום יום ושולחים ריח ארסם, ריח המות לפחנק נפש — כן צריך להיות, כן נאה לי, כן יאה לי.

— אבל מה היה לך — שסעתי את הזקן בדברים — הן תמיד מצאתיך עלז ורענן ואם שיבה זרקה בך, אבל לא בלה ונרקב הנך, לא נדכה ושחות ומאין לך כל משאות השוא וחזיון היאוש והמרירות בחמת רוח?

— לו גם יהי כדבריך — ענני — כי לא בלה ונרקב הנני וכי מוצא הנך אותי עלז ורענן, אך מה בצע לי בכל אלה? — אמנם כן, עוד רוחי חי, עוד כחי ומחי כאז כן עתה, אך מה בצע לי בכל אלה?

— סתומים לי דבריך!

— בינה נא! הן ידעתני כי הסכנתי לחיות חיים אקטיוים, חבר הייתי לכל עוסקים בצרכי צבור, קראתי, דברתי, הטפתי ואהי שמח בחלקי, בהחיים שלי, הרגשתי כי הנני עושה ופועל — אם טוב פעלתי או לא — המשפט לאחרים. אבל פעולתי חיתני, לא עלה מות בזכרוני, לא תוצאתי עצמי מכלל האנשים החיים, אבל עתה, — עתה עלי לחיות חיים פאסיוים, לראות חיים רועשים מבלי קחת חלק בם וחיים כאלה כבדים לי מנשוא, חיים בטלים, לחיות רק מפני שהנשמה בקרבי, לחיות רק מפני שלא בא עוד קצי, לשבת דומם ולחכות לקץ חיים כאלה מרים לי ממות. —

— האפס מעשה ואין עוד ענין וחפץ לענות בו? — אדרבה, השנים האחרונות הנן מלאות ענין!

— השנים האחרונות, לאמר: שלש השנים האחרונות בתהפוכותיהן הנוראות הן הן אשר המיטו עלי הרעה ליאש את לבי מכל עמל ועבודה, יען השנים האחרונות אלפוני והורוני, כי לשוא איחל לראות נצחון האמת על השקר, היושר והצדק על עול ונבלה.

— אתה לא תראה! ומי הוא האיש אשר יקוה כזאת, כי עיניו תראינה אחרית פעולתו? — הכל פועלים ועושים לטובת הכלל, לטובת העם ויודעים כי לא מחר ישאו פרי פעולתם היום, אבל יודעים הם, כי כל פעולה לא תאבד בתהו, אם לא היום ולא למחר אבל יש יום ובוא יבוא ותצטרף פעולתם בחשבון המעשים אשר הסבו בחטבת המצב של הארץ או של העם, מרגישים הם את זאת במעמקי נפשם ומאמינים בכל לבם כי יש אחרית לפעולתם וההרגשה הזאת והאמונה הזאת מרהיבות את לב העוסק בעבודת הכלל לעשות ולפעול כל עוד בו יכולת לעשות דבר וכל עוד בו נשמתו לאהוב את הדבר ההוא.

— הן זה כל מקור כעשי והותי, כי ה„הרגשה״ הזאת לא תלהב עוד את לבבי וה„אמונה״ הזאת לא תרומם את נפשי.

— חידות לי דבריך! — הן ידעתיך לאיש רגש, מרגיש ומבין את כל הנעשה, יודע ומכיר את כל הרע במקורו ובמסבותיו ואם עתה זקנת, אבל הן זקני ת״ח כל זמן שמזקינים דעתם מתישבת עליהם...

— ודא עקא! — השיב הזקן בלעגו השנון — בהיותי צעיר גדול היה ההרגש בלבי ומכיון שבאת בלבי דעת והכרה במושג הטוב והרע, בהביני סבת הצרות והרעות והשכלתי לדעת תרופתן, מכיון שנתבררה הידיעה וההכרה בנפשי, מיד נסתלקה הדעת לצדדין ואת מקומה לקח ההרגש, אשר השתער והתחולל בסבת הדעת וההכרה ויעירני ויעוררני לפעול ולעשות, ועתה הדעת מ ת י ש ב ת ולא יוכל עוד ההרגש להזיזה לדחפה ולקחת מקומה.

— באר לי דבריך.

— הלא ידעת, כי כל התקונים בחיי הכלל או בחיי עם אחד אחרי כל התנחות ותהצעות של חכמי לב, אינם בכל זאת מדויקים בדיוק הנדסי, אינם אמתיות מוחלטות בלתי תלוית בשנוי מקרים שטרם נודעו לנו. אינם חקי־טבע. ובכלל אין כל אופן ב ר ו ר ו מ ו ח ל ט בתקון המעות של ההוה וכל המסקנות של חכמים ומלומדים הנן סוף סוף רק השערות, אמנם השערות קרובות לאמת, אבל רק קרובות, ולכן למען יתעורר איש לצאת ולמלאות אחרי התקונים ההם, לעסוק בהם ולהעסיק־אחרים נצרך לזה ההרגש, אשר מכיון שנקלטה אליו החלטת הדעת הכרת הרע בכל מוראו והכרת תקונו בכל יפיו, ישתער ויתגעש ויהס את כל השאלות והספקות.

הדעת נהפכה להרגשה וההרגשה גברה ורחבה באמונה שלמה, אמונת אמן כי נכח האמת דרכנו, ואנחנו הצעירים חרפנו נפשנו והקדשנו כל חיינו להפיץ האמת שהאמנו בה, שהרגשנו אותה. בהכרה ברורה ובאמונה חזקה יצאנו לפעולה

מבלי כל ספק בקרבנו כי עשה נעשה ויכול נוכל. לא כן עתה בימי הזקנה אשר הדעת מתישבת ומתכססת בלב, והיא חשבונות תבקש לצרוף וללבן כל תקון והיא דוחה מעט מעט את ההרגש לבלי יבלבל את המח ותדקדק היטב, אם יש רגלים לדבר שנחפוץ לעשותו, אם יש בו באמת תועלת מבלי ספק. וע״כ לא יתעורר האדם בימי זקנתו להתגעש במעשים ולהסתער בפעולות לא מפני כי בטל טעמו ואבד סבויו, לא מפני שהחיים הם לו הבל הבלים וכדומה, כי אם מפני שדעתו מתישבת עליו. — הנני מלא חיים, סוער ונגעש, מכל מראה עיני, מכל המעשים הנעשים, אבל את הרעות והקלקולים אנכי מבין היטב, — כאשר ידמה לבבי — וסבתם ברורה לי ומגודל „ישוב הדעת״ תחלש האמונה בהתקונים והאופנים להוציאם לפעולה, מפני, כאשר אמרתי, שאינם אמתיות כוחלטות ומוסכמות, ההרגשה החמה נחנקת תחת הדעת הקרה והכבדה.

— אבל הן ידוע תדע היטב כי בזמן יזמן הזמנים תבוא ותגיע תקנות העוסקים בתקון העולם, נניח כי יעשו מדחה, ירבו שגיאות, אבל השגיאות ההן תתנה להם לקח טוב ועל ידן תתברר להם יותר ויותר האמת והנכונה וסוף סוף ישיגו מטרתם. הקרבנות של זמננו זה לא יעלו בתהו וכמו שאומרים חללי המהפכה בחזון אנדריוב: המלך — רעב — „אנחנו נבוא! אנחנו נשוב עוד!״

— אבל אני רוצה לראות תועלת ממעשי בעודני בחיים, שתהיה לי הנאת רוח ממעשי. אינני תובע לראות כל התועלת במלואה, אך לפחות משהו ממנה, לחוש כי לא יגעתי לריק ולראות שכר פעולתי בחיי אני. ואחרי כי המשהו הזה איננו ולא יהית עוד בעודי בחיים ומה שיהיה אחרי כן, בהיותי גוש עפר נרקב, לא יעסיקני כלל, לכן לא תחזקנה ידי לעבוד.

— האמנם אין לך כל תקוה אף למשהו תועלת מכל המעשים עתה, מכל עבודת-בעלי החפש?

— בזמן הזה אין אף משהו! השנים האחרונות הורוני והראוני לדעת זאת. היה תהינה עוד גזרות ופורעניות, עוד אכזריות רשעה ונקם רצח בעברת זדון ומאומה לא ישאו בעמלם כל העוסקים בצרכי צבור בזמן הזה. הנני חוזר ואומר: בטבע לא תאבד מאומה ובזמן מן הזמנים תבצבץ פעולה גדולה אשר עד צדק תשוב משפט. והפעולה הגדולה והכבירה היא הסך הכולל של כל המעשים והפעולות, כל היגיעות והתאמצות של מתקני עולם במלכות אמת וצדק. מובן, כי בהפעולה הגדולה באחרית הימים כלולות גם מכל מעשי האנשים שבזמן הזה — אבל זה יהיה אחרי שנות מספר, ואז — אחת משתי אלה, או כי אשכב בקבר, חרש את חרשי אדמה, או, אם עוד אחיה, אהיה עובר בטל, חי רק מפני שהנשמה בקרבי מבלי יכולת לאכול ספרי כל העמל והעבודה לטובת האדם — אם כה או כה, ברור לי כי לא אהנה מכל המעשים שבעת וזה ישלול מאתי ההתעוררות לפעול ולעשות. —

— סלח נא לי, אם אומר לך כי הנני רואה בדבריך איגואיזם מגונה.

— איגואיזם מגונה! ומה הוא המעורר היסודי והעקרי המקומם את הצעירים ללחום לטובת העם? לסכן את נפשם להביא צדק עולמים, להביא תועלת לגוי ואדם — מדוע יעשו כזאת?

— מפני שלא יוכלו נשוא את הרשעה, גזל המשפט והצדק, את קלקול החיים ועוות המעשים. לבם יתחמץ ונפשם תתגעש מכל התועבות והאכזריות והעריצות של שלטון האדם באדם. וישתערו ויתגעשו לבער הרע, יתאמצו להבין לרבים מקור הרע וסבתו ויעירו ויעוררו את האהבה לטוב וצדק להביא בלב בני האדם הכרה ברורה מה הוא הטוב ומה יעשה אדם וחי בצדק ובמישור — —

— וזאת נאה ויאה להם? וזה משוש דרכם ועונג נפשם?

— כן! כן! — כל תכלית חייהם להציל עשוקים רצוצי משפט ותקותם כי יעשו ויצליחו הם או אחרים זה כל אשרם, כל נחת רוחם.

— הנה כן! — קרא הזקן כמנצח — אינם יכולים לראות ברע, מרה להם נפשם וחייהם אינם חיים בראותם את כל הנבלות והעולות. וכל אשרם והנאתם לראות בני אדם מאושרים — ומה זה האם לא איגואיזם? — והם איגואיסטים גדולים ועצומים עד כי בעד תקותם לבדה כי יועילו לבני האדם מוסרים הם את נפשם ובעד קורת הרוח שיש להם ממעשה הטוב הם נותנים את חייהם — המחיר היותר גדול שאפשר לאדם לתת, והאמת היא שכל בני האדם המה איגואיסטים, כלם עושים רק כדי לעשות נחת רוח לנפשם: וההבדל ביניהם הוא רק בטעם, רק בזה, כמה הם מוצאים את הענג לנפשם, ואם הטעם מפותח כל צרכו, עד שיקח את לבו ונפשו של האדם ואין לו עונג יותר נעלה, ואין לו הנאת חיים אחרים כי אם להשיג תאות נפשו שבקרבו, כי אז נותן האדם גם חייו גם נפשו בעד תאותו אשר בלעדיה חייו אינם חיים. וכבר נמנו וגמרו החכמים כי האלטרואיזם הוא האיגואיזם של האלטרואיסט.

— אבל סוף סוף הלא מוסרים את נפשם על דעותיהם, סוף סוף מפקירים הצעירים את חייהם ואתה אומר כי אם ידע האדם שימות ולא יראה פרי מעשהו לא יתעורר לפעולה!

— בשעה, באותה שעה, באותו רגע שהם מוצאים למות, הם, כן אחשוד, מצטערים מאד על מעשיהם ומי יודע מה בלבם אז. הלא קראת את החזון הנורא „על שבעת התלוים״ שלאנדריוב ותזכור, כי הנערה מוסה אומרת, כי לא תבין את ואסילי (קשירין). הוא בלבשו את כלי המפץ, אשר בעוד שעות מספר היו מרסקים את אבריו, רקד וצהל, התלוצץ ושכח כל זהירות, עד כי ווערנר היה צריך להעירו, כי אין כל צורך להתהולל ולהתרועע עם מר המות. וזה היה בבקר. ובאותו יום שנתפש היה סר וזעף, ואחר שנגמר דינו לתליה היה הולך קודר. היא לא הבינה, נערה תמימה לא תדע מה היא מות, לא תכיר ולא תקיף בדעתה הקלושה כל בלהות המות. אבל אנכי מבין את וואסילי, עוד בבקר בלכתו לקראת מות כמעט וודאי, התלוצץ בהמות. הדבר הטוב והמועיל, לדעתו, שהוא הולך למלאותו מלא את כל נפשו שמחה וגיל ויהי המות לצחוק בעיניו לעמת ההנאה הפנימית שהוא מרגיש בכח החיים ההודפו למלאות מלאכות רמה ונשאה — אמנם ידע כי הוא הולך למות, אבל הן הוא אדון לעצמו, אדון לחייו, המות הוא ברשותו וישתק לו וזאת הרהיבתהו — אבל כאשר תפשוהו והושם בכלא בודד, אשר ידע כי לא יצא ממנו, ראת כי חייו אובדים בלי תועלת. ובפרט אחרי שנגמר דינו ראה כי איננו יכול עוד לבחור בחיים או במות, הוא ברשות אחרים, הוא מומת בעל כרחו ואז תקפהו פחד המות אשר תארהו החוזה בקסמיו הנפלאים — וכן המה כל הצעירים. והנה אנכי עתה במצב וואסילי בכלאו — אנכי כבר בכלא, דיני נגמר למיתה — אנכי בכלא הדעת ולי אין עוד אותו העתיד הקרוב הנשקף להצעירים כראי ההרגש. — וואסילי הלך למלאות דבר וידע כי הדבר יוכל להביא מותו, אבל תועלת הדבר היתה אצלו וודאית ואנכי מסופק בה ועל כן לא תחזקנה ידי לעשות דבר, כי אותה ההנאה מתועלת הדבר אינני מרגיש אחרי כי התועלת מוטלת בספק. ברור בעיני שבימי אני לא אראה פרי מעשי ולהנות מזה שיהיה לאחרונה, אחרי מותי, לא אוכל ולי איפוא אין עתיד נשקף. גם הצעירים אומרים, אם אין התועלת עכשו, הנה בוא תבוא, אבל זה רק אמור, רק מן השפה ולחוץ ובקרבם פנימה צוהלת ורוקדת תקוה חיה כי עיניהם תראינה אחרית פעולתם. כן נשמע אנשים צעירים מדברים על אדות המות, הכל יודעים כי סוף אדם למות, אבל בשעה שמדברים הם על המות מרגישים הם את חייהם והמות נשא על שפתם כדבר שמחוץ להם, מאמינים הם בחיים, שמחים בחיים ומדברים על המות כמו לתטעים את נעימות החיים. אבל אנכי רואה לנגדי את המות בעצם תמו, עוד מעט, עוד מעט ויכשל כחי, יבוטלו כל החושים והידיעה הזאת תשפתני לעפר מות בעודי בחיים, מאמין זוגבי, או אולי רוצה הנני להאמין, כי כל האנשים אם היו יודעים ברור, כי לא יראו פרי מעשיהם בחייהם ולא תהיה להם כל הנאה מפעולתם, כי אז גם הם היה היו כמוני ולא היו מתעוררים לעשות דבר לטובת אלה שיהיו אחריהם — אבל בלבם תתגנב תקוה להנות ממעשיהם. ולי אין תקוה.

— אם לא תשחק לי אוסיף להגיד לך, כי אנכי בכלל ע״פ טבעי ותכונתי אינני מסוגל כלל לאבד עצמי לדעת ואחת מן הסבות המעכבות מעשות דבר כזה והמגרשות את הרעיון הנורא הזה המתגנב אלי בעת צרה וצוקה, אחת מן הסבות היא, כי אחרי עשותי כן, אחרי מותי לא אוכל להנות ממעשי זה, לא אוכל להרגיש כי נפדיתי מהצרה והמצוקה, ואת מותי זה, את קצי זה, הן אראה עתה לנגדי תמיד. יום יום אלך ואגוע, הנני הולך וקרב אל המות, כמה אוכל עוד לחוש ולהנות? עוד חמש, עוד עשר שנים לכל היותר, ואחרי כן אם גם יעזבני עוד מלאך המות להמשיך את חיי, הן לא אצלח עוד בחיים.— ישנם זקנים המסדרים כתביהם שיהיה הכל ערוך ומתוקן לאחר מותם, ובעיני הבל הוא, לאמר אין בי כל התעוררות פנימית לעשות כדבר הזה. גם לי יש מה לסדר ואם יכלתי לקות, כי ימצא מי שיהיה להדפיס עתה מה שאכתוב, כי אז עמסתי עלי עבודה זאת, הנאת רוח היתה לי בהיותי חושב כי אביא תועלת, כי לוא גם אחד מרבבה יקרא רעיון זה ויעורר מחשבתו, יהגה ממבטא זה וכדומה, או פשוט הנאה הבאה מאהבת עצמו של מחבר שדבריו טובים בעיניו ונהנה שיקראום אחרים וישבחוהו וכדומה. אבל בשביל שידפיסו אחרי מותי, בעת שאהיה גוש עפר, בשביל זה לא אנקוף אף באצבע קטנה לוא גם ידעתי כי דברי יביאו תועלת גדולה — אל מה שיהיה אחרי מותי לא אשים לב כלל וכלל.

ובדבר הזקן נדמה רגע ואחרי כן שחק פתאם ובשאלי אותו לסבת השחוק, השיב: — נזכרתי כי מלומד אחד הוכיחני בדברו עמדי בדבר הזה ויאמר: בתור כימיק אוכל להעיד כי בכלל הכל חי ומתחיה, כי אין כל מות בעולם כי אם שנוי הצורות. — ידעתי, ידעתי, השיבותי לו אז — אבל תגע בעצמך, מה בצע, מה תועלת, מה הנאה תהיה לי עכשו אם אדע, כי בעת מן העתים יתבולל רקב עצמותי בעפר האדמה וישוקה בהדמים ובהדמעות שהיא בולעת ולקץ הקצים יצא ממנו שרץ שורץ ורמש רומש, או, במקרה יותר נעים, פרח נחמד אשר ילין בין שדי עלמה יפה. היש טעם בחיי השרץ שלעתיד לבוא? הירגיש הפרח איזה הנאת ממקום מנוחתו?

— סלח נא כי כאחד הפסמיסטים תדבר.

— לא! לא! — קרא הזקן בקול — אינני פסימיסט. אינני שונא את החיים מפני שסופי למות, אדרבה ואדרבה, מפני שסופי למות שואף ומשתוקק אני לחיות, אבל לחיות חיים של חיים ולא חיי מיתה. מה איום ומה נורא לחיות, לאמר לחוש כי הנשמה בקרב ולבלתי עשות מאומה, לראות הכל עושים, הכל משתדלים מתאמצים לפעול — ולהיות רק רואה. — מה איום לראות עתיד גדול מתחולל,

תהפוכות רבות מתעתדות, שנוים כבירים ונמרצים מתיגשים לבוא ובוא יבואו — ולשבת דומם, בטל. להיות כלא מרורות מן העבר הנורא ולהכיר כי לא תקח כל חלק בהעתיד. — — — — —

הזקן נדמה והכרת פניו ענתה בצרת נפשו, אך לא יכלתי ולא ידעתי במה לנחמו, כי בהבלי דברים ופשוטי כלים לא אקח לבבו. ראיתי לפני איש חי, מלא תאות החיים ממית את עצמו באהלו ולא אדע במה להושיע — והנה פתאם קם ויאמר:

— עתה לך לך, כי יגעתי מאד, אבל שובה אלי למועד ונשוב לפטפט, כי הרבה, הרבה יש לי מה להגיד לך.

— והדבור עמי חביב עליך? — שאלתי בתאות נפש. —

— חביב, חביב מאד — זה כמת לא דברתי, הכל, הכל עזבוני, נשכחתי כמת מלב ואני הן חי אני!

ויוסף לדבר אלי דברים הנוגעים אל עצמו ואל בשרו בבקשה שלא למסרם לאחרים — ואז נגלתה לפני נפשו, נפש סוערת בחיים ובפעולות. הכרתי כי לא הוא יחשוב את עצמו לשיבה, לזקן אובד, אבל כל מרירותו בראותו, כי כן ירשבוהו אחרים לא בצדק ולא במשפט. ואשר על כן דבר אין להם עמו וישכחוהו.

הכרתי, כי כל העדר התעוררותו לפעולה היא בסבת התבודדותו ושבתו בקרב אנשים שאין לו עמהם שום שייכות רוחנית וכי חסרים לו אנשים חיים שיחשבוהו לחי ואז חיה יחיה!

לחצתי את ידו בחזקה ואבטיחהו לבוא אליו. ואשר ידבר עמי אשוב להודיע אותך, קורא, אם תחפוץ לשמוע.

בְּלֵב־יָם.

יַלְדָּתִי, מַדּוּעַ הִלְבִּינוּ
פָּנַיִךְ וְכֻלֵּךְ רוֹעֶדֶת,
וּלְאָחוֹר נִרְתַּעַתְּ מֵהַחַלּוֹן
עַל יָדוֹ זֶה כְּבָר אַתְּ עוֹמֶדֶת?
הֵן זֶהוּ הָרוּחַ, שֶׁנָּתַן
לְשִׁנֵּינוּ רַב עֹנֶג לְפָנִים,
בְּשׁוּטֵנוּ עַל חֶלְקַת הַבְּרֵכָה,
בֵּין אֲחוּזֵי־תְנוּמָה אֳרָנִים...
לֹא נֶהְפַּךְ גַּם לִבּוֹ עָלֵינוּ,
וּמַחֲשַׁבְתּוֹ רַק אַחַת הִיא, בְּרֶם
שֶׁעָתָה לְפָנָיו לֵיל קַדְמוֹן,
תַּעֲלֻמוֹת־תְּהוֹם רַבָּה וָיָם...

באניה לניו־יורק, תרס״ט. **ב״נ סילקינר.**

מניעים לאומיים.

(סוף מגליון הקודם).

עתה רגילים להביט על החזנות כעל דבר טפל, דבר שכבר עבר עולמו, ושנתרוקן מתוכנו. ומי שסבב את אירופה המערבית ונכנס לבתי־כנסיות ושמע את החזנים עומדים ומזמרים מיני זמירות שאינם לא אירופים ולא שמיים, שאין להם שום תוכן, שום רגש בהיר וברור, אלא מתבוללים כמותם, אז מבלי משים ישאל לעצמו נגינה זו מה טיבה? האם זו נגינת ישראל? — האם נגינה שלקוחה היא על פי רוב או משירת העם הגרמני ולאו דוקא מן הטובים שבה, או הרכבה מלאכותית שהרכיב איזו חזן או מנצח, שאינם יודעים על פי רוב את פירוש המלים העבריות וכל שכן את הרוח הלאומי בנגינת ישראל; בא ולוקח מנגינה של שירת העם אשר בתוכו הוא יושב, וכורכם במיטב של אחד המנגנים הקלסיים, ומרכיב את זה על איזו תפלה עברית או בזמן מאוחר, כשנתרבו התפלות הגרמניות כבתי מקדש הלאומיים של ישראל — על תפלה אחת מאלו דגרמניות והנה — נגינה יהודית! — או כמו שעושים אחרים, ועתה פשה נגע זה גם במזרח — שלוקחים להם נגינות הנכרים ממנגנים איטלקים וגרמנים, פושטים מעליהן את צורתן הנכרית, כלומר, מוחקים את המלים הלועזיות של ה„קרידת" של ה„סנקטוס" ו„בנדיקטוס" או של „מסיאס" ופוילוס", של איזו „מוטעטטע" או „מעססע" וכותבים תחתיהן את ה„קדושה" ה„הלל" ו„הללויה" וכו' ואלה נקראות נגינות עבריות! — גם העמים האחרים מנגנים לאו דוקא משלהם, אלא לוקח עם אחד מהשני; אפשר לשמוע בגרמניה נגינת איטליה ורוסיה, וכן להיפך. אבל אינם משנים ממטבעת הנגינות מאומה, ועוד יותר מזה, כי מודיעים להשומעים תמיד של איזה עם, של איזה מחבר הנגינות הללו שישמעו. מה שאין כן אצל מנגנים היהודים — מתקשטים רק בנוצות זרים, רק חקוי. — ואפילו הלאומיים שלנו האם אין נגינתם נכרית? האם אין המנגינה של „דארט ווא דיא צדר" נגינה גרמנית? — האם אין רוב הזמירות של הלאומיים ברוסיה, נגינות רוסיות? — ובשעה שהנגינה הישראלית מונחת בקרן זוית, ומסתפקים בה רק החזנים והנשים מדור הישן, באו החזנים החדשים „המלומדים" והנשים הלאומיות, והכניסו שירה זרה אל תוך עמם.

הלא כבר יש לנו ספרי זמרה הרבה, שיצאו לאור בזמן האחרון, וביחוד בחזנות עסקו הרבה, ה„סידורים" של זולצר, וויינטרויב, לנדובסקי, נומברג, מימבך, ווסרצוג, בכמן ועוד ועוד, אבל מה אנחנו מוצאים בכל אלה — נגינת כל העמים אך לא נגינות עמם הם. — ואם נמצא בם איזו מנגינה עברית אז היא רק כדבר טפל, „טרדיציאנלע מלודיע" מנגינה מקובלת באומה שאי אפשר להרחיקה. — וויינטרויב הוא האחד שנתן נגינות עבריות יותר מכלם, אבל כל מה שנתן, לא נתן משלו, רק מאביו „קשטן", וזה רק כשליש מן החומר שנשאר בידו בכתובים, ומונחים הם עד היום תחת ידו של החזן בירנבוים בקניגסברג, ויהיו מונחים עד שיאכלום התולעים כליל. — במקום שממנו נתן הרבה — הרבה יותר מדי*)! — וכל הנגינות משלו ראוים המה להזמר בבית תפלה לנוצרים ולא ירגישו כי יהודי מחברם.

על האחרים אין מה לדבר הרבה; לונדובסקי נתן לנו נגינות גרמניות משירת העם הגרמני, ונגינות אחדות שיש להם טעם עברי, לא משלו המה רק שאולים. — והוא הדין נומברג חציו גרמני וחציו שאול. — והוא הדין מימבך. — והנה היותר גדול מכלם ברוח ובכשרון — זולצר, זה התינוק שנשבה בין העכו"ם, מובטחני לו נולד בסביבה יהודית, כי אז היה הוא הבורא את נגינת ישראל, לפי רוחו וכשרונו. אבל מזלו ומזל העם גרם לו להולד בגרמניה, במקום שלא שמע מאומה מהשירה העברית, ואם כן ינק רק את השירה הגרמנית. — ובכל זאת אנו רואים בו כבר בחלק הראשון מספרו „שיר ציון", את אי־התקררות דעתו משירת גרמניה, יען כי רוחו הגאוני ונפשו, שניצוץ מעמו העתיק נזרק בו (כפי מבטאו של פרופ. צלנר), מתאוה, משתוקק להתחבר לרוח אומתו, שואף לברא מרוחה — לרוחה. ומשום זה הוא מתקרב יותר אל המנגנים היהודים ולומד מהם ומקבל מהם את הרוח הלאומי, אבל כבר הוא דומה לניר מחוק, ולמוד זה אין עוד בכחו לרחות את גרסה דינקותא, את שירת גרמניה, ונשארה תמיד הנגינה העברית של זולצר כדבר לא טבעי, מלאכותי, עומד בחוץ. — וכל מה שיגע להשקיע את נפשו ורוחו בה, לינק ולהתפרנס

*) והמה 185 עמודים מספרו „שיר בית ד'", תחת אשר מאביו רק כששים עמודים בספר זה.

ממנה ולאהבה, באה תמיד אהובת נעוריו ודחתה את צרתה. רק דבר אחד מוצאים בזולצר מה שאין ביתר המנגנים־המחברים; כי הוא מתאמץ לקבל אל תוכו את השירה העברית את שיר ציון, והם מתאמצים להכחיד מהם הניצוץ של שירת ישראל. ולקבל עליהם עיל שירת העם בתוכו ישבו.

וזה הכל באלה שהיו יהודי המערב וחיו בזמן ובמקום שפולמוס ההתבוללות גבר כל כך, אבל „ווסרצוגי „חיים לומור" כמו שקוראים אותו ברוסיה, ו„בכמן", מה ראו אלו לעשות מעשה קופים? — כי נגינתם אין, לא משירת עמם הם ולא משירת עמים אחרים. רק חקוי של ההולכים לפניהם.

אך בימים האחרונים קמו חזנים אחדים והתחילו להחזיר עטרת החזנות ליושנה, ומהם הכי נכבד באופננו הוא החזן סירוטא (עתה חזן ראשי בורשא). עליו אפשר לומר כי הוא מזמר לאומי, ובזמירותיו שומעים אנו את נגינות העם ורוחו, וראיה לזה היא ההתלהבות שהעם מתלהב בשמעו אותו. וטובה גדולה עשה לעמו בזה שהכנים נגינותיו אל תוך ה„גרמפון" וזכה את הרבים על ידי זה. וגם דרך הגרמפון, שנותן רק את הד קולו, הוא מעורר פעולה עמוקה ונמרצה על בני עמו, כי הוא בעל הנגינה הלאומית באמת. כאותם חבריו הקודמים לו בזמן שלפני ההתבוללות.

החסרון היותר מורגש עתה הוא, מה שלא נמצא חזנות לאומית בדפוס, כי כל מה שנדפס אין אלא מן המין הידוע, — והנגינות שבראו החזנים הלאומיים נשארו כמוסים ונעלמים מחסר האמצעים לבעליהם להוציאן לאור. — ואפילו החזן החפץ לזמר זמירות לאומיות, אין לו הנגינות. וטובה היו עושים הלאומיים, אם היו מוציאים לאור את נגינות טובי החזנים הרוסיים והגליציים, קובץ גדול המכיל חמר רב, והיו מעשירים את הנגינה עושר רב, ועל ידי זה היה מתחדש רוח הנגון ורוח המנגנים. ומעורר בהם רוח השירה העברית לברא נגינות עבריות.

אם יש בזמרה ובנגינה כדי לעורר ולהלהיב את רוח העם, על אחת כמה וכמה יש בהמניע היותר גדול עתה בעולם לכל העמים — בחזיון. הכח הכביר לעורר ולהלהיב ולחנך את העם, — החזיון נעשה לכלי דפין להטות את העם אל אשר יחפצו, — המניע היותר נכבד. ובמקום שאי אפשר להוציא אל הפועל איזה רעיון, מוציאים זה על ידי החזיון. וכן תפש החזיון המקום היותר נכבד בחיי העמים הקולטוריים. החזיון היא בית ספר העם!

ואיזו פעולה היו יכולים להשיג על ידי חזיון עברי לאומי, חזיון שיעביר לפני העם תמונות חייו בהיותו עוד עם עומד ברשות עצמו, עם חי חיים העצמיים. איזו פעולה היה עושה על היהודי הגלותי בראותו את אבותיו מלפני שלשת וארבעת אלפים שנה. בעוד היות העם בשנות הילדות, רענן, מלא כח, מלא רגש טבעי, מלא חום ועצמה, שפתו מלאה שירה ושירתו מלאה אהבה לחיים.

ואלו התמונות הביבליות, הגדולות והטבעיות, העושות רושם כל כך עמוק על כל העמים עד שקמים בכל דור משוררים וחוזים בלשונות אחרות, ובוראים חזיונות שאין להם שום ריח וטעם עברי, מפני שבוראיהם אינם עברים, וכלם נעשו בטעם אירופה, על פי מושגים אירופים, ואותן התמונות, אלו היו קמים מתוך עמנו חוזים, שיש להם הרגש הלאומי וההיסטורי, ובאו לארץ ישראל, בו במקום שחיו. ופעלו הגבורים הללו, ובראו לפי מצב המקום והזמן ההוא חזיונות לאומיות, האם לא היו פועלים פעולה גדולה על העם?

וכל חזיונות דברי ימי עם ישראל ותמונות גבוריו הנהדרות, החביבות על העם, אם העם רואה אותן בעיניו ומעריך אלו מול חייו בהוה, — חייו אבותיו החפשיים הטבעיים מול חיי העבדות והשפלות שלו, האם לא היה קץ בחייו הנבזים ומתחיל להשתוקק לחיי אבותיו ואל המקום שחיו בו?

אומרים יש חזיון יהודי בעולם — ישנו — אבל זרגוני!

חזיון הגרוע יותר מאלו במות־ישחק של אירופה, מן המין הידוע העשוי רק לבדח את ההמון ולעורר עוד יותר את הבהמה בקרבו. — רק חזיונות אחדים מהם נבראו, שיש להם איזו תוכן מדברי ימי העם, כמו: „שולמית" ו„בר כוכבא". אך מחברם שאולי היתה מחשבתו רצויה, אבל מעשיו אינם רצוים; רק מעט בדהנות רצופה באיזה מנגינות עממיות, ולא מן הטיבות שבהן, והגבורים — קריקטורות!

ומה שעושים בבתי מחזה היהודים באמריקא וביתר המקומות הלא ידוע, או תרגום גרוע מאיזו מחזה נכרית, או מחזה גרוע מאיזה כתבן המחברים בין לילה ומדייק שיהיו דבריו דברי נבלה ופריצות, כדי שיפעלו על ההמון פעולה רצויה לוה*).

ולא לחנם מביטים על זה הלאומיים האדוקים בשאט נפש ומחרימים הטיאטראות והקרסקאות, שלא נבראו אלא לטמטם את הלב ולמשוך את הארם אל שערי הטומאה, כעין אותם של היונים ההילנים בימי החשמונאים ובימי התנאים. וכאלו נשארו הטיאטראות של היונים עד היום — מעשה שחוק ותועבה, ומהם למדו המירקים והערבים. — מה שאין כן בחזיון אירופי כמו אלו של שקספיר, לסינג גיטו ושיללר, וגנר, איבכן, ווערדי ומסקני, מאירבער והלוי.

מי ששמע החזיונות של אלה גאוני הרוח, מכיר כי עשו החזיונית הללו לא לבדח את ההמון ולעורר בו רגש בהמי, אלא לעורר את העם ולרוממו, ללמדו פרק בחיים, לעורר בלבו רגשות אנושיות, להציג לפניו את האדם כמו שהוא מכל צדדיו, בכל מעלותיו וחסרונותיו, חולשתו וכחו, לרוממו מעולם השפל אל עולם האצילות, אל עולם האמת, אל עולם היופי והנשגב, אל עולם השירה והנגינה!

ואם משיגים על ידי החזיון המטרה המבוקשה? — בתי המחזה למאות ולאלפים בכל רוחב אירופה יוכיחו. רוצים לדעת פעולת החזיון על העם, התבוננו בו בשעה שהוא רואה חזון נעלה, משחק מפורסם, מזמר מפורסם, התבוננו ותוכחו מהפעולה הנמרצה לא רק בשעת שמיעה אלא גם לאחר שמיעה, ועל כל חייו, יתוכחו שירה מה זו עושה, והחזיון מה זה עושה. — ומה היתה ביכלת לעשות לנו לעמנו, לו היה לנו חזיון עברי לאומי.

רוח ישראל היה תמיד נגד שחוק וקלות ראש, מעשה תועבה שעל ידי זה יורד האדם ואינו עולה, ומעין זה היה הטיאטרון היוני והרומי, אבל החזיון האירופי הוא לא במת־ישחק, אלא בית־ספר! — בית חנוך העם, כללי הוא ושייך לכל העמים, ונאה לכל העמים, ונחוץ לכל העמים ובפרט לעם ישראל, שחייו בהוה המה חיי דמיונות וחזיונות — חיים של חזון העבר, וחיים של דמיון העתיד.

אם כן הבו לאומיים ובראו לעמכם את המניעים הלאומיים היותר נחוצים לרוחו, אם באמת ובלב שלם אתם חפצים בהתחדש רוחו, בהתגבר רוחו, בשובו לחיי הלאומיים בזמן העבר. על אדמתו כמו שחיו אבותינו. אז תתעורר בו התשוקה להעבר, ויתעב את חייו בהוה, ויתעורר בו הרצון הכביר המוליד רוח כביר, רוח גבורה, חום הנוער מחולל נפלאות.

א. צ. בן־יהודה. (אידלסאהן).

בר־טוביה:

חוקת־העולם וחרות־הרצון.

(סוף מגליון הקודם).

ט.

ביון העתיקה בשעת־הפריחה של הקולטורה היונית בא המטפיסיי ולמד את חרות־הרצון.

אבל באותו מקום ובאותה שעה התפתחה גם ההכרה של החוקה הסבתית עד מרום קצה.

*) יוצא מזה הוא החוזה יעקב גארדין שכתב דברים של טעם.

לא אמת היא, כי „דימוקריט נתן מקום להמקריות בתורת־האטמים". להסך, נותן התורה האטמיסטית היה הראשון, שקבע בהמטפיסיקה היונית את הכלל, כי הסבתיות המכנית שוררת בכל חזיונות־העולם.

אמת הדבר, כי אריסטוטלס[1]) ולפניו גם פלטון[2]) האשימו את דימוקריט בזה — שהוא נותן את העולם לכדור משחק בידי „המקרה". אבל „המקרה" שעליו המה מדברים, אינו המקרה, שהוא נעשה בעולם בלא סבה קורמת לו ומכרחת אותו (כמו שהבין באָקל, שנמשך בזה אחרי ריטר) — אלא אותו המקרה, שהוא נעשה בעולם בלא תכלית[3]) פלטון ואריסטוטלס האשימו את דימוקריט לא בזה, שעולמו הוא חסר סבה — אלא בזה, שעולמו הוא חסר־תכלית.

אם קבלו שני הפילוסופים הגדולים איזה דבר מדימוקריט, אז לא היה זה בשום אופן תורת־המקרה — אלא החוקה הסבתית. ואם גם למרות הדבר הזה הכניסו שניהם לשיטותיהם המטפיסיות גם את חרות־הרצון — הרי לא יחידים היו בדבר. כך עשו רבים מן המיסדים שיטות מטפיסיות גדולות, שכונו לכלל את כל הנסיונות של האדם, בין את אלה, שהם מתיחסים אל העולם החיצוני, ובין את אלה, שהם מתיחסים אל העולם הפנימי.

כך עשה גם קנט. לאחר שלמד ב„בקרת־השכל הטהור", שהחוקה הסבתית שוררת בכל העובדות ואינה נותנת מקום לחרות־הרצון, חזר ב„בקרת־השכל המעשי" ונתן לחרות־הרצון מקום בראש. מכאן רמז להמשכילים ולבעלי־ההגיון שבכל־הדורות!

י.

ולא ביון לבד למדו את חרות־הרצון. ביתר־שאת וביתר־עז למדו את העקר הזה ביהודה. שלמה מונק אומר: חרות־הרצון הוא אחד מן היסודות של תורת משה[4]).

אמת, ביהודה היו יודעים, כי „יצר לב האדם רע מנעוריו" — „משעה, שהוא ננער לצאת מבטן אמו". ביהודה היו יודעים גם את השפעתם של התנאים הכלכליים, של העושר ושל העוני, על מעשיהם של בני אדם. הטובה הרבה מביאה לידי חטא. משורר „האזינו" אומר: „וישמן ישרון ויבעט. שמנת, עבית, כשית. ויטוש אלה עשהו. וינבל צור ישועתו". ירמיהו מוכיח: „ככלוב מלא עוף כן בתיהם מלאים מרמה, על כן גדלו ויעשירו, שמנו, עשתו, גם עברו דברי רע, דין לא דנו — דין יתום, ויצליחו, ומשפט אביונים לא שפטו". וצפניה מנבא: „ופקדתי על האנשים הקופאים על שמריהם, האומרים בלבבם: לא ייטיב ה׳ ולא ירע".

וישעיהו מציר את מצב רוחם של הרעבים. „והיה כאשר ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו". במשלי שלמה נאמר: „לא יבוזו לגנב כי יגנב למלא נפשו כי ירעב". ואגור בן יקה שואל מאת האלהים: „ראש ועושר אל תתן לי! הטריפני לחם חוקי! פן אשבע וכחשתי ואמרתי: מי ה׳? ופן אורש וגנבתי ותפשתי שם אלהי".

אבל העושר והעוני אינם אלא בוראים את הסביבה של החטא, לא את החטא עצמו. העושר והעוני עושים את החטא אפשרי, אבל לא הכרחי. כח יש בידיו של אדם לקיים את התורה בין מתוך עוני ובין מתוך עושר. ורבי אלעזר בן חרסום והלל הזקן יוכיחו. עשיר גדול היה הראשון ופועל עני היה השני ואף על פי כן היו עוסקים שניהם בתורה ובמעשים טובים[5]).

האדם הוא בן חורין בעולם, בעל בחירה חפשית, בוחר בין הטוב ובין הרע בין הקללה ובין הברכה[6]).

1) עיין: Physik (II, 4, 196a, 24).

2) עיין: Philebus [illegible]

3) עיין: Windelband. Die Lehre vom Zufall S. 56.

4) עיין: Mélanges de la philosophie arabe et juive (Pag. [illegible]).

5) עיין יומא (ל״ה).

6) דברים (ל), משלי־בן־סירא (ט״ו).

יא.

לכאורה הדבר תמוה. כיצד יכלה תורת משה, שהיא כולה מיוסדת על האמונה בבורא עולם כל יכול, לקבל אל תוכה את העקר של חרות הרצון האנושי? ומונטסקיה מדבר על כן בכתבי הקדש ואומר בלעג רציני: „האל הרי הוא מתגלה שם כמי שאינו יודע מה שעתידים רוחותיהם של בני האדם להחליט. דומה, שזוהי האמתיות הראשונה, שלמד משה את האדם"[7]).

מצד ההגיון הסתירה היא בולטת ונראית. אבל מי האיש, אשר ישים את לבו אל ההגיון ואל סתירות ההגיון, בשעה שהדברים נוגעים בשאלות החיים האחרונות, בשעה שהדברים נוגעים בצרכי הנשמה הכי חשובים הכי עמוקים? היוני האמין בממשלתה הגדולה של ה„מוירה", קבע את החוקה הסבתית — ואף על פי כן בעל מחשבות כפלטון לא הרגיש כלל ובעל הגיון כאריסטוטלס הרגיש אך מעט, שבין אמונת ה„מוירה" והחוקה הסבתית מחד גיסא והתורה של חרות הרצון מאידך גיסא רובצת תהום שאינה מתגשרת[8]). האפשר היה אפוא שהרוחות הלוהטות אשר ביהודה ידאגו לסתירות הגיוניות ממין הזה? רבי עקיבא אומר בפשטות ובקצרה: הכל צפוי והרשות נתונה! אם יש סתירה או אין בין שתי האמרות הקצרות האלה — מאי איכפת ליה? לא דברי חכמה, לא חרודים הוא אומר, אלא תורת חיים, יוצאה מתוך תוכם של חייו. מבשרו חזה אלוה. בקרבו הרגיש את כח נשמתו הגדולה. בזמן מאוחר אומר רבי חנינא: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים! אפשר שעל ידי כך הוא סותר את העבר שמלכות שמים היא כל יכולה — אבל לא כללים הוא קובע, לא שיטות הוא עושה ודבר אין לו אל הסתירות. הוא אומר מה שהוא מכיר בהכרתו הפנימית, מה שהוא מרגיש בכל נימי נשמתו.

יב.

אבל באָקל אומר, שאי אפשר לסמוך על אלו האומרים: „כל אדם מרגיש ומכיר, שהוא יציר חפשי, ואפילו הסברות החריפות ביותר אין בכחן לשלול מאת האדם את הכרתו, שהוא בעל רצון חפשי".

— מי היא ההכרה העצמית — שואל באקל — כי נאמין לה? האם אין הכרתו של האדם הולכת ומשתנית מזמן לזמן וממקום למקום? ההיסטוריה מלמדת אותנו, כי אותו הדבר, שהיה „בתקופה האחת ענין להאמין בו היה בתקופה האחרת ענין לצחק בו".

ושוב: „האם אין אנו מכירים בתנאים ידועים את ישותן של הופעות נסתרות ורוחות ואף על פי כן הכל בטוחים, שדברים כאלו אינם במציאות כלל? אם יאמרו, שהכרה כזו אינה אמתית אלא מדומה, אז אני שואל: כיצד אפשר להבחין בין ההכרה האמתית להההכרה המזויפת? אם הכשרון המהולל הזה מרמה אותנו באופנים אחרים, איזו בטיחות יש לנו, שהיא אינה מרמה אותנו גם באופנים אחרים? ואם אין לנו בטיחות כזאת, אין הכשרון הזה ראוי שנאמין בו"[9]).

יג.

מאוצרה של הספקנות הוצאו כלי הזין המסוכנים האלה, שבהם נלחמים בחרות הרצון. אבל כלי זין הללו שני פיות יש להם וכשנלחמים בהם בחוקה הסבתית אין שריד נותר גם לה כמעט.

האם גם הסבתיות איננה קודם כל חלק מהכרתנו — כלומר: מאותו הכשרון, שאינו „ראוי שנאמין בו"? או ההיתה הסבתיות, לפחות, תמיד בהכרתו של האדם? למעלה ראינו, שלפי דעתו של באקל גם החוקה הסבתית אינה אלא קטגוריה היסטורית, אשר האדם הקדמון לא הכיר אותה: מי ידע ומי יגיד אם האדם האחרון יכיר אותה?

7) Lettres persans (pag. 101).

8) עיין: Dr. L. Stein: Antike und mittelalterliche Vorläufer des Occasionalismus (Berlin, 1889, S. 9. u. f.).

9) G. d. C. (1, 1, 14–15).

תאמר: החוקה הסבתית יש לה „בטיחות״, לפי שכל הנסיונות של האדם באים ומאמתים אותה.

לא מינה ולא מקצתה! אפילו בעולם המעשה אין החוקה הסבתית מתאמתת בכל הזמנים ובכל האופנים.

הפרינג אומר: אין החוקה הסבתית מתאמתת בעולם האמפירי אלא עד מדרגה ידועה וכל הרוצה לכפור בה ימצא תמיד די חומר נחוץ לכך[10].

יד.

אבל אפשר לומר: בשעה שהעובדות מעולם המעשה מאמתות את החוקה הסבתית לפחות עד מדרגה ידועה הן סותרות את העיקר של חרות הרצון לגמרי. בסטטיסטיקה החברתית מנויות וספורות כל אותן העובדות המבטלות את העקר הזה ולא יחול בהן הספק והמחלקת.

כך וכך גנבות, רציחות ושאר עבירות לשנה בקרוב, כך וכך מקרים של אבוד עצמו לדעת, כך וכך חתונות, כך וכך מכתבים, ששכחו לכתוב על גבי מעטפותיהם את הכתובת וכו׳ וכו׳.

מה מקום יש איפוא לרצון חפשי, אם כל מעשיה של סביבה חברתית במקום ובזמן ידוע הנם מנויים וספורים, לפעמים קרובות אפשר גם לדעת אותם מראש ולקבוע אותם בדיוק קרוב אל האמת?

מעתה הוברר הדבר — כך חושב באקל[11]) ואחרים עמו, במדה ידועה גם ג׳ון סטוארט מילל[12]) וארולף ואגנר[13]) — שאי אפשר להטיל ספק בהכרחיותו של הרצון.

האמנם הוברר הדבר?

טו.

אי אפשר שלא לראות, כי המלה „בקרוב״ — „כך וכך גנבות, רציחות וכו׳ לשנה בקרוב״ — כח יש בה לא רק לעשות את הברי לשמא אלא גם להפוך את כל הקערה על פיה*).

אבל אלמלי היתה גם הסטטיסטיקה החברתית מוכיחה לנו בברור גמור, שישנה הכרחיות המעשים, עדיין לא היינו יכולים להוציא מזה כל תוצאות ביחס להכרחיות הרצון.

כבר הסטואים למדו להבדיל בין שני אלה — בין הכרחיות המעשים והכרחיות הרצון. מעשים בכל יום נעשים לא ברצון אלא למרות הרצון. העושה, למשל, הפועל השכיר את מלאכתו בחדרים חסרי אור ואויר, בשעות של עיפות ולאות, לפי שהוא רוצה בכך? או האפשר לומר, שהחוטא, שהוא לפעמים קרובות העני והמדולדל בגופו ובנשמתו שבבני האדם, עושה את מעשיו ברצון?

המעשה שנעשה הרי הוא עובדה מן העולם החצוני. מה שאין כן הרצון. הרצון הוא חזיון פנימי, רוחני. חרות הרצון היא קודם כל חרות הבחירה הפנימית. אפילו בשעה שמכריחין את האדם באופן זה או באופן אחר לעשות את הטוב או את הרע עדין הוא בעל בחירה פנימית, בוחר בטוב או ברע.

אין למדין מן העולם החצוני על הפנימי, מה אנו יודעים מאותם היחוסים הנסתרים שבין העולם החצוני והפנימי — שבין הגשמי והרוחני בכלל ובין המעשה והרצון בפרט?

כשם שההשתוות שבין המלים היוצאות מפיהם של שני אנשים שונים אינה מורה על השתוות המושגים של אותם המלים ברוח שניהם; כשם שההשתוות שבין המעשים שנעשו על ידי שני אנשים שונים אינה מכרחת אותנו להאמין בהשתוות המוטיבים של שניהם — כך אין ההכרחיות של המעשים החצונים יכולה ללמד אותנו כלום על ההכרחיות של הרצון הפנימי.

טז.

זאת ועוד אחרת.

האפשר בכלל לפתור בעזרת הספירות החברתיות שאלות אינדיבידואליות? נניח, שהסטטיסטיקה החברתית למדה אותנו לדעת, שבסביבה חברתית ידועה יקרו מעשי רצח במספר ידוע — הלמדה אותנו ביחד עם זה לדעת מי ומי יהיו העושים? על מצח מי הושם אות קין?[14])

דבר זה, שהוא נראה לנו הכרחי ביחס לכל החברה כולה, הרי הוא ביחס לכל אחד ואחד מבני החברה אך חלק קטן של ודאיות מסופקת. רצונו של כל אחד ואחד הרי הוא נשאר עדין חפשי במדה גדולה לעשות או שלא לעשות את המעשים ההם.

יז.

השפעתה של החברה עוברת דרך הרצון של כל אחד מבניה. כאן השפעה זו נעשית לסבתם של מעשים ידועים, מוכרחים ומותנאים ממנה. כאן השפעה זו מעוררת אי רצון בקרב הלבבות, פה ושם היא מעירה להתקוממות נגד החברה ונגד תנאי חייה ואופני מחשבותיה.

אמת כל המכונה החברתית הרי היא מכונת לעשות את המעשים של היחידים הכרחיים. המוסד המדיני, העבדות; העבודה הנשכרת, המנהגים, המודות, משפט הקהל — כל אלו שואפים להפוך את מעשי אנוש למעשים אינסטינקטיביים מחוסרי הכרה ומשוללי רצון.

אמת גם זה, כי מיסדי הדתות ומחנכי האנשיות רצו לעשות את הרצון, שיהיה לא מוקדם להמעשה אלא מאוחר לו. כסבורים היו, „שתחלתו באונס וסופו ברצון״ ומלמדים היו: „כופין אותו עד שיאמר רוצה אני״.

אבל אלמלא היה היחיד בעולם ולא היה רצון אינדיבידואלי ביחיד לא היה כל צורך לאנוס ולכפות עד שיאמרו: „רוצים אנחנו״ והיתה החברה האנושית דומה לכורת של דבורים ולגל של נמלים שהם עומדים בעינם ואין השנוי נכר בהם והיו בני האדם דומין זה לזה במעשה ואפשר גם בקול, במראה ובדעת.

יח.

החוקה הסבתית בין זו שהיא פועלת בעולם בכלל בין זו שהיא פועלת בחברה האנושית בפרט פוגשת מכשולים על דרכה באדם וברצונו של האדם.

האדם באשר הוא אדם שואף לחרות מתקומם נגד החוקה העורת ומתכון לפרוק מעליו את עולה. וכין בשעה שהוא מאמין בחרותו הוא בין בשעה שהוא מאמין בכח הפטליות שבעולם הוא נלחם את מלחמתו בטבע ובחברה — לפי שלא סגי לו בלאו הכי, לפי שבעל כרחו בן חורין הוא.

מלחמה לאדם בסביבתו הטבעית והחברתית — מלחמת בן חורין בכחות העורים והמשעבדים, אשר מחוצה לו ואשר בקרבו פנימה, מלחמת רצון חפשי במכשולים הרבים העוברים והבאים, שהוא פוגש תמיד על דרכו.

יט.

הרגשת הסבתיות שבעולם והחרות שבאדם הנן אפריוריות, קודמות אל המעשה ואל ההכרה.

בשעה ששתי ההרגשות האלה עוברות אל ההכרה ומקבלות צורה של מחשבות מוכרות הנן נראות אמנם כאלו באו לאחרונה, כאלו הן בנותיהן של עובדות ומאורעות, מעשים ונסיונות שקדמו להן. אבל כך דרכה של ההכרה. מה שמתגלה לה בסוף מעשה היה בעולם שמאחורי ההכרה קודם להמעשה ועשה את המעשה אפשרי.

10) Psychologie (VD, 3 b).

11) G. d. C. (שם, 15—30).

12) עיין ספרו על Wiliam Hamilton (ע׳ 577).

13) עיין מאמרו: סטטיסטיק (Bluntschli's Handwörterbuch, B. X) וספרו: Die Gesetzmässigkeit in den scheinbar willkürlichen menschlichen Handlungen, Hamburg 1864).

*) עיין מאמרי: החוקה והמקרה (השלח שת״ע (חוברת י״א—י״ב).

14) במובן זה העיר נגד באקל כבר גיאורג מאיר: Die Gesetzmässigkeit im Gesellschaftsleben (München, 1877, S. 350 u. f.) ולפניו דרביש: Die moralische Statistik und die menschliche Freiheit (Leipzig, 1867). אבל יש להוסיף שכבר הרגיש בזה גם בוקל עצמו (עיין: G. d. C. 1, 1, 25; ועיין עוד ספרו של: Huth) H. Th. Buckle's Leben etc., S. 70.

נער ש„השכל הקטן" שתום העין זוחל ומגלה את הקרוב, דן ממנו על הרחוק אל הקרוב ואינו תופס לעולם את הרחוק מן הרחוק — טס ה„שכל הגדול" בטיסה אחת למרחקי עולם, תופס את החבל בשני ראשיו ורואה סופו של דבר נעוץ בתחלתו.

ד״ר ש. ג. ברנשטיין, סט. פטרבורג.

השפעת התלמוד על הספרות הערבית.

(סוף מגליון הקודם).

III.

בתור הסופרים האחרי־קוראניים הראשונים, מסוף המאה השניה להתפתחות דת מחמד ידועים לנו הערבים צַמַהֲרִי וּבֵּדָן, הלא המה סופרי ה„סוּנה", זה „התלמוד" המחמדי. מלבד „התורה שבכתבי הקוראן עוד נמצאות בדת האיסלם הרבה מצוות ודעות ש„בעל פה" המיוחסות ג״כ להלכה למחמד שנמסרה ע״י הנביא ו„חבריו" לדורותיהם אחריהם. „תורה שבעל פה זו מסֻדרה ומסוזרה היתה ושגורה בפיות ה„אמיר־אל־מומין" (ראש המאמינים) ותלמידיהם ובפעם הראשונה נאספה ונסדרה עם פירוש רחב על הקוראן מאת צמהורי. תורה זו ידועה היתה בדת איסלם תחת השם „סֻנה". וכנגדה התעוררה בראשית ימי התפתחותה כתה דתית פוליטית גדולה תחת השם שִׁיְּעִים שהפיצה את הדעה בעולם האיסלמי כי אך ורק הקוראן קדוש וטהור הוא ואין ספר או פירוש אחריו נהנה מזיו קדושתו, מעין הקראים בהשקפתם על כתבי הקדש והתלמוד. תוצאות מחלוקת זו היו מלחמות נוראות ונהרי נחלי דם ששטפו בין מחזיקי הכתות, הסֻניתים והשיתים, ושנאה נצחת השוררת עד היום הזה.

במקצוע זה עסק גם הסופר מבאר הקוראן בֵּידָוִי. בידוי זה לא חדש בכתביו מאומה לעמת ספרי צמהורי וכמעט שכתב ממקדמו מלה במלה. אבל בעולם הספרות הערבית אין באים בטרוניא בשביל „גנבה ספרותית". מושג זה בלתי מובן הוא פה. לה„כאַתיבוּן" (הכותב) יש הזכות „לכתוב" כל מה שלבו חפץ אך את שמו יתן עליו והיה כלו שלו. ומנהג „גנבה מותרת" זה כל כך השתקע והתרחב בין הסופרים הערבים עד כי כמעט חצי הביבליותיקאות הערביות יכול להחשב בתור „כתיבת מחבר זו ממחבר אחר" ואין ביניהם אלא שנוי שם „הכותב" בלבד. להאשים את בידוי, אך ורק ב„כתיבה" מעין זו אי אפשר, אחרי אשר בכל זאת נמצאים אצלו הרבה חדושים ופירושים אוריגנליים, מה שתעיד עובדא זו, שבעולם המדע יחשב בידוי להפרשן הקוראני היותר טוב.

כי בתוך כתביהם של שני הסופרים מבארי־הדת האיסלמית האלה נמצא חומר תלמודי ומדרשי רב, דבר זה נקל להשיג ולשער. אבל גם בספרות ההיסטורית הערבית הננו מוצאים את השפעת התלמוד והאגדתא במדה מרובה. בתור סופרים כאלה ידועים לנו תעלבי שאליו מיחסים את הספר „ספורי הנביאים" (קִסַס־אל־אנביא) וטַבַּרי שחבר ג״כ פירוש על הקוראן בשם „קבץ באורים" (גאמע־אלבאיאן). ספריו ההיסטוריים מחזיקים ששה עשרה כרכים גדולים ויצאו לאור העולם בפעם הראשונה בליידן בשנת 1879. אחריו יודעים אנו את הסופר אבן אל־אתיר, או יותר נכון „הכותב" אחרי אשר גם הוא „כתב" רק מהדורא חדשה של טברי, ומסודי שחבר ספר היסטורי קטן בשני חלקים וי״ל בפעם הראשונה בפריז בשנת 1872. אי אפשר לציין בדיוק את זמן חייהם של הסופרים הערבים האלה, אולם כמעט שברור הוא כי חיו בתקופת המאה הח׳—הי״א וראשית הי״ב לספירת הנוצרים או המאה הב׳—הה׳ לפי ספירת המחמדים. ואם נזכיר עוד את בירוני, זה הסופר הערבי „ההיסטורי" האמתי במדה ידועה שי״ל ע׳ הפרופ׳ זאכאו בשנת 1880 בברלין, אז יש לנו כמעט רשימה שלמה מהחלק הפרוזאי של הספרות הערבית האחרי־קוראנית הראשונה.—

נקל לשער כי ההיסטוריוגרפיא והמפרשים הערבים השתמשו בחמר התלמודי ביחוד בדברים הנוגעים לידיעות מכתבי הקדש או בכלל לחיי ישראל. לפעמים שהם קושרים לידיעות ע״ד ישראל ג״כ אגדות וספורים פרסיים והודיים, אולם יודעים הם כי המקור היותר קרוב לידיעות כאלו היא האגדתא התלמודית ומעולם לא יעברו בשתיקה עליה — כמובן, בלי מראה מקום ומקור. כן אפשר להגיד כי כל האגדות הנמצאות בתלמוד ע״ד אברהם, יצחק ויעקב, יוסף, דוד ושלמה, כמעט רובן ככלן עברו להספרות הערבית. לדאבוננו, אין לנו עוד ספר גדול וכולל ע״ד מקצוע שבכלל לא נעשה בשבילו, כמעט, מאומה. רק המנוח מכס גרינבוים הדפיס מאמרים מפוזרים במאסף Zeitschrift der Deutsch Morgenländishen Gesellschaft בשנות השמונים ע״ד החמר התלמודי הנמצא בספרי ערב אודות אברהם, שלמה, דוד ושאול". במקצוע זה יש לנו עוד ספר שני ראוי לתהלה מאת הד״ר ישראל שפירא שי״ל בש״ז בשם: Die Haggadischen Elemente im Erzählenden Teil des Korans, שבו מראה לנו המחבר על החמר התלמודי שעבר להערבים ע״ד יוסף.

בכלל רואים אנו כי ההיסטורים הערבים מקדישים ערך ומקום מיוחד לחיי ישראל. אחד המאורעות היותר נכבדים בחיי בנ״י שצר ביחוד את לב הסופרים הערבים הוא „חורבן ירושלים ובית המקדש". צריכים לשים אל לב כי גם אצל המשלמנים זכר ירושלים ומקדשה קדוש ונעלה הוא. ואי אפשר להעלים עין מעל עובדא זו, כי בשעה שהערבי כותב ע״ד זה הוא אינו מרגיש את עצמו כאלו כותב הוא אודות ענין זר וקדושת עם אחר כי אם כאדם „העושה בתוך שלו". הם כותבים את השקפתם בנידון זה אך ורק בשביל מאמיניהם ובני דתם. ופה מענין הוא עד מאד לדעת עד כמה השפיעה האגדה התלמודית על השקפתם זו. נראה זאת במאמרינו הבאים.

גלוי דעת.

על דבר יסוד בית הספרים הלאמי בירושלים.

אחר קראי את מכתבו הגלוי של החכם הנכבד מר יחיאל מיכל פינס בעתונים העברים על דבר „בית הספרים לכל ישראל שבירושלים", אשר בו הזכיר גם את שמי, מצאתי את עצמי מחויב להעיר: כי הן אמנם נמניתי בין חברי חברה של חסד אחת בירושלים, אבל חברותי זאת לא עוררתני להשתתף ביסוד „בית הספרים הלאומי שבירושלים", כאשר לא עוררוני לזה גם יתר החברות ומוסדי הצדקה אשר הנני נמנה כחבר להם. רק הרעיון של חבת ציון בראשונה ושל ציוניות באחרונה הניעני לכל מעשה בקנית ובקבוץ ספרים וכסף לטובת „בית הספרים הלאמי" שבירושלים מראשית עבודתי עד היום הזה. גם הרוב הגדול של העומדים לימיני בעבודתי ואשר תמכוני בקבוץ ספרים וכסף וגם רוב המנדבים לטובת בית הספרים היו מן הציונים.

כשמציעים היום את השאלה: חלקו של מי גדול בעבודת יסוד בית הספרים הלאמי שבירושלים על פי מדת ההשתתפות בו בתעמולה בספרים ובכסף, אז מדת הדין והאמת מחיבות אותנו להודות: כי חלקם של הציונים הוא היותר גדול בו, אם כי חלילה לנו לקפח גם את שכר יתר האנשים והחברות שסייעו בו.

יוסף בן אהרן חזנוביץ.

Liter. Redacteur: N. Sokolow. — העורך הספרותי: נחום סוקולוב.
המו״ל האחראי: י. ברגר, קלן.
Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.
REDAKTION „HA'OLAM", KÖLN A RH., KAROLINGERRING

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. · מופיע בכל יום ה'.

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN
KAROLINGERRING 6

II. Jahrgang. Nr. 44. Köln, 13. November 1908. שנה שניה. גליון מ"ד. קלן, י"ט חשון אתת"ם לחורבן.

מה־כחנו?

העבודה המועילה — כן המימרא מהלכת עתה — איננה מונחת על שדה התחבולות הדיפלומטיות, כי אם על שדה המשא ומתן עם בעלי היכולת בתוגרמה — ויש חושבים כי ע"י חלוף זה כבר הותרה השאלה כולה. אבל זו היא טעות. נלך הלאה. אומרים, ובצדק, חובה לאומם ולציין את היהודים התוגרים, ואחרי שהדבר הזה יֵעשה — הכל יעלה יפה. כי יש הרבה הרבה אמת בשתי ההנחות האלה — מי לא ידע זאת? ומי לא הסכים על זה אפילו מכבר? אבל זכרו נא! כמו שהנסיונות הו אשונים של השתדלות אינטרנציונלית, שנכתמה על צד הבדיחות בשם „דיפלומטיה", הראתה באמת צרדים וצדי צרדים רפוים, כן גם עתידה עבודת המו"מ עם בעלי היכולת ועם המפלגות התוגריות להראות סמנים של לקוי ושל רפיון, של ליאות ושל קטנות־מגוחכת, כל זמן שהקלקלה בתוכנו לא תזוז ממקומה, כל זמן שנהיה מפלגה קטנה, עניה ורפויה. שרשו של הגחוך הוא המרחק הרב בין הרצון והיכולת. אם אמרו מכבר: אין אנו יכולים לישא וליתן עם ממשלות אדירות, מפני שמשא ומתן יוכל להיות אך בין בעלי כח פחות או יותר שוה, הרי כלל זה חל גם על מו"מ פנימי עם מפלגות שליטות בתוגרמה, ואם אומרים: נלך ונעשה את היהודים בתוגרמה ללאומיים ולציוניים, אז יש לנו רשות לשאול: הככר עשינו הרבה יהודים פה ללאומיים ולציוניים? באיזה כח נלך שמה? כמה נוכל לעשות ע"י הכח הרוחני המועט שיש לנו? הצעות והמצאות יש למדי. נלך ונעשה למשל מעין Schulverein שעשו האשכנזים באוסטריה, או מעין Mecica שעשו הטשחים — ולמה נבקש דגמאות רחוקות? נלך ונעשה מעין אותו העבודה הפדגוגית שה„אליאנס" עושה זה ארבעים שנה במזרח להשכלה כללית, שמביאה לידי התבוללות! אין שום ספק בדבר: הרבה עתונים גדולים, הרבה בתים, הרבה חברות, הרבה מטיפים ודברנים יכולים לחולל איזה פעולה. חובה לדעת: כלום הם יכולים לעשות הכל וכהרף עין, מפני שגם המתנגדים לא עברו ובטלו מן העולם, וגם הם לא יחבקו את ידיהם בחיקם, אך יוסיפו לפעול כנגד, אבל יכולים לפעול. ואולם כל מי שרוצה להשפיע על אחרים, צריך שיהיה בו כח גדול, שיהיו אמצעיים רבים מוכנים לו, והעיקר, שיהיה לו אותו כח־הסבל אשר לא ייעף ולא ימאס בהתחלות קטנות ולא יפסול כל דבר שכבר נעשה בתשוקה חולנית רק לעשות דברים חדשים.

מצבנו עתה הוא טרגדיה אמתית. הננו מלאי תקוה וזעם, הננו מזועזעי־עצבים, מעפילים לעלות, מרגישים שאפשר לעשות דברים גדולים, כועסים על אשר אין הדברים הגדולים נעשים, אבל אין אנו נותנים דין וחשבון לעצמנו מדוע אין הדברים הגדולים לצד זה או לצד אחר יכולים להעשות. אין לנו הכח והרצון להעמיק לחקור את הסבות העמוקות המונחות בנו, ואנו מסתפקים בתשובות שטחיות. סבת הרפיון — אנו מתענגים להשיב — היא, מפני שההנהגה היא זו, ולא אחרת, מפני שהלכו אצל ממשלות אחרות, ולא הלכו אצל המפלגות התוגריות, מפני שהבנק נוסד כאן ולא במק"א, וכיוצא בזה. כל אלה הן תשובות־בדוחק, מחמת מבוכה, מחמת שהוא קל ונעים וסינסציוני לדון עם אנשים, לפסול במומים ולשבר את האזן במימרות מעין זו שרופפת ושולטת כעת: נלך ונכבוש את היהודים בתוגרמה. המימרות מתקבלות, האותיות פורחות, והמצב איננו משתנה כמלוא השערה, יען כי אנו רק אומרים, ולא עושים. ההיתה המימרא: „נלך ונכבוש את הקהלות" גרועה מזו? גם היא היתה בעיקרה טובה מאד. אלו הצלחנו למשוך אחרינו את המרכזים היהודים הגדולים בכל תפוצות הגולה, והיו לנו לאומיים וציוניים עומדים בראש הקהלות הגדולות והקטנות; וכולן היו מספיקות כח ושכל וממון למטרה הציונית הכללית, גם או היינו יכולים לפעול הרבה מאד. אבל גם להשגת המטרה הזאת חסרנו את ההקדמות הנחוצות. עם אותו קומץ ציונים שיש לנו בקהלות מועטות לא יכולנו לכבוש את היהודות שבגולה.

רחוק אני מהגן על חילק ובילק. חילק ובילק יכולים לשנות את דעתם, או עתידים להתחלף. אבל חושב אני, כי נטיה זו שאיננה רוצה לראות את הסבות האמתיות וקובעת את הדיגנוזה הקרובה השטחית, היא בעוכרנו. צריכים אנו לדעת, כי בין במצב הקודם בין במצב הנכחי, בין במצב העתיד להיות בהשתנות הערכין והיתוסים של עכשיו לא חלוף פרוזה זו בפרוזה אחרת יועיל לנו, כל זמן שלא נאסוף כח יותר. מה שאפשר לעשות לפי ערך הכח שיש בנו נעשה. אין אנו „כמות בטלה" אלא שעורא־דמינכר בתוך היהדות הכוללת, אבל עדיין אין אנו יסוד בורא וכונה, כי אם תוסס ומתהוה. הננו עוד חברותא קטנה, ולאסוננו, בתוך כנופיה קטנה זו, הנטיה האטביית של בטול והתול ובקור ונקור שיש בנו, עושה מחיצות והבדלות, ולפי ערך חולשתנו ואת עשינו הרבה לחולל איזו תנועה ואיזה שנויים. כן גם בגדר העבודה העצמית שלנו. הט... הציונית ארץ־הישראלית, התחלנו לעשות איזה דבר: עוררנו ש... מדינית, זעזענו לפעמים לוא גם זעזוע קל של ארעי את ד... הכללית, הודענו לעולם מה אנו חפצים, פרסמנו את דעתנו, ...

ולנגוד עז, הקמנו לנו הסתדרות קטנה, בנינו לנו במה עממית כלפי העולם כלו, אמרנו לאסוף הרבה כח פיננסי, ונאסוף אך מעט, יסדנו איזה מוסדות ורק בקצתם אפשר היה לשמש למטרתנו — אין להכריע את כף היאוש להחליט שלא עשינו דבר. אבל המעט הזה איננו מספיק, ואין לתמוה על המראה להתוצאות הן קטנות ואין לתלות בשביל זה את הקולר בצואריו של זה, או בצואריו של אחר. ראה עמידתנו דלים וריקים בארץ ישראל! גיטו אומלל ושומם מעני, ישוב קטן, מתי מעט ורק מקצת מן המקצת נתינים תוגרים. במי האשם? בכולנו! לא הספקנו לעשות יותר, לא יכולנו לשנות את התנאים הקימים, לא הצלחנו לנצח את המכשולים, לא מצאנו את סוד המשטר המצליח.

לכל השיטות שבעולם, לכל מיני השתדלות ויסוד דרוש כח של עם וכח הרכוש והעבודה. הכח הזה לא נוסף לנו, כי אם נגרע ממנו. איה האגודות הרבות שהיו ברוסיה? נלאו לחכות, מפני שלא היה שום דבר חדש מושך את הלב! אבל בינו נא, כי לא זו הדרך של תחית עם. אי־אפשר להספיק בכל יום דבר חדש מושך את הלב. כסבורים אתם, שבמצב הנכחי יהיה בכל יום גרוי חדש? כאז כן גם עתה—לפי שעה חוזר הגלגל ברעש, אבל אחרי כן תהיה דממה, ושוב יאמרו: אין דבר חדש, ושוב תצטנן ההתלהבות־של־קש. כח מתמיד ומחכה דרוש לנו. יאמרו: האמצעיים אינם עיקר. אלא ההתלהבות. אמת! אבל איה ההתלהבות? את רוב הציוניים הצעירים של הקונגרסים הראשונים סחפה תנועת השחרור הכללית — ויסעו מציון ויחנו בריבולוציה, ויסעו מריבלוציה ויחנו . . . אלהים אדירים יודעים איה הם חונים כעת: בא מנות? בדיקרנטיה? מלאך ה׳ רודף אותנו מהתרגשות להתרגשות, ומה שהיה אתמול חדש כבר נושן היום. לא כלו הקצים, עוד יש כח בנו, עודישובו, עוד הציונות קימת, אבל שאיננה יכולה במצבה זה לעשות בפעם אחת גדולות—מה הפלא? ובמערב—אל נא נשכח, כמה יש לעבוד עוד! מה היה בשנים הראשונות? אחד בעיר ושנים במשפחה. כשהזכירו את השם „ציוני" באשכנז, אז היתה באמת סכנה לאיש שהכריזו עליו כן, הכרזה כזאת עוררה צחוק, או צער בעלי חיים. איזה בעלי דמיון, ולא מילידי הארץ, ואם אחרי כן הסתפחו מעטים — הסוגרומים עשו זאת, גֵרֵי פוגרומים! וכי יכולים לשער במזרח, כמה מן הקושי יש בדבר להלחם עם החנוך וההרגל, הספרות ובמת המטיפים, עם תוצאות מאה שנים של התבוללות? כמה מן הבטלנות והילדות יש בדבר, ששואלים מדוע עדיין לא נכבש כל העולם היהודי! מעט מעט מתגברת סוף סוף הציונות לא רק בקרב עצמה, אבל דעותיה חודרות ונכנסות ב ג ו ס ח א ו ת ממ ו ת ק י ם לתוך מפלגות וחברות אחרות. אך כל זה עדיין הוא בשעור מועט, מפני שהזמן עודנו קצר והעובדים מעטים.

אם אנו מוציאים כעת כרוזים חדשים וקובעים כללי־מעשה חדשים מה לנו לעשות את התוגרים ומה לנו לעשות עם היהודים התוגרים — כלום אני חולק על חשיבות הדברים. כולנו מסכימים על החשיבות, כולנו מכריזים כרוזים כאלה, אבל עלינו לדעת כי לא כאן מונחת נקודת הכובד, אלא ב נ ו, בחובת עבודתנו להחזיק את המפלגה ולהגדיל את מספר חבריה. ככל אשר תגדל מפלגתנו כן יגדל כחנו וכן יכבד המשקל שיהיה לדברינו ולהשפעתנו. ‏ נ. ס.

לברר וללבן.

(בדבר בה״ס של חברת „העזרה" של היהודים האשכנזים בא״י).

[illegible] השמועות האי־נכונות שנפוצו בין הקהל העברי ע״ד מטרת [illegible] „ההילפספעראיין" בא״י, נותנים אנחנו מקום לדברי העסקן [illegible] [illegible] יבר, מר פאול נתן אשר דבר במשאו בלשכת „בני ברית" [illegible] [illegible] ו ענין:

בכל מדינה ומדינה בחללו של עולם יש תעודת חנוך ושאלותיה; בכל מדינה ומדינה מנסים נסיונות, איזה הדרך הטוב והמועיל לחנך את בני הנעורים, ואנחנו בלשכותינו יודעים מאד מה גדול ערך חנוכם ומפותם של בנינו אחרינו. ואולם שאלת החנוך הנוגעת אל אחינו היהודים בארץ המזרח, שונה הוא תכלית שנוי מאותה השאלה אשר בארצות אחרות, ארצות נאורות ומקולטרות. שונות הנה התעורות, באשר בארץ המזרח הקולטורה שונה מכל עם ובכל פנה שאתה פונה אתה מוצא אופי מיוחד, ובכן גם המכשולים והמוקשים על דרכי החנוך בארץ־הקדם, שונים מאותם שבשאר ארצות, וגם המטרות צריכות שתהיינה שונות מאותן המצויות בשאר מדינות. ואף גם זאת, כי מדי דברנו על ארץ המזרח לא נוכל לדבר במובן כולל ומקיף, השוה ומשוה את כל חלקי הארץ למדינה אחת בעלת תנאים שוים ואופי שוה לכל חלקיה.

במזרח הקרוב עלינו לחלק ולחת דברינו לשעורים; לא ראי תורקיה האירופאית כראי אסיה הקטנה ופלשתינא. על אדות ארץ פרס ונפות נהר פרת וחדקל לא אדבר עתה; בנוגע להתפתחותו של הלאום היהודי הארצות האלה אין רשומן ניכר במדה מרובה ומכרעת, אין לדבר כעת ע״ד התפתחותן של מדינות אסיה התיכונה. ולכל היותר יש לציין שם איזו התחלה של שאלה זו.

ואולם לא כאלה חלק תורקיה האירופאית, אסיה הקטנה ופלשתינא. אם עלי לדבר איזה מלים ע״ד תורקיה האירופאית, עלי להקרים ולציין, כי מן העת אשר עברתי בארץ המזרח בפעם הראשונה עד הימים האלה, כבשה לה שם מקום התקדמות גדולה וממשית מאד מאד. עיר גדולה כקושטא, אשר עוד לפני עשר שנים עשתה רושם של עיר עזובה, נשכחה ומשוקעת בתרדמה ועצלות, התקשטה עכשיו ככלה ובהרבה מקצעות עיר מודרנית היא כאחת מערי אירופא. ברחובותיה עוברות מסלות ברזל, נטעו גנות ופרדסים, בנו היכלות, חבור־הדרכים עלה למעלה ראש ואוכלסיה נקרבו בפסיעות גסות אל המתוקנים שבאירופה. כמשפט העיר הזאת כן משפט העיר סלוניקי, עיר אשר בחלקיה הגדולים דמתה לעיר אירופאית, חדישה במלא המובן, ואם תבנה אוסטריה את מסלת הברזל אשר זכתה בקונצסיותה ותוציאנה לפעולות, אז עתידה העיר סלוניקו לעלות כפורחת ולהיות לעיר מערבית כלילת יופי ומלאה תשואות.

לעמת זאת, תורקיה שבאסיה הקטנה תציג לפנינו תמונה שונה מן הקצה אל הקצה. שם עוד שורר קפאון, תרדמה ודממה דקה. בעוד אשר בתורקיה האירופאית ישנם מרכזי מסחר וחבור־דרכים יותר גדולים וזער שם וזער שם, הנה החיים באסיה הקטנה לא נשתנו בשום שנוי ממשי ועקריי מכפי שהיו לפני ששים או שמונים שנה; אם נראה שנוי כל שהוא לטובה הרי היא נראה רק ככן נטוי על פני הארץ, מקביל לאורך מסלות הברזל אשר נבנו שמה, או באחדים ממקומות החופים על מבואות ים, אבל אל פנים הארץ עוד לא חדרו קרנים מידם. וכמשפט הארץ ההיא בכללה, כן משפט ארץ פלשתינא. ובכן, הרשוני נא להעמידכם על אופין של המדינות האלה בדברים קצרים, מחזיקים את המרובה: אסיא הקטנה עוד איננה גם עתה ארץ חרשת מעשה או מלאכת מחשבת, ומכל שכן שאין פלשתינא ארץ אינדוסטריאלית כלל וכלל. פה ושם עבודת האדמה התחילה להשתכלל ולהתפתח אטי, עקב בצד אגודל.

ובכן אפשר לציין שלש מדרגות של התפתחות זו למטה מזו, פוחת והולך: למעלה מכלן, ארץ המזרח אשר מעבר הים התיכון האירופאי, ההולכת ומתקדמת בפסיעות גסות, למטה הימנה המזרח אשר באסיה הקטנה ופלשתינא, אשר בהתפתחותה הכלכלית נשארה נסוגה אחור יתר מכלן.

בכל שלשת הארצות האלה נמצאים אוכלסי ישראל במדה ראויה להתכבד, כאשר ידעתם, אבל להאוכלסים האלה לא נוכל להענן, כי יפין ישע ויקוממו הריסות הארץ האלה ויבנו חרבותיהן. אין אנחנו יכולים לשער שם מציאות אנשים בוני ישובו של עולם, אם נזכר ראשונות

ונחשב חשבונו של עולם, ונשוה נגד עינינו איך וכיצד שבו גדודי בני ישראל כפעם בפעם אל המזרח אשר הקיא אותם מן גוו.

יוכל היות כי משנים קדמוניות, מדורות עולמים שכבר נשכחו, מעת אשר ישב עוד ישראל על אדמתו, נשארו שם משפחות עבריות אשר לא יצאו אל ארץ נד, ולא עזבו את ארצן עד עתה, ואולם, איך שיהיה, הנן מעט מזער. ואולם סופרי ימי הבינים מספרים לנו פה אחד, כי אחרי אשר בימים מקדם שבו נדחי ישראל ויתנחלו בארץ אבותם באלפיהם ורבבותיהם ותמלאנה הערים אותם, הנה בימי הבינים מפני חרב נדדו, גורשו כלה, והערים נתרוקנו לגמרי, או כמעט לגמרי מיושביהן היהודים. החזון הזה לא לפלא יחשב, אחרי אשר נזכור איך היתה הארץ הזאת לשמה ולבזה ביד עריצי גוים חדשים לבקרים. בנימין מתודילה הוא אחד מאלה, אשר גלו בפלשתינא מעיר אל עיר בהמר ארץ, והוא מתאר בשרד אמת איך ירדו חיי אחינו בימים האלה פלאים בארץ המזרח. כבר אמרתי, כי קהלות יעקב משוכללות ויושבות על תלן נכחדו בעת ההיא מעל פני הארץ, וערים רבות שבהן עלתה כפורחת חרשת מעשה ויגיע כפים של אחינו היהודים, נשארו ריקם מאין יושב, ונשאר לפלטה צובע או מזגג זכוכית אחד או שנים בעיר. הנני מציין את העובדא, כי חיי היהודים בפלשתינא במשך ימי הבינים ירדו עשר מעלות אחורנית, נצער ונתמעט עד האפס.

פתאם התחוללה מהפכה, שנוי שאיננו חוזר לבריתו ורב העליליה, אשר בכל שהיה נורא ואיום, הנה מעבר השני הפיח רוח חדש, טל של תחיה בארמת פלשתינא. המהפכה הזאת הלא המה התלאות והרדיפות אשר השתרגו על אחינו בארץ ספרד. פליטי חרב האינקביזיציה הגלו גלות־שלמה, ומרבית קהלות ישראל הקיימות בארץ המזרח, נוסדו על ידי הגולים אשר הגלתה ספרד בשעתה, ואשר עד היום בשם ספרדים יכונו; כמקבילים אל יהודי המזרח, האשכנזים, יהודי ספרד עד הנה יקראו בשם ארץ מוצאם, הישפנולים. ההישפנולים הללו שבו ניחיו את הארץ; עודם מדברים שפת ארץ מוצאם, ספרדית משובשת, ומענין הדבר, כי אחד מגדולי חכמי הפוליטיקה בספרד, נסה בעל פה, ובכתב, להשיב לב היהודים ההישפנולים לאהבה את ארץ ספרד, אשר הרבתה את חלליהם ותרוה מדמם, ולהביאם במסרת ברית המסחר עם הארץ הזאת, אלא שנסיונם לא עלה יפה. וככן, יש לנו בארץ המזרח שדרה קטנה של יהודים ילידי־בית, עקריים שלא זזה רגלם משם; יהודי ספרד אשר באו שמה בין הפרקים של המאה הט״ו והט״ז, ולבד מאלה, בשנים האחרונות, קמעא קמעא ינהרו אל ארץ המזרח יסודות יהודיים הבאים ממזרחה של אירופא.

הזרמים האלה אשר ינהרו ויבואו אל המזרח מגליציה, רומניה ורוסיה באו לאט, טפות טפות, ואך בעתים האחרונות המה שוטפים ביתר עז לרגלי רדיפות היהודים במזרחה של אירופה, וגם לרבות, בשביל התרוממות מצב הכלכלה, במדה ידועה, אשר נראה בארצות המזרח בכלל. לבד מאלה, באו שמה עולה גולי מארץ פרס, מארץ נפות הפרת והחדקל. מבוכרה, מקצה ירכתי תימן, מארץ ערב.

כל אלה סיעות של האנשים מארצותם לגנייהם, השונים בשפתם, בדרכיהם ואורחות חייהם, קשורים ואחוזים בקשר של קימא אחד, בברית תכון אחד המברית אותם מן הקצה ועושה אותם לחטיבה אחת, על ידי תורתם ואמונתם. ביתר הדברים נפלגו לפלגותיהם: ההישפנולים מדברים ספרדית, האשכנזים — גרמנית משובשת, יהודי פרס — פרסית, הבוכרים מרביתם מדברים רוסית, יהודי נפות נהר פרת וחדקל מדברים ערבית, גם התימנים כמוהם אך בהברה אחרת, גם בפלשתינא הרבה מהיהודים מדברים ערבית, ואם תוסיפו על זה עוד את יהודי מרוקה ומצרים עם שפתם המבולבלת, הנה יש לפנינו ערב־רב, אוכלסים ובריות שונות, אשר בשום אופן אינם יכולים להבין איש את רעהו או לבוא לידי איזה שתוף במעשה או במחשבה.

למען לתת לכם מושג עד כמה תכבד העבודה בארץ המזרח ביחס השפה, ארשה לעצמי להרציא לפניכם קורטב של סטטיסתיקה, מחשבונם של בתי הספר של חברת העזרה מיסודם של יהודי אשכנז, שנוסדו בירושלם וביפו. למוצאיהם ולשפתיהם יחלקו החניכים, המתחנכים בשלשת גני־הילדים בירושלים למפלגות האלה:

ספרדים	120 נפש,	= 39,3	למאה	ושפתם	ז׳רגון ספרדי.
אשכנזים	116 „	38,0 „	„	„	ז׳רגון אשכנזי.
תימנים	17 „	5,6 „	„	„	ערבית.
בוכרים	16 „	5,2 „	„	„	בוכרית.
פרסים	16 „	5,2 „	„	„	פרסית.
גרוזינים	9 „	3,0 „	„	„	גרוזינית.
מבגדד ואחלב	4 „	1,3 „	„	„	ערבית.
מרוקנים	3 „	1,0 „	„	„	מרוקנית־ערבית.
בולגרים	3 „	1,0 „	„	„	בולגרית.
מחמדנים	1 „	0,3 „	„	„	ערבית.

חשבונו של גן־הילדים הראשון ביפו, לחקר שפתם של החניכים, הראה את התוצאות האלה:

10 מדברים עברית; 20 ערבית; 40 ז׳רגון ספרדי; 26 ז׳רגון אשכנזי; 20 רוסית.

ובגן השני מתחלקים ללשונתם כזה:

1 עברית; 17 ערבית; 6 ז׳רגון ספרדי; 79 ז׳רגון אשכנזי; 7 רוסית.

ובכן באנו עד החידה, עד הפרובלימה הראשונה! כיצד אפשר לחנך בבת אחת ובכפיפה אחת את כל היסודות האלה?

ברור הדבר, כי מן הנמנע הוא, ליסד אשכולות מיוחדות לכל שפה ושפה מאלה לבד; ישנן שם קבוצות מועטות באוכלסין כאותן של התימנים, הפרסים, יהודי בוכרה וכדומה; מספר קטן כזה איננו מספיק ליסד בעדו בית ספר בפני עצמו; הדבר היה עולה בדמים מרובים יותר מדאי, וגם מספר המורים לא יספיק לכל המלאכה. ובכן עומדת לפנינו פרובלימה יסודית בדבר החנוך שתכניתה: כיצד אפשר הדבר, להכנים את כל אלה היסודות השונים לבית ספר אחד וללמדם כלם בשפה אחת משותפת? על השאלה הזאת, לפי השקפתי אני, יש אך תשובה אחת, השפה היחידה, הצריכה להיות לכוללת יחד ולמשותפת לכל החניכים, יכולה להיות רק אחת, יחידה, השפה העברית.

יכולים אנחנו לעמוד על נקודת מצב דתי כטוב וכישר בעינינו. יכולים אנחנו גם להסתלק מן הווכוחים ומן הבאורים, אם צריכה השפה העברית להתקבל בתור משותפת לכל החניכים מפני נקודת ראות של האמונה, או לא. ואולם מפני נקודת השקפות פדגוגיות צריכה השפה הזאת לעמוד בראש, באשר היהודים דהתם קשורים כלם, פחות או יותר, ולפי מושגנו אנו, קשורים במדה שאין למעלה הימנה אל הדת והמסורה היהודית ומסורים אליהן באהבה וחבה יתירה, ובאשר כלם, במדה ידועה, אחד מהם לא נעדר יודעים את השפה העברית, ידיעה מספקת. ובכן, השפה העברית היא אותה השפה המשותפת הנתונה והנמצאת לפנינו מן המוכן. ובכן הנני מציע, כי חברת העזרה של היהודים האשכנזים תפתור את הפרובלימה הזאת ותוציאנה לפועל כאשר אמרנו.

האשכולות, שנוסדו והתקימו בארץ המזרח עד עכשיו, בתי הספר אשר בצדק נתיישנו, המה נבנו ונתיסדו על פי השקפות ודעות אחרות לגמרי. הם היו אומרים לעצמם: הכל הולך אחר המעמד, ומכיון שהמעמדות של האשכולות נוסדו על ידי צרפתים או אנגליים, נמצינו מחוייבים לשום את שפת צרפת או אנגליה לכל לראש ולעקרת הבית. אבל הנסיון לא עלה יפה ואל המטרה שאליה צריכים היו להגיע, סוף סוף לא הגיעו. אל השדרות הרחבות של העם לא הגיעו ולא נגעו בהם אפילו בנגיעה כל שהוא להזיזם ולמסע את המחנות.

ובכן, השפה העברית היא הנתונה לפנינו, באשר למודי הדת עומדים ברום עולמם של היהודים בארץ המזרח; היהודים דהתם המה שומרי מצוה ונוצרי עדותיהם במדה נכהה, והגורם השני לזה, הוא, כאמור, היסוד הפדגוגי; נחוצה שפה משותפת להוראה משותפת לגדודי הילדים מרבי־הגוונים ומדברים בערבוביה של שפות ולשונות שונות.

אחרי הדברים האלה באים אנחנו לידי פרובלימה שנייה.

חסרים היו עד כה ספרי־למוד לבתי הספר, במובן אשר אנחנו מבינים אותם, כמביאים לידי המטרה הרצויה. גם במקצוע הזה עמדו עד הנה על אותה נקודת־המצב; כסבורים היו כי ספר־הלמוד שנתקיים ונתקבל כלקח־טוב בפריז יהיה רצוי ומקובל וטוב ויפה גם בארץ המזרח. כמדומה אני, כי גם נקודת־הראות הזאת אינה מכוונת כלפי האמת. דומה אני, כי אין אנחנו יכולים לעמד על נקודת המצב ולגזור אומר, כי ספר־למוד אשכנזי ככר. הוא מסוגל כשהוא לעצמו, לאחינו בני בריתנו בארצות המזרח. את אשר אני אחוה, גם את אמצעי־הלמוד נחוץ לברוא בריאה חדשה, ומבלי לשום אל לב, כיצד אנחנו מחנכים את צעירנו באשכנז, אך מנקודת ראות הזאת: כיצד הוא מכוון אל המטרה בארץ הקדם, להסתכל על העולם ומלאו באספקלריא של תינוקת? ובכן, תצטרך חברת העזרה לברוא לאט לאט אמצעי־למוד חדשים. ספר המקרא האשכנזי הנהוג אצלנו עמנו פה, בארץ המזרח יוכלו להשתמש בו רק במקצת. ועד כמה גדול הצורך וההכרח לשנות ולתת פנים חדשות לאמצעי־הלמוד, תורנו העובדא האחת הזאת: הבאנו מהכא להתם קבוצה של תמונות וציורים להסתכל בהם, אבל מרביתן היו בארץ הקדם ככלי אין חפץ. באו והביאו להם מזמרת אשכנז תמונה מיער אשכנזי — ושם אין יערות בכלל — בואו והראו להם מראה דמות החורף אשר ישליג בצלמו ארץ ומלאה — ושם לא יבינו בחזון, כי כל ימות השנה שלג בעיניהם כמעט אינם רואים ואך סופת־ברד תעבור לפעמים על ראשם. ובכן נחוץ לברא אמצעי־למוד חדשים. אמצעי־למוד האלה צריכים להברא למקצוע הסתכלות — על־העולם בכלל, ללמודי הקריאה ודברי הימים בפרט, ולגמרי מנקודת מצב אחר שממנו יוצא ספר־למוד צרפתי, אשכנזי או אנגליי ואשר בהארצות האלה שמוהו לאבן־פנה ותל שכל פיות פונים אליו. תינוק, ההולך וגדל בארץ הקדם צריך שיסתכל על העולם מנקודת־מצב המזרח. גם פה בדבר הזה צפונה פרובלימה, הנצבת בכל גדלה לפני כל מסתכל על עניני המזרח בעינא פקיחא ובלא משפטים קדומים, ולפתרון הפרובלימה הזאת תולדות רבות ותוצאות כבירות.

אם התינוקות מתחנכים כך; שהמה מרגישים את עצמם כאשכנזים צרפתים או אנגלים פחות או יותר, הנה התולדה המחוייבת מזה, כי אינם מוצאים קורת־רוח בישיבתם בארץ הקדם, כי המה שמים נוספות על זרם הנודדים ובוראים מצב, שגם עתה הוא כבר מביא לידי דאגה והרהורים, וכל עמת שילך המצב הזה הלך וגדול, כן תרבה וכן תפרוץ היציאה מן המזרח למערב. על התולדה הזאת עלינו לשים לב, ואם זכורים אנחנו האפשרות הזאת, אז יחשב לנו לקלות הדעת, אם אנחנו בעצמנו נעיר ונעורר את החפץ, כי גם אוכלסי היהודים היושבים במדינת תורקיה, יסחפו בזרם התנועה וגם המה ינסו לצאת לארץ המערב, ולכל לראש, לאמיריקה.

החנוך צריך להתכונן להגיע אל המטרה היחידה, לקשר את אחינו בארץ המזרח אל ארצם בקשר של קיימא, לא נגד רצונם, אך לתת להם דעה והשכל, אמצעים אינטיליקטואלים במדה כזאת, אשר מרצונם הטוב ישארו בארץ הקדם. (המשך יבוא) לעווין.

עלי הסתיו.

II.

אם טוב בעיני האבות להסר את נפשם מאחר התענוגים, אשר ימתיקו לנו את החיים בימי טובה ובימי רעה. אם ברוב הימים וברעש גלגלי המעשים והמאויים הסכן הסכינו עם חוסר הקריאה עד אשר לא יחושו ולא נפקד להם מאומה, אם רוח האדם יורדת למטה מכובד משא סבלותיה תחת אשר תבן למעלה ו„מקול המונה של עיר לא ישמע קול גלגל חמה", — הלא ישמעו הלא ישימו על לב את הדבר המר אשר אנכי דובר באזניהם היום: הן כל איש־תרבות יראה עולמו בורעו, ישא נפשו לראות את בניו משכילים גם בדרך החיים גם בדרך הרוח, לראותם בתור אנשי המעלה לכל דבר. כי לא רק „בכל אדם מתקנא, חוץ מבנו", כי גם חק הוא לנפש האדם — חק ההשתלמות והשאיפה אל על — אשר ימריץ את האבות כי יתאוו לראות את בניהם, עצמם ובשרם כדור אחר, עולים במעלות הרוח, בחכמה, בדעת ובכשרון, עד המקום אשר לא יקוו ולא יאמינו עוד בנפשם להגיע המה אליו. וידעו נא איפוא האבות המזניחים את הספר ואת הקריאה, כי הם חוטאי נפש בניהם, כי החסרון הזה יראה פעלו על הדורות הבאים לקחת מהם מעט מעט את שאר־הרוח ואת אהבת התורה, אשר היו לבני ישראל מוהשה שכם אחד על כל העמים, פרי עבודת המוח בת אלפי שנים התנחלה מדור לדור בכח חק הירושה. וגם הנה החל הנגע הזה להראות כה וכה, ועיני המורים, „רועי־הנפשות" לילדים, רואות וכלות: המורים העומדים על משמרתם ימים רבים, אשר ילדים בני אבות שונים יעברו לפניהם כבני מרון שנה שנה — ואף כי המורים אשר שרתו בקדש בקהלות שונות ובמקומות שונים — המה יכירו וידעו בבנים האלה, היורדים בשנים האחרונות הלוך וירדת גם לכשרון גם לאהבת הלקח, את דרך־הרוח אשר לאבות ואת יחשם לדברי ספר. הן הילדים — קופי־אדם האלה — יריצו ידיהם הקטנות ויטו לבבם הרך לדברים אשר הסכינו עמם במסבם, יעשו את אשר יראו אחרים עושים ויתיצבו על הדרך אשר ישימו לפניהם אנשי בית אביהם בראשונה ורעיהם אשר הם יוצאים ובאים בתוכם באחרונה. ומה רב הדרך לרבר הזה בין דור לדור ומה שונה תכנית הבית לאיש יהודי, ערוגות־המטע לנפש הילד מיום היותו, לפנים והיום! לפנים היו כל המוננו, מסוחרים ועד אנשי המלאכה, מחוטבי עצינו ועד שואבי מימינו, יודעי ספר ושוחרי תורה, אנשים שעמדו רגלי אבותם או רגליהם הם על הר סיני ועל נהרות בבל, ויהי להם בתי כנסות וחברות ומגידים, אשר הגידו להם או אשר הורו אותם דברי תורה בשבתות ובמועדים ובבקר ובערב אשר לימי המעשה; בתי הקפה ומשחקי הקלפים (אשר קראו עליהם רועי ישראל חרם פעם בפעם במאות השנים האחרונית) וישיבת קרנות של עמי הארץ לא היו עוד לאכול עתותם ולהטות לבבם אחרי התהו. אז ילמד התתן תורה מפי המלמד אשר יתזיק לו חותנו ימים ושנים אחרי חתונתו והבנים הראשונים אשר נולדו לו מצאו בבית אביהם בית מדרש קטן ואוצר ספרים; גם אחרי כן בצאת האב לשחר לטרף עיד היה קובע עתים לתורה, לדברי ספר: הספרים היו לאבות ולבנים ענין לענות בו בבית המדרש ובחדר — הספרים שעשועים לנפשותם בבית. כל בית יהודי היה בית מקרא והבנים היו אמונים מימי ילדותם על ספרים, על דברי רוח, על שיחות חולין של תלמידי חכמים — האורחים התכמים העוברים בארץ או החתנים בני התורה, אשר היו לכבוד גם שניהם בכל בתי ישראל. ככה התנחלה עבודת הרוח מאבות לבנים, מן האחים הגדולים אל הקטנים הבאים אחריהם; ככה הוכן לב הילד מראשית דרכו אל החנוך אשר נתן לו אח"כ בחדר או בבית הספר העברי והבתים האלה רק הוסף הוסיפו לפתח ולכלכל את הזרע הזרוע בנפש הרכה עד עשותו פרי. לא אחד ולא שתים מצאו להם, כשלמה מימון, ראשית למודים בארון הספרים אשר בבית אביהם גם בטרם ידעו חדר ובית ספר.

והיום חסרנו כל אלה. החיים גברו על הספר, כל שלחנות מלאו... קלפים תחת הספרים, באלה יבקשו להם האבות שעשועים לנפשותם ממעשיהם ומעצבון ידיהם, ויש אשר שעשועים כאלה יהיו ראש מעשיהם; „האם תכלה חצי היום במעשה עדיה וקשוריה, למען הראות ולמען הראות חצי היום האחר", כדברי גיתה (וילהלם מייסטר ונדעריאַהרע) או תשים כל מעיניה גם היא בשחוק הקלפים. וכאשר ירחקו האבות מעבודת הרוח, כן

יקלו בעיניהם גם בתי הלקח גם החכמים גם המורים, אשר נכבדו לפנים על כל כבוד בישראל ואשר יהיו עתה בתוך כל ההמון הרב כ„זמורה אשר תהיה בעצי היער" . . . איש איש מכל פנות העם, כנכבד כנקלה, נבוה בעיניו מן המורה, בוז יבוז לו בלבו או גם בפיו וגם לא ימנע מדבר בו און באזני הבן, תלמידו ההולך לקחת תורה מפיו.

לרומים היו עבדיהם היונים למורים לבניהם; וליהודים יהיו מורי בניהם לעבדים . . .

והילד אשר יולד ואשר יגדל בתוך משחקי הקלפים ועניני אחרים אשר ל„חיי המעשה", ואשר הבוז למורה ולכל דברי רוח ירושה לו מבית אביו, לא תדבק נפשו עוד, גם אם נפש־ברכה לו, אחרי בית הספר או החדר ואחרי הלקח הנתן שם: בית הספר היה יהיה לו לבית־סהר והמורה המציק לו ב„הבלים" כאלה, אשר לא ידע ולא ידעו אבותיו — לנוגש המעביד אותם בפרך עד בוא יום גאולתו. הוא יום תת אותו למלאכה או למסחר. ורבים מן האבות, אשר המה „אכלו בוסר ושני בנים תקהינה", בראותם את בניהם והנה הם מבלים ימיהם בדי ריק, יהיו במתאוננים, ימהרו ליאש את לבם מכל עמלם ולהסיע את הילדים עודם באבם, גם בטרם ימלאו ימי לקחם, מדרך עץ הדעת אל דרך עץ החיים. על כן ברומניה, למשל, אשר יש לכל קהלותיה הקטנות והגדולות בתי ספר עברים תחתיים, ואשר כבראשית הָעסדן מחמשים שנה ומעלה, לא עשו הבתים האלה עד כה פרי ישוה להם ולא שמו, אשר להם המשפט, את לבם להוסיף עליהם בתי ספר שניים, למען הגדיל והאדיר את הלקח העברי ואת החנוך העברי — דבר הנקל והראוי להעשות בארץ הזאת לפי מצב הענינים שם. וכזה גם משפט החדרים ובתי תלמוד תורה בארצות אחרות, שגם הם צומחים כצמח בארץ ציה באין שורש למטה ובאין פרי למעלה.

מעל מגדל העץ אשר עמד עליו עזרא, הסופר המורה הראשון, צופים אנחנו המורים על עמק־עכור הזה ולבנו יהגה אימה על הבאות! אם לא ימהרו לקדם פני הרעה בעוד מועד, אז יש יום — הה, אשורנו ולא רחוק! —, אשר אמנם עוד יהיו כל עם ישראל יודעי ספר (כי מלמדי תינוקות ובתי ספר וסדורי תפלה לא יחדלו מישראל), אך לא דורשי ספר ולא קוראי ספר. יש יום וחסרנו גם מורים גם תלמידים אשר יצלחו למלאכה, וירדו בתי הלקח מטה מטה, וחסרו בנינו גם את האהבה ללמודים גם את הלב הער גם את רוח החכמה והבינה אשר נחלו פי שנים בכל בני עם ועם ואשר היה להם לשם ולתפארת נגד חבריהם בני הגוים, — ונעלה הרוח מעל עם ה' וירדו את ערלים, או גם יהיו „נופלים מערלים".

כל החרבן הזה, אשר גם הנה נודעו עקבותיו, יבואנו מעט מעט ואנחנו לא נחוש, נשמת האומה דועכת, חושבת לצאת — ולא נשים על לב; ככל אשר לא ידע ולא יזכור החולה, ההולך ודל מעט מעט ברוב ימים, את מצב־בריאותו הטוב לפנים. אולי, ברדת העם ככה פלאים, ירבו אז בקרבו גאוני הרוח לפי מעוט בעלי הכשרון, ככל אשר היה לו בראשית ימי תרבותו, בתקופת הנביאים, וכאשר היה הדבר ועודנו גם היום לעמים אחרים, כי לפי רבות הכשרון להגלות בהמון, כן תמעט הגאוניות בעם ועם, וכן להפך. ואולם גם פתח־תקוה הזה הנשקף לנו מעמק עכור, לא יתן לנו שלומים ונחומים כי אם מעט, יען היות גאוני הרוח, לא קנין העם אשר מקרבו יצאו, כי אם קנין כל בני האדם.

*

הה מי יעלה לנו השמימה והוריד לנו משם שביב אש קרש להתם את הלבבות הקופאים בחיי המעשה, מי יביא לנו זרם חיים חדשים, גלות עליות, אל תוך האגם הזה, בו טבענו אנו, בו יטבעו בנינו עד מחנק נפש, מי ומי מן החלוצים העוברים לפני המחנה וארון הקדש או חצוצרות התרועה בידם, הרבנים הסופרים המורים, יתעוררו לקרוא את העם אל על, למשכו ולהעלותו מטיט היון, מן הרקבון ומן הקפאון אשר הוא נתון בו עד צואר ולהורותו את דרך הרוח העולה למעלה!

בתי הלקח אשר לנו — מבצרי הרוח לטפינו — קוראים לתקונים נמרצים עד היסוד בה; ואולם כל חפץ לא יצלח בידנו עד אם שנו האבות גם הם את דרכם: ככל אשר ירדו במעלות הרוח מן הלמוד אל הקריאה ומן הקריאה — אל בתי הקפה ומשחקי הקלפים, כן עליהם לשוב עתה „אחורנית". השליכו מנגד עיניכם את גלוליכם החדשים ושובו אל הקריאה, אם לא תוכלו לשוב עוד גם אל הלמוד! לא למענכם, כי אם למען בניכם, מחמל נפשכם, אשר תתאוו לראותם טובים ושלמים מכם גם במעלות הנפש והרוח, המירו את דרך חייכם בבית ובחוץ, תנו כבוד ויקר ואהבה לאשר לא ביד יוקח: לספרים, לתרבות ולנושאי דגלה, לבתי הלקח ולכהניהם, שיתו לבכם לחילם, חדשו ימיהם כקדם, שימו אותם לנס ולמשא נפש לבניכם, כי המה מקור חיי הרוח לעם, „בתי היוצר לנשמת האומה" (ביאליק). אז לא תביש וקנתנו את ילדותנו וישראל ששמעה אזנו על הר סיני את המצוה ללמוד וללמד לא יבוש ולא יסוג אחור מפני הגוים אשר שמעה אזנם על הררם שעיר: מאושרים העניים ברוח, שהם יירשו מלכות שמים . . .

מבש"ן. נסלוי.

נ. ל. שבלנסקי, זכרון יעקב.

מכנען למצרים*).

ג.

גן העיר — חגיגת החידיו.

זמן קצר אחרי בואי לקהירה חגגו בהעיר את יום הולדת החידיו, מושל מצרים, והקומיסיה אשר נבחרה לסדר את החג בגן העיר הגדול „גן איזבקיה" הדביקה מודעות ותזמן את תושבי העיר לבא בערב אל הגן אשר גם החידיו ימצא בו, להתענג בהשעשועים הרבים אשר יערכו בגן לכבוד החג. מחיר הכניסה שילינג.

קניתי לי כרטיס ואבא הגנה.

הקדמתי הרבה לבא בעוד יום, לכן הספיקה לי העת להתבונן היטב אל הגן וכל אשר בו.

הגן המהלל הזה המשתרע על מרחק ארבעה חמשה היקטר נמצא בטבור העיר למול שמונת הרחובות היותר גדולים והיותר יפים שבעיר. עציו הרבים והשונים הנם רבם ילידי ארצות שונות מכל חמשת חלקי התבל, ביניהם גם העץ הבנגלי הידוע בתכונתו הנפלאה אשר בהגיעו לגבה ידוע מתכופפים ענפיו ויורדים ארצה בוקעים את האדמה וחודרים פנימה ומכים שם שרשים ואחרי זמן קצר יצאו מתוך האדמה כתמונת עצים נפרדים והם הנם באמת „עצמו ובשרו" של העץ העקרי.

באמצע הגן נמצא יאור מלאכותי ואי יפה בתוכו, מראה יפה ומקסים מאד.

ומנהרות ומערות רבות בגן העוברות בתוך ההרים והגבעות המלאכותים, והמערות כל כך יפות כל כך טבעיות בהזיזים הבולטים מהכפות העגולות ובלחות והטחב אשר בקירותיהן עד שהאיש הנכנס יחשב בלבו כי נעשו בידי הטבע לפני כמה אלפים שנה ולא יכיר כלל כי חקוי מלאכותי הוא, מעשה ידי האדם האומר להתחרות עם הטבע, ומדרגות טבעיות מובילות אל ראשי ההרים והגבעות המוקפים מעקות עשויות נזרי עץ בלתי מהקצעים וספסלים מסביב העשוים מקלפות עץ גם מקלפות קונכאות, והכל באופן טבעי. עליתי על אחד ההרים האלה, והנה נגלו לפני הרחובות היפות וההומיות אשר מסביב ובתוכן מבול אנשים שוטף זורם, כלם רצים נחפזים, עסוקים וטרודים, המסחר גדול העסקים מרבים ומסעפים, והזמן איננו עומד, צריך למהר, אין פנאי לעמד, הכסף בכתו המגנטי הכביר הוא הוא המושך את כל הקהל הזה.

*) עיין גליון הקודם.

הנה אנכי רואה את ה„איזבקיה" הרחוב היפה המהלל בהיכליו הנהדרים ב„הוטליו" הגדולים והיפים ובמחסניו הרבים.

היום פונה כבר לערב. שם ממולו ימה הולך ושוקע כדור האש השולח עתה את קרניו האחרונות על ראשי העצים. נפרד הוא עתה מהם ושוקע כלו. והנה מואר הוא עתה הגן באלפי מנורות חשמליות, שפע אור רב בהיר נשפך על כלו והנהו מתמלא המון חוגגים.

הנה תזמרת החידיו באה. יושבת היא לה על הבמה המיחדת לה ומתחילה להשמיע את מנגינותיה. הכל רצים שמה.

הנני הולך גם אנכי.

עוד התזמרת הזאת מנגנת ואחרות מתחילות, אנגלית, צרפתית והמנגינות יפות, נפלאות. ואין אתה יודע אל מי לרוץ, את מי לבכר, והנה פתאם קול תוף וחליל נשמע המזמין את האנשים לבא. רבים רצים שמה. הכל מסבבים ששה משחקים העומדים באמצע ומראים נפלאותיהם בהליכה על הראש, בתנועות ובהתעמלות שונות הנה כורך אחד את גופו ומעגלהו ככדור, והולך ומתגלגל במהירות נפלאה לתמהון הרואים. הנה הוא קם ועולה על חבל דק ארוך המתוח על שתי קורות גבוהות מאד, והולך הוא ומטיל במנוחה על אותו החבל עקב בצד אגודל ועומד הוא באמצע ושותה כוס יין לחיי ההמון המוחא כף בהתלהבות גדולה, אף הוא עונה להם בתנועת הראש ומוסיף ללכת בדרכו הסלולה.

ורננת העליזים הנשמעת מכל עבר הולכת ומתגברת, בכל פנה ועבר יערכו משחקים שונים להרנין את הקהל.

ובאותה שעה יושבים הפחות וכל השרים הגבוהים ונכבדי האזרחים על כסאות מזהבים בחוך האהלים היפים אשר נטעו מסביב לגן, ומתענגים על שירי משוררי הערבים המצינים השרים באמת באופן נפלא.

מאד התענגתי באותו הערב בגן הזה ובשעה מאחרת בלילה שבתי לבית מלוני.

ד.
המוזאום.

למחר הלכתי לבקר את המוזאום הבריטי. המוזאום הגדול הזה נמצא באחד רחובות היותר רחבים אצל הקסרקטין האנגלי. הבית יפה ומפאר מאד, בנין אדיר. מבחוץ לפני אולם הכנסיה מוצגים פסלי גרניט עתיקים, תמונות מלכי מצרים הקדמונים, שנמצאו באדמה במצרים העליונה.

מחיר כרטיס הכניסה שילינג.

נכנסתי פנימה. בחדר הראשון, חדר מרוח וגדול מאד, נמצאים המון פסלים עתיקים פסלי אלילי מצרים ומלכיה שנמצאו בחפירות שונות. ועל כל פסל כתבת המבארת את הזמן והמקום שנמצא. ומשרתים רבים עומדים בחדר ומזהירים את האורחים לבלי לנגע בהפסלים ולא למשמש בהם בידים. כל הפסלים מפסלים באומנות נפלאה, והנם מעידים על ההתפתחות הגדולה של האומנות היפה במצרים עוד בימים קדומים. על אחד העמודים הגבוהים תלוי לוח בו מבקשים פקידי המוזאום מאת האורחים לבלי לתת להמשרתים כל „בקשיש" כי בזה משחיתים את נפש הערבים והיא, הנתינה הזאת, היא הסבה למציאת משפחות רבות בין הערבים המואסות כל עבודה ואוהבות את חיי הבטלה והשנוררות, ומחכות להבנות מצונת הסירים על ידי הבקשישים, „ובהיות שהפקידים האנגלים דורשים תמיד את טובת התושבים וחפצים להרגילם לחיי עבודה ומעשה הנם משתדלים לשרש את המדה הרעה הזאת מלבם ומבקשים מאת הסירים לבלי לתת להם כלום".

כמובן שמחים הם האורחים למלאת הבקשה הזאת בכל חפץ לבם.

עליתי במדרגות אל אולם רחב וגדול מאד, והנה המון ארונות של זכוכית על הארץ, מסדרים שורות שורות, ובהם שוכבים כחיים, מלכי מצרים הקדמונים „החנוטים" שחיו משלו ונלחמו לפני כמה אלפים שנה.

החניטה היתה להמצרים, כידוע, לדבר הכרחי עפ״י מנהגי אמונתם. המצרים אשר האמינו בהשארת הנפש האמינו גם כן כי אחרי תקופה של כמה אלפים שנה תשוב הנפש אל הגוף לבית חמרה הראשון, לכן השתדלו בכל יכלתם לקיים את הגוף הזה לשמרו לבל ירקב למען שתמצאהו הנפש שלם ברצותה לשוב אליו. ולתכלית זו הלכו וימציאו את „החניטה" אשר הביאה גם תועלת לא מעטה לחכמת הנתוח והרפואה.

בהחניטה השתמשו המצרים במיני שמנים שונים, מיני שרף מיחדים, ואחרי החניטה כרכו את הגוף בסדיני פשתן ואת הפנים הזהיבו או כסו לפעמים במסוה של זהב. ובהיות כי החניטה עלתה בדמים מרבים בערך חמשת אלפים פרנק בהכסף שלנו לא יכלו העניים, כמובן, לחנט את מתיהם; אך בחפצם בכל זאת, לשמר אותם לבלי יכלו, היו מולחים את גופות המתים ומיבשים אותן וכורכים במחצלאות עבות וקוברים אותן ככה בחול המדבר.

הנה נגש אנכי אל הפרעה׳ים אשר אבותינו ידעו אותם כל כך היטב. שוכבים הם כלם בשלום על משכבותם ונראים באמת כחיים אשר הלכו לישון לפני שעה. כל אברי הגוף שלמים גם הצפרנים נכרות היטב. פני סטי הראשון ורעמסס השני הם נכרים וברורים.

החנוטים תהוסס השלישי, סטי הראשון ורעמסס השני נמצאו בשנת 1881 לסה״נ ביחד עם כמעט כל מלכי משפחות המלוכה השמונה עשרה, התשע עשרה, העשרים והעשרים ואחת. כלם נמצאו במערה נסתרה אצל תבס.

הנה אנכי רואה את תהוסס השלישי, אחד המלכים היותר גדולים במשפחה השמונה עשרה הנקרא בשם „אלכסנדר הגדול של דהיי למצרים". בנינים רבים ומצינים מאד הקים בארצו. האובליסקים שלו עומדים היום בסטמבול, ברומה בלונדן וניורק.

קרוב לו שוכב סטי הראשון ממשפחת המלוכה התשע עשרה, הוא בנה את אולם העמודים במקדש קרנק בתבס, אותו האולם הנודע בעולם בעמודיו הנפלאים הענקיים אשר גבה רבים מהם עולה ליותר משבעים רגל, ועמודים כאלה נמצאים שמה מאה וששים וארבעה. הוא החל לבנות תעלה לחבר את הנילוס אל הים האדום, מלאכה מצוינה אשר בנו רעמסס השני גמרה.

אצלו נמצא ארון בנו רעמסס השני הנקרא בשם ה„גדול". הוא המלך היותר אדיר בין מלכי המשפחה התשע עשרה. הסופרים הקדמונים נותנים לו את המקום היותר חשוב בין כל הפרעה׳ים אשר מלכו במצרים. בכל ימי ממשלתו הארוכה (מלך ששים ושבע שנה) היה עסוק תמיד במשלח חילות צבא אל ארצות קרובות ורחוקות, ואל כל אשר פנה הצליח. גם הקים בנינים אדירים נפלאים מאד במלאכתם. הוא החל ללחץ את היהודים ובכלל את כל בני שם, ועל המשפחה הזאת, התשע עשרה, אומר הכתוב „ויקם מלך חדש אשר לא ירע את יוסף" ובימי בנו פרעה מנפטא עשה משה את נפלאותיו, 1400 שנה לפני החרבן.

ברצינות גדולה הנני נגש אל הפרעה שלנו, פרעה מנפטא, אותו „מלך מצרים" אשר כל ילד מילדי ישראל בקראו בתורה בפעם הראשונה ע״ד מעלליו לישראל הנהו קופץ נגדו את אגרופיו הקטנים בכעס נמרץ ושמח אחר כך בכל לבו על מפלתו הנוראה. הנהו משתרע לפנים בראשו הגדול בחטמו השמי. נדמה לי כי הנני שומע עתה מפיו את המלים הנמרצות „יהי כן ה׳ עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם" ואותו הפה בעצמו קורא אחרי כן אחר זמן קצר של נפלאות: „קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם טפכם".

עוד חנוטים רבים נמצאים באולם. מלכות רבות יחד עם ילדותיהם הקטנות גם כהני זירוס ושרי צבא רבים, ואחרון חביב השור אפיס הידוע הנהו רובץ על הארץ על ארבעת רגליו, פיו פתוח כתובע אכל.

עזבתי את המתים החיים האלה, ואבא אל חדר מלא סירות דוגה עתיקות, הנה גם אניה גדולה בעלת תרנים רבים שנבנתה לפני אלפים שנה ונמצאה באחת החפירות. באותו החדר נמצאות גם המון סירות, מחבות, אלפסים, קלחות עתיקות, גם כדי חרס עתיקים מאד.

באחרונה באתי אל חדר תכשיטי הזהב, בו נמצאים ארונות רבים המלאים תכשיטים שונים, אצעדות וצמידים וכומז מצריים, גם טבעות שונות יוניות ורומיות.

חמש שעות רצופות בליתי בהמוזאום הנהדר הזה ועיני לא שבעו מראות את עתיקותיו ושכיותיו, ומאד הצטערתי באמר לי הפקיד אחרי כן כי הגיעה כבר השעה לנעול את הבית.

יצאתי משם, ואלך אל בית הספרים החידיוי לנוח שמה מעט ולהתענג בקריאת אחד הספרים המצינים הנמצאים שם לרבבות.

הבית חדש וגדול מאד ונקרא על שם איסמאיל פחה, ופסלו העשוי נחושת קלל עומד באולם. עליתי על המדרגות היפות המובילות אל-חדרי הספרים, חדרים רבים כלם מלאים ספרים שונים עתיקים וחדשים בכל השפות שבעולם.

נכנסתי אל אולם הקריאה, אולם גדול ומרוח מאד, מלא אור רב ולפני השלחנות הארוכים יושבים סופרים ערבים רבים ובידיהם ספרים שונים כתבי־יד עתיקים, וכוחבים, רושמים, מעינים ומצינים בהתמדה גדולה. (המשך יבוא).

י. מ. טולידאנו, טבריה.

משוט בארץ*).

ד.

סוג׳ודה.

מהמושבה ירדנו אחרי כן להעמק הפונה מזרחה ומשם לפתנו צעדים אחדים בדרך המסובב והמתפתל העולה ההרה, ושוב הסבונו פנינו אל המסלה־הלבנונית החדשה, שנתקנה מזה לא־כביר ע״י ממשלת הלבנון בתכנית משוכללת וחדישה. שעות אחדות הלכנו על פני המסלה הזאת, עברנו את הגשרים הנתקנים בה, ובכל המסלה הזאת נשקפים משני עברנו הרים חצובים בקיר, מתנשאים ומתלכדים עד לרקיע, ולירכותיהם עובר הנחל הגדול „ליטניס״ או „וואדי לקאסמיא״ לאמר, החולק בין הגליל ובין סוריה. פעם כפעם יצטמצם, ילחץ אל כפי ההרים הזקופים, וכמו פחד משאתם ישטוף אז במרוצה. ופעם ימצא לו כר נרחב יתפשט ויתרחב לאטו בין כרי האחו הרעננים. על ראש אחד ההרים האלה יתנוסס מבצר עתיק וראשו בשמים ק ל ע ת־ש ק י ף שבו — לפי המסופר — התבצרו רבים מהמורדים במלחמת אברהים פחה בלבנון. מהמסלה־הלבנונית הזאת התנהלנו אח״כ במעלה ההר שמשם פנינו אל הבקעה הגדולה שתחשב מבקעת הלבנון, בה נפגוש כפרים רבים לצדנו וביניהם הכפרים „גבטייה״. אל גבטייה הכרך־הכפרי באנו כלפנות ערב עם דמדומי החמה. הכרך הזה שתושביו מושלמנים, דרוזים ונוצרים, נפגשו בו חיי מדינה וחיי כפר יחד, תושביו כרובם הם עובדי אדמה ואנשי מקנה, ובכ״ז חייהם נבדלו מחיי האכרים־הכפרים, להם בתים יפים, הם אוהבי השכלה ומתענינים במלאכה וחרושת. בשיחה שהיתה לי עם אחדים מהם נוכחתי לדעת כי אנשי הכרך הזה וביחוד הדרוזים מתיחסים אל הזרים המועילים להתפתחות המסחר, בחבה והתקרבות. בה יש למצא כר נרחב להתישבות משפחות מאחינו שיוכלו לסחור את הארץ ולהתעסק במלאכות שונות. הכרך הזה לא רק שאין בו אף יהודי אחד כי אם גם רחוק הוא מהישוב היהודי, צידון היא היותר קרובה לשם. שם בהכרך „גבטית״ לנו הלילה השנית למסענו, ובבקר כשכוכב השחר מתנוצץ ודומית השקט מסביב התעודדנו לקום ונסע הלאה. לאט לאט וצללי הליל נדחקים ובורחים מפני נצוצי האש המגיחים ממזרח, צפרי־קיץ החלו לשיר את שירתם ולעוף מקנן. גם עדרי הכרך יחד עם עדרי הכפר שלאחריו כופר רומאן נאספים הם לעדרים, והאויר, אותו אויר־הבקר, הצח הטרי והרענן, יפוח יסכה ויגשם לאפינו, יספוג אל תוכנו את הבושם הנפוץ בכל הסביבה, בנאות הטבע המשתרעות לפנינו. בכפר ההיא „כופר רומאן**), הרחוק כחצי שעה מהכרך גבטיית, יתראו שרידי בנינים קדומים מאד. עוד כשעת אחת והנה מורד־הר מתגלגל לקראתנו. בזהירות יתרה ירדנו במורד הזה עד לתחתית ההר ששם נחל שוטף עובר בחריץ צר בין שני הרים גבהי הקומה, עברנו גם את הנחל, ואח״כ החילונו לפסס ולעלות לאטנו, בההר הנזקף והגא ג ב ל ע ר ב צ ל א י ל לאמר, ההר שבו נאחזים הערביאים בני הכפר בצלאל הנקרא על

שם קבר בצלאל בן אורי בן חור, שהמסורת תתן אותו בראש ההר הזה. נורא מאד היה המחזה בעלותנו במעלה־ההר המסוכן ההוא, שיירה כה גדולה וכה עמוסה בטף ונשים, בזקנים וחולים, עולה מעלה מעלה נדחקת נלחצת ומדדה, מתחתית התהומות נבקעו, וממעל יכתירוה תלתלי הרים ורוכסי סלעים, ותחת רגלי הפרדות מתגוללים ומתגלגלים שברי אבנים מנופצים חצץ וגושי רגבים החושבים להפיל את הרוכבים אחור, למשואות ולאבדון־נצח. במעלה המסוכן הזה עלינו כשעה וחצי, ובכל משך הזמן ההוא שמענו רק צעקות וקריאות „יא אללה״ „יא סיג׳ודי״ היוצאות מקרב לב. אך סוף סוף יצאנו בשלום ונוצג אצל ק ב ר ב צ ל א ל. על פתח הכפה שהקבר בה עומד לו זקן־הכפר ערב־צלאיל ומקבל כסף הכניסה מאנשי השיירא, כרבע שעה שהו אנשי השיירא לפני בצלאל, השתוחחו וימסרו לו איש איש סודו. אחרי כן נפרדנו מעל בצלאל ונרד עוד פעם במורד הר זוחל ומקלח טיט, צר ומדרוני, עד שבמקומות אחדים לא היה אפשר לנו כי אם ללכת רגלי. המורד הזה עם כל מגרעותיו אלה משך אותנו ברתוקות קסם, כל סביבו מטה ומעלה מלא חן ויופי, אלונים ומטעי־חמד שונים, דליות גפן ופארות ונטישות יכסו את פני ההרים, הגבעות והשדמות הפוריות אשר לעומתנו, תצאלנה ותסוככנה ממש מעל לראשנו. לרגלי המורד הזה ישבנו שעה אחת להתערן מזיו הטבע העשיר והמלא־רוך. לפניך יוצא ממקורו הנחל נ ב ע ־ ט א ץ ההולך ושופע, מתפשט ומתלפת אילך ואילך, משקה ומרוה יערים והורשות פרדסים וכרמים ברום ובעמק, ואורג בהם שטיחים נפלאים עדויי צבעים שונים, ושותה אתה ממי המעין ההוא הזכים והמתוקים המפכים חרש ועין הבדולח להם, והנך אז עטוף בטלית דשא־משי שריח קטורת מקטר בה, ולצוארונך הענק יעניקו מחרוזת האבים ופניני הנצנים הציצים והורדים. פה הכל דשן הכל ירקרק, לשמש כמו לא ניתן לשלוט בסביבה הזאת, שמש־חן ואור־קסם בהירים ושפרירים פורצים מתוך חובי היערות ומבינות לפרחי האשדות מגיחים ונשפכים על פני־כל.

מעל גדות המעין „נ ב ע ־ ט א ץ״ ההוא קמנו בשעה 2 אחר הצהרים ונעל תהרה אל הר „ס ו ג ו ד״ שכל מסענו זה נועד אליו. מעלה ההר הזה עוד יותר קשה, יותר מסוכן ומסובך מהר „ערב־צלאיל״, ורבים מאנשי השיירא נאלצו הפעם ללכת רגלי, בשתי שעות הננו עולים ומתנשאים בהר סולם־הרקיע הזה, וככל אשר אנחנו עולים כן יושפלו ישכו וימחו הררי־עד שזה עתה יגורנו משאתם, ונעבור בם. בקרבנו אל ראש ההר, והנה סוגוד בהיכלו הנהדר התנוסס לעינינו, ונשי השיירא שבמעט נתנו נפשם בכפם במסעם זה, למען סוגוד, צהלו ויריעו לקראתו „סוגוד, סוגוד, סלאם אללה עליה״ [שלום ה׳ עליו]. בחרדת קדש באנו אל החצר ואל הבית פנימה, ואיש מוטיוולי אחד מהכפר הקרוב א ל ־ מ ז ר ע א ע א שהוא הפקיד וסוכן על המקום בירושה מאבות אבותיו, הראנו את קבר אהליאב בן אחיסמך ואת קבר תמר אמו. בבית האחד נמצאת כתובת ערבית עתיקה, וזאת העתקתה „סאר האד אלבנין אלמוואקע חצרת אהליאב בן אחיסמך ואמו תמר*) עאן „סנת מאתיין וואחד, פא סאר הארא לגאמיע אל מוואקע בחצרת נביא אללה „סוגוד״. [„נהיה זה הבנין הנכחי ככוד אהליאב בן אחיסמך ואמו תמר בשנת מאתיים ואחת, או הוקם המסגד הזה בעזר גביא האל סוגוד״]. על פי הכתובת הזאת נדע כי הבנין של סוגוד הוקם בשנת 201 להיג׳ירא שהוא בע׳ ד״א תקע״ט [819 לספה״נ]. ואמנם בכתובת אחרת הנמצאה שם שנכתבה בשנת הרעש האחרון שהיה בגליל בש׳ ה״א תקצ״ז כתוב כי הבנין הראשון נהרס אז בימי הרעש, וישובו המושלמנים חושבי הלבנון, ויחדשו אותו ביותר פאר בה בשנה תהיא.

כאשר שאלתי את סוכן־המקום: היש לו ידיעות באיזה דרך נודע להם כי שם קבור אהליאב בן אחיסמך ? ערך לפני כ״י ערבי עתיק לאחד מראשוני משפחתו בו מסופר שזקנם הראשון שחי בבאגדד [בבל] בא לו בחלום שעליו לבוא אל ראש ההר זה ולחפור בו ובמקום שימצא שם פרוטה עם נר דלוק שם יציב ציון לאהליאב ולאמו תמר, וככה מוסיף המספר ההוא בהגדות וספורי־בדים כאלה ע״ד סוגוד, שכמובן א״א להציל מהם דבר אמת, אבל רק זאת נוכל לדעת ע״פ הכתובת הישנה שזכרנו, כי עוד מראשית המאה התשיעית לסה״נ היה שם סוגוד ידוע ומפורסם להם וכי שם הוא קברו של אהליאב בן אחיסמך.

מסור ומקובל בין ההמון, שכל מירי סוגוד צריכים לשבת שם שלשה ימים ושלשה לילות, ולכן היה עלינו לשבת יחד עם אנשי השיירא במקום לא־אדם הזה במשך שלשת ימים. ושם במעון־חיות, בודד, רחוק משאון החיים והמולם, במקום שהכל חרש, לחש־אט, ודממה־דקה, שם בחור־הררי פרא ובין ענקי־בר ישגנו עת ארוכה כזאת, ובסקירה שטחית, במבט קל, ובהרף־עין, סוקרים הננו בכל עת, בכל שעה, ובכל רגע, סקירה מקפת, סקירה של עולם מלא: ימה, שטות לטכתנו ים הגדול הצידוני עם נסי תרני אניותיו, ומזרחה, הר חרמון כופף את קומתו ונכנע כמעט לפנינו ולקצהו הדרומי יתראה כתף ים כנרת, סביב סביב יקיפו עלינו הרי[illegible]

*) ע״ף בגליון 41.

**) אולי הוא „כפר רנאן״ הנזכר בזוהר פ׳ שמיני.

*) בספרותנו הישנה לא מצאנו זכר לזה כי אמו של אהליאב נקראה תמר, ואין ספק אצלי שתמר כלתו של יהודה נתחלפה להם לחשוב אותה לאם אהליאב על כי היה למטה יהודה, ועד כה לא ראיתי לחוקרי קדמוניות א״י כי שדבר בזה.

והרי-הרים שכמת זיו ויפעה. כמה נוי וברק יקרנו עליהם, יזהירו בכל גבע ובכל בחן אל כל נקיק ואל כל מסתור, ושם בעופלי־בתר אלה תגביל לנו המסורה את מקום שני חרשי-חכם, פסלי-האומה הראשונים, בני דור־המדבר ב צ ל א ל ו א ת ו א ה ל י א ב. מי יגלה עפר מעיניכם! וקמתם וראיתם מקום מנוחתכם, פה תמצאו הרבה מה להרגיש, מה לחשוב, ליצור ולתרום, בתבל-ההררית שמסביב לכם, הרבה חן, הרבה טעם ויופי, תרגישו בפסל-הענקי הזה הלבוש ירקרק מגוון, המעוטר בעדי מלוטש-זתרורי, השקוע בתוך גבעות ובקעות-רז מכושפים, ומבוע בים של הוד-חדר ואצילות נצחית.

י. בן־משה:

מטפוסי ארץ ישראל.

ר׳ שלמה הולצמן.

לכו ושאלו בירושלים לטיבו של ר׳ שלמה הולצמן ותקבלו תמיד תשובה אחת:

— אה, ר׳ שלמה! זהו יהודי!... יהודי לשם ולכם... לדי ולאנשים...

וכשתזכו להכיר אח״כ את ר׳ שלמה זה מקרוב תבואו ג״כ לידי הכרה זו. דומה, שהכל אצל יהודי זה מדוד ומחולק בשוה, חציו לשם וחציו לכם...

כיאות לממונה על מוסד צבורי בעל-שם-טוב היונק ביותר מיהודי גרמניה, מתנהג ר׳ שלמה קצת לרוח העת, קצר במקצת בעליונים והאריך בתחתונים, אבל בכל הון דעלמא לא יותר על ה„ספודיק״ הירושלמי.

באותיות הקטנות אין ר׳ שלמה בקי ביותר — מתרץ הוא עובדה זו בטרדות הכלל — אבל זריז הוא לגבי תפלת בזמנה, וכשמגיע שעת־התפלה, מניח הנהו הכל וממהר אל „החורבה״ להתפלל בצבור.

ואין תפילתו של ר׳ שלמה תפלה כלאחר-יד „מעשי בעל-עגלה״. הוא נכנס כלו לתוך תפלתו, הוא לועס כל מלה, מהפך ומהפך בה, וכשהוא נפגש במכירים ישנים, כמו: „פרנסה״, „דבר״, „שכן רע״, „פגע רע״, „חיים טובים״ וכיו״ב אי-אפשר פשוט לעמוד במחיצתו... התרגשותו הולכת ומתגברת יותר ויותר, והוא צועק וגועה כשור ומתחטא לפני קונו כבן יחיד לפני אמו.

בכלל זהיר הוא ר׳ שלמה מאד במצות. מימיו לא עבר לפני מזוזה בלי נשיקה, ומיום שעמד על דעתו לא הניח על הארץ פרוסת לחם או דף-שמות בלי הגבהה... וכשהוא נוטל את צפרניו — ובזה הוא עוסק כל יום ששי, בחצות היום בדיוק — מצריך הוא להצפרנים ארבע או חמש חתיכות עץ בתור „עדים״. אדרבה, מגחך הוא אז, יעירו הרבה עדים לפני כסא הכבוד, ששלמה בן אסתר אינו שייך לאיתם האפקורסים הנוטלים את צפרניהם ככדר.

ואותה הזריזות, איתה מסירות הנפש, ששלמה מראה כלפי שמיא, מראה הוא גם לבני-ארעא. מעולם לא היה סרבן לבקשת אחרים. ומימיו לא השתמש מגמילות חסד. אדרבה, כשראיבן המלמד נכנס לביתו במעלי־שבתא בבקשת ללות ממנו שנים-שלשה בישליקים, מקבל אותו ר׳ שלמה בסבר פנים יפות, מושיבו על הספה הרכה ולבסוף הוא מוציא באנחה את כיסו ומראה להמלמד את ריקניותו. והמלמד יוצא מביתו של ר׳ שלמה נרגש ומבויש. כשהוא נאנח על העתים הקשות, שגם לר׳ שלמה אין כסף לצרכי שבת.

קצת צער גורמים לו לר׳ שלמה הילדים שלו — חמשה במספר: ארבעה ילדים וילדה אחת — הלב מפרכס וחומד לגדל דור של רבנים, כי מהי, בעונות, השפה הסרוחה בלי התורה? וכשהוא סוגר את עיניו ורואה בחזון את בניו יושבים על כסאות הרבנות בארעא דישראל מתחילים פניו מזיעים מרוב ענג. ובכל זאת מוכרח הוא לבטלם מתורתם כדי ללמדם חכמת יונית... כלום יש לו ברירה? היניקה באה מ ש ם, וכשכותבים אליהם עליך להזדקק ללשון שלהם. מילא, בשעת הדחק אפשר היה להסתפק גם במסירות הקולמוס, אבל כבר אמרו חז״ל, שאין הברכה שרויה אלא על דבר הסמוי מן העין...

וכשקבל ר׳ שלמה לתוך ביתו אחד מן אותם הליטאים, המחלקים „שעות״, התנה עמו תנאי מפורש, שילמוד לבניו רק גרמנית וערים...

— ערים סלקא אדעתך? — תמה הלז.

— וכי מה יש פה לשאול? שמותיהם של ערי העולם...

— ובכן עלי ללמד אותם גאוגרפיה? — שאל הלז שנית.

ולר׳ שלמה פקעת סבלנותו.

— שוטה שבעולם! — צעק מתוך התרגשות — כלום לא אמרתי לך מראש, ששונא אני את כל החכמות התצוניות? רצוני שבני ידעו פשוט את אותן הערים, שיש בהן יהודים, יהודים עם נצוץ של יהדות... ותו לא כלום.

ואין ר׳ שלמה מפריז בדבריו כלום. שונא הוא בתכלית השנאה את האפקורסים והציונים. מרגיש הוא בחוש, שהם מעכבים את ביאת המשיח. ובימים האחרונים, כשהמשולחים שבים ע״פ הרוב בכיסים־ריקנים, תוקפים את ר׳ שלמה תדיר געגועים חזקים לימות המשיח...

על כל מיחוש, שמתאוננים לפניו ילדיו יש לו לר׳ שלמה רפואה מן המוכן, לפי הסבה של המיחוש...

— אבא, חש אני בראשי! — מתאונן הילד הבכור.

— בודאי לא התפללת היום כראוי! לך והתפלל שנית!

— אוי, הצואר! — מתעוותת הילדה.

— כך נאה לך! — עונה ר׳ שלמה מלא נצחון. — כלום לא הזהרתי בך כמה וכמה פעמים שתקראי את „שמע״ כהלכה בכל יום, ולבך רק למשחקים...

הביבליותיקה של ר׳ שלמה אינה גדולה ביותר. כוללת היא מכל וכל רק חמשה חומשי תורה, מחזורים, כתובים ראשונים, שלשה סדורים, קצור ש״ע, שתי סליחות, שתי קינות, מעבר-יבק וספרי-למוד אחדים של הילדים. וחוש מיוחד יש לו לר׳ שלמה לסדר את הספרים הקדושים לפי מעלתם וקדושתם. יודע הוא היטב, שלמעלה בקדש הם החומשים, אחריהם — הפסוקים, ולבסוף באים הסדורים. גם זה ברי לו, שמקומם של הקצור ש״ע ומעבר-יבוק אינו סמוך לכותל המזרח, אבל בנוגע להסליחה והקינה לבו נוקפו תמיד וקשה לו להחליט החלטה גמורה אודותם. יש שהוא מעלה על לבו את גדולתה של הסליחה בעונה שלה, לפני הימים הנוראים, ואז הוא מרכיב אותה על גבי הקינה, אבל בתוך כדי דביר נזכר הוא, שבתוך הקינה כלולה גם מגלת „איכה״, והוא מהפך את הסדר ועושה את הסליחה מדרס לה... ואחרי זעזועים חזקים בלב, הוא מניח אותם לבסוף זו בצד זו, כשהוא נאנח ומצטער על קצר השגתו...

אבל מלבד הספק האחד הזה, המפריע לפעמים את מנוחתו אין לו כל ספקות ושאלות בחיים.

י. ה. קלונסקי.

סבא.

(שרטוט).

יום הקיץ הבהיר פונה. השמש הולכת ושוקעת, קרניה האחרונות כבות. במערב קצות-השמים בוערים כאש ומסביבם שמים כחולים.

יושב לו ר׳ יקותיאל על האצטבה, שעל יד ביתו היוצא הרחובה, גבו כפוף וכפיו נשענות על ברכיו הרועדות מזקן. בלבו תהום של צער, דאגה, תוגה, ויראה, ובמוחו מתרקמים מחזות נוראים ואיומים. — חש הוא, כי איזה דבר בלתי נעים מתקרב ובא.

הוא מרים מפעם לפעם את ראשו ומסתכל בשמים, בשקיעת החמה, והרים נוראים מתעוררים בלבו, ובמוחו — רעיונות איומים. מרגיש הנהו, כי ביחד את שקיעת החמה הולכים ועוברים גם ימיו; יומו פונה, שמשו שוקעת וקצו מתקרב... בין השמשות.

הילדים יצאו מה„חדרים״. הרועה עם עדרו שב מתאחו. המון ילדים רצים אחרי הכבשים ומכים אותן ברצועות, בשוטים והן נדחקות, נלחצות זו בזו ונמלטות, באבק־חול, מתנשא וממלא ומכסה את כל הרחוב, את בתי־העץ והשמים נעשים קודרים...

ר׳ יקותיאל אינו רואה כלום, — האבק כסה כליל את עין-הארץ לפניו כשהוא מקשה את נשימתו.

הוא נבהל: נדמה לו, כי מעט-מזער — ובא קצו...

מנסה הוא לקום, רוצה הוא להוכח בזה, בעצלתים מתנשא הוא מהאצטבה קם ועומד רגעים אחדים ונכנס בכבדות לתוך ביתו.

עת ללכת לבית התפלה; הגיע זמן המנחה.

הוא לובש את מעילו, מעיל ישן וחם, לוקח את מקלו ויוצא.

* *

בבית-התפלה דומיה. מתפללים את ה„שמונה־עשרה״. לפעמים נפרעה הדומיה ע״י שחוק ילדים שובבים, שמושך אחריו גם הכאה על הכמת של השמש.

ר׳ יקותיאל יושב על הספסל הראשון, שעל יד הדלת לנוח; — עיף הנהו מעמל הדרך. אחרי רגעים אחדים מתקרב הוא יותר למעלה, למזרח, למקומו הראוי ומתפלל.

הש״ץ חוזר על ה„שמונה־עשרה״. קולו נחר ועצוב. איזו מלנכוליה מרחפת בבית ומוסיפה היא יגון על יגונו של ר׳ יקותיאל.

הש״ץ גומר את התפלה וערבוביה של קולות משונים ומוזרים נשמעה בתוך כתלי הבית הגדול — נערים וזקנים אומרים את ה„קדיש״.

מחשבה נוראה עוברת במוחו, כשהוא נאנח מר ומזדעזע כלו: „קרוב קצי... קדיש... ומי יאמר את הקדיש?...״

לר׳ יקותיאל אין בנים. בן אחד ילדה לו אשתו, שנפטרה זה כשמונה שנה ימות בהיותו בן עשרים. עירירי, גלמוד הנהו בעולם. יש לו עוד אח באמריקה, אך זה שנים רבות, כאשר אינו מקבל הימנו אף ידיעה מה־שהוא. הבריות מספרים כי נתעשר שם, זכה בגורל, אך הוא אינו יודע מזה כלום.

„אחת היא לו — אומר הוא תמיד — את ימי האחרונים אבלה כבר מבלי הצטרך לבריות״... וכשהוא אומר את הדברים דמעות גדולות מתחילות מתגלגלות על לחייו וקולו מתחנק.

„מה לעשות? כך נגזר עלי מן השמים... את האמת להגיד הייתי רוצה עוד לחיות שנים אחרות, אך מי יודע?...

אדות פרנסה אינו דואג ר׳ יקותיאל, הוא מכר את ביתו, שנשאר לו בירושה מאביו, שבעלו נתן לו חדר מיוחד עד יומו האחרון — כך התנה אתו — ובכסף הזה מכלכל הוא את עצמו, ובעלת־הבית מכינה לו הכל על צד היותר טוב. חושב הוא רק אדות המות ומתגעגע היא לחיים.

הוא לוקח את בנו של בעל הבית, נער כבן עשר, עת הוא שב מה„חדר״, משיבו על ברכיו ומשחק אתו, מנשקו, מחליק את פניו החורים, כשהנער מתחמק מידיו, נותן לו פרופות למעדנים ולבו מתכוץ ואנחות מתפרצות מתוך לבו הקרוע..

„...כן, קרוב קצי.. קדיש.. בנים... הה! עוד שנים אחדות של חיים...״ וכשהוא חושב וממלל זה לעצמו ממשש הוא את קמטי־פניו הבולטים, את זקנו הלבן ששערותיו הולכות ופוחתות וקרירות, רעדה עוברת בכל גופו...

* * *

כלה קיץ.

רוח עזה תנוע את העצים ועליהם חבלים מתפזרים, נשאים על כנפי הרוח ונופלים ארצה. השדות נשארו עומדים עצובים, יגון מרחף עליהם. הימים הולכים וקצרים, הולכים וקצרים.

יושב לו ר׳ יקותיאל על יד חלון חדרו ובלבו תהום של רגשות כה־נוראים, עד שממיתים הם את רוחו ואת זיקו האחרון. עיניו הארוכות מזקן ומדמעות מביטות החוצה; ממול חלונו נשקפים ראשי עצי־גן, השמים הולכים וקודרים, הרוח מנשב בחזקה, ומבלי חס מכריע הוא את העצים ארצה, ועלים בלים מתנשאים ושטים על כנפי הרוח ונפזרים לכל עבר ונופלים לבין אשפתות, ועננים כבדים ושחורים מפיצים את רשתם על כפת־השמים ומקדירים את היקום, את עין־הארץ.

ופתאם: קולות וברקים — מזדעזעים בתי־העץ, והחלונות רועדים, ושטף־גשם מכה על השמשות, ואדמת־החול תהפך לעבטיט.

בשרו נעשה חידודין־חידודין, זיק נשמתו שוקע, נכבה, לבו נלחץ ומתכוץ..

הוא נלחם את רעיונותיו הנוראים, אך הקולות והברקים שרים את רוחו ומדכאים אותו ונעשה ר׳ יקותיאל חלש, אין־אונים...

„... עוד שנות חיים אחדות... הה! קדיש... מות.. חיים...״

טררר־טררך־טררך־טרך... עונה הרעם, שמתגלגל מגבוה־גבוה עד שהוא נופל ונאבד כבתהומות, בהשאירו הד־קול חזק.

ר׳ יקותיאל נבהל, נרעש ושוכב בכבדות לתוך מטתו ומכסה את עצמו בשמיכה היטב־היטב עד למעלה מן הראש ומתכוץ, ורועד ונאנח... הר־הר־הררר...

קְטָעִים.

עַל שְׂפַת־הַיַּרְדֵּן.

(אגדת קדומים).

„וירד יונתן ועמו אל תוך הירדן
„וישחו ויעברו ומאנשי בכחידם
„לא רדף איש אחריהם״
(חשמונאים, א׳).

. . . כְּבָר כִּסָּה לֵיל חֹשֶׁךְ מִשְׁחוֹר אֶת הָעוֹלָם
וַיְכַס הָרָקִיעַ בְּקִרְעֵי־עֲנָנִים,
רַק עֵין־הַכּוֹכָבִים הַמְעַטִּים הֵצִיצָה
לִפְעָמִים עַל אֶרֶץ אֲפֵלָה מִתָּחַת.
וַיָּשָׁב הָרוּחַ בִּרְעָדָה וַיְּיֵלִיל
וַיַּעַן כָּל אַלּוֹן, כָּל נִקְרַת־צוּר־סֶלַע;
וְרֶגַע כִּי יִשְׁתֹּק וַיְטַאְטֵא מִשְׁגֵּהוּ
הָאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ בִּזְוָעָה,
גַּם מֵימֵי־הַיַּרְדֵּן פַּלָּצוּת אֲחָזָה,
וַיִּרְגַּז וַיֶּחֱרַד מִקָּצֶה אֶל קָצֶה,
עַד גַּלָּיו הַחוֹמְרִים עַד אֲשֶׁר נֶהֶפְכוּ
לְגַל אֶחָד מִתְהַפֵּךְ בְּחַבְלֵי־הַסְּעָרָה.
וּבְשָׁעָה זוּ אֵצֶל הַיַּרְדֵּן, עַל שְׂפָתוֹ,
גִּבּוֹרֵי־יְהוּדָה, בְּרֹאשָׁם הַמּוֹרָד
עַל לִבָּם הַדָּוֶי וּבְעֵינָם הַנְּתוּנָה
בְּקְצֵה־הַגַּלִּים, זְעֵפִים עָמָדוּ.
אֵין אֹמֶר, אֵין דְּבָרִים — אַנְחָתָם הִבִּיעָה
אֶת מְרִירוּת הַסָּפֵק, שֶׁהִתְחִיל מִתְגַּנֵּב
עִם הֲמִיַּת־הַגַּלִּים אֶל לִבָּם, בְּתִקְוָה
לַעֲבוֹר הַיַּרְדֵּן וּלְהַצִּיל הַשָּׂרִיד.
וּכְאִלּוּ רַק עַתָּה רִאשׁוֹנָה הֵבִינוּ
אֶת גֹּדֶל־הָאָסוֹן בְּמַכַּת יוֹם חָלַף,
בְּמַחֲשַׁךְ־הַלַּיִל, מֵעֵינָם שֶׁדָּלְפָה
אֶל אֹפֶל־הַגַּלִּים דִּמְעָתָם נִגָּרָה.
וּלְבַדּוֹ אָז עָמַד יוֹנָתָן וְנִשְׁעָן
עַל סֶלַע לֹא הַרְחֵק מִצְּבָאוֹ וַיַּבֵּט
בַּמֶּרְחָק, כְּמוֹ בִקֵּשׁ, בְּעֵינוֹ חוֹדֶרֶת,
בַּחֲשֵׁכָה אֶת נִשְׁמַת־יְהוּדָה אָחִיהוּ . . .

— — — — — —

וּבְלוּלִים כְּבָר קוֹלוֹת — כְּלֵי־נֶשֶׁק יִשָּׁמְעוּ,
יַגִּיעוּ לְאָזְנֵי־יְהוּדָה הַמְנֻצָּח,
וּתְרוּעַת־הַמְנַצְּחִים הַהוֹלְכִים וְקְרֵבִים
כְּגַלְגַּל־הָרַעַם בִּסְעָרָה תִּתְפּוֹצֵץ.
אָז שָׁמַע הַיַּרְדֵּן וַיַּקְשֵׁב הָרוּחַ
קוֹל־לַחַשׁ הָעוֹבֵר בְּמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל:
„אֱלֹהִים עֲזָבָנוּ! גַּם מוֹסְדֵי־הַתֵּבֵל
„לָאוֹיֵב נִלְחָמִים — אָבַדְנוּ! נִכְנָע!״
וַיְנַפֵּץ הַיַּרְדֵּן אֶת גַּלָּיו לִרְסִיסִים
בְּמִשְׁנֶה עֹז — זַעְמוֹ, וַיָּנַח הָרוּחַ
לְרֶגַע מִזַּעְפּוֹ, וַיִּכְבַּשׁ הָעוֹלָם
נְשִׁימָתוֹ לְרֶגַע וַיּוֹחֶל בִּדְמָמָה.
אָז פּוֹצֵץ הִתְפּוֹצֵץ הַכּוֹכָב שֶׁהֵצִיץ
מִקִּרְעֵי־הֶעָבִים מִמַּעַל לַיַּרְדֵּן,
וַיְבַקַּע הַחֲשֵׁכָה וַיָּאֶר אַךְ רֶגַע
וַיֹּאבַד, בִּמְהִירוּת הַבָּרָק, בַּלָּיְלָה.
אָז יִתֵּן בְּכַחֲדָם קוֹל: „כָּבָה הַכּוֹכָב!

„פֹּה עִמְדוּ, גִּבּוֹרַי! אֱלֹהֵינוּ מַזְהִירִים!"
אָז יַרְעֵם יוֹנָתָן בְּקוֹלוֹ, קוֹל־אַרְיֵה:
„אוֹר זָרַח עָלֵינוּ — לַגַּלִּים! לַגַּלִּים!

— — —

— — — —

— „עֵין־הָעוֹלָם תִּבְחָנֵנוּ,
„סַעֲרַת־גַּלִּים תִּשְׁמָעֵנוּ, —
„אֹפֶל־לַיְלָה יִזְכְּרֵנוּ —
„לְגַלֵּי־הַיַּרְדֵּן דִּגְנוּ!" . . .

ב״נ סילקינֶר.

בבל בארץ ישראל.

משקיפים אנחנו על פני גיא החזיון אשר עברנו בו אנחנו ואבותינו, והנה חזון נראה אלינו: אם מבקשת את בנה, את הבן אשר גלה ממנה זה כמה וילך ויתע במרחקים. ושוטטת האם השכולה כה וכה הלוך ובקש, הלוך וקרוא: בני, בני! ודברה על לבו מרחוק ושפכה שיחה בחיק הרוח העובר בארץ בינו ובינה והנושא בכנפיו אנקות אלפי דור מן העולם ועד העולם. ויש אשר יעברו איש על פני אחיו ולא יכירו זה את זה, כי לא ישמע עוד הבן את לשון אמו ואזנו לא תבחן את קול צלצל מליה, או כי לא תכיר האם את בנה, עקב אשר השתנה ברוב הימים וידמה לאנשים אשר הוא נע ונד בתוכם, ופניו ומראהו והליכותיו מקדם לא יהיו לו עוד . . . ויש אשר עוד מעט ושכח הבן את אמו, כי לבבהו אמות נכריות, ועוד מעט ונואשה האם במר נפשה מבן־יקירה כראותה כי הרחיק ללכת עד מאד. אך השכחה מזה והיאוש מזה לא יבואו עד קצם ולא יעצרו כח להפר ברית מלח עולם: נפש האם ונפש הבן קשורות אשה באחותה, עזה ממות אהבה, כי תגלה וכי תסתר עמוק עמוק עד בלי דעת־נפש, וחבליה, חבלי הרוח, המבריחים בין הנפשות הנאהבות ועוברים ימים ואפסי ארץ ומרחבי אין קץ, בל ינתקו, כי כמות כמוהם בני אל־מות המה.

האם מבקשת את בנה השכם ובקש . . . וכראותה כי אין לה שומע מאתו, תשנה את טעמה ונסתה לדבר בלשונות שונות, אשר למרה מדי עברה בארצות לבקש את נדחה, או לצפצף בלשון עלגים, בלשון־הערב, אשר לקחה אזנה שמץ ממנה מדי בואה בתוך אנשים בוערים ערלי שפה: מי יודע, אולי שכח ילד שעשועיה ברוב נדודיו את לשון אמו — ומשכה אותו בלשונות הנכריות, אשר דבקו בפיו ובלשונו תחתיה, לרוץ אחריה אל ביתו, אל מקומו, אל אחוזת אבותיו.

קשה היה לאשה עדינה כמוה, אשר מרום דרכה ונאצלות הליכותיה מיתר הנשים בנות גילה, אשר לא לשונה לשונן ולא דבריה דבריהן ולא מחשבותיה מחשבותיהן, — קשה היה לה מאד להדמות אל הנשים מבנות דלת העם, להגלות כאחת הריקות, לצפצף בלשון עלגים ולדבר דברי תפל כמוהן — והיא חנכה לבנה, בעוד היותו באמנה אתה, ברוך אצילים, ותלמדהו שפה ברורה וטוב טעם, ותורהו להגות מישרים, לדבר נגידים ולשמוע רמות! ואולם הן היא האריכה נפשה למדי בדברה לבנה השכם ודבר כדבריה ובלשונה מקדם, אולי תכין לבו, אולי תקשבנה אזניו, אולי יסכן עם הדברים האלה ועם הלשון הזאת והתעורר וזכר ראשונות והתודע אליה; דן את בנה היא מבקשת ועל אדמת נכר היא מתהלכת: ומה לא תעשה ומה לא תנסה האם למען בנה.

והיא הולכת וקוראת פעם בלשונה פעם בלשונות נכריות פעם בלשון הערב, קבעת הלשונות, ככל אשר שמו צרות לככה בפיה — עד שנמצא לה בנה — כי הכיר את קולה וכי זכר את לשונו מימי קדם, ברוב קראה אליו, או כי לכבתהו בלשונות הנכריות הקרובות אליו בפיו ובלבבו מימי נכרו — ותמשכהו בקסם אשר על שפתיה ותוציאהו מארץ נוד ותקחהו אל גבולה, אל המקום אשר היה שם ערשו בתחלה. שם תשתפכנה נפש האם ונפש הבן אשה אל חיק רעותה, שם ישיחו וישתעשעו יחדו והכיעו בשיחם זה לזה את כל התלאה אשר מצאתם מדי בקש האם את שאהבה נפשה ומדי היות הבן נפרד מאמו, מביתו, מארצו וממולדתו — לא בלעגי שפה ולא בלשון אחרת, כי אם בלשונם! שם תשבית האם מפני בנה את לשונות הערב והוא גם הוא יסירן מהר מפיו ומלבבו ככל אשר יסיר מעליו את בגדיו הצואים — בגדי הגולה, — את הליכותיו הזרות, ואת כל נכר אשר אסף אל נפשו ואל רוחו למען היות לו תקומה בתוך האנשים אשר היה מתגורר עמהם, שם ישוב הבן להיות אשר היה מעולם: בן עמו מנפש ועד לשון.

* * *

היהדות הלכת אחרי בנה — ישראל — בצאתו בגולה לבקשו, לקרוא לו ולדבר על לבו להשיבו. „כל מקום שגלו ישרא' — שכינה עמהם". היהדות, האם המביעה את רוחה לבנה בכל דור ודור ביד החכמים והסופרים בפה או בכתב, דברה אליו בראשונה בלשונה, אך הבן מהר לשכוח את לשון אמו והיא גם היא קצרה רוחה ותעש לו הנחה בדברה אליו בארצות נודו בלעגי שפה ובלשונות שונות. מי יודע אם לא היטיבה עשה לו האריכה נפשה, לו החזיקה בכל עוז בשפתה מדי ערכה אליו מלים, אם ישמע ואם יחדל: אם לא מהר לשמוע לשונה ולהכיר את קול הקריאה בראשית ימי נדודיו, הנה תחת זאת אולי, לאחרונה, לא הרחיק ללכת הלוך ותעה בישימון דרך, הלוך ומשוך אחריו את האם, היוצאת בעקבותיו, ארחות עקלקלות כיום הזה . . . אולי כבר המו מעיו לו בהתדפק על תוף אזניו, בהתחקות על לוח לבו פעם בפעם קולות אלהים אשר שעשעו את ילדותו על נאות הכרמל והשרון, וכבר שב אחרי אמו אל מקום מולדתו . . . ואולם האם לא בקשה חשבונות רבים בצאתה להשיב את נדחה ותתן את לשונה כופר קרבתו אליה . . .

אם כזה וכזה ידוה לבנו על זאת; אם בקנאתנו ללשון הנביאים, אשר קוטטה ולא עת, יחר לנו גם על החכמים הראשונים גם על הסופרים החדשים על השפילם לדבר אל העם בלשונו, או בלשונותיו, תחת אשר יתאמצו להשיב את כל המון ישראל אל לשון אבותיו — הנה הנעשה אין להשיב ומעוות, אשר שרשיו יסובכו אל חיי הגלות, לא יוכל איש או עם לתקון על נקלה. במסתרים תבכה נפשנו על הסופרים המוציאים את פניהם אל שער האשפות למען חיתם; לבנו יזעף על העם, אשר לא יחזיק בידי סופריו הכותבים עברית, למען יוכלו להוסיף לו תבואתם בשמחה ובטוב לבב; אך זאת נשיב על לב: בגולה אנחנו, בית ישראל מלא פרצים ושיחותיו ומגרעות מסביב — ועל מי ועל מה נבוא ראשונה במשפט! על כל פשעים יכסו חיי הגלות.

ואולם בשוב הבן, לאחרונה, לקול קריאת אמו אל ארצו ואל מולדתו, הלא מישרים נשפוט כי שם יפיקו נפשם זה לזה בלשונם ולא בלשונות הגלות; הלא שבי ציון, אף כי בסתר אהליהם עוד לשון עם ועם בפיהם, יודעים כלם אם מעט ואם הרבה את לשון אבותינו; הלא בדבר אליהם האם, או מלאכיה המליצים בינה ובינם, ידברו להם עברית, ורק עברית!

כה האמנו, כה דמינו בנפשנו; ואמונתנו זאת היתה נחמתנו על רדת שפתנו וספרתנו פלאים בארצות הגולה. דמינו כי באי״י יהיו כל העם, אשר בשם ישראל יכנה, קוראי עברית ודורשי עברית והמשכילים והסופרים מצדיקי הרבים הם הם ישקדו על הדבר הטוב הזה לרקימו; המה יגישו לעם איש איש את תבואתו בכלי קדש, גם את העולם הגדול והקטן — כל אשר נעשה תחת השמש וכל אשר לישראל — יתנו בלבו בכ״ע כתובים עברית, ובאשר יסכן כל איש יהודי באי״י עם העברית, יתן לנו

רוח ישראל שם גם עלים גם פרחים גם פרי תאר כימי עולם וכשנים קדמוניות. כה דמינו — ואולם מטבור הארץ הזאת, ארץ משאות נפשנו והזיונותינו, זמירות אחרות שמענו; הלא כה דברי אחד המודיעים מירושלים ב„המצפה" גליון מ״ג ש״ז:

„חמשה יהודים מפה הגישו בקשות להממשלה על רשיונות להוציא עתונים יומיים עברים, ז׳רגונים ושפניולים. הם מקוים להשיג רשיונות בימים האלה ונזכה בירושלים לשבעה עתונים יומיים יהודים".

נבלה! — הקריאה הזאת עלתה על לבי ועל דל שפתי בקראי את החדשה הזאת ראשונה, ואותה לא אוכל לטמן בחובי מבלי הביע אותה שנית נגד כל הקהל ונגד האנשים האומרים לשוב על עונות אבותם ואחיהם, אשר עוו בגולה, ומבלי קרוא אל האנשים האלה מעל הבמה הזאת לאמר:

אל נא, אנשים טובים, תרעו, אל נא תנאצו את שפת קדשנו בארץ מכורתה ומולדתה, אל תחיו את הז׳רגון האשכנזי והספרדי בפיות צאצאי הנביאים בארץ הנביאים, אל תקבעו את נפש העם, את לשונו, אל תכריתו את שארית תקותנו ואל תחללו את ראשית כל קדשינו בארץ הקדש למען בצעכם! ודעו כי על הנבלה הזאת תביאכם התולדה במשפט וכי תניחו שמכם לקללה ולחרפה בכתב בית ישראל!

* * *

כמעט כליתי לכתוב את הדברים האלה והנה שעפי ישיבוני לאמר: מה העבודה הזאת לך ומה תועיל כי תלחש על מכה ישנה נושנת אשר אין לה לחש. מי יודע אם לא עד כה ועד כה כבר פרח הנגע, נוסדו מכ״ע ז׳רגונים ושפניולים בירושלים ושטו העם ולקחו ואותם יום יום ידרשו; ואם לא נוסדו עתה ביד האנשים ההם, יבאו אחרים ויבנו להם במות כאלה על היסוד המוכן מאתמול. אם החל המעין הנרפש הזה להתגנב לרגלי עולי הגולה ארצה ישראל, לא ישוב לאחור ברוב דברים ועוד מעט או רב, גם בטרם תהיה לנו שם ספרות עברית, „וזכינו לראות" בארץ מולדת הנביאים „ספרות" או „עתונות" ז׳רגונית. את הבצות האלה לא נוכל להוביש ברוח פינו — כי אם בשפעת אור וחם והמון מטעים חדשים.

ואני שם פני אל דברי ימינו הראשונים, אולי אמצא מהם חזון ועצה הלום. כי הנה דברי הימים יִשָּׁנוּ. „מה שהיה הוא שיהיה, ומה שנעשה הוא שיעשה" ואף כי לעם כביר־ימים ורב העלילה כישראל; ומן השנות הדברים והעלילות תצא לנו תורה לדעת את המעשה אשר נעשה.

וגם אמנם כבר היתה כזאת לעולמים: בשוב היהודים מן הגלות הראשונה — מבבל — שכחו את לשון אבותם ויעלו בפיהם ארמית, פרסית, אשדודית ולשון עם ועם. גם שירות הלוים גם קריאות עזרא גם גערות נחמיה לא הועילו עוד להכרית את לשונות הערב מישראל ולהפוך לכל העם שפה ברורה כקדם. אז עמדו „הסופרים" בפרץ ויעזבו את הז׳רגוניסתים, אשר היו בימים ההם, להיות בוסים ברפשם — וללשון העברית עשו מקדש, אשר לא יצלחו עליו עת ופגע וכל רוח משחית: כי אספו ויעלו על ספר את פרי רוח ישראל, את דברי הנביאים והמשוררים, אשר היו מתהלכים בפי העם מדור לדור ואשר עוד מעט והיה המקור הזה לאכזב . . . בזאת הצילו את לשון עמם מכליון וישימוה למשמרת לדורות הבאים, לעת רצון. המעין הטהור הזה, אשר גם מראשית צאתו לא הושם אליו לב (אף כי מן הקדש מוצאו), כי הנה עברה רוח אחרת בארץ ובעם, — חלף ועבר בשדרות הדורות לאט לאט, הלוך ושפוף, וילפת ארחות דרכו בעד המון כפים וסלעי מגור וסירים סבוכים, אשר השתרגו עלו על גדותיו ועל פניו מזה ומזה לסתמו, ויש אשר התעלם ברוב הימים ואיש לא דרש אליו ולא פנה לפניו ולא הרחיב לו — אך מקורו לא יבש ועקבותיו לא נעלמו ואותותיו לא נִכַּר עד היום הזה. לא רבים שתו מנחל ערגיו, אך נפשות רכות ועדינות בדור ודור שאבו ממנו ונזורעו זרע — וזרעם היה לברכה ללשוננו ולספרתנו עד היום הזה.

יעמדו נא איפוא הסופרים גם היום בפרץ! יבנו להם הז׳רגוניסתים מגדל בכל בארץ ישראל — ואנחנו נקום ובנינו מקדש חדש לשפתנו, מקדש בארץ ובלב העם, באספנו את מבחר פרי רוח ישראל לשירה ולמליצה, אשר מימי חתום חזון והלאה, ובתתנו את האסף לפני הקהל חוברות חוברות במחיר מצער אשר תשיג יד כל. אם חרבו הבמות אשר נבנו בשנים האחרונות לשפתנו ולספרתנו בגולה, מקום שם רוח ישראל קרוע לקרעים — ללשונות עם ועם ולספרות מדינה ומדינה; — אם אלפים ורבבות יהודים רוסים, יהודים רומנים, יהודים אמריקנים לא יעצרו כח לכלכל שנים שלשה מ״ע עברים והוצאת ספרותית אחת או שתים, הנה יהודי א״י, יהודים שלמים בנפשם וברוחם, יהודים־ע ב ר י ם, יוכלו לעשות כזאת וכזאת, כי שם שפתנו כאזרח ולא כגר ולב העם נכון ונפשו נתונה לקדשיו מקדם, גם הז׳רגון גם כל תרבות נכריה עוד לא עברו ראש; שם יהיו לנו מאה יהודים כאלף ואלף — כרבבה וחמשים אלף היהודים כחמש או כעשר מליון אשר בארצות הגולה.

יעשו נא סופרינו אשר בארץ ישראל תעמולה גדולה בכל גבול הארץ, בערים ובאחוזות, יקראו נא אל כל העם — כל החפצים בתחית לשוננו מקום שם בכרה ראשית פריה — קריאה גדולה ולקחו תרומה מאת כל אשר נשאו לבו, כעשרת שקלים לגלגלת להיות לקרן־היסוד. ובהמצא להם לדבר הזה מאלף איש ומעלה, יוכלו ליסד את ההוצאה הזאת על מכוניה, בשום לה לשנים הבאות מחיר שלשה או ארבעה שקלים לשנה, והוציאו — כארבעה או חמשה גליונות לחדש — מיטב ספרי מליצה ושיר אשר נוצרו בישראל מימים קדמונים ועד הדור האחרון, ואם תשיג ידם — גם מבחר הספרות היפה ליונים ולרומים בתרגום עברי וגם כל מבחר וטוב בספרות היפה אשר לסופרי ישראל בעברית ובלשונות העמים (בתרגום עברי) בדורות האחרונים עד היום הזה.

מפעל ספרותי כזה, הוצאת ספרי המופת הראשונים והאחרונים, ילידי בית או ילידי חוץ, אשר יש כמהו לרוב העמים הנאורים ואשר אנחנו לא זכינו לה עד כה, — יאיר אור חדש על ציון וגם על כל נפוצות ישראל יצא קוו ותומו; ובכח האור הזה והמטעים האלה נוביש את הבצות אשר החלו להקוות מתחת שמי הגולה אל גלילות הירדן והשרון, בטרם יעלה באשם על כל סביבם ובטרם תהפך ארץ־ישראל לבבל.

שימו נא, חברי הנכבדים, לבכם לזאת, קומו וכנו — בטרם יעבור המועד.

וסלוי. מביט״ן.

להשיב דבר.

בשובי מנסיעת כא לידי „העולם" גליון 35 ובו מאמר ט„אב לילדים" ביפו המבקר את התכנית של בתי הספר אשר לחברת „העזרה" ואת השפעתי בבתי ספר אלה. והנה אם גם סגנון המאמר נאה למי שכתבו, רואת אני חובת לעצמי לתת לפני קוראי „העולם" בחור תשובה את העובדות הבאות:

א) תכנית הלמודים של בית״ם „עזרה" ביפו שאליו כון ה„אב" נעשתה לפני שתי שנים על ידי בהשתתפות ועד ביה״ס ביפו שחבריו הם ה״ה אליהו ספיר, יחזקאל סוכובלסקי וכהנוף. השנויים אשר נעשו לפני חצי שנה בתכנית הזאת ואשר עליהם קורא בעל המאמר תגר הם, כי במחלקה התנוכה המשמשת בתור מעבר מגן־הילדים אל ביה״ס בטל למוד הגרמנית (חמש שעות לשבוע) לגמרי; ורק בכתה השנית נשארו חמש שעות בשבוע לתרגילי־דבור בגרמנית עפ״י שטת פ־בל.

ב) בבית הספר של „עזרה" ביפו אשר בו יתנן לע״ע 4 כתות, מלמדים המורים פ. אוירבך, א. גוטמן (ש. בן־ציון), א. ז. רבינוביץ ומר ליבוביץ. האחרון גמר את חק למודיו בביה״ם למורים בירושלם. ארבעה מורים אלה הם מורים עברים

דוקא ובמה שנוגע למומחיותם אין מי שיטיל ספק בה: יחד עם ארבעת המורים לעברית נמצא מורה יחידי לגרמנית ודוקא ללמוד השפה בלבד, הוא מר הלברשטטר. גם הוא מורה מצוין, והוא יליד ירושלם היודע גם את השפה העבריה ומדבר בה עם תלמידיו מחוץ לשעות הוראתו. גם ביה״ס לבנות אשר לחברת ה„עזרה״ בירושלם יש לו 4 מורים ומורות לעברית ורק מורה אחת לגרמנית.

ג) השאלה אם מותר ללמד בבתות הנמוכות שפה זרה או לא עדין לא נפתרה. ואלה החפצים שבניהם יראו ברכה גם בלמודיהם בשפה הזרה „לתכלית״ בחייהם דורשים כי עוד בקטנותם יתרגלו ילדיהם בשמוש השפה הזאת. ואם הלמוד הוא עפ״י שטה נכונה, הרוב יסכים כי לא יזיק כלל וכלל.

ד) השאלה לאיזו שפה היתרון. בירושלים וביפו אם לצרפתית או לגרמנית ג״כ עוד טרם נפתרה. יש טוענים כי השפה הגרמנית תופשת מקום רחב בא״י, וכי המסחר בא״י הוא ברובו בידי גרמנים. ואכן נמצאים בבית הספר העליון אשר לגרמנים בירושלם תלמידים יהודים גם מירושלם גם מיפו.

כי חלק רב הכמות והאיכות מהספרות של חכמת ישראל ודברי הימים שלו אשר ממנו קבלו כל חכמי ישראל האחרונים את השכלתם הישראלית — הוא בגרמנית (ולא בצרפתית) יודע כל בר-בי-רב. גם זאת לא יכחיש שום אדם כי נוח להם ליושבי ארץ המזרח בעלי הדמיון להתרגל יותר בעמקנות הגרמנית למען תהי השכלתם בכלל יותר מבוססת.

ח) בבתי התלמוד תורה ובבתי הספר במושבות הוככח חברת „העזרה״ בכל תקף בהחלטה שאסור ללמד שם איזו שפה זרה שתהיה חוץ משפת הארץ. וביה״ס ברחובות שכלו עומד תחת הנהלת „העזרה״ יוכיח.

ולמען ידע הקהל איך להעריך בכלל בקרות ממין זה עלי להוסיף כי ה„אב״ במכתבו להד״ר פ. נתן לא המליץ כלל בעד השפה העברית כי אם דרש בשבח הצרפתית כנגד הגרמנית ורק אחרי מאנו לקבל את עצתו לשנות את תכן המכתב ולדבר בחשיבות העברית במקום לקנא לצרפתית (חרף העובדה כי בנו הבכור לומד בצרפת), נתתי לו אמנם התשובה כי אין לו דרך אחרת חוץ כזו שיתן את בנו לביה״ס הצרפתי. ועוד זאת: ה„אב״ שולח עד היום את בנו לביה״ס של „העזרה״ ולא לבי״ס אחר ביפו למשל ל„גמנסיה העברית״.

למען הרגיע את רוחו של ה„אב״ אוסיף לאחרונה כי אין לו שום אות כבוד מאיזו מדרגה שהיא מממשלת גרמניה.

כי משפט אנשי המעשה בא״י שונה הוא תכלית שנוי מבקרתם של נרגנים אחדים יוכיחו הדברים האחדים שהנני להעתיק בזה מתוך מכתב אחד אשר קבלתי בימים האלה מכר זאב גלוסקין העומד בראש חברת „הכרמל״. במכתב הזה מודיעני מר גלוסקין כי אחרי אשר חברת „העזרה״ הואילה לקחת את ביה״ס ברחובות תחת הנהגתה, נכון הוא להגדיל את התמיכה מצד ח׳ ה„כרמל״ לביה״ס הזה מ1000 ל1500 פרנק לשנה. ומוסיף הוא לאמר: „בפרגרם הלמודים אינני חפץ לחוות כל דעה, יען כי הנני סומך על הנהגת בתי החנוך של התילפספעריין כי הם עושים את עבודתם באמונה לגדל בא״י דור דעה, דור מסור לעמו ולארצו ולהאידיאל של תחית ישראל בארץ ישראל״.

אפרים כהן.

אחים־לדעה!

הננו פונים אליכם בשעת רצינית. התחיה העברית, היתה למלה ריקה. הספרות העברית, תמציתה והבעתה של כל הויתנו הלאומית לא היתה מעולם במצב של משבר כמו עתה. קניניו הרוחנים הולכים ומתנונים. כמונו כמוכם יודעים את מצב-הדברים כמו שהוא. כלנו יודעים ומרגישים, שאם לא נתעורר כעת לפעולה כבירה וממשית להחזקת ספרותנו והרמתה החמרית והרוחנית, שאם לא נאחד כעת את כל כחות התחית העברית הפזורים בארצות שונות לפעלה גדולה ומשותפה, אם לא נבקש אמצעים לחחיות את ספרותנו ושפתנו העברית ולהרחיב את ידיעתן בכל שדרות אומתנו — כי אז מי יודע אם הדור הבא אחרינו לא יפנה עורף לגמרי לאידיאלינו הלאומיים. אחרי מחשבות רבות והתבוננות עמוקה במשבר הרוחני שפרץ בעולמנו, באנו לידי הכרה, כי עלינו לאסוף כעת את כל כחותנו ולקרא אותם לקונגרס עברי־קולטורי. והננו באים אליכם בהצעה הבאה ואנו מבקשים אתכם, חברים-נכבדים, לשים אליה לב כראוי ולהודיענו במוקדם האפשרי את השקפתכם ודעתכם אתם בנדון זה. וזאת הצעתנו: לקרא לקונגרס תרבותי־עברי בראשית ינואר 1909 (בימי הדרור בהאוניברסיטאות ובבתי-הספר). מטרת הקונגרס הוא: לאחד את כל הארגניזציות הקימות, העובדות בעד הספרות והשפה העברית, ובעד החנוך העברי ולארגן ולסדר את כל בני התחיה העברית לעבודה מאוחדה ומשותפה על הקונגרס הזה. צריכים לדון בהרצאות וויכוחים על מצב ספרותנו בשעה זו ועל האמצעים הנאותים להרמתה החמרית והרוחנית. בתור אמצעים מכשרים לזה.

הננו מציעים ליסד:

א) ועד לתעמולה תמידי, אשר עליו יהיה לעבוד עבודה אגיטציונית בלתי נפסקת בעד הספרות והשפה העברית ע״י יסוד חברות ואגודות, שעורים וקריאות בתי-מקרא ובתי-ספר עברים בכל הארצות והמדינות, וע״י הפצת חוברות ומגילות־עפות ומאמרים בעתונים לועזים ע״ד השפה והספרות העברית.

ב) ועד בלשני, אשר עליו יהיה לטפל בכל הנוגע לחקירת הלשון העברית ושכלולה, והרחבת אוצר מליה, ניביה ומושגיה.

ג) ועד חנוכי, אשר עליו יהיה לטפל בכל השאלות הנוגעות להחנוך העברי (אגודת המורים).

ד) מחלקה מיוחדה להרחבת הדבור העברי החי (עבריה).

ה) בית־דין — ספרותי.

ו) ועד מיוחד להוצאת ספרים ואורגנים עברים.

ז) סוגד על יסוד־מס קולטורי לאומי לצרכי התרבות העברית. על הקונגרס יהית ליסד לשכה מרכזית קבועה להנהלת כל עניני האורגניזציה הכללית. אלה המה הקוים הכללים של הצעותינו בנוגע לתעודת הקונגרס. תכניתו הקבוע תעובד כמובן אחרי חליפות דברים והסכם כללי של כל המשתתפים בקריאת הקונגרס הזה, אשר בו צריכים, לדעתנו, להשתתף כל המוסדות העברים, הסופרים העברים וכל נושאי דגל התחיה העברית. כלם צריכים לעבוד כאיש אחד בהשתתפות ש״ה ומאוחדה בעד תגשמת הרעיון הגדול הזה. אנחנו מצדנו הננו נכונים להקדיש לזה את כל כחותנו. ה„סיני״, אשר עלה בידו למשוך אליו בימים האחרונים כחות פועלים חדשים, מחדש עתה את פעולתו ויסד ועד להכנת קריאת הקונגרס. בשם הועד הזה הננו מבקשים אתכם, חברים נכבדים, להשתתף בענין החשוב הזה, אשר יכל להביא לידי תוצאת ממשיות נפוריות בעד התקדמות ספרותנו ותרבותנו העברית. רעיון קונגרס לא חדש לנו, עוד מכבר חלמו אדותיו בניה־בוניה של התחיה העברית. הגיעה השעה, כי החלום הגדול הזה יתגשם בפעולה כבירה.

ראובן בריינין. ד״ר יעקב הלמן. יוסף ליאן.

רשימה ביבליוגרפית.

Strafmittel in früheren Jahrhunderten von Dr. S. Millner. Verlag „Kadimah", M. Gonzer, Berlin.

המחברת המונחת לפנינו שיצאה לאור בימים האחרונים היא עבודה מדעית, רצינית ומענינת. המחבר הד״ר ש. מילנער, הידוע גם לקוראי עברית, נותן בחבורו זה השקפה קצרה ושלימה על התפתחות העונשין בארצות שונות במשך של אלפים שנה. החבור הזה היא מחאה עזה נגד הפראות והברברות ששררו ושולטות גם עתה בארצות אחדות בעולם המשפטי.

המחבר מראה גם על הענש והקנס של בעלי-התלמוד שהצטינו ביותר הומניות ממחוקקי עמים אחרים.

עובדא מענינת מביא הד״ר מילנער במחברתו (צד 15), כי בראשית המאה הט״ו היו בארצות שונות משפטים ועונשין מיוחדים בשביל היהודים. כן, למשל, בנירנברג תלו את היהודי החוטא על עץ מיוחד שנקבו בשם „יודענשפיצע״, מחמת שחרפה היא לתלות את הרוצח הנוצרי על תליה אחת עם הפושע היהודי...

הקורא המבין אשכנזית ימצא בספר הקטן הזה דברים מענינים עד מאד. הספר הזה כתוב בסגנון קל ופופילרי ואין צרך כלל להיות ידען בתורת המשפטים כדי להבין את הכתוב פה. L.

העורך הספרותי: נחום סוקולוב. — Liter. Redacteur: N. Sokolow.

חמו״ל תאחראי: י. ברגר, קלן.

Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.

REDAKTION „HA'OLAM", KÖLN A RH., KAROLINGERRING

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. – מופיע בכל יום ד׳.

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN
KAROLINGERRING 6

שנה שניה. גליון מ״ה. קלן, כ״ו חשון אתת״ם לחורבן.

II. Jahrgang. Nr. 45. Köln, 20. November 1908.

רוח נכון.

אין לנו התפתחות מודרגת, אלא השתנות־ככרום, אין אנו מהלכים, אלא קופצים. תיאבון־החידוש נוטל מאתנו את הכח־המתמיד, וזעזועי הרוח שוללים מאתנו את שווי־המשקל בכל דבר. מה אנו רואים כעת בתוך תחומנו? ברוסיה, כל זמן שהחיים היו מפעמים בכח, היתה התלהבותם של בני עמנו גדולה מזו של אחרים. אי אפשר לבני עמנו במדה ובמשורה: כל מה שהם עושים הם עושים יותר מדי, וכל מה שהם מבטלים הם מבטלים יותר מדי. כמה היו לוהטים בימי ההתלהבות! אי אפשר היה לגשת אליהם! ולא בשביל עצמם ותועלתם, אלא, כנהוג, „לשמה". היהודים, שרבים אומרים עליהם, שהם עבדי דחומר, הם לפעמים אנשי רוח, וכנהוג, במדה נפרזה.

וכשהתחילה תנועת החופש לשוב אחור מפני היד החזקה, היו גם כן בני עמנו הראשונים לרפיון רוח וליאוש, וכשהריאקציה החריבה את כל בנין החופש ותקלקל את כל העבודה ותבטל את כל תוצאות הגבורה הנפלאה והקרבנות המרובים, והיגון והשממון פרשו את כנפיהם השחורות על כל הארץ — הביעו ג״כ צעירנו את מחשבותיהם הנוגות, באופן היותר חזק. ההתלהבות דאשתקד נהפכה לקרירות רוח משונה ביחס אל כל דבר שאיננו נוגע לעסקיו של יחיד. ולא רק ההמון, כי גם רבים מהמנהלים האינתליגנטים נתיאשו מהאידיאלים הקודמים, והתחילו חוטפים עסקים־קטנים, צללי אידיאלים, עבודה לצאת ידי ההובה, כמו למשל: יסוד חברות דרמיות וכיוצא בזה. חצאי־האינתליגנטים, „הילדים בעל־הבית׳יים" שהיו מרתיחים במשך התקופה התוססת יותר מכל זולתם, שהיו קוראים ריפיבטים, נואמים נאומים, קושרים קשרים רחמנא ליצלן וקונים בכל יום ששה ששה גליונות של כל עתון רדיקלי ומלקקים את אצבעותיהם מכל מאמר יורק־אש — „הילדים בעל־הבית׳יים" הללו בעצמם מצאו עתה עבודה אחרת: מכינים את עצמם לעמוד למבחן להשגת תעודת בגרות מהגימנזיום — הנה האידיאל! אמנם אין ספק שהלמוד הוא מועיל, ודקדוק אף הוא לאו מילתא זוטרתא הוא, אבל לעשות את תעודת הבגרות לאידיאל, להתנפל בפשוט ידים ורגלים על הדקדוק ועל החשבון, על הפיזיקה ועל הבוטניקה, להתענות להשיב את אבדת הזמן, לקרקר את המלים הרומיות יומם ולילה ולשכוח כל אשר מסביב, לשכוח כי עוד זה מקרוב היו איזה חיים, איזה שאיפות, איזה פרכוסים, איזה מעשים של מסירת נפש בשביל דבר שנראה גבוה וחשוב — להשתנות כזאת מסוגלים הם רק צעירינו, בני עם הקצוות.

ועל ה„ילדים בעל־הבית׳יים" נוספו גם הרבה מההמון בעלי ההכרה. הפועל האינתליגנטי, עוזר־המסחר, המורה־בפרוטה, אפילו בחורי הישיבה. מכינים את עצמם לבחינה נערים בני חמש עשרה ובחורים בני שלשים. כל אחד מהם רוצה ל„היות לדבר־מה": דקטור, אינז׳יניר, דנטיסט, על כל פנים — „דבר מה".

והיו ימים — אין אדם צריך להיות זקן כדי לזכור אותם — ורוח מתנגדת לזו תכלית נגוד היתה שלטת: ה„ילדים בעלי־הבית׳יים" שאפו להיות לפועלים, ודוקא לפרוליטריים. היו לובשים בלוזות והולכים אצל בעלי מלאכות ללמוד אומנות, ומביטים אחרי כן מגבוה על כל „עשירי „איקספלואטאטורי" ו„הולך בטל". בקומה זקופה היו פוסעים בסנדלים מסומרים על רצפת הערים הגדולות ובתוך טיט הערים הקטנות בכתנותיהם צבע התכלת, והמהדרין בכתנות שחורות! ואלה שלא נשבעו למרקס, נשבעו לטולסטוי — טולסטובצים! נעשו חרשי עץ, כורכי ספרים, צבעים, נפחים וכו׳.

אלו למדו את אומנותם על בוריה! אבל לזה צריך לעבוד במשך כמה שנים. והם הלכו בכח ה„אידיאה". אידיאה של שני „זמנים", של שלשה „זמנים"! יפה מאד — אבל גוזמה שולטת איזה זמן ומפנה מקום לגוזמה אחרת: ה„פרוליטריי" רוצה להיות ל„ילד בעל־בית׳יי" ודוקא עם דיפלומים וזכיות. כי בנוגע לתורה לשמה, היו לומדים מקודם באופן אחר, לא היו בקיאים ביונית ורומית, היו צולעים קצת גם בדקדוק שפת רוסיה, אבל חרוצים ומזורזים היו ב„שאלות", והנאה גדולה היו נהנים מקריאת הקלסיקים המורים, והיו דורשים תלי תלים של הלכות ומתוכחים ומתחטטים ומנקרים כל היום וכל הלילה. עתה בטלה מדה זו בטול גמור. השאלות החברותיות עברו ובטלו מן העולם, ואת מקומם נטלו הלמודים.

וזו היא נטיה, אשר אולי יש בה הרבה מן הטוב והמועיל, אלו היתה נטיה תמידית ועמוקה, אבל גם היא איננה כלום. גם היא אך כקצף על פני המים.

חד־גדיא של חליפות. אין שום דבר עומד וקיים. הבו לנו מלה חדשה! הבו לנו מלה חיה! עוד היתה תחיה עברית בהתחלתה — לא! הבו לנו את תחית היהודית! ורק אלה שאינם רואים את הנולד. אינם מרגישים, כי גם זו היא רק נטיה עוברת, מגוזמת. אָמְנות? וכי אפשי לדבר יותר יפה, ובמדה ידועה גם לדבר יותר נחוץ? כל כך קהה בנו רגש היופי, כל כך חסר עולמנו את ההרמוניה ואת הסימֶטְריה! כסבורים אתם כי דבר זה יאריך ימים? הגלגל חוזר!

אם עוד צריכים היינו למופתים מוכיחים, עד כמה אנו חולים, עד כמה אנו עומדים במצב לא־טבעי — ה„התפתחות" של השנים האחרונות הראתה זאת. נדודים — לא רק ממקום למקום, אך גם ממפלגה למפלגה, משיטה לשיטה, מלשון ללשון, ממקצוע למקצוע. היסוד הספרותי עדיין לא נבנה, וכבר יש דיקדנטיה; בגיטו העכור, מקום שם בנ״א כמעט אינם יכולים להבדיל בין צבעים, מסבירים סברות ע״ד האמנות! הכל בוסר, מבוהל, מפרכס רגע ומת, מתלהט ועומם, נוצץ ונובל — מפני שאנו חסרים רוח נכון.

טוב מזה היה הגיטו היהודי הישן בכל גוולותו. היה בו איזה מעמד. טובה מזו היא ההתבוללות הגמורה בכל פחיתותה וטומאתה — אנו מתערבים בגוים ולומדים מהם את ההתמדה ואת המתינות. זו עמידתנו על יסוד רעוע בארץ נכריה עם התלהבות מזרחית בלי כח ובלי סדר מחוללת את כל השינוים המוזרים. התפתחות מודרגת תהיה לנו רק במצב טבעיי ברשות עצמנו ובארצנו. והו האידיאל הקיים. אבל למען הגיע אליו אנו צריכים לרוח נכון שתוציאנו מקדחת ההתעליות העוברות וזעזועי העצבים שאינם פוסקים.

נ. ס.

תעודת הציונות עכשיו.

החלוקה בעזבון הגוסס שעליה לטשו עיניהם יורשים קרובים ורחוקים נעשתה.

נעשתה לא רק באופן של הללו היורשים כי אם גם בסדר שלא עלה כלל על דעתו של השכיב מרע ההולך ומתרפא.

שניהם יחד חשבו כי יבא אותו היום של אפיסת־הכחות והעזבון יתחלק ע״פ דין של „כל דאלים גבר" כנהוג בין היורשים איתני העולם. והנה לתמהונם רוח־חיים כמו ממרומים באה פתאום בהחולה, העמידה אותו על רגליו ויושר וצדק המה מלאכיו מסדרי דבריו.

העול התמידי שעד כה האלים לנצח את הפיות הדורשים משפט בתוגרמה נעלם והשולטן יושב עתה בכבודו ובעצמו על כסאו הרם ומסתכל בעונג רב על מאזני הצדק והמשפט שהתורקים השבים לתחיה שוקלים עליהם עתה לכל עם כגמולו ולכל איש כמפעלו.

מי עשה כל הגדולות והנפלאות האלה? הצבא!

כן הצבא, זה מצלצל מאד, החרב המנאלת תמיד ברם, המבכה אבות ובנים היתה הפעם למלאך מושיע הנושא על כנפיו שלום, חופש ודרור לכל העמים היושבים בממשלה העותמנית.

אך מי הוא הקוסם הגדול אשר הפך את החרב הצמאת תמיד רק לדם ליונה מבשרת אהבה, אחוה וחופש?

להדיפלמטים, גם לבלתי דיפלמטים יש תשובות שונות בסגנונים שונים שבהן יבארו את הפלא הזה. טוב, יבארו להם המה את הדבר כחפצם אבל האמת צועקת ככרוכיא ואומרת: כי ישנם רגעים בחיי עם כמו בחיי הפרט וברגעים האלה גם אומה גדולה מסוגלת לפשפש במעשיה, להכיר שגיונותיה וזדונה ולשוב בתשובה שלמה.

ותורקיה שמאות בשנים משלה בכח הזרוע ובמאה האחרונה התקימה בעזרת תרמיתה של הדיפלמטיה, הכירה, כי הולכת וצועדת היא עד שערי שאול, ועל פתחה של גיהנם עמדה וחזרה בתשובה גמורה וחלוטה. ובלב תמים הולכים התורקים הצעירים — שעוררו את כל העם לתשובה — ומשתטחים על קברי הארמנים ושאר הנהרגים ומבקשים בדמעות־שליש סליחה על החטאים והפשעים שחטאו ופשעו אבותיהם כהניהם ושריהם.

היארכו רגעי ההתעוררות האלו? הזמן רב תמצא נפש האומה התורקית במעלה רמה כזאת? מי החכם או הנביא אשר ידע להשיב על שאלה כזו, אך ההגיון אימר: כי חוק הקיום הנטוע בקרב כל עם יראה להתורקים, כי על זרועם אין להם להשען וכי כל נכלי הדיפלמטיא מבטח בוגד הוא.

ההשערה ההגיונית אומרת: כי מכיון שס״ התבלול מעיני התורקים פעם אחת, כבר מסוגלים המה ככל הפקחים לחזות נכחות. כי אי אפשר לעם המינה, בקושי, בתוכו כששה מליון נפש (וגם באלה יש חלק נכבד של הערובות) לשפך ממשלתו ורוחו על יותר משלשים מליון בני אדם בני עמים ולשונות שונות אשר אינם נופלים מאתו לא במנין, לא בכח ולא במות.

כיון שהתחילו התורקים לראות, יראו כי רק בכח הצדק והיושר יכולים לנהג מדינה עותמנית המאוחדת מאפרכיות שונות, שבכל אחת מהנה שורר ומדבר אותו העם היושב בתוכה.

ואותו הצדק והיושר שיראו להתורקים השבים בתשובה שלמה, כי באפרכיה של מוקדן ישרו המקדונים ושל ארמניא הארמנים, אותן המדות הרוממות שהנה הכרחיות לקיומה של המדינה העותמנית ולשרביט התורקי, תאמרנה לאותם הטורקים: העם היהודי הוא מסוגל להיות הנאמן ביותר לקיומה של הממלכה העותמנית הכללית, וצריך לתת לעם הזה להתישב בארץ ישראל וליהנות שם מכל חוקי החופש היחידי והלאומי.

את פיות הצדק והיושר אינם סותמים בפלפולים של הכל, בטענות ונבוכי דברים של עורכי דינים: עדין אין ישראלים בארץ ישראל, עדין אין כל האומה הישראלית מאורגנת כל צרכה.

הדלגטים הישראלים שיבאו אל הפרלמנט העותמני מכל מקום שהם, ההסתדרות הציונית וכל ההסתדריות המדברות בשם ישראל צריכים ומחויבים לברר להתורקים את הדבר הנכון הזה, כי העם העברי יכול היות להם, האוהב היותר נאמן, החבר היותר טוב אשר מעל לדגלו יחזיק בכבוד והדר את הדגל העותמני.

תעודת הציונות היא עכשיו להגיד כלפי פנים וכלפי חוץ, ע״י כל כלי הדבור של העת הנאורה הנכחית, כי לשוא ינסו מימין לתת לנו רפואות ותרופות קלות בלולות בקצת הומניות פילנטרפיא וקצת קולוניזציא, ולשוא יתאמצו משמאל למשוח אותנו בסם של אסימילציא חדשה מרוקחת במחבת מזרחית וכדומה.

צריך ליסד מרכז גדול של ישוב יהודים בארץ ישראל או ירום גם שרביטם של התוגרים.

י. א.

מכתבים מקנדה.

ד.

הבחירות נגמרו! הבחירות להפרלמנט הקנדי נגמרו אחרי משך ירחים אחדים של התנגחות והתגוששות בין המפלגות השונות. אחרי ירחים מספר שבהם כל חללו של מדינתנו היה מלא בנאומים, כרוזים, חוזרים וכו׳ הנה בא גד, נגמרו הבחירות ובא הקץ גם לכל דברי הרוח של מעריצי המפלגות השונות!

י״ח שנה החזיקו הקונסרבטיבים את רסן ממשלת קנדה בירם, עד שבאו הליברלים, זה י״ב שנה, ולקחו את הגדולה לעצמם. מני או הליברלים, או יותר נכון „סיר ווילפריד לוריער" מנהל המפלגה הליברלית עם „לשון הזהב" שבפיו, הצליח בכל הבחירות שהיו מני אז לנטות את העם אחריו, ובכל פעם המפלגה הליברלית נבחרה ברוב גדול. בימים הראשונים אמנם המפלגה הליברלית התאמצה עד כמה שהיה בידה, להיות נאמן לדעותיה ולהבטחותיה שנתנה לעם טרם נבחרה, אבל כמנהג אמריקא, מיד מצאה את עצמה „יתד במקום נאמן". בהרגישם כי אמנם להם הכח והגבורה במלחמת הבחירות, הנה אז התחילו לעשות מעשים ככל העולה על רוחם מבלי לראג כלל מה יאמרו הבריות; התחילו למשול בכיפה מבלי שאול כלל את

דעת העם. בהשנים האחרונות שמענו בבית המחוקקים הכללי לפעמים מאד קרובות, מחאת הנבחרים הקונסרבטיבים שמחו בכל עוזם נגד הנהגת הממשלה בכלל ונגד מעשים ידועים מצד הממשלה בפרט, מעשים שהסבו באבדן כסף רב לאוצר הממשלה והתעשרות אנשים פרטים ידועים—ועל כן הנה קוינו כי בהבחירות שהיו זה עתה, העם הקנדי יפנה עורף להמפלגה הליברלית שמעשיה המכוערים היו כל כך למשל ולשנינה בפיות מתנגדיה, ואם לא תנגף כולה במלחמת הבחירות, הנה לכל הפחות לא תבחר הפעם ברוב כל כך נכבד. כזאת היתה הדעת השלטת בין כל אזרחי קנדה, כי הממשלה על ידי הנרגתה בעת האחרונה משכה עליה קו הבקרת מצד כל אלה שאינם נמשכים כסומים בעקבות מנהל המפלגה, אבל באה המציאות וכטרה על פני כל אלה שנבאו במפלת המפלגה השלטת. נבואת החוזים כי המפלגה הליברלית תצא מהבחירות וידיה על ראשה לא באה. הליברלים לא רק כי החזיקו באת אשר היה להם מקדם, כי אם עוד לקחו מגדטים במספר הגון מאת הקונסרבטיבים, ואלה האחרונים יצאו מהבחירות וידיהם על ראשם. בקצרה המפלגה הליברלית השיגה את רסן הממשלה בידיה עוד למשך ארבע שנה!

אחת הטענות שהיתה לסלע המחלקת, לנקודת המרכז שעליה התחלקו המפלגות השונות היתה, מסלת הברזל החרשה שהממשלה עסקה בעת בבנינה. פרטי הדבר הוא כך: לפני ארבע שנה בערך הוצעה בהפרלמנט הקנדי ההצעה לבנות מסלת ברזל חדשה מחוף הים האטלנטי עד הים השקט. אמנם זה כבר יש בארצנו מסלת ברזל שתלך בדרך ישרה מהים האטלנטי עד הים השקט, הלא היא החברה הידועה, אחת מהכי גדולות בתבל, „קאנאדואן פאסיפיק". אבל מנהלי „דגרנד טרונק" בראותם את הצלחת זו האחרונה קנאו בה וחפשו תחבולות לעשות כמעשיה של ה„קאנאדואן פאסיפיק". וראשית מעשם היה להשפיע על ראשי המפלגה המושלת כי הממשלה תקח את הדבר בידיה, היינו, כי הממשלה תבנה מסלת ברזל שהוצאותיה יעלו להסכום העצום של יותר משתי מאות מיליון דוללרים, ואחרי כן למסור את אותה המסילה בידיהם, בידי חברת ה„גרנד טרונק" בחכירה למשך של תשעים ותשע שנה, במחיר איזה הנחות בלתי נכבדות שהחברה הזאת הבטיחה לתת להממשלה בעד העם הקנדי!

הרבה נאמר ונכתב בעת בוא ההצעה המוזרה הזאת לפני נבחרי העם, אבל בקצרה, הליברלים עם הרוב המכריע שלהם השיגו את אשר בקשו, והמסלה החדשה, או יותר נכון ה„גרנד טרונק פאסיפיק" היה לעובדה קימת. עתה עוסקים בבניה של המסלה הזאת שיותר משתי מאות מיליון דוללר כבר השקיעו בה, ומספר המיליונים שעוד יצרכו אין איש יודע. ועתה בעת הבחירות, הקונסרבטיבים מצאו מקום להתגדר בו בבנית מסלה זו. המה טענו כי כל הדבר כולו טעות גדולה הוא. הממשלה העמיסה על שכם העם הקנדי חוב כל כך עצום, והתועלת מזה, אם יהיה בכלל איזה תועלת כספית, דבר שעוד מוטל בספק הוא, תלך לחברה פרטית. ובפרט כי קרוב לודאי הוא כי במשך שנים אחדות אוצר הממשלה, על ידי הוצאה כל כך נפרזה, יבוא עד המשבר. עד עתה קנדה היתה ידועה בשער הכספים בלונדון בתור לוה בעל כטוח, ובנקל השיגה את כל הכסף שחפצה, אבל בעת האחרונה, התחילו להביט בספירות בעלי הכסף, בעינים חשודות על קנדה על ידי הכניסה בעסקים כל כך בלתי ברורים, והתוצאה היא כי מהחמשה ועשרים מיליונים שקל שקנדה חפצה להשיג בתור הלואה בעת האחרונה, רק חלק קטן השיגה, דבר שעד עתה עוד לא קרה כזאת. עד עתה אם קנדה בקשה הלואה, השיגה תמיד יותר מאשר בקשה. וזה הוא הפעם הראשון שחדלו להלוות כסף לקנדה, פשוט, מפני כי יודעים המה בלונדון, כי ממאות המליונים שקנדה השקיעה בהמסלה החדשה, עוד שנים הרבה תעבורנה, עשרים שנה אם לא יותר, טרם כל המליונים האלה יביאו איזה ריוח כספי לבעליהם!

זאת ועוד אחרת, היתה לאבן הפנה להקונסרבטיבים, בעת הבחירות. אבל עם כל טענותיהם, הנה העם הקנדי נתן שנית היתרון להמפלגה הליברלית. כאשר אמרתי הנה ראש הממשלה הוא בעל „לשון זהב", ונחוץ להודות כי בתור נואם הוא אחד מהמצוינים בקנדה. ובפרט כי צרפתי הוא מילידי הארץ, ושתי העובדות האלה די היו להכריע את דעת הבוחרים לצדו. במחוז קוויבק, היינו בין הצרפתים הקתולים האדוקים, תושבי הגליל הזה, די היה לדעת כי „סיר ווילפריד לוריער" הוא צרפתי וקתולי, בעת אשר ראש הקונסרבטיבים הוא אנגלי ופרוטסטנטי! מר לוריער ב„לשונו הזהב" אמר באחד מנאומיו בין הצרפתים „אינני חפץ כי תבחרו בי רק בשביל שאני אחד מכם, אבל בהיותי אחד מכם אני מבקש מכם כי לא תחוו דעה נגדי"! אם האמצעים נאותים אם לא, אבל בעת הבחירות מי יבין לזה? ובפרט כי באמצעים כאלה הצליחו, וזה הוא דרך ארץ החדשה.

בנוגע למצבנו א.ו בפילטם הבחירות, בנוגע ליחוסנו אנו במצב המדיני שבארץ זו, הנה תוצאות הבחירות משמחות מאד. המפלגה הליברלית עם כל מגרעותיה הנה לנו בתור יהודים עם דרישות, ואינטרסים מיוחדים, ליברלית היא. המפלגה הקונסרבטיבית במדינתנו בשנים האחרונות התיחסה בחבה לקצוניים בעלי גינונים שונים. הקינסרבטיבים בשנים האחרונות מצאו עול בהממשלה על כי ליברלית היא ביותר בנוגע לנודדים הבאים לקנדה; לפי דעתם על הממשלה לדקדק הרבה יותר בטיבם של האימיגרנטים הבאים הנה, ולוא הצליחו בהבחירות כי אז בטח כי עלינו בתור יהודים היה אז להתחשב עם תנאי כנסיה יותר קשים מאשר עתה.

ראוי לציין גם כן, כי אחד הקנדירטים הקונסרבטיבים, והוא איש בעל השפעה גדולה בהיותו עורך עתון צרפתי ידוע, והיה גם כן נושא משרה נבוה במלוך הקונסרבטיבים לפני י"ב שנה — האיש הזה דרש גלוי בעתונו כי אם יבחר להפרלמנט, כי אז יציע: „כי כל נודד הבא לקנדה ישבע שבועת אמונים כי נאמן הוא לד' ולמשיחו הנוצרי, ורק אז ינתן לו הרשיון לבוא בארץ"! אמנם מוזרה מאד היא הצעה זו, ואין ראוי לטפל בה בעצמה, אבל זאת למדנו ברור כי ישנה אנטישמיות במדה ידועה במחנה הקונסרבטיבים. ומצד ראשי המפלגה הזאת בכל ימי הבחירות לא שמענו אף פעם כי הארונים האלה יתאמצו להשליך מעליהם את האחריות בעד הדעות הקדומות של רבים ממפלגתם. מעניינת היא גם כן העובדה כי האיש הזה כבעל ההצעה המוזרה הזאת, נבחר ברוב של שלש מאות דעה, באשר כי הכהנים הנוצרים דרשו מעל הבמה בטובתו של איש זה ובעזרתם נבחר להפרלמנט. בגליל שבו נבחר בעל ההצעה הנ"ל נמצאים מספר אכרים יהודים שעל אודותם הזכרתי באחד ממכתבי ב„העולם" „כי עניים הם בחומר וברוח", אנשים שהעבודה בבתי החרשת „המוציאים זיעה" מצצה את מבחר דמם וחלבם ונעשו לאכרים בתקוה להטיב את בריאותם, ועל הדלים האלה ישלח ההמן הנ"ל את חציו השנונים וידרכם מנוחה, פשוטו כמשמעו.

בעירנו מונטריאל ימצאו קלובים פוליטיים עבריים במספר הגון, קלובים שיקחו חלק נכבד בהחיים המדיניים הכללי, והשפעתם אמנם נכרת במדה ידועה. ותחת השפעת אחד הקלובים האלה נשלחו צעירים עברים אחדים לעזור את הקנדירט ממפלגת הליברלים במלחמתו נגד בעל ההצעה המוזרה הנ"ל. ובהודע כי בעל ההצעה או יותר נכון האנטישמי המוזר הזה נבחר ברוב דעות נכבד, אחד הצירים העברים שלחמו נגדו אמר לכותב הטירים האלה: „אמנם שמח אני כי מפלגתי, מפלגת הליברלים, נבחרה שנית, אבל כל זה אין שוה לי מאומה בידעי כי האנטישמיי הנבזה הזה נבחר ברוב נכבד להפרלמנט"!

ובכלל גדולה מאד היתה שמחת אחינו במדינתנו בתוצאות הבחירות. שלשת העתונים שלנו המופיעים בעירנו, אחד ז'רגוני ושניים אנגליים, כולם דרשו בשבחה של המפלגה המושלת ויעצו את קוראיהם לבחור במפלגה זו. והודות להתעמולה מצדם, הנה במחוז הבחירה שבו נמצא השכונה היהודית, הקנדירט הליברלי נבחר ברוב דעות גדול, אף כי מתנגדו הקנדידט הקונסרבטיבי היה ראש האזרחים בעצמו, והוא איש שמצד עמידתו בעירנו אפשר היה לקוות כי יצליח בהבחירות.

בדברי על אדות העתונים בעירנו עלי לציין את העובדה המראה לנו עד כמה הישוב העברי בעירנו גדל ופרץ בשנים האחרונות והוא:

הוצאת עתון יומי ז׳רגוני זה השנה השניה. לא האמינו תושבי עירנו מאחינו כי יש מקום בעירנו לעתון יומי, ונבאו לו רק חיים קצרים, אבל המציאות הראתה לנו ההיפך ממה שחשבנו. לא רק כי יש מקום לעתון זה כי אם גם עתידות טובות צפונות לעתון זה הן מצד המסחרי וגם מצד המוסרי. הוא יופיע בכל יום בשמונה עמודים. וכאיש שאין לו שום שייכות עם עתון זה, אוכל להגיד כי אין בו מן „הספרות הצהובה״ שכה מגוולת רבים מעתונינו היומיים בארץ החדשה. שני העתונים האחרים מופיעים בשפה האנגלית פעם בשבוע. האחד מהם יופיע זה יותר מעשר שנה, והשני נתיסד רק זה לא כבר וכפי הנראה לשניהם יש כר נרחב לעבודתם.

שמואל תלפיות.

ש. צמח:
גלים.

.IV

— — — — לא אבכה, יקירה!

סחב סחבוני סערות החיים ואחרי רוב נדודים וטלטולים אל החוף הביאוני. ספינתי תהומה השליכה עוגנת ואני את ידי השטימה הרמותי ואנעל ברגע זה שערי הדמעות לפני. זיק מבטי עף כחץ מול אופק המזרח ושם נופץ ויתפורר לאלפי רסיסים בראש רוכסי צורי חלמיש; ואז נשבעתי: האלהים! אף נטף דמע אחד לא תוריד בת עיני לארור הר הרים אלה, שיענה לאנחה שתצא מפי!

האמנתי: כל שיח ירק, כל עץ רענן, כל אילן מלבלב מדור לי יפנה ובתוך סוכת ענפיו העבתים אתקע את אהלי ויחד את הזמיר ארנין את קולי העז.

קויתי: אגדיל בלוריתי, אאריך תלתלי ויהיו לרעמה. ובטללי נשפים ארטיב אשקה רעמתי ואחר בחיק סלעים אסתתר — ומעין יתי. ויפכה ויזרום מעיני ויחבק שפולי הרים, בפמפום יזולו טפותי־בדולח וכימי הקרים ויחיו כל עיף וירוו כל צמא . . .

ועל החוף ירדתי.

דוממים ואבלים הביטו השכים. חרבים היו השחקים ולא רעפו טלליהם. ואלוני עמד קרח וגשר את עליו.

דומם ישבתי גם אני על יד חוף הים וראשי צנח אין אונים על חזי הסוער.

ולא בכיתי, יקירה!

לא, לא הפרתי את נדרי ושבועתי לא חללתי, אלם ישבתי וצבא־טל הכיתי, חכיתי ותקותי ואמונתי בלבי נשאתי . . .

* *

הזוכרת את?

ליל היה אז. ופי שבע עסק הליל בחוך חורי לבי.

אל החוף ישבתי וכאבק־זהב שלו השתעשעתי. חוטי חול לי שזרתי וחלומות פנינים עליהם חרזתי. ארוכים וחזקים היו החוטים בעיני ואבני תחן כמה התנוצצו, כמה הבהיקו. חשבתי עמך ידי מכינות למלכת הבוקר.

והנה פתאום ושואה באה, רוח־ים אכזרית ותהרס כל בניני. בכת אחת קפדה את ניבי־פז שלי ואת מחרוזות פניני פזרה אחת אחת לכל עבר. גדח ויתום נשארתי ואלמן חפך עולמי, והחושך גבר מאד.

חרב מקדשי ולבכות לא יכלתי ולהאנח לא חפצתי.

ואז הופעת את!

דומם נגשת אלי, נחנת לי וידך הרכה במשי על שכמי הכפוף בחבה הנחת ולחשת על אזני: עלם! למה אבל תשב ופניך ימה, מזרחה פנה, שור השחר בוקע והבוקר הנהו בא!

ותעלמי.

עוד קול בשורתך צלצל באזני כפעמון כסף ומראך כבר לא ראיתי. ורק זאת זכור אני: רוחות בוקר השיבו כנפי שמלתך ומבט עיניך היה גנוב מקרני השחר, וידעתי שאמת בפיך.

וכשאדמו פני השכים ושרביט אור ראשון מאטא ערפלי החושך קמתי חפשתי דרכך. עקבות צעדיך הקטנים בתוך החול מצאתי ואחריהן הלכתי. וימים רבים דשתי בעקבותיך והשבילים הובילוני מעלה, מעלה, בין ההרים!

* * *

הזוכרת את?

כתיו היה אז יבוריר מטריד תשטים תרירו. הים רתח ולשונות מים דלוחים לקקו את רציף הים.

ואני על שפת הים עמדתי. רגלי הטבעו בתוך החול הרטוב ומיואש נזרק מבטי ימה. מאחורי לא הבטתי, יראתי הסתיו, קולות עלים נרפים וצוחת נובלות פרחים את נפשי לקרעים גזרו ורוחות איומות דחפו אותי ימה, ימה. ואני יחיד ועזוב בלי משען ותומך.

והגלים סערו, נחשולי תהום לי קרצו ויד עזרה לי הושיטו וכבר זרועי פשטתי ולקחתה למשען חפצתי.

והנה באת את!

בידי בחזקת אחזת ואתי יחד על הארץ ישבת. את ראשי שמת בין ברכיך וכאם רחמניה שירי ערש לי שרת ואגדות פלא באזני ספרת.

וזכורני: נאות היו האגדות, אולם פי תשעים ותשע יפית אז את. ואני שכבתי הסום יפיך, שכור הדרך ואשכח עולם ומלואו. הסמקתי לחיך בנשיקותי ושפתי בלחש מלמלו: אהבהיך!

* *

הזוכרת את? אהבתיך!

לא יום ולא לילה בין השמשות היו אז. לא סתיו ולא אביב שניהם יחד בערבוביא היו משמשים. לרגע צחקה השמש, השמים הטהרו ותכלתם עטף את הכל מסביב. הפרחים הפיצו ריח ופניני טל הציצו מבין גביעיהם הורדיים. הצפרים עפו במעגל המרחב ובתוך כדי טיסתן ארצה ירדו קולות שיריהן ורעדי צפצופיהן.

יום אביב הוגג חיך בחוץ.

ובין רגע ורוחות רעות הביאו אתן עבים קודרים וחשכה איומת שורה מסביב. כמשו הפרחים ואד רקבונם כסה את כל הארץ. מרת שחורה התהלכה בצעדי גאון ותפיל על הכל אפלה ומות.

ליל סתיו היה שליט בארץ.

ואני אכול ספק הייתי. האור משכני אליו, לטפני בחומו הרך. גבעולי הפרחים לי ראשיהם הרכינו ודשאי האחו לי מרבדם הציעו. ופתע עטוף חושך נשארתי, הרוח יבב והחריש את אזני ותסער השליכני, דחפני מבלי דעת לאן ואנה.

כמטרף רצתי ולא ידעתי את נפשי.

ופתאום את פניך ראיתי!

חורה, מבהלת עמדת. שערותיך הארכות פרע הרוח ועניך גדלו כה גדלו והשתעשעו בין נטפי הדמעות. גדולה היתה הדמעה בע גן ולשטוף החוצה לא יכלה. ידיך היו פרושות, ואין אני יודע המאלהים או ממני עזרה בקשת...

וזכורני: לרגע רק עמדתי והסתכלתי בפניך. ופתאום בריצת גגרף הלכתי, חשתי שלבי זח ממקומו ואצל בין זרועותיך המושטות ואל לבי לחצתיך בשארית כחותי.

ומסביב לרגעים צחקה השמש, שרו הצפרים, ולרגעים יבב הרוח והמה הסער.

וחזה מול חזה, לב מול לב נשארנו עומדים.

וכשהשמיעו ההרים את הד פעמי האביב הקרב איש טעון על זרוע שניהו פסענו ועלינו סלעים ויחד את מקהלת האביב השמעתי את קולי מעל ראשי הגבעות.

אז שרתי מזמורי הראשון: תללוית!

ש. גולדמן:
בגליל.

(רשימות נוסע יחידי).

— יפה הוא הגליל העליון.

— נחמד הוא הכנרת וטרהיב התבור.

— הכל נחמד ולטיף שם.

כת דברו לי בני האכרים של זכרון יעקב שבקרו את הגליל העליון ביום ההלולא דר׳ שמעון בן יוחאי, ואחליט לנסוע לתור את המקומות ההם.

חדש אב, בית״ס נסגר וזמן הנסיעה הגיע.

חפצתי לנסוע דוקא דרך עמק יזרעאל ולא דרך חיפה.

שירה לא נזדמנה לי ואקנה לי סוס*) ואביאהו אל המושבה וכל אותו הערב בליתי על הגרן בחברת האכרים והחרתים. ונשוחח על הנסיעות בור אל קסב (עמק הקנים) ובוד-אל-מלח (כמשמעו) ועל אומץ הלב תדרוש לנוסע במקומות ההם.

— אל הסע יחידי, יעצוני האכרים.

*) אין נסיעת בגליל-העליון אלא רכובה על גבי בהמה והיה במצאך שירת ההולכת מירושלים לטבר הרצפת הוכל לנסוע עמה, ולא — עליך לרדת חיפה ומשם לנצרת, טבריה בעגלה יבשם על גבי בהמה לצפת ובאופן כזה לא תוכל לראות את עמק יזרעאל והחלק היפה של הדרך ואם תאמר לנסוע יחידי דרך ההרים עליך לשבר לך שני כיסים ומורה־דרך ופרנסתם עליך וזה יעלה ביוקר נורא.

-- קח אתך מורה־דרך ונשק טוב אמרו לי הפלחים. ובכל אופן אל תסע לבדך.

ואני באחת: לא, כי לבדי אסע, וכי אינני יודע לדבר ערבית וכלום לא למדתי את כתיבת ארץ ישראל?

וכל מה שבארו לי הפלחים כי אין שם כים אלא משעולים תפינים לכל צד וכמעט שאי אפשר לבלתי תעות בהם. וכמה שהסבירו לי כי ימים ושבועות יחלפו מבלי שתראה שם נפש אדם ולא יהיה לי את מי לשאול אנה לפנות, וכי שום איש מן העברים, זולתי אברהים הידוע, לא נועז לנסוע שם יחידי, וכל מה שנשבעו באללה ובנביאו כי אך אמת ידברו — הכל היה לשוא אני על דעתי עמדתי.

למחרתו בבקר השכמתי לקום, חבשתי את סיחי, תליתי על חזהו את ציציות השכנד לתגן עליו מפני חזבובים, שמתי עליו השקים, חגרתי על ירכי את האקדח בעל שש הפיות ואזור הכדורים, את רגלי הדקתי במגפים הרתומות, לראשי צנפתי מטפחת לבנה בעלת שולים רחבות וארכיב עליה מלמעלה את העגל (שני כיכים של חבל שחור שיצנפו הבידואים) לקחתי האלה והשוט, בלמתי הסיח ואקפץ על גבו.

צעדים קטנים צעד הסוס הערבי בגאות הלוך ונסוע הלוך ותק־תק בתוך דממת הבוקר.

ירדתי את הר המושבה, עברתי את בקעת אב-אל-תות ואחלף על פני אב-אל-גמל ואחל לעלות על גבעת חרבת־חסן.

פני המזרח האדימו, דממת שורה מסביב, ורוח קלה תרימה את שולי המטפחת ותלטף את פני ותביא אל אפי ריח חציר רטוב טל.

ככה נסעתי מזרחה עד שעליתי על הגבעה.

השמש זרחה לי אצל החרבה.

פתאם נגלה לפני בתוך המרחק האין סופי, בתוך ערפלי הטל קנוס ענקי הבוקע ועולה בתוך הענן.

מה זאת?

פירמידה?!

הר?

באמת כי דומה יותר לפירמידה.

בתוך הבקעה רחבת־ידים זו הלוטה בערפל ותנראה לפניך כמו ים של טל, מתנשא, בוקע ועולה קנוס אחד עגל ויפה ונדמה לך כי זה אינו הר טבעי יען כי אין הרים סביבו, בדד הוא מתנשא ענק קסם זה. — ה ר ת ב ו ר.

עצרתי בסוסי ואביט.

ברק, דבורה, שופטים, שירה, הרות התערבו במוחי . . .

והשמש עלתה ותפזר את הערפל והאויר נזדכך כל כך ונהיה כה זג עד כי נדמה לך כי אין בינך ובין התבור אלא כמטחוי קשת בו בזמן שמהלך שמנה שעות יפריד ביניכם.

הפניתי פני מערבה.

שם בקצה רכסי הכרמל על ראש ההר מתניסס זכרון־יעקב בבתית הלבנים ואיקליפטסיה הירוקים וכרמיה המשתרעים על צלעי ההרים. יער החיפרי הגובל אותה ממזרח כלו כשטיח ירק ושם הלאה במערב החול הלבן מתחלף ונמשך עד אותו הקו התכול שגליו הלבנים מלקקים את חוף השרון.

קדימה!

אחרי שתי שעות של עליות וירידות באתי אל הכפר ריחנית.

נחתי קצת, השקיתי הסיח, סעדתי ואסע הלאה.

— יאהודי הד, באללה יאהודי!

— ואיך זה יעיז לנסוע יחידי בור-אל-קסב?

— היהודים כבר למדו לשאת נשק.

— הנה לה, טשקרסי הוא, ומי זה יהין לנגוע בו?

— יה?!?

כה דברו ביניהם הפלחים הרועים שרעו הצאן מחוץ לכפר ואומר בלבי, לא לשוא הזהירוני כ"כ לבלתי נסוע יחידי.

אחרי חמשת דקים הייתי בין שני הרים.

הבטתי אחורנית ואין אלא הרים. ומלפני הרים. מימין הר ומשמאל והום מעבר לתהום שנית הר.

הרים וסלעים והרים.

ומשעל צר מתפתל ביניהם. רגע ילך המשעל מזרחה, ופעם יסיב דרומה או ימה צפונה.

והולך לו הסוס ונוסע במשעול הצר, לפעמים יזקוף את אזניו ושלח מבטו על עבר התהום, אח"כ ישוב להוריד ראשו ולהריח באפו את האדמה שלפני רגליו.

דממת מות, רק קול פרסות הסוס ונחרתו ישמעו.

תק-תק_תק-תק.

לפעמים יקפץ איזה חצץ מתחת פרסותיו ונפל אל התהום ואח"כ שוב התק-תק המונוטוני וחדו.

והסית הולך ומחליק על גבי הסלעים הליך וירוד.

האכף זחל וירד על צוארה ואני עיני משוטטות לכל עבר ואזני כאפרכסות.

קול אושה הגיע לאזני, הקשבתי והנהו קול משק המים של השלולית העוברת בין הקנים.

אוף! עוד מעט כבר נהיה בעמק יזרעאל!

פתאם, אושה . . .

הסים זקף את אזניו, ידי נחה על האקדח ולבי מת בקרבי.

התרוכמתי על האשורות ואתבונן ואין מאומה.

שועל, חשבתי, עבר בין הקנים.

הלאה, סוסי!

אח! קראתי ואחז ברעמת הסוס.

הסית קפץ הימינה וכמעט שהפילני מעל גבו ובתוך הקנים נראה לי ראש איש שהזדקף ויתכופף שנית.

שערותי סמרו.

אולי הם שנים או שלשה, חלפה מחשבת במוחי.

עצרתי בסיסי ואביט אל מקום יצא ממנו הרעש.

הוצאתי אקדחי ואשים אצבעי על התרנגל.

רק תנועה קטנה.

רק העקה קלה ופקע הכדור.

אחורנית, חשבתי רגע.

לא, החלטתי, קדימה.

עזבתי את מושכות הסוס ואסבך אצבעות יד שמאלי בשערות רעמתו ובשתי רגלי הכיתיו בבטנו ויטש.

פוררר! . . . נשמעה קל יריה ושריקת הכדור הבוקע את האויר והדו המיזר נשמעו בין ההרים.

בעשרה רגעים טש סוסי בין ההרים עד כי יצאנו, אל עמק יזרעאל.

עצרתי בסוסי, שאפתי רוח ובראותי אהלי הבידואים נטושים בעמק נגשתי אליהם, קפצתי מעל סיחי ואקשרהו אל המוט ואבור אל האהל.

אללה מעכוב קראתי, בשימי ידי על לבי, אל שלשת הבידואים שישבו באהל.

אללה יעזמק! ענו לי ויקומו. ויתנו לי מקום בראש ואעל על השטיח ואשב.

מעט מעט החלו מתאספים הבידואים וכל אחר נכנס האהלה בשימת יד על לב ובקריאת: גואקום יא גמעת! (חזקו ואמצו המסובים).

הביאו קפה, ונשת ואספר להם על המקרה שקרה לי ויאמרו לי:

„אם בעלת-השוקים תחתיך ובעל השפופרת על גבך אל תירא, ואלהזימה נוסף אשצרה" (הבריחה היא חצי החריצות) וכרגע סבבה שיחתנו על חיי העירונים ו„הפרנג'" (האירופים).

חפצתי לנסוע אך הם עכבוני ואלין שם בלילה ההוא.

חי"י לוריא, מריטפול.

הָאֵם.

(ציור).

הוא צוהל והיא בוכה . . .

אין זו בכית קולנית, חיצונית המלוה ביבבות, גניחות וחצאי-גניחות והעוזרת כל כך הרבה לפיקת־המשא המעיק על הלב — אלא איזו לחיצת לב על ידי צבת טמירה. זוהי בכיה חבויה וחשאית הנכרת מבחוץ רק ע"י הרעידה הקלה-קלה וההתיפחות הפנימית המטלטלת והמנדנדת גופו של אדם בתנודה קונבולסיבית, קפואות הן הדמעות בעיניה ותלויות בריסיה.

עדיין לא הסירה מעל ראשה את מטפחת-הצמר האפורה ועוד לא פשטה את מעילת העליון שלבשה בצאתה ללכת אל הרופא לשמוע מפיו את החלטתו האחרונה. זה היה הבקור האחרון שאין אחריו ולא כלום... עד כה לא עמד עוד הרופא על אופיה של מחלת התינוק המוטל כעת בחיקה ועדיין לא הכיר את טיבה ועכשיו משנודע לו לא אחר מלגלותו לה.

נרעשת ודחופה, כמו נרדפת על צוארה, שבה אל ביתה ובזרועותיה ברל׳י יחידה, בדרכה כמעט שלא חשבה מאומה, גם יראה היתה להביט בפניו...

„יבושת! — שנכה רגלים ישאר בזה אין עוד כל ספק אלא שצריכה את להודות לה׳ כי רק זאת היתה תוצאת הדלקת; באופן היותר רע ייבש המוח שבתוך השדרה ואז" — — — עדיין מצלצלות וסואנות המלים האלה באזניה?

ועכשיו, בשבתה נשענה בגבה אל הקומודה אינה זוכרת כלל אם נפרדה הרופא ואם שאלה אותו: מה צריכה היא לעשות? ואם בכלל אפסה כל תקוה.

כמרומה לה שהתפרצה מביתו ממש כמטורפת, אחרי שמעה את ההחלטה האחרונה האמורה בטון בטוח, אבטוריטטי — שאין להרהר עוד אחריה.

כשרון המחשבה שב אליה במעט אחרי שבתה בלי-נוע כשעתים. כמו מבעד וילון ערפלי רואה היא ומשגיחה אל תנועותיו של ברל׳י. לכאורה נעשה ברל׳י שלה לשובב יותר גדול משהיה, וזה — חידה סתומה לה. אותה מפליאה השתיבבותו זו הבלתי רגילה, פרכוסיו וטלטולי־ידיו. את ר ג ל י ו כמעט שאינה מרגישה כלל בחיקה...

ר ג ל י ו! — אותן הרגלים שבעטו, פרפרו ו ת ת נ ו ע ע נ ה עוד לפני שבועיים סרוחות עתה ברפיון כשני קצות החבל. לפני שבועיים עוד חשבה ומצאה כי ברל׳י שלה יתחיל ה ו ל ך אחרי עבור חדש ימים או לכל היותר חדש וחצי...

לאט, לאט יובא הסדר בפיוצס מחשבותיה. מכל קטעיהן ושברורי-שבריהן יבלט רעיון אחד איום בבהירותו המחרידה:

תינוק נכה . . .

ורעיון זה מכיון שהבלט מיד הריהו מתאזרח ועוקץ ומחטט במוח וצורם את הלב כשפוד מלובן בעקשות משונה ובאיזו מונוטיניות בלתי פוסקת.

נכה . . . נכה . . . נכה . . .

והוא, ברל׳י, שותק.

צהלת שחקו מגיעה לאזניה כמו מבעד לכתל. בתנועה אינסטינקטיבית היא חולצת לו שד וברל׳י מתנפל, חוטף ומוצץ. בידו האחת הוא מניע את קצה המטפחת ובעינו הימנית הוא ממצמץ וקורץ לה.

כמה מן הפקחות, מן הזריזות בקריצה זו! — מפסיק הוא לרגע את יניקתו וצוהל. אבוי! כמה היתה נותנת כי יחדל משחוקו! . . . צלילת קולו זו גוזרת את לבה, מרעלת אותו ומרעימתו . . .

תינוק נכה, נכה . . .

תינוק? — ובחרלו מינוק היוטב המצב? — — פה מתרכז הרעיון המבלט בתמונה ידועת ונוקב וחודר לתוך תוכה וממצת את עמק צבעיה וגוניה: — — שם מעבר לכתל זה, שקומודה הסמוכה לה מאחריה, נשענת אליו — גילה ורנן. התינוקות מוחאים כף ומריעים: ר ח ל ׳ ה ה ו ל כ ת מבלי עזרה מן הצד! פעוטה זו נופלת וקמה, נופלת וקמה. צועדת שנים שלשה צעדים אי-בטוחים ונופלת שוב. כל קימה ונפילה תלווה בתרועות ובמחיאת-כפים, צחוק ומצהלות מפיות כל התינוקות החונים כדור מסביב לפעוטה זו, שבעצם אין היא מבינה כלום לשמחה או לבקרת מה זו עושה?

ואמה של זו גם היא צוהלת... אם לא בקולי-קולות כילדיה ה מ ח ו נ כ י ם כ ה ו ג ן אך בשאננות של חשיבות ובגיגרת־נזיפה שהרבה מן היהירות ושביעת רצון יתרת יש בה.

כך, היא הרי שומעת: הרפו מהפעוטה, מחבלים! — מפריעים הם את התינוק מהלוכו, המשחיתים! לכי, רחל׳ה, לכי, בבת עיני! אל תביטי אחריך! לכי נכחך! וכשהקטנה נופלת שוב, שוחקת גם היא. כך, כך, היא הלא שומעת כי שיתקת היא ה פ ר ה. גזנית היא ש ם כנפילתה של בתה הבאת מתוך הליכה.

קשה, קשה הוא לה לעצור ברוחה לבלי קלל למצער קללה חשאית. קשה לעמוד בנסיון כ ש ה ל ז ו מתגרה כל כך בה ומרעימתה. מבחינה היא היטב בקולה של זו. הרי ב כ ו נ ה מריםה הפרה הגאיונית את קולה וצורחת: אל תפריעו את התינוק מ ל כ ת הלא יודעת היא שם שהכתל דק... כן, רק להרעימה.

לכת... לכת... — מלה זו כרוכה ואחוזה תדיר בלשונה עד כדי הקאה. השופכת-דם! ענין גאה מצאה לה לעצור על דמה...

— — — וברל׳י שלה ז ו ח ל, רומש בתולעת... ידיו כבר מרוסקות מרוב החכיך על גבי הקרקע. אחרי כל זחילה וזחילה הפסקה. את שעת־ההפסקה הוא מקדיש לזסברת־פנים ל א מ ו. עלוב זה שבע רצון הוא מעצמו כי זכה לזחילה זו בתקופת־ההליכה של רחל׳ה, דובב הוא איזו הברות קטועות ומשתדל למשוך על עצמו את מבטה של אמו ושב אל זחילתו. זחילה וזחילה... אין כאן לא קימה ולא נפילה אלא זחילה תדירית, עולמית...

תינוק נכה, נכה . . .

פתאם נתקת המחשבה. נעתק המרכז: מקרה־הרעיון האזרחי כבר הגיע בנקיבתו ובחדירתו אל עבר התמונה השני ומכאן ואילך הוא מתחיל מתרכז במהירות ובמרץ נמרץ בתמונת חזיונית אחרת:

בוקר. יוצאת היא אל החוץ לחביא ללחם הבקר סיכר וענות והיא שומעת מכל פתח פתוח קולותיהן של ה א מ ו ת, קצתם של נזיפה ורובם של חבוב ולבוב:

— „הנה הסידור והחומש ולך אל החדר! אל תעמוד, יענקל׳קי! מ-ר-ש!״ — מאיצה האחת בבנה.

— „נו—נו !״ — נוזפת השניה, —„אין רע; את פרוסתך תקבל לארוחת הצהרים, היא לא תברח ברח, נאמנת היא האם בפיוצה, חדל מהעויתיך!״ — —

— „את הביצה, זלמנ׳קי, את הביצה שכחת לקחת! הא! אל הרוץ כל כך! אין כל סכנה, לא אחרת עדיין! — מפנקת אחרת.

ובשובה — וברל׳י עדיין ז ו ח ל. רומש כתולעת...

רגזן נעשה נווף זה. על הכל הוא כועס, ע ל כ ל ה ע ו ל ם, וכי מה עושין לו? המעט הוא המפול שמטפלין בו ועם כל זה הלטיה הוא לה. חלילה?! אדרבה, היא הרי מרגישה מראש בכל נדנודיו וקריסותיו וממהרת תמיד לעזרתו ולשרותו בהקסה ובהושכה, ו ה ו א עוד מוחה בתנועת ידיו ובהנדת-ראש עקשית: מעליבים אותו בזה... דוחף הוא את השרפרף לפניו בידיו ומקרבו עד השפה, אוחז בשתי ידיו בנוצת־הברזל המבצבצת ועולה מתוך רפידתה ומעלה ברך אחת על השרפרף ונושם בהפסקה ושב מעלה ברך שניה, מתמתח מלא קומתו על הספה לרחבה, מתפתל קצת, פרפיר קטן — והריהו ככר כלו על הספה; מחליץ את מצבו מרחבה של הספה לארכה בסבוב מהיר כמומחה לאותו דבר. שתים שלש זחילות — והוא הגיע אל מטיתו. מושיט הוא את ידו בהרסה מעל לראשו אל תקומודה, ממשמש בפזיזות-של-קרחת והנה — החומש. חוזר הוא על פרקו. בעוד-שעה יבא ה„רבי״. ברל׳י אינו הולך אל ה„חדר״, ה„רבי״ בא אליו פעמים ביום. לברל׳י אין כל חבר, הדבר פשוט: אם אין „חדר״ אין חבר. רק פעם אחת נזדמן לברל׳י לשמוע מאביו ע״ד החדר וע״ד הילדים שבו, ומאז אמור, כמעט מסיכן לדבר אודותם: מלעיבים איתו. לועגים לו — הוא טוען ומתרגז בבכי־של־מחאה שהדם יקרש לשמעו. יודע הוא ש ש ם הכל משונה וזר. הכל ה ו ל כ י ם, מתגוששים והעיקר בועטים... והוא, ברל׳י, מה אוהב הוא את ה ב ע י ט ה ברגל אם כי לא טעם עדיין את טעמה...

רתחן נעשה . . . לשעבר — זוכרת היא — כשלא עלתה עוד קפדנותו לנקודת-רתיחה כזו של עכשיו — עוד אפשר היה להזנות את לבו לדברים שונים, להסית את דעתו לענין אחר ולהביאהו בזה לידי שכחת-עצמו, ועכשיו לא כך הדבר, תמיד הוא נוהם, תמיד יש לו תרעומות. כועס הוא על כ ל ה ע ו ל ם.

מרץ מיוחד נתוסף למקרה־הרעיון והוא מסתובב בזמזום:

התינה בתקופת-החרר, אבל בתקופה שלאחריה! — — — —

נוקב המקדה, חודר וחודר בלי לאות:

בחרות... עמידה ברשות־עצמו...

ע מ י ד ה . . .

הלב מתכוץ, הצבת המסירה דוחקת-דוחקת, לוחצת בכה, ואנחה מורסקת תתפרץ בשברים. ראשונה היא אנחה זו בכל אותן שתי השעות שהיא יושבת לה בכאן נשענה על הקומודה, מרכינה היא את ראשה לברל׳י וטפות טפות נופלות על השד ומשם הם נגרות לחוך שפתותיו של התנוק, הלה מעקם את פיו ומאור-פניו יקפא באמצע הויתו, מחכך הוא את שפתיו בפטמת-השד וצורם אותה באצבעותיו מתוך תרעומות... מפה היא את אנחה ומקשיבה קול צעדים.

הדלת נפתחת בנחת ו ז ו, אמה של ר ח ל ׳ ה, שמעבר לכתל, מופיעה:

המקדח שבמוח מפסיק פתאם מסבובו. הצבת המסירה תתפוצץ כמו ברמיזת־קסם והלב חפשי ר ח ב; הבכי העצור, הכבוש מתפרץ בכה, בשטף וברעש. הפעם הוא קולני, חיצוני. המוח ריק והלב מפרפר־מפרפר, החזה עולה ויורד והשד מזדעזעת בזעזועים מהירים-מהירים, וברל׳י פינה בעיניו הפקיחות פקחות וזריזות, פעם אל אמו ופעם אל ה ש כ נ ה וצוחק, צוהל וצוהל...

— זהו תינוק עליו „מבלי עין הרעה!״. מהללת השכנה.

— תינוק נכה, נכה... משננת האם בהתיפחות גלויה ומתניעעת לכאן ולכאן. וברל׳י נהנה וצוהל...

הישוב ביפו באלה הנוכחי.

ד *).

כל השכחים שנשתבחה בהם א״י כמו: א״ץ נחלי מים, עינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר וכיוצא בזה, כלם מתאימים עם ארץ הגליל הרבה יותר מאשר עם ארץ יהודה[1]) ורק העיר ירושלים אשר הנה בארץ יהודה נתנה מהודה על הארץ הזאת ותוכנה בזכיותיה היא[2]), ואחרי

*) עיין העולם ש״ע.

[1]) נפתלי שבע רצון, מלמד שתיה נפתלי שמח בחלקו וכו׳, מלא ברכת ה׳ זו בקעת גנוסר וכו׳ (ספרי פ׳ ברכה).

ובמס׳ ברכות דף מ״ד הפליגו רז״ל בשבח פירות גנוסר, וכן יוסף בן מתתיהו, בספרו מלחמות היהודים ספר ג׳ פרק י סי׳ ה׳, ועיין תוס׳ שבת מ״ו ע״א ד״ה מגלילא, והגליל הנהו מלא ברכת ה׳ עד היום.

אמר ר״י מפני מה אין פירות גניסר בירושלים, כדי שלא יהיו עולי רגלים אומרים אלמלא לא עלינו אלא לאכול פרות גנוסר בירושלים דינו (פסחים ח׳).

[2]) ת״ר אין מעברין את השנים אלא ביהודה, ואם עברוה בגליל מעוברת, העיד חנניה איש אוני, אם עברוה בגליל אינה מעוברת, מ״ט דחנניה, אמר קרא לשכנו תדרשו ובאת שמה כל דרישה שאתה דורש לא יהיה אלא בשכנו של מקום

החרבן היתה ארץ יהודה למעון תנים, נשכחת כמעט ארץ יהודה מני רגל, ומקום הישוב העקרי לב״י בא״י היה הגליל, העליון והתחתון, וגם את „עבור השנה״ עקרו מיהודה וקבעוהו בגליל[3]). וכן בימים הבאים אח״כ בזמן הגאונים[4]). ובזמן הרבנים שמו רוב הבאים לשבת בא״י את עיניהם לארץ הגליל.

הרבה מהבאים לא״י היו באים לה דרך היבשה אם מסוריה ואם ממצרים, והבאים דרך הים היו יורדים בחופה של עכו או בחופה של חיפה, וכמה וכמה נוסעים אשר לכתחלה היתה מגמת פניהם לצפת או לטבריה, מקום הישוב הראשי, וברדתם לחוף עכו או חיפה נשארו תחתיהם. ולכן היה בשתי הערים הללו ישוב יהודי מעולם[5]).

לא כן העיר יפו, עיר החוף של ארץ יהודה הנשמה, היא העיר אשר חופה רע ואין מעמד בו לאניות מעולם, היא לא זכתה לראות עם רב עולה לה מב״י, ולכן היה הישוב בה מצער או שלא היה בה ישוב כלל, ויש שגם העולים ליהודה היו עולים על החוף בעכו או בחיפה, ומשם הלכו ליהודה.

בעל „אלה המסעות״[6]) מוליך את נוסעיו ליפו ולירושלים מחוף עכו, לאמר „מעכו עולין לירושלים עה״ק תובב״א דרך הר הכרמל לארכו, יזרעאל לשמאל הדרך כחצי פרסה, גם הר יעיר רואין אותו לשמאל הדרך, רחוק הרבה הרבה, משם הולכין דרך מגידו, ושם תענך בקרוב, ושם נחל קישון, משם הולכין לשכם, ויש דרך אחרת דרך שמרון, עוד יש דרך אחרת מעכו לירושלים דרך יפו ומניחין שכם מן הצד, ויש הולכין מעכו עד יפו דרך יבשה, כ״ח פרסאות דרך הרמה״.

ובשובו מירושלים מורה הוא ג״כ דרך לנוסעיו עד עכו, כזאת: „החוזר מירושלים לעכו דרך הרמה ילך למקום ששמו צרפית, וכו׳ ומשם עולין בהר לכפר חרס, וכו׳ ומשם לעכרתא, וכו׳ ומשם לשכם ומשכם לעכו.

ובעל „כתבי הקברות״[7]) גם הוא מבליט את עכו על פני יתר הגלילות שבא״י, וגם בעל „רשימת הקברים״[8]) משנת הרל״נ עושה דרכו מירושלים לשכם, לצפורי, לטבריה, להר הכרמל, ומשם למצרים, ויפסח על יפו כלה, ור׳ בנימין בעל המסעות במאה האחרונה לאלף החמישי מצא ביפו רק יהודי אחד שמלאכתו מלאכת הצביעה, ובעכו מצא כמאתים יהודים.

במאה הראשונה לאלף הנוכחי היה ביפו ישוב גדול מבני ישראל, כאשר יעיד הר״ר יצחק חילו בספרו שבילי ירושלים[9]). והננו מביאים דבריו כפי שבאו בספר „ירושלים״ כרך ב׳ להח׳ לונץ, לאמר:

יפו עיר רבתי עם והמסחור עולה בה כפורחת, ויהודים רבים ישבו בה, ולהם בית הכנסת יפה מאד, וישיבה, ובית ספרים גדול מאד, אשר הקדיש אחד מחכמי העדה לפני מותו, בתנאי, כי לא ימכרו לעולם, אך רוב בני העדה שמו אל המסחר פניהם, וימעט מאד מספר הלומדים בהישיבה, וביותר מעטו הבאים לבקר את בית הספרים שמה, וכן הי׳ אז ישוב בכל ערי א״י[10]).

אם איכה שלותה של העיר ושל בני ישראל היושבים בה, ומה הגיע אליהם אח״כ, אין אתנו יודע, כי לע״ע לא מצאנו זכרה ימים רבים עד שנת רמ״א שאז רואים אנו אותה בגלותה ובחרבנה.

במכתב מסע של ר׳ משלם מוואלטרה[11]) יספר דבר נסיעתו לא״י דרך היבשה, מן אלכסנדריה, וערי מצרים עד עזה ועד חאן יונים וכו׳, ובשובו, יספר כי חזר דרך הים לאמר: „יום ג׳ בחודש אגיסט שנת רמ״א הגענו ביפו — והיא יפו העיר — אשר הוא רחוק מגת ו׳ מילין, ויפו הוא מקום חרב[12]) כלו, והוא על הים, והוא בשפוע במקום גבוה מעט ושם מגדל לשומרת הים״.

הנה כי כן נחרבה עלובתא דא אחרי התנערה מעט משפלותה, אמנם בשנת שפ״ח נראה כי ככר שבה ונבנתה על תלה, ואעפ״י שאין ראיה לדבר, יש זכר לדבר במכתב א׳ הניסעים שנכתב בשנה ההיא, ואשר הובא לדפוס בירושלים כרך ה׳ ע״י הד״ר קויפמאן[13]).

הנוסע הזה בגמרו לספר דבר בואו והיותו בירושלים יאמר: „סוף דבר הכל השמעתי וכו׳ ואם ירחיב ה׳ את גבולנו ויספתי לכתיב למעכ״ת עוד הרבה פעמים על השלש האלה שכתבתי לו, בזאנטו, יפו, ופה, ואם היתה אז יפו מוסרת, מה היה לכתוב ממנה? אך מב״י נראה כי לא היו בה, כי לולא כן הי׳ המעתיק הראשון[14]) שהעתיק המכתב משאיר גם זכרונה בתוך העתקתו.

ומאז עברו עוד ימים רבים ללא ידיעה ממנה, ועפ״י ההשערה לא היה בה ישוב מב״י גם במאה הרביעית וגם במאה החמישית. השערתנו

(סנהדרין י״א). בקשו למנות זקנים, מאיכן הן ממנים מטבריה או מדרום ? א״ר סימן יהודה יעלה (ירושלמי סוף הוריות).

[3]) ר׳ אליעזר בשם ר׳ חגיגא מעשה בכ״ד קריות של בית רבו שנכנסו לעבר השנה בלוד ונכנס בהם עין הרע ומתו כלם בפרק אחד, מאותה שעה עקרוה מיהודה וקבעוה בגליל (ירושלמי סנהדרין פ״א הלכה ג׳).

[4]) מקום מושב הנשיא. והישיבות היו בגליל וגם בזמן האמוראים לא ישבו רק בגליל, וכשעלו המתסדים על הממשלה הביצנצית בשנת שצ״ז לאלף החמישי מצאו בקסרית כעשרים אלף יהודים (גרץ דורי הגאונים).

בין המגילות שנמצאו בהגניזה במצרים נמצאה מגילה שנדפסה בתמאסף לחכמת ישראל היו״ל בלונדון וכתוב בה: בשנת מותו (של הגאון ר׳ אליהו הכהן הנזכר שם בהמגילה) הלך לחיפה לקדש השנה, ויחדש את הגאונות ואת הסמיכה בחיפה בבית הועד, וביומו נגד כל ישראל וישם אלות וקללות נמרצות על כל חולק ומפליג, ועל כל גוזל ומשיג גבולין (הובא בירושי כרך ז׳).

[5]) בראש אלף הנכחי היתה בעכו ישיבה גדולה להרב ר׳ שלמה פטיט ויתעסקו בחכמת הקבלה, והחרימו למוד של מורה נבוכים, ומהם הלכו לטבריה ויחרתו על קבר הרמב״ם ז״ל, פה נטמן משה בן מימון...

וגם ר״י ב״ר שמואל דמן עכו גר שם, ויחבר שם ספר מאירות עינים לפרש סודות הרמב״ן רבו, ולפי עדותו של בעל גלילות א״י, קבורים בעכו רבינו יעקב בן רבינו שמעון בעל התוספות, ור׳ יוסף ארמלי בן רבינו יחיאל מפאריז (וגם אביו י״א כי מת ונקבר בחיפה וי״א כי שב בחיים לא״צו) ור׳ שלמה בן בנו של הר״ש משאנץ ישב בעכו, ורב משה חיים לוצאטו מת במגפה הוא ובני ביתו בעכו. וידוע הוא כי עכו לא נתקדשה בקדושה שנית ובכ״ז היה בה ישוב גדול מב״י, וראה הערה 4 ע״ד חיפה, והרמב״ן במכתבו לבנו הנדפס בסוף ספר הגמול אומר „ומה אגיד לך בענין הארץ כי רבה העזובה, וגדול השממון, וכללו של דבר כל המקודש מחבירו חרב יותר מחברו. ירושלים יותר חרבה מן הכל, וארץ יהודה יותר מן הגליל.

[6]) ספר „אלה המסעות״. כל הרוצה ללכת להשתטח על קברי האבות והצדיקים אשר בא״י וחו״ל. יו״ל בשנת תר״א עפ״י כ״י ע״י הח׳ כרמולי. שם מחברו וגם זמנו לא נדע ולפי השערת הח׳ כרמולי נתחבר בסוף אלף החמישי, בכל מקום אשר יעביר נוסעיו מציין הוא מה שיש למצוא באותו מקום לראות בו. ורק על יפו המסכנה עובר הוא בשתיקה.

[7]) „אלה מסעי הקברות״ שבא״י אשר הביאם ר׳ יעקב שליח גאמן מהרב ר׳ יחיאל מפאריש, אשר יש לו בישיבתו ג׳ מאות תלמידים והלך ובא ר׳ יעקב הנז׳ בכל גלילות א״י ובעכו ובכל שאר מקומות להוליך נדבה גדולה למדרש הגדול דפאריש יע״א. יו״ל ג״כ ע״י הח׳ כרמולי. ואולי הוא הוא ר׳ יעקב בן רבינו שמעון בעל התוס׳ הנזכר בהערה 5.

[8]) נמצא בכ״י של די רוסו ונדפס בירו׳ כרך א׳.

[9]) הר״ר יצחק חילו, היה יליד עיר לאריזא במדינת צרפת, ובא לירושלים בשנת פ״ד לאלף הנוכחי, ומשם שלח מכתבים לעירו ע״ד מצב הארץ ויושביה. וקראם בשם „שבילי ירושלים״ ולא נדפסו בשפת הכותב כי אם בהעתקה צרפתית ע״י הח׳ כרמולי ונעתקו דברים מהם בירושלים כרך ב׳.

[10]) על ערי הגליל יאמר: צפת, בה יהודים מכל קצוי תבל, טבריה, יושבית הוגים בתורה יומם ולילה, עכו בה נמצאים הרבה רבנים וחכמים מצרפת ואשכנז, חיפה נודעת בחסידותה.

[11]) מכתב מסע לר׳ משולם בכמ״ר מנחם מוואלטרה, כ״י בבית עקד הספרים בפלארענץ, נדפס בירו׳ כרך א׳.

[12]) כנראה נחרבה בשנת קס״ב בעלות טימארלאן מעיר סמרקאנד שבמדינת מאנגליי, ויכבוש כל ארצות המזרח וא״י ובכל מקום בואו החריב והרס ולא חמל (ראה תבואות הארץ להרר״י שווארץ חלק מעשה הארץ זמן ג׳).

[13]) בראש המכתב כתוב — ע״י מעתיקו — העתק ספור דברים מורגלין בירושלים תוב״ב. נכתבו באגרת שלומים. ואין בו לא שם הכותב ולא מקומו.

[14]) מכתבי מסע מא״י נמצאים הרבה בבתי עקד הספרים באירופא ועפ״י רוב נעתקו ממעתיקים שהעתיקו רק הדרוש לדעת עפ״י משפטם הם, וישמיטו לכן שם הכותב ועירו וזמנו, כי כל זה לא הי׳ דרוש לדעתם, וכן השמיטו הדברים כל שאינו נוגע לב״י.

תתמך על זה: כי הנה בסיפה של המאה הרביעית כבר התבססה „החלוקה" על בסיס קיים ושלוחים היו יוצאים מא״י לחו״ל לאסף כספי השופרות שנתנו ברוב בתי ישראל בחו״ל בעד א״י ולא היו יוצאין אלא על ערי ירושלים, חברון, צפת, ומשלוחי „יח״ץ" היו נקראין. ועל יפו לא היו יוצאין יען — כי לא היה בה כל ישוב מב״י או ישוב קטן מאד.

ואל ישיבני, הקורא מטבריה, כי טבריה היתה אז חרבה וישוב האחרון של ב״י בה החל בשנת תק״כ, ומאז לקחה גם טבריה חלקה, ויהיו המשולחים יוצאים גם עליה ונקראו „משולחי ארבע הארצות", אך יפו לא נכללה מעולם עמהן[15]).

בשנת תקנ״ט עלה נפוליון בונופרטו על א״י ובששי לחדש אדר בא ליפו, ויהרוג בה כארבעת אלפים איש, ולא פורש אם היו אז ביפו גם מב״י — ואולי נברר זה בפרקים הבאים לקמן — ובחדש אייר שנה ההיא חזר ובא ליפו ויהרוס חומתה וישב לארצו.

מעתה נותר לנו לדבר ע״ד הישוב האחרון של יפו, וע״ד הישוב החדש.

יעקב גאלדמאן.

בר־טוביה:
מפרשי־דברי־הימים.

מאמר ראשון.

א.

שלשים ושנים מפרשים ויותר עמדו להם לדברי הימים של האומות והמדינות ושלשים ושנים „נתיבות חכמה" בקשו לפענח תעלומות המאורעות וכמה מטות סדומיות מצאו, שהכניסו אליהן את התולדה האנושית וגיצוה וכוצוה — איש איש על פי דרכו.

כל זמן שכוהני הדתות ואנשי המלחמה עמדו בראש החברה היו נוהגים לבקש את הכח המניע גלגלי התולדה בתוך הספירות העליונות שבארעא ושבשמיא. משעה שעליונים ירדו למטה ותחתונים עלו למעלה התחילו מבקשים אותו הכח ברזיות התחתונות. אלו הזרוע והלחיים והקבה, שלא היו משמשים אלא למאכלם של כהנים, העלו פתאום את עצמם מכלי תשמישה של קרושה לקרושה עצמה — ועל אחת כמה וכמה הקבה.

זה כמאה שנה ויותר, שהתחילו דורשים ביחוד בגודל חשיבותה של הכלכלה ורואים אותה כאלו היא אבי אבות התולדה. הדרישה והחקירה נמשכה זמן רב ובלעה אל תוכה עבודה רבה עד שהולידה והביאה לעולם את הפירוש הכלכלתי של ההיסטוריה במצבו שבזמננו. בשלשה פרקים נתן פירוש זה: מתחלה סבורים היו, שתולדותיהן של האומות והשנויים שבין תולדותיה של האומה האחת וחברותיה תלויים ממזונותיהן של האומות ומן השנוים שבין מזונותיה של האומה האחת וחברותיה — „האדם הרי הוא זה מה שהוא אוכל" אמרו. אחר כך נוכחו, שמזונותיהן של האומות אינם נופלים מן השמים ואינם גדלים מאליהם אלא דורשים עבודה חברתית קשה ונתונים תחת ממשלתן של חקות הכלכלה החברתית. אבל חקירה יותר עמוקה הראתה לרעת, שהכלכלה החברתית עצמה מותנאת מן האופנים של העבודה וקודם כל מכליה של העבודה ושוב היא חוזרת ומתנאת את היחוסים שבין אדם לחברו, הנולדים בשעת ההשתתפות בעבודת הצבור.

הטכניקה החברתית בתור נותנת צורה לגוף ולנשמה של התולדה האנושית — זהו הפרק האחרון של „הפירוש הכלכלתי" לדברי־הימים. מי שעושה צעד הלאה ומבקש את סבותיה של הטכניקה החברתית מעבר לגבולה — הרי הוא נמצא כבר מעבר לגבולו של „הפירוש הכלכלתי" בכלל.

ב.

הסופר האשכנזי המפורסם בשעתו — במחצית השניה של המאה השמנה עשרה — וגם אחרי כן גיאורג פורסטר למד לרעת במסעותיו הרבים את כל שדרותיה של האנושיות מן השבטים „הפראים" ו„הברברים" ועד האומות „הנאורות" שבמערבה של אירופה ובמזרחה. מן הנסיון העשיר הזה בא אל המחשבה, כי תכונותיהן של האומות ותולדותיהן הולכות ומשתנות ממקום למקום לפי שנוי המזונות, שכל מקום מזמין ליושביו.

הוא היה אומר: „האומות הטפשיות ביותר נזונות באופן הפשוט ביותר. בנגוד לזה — אופני החיים של האומות הפקחות ביותר הנם גם המורכבים ביותר. הנוסעים, אשר ראו בעיניהם את היושבים העניים על אדמת האש, האוכלים לשובע לעתים רחוקות מאד, מסופקים, אם המושגים המעטים, שבני האדם הללו נראים מוכשרים לתפוס אותם, נקלטים למוחם בעזרת השכל או בנטיה הטבעית לחוד. אין לך בני אדם גסים מן העמים הרועים שבמזרחה של אסיה, שאינם אוכלים אלא בשר, ואין לך בני אדם חלשים מן ההודיים הנזונים על פי רוב באורז. מה שונה הוא מהם האבר האירופאי בעל הזרוע החזק והשכל הבריא, שהוא נזון במאכלים מעורבים ומיד כשהוא מוצא שעת הכושר הוא מכריח את שני העמים ההם לשלם לו מס, כדי שיוכל להוסיף אל הדיסא של דוחן שלו גם נופת גם קנמון"[1]).

ג.

הכל רואים את התמימות היתרה שבמהלך המחשבות הזה. אם באנו להקשות עליו אין לדבר סוף.

אפשר היה, למשל, להקשות: הקבל באמת האבר האירופאי „נופת וקנמון" להדיסא שלו לאחר שנצחו האנגליים את ההודיים? האם לא היה בוחר האבר האירופאי לשבת בשלוה על אדמתו משיעזוב את אדמתו להלורדים ולהבורגנים העשירים ויצא ליהרג במלחמה את ההודיים בשם התקוה, שאלה ישלמו „לוי מס לעתיד לבא? ההיה בכלל האבר האירופאי המנצח את ההודיים ולא המון גדול של סבות היסטוריות שונות, שקצתן מונחות מחוץ להיסטוריה של האומה ההודיית ורובן בתוכה עצמה?

או: האמת הדבר, שהאבר האירופאי נעשה לבעל זרוע חזק ושכל בריא הודות להמזון המעורב שהזמינה לו הטבע? האין צריך לחשוב, שהאבר הבריא הנהו פריה של המלחמה הקשה והערומה בעד הקיום, אשר נלחם כל זמן שהיה משועבד להאצילים וגם קודם לכן ואחרי כן? — בתנאים הקשים של אותה המלחמה האכזריה נלחם האדם בעזרת כלי־זינו הטבעים — נלחם לחיים ולמות. החלשים נפלו במלחמה כעמיר מאחרי הקוצר והחזק נשאר לפליט. במעמד האכרים פעלה — וגם פועלת עד עתה בהרבה מקומות — החקה הטבעית בכל מורא פשטותה — אותה החוקה, שעל פיה החלש צריך לעבור מן העולם ולפנות את מקומו להחזק ממנו. תסרו — ונחסרים — לבני אדם הללו כמעט לגמרי האמצעים המלאכותיים, שבכחם יכול גם החלש לעמוד על נפשו במדה ידועה.

או: אם האנגליים נצחו את ההודיים בכח המאכל המעורב, כמה נצחו הגרמנים הקדמונים את הרומאים, הגרמניים והרוסיים החרשים את הפולנים? הטוב היה מזון המנצחים ממזון המנוצחים אם מעורב ממזונם?

כאלה וכאלה אפשר היה להקשות. אבל כמו שנאמר: אם באנו להקשות אין לדבר סוף.

[15]) וגם בצואת העזבון של השר שמשון ווערטהיימער מוויען לא נזכרה יפו, וגם טבריה לא נזכרה כי בראש החלו לקבץ הכספים בעד א״י היתה טבריה הרבה. איך שהוא למצער יודעים אנו כי יפו לא זכתה מימיה לקופה של צדקה, ותהי גוגה עד היום מעמלה היא.

1) „Aufsatz über die Leckereien", citiert bei Hettner (Geschichte der deutschen Literatur, Braunschweig, 1869, 3. B., 2. Abt., S. 361—2).

ד.

האמת נתנה להאמר. פורסטר יודע היה, ש„שיטתו“ בכלל אינה מקפת את כל החזיונות ההיסטוריים ושהאחרונים סותרים לא פעם את הראשונה.

פורסטר, למשל, היה מאמין באמונה שלמה, שהחירות היא „המקור הכללי של האושר“ — והנה באה המציאות וטפחה לו על פניו. נזדמנו לו שבטים „ברבריים“, „שהיו מכבדים את מושלם היחידי ככבד עבד את אדוניו“ ואף על פי כן היו „מאושרים ולכם ער“[2]). תמה פורסטר ולא הבין כיצד זה אפשר . . .

ואף בנידון המזונות „העושים את האומות“ כך עלתה לו. לכאורה היה הדבר פשוט וברור בעיניו. אבל פתאום נגלו לו השבטים היושבים בקלדוניה החדשה, אשר ארצם צחיחה ומזונותיהם מצומצמים, ואף על פי כן הם גבוהים וחזקים רב יתר מן השבטים ה„טנסיים“ שאדמתם טובה ומאכלם עשיר . . . עובדה זו היתה כל כך מתמיהה וסותרת את ההשקפה התמימה על ערך המזונות בתולדות העמים עד שפורסטר מצא את עצמו מוכרח להודות, שיש כח היסטורי חזק מכח המזונות — כח הגזע. „כשכל התנאים שוים — אמר אז פורסטר — המזון הטוב משפר את אוכליו. אבל ההבדלה היסודית שבין הגזעים דגם שאינה יכולה להכחיד לגמרי את השפעת המזון הנה יכולה להסתיר בנקל את עקבותיה של השפעה זו, או גם לנצחה“[3]).

„ההבדלה היסודית שבין דגזעים“ הנה על כן חזקה מן המזונות, שהם מכניסים אל תוכם. הגזע משעבד את ההשפעות החצוניות ומתגבר עליהן — כי זה כחו של הגזע ואונו.

ה.

יעקב מולשוט תלמידו של פורסטר היה. מדרכם של תלמידים, שהם מאמינים בתורת־רבם יותר משהרב מאמין בתורתו, מסלקים את עיניהם מן הסתירות שבתוכה ומצדדיה החלשים ומקנאים לה קנאה קשה. כשיהושע בן נון שומע אומרים: אלדד ומידד מתנבאים במחנה! מיד הוא מתמלא חמה וקנאה וצועק: אדוני משה, כלאם!

אבל מולשוט ירש מרבו לא רק את תורתו אלא גם את אהבתו אל המעמדות הנמוכים המושפים בעול־ההיסטוריה. חי היה בתקופת ההתפתחות הראשונה של הרכוש וממשלתו באשכנז המתחדשת. בעיניו ראה את האכר המתרושש ומתדלדל, העוזב בעל־כרחו את אדמתו ויוצא בעל כרחו אל העיר לבקש לו עבודה בבתי־הפבריקאות בשכר קטן — שכר, שלא היה מספיק אלא לקנות יין ושכר (פעמים מהולים בטבק), כדי לגרות את עצבי־הפועלים והפועלות ולעורר אותן לעבודה שאינה פוסקת וכדי להשתיק את התינוקות הרעבים ולישן אותם. פעולתם של מיני־„מזונות“ הללו נכרה מהר בכל מקצועות העבודה ועבודת־הצבא בכלל. חורבן השדרות הרחבות של האומה, שמהן יצאו דפועלים ואנשי־הצבא, הלך וגבר והסכנה הכללית היתה גלויה ונראה. ומולשוט הראה לדעת את הקשר שבין „מזונות“ הפועלים ובין דלדול־גופם ונשמתם. הראה את הנחיצות לתקן את תנאי־החיים הגשמיים, שבהם נמצאים הפועלים בפרט והעם בכלל. וביחד עם זה הראה את הנחיצות לשנות את השקפת־העולם הרוחניית, שעל פיה הרוח עיקר והגוף טפל. אם אמת הוא שהמזונות הרעים משפיעים לרוע לא רק על הגוף אלא גם על הנשמה, הרי הוברר הדבר — חשב מולשוט — שהחומר הוא האב והרוח התולדה[4]).

אם עינינו הרואות מעשים בכל יום כיצד המזונות משפיעים על מצב־הנפש ועל כל הענינים הרוחניים, „מה יש לנו לתמוה — שואל

2) Jacob Molleschot: Georg Forster der Naturforscher des Volkes (F. a M., 1857, S. 34).

3) Jbidem (S. 43).

4) Lehre der Nahrungsmittel für das Volk (Erlangen, 1850, 3. B. 6. Absch.); Lebons-Erinnerungen (Giessen, 1901, S. 206 u. f.)

מולשוט — שיש בעולם אומות בוערות ואומות קרות, חזקות וחלשות, אמיצות ומפחדות, הכל לפי המזונות, שבהם הן ניזונות?“

ו.

לודויג פיארבך מצה את תמצית־המחשבות הנזכרות במאמרו הקצר: „האדם הרי הוא זה מה שהוא אוכל“[5]).

פיארבך עצמו לא עמדו חבריו על סוף־דעתו. לכאורה הרי הוא קרוב אל בעלי החומר ואחד מהם ולכאורה הרי הוא רחוק מהם כרחוק־מזרח ממערב. בכל־אופן רחוק היה מן ההגשמה הגסה של תורת־המזונות הנזכרה ומן המחשבה המוטעת, שהאדם הוא רק מה שהוא אוכל ולא יותר. בעבודתו הספרותית נצח את „ההגשמה של הטבעיים“ ופתח פתח למחשבות אחרות ולתורות חדשות — בכלל זה לתורתו של מרקס.

ציגלר מבטיח אותנו על כן, כי המאמר הקצר הנזכר נאמר במובן הסוציאליסטי אבל לא במובן המטריאליסטי[6]).

אפשר שזה אמת בנוגע לפיארבך. אבל מולשוט מעיר בעצמו על „תורת־המזונות“ שלו, „שנאמרה בין במובן המטריאליסטי בין במובן הסוציאליסטי“[7]). ושוב הוא אומר: „כחוט הסקרא מקפת את ספרי המחשבה, שכמות־המזונות צריכה להתאים לכמות־העבודה, ומי שדורש מפועליו כמות־עבודה ידועה חייב מצד היושר ומצד אינטרסיו הוא עצמו לתת כמות־מזונות, מתאמת אל הראשונה. מחשבה זו הרי היא מונחת בהתחלתם של כל כללי החיים הסוציאליסטים[8]). כלומר: השוכר את הפועלים חייב „מצד היושר ומצד אינטרסיו הוא עצמו“ להגדיל את כמות־המזונות, שהוא נותן לפועליו, באופן שתתאים לכמות־העבודה, שהוא דורש מהם.

יעקב מולשוט היה „מטריאליסט“ וגם „סוציאליסט“ על־פי־דרכו.

(סוף יבוא).

לבית־מדרשו של רש״י.

(רשימות טיול).

„לאן?“

זוהי שאלה מענינא דיומא. ב„פפינגסטן“ בלי טיול, זה ממש כפורים בלי מגלה או, לכל הפחות, כראש השנה בלי תשליך. ואת יום־החג הראשון כבר אחרנו, עצלנים שכמותנו!

צריך לטיל — זה ברור, אבל לאן? — זו היא השאלה.

„לוורמס — לבית־מדרשו של רש״י!“ נזרקת מלה מפי אחד מן החבורה.

„לבית־מדרשו של רש״י! לבית־מדרשו של רש״י!“ הסכימה כל החבורה.

ובשעה היעודה היו הכל מוכנים ומזומנים.

אחרי תפלת־בקר חטופה וארוחה ארעית יצאנו לדרכנו, אף כי השעה עוד היתה מוקדמת, בכל זאת כבר נכרה תנועה ברחובות העיר, אפס זו איננה תנועה סוערת ומטורפה כביום רגיל, בשעה שהכל רצים אל עבודת היום, אל תנועה של נחת והרחבת הדעת, שמנוחת החג נסוכה עליה. טילי יום־טוב משוטטים בחוצות.

אמנם מזג־האויר לא היה כלל זה של יום־טוב ולא היה מסוגל לטיול כלל; אבל פקיד החשמלית מנחמנו ברבטיחו אותנו, כי אין לדעת את דרך הרוח, ועוד נוכל לזכות לטיול נחמד ומשביע רצון, וכך אירע

5) „Die Naturwissenschaft und die Revolution„ (Blätter für die literarische Unterhaltung (November 1850, N. 269, S. 1704).

6) Strömungen des 19. Jahrhundertes (Berlin, 1899, S. 213 u. S. 330).

7) Lebenserinnerungen (S. 206).

8) Jbidem (S. 213).

גם לו ביום החג הראשון בשעה שעשה גם הוא „אויספלוג" לכבוד החג, שבראשונה היו השמים מעוננים וזועפים ולבסוף טוהר האויר והטיול רצליח על צד היותר טוב.

צריך להתנחם ולקוות.

בית־הנתיבות הגדול כבר היה מלא אנשים, נשים וילדים. והכל — אל ה„אויספלוג"! כלם לבושים חצים בגדי יום־טוב, לכבוד היום, והצים חול, משום צרך הדרך, שהם נכונים לעשות. וכל אחד נושא אתו את אשר הכין לצרכי כל היום. הילדים נושאים על צדם תבות־פחים עגילות וארוכות והגדולים צרורות־יד, והמהדרים שבהם, טילים מנוסים ורגילים, שהתכוונו בודאי לטפס על הרי הטאונוס, שקי־התקה מיוחדים לטיול, קשורים להם מאחוריהם ומקלם בידם. ים־האנשים המנומר הזה משתפך ושוטף בכל רחבו תחת כפת־דגג הענקית של בית־הנתיבות הפ—טי. הכל ממהרים במהירות חיה ועליזה, בטירה דמצוה. שכינת החג שורה על כל פנים.

ברוחקא־דכלה זו אפשר להגיע רק בקושי אל חלונו של מוכרי הכרטיסים.

הכרטיסים נתקבלו במספר הדרוש; אולם בלי הנחה הנתונה לשירה של טילים, יען כי לדין שירה עוד יחסרו לנו ששה חברים.

גלים, גלים מן ים האנשים הממלא את בית הנתיבות הגדול שוטפים אל שבילי המסלה השונים, המובילים את המסעות אל עברים שונים.

„אל השביל הרביעי!" — פקד מנהל החבורה.

בעגלת הרכבת למעשנים כבר ישבה הבורה של צעירים מבני עם הארץ, צוהלים ומתהוללים; כמובן, גם כן טילני החג. החבורה הסואנת קבלה אותנו בתרועת־הוללות ובילֵלת־חתולים. מתחלה הרגשנו את עצמנו נעלבים קצת, בחשבנו כי קבלת הפנים קלת ראש זו מיוחד רק בשבילנו בתור יוצאים מן הכלל . . . אולם כשראינו אחר כך, כי גם יתר הפנים החדשות שנכנסו עוד אל התא שלנו נתקבלו באותה קלות הראש; נחה דעתנו.

התא נתמלא תיכף עשן של סיגרות, כראוי בין אשכנזים כשרים. עליזות של יום טוב תקפה את כל החבריא ותתמוג בהוללות של טיול. מהומת הדבורים והשחוק הלכה ורבתה. אחד הצעירים משלהם התחיל לנגן בחליל־פה של ילדים אחד משיריו של הינה המקובלים בעם, ותיכף „החרתה החזיקה" כל החבורה, אחדים, בריות גדולות לשרוק ולחלל בפה ולשון עזרו למנגן, אחרים הכו באגרופם או במפרקם על כתלי העגלה לפי הטקט — וכל התא צלל לקול התזמרת המשונה הזאת. כל השיר הושר עד גמירא באיזו הנאה והתלהבות, ממש כמו אמירת פיוטי־שבועות, להבדיל, ע"י יהודי וגדזינולה, למשל.

השמים מסובלים עדין עננים מטושטשים וחסרי־צבע, התלויים בכבדות ובעצלות באויר וכמו מתישבים הם בדבר, אם לרדת ארצה או להתפזר לכל רוחות השמים. מראות הטבע מסביב אינם מוכשרים לפי שעה למשוך את העין. פה ושם כברת שדה מעובדה יפה, פה ושם אילנות שפלי קומה, ורחבי כותרת המוסיפים חיים להשרות הרחבים; פה ושם שביל שדה מיושר ומעולף אילנות צעירים וחסונים, המוביל אל אחד הכפרים. יפה הוא מראה הכפרים השטוחים אצל התחנויות עם בתיהם הקטנים והנקיים, הבנויים כלם במשטר וסדר על פי תבנית מיוחדה ועושים על הרואה רושם אסטטי נעים, כמו כפרי אשכנז ועירותיה בכלל.

על יד כל תחנה מתוספים עלינו נוסעים חדשים לשם מצות טיול.

„דרמשטט!" — קרא פקיד הרכבת לארך המסע בקול־השכר שלו.

צריך לבקר את דרמשטט, בירת הסן. כשעה וחצי אפשר לבלות שם עד עבור מסע שני. בקור כזה — לאו מלתא זוטרתא! כל המרבה היום בסיור וטיול הרי זה משובח. ובלאו הכי מצוה להשתמש לעת ההזדמנות במדת הכנסת־אורחים, שמדינת הסן מצוינת בה גם בנוגע אלינו.

שנים נפרדנו מן החבורה הכללית, שנסעה הלאה. נועדנו להפגש בין חרבות מבצר אויערבך על הר מליבוקוס לעת הצהרים.

על פי הוראת אחד מבני־העיר באנו אל הרחוב המרכזית, רחוב־הרהינוס הסמוכה אל תחנת המסלה. יפה היא דרמשטט ברחובותיה הישרות והבלתי־משעממות בארכן כמו הכרכים הגדולים, בבתיה היפים והממוצעים בגדלם, במבצר־הנסיך שבטבורה של העיר, במצבות־הזכרון הפשוטות והצנועות המוצגות מאת „העם הנאמן" ל„נסיכיו הישרים והאהובים", בגן־העיר הגדול והיפה, הנמצא, כפי הנראה, בידי גנן חרוץ, המטפל בחבה בכל נטיע ואילן, בכל תלם־פרחים, בכל כר־דשא ובכל שביל ומשעול. חוט של חן ושל יופי צנוע מתוח על דרמשטט; היא עושה רשם טוב של בירה פרובינציית אשכנזית. ברגע זה נסוך שקט של חג על כל העיר.

אף כי עשינו דרכנו בחפזון וגם גשם דק וקצר הרגיזנו בדרך, בכל זאת יצאנו ידי חובת סיור ולא התחרטנו על סורנו הלום.

בחצי השתים־עשרה ישבנו עוד הפעם במרכבת המסע. הנוסעים נתמעטו. האויר החל להטהר, מסכת־העננים נקרעה ונתפזרה, השמש החל להשקיף עלינו לפרקים. הננו שמחים מאד בשנוי מזג־האויר ומודים אנחנו לשמש, למושל הרחמן של האביב, על אשר הופיע אלינו ברגע הנכון. כי בין כה וכה הננו מתקרבים אל התחנה הראשית בטיולנו, אל אויערבך וחרבות מבצרה, ששמה נועדנו לאכל ארוחת הצהרים בחצי שעה הראשונה.

מרחוק מתחילה שרשרת־הגבעות של הר מליבוקוס להתרומם בשפוע קל. מראה הסביבה נעשה יותר מלבב ומושך את העין. הנך מתקרב אל מקום היסטורי; בכל רגע יש לך על מה להתבונן ובמה להתענין. הנה „צוינגנברג" הזקוף והגאותן, הנה בית־התפלה על הר „מלכן", הנראה לך כצפור דרור זו היושבת על פנת גג, הנה רוכסי־ההרים החשופים, שלפי דברי שכנך האשכנזי הנכון לשרתך בכל אוצר ידיעותיו, הראו עליהם גבורתם הרומאים בעת העתיקה והצרפתים בראשית העת החדשה. ושם על ראש המליבוקוס חרבות טירת אויערבך.

שיחות מני קדם...

והנה — אויערבך!

השם הזה, אף כי אשכנזי טהור וכשר הוא, מצלצל באזנך בקצת נעימות וקרבת־רוח, הנך מרגיש בו חתיכה משלנו, מפני שהוא מזכיר לך את אחיך הסופר הנקרא גם כן בשם זה, שהיה אמנם גם כן אשכנזי כשר וטהור ברוחו, אבל בכל זאת יהודי. השם כשהוא לעצמו מביא כבר בלבך משפט קדום לטובת המקום הזה.

אין אנו סרים לפי שעה העירה, אלא הולכים ישר מן התחנה אל המליבוקוס. באיזו טרדה דמצוה הננו נחפזים אל הדרך העולה ראש מליבוקוס. צעירים וצעירות אחרים, שיש להם זכות מוקדמת ולאומית על הסביבה הזאת ועל קדושתה ההיסטורית, הולכים לפנינו ומשמשים לנו בלי משים בתור מורי־דרך נאמנים. השביל המוביל על מרומי ההר עדין רחב הוא ונוח בשפועו. לאט לאט הולך ההר ומשתפע והשבילים נעשים צרים ומתעקלים לעברים שונים. על כל פרשת־דרכים תקועים עמודי עץ ועליהם טבלאות עם רשימות, המראות את הדרך „אל טירת אויערבך". — התוכל לצעוד באשכנז שני צעדים מבלי הפגש בטבלאות ובמראי־מקום?

ההליכה המודרגת על המסלולים והשבילים הכבושים נעשית לך פשוטה ואי־מעניינת יותר מדי, ואיזו תשוקה תוקפת אותך לטפס נכחך בשפועו של ההר. כפוף מלא־הקומה ונשען על מקלך האמיץ הנך מטפס וזוחל, זוחל ומתרומם שעל אחרי שעל; לפעמים עליך לכבוש איזה גבנון בפישוט ידים ורגלים, במחילה. עליך לבחון בשקול עינך את המקום היותר נוח לטפוס. לסעד ולמשען גדול הם עצי־הגופר והתורניתות הפזורים בכל שטחו של ההר; הם משמשים לך לנקודת־מסעד מאחריך, ולפעמים לתחנה, בשעה שהנך עיף ויגע ביותר. ההר נעשה זקוף יותר ויותר. וכשאתה מביט לאחריך, אז הנך שבע רצון מכבוש־הטבע שעשית.

לרגעים הננו פוגשים בטילים השבים כבר ממבצר מליבקוס. אלה הם ותיקין הזריזים, שהקדימו למצוה עם עלות השחר. נדמה לך, כאילו

מביטים הם עליך במבט של הקלת־ערך, כעל רשלן ועברין. משפחות, משפחות עוברות על פנינו. השבים הולכים בניחותא ורגש של ספוק־צרך־נפש.

אפס הנה שרשרת גבעות הר־מליבוקוס, ההולכות ומתגלות לעינינו, נאחזות ונשזרות זו בו. עוד כחצי שעה ונגיע למטרתנו. השמים טהרו לגמרי, השמש שופכת אורה וחומה על כל הסביבה הרחבה, מזג־האויר התברר. עתה הננו בטוחים בהצלחת טיולנו. יחד עם זה מתחזקת התשוקה לטפס ולעלות הלאה בלי עצור ולהגיע אל פסגת ההר. בכחות מחודשים הננו מתרפקים על הגבנונים והרכסים ומקפצים ומדלגים על הצורים הכולטים „כצבאות וכאילות השדה". פוסחים אנו במבט של בוז על המשעולים הכבושים והצרים המתפתלים על דרכנו.

והנה חרבות מבצר אויערבך!

במדרון קל יורדים אנו אל הפרצה הרחבה, שהיתה בימים מקדם שער המבצר. על יד השער עומדת אשכנזית צעירה עם תינוק על זרועה ולפניה שלחן קטן המכוסה צבורים צבורים גלויות מצוירות מכל מראות־העינים של הר מליבוקוס ומסבי המקום הראוים להראות. היא מציעה לפניך את סחורתה. יש לה גם תוי־דואר מן המוכן לכשתרצה לשלוח מפה גלויות מצוירות לכל מכיריך. מבלי משים הנך נזכר במוכרי הדברים שבקדושה לעת מצוא בק"ק לפני שערי בית־התפלה בחצי יום טוב, כגון פורים, חנכה, הושענא רבה וכו'. סדנא דארעא חד הוא!

הנה אנחנו בין עיי החרבות, בתוך שרידי המבצר העתיק. מענין ומאים גם יחד הוא המבצר הנופל עם כתליו המפורצים וההרוסים, עם אדני הגרניט הבולטות מתוך הקירות החשופים, האכולות ומתולעות משני העת, עם חלונותיו הקרועים והשקופים לכל עבר, הנראים כעיני ענק מת שנקרו ע"י עיטי הרים, עם שטחיו הגדולים והמרוחים והשוממים. פה בשטח הגדול והמרובע הזה היה בודאי לפני שנות מאות חדר ענג וחמדה של אחד האבירים הגרמנים; שם היה בודאי הקסרקט בשביל עבדי הארץ („הלנדסקנכט'ים"), חיל המצב של המבצר; ושם בפנות האפלות והמנודחות, השקועות בצדי הבנין מתחת הכפות המאהילות, היו בלי תפונה חדרי כלא לפושעים ולשבוי מלחמה. והחורים העגולים שבקיר מסביב והחומה החצונית נעשו בעד פיות כלי התותח.

בלי משים יעלו על לבך החזיונות והמעשיות על דבר האבירים הקדמונים, על דבר „אבירי החמס" ועולמם המיוחד ושלטונם ומעלליהם. דומה אתה, כאלו איזה קולות סודיים מגיעים לאזנך מאותה העת הקדומה, כאילו רוחות של גבורים ולוחמים אנשי קדומים מרחפים בכל פנות החרבות האלה ומלחשים לך אגדות ישנות. (המשך יבוא).

נ. ל. שבלנסקי, זכרון יעקב.

מכנען למצרים.

ה.

קהירה ומצב מצרים בכלל כעת.

הרחובות מלאים אדם, המסחר רב ונפוץ, בכל עבר בכל פנה המחסנים הגדולים, על כל מיני הסחורות שבעולם, מלאים קונים. בתי קפה רבים מפארים נמצאים על כל מדרך כף רגל, וכלם מלאים, והיושבים בהם אין הם מתעסקים חלילה בענינים רוחניים. מלבד באכילה ושתיה הנם עסוקים בכל מיני העסקים, עסקי קרקעות עסקי מניות. העסקים היותר חשובים, רצינים נגמרים שמה, שם נפגשים הקונים והמוכרים ביחד עם הסרסורים ועל כוס שכר או יין טוב הכל נגמר בכי טוב. והיין נדרש בכמות מרבה מאד, ופה יכל היה יין מושבותינו להתחרות עם היינות האיטלקים והספרדים, לו השתדלו בזה כראוי.

הנה אנכי בא ברחוב „איסמלאיה". פה נמצא האופירה החידיוית, בנין אדיר ויפה מאד בחצוניותו ועוד יותר בפנימיותו, בהערב שבקרתי את בית החזיון הזה הציגה מקהלה איטלקית את משחק „שמשון ודלילה" והצטינה בזה באופן נפלא. כן יודעים „הם" תמיד לקחת „משלנו" ולעשות מטעמים טובים תחת אשר אנו בעצמנו איננו חפצים כלל לדעת לעשותם.

על יד האופירה עומדת מצבת הזכרון של איברהים פחה כלה עשויה „ברונז" באומנות נפלאה, רוכב הוא על סוס אביר וידו הימנית מורמה באויר ומרמז באצבעו ימה, כאלו מצוה הוא עתה לחילותיו ללכת שמה, להלחם, לכבוש. וליצני העיר אומרים כי באצבעו זאת הרומזת לצד הנילוס הוא מרמז לכל אלה הבאים הנה ואין כסף בצלחתם, ללכת ישר אל הנילוס ולהשליך את עצמם בו, כי בלי כסף אין החיים שוים כלום בעיר ההומיה הזאת.

זמן רב טילתי ברחובות היפים, הסואנים. התנועה מרובה וגדולה מאד. הטרמווי החשמלי טס במהירות הברק בכל הרחובות, ואתו מתחרים האוטומובילים השונים, כלם כוננו בהוצאות חברות מניות שונות המרויחות סכומים עצומים, והמניות הולכות ומתיקרות מיום ליום.

הסבות העקריות להתפתחות המהירה הזאת הן: ביאת האירופים אליה במדה מרבה ולא רק ביאת הסַוָרים הזרים — זה הזרם הבלתי פוסק, ההולך ומתגבר משנה לשנה — כי אם ביחוד התאחזותם של רבים מהאירופים, בריאת עבודות צבוריות רבות, הבנקים הגדולים הרבים שנוסדו ביחוד על ידי האיניציטיבה של האנגלים, ההפראה הגדולה של האדמה השמנה על ידי סכומי כסף עצומים; כל אלה יחד עזרו לעשותה אשר היא הנה כעת.

אחרי כבוש אלכסנדריה בשנת 1882 נמצאה מצרים במצב פשיטת הרגל ממש, חובותיה עלו אז לשני מילירדים וחצי. הפלח הנחשב להרוב היותר גדול של תושבי הארץ היה נלחץ באופן נורא על ידי המסים הכבדים מנשא שהטילו עליו, על ידי העשק שעשקוהו, סבל תמיד מחסור וחי בדחקות נוראה. כל המשרות הרשמיות היו בידי אנשים, אשר בקשו, על ידי כל האמצעים האפשרים, רק את תועלתם הפרטית, וככה היתה כל הממשלה המצרית אז בלתי מכשרה להנהיג עוד את הארץ, נשחתה ורקובה.

היום נשתנה הכל, תחת ממשלה אשר רכשה לה את הבטחון הגמור בה, של כל תושבי הארץ מקטן ועד גדול כאזרחי הארץ כזרים הבאים מחדש, נמצאת מצרים במצב פיננסי נעלה. המסים הכבדים הוסרו, ובכל זאת עלו הכנסות הממשלה בשנת 1904 לסך 348 מליון תחת אשר בשנת 1882 עלו רק ל225 מליון. וכן הולכות ההכנסות הלך והתרבה, ותוסכת היא הממשלה מליונים רבים מדי שנה בשנה למרות כל העבודות הצבוריות הרבות הנעשות בכל שנה, והפונדים של כסף־היתרון של הממשלה עולים כהיום להסך הרב של 335 מליון פרנק.

למקור העושר היותר גדול נחשבת במצרים האדמה, והיא תלויה בשני דברים: בעבודת הפלח ובעלית הנילוס. עבודת הפלח מאמצת ומעוזמת על ידי הבטחון הגדול שיש לו בהממשלה וגם, צריך להגיד זה, על ידי הצדק האמתי השורר במצרים. אך בכל זאת לא היתה הצלחת עבודת האדמה כל כך מרבה לולא הנלוס רב החסד המשפיע עליה ביד נדיבה, בלי משים, את טובו הרב, וההשפעה הטבעית הזאת הולכת ומתגדלת הולכת ומתרבה על ידי האמצעים המלאכותים שמשתמשים בהם עתה, על ידי התעלות הרבות והמסעפות שמרבים לחפר תמיד והודות לכל אלה האמצעים נמצאות עתה כברות ארץ רבות שטופות מים במקומות היותר רחוקים היותר שוממים אשר לפנים לא היתה גם טפה אחת ממי הנלוס מגעת שמה.

וכל העבודות הגדולות האלה אינן נעשות מאליהן, הן דורשות סכומים עצומים, והסכומים העצומים האלה נמצאו ולא נתנו לשם צדקה כי אם לשם ריוח, ריוח גדול; אך נתן אות וזרם גדול של קפיטלים

אנגלים התחיל לשטף לזרם מכל צד, והם המה שבראו את זאת התנועה האקנומית הגדולה שהארץ נמצאת בה כעת. האחד נותן, השני מקבל והזהב מקלח, נוזל, ובין כה והעשר הטבעי מתגבר מתפרץ וכל סוד ההצלחה הזאת הוא בזה.

כן הוא, סכומי אנגליה עשו זאת והראשונים שהחלו בדבר היו הבנקירים הגדולים סיר ערנסת קאסל וארון רפאל סוארס, ראש בית בנק גדול בקהירה.

המה נתנו את הדחיפה הראשונה להתנועה הזאת הקימת גם כעת.

הבנק סוארס בקש והשיג מהממשלה החידיוית את הרשיון ליסוד „בנק לאומי" ואז הציעו לפניו לקנות בעד 160 מליון פרנק את האחוזה הגדולה דאירא סניה שהשאיר אחריו החידיו איסמאיל פחה להממשלה וגם לשלם ממנה לנושיו.

ביתנו, „האחים סוארס", מספר ארון רפאל סוארס, לא רצה אז לתת את הסכום הרב הזה, לכן נסעתי ללונדון במחשבה להציע את העסק הזה לפני אחד מידידי שמה. בהיותי על האניה בא אלי אחד האנשים היותר נודעים במצרים וייעצני לפנות אל קאסל כי יודע הוא כי חפץ הנהו לעשות עסקים במצרים; עשיתי כעצת האיש ההוא.

כאשר הצעתי לפני קאסל להשתתף אתנו בזה ענני: „אינני יודע כלל טיב עסקים כאלה איזה רֶוַח יביא לנו זה?

אמרתי לו כי הנני כמעט בטוח כי יביא לנו ריוח של עשרים וחמשה מליון פרנק, אז הגיד כי הוא סומך עלי.

בדברים הקצרים האלה הננו מוצאים את ההתחלה של קדחת השפיקולציה השוררת עוד כעת במצרים בכל תקף.

אחרי קנית האחוזה הגדולה החלו הקונים להשקיע מליונים רבים בחפירת תעלות להמשיך את מי הנלוס על פני כלה.

כאשר רק נודע בארץ דבר הקניה הזאת נתעלה תכף מחיר האדמה במצרים מאד מאד, ואדמת דאירא נמכרה אז על ידי הארונים קאסל וסוארס במחיר העצום של שלש מאות ועשרים וחמשה מליון פרנק. חלק מזה נתנו להממשלה המצרית כפי התנאים שהתנו מראש.

וכל המליונים הרבים האלה אינם נחשבים כלום לעמת מאות המליונים של ריוח שהרויחו אלה הקונים את האדמה, העשירים או העניים, בכמות מרובה או מועטת.

האנשים קנו ומכרו, קנו עוד פעם ומכרו שוב, בעת שהאדמה עוד לא היתה כלל ברשותם, כי לא נמסרה לרשות הקונים אלא בשנת 1905.

(המשך יבוא).

ראשון לציון. (אספה כללית שניה של סנדקט היין בא״י.) האספה התחילה ביום ג׳ ט׳ חשון תרס״ט. בישיבה שאחר הצהרים, שאז התאספו כבר חברי האגודה ממושבות הכרמים — מראשון, ועדי־חנין, רחבות, גדרה, פתח־תקוה וזכרון יעקב, העמיד מנהל האגודה את הענינים האלה על הפרק:

א) דין וחשבון. ב) אשור הבלנס. ג) הצעות שונות. ד) שנוי התקונים. ה) בחירת ועד ההנהגה.

הארון גלוסקין, מנהל האגודה, שנבחר גם ליושב ראש באספה, קרא לפני חמשים חבר הנאספים, באי־כח של כל 297 חברי האגודה, את הדין וחשבון מתהלוכות העסק במשך כל השנה.

שתי שעות וחצי דבר המנהל בלי הפסק ונתן להנאספים מושג נאמן מהלכות העסק בעבר ובהוה. באר אותו מצדו הטכני, האקונומי והפיננסי. אין פנה בכל שלשת הענפים האלה, שלא נגע בה המנהל, להאירה בצבעים בולטים ובהירים.

כציר אומן הדואג ליצירתו והמטפל בה עד שמביאה לתכלית השלמות, כן השתדל המנהל לבאר כל פרט ופרט, עד שנתן לנו תמונה בהירה ושלמה מהענין שעלינו לדון ולחות דעה עליו.

קודם שלמה — לפי דבריו — המסורת — הרוטינה — ביקב, ועתה את מקומה לקחת ההתקדמות והרבה שנוים ותקונים לטובה נעשו ביקב בכל ענפי עבודה מצדם הטכני והאקונומי.

הוא הביע רצון להעומדים בראש עשית היין והטכניקה. גם מהפועלים הוא שבע רצון, אבל הם לפי דעתו אינם יכולים להיות שבעי רצון משכרם, יען כי היוקר גדול בזמן הזה ואף כי הרימו את השכר הכללי עד שלשת אלפים פרנק עדין מרגש ביניהם חסרון כיס.

להמשרד — הוא הביורו — מביע המנהל גם כן רצון. הוא מהלל גם את שתי העובדות במשרד בעד שתיקתן, חריצותן והתמכרותן לעבודה.

אחרי כן מגלה המנהל, שיש לו צרך בסגן. עסק כזה, לפי דבריו, איננו יכול ואיננו צריך להיות תלוי באיש אחד. אדם נכנע תחת מקרים שונים בחיים, ועסק גדול ורב ערך כזה בסכנה הנהו, אם אחד מנהל אותו ואין שני שיודע את תהלוכותיו של העסק. הוא מחפש עוזר ומקוה למצא סוף סוף איש הראוי לדבר הזה.

אחרי כן מבאר המנהל את מצב עבודת היין בזכרון יעקב, ברחובות ובפתח תקוה.

מהגתים שבשתי המושבות האחרונות איננו שבע רצון ביותר. מחיר העבודה שם עולה יותר מאשר חשבו מקודם. בנין הגתים עלה הרבה יותר מכפי התקציב מה שהכניס את האכרים לחובות חדשים.

המנהל נותן דין וחשבון ע״ד העסקים במקומות שונים — ומחלק אותם לשני מינים:

א) עסקים של האגודה, שבהם נמכר היין בתור סחורת עוברת לסוחר.

ב) עסק עם חברות, הקונות יין מהאגודה לשם אידיאה — להפיץ את יין א״י בעולם.

ע״ד העסק שבאלכסנדריה מספר המנהל בפרוטרוט את מצבו כהות מאת תולדתו בעבר.

העסק נמצא בידי ה׳ נסלר במצב גרוע מאד. ואחרי ששלמו סכום הגון לאדם זה למען הוציא מידו את העסק, מצאו מוקשים שונים בתחילה על דרכו. אבל עתה הולכת הדרך ומתישרת לפני הסנדיקט ויש תקוה לעתיד גדול ליין שלנו שם, כי כבר נמכר בסכומים גדולים.

את העסק בקהירה התחילו מחדש ושם מן הצעד הראשון הולך הכל במישרים. הנהיגו שם גם מכירה-לאחדים למען תת מהלך ליין על שלחנות רבים, מה שנותן שם למרקה שלנו.

הלאה מתאר המנהל את תולדות העסק שבלונדון. שם המכירה רק לאחדים והסכום הנמכר איננו גדול ואין לחכות לגדולות, מפני ששם מיוסד העסק על חבת ציון...

ונכבד העסק שם רק מצד זה, שמנהל המחלקה הלונדונית משגיח גם על „אלידה" — הוא העסק שבהמבורג.

„אלידה"-זה העסק היותר גדול והיותר רע, כי שם נמכרו כל אלה היינות שהיו מונחים ביקבי ראשון וזכרון ושמחויבים היו להפטר מהם באיזה מחיר שיהיה.

אבל אחרי פסח זה, קבענו מחיר ידוע ליין, שתחת המחיר הזה לא נמכר עוד. עתה נוכל לחכות לקונים טובים.

ומה שנמכר שם קודם בזול — ההנהגה איננה מאשימה את עצמה, זה היה דבר שהזמן גרם לו.

המנהל עובר לעסקי החברות, הקונות יין מהאגודה. הוא מבאר את מהות ה„כרמל" הרוסי גם האמריקני, על מה ולאיזו מטרה נוסדו. דורשים הם סחורה טובה ומשלמים מחירים גבוהים.

עובר הלאה המנהל לעסקי ברלין, אוסטריה, גליציה ושויץ. נותן על הכל מספרים מדויקים ועובר להשקפתו על עתידות העסק בשנה הבאה, ומנבא לו טובות על יסוד התוצאות של שנה עברה.

הוא מעורר בכל זאת את החברים להתעודד ולשאוף לתוצאות היותר טובות שרק אפשר לדרוש.

ומדבר הלאה המנהל על הסכום שנתנה יק״א לפני שנתים לכורמים בתור עזרה להתבסס על כחות עצמם.

ומדבר אודות זה בסגנון יפה, מנומס ומבאר עד כמה עלינו להשתדל להשתמש בעזרה הזאת לטובתנו ליסד לנו עתיד נאמן בארץ.

עובר המנהל לשאלת ענבים „אסורים" — ואומר שצריכים סוף סוף למחק את השם הזה. הוא מדבר ברגש ומעורר להכניס את כל הכורמים אל האגודה, שסמרת נעלה אחת לה — להציל את העסק, שכל קיומו היה טבוע בספקות.

— אחדות — אומר המנהל בהתלהבות — כחגו באחדותנו, באחדות כל הכורמים לאגודה אחת, למטרה ושאיפה אחת!!

נ. פ.

Liter. Redacteur: N. Sokolow. — העורך הספרותי: נחום סוקולוב.

המו״ל האחראי: י. ברגר, קלן.

Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.

REDAKTION „HA'OLAM", KÖLN A RH., KAROLINGERRING

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

~ שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. — מופיע בכל יום ד'. ~

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN
KAROLINGERRING 6

II. Jahrgang. Nr. 16. Köln, 27. November 1908. — שנה שניה. גליון מ"ו. קלן, ג כסלו אתת"ם להורבן.

חֵרוּתֵנוּ וְחֵרוּתָם.

מה היא חרותנו? חרותנו היא שאיפה חיה וקימת להכיר את נשמת אומתנו, את פרצוף פני רוחניותה המיוחד לה, לחקור את הצורה המיוחדת של תרבותנו העתיקה ולכַוֵן את הדרך שהלך בה רוח ישראל, בעוד עמד טעמו בו ובעוד חי חיים עצמיים לאומיים. שאל שאלו: מה היא „רֶנֶסַנס" שאנו מזכירים? „רנסנס" מאין תמצא? אתם אומרים שכבר באה, ובאמת לא דובים ולא יער! — אבל כל השואלים וכל המוכיחים לא חדרו לתוך עומק משמעותה של כלה זו. „רנסנס" היא הוָלד שנית. התחדש, שוב אל ימי הנוער. „רנסנס" של האָמנות היתה באיטליה כאשר שבו התעוררו האמנים לעשות כמתכנות הגדולים אנשי השם אשר היו מעולם, לשוב אל דרך אנשי המופת היונים למרות רוח חסידי הקתולים ומפולפלי האסכלוסתיקה שגדרו גדרים וגזרו גזרות על האמנות ההיא. ככה קראו „רנסנס" גם להתעוררות הלמודים הקלסיים על שדה המדעים. כל „רנסנס" מביא אל איזו מופת, תבנית, צורה שהיתה מכבר, ושהיא משובחת מהצורות הנכחיות.

במובן זה רשאים אנו לדבר ע"ד „רנסנס", או תחיה עברית. מושבות של יהודים עובדי אדמה בארץ ישראל הן סמנים של תחיה, תשובה אל מצב בריא קדמון. התחברות יהודים מכל העולם והסתדרותם למטרה לאומית ואספותיהם הן סמנים של תחיה — דגמת סדרים ומוסדות שהיו מכבר בימי חיי האומה. בסגנון המליצי והדתי היו קוראים לזה: „חדש ימינו כקדם", „השב שופטינו כבראשונה" ויועצינו „כבתחלה" — בנוסח הסגנון החדש אנו קוראים לזה „תחיה". המלים הן שונות, אך הרעיון אחד הוא: חזרת העטרה ליושנה, תשובה אל דגמת מצב קדמון שהוא שלם ומשובח מהמצב ההוה.

נקוט כלל זה בידך: ל„רנסנס" יש מקום רק באשר יש היסטוריה: ל„ריבולוציה" יש מקום גם בלי היסטוריה. במדינת הַאִיטִי, בתוך העם היושב בה, יכול אתה לצייר לך „ריבולוציה", אבל לא „רנסנס", מפני שהעם ההוא אך תמול הנהו, ואפילו בין העמים ההיסטוריים יש דברים שנכנסים בגדר המושג הראשון, ויש שנכנסים בגדר המושג האחרון. לא יעלה על דעת איש לקרוא את הריבולוציה הצרפתית הגדולה בשם „רנסנס", וכן גם לא יקרא איש את התחיה הלאומית של היונים בשם ריבולוציה.

ברור הדבר, כי ההתפתחות החדשה בחיי עמנו, הציונית והלאומיות, נכנסת בגדר כל אותם החזיונות והרעיונות והמעשים הנכללים במושג הכללי „תחיה". אם מעט ואם הרבה השגנו בפנה זו — דברים כאלה אינם נתונים לערכין עפ"י מדה ומשקל, כי אם עפ"י איכותם. בגדר זה שקולה מושבה אחת בארץ ישראל כנגד מאה קהלות בגלות. כל מאה של קהלות בגלות דומה לאותן המאות שקדמו לה. מושבה בארץ ישראל היא חירוש תבנית קדמוניה.

איזה יחס יש בין רגש-החופש ובין תשוקת התשובה אל מצב קדמון? כאמור, בתוך עם לא-היסתורי, שאין לו „עבר" אדיר ונהדר, אין שום מקום לתשוקה זו, לעם כזה אין מה לזכור ואין לו אל מה לשוב. אבל גם בתוך עם היסתורי, אם מצבו לפנים היה שפל ומצבו עתה הוא רם ואיתן, אין רגש החופש יכול לחולל תשוקה זו. הגרמנים של עכשיו, כשתשרה עליהם רוח החופש, לא ישתוקקו לשוב אל המצב שעמדו בו לפנים; השתוקק ישתוקקו להרוס את הסדרים של עכשיו ולמצוא שלמים יותר, אבל המצב הקדמון איננו מסוגל בכל זיו הזכרונות המרחפים עליו למשוך את לבם. כן לא יתעוררו הצרפתים לשוב אל המצב של גַליה, או רוסיה לשוב אל המצב של נסיכיות מוסקבה. ההקדמה הנחוצה לתשוקה זו היא שהמצב הנכחי יהיה רע מאד, או שפל מאד בבחינת החופש מהמצב הקדמון.

לפיכך קשה מאד לעמים אחרים להבין את התנועה הלאומית היהודית. הם מחליפים אותה בנציונליזם שלהם, בעוד אשר היא שונה תכלית שנוי. משתוממים ושואלים: למה תשובו לאחור? לכו קדימה! — ואינם יודעים מה לפנים מה לאחור אצלנו. מסוגלים יותר העמים ההיסתוריים המדוכאים להבין אותנו, למשל, הפולנים. אבל עפ"י רוב מעכבים עסקיהם הלאומיים הכֵנה זו.

אפילו אדם גדול כטולסטוי איננו מבין את הקשר הפנימי בין חרותנו ובין תשוקתנו לשוב אל המצב הקדמון. הוא מודד אותנו במדה אנושית, תרבותית, פלוסופית, דתית, ברצון, במוסר, בהיבה, ביושר, ברוממות ואצילות של נפש עדינה ורוח נדיבה, אבל סוף כוף אין וועליקאַן־אָם ענקי זה יכול להבין אותנו.

צריך למתוח קו עב מבדיל בין חרותנו והרותם, וכן גם בין שואפי החרות שלנו על יסוד עברי, טבעי, משלנו, ובין אלה מאתנו הנלוים על שואפי חירותם.

שואפי החירות שלנו דם המשוחררים באמת. אין אנו מוצאים קורת רוח אלא בהיות ה„אני" הלאומי והאנושי שלנו טהור וזך בלי תערובות יסודות אחרים. לפיכך טיעים האנשים החפצים להעמיד את

העבודה הלאומית על עֲמדה שאינה מבוססת ומשרישה אשר הכח הסותר האורב לה טמון בתוכה ואשר בכל רגע ורגע צריך לפחד פן יחזיר אותה לתהו ובהו. חפץ העבודה הלאומית בלי התפתחות רגש החירות הוא תלוי על בלימה באויר ורוחף והולך למטה למטה. העבדות ושפלות הנפש של הגלות מוכרחות בטבען לגרור אחריהן את הקפאון, את רגש המחאה והמאון ביחס אל כל ועזוע ותנועה ואת הנטיה לרדת מטה מטה. אנו צריכים לבער את „השאור שבעיסה" אשר בתוכנו אם נחפץ להגדיל את העבודה הלאומית. השתעבדות־הרוח מעכבת את התפתחותה ואת הכרת נחיצותה בלב העם. זו היא שאלת הקולטורה, שהציוניים השטחיים חושבים אותה כמיותרת, והקנאים הדתיים חושבים אותה כמסוכנת למסורת ודת! כל התרעומות והערעורים האלה מוכיחים לא את גריעותה, כי אם חסרון דעתם של המתאוננים. אין היא מסיגה את גבול העבודה הציונית השטחית, הפורמלית, ואין לה שום תשוקה ושום צורך, שום הקדמה ושום תולדה להסיג את גבול הדת. הרי היא רק המֶלח המעמיד את העבודה ואת השאיפה לחיים, לפתח בקרב העם את רגש החרות המביא לידי דבקות והתעמקות ברוח האומה הבאות מעיון בדברי ימינו, למוד לדעת את ההרגשות המיוחדות לעמנו והתמדת הלמודים המיוחדים לאומה, שהם ראי נכון לראות בו את מצב כחותיה הנפשיים והעצמיים ואת ההשקפות המיוחדות לה על העולם והחיים הכלליים והפרטיים.

חרותנו מביאה בהכרח לידי תחיה, ותשוקת התחיה מביאה אותנו בהכרח אל היהדות הלאומית העתיקה והבריאה. ככה קשורה היא הציונות ברגש הלאומי, הרגש הלאומי בארץ הלאומית ובשפה הלאומית, וכל אלה יחד בדעת העבר. אי אפשר לעקור חוליה אחת בלי נתק את השלשלת כולה. רק עבדותנו הנטועה בקרבנו בידיעתנו ובלי ידיעתנו מביאה אותנו לזנות אחרי חירותם של אחרים, מפני שאין אנו מכבדים את עצמנו ואת מהותנו כל צרכנו, וכל מה שהוא של אחרים מעורר בנו רגשי רוממות והתפעלות. החופש האמתי בדרך הטבע הוא זה שלנו, וטבעו של דבר מחייב, שכשאנו משתחררים באמת אנו שואפים אל מצב טוב מהמצב שאנו עומדים בו, ואת המצב הטוב הזה — הרי זו שוב עובדה שאין לשנותה! — אנו מוצאים ברנמת העבר. בבחינת היסוד הזה, לא בבחינת האמצעיים, אנו דומים מקצת דמיון אל האירים, הטשֶׁחים, היונים וכו׳. גם בהם לובשת החירות צורת שאיפת התחיה, וגם בהם קודמת ההגנה הלאומית למלחמת המעמדות וסכסוכי המפלגות. זהו דרך הטבע גם לנו. כל מה שמתנגד לזה הוא רק הקוי, פלפול והזיה של חירות זרה.

נ. ס.

בַּבְּיָנוֹת.

א.

אחת ממדותיו של האדם הגדול היא הבדידות הגדולה, שיש בה מעין בריחה לדעת מהחיים, המעיזים להיות בלתי נשמעים לדרישותיו של אותו הגדול, לבלי קבל אותה הצורה היפה, שהוא היה חפץ לראותם בה.

כי מלחמה תמידית, בלתי נפסקת, מלחמה תמידית להם להאנשים הגדולים, הגדולים באמת, בני העליה המועטים, שבדור, בחיים שבהווה, בצורתם, בהתגליותיהם. אין הם מכירים האנשים הגדולים בחוק ההכרח, המצדיק את סדרי החיים הקיימים, אין הם יכולים להשלים עם פסקי הלכותיו, לקבל עליהם את גזר דינו, כשם שאינם גם מספיקים להם אותם תקוני החיים, שכלולם, המנבאים לנו חוקי ההתפתחות האטית. הם אינם יכולים להסתפק ב„טוב", אשר יבוא ב„מחר הרחוק". הם חפצים, כי גם ה„יום הקרוב" לא יהיה כבר את אשר הנהו. אין הם חפצים כל עיקר בחיים הישנים, גם במהדורא חדשה, במהדורא שניה, במהדורא יותר מתוקנה. חפצים הם בהקמת חיים חדשים לפי אותה התכנית, החיה בתוכם. חפצים הם ביצירה חדשה לגמרי, שתהיה בלתי דומה כל עיקר ליצירה הישנה.

זרים יולדו האנשים האלה, זרים לבני דורם, זרים לסביבה, שהנם חיים בה. נושאים הם בלבם אלפי געגועים לשמים חדשים, לארץ חדשה. שורש נשמתם יונק לא מעלמא הדין, אך מהעולמות העליונים, שהנם מרחפים בהם, שהנם אומרים להורידם ארצה.

כי אמנם הבדידות, הנזירות מן החיים באות כבר אחרי מלחמות כבדות, מיגעות את הרוח, שנלחמים בתחלה האנשים הגדולים בעד הגשמת משאת נפשם הנאצלות בחיים. אין הבדידות להאדם הגדול הרגש הטבעי שלו, הבא לו עם יום הולדו. להיפך, אין האדם הגדול יכול להתפלל את תפלתו הגדולה ביחיד בימים הראשונים, בטרם העליבו עוד החיים את האלהים הגדולים, שהוא נושא בלבו. מתפלל הוא אז את תפלתו הגדולה דוקא ברבים. חולם הוא את חלומותיו הגדולים דוקא בקול. אין הוא חי סגור בעולמו הוא, נבדל, נפרש מהחיים, הסובבים אותו. משאת נפשו היותר נאדרה הוא להתמזג בכל הבריאה כלה, להתחבר עמה. חפץ הוא לראות חיים חדשים נטוים בחוטי חלומותיו הגדולים. חפץ הוא, כי שאיפותיו הגדולות, שהוא נושא בקרבו, לא תמותנה אתו, אך תהיינה למציאות ריאלית. אדיר כל חפצו הוא לבנות מקדש גדול בחיים הסובבים אותו, לאותו האלהים, החי בתוכו, שאת מרותו יקבל עליו כל הממלא את היש.

ובשעה זו הננו רואים לפנינו אותה מלחמת הענקים הנוראה, מלחמת היצור הגדול ביוצרו, כביכול. אין היצור שבע רצון ממעשי ידיו של יוצרו — והנהו מתקומם בו. חפץ הוא לחבל מעשי ידיו של יוצרו, בשביל ליצור יצירה יותר שלמה, יותר מתוקנה. רואים אנו לפנינו התנגשות שני כחות איתנים, התנגשות הכח הקוליקטיבי של החיים עם כח הרצון־היוצר ה י ח י ד י של הגדול, מלחמת היחיד נגד הרבים, מלחמת הפרט נגד הכלל, מלחמת החלום נגד המציאות.

אולם החיים אינם כלל אותו השעוה הרך, שיש לעשות אתו, ככל אשר נחפוץ. נשמעים הם החיים לאותם החוקים העליונים, המושלים בהם. אין הם משתנים, מתחלפים כהרף עין. המציאות הנה עקשנית יותר מדי, בשביל שתהא נשמעת לרצון־היוצר של אישיות יחידה, לו גם תהיה זו האישיות היותר ענקית שבדור.

סוף סוף מנצח היוצר את יצירו; סוף סוף ינוצח היחיד על ידי הרבים, הפרט על ידי הכלל. סוף סוף יוכח הגדול, כי תהיה שירת הגעגועים שלו על שמים חדשים ועל ארץ חדשה, — כי תהיה שירתו זו שירה יתומה: לא תושר במקהלת הרבים, לא תוליך אחריה שבי בקסמיה הנפלאים את ההמון. סוף סוף יוכח, כי לא יצליח בידו לפרוש את סוכת חלומותיו הגדולים על המציאות, שהנה ככה שנואה עליו.

ואז תבוא אותה השעה הטרגית הנוראה בחיי הענק. אז יבוא אותו הקריזיס הנורא בנשמתו. מסתלקת מעליו באותה שעה רוח היוצר, שהיתה שורה עליו, שאיפתו הכבירה, שהיתה שוכנת בתוכו, — שאיפתו הכבירה להחריב עולמות ולבנות עולמות.

אז תבוא להגדול אותה שעה הגדולה של הפרישה מן החיים, של ה„נפילה בעצבות", של אותה ההכרה הטרגית, כי קצר כח הוא רצונו, השואף לגדולות, לשנות אף משהו במעשי בראשית, כי אין הוא האלהים, המספק על היצירה הכבירה, כי יש אלהים גבוהים מעל האלהים, החיים בתוך לבו — שהכל לדבריו נשמעים. רגשי נואש עזים תוקפים אז לבו, רגשי עלבון נורא מאדיבים את נפשו, רגשי עלבון על אשר נתחללו קדשיו היותר קדושים — אמונתו בכח היצירה הגדול שלו, לשנות את פני החיים; לראות את שאיפות לבו הכבירות מוגשמות בהם. בשעה זו הוא בורח מהחיים, משאונם. אינו מרגיש את עצמו מחובר אליהם עוד, הוא יסגר בעולם חלומותיו, רגשותיו, מחשבותיו, שהמוטיב היסודי, הראשי שלהם בשעות של עצבות אלו הנהו — ענין רע הם החיים, אשר נתן א ל ה י ם ל ב נ י א ד ם, לענות בו.

החיים נעשים מאוסים עליו. כל הבריאה כלה הנה בעיניו משוללת כל מטרה, כל תכלית. כל עיקרם לא בא אלא להוסיף יגון, להתעולל באנשים, גדולי רהפץ וקצרי היכולת.

ואותו הלב הגדול, שנשא בקרבו בראשונה את כל יגונו של העולם, את כל צערם של החיים, שמעין של שאיפות כבירות היה מפכה בו בתחלה, — שאיפות ל„מעשים כבירים" ו„מפעלים אדירים" — אותו הלב הגדול ימלא רוח נכאה, רוח נואש, רוח המבטל את הכל ומואס בכל. כל התולדה כלה, שראה אותה בתחלה לחומר יצירה בשבילו, ליצור בה מעשי בראשית שלו, תהפך בעיניו לעמק עכור, שתתעה, תתענה בו נפשו הנהלאה.

כי אמנם נעוץ תמיד תחילתו של „הבל הבלים" עמוק, נפשי בסופו של „שיר השירים" עליז חי. האינדיבידואליזם האמיתי, הבלתי מזויף, אותו הרגש האינדיבידואלי, המושך את יניקתו עמוק, עמוק משרשיה היותר עמוקים של הנשמה, אינו בעיקרו אלא רגש צבורי כביר, שנתיתם, כנור געגועים לשאיפה לעבודה כבירה, שנתיתמה, שלא נתגשמה, — לשאיפה לעבודה בעד הכלל, בעד החברה, שאיפת החלק להתמזג עם הרכל, כי הכל יחיה בו, והוא יחיה בכל.

בראשונה באה האהבה אל החיים, החפץ רכביר לעבוד בדם, לתקנם, ליפותם. המאיס בחיים, בטול היש, הלעג הפלוסופי יבואו כבר לאחרונה, כתוצאה של שאיפות, שנשארו יתומות, של חפץ שלא נתמלא, של מאויים, שלא נתקימו.

גם בשעה שניטשה שופך את כל חצי לענו על ההמונים, גם באותה שעה מרגיש אתה, עד כמה קרוב באמת גורל אלה ההמונים אל לבו, עד כמה דואבת נפשו על משפטם לחיות, שנגזל מאתם. גם בשעה, שהוא מטפח על פני „היום" וה„אתמול", גם בשעה, שהוא מסקל באבנים את ממשלת ה„הווה" וקורא בשם „ממשלת העתיד", בשם ה„מחר הרחוק". — גם בשעה זו מרגיש אתה, עד כמה אסיר הוא בנימים מחברים אל ההווה, כמה מחשבות גדולות, כמה אנרגיא נפשית השקיע בהם.

זה הוא האינדיבידואליזם האמיתי, שהנהו סגולת נפשם של היחידים המצוינים. זאת הוא הכבירות הגדולה, שהנה ממדותיו של האדם הגדול, שהנהו בבחינת יוצר.

שונה ממנו הוא האינדיבידואליזם המזויף, האינדיבידואליזם שיוצאים בו האנשים הקטנים, שנוגה רעיון כביר מעולם לא האיר את מחשבי מוחם, שמעין של שאיפה כבירה מעולם לא היתה מפכה בלבם.

מקור האינדיבידואליזם של אנשים ההם אינו באותו הטרגיזם, הבא מתוך אי יכלתו של היוצר, להכניע את החיים לרצונו הבלתי מוגבל, השואף לגדולות. אינו בא אינדיבידואליזם זה מרוב שאיפה, מרוב תשוקה לעבודה, אך מחוסר שאיפה, מרוב עצלות. אין האינדיבידואליזם זה, פיכוסי נפש, שיגעה, בחשבה את חשבונותיו של העולם. אינו מלוה אותו הד געגועים, שנחנקו, צער חבלי יוצר על יצירה, שלא נולדה, שנקברה במעמקי לבו של היוצר. אינדיבידואליזם זה בא ממוח עקר, מלב מטומטם. זה הוא אינדיבידואליזם של סגירת עצמו בדי אמות צרות של ענינים עצמיים פעוטים, אינדיבידואליזם של חוסר כנפים, לעוף במו במרחבי שמים רחוקים, אינדיבידואליזם טובל באגמי בצה.

כל תרעומותיהם, כביכול, של האנשים ההם על החיים, שאינם עומדים להיות מתוקנים, כל העמדת פניהם, שהנם מעמידים, כאלו תהומות עמוקים מפרידים בינם לבין הסביבה, הסיבבת אותם. כל אותם הטפוסים, הזחילות, שהנם זוחלים, מטפסים בשביל לעמוד, כביכול, על מרום גיבה, מעל לאותה הקטנות, הממלאה, את המציאות, שאינה מתאמת לנפשם, ההולכת בגדולות. — כל הדברים האלה אינם באים אלא בשביל להצדיק את חייהם העניים באמת מכל שאיפה כבירה, מכל גון חזק, מכל צלצול יה נאדר. זה הוא „הבל הבלים", הנאמר מתוך פהוק, מתוך אי כשרון לשאוף לגדולות, מתוך שנוא את העבודה, מתוך אהוב את השנה. הבל הבלים זה הרי הוא בבחינת „במו שנדפס בזיטומיר", בבחינת „מים טבעיים מלאכותיים", לפי מבטאו המוצלח של משכוב. הוא בא מתוך חקוי, מתוך החפץ להיות „לגדולים" בין המון הקטנים, להיות ל„בודדים", ל„הולכים יחידים" בין ההמונים, בין הרבים, בין ההולכים בצבור. כל הקובלנות, שהנם קובלים על החיים, אינם שוים כלום. אין זה פלוסופיא, אך התפלספות, אין פה זעקת שבר של נפש יוצרת רצוצה, המבכה את קברות אלהיה המתים, אך בכינֻנות.

ואותה הבכינות אני מוצא גם באותם הסופרים הצעירים בספרותנו העברית, היודעים אך להגות נכאים תמיד, לשפוך דמעות כל היום, כאלו היו נשמות כמה בירונים מגולגלות בכל אחד מהם.

מבכים הם תמיד סופרינו אלה את כל תקותינו, את כל עבודתינו. שירת „הבל־ההבלים" לא תמוש מפיהם כל היום. חפצים אתם לדבר על דבר סימני תחיה, חפצים אתם לקרוא לעבודה, לפעולה, מיד הם באים משוררים את שירת המות, שירת הכליון שלהם: מה אתם, יהודים אומללים, עושים? האינכם רואים, כי העש אכל כבר את הכל? האינכם רואים כנפי מות פרושות על תקותיכם? האינכם מרגישים, כי המציאות העברית הנה חומר בלתי מוכשר בשביל יצירה של קיימא? האינכם יודעים, כי אבל, נבל כבר העם? עיניהם נטויות אך אל האפל, הנגיע בהיהדות. את החי, הבריא לא יראו כלל. חביב הוא עליהם יותר מדי התפקיד, שלקחו על עצמם, התפקיד של היות „אבלים בין החתנים".

(סוף יבוא). ש. צ. זֶצֶר.

לקדם את פני הרעה.

השתיקה, מדה זו שיפה בשעת התפלה, אינה טובה כלל בשעת מלחמה, בשעה שאנו באים במגע ומשא עם החיים של יום יום המכריחים אותנו להיות רודף ומציל ולתבוע את חלקנו בפה.

השתיקה, מדה זו ששבחוה חז"ל: „סיג לחכמה שתיקה", אינה טובה תמיד במלחמת החיים המתנהגת על פי הדין של „כל דאלים גבר", כלומר: על פי החק של החפץ לחיים בכל מקום שאתה מוצא אותם ושלא לותר עליהם בשום אופן שבעולם. „כל דאלים גבר" לאו דוקא כח האגרוף, אלא מי שיש בו די מרץ ועוצמה ומקום „בראש" לעמוד על דעתו בשעה שאחרים רוצים להעביר אותו ממנה, מי שיש בו די הכרת ערך־עצמו ואינו מותר על די אמותיו לגבי אחרים תקיפים ממנו בעלי ש"י עולמות, מי שיחגור שארית כחו ללחום בעד קב שלו באותו חרף־נפש שאחרים הרבים מכריזים וצוחים ככרוכיא על תשעה קבים שלהם. בקצרה, מי שאינו בוש להרים ראש ולפתוח פה ולסדר טענותיו בשעה הצריכה לכך, מי שמות בקדקדו לחשוב דרכיו ולהביא את מחשבותיו לידי בטוי, בשעה שהפה צריך לדבר והאזנים — אזני כל הקהל הגדול — צריכות לשמוע, הרי הוא מהנוצחים, מהקודמים וזכים . . .

ומי שישים יד לפה וישתוק לעת כזאת ולא ינסה כחו לעמוד על נפשו בשעת מלחמת החיים, כשיבה התנועה, והוא לא יניע אף באצבע קטנה; כשמרכבת החיים קבלה דחיפה ותסע במרוצה, והוא יושב עקוד יד ורגל כעבד כפות, ולא ינתק המוסרות להיות בין ההולכים; בקצרה, מי שישב בדד וידום בשעה שגלגל החיים חוזר בעולם וכל פה ממלל ורברבן, הרי זה מתחיב בנפשו, הרי זה מאבד עצמו לדעת. שתיקה זו לא מחכמה היא. סימן רע הוא, סימן אפיסת הכחות: לאות, רפיון, דומית מות.

חזיון מעציב כזה אנו רואים בכנסת ישראל שברומניה. אע"פ שרבים היהודים במדינה זו, אין לך כמעט מקום שבכל כך יתנהגו החיים היהדותים בכבדות, בלי רגש, בלי מרץ, בלי התגוששות כברומניה. בכדי שלא להרחיק עדותי על דברי אלה אעיר על המקרים האחרונים, מאורע

קרוב לנו במקום ובזמן. ממנו נוכל לדעת עד כמה גדולה קרירת־הרוח בין יהודי רומניה גם לשאלות הנוגעות לעצמם ובשרם.

עומדים אנו עתה על מפתן תקופה חדשה. המצב בבלקן. ומשתמשים העמים הקטנים והגדולים בשעת כושר זו לגבית חובות ישנות. עתה שכבר נגה אור־ההשכלה על „האויאטים", הודות להשגחתה של אירופה הנמוסית . . . רוצה זו האחרונה בשבר־למוד ובא כל אחד ואחד וגוזר וחותך וחוטף. ואף על פי כן יש אומרים, אל יתהלל החוגר כמפתח. החוטפים עדין לא זכו במה שבידם, כי „גבה מעל גבה שומר" לאמר, הקונפירינציה האירופית. שם ישבו בכאות למשפט לדין על בולגריה ואוסטריה איך יזכו את ארחם אליבא דספר־הברית הברלינר. וחשוב הוא המאורע הזה. חשוב בעד ההתפתחות החדשה שבטורקיה, שלבנו רחש טוב לארץ זו מאז ועד היום הזה. וחשוב הוא עוד מצד אחר, בנוגע לשאלות היהודים ברומניה. כי בספר־הברית הברליני הנ"ל נאמר גם כן (סעיף 44) שעל רומניה מוטלת ההובה לתת חופש ושווי־זכיות לכל יושביה בלי הבדל ופדות בין בעלי דת זו או אחרת.

ואף על פי כן רומניה לא קימה עדין הלכה זו בנוגע אל אזרחיה ויושביה היהודים. והאם אין שעה זו, שעת בדיקת הברית הברלינית, חשובה גם בעד הסעיף המ"ד? אמנם עדין לא נדע אם תהיה הקונפירינציה האירופאית, וגם אם תהיה הוא ספק קרוב לודאי שלא יתירו להכנים שאלה זו לתכנית האספה. זה הוא לעת עתה מין „תילין בעזרה" . . .

אבל כלום פטורים אנחנו מלהעיר על השעה החשובה הזאת ולדבר באזני הקהל כי גם עלינו היהודים לתבוע את חלקנו?

כלום פטורים אנחנו מלדבר, השכם ודבר למען ישמעו כל העם כי עדין לא עומם בקרבנו רגש־הכבוד והצדק וכי אנו מוחים בכל עוז נגד שלילות הזכיות ששללו מאתנו?

ומי היה צריך להיות בראש הצועקים והמוחים? בודאי יהודי רומיניה. כך שורת הדין נותנת.

ובכל זאת אין פוצה פה ומצפצף, דומיה, שתיקה מסביב. אתה פוגש את אדם מישראל שברומניה בשוק, בבתי כנסיות ובתי מדרשות, באספות עם וכו' וכו' ואין אתה מוצא אצלו שום שנוי. הכל כדאשתקד, „מפטירים כדאתמול" . . . באלו לא נעשו חרשות בארץ בימים האחרונים... העולם הישראלי כמנהגו נוהג, כמנהג רומניה. רוח תרדמה נסוך עליו, הדברים יגעים . . .

ויושבים יהודי רומניה „שקטים" . . . ומצפים לשלחן אחרים, כלומר, שבח"ל יעשו המשתדלים מה שיעשו לטובתם ולהנאתם. והם, כשימצאו הכל מוכן לסעודה, יברכו ברכת הנהנין.

יוכל הטוען לטעון: אי משום הא לא אריא. זו היא שאלה קשה המורה אחוזה וסבוכה שבודאי לא תעלה על שלחן השאלות שבהקונפי־רינציה האירופית. וכיון שכך כל הטורח הזה למה? ואע"פ שכבר הראנו למעלה שלטענה זו אין לה שום יסוד, בכל זאת יש לה לכהמ"ת איזה צד של הצטדקות למי שאינו רוצה להכנס בעובי הקורה של שאלה זו.

ובכדי שלא לתן פתחון פה להטוענים ממין זה אביא לדוגמא עוד שאלה אחרת המנסרת כעת ברקיע העולם הרומני. ואע"פ שגם שאלה זו נוגעת ליהודים ברומניה, בכל זאת עדין לא עשו דבר להרחיק את הנזק הרב הצפון לנו היהודים בפתרון שאלה זו שלא כהלכה.

וזה הדבר:

בכ"ו לחדש אקטובר היתה בגלין ועידת העוזרים לבתי־המסחר. שם עמד על הפרק בין יתר השאלות גם דבר השביתה ביום הראשון. עד היום היתה שביתה זו דוחה רק מחצות היום והלאה. אבל מזמן כמה רבה התעמולה לעשות את כל היום הראשון ליום שביתה. ונראים, כי שאלה זו בודאי תעלה על שלחן בית המחוקקים עוד בשנה זו ויש לפחד שתפתר שלא כהוגן. אבאר את דברי. אנחנו היהודים זוגני ביראי בעד יום שביתה. אגחנו היהודים שקדנו תמיד על הקלת העבד והתחיל

וצער בע"ח. וכלום אין זה אחד מעיקרי השבת: „עבדך ואמתך ובהמתך וגרך" ? וכו' וכו'.

אבל דא עקא. מציעי הצעה זו ברומניה מדברים כשביתת יום תמים של היום הראשון. וזהו אליה וקוץ בה. רבים מהיהודים שובתים את יום השבת, ודי להם שמחויבים לשבות חצי יום הראשון, אבל לשבות שני ימים רצופים בשבוע זהו גזרה שאין רוב הצבור היהודי יכול לעמוד בה. וסלקא דעתך אמינא, כי מהראוי היה לעשות תעמולה, כי היהודים יעמדו על נפשם ביום צרה לטכס עצה איך לקדם את פני הרעה. מהראוי היה לעורר את דעת הקהל: כי העקר הוא לקבוע יום שביתה פעם אחת בשבוע, הנוצרים בדירהו (יום א') ואנן בדידן (שבת) האסורים בזה מותרים בזה, כנהוג בהרבה מארצות הנאורות.

ומה נחזה בשולמית? בועידה הנ"ל שהיתה בגלין קפץ הדיוט אחד בראש ודרש בפומבי: השביתה ביום הראשון הוא האמצעי היותר טוב בעד התבוללות היהודים עם הרומנים ורק באופן כזה יוכלו היהודים להביא תועלת לרומניה.

כך טען המקטרג. וכלום נקף אחד מאתנו באצבע, כלום בא וטפחו על פניו של ההדיוט להראות לעין כל עד כמה מהסכנה יש בתיק זה בעד רוב גדול מהיהודים. לא. אין אף אחת מאלה, והאם נוכל ורשאים אנו לשתוק גם הלאה? לא — על היהודים הדתים! ות"ל יש לנו בארצנו יהודים אשר לבם עוד רד עם אל ועם קדושים נאמן — למחות בכל עז במחאה גלויה נגד דברים אלה ונגד חק זה שבכחו — כאשר יאושר מטעם בית הנבחרים — להפיר אחד מעיקרי הדת שלנו: שמירת יום השבת. ולאו דוקא היהודים הדתים, אלא גם היהודים הלאומים עומדים ומצוים לכך ללחום מלחמת תנופה נגד הצעת השביתה של היום הראשון בנוסח הנ"ל, שבאמת אין לך אמצעי יותר טוב „לבטל את ההבדלים שבין ישראל לאומות העולם ולהטמע בהן" מבטולו של יום השבת . . . והאם לא יגיע הדבר לידי כך כשחק הזה יצא לפעולות? האם לא יהיו רבים מאחינו זקוקים לשכח עקר שבת ולהמית עי"ז אחד מהסימנים היותר מובהקים שבסימני היהדות? ואנחנו מחשים לעת כזאת? אנחנו שמודים בסתר ובגלוי בתחית הלאום והיהדות, נדום בשעה זו שעלינו לדבר השכם ודבר לקדם את פני הרעה?

לא! חלילה לנו מעשות הדבר הזה. כל „מי שמרגיש בלבו קשר אמתי עם חיי האומה בכל הדורות, הוא לא יוכל בשום אופן לציר לו מציאות עם ישראל בלי „שבת מלכתא". אפשר לאמר בלי שום הפרזה, כי יותר משישראל שמרו את השבת שמרה השבת אותם, ולולא היא שהחזירה להם „נשמתם" וחדשה את חיי רוחם בכל שבוע, היו התלאות של „ימי המעשה" מושכות אותם יותר ויותר כלפי מטה, עד שהיו יורדים לבסוף לדיוטא התחתונה של חמריות ושפלות מוסרית ושכלית.

ובכן עם ישראל ברומניה, הדתים והלאומים, התעוררו מתרדמתכם. תנו כבוד לעצמכם ולדתכם! עוצו עצה אספו אספה, עשו מה שבידכם והתבוננו אל השעה שאתם חיים בה, השתמשו בה לטובתכם ולהנאתכם עד מקים שירכם, יד חרוצים מגעת... אל תעזבו לאחרים חילכם!

הביטו כמו כן בשבעה עינים על ההצעה החדשה בדבר שביתת היום הראשון. הצילו את „יום השבת" בעד עם ישראל ברומניה. הצילו כל הדר הקדושה ההיסטורית, החופפת על „מתנה טובה זו" והתקוממו בכל עז נגד כל הנוגע בה.

ד"ר יעקב נאכט.

בתי הספר לשבתות.

והתלמידים יושבים ומשננים בעל פה את עשרת־הדברות — בשפת המדינה.

הספרים אשר לפניהם דקים הם, וקטנים עד מאד. מחזיקים בתוכם רק עקרי הדת בלומר: עשרת־הדברות ושלשה עשר העקרים.

על כל דבור ועיקר, ישנו ביאור ארוך, פרוש המשתדל לקרב כל דבר אל שכל הילד, להבינו באר היטב כונת הדברים ואת לקח המוסרי אשר עליו ללמוד מזה. — לפי ההשקפה השתדל המחבר, להתאים את באוריו ופרושיו עם השגת המוחות הקטנים.

המורה עומד ומנצח עליהם. משיב בנעימות על כל השאלות, מתרץ את הקושיות והאיבעיות, מתבל את דבריו ומטעימם, והכל בשפה קלה ומדויקת, בשפת הילדים. מתאמץ להשפיע עליהם השפעה רוחנית. מוסרית.

יודע הוא, המורה, האחריות הגדולה המוטלת עליו; יודע הוא, כי ברגעים הספורים האלה עליו לטעת על תלמי לבות תלמידיו נטעים נעמנים ונאמנים של הדת היהודית. כי, אם לא עכשיו, אימתי? ונאמן הוא למלאכתו, עוסק במלאכת שמים באמונה ובתום לבב. ולעומת זה, יודעים גם התלמידים הקטנים האלה, כי בני ארץ חפשית הנם. חפש הדבור, לא רק המחשבה, יש להם, לפי חקי הקונסטיטוציה של הארץ הזאת. מסוה הבישה לא היה עליהם מעולם. ועוד בפני מי יתביישו? בפני המורה? האם טוב טוב הוא מהמורה אשר בבתי־ספר העממים? שם לא יתביישו, המורה שמה הוא בחברתם, ובפני מורה עברי, מורה הדת, ובבית־המדרש, שאבין הוא אחד מחבריו וממחזיקיו יתביישו? ולכן אינם אנוסים כלל וכלל, לטמון בתוכם את העולה על רוחם, להסתיר את הלך מחשבותיהם ואת רגשותיהם. שואלים שאלות, תמיהות ואיבעיות. ספקותיהם וספקי ספקותיהם יביעו. בשפה ברורה ומדויקת, בקול רם, להבליט את בינתם הגדולה וחכמתם הרבה, ועל המורה להשיב, לפרש ולבאר, ובתוך כך עליו להשמר ולהזהר לבל יוציאו שפתיו חלילה דבר זר לרוח התלמידים ולמחזות שהנם חוזים בחיים. שלא ימצאו סתירה מדבריו הבנוים על התורה למה שהנם רואים בביתם במעשה, כדי שלא יבאו החיים ויהפכו ויעקרו משרש את נטעי הדת.

הדת והחיים. בית ספר לעניני אמונה ודת, וביחוד הישראלית, ובית הורים, הם להילד האמריקני, שני עולמות, רחוקים זה מזה כרחוק שמים מארץ. שני נגודים קיצונים שונים: מה שהאחד בונה, בא השני וסותר, זה נוטע וזה עוקר.

כמדומה לך, שהנך כבר רואה את הגרעינים אשר זרעת זה עתה, עתידים להוציא פרי טוב, אשר ישמח אלהים ואנשים, וברגע השני, כאשר אך יעזוב הנער או הנערה את בית־הספר, תבא רוח סערה, סערת־החיים, ותעקור את כל מטעיך אשר התפארת בם. ולכן, על המורה המשכיל, אם רק אמן פדגוג הוא ויודע את אשר לפניו, להסתיר לפעמים לא רחוקות את הלך מחשבותיו הוא, להבליג על סערת רוחו, להבליע דברים הראוים להאמר, להבליטם רק ברמיזה קלה, להסתפק במה שאפשר, ובמה שהותר לפני תנאי החיים והסביבה שהוא נמצא. תלמידיו אינם אנוסים כלל להסתיר מאומה, שואלים הם ודורשים ככל העולה על רוחם. אבל הוא, המורה, אנוס הוא על הדבור. עליו לגלות אצבע ולכסות טפחיים, עליו להתאים את התורה עם החיים אף התאמה כל שהיא, לישר את ההדורים או אולי גם לסמא את עיני תלמידיו הקטנים.

והפעוטים האלה, חביבי, הנם מבינים גדולים, רגש ההכרה שלהם חוק הוא. הנם חודרים אל תוכו של לב המורה. כשהנך מסתכל בם ורואה את מבטי התמיהה העוברים מנער אחד אל משנהו, קריצות עיניהם, מלמול רגליהם, מספרים לנו הרבה הרבה מאד. אמנם, השפתים אינן מתנועעות, אבל העינים דוברות. די להביט בפניהם ולראות את הטמון בתוכם. וכשתשתדל להבין את סוד שיח השרפים הקטנים האלה, תמצא בו לעג מר, התול נורא, הרוקר את הלב, והקורע את דבשר עד שפך דם הנפש.

פתאום. הנך רואה יד קטנה מורמה למעלה. אות שאלה היא.

מה זאת? ישאל המורה, מה זאת בני? האם יש לך מאומה לשאול? שאל בני שאל, והנער המרים את ידו יחל לגמגם, לפטפט דברים אי־מובנים. ואחרי הפצרת המורה, עונה כמתביש, לא, לא כלום. אין לי כל שאלה לשאול, אבל סתם לא אבין, לא אבין. ניכר היא. כי עם חוצפתו הגדולה, כמו ירא הוא להוציא בשפתיו את אשר יחשוב בלבו. מבין ריסי עיניו נראה, כי מלחמה לו בנפשו פנימה, מתרגש הוא כאלו ירא מפני מה. ברר נא את דבריך ידבר אליו המורה רכות, למה תגמגם? ולב המורה אומר לו, — כי עליו לאזור עתה את מתניו, להלחם עם עצמו. — לא אבין את המצוה הרביעית, הביע הנער אחרי הפצרות רבות. המורה נוכח עתה כי לא לחנם ירא. הנהו רואה, כי נלחץ אל הקיר הנהו, ועליו לגלות עתה יותר ממה שהסכין וממה שהורשה לו.

צעיר הוא הנער, לבו רך, איננו מנוסה עוד בנסיונות החיים, איננו יודע כי האותיות האלה מתות הן, באמריקה פרחה נשמתן, ותשארנה רק כתובות בספר, למזכיר עלן להקורא. אוהב הוא הילד את אביו ואת אמו, את אחיו ואחיותיו הגדולים ממנו, ולעמת זה ירא הוא מעט מפני הדברים הנדפסים האלה. ובהגיעו להדבור הרביעי, רטט עובר בעצמותיו. האיך? האפשר הדבר? האם אמת הוא, כי לפי החוק הישראלי, לפי תורת היהדות, אשר עד הנה רק את תהלתה שמע מפי המורה: כי תורת חיים היא, תורה המורה לאהוב את כל הנברא בצלם, המתנגדת לכל מיני אלמות ותקיפות, תורה המטפת רק חקי יושר, ואהבת הצדק, תורה המצוינת בהומניותה. היתכן כי לפי התורה הזאת — אביו ואמו, וכל חברי משפחתו, וכל יודעיו ומכיריו, ראוים הם להסקל על חללם את השבת?

הנה הדבור הרביעי: „זכור את יום השבת לקדשו״ וכו׳ והמחבר הולך ומבאר „יום השבת נתן לנו בתור מתנה מאת ד׳ לנוח מעצבוננו ורגזנו במשך ששת ימי המעשה, להחליף את כחנו למען נוכל לעבור, וללחום את מלחמת קיומנו הלאה — ולמען הביא ביום הזה בחשבון את כל מעשנו, — אם ישרים הם, או אולי העוינו את דרכנו וחטאנו. והיום הזה, נותן לנו את האפשרות והיכולת לשוב, לתקן את מעשינו להבא״. — וכה הולך המחבר ומבאר את התועלת הגדולה והברכה המרובה הצפונה ביום המנוחה. ובתוך כך הוא מביא לדוגמה, עד כמה הקפידה התורה על קדושת יום השבת, את אותו המעשה של המקושש, שאסרוהו ואחרי כן הוציאוהו מחוץ למחנה וסקלוהו. אם כן? ישאל התלמיד בשפה מגומגמת, אם כל עיקרה של שבת היא רק בשבילנו, מאי נפקותא בזה, באיזה יום אנו שובתים? אם ביום השבת המקובל, או ביום א׳ יום השביתה הכללי. אם רק למטרה זו נקבעה השבת, לתת מנוח, מה לי יום השבת, מה לי יום הראשון — אם חלק ירוע מהיום הקדוש הזה הקבע גם לנו לעצמנו, לענג את נפשנו. למה לנו להבדל מכל העם אשר אנו יושבים בתוכו? הלא כל התענוגים והשעשועים רק ביום הראשון נמצא? ומה היה לוא היתה לנו עתה ממשלה עברית, האם באמת היו מוציאין גם עתה לסקילה אנשים המחללים את השבת? האם גם את אבי ואמי, את אחי ואחיותי היו מוציאין לסקילה? אבי יהודי טוב הוא! אני יודע כי יהודי טוב הוא. הנהו מתפלל שלש פעמים ביום, הנהו חבר לכל החברות, הנהו שולח כסף גם לארץ ישראל, הנהו עושה דברים טובים רבים, רבים מאד, ואומר כי כל יהודי כשר צריך לעשות כן. אבל הנהו עוסק במסחר ביום השבת, כי מבלעדי זאת, שמעתיו אומר, אי אפשר להתקים. מבלעדי זאת גם לחם לפי הטף לא היה לו. — ועתה חדל כבר התלמיד מלגמגם. הנה מדבר דברים ברורים. יוצאים מתוך לבו ונכנסין לתוך תוכו של לב המורה האמלל העומד כנטוע במסמרים. ודמו מטפטף טיף להדי טיף. — והמקשן הקטן איננו סוגר עוד את פיו וממלא את מורהו בשאלות שונות ומשונות.

המורה בראותו כי מוקף הוא בשאלות, כתנורו של עכנאי, הוציא את שעונו מצלחתו ויבט בה, עברה שעת הלמוד כבר, בשבת הבאה אבאר לכם תלמידי, את הכל, את הכל.

קאנזאס־סיטי. מאיר גאלדבערג.

מן הגולה.

ואפריח במי ירדן גרדי
ואצמיח בשילוח שלחי — — (תלוי).

שמש! . . . שמש ארץ ישראל — — —
ושמים? . . . כחולים כמימי הגלוס וכעיני בתולת־נורבגיה.
וההרים? . . . נשקפים באור־בוקר ומשחקים לעין חטל, קרפטים, פירנאים, אלפים . . . אבל, הריך, ציון! עומדים בקדושת עולמים: עליכם דרך הגבור-הנביא, עליכם ירד האור משמים ועליכם השמש זורח, זורח . . .

והירדן? . . . הוא מפזפז בנחת וקול לו כצעקת ילד תמים. אבל, הס! הומה הירדן!! וקול לזרמיו כשאגת הלביא וכעס למימיו. כרעם הר־קרח בהחצנו רסיסים. כי נופל הירדן מן התרים; הוא בא סהר הלבנון.

ושירת הערבה? . . . אל תלעג לצית. עשיר הפיוט של הבתה כיופי שלאלילות האלימפיה וכנצח שלאגדות הערבי. שמה על פני מרבר יהודה מתגלה לפניך הגאון שבנערץ: רד גא באר שבע וראית את המחזות ומצאת בקרבת עקבה את הקדמוניות ורחוק שם את ההר המושב בין ערפלי חקסמים — את סיני העניו שבהרים . . .

וגלי התכון? . . . כנודדים מדרך רחוקה, כגולי עם עולם הם מתפרצים אל החוף, עיפים ויגעים ומוכי־סלעים הם מתגלגלים, ומשתפכים ומתחבאים בין פלטת הנציבים שלחרבת קסרית . . .

וסודות הנוער החופפים על פני ממרא, והתאנה הפוריה ואשכול ה„ג׳נדלה״ [1]) שבגפנים והוד הגבורה העתיקה אשר לתרי חברון — —

וקסמי הערב על הצלמון היפה בואכה אפרתה, והזמזום המלטף של הזית בעמק „מאר-אליאס״ והאושה הקלת חמפזזות על מי תשלוח „ההולכים לאט״ — והעדר בקרבת נחל ברק!

ועלות הבקר על ערבות יריחו!
ובוא השמש על המכמש! —
וחזיונות הנביא . . . ?!
אלהים אדירים! . . . „אללה—ואגבר—אללה!״

שלום לכם הרי!

מרחוק אקרא לכם שלום, מגבעת שלג ונהרות-קור. מסביב — מרבדים לבנים כשלמת הכלולה של היפהפית; מלמעלת — כפת עופרת שעינה כעין הפית של החרשת ואדי. ארץ-אלביאן.

אבל עומד היער, יורד ובוכת הנהר, דומעת השטח ומיללת על השלכת תפארתה באביב, מתעטף האדם באדרתו, מתחבא בין האח.ומתחמם לאשו שעשו ידיו . . . ולא ידי ה ט ב ע הנדיבה.

כי בא החרף — כי מולך הזאב ביער ומבקש את טרפו. אכן אם אכזרית הטבע. אבל מודים אנחנו ש ב נ י ם לטבע וגם בנים־ח ו ר ג י ם לה.

מגלת היא את אוצרותיה ל ב נ י ה, מחממת אותם במיטב. אור-שמשה משחקת להם ביפי־שמיה ומענקתם בנגה נצחי ושאינו פוסק ונותנת להם מאורות גדולים וחיים של זהר.

אבל שכח לא תשכח את בניה-ח ו ר ג י ם: גם להם האצילת ברכה ותתן להם רשא ורעננות באביב ושלג וכפור בחרף —

אכן, א מ א היא בארץ הקדם שם ב י ת ה כי שם בניה . . .

— אבל, חביבי, „שפארט״־התקרה על הרי מיראל? וטיול-הענג בתוך המשכת על השלג הלבן? . . .

הנח את זה לבן המערב. אנכי עושה לי „יאכט״ על ים כנרת ועל ים המלח תחת הפלטן־זה והבודן־זה. שפארט-המרוץ שלי: סוסיה ערבית, גמליה „חמם-איל-ריק״ [2]) של המדבר....

על ההרים, הרי־יהודה, אנכי מטפס כבעל הסט. ברנרד אשר בשוצריה. —
...„המכיר אתה את הארץ במקום תפוחי־זהב יפרחו?״
„עם בשקט ההדס עומד בגאון הערמון?...
עורי בת־אלקים! שפכי ים-חזון. על בחירך, חוכ—שירתך, עדינה! נהליני על כנפיך אל ארץ העברים, לכנען! לשם געגועי כי שם בית זמרתי! — — —
כי עולים אנחנו מזרחה, מזרחה לארץ העברים לכנען:
כי עלו האבות מבבל מכשדים כי עולים הבנים מצפון וים —
לארץ העברים לכנען!

— — — — — — — — — — — — — — —

לאן?!
הנגבה — לנפות הרבירה, לניצה ולאבציה...

[1]) ענבים המתקיימים על הגפן עד סוף כסליו.
[2]) יונת-הרות.

קדמת אל הספינקס אל משואות „בעל־בק״ ולפלשת... הלאה! אל הארצות החמות, שם ינון האביב עולמים! ורוחות ה נ ג ב מנשבים בארץ חקרח וגעגועי המזרח חוצבים ללבבות...

הלאה, הלאה!

קדימה — ורוח האדם השואף למרחקים מתגעגע אל נוה תקדמוניות האנטרופולגיה. ברעיונו מתגלמים תמונות חיות: אובליסקה, מושיות בנות־אלהסברה, אמנות רומנתיה־מסתרית נחפה באלפי הגדות של אלף לילה ואחד וברבבות שירי־קדם.

הוא רואה את חופי כנען טובלים בגלי-אור, את מקומות התגלמות של הביבלה קיימים כימי השמים; הוא רואה את ערש הקדם מורשת דור־דור, את כס־הנצח אשר לממלכת הרוח.

רוח הוא באנוש. חפץ כביר נושא אותו על הגלים ואל החפים תרחוקים. ורזי-מזלות של ארצות וימים מסללים באזניו ומושכים אותו אל האופק. אותה השאיפה היא היא האמא של הנפילים שירדו לעולם:

קולומבוס, וסקת די גאמה. סתיל רויד... ואולי אותו הרוח נשא את אברהם אבינו מצריםה?... ומי יודע. אם מצרים איננה היום בבחינת אמריקה־זוטרתא לצעירי כנען?!

הלאה — ולכן נוסע תאדם.

בקיץ — לתועפות שוצריה, לשדות הרהיין וליערות בוהמיה. בחרף — עולה האדם מזרחה.

ו א ת ה עברי, לאן א ת ה נוסע?
ל א ר ץ י ש ר א ל... שמה ה מ ז ר ח ה ג ר י א!!

— — זה היה ביום מענן אחד לראשית החורף בבוקרסט. אנכי באתי מראות את סיניה המושב הפיוטי של המלכה הרומנתית כרמן סלוה.

אנכי הולך ומבקש איזה פנים רומנתים... כלכל לא אוכל את הפנים העבים מלאי כסל-רשע של ניני קוזו וספפן של כארה. ולכן אנכי מבקש... ורנה כבוכב הבריק לפני „תרבוש״ [3]). החולם אנכי? ואחרי התרבוש „עביה״ [4]) מזמרת דמשק; ואחרי העביה מכנסים רחבים כמכנסי יושבי עזה.

— „מאלאך הן יא־מוּחַמַּד?״ [5])

קראתי בהתלהבות בשומי את ידי על שכמו כידידים ישנים. הציו בתמהון וחציו בצהלת, ענני:

— „אסתפר אללה!... יא־חוג׳ה? הַחבי ערבי ג׳נבך?״ [6]).

— „מן ביר חוג׳ה! נחנה ואחן; מעאל מעאי״ [7]).

מבלי להסרב הרבה הלך אחרי, נכנסנו אל ה„קפה־אוטוסן״ ונקח קודם־כל קפה „א-לא-אוטוסן״. רמזתי ל„אבן בלדי״ [8]) שהקפה לא נעשה על טהרת הקדש ומלבד זה חסרה לנו ה„נרגילה״ [9]). הוא צחק, בעיניו הכרתי את הגעגועים העמוקים . . .

שאלתיו לעירו.

— „עוצי אנא״ [10]) ענני.

פה צדתי את צידי. הן אנכי בא מ י ר ו ש ל י ם.

— „מן קודש-איל-שריף?״ [11]).

— „נעם סידי״ [12]).

הוא כבר מירושלים בעשר שנים. השתקע בקושטה ורוכל באגוזי־הודו לבוקרסט. הוא שכח לא שכח את ירושלים. הוא מכיר: את משפחת אל־חוסייני, אל־מוכתרי, את סלים אפנדי ואת סעיד ואת . . . ה„חכם״.

ספרתי לו שסלים אפנדי כבר נאסף אל אבותיו.

— „אללה אירחמו! עאל ועלב ספי״ [13]).

אמר בתרימו את עיניו למרום.

ויוציא מתוך כיסו אגוז-הקוקוס ויפתחנו ויכבדני בחלבו. הזחנתיו — כפי שאומרים במערבא — והוצאתי מטבע לשלמו. ויביט עלי בעיניו הגדולות וכגאון אמר:

[3]) מצנפת חפס.
[4]) אדרת.
[5]) מה לך פה, מוחמד?
[6]) ישמרני ה׳... אדוני? מדבר ערבית, כבודך?
[7]) מ ב ל י אדון! אחים אנחנו! בוא עמדי.
[8]) לבן ארצי.
[9]) אשישת — „נרגילה״. צלוחית-העשן של הקדם.
[10]) ירושלמי אנכי.
[11]) עיר הקדש והצדק (שמת המלא של עיר שלם.)
[12]) כן, אישי.
[13]) ה׳ ירחמהו. חכם ולב טהור.

— לא-יאשעך !״[14]) וימאן לקחתת.
שאלני למטרתי ואם דעתי לחזור. עניתיו על הכל.
בנוגע לשיבה לציון נשארתי במבוכת.

—„אָרְג׳ה אַל עַרְד אִיְמְקַדְשַׁה אִימִיטַהַרַה אִימְשַׁרַפַּה!״[15]).

אכר בהשתפכות דנפש ובעיניו, עיני הערבי הגדולות, בערה איזה להבת עלאה, געגועי בן הקדם הגוכל מטימאת ארץ העמים. המלים הקדושות נגעו ללבי ולנשמתי. מימות גלותי מאדמות אבותי לא שכנה עלי השכינה כבשעת הזאת.

נפרדנו באהבה לאומית.

— „אִנְשַׁאַלַה אִנְשׁוּף בַּעְדִינַה סִיל קוֹדשׁ!״[16])

עפו אלי הדברים מרחוק כשרידי הבת-קול הגוע בין ההרים — — — —

ה. א. מ.

ח. רבינוביץ:
צפיה.

בכל החדרים שררו כבר אפלת ודממת מות, לא נשמע בלתי הלטות השעון המתקתק, בלי הפוגות, בלי שנוי ותמורה, מלבד בחדר המטות, אשר לצמד הזקנים שבם הפיצה עששית ליל קטנה, אור כהה ורועד. שם נשמעה לעתים גם חריקת אחת המטות בהתהפך עליה הוא או היא.

גם האב גם האם אינם יכולים לנום שנתם..! ולא זה הליל הראשון ששנתם נדדה! כני אז הפתיעם בנם בבקורו ללא עת וללא צרך — הבינו שניהם כי יש דכרים בגו... ומה גם אהרי שהחל להפציר בם לתת, על ידו ככף למען יוכל לעבור את הגבול. להתחקות על פרטי המקרים לא היה אפשר בידעם את נפש הבן... האב האמלל התמרמר בראשונה והאם לא יכלת להתאפק מבכי — אבל סוף סוף קבלו עליהם את הדין, והתחילו עוסקים בציוד בנם לדרכו הארוכה.

היום יצא בפעם הראשונה החוצה, אחרי היותו סגור ארבעת ימים בבית. בצאתו אמר למשרתת, כי יאחר לשוב לבל ידאגו לו. אבל ההורים האמללים לא כלו לכלוא את רוחם כדאוג. לבם נבא להם כי היי בנם אינם בטוחים, על כן ישבו ויחכו לו דום עד השעה שתים עשרה, ואז שכבו במטותיהם להוסיף לחכות.

הם פשטו בגדיהם וישכבו מבלי דבר דבר מיראה פן יתגלגלו הדברים על אדות האסון הנשקף להם. ולמען ידעו שניהם כי ערים הם היו מתהפכים מדי פעם בפעם מצד אל צד במטותיהם ומשמיעים באותה שעה אנחת דום ושברון.

ומה לא חשבו ההורים האמללים בשעות הנדודים הללו? איזה מחזות איומים, איזה תמונות מבהילות לא שוו להם דמיונם ברגעי תקוה ופחד אלה? אפס העלות על השפה את כל המחשבות הנוראות הללו נזהרו כמו שיזהר איש מגעת בפצע חברו במרם נגלד ונקרם, בעוד הדם שותת.

ולדבר חפצו שניהם. האם לא יכלה לציר לה בדמיונה את ה„ענין״ באיזו צורה כוחשית, ולמען הבין אותו צריכה היא לקחת דברים עם הזקן, שהוא, כ„קורא בעתונים״, יכל להשיג דבר כזה... אבל האם לא תורה מלח על פצעיו..? הצל השחור הנסוך על פני הזקן, הצער העמוק שהוא שרוי בו מוכיחים לה למדי כי „הסוד״ איום ונורא יותר מאשר היא יכולה לציירהו.

והאב האמלל מרגיש בעצמו חפץ אדיר לתנות צרות הלב — אבל לפני מי? האם לפני זו האשה האמללה, אשר לשמע השערתו בלבד יכולה נשמתה לפרוח ממנה? לא, מוטב לו לשאת בשרו בשניו מאשר לקרב קצה, די לה לצרה בשעתה!

סוף סוף השמיע השעון את השעה השנית.

אז כלאה הסאה, פקע כח הסבל! הזקנים הזדעזעו בערשותיהם וינועו. הזקן לא התאפק!

— עוד לא שב!?

וכמה צער ויאוש הביעו שלש המלים האלה! הזקנה חשבה לבכות, אך הבליגה על מכאבה בזכרה כי מכיון שפתח הזקן את פיו בודאי חפץ הוא להביע את אשר בלבו. כעבור זמן מה שאלה אותו במנוחה מעושה, לבלי הגדיל את כאבו.

היודע אתה את הענין הנורא הזה?

הזקן לא מהר לענות. נכר כי נמלך בלבו, אם לגלות לפניה לבו או לחדל.

— מה יש לך לשאל? — השיב אחרי דומיה עמוקה — מובן מאליו כי דוד שלנו הסתבך בענין לא יפה אחד, עתה הוא „בורח״ מחמת מרדות!

— בורח מילא, אבל מה כל החרדה? הכסף הדרוש לו כבר נאסף, אנחנו כבר קבלנו באהבה את היסורים של פחד... רואה אני כי דואג אתה יותר מדי...!״

---

[14]) לא, האלוף!

[15]) שובה אל ארץ הקדושה, הטהרה והצדק!

[16]) יתן ה׳ שנתראה יחדיו בירושלים.

— דואג את אומרת? בודאי דואג אני! כלום איני אב? האם מאשר הבא לנו ולו לעצמו אנכי יכל לקפוץ את רחמי? הלב דואב, דואב מאד... הבנים אינם דואגים להוריהם, אבל האבות...

— „ואתה מאמין כי דוד שלנו השתתף באחד המעשים מעין אלה שקראת בעתוניך?״

— אם אנכי מאמין? בודאי כן! הן הוא הודה במו פיו כי מסכים הוא עם הענין ואצל הצעירים שהדם רותח והעצבים נרגזים לא רב המרחק בין „אומר לעושה...״

— „כלום אפשר לחשד את דוד במעשה כזה? הן הוא כל כך עדין..!״

— את אינך יכולה להבין זאת, אולם באמת זה דבר מובן היטב. כל הצעירים הללו עושים.

— איך אסביר לך זאת? – את לא תשיגי ענין זה. הם, הצעירים, חפצים לערער יסודות העולם ועל עייו להקים עולם חדש. זהו כללו של דבר — ולבאר לך בפרט איני יודע גם אני.

— „לערער יסודות העולם, ואלהים אין בארץ? ומי לידם יתקע כי העולם החדש שיקימו הםה יהיה טוב מזה שהמה מחריבים? הלא האנשים ולא אלהים, זה שאינו בעולם כלל, בראו להם את העבדות והממשלה..!״

— „יהודית״ את ולא לך להשיג ענין זה!

בחדר שררה שוב דומית מות מעיקה כבראשונה. לסוף הפריעה הזקנה את הדומיה.

— „היום בבקר הגיעו מכתבים אחדים על שם דוד ובקראו אותם נפל פניו מאד. אתה לא ראית אותם?״

— מכתבים — השיב הזקן בהעמיקו לחשב — לא ראיתי אף לא ידעתי!

הזקן נבהל מאד בשמעו על דבר קבלת מכתבים כאלה. עתה נפתרה לו החידה מדוע יצא בבקר השכם לבלי שוב עד שעה מאוחרת בלילה! בודאי כותבים לו כרעיו ואנשי סודו, כי מרגלי חרש יצאו משם לבקש עקבותיו בעיר זו — על כן הקדים לצאת מן הבית בכדי להסתתר...

וכאן התחיל הדמיון לציר לפני הזקן תמונות מבהילות ומשושאשות. פעם ראה את בנו שוכב למעצבה באחד המרתפים החשכים ופעם ראה איתו מובל בידי „הבריא״ חשובה של שומרים ומרגלים אל אותו המקום הדרוש--לסוף ראה אותו... נידון. קול מר התפרץ מגרונו בלי משים.

הזקנה ששכבה צלולה במחשבות נוגות, נים ולא נים, תיר ולא תיר התעוררה בבהלה ותשאל:

— „מה לך?״

— כלום — ענה הזקן בשוב אליו דעתו — נמנמתי ואחלם.

ושוב התחילה אותה הצפיה הארוכה והממושכה בלי קץ ותכלה. עוד מעט תעברנה שלש שעות אחרי חצות ו„הוא״ עוד לא שב!

פתאום נשמעה דפיקה תכופה ורגזנית בדלת... „זהו״ — חשב הזקן בלבו — אבל לא נע ממקומו, לבו נבא לו דבר מר.. הוא ראה כמעט בעיניו כי רק גו בנו מובל אליו עתה... על כן חכה עד אשר תפתח המשרתת את הדלת אולם הזקנה התחילה מאיצה בו לפתוח.

ובעוד הזקן נועל ערדליו נשמע קול הדלת בסבבה על ציריה בהפתחה ובהסגרה מהר שוב על ידי המשרתת.

דוד לא נכנס אך נדחף אל חדרו, שהיה מירכתי הבית מעבר השני.

ובעוד הזקנים מקשיבים רב קשב נשמע קול דופק בחזקה בדלת ואחר גם בחלון ולסוף ירית אחת ומפץ.

ההורים קמו בבהלה, וירוצו לחדר בנם, אך הדלת היתה סגורה ומשם הגיע לאזנם רק קול אנחה אחת דקה דקה... ולא יספה..

המשרתת פתחה את דלת המבוא ושני שוטרים נכנסו הביתה...

כאשר נשברה הדלת בחדר דוד, אחרי רוב עמל, מצאו ההורים את בנם שוכב על הארץ מתבוסס בדמו ורוח חיים אין בו.

בהלה פרצה בבית: הזקנה השמיעה זעקת שבר ותפל אין אונים; הזקן עם המשפחת התאמצו להשיב אליה רוחה, והשוטרים נסוגו אחור בבהלה.

רק השעון הזקן לא נבהל. הוא הוסיף לתקתק במנוחה כאלו לא קרה דבר.

בר־טוביה:
מפרשת־דברי־הימים.

ז. [המשך]

מובן מאליו, שהתביעה „הסוציאליסטית״ הנזכרה הנה תמימה יותר מדי — תמימה מכל הצדדים ועל הכל „מצד אינטרסיו הוא עצמו״ של השוכר את הפועלים. הרשות נתינה לחשוב, שהשוכר את הפועלים מבין

יותר ממולשוט וחבריו מה שהוא צריך לעשות „מצד אינטרסיו הוא עצמו". ובאמת אנחנו רואים, שנצנצה בו רוח הקדש בהשוכר את הפועלים וזמן רב קודם שבאה תורת־הכלכלה החברתית ופסקה הלכה, יודע היה הלה, שבה במדה שהוא מפחית את כמות־המזונות של הפועל הוא מגדיל את הריוח שלו ומשפר את „אינטרסיו הוא עצמו".

אבל עוד יותר תמימות הנן ההשקפות „המטריאליסטיות" של מולשוט. פעם הוא נראה כמו שחושב, שהחומר קדם להרוח, ופעם, שהחומר והרוח כרוכים באו לעולם. את ההבדלה העיקרית שבין שתי המחשבות הללו הוא אינו מרגיש כלל, כמו גם „מטריאליסטים" אחרים מבני זמנו ומקומו. הוא רואה, שהמזונות משפיעים על מצב־הנפש, ומיד הוברר לו הדבר, שהחומר יוצר את הרוח. כיצד הולך ונעשה הדבר הנפלא הזה? כיצד המזונות הגשמיים משפיעים על המצב הרוחני של הנפש? — את זה אינו שואל כלל ולא עוד אלא שאינו יודע אפילו שכאן יש מקום לשאול, שכאן הוא הגבול בין המדע ובין המטפיסיקה: בין המדע, המלמד מה שהוא רואה, ובין המטפיסיקה, המגלה את הקושי ואת חוסר־האפשריות לדעת מה שאנו יודעים ידיעה שלמה שאין בה סתירה.

ולא זו אלא אף זו: אפילו אם היינו מסירים את עינינו מן החידה המטפיסית והיינו מאמינים בתמימות, שהשפעת־הגשמיות על הרוחניות היא דבר פשוט ומובן מאליו, עדיין לא היינו יכולים להוציא מזה כל תשובה על השאלה: מי קדם למי? החומר או הרוח? — שהרי כשם שאנו רואים את המזונות משפיעים על מצב הנפש כך אנו רואים מעשים בכל יום להפך, שמצב הנפש הטוב מגרה את תאות־האוכל ומצב־הנפש הרע מקלקל את האכילה ואת השנה וגורר אחריו יסורים קשים וחליים רעים. אם אפשר ללמוד מן ה„ראיות" הראשונות, שהחומר קדם להרוח, מדוע אי אפשר ללמוד מן ה„ראיות" האחרונות, שהרוח קדם להחומר? במה תגרענה אלו מאלו?

ח.

אבל אפילו אם נניח, שהחומר קדם להרוח ושהתנאים הגשמיים הם הגורמים הראשיים של התולדה האנושיית, אי אפשר יהיה לנו לקבל את התורה, שהמזונות עושים את „ההיסטוריה". הרי מלבד המזונות יש עוד תנאים גשמיים אחרים, שהם יכולים וצריכים גם כן להשפיע על הרוחות. קודם כל: תנאי האקלים והסביבה הגיאוגרפית בכלל, ואז גם מבנה הגו הבא בירושה — הרַסָה.

למעלה ראינו, שפורסטר מצא את עצמו מוכרח להודות בערכה ההיסטורי של ה„רסה". אבל גם מולשוט מרחיב לפעמים את השקפתו הצרה ואינו מרגיש שעל ידי הרחבה זו הוא סותר את המחשבה, שהמזונות עושים את האומות האחדות „קרות" ואת האומות האחרות „בוערות".

כך הוא שוכח את מחשבתו הראשיית והולך ומרחיב אותה עד שאי אפשר להכירה ואומר: „אופני חיים ומזונות שונים, שמים וארץ שונים מתניאים את הדמים ואת המחות השונים . . . כשאתה הולך מן הקרח המכסה את הצפון ועד האש היורד מן השמים הטהורים על הארצות הטרופיות המעוטפות פרחים, כשאתה מתבונן אל הבבואות של החום והקור, ההרים והעמקים, הים והיבשה, היערות והערבות, החיות והצמחים, אל הנגודים הקצונים שבין שתי הקצוות של העולם ביחס לכל אלו ואת המעברות הרבות והשונות שביניהם, וחושב על החליפות ועל התמורות שבין ממשלתם של החזיונות השונים והמשונים האלו על האדם — לא תוסיף עוד להשתומם על העושר הגדול של הצורות והצבעים, הרוחות והמנהגים, אשר לבני האדם, ולא תוכל עוד להאמין, שהאנושיות המלאה תנועה והמשתנית לכמה גונים הנה בתו של ראש בית אב אחד"[1]).

ט.

מחשבותיו של מולשוט זכו לפרסום גדול בספרות הרוסית והשפיעו השפעה גדולה על הצעירים הרוסיים והעברים. תלמיד ותיק קם לו להסופר והמלומד האשכנזי ברוסיה, שהוביל את תורת רבו עד הקצה האחרון, כלומר: עד אבסורדום. פיסרב — זהו המלאך הגואל, אשר הביא את בשורת הגאולה החרשה לאחיו בני ארצו, וכדרכם של המלאכים המבשרים חזר על בשורתו כמה וכמה פעמים עד שנתקעה במחו ועל הכל במוחם של רבים מקוראי מאמריו.

אמת הדבר, במשך הזמן התחיל פיסרב להרחיב מעט את המחשבות הללו ולהכניס ב„תורת המזונות" את תורת הכלכלה החברתית והיחוסים החברתיים. אבל בתקופה הראשונה לעבודתו הספרותית כתב מאמרים „מלאים אש" להוכיח, שהמזון הוא הנפש של היחיד, הוא המניע של החברה „רבוי מינים של המזונות — הוא מלמד — גורר אחריו את רבוי היסודות של הדמים ונעשה כמו כן לסבתו של רבוי הצדדים בשכל האדם ולעושה ההרמוניה של הכחות והשאיפות השונות המונחים בתכונות־הנפש". כשאנו מוצאים את התכסיסים המדיניים של קרל החמשי „משונים" עלינו לבקש את סבת הדבר בכלי העכול של הקיסר — „בהלחיים והקיבה". ואם הטירור הארמוני בשנת 1793 בצרפת מבהיל אותנו באכזריותו הנוראה — אין אנו צריכים להתפלא על הדבר הזה. סבת החזיון הזה היא פשוטה: הפרולטריון הצרפתי לא היה זהיר באותה שעה בהלכות־נקיות ורחיצה ועל כן עשה מה שעשה . . . וכן הלאה.

קצת המתנגדים של פיסרב חשבו למצוא במאמריו גם את סבתן „הכלכליתי" של הריפורמציה האשכנזית והריבולוציה האשכנזית. הראשונה הרי היא תולדתו של משקה־חטה הנהוג באשכנז והשניה היא בתו של משקה הקפה הנהוג באנגליה[2]).

הפשטות התמימית של מהלך המחשבות האלה עשתה בשעתה רושם גדול, יותר מזה, מהפכה שלמה במחותיהם ובלבותיהם של רבים מנתיני רוסיה. העם ההולכים בחושך ראו פתאום אור גדול, אור פשוט ובהיר, שלכאורה, את הכל הוא מאיר, את הכל הוא מסביר.

י.

בשורת הגאולה החדשה היא אמנם חדשה בצורתה ובקיצוניותה — אבל לא ביסודה. ביון וביהודה — ולא רק ביון וביהודה — היו יודעים זה כבר את ערכם של המזונות ואת השפעתם על הגוף ועל הנשמה — אף על פי שלא היו יודעים — כשם שאין אנו יודעים גם עתה — כיצד הדבר האחרון נעשה. יודעים היו ביהודה, שתמרים „מבטלות מחשבה רעה"[3]), ומי „שרגילין בשמן זית, חכמה מצויה בהם"[4]). אומרים היו: „כאכילתכם כך תורתכם". אבל גם בבבל היו יודעים, שבני מחוזא חריפים הם, „משום דשתי מיא דדגלת"[5]), ש„חמרא וריחני פקחין". והרמב"ם כותב לרבי אברהם בנו: „ושמור נפשך מאד מדברי רוב חבורי אנשי צרפת היא פרנצ"ה, אשר לא יראה להם, שהם מכירים הבורא יתברך אלא בעת אכלם בשר השור שלוק מטובל בחומץ ובשומים והוא טבול הנקרא בלשונם סלמ"א ויעלה איד החומץ ועשן השומים אל מוחם ויחשבו או להשיג הבורא יתברך בכל שעה"[6]). בספור יהודי ישן אומר המלך לבנו: „והאוכל בשר השור תמה אני איך לא יוליכהו טבעו אל השדה ויחרוש שם עמו, כי אחיו הוא"[7])

על היסוד הזה נבנו „הלכות מאכלות אסורות". כך נאמר בתורת־כהנים: „אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בם. כי אני ה' אלהיכם והתקדשתם והייתם קדושים, כי קדוש אני"[8]). מכאן אתה למד מה גדול כחם של מזונות!

---

2) N. Wodwosow: Eknomitscheskie Etiudy (Moskau 1896, S. 166).

3) כתובות (י' ב').

4) מנחות (פ"ה ב').

5) ברכות (נ"ט ב').

6) קובץ תשובות הרמב"ם ואגרותיו (ח"ב דף מ', א).

7) שבט יהודה (אמשטרדם תט"ו, פ"ב, ב').

8) ויקרא (י"א, מ"ג—מ"ד).

1) Lehre der Nahrungsmittel etc. (1 Abschnitt).

אבל יותר משהמזונות עושים את האדם עושה האדם את המזונות. הוא בורר מה שהכינה לו הטבע ואומר: דין הגין לי ודין לא הגין לי! ועוזר להטבע ומכריח אותה שתגדל את הצמחים ואת הפרחים, את החיות ואת הבהמות, אשר ישרו בעיניו. האדם הוא אדון הטבע ויצירה — לא האדם הקדמון ולא האדם הפרטי, אבל החברה של בני האדם. היא העושה את המזונות, היא גם המחלקת אותם: לאחד היא נותנת מנה אחת אפים, לשני היא משלכת פירורים ועצמות ואת השלישי היא פוטרת בלא כלום. מיני המזונות שהחברה עושה וסדרי החלוקה שלה הנם משתנים ממקום למקום ומזמן לזמן. אבל השנויים האלה אינם אלא חלק קטן מן השנויים הכללים שהם הולכים ונעשים בחיי החברה במקומות שונים. מובן מאליו, שאת הסבות של השנויים החברתיים יכולה לבקש לא „תורת המזונות" אלא „תורת החברה".

נ. ל. שבלנסקי, זכרון יעקב.

מכנען למצרים.

ו.

גשן והפירמידים.

כשבוע אחרי בואי לקהירה נסעתי אל פרור „זרה" נאות־דשא מתי־לעיר מעבר השני לנלוס. באתי בהטרמווי אל „קהירה הישנה" מקום מושב הערבים ילידי הארץ, ושמה עמדתי על שפת הנלוס לחכות לאנית הקטור הקטנה אשר תבא בכל רבע שעה לקבל אנשים להעביר את הנהר.

כרבע שעה עמדתי לפני הנלוס זה הנהר אשר זכה כי כל ארץ מצרים תקרא על שמו. בשם „מתנת הניל" קורא אותה הרודוטוס הסופר היוני הקדמון, ובצדק, כי כל אשר לה מידו הוא לה. עמדתי לפני „יאור מצרים" זה וזכרונות קדומים עלו חלפו במוחי: הנה הוא היאור אשר קבל אל קרבו את אלפי אחינו הקטנים אשר השלכו בו בפקדת „כל הבן הילד ליאורה תשלכוהו"; על היאור הזה שחה משה רוענו בתבת הגמא שעשתה לו אמו, ועל שפתו ואולי עוד במקום שהנני עומד כעת עמד ראש המתיקקים, מנהיגנו הנעלה והפציר בפרעה לשלח את עם עברתו מארצו.

כן, הרבה זכרונות יקרים לנו קשורים בזו הארץ, ביאוריה ועדי מסכנותיה, בכור הברזל הזה אשר אבותינו יצאו ממנו ביד חזקה ברוח הגבורה שהפיח בהם מנהלם: אך יצאו על מנת לשוב להיות לעבדים בארצות גלותם, לעבדים אמללים שאינם חפצים כלל להשתחרר.

אנית הקטור באה וכל הנוסעים אשר חכו עליה על שפת הנהר מהרו לרדת בה, ואחרי עבור עלינו עשרה דקים של ענג נעים בשתיה על היאור הנפלא הזה הגענו ל„גזרה".

פה אין כלל אותו השאון אשר בעיר, שקט נעים שורר בכל הרחובות, גם האויר פה טוב הרבה יותר מאשר בהעיר. את המקום השאנן הזה אוו להם עשירי קהירה למושב להם, ויבנו להם פה היכלי חמד גני תפארה פרדסים רבים, ומבלים הנם פה בנעימות את עתות המנוחה. באמצע הפרור היפה הזה נמצא גן כללי וגם בו, כמו בגן „איזבקיה" נמצאות הרבה מערות מלאכותיות, ואל תוכן נמשכים מי הנלוס אל ברכות קטנות רבות עשויות לזה ובתוך הברכות הללו שטות צפות המון דגים שונים מכל המינים הגדולים והקטנים הנמצאים ביאור, והמינים רבים מאד ולכל מין ומין. מדור בפני עצמו הנבדל מחברו על ידי מחיצה של זכוכית עבה, ועל שם זה נקרא המקום הזה בפי ההמון בשם „הר הזכוכית", ובמדורו של כל מין ומין מוכן אכלו המיחד לו. וכל היצורים האלמים הללו אינם שוכבים בבית כלאם זה בעצלתים, כלם עובדים, עמלים, למצא את לחם חקם.

אחרי טילי כשעות אחדות במגרש היפה הזה הלכתי ל„גיזה" זו „ארץ גשן" שלנו אשר אבותינו קנו „שביתה" בה במשך של רדיו שנים.

אין פה הרבה דברים מענינים מלבד גן החיות הגדול אשר בה, בו נקבצו באו כל מיני החיות השונות, כל מיני העופות והצפרים מכל חמשת חלקי התבל. גם שלשה תנינים גדולים של הנילוס ראיתי בו, שוכבים הם העצלים האלה כל היום על היבשה בלי כל תנועה ומתחממים לנגד קרני השמש, ובלילה הנם באים אל הברכות העשויות לכבודם.

באותו היום הלכתי גם לבקר את הפירמידים הרחוקים כשלשה רבעי שעה מקהירה, המה הבנינים הגדולים הנפלאים כמין הרים משפעים שבנו להם מלכי מצרים הקדמונים לשים בהם את גויותיהם אחרי מותם. נמצאים מהם כהיום במצרים כשלשים במקומות שונים. מלכי משפחת המלוכה הרביעית החלו לבנות את הפירמידים ועל שם זה נקראו בשם „מלכי הפירמידים" וכלם נבנו לפני המשפחה השתים עשרה. מהמשפחה הזאת והלאה חדלו מלכי מצרים להתעסק בבנין פירמידים ויעסיקו את כשרונותיהם בבניני היכלים ומקדשים אדירים.

הפירמידים היותר גדולים המה השלשה הנמצאים בסוף אצל גיזה. את הפירמיד היותר גדול בין השלשה אלה בנה קופו הראשון לפני זמן קצר של ארבעת אלפים וחמש מאות שנה. גבהו של הפירמיד הזה הוא ארבע מאות וחמשים רגל ותושבי מצרים האמללים בנוהו על כרחם. בבנין הפירמיד הזה העביד קופו, לפי דברי הירודוטוס, מאה אלף איש במשך עשרים שנה!

העם שנא מאד את מלכיהם האכזרים האלה אשר התאכזרו בהם כל כך, והירודוטוס מספר, כי המצרים מאנו גם להזכיר את שמות המלכים האכזרים בוני שני הפירמידים הגדולים אשר אצל גיזה.

באנו שמה, הרבה מהנוסעים טפסו על הפירמיד הגבוה ויעלו על ראשו, משם רואים את כל ארץ מצרים לארכה ולרחבה.

הנה אנכי נגש אל הפירמידים הגדולים, איזה רגש נעים, נאצל יתעורר בלבנו בגשתנו אל מצבת הזכרון הענקיות האלה. מעל ראשיהן צופות אלינו חמשת אלפים שנה! את מה לא ראו הבנינים העתיקים הנפלאים האלה, המה הביטו וראו את אבותינו האמללים בהלחצם תחת יד מעניהם האכזרים, המה גם ראו בצאתם מהארץ בראש מורם ויד נטויה, המה ראו אלפי מלחמות אשר נערכו לרגליהן, גם הביטו והתבוננו אל אלפי הדורות אשר חלפו גוו לפניהם, כלם פסו נמחקו, והם מעשי בני תמותה קדמונים, נשארו קימים להיות לעדי נצח על כל עלילות בני האדם מדור דור.

סמוך אצל הפירמיד הגדול נמצא ה„ספינקס" היותר נודע והיותר מצוין בין כל ספינקסי מצרים, והוא פסל גדול ענקי בעל ראש אדם וגופת אריה סמל החכמה והגבורה, עשוי כלו, מלבד הרגלים, מאבן אחת, ארכו תשעים רגל וגבהו שבעים. הפסל הזה נפסל לפי דעת רבים מהחוקרים בידי מנס, מלך מצרים הראשון, ולפי דעת אחרים על ידי אחר ממשפחת המלוכה הרביעית, והנה עומד לפנינו כיצור חי ומרגיש, דומה כאלו שומע הוא ורואה הכל, אזנו הגדולה נראית כאלו קולטת היא אל תוכה את כל רשמי הקולות של העבר, ועיניו הנטויות קדמה נראות במביטות וחודרות אל העתיד, ומראהו כלו עושה איזה רשם עמק, מקסים, על כל רואהו.

שעות אחדות בליתי מסביב להבנינים הנפלאים האלה ובערב שבתי העירה.

(המשך יבוא).

לבית־מדרשו של רש״י.

(רשימות טיול). [המשך].

הנה מעלות הבלולים המובילות אל מגדל הצופים. בעמל מצאנו דרכנו בתוך חשכת הצנור, העגול והצר והסגור מכל עבריו — נדמה לך, כאלו מתדפק אתה בתוך ארובת עשן — בזהירות צעדנו על המדרגות הלחות ונדחקנו אל הכתל הלח, עד אשר האיר לנו אור השמש מרמת־ המצפת. פה, בתוך המעגל הצר, היה סיכב לפני מאות שנה הצופה יומם

ולילה, בכדי לשמור על המבצר מפני אויב לבל יתנפל פתאום. הננו עומדים בגובה חמש מאות מתר על פני הים. כפי שתראנו טבלא של נחשת המורבקת אל הקיר. יפה ומלבב הוא מחזה הסביבה המתגלה לפנינו. משמאלנו, בתחתית ההר, משתטחים גנים וערוגות פרחים המרהיבים את העין ברבוי גוניהם, רציעות רצועות צהובות. כחולות, ורודות. למעלה מהן נראות שורות הגפנים הישרות, המתרפקות על צלע ההר באיזה חן ענותני. פה ושם פזורים קבוצות קבוצית בתי הכפר היפים, הנראים כישנים שנת אביב בחיק הטבע הרענן. הכל נראה מן הגיבה הזה כה קטנוני, כה חביב, כה עדין ונעים, כה סידי ומלא קסם. בכל מלא העינים, בכל השטח הענקי הפתוח לפניך משתרעים שדות וכרים, הנושאים חיים וכח בחיקם. רוח חיים ועליצות תוקף אותך, כשהנך משקיף על פני פנת החמדה הזאת. חרי־הראות מתכרכים לראות מפה בקצה האיפק את שטף הרהינוס . . . — ומימיננו משתטח ומתרחב המליבוקוס בכל גדלו וארכו עם רכסיו וגבעותיו וגבנוניו, הרכובים זה על גב זה וזה בצד זה, ועם מעלותיו ומורדותיו ועם מצוקיו ונאיותיו ומשקעיו. חשוקת פרא תאחזך לקפץ ולדלג ממצוק למצוק, לתעות בין סתרי הצורים ונקיקי הכפים ולרדוף אחרי הד הרים כנשר השמים וכיעלת הסלע. הנך חפץ לחיות רגע חפשי כעוף השמים, חפשי כטבע . . .

כטל של תחיה פועל עליך מראה עיניך מסביב. הנך מרגיש את בן־הטבע שבקרבך, את השאיפה לבריאה, שנשארה שמורה במעמקי נשמתך ושחיי־הכרך לא הספיקו למחותה כלה. יחוסך עם הטבע התפשי עוד לא נפסקו לגמרי. והנך מרגיש את עצמך מרומם על כל העולם השפל שהשארת מתחת — הנך קרוב פה יותר אל העבים ואל השמים ואל האלהים . . .

וגענועים מוזרים וחזקים תוקפים אותך. איזה שאיפות בלתי־ברורות, נעימות־עצובות ממלאות את כל רחבי לבבך, דמיונות הילדות וחלומות העתיד, תשוקות כמוסית ורגשות מעולפים סורות־יה מתערבים ומשתפכים זה בזה ונוסכים עליך קסם משונה, מטלטלים את נפשך כבעריסת פלאים, מושכים אותך אל עולמות רחוקים, אל עולמות ידועים וזרים בבת אחת, מלאי חמדה ומורא־הוד בבת אחת, אל תקוות רחוקות...

אבל חברך ובן־לויתך הפרוזאי יותר והפשטן יותר מוציא אותך מתוך עולם השירה והחלום.

— „כבר הגיעה חצות היום! צריך להפגש עם כל החבורה, כפי המדובר“.

יורדים אנחנו מעל מגדל הצופים, עוברים אנו דרך החרבות ועיי המפלה והחדרים והכתלים ההרוסים, מעיפים אנחנו עוד הפעם עין על כל שארית־הפלטה ושרידי־הגאון של המבצר והטירה מימי קדם. הננו עוזבים במבט של חבה את טירת אויערבך ויורדים שוב את המליבוקוס עם כל גבנוניו ורכסיו ומצוקיו וצלעותיו, רגע בחפזון ובזריזות, בקפיצות ודלוגים, ורגע בנחת ובאתנחתות ובתעופות עין לאחור, עד שהננו מגיעים בשלום אל תוך העירה אויערבך, עירה קטנה ושלוה, המונחת כילדה רכה וענוגה בחיק הטבע הבריא והעשיר ומשתעשעת בקרני השמש המלטפות; חוט של חן אביבי מתוח על בתיה היפים והקצובים, רטובעים בתוך גני הירק וגפנות הדשאים, על רחובותיה המעטות והנקיות, על הצעירים והצעירות הנפגשים על דרכך פה ושם והמלאים עוצם החיים וששונם, על הילדים הבריאים והרעננים הנהנים מעולמם הקטן על ברכי הבריאה המלאה והדשנה הנאה שלמה ובלתי פגומה. מן הכל נושבת עליך בריאות, רעננות, הוית. זהו קן שלו ובטוח, שבנו להם בני־אושר בצל המליבוקוס האדיר. המאושרים! —

כשהגענו לבית־התחנה הקטן, היפה והנקי, ששם צריכים היינו עפ״י להפגש עם בני החבורה, לא מצאנו שום איש. השעה הקבועה עבר״ה, כנראה העבירו אותנו, או אנחנו נזדרזנו יותר מדי. — ליכא למעבד! צריך לנסוע הלאה. וכשהגיע המסע נכנסנו אליו ונסע הלאה — לוורמס.

היתה כבר השעה השניה אחרי הצהרים. מזג האויר היה יותר טוב מכפי שיכלנו לשער מראש. נבואת פקיד־החשמלית הפ—טי נתקימה במלואה, לשמחתנו ולהצלחת טיולנו. כל רחבי הרקיע היו טהורים לגמרי מכל סמרטוט עב, זיו של יום טוב היה שפוך על פני התכלת הבהירה והשקופה, חדוה חגיגית רחפה על פני כל מרחביה. בחבה ובנדיבות שפך שמש האביב את שפע נצוצותיו פז המחממים והמעודדים על האדמה הצוהלת והמתערנת, האיר את הבריאה הרעננה ומלאת הכח המשתרעת לעינינו משני עברי המסלה עד שפולי האיפק, השפיע קסם החיים על כל היצורים ונפש החיה העוברים ביעף על פנינו. נמצאים אנחנו במישור־הרהינוס הנחמד והמלא ברכת ה׳. הסביבה מחליפה בכל רגע את מראותיה הנפלאים. שדות התבואה הרחבים והעליזים, כרי הדשא המתנוצצים בירקונם החי, השלוליות המתפתלות כנחשים וזוחלים בתוך ערוציהן הצרים והארוכים, צלעות הגבעות המכוסות בשורות כרמי הרהינוס הצנועים, חורשות התדהר והארנים והאלות הארומות המפסיקות לפרקים את הדרך, האוהלים הפעוטים והענוגים עם קירותיהם הלבנבנים וגגותיהם הארמדמים, הנשקפים לנו פה ושם מתוך מיחקי ניר אין סופי או ממרומי גבעה פוריה ונאה, מלאי חן בבדידותם ובענותנותם, בקסם הרוך והילדות הטבעית השפוך עליהם. טובעים בים של עשבים ודשאים גדלי פרא ושקויי עצמה, בתוך תלמי הפרחים המגוונים והמשמחים את העין בצבעיהם הרכים והבוערים, מתפנקים בתוך עשרו המלא של הטבע הנדיב ומלא החיים, הכפרים היפים והעליזים עם בתיהם הקטנים והנקיים ועם תושביהם האמיצים הנפגשים על דרכנו, — כל זה עובר לפנינו כמו בחלום נעים. — ככרי הרהינוס הנחמד! —

חלום ומציאות, הויה וטבע, דמיון וגעגועים! . . .

והנה גם הרהינוס בכבודו ובעצמו, הנה הרהינוס המהולל, אבי נהרות ארץ גרמניה! הנה אנחנו עוברים על גשר הרהינוס. הנה הרהינוס עם גרותיו הבלתי רחבות והבלתי גבוהות ועם גליו השוטפים בנחת למדי ועם מימיו הבלתי עמוקים והבלתי זכים כל כך. זהו הרהינוס הירוק המהולל! — אכן האשכנזי היושב ממולנו מבטיחנו, כי למעלה אצל בזל הוא יותר זך ויפה וכי למטה אצל מאינץ ובינגן הוא יותר רחב ועמוק ושוטף.

והנה גם עיר מחוז חפצנו — הנה וורמס!

(המשך יבוא).

מאת ועד המרכזי של ההסתדרות הציונית ברוסיה.

... הקונגרס הציוני השמיני בהאג קבל את ההחלטה הזאת:

„הקונגרס מחליט, שהלשון העברית היא הלשון הרשמית של התנועה הציונית של כל המוסדים־המנהלים שלה, של הקונגריסים והועידות, ולאט לאט מתגשמת החלטה זו בחיים. הלשון הלאומית היא הלשון המחויבת לציונית, רק מפני הצורך לעשות פומבי להרעיון הציוני, הרשות נתונה להתסתדרות — להשתמש, יחד עם הלשון העברית, גם ביתר הלשונות“.

החלטה זו, שבעיקרה היה לה אופי דימונסטראטיבי, באה משום שהתחילה התעניינות רבה בלשון העברית והתחזקה ההכרה, כי תחית הלשון העברית זהו חלק בלתי נפרד מהפרוגרמה הציונית; כי השאיפה הזאת צריכה לתפוס את המקום הכי־חשוב בעבודתנו החנוכית הלאומית. ולאט לאט מתחילים להכיר לא רק הציונים, אך גם כל היסודות הלאומיים היהודיים, העומדים עדיין מרחוק לתנועתנו, כי יש חבור וקשר אמיץ בין הלשון העבריה ובין תנועתנו הלאומית, כי יש להלשון תפקיד חשוב בחנוך העם על יסודות חדשים ויש לה ערך חשוב לעתידות עמנו. ואנחנו צריכים לתשתמש בהכרה זו, השוררת בתוך השדרות הלאומיות, ולעבוד עוד יותר מבתחלה להפצת הלשון העברית בקרב השדרות הרחבות של העם.

ראשית ויסוד תנועתנו היא השאיפה: לתת לעמנו מקלט וקרן־זוית לאומית, להעמידו בתנאים כאלה, שיוכל מחדש להתחיל חיים עצמיים נורמאליים, לפתח את יצירתו הלאומית ולשכלל את תכונותיו המיוחדות ואת אופיו הלאומי המיוחד. אולם המשכת והתפתחות הקולטורה הלאומית המקורית אפשרית רק בלשון הלאומית, שהיצירה הלאומית אחוזה וקשורה בה כפתיל בשלהבת. הפרחת

הקולטורה שלנו אפשרית רק באותה הלשון, שבה התחילה הקולטורה להבראות, שאתה היא קשורה בקשר אמיץ וחזק ושבה הגיעה לידי הפרחה כזו. אין לברוא עתיד, שחסר לו יסוד ושורש בעבר. אחרי היסטוריה של אלפי שנים אי אפשר להתחילת מחדש, אי אפשר ליצור חיים לאומיים חדשים שאין להם כל קשר עם החיים הקודמים, ולהתחיל ליצור יצירות בלשון חדשה, הזרה להההיסטוריה העממית ולהקולטורה הלאומית.

אין כל צורך להאריך ולהוכיח, כי הלשון והיצירה של העם — פועלות ונפעלות, יונקות ומשפיעות זו על זו וזו מזו. „הקשר שבין הרעיון ובין בטויו הוא כל כך גדול, עד כי שנוי הלשון של העם דומה בשנוי הנפש שלו". כל העצמיות של אופי העם מתגשמת בלשון העם. הלשון היא לעם לא רק אמצעי להבעת היצירה הלאומית, — לא! היא משפיעה גם על אופי היצירה הזאת. „הלשון היא לא רק אמצעי לרשום רעיון זה או אחר, שתוכן ושנוצר מחוץ ללשון; זוהי לא רק צורה, המלוה את הפרוצים „הפנימי, אך גם נשק תקיף ליצירת הרעיון ולהתפתחותו"*).

לחיות חיים־עממיים מלאים ושלמים לפתח את הקולטורה הלאומית שלנו, יוכל עמנו רק באותה הלשון, שנולדה ונוצרה על ירי תקופת חרותנו הקדומה, רק בלשון, שהיתה המלוה הנאמן של העם היהודי בכל דרך גלותו, בלשון העבר שלנו ולשון העתיד הלאומי.

ערבוב הלשונות ורבוי הלשונות מעכבים בעד התפתחות היצירה העממית, עבודת הרעיון של האישים הבודדים ושל האומות תשלמות בלשונות אחרות ספחיתת את כח היצירה שלהם. ביחוד מרגישים אנו, היהודים, — המשתמשים ברבוי לשונות שאין כמוהו, — את השפעת הרבוי והערבוב של הלשונות. כולנו יודעים, עד כמה משפיע לרעה על התפתחות הספרות היהודית אותו החזיון, שספרות זו קיימת בכל הלשונות האירופאיות, בכל הדיאליקטים, ושכחות־היצירה שלנו מפוזרים ומפורדים בכל הלשונות והספריות שבעולם. מה רבה ומה גדולה היתה פריחתה של ספרותנו, אילו היתה נאצרת באוצר אחד ספרותי גדול, בלשון אחת, כמו שנהוג הדבר אצל כל עם נורמאלי!

גם הספרות שלנו, כעמנו, מפוזרה ומפורדה, ולכן חיה גם היא חיים בלתי נורמאליים, כמו שחי העם היהודי.

בלי תחית הלשון העברית, בלי לשון עברית לאומית כללית אי אפשר לאחד את כל החלקים הנפזורים של עמנו. היהדות הגלותית המפוזרת לא תוכל להעשות לחטיבה אחת, בטרם שלא תהיה הלשון היחידה הכללית, החביבה על כולם יחד, לקשר המאגד את כל העם.

העדר הלשון הכללית; אותו החזיון, שמספר הלשונות, שהיהודים מדברים בהן, הוא כמספר המקומות והארצות, ששם הם נמצאים, — זוהי הסבה הראשית של הפירוד הפנימי שלנו, המחליש את עמנו, המכניס בקרבנו אי ההבנה הדדית ושלפרקים הוא גורם גם לשנאה בין יהודי הארצות השונות. כל המדבר בלשון זרה ובלתי מובנה לנו — הוא זר ואי־מובן לנו.

ביחוד מרגישים את העדר הלשון הכללית אנחנו, הציונים, בעבודתנו לטובת אחדותו של העם היהודי ועתידותו. מה מעליב ומעציב לראות בקונגרסים, — אלו הפרלמנטים של האומה הנודדת, הפרלמנטים, שהם סמל אחדותנו, — את חברי אותו העם, שרגש אחד של כאב והתמרמרות ועלבון ממלא את לבם, שאותן התקוות לעתידות העם ממלאות את לבם; שכל אלה הלוחמים לטובת העתידות הללו והעומדים בשורה אחת, אינם מבינים איש את רעהו, והם מדברים על אדות עניני האומה ועתידותיה בכל הלשונות הנכריות, בעזרת מתרגמים, ומבלעדי זאת אין הם יכולים לבוא בדברים על הענין הלאומי הכללי!

הרבה מאתנו נמצאים לפרקים בסביבת אחיהם וחבריהם־לדעה במצב המעונה של האיש „חסר הלשון", הבא לארץ נכריה, הנמצא בתוך עם זר, שאיננו מבין ואיננו מובן לאחיו אלה. את אי־ההבנה תהדדית הזאת, שמקורה ברבוי הלשונות, אנו פוגשים לא רק בין היהודים שמארצות שונות, אך גם בין היהודים שבמדינה אחת. היהודי בן גליל זה איננו מבין את דברי בן הגליל האחר, או החבל האחר, מפני שנוי הלשונות.

בתנאים כאלה אי אפשר לדבר על אחדות העם ואין אפשרות לקשור בחבלי אחוה את החלקים השונים של היהדות.

הנזק הרוחני של רבוי הלשונות מורגש ביחוד בארץ ישראל, ששם נמצאים יהודים מכל ארצות התבל, בגלל התפקיד הלאומי החשוב שהיה לארץ מולדתנו בכל העתים והתקופות בחיי היהודים. שמונים האלף, או מאת האלף היהודים, המתגוררים ברגע זה בפלשתינה, מדברים בעשרת הלשונות של אותן המדינות, שיצאו מהן, ובדיאליקטים אחדים.

ומובן מאליו, כי בדור הפלגה כזה, שהאח לא יבין את שפת אחיו, השורר גם בארץ ישראל, בארץ עתידנו, לא תהיה כל אפשרות לאחד את העם היהודי, אי אפשר יהיה לאחד באסיפה אחת את כל היהודים, אם לא תדחינה כל הלשונות האלה בפני הלשון העברית.

*) „א. פוטיבניה. הלשון והעצמיות".

הלשון העברית — זהו האמצעי המחנך הראשי בעבודתנו הקולטורית־הלאומית. בלעדיה אין אנו יכולים לחשוב על אדות חנוך לאומי אמתי, בלי דעת הלשון הזאת — כמובן, לא באופן פילולוגי — אין אפשרות להיות יהודי אמתי במלוא מובן המלה הזאת; אי אפשר להרגיש כיהודי, לדעת את הפסיחיקה הלאומית, למצוא נתיב לאוצרו הרוחני, לאוצר הרעיון והיצירה הלאומית.

רק בלשון ובספרות העברית הצטלמה נשמת העם, נרשמו הקוים היסודיים של אופיו הלאומי ונוצרו כל ערכי הקולטורה העברית. אמנם העם העברי יצר גם בלשונות וספרויות אחרות, בתקופות ידועות ובמדינות רבות. אך בלשונות אלו נשארו רק נצים של נשמת העם, נצים, שנתזו רק במשך תקופה ידועה. הרבה מיצירותיהם של היהודים בלשונות אחרות אבדו במשך הזמן, או נשמדו באוצרנו רק בגלל שתורקו ללשון העברית, וכל נשמת העם בכל הדורות והזמנים של החיים ההיסטוריים שלנו — הצטלמה רק בלשוננו הלאומית, ורק זו נשארה — כמבטאו של אדולף כרימיה — „כמפתח, הפותח פתח ללב העם".

בעזרתה של לשון אחרת אי אפשר לדעת את הספרות העברית ואת היצירות העבריות ולחוש את שאיפותיו וצרכיו של העם. בלשון אחרת אין כל יכולת למסור את סדר הרעיונות, את הרגשות, את המובנים של העם. אותם היהודים, שאינם יודעים כלל את הלשון העברית, — זה הבטוי היותר נעלה של נפש העם — לא יוכלו לדעת את העם ולחוש את חייו וענוייו.

ומה צדקו דברי אחד הסופרים, באמרו: „יקרה היא ארץ המולדת, אך הדבר היותר יקר בה הוא — הלשון. זהו בטויה המלא, זהו יפיה הרוחני, חלק מעצמותה, המלוה את האדם בכל מקום לכתו, זהו קו מאורה, המאיר בתוך נפש הגר בארץ נכריה. ולפיכך שכחת הלשון — זהו הקרבן היותר גדול והאחרון, שהעם יוכל להביא".

חבת-ציון, ואחריה הציונות המדינית הנוכחית — הבינו בראשית יצירתן את ערך התחיה של הלשון הלאומית כשהיא לעצמה, ואת ערכה בתור גורם לתחית העם. יחד עם המושבה הראשונה בארץ־ישראל נוסדו גם בתי ספר, ששאפו להחיות את הלשון העברית; יחד עם האגודה הארצ-ישראלית הראשונה, שנוסדה באיזו פנה חשכה ברוסיה, נוסדו חדרים־מתוקנים, נוסדו חבורות ואגודות ללמוד הלשון העברית; נוסדו חברות להפצת הספרות העברית, להוצאת ספרים ועתונים בלשון זו, ועוד.

ובעשרות שנות העבודה החרוצה ביחוד בא״י, נעשה הרבה בעד תחית הלשון העברית, שלא פסקה להתפתח בכל ימי חייו ההיסטוריים של העם ושב הגיעה למרום התפתחותה זו שבימינו אלה. היא נתעשרה כל כך במבטאים חד־ מושגים ומובנים חדשים, עד כי באה אלינו עתה לא כ„שפה מתה", לא כאמצ להבנת כתבי-הקדש, אך כלשון חדשה ומחודשה, כלשון חיה, המצלמת בתוכה את חיי העת הנוכחית.

ביחוד השתגשגה לשוננו בארץ-ישראל, ששם היא קמה לתחיה בתור לשון-מדוברת. ותחיה מלאה ואמתית כזו, כשפת הדבור, אפשרית רק שם, בארץ ישראל ושם תהפך באמת ללשון החיים, לא מפני שאנו רוצים בכך, אך מפני שבארץ ישראל מורגש הצורך והנחיצות בלשון אחת משותפת לכל היהודים היושבים שם, ליהודים הנפגשים יום יום, שיש להם חיים משותפים וצרכים משותפים.

כל החיים היהודיים בארץ-ישראל דורשים בהכרח לשון אחת משותפת. נחיצות זו יוצאת מתוך רבוי הלשונות הנורא, השורר בארץ ישראל. בלי לשון-כללית לא יוכלו יהודי הארצות השונות לבוא בדברים גם בעניני משא ומתן רגילים, בלי לשון זו אי אפשר ללמד בבתי הספר, אשר שם נכנסים ילדים, המדברים בלשונות ושפות שונות*).

אותם בתי-הספר בארץ ישראל, שלשון הלמודים בהם היא לשון-האם של הילדים הגרים, — מגדילים עוד יותר את הפירוד שבין יהודי ארץ ישראל ומחלישים

---

*) בכדי לקבל מושג נכון מרבוי־הלשונות של התושבים היהודים בארץ ישראל — די לנו להביא מספרים אחדים על הלשונות, שדברו בהן ילדי היהודים בגני-הילדים בירושלים בשנת 1907.

שם היו:

	מספרם.		לשון-האם של הילדים
ספרדים	120	39,9 פצ״ט	ספרדית
אשכנזים	116	38,0 ״	יהודית
תימנים	17	5,6 ״	שפת־ערב
בוחארים	16	5,2 ״	בוחארית
פרסים	16	5,2 ״	פרסית
גרוזינים	9	3,0 ״	גרוזינית
בני בגדד ואליפה	4	1,3 ״	ערבית
מארוקאנים	3	1,0 ״	ז׳ארגון מארוקאי
בולגארים	3	1,0 ״	בולגארית.

ובמקום כל הלשונות הללו ניתנת לילדים הפלשתינאיים בגני-הילדים הלשון העברית, כלשון אחת להטפת הלמודים ולבוא בדברים זה עם זה. אלמלי כן, לא היו הילדים מבינים איש את שפת רעהו.

עוד יותר את כחותיהם. התלמידים של בתי-הספר הללו, בעברם מבית-ספר לבית-ספר, הרי הם כאילו נכנסים למדינה אחרת, ששולטת בה לשון זרה. יש, שילדי אב אחד לומדים בבתי ספר שונים, ואז מתחיל כל אחד לדבר בלשון אחרת, וכל הלשונות הללו אינן מובנות להוריהם.

וכל החברות והמוסדים, העובדים בא״י, מחוייבים להתחשב עם החזיון הזה. „חברת העזרה״ של יהודי אשכנז מפרישה מקום חשוב בבתי הספר שלה ללשון העברית. לשון זו נותנת בגני־הילדים של „חברת העזרה״ לילדים מארצות שונות — לשון לאומית כללית. גם הבלתי יהודים מתחשבים בהכרח עם הצורך הזה. אפילו המיסיונירים, שפתחו בצפת גן-ילדים למטרתם, הין מוכרחים להנהיג בו את הלשון העברית בשפת הלמוד.

בגלל התנאים המיוחדים של החיים הארצ-ישראליים והודות להמורים העברים, שמסרו את עצמם באינירגית עצומה לעבודת תחית הלשון בארץ ישראל, התחילה לשון זו להיות לאט-לאט השלטת בארץ אבותינו וגרשה מתוך החיים היהודיים את יתר הלשונות. והדבר שהיה לפנים שאלת תיאורית, נהפך לעינינו לעובדה חית וקיימת.

אפס אין אנו יכולים למצוא ספוק בזה, שנשקיף בעונג על תחית הלשון העברית בארץ אבות. לא. בזאת לא נצא ידי חובתנו. גם בארצות הגלות אנו מוכרחים לעשות את אשר בידנו לטובת התפתחות והפצת הלשון העברית. זותי אמנם עבודה קשה להמועט החלש, המפוזר והמפורד בקרב העמים הזרים והנמצא תחת השפעת הקולטורות והלשונות הזרות. אך מטעם זה עצמו חשובה היא לנו עבודה זו. היא עומדת אצלנו עכשיו על הפרק. אנו צריכים לעשות כל מה שבידנו להפצת הלשון העברית, החל מחיי־המשפחה וכלה בבית-הספר ובתקופה שלאחר בית-הספר. בכל מקום אנו צריכים לפתוח חדרים-מתוקנים, בתי־ספר לילדות, שבהם תהיה הלשון העברית לשון-הלמוד, לערוך קורסים ללשון העברית לגדולים, לדאוג ללמוד לשון עברית כהוגן בבבתי-ה„תלמוד־תורה״ ויתר בתי־הספר היסודיים של היהודים, להשתדל להכניסה לבתי־הספר הבינונים. לפתוח בכקום שאפשר גני־ילדים, שיכולים לעזור הרבה להפצת הלשון העברית. בכל מקום צריכים אנו לעורר ־בה ללשון העברית ולספרותה. לעזור להתפתחות ולהפצת הספרות העברית לברוא אורגנים עבריים, ביחוד לילדים ולנערים, בכדי שיהיו, בצאתם מהחדרים, קשורים ודבוקים בספרות העברית. בכל מקום עלינו ליסד חברות ואגודות להפצת הלשון העברית ולתמיכת הספרות העתונות העברית. עלינו לתמוך בהוצאות עבריות שונות, לערוך נשפים, שבהם יעשה פומבי לספרות העבריה, וכדומה. כן עלינו לתמוך במוסדים הפלשתינאים, השואפים לתחית הלשון, כגון: „הגימנסית העברית״ ביפו, בתי־הספר בארץ־ישראל, חברות המורים והוצאת הספרים שלהם „קהלת״; להפיץ את ספרות ועתונות ארץ-ישראל ועוד, לפי שלכל הנעשה במובן זה בפלשתינה יש ערך מיוחד לתחית לשוננו הלאומית.

אנו מחויבים לעבוד במקצוע זה בלי הרף ובלי ליאות, עבודה זו ראויה לתפוס את המקום היותר חשוב במלחמתנו לטובת החיים הלאומיים החפשיים של העם היהודי; לטובתה של אותה התקופה, כשהעם החי יתחיל ליצור את חייו הלאומיים והקולטורה הלאומית בלשונו החיה וכשקול העם היהודי ישמע בגאון ובהכרת-ערך בתוך מקהלת כל העמים.

הועד המרכזי של ההסתדרות הציונית.

תשרי תרס״ט.

השבוע.

(L. **פרינצי.** החברה „Pro Cultura Ebraica“ שנוסדה פה בשנה העברה בעד הפצת הקולטורה העברית ושזה זמן רב לא השמיעה קולה אומרת להתעורר משנתה הארוכה. בשבוע העבר היתה אספה של חברי האגדה, שבה החליטו לערוך גם בשנה הזאת בכל שבוע ושבוע, אספות מוקדשות לנאומים וויכורים ספרותיים. ועפ״י בקשת רב דברי האגדה נחלט שלא להסתפק בנאומים בעלמא בלבד מתולדת ישראל, אבל לטפל ביחוד בנושאים כאלו שיש בהם כדאי לעורר בלב השומעים את הניצוץ הלאומי היהודי ולעשות ע״י זה תעמולה ציונית.

בין האספות שנערכו בזמן האחרון יש לציין ביחוד זו שבה דבר הרב הד״ר קאסוטו, שכבר הצטין בחקירותיו בתולדות היהודים באיטליה, ע״ד „היהודים האיטלקים בזמן התחיה״ (Renaissance). הנאום המצוין ענין מאד את קהל השומעים ביחוד בעד הציור היפה מהחיים היהודיים שבזמן ההוא. יפה היה ג״כ הציור שנתן לנו מר ר. לוי ע״ד „מזכות הכוזרים״. שני הנואמים נתקבלו בחבה רבה מאת הקהל העברי האיטלקי, הבא לשמוע באהבה נאומים עברים.—הציונים דפה מתעתדים לחג ציוני בימי החנוכה מוקדש לקבוץ כסף בעד תכליתים ציוניים שונים. מקהלה של עלמות ציוניות הבטיחה את תמיכתה לתכלית זה.

אלכסנדריה כ״א חשון. אגודת „בני ציון״, בהשתמשה במקרה שהאדון יעקב כלב מפיליפופולי, עובר דרך עירנו לנסוע סטמבולה, בקשה ממנו לנאום נאום ציוני. האגודה שכרה אולם גדול, ותזמין עפ״י הזמנות המון עם גדול. ובליל הששי י״ט חשון נאם האדון כלב בפני קהל רב את נאומו בלשון צרפתית. נושא הנאום היה: „מעמד האי-נורמלי של העם היהודי בין יתר האומות״. הנואם המפורסם, הרוח החיה של יהודי בולגריה מיום הוסד הציונות, תאר לפני הנכחים בשפה כל כך ברורה וצחה, ובחום ובהתלהבות רבה, עד שהרעיש ויחמם את כל הלבבות, והרבה פעמים הפסיקהו הקהל במחיאותיו התכופות, זאת הפעם הראשונה להאלכסנדרונים לשמוע נאום יפה וחם, נאום יהודי בכל משמעת מלה זו.

כגמור הנואם את נאומו, אשר ארך כשתי שעות, האולם הגדול נרעש ממחיאות הכפים. האגודה חנתנה את האדון כלב על הואילו להלהיב קצת את הלבבות הקרים של אחינו פה, בדבריו המלאים רגשי חבה לעמנו, ולאות רצון נדבה לנטוע עץ זית אחד ב„יער הרצל״ על שם הנואם הנכבד.

כתום הנאום הואילו הגבירות מורות עברית בבית הספר להעדה, מרת דבורה לוריה, ורבקה מזרחי, בלוית מר משה ארוואץ, לקבץ כשלשים פרנק להקופה הלאומית.

רשם כביר מאד עשה הנאום על כל הנאספים.

הה! אנשים מטיפים, נואמים נלהבים, ויחד עם זה מתמכרים ומסורים לטובת תחית עמנו, כהאדון יעקב כלב, חסרים לנו, לדאבון לבנו, במצרים ובתורקיה, הה! אנשים הבו לנו!

בן ציון טראגאן.

על דבר קריאת קונגרס קולטורי-עברי.

נעים לנו להודיע להקהל העברי, כי הרעיון לקרוא לקונגרס קולטורי-עברי הולך ומתקרב להגשמתו. מלבד הרבה מגדולי הסופרים והחכמים העברים הבטיחו ע״ע את השתתפותם בקונגרס קולטורי־עברי מרכז „עבריה״ ברוסיה, הסתדרות המורים ברוסיה, הסתדרות המורים באוסטריה והמוסד „סיני״. ליתר ההסתדריות והמוסדים העברים פנינו ג״כ בנידון זה, ובטח יקחו כלם חלק בשאיפה זו, להרים את המצב החמרי והרוחני של ספרותנו ועבודתנו התרבותית. להרבה מהסופרים והעסקנים העברים לא יכלנו לפנות באופן ישר, בשביל שאדריסותיהם אינן ידועות לנו.

הננו פונים אליהם איפוא בבקשה, כי יואילו נא לבא אתנו בדברים ולחוות את דעתם והשקפתם ע״ד הקונגרס הקולטורי העברי: תכניתו ופרטי־עבודתו. כמו־כן מתבקשות כל האגודות והחברות העבריות לדון על זה באספותיהן ולהודיע לנו ובעתונות העברית את מסקנות וכונתיהן והחלטותיהן בזה, למען תוקבע הפרוגרמה של הקונגרס על־פי דרישות הקהל העברי.

מקוים אנחנו כי גם העתונות העברית מצדה תשתדל לתאיר ולבאר את הענין מכל צדדיו. זה הוא הנסיון הראשון לאסוף כל הכחות הרוחניים שלנו לועידה מיוחדה, להתיעץ ולדון על האמצעים הנאותים להרים את מצב ספרותנו ועבודתנו הקולטורית, — והצעד הגדול הזה צריך להעשות בהשתתפות כל דעת הקהל העברי וכל נושאי דגל התחיה הישראלית ובבאורו ולבונו השלם.

חפצים אנחנו להעיר עוד, כי קונגרס קולטורי־עברי איננו בא להיות מעין „לעומת״ נגד האספה בטשרנוביץ. הרעיון הזה נולד עוד לפני האספה הזאת, ומטרתו היא לעבוד עבודה פוריה חיובית בעד הספרות והתרבות העברית, בלי כל נטיה שלילית לשום צד אחר.

בשם הועד-המכין לקריאת קונגרס קולטורי־עברי.

ברלין, כ״א מרחשון התרס״ט. **יוסף ליאן.**

הכתבה של הועד-המכין היא:

Herrn Josef Lion, für Kulturkongress-Komitee.
Berlin, Oranienburgerstr. 58 p.

בטעות נשמט מגליון הזה המאמר „מעולם הנגון העברי״ ויודפס בגליון הבא.

העורך הספרותי: נחום סוקולוב. — Liter. Redacteur: N. Sokolow.
המו״ל האחראי: י. ברגר, קלן.
Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.
REDAKTION „HA'OLAM“, KÖLN A RH., KAROLINGERRING

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. — מופיע בכל יום ד׳.

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN KAROLINGERRING 6

I. Jahrgang. Nr. 47. Köln, 4. Dezember 1908.

שנה שניה. גליון מ״ז. קלן, י׳ כסלו אתת״ם לחורבן.

ההתבוללות בתוגרמה.

צריך להוציא מלבנו את הטעות הנעימה, שאין בתוגרמה יהודים־מתבוללים. בטול מעין זה איננו ממדות התכסים המחוכם, אלא ממדות פקחותו של עוף הנעמית הטומן את ראשו בחול להעשות סמוי מן העין. אמת: אין היהודים המתבוללים בתוגרמה דומים לאותם שבגרמניה, או באנגליה; יש להם צביון וקלסתר וסגנון לעצמם, אבל מין זה הוא עומד וקיים. כל זמן שהכל היה מוצנע ורצוץ וכבוש היה גם מין זה טמיר ונעלם; עתה כשהכל יצא לאויר העולם יצא גם מין זה לאור. הנה הוא אוחז בכנף בגדי התוגרים־הצעירים, מושכם ונמשך אחריהם, נגרר וחודר לתוך כל חריץ, בוקע ועולה מתוך כל חור וסדק, ויש אשר אנו קרבים לגבי התוגרים ומוצאים אותם. רוצים לקחת דברים עם בעה״ב ופוגעים בערודים הללו שמעמידים פניהם כאלו הם הם בעה״ב. אם תתעורר מדת הדין של התוגרים־הצעירים כנגד הציונות, אם ישמע קול־הזועות: ציוניים עליך תוגרמה, אם יריע אותו קול־של־כסנדרא, הידוע לנו ממקומות אחרים: הציונות היא בגידה בארץ המולדת — דע, כי לא מאת הישמעאלים יצא, כי אם מאת אלה! כבר התחילו מעמידים את עצמם בתוך וכבר אנחנו מדברים אל הישמעאלים, ומשיבים אותנו לא הישמעאלים האמתים, כי אם בשם הישמעאלים, או לפעמים — הישמעאלים האמתים המשמשים להם ככלי מבטא. בנידון זה אין בין תוגרמא וגרמניה, בין תוגרמה ופולין, בין תוגרמה וצרפת. יכולים אנו בכל מקום — אם לא לכלות את השנאה, אבל עכ״פ להוכיח את הצדיקים ואת הבינונים באומות העולם לדעת, כי מטרתנו הלאומית היא מטרה של יושר ושל ענוה — מי מעכב? פושעי ישראל! רוצים למצוא חן, להתראות כפטריוטים לפנים משורת הפטריוטיות, כמעוז ומחסה לארץ המולדת. ובמה יודיעו זאת? אלו היו מודיעים זאת ע״י שפכם את דמם או ע״י כלותם את כחם ואת הונם לטובת ארץ מולדתם, כי עתה היתה זאת מדה של חסידות קשה מאד. דרך קלה היא להראות זאת ע״י קטגוריה ורגנות כנגד אחיהם. יהודי פלוני, כת יהודית פלונית איננה נאמנת לארץ המולדת — הנה אני היהודי, הנה אני הכת היהודית מעידים על זה, מכלל שהננו יותר אשכנזים, יותר צרפתים, יותר תוגרים משאנו יהודים; אין אנו מכסים על פשעי עצמנו ובשרנו, זה אות שארץ המולדת קרובה אלינו יותר.

אלו היו האנשים האלה סתם־פטריוטים לעצמם, בהתמכרותם למטרות ארץ המולדת, בבטלם את עניני עמם מפני עניני ארץ המולדת, כי עתה היו בעינינו מפלגה לעצמה. אין אנו קנאים עד בלי יכולת להבין שאפשר גם להשקפה כזאת להתקיים. אם יש בין בני עמנו גם רבגרמנים גם פלבינופילים, ולא רק מדירים כי גם מדריזטורים, כלומר עושים אר זולתם למדירים, ואם הלכה פסוקה להם, כי כל מקום שיש נגוד בין צרכי ארץ מולדתם הזמנית ובין צרכי עמם הקבוע מדורי דורות צרכי אחרונים בטלים לגבי ראשונים, כל זמן שהם מחזיקים בשטה זו לעצמו ומוציאים אותה לפועל ע״י קרבנות ועבודה ומגשימים אותה בכל תבניו חייהם, יכולים אנו להצטער על כת זו, אבל אין אנו רשאים לשלול מה את השם מפלגה. זהו אבר מדולדל בגוף עמנו, יהודים למחצה, לשליש או לרביע. ברגעים ידועים מתגברת מדת היהדות בקרבם, ואז מעשיה טובים ממחשבתם, וגם כשאינם חוזרים בתשובה יש שהם יכולים לעבוו עמנו יחד בפועל עבודה מועילה. הכח הדוחף אותם איננו דומה אל הכח הדוחף אותנו, יוצאים הם מתוך נקודות אחרות וחותרים אל מטרות אחרות, אבל בין כה וכה הם עוברים אתנו יחד. אל נרבה לבדוק! בין הקרובים אלינו ביותר נמצא את נגוע ההתבוללות. לא בכדי הננו שרוים זה אלפי שנים בגלות.

אימתי ההתבוללות מזיקה? כשהיא משתבחת בשער, שהיא נאמנת למלכות, או לעם היושב בארץ. השתבחות זו למה היא באה? אין המלכות ואין דעת הקהל בשום מדינה דורשת מאת איש מסירת מודעה כזאת. יש חוקים וסדרים, מסים של דם וממון, עול מלכות וחובות הצבור, וכל אזרח הוא משועבד להם. אין זה בנוהג־שבעולם, שהאזרח הסתמי יעמוד בחוץ, והכריז שהוא נאמן לארץ מולדתו. וכי ברירה יש בידו? וכי טובה הוא עושה לארץ מולדתו? וכי עשוי אדם להכריז בשוק, למשל שהוא אוהב את אמו, או שהוא רגיל באקלים אשר בו נולד? הרי אל דברים שבטבע, שאין אדם בן חורין מהם, וכל המכריז אינו אלא מעורר חשד כאותה ריבה שמביאה תעודת בתולים. מה היא אפוא מטרת ההכרזה? אין מטרתה אלא לרמז, שהיהודים האחרים הם פסולי פטריוטות, בוגדים, כפויי טובה, זרים. והדבר הזה איננו נאמר ברמזים ובראשי פרקים וראשי תבות, כי אם במאמרים ובקונטרסים בלשונות שאומות העולם הן נזקקות להן! דבר זה איננו ענין של מפלגה, אלא דבר אחר לגמרי. הוא הוא הדבר שהיינו רגילים מכבר לקרוא בשם „מסירה".

למען הבין את עומק ההגיון והמוסר שבגזרות חכמינו כנגד „המסירות" צריך אדם להבין היטב את מצב האומה היהודית בגלות. גנולותה של מסירה היא השתמשותה בכלי זיין מסוכן ומרעל שאין מגן כנגדו. כל מקום שיש זכיות שוות וכחות שוים אין מסירה. אם בארץ קונסטיטוציונית יכריז אדם על חברו שהוא ליברלי, או שהוא

קונסרבטיבי, או שהוא סוצדיי, במקום שאין עונשים על זה או ישיא עליו איזו אשמה של ממש, שהוא יכול לבטלה — אין זו מסירה. אבל שהמוסר משיא על הנמסר אשמה שאין זה יכול להוכיח את בטולה, בשביל שהיא מסורה אל הלב, או מעורר כנגדו את כחם של בעלי זרוע, אין הוא יכול להגן על עצמו בכח דומה אל כחם — זו היא תועבת המסירה!

לפיכך מבדילים אנו מבכר בין מה שהוא מלחמת דעות פנימית, הורה, בינינו לבין עצמנו ע״ד הציונות, הלאומיות וכל עניננו הפנימיים, בלי מנוע את רגש הסבלנות והכבוד הראוי לכל דעה מתנגדת, בלי קפיצה וסמיות עין אל מה שיש לבקר ולגנות בתוכנו ובלי היסח הדעת מה שאחרים יכולים להביא בתור נמוק ויסוד לשטתם. אבל יוצא מכלל אותו פולמס שהיו עושים ושעושים כנגדנו לעתים מזומנים אנשים אחינו בלשונות העמים עפ״י הנוסח הפטריוטי. לא נעים להגיד זאת, אבל האמת נתנה להאמר, כי לפולמס זה יש כל סמני הטומאה של מסירה. כשאנו קובלים על מתנגדינו, שאין הם נאמנים לעמם, כלום אנו מעוררים עליהם את חרון האף העלול להזיק, כלום אנו מוסרים אותם ביד תקיפים — לכל היותר יכולים אנו לפסלם לגבאות ולפרנסות בקהלה, אבל עד היכן הדברים מגיעים, כשאיזה מטיף יהודי אשכנזי מטיף בשער, שהציוניים אינם נאמנים לארץ המולדת! לאושר המנואצים, אין המסירה מועלת תכף, אבל „כאשר זמם״ יש כאן, אם אין כאן „כאשר עשה״. המזמה נוקבת ויורדת עד תהום הרשעה, עלולה להרוס את יסוד החיים והמעמד ומסוכנת היא מפני שהיא דומה לאותם „הנחשים שאין להם לחש״, מפני שאין אדם יכול להראות בחוש, שהוא נאמן לארץ מולדתו.

רוצים המוסרים האלה להתכבד בקלון אחיהם המנואצים, אלה היהודים הציוניים וכו׳ הם זרים, מכלל שאנחנו הננו העיקריים, אלה הם השואפים למטרה אחרת, מכלל שאנחנו שואפים רק אל מטרת הממלכה והעם היושב פה. המטרה החיובית עפ״י רוב נשארת מעל. מקבלים לשון הרע, אבל אין בוטחים במוציאי הלעז. את הרע מקבלים מהם, אבל את הטוב אינם מקבלים.

אם עוד לא פרחה צרעת ממארת זו בין אחינו בתורגמה, אל לנו להונות את עצמנו ברמיון כוזב, שאיננה מצויה שם. סרנא דארעא הר הוא ומלאך המות מאי לו הכא מאי לו התם. ההתרפסות הגלותית היא פחותה בין אחינו הספרדים, אבל גם הם חניכי הגלות, והזחילה וההתרפסות הן הסבות הראשיות של מסירה ובגידה. צריכים אנו לראות מראש, כי גם בתורגמה תהיה לנו מלחמה כבדה — לא עם התוגרים הזקנים ולא עם הצעירים, כי אם עם מהרסינו ומחריבינו אשר מקרבנו יצאו. אי אפשר לנו לכלותם, אבל מה שאפשר לנו ומה שאנו חייבים לעשות, הוא, לאחד ולסדר את כל הכחות הטובים. ואם היתה חובה זו גדולה ונכבדה גם מכבר, עתה היא מצות עשה שהזמן גרמא.

נ. ס.

לברר וללבן.

(המשך מגליון מ״ד).

אין ספק בדבר כי בידיעת שפת עבר בלבד לא יצאו בני הנעורים בארץ הקדם ידי חובתם, ולכל לראש נחוץ, למען תת להם היכולת להשתתף בהחיים הכלליים, בעבודת הצבור והמדינה, בהארץ ההיא אשר בה מדברים ערבית ותורקית, — ללמדם לשון וספר באחת השפות האלה המתהלכות בארץ. ובכן שקדנו על התקנה הזאת בבתי הספר מיסודה של חברת „העזרה״ וקבענו כי באותן האשכלות לפי תנאיהם, מלמדים את התינוקות ערבית או תורקית ויש בתי ספר ששם מלמדים גם שתי השפות האלה יחד. ואמנם עלינו לאחוז באחת מבלי להניח ידינו גם מהשנייה; השפה התורקית היא שפת־הממשלת בכל הארץ מקצה; שפת ערב היא שפת רעם במלא־רחבי ארץ הקדם לגבולתיה, ובכן, למען עמוד ביחש והתקשרות עם עולם הממשלה צריך כל יושב ארץ המזרח ללמד לשונו לדבר תורקית. הדבר מובן מאליו כי נחוץ לדעת גם שפת ערב, כי מבלי דעת את השפה הזאת מן הנמנע הוא לבוא במגע ומשא עם יושבי נפות המערב של תורקיה האסיית. המורם מדברינו, כי החנוך אשר עלינו לתת לאחינו בארץ המזרח יפרד והיה לשלשה ראשים: עלינו ללמדם עברית, למען יוכלו להיות בחוברת עם גופה של כנסת ישראל כלה למען ישוב ויולד בהם רגש האחרות, רגש של הכלל כלו. יחד עם זה עליהם ללמוד תורקית וערבית לבלי להיות בודדים במוערם לדבר בשער עם פקידי הממשלה ולבוא בקשר והתחברות כל יושבי הארץ.

אבל, אם ילמדו אחינו שם רק את אותן שלש השפות בלבד, נמצא כי יעמדו מחוץ למחנה של עולם התקון הגדול. בכל המאורעות והמעשים הגדולים אשר בחללו של עולם המעשה והמחשבה יקחו חלק אך בקצה המטה; המה ישמעו, יקראו וידעו רק את כל הכתוב בעתוני תורקיה וערביה; הידיעות האלה אינן מספיקות בימינו, ומהם לא יוכלו לברא למו מושג מספיק מכל הנעשה והנשמע בכל העולם כלו, ובכן, צעדנו עוד פסיעה לפנים:

למען לעשות את אחינו לבני אדם „דלא ניידי״, לבלי להגדיל את מספר האוכלסין המרחפים בעולם רצא ושוב, קבענו ותקננו כי התלמידים אשר בערי המצער ובכפרים ילמדו רק עברית, תורקית או ערבית. אבל במקומות המרכז, בכל המקום אשר שם מגיע המסחר האירופאי או האינטרנציונלי, בכל מרכזי המסחר האלה הוספנו על השפות האמורות גם את שפת אשכנז, בתור שפה קולטורית, בתור שפה אשר תקשר את אחינו בארץ המזרח עם עולם התקון במערבא; כי אנחנו, בתור יהודים אשכנזים, בחרנו את השפה האשכנזית הוא דבר הלמד מענינו; אבל הנני מטעים ומדגיש, כי אך שם קבענו חובה את השפה ההיא, במקום אשר מצאנו מתן שכרה ותועלתה הממשית בצדה.

לכאורה יוכל הטוען לטען, כי תכבד העבודה על התלמידים ללמוד כל כך שפות, ובאתרא דתועיל לשון תועיל ידיעה יותר נחוצה וממשית, אבל עלינו להתחשב עם העובדא הידועה, כי יושבי המזרח מצטיינים בכשרונות לסגל להם ידיעות שפות רבות, יתר מאשר אנחנו המערביים. לפלא הוא לשמוע ולראות, איך התינוקות שבארץ המזרח ממהרים לדבר בכל לשון שאתה שומע, אם גם לא בשכלול יפה, אבל בשעור מספיק להבין ולשמע איש את אחיו.

על הדרך אשר התותי לפניכם כבר הגיעו באמת אל תוצאות נכבדות שרשומן נכר. הוברר הדבר, כי הדרך הזאת היא המובילה אל המטרה, אל התכלית, להיות השפה העברית, ראשית כל, לתל שכל פיות אחינו במדינתא פונות אליו, והיתה לאות ולעדה, כי בעיר כירושלים, הפוסתה האוסטרית מוציאה לאור קתלוג, שלחן ערוך לעניני פוסתה, צאתה ובואה וכאלה, ואותו הקתלוג כתוב הדר גם עברית. ולא די בזה, אלא שהממשלה התורקית צעדה עוד פסיעה לפנים, היא תקנה בירושלים פוסתה לעברים בלבד, על טהרת שפת קודש. אתם ידעתם, כי לכל אומה ואומה בארץ המזרח יש לה פוסתה כתטיבה בפני עצמה, ועכשיו זכו גם העברים לכך, ובתוככי ירושלים ישנה פוסתה מיוחדת המוכרת כרטיסאות ומרקאות נדפסות עברית!

הנה כי כן תחית השפה העברית מוסיעה לנגד עינינו בארץ הקדם, ואני מאמין, כי לטובתם והנאתם של אחינו בארצות האלה, עלינו להתאמץ בכל עוז לעשות את השפה הזאת, לבריח התיכון המבריח את אחינו מן הקצה אל הקצה — על ידי בתי הספר אשר כוננו. השאיפה הזאת איל לה, בפ״ע, שום יחש אל הציונות. אנכי, כשאני לעצמי, אינני ציוני כלל, ואב באתי לידי הכרה שאליה הגיעו, מנקודתם הם, בני ציון. — אנכי באתי לידי הכרה הזאת מתוך השקפה ממשית של תורת החנוך, מהשקפית של עולם המעשה והחיים; הציונים באו לידי ההכרה מחשבונו של עולם דמיוני, אשר אנכי, מצדי, לא אשתתף בהם.

אני מאמין, כי הפרובלימות, אשר תגיש לנו ארץ המזרח, צריכות להתברר גם מנקודות ראות אחרות. בידיעות השפות לבד אין לעלות למעלה למשכיל בארץ הקדם. נחוץ יהיה הדבר כי אחינו בחלקים ידועים של המדינה יהיו לאכרים עובדי אדמה וגם יעמדו על הקרקע. נחוץ יהיה להכינם היטב וללמדם מסחר ופרקטיא יותר מאשר עד הנה, לגדל תיכניקום ומורים, אשר בעמדם על היסודות שיסדנו אנחנו, יעמלו מצדם להגדיל ולהרחיב דעת בכל נפות המזרח בכלל.

חפץ אנכי לדבר על אודות בית מדרש המורים, ועל אודות הפרינ־צפים אשר היו אור לנתיבתנו בקרבנו ליסוד הבית ההוא.

אחי הנאהבים! כבר ישנו בית כזה, בית שמלמדים בו ומגדלים מורים לאחינו בארץ קדם, מיסודה של האלליאנס ומושבו בפריז.

נגד עינינו עמדה השאלה בצורתה הזאת: אם חפצים אנחנו להרחיב את מחשבותינו ולהוציאן לפועלות, עלינו להכין לנו כלי מעשה, ואותם הכלים המחזיקים ברכה יוכלו להיות רק מלמדים להועיל אשר יראו פעלם על הדור הבא. איזה הדרך נכין לנו את המורים האלה הדרושים לחפצנו? אחרי רבות מחשבות ועיון רב באנו לידי החלטה ליסד בית מדרש כזה לא בארץ אשכנז אך דוקא בירושלים.

אילמלי לקחנו והבאנו בחוצן נערים מזרחיים ברלינה או אל עיר אחרת מערי אשכנז, אז על פי השערה קרובה אפשר לשער, כי החיים באשכנז היו מושכים את בני הנעורים האלה וקונים אותם במשיכה, עדי כי לא היו מוצאים לנכון לפניהם לעזוב את הארץ הזאת, לחזור ולשוב אל אחת הערים הקטנות על הרי יהודה, ללמד שם ארבעים או חמשים מילדי ישראל לשון וספר, להפרד בעצמם מעולם האצילות והשכלול ולהיות שלוחי דרחמנא להפיץ השכלת אירופא בירכתי אסיה. באנו לידי הכרה, כי אם חפצים אנחנו לגדל מורים טובים לבתי הספר בארץ המזרח, עלינו לדאוג לבל ינתשו מהארץ ההיא, ממקום גדולם, אלא ששם יגדלו ויצמחו ושם ישארו לברכה בקרב הארץ, אלא שיש לגדלם בערים הגדולות, רבתי בדעות, ובכן בחרנו בירושלם העיר הנבחרה. ובכן הגענו עד הלם ליסד בירושלים בית מדרש למורים. בני הנעורים העתידים להיות למורים בישראל לא ימצאו במסבה זרה, ובהשארם נאמנים לתכונותיהם וסגולותיהם אשר חוננו בהם בארץ הקדם, יחד עם זה ירכשו להם יפיפיותה של יפת, כל התורה והחכמה מומרת ארץ המערב. מובן הדבר, כי המורים המלמדים בבית הסימינר בירושלם חמושים ומזויינים בכל דבר חכמת בינה ובכל ההשתלמות של המדעים הנחוצים אשר סגלה לה אירופא עד הימים האלה.

הוברר הדבר, כי מספר המורים, אשר נוכל להוציא מבית הסימינר שנה בשנה, לא יספיק לרגל המלאכה ולרגל הילדים אשר לפנינו. החזון הזה הוא סימן טוב, אות ולעדה, כי יהודי המזרח נותנים אמון להמורים יוצאי בית מדרשנו; לפי עדותם של הקהלות המורים המה מלמדים להועיל, ואינם מכניסים לתוך בית המדרש סמל הקנאה, דעות או מחשבות שאין רוח האבות נוחה הימנם. ובזה הנני בא ומגיע עד הנקודה, אשר עליה אוכל לדבר פה בחירות וחופש הדבור, אחרי אשר בלשכה הזאת אין כל דבר חוצץ בין איש ובין אחיו במחשבות הלב ודרך אמונה.

(המשך יבוא). אא"ר.

בבינות.

ב. [סוף].

כי אין המציאות העברית מסוגלה להביא רוח עליזה בלב המסתכל בה, כי אין החיים העבריים מוכשרים להשכין תקוות מזהירות גם בלב היותר אופטימיסטי — דבר זה הרי עוד יותר מידוע.

אי אפשר, שיהיה צערו של איזה בן עם אחר, העוסק בעבודת בנין עמו גדול, כצערנו אנו, הצעירים העבריים הציוניים, העובדים על שדה תחית עמנו. הן המציאות, הסובבת אותנו מתקוממת בנו כל כך. הן זורעים אנו על צחיח סלע על פי הרוב. גם בשעה, שהננו מוצאים קרקע מוכשר לזריעה — ובא הרוח ונשא את הכל.

ולפיכך לא ימצא כלל בתוכנו אותו הטפוס של „העובד השמח", שישנו אצל בני העמים האחרים. העובדים על שדה תחית עמם. אין אנו עובדים מתוך שמחת לב שבע, אלא מתוך עצבות, המשרים על עבודותינו החיים העבריים העצבים. אותה ההכרה בתהום העמוק בין זה, שהוא לנו בגדר הצורך, לבין זה, שהנהו לנו בגדר היכולת, — אותה ההכרה הטרגית מלוה אותנו כצל נגה שחור. היא שופכת מרוחה עלינו תמיד, בעבדנו את עבודת העם שלנו.

אולם כמה שהיא גורמת לנו הכרתנו זאת מכאובי לב עמוקים, חוגרים אנו את שארית כחותינו, לבלי תתה למשול בנו כליל. כמה שיכולתנו היא בלתי תלויה בנו, מוגבלת, מותנה מתנאים, מצבים שאין בידינו לשנותם, אין אנו יכולים לשכוח אף רגע בצורך הקטגורי, העומד לפנינו תמיד.

ואמנם אין אנו שוכחים.

אין אנו פוסקים מעבור עבודת־עם, עבודת־תחיה.

ואין אנו שמים לקנה מדה, בעבדנו את עבודות העם שלנו, את היכולת. הכח היותר עליון, המפקד על כל מחשבותינו, שהננו חושבים על דבר עמנו, את כל פעולותינו על שדה תחיתו של עמנו הנהו הצורך. עוצמים אנו את עינינו מראות אותם אבני הנגף, צורי־המכשול, אשר תשים היכולת על דרכנו. נמשכים אנו מקוסמים אחרי אותו הצורך, החי בתוך לבנו.

אפשר שאנו סובלים הרבה יותר יסורי נפש גדולים, עניי רוח קשים, בשעה שהננו עסוקים בעבודת בנין העם שלנו, בהקמת החורבות שלנו, מאותם אצילי הרוח, כביכול, המבכים את החורבות ההן, מאותם, המעמידים את עצמם על מרום פסגת הנירונא, כביכול, נהנים מעצמם על ה„שאר רוח", כביכול, שנחנו בו יותר מאחרים, — על השאר רוח, העושה אותם לגלויי עינים, לראות כבר את הכליון במקום שאך זה ההויה מתחלת, לראות את חורבנו של דבר כבר בראשית בנינו, לראות כבר את המות במקום שאך זה החיים מתחילים לצמוח; מאותם גלוי העינים, שהכל נגלה להם בתכריכי המות שלו.

אולם מבליגים אנו על הצער הגדול, השוכן בתוך לבנו, על היגון הנורא, הממלא את כל בתי־נפשנו, ועובדים אנו את עבודת העם שלנו וזורעים אנו את גרעוני התחיה שלנו.

כל מה שיש בידינו להציל מחורבן, מכליון — אנו משתדלים להציל. כל מה שהננו יכולים לבנות — הננו בונים.

אי אפשר לנו לתת להחיים לעשות אתנו ככל העולה על לבם. אי אפשר לנו לבלי התקומם נגדם, לבלי הלחם בהם.

אי אפשר היה לנו לבלי זרוע אותם גרעיני התחיה, שהננו זורעים, גם, לו היינו יודעים אל נכון, כי לא נקצור ברנה את אלומותיהם.

אי אפשר היה לנו לבלי העפיל לעלות אל הר האושר של עמנו, גם לו היינו מרגישים לחש כנפי מות מעל לראשנו.

אולם גם זאת אנו יודעים, כי במדה שהכרת הצורך מוסיפה אומץ, במדה, שהיא כובשת יותר ויותר את כל תחומי הלב, בה במדה נעשית יותר ויותר היכולת כפותה אליה, בה במדה, מתרחבים, מתגדלים גבולותיה, בה במדה, שהצורך הגדול שופך מרוחו על כל בשר, בה במדה הוא נעשה יותר ויותר לאדון הבריאה, ליוצרם של החיים ומכניעם יותר ויותר למלא דרישותיו ולהגשים את שאיפותיו.

עבודת העם שלנו הנה לנו לא פרובלימת המוח, אך פרובלימת הלב, פרובלימת הרגש.

אשריכם, גלויי עינים, שזכיתם ככר לאותה השלוה הפלוסופית, דנותנת לכם את האפשרות לטייל ארוכות וקצרות על פני החרבות שלנו

ולשנן את מזמורי ההבל ההבלים שלכם. אשריכם. אוי, לו היינו גם אנו יכולים להיות לאנשים עומדים מן הצד, לו גם רגע אחד.

אולם לנו, הצעירים העבריים הציוניים, לנו היא שאלת קיום עמנו, שאלת קיומנו אנו, שאלת קיום ההויה שלנו, שאלת ישותנו הנפשית.

אין אני יודע איפה מתחלת בי ממשלת ה„אני" העצמי שלי ואיפה מתחלת בי ממשלת ה„אני" של עמי. מרגיש אני בתוכי את האני של עמי לא פחות, מאשר מרגיש אני את האני העצמי שלי. אין אני פחות משועבד לפקודותיו של שר האומה, החי בתוכי, מאשר הנני משועבד להכח העליון העצמי, החי בתוכי. נושא אני לא אך את חיי אני בתוכי, אך את חייה של כל האומה, של כל אישי האומה, שחיו בכל התקופות, בכל הדורות. אבר אחד אני בגוף נצחי, חי לעולם. ממשיכים אנו את חייהם של החשמונאים, נושאים אנו בתוכנו את נשמותיהם של כל גדולי האומה שהיו בזמן מן הזמנים.

כי אשר היה חי בזמן מן הזמנים באומה לא ימות לעולם.

דור לדור מוסר את כל אוצרות החיים, שהיו לו. דור לדור מוסר את כל הנשמות הגדולות, שחיו בתוכו.

ובשעה שאנחת געגועים תתפרץ מלבנו על עתיד טוב בשביל עמנו, על חיי דרור, חיי כבוד, אפשר מאד, כי היה דבר זה מבלעדי הכרתנו, כי אין זה אקט של הפסיחיקא העצמית שלנו. מאד אפשר, כי פרצה אנחה זו מנאד האנחות של איזה ר' יהודה הלוי, שנתבצר לו לנשמתו מקום כמום בתוך לבנו.

ובשעה שחפץ עז יתקפנו, תשוקת־געגועים גדולה לעבודת התחיה נאדרה, אפשר מאד, שלא מעמקי נשמתו הולידו תשוקת־געגועים זו. אפשר מאד, שנשמת איזה יהודה המכבי נעורה בתוכנו. היא היא אשר זעזעה את מיתרי לבנו, היא היא אשר הרתיחה את נפשנו באש לוהט של שאיפה לעבודת עם כבירה.

אפשר מאד, כי כל מחשבותינו, שאנו חושבים על דבר עמנו, אינן אלא הארות ריפליקסיות של מחשבותיהן של הנשמות הגדולות, הגנוזות בתוכנו. אפשר מאד, כי אינם יונקים ישר עצבי־התנועה שלנו מעצבי־ההרגשה שלנו, אך מעצבי־ההרגשה של החיים הגדולים, השוכנים בתוכנו. אפשר מאד, כי מעשינו, פעולותינו אינם נובעים מהכרתנו אנו, אך מהכרתן של אותן הנשמות הגדולות, שהננו נושאים בתוכנו.

אין אנו חיים את חיינו העצמיים, ממשיכים אנו את החיים ההיס־טוריים של סובסטנץ האומה. אין אנו חפשים במעשינו. אין הבחירה שלנו שואבת את יניקתה מהידיעה שלנו. תלוים הם באלפי פסיחיקות של סבל ירושה, הפועלות בנו ומשפיעות עלינו. כלי יוצר הננו בידי „הרוחות הגדולים", השוכנים בתוכנו — ומשעבדים אותנו לעשות כרצונם.

וארורה תהיה אותה הבכינות, שאין בה כלום, מלבד לעיגה לרש. ארורה תהיה אותה הבכינות, הקוראת לנירונא, המפילה תרדמת מות על הלב, שאינה מציתה בתוכנו אלפי תשוקות געגועים לעבודת עם גדולה, להקמת היכלי תחיה.

ארורה תהיה אותה הבכינות, שלא ישמע בה הד אנחת הנשמות הגדולות, הגנוזות בתוכנו, שלא ישמע בה הד קולה של אותה ההכרזה הגדולה, שהנן מכריזות בקרב לבנו.

עבדו את עבודת התחיה! ש. צ. זֶצֶר.

שירי עם ישראל.

הרואה את השם הזה יתמה ויקשה, שירי עם ישראל, כיצד? האמנם יש דבר כזה במציאות? האמנם יש שירים עממיים, במובן הפשוט של המלה, לנו? שמענו שיש קינות ובכיות לישראל, שמענו שיש תפלות לישראל, שמענו שיש שירי תפלה וזמירות בית־הכנסת המקובלות לנו. מקובלות ממי? הללו אומרים מסיני, והללו אומרים, מהעמים שבתוכם חיינו. — איך שיהיה אינן מקוריות הנגינות הללו, כי אם רק מקובלות, ודורנו יוכיח איך עושים שירי ישראל. שירי בתי הכנסת במערב אירופה יוכיחו, הלקוחים משירי העמים שבתוכם היהודים יושבים, ושירי הלאומיים במזרח אירופה — הלקוחים מהגוים שתחת ידם הם נתונים. — כל אלה יוכיחו לנו למדי, איך שירי עם ישראל נבראים. ומזה נלמד גם על הדורות שעברו, נקיש הראשונים לאחרונים. — כך יחשב כל קורא הדברים הללו וישאל, דברים אלה למה באים? וכי אין אנו יודעים שאין נגינה מקורית לישראל? ולכן איך ישתומם הקורא בראותו דברים להיפך: שיש נגינה מקורית לישראל! רק שאין אנחנו בעצמנו חפצים לדעת אותה; אנו משפיקים את תאבוננו בילדי נכרים, ומחקים את הזרים בכל וגם בנגינה. אנו מאמינים לזרים בכל מה שנוגע לקנינינו המקורים, מאמינים בשלילותם ששוללים ממנו כל דבר מקורי לעמנו, וכן גם בנגינה! ואין אנחנו טורחים את עצמנו לחקור אחרי דבריהם ולראות עד כמה מן האמת יש בדבריהם, ועד כמה מבינים הם את טבע עמנו ותכונתו.

היו ימים שכפרו כלל בנגינה יהודית, והודו רק שיש ליהודים כשרון לנגינה, ר"ל לסגל להם הנגינה האירופית, לאמר, לחקות את הזרים, והיהודים התנפלו על התעודה הזאת וישמחו עליה ויתפארו בה, ומעל עמודי העתונים היהודים מכריזים כפעם בפעם בקילי קולות שפלוני בן פלוני מנגן גדול הוא ועושה בנגינה האירופית כמו בתוך שלו. אירופי בכל נפשו ומאדו, ובכל זה הנהו יהודי, ר"ל עוד לא המיר את דתו. — ולא עלה כלל על דעתם של הסניגורים הללו איך מגוחך הדבר להתפאר במעשה קופים ולהתימר בטבע קופים! ולא היה להם בעולמם אלא משום למה יאמרו הגוים; די היה להם שאיזה נסיך או מלך דרש בשבח המנגן היהודי הזה ונתן לו אות־הכבוד. הנה כך היא טבע יהודי הגלות!

ומה שלא הרגישו הם, הרגישו הזרים, הגוים, וריכרד וַגנר בראשם. ברגש לאומי חזק הרגיש בזרות נגינות המנגנים היהודים שהכניסו יסוד זר. וברגש הבריא שלו הרגיש שהיסוד הזר הזה אי־טבעי הוא! אמנם, לא כל דבר זר הוא אי טבעי; כלום לא התפעלו ולמדו הגרמנים מהנגינה האיטלקית? כלום לא למד כך מפלסטרינא, ומוצרט מהמנגנים האיטלקים, והסלבים, מהגרמנים? אע"פ שזרים הם אלה לאלה. אמנם למד לאום אחד מהשני לעשות כמתכנתו, אבל ברוחו הוא, לקח דמות נגינה זרה המפותחה כבר, יוצר אותה הצורה על חומר נגינת עמו. ואלה ואלה נשארו ברוחם הם, ולא הכניסו רוח זרה ולא הרכיבו חומר זר בנגינתם, כי אם יצאו ברגש בריא ושבו ברגש בריא. — צא ושמע נגינות הסלבים היום, לאחר שצרו עליה צורת הנגינה האירופית, האם לא נשאר תכן ורוח הנגינה בעינה?

זהו דבר טבעי. אולם אי־טבעי הוא שיאמץ בן לאום אחד להכניס אל תוכו רוח ורגש לאום זר לו ולחקות את טבעו. חקוי מעין זה נקרא: חקוי של קופים! וזה אפשר רק לאנשים שאין להם שום הכרה פנימית ושום רגש פנימי. רגשו של אדם הוא בהכרח רגש עמו, וכל מי שאומר הנני מרגיש רק הרגשה פנימית כללית, ואין לי שום יחס עם עמי, ואין לבי נוטה כלל לעמי, הנהו שקרן או קל הדעת. וממין זה היו המתבוללים בכלל, והמתבוללים המנגנים בפרט.

המנגנים בפרט אמרתי, כי אמנם אפשר לו לאדם, שעסקו אינו מן הדברים המסורים ללב, אדם כזה אפשר לו להכחיד את האמת מבלי אשר יכנו לבו. אבל מנגן, שכל עסקו תלוי ברגש, דברים שבלב, ולבו צריך להיות ער תמיד, וכל ימי חייו נגרר הוא אחרי רגשותיו! — איש כזה קשה לשקר מבלי אשר ייסרוהו כליותיו שבע ביום.

ובכל זה עשו ככה. ויחד עם זה היו מנגנים טובים. אולם, ההיו באמת טובים? ההיתה נגינתם דבר היוצא מהלב? — על דבר זה לא עמדו יהודי הגלות, כי אם וגנר עמד על זה. הוא הכיר לדעת את הסבה, למה המנגנים היהודים משתמשים תמיד ב„אפקטים" חיצוניים, למת

המנגנים היהודים מחקים רק אחרים, ואינם בוראים דבר מקורי, ואינם סוללים להם דרך חדשה למה חקה מנדלסון את בַּך ואת הנדל, לא רק בסגנונם, כי אם גם לקח מתנועותיהם למנגינותיו השירים הקדושים. ועוד דבר, שניות מוצא וגנר בהם. אינם חטיבה אחת כמו בך או הנדל או בֶּטהובן שהם כלם גרמנים, וכל תנועותיהם גרמניות, וחומר נגינתם גרמנית הוא, מקורם הוא עמם החי, מעמם לקחו את החומר ליצירותיהם, והם בעצמם אינם אלא התגשמות רוח אומתם, צמחים שעלו מן האדמה ויונקים לשדה.

מה שאין כן בהיהודים. את מקורם מאסו, עמם השליכו אחרי גוום, אע״פ שנשארה להם מטבע עמם, ומתאמצים לרכש טבע עם זר להם, ליזון ולינק מרוח עם זר, וכאשר רואים שאינם מצליחים, וסוף סוף נשארים זרים לעם הזה, והוא להם, ויש להם הכשרון לעשות ולפעל, אז פונים להמסחר פניהם ורוכשים להם בפרקטיא את רוח העם ואת קניני רוחו. ולא רק מעם אחד, כי אם מעמים שונים. ולכן מוצאים אנחנו במנגינות היהודים תנועות מכל עם וגזע, וכורכים זו בזו, תנועה יהודית עם גרמנית, ואיטלקית עם צוענית, וסלבית עם שאמית, ככל אשר יעלה המולג, וככל אשר יטעים לנושאידם. ואז מקשטים את תנועותיהם בכל מיני קישוטים וסלסולים והקהל שומע ומתפעל!

„היהודים גם בנגינה חנונים הם״! קורא וגנר. והדין עמו. כי לו היתה הנגינה קדוש להם, לו באו אליה מהרגשה פנימית, כי אז... כי אז לא עשו מה שעשו. כי אז היו מכירים שעקר הנגינה תמונה בתוך העם, והיו לומדים ממנגני אומות העולם, הפונים לעמם הם ומוציאים את החומר הגנוז בחכם, ובוראים מזה בריאות.

כשהרהיב וגנר בנפשו עוז לצאת למערכה נגד המנגנים היהודים, קפצו עליו כל היהודים המתבוללים ואוהבי ישראל ויחצו לקרעו כדג. ולא נתקררה דעתם עד שדנו אותו למשוגע. — מהזמן ההוא עבר יובל שנים, ובינתים נתרבו מנגנים יהודים למאות, ויהודי הגלות נתחזקו בדעותם כי היהודים מוכשרים הם לנגינה במאד מאד! וגם קמו חזנים ויכניסו את ההתבוללות בבתי כנסיות. ועתה כל יהודי אירופה ממעכים כפיהם ואומרים: שישו בני מעי. הנה נצחנו את וגנר צורר היהודים, ואפילו שירי התפלה שלנו ג״כ נהארפו ומה לנו עוד! אבל לשוא שמחתם! כי עוד ימים יבואו ויתחדש ויתגבר רוח וגנר ואז ישליכו מעל פניהם כל נגינות היהודים, בני התערובות האלה, ויתעבו אותן. ואם נעים עוד לחיך הארי נגינות ה„אפיריטים״ היהודים, האמינו כי זה יעבר, ונפקחו עיניו לראות מה שהיהודים קלקלו במזיד בנגינתו.

הנה המנגן ליבגדובסקי חדש את פני שירי־התפלה. חדש כיצד? לקח את הנגינה הגרמנית ועשה ממנה מטעמים ליהודי גרמניה, עד אשר בכמה ממנגינותיו אפשר להכיר את מקורו הגרמני — ויתדן במה שהרכיב להן מלים עבריות. הם המה תפלות ישראל. בעוד שנפשו יהודית היתה, והנגינה היהודית היתה מבצבצת מתוך שיריו, כאשר תעידנה הרבה ממנגינותיו, שחכרן בשעה שרוח ההתבוללות רפה מעליו.

ולא הוא בלבד, אלא כל חבריו הלכו בדרך הזה, ואם נסיר את המלים העבריות מעל נגינותיהם ונשים מלים גרמניות תחתן, אם לא כנגינות גרמניות תצלצילנה באזנינו. הנה עד היכן הביאם רוח ההתבוללות וההתבטלות.

אולם השאלה הראשונה במקומה עומדת: מי יאמר שמעשי מנגנינו מקולקלים, אולי באמת אין לעם ישראל נגינה עממית מקורית, ולפי זה היו מכרחים לנוע על עמים אחרים! — שונאי ישראל יוכיחו, כוגנר וסיעתו. שונא ישראל היה וגנר, ובודאי! כל מי שמדבר רעות על ישראל הרי הוא שונא וצורר. אולם בדבר הזה עשה וגנר לנו טובה גדולה, כי הוא היה הראשון שהראה כי יש נגינה יהודית במציאות! אך בני עמנו המאמינים לכל דברי הגוים עלינו בשלילה, אינם מאמינים בחיוב. לא האמינו לדבריו ועוד רדפו אחריו.

והנה באים הלאומיים שלנו, הנשבעים שיש לעמנו כל סימני עם חי ובכן — גם זכות הקיום, ואומרים: כלך לך מהמתבוללים כי להם אין תקנה! ואם יש לעמנו כל הסימנים הלא בודאי השירה בכלל, כי אי אפשר לעם בלי שירה. בשירה — כל המשוררים מר׳ יהודה הלוי ועד שניאור יוכיחו שלא פסקה שירה מישראל, והאנשים הטובים האלה אינם רואים ששירת כל משוררי הגלות אינה אלא חקוי מהעמים שכניהם, ויהדותן תלויה רק בזה שנכתבו עברית! כי האין שירי יהודי ספרד — תור הזהב של השירה העברית, האם אין שירה זו אלא חקוי בתכנה ובצורתה ובסגנונה מהשירה הערבית? ואם אין שירת יהודי איטליה אלא חקוי של השירה האיטלקית? ואפילו תקופת שירתנו החדשה, האם איננה חקוי מהשירה הגרמנית? ובזמן האחרון — מהרוסית. חקוי של התבטלות לא פחות מחקוי המתבוללים. הלא כל שירתנו הגלותית איננה כי אם תרגום משפת העם שבו דבר המשורר ומשירת העם שממנה ינק. ואם נתרגם את השירים הללו לשפה המדוברת של המשורר, לא יודע כי ממקור ישראל הם. וכבר התאונן על קלקול זה ראש משוררי הגלות ר׳ יהודה הלוי*). ויש אגדה שבסוף ימיו פסק כלל מלומר שירה, יען שהתמרמר על זמורת זר שהכניסו בשירת ישראל. ואולי משום זה לא נשאר לנו מקורות ימיו האחרונים מאומה. — אבל דיה השפה העברית להכשיר ולהקדיש כל פגול. אף בנגינה כך, דיה השפה העברית להכנים כל מנגינה, תהיה מאיזה עם שתהיה, אל תחת כנפי הרוח הלאומי וליהדה, כמנהג הלאומיים. ולכן יש מקום להשאלה: מה הועילו הלאומיים בתקנתם? ובמה נופלים המתבוללים מהם. אלה ואלה אינם שומרים על טהרת רוח העם ועל קניניו. אלה ואלה אינם מכירים בכחות העם. ואין ביניהם אלא עסקי פוליטיקא ורכישת מדינות בשלטון בית.

אמנם אחרים מנקיי הדעת הרגישו בזרות הדבר. בשירה — ביאליק. ראה משורר זה כי שירה זו אין שמה שירה, וכי לא די בזה שכותבים בשפת עבר ובשפה מקולקלה על כרחה, כי התאוננות הלוי שעל ידי המשקל והחרוז מקלקלים ומעקמים את השפה, לא היתה כל כך נורא בזמנו, מפני שסוף סוף חקו את הערבית הקרובה לעברית בכל דבר. אבל עתה, כשהתחילו המשוררים לחרוז ולשקול את העברית על משקל הגרמנית שהיא כלה מלעיל, אז הפכו את השפה העברית על ראשה, ומבטאים את העברית בהברה גרמנית. יקח נא הקורא את השירים האלה ויתבונן אליהם, ויראה את כל הערבוביא הנוראה השוררת בהם. ואת כל הזרות מרגישים פה ילדי הארץ המדברים עברית, כי לאזניהם מצלצלים משקלי השירים כמו צלצול הז׳רגון. — ובכן ביאליק הוא הראשון שהרגיש בזה, ויסר מן הדרך המעוקלה, ויפן אל השירה העברית העתיקה, שפרחת בהעם בעוד היותו עומד ברשות עצמו, על אדמתו, ואשר פסקה בצאתו בגולה, ויתחיל לשיר שיר חדש, שיר ישראל, ממקור השירה העברית. ועשה והצליח? ובנגינה גם כן קמו מנגנים אחרים ויאמרו לחדש אותה בזה שיקרבו אל הנגינה העממית היהודית, אבל אם מחשבתם רצויה הנה מעשיהם אינם רצוים. אמת כי עקר נגינת עם היא בתוך העם, אבל בעם ישראל שונה הדבר מכל אומה ולשון; הם אמרו שעקר העם הוא רוב מנינו, והנה רוב מנין העם הלא הוא בפולניא, לכן גזרו שנגינת יהודי פולניא היא היא הנגינה העברית. ובזה שגו.

במה דברים אמורים שהולכים אחרי הרוב, — בעם היושב על אדמתו שעליה נולד, אבל בעם ישראל השרוי ברוב מנינו בגולה, מפוזר ומפרד איברים איברים בארצות ותחת השפעות שונות, ובכל מקום הוא המעט, ואפילו יהודי פולניא שהם רוב מנין עמנו בזמן הזה, הלא גם הם המעט במדינתם ועומדים תחת השפעת שכניהם. כי מכירים בנגינת יהודי פולניא השפעת הנגינה הצוענית־התורקית והסלבית. ואותם היהודים בעצמם לפני חמש מאות שנה עמדו תחת השפעת הגרמנים. בתנאים כאלה אי אפשר להחליט כי נגינת יהודי פולניא היא נגינת ישראל המקורית.

---

*) עי׳ כוזרי מאמר שני סימן ס״ח — ע״ח.

אולם סבת שגיאתם היא במה שנוהגים בזמן הזה להתעסק רק ביהודי אירופה, אם מדברים מעם ישראל או רצונם לומר בני הגולה באירופה, ועוברים בשתיקה על יתר חלקי האומה, ומסיחים דעתם מבני ישראל באסיה ובאפריקה, אלה היהודים שלא באו מעולם במגע ובמשא עם בני אירופה ולא שנו מעולם את מקום מגורם, ולא השפעו אלא משבטי בני שם. היהודים הללו מתימן ומפרס, ממצרים ומארם, אעים שאינם רב מנין העם, אבל כמה קנינים עממיים נשמרו אצלם בטהרה. וקנין אחד הוא הנגינה. לו באה לאזני מנגנינו הלאומיים נגינת היהודים האלה, כי אז לא היו מחליטים שעקר נגינת ישראל היא של יהודי פולניא. אמנם יש בנגינת הפולנים הרבה מהנגינה העברית העממית והיסוד הזה קרוב גם לנגינת המזרחים, אלו הנגינות הבנויות על הסולם הרך המזרחי או ה„אולי" Aeolisch. הסלם הזה הוא יסוד לנגינת עמי שם, ובכן גם לנגינת ישראל, ומוצאים אצל כל חלקי האומה נגינות על הסלם הזה. כן גם נגינות התפלות העתיקות כמו „ברכות שמע" ו„עמידה" וכן משותף לכל חלקי האומה סלם אחר, הסלם החזק המזרחי או „מיקסולידי" Mixolydisch. והסלם „הדורי" Dorisch ועליהם נגינות התורה ונביאים ותהלים ואיכה. אך לא נמצא הסלם הרך הסלבי או ה„הרמוני" Harmonische Molltonart לא אצל יהודי המזרח ואף לא אצל נגינות יהודי אשכנז העתיקות*), כי אם בנגינת הפולנים, וכן לא נמצא הסולם התצי־צועני־תורקי או ה„פריגי" המעוטה, שהוא על פי סדר זה: E. F. Gis, A, H, C, E. בנגינות יהודי מזרח, מלבד אצל הספרדים בתורקיה הצפונית שהשפעו מנגינת התורקים, וכן לא נמצא זכר לו בנגינות יהודי אשכנז, רק בנגינות הפולנים, וזה רק אצל יהודים היושבים בדרום רוסיה ועל הבלקן שהשפעו מהתורקים והצוענים מצד אחד ומהסלבים מצד שני, ולכן בראו משני היסודות ומשני הסולמות השונות סלם אחד כניל. זהו פרי הגלות. כי להספרדים אין הסלם הזה כי אם הסלם התורקי־הצועני: E. F. Gis, A, H, C, Dis, E. והשפעת הסולם הזה הולכת ונחלשת במדה שמתרחקים מדרום רוסיה לצפון, כי בליטא וברייסין הסולם העקרי הוא הסולם הרך המזרחי. ואת הסולם הזה, שהמנגן מינקובסקי חשבו ליהודי מקורי**) קוראים לו יהודי תימן ופרס — תורקי! הנה כי כן טעו מנגנינו בזה, שלא ידעו את כל נגינות ישראל בכל מקום שהם, ויותר מזה. לא ידעו את נגינת ישראל שנשארה בטהרתה במקום לידתה ולא טעמה טעם גלות.

אבל אינני אומר קבלו דעתי באונס. אלא, אם לאומיים אתם, ורצונכם להחיות את הנגינה העממית שלנו, אז התעוררו נא, ואספו את כל נגינות עם ישראל! צברו את החומר הרב הגנוז בתוך העם, מכל חלקיו בכל ארצות פזורו, למן התימנים ועד הליטאים, ולמן הפרסים עד המערבים במרוקו, ואז תוכחו לדעת מה טיבה של הנגינה היהודית, ואז תבינו את רוחה ותראו על מה אדניה הטבעו; על איזה סלם היא נבנית, תכירו את משקלה (Takt) את סגנונה ואת צורתה — כי כך עושה כל עם ועם הרוצה להכיר את ערך עצמו.

והתועלת שתצא מזה תהיה: שנדע ברור נגינת ישראל מה טיבה! נוכל לאמר לכל העולם הנה זאת היא נגינת ישראל! וכל אדם מישראל היודע פרק בשיר ויש לו נפש מרגשת, יכיר מקובץ שירי עם ישראל את רוח עם ישראל! ואם יקומו לעמנו מנגנים גאונים לא יהיו מכרחים לנוע אצל עמים אחרים ולשאל מנגינתם חומר ליצירותיהם, כי אם ישאבו ממעין עצם, מהחומר הצבור ב„שירי עם ישראל"! ואז תהיינה יצירותיהם עבריות באמת.

ירושלים. **א. צ. בן־יהודה.**

*) ר"ל נגינות המקובלות Traditionelle שנולדו בדרום אשכנז בימי הבינים.

**) עי' מאמרו בהשלח כרך י'.

ש. צ. זֶצֶר.

שפחה שנטלה גדולה לעצמה.

(פיליטון)

דבר ידוע הוא, כי ה' יתברך ויתעלה בחר בבני ישראל מכל העמים להיות לו ל„עם סגולה".

ולפיכך הרבה להם תורה ומצוות יותר מאשר לכל אומה ולשון.

אולם אין זה עוד הכל.

בכלל חלק להם מכל „הני מילי מעליותא", שניתנו לבני האדם להתענג עליהם וליהנות מהם, שכם אחד יותר, מאשר לכל העמים האחרים, שלא זכו להיות לה„עם הנבחר".

ואין הדבר הזה צריך לראיות ולמופתים.

ולהמתעקש — גלות תוכיח, פוגרומים יוכיחו.

אולם ביותר חלה ברכתו של הקדוש ברוך הוא על עם סגולתו ברבוי הלשונות, שזכה אותנו בהן.

כל עם ועם נחן אך בשפה אחת.

אולם אנחנו, בני העם הנבחר, זכינו לכמה שפות.

כמעט כל השפות האירופאיות הנן גם שפתנו אנו.

שתף אותנו הקדוש ברוך הוא לכל עם ועם בלשונו.

מדברים אנו רוסית ברוסיא, אשכנזית באשכנז, צרפתית בצרפת, ועתה — גם טורקית בטורקיא.

ומלבד השפות האלה, שהננו אך „שותפים" בהן להעמים האחרים, זכינו גם לשתי שפות, שהנן אך ורק לנו. ואין להעמים האחרים כל חלק ונחלה בהן.

אלה הן השפה העברית והשפה הזרגונית, או: ה„יודישע שפה", כאשר יתעקשו לקרוא אותה מעריציה הקצוניים.

והיו ימים ושלום אמת היה בין שתי השפות האלה.

לא היתה נוגעת מלכות בחברתה.

השפה העברית היתה „הגבירה", והשפה הזרגונית היתה ה„שפחה".

והכל היה נוהג כשורה.

השפחה ידעה, כי שפחה היא, לכן היתה זהירה מאד בכבוד גבירתה, היא השפה העברית. היא היתה מדברת אליה בשפתי חנף ותפזר לה מלוא חפנים כבוד ותהלה.

גבירתי הנכבדה! — היתה מדברת תמיד בקול עבד מתרפס אל אדוניו — לך הכבוד והתהלה, לך משפט הבכורה. את בת השמים, את השפה השרידה, היחידה, שארית פליטתנו מימי קדם, בך דברו נביאינו וחוזינו הקדושים. את היית מדוברת בפי עמנו בהלו נר אלהים על ראשו, בהיותו עומד על מרום פסגת גדולתו והצלחתו, לכן לך, אך לך יאתה כתר הלאומיות. אולם אני מה? עפר ואפר, פרי הגלות והעבדות, שפת שוטנינו ומנדינו. יודע אני את מך ערכי והנני מאושרת להשתחוות להדום קדשך. עפר אני תחת כפות רגליך. כלום חפצה אני להתחרות אתך, חס ושלום, לרשת את מקומך? חפצה אני רק, כי תרשיני לחנות לבניך את כל גדלך בימי קדם, לגדל את כבודך בעיניהם, להבינם בינה, כי עליהם לעזוב אותי, את שפת בבל ולשוב אליך, לעבדך בלב שלם ואמת.

והגבירה היתה שומעת כל אלה ו„תקבל נחת".

מעולם לא רדפה, לא הציקה הגבירה את שפחתה, כי על כן גבירה עבריה היא, מבנות העם, המצטיינות כל כך ברוך לבן, ברגשי חמלה ורחמים וביחוד — בקלות דעתן.

ה„גבירה" ה„תמימה" התיחסה באמון לב לדברי שפחתה ותעשנה „שליח לדבר מצוה", להשיב את לב בניה אליה . . .

והלכה השפחה וקדשה לעצמה . . .

ובאו ימים אחרים.

בא הדבר אשר צריך היה לבוא.

השפחה חלתה במחלת השכחה.

שכחה, כי שפחה היא, שכחה את ימי עניה ומרודה, שכחה את שפת העבדים שלה.

היא החלה לדבר בשפת בני חורין.

אין לי עבר, אבל יש לי הוה, לכן גם לי העתיד. מדוברת אני בפי מליוני בני אדם; ברוב עמל הצליח הדבר בידי לברוא גם ספרות, פחות או יותר, עשירה, לכן אינני רואה כל סיבה לגזור גזירת מות על עצמי.

חיה אני בהווה וחפצה אני לחיות גם בעתיד.

אתם אומרים, כי אין לי זכות הקיום.

אולם הדבר שאני מתקיים כבר נותן לי את הזכות הזאת.

הדבר החי ומתקיים לא ישוב לאין ולאפס אך בשביל עקשנותם של „ראשים לוהטים" אחדים.

וודעי דבר נבאו ניב שפתם זה מראש.

ולא על זה, אמנם, אני דן.

יודע אני שישנה הצדקה לחיות לכל דבר שהייב בקרבו.

יודע אני גם, שהדבר, הנושא חיים בקרבו, לא יחדול מחיות רק בשביל, שאנכי לא אחן את הסכמתי על זה.

אולם מה שקשה לי לראות הוא אותו היחוס מגבוה, שהנה מתיחסת בו עתה השפחה לגבירתה, שכל כך הרבתה להכנע ולהתרפס לפניה מלפנים.

מעליב אותי אותו הטון, שהנה מדברת בו עתר.

כששומעים אנו אותו הטון, שהנה מדברת בו עתה על אידות גבירתה, יש שנחפוץ לקרוא:

אכן שפחה בזויה ונמבזה את!

כי אמנם רק שפחה שעיתה לגדולה מדברת ככה עם גבירתה, בשעה שגבירה זו נעשה ל„יורדת".

לא די לה להשפה הזרגונית „חלום הזהב", שהנה הולמת על דבר העתיד, אך חולמת היא כבר גם את חלום העבר.

ובחלומה רואה היא כבר את עצמה, כשעטרת הזהב של תלאומיות העברית מזהירה על ראשה, מה שמטיב את לבה להתל על ידי „אבירה" היותר נאמן לה, על ידי אברהם ריזין, בהספרות העברית, שמלבד ביליק, ברינר ושופמן, והעיקר — דלק מאותו ריזין עצמו, אותו החלק שתורגם לעברית, הנם כל סיפריה בטלים ומבוטלים, שמצוה גדולה היא הדבר להשמידם כלם מתחת שמי ה'.

היא כבר באה ומגלת יוחסין בידה.

עד שבא באת היא — טוען לה מ. מיזיס — לא היתה, פשוט כל קילטורא לישראל, ממש, רחמנות היה עליהם.

אינני כלל כל כך — מוענת היא — רכה בשנים כמו שחושבים אתם. בכר יש לי ריכתוריא עתיקה.

וכשנתיה עוד נזכה לשמוע איתה מוכיחה באלפי ראיות מוכיחות, כי גם תרח אבי אביו של יצחק אבינו עליו השלום, דבר בשפה הזרגונית.

כשנתיה עוד נזכה לראות את אחד מ„תאבירים" שלה בא ומוכיח באותות ומופתים, כי גם משה רבנו עליו השלום היה זרגוניסט ונתן לנו את תורתו בזרגון, אבל ידי ה„הבריסטים" הנוכלים חלו במרגלית יקרה זו, לתרגמה תיכף לעברית, בטרם תבוא לבני ישראל בבקורה הראשון — בזרגון.

ובשנה הבאה כמשרגוביין נזכה כבר לשמוע מדברים את בעלי בריתה הנאמנים של השפחה לא על דבר עריכת „אקספרופריאציא", על דבר תרגומם של האוצרות הקולטוריים בלנו מעברית לזרגוי. אך על דבר „השבת הגזילה לבעליו", על דבר החזרת העטרה ליושנה כלומר: להתחיל עוד הפעם לכתוב את התורה שלנו בזרגון, כמו שניתנה לנו על ידי משה מסיני.

שכורת נצחון היא השפחה שלנו —

הן בעלי בריתה. רנאכנים כה רכים ועצומים.

יבואו ה„קיגינשוונגירשפטים", שלה המפיצים לאלפים ולרבבות, ויעידו עליה.

וכי תוכל גם הגבירה להתפאר בקהל קוראים רב ועצום כזה?

וכשאדם — גם שפחה בכלל — נמצא במצב השכרון תתחלף לו ממשלת המציאות בממשלת הדמיון.

ורואת היא, לפיכך, השפחה תרפ"ש אלפים של „כשרונות גדולים" עובדים על שדה ספרותה.

שכורת נצחון היא השפחה שלנו.

וכשאדם נמצא במצב השכרון הנהו נמצא גם במצב השכחה.

ושוכחת היא, לפיכך, השפחה שלנו, כי לא היתה מעולם עשירה בכחות ספרותיים גדולים, כי גם עתה אינם עוד בה הזיון נפרץ מאד. לכן אין לה עוד לדבר על דבר הגבירה שלה בכל כך אירוניא מבטלת.

שכורת נצחון היא השפחה שלנו.

וכשאדם - גם שפחה בכלל — נמצא במצב השכרון, הרי הוא בבחינת „כל יכול". צריך הוא אך לחפוץ כראוי, צריך אך להצטייד בחלק הגון של חוצפה.

ואמנם ישנו חלק הגון של חוצפא. הגון כבר גם מעט יותר מדי, ב„מניפסט", שפרסמה לכל באי עולם, כי מסירה היא את תעדיים מעל הגבירת ומשימה אותם עליה, כי מעתה אין כל שפה לאומית אחרת לעם ישראל — מבלעדי הזרגון.

דרך ארץ, שפחה!

א. ש. הירשנברג:

מיפו לירושלים*).

הרכבת. בני לויתי. ל"ר. מודעית. רמלה. תפלת מנחה. דרבית תל גזר. דר עבן. ארין צוף. עין שמש. דאחוה אריטיף. ביתר. ההליכה בהרי יהודה. רגשי. הקרבה לירושלים. ביאתי בה.

מיפו יצאתי בחצי היום ברכבת הקיטור ההולכת ירושלימה. בית הנתיבות הוא כמעט בתוך העיר — בית קטן ודל. מספר הנוסעים ברכבת הזאת הוא רק כעשרים, כשלשים איש, אחרי כי עגלות סוסים לא פסקו ללכת ולשוב בין יפו לירושלים גם היום, כאשר לפני יסוד מסלת הברזל. וההליכה בעגלה עולה פחות מן ההליכה ברכבת הקיטור רק רבע מג'ידי (40 קפיקות), ואם כי העגלה מפרקת את אברי הגוף, במשך לא פחות משתים עשרה שעה, אבל רוב בני ארץ ישראל פנוים ממלאכה ורבע מג'ידי היא מטבע חשובה בעיניהם, אשר כדאי גם לפרק אברים בשבילה. הערבים אינם הולכים גם בעגלות סוסים כי אם בחמורים רעולים עוד פחות מן הנסיעה בעגלה; משאות המה מובילים על פי רוב בגמלים, בבא שירה של תיירים והרכבת אינה מספקת לכולם אז היא הולכת פעמים אחדות ביום. אבל בימים הפשוטים היא יוצאת מיפו בשעה הראשונה אחר חצות היום והיא באה לירושלים אחרי עבור שלש שעות וחצי; מירושלים היא שבה כשעה השמינית בבקר והיא באה ליפו בחצי היום. מחיר המחלקה הראשונה הוא חמשה עשר פרנק, כרטיס הליכה וחזרה עולה בה רק עשרים פרנק; של המחלקה השניה (השלישית שלנו) הוא מג'ידי ורבע (חמשה פרנק או שני רובל) של המחלקה השלישית (הרביעית אצלנו) פחות רבע מג'ידי; אולם היא מיוחדת רק לעניים ויש אשר יתגנב אל תוכה גם יהודי ספרדי או ערבי עשיר (הקמצנים מטבעם). אפס בהכיר בם הקונדקטור הוא מגרשם ממנה. המסלה הזאת כבר נמכרה מחברה ראשונה מיכרתה לחברה צרפתית שניה בהפסד גדול וגם היום אין מניותיה מכניסות כמעט מאומה. מראה הרכבת הוא כמראה עגלות הטרם בערים הבינוניות אצלנו. אין בה קיטונות קיטונות אלא חדר אחד לאורך העגלה בכל מחלקה ומחלקה למושב עשרים איש. עגלות שתים לנוסעים ואחת למשאות — זאת היא כל הרכבת, הליכתה היא במתינות גדולה. התיר הרוצה להתבונן אל הסביבה ימצא חפץ באופן הליכתה זה.

ההולך לתור את המקומות העתיקים שבארץ, הולך במרכבה או בסוס מיפו לירושלים במסלה הסלולה בידי חברה צרפתית. אולם אנכי כבר עיפתי מהנדודים באהוזות ואותר על הנסיעה התירית הזאת ואלך ברכבת הקיטור.

בתוך הרכבת מצאתי אחרים ממכירי, ביניהם: בן עירי בן ציון ליפשיץ**), אשר כבר מכר את כרמו ואת ביתו ברחובות והוא הולך לבקר את ירושלים ואת בני משפחתו בה טרם עזבו את הארץ; זוג צעיר מיקירי ירושלים וממיוחסיה השב מטיולו בפתח-תקוה, ביפו וכראשון בירח הדבש שלו. — הזוג הזה, אשר הצעירה היא קרובתי, הזמינני ללכת בחברתו לירושלים; קולוניסט נדראי מגולי רוסיא שבצרפת, איש מגהין ומכלכל תצרפתי גמור, — הוא יתבע בודאי את עלבונו מידי על הב"ק הרמיון הזה, כאשר אמר לעשות עמדי אחרי כן בהיותנו מסבים יהדו פעם אחת בסעודת הצהרים בהוטל קמניץ שבירושלים, ויתבע הוא מידי נגד כל המסבה הגדולה או, את עלבון לאומיתו הצרפתית, אשר לדעתו נשאתי עליה או דברי חרפה. וכהעירי את אזניו כי אך יהודי רוסי, הנהו ואין לו הרשיון מעם צרפת לתבוע מידי את עלבונו עמד על רגליו ויקרא בזעם בהכותו בכפיו על השלחן: לא יהודי אנכי, כי אם צרפתי, ולא עוד

---

*) ההמשך מנסיעתי בא"י בשנית תר"ס, תרס"א, אשר חלקה הראשון נדפס בספר מיוחד בשם „קדמה" בירתון הסורח ובגליונות „העולם".

**) עיין בקדמה צד 160.

אלא גם אֶפִּיסיר צרפתי, ורק אתה הנך יהודי רוסי בזוי. — כאשר ספר לי אחרי כן לתומו אחד הצעירים הספרדים מבני מסבתנו אמר הגדראי הזה לדרוש מידי צירו הצרפתי כי יגן עליו מפני, וגם אמר להזמינני למלחמת השנים ורק בהשתדלותו הוא ואחדים ממכירינו נצלתי מן הסכנה אשר היתה מרחפת על ראשי. נזדמנתי אחרי כן פעמים אחדות עם האיש הזה והכרתיו לאיש המוני בעל מזג טוב, אבל בדאי ומגיס באפן מבהיל. — הוא בא לארץ ישראל לרגלי אביו, אשר התישב בירושלים לעת זקנתו ובקחתו לאשה את בת אחד מקולוניסטי גדרה מכר-לו זה את נחלתו. באפן כזה נתגלגל ובא הפריזי הזה לגדרה ויהי בה לזומורת זר. — לא מעטות הנה זמורות זרות כאלה בעלי טפוסים שונים באחוזות שבארץ ישראל. שיחתנו נסבה על דבר יסוד בית מסחר למִמכר יין ארץ ישראל בארצות המזרח, אשר לדברי הגדראי רצה להשתתף בזה עם ליפשיץ היושב אתנו ברכבת היפונים והירושלמים שבמסבתנו עסקו בדבר המחלקת הגדולה אשר זעזעה את קהלת יפו ותאחז גם בעמודי הקהלה שבירושלים.

כשהתחילה רכבתנו לזוז מן התחנה הסבותי את עיני ממסבתי להשקיף דרך החלון על הככר אשר מסביב, בראשונה עברנו על פני בתי נוה הצדק ועל הפרדסים המקיפים את העיר, עד כי נראה מרחוק כאלו היתה שקועה כלה בתוך הירק הרענן והיפה של עציהם. האחוזה שרונה הגרמנית נשארה לשמאלנו. מצפון מורח לפרדסים נטתה המסלה נגבה מזרחה ותבקע את עמק השרון בלכתה בעקבות השקיעה של הואדי מזַבּרה; במזרח נראים פני ראשי הרי יהודה הכחולים; לימין נמצאות יאַזור וכֶיתְ דַגַ׳ן נַיגור ובית דָגון (יהושע ט"ו, מ"א); לשמאל נמצאת סביא, הלאה בוקעת המסלה את הכפר סואפיר (שפיר, מיכה א׳, י"א); לשמאל נראה במישור הכפר עאנא[1]) ויהודיה (יהוד — יהושע י"ט, מ"ה) שהיתה מקום מושב לפתח תקוה. הלאה לפאת מורח נמצאים כפר גנים ואל כניסה. על תוצאות הגבעות צפונה נמצאים הכפרים: אל טירה, דיר טריף ובית נבלא (נבלט — נחמיה י"א ל"ב). אחרי כן באנו ללוד.

לוד היא עיר עתיקה (עזרא ב׳, ל"ג). בזמן הבית נחשבה במעלת חכמיה שניה לירושלים, — מקום ישיבת רבי אליעזר הגדול וחבריו. והיתה מקום מסחר, סוחריה־תגרי לוד היו מפרסמים לחרוצים ולערומים וגם היום שגור בפי הערבים לאמר: היהודים אינם יכולים לדור בלוד, כי הלודים עולים עליהם במרמה. גם היתה מפרסמת בחביותיה (כלים ב׳ ב׳). וככל אנשי מסחר היו גסי רוח ומעוטי תורה ולפיכך לא היו מעברים בה את השנה[2]). אבל אחרי כן כנראה ירדה ממעמד עשרה והיתה מפרסמת בעניותה[3]). היום עולה בה מספר התושבים לערך עשרת אלפים. כשני שלישים מהם המה מושלימים והשליש האחד הם נוצרים, יהודים אין בה. סביבה נמצאות חורשות של עצי זית. שפלת לוד נחשבת למקום הזית ביהודה. — אחד מראשוני החלוצים מחובבי ציון, הטכנולוג נימ־צוביטש, נסה בשעתו להכין בלוד מכבש זיתים, אשר הביא מאירופא, ועיני חובבי ציון היו תלויות אז אל הנסיון הזה. אולם הוא מת תיכף והמכבש עבר לידי פינברג, אשר כבש בו זיתים לערבים בשכר בעת המסיקה[4]). לא הרחק מלוד נמצאים הכפר גמזו, אשר היה מקום מולדת נחום איש גמזו, השם המעולף באגדות יפות בתלמוד, מורחה צפונה — הכפר אל־מידיה, אשר הוא במקום העיר מודעית, מקום מולדת משפחת החשמונאים. החפירות החדשות גלו בו גם מערות קברות המכבים. — בהיותי אח"כ בירושלים עמד להמכר הכפר האחרון הזה, אשר היה מקום חזון לאחר המעשים היותר נכבדים בדברי ימי עם ישראל. לכפר הזה יש גם שטח אדמה די פרנסת משפחות אחדות. בלונדון אספה אז חברת "המכבים" אספות ותאמר לקנותו אך מחשבתם זאת לא עלתה בידיהם, כי לא יכלו לקבץ את הארבעים או החמשים אלף פרנק די צורך המקנה הזה, וכאשר שמעתי קם הכפר הזה למקנה לאחד הנוצרים הגרמנים.

אחר עבור שבעה רקים באנו לרמלה (עיר החול). יש הנותנים אותה לגת של פלשתים. מספר תושביה עולה לחמשה עשר אלף. — מושלימים 13350, נוצרים 1650. ורק כמאה יהודים נמצאים בה. ויש בה שני בתי ספר: האחת למשלחת האנגלית והשניה לאחיות הפרנציס־קניות והיוסיפיות. ואין בה כל מסחר ועל כן כל תושביה המה עניים. הבירות יפות וטובות בה מאד. גם מרבים בה הזיתים. אוירה טוב מאד והוא נח ונעים מזה של ירושלים ובריא משל יפו. קרוב אליה לצד דרום נמצא יער גדול של עצי זית.

שמה הערבי של העיר הזאת מעיד עליה, כי ערבית היא מתחלתה. היהודים לא נתאחזו בה מעולם, ויש מחכמי ארץ ישראל שהטילו ספק אם היא נמצאת בתחום ארץ ישראל. ואך בשנים האחרונות התאמצו בראשונה, נסים בכר ובאחרונה מ. ארלמן, סוכן "למען ציון" ליסד בה ישוב של יהודים. גם עלה בידי האחרון חפצו זה בראשונה, ביחוד אחרי כי קרובה היא לרחובות רק כשעה אחת וברחובות יש מחסור בבירות. גם תמך בידי אחד המתישבים להעמיד בה מכבש של זיתים. אולם, לפי דעתו, עומד הישוב הזה להחרב, כי אי אפשר לישוב קטן של יהודים להתקים בתוך ישוב גדול של ערבים פראים בארץ הזאת, אשר בלעדי האלמות והבקשיש אין משפט בה. ובשביל זה לא הצליח בידו גם הישוב הקטן היהודי שיסד בעמל רב בשכם.

בצאת רכבתנו מתחנת רמלה התעורר אחד הנוסעים להתפלל תפלת מנחה בצבור ועד מהרה נתהפך קטננו לבית תפלה, עד כי היה נראה לי כי גם הקונדוקטור והאפנדי התורקי היושבים עמנו מצטרפים למנינגו. — על כל פנים לא הרגשנו באזרחיות בועטת, כאשר נרגיש במקרים כאלה בחוץ לארץ.

אחר רמלה עוברת מסלת ברזל את מסלת העגלה ההולכת לירושלים ורכבתנו נטתה נגבה דרך מישור של בצה על פני הכפר הקטן ניעאנה (לד"ק: נעמה — יהושע ט"ו, מ"א). לא הרחק מן המסלה מערבה לימין נמצא הכפר אקיר, היא עקרון, אחת מראשי חמשת ערי פלשתים (מלכים ב׳ א׳, כ"ז) ועל ירה האחוזה היהודית בעלת השם הזה. על הגבעה שבמזרח, על יד הכפר אבו שושה נמצאות חרבות תל־גזר. גזר היתה עיר כנענית אשר לא היתה בכבוש הראשון (יהושע ט"ז, ו. שופטים א׳ כ"ט). שלמה קבל אותה ממלך מצרים שלוחים לבתו בנשאו אותה (מלכים א׳ ט׳, ט"ז). בימי המכבים היתה עיר מבצר נכבדה (חשמונאים ד׳, ט"ו, ט׳ נ"ב). גם היום נמצאות בה: חרבות גדולות, מחצבי אבן, קברי סלעים, שירי כתבות ועתיקות וברכת מים גדולה. — מַקָּלִיסְטֶר העוסק בחפירות במקום הזה במלאכות החברה האנגלית Palästina Exploralian Fund מצא בחפירתו בשנים האחרונות בתל גזר חורבות של שבע תקופות שונות של ישובי בני אדם במקום הזה. התקופה החמשית והששית הנה של ישוב בני ישראל. נימצא בה שרידי כלים ובתים מן התקופות האלה, על הכלים יש חקיקות של אותיות עבריות עתיקות. בין הכלים האלה נמצאים כלי זין של ברונז וכלי אבן; הרבה כלי חרם מעשה ידי יוצרים יהודים ושרידי כוסות ועששיות. מלאכת כל הכלים האלה גסה.

אחרי כן באנו אל התחנה סג׳ד, הנמצאת בתוך בקעה בצאית הרעה לבריאות, אבל פוריה מאד והיא קנין פרטי של הסולטן. המסלה הולכת בעקבות הנחל שורק (ואדי אום סארא׳). הבקעה הולכת הלך וצר. אחרי עברנו על פני אר־טוף אשר לשמאלנו הגענו לתחנה דֶיר עבן.

התחנה הזאת משמשת לשלשה כפרים הרחוקים ממנה מרחק שוה: דיר עבן, אר־טוף (יש הנותנים אותה לארץ צוף (שמו"א ט׳, ה׳) וצרעה (יהושע ט"ו ל"ג. שופטים י"ג, ב). לימין מול צרעה מערבה נמצאת עין שמש (בית שמש שמו"א ו׳ ט׳. מלכים א׳ ד׳ ט).

ככל אשר הלכה רכבתנו הלך וקרוב אל התחנה דיר עבן כן הלכה הלך ולאט, כי פה תם עמק השרון והתחילו גבנוני הרי יהודה. בן לויתי

---

[1]) ע"ד המקום הזה נאמר בכתובות קי"א ע"ב: מלוד לאונו ג׳ מלין.
[2]) ירוש׳ סנהדרין פ"א די"ח ע"ג.
[3]) מדרש כנ"א פ׳ בשנת שלש.
[4]) לפני שנים אחרות מת גם זה.

העירני להביט דרך חלון רכבתנו על שני בתים גדולים העומדים על צלע אחד ההרים דרומה, האחד מכסה ברעפים אדומים והשני בגג שטוח כמנהג המקום. — „זאת היא אר־טוף אמר לי.

האחוזה הזאת נקנתה בראשית תנועת הישוב בידי המסיתים האנגלים, כי אמרו להשתמש בתנועה הלאמית בישראל לטובתם וגם עלתה בידיהם בראשונה ללכוד בערמתם אל המקום הזה את כל איש מצוק ומר נפש מן הגולים אשר נקבצו ובאו לארץ ישראל בשטף האמיגרציא או, בלי למצא בה מקום לפרנסתם. אולם בהפתח לפני אלה מקור אחר למחיתם עזבו עד מהרה את אר־טוף ואת אפוטרופסיה. ויהי כי ראו המסיתים כי אך לשוא עמלם ורק לחנם בזבז עליה הועד הלונדוני כסף רב מדי־שנה בשנה ויאמרו למכור אותה. בימים ההם באו צירי האגדה „עדת אחים" אשר נוסדה בשנת תרנ"ד בסופיה אשר בבולגריה ויקנו את הנחלה הזאת בשנת תרנ"ו על ידי אחד מאחיהם תושב ירושלים, אשר הציע אותה לפניהם: בת חמשת אלפים וחמש מאות דונם במחיר ארבעת אלפים לטרא שטרלינג עם כל ההוצאות. בשובם לארצם חלקו אותה בין חמשים משפחות, — מאה ועשרים דונם לכל משפחה, ויחליטו לשלוח מקרבם לעת עתה עשר משפחות למקום העבודה, אשר יטעו בחמש שנים הראשונות את כל הארמה עצי זית וגפנים, גם יבנו בתים ויכינו את כל יתר צרכי האחוזה. לצרכי ההוצאות האלה ישתתף כל קולוניסת בשש מאות פרנק לשנה.

לאר־טוף באו בכל זאת רק ארבע משפחות, אשר נגשו אל העבודה, אולם אח"י עבור ירחים אחרים באה פקודה מהפחה שבירושלים, כי יעזבו היהודים אותה אחרי עבור שבוע אחד, אחרי כי היא קנין המסיתים האנגלים. וישתדלו בקושטה על ידי החכם באשי ותבא פקודה תלגרפית משם לתת את היהודים הבולגרים בנתיני תורקיה להשאר בה.

אחרי עבור שתי שנים בהשתדלות גדולה ובהוצאה מרובה עלתה בידם לקבל קושנות על שמות חמשת מורשים ותעל להם אז מחיר אדמתה תשעת אלפים נפולין, או מאה ושמונים אלף פרנק, ובמדידה מדויקת נמצאת מדת שטחה רק ארבעת אלפים שלש מאות וחמשים דונם, אשר מהם מסגלים למזרע תבואה (חטה) רק אלפים שמונה מאות וחמשים והמותר: אלף וחמש מאות דונם, הוא אדמת טרשים אשר לא תצלח רק לנטיעת זיתים. האגדה, אשר לא יכלה לראות מראש הוצאות גדולות כאלה, בטלה. ולארטוף באו רק חברים אחרים המגיעים כעת יחדו למספר תשע עשרה משפחה, אשר שלש מהן התישבו בירושלים ושתים ביפו מחסרון דירות בה די צרכם. מספר נפשותיה שבעים וחמשה — שלשים וששה זכר, שלשים ותשע נקבה. מהם עובדים: ששה עשר.

כל אחד מהם קבל: חמשים ושבעה דונם אדמת חרישה ושלשים דונם זבורית. אבל בהרשם לרגלי ההוצאות הגדולות שהוציאו על מקנה האדמה לא נשאר בידם כסף לצורך מקנה בהמות ולהזבלה. ורק אחדים מהם קבלו מעט כסף בהלואה ויקנו בהמות ויעבדו את האדמה יחדו עם הפלחים תושבי המקום, אשר נתנו להם שכר אריסות שליש גם מחצה מתבואת הקציר. רכוש הנחלה הוא: ארבעה עשר שור, חמש מחרשות. הכנסתה בשנת תרנ"ט מחטה ומשעורה — אלף מאה ותשעים פרנק.

מעמד הקולוניסתים בה הוא היותר רע שבכל אחוזות בני ישראל באי"י. מתפרנסים המה בצער ובדוחק גדול, אין להם בגד ללבוש ומנעל לנעל. הלחם והירק הוא המאכל האחד לפיהם, לילדיהם אין מורה, אשר ילמדם גם את הקריאה העברית. לדעת כל מבקריה יש להטיב את מעמדה בהרחיב את גבולה באדמה טובה, אשר יש לקנות בשכנותה, ואחרי היותה קרובה לעיר גדולה כירושלים רק כשעה וחצי, יש תקוה גדולה לאחריתה. חסרון אחד יש גם בקולוניסתיה: מעוט ידים עובדות ביניהם, — בניהם עודם ילדים והמה בעצמם, זקנה ככר קפצה עליהם.

אויר המקום טוב עד מאד וגם מי מעינה טובים ובריאים לשתיה.

(המשך יבוא).

נ. ל. שבלנסקי, זכרון יעקב.

מכנען למצרים.

ז.

עדת היהודים האשכנזים.

אחרי כלותי לבקר את כל העיר, את כל רחובותיה וגנותיה, עתיקותיה, מוסדותיה ובתי ספריה, הלכתי להתודע עם אחי בני עדת היהודים האשכנזים. לא מהרתי להתודע אתם תכף בבואי בסבת המשפט הקדום שהיה לי על העדה הזאת, כי שמע שמעתי תמיד כי רב בני עדת האשכנזים בקהירה המה ממין האנשים הידועים, השפלים המרסורים לדבר עברה, הסוחרים בנפשות אדם וכו', מין האנשים שהנני משקץ ומתעב מעודי. כן היה באמת לפנים אך לא כן עתה. זה שנים מספר שבאו אל העיר הזאת אנשים נכבדים רבים מרוסיה, מליטא, אומנים וסוחרים נכבדים, והמה הנם כעת כמעט הרב של העדה הזאת, המה הביאו להם רב נכבד מר מ. כהן, איש משכיל יודע את הזמן והולך לפי רוחו, רחוק לגמרי מקנאות — חזון יקר בין רבנים. — הרב הזה הטיל בשעתו סערה גדולה בעולמנו הקטן, בהזמם רגדול שזמם בדבר יסוד סנהדרין של שבעים רבנים שיעמדו בראש העם. מחשבות נעלות היו לו בזה. חפץ חפץ למצא דרכים ואופנים שונים להקל במנהגים שונים מעל ההמון אשר יש כי ברצותו להסיר מעל דרכו את האבנים הקטנות אשר לפני הגדר הוא מהרס את כל הגדר עם הבנין גם יחד. . . הוא ראה זאת ויאמר לעמד בפרץ לשמר על הדת החביבה עליו מאד לבל תהרס, ויחלט לאסף את ראשי האמונה לטכס עצה, לראות את אשר להקל, על פי תחבולות שונות, לפי צורך הזמן כשם שעשה לפנים גדול התנאים הלל שעמד ותקן „פרוזבל".

בראותו כי רבים מגדולי הרבנים נעֹנו לו בזה שמח מאד ויקם ויסע לתכלית זו לקרקא יחד עם החכם באשי מאלכסנדריה, והברון מנשה נתן כמאה לי"ש לצרכי הנסיעה הזאת. בהעיר ההיא התאספו רבנים רבים לקול הקורא ששלח הרה"ג מקהירה; אך באספה הזאת היו גם צבועים אחדים, ובאשמת רבנים כאלה מאונגריה ואוסטריה קנאים צבועים וגם טפשים שאין להם בעולמם אלא ד' אמות של חומרות יתרות בטל כל הדבר, ותחת לעשות להחליט איזו החלטה ממשית עמדו כלם על רגליהם פתחו את ארון הקדש ונשבעו שאינם רוצחים ואינם צריכים לדם אדם לפסח!!

אין כל ספק כי רבים מהרבנים הקנאים שהיו באספה היו מתנגדים גם להלל נשיאנו לו היו בימיו בשעה שתקן „פרוזבל", ואולי גם היו מחרימים אותו.

שום דבר של ממש לא נעשה אז, בהשבועה ההיא נסגרה האספה והרבנים המבינים שבו בלב כואב לבתיהם.

עתה יושב לו ככר הרב הזה במנוחה בעירו ורועה את צאן מרעיתו ואיננו חולם עוד את חלומו הנעים בראותו כי אין עם מי לעשות.

מספר משפחות עדת האשכנזים עולה, לפי שהגיד לי הרב, עד אלף. רבע היהודים, אשר שם נמצא גם בית התפלה, הוא רחוב „דארב אל בראברא", רחוב צר המצטין באי נקיונו, הוא הנהו אחד הרחובות המסתעפים מהרחוב הגדול „מוסקי" רחוב יפה אך לא רחב, מקרי אסון יקרו בו לפעמים קרובות בסבת הדחק הרב אשר בו, הטרמוי עובר בו, גם מאות מרכבות סוסים, ולפעמים תתנגשנה יחד ואז סכנה נשקפת לעוברים ושבים, ואזני העובר ברחוב הזה תחרשנה מקולות העגלונים אשר יצעקו בלי הרף אהא יא גדא! יא גדא!

רוב היהודים האשכנזים מתעסקים בחיטות ובעשית סיגרות, עובדים הם אמנם עבדה קשה אך מרויחים את לחמם בריוח ויש רבים בהם אשר עוד יחשכו ליום רע, וזה שנים מספר שרבים מערי ארץ ישראל וממושבותיה יבאו הנה וכלם שמחים מאד בחלקם, ורבים מהם באו במחשבה לאסף פה כסף ולשוב אחרי כן ארצה ישראל.

בכלל לא רע הוא מצבה החמרי של העדה. ישנם בה גם עשירים גדולים ההולכים ומתעשרים מיום ליום. אך רע הוא מאד מצבה דרוחני, אין לה שום מוסד של חסד המתנהג כראוי. אין בני העדה הזאת דואגים כלל לבניהם לתת להם חנוך עברי לאומי.

שלשה מוסדות של חנוך נמצאים בקהירה. בית ספרים של הקתולים היזואיטים, בית הספר של האמריקנים ובית ספרה של חכ"ח. בראשון נמסרים הילדים התמימים פשוט למלך הקתוליות ובגדלם יבוזו את אמונתם ואת עמם וישקצוהו. בית ספר האמריקנים אמנם סבלן, איננו משפיע כל אמונה על תלמידיו, אך התשלומים בו מרבים ואין יד כל איש, בפרט מהעניים, משגת לשלמם. ומבית הספר של החברה היהודית שם יוצאים התלמידים בלתי מזוינים כראוי בכל הידיעות הנחוצות, ויוצאים בו ידי חובת למוד עברית בנגוני התפלות ו„שיר השירים" שה„חכמים" הידועים מפטמים בהם את תלמידיהם. וגם שמה משלמים האבות הרבה בעד למוד בניהם, ואין העדה מתעוררת ליסד לה בית ספר בפני עצמה, כאשר עשתה עדת הקראים. רבים מהאבות הגידו לי כי היו שמחים למסר את בניהם לבית ספר שיתנכם כרוח לאומי ויחד עם זה לתת להם את כל הידיעות הנחוצות בחיים, והעדה לא היתה צריכה להפסיד בזה לוא יסדה בית למוד כזה, כי רוב האבות היו משלמים לבית ספר כזה הרבה יותר מאשר לבית ספר שאינם מרצים בו.

חברה ציונית היתה פה ובטלה בסבת האדישות הנוראה השוררת פה לכל עניני הרוח אשר אין שכרם בצדם, ורק הודות לתוכחת מר שיינקין, מורשה הציונים, ודבריו הנמרצים שבה והתעוררה לתחיה בימים האחרונים.

שיינקין היה בקהירה בחרף אתתל"ז ויאסף את כל בני העדה אל בית התפלה וינאם לפניהם נאום נלהב מאד ויעוררם בדברים נמרצים לדאג לאחיהם האמללים הבורחים מרוסיה ואש"ע הפועל הציוני חושב לשלח רבים מהם למצרים, ויבקשם בדברים חמים לעזור להאמללים, להמציא להם עבודה או מסחר בהארץ. דבריו פעלו אמנם את הפעולה הדרושה, ועד נוסד להשתדל בזה, אף באו אמנם הרבה יהודים אל הארץ, אך נאלצו לעזבה בסבת אי־ידיעתם שום שפה מהשפות המתהלכות פה. השפה המתהלכת בארץ ביותר היא האיטלקית, אחריה תבאנה הצרפתית האנגלית והערבית, כלן נחוצות למסחר. ואלה הרוסים הבאים בלי ידיעת שום שפה מלבד הרוסית לא יוכלו להתקיים בה. רק אומנים טובים יוכלו למצא פה עבודה גם בלי ידיעת שפות.

עדת היהודים בקהירה מרכבת מבני ארצות שונות ומשונה היא כל אחד מחברו בטבעו ותכונותיו. והרוצה להכיר את כל התכונות השונות עליו לבא אל בתי הקפה אשר ברחוב „דארב אל בראברא". בתי הקפה האלה המה בבחינת הקלויזן אשר בהערים הקטנות בליטא, שם תמצא את כל מיני הטפוסים השונים, זקן ונער, נכבד ובלתי נכבד, כלם יושבים ומשוחחים שם בפוליטיקה ומעניני העדה.

באחד הימים הציע לפני הרב הנכבד מר כהן ללכת יחד לחילון עיר קטנה רחוקה כשעה מקהירה במסלת הברזל, מקום מרפא לחולי השחפת על ידי אוירו הטוב; גם מעינות חמים נמצאים בו וחולים רבים יבאו שמה בחרף להתרפאות.

בחפץ קבלתי את הצעתו ונבא אל הרכבת.

„המסלה הזאת נגמרה זה מקרוב" ספר לי הרב „ונבנתה ע"י אחינו העשיר האדיר רפאל סוארס וטובה גרולה עשה בזאת לכל החולים הצריכים לנסע להעיר הזאת ומהטובה הזאת הנהו מרויח גם סכומים עצומים".

כן יודעים המה תמיד אחינו להביא תועלת גם להם גם להארץ שהנם באים אליה.

כעבר שעה באנו חילונה, עיר קטנה אך יפה מאד, רחובותיה רחבים מאד ועצים רבים נטועים בה, אוירה נעים ומשובב, חולי השחפת מכל העולם הבאים מצרימה באים הנה לגור.

כבואנו נודע לנו כי החכם באשי הרב אליהו חזן מאלכסנדריה נמצא עתה בהעיר הזאת. באנו אליו והרב מר כהן הציגני לפניו. הוא הנהו איש יפה בעל הדרת פנים וחכמתו נשקפת מעיניו.

הוא שאלני על דבר מצב האכרים בארץ ישראל, והתענין מאד לשמוע על דבר מצב הציונות כעת.

(סוף יבוא).

לבית־מדרשו של רש"י.

(רשימות טיול). [המשך].

מבול של זכרונות ומחשבות, דמיונות ורגשות שוטף על לבך. וורמס! כמה ספורי הילדות וזכרונות קדומים קשורים בשם הזה . . . וירמשא של הסליחות, וירמשא של הקינות, וירמישא של האגדות! חתיכת היסטוריה עברית!

עולם מלא קם לנגד עיני רוחך, עולמות שלמים. פה היה לפני הרבה מאות שנה אחד המרכזים הגדולים של היהדות הגרמנית; פה חי בעת רחוקה־רחוקה מאד דור של יהודים אמתיים, יהודים שלמים, יהודי התורה והתלמוד. פה סבלו אחיך לפני הרבה מאות ונרדפו על דתם ועמם, פה היו יהודים גדולים וכבירי־רוח, מעונים וקדושים שמסרו את עצמם להריגה ולטביחה על קדושת אלהיהם ותורתם. שמה, אל תוך מימי־ הרהינוס העכורים והשוטפים לאט, זרמו שטפו דם אחיך, הקרבנות על מזבח הקנאה והשנאה והעלילות היותר מתועבות — — גזרות תתנ"ו, גזרות תתק"ח, גזרת רינטפלייש, המות השחור וסתם גזרות לכל מקרה ולכל עת מצוא — — קדושי וירמישא!

ובשם העיר הזאת קשור גם זכרון נעים כל כך, זכרון העברי הגדול, שתמונתו מופיעה לנו ומתנוססת מתוך חשכת הימים המרים ההם כרצועת אור מזהירה — זכרון רש"י!

מה קרובה היא לך העיר הזרה הזאת! —

ובתוך צרור זכרונות הילדות והאגדות הקדומות והיקרות, אגדות הקדש, משתלבות ומתרקמות גם אגדות חדשות, אגדות של חול. אגדות זרות ודמיונות מאותרים של עולם זר. גונטהר מלך הבורגנדים, אחותו היפה קרימהילדה, ואוהבה זיגפריד הגבור, האגען וברונהילד, אטציל מלך ההונים ודיטריך מבֶרן, אוצרות הניבלונגים וגבורותיהם והמלחמות האגדיות של האבירים והגבורים האגדיים — כל אלה עולים בלי משים בזכרונך, בשעה שהנך מתקרב אל וורמס, אל העיר, שבה קשורות האגדות הגרמניות העתיקות.

עולם־האגדות הרחוק והמלא מורא־הוד! —

כשנכנסנו אל העיר דרך בית־הנתיבות החדש והמרוות שכחנו את האגדות הגרמנית וראשית מאויינו היתה — להודע, איה מקום בית־ מדרשו של רש"י. אבל לא כל כך בנקל עלה לנו הדבר הזה, כמו שחשבנו מראש. הרחובות הרחבות והיפית, שאף סימן של איזה אגדות עתיקות לא היה נכר בהן, המו מטיילי־החג המהודרים והמגיהצים. שעה קלה חכינו והסתכלנו בפני העוברים והשבים, אולי יזדמן לנו פרצוף יהודי, למען נוכל ללכת לבטח דרכנו. אפס לשוא! כנראה, מעטים פה מאחינו, וגם אלה שישנם נטשטשה כבר צורתם היהודית. בני בניהם של הקדושים והמעונים קבלו את צלם האלהים של המקרישים והמענים; הללו מגולחי זקן ועשויי שפם — והללו כך, הללו לבושי פבָק של יום טוב וצילינדר חבוש לראשם — וגם הללו כך. וגם יתר רשמי הפנים נטשטשו, כנראה, עד לבלי הכיר.

באין ברירה צריך לפנות אל כל הבא לקראתנו. אך כנראה, אין תושבי וורמס מתענינים יותר מדי ביהודים ובקדמוניותיהם ובאגדותיהם וגם לא בהוה שלהם. „בית מדרשו של רש"י", „בית כנסת", „רחוב היהודים" — אחרים מביטים בנו כתרנגול הידוע ב„בני אדם", אחדים שמעו מעין זה,

אכל, לדאבוננו, לא יכלו להגיד לנו נכונה, באיזה מחלקי העיר נמצאים הדברים הבלתי ברורים האלה, ואחרים מיעצים אותנו, פשוט, לפנות בשאלותינו אל איזה יהודי. עצה מחוכמה! כנראה, אין האשכנזים דהאידנא מתעסקים ברגיטה היהודית כאבותיהם לפני הרבה מאות שנה...

סוף סוף נמצאה זקנה גוצה אחת — ספק יהודית, ספק נוצרית, ואולי שתיהן גם יחד: תחלתה יהודית — וסופה נוצרית . . . — שיכלה להשיב לנו תשובה ברורה על שאלתנו הקשה. ה„רש"י קאפעללע" נמצאת ברחוב היהודים הישנה. בכדי להגיע שמה עלינו לעבור עוד רחובות אחרות ולפנות פעמים אחרות שמאלה וימינה, ימינה ושמאלה, וכמובן, על כל פרשת־דרכים, עלינו לשאול את פי הנפגשים, שיראונו את הדרך הלאה.

אמנם הרבה לא חכמנו גם ע"י הוראתה של הזקנה הגוצה; אפס לכל הפחות למדנו ממנה שלשה דברים: ראשית, כי יש בוורמס רחוב־יהודים ישנה, שנית, שבבית מדרשו של רש"י עומד ברחוב הזאת, ושלישית, שבכדי להגיע שמה עלינו להרבות עוד בהליכה.

שנסנו מתנינו בכח ואיל ונלך אל מחוז חפצנו. אף כי לבנו ומחשבותינו היו מכוונים אל רש"י ואל בית מדרשו ואל הזכרונות הקדושים המתעוררים בך בלי משים בשעת הליכה כזו, בכל זאת לא יכלנו להסיח דעתנו לגמרי ממציאות החולין וממראות החיים העוברות על פנינו. והחיים סואנים על סביבנו. ה„עולם" האשכנזי נהנה מעולמו ומתענג על מנוחת החג כדבעי. בעלי בתים כרסנים עם נשותיהם וילדיהם המגוהצים והמתהדרים בתלבשת החג מתהלכים משפחות משפחות בהרחבת הדעת ומסתכלים אל תוך עולם ה' בנחת רוח מיוחדת. כנופיות כנופיות של צעירים וצעירות עליזים ופטפטנים ממלאים את הרחובות ונדחקים על המפשעות. מתוך המסבאות הנפגשות לעתים תכופות על דרכך, כמנהג אשכנז, עולה בלול קולותיהם הצרודים של שותי שכר ומרתם הרועשת של אבטומטי־הנגינה, שכשזורקים אל תוך פיהם מטבע בת־עשר הם רועשים־מנגנים איזה מרש או שיר עממי. מתוך חלון פתוח בקומה השלישית נשמעת דרשה בדחנית לכבוד היום, מתובלת בפרזות מצלצלות ולצנות גסה, היוצאת מתוך איזה גרמופון קולני. ועל המגרשים הפנויים משחקים נערים קטנים וגדולים ברבקות מיוחדה את שחוק הכדור החביב והמקובל בכל הארץ, כמו אצלנו שחוק ה„קרשים קלים", להבדיל.

ופתאום — עמוד!

בסמטה צרה אחת המונחת על דרכנו גדול ביותר הרחק ושאון חגיגי סוען עולה מעברה השני. הסמטה הזאת מובילה אל המקום הנכבד, אל ה„יוקס פלאטץ", אל מגרש השעשועים. „יוקס פלאטץ" בחג השבועות בעיר אשכנזית — לאו מלתא זוטרתא היא! זהו עורק החיים של וורמס החוגגת. פה שואבת כל העיר את ה„ענג יום טוב" שלה במלא הכף. ים ההמון מתגעש פה כל היום. גלים נפלטים מן המגרש וגלים נבלעים אל תוכו בלי הרף.

יצר־הרע שבנו אזר את כל כחותיו וינצח את יצר־הטוב ויהס את כל פקפוקיו ותלונותיו — וכדי עמל נרחקנו בתוך אחר הגלים על מגרש־השעשועים.

כשנפלטנו ע"י גל־אנשים אחר מתוך המבוכה והערבוביה, מתוך דוחקא דרגלא, אל העולם השקט שאפנו רוח ונלך הלאה. אחרי עשותנו איזו קפנדריא דרך רחוב ארוכה וצרה נזדמן לנו מקום היסתורי נכבד. על מגרש מרוח המוקף שדרות־טיול יפות עומדת מצבת הזכרון הגדולה והנהדרה של לוטהר. על כן שיש רחב ומוצק נצבת תבניתו הגבוהה והאמיצה של לוטהר עם פניו המפיקים עז ומרץ. ככה עמד לפני כארבע מאות שנה במקום הזה מתקן הדת הנוצרית ויקרא לשוטניו הגאיונים, הנסיכים והרוזנים, הקדושים ישרי־הדת הנוצרים, בקול מלא אומץ: „פה הנני עומד. אין אני יכל אחרת. אלהים יראה חסדו לי. אמן!" ומסביב לו נצבת קבוצה של פסלים, המתארת את פרטי המאורע ההיסטורי הגדול ההוא, את ה„רייכסטאג הוורמסי" המפורסם. המראה הזה פועל על הרוח פעולה יפה ומעדנת אחרי השאון והתהו ובהו ומהומת החיים, שיצאנו מתוכם לפני רגעים אחדים. הנך מרגיש את עצמך עוד הפעם בספירות ההיסטוריה.

וסוף סוף הננו מתקרבים אל נקודת־המרכז שבטיולנו, אל המקום, שאליו הננו שואפים מן השעה הששית בבקר. הרחוב הצרה והעקומה הנשקפת לנו ממולנו היא „רחוב־היהודים" הישנה, שבתוכה עומד בית־מדרשו של רש"י. הודינו בלבנו לכל האזרחים הוורמסים האדוקים, שהטרחנו אותם כל כך במשך שעה וחצי, ונכנסנו אל רחוב היהודים הישנה.

עולם ישן ומנכר היטב מתגלה לפניך. הנך נמצא בגיטו היהודי. דומה אתה, שאת הרחוב־הסמטה הצרה והמעוקלה הזאת עם מרצפתה העקומה העולה ויורדת, עם רצועת השמים הצרה והכהה שעליה, עם הבתים הכפופים העומדים כאבלים כל אחד בפני עצמו, זה בולט כדל גאה לתוך הרחוב וזה שקוע ונרתע לאחוריו, עם כתליהם החשופים והמכורסמים ועם חלונותיהם הקטנים המעוררים רחמים, — כמדומה לך, שאת כל זה כבר ראית, כבר ראית הרבה פעמים מאד; ראית זאת בקלוריה, בווילנא, באיישישוק, בגרורנה — ואפילו „בעיר הישנה" שבפפד"ם.

הנך נמצא בעולמך הישן, בגיטו היהודי. (המשך יבוא).

מעולם־הנגון העברי.

(רצנזיה)

אמנות החזנות. Rezitative, Responserien und Chöre, für den jüdischen Gottesdienst, komponiert von A. B. Birnbaum, Kantor der neuen Synagoge zu Czenstochau.

מר בירנבוים הנהו באמת עץ עושה פרי הלולים בגן הזמרה העברית. כבר ידועים למדי פירותיו של אילן זה לשבח בעולם החזנות וגם לקוראי עברית. והנה הביא לנו מר בירנבוים הפעם פרי חדש, פרי הדר, העולה בגרלו ובערכו, ביפיו ובטעמו על כל פירותיו הקודמים — חבורו הגדול ורב הערך, אשר פיו יקבנו בשם „אמנות החזנות". החבור הזה כולל רציטטיבים, זמירות, מקהלות וכו' לשבת, בעד חזן בלוית מקהלה ובעד חזן בלי מקהלה, בעד חזן בעל טינור ובעד בעל בריטון, לכל חד לפום דרגא דיליה, מתחלת „קבלת שבת" עד סוף תפלת מוסף.

לא לחנם נתן המחבר לספרו זה את השם „אמנות החזנות"; בודאי היה ברצונו להטעים ולהרגיש בזה; שחזנות עברית אמתית שהיא גם מתוקנת ומסודרת כראוי — אמנות היא, ולא כל בעל־קול הרוצה ליטול את השם „חזן" יבא ויטול; תורה היא וצריכה לימוד. וספר זה באמת כשמו כן תהלתו: אמנות יהודית וחזנות מסודרת בו נפגשו. נעימות עבריות עתיקות ותקונים מועילים שם נשקו. אם החזנות הישנה כבר היתה זקוקה לתקונים — בזה אין להטיל שום ספק. כל בעל טעם היה מרגיש איזו בחילה וגועל־נפש בשמעו אל הרנה ואל התפלה של החזנות ההיא הצוחנית והקולנית, הפרועה והפראית, המלאה אך סלסולים טפלים ורעיוני רוח, ואשר זמרת ישראל, שירת צוענים ונגינת בתי התיטראות משתמשות שם בערבוביא — שם, חם ויפת לפני התבה . . . אבל, לדאבוננו, רוב החזנים־המתקנים, וביחוד בארצות המערב, הרחיקו לכת בתקוניהם עד עברם את הגבול, והחזנות הישנה פשטה כלה את צורתה היהודית ולבשה צורה נכרית, עד שכמעט אין להכירה כי ממעי יהודה יצאה. והנה בא מר בירנבוים לתקן את אשר עותו וקלקלו המתקנים ההם, ובספרו „אמנות החזנות" הניח לכל לראש להנגינה העברית וזמרת הקדש מקום להתגדר בו, ונעימות עבריות עתיקות חדשו נעוריהן ותלבשנה מחלצות, בסדר ובטוב טעם.

ביחוד הגדיל המחבר לעשות בנוגע להרציטטיבים, יסוד החזנות, שרובם בנוים על ה„סקלות" המזרחיות העתיקות ואשר שם הוא מבליט ביותר את יהדותו ולאומיותו, יהדות עתיקה ולאומיות חדישה . . . גם אין לשכח שאינו דומה הרציטטיב של שירת בית־הכנסת להרציטטיב

של זמרת־חול, למשל, של האופירה או של האורטוריה. לזה האחרון עומדים לעזרה פסנתר ולהקת כלי־שיר המלוים אותו על כל שעל ושעל ובכל פנה שהוא פונה; הלויה זו כמו מבארת ומפרשת את כונת הרציטטיב ואת הרעיון הצפון בו ועושה אותו ע״י לנגינה מענינת. לא כן גורל הרציטטיב של החזנות. שע״פ רוב הנהו בודד במועדו, בלי כל הלויה, עליו להיות מענין גם בפני עצמו: עליו להיות מילודי, הרמוני, מוזיקלי ועברי־לאומי כאחד. במקצוע זה הראה מר בירנבוים ביחוד את ידו החזקה וטוב טעמו; כי הרציטטיב שלו מלבד שאין בו כל מונוטוניה, עוד יש בכחו לענג ולענין מאד את השומעים, לרגלי חליפות צבעיו היפים ושפעת המודולציות הנעימות.

כבד מאד לדבר במקום הזה ע״ד ערכו הגדול של „אמנות החזנות" בארוכה ולהראות באצבע על כל הזמירות והמנגינות הערבות ועל ההרמוניה הנפלאה הממלאות את כל חללו של ספר זה, כי ירבו הדברים עד מאד, באשר גם כ מ ו ת הספר רב מאד: הוא מחזיק בקרבו לא פחות מן 155 זמירות, רציטטיבים, רספונזים ועוד. ואולם בקצרה נוכל להגיד, שחוט של חן עברי משוך על כל הזמירות שבספר זה, הדרת־קדש חופפת עליהן וריחה של שבת נודף מהן; לא ריח הפשטידא, הבצלים והשומים, כי אם ריח שמן האפרסמון של שבת מלכתא המתקשטת . . . בספר זה ימצא תועלת וענג גם חזן־מתחיל וגם זקן ורגיל, ומבקרי בית הכנסת די בכל אתר ואתר, בין במזרח ובין במערב, יתענגו על הזמירות העבריות האמתיות שנעשו על טהרת הקדש ולפי חקי הזמרה גם יחד!

י. קיהן.

אוסטריה.

סאנדובא ווישניא, כ״א מרחשון. מבוסניא והרצגבינא, ארצות אשר נספחו זה עתה לממלכות אוסטריא־ואונגרן, מרבים עתה העמים השונים היושבים בארץ לשלוח דפוטציות לווין עיר הממלכה, להביע רגשי הכנעת ואמון לקיסר פרנץ יוסף. בין הדפוטציות השונות באו גם דפוטציות יהודיות. — בתחלה באה דפוטציא שפניולית אשר שלחו היהודים היושבים בבוסניא זה ארבע מאות שנה. בה השתתפו באי־כח הקהלות הספרדיות מכל הארץ. הקיסר קבלם בסבר פנים יפות והביע את שמחתו על אשר באו לברכו. על נאום מנהיג הדפוטציא ענה הקיסר, כי יודע הוא ומכיר את היהודים לאלמנט של המשטר והסדר, ומקוה כי גם לעתיד יתאמצו היהודים לעבוד על שדה התרבות והכלכלה לטובת הארץ. — אחרי כן נתקבלה המלאכות מאת המניסטר הכספים הכללי הבארון בוריאן; הדפוטציא מסרה לידו ממורנדום, החתומה מכל הקהלות היהודיות בבוסניא והרצגובינא. בה נאמר, כי היהודים יושבים בארץ זו ארבע מאות שנה, ובכל משך העת הזאת ובכל השנוים הפוליטיים אשר עברו על הארץ, היו ליהודים יפוי כח ושווי־הזכיות פוליטיות ואזרחיות ככל שאר הדתות והלאומים יושבי הארץ, ובשנת 1876, בעת אשר היתה בוסניא תחת ממשלת השלטון, שלחו היהודים שני צירים למועצת הממלכה בקושטא. בקשתם שצוחה איפוא עתה לפני הממשלה כי לא תקפח זכותם, ותכירם בתור כתה דתית וקטגורית מיוחדה ככל שאר הדתות; הדפוטציא שאלה גם, מדוע לא הזכיר המניסטר באקספוזה שלו אשר נאם לפני הדלגציות, גם הדת היהודית כאשר הזכיר את הסרבים־האורתודקסים, המושלמים, והקתולים; המיניסטר ענה גם הוא כדברי הקיסר, כי הממשלה, אשר היתה לה הזדמנות פעמים רבות להכיר את היהודים לעם חרוץ בעבודה תרבותית וכלכלית, אינה חושבת להגביל את זכיות היהודים בבוסניא ולהעמידם במדרגה אחרי שאר העמים; ומה שלא חשב את הדת היהודית בין שאר הדתות היה רק מסבה שהוא הזכיר רק את העמים התם אשר רבו והתקוטטו תמיד זה בזה, לא כן היהודים היושבים לבטח עם כל עמי הארץ. בסוף הבטיח המיניסטר, כי ב ו ע ד ה מ ד י נ ה ל ב ו ס נ י א, ה ע ת י ד ע ת ה ל ה ב ר א, י ה י ו ל י ה ו ד י ם ב ט ח ב א י ־ כ ח ם.

הסבה אשר אלצה את היהודים לשלוח דפוטציות בבקשות כאלה לווין, היתה, כי בימים האחרונים הפיצו העתונים שמועה, כי „בבחירות הבאות לועד המדינה בבוסניא, לא יבחרו היהודים בתוך „קוריע" מיוחדה, רק יתחברו אל אחד מהעמים יושבי הארץ". חוק כזה היה עלול להרוס את כל הבנינים התרבותיים והכלכליים אשר היהודים בבוסניא בנו זה שנים רבות בזיעת אפם, ולערער את יסודם, ע״כ התאחדו כלם לתבוע את זכותם. — תעובדא, כי מצאה בקשתם אוזן קשבת במקום גבוה, היא בכל אופן משמחת, אבל אם תתגשם בפועל, זה אי אפשר להחליט במוקדם. חלוקת הזכיות הפוליטיות בכלל וזכות הבחירה בפרט בין האזרחים בבוסניא, תהיה אמנם לא עפ״י „הלאומים" רק עפ״י ה ד ת ו ת. ובלי ספק תכיר הממשלה את היהודים לכתה דתית מיוחדה, אבל יען שמספר היהודים בבוסניא והרצגבינא קטן הוא (מספרם עולה לחמשת עשר אלף נפש בין יותר משני מליון נפש של העמים האחרים) ומספר הבוחרים היהודים הוא לערך שמונת אלפים, ואי אפשר שיבא ציר אחד לועד המדינה על מספר קטן כזה של בוחרים, מפני שירבה מאד מספר הצירים, לכן פתרון השאלה הזאת היא קשה מאד. בכל זאת קבל ראש הקהלה מסראיווא כר שלמה אפנדי שלם, שהיה ציר היהודי מבוסניא בפרלמנט הראשון בקושטא בשנת 1876, ושעמד עתה בראש הדפוטציא, הבטחה, כי המיניסטריום הכללי ידון ויעיין בדבר, למצא דרך למלא בקשתם. — בדפוטציא השנית שבאה לפני הקיסר לקחו חלק באי־כח הקהלות היהודיות של נתיני אוסטריא ואונגרן שגרים זה שנים רבות בבוסניא. הרב הראשי מסראיווא ברך את הקיסר בשם הבאים, וברכתו עשתה על הקיסר רושם טוב מאד. גם להם הביע את שמחתו על ברכתם ורגשי הכנעתם.

הוצאות הדפוטציות הם לע״ע הבעת תבה ואהדות מצד הקיסר ליהודי בוסניא והרצג. והבטחת המיניסטר בשם הממשלה הכללית לתת להם שווי זכיות פוליטיות ואזרחיות. אם יהיה להבטחות האלה ערך ממשי, יודיעונו הימים הבאים.

אברהם שטיינער.

השולטן החדש והיהודים במרוקו.

(הודעה מהלשכה הברלינית של ה„אליאנס".)

נשיא הועד־המרכזי של ה„אליאנס", ה' נרציס לעיוען פנה ע״י ה' י. קורקוס, ראש העדה הישראלית במרקש ואחד מנכבדי אחינו בדרום־מרוקו, במכתב להוויזיר־הגדול של השולטן החדש מולוי האפיד, ויבקש את עזרתו לפתיחת בתי־הספר של ה„אליאנס" במרקש, שנסגרו בעת המהומות שהיו בעת האחרונה. כמו כן בקש אותו להסיר את הגזרות הקשות שגזרו על היהודים זה לא כבר. ע״ז ענה הוויזיר־הגדול את התשובה הזאת:

„מרקש, 26 אקטובר 1908.

סי מאדאני על מעצואר על גלואי הוויזיר־הגדול של מלכותו השריפית מולוי האפיד, שולטן מרוקו.

להאדון נרציס לעווען, נשיא האליאנס איזראעליט אוניווערזעל בפריז.

הנני מתכבד לאשר את קבלת מכתבו מיום 16 לירח זה, אשר שלח לי ע״י ידידנו הנאמן ה' י. קורקוס. שמתי את לבי אל כל הדברים שכתב לי, ונעים לי להגיד לו כי אינני כלל פנטי כמו שמתארת אותי העתונות האיירופית. חפץ אנכי, להפך, כי ינתן שווי־זכיות גמור לכל הנתינים הנאמנים, מבלי הבדל גזע ודעת. בטח נודע לכבודו בינתים כי מיד אחרי שובי הנה עשיתי את כל הדרוש להשיב את הגזרות המגבילות שנגזרו על היהודים בזמן האחרון. והדבר הזה, תודה לאל, הצליח בידי. היהודים חיים כעת במנוחה שלמה ושלום בטוח להם בהמעדינה (מושב־הערבים) כמו בהמולה. רשאים הם לשאת את מנעליהם ולרכוב על סוסים. בקצרה, כל מה שנאסר להם ע״ע רשאים הם לעשות כעת בחופש גמור. מקוים אנחנו, כי יהיו תמיד שבעי־רצון, והננו מתפללים לאלהים כי יעזור וייטיב לכלנו ביחד.

בנוגע לפתיחת בתי־ספריכם יוכל כ' להיות בטוח, כי אעזור בכל יכלתי למורים שתשלחו הנה להקל את הפתיחה. עלי להגיד לו גם, כי שמח אנכי מאד על בתי־ספריכם בארצנו, ומוקיר אני תמיד את הלמודים והחנוך שמקבלים ילדי ישראל בבתי־ספריכם, ידוע לי, כי בבתי־ספריכם שואפים רק להרים ולפתח את הרוח והמוסר של החניכים ולהורות אותם חגות־הכבוד לכל האמונות. ה' קרקוס יגיד לכבודו, כי תיכף אחרי קבלי את מכתבו קראתי לפקידי העיר מרקש וסביבתה — אשר נמצאים שם הרבה יהודים — ופקדתי להם במעמד ה' קורקוס לבלי נגוע לרעה ביהודים ולתמוך בידי בתי־ספריכם. לבסוף הנני חוזר על דברי: מחבב אנכי, את האמת והשויון הכללי. מוקירים אנחנו את האירופיים, וביחוד את שכנינו היקרים, את הצרפתים. עלי להגיד לו עוד, כי הוד מלכותו השולטן עבדול האפיד חפץ בכל לבו את טובת הכלל, וכי כל מה שכותבים העתונים אחרת איננו מיוסד על האמת.

ירשה לי כבודו את הבטחת רגשי־הכבוד מצדי ס. מאדאני על מעצואר על גלואי, הוויזר־הגדול".

Liter. Redacteur: N. Sokolow. — העורך הספרותי: נחום סוקולוב.

המו״ל האחראי: י. ברגר, קלן.

Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.

REDAKTION „HA'OLAM", KÖLN A RH., KAROLINGERRING

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9.

העולם

שבועון עברי רשמי של ההסתדרות הציונית. – מופיע בכל יום ד׳.

HEBRÄISCHE WOCHENSCHRIFT **HA'OLAM** VERLAGSGES. „WELT", KÖLN
KAROLINGERRING 6

II. Jahrgang. Nr. 48. Köln, 11. Dezember 1908.

שנה שניה. גליון מ״ח. קֶלן, י״ז כסלו אתת״ם לחורבן.

אל קוראינו!

הגליון הנכחי של „העולם" הוא האחרון היוצא לאור בברלין. הגליון הבא של מכתב עתנו מיום 18 לירח זה כבר מוכן הוא לצאת לאור במקום הופעתו החדש, ומשם ישולח אל כל קוראינו.

כבר נעשו כל ההכנות בדבר המשלוח, כדי להמציא את הגליונות אל החתומים בסדר ודיוק נכון.

הקוראים הנפוצים ברוסיה שהיו מתאוננים עד היום על עכוב קבלתם את הגליונות קבל יקבלוהו מהיום והלאה כסדר. כידוע, היתה זאת אחת הסבות שהניעונו להעתיק את מקום הדפוס והמערכת לרוסיה. מן הנמנע היה, לרגל הסבות שאינן תלויות בנו, למרות כל יגיעותינו להמציא את הגליונות לרוסיה כסדר.

כאשר כבר הודענו „העולם" הוא משנה רק את מקומו ולא את תכונתו ואת מטרתו. כאז כן עתה ישמש לנו בתור כלי המבטא העברי של המפלגה הציונית. ההנהגה הציונית הכללית בקלן תשתתף בו עם ההנהגה הציונית ברוסיה. בכל רשמיותו לא יהיה „העולם" כלי רשמי יבש וקר, מפרסם הכרוזים והצוצרה של הלשכה. גם עד עתה עמלנו לשתף בו את הכחות הציוניים העברים ולהביא בו לא רק דברי מפלגה ודינים וחשבונות של אספות והחלטות ופסקי הלכות־למעשה, כי גם דברי ספרות וחזיון, וביחוד עניני ארץ ישראל. חברינו בוילנה שקבלו עליהם את העבודה לנהל את „העולם" ימצאו לזה כר יותר רחב ותנאי עבודה יותר קלים ומרווחים מאשר מצאנו אנחנו מחוץ לתחומם של המון הקוראים ושל רוב הסופרים. המכשול הראשי שפגשנו על דרכנו היה המקום. בעיר קלן לא היה לנו דפוס עברי, ומן ההכרח היה להרחיק את הדפוס ולחלק את המערכת. רצוננו היחידי לא הספיק למלא את החסרון אשר לא יוכל להמנות: חסרון מערכת ודפוס במקום אחד, מה שהוא תנאי עקרי לכל מערכת. וגדולה מזו: מגרעת סביבה של קוראים וסופרים במקום שמה״ע יוצא בו לאור. מתכוונים היינו מראש להחזיק את „העולם" דוקא במערב ולברוא את אותו ההיקף הספרותי העברי באופן מלאכותי. נגשנו אל העבודה הזאת בידיעה קודמת למעשה, כי צריך יהיה להפסיד, וההנהגה הציונית קבלה על עצמה את ההפסד הזה. ואמנם בארצות המערב וביחוד בארצות הרחוקות כבש לו „העולם" מעמד ידוע, רכש חתומים וקוראים ויהי מקיץ נרדמים, אבל סוף סוף אין הקומץ הזה משביע את הארי, הוצאות הדפוס במערב הן מרובות משהן ברוסיה, וההכנסות מועטות. בשעה שנוסד „העולם" קרוב היה לחשוב, שאותו המשטר השורר ברוסיה ביחס אל מה״ע הבאים מחוץ ישונה, ושיהיה לנו המון חתומים ברוסיה שיפרנסו את „העולם". כשיש צבור כזה, אז טובה כל סבולת, כל סניף וכל הוספה מן הצד, אבל כשאין הצבור הזה — הקוראים בארצות המערב לבדם אינם מספיקים, מפני שסוף סוף הם „אחד בעיר ושנים במשפחה".

„העולם" לא היה עסק של יחיד וקבלנות לשם שכר. אלו היה הפסד הממון רק מועט, אזי אולי לא עשינו את השנוי הזה שעשינו עתה, והיינו אומרים: כדאי הוא הדבר הזה שההנהגה תפסיד בו הרבה. אבל להטיל על ההנהגה הפסד גדול לא הרשינו לעצמנו, ביחוד, אחרי שיש תקוה, כי המטרה העיקרית תושג גם בצאת „העולם" בוילנה, מפני שקוראינו ותתומינו במערב ובארצות הרחוקות ישיגוהו גם משם כסדרו, וההכנסות תרבינה מפני ש„העולם" עתיד להתפשט בין הקוראים ברוסיה שהם הם רוב מנינו ורוב בנינו של הקהל העברי.

גם מערכת „העולם" איננה ענין פרטי ורשות היחיד של סופר זה או זולתו, כי אם ענין ציוני. ההנהגה הציונית הראשית תשתתף בו כמו עד עתה, ובאותה שעה יהיה גם לכלי מבטא של ההנהגה הציונית ברוסיה. הננו מוסרים אותו ביד חברינו בלי משוך את ידינו ממנו. שתוף־הכחות נותן ערובה נאמנה לקיום „העולם" ולהתפתחותו. מבקשים אנו אפוא את סופרינו, את קוראינו ואת חתומינו להחזיק ולכלכל את „העולם" לא רק כמו עד עתה, כי אם במדה יתרה. מקום המערכת והדפוס יהיה מעתה בוילנה (האדריסה: רדקציה של העולם — וילנה), ואלה מאנשי בריתנו החפצים לפנות באמצעיתנו אל רדקציה זו יכולים לשלוח גם אלינו את הצעותיהם ואת דרישותיהם, מפני שלשכתנו בקלן תעמוד בחבור שלא יפסוק עם המערכת בוילנה.

מערכת „העולם".

טִיסַא־אֶסְלַר צִיּוֹנִית.

בגליון הקודם במקום הזה היה הדבר על אדות מסירות; בגליון הזה צריך לדבר על ענין־היום. דין ודברים בפרלמנט האונגרי על הציונות. ככה יהתל המקרה לפעמים בהמצאותיו ובסמיכת הפרשיות שהוא עושה. מי מסופק בדבר, שהקטרוג על הציונות באונגרן לא מאת הגוים יצא, כי אם מאת — בעוה״ר! — היהודים? הגוי המסיח לפי תומו, שהוא כל כך בקי בקורות הציונות, עד כי נורדוי נתהפך לו לנורדן, ושהוא מן הצד האחר כל כך מלא וגדוש ידיעות פרטיות, עד שהוא יודע, כמה קופסאות שלחה הקופה הלאומית לאונגרן — האנטרופים דחוכא ואיטלולא זה איננו משמש אלא כפונוגרף זה שקולט את הדבור ופולטו בקול נחר ובהברה משונה. מות בריא, אולי מטושטש פורתא, אבל בריא — של מדירי טבעי לא יכול היה לחולל כעת דמיון מוזר כזה. טירודה אונגרן בענינים השובים — שם למטה, אצל גבול סלבוניה ובוסניה מבריקים הזהורים של חרבות לטושות ושל קני רובה חדשים ושל נחושתי תותח ממורקים; הפלמטריה של המלכות טן־דו נאחזה בסבך מסוכסך עם תורקיה החדשה והמלכיות והנסיכיות הסלביות. הקטנות והתיססות; איטליה היא כמרקחה, והנאום הכביר של פורטיס והתלהבות שהיתה במונטי טשיטוריה הם מאורעות לא מן המדה המורגלת; רוסיה לא הסכימה עוד על אותו „צרוף אבר" — צעף־מליצי חדש שהמציא הברון איהרנטל לכסות את הקרע שאינו מתאחה, ואם תסכים הממשלה, הדומה לא תסכים — שארית רוח המרד שנשתיירה עוד ברוסיה נתגלגלה לתוך עניני חוץ! ובאונגרן עצמה תמורה עמוקה בכל תבנית שלטון המפלגות ויחוסיהן ממשמשת לבוא. הליברליות מראה אותות תשישת כח מחמת שומן וזקנה, וצורה חדשה של מפלגה שלטת מתרקמת. בחדר הפוליטיקה האונגרית יושב אורב מסוכן: הרעיון הלאומי, אותו הרעיון הלאומי שחולל את אונגרן צופה לה להשחיתה, כי כמו שיש רעיון לאומי למדירים ישנו גם לקרואטים, גם לסרבים, גם לרומינים, והכנים מתרוצצים, והכח שהיה מספיק לרדות ברבים איננו מספיק עוד, ובמקל ורצועה נוסח ישן אי אפשר, כי סוף סוף ליברלית היא הממשלה, ולהיות ליברלי לגבי הלאומים מבקשי הפרוד גם כן אי אפשר, אוי לי מיוצרי אוי לי מיצרי, מקל נועם או מקל חובלים? קונסטיטוציה, או אגרוף? בענינים כלליים — חופש, במקום שנוגע לפרוד לאומי — אין רחמים ואין חופש. הנה זה הוא נגוד עמוק בוקע ועולה מתחת כל מסך וכל קרום ומבלבל את היחוסים ומטשטש את הצורות הקדומות של חופש ועריצות ועושה אותן לפעמים להפך ממה שהיו. ומתוך המון העם עולה ומבצבץ הכח החדש, כחם של אוכלסים, חומר הפרוליטרי שאין לו ענין עם הרעיון הלאומי, והכח הזה היה ענן ככף איש על שמי אונגרן. אבל הנהו הולך הלך וגדל, וצריך לחשב עמו.

ולנכח כל אלה — הנה כל כך קופסות שלחה הקופה הלאומית הציונית לאונגרן, ותאסוף בשביל היהודים, כפי שחשב ומנה אותו מקשן בפרלמנט, אולי כאלף כתרים! ויש — שומו שמים! — אנשים מפיצים את התורות הציוניות שהורו הרצל ונורדן, והאנשים האלה הם ממונים בהוד מורים בבתי״ם ומקבלים שכרם מאת הממשלה — היודע שר החנוך את הדבר הזה? היודע הוא איזו סכנה נשקפת למלכות ארפד? היודע הוא שהתורות האלה הן תורות פוליטיות מעוררות את היהודים לשנוא את אונגרן? אותם מלמדי דרדקי או מורים במחלקות הגבוהות — כסבורים בריות שהם מורים דקדוק, גלילות הארץ, הגרסה? לא! הם מורים לשנוא את ארץ המולדת! הלא הורו הרצל ונרדוי לשנוא את אונגרן? בפולין אומרים עליהם שהם צוו לשנוא את הפולנים, מפני שהם בעיקר דעותיהם אשכנזים הקטים; באשכנז הנוסח הוא, שהם צוו לשנוא את האשכנזים, ובאונגרן צוו לשנוא את האונגרים! האין זאת? בקרקא, זה מאה שנה, התאספו היהודים בלילה על שדה הקברות הישן, מסביב השלך הם, אז הירח כבה את נגהו, והזקנים אחזו ס״ת בידיהם, וישבעו [illegible] בגייב. הלא יודעים אתם מסורת זו? אם היא כוזבה, אבל יש בה הוד נורא, בכויל התאספו היהודים לפני עשתי עשר שנה והרצל ונורדן בראשם, ושם הורו תורות לשנוא את האונגרים. הדבר הזה לא היה בשדה הקברות, כי אם בבנין הקזינו, ויש פרוטיקול, ואולי ניתי ספר ונחזי? אבל לא! הנה אלף קופסות, ואולי עד אלף כתרים מקבצים, והנה יש פרופיסורים מורים לשנוא את האונגרים!

מוחו של עשו איננו עשוי לחולל אגדות כאלה — זהו מוחו של יעקב לקוי, של אותו יעקב, כשהוא מתקטן ומערים, מתחכם ומנקר ומעלה פילים בקופות של מחטים! וכל זמן שהדברים הם בפי יעקב, אתה מוצא בהם את ההתול ואת החדוה, אבל כשהם נכנסים ברוך גלגול לפיו של עשו הם נעשים גסים כאגרופין ועבים כעבות העגלה. זה היה מכבר עמלנו, עצבנו ורגזנו עם המסירות ע״י תרגומים מתוך מה״ע העברים במה״ע הנכרים, זה היה רעל הנחשים שאין להם לחש! אי אפשר היה להכחיש. אמת, יש לנו רעיון לאומי; אמת, הננו חפצים להציל את שאריתנו מן הכליון והטמיעה, אבל כל זה הוא בפנים אחרות ובטעם אחר. יש בכל אלה ענוה וצער, ענוים ויסורים של נפש מדוכדכת, הכרחיות של הגנה־עצמית, צדקה ואהבת הבריות, כבוד וחיבה לכל עם, געגועים וכליון־הנפש, הרגשה עדינה וזכה. אבל לכו ובארו להם דברים כמו אלה! הנה „נציוליסטים" יהודים, הנה „Narodowa Demokracja" יהודית (כמו שהיה הנוסח בפולין), הנה „יונקרים" יהודים, הנה מעין British Brothers יהודים, הנה „אירידנטים" יהודים, כמו שהנוסח נשמע בגרמניה, באנגליה, בצרפת, ועתה־באונגרן! לכו ובארו להם, איזה פנים יש לחמר, שאינו דומה חמר במרתף לחמר שבארוה, שאינה דומה „הגנה עצמית" שלנו אל „פגרום" שלהם, שאינה דומה חבת ציון שלנו אל אותה „אירדינטה" קושרת, קנתרנית, נצחנית. דבר זה הוא מסור אל הלב. המלים אינן אומרות כלום. המלים מראות לפעמים איזה דגמה מדומה, וכשהן מתרגמות ומוגזמות, הן נעשות כל כך מגושמות ונוראית, עד שקפסותיה של הקופה הלאומית עושות רשם ככדורי התותח של קרופ.

יעמדו נא מרשיעי ברית שבתוכנו ושמחו לאידנו! יעמדו נא על דמנו! אינם חולים ואינם יודעים, שהדבר הזה איננו חדש. עד שהיתה לנו ציונות בתבנית זו, היו השטנות והעלילות מרובות עוד יותר. לא היתה ציונות, היתה יהדות, לא היתה יהדות, היו יהודים, ויהודים הללו אף אם יתבוללו כל כך, עד כי יחשבו שאפילו בדל־אין מהם לא נשארה, שלש, שבע, עשר, עשרים שנה תעבורנה עליהם בשלוה מדומה — סיפם שימשכו אותם בבלוריתם מתוך הסיר של התבוללות. מה לא העלילו, מתי לא העלילו, ועל איזו מפלגה לא העלילו? איזה „תורות" שלנו לא שבשו, לא הוציאו מידי פשוטן, לא גוללו ולא שמו לקלסה? יש שתרגמו את התלמוד, וחשבו הריפורמיים, כי כשיתפרקו את אחריותם בעד התלמוד, תחדל השנאה. שגיאה גסה! נשארו כתבי הקדש! ואם יתפרקו את התכשיט הזה, ישאר הגזע, ואם יתכחשו לגזע, יאמרו: הנה התכחשות זו מעידה, כי משחתם בהם. הלא היתה באונגרן טיסא־אסלר כנגד סתם יהודים, ובמה נחשבת כנגדה טיסא־אסלר זו? שחוק ילדים! עתה כשמעלילים עלינו, על כל פנים נחמתנו בהכרתנו שאנו עושים איזה דבר, לא הדבר שעל אדותיו מעלילים, אבל איזה דבר של תועלת לנו ולבאים אחרינו. מן השטנות לא נפטר, נצטדק, נגן על עצמנו, אבל — לא נפטר. טוב שנהיה גרדפים על דבר טוב שנעשה, משנהיה נרדפים ומנואצים לבטלה.

נ. ס.

א. ש. הירשברג: [המשך]

מיפו לירושלים.

בצאתנו מן התחנה דיר אבן התחילו הרי יהודה. הרכבת התפתלה סביב לעמק של סלע מגור בעקבות הנחל שורק, אשר עברה עליו פעמים דרך גשרים של חמשה עשר מתר חלל כל אחר, הלוך ועלה מן העמק. על פני

דָר־אֶש־שֶק, עד התחנה ביתר, התחנה סמוכה אל המקום ושם נמצא מעין טוב.

ביתר היתה כנראה מבצר הר חוק, — רוב החוקרים מחליטים, כי זה הוא מקום המבצר ביתר שנתפרסם במלחמת בר כוכבא עם הרומאים. ביתר של היום נמצאת על מדרגה אשר בין עמק ביתר (ואדי ביתר) ובין עמק שני. תושביה המה מושלימים. בלכתנו מן המעין מערבה ובנטותנו משם צפונה מערבה הננו עולים כרבע שעה במשעול משופע למדרגה שניה; החרבות המעטות הנקראות בשם: „חרבות היהודים" (חרבת אל יהוד) מעידות על ההתבצרות בימי קדם של המקום הזה המסגל למבצר. לפאת מזרחה נמצאים: נקיקי סלעים וברכות אחרות גם פרדִסקים*) נסלאים בסלעים.

מביתר עלתה המסלה עליה חזקה עד ואדי אל ורד (עמק הורד). לשמאל מצאנו את אל וַלֶגָ׳אה. אחרי כן פנשנו לימין את באר פיליפי, את עין יאלא ואת אֶש שֶרַפַּת; הלאה שמאלה פגשנו את אל־מליחא ואת בית סַפַּפָה. את מנזר אליהו ראינו לימיננו.

רושם גדול עושה ההליכה בהרי יהודה אלה. כלם המה סלעים וכפים שוממים ויש אשר נחצבה דרך למסלת הברזל בתוך צוקי הסלעים. הרכבת עוברת בין בליטות קהות של סלעים מפצצים זקופות מזה ומזה, אשר נראו בעיני על פי גונן האדמדם כשרידי תרבנות עולם אשר לחכה אותם האש. הרכבת הקטנה במראהָ העכור והדל אשר לפתה את דרכה ביניהן נראה, בנחל זוחל על גחונו. אין צמח ואין עץ, אין מראות וחזיונות טבע מרהיבי עין, כי אם סלעים ואבנים נערמים רבוצים וזקופים בקבצים ובתמונות שונות. תהומות והרים; מראה תכלת של שמים בהירים מיותרים בזַכותם ושמש לוהטת מלמעלה.

בסוף חותכת המסלה בקו ישר את העמק אל בוקעה אשר כנראה הוא העמק רפאים — הגבול אשר בין בנימין ויהודה (יהושע ט״ו, ח׳) ומקום מלחמת הפלשתים עם דוִד (שמואל ב׳ ה׳, י״ח) ותגיע לירושלים, אחרי עברה מרחק שמונים ושבעה קילומתר מיפו.

ככל אשר קרבה רכבתנו הלך וקרוב אל ירושלים כן פחד ורחב לבבי. פחד — מפני חטאי הגדול, כי נחבאתי לבא אל הארץ בלי בקשיש והנני נכנס כעת בירושלים בלי רשות והורמנא לאמר, בלי תעודה המתרת לי את הכניסה לירח אחד; ואכי דרא חושבנא: כל ההולכים במסלת הברזל עוברים אל העיר כבני מרון תחת השנחת הוין והיה בהרגיש זה, כי אורח חדש הנני ויאספני אל בית האסירים ומשם יקחני וישיבני על עקבי לאמר, ימסרני לספינה הרוסית אשר תשיבני אל ארצי, — ואנכי טרם ראיתי את ירושלים. ומעשים כאלה נקרו ובאו גם בימים האחרונים; גם בימי הושבה משפחה שלמה אל הספינה הרוסית בהיותה על דרכה בגליל ללכת ירושלימה דרך היבשה. הפחד ציר לפני את בית האסירים התורקי על פי הסד אשר ראיתי במתולה**) ואת הנהגת החילים התורקים אתי בהובילם אותי מירושלים אל הספינה, על פי מה שקראתי בעתוני ארצנו על דבר אכזריותם במרידת הארמנים. בשאלי את פי בן עירי על דבר כניסתי נתן לי עצות איך להתנהג בעברי לתוך העיר, כדי להשתמט מתחת ידי הזָין — עצות אשר עוד הוסיפו פחד על פחדי. אפס הזווג הירושלמי הצעיר השתדל להסיר את פחדי ממני באמרו כי אביהם, אחד מנכבדי העיר יקדם את פנינו בתחנה. באותה שעה גם רחב לבבי מאד, בדעתי כי עוד מעט ואבא לתוך ירושלים עיר קדשנו, משאת נפש כל בני עמנו בכל תפוצות גליותיהם. העיר — אשר מיום שהתחלתי לחבר מלות אחדות בקריאה לא מש שְמה מפי אף יום אחד; העיר — אשר בה יראה כל איש מישראל את מקום תפארת עמו לפנים ותתיתו לעתיד; העיר — אשר כל אבן מאבניה, כל שעל מאדמתה נרטב בדם גבורינו; העיר — אשר זכתה כי בקרבה יחזו נביאי אל מחזות שדי ומבין חומותיה

ישמיעו את מליצותיהם הנשגבות על גוי ואדם יחד ויגלו את אמתותיהם הגדולות, אשר קולן הולך זה אלפי שנה הלך וגבר בין כל העמים והלשונות; העיר — אשר ממנה יצאה דת צרופה ותורת אל חי, חוקי המשפט, הצדק והמישרים לכל העולם כלו.

ההרגשות השתים האלה של פחד ורחב לבב החליפו משמרותיהם אצלי עד כי הגיעה רכבתנו אל התחנה, אשר היא בדרום העיר, לפאת מערבה של המושבה „רפאים" אשר לחיכליים הווירטמברגים. מרחוק נראה לנו המושבה היפה הזאת.

בצאתנו מן הרכבת קדמו את פנינו קרובי הזווג הצעיר, אשר המה גם קרובי. כלנו עברנו כצאן דרך פתח צר ושם עמד על המשמר זין ושליח הועד הכולל של האשכנזים וכל אשר יעיד עליו זה כי מתושבי המקום הוא הותרה לו הכניסה. גם אנכי עברתי בחברת קרובי בשלום.

שליח הועד הזה, אשר הוא לפה לקהלה האשכנזית לפני פקידי המקום נודע לי אחרי כן טיבו בשבתי בירושלים. והוא אותו הטפוס של השתדלן בגולת רוסיא היודע לרצות את שרי השלטון בכל מיני ריצוי ופיוס אשר לא בכל פעם המה נותנים כבוד לבעליהם. — תנאי המקום של יציאת רוב האשכנזים המכוונים אל תנאי המקום כאן הולידו תמונות דומות.

ירושלים.

האבק. מגרש שער יפו. המרכבות. שער יפו. השוק החדש. מגדל דוד. השכונה הארמנית. ציור העיר העתיקה. מעמד ירושלים הגיאוגרפי. חומות העיר, שעריה, רובעיה, בנינה. המים והבורות. האקלים. אורך היום. השלטון. מספר תושביה. מראה העיר בפנים. חנויותיה. המונה. הליכתי אל הָםש. החש. הבניגים הדירות. החצרות. רהיטי הבית. בבית קרובי. ר׳ חיים זוננפלד, קנאותו.

מרכבות מקוֹרות נכבדות רתומות לשנים ולשלשה סוסים, אשר בכל אחת מהן יש מקומות מושב לארבעה אנשים עומדות מוכנות לפני חצר התחנה ונשב באחת מהן. כעבור חמשה עשר דקים באנו עד המגרש לפני שער יפו. לרגלי מרוצת המרכבות נעלה אבק גדול והוא אבק דק לבן של אבן השיד, אשר עליה עומדת העיר ירושלים ויכס את בגדינו ואת פנינו, עד כי לא יכלתי להתבונן היטב אל דרכנו. — האבק הזה נמצא רק ברחובות אשר מחוץ לחומה. בקיץ מרבצים את הרחובות האלה במים, אבל בימי החורף אין מעצור בעד האבק הזה מלהתפזר באויר להעיק על הנשימה ולהפוך את מראה כל ההולכים ללבנת השיד. בידי רצפת אבן טובה יש לתקן את החסרון הזה, בתוך העיר העתיקה לא נמצא האבק הזה.

המגרש אשר לפני שער יפו הוא מלא תנועה בכל עת על ידי שירות של סירים ותירים הולכים ושבים; בו עומדים חמרים עם חמוריהם; מחכירי סוסים; כַבָרים וטפטָנים[1]) ערבים היושבים ומתקינים אוכפים לחמורים, גם בתי קפה ערבים. — מראה בתי הקפה האלה הוא כמראיהם בקושטה ובבארות. רובם נמצאים בראש פנה של כל שוק וגם על יד שערי העיר ואז נמצאת על ידם גם אורוה לסוסים ולחמורים כמו על יד החָנים אשר מצאנו על דרכנו, בתי הקפה האלה המה בתי מקוה לסוחרים לגמור שם ביניהם את עסקיהם וגם מקום מועד לכל בטלני העיר ולטיליה, אשר בהם יתאספו להתיעץ על צפונותיהם ולעסוק בחדשות וברוּמת[2]) העיר, כי עתונים ערבים אינם יוצאים בארץ ישראל וגם רוב ערבי אי המה עמי ארץ, האפנדים יודעי ספר המעטים משתמשים בעתוני סוריא ומצרים. גם חנויות אירופיות בנויות לשני עברי הרחוב, ביחוד גדולה התנועה בו ביום

*) פרדסק, גישע.

**) עיין למעלה ב„קדמה" צד 80.

[1]) כרר זאטלער, עושה אוכפים וכרים (מו״ק י״ג. כר סבית הכרר) ועיין בערוך כר א׳ ובשרשים לרד״ק. טפיטן של סוס (כלים כ״ג מ״ב) בל״ם טפטא. מוח טפטן למכין טפיטין, טאפעצירער.

[2]) גערעדע, לעז בני העיר.

הששי וביום הראשון לשבוע, בשבתות למושלימים ולנוצרים. כי רחוב יפו ההולך ונמשך ממגרש זה עד מחוץ לעיר ברוך העולה ליפו, מרחק של שלשה רבעי שעה, הוא מקום טיול חביב על תושבי הארץ. פה מקום התחנה לכל המרכבות, אשר מהלך קבוע להן ממנו לארך כל רחוב יפו עד בית החולים החדש „שערי צדקי לכולל הו״ד. וגם למאה שערים במחירי שלש מטליקות ובחזרה בשתי מטליקות. ההולכים בהם המה על פי רוב יהודים; כי הערבים לא ירשו לעצמם בזבוז ממון כזה. גם בעלי המרכבות והרכבים המה יהודים. המרכבות האלה מרבות להכנים ביחוד בתקופת הסירים והתירים — בירחי שבט, אדר, ניסן. הנה מוליכות אז בשכר טוב לסיר ולתיר את כל המקומות הקדושים והעתיקים של הסביבה אשר דרך סלולה לעגלות מובילה אליהם. העגלונים יודעים לפטפט בהרבה לשונות שונות. עגלון יהודי אחד מתפאר לפני כי הוא מדבר עם נוסעיו בשבע שפות שונות.

בכל ערב בבא הרכבת עומדים פה קבוצים קבוצים של אחינו הירושלמים לקדם איש את פני מכרו. גם לקבל מכתבים הבאים מיפו יותר הרבה בידי דואר של יחידים במחיר קטן מאשר על ידי הרוארים של הממשלות. גם לקדם את פני הכה פה מר אייזיק בן טובים הידוע מתקיפת חובבי ציון, אשר הוא בן עירי. את חפצי מסרתי לאחד הנערים ונלך יחדו רגלי אל העיר, לאמר, אל העיר העתיקה אשר לפנים מן החומה, מקום מושב קרובי, אשר אין בה מקום למהלך עגלות. עברנו דרך שער יפו לאמר, דרך מקום החומה אשר נמצא בו השער הזה, כי לכבוד קיסר אשכנז אשר בקר את ירושלים בשנה העברה (תרנ״ט) הרסו את החומה המפסקת בין השוק החדש ובין המגרש שלפניו ויהי כמעט לרחוב אחד ונבא לשוק החדש אשר ממנו מסתעפים רחובות העיר. פה נמצא הגיור־הוטל (גרנד־הוטל) היותר גדול ונכבד שבהוטלי העיר, אשר יש בו מקום להאריח מאתים תירים; הדואר התורקי; בית השלחן הצרפתי Credit Lyonnais וגם חנויות גדולות ונכבדות, ביחוד לממכר כלי עצי זית, מלאכת היהודים ולכל כלי קדש של הנוצרים ולתמונות ממראה הארץ. מחזיקיהן המה אינם יהודים עשירים.

ממול שער יפו עומד מגדל הנקרא בפי העם בשם „מגדל דוד", בערבית אֶל־קאלא. המגדל הזה נראה מרחוק יפה מבחוץ אבל בתוכו פנימה לא נמצא שום דבר חפץ. הוא מיוסד מקבוץ מגדלים בלתי מסודר. החפירה סביבו עודנה משתמרת ברובה, אולם יש בה ערמת עפר מרובה, יסודותיו המה: חומה עבה המתנשאת מעמק החפירה, המגדל היותר נכבד בו הוא של צפון מזרח, חלקו התחתון (12 מתר מקרקע החפירה ולמעלה) הוא מאבני גזית גדולות מקצעות בקצותיהן בפנים גסות. תמונת המלאכה הזאת לבדה, הדומה לאבנים הנמצאת למעלה מהן (עד 10 מתר למעלה) מעידת על היסודות האלה, כי עתיקים המה. הבניה מתאימה למגדל פיזאל, — אחד משלשת מגדלי החומה בצפון העיר שנבנה בימי הורדוס, לפי בן מתתיהו (מלחמות היהודים ה, ד, ג) נבנה יסודו אבנים גזית גדולות ומדתן ארבעים אמות לכל רוח. אל המדה הזאת מכוונת בקירוב מדת המגדל שלפנינו. מדת גבהו, בלעדי הבנינים שנוספו עליו אחרי כן ובלי להשוב את נדבכי האבן הטמונים בארץ, היא 20 מתר, רחבו 17, ארכו 21,40. אבני הגזית הנה בלי טרכסיד*) והנה בנויות באפן אשר האבן העליונה שוכבת בכל פעם לרוחב התחתונה.

כל המגדל העתיק הזה, מלבד חלק קטן בצדו המערבי, הוא מקשה אחד והוא האות היותר מוכיח ומעיד על עתיקות מגדלי החומה של ירושלים. בלכוד טיטוס את העיר השאיר את המגדל הזה וגם כאשר נכבשה בידי הפרנקים החזיק הוא מעמד ונקרא גם אז בשם מגדל דוד, בשביל אשר לדעתם היה בו משכן דוד. תמונתו החדשה היא מראשית המאה הארבע עשרה ותקוניו ממאה השש עשרה.

*) טרכסיד מערטעל, סיד מעורב בחול.

בפאת דרומה למגדל הזה נמצא כעת קסיקטין למשמר החילים. ממול המגדל מזרחה נמצא: בית תפלה, בית ספר לנערים ובנינים אחרים של משלחת היהודים האנגלית אשר למסיתים[1]).

הלאה דרומה נמצאת השכונה הארמנית[2]). בימין לארך החומה נמצא הגן הגדול של המנזר הארמני, ממולו לשמאל הקוכץ הגדול של בניניו, אשר אומרים כי יש בו מקום לאלפים סָרים. היכל הפטריארך הוא אחד הבנינים החדשים היפים בירושלים. במנזר הזה יש: בית דפוס, סמינר; בית סירים גדול; בית ספר נערים ונערות ומוזאים קטן. הלאה דרומה נמצא בית הנזירות של הארמנים.

אנחנו לא נטינו ימין ושמאל, כי אם הלכנו ישר משער יפו אל הרחוב הראשי הנקרא בשם בטרק, המוליכני, או יותר טוב המורידני אל תוך העיר העתיקה.

ירושלים מתחלקת לעתיקה ולחדשה. העתיקה מכוונת כמעט בכל חלקיה אל מקום העיר של דוד ושלמה, הורדוס ואגריפא. כל הרוצה לעשות לעצמו ציור ממעמד העיר עכשו, יקיף במחשבתו בחומת אבנים סביב את הרובע היותר דל והיותר צפוף של עיר אחת גדולה. ברובע הזה נמצאים: מאה ושבעים רחובות צרים ומלכלכים; סימטות ומבואות מפולשים ואינם מפולשים וגם חוצות מקורים למעלה; מלבד זאת אינם נמצאים כלם על שטח ישר, כי אם המה עשוים מעלות ומורדות; בשלשת עבריו הוא מוקף עמקים עמוקים; כל יתר חלקי העיר הטובים והיפים, ברחובות רחבים ובמגרשים גדולים, בבתים נאים ובהיכלי חמר נמצאים כלם מחוץ לחומה הזאת. — והיה אז לאיש הזה ציור שלם ממעמד ירושלים העתיקה והחדשה של היום.

ירושלים יושבת בחלקה הדרומי של שלשלת הרים לא גדולה, הנפרדת דרומה מזרחה. מרכסי הרי יהודה הראשים והמה ארבעה הרים: הר המוריה (הגבוה 744 מתר מעל שטח פני הים התיכון) במזרח; הר ציון (777 מ׳) במערב; אקרא (783 מ׳) צפונה מערבה; בצעיתא 770 מ׳) צפונה מערבה. בתוך העיר בפנים מפרדת בין ההרים האלה שקיעת עמק הבאה מצפון וההולכת לפאת דרום, דרומה מזרחה ואחרי כן היא הולכת ישר דרומה. העמק הזה הוא הנקרא בפי יוזיפוס בשם טירופיאן (עושי גבינה) ולדעת קצת הוא המכתש. בשלשת עבריה היא מוקפת עמקים עמוקים: במזרח מפריד הנחל קדרון בינה ובין הר הזיתים; במערב — העמק רפאים, המתחיל אצל שער יפו היום, בצפונה מערבה של העיר ומעט מעט יסוב נגבה ושם הוא נקרא „גיא בן הנם". מאחוריו בפאת דרומית מערבית מתנשא הר גדול הנודע אצל הנוצרים בשם הר עצה רעה. בפאת דרומית מזרחית הוא מתאחד עם הנחל קדרון — פה הוא המקום היותר עמוק של העמקים המקיפים את העיר.

את העיר הזאת מקפת חומה גבהה שנים עשר מתר בעלת שלשים וארבעה מגדלים. — היא מכוונת כמעט בכל חלקיה אל חומת העיר בימי המלך אגריפא. החומה שבימינו נבנתה בידי הסולטן סולימן (1536—1539). היא מרובעת בלתי ישרה מחזקת ארבע קילומתר או 5400 פסיעות בהקפה; בשעה ורבע אפשר לסוב אותה[3]). שמונה שערים לה; אחד מהם הוא אטום: א) שער יפו, הוא יחידי בפאת מערב. בפי הערבים הוא נקרא: בב אלחליל לאמר, שער חברון, על שם המסלה אשר לשמאלו

[1]) העדה האנגלית הפרוטסטנטית בירושלים היא ברובה של שתי משלחיות. לאחת יש: בית תפלה, בית ספר נערים עם כלכלת שלמה; סמינאר; בי״ס יומי לנערים ולנערות, גם בית דפוס קטן. לשנית יש: בית התפלה הזה; בית חולים; בי״ס לנערים ובי״ס לנערות; בי״ס מלאכה; בי״ס נערות חדש ובית חולים חדש. — שתיהן מוציאות הוצאות גדולות, אבל ללא תועלת גדולה.

[2]) לכנסיה הארמנית יש מעמד נכבד בירושלים, אם כי רק מהמאה השמונה עשרה התחילו הארמנים לבא בה בהמון. — הלטינים, המה אנשי ריב להם וליונים. — זקני ירושלים מספרים, כי לפני חמשים שנה עמד להמכר כל הרובע הארמני במחיר מצער לפי ערך של שלשים אלף רובל ולא השכילו היהודים אז לקנותו.

[3]) מנהג מקובל הוא כל המבקר את ירושלים יסוב את החומה הזאת לקים דברי המקרא: סבו ציון והקיפוה (תהלים מ״ח, י״ג).

המובילה לחברון. · בפאת צפון נמצאים: ב) השער החדש, „בב עבדול המיד", אשר נפתח בשנת הרנ״ט לבקשת ראשי כנסית הצרפתים, כדי לקרב לאורחי אושפיזם את הדרך אל העיר אשר ממולו. ג) „שער שכם" או „שער דמשק" בערבית: בב אל עמוד, לאמר, „שער העמודים", על שם עמודי אבן קטנים הנמצאים על החומה לשני עבריו. ד) „שער הורדוס" בערבית: בב אל זאהרה, לאמר, „שער הורד". בפאת מזרח: ה) „שער האריות" (לר״ק „שער הצאן" לפנים). בערבית: „בב אל־סבאט", בפי הנוצרים: שער סטיפן. ו) „שער הזהב", האטום היום. בפאת דרום: ז) „שער האשפות" (בערבית: בב אל מגריבה, על שם המושלימים המערבים מאפריקא הדרים בשכונתו), בפי אחינו בירושלים הוא נקרא: „השער הקטן". בפאת דרומית מערבית: ח) „שער ציון" בערבית: „בב נבי דאהוד", ע״ש קבר דוד הקרוב אליו.

לפני ארבעים שנה היו השערים האלה סגורים כל הלילה והאורחים הבאים לירושלים אחרי בא השמש לנו מחוץ לחומה עד פתיחת השער למחרת בבקר, כי פחדו אז מפני בדוים שודדים. אבל מאז שעבר הפחד הזה לא יוספו לסגור עוד את השערים בלילה. בכל זאת מעטה מאד גם היום התנועה בלילה בירושלים העתיקה והחדשה. משעה שמגיפים דלתות החנויות לפנות ערב עד מחר בבקר מתרוקנים הרחובות מאדם; ההולך אז, הולך בלוית שומר המאיר לפניו את הדרך בפנס.

העיר נחלקת לארבעה רובעים אשר הרחובות הראשים מבדילים ביניהם: רחוב דמשק והבזר ההולך מצפון מבדיל בראשונה את הרובע המושלימי במזרח מן הרובע הנוצרי שבמערב, כמו כן מבדיל אחרי כן ההמשך הדרומי של הרחוב הזה את הרובע היהודי במזרח מן הרובע הארמני במערב, דרחוב הראשי ההולך מרחוב יפו מזרחה למקום המקדש, מבדיל בראשונה את רובע הנוצרים שבצפון מרובע הארמנים שבדרום, אחרי כן — את רובע המושלימים שבצפון מרובע היהודים שבדרום. בפאת מזרח לרובע היהודים, אחורי עמק הטירופיאן, נמצאים בתי המערבים. הרובע הזה מפריד בין רובע היהודים ובין הגדר אשר מסביב למקום המקדש; בו נמצא גם הכותל המערבי. הרובע המושלימי מחובר אל מקום המקדש בפאת צפונית ומערבית; ביתר פאתיו, המזרחית והדרומית מתאחר גדר מקום המקדש עם חומת העיר.

(סוף יבוא).

י. ח. קלונסקי, וילנה.

מתוך יאוש וגעגועים.

(רשימה).

מאז הבקר עמד דוד על יד חלון חדרו הפתוח והשקיף תחוצה, מבלי דעת מדוע.

ממול חלונו נצב כותל עתיק-יומין לא־גבה, שכאלו מבדיל בין שני עולמות זרים ושנואים זה לזה, וכל הזמן לא נטל דוד עין הימנו. עמד והביט ותביט לנקודה אחת, מבלי מצמץ בעין, ולבסוף סר בפסיעות גסות מעל החלון ויקרב לספה, ויעמוד איזה רגעים, כשפניו הירקרקים החורים אינם אומרים כלום, וישכב עלית פרקדן, כשעיניו נשואות אל התקרה ומביטות לפסי-קרני-השמש המצחקות עליה.

— שמש רמיה . . . שמש רמית . . .

למה באת הנה? . . . למה? . . . האם לנקר את העינים, אם לשלח את חצי־אשך לתוך לבבי ולהחריבו, ולהעלותו כליל על המוקד, כליל? . . .

מי בקש ממך לבוא חלום? . . . מי בקש ממך? . . .

ופניו נעשים זועפים, ועיניו כאלו מתיזות רשפים, ובלבו כאלו תולעות זוחלות-זוחלות-ואצטמכתו מצטמקת וגונחת ונאנחת . . .

ובבית אין אכל ובכיס אין אף פרוטה. זה יודע הוא ברור. והוא מבקש בכ״ז בכיסיו, קם מהספה ונגש לשלחן ולחלון ומבקש ומחפש — ואין . . .

והוא מתחיל צועד בפסיעות כבדות ומהירות לאורך החדר הנה ושוב, הנה ושוב, ואח״כ נשאר הוא עומד בחצי־הדרך. כשראשו מורד ועפעפיו האדומות פרויות ומפזרות ונופלות על לחייו ועל מצחו, ועיניו מביטות סתם, באין מטרה . . .

— ואין . . . ואין . . . ובי לא ידעתי, כי בכיס אין אף פרוטה ובבית אף פרוסת לחם? . . . וכי לא ידעתי זה ברור? . . . ומדוע חפשתי? . . . ח—ח—ח . . .

והוא מניע במו ראשו ומתחיל שוב מתהלך הנה ושב הנה ושב, וזעת־קרירה מכסה את מצחו ורעדה בת־רגע עוברת בכל גופו . . .

שלש שנים עברו על דוד מיום שעזב את עירתו ויבוא העירה להשתלם בלמודים ולעמוד לבחינה. שלש שנים של אורות וצללים, טוב ורע. הנה, היום כולן עומדות לפניו. סדר ארוך של שטין־שטין, שירה ארוכה-ארוכה של ימים . . .

הנה היום הראשון. היום, שבו עזב את עירתו.

והוא יושב בעגלה ונוסע. מעבר האחד, לימינו — שדות־בר ומעבר השני לשמאלו — יער־צנובר עתיק־יומין. ועליו — טלית, שכולה תכלת, ותחתיו — חול-זהבהב ולפניו — דרך אי־סלולה ועקשת . . .

והשמש רוכבת ברקיע ושופכת את זהבה-הבוער לראשו ולראש העגלון, ולראש הסוס, ולראש היער, ולארץ מתחת . . . וכלם כהי־עיפים . . .

ובלבו — קיץ . . . רצון כביר ותקות צעירת ושאיפה רבת כנפים . . . ורק לפעמים-לפעמים מתגנב לתוכו רוח חרישי ומרעיד במקצת את מיתרי לבבו · חולשת וגענועים — וחם־שמש־לבבו מתגבר והרוח נשאר אין-אונים ונכנע . . .

וכשהוא יושב כבר ברכבת והמסע רץ, אץ קדימה-קדימה ואופניו נוקשים והוא יושב על יד החלון ומביט לשדות, לאחו, ליערות ולנהרות, נדמה לו, כי הכל-הכל מפנה לו דרך וכורע ברך ומברכו לשלום . . . ורעש האופנים, נדמה לו, שר את שיר תקותו ושאיפתו . . .

והוא הולך על הסדר וקורא את השטין אשת אחרי רעותה.

הנה הוא יושב כבר בעיר ומצא לו הוראות שעות כדי מחיתו, בעצמה אמת, אינו מתלמד עדין . . . והימים — מבהירים מאד. „בירזאות" . . . „מסת" . . . „דיסקוסיות" — שביתות מכל המינים — והלאה: „מיטינגים" — „דימונסטרציות" „אילוזיות" שאיפת להב . . . אמונה חזקה . . .

בשרו ולבו נעשים חרודין-חרודין בזכרו את אותם הימים.

והלאה עובר ענן-עופרת ומכסה את עין השמש: פרעות . . נחלי דם . . . יראה . . . אי בטחון . . .

ועוד הלאה: יאוש . . . אפטיה . . .

והוא נאסר והושם בכלא . . . עולם של ד׳ אמות אופל וקר . . . פנים אדומים ומלאי חרון אף, בלי זיק של חמלה מצד אחד ופנים ירקרקים, קרים חולנים מצד השני . . .

ששת ירחים כך עברו עליו. עכשיו כשהשתחרר ויצא לעולמו של הקב״ה ונשמתו קרועה ורצוצה — אין במה למלאות את הריקניות שבלב ואין במה לרכות את הלחץ . . . ואין אוכל, ואין כסף, ואין רע ואין כלום, כלום . . . עולם אחר, עולם זר . . .

— הוי, מה רב השממון! . . .

ולבו כמעט שהוא מתפרץ מרוב ענויי נפש, יאוש וגעגועים, ורגלו כמעט שכורעות תחתיו, וראשו עליו כסחרחר, ועיניו כאלו ענן כסה עליהן . . .

והוא נוטל את מקלו ויוצא.

*

„אנה?" — שאלה זו תלויה באויר לנגד עיניו באותיות אדומות, דולות. והוא הולך וצלו אתו, פעם מאחריו ופעם — מלפניו, הולך והולך, בהביטו לארץ, מבלי דעת למה ולאן ונדמה לו, כי הכל רומסים במחשבה תחלת על צלו והוא משליך תדיר מבטים חודרים לכל עבר ומגדיל ומחזק את פסיעותיו . . .

ודוד נפגש פנים אל פנים עם צעיר וצעירה, שהולכים שלובי זרוע ומביטים איש בפני רעותו, כשצחוק חנף רוקד על שפתיהם, והוא מתיז מבט רשף עליהם וממלל לו לעצמו: „צחוק התלוי בדבר . . . חניפה . . . צחוק שוא ומלא רעל . . ."

בקרן זוית עומד נשען על מקלו עני, איש כבן שלשים, עומד וזורע מבטים לכל עבר, וכשאיש או אשה עוברים עליו — מיד הוא מעקם את פניו ומתכפף כלו ומושיט את ידו ומתחיל בקול בוכים מתחנן: „נדבו פרוטה! . . ."

— חניפה . . . דמעות שוא . . . מלאכותיות . . . שפלות . . .

ודוד סר מעל המפסעה בקצף ומתחיל ממהר־ממהר.

וברחובות עוברים עליו נער וזקן, טף ונשים, עליזים, שמנים ואדומים; ועצובים, נמוכים, חורים וחולנים . . . והוא משליך תדיר מבטים אליהם.

— בשלמה הללו עליזים, שמנים, אדומים והללו עצובים חולנים? . . . בשלמה? . . .

ולבו ומחו ונשמתו טובלים טובלים בתהום נורא . . .

סור-נא אדוני אלי . . . כיר נא . . . בעד חצי רובל . . . — הולכת אחריו צעירה ומדברת אליו.

ודוד נפנה ומביט לאחריו, כשהאשה מוסיפה לרבה, ועובר עליה במבט־זעם וספיו מתפרץ: „גשי חלאה, ארורה!...” והוא נחפז.חלאה־חלאה, כשלאזני מגיעים קטעי דברים בלתי הגונים...

* * *

ודוד יושב על חוף הנהר. ובנהר, ובאויר נדמה לו, שטה ומרחפת מלת־אש גדולה־גדולה: „ב ש ל מ ה ?” — — —

והשמש נטה ימה ויתלקח בלהב ארגמן ויצת באשו את ראש היער שם־שם באופק... ויהפכו פני־הנהר העופרת לפני אש...

ותמוני צפרים השתפכנה בשירת אבל, ומחנות צפרדעים החלו מקרקרים ורוח־קריר יצא במחול קל לקראת הליל — ויצא היער לקראתו ויקד אפים ארצה ויחל מילל ומתלחש את הרוח, ממלל אליו בשפת סודית ונעלמה, ויצאו מי־הנהר ויחלו מתפללים־מתפללים, כשהם כורעים בחרדה...

ונדמה לו, כי הכל בוכה על צערו של העולם; ואולי על צערו הוא?...

והכל שואל ואומר: „בשלמה? בשלמה?”... — —

ודוד נעשה חלש, אין־אונים ורטט עובר בכל גופו וחיל ורעדה, והוא פותח את פיו ושותה בצמא את ריחות הדשאים והמים...

ואצטוסכתו, הה, אצטומכתו...

ואתא ליל.

ובקרבו החלו מתרוצצים אור וחשך, שרב וקור, חיים ומות... ופתנים וצפעונים החלו מרעילים את עצביו, לבו ונשמתו...

ושירה חרישות וטמירה; שירה, שאין לה מלין, שאין לה שום צורה ותבנית; שירה, שמשום חקים ומשפטים לא תדע; שירה, שאין לה לא ראשית ולא תכלית; שירה פראית; שירה, שמקום רק אחד יש לה בעולם — פנימי הלב והנשמה, החלה משתפכת בכל עורקיו ומכה, ורועדת, וקודחת בקרבו... ודוד מזדעזע כולו וקם ממקומו ונשאר עומד שקוע בים של מחשבות.

ונדמה לו, כי קול מדבר אליו ואומר: „כשאין כח ללחום בעד החיים צריך לצאת כגבר לקראת המות... מסור גופך לנהר וישא את נשמתך רחוק רחוק למרום ואז יבוא קץ לעינויי נפשך ולכל־לכל... רק שם תהא בן חורין... כאן — כלנו עבדים...”

ואנחה, אנחה, שאינה אומרת כלום, אך טומנת בקרבה הרבה־הרבה לשד ונשמה, מתפרצת מעמקי לבו והוא נשאר עומד נרעש, כאלו טבל במקות גיהנם...

* * *

היו לו אלהים — ויחטאו — וימותו...

אמונה ותקוה חיו בקרבו — ויגזלום החיים...

ויבל הכל, וירקב, ויזקן — וימת, או שנמצא עוד במצב של גסיסה...

— למי נותנים יד: לחיים, אם למות?... לשניהם צריכים אמונה, לשניהם צריך להיות גבור... וזה חסר לי...

מאי?...

ושוב מתחילים מתאבקים, מתרוצצים ושרים בקרבו שני כחות סודיים ובלתי נראים למען שני עולמות ענקיים: החיים והמות...

והוא נעשה כה חלש, כה אין איל... הוא אינו כבר ברשות עצמו, אין לו שום שליטה של עצמו, — כלי משחק הנתו בידי החיים והמות...

— אה, מה קשה... מה קשה מנשוא...

ודוד קודח קודח כולו... מכניקת עצביו מפוזרה ומפירדה, קרועה ורצוצה, ולבו מתפרפר מתפרפר...

ורוצה היה אז ליטל מן השמים את הכבבים ואת הירח ולרמסם לרמסם ברגליו ולכלותם, ולקרוע את הרקיע המבדיל בין „ע ל” ובין „ת ח ת”...

* * *

ודוד הגיע לביתו ונכנס החצרה.

המון ילדים נמצאים בחצר ומשחקים ב„חדר”.

ודוד נזכר בימי ילדותו, באחד מלילות החורף ב„חדר”. כשחבורת נערים יושבים אצל התנור ומספרים מעשיות. זה בדובים וזה בזאבים, וזה בלסטים, וזה בשדים, וזה באריות. העששית הפעוטה מפיצה ריח בלתי נעים ומחניק. ועל הכתלים זוחל ומתנועע צלו של ה„רבי”, כשראשו כה גדול, כה איום ונורא. ופניו זועפים זועפים... ובחוץ מיללת סופה ומתדפקת על החלונות, על הדלת ועל ארובת התנור; וסערת שתורת איומה רובצת על הכל, על הכל... ובלכתך את אמא הביתה וימש החשך, והסופה מתקצפת, נאנחת ומתקצפת ורוצה לגזל מידך את פנס־הניר, לכבות את נרו, או לתעלותו כליל על המוקד, ורגלך כשלות, כרעות תחתיך וגגר עיניך נצבים האריות, הלסטים והשדים והנה הנה מתנפלים המה עליך וטורפים אותך, מכים, מחניקים, ממיתים... והלב הולם, רועה, דולג, קופץ, קודח ובתוכו כאלו נקרע דבר מה...

ובלבו של דוד מתחילים צצים רצון ותקוה. ונפשו מתחילה נמשכת ומתגעגעת מתגעגעת לעירתו ולילדותו...

ב. גלדשטיין:

ספקות.

מאותו יום שהתראה ר׳ שמעון הלמדן עם שמואל׳קיל פריימן נעשה לאיש אחר לגמרי...

בשבילנו, הקונדסים של אותו „החדר” היה אותו יום — יומא דפגרא. כלנו ישבנו אצל השלחן, השתובבנו, סטרנו איש על לחי חברו, משכנו כל אחד בבגדי חברו ונהנינו הנאה משונה...

וצריכים אתם לדעת שאצל ר׳ חיים הלמדן היתה נהוגה עד עכשיו „ממשלה” בתמונת זעיר אנפין, התלמידים היו עבדיו הנכנעים, המוכרחים לשאת עליהם „עול מלכות” מבלי הרהור כל שהוא; ר׳ חיים לא היה רגיל לישן שנת ארעית, כמו שנוהגים שאר המלמדים; התפלל „בעלות” בשעה שתלמידיו ישנים עדיין ומעולם לא התקוטט את ה„רבנית” ובשביל כך היינו שקועים כל היום בלמוד.

משבא שמואל׳קיל מאדעסא לדראזנה הזמין אותו ר׳ חיים אל מעונו, בתור אורח — הרי שמואל׳קיל הוא בבחינת תלמידו המובהק המעולה שבמעולים...

התחילו מתעסקים בשיחת חולין, מתחילה בחשאי, בלחש ואחר כך בהרמת קול, בנדנוד ידים כמו שנהוג אצל הלמדנים: ר׳ חיים התחיל מקיף את הצעיר ב„קלאץ־קשיות” כיצד הרגיש את עצמו בעיר הסופקרת אדיסה, כמה הרויח וכיוצא באלה, מתוך כך התחיל להטיף לו מוסר: בשביל מה הוא מקצץ את פאותיו מגלח את זקנו — מעשה אפיקורס!...

וכאן התחילו הקולות מתרוממים, מתחזקים, מתמלאים ברוגזא חשאית, בארס קל... השתדל כל אחד להכנס אל תוך דברי חבירו ולהחרישו.

משהגיעו הקולות לאזנה של הרבנית שוב אי אפשר היה לה להתאפק. התפרצה אל תוך „החדר” בחרדה, שואלת היא את „הזוג”: „מה הרעש?” אבל הללו אינם משגיחים בה וממשיכים את הוכוח...

אנחנו הקונדסים, קמנו ממקומותינו, עלינו מי על השלחן, מי על גבי הספה ואחדים גם על כסאו של רבינו. התעוררה בנו תשוקה עזה לדעת על מה הוא הרעש הזה ולהדור אל תוך תוכו של אותו דבר, לדעת מי מהם צודק, אלא לא עלה בידינו כלום. גמרנו בלבנו כי בודאי הרבי צודק — הרי רבי הוא!...

כשעזב שמואל׳קיל לאחר זה את החדר בלי שום אמירת שלום, כשהדלת נסגרת אחריו ברעש, ישב לו אז הרבי אצל השלחן, מצחו מתקומט ומכוסה בנטפי זיעה, מבטי עיניו מוסבים ישר אל הדלת שמשם יצא שמואל׳קיל. ראשו מורד על גבי ידו השמאלית, יושב ואינו זז ממקומו...

יושב לו הרבי ושפתיו מתנועעות, ניכר היה כי השפתים מזדעזות מתוך כעס וכאב עצור, הקמטים קמטו מצחו יותר ויותר ופניו התלבנו מאד...

יושב לו הרבי ואינו זז...

אנחנו הרגשנו באותו אינסטינקט ילדותי, כי מלחמה עזה פנימית מתחוללת בתוך נשמתו של רבינו... שמואל׳קיל כנראה נגע באותם הפצעים שהרבי השתדל כל ימיו לבלי לגעת בהם כל עיקר...

מזוותו יום נעשה ר׳ חיים הלמדן לאדם אחר לגמרי: הזדמן שיושבים אנו והגמרות פתוחים ואנחנו שקועים בשיעור ופתאום מפסיק רבינו מתוך למודו, מרים את ראשו ואין גם אחד מאתנו שיאות להפריע גם בנדנוד קל את המנוחה השוררת בחדר, והרבי משתקע במחשבות סבוכים ומסובכים, יושב ומהרהר, משתדל כנראה לחשתחרר מהם...

ויצא קלא דלא פסיק, כי ר׳ חיים עוזב את המלמדות, הבעלי־בתים באו עליו בטענות ובתביעות: הישמע כזאת כי מלמד־תינוקת יעזוב את התלמידים באמצע „הזמן” לא לכאן ולא לכאן!”...

באו הבעלי־בתים לכלל דעה אחת: להזמין אותו אל הרב.

התרעמו על ר׳ חיים בפני הרב, כי תנאי התנה אתו בפירוש: שהוא נוטל על עצמו לתורות את בניהם שנה תמימה ואין לו כל רשות להתחרט ולהפר את ה„תקיעת כף”, אם רוצה הוא דוקא לעזוב את המלמדות אין איש מוחה בידו אלא צריך על פי דין לצאת את שנתו!”.

— כך, כך! „לצאת את שנתו!״ — גמרו הבעלי־בתים בבת אחת.

ר׳ חיים לא התרעם, לא צעק, לא הרעיש עולמות, אך ישב לו דומם רגעים אחדים ואחר־כך הודה, כי צודקים הבעלי־בתים והוא הוא האשם...

— אבל רבי — התחנן ר׳ חיים וקולו נחנק מתוך דמעות — אבל מרגיש אני שאיני רשאי עוד להרביץ תורה בישראל... ספיקות רבי, ספיקות... מתירא אני שמא יסורו תלמידי מדרך הישר... אין אני רשאי... מרגיש אני... ספיקות״...

מאותו „זמן התחלה ר׳ חיים ושוב לא ירד ממטתו . . .

יצא קול בעיר כי ר׳ חיים גוסס. „פני העיר״ באו לבקרו וגם הרב בתוכם. קרני השמש האחרונות והזהרורים חדרו אז אל תוך חלונו הקטן של ר׳ חיים ולטפו את פניו החורים והצנומים, וצחוק קל רחף על שפתיו של הגוסס...

— משום מה אתה מצחק? — שאל אותו הרב.

— האם לבכות אני צריך, רבי? רגעי חיי ספורים... עוד מעט... את עולם השקר והספקות אני עוזב... נשמתי תצא אלי על... עוד מעט... ושמה, שמה בעולם האמת והצדק, שמה רבי הכל יתלבן... הכל יתברר... הכל, הכל... עוד מעט... עוד מעט.

השמש השתקעה לאט לאט, ופתאום נעלמה בתוך צללי הערב שהתחילו לטפס על הכתלים.

פרחה גם נשמתו של הגוסס.

והצחוק הקל רחף עדיין על שפתיו הצנומות והלבנבנות.

בהדר העבודה של הציר לחובסקי.

חדר לא גדול, כמו כל החדרים הירושלמים, אך מעניין, לא לכשעצמו, כי אם הדברים הממלאים את ארבע הקירות. בשבתך בחדר ובפרט בהיותך לבדך, תועה מבטך מתמונה לתמונה שתלויות מסביב לך ובכל תמונה ותמונה אתה מוצא ענין וכל אחת מהן מביעות לך עולם מלא, עולם של חיים, חיים עלומים, חיים טבעיים, לא אגדות מקסימות פה את נפשך, לא חזיונות, מלבבים את עיניך, אך טבע ערום, טבע לאמתיותו מבצבץ פה מכל יריעה ויריעה.

אמן צעיר הוא לחובסקי, צעיר בשנותיו ולא זמן רב הנהו בא״י, אך די להביט אל שורות התבונה, וכבר יכולים להוכח עד כמה חדר ככר אל תוך מסתרי הטבע ארץ הישראלית. ויתאר אותם בשרד נאמן. הנה לפניך טפוסים יהודים ארץ ישראלים: יהודי תימני ויהודי מערבי, תימני צעיר, תימני זקן, בידואית, פלח, ערבי, כושי, כושית, בית קפה ערבי בפנים העיר, ים יפו, הברכה של דוד, מערת כלבא שבוע, פרופיסור שץ, הירשנברג ועוד תמונות שונות. כל אלו מביעים לך ארץ ישראליות, טבעיות, בלי שרק ופרכוס, בלי גוזמא פנטסתית, פשוט כמו שהן.

אמנים שונים בקרו את א״י, צירו בארץ, אך לא הספיקו להראות לנו אף שמץ ממה שא״י יכולה לתת. אינני חפץ לבקר אותם, כבודם אתם, אך זה אוכל לאמר בגלוי, כי למרות אמנותם לא חדרו היטב אל הטבע ארץ הישראלית, למען תתת לפנינו כמו שהיא.

זוכר אנכי את הירשנברג המנוח, בבאו הנה שמחנו לקראת בואו ומולה, נדמה, צהלת כל הארץ, כל הטבע, ואמרנו בלבנו: הנה זה יתן לנו את לאשר אנו זמן רב מקוים, הוא יברא לנו פה את האמנות היהודית המקווה, ושבחות ותחלות מלאנו את פינו לכבוד האמן הנודע הזה, הוא האמן אשר תאר לנו בשרד אמן את „הגלות״, זה יתאר לנו פה את „התחיה״, ותקוות רבות קוינו לה, וחלומות רבים חלמנו על אדותיו, אך מדי דברנו בזה, הכרחנו להזכיר את „הגלות״ וזכרנו גם הגלות...

הירשנברג מת, וינח לנו רק את הגלות ו„התחיה״ עוד נשארה בחלום כל איש מאתנו...

מי יוכל לעורר את התחיה? אך מי שהוא חפשי, טבעי! מי יוכל לגשם ולגלם את ארץ הישראליות? מי שעוד כח העלומים חרש אתו וחודר הנהו אל תוך תוכה, מרגיש את הכל כמו שהוא ולא ע״י זכוכית מגדלת!

בשיחתי עם אמנים יהודים וכשאלי אותם, אם ישנה אמנות יהודית, ענוני כי אין. אך יפה אמר לי לחובסקי, כי זאת האמנות, המקות תוכל להתבסס רק על הטבע ארץ הישראלי, מי שמרגיש את הטבע הזה — לו יכולים לקוות, כי הוא יעזור להתפתחות אמנות יהודית, אם רק ישאר פה בארץ.

אצל לחובסקי אנו מוצאים סימנים, לע״ע אך נצוצות. הוא אינו מציר לנו פנטסיות, רק אחת, במדומני, ציר, וזו היא „איוב וחבריו״ ובמשך זמן היותו פה ציר רק את הטבע של הארץ, הדומם והחי. אנו רואים בתמונותיו ארץ ישראליות אמתית, הצבעים הארץ ישראליים שאינם במקום אחר, הטפוסים מבליטים את מקום מגוריהם וכן בכל התמונות עפ״י הסדר.

מלאות חיים הן התמונות של לחובסקי, אף שמץ של גלות אי אתה מוצא בהן, אפילו לא בעני המערבי, אפילו לא בזקן התימני, כי אם ארץ ישראליות פטרירכלית. בפרט מצליח הנהו בצבעים החוקים התיים הבהירים של מראות הארץ, אותם השמים שמלפני שנים קדמניות, אותם ההרים, אותו הים, אותו האפק שראו שלמה, ישעיה, בר כבא וכו׳. ובהתבונני אל התמונות האלה, לבי חפץ לנבא, לקוות; איזה כבב של העבר מתחיל להראות לי, איזה כבב של תחיה נוצץ לי מרחוק ומנחם אותי וממלא לבי רגשים קדושים, יוכל היות, הטבעיות תחן את הכל...

אמן צעיר הוא לחובסקי, אך יען כי הוא צעיר הוא מבין את העלומים, הוא מבין את הטבע הצעיר של הארץ העתיקת ואם לא הוא לבדו, אז יחד עם תלמידיו, תלמידי בצלאל, יחלו לאט לאט לתת לנו את זה, לאשר אנו מקוים, מי יודע? . . .

י. ה.

נ. ל. שבלנסקי, זכרון יעקב.

מכנען למצרים.

ח.

עדת הקראים בקהירה. [סוף]

אחרי שובנו מ ח י ל ו ן הלכתי עם הרב הנכבד מקהירה אל ר ב עדת הקראים לשמוע ממנו פרטים אחרים על דבר העדה הזאת, זה האבר המדלדל שנקרע מגוף אומתנו לפני אלף ושתי מאות שנה.

עברנו רחובות צרים רבים לאחרונה הגענו לרחוב צר אשר על אחד קירותיו רשום באנגלית ועברית: „רחוב היהודים הקראים״. באנו אל בית הרב, מצאנוהו יושב רגליו תחת ברכיו וקורא את העתון „הצפירה״.

הוא קבלנו בחביבות גדולה ויצו להגיש לפנינו ממתקים.

הוא הגיד לי כי מספר נפשות הקראים בקהירה עולה לארבעת אלפים, וכי יש ביניהם עשירים רבים.

„הננו פה בהעיר הזאת״, אמר לי, „זה משנים רבות, רבות מאד עוד לפני זמן הרמב״ם, זה הרבני הנפלא אשר קרבנו מאד ויתי אתנו בידידות ורעות גדולה, תמיד חיינו בשלום וידידות עם אחינו הרבניים, והננו שומרים את מנהגינו וחקינו אשר נתקבלו בעדתנו והקדשו לנו.

„האם הכל שומרים את כל הדינים ובפרט את דיני שבת הקשים אצלכם כל כך?״

„לא הכל״, ענני. „יש גם עוברי חק, יש גם אצלנו „עבריינים״ כמו גם אצליכם, ומה נעשה ומלחמת החיים בזמננו קשה מאד. וישנם רכי לבב רבים החושבים כי יקלו מעליהם את המלחמה הזאת בהשליכם אחרי גוום הרבה מחקינו הקדושים״.

הוא הציג לפני את חתנו מורה עברית בבית ספרם, ויצוהו להראות לי את בית תפלתם ואת ספריהם העתיקים, גם הזמינני לבא למחר לבית הספר לבחן את התלמידים. הודיתי לו על זה ונצא.

„אנחנו חולצים את נעלינו בהכנסנו אל בית תפלתנו״, אמר אלי חתן הרב בבואנו לפני בית התפלה.

חלצתי גם אנכי את נעלי ואבא פנימה? חדר גדול ומרוח, כל ספסל אין בו ועל הארץ פרושות מחצלאות לישיבה. הוא עלה אל ארון הקדש ויוציא את ספרו של „בן אשר״, והוא ספר תורה כתב יד עתיק מלפני אלף ועשר שנים הנכתב בידיו של המחבר הידוע הזה. בראשית הספר על דף שלם כתובות קללות נוראות שהמחבר מקלל את כל מי שיעיז לשנות כקוצו של יוד בספרו זה או גם לנגע באחד מתגיו.

אחרי כן הראה לי ספר דינים „למשה בן אליהו״ כתב יד לפני ארבע מאות שנה, גם ספר קדמון בשם „אדרת אליהו״ בו מדבר המחבר על דבר שמעון בן שטח ומקללו קללות נמרצות „על שהבדיל את הפרושים מהצדוקים, והוא הוא שהסב בקרע הגדול בין הרבניים והקראים״.

חתן הרב הגיד לי קצת מדיניהם שהנם מתנהגים על פיהם כעת.

התפלה אצלם רק ש ת י פ ע מ י ם ביום, שחרית וערבית, בשבת אסור להם לנסע גם על אניה בים.

„בעת התפלה הננו לובשים טלית מצויצת", ספר לי, „אך תפלין אין לנו כלל, כי אנחנו מפרשים את הפסוק „וקשרתם לאות על ידיך והיו לטוטפות בין עיניך" על כונת הזכירה ולא מלים כהויתן כשם שאיננו מפרשים כהויתן את המלים „כתבם על לוח לבך".

לא חפצתי להכנס אתו בוכוח אדות זה, כי לא להתוכח אתו באתי.

על דבר הצומות הגיד לי כי יש להם מלבד יום הכפורים הצומות דללו: עשרה בטבת, תשעה בתמוז, שבעה באב, עשרה באב.

בבואי למחרת היום ההוא אל בית רב, הקראים מצאתי שמה את מנהל בית הספר שהואיל ללכת אתי אל בית הספר. המחלקות אינן גדולות אך מלאות אור ואויר. בבית הספר נמצאים מאה וחמשה תלמיד ומאה תלמידה.

שפת הבית היא הערבית, בה ילמדו גם המדעים, כי השפה הזאת נדרשת במדה מרובה במצרים. גם אנגלית ילמדו הרבה, רבים מהתלמידים מביה״ס הזה יבאו אחרי כן לביה״ס הגבוה של הממשלה.

עברית ילמדו פה לא הרבה ואף לא את הדבור בה. את השפה הערבית ילמדו מורים ערבים מומחים ואת התפירה והרקימה מלמדת אשה צעירה מאוסטריה, אשר בהכירה בי כי אינני קראי התפארה לפני כי איננה קראית גם היא כי אם מעדת ישראל האשכנזים.

שאלתי ילדים אחדים שאלות שונות בעברית ובאנגלית והם ענוני כהוגן.

העירותי להמנהל על מיעוט הלמוד בתנ״ך בבית הספר הזה, תחת אשר מבית ספר של קראים היה ראוי לקוות להרבה יותר, כי הלא רק הוא הנהו יסוד אמונתם, ובסגנונו הלא היו הקראים מתגדרים תמיד ולועגים להרבניים אשר היו לפנים עלגי לשון.

הוא הודה לי כי צדקתי, אך מכרחים הם למעט בלמוד הזה, אף כי יקר הוא להם מאד, בסבת חסר זמן.

„משתדלים אנו בכל כחנו", הגיד לי „לתת לבנינו את היכולת להתפרנס ברוח, והחיים בזמננו דורשים ידיעות ומדעים הרבה ואין אנו מספיקים איפא ללמדם את העברית כהלכתה".

טענה שרבים מן המנהלים גם אצלנו טוענים, אך אם צודקים הם, זאת היא שאלה אחרת.

אחרי שבתי במצרים כשלשים יום, הגיע זמני לשוב למקום מושבי, שבתי דרך פורט סעיד, עיר קטנה אך יפה מאד, ואחרי שני ימים הייתי כבר במושבתי היקרה „זכרון יעקב".

* * *

שבתי לארצנו בתקוה כי עוד יבא יום אשר גם ארצנו זו תפרח ותתפתח כשכנתה, תסיר ממנה „בגדי אלמנותה" ושבה להיות ארץ מאשרת כאשר היתה לפנים, וזה יוכל היות רק על ידי אחינו העשירים הגדולים, לא על ידי פועלים עניים שישלחו הנה לגוע פה ברעב, אלא על ידי ביאתם המה בעצמם, בהמציאם להם דרכי מסחר חדשים, ביסוד בתי חרשת לתועלת גם להם גם להארץ והממשלה.

במצרים נתן איש יהודי בכספו הרב את הדחיפה להתנועה האקנומית הגדולה השוררת כעת שמה, ויהודים עשירים היו יכולים לפעל גם פה הרבה הרבה. ואין כל ספק כי ממשלתנו הנעלה תרצה את פעלם, ולא תשים כל מכשול על דרכם בהכירה לדעת את הטובה הגדולה העתידה לבא על ידיהם.

הכה נקוה.

לבית־מדרשו של רש״י.

(רשימות טיול). הכ״ש־ן.

והעולם הישן עם חייו המיוחדים וזכרונותיו וחלומותיו ואגדותיו וקסמיו ממלאים את כל נפשך ושולטים בנשמתך וברוחך ותופסים ברמעותיך וברגשותיך. הנך מרחף בספירות היסטוריה בת אלפים שנה. פה, בסמטה הצרה והמעוקלה הזאת עם רצועת השמים הכהה שעל גבה, חיו אבותיך, שבאו הנה, לפי דברי האגדה, אחרי חרבן הבית הראשון, בעת קרומים, פה חיו לפני ארבע מאות שנה, לפני שמונה מאות שנה, לפני אלף שנה, לפני הרבה הרבה מאות שנה, פה הגינו על דתם ותורתם ופה נהרגו ונטבחו ונרמסו תחת פרסות סוסי הפרשים הגרמנים או בידי האספסוף הפרוע. פה חיו וסבלו היהודים בעת קרומים. הסמטה הזאת היא אחד ממקומות הקדושה, שנתקדשו ע״י דברי ימי עמך. מי יודע איזה מחזות גדולים, איזה מחזות נוראים, איזה טרגדיות מחרידות ראו שמי הסמטה הצרה הזאת...

והנה בית־הכנסת הוורמסי. מעבר הרחוב משמאל עומדת ה„זינגוגה" החדשה עם חזיתה הרחבה וחלונותיה הגבוהים והבלתי שקופים. ומסולה מעבר הרחוב השני, לצד המזרח, שקוע בתוך שורת יתר הבתים, מאחורי המגרש הפנוי, עומד בודד בית הכנסת הישן, המיוחס, האגודתי עם בית מדרשו של רש״י.

ועומדים אנחנו לפני הבנין הפשוט והצנוע הזה. רנישקף אלינו כמתוך עבר רחוק, כמתוך ערפלי אגדה ופיוט. כתלי האבן השחרחרים מספרים לנו אגדות וספורים מימי קדם. זהו מצבת הזכרון לדורות אין מספר. בעל שתי קומות הוא הבית הזה עם גג שפוע וחד. בחזית הבלתי רחבה נמצא באמצעיתה פתח־הביאה עם כרכוב עגול ומשני צדדיו שני חצאי חלונות עגולים מלמעלה. בקצה הכתל מימין נמצא עוד פתח שני המוביל אל הקומה השניה, אל חדר הקהל הישן. בין הפתח השני ממעל ובין אחד משלשת החלונות הגדולים והמרובעים של חדר הקהל מתנוססת אבן רבועה ובה חקוקה כתובת ארוכה. קוראים אנו בעיון ובאיזה רגש של חבת הקדש את הכתוב על האבן ורושמים בפנקסנו:

„בנה הבית הזה לשם אדוני, בתתקע״ג ליצירה למנין חשבוני,
ר׳ מאיר בר יואל מורע כהוני יזכר בזכרון טוב לפני ארוני
יען ויאמר אמן אדוני" וכו׳ וכו׳.

בעוד אנחנו עומדים שקועים בהעתקת אבן הזכרון, נלוו עלינו עוד עולי לרגל. זו היתה משפחה יהודית־אשכנזית, איש כבן ארבעים מן הטפוס המצוי, אשה גוצה ומלאה ובת־חן, נערה כבת עשר בעלת עינים שחורות ושערות צהבהבות ונער גדול ממנה הנראה כטפש קצת. גם הם באו הנה מפ׳ לכבוד החג בכדי לבקר את ה„רש״י־קפללה". הגדולים הנם פה לא זו הפעם הראשונה; היום הביאו את ילדיהם אל המקום הקדוש הזה.

בכדי לבא אל תוך הקודש פנימה צריך לפנות אל שמש בית־הכנסת, הגר מעבר הרחוב השני, באגף בית הכנסת החדש. הוא הנהו שומר המפתחות לכל גנזי העתיקות דפה, והוא מנהל את האורחים והמבקרים הבאים הנה מכל תפוצות ישראל. כמובן, אין זה לשם מצוה היסטורית בלבד.

בין כה הריחו, כנראה בבית השמש, את ריח הנתח השמן, והשמשת, אשה כבת חמשים גדולה ובריאת בשר, באה וצרור המפתחות בידה ובפנים מפיקים חצי ערמה וחצי קדושה וערך הכרת עצמה היא מציעה את שרותה. בתנועת חן ובזהירות של הוד היא פותחת את הדלת לבית הכנסת הוורמסי הישן. נמצאים אנחנו בפנים בית רבוע מארך ולא גדול ומואר מעט. ספסלי־מסעדה רחבים ונמוכים עומדים צפופים בשתי שורות ארוכות. הכפה העגולה נשענה על שני עמודים עגולים ואיתנים. בתוך עומדת בימה גדולה על בסיס אבן רחב, שעליה קוראים את התורה בשבתות ומועדים. מן הספון משתלשלות ויורדות מנורות נחשת אחדות, שאחת מהן מגיעה כמעט עד הקרקע. השמשת הולכת בראש להראותנו את כל הראוי לראיה מיוחדת, ושונה היא לנו בדרך הלוכה את פרקה הרגיל בהיסטוריה ובאגדה, בנעימה ובלחש־קדש לאט. ומאזינים אנו אל תורתה ושיחתה בהרבה יתר שימת־לב ותאות נפש מלתורת רבותינו החכמים.

הבית הזה נבנה בשנת תשצ״ד לאלף החמשי. כנראה, היה זה רק חדושו ותקונו של בנין עתיק מאד. אצל ארון הקדש מימין חקוקה אבן מזכרת לשם בונה הבית ועליה כתובים הדברים:

„האבן הזאת שבצד הארון בכל שבת ושבת בזכרון
עדה למר יעקב איש כשרון להזכירו עם ישיני חברון".

בכל שבת ודג מזכירים את נשמת הנדבן בשעת התפלה. במלחמת האזרחים, שהיתה בשנת ה״א שע״ה, נהרס הבית הזה ע״י האספסוף. וכפעם השניה חולל עוד הפעם בשנת תמ״ט ע״י חילותיו של לודויג הי״ד, שהשתמשו בו בתור ארוה לסוסיהם; וכששבו האזרחים המגורשים העירה עשוהו לרפת. — נבנה ונחרב, נתקדש וחולל — מעשיה ישנה!... גורלו של העם המתפלל בקרב הבית הזה.

עזרת הנשים הנראית דרך הפתח הרחב והגרור עד הציו בכותל הצפוני נבנתה בשנת ד״א תקע״ג ע״י ר׳ מאיר בר יואל הכהן ואשתו הצנועה יהודית, ככתוב על אבן המזכרת התלויה על הקיר החיצוני מטעל לפתח השני המוביל אל חדר הקהל הישן.

על יד ארון הקדש תלויה מנורה בת שני קנים ובם שני אשי־תמיד דולקים. זכר לשני קדושים. האגדה מספרת: ימים אחדים לפני חג הפסח עברה תהלוכה נוצרית דרך רחוב היהודים. מאחד רבתים הושלכה בלי משים איזו פסלת־מאכל. הדבר דנזרק פגע בקדשי התהלוכה. הנוצרים נתנו ליהודים ארכא עד השביעי של פסח להוציא אליהם את הזורק, ואם לא יטבחו את כל היהודים. הפושע לא נמצא והעדה היהודית היתה בסכנת מות. בשביעי של פסח בבקר באו לבית הכנסת שני אורחים יהודים, שאיש לא ידע מי המה ומאין באו, ויקבלו על עצמם את חטאת המות, בכדי להציל את הקהלה הוורמסית מכליון. שני האורחים הזרים הומתו באותו יום מיתת יסורים, מות קדושים. — אגדה עברית, אגדה ישנה וירועה כל כך!... ואגדות כאלה ישנן הרבה בפנקס הוורמסי הישן.

והשמשת פותחת את ארון־הקדש ומראה לנו עוד דבר יקר במינו. פה נמצא ספר־תורה עתיק מאד, שעל פי הגוילים והכתב אפשר להעריך עתיקותו בכמה מאות שנה. את הספר התורה הזה — מכפית האגדה — כתב מהר״ם מרוטנבורג, בשעה שישב במאסר באחד המבצרים על פי מצות הקיסר רודולף ההבסבורגי. בדרך נס בא הספר הזה לידי פרנסי וורמס; והוא נחשב לאחת הסגולות העתיקות של העדה. בשלש הרגלים בשנה קוראים פרשה אחת מתוך ספר התורה הזה.

כל האויר שקוי פה באגדה ובשירה ובחזיות...

מעיפים אנו עוד הפעם מבטנו על שטח־הקדושה הזה, והולכים אנו אל „הקפללה" של רש״י. המנהלת מספרת בחצי־אנחה, שבני־העדה החדשים, ה„ניאולוגים", חפצו לתת בבית הקדוש הזה עוגב; אולם אחרי מלחמה חזקה גברה ה„פיעטעט" בלבם ונכנעו מפני המשמרים וישימו את העוגב בבית הכנסת החדש, שבו מתפללים רק פעם אחת בשנה, ביום־הכפורים, ובעוגב אין משתמשים כלל, ובית הכנסת ההיסטורי נצל ממפלצת היהדות הריפורמית. ברגע זה נדמה בית הכנסת החדש, העומד מעבר לרחוב, המשקיף באיזו יהירות גסה מול הבנין הישן והפשוט והחביב הזה, כצעיר מחוצף המלגלג על זקנו החכם והמכובד... בזינו בלבנו להבנין החדש והחצוף הזה עם העוגב שבקרבו.

המנהלת מובילה את האשה שבחבורתנו אל הסמטה הצרה שמשמאל לבית הכנסת ומראה לה אל המקום השקוע שבקיר בית הכנסת סמוך לארץ ומספרת לה בחצאי רמיזות ובחצאי מלים את המעשה באמו של ר׳ יהודה החסיד, שנזדמנה פעם אחת בהיותה הרה להסמטה הזאת, ופתאם בא אחריה איזה פרש עריץ נוסע במרכבתו ויחפץ לרמסה, אך אבן הקיר נרתעה לאחוריה, ובכותל נעשה משקע כגדל בטן אשה הרה, הנראה עד היום הזה.

ומימין לבית הכנסת, בפנים החצר, אפשר לראות עוד את המקוה הישן, בור עמוק וצר ואפל רצוף אבנים מסולמות, שיורדים אל תוכו במדרגות־אבן עקומות ומשופעות, ומאהיל עליו אהל־עץ קטן ורחב ומזהב מיושן. המקוה הזה מזכירנו את אחת המערות ההרוסות שבמבצר אויערבך, ששמשה, כנראה, כתור חדר־הכלא לפושעים ולשבויים. גם על אודות המקוה הישן יודעת האגדה לספר דבר־מה.

והנה הנקודה התיכונה, שבה מתרכזים כל ניצוצות ההוד והקדושה, הנה קרן־האורה, ששפכה ים־זיו על כל המקום הזה, מעין־הקסם, שהקר זרמי־פיוט מפרים והומים מסביב — הנה בית מדרשו של רש״י...

מצר בית־הכנסת הישן מימין סמוך ובנוי הבנין הקטן והדל הזה, ה„רש״י־קפללה", אהל־התורה הפעוט, שבו ישב רש״י ועסק בתורה.

והנה אנחנו בבית מדרשו של רש״י...

סערת־רגשות תוקפת אותך בתוך דומית־הקדש האלמת.

פה חי רש״י. פה, בחדר המעונן והמצומצם הזה, תחת התקרה הנמוכה המתחלקת לשתי כפות עגולות השופעות ומכסות עליך כשתי גיגיות, פה על יד שלחן־האבן הארוך והרחב, פה על כסא־האבן השקוע בתוך הכתל הדרומי, ישב רש״י לפני הרבה־הרבה מאות שנה. פה למד וילמד יומם ולילה עשרות־שנים אחדות, חשב והגה, כתב וכתב. מתוך הזוית החשכה הזאת יצאו קרני־נגה להאיר את מחשכי כל הגולה, מתוך האפלה הזאת הלך ושפע כמעין בלתי־פוסק אור־עולם לדורי דורות. פה ישב רש״י וינל כהן מלבב את עמוקות תורת ישראל, ויחשוף בפנים מלאי־זיו את כל תהומות ים־התלמוד, ויבאר בשפה נפלאה ובמלים־פנינים את כל העמום והסתום והעמוק, ויאר באור גדול את נשמת העם העברי. פה, בין הכתלים הזועפים האלה, צלצל ראשינה קולו הנעים והחביב של רש״י, בהרצותו לפני תלמידיו את מרגליות חכמתו, בהזליפו על נשמת תלמידיו נטפי אורייה. פה, על השלחן הגס הזה, נכתב „פירוש רש״י", שגדל וטפח את רוחך משחר־ילדותך בחבה ובנעימות, זהו בית היוצר של ה„קונטרס", שפתח לפניך את שערי התלמוד ויגל לך את אוצרות הרוח העברי — בשטח הצר הזה נצטמצמה שכינתו הגדולה של רש״י... רש״י זה, שתארת אותו לך תמיד בדמיונך בדמות זקן חסון ואמיץ בעל פנים מפיקים זיו וחכמה עמוקה וחבת־אב, בידו האחת מטה־עוז ובשניה פנס־קסם גדול ונפלא, והוא הולך לפניך בצעדים בטוחים להראותך את הדרך ואת השבילים המפותלים ואת הנתיבים הסבוכים שבאיזה לבירינת אגדתי, והוא מחזיק בידך באהבה ושומר את כל צעדיך לבל תכשל ולבל תתנגף, והוא מראה לך לאור פנס הקסם את כל יפיו וחמודותיו ועשרו של הלבירינת האגדתי והוא מספר באזניך מעשיות נפלאות כל כך ומענגות הנפש כל כך — — רש״י זה, שנעשה לחלק מנשמתך ונתמזג ברוחך ונפשך. — —

פה חי לפני שמונה מאות שנה רש״י הגדול ויצר את יצירותיו הנפלאות והנצחיות. — — —

לארך השלחן משני עבריו מונחים פתוחים כתבי־יד ישנים מאד, חומש עתיק מאד עם פירוש רש״י, מחזורים כתובים באותיות מרובעות על גבי קלף ומצוירים ציורים אמנותיים יפים. לפי המסרת מגיעות שנותיהם ליותר משש מאות. — מי יספר שנות האגדה?...

הנה על הכתל ממולנו חקוקה אבן ועליה איזו כתבת עתיקה. — אבן, מה תוכלנה לספר לך האותיות המתות והמטושטשות, בשעה שדמיונך החי תוסס וים רגשותיך סוער?...

ובקצה השלחן מונח פנקס הבקירים העב, שבו רושמים את שמם כל האורחים והטיילים הבאים הנה לשם כבודו של רש״י.

והשמש הזקן, שבא להחליף את אשתו השמשת, מציע לפנינו את שרותו גם הוא ופותח לנו ארגז מלא כרטיסים גלויים מצוירים עם מראות שונים: התבנית החיצונה של בית־הכנסת הוורמסי הישן, תבניתו הפנימית, תבנית ה„רש״י־קפללה", שהננו נמצאים בה, תבנית בית הקברות הישן וסתם גלויות מצוירות מאורעות וורמס, וקונטרסים המספרים את קורות הקהלה היהודית הוורמסית ובית־כנסתה ובית הקברות שלה ואגדות על דבר רש״י וכו׳. והכל במקח הישר. בעיניו האפורות ובחטמו העקב ובגבו הכפיף קצת ובדבורו המבולבל המקוטע מזכירני הזקן היה את ר׳

שמריל השמש בבית המדרש החדש שבעירתי; אלמלי היו להשמש הוורמסי פאותיו הסבוכות וזקנו הלבן והמגודל של הלז הייתי מחליפו ברי שמריל שלנו.

וצריך להודות: הוא יודע לנהל את העסק, עפ״י מנהג אשכנז הוא יודע להנות מרש״י הנאה הגונה: אם הנהו מבין מה מהדברים הסתומים והחתומים שכתב רש״י — ספק גדול הוא בעיני; אפס מבין הוא לכה״פ איזו תועלת הביא רש״י לעולם... מגוית הארי הוא רודה דבש.

הוא נכון גם ללוותנו אל בית־הקברות הישן.

באיזה רגש מעונן ומעורב מעגג־רוחני ועצב־נסתר, מגאון ודכויי־נפש, מגעגועים עזים ומלוי־ספוק־לב הנך עוזב את המקום היקר הזה, את בית מדרשו של רש״י. הנך סוקר עוד הפעם סקירה עפה על פני הבנין הפשוט והדל, העומד בצניעות ובענותנות מתבטלת, בודד ושוקע מפנים לשורה העקומה של בתי־רחוב היהודים. וזהי מצבת־הזכרון שלנו לאחד מגבורי־הרוח הנפלאים שלנו, לעמוד האורה של גלות תיננו. זוהי מצבת הזכרון להעבר שלנו בתוך הוה זר כל כך ומרוחק כל כך ובלתי מתאים כל כך להעבר.

אין זה הרגש המלוה אותך ברדתך ממרומי המליבוקוס, מחרבות טירת אויערבך, מהמקומות המזכירים אותך את הגבורים מימי קדם ואת מפעליהם ועלילותיהם; אין זה הרגש המלוה אותך ברדתך מעל שרידי חרבות הרומאים במרומי הומבורג, ששם הנך כשקיף על היסטוריה בת־אלפים שנה, על חייהם ומעשיהם, מנהגיהם ונמוסיהם, בניניהם ותרבותיהם, גבורתם ופעולתם של הרומאים, שפרשו ממשלתם הלאה מגדותיו הימניות של הרהינוס. שם הנך יורד מן החרבות אל החיים, הנך עוזב את העבר היפה ואגדתי ושב אל החיים הבריאים והרעננים, אל ההוה הברור והשלם, שהנהו המשכו הטבעי והתפתחותו של העבר. אבל פה הנך עוזב את שרידי הקדם המצוינים ושב הנך אל סביבה זרה ומשונה כל כך, אל חיים המתנגדים כל כך אל העבר.

האיננו הבית השחרחר והדל הזה מצבת־הזכרון לחרבן החיים ההם?

— — — — — — — — — — —

כשיצאנו מבית מדרשו של רש״י, כשעזבנו את עולם הרגשות והמחשבות, הזכירתנו קבתנו שכבר עברו חמש שעות מאז סעדנו סעודת ארעי בחרבות אויערבך. גם בוורמס, עיר ההיסטוריה והאגדה, אי אפשר בלי צרכים בני־רגע כאכילה ושתיה.

צריך למצא בית־מזון יהודי, בית־מזון כשר. בית־מזון כשר בוורמס, בעירו של רש״י — הן דבר פשוט ומובן הוא, לכאורה. אפס גם הפעם טעינו בחשבוננו. „רסטורן יהודי?" זהו מן הדברים המוזרים, שלאו כל אדם נזקק להם, כנראה, אין פה הדרישה גדולה כל כך למיני מטעמים כאלה. — אחד משבעים ושבעת הנשאלים קמט מעט את מצחו ויתאמץ להעלות במוחו איזה זכרון מטושטש וישאל מתוך תשובה: „שמא אל האחיות קליין?" — האחיות קליין? ניחא האחיות קליין — ובלבד שנשיג ארוחה כשרה.

ועוד הפעם הננו מטילים ועוברים את וורמס לארכה ולרחבה. ועוד הפעם הננו נמצאים בעולם ההוה והמציאות, בין העם החי והחוגג. „רחוב־זינפריד", „רחוב־גונטהר" „רחוב הבורגונדים" — אמנם השמות מצלצלים ועולים מתוך תהום העבר העמוקה, מתוך נשית ההיסטוריה. אך מה קשה הוא להכיר ברחובות היפות והמרווחות האלה עם בתיהן הנהדרים ועם שדרות האילנות העבותים והענפים את עקבותיהם ורשמיהם של זיגפריד וגונטהר והבורגונדים! אין פה סימני היסטוריה מעין אלה שב„רחוב־היהודים" הוורמסית. מצבת־הזכרון של זיגפריד וגונטהר היא שונה לגמרי מזו של רש״י.

בחדר־הריסטורן היתה, הצר והארוך, אבל יפה ונקי מאד, אצל השלחן הכשר, בין עציצי־פרחים וענפי תמרים יבשים, קבלנו מידי בתולה זקנה בעלת פנים כמושים ואצילים ארוחה דלה ופשוטה, שהספיקה בקושי להשקיט רעבוננו ולזין אותנו בכחות חדשים, למען נוכל להביא את טיולנו המהולל לידי גמר באופן מוצלח. הבתולה הזקנה הזאת היא הזנה את עירו של רש״י במזון כשר. גם זו לטובה!

ובכח אכילה זו מהרנו לבקר את שדה הקברות הוורמסי הישן.

באמצע העיר, גנות ושדרות־האילנות משמאל ובתי־כנסיה נוצרים עם מגדליהם הגבוהים משקיפים מימין, משתרע דומם השדה הרחב הזה. מצע דשא רם וסבוך וגדל פרע מכסה את כל השדה ואין להכיר שום משעול ושום צורת נתיב. מכל עבר ופנה מתבלטים קצות אבנים שחורות השקועות מחציתן או רובן באדמה. המצבות על גבי הקברים הישנים, שנעלמו מן העין ויכוסו כלם בתוך ים־הדשא. מביטות הן עליך המצבות הפזורות ואכולות הזמן כמתוך איזה עולם־התהו. כמעט כל המצבות נמחקו כתובותיהן עד לבלתי הכיר את הכתוב עליהן. בשנים האחרונות הוצאו הרבה אבנים מתוך האדמה. עתיקותה של אחת מהן מגיעה עד לשנת תרס״ה לאלף החמשי. מה רבים הם הספורים ומה נוראות הן המעשיות, שהיו יכולות האבנים הדוממות האלה לספר לך!... הנך מרגיש בקרבך דבר־מה מהספורים והמעשיות ההם, והנך עומד דומם ומאובן כאבנים העתיקות האלה. כמה קדושים ומעונים מונחים בתוך השדה הרחב והשומם הזה, כמה קרבנות תמימים הועלו פה לקרבן על מזבח הדת לכבוד קדושת ה׳, כמה נשמות טהורות וזכות מרחפות פה מסביב! כמה גדולים וטובים, חכמים וגאונים, צדיקים ותמימים, כמה גבורי הרוח והנפש, שהאגדה ענדה עטרת־פרחים נפלאה לראשם או שעברה עליהם בשתיקה, מצאו פה את מנוחתם האחרונה בעת או בלי עת! מי ימנה את אלה, מי יספור את אלה! — פרק גדול של ההיסטוריה העברית חרות בחרט־המות במקום ההיסטורי הזה. כל השטח האלם והנוגה והפרוע הזה הוא מצבה גדולה אחת לתקופה בת אלף שנים בתולדותנו — מצבת זכרון עברית!...

כשהתגברנו על הרשם הראשון, שעשתה עלינו התמונה הכללית של שדה הקברות הוורמסי הישן, ונתחיל ללכת בשביל הישר האחר, המוביל מימין לביאה בדרך העולה להחלק החדש, והנה — פגישה מוזרה!... כל החבריא שלנו, שנפרדנו מעליה בתחנת דרמשטט במחשבה להתאחד עמה בחרבות מבצר אויערבך על מרומי המליבוקוס, משתטחת פה לכל רחב השדה וטרודה בטרדה דמצוה — בחפוש המצבות היותר עתיקות ובקריאת־פתירת כתובותיהן המטושטשות ובהעתקתן. רגליהם מכוסות אבק עד הברכים, פניהם שחרחרים ורטובים מזעה, חזותם מפיקה עיפות ויגיעה רבה. כנראה, עשו טיול רגלי כהלכתו עד בואם הנה. הם חפצו להשיג את הזכות לבקור בית מדרשו של רש״י ושדה־הקברות הוורמסי בזעת אפם ובמיטב כחותיהם.

לצערם הוכרחו לכבוש בשעת הפגישה הראשונה את ספור קורותיהם וההרפתקאות הרבות שעברו עליהם בעשר השעות מאז נפרדנו. אין המקום הקדוש הזה מסוגל לדברים כמו אלה. הם הסתפקו לכל הפחות בזה, להיות לנו למורי דרך במקום האבל והשמם הזה ולהראות לנו מה שעלתה בחקירתם במשך שעה אחת.

הנה אבן גדולה השקועה חציה באדמה ועליה מתלחשות באויר צמרותיהם הענפות של שני עצים חזקים המחוברים יחד בשרשיהם. זו היא מצבת הזכרון של מהר״ם מרוטנבורג. נאלץ ע״י תנאי החיים עזב מהר״ם מרוטנבורג את מקום מולדתו ויבקש מפלט לו בארץ איטליה. אולם טרם הגיע שמה נתפש ע״י עושי רצונו של הקיסר רודולף ההבסבורגי והמושל האדיר והגאור סגרהו במבצר אנזיסהיים אשר באלזס וידרש בעד השבוי היקר כסף פדיון רב. המהר״ם לא נתן לתלמידיו ומעריציו לפדותו. וכן מת המהר״ם בשנת ה״א נ״ג אחרי שבתו שבע שנים במאסר. ובשנת ס״ז נפדו עצמותיו ע״י הנדיב זיסקינד ווימפפן מפפד״ם בסכום גדול ויקברוהו תלמידיו בבית הקברות הוורמסי. בשכר מעשהו זה בקש זיסקינד ווימפפן, שיקברוהו גם אותו אחרי מותו במקום הזה, בצדו של מהר״ם. — מי יודע, מה יתלחשו שני העצים הרמים האלה, המחוברים בשרשיהם ומצללים בצמרותיהם על שני הנאהבים והנעימים . . .

והנה שריד כתבת של מצבה ישנה ומתליעה ע״י שן־העת. שעל פי צרופי אותיות אפשר בדחק גדול להבין דבר־מה מהתוכן הקדום. תחת האבן הזאת קבורה משפחה שלמה, משפחת קדושים, שקבלה למטרפסיה בהאי עלמא ע״י איזו עלילת דם, כנראה. הוי, ה„קדושים״ שלנו.

ושם על יד החומה, בדרומו של בית הקברות, ינוחו בשלום על משכבותם „י״ב הפרנסים״. ו„ספר־הנסים״ המפורסם, הפנקס הוורמסי, יודע לספר מעשה בי״ב פרנסים. בשנת ה״א ק״ט היה הדבר, בימי המות השחור. גם בתושבי וורמס נגעה יד המגפה הנוראה ההיא. ופתאום נגלה לתושבי וורמס בחלום, כי היהודים אינם מתים במגפה — שמע מינה: היהודים שמו סם בבארות. היום העשירי לחדש אדר הוקבע להשמיד בו את כל היהודים. היש לך דבר יותר נעים מזה? — היהודים התחננו, התפללו, הוכיחו צדקתם. לשוא! הם מחויבים לעצר בעד המגפה. כבא יום ההרג המיועד הלכו עוד הפעם י״ב פרנסי העדה אל מגרש בית־המועצות בכדי להוכיח עוד הפעם ליועצי העיר ולהכמיה את נקיון היהודים ולבטל את הגזרה האיומה, בכו, התחננו, הוכיחו. אבל גם הפעם לשוא! יועצי העיר לא חפצו לשמוע מצדקת היהודים; לבם היה כברזל; הגזרה לא נתנה להשתנות. ויתמלא לב י״ב הפרנסים צרה ויאוש — ויתנפלו בהתמרמרות על מעניהם האכזרים... ויהי הרג גדול ביום ההוא ביהודי וורמס... רגיטו היהודי היה לשדה קטל. תושבי וורמס התרחצו בדמי היהודים — — המונה רגילה וידועה — — וי״ב הפרנסים, שנפלו כלם יחד על המגרש שלפני בית מועצות־העיר, נקשרו יחד על יד החומה בדרומו של בית־הקברות הוורמסי הישן. — הוי, פרנסי ישראל של ימי הבינים!...

שלום לכם, גבורי ישראל, קדושי ישראל, קרבנות־הגלות!

— — — — — — — — — — —

כשישבתי שוב ברכבת המובילה אותנו בחזרה מוורמס, הרגשתי את עצמי במצב רוח מוזר מאד. איזה רגש מדומדם, המעורב מתוגה וגעגועים, מצער וקדושה, מלא את לבבי. מחשבות שונות וכהות התרוצצו במוחי. הרגשתי את עצמי בודד ומובדל בסביבה הסואנת. לא שמתי לב לשיחתם העליזה של בני הכפר ובנות הכפר המקושטים והמבוסמים, השבים מוורמס הביתה, מדושני ענג יום־טוב. לא שמתי לב גם לספוריהם ולנפלאותיהם של בני חברתנו היושבים מימיני ומשמאלי ומספרים לבן זוגי מכל המוצאות אותם בטיולם הנהדר.

ואין אני שם לב גם לקסמי־הטבע החדשים העוברים על פנינו משני עברי המסלה, למישורים הרעננים והנחמדים בחליפות צבעיהם, לעמקים המצטחקים בירקרקם החי ולגבעות החמר הגאות, לברכות ולשלוליות הכחולות הקוראות לנו מרחוק לשלום, לחורשות הסבוכות והמתלחשות, — לככר הרהינוס הנפלא השטוף בקרני השמש האחרונות והמתחיל להתעטף בצללי הערב הרבים הראשונים.

עיפות גופנית התפשטה בכל אברי ולאות רוחנית תקפתני. ההליכה והטפוס והעליות והירידות כל היום פעלו פעולתם החזקה על טיל בלתי־מנוסה כמוני, והרשמים הרבים שקבלתי במשך ט״ו השעות השאירו מבוכה בעולם הדמיון. והטלטול והנדנוד של הרכבת והזמזום והשקשוק של אופני המרכבות פועלים פעולה מישנת. הנדנוד והזמזום האלה נעימים הם לך מאד ברגע זה, כשהנך יושב נלחץ אל הפנה ומוסר את עצמך ביד דמיונך החפשי.

ודמיונך מתחיל להעביר לפניך כמו בקלידוסקופ מסתובב במהירות את כל המראות והרשמים, שנקבצו במוחך, בלי סדר וטעם, בערבוביה משונה. חבורות טילנים וטילניות, עלמות חצופות ומכוחלות עד לנעל־נפש מוכרות מיני מתיקה, דרשתו הבדחנית של הגרמופון, חרבות אויערבך ופרשים מתגוששים לבושי שריון וצנה, איזה לבירינת אגדי מקוסם, הבתולה הזקנה הזנה את עירו של רש״י במזון כשר, זמרתן רצרודה של תיבות־חלילים, ערימות טלטול מלאות בחורים ובתולות מתנודדות באויר, „רחוב היהודים״ הישנה, המסע העובר דרך נקרת ס״ט גוטהרד, הרוכל־הדברן הדורש בהתלהבות ע״ד טיבם של מסרקותיו, זינפריד וגינטהר ואטילה מלך ההונים וקרימהילדה, המשקע שבכתל הצפון מבית הכנסת הוורמסי הישן והעוגב האלם שבבית הכנסת החדש, ילדים בריאים ואמיצים משחקים בכדורים, קרוסלים מסתובבים בשדים, הקיסר רודולף ההבסבורגי ומבצרו באנויסהים, ה„רש״י קפללה״ עם כסא־האבן השקוע בקיר ועם המחזורים הישנים השטוחים על גבי השלחן, שדות מגוונים וגנות פרחים יפות וגבעות כרמים, „ספר הנסים״ הוורמסי והמגפה השחורה והמעשה ב„י״ב הפרנסים״ וב„אוז המכושף״ — כל זה מתבלבל ומסתבך יחד ונעשה למין תהו ובהו מוזר במוחך המנמנם.

צללי הערב מתעבים ומשתרבבים יותר ויותר. בשפולי הרקיע מתמתחות רצועות פיולט כהה, ההולכות ומתרחבות על פני כל האפק. פנסי־המסלה עפים ועוברים כאורות מתעים. חורשות הארונים השחורות מלחשות סודות הליל. השלוליות הצרות והארוכות נראות מרחוק כנחשי אגדה מתפתלים. מן השבילים המובילים אל איזה כפר קרוב נשמעים קולות החג הבודדים והאחרונים. (סוף יבוא).

ה„אליאנס״ והיהודים במצרים.

(הודעה מהלשכה הברלינית של ה„אליאנס״.)

בקאירה, בירת מצרים, חיים כחמשה עשר אלף יהודים, הנחלקים לשלש קהלות: הספרדית, האשכנזית והקראית. העדה הראשונה והשלישית מאושרות בחוק־המדינה, וראשון לעניני דת, החכם באשי, מתאשר מהממשלה בקונסטנטינופול. אולם להקהלה האשכנזית אין כל תכונה משפטית, ותלויה היא בדעת העדה הספרדית, המקיפה כעשרת אלפים יהודים מהנולדים בארץ. האשכנזים הם לרוב מיוצאי רוסיה ורומיניה. הקראים בקאירה, בערך 2000 נפש, חיים בהבדל גמור מהאחרים ומתחתנים רק בינם לבין עצמם. לרוב הם עובדים במלאכות כלי זהב, רק מעטים מהם עסוקים גם בעבודות אחרות. יש ביניהם גם עורכי־דין אחדים. הם גרים בשכונה מיוחדה, שיש בה גם בית־תפלה בלי כסאות וספסלים. כל הנכנס אל תוכו פניסה מסיר מעל רגליו את המנעלים. הקראים חיים בשלום והשקט ועומדים תחת חסות ממלכות אירופאיות, לרוב של ממשלת רוסיה, אשר אליה הם הוגים אהבה מיוחדה. בשעת מלחמת רוסיה ויפוניה התפללו בעד נצחון רוסיה ואספו כבודים ותרומות בעדה. הסבה לזה היא, כי ברוסיה לא נרדפו הקראים מעולם. העשירים שבהם גרים בפרור אבסיה, היותר יפה בבכל קאירה. יש להקראים גם בי״ס מיוחד, שמלמדים בו את ראשי ידיעות השפות עברית, אנגלית ואיטלקית. אולם הרבה מהם שולחים גם את בניהם לבי״ס של ה„אליאנס״ ובי״ס אחרים. ה„אשכנזים״ בקאירה, כשלשת אלפי נפש, חיים לרוב בצר ובצוק ובפרודים למחלוקות. כבר נסו פעמים אחדות לאחד אותם עם הספרדים, אולם עי״ע לא עלת הדבר. הזה מפני הפרודים העמוקים שביניהם. בנדון זה נכבדה מאד פעולת בה״ס של ה„אליאנס״, שמבקרים אותם ביחד ילדי ספרדים, אשכנזים וקראים. ע״י יברא לאט לאט שווי ידוע בין האלמנטים השונים. השויון הזה בשפה, השקפות ומנהגים הוא תנאי ראשי להתאחדותם. היהודים הרוסים עוסקים לרוב בעשית „ציגרטים״, ויש ביניהם גם רופאים. העדה של הספרדים מתקימת מעתים קדומות, ולה שייכים יהודים ספרדים ופורטוגזים, ערבים מסוריה ומספופוטמיה, כמו כן גם יהודים מטורקיה, איטליה ויון, פרס ויונן. המשכילים שבהם מדברים איטלקית וצרפתית, וההמון הגדול מדבר ערבית. אלה חיים בגיטו צר ומחניק, שרחובותיו עקומות וצרות מאד. שערי הגיטו הזה נפתחו בערך לפני חצי מאת שנים, בימי איסמאיל פחה הנאור. האריסטוקרטים הספרדים גרים בפרור היפה איזמאילה, ולפני שנים אחדות בנו שם בית תפלה נהדר בתכונה אירופאית. אילם רמון העניים המרובים נשארו בתוך הגיטו, שאיננו הולך וקטן, מפני שהרבה מהבאים מחדש מתישבים בו, כיהוד אלה הבאים מימן סנאא. אלה הם יהודים אמללים ועניים באופן מעורר צער עמוק, ושני דנים אחדות יסדה ה„אליאנס״ בזיעץ ועד עזרה שיקבל את פני הנודדים האומללים האלה ויעזור להם בדרכם לא״י או למצרים. בתוך הגיטו בקאירה יש עשרה בתי תפלה נושנים מאד, אשר על אדותיהם מתהלכות אגדות עתיקות־ימים, קדומים. והיהודים המצרים בכלל קשורים בכל נפשם להמסורה העברית ולזכרונות היסטוריים. גם בעיר אלכסנדריה יש בית תפלה אחד נושן מאד, אומרים־בו קים הוא מזמן הפילוסוף פילון במאה הראשונה למה״נ. היהודים בקאירה עסוקים במקצועות מסחר שונים, אך מעט במלאכות היד. ההבדלים הסוציאליים שביניהם גדולים מאד, מצד אחד עשירים גדולים, — מצד השני עניים מחוסרי כל, ואלה האחרונים הם הרוב היותר גדול. להעדה העברית בקאירה אין אורגנזציה מסודרה ומשוכללה, לא כבאלכסנדריה, אשר שם מסודרה הקהלה העברית באופן מצוין. ה„אליאנס״ שואפת להרים את המצב האיקונמי והמוסרי של היהודים במצרים. בקאירה היא מחזיקה ארבעה

בתי־ספר עם שבע מאות תלמידים. מלבד זה יש לה בתי־ספר באלכסנדריה ובטנטאה, המרכזים המסחריים הגדולים במצרים. עתה חפצה ה„אליאנס״ לפתוח שם בתי-ספר למלאכה ועבודות-היד. המקצוע הזה נכבד מאד בעד הסבת המצב האיקונומי של אחינו במצרים.

האספה השנתית לאגודת הכורמים המאֻחדה של יקבי ראשון לציון וזכרון יעקב.

(המשך)

יום ג׳ לפנות ערב. הפסקה. הנאספים מטילים בשדרות של חרשת הָאקליפ-תוסים, הנטועה לפני בית-העם הראשוני.

וקבוצות קבוצות, בני מושבה אחת או בני דעת אחת עומדים צפופים תחת ענפי העצים העבותים ומדברים ומתוכחים על ענינים הנוגעים לאספה.

רוב הנאספים הם שבעי רצון מהדו״ח ומשתוממים על הכשרון הגדול של הנהגתנו, על אומנותו של היו״ר, שהשכיל לתת תמונה שלמה כזאת מכל תהלוכות העסק.

ורק בפנה אחת של החורשה עומדת קבוצת אנשים, שפניהם אינם מרוצים, הם מחפשים נקודות בהדו״ח להראות עליהן שהן לא כן . . . אבל אינם מוצאים — ומחליטים לחכות לקריאת המשויה, או המאזן (בילנס), אשר עליה יש להם חומר לבקרת מן המוכן.

כשנכנסו אחרי ההפסקה לבית-העם, היה האולם מואר. נוספו הרבה מאכרי המושבה, פועלים, פועלות, נשי האכרים ובנותיהם. כלם הקשיבו בהתענינות רבה לתהלוכות האספה.

אל הפריזדיום נוסף בא כח יק״א, מר פרנק. הוא הקשיב רב קשב לכל מלה היוצאת מפי המדברים. פניו הפיקו פעם תמהון, פעם רוגז ופעם התול, לא אותו ההתול המר שיכולים להפיק פני ארם, שהוא אבר חי של חברת האנשים האלה, אבר חש ומרגיש את המרירות ואת הפצעים של חיינו האי־נורמליים. התולו היה התול של בטול — בטול...

היו״ר, מר גלוסקין, הקריא את המשויה. נתן באור על כל מספר וכספר שבתוכה. ונתן גם הפעם תמונה ברורה ומושג נאמן מהוצאות והכנסות של השנה שחלפה.

נגמרת קריאת המשויה, מקריא היו״ר את הדו״ח של ועד הבקרת ואחר כן הוא מבקש מאת האספה לחות דעתה על הדו״ח שלה על המשויה ועל דו״ח של ועד הבקרת.

הנאספים שתקו. היו״ר מתפלא ודורש בקור בתקפה. הוא יודע שבין הנאספים ישנם מבקרים חריפים — ומדוע הם שותקים? אחד החברים, אכר זקן, ראשוני, אומר בתלונה:

— חפץ אני מאד לדבר. אבל דברו על ענינים כה רבים שאי-אפשר לזכר עתה הכל! הלא „ראש של מיניסטר״ צריך לאדם למען דעת מה לענות לכם...

הנאספים צחקו על הדברים הנאמרים חצים בלצנות, חצים ברצינות, והוכוחים נפתחים.

מר גולדפרב, בא כח עשרת חברים מבקר קצת את ההנהגה ואת ועד הבקרת.

מדבר ה׳ גרשנזון מרחבות ואחרים. רבים כתבו את שמותיהם לדבור, אך דוחים את הוכוחים למחרת וסוגרים את האספה.

בישיבה השלישית ביום ד׳ בבקר נמשכים הוכוחים של אתמול.

הישיבה הרביעית ביום ד׳ אחר הצהרים נפתחה בתלונה קטנה של מר גולדפרב על הקומיסיה לאשור הקולות. ואחרי סדור הדבר הזה והוספת 2 קולות לגולד״פ, פונה היו״ר להאספה שתביע את דעתה על המשויה.

וכשהאספה קבלה את המשויה — קם ה׳ גולדפרב ומתחיל להרציא בקרת חריפה נגד המשויה. הוא מראה על מספרים רבים, שאינם מדויקים.

הוא מוצא שהמצב של היין, תבואת המשק — כמו חביות ועוד דברים, הנמצאים ביקבים — אין להם ערך ידוע, כי אינם יכולים להקצב בדיוק.

הוא משתדל להוכיח עוד, שעסק היין במצב רע הנהו ומראה על חסרונות אחדים שבעסק זה במצרים ובאירופה.

בבין פלפולא חריפתא קצונית, משתדל מר גולדפרב להכניס צללים לכל פנה שהוא פונה ולהראות שגם הדו״ח של המנהל, גם המשויה, וכל עסק היין, כל העתיד של הכורמים מלאים כפקפוק עד אין גבול.

היו״ר משיב למר גולדפרב באותות ובמספרים ברורים, ומוכיח שאין יסוד לתנחותיו של גולדפרב, המביט על כל מצבנו ממבט של בנקיר.

על דבר אחד הוא מסכים למר גולדפרב: שבעסק היין שורר משבר בכל העולם. אבל עם זה יחד מראה היו״ר על העודף שהביאה מכירת היין שלנו במשך השנתים האלה, בעת שבצרפת למשל המשבר על היין כה גדול הנהו!

והוא מוסיף לדבר עוד פעם על השוק שבמצרים, אשר היין שלנו מתחיל לתפוש שם מקום בראש היינות, הנכנסים ממקומות אחרים, והוא אומר בבטחה, שלוא באנו לשוק ההוא לפני 12 שנה, אז היה מצבנו עתה בטוח מכל הספקות והחשדים.

הפסקה לשעה בערך.

עוד פעם מטילים בשדרות. מתיעצים; מתלחשים . . . המכירים היטב את המנהל והמוקירים אותו שמחים על נצחונו ובאותו זמן מתעצבים על בזבוז כחותיו פה באספות להבל.

הישיבה נפתחה שנית לאור המנורות בבית העם.

המון השומעים היה עוד יותר גדול מבערב הקודם. האולם היה מלא מפה לפה.

היו״ר מדבר על הגתים והוצאותיהם, על הזקוק (דסטילציון), על משק היקבים, מבאר את הערות של ועד הבקרת ועונה על כל אחת מהן.

מצדד הלאה בזכות החברה „כרמל״ — על מעוט המכירה שלה. מספר אדות כל הנסיונות שנעשו מצד חברה זו — להפיץ את יינות א״י, ואת כל המכשולים שמצאה על דרכה, בחפצה להדחק אל שוקי הארצות שיש להן יין משלהן...

— בכל זאת — הוסיף אחרי כן היו״ר — עלינו להוקיר את ערך „הכרמל״ — היא הראשונה שהראתה, שתוצאות א״י אפשר למכר — ובריוח!

לוכוחים אין קץ. אחדים מן הדברים מתחילים לדרש גמר הוכוחים ואשור המשויה, אבל היו״ר דורש עוד הפעם בתקפה שכלם יגלו מה שיש בלבם נגד ההנהגה והמשויה.

החברים מאירוביץ, פרימן מראשון, ליבוויץ מגדרה מציעים נוסחאות שונות לאשור הבילנס והצעות האלה מעוררים וכוחים מחדש.

מדברים החברים רפפורט ודרובין מראשון, גורודיסקי וגולדין מרחבות, מציעים אחדים לקבל את הנוסחא של ליבוויץ ועוד פעם וכוחים ווכוחים.

וכראות היו״ר שאין סוף לכל אלה, דפק במקבתו, קם ואמר:

— רבותי! מועצת ההנהגה שואלת: המאשרים אתם את המשויה או לא?

וכלם ענו בפה אחד:

— כן, מקבלים ומאשרים!

וחזר היו״ר ושאל:

— אם כן, רבותי, התקבלה המשויה או לא?

— התקבלה, התקבלה. — ענו כלם.

ד׳ הדברים שהוצעו לפני האספה הכללית: א) קבלת חברים חדשים. ב) תלונות שונות. ג) בקשות. ד) הצעות שונות.

היו״ר באר מי הם החברים החדשים, החפצים להכנס להאגודה. ביניהם נמצאים חברים של „אגודת הכורמים״ הרחבותית וכורמים פרטים, שנסו לעשות יין ולעמוד ברשות עצמם.

כאלה כן אלה — לפי דעתו — גבורים המה; לדאבון לבנו נסיונם לא הצליח בידם ומחויבים היו להפרד ממשאת נפשם ולהכנס אל אגודתנו. המועצה מצאת לנחוץ לפנות בשאלה זו להאספה.

האספה מקבלת בלי וכוחים הרבה את החברים הפרטים, ואת שאלת „אגודת הכורמים״ מניחים למחר, לעת בוא חברי האגודה מרחבות.

דנו על תלונה אחת של החבר הירשנזון מרחבות. ברוב דעות דחו את תלונתו — והאספה נסגרה.

הישיבה החמישית ביום ה׳ בבקר, התעסקה בוכוחים ע״ד „אגודת הכורמים״, השאלה הזאת הסתבכה הרבה, כל סכום הענבים של האגודה היקב אינו יכול לקבל. ואלף הקונטרים שהחליטו לקבל, גם כן קשה היה לסדרם באופן שיהיה מתאים לאינטרסי יתר המושבות.

באי כח אגודת הכורמים, שבאו באותו יום אל האספה, הגינו על עניניהם בתבונה ובדעת. הם דברו מתוך כאב לב על התפרדות אגודתם, על שממות היקב הקטן שלהם, שכמה תקוות טובות ושאיפות חזקות נקברו בהסגרו...

בישיבה הששית, שהיתה אחר הצהרים, עברו להצעת החבר לוין־אפשטין שבאת בכתב לפני האספה. הוא מציע לקבל את כל הענבים מהכרמים, שנטעו אחרי האסור של שנת תרנ״ט, בתנאי לשלם להם את מחיר היין בלי התמיכה.

מתחילים וכוחים חסים. נ. פ.

Liter. Redacteur: N. Sokolow. — העורך הספרותי: נחום סוקולוב.

המו״ל האחראי: י. ברגר, קלן.

Verantwortlicher Redacteur: J. Berger, Köln.

REDAKTION „HA'OLAM", KÖLN A FF KAROLINGERRING

Druck von H. Itzkowski, Berlin, Gips-Str. 9

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
0022024115

DATE DUE

JAN 18 2006
JAN 23 2006

GAYLORD
PRINTED IN U.S.A.

NOV 12 1935